1293

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

ΤΩΝ

ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ

ΣΥΝΕΡΑΝΙΣΘΕΙΣΑ

ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΗΜΩΝ

ΕΝ Η,

ΔΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΑΞΙΝ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΝ ΗΘΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
Ο ΝΟΥΣ ΚΑΘΑΙΡΕΤΑΙ, ΦΩΤΙΖΕΤΑΙ, ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΟΥΤΑΙ
καὶ εἰς ἣν προσετέθησαν τὰ ἐκ τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως ἐλλείποντα κεφάλαια τοῦ μακαρίου Πατριάρχου Καλλίστου.

БИБЛИОТЕКА РУССКАГО МОНАСТЫРЯ
СВ. ПАНТЕЛЕЙМОНА
НА АѲОНѢ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΑΘ. ΤΖΕΛΑΤΗ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ
1893

2

Digitized by Google

Digitized by Google

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΕΤΡΟΥ

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

Ὅσιος Πατὴρ ἡμῶν Πέτρος, ὁ τῆς Δαμασκοῦ χρηματίσας Ἐπίσκοπος, ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ἐν ἔτι ἑπτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ πέμπτῳ, οὗτος τοίνυν πρότερον τὸν μονήρη ἀναχωρητικὸν μετερχόμενος βίον, τοσαύτῃ ἀκτημοσύνῃ συνέζη, ὥστε μηδὲ βίβλον ἰδίαν κεκτῆσθαι, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ· παρ᾽ ἑτέρων δὲ τὰς βίβλους λαμβάνων τῆς τε παλαιᾶς φημὶ καὶ νέας Γραφῆς, τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἁπαξαπλῶς νηπτικῶν καὶ θεοφόρων Πατέρων, ἐπὶ τοσοῦτον φιλόπονος ἐγένετο, ὥστε, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου μελετῶντα, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν ζωηρρύτοις ῥεύμασιν ἀρδευόμενον, δένδρον ἀληθῶς κατὰ τὸ ψαλμικόν, ὑψίκονον καὶ οὐράνιον τοῦτον καθωραθῆναι, παρ᾽ αὐτὰς τὰς διεξόδους πεφυτευμένον τῶν ὑδάτων τοῦ πνεύματος. πλὴν ὅτι, τὸ μὲν καθ᾽ ἕνα μόνον, φησί, καιρὸν ἀποδίδωσι τὸν καρπὸν αὐτοῦ· τὸ δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ κατὰ πάντας καιροὺς ἀνεκλείπτως, καὶ ἀμειώτως ἀειθαλὲς διαμένον, πνευματικοὺς καρποὺς ἀνεβλάστησε, καλοὺς μὲν τῇ ὄψει· γλυκεῖς τῇ γεύσει· εὐώδεις δὲ τῇ ὀσφρήσει, καὶ πᾶσαν αἴσθησιν ἑστιῶντας σώματος, καὶ ψυχῆς, τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀπορρέουσιν ἀθανάτοις, καὶ εὐώδεσι γλυκασμοῖς. Πολλοὺς μὲν γὰρ ἐν τῇ ζωῇ, καὶ μεγάλους τοὺς διὰ τῶν ἀσκητικῶν αὐτοῦ καμάτων καρποὺς ἀποδέδωκε, πλείους δὲ καὶ μείζους ἐν τῷ θανάτῳ, τὸν διὰ τοῦ μαρτυρίου ἀναδησάμενος στέφανον, (τὴν γὰρ τῶν Ἀράβων, καὶ Μανιχαίων διελέγχων κακόδοξον αἵρεσιν, ὑπὸ Οὐαλὶδ υἱοῦ τοῦ τῶν Ἀράβων ἀρχηγοῦ Ἰσήμ, γλωσσοτμηθείς, εἰς τὴν εὐδαίμονα Ἀραβίαν ὑπερορίζεται· ἔνθα καὶ καθαρῶς λαλῶν, καὶ ἱερουργῶν, ἐτελεύτησε) πλείστους δὲ μετὰ θάνατον, καὶ μεγίστους καθ᾽ ὑπερβολὴν ἀποδίδωσι, καταλιπὼν ἡμῖν οἷόν τινα πατρικὴν καὶ ἀναφαίρετον κληρονομίαν, τὴν ὡς ἀληθῶς πάγκαλον, καὶ πανάρετον ταύτην βίβλον, τὴν ἐμμελῶς, καὶ μεθ᾽ ὅσης εἰπεῖν οὐκ ἔνι, τῆς χάριτος, αὐτῷ φιλοπονηθεῖσαν τὴν κοινὴν πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ ψυχωφελεστάτην φιλοτιμίαν, τῶν θεωριῶν τὸ Γαζοφυλάκιον, τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τὴν συστοιχίαν, τὸν Ἑλικῶνα τῶν θείων μακαρισμῶν, τῶν σωματικῶν πράξεων τὴν ἑστίαν, τῶν κατὰ μέρος παθῶν τὴν λεπτοτάτην ἀνατομίαν, τῆς ἀσκητικῆς Ἀμαλθείας τὸ κέρας, τῆς θείας γνώσεως καὶ σοφίας τὸ ταμεῖον, καὶ ἵνα συνελὼν εἴπω, τὴν τῆς ἱερᾶς Νήψεως ἀνακεφαλαίωσιν. Ταύτην τοίνυν καὶ ἡμεῖς συγγενίδα πρὸς τὴν παροῦσαν βίβλον εἰδότες καὶ πάμπολύ τι συμβάλλουσαν τῷ προκειμένῳ ἡμῖν σκοπῷ, συναρμόσαι ταύτῃ τῶν ἀναγκαιοτάτων εἶναι ἐκρίναμεν εἶπεν ἄν τις ἀστείως, οἱονεὶ κύκλον κύκλῳ· καὶ φιλοκαλίαν φιλοκαλίᾳ μείζονι μέγαν, καὶ τῇ συνεπτυγμένῃ τὴν πλατυτέραν, οὐ γὰρ ἡμῖν ἔδοξεν ἀνεκτόν, τὴν τοσούτων ὡς

ἔφθημεν εἰπόντες, καρπῶν πνευματικῶν σωρείαν οὖσαν, Πυκτίδα, τοῦ θείου χοροῦ τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν διαζεῦξαι. (ἢ γὰρ ἂν καὶ αὐτὴ ἡ βίβλος πολλὰ ἡμῶν τῆς ἀπειροκαλίας κατεβόησε τὴν ἀπὸ τῶν γνωρίμων καὶ φίλων αὐτῇ Πατέρων διάστασιν οὐκ ἀνεχομένη, οὐδὲ, εἴτι καὶ γένοιτο) καὶ κολοβῶσαι ἐν τῷ μέρει τούτῳ τὴν πραγματείαν, ἀναγκαίως καὶ ταύτης ἀπαιτούσαν τὴν συναυλίαν πρὸς δὲ καὶ τοσαύτης ὠφελείας ἀποστερῆσαι τοὺς ἀδελφούς ἀεὶ γὰρ τῶν καλῶν ἡ ἐπίτασις, πλείω πέφυκε καὶ τὴν εὐεργεσίαν ποιεῖν. Εἴ τις οὖν δι' ἐφέσεως ἔχει ἀναλαβεῖν τὰς καὶ παρὰ τοῦ Δαβὶδ ποτὲ ζητουμένας μὲν οὐχ εὑρισκομένας δὲ τῆς πνευματικῆς περιστερᾶς διπλᾶς πτέρυγας, φιλοπόνως ταύτην ἀνελιττέτω. εὑρήσει καὶ γὰρ θαυμασίως ἐν αὐτῇ, ἐντεῦθεν μὲν τὴν τῆς πράξεως ὅλην περιηργυρωμένην, ἐκεῖθεν δὲ τὴν τῆς θεωρίας ὅλην χρυσοειδῆ, καὶ δι' ἀμφοτέρων, τῶν γηΐνων ἁπάντων ὑπεραιρόμενος, πρὸς αἰθέριον πετασθήσεται ὕψος, καὶ ταῖς ἄνω καλιαῖς οἷα καλὴ ἐνσκηνώσας περιστερά, εἰς τὴν οὐράνιον καταπαύσει μακαριότητα.

ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ

ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΠΕΤΡΟΥ

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

Πολλῶν, καὶ μεγάλων κατὰ χάριν ἀξιωθεὶς δωρεῶν ὁ ἄθλιος ἐγὼ παρὰ Θεοῦ, καὶ μηδέποτέ τι ἀγαθὸν ποιήσας, ἐφοβήθην μήπως διὰ τῆς ἀργίας καὶ νωχελίας εἰς λήθην ἔλθω τῶν τοσούτων (δωρεῶν) καὶ τηλικούτων εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἐμῶν πταισμάτων, καὶ οὐδὲ κἂν εὐγνώμων γίνωμαι καὶ εὐχάριστος περὶ τὸν εὐεργέτην, διὰ τοῦτο ἔγραψα πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς τὴν ὑπόμνησιν ταύτην, καὶ ὅσας γραφὰς Ἁγίων Πατέρων, βίους τε, καὶ λόγους ἐνέτυχον, κατ' ὄνομα τέθεικα, ἵνα ταύτας ἔχω πρὸς τὸ μιμνήσκεσθαι τοὺς λόγους αὐτῶν κἂν ἐκ μέρους· ἐπειδὴ οὐδ' ὅλως βίβλον ἰδίαν κέκτημαι, ἢ ἐκτησάμην ποτὲ, ἀλλ' ἐκ τῶν φιλοχρίστων ἐλάμβανον, ὥσπερ καὶ τὰς σωματικὰς χρείας ἁπάσας, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· καὶ ταύτας διερχόμενος μετὰ σχολῆς ἁπάσης, ἀπεδίδουν πάλιν τοῖς ἰδίοις, ἅτινά εἰσι ταῦτα. Παλαιά τε καὶ νέα, ἤγουν τὴν παλαιάν, τὸ Ψαλτήριον, τὸ Τετραβασίλειον, τὸ Ἑξασόφιν, τὰς Προφητείας, τὰ Παραλειπόμενα, τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰ Ἅγια Εὐαγγέλια, καὶ τῶν εἰρημένων πάντων τὰς ἑρμηνείας· τὰ Πατερικά, καὶ Διδασκαλικὰ ἅπαντα τῶν μεγάλων· ἤτοι Διονυσίου, Ἀθανασίου, Βασιλείου, Θεολόγου, Χρυσοστόμου, Γρηγορίου Νύσσης, Ἀντωνίου, Ἀρσενίου, Μακαρίου, Νείλου, Ἐφραίμ, Ἰσαάκ, Μάρκου, Δαμασκηνοῦ,

Κλίμακος, Μαξίμου, Δωροθέου, Φιλήμονος, καὶ πάντων τῶν Ἁγίων τοὺς βίους, καὶ τοὺς λόγους· καὶ ἀξιωθεὶς ὁ ἀνάξιος τῆς πάντων ἐρεύνης, μετὰ πάσης ἀδείας καὶ σπουδῆς, ζητῶν τὴν ἀρχὴν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῆς ἀπωλείας, καὶ εἰ ἄρα πᾶν ἐγχείρημα, ἢ ὡς ἐπιτήδευμα, σώζει ἢ οὔ· καὶ τί ἐστι τὸ ζητούμενον παρὰ πᾶσι, καὶ πῶς παλαιοί τε καὶ νέοι τῷ Θεῷ εὐηρέστησαν, ἐν πλούτῳ καὶ πενίᾳ, ἐν μέσῳ πολλῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ἐν ἐρημίᾳ, ἐν συζυγίᾳ καὶ παρθενίᾳ· καὶ ἁπλῶς ἐν παντὶ τόπῳ, καὶ ἐγχειρήματι, εὑρίσκομεν ζωήν, καὶ θάνατον, σωτηρίαν, καὶ ἀπώλειαν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῖν τοῖς Μοναχοῖς, διαφόρους εὑρίσκομεν καταστάσεις. Λέγω δὴ ὑποταγὴ Πατρός, σώματος καὶ ψυχῆς, ἡσυχία ἡ καθαίρουσα τὴν ψυχήν· συμβουλὴ πνευματικὴ ἀντὶ ὑποταγῆς· ἡγουμενεία τε καὶ ἀρχιερωσύνη, καὶ ἐκ πάντων σωζομένους καὶ ἀπολλυμένους εὑρίσκομεν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐθαύμαζον, ἀλλὰ καὶ τὸν πάλαι Ἄγγελον ἐν οὐρανῷ, ἐν ἀΰλῳ φύσει ὄντα, ἐν σοφίᾳ, καὶ πάσῃ ἀρετῇ ἐξαίφνης διάβολον γενόμενον, σκότος καὶ ἀγνωσίαν, πάσης τε κακίας, καὶ πονηρίας ἀρχήν, καὶ τέλος. Ἔπειτα τὸν Ἀδάμ, ἐν τοσαύτῃ τιμῇ καὶ ἀπολαύσει τῶν ἀγαθῶν, καὶ οἰκειότητι τοῦ Θεοῦ, σοφίᾳ τε, καὶ ἀρετῇ, κεκοσμημένον ἔνδον τοῦ Παραδείσου μόνον σὺν τῇ Εὔᾳ, ἄφνω ἐξόριστον γενόμενον, ἐμπαθῆ τε, καὶ θνητόν, ἐν κόπῳ, μόχθῳ ἐργαζόμενον, ἐν ἱδρῶτι, καὶ θλίψει πολλῇ· ἐξ οὗ ὁ Κάϊν σὺν Ἄβελ μόνοι ἀδελφοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ· πῶς ἐνίκησεν ὁ φθόνος, ὁ δόλος καὶ ἔτεκε φόνον, τὴν κατάραν, τὸν τρόμον. Εἶτα τοὺς ἐξ αὐτῶν, δι' οὓς πλήθους ἕνεκεν πταισμάτων ὁ κατακλυσμὸς ἐγένετο, καὶ πάλιν διὰ φιλανθρωπίαν τοὺς ἐν τῇ Κιβωτῷ ὁ Θεὸς σώσας, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν κεκατήραται ἢ ὡς ὁ Χαναάν, ὁ υἱὸς τοῦ ἁμαρτήσαντος Χάμ. Ἵνα γὰρ μὴ τὴν τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν ἀνατρέψῃ, ὁ δίκαιος Νῶε, τὸν υἱόν, ἀντὶ τοῦ πατρὸς κατηράσατο. Μετὰ δὲ τούτων, τοὺς ἐπὶ τοῦ πύργου, τοὺς Σοδομίτας, τοὺς Ἰσραηλείτας, τὸν Σολομῶντα, τοὺς Νινευΐτας, τὸν Γιεζῆ, τὸν Ἰούδαν, καὶ πάντας τοὺς ἐν ἀγαθοῖς γινομένους, καὶ εἰς κακίαν τρεπομένους. Καὶ πῶς ἀγαθὸς ὢν ὁ ὑπεράγαθος Θεὸς καὶ πολυεύσπλαγχνος, τοὺς τοῦ κόσμου πολλοὺς καὶ ποικίλους πειρασμοὺς καὶ θλίψεις παρεχώρησε γενέσθαι. Τοὺς μὲν θέλων κατὰ παραχώρησιν, ἢ ὡς τοὺς κόπους τῆς μετανοίας· λέγω δή, πείνης, δίψης, πένθους, στερήσεως τῶν ἀναγκαίων, ἐγκρατείας τῶν ἡδέων, τήξεις τοῦ σώματος ἐν ἀσκήσει, ἀγρυπνίας, κόπους, πόνους, δάκρυα πολλὰ καὶ πικρά, στεναγμούς, φόβον τοῦ θανάτου, τῆς ἐρεύνης, τοῦ λογοθεσίου, τῆς ἐν Ἅδῃ κατοικήσεως μετὰ τῶν δαιμόνων, τὴν φρικτὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς κρίσεως, τὴν μέλλουσαν αἰσχύνην ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως, τὸν τρόμον· τὸν πικρὸν ἔλεγχον περὶ τῶν πράξεων, λόγων τε καὶ ἐννοιῶν, τὴν ἀπειλήν, τὴν ὀργήν. Τὰς πολυτρόπους κολάσεις καὶ αἰωνίους. Τὸ ἀνωφελὲς θρῆνος, καὶ τὰ ἄπαυστα δάκρυα· τὸ ἀφεγγὲς σκότος, τὸν φόβον, τὸν πόνον, τὴν ἔκπτωσιν, τὴν λύπην, τὴν στενοχωρίαν καὶ πνιγμὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Μετὰ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ κινδύνων τὰ ναυάγια, τὰ πολυποίκιλα νοσήματα, τὰς ἀστραπάς, τὰς βροντάς, τὴν χάλαζαν, τοὺς σεισμούς, τοὺς λιμούς, τοὺς καταποντισμούς, τοὺς ἀώρους θανάτους, καὶ ἁπλῶς πάντας τοὺς ἀκουσίως ἡμῖν κατὰ παραχώρησιν γινομένους ὀδυνηρούς. Τοὺς δὲ μὴ θέλων ὁ Θεός, ἀλλ ἡμεῖς καὶ οἱ δαίμονες, οἷον τὰς μάχας, τὰ πάθη, τὰς πολυτρόπους ἁμαρτίας, ὧν παριῶν ὁ λόγος, δηλώσειε τὰ ὀνόματα, ἀπὸ τῆς ἀφροσύνης μέχρι τῆς ἀπογνώσεως, καὶ τελείας ἀπωλείας, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν δαιμόνων, τοὺς πολέμους, τὴν τυραννίδα τῶν παθῶν· τὰς ἐγκαλείψεις· τὰς ταραχάς, καὶ μεταβολὰς τοῦ βίου· τὰς ὀργάς, τὰς συκοφαντίας, καὶ πᾶσαν θλίψιν, ἣν ἡμεῖς θέλοντες, ἑαυτοῖς, καὶ ἀλλήλοις προσφέρομεν Θεοῦ μὴ βουλομένου. Καὶ πάλιν, πῶς ἐν μέσῳ τῶν τοσούτων κακῶν, πολλοὶ ἐσώθησαν, μηδενὸς ἐμποδίσαι ἰσχύσαντος. Καὶ πολλοὶ ἀπωλέσθησαν τοῦ Θεοῦ μὴ θέλοντος. Καὶ ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα πλείονα, ἐκ τῶν θείων γραφῶν κατανοῶν ἐμπόνως, συνετρίβην τῇ ψυχῇ, καὶ ὡς ὕδωρ χυθεὶς πολλάκις εἰς ἀμηχανίαν κατήντουν. Καίπερ μὴ ἔχων κατὰ πολὺ ἐν αἰσθήσει τὰ λεγόμενα εἰ γὰρ εἶχον οὐ κἂν ἠδυνήθην παραμένειν τῇ ζωῇ ταύτῃ πεπληρωμένῃ κακίας, καὶ παρακοῆς Θεοῦ. Δι' ἧς πάντα τὰ ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δεινὰ ἐγένοντο. Ἀλλ ὅμως τῆς ἐπιθυμίας τῶν ζητημάτων μου ὑπὸ τῆς χάριτος τυχών, ἐκ τῶν ἁγίων Πατέρων τὰς διακρίσεις εὗρον οὕτως ὅτι ἀρχὴ μὲν

Digitized by Google

παντὸς ἀγαθοῦ, ἡ ἐκ Θεοῦ διδομένη φυσικὴ γνῶσις, ἢ ἐκ τῶν γραφῶν δι' ἀνθρώπου, ἢ δι' Ἀγγέλου· ἢ ὡς τοῦ διδομένου ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος πρὸς φυλακὴν ἑκάστου πιστοῦ ψυχῆς, τοῦ καὶ συνείδησιν λεγομένου, καὶ ὑπόμνησιν τῶν θείων ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Δι' ὧν φυλάσσεται ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῷ βαπτιζομένῳ, ἐὰν τηρῆσαι αὐτὰς βουληθῇ. Καὶ μετὰ τὴν γνῶσιν ἡ τοῦ ἀνθρώπου προαίρεσις. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας. Τοῦτ' ἔστι, τὸ καταλεῖψαι τὰ ἴδια θελήματα καὶ νοήματα ὁ ἄνθρωπος, καὶ ποιῆσαι τὰ τοῦ Θεοῦ νοήματά τε, καὶ θελήματα. Καὶ ἐὰν ταῦτα δυνηθῇ ποιῆσαι, οὐχ' εὑρίσκεται ἐν πάσῃ τῇ κτίσει πρᾶγμα, ἢ ἐγχείρημα, ἢ τόπος δυνάμενος ἐμποδίσαι τοῦ γενέσθαι αὐτόν, ὡς ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἠβουλήθη εἶναι κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ. Καὶ θέσει Θεὸς κατὰ χάριν. Ἀπαθής, δίκαιος, ἀγαθός, καὶ σοφὸς εἴτε ἐν πλούτῳ, εἴτε ἐν πενίᾳ, εἴτε ἐν παρθενίᾳ, εἴτε συζυγίᾳ· εἴτε ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ, εἴτε ἐν ὑποταγῇ καὶ δουλείᾳ καὶ ἁπλῶς ἐν παντὶ καιρῷ, τόπῳ τε, καὶ πράγματι. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πρὶν τοῦ νόμου καὶ ἐν τῷ νόμῳ, καὶ ἐν τῇ χάριτι πολλοὶ δίκαιοι εὑρίσκονται, δι' ὅ,τι προετίμησαν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ, τῶν οἰκείων νοημάτων τε καὶ θελημάτων. Καὶ πάλιν πολλοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς καὶ ἐγχειρήμασιν εὑρίσκομεν ἀπολεσμένους· διότι τὰ οἰκεῖα νοήματα καὶ θελήματα προετίμησαν τῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ταῦτα μετὰ οὕτως. Ἔχουσι δὲ διαφορὰν οἱ τόποι καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ ὀφείλει τις διάκρισιν ἔχειν, εἴτε διὰ ταπεινοφροσύνης παρὰ Θεοῦ δεδομένης, εἴτε διὰ τῆς ἐρωτήσεως τῶν ἐχόντων τὰ χαρίσματα τῆς διακρίσεως. Ἐπειδὴ χωρὶς ταύτης, οὐκ εἰσὶ τὰ γινόμενα καλά, κἂν μὴ γινώσκοντες δοκοῦμεν ὅτι καλά εἰσιν. Ἐκ δὲ τῆς διακρίσεως, περὶ τῆς δυνάμεως ἑαυτοῦ μαθὼν πρὸς ὁποῖον βούλεται ἐλθεῖν ἐγχείρημα, οὕτως ἄρχεται τὸ πρᾶγμα τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ. Πλὴν ὡς εἴρηται, ἐν πᾶσι τὰ ἴδια θελήματα ὀφείλει ἀρνήσασθαι, ἵνα τοῦ θείου σκοποῦ ἐπιτύχῃ, ἢ ὡς, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς βούλεται μετελθεῖν ἐπιτηδεύματι· εἰδὲ μὴ οὕτως, οὐ δύναται σωθῆναι ἐν οὐδενί. Διότι ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ, ἐμπαθεῖς ἅπαντες ἀνατρεφόμενοι ἐκ τῆς συνηθείας τῶν παθῶν, οὐ θέλομεν τὸ ἀγαθὸν μετὰ χαρᾶς, οὐδὲ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ ἐφιέμεθα, οὐδὲ ἐξ ἀγάπης τοῦτο ποιοῦμεν, ὡς οἱ ἀπαθεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ πάθη καὶ τὰς πονηρίας φιλοῦμεν, τὰ δὲ ἀγαθὰ οὐδ' ὅλως ἐθέλομεν, εἰς μὴ κατ' ἀνάγκην ἀπὸ τοῦ φόβου τῶν κολάσεων. Καὶ ταῦτα οἱ πίστει βεβαίᾳ, καὶ προθέσει δεχόμενοι τὸν λόγον. Οἱ δὲ λοιποὶ οὐθ' οὕτως θέλομεν. Ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ βίου θλίψεις, καὶ τὰς μελλούσας κολάσεις ἀντ' οὐδενὸς λογιζόμενοι, τοῖς πάθεσι δουλεύομεν ὁλοψύχως, τινὲς δὲ οὐδὲ αἰσθανόμενοι τούτων τὴν πικρότητα, ἐξ ἀνάγκης καὶ οὐχ ἑκόντες τοὺς πόνους τῶν ἀρετῶν μετέρχονται. Καὶ ἐγένοντο ἡμῖν τὰ μίσους ἄξια, ποθητὰ ἐξ ἀγνοίας. Ὥσπερ γὰρ οἱ νοσοῦντες χρήζουσι τὰς τομὰς καὶ τὰς καυστηρίας διὰ τὴν ὑγείαν ἣν ἀπώλεσαν, οὕτω καὶ ἡμεῖς χρήζομεν τοὺς πειρασμούς, καὶ τοὺς τῆς μετανοίας πόνους, καὶ τὸν φόβον τοῦ θανάτου, καὶ τῶν κολάσεων, ἵνα τὴν ἀρχαίαν ὑγείαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀνακαλεσθῶμεν, καὶ τὴν νόσον ἣν ἡ ἀφροσύνη ἡμῶν προξένησεν ἡμῖν ἀποβαλλώμεθα, καὶ μᾶλλον ὅσον ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν χαρίζεται ἑκούσιον ἢ ἀκούσιον πόνον, τοσοῦτον εὐχαριστεῖν αὐτοῦ τῇ φιλανθρωπίᾳ ὀφείλομεν, καὶ δέχεσθαι τοῦτον μετὰ χαρᾶς εὐεργετεῖν γὰρ ἡμᾶς, τὰ ὀδυνηρὰ ἐπλήθηνεν, ἑκουσίως διὰ τῆς μετανοίας, καὶ ἀκουσίως διὰ τῶν πειρασμῶν, καὶ κολάσεων, ἵνα οἱ μὴ θέλοντες θλιβῆναι ἑκουσίως, λυτρῶνται τῆς νόσου, καὶ τῶν μελουσῶν κολάσεων, ἴσως δὲ καὶ τῶν παρόντων. Οἱ δὲ ἀγνώμονες κἂν διὰ τῶν κολάσεων, καὶ τῶν ποικίλων πειρασμῶν ἰαθήσονται κατὰ χάριν τοῦ ἰατροῦ. Οἱ μέντοι ἀγαπῶντες τὴν νόσον καὶ μένοντες ἐν αὐτῇ, τῶν αἰωνίων κολάσεων ἀξίως ἑαυτοῖς προξενοῦσιν ὁμοιωθέντες τοῖς δαίμοσι, καὶ δικαίως σὺν αὐτοῖς ἀπολαύσουσι τῶν αἰωνίων καὶ ἡτοιμασμένων τοῖς δαίμοσι κολάσεων, καθ' ὅ,τι ἠθέλησαν σὺν αὐτοῖς ἀγνωμονεῖν περὶ τὸν εὐεργέτην. Ἐπειδὴ οὐ πάντες δεχόμεθα τὰς εὐεργεσίας ὁμοίως. Ἀλλ' οἱ μὲν τὸ πῦρ τοῦ Κυρίου, ἤτοι τὸν λόγον αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐργασίας ὡς κηρὸς ἁπαλώτεροι γίνονται τῇ καρδίᾳ οἱ δὲ διὰ τῆς ἀργίας ὡς πηλὸς σκληρότεροι μᾶλλον, καὶ λιθώδεις ἐπιδεικνύμεθα. Καὶ ἐν τῷ μὴ δέχεσθαι ὁμοίως, οὐκ ἀναγκάζει τινὰ ἡμῶν. Ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος τὰς ἀκτίνας καταπέμπει καὶ φωτίζει

Digitized by Google

πάντα τὸν κόσμον. Καὶ ὁ μὲν θέλων ὁρᾷν, αὐτόν, ὁρᾶται παρ' αὐτοῦ, ὁ δὲ μὴ θέλων αὐτὸν ὁρᾷν, οὐ βιάζεται παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς αἴτιος τῆς τοῦ φωτὸς στερήσεως εἰ-μὴ αὐτὸς ὁ Θεὸς τὸν ἥλιον ἐποίησε, καὶ τὸν ὀφθαλμόν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἔχει ἐξουσίαν. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ὁ Θεὸς πᾶσι μὲν καταλάμπει τὰς γνώσεις ὡς ἀκτίνας, ἔδωκε δὲ μετὰ τὴν γνῶσιν, καὶ τὴν πίστιν ὡς ὀφθαλμόν. Ὁ οὖν προαιρούμενος διὰ τῆς πίστεως βεβαίαν τὴν γνῶσιν λαβεῖν, δι' ἔργων φυλάττει τὴν μνήμην, ᾧ καὶ δίδωσιν ὁ Θεὸς μείζονα προθυμίαν γνῶσίν τε, καὶ δύναμιν. Ἐκ γὰρ τῆς φυσικῆς γνώσεως γεννᾶται προθυμία τῷ προαιρουμένῳ ταύτην, καὶ ἐκ τῆς προθυμίας δύναμις εἰς τὸ ἐργάζεσθαι, καὶ διὰ τῆς ἐργασίας φυλάττεται ἡ μνήμη, καὶ ἐκ τῆς μνήμης γίνεται μείζων ἐργασία, καὶ διὰ ταύτης δίδοται μείζων γνῶσις, καὶ ἐκ ταύτης τῆς φρονήσεως λεγομένης γεννᾶται ἡ ἐγκράτεια τῶν παθῶν, καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν ὀδυνηρῶν, ἐξ ὧν ἡ κατὰ Θεὸν σχολὴ καὶ ἐπίγνωσις τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἰδίων πταισμάτων, ἐξ ὧν ἡ εὐγνωμοσύνη, δι' ἧς ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος, ἔνθα τῶν ἐντολῶν ἡ τήρησις, λέγω δὴ τὸ πένθος, ἡ πρᾳότης, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἐξ ὧν γεννᾶται ἡ διάκρισις καὶ ἐκ ταύτης ἡ διόρασις, ἤτοι τὸ προορᾷν τὰ μέλλοντα πταίσματα, καὶ ἐκκόπτειν πρὸ καιροῦ ἐκ τῆς πείρας καὶ μνήμης τῶν προγεγονότων διὰ καθαρότητος νοός, καὶ τῶν ἐνεστώτων, καὶ τῶν κλοπῇ γινομένων· καὶ ἐκ τούτων ἡ ἐλπίς, ἐξ ἧς ἡ ἀπροσπάθεια, καὶ τελεία ἀγάπη. Τότε τοίνυν ὁ τοιοῦτος οὐδ' ὅλως θέλει τι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα, ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν πρόσκαιρον ζωὴν μετὰ χαρᾶς καταλιμπάνει ἕνεκα τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον ἀγάπης, τῇ σοφίᾳ, καὶ τῇ ἐνοικήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῇ υἱοθεσίᾳ, διὰ τὸ συσταυρωθῆναί τε, καὶ συνταφῆναι, συνεγερθῆναί τε καὶ συναναληφθῆναι τῷ Χριστῷ νοερῶς διὰ τῆς αὐτοῦ μιμήσεως, ἤτοι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διαγωγῆς· καὶ ἁπλῶς θέσει Θεὸς κατὰ χάριν γίνεται, λαβὼν τὸν Ἀρραβῶνα τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος, ὥς φησιν ὁ θεολόγος, ἐν ᾧ περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν ἀπαθής, δίκαιος, ἀγαθός, καὶ σοφὸς γενόμενος, τὸν Θεὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ, καθὼς αὐτὸς ἔφη ὁ Χριστὸς διὰ τῆς τηρήσεως τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν κατὰ τάξιν, ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ καθ' ἑξῆς ὑπὲρ ὧν ἐρῶ μετὰ ταῦτα, τὸ πῶς ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν ὀφείλει γίνεσθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τῆς γνώσεως τῶν ἀρετῶν εἴρηται, ἐροῦμεν καὶ περὶ τῶν παθῶν. Ἔρχεται ἡ γνῶσις ὥσπερ ἥλιος καὶ θέλων ὁ ἄφρων μύει τοὺς ὀφθαλμούς, ἤτοι τὴν προαίρεσιν, δι' ἀπιστίας, ἢ ὀκνηρίας, καὶ εὐθέως τὴν γνῶσιν εἰς λήθην μεταπέμπει διὰ τῆς ἀργίας, τῆς ἐκ ῥαθυμίας γινομένης· ἐκ γὰρ τῆς ἀφροσύνης γίνεται ἡ ῥαθυμία, ἐξ ἧς ἡ ἀργία, δι' ἧς ἡ λήθη· καὶ ἐκ ταύτης ἡ φιλαυτία, ἤτοι τὸ ἀγαπᾷν τὰ ἴδια θελήματα καὶ νοήματα, ἡ φιληδονία, καὶ φιλοδοξία λεγομένη· δι' ὧν ἡ φιλαργυρία ἡ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν δι' ἧς ὁ περισπασμὸς εἰς τὰ βιωτικὰ ἐξ οὗ ἡ τελεία ἀγνωσία τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, καὶ τῶν ἰδίων πταισμάτων ἐξ ἧς ἡ κατοίκησις τῶν λοιπῶν παθῶν, ἤτοι τῶν ὀκτὼ προστατῶν, λέγω δὴ γαστριμαργίας, ἐξ ἧς ἡ πορνεία, δι' ὧν ἡ φιλαργυρία, ἐξ ἧς ἡ ὀργή, ὅταν μὴ ἐπιτύχῃ τις τοῦ ποθουμένου, ἤτοι τοῦ ἰδίου θελήματος ἐξ ἧς ἡ λύπη, δι' ἧς καὶ ἡ ἀκηδία εἶτα ἡ κενοδοξία, ἐξ ἧς ἡ ὑπερηφανία καὶ ἀπὸ τῶν ὀκτὼ τούτων πᾶσα κακία, πάθος τε καὶ ἁμαρτία· δι' ὧν καταντᾷ ὁ ὑπὸ τούτων καταποθεὶς εἰς ἀπόγνωσιν, καὶ τελείαν ἀπώλειαν, καὶ ἔκπτωσιν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν τῶν δαιμόνων, καθὼς εἴρηται μέσον δὲ τῶν δύω ὁδῶν τούτων ἵσταται ὁ ἄνθρωπος, λέγω δὴ τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ εἰς οἵαν θέλει τὸν δρόμον ποιεῖ, καὶ αὐτὴν μετέρχεται ἡ ὁδὸς δὲ λαβοῦσα αὐτόν, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ὁδηγοῦντες, εἴτε Ἄγγελοι, καὶ κατὰ Θεὸν ἄνθρωποι, εἴτε δαίμονες καὶ πονηροὶ ἄνθρωποι, ἄχρι τοῦ τέλους αὐτῆς ἀπάγουσιν αὐτόν, καὶ μὴ βουλόμενον οἱ μὲν ἀγαθοὶ εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς τὴν οὐρανῶν βασιλείαν οἱ δὲ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν διάβολον, καὶ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν. Οὐδεὶς δὲ ἐστὶ τῆς ἀπωλείας αἴτιος, εἰ μὴ τὸ ἴδιον θέλημα τῆς σωτηρίας ὁ Θεός, ὁ χαρισάμενος μετὰ τὸ εἶναι, καὶ τὸ εὖ εἶναι, τήν τε γνῶσιν, καὶ δύναμιν, ἅπερ οὐ δύναται ἔχειν ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἀλλ' οὔτε ὁ διάβολος δύναταί τι πρὸς ἀπώλειαν, οἷον προαίρεσιν ἐναντίαν, ἢ ἀδυναμίαν, ἢ ἀκούσιον ἀγνωσίαν, ἢ ἄλλο τι τὸ παράπαν, ὥστε βιάσαι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ μόνην ὑπόμνησιν τοῦ κακοῦ ὑποβάλλει ὁ οὖν ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν, τῷ Θεῷ

Digitized by Google

τὴν χάριν ὀφείλει ἐπιγράψασθαι, ὡς τὰ πάντα μετὰ τὸ εἶναι δωρησαμένῳ ἡμῖν· ὁ δὲ τὸ ἐναντίον προαιρούμενος, καὶ ποιῶν, ἑαυτὸν μόνον αἰτιάσθω· διότι οὐδεὶς βίᾳ αὐτὸν ἕλκειν δύναται, ἐπεὶ αὐτεξούσιον ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐποίησεν, ὥστε ἐπαίνων ἄξιος γενήσεται παρ' αὐτοῦ, ἐρῶν αὐτὸν προτιμᾷν θέλοντα τὸ ἀγαθόν, καὶ μὴ ἐξ ἀνάγκης τῆς φύσεως, ὥσπερ τὰ ἄλογα, καὶ ἄψυχα μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ὡς πρέπει τῷ λογικῷ, καθὼς ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐτίμησεν· ἡμεῖς δὲ ἑκουσίως, καὶ ἰδίᾳ γνώμῃ τὸ κακὸν προαιρούμεθα ποιεῖν, μαθόντες τοῦτο ἀπὸ τοῦ τῆς κακίας ἐφευρετοῦ· καὶ οὐ βιάζει ἡμᾶς ὁ καθ' ὑπερβολὴν ἀγαθὸς Θεὸς ἵνα μὴ βιαζόμενοι καὶ παρακούοντες μείζονα κατάκρισιν ἔχωμεν· μηδὲ τὸ αὐτεξούσιον αἴρει ἀφ' ἡμῶν, ὃ καλῶς ἐχαρίσατο ἡμῖν· ἀλλ' ὁ θέλων τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν, αἰτείτω διὰ προσευχῆς τὸν Θεὸν καὶ εὐθέως δίδοται αὐτῷ ἡ γνῶσις, καὶ δύναμις, ἵνα φαίνηται ἐκ δικαίου ἡ χάρις πεμπομένη παρὰ Θεοῦ· ἐπεὶ καὶ χωρὶς εὐχῆς ἐδωρήσατο ἄν, ὥσπερ καὶ μετὰ τὴν εὐχήν. Ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἔχει ἔπαινον ὁ τὸν ἀέρα δεχόμενος πρὸς τὸ ζῆν, εἰδὼς ὅτι χωρὶς αὐτοῦ οὐ δύναται ζῆσαι, ἀλλὰ μᾶλλον χρεωστεῖ πολλὰ εὐχαριστεῖν τῷ ποιήσαντι αὐτόν, καὶ χαρισαμένῳ τὴν δεχομένην ὄσφρησιν, καὶ τὴν ὑγείαν, εἰς τὸ δέχεσθαι, καὶ ζῆσαι· οὕτω καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν μᾶλλον εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, ὅτι καὶ τὴν εὐχήν, καὶ τὴν γνῶσιν, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὰς ἀρετάς, καὶ ἡμᾶς, καὶ τὰ περὶ ἡμᾶς πάντα ἐποίησεν κατὰ χάριν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ πᾶσαν μηχανὴν ποιῶν οὐ παύεται, πρὸς τὸ νικῆσαι τὴν κακίαν ἡμῶν, καὶ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ δαιμόνων· ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἀπωλέσας, τῇ ἀγνωμοσύνῃ καὶ ὑπερηφανίᾳ ἐξ ἀνάγκης ἐγένετο ἄγνωστος. καὶ τούτου χάριν οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκειν τί ποιῆσαι, ἀλλὰ τὸν Θεὸν βλέπει τί ποιεῖ πρὸς τὸ σωθῆναι ἡμᾶς, καὶ ἐκ τούτου μανθάνει πονηρευόμενος, καὶ παρόμοια ποιεῖν μηχανᾶται πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν, διότι μισεῖ τὸν Θεόν, καὶ μὴ δυνάμενος πρὸς ἐκεῖνον, ἡμᾶς τοὺς κατ' εἰκόνα Θεοῦ πολεμεῖ, δοκῶν ἐν τούτῳ τὸν Θεὸν ἀμύνασθαι· καὶ εὑρίσκει ἡμᾶς ὑπηκόους αὐτοῦ τῷ θελήματι, ὡς φησὶν ὁ Χρυσόστομος· ἰδὼν γὰρ τὸν Θεόν, τὸν ποιήσαντα τὴν Εὔαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀδάμ, ἐποίησεν ὁ διάβολος αὐτὴν συνεργὸν πρὸς τὴν παρακοὴν καὶ παράβασιν· ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἐντολήν, ἵνα αὐτὴν τηρήσας ὁ Ἀδάμ, φυλάττῃ τὴν μνήμην τῶν τηλικούτων δωρεῶν, καὶ εὐγνωμονῇ περὶ τῶν εὐεργέτην, ὁ δὲ διάβολος ἐποίησεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἀφορμὴν παρακοῆς, καὶ θανάτου γενέσθαι· καὶ ἀντὶ προφητῶν, ψευδοπροφήτας, ἀντὶ Ἀποστόλων, ψευδαποστόλους. ἀντὶ νόμου, παρανομίαν, ἀντὶ ἀρετῶν, κακίας, ἀντὶ ἐντολῶν παραβάσεις, ἀντὶ πάσης δικαιοσύνης, μυσαρὰς αἱρέσεις. καὶ πάλιν ἰδὼν τὸν Χριστὸν συγκαταβαίνοντα δι' ἄκραν ἀγαθότητα πρὸς τοὺς ἁγίους μάρτυρας, καὶ ὁσίους πατέρας, εἴτε δι' ἑαυτοῦ, εἴτε δι' Ἀγγέλων, ἢ δι' ἄλλης τινὸς οἰκονομίας ἀρρήτου ἐμφανιζόμενον, καθὼς εἶπεν, ἤρξατο καὶ ὁ διάβολος δεικνύειν τισὶ πλάνας πολλὰς πρὸς ἀπώλειαν· καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψαν οἱ διακριτικοὶ πατέρες, ὅτι τὰς τοιαύτας οὐ χρὴ δέχεσθαι, εἴτε διά τινων εἰκόνων, εἴτε φωτός, εἴτε πυρός, εἴτε ἄλλης τινὸς πλάνης μηχανᾶται γὰρ πλανῆσαι κἂν ἐν τούτῳ καθ' ὕπνους, ἢ αἰσθητῶς. εἰ δὲ τοῦτο δεχόμεθα, ποιεῖ τὸν νοῦν ἐξ οἰήσεως, καὶ ἐσχάτης ἀγνωσίας ζωγραφῆσαί τινα σχήματα, ἢ χρώματα πρὸς τὸ δοκῆσαι ὅτι ἐμφάνειά ἐστι Θεοῦ, ἢ Ἀγγέλου πολλάκις δὲ καὶ δαίμονας καθ' ὕπνους, ἢ αἰσθητῶς δείκνυσιν ἡττωμένους δῆθεν καὶ ἁπλῶς πᾶσαν μηχανὴν ἐπιτηδεύει πρὸς ἀπώλειαν ἡμετέραν ἐν τοῖς πειθομένοις αὐτῷ· ὅταν δὲ ταῦτα ποιήσας ἀστοχήσῃ τῆς ἐλπίδος, διὰ τὸ λέγειν τοὺς Ἁγίους Πατέρας, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ὀφείλομεν ἔχειν τὸν νοῦν ἀνείδεον ἀσχημάτιστον, ἄχροον, μηδ' ὅλως δεχόμενόν τι, εἴτε φῶς, εἴτε πῦρ, ἢ ἕτερόν τι τὸ παράπαν, ἀλλ' ἐν τοῖς λεγομένοις ῥήμασι μόνοις ὀφείλομεν, πάσῃ δυνάμει κλείειν τὴν διάνοιαν· διότι ὁ τῷ στόματι μόνῳ προσευχόμενος, τῷ ἀέρι προσεύχεται, καὶ οὐ τῷ Θεῷ· ὁ γὰρ Θεὸς τῷ νῷ προσέχει, καὶ οὐ τῇ λαλιᾷ, ὡς οἱ ἄνθρωποι ἐν πνεύματί φησι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν τῷ Θεῷ. καὶ θέλω πέντε λόγους τῷ νοΐ μου λαλῆσαι, ἢ μυρίους ἐν γλώσσῃ· τότε δὴ τότε ἀπορῶν τούτων ἁπάντων ὁ διάβολος, λογισμὸν ἀπογνώσεων φέρει ἡμῖν, ὅτι ἄλλοι καιροὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, καὶ ἄλλοι οἱ ἄνθρωποι ἐν οἷς ὁ Θεὸς τὰ θαυμάσια ἔδειξεν εἰς τὸ πιστεῦσαι· νυνὶ δὲ οὐκ ἔστι καιρὸς τῆς χρείας

ταύτης τοῦ κοπιάσαι· ἰδοὺ χριστιανοὶ ἐσμὲν ἅπαντες, καὶ βάπτισμα φοροῦμεν· ὁ πιστεύσας φησί, καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται· τί λοιπὸν χρῄζομεν; ἡμεῖς δὲ ἐὰν τούτῳ πεισθῶμεν, καὶ οὕτω μείνωμεν, ἔρημοι πάντως ἐσόμεθα, ὄνομα μόνον ἔχοντες χριστιανοῦ· ἀγνοοῦντες, ὅτι ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς ὀφείλει πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ τηρεῖν, καὶ ὅταν πάντα κατορθώσῃ, λέγειν, ἀχρεῖος δοῦλός εἰμι· ὡς ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἀποστόλους ἔφη, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, πᾶς γὰρ ὁ βαπτιζόμενος ἀποτάσσεται λέγων, ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ, καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ· καὶ συντάσσομαι τῷ Χριστῷ, καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ· ποῦ δὲ ἐστὶν ἡ ἀποταγὴ ἡμῶν, ἐὰν μὴ πᾶν πάθος, καὶ πᾶσαν ἁμαρτίαν ἣν θέλει ὁ διάβολος, καταλείψωμεν; μᾶλλον δὲ ἀπὸ ψυχῆς μισήσωμεν, καὶ ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστὸν διὰ τῆς τηρήσεως τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν; πῶς δὲ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρήσωμεν, ἐὰν μὴ πᾶν θέλημα ἴδιον, καὶ πᾶν νόημα ἀρνησώμεθα; θελήματα δὲ καὶ νοήματα ἐκεῖνα λέγοιτ' ἄν, τὰ ἀνθιστάμενα τοῖς τοῦ Θεοῦ προστάγμασιν· ἐπειδὴ πολλάκις εἰσί τινες, εἴτε ἀπὸ κράσεως, εἴτε ἀπὸ συνηθείας τὸ καλὸν ἔν τισι πράγμασιν ἀγαπῶντες, τὸ δὲ χεῖρον μισοῦντες· εἰσὶ δὲ καὶ νοήματα καλά, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν ἔχοντα μαρτυρίαν, δέονται δὲ καὶ διακρίσεως παρὰ τῶν ἐμπείρων· ἐπειδὴ χωρὶς διακρίσεως, οὐδ' αὐτὰ τὰ νομιζόμενα καλά, εἰσὶ καλά· εἴτε διὰ τὸ παρὰ καιρόν, εἴτε παρὰ τὸ δέον, ἤτοι παρὰ ἀξίαν, ἢ ἀγνώστως νοοῦντες τὰ λεγόμενα· ὅτι οὐ μόνον τὴν γραφήν, ἀλλὰ καὶ τὸ τυχὸν ἐρώτημα, ἐὰν μὴ προσέχωσιν ἀμφότεροι ὅ,τε ἐρωτώμενος, καὶ ὁ ἐρωτῶν, μακρὰν τῆς ἐννοίας τῶν λεγομένων γίνονται, καὶ οὐ τὴν τυχοῦσαν φέρει ζημίαν· καὶ γὰρ κἀγὼ πολλάκις ἔπαθον καὶ ἐρωτῶν, καὶ ἐρωτώμενος· ὅταν δὲ ὡς δεῖ τὸ λεγόμενον κατελάμβανον, ὕστερον τοῦτο μαθὼν ἐξιστάμην, πῶς ὁμοίως εἰσὶν οἱ λόγοι, αἱ δὲ ἔννοιαι μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων καθεστήκασιν· οὕτω καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πᾶσι διακρίσεως χρῄζομεν. πῶς ὀφείλομεν ποιῆσαι, ἵνα τὰ τοῦ Θεοῦ θελήματα πράξωμεν· ὅτι αὐτὸς οἶδε τὴν φύσιν ἡμῶν ἀκριβῶς ὡς ποιητὴς τῶν ἁπάντων, καὶ τὸ συμφέρον ἡμῖν ᾠκονόμησε, καὶ ἐνομοθέτησεν, οὐχὶ ξένα τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὰ ἴδια ταύτης· εἰ μὴ πρὸς τελειότητα ἴσως τοῖς θέλουσιν ἑκουσίως πρὸς αὐτὸν ἀνελθεῖν ὑπερφυῶς· εἴτ' οὖν ἡ παρθενία, ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ ταπεινοφροσύνη, οὐχὶ δὲ οἱ εὐγνωμοσύνη, αὕτη γὰρ φυσική ἐστιν· ἡ δὲ ταπεινοφροσύνη ὑπὲρ φύσιν, διότι πᾶσαν ἀρετὴν μετέρχεται ὁ ταπεινόφρων, καὶ μηδὲν χρεωστῶν, χρεώστην ἑαυτὸν ἔχει, καὶ ὑπὸ κάτω πάντων· ὁ δὲ εὐγνώμων, χρεωστῶν ὁμολογεῖ τὸ χρέος· ὥσπερ ὁ ἐλεῶν, ἐξ ὧν ἔχει ἐλεεῖ, καὶ οὐκ ἔστιν ὑπὲρ φύσιν, ὡς ὁ ἀκτήμων· οὐδὲ ὁ συζυγίας μετερχόμενος, ὡς ὁ παρθενεύων· ὑπὲρ φύσιν γὰρ ἐστι τοῦτο τὸ χάρισμα· διὰ τοῦτο ὁ μέν, σώζεται εἴπερ τὰ ἴδια θελήματα καταλείψας, τὰ τοῦ Θεοῦ πληροῖ· ὁ δέ, στέφανον τῆς ὑπομονῆς, καὶ δόξαν παρὰ Θεοῦ κομίσεται, ὡς οὐ μόνον τὰ ἀπηγορευμένα τοῖς νόμοις ἐάσας, ἀλλὰ σὺν ἐκείνοις καὶ τὴν ἰδίαν φύσιν Θεὸν ἠγάπησεν ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ κατὰ δύναμιν μιμησάμενος τὴν αὐτοῦ ἀπάθειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀγνοοῦμεν οὐ μόνον ἑαυτούς, καὶ τὰ ὑφ' ἡμῶν γινόμενα, ἀλλὰ καὶ τὸν τὸν σκοπὸν αὐτῶν, καὶ τὸ ζητούμενον ἐκ πάντων, διὰ τοῦτο φαίνονται ἡμῖν αἱ θεῖαι γραφαί, καὶ οἱ λόγοι τῶν ἁγίων ἀσύμφωνοι τῶν τε παλαιῶν ἀνδρῶν, προφητῶν, λέγω καὶ δικαίων, καὶ τῶν νέων ἁγίων πατέρων· καὶ νῦν θέλοντες σωθῆναι, ἀσυμφώνως ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους, ὅπερ οὐκ ἔστιν· ἰδοὺ δι' ὀλίγων ῥημάτων, ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως ἴδωμεν, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἐὰν θέλῃ σωθῆναι, οὐδεὶς δύναται αὐτὸν ἐμποδίσαι, οὔτε καιρός, οὔτε τόπος, οὔτε ἐγχείρημα· μόνον ἂν μὴ παρὰ τὴν χρῆσιν τοῦ πράγματος, οὗ βούλεται ποιεῖν, μετέρχητε· ἀλλ' ὡς δεῖ μετὰ διακρίσεως πρὸς τὸν θεῖον σκοπὸν πᾶν νόημα νεύων· διότι οὐ τὰ γινόμενα ἐστὶν ἀναγκαῖα, ἀλλὰ δι' οὗ γίνονται· οὐδὲ ἀκουσίως ἁμαρτάνομεν, εἰμὴ ἑκουσίως τῷ λογισμῷ πρῶτον συγκατατιθέμεθα, καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν ἐμπίπτομεν· καὶ τότε αὐτὸς ἄκοντα καὶ μὴ βουλόμενον εἰς τὸ ἁμαρτάνειν φέρει τὸν αἰχμάλωταν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐν ἀγνοίᾳ γινόμενα πταίσματα, ἐκ τῶν ἐν γνώσει γίνονται· εἰ μὴ γὰρ μεθύει τις, εἴτε οἴνῳ, εἴτε ἐπιθυμίᾳ, οὐκ ἀγνοεῖ· ἐκ δὲ τοῦ μεθύειν ἄρχεται τοῦ σκοτοῦσθαι ὁ νοῦς, καὶ ἐκ τούτου τὸ πίπτειν, ἐξ ἐκείνου δὲ τὸ ἀποθνήσκειν· ὥστε οὐχ' ὁ θάνατος ἦλθεν ἀγνώστως, ἀλλ' ἡ ἐν γνώσει μέθη τὸν ἐν ἀγνοίᾳ θάνατον ἤγαγε· καὶ πολλὰ εὑρήσει τις μάλι-

Digitized by Google

λιστα ἐν τοῖς νοήμασιν, ὅτι ἐξ ἑκουσίων εἰς τὰ ἀκούσια, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν γνώσει εἰς τὰ ἐν ἀγνοίᾳ προσπίπτομεν· ἀλλὰ διὰ τὸ φαίνεσθαι ἡμῖν τὰ πρῶτα ἐλαφρὰ καὶ γλυκέα, διὰ τοῦτο ἐρχόμεθα εἰς τὰ δεύτερα ἀβουλήτως καὶ ἀγνώστως· εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἠθελήσαμεν τὰς ἐντολὰς τηρεῖν, καὶ μένειν ὡς ἐβαπτίσθημεν, οὐκ ἂν εἰς τοσαῦτα ἤλθωμεν, καὶ ἐδεήθημεν τῶν τῆς μετανοίας κόπων, καὶ πόνων. Ὅμως καὶ πάλιν ἐὰν θέλωμεν, ἡ δευτέρα τοῦ Θεοῦ χάρις, ἤτοι ἡ μετάνοια, δύναται εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀνάξαι ἡμᾶς· εἰδὲ οὐδὲ ταύτης ἐπιμελούμεθα, ἐξ ἀνάγκης ὡς οἱ μὴ μετανοοῦντες δαίμονες εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν μετ' αὐτῶν ἀπερχόμεθα, θέλοντες μᾶλλον, ἢ μὴ θέλοντες· οὐ γὰρ εἰς ὀργὴν ὁ Θεὸς ἔκτισεν ἡμᾶς, ἀλλ' εἰς περιποίησιν· ἵνα τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ ἀπολαύωμεν, εὐχαρίστως διακείμεθα, καὶ εὐγνωμόνως περὶ τὸν εὐεργέτην· ἀλλ' ἡ ἀμέλεια ἡμῶν, περὶ τὴν γνῶσιν τῶν αὐτοῦ δωρεῶν, εἰς ῥαθυμίαν ἡμᾶς ἤγαγε· καὶ αὕτη εἰς λήθην παρέπεμψεν, ἐξ ἧς ἡ ἄγνοια εἰς ἡμᾶς ἐβασίλευσεν.

Ὅταν δὲ ἀρχὴν θέλωμεν βαλεῖν, εἰς τὸ στραφῆναι ὅθεν ἐξεπέσαμεν, πολλοῦ κόπου δεόμεθα, διότι οὐ θέλομεν καταλεῖψαι τὰ θελήματα ἡμῶν· ἀλλὰ δοκοῦμεν ὅτι μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἡμέτερα ποιεῖν δυνάμεθα, ὅπερ ἀμήχανον· αὐτὸς γὰρ καὶ Κύριος ἔφη· οὐ ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με Πατρός· καίπερ ἓν θέλημα Πατρός, καὶ Υἱοῦ, καὶ Πνεύματος, ὡς μία φύσις ἀχώριστος· ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ταῦτα εἴρηκε, καὶ κατὰ τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα· εἰ μὴ γὰρ καταποθῇ ἡ σάρξ, καὶ γένηται ὁ ἄνθρωπος ὅλος ἀγόμενος τῷ πνεύματι τοῦ Θεοῦ, οὐ ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκτὸς βίας· ὅταν δὲ βασιλεύσῃ ἡ χάρις τοῦ πνεύματος ἐν ἡμῖν, τότε οὐκ ἔτι ἴδιον ἔχομεν ἀλλ' εἴτι γένηται, θέλημα Θεοῦ ἐστί· τότε εἰρηνεύομεν· καὶ Υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται οἱ τοιοῦτοι, ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς θέλουσιν, ὥσπερ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεός· τοῦτο δὲ ἀδύνατον εὑρεῖν τινά, ἐκτὸς συντηρήσεως τῶν ἐντολῶν, δι' ὧν πάσης ἡδονῆς, ἤτοι θελήματος ἰδίου ἐκκοπή, καὶ πάσης ὀδύνης, τῆς ὑπὲρ τούτου γινομένης ὑπομονῆς· ἐκ γὰρ ἀφροσύνης ἡδονή, καὶ ὀδύνη γεννῶνται, ὡς προείρηται, καὶ ἐκ τούτων πᾶσα κακία· διότι ὁ ἄφρων φίλαυτός ἐστι, καὶ οὐ δύναται φιλάδελφος εἶναι, οὐδὲ φιλόθεος· καὶ οὔτε ἐγκράτειαν τῶν ἡδονῶν, ἤτοι τῶν θελημάτων τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ ἔχει, οὔτε ὑπομονὴν τῶν ὀδυνηρῶν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἐπιτυγχάνοντι τοῦ ἰδίου θελήματος, αὔξεται ἐν αὐτῷ ἡδονὴ καὶ ἔπαρσις· ποτὲ ἀποτυχὼν καὶ ὑπὲρ τῆς τούτου ὀδύνης τυραννούμενος ἔρχεται εἰς μικροψυχίαν καὶ πνιγμὸν τῆς ψυχῆς, ἥτις ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς γεέννης· ἐκ δὲ τῆς γνώσεως, ἤγουν τῆς φρονήσεως γεννᾶται ἐγκράτεια, καὶ ὑπομονή. Διότι ὁ φρόνιμος κατέχει τὸ ἴδιον θέλημα, καὶ ὑπομένει τὴν ὑπὲρ τούτου ὀδύνην, καὶ τῶν μὲν ἡδέων ὡς ἀνάξιον ἑαυτὸν λογιζόμενος, γίνεται εὐγνώμων καὶ εὐχάριστος περὶ τὸν εὐεργέτην, φοβούμενος μήπως διὰ τῶν πολλῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐδωρήσατο αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ζημιωθῇ ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ οὕτω δι' ἐγκρατείας καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἐργάζεται, λογιζόμενος ἑαυτὸν χρεώστην πάντων. μικρὸν δὲ ἀνταμεῖψαι τῷ εὐεργέτῃ μὴ εὑρίσκων τι ἄλλα καὶ τὰς ἀρετὰς ὡς μεῖζον χρέος λογίζεται. Λαμβάνει γὰρ καὶ οὐ παρέχει, τοῦτο δὲ μόνον, ὅτι ἠξιώθη εὐχαριστῆσαι τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι δέχεται αὐτοῦ τὴν εὐχαριστίαν, μεῖζον χρέος λογίζεται καὶ εὐχαριστῶν διαμένει ἀεὶ πᾶν ἀγαθὸν ποιῶν καὶ ἀεὶ ἐπὶ πλεῖον χρεώστην ἑαυτόν, καὶ ὑπὸ κάτω πάντων ἔχει ταπεινοφρονῶν εὐφραινόμενος ἐν Θεῷ τῷ εὐεργετοῦντι αὐτόν, καὶ ἐν τρόμῳ ἀγαλλιώμενος, καὶ πρὸς θείαν καὶ ἄπτωνον ἀγάπην ἐρχόμενος διὰ ταπεινοφροσύνης τὰ ὀδυνηρὰ ὡς ἄξιος δέχεται μᾶλλον δὲ καὶ πλείονα τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ, ἄξιον ἑαυτὸν εἶναι λογίζεται, καὶ χαίρει ὅτι μικρὸν ἠξιώθη ἐν τῷ νῦν αἰῶνι θλιβῆναι καὶ κἂν κουφισμὸν λάβῃ τῶν πολλῶν κολάσεων, ὧν προευτρέπισεν ἑαυτῷ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ὅτι ἐν τούτῳ γινώσκει τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ μὴ ἐπαίρεσθαι. καὶ ὅτι ἠξιώθη ταῦτα γινώσκειν, καὶ ὑπομένειν ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, εἰς θεῖον πόθον ἔρχεται ἡ γὰρ ταπεινοφροσύνη γέννημά ἐστι τῆς γνώσεως, ἡ δὲ γνῶσις γέννημα τῶν πειρασμῶν, ὁ γνοὺς ἑαυτόν, δίδοται αὐτῷ ἡ γνῶσις τῶν πάντων καὶ ὁ ὑποτασσόμενος τῷ Θεῷ, ὑποτάσσει ἑαυτῷ πᾶν φρόνημα σαρκικὸν καὶ μετὰ ταῦτα ὑποταγήσεται αὐτῷ τὰ πάντα, ὅτε βασιλεύσῃ ἡ ταπείνωσις ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ ὁ γὰρ γνοὺς ἑαυτὸν ὥς φασιν οἱ ἅγιοι. Βασίλειός τε, καὶ Γρηγόριος, ὅτι μέσον ἐσὶ μεγέθους, καὶ ταπεινότητος, ὡς νοερὰν ἔ-

χων ψυχήν, καὶ ὡς θνητὸν καὶ γήϊνον ἔχων σῶμα, οὐδέποτε ἐπαίρεται, οὐδὲ ἀπογινώσκει. Ἀλλ᾽ αἰσχυνόμενος τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς, πάντα τὰ αἴσχιστα ἀποστρέφεται, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἑαυτοῦ γινώσκων, πᾶσαν ἔπαρσιν φεύγει. Ὁ τοίνυν γνοὺς τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν ἐκ τῶν πολλῶν πειρασμῶν, τῶν τε ψυχικῶν καὶ σωματικῶν παθῶν, αὐτὸς εἶδε τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ δύναμιν, πῶς τοὺς ταπεινοὺς ῥύεται βοῶντας πρὸς αὐτόν, διὰ τῆς ἐμπόνου προσευχῆς ἀπὸ καρδίας καὶ λοιπὸν γίνεται τῷ τοιούτῳ ἡ εὐχή, ὥσπερ τρυφή· εἰδώς, ὅτι χωρὶς τοῦ Θεοῦ οὐ δύναταί τι ποιῆσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ μὴ πεσεῖν προσκολλᾶσθαι μὲν τῷ Θεῷ ἀγωνίζεται, θαυμάζει δὲ λογιζόμενος πῶς αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐκ πειρασμῶν καὶ παθῶν ἐρρύσατο τοσούτων, καὶ εὐχαριστεῖ τὸν δυνάμενον ῥύσασθαι, καὶ σὺν τῇ εὐχαριστίᾳ τὴν ταπείνωσιν, καὶ τὴν ἀγάπην προσλαμβάνει, καὶ οὐ τολμᾷ ὅλως κρῖναι τινὰ γινώσκων ὅτι ὥσπερ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐβοήθησεν, οὕτω καὶ πᾶσι βοηθῆσαι, ὅτε θέλει, δύναται, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Μάξιμος. Ἴσως δὲ ὅτι καὶ δύναταί τις παλαίειν πάθεσι πολλοῖς, καὶ νικᾶν, ἑαυτὸν δὲ ἀσθενῆ ὄντα ἔχει καὶ τούτου χάριν ὁ Θεὸς διὰ τάχους αὐτὸν ἐβοήθησεν, ἵνα μὴ τελείως ἀπόλληται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Καὶ ἄλλα πλείονα ὁ γινώσκων τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν λογιζόμενος, μένει ἄπτωτος. Ἀδύνατον δέ τινα ἐλθεῖν ἐν τούτῳ, εἰ μὴ πολλοὺς πειρασμοὺς ψυχικούς τε καὶ σωματικοὺς πάθοι, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει δι᾽ ὑπομονῆς κρατούμενος, τὴν πεῖραν μάθῃ· ὁ δὲ τοιοῦτος οὐ τολμᾷ ὅλως ἴδιον θέλημα ποιῆσαι, ἐκτὸς ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων, οὐδὲ νόημα στῆσαι, ἐπεί τίς ἡ χρεία, μὴ πρὸς τὸ ζῆν σωματικῶς, ἢ σωθῆναι ψυχικῶς, ποιῆσαί τι, ἢ λογίσασθαι θέλοντα. Εἰ δέ τις οὐ γινώσκει ποῖον θέλημα ὀφείλει καταλιπεῖν, καὶ ποῖον νόημα, δοκιμαζέτω πᾶν πρᾶγμα, καὶ πᾶν νόημα τῇ τούτου ἀποχῇ, καὶ ἐπικρατείᾳ, καὶ ὁποίαν ὄχλησιν ἐπιφέρει, καὶ γινόμενον μὲ ἡδονήν, κωλυόμενον δὲ ὀδύνην, κακόν ἐστι, καὶ ὀφείλει καταφρονεῖν αὐτὸ πρὶν χρονίσει, καὶ ἔχει κοπιάσαι εἰς τὸ νικῆσαι αὐτό, ὅταν αἴσθηται τῆς βλάβης αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ λέγω περὶ παντὸς πράγματος καὶ νοήματος, οὗ χωρὶς δυνάμεθα ζῆσαι σωματικῶς, καὶ τῷ Θεῷ εὐαρεστῆσαι· ἐπειδὴ ἡ συνήθεια χρονίζουσα φύσεως ἰσχὺν λαμβάνει· καὶ ἐὰν οὐ παρέχῃς αὐτήν, ἀτονεῖ καὶ κατὰ μικρὸν ἀπόλλυται· εἴτε γὰρ ἀγαθὴν συνήθειαν, εἴτε κακήν, ὁ χρόνος οἶδε τρέφειν, ὥσπερ τὸ πῦρ τρέφουσιν αἱ ὕλαι, διὰ τοῦτο ὀφείλομεν τὸ ἀγαθὸν πάσῃ δυνάμει μελετᾶν καὶ ποιεῖν, ἵνα ἔλθῃ ἡ ἕξις, καὶ αὐτομάτως ἡ συνήθεια ἐργάζεται, τὸ τυχὸν ἀκόπως, ὡς οἱ Πατέρες ἐν τοῖς μικροῖς τὰ μεγάλα ἐνίκησαν. Ὁ γὰρ μὴ πειθόμενος ἔχειν τὴν ἀναγκαίαν χρείαν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ταύτην ἀπωθεῖται, ἵνα τὴν στενὴν καὶ τεθλιμένην ὁδὸν πορεύηται, πότε εἰς φιλοκτημοσύνην ἔλθῃ; οὐ γάρ ἐστιν ἡ πολλὴ κτῆσις μόνον φιλοκτημοσύνη, ἀλλ᾽ εἴτι δ᾽ ἂν ἔχῃ προσπαθῶς, ἢ παρὰ χρῆσιν, ἢ καὶ ὑπὲρ τὴν χρῆσιν, διότι πολλοὶ τῶν παλαιῶν Ἁγίων, πολλὴν μὲν κτῆσιν εἶχον, ὅ,τε Ἀβραάμ, Ἰώβ, καὶ Δαβίδ, καὶ ἄλλοι πολλοὶ οὐκ ἦν δὲ ἐν αὐτοῖς προσπάθεια, ἀλλ᾽ εἶχον τὰ πράγματα, ὡς τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶλλον δι᾽ ἐκείνων ἐδόκουν εὐαρεστῆσαι αὐτῷ ὁ δὲ Κύριος ὑπερτελὴς ὤν, καὶ αὐτοσοφία τὴν ῥίζαν ἔκοψεν οὐ μόνον γὰρ χρήματα καὶ κτήματα μὴ ἔχειν τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ διὰ τῆς μιμήσεως τῆς ἀκροτάτης ἀρετῆς ἐνουθέτησεν, ἀλλὰ μηδὲ ψυχήν, ἤτοι θέλημα, ἢ νόημα ἴδιον καὶ τοῦτο εἰδότες οἱ Πατέρες ἔφυγον τὸν κόσμον, ὡς ἐμπόδιον πρὸς τὴν τελειότητα, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὰ θελήματα, οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ποτὲ θέλημα ἴδιον ἐποίησεν. Ἀλλ᾽ οἱ μὲν ἐν ὑποταγῇ σωματικῇ, ἵνα ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα τὸν Πνευματικὸν ἔχοιεν εἰς πᾶν νόημα· οἱ δὲ ἐν ἐρήμῳ καὶ τελείᾳ φυγῇ τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸν τὸν Θεὸν εἶχον διδάσκαλον, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸν κατὰ προαίρεσιν θάνατον ὑπομεῖναι ἠβουλήθησαν ἕτεροι δὲ τὴν βασιλικὴν ὁδὸν ἐκράτησαν, ἤτοι μετὰ ἑνός, ἢ δύω ἡσυχάζοντες καλῶς, ἔχοντες ἀλλήλους συμβούλους ἀγαθοὺς πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ καὶ ὅσοι μετὰ τὴν ὑποταγὴν κατ᾽ ἐπιτροπὴν τοῦ Πατρὸς ἄρχειν ἄλλων ἀδελφῶν ἐτάχθησαν, ὡς ἐν ὑποταγῇ οὕτω διῆγον, τὰς παραδόσεις φυλάττοντες τῶν αὐτῶν Πατέρων, καὶ ἐγένετο πᾶν ἐγχείρημα καλόν. Νυνὶ δὲ ἐπειδὴ οὐ θέλομεν, οὔτε οἱ ἐν ὑποταγῇ, οὔτε οἱ ἐν ἀρχῇ, καταλεῖψαι τὰ ἴδια θελήματα, διὰ τοῦτο οὐδεὶς εἰς προκοπὴν ἔρχεται. Καὶ λοιπὸν ἔμεινε τάχα, εἴπερ καὶ ἔστιν, ἡ φυγὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ βιωτικῶν πραγμάτων, ἐν τῇ βασιλικῇ ὁδῷ πορεύεσθαι

Digitized by Google

καὶ ἡσυχάζειν μετὰ ἑνὸς ἢ δύω, καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μελετᾷν, καὶ πᾶσαν γραφήν· ἵνα κἂν ἐκ πάντων ἐλεγχόμενος, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ προσοχῆς τῆς ἀναγνώσεως, καὶ εὐχῆς καταντήσῃ τις εἰς τὴν πρώτην ἐντολήν, ἤτοι τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὸν γινόμενον ἐκ τῆς πίστεως, καὶ μελέτης τῶν θείων γραφῶν, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ πένθος ἔλθῃ, δι' οὗ εἰς τὰς ἐντολάς, ἃς ἔφη ὁ Ἀπόστολος πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, ὁ γὰρ πιστεύων τῷ Κυρίῳ φοβεῖται τὴν κόλασιν· καὶ ὁ φοβούμενος τὴν κόλασιν τηρεῖ τὰς ἐντολάς· καὶ ὁ τὰς ἐντολὰς τηρῶν, ὑπομένει τὰς θλίψεις καὶ ὁ τὰς θλίψεις ὑπομένων, ἕξει τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα καὶ ἡ ἐλπὶς χωρίζει πάσης προσπαθείας τὸν νοῦν ταύτης δὲ χωρισθείς, ἕξει τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην. Ταῦτα ὅπου ἐὰν θέλῃ τις ποιεῖν σώζεται. Ἡ δὲ ἡσυχία, ὡς ἀρχὴ καθάρσεως ψυχῆς ὑπάρχουσα, καὶ χωρὶς κόπου τὰς ἐντολὰς πάσας κατασκευάζει τῷ προαιρουμένῳ. Φεῦγε, φησί, σιώπα, ἡσύχαζε, αὗται γάρ εἰσιν αἱ ῥίζαι τῆς ἀναμαρτησίας. Καὶ πάλιν φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους καὶ σώζῃ· διότι οὐκ ἐῶσιν αἱ συντυχίαι τὸν νοῦν ἰδεῖν, οὔτε τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα, οὔτε τὰς τῶν δαιμόνων πανουργίας, ἵνα φυλάττῃ ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος, οὔτε πάλιν τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας καὶ προνοίας, ἵνα ἐκ τούτων γνῶσιν Θεοῦ καὶ ταπείνωσιν κτήσηται· καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλει ὁ θέλων ὁδεύειν σύντομον ὁδὸν πρὸς Χριστόν, ἤτοι τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν γνῶσιν καὶ μετὰ χαρᾶς τὴν τελειότητα φθάσαι, μὴ ἀλλαχόθεν, ἤγουν δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἀλλ' ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ διαγωγῇ τὴν βασιλικὴν ὁδὸν σπουδαίως πορευέσθω. Τάς τε ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἰσχυρῶς φεύγων, ὡς ἡδονὴν ἀμφοτέρων ποιούντων· καὶ μήτε τῷ πλήθει τῶν βρωμάτων καὶ τῶν συντυχιῶν σκοτῶσαι τὸν νοῦν, καὶ ἐκ τῶν περισπασμῶν τυφλὸν κατασκευάσαι. Μήτε πάλιν τῇ ἐκτεταμένῃ νηστείᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ θολοῦν τὴν διάνοιαν. Ἀλλὰ τὰς ἑπτὰ ἰδέας, τὰς σωματικὰς λέγω πράξεις, καλῶς μεθ' ὑπομονῆς ἐργαζόμενος, ὡς ἐν κλίμακι ἀνέρχεται, ἀπαύστως τὰς ἑπτὰ ἐφάπαξ κατέχων, καὶ ὁδεύων πρὸς τὴν ἠθικὴν πρᾶξιν, δι' ἧς αἱ πνευματικαὶ θεωρίαι παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ δίδονται τῷ πιστεύοντι, ὥς φησιν ὁ Κύριος. Καὶ ὅτι πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμός ἐστι, καὶ ὅτι οὐ δύναταί τις ἐμποδίσαι τὸν θέλοντα σωθῆναι, οὐδὲ ἔχει ἄλλος εἰς ἡμᾶς ἐξουσίαν, εἰμὴ μόνον ὁ πλάσας ἡμᾶς Θεός· ὃς καὶ ἕτοιμός ἐστι πρὸς βοήθειαν καὶ σκέπην ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ, τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν καὶ θελόντων τὸ ἅγιον αὐτοῦ θέλημα ποιεῖν, χωρὶς γὰρ αὐτοῦ, οὐ δύναταί τις ἀγαθὸν ποιῆσαι οὐδὲ κακὸν παθεῖν ἀβουλήτως, εἰ μὴ αὐτὸς παραχωρεῖ πρὸς τὸ παιδεῦσαι τὸν πταίοντα καὶ σῶσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Καὶ ὅτι τὰ μὲν πονηρὰ ἔργα, ἡμέτερά εἰσιν, ἐκ ῥαθυμίας ἡμετέρας γινόμενα, καὶ συνεργείας τῶν δαιμόνων. Πᾶσα δὲ γνῶσις, ἀρετή τε καὶ ἰσχύς, χάρις Θεοῦ εἰσίν, ὥσπερ τ' ἄλλα πάντα. Καὶ ὅτι κατὰ χάριν ἔδωκεν ἐξουσίαν πᾶσι τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, διὰ τῆς τηρήσεως τῶν θείων ἐντολῶν· καὶ ὅτι αἱ ἐντολαὶ αὗται φυλάττουσι μᾶλλον ἡμᾶς, καὶ χάρις Θεοῦ εἰσί· διότι ἐκτὸς τῆς αὐτοῦ χάριτος, οὐδὲ αὐτὰς τηρεῖν ἰσχύομεν καὶ οὐκ ἔχομέν τι προσφέρειν αὐτῷ, εἰ μὴ πίστιν καὶ προαίρεσιν καὶ ἁπλῶς, πάντα τὰ ὀρθὰ δόγματα ἐκ πίστεως βεβαίας καὶ ἀκοῆς κατέχοντες, ἄρχεσθαι τὴν ἐργασίαν ἀμετεωρίστως, ὡς ἐν σχολείῳ τὰ μαθήματα, καὶ οὕτως ἐπιμελῶς τὰς προειρημένας ἑπτὰ πράξεις ἔργῳ μανθάνειν. Αἵτινές εἰσιν αὗται.

ΔΗΛΩΣΙΣ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΚΑΙ ΩΡΑΙΟΤΑΤΗ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΣΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ.

Πρώτη, ἡσυχία, ἤτοι ἀπερίσπαστος διαγωγή, ἀπέχουσα πάσης μερίμνης βιωτικῆς, ἵνα δυνηθῇ ἐκ τοῦ μακρυσμοῦ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν περισπασμῶν φυγεῖν τὸν θόρυβον καὶ τὸν ὡς λέοντα ὠρυόμενον περιπατοῦντα, καὶ ζητοῦντα καταπιεῖν τινα

διὰ τῶν συντυχιῶν καὶ μεριμνῶν τοῦ βίου· καὶ ἵνα μίαν μέριμναν ἔχῃ πῶς τῷ Θεῷ ἀρέσῃ καὶ τὴν ψυχὴν ἀκατάκριτον ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου παρασκευάσῃ, καὶ μετὰ σχολῆς ἁπάσης μάθῃ τὰς κλοπὰς τῶν δαιμόνων, καὶ τὰ ἴδια σφάλματα τὰ ὑπὲρ ψάμμον θαλάσσης γινόμενα, καὶ ὡσεὶ χνοῦς τῇ λεπτότητι τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα καὶ θρηνῶν ἀεί, λυπεῖται μὲν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, παρακαλεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς εὐγνώμων γινόμενος καὶ παρηγορεῖται, ὅτι ἔφθασεν ἰδεῖν, ἅπερ οὐκ ἤλπιζε θεάσασθαι, ἔξωθεν τῆς κέλλης διάγων ποτέ· καὶ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν ἐπεγνωκὼς καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, φοβεῖται, καὶ ἐλπίζει· ὡς μήτε θαρρῶν ἐξ ἀγνωσίας πέσῃ, μήτε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἐπιλαθόμενος ἀπογινώσκῃ, εἴτι δ' ἂν συμβῇ αὐτῷ.

Δευτέρα, νηστεία σύμμετρος, ἤγουν τὸ ἅπαξ ἐσθίειν καθ' ἡμέραν, καὶ μὴ κορέννυσθαι· ἐξ εὐτελῶν τροφῶν ἓν εἶδος ἐκ τῶν ἀπερισπάστως εὑρισκομένων, ὧν οὐκ ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχή, εἰ μήπου οὐκ ἔστιν ἄλλο, ἵνα γαστριμαργίαν, λαιμαργίαν, ἐπιθυμίαν νικήσῃ, καὶ ἀπερισπάστως διαμένῃ· ἅμα δὲ ἵνα μὴ εἶδός τι ἀπέχηται καθόλου, ἀπόβλητα ποιῶν κακῶς, τὰ παρὰ Θεοῦ καλὰ λίαν γινόμενα, μήτε πάντα ὑφ' ἓν καταπίῃ ἀκρατῶς, καὶ φιληδόνως, ἀλλ' ἓν εἶδος καθ' ἑκάστην παρ' ἓν ἐσθίων μετ' ἐγκρατείας, πᾶσιν εἰς δόξαν Θεοῦ χρήσηται μηδενὸς ἀπεχόμενος, ὡς οἱ ἐπικατάρατοι αἱρετικοὶ ποιοῦσιν, ὡς κακὸν οἶνος δὲ, κατὰ καιρόν, ἐν γὰρ γήρᾳ, ἀσθενείᾳ τε καὶ ψύχει χρήσιμός ἐστι πάνυ, πλὴν καὶ τότε ὀλιγωστός, ἐν δὲ νεότητι, θέρμῃ τε, καὶ ὑγείᾳ τὸ ὕδωρ κρεῖττον, πλὴν καὶ τοῦτο ὀλίγον πάσῃ δυνάμει ἡ γὰρ δίψα κρείσσων ἐστὶ πασῶν τῶν σωματικῶν πράξεων.

Τρίτη, ἀγρυπνία σύμμετρος, τὸ ἥμισυ δηλαδὴ τῆς νυκτὸς εἰς ὕπνον ἔχειν, καὶ τὸ ἥμισυ εἰς ψαλμῳδίαν καὶ προσευχήν, στεναγμούς τε, καὶ δάκρυα· ἵνα τῇ συμμέτρῳ νηστείᾳ, καὶ ἀγρυπνίᾳ, τὸ μὲν σῶμα εὐπειθὲς τῇ ψυχῇ γένηται, ὑγιές τε, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἕτοιμον, ἡ δὲ ψυχὴ ἀνδρείαν λάβῃ, καὶ φωτισμόν, εἰς τὸ βλέπειν, καὶ ποιεῖν τὰ προσήκοντα.

Τετάρτη, ψαλμῳδία, ἤτοι προσευχὴ σωματικὴ διὰ ψαλμῶν καὶ γονυκλισιῶν, ἵνα σκυλθῇ τὸ σῶμα καὶ ταπεινωθῇ ἡ ψυχή, καὶ φύγωσιν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν δαίμονες, καὶ παραγίνωνται οἱ σύμμαχοι Ἄγγελοι, καὶ ἐπιγνώσηταί τις πόθεν λαμβάνει βοήθειαν μήπως ἀγνοῶν ἐπαρθῇ, δοκῶν ὅτι ἴδιαι εἰσιν αἱ ἐργασίαι καὶ ἐγκαταλειφθῇ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ γινώσκειν τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν.

Πέμπτη, προσευχὴ πνευματικὴ διὰ τοῦ νοὸς γινομένη, ἀπέχουσα πάσης ἐννοίας. καὶ ἐν τοῖς λεγομένοις ἱστάμενος ὁ νοῦς, καὶ προσπίπτων τῷ Θεῷ μετὰ συντριμμῶν ἀμυθήτων, ζητεῖ μόνον τὸ θεῖον θέλημα γενέσθαι ἐν πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ἐγχειρήμασι καὶ νοήμασι, μηδ' ὅλως δεχόμενος λογισμόν, ἢ σχῆμα, ἢ χρῶμα ἢ φῶς, ἢ πῦρ, ἢ ἄλλοτι τὸ παράπαν, ἀλλ' ὡς παρὰ Θεῷ βλεπόμενος, καὶ αὐτῷ μόνῳ διαλεγόμενος, ἀνείδεος, ἄχροος, ἀσχημάτιστος γενόμενος, αὕτη γάρ ἐστιν ἡ καθαρὰ προσευχή, ἡ πρέπουσα τῷ ἔτι πρακτικῷ τῷ δὲ θεωρητικῷ ἄλλα μείζονα τούτων.

Ἕκτη, ἀνάγνωσις ἔν τε λόγοις καὶ βίοις τῶν πατέρων, μηδ' ὅλως περὶ δογμάτων ξένων, ἢ ἄλλων τινῶν ἀκούων, καὶ μάλιστα αἱρετικῶν ἵνα μάθῃ ἐκ τῶν θείων γραφῶν, καὶ ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν Πατέρων, πῶς νικήσῃ τὰ πάθη, καὶ τὰς ἀρετὰς κτήσηται. καὶ ἵνα ἐμπλησθῇ ὁ νοῦς αὐτοῦ λόγων Πνεύματος Ἁγίου, καὶ ἐπιλάθηται τὰ πρώην ἀπρεπῆ ῥήματα καὶ νοήματα, ἅπερ ἤκουσεν ἔξω τῆς κέλλης ὤν, καὶ ἵνα τῇ πολλῇ ὁμιλίᾳ τῆς προσευχῆς, καὶ ἀναγνώσεως, ἔλθῃ εἰς τὸ ἐννοεῖν χρηστὰς ἐννοίας καὶ γὰρ ἡ προσευχὴ βοηθεῖται ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ ἡ ἀνάγνωσις ὑπὸ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς, ὅταν τις προσέχῃ τοῖς λεγομένοις, καὶ μὴ παρέργως ἀναγινώσκῃ, ἢ ψάλλῃ, εἰ καὶ οὐδ' ὅλως δύναται καταλαβεῖν, ὡς δεῖ, τὴν δύναμιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς τῶν παθῶν σκοτώσεως, κἂν ἐξ οἰήσεως πολλάκις πλανώμεθα καὶ μάλιστα οἱ δοκοῦντες, ὅτι τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου ἔχουσιν, ἀγνοοῦντες, ὅτι ἐμπράκτου γνώσεως δεόμεθα εἰς τὸ ταῦτα κατανοεῖν, καὶ οὐκ ἐξ ἀκοῆς μόνης ὠφελεῖται ὁ θέλων μαθεῖν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ διότι, ἄλλο ἐστὶν ἀκοή, καὶ ἄλλο πρᾶξις ὥσπερ γὰρ ἐκ μόνης ἀκοῆς οὐ δύναταί τις τεχνίτης γενέσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ποιεῖν, καὶ βλέπειν, καὶ πολλὰ σφάλλειν, καὶ διορθοῦσθαι ὑπὸ τῶν ἐμπείρων, καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ ἐκκοπῆς τῶν ἰδίων θελημά-

των, καὶ τῇ πολυημερίᾳ εἰς ἕξιν ἔρχεται τῆς τέχνης· οὕτω καὶ ἡ πνευματικὴ γνῶσις οὐ γίνεται ἐκ μόνης μελέτης, ἀλλ᾽ ἐκ Θεοῦ κατὰ χάριν τοῖς ταπεινόφροσι δίδοται· ὁ γὰρ ἀναγινώσκων γραφάς, καὶ ἴσως ἐκ μέρους δοκεῖ γινώσκειν, οὐδὲν θαυμαστόν, ἐὰν μάλιστα πρακτικὸς ὑπάρχῃ οὐ μὴν δὲ γνῶσιν Θεοῦ ὁ τοιοῦτος ἔχῃ, ἀλλὰ τοὺς λόγους τῶν ἐχόντων γνῶσιν ἀκούων. ὥστε οἱ μὲν γράψαντες εἶχον πολλάκις γνῶσιν Θεοῦ, καθάπερ οἱ προφῆται, αὐτὸς δὲ οὔπω κἀγὼ τοίνυν ὡσαύτως ἐκ τῶν θείων γραφῶν συλλέξας, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ἀξιωθεὶς ἀκοῦσαι, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἀκουόντων παρ᾽ ἐκείνου ἤκουσα ὥς περ τινες περί τινος πόλεως, ἢ ἀνθρώπου ἀκούοντες παρὰ τοῖς εἰδόσι ταῦτα.

Ἑβδόμη, ἐρώτησις τῶν ἐμπείρων περὶ παντὸς λόγου, καὶ ἐγχειρήματος. ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας, ἢ αὐταρεσκείας, ἀλλ᾽ ἀντ᾽ ἄλλου νοῶν, καὶ ποιῶν τις πλανᾶται πολλάκις, καὶ εἰς οἴησιν πίπτῃ, δοκῶν εἰδέναι ὡς δεῖ, μηδὲν εἰδὼς μηδέπω, κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

Ἔπειτα μετὰ τὰς σωματικὰς ταύτας πράξεις, ὑπομονὴν δεῖ ἔχειν πάντων τῶν ἐπερχομένων, ὧν μέλλει ὁ Θεὸς παραχωρεῖν πρὸς μάθησιν, καὶ πεῖραν, καὶ γνῶσιν τῆς ἰ δίας ἀσθενείας μήτε θαεῖν, μήτε ἀπογινώσκειν, εἴτι δ᾽ ἂν αὐτῷ συμβῇ καλόν, ἢ κακόν, πᾶν δὲ ὄνειρον, καὶ πᾶν ῥῆμα, καὶ ἔργον ἀργὸν ὀφείλει ἀποστρέφεσθαι ἀεὶ μελετᾷν τε τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα ὑπὲρ τὸ ἀναπνεῖν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, καὶ πράγματι. καὶ προσπίπτειν αὐτῷ ἀπὸ ψυχῆς, συνάγων τὸν νοῦν ἐκ πάντων τῶν τοῦ κόσμου νοημάτων, καὶ μόνον ζητῶν γενέσθαι τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα καὶ τότε ἄρχεται ὁ νοῦς βλέπειν τὰ πταίσματα αὐτοῦ ὡς ψάμμον θαλάσσης καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ φωτισμοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τεκμήριον τῆς ὑγείας αὐτοῦ καὶ ἁπλῶς, γίνεται ἡ ψυχὴ συντετριμμένη, καὶ ἡ καρδία τεταπεινωμένη, καὶ ἡγεῖται ἑαυτὴν κάτω πάντων ἐν ἀληθείᾳ. καὶ ἄρχεται μὲν κατανοεῖν τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, τάς τε ἰδικὰς καὶ περιεκτικάς, τὰς ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς εὑρισκομένας, καὶ τὰ οἰκεῖα πλημμελήματα, τηρεῖ δὲ καὶ τὰς ἐντολὰς ἐν γνώσει, ἀπὸ τῆς πρώτης, καὶ καθ᾽ ἑξῆς. Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ὡς ἐν κλίμακι τέθεικεν αὐτάς, καὶ οὐ δύναταί τις ὑπερβαίνων τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἀνελθεῖν ποτε, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐπὶ τῶν βαθμίδων, οὕτως ἀπὸ τῆς πρώτης, εἰς τὴν δευτέραν καὶ ἀπ᾽ αὐτῆς, εἰς τὴν τρίτην ἄχρις ἂν Θεὸν ποιήσωσι τὸν ἄνθρωπον κατὰ χάριν τοῦ δωρησαμένου αὐτὰς τοῖς προαιρουμένοις.

ΟΤΙ Ο ΒΟΥΛΟΜΕΝΟΣ ΤΑΣ ΕΝΤΟΛΑΣ ΤΗΡΗΣΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΦΟΒΟΥ ΑΡΞΑΤΩ, ΙΝΑ ΜΗ ΕΙΣ ΧΑΟΣ ΟΛΙΣΘΗΣΗι

Εἰδέ τις θέλει προλαβεῖν, ἐπ᾽ αὐταῖς μᾶλλον τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύτω, καὶ μὴ ἀλλαχόθεν ἐπεὶ εἰς κρημνόν, μᾶλλον δὲ εἰς χάος μέλλει πίπτειν ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἑπτὰ χαρισμάτων τοῦ πνεύματος, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ φόβου ἄρξηται, οὐ δύναταί τις εἰς τὰ λοιπὰ ἀνελθεῖν ποτὲ οὕτω καὶ ἐν τοῖς μακαρισμοῖς τοῦ Κυρίου ἀρχὴ γὰρ σοφίας φησὶν ὁ Δαβίδ, φόβος Κυρίου ὁ δὲ ἄλλος προφήτης ἄνωθεν εἰρηκὼς περὶ τούτων ἔφη πνεῦμα σοφίας, καὶ συνέσεως. καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ. Καὶ ὁ Κύριος ἀπὸ τοῦ φόβου ἤρξατο διδάσκειν. Καί φησι, μακάριοι πτωχοὶ τῷ πνεύματι, τοῦτ᾽ ἔστι τὸ γενέσθαί τινα κατάπτηχον τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, ἔχοντα ἀμύθητον συντριμμὸν ψυχῆς διότι ὁ Κύριος ὡς θεμέλιον τέθεικε τὴν ἐντολὴν ταύτην, γινώσκειν ὅτι ἐκτὸς ταύτης, κἂν εἰς οὐρανόν τις πολιτεύηται, οὐκ ὠφελεῖται ἔχων τὴν ἀπόνοιαν, δι᾽ ἧς ὁ διάβολος καὶ ὁ Ἀδάμ, καὶ ἄλλοι πλεῖστοι πεπτώκασι, καὶ τούτου χάριν ὀφείλει ὁ θέλων τὴν πρώτην ἐντολὴν τηρῆσαι, ἤτοι τὸν φόβον, ὡς εἴρηται, ἐν σχολῇ μελετᾷν πολλῇ, τὰ πρώην γεγραμμένα τοῦ βίου συναντήματα καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας τὰς ἀμετρήτους, καὶ ἀνεξιχνιάστους· καὶ ὅσα ἐποίησε, καὶ ποιεῖ μεθ᾽ ἡμῶν δι᾽ ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, ἐντολῶν τε καὶ δογμάτων, ἀπειλῶν τε καὶ ἐπαγγελιῶν, φυλάττων, τρέφων, προνοῶν, ζωογονῶν, ῥυόμενος ἀπὸ ὁρατῶν, καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν τὰς νόσους, ἃς ἡ ἀταξία ἡμῶν προσφέρει, ἰώμενος δι᾽ εὐχῶν, καὶ πρεσβειῶν τῶν Ἁγίων αὐτοῦ ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, ἀσεβείαις τε, καὶ ἀνομίαις

μακροθυμῶν ἀεί, ὅσα ἐποιήσαμεν, καὶ ποιοῦμεν, καὶ ὅσα μέλλομεν ποιεῖν, ἐξ ὧν ἐρρύσατο ἡμᾶς ἡ χάρις αὐτοῦ καὶ πόσα παροργίζομεν αὐτὸν ἔργῳ τε, καὶ λόγῳ, καὶ διαλογισμῷ καὶ οὐ μόνον ἀνέχεται ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ μείζονα εὐεργετεῖ δι' ἑαυτοῦ, δι' Ἀγγέλων, διὰ γραφῶν, δικαίων, καὶ Προφητῶν, Ἀποστόλων τε, καὶ Μαρτύρων, διδασκάλων, καὶ ὁσίων Πατέρων καὶ κατανοῶν τῶν μὲν τοὺς ἄθλους, τῶν δὲ τοὺς ἀγῶνας· ἔπειτα θαυμάζων τὴν συγκατάβασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ ἄχραντα αὐτοῦ πάθη, τὸν Σταυρόν, τὸν θάνατον, τὴν ταφήν, τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν, τὴν παρουσίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὰ ἄρρητα θαύματα τὰ ἀεί, καὶ καθ' ἑκάστην γινόμενα, τὸν παράδεισον, τοὺς στεφάνους, τὴν υἱοθεσίαν ἧς ἠξίωσεν ἡμᾶς, καὶ πάντα ὅσα περιέχει ἡ θεία γραφή, καὶ πλείονα λογιζόμενος, ἐκπλήττεται μὲν κατανοῶν τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, τρέμει δὲ καὶ θαυμάζει τὴν μακροθυμίαν καὶ ἀνοχὴν αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ λυπεῖται τὴν ζημίαν, ἣν ἔπαθεν ἡ φύσις ἡμῶν, λέγω δὴ τὴν ἀγγελοειδῆ ἀπάθειαν, τὸν παράδεισον, καὶ πάντα τὰ ἀγαθά, ἀφ' ὧν ἐξεπέσαμεν, λέγω δὴ τοὺς δαίμονας, τὰ πάθη, καὶ τὰς ἁμαρτίας, καὶ συντρίβεται ἡ ψυχή, ἐννοοῦσα ὅσα κακὰ γεγόνασιν, ἐκ τῆς ἡμετέρας πονηρίας, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων πανουργίας.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΝΤΟΛΗΣ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΓΕΝΝΗΤΩΡ ΤΟΥ ΠΕΝΘΟΥΣ Ο ΦΟΒΟΣ.

ΚΑὶ οὕτω χαρίζεται αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸ μακάριον πένθος, ἤτοι τὴν δευτέραν ἐντολήν· μακάριοί, φησιν, οἱ πενθοῦντες, ἤγουν τὸν ἑαυτόν, καὶ τὸν πλησίον ἐξ ἀγάπης καὶ προσπαθείας πενθεῖν. Καὶ γίνεται ὡς ἐπὶ νεκρῷ πενθοῦντος ἐκ τῶν φρικτῶν νοημάτων τῶν πρὸ τοῦ θανάτου γινομένων μετὰ θάνατον. Ὀλολύζων ἐν στεναγμοῖς βάθους καρδίας, καὶ πολλῶν, ἀμυθήτων θρήνων. Καὶ οὔτε περὶ τιμῆς, οὔτε ἀτιμίας φροντίζει, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν καταφρονεῖ, καὶ τῆς τροφῆς ἐπιλανθάνεται πολλάκις ἐκ τοῦ πόνου τῆς καρδίας, καὶ τῶν διηνεκῶν θρήνων. Καὶ οὕτως ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, καὶ κοινὴ πάντων Μήτηρ δωρήσηται αὐτῷ τὴν πρᾳότητα, καὶ ἀρχὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ μιμήσεως, ἤγουν τὴν τρίτην ἐντολήν, ὥς φησιν ὁ Κύριος, Μακάριοι οἱ πρᾳεῖς. Καὶ γίνεται ὡς πέτρα ἐρειρισμένος, καὶ μηδαμῶς σαλευόμενος ὑπὸ ἀνέμου, ἢ κυμάτων τοῦ βίου, ἀλλ' ὡσαύτως ἔχει ἀεί, ἐν δαψιλείᾳ, καὶ ἐν ἐνδείᾳ, καὶ ἐν εὐχερίᾳ, ἐν τιμῇ, καὶ ἀτιμίᾳ· καὶ ἁπλῶς ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ πράγματι γινώσκει ἐν διακρίσει, ὅτι πάντα παρέρχονται, τάτε ἡδέα, καὶ τὰ ἐπίπονα καὶ ὅτι ὁδός ἐστιν ὁ βίος οὗτος πρὸς τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Καὶ ὅτι ἴσως κἂν μὴ θέλωμεν τὰ γινόμενα γίνονται, καὶ μάτην ταραττόμεθα, καὶ τὸν στέφανον τῆς ὑπομονῆς ζημιούμεθα, καὶ ἀντιστάται τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ φαινόμεθα, διότι πάντα ὅσα ὁ Θεὸς ποιεῖ, καλά εἰσι λίαν, καὶ ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν. Ὁδηγήσει γάρ φησι πρᾳεῖς ἐν κρίσει, μᾶλλον δὲ ἐν διακρίσει τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἐν καιρῷ παροργισμοῦ οὐδόλως ταράσσεται ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρεται, ὡς εὑρὼν καιρὸν κέρδους, καὶ φιλοσοφίας, λογιζόμενος, ὅτι χωρὶς αἰτίας οὐκ ἐγένετο ὁ πειρασμός· ἀλλ' ἢ τὸν Θεόν, ἢ τὸν ἀδελφόν, ἢ ἄλλον τινὰ προελύπησεν ἐν ἀγνοίᾳ, ἢ ἐν γνώσει. Καὶ ὅτι μᾶλλον εὑρέθη ἀφορμὴ τῆς συγχωρήσεως αὐτοῦ. Ἵνα κἂν διὰ τῆς ὑπομονῆς λάβῃ συγχώρησιν τῶν πολλῶν αὐτοῦ κακῶν· καὶ ὅτι ἐὰν μὴ ἀφῇ τὰ ὀφειλήματα τῷ ὀφειλομένῳ αὐτῷ, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ἀφήσει τὰ αὐτοῦ ὀφειλήματα· καὶ ὅτι οὐκ ἔστι τῆς ἀρετῆς ταύτης, ἤγουν τῆς ἐντολῆς, πρὸς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν συντομωτέρα. Ἄφετε γάρ φησι, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν· καὶ ὅτι ἠξιώθη ταῦτα γινώσκειν, καὶ ποιεῖν κατὰ μίμησιν τοῦ Χριστοῦ, πρᾶος διὰ τῆς χάριτος τῆς ἐντολῆς γενόμενος. Λυπεῖται δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ, ὅτι διὰ τὰς αὐτοῦ ἁμαρτίας ἐπειράσθη ὁ ἀδελφὸς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, γενόμενος φάρμακον πρὸς ἴασιν τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ πᾶς πειρασμός, ὡς ἰατρεία ἐκ Θεοῦ παραχωρεῖται πρὸς ἴασιν ψυχῆς τοῦ νοσοῦντος. Καὶ γὰρ προγεγονότων, καὶ ἐνεστώτων ἄφεσιν δωρεῖται, καὶ ἐμπόδιον μελλόντων κακῶν· οὐχὶ δὲ ἔπαινον ἔχει οὔτε ὁ διάβολος, οὔτε ὁ πειράζων, οὔτε ὁ πειραζόμενος.

Digitized by Google

Διότι ὁ μὲν διάβολος, ἄξιός ἐστι μίσους ὡς κακοποιός, οὐ γὰρ κηδόμενος τοῦτο ποιεῖ. Ὁ δὲ πειράζων, ἄξιος ἐστὶν ἐλέους ὑπὸ τοῦ πειραζομένου, οὐχ ὅτι ἀγάπη ποιῶν, ἀλλ' ὅτι ἐμπαιζόμενός ἐστι, καὶ καταπονούμενος. Ὁ δὲ πειραζόμενος ὑπὸ τῶν ἰδίων πταισμάτων ὑπομένει τὰς θλίψεις, καὶ οὐχ ὑπὲρ ἄλλου τινός, ἵνα ἔπαινον ἔχῃ· οὐδὲ γὰρ ἀναμάρτητος. Εἰδὲ καὶ ἔστιν, ὅπερ ἀμήχανον· ἀλλ' οὖν ἐλπίδι μισθῶν, καὶ φόβῳ τῶν κολάσεων ὑπομένει· καὶ οὗτοι μὲν οὕτως. Ὁ δὲ Θεὸς ὡς ἀνενδεὴς πᾶσι τὸ συμφέρον οἰκονομῶν, ἄξιός ἐστιν εὐχαριστίας, ὅτι καὶ διάβολον, καὶ πονηρίας ἀνθρώπων μικροθύμως ἀνέχεται, ἀμείβων πᾶν ἀγαθὸν καὶ πρὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῖς μετανοοῦσι· πᾶσαν τοίνυν διάκρισιν μαθὼν ὁ ἀξιωθεὶς τῆς τρίτης ἐντολῆς φύλαξ γενέσθαι, οὐκ ἔτι ἐμπαιχθήσεται ἐν γνώσει, ἢ ἀγνοίᾳ. Ἀλλὰ λαβὼν χάρισμα ταπεινώσεως, λογίζεται ἑαυτὸν οὐδὲν ὄντα. Πρᾳότητος γὰρ ἐστιν ὕλη ταπεινώσεως, αὕτη δὲ ἐστὶ θύρα ἀπαθείας· καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν ἄπτωτον, καὶ τελείαν ἀγάπην εἰσέρχεται ὁ γινώσκων τὴν ἰδίαν φύσιν, τί ἦν πρὸ τοῦ γενέσθαι καὶ τί μετὰ θάνατον γίνεται. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἢ μικρά, καὶ αὐθωρὸς ἀπολλυμένη δυσωδία, καὶ χείρων πάσης κτίσεως· διότι οὐδεμία ἄλλη κτίσις ἄψυχος ἢ ἔμψυχος ἀνέτρεψε τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ποτε, ἀλλ' ἡ ἀνθρώπειος φύσις, ἡ πολλὰ μὲν εὐεργετουμένη, πολλὰ δὲ τὸν Θεὸν ἀεὶ παροργίζουσα. Καὶ οὕτω καταξιοῦται τῆς τετάρτης ἐντολῆς, δηλονότι τοῦ πόθου πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν· Μακάριοί, φησιν, οἱ πεινῶντες, καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, καὶ γίνεται ὡς ὁ διψῶν, καὶ πεινῶν πρὸς πᾶσαν δικαιοσύνην, ἤγουν ἀρετὴν σωματικήν τε, καὶ ἠθικήν· ἤτοι ψυχικήν· ἐὰν γάρ τις μὴ γεύσηται πράγματος, οὐκ οἶδε τί ὑστερεῖται, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὁ δὲ γευσάμενος πολλὰ ποθεῖ. Οὕτω καὶ ὁ τῆς γλυκύτητος τῶν ἐντολῶν γευσάμενος, καὶ εἰδὼς ὅτι κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ μίμησιν αἱ ἐντολαὶ αὐτὸν φέρουσι, πολλὰ ποθεῖ τὴν τῶν λοιπῶν κτῆσιν, ὥστε ὑπὲρ τούτων καὶ τὸν θάνατον πολλάκις καταφρονεῖ· αἰσθόμενος μικρὸν τινων ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κεκρυμμένων μυστηρίων Θεοῦ, διψᾷ πολλᾷ πρὸς τὸ καταλαβεῖν. Καὶ ὅσον λάβῃ γνῶσιν, πλείονα διψᾷ, καὶ καίεται, ὡς πίνων φλόγα· διὰ δὲ τὸ ἀκατάληπτον εἶναι πᾶσι τὸ θεῖον, μένει διψῶ ἀεί, ὥσπερ τοίνυν ὑγεία καὶ νόσος πρὸς τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ἀρετὴ καὶ κακία πρὸς τὴν ψυχήν, καὶ γνῶσις, καὶ ἀγνωσία πρὸ τὸν νοῦν. Καὶ ὅσον τις ἐπιμελεῖται τὴν ἀσέβειαν, ἤτοι τὴν πρᾶξιν, τοσοῦτον ὁ νοῦς φωτίζεται εἰς τὴν γνῶσιν. Καὶ οὕτω τοῦ ἐλέους καταξιοῦται διὰ τῆς πέμπτης ἐντολῆς, ὥς φησιν ὁ Κύριος· Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· ἐλεήμων δέ ἐστιν ὁ ἐλεῶν τὸν πλησίον, ἐξ ὧν αὐτὸς ἔλαβε παρὰ Θεοῦ, εἴτε χρήματα εἴτε βρώματα, εἴτε ἰσχύν, εἴτε λόγον πρὸς ὠφέλειαν, εἴτε εὐχήν, εἴτε ἔχει δυνατὸν τοῦ οἰκτειρῆσαι τὸν δεόμενον αὐτοῦ λογιζόμεν χρεώστης εἶναι, διότι πλείονα ἔλαβεν ὑπὲρ ὃ ζητεῖται· καὶ ὅτι ἠξιώθη, ὡς Θεὸς ἐλεήμων καλεῖσθαι, καὶ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως· καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Θεὸς δέεται αὐτοῦ καὶ χρεωφειλέτης αὐτοῦ γίνεται. Καὶ ὅτι ἐκτὸς μὲν τοῦ ζητουμένου ἐξ αὐτοῦ, δύναται ὁ πτωχὸς ζῆσαι, ἐκτὸς δὲ τοῦ ἐλεεῖν κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτοῦ, οὐ δύναται αὐτὸς ζῆσαι ἢ σωθῆναι, ἐπεὶ τὴν ἰδίαν φύσιν οὐ βούλεται οἰκτειρῆσαι, πῶς τὸν Θεὸν οἰκτειρῆσαι αὐτὸν εὔχεται; καὶ οὕτω ἄλλα πολλὰ λογιζόμενος ὁ ἀξιωθεὶς τῶν ἐντολῶν, δίδωσιν οὐ μόνον τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ πλησίον. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τελεία ἐλεημοσύνη, ὥσπερ ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν τὸν θάνατον ὑπέμεινε, πᾶσι τεθεικὼς ὑπογραμμὸν καὶ τύπον, ἵνα ὑπὲρ ἀλλήλων ἀποθάνωμεν, οὐ μόνον δὲ ὑπὲρ τῶν φίλων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, καιροῦ καλοῦντος.

Οὐκ ἔστι δὲ ἀναγκαῖον τὸ ἔχειν πρᾶγμα πρὸς τὸ ἐλεεῖν δῆθεν· τοῦτο μᾶλλον μεγάλη ἀσθένειά ἐστιν, ἀλλ' ἵνα μηδ' ὅλως ἔχων τι ἐλεεῖν, σπλάγχνα ἔχῃ πρὸς πάντας καὶ ἐξ ὧν δύναται βοηθῆσαι τοῖς χρῄζουσιν, ἀπροσπαθὴς μὲν πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα γινόμενος, πρὸς δὲ τοὺς ἀνθρώπους προσπάθειαν ἔχων, ἀλλ' οὔτε διδάσκειν χρή, κενοδοξίας χάριν, τὸν μὴ ἔργῳ πρῶτον ἐπιδειξάμενον, ὡς δῆθεν ὠφελῶν ψυχὰς ἀσθενούντων, αὐτὸς δὲ μᾶλλον ὑπὲρ οὓς δοκεῖ ὠφελῆσαι ἀσθενέστερος ὤν, ἐπειδὴ πᾶν πρᾶγμα καιροῦ δέεται καὶ διακρίσεως, ἵνα μὴ παρὰ τὸν καιρὸν ἢ παρὰ τὴν χρῆσιν γένηταί τι· τῷ γὰρ ἀσθενεῖ κρεῖττον ἡ φυγὴ ἐν πᾶσι καὶ ἡ ἀκτημοσύνη καθ' ὑπερ-

Digitized by Google

βολὴν κρείττων τῆς ἐλεημοσύνης· διὰ δὲ τῆς ἀπροσπαθείας καταξιοῦται τῆς ἕκτης ἐντολῆς, ὡς φησὶν ὁ Κύριος, Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, τοῦτ᾽ ἔστιν οἱ πᾶσαν ἀρετὴν κατορθώσαντες κατὰ ἁγίους διαλογισμοὺς καὶ φθάσαντες εἰς τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν τὰ πράγματα, καὶ οὕτω εἰς τὴν εἰρήνην τῶν διαλογισμῶν ἐξέρχεταί τις. Μακάριοι, φησίν, οἱ εἰρηνοποιοί, τοῦτ᾽ ἔστιν οἱ εἰρηνοποιοῦντες τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἐν τῷ ὑποτάξαι τὴν σάρκα τῷ πνεύματι· ἵνα μηκέτι ἐπιθυμῇ ἡ σὰρξ κατὰ τοῦ πνεύματος, ἀλλ᾽ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου πνεύματος βασιλεύσῃ ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἄγῃ αὐτὴν ὡς βούλεται, δωρησαμένη τὴν θείαν γνῶσιν, δι᾽ ἧς δύναται ὁ τοιοῦτος ὑπομένειν τὸν διωγμόν, ὀνειδισμόν τε καὶ κάκωσιν, ἕνεκεν δικαιοσύνης· καὶ χαίρει ὅτι ὁ μισθὸς αὐτοῦ πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Πάντες γὰρ οἱ μακαρισμοὶ θεὸν κατὰ χάριν ποιοῦσι τὸν ἄνθρωπον, πρᾷον γενόμενον, πᾶσαν δικαιοσύνην ποθοῦντα, ἐλεήμονα, ἀπαθῆ, εἰρηνοποιόν, ὑπομένοντα πᾶσαν ὀδύνην μετὰ χαρᾶς διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον· ὥστε δῶρά εἰσι Θεοῦ καὶ ὀφείλομεν μεγάλως εὐχαριστεῖν αὐτῷ ἕνεκα τούτων, καὶ διὰ τὰ τιθέμενα ἔπαθλα, ἤτοι βασιλείαν οὐρανῶν ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ παράκλησιν ὧδε, καὶ πλησμονὴν παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ ἐλέους παρὰ Θεῷ· καὶ ἐμφάνειαν Θεοῦ διὰ τῆς θεωρίας τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, καὶ πᾶσι τοῖς κτίσμασιν αὐτοῦ, καὶ πολὺν μισθὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, μίμημα Χριστοῦ γενόμενος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μακαρισμὸς ἑκάστης ἐντολῆς, ἤγουν τὸ ἀκρότατον τῶν ἀγαθῶν, ἤτοι τῶν ὀρεκτῶν τὸ ἔσχατον. ἐπειδή, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, αὐτὸς ὁ Θεὸς μόνος ἐστὶ μακάριος, ὁ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον· ἀλλ᾽ εἰ καὶ χρέος ἔχομεν τοῦ φυλάξαι, μᾶλλον δὲ τοῦ φιλαχθῆναι ὑπὸ τῶν ἐντολῶν, ἀλλ᾽ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὰ ἔπαθλα ὧδε καὶ ἐκεῖ χαρίσεται ἀπὸ τῆς ἐντολῆς τῷ πιστεύοντι αὐτῷ.

Πάντα δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ μακαρίου πένθους γινόμενα, λαμβάνει ὁ νοῦς κουφισμὸν τῶν παθῶν, καταλλασσόμενος τῷ Θεῷ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ διὰ τῶν πικρῶν, καὶ πολλῶν δακρύων συσταυροῦται μὲν τῷ Χριστῷ νοερῶς διὰ τῆς ἠθικῆς πράξεως, δηλαδή, τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν, ὡς εἴρηται· καὶ φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἵνα μὴ παρὰ τὴν χρῆσίν τι ποιοῦσιν ὅλως.

Κατέχων δὲ τὰς ἀλόγους ὁρμὰς ὁ νοῦς, ἄρχεται ἡνιοχεῖν τὰ περὶ αὐτὸν πάθη, λέγω, δὴ τὸν θυμόν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ νῦν μὲν τὸν θυμὸν ἀγριαινόμενον καταπαύει τῇ τῆς ἐπιθυμίας μαλακότητι, νῦν δὲ τῇ αὐστηρότητι τοῦ θυμοῦ κατευνάζει τὴν ἐπιθυμίαν καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ὁ νοῦς γινώσκει τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα, ὅτι αὐτοκράτωρ ἐστί· καὶ λαμβάνει τὸ βλέπειν τὰ πράγματα κατὰ φύσιν ἀνοίγεται γὰρ ὁ εὐώνυμος ὀφθαλμός, ὃν ἐτύφλωσεν ὁ διάβολος τῇ ἐπικρατείᾳ τῶν παθῶν· καὶ καταξιοῦται ὁ ἄνθρωπος τοῦ συνταφῆναι τῷ Χριστῷ νοερῶς ἀπὸ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, καὶ οὐκ ἔτι κλέπτεται τῇ ἔξωθεν εὐμορφίᾳ, ἀλλὰ βλέπει τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τοὺς τιμίους λίθους, καὶ γινώσκει ὅτι ἐκ τῆς γῆς εἰσιν, ὡς τὰ λοιπὰ ἄψυχα, ξύλα τε, καὶ λίθοι· καὶ τὸν ἄνθρωπον ὁμοίως ὡς σαπρίαν καὶ μικρὸν χοῦν ἐν τάφῳ μετὰ θάνατον ὄντα· καὶ πάντα τὰ τοῦ βίου τερπνά, ὡς οὐδὲν λογιζόμενος, τὰς ἀλλοιώσεις αὐτῶν βλέπει ἀεὶ μετὰ πολλῆς βουλῆς τῆς ἀπὸ τῆς γνώσεως γινομένης καὶ γίνεται νεκρὸς τῷ κόσμῳ, καὶ ὁ κόσμος νεκροῦται αὐτῷ μετὰ χαρᾶς, καὶ οὐκ ἔτι (οὐκ) ἔχει βίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνάπαυσιν, καὶ ἀπροπάθειαν.

Καὶ οὕτω διὰ τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς καταξιοῦται τοῦ ἀναστῆναι σὺν Χριστῷ νοερῶς καὶ λαμβάνει ἰσχὺν εἰς τὸ βλέπειν ἀπαθῶς καὶ τὰ ἔξωθεν κάλλη τῶν πραγμάτων, καὶ δοξάζει δι᾽ αὐτῶν τὸν ποιήσαντα τὰ πάντα καὶ τὰ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς κτίσμασι θεωρῶν, δύναμίν τε, καὶ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀγαθότητά τε, καὶ σοφίαν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς μυστήρια ὁρῶν καταξιοῦται τῆς ἀναλήψεως ὁ νοῦς σὺν Χριστῷ διὰ τῆς θεωρίας τῶν νοητῶν κτισμάτων, τοῦτ᾽ ἔστι τῆς γνώσεως τῶν νοερῶν δυνάμεων καὶ συνιεὶς ἐκ τῶν πολλῶν δακρύων τῆς συνέσεως καὶ τῆς χαρᾶς, ἐκ τῶν ὁρωμένων τὰ ἀόρατα, καὶ ἐκ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια λογίζεται, ὅτι εἰ ὁ πρόσκαιρος κόσμος οὗτος, ὁ ἐξορία, καὶ καταδίκη τῶν παραβάντων τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ λεγόμενος, τοσοῦτόν ἐστιν ὡραῖος, πόσῳ μᾶλλον τὰ αἰώνια, καὶ ἀκατανόητα ἀγαθά, ἃ ὁ Θεὸς ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; καὶ εἰ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθά, ἀκατανόητα καθ᾽ ὑπερβο-

λήν, πόσῳ μᾶλλον ὁ τὰ πάντα ποιήσας Θεὸς ἐξ οὐδενός.

Ἂν γάρ τις σχολάζῃ ἐκ πάντων, καὶ ἐπιμελῆται τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν πράξεων, τῶν λεγομένων παρὰ τῶν Πατέρων, εὐσέβεια, ἀπιστῇ δὲ πᾶν ὄνειρον, καὶ ἴδιον νόημα, μὴ ἔχον μαρτυρίαν ἐκ τῆς γραφῆς, καὶ φεύγῃ πᾶσαν ἀργὴν συντυχίαν, ἵνα μηδ᾿ ὅλως ἀκούων τι, ἢ ἀναγινώσκων ἀργόν, καὶ μάλιστα περὶ αἱρέσεως, πληθύνονται ἐν αὐτῷ τὰ τῆς συνέσεως, καὶ τῆς χαρᾶς δάκρυα, ὥστε πίνειν αὐτὰ ἐκ τοῦ πλήθους αὐτῶν καὶ ἔρχεται εἰς τὴν ἄλλην εὐχὴν τὴν καθαράν, τὴν πρέπουσαν τῷ θεωρητικῷ ὥσπερ γὰρ ἄλλα ἀναγνώσματα ὀφείλει ἔχειν τότε, καὶ ἄλλα δάκρυα, καὶ εὐχήν, οὕτω καὶ νοῦν. Ἐπειδὴ εἰς θεωρίας πνευματικὰς ἦλθεν ὁ νοῦς, διὰ τοῦτο ἀπ᾿ ἄρτι ἀναγινώσκειν ὀφείλει ἐν πάσαις ταῖς θείαις γραφαῖς, ὡς μὴ φοβούμενος τῶν δυσδιακρίτων ῥημάτων τῆς γραφῆς, ὥσπερ οἱ πρακτικοὶ ἔτι, καὶ ἀσθενεῖς διὰ τὴν ἄνοιαν διὰ γὰρ τὸ ἐγχρονίσαι αὐτόν, καὶ ἀγωνίσασθαι περὶ τῶν σωματικῶν τε καὶ ἠθικῶν πράξεων, συνεσταυρώθη τῷ Χριστῷ, καὶ συνετάφη διὰ τῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων, κατά τε τὴν φύσιν, καὶ ἀλλοίωσιν, συνηγέρθη δὲ δι᾿ ἀπαθείας καὶ γνώσεως τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, τῶν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς αὐτοῦ κτίσμασιν· ἐξ ἧς σὺν αὐτῷ εἰς τὰ ὑπερκόσμια ἀνέβη διὰ τῆς τῶν νοητῶν γνώσεως, καὶ τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κεκρυμμένων μυστηρίων. Ἀπὸ τοῦ φόβου εἰς εὐσέβειαν, ἐξ ἧς ἡ γνῶσις· δι᾿ ἧς ἡ βουλή, ἤτοι ἡ διάκρισις. Ἐξ ἧς ἡ ἰσχύς, δι᾿ ἧς ἡ σύνεσις, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν σοφίαν. Διὰ πάντων γὰρ τῶν προειρημένων πράξεων, καὶ θεωριῶν καταξιοῦται τῆς καθαρᾶς καὶ τελείας προσευχῆς, τῆς ἀπὸ τῆς εἰρήνης καὶ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γενομένης, καὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνοικήσεως. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ λεγόμενον, κτῆσαι Θεὸν ἐν ἑαυτῷ· καὶ τὴν ἐμφάνειαν, καὶ τὴν ἐνοίκησιν τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔφη ὁ Χρυσόστομος, ἐν τῷ γενέσθαι σῶμα καὶ ψυχήν, κατὰ τὸ δυνατὸν ὥσπερ τοῦ Χριστοῦ, ἀναμάρτημα· καὶ νοῦν ἔχειν διὰ Χριστὸν νοοῦντα τῇ τοῦ πνεύματος, καὶ σοφίᾳ, ἥτις ἐστὶ γνῶσις θείων, καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Ἰδέαι δὲ τῆς σοφίας καθεστήκασι τέσσαρες. Φρόνησις, ἤτοι γνῶσις τῶν τε ποιητέων, καὶ οὐ ποιητέων, καὶ ἐγρήγορσις τοῦ νοός. Σωφροσύνη, τοῦτ᾿ ἔστι τὸ σῶον γενέσθαι τὸ φρόνημα, ὥστε κατέχειν δυνηθῇ ἑαυτὸν ἐκτὸς ἔργου, λογισμοῦ τε, καὶ λόγου μὴ ἀρέσκοντος τῷ Θεῷ. Ἀνδρία, ἤτοι ἰσχύς, καὶ καρτερία ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν πόνοις καὶ πειρασμοῖς. Δικαιοσύνη, τοῦτ᾿ ἔστι διανομή, τὸ ἴσον παρέχουσα πᾶσι τούτοις· αὗται δὲ αἱ τέσσαρες γενικαὶ ἀρεταὶ γεννῶνται μὲν ἐκ τῶν τριῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς οὕτως. Ἐκ μὲν τοῦ λογισμοῦ, ἤγουν τοῦ νοός, δύω, φρόνησις, καὶ δικαιοσύνη, ἤγουν διάκρισις. Ἐκ δὲ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, σωφροσύνη, καὶ ἐκ τοῦ θυμικοῦ, ἀνδρία. Μεσολαβεῖ δὲ ἑκάστη ὑπὸ δύο παθῶν παρὰ φύσιν, ἡ φρόνησις ἄνω μέν, ἀπὸ τοῦ ὑπερφρονεῖν, κάτω δὲ ὑπὸ ἀφροσύνης. Ἡ σωφροσύνη, ἄνω μὲν ὑπὸ ἠλιθιότητος, κάτω δὲ ἀπὸ ἀκολασίας. Ἡ ἀνδρεία, ἄνω μὲν ἀπὸ θρασύτητος, κάτω δὲ ἀπὸ δειλίας. Ἡ δικαιοσύνη, ἄνω μὲν ἀπὸ μειονεξίας, κάτω δὲ ἀπὸ πλεονεξίας. Καὶ αἱ μὲν τέσσαρες εἰκὼν εἰσι τοῦ ἐπουρανείου, αἱ δὲ ὀκτὼ τοῦ χοϊκοῦ. Ταῦτα δὲ πάντα ἀκριβῶς μὲν ὁ Θεὸς γινώσκει, ὥσπερ τὰ προγεγονότα, ἐνεστῶτά τε, καὶ μέλλοντα ἐκ μέρους δὲ ὁ κατὰ χάριν Θεοῦ, ἔργα μαθὼν παρ᾿ αὐτοῦ, καὶ ἀξιωθεὶς κατ᾿ εἰκόνα καὶ καθ᾿ ὁμοίωσιν αὐτοῦ γενέσθαι. Ἐξ ἀκοῆς γὰρ μόνης ὁ λέγων εἰδέναι ὡς δεῖ, ἐψεύσατο. Διότι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου οὐ δύναται ἐκτὸς τοῦ χειραγωγοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν ποτέ, οὐδὲ πάλιν μὴ ἀνελθὼν καὶ θεασάμενος εἰπεῖν τι ὃ οὐκ εἶδεν, ἀλλ᾿ εἴτι παρὰ τῆς γραφῆς ἀκούων ἐκεῖνο μόνον ὀφείλει λέγειν ἐξ ἀκοῆς μετὰ εὐγνωμοσύνης, καὶ ὁμολογεῖν τὸν Πατέρα τοῦ λόγου, ὡς ἔφη ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ μὴ οἰόμενος γνῶσιν ἔχειν, μένειν ἀγνώστου χείρων, τὸ γὰρ οἴεσθαι οὐκ ἐᾷ γενέσθαι τὸ οἰόμενον, φησὶν ὁ ἅγιος Μάξιμος, ἔστι γὰρ ἀγνωσία ἐπαινετή, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος, οἷον ὅταν τις ἐν γνώσει γινώσκῃ, ὅτι ἀγνοεῖ καὶ ἔστιν ἀγνωσία, ἐπέκεινα πάσης ἀγνωσίας, ὅταν μὴ γινώσκῃ τις, ὅτι ἀγνοεῖ. Ἔστι μὲν οὖν καὶ γνῶσις ψευδώνυμος, ὅταν δοκῇ τις εἰδέναι μηδὲν εἰδώς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΕΜΠΡΑΚΤΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ

Ἔστι δὲ γνῶσις ἀληθής, καὶ ἔστιν ἀγνωσία καθόλου, κρείττων δὲ πάντων, ἡ ἔμπρακτος γνῶσις· ἐπειδὴ τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν πᾶσαν γνῶσιν ἔχων, μᾶλλον δὲ λαβὼν ἀπὸ Θεοῦ κατὰ χάριν, ὡς ὁ Σολομών, ὅπερ ἀμήχανον τοιοῦτον ἕτερον γένεσθαι ποτέ, καὶ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν ἀπελθεῖν; μὴ ἐξ ἔργων καὶ πίστεως βεβαίας πληροφορίαν λαβὼν διὰ τοῦ μαρτυρίου τῆς συνειδήσεως, ὅτι ἐλευθεροῦται τῆς μελλούσης κολάσεως ἐν τῷ μὴ καταγινώσκειν ἑαυτόν, ὅτι ἠμέλησέ τι τῶν ὀφειλομένων κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῷ, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος; Ἐὰν μὴ ἡ καρδία ἡμῶν καταγινώσκῃ ἡμῶν παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν· ἀλλὰ μὴν ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Νεῖλος, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ συνείδησις ἐψεύσατο διὰ τῆς τῶν παθῶν σκοτώσεως κακίσασα, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος· εἰ γὰρ μόνη πονηρία σκοτίζειν τὸν νοῦν πέφυκε, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ οἴησις τυφλὸν ἐμποιεῖ καὶ οὐκ ἐᾷ γενέσθαι τὸ οἰόμενον. Τί λοιπὸν εἴπωμεν περὶ τῶν δουλευόντων τοῖς πάθεσιν, ἂν δοκῶσι καθαρὰν συνείδησιν ἔχειν, καὶ μάλιστα ὁρῶντες τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, τὸν ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστόν, ἔργῳ καὶ λόγῳ εἰρηκότα, ὅτι οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, πταίοντι δηλονότι, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι; Ἐκ γὰρ ἀναισθησίας πολλῆς δοκοῦμεν οἱ πολλοί, ὅτι ἐσμέν τι, μηδὲν ὄντες· ἀλλ' ὅταν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, λέγωσιν εἰρήνην, τότε αὐτοῖς ὁ ὄλεθρος ἔρχεται, διότι οὐκ εἶχον εἰρήνην, ἀλλ' ἔλεγον, νομίζοντες εἰρήνην ἔχειν, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, ἐκ πολλῆς ἀναισθησίας, καὶ ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος περὶ τῶν τοιούτων, ὅτι ἐπιλήσμονες γενόμενοι τῶν ἑαυτῶν ἁμαρτιῶν, ἔλαθον ἑαυτοὺς ὑπερηφάνων πλεῖστοι, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ἀπάθειαν οἰόμενοι ἔχειν. Κἀγὼ τοίνυν τοὺς τρεῖς γίγαντας τοῦ διαβόλου τρέμων, περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ ἀσκητής, ἤγουν τὴν ῥαθυμίαν, τὴν λήθην τε καὶ ἄγνοιαν, ὡς ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενος ἀεὶ καὶ φοβούμενος μήπως ἀγνοήσας τὸ ἴδιον μέτρον εὑρεθήσομαι ἔξω τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, τὴν παροῦσαν συλλογὴν ἔγραψα· ὁ γὰρ μισῶν ἔλεγχον, δῆλον ὅτι τὸ πάθος ἐσήμανε τῆς ὑπερηφανίας, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος· ὁ δὲ προστρέχων τοῦ δεσμοῦ λέλυται· καὶ ὁ Σολομών, ἀνοήτῳ ἐπερωτῶντι σοφίας, σοφία αὐτῷ λογισθήσεται. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βιβλίων καὶ τῶν ἁγίων εἰς τὴν ἀρχὴν τέθεικα, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον ῥῆμα λέγων τινός ἐστι, μηκύνηται ὁ λόγος· καὶ γὰρ οἱ ἅγιοι Πατέρες τὰ τῶν θείων γραφῶν ῥήματα καθὼς κεῖνται πολλάκις ἔγραψαν, ὡς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος τὰ τοῦ Σολομῶντος, καὶ οἱ λοιποί· καὶ ὡς ὁ Λογοθέτης Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς ἔφη περὶ τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι οὐκ εὐθείας ἐστὶ τὰ ἐκείνου ῥήματα καταλιπεῖν, λέγειν τὰ ἐμά, καίπερ ἠδύνατο, ἐκ τοῦ αὐτοῦ γὰρ Πνεύματος Ἁγίου οἱ πάντες ἔλαβον. Ἀλλὰ τὰ μὲν ὀνομάζουσι τίνος ἐστὶ τὸ ῥητόν, ὡς ἐγκαλλωπιζόμενοι, ταπεινώσεως χάριν, προτιμῶντες τὰ τῶν γραφῶν ῥήματα· τὰ δὲ ἀνώνυμα καταλιπόντες διὰ τὸ πλῆθος, ἵνα μὴ εἰς μῆκος πολὺ ἔρχηται τὸ λεγόμενον.

ΟΤΙ ΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΑΙ ΑΡΕΤΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΙΣΙ ΤΩΝ ΨΥΧΙΚΩΝ

Ἀλλ' ἐπειδὴ κρείττων ἐστὶν ἡ πυκνοτέρα ὑπόμνησις, ἰδοὺ τὰ πλεῖστα τῶν εἰρημένων ἄρξομαι· καὶ ὅτι οὐκ ἐμά ἐστι ταῦτα, ἀλλὰ τῶν θείων γραφῶν τε, καὶ Ἁγίων ἀνδρῶν ῥήματα, καὶ διακρίσεις· λέγει γὰρ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ, ὅτι αἱ σωματικαὶ ἀρεταί, μᾶλλον δὲ ἀρετῶν ἐργαλεῖα, ἀναγκαῖαι μέν εἰσιν, ὅταν τίς ἐν ταπεινώσει, καὶ γνώσει πνευματικῇ αὐτὰς μετέρχηται, διότι τούτων δίχα, οὐδὲ αἱ ψυχικαὶ ἀρεταὶ γίνονται, εἰδὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰς οὐδὲν ὠφελοῦσιν, ὡς οὐδὲ τὰ φυτὰ δίχα τῶν καρπῶν, οὐδὲ χολῆς, καὶ θελημάτων ἐκκοπῆς ἐκτός, δύναταί τις ἐπιστημόνως, καὶ ἀσφαλῶς τέχνην τινὰ μαθεῖν πώποτε, διὰ τοῦτο οὖν μετὰ τὴν πρᾶξιν χρήζομεν καὶ τὴν γνῶσιν, καὶ διὰ πάντων τὴν κατὰ Θεὸν χολὴν ἐκ πάντων, καὶ ἐπιμέλειαν τῶν θείων γραφῶν, ἧς χωρὶς οὐδεὶς δύναται κτήσασθαί ποτε ἀρετήν,

Digitized by Google

καὶ ὁ μὲν καταξιωθεὶς ὁλοκλήρως, καὶ ἀείποτε σχολάζων, τοῦ ἀκροτάτου ἀγαθοῦ ἐπέτυχεν, ὁ δὲ μὴ οὕτως, κἂν ἐκ μέρους ἀμελήσειεν, ἀλλὰ μακάριοί εἰσιν οἱ ὁλοκλήρως σχολάζοντες, εἴτε ἐν τῷ ὑποταγῆναί τινι πρακτικῷ, καὶ ἡσυχάζοντι κατὰ τὸν λόγον, εἴτε ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀμεριμνίᾳ ἐκ πάντων, ἐν τῷ ὑποταγῆναι τῷ θείῳ θελήματι, μετὰ ἀκριβείας, καὶ συμβουλῆς τῶν ἐμπείρων εἰς πᾶν ἐγχείρημα, λόγων τε, καὶ νοημάτων, οἱ θέλοντες μάλιστα ἀκόπως φθάσαι πρὸς ἀπάθειαν, καὶ γνῶσιν πνευματικήν, διὰ τῆς ὁλοκλήρου καὶ κατὰ Θεὸν σχολῆς, ὡς αὐτὸς ἔφη διὰ τοῦ Προφήτου. Σχολάσατε, καὶ γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός.

Οἱ δὲ βιωτικοὶ ἄνθρωποι, οἱ κατὰ κόσμον φημί, καὶ οἱ δῆθεν Μοναχοί, κἂν ἐκ μέρους σχολάσωμεν, ὡς οἱ πάλαι δίκαιοι, πρὸς τὸ ἐρευνᾷν τὴν ἀθλίαν ψυχὴν πρὶν τοῦ θανάτου, καὶ διόρθωσιν ἢ ταπείνωσιν αὐτῇ προξενῆσαι, καὶ μὴ τελείαν ἀπώλειαν διὰ τῆς καθόλου ἀγνωσίας, καὶ τῶν κατὰ ἄγνοιαν, καὶ γνῶσιν πταισμάτων, καὶ γὰρ ὁ Δαβὶδ βασιλεὺς ὑπῆρχεν, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν στρωμνὴν αὐτοῦ, καὶ κλίνην ἔβρεχε τοῖς δάκρυσιν, ἐκ τῆς αἰσθήσεως τοῦ θείου, ὥς φησιν ὁ Ἰώβ, ἔφριξάν μου αἱ τρίχες, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ἡμεῖς οὖν κἂν μέρος τὶ τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς νυκτός, ὥσπερ οἱ βιωτικοὶ σχολάσωμεν, καὶ ἴδωμεν τί μέλλομεν ἀπολογήσασθαι τῷ δικαίῳ κριτῇ ἐν τῇ φρικτῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως; καὶ μεριμνήσωμεν περὶ τούτου μᾶλλον, ὡς ἀναγκαῖον διὰ τὸν φόβον τῆς αἰωνίου κολάσεως; καὶ μὴ περὶ τοῦ πῶς ζῆσαι ἔχουσιν οἱ πτωχοί, καὶ πλουτῆσαι οἱ φιλάνθρωποι, καὶ ὅλην ἡμῶν τὴν μέριμναν ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασι ποιῶμεν ἀφρόνως, ὥς φησιν ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὅτι ἐργάσασθαι μὲν δεῖ, οὐ μέντοι δὲ μεριμνᾷν, καὶ τυρβάζειν περὶ πολλῶν, ὡς ἔφη ὁ Κύριος πρὸς τὴν Μάρθαν, διότι καὶ ἡ μέριμνα τοῦ βίου οὐκ ἐᾷ τινὰ μεριμνᾷν περὶ τῆς ἰδίας ψυχῆς, καὶ γινώσκειν πῶς ἔχει, ὥσπερ ὁ σχολάζων, καὶ προσέχων ἑαυτῷ, ὥς φησιν ἐν τῷ νόμῳ, Πρόσεχε σεαυτῷ, καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ περὶ μὲν τοῦ ῥητοῦ τούτου ἔγραψεν ὁ Μέγας Βασίλειος λόγον ἀξιάγαστον, καὶ πάσης σοφίας μεστόν.

ΟΤΙ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΑΛΛΩΣ ΣΩΘΗΝΑΙ ΕΙ ΜΗ ΔΙΑ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΑΚΡΙΒΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΡΗΣΕΩΣ ΝΟΟΣ

Χωρὶς δὲ προσοχῆς, καὶ ἐγρηγόρσεως τοῦ νοὸς ἀδύνατον σωθῆναι ἡμᾶς, καὶ ῥυσθῆναι ἐκ τοῦ διαβόλου, ὡς λέοντος ὠρυομένου περιπατοῦντος, καὶ ζητοῦντος καταπιεῖν τινα, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός· διὰ τοῦτο συχνοτέρως πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ Κύριος ἔλεγε· Γρηγορεῖτε, καὶ προσεύχεσθε, ὅτι οὐκ οἴδατε καὶ τὰ ἑξῆς περὶ τῆς μνήμης τοῦ θανάτου πᾶσι δι' ἐκείνων προκαταγγέλλων, ἵνα ἕτοιμοι ὦμεν πρὸς ἀπολογίαν δεκτήν, τὴν ἐξ ἔργων, καὶ προσοχῆς γινομένην διότι οἱ μὲν δαίμονες, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἱλαρίων, Ἄϋλοι, Ἄϋπνοι, καὶ πᾶσαν τὴν μέριμναν ἔχοντες εἰς τὸ πολεμεῖν ἡμᾶς, καὶ ἀπολέσαι ἡμῶν τὰς ψυχὰς διὰ λόγου, ἔργου τε, καὶ λογισμοῦ, ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως. Ἀλλὰ ποτὲ μὲν περὶ τρυφῆς μεριμνῶμεν, καὶ δόξης παρερχομένοις, ποτὲ δὲ περὶ βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν ἀείποτε καὶ οὐδὲ κἂν μέρος τὶ θέλομεν ἔχειν, πρὸς τὸ ἐρευνᾷν ἡμῶν τὸν βίον, ἵνα ἐκ τούτου συνήθειαν λαβεῖν δυνηθῇ ὁ νοῦς, καὶ δίχα χολῆς πολλάκις προσέχειν ἑαυτῷ, φησὶν ὁ Σολομών ὅτι μέσον πολλῶν παγίδων διαβαίνεις· περὶ ὧν ὁ Χρυσόστομος ἔγραψε, σαφηνίζων τί εἰσιν αὗται, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, καὶ σοφίας πληρεστάτης. Ὁ δὲ Κύριος πᾶσαν μέριμναν περικόψαι βουλόμενος, καὶ αὐτὴν τὴν τροφήν, καὶ τὴν ἐνδυμασίαν καταφρονεῖν ἡμᾶς ἐκέλευσεν, ἵνα μίαν μέριμναν ἔχωμεν, τὸ πῶς σωθῆναι ὡς δορκὰς ἐκ βρόχου, καὶ ὥσπερ ὄρνεον ἐκ παγίδος καὶ ἵνα φθάσωμεν εἰς τὴν τοῦ ζώου τούτου ὀξυδερκίαν, καὶ τὴν ὀρνέου ὑψιπέτειαν διὰ τῆς ἀμεριμνίας καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι βασιλεὺς πέλων ὁ Σολομὼν ταῦτα ἔλεγε· καὶ ὁ τούτου Πατὴρ ὡσαύτως λέγων, καὶ ποιῶν καὶ μετὰ τοσαύτης προσοχῆς, καὶ ἀγώνων πολλῶν ἐν πάσῃ σοφίᾳ τε, καὶ ἀρετῇ ὄντες, μετὰ τοσαῦτα χαρίσματα, καὶ ἐμφάνειαν Θεοῦ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, φεῦ, ἐνικήθησαν ὥστε ὁ μὲν ἐφάπαξ μοιχείαν, καὶ φόνον ἐθρήνησεν, ὁ δὲ ἐν τοσούτοις δεινοῖς περιέπεσεν. Ἆρα οὐκ ἔστι τοῦτο τρόμου γέμον, καὶ φρίκης

Digitized by Google

τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν; ὥς φασιν ὅτε τῆς Κλίμακος, καὶ ὁ Ἀσκητὴς Φιλήμων. Πῶς ἄρα οὐ φρίσσομεν καὶ φεύγομεν τὸν περισπασμὸν τοῦ βίου, διὰ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, οἱ μηδὲν ὄντες, ἀλλ' ὡς ἄλογα ἀναισθητοῦμεν; καὶ εἴθε, ὡς τὰ ἄλογα, τὴν φύσιν ὁ ἄθλιος ἐφύλαξα, ὅτι ὁ Κύων κρείττων μου ἐστὶν καὶ τὰ ἑξῆς.

ΟΤΙ ΟΙ ΒΟΥΛΟΜΕΝΟΙ ΙΔΕΙΝ ΕΑΥΤΟΥΣ ΕΝ ΠΟΙΩι ΤΡΟΠΩι ΕΙΣΙΝ ΟΥΚ ΑΛΛΩΣ ΑΛΛ' Ἢ ΔΙΑ ΤΗΣ ΦΥΓΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΕΙΩΝ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙ' ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΚΑΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΟΙ ΕΜΠΑΘΕΙΣ

Εἰ' οὖν βουλόμεθα ἰδεῖν ἑαυτούς, ἐν ποίῳ θανατηφόρῳ τρόπῳ ἐσμέν, φύγωμεν τὰ οἰκεῖα θελήματα, καὶ τὰ τοῦ βίου πράγματα. Καὶ διὰ τῆς φυγῆς τῶν πάντων σχολάσωμεν ἐμπόνως εἰς τὴν μακαρίαν, καὶ κατὰ Θεὸν σχολήν, ζητοῦντες τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ἕκαστος ἐν τῇ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν, εἴτε ἐν ὑποταγῇ τελείᾳ ψυχῆς τε καὶ σώματος, εἴτε εἰς τὴν πανύμνητον διαγωγὴν τῶν Ἀγγέλων ἡσυχίαν, οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς μάλιστα, καὶ οἱ ἀκρατεῖς ὄντες περὶ τὰς οἰκείας ὀρέξεις μικράς τε καὶ μεγάλας. Κάθου, φησίν, εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ αὐτό σε πάντα διδάξει· καὶ πάλιν· ἡσυχία ἐστὶν ἀρχὴ καθάρσεως ψυχῆς, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, καὶ ὁ Σολομών, περισπασμὸν πονηρὸν ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, φησί, τὸ περισπᾶσθαι ἐν τοῖς ματαίοις, ἵνα μὴ ἐκ τῆς ἀλόγου κατὰ ἐμπαθοῦς ἀργίας ἐκκλίνωσιν εἰς τὰ χείρωνα δηλαδή· ὁ δὲ τῶν ἀμφοτέρων κρημνῶν, Θεοῦ χάριτι ῥυθείς, καὶ Μοναχὸς γενέσθαι καταξιωθείς, φέρων τε τὸ ἀγγελοειδὲς σχῆμα καὶ μοναδικόν, ὥστε ἐκ τούτου μίμημα Θεοῦ τοῦ μόνου, κατὰ τὸ δυνατόν, ἔργῳ καὶ λόγῳ φανῆναι, ὥς φησιν ὁ Μέγας Διονύσιος, πῶς οὐκ ὀφείλει σχολάζειν ἀεί, καὶ τῷ νῷ προσέχειν ἐν παντὶ ἐπιτηδεύματι, καὶ ἔχειν μελέτην τινὰ διηνεκῆ κατὰ Θεόν, πρὸς τὴν κατάστασιν ἣν ἔφθασεν; ὥς φασιν οἱ ἅγιοι Πατέρες ὅ,τε Ἐφραὶμ καὶ οἱ λοιποί, πρὸς τοὺς ἀρχαρίους· ὁ μὲν τὸν ψαλμὸν ἔχειν ἐπὶ τὰ χείλη, ὁ δὲ τὸν στίχον· καὶ ἕτεροι, τῷ νῷ ἐν τοῖς ψαλμοῖς καὶ τροπαρίοις προσέχειν, φάσκοντες, τοὺς μήπω καταξιωθέντας ἔτι ἐλθεῖν εἰς θεωρίαν τινά, ἤγουν γνῶσιν· ἵνα μηδόλως ἐκτὸς μελέτης τινὸς εὑρίσκηταί τις, εἴτε ἐργαζόμενος, εἴτε ὁδεύων, εἴτε ἀνακλινόμενος, πρὸ τοῦ ὑπνῶσαι· ἀλλ' ἅμα τῷ πληρῶσαι τὸν ὡρισμένον αὐτῷ κανόνα, εὐθὺς τὸν νοῦν εἴς τινα μελέτην κλεῖσαι δεῖ· ἵνα μὴ ἀργὸν ἐκ θείας μνήμης εὑρὼν ὁ ἐχθρός, προσβάλῃ τὰ αὐτὰ δεινὰ καὶ ταῦτα μὲν πρὸς πάντας εἴρηται· ὅταν δέ τις διὰ πολλῶν ἀγώνων, σωματικῶν τε ἀρετῶν φημι, καὶ ψυχικῶν, εἰς ἐργασίαν πνευματικήν, ἤγουν νοητήν, χάριτι Χριστοῦ, ἀνελθεῖν δυνηθῇ νοερῶς, πρὸς τὸ πενθῆσαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, ὀφείλει τὴν φέρουσαν τὰ ἐπίπονα δάκρυα ἔννοιαν, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ φυλάττειν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ἄχρις ἂν τὸ πῦρ, καὶ τὸ ὕδωρ ἀναχωρῇ οἰκονομικῶς, διὰ τὴν ἔπαρσιν δηλαδή· τὸ μὲν πῦρ ἐστιν, ὁ καρδιακὸς πόνος, καὶ ἡ θερμὴ πίστις· τὸ δὲ ὕδωρ, τὰ δάκρυα· οὐ πᾶσι δὲ ταῦτα δέδοται, φησὶν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ἀλλὰ τοῖς ὁρᾶν καταξιωθεῖσι· τὰ πρὸ θανάτου, καὶ μετὰ θάνατον δεινά, διὰ τῆς περὶ τῶν τοιούτων διηνεκοῦς μνήμης ἐν ἡσυχίᾳ, ὥς φησιν Ἡσαΐας τὸ οὖς ἡσυχαστοῦ ἀκούει ἐξαίσια· καὶ πάλιν, σχολάσατε, καὶ γνῶτε.

Αὕτη γὰρ μόνη τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ γεννᾷν πέφυκεν, ὡς μάλιστα βοηθῆσαι δυναμένη καὶ τοῖς λίαν ἐμπαθέσι, καὶ ἀσθενεστέροις, διὰ τῆς ἀπερισπάστου διαγωγῆς, καὶ φυγῆς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν σκοτιζουσῶν τὸν νοῦν συντυχιῶν, καὶ μεριμνῶν, οὐ μόνων τῶν βιωτικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μηδαμινῶν, καὶ τῶν δοκουμένων ἀναμαρτήτων· ὥς φησι ὁ τῆς Κλίμακος, μικρὰ θρὶξ ἐτάραξεν ὀφθαλμὸν καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· μὴ νομίζῃς ὅτι τὸ ἔχειν Χρυσίον, ἢ ἀργύριον μόνον ἐστὶ φιλαργυρία, ἀλλ' εἴτινα δ' ἂν ὁ λογισμὸς πρόσκηται· καὶ ὁ Κύριος φησίν, Ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν, εἴτε ἐν τοῖς θείοις, εἴτε ἐν τοῖς γηΐνοις πράγμασι, καὶ νοήμασι· διά τοι τοῦτο πᾶσι μὲν προσήκει ἡ ἀμεριμνία, καὶ

Digitized by Google

τὸ κατὰ Θεὸν σχολάζειν· εἴτε ἐκ μέρους οἱ βιωτικοί, ὡς εἴρηται, ἵνα κατὰ μικρὸν ἔλθωσιν εἰς φρόνησιν, καὶ γνῶσιν πνευματικήν· εἴτε οἱ δυνάμενοι ὁλοκλήρως σχολάζειν, καὶ πᾶσαν μέριμναν ἔχειν, εὐαρεστῆσαι Θεῷ· ἵνα ἴδῃ ὁ Θεὸς τὴν προαίρεσιν αὐτῶν, καὶ χαρίσηται αὐτοῖς τὴν ἀνάπαυσιν διὰ τῆς πνευματικῆς γνώσεως, καὶ φθάσαι αὐτοὺς ποιήσῃ εἰς τὸ μελετᾷν τὴν πρώτην θεωρίαν, πρὸς τὸ κτήσασθαι συντριμμὸν ψυχῆς ἀμύθητον, καὶ γενέσθαι τῷ πνεύματι πτωχοὶ καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν εἰς τὰς λοιπὰς θεωρίας ἀνάγων αὐτούς, τῆς τῶν μακαρισμῶν φυλακῆς καταξιώσει αὐτούς, ἄχρι ἂν εἰς τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν φθάσωσιν, ἥτις ἐστὶ τόπος Θεοῦ, φησὶν ὁ Ἅγιος Νεῖλος, λαβὼν τὴν χρῆσιν ἐκ τοῦ ψαλτηρίου· καὶ ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΝΟΗΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

ΑΙ δὲ πνευματικαὶ θεωρίαι, ὡς οἶμαι, ὀκτώ εἰσι· καὶ αἱ μὲν ἑπτά, τοῦ αἰῶνος τούτου εἰσίν, ἡ δὲ ὀγδόη, τοῦ μέλλοντος αἰῶνός ἐστιν ἐργασία, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· πρώτη οὖν ἐστίν, ἡ γνῶσις τῶν τοῦ βίου τούτου θλίψεων, καὶ πειρασμῶν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, καὶ πᾶσαν λυπεῖται ζημίαν, ἣν ἔπαθεν ἡ ἀνθρώπινος φύσις ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

Δευτέρα ἡ γνῶσις τῶν ἡμετέρων πταισμάτων, καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν πατέρων.

Τρίτη, ἡ γνῶσις τῶν πρὸ τοῦ θανάτου, καὶ μετὰ θάνατον δεινῶν, ὡς ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς.

Τετάρτη, ἡ κατανόησις τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διαγωγῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων μαρτύρων τε, καὶ ὁσίων πατέρων τὰ ἔργα, καὶ λόγια.

Πέμπτη, ἡ γνῶσις τῶν πραγμάτων φύσεώς τε, καὶ ἀλλοιώσεως, ὥς φασιν οἱ ἅγιοι πατέρες, ὅ τε Γρηγόριος, καὶ ὁ Δαμασκηνός.

Ἕκτη, ἡ θεωρία τῶν ὄντων, δηλαδὴ ἡ γνῶσις, καὶ κατανόησις τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ.

Ἑβδόμη, ἡ κατανόησις τῶν νοητῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ.

Ὀγδόη, ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις, ἡ λεγομένη Θεολογία.

Αὗται οὖν αἱ ὀκτὼ θεωρίαι· αἱ μὲν τρεῖς πρέπουσι τῷ ἔτι πρακτικῷ, ἵνα διὰ πολλῶν δακρύων, καὶ πικρῶν καθάραι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκ πάντων τῶν παθῶν δυνηθῇ· καὶ κατὰ χάριν δέχεται παρὰ Θεοῦ τὰς λοιπάς.

Αἱ δὲ πέντε τῷ θεωρητικῷ, ἤτοι γνωστικῷ, διὰ τὸ καλῶς τάς τε σωματικὰς πράξεις καὶ ἠθικὰς δηλαδὴ ψυχικὰς φυλάττειν, καὶ ποιεῖν ἀεί, ἐξ ὧν τῆς τῶν τοιούτων αἰσθήσεως ἐναργῶς καταξιοῦται, καὶ νοερῶς· ἀπὸ γὰρ τῆς πρώτης λαμβάνει τὴν ἀρχὴν τῆς γνώσεως ὁ πρακτικός, καὶ ὅσον ἔκτοτε ἐπιμελεῖται τὴν ἐργασίαν, καὶ ἐν τοῖς διδομένοις αὐτῷ νοήμασι μελετᾷ, καὶ προκόπτει ἐν αὐτοῖς· ἄχρις ἂν εἰς ἕξιν τῶν τοιούτων ἔλθοι, καὶ οὕτως αὐτομάτως ἡ ἄλλη γνῶσις ἔρχεται ἐν τῷ νοΐ, ὡσαύτως καὶ αἱ λοιπαί.

Ἀλλ' ἵνα εὔδηλον γένηται τὸ λεγόμενον ἐκ μέρους ἐρῶ, εἰ καὶ οὐ δύναμαι λέγειν, περὶ ἑκάστης θεωρίας, καὶ τί εἰσι τὰ κατανοούμενα καὶ λεγόμενα, ἵνα ἀφορμὴν εὕρωμεν πρὸς τὸ γνῶναι ἡμᾶς, τὸ πῶς ὀφείλομεν ποιεῖν, ὅταν ἡ χάρις ἄρχηται ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς εἰς τὸ κατανοεῖν, καὶ ἐκπλήττεσθαι ἐκ τῶν νοημάτων καὶ ῥημάτων τῶν δυναμένων οἰκῆσαι ἐν ἡμῖν τὸν φόβον, ὡς προείρηται, ἤτοι τὸν συντριμμὸν τῆς ψυχῆς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΔΗΛΩΣΙΣ ΚΑΙ ΟΠΩΣ ΔΕΙ ΑΡΞΑΣΘΑΙ ΤΑΥΤΗΣ

ΠΡώτη γνῶσις, δι' ἧς δίδονται αἱ λοιπαὶ τῷ προαιρουμένῳ· ὁ οὖν καταξιωθεὶς εἰς ταύτην ἐλθεῖν, οὕτω ποιεῖν ὀφείλει, καθίσαι κατὰ ἀνατολάς, ὥσπερ ποτὲ ὁ Ἀδάμ, καὶ μελετᾷν οὕτως. Ἐκάθισεν Ἀδὰμ τότε, καὶ ἔκλαυσεν ἀπέναντι τῆς τρυφῆς τοῦ Παραδείσου, χερσὶ τύπτων τὰς ὄψεις, καὶ ἔλεγεν· ἐλεῆμον ἐλέησόν με τὸν

παραπεσόντα ὡσαύτως καὶ τὸν ἄλλον οἶκον. Ἰδὼν Ἀδὰμ τὸν Ἄγγελον ὠθήσαντα καὶ κλείσαντα τὴν τοῦ θείου κήπου θύραν, ἐνεστέναξε μέγα καὶ ἔλεγεν. Ἐλεῆμον ἐλέησόν με τὸν παραπεσόντα, ἔπειτα κατανοῶν τὰ γινόμενα, τότε ἄρχεται τὸν θρῆνον οὕτω, στενάζων ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ σείων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, λέγει μετὰ πόνου καρδίας.

Οἴμοι τῷ ἁμαρτωλῷ τί ἔπαθον; οἴμοι τί ἤμην, καὶ τί γέγονα; οἴμοι τί ἀπώλεσα καὶ τί εὗρον; ἀντὶ τοῦ Παραδείσου τὸν φθαρτὸν τοῦτον κόσμον, ἀντὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς μετὰ Ἀγγέλων διαγωγῆς, τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, ἀντὶ τῆς ἀναπαύσεως, τὸν κόπον, ἀντὶ τῆς ἀπολαύσεως, καὶ τῆς χαρᾶς, τὴν τοῦ κόσμου θλίψιν, καὶ λύπην, ἀντὶ τῆς εἰρήνης καὶ ἀλήκτου εὐφροσύνης, τὸν φόβον, καὶ τὰ ἐπίπονα δάκρυα· ἀντὶ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης, τὰς ἀδικίας, καὶ τὰς ἁμαρτίας· ἀντὶ τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀπαθείας, τὴν πονηρίαν καὶ τὰ πάθη, ἀντὶ τῆς σοφίας, καὶ τῆς εἰς Θεὸν οἰκειώσεως, τὴν ἀγνωσίαν καὶ τὴν ἐξορίαν, ἀντὶ τῆς ἀμεριμνίας καὶ ἐλευθερίας, τὴν πολυμέριμνον ζωήν, καὶ κακίστην δουλείαν· οἴμοι, οἴμοι· πῶς βασιλεὺς ἐκτίσθην, καὶ δοῦλος τοῖς πάθεσιν ἐν τῇ ἀφροσύνῃ μου γέγονα· οὐαί μοι τῷ ἀθλίῳ, πῶς ἀντὶ ζωῆς τὸν θάνατον ἐσπασάμην διὰ τῆς παρακοῆς· αἶ, αἶ, οἴμοι, οἴμοι· τί ἔπαθον ὁ ταλαίπωρος τῇ ἀβουλίᾳ· τί ποιήσω; ἔνθεν μάχαι, καὶ ἔνθεν ταραχαί· ἔνθεν νοσήματα, καὶ ἔνθεν πειρασμοί, ἔνθεν κίνδυνοι, καὶ ἔνθεν ναυάγια· ἔνθεν φόβοι, καὶ ἔνθεν λῦπαι· ἔνθεν πάθη, καὶ ἔνθεν ἁμαρτίαι· ἔνθεν πικρίαι, καὶ ἔνθεν στενοχωρίαι· οὐαί μοι τῷ ἀθλίῳ τί ποιήσω; ποῦ φύγω; στενά μοι πάντα ὡς φησιν ἡ Σωσάννα· τί αἰτήσασθαι οὐκ ἐπίσταμαι· ἂν γὰρ ζωὴν αἰτήσωμαι φοβοῦμαι τοὺς πειρασμοὺς τοῦ βίου, καὶ τὰς αὐτοῦ μεταβολάς, καὶ τὰ συναντήματα· ὁρῶ τὸν Ἄγγελον, σατᾶν, τὸν ὡς πρωῒ ἑωσφόρον ἀνατέλλοντα, διάβολον γενόμενον, καὶ λεγόμενον· τὸν πρωτόπλαστον, ἐξόριστον· τὸν Κάϊν, ἀδελφοκτόνον· τὸν Χαναάν, κεκατηραμένον, τοὺς Σοδομίτας, πυρικαύστους τὸν Ἠσαῦ, ἔκπτωτον· τοὺς Ἰσραηλίτας, ὀργιζομένους· τὸν Γιεζῆ, καὶ Ἰούδαν τὸν Ἀπόστολον, ἐκπτώτους φιλαργυρίαν νοσήσαντας· τὸν μέγαν Προφήτην καὶ βασιλέα, ἐπὶ δυσὶν ἁμαρτήμασι πενθοῦντα· τὸν Σολομῶντα μετὰ τῆς τοσαύτης σοφίας, ἔκπτωτον· τοὺς ἐκ τῶν ἑπτὰ Διακόνων, καὶ καὶ τεσσαράκοντα Μαρτύρων ἐκπτώτους ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος. Γεγηθὼς ὁ ἀρχέκακος ἥρπασεν ἐκ τῆς δωδεκάδος Ἰούδαν τὸν δείλαιον, ἐκ τῆς Ἐδέμ, τὸν ἄνθρωπον καὶ τῆς τεσσαρακοντάδος, τὸν ἔκπτωτον· ὃν θρηνῶν ὁ αὐτὸς πάλιν φησί· ματαιόφρων καὶ θρήνων ἐπάξιος, ὅς τις τῶν ζωῶν ἀμφοτέρων διήμαρτε, διὰ πυρὸς γὰρ λέλυται, καὶ πῦρ ἐξεδήμησεν ἄσβεστον· καὶ πολλοὺς ἄλλους, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, ἐκπτώτους· οὐ μόνον ἀπίστους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν Πατέρων πλείονας μετὰ πολλῶν ἱδρώτων. Τίς γάρ εἰμι ἐγώ, ὁ καὶ πάντων χείρων, καὶ ἀναισθητότερος, καὶ ἀσθενέστερος; τί εἴπω ἐμαυτὸν ἄρα; Ἐπειδὴ Ἀβραὰμ γῆν εἶναι λέγει ἑαυτόν, καὶ σποδὸν Δαβίδ, Κῦνα τεθνεῶτα, καὶ ψιλὸν ἐν τῷ Ἰσραήλ, Σολομῶν παιδάριον μικρόν, μὴ γινῶσκον δεξιά, ἢ ἀριστερά, οἱ τρεῖς παῖδες, αἰσχύνη καὶ ὄνειδος ἐγεννήθημέν φασιν. Ἡσαΐας ὁ Προφήτης, ὢ Τάλας εἰμὶ ἐγώ, φασιν. Ἀβακοὺμ ὁ Προφήτης, καὶ ἐγώ εἰμι νεώτερός, φησιν. Ὁ Ἀπόστολος, πρῶτον, εἶναι λέγει ἁμαρτωλῶν, ἑαυτόν· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες, μηδὲν εἶναί, φασι. Τί οὖν ἐγὼ ποιήσω; ποῦ κρυβήσωμαι ἀπὸ τῶν πολλῶν μου κακῶν; τί γένωμαι ὁ μηδὲν ὤν; καὶ τοῦ μηδαμοῦ μηδὲν ὄντος χείρων; τὸ γὰρ μηδὲν ὂν οὐχ ἥμαρτεν, ἀλλ' οὐδὲ εὐηργετήθη, ὥσπερ ἐγώ, οἴμοι· πῶς ἔχω ἀνύσαι τὸν ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου χρόνον; ἢ πῶς ἄρα ἔχω φυγεῖν τὰς τοῦ διαβόλου παγίδας; οἱ γὰρ δαίμονες ἄϋπνοι, καὶ δόλοι, ὁ δὲ θάνατος ἐγγύς, κἀγὼ ἀσθενής. Κύριε βοήθει μοι, μὴ ἐάσῃς τὸ πλάσμα σου ἀπολεσθῆναι, ὅτι σοὶ μέλει περὶ ἐμοῦ τοῦ ἀθλίου. Γνώρισόν μοι Κύριε ὁδόν, ἐν ᾗ πορεύσομαι, ὅτι πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μου· μὴ ἐγκαταλίπῃς με Κύριε ὁ Θεός μου, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, πρόσχες εἰς τὴν βοήθειάν μου Κύριε τῆς σωτηρίας μου. Καὶ οὕτω συντρίβεται ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν τοιούτων ῥημάτων, εἴπερ αἴσθησιν ἔχῃ πο σῶς. Ἐγχρονίζοντος δὲ αὐτοῦ ἐν τούτοις, καὶ ἐν ἕξει γινομένου τοῦ θείου φόβου, ἄρχεται ὁ νοῦς τὰ τῆς δευτέρας θεωρίας κατανοεῖν καὶ μελετᾷν ῥήματα, ἅτινά εἰσι ταῦτα.

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.

Οἴμοι τῷ ἀθλίῳ τί ποιήσω; τί γένωμαι; πολλὰ ἥμαρτον· πολλὰ εὐεργετοῦμαι· πολλὰ ἀσθενῶ· οἱ πειρασμοὶ πολλοί, ἡ ῥαθυμία συνέχει με· ἡ λήθη σκοτίζει με, καὶ οὐκ ἐᾷ με ἰδεῖν ἐμαυτον, καὶ τὸ πλῆθος τῶν κακῶν μου· ἡ ἄγνοια κακή, ἡ ἐν γνώσει παράβασις χείρων, ἡ ἀρετὴ δυσκατόρθωτος, τὰ πάθη πολλά, οἱ δαίμονες πανοῦργοι, ἡ ἁμαρτία πρόχειρος, ὁ θάνατος ἐγγύς, τὸ λογοθέσιον πικρόν, οὐαί μοι τι ποιήσω; ποῦ φύγω ἀπ' ἐμαυτοῦ; ἐπειδὴ ἐγώ εἰμι ἡ αἰτία τῆς ἐμῆς ἀπωλείας· αὐτεξουσιότητι γὰρ τετίμημαι, καὶ οὐδεὶς βιάσαι με δύναται, ἐγὼ ἥμαρτον, καὶ ἁμαρτάνω ἀεί, καὶ ἀμελῶς διάγω εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, ὁ δὲ βιάζων οὐχ εὑρίσκεται, τίνα ἔχω αἰτιᾶσθαι; ὁ Θεός, ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, ἀεὶ ποθῶν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν, οἱ Ἄγγελοι, ἀγαπῶσί με καὶ φυλάττουσιν, οἱ ἄνθρωποι, ὡσαύτως τὴν προκοπήν μου θέλουσιν, οἱ δαίμονες, οὐ δύνανται βιάσαι τινὰ μὴ θέλοντα ἀπολέσθαι, εἴτε ἐξ ἀμελείας, εἴτε ἐξ ἀπογνώσεως, τίς ἐστιν λοιπὸν ὁ αἴτιος; εἰμὴ αὐτὸς ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος, ἰδοὺ μικρὸν ἔγνων, ὅτι ἀπόλλυταί μου ἡ ψυχή, καὶ οὐ θέλω ἀρχὴν εὐσεβείας βαλεῖν Διατὶ ψυχή μου ἀμελεῖς σαυτήν; διατὶ οὐκ αἰσχύνῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν Ἀγγέλων αὐτοῦ ἁμαρτάνουσα, ὥσπερ αἰσχύνῃ τοὺς ἀνθρώπους; οἴμοι τῷ ἀθλίῳ, οἴμοι, οἴμοι, ὅτι οὐδὲ ὡς ἄνθρωπον αἰσχύνομαι τὸν ποιητήν μου καὶ δεσπότην, ἐνώπιον γὰρ ἑνὸς ἀνθρώπου, οὐ δύναμαι ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ πᾶσαν μηχανὴν ποιῶ, ἵνα ἐπιδεικνύω ἐμαυτὸν δικαιοπραγοῦντα, καὶ ἐνώπιον Θεοῦ ἱστάμενος, τὰ πονηρὰ λογίζομαι, καὶ λέγειν πολλάκις οὐκ αἰσχύνομαι, ὢ τῆς ἀφροσύνης μου, τὸ κακὸν πράττων, τὸν Θεὸν ὁρῶντα οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἀνθρώπῳ ἑνὶ λέγειν τὰ κατ' ἐμὲ πρὸς διόρθωσιν, οὐ δύναμαι, οὐαί μοι, οὐαί μοι, ὅτι τὴν κόλασιν γινώσκω, καὶ μετανοεῖν οὐ βούλομαι, τὴν οὐράνιον Βασιλείαν ἀγαπῶ, καὶ ἀρετὴν οὐ κέκτημαι, τὸν Θεὸν πιστεύω, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ παρακούω ἀεί, τὸν διάβολον μισῶ, καὶ τὰ ἀρέσκοντα αὐτῷ, ποιεῖν οὐ παύομαι, ἂν εὔχωμαι, ἀμελῶ, καὶ ὡς ἀναίσθητος διάκειμαι, ἂν νηστεύω, ἐπαίρομαι, καὶ μείζονα κατακέκριμαι· ἂν ἀγρυπνήσω, δοκῶ ποιεῖν τι, ἵνα μηδὲ τοῦτο χρήσιμον γένηται· ἂν ἀναγινώσκω, ἓν ἐκ τῶν ἀμφοτέρων κακῶν ποιῶ ὁ ἀναίσθητος· εἴτε χάριν πολυμαθείας, καὶ κενοδοξίας τοῦτο ποιῶ, καὶ ἐπὶ πλεῖον σκοτίζομαι, εἴτε γινώσκων, καὶ μὴ ποιῶν, μειζόνως κατακέκριμαι, ἂν τὸ κατενέργειαν ἁμαρτάνειν ἴσως, κατὰ χάριν Θεοῦ παύωμαι, ἀλλὰ διὰ λόγου ἁμαρτάνειν ἀεὶ οὐ παύομαι, ἂν καὶ ἐκ τούτου ἡ χάρις σκεπάζῃ με, διὰ λογισμῶν τὸν Θεὸν παροργίζω ἀεί ποτε ὁ τάλας, αἵ, αἵ· τί ἔχω ποιῆσαι; ὅπου δ' ἂν οὐ πορεύωμαι, ἁμαρτίας εὑρίσκω· πανταχοῦ οἱ δαίμονες, ἡ ἀπόγνωσις χείρων πάντων, τὸν Θεὸν παρώργισα, τοὺς Ἀγγέλους ὡσαύτως ἐλύπησα, τοὺς ἀνθρώπους ἔβλαψα πολλάκις, καὶ ἐσκανδάλισα.

Ἤθελον δάκρυσιν ἐξαλεῖψα, τῶν ἐμῶν πταισμάτων· Κύριε· τὸ χειρόγραφον, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου διὰ μετανοίας εὐαρεστῆσαί σοι· ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ἀπατᾷ με, καὶ πολεμεῖ τὴν ψυχήν μου, Κύριε, πρὶν εἰς τέλος ἀπόλλωμαι, σῶσόν με.

Ἥμαρτον εἰς σὲ Σωτήρ, ὡς ὁ Ἄσωτος υἱός· δέξαι με Πάτερ μετανοοῦντα, καὶ ἐλέησόν με ὁ Θεός.

Κράζω σοι, Χριστὲ Σωτήρ, τοῦ Τελώνου τὴν φωνήν, Ἱλάσθητί μοι ὥσπερ ἐκείνῳ, καὶ ἐλέησόν με ὁ Θεός.

Ἄρα τί ἔσται ἐπ' ἐσχάτων, ἢ τί τὸ ἐσόμενον; οἴμοι τῷ ἀθλίῳ, οἴμοι, τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ; καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων; τίς με θρηνῆσαι δυνηθῇ ἐπάξιον; ἐπειδὴ ἐγὼ τοῦτο ποιῆσαι οὐ δύναμαι. Δεῦτε ὄρη καλύψατέ με τὸν ἄθλιον, αἵ, αἵ· τί ἔχω εἰπεῖν; ὢ πόσα καλά μοι ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ἅπερ αὐτὸς μόνος ἐπίσταται, καὶ πόσα δεινὰ ἡ ἀγνωμοσύνη μου ἐνεδείξατο· ἔργῳ, λόγῳ τε, καὶ διανοίᾳ ἀεὶ παροργίζων τὸν εὐεργέτην· καὶ ὅσον ἐκεῖνος μακροθυμεῖ, τοσοῦτον καταφρονῶ ὁ ταλαίπωρος, καὶ ἀναισθητότερος τῶν ἀψύχων λίθων γενόμενος, πλὴν οὐκ ἀπογινώσκω, ἀλλ' ἐπιγινώσκω τὴν σὴν φιλανθρωπίαν.

Digitized by Google

Μετάνοιαν οὐ κέκτημαι, ἀλλ' οὐδὲ πάλιν δάκρυα, διὰ τοῦτο ἱκετεύω σε Σωτήρ, πρὸ τέλους ἐπιστρέψαι, καὶ δοῦναί μοι μετάνοιαν, ὅπως ῥυσθήσωμαι τῆς κολάσεως. Κύριε ὁ Θεός μου, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, οὐδὲν γάρ εἰμι ἐνώπιόν σου, ἀλλὰ ἁμαρτωλὸς ὅλος, καὶ ποῦ ἄρα εὕρω αἴσθησιν τῶν πολλῶν κακῶν; αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸ μὴ ποιεῖν με, μεγάλης ἐστὶ κατακρίσεως· δι' ἐμέ, οὐρανὸν καὶ γῆν· δι' ἐμέ, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν γινόμενα, ὥς φησιν ὁ Θεολόγος· τὰ δὲ λοιπὰ σιωπήσομαι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος τοῦ λέγειν τί, ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν μου· τὰς γὰρ εἰς ἐμὲ γινομένας ἀμετρήτους εὐεργεσίας, τίς δύναται κατανοῆσαι, καὶ ἀγγελικὸν νοῦν ἔχειν καταξιωθῇ; ἀλλ' ἰδοὺ διὰ τὸν ἀμετανόητόν μου τρόπον, ἐκ πάντων μέλλω πίπτειν ὁ ἄθλιος· καὶ οὕτω τὰ τοιαῦτα μελετῶν ἔρχεται μετὰ καιρόν τινα εἰς τὴν τρίτην γνῶσιν, καὶ θρηνῶν ἀεὶ λέγει.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Οἴμοι, οἷον ἀγῶνα ἔχει ἡ ψυχή, χωριζομένη ἐκ τοῦ σώματος· οἴμοι πόσα δακρύει τότε, καὶ οὐδεὶς ὁ ἐλεῶν αὐτήν· πρὸς τοὺς ἀγγέλους τὰ ὄμματα ῥέπουσα, ἄπρακτα καθικετεύει, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὰς χεῖρας ἐκτείνουσα, οὐκ ἔχει τὸν βοηθοῦντα αὐτῇ.

Θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι ὅταν ἐννοήσω τὸν θάνατον καὶ ἴδω ἐν τοῖς τάφοις κειμένην τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεῖσαν ἡμῖν ὡραιότητα, ἄμορφον, ἄδοξον, μὴ ἔχουσαν εἶδος· ὢν τοῦ θαύματος, τί τὸ περὶ ἡμᾶς τοῦτο γέγονε μυστήριον; πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ; πῶς συνεζεύχθημεν τῷ θανάτῳ; ὄντως Θεοῦ προστάξει, ὡς γέγραπται· αἴ, τί ἄρα μέλλω ποιῆσαι ὁ πανάθλιος ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου, ὅταν οἱ δαίμονες περικυκλώσουσί μου τὴν ἀθλίαν ψυχήν, τὰ πεπραγμένα μοι δεινὰ ἐγγράφως κατέχοντες, τὰ ἐν γνώσει, καὶ ἀγνοίᾳ, τὰ ἐν λόγῳ, ἔργῳ τε, καὶ διανοίᾳ· καὶ ἀπατοῦντές με λόγον ὑπὲρ πάντων τούτων. Ἀλλ' οἴμοι, ὅτι καὶ χωρὶς ἄλλης ἁμαρτίας, μεγάλως κατακέκριμαι ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν, ὧν οὐκ ἐφύλαξα, καὶ εἰκότως.

Ὦ ταλαίπωρε ψυχή μου, εἰπέ μοι ἄρτι, ποῦ αἱ συνθῆκαι τοῦ Βαπτίσματος; ποῦ ἡ συνταγὴ τοῦ Χριστοῦ; καὶ ἡ ἀποταγὴ τοῦ Σατανᾶ; ποῦ ἡ φυλακὴ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν σωματικῶν τε, καὶ ψυχικῶν ἀρετῶν; δι' ἧς Χριστιανὸς ἐκλήθην; καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μοναχικοῦ σχήματος; εἰδ' ἴσως ἀσθένειαν σωματικὴν προφασίζῃ, ποῦ ἡ πίστις, ἡ πᾶσαν μέριμναν πρὸς τὸν Θεὸν ἀπορρίπτουσα, δι' ἧς καὶ τὰ ὄρη μεταστῆσαι ἠδυνήθης ἂν εἴπερ ὡς κόκκον συνάπεως ἐκτήσω ταύτην; ποῦ ἡ ὁλόκληρος μετάνοια, ἡ ἀπέχουσα ἀπὸ παντὸς ἔργου, καὶ λόγου πονηροῦ; ποῦ ὁ συντριμμὸς τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἀκρότατον πένθος; ἡ πραότης, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ καθαρότης τῆς καρδίας ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν; ἡ περιεκτικὴ ἐγκράτεια, ἡ κατέχουσα πᾶν μέλος τοῦ σώματος, καὶ πᾶν νόημα, καὶ θέλημα, μὴ παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν κινούμενον πρὸς τὴν σωτηρίαν ψυχῆς, ἢ σωματικὴν ζωήν; ποῦ ἡ ὑπομονή, ἡ ὑποφέρουσα τὰς πολυτρόπους θλίψεις, διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; ἡ ἐν παντὶ εὐχαριστία; ἡ ἀδιάλειπτος προσευχή; ἡ μέριμνα τοῦ θανάτου, τὰ τῆς λύπης δάκρυα, εἴπερ εἰς τὰ τῆς ἀγάπης οὐκ ἔφθασα; ἡ κατὰ Θεὸν φρόνησις, ἡ φυλάττουσα τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν παγίδων τῶν ἐχθρῶν, καὶ πολεμίων; ἡ σωφροσύνη, ἡ ἀπέχουσα πᾶν ὅ,τι ἐστὶ μὴ κατὰ Θεὸν γινόμενον, ἢ ἑκουσίως λογιζόμενον; ἡ ἀνδρεία, ἡ ὑπομένουσα τὰ δεινά; καὶ κατατολμῶσα τῶν ἐχθρῶν διὰ τῆς ἐλπίδος; ἡ δικαιοσύνη ἡ ἀπονέμουσα ἑκάστῳ τὸ ἴσον; ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ γινώσκουσα τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, καὶ ἀγνωσίαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, δι' ἧς ῥυσθῆναι ἔμελλες ἐκ πάντων τῶν τοῦ ἐχθροῦ μηχανημάτων; ποῦ ἡ ἀπάθεια, καὶ ἡ τελεία ἀγάπη, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη, δι' ἧς υἱὸς Θεοῦ ἔμελλον κληθῆναι; ταῦτα γὰρ πάντα καὶ δίχα σωματικῆς ἰσχύος, ὁ βουλόμενος ἔχειν δύναται, ἐκ μόνης προαιρέσεως. Ἄρα τί ἔχω εἰπεῖν πρὸς ταῦτα; τί ἔχω ποιῆσαι ὁ ταλαίπωρος; ἐπεὶ ἂν πρὸς βραχὺ δειλιῶ ἐκ τῆς ἀπληροφορίας· ὅτι ὅλως ἠμέλησά τι τῶν ὀφειλομένων κατὰ τὸ δυνατόν μου ποιῆσαι, ὑπὸ τὸν ᾅδην ἔσεσθαι μέλλω, ὥς φησιν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος· φεῦ τῆς ἐμῆς ἀθλιότητος· τί ἐμαυτῷ προσέφερον, οὐ μό-

νον δι᾽ ὧν ἥμαρτον, ἀλλὰ μᾶλλον, δι᾽ ὧν μετανοῆσαι οὐκ ἠβουλήθην, εἰ γὰρ μετεμελόμην, ὡς ὁ ἄσωτος, ἐδέξατο ἄν μου τὴν ἐπιστροφὴν ὁ φιλόστοργος Πατήρ· καὶ εἰ εὐγνώμων ἐγενόμην ὡς ὁ τελώνης, ἐμαυτὸν μόνον, καὶ οὐκ ἄλλον τινὰ κατακρίνων, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐλάμβανον κἀγὼ παρὰ Θεοῦ· μάλιστα οὖν εἴπερ ἐξ ὅλης ψυχῆς ὡς ἐκεῖνος παρεκάλεσα· νῦν δὲ οὕπω τοιοῦτον ὁρῶ ἐμαυτόν, διὰ τοῦτο φοβοῦμαι τὴν ἐν τῷ ᾅδῃ μετὰ τῶν δαιμόνων κατοίκησιν, καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ὅτι ἐκεῖ ὁ πύρινός ἐστι ποταμός, θρόνοι τε, καὶ βίβλοι ἀνεωγμένοι, Ἄγγελοι προτρέχουσι, πᾶσα ἡ τῶν βροτῶν φύσις παρίσταται, πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ καὶ δικαίου κριτοῦ.

Οἴ μοι, πῶς ὑποφέρειν μέλλω τὸν ἔλεγχον, τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ φρικοῦ, καὶ ἀδεκάστου κριτοῦ, τὴν τῶν ἀμετρήτων Ἀγγέλων συνδρομήν, τὴν ἀπαίτησιν μετὰ ἀπειλῆς φοβερᾶς, τὴν μὴ ἔχουσαν ἐπιστροφὴν ἀπόφασιν, τὸ ἄπαυστον θρῆνος, καὶ ἀνωφελὲς δάκρυον, τὸ ἀφεγγὲς σκότος, καὶ τὸν ἀκοίμητον σκώληκα· τὸ ἄσβεστον πῦρ, καὶ τὰς πολυτρόπους κολάσεις, τὴν ἔκπτωσιν ἐκ τῆς βασιλείας, καὶ χωρισμὸς τῶν ἁγίων, τὸν μακαρισμὸν τῶν Ἀγγέλων, καὶ Θεοῦ ἀλλοτρίωσιν, τὴν μικροψυχίαν, καὶ τὸν αἰώνιον θάνατον, τὸν φόβον, τὸν πόνον, τὴν λύπην, καὶ τὴν αἰσχύνην, καὶ βασανισμὸν τῆς συνειδήσεως, οἴμοι τῷ ἁμαρτωλῷ, τί ἔπαθον· διατὶ ἀπόλλωμαι κακῶς; ἔχω ἔτι καιρὸν μετανοίας, ὁ δεσπότης παρακαλεῖ, κἀγὼ ἀναβάλλομαι; Ἕως πότε ψυχή μου ἐπιμένεις τοῖς πταίσμασιν; ἕως τίνος λαμβάνεις μετανοίας ὑπέρθεσιν; λάβε κατὰ νοῦν τὴν κρίσιν τὴν μέλλουσαν, βόησον Χριστῷ τῷ Θεῷ, καρδιογνῶστα ἥμαρτον, πρὶν καταδικάσῃς με, ἐλέησόν με. Ἐν τῇ φρικτῇ Χριστὲ παρουσίᾳ σου, μὴ ἀκούσωμεν οὐκ οἶδα ὑμᾶς, τὴν γὰρ ἐλπίδα ἐπὶ σὲ τὸν σωτῆρα ἐθέμεθα, εἰ καὶ τὰ σὰ προστάγματα οὐ πράττομεν διὰ τὴν ἀμέλειαν ἡμῶν, ἀλλὰ φεῖσαι τῶν ψυχῶν ἡμῶν δεόμεθα· οὐαί μοι, Κύριε, ὅτι ἐλύπησά σε, καὶ οὐκ ᾐσθάνθην, ἀλλ᾽ ἰδοὺ ἡ χάρις σου ἐποίησέ με αἰσθανθῆναι μικρόν, δι᾽ ὃ καὶ ἠπόρησα ὁ τάλας, ἐτρόμαξε γὰρ ἡ ἀθλία μου ψυχή, ἀλλ᾽ ἄρα ἔχω ζῆσαι μικρὸν πρὸς τὸ κλαῦσαι πικρῶς, καὶ πλυναί μου τὴν μεμιασμένην σάρκα, καὶ ψυχήν; ἢ πάλιν μίαν ὥραν πενθήσας, αὖθις παύσομαι ἀναισθητῶν ὡσφεί, ἄρα τί ποιήσας εὕρω πόνον ψυχῆς ἀκατάπαυστον; νηστεύσω, καὶ ἀγρυπνήσω; ἀλλὰ δίχα ταπεινώσεως οὐδὲν ὠφελοῦμαι· ψάλλω τῷ στόματι μόνῳ, καὶ ἀναγινώσκω; ἀλλὰ τὰ πάθη ἐσκότισάν μου τὸν νοῦν, καὶ οὐ δύναμαι καταλαβεῖν τὴν τῶν λεγομένων δύναμιν· προσπίπτω ἐκτενῶς σοι τῷ δοτῆρι τῶν ἀγαθῶν; ἀλλ᾽ οὐκ ἔχω παρρησίαν, ἀπέλπισταί μου ἡ ζωή, ἐπώλεσά μου τὴν ψυχήν· Κύριε βοήθησον μοι, καὶ ὡς τὸν τελώνην δέξαι με, ὡς γὰρ ὁ ἄσωτος ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ ὡς ἡ πόρνη ἡ δακρύσασα, περὶ ἧς εἴρηται. Ἡ ἀπεγνωσμένη διὰ τὸν βίον, καὶ ἐπεγνωσμένη διὰ τὸν τροπον, τὰ μύρα βαστάζουσα προσῆλθέ σοι βοῶσα, μή με τὴν πόρνην απορρίψῃς, ὁ τεχθεὶς ἐκ Παρθένου· μή μου τὰ δάκρυα παρίδῃς, ἡ χαρὰ τῶν Ἀγγέλων, ἀλλὰ δέξαι με μετανοοῦσαν, ἣν οὐκ ἀπώσω ἁμαρτήσασαν Κύριε, διὰ τὸ μέγα σου ἔλεος, ἐπεὶ κἀγὼ ὁ ἄθλιος ἐπεγνωσμένος μὲν εἰμὶ διὰ τὰς πολλάς μου ἁμαρτίας, ἐπεγνωσμένος δὲ διὰ τὴν ἄφατόν σου φιλανθρωπίαν, καὶ τὸ ἄπειρον πέλαγος τῶν οἰκτιρμῶν σου, εἰς ὅπερ ἀπορρίψας τὴν ἀπόγνωσιν τῆς ψυχῆς μου, τολμῶ συνάγειν μου τὸν νοῦν εἰς τὴν ἁγίαν σου μνήμην· καὶ ἀνιστάμενος κἂν μίαν αἴτησιν ἐν φόβῳ, καὶ τρόμῳ πολλῷ ποιήσω, ἵνα καταξιωθῶ κἀγὼ ὁ ἀνάξιος τοῦ εἶναι δοῦλος σου· καὶ κατὰ χάριν τὸν νοῦν ἔχειν ἀνείδεόν τε, καὶ ἀσχημάτιστον, ἄχροόν τε, καὶ ἄϋλον· σοὶ τῷ μόνῳ Θεῷ καὶ ποιητῇ τῶν ἁπάντων προσπίπτειν ὡς ποτὲ ὁ Δανιὴλ ἐνώπιον τοῦ Ἀγγέλου σου, ἐπὶ γόνατα καὶ ἴχνη τῶν χειρῶν, καὶ πρῶτον εὐχαριστίαν, ἔπειτα ἐξομολόγησιν προσφέρειν ἐνώπιόν σου καὶ οὕτω τὸ πανάγιόν σου θέλημα αἰτεῖν ἄρχομαι ὁ ταλαίπωρος, τὴν χάριν σοι ὁμολογῶν περὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὧν με ἠξίωσας, τὸν χοῦν, τὴν κόνιν, τὴν τέφραν, καὶ ὅτι νῷ μόνῳ κατηξιώθην παραστῆναί σοι ὁ γήϊνος ὅλος, καὶ ὡς δοκῶν ὁρᾶσθαι παρὰ σοῦ ἐξ ὅλης ψυχῆς κράζω, καὶ λέγω. Δέσποτα πολυέλεε, εὐχαριστῶ σοι, δοξάζω σε, ὑμνῶ σε, καὶ προσκυνῶ σε, ὅτι ἠξίωσάς με τὸν ἀνάξιον ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τοῦ εὐχαριστεῖν σοι, καὶ ὅλως ἀκοὴν ἔχειν περί τινων τῶν θαυμασίων, καὶ εὐεργεσιῶν σου, ὧν ἐποίησας καὶ ποιεῖς μεθ᾽ ἡμῶν, κατὰ

Digitized by Google

χάριν, ψυχικῶν τε, καὶ σωματικῶν, ἀμετρήτων τε, καὶ ἀνεξιχνιάστων, φανερῶν, καὶ ἀφανῶν, ὧν τε ἴσμεν, καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν· ὁμολογῶ τὰς χάριτας· οὐ κρύπτω τὰς εὐεργεσίας· κηρύττω τὰ ἐλέη σου· ἐξομολογοῦμαί σοι Κύριε ὁ Θεός μου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, καὶ δοξάζω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι τὸ ἔλεός σου μέγα ἐπ' ἐμέ, καὶ ἄφραστός ἐστιν ἡ ἀνοχή, καὶ μακροθυμία σου ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀνομιῶν, καὶ ἁμαρτιῶν μου, τῶν ἀσεβειῶν, καὶ πονηριῶν μου, ὧν ἐποίησα, καὶ ποιῶ ἀεὶ καὶ ὧν ἔμελον ποιῆσαι· ἐξ ὧν με ἐρρύσατο ἡ χάρις σου, τῶν τε ἐν γνώσει, καὶ ἀγνοίᾳ, καὶ τῶν ἐν λόγῳ, ἔργῳ τε, καὶ διανοίᾳ, ὧν οἶδας καρδιογνῶστα Κύριε, ἀπὸ τῆς γεννήσεώς μου μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου, ὑπὲρ ὧν τολμῶ ὁ πανάθλιος ἐξομολόγησιν ποιῆσαι ἐνώπιόν σου· ἥμαρτον, ἠνόμησα, ἠσέβησα, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα, καὶ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἀτενίσαι, καὶ ἰδεῖν τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλὰ θαρρῶν εἰς τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν σου, καὶ ὑπὲρ νοῦν ἀγαθότητα, καὶ εὐσπλαγχνίαν σου, προσπίπτων ἱκετεύω σοι. Ἐλέησόν με Κύριε· ὅτι ἀσθενής εἰμι, καὶ συγχώρησόν μοι τὸ πλῆθος τῶν κακῶν μου· καὶ μὴ ἐάσῃς με ἔτι ἁμαρτῆσαι, ἢ πλανηθῆναι ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ σου, μηδὲ βλάψαι, ἢ λυπῆσαί τινα· ἀλλὰ χαλίνωσόν μου πᾶσαν κακίαν, καὶ πονηρὰν συνήθειαν, καὶ ἄλογον ὁρμὴν τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος, καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, καὶ ἐλέησον τοὺς ἀδελφούς, καὶ πατέρας μου, καὶ πάντας τοὺς πανταχόθεν Μοναχούς τε, καὶ ἱερεῖς τοὺς ἐμοὺς γονεῖς, ἀδελφούς τε, καὶ συγγενεῖς, τοὺς διακονοῦντας ἡμῖν, καὶ διακονήσαντας, τοὺς εὐχομένους καὶ ἐντειλαμένους ἡμῖν εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, τοὺς μισοῦντας καὶ ἀγαπῶντας ἡμᾶς· οὓς ἔβλαψα, ἢ ἐλύπησα· τοὺς ταῦτά μοί ποτε ποιήσαντας, ἢ ποιῆσαι μέλλοντας· καὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας εἰς σέ· καὶ συγχώρησον ἡμῖν πᾶν ἁμάρτημα ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον, καὶ διατήρησον ἡμῶν τὴν ζωήν, καὶ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἀπὸ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, καὶ ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ, καὶ πάσης ἁμαρτίας, καὶ πονηρίας, οἰήσεώς τε, τε, καὶ ἀπογνώσεως, ἀπιστίας τε, καὶ ἀπονοίας, ἐπάρσεώς τε, καὶ δειλίας, πλάνης τε καὶ τυρτηνίδος, κλοπῆς τε, καὶ παγίδος τοῦ διαβόλου· καὶ χάρισαι ἡμῖν τὰ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς εὐδοκεῖ ἡ φιλανθρωπία σου· καὶ ἀνάπαυσον τοὺς προαπελθόντας πατέρας, καὶ ἀδελφοὺς ἡμῶν· καὶ δι' εὐχῶν πάντων οἰκτείρησόν μου τὴν ἀθλιότητα, σπλαγχνίσθητί μου τῇ ἀπωλείᾳ, ἴδε μου τὴν καταπόνησιν, εἰς πάντα· διόρθωσόν μου τὸν βίον, κυβέρνησόν μου τὴν ζωήν, καὶ τὸ τέλος ἐν εἰρήνῃ· καὶ ποίησόν με οἷον θέλεις, καὶ ὡς θέλεις, κἂν θέλω, κἂν μὴ θέλω, μόνον μὴ ἀποτύχω τῆς ἐκ δεξιῶν σου στάσεως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεός μου, κἂν ἔσχατος πάντων τῶν σωζομένων δούλων σου καὶ εἰρήνευσον τὸν κόσμον σου, καὶ ἐλέησον πάντας ὡς οἶδας· καὶ καταξίωσόν με τῆς μεταλήψεως τοῦ ἀχράντου σου σώματος, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς ἀρραβῶνα τῆς ἐν σοὶ ζωῆς αἰωνίου σὺν τοῖς ἐκλεκτοῖς σου· πρεσβείαις τῆς Παναχράντου σου Μητρός, τῶν Ἁγίων σου καὶ ἐπουρανίων δυνάμεων, καὶ πάντων τῶν Ἁγίων σου· ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Παναγία Δέσποινα Θεοτόκε· πᾶσαι αἱ οὐράνιαι δυνάμεις τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων, καὶ πάντες Ἅγιοι πρεσβεύσατε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

Δέσποτα Θεὲ Πάτερ Παντοκράτορ, Κύριε υἱὲ μονογενὲς Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ Ἅγιον καὶ τὰ ἑξῆς.

Καὶ εὐθέως πρὸς τοὺς οἰκείους λογισμοὺς λέγει· Δεῦτε προσκυνήσωμεν, καὶ προσπέσωμεν τῷ βασιλεῖ ἡμῶν Θεῷ· ἐκ γ΄. καὶ ἄρχεται τοὺς ψαλμούς, ποιῶν κατὰ ἀντίφωνον Τρισάγιον κλείων τε τὸν νοῦν ἐν τοῖς λεγομένοις· κατὰ δὲ τὸ τέλος τῶν Μ΄. Κύριε ἐλέησον· τοῦ ἑκάστου ἀντιφώνου, προσευχὴν ποιῶν, λήγει καθ' ἑαυτὸν προσκυνῶν μὲν τὸ ἥμαρτον Κύριε συγχώρησόν μοι ἅπαξ· ἀνιστάμενος δὲ καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνων, τὸ ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, ἅπαξ· καὶ μετὰ τὸ προσεύξασθαι αὐτόν, ὀφείλει λέγειν τὴν δευτέραν εὐχήν, τὸ Δεῦτε προσκυνήσωμεν ἐκ, γ΄. καὶ τὸ ἄλλο ἀντίφωνον ὡσαύτως· πλὴν ὁσάκις ἡ χάρις κατανύσσει αὐτοῦ τὴν καρδιαν, ἐν τοῖς νάμασι τῆς κατανύξεως ὀφείλει μᾶλλον τὸν νοῦν ἔχειν· κἂν ἴσως ἀργῇ τὸ στόμα ἐκ τοῦ ψάλλειν, καὶ αἰχμαλωτίζεται ἡ

διάνοια τὴν καλὴν αἰχμαλωσίαν· ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· καιρὸς γὰρ τοῦ ζυγητοῦ, καὶ ὁ καιρὸς τοῦ φυτεύειν ἐστὶ τότε· καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλει ἐμμένειν ἐν τοῖς τοιούτοις νοήμασιν, ἵνα μειζόνως κατανυχθῇ ἡ καρδία, καὶ τὸν καρπὸν δίδωσιν, ἤτοι τὰ δάκρυα τὰ κατὰ Θεόν· κατανυσσόμενός φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ἐν ῥήματι ἑνί, μένε ἐν αὐτῷ· ἐπειδὴ πᾶσα σωματικὴ ἐνέργεια, νηστεία φημί, καὶ ἀγρυπνία, ψαλμῳδία τε, καὶ ἀνάγνωσις ἡσυχία τε καὶ τὰ λοιπά, διὰ τὸ καθαίρειν τε τὸν νοῦν γίνονται· ὁ δὲ νοῦς ἐκτὸς πένθους καθαρθῆναι οὐ δύναται, ἵνα ἑνοῦται τῷ Θεῷ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς, τῆς ἁρπαζούσης αὐτὸν ἐκ πάντων τῶν νοημάτων, καὶ ποιούσης αὐτὸν ἀνείδεόν τε, καὶ ἀσχημάτιστον. διότι, πάντα μὲν ἐκ τούτων καλὰ ὄντα, καλὰ γίνονται, ὥσπερ τὸ ἔμπαλιν· καὶ γὰρ πᾶν πρᾶγμα δέεται διακρίσεως, ἵνα καλῶς γένηται, καὶ ταύτης χωρὶς οὐ γινώσκομεν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἴσως οἱ πολλοὶ σκανδαλιζόμεθα, ὅταν ἴδωμεν διαφωνοῦντα τὰ λεγόμενα παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων, καὶ πραττόμενα, οἷον ἡ μὲν Ἐκκλησία παρέλαβε τοῦ ψάλλειν τροπάρια μετὰ μέλους, καὶ ᾄσματα πολλά, ὁ δὲ τῆς Κλίμακος, τοὺς πενθοῦντας κατὰ Θεὸν ἐγκωμιάζων, φησίν, ὅτι οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἀλαλάξουσι πρὸς ἑαυτοὺς ἐν ὕμνοις καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαὰκ περὶ τῶν καθαρῶς προσευχομένων φησίν, ὅτι πολλάκις εὑρίσκεταί τις συνάγων τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐν τῇ προσευχῇ, καὶ εὐθέως προσπίπτει ἀβιάστως εἰς τὴν γῆν ἐπὶ τὰ γόνατα, ὡς ποτὲ ὁ Δανιὴλ ὁ προφήτης, καὶ ἔχει τὰς χεῖρας αὐτοῦ τεταμένας, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀτενίζουσιν εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ λογισμοὶ αὐτοῦ ἐναλλάσονται, καὶ ἐκλύονται αὐτοῦ τὰ μέλη ἐκ τῶν καινῶν νοημάτων τῶν αὐτοματως ἐν τῷ νοῒ ἐρχομένων. Καὶ πάλιν ὡσαύτως πολλοὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων περί τινων τοιούτων
λ γράφουσιν, ὅτι οὐ μόνον ᾄσματα, καὶ ψαλμῳδίας ὑπερανέβησαν τῇ τοῦ νοὸς ἐκπλήξει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν νοῦν ἐπελάθοντο, ὥς φησιν ὁ ἅγιος Νεῖλος. Καὶ ἡ μὲν Ἐκκλησία καλῶς καὶ θεαρέστως τὰ ᾄσματα καὶ τὰ λοιπὰ τροπάρια ἐδέξατο, διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ νοὸς ἡμῶν· ἵνα, τῇ τῆς μελῳδίας ἡδύτητι, τὸν Θεὸν ὑμνῶμεν οἱ ἄγνωστοι ὡς ἄκοντες· οἱ δὲ γνῶσιν ἔχοντες πρὸς κατανόησιν τῶν εἰρημένων λογίων, ἔρχονται εἰς κατάνυξιν· καὶ ὡς ἐν κλίμακι ἀναγόμεθα πρὸς τὸ ἐννοεῖν χρηστὰς ἐννοίας, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός· καὶ ὅσον προκόπτομεν τῇ συνηθείᾳ τῶν κατὰ Θεὸν ἐννοιῶν, τοσοῦτον ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ ἕλκει ἡμᾶς κατανοεῖν, καὶ προσκυνεῖν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τῷ Πατρὶ φθάσωμεν, ὥς φησιν ὁ Κύριος, καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ὅς ἔφη· πέντε λόγους θέλω τῷ νοΐ μου, ἢ μυρίους ἐν γλώσσῃ· καὶ πάλιν βούλομαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ ἆραι ὁσίας χεῖρας, χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ, ὥστε τὰ μέν εἰσι φάρμακα ἀσθενείας, τὰ δὲ τελειότητες τοῦ νοός, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ λύσις τῶν τοιούτων ζητημάτων. Διότι πάντα μὲν καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν· ἐν οὐ καιρῷ δὲ πάντα ἀσύμφωνα φαίνονται τοῖς ἀγνοοῦσι τὸν τοῦ ἑκάστου καιρόν, ὥς φησιν ὁ Σολομών, καιρὸς παντὶ πράγματι, πλὴν ὅταν τις φθάσῃ εἰς χρηστὰς ἐννοίας, ὀφείλει προσέχειν ἀκριβῶς ἵνα μένωσιν ἐν αὐτῷ αἱ τοιαῦται θεωρίαι, μήπως ἐξ ἀμελείας, ἢ ἐπάρσεως ἐγκαταλειφθῇ ὑπὸ τῆς χάριτος, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· ὅτι εἰ μὲν αὔξονται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου αἱ κατὰ Θεὸν ἔννοιαι, καὶ πρὸς κατάνυξιν, καὶ ταπείνωσιν μείζονα ἄγουσιν, ὀφείλει εὐχαριστεῖν ἀεί, καὶ ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ τὴν χάριν, ὡς ὅτι ὅλως τὰ τοιαῦτα ἠξιώθη γινώσκειν, ἀνάξιον ὄντα ἑαυτὸν λογιζόμενος· εἰδὲ παύσονται, καὶ σκοτίζεται πάλιν ἡ διάνοια, καὶ τὸν φόβον ἀποβάλλει, καὶ τὸ πένθος, ὀφείλει πολλὰ λυπηθῆναι, καὶ ταπεινῶσαι ἑαυτὸν ἔργῳ καὶ λόγῳ, ὡς ἤδη ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ἡ χάρις, ἵνα γινώσκῃ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, καὶ ταπείνωσιν κτήσηται, καὶ τὴν διόρθωσιν ἐπιμελήσηται, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὅτι εἰ μὴ ἠμέλησέ τις περὶ τὸ κατὰ Θεὸν πένθος, οὐκ ἂν τὰ δάκρυα ὑστερεῖτο, ὅτε ἐβούλετο, διὰ τοῦτο ὀφείλομεν ἀεὶ γινώσκειν τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ μήτε ἀπογνῶναι ἑαυτούς, εἴτι δ' ἂν ἡμῖν συμβῇ· μήτε πάλιν θαρρεῖν ὅτι ἐσμέν τι ὅλως· ἀλλὰ μᾶλλον ἐλπίζειν ἀεὶ ἐπὶ τὸν Θεὸν μετὰ ταπεινώσεως, καὶ ταῦτα μὲν τῷ πολλὰ ζητοῦντι τὰ δάκρυα ἔργῳ, καὶ λόγῳ προσήκει, διότι τοσαύτης χάριτος ἠξιώθη, καὶ οὐκ ἐφύλαξε τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, διὰ προσλαβοῦσαν, ἢ ἐνεστῶσαν, ἢ μέλλουσαν ἀμέλειαν, ἢ ἔπαρσιν ὡς εἴρηται. Τῷ δὲ ἑκουσίως καταλιπόντι τὰ τοιαῦτα χαρίσματα, δηλαδὴ τὸ πένθος καὶ

τὰ δάκρυα, καὶ τὰ φωτολαμπῆ νοήματα, τί ἄλλο πρέπει, εἰμὴ τὸ οὐαί; διότι οὐκ ἔχει ὁ κόσμος τοῦ τοιούτου ἀφρονέστερον, ὡς καταξιωθέντα ἀπὸ τῶν παρὰ φύσιν, δι' ὧν ἔμελλε εἰς τὰ ὑπὲρ φύσιν φθάσαι, λέγω δὴ τὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς ἀγάπης δάκρυα, καὶ διὰ μηδαμινῶν πραγμάτων τινῶν ἢ λογισμῶν ξένων καὶ θελημάτων ἰδίων εἰς τὴν τῶν κτηνῶν ἀγνωσίαν στρέφεται, ὥσπερ κύων εἰς τὸν ἴδιον ἐμετόν· πλὴν ἐὰν θέλῃ πάλιν καὶ σχολάσῃ κατὰ Θεὸν ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων γραφῶν μετὰ προσοχῆς καὶ μερίμνης τοῦ θανάτου, καὶ τὸν νοῦν τηρήσει ὅσον δυνηθῇ ἐκ τῶν ματαίων λογισμῶν ἐν τῇ προσευχῇ, εὑρεῖν ἔχει ἅπερ ἀπώλεσε καὶ μάλιστα εἴπερ οὐδέποτε λυπεῖται κατά τινος, κἂν τὰ μέγιστα δεινὰ ὑπ' αὐτοῦ πάσχῃ πολλάκις, μηδένα ἀφῇ λυπηθῆναι κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ πάσῃ δυνάμει τοῦτον θεραπεύειν ἔργῳ καὶ λόγῳ· τότε μᾶλλον μειζόνως εὐφραίνεται ὁ νοῦς, λυτρούμενος τὴν τοῦ θυμοῦ ταραχήν· καὶ γίνεται ἔμπειρος εἰς τὸ μηδέποτε ἀμελῆσαι τὴν ἰδίαν ψυχήν, φοβούμενος μήπως πάλιν ἐγκαταλειφθῇ, καὶ ἐκ τοῦ φόβου μένει ἄπτωτος, ἔχων ἀεὶ τὰ τῆς μετανοίας καὶ τοῦ πένθους δάκρυα, ἄχρις ἂν ἀναχθῇ εἰς τὰ τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς χαρᾶς, ἐξ ὧν εἰς τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν ἔλθῃ· χάριτι Χριστοῦ, καὶ πάντα μὲν οὕτως. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς, καὶ βαρυκάρδιοι ὀφείλομεν ἀείποτε μελετᾷν τὰ τοῦ πένθους ῥήματα, καὶ ἐρευνᾷν ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην, πρίν τε τοῦ ὡρισμένου κανόνος, καὶ διὰ μέσου τούτου, καὶ εἰς τὸ τέλος, εἴτε ἐργαζόμενοι, οἱ ἀσθενέστεροι ἔτι πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν ἀργίαν, καὶ σχολὴν πάντων, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· εἴτε ἀργοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καθήμενοι, οἱ ἔχοντες ἀνυστάκτους ὀφθαλμούς, καὶ νήφουσαν διάνοιαν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος· βλέπε εἰς προκοπήν σου ἔσται, ἵνα στυφθῇ ἡμῶν ἡ ψυχή, καὶ δακρύειν ἄρχεται, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἴρηται περὶ τῶν προειρημένων ἐν ταῖς τρισὶ θεωρίαις, ἵνα καταξιωθῶμεν ἐλθεῖν εἰς τὰς λοιπὰς θεωρίας, ἐξ ὧν ἡ τετάρτη.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Ἥτις ἐστὶ κατανόησις τῆς τοῦ γλυκυτάτου Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συγκαταβάσεως καὶ διαγωγῆς ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἐπιλαθέσθαι ἡμᾶς καὶ αὐτῆς τῆς τροφῆς, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, καὶ ὥσπερ τοῦ Μακαρίου Δαβὶδ ἠκούσαμεν, ὅτι ἐπελάθετο τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον αὐτοῦ, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος ἐν τῷ ἁρπαγῆναι τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, ἐν ἐκπλήξει πολλῇ, καὶ ἀπορεῖν πρὸς τὴν ἀνταπόδωσιν, ὥς φησιν ὁ οὐρανοφάντωρ Βασίλειος. Τί ἀνταποδώσωμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν; δι' ἡμᾶς Θεὸς ἐν ἀνθρώποις· διὰ τὴν καταφθαρεῖσαν φύσιν, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, πρὸς τοὺς ἀχαρίστους ὁ εὐεργέτης, πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ὁ ἐλευθερωτής, πρὸς τοὺς ἐν σκότει καθημένους ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ τὸν Σταυρὸν ὁ ἀπαθής, ἐπὶ τὸν Ἅδην τὸ φῶς, ἐπὶ τὸν θάνατον ἡ ζωή, ἡ ἀνάστασις διὰ τοὺς πεσόντας· πρὸς ὃν βοήσομεν, ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι. Καὶ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ. Ἐξέστη ἐπὶ τοῦτο ὁ οὐρανός, καὶ τῆς γῆς κατεπλάγη τὰ πέρατα, ὅτι Θεὸς ὤφθη τοῖς ἀνθρώποις σωματικῶς, καὶ ἡ γαστήρ σου γέγονεν εὐρυχωροτέρα τῶν οὐρανῶν, δι' ὃ σε Θεοτόκε, Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ταξιαρχίαι μεγαλύνουσι, καὶ πάλιν. Ἔφριξε πᾶσα ἀκοὴ τὴν ἀπόρρητον Θεοῦ συγκατάβασιν, ὅπως ὁ ὕψιστος ἑκὼν κατῆλθε μέχρι καὶ σώματος, παρθενικῆς ἀπὸ γαστρὸς γενόμενος ἄνθρωπος, δι' ὃ τὴν ἄχραντον Θεοτόκον οἱ πιστοὶ μεγαλύνομεν. Δεῦτέ μοι πείθεσθε λαοί, ἀναβάντες εἰς τὸ ὄρος τὸ Ἅγιον, τὸ ἐπουράνιον, ἀΰλως στῶμεν ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ, καὶ ἐποπτεύσωμεν νοΐ θεότητα ἄϋλον Πατρός, καὶ πνεύματος, ἐν υἱῷ μονογενεῖ ἀπαστράπτουσαν. Ἔθελξας πόθῳ με Χριστέ, καὶ ἠλλοίωσας τῷ θείῳ σου ἔρωτι· ἀλλὰ κατάφλεξον πυρὶ ἀΰλῳ τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ ἐμπλησθῆναι τῆς ἐν σοὶ τρυφῆς καταξίωσον, ἵνα τὰς δύω σκιρτῶν μεγαλύνω, ἀγαθέ, παρουσίας σου. Ὅλος εἶ σῶτερ γλυκασμός, ὅλος εἶ ἐπιθυμία, καὶ ἔφεσις ὄντως ἀκόρεστος, ὅλος ὑπάρχεις κάλλος ἀμήχανον, καὶ ὁ μὲν διὰ σωματικῶν τε, καὶ ψυχικῶν ἀρετῶν τὴν τῶν τοιούτων γνῶσιν λαβών, καὶ τῶν κεχρυμμένων Μυστηρίων ἔν τε τοῖς λόγοις τῶν

Ἁγίων ἀνδρῶν, καὶ τῶν θείων γραφῶν, καὶ μάλιστα τῶν Ἁγίων Εὐαγγελίων· αὐτὸς οὐκ ἔτι ἠρεμεῖ ἐκ τοῦ πόθου καὶ τῶν πολλῶν δακρύων, τῶν ἀεὶ γινομένων ἀβιάστως αὐτῷ. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἐκ μόνων τῶν γραφῶν ἀκούοντες, ὀφείλομεν ἀεὶ σχολάζειν καὶ μελετᾶν, ἵνα ἐκ τοῦ πολλοῦ χρόνου ἐντυπωθῇ ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, ὥς φησιν Μάξιμος, καὶ ὡς οἱ Πατέρες ἐποίουν, πρὶν λαβεῖν τὴν αὐτόματον γνῶσιν. Ὅλος ὁ πόθος τῶν μαρτύρων ἀνεπέτατο, πρὸς μόνον τὸν δεσπότην, δι' ἀγάπης αὐτῷ ἑνούμενος καὶ μέλπων, καὶ ὡς ὁ ἐκ Δαμασκοῦ ἔφη περὶ τῶν τριῶν παίδων. Νόμων Πατρῴων οἱ μακαριστοὶ ἐν Βαβυλῶνι παῖδες προκινδυνεύοντες βασιλεύοντος κατέπτυσαν προσταγῆς ἀλογίστου· καὶ συνημμένοι ᾧ οὐκ ἐχωνεύθησαν πυρί, τοῦ κρατοῦντος ἐπάξιον ἀνέμελπον τὸν ὕμνον· καὶ εἰκότως, ὅταν αἰσθανθῇ τις τῶν θαυμασίων τοῦ Θεοῦ, ὅλος ἐξίσταται, καὶ ἐπιλανθάνεται καὶ αὐτῆς τῆς προσκαίρου ζωῆς, ἐκ τῆς τῶν θείων γραφῶν κατανοήσεως, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, καὶ οὐχὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἴσως ἐκ τῶν γραφῶν κατανυσσόμεθα μικρόν, καὶ ἐκ τῆς ῥαθυμίας, καὶ λήθης, καὶ ἀγνωσίας πάλιν σκοτιζόμεθα, καὶ ἀναισθητοῦμεν ἐκ τῶν παθῶν, ὁ γὰρ καθαρθεὶς διὰ τοῦ πένθους ἐκ τῶν παθῶν, ἐκεῖνος αἰσθάνεται τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς, καὶ ἐκ πάντων ἐκπλείττεται, ἐξαιρέτως δὲ ἐκ τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου, τῶν τε ἔργων, καὶ λόγων, καὶ πῶς τὰ δυσχερῆ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εὐχερῆ κατεσκεύασεν, ὥστε κατὰ μικρὸν Θεὸν ποιεῖν τὸν ἄνθρωπον, ἀγαθόν, ὡς τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν δυνάμενον· οἰκτίρμονα, ὡς τὸν Πατέρα οἰκτίρμονα ὄντα· ἀπαθῆ, ὡς τὸν ἀπαθῆ Θεόν· πᾶσαν ἀρετὴν ἔχοντα, καὶ τὸ τέλειον, ὡς τὸν Πατέρα τέλειον ὄντα, καὶ ἁπλῶς, ὅσα τῷ Θεῷ πρέπουσι, διδάσκει ἡ Ἁγία Βίβλος αὕτη τὸν ἄνθρωπον, ἵνα θέσει Θεὸς γένηται· καὶ τίς οὐ θαυμάζει τὴν τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου πραγματείαν; ὅτι ἐκ μόνης προαιρέσεως πᾶσαν ἀνάπαυσιν ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι χαρίζεται μετὰ τιμῆς πολλῆς, ὥς φησιν ὁ Κύριος, ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται, καὶ ἐνταῦθα μαρτυρεῖ ὁ Πέτρος καταλιπὼν τὰ δίκτυα, καὶ λαβὼν τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν, καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, ἕκαστος, ἅπερ εἶχε καταλιπὼν μικρά τινα, τὸν κόσμον ὅλον ὑπὸ χεῖρας ἔλαβον, ἐν τῷ νῦν, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' ἐπὶ πάντας τοὺς προαιρουμένους ταῦτα γίνεται ἄχρι τῆς σήμερον, ὥς φησι / τῶν Πατέρων, ὅτι εἰ καὶ ἐκοπίων ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλ' οὖν πολλὴν ἀνάπαυσιν εἶχον, τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τῆς ἀταράχου ζωῆς, καὶ ἀμερίμνου· καὶ τίς ἄρα ἡμῖν δοκεῖ ἀνάπαυσιν καὶ τιμὴν ἔχειν μείζονα ὁ κατὰ Θεὸν σχολάζων καὶ πράττων τὰ ἴδια; ἢ ὁ ἐν ταραχαῖς καὶ δικαστηρίοις διάγων καὶ μερίμναις βιωτικαῖς; ὁ προσομιλῶν ἀεὶ τῷ Θεῷ διὰ τῆς μελέτης τῶν θείων γραφῶν καὶ ἀπερισπάστου προσευχῆς καὶ δακρύων; ἢ ὁ κοπιῶν καὶ ἀγρυπνῶν ἐν κλοπαῖς καὶ ἀθέσμοις πράξεσιν, αἷς ἀποτυχών, μόνου τοῦ κόπου καὶ τοῦ διπλοῦ θανάτου ἴσως ἔτυχεν; ἰδοὺ τοίνυν καὶ τὸν θάνατον ὑπομένομεν μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἀτιμίας δίχα κέρδους, μᾶλλον δὲ καὶ μεγίστην ζημίαν πολλάκις τινὲς ἔπαθον ψυχῆς ἀπωλείας ἕνεκα. Λησταί φημι, καταποντισταί, πόρνοι καὶ μάχιμοι, οἵτινες οὐκ ἠβουλήθησαν μετὰ ἀναπαύσεως τιμῆς τε καὶ κέρδους σωθῆναι. Ἀλλ' ὢ τῆς τυφλότητος, τὸν θάνατον διὰ τὸ ἀπολεσθῆναι ὑπομένομεν, καὶ διὰ τὸ σωθῆναι οὐδὲ τὴν ζωὴν ἀγαπῶμεν· εἰ δὲ καὶ θάνατος πρόκειται ὑπὲρ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τί τὸ περισσὸν ποιοῦμεν τοῦ λῃστοῦ καὶ τοῦ τυμβορύχου ἢ τοῦ στρατιώτου; οἵτινες, ἄρτου μόνου ἕνεκα, τὸν μέλλοντα μετὰ τοῦ παρόντος ὑπέμειναν πολλάκις θάνατον· εἰ μὴ ὅτε διὰ Χριστὸν ὁ πρῶτος γένηται σκοπός, δι' οὗ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δίδοται τοῖς προαιρουμένοις, ἐν μὲν τῷ παρόντι νοητῶς ἐν τῷ καταφρονεῖν πάντα καὶ δοῦλα ἔχειν αὐτῷ, βασιλεύειν τε οὐ μόνον ἐπὶ τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ σῶμα, τῇ τούτου καταφρονήσει καὶ ἐπὶ τὸν θάνατον, τῇ τῆς πίστεως εὐτολμίᾳ· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι σὺν Χριστῷ αἰωνίως βασιλεύειν μετὰ σώματος διὰ τῆς χάριτος τῆς κοινῆς ἀναστάσεως· καὶ ὁ μὲν θάνατος ἐπίσης ἁμαρτωλοῦ καὶ δικαίου γίνεται, ἡ δὲ διαφορὰ πολλή· καὶ ὡς μὲν θνητοὶ θνήσκουσιν ἀμφότεροι καὶ οὐ θαυμαστόν· ἀλλ' ὁ μὲν ἄμισθος καὶ κατάκριτος ἴσως· ὁ δὲ μακάριος ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· τί δὲ μέγα τὸ ἀποκτᾶν χρήματα; ἅπερ ἄκων καταλιπεῖν ἔμελλεν ὁ ταῦτα ἔχειν δοκῶν, οὐ μόνον ἐν τῷ καιρῷ

τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου πολλάκις μετὰ πολλῆς αἰσχύνης, κόπου τε καὶ πόνου; ἴσως δὲ καὶ θάνατόν τινες ὑπέμειναν, ἕνεκα τούτων μετὰ τοὺς ἀναριθμήτους πειρασμοὺς τοῦ πλούτου, τὸν φόβον φημί, τὴν μέριμναν καὶ διηνεκῆ λύπην τε καὶ ταραχὴν ἑκουσίως καὶ ἀκουσίως· ἡ δὲ ἁγία ἐντολὴ ἐκ πάντων τούτων ῥύεται τὸν ἄνθρωπον καὶ πᾶσαν ἀμεριμνίαν καὶ ἀφοβίαν αὐτῷ χαρίζεται, πολλάκις δὲ καὶ εὐφροσύνην ἀνεκλάλητον τοῖς μάλιστα προτιμῶσιν ἑκουσίως τὴν ἀκτημοσύνην. Τί ἄρα θυμηδέστερον τοῦ γενέσθαι τινὰ ἀπαθῆ, μηδ' ὅλως κρατούμενον ὑπὸ θυμοῦ ἢ ἐπιθυμίας τινὸς τῶν κατὰ κόσμον πραγμάτων; ἀλλὰ τὰ τοῖς πολλοῖς ἐπιθυμητὰ εἰς οὐδὲν λογιζόμενον καὶ ἐπάνω πάντων γινόμενον, ὡς ἐν Παραδείσῳ, μᾶλλον δὲ ἐν Οὐρανῷ διάγειν καὶ πάσης ἀνάγκης ἀνώτερον τῇ ἀμεριμνίᾳ καὶ κατὰ Θεὸν σχολῇ; ἐν γὰρ τῷ ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα μετὰ χαρᾶς, πᾶν ὅ,τι γίνεται, ἀναπαύει αὐτόν, καὶ ἐν τῷ ἀγαπᾷν πάντας ὑπὸ πάντων ἀγαπᾶται· καὶ ἐν τῷ καταφρονεῖν αὐτὸν πάντα, ἐπάνω πάντων γίνεται· καὶ ἐν τῷ μὴ θέλειν ἔχειν τι ὑπὲρ οὗ μάχεται ἄλλος, καὶ λυπεῖται μὲν ἀποτυχών, καταχέχριται δὲ ἴσως ἐπιτυχὼν τοῦ ποθουμένου. Ὁ δὲ ποθῶν τι λυτροῦται αὐτὸς διὰ τῆς ἐντολῆς πάντων τῶν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δεινῶν· ἐπειδὴ τὸ μὴ θέλειν τι ἔχειν, ὅπερ οὐ κέκτηται, πάσης ἀναπαύσεώς ἐστι καὶ πλούτου ἐπέκεινα, ὥσπερ καὶ ὁ ἐπιθυμῶν ἅπερ οὐκ ἔχει, κόλασίς ἐστι μεγίστη πρὸ τῆς αἰωνίου κολάσεως, καὶ ὁ τοιοῦτος δοῦλός ἐστι, κἂν τε βασιλεὺς εἶναι δοκῇ καὶ πλούσιος. Τί δὲ βάρος λέγουσιν αἱ ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου; ἅπερ οὐ ποιοῦμεν οἱ ἄθλιοι ἄμισθα μετὰ πολλῆς προθυμίας.

Ὁ οὖν δυνηθεὶς τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου χάριν κατανοεῖν ἐκ μέρους καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κείμενα, λέγω δὴ τὰς πράξεις καὶ διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, τάς τε ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ τὰ δόγματα, τάς τε ἀπειλὰς καὶ ἐπαγγελίας, αὐτὸς εἶδε ποίους θησαυροὺς ἀνελλιπεῖς εὗρεν, εἰ καὶ οὐ δύναται περὶ τῶν τοιούτων διηγήσασθαι ὡς δεῖ, διότι ἄφραστά εἰσι τὰ οὐράνια· ὁ γὰρ Χριστὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κέκρυπται, καὶ ὁ θέλων αὐτὸν εὑρεῖν ὀφείλει πρῶτον πωλῆσαι πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ ἀγοράσαι τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸν εὑρεῖν δυνηθῇ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἴσως, ἀλλὰ καὶ λαβεῖν ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς μιμήσεως αὐτοῦ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διαγωγῆς, ὅτι ὁ ζητῶν τὸν Χριστόν, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, οὐκ ὀφείλει ζητεῖν αὐτὸν ἔξωθεν, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ, ἤτοι τῷ γενέσθαι σῶμα καὶ ψυχὴν ὥσπερ ὁ Χριστὸς ἀναμάρτητος κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ, καὶ τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως φυλάττειν πάσῃ δυνάμει, ἵνα παντὸς ἰδίου θελήματος βασιλεύσῃ καὶ περιγένηται τῇ τούτου καταφρονήσει, κἂν κατὰ κόσμον πένης ὑπάρχῃ καὶ ἀγενής· διότι ποίαν ὠφέλειαν ἔχει ὁ δοκῶν εἶναι βασιλεύς, καὶ ὑπὸ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας τυραννεῖται μὲν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι τὴν αἰώνιον κόλασιν εὑρίσκει, εἴπερ οὐ τηρῆσαι βουληθῇ τὰς θείας ἐντολάς; ἀλλ' ὢ τῆς ἀνοίας, πῶς οὐ θέλομεν διὰ μικρῶν τινων καὶ προσκαίρων τὰ μεγάλα καὶ αἰώνια ἀγαθὰ λαβεῖν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀγαθὰ ἀποβαλλόμεθα, τῶν δὲ ἐναντίον ἐφιέμεθα· τί δέ ἐστιν εὐτελέστερον ποτηρίου ψυχροῦ ὕδατος ἢ κλάσματος ἄρτου δόσεως, ἢ θελήματος καὶ μικροῦ νοήματος ἰδίου ἀποχῆς; δι' ὧν βασιλεία οὐρανῶν ἡμῖν πρόκειται, χάριτι τοῦ εἰπόντος, ἰδοὺ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν; οὐ γὰρ μακρὰν ὑπάρχει, φησὶν ὁ Δαμασκηνός, οὐδὲ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐντός· μόνον θέλησον περιγενέσθαι τῶν παθῶν καὶ ἰδοὺ ἔχεις αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ διὰ τὸ θεαρέστως βιοῦν· ἐὰν δὲ οὐ θέλεις, οὐδὲν ἔχεις· ἐπεὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, φασὶν οἱ Πατέρες, λέγεται τὸ θεαρέστως ζῆν, καὶ ἡ πρώτη παρουσία τοῦ Κυρίου καὶ ἡ δευτέρα· καὶ περὶ μὲν τῆς δευτέρας προεγράφη εἰς τὰ τοῦ πένθους ῥήματα, τὴν δὲ πρώτην ὁ καταλαβὼν ὑπὸ τῆς χάριτος ἐν αἰσθήσει ψυχῆς μετὰ πολλῆς ἐκπλήξεως ὀφείλει λέγειν· Μέγας εἶ Κύριε καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου· ἰδοὺ γλυκύτατέ μου δέσποτα ὁ δοῦλος σου ἐνώπιόν σου ἄφωνος, ἀργὸς ἱστάμενος πρὸς σέ, ἀναμένω τὸν παρὰ σοῦ φωτισμὸν τῆς γνώσεως· σὺ γὰρ εἶπας Κύριε, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν· σὺ οὖν δίδαξόν με τὰ περὶ σοῦ· τούτου χάριν ἐτόλμησα πρὸς τοὺς ἀχράντους σου πόδας, ὡς ἡ ἀδελφὴ Λαζάρου τοῦ φίλου σου, καθεσθῆναι, ἵνα ἀκούσω κἀγώ τι νοερῶς, εἰ καὶ μὴ περὶ τῆς σῆς ἀκαταλήπτου θεότητος, ἀλλ' οὖν περὶ τῆς ἐν κόσμῳ σωματικῆς σου δια-

Digitized by Google

γωγῆς· ὅπως αἴσθησίν τινα μικρὰν λάβω τῶν εἰρημένων, ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ τῆς χάριτός σου· καὶ πῶς ἀνεστράφης μεθ᾽ ἡμῶν, πρᾶός τε, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ ὡς ἔφη τὸ πανάγιόν σου στόμα, πρὸς τὸ μαθεῖν ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ ταῦτα· καὶ τοσαύτῃ πενίᾳ ὁ πλούσιος ἐν ἐλέει, ἐν κόπῳ τε, καὶ δίψῃ ἑκουσίως, ὁ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν παρέχων τῇ Σαμαρείτιδι, ὡς εἶπας Κύριε, ὁ διψῶν ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω, σὺ γὰρ εἶ ἡ πηγὴ τῶν ἰαμάτων, καὶ τίς δύναται ὑμνεῖν σου τὴν ἐν κόσμῳ διαγωγήν; ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἠξίωσάς με τὸν χοῦν, τὴν τέφραν, τὴν κόνιν, τὸν παραβάτην, τὸν αὐτοκτόνον, τὸν πολλά σοι ἡμαρτηκότα, καὶ ἀεὶ ἁμαρτάνοντα, κατανοεῖν ὅλως τι ἐκ τῶν σῶν πράξεών τε καὶ ῥημάτων, καὶ τολμᾷν σε ἐρωτῆσαι περὶ τούτων, ὡς ἐκ πίστεως δοκῶν βλέπειν σε τὸν ἀόρατον πάσῃ τῇ κτίσει συγχώρησόν μοι τῇ τόλμῃ· σὺ γὰρ οἶδας, Κύριε καρδιογνῶστα, ὅτι οὐ περιεργαζόμενος ἐρωτῶ, ἀλλὰ ζητῶ μαθεῖν, πιστεύων ὅτι ἐὰν ἀξιωθῶ τῆς παρὰ σοῦ γνώσεως, ὡς καὶ τοῖς σὲ ποθοῦσι χαρίσαι μοι ἔχεις ὁ φιλάνθρωπος, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν ἐργασίαν, πρὸς τὸ μιμήσασθαί σου τὴν κατὰ σάρκα διαγωγήν, δι᾽ ἧς κατὰ χάριν ἐκλήθην Χριστιανός· εἰ καὶ οὐδεὶς δύναται ὥσπερ οἱ μαθηταί σου ὑπομένειν τὸν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν θάνατον, ἀλλ᾽ οὐδὲ τὴν σήν, καὶ αὐτῶν πτωχείαν καὶ ἀρετὴν κτήσασθαι, ἀλλ᾽ ἐκ μέρους ἕκαστος ἡμῶν πρὸς τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ· κἂν, γάρ τις, ὑπὲρ σοῦ καθ᾽ ἑκάστην ἀποθάνῃ, οὐδ᾽ οὕτως τοῦ χρέους ἀποβληθῆναι δύναται· διότι σὺ μὲν Κύριε Θεὸς τέλειος ὤν, καὶ ἄνθρωπος τέλειος, ἀναμαρτήτως διῆγες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ ὑπὲρ πάντων πάντα ὑπέμεινας· ἡμεῖς δὲ κἂν τι ἴσως ὑπομένωμεν, ὑπὲρ ἑαυτῶν, καὶ τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν πάσχομεν· καὶ τίς οὐκ ἐξίσταται κατανοῶν σου τὴν ἄφατον συγκατάβασιν; ὅτι Θεὸς ὢν ἀκατάληπτος, παντοδύναμός τε, καὶ παντοκράτωρ· καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, τῶν λεγομένων, πληθυνομένην σοφίαν, δι᾽ ἡμᾶς τοὺς πολλά σε παροργίζοντας ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν, ἐταπείνωσας σεαυτόν, ὥστε καταδέξω γέννησιν καὶ ἀνατροφήν, διωγμούς τε, καὶ λιθασμούς, χλευασμούς τε καὶ μυκτηρισμούς, κολαφισμούς τε, καὶ ῥαπισμούς, ἐμπαιγμούς τε, καὶ ἐμπτύσματα, ἔπειτα Σταυρόν, καὶ ἥλους σπόγγον τε, καὶ κάλαμον, ὄξος τε, καὶ χολήν, καὶ ὅσα οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἀκοῦσαι· εἶτα λόγχῃ ἡ ἀκήρατός σου πλευρὰ ἐκεντήθη, ἐξ ἧς ἐπήγασας ἡμῖν τὴν αἰώνιον ζωήν· τὸ τίμιόν σου αἷμα καὶ ὕδωρ· ὑμνῶ σου τὸν τόκον, καὶ τὴν τεκοῦσάν σε, ἣν ἐφύλαξας Παρθένον καὶ μετὰ τόκον ὡς πρὸ τόκου. προσκυνῶ σε ἐν σπηλαίῳ καὶ φάτνῃ σπαργανούμενον· δοξάζω σε, εἰς Αἴγυπτον σὺν τῇ Παρθένῳ σου μητρί, καὶ ἀχράντῳ ἀναχωροῦντα, καὶ εἰς Ναζαρὲτ οἰκοῦντα, καὶ ὑποταττόμενον τοῖς κατὰ σάρκα γονεῦσι· τῷ νομιζομένῳ πατρί, καὶ τῇ κατὰ ἀλήθειαν μητρί· ὑμνῶ σε ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτιζόμενον ὑπὸ τοῦ προδρόμου σε, Κύριε, καὶ τὸν μαρτυρήσαντά σε Πατέρα, καὶ τὸ δηλοποιῆσάν σε Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ τὴν σὴν βάπτισιν, καὶ τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην τὸν Προφήτην, καὶ δοῦλόν σου· δοξάζω σε νηστεύοντα δι᾽ ἡμᾶς, καὶ πειραζόμενον ἑκουσίως, καὶ νικήσαντα τὸν ἐχθρὸν ἐν τῷ σώματι, ὃ ἔλαβες ἐξ ἡμῶν, καὶ δωρούμενον ἡμῖν τὴν νίκην κατ᾽ αὐτοῦ τῇ ἀφράστῳ σου σοφίᾳ, συνδιάγοντά τε τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ λεπροὺς καθαίροντα, χωλούς τε ἀνορθοῦντα, καὶ τυφλοῖς τὸ φῶς χαρίζοντα, κωφοῖς τε, καὶ ἀλάλοις τὸ λαλεῖν, καὶ ἀκούειν παρέχοντα, εὐλογοῦντα τε τοὺς ἄρτους, καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὡς ἐπὶ ξηρᾶς περιπατοῦντα, καὶ ὄχλους διδάσκοντα περὶ πράξεών τε, καὶ θεωριῶν· περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγγέλλοντα, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἀπειλῶν τε, καὶ ἐπαγγελιῶν, προλέγοντα, καὶ περὶ πάντων τῶν εἰς σωτηρίαν ἡμῶν συντεινόντων· τὸν ἐχθρόν τε προκαταλαμβάνοντα, καὶ ἐκ ριζῶν τὰ πάθη ἀνασπῶντα, τῇ πανσόφῳ διδασκαλίᾳ· καὶ τοὺς μὲν μωρούς, σοφίζοντα, τοὺς δὲ πανούργους, ἀσόφους καταβαλόντα τῇ ἀπείρῳ σου σοφίᾳ, τούς τε νεκροὺς ἐγείραντα, τῇ ἀφάτῳ σου δυναστείᾳ, καὶ ἐκβάλλοντα τὰ δαιμόνια ἐξουσιαστικῶς, ὡς Θεὸς τῶν ἁπάντων, καὶ οὐ μόνον ταῦτα ποιῶν δι᾽ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῖς δούλοις σου ἐξουσίαν δωρούμενος εἰς τὸ ποιῆσαι μείζονα, ἵνα μειζόνως θαυμάζωμεν, ὡς εἶπας Κύριε, Μέγα σου, τὸ ὄνομα, ὅτι διὰ σοῦ πάντα γίνονται τὰ τεράστια ὑπὸ τῶν ἁγίων σου.

Δέσποτε Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ· τὸ γλυκύτατον ὄνομα τῆς ἡμῶν σωτηρίας, μεγάλη σου ἡ δόξα· μεγάλα σου τὰ ἔργα· θαυμαστοὶ οἱ λόγοι σου,

Digitized by Google

καὶ γλυκύτεροι ὑπὲρ μέλι, καὶ κηρίον· δόξα σοι Κύριε, δόξα σοι, καὶ τίς δύναται δοξάζειν καὶ ὑμνεῖν σου τὴν συγκατάβασιν, τὴν ἀγαθότητα, τὴν δύναμιν, τὴν σοφίαν, τὴν διαγωγὴν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ διδασκαλίαν; καὶ πῶς φυσικῶς αἱ ἅγιαί σου ἐντολαὶ τὸν ἐνάρετον βίον μετὰ εὐκολίας διδάσκουσιν, ὡς ἔφης Κύριε· ἄφετε, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν· καὶ πάλιν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν, καὶ ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· καὶ τίς ἄρα αἴσθησιν λαβὼν τῶν σῶν ἐντολῶν, καὶ λοιπῶν ῥημάτων, οὐκ ἐκπλαγήσεται, κατανοῶν σου τὴν ἄπειρον σοφίαν; ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ἡ ζωὴ τῶν ἁπάντων, ἡ χαρὰ τῶν Ἀγγέλων, τὸ ἄρρητον φῶς, ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὑμνῶ σου τὴν μεταμόρφωσιν, τὴν σταύρωσιν, τὴν ταφήν, καὶ τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρὸς καθέδραν· τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν τὴν σὴν μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς καὶ ἀκατανοήτου· ἠτόνησα· Κύριέ μου· ἐναντίον τῶν θαυμασίων σου, καὶ πρὸς τὴν σιωπὴν ἐξ ἀπορίας φεύγειν βούλομαι· ἀλλὰ τί ποιεῖσαι οὐκ οἶδα· ὅτι ἐὰν μὲν σιωπήσω, ἐκπλήττομαι, ἐὰν δὲ τολμήσω εἰπεῖν τι, ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι· ἀνάξιον ἐμαυτὸν ἡγοῦμαι τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ ἄξιον πάσης κολάσεως· οὐ μόνον δι' ἃ ἥμαρτον, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον δι' ἃ εὐηργετήθην, ἀχάριστος ὢν ὁ ἄθλιος, ἐνέπλησας γάρ μου τὴν ψυχὴν παντὸς ἀγαθοῦ· ὑπεράγαθε Κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου ἐκ μέρους, καὶ ἐξέστη μου ἡ διάνοια· εἰς οὐδὲν ὅλως γέγονα, μόνα τὰ σὰ βλέπων· δέσποτα, πλὴν οὐκ ἐμὴ ἡ γνῶσις. οὐδὲ ἡ ἐργασία, ἀλλὰ σοῦ ἡ χάρις· διὰ τοῦτο τίθημι χεῖρα ἐπὶ στόματος, ὡς ποτὲ ὁ Ἰώβ, καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους καταφεύγω ἐξ ἀπορίας ὁ ἄθλιος. Δέσποινα τοῦ κόσμου ἀγαθή, σὺ εἶδας ὅτι οὐκ ἔχομεν παρρησίαν οἱ ἁμαρτωλοί, πρὸς ὃν ἔτεκες Θεόν· ἀλλ' εἰς σὲ θαρροῦντες οἱ δοῦλοί σου, προσπίπτομεν τῷ δεσπότῃ διὰ σοῦ, ὡς ἔχουσα παρρησίαν πρὸς αὐτόν, ὡς υἱόν σου καὶ Θεὸν ἡμῶν· τούτῳ τοίνυν κἀγὼ ὁ ἀνάξιος πιστεύων, παρακαλῶ σε Δέσποινα, ἵνα μοι δωρήσηται αἴσθησιν τῶν σῶν χαρισμάτων, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων· καὶ πῶς τοσαύτας ἀρετὰς ἀπεδείξασθε καὶ σοῦ μὲν αὐτὸ τοῦτο μόνον, τὸ γεννηθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ σοῦ, ὑπερτέραν πάντων οὖσαν τῶν ὄντων ἐμαρτύρησεν· εὗρε γάρ σε δοχεῖον ἄξιον τῆς αὐτοῦ κατοικίας ὁ γινώσκων τὰ πάντα πρὶν γενέσθαι, ὡς ποιητὴς ἁπάντων, καὶ οὐδεὶς δύναται περὶ τῶν σῶν ἐρωτᾷν, ὑπὲρ φύσιν ὄντων, ὑπὲρ νοῦν σε, καὶ ἔννοιαν Κυρίως Θεοτόκον σὲ ὁμολογοῦμεν οἱ διὰ σοῦ σεσωσμένοι Παρθένε ἁγνή, σὺν ἀσωμάτοις χορείαις σὲ μεγαλύνοντες, διότι Θεὸν ἀνθρώποις ἰδεῖν ἀδύνατον, ὃν οὐ τολμᾷ Ἀγγέλων ἀτενίσαι τὰ τάγματα, διὰ σοῦ δὲ πάναγνε ὠράθη βροτοῖς λόγος σεσαρκωμένος, ὃν μεγαλύνοντες σὺν ταῖς οὐρανίαις στρατιαῖς σε μακαρίζομεν, καὶ τί σε καλέσωμεν ὦ κεχαριτωμένη; οὐρανόν, ὅτι καὶ τὰ ἑξῆς. Θεοτόκε σὺ εἶ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, ἡ βλαστήσασα τὸν καρπὸν τῆς ζωῆς, σὲ ἱκετεύομεν πρέσβευε ἔνδοξε μετὰ τῶν Ἀποστόλων, καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν, τῶν ὀρθοδόξως Θεοτόκον ὁμολογούντων, καὶ μακαριζόντων σε τὴν ἀειμακάριστον, ὡς προέφης, Δέσποινα, καὶ γὰρ πᾶσαι αἱ γενεαί σε μακαριοῦμεν τὴν μόνην Θεοτόκον, τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβίμ, καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενος τὰ σὰ κατανοεῖν, τὰ τῶν λοιπῶν ἁγίων θαυμάζων ἐρῶ. Πῶς διῆγες ὦ Βαπτιστά, καὶ Πρόδρομε τοῦ Κυρίου ἐν τῇ ἐρήμῳ; καὶ τί σε καλέσωμεν Προφήτα; Ἄγγελον, Ἀπόστολον, ἢ Μάρτυρα; Ἄγγελον. ὅτι ὡς ἀσώματος διῆλθες. Ἀπόστολον, ὅτι ἐσαγήνευσας τὰ ἔθνη. Μάρτυρα δὲ ὅτι σοῦ ἡ κεφαλὴ ὑπὲρ Χριστοῦ ἐτμήθη· αὐτὸν ἱκέτευε σωθῆναι, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, φησὶ μὲν ὁ Σολομών. Μνήμη δικαίου, μετ' ἐγκωμίων, σοὶ δὲ ἀρκέσει ἡ μαρτυρία τοῦ Κυρίου, Πρόδρομε, ἀνεδείχθης γὰρ ὄντως καὶ τὰ ἑξῆς. Ἅγιοι Ἀπόστολοι, καὶ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος, μυστηρίων αὐτόπται γενόμενοι, τὸν μὴ θεωρούμενον, καὶ ἀρχὴν μὴ ἔχοντα ἐκηρύξατε λέγοντες, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, οὐκ ἐκτίσθητε πρὸ τῶν Ἀγγέλων, οὐκ ἐμάθατε παρὰ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἄνωθεν σοφίας· δι' ὃ παρρησίαν ἔχοντες, πρεσβεύσατε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν δεόμεθα, θαυμάζω δὲ ὑμῶν τὴν θεοφίλειαν ὥς φησιν εἰς τὰ ἀρχαῖα τροπάρια, Κύριε σὲ εἰλικρινῶς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ Ἀπόστολοι πο-

Digitized by Google

θήσαντες, σκύβαλα ἡγήσαντο πάντα, ἵνα σὲ μόνον κερδήσωσι, καὶ ὑπὲρ σοῦ αἰκισμοῖς τὰ σώματα παρέδωκαν, διὰ τοῦτο δοξασθέντες, πρεσβεύουσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Καὶ πῶς ἄνθρωποι ὄντες, ὡς ἡμεῖς, καὶ σάρκα φοροῦντες πηλίνην, τοσαύτας ἀρετὰς ἐπεδείξασθε, ὥστε ὑπὲρ τῶν ἀποκτεινόντων ὑμᾶς, θάνατον ὑπεμείνατε; καὶ πῶς οἱ ὀλίγοι ὅλου τοῦ κόσμου περιεγένεσθε; καὶ ἰδιῶται, καὶ ἀγράμματοι τοὺς βασιλεῖς, καὶ δυνάστας ἐνικήσατε; καὶ ταῦτα ἄοπλοι, καὶ γυμνοί, καὶ δι᾽ ἐκείνων, τοὺς ἀοράτους δαίμονας, οἱ πτωχοί, καὶ ἀσθένειαν σαρκὸς περικείμενοι, καὶ τί μὲν ἦν ἡ τοιαύτη δύναμις, μᾶλλον δὲ πίστις, δι᾽ ἧς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δύναμιν ἐλάβετε, ὑμεῖς τε καὶ οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες οἱ καλῶς ἀθλήσαντες καὶ στεφανωθέντες; πρεσβεύσατε πρὸς Κύριον ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Ἀπόστολοι, Μάρτυρες, καὶ Προφῆται, Ἱεράρχαι. Ὅσιοι καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ τίς οὐκ ἐξίσταται ὁρῶν· Ἅγιοι Μάρτυρες, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ὃν ἠγωνήσασθε; πῶς ἐν σώματι ὄντες τὸν ἀσώματον ἐχθρὸν ἐνικήσατε; Χριστὸν ὁμολογήσαντες, καὶ σταυρῷ ὁπλισάμενοι, ὅθεν ἐπαξίως ἀνεδείχθητε δαιμόνων φυγαδευταί, καὶ βαρβάρων πολέμιοι, ἀπαύστως πρεσβεύσατε σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν· ὥσπερ γὰρ οἱ πρὸ ὑμῶν τρεῖς παῖδες, οὐκ ἐλπίδι μισθῶν τοὺς ἄθλους ὑπεμείνατε, ἀλλ᾽ ἀγάπης θείας ἕνεκα, ὡς αὐτοὶ εἰρήκατε, ἐὰν καὶ μὴ ῥύεται ἡμᾶς δηλαδὴ οὐδ᾽ οὕτως αὐτὸν ἀρνησόμεθα, ὡς μὴ ῥυόμενον. Θαυμάζω δὲ τὴν ὑμῶν ἄκραν ταπείνωσιν ἅγιοι τρεῖς παῖδες, ὅτι ἀπορεῖν πρὸς εὐχαριστίαν, ἐν μέσῳ τῆς φλογὸς ὄντες εἰρήκατε, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἄρχων, καὶ Προφήτης, καὶ ἡγούμενος καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλ᾽ ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ, καὶ πνεύματι ταπεινώσεως, θαυμάζω δὲ καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ τὴν γενομένην εἰς ὑμᾶς, καὶ εἰς Ἠλίαν τὸν Προφήτην, ὡς φασιν, ὁ Δαμασκηνός. Ἐκ φλογὸς τοῖς ὁσίοις δρόσον ἐπήγασας, καὶ δικαίου θυσίαν ὕδατι ἔφλεξας, ἅπαντα γὰρ δρᾷς· Χριστὲ μόνῳ τῷ βούλεσθαι, ἀλλὰ ποῖα κατανοήσω πρῶτον; τὴν τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου πραγματείαν; ἢ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τὰς πράξεις; τῶν Ἁγίων Μαρτύρων τοὺς ἄθλους, ἢ τῶν Ἁγίων Πατέρων τοὺς ἀγῶνας; τῶν παλαιῶν, ἢ τῶν νέων Ἁγίων ἀνδρῶν τε, καὶ γυναικῶν; τοὺς πάντων βίους τε, καὶ λόγους; ἢ τὰς ἑρμηνείας καὶ διακρίσεις αὐτῶν; ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι.

Ἀλλὰ δέομαί σου· Κύριε φιλάνθρωπε· τοῦ μὴ ἐᾶσαι ταῦτα πρὸς κατάκρισίν μου γενέσθαι, διὰ τὸ ἀνάξιον τὸ ἐμόν, καὶ τὸν ἀχάριστόν μου τρόπον, ἐν τῷ κατανοῆσαί με τοσαῦτα μυστήρια, ἅπερ τοῖς ἁγίοις σου ἀπεκάλυψας, καὶ δι᾽ ἐκείνων ἐμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ, καὶ ἀναξίῳ δούλῳ σου, ἰδοὺ γὰρ δέσποτα· ὁ δοῦλός σου ἐνώπιόν σου ἀργὸς ἐκ πάντων, καὶ ἄφωνος, νεκροῦ δίκην ἐπέχων, καὶ οὐ τολμᾷ ἄλλο τι εἰπεῖν, ἢ ἀναιδῶς κατανοῆσαι, ἀλλὰ συνήθως προσπίπτω ἐκ βάθους ψυχῆς κράζων, καὶ λέγων. Δέσποτα πολυέλεε, καὶ τὸ ἐπίλοιπον τῆς εὐχῆς. Τήν τε ἑτέραν εὐχήν, καὶ τοὺς ψαλμοὺς ἐπιμελεῖσθαι δεῖ ἐν φυλακῇ τῶν ἠθῶν τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος, ἵνα ἔλθῃ εἰς ἕξιν τῶν θείων νοημάτων, ὥστε πάντα τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενα μυστήρια, καὶ ἐξαίσια πράγματα ἐν αἰσθήσει πολλῇ κατανοεῖν δυνηθῇ, καὶ ἐκπληττόμενος τὰς τοῦ Θεοῦ δωρεάς, φθάσῃ εἰς τὸ ἀγαπᾷν αὐτὸν μόνον, καὶ μετὰ χαρᾶς ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, ὥσπερ οἱ Ἅγιοι πάντες· καὶ γὰρ πᾶσαν ἔκπληξιν γέμουσιν αἱ θεῖαι γραφαί, ὡς φησιν ὁ Σολομών.

Μετὰ τῶν ἄλλων θαυμασίων, καὶ περὶ τοῦ Μάννα θαυμάζω τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ὅτι τὸ αὐτὸ εἶδος μέχρι τῆς αὔριον οὐκ ἐφυλάττετο, ἀλλ᾽ ἐλύετο, καὶ σκωλήκων μεστὸν εὑρίσκετο, ἵνα μὴ οἱ ἄπιστοι περὶ τῆς αὔριον μεριμνῶσιν, ἐν δὲ τῇ στάμνῳ τῇ οὔσῃ ἐν τῇ σκηνῇ, ἀβλαβὲς ὑπῆρχεν ἀείποτε, καὶ πάλιν, ὑπὸ μὲν πυρὸς ὀπτώμενον ἔμενεν ἄκαυστον, ὑπὸ δὲ ἀμυδρᾶς ἀκτῖνος ἡλίου ἐλύετο, ἵνα μὴ οἱ ἄπιστοι ὑπὲρ ἀναγκαίαν χρείαν συνάγουσιν, ὢ τοῦ θαύματος, πῶς πανταχοῦ ὁ Θεὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἐργάζεται, ὡς φησιν ὁ Κύριος, περὶ τῆς θείας προνοίας, ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι, ὁ οὖν εἰς αὐτὸ τοῦτο σχολάζων κατὰ Θεόν, διδάσκεται μὲν ὑπὸ τῶν θείων γραφῶν αἰσθητῶς ὑπὸ δὲ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ νοερῶς, ἄρχεται δὲ βλέπειν τὰ πράγματα κατὰ φύσιν, ὡς φησιν, Γρηγόριός τε ὁ Νύσσης, καὶ ὁ Δαμασκηνός, καὶ οὐκ ἔτι κλέπτεται ὑπὸ τῆς ἔξωθεν ὡραιότητος τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου, λέγω δὴ κάλλους, πλούτου, δόξης παρερχομένης, καὶ τῶν τοιούτων, οὐδὲ δελεάζεται ἐκ τοῦ κειμένου ἐπ᾽ αὐτῶν σκιάσματος, ὡς οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς.

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Ἐκ γὰρ τῆς αὐτῆς πέμπτης γνώσεως, τῆς λεγομένης βουλῆς, κατὰ τὸν Προφήτην, γινώσκει τις, ὡς εἴρηται εἰς τὸ τέλος τῶν μακαρισμῶν, τὴν φύσιν, καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων, ὅτι ἐκ τῆς γῆς εἰσι, καὶ πάλιν εἰς τὴν γῆν στρέφονται, κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, Ματαιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης, καὶ ὁ Δαμασκηνὸς τὸ αὐτό. Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, ὅσα οὐχ' ὑπάρχει μετὰ θάνατον· οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος, οὐ συνοδεύει ἡ δόξα, ἐπελθὼν γὰρ ὁ θάνατος, ταῦτα πάντα ἐξηφάνισται· καὶ πάλιν. Ἀληθῶς ματαιότης τὰ σύμπαντα, ὁ δὲ βίος σκιὰ καὶ ἐνύπνιον, καὶ γὰρ μάτην ταράττεται πᾶς γηγενής, ὡς εἶπεν ἡ γραφή· ὅτε τὸν κόσμον κερδήσωμεν, τότε τῷ τάφῳ οἰκήσομεν, ὅπου ὁμοῦ βασιλεῖς καὶ πτωχοί.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Καὶ ἐν ἕξει γενόμενος τῆς ἀπροσπαθείας, δίδοται αὐτῷ ἡ ἕκτη γνῶσις, ἡ λεγομένη ἰσχύς, καὶ ἄρχεται ἀπαθῶς βλέπειν τὰ κάλλη τῶν κτισμάτων τῶν αἰσθητῶν· διότι τρεῖς καταστάσεις εἰσὶ πάντες οἱ λογισμοί, ὅ, τε ἀνθρώπινος, ὁ δαιμονιώδης, καὶ ὁ Ἀγγελικός. Καὶ ὁ μὲν ἀνθρώπινος, ὡς ὅταν ἀναβῇ ἐπὶ τὴν καρδίαν ἔννοια ψιλή τις τῶν κτισμάτων, οἷον ἀνήρ, χρυσός, καὶ εἴτε ἄλλο τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων· ὁ δὲ δαιμονιώδης γίνεται σύνθετος ἀπὸ νοήματος, καὶ πάθους· οἷον τὸν μὲν ἄνθρωπον, ἢ πρὸς φιλίαν ἄλογον, ἤτοι σχέσιν μὴ διὰ τὸν Θεὸν γινομένην, πρὸς φίλον, ἀλλ ἢ διὰ πορνείαν, ἢ πάλιν, πρὸς μίσος ἄκριτον, τοῦτ' ἔστιν μνησικακίαν, ἢ μέμψιν τινός· τὸν δὲ χρυσὸν ὁμοίως πρὸς φιλαργυρίαν, ἢ κλοπήν, ἁρπαγήν τε, καὶ εἴτι τῶν τοιούτων, ἢ πρὸς μίσος, καὶ βλασφημίαν κατὰ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, ἵν' ἐξ ἀμφοτέρων τὴν ἀπώλειαν ἐργάσηται· ἐπειδὴ ἐὰν οὐκ ἀναλόγως τὰ πράγματα φιλῶμεν, καὶ ταῦτα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ προτιμῶμεν, οὐδὲν τῶν εἰδωλολατρούντων διενηνόχαμέν φησιν ὁ Ἅγιος Μάξιμος καὶ πάλιν· ἐὰν μισῶμεν αὐτά, ὡς μὴ καλὰ λίαν γινόμενα, τὸν Θεὸν παροργίζομεν. Ὁ δὲ Ἀγγελικός, ἡ ἀπαθὴς θεωρία ἐστὶ τῶν πραγμάτων, ἤτοι, ἡ ἀληθὴς γνῶσις· ἥτις ἐστὶν ἡ μέση τῶν ἀμφοτέρων κρημνῶν, ἡ φυλάττουσα τὸν νοῦν, καὶ χωρίζουσα τὸν ὀρθὸν σκοπὸν ἐκ τῶν περικυκλούντων αὐτὸν ἐξ παγίδων τοῦ διαβόλου· λέγω δὲ τῆς ἄνωθεν, καὶ κάτω, τῆς ἐκ δεξιῶν τε, καὶ ἀριστερῶν, τῆς τε ἔσωθεν, καὶ ἔξωθεν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ· τοῦτ' ἔστν, ἡ μέσον τῶν εἰρημένων ἐξ παγίδων ἱσταμένη, ὥσπερ κέντρον, ἀληθὴς γνῶσις· ἡ παρὰ τοῖς ἐπιγείοις Ἀγγέλοις διδασκομένη τοῖς νεκρώσασιν ἑαυτοὺς τῷ κόσμῳ, ἵνα ἀπαθὴς ὁ νοῦς γένηται, πρὸς τὸ βλέπειν τὰ πράγματα ὡς δεῖ· καὶ μήτε ἄνωθεν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ ὑπερβῇ, διὰ τῆς ἐπάρσεως, δοκῶντι καταλαμβάνειν ἐξ ἰδίας φρονήσεως· μήτε πάλιν κάτω, διὰ τῆς ἀγνωσίας, ὡς μὴ δυνάμενος φθάσαι τὸ τέλειον· μήτε δεξιὰ διὰ τῆς ἀποστροφῆς τῶν πραγμάτων, καὶ μίσους· μήτε ἀριστερά, διὰ τῆς ἀλόγου φιλίας, ἤτοι προσπαθείας· μήτε πάλιν ἔσωθεν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ, διὰ τῆς καθόλου ἀγνωσίας καὶ ὀκνηρίας· μήτε ἔξωθεν, διὰ πολυπραγμοσύνης καὶ σπουδῆς ἀλόγου ἐξ ὀλιγωρίας, ἢ πονηρίας· ἀλλὰ τὴν γνῶσιν μεθ' ὑπομονῆς τε, καὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ ἐλπίδος ἀγαθῆς, ἐκ πίστεως βεβαίας δέχεσθαι· ἵνα τὰ μὲν γνῶναί τι ἐκ μέρους, πρὸς ἔρωτα θεῖον ἀνάγηται· διὰ τὸ ἀγνοεῖν ἐν γνώσει ἐξ ἀπορίας, ταπεινοφροσύνην κτήσηται, καὶ διὰ τῆς ἐπιμόνου ἐλπίδος τε καὶ πίστεως, τὸν σκοπὸν ἐπιτύχῃ τοῦ ζητουμένου πράγματος· καὶ μήτε τι ὅλως μισῶν ὡς κακόν, μήτε πάλιν ἀλόγως φιλῶν· ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον κατανοῇ πρὸς τὸ θαυμάζειν πῶς εἰκών ἐστιν ὁ νοῦς τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἀόριστος; εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ σώματος τέως ὁρίζεται, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ πῶς φθάνει μέχρι περάτων τοῦ σχήματος, ὡς ὁ Θεὸς τὸν κόσμον προνοῶν· καὶ γὰρ ὁ νοῦς εἰς πᾶν πρᾶγμα μετασχηματίζεται, καὶ βάφεται πρὸς τὸ εἶδος τοῦ ἀναλαμβανομένου παρ' αὐτοῦ πράγματος, ὅταν δὲ καταξιωθῇ ἐν τῷ ἀνειδέῳ, καὶ αἰσχηματίστῳ Θεῷ γενέσθαι, τότε ἀνείδεος γίνεται, καὶ ἀσχημάτιστος.

Digitized by Google

Ἔπειτα θαυμάζει πῶς πᾶσαν ἔννοιαν φυλάττειν δύναται ὁ αὐτός, καὶ οὐδὲ τὰ ἔσχατα τῶν νοημάτων τὰ πρῶτα ἀλλοιῶσαι δύναται, οὐδὲ πάλιν τὰ πρῶτα νοήματα, τὰ ἔχοντα παραβλάψαι ὅλως. Ἀλλ' ὥσπερ θησαυρὸν ἡ διάνοια πάντα κατέχουσα ἀληθαργήτως καὶ βουλόμενος ὁ νοῦς διὰ τῆς γλώττης ἐμφανίζει τὰ λογιζόμενα οὐ μόνον τὰ πρόσφατα, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸ πολλοῦ τεθησαυρισμένα; καὶ πῶς πάλιν ἐξερχόμενα ἀεὶ τὰ λόγια, ὁ αὐτὸς νοῦς ἀνέλλιπὴς εὑρίσκεται; καὶ πάλιν κατανοῶν τὸ σῶμα, πῶς οἱ ὀφθαλμοί, ἀκοαί τε καὶ ἡ γλῶσσα δέχονται ἔξωθεν τὴν χρῆσιν πρὸς τὸ βούλημα τῆς ψυχῆς· οἱ μὲν διὰ τοῦ φωτός, αἱ δὲ διὰ τοῦ ἀέρος, καὶ οὐδεμία τῶν αἰσθήσεων τὴν ἑτέραν παρεμποδίζει, ἢ παρὰ τὸν σκοπὸν τῆς ψυχῆς δύναται ποιεῖν τι, καὶ πῶς τὸ ἄψυχον σῶμα τῇ τοῦ Θεοῦ κελεύσει ἀναμὶξ ἐγένετο τῇ νοερᾷ καὶ λογικῇ ψυχῇ, ἥτις ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐδημιουργήθη, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός, διὰ τοῦ ἐμφυσήματος, εἰ καί τινες ταῦτα ἀγνοοῦσιν, δοκοῦντες ὅτι ἐκ τῆς ὑπερουσίου Θεότητός ἐστιν, ὅπερ ἀμήχανον, φησὶ γὰρ ὁ Χρυσόστομος, ἵνα μὴ Θεὸν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς λογίζηται ἑαυτόν, λήθην, καὶ ἄγνοιαν, ὁ Θεὸς αὐτῷ καθυπέβαλεν, ἵνα ἐκ τούτου ταπείνωσιν κτήσηται· καὶ πάλιν· βουλομένου τοῦ δημιουργοῦ, τὴν φυσικὴν ταύτην μίξιν ποιεῖν τὸν χωρισμόν· καὶ ἡ μὲν λογικὴ ψυχή, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ἢ ἄνω εἰς τὸν οὐρανὸν δηλαδή, ἢ κάτω εἰς τὸν ᾅδην, φεῦ, ἀπέρχεται. Τὸ δὲ γεῶδες σῶμα εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη, στρέφεται, καὶ πάλιν, τῇ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χάριτι, τὰ διεστῶτα ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ συνάπτονται, ἵνα ἕκαστος ἡμῶν ἀπολάβῃ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὢ τοῦ θαύματος, τίς τὸ μυστήριον τοῦτο μικρὸν ἔσθηται, καὶ οὐχ ἐκπλήττεται; ὅτι τὸν ἄνθρωπον ἐγείρει πάλιν ἐκ τῆς γῆς μετὰ τοσαῦτα δεινά, ἅπερ ἔπραξε, καταφρονήσας αὐτοῦ τὰς ἐντολάς, καὶ ἀθανασίαν χαρίζεται, ἣν εἶχε τὸ πρίν, καὶ οὐχ ἐφύλαξε τὴν φυλάττουσαν αὐτὸν ἐντολὴν ἐκ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, ἀλλὰ τραχηλιάσαντα τὸν θάνατον ἐπεσπάσατο.

Θαυμάζων τοίνυν ταῦτα πάντα περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ ἀγγελικῆς κινήσεως νοερῶς διδασκόμενος ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἄλλα πολλά, ἐκπλήττεται, καὶ πάλιν θεωρεῖ τοῦ χρυσοῦ τὸ κάλλος, καὶ τὴν χρῆσιν, καὶ θαυμάζει πῶς ἐκ τῆς γῆς τοιοῦτος ἐγένετο δι' ἡμᾶς, ἵνα οἱ μὲν ἀσθενεῖς διὰ τῆς ἐλεημοσύνης ἀναλίσκωσι τὰ χρήματα, καὶ οἱ τοῦτο μὴ βουληθέντες, νέμειν διὰ πειρασμῶν τινῶν ἄκοντες βοηθήσονται εἰς τὸ σωθῆναι, εἴγε εὐχαρίστως ὑπομένουσι τὰ ἐπερχόμενα, καὶ σώζονται ἀμφότεροι, οἱ δὲ τὴν ἀκτημοσύνην προτιμῶντες, στεφανωθήσονται, ὡς ὑπὲρ φύσιν ποιοῦντες, καθὼς καὶ οἱ Παρθενίαν ἀσκοῦντες, καὶ ὡς μὲν φθαρτόν, καὶ γήϊνον πρᾶγμα, οὐ προτιμᾷ τοῦτο τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ὡς δὲ ποίημα Θεοῦ, καὶ χρήσιμον εἰς τὸ ζῆσαι σωματικῶς, καὶ σωθῆναι οὐ μίσους ἄξιον, ἀλλ' ἐγκρατείας, καὶ ἀγάπης· καὶ ἁπλῶς παντὸς πράγματος τὸ κάλλος, καὶ τὴν χρῆσιν ἀπαθῶς θεωρῶν ὁ φωτιζόμενος, ποθεῖ τὸν ποιητήν, καὶ κατανοῶν τὰ αἰσθητὰ πάντα, τὰ ἄνω τε, καὶ κάτω κτίσματα, λέγω δὴ τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ ἄστρα, τὰ νέφη, τοὺς σίφωνας, τοὺς ὄμβρους, τὴν χιόνα, τὴν χάλαζαν, καὶ πῶς ἐν καύσωνι τοσούτῳ πήσσει τὸ ὕδωρ; εἶτα τὰς βροντάς, τὰς ἀστραπάς, τοὺς ἀνέμους τὸν ἀέρα, καὶ τὴν τούτων ἐναλλαγήν, τοὺς καιρούς, τοὺς ἐνιαυτούς, τὰς ἡμέρας, τὰς νύκτας, τὰς ὥρας, τὰς στιγμάς, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὰ ἀμέτρητα κτήνη, τὰ τετράποδα ζῶα, θηρία καὶ ἑρπετά, τῶν πετεινῶν τὰ πολλὰ γένη, τὰς πηγάς, καὶ ποταμούς, τῶν φυτῶν καὶ βοτάνων τὰ ἄπειρα γένη, τάτε ἥμερα καὶ ἄγρια· ὁρᾷ γὰρ ἐν πᾶσι τὴν τάξιν, τὴν κατάστασιν, τὰ μεγέθη, τὰ κάλλη, τὸν ῥυθμόν, τὴν συνάφειαν, τὴν ἁρμονίαν, τὴν χρῆσιν, τὴν ὁμόνοιαν, τὴν ποικιλίαν, τὴν τέρψιν, τὴν στάσιν, τὴν κίνησιν, τὰς χροιάς, τὰ σχήματα, τὰ εἴδη, τὴν εἰς αὐτὰ πάλιν ἐπιστροφήν, τὴν ἐν φθαρτοῖς διαμονήν· καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ αἰσθητὰ κτίσματα κατὰ νοῦν ἐπιφέρων, ἐκπλήττεται μὲν θαυμάζων τὸν δημιουργόν, πῶς ἐκ μὴ ὄντων, κελεύσει μόνῃ, παρήγαγε τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, καὶ πῶς τὰ ἐναντία ὄντα τῇ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ ἐξ ἀλλήλων οὐ λυμαίνονται; καὶ πῶς ἐκ τούτων τὰ πάντα ἐποίησε δι' ἡμᾶς, καὶ ταῦτα μικρὰ ὄντα πρὸς τὴν συγκατάβασιν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν Θεολόγον, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα ἀγαθά, κατανοῶν δὲ τὴν κεχρυμμένην τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς κτίσμασιν ἀγα-

θότητα, καὶ σοφίαν, δύναμίν τε, καὶ πρόνοιαν, ὡς αὐτὸς ἔφη πρὸς τὸν Ἰὼβ διὰ τῶν τεχνῶν, ἔπειτα τὴν ἐν λόγοις, καὶ γράμμασι, πῶς διὰ τοῦ μικροῦ τούτου, καὶ ἀψύχου μέλανος τὸσαῦτα, καὶ τηλικαῦτα μυστήρια ἀπεκάλυψεν ἡμῖν διὰ τῶν Ἁγίων γραφῶν. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι οἱ μὲν Ἅγιοι Προφῆται, καὶ Ἀπόστολοι μετὰ πολλοῦ κόπου, καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τῶν τοσούτων ἐπέτυχον ἀγαθῶν, ἡμεῖς δὲ ἐκ μόνης ἀναγνώσεως μανθάνομεν, ὡς γὰρ λογικαὶ γραφαὶ λαλοῦσιν ἡμῖν παραδοξότατα, καὶ ταῦτα γινώσκων πιστεύει, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῇ κτίσει τι πάρεργον, οὐδὲ κακὸν, ἀλλὰ τὰ παρὰ τὸ θεῖον θέλημα γινόμενα, εἰς ἀγαθὰ μεταποιεῖ ὁ Θεὸς θαυμασίως· οἷον ἡ πτῶσις τοῦ διαβόλου, θέλημα Θεοῦ οὐκ ἦν, ἀλλ' ἰδοὺ πρὸς ὠφέλειαν τῶν σωζομένων γέγονε· παραχωρούμενος γὰρ εἰς τὸ πειράζειν τοὺς προαιρουμένους, πρὸς τὴν ἑκάστου δύναμιν, ὡς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαὰκ, ἵνα ἐμπαίζηται ὑπὸ τῶν Ἰσαγγέλων ἀνθρώπων, καὶ νικᾶται τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργείᾳ οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν πλείστων, δι' ὑπομονῆς τε καὶ πίστεως πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην ἐξ οὗ τοὺς στεφάνους τῆς ἀφθαρσίας λαμβάνουσι τῇ αὐτοῦ χάριτι, καὶ φιλανθρωπίᾳ. Ἐπεὶ αὐτός ἐστιν ὁ νικήσας, καὶ νικῶν τὸν ἀναίσχυντον ὄφιν, καὶ ἀνθρωποκτόνον· καὶ ὁ μὲν λαβὼν χάρισμα γνώσεως πνευματικῆς, γινώσκει ὅτι πάντα καλὰ λίαν, ὁ δὲ ἔτι ἀρχὴν ἔχων θεογνωσίας, ὀφείλει γινώσκειν ἐν ταπεινώσει, ὅτι ἀγνοεῖ, εἰς πᾶν πρᾶγμα, λέγων οὐκ οἶδα, ὡς φησιν ὁ Χρυσόστομος, ἔφη γὰρ, ἐάν τις εἴπῃ περὶ τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι τόσον ἐστὶ, κἀγὼ εἴποι μι, οὐκ οἶδα, πάντως ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν εἶπον, κἂν ἐκεῖνος πλανᾶται δοκῶν εἰδέναι, ἢ μὴ εἶδεν ὡς δεῖ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· διὰ τοῦτο ὀφείλομεν ἐκ πίστεως βεβαίας καὶ ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων δέχεσθαι τὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα, καὶ τὰς τῶν διδασκάλων διακρίσεις, περί τε τῶν θείων γραφῶν, καὶ περὶ αἰσθητῶν, καὶ νοητῶν κτισμάτων, ἵνα μὴ τῇ ἑαυτῶν συνέσει στοιχοῦντες, πίπτωμεν ταχέως, ὡς φησιν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, ἀλλ' ἐν πᾶσιν εὑρεῖν τὴν ἰδίαν ἀγνωσίαν ὀφείλομεν, ἵνα ζητῶν τις καὶ ἀπιστῶν τὰ οἰκεῖα νοήματα, ποθῇ τοῦ μαθεῖν, καὶ ἀπορήσας ἐν γνώσει πολλῇ, γινώσκῃ τὴν ἰδίαν ἀγνωσίαν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀπείρου σοφίας. νοῦς γάρ, φησι, νοερός, νοερὰν πάντως αἴσθησιν δέχεται, ὅταν καθαίρῃ ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, κατὰ τὸν Θεολόγον, πλὴν ὀφείλομεν πρὸς μείζονα φόβον ἔχειν τὴν γνῶσιν, μήπως εὑρεθῇ ἐν δόγμα πονηρὸν κεκρυμμένον ἐν τῇ ψυχῇ, δυνάμενον ἀπωλέσαι αὐτὴν ἐκτὸς ἄλλης ἁμαρτίας, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, διὰ τοῦτο οὐ χρὴ ἀπὸ ὀλιγωρίας, ἢ κενοδόξου προθυμίας εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην πρὸ καιροῦ τρέχειν, ἀλλὰ κατὰ τάξιν τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰς προειρημένας θεωρίας ἐργαζόμενος ἀμετεωρίστως καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ δακρύων πολλῶν τῶν τοῦ φόβου, καὶ τοῦ πένθους ἀπολούσας τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, καὶ εἰς τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν ἐλθών, καὶ ἐν ἕξει τούτων γενόμενος, τότε ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην ὁ νοῦς αὐτομάτως ἔρχεται, ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων ὁδηγούμενος νοερῶς· εἰδὲ τολμηρότερός τις εὑρεθῇ, καὶ πρὶν τὰ πρῶτα εἰς τὰ δεύτερα εἰσελθεῖν βουληθῇ, γινωσκέτω, ὅτι οὐ μόνον ἐπιτυχεῖν οὐ δύναται τοῦ σκοποῦ τῆς τοῦ Θεοῦ εὐαρεστήσεως, ἀλλὰ πολλοὺς πολέμους ἐγείρειν ἔχει καθ' ἑαυτοῦ, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς περὶ τὸν ἄνθρωπον θεωρίας, ὡς ἠκούσαμεν περὶ τοῦ Ἀδάμ, οὐδὲν γὰρ συμφέρει τοῖς ἐμπαθέσιν ἔτι τὰ τῶν ἀπαθῶν ἔργα ποιεῖν, εἴ ἐννοεῖν νοήματα, ὥσπερ οὐδὲ τοῖς νηπίοις ἔτι ἡ στερεὰ τροφή, κἂν λίαν ἐστὶν ὠφέλιμος τοῖς τελείοις, ἀλλὰ μετὰ διακρίσεως ὀφείλει ποθεῖν, καὶ ἀπέχεσθαι, ὡς ἀνάξιος, καὶ μήτε ἐξ ἀπογνώσεως, καὶ ὀκνηρίας ἀποστρέφεσθαι τὴν χάριν ὅταν ἔλθῃ, μήτε πάλιν ἐξ αὐθαδείας τι πρὸ καιροῦ ζητεῖν, ἵνα τὰ τοῦ καιροῦ πρὸ καιροῦ ζητοῦντες, ὡς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, οὐδὲ ἐν τῷ καιρῷ ἐπιτύχωμεν τούτων, ἀλλὰ πλανηθέντες ἴσως οὐδὲ διόρθωσιν εὕρωμεν ἔκ τινος ἀνθρώπου ἢ γραφῆς· ἂν γάρ τις ἔχῃ κατὰ Θεὸν σκοπὸν ἐν ταπεινώσει τε καὶ ὑπομονῇ τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ πειρασμῶν, ζητήσῃ πρᾶγμα ἐξ ἀπορίας καὶ ἴσως πλανηθῇ ἐν τούτῳ, εὑρεῖν ἔχει λύσιν παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ οὕτω μετὰ πολλῆς αἰσχύνης καὶ χαρᾶς στρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω ζητῶν τὴν ὁδὸν τῶν Πατέρων, διότι τὸ κατὰ Θεὸν γινόμενον καὶ οὐ κατά τι ἄλλο, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, εἰς ἀγαθὸν λογίζεται ἡμῖν ἀπὸ τῆς χάριτος, κἂν λίαν ᾖ οὐ καλὸν τὸ γινόμενον· εἰ δὲ οὐκ ἔστιν οὕτως, οὐδὲ ὑπομονὴν καὶ ταπείνωσιν πολλὴν ἔχει μέλλει παθεῖν, ἅπερ ἔπαθον πολλοὶ καὶ ἀπωλέσθησαν

τῇ ἀφροσύνῃ αὐτῶν, πιστεύοντες τὰ οἰκεῖα νοήματα, καὶ ἔδοξαν καλῶς ὁδεῦσαι ἐκτὸς ὁδηγοῦ ἢ πείρας ἐξ ὑπομονῆς καὶ ταπεινώσεως γινομένης· ἡ γὰρ πεῖρα οὐκ ἔχει θλίψιν, οὐδὲ πειρασμόν, τάχα οὐδὲ πόλεμον· εἰδὲ παραχωρηθῇ μικρὸν πολεμηθῆναι, πολλῆς χαρᾶς καὶ ὠφελείας πρόξενος γίνεται οὗτος ὁ πειρασμὸς τῷ ἐμπείρῳ· διότι πρὸς τὸ μαθεῖν τὴν πεῖραν καὶ ἀνδρείαν λαβεῖν κατὰ τῶν ἐχθρῶν παραχωρεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· σημεῖα δὲ τούτου τὰ δάκρυα καὶ ὁ συντριμμὸς τῆς ψυχῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ φεύγειν εἰς τὴν ἡσυχίαν καὶ εἰς τὸν Θεὸν μεθ' ὑπομονῆς, καὶ τὸ ἐρευνᾷν μετὰ πόνου τὰς γραφὰς καὶ ἐκ πίστεως θέλειν τὸν τοῦ Θεοῦ σκοπόν· τοῦ δὲ πρώτου σημεῖον τοῦτό ἐστι, τὸ διστάζειν περὶ Θεοῦ βοηθείας καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι ἐν τῷ ἐρωτᾷν μετὰ ταπεινώσεως καὶ τὸ φεύγειν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν, ἀγαπᾷν τε τὸν περισπασμὸν καὶ τὰς συντυχίας, δοκῶν ἐκ τούτων ἀναπαύσεως τυχεῖν, ὅπερ οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῷ τοιούτῳ καιρῷ ῥιζοβολοῦσι τὰ πάθη καὶ ἰσχυρότεροι γίνονται οἱ πειρασμοὶ καὶ πληθύνεται ἡ μικροψυχία, ἀχαριστία τε καὶ ἀκηδία ἐκ τῆς πολλῆς ἀγνωσίας, διότι ἄλλοι εἰσὶν οἱ πειρασμοὶ τῶν υἱῶν πρὸς παίδευσιν καὶ μάθησιν τοῦ τυχόντος μαθήματος καὶ ἄλλοι οἱ τῶν ἐχθρῶν πρὸς ἀπώλειαν· ἐπὶ πλεῖον δὲ ὅταν ἐξ ὑπερηφανίας τις ἐμπαίζηται, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

Πᾶσα θλῖψις ἔχουσα ὑπομονὴν ἀγαθή ἐστι καὶ ὠφέλιμος, ἡ δὲ μὴ ἔχουσα ἀποστροφή ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνώφελος, ἐὰν μὴ διὰ ταπεινοφροσύνης τις αὐτὴν ἰάσηται, ἄλλο φάρμακον οὐκ ἔστι, διότι ὁ ταπεινόφρων ἑαυτὸν μέμφεται, καὶ αἰτιᾶται ὅταν θλιβῇ, καὶ οὐκ ἄλλον τινὰ καὶ ἐκ τούτου ὑπομένειν ζητῶν παρὰ Θεοῦ τὴν λύσιν, καὶ εὑρὼν χαίρεται, καὶ μετὰ εὐχαριστίας ὑπομένει, καὶ ἐν πείρᾳ γενόμενος τῶν τοιούτων, λαμβάνει γνῶσιν· καὶ γινώσκων τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν, ζητεῖ ἐμπόνως τὸν ἰατρόν, καὶ ζητῶν εὑρίσκει τὴν ἴασιν, ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ Χριστός· καὶ τυχὼν ταύτης ποθεῖ, καὶ ποθῶν ἐπὶ πλεῖον ποθεῖται καὶ καθαίρων ἑαυτόν, κατὰ τὸ δυνατόν, τόπον ποιῆσαι τοῦ ποθουμένου ἀγωνίζεται· κἀκεῖνος τόπον εὑρὼν κατοικεῖ, ὡς λέγει τὸ Γεροντικόν· καὶ κατοικῶν φυλάττει τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ λαμπρύνειν ἄρχεται λαμπρυνόμενος δὲ γινώσκει, καὶ γινώσκων γινώσκεται, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός· ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ πρώην εἰρημένα, καὶ τάξιν φυλάττειν ὀφείλει τις, καὶ ὅσα μὲν καταλαβεῖν δυνηθῇ, ἐργάζεσθαι δεῖ· ὅσα δὲ οὐκ ἰσχύσει καταλαβεῖν, μετὰ σιγῆς εὐχαριστῆσαι δεῖ, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, καὶ μὴ ἀναιδῶς εἰσελθεῖν νομίσειε· φησὶ γὰρ ὁ αὐτός, ἐκ τοῦ Σειρὰχ λαβὼν τὴν χρῆσιν· ὅταν εὕρῃς μέλι, συμμέτρως φάγε, ἵνα μὴ ἐμπλησθεὶς ἐμέσῃς· καὶ ὥς φησιν ὁ Θεολόγος· θεωρία ἀχαλίνωτος, τάχα ἂν καὶ κατὰ κρημνῶν ὤσειεν, ἤτοι τὸ ζητεῖν τινὰ τὰ ὑπέρμετρα, καὶ μὴ θέλειν εἰπεῖν ὅτι ὁ Θεὸς οἶδε ταῦτα, ἐγὼ δὲ τίς εἰμι; καὶ πιστεύειν, ὅτι ὁ ποιήσας τὰ ὄρη, καὶ τὰ κήτη τὰ μεγάλα, αὐτὸς κοιλάνας καὶ τὸ κέντρον τῆς μελίσσης ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὁ οὖν ἐκ τῆς ἰσχύος εἰς τὴν σύνεσιν φθάσας, γινώσκει ἐκ τῶν αἰσθητῶν, τὰ νοητά, ἐκ καὶ τῶν ὁρατῶν καὶ πρόσκαίρων, τὰ ἀόρατα καὶ αἰώνια· καὶ συνιεὶς ὑπὸ τῆς χάριτος τὰ περὶ τῶν ἄνω δυνάμεων, ὅτι ἑνὸς δικαίου οὐκ ἔστιν ἀντάξιος ὅλος ὁ κόσμος· καὶ σκόποι μοι· φησὶν ὁ Χρυσόστομος· τῶν τοσούτων ἐθνῶν καὶ γλωσσῶν, ὧν ὁ δίκαιος μείζων ἐστίν, Ἄγγελος πάντως τοῦ ἀνθρώπου μείζων· καὶ ἀρκεῖ ἡ θεωρία τοῦ ἑνός, πρὸς πᾶσαν ἔκπληξιν· καὶ πάλιν τί ἔπαθεν ὁ ἰσάγγελος Δανιὴλ ὁρῶν τὸν Ἄγγελον.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Καταξιωθεὶς γὰρ τῆς ἑβδόμης γνώσεως θαυμάζει τὸ πλῆθος τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, Ἐξουσιῶν, Θρόνων, Κυριοτήτων, Σεραφίμ, καὶ Χερουβίμ, τῶν ἐννέα μὲν ταγμάτων, τῶν ἐν πάσαις ταῖς θείαις γραφαῖς εὑρισκομένων, ὧν τὴν φύσιν, ἰσχύν τε, καὶ τὰ λοιπὰ ἀγαθά, ἃ περὶ αὐτῶν θεωροῦνται, τῷ Θεῷ καὶ ποιητῇ αὐτῶν γινωσκόμενα· καὶ πῶς κατὰ τάξιν ἵστανται· ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀξιώματα ἔχουσιν αἱ ἄνω στρατιαί, περὶ ὧν φησιν ὁ Χρυσόστομος· ὅτι τὸ Κύριος Σαβαώθ, Κύριος στρατιῶν δυνάμεων ἑρμηνεύεται, καὶ πῶς ἀλλήλοις μεταδιδοῦσι τὸν φωτισμόν· οἱ μὲν

Digitized by Google

Ἄγγελοί φησιν, τοὺς ἀνθρώπους φωτίζουσιν αὐτοὶ δὲ ὑπὸ τῶν Ἀρχαγγέλων τὸν φωτισμὸν λαμβάνουσι, κἀκεῖνοι ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν καὶ οὕτως ἕκαστον τάγμα ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τὸν φωτισμόν, καὶ τὴν γνῶσιν δέχεται· καὶ πάλιν, πῶς τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἓν πρόβατον εἶναί, φασιν, ὃ ἀπώλεσεν οὐχ' ὁ Θεὸς ἀλλ' αὐτὸ ἑαυτό· τῶν δὲ Ἀγγέλων ἐνενήκοντα ἐννέα· καὶ κατανοῶν τοῦ δημιουργοῦ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δύναμιν, πῶς τοσαῦτα πλήθη κελεύσει μόνῃ ἐποίησε; πρῶτα μὲν φησὶν ὁ Θεολόγος, ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις. καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ εἰσελθὼν νοερῶς ἔσωθεν τοῦ βήλου, ἤτοι τοῦ καταπετάσματος, γίνεται Ἄϋλος, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· τύπον μὲν ἐπέχει, ὁ μὲν ἔξωθεν ναός, τοῦ κόσμου τούτου, τὸ δὲ καταπέτασμα, ἤτοι βηλόθυρον, τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ, τὰ δὲ ἅγια τῶν ἁγίων, τῶν ὑπερκοσμίων, ὅπου οἱ ἀσώματοι καὶ ἄϋλοι ἀπαύστως ὑμνοῦσι τὸν Θεόν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἱκετεύουσιν αὐτόν, κατὰ τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον· καὶ οὕτως ἔρχεται εἰς τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν, καὶ υἱὸς Θεοῦ κατὰ χάριν γίνεται, γινώσκων τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς μυστήρια, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνός· ἐρράγη τὸ τοῦ ναοῦ θεῖον καταπέτασμα, ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ δημιουργοῦ τὴν ἐγκεκρυμμένην τῷ γράμματι δηλοῦν τοῖς πιστοῖς ἀλήθειαν· εὐλογητὸς εἶ κράζουσιν ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν· καὶ ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Μελῳδός· ξύλου γευσάμενος ὁ πρῶτος ἐν βροτοῖς, φθορᾷ παρῴκησεν· ῥίψιν γὰρ ζωῆς ἀτιμωτάτην κατακριθείς, ὅλῳ τῷ γένει σωματοφθόρος τις ὡς λύμη τῆς νόσου μετέδωκεν· ἀλλ εὑρηκότες γηγενεῖς ἀνάκλησιν σταυροῦ τὸ ξύλον κράζομεν, ὁ ὑπερύμνητος καὶ τὰ ἑξῆς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ὀγδόης γνώσεως εἰς τὴν περὶ Θεοῦ θεωρίαν ἀνάγεται διὰ τῆς δευτέρας καὶ καθαρᾶς προσευχῆς τῆς πρεπούσης τῷ θεωρητικῷ· ὥστε ἐν αὐτῇ τῇ ὁρμῇ τῆς προσευχῆς ἁρπάζεται ὁ νοῦς ὑπὸ τοῦ θείου πόθου, καὶ οὐκέτι ἐπίσταταί τι τὸ παράπαν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου; ὥς φασιν ὅ,τε Μάξιμος, καὶ ὁ Δαμασκηνός· καὶ οὐ μόνον τὰ πάντα ὁ νοῦς ἐπιλανθάνεται, ἀλλὰ καὶ ἑαυτόν, φησὶ γὰρ ὁ Ἅγιος Νεῖλος, ὅτι ἐὰν ἔτι ἑαυτὸν ὁ νοῦς ἐπίσταται, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ μόνῳ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑαυτῷ· τότε γὰρ λαμβάνει, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, περὶ Θεοῦ ἐμφάσεις, καὶ θεολόγος γίνεται, καταξιωθεὶς τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως· περὶ δὲ Θεοῦ ἀκούων, μὴ δοκεῖ ἐξ ἀγνωσίας τις, ὅτι αὐτὸν τὸν Θεὸν εἶναι. τὰ περὶ αὐτοῦ θεωρούμενα, οἷον ἀγαθότητα, χρηστότητα, δικαιοσύνην, ἁγιασμόν, φῶς, πῦρ, οὐσίαν, φύσιν, δύναμιν, σοφίαν καὶ τὰ τοιαῦτά φησιν ὁ Μέγας Διονύσιος· ἀλλ' οὐδὲ ὅσα ὁ νοῦς περιορίζειν δύναται· ἀόριστον γὰρ τὸ θεῖον, καὶ ἀπερίγραπτον, καὶ οὐκ ἐκ τῶν περὶ αὐτόν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Διονύσιος, πρὸς τὸν Ἅγιον Τιμόθεον, τὴν μαρτυρίαν ἐπιφέρων ἐκ τοῦ Ἁγίου Ἱεροθέου· δικαιότερον μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀνεξιχνίαστον, τὸ ἀνερμήνευτον, καὶ ὅσα οὐ δυνατὸν ὁρίζειν· ὑπὲρ νοῦν γάρ ἐστι, καὶ ἔννοιαν, καὶ μόνῳ ἑαυτῷ γνωστόν, ἕνα Θεόν, τρισυπόστατον, ἄναρχον, ἀτελεύτητον, ὑπεράγαθον, ὑπερύμνητον· καὶ τὰ μὲν περὶ αὐτοῦ λεγόμενα ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς ἐξ ἀπορίας λέγονται, πρὸς τὸ γνῶμαι ἡμᾶς, ὅτι ἔστι Θεός, καὶ οὐχὶ τί ἐστι, διὰ τὸ ἀκατάληπτον εἶναι πάσῃ τῇ λογικῇ, καὶ νοερᾷ φύσει· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν σάρκωσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Κύριλλος, δεῖ θαυμάζειν, καὶ πῶς ἐν τῇ θεότητι αὐτοῦ ὑποστᾶσα ἡ σάρξ, ἣ ἔλαβεν ἐξ ἡμῶν κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον· ὅτι καθάπερ σίδηρος καὶ πῦρ, οὕτως ὑπάρχει ἡ ἕνωσις ἵνα τὸν ἕνα Χριστὸν ἐν δύω φύσεσι γνωρίσωμεν, ὡς ἔφη ὁ Δαμασκηνὸς πρὸς τὴν Θεοτόκον· μίαν μὲν ὑπόστασιν, ἐν δυσὶ δὲ φύσεσι πανάμωμε τέτοκας τὸν σεσαρκωμένον Θεόν, ᾧ πάντες μελῳδοῦμεν ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ· ὁ ἀπερίοριστος διαμείνας ἄτρεπτος, σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνώθη ὡς εὔσπλαγχνος ἐν σοὶ τῇ παναγίᾳ ὁ μόνος εὐλογημένος.

Digitized by Google

ΟΤΙ ΟΥΚ ΕΧΟΥΣΙ ΔΙΑΦΩΝΙΑΝ ΑΙ ΘΕΙΑΙ ΓΡΑΦΑΙ

ΚΑὶ ἁπλῶς πᾶσαν ἀνάγνωσιν ἢ ψαλμῳδίαν κατανοῶν ὁ φωτισθεὶς μικρόν, θεωρίαν εὑρίσκει, καὶ θεολογίαν καὶ ἑκάστην γραφὴν μαρτυρουμένην ὑπὸ ἑτέρας γραφῆς· ὁ δὲ ἔτι ἀφώτιστον νοῦν ἔχων, δοκεῖ ὅτι ἔχουσιν αἱ θεῖαι γραφαὶ διαφωνίαν, ἀλλ' οὐ παρὰ ταῖς θείαις γραφαῖς τοῦτο, μὴ γένοιτο, διότι αἱ θεῖαι γραφαί, αἱ μὲν μαρτυρίαν ἔχουσιν ἀπὸ ἄλλων γραφῶν, αἱ δὲ ἔχουσι τὸν καιρὸν αἴτιον, ἢ τὸ πρόσωπον καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα λέξις γραφικὴ ἄμεπτός ἐστι· τὸ δὲ ἔξωθεν τούτων τῶν τρόπων, τῆς ἡμῶν ἀγνωσίας ἔργον ἐστιν, καὶ οὐκ ὀφείλει τις τὰς γραφὰς μέμφεσθαι, ἀλλὰ πάσῃ δυνάμει ταύτας τηρεῖν, καθὼς κεῖνται· καὶ οὐχ ὡς αὐτὸς θέλει, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐποίουν· μὴ καταδεχόμενοι λέγειν τὸ οὐκ οἶδα τί ἐστίν· ἀλλ' ἐξ οἰήσεως καὶ αὐταρεσκείας τὰς γραφάς, καὶ τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν ἐμέμφοντο, καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐνενόησαν καὶ οὐ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο ἐπλανήθησαν, καὶ εἰς πᾶσαν κακίαν ἐξέκλιναν. Πᾶς γὰρ ὁ τὸν σκοπὸν τῆς γραφῆς ζητῶν, οὐ στήσει ποτὲ ἴδιον νόημα, ἢ καλόν, ἢ κακόν· ἀλλ' ὡς ἔφησαν ὁ Μέγας Βασίλειος, καὶ ὁ Χρυσόστομος τὴν θείαν γραφὴν ἔχει διδάσκαλον, καὶ οὐ τὰ τοῦ κόσμου μαθήματα· ἵνα εἴτι βάλῃ ὁ Θεὸς εἰς τὴν καθαρὰν καρδίαν χωρὶς σκέψεως, ἐκεῖνο δέχηται· ἂν σὺν αὐτῷ καὶ ἡ μαρτυρία εὑρίσκηται ἐκ τῶν θείων γραφῶν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Ἀντώνιος, αἱ γὰρ ἐρχόμεναι ἔννοιαι αὐτομάτως ἐν τῷ νοῒ τῶν ἡσυχαζόντων κατὰ Θεόν, χωρὶς σκέψεως, δεκταὶ εἰσὶ φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· τὸ δὲ ἐρευνᾷν, καὶ σκέπτεσθαι τινά, ἴδιόν ἐστι θέλημα, καὶ ἐπιστήμη σωματική· καὶ μάλιστα εἴπερ βιάζει ὡς κλέπτης τὴν γραφήν, πρὸς ἀλληγορίαν, φησὶν ὁ Χρυσόστομος καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς θύρας τῆς ταπεινοφροσύνης εἰσέρχεται, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν· διότι ὁ τὸν σκοπὸν τῆς γραφῆς βιάζων, ἢ μεμφόμενος πρὸς τὸ στῆσαι τὴν ἰδίαν γνῶσιν, μᾶλλον δὲ ἀγνωσίαν, οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ τοιούτου ἀφρονέστερος· ποίας οὖν ἐπιστήμης τοῦτο, ἵνα ὡς θέλει τις τὸν σκοπὸν τῆς γραφῆς ποιῆσαι, καὶ κατατολμᾷν τὰς λέξεις παραλλάξαι; ἐκεῖνος δέ ἐστιν ἐπιστήμων, ὅς τις τὰς ῥήσεις ἀσαλεύτους ὁρῶν, καὶ διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος σοφίας τὰ κεκρυμμένα μυστήρια ἐξευρίσκων, μαρτυρούμενα ἐκ τῶν θείων γραφῶν, καὶ μάλιστα οἱ τρεῖς φωστῆρες οὗτοι οἱ μεγάλοι Βασίλειος, Χρυσόστομος, καὶ Γρηγόριος· ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ῥητοῦ τὴν μαρτυρίαν εὑρίσκοντες, ἢ ἐξ ἄλλου ῥητοῦ τῆς γραφῆς· καὶ οὐκ ἔχει ὁ ἀντιλέγων βουλόμενός τι εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔξωθεν φέρουσι τὴν μαρτυρίαν, ἵνα εἴπῃ ἴδιόν ἐστι νόημα· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, ἢ ἄλλης γραφῆς περὶ τούτου δηλούσης· καὶ εἰκότως· ἐκ γὰρ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔχουσι τὸ νοεῖν τε, καὶ λέγειν ὡς ἄξιοι· πᾶν οὖν πρᾶγμα μὴ ἔχον μαρτυρίαν, ὅτι καλόν ἐστιν, ἀλλὰ δισταγμόν, οὐκ ὀφείλει τις τοῦτο ποιεῖν, ἢ συγκαταβαίνειν τῷ λογισμῷ· τίς γὰρ χρεία καταλιπεῖν πρᾶγμα φανερόν, καὶ μαρτυρούμενον καλὸν εἶναι καὶ θεάρεστον, ποιεῖν ἄλλο, εἴτε καλόν, εἴτε οὔ; εἰμὴ ὅτι κατὰ πάθος ἐστί· καὶ οὕτω μὲν ταῦτα.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΧΗΣ ΤΩΝ ΟΛΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ

ΠΕρὶ δὲ τῶν ὀκτὼ γνώσεων εἰδέναι ἡμᾶς χρή, ὅτι εἰς μὲν τὰς τέσσαρας τὰ προγεγραμμένα ἐν ἑκάστῃ λέγειν ὀφείλομεν, εἰς δὲ τὰς λοιπὰς τὸ Κύριε ἐλέησον δι' ὅλου, ὡς εἴρηται περὶ τοῦ Ἁγίου Φιλήμονος, καὶ ἔχειν τὸν νοῦν δι' ὅλου ἐξιστάμενον πρὸς τὰ νοήματα· οὕτω γὰρ εἶναι προσήκει ἡ διαγωγὴ τοῦ σπουδαίου· ποτὲ μὲν ἔχειν τὸν νοῦν εἰς θεωρίαν τῶν αἰσθητῶν, ποτὲ δὲ εἰς γνῶσιν τῶν νοητῶν, καὶ εἰς τὸ ἀνείδεον, καὶ πάλιν, εἰς ἔννοιάν τινα τῆς γραφῆς, καὶ εἰς τὴν καθαρὰν προσευχήν· τὸ δὲ σῶμα, ποτὲ εἰς ἀνάγνωσιν, ποτὲ εἰς προσευχήν, ποτὲ εἰς δάκρυα ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἢ καὶ ἄλλου τινός, ἀπὸ συμπαθείας κατὰ Θεόν· ποτὲ εἰς ἐργασίαν, πρὸς βοήθειαν τινὶ ἀσθενοῦντι ψυχικῶς ἢ σωματικῶς· ἵνα ὅλως διόλου τὰ τῶν Ἁ-

Digitized by Google

γίων Ἀγγέλων ἔργα ποιῇ, καὶ μηδ' ὅλως περί τινος τῶν τοῦ κόσμου τούτου μεριμνῶν· καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἐκλεξάμενος αὐτὸν καὶ ἀφορίσας εἰς τὸ συνόμιλον αὐτῷ γένεσθαι, καὶ χαρισάμενος αὐτῷ τὴν διαγωγὴν ταύτην, καὶ ἀμεριμνίαν, αὐτὸς φροντίδα αὐτοῦ ποιήσεται, καὶ διαθρέψει ψυχικῶς τε καὶ σωματικῶς. Ἐπίρριψον γάρ φησιν ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει. Καὶ ὅσον αὐτὸς εἰς αὐτὸν τὴν ἐλπίδα ἀνατίθησιν, ἐν πᾶσι τοῖς κατ' αὐτὸν ψυχῇ τε καὶ σώματι, τοσοῦτον εὑρίσκει αὐτὸν προνοοῦντα αὐτόν, ὥστε ἡγεῖσθαι ἑαυτὸν ὑπὸ κάτω πάσης κτίσεως ἐκ τῶν πολλῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, τῶν φανερῶν, καὶ ἀφανῶν, τῶν ψυχικῶν τε, καὶ σωματικῶν, ὡς πολλὰ χρεωστῶν, οὐ δύναται ὅλως ἐπαίρεσθαι ἔν τινι πράγματι ἐκ τῆς αἰσχύνης, ἐνώπιον τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅσον εὐχαριστεῖ αὐτῷ, καὶ ἀγωνίζεται βιάζειν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, τοσοῦτον ὁ Θεὸς ἐγγίζει αὐτῷ διὰ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ, καὶ ἐπιθυμεῖ τοῦ ἀναπαῦσαι αὐτόν, καὶ ποιῆσαι προτιμᾷν τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀκτημοσύνην ὑπὲρ πάσας τὰς βασιλείας τῆς γῆς καὶ ἐκτὸς ἀμοιβῆς ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ γὰρ οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες ἤλγουν μὲν αἰκιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὁ πόθος τῆς βασιλείας, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐνίκα τοὺς πόνους, καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ λαβεῖν δύναμιν εἰς τὸ νικᾷν τοὺς ἐχθρούς, μεγάλην παράκλησιν ἡγοῦντο καὶ χρέος· ὅτι ἠξιώθησαν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον ὑπομεῖναι, ὥστε ἐκ τούτου πολλάκις ἀναίσθητοι ἐγένοντο· ὡσαύτως καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες πολλὰ βιάσαντες ἑαυτοὺς κατ' ἀρχὰς διὰ πολυτρόπων ἀσκήσεων καὶ πολέμων τῶν ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας γινομένων· ἀλλ' ἐνίκα ὁ πόθος, καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς ἀπαθείας, διότι μετὰ τὸν κόπον ἀμέριμνος γίνεται ὁ ἀπαθής, ὡς τὰ πάθη νικήσας, δοκεῖ μὲν καλῶς ἔχειν καὶ ὁ ἐμπαθής, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τυφλότητος, μόνος δὲ ὁ λεγόμενος ἀγωνιστής, ἔχει τὸν κόπον καὶ τὸν πόλεμον, ἐκ τοῦ θέλειν νικῆσαι τὰ πάθη, καὶ μὴ δύνασθαι· παραχωρεῖται γὰρ ὁ τοιοῦτός ποτε ἡττηθῆναι ὑπὸ τῶν πολεμούντων αὐτόν, ἵνα ταπείνωσιν κτήσηται· καὶ τούτου χάριν ὀφείλει γνῶναι τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, καὶ φεύγειν τὰ βλάπτοντα αὐτὸν ἰσχυρῶς, ἵνα ἐπιλάθηται τὴν πρώτην αὐτοῦ συνήθειαν· ὅτι εἰμὴ φεύγῃ τις πρῶτον τὸν περισπασμόν, καὶ σιωπὴν τελείαν κτήσηται, οὐ δύναται ἐλθεῖν εἰς τὸ ἔχειν τι ἀπαθῶς, εἰ εἰς τὸ λέγειν ἀεὶ καλά· καὶ ἁπλῶς εἰς πᾶν πρᾶγμα προσήκει πρῶτον ἡ τελεία φυγὴ τοῦ περισπασμοῦ, ἵνα μὴ ἕλκηταί τις ὑπὸ τῆς προτέρας συνηθείας· πλὴν μηδεὶς ἐξ ἀγνωσίας, ἀκούων περὶ ταπεινοφροσύνης, ἀπαθείας τε, καὶ τῶν τοιούτων, οἴεται ἔχειν ταῦτα, ἀλλὰ τοῦ ἑκάστου πράγματος τὸ σημεῖον ζητεῖν ὀφείλει, καὶ εὑρεῖν ἐν ἑαυτῷ.

ΠΕΡΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ

Σημεῖα δέ εἰσι τῆς μὲν ταπεινοφροσύνης, τὸ πᾶσαν ἀρετὴν σωματικήν τε καὶ ψυχικὴν ἔχων, ἡγεῖσθαι ἑαυτὸν μείζονα χρεωστεῖν τῷ Θεῷ, ὡς πολλὰ λαβών, χάριτι, ἀνάξιος ὤν, καὶ εἴτις δ' ἂν ἔλθοι αὐτῷ πειρασμὸς ἀπὸ δαιμόνων, ἢ ἀνθρώπων, ἄξιον ἡγεῖται ἑαυτὸν τῶν τοιούτων, καὶ ἄλλων πλειόνων, ἵνα κἂν μικρὸν τοῦ χρέους ἀποληφθῇ καὶ κουφισμὸν εὕρῃ ἐν τῇ κρίσει τῶν ἐλπιζομένων αὐτῷ κολάσεων· καὶ ὅταν μὲν τοιοῦτον μὴ πάθῃ, πολλὰ θλίβεται, καὶ ἀγωνιᾷ, ζητῶν τι εὑρεῖν βιᾶσαι ἑαυτόν, ὅταν δὲ τούτου ἐπιτύχῃ, πάλιν ὡς δῶρον παρὰ Θεῷ λαβὼν ταπεινοῦται, καὶ τί ἀνταμεῖψαι τῷ εὐεργέτῃ μὴ δυνάμενος εὑρεῖν, μένει ἐργαζόμενος ἀεί, καὶ ἐπὶ πλεῖον χρεώστην ἑαυτὸν λογιζόμενος

ΠΕΡΙ ΑΠΑΘΕΙΑΣ

Τῆς ἀπαθείας τάχα τοῦτό ἐστι τὸ σημεῖον, τὸ ἐν πᾶσι ἀτάραχον εἶναι, καὶ ἄφοβον, ὡς λαβὼν Θεοῦ χάριτι τὰ πάντα ἰσχύειν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐν τῷ μηδ' ὅλως φροντίδα ἔχειν περὶ τοῦ σώματος, ἀλλ' ὅσην βίαν ἀσκήσει, καὶ φθάσει εἰς ἀνάπαυσιν τῆς ἕξεως, καὶ εὐχαριστῶν, πάλιν ἄλλην ἐπιτηδεύεται βίαν, ἵνα εὑρίσκηται ἀεὶ πολεμούμενος, καὶ νικῶν μετὰ ταπεινώσεως, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ προκοπὴ τοῦ

Digitized by Google

ἀνθρώπου, τὰ γὰρ ἀβιάστως γινόμενα, οὐκ εἰσὶν ἔργα, ὡς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, ἀλλὰ μᾶλλον δῶρα, εἰδὲ ἀπὸ πρώτου κόπου ἐγένετο ἡ ἀνάπαυσις, ἥττης ἔπαθλόν ἐστι, καὶ οὐ καυχήματος ἄξια· οὐ γὰρ οἱ λαμβάνοντες, μισθὸν ἐπαινοῦνται, ἀλλ᾽ οἱ βιαζόμενοι ἐν τῇ ἐργασίᾳ, καὶ μηδὲν λαμβάνοντες· καὶ τί ἔχομεν εἰπεῖν; ὅσα ἂν ποιῶμεν, καὶ ὅσα εὐχαριστῶμεν τῷ εὐεργέτῃ, τοσαῦτα χρεωστοῦμεν, καὶ πολλῷ πλείονα, διότι αὐτὸς μὲν ἀνενδεὴς ὑπάρχει, καὶ οὐδενὸς χρήζει, ἡμεῖς δὲ χωρὶς αὐτοῦ οὐ δυνάμεθά τι ἀγαθὸν ποιῆσαι· ὁ γὰρ καταξιωθεὶς τοῦ ὑμνῆσαι τὸν Θεόν, αὐτὸς κερδαίνει μᾶλλον, ὡς μέγα καὶ ἀξιάγαστον χάρισμα λαβών, καὶ ὅσον ὑμνεῖ, πλεῖον χρεώστης γίνεται, καὶ τέλος ἢ ἐκκοπὴν τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἢ τῆς εὐχαριστίας, ἢ τῆς ταπεινώσεως, ἢ τῆς ἀγάπης οὐχ εὑρίσκει· οὐ γάρ εἰσιν αὗται αἱ τοῦ αἰῶνος τούτου ἵνα τέλος ἔχωσιν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ἀτελευτήτου αἰῶνος ἐκείνου τὸ τέλος μὴ ἔχοντος, ἀλλὰ μᾶλλον αὔξησιν τῶν γνώσεων, καὶ τῶν χαρισμάτων· καὶ ὁ μὲν τούτου καταξιωθεὶς ἔργῳ, καὶ λόγῳ, ἐλευθεροῦται ἐκ πάντων τῶν παθῶν, ὁ δὲ τούτων τυχεῖν βουλόμενος ὀφείλει παραμένειν τῷ Θεῷ, καὶ μηδ᾽ ὅλως φροντίδα ἔχειν περὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, μηδὲ πτοεῖσθαι ὑπ᾽ οὐδενὸς πειρασμοῦ, διότι ἐκ τούτου, πρὸς μείζονα προκοπὴν ἀνάγεσθαι μέλλει, καὶ βαθμὸν ὑψηλότερον· καὶ μήτε ἀπὸ ὀνείρων κακῶν, ἢ δῆθεν καλῶν, μηδὲ ἀπὸ νοήματός τινος πονηροῦ, ἢ ἀγαθοῦ, μήτε ἀπὸ λύπης ἢ δῆθεν χαρᾶς, μήτε ἀπὸ οἰήσεως, ἢ ἀπογνώσεως, ἢ βάθους, ἢ ὕψους, ἢ ἐγκαταλείψεως, ἢ συνεργίας τινὸς δῆθεν, καὶ ἰσχύος, μήτε ἀπὸ ἀμελείας, ἢ προκοπῆς, ἢ ῥαθυμίας, ἢ προθυμίας δῆθεν, ἢ φαινομένης ἀπαθείας ἢ πολλῆς προσπαθείας. ἀλλὰ τὸν ἥσυχον βίον, καὶ ἀπερίσπαστον φυλάττειν μετὰ ταπεινώσεως, πιστεύων, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἡμᾶς κακοποιῆσαι, μὴ θελόντων ἡμῶν· διὰ δὲ τὸ ἐπαίρεσθαι μόνον, καὶ μὴ προσφεύγειν ἀεὶ εἰς τὸν Θεόν, ἴσως ῥίπτειν τε ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ζητῶν ἐν πᾶσι τὸ θέλημα αὐτοῦ γενέσθαι· λέγων πρὸς πάντα λογισμὸν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν· οὐκ οἶδα τίς εἶ, ὁ Θεὸς οἶδεν, εἴτε καλὸς εἶ, εἴτε οὔ, ἐγὼ γὰρ εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἀπέρριψα, καὶ ἀπορρίπτω ἐμαυτόν, καὶ αὐτῷ μέλλει περὶ ἐμοῦ, ὡς γὰρ ἐκ μὴ ὄντος με ἐποίησεν, οὕτω καὶ κατὰ χάριν σῶσαί με ἔχει, ἂν ἀρεστὸν αὐτῷ ἢ τὸ Ἅγιον αὐτοῦ μόνον θέλημα γενέσθω ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς θέλει, καὶ ὅταν θέλῃ· ἐγὼ θέλημα οὐκ ἔχω, ἐν οἶδα, ὅτι πολλὰ ἥμαρτον, πολλὰ εὐεργετοῦμαι, καὶ οὐδὲ κἂν, κατὰ τὸ δυνατόν, ἔργῳ, ἢ λόγῳ εὐχαριστῶ τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι· ἀλλ᾽ ἐν τούτοις πᾶσι δύναται καὶ θέλει πάντας σῶσαι, καὶ μετὰ πάντων κἀμέ, ὡς θέλει, πόθεν γὰρ οἶδα ἄνθρωπος ὤν, ἢ οὕτως εἶναί με θέλει, ἢ οὕτως; ἐγὼ τοίνυν διὰ τὸν φόβον τοῦ ἁμαρτάνειν ἔφυγον, καὶ ἦλθον ἐνταῦθα, καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ πολλὰς ἀσθενείας κάθημαι ἀργὸς ἐν τῷ κελλίῳ, ὡς οἱ κατεχόμενοι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἀναμένων τὴν ἀπόφασιν τοῦ δεσπότου· καὶ κἂν ἀργὸν θεάσηται ἑαυτόν, καὶ ἀπωλεσμένον μὴ φοβηθῇ πρὸς γὰρ συντριμμὸν ψυχῆς, καὶ ἐπίπονα δάκρυα ἐλθεῖν μέλλει, ἂν μὴ ἐξέλθῃ τῆς κέλλης, κἂν πάλιν πολλὴν προθυμίαν εἰς πᾶσαν πνευματικὴν ἐργασίαν, καὶ δάκρυα ἔχῃ, μὴ χαρὰν ἡγεῖσθαι τοῦτο, ἀλλὰ κλοπήν, καὶ ἑτοιμασίαν πολέμου καὶ ἁπλῶς, πᾶν πρᾶγμα καλόν, ἢ ἐναντίον ὀφείλει καταφρονεῖν, ἵνα μένῃ ἀτάραχος ἐν πᾶσιν ἡσυχάζων καὶ κατὰ δύναμιν ἀγωνιζόμενος, ποιῶν ὅσα παρέλαβεν, εἴπερ εἶχέ τινα σύμβουλον· εἰδ᾽ οὖν, τὸν Χριστὸν ὀφείλει ἔχειν, ἵνα εἰς πᾶν ἐγχείρημα, καὶ λογισμόν, αὐτὸν ἐρωτᾷ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς, ἀπὸ καρδίας μετὰ ταπεινώσεως· μηδ᾽ ὅλως θαρρῶν ὅτι δόκιμος γέγονε Μοναχός, ἄχρις ἂν τὸν Χριστὸν ἀπαντήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς φασιν ὁ τῆς Κλίμακος, καὶ ὁ Ἀββᾶς Ἀγάθων· καὶ ἂν πρὸς τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ ἔχῃ πάντα σκοπόν, αὐτὸς διδάσκει αὐτὸν τὸ θέλημα αὐτοῦ, εἴτε νοερῶς πληροφορῶν αὐτόν, εἴτε διά τινος ἀνθρώπου, ἢ γραφῆς· καὶ ἂν κόπτῃ τὰ ἑαυτοῦ θελήματα δι᾽ αὐτόν, αὐτὸς μετὰ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου ποιήσει αὐτὸν φθάσαι τὴν τελειότητα, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός, καὶ τοῦτο ἰδὼν λίαν θαυμάζει, πῶς πανταχόθεν ἄρχεται βρύειν ἡ χαρά, καὶ ἡ γνῶσις, καὶ ἐκ παντὸς πράγματος ὠφέλειαν εὑρίσκει, καὶ βασιλεύει ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ, ὡς μὴ ἔχοντι ἴδιον θέλημα, διὰ τὸ ὑποταγῆναι αὐτὸν τῷ Ἁγίῳ αὐτοῦ θελήματι· καὶ γίνεται ὡς βασιλεύς, ὥστε εἴτι ἐνθυμηθῇ ἀκοπότως, καὶ ἑτοίμως γίνεται αὐτῷ παρὰ τῷ Θεῷ, τῷ τὴν αὐτοῦ φροντίδα ποιοῦντι· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ πίστις ἣν ἔφη ὁ Κύριος. Ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ ἐπ᾽ αὐτὴν

Digitized by Google

τὴν πίστιν οἰκοδομοῦνται αἱ λοιπαὶ ἀρεταί, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· τούτου χάριν ὁ ἐχθρὸς πᾶσαν μηχανὴν ποιεῖ, ἵνα τῆς ἡσυχίας χωρισθῇ ὁ ἄνθρωπος, καὶ πεσεῖται εἰς τὸν πειρασμόν· καὶ εἰς τρόπον τινὰ ἄπιστος εὑρίσκηται, ἐλπίζων ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἰσχύν, καὶ φρόνησιν ἢ ὁλοτελῶς, ἢ ἐκ μέρους, καὶ ἐκ τούτου ἀφορμὴν λαμβάνει ὁ ἐχθρὸς εἰς τὸ νικῆσαι αὐτόν, καὶ αἰχμάλωτον λαβεῖν τὸν ἄθλιον· ὁ δὲ ταῦτα γνούς, πᾶσαν τὴν τοῦ κόσμου τρυφήν, καὶ ἀνάπαυσιν καταλιπών, ὡς οἶδεν ὄντα σπεύδει εἰς τὴν ἀμεριμνίαν· εἴτε εἰς τὴν ὑποταγήν, ἔχων τὸν ἐπιστάτην, ἀντὶ Χριστοῦ, καὶ ἀνατίθησιν αὐτῷ πᾶν νόημα, λόγῳ τε. καὶ ἔργῳ, ἵνα μηδόλως ἔχῃ τι, εἴτε εἰς τὴν ἡσυχίαν ἐκ πίστεως βεβαίας, πάντα φεύγων· καὶ ἔχει ἀντὶ πάντων τὸν Χριστὸν καὶ αὐτὸς γίνεται αὐτῷ πάντα, ὡς φασιν ὁ Χρυσόστομος, καὶ ὁ Δαμασκηνός, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· τρέφων, ἐνδύων, χαροποιῶν, παρακαλῶν, εὐφραίνων, ἀναπαύων, διδάσκων, φωτίζων· καὶ ἁπλῶς, ὥσπερ των μαθητῶν αὐτοῦ, οὕτω καὶ τούτου ποιεῖ φροντίδα· εἰ καὶ μὴ ὥσπερ ἐκεῖνοι κοπιᾶν ἔχῃ, ἀλλ' οὖν πίστιν ἔχῃ βεβαίαν, δι' ἣν οὐ ποιεῖται τὴν ἑαυτοῦ φροντίδα ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον τῶν πνευμάτων, ὡς οἱ Ἀπόστολοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, κάθηται ἐν τῷ Κελλίῳ ἀναμένων τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον, ἵνα διὰ τῆς ὄντως θεωρίας, ἤτοι τῆς τῶν κτισμάτων αὐτοῦ γνώσεως, συνεγείρῃ νοητῶς ἐκ τῶν παθῶν, καὶ τὴν εἰρήνην χαρίσηται, ὥσπερ τοῖς Ἀποστόλοις, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΣΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΔΙΑΓΝΩΣΙΣ ΑΡΙΣΤΗ

ΤΑ δὲ πρώην γεγραμμένα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου περὶ τῶν ἑπτὰ πράξεων τῶν σωματικῶν καὶ ἠθικῶν, ἀείποτε φυλάττειν δεῖ· καὶ μήτε ἐλαττώσσειν τῇ ἐλλείψει, μήτε αὔξειν τῇ ὑπερβολῇ· εἰ μήπου καιρὸς πολέμου ἐστὶ σωματικοῦ διὰ τὴν νεότητα, ἢ ἰσχὺν ὑπερβάλλουσαν, δι' ἣν χρήζει ὑπερβαλλούσης ἀσκήσεως, ἢ πάλιν δι' ἀσθένειαν δι' ἣν μικρᾶς ἀναπαύσεως δέεται πλὴν μὴ κατὰ λύσιν τελείαν, αὕτη γὰρ καὶ τοὺς ἀπαθεῖς βλάψαι δύναται, ὡς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· ἀλλὰ κατὰ ἀνάγκην ἔστω ἡ ἀνάπαυσις, ὡς ἰατρεία τῆς ἀρρωστίας· καὶ μὴ ἀφορμὴν εὑροῦσα ἡ ψυχὴ τὸν τόνον ὑποχαλᾶν βούλεται· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ λύσις, ὅταν ὁλοψύχως τις θέλῃ τὴν ἀνάπαυσιν· ἡ δὲ ἀνάπαυσις, φησί, τοὺς νέους, καὶ ὑγιεῖς βλάπτειν εἴωθε· ἐπειδή φασιν οἱ Ἅγιοι Πατέρες Βασίλειός τε καὶ Μάξιμος· ὅτι πρὸς μὲν θεραπείαν πείνης καὶ δίψης, ἄρτος μόνος, καὶ ὕδωρ χρήσιμα, πρὸς δὲ ὑγείαν, καὶ ἰσχὺν τοῦ σώματος, τὰ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπως δεδώρηται· καὶ ἵνα μὴ τὸ ἓν εἶδος ἀεὶ ἐσθιόμενον εἰς ἀηδίαν φέρῃ τὸν ἀσθενοῦντα, ἀλλ' ἓν παρ' ἕν, ὡς προείρηται, χρήσιμα· ἡ γὰρ ἀποχή, καὶ ἡ ἀκρασία εἰσὶν αἱ τὰς ἀσθενείας προσφέρουσαι· ἡ δὲ ἐγκράτεια, καὶ ἐναλλαγὴ τῶν βρωμάτων καθ' ἑκάστην, τῆς ὑγείας πρόξενοι γίνονται, ἵνα τὸ σῶμα τηρηθῇ ἀνήδονον καὶ ἄνοσον, καὶ γένηται συνεργὸν πρὸς τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν· καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους, ὡς εἴρηται· οἱ δὲ ἀπαθεῖς διὰ τῆς κατὰ Χριστὸν νηπιότητος πολλάκις δι' ἡμερῶν πολλῶν οὐκ ἐσθίουσιν ἐπιλαθόμενοι τοῦ σώματος, ὡς ὁ Ἅγιος Σισόης, ὅς τις μετὰ τὸ ἐσθίειν ἐζήτει μεταλαβεῖν τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐκ τῆς πρὸς Θεὸν ἐκστάσεως, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν, εἴτε ἐξέστημεν Θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν· καὶ ὡς ὁ Μέγας Βασίλειος περί τινων, καὶ ἄλλοι τινές· οὐδὲ πάλιν μετά τινων ἐσθίοντες οἱ τοιοῦτοι πολλῶν ἐδεσμάτων, εἶχον αἴσθησιν τῶν τοιούτων, ἀλλ' ὡς μηδὲν ἐσθίοντες διέκειντο· ὁ γὰρ νοῦς τῶν τοιούτων οὐκ ἔστιν ἐν τῷ σώματι, ἵνα αἴσθηται αὐτοῦ τὴν ἀνάπαυσιν, ἢ τὸν πόνον, καὶ δῆλον μὲν ἐκ τῶν πολλῶν Πατέρων, καὶ Ἁγίων Μαρτύρων, δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ἁγίου ἐκείνου, περὶ οὗ ἔγραψεν ὁ Ἅγιος Νεῖλος, ὅτι ἦν τις γέρων, φησίν, ἐν τῇ ἐρήμῳ προσευχόμενος κατὰ νοῦν, ὃν παραχωρήσει Θεοῦ, πρὸς ὠφέλειαν αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν, ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν οἱ δαίμονες ἐλάμβανον, καὶ εἰς τὸ ὕψος ἐτίνασσον, καὶ πάλιν ἵνα μὴ βλαβῇ τὸ σῶμα, ἐν τῷ ἐμπίπτειν ἐκ τοσούτου ὕψους, ἐν τῷ ψαθίῳ ἐδέχοντο. καὶ τοῦτο ἐπὶ πολὺ ποιοῦντες, δοκιμάζοντες εἰ κατέρχεται ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν τοῦτο ἀνύσαι· ὁ τοιοῦτος ἄρα πότε

Digitized by Google

αἴσθηται βρώσεως, ἢ πόσεως, ἢ τινὸς τῶν σωματικῶν; καὶ πάλιν ὁ Ἅγιος Ἐφραὶμ μετὰ τὸ νικῆσαι πάντα τάτε ψυχικά, καὶ σωματικὰ πάθη, χάριτι Χριστοῦ, ἵνα μὴ ἀργὸς ἐκ τῶν πολέμων τοῦ ἐχθροῦ εὑρεθῇ, καὶ τούτου χάριν κατακριθῇ, ὡς ἐδόκει ἐξ ἀφάτου ταπεινώσεως, ἐζήτει τὴν χάριν τῆς ἀπαθείας ἀρθῆναι ἀπ᾽ αὐτοῦ, περὶ οὗ Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος ἐκπλαγεὶς ἔγραψεν, ὅτι εἰσί τινες ἀπαθῶν ἀπαθέστεροι, ὡς ὁ Σύρος ἐκεῖνός φησι, καὶ τὰς ἑξῆς.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ

Διὰ τοῦτο εἰς πᾶν πρᾶγμα χρήζομεν τῆς διακρίσεως, ἵνα κατὰ τὸν καιρὸν κρίνωμεν πᾶν ἐπιτήδευμα· ἡ γὰρ διάκρισις φῶς ἐστι δεικνύουσα τῷ ἔχοντι αὐτήν, τὸν καιρόν, τὸ ἐγχείρημα, τὸ ἐπιτήδευμα τὴν ἰσχύν, τὴν γνῶσιν, τὴν ἡλικίαν, τὴν δύναμιν, τὴν ἀσθένειαν, τὴν προαίρεσιν, τὴν προθυμίαν, τὴν συντριβήν, τὴν ἕξιν, τὴν ἀγνωσίαν, τὴν τοῦ σώματος δύναμιν καὶ κρᾶσιν, ὑγείαν τε, καὶ ταλαιπωρίαν, τὸν τρόπον, τὸν τόπον, τὴν ἀναστροφήν, τὴν ἀνατροφήν, τὴν πίστιν, τὴν διάθεσιν, τὸν σκοπόν, τὴν διαγωγήν, τὴν ἄδειαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν φυσικὴν φρόνησιν τὴν σπουδήν, τὴν ἐγρήγορσιν, τὴν βραδύτητα, καὶ τὰ ὅμοια. Ἔπειτα τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, τὴν χρῆσιν, τὴν ποσότητα, τὰ εἴδη, τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενον, τὸν νοῦν τῆς ἑκάστης λέξεως, οἷον τὸ λεγόμενον ῥητὸν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ, ὅτε ἦλθον οἱ Ἕλληνες ζητοῦντες ἰδεῖν τὸν Κύριον, καὶ εὐθέως εἶπεν, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, καὶ τὸ ἑξῆς· πρόδηλον, ὅτι ἔφθασεν ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν· ἤρξατο γὰρ ὁ καιρὸς τοῦ πάθους, καὶ τοῦτο ὡς σημεῖον τίθησιν· καὶ γὰρ ἡ διάκρισις ταῦτα πάντα σαφηνίζει, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸν σκοπὸν τῆς τῶν Πατέρων ἑρμηνείας· ὅτι οὐ τὸ γινόμενον πρᾶγμά ἐστι τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ δι᾽ οὗ γίνεται, φησὶν ὁ Ἅγιος Νεῖλος· καὶ ὁ δίχα τῆς τῶν εἰρημένων γνώσεως ποιῶν τι, κοπιᾷ μὲν ἴσως πολλά, οὐδὲν δὲ ἀνύσαι δύναται, ὡς φησιν ὁ Μέγας Ἀντώνιος καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, περὶ τῶν ἀγωνιζομένων εἰς τὰς σωματικὰς ἀρετάς, ἀμελούντων δὲ εἰς τὴν τοῦ νοὸς ἐργασίαν, καίπερ αὐτὴν μᾶλλον εἶναι τὸ ζητούμενον· ὡς φησιν ὁ Ἅγιος Μάξιμος· δὸς τῷ σώματι τὴν κατὰ δύναμιν ἐργασίαν, καὶ ὅλον σου τὸν ἀγῶνα ἐπὶ τὸν νοῦν τρέψον· ὁ γὰρ σωματικῶς, φησιν, ἐργαζόμενος, ποτὲ μὲν ἡττᾶται, γαστριμαργίᾳ, καὶ πολυϋπνίᾳ, περισπασμῷ τε, καὶ πολυλογίᾳ, καὶ ἐκ τούτων σκοτίζει τὸν νοῦν· ποτὲ δὲ τῇ ἐκτεταμένῃ νηστείᾳ, ἀγρυπνίᾳ τε, καὶ ὑπερβολῇ τῶν καμάτων θολοῖ τὴν διάνοιαν· ὁ δὲ τὸν νοῦν ἐπιμελούμενος θεωρεῖ, εὔχεται, θεολογεῖ, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν κατορθῶσαι δύναται· διότι ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος ἐπιστημόνως ἀγωνίζεται πλεῖν, ὅσον δύναται, μικρὰς τὰ τοῦ σώματος χρείας, ἵνα ἐκ τούτου γένηται ὀλιγομέριμνος, ἢ καὶ ἀμέριμνος πρὸς τὸ τηρεῖν τὰς ἐντολάς· ὥς φησιν ὁ Κύριος, μὴ μεριμνᾶτε καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐν δὲ πολυμεριμνίᾳ οὐδὲ ἑαυτόν τις βλέπειν δύναται, καὶ πῶς τὰς πρὸ καιροῦ ἡτοιμασμένας τοῦ ἐχθροῦ παγίδας δύναται βλέπειν; ἐπεὶ ὁ ἐχθρὸς οὐ πάντοτε πόλεμον φανερὸν ποιεῖν εἴωθεν, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν οὐκ ἂν εὐχερῶς εἰς τὰς παγίδας αὐτοῦ πολλοὶ ἐνεπέσαμεν, ἵνα ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι εὑρεθήσονται, ὥς φησιν ὁ Κύριος, ἀλλ᾽ ὅταν εἰς τὰ μεγάλα βουληθῇ ῥίψαι τινά, ἀμελεῖν κατασκευάζει πρῶτον τὰ μικρά, καὶ ἀφανῆ, καὶ πρὸ τῆς μοιχείας, τὴν πυκνὴν καὶ ἀκόλαστον θεωρίαν, καὶ πρὸ τοῦ φόνου, τὸν μικρὸν θυμόν, καὶ πρὸ τοῦ σκότους τῆς διανοίας, τὸν μικρὸν περισπασμόν, καὶ πρὸ τούτου πάλιν, τὴν δῆθεν ἀναγκαίαν τοῦ σώματος χρείαν· διὰ τοῦτο ὁ Κύριος, ὡς πάντα προγινώσκων ὡς τοῦ πατρὸς σοφία ὑπάρχων, προκαταλαμβάνων τὰς τοῦ διαβόλου πανουργίας, κελεύει τοῖς ἀνθρώποις πρὸ τοῦ καιροῦ κόπτειν τὰς ἀφορμάς· ἵνα μὴ δοκοῦντες εὐσυμπάθητα εἶναι τὰ μικρά, πίπτωμεν ἐλεεινῶς ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ μεγάλοις ἁμαρτήμασι· καὶ φησίν, ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ δηλαδὴ τάδε, καὶ τάδε· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ οὖν μαθητευθεὶς τῷ Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ, ὀφείλει τὰ διδασκόμενα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος προσέχειν, καὶ ποιεῖν ἵνα ῥυθῇ τῶν παγίδων τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἔχειν τὰς ἐντολὰς φιλοτιμίαν μᾶλλον, καὶ εὐεργεσίαν μεγάλην, ὅτι μετὰ σοφίας μεγάλης δύναται σώζειν τὴν ψυχήν· Θεοῦ δῶρα γὰρ

Digitized by Google

εἰσιν αἱ ἐντολαί, καὶ εἰκότως πᾶσα δόσις ἀγαθή, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι, φησιν ὁ Ἀδελφόθεος· ὡς φησι καὶ ὁ Δαμασκηνός. Ἔθου ἡμῖν ἀκαταίσχυντον πρέσβυν τὴν τεκοῦσάν σε Χριστέ, ταύτης ταῖς ἐντεύξεσιν, ἵλεων νέμοις ἡμῖν πνεῦμα μεταδοτικόν τε ἀγαθότητος, ἐκ πατρὸς διὰ σοῦ προερχόμενον.

Ὁ γὰρ λαβὼν χάρισμα προσοχῆς τῶν θείων γραφῶν, ὡς φασιν οἱ πατέρες, πᾶν ἀγαθὸν εὑρίσκει κεκρυμμένον ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς, ὥς φησιν ὁ Κύριος· ὁ μαθητευθεὶς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὰ ἑξῆς· ἤτοι ἐν τῇ κατὰ Θεὸν σχολῇ, καὶ ἀναγνώσει τῶν θείων γραφῶν, ὅτι ἄλλο πρόσωπον δείκνυσιν ἡ γραφὴ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις, κἂν δοκοῦσι γινώσκειν, καὶ ἄλλο δείκνυσι τῷ ἀφορίσαντι ἑαυτὸν εἰς τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, ἤτοι τὸ ἔχειν τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν, ἀντὶ ἀναπνοῆς, ἐν πᾶσι, κἂν κατὰ κόσμον ἰδιώτης ᾖ καὶ ἀμαθὴς τὰ τῶν ἀνθρώπων μαθήματα, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ἁπλότητι δὲ μᾶλλον, καὶ ταπεινώσει Θεὸς ἐμφανίζεταί φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, καὶ οὐ κόποις, ἡ καταργουμένη σοφία, ἀποστρέφεται δὲ μᾶλλον ταύτην ὁ Θεός, ἐὰν οὐκ ἔχῃ ταπείνωσιν· κρείττων γάρ ἐστί τις ἰδιώτης τῷ λόγῳ, καὶ μὴ τῇ γνώσει· κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐπειδὴ ἡ μὲν πνευματικὴ γνῶσις χάρισμά ἐστι, ἡ δὲ τοῦ λόγου ἐπιστήμη, μάθημά ἐστιν ἀνθρώπινον, ὥσπερ τὰ λοιπὰ μαθήματα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ οὐ συμβάλλεταί τισι πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς· καὶ δῆλον ἐκ τῶν Ἑλλήνων· ἡ δὲ ἀνάγνωσις πρὸς μνήμην τοῖς ἴσασι τὰ εἰρημένα ἐκ τῆς πείρας, πρὸς δὲ μάθησιν τοῖς ἀπείροις γίνεται. Ὅταν, φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, εὕρῃ ὁ Θεὸς καθαρὰν τὴν καρδίαν ἀπὸ πάντων τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, καὶ μαθημάτων, τότε ὡς πτυχεῖον ἄγραφον γράφει τὰ ἑαυτοῦ δόγματα· τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μὴ ἀναγνώσῃ τις τὰ μὴ συμβάλλοντα πρὸς ἀρέσκειαν Θεοῦ. Ἀλλὰ κἂν ἀγνοῶν τοῦτο ποτὲ ἀνέγνω, ἀγωνιζέτω ταχέως ἐξαλεῖψαι τὴν τούτου μνήμην διὰ πνευματικῆς ἀναγνώσεως θείων γραφῶν, καὶ μάλιστα τῶν συμβαλλόντων αὐτῷ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς κατὰ τὴν κατάστασιν, ἣν ἔφθασεν, εἰ μὲν πρακτικὸς ἔτι ὑπάρχει, ἐν τοῖς βίοις, καὶ λόγοις τῶν πατέρων, εἰ δὲ εἰς θείαν γνῶσιν ἡ χάρις ἀνήγαγεν αὐτόν, ἀναγινωσκέτω ἐν πάσαις ταῖς θείαις γραφαῖς, ὡς δυνάμενον κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καθελεῖν πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκδικεῖν πᾶσαν παρακοήν, καὶ παράβασιν διὰ πράξεως, καὶ ἀληθοῦς γνώσεως τῶν θείων ἐντολῶν τε καὶ δογμάτων τοῦ Χριστοῦ, ἔξωθεν δὲ τούτων μηδ᾽ ὅλως ἀναγινώσκει· τίς γὰρ χρεία τὸ λαβεῖν πνεῦμα ἀκάθαρτον ἀντὶ Πνεύματος Ἁγίου; διότι εἰς ὁποῖον λόγον σχολάζει τις, τὸ τοῦ λόγου πνεῦμα ἔχειν βούλεται· εἰ καὶ οὐ φαίνεται αὐτῷ δυσχερὲς τὸ πρᾶγμα ὡς τοῖς ἐμπείροις.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΘΕΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΕΩΣ

Ἔστω οὖν ἡ κατὰ Θεὸν ἀνάγνωσις, πρὸς τὸ μὴ ῥέμβεσθαι τὸν νοῦν, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας· μισεῖ, φησὶν ὁ Σολομών, ἦχον ἀσφαλείας, ὁ ἐχθρὸς δηλαδή, ὥσπερ ὁ ῥεμβασμὸς τῆς διανοίας, ἀρχή ἐστι τοῦ ἁμαρτάνειν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ. Ὁ δὲ θέλων τοῦτο φυγεῖν τελείως, ἐν τῇ κέλλῃ δεῖ τὰ πολλὰ σχολάζειν· εἰ μὲν τῆς ἀκηδίας ὑπόσπονδός ἐστιν, ἐργαζέσθω μικρόν, ὡς καὶ ὁ ἀπαθὴς καὶ γνωστικὸς πρὸς ὠφέλειαν ἄλλων, καὶ βοήθειαν ἀσθενοῦσι τισίν· ὡς οἱ μεγάλοι τῶν πατέρων ἐποίουν συγκαταβαίνοντες, καὶ ἐξομοιοῦντο τοῖς ἐμπαθέσι, ταπεινοφροσύνης χάριν ὡς δυνάμενοι πανταχοῦ ἔχειν τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτοῖς, καὶ εἰς τὴν ἐν Θεῷ θεωρίαν σχολάζειν, καὶ ἐν ἐργοχείρῳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, πρὸς τοὺς τελείους σφόδρα, ὡς καὶ ἐν πλήθει ὄχλου, φησιν, ὡς μόνοι ἐν ἑαυτοῖς, καὶ τῷ Θεῷ πάντοτέ εἰσιν. Ὁ δὲ ταῦτα ἔτι μὴ ἔχων, ἀλλὰ τῇ ἀκηδίᾳ ἀποστάσιον βούλεται δοῦναι, πᾶσαν ὁμιλίαν ἀνθρώπων, καὶ ὕπνον παρὰ τὸ δέον ὀφείλει ἀποβάλλειν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ ἐᾶσαι ταύτην τῆξαι αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, ἕως οὗ ἀκηδιάσασα ἀναχωρήσῃ, βλέπουσα αὐτοῦ τὴν ὑπομονὴν ἐν διηνεκεῖ σχολῇ κατὰ Θεόν, καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει, καὶ καθαρᾷ προσευχῇ· πᾶς γὰρ πολέμιος, εἰ μὲν εἴδοι ἑαυτόν τι ἀνύσαι δυνάμενον, παραμένει πολεμῶν, εἰ δὲ μήγε, ἀναχωρεῖ, ἢ τελείως, ἢ πρὸς ὥραν· διὰ τοῦτο ὀφείλει ὁ θέλων περιγενέσθαι τῶν πολεμίων, πᾶσαν ὑπομονὴν ἔχειν· ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὐ-

Digitized by Google

τος σωθήσεται· δίκαιόν ἐστι, φησιν ὁ Ἀπόστολος, διδόναι θλίψιν τοῖς λυποῦσιν ἡμᾶς, ἡμῖν δὲ τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν· οὐκ ἔστι δὲ κακὸν οὐδὲ ἓν πρᾶγμα γινόμενον κατὰ Θεὸν μετὰ ταπεινώσεως· πλὴν διαφορὰς ἔχουσι τὰ πράγματα, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα· πᾶν οὖν εἴτι ἐστὶ παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν, ἐμπόδιον γίνεται τῷ θέλοντι σωθῆναι, ἤγουν πᾶν εἴτι οὐ συμβάλλεται πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς, ἢ πρὸς σωματικὴν ζωήν· ἐπειδὴ οὐ τὰ βρώματα ἀλλ' ἡ γαστριμαργία κακή, οὐδὲ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἡ προσπάθεια· οὐδὲ τὸ λέγειν, ἀλλ' ἡ ἀργολογία· οὐδὲ τὰ ἡδέα τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἡ ἀκρασία· οὐδὲ ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἰδίους, ἀλλ' ἡ ἐκ ταύτης ἀργία πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ εὐαρέστησιν οὐδὲ τὰ ἐνδύματα πρὸς τὸ σκεπασθῆναι μόνον, καὶ φεύγειν τὸ ψῦχος, καὶ καύσωνα, ἀλλὰ τὰ περιττὰ καὶ πολύτιμα· οὐδὲ αἱ οἰκίαι πρὸς τὸ φεύγειν μόνον μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ τοὺς ἐπιβούλους, θηρία τε, καὶ ἀνθρώπους, ἀλλ' αἱ διώροφοι καὶ τριώροφοι, μεγάλαι τε, καὶ πολυδάπαναι· οὐδὲ τὸ ἔχειν τι πρᾶγμα, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰς ἀναγκαίαν χρῆσιν αὐτὸ ἔχειν· οὐδὲ τὸ βίβλους ἔχειν τοὺς λίαν ἀκτήμονας κακόν, ἀλλὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτά, διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ἀνάγνωσιν· οὐδὲ τὸ ἔχειν φίλους, ἀλλὰ τοὺς μὴ πρὸς ὠφέλειαν ψυχῆς χρησίμως ἔχοντας· οὐδὲ γυνὴ κακόν, ἀλλ' ἡ πορνεία οὐδὲ ὁ πλοῦτος, ἀλλ' ἡ φιλαργυρία· οὐδὲ ὁ οἶνος ἀλλ' ἡ μέθη· οὐδὲ ὁ φυσικὸς θυμὸς ὁ δοθεὶς πρὸς τὸ κολάζειν τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ τὸ χρήσασθαι τούτῳ κατὰ τῶν ὁμογενῶν ἀνθρώπων· οὐδὲ τὸ ἄρχειν, ἀλλ' ἡ φιλαρχία· οὐδὲ ἡ δόξα, ἀλλ' ἡ φιλοδοξία, καὶ ἡ χείρων ταύτης κενοδοξία· οὐδὲ τὸ ἀρετὴν κεκτῆσθαι, ἀλλὰ τὸ οἴεσθαι ἔχειν· οὐδὲ ἡ γνῶσις, ἀλλὰ τὸ δοκεῖν εἶναι γνωστικόν, καὶ τὸ χεῖρον τούτου, τὸ τὴν ἰδίαν ἀγνωσίαν ἀγνοεῖν· οὐδὲ ἡ ἀληθινὴ γνῶσις, ἀλλ' ἡ ψευδώνυμος· οὐδὲ ὁ κόσμος κακός, ἀλλὰ τὰ πάθη· οὐδὲ ἡ φύσις, ἀλλὰ τὰ παρὰ φύσιν· οὐδὲ ἡ ὁμόνοια, ἀλλ' ἡ ἐπὶ τὸ κακοποιῆσαι, καὶ μὴ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς γινομένη· οὐδὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀλλ' ἡ τούτων παράχρησις· οὐ γὰρ ἵνα ἐπιθυμῶμεν, ἃ μὴ δεῖ ἐγένετο ἡ ὅρασις, ἀλλ' ἵνα ὁρῶντες τὰ κτίσματα δοξάζωμεν ἐξ αὐτῶν τὸν ποιητήν, πρὸς τὸ ὁδεῦσαι καλῶς ἡμᾶς εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν· οὐδὲ αἱ ἀκοαὶ πρὸς τὸ ἐνωτίζεσθαι καταλαλιάν, καὶ μωρολογίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀκοῦσαι λόγου Θεοῦ, καὶ πᾶσαν λαλιάν, ἣν ἀκούομεν παρ' ἀνθρώπων, πετεινῶν τε, καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ἐκ τούτου δοξάσαι τὸν ποιητήν· οὐδὲ ἡ ὄσφρησις πρὸς τὸ ἐκθηλύνειν τὴν ψυχήν, καὶ λύειν τὸν τόνον αὐτῆς τῇ εὐοσμίᾳ, ὥς φησιν ὁ Θεολόγος, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀναπνεῖν καὶ δέχεσθαι τὸν δεδωρημένον ἡμῖν παρὰ Θεοῦ ἀέρα καὶ δοξάζειν αὐτὸν ἕνεκα τούτου· οὗ χωρὶς οὐδεὶς δύναται ζῆσαι σωματικῶς, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε κτῆνος· καὶ θαυμάζω τὴν σοφίαν τοῦ εὐεργέτου πῶς τὰ ἀναγκαιότερα πράγματα εὐκόλως πᾶσιν εὑρίσκονται. λέγω δὴ τὸν ἀέρα, τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, καὶ τὴν γῆν· οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὰ δυνάμενα σῶσαι τὴν ψυχὴν εὐκοπώτερα τῶν ἄλλων πραγμάτων ἐποίησε, τὰ δὲ ἀπώλειαν αὐτῇ προσφέροντα δυσκολώτερα· οἷον ἡ πενία, πλείονα σώζειν εἴωθεν τὴν ψυχήν, ὁ δὲ πλοῦτος ἐμπόδιον γίνεται τοῖς πολλοῖς· καὶ τὴν μὲν ὁ τυχὼν εὑρίσκει· ὁ δὲ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν· εἶτα τὴν ἀτιμίαν, τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὑπομονήν, τὴν ὑπακοήν, τὴν ὑποταγήν, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν νηστείαν τὴν ἀγρυπνίαν, τὴν ἐκκοπὴν τοῦ ἰδίου θελήματος, τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν, τὴν εὐχαριστίαν ἐν πᾶσι τούτοις· τοὺς πειρασμούς, τὰς ζημίας, τὴν στέρησιν τῶν ἀναγκαίων, τὴν ἀποχὴν τῶν ἡδέων, τὴν γυμνότητα, τὴν μακροθυμίαν· καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ διὰ τὸν Θεὸν γινόμενα ἐπιτηδεύματα καὶ ἀνεμπόδιστα εἰσί, καὶ οὐδεὶς ὑπὲρ τῶν τοιούτων μάχεται, ἀλλὰ μᾶλλον παραχωρεῖ τοῖς προαιρουμένοις ταῦτα ἔχειν, εἴτε ἑκουσίως, εἴτε ἀκουσίως ἐπερχομένων· τὰ δὲ πρὸς ἀπώλειαν συντείνοντα, δυσεύρετα· οἷον ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ἀκαταδεξία, ἡ ἐξουσία, τὸ ἄρχειν, ἡ ἀκρασία, ἡ πολυφαγία, ἡ πολυυπνία, τὸ ποιεῖν ἃ βούλεται, ἡ ὑγεία, καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ σώματος, ὁ ἀνεπειρέαστος βίος, τὰ κέρδη, τὸ ἔχειν ὅσα ἐπιθυμεῖ ἡ τῶν ἡδέων ἀπόλαυσις, τὸ ἔχειν ἐνδύματα καὶ σκεπάσματα πολλά, καὶ πολύτιμα, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὑπὲρ ὧν πολὺς μὲν ὁ ἀγών, ὀλίγη δὲ ἡ εὕρεσις, καὶ πρόσκαιρος ἡ ὠφέλεια· καὶ πολλὴ μὲν ἡ θλίψις, ὀλίγη δὲ ἡ ἀπόλαυσις· διότι τοῖς ἔχουσιν αὐτὰ καὶ τοῖς μὴ ἔχουσιν αὐτά, ἀλλ' ἔχειν ἐπιθυμοῦσιν, πᾶσαν θλίψιν προξενοῦσι, καίπερ οὐκ ἔστι κακὸν οὐδέν, ἀλλ' ἡ τούτων παράχρησις, ὡς εἴρηται· οὐ γὰρ ἵνα κλέπτωμεν, καὶ ἁρπά-

Digitized by Google

ζωμεν, καὶ χεῖρας ἐπ᾽ ἀλλήλων ἐκτείνωμεν κακῶς ἐγένοντο ἡμῖν χεῖρες, καὶ πόδες, ἀλλ᾽ ἵνα ταύτας πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν κατὰ Θεὸν κτησώμεθα, εἴς τε ἐλεημοσύνην τοῖς πτωχοῖς οἱ ἀσθενέστεροι τὴν ψυχὴν πρὸς τελειότητα, καὶ πρὸς βοήθειαν τοῖς χρήσουσιν· οἱ δυνατώτεροι δὲ τὴν ψυχήν, καὶ τὸ σῶμα διὰ τῆς ἀκτημοσύνης, καὶ μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ μαθητῶν, καὶ πρὸς τὸ δοξάζειν τὸν Θεόν, καὶ θαυμάζειν τὴν κεκρυμμένην αὐτοῦ σοφίαν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν· καὶ πῶς αἱ χεῖρες αὗται, καὶ οἱ μικροὶ δάκτυλοι πρὸς πᾶσαν ἐπιστήμην, καὶ ἐργασίαν, γραφήν τε καὶ ἐπιτήδευμα εὑρίσκονται ἕτοιμοι, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ· ἐξ οὗ ἡ γνῶσις τῶν ἀναριθμήτων τεχνῶν τε, καὶ γραφῶν, σοφίας τε, καὶ ἰαματικῶν φαρμάκων, γλωσσῶν τε, καὶ γραμμάτων διαφόρων· καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ προγεγονότα, γινόμενά τε, καὶ γενησόμενα δι᾽ ἄκραν ἀγαθότητα ἡμῖν δεδώρηται, καὶ ἀεὶ δίδονται πρὸς τὸ ζῆσαι σωματικῶς, καὶ σωθῆναι ψυχικῶς ἐὰν κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ σκοπὸν χρησώμεθα πᾶσι τοῖς οὖσι, καὶ διὰ τούτων δοξάζωμεν αὐτὸν μετὰ πάσης εὐγνωμοσύνης· εἰδὲ μήγε ἐκπίπτομεν καὶ ἀπολύμεθα, καὶ πάντα τὰ ὄντα πρὸς θλίψιν ἡμῖν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι γίνονται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πρὸς κόλασιν αἰώνιον, ὡς προείρηται.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΑΛΗΘΟΥΣ

Ο Μὲν χάριτι Θεοῦ, λαβὼν χάρισμα διακρίσεως, ἐκ πολλῆς ταπεινοφροσύνης ὀφείλει πάσῃ δυνάμει φυλάττειν τὸ χάρισμα τοῦτο, εἰς τὸ μηδ᾽ ὅλως ἀδιακρίτως τι ποιεῖν, ἵνα μὴ ἐν γνώσει ἐξ ἀμελείας πταίων μείζονα τὴν κατάκρισιν ἐμποιεῖ ἑαυτῷ· ὁ δὲ μὴ λαβὼν τὸ χάρισμα τοῦτο, ἔτι ὀφείλει μηδ᾽ ὅλως νόημα στῆσαι, ἢ λόγον ἢ ἔργον, ἐκτὸς ἐρωτήσεως, πίστεώς τε βεβαίας, καὶ προσευχῆς καθαρᾶς, ὧν χωρὶς εἰς διάκρισιν ἀψευδῶς ἀνελθεῖν οὐ δύναται· αὕτη μὲν γὰρ γεννᾶται ἐκ ταπεινοφροσύνης· γεννᾷ δὲ τῷ ἔχοντι αὐτήν, διόρασιν· ὥς φασι Μωϋσῆς τε καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· ἵνα ὁ ἔχων προβλέπῃ τὰ κεκρυμμένα τοῦ ἐχθροῦ μηχανήματα, καὶ ἐκκόπτῃ τὰς ἀφορμὰς αὐτῶν πρὸ καιροῦ, κατὰ τὸν Δαβίδ· καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου. Σημεῖα δὲ τῆς μὲν διακρίσεως τὸ ἀψεύστως γινώσκειν τὰ καλὰ καὶ τὰ ἐναντία· ἔπειτα καὶ τὸ θεῖον βούλημα εἰδέναι ἐν πᾶσι τοῖς ἐπιτηδεύμασι· τῆς δὲ διοράσεως, τὸ γινώσκειν τά τε ἴδια πταίσματα, πρὶν εἰς τὸ ἔργον φθάσωσι, καὶ τὰ κατὰ κλοπὴν γινόμενα ὑπὸ τῶν δαιμόνων· ἔπειτα καὶ τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς μυστήρια· καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς κτίσμασιν· ἔχει μὲν καὶ ἡ τούτων μήτηρ ταπείνωσις σημεῖον, ὡς προείρηται περὶ ἑαυτῆς, γινώσκεται δὲ ἐκ τούτου· εἰ μὲν γάρ ἐστι ταπεινόφρων, ὀφείλει πᾶσαν ἀρετὴν ἔχειν, καὶ ὡς μείζονα χρεωστῶν, ὑπὸ κάτω πάσης κτίσεως εἶναι ἐν ἀληθείᾳ πιστεύειν· εἰ δὲ μὴ οὕτως διάκειται, αὐτὸ τοῦτο πληροφορία ἐστίν, ὅτι χείρων πάσης τῆς κτίσεως ὑπάρχει, κἂν ἰσάγγελον πολιτείαν δοκῇ ἔχειν· ἐπεὶ ὁ κατὰ ἀλήθειαν Ἄγγελος οὐκ ἠδύνατο μετὰ τοσαύτας ἀρετάς, καὶ σοφίαν ἀρέσαι τῷ ποιητῇ, ταπεινώσεως δίχα· τί λοιπὸν ἔχει εἰπεῖν ὁ οἰόμενος εἶναι Ἄγγελος, ἐκτὸς ταπεινώσεως, τῆς πάντων τῶν ὄντων καὶ ἐσομένων ἀγαθῶν αἰτίας; ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ διάκρισις ἡ φωτίζουσα τὰ πέρατα· ἧς χωρὶς πάντα εἰσὶ ζοφώδη. Φῶς γάρ ἐστι καὶ λέγεται, καὶ διὰ τοῦτο πρὸ παντὸς λόγου καὶ ἐπιτηδεύματος χρῄζομεν τούτου τοῦ φωτός, ἵνα τὰ λοιπὰ ὁρῶντες θαυμάζωμεν, θαυμάζομεν δὲ καὶ τὸν Θεὸν πῶς ἐν τῇ πρώτῃ καὶ κυρίᾳ τῶν ἡμερῶν πρῶτον τὸ φῶς ἐποίησεν, ἵνα μὴ τὰ γινόμενα μετὰ τούτου ἀθεώρητα μένωσιν ὡς οὐκ ὄντα, φησὶν ὁ ἐκ Δαμασκοῦ· φῶς μὲν ὡς προείρηται ὑπάρχει ἡ διάκρισις, ἀναγκαιοτέρα δὲ πάντων τῶν χαρισμάτων ἐστὶν ἡ ἐκ ταύτης γεννηθεῖσα διόρασις· τί γὰρ ἀναγκαιότερον τοῦ βλέπειν τινὰ τὰς κλοπὰς τῶν δαιμόνων καὶ φυλάττειν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ συνεργούσης τῆς χάριτος; ἀναγκαιοτέρα δὲ πάλιν πασῶν τῶν ἐργασιῶν ἡ καθαρότης τῆς συνειδήσεως, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ. καὶ ὁ ἁγιασμὸς τοῦ σώματος, οὗ χωρίς, οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΑΠΟΓΙΝΩΣΚΕΙΝ ΕΙ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑ ΠΤΑΙΕΙ ΤΙΣ

Πλὴν οὐ δεῖ ἀπογινώσκειν ἡμᾶς, μὴ ὄντας ὡς δεῖ εἶναι· κακὸν μὲν ὅτι ἥμαρτες ἄνθρωπε· τί δὲ τὸν Θεὸν ἀδικεῖς, καὶ ἔχεις αὐτὸν ἐξ ἀγνωσίας ἀδύνατον; μὴ γὰρ τὸ σῶσαί σου τὴν ψυχὴν ἀδυνατεῖ ὁ τοσοῦτον κόσμον, ἐν ὁρᾷς διὰ σὲ πεποιηκώς; εἰ δὲ λέγεις, ὅτι μᾶλλον καὶ τοῦτο κατάκρισίς μού ἐστιν, ὥσπερ καὶ ἡ αὐτοῦ συγκατάβασις, μετανόησον, καὶ δέχεταί σου τὴν μετάνοιαν, ὡς τοῦ ἀσώτου, καὶ τῆς πόρνης· εἰδὲ οὐδὲ τοῦτο δύνασαι, ἀλλ' ἐκ συνηθείας πταίεις εἰς ἅπερ κἂν μὴ βούλεσαι, ἔχε ταπείνωσιν ὡς ὁ τελώνης, καὶ ἀρκεῖ σοι εἰς σωτηρίαν· ὁ γὰρ ἀμετανοήτως ἁμαρτάνων, καὶ μὴ ἀπογινώσκων, ἐξ ἀνάγκης ὑπὸ κάτω πάσης κτίσεως ἑαυτὸν ἔχει, καὶ οὐ τολμᾷ κατακρίναι, ἢ μέμψασθαί τινα ἄνθρωπον. Ἀλλὰ μᾶλλον θαυμάζει τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν· καὶ εὐγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτην εὑρίσκεται, καὶ ἄλλα πολλὰ καλὰ ἔχειν δύναται, καὶ εἰ τῷ διαβόλῳ εἰς τὸ ἁμαρτάνειν ὑπόκειται, ἀλλ' οὖν πάλιν διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ παρακούει τὸν ἐχθρόν, εἰς τὸ ἀπογινώσκειν ὠθοῦντα αὐτόν, καὶ ἐκ τούτου μέρος τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ἔχων εὐγνωμοσύνην, εὐχαριστίαν, ὑπομονήν, φόβον Θεοῦ, τὸ μὴ κρίνειν, ἵνα μὴ κριθῇ, ἅ τινα ἀναγκαῖά εἰσι πάνυ· ὡς φησιν ὁ Χρυσόστομος περὶ τῆς γεέννης, ὅτι σχεδὸν εὐεργετεῖ ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅτι διὰ ταύτης μὲν πολλοὶ εἰς τὴν βασιλείαν εἰσέρχονται, διὰ δὲ τῆς βασιλείας ὀλίγοι, ἀλλὰ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ· ἡ μὲν διώκει τῷ φόβῳ, ἡ δὲ ἀγκαλίζεται, καὶ δι' ἀμφοτέρων σωζόμεθα, χάριτι Χριστοῦ· ὥσπερ γὰρ οἱ πολεμούμενοι ὑπὸ πολλῶν παθῶν ψυχικῶν, καὶ σωματικῶν, ἂν ὑπομένωσι, καὶ οὔτε παραδίδουσι τὸ αὐτεξούσιον ἐξ ἀμελείας, οὔτε ἀπογινώσκουσι, στεφανοῦνται· οὕτω καὶ ὁ εὑρὼν ἀπάθειαν μετὰ ἀδείας καὶ κουφισμοῦ, ἐκπίπτει ταχέως, ἂν μὴ ὁμολογῇ τὰς χάριτας ἀεὶ ἐν τῷ μηδ' ὅλως τινὰ κατακρῖναι· εἰ δὲ τοῦτο τολμήσειεν, ἐμφαίνων, ὅτι ἰδίᾳ δυνάμει τὸν πλοῦτον ἑαυτῷ περιεποιήσατο, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος· καὶ ὡς μέγαν κίνδυνον ἔχει ὁ ἐμπαθὴς ἔτι, καὶ ἄμοιρος φωτισμοῦ γνώσεως, ἂν ἄρχῃ τινων, φησίν ὁ Δαμασκηνός· οὕτω καὶ ὁ λαβὼν ἀπάθειαν παρὰ Θεοῦ, καὶ πνευματικὴν γνῶσιν, ἂν μὴ καὶ ἄλλας ὠφελήσῃ ψυχάς. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο συμφέρει τῷ ἀσθενεῖ, ὡς ἡ φυγὴ εἰς τὴν ἡσυχίαν· οὐδὲ τῷ ἐμπαθεῖ, καὶ ἀγνώσνῳ, ὡς ἡ ἐν αὐτῇ ὑποταγή· οὐδὲ κρεῖττον τοῦ γνῶναι τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, καὶ ἀγνωσίαν· οὐδὲ χεῖρον τοῦ ταῦτα ἀγνοεῖν· οὐδὲ οὕτω μισητὸν ἄλλο πάθος, ὡς ἡ ὑπερηφανία· οὐδὲ καταγέλωτος ἄξιον, ὡς ἡ φιλαργυρία, αὕτη ῥίζα παντων τῶν κακῶν· διότι τὰ ἐκ τοῦ μετάλλου τῆς γῆς μετὰ πολλοῦ κόπου χρήματα ἀνύσαντες ἄνθρωποι, εἰς τὴν γῆν πάλιν ἀργὰ τιθέασιν· διὰ τοῦτό φησιν ὁ Κύριος, Μὴ θησαυρίζετε ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πάλιν. Ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν ἐστιν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν· ὁ γὰρ ἀνθρώπινος νοῦς· ἐν οἷς χρονίζει, τῷ πόθῳ ἕλκεται ὑπὸ τῆς συνηθείας, εἴτε εἰς τὰ γήϊνα πράγματα, εἴτε εἰς τὰ πάθη, εἴτε εἰς τὰ οὐράνια, καὶ αἰώνια ἀγαθά· ἡ συνήθεια δὲ χρονίζουσα φύσεως ἰσχὺν λαμβάνειν πέφυκε, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὅταν δὲ ἀσθενῇ τις, τότε μάλιστα ὀφείλει προσέχειν τῆς συνειδήσεως τῷ μαρτυρίῳ, ἵνα ἐκ πάσης κατακρίσεως ἐλευθερώσῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, μήπως τὸ τέλος φθάσῃ τῆς ζωῆς, καὶ μέλλει μεταμελεῖσθαι ἀνόητα, καὶ θρηνεῖν αἰώνια. Ὁ τοίνυν μὴ δυνάμενος ὑπὲρ Χριστοῦ αἰσθητὸν θάνατον ὑπομεῖναι ὡς ἐκεῖνος, κἂν τὸν κατὰ προαίρεσιν, ὑπομένειν δεῖ νοητῶς· καὶ ἔσται μάρτυς κατὰ συνείδησιν, ἐν τῷ μὴ ὑποταγῆναι τοῖς πολεμοῦσιν αὐτὸν δαίμοσιν, ἢ θελήμασιν, ἀλλὰ νικᾷν αὐτούς· ὥσπερ οἱ Ἅγιοι Μάρτυρες, καὶ οἱ Ὅσιοι Πατέρες· ὅτι οἱ μέν, αἰσθητῶς, οἱ δὲ νοητῶς ἐμαρτύρησαν· μικρὸν τοίνυν βιασθείς, περιεγένετό τις τοῦ ἐχθροῦ· ἢ μικρὸν ἀμελήσας, καὶ σκοτισθεὶς ἀπώλετο.

Digitized by Google

ΣΥΝΤΟΜΙΑ ΠΡΟΣ ΚΤΗΣΙΝ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΧΗΝ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

Οὐδὲν οὕτω, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, σκοτίζειν τὴν διάνοιαν πέφυκεν, ὡς ἡ πονηρία· οὐδὲ φωτίζειν τὸν νοῦν, ὡς ἡ ἀνάγνωσις ἐν ἡσυχίᾳ· οὐδὲ πρὸς σύντομον πόνον ψυχῆς, ὡς ἡ τοῦ θανάτου ἔννοια πέφυκεν· οὐδὲ ἀφανὴς προκοπή, ὡς ἡ αὐτομεμψία, καὶ ἐκκοπὴ τῶν οἰκείων θελημάτων, οὐδὲ ἀφανὴς ἀπώλεια, ὡς ἡ οἴησις, καὶ ἡ αὐταρέσκεια· οὐδὲ πρόξενος ἀποστροφῆς Θεοῦ, καὶ παιδεύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὁ γογγυσμός· οὐδὲ εὔκολος εἰς τὸ ἁμαρτάνειν, ὡς ἡ σύγχυσις, καὶ ἡ πολυλογία· οὐδὲ σύντομον πρᾶγμα πρὸς κτῆσιν ἀρετῆς, ὡς ἡ μόνωσις, καὶ ἡ σύννοια. οὐδὲ πρὸς εὐγνωμοσύνην, καὶ εὐχαριστίαν, ὡς ἡ μελέτη τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν· οὐδὲ πρὸς αὔξησιν τῶν εὐεργεσιῶν, ὡς αἱ τούτων εὐφημίαι· οὐδὲ σωτηρίαν ἀκούσιον προσφέρειν εἴωθεν, ὡς οἱ πειρασμοί· οὐδὲ σύντομος ὁδὸς πρὸς τὸν Χριστόν, ἤτοι πρὸς τὴν ἀπάθειαν, καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Πνεύματος, ὡς ἡ ὁδὸς ἡ Βασιλικὴ ἡ ἀπέχουσα τῶν ὑπερβολῶν καὶ ἐλλείψεων ἐν πᾶσιν· οὐδὲ ἄλλη ἀρετὴ δύναται καταλαβεῖν τὸ θεῖον θέλημα, ὡς ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ τὸ καταλιπεῖν πᾶν νόημα, καὶ θέλημα ἴδιον· οὐδὲ συνεργὸς εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, ὡς ἡ καθαρὰ προσευχή· οὐδὲ ἐμπόδιον πρὸς κτῆσιν ἀρετῶν, ὡς ὁ περισπασμός, καὶ μετεωρισμὸς τῆς διανοίας, κἂν λίαν μικρὸς ᾖ. Ὅσην γὰρ καθαρότητα ἔχει τις, τοσοῦτον φαίνεται πταίειν πολλὰ ἐκ τοῦ βλέπειν, καὶ ὅσον πολλὰ πταίει, σκοτίζεται, κἂν φαίνηται ἔχων καθαρότητα· καὶ πάλιν· ὅσην γνῶσιν ἔχει τοσοῦτον φαίνεται ἄγνωστος, καὶ ὅσον ἀγνοεῖ τις τὴν ἑαυτοῦ ἀγνωσίαν, καὶ τὴν ἐκ μέρους πνευματικὴν γνῶσιν, τοσοῦτον δοκεῖ γνωστικὸς εἶναι· καὶ ὅσον ὑπομένει τὰς θλίψεις ὁ ἀθλητής, τοσοῦτον νικήσει τὸν ἐχθρόν· καὶ ὅσον ἀγωνίζεταί τις ποιῆσαί τις ἀγαθὸν μίαν ἡμέραν, τοσοῦτον χρεωστεῖ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, φησὶν ὁ ἅγιος Μάρκος· ἂν αὐτοῦ ᾖ ἡ δύναμις καὶ ἡ προθυμία δηλαδή· ἡ δὲ χάρις ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο ὅταν ἦλθεν ἡ χάρις ἐδύνατο, τί καύχημα ἔχει ὁ τοιοῦτος; ὅτι οἴεταί τι ποιεῖν ἀγαθὸν ἀφ' ἑαυτοῦ δύνασθαι, καὶ τοὺς μὴ δυναμένους κατακρίνων ἀδίκως· ὁ γὰρ τὸν πλησίον τι ἀπαιτῶν, ἑαυτοῦ μᾶλλον ὀφείλει ἀπαιτεῖν δικαιότερον· ὥσπερ γὰρ οὖν οἱ ἁμαρτάνοντες ὀφείλουσιν, ὡς παροργίσαντες τὸν Θεόν, οὕτω καὶ οἱ σκεπασθέντες ὑπὸ τῆς χάριτος αὐτοῦ διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, καὶ ἑτοιμότητα πρὸς ἀπόγνωσιν, ὀφείλουσι τρέμειν μᾶλλον ὡς πολλὰ χρεωστοῦντες· καὶ ὥσπερ μέγας ἐστὶ κρημνός, ἡ ἄγνοια τῶν γραφῶν, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνειος, οὕτω μεῖζόν ἐστι κακόν, ἡ ἐν γνώσει παράβασις, καὶ μείζων ἐστὶ ἡ εὐεργεσία τῆς ψυχῆς διὰ λόγου, ἢ τῆς προσευχῆς. Καὶ ὅταν ὑπομείνῃ τις τὸν πλησίον, ἵνα μὴ θλίβηται ὁ ἀδικῶν αὐτόν. Ἀλλ' ὅπως ἀναπαύσῃ αὐτοῦ τὸ θέλημα ἐν τῷ καιρῷ τῆς ταραχῆς αὐτοῦ, φησὶν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, ποιῶν ἔλεος μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, βαστάζων αὐτοῦ τὸ βάρος, καὶ εὔχεται ὑπὲρ αὐτοῦ ποθῶν αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν, καὶ εἴτι ἄλλο ἐστὶν ἀγαθόν, σωματικόν τε καὶ ψυχικόν, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ καθαρὰ ἀνεξικακία, ἡ καθαίρουσα τὴν ψυχήν, καὶ ἀνάγουσα αὐτὴν πρὸς Θεόν. Ὅτι ἡ θεραπεία τοῦ ἀνθρώπου, κρείττων ἐστὶ πάσης ἐργασίας, καὶ ἀρετῆς· οὐδὲ γὰρ μεῖζον καὶ τελειώτερον τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης ἐν ἀρεταῖς· σημεῖον δὲ ταύτης οὐ μόνον τὸ μὴ ἔχειν τι πρᾶγμα, ὅπερ ἄλλος δέεται, ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπομένειν μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ ταῦτα ὡς χρέος λογίζεσθαι· καὶ εἰκότως· χρεωστεῖ γὰρ οὐ μόνον τὸν πλησίον μέχρι θανάτου φιλεῖν, διὰ τὸ τῆς φύσεως δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκχυθὲν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέρτιμον αἷμα τοῦ ἐντειλαμένου Χριστοῦ. Μὴ γίνου φίλαυτος, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, καὶ ἔσῃ φιλόθεος· μὴ γίνου αὐτάρεσκος, καὶ ἔσῃ φιλάδελφος· αὕτη μὲν οὖν ἐκ τῆς ἐλπίδος γίνεται. Ἐλπὶς δέ ἐστι τὸ ἀδιαστάκτως πιστεύειν ἐκ πάσης διανοίας, ὅτι πάντως τεύξεται τοῦ ἐλπιζομένου· καὶ αὕτη πάλιν ἐκ τῆς βεβαίας πίστεως γεννᾶται, ὅτι τὸ μηδόλως φροντίδα ποιεῖν τινα περὶ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, ἢ θανάτου, ἀλλὰ πᾶσαν μέριμναν εἰς τὸν Θεὸν ἐᾶσαι, ὡς προείρηται, περὶ τοῦ θέλοντος τυχεῖν τῆς ἀπαθείας τῶν σημείων, ὧν ἡ πίστις θεμέ-

Digitized by Google

λιον ὑπάρχει· ἣν ὁ ἔχων λογίζεσθαι ὀφείλει, ὅτι ὥσπερ τὰ πάντα ἐποίησεν ὁ Θεός, καὶ ἡμᾶς μετὰ πάντων, ἐκ μὴ ὄντων, δι' ἄκραν ἀγαθότητα, οὕτω πάντως καὶ τὴν ψυχήν, καὶ τὸ σῶμα οἰκονομῆσαι ἔχει, ὡς οἶδεν αὐτός.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ ΚΤΑΤΑΙ ΤΙΣ ΤΗΝ ΑΛΗΘΗ ΠΙΣΤΙΝ

Πλὴν ὁ ταύτης ποθῶν τὴν κτῆσιν (ἥτις ἐστὶ θεμέλιον πάντων τῶν ἀγαθῶν, καὶ θύρα τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, καὶ νίκη ἀκόπωτος τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀναγκαιοτέρα πάσης ἀρετῆς, καὶ πτερὰ τῆς προσευχῆς, καὶ ἐνοίκησις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ψυχῇ)· χρεωστεῖ ὑπομένειν πᾶσαν δοκιμήν, ἣν μέλλει δοκιμασθῆναι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων λογισμῶν, ὧν οὐδεὶς δύναται κατανοεῖν, μήτε λέγειν τι περὶ τούτων, ἢ εὑρεῖν, εἰ μὴ ὁ εὑρετὴς τῆς κακίας διάβολος· ἀλλὰ θαρσείτω ὁ τοιοῦτος, ὅτι ἂν περιγένηται τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ πειρασμῶν μετὰ βίας πολλῆς, καὶ κατέχῃ τὸν νοῦν αὐτοῦ, τοῦ μὴ ἐνδοῦναι τοῖς λογισμοῖς τοῖς φυομένοις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, νικῆσαι ἔχει ἐφάπαξ πάντα τὰ πάθη· ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ νικήσας, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῷ παραγενόμενος πίστιν, Χριστὸς διὰ τῆς πίστεως, περὶ τῶν τοιούτων φησὶν ὁ Κύριος, ὅτι ὁ ἔχων πίστιν, ὡς κόκκον συννάπεως καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλὰ κἂν ὁ λογισμὸς ἀσθενήσας ἐνδώσῃ, μὴ δηλιάσῃ, μηδὲ ἀπογινώσκῃ, μὴ δὲ τῆς ἰδίας ψυχῆς ἐπιγράφῃ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἀρχεκάκου· ἀλλὰ μεθ' ὑπομονῆς τὴν κατὰ δύναμιν ἐργασίαν τῶν ἀρετῶν, καὶ φυλακὴν τῶν ἐντολῶν ἐπιμελῶς ποιῶν, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ σχολῇ κατὰ Θεόν, ἐκ πάντων τῶν ἑκουσίως λογιζομένων· πᾶσαν μηχανήν, καὶ φαντασίαν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν κινήσας ὁ ἐχθρός, καὶ μὴ εὑρὼν αὐτὸν φροντίδα ποιοῦντα τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ παιγνίοις, καὶ σχήμασι, σὺν πᾶσι τοῖς νοήμασιν, οἷς καταπτήσσων δῆθεν, ὡς ἀληθῶς δεικνύων τὰ ψεύδους μεστὰ παίγνια, ἀκηδιάσας ἀναχωρῇ· καὶ λαβὼν πεῖραν ὁ ἐργάτης τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ τῆς τοῦ ἐχθροῦ ἀσθενείας, οὐκ ἔτι ὑπ' οὐδενὸς αὐτοῦ μηχανήματος θροεῖται· ἀλλὰ μετὰ χαρᾶς πᾶν εἴτι θέλει, καὶ βούλεται κατὰ Θεόν, ἀκωλύτως ποιεῖ, τῇ πίστει κραταιούμενος καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἰς ὃν πεπίστευκεν· ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος φησί. Πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι· διότι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ πολεμῶν τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' ὁ μεριμνῶν περὶ αὐτοῦ Θεὸς διὰ τῆς πίστεώς φησιν ὁ Προφήτης. Τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου καὶ τὰ ἑξῆς· οὐκ ἔτι γὰρ ὁ τοιοῦτος ὅλως περί τινος φροντίδα ποιεῖ, γινώσκων, ὅτι ἵππος ἑτοιμάζεται εἰς πόλεμον, παρὰ δὲ Θεῷ ἡ σωτηρία αὐτοῦ, φησὶν ὁ Σολομών· καὶ διὰ ταύτης πάντων κατατολμᾷ· ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· κτῆσαι πίστιν ἐν σεαυτῷ, ἵνα καταπατήσῃς τοὺς ἐχθρούς σου· οὐδὲ γὰρ ὡς αὐτεξούσιος διάγει, ἀλλ' ὡς κτῆνος ἀγόμενος τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ· ὥς φησιν ὁ Προφήτης· κτηνώδης ἐγεννήθην παρὰ σοί, κἀγὼ διὰ παντὸς μετὰ σοῦ· βούλει μέ, φησιν, ἀναπαῦσαι διὰ τῆς σῆς γνώσεως, οὐκ ἀντιλέγω· θέλεις πάλιν, ταπεινώσεως χάριν πειρασμοὺς παραχωρεῖν με ἔχειν, ὡσαύτως εἰμὶ μετὰ σοῦ, οὐκ ἔχω τι ποιῆσαι ὅλως ἀπ' ἐμαυτοῦ· ἐκτός σου γὰρ οὐκ ἐγενόμην ἐκ μὴ ὄντος, οὐδὲ ζῆσαι, ἢ σωθῆναι δύναμαι εἴτι βούλει τὸν σὸν πλάσμα ποίησον· πιστεύω δέ, ὅτι ἀγαθὸς ὤν, ἀγαθά μοι οἰκονομῆσαι ἔχεις, κἂν πρὸς τὸ συμφέρον οὐ γινώσκω ταῦτα, ἀλλ' οὔτε ἄξιός εἰμι τοῦ γνῶναι, οὐδὲ αἰτοῦμαι τοῦ μαθεῖν, ἵνα ἄνεσιν ἔχω, ἴσως οὐ συμφέρει μοι, οὐδὲ κουφισμὸν πολέμου τινὸς παρακαλέσαι τολμῶ, εἰ καὶ ἀσθενῶ, καὶ ἐν πᾶσι καταπονοῦμαι, ὅτι οὐ γινώσκω ποῖον συμφέρει. Σὺ οἶδας πάντα, καὶ ὡς οἶδας ποίησον· μόνον μὴ ἀστοχήσω, εἴτι κἂν γένηται· ἀλλὰ κἂν θέλω, κἂν μὴ θέλω, σῶσόν με, καὶ τοῦτο εἰ ἀρεστόν σοι ἐστίν· ἐγὼ τοίνυν πρᾶγμα οὐκ ἔχω· ἐνώπιον σου εἰμί, ὡς ἄψυχός τις· τὴν ψυχήν μου εἰς τὰς ἀχράντους σου χεῖρας παρατίθημι ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· σὺ μὲν πάντα δύνασαι, καὶ πάντα γινώσκεις, καὶ πᾶν ἀγαθὸν πᾶσι θέλεις, καὶ ποθεῖς ἀεὶ τὴν σωτηρίαν μου, καὶ δῆλον ἐκ πασῶν τῶν εὐεργεσιῶν, ὧν ἐποίησας, καὶ ποιεῖς ἀεὶ μεθ' ἡμῶν κατὰ χάριν, φανερῶς καὶ ἀφανῶς, ὧν ἴσμεν, καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ὑπὲρ νοῦν συγκαταβάσεώς σου πρὸς ἡμᾶς, Υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ δέ τίς εἰμι, ὅτι τολμῶ ἀναγγέλειν σοι καρδιογνῶστα; ἀλλ' ἵνα ἐμαυτῷ γνωρίσω, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ὅτι πρὸς σὲ καταφεύγων τὸν λιμένα τῆς σω-

?

Digitized by Google

τηρίας μου, ταῦτα λέγω· ἰδοὺ γὰρ ἔγνων ὑπὸ τῆς χάριτός σου, ὅτι Θεός μου εἶ σύ, καὶ οὐκ ἔτι πολλὰ τολμῶ λέγειν, ἀλλὰ νοῦν μόνον ἀργόν, κωφόν τε, καὶ ἄλαλον παραστῆσαί σοι βούλομαι, οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις σου τὸ πᾶν ἐργάζεται· οὐ γὰρ οἶδα ἐμαυτόν ποτε ἀγαθὸν τοιαῦτα, ἀλλὰ πλήθη κακῶν ἀεί, ὑπὲρ ὧν τὸ δουλικὸν σχῆμα προσπίπτων σοι δεικνύω, ὅτι μετανοεῖν με ἠξίωσας, καὶ ὅτι δοῦλος σου εἰμὶ καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου· ἀλλὰ μὴ ἐάσῃς με Κύριέ μου, Κύριε, Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεός μου, ποιεῖν ἢ λαλεῖν ἢ λογίζεσθαι ἅπερ οὐ θέλεις· ἀρκεῖ μοι γὰρ τὸ πλῆθος τῶν τοσούτων προγενομένων μου ἁμαρτιῶν, ἀλλ' ὡς θέλεις ἐλέησόν με· ἥμαρτον, ἐλέησόν με ὡς οἶδας· πιστεύω Κύριε, ὅτι ἐπακούεις μου τῆς ἐλεεινῆς ταύτης φωνῆς· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ, ὁ χαρισάμενός μοι μετὰ τὸ εἶναι, καὶ τὸ εἶναί με χριστιανόν· μέγα μοί ἐστίν, φησίν ὁ Καρπάθιος, ὅτι ἐκλήθην Μοναχὸς καὶ χριστιανός, ὡς εἶπας Κύριε πρός τινα τῶν δούλων σου, ὅτι μέγα σοι ἐστίν, ὅτι ἐκλήθη ἐπὶ σοὶ τὸ ὄνομά μου· κρεῖττόν μοι ἔστι τοῦτο ὑπὲρ πάσας τὰς βασιλείας τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, μόνον μὴ ἀποτύχω τῆς κλήσεως τοῦ γλυκυτάτου ὀνόματός σου. Δέσποτα πολυέλαιε εὐχαριστῶ σοι καὶ τὰ ἑξῆς, ὡς προεγράφη· ὥσπερ οὖν ἄλλα ἀναγνώσματα πρέπουσι τῷ πρακτικῷ, καὶ ἄλλα ῥήματα, καὶ δάκρυα, καὶ εὐχή· οὕτω καὶ ἄλλη πίστις αὕτη παρὰ τὴν πρώτην τὴν γεννῶσαν τὴν ἡσυχίαν, ἐκείνη μὲν πίστις τῆς ἀκοῆς, αὕτη δὲ τῆς θεωρίας, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαὰκ ἡ δὲ θεωρία τῆς ἀκοῆς ἀσφαλεστέρα· ἐκ γὰρ τῆς φυσικῆς γνώσεως γεννᾶται ἡ πρώτη καὶ κοινὴ τῶν ὀρθοδόξων πίστις, ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ κατὰ Θεὸν σχολή, ὡς εἴρηται ἡ νηστεία, καὶ ἀγρυπνία, ἡ ἀνάγνωσις, ἡ ψαλμῳδία, ἡ προσευχή, καὶ ἐρώτησις τῶν ἐμπείρων· καὶ ἐκ τούτων πάντων γεννῶνται αἱ ἀρεταὶ τῆς ψυχῆς, ἤτοι ἡ τῶν ἐντολῶν καὶ ἠθῶν φυλακή, καὶ κατάστασις, δι' ὧν ἡ μεγάλη πίστις, ἐλπίς, καὶ τελεία ἀγάπη, ἡ ἁρπάζουσα τὸν νοῦν πρὸς τὸν Θεόν, ὡς εἴρηται, ἐν τῇ προσευχῇ, ὅταν τὶς ἑνοῦται τῷ Θεῷ νοερῶς, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Νεῖλος, τὰ ῥήματα δὲ τῆς προσευχῆς ἅπαξ ἐγράφη, ἵνα ἀεὶ τὴν αὐτὴν εὔχηται ὁ βουλόμενος τὸν νοῦν αὐτοῦ ἀκίνητον παραστῆσαι ἐνώπιον τῆς Ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, ὡς ὁρᾶσθαι, εἰ καὶ ὁρᾷν τι τὸ παράπαν ἀδύνατον, ἀλλὰ ἀνείδεον, ἀσχημάτιστον, ἄχροον ἀτάραχον, ἀπερίσπαστον, ἀκίνητον, ἄϋλον, μηδενὸς ὅλως τῶν ἐν πάσῃ τῇ κτίσει νοουμένων καὶ κατανοουμένων, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ βαθείᾳ, καὶ τελείᾳ ἀταραξίᾳ προσομιλεῖν τῷ Θεῷ, καὶ τὴν Ἁγίαν αὐτοῦ μνήμην ἔχειν καὶ μόνην, ἄχρις ἂν φθάσῃ εἰς τὴν ἁρπαγὴν τοῦ νοός, μετὰ τοῦ καταξιωθῆναι αὐτὸν λέγειν, ὡς δεῖ, τὴν τοῦ Κυρίου εὐχήν, ἤτοι τὸ Πάτερ ἡμῶν· ὥσπερ ὁ Ἅγιος Φιλήμων, ἡ ἁγία εἰρήνη μετὰ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, Μαρτύρων τε καὶ Ὁσίων εἶπον. Τὸ δὲ τούτων ἐκτός, χλεύη ἐστὶν ἐξ οἰήσεως γινομένη· ἀόριστον γὰρ τὸ θεῖον, καὶ ἀπερίγραπτον, καὶ ὁ γενόμενος ἐν ἑαυτῷ νοῦς, οὕτω δεῖ εἶναι, ἵνα καὶ χάριν ἀξιωθῇ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ἀπὸ εἴδους, ἀλλὰ διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος· διὰ τοῦτο χρονίζειν ὀφείλομεν ἐν τῇ ἀσκήσει, ἵνα τῷ πολλῷ χρόνῳ ὁ νοῦς ἐπὶ τὰ θεῖα τῷ πόθῳ ἕλκηται ἐκ τῆς συνηθείας· ὅτι ἐὰν μὴ εὕρῃ ὁ νοῦς ἄλλο τι μεῖζον τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, οὐχ ἕλκει τὴν ἐπιθυμίαν ἐπὶ τοῦτο, καὶ καταλείπειν ἅπερ ἐκ τῆς πολυχρονίας ἐσυνήθισεν· ὥσπερ οὖν οἱ φιλάνθρωποι καὶ ἀπαθεῖς οὐ κατὰ πολὺ βλάπτονται ἀπὸ τῶν πραγμάτων τοῦ βίου, διότι καλῶς ταῦτα οἰκονομοῦσιν· οὕτω καὶ οἱ ἔχοντες τὰ μεγάλα χαρίσματα, διότι τῷ Θεῷ ἐπιγράφουσι τὰ κατορθώματα.

ΟΤΙ ΜΑΛΛΟΝ ΣΥΜΦΕΡΕΙ ΤΟΙΣ ΕΜΠΑΘΕΣΙΝ Η ΗΣΥΧΙΑ

Πᾶσι μὲν συμφέρει ἡ ἡσυχία, καὶ ἡ φυγὴ τῶν πραγμάτων τε καὶ ἀνθρώπων, ἐπὶ πλεῖον δὲ τοῖς ἐμπαθέσι, καὶ ἀσθενέσιν· ὅτι οὐ δύναται ὁ νοῦς ἐκ μόνης πράξεως τῆς ἔξωθεν, ἀπαθὴς γενέσθαι, ἐὰν μὴ διαδέχωνται αὐτὸν πολλαί, καὶ πνευματικαὶ θεωρίαι· οὐδὲ ὁ περισπασμός, καὶ τὸ ἄρχειν ἀβλαβῶς παρέρχεταί τινα, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀπὸ τῆς φυγῆς ἀπάθειαν κτήσηται· ἡ δὲ μέριμνα τοῦ βίου, καὶ ἡ σύγχυσις καὶ τοὺς τελείους βλάπτειν εἴωθε, καὶ τοὺς ἀπαθεῖς· οὐδὲν γὰρ ὄφελος γίνεται φησὶν ὁ Χρυσόστομος, ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, δίχα τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς· οὐδὲ ἡ ἄνωθεν ῥοπὴ

Digitized by Google

ἐπὶ τὸν μὴ προαιρούμενον πάλιν παραγίνεται· ἀλλ' ἀμφοτέρων δεόμεθα καὶ θείας, καὶ ἀνθρωπίνης· καὶ πράξεως, καὶ γνώσεως· καὶ φόβου, καὶ ἐλπίδος· καὶ πένθους, καὶ παρακλήσεως· καὶ δειλίας, καὶ ταπεινώσεως· καὶ διακρίσεως, καὶ ἀγάπης, διότι, φησι, πάντα τὰ τοῦ βίου διπλᾶ εἰσίν, ἡμέρα, καὶ νύξ· φῶς, καὶ σκότος· ὑγεία, καὶ νόσος· ἀρετή, καὶ κακία· εὐχέρεια, καὶ δυσχέρεια· ζωή, καὶ θάνατος· ἵνα διὰ τῶν μὲν οἱ ἀσθενεῖς τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν, διὰ τῶν δὲ τὸ ἁμαρτάνειν φύγωμεν φόβῳ τῶν πειρασμῶν· οἱ δὲ δυνατοὶ διὰ πάντων ἀγαπῶμεν ὡς Πατέρα τὸν Θεόν, γινώσκοντες ὅτι πάντα καλὰ λίαν εἰσί, καὶ συμφερόντως ταῦτα ὁ Θεὸς οἰκονομεῖ. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἡδέων ἐγκρατεύονται, τῆς δὲ δυσχερῶν ἐφίενται εἰδότες, ὅτι διὰ μὲν τῶν, τὰ σώματα ζωογονοῦνται πρὸς δόξαν τοῦ ποιητοῦ, διὰ δὲ τῶν, αἱ ψυχαὶ πρὸς τὸ σωθῆναι βοηθήσονται, δι' ἄφατον ἔλεος Θεοῦ. Τρεῖς γάρ εἰσι καταστάσεις οἱ ἄνθρωποι, δοῦλοι, μισθωτοί, καὶ υἱοί· καὶ οἱ μὲν δοῦλοι οὐκ ἀγαπῶσι τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τοῦ πονηροῦ, φόβῳ τῶν κολάσεων, ἀπέχονται· οὐκ ἔστι μὲν τοῦτο φησὶν ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, ἀγαθόν, οὐ μέν τοι καὶ εὐάρεστον· οἱ δὲ μισθωτοί, ἀγαπῶσι τὸ ἀγαθόν, καὶ μισοῦσι τὸ πονηρὸν ἀλλ' ἐλπίδι μισθοῦ· οἱ δὲ υἱοὶ ὡς τέλειοι ὄντες, οὔτε φόβῳ τῶν κολάσεων ἀπέχονται τοῦ πονηροῦ, ἀλλ' ἰσχυρῶς τοῦτο μισοῦσιν· οὔτε πάλιν τὸ ἀγαθὸν ἐλπίδι μισθοῦ ποιοῦσιν, ἀλλ' ὡς χρέος τοῦτο λογίζονται· καὶ τὴν ἀπάθειαν φιλοῦσιν ὡς μίμημα Θεοῦ, καὶ πρόξενον τῆς αὐτοῦ ἐνοικήσεως· δι' ἧς πάσης κακίας ἀπέχονται, κἂν μὴ πρόκηται ἀπειλή. Ἐπειδὴ εἰ μὴ ἀπαθὴς γένηταί τις, οὐ καταπέμπει ὁ Ἅγιος Θεὸς τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐπ' αὐτόν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς συνηθείας ἔτι ἑλκόμενος πρὸς τὰ πάθη εὑρεθῇ· καὶ γίνεται ἔνοχος τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ μείζονα κατάκρισιν ἔχει· ἀλλ' ὅταν ἀπὸ τῆς ἕξεως τῆς ἀρετῆς μηκέτι φιλίαν ἔχῃ μετὰ τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀπὸ τῆς τῶν παθῶν συνηθείας ἕλκηται, τότε μεταλαμβάνει τὴν χάριν, καὶ οὕτως ἀκατάκριτος μένει ἐν τῷ λαβεῖν τὸ χάρισμα· διὰ τοῦτό φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, οὐκ ἀποκαλύπτει ἡμῖν ὁ Θεὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἵνα μὴ τοῦτο μαθόντες παρακούωμεν, καὶ μειζόνως κατακριθῶμεν· εἰ καὶ ὡς νήπιοι ἀγνοοῦμεν τὴν ἄπειρον αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀχαρίστους· ὁ γὰρ τὸ θεῖον, θέλημά, φησι, μαθεῖν θέλων, χρεωστεῖ ἀποθανεῖν ἀπὸ παντὸς τοῦ κόσμου, καὶ τῶν οἰκείων θελημάτων ἐν πᾶσι. Διὰ τοῦτο πᾶν πρᾶγμα ἔχον δισταγμὸν οὐκ ὀφείλει τις ποιεῖν τοῦτο, ἢ στήσειν ὡς καλόν, εἰ μήπου οὐ δύναται ζῆσαι, ἢ σωθῆναι, δίχα τούτου· καὶ λοιπὸν ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων δεῖται, τότε ἐκ βεβαίας πίστεως καὶ προσευχῆς ἡ τοιαύτη πληροφορία, πρὶν τῆς τελείας ἀπαθείας τῆς ποιούσης τὸν νοῦν ἀήττητον, καὶ ἀνίκητον, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν· ὥστε πολύς ἐστιν ὁ πόλεμος, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἀβλαβὴς διαμένει. Ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, φησιν ὁ Κύριος· καὶ ὁ Ἀπόστολος, ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι· τὸ γὰρ ἀπολέμητον εἶναί τινα, οὐκ ἔστι καλόν. Ἐπειδὴ ἀναχωροῦσιν οἱ δαίμονες πολλάκις, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, διὰ πολλῶν τρόπων, ἢ ἐνέδρας χάριν, ἢ οἰήσεως, καταλιπόντες, ἢ ἔπαρσιν, ἢ ἄλλο τι κακόν, ἀρκούμενοι ἐν τούτῳ, ὡς ἀναπληροῦν δυναμένῳ τῶν ἄλλων παθῶν τὸν τόπον· διότι, οἱ μὲν Πατέρες, φησὶ τὸ Γεροντικόν, ἐφύλαξαν τὰς ἐντολάς, οἱ δὲ μετ' ἐκείνους ἔγραψαν ταύτας, ἡμεῖς δὲ τὰ γεγραμμένα εἰς τὰς θυρίδας τεθείκαμεν· εἰδὲ καὶ ἀναγινώσκειν βουλόμεθα, οὐ σχολάζομεν κἂν εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ κατανοεῖν τὰ λεγόμενα, καὶ ποιεῖν αὐτά· ἀλλ' ἢ ὡς πάρεργον ἀναγινώσκομεν, ἢ δοκοῦμεν μέγα τι ποιοῦντες, ἐπαιρόμεθα· ἀγνοοῦντες, ὅτι μᾶλλον κατάκρισιν ἔχομεν, ἂν μὴ ἐργαζώμεθα, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος· ὁ γνούς, φησιν ὁ Κύριος, τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ καὶ τὰ ἑξῆς· ὥστε καλὴ μὲν ἡ ἀνάγνωσις, καὶ ἡ γνῶσις, ἀλλ' ὅταν πρὸς μείζονα ταπείνωσιν ἄγῃ· ὡσαύτως καὶ ἡ συμβουλή, ὅταν μὴ περιεργάζηταί τις τὸν βίον τοῦ διδασκάλου, ὥς φησιν ὁ Θεολόγος, μὴ ζήτει ἀξιοπιστίαν τοῦ διδάσκοντός σε, ἢ κηρύσσοντος· καὶ ὡς φησιν ὁ Κύριος· ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν οἱ Ἱερεῖς καὶ τὰ ἑξῆς· οὐδεμία γὰρ βλάβη τινὶ ἐρωτῶντι γίνεται, ἐκ τῶν ἔργων τοῦ διδάσκοντος αὐτόν, ἀλλ' οὔτε πάλιν ὠφέλεια, εἰ μὴ ἐργάζεται αὐτός· διότι ἕκαστος ὑπὲρ ἑαυτοῦ λόγον δώσει, ὁ μὲν διδάσκαλος ὑπὲρ τοῦ λόγου αὐτοῦ, ὁ δὲ διδασκόμενος, ὑπὲρ τῆς ἐξ ἔργων ὑπακοῆς αὐτοῦ· τὸ δὲ ἔξωθεν τούτων, παρὰ τὴν φύσιν ἐστί, καὶ κατακρίσεως ἄξιον· διότι, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Εὐστράτιος, ἀγα-

Digitized by Google

θὸς ὢν ὁ Θεὸς καὶ δίκαιος· καὶ διὰ τῆς ἀγαθότητος πᾶν ἀγαθὸν ἡμῖν χαρίζεται, ὅταν κατ' εὐγνωμοσύνην ἔχωμεν, ὡς ἀπὸ δικαίου πόρου δῆθεν διὰ τῆς εὐχαριστίας· ἀλλ' ἐὰν ἀγνώμονες φαινόμεθα, ἐκπίπτομεν τοῦ ἀγαθοῦ τῇ δικαιοκρισίᾳ τοῦ Θεοῦ· ὥστε παντὸς μὲν ἀγαθοῦ, ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης, καὶ δικαιοσύνη ἡμῖν πρόξενοι κατὰ φύσιν, κατὰ δὲ παράχρησιν, κολάσεως αἰωνίου.

ΟΤΙ ΜΕΓΑ ΑΓΑΘΟΝ Η ΑΛΗΘΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Πλήν, ἐάν τις βουληθῇ πάλιν, βάλλει ἀρχὴν διὰ τῆς μετανοίας· ἔπεσάς φησιν, ἀνάστα· καὶ πάλιν ἔπεσας, πάλιν ἀνάστα, μὴ ἀπογινώσκων ὅλως τὴν σεαυτοῦ σωτηρίαν, εἴτι κἂν γίνηται μηδὲ προδίδου σεαυτὸν ἑκουσίως τῷ ἐχθρῷ, καὶ ἀρκεῖ σοι ἡ ὑπομονὴ αὕτη σὺν τῇ αὐτομεμψίᾳ εἰς σωτηρίαν· ἦμέν, φησιν ὁ Ἀπόστολος, καὶ ἡμεῖς ποτε ἀνόητοι πορευόμενοι κατὰ τὰς ἑμαυτῶν ἐπιθυμίας καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ σὺ οὖν μὴ ἀπελπίσῃς ὅλως τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν ἀγνοῶν, δύναται γὰρ ὅσα θέλει ποιῆσαι, ἀλλ' ἔλπισον ἐπ' αὐτόν, καὶ ἓν τούτων μέλλει ποιῆσαι· ἢ ὅτι διὰ πειρασμῶν τινῶν, ἢ ἄλλων τρόπων, ὧν οἶδεν αὐτὸς τὴν σὴν διόρθωσιν γενέσθαι κατασκευάσει, ἢ δέχεταί σου τὴν ὑπομονήν, καὶ ταπείνωσιν ἀντὶ ἐργασίας· ἢ ἄλλον τρόπον ὃν οὐκ οἶδας διὰ τῆς ἐλπίδος ποιήσεται φιλανθρώπως, πρὸς τὸ σῶσαί σου τὴν ἀπαρρησίαστον ψυχήν, μόνον μὴ καταλίπῃς τὸν ἰατρόν, ἐπεὶ κακῶς μέλλεις ὑπομένειν τὸν διπλοῦν θάνατον, διὰ τὸ μὴ γινώσκειν τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ τὸν κεκρυμμένον· ὡς εἴρηται περὶ τῆς γνώσεως, καὶ νῦν ῥηθήσεται περὶ τῆς πράξεως· ὅτι μέσον ἐξ παγίδων ἐστὶ πᾶσα σωματική, καὶ ψυχικὴ πρᾶξις, δεξιὰ λέγω, καὶ ἀριστερά, ἤτοι ὑπερβολῇ καμάτων, καὶ ἐλλείψει· ἄνω, καὶ κάτω, ἐπάρσει, καὶ ἀπογνώσει· ἔσωθεν, καὶ ἔξωθεν, ἤτοι δειλίᾳ, καὶ θράσει· περὶ οὗ φησιν ὁ Θεολόγος, ὅτι, μακρὰν ἐστὶν ἀπὸ τοῦ θάρσους καθ' ὑπερβολήν, εἰ καὶ τῷ ὀνόματι παρόμοιόν ἐστι· μέσον δὲ τῶν ἐξ παγίδων ἡ σύμμετρος ἐργασία ἐν ταπεινώσει, καὶ ὑπομονῇ, θαυμάσαι δὲ χρὴ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, πῶς μετατρέπει τὰ ὄντα πάντα ἐν ἑαυτῷ, ὡς βούλεται, εἰ καὶ ἀμετάτρεπτά εἰσι, καὶ ἐν ἄλλοις οὕτω μένουσι· καὶ τούτου χάριν τὸν αὐτὸν σκοπὸν οὐ πάντες ἔχομεν περὶ τῶν ὄντων, ἀλλ' ἕκαστος ὡς θέλει χρᾶται τοῖς πράγμασιν, εἴτε καλῶς, εἴτε κακῶς· τὰ μὲν αἰσθητά, ἔργῳ· τὰ δὲ νοητά, λόγῳ, καὶ διαλογισμῷ· τέσσαρες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, θεωρίαι εἰσι, κατὰ δὲ τὸν Θεολόγον καταστάσεις, πάντες οἱ ἄνθρωποι· οἱ μὲν καλῶς ὧδε, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς οἱ ἅγιοι πάντες, καὶ οἱ ἀπαθεῖς γενόμενοι· οἱ δέ, ὧδε μόνον καλῶς, ὡς εὐεργετούμενοι ἀναξίως ψυχικῶς, ἢ σωματικῶς, διὰ τὸ μὴ ἔχειν εὐγνωμοσύνην περὶ τὸν εὐεργέτην, ὡς ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, καὶ οἱ τοιοῦτοι· ἄλλοι πάλιν ὧδε μόνον κολάζονται, ὡς οἱ μακρᾷ νόσῳ κεκρατημένοι, ὡς ὁ παράλυτος ἐκεῖνος, καὶ οἱ πειραζόμενοι εὐχαρίστως ἐξ ἰδίας γνώμης, καὶ ἕτεροι πάλιν ὧδε κἀκεῖ κολάζονται· ὡς οἱ πειραζόμενοι ἐξ ἰδίων θελημάτων, κατὰ τὸν Ἰούδαν, καὶ τοὺς τοιούτους· καὶ πάλιν τέσσαρας ἔχουσι σκοποὺς περὶ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων· οἱ μέν, μισοῦσι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ὡς οἱ δαίμονες, καὶ ἐκ κακῆς προαιρέσεως κακίζουσιν· οἱ δέ, ὡς καλὰ φιλοῦσι, πλὴν ἐμπαθῶς, ὡς τὰ ἄλογα ζῶα, μηδὲν περὶ φυσικῆς θεωρίας, ἢ εὐχαριστίας μεριμνῶντες, καὶ ἄλλοι, ὡς ἄνθρωποι φυσικῶς μετὰ γνώσεως πνευματικῆς, καὶ εὐχαριστίας· χρώμενοι πᾶσι μετ' ἐγκρατείας· ἕτεροι δὲ πάλιν ὑπερφυῶς, ὡς Ἄγγελοι, θεωροῦσι πρὸς δόξαν τοῦ ποιητοῦ πάντα, μηδὲν χρώμενοι τούτων, εἰ μὴ μόνον τὰ πρὸς τὸ ζῆν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἀναγκαῖα.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΩΝ, ΚΑΙ ΙΔΙΚΩΝ ΕΥΕΡΓΕΣΙΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.

Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν ἀεὶ τῷ Θεῷ πάντες οἱ ἄνθρωποι, ὑπέρ τε τῶν περιεκτικῶν, καὶ τῶν ἰδικῶν εὐεργεσιῶν, τῶν τε ψυχικῶν, καὶ τῶν σωματικῶν, καὶ τὰ μὲν περιεκτικά εἰσι τέσσαρα στοιχεῖα, καὶ πάντα τὰ ἐξ αὐτῶν γινόμενα, καὶ πάντα τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενα τοῦ Θεοῦ θαυμάσια, καὶ ἐξαίσια πράγμα-

τα· τὰ δὲ ἰδικά, ὅσα ὁ Θεὸς ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ δέδωκεν· εἴτε πλοῦτον πρὸς ἐλεημοσύνην, εἴτε πενίαν πρὸς ὑπομονὴν εὐχάριστον, εἴτε ἐξουσίαν πρὸς δικαιοκρισίαν, καὶ σύστασιν ἀρετῆς, εἴτε ὑποταγὴν καὶ δουλείαν πρὸς ἕτοιμον σωτηρίαν ψυχῆς, εἴτε ὑγείαν πρὸς βοήθειαν τοῖς χρήζουσι καὶ ἐργασίαν κατὰ Θεόν, εἴτε νόσον πρὸς στέφανον τῆς ὑπομονῆς, εἴτε γνῶσιν καὶ δύναμιν πρὸς κτῆσιν ἀρετῶν, εἴτε ἀδυναμίαν καὶ ἀγνωσίαν πρὸς ὑποταγὴν ἐν ἡσυχίᾳ μετὰ ταπεινώσεως καὶ φυγῆς τῶν πραγμάτων· εἴτε ἀκούσιον στέρησιν τῶν πραγμάτων, πρὸς σωτηρίαν ἑκούσιον, καὶ βοήθειαν τοῖς μὴ δυναμένοις ἐλθεῖν πρὸς τελειότητα τῆς ἀκτημοσύνης, ἢ κἂν πρὸς ἐλεημοσύνην εἴτε ἄνεσιν καὶ εὐημερίαν πρὸς τὸ ἑκουσίως ἀγωνίζεσθαι καὶ πονεῖν τὰς ἀρετάς, ὥστε ἀπαθεῖς γενέσθαι, καὶ ἄλλας σῶσαι ψυχὰς εἴτε πειρασμὸν καὶ δυσχέρειαν πρὸς τὸ ἀκουσίως σωθῆναι τοὺς μὴ δυναμένους ἐκκόψαι τὰ οἰκεῖα θελήματα. ἢ πάλιν πρὸς τελειότητα τῶν δυναμένων ὑπομεῖναι μετὰ χαρᾶς· πάντα τοίνυν τὰ εἰρημένα κἂν ἐναντία ἀλλήλων εἰσίν, ἀλλ' οὖν κατὰ χρῆσιν μὲν πάντα καλὰ λίαν· παρὰ δὲ τὴν χρῆσιν, οὐκ εἰσὶ καλά, ἀλλὰ μᾶλλον βλαβερὰ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι· κρείττων δὲ πάντων τῶν εἰρημένων ἡ τῶν θλιβερῶν ὑπομονή· καὶ ὁ καταξιωθεὶς τοῦ μεγάλου τούτου χαρίσματος ὀφείλει εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ὡς μείζονα εὐεργετηθείς· μίμημα γὰρ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων αὐτοῦ, Μαρτύρων τε, καὶ Ὁσίων ἐγένετο· διότι πολλὴν δύναμιν, καὶ γνῶσιν παρὰ Θεῷ ἔλαβε, πρὸς τὸ ἑκουσίως τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι, καὶ τῶν δυσχερῶν μᾶλλον ἐφίεσθαι δι' ἐκκοπῆς τῶν οἰκείων θελημάτων, καὶ ἀρνήσεως τῶν μὴ κατὰ Θεὸν νοημάτων, ἵνα τὰ ἀρέσκοντα Θεῷ ποιῇ, καὶ νοῇ ἀείποτε· καὶ οἱ μὲν καταξιωθέντες μετελθεῖν τὰ πράγματα κατὰ χρῆσιν, ὀφείλουσι τῷ Θεῷ μεγάλως εὐχαριστεῖν, ἐν ταπεινώσει πολλῇ. ὅτι ἀπὸ τῶν παρὰ φύσιν καὶ τῆς παραβάσεως τῶν ἐντολῶν ἠλευθερώθησαν, χάριτι Θεοῦ· ἡμεῖς δὲ οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς καὶ παραχρώμενοι τοῖς πράγμασιν, ὡς παρὰ φύσιν ποιοῦντες, τρέμειν ὀφείλομεν, καὶ μεγάλως εὐχαριστεῖν τῷ εὐεργέτῃ μετὰ πάσης εὐγνωμοσύνης, θαυμάζοντες αὐτοῦ τὴν ἄφατον μακροθυμίαν, ὅτι καὶ παρακούοντες αὐτοῦ τὰς ἐντολὰς καὶ παραχρώμενοι τοῖς πράγμασι, καὶ τὰς δωρεὰς αὐτοῦ ἀποστρεφόμενοι, ἀνέχεται ἡμῶν τὴν ἀγνωμοσύνην, καὶ εὐεργετῶν ἡμᾶς οὐ διαλαμπάνει, ἀλλ' ἀναμένει τὴν ἐπιστροφὴν ἡμῶν καὶ μετάνοιαν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς· ὥστε εὐχαριστεῖν αὐτῷ ὀφείλομεν πάντες οἱ ἄνθρωποι, ὡς εἴρηται· ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε· καὶ ἐκ τούτου γίνεται ἕτερον ῥῆμα τοῦ Ἀποστόλου, ὥς φησιν· ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἤτοι τὸ ἔχειν μνήμην Θεοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, τόπῳ, τε καὶ πράγματι· ὅτι εἴτι δ' ἂν ποιῇ τις, ὀφείλει ἔχειν τὴν μνήμην τοῦ ποιητοῦ τοῦ τυχόντος πράγματος· οἷον βλέπεις τὸ φῶς, μὴ ἐπιλάθῃ τὸν τοῦτό σοι δωρησάμενον· βλέπεις οὐρανὸν καὶ γῆν, θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ὄντα, θαύμασον καὶ δόξασον τὸν ποιήσαντα· ἱμάτιον περιεβάλου, γίνωσκε τίνος τὸ δώρημα, καὶ ὕμνησον τὸν προνοοῦντα σου τὴν ζωήν· καὶ ἁπλῶς· πᾶν κίνημα, ἀφορμὴ πρὸς δόξαν Θεοῦ γενέσθω σοι, καὶ ἰδοὺ ἀδιαλείπτως προσεύχῃ· καὶ ἐκ τούτων πάντοτε ἡ ψυχὴ χαίρεται κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ἡ γὰρ μνήμη τοῦ Θεοῦ εὐφραίνει αὐτήν, φησίν, ὁ Ἅγιος Δωρόθεος, μάρτυρα τὸν Δαβὶδ ἐπιφέρων· ἐμνήσθην φησὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ηὐφράνθην.

ΟΤΙ ΠΑΝΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΗΜΙΝ ΕΠΟΙΗΣΕΝ Ο ΘΕΟΣ

Διότι πάντα τὰ ὄντα πρὸς ὠφέλειαν ἡμῶν ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ὑπὸ μὲν τῶν Ἀγγέλων φυλαττόμεθα, καὶ διδασκόμεθα, ὑπὸ δὲ τῶν δαιμόνων πειραζόμεθα, πρὸς τὸ ταπεινωθῆναι καὶ φεύγειν πρὸς τὸν Θεόν· δι' ὧν σωζόμεθα καὶ τῆς ἐπάρσεως, καὶ ἀμελείας λυτρούμεθα φόβῳ τῶν πειρασμῶν· καὶ πάλιν· ἐκ μὲν τῶν ἡδέων τοῦ κόσμου, ὑγείας, φημί, εὐημερίας, ἰσχύος, ἀναπαύσεως, χαρᾶς, φωτός, γνώσεως, πλούτου, προκοπῆς ἐν πᾶσιν, εἰρηνικῆς καταστάσεως, ἀπολαύσεως τιμῆς, ἐξουσίας, δαψιλείας, καὶ πάντων τῶν νομιζομένων καλῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἀναγόμεθα πρὸς εὐχαριστίαν, καὶ εὐγνωμοσύνην περὶ τὸν εὐεργέτην· καὶ πρὸς τὸ ἀγαπᾶν αὐτόν, καὶ ποιεῖν τὸ κατὰ δύναμιν ἀγαθόν, ὡς χρέος ἔχοντες φυσικὸν ὑπὲρ τῶν δωρεῶν δι' ἀγαθοεργείας ἀνταμεῖψαι νομίζοντες δῆθεν, καίπερ οὐκ ἔστι δυνατὸν τοῦτο, ἀλλὰ μεῖζον χρέος· ἐκ δὲ τῶν νομι-

Digitized by Google

ζομένων δυσχερῶν, νόσου, δυσχερείας, κόπου ἀσθενείας, λύπης ἀκουσίου, σκότους, ἀγνωσίας, πενίας, δυστυχίας ἐν πᾶσι, φόβου στερήσεως, ἀτιμίας, καταπονήσεως, ἐνδείας, καὶ πάντων τῶν ἐναντιουμένων τοῖς προειρημένοις, ἐρχόμεθα πρὸς ὑπομονήν, ταπείνωσίν τε, καὶ ἀγαθὴν ἐλπίδα ἐν τῷ μέλλοντι· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μεγάλων παρκλήσεων ἡμῖν πρόξενοι γίνονται· ὥστε πάντα καλὰ ἡμῖν ὁ Θεὸς ᾠκονόμησε θαυμασίως, δι' ἄφατον ἀγαθότητα· καὶ ὁ μὲν θέλων ταῦτα γινώσκειν, καὶ ὡς δεῖ ἔχειν, ἀγωνιζέσθω εἰς τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν, ὥστε πάντα τὰ εἰρημένα δέχεσθαι μετ' εὐχαριστίας, τά τε καλά, καὶ τὰ φαινόμενα ἐναντία, καὶ ἐν πᾶσιν ἀτάραχος εὑρίσκεται· καὶ οὐ μόνον ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπερήφανον λογισμόν, πρὸς τὸ ὑψῶσαι αὐτὸν οἱ δαίμονες, προβάλλωσι, τότε μιμνήσκεται τὰ πρώην ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα αἴσχιστα, καὶ καταβάλλει τοῦτον, καὶ πρὸς ταπείνωσιν ἔρχεται· καὶ ὅταν πάλιν, αἴσχιστόν τι προβάλλωσι, τὸν ὑπερήφανον ἐκεῖνον μνησθείς, καταβάλλει τοῦτον· ὥστε καταβάλλειν ἀλλήλους ποιεῖ συνεργείᾳ τῆς χάριτος διὰ τῆς μνήμης· ἵνα μήτε πρὸς ἀπόγνωσιν διὰ τὰ αἴσχιστα, μήτε πρὸς ἀπόνοιαν διὰ τὴν οἴησιν ἔλθῃ ποτέ· ἀλλ' ὅταν ὑψώσῃ τὸν νοῦν αὐτοῦ, φεύγει πρὸς τὴν ταπείνωσιν, καὶ ὅταν ταπεινώσωσιν αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ πρὸς τὸν Θεόν, ὑψοῦται διὰ τῆς ἐλπίδος, ἵνα μηδέποτε θορυβήσας πέσῃ, μηδὲ πάλιν δειλιάσας ἀπογινώσκῃ, ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μεγάλη ἐργασία τοῦ Μοναχοῦ, ὡς λέγει τὸ Γεροντικόν· ἀλλ' ὅταν ταύτην προβάλλωσιν οἱ πολέμιοι, αὐτὸς τὴν ἄλλην προβάλλει· καὶ ὅταν ἐκεῖνοι τὴν ἄλλην, αὐτὸς ταύτην εἰς μέσον ἄγει, γινώσκων ὅτι οὐδὲν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀναλλοίωτόν τι τὸ παράπαν· ἀλλ' ὁ μὲν ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται· ὁ δὲ θέλων τὰ πράγματα γενέσθαι ὡς θέλει, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει· ἀλλ' ὡς τυφλὸς ῥιπιζόμενος παντὶ ἀνέμῳ, εἴτι δ' ἂν αὐτῷ ἔρχηται, ὅλος δι' ὅλου ἐκείνου γίνεται· καὶ ὡς δοῦλος φοβεῖται τὰ λυπηρά, καὶ ὡς αἰχμαλώτους συναπάγεται τῇ οἰήσει· ἐκ τῆς ἀλόγου χαρᾶς δοκῶν ἔχειν ἅπερ οὐδέποτε εἶδε· καὶ πόθεν ἐστίν· εἰδὲ λέγει εἰδέναι, τότε μᾶλλον μειζόνως τυφλοῦται· τοῦτο γὰρ ἐκ τοῦ μὴ μέμφεσθαι ἑαυτὸν γίνεται· ἥτις λέγεται αὐταρέσκεια, καὶ ἀφανὴς ἀπώλεια, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Μακάριος εἰς τὰ κεφάλαια περὶ τοῦ ἀπολεσθέντος Μοναχοῦ μετὰ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, εὐχομένου αὐτοῦ μετά τινων ἀδελφῶν, ἐν τῷ ἁρπαγῆναι τὸν νοῦν αὐτοῦ· διὰ τὸ οἴεσθαι αὐτὸν τί πεφθακέναι, καὶ οὐ μᾶλλον χρέος μεῖζον ἔχειν· ὥσπερ τοίνυν οἱ ἄγαν ἐμπαθεῖς, οὐδὲ τὰ φανερὰ τοῖς πολλοῖς ἴσασιν ἐκ τῆς ἀχλύος τῶν παθῶν· οὕτω καὶ οἱ ἀπαθεῖς τὰ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα γινώσκουσιν ἐκ τῆς τοῦ νοὸς καθαρότητος.

ΟΤΙ ΟΥΚ ΕΣΤΙ ΠΟΛΥΛΟΓΙΑ Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ὁ Λόγος γὰρ τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, οὐκ ἔστι πολυλογία, ἀλλ' ὅταν λέγωμεν πάντες οἱ ἄνθρωποι πολλά, τότε ἕνα λόγον Θεοῦ οὐκ ἐπληρώσαμεν· οἷον, εἰ εἶπεν ὁ Θεός, Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης καὶ τὰ ἑξῆς. Πόσα ἄρα εἶπον οἱ Πατέρες, πόσα δὲ καὶ ἔγραψαν καὶ ἔτι λέγουσι καὶ γράφουσι καὶ οὐκ ἐπλήρωσαν τὸ ἓν τοῦτο ῥητόν. Τὸ γὰρ ἐξ ὅλης ψυχῆς, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, τὸ μηδ' ὅλως τι σὺν Θεῷ ἀγαπᾷν ἐστίν. Ἐπειδὴ ἐάν τις τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν φιλεῖ, οὐκ ἀγαπᾷ ἐξ ὅλης ψυχῆς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας· εἰ δὲ ἑαυτοὺς καὶ ἄλλα ἀναρίθμητα ἀγαπῶμεν, πῶς τὸν Θεὸν ἀγαπᾷν δυνάμεθα ἢ τολμῶμεν τοῦτο εἰπεῖν; Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης· ἂν τὴν πρόσκαιρον ζωήν, τάχα δὲ καὶ τὴν μέλλουσαν μὴ ὑπὲρ τοῦ πλησίον ἀποβαλλώμεθα, ὡς ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἀπόστολος, πῶς λέγομεν ἀγαπᾷν αὐτόν; διότι ὁ μὲν ἔφη περὶ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Θεόν· εἰ μὲν ἀφήσεις αὐτοῖς τὰ πταίσματα, ἄφες, εἰδ' οὖν καὶ ἐμὲ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς ἧς ἔγραψας· ὁ δὲ Ἀπόστολός φησιν, ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ καὶ τὰ ἑξῆς· ηὔχετο γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ἀπώλειαν γενέσθαι, ἵνα ἄλλοι σωθῶσι, καὶ ταῦτα οἱ ζητοῦντες αὐτὸν ἀποκτεῖναι, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται. Τοιαῦται ψυχαί εἰσιν αἱ τῶν Ἁγίων, τοὺς ἐχθροὺς ὑπὲρ ἑαυτοὺς φιλοῦσιν· ὥστε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι προτιμῶσι τὸν πλησίον ἐν πᾶσι, κἂν ἴσως ἐχθρὸς αὐτῶν ἐκ κακῆς προαιρέσεως ὑπάρχῃ· μὴ ζη-

Digitized by Google

τοῦντες ἀντάμειψιν ἀπὸ τῶν φιλουμένων παρ' αὐτῶν, ἀλλ' ὡς λαμβάνοντες χαίρουσιν ἐν τῷ διδόναι ἄλλοις τὰ ἑαυτῶν πάντα, ἵνα τῷ εὐεργέτῃ ἀρέσωσι καὶ κατὰ δύναμιν μιμήσονται αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν· ὅτι χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ ἁμαρτωλούς· μᾶλλον δὲ ὅσον τὰ τοιαῦτα χαρίσματα ἀξιωθήσεταί τις ἔχειν, τοσοῦτον ὀφείλει χρεώστην ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι τῷ ὑψώσαντι αὐτὸν ἐκ τῆς γῆς Θεῷ καὶ καταξιώσαντι τὸν χοῦν μιμεῖσθαι τὸν πλάστην καὶ Θεὸν ἐκ μέρους· τὸ γὰρ ὑπομένειν τὰς ἀδικίας μετὰ χαρᾶς καὶ ἀνεξικάκως εὐεργετεῖν τοὺς ἐχθροὺς καὶ τιθέναι τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ πλησίον καὶ τὰ τοιαῦτα δῶρα μέν εἰσι τοῦ Θεοῦ, διδόμενα δὲ τοῖς προαιρουμένοις ταῦτα λαβεῖν παρ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἐπιμελείας εἰς τὸ ἐργάζεσθαι καὶ φυλάττειν, ὡς ἐρρέθη πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἵνα μένωσι τὰ δῶρα διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης περὶ τὸν εὐεργέτην. Ἐπειδὴ οὐδὲν ἀγαθὸν κεκτήμεθα ἴδιον πώποτε, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν, ὥσπερ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ εἶναι γίνονται. Τί γὰρ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, δωρεὰν ἐκ Θεοῦ δηλαδή; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς λαβών; ἀλλ' αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ ποιῶν; ὅπερ ἀμήχανον, τοῦ Κυρίου εἰπόντος, Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

ΟΤΙ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗΣ ΔΙΧΑ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΣΩΘΗΝΑΙ.

Οὐκ οἶδα μὴ ἐκ τῆς πολλῆς σκοτώσεως τῶν παθῶν εἰς τοσαύτην ἄνοιάν τις ἔλθοι, ἴσως καὶ δοκεῖ εἶναι τῶν Ἀγγέλων ἴσος, μᾶλλον δὲ μείζων, ὥστε οἴεσθαι ἐκτὸς ταπεινοφροσύνης, ἧς ἀστοχήσας ὁ πρώην ἑωσφόρος, ἐκτὸς ἄλλης ἁμαρτίας σκότος ἐγένετο. Λοιπὸν τί μέλλει παθεῖν ὁ μὴ ἔχων ταπείνωσιν, ὁ θνητὸς καὶ ὁ χοῦς, ἵνα μὴ εἴπω ὁ ἁμαρτωλός; ἴσως τυφλὸς ὢν οὐ πιστεύει ὅτι ἁμαρτωλός ἐστι· πάσῃ ἀνάγκῃ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, τὸν τέλειον ἄνθρωπον γενέσθαι ἰσάγγελον, ὡς φησιν ὁ Κύριος, ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν δηλαδὴ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι· ἀλλ' οὔτε ἄγγελοι τότε, ἀλλ' ἰσάγγελοί εἰσιν ἔφη· οὐ γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως οἱ ἄνθρωποί, φησι, καταλιμπάνειν ἰσχύουσιν, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνοι ἄτρεπτοι κατὰ χάριν καὶ πάσης ἀνάγκης ἀπηλλαγμένοι, αὐθαίρετον ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν καὶ ἄληκτον τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, καὶ ὅσα ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐνταῦθα δὲ τέλειος γενέσθαι τις ἀμήχανον, ἀλλ' ὡς ἀρραβῶνα τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν λαμβάνει· ὥσπερ γὰρ οἱ ἄμοιροι τῶν χαρισμάτων ὀφείλουσι ταπεινωθῆναι ὡς πτωχοί, οὕτω καὶ οἱ ἔχοντες ταῦτα, ὡς λαβόντες παρὰ Θεοῦ, ἵνα μὴ διὰ ἀγνωμοσύνης κατακριθῶσι· καὶ ὥσπερ οἱ πλούσιοι χάριν τῷ Θεῷ ὁμολογεῖν χρεωστοῦσι διὰ τῶν δωρεῶν, οὕτω καὶ οἱ πλουτοῦντες ἐν ἀρεταῖς πολλῷ πλείονα· καὶ ὥσπερ ὀφείλουσιν οἱ πτωχοὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστεῖν καὶ τοὺς εὐεργετοῦντας πλουσίως ἀγαπᾶν διὰ τὸ εὐεργετεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, οὕτω καὶ οἱ πλούσιοι πολλῷ πλείονα διὰ τὸ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι σώζεσθαι, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ, διὰ τῆς ἐλεημοσύνης· ὅτι ἐκτὸς τῶν πτωχῶν οὐκ ἔχουσι σωτηρίαν ψυχῆς, ἀλλ' οὔτε τοὺς πειρασμοὺς τοῦ πλούτου ἐκφυγεῖν δύνανται· καὶ ὥσπερ οἱ μαθηταὶ τοὺς διδασκάλους, οὕτω καὶ οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς ὠφείλουσιν ἀγαπᾶν καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ τὴν χάριν, τῷ διδόντι πᾶσι τὴν γνῶσιν καὶ πᾶν εἴτι ἄλλο ἀγαθόν, ὑπὲρ ὧν ὀφείλομεν ἅπαντες ἀεὶ εὐχαριστεῖν αὐτῷ καὶ μάλιστα οἱ λαβόντες δύναμιν εἰς τὸ ἀνακαλέσασθαι τὸ θεῖον Βάπτισμα διὰ τῆς μετανοίας, ἧς χωρὶς οὐδεὶς δύναται σωθῆναι· διότι εἶπεν ὁ Κύριος· τί μὲ καλεῖτε Κύριε, Κύριε καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; ἀλλὰ μήτις ἄφρων ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκούσας, δοκεῖ ὅτι ἂν μὴ τὸν Κύριον ἐπικαλέσηται, ἀνέγκλητος γίνεται· μᾶλλον δὲ πλείονα κατακέκριται, ὡς φησιν ὁ Κύριος· εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιῶσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γίνεται; καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, φησὶν ὁ Σολομών, ὁ ἄδικος καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται; μὴ πάλιν πανταχόθεν στενοχωρούμενον ὁρῶν ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν θείων ἐντολῶν, ἀπογινώσκει, καὶ αὐτοκτόνου χεῖρον κατακριθῇ· ἀλλὰ μᾶλλον θαυμάσαι ὀφείλει τὰς θείας γραφάς τε καὶ ἐντολάς, πῶς ὧδε κἀκεῖ σε τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν τελειότητα ὠθοῦσιν, ἵνα μὴ εὕρῃ τὸ ποῦ φυγεῖν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν τῷ εὑρίσκειν ἄνεσιν εἰς τὰ χείρονα· ἀλλ' ἅμα τῷ ποιῆσαι τοιοῦτόν τι βουληθῇ, πάντα τε

δεινὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ εὑρίσκων, στρέφεται πρὸς τὸ ἀγαθόν· τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπως οἰκονομοῦντος ἀξιάγαστα· ἵνα πᾶς ἄνθρωπος τέλειος γένηται τρόπον τινὰ καὶ μὴ βουλόμενος, εἰ καὶ ἐξουσίαν ἔχει ἐν ἑαυτῷ· οἱ δὲ εὐγνώμονες μᾶλλον ἐκ τῶν εὐεργεσιῶν αἰσχυνόμενοι ἀγωνίζονται, ὡς οἱ περάσαντες κοιμώμενοι τὸν ποταμόν, καθὼς ἔφη ὁ Ἅγιος Ἐφραίμ. Διὰ τοῦτο φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· ἐπλήθυνεν ὁ Θεὸς τοὺς πειρασμούς, ἵνα φόβῳ τῶν τοιούτων φεύγωμεν πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ τοῦτο μὴ συνιών, ἀλλὰ τὴν δωρεὰν ταύτην κακίζων ἐκ φιληδονίας, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπέκτεινε, καὶ ἀπώλεσε· λαβὼν ὅπλα κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐχρήσατο ταῦτα πρὸς τὴν ἰδίαν σφαγήν· ὥσπερ γάρ, φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεός, πάντας ἀγαθοποιῆσαι θέλει· οὕτω καὶ ὁ διάβολος πονηρὸς ὑπάρχων, πάντας εἰς τὴν αὐτοῦ μοχθηρίαν ἐπιθυμεῖ ἑλκύσαι, εἰ καὶ οὐ δύναται. Καὶ ὡς οἱ φιλότεκνοι τῶν γονέων μετὰ ἀπειλῆς τῶν ἰδίων τέκνων παράλογα ποιούντων ἐπιστρέφουσι, στοργῇ φερόμενοι· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς πειρασμοὺς παραχωρεῖ, ὡς ῥάβδον ἐπιστρέφουσαν τοὺς ἀξίους ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου κακοβουλίας· ὁ φειδόμενος τὴν ἑαυτοῦ βακτηρίαν, μισεῖ τὸν ἑαυτοῦ υἱόν, ὁ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡμῖν τοῖς φιληδόνοις καὶ φιλαύτοις ἐξ ἑτέρων τῶν μερῶν πρόκειται ὁ κίνδυνος, εἰ καὶ τοῖς φιλοθέοις μᾶλλον σωτηρία ἐστίν, οἱ πειρασμοὶ φημί, παραχωροῦντος τοῦ Θεοῦ· καὶ ἡ ἔκπτωσις πρὸς ἀπώλειαν ἐξ ὑπερηφανείας καὶ τὸ μὴ παραμένειν τῷ Θεῷ, ὡς υἱοὶ παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι, τὸ κουφότερον ἐκλέξασθαι ἡμᾶς δεῖ· κρεῖττον γάρ ἐστι διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων καταφεύγειν πρὸς τὸν Θεόν, ἢ φόβῳ τῶν κινδύνων, τὴν ἔκπτωσιν ὑπομένειν, καὶ εἰς τὰς τοῦ διαβόλου χεῖρας ἐμπεσεῖν, τὴν αἰώνιον ἔκπτωσιν, μᾶλλον δὲ κόλασιν σὺν αὐτῷ ἐπισπᾶσθαι· ἐπειδὴ ἓν ἐκ τῶν δύο πρόκειται ἡμῖν, ἢ τὸ ὑπομένειν τὰ πρῶτα, καὶ πρόσκαιρα, ἢ τὰ δεύτερα, καὶ αἰώνια. Τῶν δὲ δικαίων οὐδὲν ὅλως τῶν ἀμφοτέρων κινδύνων ἅπτεται, διότι μετὰ χαρᾶς τὰ δυσχερῆ ἡμῖν φαινόμενα ἀγαπῶσι, καὶ ὡς καιρὸν κέρδους εὑρόντες, τοὺς πειρασμοὺς ἀσπάζονται, καὶ μένουσιν ἄτρωτοι ἐξ αὐτῶν· οὐ γὰρ ὁ λαβὼν βέλος καὶ μὴ πληγεὶς ἀποθνήσκειν εἴωθεν, ἀλλ᾽ ὁ λαβὼν καιρίαν, ταύτης ἐκεῖνος ἀπώλετο. Τί δὲ ἔβλαψε τὸν Ἰὼβ ἡ πληγή, καὶ οὐ μᾶλλον ἐστεφάνωσεν; ἢ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ Μάρτυρας ἐθρήνησε πώποτε; ἔχαιρόν, φησιν, ὅτι ἠξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτιμασθῆναι· ὅσον δὲ ὁ νικητὴς πολεμεῖται, τοσοῦτον στεφανοῦται, καὶ ἐκ τούτου πολλὴν χαρὰν ἔχει, ὅταν ἀκούσῃ σάλπιγγος φωνήν, οὐχ ὡς σφαγὴν κηρύττουσαν δειλιᾷ ὁ τοιοῦτος, ἀλλ᾽ ὡς στεφάνων δόσεις προλέγουσαν, εὐφραίνεται μᾶλλον· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀκοπότως κατασκευάσαι τὴν νίκην εἴωθεν, ὡς εὐτολμία μετὰ βεβαίας πίστεως, οὐδὲ τὴν ἧτταν, ὡς ἡ φιλαυτία, καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀπιστίας δειλία ποιεῖν πέφυκεν· οὐδὲ πρὸς ἀνδρείαν χειραγωγός, ὡς ἡ ἐπιμέλεια, καὶ ἡ πεῖρα τοῦ πράγματος· οὐδὲ πρὸς λεπτότητα λογισμῶν, ὡς ἡ ἀνάγνωσις ἐν ἡσυχίᾳ· οὐδὲ λήθης πρόξενος, ὡς ἡ ἀργία· οὐδὲ πρὸς ἄφεσιν ἁμαρτημάτων σύντομος, ὡς ἡ ἀνεξικακία· οὐδὲ καταλλαγῆς πταισμάτων πρόξενος, ὡς ἡ μετάνοια, καὶ τοῦ ἡ ἐκκοπὴ τοῦ κακοῦ· οὐδὲ προκοπὴ ψυχῆς σύντομος ὡς ἡ ἐκκοπὴ τῶν οἰκείων θελημάτων, καὶ νοημάτων· οὐδὲ μεῖζόν ἐστιν, ὡς τὸ ῥίψαι ἑαυτόν τινα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ παρακαλεῖν αὐτὸν γενέσθαι τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐν πᾶσιν· οὐδὲ χεῖρον, ὡς τὸ ἀγαπᾷν τὴν ἐλευθερίαν καὶ μετεωρισμὸν τῆς ψυχῆς, ἢ τοῦ σώματος· διότι ἡμῖν τοῖς ἔτι φόβῳ τῶν κολάσεων καὶ τῶν πειρασμῶν, ἀγαπῶσι τὸ ἀγαθόν, οὐ συμφέρει ἡ ἐλευθερία ὅλως, ἀλλ᾽ ἡ φυλακή, καὶ ἡ φυγὴ τῶν πραγμάτων· ἵνα κἂν ἐκ τῆς ἀποχῆς τῶν βλαπτόντων ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν, δυνηθῶμεν παλαίειν τοῖς λογισμοῖς. Τὰ μὲν γὰρ ἀρχοντικὰ πνεύματα, οἱ ἄρχοντες οἱ ἀπαθεῖς, ὡς ἤδη νικήσαντες τὰ αἴσχιστα πάθη· οἱ δὲ ἐν ὑποταγῇ πατρός, τὰ ἀρχόμενα. Ἐπειδή φασιν, ὅ,τε Ἅγιος Μακάριος, καὶ ὁ Ἀββᾶς Κρώνιος, ἄρχοντές εἰσι, καὶ ἀρχόμενοι οἱ δαίμονες· καὶ ἀρχοντικὰ μέν εἰσι, κενοδοξία, οἴησις, καὶ τὰ ὅμοια· ἀρχόμενα δέ, γαστριμαργία, πορνεία, καὶ τὰ τοιαῦτα· οἱ γὰρ εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην φθάσαντες ἐξουσίαν ἔχουσιν, ὅτι ἀβιάστως ποιοῦσι τὸ ἀγαθόν, καὶ χαίρουσιν ἐν τῷ ποιεῖν αὐτό, καὶ μηδέποτε καταλιμπάνειν τοῦτο βουλόμενοι· ἀλλ᾽ ὅταν ἴσως αὐτοῖς ἐμπόδιον ἀκουσίως γένηται, ὡς τυραννούμενοι διάκεινται· καὶ ἑλκόμενοι ὑπὸ τοῦ θείου πόθου, εὐθέως φεύγουσιν εἰς τὴν ἡσυ-

χίαν, καὶ ἐργασίαν, ὡς ἀπόλαυσιν, καὶ οἰκείαν συνήθειαν, πρὸς γὰρ τοὺς τοιούτους, φασὶν οἱ Πατέρες, μικρὸν εὔχου, μικρὸν ἀναγίνωσκε, μικρὸν μελέτα, μικρὸν ἐργάζου, μικρὸν τήρει τὸν νοῦν, καὶ οὕτως ἀνάλισκε τὸν καιρόν· ταῦτα δέ φασι διὰ τὸ ἐξουσιάζειν ἑαυτοὺς οἱ ἀπαθεῖς, καὶ μὴ αἰχμαλωτίζεσθαι ὑπό τινος θελήματος, παρὰ τὸ δέον· ἀλλ᾽ ὅταν βούλωνται, τὸν νοῦν ἔχουσι, καὶ τὸ σῶμα ὡς δοῦλον ἐπιτάσσουσιν· Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν ἔσεσθαι ὑπὸ νόμον καὶ κανόνα, ἵνα ἄκοντες καὶ μὴ βουλόμενοι, ὡς ὑπὸ τοῦ χρέους ἀναγκαζόμενοι, ποιῶμεν τὸ ἀγαθόν· διότι ἔτι τὰ πάθη, καὶ τὰς ἡδονὰς μᾶλλον ἀγαπῶμεν, ἤτοι τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος, καὶ τὰ οἰκεῖα θελήματα· καὶ ὅπου βούλεται ὁ ἐχθρὸς ἄγει τὸν νοῦν ἡμῶν· ὡσαύτως καὶ τὸ σῶμα ἀτάκτους ἔχον τὰς ὁρμάς, εἴτι βούλεται, ὡς ἄλογον ποιεῖ· καὶ εἰκότως· ὅπου οὐκ ἔστι νοὸς ἐπιστασία, πάντα ἀλόγως καὶ παρὰ φύσιν γίνονται· καὶ οὐχ ὡς οἱ ἀληθινοὶ Ἰσραηλῖται· ὥς φησιν ὁ Κύριος πρὸς τὸν ζηλωτὴν Σίμωνα τὸν Κανανίτην. Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι, τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν κηρύττων· τὸ γὰρ Ναθαναήλ, ζῆλος Θεοῦ ἑρμηνεύεται· καὶ τὸ μὲν γενικὸν αὐτοῦ ὄνομα, Σίμων ἦν. Κανανίτης δὲ διὰ τὸ ἀπὸ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας ὑπάρχειν· καὶ Ναθαναὴλ πάλιν, διὰ τὴν αὐτοῦ ἀρετήν· ὡς καὶ τὸ Ἰσραηλίτης, τοῦτ᾽ ἔστι νοῦς ὁρῶν τὸν Θεόν, ἐκτὸς παντὸς δόλου· ἔθος γάρ, φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, τῇ θείᾳ γραφῇ ἐκ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς μᾶλλον ὀνομάζειν, ἢ ἐκ τῆς γεννήσεως· καὶ γὰρ οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων Πέτρος, καὶ Παῦλος, ὁ μὲν Σίμων ἐκέκλητο καὶ Πέτρος διὰ τὴν στερρότητα τοῦ ἀνδρὸς ὁ Κύριος ἐκάλεσεν, ὁ δὲ Σαῦλος, ἤτοι ζάλη, καὶ εἰς Παῦλον μετέθηκεν, ἤτοι ἀνάπαυλα, ἀνάπαυσις, καὶ εἰκότως· ὅσον γὰρ ἐτάραξε τὸ πρὶν τοὺς πιστούς, τοσοῦτον ὕστερον ἀνέπαυσε πάντων τὰς ψυχὰς ἔργῳ καὶ λόγῳ, ὥς φησι περὶ αὐτοῦ ὁ Χρυσόστομος. Ἴδε τὴν εὐλάβειαν τοῦ Ἀποστόλου. Μνησθεὶς γὰρ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐδίδασκε, μέχρις ἂν τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν καὶ εὐχὴν ἀπένειμε τῷ Θεῷ· δεικνύων ὅτι ἐκεῖθεν ἔχει τὴν γνῶσιν καὶ ἰσχύν, καὶ εἰκότως· μετὰ τῆς εὐχῆς τὴν νουθεσίαν· καὶ ὁ μὲν θεσπέσιος Λουκᾶς ἀπληρώτους καταλιπὼν τὰς τῶν Ἀποστόλων πράξεις, οὐκ ἐξ ἀμελείας ἢ ἄλλης τινὸς ἀνάγκης, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπεσήμησεν· ἡμεῖς δὲ ὅταν ἀτελὲς πρᾶγμα ἢ ἐγχείρημα καταλίπωμεν ἐξ ἀμελείας ἢ ἀνικανίας τοῦτο πάσχομεν, διότι οὐ ποιοῦμεν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἐπιμελῶς καὶ οὐχ ὡς κυρίως ἔργον φιλοῦμεν, ἀλλὰ καταφρονοῦμεν ὡς πάρεργον καὶ φορτικὸν καὶ τούτου χάριν ἀπρόκοποι μένομεν ἢ καὶ στρεφόμεθα εἰς τὰ ὀπίσω πολλάκις τινες, ὡς οἱ στραφέντες ποτὲ εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκ ἔτι ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ· καίπερ φησὶν ὁ Χρυσόστομος, οὐκ ἦν ὁ λόγος σκληρός, ὡς ἐνόμιζεν, ἀλλὰ περὶ δογμάτων ἦν τὸ εἰρημένον αὐτοῖς τότε· ἀλλ᾽ ὅπου προαίρεσις οὐκ ἔστιν, οὐδὲ προθυμία, καὶ τὰ εὐχερῆ, δυσχερῆ εὑρίσκονται, ὥσπερ καὶ τὸ ἔμπαλιν.

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ Δ᾽ ΑΡΕΤΩΝ.

Δεεῖ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος ὑπομονῆς πρὸ πάντων, φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, ὥσπερ γῆ ὑετοῦ, ἵνα τὸ θεμέλιον, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἤτοι τὴν πίστιν ἐπ᾽ αὐτῆς τίθησι· καὶ κατὰ μικρὸν οἰκοδομεῖ, ἡ διάκρισις, ὡς ἔμπειρος οἰκοδόμος τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς, διηνεκῶς μὲν πηλὸν τίθησιν ἐκ τῆς γῆς τῆς ταπεινώσεως, ἵνα συνέχῃ λίθον πρὸς λίθον, ἤτοι ἀρετὴν πρὸς ἀρετήν, μέχρις ἂν ἡ στέγη τίθηται, ἤγουν ἡ τελεία ἀγάπη· καὶ οὕτως ὁ οἰκοδεσπότης εἰσέρχεται, καὶ κατοικεῖ εἰς τὴν ψυχήν, εἴπερ θυρωροὺς ἔχει καλούς, ἀείποτε ὅπλα κατέχοντας, ἤγουν νοήματα φωτεινά, καὶ θεοπρεπεῖς ἐργασίας, δυναμένας ἀνενοχλητον ποιῆσαι τὸν βασιλέα· καὶ μὴ γυναῖκα θυρωρόν, καὶ αὕτη ἐργόχειρον κατέχουσα, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Νεῖλος ἑρμηνεύων τὴν παλαιὰν Ἱστορίαν· διὰ τοῦτό φησιν οὐκ ἔθετο ὁ Πατριάρχης Ἀβραὰμ γυναῖκα θυρωρόν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνδρεῖός τις, καὶ απότομος λογισμός, καὶ οὗτος ὅπλα φέρων, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, ἵνα τοὺς εἰσερχομένους πρὸς αὐτὸν ἢ κτείνων, ἢ ἀποσειόμενος. Ἐπεὶ ἀνύστακτός ἐστι καὶ ἱστάμενος κτείνων μὲν τοὺς ἀλλοτρίους λογισμούς, τῇ ἐναντιουμένῃ ἐργασίᾳ, καὶ ἀντιρρητικῷ λόγῳ· ἀποσείεται δὲ πᾶν ὅ,τι παρὰ τὸν τοῦ Θεοῦ

Digitized by Google

σκοπὸν ἐρχόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ, τῇ τούτου καταφρονήσει καὶ ἀποβολῇ, εἰς τὸ μηδ' ὅλως ἐκ τῆς περὶ Θεοῦ θεωρίας, καὶ τῶν θείων νοημάτων ἄδειαν ἔχειν ὁ πεφωτισμένος νοῦς· ἔργον τῆς ἡσυχίας, φησίν, ἐστὶ τὸ λεγόμενον, ὥσπερ ἀλλαχοῦ εὑρίσκεται ἀνάγων ὁ Ἅγιος Νεῖλος τὴν θείαν γραφήν, καὶ σαφηνίζων, ὅτι ὁ περισπασμὸς ἐστιν αἰτία τοῦ σκοτασμοῦ τοῦ νοός· καὶ εἰκότως. Εἰ μὴ γὰρ συνέχεται πανταχόθεν ὁ νοῦς, ὥσπερ ἐν σωλῆνι ὕδωρ, οὐκ ἂν πρὸς ἑαυτὸν ἡ διάνοια ἠδύνατο συναχθῆναι, ἵνα καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνέλθῃ· μὴ ἀνελθὼν δέ τις νοερῶς, καὶ μὴ γευσάμενός τι τῶν ἄνω, πῶς εὐχερῶς τῶν κάτω καταφρονῆσαι δύναται; ὥστε ἐκ πίστεως ὀφείλομεν τρέχειν κατὰ τὸν Ἀπόστολον, μεθ' ὑπομονῆς ἔργον ἔχοντες αὐτὸ τοῦτο, τὸ εὐαρεστῆσαι Θεῷ· καὶ καιροῦ καλοῦντος οἱ καλῶς τρέχοντες τὸ ἐκ μέρους γινώσκειν καὶ καταβαλεῖν ἰσχύουσι· καὶ μετὰ ταῦτα τὸ πᾶν ἐν τῷ μέλλοντι, λυθησομένων τῶν ἐσόπτρων δηλαδή, τῆς φθαρτῆς ταύτης ζωῆς, ὅπου οὐκ ἔτι ἡ ψυχὴ ἐπιθυμεῖ κατὰ τῆς σαρκός, οὐδὲ ἡ σὰρξ κατὰ τοῦ Πνεύματος· οὐδὲ ἡ ῥαθυμία τὴν λήθην, καὶ ἡ λήθη τὴν ἄγνοιαν προσφέρειν δύναται· ὥσπερ ἄρτι πάσχομεν οἱ πολλοί, ὥστε γράψαι πρὸς ὑπόμνησιν δεόμεθα· καὶ γὰρ πολλάκις ἔννοιά τις αὐτομάτως ἐπῆλθε, καὶ ἡ μὲν γραφὴ παρέδωκε ταύτην πρὸς μνήμην· εἶχον δὲ αὐτὴν ἐν καιρῷ πολέμου, πρόξενον βοηθείας, ἢ κουφισμοῦ, ἢ εὐχαριστίας, ὅταν ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς τὴν μαρτυρίαν εἶχεν· εἰδὲ ἀμελῶς περὶ τῶν τοιούτων διεκείμην, οὐκ ἔτι εὑρίσκετο ὅτε ἔχρηζον αὐτῆς, καὶ ἐζημιώθην τὴν ταύτης ὠφέλειαν, ἐκ τῆς παγκακίστου λήθης, διὰ τοῦτο ὀφείλομεν ἔργῳ μαθεῖν τὰς ἀρετάς, ἵνα τῇ ἕξει τούτων φυλάττηται ἡ τοῦ ἀγαθοῦ μνήμη, καὶ μὴ λόγῳ μόνῳ· οὐκ ἔστι, φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐν λόγῳ, ἀλλ' ἐν δυνάμει· ὁ γὰρ ἔργῳ ζητῶν, ἐκεῖνος εἶδε τὴν ζημίαν, καὶ τὸ κέρδος, ἐν ᾧ μετέρχεται πράγματι, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, καὶ οὗτος δύναται συμβουλὴν δοῦναι ἑτέροις, ὡς παθών, πολλάκις, καὶ μαθὼν τὴν πεῖραν· διότι εἰσὶ πράγματα, καλὰ μὲν φαινόμενά φησιν, ἔχουσι δὲ οὐ τὴν τυχοῦσαν ζημίαν κεκρυμμένην· καὶ εἰσὶν ἄλλα φαινόμενα πονηρά, ἔχουσι δὲ ἔσωθεν μέγιστον κέρδος· διὰ τοῦτό φησιν, οὐκ ἔστι πᾶς ἄνθρωπος πιστὸς πρὸς τὸ δοῦναι συμβουλὴν τοῖς ζητοῦσιν· ἀλλ' ὅς τις παρὰ Θεοῦ λαβὼν χάρισμα διακρίσεως, καὶ ἐκ τῆς ἐγχρονίσεως ἐν τῇ ἀσκήσει διορατικὸν νοῦν κτησάμενος, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως, συμβουλεύειν οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἑκουσίως ζητοῦσι, καὶ ἀβιάστως ἐρωτῶσιν αὐτόν, καὶ ὡς ἐν τάξει μανθάνοντες. Ἵνα διὰ τῆς ταπεινώσεως, καὶ τῆς ἑκουσίου αἰτήσεως τοῦ ἐπερωτῶντος, ἐντυπωθῇ ὁ λόγος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀκούοντος τὸν λόγον· καὶ θερμαίνηται ἐκ τῆς πίστεως, ὁρῶν τὸν σύμβουλον ἀγαθόν, ὡς τὸν θαυμαστὸν σύμβουλον ἐκεῖνον, ὃν ἔφη ὁ Προφήτης Ἡσαΐας Θεὸν ἰσχυρόν, ἐξουσιαστὴν καὶ τὰ ἑξῆς· φημὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν εἰπόντα πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἐγκαλοῦντα· τίς με κατέστησεν ἄρχοντα καὶ μεριστὴν ἐφ' ἡμᾶς; καίτοι γε φησί, πᾶσαν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ ὁ Πατήρ· ἀλλὰ δεικνύων ἡμῖν ὡς ἐν πᾶσι, καὶ ἐν τούτῳ ὁδὸν σωτηρίας διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ ταπεινώσεως ὅτι οὐκ ἀναγκάζει, ἀλλ' εἴτις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀκολουθείτω μοι, φησὶ τοῦτ' ἔστι, μηδ' ὅλως περὶ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς φροντίδα ποιήσῃ, ἀλλ' ὡς ἐγὼ ποιῶ καὶ ὑπομένω τὸν αἰσθητόν, καὶ ἑκούσιον θάνατον ὑπὲρ πάντων, καὶ οὕτω καὶ αὐτὸς ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀκολουθείτω, ὡς οἱ Ἀπόστολοι, καὶ Μάρτυρες εἰδὲ μήγε κἂν τὸν κατὰ προαίρεσιν θάνατον, ὑπομενέτω· καὶ πάλιν πρὸς τὸν πλούσιον ἐκεῖνόν φησιν, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰ ἑξῆς· περὶ οὗ φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, ὅτι ἐψεύσατο εἰρηκώς, ὅτι ἐφυλαξάμην τὰς ἐντολάς· εἰ γὰρ ἐφύλαξεν, οὐκ ἂν κτήματα πολλὰ ἐκέκτητο· τοῦ νόμου εἰρηκότος ἐν πρώτοις· ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου· τὸ γὰρ εἰπεῖν ἐξ ὅλης οὐκ εἴασε τὸν ἀγαπῶντα τὸν Θεὸν καὶ ἄλλο τι φιλεῖν, ὑπὲρ οὗ λυπούμενος εὑρίσκεται ἐν τῇ τούτου ὑποταγῇ· πάλιν ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν, ἤγουν πάντα ἄνθρωπον· καὶ πῶς φύλαξ ὑπάρχει, πολλῶν ἄλλων δεομένων τῆς ἐφημέρου τροφῆς, αὐτὸς ἔχων κτήματα πολλά, καὶ ταῦτα προσπαθῶς; εἰ γὰρ εἶχεν αὐτὰ ὡς ὁ Ἀβραάμ, Ἰὼβ τε, καὶ οἱ λοιποὶ δίκαιοι, ὡς τὰ τοῦ Θεοῦ κτήματα, οὐκ ἂν ἀπῆλθε λυπούμενος· ὡσαύτως καὶ ὁ Χρυσόστομος φησίν· ἐπίστευσε μὲν τὰ εἰρημένα πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ

Digitized by Google

Κυρίου ἀληθῆ εἰσι, δι' ὃ καὶ λυπούμενος ἀπῆλθεν, ἠσθένησε δὲ πρὸς τὴν ἐργασίαν· εἰσὶ γὰρ πολλοὶ οἱ πιστεύοντες μὲν τὰ τῶν γραφῶν λόγια, ἀσθενοῦσι δὲ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν γεγραμμένων.

ΟΤΙ ΜΕΓΑ ΑΓΑΘΟΝ Η ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΜΕΤΑ ΤΑΠΕΙΝΩΣΕΩΣ

Ταῦτα τοίνυν καὶ ἄλλα τούτων πλείονα εὑρίσκεται ὁ Κύριος συμβουλεύων, ὁμοίως καὶ οἱ Ἀπόστολοι γράφοντες, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς ἀγαπητοί, τόδε, καὶ τόδε ποιήσατε· ἡμεῖς δὲ οὐ καταδεχόμεθα παρακαλέσαι τοὺς ζητοῦντας παρ' ἡμῶν συμβουλήν, ἵνα ὅταν θεάσωνται ἡμᾶς ταπεινωμένους, καὶ τιμῶντας αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς ὑπακούσωσι, καὶ πληροφορίαν λάβωσιν, ὅτι μετὰ ἀγάπης πολλῆς καὶ ταπεινώσεως λαλοῦμεν τὸν λόγον τῆς ἁγίας γραφῆς· καὶ πρὸς τὴν τιμὴν καὶ ἀγάπην ἣν ἔχουσιν ἐξ ἡμῶν σπεύσουσι, καὶ σὺν τούτοις τὰ δυσχερῆ καταδέξονται, καὶ ὡς εὐχερῆ αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀγάπης φανήσονται· ὡς ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος Πέτρος, σταυρὸν καὶ θάνατον ἀκούων πολλάκις, ἠγάλλετο, καὶ ὡς μηδὲν τοιοῦτον ἀκούων διέκειτο ἐκ τῆς ἀγάπης ἧς ἐκέκτητο πρὸς τὸν διδάσκαλον· καὶ περὶ μὲν τῶν θαυμάτων οὐδεμίαν εἶχεν φροντίδα, ὡς οἱ ἄπιστοι· ἀλλὰ ῥήματα ζωῆς αἰωνίου φησὶν ἔχεις καὶ τὰ ἑξῆς· οὐχ οὕτω δὲ ὁ Ἰούδας ὁ δὶς ἀποθανών· ἀπήγξατο καὶ οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ ζήσας ἀμετανοήτως, καὶ ἀσθενήσας δεινῶς ἐλάκησε μέσος· ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων· καὶ πάλιν ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς γράφων· ποτὲ μέν, φησιν, ἱμειρόμενοι εὐδοκοῦμεν δοῦναι ἡμῖν, οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς· ποτὲ δὲ ἡμεῖς δοῦλοι ὑμῶν διὰ Χριστόν· καὶ πάλιν πρὸς Τιμόθεον γράφων, λέγει· ἔχειν τοὺς Πρεσβυτέρους ὡς πατέρας, τοὺς νεωτέρους ὡς ἀδελφούς· καὶ τίς ἱκανὸς κατανοεῖν τὴν ταπείνωσιν τῶν Ἁγίων, καὶ τὴν διάπυρον ἀγάπην, ἣν εἶχον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον; οὐ μόνον τοίνυν τούτους ὀφείλομεν προσέχειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅν τινα λέγομεν, ἢ γράφομεν· ὁ γὰρ θέλων νουθετεῖν, ἢ συμβουλὴν δοῦναί τινι, μᾶλλον δὲ ὑπόμνησιν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ὀφείλει πρῶτον καθαρθῆναι ἐκ τῶν παθῶν, ἵνα γινώσκῃ ἀψεύστως τὸν τοῦ Θεοῦ σκοπόν, καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ αἰτοῦντος παρ' αὐτοῦ λόγον· διότι οὐ πᾶσι τὸ αὐτὸ φάρμακον πρέπει, κἂν ἴσως ἡ ἀσθένεια μία ὑπάρχῃ· ἔπειτα πληροφορηθῆναι παρὰ τῷ αἰτοῦντι συμβουλίαν, εἴτε ἐκ τοῦ ὑποταγῆναι αὐτὸν ἐφάπαξ ψυχῇ τε καὶ σώματι, εἴτε ἐκ τοῦ αὐτομάτως παρακαλέσαι μετὰ θερμῆς πίστεως, καὶ λόγον ζητῆσαι δίχα ἐρωτήσεως τοῦ διδασκάλου, ἢ ἄλλης ἀνάγκης καταναγκαζούσης αὐτὸν πρὸς τὸ ὑποκρίνεσθαι, ὅτι δῆθεν ποθεῖ λόγον ἀκοῦσαι, ἵνα μὴ οἱ δύω εἰς ψεῦδος ἐμπέσωσι καὶ πολυλογίαν, πονηρίαν τε, καὶ ἄλλα πολλά· καὶ ὁ μὲν βιαζόμενος ὑπὸ τοῦ δῆθεν διδάσκοντος αὐτὸν εἰπεῖν παρὰ προαίρεσιν, καὶ ψεύδεται αἰσχυνόμενος, καὶ ὑποκρίνεται ὅτι ἀγαθὸν θέλει ποιῆσαι· ὁ δὲ πονηρευόμενος, κολακεύει τὸν διδασκόμενον, ἵνα δῆθεν τὰ κεκρυμμένα ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἐπιτύχῃ, καὶ ἁπλῶς πᾶσαν μηχανὴν κινῶν, καὶ πολυλογίαν· καὶ ὥς φησιν ὁ Σολομών, ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξεται ἁμαρτία. Ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, τίνα εἰσὶ ταύτης τὰ πταίσματα, οὐκ ἐρρέθησαν δὲ ταῦτα, οὐχ ἵνα μὴ τοὺς ὑπὸ χεῖρα καὶ πίστει βεβαίᾳ προσερχομένους νουθετεῖν ἀποβάλλωμεν, καὶ μάλιστα οἱ ἀπαθῶς διακείμενοι, ἀλλ' ἵνα μὴ αὐθαδῶς τοὺς μήτε ἐξ ἔργων, ἐκ θερμῆς πίστεως θέλοντας ἀκοῦσαι, ἐκ κενοδοξίας διδάσκωμεν, οἱ ἔτι ἐμπαθεῖς τυγχάνοντες, μήτε αὐθεντικῶς τοῦτο ποιῶμεν· ἀλλ' ὡς οἱ πατέρες ἔλεγον· ὅτι ἐκτὸς ἐρωτήσεως τῶν ἀδελφῶν οὐ δεῖ λαλεῖν τινα ὠφελείας χάριν· ἵνα ἐκ προαιρέσεως γένηται τὸ ἀγαθόν, ὥς φασιν οἱ Ἀπόστολοι, μὴ ὡς κατακυριεύοντες τὴν ποίμνην, ἀλλὰ τύπος γινόμενοι τοῦ ποιμνίου καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πρὸς τὸν ἅγιον Τιμόθεον ὁ Ἀπόστολος ἔφη· δεῖ τὸν γεωργὸν πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν, περὶ τὸ ἐργάζεσθαι ἅπερ μέλλει διδάσκειν, λέγων δηλαδή· καὶ πάλιν, μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω, ἤτοι μηδ' ὅλως ποιήσῃς τι νεωτερικόν, ἀλλ' ὡς τέλειος ἐν Χριστῷ ἔσο· ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Γεροντικὸν λέγει, ὅτι δίχα ἐπερωτήσεως τῶν ἀδελφῶν οὐκ ἔλεγον οἱ Πατέρες πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς, ἀλλ' ἡγοῦντο

τοῦτο ἀργολογίαν· καὶ εἰκότως· ἐκ γὰρ τοῦ οἴεσθαι ἡμᾶς γνῶσιν ἔχειν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, λόγον κινοῦμεν αὐτόματοι· καὶ γὰρ ὅσον ὑπεύθυνοι ἐσμέν, τοσοῦτον δοκοῦμεν ἐλευθερίαν ἔχειν· καθάπερ οἱ ἅγιοι, ὅσον ἐγγίζουσι τῷ Θεῷ, τοσοῦτον ἔχουσιν ἑαυτοὺς ἁμαρτωλούς, φησιν ὁ ἅγιος Δωρόθεος· ἐκ γὰρ τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως ἐκπληττόμενοι, ὡς ταύτης τυχόντες, εἰς ἀμηχανίαν ἔρχονται· ὡσαύτως καὶ οἱ Ἅγιοι Ἄγγελοι ἐκ τῆς ἀπείρου εὐφροσύνης, καὶ ἐκπλήξεως, τῆς δοξολογίας κορον οὐ λαμβάνουσι· καὶ ὅτι κατηξιώθησαν τοιοῦτον δεσπότην ὑμνεῖν, ἀπαύστως ὑμνοῦσι, θαυμάζοντες τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ γινόμενα, ὡς ἔφη ὁ Χρυσόστομος, καὶ προκόπτοντες εἰς μείζονα γνῶσιν, ὥς φησιν ὁ Θεόλογος, ὁμοίως καὶ οἱ Ἅγιοι πάντες ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ ὥσπερ αἱ νοεραὶ δυνάμεις μεταδίδουσιν ἀλλήλαις τὸν φωτισμόν, οὕτω καὶ οἱ λογικοὶ ὑπ᾽ ἀλλήλων διδάσκονται· οἱ μὲν ἐκ τῶν θείων γραφῶν τὴν πεῖραν λαμβάνοντες, τοὺς ὑποδεεστέρους διδάσκουσιν· οἱ δὲ νοερῶς ἐκ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μανθάνοντες, καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ αὐτοῖς ἀποκαλυφθέντα μυστήρια διὰ γραφῆς δηλοποιοῦσι· διὰ τοῦτο πάντες χρήζομεν τοῦ ταπεινωθῆναι τῷ Θεῷ καὶ ἀλλήλοις, ὡς τὸ εἶναι λαβόντες, καὶ τὰ ἄλλα πάντα παρὰ Θεοῦ, καὶ δι᾽ αὐτοῦ παρ᾽ ἀλλήλων τὴν γνῶσιν· καὶ ὁ μὲν ταπείνωσιν ἔχων, ἐπὶ πλεῖον φωτίζεται· ὁ δὲ μὴ θέλων ταπεινωθῆναι μένει ἐν τῷ σκότει, ὡς ὁ πρὶν ἑωσφόρος, καὶ ὕστερον διάβολος. Διότι πρῶτον ὑπῆρχε τοῦ κατωτέρου τάγματος τῶν νοερῶν δυνάμεων, ἤγουν τοῦ δεκάτου μὲν ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου τάγματος τοῦ παρισταμένου τῷ ἀστέκτῳ θρόνῳ, πρώτου δὲ ἀπὸ τῆς γῆς· ἀλλὰ διὰ τὴν ἔπαρσιν, οὐ μόνον τῶν ἐννέα ταγμάτων, καὶ ἡμῶν τῶν γηΐνων, κάτωθεν ἐγένετο σὺν τοῖς ὑπακούσασιν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν καταχθονίων ἐν τῷ ταρτάρῳ ῥιφθεὶς διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην· διὰ τοῦτο πολλάκις εἴρηται, ὅτι ἐκτὸς ἄλλης ἁμαρτίας ἀρκεῖ ἡ ἀπόνοια πρὸς ἀπώλειαν ψυχῆς· ὁ γὰρ ἔχων τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα μικρά, παραχωρεῖται πεσεῖν εἰς μείζονα, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· καὶ ὁ λαβὼν παρὰ Θεοῦ δῶρον, καὶ ἀχαρίστως διακείμενος, τὴν τούτου στέρησιν γενέσθαι κατασκευάζει· διότι ἀνάξιον ἑαυτὸν ἐποίησε τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ἡ γὰρ εὐχαριστία, πρεσβεύει· πλὴν μὴ ἔστω ἡ εὐχαριστία, ὡς ἡ τοῦ Φαρισαίου ἐκείνου· τοὺς μὲν ἄλλους κατακρίνουσα, ἑαυτὸν δὲ δικαιοῦσα· ἀλλὰ μᾶλλον ὡς πλείονα πάντων χρεωστοῦσα, καὶ ἐξ ἀπορίας εὐχαριστοῦσα, καὶ ἐκπληττομένη· κατανοοῦσα τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν, καὶ ἀνοχήν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ θαυμᾶσαι χρὴ πῶς ἀνενδεὴς ὢν ὁ ὑπερύμνητος Θεός, παρ᾽ ἡμῶν δέχεται τὴν εὐχαριστίαν, καὶ ταῦτα παροργιζόντων, καὶ παραπικραινόντων ἡμῶν ἀεὶ μετὰ τοσούτων, καὶ τηλικούτων εὐεργεσιῶν, τῶν περιεκτικῶν τε, καὶ ἰδικῶν· περὶ ὧν ἔγραψεν ὅ,τε Θεολόγος Γρηγόριος καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες οὐ μόνον τῶν σωματικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχικῶν διὰ πολλῶν τρόπων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, ἐξ ὧν καὶ τοῦτο ὑπάρχει, τὸ εἶναι τινὰ μὲν φανερὰ καὶ εὔληπτα ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενα, τινὰ δὲ ἀσαφῆ καὶ δύσληπτα, ἵνα διὰ τῶν μὲν τοὺς ῥαθυμοτέρους ἕλκῃ πρὸς πίστιν καὶ ζήτησιν τῶν λειπομένων καὶ μὴ ἐκ τῆς ἄγαν ἀκαταληψίας εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ἀπιστίαν ἐμπέσωμεν· διὰ τῶν δέ, ἵνα μὴ κατάκρισιν μείζονα ἕξωμεν, καταφρονοῦντες τοῦ νοουμένου ῥητοῦ, ἀλλ᾽ ὅπως ἑκουσίως πονοῦντες οἱ βουλόμενοι ἔργῳ ζητεῖν τὰ ἄδηλα καὶ ἕξουσιν ἔπαινον ἐκ τούτου, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος.

ΟΤΙ ΟΥΚ ΕΣΤΙ ΠΟΛΥΛΟΓΙΑ Η ΣΥΧΝΟΤΕΡΑ ΥΠΟΜΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΚΑὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ῥητὸν πολλάκις περιέχει ἡ θεία γραφή, καὶ οὐ πολυλογία ἐστίν, ἀλλ᾽ ἵνα τῇ πυκνοτέρᾳ ὑπομνήσει καὶ τοὺς λίαν ῥαθυμοτέρους περὶ τὴν ἀκρόασιν, πρὸς μνήμην καὶ κατανόησιν τῶν λεγομένων ἄγῃ παραδόξως καὶ φιλανθρώπως, καὶ μὴ διαφύγῃ τὰς ἀκοὰς ὁ λόγος διὰ τὴν ταχύτητα καὶ σμικρότητα τοῦ τυχόντος ῥητοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν ἀσχολούμεθα ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασιν, οἱ μηδὲν κἂν ἐκ μέρους γινώσκοντες, καίπερ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, τὸ ἐκ μέρους οὐκ ἔστι μέρος ὁλόκληρον, ἀλλὰ μέρος τοῦ μέρους· καταργηθήσεται δὲ οὐχ ἵνα ἀφανισθῇ καὶ εἰς μηδὲν χωρίσῃ. Ἐπεὶ ἂν γνῶσιν οὐκ εἴχομεν, οὐδὲ ἄνθρωποι ἦμεν, ἀλλὰ καταργηθήσεται

μὲν τὸ ἐκ μέρους ὡς ὑπὸ τοῦ προσώπου πρὸς πρόσωπον, ὡς ἡ τοῦ νηπίου ἡλικία ἐκ τοῦ γενέσθαι ἀνήρ, ὡς αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος ἔφη, ἑρμηνεύων αὐτοῦ τὸ ῥητὸν διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ νηπίου· οἷον πάλιν φησὶν ὁ Χρυσόστομος ὅτι ἄρτι μὲν γινώσκομεν τὸν οὐρανὸν ὅτι ἐστὶ καὶ οὐκ οἴδαμεν τί ἐστί· τότε δὲ καταργηθήσεται τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ μείζονος, τοῦτ᾽ ἔστι τοῦ γνῶναι ἡμᾶς καὶ τὸ τί ἐστιν, ὥστε αὔξει μᾶλλον ἡ γνῶσις· καὶ γὰρ εἰσι πολλὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς μυστήρια, καὶ οὐ γινώσκομεν τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς λεγομένοις· ἀλλὰ μὴ κατεπαρθῇς, φησὶν ὁ Θεολόγος, τὴν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην ὁμολογούντων τὴν ἄγνοιαν, τὰς λέξεις μεμφόμενος· ἄλογον γὰρ καὶ σκαιὸν τὸ μὴ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, ἀλλὰ ταῖς λέξεσι, φησὶν ὁ Μέγας Διονύσιος. Ὅταν δέ τις διὰ τοῦ μακαρίου πένθους ζητήσῃ τότε εὑρίσκει· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἐργασία τοῦ φόβου, δι᾽ ἧς ἡ ἀποκάλυψις τῶν κρυπτῶν γίνεται· ἰδοὺ τοίνυν ὁ Προφήτης Ἡσαΐας λέγει, οἱ δὲ νεκροὶ ζωὴν οὐ μὴ ἴδωσι· καὶ πάλιν, ἀναστήσονται οἱ νεκροί. Ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι τοῦτο διαφωνία, ὡς δοκοῦσιν οἱ μὴ γινώσκοντες τὸν σκοπόν, ὡς εἴρηται, ἐκ τῆς θεωρίας τῆς θείας γραφῆς· ὅτι διὰ μὲν τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἔφη, ζωὴν οὐ μὴ ἴδωσι διὰ τὸ ἄψυχα εἶναι, περὶ δὲ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς τῶν δικαίων εὐφροσύνης τὸ ἀναστήσονται οἱ νεκροί· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τῶν κεκοιμημένων συνέρσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προφητεύων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου φασὶν οἱ Εὐαγγελισταί· ὁ μὲν καὶ μεθ᾽ ἡμέρας ἕξ, ὁ δὲ καὶ μεθ᾽ ἡμέρας ὀκτώ, μετὰ τῆς προλαβούσης θαυματοποιΐας καὶ διδασκαλίας τοῦ Κυρίου δηλαδή· ἀλλ᾽ ὁ μέν, φησί, τὴν πρώτην, καὶ τὴν ἐσχάτην παραδραμών, τὰς τούτων μέσον εἴρηκεν ἕξ· ὁ δὲ καὶ ταύτην κἀκείνην συμπαραλαβὼν ἔφη ὀκτώ. Καὶ πάλιν ὁ Θεολόγος Ἰωάννης ἐν τῷ κατ᾽ αὐτὸν Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ ἐν δυσὶ τόποις λέγει· ἐν μὲν τῷ ἑνί, εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα καὶ τὰ ἑξῆς· ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ, εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα πολλά, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐ λέγει ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ Ἅγιος Πρόχωρος ὁ γράψας τὰ ἀμφότερα, ὅτι τὸ μὲν διὰ τὰ θαυμάσια, καὶ τὰ λοιπὰ ἃ ἐποίησεν ὁ Κύριος, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής· ἅπερ οὐκ ἔγραψε, διὰ τὸ προγραφῆναι ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν, δι᾽ ὃ καὶ ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ προσέθεικε· τὸ δὲ ἕτερον ῥητὸν περὶ κοσμοποιΐας, ὅτε ἀσώματος ἦν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, μεθ᾽ οὗ τὰ πάντα ὁ Πατὴρ ἐκ μὴ ὄντων ἐποίησε, λέγων, γενηθήτω τόδε, καὶ ἐγένετο· ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ᾽ ἓν φησὶν ὁ Θεολόγος καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἁπλῶς πᾶσα γραφή, καὶ πᾶς λόγος Θεοῦ, ἢ Ἁγίου τινός, ἢ τῶν αἰσθητῶν, ἢ τῶν νοητῶν κτισμάτων σκοπὸν ἔχει ἐν ἑαυτῷ κεκρυμμένον· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ πᾶς ἀνθρώπινος λόγος· καὶ οὐδεὶς γινώσκει τὸν νοῦν τοῦ τυχόντος ῥητοῦ, εἰ μὴ δι᾽ ἀποκαλύψεως· ὥς φησιν ὁ Κύριος περὶ τοῦ ἀνέμου, ὅτι τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ καὶ τὰ ἑξῆς· περὶ οὗ ἔφη ὁ Χρυσόστομος· οὐχ ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ ἀήρ, εἴρηκεν ὁ Χριστὸς ὅπου θέλει, ἀλλὰ συγκαβαίνων τῇ τοῦ Νικοδήμου ἀσθενείᾳ, τέθεικε τὸν ἄνεμον ὁ Κύριος, ἵνα γινώσκῃ τὸ λεγόμενον αὐτῷ· καὶ τὸν ἀέρα ἐν παραβολῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶπεν, ἤτοι τοῦ λόγου οὗ πρὸς αὐτὸν ἔλεγε, καὶ πρός τινας ἑτέρους, ὅτι ἅπερ λέγω ὑμῖν πνεῦμά ἐστιν, ἤγουν πνευματικά. καὶ οὐχ ὡς ὑμεῖς δοκεῖτε· οὐ γὰρ περὶ σωματικῶν πραγμάτων λέγω, ἵνα ὡς σωματικοὶ ὄντες γινώσκητε. Διὰ τοῦτό φησιν ὁ Δαμασκηνός, ὅτι εἰμὴ ἀκούσῃ τις παρ᾽ ἐκείνου οὗ ἐστιν ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ οὐ δύναται λέγειν γινώσκω τὸν σκοπὸν τὸν λεγόμενον ὑπ᾽ αὐτοῦ· καὶ πῶς τολμᾷ τις εἰπεῖν, ὅτι γινώσκω τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κεκρυμμένον, χωρὶς ἀποκαλύψεως τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ; ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ Χριστός· καὶ ᾧ ἂν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι, ἂν αὐτὸς προαιρῆται δηλαδὴ λαβεῖν παρ᾽ αὐτοῦ νοερῶς διὰ τῆς τηρήσεως τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶν, ὧν ἐκτὸς ὁ λέγων γινώσκειν ἐψεύσατο· στοχαστικῶς γὰρ λέγει, καὶ οὐ κυρίως ἐκ Θεοῦ μαθών, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, κἂν ἐξ οἰήσεως εἰς τὰ ἄμετρα καυχᾶται· πρὸς ὃν φησὶν ὁ Θεολόγος, πότε ὦ φιλοσοφώτατε σὺ καὶ τὰ ἑξῆς· πότε ὦ γραμματικὲ σύ, ὀνειδίζων τὴν ἔπαρσιν, ἐξ ἧς ἀγνώστως ὁ τοιοῦτος δοκεῖ ἔχειν τί· ὅπερ καὶ αὐτό, ὃ δοκεῖ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ, διὰ τὸ μὴ θέλειν εἰπεῖν, οὐκ οἶδα, ὡς οἱ ἅγιοι πάντες· ἵνα διὰ τῆς ταπεινώσεως

Digitized by Google

δοθήσεται αὐτῷ, καὶ περισσευθήσεται, καθάπερ ἐκείνοις· οἵ καί περ εἰδότες, ἔλεγον μηδὲν εἰδέναι, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος· ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, οὐδέπω οὐδὲν εἶδον, ἀλλ' οὐδέν, ὡς δεῖ εἰδέναι· ὥστε εἶδε μὲν οὐχ ὡς δεῖ δέ.

ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΩΝΥΜΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ ΔΗΛΩΣΙΣ

Αὕτη ἐστὶν ἡ ψευδώνυμος γνῶσις, διότι δοκεῖ εἰδέναι, ἅπερ οὐδέποτε οἶδεν· αὕτη δὲ χείρων ἐστὶ τῆς καθόλου ἀγνωσίας, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, ὡς μὴ καταδεχομένη λαβεῖν παρά τινος διδασκάλου διόρθωσιν ἐκ τοῦ νομίζειν καλῶς ἔχειν ἡ παγκάκιστος ἀγνωσία· διὰ τοῦτο λέγουσιν οἱ πατέρες, ὅτι τὰ μετὰ ἐν ταῖς γραφαῖς κείμενα ὀφείλομεν ζητεῖν ἐμπόνως μετὰ ταπεινώσεως, καὶ συμβουλῆς τῶν ἐμπείρων, ἔργῳ μᾶλλον, ἢ λόγῳ μαθεῖν, τὰ δὲ σεσιγημένα ὑπὸ τῶν θείων γραφῶν μηδ' ὅλως ζητεῖν· ἄλογον γὰρ ἐστὶ τοῦτο, ὥς φησιν ὁ Μεγας Ἀντώνιος περὶ τῶν αἰτούντων προγινώσκειν τὰ μέλλοντα, καὶ οὐ μᾶλλον παραιτεῖσθαι τοῦτο ὡς ἀνάξιοι· κἂν ἴσως ἐκ θείας προνοίας γίνεται, ὡς εἰς τὸν Ναβουχοδονόσωρ, καὶ τὸν πάλαι Βαλαὰμ ἐγένετο πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, εἰ καὶ ἀνάξιοι ἐτύγχανον· καὶ οὐκ ἐκ δαιμόνων, καὶ μάλιστα, ὅταν γένηται δι' ὀνείρων, καὶ φαντασιῶν τινῶν, οὐκ ἐρρέθη δὲ τοῦτο, ἵνα διὰ πράξεων σωματικῶν τε καὶ ἠθικῶν ἐρευνῶμεν τὰς γραφάς, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολήν, καὶ ζωὴν αἰώνιον εὑρεῖν· καὶ ἵνα μὴ λόγῳ ζητῶμεν, καὶ ἐξ οἰήσεως, νομίζωμέν τι καταλαβεῖν καὶ μάλιστα τὰ κεκρυμμένα ἐξ ἡμῶν, πρὸς ταπείνωσιν μείζονα, καὶ ἵνα μὴ κατακριθῶμεν ὡς ἐν γνώσει παραβαίνοντες· διότι ὁ γνώσεως νοῦν κτήσασθαι καταξιωθείς, καὶ οὐκ ἀγωνίζεται εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων γραφῶν, καὶ τῶν δεδομένων αὐτῷ γνώσεων ἐν σχολῇ πολλῇ καὶ προσοχῇ μετὰ ταπεινώσεως, καὶ φόβου Θεοῦ ὡς ἀνάξιος τῶν δεδωρημένων αὐτῷ ὑπ' αὐτοῦ μετὰ ἀπειλῆς ἐκβάλλεται τῆς γνώσεως, ὡς ὁ Σαοὺλ τῆς βασιλείας, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος· ὁ δὲ σχολάζων, καὶ ἀγωνιζόμενός φησιν, ὀφείλει ὡς ὁ Δαβὶδ παρακαλεῖν ἀεί, καὶ λέγειν, καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, καὶ Πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου, ἵνα ἄξιος γένηται τῆς αὐτοῦ ἐπιφοιτήσεως· ὥσπερ ποτὲ οἱ Ἀπόστολοι ἔλαβον τὴν χάριν ἐν τῇ ὥρᾳ τῇ τρίτῃ, ὡς λέγεται ἐν ταῖς πράξεσιν· ἦν γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας, ἡμέρα δὲ Κυριακή, ὥς φησιν ὁ θεσπέσιος Λουκᾶς· Πεντηκοστὴ γάρ ἐστιν ἡ ἑβδόμη Κυριακή, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς, ἐν ᾗ γίνεται τὸ λεγόμενον κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν γλῶσσαν φάσκα· ἑρμηνεύεται δὲ διάβασις καὶ ἐλευθερία, κατὰ τὴν Ἑλλάδα· καὶ ἡ μετὰ πεντήκοντα ἡμέρας Κυριακή, λέγεται Πεντηκοστή, ὡς πλήρας οὖσα τῶν ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ τοῦ πάσχα πεντήκοντα ἡμερῶν κατὰ τὸν νόμον· ὡς καὶ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἐν τῷ κατ' αὐτὸν Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ λέγει· τῇ ἐσχάτῃ καὶ μεγάλῃ ἑορτῇ, διὰ τὸ ὑπάρχειν τότε ἀπόδοσις τῆς Ἑορτῆς τοῦ Πάσχα· τρίτῃ μὲν εὐμοίρησεν ὡρῶν τὴν χάριν, φησὶν ὁ Δαμασκηνὸς καὶ τὰ ἑξῆς· τοῦτ' ἔστιν ἐν τρίτῃ μὲν ὥρᾳ, ἀλλ' ἐν μιᾷ φησὶ τῇ Κυρίᾳ τῶν ἡμερῶν· ὅπως ὑπεμφήνειε τρεῖς ὑποστάσεις σέβειν ἐν ἁπλότητι τῆς ἐξουσίας ἤτοι τῆς μιᾶς θεότητος· μία γὰρ ἡ Κυριακὴ τῆς ἑβδομάδος. καὶ οὐ πρώτη λέγεται, φησὶν ὁ Χρυσόστομος· διὰ τὸ χωρίζειν αὐτὴν ἡ θεία γραφή· ἡ μὲν παλαιὰ προφητεύουσα περὶ αὐτῆς, δι' ὃ καὶ οὐκ ἀκολούθως αὐτὴν ὀνομάζει ὥσπερ τὴν δευτέραν, καὶ τὰς λοιπάς· εἰ γὰρ οὐκ ἐχώριστο πρώτη ἂν ἐλέγετο, ἀλλὰ τούτου χάριν λέγεται μία τῶν Σαββάτων, ἤτοι τῆς ἑβδομάδος. Ἐν δὲ τῇ νέα χάριτι, Κυριακὴ ἡ ἁγία αὐτὴ καὶ κλητὴ ἡμέρα ὀνομάζεται, διότι ἐν αὐτῇ τὰ κυριώτερα, καὶ δεσποτικὰ πράγματα ἐγένοντο, ὅ,τε Εὐαγγελισμός, ἡ Γέννησις τοῦ Κυρίου, ἡ Ἀνάστασις αὐτοῦ καὶ ἡ κοινὴ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις μέλλει γενέσθαι· ἐν αὐτῇ γὰρ ἐγένετο τὸ αἰσθητὸν φῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φησιν ὁ Δαμασκηνὸς καὶ πάλιν ἐν αὐτῇ ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου μέλλει ἔσεσθαι, ἵνα εἰς ἀπεράντους αἰῶνας μένῃ ἡ ἡμέρα, ἡ μία αὐτὴ καὶ ὀγδόη, ὡς ἔξωθεν οὖσα τῶν ἑπτὰ αἰώνων τούτων τῶν ἐχόντων ἡμέρας καὶ νύκτας· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν σκοπὸν τῶν τοιούτων πραγμάτων ἠξιώθημεν ὑπὸ τῶν ἁγίων μαθεῖν, μάθωμεν λοιπὸν καὶ τὸν σκοπὸν ἑκάστου ἐπιτηδεύματος τοῦ παρόντος λόγου ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν· ἔστι τοίνυν τὸ μὲν λέγειν ἐφ ἅπαξ τὰ ὀνόματα τῶν βίβλων, καὶ τῶν Ἁγίων, ἵνα

διὰ παντὸς τὰ τούτων λόγια μνησθῶμεν καὶ πρὸς ζῆλον τῶν βίων αὐτῶν, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· καὶ γνῶσιν τοῖς ἀγνοοῦσι ταῦτα· ὁ μὲν γινώσκων μιμνήσκεται· ὁ δὲ ἀγνοῶν ταῦτα πρὸς ζήτησιν ἔλθῃ τῆς τυχούσης βίβλου· τὸ δὲ ὀνομάζειν μετὰ ταῦτα κατὰ τόπον τὸν Ἅγιον, ἢ τὴν τυχοῦσαν γραφήν, διὰ συχνοτέραν μνήμην τέθεινται· καὶ ἵνα δι' ὀλίγων ῥημάτων τὰ ἑκάστου αὐτῶν ἔργα τε καὶ λόγια μνησθῶμεν· καὶ πρὸς τὸ κατανοεῖν τὰ ἑξῆς τοῦ ἑκάστου ῥητοῦ τῆς θείας γραφῆς, ἢ τοῦ διδασκάλου διάκρισίν τε, καὶ συμβουλὴν ἀγαθήν· καὶ ὅτι οὐχ ἐμά εἰσι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τῶν θείων γραφῶν· καὶ πρὸς τὸ θαυμάζειν, καὶ κατανοεῖν τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν πῶς διὰ χάρτου καὶ μέλανος ᾠκονόμησε τὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ ἐχαρίσατο ἡμῖν τοσαύτας γραφάς τε, καὶ διδασκάλους τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· καὶ πῶς ἰδιώτης ὢν ἐγὼ καὶ ῥάθυμος ἠξιώθην τοσαύτας γραφὰς διελθεῖν, μηδ' ὅλως ἰδίαν ἔχων βίβλον, ἢ ἄλλο τι τὸ παράπαν· ἀλλὰ ξένος, καὶ πένης ὑπάρχων ἀεὶ καὶ ταῦτα ἐν πάσῃ ἀναπαύσει καὶ ἀμεριμνίᾳ διάγων μετὰ πολλῆς ἀπολαύσεως σωματικῆς· τὸ δὲ καταλιμπάνειν τινὰ ἀνώνυμα ἐξ ὀλιγωρίας μου ἐστί, καὶ ἵνα μὴ μηκύνηται ὁ λόγος· τὰ δὲ ζητούμενα καὶ λύσεις τῶν κοινῶν πραγμάτων, πρὸς γνῶσιν τέθεινται, καὶ εὐχαριστίαν τῷ χαρισαμένῳ τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ πατράσιν ἡμῶν τήν τε γνῶσιν καὶ διάκρισιν, καὶ δι' ἐκείνων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις· καὶ πρὸς κατάγνωσιν ἡμῶν τῶν ἀσθενῶν, καὶ ἀγνώστων· εἴρηται καὶ περὶ σωζομένων πάλαι δικαίων ἐν πολλῷ πλούτῳ, καὶ ἐν μέσῳ ἁμαρτωλῶν, καὶ ἀπίστων ἀνθρώπων· καίπερ τῆς αὐτῆς φύσεως ὑπῆρχον ἄνθρωποι· ὥσπερ καὶ ἡμεῖς οἱ μὴ βουλόμενοι φθάσαι εἰς τὸ μέτρον τῆς τελειότητος· καίτοι γε πλείονα πεῖραν καὶ γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ ἐλάβομεν, ὡς τὰ ἐκείνων μαθόντες, καὶ ὡς πλείονος χάριτος ἀξιωθέντες καὶ τοσαύτης γνώσεως τῶν γραφῶν· τὰ δὲ πάλιν τῶν ἐπιτηδευμάτων ἡμῶν τῶν Μοναχῶν, πρὸς τὸ γνῶναι ἡμᾶς ὅτι σωθῆναι δυνάμεθα πανταχοῦ, ἐὰν τὰ οἰκεῖα θελήματα καταλήψωμεν· καὶ ὅτι ἂν μὴ οὕτω ποιήσωμεν, οὐ δυνάμεθα ἔχειν ἀνάπαυσιν· ἀλλ' οὔτε τῶν θείων θελημάτων ἔχειν δυνάμεθα τὴν γνῶσιν, καὶ τὴν πρᾶξιν· διότι μεσότοιχόν ἐστι τὸ ἡμέτερον θέλημα, χωρίζον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ εἰ μὴ καταλυθῇ τὸ μεσότοιχον, οὐ δυνάμεθα τὰ τοῦ Θεοῦ μαθεῖν, καὶ ποιεῖν, ἀλλ' ἔξωθεν αὐτοῦ εὑρισκόμεθα, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τυραννούμεθα ἄκοντες καὶ μὴ βουλόμενοι. Καὶ ὅτι ἡ ἡσυχία μείζων πάντων ἐστίν, καὶ χωρὶς ταύτης οὐ δυνάμεθα καθαρθῆναι, καὶ γινώσκειν τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, καὶ τὰ τῶν δαιμόνων πανουργεύματα· ἀλλ' οὔτε τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν καὶ πρόνοιαν καταλαβεῖν ἰσχύσομεν ἐκ τῶν τε ψαλλομένων, καὶ ἀναγινωσκομένων· διότι πάντες οἱ ἄνθρωποι χρῄζομεν τῆς τοιαύτης σχολῆς, εἴτε ἐκ μέρους, εἴτε ὁλοκλήρως, καὶ ἐκτὸς ταύτης ἀδύνατον εἰς γνῶσιν πνευματικὴν καὶ ταπεινοφροσύνην ἐλθεῖν τινα· δι' ἧς τὰ κεκρυμμένα μυστήρια ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς καὶ ἐν πᾶσι τοῖς κτίσμασι καταλαμβάνει ὁ προαιρούμενος· καὶ ὅτι οὐ δεῖ χρήσασθαι πρᾶγμα, ἢ λόγον, ἢ ἐγχείρημα, ἢ νόημα παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν τήν τε ψυχικὴν καὶ τὴν ἀναγκαίαν καὶ σωτήριον, καὶ ζωὴν σωματικήν· καὶ ὅτι ἐκτὸς διακρίσεως, οὐδὲ τὰ δοκούμενα καλὰ δεκτά εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οὔτε ἐκτὸς τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ ἡ καλὴ ἐργασία δύναται ὠφελῆσαί τινα· τὰ δὲ προγεγραμμένα τροπάρια πρὸς τὴν κατανόησιν αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων γραφῶν, καὶ ἀφορμὴν εἰς τὸ κατανύσσεσθαι εἰς ἔτι ἀσθενῆ ἔχοντας τὸν νοῦν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος· τὸ γὰρ μέλος, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, ἕλκει τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ὃ βούλεται, εἴτε εἰς πένθος, εἴτε εἰς πόθον, εἴτε εἰς λύπην, εἴτε εἰς εὐφροσύνην· καὶ ὅτι ὀφείλομεν ἐρευνᾷν τὰς γραφὰς κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολήν, ἵνα αἰώνιον ζωὴν εὕρωμεν ἐν αὐταῖς· καὶ τῷ νοήματι τῶν ψαλμῶν, καὶ τῶν τροπαρίων προσέχειν· καὶ ὅπως γνῶμεν ἐν γνώσει πολλῇ, ὅτι ἀγνοοῦμεν· ἐὰν γάρ φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, οὐ γεύσηταί τις τῆς γνώσεως, οὐκ οἶδε πόσων ὑστερεῖται· αἱ δὲ γενέσεις τῶν ἀρετῶν, καὶ τῶν παθῶν πρὸς πεῖραν καὶ γνῶσιν ἐγράφησαν, ἵνα γινώσκῃ τις ταῦτα, καὶ πρὸς τοὺς γεννήτορας αὐτῶν ἀγωνίσηται, τοὺς μὲν κτήσασθαι, τοὺς δὲ ἀποκτήσασθαι, τοὺς δὲ νικᾷν τῇ ἐναντιουμένῃ ἐργασίᾳ· καὶ ὅτι τὰς μὲν σωματικὰς πράξεις ὥσπερ τὰ φυτὰ ὀφείλομεν τηρεῖν ἀεὶ ἐφάπαξ διὰ τῆς ἐργασίας, τὰς δὲ ψυχικὰς ἀρετάς, ὀφείλομεν ἀεὶ προσέχειν, καὶ μελετᾷν, τὸ πῶς κτήσασθαι τὴν ἑκάστην

Digitized by Google

ἀρετήν· καὶ ἐκ τῶν θείων γραφῶν, καὶ Ἁγίων ἀνδρῶν μαθεῖν περὶ τούτου, καὶ φυλάττειν τοῦτο ἀκριβῶς μετὰ πόνου ψυχῆς ὡς θησαυρὸν διὰ τῆς ἐργασίας, μέχρις ἂν εἰς ἕξιν ἔλθωμεν τῆς τυχούσης ἀρετῆς· καὶ οὕτως ἐπιμελῶς τῆς ἑτέρας ἀρχώμεθα, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, ἵνα μὴ ἐφάπαξ πάσας προσβάλλοντες, ἴσως ἀτονίσωμεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων ἀρξόμεθα, καὶ οὕτω ἐπὶ τὰς λοιπὰς πορευόμεθα εὐτόνως μετὰ πάσης προθυμίας σκοπὸν ἔχοντες τοῦ εὐαρεστῆσαι Θεῷ· πάντες γὰρ ὀφείλομεν τὰς ἐντολὰς φυλάττειν ὡς χριστιανοί, ἐπειδὴ οὐ κόπου σωματικοῦ δεόμεθα, ἐν τῇ κτήσει τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ μόνης προαιρέσεως καὶ προθυμίας εἰς τὸ λαβεῖν τὴν δωρεάν, ὥς φασιν ὅτε Μέγας Βασίλειος, ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ οἱ λοιποί· πλὴν διὰ τῶν σωματικῶν πράξεων γίνονται εὐκοπωτέρως, καὶ μάλιστα τοῖς ἡσυχάζουσι διὰ τῆς ἀπερισπάστου διαγωγῆς, καὶ τῆς ἐκ πάντων ἀμεριμνίας· διότι οὐ δύναταί τις τὰ ἤθη αὐτοῦ βλέπειν, καὶ διορθοῦσθαι, εἰμὴ ἐν ἀδείᾳ τυγχάνῃ καὶ μερίμνῃ τῶν τοιούτων. Διὰ τοῦτο ὀφείλει τις πρῶτον ἀπάθειαν διὰ τῆς φυγῆς τῶν πραγμάτων, καὶ τῶν ἀνθρώπων κτήσασθαι, καὶ τότε καιροῦ καλοῦντος ἄρχειν ἑτέρων, καὶ οἰκονομεῖν πράγματα ἀκατακρίτως καὶ ἀβλαβῶς ἐκ τῆς ἕξεως τῆς ἀπροσπαθείας, εἰς τελείαν ἀπάθειαν καταντήσας· καὶ μάλιστα εἴπερ ἐκ Θεοῦ κλῆσιν ἔλαβε, φησὶν ὁ Δαμασκηνός, ὡς ὁ Μωϋσῆς, Σαμουήλ τε, καὶ οἱ λοιποὶ Προφῆται, καὶ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, πρὸς σωτηρίαν πολλῶν, οὐ μόνον δέ φησι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀναβάλλεσθαι δεῖ ὡς ὁ Μωϋσῆς, Ἀββακούμ, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, καὶ ἄλλοι, καὶ ὡς ἔφη ὁ Ἅγιος Πρόχωρος περὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὅτι περ οὐκ ἠβουλήθη καταλιπεῖν τὴν φίλην αὐτῷ ἡσυχίαν, καί περ χρέος ἔχων ὡς Ἀπόστολος τὸ μὴ ἡσυχάζειν, ἀλλὰ κηρύττειν· καὶ οὐδὲ ὡς ἐμπαθὴς ἔφυγεν εἰς τὴν ἡσυχίαν ὁ ἀπαθέστατος, μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὡς μὴ θέλων τῆς περὶ Θεοῦ θεωρίας χωρίζεσθαι, καὶ τῆς γλυκύτητος τῆς ἡσυχίας ὑστερηθῆναι ποτέ· ἄλλοι δὲ πάλιν ἐκ ταπεινοφροσύνης ἀπαθεῖς ὄντες, ἔφυγον εἰς τὰς ἐσωτέρας ἐρήμους, φοβούμενοι τὴν σύγχυσιν, ὡς ὁ Μέγας Σισόης, καλούμενος πρὸς ἀνάπαυσιν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ οὐκ ἐπείθετο, ἀλλ' ἔφη, ὅπου οὐκ εἰσὶν ἄνθρωποι, ἐκεῖ ἀπέλθωμεν· καίπερ εἰς τοσαύτην ἀπάθειαν ἔφθασεν, ὥστε αἰχμάλωτος ἐγένετο ἐκ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, καὶ ἐκ ταύτης ἀναίσθητος, ἀγνοῶν ἢ ἔφαγεν, ἢ οὐ καὶ ἁπλῶς πάντες ἔκοπτον τὰ ἴδια θελήματα ἐν ἡσυχίᾳ πάσῃ, καὶ οὕτως ὡς μαθηταὶ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου προεχειρίσθησάν τινες εἰς τὸ διδάσκειν ἄλλους, καὶ δέχεσθαι λογισμούς, καὶ ἄρχειν ἑτέρων, εἴτε διὰ τῆς ἀρχιερωσύνης, εἴτε διὰ τῆς ἡγουμενείας, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νοερᾷ αἰσθήσει τὴν σφραγῖδα λαμβάνοντες διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως αὐτοῦ· ὡς οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρὸ τούτων, Ἀαρών, Μελχισεδέκ, καὶ οἱ λοιποί. Ὁ δὲ Δαμασκηνός φησιν, ὁ τολμηρῶς ἐπιβαίνειν ἐπιχειρῶν τοῦ τοιούτου βαθμοῦ κατακρίνεται· εἰ γὰρ δίχα βασιλικοῦ προστάγματος οἱ τὰ ἀξιώματα ἀναιδῶς μετερχόμενοι, κατάκρισιν μεγίστην ὑπομένουσι, πόσῳ μᾶλλον οἱ τὰ τοῦ Θεοῦ κατατολμῶντες ἐκτὸς τῆς αὐτοῦ κελεύσεως κατακρίνονται· καὶ μάλιστα εἴπερ ἐξ ἀγνωσίας, καὶ οἰήσεως δοκοῦσιν ἀκατάκριτον εἶνε τὸ φρικτὸν ἐγχείρημα τοῦτο ἢ πρὸς τιμήν τε καὶ ἀνάπαυσιν μετέρχεσθαι τοῦτο, νομίζοντες, καὶ οὐ μᾶλλον ὡς εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως, καὶ θάνατον ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων, καὶ τῶν ἐχθρῶν, καιροῦ καλοῦντος ὑπεισέρχεσθαι· ὡς οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἐποίησαν ἐν τῷ διδάσκειν αὐτοὺς ἑτέρους, καὶ ταῦτα ἀπαθεῖς, καὶ σοφοὶ ὄντες καθ' ὑπερβολήν· εἰδὲ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἀσθενεῖς καὶ ἀνίκανοι ἐσμὲν γινώσκομεν τί χρὴ καὶ λέγειν; ἡ γὰρ οἴησις καὶ ἡ ἀγνωσία τυφλοὺς ποιεῖ τοὺς μὴ θέλοντας ἐν σχολῇ βλέπειν τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν, ὡς λέγει τὸ Γεροντικόν· ὅτι ἡ κέλλα τοῦ Μοναχοῦ ἐστιν ἡ κάμινος ἡ Βαβυλωνία, ἐν ᾗ οἱ τρεῖς Παῖδες τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ εὗρον· καὶ πάλιν, κάθου, φησίν, εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ πάντα σε διδάξει· καὶ ὁ Κύριος, ὅπου εἰσὶ δύω ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· μὴ ἐκλίνῃς φησὶν ὁ Σολομὼν εἰς τὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἀλλὰ βασιλικὴν ὁδὸν πορεύθητι, ἤτοι μετὰ ἑνός, ἢ δύω ἡσυχάζων καὶ μήτε μόνος ἐν τῇ ἐρήμῳ, μήτε ἐν συνοδείᾳ πολλῇ· ἡ γὰρ μέση τῶν ἀμφοτέρων, φησί, τοῖς πολλοῖς ἁρμοδία καθέστηκε· καὶ πάλιν· ἡ νηστεία ταπεινοῖ τὸ σῶμα, ἡ ἀγρυπνία φωτίζει τὸν νοῦν· ἡ ἡσυχία φέρει τὸ πένθος, τὸ πένθος βαπτίζει τὸν

ἄνθρωπον καὶ αὐτὸ πλύνει τὴν ψυχήν, καὶ ποιεῖ αὐτὴν ἀναμάρτητον· τοῦτο χάριν ἐγράφησανπρὸς τὸ τέλος τὰ ὀνόματα, πασῶν σχεδῶν τῶν ἀρετῶν, καὶ τῶν παθῶν ἵνα γνῶμεν, τὸ πόσας ἀρετὰς ὀφείλομεν κτήσασθαι, καὶ πόσα πενθεῖν δεινά· διότι ἐκτὸς πένθους κάθαρσις οὐ γίνεται, πένθος δὲ ἐν πειρασμῷ διηνεκεῖ οὐκ ἔστι· καὶ ἐκτὸς καθάρσεως ψυχῆς πληροφορία οὐ γίνεται, χωρὶς πληροφορίας χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ σώματος ἐπικίνδυνος· τὸ γὰρ ἄδηλον, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, τάχα ἂν καὶ ἄπιστον· αἱ δὲ προειρημέναι ὀκτὼ θεωρίαι, οὐκ εἰσὶν ἡμῶν ἐργασίαι, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀρετῶν ἡμῶν ἐργασίας μισθός· καὶ οὐκ ὀφείλομεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως καὶ μόνης κτήσασθαι ταύτας, κἂν σπουδάζωμεν ἐξ ὑπερηφάνου προθυμίας, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος περὶ τῶν τελειοτέρων, ἤτοι τῶν τεσσάρων ἐσχάτων, διότι οὐράνιά εἰσι, καὶ ἀκάθαρτος νοῦς οὐ χωρεῖ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ πᾶσαν ἡμῶν τὴν σπουδὴν ἐπὶ τὰς σωματικάς, καὶ ψυχικὰς ἀρετὰς ἔχειν ὀφείλομεν, καὶ οὕτω γεννᾶται ἐν ἡμῖν ἡ πρώτη ἐντολή, ἤτοι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ· καὶ χρονίζοντες ἐν τούτῳ γεννᾶται τὸ πένθος· καὶ ὁσάκις ἐν ἕξει τῆς μιᾶς θεωρίας γενώμεθα, τότε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, καὶ κοινὴ πάντων μήτηρ; ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, δωρήσεται ἡμῖν τὰ ἐπέκεινα ταύτης· μέχρις ἂν τὰς ἑπτὰ γνώσεις κτησώμεθα ἐν ἑαυτοῖς καὶ τῆς ὀγδόης, ἥτις ἐστὶν ἐργασία τοῦ μέλλοντος, καταξιώσεται τοὺς ἐπιμελῶς τὰς ἀρετὰς ἐργαζομένους μετὰ ὀρθοῦ σκοποῦ τῆς τοῦ Θεοῦ εὐαρεστήσεως· ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν ὁσάκις αὐτομάτως ἡ κατὰ Θεὸν ἔννοια ἔλθῃ, εἴτε ἡ πρώτη, εἴτε ὁποία ἐστίν, ἐξαίφνης ἡμῶν μὴ εἰδότων, εὐθέως πᾶσαν μέριμναν βιωτικήν, καὶ αὐτὸν τὸν κανόνα καταλιπεῖν πολλάκις, τὴν τυχοῦσαν πνευματικὴν γνῶσίν τε καὶ κατάνυξιν, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ φυλάττειν, μέχρις ἂν οἰκονομικῶς ἀναχωρήσῃ, καὶ ἔκτοτε τὰ γεγραμμένα ῥητὰ τοῦ φόβου, καὶ τοῦ πένθους μελετᾶν ἀεὶ καὶ πρὸ τοῦ κανόνος, καὶ μετὰ ταῦτα· καὶ ὁσάκις ἄδειαν ἔχομεν νυκτὸς καὶ ἡμέρας, εἴτε ἐργόχειρον κατέχοντες, οἱ ἔτι ἀσθενεῖς καὶ πρὸς ὕπνον καὶ ῥαθυμίαν εὐχερεῖς, εἴτε ἀργοί, οἱ δυνάμενοι ὅλως δι᾽ ὅλου τοῦ πένθους γενέσθαι καὶ αἰχμαλωτίζεσθαι ἐν τοῖς λεγομένοις ὑπ᾽ αὐτῶν ῥήμασι, καὶ γενομένοις δάκρυσι· τούτου γὰρ χάριν ἐγράφησαν, ἵνα καὶ οἱ ἄπειροι τῶν τοιούτων, κἀγὼ διὰ τῶν ῥημάτων τὴν τοῦ νοὸς ῥαθυμίαν διεγείρωμεν, τῇ τούτων μελέτῃ καὶ προσοχῇ· οἱ γὰρ ἔχοντες προθυμίαν, καὶ πεῖραν ἐκ τῆς ἕξεως ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἀρετῶν, πολλῷ πλείονα τῶν εἰρημένων ἴσασι, καὶ λέγουσι, μάλιστα δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αὐτομάτου κατανύξεως, διότι πολλὴν ἰσχὺν κέκτηται ἡ ὥρα αὐτή, ὑπὲρ τῆς ἐξ ἡμετέρας ἐπιτηδεύσεως· πλὴν μήτις δοκεῖ εἶναι ἐργάτης τῶν τοιούτων χαρισμάτων, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ὑπὲρ τὴν αὐτοῦ ἀξίαν λαβών, μεγάλως εὐχαριστῆσαι δεῖται, καὶ φοβεῖσθαι, μήπως κατάκρισιν μείζονα ἔχῃ τούτων ἕνεκα· ὅτι μηδὲν κοπιάσας τῆς τῶν Ἀγγέλων ἐργασίας καταξιωθῆναι μέλλει· πρὸς ἄλειφὴν γὰρ τοῦ νοὸς δέδοται ἡ γνῶσις, καὶ ἰσχὺν εἰς τὸ φυλάξαι ἡμᾶς τὰς ἐντολάς, καὶ ἐργάζεσθαι τὰς ἀρετάς· καὶ ἵνα γνῶμεν πῶς, καὶ διὰ τί ταύτας ποιοῦμεν, καὶ τί δεῖ μὲν ποιεῖν, τίνος δὲ ἀπέχεσθαι, ἵνα μὴ κατακριθῶμεν· καὶ ἵνα ἀπὸ τῆς γνώσεως πτερούμενοι μετὰ χαρᾶς ἐργαζόμεθα, καὶ μείζονα γνῶσιν λάβωμεν, καὶ ἰσχὺν ἐν τῷ ἐργάζεσθαι, καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ τούτου γινομένου, εὐχαριστῆσαι τῷ ταῦτα δωρησαμένῳ καταξιωθῶμεν, γινώσκοντες πόθεν ἐλάβομεν τὰ τοσαῦτα ἀγαθά· εὐχαριστούμενος δὲ μείζονα ἀγαθὰ χαρίζεται ἡμῖν, καὶ λαβόντες τὰ δῶρα ἐπὶ πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσωμεν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης εἰς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καταντήσωμεν· ἧς ἡ ἀρχὴ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος· καὶ ἡ μὲν ἐργασία τοῦ φόβου, ἡ μετάνοιά ἐστι, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· δι᾽ ἧς γίνεται ἡ ἀποκάλυψις τῶν κρυπτῶν· τὰ δὲ τοῦ φόβου νοήματα μελετᾶν δεῖ οὕτως· μετὰ τὴν τοῦ ἀποδείπνου ἀκολουθίαν ὀφείλει τις λέγειν· τὸ Πιστεύω, τὸ Πάτερ ἡμῶν, καὶ τὸ Κύριε ἐλέησον πλειστάκις· καὶ οὕτω κάθηται κατὰ ἀνατολάς, ὡς οἱ πενθοῦντες ἐπὶ νεκρῷ, σείων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μετὰ πόνου ψυχῆς, καὶ στεναγμοῦ καρδίας, λέγει τὰ τῆς τυχούσης γνώσεως ῥήματα· ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς πρώτης, μέχρις ἂν φθάσῃ εἰς τὴν εὐχήν· καὶ οὕτω πίπτει ἐπὶ πρόσωπον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μετὰ φρίκης ἀμυθήτου, καὶ προσεύχεται· πρῶτον εὐχαριστίαν, ἔπειτα ἐξομολόγησιν, καὶ τὰ λοιπὰ ῥήματα τῆς εὐχῆς ὡς προείρηται· φησὶ γὰρ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος· ἐξομολογήσασθαι ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἐν ἀγνοίᾳ πταισμάτων, καὶ ὑπὲρ ὧν ἐμέλλομεν πταίειν ἐξ ὧν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς ἐρρύσατο·

Digitized by Google

ἵνα μὴ ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου λογοθετηθῶμεν ἕνεκα τούτων· καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων πάλιν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ Ἀποστόλου. Ὁ δὲ σκοπὸς τῶν λεγομένων ἐν τῇ προσευχῇ οὗτός ἐστιν· ἡ μὲν εὐχαριστία, ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ εὐχαριστίας, τὸ ἀνίκανον πρὸς εὐχαριστίαν ὁμολογεῖ καὶ τὸ ἀμελεῖν κατὰ τοὺς ἄλλους καιρούς, καὶ ὅτι χάρις τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἡ ὥρα αὕτη· ἡ δὲ ἐξομολόγησις κηρύττει τὰ δεδωρημένα, ὅτι ἄμετρά εἰσι καὶ ὅτι οὐ πάντα ἴσχυσα καταλαβεῖν, ἀλλ' οὔτε γινώσκειν, εἰμὴ ἀκοὴν μόνην ἔχειν, καὶ ταύτην ὅλως περί τινων καὶ οὐ περὶ πάντων, καὶ ὅτι φανερῶς καὶ ἀφανῶς ἀεὶ εὐεργετούμεθα, καὶ ὅτι ἄφραστός ἐστιν ἡ ἀνοχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ ὅτι ἀνάξιός εἰμι καὶ αὐτὸ τὸ ἀτενίσαι ἄνω ὡς ὁ Τελώνης ἐποίησε, καὶ ὅτι οὐκ εἰς ἄλλο τι θαρρῶν, εἰμὴ εἰς τὴν σὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν· προσπίπτω ὡς ὁ Δανιὴλ ἐνώπιον τοῦ θείου Ἀγγέλου, καὶ ὡς ὁ Ἀπόστολος καὶ οἱ λοιποὶ Πατέρες ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ τοῦτο τολμηρῶς, διὰ τὸ ἀνάξιον εἶναί με τοῦτο ποιῆσαι, καὶ τὸ ἐξαγορεῦσαι τὰ εἴδη τῶν πταισμάτων μου ἐν ἐπιτόμῳ πρὸς τὸ μιμνήσκεσθαι ταῦτα, καὶ πενθεῖν ὑπὲρ τούτων, ὁμολογεῖν τε τὴν ἐμὴν ἀσθένειαν, ἵνα ἔλθῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· καὶ τὸ συγχωρηθῆναι τὸ πλῆθος τῶν κακῶν μου· ὡς μὴ τολμῶν ὑπὲρ πάντων αἰτεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν μου· καὶ τὸ χαλινωθῆναί μου πᾶσαν κακίαν καὶ πονηρὰν συνήθειαν, ὡς μὴ δυνάμενος ἀντιστῆναι, παρακαλῶ τὸν παντοδύναμον στῆσαι τὰς ὁρμὰς τῶν παθῶν, καὶ τὸ μὴ ἐάσαι με ἁμαρτῆσαι εἰς αὐτόν, ἢ εἴς τινα ἄνθρωπον, ἵνα κἂν ἐκ τούτου τύχω σωτηρίας κατὰ χάριν, καὶ ἵνα ἐκ τῆς μνήμης πόνον ψυχῆς κτήσωμαι, καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν ἄλλων αἰτεῖν, ὡς ἐντολὴν πληρῶν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ ἀγάπην πρὸς πάντας· καὶ τὸ τὰ εἴδη τῶν παθῶν καταλέγειν, ὡς ὑπ' αὐτῶν τυραννούμενος, καταφεύγειν πρὸς τὸν δεσπότην, καὶ πρὸς κατάνυξιν, καὶ τὸ αἰτεῖν με ὑπὲρ ὧν ἐλύπησα, καὶ τῶν λυπησάντων με, ἢ λυπῆσαι μελλόντων, ὡς μηδ' ὅλως ἴχνος μνησικακίας ἔχειν βουλόμενος, καὶ φοβούμενος τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν κατὰ καιρὸν τὸν τότε, μήπως οὐ δυνήσομαι ἀνεξικάκως φέρειν, ἢ εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ τούτου χάριν προλαμβάνων τὸν καιρόν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, πρὸ τῆς ἀρρωστίας ζήτησον τὸν ἰατρόν, καὶ πρὸς τοῦ πειρασμοῦ εὔχου· καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν προαπελθόντων, ἵνα σωτηρίας τύχωσι· καὶ ἵνα τὸν θάνατον μνησθῶ, καὶ ἔνδειξις ἀγάπης τὸ εὔχεσθαι ὑπὲρ πάντων, καὶ δεόμενος τῆς τῶν πάντων εὐχῆς, καὶ τὸ κυβερνηθῆναι ὑπὸ Θεοῦ, καὶ γενέσθαι οἷον θέλει, καὶ τὸ μιγῆναι μετὰ τῶν ἄλλων, ἵνα δι' εὐχῶν ἐκείνων ἐλεηθῶ, καὶ ὡς ἔχων αὐτοὺς ὑπερέχοντας, παντὸς δὲ ἁμαρτήματος ἄρτι οὐ τολμῶ ζητεῖν συγχώρησιν, ἵνα μὴ ὡς ἐμαυτὸν σμικρύνων, τοὺς ἄλλους ἀναξίους συγχωρήσεως ἡγήσωμαι· καὶ ὡς ἀγνοῶν καὶ μὴ δυνάμενός τι ποιῆσαι καταφεύγω, καὶ ζητῶ, ὡς εὐδοκεῖ ἡ φιλανθρωπία αὐτοῦ γενέσθαι, φοβούμενος τὴν δικαιοσύνην ὡς ἁμαρτωλός, καὶ τὸ λέγειν με, μόνον μὴ ἀποτύχω τῆς ἐκ δεξιῶν σου στάσεως, κἂν ἔσχατος πάντων τῶν σωζομένων εὑρεθήσωμαι, ὡς μηδὲ τούτων ὢν ἄξιος· καὶ τὸ εὔχεσθαί με ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός, ὡς παρελάβομεν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τὸ ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναί με τῆς θείας μεταλήψεως ὡς χρέος· καὶ ἵνα πρὸ τούτου εὐχόμενος εὕρω ἕτοιμον τὸν βοηθόν, ὅταν βουληθῶ μεταλαβεῖν, καὶ ἵνα μνησθῶ τὰ ἄχραντα πάθη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ πρὸς ἀγάπην ἔλθω τῆς τούτου μνήμης· καὶ ἵνα εἰς κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γένηται ἡ μετάληψις· ὅτι αὐτὸς ὁ Παράκλητος παρακαλεῖ τοὺς πενθοῦντας κατὰ Θεόν, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ τοὺς ἐξ ὅλης ψυχῆς μετὰ πολλῶν δακρύων παρακαλοῦντας αὐτὸν καὶ λέγοντας· Βασιλεῦ οὐράνιε καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ἵνα γένηται εἰς ἀρραβῶνα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς αἰωνίου ἡ κοινωνία τῶν ἀχράντων μυστηρίων, διὰ πρεσβειῶν τῆς αὐτοῦ Μητρός, καὶ πάντων τῶν Ἁγίων. Εἶτα τοῖς ἁγίοις πᾶσι προσπίπτω, παρακαλῶν αὐτοὺς ἱκεσίαν ποιεῖσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ὡς δυναμένους προσφέρειν τῷ δεσπότῃ τὴν ἱκεσίαν· καὶ οὕτω τὴν κατὰ συνήθειαν εὐχὴν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ὡς ἔχουσαν τὴν θαυμαστὴν θεολογίαν· καὶ τὸ ζητεῖν μόνον τὸ θεῖον θέλημα, καὶ εὐλογεῖν τὸν Θεόν· καὶ μετὰ ταῦτα εὐθέως πρὸς τοὺς οἰκείους λογισμοὺς μετ' ἐπιτάσεως πολλῆς καὶ προσοχῆς. Δεῦτε προσκυνήσωμεν γ'. καὶ καθεξῆς ὡς προεγράφη· ἵνα διὰ τῆς

καρδιακῆς προσευχῆς καὶ τῆς μελέτης τῶν θείων γραφῶν καθαίρηται ὁ νοῦς, καὶ ἄρχηται βλέπειν τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς θείας γραφαῖς μυστήρια· πλὴν ἐκτὸς πάσης κακίας ἡ ψυχὴ ἔστω, ἐξαιρέτως δὲ τῆς μνησικακίας, ὥς φησιν ὁ Κύριος, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος τὴν ἀντιλογίαν κολάζων ὡς ταύτης γεννήτριαν, φησὶ πρὸς τὸν Ἡγούμενον, δοῦναι τῷ ἀντιλέγοντι αὐτῷ μετανοίας πολλάς, ἄχρι χιλίας· τὸν ἀριθμὸν δὲ ἀναβιβάζων ἔφη, ἢ χιλίας, ἢ μίαν· τοῦτ' ἔστιν ἢ χιλίας μετανοίας πρὸς τὸν Θεὸν ὀφείλει ποιεῖν ὁ ἀντίλογος, ἢ μίαν πρὸς τὸν προεστῶτα, ἤτοι συγχώρησον Πάτερ· καὶ λύσιν τῶν δεσμῶν λαμβάνει διὰ τῆς μόνης μιᾶς, τῆς οὔσης κυρίως μετανοίας, καὶ ἐκκοπῆς τοῦ πάθους τῆς ἀντιλογίας· οὐκ ἔστι ἡ ἀντιλογία, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, τῆς πολιτείας τῶν Χριστιανῶν, λαβὼν τὴν χρῆσιν τοῦ Ἀποστόλου· φησὶ γάρ, εἰδέ τις ἀντιλέγειν δοκιμάζῃ, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν· καὶ ἵνα μὴ ἐξεώσειν ἐξ ἑαυτοῦ μόνου τὸν ἀντιλέγοντα δόξῃ τινί, ἐπήγαγεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ· ἵνα γνῷ τις ὅτι ἔξωθέν ἐστι πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀντιλέγῃ· καὶ δέεται τῆς θαυμαστῆς μιᾶς ἐκείνης μετανοίας, ἧς ἀστοχήσας, οὐδὲ αἱ χίλιαι αὐτῷ ὠφελῆσαι δύνανται, τὸν ἀμετανόητον ἔχοντι τρόπον· μετάνοια γάρ ἐστιν ἡ ἐκκοπὴ τοῦ κακοῦ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος· αἱ δὲ λεγόμεναι μετάνοιαι, γονυκλισίαι εἰσὶ μᾶλλον, καὶ σχῆμα δουλικὸν ἐπιδεικνύουσιν ἔχειν τὸν προσπίπτοντα ἀμετεωρίστως τῷ Θεῷ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν προσκρούσῃ τὶς ἔντινι· ἵνα τόπον ἀπολογίας εὕρῃ, ἐὰν ὅλως οὐκ ἀντιλέγῃ, οὐδὲ δικαιώσειν ἑαυτὸν ἐπιχειρήσειεν, ὡς ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος· ἀλλὰ μᾶλλον τὸν Τελώνην μιμεῖσθαι, ἐν τῷ ἡγεῖσθαι ἑαυτὸν χείρονα πάντων, καὶ ἀνάξιον τοῦ ἀτενίσαι ἄνω· ἐπεὶ ἂν δοκῇ μετάνοιαν ἔχειν, καὶ ἀντιλέγειν ἐπιχειρεῖ τῷ δικάζοντι αὐτὸν εὐλόγως, ἢ ἀλόγως, οὐκ ἔστιν ἄξιος τῆς κατὰ χάριν συγχωρήσεως, ὡς δικαστήριον ζητῶν, καὶ δικαιώματα, καὶ ὡς ἀπὸ δικαίου πόρου δοκῶν τί ἀνύσαι· ὅπερ ξένον ἐστὶ τοῦτο τὸ ἐγχείρημα τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν· καὶ εἰκότως· ὅπου δικαιολογίαι, ἐκεῖ τὸ δίκαιον ζητεῖται, καὶ οὐ τὸ φιλάνθρωπον· καὶ ἤργησε λοιπὸν ἡ χάρις, ἡ ἐκτὸς ἔργων δικαιοσύνης, δικαιοῦσα τὸν ἀσεβῆ, διὰ μόνης εὐγνωμοσύνης, καὶ ὑπομονῆς τῶν ἐλέγχων, ἐν εὐχαριστίᾳ, τῶν ἐλεγχόντων, καὶ ἀνοχῇ τῶν κατηγορούντων μετὰ πάσης ἀνεξικακίας, ἵνα καθαρὰ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γένηται καὶ ἡ μετάνοια ἐνεργής· ὅσον γὰρ εὔχεταί τις ὑπὲρ τῶν συκοφαντούντων αὐτόν, καὶ κατηγορούντων, τοσοῦτον ὁ Θεὸς πληροφορεῖ τοὺς ἐχθραίνοντας αὐτῷ, καὶ ἀνάπαυσιν αὐτῷ χαρίζεται διὰ τῆς καθαρᾶς καὶ ἐπιμόνου προσευχῆς, οὐχ' ὅτι δὲ τὸν καρδιογνώστην Θεὸν διδάσκοντες, λέγομεν τὰ αἰτούμενα κατὰ λεπτόν, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς ἐκ τῶν τοιούτων κατανυσσώμεθα· καὶ ὡς ποθοῦντες ἐπιπλεῖον παραμένειν αὐτῷ, τῇ ἐπιμελείᾳ τοὺς λόγους πληθύνωμεν εὐχαριστοῦντες, καὶ ἐξομολογούμενοι αὐτῷ ἐπὶ τῶν τηλικούτων αὐτοῦ εὐεργεσιῶν· καὶ τὸ ἐγχωροῦν, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος, περὶ τοῦ Μακαρίου Δαβίδ· ὅτι οὐ πολυλογία, ἢ ἀλληλογία ἐστὶ τὸ λέγειν πολλάκις τὸ αὐτὸ ῥητόν, ἢ τὸ ὅμοιον τούτου· ἀλλὰ πόθῳ φερόμενος ὁ Προφήτης, καὶ ἵνα ἐντυπωθῇ ὁ λόγος τῆς θείας γραφῆς ἐν τῷ νοῒ τοῦ εὐχομένου, ἢ τοῦ ἀναγινώσκοντος· ὁ γὰρ Θεὸς πάντα οἶδε πρὸ τοῦ γενέσθαι, καὶ οὐ χρείαν ἔχει τοῦ ἀκοῦσαι διαλόγου· ἀλλ' ἡμεῖς τούτου δεόμεθα, πρὸς τὸ γνῶναι ἡμᾶς τί αἰτοῦμεν, καὶ τί εὐξόμεθα· ὅπως εὐγνωμοσύνην ἔξωμεν, καὶ αὐτῷ προσκολλώμεθα διὰ τῶν αἰτήσεων· καὶ ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν λογισμῶν χειμαζόμενοι, νικώμεθα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς ὄντες ἔξωθεν τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης· ἀλλ' ἵνα βοηθούμενοι ὑπὸ τῆς εὐχῆς, καὶ μελέτης τῶν θείων γραφῶν τευξώμεθα τῆς κτήσεως τῶν ἀρετῶν περὶ ὧν οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἄλλος ἀλλαχοῦ ἔγραψαν τῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάριτι· ἐξ ὧν κἀγὼ μαθών, ἐρῶ τούτων τὰ ὀνόματα κατὰ τὸ ἐγχωρεῖν· εἰ καὶ μὴ πάντων, δι' ἔλλειψιν γνώσεως· εἰσὶ τοίνυν.

ΔΗΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ

Φρόνησις, σωφροσύνη, ἀνδρεία, δικαιοσύνη, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, φόβος, εὐσέβεια, γνῶσις, βουλή, ἰσχύς, σύνεσις, σοφία, συντριμμός, πένθος, πραότης, ἔρευνα τῶν θείων γραφῶν, ἐλεημοσύνη, καθαρότης καρδίας, εἰρήνη, ὑπομονή, ἐγκράτεια, καρ-

τερία, προαίρεσις ἀγαθή, πρόθεσις, αἴσθησις, ἐπιμέλεια, ἔρεισμα θεῖον, θέρμη, ἐγρήγορσις, ζέσις Πνεύματος. μελέτη, σπουδή, νῆψις, μνήμη, σύνοια, εὐλάβεια, αἰδώς, ἐντροπή, μεταμέλεια, ἀποχὴ κακῶν, μετάνοια, ἐπιστροφὴ πρὸς Θεόν, συνταγὴ Χριστοῦ, ἀποταγὴ τοῦ διαβόλου, τήρησις ἐντολῶν, φυλακὴ ψυχῆς, καθαρότης συνειδήσεως, μνήμη θανάτου, πόνος ψυχῆς, ἐργασία τῶν καλῶν, κόπος, μόχθος, σκληραγωγία, νηστεία, ἀγρυπνία, πεῖνα, δίψα, ὀλιγοδεΐα, αὐτάρκια, εὐταξία, εὐσχημοσύνη, σεμνότης, ἀπερπερία, χρημάτων ὑπεροψία, ἀφιλαργυρία, ἀποταγὴ τῶν βιωτικῶν, ὑποταγή, εὐπείθεια, πτωχεία, ἀκτημοσύνη, φυγὴ τοῦ κόσμου, θελημάτων ἐκκοπή, ἄρνησις ἑαυτοῦ, συμβουλή, μεγαλοψυχία, σχολὴ κατὰ Θεόν, ἡσυχία, παίδευσις, ξηροκοιτία, ἀλουσία, παράστασις, ἀγών, προσοχή, ξηροφαγία, γυμνότης, τῆξις σώματος, μόνωσις, ἠρεμία, γαλήνη, εὐθυμία, θάρσος, εὐτολμία, ζῆλος θεῖος, πυρπόλησις, προκοπή, μωρία διὰ Χριστόν, νοὸς τήρησις, κατάστασις ἠθῶν, ὁσιότης, παρθενία, ἁγιασμός, καθαρότης σώματος, ἁγνεία ψυχῆς, ἀνάγνωσις διὰ Χριστόν, θεία μέριμνα, ἐπιτηδειότης, ἀλήθεια, ἀπεριεργία, ἀκατακρισία, ἄφεσις τῶν ὀφειλομένων οἰκονομία, ἐπιδεξιωσύνη, ἀγχίνοια, ἐπιείκεια, χρῆσις ὀρθὴ τῶν πραγμάτων ἐπιστήμη εὐφυΐα, ἐμπειρία, ψαλμῳδία, προσευχή, εὐχαριστία, ἐξομολόγησις, ἱκεσία, γονυκλισία, παράκλησις, δέησις, αἴτησις, ἔντευξις, ὑμνῳδία, δοξολογία, ἐξαγόρευσις, φροντίς, θρῆνος, θλίψις, ὀδύνη, ἀδημονία, ὀδυρμός, στεναγμός, κλαυθμός, ἐπίπονα δάκρυα, κατάνυξις, σιωπή, θεία ζήτησις, ὀλολυγμός, ἀμεριμνία ἐκ πάντων, ἀνεξικακία, ἀκενοδοξία, ἀφιλοδοξία, ἁπλότης ψυχῆς, συμπάθεια, ἀφιλενδειξία, καλοήθεια, τὰ κατὰ φύσιν ἔργα, τὰ ὑπὲρ φύσιν, φιλαδελφία, ὁμόνοια, κατὰ Θεὸν κοινωνία, γλυκύτης, διάθεσις πνευματική, ἡμερότης, εὐθύτης, ἀκακία, ἠπιότης, ἀκεραιότης, ἁπλότης, εὐφημία, καλολογία, καλοεργία, προτίμησις τοῦ πλησίον, στοργὴ κατὰ Θεόν, ἕξις ἐνάρετος, συνέχεια, ποίωσις, εὐγνωμοσύνη, ταπείνωσις, ἀπροσπάθεια, μεγαλοπρέπεια, ἀνοχή, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθότης, διάκρισις, τὸ εὐπρόσιτον, τὸ εὐπροσήγορον, ἀταραξία, θεωρία, ὁδηγία, παγίωσις, διόρασις, ἀπάθεια, χαρὰ πνευματική, ἀσφάλεια, δάκρυα τῆς συνέσεως, τὸ ψυχικὸν δάκρυον, θεῖος πόθος, οἰκτιρμός, εὐσπλαγχνία, φιλανθρωπία, καθαρότης ψυχῆς, καθαρότης νοος, πρόορασις, καθαρὰ προσευχή, ἀναιχμάλωτος λογισμός, στερρότης, εὐτονία ψυχῆς καὶ σώματος, φωτισμός, ψυχῆς ἀνάκτησις, μῖσος ζωῆς, διδασκαλία ὡς δεῖ, πόθος θανάτου ἀγαθός, νηπιότης ἐν Χριστῷ, ἑδραίωσις, νουθεσία, καὶ παραίνεσις, σύμμετρος, καὶ βιαστής, ἐπαινετὴ ἀλλοίωσις, ἔκστασις πρὸς Θεόν, τελειότης ἐν Χριστῷ, ἀψευδὴς ἔλλαμψις, θεῖος ἔρως, ἁρπαγὴ νοός, Θεοῦ ἐνοίκησις, φιλοθεΐα, φιλοσοφία ἐσωτερική, θεολογία, ὁμολογία, θανάτου καταφρόνησις, ἁγιωσύνη, κατόρθωμα, ὑγεία τελεία ψυχῆς, ἀρετή, ἔπαινος ἐκ Θεοῦ, χάρις, βασιλεία, υἱοθεσία, καὶ διὰ πάντων ὁμοῦ, σ κ ή. Τὸ δὲ θέσει γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, χάριτι τοῦ διδόντος ἡμῖν νίκην κατὰ τῶν παθῶν, ὧν τὰ ὀνόματά εἰσι ταῦτα, ὡς οἶμαι.

ΔΗΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

Δεινότης, πανουργία, πονηρία, κακοφροσύνη, ἀλογία, ἀκολασία, δελεασμός, ἀφυΐα, ἀνεπιστημοσύνη, ἀεργία, ψυχρότης, ἠλιθιότης, κολακεία, μωρία, ἐξήχησις, ἔκστασις φρενῶν, παραφρόνησις, ἀγροικία, θράσος, δειλία, νάρκησις, ἀργία τῶν καλῶν, πλημμέλημα, πλεονεξία, μειονεξία, ἄγνοια, ἄνοια, γνῶσις, ψευδώνυμος, λήθη, ἀδιακρισία, ἀναισθησία, ἀδικία, κακὴ προαίρεσις, ἀσυνήθειτος ψυχή, νωθρότης, φλυαρία, ἀθέτησις, σφάλμα, ἁμαρτία, ἀνομία, παρανομία, πάθος, αἰχμαλωσία, συγκατάθεσις πονηρά, συνδυασμὸς ἄλογος, προσβολὴ δαιμονική, ἐγχρόνισις, ἀνάπαυσις σωματικὴ παρὰ τὸ δέον, κακία, πταῖσμα, νόσος ψυχῆς, ἀτονία, ἀσθένεια νοός, ἀμέλεια, ῥᾳθυμία, ἀθυμία ψεκτή, καταφρόνησις Θεοῦ, παρατροπή, παράβασις, ἀπιστία, δυσπιστία, κακοπιστία, ὀλιγοπιστία, αἵρεσις, συναίρεσις, πολυθεΐα, εἰδωλολατρεία, ἀγνωσία Θεοῦ, ἀσέβεια, μαγία, ἐπιτήρησις, μαντεία, γοητεία, ἄρνησις, εἰδωλομανία, ἀκρασία, σπατάλη, φιλολογία, ὀκνηρία, φιλαυτία, ἀπροσεξία, ἀπροκοπία, ἀπάτη, πλάνη, τόλμη, φαρμακία, μιαρωσύνη, μιαροφαγία, τρυφή, ἀσωτία, γαστριμαργία, πορνεία, φιλαργυρία, ὀργή, λύ-

Digitized by Google

πη, ἀκηδία, κενοδοξία, ὑπερηφανία, οἴησις ἔπαρσις, ἀλαζωνεία, ἀπόνοια, αἰσχρότης, κόρος, βλακεία, κάρωσις, ἡδονή, ἀπληστία, λαιμαργία, ἀχορταγία, λαθροφαγία, ἀδηφαγία, μονοφαγία, ἀδιαφορία, εὐκολία, αὐτοβουλία, ἀβουλία, αὐταρέσκεια, ἀνθρωπαρέσκεια, ἀπειρία τοῦ καλοῦ, ἀπαιδευσία, ἀνεπιτηδειότης, γνώμης κουφότης ἰδιωτεία, χωρικία, ἀντιλογία, φιλονεικία, κακολογία, κραυγή, ταραχή, μάχη, θυμός, ἐπιθυμία ἄλογος, χολή, παροξυσμός, σκάνδαλον, ἔχθρα, πολυπραγμοσύνη, συκοφαντία, πικρία, καταλαλιά, ψόγος, διαβολή, κατάκρισις, κατηγορία, μῖσος, λοιδορία, ὕβρις, ἀτιμία, ἀγριότης, μανία, αὐστηρία, ἀψότης, ἐπιορκία, ὅρκος, ἀνελεημοσύνη, μισαδελφία, ἀνισότης, πατραλοία, κατάλυσις, παράλυσις, δωροληψία, κλοπή, ἁρπαγή, ζῆλος, ἔρις, φθόνος, ἀσχημοσύνη, χλεύη, ὀνειδισμός, μυκτηρισμός, κατάγελως, καταπραγματεία, καταδυναστεία, καταφρόνησις τοῦ πλησίον, μαστίγωσις, ἐμπαιγμός, ἀγχόνη, πνιγμός, τὸ ἄστοργον, τὸ ἄσπονδον, τὸ ἀσύνθετον, τὸ ἀσύνετον, βασκανία, ἀπήνεια, ἀναίδεια, ἀναισχυντία, αἰχμαλωσία, λογισμῶν σκοτισμός, ἀβλεψία, τύφλωσις, προσπάθεια προσχαίρων, ἐμπάθεια, ματαιότης, ἀπείθεια, καρυβαρεία, νυσταγμὸς ψυχῆς, πολυϋπνία, φαντασία, πολυποσία, μέθη, ἀχρηστία, χαυνότης, τέρψις ἄλογος, φιληδονία, λαγνεία, αἰσχρολογία, θηλυμός, οἶστρος ἀκόλαστος, πύρωσις, μαλακία, μαύλησις, μοιχεία, ἀρσενοκοιτία, κτηνοβατία, μολυσμός, ἀσέλγεια, ῥύπος ψυχῆς, αἱμομιξία, ἀκαθαρσία, μαγαρισμός, μιασμός, μερικὴ φιλία, γέλως, παίγνια, ὄρχησις, κρότοι, ᾄσματα ἀπρεπῆ, χορεύματα, αὐλίσματα, παρρησία, πολυταξία, ἀνυποταξία, ἀκαταστασία, ὁμόνοια ψεκτή, ἐπιβουλή, πόλεμος, φόνος, λῃσταρχία, ἱεροσυλία, αἰσχροκέρδεια, τόκος, δόλος, τυμβωρυξία, σκληρότης καρδίας, δυσφημία, γογγυσμός, βλασφημία, μεμψιμοιρία, ἀχαριστία, κακοβουλία, ὀλιγωρία, μικροψυχία, σύγχυσις, ψεῦδος, γλωσσαλγία, ματαιολογία, ἄλογος χαρά, μετεωρισμός, ἄλογος φιλία, κακοήθεια, λῆρος, μωρολογία, πολυλογία, σκνιφότης, μοχθηρία, ἀκαταδεξία, ἀγανάκτησις, πολυκτημοσύνη, μνησικακία, παράχρησις, καχεξία, φιλοζωΐα, περπιρία, τύφος, φιλαρχία, ὑπόκρισις, εἰρωνεία, ὑπουλότης, εὐτραπελία, ἧττα, ἔρως σατανικός, περιεργία, προσκρούσματα, ἀφοβία Θεοῦ, ἀνηκοΐα, ἀγνωμοσύνη, ὑψηλοφροσύνη, καύχησις, φυσίωσις, ἐξουδένωσις τοῦ πλησίον, ἀσπλαγχνία, ἀναλγησία, ἀνελπιστία, πάρεσις, μισοθεΐα, ἀπόγνωσις, αὐτοκτονία, καὶ διὰ πάντων ἔκπτωσις ἀπὸ Θεοῦ, καὶ τελεία ἀπώλεια· ὁμοῦ πάντα σιγή.

Ταῦτα τοίνυν τὰ πάθη ὀνομαζόμενα ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς εὗρον, καὶ ἐφάπαξ τέθεικα, ὡς τὰς βίβλους εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου· κατὰ τάξιν δὲ οὔτε ἐδυνήθην, οὔτε ἐπεχείρησα τὴν κατάθεσιν, ὡς ὑπὲρ ἐμὲ οὖσαν, διὰ τὸν λόγον ὃν εἴρηκεν ὁ τῆς Κλίμακος· ζητήσεις παρὰ κακοῖς σύνεσίν, φησι, καὶ οὐχ εὑρήσεις, διότι ἄτακτά εἰσιν ἅπαντα τὰ τῶν δαιμόνων· ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν ἔχουσιν, ἐν ᾧ καὶ ἰσάζουσιν οἱ ἀνίσιοι, καὶ ἀνόσιοι, τὸ ἀπωλέσαι τὰς ψυχὰς τῶν δεχομένων τὴν κακίστην αὐτῶν συμβουλήν· εἰ καὶ ἄλλοις τισὶν ἀνθρώποις γίνονται στεφάνων πρόξενοι, ὅταν νικῶνται ὑπὸ τῆς πίστεως καὶ ὑπομονῆς τῶν ἐλπιζόντων ἐπὶ τὸν Κύριον· καὶ τῇ ἐργασίᾳ τῶν καλῶν καὶ ἀντιστάσει τῶν λογισμῶν ἀντιπραττόντων καὶ κατευχομένων αὐτῶν.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΛΟΓΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ

Ἐπειδὴ οἱ λογισμοὶ διαφορὰς ἔχουσιν ἐν πᾶσι, καὶ οἱ μὲν ἀναμάρτητοί εἰσιν, οἱ δ᾽ οὔπω, οἷον ἡ λεγομένη προσβολή, ἤγουν ἐνθύμησις τοῦ καλοῦ, ἢ τοῦ κακοῦ· ἥτις οὔτε ἀμοιβήν, οὔτε μέμψιν ἔχει, μετὰ ταύτην ὁ λεγόμενος συνδυασμός, τουτέστιν ἡ ὁμιλία τοῦ λογισμοῦ, ἢ πρὸς συγκατάθεσιν, ἢ ἀποβολήν· καὶ ἔχει μὲν ἔπαινον, ὅταν θεάρεστον ᾖ, ἀλλὰ μικρόν· ὥσπερ καὶ ψόγον, ὅταν πονηρὸν ᾖ· ἔπειτα ἡ λεγομένη πάλη, ἢ νικῶσα, ἢ νικωμένη ὑπὸ τοῦ νοός, καὶ στέφανον, ἢ κόλασιν προξενοῦσα, ὅταν εἰς ἔργον φθάσῃ· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ συγκατάθεσις, ἥτις ἐστὶ νεῦσις ἐνήδονος τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ὀφθὲν γινομένη, ἐξ ἧς γίνεται ἡ αἰχμαλωσία, ἡ ἀπάγουσα βιαίως, καὶ ἀκουσίως τὴν καρδίαν πρὸς ἐργασίαν· ἐν δὲ τῷ χρονίζειν τὸν ἐμπαθῆ λογισμὸν ἐν τῇ ψυχῇ γίνεται τὸ λεγόμενον πάθος, ὥσπερ εἰς ἕξιν διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὸ συνηθείας τὴν ψυχὴν φέρειν αὐθαιρέτως, καὶ οἰκείως αὐτομολοῦσαν αὐτὴν πρὸς τὴν πρᾶξιν ἀπεργάζεται·

Digitized by Google

ὅπερ πάθος ἀναμφιβόλως ἐν πᾶσιν, ἢ ἀντιζύγῳ μετανοίᾳ, ἢ τῇ μελλούσῃ κολάσει ὑπόκειται, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος· διὰ τὸ ἀμετανόητον δηλαδή, καὶ οὐ διὰ τὸν πόλεμον, εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐκτὸς τελείας ἀπαθείας ἄφεσιν οἱ πολλοὶ λαβεῖν ἠδυνήθημεν· ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ τῆς Κλίμακος, ὅτι οὐ πάντας μὲν ἀπαθεῖς γενέσθαι δυνατόν, πάντας δὲ σωθῆναι, καὶ Θεῷ διαλλαγῆναι οὐκ ἀδύνατον· ὁ τοίνυν ἐχέφρων τὴν μὲν μητρόκακον καὶ πονηρὰν προσβολὴν ἀποβάλλεται, ἵνα πάντα ἐξ αὐτῆς τὰ δεινὰ περικόψῃ ἐφάπαξ· τὴν δὲ ἀγαθὴν προσβολήν, ἐργασίαν ἡτοιμασμένην ἔχει ἀεί· ἵνα ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἐν ἕξει τῆς ἀρετῆς γένωνται, καὶ τῶν παθῶν λυτροῦνται, χάριτι Χριστοῦ· ὅτι οὐκ ἔχομέν τι ὅλως, ὃ οὐκ ἐλάβομεν παρ' αὐτοῦ, οὐδὲ τί προσφέρειν αὐτῷ, εἰμὴ προαίρεσιν, ἧς τινος ἀστοχήσαντες, οὔτε γνῶσιν, οὔτε δύναμιν ἐν τῷ ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκομεν. Καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἔργον ἐστίν, ἵνα μὴ κατακριθῶμεν, ὡς ἀργοί· ἀργία γάρ ἐστιν, ἀρχὴ πάσης κακίας· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθόν, φησὶ τὸ Γεροντικόν, δέεται διακρίσεως· καὶ γὰρ ἡ παρθένος, ἡ νηστεύουσα τὰς ἑβδομάδας ἕξ, καὶ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν καινὴν μελετῶσα ἀεί, οὐκ εἶχεν ὁμοίως τὰ δυσχερῆ, καὶ εὐχερῆ πράγματα, καίτοι γε ἔδει αὐτὴν ἐκ τῶν τοσούτων καμάτων καρποῦσθαι τὴν ἀπάθειαν, ἀλλ' οὐκ ἐγένετο· διότι τὸ καλὸν οὐκ ἔστι καλόν, ἐὰν μὴ πρὸς τὸ θεῖον βούλημα ἔχῃ τὸν σκοπόν· ἐπειδὴ εὑρίσκεται ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ πολλάκις ἔν τισι πράγμασιν ἀγανακτῶν ὁ Θεὸς κατά τινος ποιοῦντος ἔργον, τοῖς πᾶσι φαινόμενον καλόν, καὶ πάλιν ἀποδεχόμενος ἄλλο φαινόμενον κακοποιόν· καὶ μάρτυς ὁ Προφήτης ἐκεῖνος, ὃς ἐζήτει παρά τινων πληγῆναι, καὶ πῶς φησὶν ὁ παρακούσας, ὡς καλὸν ποιῶν δῆθεν, θηριάλωτος ἐγένετο καὶ ὁ Πέτρος δοκῶν τι καλὸν ποιεῖν, παραιτησάμενος τὸ νίψασθαι, ἐπετιμήθη· ὅθεν πάσῃ δυνάμει τὸ θεῖον θέλημα ὀφείλομεν εὑρεῖν, καὶ ποιεῖν, κἂν δοκῇ ἡμῖν καλὸν εἶναι· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀκοπότως γίνεται ἡ ἐργασία τοῦ ἀγαθοῦ, ἵνα μὴ ζημιωθῶμεν, μετὰ τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τὸν ἐκ τῆς βίας ἔπαινον· καὶ ἁπλῶς, πάντα ὅσα οἰκονομεῖ ὁ Θεός, θαυμαστά εἰσιν, ὑπὲρ νοῦν τε καὶ ἔννοιαν· ὅτι οὐ μόνον δεῖ θαυμάζειν τὸν νοῦν τῶν τελουμένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ τὰ σύμβολα τούτων· πῶς διὰ τοῦ θείου Βαπτίσματος υἱοὶ γενόμεθα κατὰ χάριν μηδὲν πρὸ τούτου ἐργασάμενοι, οὐδὲ πάλιν μετὰ τοῦτο, εἰμὴ τὴν τῶν ἐντολῶν τήρησιν· καὶ πῶς τὰ φρικτὰ πράγματα ταῦτα, λέγω δὴ τὸ Ἅγιον βάπτισμα, τὴν ἁγίαν μετάληψιν ἐκτὸς ἱερωσύνης οὐ γίνονται, φησὶν ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ἐν τούτῳ γὰρ φαίνεται ἡ δοθεῖσα τῷ κορυφαίῳ τῶν Ἀποστόλων Πέτρῳ ἐξουσία· διότι εἰ μὴ ἀνοιχθῶσιν αἱ πύλαι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν διὰ τῆς ἱερουργίας, οὐδεὶς δύναται εἰσελθεῖν ὥς φησιν ὁ Κύριος· ἐὰν μὴ γεννηθῇ τις ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος· καὶ πάλιν ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, καὶ πῶς ὑπῆρχεν ὁ παλαιὸς ναὸς ἔξωθεν μὲν τύπος τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ τὰς θυσίας ἐπετέλουν οἱ ἱερεῖς· ἔσωθεν δὲ τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, ἔνθα προσεφέρετο τὸ θυμίαμα τὸ ἐκ τῶν τεσσάρων εἰδῶν, λιβάνου, φημί, σμύρνης, στακτῆς, καὶ κασίας· ἐξ ὧν δηλοῦνται αἱ τέσσαρες γενικαὶ ἀρεταί· τὰ γὰρ ἔξωθεν γινόμενα συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ ὑπῆρχε τότε, ἵνα μὴ διὰ τῶν ᾀσμάτων καὶ τρυφῆς ἐκκλίνωσιν οἱ νηπιόφρονες Ἰουδαῖοι εἰς τὰ εἴδωλα. Ἡ δὲ νέα Ἐκκλησία, τύπος ἐστὶ τῶν μελλόντων, διὰ τοῦτο καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῇ, οὐράνιά εἰσι καὶ πνευματικά· ὅτι ὥσπερ ἐννέα πράγματά εἰσιν ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἤγουν Πατριάρχαι, Μητροπολῖται, Ἐπίσκοποι, Ἱερεῖς, Διάκονοι, Ὑποδιάκονοι, Ἀναγνῶσται, Ψάλται, καὶ Μοναχοί. Καὶ πῶς πάλιν διὰ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ τιμίου, καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ φυγαδεύονται δαίμονες, καὶ ποικίλα νοσήματα πρᾶγμα παρὰ πᾶσιν ἀνέξοδόν τε, καὶ ἀκόποτον, καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ ἐγκώμια τίς δύναται ἐξαριθμῆσαι, τὰ δὲ σύμβολα τοῦ ἁγίου αὐτοῦ Χαρακτῆρος οἱ Ἅγιοι Πατέρες παρέδωκαν ἡμῖν, εἰς τὸ ἀντιλέγειν τοὺς ἀπίστους καὶ αἱρετικούς· ὅτι οἱ μὲν δύω δάκτυλοι, καὶ ἡ μία χεὶρ ἐμφαίνουσι τὸν ἐσταυρωμένον Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν δυσὶ φύσεσι καὶ μιᾷ ὑποστάσει γνωριζόμενον· ἡ δεξιὰ δὲ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ δύναμιν, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν ἀναμιμνήσκει· καὶ ἄνωθεν ἀρξαμένης διὰ τῆς ἐκ τῶν οὐρανῶν πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ συγκαταβάσεως· καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέ-

Digitized by Google

ρους ἐπὶ τὸ εὐώνυμον, ἀποσοβεῖ μὲν τοὺς ἐχθρούς, δηλοῖ δὲ ὅτι τῇ ἀηττήτῳ αὐτοῦ δυνάμει ὁ Κύριος ἐνίκησε τὸν διάβολον, ἀριστερὸν ὄντα, καὶ ἀνίσχυρον, καὶ σκοτεινόν· καὶ πῶς πάλιν διὰ μικρῶν χρωμάτων ἡ ἱστορία τοσαῦτα θαυμάσια, τὰ ἐκ τῶν τοσούτων ἐτῶν γινόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν Ἁγίων πάντων, ὡς ἀρτίως τελούμενα δείκνυσιν ἡμῖν, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ, ἵνα ὀφθαλμοφανῶς ὁρῶντες ταῦτα, ποθῶμεν ἐπὶ πλέον, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος καὶ Κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Ἁγίου Παγκρατίου, καὶ μαθητοῦ αὐτοῦ. Πάντα οὖν τὰ εἰρημένα ἐξ ἀρχῆς τοῦ λόγου, χωρὶς ὀρθῆς πίστεως οὐδὲν ὠφελοῦσιν, ἀλλ᾽ οὐδὲ γίνονται· ὥσπερ οὐδὲ πίστις χωρὶς ἔργων. Καὶ περὶ μὲν τῆς πίστεως, καὶ τῶν ἔργων ἔγραψαν πολλοὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων· πρὸς δὲ ὑπόμνησιν ἐρῶ ἐν ἐπιτόμῳ, ὅτι ἔργα μὲν ὀφείλομεν ἔχειν τὰ γεγραμμένα ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι πίστιν δὲ ὀρθόδοξον, ἣν παρελάβομεν ἀπὸ τῶν προγεγραμμένων Ἁγίων, ἵνα σὺν αὐτοῖς τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ Ἀγαθῷ καὶ Ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πληρώσας εἶπον, Χριστέ, σοὶ δόξα πρέπει.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΙ ΚΔ'. ΠΛΗΡΕΙΣ ΟΝΤΕΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Πρόλογος ἰδοὺ καὶ ἄλφα τὸ στοιχεῖον,
Τὴν πνευματικὴν περιέχει σοφίαν.
Ὥσπερ γὰρ αὐτὸ τῶν γραμμάτων ἁπάντων,
Ἀρχὴ τυγχάνει διαλέκτῳ ἐν πάσῃ.
Οὕτως ἁπασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ αὕτη,
Ἔναρξίς ἐστι, κἂν τέλος πάλιν πάντων.
Ἀλλὰ καθάπερ ὁ Ἀλφάβητος πέλει,
Νηπιῶδες μάθημα, οὗτινος ἄνευ
Οὐκ ἔστι μαθεῖν τῶν κάτω μαθημάτων.
Καὶ τῆς γνώσεως ἡ ἀρχὴ οὑτωσί περ,
Μικρὰ κἂν πάνυ ἐστίν, ἀλλ᾽ ἧς περ δίχα
Οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἀρετὴν τὸ παράπαν.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Α'.

Ἀρχὴ πάντων τῶν γραμμάτων εἰς ἑκάστην διάλεκτον τὸ α ὑπάρχει, κἂν τινες ἀγνοῶσι· καὶ ἀρχὴ πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡ πνευματικὴ σοφία, κἂν τέλος ὑπάρχῃ πάλιν, διότι εἰμὴ αὕτη προσπελάσῃ τῷ νῷ, οὐ δύναται ὁ ἄνθρωπος τί ἀγαθὸν ἐργάσασθαι διὰ τὸ μηδέποτε ἀκοὴν ἔχειν περὶ τούτου· εἰδὲ ποσῶς ἠξιώθη ἀκοῦσαι, αὐτὸ τοῦτο σοφία ἐστίν· ἀλλ᾽ ὥσπερ ὁ ἀλφάβητος νηπιῶδές ἐστι μάθημα, χωρὶς δὲ τούτου οὐκ ἔστιν εὑρεῖν σοφίαν τῶν κάτω μαθεῖν μαθημάτων· οὕτω καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς γνώσεως, εἰ καὶ μικρά ἐστι πάνυ, ἀλλὰ ταύτης ἐκτός, οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἀρετὴν τὸ παράπαν· διά τοι τοῦτο δει-

Digitized by Google

λιῶ τοῦ γράψαι τι περὶ σοφίας, ἄσοφος ὢν ὅλως· καὶ γὰρ ὡς εἶμαι τέσσαρές εἰσιν αἱ κατασκευάζουσαι τὸν νοῦν πρὸς τὸ δύνασθαι λέγειν διαφοραί, ἢ χάρις ἄνωθεν ὑπερφυῶς καὶ μακαριότης, ἢ καθαρότης ἐξ ἀσκήσεως κατὰ Θεὸν γινομένη, καὶ δυναμένη εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος φέρειν τὴν ψυχήν, ἢ πεῖρα τῶν κάτω διδαγμάτων, διὰ παιδεύσεως ἀνθρωπίνης, καὶ ἀσκήσεως τῆς ἔξω σοφίας γινομένης, ἢ πάλιν ἐπικατάρατος καὶ σατανικὴ πλάνη ἐξ ὑπερηφανίας, καὶ δαιμόνων πανουργίας ἐνεργουμένη καὶ παρατροπῇ φύσεως· ἐγὼ δὲ πάντων τῶν προειρημένων ἄμοιρος ὑπάρχων, πῶς δύναμαι γράψαι, ἀπορῶ· οὐκ οἶδα μήπως ἡ πίστις ὑμῶν τῶν εἰς τοῦτο βιαζόντων κατὰ Θεόν, ἕλξῃ τὴν χάριν πρὸς τὸν κάλαμον· ἐπειδὴ ὁ νοῦς, καὶ ἡ χεὶρ ἡ ἐμή, ἀνάξιά εἰσι καὶ ἀκάθαρτα· οἶδα σαφῶς ἐκ τῆς πείρας· ὡς καὶ ἐγένετό μοι πολλάκις τοῦτο, καὶ γίνεται ἀεί· ὁσάκις γάρ, πιστεύσατέ μοι Πατέρες, ἠβουλήθην γράψαι τί, οὐκ ἠδυνήθην εἰς νοῦν τοῦτο φέρειν, πρὸ τοῦ κατέχειν με τὸν κάλαμον· ἀλλὰ μόνον νόημα πολλάκις μικρὸν ἐκ τῆς γραφῆς, ἢ ἐξ ἀκοῆς, καὶ θέας τινὸς τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου· ἐξ οὗ πολλάκις τὴν ἀφορμὴν ἐλάμβανεν ὁ νοῦς, καὶ ἅμα τοῦ βαστάζειν με τὸν κάλαμον, καὶ τῆς γραφίδος ἀπάρξασθαι, εὐθέως εὕρισκον τὸ πρᾶγμα, ὃ ἔμελλον γράφειν· περὶ οὗ εἶχον τὸν βιάζοντα γράψαι τοῦτο, καὶ οὕτως ἀκωλύτως, καὶ ἀμερίμνως γράφω ἔκτοτε, ὅσον εὐτονεῖ ἡ χείρ, μηδ' ὅλως ἔχουσα ἀναμονήν· ἀλλ' εἴτι βάλλει ὁ Θεὸς εἰς τὴν σκοτεινήν μου καρδίαν, τοῦτο γράφω χωρὶς σκέψεως· οἶμαι δὲ ἵνα μὴ δοκῶ ἔχειν ὃ ἔλαβον ἐξ εὐχῶν ἑτέρου τινός, κατὰ τὸν τοῦ τῆς Κλίμακος λόγον, ἐκ τοῦ Ἀποστόλου τὴν χρῆσιν λαβόντος, φησὶ γάρ· τί ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών; ἀλλ' αὐτὸς ποιῶν; καὶ γὰρ αἱ ἐρχόμεναι ἔννοιαι αὐτομάτως ἐν τῷ νοῒ τῶν ἡσυχαζόντων κατὰ Θεόν, χωρὶς σκέψεως, δεκταί εἰσι, (καθὼς) φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· τὸ δὲ σκέψασθαί τινα, ἴδιόν ἐστι νόημα· καὶ καὶ ὁ Ἅγιος Ἀντώνιός φησι· πᾶν ἔργον, ἢ λόγος ὀφείλει ἔχειν μαρτυρίαν ἐκ τῶν θείων γραφῶν· διά τοι τοῦτο ὥσπερ ποτὲ ἡ ὄνος τοῦ Βαλαὰμ ἐλάλησεν, οὕτω καὶ νῦν ἄρξομαι γράφειν· οὐ διδάσκων, μὴ γένοιτο ἀλλὰ πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς ἵνα κἂν τοὺς λόγους αἰσχυνόμενος, ὡς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος, ἄρχηται τῆς ἐργασίας, ὁ μὴ ἔργον κεκτημένος, ἀλλὰ λόγον δηλαδή· τίς δὲ οἶδεν, ἢ ζῆσαι ἔχω, καὶ γράψαι ἰσχύσω· ἢ πάλιν ὑμεῖς ἔργα ἐκτελεῖν δυνηθῆτε; ἀλλ' ὅμως ἀρξώμεθα ἀμφότερα, καὶ ὅπου ἕκαστος φθάσαι δυνηθῇ· ἄδηλος γὰρ ὁ ἡμέτερος θάνατος· καὶ πότε ἥξει τὸ τέλος ἀγνοοῦμεν· τῷ δὲ πάντα προγινώσκοντι Θεῷ, γνωστὰ τὰ ἡμέτερα. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ Πρόλογος νῦν ἐγράφη παρ' ἐλπίδα.
Πάλιν δὲ ἰδοὺ τὸ δεύτερον στοιχεῖον,
Τὸ βῆτα φημί, καὶ δεύτερος ὁ λόγος,
Ἐν ἐπιτομῇ ῥηθήσεται σὺν τούτῳ,
Πίστις γὰρ γεννᾷ τὴν ἄλλην, καὶ μεγάλην·
Πίστιν ὥς φασιν οἱ Ἅγιοι Πατέρες.
Τὴν τῶν ἀρετῶν θεμέλιον, ὡς ἔφη,
Ὁ ταύτην τιθεὶς Ἀπόστολος Κυρίου,
Ἡ μὲν γάρ, χωρὶς ἐργασιῶν τοῦ νόμου
Γίνεται, ἡ δὲ, ἐξ ἔργων τελειοῦται.
Εὑρίσκεται μὲν ἐν ἡσυχίᾳ αὕτη,
Διὰ δὲ πολλῶν πολέμων κατορθοῦται.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐλόγησον ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Β'.

Βουλόμενος ὁ Ὅσιος ἡμῶν Πατὴρ Ἰσαὰκ δεῖξαι τὴν πίστιν, ἣν ἔφη ὁ Ἀπόστολος θεμέλιον εἶναι τῶν κατὰ Θεὸν ἐργασιῶν, τὴν μὲν τοῦ θείου Βαπτίσματος

ἐλάβομεν· χάριτι Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων· καὶ ὅτι αὕτη γεννᾷ τὸν τῆς πίστεως φόβον, δι᾽ οὗ ἡ τῶν ἐντολῶν φυλακὴ γίνεται, καὶ ὑπομονεῖ τῶν πειρασμῶν, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Μάξιμος· καὶ ὅτι μετὰ τὸ ἐργάζεσθαι ἡμᾶς, τότε γίνεται ἐν ἡμῖν ἡ μεγάλη πίστις τῆς θεωρίας· περὶ ἧς ἔφη ὁ Κύριος. Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον συνάπεως καὶ τὰ ἑξῆς· ἔφη, ὅτι ἄλλη ἡ πίστις ἡ κοινὴ τῶν ὀρθοδόξων, ἤγουν τὰ ὀρθὰ δόγματα, περί τε τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν, καθὼς, Θεοῦ χάριτι, ἡ Ἁγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία παρέλαβε· καὶ ἄλλη ἡ τῆς θεωρίας, ἤγουν τῆς γνώσεως, ἥτις οὐδ᾽ ὅλως ἐναντιοῦται τῇ γεννώσῃ αὐτήν, ἀλλὰ μᾶλλον βεβαιοτέραν ἐμποιεῖν πέφυκε· διότι τὴν μὲν ἐξ ἀκοῆς, ἐμάθομεν, κληρονομήσαντες ἐκ γονέων εὐσεβῶν, καὶ διδασκάλων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἡ δὲ ἐκ τοῦ πιστεύειν ὀρθῶς, καὶ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον, εἰς ὃν ἐπιστεύσαμεν, ἐγγίνεται· ἐκ γὰρ τοῦ φόβου τὰς ἐντολὰς φυλάξαι προῃρήθημεν, καὶ τούτου χάριν τὰς σωματικὰς ἀρετὰς ἐργάσασθαι ἠβουλήθημεν, ἡσυχίαν, φημί, νηστείαν ἀγρυπνίαν σύμμετρον, ψαλμῳδίαν, προσευχήν, ἀνάγνωσιν, καὶ ἐρώτησιν τῶν ἐν πείρᾳ ὄντων περὶ παντὸς λογισμοῦ, λόγου τε καὶ ἐγχειρήματος· ἵνα διὰ τῶν τοιούτων πράξεων καθαίρηται μὲν τὸ σῶμα τῶν αἰσχίστων παθῶν, λέγω δὴ γαστριμαργίας, καὶ πορνείας, καὶ χρημάτων περιττῶν, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ ἐντεῦθεν λαμβάνει ἰσχὺν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ παραμένειν τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἀμεριμνίας· μανθάνει ἐκ τῶν γραφῶν, καὶ ἐμπείρων ἀνθρώπων περὶ τῶν θείων δογμάτων τε, καὶ ἐντολῶν· κἀντεῦθεν τῶν λοιπῶν ὀκτὼ προστατῶν τῆς κακίας καταφρονεῖν ἄρχεται· καὶ κατανοῶν τὰς ἀπειλάς, φοβεῖται τὸν Θεὸν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ᾽ ὡς Θεόν, κατὰ τὸν Ἅγιον Νεῖλον· κἀκ τούτου τοῦ φόβου ἄρχεται τὴν τῶν ἐντολῶν φυλακὴν ἐν γνώσει· καὶ ὅσον ὑπομένει ὑπὲρ ἑκάστης ἐντολῆς τὸν κατὰ προαίρεσιν θάνατον, τοσοῦτον ἔρχεται εἰς μείζονα γνῶσιν, καὶ θεωρεῖ τὰ γινόμενα ἐν ἑαυτῷ ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ· κἀκ᾽ τούτου πιστεύει, ὅτι ὄντως μεγάλη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων· καὶ ποθεῖν ἄρχεται τοῦ ἀρέσαι τῷ Θεῷ· καὶ οὐκ ἔτι ὡς τὸ πρὶν διστάζει περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μέριμναν ἐπ᾽ αὐτὸν τίθησι, κατὰ τὸν Προφήτην· καὶ ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὅτι ὁ βουλόμενος τὴν μεγάλην πίστιν ἐν ἑαυτῷ ἔχειν, οὐκ ὀφείλει ὅλως φροντίδα ποιεῖν, περὶ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, ἢ θανάτου· ἀλλὰ κἂν θηρίον θεάσηται, κἂν δαιμόνων ἐπαναστάσεις, ἢ ἀνθρώπων πονηρῶν οὐδ᾽ ὅλως πτοεῖται, ὡς γινώσκων, ὅτι ἑνὸς εἰσὶ δημιουργοῦ κτίσματα, καὶ ὅτι σύνδουλα αὐτῷ εἰσί, καὶ οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν κατ᾽ αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ Θεὸς παραχωρήσει· αὐτὸν γὰρ μόνον ὡς ἔχοντα ἐξουσίαν φοβεῖσθαι, καθὼς εἶπεν αὐτὸς ὁ Κύριος, ὑποδείξω ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε; καὶ ἐπήγαγε· Φοβήθητε τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν καὶ ψυχήν, καὶ σῶμα ἐμβαλεῖν εἰ γέενναν· καὶ ἵνα βεβαιώσῃ τὸν λόγον, φησί, καὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβεῖσθε· καὶ εἰκότως· εἰ μὲν γὰρ ἦν ἄλλος ἔχων ἐξουσίαν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἔδει ἡμᾶς ἐκεῖνον φοβεῖσθαι· ἐπεὶ δὲ αὐτὸς μόνος ἐστὶν ὁ τῶν ἄνω καὶ κάτω ποιητής, καὶ δεσπότης, τίς ἐστιν ὁ χωρὶς αὐτοῦ δυνάμενος τί ποιῆσαι; εἰδὲ λέγει τίς, ὅτι εἰσὶ κτίσματα ἔχοντα τὴν αὐτεξουσιότητα, ἐρῶ κἀγώ, ὅτι ἔχουσι μὲν αἱ νοεραὶ δυνάμεις, καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὁμοίως καὶ οἱ δαίμονες· ἀλλ᾽ αἱ μὲν τάξεις τῶν οὐρανίων ἀσωμάτων, καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι οὐκ ἀνέχονται βλάψαι τινὰ τὸ παράπαν τῶν ὁμοδούλων, κἂν λίαν πονηρός ἐστιν, ἀλλὰ μᾶλλον οἰκτείρουσι, καὶ τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἱκετεύουσιν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Ἀθανάσιος· οἱ δὲ πονηροὶ ἄνθρωποι, καὶ οἱ τούτων διδάσκαλοι τῆς πονηρίας δαίμονες, θέλουσι μὲν οὐ δύνανται δὲ ὅλως βλάψαι τινά· εἰ μήπου αὐτὸς ἀφορμὴν δώσῃ τοῦ ἐγκαταλειφθῆναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δι᾽ ἔργων πονηρῶν· καὶ τοῦτο πρὸς παίδευσιν αὐτοῦ, καὶ σωτηρίαν γίνεται παρὰ τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ· εἴπερ βούλεται καὶ αὐτός, διὰ τῆς εὐχαρίστου ὑπομονῆς διορθωθῆναι τῆς ἰδίας κακίας· εἰδὲ μήγε, πρὸς ὠφέλειαν ἄλλου, ὡς θέλοντος αὐτοῦ τοῦ παναγάθου Θεοῦ πάντας σωθῆναι· οἱ δὲ πειρασμοὶ τῶν δικαίων, καὶ ἁγίων ἀνθρώπων κατ᾽ εὐδοκίαν Θεοῦ γίνονται, καὶ πρὸς τελείωσιν τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καὶ αἰσχύνην τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν δαιμόνων· ταῦτα τοίνυν ἐν γνώσει λαβὼν ὁ ἐργάτης τῶν θείων ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, πιστεύει οὐχ᾽ ἁπλῶς, ὅτι Θεός ἐστιν ὁ Χριστὸς καὶ ὅτι δύναται. (Τοῦτον γὰρ οἱ δαίμονες ἐξ ἔργων εἶδον καὶ ἔφριξαν.) ἀλλ᾽ ὅτι πάντα

αὐτῷ δυνατά, καὶ πᾶν θέλημα αὐτοῦ ἀγαθόν ἐστι, καὶ χωρὶς αὐτοῦ οὐ δύναταί τι γενέσθαι ἀγαθόν· καὶ τούτου χάριν οὐ θέλει ὁ τοιοῦτος τί παρὰ τὸ θεῖον θέλημα ποιεῖν κἂν ζωή ἐστι· καίπερ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τοῦτο, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ζωή ἐστίν αἰώνιος, καὶ ἀγαθὴ σφόδρα, κἂν φαίνηταί τισιν· ἐπίπονος ἡ ἐργασία τῆς τοιαύτης ζωῆς· καὶ διὰ τοῦτο ἀπίστου χείρων εἰμὶ ὁ ἄθλιος, ὅτι οὐ θέλω ἐργάσασθαι, ἵνα εὕρω τὴν μεγάλην πίστιν, καὶ δι᾿ αὐτῆς ἔλθω εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀρχὴν τῆς σοφίας τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἑκὼν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς μύσσων παραβαίνω τὸν νόμον· ποτὲ δὲ ὑπὸ τῆς λήθης σκοτιζόμενος εἰς τελείαν ἄγνοιαν ἔρχομαι· κἀντεῦθεν ἀγνοῶ τὸ συμφέρον τῇ ψυχῇ μου, καὶ εἰς συνήθειαν ἐρχόμενος πονηράν, εἰς ἕξιν γίνομαι τῆς κακίας· ὥστε κἂν θελήσω στραφῆναι ὅθεν ἐξέπεσα, οὐ δύναμαι. διότι μεσότειχον γίνεται τὸ ἐμὸν θέλημα, χωρίζον με ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς φησὶν οἱ Πατέρες· καὶ οὐ θέλω κοπιάσαι εἰς τό καταλύσαι τὸ μεσότειχον τοῦτο· εἰ γὰρ εἶχον πίστιν, τὴν ἐξ ἔργων τῆς μετανοίας γινομένην, ἠδυνήθην ἂν εἰπεῖν, ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος· καὶ οὐ μὴ ἐδειλίασα ἐκ τοῦ δισταγμοῦ, λέγων ἐν ἐμαυτῷ· ἄρα τί ἀπαντήσει με ἐν τῷ ὁρμῆσαί με βαίνειν τὸ ὕψος τοῦ τείχους; μὴ βόθρος ἐκεῖσε; μὴ οὐκ ἰσχύω ἄνω ὑπερβαίνειν, καὶ κρημνισθεὶς πάλιν στρέφομαι κάτω μετὰ τὸ κοπιᾶσαι; καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα· ἅπερ ὁ ἔχων πίστιν ὅτι ὁ Θεὸς ἐγγύς ἐστὶ καὶ οὐ πόρρω, οὐδέποτε λογίζεται ταῦτα· ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἔχοντα πᾶσαν δύναμιν, καὶ ἐξουσίαν, καὶ πᾶσαν ἀγαθότητα, καὶ φιλανθρωπίαν, εὐθέως τρέχει ἵνα καταλάβῃ, ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων, ἀλλὰ νηχόμενος τὰ ἄνω ζητεῖ· καὶ πᾶν θέλημα κάτω ἐάσας, πρὸς τὸ θεῖον θέλημα ποιεῖται τὴν ὁδοιπορίαν, μέχρις ἂν γλώσσαις καιναῖς ἀκούσῃ καὶ αὐτός, ἢ καὶ λαλήσῃ ἴσως τὰ μυστήρια γινώσκων, καὶ ἐκ δυνάμεως πρακτικῆς εἰς δύναμιν θεωρίας τὰς ἀναβάσεις ποιῶν, μᾶλλον δὲ λαμβάνων, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δοξα, τιμή, καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

Τρίτον μὲν ἐστὶ τὸ Γάμμα ἐν στοιχείοις,
Τρίτος δὲ ἰδοὺ ὁ λόγος περὶ φόβου·
Δύω γάρ εἰσιν οἱ φόβοι τοῦ Κυρίου·
Εἰσαγωγικός, ἀπέχων τῆς κακίας,
Καὶ τέλειος, ὃς ἐργάζεται σπουδαίως.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Γ΄.

Γαστριμαργία ἐστὶ πρώτη τῶν ὀκτὼ προστατῶν τῆς κακίας, ὁ δὲ θεῖος φόβος, καὶ πρώτη ἐντολὴ πάντα καταβάλλει, καὶ ὁ μὴ ἔχων τοῦτον, οὐδ᾿ ἄλλον ἀγαθὸν ἔχειν δύναται· πῶς γὰρ ὁ μὴ φοβούμενος, ἐντολὴν τηρῆσαι δυνηθῇ, εἰ μήπου εἰς τὴν ἀγάπην φθάσας ὁ τοιοῦτος ; πλὴν καὶ οὗτος ἐκ τοῦ φόβου ἤρξατο, κἂν ἴσως ἀγνοεῖ πῶς παρῆλθεν ἐξ αὐτοῦ ὁ φόβος ὁ εἰσαγωγικός· εἰ δὲ λέγει τις, ὅτι δι᾿ ἄλλης ὁδοῦ ὥδευσε πρὸς τὴν ἀγάπην, αἰχμάλωτος ὑπῆρχεν εἴτε ὑπὸ τῆς πνευματικῆς χαρᾶς, εἴτε ἐξ ἀναισθησίας, ὡς οἱ περάσαντες κοιμώμενοι τὸν ποταμόν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἁγίου Ἐφραίμ· διότι ὁ τοιοῦτος ἐκ τῶν πολλῶν τοῦ Θεοῦ εὐεργεσιῶν ὧν ἠξιώθη χάριτι ἐκπληττόμενος, ἀγαπᾷ τὸν εὐεργέτην· ὅταν δέ τις ἀναισθήτως διάγων ἐν τρυφῇ, καὶ δόξῃ, ὡς ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, καὶ δοκῶν ὅτι οἱ τηκόμενοι ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ ἐν πειρασμοῖς διάγοντες ἐξ ἁμαρτιῶν πάσχουσι, κατεπαίρεται τούτων ἐξ ἀπονοίας, ἡγούμενος ἑαυτὸν ἄξιον τῆς τοιαύτης ἀνέσεως, ἧς ἔτυχεν ἀνάξιος ὢν, ἐκ τοῦ ἀνάξιον ἑαυτὸν ποιῆσαι τῆς μελλούσης ζωῆς· καὶ διὰ τῆς ἀλόγου φιλίας τῆς προσκαίρου

Digitized by Google

σκοτίζεται· καὶ ἴσως δοκεῖ ὅτι εἰς τὴν ἀγάπην ἔφθασεν, κἀκ τούτου εὐεργετῆται ὑπὲρ ἐκείνους· δι' ὃ καὶ ταῦτα ἠγνόησε τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ συγκατάβασιν· ὅθεν καὶ ἀναπολόγητος ἐν τῇ κρίσει εὑρεθήσεται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἀκούσει δικαίως τὸ« Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου»· καὶ τοῦτο δῆλον, ἐκ τοῦ εἶναι πολλοὺς τῶν ἀπίστων τοιούτους ἀναξίως εὐεργετουμένους καὶ οὐδεὶς τῶν εὖ φρονούντων μακαρίζει αὐτούς, ἢ λέγει, ὅτι ἄξιοί εἰσι τοῦ ὑπὸ Θεοῦ ἀγαπᾶσθαι, ἢ τὸν Θεὸν ἀγαπῶσι, καὶ τούτου χάριν εὐημεροῦσιν ἴσως κατὰ τὸν βίον· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

Ὁ δὲ φόβος Κυρίου διττός ἐστιν, ὡς ἡ πίστις· τὰ μὲν εἰσαγωγικά, τὰ δὲ τέλεια, καὶ ἐκ τῶν εἰσαγωγικῶν γινόμενα· ὁ γὰρ φοβούμενος τὰς κολάσεις, φοβεῖται ὡς δοῦλος, καὶ ἐκκλίνει ἀπὸ τῶν κακῶν· τῷ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ· καὶ φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς· ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ τοῦ εἰσαγωγικοῦ φόβου εἴρηται, κατὰ τὸν Ἅγιον Δωρόθεον, ἵνα φόβῳ τῶν ἀπειλῶν, ἐρχώμεθα οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς μετάνοιαν, ζητοῦντες πῶς εὕρωμεν λύσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· καὶ πάλιν ἀναστρεφόμενος ἐν ἡμῖν ὁ φόβος διδάσκει ἡμᾶς τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς· ὡς λέγει·«ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν»· καὶ ὅσον τις ἀγωνίζεται εἰς τὸ ἀγαθόν, τοσοῦτον ὁ φόβος αὔξει ἐν αὐτῷ, μέχρις ἂν καὶ τὰ λεπτότατα αὐτοῦ πταίσματα, ἅπερ εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο ποτέ, ἐν σκότει τῆς ἀγνωσίας ὑπάρχων, δείκνυσιν αὐτῷ· καὶ τοῦ φόβου τελειωθέντος, τελειοῦται ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ πένθους, καὶ οὐκ ἔτι ἁμαρτῆσαι θελήσειεν, ἀλλὰ φοβούμενος τὴν ἐπιστροφὴν τῶν παθῶν, μένει ἐν τῷ ἁγνῷ φόβῳ ἄτρωτος· ὁ φόβος Κυρίου, φησίν, ἁγνὸς διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος· διότι ὁ πρῶτος φόβος οὐχ ἁγνός, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξ ἁμαρτιῶν ἐστιν· νῦν δὲ χωρὶς ἁμαρτίας, φοβεῖται ὁ καθαρθείς, οὐχ ὡς πταίων, ἀλλ' ὡς τρεπτὸς ἄνθρωπος, καὶ πρόχειρος εἰς τὸ κακόν· καὶ ὅσον ὑψωθῇ τῇ κτήσει τῶν ἀρετῶν, τοσοῦτον φοβεῖται, ὡς ταπεινόφρων· καὶ εἰκότως· πᾶς γὰρ ὁ ἔχων πλοῦτον, φοβεῖται πολλὰ τήν τε ζημίαν, τὴν κόλασιν, καὶ τὴν ἀτιμίαν, μετὰ καὶ τὴν τοῦ ὕψους πτῶσιν· ὁ δὲ πτωχὸς ἄφοβος μένει ὡς τὰ πολλά· μόνον τὸ μὴ δαρῆναι φοβεῖται· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν τελείων σφόδρα καὶ καθαρῶν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι εἴρηται· εἰδέ τις πταίων ἔτι, κἂν ἐλάχιστα καὶ μηδαμινὰ πταίσματα, μὴ πλανηθῇ· πεπλάνηται, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος· οὐ γάρ ἐστιν ὁ τοιοῦτος φόβος ἁγνός, οὐδὲ ταπείνωσις, ἀλλὰ δουλικὴ εὐγνωμοσύνη καὶ φόβος τῶν ἀπειλῶν· δι' ὃ καὶ δεῖται ὁ τοιοῦτος διορθώσεως τοῦ λογισμοῦ, ἵνα μάθῃ ἐν ποίῳ φόβῳ ἐστί, καὶ διὰ τοῦ ἀκροτάτου πένθους ἐν τῇ ὑπομονῇ τῶν θλίψεων καθαίρῃ αὐτοῦ τὰ πταίσματα, καὶ οὕτως ἐλθεῖν δυνηθῇ εἰς τὸν τέλειον φόβον, χάριτι Χριστοῦ· σημεῖον δὲ τοῦ πρώτου φόβου, τὸ μισεῖν, καὶ ὀργίζεσθαι τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ὁ πληγεὶς ὑπὸ θηρός· τοῦ δὲ τελείου, τὸ ἀγαπᾶν τὴν ἀρετήν, καὶ φοβεῖσθαι τὴν τροπήν, ὅτι οὐδεὶς ἀναλλοίωτος· ὅθεν ἐπὶ παντὸς πράγματος ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὀφείλομεν ἀεὶ τὴν πτῶσιν φοβεῖσθαι, ὁρῶντες τὸν Μέγαν Προφήτην καὶ Βασιλέα ἐπὶ δυσὶν ἁμαρτήμασι πενθοῦντα, καὶ τὸν Σολομῶντα εἰς τοσαύτην κακίαν ἐκκλίναντα· καὶ ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ· εἰδὲ λέγει τις, ὅτι ἡ ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον κατὰ τὸν Θεολόγον, καλῶς λέγει· ἀλλὰ τὸν πρῶτον καὶ εἰσαγωγικόν· περὶ δὲ τοῦ τελείου φόβου φησὶν ὁ Δαβίδ· μακάριος ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα· ἤγουν τὸ φιλεῖν σφόδρα τὴν ἀρετήν· οὗτος δὲ ἐν τῇ τάξει τοῦ υἱοῦ ὑπάρχει, διότι οὐκ ἐκ φόβου τῶν κολάσεων τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης τῆς ἔξω βαλλούσης τὸν φόβον· διὰ τοῦτο θελήσει σφόδρα, καὶ οὐχ ὡς δοῦλος κατ' ἀνάγκην ποιῶν τὰς ἐντολάς, φόβῳ τῶν κολάσεων· ὧν ῥυσθείημεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμή, καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Τέταρτος ἰδοὺ περὶ τῆς εὐσεβείας
Λόγος ὁ παρὼν τυγχάνει, καὶ στοιχεῖον
Τὸ δέλτα καὶ γὰρ ὁ ψῆφος οὗτος κεῖται,
Ἔχει δὲ αὐτὸς ἐγκράτειαν, διότι
Ἀρχὴ τῶν ὀκτὼ ἀντιπάλων τυγχάνει,
Τῶν ὀκτὼ παθῶν, ἅμα τῇ σωφροσύνῃ.
Αὗται γάρ εἰσιν ἔργα τῆς εὐσεβείας.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

Δῆλον ὅτι ἡ εὐσέβεια πολυειδής, καὶ πολύτροπος ὀνομασία ἐστί, καθὼς ἡ ἔξω φιλοσοφία· διότι, ὥσπερ τὰ δέκα μαθήματα ὅταν συντελεσθῶσι, τότε λέγεται φιλοσοφία, καὶ οὐχ ἓν μόνον ἢ δύω μαθήματά ἐστιν ἡ ὀνομασία αὕτη, ἀλλ᾽ ἡ τῶν δέκα μαθημάτων προσηγορία· οὕτω καὶ ἡ εὐσέβεια οὐκ ἔστι μιᾶς ἀρετῆς ὀνομασία, ἀλλὰ πασῶν τῶν ἐντολῶν προσηγορία· ἐκ τοῦ εὐσεβεῖν, ἤγουν καλῶς δουλεύειν, εἰ δέ τις λέγει, ὅτι περὶ πίστεως ὁ λόγος, τὸ σέβεσθαι καλῶς, εἰπάτω ἡμῖν πῶς μετὰ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Κύριον τότε πιστεύει τις; καὶ οὐ μᾶλλον πρῶτον πιστεύει τῷ Κυρίῳ, καὶ οὕτω φοβεῖται αὐτόν; ὥστε ἐκ πίστεως ὁ φόβος, κἀκτούτου ἡ εὐσέβεια κατὰ τὸν Προφήτην, ὃς ἄνωθεν εἰρηκὼς περὶ τῆς σοφίας, καὶ κατερχόμενος, ἔφη· πνεῦμα γνώσεως, καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ· καὶ ὁ Κύριος ἀπὸ φόβου ἀρξάμενος εἰς τὸ πένθος ὡδήγησε τὸν ἔχοντα φόβον· καὶ λοιπὸν κατὰ τάξιν εἰπεῖν περὶ πάσης εὐσεβείας ἤγουν ἐργασίας πνευματικῆς οὐκ ἔστι καιρός· ἀλλὰ τὰς πρὸ τῆς μεγάλης πίστεως, καὶ τοῦ ἁγνοῦ φόβου σωματικὰς πράξεις ἐάσαντες, ὡς ὑπὸ πάντων γινωσκομένας, περὶ τῶν φυτῶν τοῦ νοητοῦ Παραδείσου, ἤγουν τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν ἐν ἐπιτόμῳ, τῆς χάριτος συνεργούσης, ῥηθήσεται· ἐξ ὧν ἡ περιεκτικὴ ἐγκράτεια, ἡ ἀποχὴ πάντων τῶν παθῶν φημί· ἀλλ᾽ ἐπεὶ ἐστὶν ἄλλη μερικὴ ἐν ταῖς σωματικαῖς πράξεσιν, ἐκείνη μέν, τὴν χρῆσιν διδάσκει τῶν βρωμάτων καὶ πομάτων, αὕτη δὲ κατέχει πάντα λογισμὸν καὶ πᾶσαν κίνησιν μελῶν μὴ κατὰ Θεὸν γινομένην, ἥτις λέγεται ἐγκράτεια τῶν παθῶν· οὐκ ἀνέχεται δὲ ὁ ταύτην ἔχων, ὅλως λογισμόν, ἢ λόγον, ἢ κίνημα ποδός, ἢ χειρός, ἢ τινὸς τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος, παρὰ τὴν χρῆσιν τὴν ἀναγκαίαν τοῦ σώματος, ἤγουν τοῦ ζῆσαι σωματικῶς, καὶ σωθῆναι ψυχικῶς· κἀντεῦθεν πληθύνονται οἱ πειρασμοὶ τῶν δαιμόνων, ὁρῶντες τὸν ἐν σώματι Ἄγγελον, τῇ προθυμίᾳ καὶ ἐργασίᾳ τῶν καλῶν καὶ τοῦτο ἂν εἴη τὸ ἐργάσασθαι καὶ φυλάττειν, διότι ἔργον ἐστὶ τέλειον, καὶ δεῖται φυλακῆς ἀδιαλείπτου, μήπως λάθῃ τι τῶν ἔξω ἱσταμένων παθῶν καὶ εἰσέλθῃ· καὶ οὐχ ὁμοίως ἔχουσιν αἱ δύω ἐγκράτειαι, καὶ αἱ σωφροσύναι· ἀλλ᾽ ἡ μὲν τὴν πορνείαν κατέχει, καὶ τὰ αἴσχιστα πάθη· ἡ δὲ καὶ τὸν λεπτότατον λογισμόν, καὶ ἀναμάρτητον συνάγει πρὸς ἑαυτήν, καὶ δι᾽ ἑαυτῆς ἀνάγει πρὸς τὸν Θεόν· διά τοι τοῦτο, οὐδὲ ἀκριβῶς διὰ λόγου δύναταί τις λέγειν, ἢ γινώσκειν ἐξ ἀκοῆς, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς πείρας εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ γνῶσιν ἑκάστης τούτων τῶν σφόδρα ἐκπληττόντων τὸν νοῦν ἔρχεται· καὶ πῶς ὀνομασίᾳ ψιλῇ τοσαῦτα δύναται, ὥστε ἀνάγειν τὸν χοῦν, καὶ ποιῆσαι ἄϋλον τὸν ἔνυλον· ἄλλα μὲν ὀνόματα καὶ ἡ ἔξω παιδεία γινώσκει τί εἰσιν, ἐξ ἐτυμολογίας τὴν ἀφορμὴν λαμβάνουσα· ἡ δὲ πεῖρα καὶ κτῆσις τῶν ἀρετῶν, Θεοῦ δέεται, καὶ διὰ κόπου πολλοῦ καὶ χρόνου γίνεται, καὶ μάλιστα τῶν τῆς ψυχῆς, διὰ τὸ εἶναι ταύτας μυστικωτέρας καὶ κυρίως ἀρετάς· αἱ γὰρ σωματικαὶ ἀρεταί, μᾶλλον δὲ ἀρετῶν ἐργαλεῖα, εὐκολώτεραί εἰσιν, εἰ καὶ πόνων σωματικῶν δέονται· αἱ δὲ τῆς ψυχῆς, εἰ καὶ λογισμοῦ μόνου ἐπιστασίας δέονται, ἀλλὰ δυσκατόρθωτον ἔχουσι τὴν κτῆσιν· διὰ τοῦτο ὁ νόμος ἐν πρώτοις φησί, πρόσεχε σεαυτῷ· περὶ τούτου τοίνυν τοῦ ῥητοῦ ἔγραψεν ὁ Μέγας Βασίλειος λόγον ἀξιάγαστον· ἡμεῖς δὲ τί ἐροῦμεν μηδ᾽ ὅλως προσέχοντες, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Φαρισαίους τινὲς ἐσμέν· νηστείας μέν, καὶ ἀγρυπνίας καὶ τὰ τοιαῦτα ἴσως ἔχουσί τινες, καὶ πολλάκις ἐν γνώ-

Digitized by Google

σει μερικῇ· διάκρισιν δὲ μὴ ἔχοντες, διὰ τὸ μὴ θέλειν ἡμᾶς προσέχειν ἑαυτοῖς, καὶ γινώσκειν τί τὸ ζητούμενον ἐξ ἡμῶν· οὐδὲ γὰρ θέλει τις ὑπομένειν ἐν προσοχῇ λογισμῶν, ἵνα ἴσως πεῖραν λάβῃ ἐκ τῶν πολλῶν πολέμων, καὶ πειρασμῶν, καὶ κἂν γένηται τοῖς ἄλλοις ἔμπειρος ναύτης, μήτι γε ναύκληρος· ἀλλ᾽ ὡς ὁρῶμεν πάντες τυφλοὶ ὄντες, λέγομεν, ὅτι βλέπομεν κατὰ τοὺς Φαρισίους· διὰ τοῦτό φησι μεῖζον λήψονται κρῖμα· εἰ γὰρ τυφλοὶ ἦμεν, οὐκ ἂν εἴχομεν κρῖμα, ἀλλ᾽ ἤρκει ἡμῖν ἡ εὐγνωμοσύνη, καὶ τὸ ὁμολογεῖν τὴν ἧτταν, καὶ τὴν ἀγνωσίαν· ἀλλ᾽ οἴμοι· διὰ τοῦτο μείζονα ἔχομεν κατάκρισιν, κατὰ τοὺς Ἕλληνας, ὥς φησιν ὁ Σολομών· ὅτι τοσαῦτα ἐπενόησαν, καὶ τὸ ζητούμενον ἀπώλεσαν· λοιπὸν σιωπήσωμεν ὡς μὴ ἔχοντες ἐργασίαν; ἀλλὰ χεῖρον γίνεται· μᾶλλον δὲ φησί, καὶ ἐλέγχετε· τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα, αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν· δι᾽ ὃ περὶ τούτων μὲν σιωπήσω· περὶ δὲ τῶν ἀξιοθαυμάστων ἀρετῶν ἄρξομαι λέγειν· ἡδονὴν γὰρ ἔχει ἡ ἐμὴ σκοτεινὴ καρδία ἐκ τῆς μνήμης, καὶ τῆς γλυκύτητος αὐτῶν, δι᾽ ὃ καὶ ἐκ ταύτης ἐπιλανθάνομαι τοῦ μέτρου μου, καὶ οὐ μέλει μοι περὶ τῆς ἀποκειμένης μοι κατακρίσεως ἐκ τοῦ λέγειν, καὶ μὴ ποιεῖν· ἐγκράτεια τοίνυν, καὶ σωφροσύνη ὡσαύτως ἔχουσι τὸ κράτος, καὶ διπλαῖ εἰσὶν ὡς εἴρηται, πλὴν ἄρτι περὶ τῶν τελεωτέρων λέξομεν. Ὁ οὖν Θεοῦ χάριτι τὴν μεγάλην πίστιν τῆς θεωρίας καὶ τὸν ἁγνὸν καὶ θεῖον φόβον ἔχων, καὶ τούτων τὴν ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην κατέχειν βουληθῇ, ὀφείλει ἑαυτὸν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν κατέχειν διόλου, καὶ ὡς νεκρὸς τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῶν ἀνθρώπων διακεῖσθαι, λέγων εἰς πάντα πρὸς τὸν ἴδιον λογισμόν, τίς εἰμὶ ἐγώ; καὶ τίς ἡ ὑπόστασίς μου, ἀλλ᾽ ἢ βδέλυγμα; καὶ ἄνω μὲν γῆ, ὕστερον δὲ σαπρία, ἡ δὲ μέση πάσης ὕβρεως, καὶ ἐπέκεινα· τί ἐστιν ἡ ζωή μου; καὶ πόσον ἐστίν; ὥρα μία, καὶ ὁ θάνατος· τί μέλλει μοι περὶ τούτου, ἢ ἐκείνου; ἄρτι ἀποθνήσκω, ζωὴν γὰρ καὶ θάνατον Χριστὸς κατέχει, ἐγὼ δὲ τί μεριμνῶ, καὶ φιλονεικῶ εἰς μάτην; μικροῦ ἄρτου χρεία, τὸ δὲ περισσὸν διατί; εἰμὲν ἔχω τοῦτο, ἔπαυσε πᾶσα μέριμνα· εἰδ᾽ οὔ, περὶ τούτου μόνον διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς γνώσεως μεριμνήσω ἴσως, καί περ ἐστὶν ὁ Θεὸς ὁ προνοῶν· πᾶσα τοίνυν μέριμνα ἀνθρώπῳ περὶ τῆς φυλακῆς τῶν αἰσθήσεων ἔστω, καὶ τῶν λογισμῶν, ἵνα μηδόλως στήσειεν. ἢ ποιήσειέ τι, ἃ μὴ μετὰ Θεὸν δοκεῖ εἶναι· ἑτοιμαζέτω δὲ ἑαυτὸν καὶ πρὸς ὑπομονὴν τῶν ἐπερχομένων ἔκτε δαιμόνων, καὶ ἀνθρώπων ἡδέων καὶ δυσχερῶν, ὥστε μηδ᾽ ἐκ τούτων, μηδ᾽ ἐξ ἐκείνων πτοηθῇ, ἢ ἔλθῃ, εἰς χαρὰν ἄλογον, καὶ οἴησιν, ἢ εἰς λύπην καὶ ἀπόγνωσιν, μηδὲν δεχόμενος λογισμοῦ θάρσος, μέχρις ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Πέμπτος μέν ἐστιν ὁ λόγος, καὶ στοιχεῖον
Τὸ ἐψιλόν, περὶ δὲ ὑπομονῆς τυγχάνει.
Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ πρώτη καὶ μεγάλη,
Ἐν ταῖς ἀρεταῖς, καὶ πάσῃ ἐπιστήμῃ.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

Εἶπεν ὁ Κύριος, «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται»· ὑπομονὴ δὲ ἐςὶ πασῶν ἀρετῶν συγκρότησις· οὐδὲ γὰρ μία τῶν ἀρετῶν δίχα ταύτης ἵσταται· διότι πᾶς ὁ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, οὐκ εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ᾽ εἰ καὶ πασῶν τῶν ἀρετῶν ἐν μετοχῇ δοκεῖ εἶναί τινι, οὐκ εὔθετός ἐστι, μὴ εἰς τέλος ὑπομείνας, καὶ σωθεὶς ἐκ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καταντήσειεν· ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ τὸν ἀρραβῶνα λαβόντες, ὑπομονῆς δέονται, ἵνα τὸ τέλειον ἔπαθλον ἐν τῷ μέλλοντι κομίσωνται· ἐν πάσῃ γὰρ ἐπιστήμῃ, καὶ γνώσει, ὑπομονῆς χρεία, καὶ εἰκότως, διότι οὐδὲ αὐτὰ τὰ αἰσθητὰ πράγματα δίχα ταύτης

Digitized by Google

γίνονται ἀλλὰ κἂν γένηταί τι ἐξ αὐτῶν, ὑπομονῆς δεῖται, ἵνα παραμένη αὐτοῦ τὸ γινόμενον· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, πᾶν πρᾶγμα πρὸ τοῦ γενέσθαι δι' αὐτῆς γίνεται, καὶ γενόμενον, δι' αὐτῆς παραμένει, καὶ ταύτης χωρὶς οὐκ ἵσταται, ἀλλ' οὐδὲ τελειοῦται· διότι εἰμὲν καλόν ἐστιν, αὐτὴ χορηγὸς καὶ φύλαξ· εἰδὲ κακόν, αὐτὴ ἄνεσιν καὶ μεγαλοψυχίαν δίδωσι, καὶ οὐκ ἐᾷ τὸν πειραζόμενον στενοχωρηθῆναι ἐκ τῆς μικροψυχίας, τοῦ ἀρραβῶνος τῆς γεέννης· αὐτὴ ἀποκτείνειν εἴωθε τὴν ἐπεκτείνουσαν τὴν ψυχὴν ἀπόγνωσιν· αὐτὴ διδάσκει παρηγορηθῆναι τὴν ψυχήν, καὶ μὴ ἀκηδιᾷν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν πολέμων καὶ τῶν θλίψεων· ταύτης ὁ Ἰούδας ἀστοχήσας, τὸν διπλοῦν θάνατον εὗρεν, ὡς ἀπειροπόλεμος· ταύτης τυχὼν ὁ κορυφαῖος Πέτρος, ὡς ἐμπειροπόλεμος, καὶ πεσών, ἐνίκησε τὸν καταβαλόντα διάβολον· ταύτην εὑρὼν ὁ Μοναχὸς ἐκεῖνος ὁ ποτὲ πεσὼν εἰς πορνείαν ἐνίκησε τὸν νικήσαντα διὰ τὸ μὴ ὑπείκειν τῷ λογισμῷ τῆς γνώσεως, ὠθοῦντι εἰςτὸ ἀποχωρῆσαι τῆς κέλλης, καὶ τῆς ἐρήμου, ἀλλὰ μεθ' ὑπομονῆς ἔλεγε πρὸς τοὺς λογισμούς· οὐχ ἥμαρτον καὶ πάλιν λέγω ὑμῖν οὐχ ἥμαρτον· ὢ τῆς ἐνθέου φρονήσεως καὶ ὑπομόνῆς τοῦ γενναίου ἀνδρός· αὐτὴ ἡ μακαρία τὸν Ἰὼβ καὶ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἀγαθὰ ἔργα ἐτελείωσε, καὶ καὶ γὰρ εἰ μικρὸν ταύτης ἀστοχήσειεν ὁ δίκαιος, πάντα τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ἀπώλεσεν ἄν· ἀλλ' ὁ γινώσκων αὐτοῦ τὴν ὑπομονὴν, τὴν πληγὴν παρεχώρησε πρὸς τελείωσιν αὐτοῦ, καὶ πολλῶν ὠφέλειαν· ὁ οὖν γινώσκων τὴν αὐτοῦ ὠφέλειαν, πρὸ πάντων ταύτην ἔχειν ἀγωνίζεται, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, φησὶ γάρ, μὴ πάντα τὰ πάθη πολεμήσῃς ἐφάπαξ, καὶ ἴσως ἀστοχήσας στρέφεσαι εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκ εὔθετος εὑρεθήσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλὰ πρὸς ἓν ἕκαστον πολέμησον τῶν παθῶν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων· καὶ εἰκότως· εἰ μὲν γὰρ ταύτην ἔχῃ τις, οὐδέποτε δυνηθῇ ἑστάναι εἰς πόλεμον αἰσθητόν, ἀλλὰ μόνον ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀπώλειαν προσφέρει διὰ τροπῆς· κατὰ τὸν λόγον, ὃν ἔφη ὁ Θεὸς πρὸς Μωϋσῆν, ὅτι δειλὸς εἰς πόλεμον μὴ ἐξιέτω, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ἐν μὲν τῷ αἰσθητῷ πολέμῳ δύναταί τις μένειν ἔσω ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ μὴ εἰς πόλεμον ἴσως ἐξελθεῖν· κἀκτούτου τῶν μὲν δωρεῶν καὶ στεφάνων ἐκπίπτει, μένει δ' ἴσως ἐν πενίᾳ, καὶ ἀτιμίᾳ μόνῃ, ἐν δὲ τῷ νοητῷ πολέμῳ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τόπον μὴ ἔχοντα πόλεμον, κἂν πᾶσαν τὴν κτίσιν διέλθῃ τις, ἀλλ' ὅπου δ' ἂν ἀπέλθῃ πόλεμον εὑρίσκει· εἰς τὴν ἔρημον θηρία, καὶ δαίμονας, καὶ τὰς λοιπὰς κακουχίας, καὶ φόβητρα· ἐν ἡσυχίᾳ, δαίμονας, καὶ πειρασμούς· ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων, δαίμονας, καὶ ἀνθρώπους πειράζοντας· καὶ οὐκ ἔςι τόπος ἀνεπηρρέαστος πώποτε· δια τοῦτο δίχα ὑπομονῆς οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἀνάπαυσιν· αὐτὴ δὲ γίνεται ἐκ τοῦ φόβου, καὶ τῆς πίστεως, ἄρχεται δὲ ἐκ τῆς φρονήσεως· δοκιμάζει δὲ ὁ ἐχέφρων τὰ πράγματα κατὰ νοῦν, καὶ εὑρίσκων ταῦτα στενά, ὡς ἔφη ἡ Σωσάννα, προαιρεῖται τὰ κρείττονα, ὡς ἐκείνη· ἔφη γὰρ αὕτη ἡ μακαρία πρὸς τὸν Θεόν, στενά μοι πάντα, ἐὰν ποιήσω τῶν ἀνόμων Ἱερέων τὸ βούλημα, ἀπώλεταί μου ἡ ψυχὴ διὰ τῆς μοιχείας, εἰδὲ παρακούσω αὐτῶν, κατηγοροῦσί μου μοιχείαν, καὶ ὡς κριταὶ τοῦ λαοῦ κατακρινοῦσί με θανάτῳ· ἀλλὰ κρεῖττόν μου καταφεύγειν πρὸς τὸν παντοδύναμον, κἂν θάνατος πρόκειται· ὢ τῆς φρονήσεως τῆς μακαρίας ἐκείνης· ὅτι οὕτω διέκρινε καὶ οὐκ ἀπέτυχε τῆς ἐλπίδος· ἀλλ' ἅμα τοῦ συναχθῆναι τὸν λαόν, καὶ καθεσθῆναι τοὺς ἀνόμους κριτὰς πρὸς τὸ κατηγορεῖν αὐτῆς, καὶ κατακρῖναι θανάτῳ, ὡς μοιχαλίδα τὴν ἄμεμπτον, εὐθέως ὁ Δανιὴλ δωδεκαετὴς ὤν, Προφήτης ἀνεδείχθη ὑπὸ Θεοῦ καὶ ἐρρύσατο αὐτὴν ἐκ τοῦ θανάτου, στρέψας τὸν θάνατον ἐπὶ τοὺς ἀνόμους κρῖναι αὐτὴν μέλλοντας ἱερεῖς· καὶ ἐκ ταύτης ἔδειξεν ὁ Θεὸς ὅτι ἐγγύς ἐστι τοῖς δι' αὐτὸν πειρασμὸν ὑπομεῖναι θέλουσι, καὶ μὴ προδοῦναι τὴν ἀρετὴν ἐξ ὀλιγωρίας διὰ τὸν πόνον, ἀλλὰ προτιμᾷν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων τῇ ἐλπίδι τῆς σωτηρίας εὐφραινομένοις· καὶ εἰκότως· ἐὰν γὰρ δύω κίνδυνοι πρόκεινται, ὁ μὲν πρόσκαιρος, ὁ δὲ αἰώνιος, ἆρα οὐκ ἔστι καλὸν τὸν πρῶτον ἐκλέξασθαι; διὰ τοῦτό φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, κρεῖττον ὑπομεῖναι τοὺς κινδύνους, ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, καὶ φέρειν πρὸς αὐτόν, τῇ ἐλπίδι τῆς αἰωνίου ζωῆς· ἢ φόβῳ τῶν πειρασμῶν ἐκπίπτειν τινὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, καὶ σὺν αὐτῷ εἰς τὴν κόλασιν ἀπελθεῖν. Ὅθεν καλὸν μὲν ἦν, ἐάν τις χαίρηται, κατὰ τοὺς ἁγίους, ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ὡς φιλόθεος, εἰδὲ

Digitized by Google

οὐκ ἐσμὲν τοιοῦτοι, κἂν τὸ κοῦφον ἐκλεξώ-
μεθα διὰ τὴν προκειμένην ἀνάγκην, ἐπειδὴ
γ ἀνάγκη πρόκειται, ἢ ἐνταῦθα κινδυνεῦσαι
σωματικῶς, καὶ σὺν Χριστῷ βασιλεῦσαι
νοητῶς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι διὰ τῆς ἀπαθείας,
καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἢ ἐκπεσεῖν φόβῳ τῶν
πειρασμῶν, ὡς εἴρηται, καὶ εἰς τὴν αἰώνιον
κόλασιν ἀπελθεῖν· ἐξ ἧς ῥύσαιτο ἡμᾶς ὁ
Θεὸς διὰ τῆς τῶν δεινῶν ὑπομονῆς, ἥτις
ἐστὶν ὡς πέτρα ἀσάλευτος ἐναντίων τῶν
ἀνέμων, καὶ κυμάτων τοῦ βίου, καὶ οὔτε
πλημμύρας γενομένης ἀτονεῖ, ἢ στρέφεται
εἰς τὰ ὀπίσω ὁ ταύτης τυχών· οὐδὲ πάλιν
ἄνεσιν εὑρών, καὶ χαρὰν συνεπάγεται τῇ
οἰήσει, ἀλλ' ὡσαύτως ἔχει ἀεί, ἐν εὐημε-
ρίᾳ τε καὶ δυσχερείᾳ, διὰ τοῦτο καὶ
ἄτρωτος διαμένει ἐκ τῶν παγίδων τοῦ ἐχ- να
θροῦ, ὅτε καὶ χειμῶνα εὑρίσκει, ὑπομένει
μετὰ χαρᾶς ἀναμένων τὸ τέλος· ὅτε δὲ εὔ-
διος καιρὸς γίνεται προσδοκᾷ πειρασμόν,
ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς, κατὰ τὸν Μέγαν
Ἀντώνιον· ὁ τοιοῦτος γὰρ γινώσκει, ὅτι οὐκ
ἔστιν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀναλλοίωτόν τι τὸ
παράπαν, ἀλλὰ πάντα παρέρχονται· δι' ὃ
καὶ οὐδεμίαν ποιεῖται φροντίδα περί τινος
τούτων, ἀλλὰ τῷ Θεῷ πάντα καταλιμ-
πάνει, ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ἡμῶν, καὶ αὐτῷ
πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς
τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Εὐαγγελικὸς ἐγράφη πάλιν λόγος,
Νῦν δὲ περὶ τῆς ἐλπίδος τῶν μελλόντων.
Ζῆτα γάρ ἐστι τὸ ἕκτον ἐν στοιχείοις,
Ζητεῖ δὲ ὁ νοῦς ἀμέριμνος γενέσθαι.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΣΤ'.

Ζωή ἐστιν ἐλπὶς ἀμέριμνος καὶ πλοῦ-
τος, ἄδηλος μὲν κατ' αἴσθησιν, μαρ-
τυρούμενος δὲ ὑπὸ τῆς φρονήσεως, καὶ τῆς
τῶν πραγμάτων φύσεως· καὶ γὰρ γεωργοὶ
κοπιῶσι, σπείροντες καὶ φυτεύοντες· καὶ
ναυτικοὶ ὁμοίως πολλοὺς κινδύνους ὑπομέ-
νουσι· καὶ παῖδες γράμματα, καὶ τὰς λοι-
πὰς ἐπιστήμας μανθάνοντες· καὶ οὗτοι πάν-
τες εἰς τὴν ἐλπίδα βλέπουσι, διὸ μετὰ χα-
ρᾶς κοπιῶσι, καὶ τὰ ἕτοιμα πράγματα πέμ-
πουσιν εἰς ἀπώλειαν κατὰ τὸ φαινόμενον·
κατὰ δὲ τὸ νοούμενον, πρὸς τὸ κερδῆσαι
μείζονα ὑπομένουσι, πολλάκις καὶ ὑστερού-
μενοι ὧν περ μέλλουσι καταβαλεῖν· ἀλλὰ
ι ταῦτα μὲν ἴσως ἐρεῖ τις ἐκ τῆς πείρας μαν-
θάνοντες περὶ τοῦ κέρδους· περὶ δὲ τῶν νοη-
τῶν, οὐδεὶς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα μά-
θωμεν· τοῦτο τοίνυν γίνεται ἐξ ἀπειρίας τῶν
πνευματικῶν χαρισμάτων, καὶ γνώσεων,
καὶ οὐ θαῦμα· ἐπειδὴ καὶ οἱ ἄπειροι τῶν
προτέρων δειλιῶσι μέχρις ἂν πεῖραν λάβωσι
καὶ γὰρ οἱ παῖδες τῶν γραμμάτων, καὶ τῶν
λοιπῶν μαθημάτων τὴν ὠφέλειαν ἀγνοοῦντες
φεύγουσι ταῦτα· ἀλλ' οἱ γονεῖς αἰσθόμενοι
τοῦ κέρδους, ὡς φιλότεκνοι ἄγχουσι καὶ βιά-
ζουσι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καιροῦ δὲ καλοῦντος,
λαμβάνουσι καὶ οἱ παῖδες τὴν πεῖραν καὶ
ἄρχονται, οὐ μόνον ἀγαπᾷν ταῦτα καὶ τοὺς
βιάζοντας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μετὰ χαρᾶς
ὑπερπάσχουσι τῶν μαθημάτων ὧν ἔτυχον·
διά τοι τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν πρῶτον
ἐκ πίστεως διὰ τῆς ὑπομονῆς τρέχειν, καὶ
μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσι, καί, και-
ροῦ καλοῦντος, εἰς τὸ γνῶναι τῶν γινο-
μένων τὴν ὠφέλειαν ἔλθωμεν, καὶ οὕτω
μετὰ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐργαζόμεθα ἀ-
κόπως· διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, ὥς φη-
σιν ὁ Ἀπόστολος, καὶ οὐκ ἀπὸ εἴδους, ἀλλ'
ὥσπερ ἀμήχανον ἐξ αὐτῆς εὑρεῖν τὸ κέρδος
τινὰ τῶν πραγματευομένων ἐν τῷ καιρῷ
τούτῳ, οὕτως ἀδύνατον εὑρεῖν τινὰ τὴν γνῶ-
σιν καὶ ἄνεσιν πρὸ τοῦ κοπιάσαι ἔργῳ καὶ
λόγῳ ἐν ταῖς ἀρεταῖς· καὶ ὡς ἐκεῖνοι ἀεί-
ποτε φοβοῦνται τὴν ζημίαν καὶ ἐλπίζουσιν
εἰς τὸ κέρδος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὀφείλει γί-
νεσθαι ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς· καὶ ὥσπερ
οἱ πρότεροι, οὐ μόνον ὅτε κερδήσουσι τρέ-
χουσιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ζημίαν καὶ τοὺς
κινδύνους πάλιν τρέχουσιν, οὕτω καὶ οἱ δεύ-
τεροι ποιῆσαι ὀφείλουσιν, εἰδότες ὅτι ὁ ἀρ-

Digitized by Google

γὸς οὐκ ἐσθίει ἐξ ἰδίων πόνων, δι' ὃ καὶ πένης γίνεται καὶ χρεώστης ἴσως πολλῶν ταλάντων· διὰ τοῦτο ἐπ' ἐλπίδι κατῴκησάς με, φησὶν ὁ Προφήτης, καὶ ἐπ' ἐλπίδι ἐτελειώθησαν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως καὶ τῶν θείων γραφῶν ἐν ἐπιτόμῳ εἴρηται· εἰ δέ τις βούλεται μαθεῖν τὴν πεῖραν, ἐργαζέσθω, κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῷ, τὰς ἑπτὰ σωματικὰς πράξεις δι' ὅλου ὡς ἐν σχολείῳ ἀμετεωρίστως, καὶ τῆς ἠθικῆς ἐπιμελείσθω πράξεως, ἤγουν τῆς ψυχικῆς· κἀντεῦθεν εἰς τὴν ἐλπίδα φθάσας, καὶ καρτερήσας ἐν αὐτῇ, εὑρήσει τὴν γνῶσιν τῶν λεγομένων ἐν ἀκριβείᾳ καὶ ὅτι ἐξ ἀρχῆς τῆς μετανοίας, ὅτε τὰς ἑπτὰ ἤρξατο, ἐκ τῆς πρώτης πράξεως, ἤτοι ἡσυχίας, ἦν ὁ μισθὸς τῆς ἐλπίδος καὶ τὸ κέρδος ἕτοιμον πρὸ τοῦ κοπιάσαι ἐν ταῖς λοιπαῖς ἕξ, ἤγουν νηστείᾳ, ἀγρυπνίᾳ καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλ' ἅμα τὴν πρώτην καὶ ἀρχὴν τῆς καθάρσεως τῆς ψυχῆς ἡσυχίαν, ἀσκήσαντος αὐτοῦ, εὐθέως τὸ κέρδος ἡτοίμαστο· ἀλλ' ἄπειρος ὢν ὁ μαθητὴς οὐκ ἐγίνωσκε τὴν χάριν τοῦ δεσπότου· ὡς οὐδὲ ὁ νήπιος τὴν ὠφέλειαν τῶν γονέων, καίτοιγε πρὸ τοῦ γεννηθῆναι αὐτόν, κατὰ προαίρεσιν οἱ γονεῖς αὐτοῦ εὐεργέται ἦσαν, προσευχόμενοι γεννηθῆναι αὐτὸν καὶ ζῆσαι· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ κληρονομῆσαι αὐτοὺς καὶ ἔχειν ὅσα τε προητοιμάσαντο, καὶ μετὰ ταῦτα μοχθήσονται· ἀλλ' οὗτος μὲν ἀγνοῶν, οὐδ' ὅλως φροντίδα περὶ τῶν τοιούτων ποιεῖται, ἀλλὰ πειρασμὸν ἡγεῖται τὴν ὑποταγὴν τῶν γονέων· καὶ εἰμὴ ἦν τροφῆς ἡ ἀνάγκη καὶ τῆς φύσεως οὐδ' ὅλως ηὐγνωμόνει· ὁ δὲ θέλων τὴν βασιλείαν κληρονομῆσαι τῶν οὐρανῶν καὶ οὐχ ὑπομένει τὰ ἐπερχόμενα ἀγνωμονέστερος φαίνεται· διότι ἐκτίσθη χάριτι καὶ πάντα τὰ ὄντα λαβὼν καὶ τὰ ἑπόμενα ἐλπίζων, καὶ αἰωνίως συμβουλεύει Χριστῷ τῷ καταξιώσαντι αὐτὸν τὸν οὐδὲν ὄντα, τοσούτων καὶ τηλικούτων δωρεῶν, αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν ὥστε καὶ τὸ ὑπέρτιμον αὐτοῦ αἷμα ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκχέαι εὐδοκήσαντι, μηδὲν ἐξ αὐτοῦ ζητοῦντι, πλὴν τοῦ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ προαιρεῖσθαι καὶ πλεῖον οὐδέν. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀπαίτησις αὐτοῦ καὶ μόνη, ἣν ὁ κατανοεῖν δυνηθεὶς ἐκπλήττεται· τί γὰρ ἐκζητεῖ ἀπὸ σοῦ ὁ Θεός φησιν; ὢ τῆς ἀνοίας· πῶς βλέποντες οὐ βλέπομεν τὰ φρικτὰ αὐτοῦ μυστήρια; αὐτὸ γὰρ τοῦτο ὃ καὶ ζητῶν φαίνεται μεῖζόν ἐστι δῶρον· πῶς οὐ συγχιῶμεν ὅτι κρείττων ἐστὶ παρὰ πάντας ὁ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελούμενος, καὶ ἐπάνω πάντων ἵσταται καὶ ὑψηλῶν, κἂν πένης ᾖ καὶ ἀγενής; οὐκ οἴδαμεν τοὺς Προφήτας ἐν τῷ νῦν, οὐδὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ Μάρτυρας, καὶ περὶ τῶν μελλόντων διστάζομεν; Ἴδωμεν τοὺς βίους αὐτῶν καὶ τί ἐποίησαν, καὶ πόθεν λέγουσιν αὐτοὶ λαμβάνειν τὴν χάριν καὶ τὴν ἰσχύν; οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον θαυματουργοῦσιν; ἴδωμεν τοὺς βασιλεῖς καὶ πλουσίους πῶς τὰς ἁγίας αὐτῶν εἰκόνας προσκυνοῦσιν; ἴδωμεν τοὺς ἐναρέτους νῦν ἐν ἀχαριστίᾳ πάσῃ καὶ ἀρετῇ διάγοντας καὶ χαρᾷ πνευματικῇ, τοὺς δὲ πλουσίους ἀγανακτοῦντας καὶ πλείονα τῶν ἀσκητῶν καὶ ἀκτημόνων πειραζομένους· κἀκ τούτου ἐλπίζομεν ὅτι ὄντως ἡ ἀρετὴ κρείττων ἐστὶ πάντων· εἰδὲ μήγε σκοπήσωμεν πῶς οἱ ἄπιστοι τὸν μὲν Θεὸν ἴσως ἀγνοοῦσι, τὴν δὲ ἀρετὴν εὐφημίζουσι, κἂν ἀλλόπιστος φαίνεται αὐτοῖς ὁ ἐνάρετος, οἶδε γὰρ ἀρετὴν αἰδεῖσθαι καὶ πολέμιος· καὶ ἐὰν πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀγαθή ἐστίν, ἐξ ἀνάγκης ὁ ποιήσας τὴν ἀρετὴν καὶ χαρισάμενος τοῖς ἀνθρώποις Θεός ἐστί· καὶ εἰ ἀγαθός, ἐξ ἀνάγκης καὶ δίκαιος, ἀρετὴ γὰρ ἡ δικαιοσύνη, δι' ὃ καὶ ἀγαθή· εἰδὲ ἀγαθὸς καὶ δίκαιός ἐστιν ὁ Θεός, πάντως καὶ ἐξ ἀγαθότητος ποιεῖ ὅσα ἐποίησε καὶ ποιεῖ, κἂν τοῖς πονηροῖς τοῦτο οὐ φαίνεται· οὐδὲν οὕτω σκοτίζειν εἴωθεν ὡς ἡ πονηρία· ἁπλότητι δὲ καὶ ταπεινώσει ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται, καὶ οὐ κόποις· ἐμφανίζεται δὲ οὐχ' ὡς δοκοῦσί τινες ἐξ ἀπειρίας, ἀλλὰ διὰ τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, ἤτοι τῶν κτισμάτων αὐτοῦ, καὶ Ἀποκαλύψεων τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς μυστηρίων· οὗτος ὁ μισθὸς τῆς ἡσυχίας, καὶ τῶν λοιπῶν πράξεων ἐν τῷ νῦν, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, καὶ καταλείπουσι τὰ θελήματα αὐτῶν διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐλπίδος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ὧν εὐχόμεθα τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

Ἕβδομον ἐστιν ἐν στοιχείοις τὸ ἦτα,
Λόγος ὁ παρὼν περὶ ἀπροσπαθείας·
Καὶ γεννᾶται μὲν ἐκ τῆς ἐλπίδος αὕτη,
Αὕτη δὲ ἐστὶ φυγὴ παντὸς τοῦ Κόσμου.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Ζʹ.

Η Ἀπροσπάθεια γίνεται ἐκ τῆς ἐλπίδος, διότι ὁ ἐλπίζων τεύξεσθαι ἀλλαχοῦ αἰωνίου πλούτου, εὐχερῶς τοῦ ὑπὸ χεῖρα καταφρονεῖ, κἂν πᾶσαν ἀνάπαυσιν ἔχῃ ὁ πρόσκαιρος· εἰ δὲ καὶ ἐπίπονός ἐστιν ὁ βίος καὶ πολυώδυνος, τίς πείθει τῷ λογικῷ ἀνθρώπῳ προτιμᾷν τοῦτον ὑπὲρ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τοῦ δίδοντος τοῦτον κἀκεῖνον τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; εἰ μήπου τυφλὸς εἴη, μηδ᾽ ὅλως βλέπειν δυνάμενος ἐξ ἀπιστίας ἢ κακῆς προαιρέσεως καὶ πονηρᾶς συνηθείας· εἰ γὰρ ἐπίστευσεν, ἐφωτίσθη ἄν· καὶ εἰ μικρὸν φωτισμὸν γνώσεως ἐκ βεβαίας πίστεως ἔλαβεν, ἠγωνίσατο ἂν καταλῦσαι τὴν κακίστην αὐτοῦ συνήθειαν· καὶ εἰ τοῦτο ἐν τῇ ψυχῇ ἔθετο, ἡ χάρις ἂν συνήργει καὶ συνηγωνίζετο· ἀλλὰ διὰ τοῦτό φησιν ὁ Κύριος, ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι, διότι γλυκέα φαίνονται τὰ βλεπόμενα, κἂν πικρά εἰσι· καὶ γὰρ καὶ ὁ κύων λείχων τὴν ῥίνην τῇ γλώττῃ αὐτοῦ, ἐκ τῆς γλυκύτητος, οὐκ αἰσθάνεται τοῦ πόνου ὅτι ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος πίνει· καὶ γαστρίμαργος ἐσθίων τὰ βλάπτοντα αὐτὸν ψυχικῶς τε, καὶ σωματικῶς, οὐκ αἴσθησιν λαμβάνει τῆς βλάβης αὐτοῦ· καὶ πάντες οἱ τοῖς πάθεσι δουλεύοντες ὡσαύτως πάσχουσιν ἐξ ἀναισθησίας, εἰδ᾽ ἴσως καὶ ἀνανεύσουσιν, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς συνηθείας πάλιν ἕλκονται, διὰ τοῦτό φησιν ὁ Κύριος, βιαστή ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, οὐχὶ φυσικῶς, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς συνηθείας τῶν παθῶν· εἰ γὰρ φύσει ἦν βιαστή, οὐδεὶς ἂν εἰσῆλθεν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ τοῖς μὲν προαιρουμένοις χρηστὸς ὁ ζυγός, καὶ ἐλαφρὸν τὸ φορτίον τοῦ Κυρίου, τοῖς δὲ μὴ προαιρουμένοις στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός, καὶ βιαστὴ ἡ βασιλεία, τοῖς γὰρ προτέροις ἐντὸς καὶ ἐγγὺς ὑπάρχει, διὰ τὸ θέλειν αὐτήν, καὶ εὐθὺς τεύξασθαι τῆς ἀπαθείας· θέλημά γάρ ἐστι τὸ συνεργοῦν, καὶ κωλύον εἰς τὸ σωθῆναι, καὶ οὐδὲν ἕτερον· ἠβουλήθης τί ἀγαθόν, ποίησον τοῦτο· οὐ δύνασαι, προαιροῦ, καὶ ἰδοὺ ἔχεις αὐτό, καί περ μὴ ἔχων τοῦτο· καὶ ἰδοὺ οὕτω κατὰ μικρὸν ἡ συνήθεια αὐτομάτως ἐργάζεται, εἴτε καλόν, εἴτε κακόν· εἰ γὰρ οὐκ ἦν τοῦτο, οὐδεὶς λῃστὴς ἐσώθη· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἔλαμψαν πολλοὶ τῶν λῃστῶν· ἴδε πόσον ἐστὶ μακρὰν ὁ δρόμος ἀναμέσον λῃστοῦ, καὶ ἁγίου· οὐκ ἴσχυσε δὲ ἡ συνήθεια, ἀλλ᾽ ἐνίκησεν ἡ προαίρεσις· ὁ δὲ χάριτι Χριστοῦ εὐλαβής, ἢ καὶ Μοναχός, τί τὸ κωλύον κατ᾽ ἐκείνους γενέσθαι; ἐκεῖνος μακράν, οὗτος ἐγγύς, καὶ πλεῖστον τῆς ὁδοῦ ἔλαβε κατὰ χάριν, ἢ φυσικῶς, ἢ ἐκ τῶν γονέων τὴν εὐσέβειαν, καὶ εὐλάβειαν ἐκληρονόμησεν· ἆρα οὐκ ἔστι ξένον, ὅταν λῃσταὶ καὶ τυμβωρύχοι ἅγιοι γίνωνται, καὶ Μοναχοὶ κατακριθήσωνται; ἀλλ᾽ οἴμοι τῷ ἀθλίῳ, ὅταν ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου μου ἐκάλυψέ με· οἱ βασιλεῖς πτωχεύουσι κατὰ τὸν Ἰωάσαφ, καὶ τοὺς τοιούτους, καὶ ὁ πτωχὸς οὐ δύναται τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν κατέχειν, καὶ ἀκοπότως εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διὰ ἀπροσπαθείας τῶν πραγμάτων, ὧν οὐκ ἔτυχεν ἐκ τῆς τῶν γονέων κληρονομίας· ἀλλ᾽ ὅτε εἶπεν ἀποτάσσομαι καὶ οἷς περ οὐκ εἶχε (τὸν γὰρ κόσμον καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἄλλος κατέχει, οὗτος δὲ τοῦ ἐπιθυμεῖν εἶχεν ἐξουσίαν) καὶ ὅτε τούτῳ ἀπετάξατο, τότε πολυκτήμων ἐγένετο· καὶ λέγει οὐ δύναμαι ἀκτημονεῖν, οὐδὲ ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα· ποῖα εἰπέ μοι; τὰς φυλακάς, καὶ τὰ κλοιά, ἅπερ εἶχε πρότερον κἂν ἄρχων ἦν; καὶ γὰρ οἱ ἔχοντες τὰς ἀρχάς, καὶ τὰ πλούτη, αὐτὸ καὶ ταῦτα πάσχουσιν· ἀλλὰ ποῖα; τὴν στέρησιν τῶν ἀναγκαίων, τὴν γυμνότητα, καὶ τὰ λοιπά, ἅπερ εἶχε δεινά; καὶ ἵνα μὴ κατὰ λεπτὸν λέγων, μηκύνω τὸν λόγον, καὶ καταισχύνω τοὺς γέμοντας αἰσχύνης· ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν αὐτὸ τοῦτο· τὸ προσπάθειαν ἔχειν τινὸς τῶν ὁρωμένων, ὧν τῇ ἐπιθυμίᾳ ἀπεταξάμεθα, εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος ἐν τῷ μέλλοντι, κατὰ τὸν Γιεζῆ καὶ Ἰούδαν· ὅτι ὁ μὲν ἐπεθύμησεν, ὧν περ οὐκ εἶχε, δι᾽ ὃ καὶ τὴν

Digitized by Google

λέπραν σὺν τῇ πτώσει ἐκ Θεοῦ ἔλαβεν· ὁ δὲ οἷς εἶχεν ἀποταξάμενος, πάλιν ἐπεθύμησεν ἔχειν· δι' ὃ καὶ σὺν τῇ ἀγχόνῃ τὴν ἀπώλειαν ἐκληρονόμησε· τί δὲ τὸ περισσὸν τοῦ Μοναχοῦ, ἐὰν οὐ παρθενεύῃ, καὶ ἀκτημονῇ; τὰς γὰρ λοιπὰς ἐντολάς, καὶ οἱ λοιποὶ πᾶντες φυλάξαι χρεωστοῦσιν, ὡς φυσικὰς οὔσας, τὸ γὰρ ἀγαπᾷν τὸν Θεόν, καὶ τὸν πλησίον, καὶ τὸ ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα, καὶ τὸ χρήσασθαι κατὰ φύσιν τοῖς πράγμασι, καὶ ἀπέχεσθαι τῶν πονηρῶν ἔργων, κἂν μὴ θέλῃ τις χρεωστεῖ, καὶ δίχα τῆς φυλακῆς τούτων, οὐ δὲ ἐν τῷ νῦν εὑρίσκει ἀνάπαυσιν· διότι καὶ οἱ νόμοι κολάζουσι τοὺς πταίοντας, καὶ οἱ ἄρχοντες βιάζουσι πρὸς σύστασιν ἀρετῆς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· οὐ γὰρ εἰκῇ, φησί, τὴν μάχαιραν φορεῖ· καὶ πάλιν, θέλεις μὴ φοβηθῆναι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς· καὶ ταῦτα μὲν πάντα ὡς φυσικὰ οἱ πᾶντες καὶ ποιοῦσι, καὶ θέλουσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκδικοῦσιν. Ὁ δὲ κλῆρος τοῦ Μοναχοῦ τὰ ὑπὲρ φύσιν, ὡς στρατιώτης Χριστοῦ, δι' ὃ καὶ ὀφείλει γεύσασθαι ἐκ τῶν παθημάτων αὐτοῦ, ἵνα τύχῃ καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν φυσικός ἐστι νόμος, μαρτυρούμενος ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων· οὐχ οἱ στρατιῶται τοῦ βασιλέως ἐκ τοῦ συμπάσχειν δοξάζονται; οὐχ ὅσον πάσχει ἕκαστος, τοσοῦτον ἔπαινον ἔχει ἐνταῦθα; καὶ ὅσον φανῇ ἀνίκανος, ἀτιμάζεται; οὐχ ὅσον καθ' ὁμοίωσιν τῆς ἐσθῆτος τοῦ βασιλέως φορεῖ τις, φαίνεται οἰκειότερος αὐτοῦ; καὶ ὅσον μακρὰν ταύτης, φαίνεται ξένος, οὕτω δεῖ σκοπεῖν καὶ περὶ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως· ὅσον γάρ τις συμπάσχει, καὶ μιμεῖται τὴν πτωχείαν τοῦ Χριστοῦ, γευόμενος ἐκ τῶν παθημάτων, καὶ ὕβρεων αὐτοῦ, τῶν πρὸ τοῦ σταυρωθῆναι δι' ἡμᾶς καὶ ταφῆναι, τοσοῦτον γίνεται οἰκειότερος αὐτοῦ, καὶ συγκοινωνὸς τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· εἴπερ συμπάσχομέν φησι, καὶ συνδοξασθῶμεν· βαβαί, πῶς ἀγνοοῦμεν ὅτι ὑπὲρ ἄρτου μόνου πόσον πάσχουσι κοπιῶντες στρατιῶται, καὶ λῃσταί; καὶ πόσον ξενιτεύονται ὁδοιπόροι, καὶ θαλασσομάχοι; καὶ πόσον πόνον ὑπομένουσιν ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι ἄνευ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐλπίδος; καίτοι γε πολλάκις οὐδὲ τοῦ σκοποῦ, δι' οὗ μοχθοῦσιν ἐπιτυγχάνουσι· καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ βασιλείας οὐρανῶν καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν, οὐ θέλομεν μικρόν τι ὑπομεῖναι· καὶ τοῦτο ἴσως οὐ γίνεται πολλάκις ὅποτον, ἐὰν ἡ προαίρεσις εὐδοκῇ καὶ οὐ φορτικὴν καὶ ἀνύποιστον λογίζεται τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ μᾶλλον χαράν, καὶ ἀνάπαυσιν διὰ τῆς ἐλπίδος, ἀμεριμνίας τε, καὶ τῆς ἀκουσίου τιμῆς τῆς ἑπομένης τῇ ἀρετῇ· (οἶδε γὰρ αὐτὴν καὶ πολέμιος αἰδεῖσθαι, καὶ θαυμάζειν) καὶ τὸ πέρας ταύτης εὐφροσύνη, καὶ ἀγαλλίασις· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν χαρὰν μεμιγμένην ἡ ἀπροσπάθεια, ὥσπερ τὴν λύπην ἐν τοῖς πάθεσι τῆς ἀτιμίας ἡ ὑλώδης ζωή· ἧς ῥυσθείημεν, καὶ τύχοιμεν τῆς ἀΰλου ζωῆς καὶ αἰωνίου διὰ τῆς ἀπροσπαθείας τῆς γνώσεως τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα πᾶσα, τιμή τε καὶ προσκύνησις πρέπει εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ὄγδοός ἐστιν ὁ λόγος, καὶ τὸ θῆτα·
Νέκρωσιν παθῶν γεννᾷ ἀπροσπάθεια.
Εἰ μὴ γὰρ αὐτὴν κατέχει τίς ἐμπόνως,
Οὐδὲ τῶν παθῶν λυτροῦται ὁ τοιοῦτος.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Η'.

Θεῷ διὰ παντὸς προσέχει διὰ τῆς θεωρίας ὁ ἀπροσπαθής· ἀπροσπάθεια γὰρ αἰσθητῶν, θεωρίαν νοητῶν ἐγείρει· θεωρίαν δὲ ἐνταῦθα οὐ τὴν τῶν ὄντων, ἀλλὰ τὴν τῶν πρὸ θανάτου, καὶ μετὰ θάνατον δεινῶν περὶ ὧν διδάσκεται ὑπὸ τῆς χάριτος ὁ ἀπρο-

σπαθῆς, πρὸς νέκρωσιν παθῶν ἐκ τοῦ πένθους, ἵνα εἰς πρᾳότητα λογισμῶν ἔλθῃ, καιροῦ καλοῦντος· ἐκ γὰρ πίστεως, φόβος, κἀκ τούτου ἡ εὐσέβεια, ἤτοι ἐγκράτεια, ὑπομονὴ πένθους, πρᾳότης, πεῖνα, καὶ δίψα τῆς δικαιοσύνης, ἤγουν πασῶν τῶν ἀρετῶν, ἐλεημοσύνη, κατὰ τοὺς μακαρισμοὺς τοῦ Κυρίου, ἀπροσπάθεια, καὶ ἐκ ταύτης, νέκρωσις τοῦ σώματος, ἐκ τῶν πολλῶν στεναγμῶν καὶ πικρῶν δακρύων τῶν τῆς μετανοίας, καὶ τῆς λύπης, ἐξ ὧν ἡ ψυχὴ ἀποβάλλεται τὴν χαρὰν τοῦ κόσμου, καὶ αὐτὴν τὴν τροφὴν ἐκ τῆς ἀδημονίας· διότι ἄρχεται βλέπειν τὰ ἑαυτῆς πταίσματα, ὡς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἀρχὴ τοῦ φωτισμοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τεκμήριον τῆς ὑγείας αὐτῆς· τὰ γὰρ πρὸ τούτου γινόμενα ἴσως δάκρυα, καὶ δῆθεν νοήματα θεῖα καὶ κατάνυξις καὶ τὰ τοιαῦτα, χλεύη εἰσί, καὶ κλοπὴ τῶν δαιμόνων, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν μέσῳ ἀνθρώπων διάγουσιν ἢ ἐν περισπασμῷ, κἂν λίαν σμικρὸς εἴη· διότι οὐκ ἔστι δυνατὸν ἔτι πρός τινα τῶν αἰσθητῶν διακείμενοι περιγενέσθαι τῶν παθῶν· εἰδέ τις προβάλλεται τοὺς ἀρχαίους, ὡς εἶχον τὰ ἀμφότερα, γινωσκέτω, ὅτι εἶχον μὲν οὐ κατὰ πάθος δὲ ἐχρήσαντο τινὶ τὸ παράπαν· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς γυναῖκας, καὶ μετὰ πολλὰ ἔτη γινώσκειν ταύτας· ὡς γέγραπται ἐν τῇ παλαιᾷ περὶ τῆς γενεαλογίας τῶν ἀνθρώπων, πῶς ἔχοντας, καὶ μὴ ἔχοντας ὡσαύτως ἦν· καὶ ἐκ τοῦ Ἰώβ, καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν δικαίων· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ Βασιλεὺς ἦν, καὶ Προφήτης· καὶ ὁ Σολομὼν μέχρι τινός· καὶ πῶς, ἔφη ὁ αὐτός· περισπασμὸν πονηρὸν ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, τοῦ περισπᾶσθαι ἐν τοῖς ματαίοις; ἵνα μὴ ἐκκλίνωσιν εἰς τὰ χείρονα· καὶ ταῦτα τῶν πραγμάτων ἡ φύσις διδάσκει· εἰ γὰρ καὶ μυρίων περισπασμῶν ὄντων, τινὲς εὐκαιρίαν εὑρίσκουσιν εἰς τὸ ποιεῖν τὰ ἄθεσμα, πόσῳ μᾶλλον, εἰ ἦν ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀπερίσπαστος; διὰ τοῦτο ὁ μὲν τοιοῦτος περισπάσθω· κρεῖττον γὰρ τὸ πονηρῶς περισπασθῆναι αὐτόν, καὶ ἐκ τῶν θείων πραγμάτων καὶ νοημάτων ἀργὸν εὑρίσκεσθαι, ἢ ποιεῖν ἀλλὰ πονηρὰ πολλὰ χείρονα τούτων· ὁ δὲ Θεοῦ χάριτι, εἰς μερικὴν γνῶσιν φθάσας καὶ κατανοεῖν δυνηθῇ τὰ πρὸ θανάτου καὶ μετὰ θάνατον δεινά, ἅπερ ἡ παρακοὴ προσέφερεν, οὐκ ὀφείλει καταλιπεῖν τὰ τοιαῦτα νοήματα, καὶ τὰ φέροντα ταῦτα ἔργα ἐν ἡσυχίᾳ πάσῃ καὶ ἀμεριμνίᾳ, καὶ περισπᾶσθαι ἐν τοῖς ματαίοις· ματαιότης γὰρ ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης· ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Δαμασκηνὸς τὴν ἀφορμήν, ἔφη, ἀληθῶς ματαιότης τὰ σύμπαντα· ὁ δὲ βίος σκιὰ καὶ ἐνύπνιον· καὶ γὰρ μάτην ταράττεται πᾶς ἄνθρωπος, ὡς εἶπεν ἡ γραφή· καὶ εἰκότως· ὅπου γὰρ τὸ τέλος σαπρία καὶ χοῦς, τί ματαιότερον; διὰ τοῦτο νέκρωσις μὲν ἡ ἀπροσπάθεια, πλὴν οὐ τοῦ νοός, ἀλλὰ τοῦ σώματος ἐκ τῶν προτέρων κινημάτων αὐτοῦ πρὸς τρυφὴν καὶ ἀνάπαυσιν· σαρκικὸν γὰρ θέλημά ἐστιν ἡ ἀνάπαυσις, κἂν λίαν σμικρὰ ὑπάρχῃ. Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἐκ τούτου μᾶλλον λυπεῖται, εἴπερ ὁρᾷ τι πνευματικὸν ὅλως ἔργον ἐν αὐτῇ, ἢ γνῶσιν· εἰ δὲ ἐστὶ καὶ αὐτὴ σάρξ, οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· ὅθεν οὐδὲ μέλλει αὐτὴ περί τινος ἔργου ἀγαθοῦ, ἀλλὰ τὰ τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων παθῶν ἐκπληρῶν ἀγωνίζεται θελήματα, καὶ σκότος ἐπὶ σκοτώσει, λαμβάνουσα, ἀεὶ ἐν καθόλου ἀγνωσίᾳ διάγει μετὰ προθυμίας· ὁ δὲ φωτισθεὶς εἰς τὸ βλέπειν τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα, οὐ παύεται θρηνῶν ἑαυτόν, καὶ πάντας ἀνθρώπους, βλέπων τὴν τοσαύτην τοῦ Θεοῦ ἀνοχήν, καὶ τοσαῦτα πταίσματα, ἅπερ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν ἐποιήσαμεν, καὶ ποιοῦμεν ἀεὶ οἱ ἄθλιοι· κἀκ τούτου γίνεται εὐγνώμων, μηδ᾽ ὅλως τολμῶν κατακρῖναί τινα, αἰσχυνόμενος ἐκ τῶν πολλῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἡμετέρων πταισμάτων· κἀντεῦθεν μετὰ χαρᾶς καταλιμπάνει πᾶν ἴδιον θέλημα, μὴ κατὰ Θεὸν γινόμενον, καὶ τῶν αἰσθήσεων ἐπιμελεῖται, ἵνα μή τι τὸ παράπαν ποιῶσιν παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν, κατὰ τὸν Προφήτην· Κύριε, οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου· ἀλλὰ δεῖ προσέχειν, μήπως καὶ αὐτός, μετὰ τὸ φθάσαι εἰς τοσοῦτον ὕψος, ἐξ ἀμελείας ἢ ἐπάρσεως πάθῃ τὰ ἐκείνου, καὶ ἴσως οὐ μὴ δυνηθῇ μετανοῆσαι κατ᾽ ἐκεῖνον, διότι ἡ μὲν ἁμαρτία πρόχειρος καὶ τοῖς λίαν δικαίοις· ἡ δὲ μετάνοια, οὐ πᾶσι πρόχειρος, διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τὸν θάνατον, καὶ πρὸ τούτου τὴν ἀπόγνωσιν· καλὸν μὲν οὖν τὸ μὴ πίπτειν, ἢ πίπτειν, καὶ ἐγείρεσθαι εἰδὲ πεσεῖν συμβῇ, καλὸν τὸ μὴ ἀπογνῶναι ἑαυτοὺς καὶ ἀποξενοῦσθαι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ δεσπότου· δύ-

Digitized by Google

ναται γὰρ θέλων καὶ ποιῶν ἔλεος μετὰ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν· μόνον αὐτοῦ μὴ ἀναχωρῶμεν, μηδὲ στενοχωρώμεθα ὑπὸ τῶν ἐντολῶν βιαζόμενοι, καὶ μὴ δυνάμενοι φθάσαι ἀποκάμωμεν· ἀλλὰ μάθωμεν ὅτι χίλια ἔτη ἐνώπιον Κυρίου, ὡς ἡμέρα μία, καὶ ἡμέρα μία, ὡς χίλια ἔτη· μηδὲ σπουδάζωμεν, μηδὲ ὀκλάζωμεν, ἀλλ᾽ ἀεὶ ἀρχὴν βάλλωμεν· ἔπεσες, ἀνάστα· καὶ πάλιν ἔπεσες, ἀνάστα· μόνον τὸν ἰατρὸν μὴ καταλείπῃς, καὶ αὐτοκτόνου χείρων κατακριθήσῃ τῇ ἀπογνώσει· παράμεινον αὐτὸν καὶ αὐτὸς ποιήσει ἔλεος, εἴτε δι᾽ ἐπιστροφῆς, εἴτε διὰ πειρασμῶν, εἴτε δι᾽ ἄλλης προνοίας, ἀγνοοῦντός σου· ἔχει γὰρ ἔθος ὁ διάβολος ἐπιβάλλειν τῇ ψυχῇ, οἷα εὑρίσκει αὐτῇ προκείμενα, εἴτε χαρὰν καὶ οἴησιν, εἴτε λύπην καὶ ἀπόγνωσιν, εἴτε καμάτων ὑπερβολήν, εἴτε ἀργίαν παντελῆ, εἴτε δῆθεν παρὰ καιρὸν καὶ παρὰ χρῆσιν πράγματα, καὶ νοήματα· εἴτε σκοτασμὸν καὶ μῖσος ἄκριτον πρὸς πάντα τὰ ὄντα· καὶ ἁπλῶς, οἵαν εὑρίσκει κειμένην ἐν ἑκάστῃ ψυχῇ ὕλην, τοιαύτην καὶ ἐπιβάλλει, ἵνα μὴ χρήσιμος γένηται· κἂν ἴσως ἀγαθὴ ἐστι καὶ θεάρεστος, ἐὰν μεμετρημένη γένηται ὑπὸ τῶν δυναμένων κρίνειν τὰ πράγματα καὶ εὑρεῖν τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν κεκρυμμένον μέσον τῶν κυκλούντων αὐτὸν ἐξ παθῶν, λέγω, τοῦ ἄνωθεν αὐτοῦ, καὶ κάτω, τῶν δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ ἀριστερῶν, καὶ τοῦ ἔξωθεν αὐτοῦ καὶ ἔσωθεν· εἴτε γὰρ πρᾶξις κατὰ Θεόν, εἴτε γνῶσις, ἔχει σκοπὸν ἀγαθὸν ἐγκείμενον τῶν ἐναντίων αὐτῷ ἐξ παθῶν· διὰ τοῦτο εἰς πᾶν πρᾶγμα δέεταί τις τοῦ ἐρωτᾷν κατὰ τὸν Ἅγιον Ἀντώνιον, καὶ τοῦτο οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἔχουσι χάρισμα διακρίσεως, ἵνα μὴ ἄπειροι ὄντες, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται κατὰ τὸ Εὐαγγελικὸν παράδειγμα· διότι χωρὶς διακρίσεως οὐδὲν καλὸν γίνεται, κἂν λίαν καλὸν φαίνηται τοῖς ἀγνοοῦσιν, εἴτε διὰ τὸ παρὰ καιρὸν ἢ παρὰ τὴν χρῆσιν, εἴτε παρὰ τὸ μέτρον τοῦ πράγματος, ἢ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ καὶ ἄλλα πολλά· ὁ γὰρ ἔχων διακρίσεως χάρισμα ἐκ ταπεινοφροσύνης ἔλαβεν αὐτό· διὰ τοῦτο πάντα γινώσκει κατὰ χάριν, καὶ καιροῦ καλοῦντος, εἰς διόρασιν ἔρχεται· ἐκ τοῦ πένθους τοίνυν καὶ τῆς ὑπομονῆς γίνεται ἐλπὶς καὶ ἀπροσπάθεια, δι᾽ ὧν ἡ νέκρωσις ἐκ τοῦ κόσμου· καὶ ἐὰν καλῶς ὑπομένῃ τις μὴ ἀπογινώσκων ἐκ τοῦ βλέπειν πανταχοῦ στενοχωρίας καὶ θανάτους, ἀλλὰ γινώσκων ὅτι δοκιμή ἐστι καὶ φωτισμός· μήτε πάλιν θαρρήσας ὅτι ἔφθασεν εἰς μέτρον· βλέπων τὰ πολλὰ δάκρυα τῆς λύπης, ἔρχεται εἰς τὸ βλέπειν ἐναργῶς τὰ τοῦ Κυρίου ἅγια παθήματα, καὶ μεγάλως παρηγορεῖσθαι ἐκ τούτων, καὶ ἡγεῖται ἑαυτὸν ὑπὸ κάτω πάντων ἐν ἀληθείᾳ, ὁρῶν τοσαῦτα ἀγαθὰ γινόμενα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἰῶτα ἰδοὺ καὶ ἔννατος λόγος,
Περὶ τῶν σεπτῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων.
Ἐκ θανάτου γὰρ καὶ πταισμάτων τῆς μνήμης,
Δάκρυα πολλὰ γεννῶνται τῷ ἐργάτῃ,
Καὶ ἐκ τούτων τίς ἐν νῷ ἰσχύει ἔχειν
Τὰ πάθη Χριστοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ Ἁγίων.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Θ΄.

Ἵνα μὴ δοκῇ τις μέγα τι ποιῶν ἐκ τῆς ἀσκήσεως, καὶ τῶν πολλῶν στεναγμῶν καὶ δακρύων, δίδοται αὐτῷ ἡ γνῶσις τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, καὶ τῶν Ἁγίων πάντων, καὶ ταῦτα κατανοῶν ἐκπλήττεται θαυμάζων ἅμα καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν ἐν ἀσκήσει· καταγινώσκει γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν ἐκ τῆς θεωρίας τῶν τοσούτων πειρασμῶν, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· καὶ πῶς τοσαῦτα ὑπέμειναν οἱ ἅγιοι μετὰ χαρᾶς;

Digitized by Google

καὶ πόσα δι' ἡμᾶς ἔπαθεν ὁ Κύριος; καὶ σὺν τούτοις φωτίζεται εἰς γνῶσιν τῶν γινομένων καὶ λεγομένων ὑπ' αὐτοῦ· καὶ πάντα τὰ εἰρημένα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κατανοῶν, ἄρχεται, ποτὲ μὲν θρηνεῖν πικρῶς ἐκ τῆς λύπης, ποτὲ δὲ ἐκ τῆς εὐχαριστίας χαίρεται πνευματικῶς· οὐχ ὅτι ἔργα λογίζεται ἔχειν ἀγαθά, τοῦτο γὰρ οἴησίς ἐστιν, ἀλλ' ὅτι ἁμαρτωλὸς ὢν σφόδρα, τούτων τῆς θεωρίας ἠξιώθη, καὶ ταπεινοῦται μᾶλλον ἔργῳ καὶ λόγῳ, διὰ τῶν εἰρημένων ἑπτὰ πράξεων, καὶ διὰ τῆς ἠθικῆς πράξεως, ἤγουν ψυχικῆς, καὶ τῆς φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων, καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου· καὶ ταῦτα οὐχ ὡς ἔργα ἀγαθά, καὶ μισθοῦ ἄξια λογίζεται, ἀλλὰ μᾶλλον χρέος, καὶ οὐδὲ ποσῶς ἀπολυθῆναι ἐλπίζων τοῦ χρέους, ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν δεδωρημένων αὐτῷ γνώσεων· καὶ γίνεται τρόπῳ τινὶ ὡς αἰχμάλωτος, πρὸς τὰ νοήματα τῶν ἀναγινωσκομένων καὶ ψαλλομένων λογίων· καὶ ἐκ τῆς ἡδονῆς πολλάκις λανθάνεται ἄκων τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ ἄρχεται ἐκ τῆς χαρᾶς δακρύειν τῇ τοῦ μέλιτος γλυκύτητι· καὶ πάλιν φοβούμενος τὴν πλάνην, μήπως παρὰ καιρόν ἐστι τοῦτο συστέλλεται· καὶ μιμνησκόμενος τῆς πρώτης διαγωγῆς αὐτοῦ πικρῶς δακρύει πάλιν, καὶ οὕτω μέσον τῶν ἀμφοτέρων δακρύων ὁδεύει· ἐὰν προσέχῃ καὶ εἰς πάντα συμβουλεύηται τινὶ ἐμπείρῳ, καὶ προσπίπτῃ τῷ Θεῷ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς τῆς πρεπούσης τῷ πρακτικῷ, ἐν τῷ συνάξαι τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐκ πάντων ὧν οἶδεν, ἢ ἤκουσε πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην, καὶ ζητεῖ μόνον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γενέσθαι ἐν πᾶσι τοῖς ἐγχειρήμασιν αὐτοῦ, καὶ νοήμασιν· εἰ δὲ μήγε, ἔχει πλανηθῆναι, ἐν τῷ δοκεῖν ὅτι ἐμφάνειαν μέλλει θεάσασθαι τινὸς τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων, ἢ τοῦ Χριστοῦ· ἀγνοῶν, ὅτι ὁ ζητῶν ἰδεῖν τὸν Χριστόν, οὐκ ἔξωθεν ὀφείλει ζητεῖν, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς μιμήσεως αὐτοῦ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διαγωγῆς, καὶ τὸ γενέσθαι σῶμα καὶ ψυχὴν ἀναμάρτητος, ὡς ὁ Χριστός· καὶ νοῦν ἔχειν διὰ Χριστὸν νοοῦντα ἀεί· τὸ δὲ σχῆμα, ἢ χρῶμα, ἢ λογισμὸν ἔχειν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, οὐκ ἔστι καλόν, ἀλλὰ μᾶλλον βλαβερὸν πάνυ· τὸ γὰρ ἐν τόπῳ Θεοῦ εἶναι τὸν νοῦν, ἐδήλωσεν ὁ Ἅγιος Νεῖλος, λαβὼν τὴν χρῆσιν ἐκ τοῦ ψαλτῆρος, καὶ ἐγενήθη φησίν, ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ· εἰρήνη δὲ ἐστὶ τὸ μηδόλως ἔχειν λογισμὸν καλόν, ἢ πονηρόν, ἐπειδή, φησὶν ὁ αὐτός, ἐὰν ὁ νοῦς αὐτοῦ αἴσθηται, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ μόνῳ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑαυτῷ· καὶ εἰκότως· ἀπερίγραπτον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀόριστον, ἀνείδεόν τε καὶ ἄχρουν· καὶ ὁ λέγων εἶναι μετὰ μόνου Θεοῦ, οὕτως ὀφείλει εἶναι ἀνείδεος, ἄχρους, ἀσχημάτιστος καὶ ἀπερίσπαστος· τὸ δὲ ἔξωθεν τούτου πλάνη ἐστὶ δαιμονική· διὰ τοῦτο ὀφείλει τις προσέχειν καὶ ἐκτὸς ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων μηδόλως λογισμὸν στήσῃ καλὸν ἢ κακόν· διότι τὰ ἀμφότερα ἀγνοοῦμεν· οἱ γὰρ δαίμονες σχηματίζονται εἰς ἅπερ βούλονται καὶ φαίνονται, ὡς καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, πρὸς ἃ βούλεται καὶ αὐτὸς σχηματίζεται καὶ βάφεται πρὸς τὸ εἶδος τοῦ ἀναλαμβανομένου ὑπ' αὐτοῦ πράγματος· ἀλλ' οἱ μὲν δαίμονες πρὸς τὸ ἀποπλανῆσαι ἡμᾶς τοῦτο ποιοῦσιν, ὁ δὲ ἡμέτερος νοῦς ῥέμβεται ἀλόγως πρὸς τὸ φθάσαι αὐτὸν εἰς τελειότητα· πλὴν ὅσον δύναταί τις κατέχειν αὐτὸν ὀφείλει εἴς τινα μελέτην κατὰ Θεόν· ὥσπερ γὰρ ἑπτά εἰσιν αἱ σωματικαὶ ἐργασίαι, οὕτω καὶ ὀκτώ εἰσιν αἱ θεωρίαι τοῦ νοός, ἤτοι γνώσεις· τρεῖς μὲν εἰσιν αἱ προειρημέναι περὶ τῶν ἀχράντων παθημάτων τοῦ Κυρίου, ἃς καὶ ὀφείλει τις ἀφ' ἑαυτοῦ μελετᾷν ἀεὶ πρὸς τὸ πενθεῖν τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, καὶ τῶν ὁμογενῶν, τοῦτ' ἔστιν ἐννοεῖν τὰ γενόμενα ἐξ ἀρχῆς δεινὰ ὑπὸ τῆς παραβάσεως, καὶ πῶς εἰς τοσαῦτα πεῖθει ἡ φύσις ἐξέπεσε, καὶ τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα καὶ τοὺς πειρασμοὺς τοὺς γινομένους πρὸς διόρθωσιν· ἔπειτα τὸν θάνατον καὶ τὰ μετὰ θάνατον ἀναμένοντα τοὺς ἁμαρτωλοὺς δεινά, ὅπως στιφθεῖσα ἡ ψυχὴ σχολάζῃ εἰς τὸ πένθος πρὸς παράκλησιν καὶ ταπείνωσιν ταύτης, ἵνα μὴ ἴσως ἀπογινώσκῃ ἐκ τῶν πολλῶν καὶ φρικτῶν ἐκείνων νοημάτων, μηδὲ πάλιν δοκῇ εἰς ἔργον πνευματικὸν πεφθακέναι· ἀλλ' ἵνα μένῃ εἰς τὸν φόβον καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅπερ λέγεται πραότης τῶν λογισμῶν, ἥτις ὡσαύτως ἔχει καὶ αὐτὴ εἰς γνῶσιν καὶ διάκρισιν φέρει τὸν νοῦν κατὰ τὸν Προφήτην· ὁδηγήσῃ πραεῖς ἐν κρίσει, μᾶλλον δὲ ἐν διακρίσει· ἥτις λέγεται ὑπὸ τοῦ Προφήτου γνῶσις μετ' εὐσεβείας, ἀλλ' ὥσπερ ἡ εὐσέβεια, μία μὲν ἐστιν ὀνομασία, πολλὰς δὲ ἔχει τὰς ἐργασίας, οὕτω καὶ ἡ γνῶσις, μία μὲν ὀνομάζεται, πολλὰς δὲ γνώσεις, καὶ θεωρίας ἔχει· καὶ γὰρ ἡ ἀρχὴ τῆς σωματικῆς πράξεως

γνῶσις ἦν, καὶ δίχα γνώσεως, οὐδεὶς ἔρχεται εἰς τὸ ποιεῖν τὸ ἀγαθόν, καὶ μέχρι τέλους τῆς υἱοθεσίας φημί, καὶ τῆς τοῦ νοὸς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλήψεως ἐν Χριστῷ γνῶσις λέγεται καὶ θεωρία· ἀλλ' ἡ μὲν πρὸ τοῦ καμάτου, ἵνα δι' αὐτῆς κατορθῆται τὸ ἔργον, ὥσπερ δι' ἐργαλείου κτίσις· ἡ δὲ μετὰ τὴν πίστιν ἵνα φυλάττηται ὡς τεῖχος ἐκ τοῦ φόβου· καὶ πάλιν ἡ γνῶσις καὶ ἐργασία τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς γίνεται, ἵνα τὰ τοῦ παραδείσου φυτὰ ἑτοιμάζωνται καὶ φυτεύωνται· εἶθ' οὕτως ἡ γνῶσις τοῦ νοός, καὶ ἡ πνευματικὴ ἐργασία, ἤγουν ἡ τούτου ἐπιστασία, καὶ κατάστασις τῶν ἠθῶν τῆς ψυχῆς, ἵνα ἐπιστημόνως ἐργάζηται, καὶ φυλάττῃ ὁ ἐργάτης τῶν ἐντολῶν· ἐξ ὧν ἐπιμέλεια τῶν φυτῶν, καὶ ἡ θεία κυβέρνησις γίνεται, ὡς ἥλιος, βροχή, ἄνεμος, καὶ αὔξησις, ὧν χωρίς, ὅλος ὁ κόπος τοῦ ἐργάτου μάταιός ἐστι, κἂν ἴσως κατὰ λόγον γίνεται· διότι οὐδὲ δίχα τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, δύναταί τι ἀγαθὸν γενέσθαι, οὐδὲ ἡ ἄνωθεν ῥοπή, οὔτε ἡ χάρις ἐπὶ τὸν μὴ προαιρούμενον γίνεταί φησιν ὁ θεῖος Χρυσόστομος· ἀλλὰ πάντα διπλᾶ τὰ τοῦ βίου τούτου, πρᾶξις, καὶ γνῶσις· προαίρεσις, καὶ χάρις· φόβος καὶ ἐλπίς· ἄθλα καὶ ἔπαθλα· ἀλλ' οὐδὲ τὰ δεύτερα γίνονται, πρὶν τελεσθῶσι τὰ πρῶτα· εἰδ' ἴσως φαίνονται, ἀλλὰ πλάνη ἐστίν· ὥσπερ ὁ ἄπειρος τῆς γεωργικῆς ἐπιστήμης, ὅταν ἴδῃ τὸ ἄνθος, καὶ δοκῇ ὅτι καρπός ἐστιν, εὐθέως ὁρμήσει τοῦ ἐπισυνάγειν αὐτό, καὶ οὐκ οἶδεν, ὅτι τὸν καρπὸν ἀπόλλυσιν ἐν τῷ συνάγειν τὸ φαινόμενον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα· τὸ γὰρ οἴεσθαι οὐκ ἐᾷ γενέσθαι τὸ οἰόμενον, φησὶν ὁ Ἅγιος Νεῖλος· διὰ τοῦτο ὀφείλει τις παραμένειν τῷ Θεῷ, καὶ μετὰ διακρίσεως ποιεῖν πάντα· αὕτη δὲ γίνεται ἐκ τοῦ ἐρωτᾶν μετὰ ταπεινώσεως καὶ τοῦ μέμφεσθαι ἑαυτόν, καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα καὶ νοούμενα· διότι σχηματίζεται ὁ διάβολος εἰς Ἄγγελον φωτός· καὶ οὐ θαῦμα· ἐπεὶ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ φυόμενοι λογισμοί, ὡς νοήματα δικαιοσύνης φαίνονται τοῖς ἀπείροις· ταπείνωσις μὲν ἐστὶ θύρα ἀπαθείας φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος· ὕλη δὲ ταύτης ἡ πραότης ἐστί· κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον· αὕτη γὰρ ποιεῖ τῷ ἀνθρώπῳ ἀεὶ ἔχειν ὡσαύτως, ἔντε δυσχερέσι πράγμασι, καὶ νοήμασι· καὶ οὔτε τιμῆς, οὔτε ἀτιμίας φροντίζει, ἀλλὰ τὰ ἡδέα καὶ ἐπίπονα μετὰ χαρᾶς δέχεται, καὶ οὐ ταράσσεται, ὡς ἡ παρθένος ἐκείνη, περὶ ἧς ἔφη ὁ Μέγας Ἀντώνιος· ὅτι καθημένου μου ποτὲ πρὸς τὸν Ἀββᾶν ὁδεῖνα, ἦλθε παρθένος τίς, καὶ εἶπε τῷ γέροντι· Ἀββᾶ ἕλκω τὰς ἕξ ἕξ, καὶ τὴν παλαιὰν καὶ καινὴν ἐκστηθίζω καθ' ἑκάστην· πρὸς ἣν ἀπεκρίθη ὁ γέρων ἐκεῖνος· ἐγένετό σοι ἡ ἔνδεια, ὡσεὶ δαψίλεια; ἡ δὲ ἔφη, οὐχί· οὐδὲ ἡ ἀτιμία, ὡς ἡ εὐφημία; οὐχὶ Ἀββᾶ· οὐδὲ οἱ ἐχθροί, ὡς οἱ φίλοι; καὶ εἶπεν οὐχί· λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ σοφὸς γέρων ἐκεῖνος· ὕπαγε· ἐργάζου, οὐδὲν γὰρ ἔχεις· καὶ εἰκότως· ἐὰν τοσαῦτα ἐνήστευεν, ὥστε ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἤσθιε, καὶ τοῦτο ἐλάχιστόν τι βρῶμα, οὐκ ἔδει αὐτὴν ἔχειν τὴν ἔνδειαν, ὡς τὴν δαψίλειαν; καὶ πάλιν τὴν παλαιὰν καὶ νέαν ἐκστήθιζε καθ' ἑκάστην, καὶ οὐκ ἔμαθε ταπεινωθῆναι; καὶ μὴ ἔχουσά τι ὅλως ἐκ τοῦ βίου, οὐκ ἔδει πάντας φίλους ἔχειν; οὐδὲ χὰν τοὺς ἐχθρούς, ὡς φίλους μαθεῖν ἴσχυσεν ἐκ τοσούτων καμάτων; καλῶς λοιπὸν εἶπεν, οὐδὲν ἔχεις· ἐγὼ δὲ καὶ προστίθημι, ὅτι ὁ τοιοῦτος καὶ μεγάλως κατακέκριται, ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος περὶ τῶν πέντε παρθένων τῶν μωρῶν· ὅτι τὸ βαρύτερον ἴσχυσαν ἀσκῆσαι, ἤγουν τὴν ὑπὲρ φύσιν παρθενίαν, καὶ τὸ ἐλαφρότερον οὐκ ἠδύναντο, ἤτοι τὴν ἐλεημοσύνην ἣν μᾶλλον καὶ ἕλληνες, καὶ ἄπιστοι, ὡς φυσικὴν ποιοῦσι, μέχρι τῆς σήμερον· ἀλλὰ καθὼς οὐκ ἐγίνωσκε τὸ ζητούμενον ἐκοπία εἰς μάτην· ἔδει ὑμᾶς, φησὶν ὁ Κύριος, ταῦτα ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι· καλὴ μὲν ἡ ἄσκησις ἀλλὰ μετὰ ὀρθοῦ σκοποῦ· καὶ τοῦ οὐχ ὡς ἔργον, ἀλλ' ὡς ἑτοιμασίαν ἔργου ὀφείλομεν ἔχειν, μηδὲ ὡς καρπόν, ἀλλ' ὡς γῆν, δυναμένην μετὰ χρόνου, κόπου τε, καὶ Θεοῦ τρέφειν φυτά, ἐξ ὧν ὁ καρπὸς γίνεται, ἥτις ἐστὶ κάθαρσις τοῦ νοός, καὶ ἕνωσις τῷ Θεῷ· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Δέκατον ἰδοὺ τὸ κάππα, καὶ ὁ λόγος,
Περὶ τῆς Χριστοῦ ταπεινώσεως πάλιν.
Ἐκ τοῦ μηδαμῶς περί τινος φροντίζειν,
Ἀλλὰ ἑαυτὴν ἐργάζεσθαι διόλου,
Ἀεὶ ἡ ψυχὴ σὺν πάσῃ ἐργασίᾳ.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ

ΛΟΓΟΣ Ι΄.

Κυρίως ὁ ταπεινόφρων οὐδέποτε παύεται τοῦ μέμφεσθαι ἑαυτόν, κἂν ὅλος ὁ Κόσμος μάχωνται αὐτῷ καὶ ἀτιμάζωσιν· ἵνα μὴ μόνον ἀκουσίως σωθῇ, ὡς οἱ ἔχοντες ὑπομονήν, ἀλλ᾽ ἵνα ἑκουσίως τρέχῃ πρὸς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ· ἐξ ὧν ἔμαθεν ὁ τοιοῦτος τὴν μείζονα πασῶν τῶν ἀρετῶν εἰς ἣν κατοικεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ θύρα τῆς βασιλείας, ἤγουν τῆς ἀπαθείας· καὶ ὁ εἰσελθὼν δι᾽ αὐτῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἔρχεται· καὶ χωρὶς ταύτης, μάταιος ὁ κόπος καὶ πολύπονος ὁ δρόμος· αὕτη δὲ πᾶσαν ἀνάπαυσιν χαρίζει τῷ ἔχοντι αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, διότι τὸν Χριστὸν ἔχει ἔνοικον· διὰ ταύτης γὰρ ἡ χάρις παραμένει, καὶ τὰ χαρίσματα φυλάττονται· αὕτη μὲν γεννᾶται ἐκ πλείστων ἀρετῶν· ἤγουν ἐξ ὑπακοῆς, ὑπομονῆς, ἀκτημοσύνης, πτωχείας, θείου φόβου, γνώσεως, καὶ ἄλλων· κυριώτερον δὲ ἐξ ὧν ἡ διάκρισις,, ἡ φωτίζουσα τὰ πέρατα τοῦ νοός· πλὴν μὴ δοκῇ τις, ὅτι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε γίνεται ταπεινόφρων, ἀλλὰ πρᾶγμά ἐστιν ὑπὲρ φύσιν, καὶ σχεδὸν καθ᾽ ὅσον μέγα ἐστὶ τὸ χάρισμα, κατὰ τοῦτο πολλὴν ἔχει καὶ τὴν δυσχέρειαν, καὶ πολλῆς φρονήσεως δέεται, καὶ ὑπομονῆς ἐναντίον τῶν ἐναντιουμένων αὐτῷ πειρασμῶν καὶ δαιμόνων· διότι πάσας τὰς αὐτῶν παρέρχεται παγίδας· ἡ ταπείνωσις γέννημά ἐστι τῆς γνώσεως, ἡ δὲ γνῶσις γέννημα τῶν πειρασμῶν· ὁ δὲ γνοὺς ἑαυτόν, δίδοται αὐτῷ ἡ γνῶσις τῶν πάντων· καὶ ὁ ὑποταγεὶς τῷ Θεῷ, ὑποταγήσεται αὐτῷ τὰ πάντα, ὅτε βασιλεύσῃ ἡ ταπείνωσις ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ· καὶ εἰκότως· ἐκ γὰρ τῶν πολλῶν πειρασμῶν, καὶ τῆς τούτων ὑπομονῆς γίνεταί τις ἔμπειρος, κἀκ τούτου γινώσκει τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν· καὶ ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ἰδίας ἀσθενείας καὶ ἀγνωσίας, ὅτι ἠγνόει ποτέ, ἅπερ νῦν ἔμαθεν, ὑπολαμβάνει· ὅτι ὄντως ὡς ταῦτα ἠγνόει ποτὲ καὶ οὐκ οἶδεν ὅτι ἀγνοεῖ, οὕτω καὶ ἄλλα πολλά εἰσιν, ἅπερ μετὰ ταῦτα ἴσως γνῶσιν ἔχει λαβεῖν κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον· φησὶ γὰρ εἰ μή τις γεύσηται πράγματος, οὐκ οἶδε τί ὑστερεῖται· ὁ δὲ γευσάμενος τῆς γνώσεως, γινώσκει ἐκ μέρους ὅτι ἀγνοεῖ καὶ γίνεται αὐτῷ ἡ γνῶσις ταπεινώσεως πρόξενος· καὶ πάλιν ὁ γνοὺς ἑαυτὸν ὅτι κτίσμα ἐστὶ τρεπτόν, οὐδέποτε ἐπαίρεται ἐν μηδενί· ὅτι κἂν τι ἔχει ἴσως, τοῦ κτίσαντος αὐτόν ἐστιν· οὐδεὶς γὰρ σκεῦός τι ἐπαινεῖ, ὅτι αὐτὸ ἑαυτὸ ἐποίησεν εὔχρηστον, ἀλλὰ τὸν ποιητὴν τούτου ἐγκωμιάζει· ὅταν δὲ ἀφανισθῇ τότε τὸν αἴτιον μέμφεται, καὶ οὐχὶ τὸν ποιητήν· εἰδὲ λογικόν ἐστι σκεῦος, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτεξούσιόν ἐστιν· καὶ λοιπὸν εἰς μὲν τὰ καλά, ὁ ποιητὴς δοτήρ, ὥσπερ καὶ τῆς πλάσεως αἴτιος εἰς δὲ τὴν πτῶσιν, καὶ παρατροπήν, ἡ προαίρεσις τοῦ αὐτεξουσίου· ὥσπερ οὖν ἕπεται καὶ κατὰ χάριν ἔπαινος μένοντι ἀτρέπτῳ, οὕτω καὶ ψόγος δεχομένῳ τὴν κακίαν τοῦ ὄφεως· οὐ γὰρ τῷ λαμβάνοντι δῶρα ἔπαινος, ἀλλὰ τῷ παρέχοντι πρέπει σὺν τῇ εὐχαριστίᾳ, κατὰ χάριν δὲ ἴσως ἔχει ὁ λαβὼν ἔπαινον διὰ τὸ προθέσει λαβεῖν ἃ οὐκ εἶχε, μᾶλλον δὲ διὰ τὸ εὐγνωμονεῖν περὶ τὸν εὐεργέτην· καὶ εἰ μὴ τοῦτο γίνεται, οὐ μόνον ἐκπίπτει τῶν ἐπαίνων, ἀλλὰ καὶ κατακρίνεται τῇ ἀγνωμοσύνῃ αὐτοῦ· οὐδεὶς δὲ οὕτως ἀναιδῶς τολμᾷ λέγειν, ὅτι οὐκ ἔλαβε δωρεάν, ἀλλὰ μετὰ πανουργίας κλέπτων τὸν ἔπαινον, καὶ καυχώμενος ἡσυχῇ, κατακρίνει τοὺς δῆθεν μὴ κατ᾽αὐτὸν γινομένους, ὡς ὅτι αὐτὸς τὸν πλοῦτον, ὃν δοκεῖ ἔχειν, προσέφερεν ἑαυτῷ, καὶ οὐ κατὰ χάριν ἔλαβεν· εἰ δὲ ἴσως εὐχαριστεῖ ὁ τοιοῦτος τῷ δοτῆρι, ἀλλὰ κατὰ τὸν Φαρισαῖον ἐκεῖνον σχηματίζεται, καὶ λέγει πρὸς ἑαυτόν, εὐχαριστῶ σοι ὅτι τάδε, καὶ τάδε εἰμί· καλῶς οὖν εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής, μᾶλλον δὲ ὁ καρδιογνώστης Θεός· πρὸς ἑαυτόν, ἀλλ᾽ οὐ πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγεν· εἰ γὰρ

καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἐδόκει τῷ στόματι λέ-
γειν, ἀλλ' ὁ γινώσκων τὴν ἐπηρμένην αὐ-
τοῦ ψυχήν, οὐ πρὸς τὸν Θεὸν εἶπεν· ἀλλὰ
φησί, σταθεὶς ὁ Φαρισαῖος πρὸς ἑαυτόν, τάδε
ἔλεγε. Τὸ δὲ λέγειν τὴν γραφὴν πολλάκις
ρ τὰ αὐτὰ ῥητά, ἢ τὰ τούτοις ὅμοια, οὐκ
ἔστι, φησὶν ὁ Χρυσόστομος ἀλληλογία, ἢ
πολυλογία, ἀλλ' ἵνα ἐντυπωθῇ ὁ λόγος ἐν
τῇ καρδίᾳ τῶν ἀκροατῶν· ὁ δὲ ψαλμῳδὸς
ἐκ πόθου οὐκ ἤθελε τὸ ῥητὸν καταλιπεῖν ὡς
οἱ μὴ γευσάμενοι τῆς τούτου γλυκύτητος,
ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀκηδίας καὶ αὐτὸ τὸ ῥητὸν
καταπατοῦσιν ἵνα λυτρωθῶσι τοῦ βάρους αὐ-
τοῦ· ἄρα ὁ τοιοῦτος πότε καρπώσαιτο ἐκ τῶν
θείων γραφῶν τι χρήσιμον; καὶ οὐ μόνον
κατάκρισιν, καὶ σκοτασμὸν νοὸς ἐν τῷ
ἀνοῖξαι θύραν τοῖς πολεμοῦσιν αὐτὸν δαί-
μοσιν; κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦ Κυρίου, εἰ ἐν
τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξη-
ρῷ τί γένηται; καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις
σώζεται, ὁ ἄδικος καὶ ἀσεβὴς ποῦ φανεῖ-
τ ται; καὶ εἰ τοὺς ἔχοντας ὅλον τὸν νοῦν
εἰς τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ ἄϋλον, καὶ ἀνεί-
δεον πολεμοῦσιν οἱ δαίμονες, καὶ εἰ μὴ ὁ
Θεὸς ἀντελαμβάνετο αὐτῶν, διὰ τῆς τα-
πεινοφροσύνης τῶν τοιούτων, οὐκ ἴσχυ-
σεν ἀνελθεῖν ἡ προσευχὴ αὐτῶν, ἀλλ' ἐ-
πεστρέφετο κενή; τί ποιήσωμεν ἡμεῖς οἱ
ἄθλιοι, ὅτι οὐδὲν κἂν τῷ ἀέρι διὰ στό-
ματος προσλαλοῦμεν, ἵνα ὀψέποτε σπλαγ-
χνισθεὶς ὁ Θεός, συγκαταβήσεται τῇ ἀ-
γωνίᾳ ἡμῶν, καὶ ἀσθενείᾳ διὰ τῆς εὐ-
γνωμοσύνης; ὅτι δὲ καὶ τοὺς τελείους
πολεμοῦσιν οἱ δαίμονες, ἀκούσωμεν τί φη-
σιν ὁ Ἅγιος Μακάριος, ὅτι οὐδεὶς ἐνταῦθα
τέλειος γίνεται ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἐπεὶ οὐκ
ἀῤῥαβὼν ἦν τὸ διδόμενον ἐνταῦθα· καὶ μαρ-
τυρίαν ἐπιφέρει τινὰ τῶν ἀδελφῶν, ὅς τις
ηὔχετο μετά τινων, καὶ εὐθὺς ἡρπάγη εἰς
τὸν οὐρανὸν κατὰ διάνοιαν, καὶ εἶδε τὴν
ἄνω Ἱερουσαλήμ, καὶ σκηνὰς τῶν Ἁγίων,
καὶ κατελθών, ἐξέπεσε τῆς ἀρετῆς, καὶ εἰς
τελείαν ἀπώλειαν κατήντησε, διὰ τὸ
οἴεσθαι αὐτόν τι πεφθακέναι, καὶ οὐ μᾶλλον
μεῖζον χρέος ἔχειν, ὡς ἀξιωθέντα τοιούτου
ὕψους, ἀνάξιον ὄντα, καὶ χοῦν κατὰ φύσιν·
καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἔφη, πολλοὺς οἶδα,
καὶ ἐκ τῆς πείρας κἀγὼ ἐν τοῖς τοιούτοις
εἰσῆλθον, καὶ οἶδα ἀκριβῶς, ὅτι οὐδεὶς
ἐνταῦθα τέλειος· ἀλλὰ κἂν ἄϋλος πάντη
γένηται, καὶ τῷ Θεῷ σχεδὸν ἑνούμενος;
ἡ ἁμαρτία πάλιν ἀκολουθεῖ ὄπισθεν αὐ-
τοῦ, καὶ οὐδέποτε πρὸ τοῦ θανάτου ἀ-
φανίζεται τέλεον καὶ ὁ Ἅγιος Νεῖλος
περί τινος ἔφη ὅτι προσηύχετο καὶ κατὰ
συγχώρησιν Θεοῦ πρὸς ὠφέλειαν αὐτοῦ καὶ
ἄλλων πολλῶν, ἐτίνασσον αὐτὸν οἱ δαίμο-
νες εἰς τὸ ὕψος, λαμβάνοντες ἐκ τῶν χει-
ρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτόν, καὶ ἵνα μὴ
βλαβῇ αὐτοῦ τὸ σῶμα, πεσὸν εἰς τὴν
γῆν, ἐν τῷ ψιαθίῳ ἐδέχοντο· καὶ τοῦτο
ποιοῦντες ἐπὶ πολύ, οὐκ ἠδυνήθησαν κατα-
βιβάσαι τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν·
ἆρα, ὁ τοιοῦτος, πότε αἴσθοιτο βρώσεως; ἢ
πότε ψαλμῳδίας, καὶ ἀναγνώσεως δεηθή-
σεται; ἀλλ' ἡμεῖς δεόμεθα τούτων διὰ τὴν
ἀσθένειαν τοῦ νοὸς ἡμῶν, εἰ καὶ οὐδ' οὕτω
θέλομεν προσέχειν· βαβαί, ὁ τοιοῦτος ἅγιος
ἐπολεμεῖτο, καὶ ἡμεῖς ἀμεριμνοῦμεν ἐκ τοῦ
πολέμου; οἱ ἅγιοι διὰ τῆς ταπεινώσεως
φυλάττονται ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου παγίδων
καὶ ἡμεῖς ἐπαιρόμεθα ἐξ ἀγνωσίας; καὶ εἰ-
κότως· ἀγνωσία μεγάλη ἐστί, τὸ ἐπαίρε-
σθαί τινα εἰς ὃ οὐκ ἔχει· τί γὰρ ἔχεις, φη-
σίν, ὃ ἔλαβες δωρεὰν ἐκ Θεοῦ, ἢ δι' εὐχῶν
ἄλλων τινῶν; εἰδὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶ-
σαι ὡς μὴ λαβών, ἀλλ' αὐτὸς ποιῶν; φη-
σὶν ὁ Ἀββᾶς Κασσιανός· ἡ ταπείνωσις
τοίνυν γεννᾶται ἐκ τῆς γνώσεως· αὕτη δὲ
γεννᾷ τὴν διάκρισιν· ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ διό-
ρασις, ἣν καλεῖ ὁ Προφήτης βουλήν· ἥτις
βλέπει τὰ πράγματα κατὰ φύσιν, καὶ νε-
κροῦται ὁ νοῦς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τῆς θεω-
ρίας τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ· αὐτῷ ἡ
δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Digitized by Google

Ἕνδεκά εἰσιν οἱ λόγοι καὶ τὸ λάμβδα.
Ταπείνωσις δὲ γεννᾷ τὸ διακρίνειν
Τὴν τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων κατὰ φύσιν.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

Λίαν ἐστὶ καλὸν τὸ ἐρωτᾷν εἰς πάντα, τοῖς ἐμπείροις ὅμως, τῆς δὲ ἀπείροις ἐπισφαλές, διὰ τὸ μὴ ἔχειν διάκρισιν· γινώσκει γὰρ αὕτη τὸν καιρόν, τὴν χρῆσιν, τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ποσότητα, τὴν δύναμιν, τὴν γνῶσιν τοῦ ἐρωτῶντος, καὶ τὴν προαίρεσιν, τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἑκάστου ῥητοῦ τῆς θείας γραφῆς, καὶ ἄλλα πολλά· διότι ὁ μὴ ἔχων τὴν διάκρισιν, ἴσως κοπιᾷ μὲν πολλά, οὐδὲν δὲ ἀνύσαι δύναται· καὶ εἰ μὲν εὑρεθῇ τις ἔχων ταύτην, ὁδηγός ἐστι τυφλῶν, καὶ φῶς τοῖς ἐν σκότει· καὶ ὀφείλομεν αὐτῷ ἀνατεθεῖναι πάντα, καὶ τὰ παρὰ τοῦ τοιούτου δέχεσθαι, κἂν ἴσως οὐχ ὁρῶμεν ὡς θέλομεν ἐξ ἀπειρίας· ἀλλ' ὅμως ὁ ἔχων ταύτην, ἐκ τοῦ δύνασθαι αὐτὸν κατασκευάζειν νοεῖν τὰ λεγόμενα ἄκοντας καὶ βουλομένους· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ἐρευνᾷ, καὶ ἐμφάνεια τῶν θείων πραγμάτων, ἐκ τοῦ δύνασθαι καὶ μὴ θέλοντα τὸν νοῦν πεῖσαι πιστεῦσαι, κατὰ τὸν Ἰωνᾶν, Ζαχαρίαν καὶ Δαβὶδ τὸν ἀπὸ λῃστῶν, ὃν ἐκράτησεν ὁ Ἄγγελος τοῦ λαλεῖν τι τὸ παράπαν, ἐκτὸς τοῦ κανόνος αὐτοῦ ἐν τῷ ψάλλειν· εἰδ' ἴσως οὐκ ἔστι νῦν τὸ εἶναί τινα ἐν διακρίσει ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, διὰ τὸ μὴ εἶναι τὴν γεννῶσαν αὐτὴν ταπείνωσιν, ἐμπόνως περὶ ἑκάστου ἐγχειρήματος ὀφείλομεν εὔχεσθαι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· κἂν γὰρ ἀπορῶμεν ὁσίων χειρῶν, ἤγουν καθαρότητος ψυχῆς καὶ σώματος, ἀλλ' οὖν τέως ἐκτὸς μνησικακίας καὶ λογισμῶν σπουδασμῶν εἶναι· τοῦτο γὰρ ἐστι τὸ Ἀποστολικόν, τὸ χωρὶς ὀργῆς, καὶ διαλογισμῶν ὁσίας χεῖρας αἴρειν· καὶ εἴτι νοοῦμεν κατὰ Θεὸν εἶναι, ἀπαθῶς ποιήσωμεν, κἂν ἴσως οὐ πάνυ καλόν ἐστι, διὰ γοῦν τὴν ἀπορίαν καὶ τὸν κατὰ Θεὸν σκοπόν, εἰς καλὸν ἡμῖν τὸ πραχθὲν ὑπὸ τῆς χάριτος λογισθήσεται· εἴπερ ἐστὶ πάθος, ἀλλὰ τὸ θεῖον βούλημα, ὡς εἴρηται· καὶ ταῦτα μὲν κατὰ ἀνάγκην, διὰ μόνην Θεοῦ ἀγαθότητα· ὅπου δὲ ἴδιον θέλημα καὶ οὐ θεῖον, ἐκεῖ ἔπαρσις, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εὐδοκεῖ, οὐδὲ ἀποκαλύπτει τὴν αὐτοῦ βουλήν, ἵνα μή τις γινώσκων, καὶ μὴ ποιῶν, μειζόνως κατακριθῇ· διότι ὅσα ὁ Θεὸς δίδωσιν ἡμῖν, καὶ ὅσα κατέχει ἀφ' ἡμῶν, πρὸς τὸ συμφέρον ποιεῖ, κἂν ἡμεῖς ὡς νήπιοι ἀγνοοῦμεν· οὐ καταπέμπει τὸ Ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα τῷ μὴ καθάραντι ἑαυτὸν ἐκ τῶν παθῶν, διὰ σωματικῶν, καὶ ἠθικῶν πράξεων, ἵνα μὴ ἐκ τῆς συνηθείας πρὸς τὰ πάθη ἐκκλίνῃ ὁ τοιοῦτος, καὶ γένηται ἔνοχος τῆς τοῦ Ἁγίου πνεύματος ἐπιφοιτήσεως· ἀλλ' ὅταν χρονίσῃ τις ἐν τῇ ἀσκήσει, καὶ καθάρῃ πρῶτον τὸ σῶμα ἐκ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας, μικρᾶς τε καὶ μεγάλης, εἶτα τὴν ψυχὴν ἐκ πάσης ἐπιθυμίας, καὶ εἴδους θυμοῦ, καὶ τὰ ἤθη τῇ καλῇ συνηθείᾳ καταστήσῃ, πρὸς τὸ μηδ' ὅλως τι παρὰ τὸ βούλημα τοῦ νοὸς ποιεῖν αὐτὰ διὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων, μήτε κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον συγκατάβασις, γένηται πρός τι τοιοῦτον, καὶ ὑποταγήσεται ἑαυτῷ ὁ ἄνθρωπος, τότε καὶ ὁ Θεὸς ὑποτάσσει αὐτῷ τὰ πάντα, τῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάριτι, διὰ τῆς ἀπαθείας, δεῖ γὰρ αὐτὸν ὑποταγῆναι πρῶτον τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτως ὑποτάσσει ὡς λογικὸς τοῖς ὑπὸ χεῖρα, ὥστε τὸν νοῦν βασιλεύειν, καθὼς ἀρχῆθεν ἐκτίσθη, βασιλείαν φρόνιμον, σώφρονα, ἀνδρείαν τε, καὶ δικαίαν· καὶ νῦν μὲν καταπαύει τὸν θυμὸν τῇ τῆς ἐπιθυμίας μαλακότητι, νῦν δὲ τὴν ἐπιθυμίαν κατευνάζει τῇ αὐστηρότητι τοῦ θυμοῦ, καὶ γινώσκει ὅτι αὐτοκράτωρ ἐστί, καὶ πράττει πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔτι ὑπὸ τῆς λήθης, καὶ ἀγνωσίας κλέπτεται ὡς τὸ πρίν· τότε τοίνυν ἀπὸ τῆς κατὰ Θεὸν σχολῆς διορατικὸς γίνεται, καὶ προβλέπειν ἄρχεται τὰς ἡτοιμασμένας παγίδας τοῦ διαβόλου, καὶ τὰ ἀφανῆ, καὶ κατὰ κλοπὴν γινόμενα· οὐ μέντοι δὲ προορᾷ τὰ μέλλοντα ὡς οἱ Προφῆται· τοῦτο γὰρ ὑπὲρ φύσιν ἐστι, καὶ δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κοινοῦ· ἡ δὲ διόρασις φυσική ἐστι, καὶ τοῦ νοὸς καθαρθέντος, φαίνεται αὕτη ἐκ τῆς ἐπικρατείας τῶν πα-

Digitized by Google

θῶν, ὡς ἐν σκότει καλυπτομένη· διὰ δὲ τῆς ταπεινοφροσύνης ἔρχεται ἡ χάρις, καὶ ἀνοίγει τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, ὃν ἐτύφλωσεν ὁ διάβολος, καὶ εὐθέως ἄρχεται ὁ ἄνθρωπος βλέπειν τὰ πράγματα κατὰ φύσιν, καὶ οὐκ ἔτι δελεάζεται ὑπὸ τῆς ἔξωθεν θεωρίας τῶν πραγμάτων, ὡς τὸ πρίν· βλέπει γὰρ ἀπροσπαθῶς ὁ τοιοῦτος, τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τοὺς τιμίους λίθους καὶ οὐ πλανᾶται, οὐδὲ παρακρίνει ἐμπαθῶς, ἀλλὰ γινώσκει, ὅτι ἐκ τῆς γῆς εἰσι ταῦτα, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ὕλαι τοῦ κόσμου, κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας, βλέπει ἄνθρωπον, καὶ γινώσκει, ὅτι ἐκ τῆς γῆς ἐστι, καὶ εἰς τὴν γῆν στραφῆναι μέλλει, τοῦτο δὲ οὐχ ἁπλῶς λογίζεται· καὶ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῆς πείρας ταῦτα γινώσκουσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν παθῶν τυραννούμενοι προσπαθοῦσι τὰ πράγματα, εἰδέ τις ἐξ οἰήσεως δοκεῖ, ὅτι χωρὶς τῶν προτέρων πόνων καὶ ἀρετῶν ἔφθασεν εἰς τὸ βλέπειν τὰ πράγματα κατὰ φύσιν, οὐδὲν θαυμαστόν· οἶδε γὰρ αὕτη ποιεῖν καὶ τυφλοὺς δοκοῦντας βλέπειν, καὶ ἄφρονας μεγαλαυχεῖν διακενῆς· εἰ γὰρ οὕτως ἐλαφρὸν ἦν τὸ βλέπειν κατὰ φύσιν τὰ πράγματα ἐκ τοῦ λογίζεσθαι μόνον, περισσὸν ἦν τὸ πένθος, καὶ ἡ ἐκ τούτου κάθαρσις· οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ ἡ πολύτροπος ἄσκησις, καὶ ἡ ταπείνωσις, καὶ ἡ ἄνωθεν χάρις, καὶ ἡ ἀπάθεια· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι· γίνεται γὰρ εὐκοπώτερον πολλάκις εἰς τοὺς ἁπλουστάτους, καὶ καθαρὸν ἔχοντας τὸν νοῦν ἐκ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, καὶ πονηριῶν, ὅταν συμβῇ τοιούτῳ ὑποταγῆναι ἐμπείρῳ καὶ Πνευματικῷ Πατρί, ἢ πάλιν κατὰ τοὺς ἀρχαίους κατ' οἰκονομίαν τῆς χάριτος, πρὸ τοῦ γνῶναι δεξιά, ἢ ἀριστερὰ αὐτοῦ, ὥς φησιν ὁ Σολομών· τὸ δὲ δουλεῦσαι ἡμᾶς τοῖς πάθεσιν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, καὶ πᾶσαν πονηρίαν. καὶ ῥαδιουργίαν ἀσκῆσαι σχεδὸν μετὰ πάσης προθυμίας, χωρὶς κόπου, καὶ χρόνου, καὶ Θεοῦ, τῶν τοιούτων κακῶν ἐκλυτρωθῆναι, καὶ οὕτω βλέπειν, ἀμήχανον εἰ μήπου ὡς ἐκεῖνα, καὶ τὴν κτῆσιν τῶν ἀρετῶν ἀγαπήσαντες, ἔργῳ καὶ λόγῳ τούτων σπουδαίως ἐπιμελούμεθα· εἰ καὶ οὐδ' οὕτω πολλάκις γίνονται χρήσιμα ἡμῖν τὰ σπουδάσματα, εἴτε διὰ τὸ μὴ ὑπομένειν τοὺς πειρασμοὺς μέχρι τέλους, εἴτε ἐκ τοῦ ἀγνοεῖν ἡμᾶς τὴν ὁδόν, ἢ τὸν σκοπόν, ἢ ἐξ ὀκνηρίας, ἢ ἀπιστίας, ἢ ἄλλων πολλῶν τρόπων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· εἰ δὲ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ μακρὰν τυγχάνομεν καθ' ὑπερβολήν, πῶς τολμήσωμεν εἰπεῖν, ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος; εἰ μὴ ἐξ αὐταρεσκείας πλανώμεθα, καὶ ἀφανοῦς ἀπωλείας· ὡς γὰρ ἡ αὐτομεμψία ἀφανὴς προκοπή ἐστι, διὰ τὸ ὁδεύειν καλῶς, καὶ μὴ αἰσθάνεσθαι, οὕτω καὶ ἡ οἴησις καὶ αὐταρέσκεια, ἀφανὴς ἀπώλειά ἐστι, διὰ τὸ στραφῆναι ἡμᾶς εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ μὴ γινώσκειν· καὶ εἰκότως· ἐν κενοδόξῳ ψυχῇ καὶ τὰ ὑπὸ τῆς χάριτος καθαρθέντα πάθη στρέφονται, καὶ ὁ Κύριος, ὅταν ἐξέλθῃ, φησί, τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα καὶ τὰ ἑξῆς· διατί; ὅτι οὐκ ἔχει ἐργασίαν πνευματικὴν ὁ τόπος, ἀφ' οὗ ἐξῆλθεν, οὐδὲ ταπείνωσιν, διὰ τοῦτο καὶ μετὰ προσθήκης ἄλλων κακῶν, καὶ πολλῶν ἐκ τῆς δουλείας ἔρχεται, καὶ κατοικεῖ· ὁ νοῶν νοείτω· οὐ βούλεται γὰρ ὁ λόγος παραδοῦναι σαφῆ πάντα, οὐδὲ πάλιν καταλιπεῖν τὸ ἔμπαλιν, ἀλλ' ὡς συμφέρει· καὶ γὰρ φησὶν ὁ Χρυσόστομος, μεγάλη καὶ αὕτη εὐεργεσία τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ εἶναι τινὰ μὲν τῶν θείων γραφῶν εὔδηλα, τινὰ δὲ ἄδηλα· ἵνα διὰ μὲν τῶν, εἰς πίστιν καὶ προθυμίαν ἐρχώμεθα, καὶ μὴ ἐκ τῆς ἄγαν ἀκαταληψίας, εἰς ἀπιστίαν καὶ ῥαθυμίαν ἐκπίπτωμεν· διὰ δὲ τῶν, εἰς ζήτησιν, καὶ πόνον διεγειρώμεθα, καὶ τῆς ἀπονοίας λυτρώμεθα, καὶ τὴν ταπείνωσιν εὑρίσκωμεν, ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι ἡμᾶς καταλαβεῖν· καὶ οὕτως ἐξ ἀμφοτέρων καρπούμεθα ταπείνωσιν, καὶ πόθον πρὸς τὸν Θεόν εἰ αἴσθησιν λάβωμεν τῶν γινομένων εἰς ἡμᾶς δωρεῶν· ἡ πέμπτη τοίνυν θεωρία, περὶ ἧς ὁ λόγος, καὶ ἡ ἀσφάλεια αὕτη ἐστί, τὸ δύνασθαί τινα ἔργῳ βλέπειν τὰ αἰσθητὰ κτίσματα, καὶ τοὺς λογισμοὺς ἐκ τῆς διακρίσεως, καὶ μὴ ἔκτινος πλάνης ἀγνοεῖν, καὶ παρὰ τὸν θεῖον σκοπὸν οἱ ἐμπαθεῖς ποιεῖν τί, ἢ συγκαταβαίνειν τῷ λογισμῷ· ἀλλὰ κἂν θάνατος πρόκειται ἐκ τοῦ θείου σκοποῦ μὴ ἐξέρχεσθαι λόγῳ καὶ ἔργῳ· τοῦτο δὲ περὶ τοῦ τέλους τῆς γνώσεως ἐρρέθη, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν ὡς μαθητὴς ἐξ ἀνάγκης ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ· ἴσως δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἔργου, ἡττώμενος ἐκ τῆς συνηθείας, καὶ ποτὲ μὲν κατ' οἰκονομίαν πλανᾶται μικρὸν καὶ εὐθὺς στρέφεται μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως· ποτὲ δὲ ἐκ τῆς οἰήσεως σχηματίζεται πρὸς ἔπαρσιν· ὅταν δὲ οὕτω διάκειται, ὀφείλει γινώσκειν ὅτι ἡ χάρις παιδεύουσα διδάσκει αὐτὸν ταπεινωθῆναι καὶ γινώσκειν

πόθεν λαμβάνει τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν γνῶσιν, ἵνα μὴ ὦμεν πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοῖς, φησίν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἐγείραντα καὶ τὰ ἑξῆς, ὅπερ καὶ ἐνταῦθα γίνεται· ἂν γὰρ ὑπομένῃ τις μήτε ἐπαιρόμενος, μήτε στρεφόμενος ἐκ τῆς ἀρετῆς, ἐγείρεται καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς νεκρώσεως τοῦ σώματος καὶ τῶν πραγμάτων πρὸς τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν· καὶ γὰρ κατὰ τὸν Ἀπόστολον συσταυροῦται διὰ τῶν σωματικῶν πράξεων ὁ ἄνθρωπος σωματικῶς καὶ διὰ τῶν ψυχικῶν πράξεων ψυχικῶς, εἶθ' οὕτω συνθάπτεται διὰ τῆς νεκρώσεως τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς κατὰ φύσιν γνώσεως, καὶ ἀνίσταται διὰ τῆς ἀπαθείας νοερῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Στοιχεῖον τὸ μῦ, καὶ δωδέκατος λόγος
Τοίνυν ὁ παρὼν αἰσθητῶν τε κτισμάτων,
Τὴν πεῖραν δηλοῖ τῆς θεωρίας τούτων,
Καὶ ἵνα μηδεὶς παρὰ καιρὸν ζητήσῃ.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ'.

ΜΗ νέκρωσιν ὁ νοῦς ἐκ τῶν παθῶν κτησάμενος, οὐ συμφέρει αὐτῷ εἰς τὴν τῶν αἰσθητῶν θεωρίαν ἐλθεῖν· ἐὰν δὲ περισπᾶται καὶ οὐ σχολάζῃ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν ἐν γνώσει καὶ ἡσυχίᾳ, σκοτίζεται ὁ ἄνθρωπος μᾶλλον ὑπὸ τῆς λήθης, καὶ εἰς ἄγνοιαν κατὰ μικρὸν ἔρχεται, κἂν ἴσως εἰς γνῶσιν νοὸς ἔφθασεν ὁ τοιοῦτος, καὶ μάλιστα ἐὰν οὐχ ὑπὸ τῆς χάριτος ἦλθεν ἡ γνῶσις, αὐτοῦ μὴ εἰδότος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως, καὶ τῶν ἐμπείρων ἔτι μανθάνων περὶ τῶν τοιούτων μυστηρίων· ὡς γὰρ ὁ γεωργὸς ἐὰν μὴ ἐργάζηται τὴν γῆν, ὑλώδης γίνεται, καὶ μάλιστα ὅσον τυγχάνει καλή· οὕτω καὶ ὁ νοῦς ἐὰν μὴ σχολάζῃ εἰς τὴν εὐχὴν καὶ ἀνάγνωσιν, καὶ μὴ ἔχῃ τοῦτο ἔργον, παχύνεται καὶ ἀγνοεῖ· καὶ ὥσπερ ἐὰν βρέχηται γῆ, καὶ ἡλιάζηται οὐκ ὠφελεῖται ὁ γεωργός, ἐὰν μὴ σπείρῃ καὶ φυλάττῃ αὐτήν, οὕτως οὐδὲ ὁ νοῦς δύναται ἔχειν τὴν γνῶσιν ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς πράξεως, κἂν ἴσως ἐκ τῆς χάριτος ἔλαβε ταῦτα· ἀλλ' ἅμα τῷ στραφῆναι μικρὸν ἐξ ἀμελείας πρὸς τὰ πάθη, εὐθέως πλανᾶται· ἐὰν δὲ καὶ πρὸς οἴησιν ὁρᾷ ποσῶς, ἐγκαταλιμπάνεται ὑπὸ τῆς χάριτος· διὰ τοῦτο οὖν οἱ Πατέρες κἂν ἐκ τοῦ γήρως καὶ τῆς ἀδυναμίας τὰς σωματικὰς πράξεις ἠλάττωσαν πολλάκις, ἀλλ' οὖν τὰς ψυχικὰς οὐδέποτε· διότι ἀντὶ τῶν σωματικῶν εἶχον τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν, δυναμένην τὴν σάρκα ταλαίπωρον κατασκευάσαι· τὸ δὲ φυλάττειν τὴν ψυχὴν ἀναμάρτητον, ἵνα φωτισθῇ ὁ νοῦς, δίχα τῆς ἠθικῆς πράξεως, ἀμήχανον· ἐπεὶ τὰ μὲν ἐργαλεῖα μεταλλάσσει ὁ γεωργὸς πολλάκις, ἴσως δὲ καὶ συστέλλει αὐτά· τὴν δὲ γῆν ἀνέργαστον, ἢ ἄσπορον, καὶ ἀφύτευτον, ἢ πάλιν τὸν καρπὸν ἀφύλακτον οὐδέποτε ἐάσει, εἴγε βούλεται ἐκ τοῦ καρποῦ μεταλαβεῖν· εἰ δέ τις κλέπτης ἐστὶ καὶ ληστής, καὶ οὐκ ἐκ τῆς θύρας ταύτης εἰσελθεῖν βουληθῇ, ἀλλὰ ἀλλαχόθεν ἀναβαίνων, ὥς φησιν ὁ Κύριος, τοῦ τοιούτου οὐκ ἀκούουσι τὰ πρόβατα, ἤγουν τὰ θεῖα νοήματα, κατὰ τὸν θεῖον Μάξιμον· διότι ὁ κλέπτης οὐκ εἰσέρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ διὰ τῆς ἀκοῆς, καὶ θύσῃ διὰ τῆς ἀλληγορίας, μὴ δυνάμενος ἀνάγειν τὴν γραφήν, καὶ ἀπωλέσει ἑαυτόν, καὶ τὰ νοήματα τῇ ψευδωνύμῳ αὐτοῦ γνώσει διὰ τῆς οἰήσεως· ὁ γὰρ ποιμὴν συγκακοπαθεῖ μὲν τοῖς νοήμασιν ὡς καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, διὰ τῆς φυλακῆς τῶν θείων ἐντολῶν, εἰσέρχεται δὲ διὰ τῆς στενῆς πύλης, ἤγουν τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ θύρας τῆς ἀπαθείας· καὶ πρὶν μὲν καταξιωθῇ τῆς ἄνωθεν χάριτος, σχολάζει, καὶ ἐξ ἀκοῆς μανθάνει περὶ πάντων· καὶ ὁσάκις ἔρχεται λύκος ἐν σχήματι προβάτου, διώκει αὐτὸν τῇ αὐτομεμψίᾳ, λέγων· οὐκ εἶδα τίς εἶ· ὁ Θεὸς οἶδεν· εἶδ' ἴσως ἀναιδῶς ἔρχεται τὸ νόημα, καὶ ζητεῖ τοῦ δεχθῆναι,

λέγον ὅτι ἐὰν οὐ στήσῃς τὰ νοήματα, οὐδὲ διακρίνῃς τὰ πράγματα, ἄπιστος εἶ καὶ ἄγνωστος· ἀποκρίνεται οὗτος· ἀλλὰ μωρὸς ἂν εἴπῃς εἰμί, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον γινώσκων, ὅτι ὁ μωρὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ σοφὸς γίνεται, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· καὶ ὥς φησιν ὁ Κύριος, ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι παρὰ τοὺς υἱοὺς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτῶν εἰσι· καὶ εἰκότως· ὅτι οἱ μὲν νικᾷν, καὶ πλουτεῖν, φρονεῖν τε, καὶ δοξάζεσθαι, ἐξουσιάζειν τε, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ποθοῦσι, κἂν ἴσως ἀποτύχωσι τῶν τοιούτων, καὶ μένῃ ἀνόνητος ὁ κόπος, ἀλλ' οὖν τέως σπουδάζουσι καὶ ὑπὲρ δύναμιν εἰς τὰ τοιαῦτα· οἱ δὲ τὰ τῶν προειρημένων ἐναντία θέλουσιν ἔχειν, δι' ὧν καὶ ἐνταῦθα πολλάκις λαμβάνουσι τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος, καὶ σπουδάζουσι κἂν κατ' ἐκείνους, ἵνα ἐλευθερίαν ὁ νοῦς λάβῃ κατὰ χάριν δι' ἧς δύναται ἔχειν τὴν μνήμην ἀληθάργητον, καὶ τὰ νοήματα, ἢ γινώσκειν, ὡς μαρτυρούμενα ὑπὸ τῶν θείων γραφῶν, καὶ τῶν ἐν πείρᾳ ὄντων πνευματικῆς γνώσεως, ἢ κἂν ἐν γνώσει πολλῇ ἀγνοεῖν ἐξ ἀπορίας, γινώσκων, ὅτι τὰ πρὸ τούτου νοήματα πειρασμοὶ ἐτύγχανον πρὸς δοκιμὴν τοῦ αὐτεξουσίου· ἵνα ὁ μὲν ταπεινόφρων ἀποστρέφηται, καὶ ἀπιστῇ τῷ ἰδίῳ λογισμῷ, καὶ σκοπῷ, μᾶλλον δὲ φοβῆται, καὶ ἐρωτᾷ μετὰ πολλῶν δακρύων, καὶ φεύγῃ εἰς τὴν ταπείνωσιν, καὶ αὐτομεμψίαν, καὶ ὡς μεγάλην ζημίαν ἡγῆται τὴν γνῶσιν καὶ τὰ χαρίσματα, ὁ δὲ ὑπερήφανος τρέχῃ στῆσαι τὰ ἴδια νοήματα, οὐκ ἀκούων τοῦ τῆς Κλίμακος λέγοντος, μὴ τὰ τοῦ καιροῦ πρὸ καιροῦ ζητήσωμεν, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰσαὰκ διδάσκοντος, μὴ ἀναιδῶς εἰσέλθῃς ἔσω, ἀλλὰ μετὰ σιγῆς εὐχαρίστησον· καὶ τοῦ Χρυσοστόμου, οὐκ οἶδα, φάσκοντος, ἐκ τοῦ Ἀποστόλου μαθόντος· καὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ, περὶ τοῦ Ἀδὰμ εἰπόντος ὅτι οὐκ ἦν καιρὸς τοῦ προβάλλειν τῇ θεωρίᾳ τῶν αἰσθητῶν. Τὰ γὰρ αἰσθητήρια τῶν νηπίων πρὸς τροφὴν στερεὰν ἀδύνατά εἰσι, δέονται δὲ γάλακτος, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· διὰ τοῦτο μὴ ζητήσωμεν θεωρίαν, ἐν οὐ καιρῷ θεωρίας, ἀλλὰ πρῶτον τὰς μητέρας τῶν ἀρετῶν κτησώμεθα ἐν ἑαυτοῖς, καὶ αὐτομάτη ἡ γνῶσις ἔρχεται, χάριτι Χριστοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Στοιχεῖον τὸ νῦ, τρισκαιδέκατος λόγος
Περὶ νοητῶν τῆς γνώσεως ἐνταῦθα,
Ἤγουν νοερῶν στρατιῶν ἀσωμάτων·
Ἐκ τῶν αἰσθητῶν τεκμαίρεται ὁ βλέπων.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄.

Νοητὴ μὲν γίνεται ἡ γνῶσις μετὰ τὴν ἕξιν εἰς τὴν αἰσθητὴν θεωρίαν· οὐκ Ἄγγελον δὲ βλέπειν ἔχει ὁ γνωστικός· πῶς γὰρ ἄϋλον πρᾶγμα, καὶ τῷ ποιητῇ καὶ μόνῳ γινωσκόμενον, δύναται ἄνθρωπος ἰδεῖν, ὅς τις οὐδὲ τὴν οἰκείαν ὁρᾷ ψυχήν; πρὸς κοινὴν μὲν ὠφέλειαν κατὰ πρόνοιαν Θεοῦ ἐσχηματίζοντο πολλάκις οἱ Ἄγγελοι εἰς τοὺς Πατέρας ἡμῶν· εἰς ἡμᾶς δὲ οὐδὲ τοῦτο γίνεται, διότι ἐξ οἰήσεως θέλομεν τοῦτο, καὶ οὔτε περὶ κοινῆς ὠφελείας φροντίζομεν, οὔτε πάσχομέν τι κατὰ Θεόν· διά τοι τοῦτο καὶ ὁ τινὸς τοιούτου ἐπιθυμῶν, δαίμονα μᾶλλον ἐπιποθεῖ ἰδεῖν· καὶ γὰρ εἰς Ἄγγελον φωτὸς σχηματίζεταί φησιν ὁ Ἀπόστολος· μᾶλλον δὲ ὅταν τις οὐδ' ὅλως τοιαῦτα λογίζεται, οὐδὲ πιστεύει, κἂν καὶ γίνεται, ἴσως τότε γίνεται, ἐὰν δέχηται πρὸς ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ· γινώσκεται τοίνυν τοῦτο ἐκ τοῦ μὴ θέλειν ἡμᾶς μηδὲ κατ' ὄναρ τί τοιοῦτον ἀποδέχεσθαι. ἢ εἰς ψῆφον ἔχειν, ἐὰν γένηται, ἀλλ' ὡς μηδὲ εἰδότες τί διακεῖσθαι ἡμᾶς· διότι ὁ κατὰ ἀλήθειαν Ἄγγελος ἔχει ἐξουσίαν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ μὴ θέλοντα τὸν νοῦν ποιεῖν εἰρηνεύειν, καὶ δέχεσθαι αὐτόν· ὁ δὲ δαίμων οὐ δύναται τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλ'

ἐὰν ἴδῃ τὸν νοῦν δεχόμενον αὐτόν, ἐμφανίζεται κατὰ παραχώρησιν· εἰδὲ μήγε, ἀναχωρεῖ ὑπὸ τοῦ φυλάσσοντος Ἀγγέλου ἀπὸ τοῦ θείου βαπτίσματος διωκόμενος, διὰ τὸ μὴ προδοκῦναι τὸ αὐτεξούσιον ὁ νοῦς· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ῥηθήσεται δὲ περὶ μιᾶς θεωρίας τῆς ἄνω τάξεως, πῶς τε ἐννέα μέν εἰσι τάγματα, κατὰ τὸν Μέγαν Διονύσιον, καὶ ὡς εὑρίσκομεν ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς, ἔχουσι μὲν τὰ ἐννέα τάγματα, ὀνόματα κατὰ φύσιν, καὶ ἐνέργειαν· καὶ ἀσώματοι μὲν λέγονται, ὡς ἄϋλοι, νοεροὶ δέ, ὡς νόες τυγχάνοντες, καὶ στρατιαί, ὡς τοῦ πάντων Βασιλέως λειτουργικὰ ὄντα πνεύματα· καὶ πάλιν ἄλλας κλήσεις ἔχουσιν ὁμοῦ κοινάς τε καὶ εἰδικάς, τοῦτ᾽ ἔστι δυνάμεις καὶ Ἄγγελοι καλοῦνται· ἀλλ᾽ ἡ μὲν τοῦ ἑνὸς τάγματος κλῆσις, κατ᾽ ἐνέργειαν δὲ λέγονται τὰ ἐννέα, δυνάμεις, ὡς δυνάμενα πάντα ἐκτελεῖν τὰ θεῖα θελήματα. Ἄγγελοι δὲ πάλιν, εἰδικὴ κλῆσις τοῦ ἑνὸς τάγματος, τοῦ ἐξ ἡμῶν μὲν πρώτου, ἐκ δὲ τοῦ ἀςέκτου θρόνου ἐννάτου ὄντος· κατ᾽ ἐνέργειαν δὲ λέγονται Ἄγγελοι πάντες, ὡς ἀναγγέλλοντες τὰ θεῖα προστάγματα τοῖς ἀνθρώποις, καὶ γὰρ ἐν τῷ Ἰὼβ, ἄλλος Ἄγγελος, φησὶν ὁ Σολομών, ἦλθε, καὶ οὐχ ἦν Ἅγιος Ἄγγελος. Ἐπεὶ κατελείφθη μόνος, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, καὶ ἦλθεν ἀναγγεῖλαι· ἀλλὰ καὶ τὸν Κύριον, Ἄγγελον, ἡ θεία γραφὴ ἐν διαφόροις τόποις προλέγει. Ἀγγέλους φησὶν ἐξένισεν ὁ Ἀβραάμ· καὶ ὁ Κύριος ἦν ἄσαρκος, ὥς φησιν ὁ Δαμασκηνὸς πρὸς τὴν Θεοτόκον· ἐν σχηνῇ Ἀβραὰμ ἐθεάσατο τὸ ἐν σοὶ Θεοτόκε μυστήριον τὸν γὰρ υἱόν σου ἄσαρκον ὑπεδέξατο καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πάλιν ἐν τῇ καμίνῳ σὺν τοῖς παισὶν ὁ αὐτὸς ἦν· λέγεται δὲ κατ᾽ ἐνέργειαν Ἄγγελος, ὥς φησιν ὁ Προφήτης Ἠσαΐας, τῆς μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος· ὡς καὶ αὐτὸς ἔφη ὁ Κύριος, ὅτι ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς ταῦτα ἀναγγελῶ ὑμῖν· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

Λόγος ὁ παρὼν κατὰ τὸ ξῦ στοιχεῖον,
Περὶ ἀληθοῦς ἀπαθείας καθόλου.
Κεφάλαια δὲ δεκατέσσαρα ἤδη,
Χάριτι Χριστοῦ εἰσὶν ἐν ἐπιτόμῳ·

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΙΔʹ.

Ξένον πρᾶγμα καὶ παράδοξόν ἐστιν ἡ ἀπάθεια, διότι δύναται μετὰ τὸ εἰς ἕξιν περιγενέσθαι τὸν ἄνθρωπον τῶν παθῶν, μιμητὴν Θεοῦ ποιῆσαι αὐτόν, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ· πάσχων γὰρ ὁ ἀπαθὴς καὶ πολεμούμενος ὑπὸ δαιμόνων, καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, ὡς ἑτέρου πάσχοντος διάκειται, καθάπερ ἐτύγχανον οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ Μάρτυρες, καὶ οὔτε δοξαζόμενος ἐπαίρεται, οὔτε ὑβριζόμενος θλίβεται· λογιζόμενος γάρ, ὅτι τὰ μὲν ἡδέα, χάρις Θεοῦ καὶ συγκατάβασις παρ᾽ ἀξίαν εἰσί, τὰ δὲ δυσχερῆ, δοκιμή· καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα κατὰ χάριν πρὸς παρηγορίαν δίδονται, τὰ δὲ πρὸς ταπεινοφροσύνην, καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ ὡς ἀναίσθητος ἐν πολλῇ αἰσθήσει τῶν ἀλγεινῶν διάκειται ἐκ τῆς διακρίσεως· ἡ ἀπάθεια γὰρ οὐκ ἔστιν ἀρετὴ μία, ἀλλὰ πασῶν τῶν ἀρετῶν προσηγορία· ὥσπερ γὰρ ὁ ἄνθρωπος οὐχ ἓν μέλος ἐστίν, ἀλλὰ τὰ πολλὰ μέλη τοῦ σώματος ἐμφαίνουσι τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲ πάλιν αὐτὰ μόνα, ἀλλὰ σὺν τῇ ψυχῇ· οὕτω καὶ ἡ ἀπάθεια πολλῶν ἀρετῶν σύνθεσίς ἐστι, καὶ ἀντὶ ψυχῆς ἔχει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· διότι ἄψυχά εἰσι πάντα τὰ λεγόμενα πνευματικὰ ἔργα, ἐὰν οὐκ ἔχωσι Πνεῦμα Ἅγιον, δι᾽ οὗ καὶ τὴν προσηγορίαν ὁ λεγόμενος πνευματικὸς ἔλαβεν· εἰ μὴ γὰρ τὰ πάθη ἡ ψυχὴ ἀποβάληται, οὐκ ἐλεύσεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν αὐτῇ· ἀλλ᾽ οὔτε πάλιν τούτου δίχα, ἀπάθεια λέγεται ἡ περιεκτικὴ αὕτη ἀρετή· ἀλλὰ κἂν τις τοιοῦτος γένηται ἴσως, ἐν ἀναισθησίᾳ μᾶλλόν ἐστι· διὰ τοῦτο καὶ οἱ

Ἕλληνες μὴ γινώσκοντες ταῦτά φασι· μὴ γίνου ἀπαθὴς ὡς ἄψυχος, μηδὲ ἐμπαθὴς ὡς ἄλογον· καὶ τὸ μὲν εἰπεῖν ἀπαθὴς ὡς ἄψυχος, κατὰ τὴν ἐκείνων γνῶσιν εἶπον, μὴ ἔχοντες γνῶσιν Πνεύματος Ἁγίου· τὸ δὲ εἰπεῖν τὸν ἐμπαθῆ ἄνθρωπον ἄλογον, καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτὸ λέγομεν, οὐχ ὅτι ἐξ ἐκείνων μαθόντες τοῦτο ἁπλῶς λέγομεν· τοῦτο γὰρ οὔτε γνῶσίς ἐστιν, οὔτε πεῖρα· ἀλλ' ὅτι ἐν πείρᾳ γεγονότες τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος, ἐμάθομεν ὅθεν ἐπάθομεν· καὶ πάλιν ἐκ τῶν Πατέρων τῶν τῆς ἀπαθείας ἀξιωθέντων μαθόντες τὴν τῶν ἀρετῶν κτῆσιν, γράφομεν· φασὶ γάρ, ὅτι ὡς αἰχμάλωτος γίνεται καὶ ἀναίσθητος ὁ ἄγαν ἐμπαθὴς ἐκ τῆς πρὸς τὰ πάθη φιλίας· καὶ ποτὲ μὲν ὑπὸ ἐπιθυμίας τινὸς ὁρμῶν ἀσκέπτως ὡς ἄλογα, ποτὲ δὲ ὑπὸ θυμοῦ ἐκδικοῦντος τὴν ἐπιθυμίαν, ὡς θηρίον τοὺς ὀδόντας βρύχων κατὰ τῶν ὁμογενῶν· οὕτω καὶ ὁ ἀπαθὴς ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς τελείας ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀναίσθητος γίνεται· καὶ ποτὲ μὲν εἰς τὸν Θεὸν ἔχει τὴν ἀδολεσχίαν, ποτὲ δὲ εἰς θεωρίαν τινὰ τῶν θαυματουργιῶν αὐτοῦ, καὶ ὡς ῥητόν τι τῶν θείων γραφῶν, κατὰ τὸν Ἅγιον Νεῖλον· καὶ κἂν ἐν μέσῳ πολλῶν, καὶ ἐν ἀγορᾷ τυγχάνῃ, ὡς μόνος διάκειται ὁ νοῦς αὐτοῦ· αὕτη δὲ ἡ κατάστασις γίνεται ἐκ τῆς φυλακῆς τῶν θείων ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Θείων ἐντολῶν τὴν φυλακὴν ἀγάπης,
  Τεκμήριόν ἐστι Θεοῦ, καὶ τοῦ πλησίον.
Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ περὶ τῆς ἀγάπης λόγος
  Ἐςὶν ὁ παρών, καὶ ὁ μικρὸν στοιχεῖον ἔχει
Πέντε πάλιν δὲ καὶ δέκατον τυγχάνει,
  Νόμου γὰρ ἀρχή, καὶ τέλος ἡ ἀγάπη.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ΄.

Ὁ βουλόμενος εἰπεῖν τι περὶ ἀγάπης, περὶ Θεοῦ λέγειν τολμᾷ, κατὰ τὸν Θεολόγον Ἰωάννην· ἡ ἀγάπη, φησίν, ὁ Θεὸς ἐστί, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει· ὢ τοῦ θαύματος· αὕτη ἡ κυριωτέρα πασῶν τῶν ἀρετῶν φυσική ἐστιν· διὸ καὶ ἐν πρώταις ὁ Νόμος ταύτην εἶπεν, ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου καὶ τὰ ἑξῆς· ἐγὼ τοίνυν ἀκούσας τοῦ ἐξ ὅλης, ἐξέστην, καὶ οὐκ ἔτι ἐδεήθην τῶν λοιπῶν ῥημάτων· τὸ γὰρ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, τὸ λογιστικόν, θυμικόν τε, καὶ ἐπιθυμητικόν ἐστιν· ἐκ γὰρ τῶν τριῶν τούτων σύγκειται ἡ ψυχή· καὶ ὁ μὲν νοῦς, τὰ θεῖα λογίζεται ἀεί· ἡ δὲ ἐπιθυμία, αὐτὸν μόνον ἐπιθυμεῖ διηνεκῶς, καὶ οὐκ ἄλλον τινὰ τὸ παράπαν, ἐπεὶ ἐξ ὅλης ὁ νόμος ἔφη· καὶ ὁ θυμός, φυσικῶς ἐνεργεῖται κατὰ τῶν κωλυόντων τὴν τοιαύτην ἐπιθυμίαν, καὶ μόνον· καλῶς οὖν εἶπεν ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ἀγάπη· ἐὰν τοίνυν τὰς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς βλέπῃ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν καὶ μόνον ἐχούσας τὸν πόθον, καθὼς ἐνετείλατο, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς ὡς ἀγαθός, οὐ μόνον φιλεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐνοικήσει, καὶ ἐμπεριπατήσει ἐν αὐτῷ, καθὼς ἔφη, διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Πνεύματος· τὸ δὲ σῶμα ἄκον, καὶ μὴ βουλόμενον ὑποταγήσεται τῷ λόγῳ ὡς ἄλογον καὶ οὐκ ἔτι ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ Πνεύματος, ὡς φησιν ὁ Ἀπόςολος, ἀλλ' ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη τῇ τοῦ Θεοῦ κελεύσει ὁδηγοῦσι πρὸς τὸ φωτίζειν τὸν κόσμον, εἰ καὶ ἄψυχά εἰσιν· οὕτω καὶ τὸ σῶμα τῷ βουλήματι τῆς ψυχῆς ἐργάζεται τὰ ἔργα τοῦ φωτός· καὶ ὥσπερ ὁ μὲν ἥλιος ἐκ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὴν δύσιν καθ' ἑκάστην ὁδεύων, ἡμέρα γίνεται μία, καὶ ἐλλείψει τούτου, γίνεται νύξ· οὕτω καὶ ἑκάστη ἀρετὴ ἥν περ ποιεῖ ὁ ἄνθρωπος φωτίζει τὴν ψυχήν, καὶ τῇ ἐλλείψει ταύτης, πάθος καὶ σκότος γίνεται, μέχρις ἂν πάλιν ἀρετὴν κτήσηται, καὶ οὕτω τὸ φῶς ἔρχεται, καὶ ὥσπερ ὁ ἥ-

Digitized by Google

λιος ἀπ' ἄκρου τῆς ἀνατολῆς ἀρξάμενος, ἕως τῆς ἄλλης ἄκρας κατὰ μικρὸν μεταίρων τὰς αὐγάς, τελεῖται ὁ χρόνος, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπ' ἀρχῆς τῶν ἀρετῶν κατὰ μικρὸν αὐξάνων ἀπαθὴς γίνεται· καὶ ὡς ἡ σελήνη αὔξει καὶ μειοῦται κατὰ μῆνα, οὕτω καὶ κατὰ μίαν ἀρετὴν εἰς αὔξησιν, καὶ ἐλάττωσιν καθ' ἑκάστην ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος, μέχρις ἂν ἐν ἕξει γένηται τῆς τυχούσης ἀρετῆς· καὶ ποτὲ μὲν θλίβεται κατὰ Θεόν, ποτὲ δὲ εὐφραίνεται εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, ἀνάξιος ὢν τῆς τῶν ἀρετῶν κτήσεως· καὶ ποτὲ μὲν πάλιν φωτίζεται, ποτὲ δὲ σκοτίζεται, μέχρις ἂν τελειωθῇ ὁ δρόμος· καὶ τὰ μὲν διὰ τὴν ἔπαρσιν, τὰ δὲ διὰ τὴν ἀπόγνωσιν γίνονται οἰκονομικῶς· ὥσπερ ἐν μὲν τῷ νῦν αἰῶνι ὁ ἥλιος ποιεῖ τὰς τροπάς, καὶ ἡ σελήνη τὰς αὐξήσεις καὶ μειώσεις· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι ἀείποτε φῶς ἐστι τοῖς δικαίοις, καὶ σκότος τοῖς κατ' ἐμὲ φεῦ ἁμαρτωλοῖς· οὕτω καὶ νῦν πρὶν τῆς τελείας ἀγάπης, καὶ τῆς ἐνθέου θεωρίας, τὰς τροπὰς ἔχει ἡ ψυχὴ μεμιγμένας, καὶ τοὺς σκοτασμοὺς ὁ νοῦς μετὰ τῶν ἀρετῶν, καὶ τῶν γνώσεων, μέχρις ἂν καταξιωθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς τοῦ μέλλοντος ἐργασίας διὰ τῆς τελείας ἀγάπης, περὶ ἧς ἅπας ὁ κόπος γίνεται· καὶ γὰρ διὰ τὴν ἀγάπην ὑπακούει τῷ ἐπιτάγματι ὁ ἐν ὑποταγῇ· καὶ δι' αὐτὴν ἀκτήμων γίνεται, καὶ δοῦλος, ὁ πλούσιος καὶ ἐλεύθερος, ἵνα παραχωρῇ τοῖς βουλομένοις ἔχειν τὰ αὐτοῦ, καὶ τὸν ἑαυτόν· καὶ ὁ νηστεύων ὡσαύτως, ἵνα ἄλλοι ἐσθίωσι τὰ ἀναλώματα, ἅπερ αὐτὸς ἔμελλεν ἐσθίειν· καὶ ἁπλῶς, πᾶσα ἐργασία, ἢ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, ἢ διὰ τὴν τοῦ πλησίον γίνεται καὶ τὰ μὲν εἰρημένα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια διὰ τὴν τοῦ πλησίον ἀγάπην γίνονται· ἡ δὲ ἀγρυπνία, ἡ ψαλμῳδία, καὶ ὅσα τοιαῦτα διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Στοιχεῖον τὸ πι ἓξ καὶ δέκατος λόγος,
Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἐν συντόμῳ.
Ἐπειδὴ πολλοὶ περὶ Θεολογίας
Εἶπον ἐν πολλοῖς κανόσι τε, καὶ λόγοις.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ'.

Πάντα μὲν ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἔχουσιν ἀρχήν, εἰδὲ βουληθῇ, καὶ τέλος· διότι ἐκ μὴ ὄντων ἐγένοντο· ὁ δὲ Θεὸς οὔτε τέλος· ὡσαύτως καὶ αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ, διότι οὐδέποτε δίχα τούτων ἦν· ἀλλ' ἀεὶ ὑπεράγαθός ἐστι, καὶ δίκαιος, πάνσοφος, παντοδύναμος, ἀήττητος, ἀπαθής, ἀπερίγραπτος, ἀόριστος, ἀνεξιχνίαστος, ἀκατάληπτος, ἀτελεύτητος, ἀΐδιος, ἄκτιστος, ἄτρεπτος, ἀναλλοίωτος, ἀληθινός, ἀσύνθετος, ἀόρατος, ἀψηλάφητος, ἀπερίληπτος, τέλειος, ὑπερούσιος, ἀνέκφραστος, ἀκατανόητος, πολυέλεος, πανοικτίρμων, πολυεύσπλαγχνος, παντοκράτωρ, παντεπόπτης· οὐχ ὅτι φησὶν ὁ Μέγας Διονύσιος, ἔχων τὰς ἀρετάς, βιάζεται εἰς τὸ ποιεῖν ἑκάστην, ὡς οἱ ἐνάρετοι, ἀλλὰ θέλων ποιεῖ τὴν ἀρετήν, καὶ ὡς ἐν ἐργαλείῳ χρᾶται μετ' ἐξουσίας αὐθαιρέτως· οἱ Ἄγγελοι τοίνυν, καὶ οἱ ἐνάρετοι ἄνθρωποι κατὰ χάριν· ἐξ αὐτοῦ μετὰ τὸ εἶναι αὐτούς, δι' ὧν καὶ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ ἐγένοντο δίκαιοι, ἀγαθοί, καὶ σοφοί· καὶ οἱ μὲν ὡς κτίσματα ὄντες, δέονται τῆς ἐπικουρίας, καὶ ῥοπῆς τοῦ παντοκράτορος, οὐ χωρίς, οὔτε ἀρετήν, οὔτε σοφίαν ἔχειν δύνανται, διότι δεκτικά εἰσι τὰ κτίσματα τροπῆς, καὶ ὡς συγκείμενα ἐκ διαφόρων τινῶν σύνθετα λέγονται· ὁ δὲ Θεὸς ἀσώματος, ἁπλοῦς, ἄναρχος, εἷς Θεός, ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενός τε καὶ δοξαζόμενος ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως· καὶ ὁ κατὰ μίμησιν γενόμενος, ἐν θέλημα ἔχει καὶ οὐ πολλὰ σύνθετα, ἀλλ' ἁπλοῦν ἔχει τὸν νοῦν, ἀείποτε ἐν τῷ ἀνειδέῳ σχολάζει, ὅσον ἐπ' αὐτῷ, καὶ κατ' οἰκονομίαν δὲ κατέρχεται ἄκων ἐκ τοῦ ἀνειδέου πρὸς θεωρίαν τινὸς τῆς γραφῆς, ἢ τῶν κτισμάτων· καὶ ἵνα μὴ κατακριθῇ, πρόνοιαν ποι-

εῖται τῷ σώματι, οὐχ ὅτι φιλῶν τοῦτο ζωογονεῖν βούλεται, ἀλλ' ἵνα μὴ ἄχρηστον κατασκευάζῃ τελείως, καὶ τούτου χάριν κατακριθῇ, ὡς προείρηται· ὥσπερ γὰρ ὁ νοῦς οὐκ ἀποβάλλεται τὰ περὶ αὐτὸν πάθη, ἀλλὰ χρήσεται τούτοις φυσικῶς οὕτως οὐδὲ ἡ ψυχὴ ἀποβάλλεται τὸ σῶμα, ἀλλὰ χρήσεται τοῦτο εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν· καὶ ὡς ὁ νοῦς, τὰς μὲν ἀλόγους ὁρμὰς τῶν παθῶν κατέχων, ἰθύνων δὲ ἑκάστην αὐτῶν πρὸς τὸ θεῖον θέλημα, οὕτω καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος κατέχων ὁ ἄνθρωπος, ἓν θέλημα γίνεται, καὶ οὐ πολλά· οὔτε γὰρ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τοῦ σώματος, ἢ τὰ πολλὰ αὐτοῦ μέλη, ἅπερ βούλονται ἐάσει πράττειν, οὔτε τὰς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀσκέπτως καὶ ἀκολάστως λογίζεσθαι, ἢ κινεῖν πρὸς ἐργασίαν τὸ σῶμα, ἀλλὰ τῇ πνευματικῇ σοφίᾳ προνοῶν, ἀχώριστον ποιεῖ τῶν τριῶν δυνάμεων τὸ θέλημα· ἰδέαι δὲ τῆς σοφίας ταύτης καθεστήκασι τέσσαρες· φρόνησις, σωφροσύνη, ἀνδρεία, καὶ δικαιοσύνη, περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ Θεολόγος ὑψηλότατα, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἰδοὺ νῦν ἑπτακαιδέκατος ὁ λόγος
Περὶ τῆς μιᾶς τῶν γενικῶν τυγχάνει
Ἐπὶ τὸ ῥῶ ἐφθάσαμεν στοιχεῖον,
Φρόνησίς ἐστιν ἡ πρώτη τῶν τεσσάρων.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΙΖ'·

Ῥᾷον μέν ἐστι πᾶσι τοῖς βουλομένοις περὶ τῶν τεσσάρων γενικῶν ἀρετῶν ἐκ τοῦ Θεολόγου μαθεῖν, ὅμως δὲ περὶ ἑκάστης μικρὸν ῥηθήσεται καὶ ἐνταῦθα· διότι πᾶσα ἀρετὴ δέεται τῶν τεσσάρων τούτων, καὶ πᾶν ἐγχείρημα τῆς πρώτης, ἤγουν τῆς φρονήσεως δέεται, καὶ χωρὶς ταύτης οὐ γίνεται· πῶς γὰρ δίχα φρονήσεως τὸ τυχὸν γίνεται πρᾶγμα ; αὕτη γεννᾶται μὲν ἐκ τοῦ λογικοῦ, μεσολαβεῖ δὲ τῆς δεινότητος, ἤτοι τοῦ ὑπερφρονεῖν καὶ τῆς ἀφροσύνης· καὶ ἡ μὲν ἄνω παρασύρει τὴν φρόνησιν πρὸς τὸ πονηρεύεσθαι, καὶ καταβλάπτειν τὴν ψυχὴν τοῦ ἔχοντος αὐτήν, καὶ ὅσους δύναται· ἡ δέ, ἀναίσθητον ποιεῖ, καὶ μάταιον, καὶ οὔτε περὶ τῶν θείων πραγμάτων ἐᾷ τὸν νοῦν φροντίζειν, οὔτε περί τινος τῶν συμφερόντων τῆς ψυχῆς, ἢ τοῦ πλησίον· καὶ ἔοικεν ἡ μέν, ὄρει ὑψηλοτάτῳ, ἡ δέ, χάσματι· καὶ ὁ ὁδεύων ἐν τῇ μέσῃ τούτων κειμένῃ πεδιάδι, ἐστὶ φρόνιμος· ὁ δὲ παροδεύων, ἢ κάτω, εἰς τὸ χάσμα πίπτει, ἢ ἄνωθεν ἐπὶ πολὺ ἀναβαίνειν ἐπιχειρεῖ, καὶ μὴ εὑρίσκων πόρον κρημνίζεται ἄκων, καὶ μὴ βουλόμενος εἰς τὸ χάσμα πάλιν, καὶ οὐ δύναται ἵστασθαι, διὰ τὸ μὴ θέλειν στραφῆναι διὰ τῆς μετανοίας εἰς τὴν φρόνησιν, ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους· ὁ δὲ εἰς τὸ χάσμα πεσών, παρακαλεῖ μετὰ ταπεινώσεως τὸν δυνάμενον ἀναγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλικὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς· ὁ δὲ φρόνιμος, οὔτε ἀνέρχεται κατεπαιρόμενος, καὶ καταβλάπτειν ζητῶν τινά, οὔτε κατέρχεται ἀφρόνως καὶ καταβλάπτεται ὑπό τινος, ἀλλὰ τὰ κρείττονα συλλέγων φυλάττει ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Σίγμα τὸ ὀκτωκαιδέκατον στοιχεῖον,
Λόγος ὁ παρὼν περὶ τῆς σωφροσύνης.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΙΗʹ.

Σωφροσύνη ἐστί, φρόνημα σῶον, ἤγουν ἀνελλιπές· καὶ οὔτε πρὸς ἀκολασίαν ἐκκλίνειν ἐᾷ τὸν ἔχοντα ταύτην, οὔτε πρὸς ἠλιθιότητα· ἀλλὰ τὸ συλλεγόμενα καλὰ ἐκ τῆς φρονήσεως φυλάττει, καὶ ἀποβάλλεται πάντα τὰ χείρονα καὶ συνάγει πρὸς ἑαυτὴν τὸν λογισμόν, καὶ δι' ἑαυτῆς ἀνάγει πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ὡς καλὸς ποιμὴν τὰ πρόβατα ἤτοι τὰ θεῖα νοήματα, ἔσω περισφίγγει, καὶ τὴν ἀκολασίαν, ὡς λυσώδη Κύνα ἀποκτείνει τῇ ἀποχῇ τῶν βλαβερῶν· τὴν δὲ ἠλιθιότητα διώκει, ὡς λύκον ἄγριον, καὶ οὐκ ἐᾷ ἐν μονιᾷ κατεσθίειν τὰ πρόβατα, ἀλλὰ διηνεκῶς βλέπει τοῦτον, καὶ κατάδηλον ποιεῖ τῷ λογιστικῷ, ἵνα μὴ ἐν σκοτομήνῃ κρυβῇ, καὶ συνδιάγῃ τοῖς νοήμασιν αὐτοῦ· γεννᾶται μὲν αὕτη ἐκ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς· δίχα δὲ ταύτης οὐ φυλάττεταί τι ἀγαθόν, κἂν γένηται ἴσως· διότι μὴ οὔσης σωφροσύνης, ἢ ἄνω φέρεται τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς, ἢ κάτω, ἤγουν πρὸς ἠλιθιότητα, ἢ πρὸς ἀκολασίαν· οὐ λέγω δὲ ἀκολασίαν τὴν περὶ γαστριμαργίας, καὶ πορνείας μόνον τὴν φροντίδα ἔχουσαν, ἀλλὰ περὶ παντὸς πάθους καὶ λογισμοῦ, μὴ κατὰ Θεὸν ἐκουσίως λογιζομένου· κολάζει γὰρ αὕτη ταῦτα πάντα, καὶ κατέχει τὰς ἀλόγους ὁρμὰς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ ἰθύνει ταύτας πρὸς τὸν Θεόν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν·

Στοιχεῖον τὸ ταῦ, περὶ ἀνδρείας λόγος
Ἐννέα λοιπὸν καὶ δέκατος τυγχάνει.
Καὶ γεννᾶται μὲν ἐκ τοῦ θυμικοῦ αὕτη,
Μέσον δὲ ἐστὶ θράσους τε καὶ δειλίας.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ·

ΛΟΓΟΣ ΙΘʹ.

Τὸ τῆς ἀνδρείας ἰδίωμα οὐκ ἐν τῷ νικᾶν καὶ καταπονεῖν τὸν πλησίον· αὕτη γὰρ θρασύτης ἐστί, καὶ ἄνωθεν τυγχάνει τῆς ἀνδρείας· οὐδὲ πάλιν ἐκ τοῦ φεύγειν φόβῳ τῶν πειρασμῶν ἀπὸ τῶν κατὰ Θεὸν ἐργασιῶν τε καὶ ἀρετῶν· αὕτη δὲ πάλιν δειλία ἐστί, καὶ κάτωθεν ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῷ ὑπομένειν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, καὶ νικᾶν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος· ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἤγουν πρὸς ἀνθρώπους, ὡς πάλαι οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα ὁ νικῶν ἐν τοῖς πολέμοις τοὺς ἀλλοφύλους, ἔργον Θεοῦ ποιῇ· ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, ἤτοι πρὸς τοὺς ἀοράτους δαίμονας· καὶ ὁ νικῶν, νοερῶς νικᾷ ἢ νικᾶται ὑπὸ τῶν παθῶν· ἐκεῖνος γὰρ ὁ πόλεμος τύπος ἦν τῷ ἡμετέρῳ πολέμῳ· τὰ γὰρ δύω πάθη ταῦτα, εἰ καὶ φαίνονται ἐναντία ἀλλήλων, ἀλλ' οὖν ἐκ τῆς ἀδυναμίας ταράσσονται· καὶ ἡ μὲν θρασύτης ἄνω παρασύρει, καὶ ἐκφοβεῖ δῆθεν καταπλήττουσα, ὥσπερ Ἄρκτος ἀδύνατος, ἡ δὲ δειλία φεύγει, ὥσπερ κύων διωκόμενος· διότι οὐδεὶς τῶν ἐχόντων ἐν τῶν δύω παθῶν τούτων, ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον· διὰ τοῦτο οὐ δύναται ἱστάναι εἰς πόλεμον, κἂν θρασύνηται, κἂν δειλιᾷ· ὁ δὲ δίκαιος, ὡς λέων πέποιθεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

Digitized by Google

Λόγος εἰκοστὸς ἐν ᾧ τὸ υ ψιλὸν στοιχεῖον,
Περὶ ἀρετῶν πασῶν δικαιοσύνης·
Αὕτη μέν ἐστιν ἡ νέμουσα τὸ ἴσον,
Ἐκ τοῦ νοὸς γεννᾶται αὕτη δὲ πάλιν.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ Κ΄.

Υμνεῖται ὁ Θεός, φησὶν ὁ Μέγας Διονύσιος, καὶ διὰ δικαιοσύνης· καὶ εἰκότως· δίχα γὰρ ταύτης πάντα ἄδικα, καὶ ταύτης χωρὶς οὐχ ἵστανται· καὶ λέγεται μὲν διάκρισις, νέμει δὲ τὸ ἴσον εἰς πᾶν ἐγχείρημα, ἵνα μήτε ἔλλειψις διὰ τῆς μειονεξίας γένηται ἔν τινι, μήτε διὰ τῆς πλεονεξίας ὑπερβολή· διότι εἰ καὶ ἐναντίαι φαίνονται, ὡς ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς δικαιοσύνης οὖσαι, ἀλλ᾽ οὖν εἰς ἀδικίας ἐκκλίνουσι τὸ ἓν μέρος αἱ ἀμφότεραι· ἡ γραμμὴ γὰρ κἂν κύρταν ἔχῃ, κἂν κύκλαν ἔξωθεν τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ τυγχάνει· καὶ ὁ ζυγὸς ὡσαύτως εἰς ὁποῖον μέρος βαρεῖ, πλεονεκτεῖ τοῦ ἄλλου· ὁ δὲ δυνάμενος τὴν δικαιοσύνην κατέχειν, οὔτε κάτω διὰ τῆς ἀφροσύνης ἀκολασίας τε καὶ δειλίας καὶ πλεονεξίας πίπτει καὶ σύρεται ὡς ὄφις ἐπὶ τῇ κοιλίᾳ, ἐσθίων χοῦν, καὶ λεύων πάθεσι τῆς ἀτιμίας· οὔτε πάλιν ἄνω διὰ τῆς δεινότητός τε καὶ θρασύτητος, ἠλιθιότητός τε καὶ μειονεξίας κατεπαίρεται καὶ ὑπερφρονεῖ, πονηρευόμενος παρ᾽ ἀξίαν, ἀλλὰ φρονεῖ ἐν τῷ σωφρονεῖν, καὶ ὑπομένει μετὰ ταπεινώσεως, γινώσκων ὅτι ἔλαβεν ὅπερ ἔχει κατὰ χάριν κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ οὐκ ἀρνεῖται· ἀδικεῖ γὰρ ἑαυτόν, καὶ τὸν πλησίον, μᾶλλον δὲ τὸν Θεὸν ἐν τῷ ἐπιγράφειν ἑαυτῷ τὰ κατορθώματα, ἀλλ᾽ εἰ δοκεῖ ἔχειν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ὅλως τι ἀγαθόν, ὅπερ αὐτῷ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ, ὡς φησιν ὁ Κύριος. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Στοιχεῖον τὸ φῖ, λόγος εἰκοστὸς πρῶτος,
Περὶ λογισμῶν εἰρήνης τῆς τελείας,
Ὡς οἱ μαθηταὶ τυχόντες ἐκ τοῦ Κυρίου.
Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἐκ Θεοῦ δοθεῖσα.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄.

Φάσκων ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἀποστόλους· εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, ἐπήγαγεν, οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἤγουν οὐχ ἁπλῶς, ὡς οἱ τῆς χώρας ἐκείνης ἄνθρωποι, ὅταν ἀλλήλους χαιρετίζουσι λέγοντες, εἰρήνη ὑμῖν· καὶ ὡς ἔφη Σωμανίτης, εἰρήνη σοι· καὶ πάλιν ὁ Ἐλισσαῖος πρὸς τὸν Γιεζῆ, καὶ ἐρεῖς εἰρήνη σοι πρὸς αὐτὴν δηλαδὴ εἰρήνη τῷ ἀνδρί σου, εἰρήνη τῷ παιδαρίῳ, ἀλλ᾽ εἰρήνην τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν, ἣν δίδωσιν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς, διὰ τοὺς πρὸ ταύτης γενομένους πολέμους καὶ κινδύνους διὰ τοῦτο γὰρ πάλιν ἔφη ὁ Κύριος· ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχετε· καὶ ἐπήγαγεν· ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ τὸν κόσμον νενίκηκα· τοῦτ᾽ ἔστι κἂν πολλὰς θλίψεις ἔχῃ τίς, καὶ πολλοὺς κινδύνους ἐκ δαιμόνων, καὶ ἀνθρώπων, κατέχων δὲ τὴν τοῦ Κυρίου εἰρήνην, πάντα εἰς οὐδὲν λογίζεται· καὶ αὖθις εἴρηκεν· εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις· ταῦτα δὲ πάντα προεῖπεν αὐτοῖς ὁ Κύριος, ὅτι ἔμελλον ἐκεῖνοι εἰς πολέμους ἐλθεῖν, καὶ θλίψεις ὑπομεῖναι ὑπὲρ αὐτοῦ· κατὰ δὲ ἀναγωγὴν ἕκαστος ἡμῶν τῶν πιστῶν τὰ πάθη ἔχει πολεμοῦντα, καὶ σκαν-

Digitized by Google

δαλίζοντα αὐτόν, καὶ ἐὰν ἔχῃ μετὰ τοῦ Θεοῦ εἰρήνην καὶ μετὰ τοῦ πλησίον, νικᾷ πάντα· ταῦτα γάρ εἰσιν ὁ κόσμος, ὃν ἐκέλευσεν Ἰωάννης ὁ Θεολόγος μισεῖν, καὶ οὐχὶ τὰ κτίσματα, ἀλλὰ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας· εἰρηνεύει δὲ ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐν ἑαυτῇ εἰρηνεύῃ, καὶ γένηται ὅλη κατὰ Θεόν· γίνεται δὲ πάλιν οὕτως, ὅταν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύῃ, κἂν δεινὰ πάσχῃ ὑπ' αὐτῶν· διὰ γὰρ τῆς ἀνεξικακίας οὐδ' ὅλως ταράσσεται, ἀλλὰ πάντα στέργει, πᾶσι τὸ καλὸν θέλει, πάντας ἀγαπᾷ, διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τὴν φύσιν· καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπίστων, ὡς ἀπολλυμένων θρηνεῖ, καθὼς ἐποίησεν ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ὑπὲρ δὲ τῶν πιστῶν εὔχεται καὶ ποιεῖ, καὶ οὕτω τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν λαμβάνει, καὶ διάγει κατὰ νοῦν τῇ θεωρίᾳ, καὶ καθαρᾷ προσευχῇ πρὸς Θεόν· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λόγος εἰκοστὸς δεύτερος καὶ στοιχεῖον
Τὸ χῖ, ὡς χαρὰ γεννᾶται ἐξ εἰρήνης,
Περὶ ἧς μικρὸν ῥηθήσεται, δι' ὅ,τι
Καὶ πνευματικὴ χαρὰ ἐστί, καὶ ἄλλη.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ,

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄.

Χαίρετε ἐν Κυρίῳ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καλῶς εἶπεν ἐν Κυρίῳ· εἰ μὴ γὰρ ἐν Κυρίῳ γένηται ἡ χαρά, οὐ μόνον οὐ χαίρει τις, ἀλλὰ σχεδὸν οὐδέποτε χαίρεται· καὶ γὰρ ὁ Ἰὼβ καταλέγων τὸν ἀνθρώπινον βίον, πᾶσαν θλίψιν ἔχοντα εὗρεν, ὁμοίως καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος· ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ Νύσσης διὰ τὸ ἀναίσθητον τῶν ὀρνέων καὶ τῶν λοιπῶν ζώων ἔφη χαίρεσθαι τὸν δὲ λογικὸν ἄνθρωπον μηδ' ὅλως ἔχειν εὐχερείαν ἐκ τοῦ πένθους· διότι, φησίν, οὐδὲ αὐτῶν ἀγαθῶν ὧν ἐξεπέσαμεν τὴν γνῶσιν ἠξιώθημεν ἔχειν· διὸ καὶ ἡ φύσις διδάσκει τοῦ πενθεῖν μᾶλλον, ὡς πολυώδυνος ἡ ζωὴ καὶ πολυκόπωτος, καὶ ὡς ἐξορία πολυαμάρτητος· ἀλλ' ἐάν τις τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ ἔχῃ διηνεκῶς, εὐφραίνεται, κατὰ τὸν ψαλμῳδόν, ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφράνθην· ἐκ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης εὐφραινόμενος ὁ νοῦς, ἐπιλανθάνεται τῶν τοῦ κόσμου θλίψεων, κἀκταύτης ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν, καὶ ἀμέριμνος γίνεται, καὶ ἡ ἀμεριμνία χαροποιεῖ, καὶ εὐχαριστεῖν κατασκευάζει· ἡ δὲ εὐχαριστία μετ' εὐγνωμοσύνης γινομένη, αὔξει τὰς δωρεὰς καὶ τὰ χαρίσματα, καὶ ὅσον πληθύνονται αἱ εὐεργεσίαι, αὔξει ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ καθαρὰ προσευχὴ μετὰ τῶν τῆς χαρᾶς δακρύων, καὶ κατὰ μικρὸν ἐκ τῶν τῆς λύπης δακρύων, καὶ τῶν παθῶν καὶ ἐκ τῶν παθῶν ἐξέρχεται ὁ ἄνθρωπος, εἶθ' οὕτως εἰς τὴν πνευματικὴν χαρὰν ἐκ παντὸς τρόπου ἔρχεται· καὶ διὰ μὲν τὰ ἡδέα ταπεινοῦται καὶ εὐχαριστεῖ· διὰ δὲ τοὺς πειρασμοὺς βεβαιοῦται ἐν ἑαυτῷ ἐλπὶς ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ δι' ἀμφοτέρων χαίρεται, καὶ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, καὶ πάντας φυσικῶς ὡς εὐεργέτας, καὶ οὐχ εὑρίσκει ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τί δυνάμενον βλάψαι αὐτόν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ φωτιζόμενος ἐκ πάντων τῶν κτισμάτων χαίρεται ἐν Κυρίῳ, θαυμάζων αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν, ἣν ἔχει περὶ τῶν κτισμάτων αὐτοῦ· καὶ γὰρ οὐ μόνα τὰ φαινόμενα ἀξιέπαινα θαυμάζει, ὁ εἰς πνευματικὴν γνῶσιν φθάσας, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ φαινόμενα τοῖς ἀπείροις ἀναγκαῖα καταπλήττεται ἐκ τῆς αἰσθήσεως· καὶ οὐ θαυμάζει τὴν ἡμέραν μόνην διὰ τὸ φῶς ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα· πᾶσι γὰρ ἡ νὺξ ὠφέλιμος, τοῖς μὲν πρακτικοῖς ἡσυχίαν καὶ ἄδειαν παρέχει, τοὺς δὲ πενθικοὺς πρὸς μνήμην θανάτου καὶ ᾅδου ἄγει, καὶ τοὺς τὴν ἠθικὴν μετερχομένους πρὸς ἀκριβεστέραν μελέτην καὶ ἔρευναν εὐεργεσιῶν καὶ ἠθῶν κατάστασιν κατασκευάζει, ὡς φησιν ὁ ψαλμῳδός· ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε, ἤγουν ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς νυκτὸς κατανύγητε μνημονεύοντες τῶν εἰς τὴν σύγχυσιν τῆς ἡμέρας γινομένων

ὀλισθημάτων, καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἤγουν ἐν προσευχαῖς καὶ ψαλμῳδίαις διάγειν ἑαυτοὺς διδάσκετε, διὰ τῆς μελέτης, καὶ προσοχῆς τῆς ἀναγνώσεως· οὕτω γὰρ κατορθοῦται ἡ ἠθικὴ πρᾶξις, ἐν τῷ μελετᾶν τὰ τῆς ἡμέρας, ἵνα τις λάβῃ αἴσθησιν διὰ τῆς ἡσυχίας τῆς νυκτός, καὶ δυνηθῇ πενθεῖν, ἐφ' οἷς ἥμαρτε· καὶ ὅταν ἡ χάρις εἰς προκοπὴν φέρῃ αὐτόν, καὶ εὕρῃ ἐν ἀληθείᾳ καὶ οὐ φαντασίᾳ τινὰ τῶν ἠθικῶν τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος, δι' ἔργων ἢ λόγων κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ γινόμενα, εὐχαριστεῖ μετὰ φόβου καὶ ταπεινώσεως, καὶ ἀγωνίζεται διὰ προσευχῆς καὶ δακρύων πολλῶν πρὸς τὸν Θεὸν φυλάττειν τὸ χρηστὸν ἦθος ἐκεῖνο, νουθετῶν ἑαυτὸν πρὸς μνήμην τούτου, ἵνα μὴ ὑπὸ τῆς λήθης πάλιν ἀπώληται τοῦτο· ὅτι χρόνῳ πολλῷ κατορθοῦται ἐν ἡμῖν ἦθος χρηστόν· καὶ τὸ πολλῷ χρόνῳ καὶ κόπῳ κατορθούμενον, δυνατὸν ἐν μιᾷ καιροῦ ἀπολέσθαι ῥοπῇ· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πρακτικῶν· περὶ δὲ τῶν θεωρητικῶν, ἡ νὺξ ἔχει πολλὰς θεωρίας, ὡς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, καὶ γὰρ καθ' ἑκάστην ὑπομιμνήσει αὕτη τῆς κοσμοποιίας, διὰ τὸ ἀφανῆ ὑπὸ τοῦ σκότους γενέσθαι τὴν κτίσιν πᾶσαν, ὡς τὸ πρότερον, καὶ θεωρεῖν κατασκευάζει· πῶς ὁ οὐρανὸς ἦν μόνος ποτέ, καὶ ἀστέρων δίχα, ὅταν ὑπὸ νεφῶν νῦν ἀφανῶν γενομένων· καὶ εἰς τὸ κελλίον εἰσελθών, καὶ τὸ σκότος μόνον θεωρῶν, μιμνήσκεται τοῦ ἐπάνω τῆς ἀβύσσου σκότους ἐκείνου, καὶ πάλιν ἐξαίφνης καθαρὸς ὁ οὐρανὸς γινόμενος, καὶ ἔξω τῆς κέλλης ἱστάμενος ὁ τοιοῦτος ἐκπλήττεται ὁμοῦ τὸν ἄνω κόσμον, καὶ αἶνον τῷ Θεῷ προσφέρει· ὥς φησιν ἐν τῷ Ἰὼβ, περὶ τῶν Ἀγγέλων· ὅτε εἶδον τὰ ἄστρα· θεωρεῖ δὲ καὶ τὴν γῆν ἀόρατον καὶ ἀκατασκεύαστον καθάπερ τότε, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὕπνῳ κατεχομένους ὡς οὐκ ὄντας, καὶ γίνεται διὰ τῆς αἰσθήσεως μόνος ὡς ὁ Ἀδάμ, καὶ ὑμνεῖ τὸν κτίστην, καὶ δημιουργὸν τῆς κτίσεως ἐν γνώσει μετὰ τῶν Ἀγγέλων· καὶ ἐκ μὲν τῶν γινομένων βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ἀναλογίζεται τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως· ἐκ δὲ τῶν φωνῶν τῶν ὀρνέων, ὡς αἰσθανόμενος τῆς τότε φωνῆς τῆς σάλπιγγος· καὶ ἐκ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἑωσφόρου καὶ τῆς αὐγῆς κατανοεῖ τὴν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἐμφάνειαν· καὶ ἐκ τῆς ἐγέρσεως τῶν ἀνθρώπων ἐκ τοῦ ὕπνου, τεκμαίρεται τὴν ἀνάστασιν· καὶ ἐκ τοῦ ἡλίου, τὴν τοῦ Κυρίου ἔλευσιν· καὶ πῶς οἱ μὲν προαπαντῶσι διὰ τῆς ὑμνῳδίας, ὡς οἱ ἐν νεφέλαις ἅγιοι τότε, οἱ δὲ ἀμελοῦσι καὶ μένουσιν ὑπνοῦντες, ὡς οἱ τότε κριθῆναι μέλλοντες· καὶ οἱ μέν, τῇ δοξολογίᾳ θεωρίᾳ τε καὶ εὐχῇ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εὐφραινόμενοι, ἐν τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως διάγουσιν, ὡς οἱ τότε δίκαιοι· οἱ δέ, ἐν τοῖς πάθεσι καὶ τῷ σκότει τῆς ἀγνωσίας μένουσιν, ὡς οἱ τότε ἁμαρτωλοί· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ὁ ἔχων γνῶσιν, πᾶν πρᾶγμα εὑρίσκει συνεργὸν αὐτῷ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς καὶ δόξαν Θεοῦ, δι' ἣν καὶ ἐγένοντο παρὰ Κυρίου καὶ Θεοῦ τῶν γνώσεων, ὥς φησιν ἡ μήτηρ τοῦ προφήτου Σαμουήλ· διὰ τοῦτο μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλ' ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος ἐν τῷ συνιεῖν, καὶ γινώσκειν τὸν Κύριον· δηλαδὴ ἐν τῷ γινώσκειν ἐν συνέσει πολλῇ τὸν Κύριον ἐκ τῶν κτισμάτων αὐτοῦ, καὶ μιμεῖσθαι αὐτόν, κατὰ τὸ δυνατόν, διὰ τῆς φυλακῆς τῶν θείων ἐντολῶν αὐτοῦ, δι' ὧν γινώσκει αὐτόν, καὶ ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς κατ' ἐκεῖνον δυνηθῇ· περὶ γὰρ τῆς σταυρώσεως, καὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου προφητεύουσα ταῦτα ἔλεγεν· καὶ ἵνα συμπάσχῃ ὁ τοιοῦτος διὰ τῆς κτήσεως τῶν ἀρετῶν, καὶ συνδοξασθῇ διὰ τῆς ἀπαθείας καὶ τῆς γνώσεως, καὶ καύχημα ἔχῃ ἐν αὐτῷ, ὡς ἀξιωθεὶς δοῦλος τοιούτου δεσπότου γενέσθαι, καὶ μιμητὴς τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ, ἀνάξιος ὤν, καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται παρὰ Κυρίου, κατὰ τὸν Ἀπόστολον τότε, πότε; ὅτε ἐρεῖ τοῖς ἐκ δεξιῶν. Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν· ἧς ἀξιωθείημεν, ἅπαντες, χάριτι αὐτοῦ καὶ φιλανθρωπίᾳ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Περὶ τῶν γραφῶν εἰκοστὸς τρίτος λόγος,
Ἵνα μηδαμῶς τινὰ διαφωνίαν
Ἔχοντες οἱ θέλοντες ἐρευνᾶν ταῦτα,
Ἀλλ' ὡς δεῖ νοεῖν πάντα τὰ γεγραμμένα.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ'.

Ψάλλατε συνετῶς, φησὶν ὁ προφήτης, καὶ ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, φησὶν ὁ Κύριος· καὶ ὁ μὲν ἀκούων φωτίζεται ὁ δὲ παρακούων σκοτίζεται· εἰ μὴ γάρ τις προσέχῃ τοῖς λεγομένοις, οὐ τοσοῦτον καρποῦται ἐκ τῶν θείων γραφῶν, κἂν ἴσως ψάλλῃ καὶ ἀναγινώσκῃ πολλάκις· σχολάσατε, καὶ γνῶτέ, φησι, διότι ἡ σχολὴ μὲν συνάγει τὸν νοῦν, ἐὰν δὲ καὶ βουληθῇ τις μικρὸν προσέχειν, γινώσκει κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐκ μέρους, καὶ μάλιστα ὁ ἔχων μερικὴν ἠθικὴν πρᾶξιν· διότι αὕτη πολύπειρον κατασκευάζει τὸν νοῦν ἐκ τῆς τῶν παθῶν συμπλοκῆς· πλὴν, οὐχ ὅσα μυστήρια ἔχει ἕκαστον ῥῆμα τῆς γραφῆς κεκρυμμένον παρὰ τῷ Θεῷ γινώσκει, ἀλλ' ὅσα δύναται ἡ καθαρότης τοῦ νοὸς λαμβάνειν ὑπὸ τῆς χάριτος· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ γινώσκειν ἡμᾶς πολλάκις ῥητόν τι γραφικὸν κατὰ θεωρίαν, καὶ ἐπιτυχεῖν ἐκ τῶν σκοπῶν δι' ὧν ἐγράφη, ἑνὸς ἢ δύω· καὶ μετὰ καιρόν τινα ὁ νοῦς ἴσως καθαρώτερος γίνεται, καὶ καταξιοῦται ἄλλης γνώσεως ὑψηλοτέρας τῆς πρώτης ἐκείνης· ὥστε ἐξ ἀπορίας, καὶ τοῦ θαυμάζειν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἄφραστον σοφίαν αὐτοῦ, καταντᾷ εἰς τὸ φρίσσειν, καὶ τρέμειν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τῶν γνώσεων, ὡς ἡ προφῆτις ἔφη Ἄννα· ὅτι Θεὸς γνώσεων Κύριος· οὐ λέγω δὲ, ἂν τις ἀκούσῃ ἐκ τινος γραφῆς, ἢ ἀνθρώπου, τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι καθαρότης νοός, οὐδὲ Ἀποκάλυψις, ἀλλ' ὅταν γινώσκῃ τις, καὶ ἀπιστῇ ἑαυτῷ, μέχρις ἂν εὕρῃ τὴν θείαν γραφήν, ἤ τινα τῶν ἁγίων συμμαρτυροῦντα τῇ αὐτομάτῳ γνώσει τοῦ ῥητοῦ τῆς γραφῆς, ἢ τοῦ αἰσθητοῦ, ἢ τοῦ νοητοῦ πράγματος· κἂν ἴσως ἀντὶ τοῦ ἑνὸς σκοποῦ πολλοὺς εὑρίσκῃ, ἢ ἀκούσῃ παρὰ τῆς θείας γραφῆς, ἢ τῶν Ἁγίων Πατέρων, μὴ ἀπιστήσῃ, καὶ διαφωνίαν εἶναι τοῦτο δοκήσῃ· διότι εἰσί τινες τοῦ ἑνὸς πράγματος σκοποὶ πολλοί, οἷον τῆς ἐσθῆτος· ἐὰν οὖν λέγῃ τις ὅτι θερμαίνει, καὶ ἄλλος ὅτι κοσμεῖ, καὶ ἕτερος πάλιν ὅτι σκέπει, καὶ οἱ τρεῖς ἀληθεύουσιν, ὅτι χρήσιμός ἐστιν ἡ ἐσθὴς εἰς θέρμην, σκέπην τε, καὶ κοσμιότητα· καὶ οἱ τρεῖς τοῦ θείου σκοποῦ περὶ τῆς ἐσθῆτος ἐπέτυχον· καὶ μάρτυρα ἔχουσι τὴν θείαν γραφήν, καὶ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων· εἰδέ τις ἅρπαξ ἢ κλέπτης τυγχάνων ἐπὶ νοήμασιν εἴποι, ὅτι χρήσιμός ἐστιν ἡ ἐσθὴς πρὸς ἁρπαγὴν ἢ κλοπήν, πάντως ψεύδεται· οὔτε γὰρ ἡ γραφή, οὔτε ἡ φύσις τῶν πραγμάτων μαρτυρεῖ ὅτι διὰ τοῦτο ἐγένετο· ἐπεὶ καὶ οἱ νόμοι κολάζουσι τὰ τοιαῦτα· ὡσαύτως καὶ περὶ παντὸς πράγματος αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ, ἢ λόγου τῆς θείας γραφῆς γίνεται· διότι οἱ Ἅγιοι οὔτε πάντα σκοπὸν Θεοῦ περὶ ἑκάστου πράγματος, ἢ γραφικοῦ λόγου γινώσκουσιν, οὔτε πάλιν ἐφάπαξ πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν γινωσκόμενα γράφουσι· τὸ μέν, διότι ὁ Θεὸς ἀκατάληπτός ἐστι καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ οὐκ ἔχει πλήρωμα, ὥστε Ἄγγελος, ἢ ἄνθρωπος χωρῆσαι πάντα ὡς φησιν ὁ Χρυσόστομος περί τινος θεωρίας, ὅτι καὶ ἡμεῖς μὲν εἴπομεν περὶ τούτου ὅσα δεῖ εἰπεῖν ἄρτι, ὁ δὲ Θεὸς σὺν τοῖς εἰρημένοις, καὶ ἄλλα ἀκατανόητα γινώσκει· τὸ δὲ πάλιν ὅτι οὐ συμφέρει, ἵνα αὐτοὶ οἱ Ἅγιοι λέγωσιν ὅσα γινώσκουσι διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἵνα μὴ μηκύνηται ὁ λόγος, καὶ γίνηται μισητὸς ἢ ἀκατανόητος ἐκ τῆς συγχύσεως, ἀλλ' ἵνα μεμετρημένα τὰ λεγόμενα γίνωνται κατὰ τὸν Θεολόγον· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἄλλα λέγει, καὶ αὔριον ἄλλα· καὶ οὐκ ἔστι διαφωνία τοῦτο, ἐὰν ἔχῃ γνῶσιν ἢ πεῖραν ὁ ἀκροατὴς τῶν λεγομένων. Καὶ πάλιν, ὁ μὲν, ταῦτα λέγει, ὁ δὲ ἄλλα περὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου τῆς θείας γραφῆς, διότι πολλάκις καὶ ταῦτα, κἀκεῖνα ἡ χάρις ἡ θεία ἐδωρήσατο κατὰ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸν καιρόν· τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ἵνα κατὰ τὸν θεῖον σκοπὸν γίνηται τὸ γινόμενον· ἢ λέγηται τὸ λεγό-

μενον, καὶ ὅπως μαρτυρίαν ἔχῃ ἐκ τῶν θείων γραφῶν, ἵνα μὴ ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, ἀνάθεμα ἔστω, ἐὰν ἕτερον εὐαγγελίζηται, παρὰ τὸν θεῖον σκοπόν, κἂν Ἄγγελός ἐστιν, ἢ παρὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων· ὥς φασιν ὁ Μέγας Διονύσιος, Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὁμολογητὴς Μάξιμος, διὰ τοῦτό φησιν ὁ Χρυσόστομος· οὐχ Ἑλλήνων παῖδες ἡμῖν παρέδωκαν ταῦτα, ἀλλ' ἡ ἁγία γραφή· οὐ διαφωνία δέ ἐστι τὸ εἰπεῖν τὴν γραφὴν περί τινος, ὅτι οὐκ εἶδε τὴν Βαβυλῶνα εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν· καὶ πάλιν ἀλλαχόθι, ὅτι ἔλαβον εἰς τὴν Βαβυλῶνα σὺν τοῖς λοιποῖς· εὑρίσκει γάρ, νουνεχῶς ἀναγινώσκων εἰς ἕτερον τόπον τῆς γραφῆς περὶ τοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἐτύφλωσαν αὐτόν, καὶ οὕτως ἔλαβον αἰχμάλωτον· καὶ λοιπὸν εἰσῆλθε μὲν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ὡς εἶπεν ὁ εἷς περὶ αὐτοῦ· καὶ οὐκ εἶδε ταύτην, ὡς εἶπεν ὁ ἄλλος· καὶ πάλιν τινὲς ἐξ ἀπειρίας λέγουσιν, ὅτι ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ οὐκ ἔστι Παύλου τοῦ Ἀποστόλου, οὐδὲ ὁ εἷς λόγος τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἐκ τῶν ἑτέρων αὐτοῦ λόγων· ἀλλ' ἐάν τις προσέχῃ ἐν τοῖς αὐτοῖς λόγοις εὑρίσκει τὴν ἀλήθειαν· καὶ γὰρ οἱ Ἅγιοι εἰ μὲν φυσικόν ἐστι τὸ πρᾶγμα ἐκ τῆς διαιρέσεως, ἤγουν τῆς φυσικῆς γνώσεως, ἤτοι τῆς τῶν ὄντων θεωρίας, δηλονότι τῶν κτισμάτων τῆς ἐκ τῆς καθαρότητος τοῦ νοὸς γινομένης, καὶ μετ' ἀκριβείας πάσης λέγουσι τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς γραφὰς ἐρευνῶντες· ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος, περὶ τῶν θελόντων εὑρεῖν ἐκ τῶν μετάλλων τῆς γῆς τὸ χρυσίον, καὶ πῶς τὰ λεπτότατα τῶν φλεβῶν ἐξευρίσκουσιν, ἵνα μὴ ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραῖα πεσῆται, ὥς φησιν ὁ Κύριος· καὶ τὸ μὲν ἰῶτα τὸ δέκατόν ἐστι ψηφίον, ἡ δὲ κεραῖα ἐστιν ἡ λεγομένη μακρά, ἧς χωρὶς οὐ δυνάμεθα γράφειν ὀρθῶς· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατὰ φύσιν πραγμάτων εἴρηται, ὅταν δὲ ὑπὲρ φύσιν πρᾶγμα αἰσθητόν, ἢ νοητὸν γινόμενον, καὶ ῥῆμα γραφικόν, διὰ τῆς προοράσεως καὶ ἀποκαλύψεως γινώσκουσιν, ἐὰν δίδωται αὐτοῖς γνῶσις περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· εἰ δ' ἴσως οὐ δίδοται, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον ἀκατάληπτον μένει, οὐκ αἰσχύνονται λέγειν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁμολογεῖν τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν· ἐν τῷ λέγειν, οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδε, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· καὶ ὥς φησιν ὁ Σολομῶν, τρία ἀγνοῶ, καὶ τὸ τέταρτον οὐκ ἐπίσταμαι· καὶ ὁ Χρυσόστομος πάλιν, ἐγὼ οὐκ οἶδα, ἀλλὰ κἂν ἄπιστόν με καλέσωσιν οἱ αἱρετικοί, καλεσάτωσαν καὶ μωρόν· καὶ ἁπλῶς, οὗτοι οἱ τὴν διπλῆν σοφίαν ἔχοντες, τὴν ἄνωθεν σοφίαν προετίμησαν ἐχρήσαντο δὲ καὶ τῇ ἔξω παιδείᾳ σοφῶς ἐν μεμετρημένῳ σκοπῷ, τῷ Ἀποστολικῷ σταχοῦντες κανόνι, ἵνα μὴ εἰς τὰ ἄμετρα καυχήσωνται, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι ἐκεῖνοι, οἱ χλευάζοντες τὸ πεζὸν τῆς λέξεως Βαρνάβα τοῦ Ἀποστόλου, ἀγνοοῦντες, ὅτι ῥήματα ζωῆς αἰωνίου εἶχε τὸ κήρυγμα αὐτοῦ, ὥς φασι τὰ κλημέντια· καὶ γὰρ πάσχομεν πολλοὶ τοῦτο, ὅταν ἀκούσωμεν τινὸς λαλοῦντος ἑτέραν λέξιν, καὶ γελῶμεν· κἂν ἴσως σοφὸς τυγχάνῃ ἐκεῖνος εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, καὶ περὶ μυστηρίων φρικτῶν λέγει, ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐξ ἀπειρίας γίνεται. Οἱ δὲ Πατέρες καὶ ἑκόντες ἔγραψαν ἁπλᾶ κατὰ τὸν καιρὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς οὓς ἔγραφον· ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἐγκωμιάζων τὸν Ἅγιον Ἐφραίμ, ὅτι σοφὸς ὢν ἔγραψεν ἁπλᾶ, καὶ ὅτι πολύπειρος ὢν εἰς τὰ δόγματα θαυμάσας ἔφη, πῶς ἐκόλλησεν ἐπιστημόνως τὰ χαρτία τῶν κατηραμένων βιβλίων τοῦ νηπιόφρονος ἐκείνου αἱρετικοῦ, καὶ πῶς ἐξ ὑπερηφανίας ἐκεῖνος μὴ δυνάμενος φέρειν τὴν αἰσχύνην ἐξέψυξεν. Ὑπὲρ φύσιν γάρ ἐστιν ἡ ἁγία ταπείνωσις, καὶ οὐ δύναται ταύτην ἔχειν ὁ ἄπιστος, ἀλλὰ παρὰ φύσιν ἡγεῖται, ὥς φησιν ὁ Μέγας Διονύσιος περὶ τῶν τοιούτων πρὸς τὸν Ἅγιον Τιμόθεον γράφων· ὅτι τοῖς παλαιοῖς παρὰ φύσιν φαίνεται ἡ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις· ἐμοὶ δὲ καὶ σοί, καὶ τῇ ἀληθείᾳ, οὐ παρὰ φύσιν, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν ἐστι· καὶ τοῦτο ὅσον πρὸς ἡμᾶς, πρὸς δὲ τὸν Θεὸν οὐδὲ ὑπὲρ φύσιν, ἀλλὰ φυσικῶς· τὸ γὰρ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, φύσις αὐτοῦ ἐστίν. Οἱ δὲ Πατέρες τὴν ταπείνωσιν μᾶλλον ἔργῳ καὶ λόγῳ φιλοῦσιν, ὡς ὁ γράψας τὸ Γεροντικόν, καίτοι γε Ἐπίσκοπος ὤν, καὶ διὰ Χριστὸν ἐξωρισμένος. Φησὶ γὰρ περὶ ῥάκους τινὸς παρθένου, ὅτι καὶ ἔλαβον αὐτὸ ἐγώ, ἵνα εὐλογηθῶ. Καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες Δωρόθεος καὶ Κασσιανός, σοφοὶ ὄντες ἔγραψαν ἁπλᾶ. Τοῦτο δὲ εἴρηται, ἵνα μή τις δοκῇ, ὅτι ἐξ ὑπερηφανίας ἔγραψάν τινες δεινά, ἢ πάλιν ἐξ ἀφελείας ἄλλοι ἁπλᾶ· ἀλλ' ὅτι ὁ μὲν νοῦς τῶν ἀμφοτέρων εἷς ἐστι, καὶ ἐξ ἑνὸς Ἁγίου Πνεύματος διδόμενος· ὁ δὲ σκοπὸς πρὸς ὠφέ-

Digitized by Google

λειαν πάντων ἦν. Διότι εἰ ἔγραψαν ἁπλᾶ πάντες, οὐδεὶς τῶν δεινῶν ὠφελήθη ποτέ· εἰς οὐδὲν γὰρ ἡγεῖτο ταῦτα, διὰ τὸ πεζὸν τῆς λέξεως. Ἀλλ' οὐδὲ πάλιν τις τῶν ἁπλουστέρων ὠφελήθη, εἰ ἔγραψαν πάντες δεινά, ἐκ τοῦ μὴ νοεῖν τὴν δύναμιν τῶν λεγομένων. Καὶ ὁ μὲν ἔχων πεῖραν τῆς θεωρίας τῶν γραφῶν, γινώσκει ὅτι ὁ νοῦς τοῦ ἁπλουστάτου ῥητοῦ τῆς γραφῆς, καὶ τοῦ καθ' ὑπερβολὴν σοφωτάτου, εἷς ἐστί, καὶ πρὸς τὸ σῶσαι τὸν ἄνθρωπον βλέπει. Ὁ δὲ ταύτης ἄμοιρος ὤν, σκανδαλίζεται πολλάκις ἀγνοῶν ὅτι μεγάλως συνεργεῖ ἡ κάτω παιδεία, ὅταν ὄχημα γένηται τῆς ἄνωθεν σοφίας τοῦ Πνεύματος. Διότι ἡ μέν, νοήματα φωτεινά, ἡ δὲ δύναμιν λόγου δίδωσιν, ἐὰν ἔχῃ τὴν φρόνησιν σταθεράν, καὶ τὴν σωφροσύνην σύνοικον, δι' ἧς καὶ φοβεῖται τὴν ἀφροσύνην, καὶ τὸ ὑπερφρονεῖν, καὶ φρονεῖ εἰς τὸ σωφρονεῖν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Ὥσπερ τοίνυν τὸ ἀμήν, τὸ λεγόμενον εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ἀληθῶς, σταθερός ἐστιν ὁ λόγος βεβαιῶν τὰ πρὸ αὐτοῦ λεγόμενα, οὕτω καὶ ἡ φρόνησις, σταθερὰ νόησίς ἐστι, δυναμένη φυλάττειν τὴν ἀλήθειαν· τὸ γὰρ ἀμὴν δηλοῖ τὸ μόνιμον τῆς νέας χάριτος, διὸ καὶ εἰς μὲν τὴν παλαιὰν διαθήκην οὐδ' ὅλως εὑρίσκεται, διότι τύπος ἦν, ἐν δὲ τῇ νέᾳ χάριτι πανταχοῦ λέγεται διὰ τὸ μένειν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Ὦ τὸ μέγα νῦν καὶ εἰκοστὸς τέταρτος
Λόγος ὁ παρὼν αἴσθησιν τῇ καρδίᾳ
Φέρει, ἵνα τις γινώσκῃ τὸ συμφέρον.

Νῦν δὲ τὴν ἀρχήν, εὐλόγησον, ὦ Πάτερ.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄.

Ὢ πόσα δάκρυα ἤθελον ἔχειν, ὅταν ἐκ μέρους ἴδω ἐμαυτόν· ὅτι ἂν μὴ ἁμαρτήσω, ἐξ ἀπονοίας ἐπαίρομαι, εἰδὲ ἁμαρτήσω, καὶ δυνηθῶ τοῦ ἰδεῖν, ἐξ ἀπορίας ἀθυμῶ, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἔρχομαι· ἐὰν δὲ πρὸς τὴν ἐλπίδα καταφύγω, πάλιν ἡ ἀπόνοια ἔρχεται· ἐὰν δὲ κλαύσω, εἰς οἴησίν μοι γίνεται, καὶ ἐὰν μὴ κλαύσω, πάλιν τὰ πάθη ἔρχονται· ἡ ζωή μου, θάνατος· καὶ ὁ θάνατος, χείρων διὰ τὸν φόβον τῆς κολάσεως· ἡ προσευχή μου, πειρασμός μοι γίνεται, καὶ ἡ ἀπροσεξία, ἀπώλεια· ὁ τιθεὶς γνῶσιν, προσέθηκεν ἄλγημα, φησὶν ὁ Σολομών, ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι, καὶ ἀγνοῶ τί ποιῆσαι· εἰδὲ ἴσως γινώσκω, καὶ οὐ ποιῶ, πρὸς κατάκρισίν μοι ἡ γνῶσις· οἴμοι· τί αἱρήσομαι; πάντα μοι ἐξ ἀγνωσίας ἐναντία φαίνονται, καὶ οὐ δύναμαι ἰσάζειν τί τῶν τοιούτων· οὐχ εὑρίσκω δὲ τὴν κεκρυμμένην ἀρετήν, καὶ τὴν σοφίαν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, διότι οὐκ ἔχω ὑπομονήν· ἀλλὰ φεύγων ἐκ τῆς ἡσυχίας διὰ τοὺς λογισμούς, εὑρίσκω ἔξω τὰ πάθη ἐν τῷ πειρασμῷ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀσιτίαν εἰ θελήσω ἔχειν καὶ ἀγρυπνίαν, εὑρίσκω τὴν οἴησιν καὶ τὴν ἀτονίαν ἐμπόδιον· ἐσθίω, καὶ ὑπνώττω ἀφειδῶς, εἰς τὸ ἁμαρτάνειν ἔρχομαι ἄκων· ἐκ πάντων συστέλλομαι, καὶ φεύγω διὰ τὸν φόβον τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἡ ἀκηδία πάλιν καταλύει με, καί τοιγε ὁρῶν πολλοὺς ἐκ τῶν τοιούτων πολέμων καὶ πειρασμῶν στεφάνους λαμβάνοντας, διότι ἔχουσι πίστιν βεβαίαν, δι' ἧς τὸν θεῖον φόβον ἔλαβον καὶ διὰ τοῦ φόβου τῶν λοιπῶν ἀρετῶν ἐπέτυχον τῆς ἐργασίας· εἰ γὰρ εἶχον κἀγὼ τὴν πίστιν ὡς ἐκεῖνοι, εὗρον ἂν τὸν φόβον, δι' οὗ τὴν εὐσέβειαν, κατὰ τὸν Προφήτην, καὶ τὴν γνῶσιν ἔλαβον, ἐξ ἧς ἡ ἰσχὺς καὶ βουλή, ἡ σύνεσις καὶ ἡ σοφία τοῦ Πνεύματος γίνονται τοῖς παραμένουσι τῷ Θεῷ ἐν ἀμεριμνίᾳ καὶ σχολῇ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς μεθ' ὑπομονῆς, δι' ἧς πάντα τά τε ἄνω καὶ κάτω ἴσα γίνονται· ὅταν γὰρ ἓν πάθος εἰς ἀρετὴν μετασχηματίζηται, ὁ χρόνος καὶ ἡ πεῖρα κατάδηλον ποιεῖν πέφυκεν, ὅταν δὲ πάλιν ἡ ἀρετὴ πρὸς πάθος ἐκκλίνῃ, ὁ χρόνος καὶ ἡ πεῖρα χωρίζειν εἴωθεν διὰ τῆς ὑπομονῆς· εἰ μὴ γὰρ αὕτη ἐκ πίστεως γεν-

Digitized by Google

νᾶται ἐν τῇ ψυχῇ, οὐδ' ὅλως ἀρετὴν δύνα-
ύ ται ἔχειν. Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε
τὰς ψυχὰς ὑμῶν, φησὶν ὁ Κύριος, ὁ κτίσας
κατὰ μόνας τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων,
ὥς φησιν ὁ ψαλμῳδός· κἀκ τούτου δῆλον
ὅτι κατὰ μόνας κτίζεται ἡ καρδία, ἤγουν ὁ
νοῦς, διὰ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων·
ὁ γὰρ πιστεύων ὅτι ἔχει ἄλλον τινὰ ἀοράτως
κυβερνῶντα αὐτοῦ τὴν ζωήν, πότε πεί-
θεται τῷ ἰδίῳ λογισμῷ λέγοντι, τοῦτο θέ-
λω, ἢ τοῦτο οὐ θέλω; τοῦτο καλόν, ἢ
τοῦτο κακόν; εἰ μὲν ἔχει τινὰ κυβερνήτην
αἰσθητόν, ὀφείλει ἐρωτᾶν εἰς πᾶν πρᾶγμα,
καὶ διὰ τῶν ὠτίων δέχεσθαι τὴν ἀπόκρισιν
ί καὶ ἔργῳ πληροῦν τὰ λεγόμενα· εἰδὲ οὐκ
ἔχει τινά, ἔχει κατὰ τὸν Εὐαγαίτην, τὸν
Χριστόν· καὶ διὰ μὲν προσευχῆς ἀπὸ καρ-
δίας, ἐρωτᾶν αὐτόν, ἐκ πίστεως δὲ ἐλπί-
ζειν τὴν ἀπόκρισιν ἔργῳ, καὶ λόγῳ, ἵνα μὴ
ὁ σατανᾶς, μὴ δυνάμενος ἔργῳ ποιεῖν, ἀπο-
κρίνηται τῷ λόγῳ σχηματίζων ἑαυτὸν κυ-
βερνήτην εἶναι, καὶ πρὸς ἀπώλειαν τοὺς μὴ
ὑπομονὴν ἔχοντας ἕλκῃ, σπουδάζουσι γὰρ
ἐξ ἀγνωσίας λαβεῖν ἅπερ οὐδέποτε δίδοται
ό αὐτοῖς, ὅτι ἡμέρα μία ἐν ὀφθαλμοῖς Κυ-
ρίου, ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα
ΰ μία· ὁ δὲ ἔχων ἐξ ὑπομονῆς πεῖραν τῶν
τοῦ ἐχθροῦ μηχανημάτων, κατὰ τὸν Ἀπό-
στολον, ποιεῖ, πυκτεύει, καὶ τρέχει ἐν ὑπο-
μονῇ, ἵνα καταλάβῃ, καὶ δυνηθῇ εἰπεῖν, οὐ
γὰρ τὰ νοήματα αὐτοῦ ἀγνοοῦμεν, τοῦτ'
ἔστι τὰ ἀφανῆ αὐτοῦ μηχανήματα, τὰ τῆς
πολλοῖς ἀγνοούμενα· καὶ γάρ φησι, σχημα-
τίζεται εἰς Ἄγγελον φωτός, καὶ οὐ θαῦμα·
ἐπεὶ καὶ οἱ φαινόμενοι ἐξ αὐτοῦ ἐν τῇ καρ-
δίᾳ λογισμοί, φαίνονται ὡς δικαιοσύνης λο-
ἄ γισμοὶ τῆς ἀπείροις· διὰ τοῦτο καλὸν τὸ
οὐκ οἶδα· ἵνα μήτε τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου
λεγομένοις ἀπιστῇ, μήτε τοῖς ὑπὸ τοῦ ἐχ-
θροῦ κατὰ πανουργίαν γινομένοις πιστεύῃ,
ἀλλὰ φύγῃ διὰ τῆς ὑπομονῆς τοὺς ἀμφο-
τέρους κρημνούς, καὶ προσδοκήσῃ ἔργῳ γε-
νέσθαι ἡ ἀπόκρισις διὰ πολλῶν ἐτῶν ἀκου-
σίως, αὐτοῦ μὴ εἰδότος, ὡς εἶπέ τις περὶ
τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, ἤγουν τῶν κτισμά-
των τοῦ Θεοῦ, μέχρις ἂν φθάσῃ εἰς λιμένα
τινά, ἤτοι ἔμπρακτον γνῶσιν, καὶ ὅταν ἴδῃ
αὐτὴν μένουσαν πολλὰ ἔτη, τότε μάθῃ, ὅτι
ὄντως εἰσηκούσθη, καὶ ἀπόκρισιν ἔλαβεν
ἀοράτως· οἷον εὔχεταί τις περὶ νίκης τῶν
πολεμούντων αὐτῷ παθῶν, καὶ λόγον μὲν
οὐκ ἀκούει, ἢ σχῆμα πλάνης οὐ βλέπει·
ἀλλὰ κἂν ἴσως γένηται τοῦτο καθ' ὕπνους
ἢ αἰσθητῶς, οὐδ' ὅλως πιστεύει· μετὰ δὲ
χρόνους τινὰς βλέπει τὸν πόλεμον ἐκεῖνον
νικώμενον ὑπὸ τῆς χάριτος, καὶ νοήματά
τινα ἕλκοντα τὸν νοῦν εἰς ταπείνωσιν, καὶ
γνῶσιν τῆς ἰδίας ἀσθενείας, καὶ οὐδ' οὕτω
πιστεύει, ἀλλ' ἀναμένων πολλὰ ἔτη, φο-
βούμενος μήπως καὶ τοῦτο κλοπῆς ἐστιν·
ὥς φησιν ὁ Χρυσόστομος περὶ τῶν Ἀπο-
στόλων· ὅτι διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς
αὐτοὺς τὰ θλιβερὰ ἐκεῖνα· καὶ ἐπήγαγεν· ὁ
ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται· ἵνα
μηδέποτε ἀμεριμνῶσιν, ἀλλὰ ἀγωνίζωνται
ἐκ τοῦ φόβου· καὶ γὰρ οὐκ ὠφελεῖταί τις
ἐκ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, κἂν εἰς τὸν οὐρα-
νὸν πολιτεύηται, ἐὰν ἔχῃ τὴν ἀπόνοιαν, δι'
ἧς ὁ διάβολος καὶ ὁ Ἀδὰμ καὶ ἄλλοι ἀ
πλεῖστοι πεπτώκασι· διὸ οὐδέποτε ὀφείλει
τις ἀποβαλέσθαι τὸν φόβον, μέχρις ἂν εἰς
τὸν λιμένα τῆς τελείας ἀγάπης φθάσῃ, καὶ
γένηται ἔξω τοῦ Κόσμου καὶ τοῦ σώματος·
ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἀφίησι τὸν φόβον ἑκου-
σίως, ἀλλ' ἐκ τῆς μεγάλης πίστεως, τῆς
ποιούσης τὸν νοῦν ἀφρόντιστον περὶ ζωῆς
καὶ θανάτου τοῦ σώματος εἰς τὸν ἁγνὸν φό-
βον τῆς ἀγάπης ἔρχεται· περὶ οὗ φησιν ὁ ὦ
Μέγας Ἀθανάσιος πρὸς τοὺς τελείους· ὅτι
μὴ φοβοῦ τὸν Θεὸν ὡς τύραννον, ἀλλὰ φοβοῦ
ἐκ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ἵνα μὴ διὰ τὸ ἁμαρ-
τάνειν μόνον φοβεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ
ἀγαπᾶσθαι καὶ μὴ ἀγαπᾶν, καὶ εὐεργετεῖ-
σθαι ἀναξίως· ὅπως διὰ τοῦ φόβου τῶν τοι-
ούτων ἀγαθῶν ἕλκῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὸ
ἀγαπᾶν, καὶ γένηται ἄξιος τῶν γινομένων,
καὶ γενησομένων εἰς αὐτὸν εὐεργεσιῶν,
διὰ τῆς πρὸς τὸν εὐεργέτην εὐγνωμοσύ-
νης αὐτοῦ, κἀκ τοῦ ἁγνοῦ φόβου τῆς ἀγά-
πης εἰς τὴν ὑπὲρ φύσιν ταπείνωσιν ἔρχεται·
διότι ὅσον ἂν πάσχῃ καλὸν ὁ τοιοῦτος, καὶ
ὅσα ὑπομένῃ δεινά, οὐδ' ὅλως δοκεῖ ὅτι ἐξ
ἰδίας ἰσχύος ἢ συνέσεως ἔχει τὸ ὑπομένειν
ἢ τὸ καλῶς ἔχειν ψυχικῶς ἢ σωματικῶς,
ἀλλ' ἐκ ταπεινοφροσύνης τὴν διάκρισιν ἔ-
λαβε, δι' ἧς καὶ γινώσκει ὅτι κτίσμα Θεοῦ
ἐστὶ καὶ ὅτι οὔτε ἀγαθὸν δύναται ποιεῖν ἀφ' ΰ
ἑαυτοῦ, οὔτε φυλάττειν τοῦτο γινόμενον ὑπὸ
τῆς χάριτος, καὶ οὔτε ἀναιρεῖν πειρασμόν,
οὐθ' ὑπομένειν ἐξ ἰδίας ἀνδρείας ἢ φρονή-
σεως· καὶ ἐκ τῆς διακρίσεως ἔρχεται εἰς
μερικὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἄρ-
χεται βλέπειν κατὰ νοῦν πάντα τὰ ὄντα,
καὶ τοὺς λόγους τούτων ἀγνοῶν, ποθεῖ τὸν

διδάσκαλον, καὶ μὴ εὑρίσκων τοῦτον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀθεώρητον, μήτε πάλιν δεχόμενός τινα ἐν σχήματι, ὡς μαθὼν τοῦτο ἐκ τῆς διακρίσεως, ἢ κἂν ἀμάρτυρον νόημα, μένει ἀπορῶν, κἀκ τούτου πάντα τὰ γινόμενα ὑπ᾽ αὐτοῦ καὶ διδασκόμενα εἰς οὐδὲν λογίζεται, θεωρῶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ τοσοῦτον πλῆθος τῶν πεπτωκέτων ἀνθρώπων, μετὰ πολλῶν ἱδρώτων καὶ γνώσεων, ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῶν καθεξῆς· καὶ πῶς ἀκούει καὶ οὐ συνίησί τι τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς λεγομένων, ἄρχεται δακρύειν ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης. ἤγουν τοῦ γινώσκειν, ὅτι ὄντως οὐ γινώσκει ὡς δεῖ· καὶ θαῦμα ὄντως, πῶς ὁ δοκῶν εἰδέναι οὐδέπω οὐδὲν οἶδεν· καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ, φησὶν ὁ Κύριος· διὰ τὸ δοκεῖν καὶ μὴ ἔχειν δηλαδή, καὶ οὗτος ὁ δοκῶν ἄφρων εἶναι καὶ ἀσύνετος, ἀσθενής τε καὶ ἄγνωστος καὶ διὰ τοῦτο θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται ἐκ τοῦ δοκεῖν λαμβάνειν καὶ ἅπερ οὐκ ἔχει διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης· ἡ γὰρ ταπείνωσις γεννᾶται μὲν ἐκ πολλῶν ἀρετῶν, γεννᾷ δὲ αὕτη τὰ τελεώτερα, ὡσαύτως καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ ἀγάπη, διότι ἀείποτε δέχονται αὔξησιν αἱ ἀρεταὶ αὗται, οἷον ταπεινοῦταί τις ὡς ἁμαρτωλὸς καὶ θρηνεῖ, κἀκ τούτου ἐγκρατεύεται, καὶ ὑπομένει κατὰ ἑκουσίως καὶ ἀκουσίως γινομένας θλίψεις, ἔκτε τῶν δαιμόνων διὰ τῆς ἀσκήσεως, καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων πρὸς δοκιμὴν τῆς πίστεως, ἵνα φανῇ κἂν εἰς τὸν Θεὸν ἔχῃ τὴν ἐλπίδα, κἂν εἰς ἄνθρωπον, ἢ εἰς τὴν ἰδίαν ἰσχύν, καὶ φρόνησιν, καὶ δόκιμος γενόμενος διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ τοῦ καταλιπεῖν πάντα εἰς τὸν Θεόν, λαμβάνει τὴν μεγάλην πίστιν, ἥν φησιν ὁ Κύριος· ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἄρα εὕρῃ τὴν πίστιν; καὶ διὰ τῆς πίστεως ταύτης τεύξεται νίκης κατὰ τῶν πολεμίων· καὶ ταύτης τυχών, λαμβάνει γνῶσιν τῆς ἰδίας ἀσθενείας καὶ ἀγνωσίας ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεώς τε, καὶ σοφίας τῆς γενομένης εἰς αὐτόν· καὶ ἄρχεται ἐν ταπεινώσει ψυχῆς εὐχαριστεῖν, καὶ τρέμει φοβούμενος, μήπως πάλιν ὡς τὸ πρὶν εἰς παρακοὴν Θεοῦ πεσεῖται, κἀκ τοῦ ἁγνοῦ φόβου τοῦ δίχα ἁμαρτίας γινομένου, καὶ τῆς εὐχαριστίας, ὑπομονῆς τε, καὶ ταπεινώσεως, ἧς ἠξιώθη ἐκ τῆς γνώσεως, ἄρχεται ἐλπίζειν κατὰ χάριν ἐλέους τεύξεσθαι· ἐκ δὲ τῆς πείρας τῶν γινομένων εἰς αὐτὸν εὐεργεσιῶν, προσδοκᾷ καὶ φοβεῖται μήπως ἀνάξιος εὑρεθῇ τῶν τηλικούτων δωρεῶν τοῦ Θεοῦ· κἀντεῦθεν αὔξησιν λαμβάνει τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς προσευχῆς ἀπὸ καρδίας· καὶ ὅσον αὔξονται αὗται σὺν τῇ εὐχαριστίᾳ, λαμβάνει γνῶσιν μείζονα· καὶ οὕτως ἐκ γνώσεως εἰς φόβον, καὶ ἐκ φόβου εἰς εὐχαριστίαν καὶ εἰς γνῶσιν τὴν ὑπὲρ τούτων ἔρχεται· κἀντεῦθεν ἀγαπᾷ τὸν εὐεργέτην φυσικῶς, καὶ μετὰ χαρᾶς ποθεῖ θεραπεῦσαι αὐτὸν ὡς χρεώστης ἐκ τῆς γνώσεως· καὶ εὐθὺς αὔξησιν λαμβάνει τῆς γνώσεως, καὶ θεωρεῖ μετὰ τῶν ἰδικῶν εὐεργεσιῶν, καὶ τὰς περιεκτικάς· περὶ ὧν εὐχαριστεῖν μὴ δυνάμενος, πενθεῖ καὶ πάλιν θαυμάζων τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, παρακαλεῖται· καὶ ποτὲ μὲν ἔχει ἐπίπονα δάκρυα, ποτὲ δὲ πάλιν ἐκ τῆς ἀγάπης γλυκύτερα τοῦ μέλιτος ἐκχέει διὰ τῆς πνευματικῆς χαρᾶς, ἥτις ἐξ ἀφράστου ταπεινώσεως γίνεται· ὅταν ποθῇ ἐν ἀληθείᾳ πᾶν θέλημα Θεοῦ, καὶ μισῇ πᾶσαν τιμὴν καὶ ἀνάπαυσιν, καὶ ἔχει ἑαυτὸν ὑπὸ κάτω πάντων ὥστε μηδ᾽ ὅλως λογίζεται ὅτι ἐστί τις καὶ χρεωστεῖ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις πᾶσιν ἴσον αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἡγεῖται τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς θλίψεις, εὐεργεσίαν μεγάλην, καὶ τὴν χαρὰν καὶ ἀνάπαυσιν, ζημίαν πολλήν· κἀκεῖνα ποθεῖ ἐξ ὅλης ψυχῆς ὅθεν ἔρχονται, καὶ ταῦτα φοβεῖται, κἂν ἐκ Θεοῦ γίνωνται πρὸς δοκιμήν· καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν τοῖς δάκρυσι τούτοις, ἄρχεται ὁ νοῦς λαμβάνειν τὴν καθαρότητα, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ κατάστασιν, δηλαδὴ εἰς τὴν φυσικὴν γνῶσιν, ἣν ἀπώλεσεν ἐκ τῆς φιλίας τῶν παθῶν· αὕτη μὲν ὑπό τινων φρόνησις λέγεται, διὰ τὸ βλέπειν τὸν νοῦν τὰ πράγματα, ὡς ἔχουσι φύσεως· καὶ πάλιν ὑπό τινων λέγεται διόρασις, διὰ τὸ γινώσκειν τὸν ταύτης τυχόντα μέρος τι τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων, ἤγουν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κείμενον καὶ εἰς ἕκαστον κτίσμα· γεννᾶται δὲ αὕτη ἐκ τῆς διακρίσεως, καὶ δύναται κατανοεῖν τοὺς λόγους τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν· καὶ τούτου χάριν λέγεται θεωρία τῶν ὄντων, ἤγουν τῶν κτισμάτων, ἀλλ᾽ αὕτη μὲν φυσική ἐστι, καὶ ἐκ τῆς καθαρότητος τοῦ νοὸς γίνεται· εἰ δέ τις ἐλθεῖν εἰς πρόορασιν καταξιωθῇ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, ὑπὲρ φύσιν ἐστὶ τοῦτο· διότι μόνος ὁ Θεὸς προγινώσκει τὰ πάντα ἐν πᾶσι, καὶ διατί ἐποίησεν ἕκαστον πρᾶγμα, ἢ λόγον τῆς θείας γραφῆς,

Digitized by Google

καὶ κατὰ χάριν δίδωσι τοῖς ἀξίοις τὸ γινώσκειν, ὥστε ἡ μὲν θεωρία τῶν αὐτῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν κτισμάτων, ἡ λεγομένη φρόνησις, διόρασίς ἐστι, καὶ φυσικὴ γνῶσις ὅτι προϋπῆρχε μὲν ἐν τῇ φύσει, ἀλλὰ τὰ πάθη ἐσκότισαν τὸν νοῦν, καὶ εἰ μὴ διὰ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ὁ Θεὸς αἴρῃ τὰ πάθη, οὐ δύναται βλέπειν· ἡ δὲ προόρασις οὐχ οὕτως, ἀλλὰ χάρις ἐστί, καὶ ὑπὲρ φυσιν· πλὴν κἀκείνη ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ οὐ γίνεται κἂν φυσική ἐστιν, ἐπεὶ καὶ οἱ ἕλληνες πολλὰ μὲν ἐπενόησαν, οὐχ εὗρον δὲ τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς κτίσμασιν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος, ἀλλ᾽ οὐδὲ αὐτὸν τὸν Θεὸν διότι οὐκ εἶχον τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ. Τότε δὲ πιστὸς λέγεταί τις, ὅταν πιστεύῃ ἐκ τῶν ὁρωμένων τοῖς ἀοράτοις· τὸ δὲ πιστεύειν τοῖς αὐτοῦ φαινομένοις, οὐ πιστεύει τῷ διδάσκοντι αὐτὸν ἢ κηρύττοντι· διὰ τοῦτο πρὸς δοκιμὴν τῆς πίστεως οἱ πειρασμοὶ μὲν φανεροί, αἱ δὲ ἀντιλήψεις ἄδηλοι· ἵνα ὁ πιστὸς διὰ τῆς ὑπομονῆς εὑρίσκῃ μετὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πειρασμοῦ τὴν γνῶσιν, κἀκ τούτου γινώσκῃ ὅτι ἠγνόει καὶ ὅτι εὐεργετεῖται καὶ καρποῦται τὴν ταπείνωσιν, καὶ τὴν ἀγάπην πρός τε τὸν Θεὸν ὡς εὐεργέτην, καὶ πρὸς τὸν πλησίον διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ φυσικῶς λογίζεται τοῦτο, καὶ χρέος, δι᾽ οὗ καὶ τὰς ἐντολὰς φυλάττειν ποθεῖ, καὶ τὰ μὲν πάθη μισεῖ ὡς ἐχθρά, τοῦ δὲ σώματος καταφρονεῖ, ὡς ἐμπόδιον ἡγούμενος τῆς ἀπαθείας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τῆς σοφίας τῆς κεκρυμμένης, καὶ εἰκότως κεκρυμμένη ἐστί· διότι τῆς μὲν τοῦ Κόσμου σοφίας ὁ νικῶν καὶ τρυφῶν καὶ ἔχων τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ Κόσμου τούτου, καὶ τὴν δόξαν, φαίνεται ταύτης φίλος. Τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ σοφίας, τὰ ἐναντία τούτων ἀγωνίζεται ὁ ταύτης φίλος· ἤγουν ὁ καταπονούμενος καὶ ἐγκρατευόμενος, καὶ ἔχων πᾶσαν θλίψιν καὶ ἀτιμίαν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι ὁ μὲν τοῖς φαινομένοις ἀγαθοῖς, καὶ τοῖς κάτω μαθήμασι, καὶ βασιλεῦσι προσεγγίσαι ποθεῖ, καὶ τούτου χάριν πάσχει πολλάκις, ὁ δὲ τοῖς Χριστοῦ παθήμασι συμπάσχει, ἵνα ὁ μὲν ἐνταῦθα ἔχῃ τὰς ἐλπίδας, εἰ ἄρα δυνηθῇ ἔχειν ταύτας, διότι πρόσκαιρά εἰσι καὶ δυσεπίτυχα, ὁ δέ, ἐνταῦθα μὲν κρύπτεται ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων, φησὶν ἡ θεία γραφή, φανεροῦται δὲ ἐν τῷ μέλλοντι, ὅταν φανερὰ τὰ κρυπτὰ γένωνται. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πρὸς παράκλησιν τοῖς πενθοῦσιν ἐνταῦθα ἡ γνῶσις τῶν κρυπτῶν, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, δίδοται, δηλαδὴ ἡ θεωρία τῶν θείων γραφῶν, καὶ τῶν κτισμάτων. Ἐκ γὰρ τῆς πίστεως γεννᾶται ὁ φόβος, ἐξ οὗ τὸ πένθος, δι᾽ οὗ ἡ ταπείνωσις, ἐξ ἧς ἡ διάκρισις, καὶ ἐκ ταύτης ἡ διόρασις καὶ κατὰ χάριν ἡ προόρασις. Ὁ δὲ γνωστικὸς οὐκ ὀφείλει ὅλως στῆσαι ἴδιον νόημα, ἀλλὰ βούλεται ἀεὶ ἔχειν μάρτυρα τὴν θείαν γραφήν, ἢ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος. Εἰ δὲ οὐκ ἔχει ταῦτα, οὐκ ἔστι γνῶσις ἀληθής, ἀλλὰ πονηρία καὶ πλάνη, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος περὶ τῶν ἀστέρων. Ὅτι ἡ μὲν θεία γραφή, ὀλίγα τινὰ ὀνομάζει, οἱ δὲ Ἕλληνες πλανώμενοι πολλὰ ὀνόματα λέγουσι· διότι ὁ μὲν σκοπὸς τῆς θείας γραφῆς τοῦτό ἐστι τὰ δυνάμενα σῶσαι τὴν ψυχήν, καὶ ἀποκαλύπτειν τισὶ τὰ μυστήρια τῶν θείων γραφῶν, καὶ τοὺς λόγους τῶν ὄντων, δηλαδὴ τὸν σκοπόν, δι᾽ ὃν ἐγένετο ἕκαστον πρᾶγμα, πρὸς τὸ φωτίζειν τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ γινώσκειν τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ σοφίαν, καὶ πρόνοιαν ἐκ τῆς ἐπιμελείας αὐτοῦ περὶ τῶν κτισμάτων. Ἵνα ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης φοβεῖται τὴν παράβασιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν καὶ ἀγνωσίαν καταγινώσκῃ, κἀντεῦθεν ταπεινοφρονεῖ καὶ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ οὐ καταφρονεῖ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ὡς οἱ ἄμοιροι τῆς κατ᾽ ἐνέργειαν γνώσεως αὐτοῦ· καὶ πάλιν κατέχει ἐξ αὐτοῦ τινὰ τῶν μυστηρίων, ἵνα ποθῇ, καὶ μὴ ἀψίκορος γένηται ὡς ὁ Ἀδάμ· καὶ ἔξωθεν εὑρὼν αὐτὸν ὁ ἐχθρός, ἕλκῃ αὐτὸν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μοχθηρίαν· καὶ οὕτω μὲν γίνεται πρὸς τοὺς ἐναρέτους, τοὺς δὲ ἀγνώμονας διὰ μὲν τῶν πειρασμῶν ἐκφοβεῖ πρὸς τὸ ἀπέχεσθαι τοῦ ἁμαρτάνειν, διὰ δὲ τῶν σωματικῶν εὐεργεσιῶν συγκροτεῖ, πρὸς τὸ μὴ ἀπογινώσκειν· καὶ ταῦτα μὲν διὰ τῆς ἀπείρου αὐτοῦ ἀγαθότητος ἀεὶ ποιεῖ ὁ Θεὸς ἵνα σώσῃ πάντας, καὶ ἐκ τοῦ διαβόλου παγίδων λυτρώσηται, εἴτε παρέχων, εἴτε κατέχων ἐξ ἡμῶν τὰς εὐεργεσίας, καὶ τὰς γνώσεις, καὶ πρὸς τὴν εὐγνωμοσύνην ἑκάστου δίδωσι τὰ χαρίσματα καὶ τὰ νοήματα· ὡσαύτως καὶ τὴν θείαν γραφὴν ἐποίησε κρύπτεσθαι, καὶ γινώσκεσθαί τισι πρὸς ὠφέλειαν, κατὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀναγινώ-

σκοντος· ὁ δὲ σκοπὸς τῶν ἔξω σοφιστῶν οὐκ ἦν οὕτως, ἀλλ' ἕκαστος εἶχε τὴν σπουδὴν πρὸς τὸ νικῆσαι τὸν ἕτερον καὶ φανῆναι σοφώτερος, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ εὗρον τὸν Κύριον ἐκεῖνοι, ἀλλ' οὐδ' οἱ κατ' αὐτοὺς ποιοῦντες, κἂν ἴσως πολλὰ κοπιῶσιν· ὅτι οὐ κόποις, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ἀλλὰ ταπεινώσει καὶ ἁπλότητι Θεὸς ἐμφανίζεται διὰ τῆς πίστεως, τῆς θεωρίας δηλαδὴ τῶν γραφῶν καὶ τῶν κτισμάτων· περὶ ἧς φησὶν ὁ Κύριος, πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρ' ἀλλήλων ζητοῦντες, καὶ τὰ ἑξῆς· αὕτη δέ ἐστιν ἡ μεγάλη πίστις, ἡ πᾶσαν μέριμναν ἐν τῷ Θεῷ τιθέναι δυναμένη, ἣν καλεῖ ὁ Ἀπόστολος θεμέλιον, ὁ δὲ τῆς Κλίμακος μητέρα τῆς ἡσυχίας, καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, πίστιν τῆς θεωρίας, καὶ θυγατέρα τῶν μυστηρίων· ὁ γὰρ ταύτην ἔχων ἀμέριμνός ἐστιν ἐν πᾶσιν, ὡς οἱ Ἅγιοι πάντες, οἵτινες καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἔχουσι κατάλληλα, ὡς οἱ πάλαι δίκαιοι· ὁ μὲν Πέτρος τῆς στερρότητος, ὁ δὲ Παῦλος τῆς ἀναπαύσεως· ὁ Ἰάκωβος πτερνιστής, ὡς ὁ πτερνίσας τὸν βελίαρ· καὶ ὁ μὲν Στέφανος ἐπώνυμός ἐστι τοῦ ἀμαράντου στεφάνου, ὁ δὲ Ἀθανάσιος τῆς ἀθανασίας καὶ ὁ Βασίλειος τῆς βασιλείας· καὶ ὁ μὲν Γρηγόριος τῆς ἐγρηγόρσεως τῆς σοφίας, ἤγουν τῆς Θεολογίας, ὁ δὲ Χρυσόστομος τοῦ πολυτίμου χρήματος καὶ τῆς πολυποθήτου χάριτος, καὶ ὁ Ἰσαάκ, τῆς ἀφέσεως· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ὥσπερ ἐν τῇ παλαιᾷ, οὕτω καὶ ἐν τῇ νέᾳ κατάλληλα τὰ ὀνόματά εἰσι· καὶ γὰρ ὁ Ἀδὰμ τῶν τετραπεράτων ἐπώνυμός ἐστι· τὸ μὲν α, Ἀνατολή· τὸ δὲ δ, Δύσις· τὸ δὲ α, ἄρκτος καὶ τὸ μ, μεσημβρία· καὶ πάλιν ἄνθρωπος κατὰ τὴν τότε λέξιν, ἤγουν Συρικήν, πῦρ ὀνομάζεται, διὰ τὸ ὅμοιον τῆς φύσεως· ἐξ ἑνὸς γὰρ ἀνθρώπου ἅπας ὁ κόσμος ἐγένετο, ὡς καὶ ἐκ μιᾶς λαμπάδος, ὅσας βούλεταί τις ἄλλας ἅπτει, κἀκείνη ἡ πρώτη ἀνελλιπής ἐστι· μετὰ δὲ τὴν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν, ἡ μὲν ἐκ τῆς λήθης, ἣν ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ἐτυμολογεῖ· ἡ δὲ ἐκ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἐπιτηδευμάτων· ἡ δὲ Ἑλλὰς πάλιν ἐκ τοῦ ἄνω ἀθρεῖν ἐτυμολογεῖ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ κυρίως αὐτοῦ φύσις, ὁ λόγος ἐστί, διὸ καὶ λογικὸς λέγεται, ὡς ἴδιον ἔχων τοῦτο μόνος· ἐν γὰρ τοῖς ἑτέροις αὐτοῦ ὀνόμασιν, ἔχει καὶ ἄλλα κτίσματα συνωνυμοῦντα αὐτῷ· διὰ τοῦτο ὀφείλομεν καταλιπεῖν πάντα, καὶ τὸν λόγον ὡς λογικοὶ προτιμῆσαι, καὶ λόγους λόγῳ προσφέρειν τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ, ἵνα ἐξ αὐτοῦ ἀντὶ λόγων, λόγους Πνεύματος Ἁγίου λαβεῖν καταξιωθῶμεν ἐν τῷ νῦν, κατὰ τὸ λεγόμενον· διδοὺς εὐχὴν τῷ εὐχομένῳ, ἤγουν τῷ εὐχομένῳ καλῶς σωματικὴν εὐχήν, δίδωσιν ὁ Θεὸς τὴν κατὰ νοῦν προσευχήν· καὶ τῷ ταύτην ἐπιμελῶς ἔχοντι, τὴν ἀνείδεον, καὶ ἀσχημάτιστον ἐκ τοῦ ἁγνοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν τῷ ταύτην καλῶς ποιοῦντι τὴν θεωρίαν τῶν κτισμάτων· καὶ ἐκ ταύτης τὴν ἁρπαγὴν τοῦ νοὸς χαρίσεται πρὸς Θεολογίαν καὶ εὐεργεσίαν τοῦ μέλλοντος τῷ ἐκ πάντων σχολάζοντι, καὶ ἐν αὐτῷ μελετῶντι ἔργῳ καὶ λόγῳ, καὶ μὴ ἀκοῇ μόνῃ.

Ἡ γνῶσις τοίνυν, εἰ μὲν ἀκουσίως καὶ πρὸς ταπείνωσιν ἄγει τὸν ἔχοντα ταύτην ἐξ αἰσχύνης καὶ ὅτι παρέχει αὐτὴν παρ' ἀξίαν καὶ ὡς βλάβην ἀποστρέφεται, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος λόγον, διὰ χειρὸς ταπεινώσεως, κἂν θεόσδοτος ἴσως ἐστίν, εὖ ἂν ἔχῃ· εἰδὲ ὡς ὁ ποτὲ ὑπὸ τῶν αἰθιόπων διὰ τριοδόντων ἀνασπασθείς, ὢ τῆς συμφορᾶς, πῶς εἶχεν οὗτος ὄνομα μέγα, καὶ τοσοῦτον ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πάντας θρηνῆσαι αὐτοῦ τὸν θάνατον, καὶ ὡς ζημίαν μεγάλην ἡγήσασθαι τὴν αὐτοῦ στέρησιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερηφάνειαν ἣν εἶχε κεκρυμμένην, ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ ὕψους ὁ ταῦτα θεωρῶν μὴ ἀναπαύσεται αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀνέπαυσέ με μίαν ὥραν· βαβαί, ὁ ὀνομαζόμενος ὑπὸ πάντων Ἅγιος, καὶ ὅτι δι' εὐχῶν αὐτοῦ ἤλπιζον σωθῆναι πολλοὶ ἐκ παντοίων πειρασμῶν, οὕτως εἶχε τὸ τέλος διὰ τὴν ἔπαρσιν· καὶ ὅτι μὲν διὰ ταύτην ἦν ἡ αἰτία, παντί που δῆλον. Εἰ γὰρ ἦν ἄλλη ἁμαρτία, οὐκ ἂν ἠδύνατο πάντας λαθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ πᾶσαν ὥραν ταύτην ποιεῖν· εἰ δὲ αἵρεσις ἦν, κατὰ πᾶσαν ὥραν μὲν ὁ αἱρετικὸς παροργίζει τὸν Θεὸν τῇ ἑαυτοῦ βλασφημίᾳ κατὰ γνώμην, πλὴν οὐδ' αὕτη ἀφανὴς εἰς τὸ παντελὲς γίνεται, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ φανεροῦται, πρὸς διόρθωσιν τοῦ ἔχοντος αὐτήν, ἐὰν βουληθῇ μεταστρέψαι, εἰ δὲ μήγε, πρὸς ἄλλων ἀνθρώπων ἀσφάλειαν. Διὰ τοῦτο αὕτη μόνη ἡ ὑψηλοφροσύνη τῇ αὐταρεσκείᾳ δύναται λαθεῖν πάντας, σχεδὸν καὶ αὐτὸν τὸν ἔχοντα ταύτην, κἂν οὐ παραχωρεῖται πεσεῖν εἰς πειρασμούς, ἐξ ὧν ἔρχεται ἡ ψυχὴ εἰς ἔλεγχον, καὶ γινώσκει τὴν ἰδίαν ἀσθέ-

Digitized by Google

νειαν, καὶ ἀγνωσίαν.' Διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ καὶ μίαν ὥραν εἶχε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀνάπαυσιν ἐν τῇ ἀθλίᾳ ψυχῇ ἐκείνῃ, ὅτε ἀεὶ τὸν αὐτὸν λογισμὸν εἶχε, καὶ ἠγάλλετο ἐπὶ αὐτῷ, ὥς τινι κατορθώματι, διὸ καὶ ἐσκοτίσθη, ὡς οἱ δαίμονες, διὰ τὸ μὴ φαίνεσθαι ὅλως πταίων, ἴσως ἔτρεφε τὸ ἓν πάθος ἀντὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ἤρκει τοῦτο τοῖς δαίμοσιν, ὡς ἀναπληροῦν δυνάμενον τὸν τόπον τῶν ἄλλων κακῶν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος· οὐκ ἐγὼ δὲ ταύτην τὴν διάκρισιν, καὶ θεωρίαν εὗρον τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀλλ' ἐκ τοῦ Ἁγίου Γέροντος ἀκούσας ἔγραψα, ὡς ἔφη καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Παύλου τοῦ Ἁπλοῦ· ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ ἤκουσεν ὁ δαίμων εὐθὺς τοῦ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὸ εἰπεῖν αὐτῷ ὁ Μέγας Ἀντώνιος, Ἀββᾶ Παῦλε, ἔκβαλλε τὸν δαίμονα τῆς κόρης ταύτης, καὶ οὐκ ἔβαλλεν εὐθὺς μετάνοιαν ὑπακούσας, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ἀντέλεγεν εἰπών, σὺ δὲ τί; καὶ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι ὅτι ἐγὼ οὐκ ἀδειάζω, τότε ὑπήκουσε καὶ τούτου χάριν ἔφη ὁ Μακάριος Γέρων, ὅτι οὐκ ἐξῆλθεν εὐθὺς ὁ δαίμων, ἀλλὰ μετὰ τὸ κοπιᾶσαι πολλά· καὶ εἰκότως· οὐ μόνον γὰρ ὡς θεοφορούμενος πιστεύεται ὁ Γέρων, ἀλλὰ ἡ τοῦ νιπτῆρος μαρτυρεῖ, καὶ ἡ τοῦ Μωϋσέως ἀντιλογία, καὶ ἡ τοῦ Προφήτου τοῦ ζητοῦντος ποτὲ πληγῆναι ἀπό τινος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχει ἡ Ἱστορία αὕτη θεωρίαν, καὶ οὐκ ἐρρέθη, ῥηθήσεται ἐνταῦθα.

Βασιλεύς τις, ἀναφέρεται εἰς τὰ Παραλειπόμενα, τυραννικῶς διοικῆσαι τὴν Βασιλείαν, ὥστε ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς μὴ φέρων τὴν τυραννίδα, ἐκέλευσε τὸν Προφήτην ἀπελθεῖν καὶ ἐλέγξαι τὸν Βασιλέα ἐκεῖνον· ὁ δὲ τὴν ἀπήνειαν αὐτοῦ γινώσκων, οὐκ ἤθελεν ἁπλῶς ἀπελθεῖν, μήπως θεασάμενος αὐτὸν μακρόθεν, καὶ γνούς, δι' ἣν αἰτίαν παρεγένετο, ἀποδιώξῃ αὐτόν, καὶ οὐ μὴ δυνηθῇ ὁ Προφήτης ἐλέγξαι αὐτόν· ἢ πάλιν ἀρξάμενος τοῦ λέγειν, ἐκ τοῦ Θεοῦ μου ἀπεστάλην τῆς ἀπηνείας σου ἕνεκα, οὐ μὴ προσχῇ τοῖς λεγομένοις· ἀλλ' ἐπραγματεύσατο τοῦτο, ἵνα ὑπό τινος πληγῇ, καὶ ᾑμαγμένος ἀπέλθῃ ὡς ἐγκαλῶν, ὅπως ἐκ τούτου πλανήσῃ τὸν Βασιλέα τεχνικῶς, καὶ ἀκοῦσαι τῶν λεγομένων ποιήσῃ· καὶ διοδεύσας εὗρέ τινα παρὰ τὴν ὁδὸν ἔχοντα ἀξίνην, εἰπὼν πρὸς αὐτόν· τάδε λέγει Κύριος· ἆρόν σου τὴν ἀξίνην, καὶ πλῆξόν μου τὴν χάραν· ὁ δὲ θεοσεβὴς ὢν ἔφη, οὐδαμῶς Κύριέ μου, τοῦ Θεοῦ εἰμὶ ἐγώ, οὐ μὴ βάλλω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ Χριστὸν Κυρίου· καὶ εἶπεν ὁ προφήτης· τάδε λέγει Κύριος· ἀνθ' ὧν οὐχ ὑπήκουσας τῆς φωνῆς Κυρίου, ἐλθέτω λέων ἐκ τῆς ἐρήμου, καὶ φαγέτω σε· τοῦτο τοίνυν οὐκ ἦν ὀργή, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν ἐγένετο· καὶ ὅτι ἄξιος ἦν ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ ἁπλῶς, ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἵνα κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου βρωθῇ ὑπὸ τοῦ θηρίου, καὶ στέφανον διὰ τοῦ πικροῦ θανάτου ἀπολάβῃ· ὡς φησι τὸ Γεροντικὸν περὶ τῶν τεσσάρων ἱερέων τῶν ποιησάντων τὴν συμφωνίαν, καὶ πῶς ηὔχοντο οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ, ἵνα βοηθῇ ὁ διακονητὴς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ λέοντος, διὰ τὴν πορνείαν, ἣν ἐποίησεν, καὶ οὐχ ὑπήκουσεν αὐτῶν ὁ Κύριος, ἀλλ' ἔκρινεν ἀκοῦσαι τοῦ ἡσυχαστοῦ δεομένου ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' αὐτοῦ ὁ λέων· εἶτα εὑρὼν ὁ Προφήτης ἄλλον ὑπήκοον εἶπεν αὐτῷ· τάδε λέγει Κύριος· ἆρόν σου τὴν ἀξίνην, καὶ πλῆξόν μου τὴν χάραν· ὁ δὲ τάδε λέγει Κύριος, ἀκούσας, ἀδιακρίτως ἔπληξε τὴν χάραν τοῦ Προφήτου τῇ ἑαυτοῦ ἀξίνῃ, καὶ ὁ Προφήτης, καθάπερ ὁ Μωϋσῆς ποτε, ἔφη πρὸς αὐτόν, εὐλογία Κυρίου ἐπὶ σέ, ὅτι ἤκουσας φωνῆς Κυρίου· ὥστε ὁ μὲν ἐξ ἀγαθότητος πολλῆς, ᾐδέσθη τὸν Προφήτην, καὶ οὐχ ὑπήκουσεν, ὡς ὁ Πέτρος ἐν τῷ νιπτῆρι ὁ δὲ ἀδιακρίτως ὑπακοὴν ἐτελείωσεν, ὡς ὁ λαὸς τοῦ Μωϋσέως ὑπακοὴν ἐτελείωσεν ἐν τῷ κατασφάξαι ἀλλήλους, καὶ ἐν μὲν τῷ φανερῷ ὁ ἀκούων τοῦ θείου βουλήματος κρεῖττον ποιεῖ· ἔχει γὰρ σοφώτερον καὶ δικαιότερον τῆς φυσικῆς γνώσεως τὸ ὑπὲρ φύσιν ἐπίταγμα τοῦ δεσπότου τῆς φύσεως ὁ δὲ παρακούων ἔλαττον ποιεῖ, ὡς ἔχων τὰ αὐτοῦ φαινόμενα καλά, δικαιότερα τῶν τοῦ Θεοῦ, ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὑπακοῆς, ἢ τῆς παρακοῆς· ὅς τις γὰρ ἔχει σκοπὸν ἀρέσαι Θεῷ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ κρεῖττον ποιῶν· καὶ εἰς μὲν τὸ φανερὸν φαίνεται ὁ Θεὸς ὀργιζόμενος τῷ παρακούσαντι, καὶ εὐλογῶν τὸν ἀκούσαντα· ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς εἴρηται κατὰ θεωρίαν φυσικὴν ἐπίσης ἦσαν ἀμφότεροι, καὶ ἀγαθοὶ ἐτύγχανον, διότι κατὰ Θεὸν ἦν ὁ σκοπὸς καὶ τῶν δύω· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ὁ δὲ Προφήτης ἀπελθὼν εἰς τὸν βασιλέα, καὶ στὰς ἐνώπιον αὐτοῦ

εἶπεν· ἐκδίκησόν με ὦ Βασιλεῦ· ἐρχομένῳ γάρ μοι ὑπήντησέ τις καθ' ὁδόν, καὶ ἔπληξέ μου τὴν κεφαλήν· καὶ ὁ Βασιλεὺς ὁρῶν τὰ αἵματα καὶ τὴν πληγήν, ἐθυμώθη κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ, πλὴν οὐ κατὰ τοῦ ἐγκαλοῦντος, ἀλλὰ μᾶλλον νομίζων ὅτι ἄλλον τινὰ κρῖναι ἔχει, καὶ οὐχ ἑαυτόν, ἀπεφήνατο κατὰ τοῦ ποιήσαντος τοῦτο βαρέως· ὁ δὲ Προφήτης τυχὼν οὗπερ ἤλπιζε λέγει· καλῶς εἶπας ὦ Βασιλεῦ, διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος, διαρρήσσων διαρρήξω τὴν Βασιλείαν ἐκ τῆς χειρός σου καὶ ἐκ τοῦ σπέρματός σου, ὅτι σὺ εἶ ὁ ποιήσας ταῦτα· κἀκ τούτου πεπλήρωκεν ὁ Προφήτης τὸν χρησμὸν ὡς ἠβούλετο, καὶ ἐντέχνως ἐποίησε τὸν βασιλέα προσέχειν τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθε δοξάζων τὸν Θεόν· τοιαῦται οὖν ψυχαὶ ἦσαν αἱ τῶν προφητῶν φιλοῦσαι τὸν Θεόν, καὶ ὑπὲρ τοῦ βουλήματος αὐτοῦ πάσχειν σπουδάζουσαι ἐκ τῆς θεογνωσίας· καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ γινώσκων ἀκριβῶς ὁδόν τινα ἢ ἐπιστήμην μετὰ προθυμίας ἁπάσης καὶ εὐκολίας μετέρχεται ταύτην, καὶ ἄλλοις δείκνυσιν ἀσφαλῶς τὴν ὁδοιπορίαν ἢ τὰ μυστήρια τῆς τέχνης καὶ νοήματα· κἂν αὐτὸς ἴσως νέος τῇ ἡλικίᾳ καὶ ἰδιώτης τυγχάνῃ πολλάκις, κἀκεῖνοι πολυχρόνιοί εἰσι, καὶ σοφοὶ εἰς ἄλλα μαθήματα· οἱ γὰρ Προφῆται, Ἀπόστολοι καὶ Μάρτυρες οὐκ ἔμαθον τὴν θεογνωσίαν καὶ τὴν σοφίαν ἐξ ἀκοῆς ὡς ἡμεῖς, ἀλλ' αἵματα ἔδωκαν, καὶ ἔλαβον πνεῦμα· κατὰ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν Γερόντων· δὸς αἷμα, καὶ λάβε πνεῦμα· διὰ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες ἀντὶ Μαρτυρίου αἰσθητοῦ, κατὰ συνείδησιν ἐμαρτύρησαν, ἔχοντες ἀντὶ θανάτου σωματικοῦ τὸν κατὰ προαίρεσιν, ἵνα νικήσῃ ὁ νοῦς τὰ σαρκικὰ θελήματα καὶ βασιλεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις νῦν τε, καὶ ἀεί. Ἀμήν· εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τέλος τῶν τοῦ Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ πονημάτων.

Τῷ δὲ Θεῷ ἡ χάρις.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΜΑΚΑΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ

Ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, ὁ τὴν τοῦ Μεγάλου ἔχων ἐπίκλησιν, ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἐν ἔτει τριακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἀπὸ Χριστοῦ· ὅς, ὑπερβολικοῖς πόνοις ἀσκήσεως, τοῦ μονήρους βίου τύπος καὶ παράδειγμα χρηματίσας, καὶ εἰς ἄκρον ἐκπαιδευθεὶς τὰς θείας γραφάς, λόγους πολυειδεῖς συνεγράψατο, ψυχικῆς ὠφελείας, καὶ θεοσοφίας πεπληρωμένους τοῦ Πνεύματος· πεντήκοντα δ' οὗτοι πάντες εἰσίν· οὓς Συμεὼν ὁ Μεταφραστής, ὁ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, κατὰ τὸ ὀκτακοσιοστὸν ἑξηκοστὸν ἔτος ἀκμάσας, τῆς ἐν αὐτοῖς κοινωφελοῦς διδασκαλίας, καὶ πνευματικῆς σοφίας ἀποθαυμάσας, μετέφρασεν, εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν κεφά-

Digitized by Google

λαια διελὼν διὰ τὸ εὐσύνοπτον· καὶ τῷ θελκτηρίῳ καὶ ἐπαγωγῷ τῆς καλῆς ἐκείνης γλώττης, καὶ τῇ εὐφραδείᾳ τῶν Ἀττικῶν χαρίτων καταγλαΐσας, γλυκυτέρους μέλιτος παρεσκεύασε ταῖς τῶν ἐντυγχανόντων ἀκοαῖς· ἵν' ὥσπερ τῷ ὕψει τῶν νοημάτων, καὶ τῷ ἠθικῷ τῆς διδασκαλίας πολλῶν εἰσὶ διαφέροντες, οὕτω καὶ τῷ κάλλει τῆς φράσεως, καὶ τῇ τῶν σχημάτων γοργότητι, οὐδενὸς ἑτέρου καθυστερίζωσι, κἀκ τούτων ἄρα καὶ τὰς καρδίας τῶν ἐγκυπτόντων τῇ γλυκυτάτῃ τῆς συνθήκης ἠχολογίᾳ κατακηλοῦντες, μετ' εὐχαριστίας ἁπάσης ἀναγινώσκωνται.

ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ

ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

ΕΙΣ ΡΝ΄. ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΛΟΓΟΥΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΜΑΚΑΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

ΛΟΓΟΣ Α΄.

α΄. ΧΑριτι μὲν, καὶ δωρεᾷ τοῦ Πνεύματος θείᾳ, ἕκαστος ἡμῶν τὴν σωτηρίαν πορίζεται· πίστει δὲ καὶ ἀγάπῃ, ἀγῶνί τε προαιρέσεως αὐτεξουσίου, τοῦ τελείου μέτρου τῆς ἀρετῆς ἐφικέσθαι δύναται. Ἵν' ὥσπερ χάριτι, οὕτω καὶ δικαιοσύνῃ τῆς αἰωνίου κληρονομήσῃ ζωῆς· μήτε διὰ μόνης τῆς θείας δυνάμεώς τε καὶ χάριτος, μὴ καὶ τοὺς ἰδίους συνεισενεγκὼν ἱδρῶτας, τῆς τελείας προκοπῆς ἀξιούμενος· μήτε πάλιν ἐκ μόνης τῆς οἰκείας σπουδῆς καὶ δυνάμεως, μὴ καὶ θείας ἄνωθεν συνεφαπτομένης χειρὸς, τοῦ τελείου τῆς ἐλευθερίας μέτρου, καὶ τῆς καθαρότητος ἐφικνούμενος. Ἐὰν γὰρ μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, φησὶν, καὶ φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων, ὁ κοπιῶν τε καὶ οἰκοδομῶν, εἰς μάτην ὁμοίως.

Ἐρώτησις. Τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πρὸς β΄.
ὃ δήπου προτρέπεται καὶ παρακαλεῖ ὁ Ἀπόστολος ἕκαστον ἡμῶν φθάσαι; Ἀπόκρισις. Ἡ τελεία τῆς ἁμαρτίας κάθαρσις, καὶ τῶν τῆς ἀτιμίας παθῶν ἡ ἐλευθερία, καὶ ἡ τῆς ἄκρας ἀρετῆς ἀνάληψις. Ὅπερ ἐστὶν, ὁ καθαρισμός τε καὶ ἁγιασμὸς τῆς καρδίας, ὁ διὰ τῆς μετουσίας τοῦ τελείου καὶ θεϊκοῦ Πνεύματος ἐν πληροφορίᾳ γινόμενος. Μακάριοι γὰρ, φησιν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται· καί γίνεσθε καὶ ὑμεῖς τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι καὶ γεννηθήτω, φησὶν ὁ Δαβὶδ, ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιώμασί σου ὅπως ἂν μὴ αἰσχυνθῶ· καὶ αὖθις· τότε οὐ μὴ αἰσχυνθῶ ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου· καὶ

Digitized by Google

πρὸς τὸν ἐρωτῶντα δὲ πάλιν, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου; ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ; ἀθῶος χερσὶν ἀποκρίνεται, καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, τῆς διὰ πράξεως καὶ διανοίας ἐπιτελουμένης ἁμαρτίας τὴν τελείαν ἐντεῦθεν δηλῶν ἀναίρεσιν.

γ'. Τὰ ἀφανῆ πάθη, φησὶ καὶ κρύφια, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπιστάμενον δυσαπάλλακτα ὄντα, καὶ οἱονεὶ τῇ ψυχῇ κατερριζωμένα, διὰ τοῦ Δαβὶδ δείκνυσι, πῶς ἄρα τούτων ποιητέον τὴν κάθαρσιν· ἐκ τῶν κρυφίων μου γὰρ καθάρισόν με, φησίν, ὡς διὰ πολλῆς τῆς δεήσεώς τε καὶ πίστεως, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν τελείας ῥοπῆς, τῇ συνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος, κατεργασθῆναι δυναμένων ἡμῶν· πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμῶν πρὸς ταῦτα ἀντιτεινόντων, καὶ φυλακῇ πάσῃ τηρούντων τὴν ἑαυτῶν καρδίαν.

δ'. Καὶ ὁ Μακάριός φησι Μωϋσῆς, διὰ τύπων ὑποδεικνύς, τὸ μὴ δεῖν γνώμαις δυσίν, κακοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ, τὴν ψυχήν, ἀλλὰ τῷ ἀγαθῷ μόνῳ ἀκολουθεῖν, καὶ τὸ μὴ χρῆναι δύω καρποὺς γεωργεῖν, χρηστοῦ καὶ χείρονος, ἀλλὰ χρηστὰ μόνα, οὕτω φησίν· οὐ ζεύξεις ἐν τῷ ἅλῳ σου ἀλλογενῆ ζῶα ἐπὶ τὸ αὐτό, οἱονεὶ βοῦν καὶ ὄνον· ἀλλὰ τὰ ὁμογενῆ ζεύξας ἀλωήσεις τὸν ἀμητόν σου· τουτέστι ἵνα μὴ ἐν τῷ ἅλῳ τῆς καρδίας ἡμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀρετὴ καὶ κακία τὴν ἐργασίαν ἔχῃ, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ μόνη· οὐ συνυφανεῖς ἐρέῳ ἱματίῳ λινοῦν· οὐδὲ πάλιν λινῷ ἔριον· οὐ γεωργήσεις ἐν τῇ χώρᾳ τῆς γῆς σου δύω καρποὺς ἐπὶ τὸ αὐτό· οὐκ ἐπιβαλεῖς ἑτερογενὲς ζῶον εἰς γονὴν ἑτέρῳ· ἀλλὰ τὰ ὁμογενῆ τοῖς ὁμογενέσι συζεύξεις· διὰ τούτων δὲ πάντων αἰνίττεται μυστικῶς, τὸ μὴ δεῖν κακίαν καὶ ἀρετήν, ὥσπερ εἴρηται, ἐν ἡμῖν γεωργεῖσθαι· ἀλλὰ μονοτρόπως τὰς τῆς ἀρετῆς γονὰς ἀποτίκτεσθαι· καὶ τὸ μὴ δυσὶ πνεύμασι, τῷ πνεύματι τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ Κόσμου τὴν ψυχὴν κοινωνεῖν· ἀλλὰ μόνῳ τῷ τοῦ Θεοῦ πνεύματι καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος μόνου καρπογονεῖν· διὰ τοῦτο γάρ, φησι, πρὸς πάσας τὰς ἐντολάς σου κατωρθούμην· πᾶσαν ὁδὸν ἄδικον ἐμίσησα.

ε'. Οὐχ ἀπὸ τῶν φανερῶν ἁμαρτημάτων μόνον, οἷον πορνείας, φόνου, κλοπῆς, γαστριμαργίας, καταλαλιᾶς, ψεύδους, φιλαργυρίας τε καὶ πλεονεξίας, καὶ τῶν τοιούτων, ἁγνεύειν δεῖ τὴν παρθένον ψυχήν, καὶ τῷ Θεῷ συναφθῆναι προῃρημένην· ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον ἀπὸ τῶν κρυφίων, ὡς προειρήκαμεν· τουτέστιν ἐπιθυμίας, κενοδοξίας, ἀνθρωπαρεσκείας, ὑποκρίσεως, φιλαρχίας, δόλου, κακοηθείας, μίσους, ἀπιστίας, φθόνου, φιλαυτίας, τύφου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ὁμοίως· οἶδε γάρ, φησιν ἡ γραφή, τὰ κρύφια ταῦτα τῆς ψυχῆς ἁμαρτήματα ἐν ἴσῳ τοῖς ἐκτὸς τίθεσθαι. Κύριος γάρ φησι, διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων, καὶ ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος· τὸν δόλον ἐπ' ἴσης τῷ φόνῳ δεικνύων ὑπὸ Θεοῦ βδελυσσόμενον· καὶ τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐτῶν, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πάλιν· καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῇ· καὶ οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι· τουτέστιν· ὁπόταν ὑμῖν ἐστὶ θέλησις παρὰ ἀνθρώπων καλῶς ἀκούειν, καὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἐπαίνων αὐτῶν ἐξήρτησθε· ἐπεί, πῶς δυνατὸν ἀγαθοεργοῦντας ἐσάπαν λαθεῖν; ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος· Λαμψάτω, λέγει, τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· πλήν, ἀλλ' εἰς δόξαν σπεύδετε τοῦ Θεοῦ, φησί, τὸ ἀγαθὸν πράττειν, καὶ μὴ διὰ δόξαν ἰδίαν, μηδ' ὡς τῶν ἀνθρωπίνων ἐπαίνων ἐρωτικῶς ἔχοντες, καὶ γὰρ καὶ ἀπίστους εἶναι τούτους ἀπέδειξεν εἰπών· πῶς δύνασθε πίστιν ἔχειν, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες; καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες; ὅρα καὶ τὸν Ἀπόστολον, πῶς ἀπαιτεῖ τὴν ἀκρίβειαν καὶ αὐτοῦ μέχρι τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν; πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ἐντέλλεται ποιεῖν· εἴτε γάρ, φησιν, ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτέ τι ἄλλο ποιεῖτε, εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε· ὁ δέγε θεῖος Ἰωάννης τὸ μῖσος τῷ φόνῳ συντάττων, ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ φησιν, ἀνθρωποκτόνος ἐστίν.

ς'. Ἡ ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει· τὸ οὐδέποτε ἐκπίπτει, τοῦτο δηλοῦντός ἐστιν· ὅτι περ οἱ τῶν εἰρημένων χαρισμάτων τοῦ πνεύματος ἐπιτυχόντες, μήπω δὲ διὰ τῆς πληρεστάτης καὶ ἐναργοῦς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, τῆς ἄκρας τῶν παθῶν ἐλευθερίας ἀξιωθέντες, οὐδέπω τοῦ ἀσφαλοῦς ἥψαντο· ἀλλ' ἐν κινδύνῳ, ἔτι καὶ ἀγῶνι, καὶ φόβῳ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἕστηκε, διὰ τὰ πνευματικὰ δήπου τῆς πονηρίας, τοῦτο γὰρ τὸ μέτρον μηκέτι ὑπὸ πτῶσιν ὄν, μηδὲ πάθος, ὑπέδει-

Digitized by Google

ξε τοιοῦτον ὑπάρχον, ὡς γλώσσας Ἀγγέλων καὶ προφητείαν πᾶσάν τε τὴν γνῶσιν καὶ τὰ τῶν ἰαμάτων χαρίσματα μηδὲν εἶναι πρὸς ἐκεῖνο παραβαλλόμενα.

ζ'. Διὰ τοῦτο τῆς τελειότητος ὑπέφηνε τὸν σκοπόν· ἵν' ἕκαστος πτωχὸν ἑαυτὸν ὑπὸ τηλικούτου πλούτου διαγινώσκων, θερμῷ τῷ πνεύματι, καὶ συντόνῳ, πρὸς τὸ ἔσχατον κατεπείγηται. καὶ τὸν πνευματικὸν οὕτω τρέχῃ δρόμον, ἄχρις ἂν καταλάβοι, καθὼς εἴρηται· οὕτω τρέχετε, ἵνα καταλαβῆτε.

η'. Τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτόν, τοῦτο νόμιζε εἶναι· τὸ ἔκδοτον εἰς ἅπαν τῇ ἀδελφότητι παρασχεῖν καὶ θελήματι ἰδίῳ παντάπασι μὴ στοιχεῖν, μήτε τινὸς Κύριον εἶναι, ὅτι μὴ τοῦ ἐνδύματος μόνου· ἵνα πάντοθεν ἄνετος ὤν, τῶν ἐπιταττομένων αὐτῷ μόνων μετὰ χαρᾶς ἔχηται· τοὺς ἀδελφοὺς ἅπαντας καὶ μάλιστα τοὺς ἐξηγουμένους, καὶ τὰ βάρη τῆς Μονῆς ἀναδεδεγμένους κυρίους καὶ δεσπότας διὰ Χριστὸν ἡγούμενος, Χριστῷ πειθόμενος τῷ εἰπόντι· ὁ θέλων ἐν ὑμῖν πρῶτος εἶναι καὶ μέγας, ἔστω πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος, καὶ πάντων δοῦλος, μὴ δόξαν, μὴ τιμήν, μὴ ἔπαινον τόγε ἐκείνου, ἐπὶ τῇ διακονίᾳ, ἢ πολιτείᾳ, παρὰ τῶν ἀδελφῶν πορίζομενος· διακονοῦντες γάρ, φησι, μετὰ πάσης εὐνοίας, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ ὡς ἀνθρωπάρεσκοι· ἀλλ' ὀφειλέτην ἑαυτὸν διὰ παντὸς ἡγούμενος τῆς ἐν ἀγάπῃ τε καὶ ἁπλότητι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς διακονίας.

θ'. Τοὺς ἐξηγουμένους τῆς ἀδελφότητος, ὡς μεγάλῳ ἔργῳ ἐπιβαλλομένους, πρὸς τὰς τῆς κακίας ἀντιτέχνους μεθοδείας διὰ ταπεινοφροσύνης ἀγωνίζεσθαι δεῖ, ἵνα μὴ πάθει ὑπερηφανίας ὡς τῶν ὑποτεταγμένων ἀδελφῶν κατεξουσιάζοντες, ἀντὶ μεγίστου κέρδους, ζημίαν ἑαυτοῖς προξενήσωσιν· ἀλλ' ὡς εὔσπλαγνοι πατέρες, καὶ δουλεύειν μᾶλλον διὰ τὸν Θεὸν ἐκδόντες τῇ ἀδελφότητι ἑαυτούς, σωματικῶς τε καὶ πνευματικῶς, ὑπὲρ αὐτῶν φροντίζωσι, καὶ ὡς τέκνων Θεοῦ, διὰ παντὸς ἐπιμέλωνται· πρὸς μὲν τὸ ἐμφανὲς τὴν τάξιν τοῦ προεστῶτος οὐκ ἀποβαλλόμενοι, οἷον τὸ ἐπιτάξαι, ἢ συμβουλεῦσαι τοῖς δοκιμωτέροις, ἢ ἐπιτιμῆσαι τινί, ἢ ἐλέγξαι ὅπου χρή, καὶ ἐν ᾧ δεῖ παρακαλέσαι· ἵνα μὴ προφάσει ταπεινώσεως ἢ πραότητος, ἐν συγχύσει τὰ μοναστήρια ᾖ. τὴν προσήκουσαν τάξιν τῶν τε προεστώτων καὶ ὑποβεβηκότων οὐκ ἀποσώζονται· ἐν δέγε τῷ ἀφανεῖ τῆς διανοίας, ὡς δούλους ἀναξίους πάντων τῶν ἀδελφῶν, ἑαυτοὺς ἡγούμενοι, καὶ ὡς παιδαγωγοὶ καλοὶ δεσποτικὰ τέκνα πεπιστευμένοι, μετὰ πάσης εὐνοίας, καὶ φόβου Θεοῦ, ἕκαστον τῶν ἀδελφῶν καταρτίζειν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν σπουδάζοντες, μὴ ἀγνοοῦντες, ὅτι μέγας αὐτοῖς καὶ ἀναφαίρετος, ὁ ὑπὲρ τοῦ καμάτου τοῦδε μισθὸς παρὰ τῷ Θεῷ τεταμίευται.

Ὥσπερ οἱ παιδαγωγεῖν τοὺς νέους παρα- ι'.
λαβόντες, ἔστιν ὅτε, καὶ δεσπότας ὄντας ἰδίους, ἀλλ' οὖν παιδείας χάριν ἢ εὐκοσμίας ἠθῶν οὐκ ὀκνοῦσιν ὅμως καὶ πληγὰς αὐτοῖς ἐντεῖναι κατὰ πολλὴν εὔνοιαν· οὕτω χρὴ καὶ τοὺς προεστῶτας, οὐ πάθει θυμοῦ καὶ ὑψηλοφροσύνης· οὐδ' ὡς ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντας ἀμύνεσθαι τοὺς παιδείας τινὸς τῶν ἀδελφῶν ἐπιδεομένους, ἀλλὰ σπλάγχνοις χρηστοῖς, καὶ σκοπῷ πνευματικῆς ὠφελείας, τὴν ἐπιστροφὴν ἐκείνων ἐργάζεσθαι.

Ἕκαστός φησιν ὁ τοῖς τοιούτοις ἤθεσιν ια'.
ἐντυπωθῆναι βουλόμενος, πρὸ παντός τε ἄλλου, καὶ πανταχοῦ, τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν Ἱερὰν ἀγάπην, ἥτις πρώτη τε ἐστὶ καὶ μεγίστη τῶν ἐντολῶν, διωκέτω· καὶ ζητείτω ταύτην παρὰ Κυρίου διηνεκῶς τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ ἐμπεποιῶσθαι, καὶ οὕτω τῇ συνεχεῖ καὶ ἀδιαλείπτῳ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ κατὰ προκοπὴν ὁσημέραι διὰ τῆς χάριτος ἐπαυξάνων αὐτήν, προσκτάσθω· διὰ γὰρ σπουδῆς, καὶ τόνου, μερίμνης τε, καὶ ἀγῶνος τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην δυνατοὶ γινόμεθα κτήσασθαι, χάριτι, καὶ δωρεᾷ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν διαμορφουμένην· ἐκ δὲ ταύτης καὶ τὴν δευτέραν φημὶ ἐντολήν, τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ῥᾳδίως κατορθῶσαι γίνεται· τὰ γὰρ πρῶτα καὶ προταττέσθω τῶν ἄλλων, καὶ πλέον αὐτῶν σπουδαζέσθω· καὶ οὕτω τὰ δεύτερα τοῖς πρώτοις ἑπόμενα ἔσται· εἰδέ τις τῆς μὲν πρώτης καὶ μεγάλης ταύτης ἐντολῆς, τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης φημί, κατολιγωρήσας, ἥτις ἀπὸ τῆς ἔνδον ἡμῶν διαθέσεως, συνειδήσεώς τε ἀγαθῆς, καὶ ὑγειῶν τῶν πρὸς Θεὸν ἐννοιῶν, συνάμα καὶ βοηθείας θείας συνεφαπτομένης, συνίσταται· τῆς δὲ δευτέρας τὴν ἔξωθεν μόνον ἐπιμέλειαν τῆς διακονίας ἀφοσιοῦν βούλεται, ἀδύνατον αὐτῷ ταύτην ὑγιῶς τε καὶ καθαρῶς μετελθεῖν, ἡ γὰρ τῆς κακίας μέθοδος, μνήμης ἔρημον καὶ ἀ-

Digitized by Google

γάπης, καὶ Θεοῦ ζητήσεως, τὸν νοῦν ἀνευρίσκουσα, ἢ δυσχερῆ καὶ ἐπίπονα τὰ θεῖα ἐπιτάγματα φαίνεσθαι ποιεῖ· γογγυσμούς, καὶ λύπας, καὶ μέμψεις κατὰ τῆς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς διακονίας τῇ ψυχῇ ἀναχαίουσα, ἢ οἰήσει δικαιοσύνης ἐξαπατήσασα φυσιοῖ, καὶ ἑαυτὸν ἡγεῖσθαι τίμιόν τε καὶ μέγαν, καὶ ἄκρως κατορθοῦντα τὰς ἐντολὰς ἀναπείθει.

ιβ'. Ὁπόταν ἑαυτὸν οἰηθῇ ἄνθρωπος ἄριστον εἶναι τῶν ἐντολῶν ἐπιμελητήν, δῆλός ἐστιν ἁμαρτάνων, καὶ τῆς ἐντολῆς σφαλλόμενος· ἅτε κρίνας ἑαυτον, καὶ μὴ τὸν ἀληθῶς κρίνοντα προσδεξάμενος· ὅταν γὰρ συμμαρτυρῇ τῷ πνεύματι ἡμῶν τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα, κατὰ τὸ λόγιον Παύλου, τότε φιλαλήθως Χριστοῦ ἄξιοι, καὶ τέκνα Θεοῦ τυγχάνομεν ὄντες, οὐχ ὅταν ἰδίᾳ οἰήσει ἑαυτοὺς δικαιώσωμεν· οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστάνων, φησὶ δόκιμος· ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν· ἐπείπερ ὅταν μνήμης καὶ φόβου Θεοῦ γυμνὸς ὢν εὑρίσκηται ὁ ἄνθρωπος, πολλὴ ἀνάγκη καὶ δόξης ἐρᾶν καὶ θηρεύειν ἔπαινον παρὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διακονουμένων, ὁ δέ γε τοιοῦτος, ἄπιστος παρὰ τοῦ Κυρίου ἐλήλεγκται, καθάπερ ἤδη δεδήλωται· πῶς γάρ φησι δύνασθαι ὑμεῖς πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες.

ιγ'. Ἀγῶνι πολλῷ καὶ καμάτῳ νοὸς διὰ σεμνῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς συνεχοῦς πάντων τῶν καλῶν μερίμνης ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, καθάπερ εἴρηται, κατορθοῦσθαι δύναται· ἅτε τοῦ ἐναντίου τῷ ἡμετέρῳ νῷ ἐμποδίζοντος καὶ οὐ συγχωροῦντος αὐτῷ διὰ τῆς τῶν καλῶν μνήμης, τῷ θείῳ ἔρωτι προσανέχειν· ἀλλὰ ταῖς γηΐναις ἐπιθυμίαις τὴν αἴσθησιν περισαίνοντος· ἐν τούτῳ γὰρ ὁ τοῦ πονηροῦ θάνατος, καὶ οἷον εἰπεῖν, ἡ ἀγχόνη, ὅτε τῇ Θεοῦ ἀγάπῃ καὶ μνήμῃ ἀπερισπάστως ἐνδιατρίβων ὁ νοῦς εὑρίσκεται· ἐντεῦθεν καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀδελφὸν εἰλικρινὴς ἀγάπη συστῆναι δύναται, καὶ ἡ ἀληθὴς ἁπλότης καὶ ἡ πρᾳότης, ἡ ταπείνωσις, ἡ ἀκεραιότης, ἡ ἀγαθότης τέ φημι, καὶ εὐχὴ καὶ πᾶς ὁ περικαλλὴς τῶν ἀρετῶν στέφανος, διὰ τῆς μιᾶς καὶ μόνης καὶ πρώτης ἐντολῆς, τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, τὴν τελειότητα δέχεται· ἀγῶνος τοίνυν πολλοῦ καὶ πόνου κρυπτοῦ καὶ ἀδήλου χρεία, λογισμῶν ἐρεύνης τε καὶ τῶν ἠσθενηκότων τῆς ψυχῆς ἡμῶν αἰσθητηρίων γυμνασίας, πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ, καὶ τοῦ ῥωννύειν καὶ ἀναζωπυρεῖν διὰ τῆς τοῦ νοῦ πρὸς Θεὸν ἐπιμελοῦς νεύσεως, τὰ πεπονηκότα τῆς ψυχῆς μέλη· ὁ γὰρ νοῦς ἡμῶν οὕτω διὰ παντὸς τῷ Θεῷ προσκολλώμενος, γενήσεται μετὰ τοῦ Κυρίου εἰς ἓν Πνεῦμα, κατὰ τὸ λόγιον Παύλου.

Τοῦτον δέ, φησι, τὸν κρυπτὸν ἀγῶνα καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν μελέτην νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν ἀδιαλείπτως ἔχειν τοὺς φιλαρέτους χρή. πρὸς πᾶσαν ἐπιτήδευσιν ἐντολῆς, ἤτοι εὐχομένους ἢ διακονοῦντας, ἐσθίοντας ἢ πίνοντας, ἢ πᾶν ὅ,τι οὖν ποιοῦντας, ἵνα ὅπερ ἂν γένηται ἀγαθὸν εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ μὴ εἰς ἡμετέραν γίνεται δοξαν· εὐπετῆ δὲ ἡμῖν καὶ ῥᾳδία πάντα τὰ τῶν ἐντολῶν ἔσται, τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης αὐτὰ διευμαριζούσης καὶ τὸ ἐπίπονον αὐτῶν ἐκλυούσης ἅπαν· ὅλος γὰρ ὁ ἀγὼν καὶ ἡ σπουδὴ τῷ ἀντικειμένῳ τοῦτό ἐστιν, ὡς δεδήλωται, τὸ δυνηθῆναι τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν μνήμης καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγάπης περισπᾶσαι γηΐναις αὐτὸν παραγωγαῖς καὶ δελεάσμασιν ἀπὸ τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ πρὸς τὰ δοκήσει καλὰ παρατρέποντι. ιδ'.

Καὶ γὰρ Ἀβραάμ, φησίν, ὁ Πατριάρχης, τὸν Ἱερέα τοῦ Θεοῦ Μελχισεδὲκ δεξιούμενος, ἐκ τῶν ἀκροθηνίων τὴν προσαγωγὴν ἐποιήσατο, καὶ οὕτω τῆς παρ' αὐτοῦ τετύχηκεν εὐλογίας εἰς ὑψηλοτέραν τινα θεωρίαν διὰ τῶν τοιούτων τοῦ Πνεύματος ἡμᾶς ἀνάγοντος, ὥστε τὰ ἄκρα καὶ τὰ στέατα τὰ πρῶτα ὅλου τοῦ ἡμετέρου συγκράματος, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ὁ νοῦς, αὐτὴ ἡ συνείδησις, αὐτὴ ἡ τῆς ψυχῆς ἀγαπητικὴ δύναμις, τῷ Θεῷ πρότερον δεῖν, ὡς Ἱεράν τινα θυσίαν ὁλοκαυτοῦν· τὰ ἀκροθήνιά τε καὶ πρῶτα τῶν ὀρθῶν λογισμῶν τῇ αὐτοῦ μνήμῃ διδόναι καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀγάπῃ καὶ ἐν τῷ ἀπορρήτῳ καὶ ὑπερφυεῖ ἔρωτι ἀδιαλείπτως ἀπασχολεῖν· καὶ οὕτως δυνάμεθα ὁσημέραι τὴν αὔξησιν καὶ προκοπὴν λαμβάνειν, βοηθούμενοι ὑπὸ τῆς θείας χάριτος· καὶ τὸ φορτίον τῆς δικαιοσύνης τῶν ἐντολῶν, ἐλαφρὸν ἡμῖν καταφανήσεται. καθαρῶς καὶ ἀμώμως ταύτας ἐπιτελοῦντες, ἐνεργούμεναι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἡμῶν πίστεως. ιε'.

Περὶ δὲ τῆς φαινομένης ἀσκήσεως, καὶ ποῖον ἀγαθὸν ἐπιτήδευμα μεῖζον καὶ πρῶτον τυγχάνει ; τοῦτο γινώσκετε, ἀγαπητοί, ὅτι ἀλλήλων αἱ ἀρεταὶ ἐκδέδενται, καὶ ἀλ- ιϛ'.

Digitized by Google

λήλων ἔχονται, καθάπερ ἱερά τις σειρά, μία τῆς μιᾶς ἠρτημένη· οἷον ἡ μὲν εὐχή, τῆς ἀγάπης· ἡ ἀγάπη δὲ τῆς χαρᾶς· ἡ χαρά, τῆς πρᾳότητος· ἡ πρᾳότης, τῆς ταπεινοφροσύνης· ἡ ταπεινοφροσύνη δὲ τῆς διακονίας· ἡ διακονία δὲ τῆς ἐλπίδος· ἡ δὲ ἐλπὶς τῆς πίστεως· καὶ ἡ μὲν πίστις, τῆς ὑπακοῆς· ἡ δὲ ὑπακοὴ τῆς ἁπλότητος, ὥσπερ τἀναντία πάλιν, ἐν ὑφ' ἑνὸς δέδενται· οἷον τοῦ μὲν θυμοῦ, τὸ μῖσος, ὁ δὲ τῆς ὑπερηφανείας· τῆς κενοδοξίας, αὕτη· ἐκείνη, τῆς ἀπιστίας· ἡ δὲ τῆς σκληροκαρδίας· καὶ αὕτη μὲν ἐκ τῆς ἀμελείας· ἐκείνη δὲ τῆς χαυνώσεως· ἐκ δὲ τῆς ὀλιγωρίας αὕτη· κἀκείνη μὲν ἐκ τῆς ἀκηδίας· ὥσπερ ἐκ τοῦ ἀνυπομονήτου, αὕτη· τὸ δὲ ἐκ τῆς φιληδονίας· καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ μέρη τῆς κακίας ἀλλήλων εἰσὶν ἐχόμενα.

ιζ΄. Πᾶν ὅπερ ἂν ποιῇ καλὸν ὁ ἄνθρωπος, σπιλοῦν αὐτὸ καὶ καταμιαίνειν ὁ πονηρὸς τῇ ἐπιμιξίᾳ τῶν ἑαυτοῦ σπερμάτων βούλεται· οἷον τῆς κενοδοξίας ἢ τῆς οἰήσεως, εἴτε μὴν καὶ τοῦ γογγυσμοῦ ἢ ἑτέρου τινὸς τῶν τοιούτων· ἵν' ᾖ μὴ διὰ Θεὸν μόνον, ἢ μὴ ἐκ προθυμίας τὸ γινόμενον ἀγαθὸν γίνηται· γέγραπται γὰρ τὸν Ἄβελ προσενεγκεῖν θυσίαν τῷ Θεῷ ἀπὸ τῶν στεάτων καὶ ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων· καὶ τὸν Κάϊν δὲ ὁμοίως δῶρα προσενεγκεῖν ἀπὸ τῶν καρπῶν μὲν τῆς γῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων· καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν ταῖς θυσίαις τοῦ Ἄβελ ἐπιδεῖν τὸν Θεόν, ἐπὶ δὲ τοῖς δώροις τοῦ Κάϊν μὴ προσχεῖν· ἐκ τούτου μανθάνειν ἔχομεν ὅτι ἔστι τί καλόν, μὴ ποιῆσαι καλῶς· οἷον ἀμελῶς ἢ καταφρονητικῶς ἢ δι' ἕτερόν τι, καὶ οὐ διὰ Θεόν· καὶ παρὰ τοῦτο συμβαίνει γίνεσθαι, μὴ εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ.

Τοῦ αὐτοῦ, περὶ προσευχῆς.

ιη΄. Κεφάλαιον πάσης ἀγαθῆς σπουδῆς, καὶ κορυφὴ τῶν κατορθωμάτων, ἡ τῆς προσευχῆς ἐστὶ προσεδρεία, δι' ἧς καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐν κτήσει γινόμεθα, τοῦ Θεοῦ καλουμένου, χεῖρα συνεργὸν ἐπορέγοντος· καὶ γὰρ κοινωνία τῆς μυστικῆς ἐνεργείας καὶ συνάφεια διαθέσεως τῆς πρὸς Θεὸν ἁγιότητος καὶ αὐτοῦ τοῦ νοῦ δι' ἀγάπης ἀρρήτου πρὸς Κύριον, ἐν τῇ εὐχῇ τοῖς καταξιουμένοις γίνεται· ἔδωκας γάρ, φησιν, εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος· ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστί· τὸ δὲ ἐντὸς εἶναι τὴν Βασιλείαν, τί ἂν ἄλλο δηλοῦν εἴη ἢ τὴν τοῦ Πνεύματος οὐράνιον εὐφροσύνην ταῖς ἀξίαις ψυχαῖς ἐναργῶς ἐνσημαίνεσθαι; τῆς ἀπολαύσεως γάρ τε καὶ χαρᾶς καὶ τῆς ἐν Πνεύματι εὐφροσύνης, ἧς ἐν φωτὶ αἰωνίῳ οἱ Ἅγιοι ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ μεθέξουσι Βασιλείᾳ, ταύτης τὸν ἀρραβῶνα καὶ τὰ προοίμια, ἐντεῦθεν ἤδη, αἱ ἄξιαι, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργοῦς κοινωνίας, ψυχαὶ λαμβάνουσιν· ὅπερ δὴ καὶ τὸν θεῖον Ἀπόστολον δηλοῦν ἔγνωμεν· ὁ γὰρ παρακαλῶν ἡμᾶς, φησι, ἐν τῇ θλίψει ἡμῶν, τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει, διὰ τῆς παρακλήσεως ἧς παρακαλούμεθα καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ τό, ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα· καὶ τό, ὡς ἐκ στέατος, καὶ πιότητος ἐμπλησθείη ἡ ψυχή μου· καὶ τὰ συνῳδὰ τούτοις, εἰς ταυτὸν φέρουσι, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνεργὸν εὐφροσύνην καὶ παράκλησιν ὑπαινίττονται.

Ὥσπερ μεῖζον τῶν ἄλλων τὸ τῆς εὐχῆς ἔργον, οὕτω καὶ πόνου πλείονος δεῖ, καὶ μερίμνης τῷ πρὸς αὐτὴν ἐρωτικῶς ἔχοντι· μήπου κλοπήν τινα παρὰ τῆς κακίας ὑπομείνας λάθῃ· οἷς γὰρ μείζονος ἀγαθοῦ ἐπιμέλεια, μείζονι καὶ ὁ πονηρὸς τῇ πείρᾳ προσβάλλει, ὥστε πολλῆς αὐτῷ δεήσει τῆς νήψεως, ἵνα καὶ μᾶλλον καρποὶ ἀγάπης καὶ ταπεινοφροσύνης, ἁπλότητός τε καὶ ἀγαθότητος, καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις, διακρίσεως, ὁσημέραι τῷ παραμόνῳ τῆς εὐχῆς ἀναφύωνται, καὶ αὐτοῦ μὲν φανερὰν τὴν ἐπὶ τὰ θεῖα προκοπὴν καὶ ἐπίδοσιν καθιστῶσι, τοὺς ἄλλους δὲ πρὸς τὸν ἴσον ζῆλον παρακαλῶσιν.

Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, καὶ προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ αὐτός τε ὁ θεῖος Ἀπόστολος καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον διδάσκει, τόσῳ μᾶλλον, εἰπόντως, ποιήσει ἐκδίκησιν ὁ Θεὸς τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας· καὶ τὸ γρηγορεῖτε, καὶ προσεύχεσθε, δεῖ οὖν πάντοτε προσεύχεσθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν· ὥσπερ δὲ κεφαλαιωδέστερον, ὁ τῇ εὐχῇ προσκαρτερῶν, εἵλετο ἔργον· οὕτως αὐτὸν ἀγῶνα πολὺν καὶ τόνον ἀνένδοτον ἀνελέσθαι χρή, διὰ τὰ πολλὰ τῇ προσεδρείᾳ τῆς εὐχῆς ὑπεῖναι τὰ τῆς κακίας ἐμπόδια· ὕπνον, ἀκηδίαν, βάρος σώματος, λογισμῶν ἐκτροπήν, νοὸς ἀκαταστασίαν, ἔκλυσιν, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας

Digitized by Google

ἐπιτηδεύματα· εἶτα θλίψεις, καὶ αὐτῶν τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐπαναστάσεις, ἐχθύμως πολεμούντων ἡμῖν, καὶ ἀντικαθισταμένων, καὶ προσεγγίζειν τῷ Θεῷ διειργόντων τὴν κατὰ ἀλήθειαν τὸν Θεὸν ἀπαύστως ἐπιζητοῦσαν ψυχήν.

κα'. Πάσῃ σπουδῇ, καὶ νήψει, ὑπομονῇ τε καὶ ἀγῶνι ψυχῆς καὶ πόνῳ σώματος, τὸν τῆς εὐχῆς ἐπιμελούμενον, ἀνδρίζεσθαι χρή, μὴ χαυνούμενον, καὶ συνεπιδιδόντα ταῖς τῶν λογισμῶν ἐκτροπαῖς, ἢ πολλῷ ὕπνῳ, ἢ ἀκηδίᾳ, ἐκλύσει τε καὶ συγχύσει καὶ ταραχώδεσι, καὶ ἀπρεπέσι φωναῖς χρώμενον, ἥτισι τοιούτοις ἐπιτρέποντα τὴν διάνοιαν, μόνῃ μὲν ἐμπληροφορούμενον τῇ παραμόνῳ στάσει, κλίσει τε τῶν γονάτων· τὸν δὲ νοῦν μακράν που τῶν γινομένων ἀποπλανώμενον ἔχοντα· οὐδὲν γὰρ τὸ κωλύον, ἢν μὴ ἀκριβῶς νήφειν παρασκευάζηται, ἐναντιούμενος μὲν ἐν τῇ ὕλῃ τῶν περιττῶν λογισμῶν, διαβασανίζων δὲ πάντας αὐτοὺς καὶ φιλοκρινῶν, ἐπιποθῶν τε ἀεὶ τὸνΚύριον, ποικίλως ὑπὸ τῆς κακίας κατὰ τὸ ἀφανὲς δελεάζεσθαι· ἢ καὶ τῶν μήπω τῇ εὐχῇ δυναμένων προσκαρτερεῖν κατεπαίρεσθαι, καὶ διὰ τῶν τοιούτων τῆς κακίας μηχανημάτων τὴν καλὴν διαφθείρειν ἐργασίαν, καὶ προπίνειν ταύτην τῷ πονηρῷ δαίμονι.

κβ'. Εἰ μὴ ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἀγάπη, ἡ ἁπλότης τε καὶ ἀγαθότης κατακοσμοῦσιν ἡμῖν τὴν εὐχήν, ἡ εὐχὴ αὕτη, μᾶλλον δὲ τὸ πρόσχημα τῆς εὐχῆς, ἥκιστά γε ἡμᾶς ὠφελεῖν δύναται· καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς εὐχῆς τοῦτο μόνης φαμέν· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς καμάτου καὶ πόνου, παρθενίας ἢ νηστείας ἢ ἀγρυπνίας ἢ ψαλμῳδίας ἢ διακονίας ἢ οἱοσδηποτοῦν ἐργασίας, ἀρετῆς ἕνεκεν, ἐπιτελουμένης· εἰ μὴ τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης, εἰρήνης τε καὶ χαρᾶς καὶ ἁπλότητος, ταπεινοφροσύνης τέ φημι καὶ πρᾳότητος καὶ ἀφελείας, καὶ πίστεως ὡς δέον, μακροθυμίας τε καὶ φιλοφροσύνης ἐν ἑαυτοῖς ὁρῷν ἔχοιμεν, ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ τὰ τῶν πόνων ὑπέστημεν· τοὺς γὰρ πόνους διὰ τὴν τῶν καρπῶν ὠφέλειαν ὑπομένειν καταδεχόμεθα· τῶν δὲ καρπῶν τῆς ἀγάπης ἐν ἡμῖν μὴ εὑρισκομένων, περιττὴ πάντως ἡ ἐργασία· ὥστε οὐδὲν οἱ τοιοῦτοι τῶν πέντε μωρῶν παρθένων διενηνόχασι, αἵτινες διὰ τὸ μὴ ἐντεῦθεν ἔχειν ἐν ταῖς καρδίαις τὸ πνευματικὸν ἔλαιον, ὅπερ τῶν εἰρημένων ἐστὶν ἀρετῶν ἡ διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια, μωραί τε ὠνομάσθησαν, καὶ τοῦ Βασιλικοῦ νυμφῶνος ἐλεεινῶς ἀπεκλείσθησαν, μηδὲν τοῦ τῆς παρθενίας ἀπονάμεναι καμάτου· ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ τῆς ἀμπέλου γεωργίᾳ, πᾶσα ἐπιμέλεια, καὶ πόνος διὰ τὴν τῶν καρπῶν ἐλπίδα προκαταβάλλεται· καρπῶν δὲ μὴ γεωργηθέντων, εἰκαία πάντων ἡ ἐργασία δείκνυται, οὕτως, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος καρποὺς ἀγάπης καὶ εἰρήνης καὶ χαρᾶς καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἀπηρίθμησεν, ἐν ἑαυτοῖς ἴδοιμεν, καὶ τοῦτο κατὰ πληροφορίαν πᾶσαν, καὶ πνευματικὴν αἴσθησιν διομολογεῖν ἔχοιμεν, περιττὸς ὁ τῆς παρθενίας, εὐχῆς τε καὶ ψαλμῳδίας, νηστείας, καὶ ἀγρυπνίας κάματος ὑποδείκνυται· οἱ μὲν γὰρ πόνοι οὗτοι καὶ κάματοι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἐπ' ἐλπίδι πνευματικῶν καρπῶν, ὥσπερ ἔφημεν, ἐπιτελεῖσθαι ὀφείλουσιν· ἡδ' ἐν ταῖς ἀρεταῖς καρποφορία, ἀπόλαυσίς ἐστι πνευματικὴ μεθ' ἡδονῆς ἀφθάρτου ἐν καρδίαις πισταῖς τε καὶ ταπειναῖς, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἀπορρήτως ἐνεργουμένη· ὥστε οἱ πόνοι καὶ οἱ κάματοι, καθὼς εἰσὶ πόνοι φημί, καὶ κάματοι λογιζέσθωσαν, καὶ οἱ καρποί, καρποί· εἰδέ τις διὰ γνώσεως ἔνδειαν, τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ καὶ τὸν κάματον, καρποὺς τοῦ Πνεύματος εἶναι νομίσει, μὴ ἀγνοείτω ψυχαγωγῶν ἑαυτὸν καὶ παρακρούμενος, καὶ τῶν μεγάλων ὄντως καρπῶν τοῦ Πνεύματος, διὰ τοῦ οὕτως ἔχειν, ἀποστερῶν.

Ὥς περ ὁ τῇ ἁμαρτίᾳ ὅλον ἑαυτὸν ἔκδοτον παραχόμενος, τὰ παρὰ φύσιν πάθη τῆς ἀτιμίας, τουτέστιν ἀσέλγειαν, πορνείαν, πλεονεξίαν, μῖσος καὶ δόλον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας ἐπιτηδεύματα ἐν ἀπολαύσει καὶ ἡδονῇ, ὡς φυσικά, καταπράττεται, οὕτως ὁ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ τελειότητι Χριστιανὸς ὤν, τὰς ἀρετὰς πάσας καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος ἅπαντας τοὺς ὑπὲρ τὴν φύσιν, τὴν ἀγάπην, δηλονότι, καὶ τὴν εἰρήνην, τὴν ὑπομονήν, τὴν πίστιν καὶ τὴν ταπείνωσιν καὶ πᾶν τὸ χρυσοῦν ὄντως γένος τῆς ἀρετῆς, ἐν ἀπολαύσει πολλῇ, καὶ ἡδονῇ πνευματικῇ ἀπονητὶ λοιπόν, καὶ ῥᾳδίως· ὡς φυσικὰ μέτεισιν· οὐκ ἔτι πρὸς τὰ πάθη τῆς κακίας διαμαχόμενος, ἅτε τελείως ὑπὸ Κυρίου λελυτρωμένος, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος τὴν ἐντελῆ τοῦ Χριστοῦ εἰρήνην καὶ ἀγαλλίασιν ἐν τῇ καρδίᾳ δεξάμενος· οὗτός ἐστιν ὁ κολληθεὶς τῷ κγ'.

Κυρίῳ, καὶ γενόμενος εἰς ἓν πνεῦμα.

κδʹ. Τοὺς μήπω δυναμένους ἄκρως τῷ τῆς εὐχῆς ἔργῳ διὰ νηπιότητα ἑαυτοὺς ἐπιτρέπειν, τούτους τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀδελφῶν μετ' εὐλαβείας καὶ πίστεως, φόβου τε θείου, καταδέξασθαι χρή, ὡς τοῦ Θεοῦ ἐντολῇ καὶ ὡς πνευματικῷ πράγματι, διακονουμένους, ἀλλ' οὐχ ὡς παρ' ἀνθρώπων μισθόν, ἢ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν προσδοκωμένους, μὴ διδόντας χώραν ὅλως γογγυσμῷ ἢ ὑψηλοφροσύνῃ ἢ ἀμελείᾳ καὶ χαυνότητι· ὡς μὴ τὸ ἀγαθὸν τοῦτον ἔργον σπιλοῦσθαι καὶ παραφθείρεσθαι, διὰ δὲ τῆς εὐλαβείας μᾶλλον καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς χαρᾶς, εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ γίνεσθαι.

κεʹ. Τοσαύτῃ φιλανθρωπίᾳ καὶ ἀγαθότητι, ὢ τῶν θείων σπλάγχνων περὶ ἡμᾶς, συγκατέβη τοῖς ἀνθρώποις ὁ Κύριος, τοῦτο πραγματευόμενος, τὸ μηδένα ἔργου ἀγαθοῦ μισθὸν παριδεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν μικρῶν ἐπὶ τὰς μείζους τῶν ἀρετῶν, πάντας ἀναγαγεῖν, ὡς μηδὲ ποτηρίου ψυχροῦ ὕδατος ἀποστερεῖν τινα ἀντιδόσεως· εἴρηκε γάρ· ὃς ἂν ποτίσῃ ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσει τὸν μισθὸν αὐτοῦ· καὶ αὖθις· ἐφ' ὅσον ἑνὶ τούτων ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε μόνον κατὰ Θεὸν τὸ γινόμενον, καὶ μὴ κατὰ δόξαν ἀνθρωπίνην γινέσθω· προσέθηκε γάρ, μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ· τουτέστι φόβῳ καὶ ἀγάπῃ Χριστοῦ· τοῖς γὰρ ἐπιδεικτικῶς τὸ ἀγαθὸν μετιοῦσι μεμφόμενος ὁ Κύριος, καὶ ἀποφάσει βεβαίᾳ τὸν λόγον ἀσφαλιζόμενος, ἐπάγει λέγων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

κϛʹ. Ἡ ἁπλότης πρὸ τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη καὶ χαρὰ καὶ ταπείνωσις, ἐκ παντὸς τρόπου, ὥς πέρ τις θεμέλιος ὑποβεβλήσθωσαν ἐν τῇ ἀδελφότητι, ἵνα μὴ ἀλλήλων κατεπαιρόμενοι ἢ καταγογγύζοντες, ἀνόνητον ἡμῶν τὸν κάματον ἀποδείξωμεν, καὶ μήτε ὁ ἀδιαλείπτως προσκαρτερῶν ταῖς εὐχαῖς, τοῦ μὴ οὕτω ποιεῖν δυναμένου κατεπαιρέσθω· μήτε ὁ τῇ διακονίᾳ ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς τοῦ τῇ προσευχῇ σχολάζοντος καταγογγυζέτω· ὡς εἴγε μετὰ τοιαύτης ἁπλότητός τε καὶ διαθέσεως ἀλλήλοις προσφέροιντο, γίνεται τὸ περίττευμα τῶν ταῖς εὐχαῖς ἐμπαραμενόντων, ἐπὶ τὸ ὑστέρημα τῶν διακονούντων· κἀκείνων τὸ περίσσευμα ἐπὶ τὸ ὑστέρημα τῶν ταῖς εὐχαῖς σχολαζόντων· καὶ οὕτω μᾶλλον ἡ ἰσότης, κατὰ τὸ εἰρημένον, φαίνηται σωζομένη· ὃς τὸ πολύ, οὐκ ἐπλεόνασε, καὶ ὁ τὸ ὀλίγον, οὐκ ἠλαττόνησεν.

Τότε γίνεται τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅταν μὴ ὥς περ εἴρηται, ἀλλήλων κατεπαιρώμεθα· ὅταν μὴ μόνον ζήλου χωρίς, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἁπλότητος, ἐν μετοχῇ καὶ ἀγάπης, εἰρήνης τε καὶ χαρᾶς συνημμένοι ὦμεν ἀλλήλοις, τὴν τοῦ πλησίον προκοπὴν ἰδίαν, ὡς δέον, καὶ τὴν ἐκείνου ὑστέρησιν, ζημίαν ἑαυτῶν λογιζόμενοι.

Ὁ δὲ ἐν τῇ εὐχῇ ὀκνηρῶς καὶ τῇ διακονίᾳ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐν ἑτέρῳ δή τινι ἔργῳ τῷ κατὰ Θεὸν γινομένῳ χαύνως καὶ ἀμελῶς διακείμενος, οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἀργὸς διαρρήδην καλούμενος, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου ἀνάξιος εἶναι καταψηφίζεται, εἴρηκε γάρ, ὁ δὲ ἀργὸς μηδὲ ἐσθιέτω· καὶ ἀλλαχοῦ· τοὺς δὲ ἀργοὺς καὶ ὁ Θεὸς μισεῖ, καί, ὁ ἀργὸς οὐδὲ πιστὸς εἶναι δύναται· καὶ ἡ σοφία, πολλὴν κακίαν, ἔφη, ἐδίδαξεν ἡ ἀργία· προσήκει τοιγαροῦν ἕκαστον ὁποῖον δήποτε ἔργον κατὰ Θεὸν γινόμενον καρποφορεῖν, καὶ σπουδαίως κἂν ἐφ' ἑνὶ τῶν ἀγαθῶν διατίθεσθαι, ἵνα μὴ τὸ παράπαν ἄκαρπος εὑρισκόμενος, ἀμέτοχος εἰς ἅπαν καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν γένηται.

Πρὸς τοὺς λέγοντάς, φησιν, ἀδύνατον εἶναι τῆς τελειότητος ἐφικέσθαι, καὶ τῆς εἰσάπαξ ἀπαλλαγῆς τῶν παθῶν ἢ καὶ τῆς μετουσίας καὶ πληρώσεως τοῦ ἀγαθοῦ τυχεῖν πνεύματος, ἀναγκαῖον τὴν ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν μαρτυρίαν ἐπενεγκεῖν, καὶ δεῖξαι κακῶς εἰδότας αὐτούς, ψευδῶς τε ἅμα καὶ ἐπισφαλῶς λέγοντας· γίνεσθε γάρ, φησιν ὁ Κύριος, ὑμεῖς τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι· τὴν παντελῆ καθαρότητα διὰ τούτων σημαίνων, καὶ θέλω, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ οὗτοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν· ταῦτα τοῦ εἰρηκότος ἐκείνου εἰσίν, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου, οὐ μὴ παρέλθωσι· καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου· ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ· καὶ τὸ μέχρι δὲ καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ταὐτὸν φέρει· οὕτω δὲ πρὸς τὴν τελειότητα ἀφο-

Digitized by Google

ρῶντας συμβαίνει δύω τὰ κάλλιστα γίνεσθαι, σύντονόν τε καὶ ἀδιάπαυστον τὸν ἀγῶνα ἔχοντας, εἰς τὸ πέρας διώκειν διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦδε τοῦ μέτρου, φημί, καὶ τῆς ἀναβάσεως, τύφῳ τε μὴ ἁλίσκεσθαι, ἀλλὰ μετριοφρονεῖν, καὶ μικροὺς ἑαυτοὺς ἡγεῖσθαι διὰ τὴν μήπω τοῦ τελείου κατάληψιν.

λ΄. Οἱ ταῦτα λέγοντές, φησίν, ἐκ τριῶν τρόπων τὴν μεγίστην τῇ ψυχῇ περιάπτουσι βλάβην· πρῶτον μέν, ὅτι ταῖς θεοπνεύστοις φαίνονται διαπιστοῦντες γραφαῖς, εἶθ᾽ ὅτι τὸν μείζονά τε καὶ τέλειον μὴ προσκτησάμενοι τοῦ χριστιανισμοῦ σκοπόν, μηδὲ πρὸς ἐκεῖνον φθάσαι κατατεινόμενοι, πόνον καὶ σπουδήν, πεῖναν τε καὶ δίψαν τῆς δικαιοσύνης ἔχειν οὐ δύνανται· ἀλλὰ τοῖς ἐξωτέροις σχήμασί τε καὶ ἤθεσι καὶ ὀλίγοις τισὶ κατορθώμασιν ἐμπληροφορούμενοι, τῆς μακαρίας ἐλπίδος καὶ τελειότητος καὶ τῆς παντελοῦς τῶν παθῶν καθάρσεως ἀπολείπονται· τὸ τρίτον, ὅτι οἰόμενοι τῆς ἀκρότητος ἐφικέσθαι, τῇ κατορθώσει τῶν ὀλίγων, ὡς ἔφημεν, ἀρετῶν, καὶ μὴ πρὸς τέλειον ἐπειγόμενοι, οὐ μόνον ταπείνωσιν καὶ πτωχείαν καὶ συντριβὴν καρδίας ἥκιστα ἔχειν δύνανται, ἀλλὰ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ὡς ἤδη κατειληφότας, οὐ προκοπὴν οὐκ ἐπίδοσιν ὁσημέραι δέχονται.

λα΄. Τοὺς ἀδύνατόν, φησιν, ἡγουμένους τὴν κατόρθωσιν ταύτην τὴν διὰ τοῦ πνεύματος τοῖς ἀνθρώποις ἐγγιγνομένην, ἥτις ἡ καινὴ κτίσις ἐστὶ τῆς καθαρᾶς καρδίας, ὁ Ἀπόστολος διαρρήδην ἐοικότας αὐτοὺς δείκνυσι τοῖς δι᾽ ἀπιστίαν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν μὴ ἠξιωμένοις, καὶ διὰ τοῦτο πεπτωκότων αὐτοῖς τῶν κώλων ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὃ γὰρ ἐκεῖ ἐπαγγελίας γῆ κατὰ τὸ φανερόν, τοῦτο ἐνταῦθα παθῶν ἀπολύτρωσις κατὰ τὸ κρυπτόν· ὅπερ δὴ καὶ ὁ Ἀπόστολος, τέλος πάσης ἐντολῆς εἶναι ἀπέδειξε· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἀληθινὴ τῷόντι τῆς ἐπαγγελίας γῆ, καὶ δι᾽ αὐτὴν πάντα ἐκεῖνα τυπικῶς παραδέδοται· παρ᾽ ὃ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, δι᾽ ἀσφαλείας τὰ τῶν μαθητῶν ποιούμενος, ὡς μή τινα συμβῆναι ἀπιστίας ἁλῶναι φρονήματι· βλέπετε ἀδελφοί μού φησι, μή ποτε εἴη ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος· τὸ δὲ ἀποστῆναι, οὐκ ἐπὶ τοῦ ἀρνήσασθαι, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ ταῖς ἐπαγγελίαις αὐτοῦ ἀποστῆσαι τέθηκεν· ἀμέλει καὶ τὰ τυπικὰ τῶν Ἰουδαίων ἀλληγορῶν, καὶ παραβάλλων ταῦτα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐπιφέρει λέγων· τινὲς γὰρ παρακούσαντες παρεπίκραναν, ἀλλ᾽ οὐ πάντες οἱ ἐξελθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωσέως· τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ ; τίσι δὲ ὤμωσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰμὴ τοῖς ἀπειθήσασι ; καὶ βλέπομεν, ὅτι οὐκ ἐδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι᾽ ἀπιστίαν· καὶ ἐπάγει· φοβηθῶμεν οὖν μή ποτε καταλιπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ δοκεῖ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναι· καὶ γὰρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι· ἀλλ᾽ οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους μὴ συγκεχραμένους τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν· εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες· καὶ μετ᾽ ὀλίγα πάλιν ἐπιφέρει· σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι περιπέσῃ τῆς ἀπαθείας· τίς δὲ Χριστιανῶν ἀληθινὴ κατάπαυσις ἑτέρα, ἢ τῶν τῆς ἁμαρτίας παθῶν ἡ ἀπολύτρωσις, καὶ ἡ πληρεστάτη καὶ ἐναργὴς τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος ἐν τῇ καθαρᾷ καρδίᾳ ἐνοίκησις ; ταύτῃ τοι καὶ ἐνάγων αὐτούς πάλιν πρὸς τὴν πίστιν φησί· προσερχώμεθα οὖν μετ᾽ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐρραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς· καὶ αὖθις· πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ ; προσήκει τοίνυν, διὰ τὴν τῶν ῥημάτων τούτων ἐπηγγελμένην τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἄμετρον ἀγαθότητα καθομολογεῖν ἡμᾶς, οἷα δούλους εὐγνώμονας, καὶ ἀληθῆ καὶ βέβαια λογίζεσθαι τὰ ἐπηγγελμένα· ἵνα κἂν διὰ νωθείαν ἢ ἀσθένειαν προαιρέσεως, μὴ καθάπαξ ἑαυτοὺς τῷ πεποιηκότι παρέσχομεν, μηδὲ τῶν μεγάλων καὶ τελείων τῆς ἀρετῆς ἀντεποιησάμεθα μέτρων, ἀλλ᾽ οὖν γέ τινος ἐλέους διὰ τὸ ὀρθὸν καὶ ἀδιάστροφον τοῦ φρονήματος, καὶ τὴν ὑγιᾶ πίστιν ἐπιτεύξεσθαι δυνηθῶμεν.

Τὸ τῆς εὐχῆς καὶ τοῦ λόγου ἔργον ἁρμοζόντως ἐπιτελούμενοι, πάσης ἀρετῆς λβ΄.
τε καὶ ἐντολῆς ὑπεράνω τελεῖ· καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ὁ Κύριος· ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὴν οἰκίαν Μάρθας τέ φημι καὶ Μαρίας παρέβαλε, τῆς μὲν Μάρθας περὶ τὴν διακονίαν ἀσχολουμένης, Μαρίας δὲ παρὰ τοὺς αὐτοῦ πόδας καθεζομένης, καὶ τῇ ἀμβρο-

σίᾳ τῆς θείας ἐκείνης γλώττης εὐωχουμένης, μεμφομένης αὐτὴν τῆς ἀδελφῆς, ὅτι μὴ συμπράττῃ ταύτῃ, καὶ διὰ τοῦτο τῷ Χριστῷ προσελθούσης, αὐτὸς πρὸς αὐτὴν τὸ κυριώτερον τοῦ δευτέρου προθείς, Μάρθα Μάρθα ἔφη, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά, ἑνὸς δέ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς· τοῦτο δὲ εἴρηκεν, ὥσπερ ἔφημεν, οὐχ ὡς τὸ τῆς διακονίας ἔργον ἀποποιούμενος, ἀλλ' ὡς τὸ μεῖζον πάντως τοῦ ἐλάττονος προτιθείς· ἐπεὶ πῶς αὐτὸς ἠνείχετο τῆς διανοίας;πῶς δὲ καὶ αὐτουργὸς φαίνεται τούτου γενόμενος, καὶ τοὺς πόδας νίψας τῶν μαθητῶν; τοσοῦτόν τε ἀποχόμενος τοῦ κωλύσαι, ὅτι καὶ τὸν ἴσον τρόπον πρὸς ἀλλήλους ποιεῖν τοῖς μαθηταῖς ἐγκελεύεται; οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς εὑρήσεις τοὺς Ἀποστόλους, ἡνίκα πρότερον περὶ τὴν τῶν τραπεζῶν ἐπονοῦντο διακονίαν, τοῦ μείζονος ἔργου πρόκρισιν θεμένους τῆς εὐχῆς φημί, καὶ τοῦ λόγου· οὐ δίκαιον γάρ, φησιν, ἡμᾶς καταλιπόντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις, ἐκλεξάμενοι ἄνδρας πλήρεις Πνεύματος Ἁγίου καταστήσωμεν, ἐπὶ τῆς διακονίας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου καὶ τῇ προσευχῇ προσκαρτερῶμεν· ὁρᾷς, τὰ πρῶτα τῶν δευτέρων προέκριναν, καίπερ ἀμφότερα μιᾶς ἀγαθῆς ῥίζης οὐκ ἀγνοοῦντες εἶναι βλαστήματα;

Τοῦ αὐτοῦ περὶ ὑπομονῆς, καὶ διακρίσεως.

λγ'. Τοῖς πειθαρχεῖν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ βουλομένοις, καὶ ἀγαθὸν καρπὸν ἐργαζομένοις, σημεῖα παρακολουθεῖ ταῦτα· στεναγμός, κλαυθμός, κατήφεια, ἡσυχία, κεφαλῆς κίνησις, προσευχή, σιωπή, ἐπιμονή, ὀδυνηρὸν πένθος, πόνος καρδίας ὑπὲρ εὐσεβείας γενόμενος· τὰ δὲ ἔργα· ἀγρυπνία, νηστεία, ἐγκράτεια, πρᾳότης, μακροθυμία, ἀδιάλειπτος προσευχή, μελέτη τῶν θείων γραφῶν, πίστις, ταπείνωσις, φιλαδελφία, ὑποταγή, πόνος, κακοπάθεια, ἀγάπη, ἀγαθωσύνη, κοσμιότης, καὶ τὸ ὅλον, φῶς, ὅ ἐστιν ὁ Κύριος, τῶν δέγε μὴ ποιούντων καρπὸν ζωῆς, σημεῖά ἐστι ταῦτα· ἀκηδία, μετεωρισμός, περίβλεψις, ἀπροσεξία, γογγυσμός, κέπφωσις· τὰ δὲ ἔργα· ἀδηφαγία, ὀργή, θυμός, καταλαλιά, φυσίωσις, ἀκαιρολογία, ἀπιστία, ἀκαταστασία, λήθη, ταραχή, αἰσχροκέρδεια, φιλαργυρία, ζῆλος, ἐρίθεια, ὑπεροψία, φλυαρία, ἄκαιρος γέλως, ἐθελοδοξία, καὶ τὸ πᾶν, σκότος, ὅπερ ἐστὶν ὁ σατανᾶς.

λδ'. Κατ' οἰκονομίαν θειοτέραν φησίν, οὐκ εὐθέως εἰς τὴν κληρωθεῖσαν αὐτῷ γέενναν ὁ πονηρὸς παρεπέμφθη· ἀλλὰ βασάνου καὶ δοκιμασίας χάριν, τούτε ἀνθρώπου φημί, καὶ τοῦ αὐτεξουσίου παρείθη· ἵνα καὶ ἄκων δοκιμωτέρους καὶ δικαιοτέρους μὲν τοὺς Ἁγίους διὰ τῆς ὑπομονῆς ἀπεργάσηται, καὶ μείζονος αὐτοῖς δόξης αἴτιος καταστῇ· ἑαυτῷ δὲ πάλιν διὰ τῆς ἰδίας ἐθελοκακίας, καὶ τῶν κατὰ τῶν Ἁγίων ἐπινοιῶν, δικαιοτέραν κατασκευάσῃ τὴν κόλασιν· καὶ ἵνα, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καθ' ὑπερβολὴν γένηται ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία.

λε'. Ἀπατήσας τὸν Ἀδὰμ ὁ ἐχθρὸς καὶ οὕτως αὐτοῦ κυριεύσας ἀφεῖλέ τε αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἄρχων ἐκεῖνος τοῦ αἰῶνος τοῦδε προσηγορεύθη· ἄρχων δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ δεσπότης τῶν ὁρωμένων ὁ ἄνθρωπος ἦν ἐξ ἀρχῆς, ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατασταθείς· οὔτε γὰρ πῦρ αὐτοῦ κατίσχυεν, οὐχ ὕδωρ ἐπόντιζεν, οὐ θηρίον ἔβλαπτεν, οὐκ ἰοβόλον ἐπ' αὐτῷ τὸ οἰκεῖον ἐνήργει· ἀφ' οὗ δὲ τῇ ἀπάτῃ εἶξε, προδέδωκε τῷ ἀπατήσαντι τὴν ἀρχήν· δι' ἣν αἰτίαν φαρμακοί τε, καὶ γόητες κατ' ἐναντίαν ἐνέργειαν, Θεοῦ τε συγχώρησιν, παραδοξοποιοὶ δείκνυνται· ἰοβόλων τε γὰρ κυριεύουσι, καὶ πυρὸς καὶ ὑδάτων κατατολμῶσιν, ὡς οἱ περὶ Ἰαννῆν, φημί, καὶ Ἰαμβρῆν τῷ Μωϋσῇ ἀντικείμενοι, καὶ ὡς Σίμων τῷ Κορυφαίῳ Πέτρῳ ἀντιφερόμενος.

λϛ'. Οἶμαι φησίν, ὅτι καὶ τὴν προτέραν τοῦ Ἀδὰμ δόξαν ὁμοίως τῷ προσώπῳ Μωσέως ἐπιλάμπουσαν, τὸν ἐχθρὸν θεασάμενον ἱκανῶς τρωθῆναι· τούτῳ καθαπερεὶ τεκμηράμενον τὴν τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας καθαίρεσιν· οὐδὲν δὲ τὸ κωλύον καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν πρὸς τοῦτο φέρεσθαι, τὸ· ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας· δοκῶ γάρ μοι, τὸ δεδοξασμένον πρόσωπον Μωσέως, τύπον καὶ ὑπόδειγμα σώζειν τοῦ πρώτου διὰ χειρῶν Θεοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου· ὅπερ ἰδόντα τὸν θάνατον, τουτέστι τὸν θανάτου αἴτιον διάβολον, ἐκεῖ μὴν ὑποπτεῦσαι τῆς βασιλείας διαπεσεῖν· ἐπὶ δὲ τοῦ Κυρίου, καὶ πρὸς ἀλήθειαν τοῦτο παθεῖν· ταύτην τοιγαροῦν τὴν δόξαν ἀπόγε

Digitized by Google

τοῦ νῦν οἱ ἀψευδεῖς Χριστιανοὶ περιβάλλονται· καὶ ἔνδοθεν ὑπ' αὐτῶν ὁ θάνατος, εἶτ' οὖν τὰ τῆς ἀτιμίας καταργεῖται πάθη, ἐνεργεῖν μὴ δυνάμενα· ἅτε δὴ τῆς τοῦ Πνεύματος δόξης ἐν αἰσθήσει καὶ πληροφορίᾳ πάσῃ ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐλλαμπούσης· ἐν δέγε τῇ ἀναστάσει, καταργηθήσεται τελείως ὁ θάνατος.

λζ'. Διὰ τῆς γυναικός, ὡς δι' ὁμοίου τινός, τὸν Ἀδὰμ ὁ ἐχθρὸς ἀπατήσας, ἀφαιρεθῆναι τὴν περικειμένην αὐτῷ δόξαν πεποίηκε· καὶ οὕτω γυμνός τε εὑρέθη, καὶ τὴν ἀσχημοσύνην οἶδε τὴν ἑαυτοῦ, ἥν περ δὴ πρότερον οὐχ' ἑώρα, ἅτε τοῦ φρονήματος αὐτοῦ τοῖς οὐρανίοις κάλλεσιν ἐντρυφῶντος· καὶ γὰρ μετὰ τὴν παράβασιν πρόσγεια γέγονεν αὐτῷ, καὶ χαμαιπετῆ τὰ νοήματα· καὶ τὸ ἁπλοῦν αὐτοῦ, καὶ ἀγαθὸν φρόνημα φρονήματι κακίας σαρκικῷ συνεπλάκη, τὸ δὲ κλεισθῆναι τὸν Παράδεισον καὶ τῇ φλογένῃ ῥομφαίᾳ, καὶ τῷ Χερουβεὶμ ἐπιτραπῆναι διακωλύειν αὐτῷ τὴν εἴσοδον, τοῦτο κατὰ μὲν τὸ ὁρατὸν καὶ πιστεύεται γεγενῆσθαι, ὡς εἴρηται· εὑρίσκεται δὲ καὶ παρ' ἑκάστῃ ψυχῇ κατὰ τὸ λανθάνον, κύκλῳ γὰρ τῆς καρδίας τὸ κάλυμμα τοῦ σκότους περιχωρεῖ, τὸ πῦρ φημὶ τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος, ὅπερ οὔτε τὸν νοῦν εὐτυχεῖν τῷ Θεῷ, οὔτε τὴν ψυχὴν ἀφίησι κατὰ τὸ αὐτῆς θέλημα ἢ εὔξασθαι ἢ πιστεῦσαι ἢ ἀγαπῆσαι τὸν Κύριον· τούτων δὲ πάντων ἡ πεῖρα διδάσκαλος τοῖς γνησίως ἑαυτοὺς τῷ Κυρίῳ πιστεύσασι τῇ τε ἐπιμονῇ τῆς εὐχῆς καὶ τῇ εὐτόνῳ κατὰ τοῦ πολεμοῦντος ὁρμῇ.

λη'. Ῥάβδος ἐστὶ παιδείας καὶ λῶρος μαστίγων ὁ τοῦδε τοῦ αἰῶνος ἄρχων τοῖς κατὰ πνεῦμα νηπίοις· αὐτοῖς μέν, ὥς περ γοῦν καὶ πρότερον εἴρηται, μεγάλην δόξαν καὶ πλείονα τὴν τιμὴν διὰ τῶν θλίψεών τε καὶ πειρασμῶν προξενῶν· ἐκ τούτων γὰρ καὶ τὸ τελείους αὐτοῖς γίνεσθαι περιγίνεται, ἑαυτῷ δὲ πλείονά τε καὶ βαρυτέραν κατασκευάζων τὴν κόλασιν· ὅλως γὰρ μεγίστη τις δι' αὐτοῦ οἰκονομεῖται οἰκονομία· καθὼς εἴρηταί που, συνεργεῖ τὸ πονηρὸν τῷ ἀγαθῷ προαιρέσει οὐ καλῇ· ταῖς γὰρ ἀγαθαῖς καὶ καλὴν τὴν προαίρεσιν ἐχούσαις ψυχαῖς καὶ τὰ δοκοῦντα λυπηρὰ εἰς ἀγαθὸν τελευτᾷ· καθάπερ καὶ τὸ τῷ Ἀποστόλῳ εἰρημένον ἐστίν, ἤγουν τό, τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν.

λθ'. Τούτου ἕνεκεν ἡ τῆς παιδείας αὕτη ῥάβδος ἀφείθη φησίν, ἵνα δι' αὐτῆς ὡς ἐν καμίνῳ πυρὸς τὰ σκεύη πυρούμενα στερεώτερα εὑρεθῇ· τὰ δὲ ἀδόκιμα εὔθραστα ὄντα ἐλεγχθῇ, τοῦ πυρὸς τὴν καῦσιν οὐχ ὑπομείναντα· δοῦλος δὲ ὢν οὗτος καὶ κτίσμα δεσποτικόν, οὐχ ὅσον αὐτῷ δοκεῖ ἐκπειράζει, οὐδὲ καθόσον βούλεται τὰς θλίψεις ἐπάγει· ἀλλ' ὅσον δὴ τὸ δεσποτικὸν ἐπιτρέψει νεῦμα διὰ τῆς παραχωρήσεως· αὐτὸς γὰρ σὺν ἀκριβείᾳ τὰ πάντων εἰδώς, ὁπόσον ἐστὶ δύναμις ἑκάστῳ, τοσοῦτον αὐτῷ καὶ τὸ δοκίμιον ὑποστῆναι παραχωρεῖ, καθὰ δὴ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ δοκεῖ· πιστὸς γὰρ ὁ Θεός, φησιν, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν.

μ'. Ὁ ζητῶν καὶ κρούων, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, καὶ μέχρι τέλους αὐτῶν, τυγχάνει τῶν αἰτημάτων· μόνον ἐχέτω παρρησίαν οὗτος, τοῦ τῷ νῷ καὶ γλώττῃ ἀπαραλείπτως ἐπιζητεῖν, καὶ Θεῷ τῇ σωματικῇ λατρείᾳ ἀνενδότως προσκαρτερεῖν· μὴ τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν ἐμπλεκόμενος μηδὲ τοῖς τῆς κακίας πάθεσι συνειδόμενος· ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπὼν ὅτι πᾶν ὃ ἐὰν αἰτήσητέ με ἐν προσευχῇ πιστεύοντες λήψεσθε· οἱ δὲ λέγοντες ὅτι κἂν πάντα ποιήσειέ τις τὰ ἐπιτεταγμένα, παραμείνας δέ, μὴ τύχῃ τῆς χάριτος, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, οὐδὲν ὤνησε· κακῶς οἴδασί τε καὶ λέγουσι, καὶ ταῖς θείαις ἀσυμφώνως γραφαῖς· οὐ γὰρ ἐστιν ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ, ἵνα τῶν ἡμῖν καθηκόντων κατορθωθέντων, αὐτὸς τῶν παρ' ἑαυτοῦ ἀμελήσειε· μόνον ἐπιμελὲς ἔστω σοι, εὑρεθῆναι τότε, ὅτε σου ἡ ψυχὴ τοῦ ἀθλίου τοῦδε λύεται σώματος, ἀγωνιζόμενον, σπεύδοντα, προσδεχόμενον τὴν ἐπαγγελίαν, προσκαρτεροῦντα, πιστεύοντα, ἐν διακρίσει ζητοῦντα· κἀγώ σοι λέγω, καὶ μὴ ἀπίστει, μετὰ χαρᾶς ἀπελεύσῃ καὶ παρρησίαν ἕξεις, καὶ τῆς βασιλείας ὀφθήσῃ ἄξιος· καὶ γὰρ ὁ τοιοῦτος, ἐν λεπτότητι διὰ τῆς πίστεώς φημι, καὶ τῆς προθυμίας, ἤδη κοινωνεῖ τῷ Θεῷ· ὡς γὰρ ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ταύτην ἐν τῇ καρδίᾳ μεμοίχευκε καίτοιγε κατὰ σῶμα μὴ μιανθεὶς οὗτος, ὅμως ὡς μοιχεύσας ἤδη λελόγισται, οὕτως ὁ τὰ πονηρὰ μὲν ἐκ καρδίας ἀποστραφείς, τῷ δὲ Κυρίῳ κολλώμενος πόθῳ, καὶ ἐκζητήσει, προσεδρείᾳ τέ φημι καὶ θεοφιλεῖ διαθέσει, καθάπερ ἤδη κοινωνεῖ τῷ

Digitized by Google

Θεῷ, καὶ μέγα δῶρον αὐτίκα παρὰ Θεοῦ ἔχει αὐτὸ τοῦτο, τὸ τῇ εὐχῇ προσεδρεύειν, τῇ ἀγαθῇ τε σπουδῇ καὶ πολιτείᾳ τῇ φιλαρέτῳ, εἰ γὰρ καὶ ποτηρίου ψυχροῦ δόσις οὐκ ἄμισθος, πόσῳ μᾶλλον τοῖς αὐτῷ προσανέχουσιν ἡμέρας τε καὶ νυκτός, δεομένοις τὸ ἐπαγγελθέν, ὁ Θεὸς οὐ παρέξει.

μα΄. Πρὸς τοὺς διαποροῦντάς φησι, τί ὅτι μοι γίνεταί τις ἡμέρα, ἐν ᾗ καὶ διὰ μίσους ἔχω τὸν ἀδελφόν, ἢ καὶ ἄλλα τινὰ συνεπίσταμαι, ἃ καὶ ἄκοντα συμβαίνει μοι πάσχειν· ταῦτα λεκτέον· ὡς ὁ μὲν ἀγὼν ἅπας καὶ ἡ σπουδὴ τῷ ἀνθρώπῳ, ὥστε τῷ πονηρῷ καὶ τοῖς πονηροῖς ἀντιτίθεσθαι λογισμοῖς διὰ παντὸς ἔστω· ἀμήχανον δὲ, ὅπου τὸ σκοτος ἐστὶ τῶν παθῶν καὶ ὁ θάνατος, τοῦ φρονήματός φημι τῆς σαρκός, μὴ ἐπιδείκνυσθαί τινα καὶ καρπὸν ἴδιον τὴν κακίαν, ἤτοι κεκρυμμένως ἢ φανερῶς· ὥς περ γάρ τι τραῦμα ἐν σώματι ὄν, ἀδύνατον ἕως οὔπω τέλεον ἰαθῇ, μὴ καὶ ὀλίγῳ τινί τῷ ἰχῶρι μυδᾷν, δίυγρον εἶναι, καὶ σήπεσθαι, ἢ φυσᾷν, καὶ ὀγκοῦσθαι· καὶ ταῦτα θεραπευόμενόν τε καὶ μηδενὸς τῶν εἰς ἐπιμελείας τούτου λόγον ἡκόντων ἀπαξιούμενον· ἀμεληθὲν δὲ σῆψιν, ἔστι δ' ὅτε καὶ λύμνην τῷ ὅλῳ ἐνεργάζεται σώματι· τὸν αὐτὸν οἶου μοι τρόπον καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, καί τοι πολλῆς ἀπολαύοντα τῆς σπουδῆς, ὅμως ἔνδον σμύχοντα ἐπιμένειν· πλὴν ἀλλὰ τῷ παραμονῷ τῆς ἐπιμελείας διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτός τε καὶ συνεργείας ἐντελῆ λαμβάνει τὴν ἴασιν· ἔστι γάρ τις κρυπτὸς ῥύπος, καὶ περιττόν τι σκότος παθῶν, ὃ παρὰ τὴν καθαρὰν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, διὰ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως, παρεισέδυ πάσῃ τῇ ἀνθρωπότητι· καὶ τοῦτο θολοῖ, καὶ καταμιαίνει καὶ τὸ σῶμα δήπου καὶ τὴν ψυχήν· ἀλλ' ὥσπερ σίδηρος πυρούμενός τε, καὶ τυπτόμενος ἐκκαθαίρεται, ἢ χρυσὸς χαλκῷ ἢ καὶ σιδήρῳ συγκραθεὶς πυρὶ διαιρεῖται μόνῳ· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν ἀχράντων τοῦ σωτῆρος παθῶν, τῷ ἀγαθῷ Πνεύματι πυρουμένη καὶ τυπτομένη, παντὸς πάθους καὶ πάσης ἐκκαθαίρεται ἁμαρτίας.

μβ΄. Ὥσπερ τινὲς λαμπάδες πολλαὶ ἑνὶ ἐλαίῳ καὶ ἑνὶ ἀναφθῆναι πυρὶ οὐκ ἴσῳ τῷ μέτρῳ πολλάκις τὴν τοῦ πυρὸς αὐγὴν ἀφιᾶσιν, οὕτω καὶ τὰ χαρίσματα τὰ ἐκ διαφόρων κατορθωμάτων διάφορον ἔχει καὶ τὴν αὐγὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος, ἢ ὥσπερ ἐν πόλει πολλῶν ὄντων, καὶ τὴν αὐτὴν οἰκούντων, ἑνί τε ἄρτῳ καὶ ἑνὶ χρωμένων ὕδατι, οἱ μὲν αὐτῶν ἄνδρες, οἱ δὲ νήπιοι, οἱ δὲ παῖδές εἰσιν, οἱ δὲ γέροντες, καὶ πολὺ τὸ παραλλάττον ἐν αὐτοῖς καὶ διάφορον· ἢ ὥς περ σῖτος ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ χώρᾳ κατεσπαρμένος, διαφόρους δήπου καὶ τοὺς στάχυας ἀναδίδωσιν· ἐν μέντοι τῇ αὐτῇ ἅλλῳ συνάγεται, καὶ τῇ αὐτῇ ἀποθήκῃ ἐναποτίθεται· οὕτως οἶου μοι, κἂν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει, διαφορὰν δόξης τῶν ἀνισταμένων δοξάζεσθαι καὶ γνωρίζεσθαι κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν κατορθωμάτων· κατὰ τὴν μετουσίαν τοῦ ἐντεῦθεν ἤδη ἐνῳκηκότως αὐτοῖς θείου Πνεύματος· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ, ἀστὴρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

Εἰ καὶ σμικρότεροί τινες ἀστέρες ἀστέ- μγ΄.
ρων εἰσίν, ἀλλὰ τῷ ἑνὶ πάντως φωτὶ διαλάμπουσιν, ἡ μὲν οὖν εἰκών, δήλη, τοῦτο δὲ μόνον κατὰ σπουδὴν ἔστω, ἵνα τις γεννηθεὶς τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ, τὴν ἔνοικον ἀπονίψηται ἁμαρτίαν· καὶ γὰρ ἔν τινι μέρει καὶ αὐτὴ ἐκείνη ἡ διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου γέννησις, εἰκόνα τελειότητος ἔχει, ἔν τε τῇ μορφῇ καὶ τοῖς μέλεσιν· οὐ μέντοι δυνάμει ἢ νῷ ἢ ἀνδρείᾳ· ὁ γὰρ πρὸς ἄνδρα τέλειον καὶ μέτρον ἀφικόμενος ἡλικίας, τὰ τοῦ νηπίου πέφυκε καταργεῖν· καὶ τοῦτο ἐστιν, ὅπερ ὁ Ἀπόστολος λέγει· εἴτε γλῶσσαι καταργηθήσονται εἴτε Προφητεῖαι· ὥς περ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἤδη γενόμενος, οὔτε τροφὰς οὔτε λόγους τοὺς παιδὶ προσήκοντας καταδέχεται, ἀλλ' ἀναξιοπαθεῖ πρὸς αὐτά, ὡς ἑτέρας ἤδη διαγωγῆς ἐπιβάς, οὕτως ὁ πρὸς τελείωσιν τῶν Εὐαγγελικῶν αὐξάνων κατορθωμάτων, τὴν νηπιότητα τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὴν τελειότητα καταπαύει· ὅτε γὰρ φησὶ πάλιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.

Τὸ μὲν κατὰ πνεῦμα γεννώμενον, τρόπῳ μδ΄
τινί, καθὼς ἐδείκνυμεν, τέλειόν ἐστιν· ὥς περ καὶ τουτὶ τὸ νήπιον τέλειόν ἐστιν· ὥς περ καὶ τουτὶ τὸ νήπιον τέλειον εἶναι λέγομεν, ἐν τῷ τὰ μέρη πάντα τῆς ὁλότητος ἀποσώζειν· πλὴν ὁ μὲν Κύριος οὐ Πνεῦμα, καὶ χάριν δίδωσιν, ἵνα τις περιπέσῃ ταῖς ἁμαρτίαις· αὐτοῖς δὲ ἑαυτοὶ αἴτιοι τῶν κακῶν οἱ ἄνθρωποι, τῇ χάριτι μὴ στοιχοῦντες, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς κακοῖς ἁλισκόμενοι· δύναται δὲ καὶ ἐξ ἰδίων ὀλισθαίνειν, καὶ φυσικῶν ὁ ἄνθρωπος λο-

Digitized by Google

γισμῶν, ἀμελῶν ἢ καταφρονῶν, ἢ καὶ οἰήσει χρώμενος· ἄκουε γὰρ τί φησιν ὁ Παῦλος· ἵνα δὲ μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλη τῇ σαρκί, ἄγγελος σατᾶν· ὁρᾷς; ὅτι καὶ οἱ τηλικούτων ἁψάμενοι μέτρων, ἐπιδεεῖς εἰσὶν ἀσφαλείας; ἄλλως τε καὶ εἰ μὴ δῷ πρόφασιν τῷ σατανᾷ ὁ ἄνθρωπος, οὐ κυριεύσειεν ἂν αὐτοῦ βίᾳ· παρὰ τοῦτο, οὔτε τῷ μέρει τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τοῦ ἀντικειμένου, τὸ πρᾶγμα λογίζεται· ἀλλὰ τῇ μὲν χάριτι τοῦ Πνεύματος προστεθεὶς εἰς τέλος, τῆς μερίδος γίνεται τοῦ Χριστοῦ· μὴ οὕτω δὲ σχών, κἂν Πνεύματι γεννηθῇ, τὸ δέ ἐστι, κἂν μέτοχος καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γένηται, παρ' ἑαυτοῦ ἕξει, τὸ ὀπίσω τοῦ θελήματος πορευθῆναι τοῦ σατανᾶ· εἴτε γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος, εἴτε καὶ ὁ σατανᾶς πρὸς βίαν ἐλάμβανον, οὐκ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἑαυτοῦ αἴτιος, οὔτε εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν, οὔτε Βασιλείας ἐπιτυχεῖν.

με'. Πολλῆς τῷ φιλαρέτῳ φροντιστέον τῆς διακρίσεως, ὥστε τῆς τοῦ καλοῦ τε, καὶ κακοῦ διαφορᾶς ἐπιγνώμονα εἶναι, καὶ τὰς ποικίλας τοῦ πονηροῦ τέχνας δι' εὐλόγων φαντασιῶν εἰωθότος τοὺς πολλοὺς παρακρούεσθαι, βασανίζειν καὶ συνιέναι, πλὴν τὸ ἀσφαλές, πρὸς πάντα λυσιτελές· ὡς γὰρ εἴτις βουλόμενος διάπειραν εἰς σωφροσύνην τῆς ἑαυτοῦ λαβεῖν γυναικός, νυκτὸς πρὸς αὐτὴν ὡς ἀλλότριος παραγένοιτο, κἂν ἐκείνην διωθουμένην αὐτὸν ἴδοι, χαίρει τῷ ἀπροσίτῳ μᾶλλον, καὶ ἀσπάζεται τὴν ἀσφάλειαν, οὕτω δὴ καὶ ἡμᾶς ἀσφαλῶς πρὸς τὰς τῶν νοερῶν ἔχειν ἐπιστασίας, κἂν γὰρ αὐτοὺς τοὺς οὐρανίους, διὰ τοὺς οὐκ οὐρανίους, ἀπώσῃ, ἡσθήσονται τούτῳ μᾶλλον, καὶ πλείονός σεπαρασκευάσουσι τῆς χάριτος μετασχεῖν· τῆς ἀπολαύσεώς τε διάπλεω καταστήσουσι τῆς πνευματικῆς, αὐτῷ τούτῳ τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπην σου τεκμηράμενοι· μὴ τοίνυν ἐλαφρότητι διανοίας ταχὺ σεαυτὸν ἐμπάρεχε ταῖς τῶν νοερῶν ἐπιστασίαις εἰς ἀπάντησίν σου· κἂν αὐτοὶ οἱ οὐράνιοι Ἄγγελοι ὦσιν· ἀλλὰ μένε βαρύς, βασάνῳ ταῦτα παραδιδοὺς ἐπιμελεστάτῃ· καὶ οὕτω τὸ μὲν καλὸν οἰκειούμενος, τὸ πονηρὸν δὲ διωθούμενος· οὕτω γὰρ ἐπαυξήσεις ἐν σεαυτῷ τὰ τῆς χάριτος ἐνεργήματα, ἅπερ ἡ ἁμαρτία, κἂν τὸ τοῦ ἀγαθοῦ πρόσωπον ὑποκρίνεται, παρασχεῖν ὅλως οὐ δυνήσεται, οἶδα γὰρ ὁ σατανᾶς, κατὰ τὸν Ἀπόστολον καὶ εἰς Ἄγγελον μετασχηματισθῆναι φωτὸς τοῦ ἀπατῆσαι χάριν, πλὴν ἀλλὰ κἂν ὁράσεις λαμπρὰς περιβάλληται, ἀγαθὴν ἐνέργειαν, ἥπερ εἴρηται, παρασχεῖν οὐ δυνήσεται· δι' οὗ καὶ τὸ παράσημον ἀκριβὲς γίνεται· οὔτε γὰρ ἀγάπην τὴν εἰς τὸν Θεόν, ἢ τὸν πλησίον, οὐ πρᾳότητα, οὐ ταπείνωσιν, οὐ χαράν, οὐκ εἰρήνην, οὐ κατάστασιν λογισμῶν, οὐ τοῦ κόσμου μῖσος, οὐκ ἀνάπαυσιν πνευματικήν, οὐκ ἐπιθυμίαν τῶν οὐρανίων ἐνεργῆσαι δύναται, οὐ πάθη καὶ ἡδονὰς καταπαῦσαι, ἅπερ φανερῶς εἰσι τῆς χάριτος ἐνεργήματα, ὁ γὰρ καρπός φησι τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη καὶ τὰ ἑξῆς· τάχα δὲ καὶ τύφον μᾶλλον ἐκεῖνος ἐμποιῆσαι καὶ ὑψηλοφροσύνην ἐπιτηδειότατός τε, καὶ δυνατώτατος· ἐκ γοῦν τῆς ἐνεργείας εἴσῃ τὸ ἐλλαμφθὲν ἐν τῇ ψυχῇ σου νοερὸν φῶς, πότερον τοῦ Θεοῦ, ἢ τοῦ σατανᾶ πέφυκεν ὄν; πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲ τῇ ψυχῇ, εἴπερ ἔρρωται τὰ τῆς διακρίσεως, εὐθὺς ἀπὸ τῆς νοερᾶς αἰσθήσεως, δῆλα τὰ τῆς διαφορᾶς γίνεται· ὥς περ γὰρ ὄξος καὶ οἶνος, κατὰ μὲν τὴν ὅρασιν ἕν· ἐκ δὲ τῆς κατὰ τὴν γεῦσιν αἰσθήσεως, ὁ λάρυγξ ἑκατέρου κρίνει τὸ ἴδιον· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ ἐξ αὐτῆς γε τῆς νοερᾶς αἰσθήσεως, καὶ τῆς ἐνεργείας δύναται κρίνειν τά τε τοῦ Πνεύματος χαρίσματα, καὶ τὰ τοῦ ἀλλοτρίου φαντάσματα.

μϛ'. Χρὴ σκοπεῖν καὶ προβλέπειν ἄριστα τὴν ψυχὴν τοῖς ἑαυτῆς ὀφθαλμοῖς μή ποτε δὴ κἂν τῷ βραχυτάτῳ ὑπὸ τῆς τοῦ ἀντικειμένου ἁλῷ δυνάμεως· ὥς περ γὰρ ἑνὸς μέρους ζώου παγίδι ληφθέντος, ὅλον ἀνάγκη τὸ ζῶον κάμπτεσθαι, καὶ ὑπὸ ταῖς τῶν θηρευόντων χερσὶν γίνεσθαι· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ τὰ ὅμοια συμβαίνειν παρὰ τῶν ἐχθρῶν εἴωθε· καὶ τοῦτο δῆλον καθίστησιν ὁ Προφήτης· παγίδα γάρ, φησιν, ἡτοίμασαν τοῖς ποσί μου, καὶ κατέκαμψαν τὴν ψυχήν μου.

μζ'. Δεῖ τὸν βουλόμενον διὰ τῆς στενῆς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ εἰσελθεῖν, καὶ τὰ σκεύη τὰ αὐτοῦ διαρπάσαι, μὴ εὐδοκεῖν εὐπαθείᾳ, καὶ ὄγκῳ σώματος, ἀλλ' ἐνδυναμοῦσθαι τῷ ἀγαθῷ Πνεύματι, ἔχοντα διὰ μνήμης τὸν εἰπόντα, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα Βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι· πῶς δὲ δεῖ ἐνδυναμωθῆναι Πνεύματι ; τῷ Ἀποστόλῳ λέγοντι, τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ μωρίαν τοῖς ἀνθρώποις λογίζεσθαι, προσεκτέον. καὶ ὁ Προφήτης δέ, εἶδον, φησί, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκ-

Digitized by Google

λεῖπον παρὰ πάντων τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· δεῖ τοιγαροῦν τὸν βουλόμενον υἱὸν Θεοῦ γενέσθαι κατὰ τὸ ὅμοιον ταπεινωθῆναι πρότερον, καὶ μωρόν, καὶ ἄτιμον λογισθῆναι· μὴ ἀποστρέφοντα τὸ πρόσωπον ἀπὸ ἐμπτυσμάτων, μὴ δόξαν, μὴ κάλλος τοῦ αἰῶνος τούτου, μηδὲν τοιοῦτον μεταδιώκοντα, μὴ ἔχοντα ποῦ τὴν κεφαλὴν ἀνακλῖναι, ὀνειδιζόμενον καὶ ἐξουθενούμενον καὶ πάντων παρόραμά τε καὶ καταπάτημα λογιζόμενον, πολεμούμενον ἀφανῶς τε καὶ φανερῶς, καὶ τῇ διανοίᾳ ἀντιμαχόμενον· καὶ τοτε αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱός, αὐτός γε ὁ εἰπών· ἐνοικήσω καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν, ἐμφανὴς ἔσται τῇ αὐτοῦ καρδίᾳ, καὶ λήψεται δύναμιν καὶ ἰσχύν, ὥστε δεσμεῦσαι τὸν ἰσχυρόν, καὶ τὰ σκεύη τὰ αὐτοῦ διαρπάσαι· ἐπὶ Ἀσπίδα τε καὶ Βασιλίσκον καὶ ἐπάνω Σκορπίων καὶ Ὄφεων ἐπιβῆναι.

μη΄. Οὐ μικρὸς ἡμῖν ἀγὼν πρόκειται, διαρρῆξαι τὸν θάνατον· φησὶ γάρ, ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν· εὑρίσκεται δὲ τρόπον τινὰ καὶ αὐτός, ὧν ἐντός, ὁ πολεμῶν ἡμᾶς καὶ αἰχμαλωτίζων· μὴ οὖν ἐνδιδότω μηδαμῶς ἡ ψυχή, ἕως ἂν νεκρὸν θείῃ τὸν ταύτην αἰχμαλωτίζοντα· καὶ τότε διαφεύξεται ὀδύνη πᾶσα καὶ λύπη καὶ στεναγμός, διὰ τὸ ραγῆναι ὕδωρ ἐν γῇ διψώσῃ, καὶ γενέσθαι τὴν ἔρημον εἰς πλῆθος ὑδάτων· ἐπεὶ καὶ ἐπηγγείλατο τὴν ἔρημον καρδίαν, ὕδατος πληρῶσαι ζῶντος, πρῶτα μὲν διὰ τοῦ Προφήτου, λέγοντος· ἐγὼ δώσω ὕδωρ τοῖς ἐν δίψει, τοῖς πορευομένοις ἐν ἀνύδρῳ, ἔπειτα δὲ καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ· ὁ γὰρ πίνων, φησίν, ἐκ τοῦ ὕδατος ὃ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα.

μθ΄. Ψυχὴ ἁλώσιμος ἀκηδίᾳ, δήλη ἐστὶ κατάσχετος οὖσα καὶ ἀπιστίᾳ· καὶ διὰ τοῦτο ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὑπερβιβάζει, τὸν λόγον οὐ δεχομένη· ἀναπτεροῖ δὲ ἑαυτὴν καὶ ὀνείροις πολλάκις, τὸν ἔνδον μὴ κατανοοῦσα πόλεμον, ἅτε οἰήσει κατειλημμένη· ἡ δὲ οἴησις πήρωσίς ἐστι τῆς ψυχῆς, οὐδαμοῦ ἀφιεῖσα τὴν ἑαυτῆς ἀσθένειαν ἐπιγνῶναι.

ν΄. Ὥσπερ βρέφος νεογενὲς εἰκόνα τοῦ τελείου διασώζει ἀνδρός, οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ εἰκών τις ἐστὶ τοῦ πεποιηκότος αὐτὴν Θεοῦ· ὡς οὖν τὸ Παιδίον κατὰ μέρος μὲν αὐξόμενον, ἐκ μέρους ἐπιγινώσκει καὶ τὸν Πατέρα ἐπειδὰν δὲ εἰς ἡλικίαν ἀφίκηται, τότε συνδιατίθεται, Υἱῷ τε Πατὴρ ἀκριβῶς, καὶ Υἱὸς Πατρί, ἀποκαλύπτεται δὲ αὐτῷ καὶ ὁ τοῦ Πατρὸς θησαυρός· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ πρὸ τῆς παρακοῆς προκόπτειν ἔμελλε, καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον καταντᾶν, διὰ μέν τοι τὴν παρακοήν, εἰς πέλαγός τε λήθης, καὶ εἰς βυθὸν πλάνης κατεβιβάσθη, καὶ ἐν πύλαις ᾅδου κατῴκησεν· ἀπὸ γοῦν πολλοῦ καθαπερεὶ διαστήματος μακρυνθεῖσα τοῦ Θεοῦ ἡ ψυχή, ἀδύνατος αὐτῷ προσελθεῖν ἦν, καὶ ἐπιγνῶναι καλῶς τὸν πλάσαντα· ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς πρῶτα μὲν διὰ Προφητῶν ἐπέστρεφεν αὐτήν καὶ προσεκαλεῖτο, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν εἷλκε τὴν ἑαυτοῦ· ἔσχατον δὲ καὶ αὐτὸς παρελθὼν ἐκεῖνος, ἀφείλετο μὲν τὴν λήθην, ἀφείλετο δὲ τὴν πλάνην· εἶτα καὶ τὰς τοῦ ᾅδου διαρρήξας πύλας, ἐπὶ τὴν πεπλανημένην εἰσῆλθε ψυχήν, ἑαυτὸν ὑπόδειγμα ταύτῃ θέμενος· δι᾽ οὗ δυνατὸν αὐτῇ ἔσται πρὸς μέτρον ἡλικίας, καὶ πρὸς τὴν τελειότητα τῆς Πνεύματος καταντῆσαι, πειράζεται τοιγαροῦν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος πρὸς τοῦ πονηροῦ κατ᾽ οἰκονομίαν· ἔπειτα ὀνειδισμοὺς καὶ ἐξουθενώσεις, ὕβρεις τε καὶ ῥαπίσματα χειρῶν ἐκείνων τῶν τολμηρῶν καὶ αὐτὸν ἔσχατον τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον ὑπομένει, ὑποδεικνύς, ὥσπερ ἔφημεν, τίνα τὴν διάθεσιν ἐπιδεικτέον πρός γε τοὺς ὀνειδίζοντας, ἐξουθενοῦντας, ἢ καὶ θάνατον ἡμῖν ἐπάγοντας· ἵνα καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ τούτοις, ὡσεὶ κωφὸς καὶ ἄλαλος γένηται, μὴ ἀνοίγων τὸ στόμα, ἵνα τὴν ἐνέργειαν καὶ λεπτότητα διαβλέπων τῆς πονηρίας, καὶ ὡς ἐν σταυρῷ τοῖς ἥλοις ἐμπεπαρμένος, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς βοήσειε πρὸς τὸν δυνάμενον αὐτὸν ῥύσασθαι τοῦ θανάτου, καὶ ἀπὸ τῶν κρυφίων μου φαίη καθάρισόν με· καὶ ἐὰν μή μου κατακυριεύσωσι τότε ἄμωμος ἔσομαι· τότε γοῦν ἄμωμος γεγονώς, εὑρίσκει τὸν ὑποτάξαντα αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ συμβουλεύει καὶ συναναπαύεται τῷ Χριστῷ· καὶ γὰρ διὰ τὴν παρακοὴν ὑπὸ ὑλικῶν τε καὶ ῥυπαρῶν καταποθεῖσα λογισμῶν οἱονεὶ ἄλογος γέγονεν ἡ ψυχή· ὥστε οὐ μικροῦ πόνου τῆς τοιαύτης ἀνακύψαι ὕλης, καὶ τὴν λεπτότητα κατανοῆσαι τῆς πονηρίας, καὶ διελθεῖν, ἵνα καὶ τῷ ἀνάρχῳ νοΐ συγκραθῇ.

Εἰ βούλει ἐπανελθεῖν εἰς ἑαυτὸν, ἄνθρωπε, να΄.
καὶ ἣν πρώην εἶχες δόξαν, ἀναλαβεῖν, ἥτις ἄρα σοι καὶ ἐκ παρακοῆς παραπώλετο· ὥσπερ ἠμεληκὼς πρότερον τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, τοῖς τοῦ ἐχθροῦ διατάγμασι καὶ τῇ συμβουλῇ προσέσχες, οὕτω νῦν ἀποστὰς οὐ

Digitized by Google

ἐπήκουσας, ἐπιστράφηθι πρὸς τὸν Κύριον· ἴσθι ὅτι ἐν πολλῷ κόπῳ καὶ ἱδρῶτί φησι τοῦ προσώπου σου, ἀπολήψῃ τὸν πλοῦτόν σου· οὐ γάρ σοι λυσιτελὴς ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἄπονος κτῆσις· ἐπείπερ ἀπονητὶ λαβών, καὶ ἱδρώτων ἐκτός, ἀπώλεσας ἅπερ εἴληφας καὶ τῷ ἐχθρῷ προὔδωκας τὴν κληρονομίαν σου· ἐπιγνῶμεν οὖν ἕκαστος τίποτε δὴ ἀπωλέσαμεν, καὶ τὸν θρῆνον ἀναλάβωμεν τοῦ Προφήτου· τῷ ὄντι γὰρ ἡ κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη ἀλλοτρίοις, καὶ ὁ οἶκος ἡμῶν ξένοις· τῷ παρακούειν τῆς ἐντολῆς, καὶ τοῖς ἑαυτῶν θελήμασιν εἴκειν, καὶ τοῖς ῥυπαροῖς, καὶ γηΐνοις ἐνήδεσθαι λογισμοῖς· ὥστε καὶ πολλῷ διαστήματι τότε ἀπέχει ἡμῶν ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ ὡς ὀρφανοῖς ἐοίκαμεν μὴ ἔχουσι Πατέρα· ᾧτινι οὖν μέλει περὶ ψυχῆς, ἀγωνιστέον· ὁπόση δύναμις καθαιρεῖν λογισμοὺς πονηρούς, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ βιαζομένῳ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ τηρεῖν ἄσπιλον, τότε ἔρχεται ὁ ἐπαγγειλάμενος ἐνοικῆσαι καὶ ἐμπεριπατῆσαι ἐν ἡμῖν· καὶ τότε ἀπολαμβάνει τὴν ἑαυτῆς κληρονομίαν ἡ ψυχή, καὶ ναὸς Θεοῦ γενέσθαι καταξιοῦται· αὐτὸς γὰρ οὗτος αὐτῷ στρατεύματι τὸν πονηρὸν ἐκδιώξας, τὸ λοιπὸν ἐν ἡμῖν βασιλεύσει.

νβ΄. Ὁ τῷ Κάϊν ῥηθεὶς ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ κατὰ τὸ φανερὸν λόγος· στένων καὶ τρέμων καὶ παλλόμενος ἐπὶ τῆς γῆς ἔσῃ, τύπος τίς καὶ εἰκὼν πάντων ἁμαρτωλῶν, κατὰ τὸ ἀπόρρητον, ἦν· οὕτω γὰρ τὸ τοῦ Ἀδὰμ γένος τῆς ἐντολῆς ἐκπεσών, καὶ ἁμαρτίαις ἔνοχον γεγονός, σαλεύεται λογισμοῖς ἀστάτοις, φόβου τε καὶ δειλίας, καὶ ταραχῆς πληρούμενον· αὐτοῦ τε τοῦ ἐχθροῦ ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις πᾶσαν ψυχὴν τὴν μὴ γεγεννημένην ἐκ τοῦ Θεοῦ, κλυδωνίζοντος, καὶ ὡς σῖτον τινὶ ἐνστρέφοντος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τοὺς τοῖς θελήμασιν ἑπομένους τοῦ πονηροῦ δεικνύων ὅτι τὴν εἰκόνα τῆς τοῦ Κάϊν διασώζουσι πονηρίας, ἐλέγχων αὐτούς, ὑμεῖς, ἔλεγε, τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν τοῦ ἀνθρωποκτόνου· ἐκεῖνος γὰρ ἀνθρωποκτόνος ἐστὶν ἀπ' ἀρχῆς· καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν.

νγ΄. Κατανοεῖν προσήκει, φησί, πῶς ἡ τοῦ κατὰ γῆν βασιλέως θέα ἐπιπόθητός ἐστι καὶ περισπούδαστος τοῖς ἀνθρώποις, καὶ πᾶς ὅστις εἰς τὴν πόλιν ἐπιδημῶν, ἐν ῇ περ ὁ βασιλεύς, ἐπιθυμητὸν αὐτῷ καὶ μόνον τῆς περιβολῆς ἰδεῖν τὸ πολυτελές, καὶ φιλότιμον· ἐκτὸς εἰ μὴ ὑπὸ τῶν πνευματικῶν ἀμελεῖται ταῦτα, καὶ ἀτιμάζεται τῷ ἑτέρῳ κάλλει τιτρῶσθαι, καὶ ἄλλης αὐτοὺς δόξης ἐπιθυμεῖν· εἰ οὖν οὕτω τοῖς σαρκικοῖς ἡ τοῦ θνητοῦ βασιλέως ἐσπούδασται θέα, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ τοῦ ἀθανάτου πολυέραστος ἐκείνοις ἐστίν, οἷς ἐνέσταξέ τις ῥανὶς τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος, καὶ τὴν καρδίαν θεῖος ἔπληξεν ἔρως; Διὰ τοῦτο καὶ πάσης τῆς τοῦ κόσμου φιλίας ἑαυτοὺς λύουσιν, ἵνα δυνηθεῖεν ἐκεῖνον τὸν πόθον ἔχειν ἐγκάρδιον διηνεκῶς, καὶ μηδένα ἕτερον πρὸ ἐκείνου· ὀλίγοι δὲ κομιδῆ οὗτοι, οἵγε τῇ ἀγαθῇ ἀρχῇ καὶ πέρας ἴσον ἐπιτεθέντες, καὶ μέχρι τέλους ἀπρόσκοπτοι διαμένοντες· πολλοὶ μὲν γὰρ κατανύσσονται καὶ πολλοὶ χάριτος οὐρανίου μέτοχοι γίνονται, καὶ ἔρωτι τιτρώσκονται θείῳ, ἀλλὰ τοὺς μεταξὺ πόνους, καὶ τὰς τοῦ πονηροῦ πείρας ποικίλῃ τέχνῃ, καὶ πολυτρόπῳ προσβάλλοντος οὐ διενεγκόντες, ὑπέμειναν τε τῷ κόσμῳ, καὶ ἐβυθίσθησαν ἐν τῷ ἐκείνου βυθῷ, διὰ γνώμης χαυνότητα καὶ ἀσθένειαν, ἢ καὶ τὸ προσπαθείᾳ τινὶ τῶν γηΐνων ἁλῶναι· ὅσοι γὰρ πρὸς ἀσφάλειαν μέχρι τέλους διαδραμεῖν βούλονται, ἄλλον ἔρωτα, καὶ ἄλλην ἀγάπην τῇ ἐπουρανίῳ ἐκείνῃ συμπαραμῖξαι οὐχ ὑπομένουσιν.

Ὥσπερ μεγάλα δηλαδή, καὶ ἀνεκδιήγητα τὰ παρὰ Θεοῦ ἐπηγγελμένα πεφύκασιν ἀγαθά, οὕτω καὶ πολλῶν δεῖται πόνων τε καὶ ἀγώνων τῶν μετ' ἐλπίδος καὶ πίστεως· καὶ δῆλον ἐντεῦθεν· εἴτις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι· καὶ πάλιν· ἐάν μήτις μισήσῃ πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοὺς καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, οὐ δύναταί μου εἶνε μαθητής· οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἀνθρώπων οὕτως ἔχουσιν ἀνοήτως, ὡς τῆς βασιλείας ἐπιτυχεῖν βούλεσθαι, καὶ τῆς αἰωνίου κληρονομῆσαι ζωῆς, καὶ Χριστῷ διὰ τέλους συμβασιλεῦσαι, τὸ μέγα τοῦτο καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν· τοῖς ἰδίοις ζῶντες θελήμασι, καὶ τούτοις ἀκολουθοῦντες· μᾶλλον δὲ τῷ ἐνσπείροντι τὰ μάταια ταῦτα, καὶ φανερῶς βλαβερά. νδ΄.

Οὗτοί εἰσιν οἱ μέχρι τέλους ἄπτωτοι διερχόμενοι, οἱ τὰς τοῦ κόσμου πάσας ἐπιθυμίας, καὶ ἑαυτούς, μετεωρισμένους τε τού- νε΄.

του, καὶ ἡδονάς, καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν ἀσχολίας τὸ παράπαν μισήσαντες· τοῦτο γάρ ἐστι, τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτόν· ὥστε ἰδίῳ θελήματι ἕκαστος τῆς βασιλείας ἐκβάλλεται· τῷ μὴ ἐξ ἀληθείας ἑλέσθαι τοὺς πόνους, καὶ ἑαυτὸν ἀπαρνήσασθαι· ἀλλὰ ἐθέλειν ἔτι πρὸς ἐκείνῳ τῷ θεϊκῷ πόθῳ, καί τισι τοῦ αἰῶνος τούτου συνήδεσθαι· καὶ μὴ τὴν ῥοπὴν ὅλην τοῦ ἰδίου θελήματος τῷ Θεῷ διδόναι· δι᾿ ἑνὸς δὲ ὑποδείγματος γνώρισμα ἔσται τῷ μετὰ χεῖρας· διακρίνων μὲν γὰρ διακρίνει ἕκαστος, καὶ οὐ λέληθεν ἑαυτόν, ὅτι ἄτοπόν ἐστι τόδε τυχόν, ὅπερ ὥρμηται ποιῆσαι· πρῶτον μὲν γὰρ εἴσω κατὰ τὴν καρδίαν ἐπισημαίνεται ἡ ἀμφιβολία· ἡ στάθμη τε καὶ ὁ ζυγὸς τῷ ἑκάστῳ συνειδότι, φανερὰν πρότερον τῆς τε τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ κόσμου ἀγάπης τὴν ῥοπὴν ἔνδον ποιεῖ, καὶ τότε περὶ τὰ ἔξω πρόεισι· διακρίνων γὰρ ὡς εἴρηται, διακρίνει ἕκαστος· οἷον εἰ τύχοι τῷ ἀδελφῷ διαπληκτιζόμενος, στασιάζει πρὸς ἑαυτὸν πρῶτον, καὶ ἀντιτίθησιν· εἴπω; ἀλλὰ μὴ εἴπω; ἀντιφθέγξομαι πρὸς ταυτί μοι τὰ ἐπενεχθέντα ὀνείδη; ἀλλὰ σιωπήσωμαι μᾶλλον; ἐχόμενος μὲν καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν πλὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας δόξης οὐκ ἀπεχόμενος· οὐδὲ παντάπασιν ἑαυτὸν ἑλόμενος ἀπαρνήσασθαι· εἰ οὖν καὶ μικρὸν ἡ ῥοπὴ τῆς τοῦ κόσμου φιλίας τὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ζυγὸν καθελκύσειεν, εὐθὺς ὁ πονηρὸς λόγος πρόειστε ἄχρι καὶ τῶν χειλέων, εἶθ᾿ οὕτως, ὡσπερεὶ τόξον ἐντεινάμενος ὁ νοῦς ἔνδοθεν, βάλλει τὸν πλησίον διὰ τῆς γλώττης καὶ μέχρι χειρῶν, ἔστι δ᾿ ὅτε καὶ τραυμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ φόνου, τὸ κακὸν πρόεισιν· ἔξεστι τοίνυν καὶ παραθεωρεῖν, ὅθεν ἀρξάμενον, εἰ προέβη δεινοῦ, τὸ βραχὺ τοῦτο κίνημα τῆς ψυχῆς, οὕτω νόειμοι καὶ εἰς ἓν ἕκαστον συμβαίνειν ἁμάρτημά τε καὶ ἐπιτήδευμα, τῆς κακίας κολακευούσης τε καὶ περισαινούσης τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίαις κοσμικαῖς καὶ σαρκὸς ἡδοναῖς· οὕτως ἀπαρτίζεται μοιχεία, οὕτω κλοπή, οὕτω πλεονεξία, οὕτω καὶ κενοδοξία, οὕτω πᾶν ὁτιοῦν πονηρόν.

νς΄. Καὶ αὐτὰ τὰ καλὰ πολλάκις ἐπιτηδεύματα διὰ κενὴν δόξαν ἐπιτελεῖται· ὅπερ ἴσον κλοπῆς τε καὶ ἀδικίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν μεγάλων ἁμαρτημάτων τῷ Θεῷ κρίνεται· Θεὸς γάρ, φησι, διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων· ὥστε καὶ δι᾿ αὐτῶν τῶν καλῶν ὑπηρετεῖσθαι καὶ θεραπεύεσθαι ὁ ἐχθρὸς βούλεται, ἀπατηλὸς ὢν ἐκεῖνος καὶ ποικίλος καὶ σκολιός τε καὶ πολυμήχανος.

νζ΄. Ὅπερ τις ἐφίλησε τοῦ παρόντος κόσμου, τοῦτο δὴ καὶ βαρύνει τὴν ἐκείνου διάνοιαν καὶ οἱονεὶ κάτω καθέλκει καὶ συνωθεῖ καὶ ἀνακύψαι αὐτὴν οὐκ ἀνίησι, τῶν γὰρ τοιούτων τὸ στάθμιόν τε, καὶ ἡ ῥοπὴ καὶ τὸ ζύγιον τοῦ θελήματος, τῆς καρδίας ὥς περ, ἐξήρτηται, καὶ βάσανος ἔνθεν γίνεται παντὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, καὶ δοκιμὴ ἤτοι τῶν ἐν πόλεσιν οἰκούντων Χριστιανῶν ἢ τῶν ἐν ὄρεσι, τῶν ἐν μοναῖς ἢ ἐν ἀγροῖς ἢ ἐν ἐρημίαις, ὅτι ἑκών τις δελεαζόμενος ὑφ᾿ οὗ περ φιλεῖ, δηλός ἐστιν οὔπω τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ὅλην παραδοὺς τῷ Θεῷ· οἷον, ἠγάπησέ τις, εἰ τύχει κτήματα, χρυσίον ἄλλος, ἕτερος τὸ γαστρὶ δουλεύειν, ἢ ἐπιθυμίαις ταῖς τῆς σαρκὸς χαρίζεσθαι, ἄλλος σοφίαν λόγων διὰ δόξαν ἐπίχαιρον· ὁ μὲν ἀρχήν, ὁ δὲ τὰς ἐξ ἀνθρώπων τιμάς, ὀργὴν ἄλλος καὶ μῆνιν· τὸ γὰρ ἔκδοτον ἑαυτὸν παρασχεῖν τῷ πάθει, φιλῶν αὐτῷ φαίνεται· ἕτερος ὁμιλίας εἰς οὐδὲν δέον· ἄλλος, ἁπλῶς τὸ μετεωρίζεσθαι, ἢ λόγοις προσέχειν ἀργοῖς, ἢ τὸ διδάσκαλος εἶναι, καὶ τοῦτο, διὰ δόξαν τὴν ἐξ ἀνθρώπων καὶ ὁ μὲν χαυνώσει καὶ ἀμελείᾳ πρόσκειται· ὁ δὲ ἱματίων καλλωπισμοῖς ἥδεται· οὗτος ὕπνῳ· ἐκεῖνος εὐτραπελείᾳ· καὶ ἄλλος, μικρῷ τινι ἢ μεγάλῳ τοῦ κόσμου δέδεται καὶ κατέχεται καὶ οὐκ ἀνίεται ἀνακύψαι· πρὸς ὃ γὰρ πάθος οὐ διαμάχεταί τις γενναίως οὐδὲ ἀντικαθίσταται, ἐκείνῳ πάντως καὶ ἥδεται, κἀκεῖνο κατέχον αὐτὸν καὶ καθέλκον οἱονεὶ δεσμός τις, καὶ κύφων τῆς διανοίας αὐτοῦ γίνεται, τοῦ μὴ πρὸς Θεὸν ἀναφέρεσθαι, μὴ δ᾿ αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν, ψυχὴ γὰρ ἡ ἀληθῶς πρὸς Κύριον τὴν ὁρμὴν ἀπευθύνασθαι πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἔφεσιν ἐπιτρέπει, αὐτή τε ἑαυτῆς ἔξαρνος γίνεται, καὶ τοῦ ἰδίου νοὸς τοῖς θελήμασιν οὐκ ἀκολουθεῖ.

νη΄. Διδακτέον ἐκ παραδείγματος, πῶς θελήματι ἰδίῳ παραπόλλυται ἄνθρωπος· διὰ γὰρ ἀγάπην τινὸς τῶν τοῦ κόσμου, ἔντε πυρὶ βάλλεται, καὶ ἐν θαλάσσῃ βυθίζεται, καὶ αἰχμαλωσίᾳ ἑαυτὸν ἐμπαρέχει· ὑποκείσθω γὰρ οἶκόν τινος ἢ ἀγρόν, οὕτω συμβάν, καταπίμπρασθαι· ὁ τοίνυν ἑαυτὸν παρισῶσαι βουλόμενος, ὡς τοῦ ἐμπρησμοῦ ᾔσθετο, γυμνὸς ἐξέφευγε πάντων ἀμελήσας τῶν ἔνδον, καὶ τῆς ἑαυτοῦ μόνης ψυχῆς γενό-

Digitized by Google

μενος· ἕτερος δὲ εἰς νοῦν αὐτῷ ἐπελθόν, καί τινα τῶν σκευῶν ἐξελεῖν, ὑπέμεινεν ἆραι· καὶ ὡς ἐν τῷ λαμβάνειν αὐτὸς ἦν, κατακρατῆσαν ἤδη τῆς οἰκίας τὸ πῦρ, καὶ αὐτὸν συνέλαβε καὶ κατέκαυσεν· ὁρᾷς ὅπως ἰδίῳ θελήματι, φιλίᾳ τινὸς τῶν προσκαίρων, ὃ παρ' ἑαυτὸν φαίνεται ἀγαπήσας, τῷ πυρὶ παραπώλετο; ἑτέρων πάλιν ναυαγίῳ περιπεσόντων, ὁ μὲν σώζειν ἑαυτὸν βουλόμενος, ἀποδύεται, καὶ γυμνὸς τοῖς ὕδασιν ἐπαφίεται· καὶ οὕτω δυνατὸν αὐτῷ γίνεται τὴν ἰδίαν περισῶσαι ψυχήν· ὁ δὲ καὶ τῶν ἐνδυμάτων συνδιασῶσαί τινα θελήσας, ὑπὸ τῶν ὑδάτων κατεβαπτίσθη, καὶ διὰ βραχύ τι κέρδος, ὢ τῆς συμφορᾶς· καὶ ἑαυτὸν συναπώλεσεν· καὶ πάλιν ὑποκείσθω καὶ ἐχθρῶν τινὰ ἔφοδον κατηγγέλθαι, καὶ τὸν μέν, ἅμα τε ἀκοῦσαι, καὶ εὐθύς, ὡς εἶχε ποδῶν, ἐκφυγεῖν, μὴ μελῆσαν αὐτῷ τῶν ὄντων μηδενός· τὸν δέ, διαπιστήσαντα, ἢ καὶ τῶν πραγμάτων τινὰ βουληθέντα συνεκκομίσαι, εἶτα ἐφυστερήσαντα, συλληφθῆναι καταλαβόντων τῶν πολεμίων· ὁρᾷς, ὅτι θελήματί τις ἰδίῳ δι' ἀμέλειαν, καὶ τὸ προσηλῶσθαί τισι τῶν τοῦ κόσμου, τήν τε τοῦ σώματος, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀπώλειαν ὑπομένει;

νθ'. Ὀλίγοι μὲν ἀτεχνῶς οἱ τελείαν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην κτησάμενοι, πάσας τε ἡδονὰς τοῦ κόσμου καὶ τὰς ἐπιθυμίας τὸ μηδὲν λογιζόμενοι, καὶ τοὺς τοῦ πονηροῦ πειρασμοὺς φέροντες μακροθύμως· πλὴν οὐ παρὰ τοῦτο ἀπογνωστέον, οὐδὲ τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος ἀμελητέον· κἂν γὰρ πολλὰ τῶν πλοίων ὑπομένῃ ναυάγιον· ἀλλ' εἰσὶ πάντως ἃ καὶ διαπερῶντα τοῦ λιμένος ἐπιλαμβάνεται· διὰ τοῦτο πίστεως ἡμῖν πολλῆς, ὑπομονῆς τε, καὶ προσοχῆς, καὶ ἀγώνων χρεία· πρὸς δὲ πείνης τε καὶ δίψης τοῦ ἀγαθοῦ, κατὰ πολλὴν σύνεσιν, καὶ διάκρισιν· οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ ὀξύτητός τε καὶ ἀναιδείας περὶ τὴν αἴτησιν· οἱ γὰρ πλείους τῶν ἀνθρώπων, ὥς περ προέφημεν, καμάτων ἄνευ καὶ ἱδρώτων τῆς βασιλείας ἐπιτυχεῖν βούλονται· καὶ τοὺς μὲν ἁγίους μακαρίζουσιν ἄνδρας, καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν καὶ τῶν χαρισμάτων ἐπιθυμοῦσι· τῶν ἴσων δὲ θλίψεων αὐτοῖς, τῶν πόνων τε καὶ τῶν παθημάτων, οὐ βούλονται κοινωνεῖν· τούτου δὲ πάντες, καὶ πόρναι καὶ τελῶναι καὶ πᾶς τις ἀνθρώπων ἐπιθυμεῖ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο πειρασμοὶ πρόκεινται, καὶ δοκιμασίαι· ἵνα δῆλοι γένωνται, τίνες οἱ πρὸς ἀλήθειαν τὸν ἑαυτῶν ἠγάπησαν δεσπότην· καὶ δικαίως οὗτοι τῆς τῶν οὐρανίων ἐπιτύχωσι βασιλείας.

ξ'. Ταῖς θλίψεσι, καὶ τοῖς παθήμασι, τῇ ὑπομονῇ τε καὶ πίστει ἐγκεκρύφθαι νόμιζε τὰς ἐπαγγελίας, αὐτήν τε τὴν δόξαν καὶ τὴν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀπόληψιν· ἐπεὶ καὶ τὸν ῥιπτόμενον τῇ γῇ σίτον, ἢ καὶ τὸ δένδρον φημὶ τὸ ἐγκεντριζόμενον, ἀνάγκη, σήψει πρότερον καὶ ἀτιμίᾳ δῆθεν ὑποπεσεῖν, καὶ οὕτω τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ἐνδύματος καὶ τὸν πολλαπλάσιον καρπὸν ἀπολαβεῖν· εἰμὴ γὰρ διὰ τῆς σήψεως ταύτης, κἀκείνων τῶν ὥς περ ἀτίμων διελθεῖν αὐτοῖς γένονεν, οὐκ ἂν τὴν ἐσχάτην εὐπρέπειαν· καὶ τὸ τῆς θέας κάλλος περιεβάλλοντο· τοῦτο δὲ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ δοκεῖ· διὰ πολλῶν, γάρ, φησι, θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν, καὶ ὁ Κύριος· ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν· καὶ πάλιν, ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἕξετε.

ξα'. Ἕκαστος ἡμῶν, ὅσου περ ἂν καταξιωθείη τῇ τε πίστει καὶ τῇ σπουδῇ μέτοχος Ἁγίου γενέσθαι Πνεύματος· τοσοῦτον ἐπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας δοξασθήσεται αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα· ὃ γὰρ νῦν ἔνδον ἀπεθησαύρισε τῇ ψυχῇ, τότε καὶ ἐκτὸς ἐπὶ τοῦ σώματος ἀποκαλυφθήσεται· καὶ τὸ παράδειγμά φησιν ἐκ τῶν δένδρων· χειμῶνος γὰρ παρελθόντος, καὶ ἡλίου φαιδρότερόν τε καὶ ἀκμαιότερον ἐπιλάμψαντος, ὡς δὲ καὶ ἀνέμων ἐπιπνευσάντων, ἔσωθεν ἐκεῖνα ἐκφύει, καὶ ὡς ἔνδυμα τὰ φύλλα τε καὶ τὰ ἄνθη καὶ τοὺς καρποὺς περιβάλλεται, παραπλησίως δὲ καὶ τὸ τοῦ χόρτου ἄνθος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, τῶν κόλπων τῆς γῆς ἀναδίδοται καὶ σκέπεται τούτοις ἡ γῆ καὶ ὡς εὐπρεπὲς αὐτὰ περιβόλαιον ἀμφιέννυται περὶ ὧν καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, οὐδὲ Σολομῶντα, οὕτως ἐν τούτων περιβάλλεσθαι ἔφη, διὰ πασης αὐτοῦ τῆς δόξης· ταῦτα γὰρ πάντα τύποι καὶ ὑποδείγματα καὶ εἰκόνες τῆς τῶν σωζομένων εἰσὶν ἐν τῇ ἀναστάσει δόσεως· ἐπεὶ καὶ πάσαις ταῖς φιλοθέοις ψυχαῖς, τοῖς ἀληθινοῖς δηλονότι Χριστιανοῖς, μὴν πρῶτος ξανθικός, ὥς ἐστιν ὁ ἀπρίλιος, δι' οὗ καὶ ἡ τῆς ἀναστάσεως δύναμις δηλοῦται· φησὶ γὰρ ἡ θεία γραφή· οὗτος μὴν πρῶτος ἔσται ὑμῖν ἐν τοῖς μησὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ· οὗτος ἀμφιάσει τὰ γυμνὰ δένδρα διὰ

Digitized by Google

τῆς δόξης, ἣν πρώτην ἐγκεκρυμμένην εἶχον εἴσω τοῦ σώματος· καὶ γὰρ ἐνδοξασθήσονται δι' αὐτοῦ, τοῦ ἀπόγε τοῦ νῦν ἐνυπάρχοντος αὐτοῖς ἀρρήτου φωτός, εἴτ' οὖν τῆς τοῦ πνεύματος δυνάμεως· ὅπερ καὶ ἔσται αὐτοῖς τότε ἔνδυμα, βρῶσις, πόσις, ἀγαλλίασις, χαρά, εἰρήνη, καὶ τὸ πᾶν, ζωὴ αἰώνιος.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ ὑψώσεως τοῦ νοός.

ξβ'. Μωσῆς ὁ μακάριος ὑπέδειξε τύπον, διὰ τῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐπιλαμπούσης τοῦ Πνεύματος δόξης, ᾗ οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀτενίσαι ἐδύνατο, πῶς ἐν τῇ τῶν δικαίων ἀναστάσει τὰ σώματα δοξασθήσεται τῶν ἁγίων ἣν δόξαν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ αἱ πισταὶ τῶν ἁγίων ἔχειν καταξιοῦνται ψυχαί· ἡμεῖς γάρ, φησιν, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τουτέστιν ἐν τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ, τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμεθα, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμενοι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν· περὶ τούτου γέγραπται πάλιν, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τὰς ἴσας νύκτας μὴ τροφῆς μνησθῆναι, μὴ πόσεως, ὅπερ οὐκ ἀνθρωπίνης φύσεως ἔργον, εἰ μή τινος ἄρα τροφῆς ἐκοινώνει πνευματικῆς· ἧς περ δὴ καὶ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ νῦν αἱ ἅγιαι ψυχαὶ μεταλαμβάνουσιν ἐκ τοῦ Πνεύματος.

ξγ'. Τὴν δόξαν ἣν ἐντεῦθεν αἱ τῶν ἁγίων, ὡς εἴρηται, πλουτοῦσι ψυχαί, ἐκείνη καλύψει καὶ ἀμφιάσει τὰ γυμνὰ σώματα ἐν τῇ ἀναστάσει, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνάρπαστα ποιήσει· καὶ τότε λοιπὸν σώματι καὶ ψυχῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ Θεῷ ἅμα διηνεκῶς ἀναπαύσονται· τὸν γὰρ Ἀδὰμ κτίσας ὁ Θεός, πτέρυγας αὐτῷ σωματικάς, ὡς τοῖς πετεινοῖς, οὐκ ἐνέθηκεν· ἅτε τὰς τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν ἀνάστασιν παρέξειν αὐτῷ μέλλων, ἵνα κουφίζηται δι' αὐτῶν καὶ ἁρπάζηται ὅπου πάντως τὸ Πνεῦμα βούληται· ταύτας δὲ τὰς νοητὰς πτέρυγας ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς ἀπὸ τοῦ νῦν δέδοται ἔχειν, αἳ πρὸς τὸ οὐράνιον αὐτὰς μετεωρίζουσι φρόνημα· Χριστιανῶν γὰρ κόσμος ἄλλος, καὶ ἄλλα ἐνδύματα, καὶ τράπεζα ἄλλη, καὶ ἄλλη ἀπόλαυσις· ἐπεὶ καὶ οὐρανόθεν ἐλεύσεσθαι τὸν Χριστὸν οἴδαμεν, ἀναστῆσαί τε τοὺς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος κεκοιμημένους, καθὼς αἱ θεῖαι γραφαὶ μαρτυροῦσι, καὶ εἰς δύω τούτους διελόντα μέρη, ἐφ' οἷς τὸ σημεῖον τὸ ἴδιον, ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ Πνεύματος τοῦ θείου σφραγίς, τούτους καὶ ἰδίᾳ ἐν δεξιᾷ στήσαντα, προσφωνῆσαι, τὰ ἐμὰ γάρ, φησι, πρόβατα, τῆς ἐμῆς ἀκούουσι φωνῆς, καὶ γινώσκουσι· καὶ τότε δόξῃ θείᾳ τὰ σώματα τούτων περιβληθήσεται, τῇ τε τῶν ἀγαθῶν ἔργων, καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος, ἣν ἐντεῦθεν αἱ τῶν ἁγίων ἔλαχον ἔχειν ψυχαί, καὶ οὕτω δοξασθέντες θείῳ φωτί, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἁρπαγέντες, εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, σὺν τῷ Κυρίῳ διὰ παντὸς ἔσονται.

ξδ'. Οἷς μέλει τὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ βίον ὡς κάλλιστα κατορθοῦν, τούτοις καὶ προσήκει προηγουμένως τοῦ διανοητικοῦ τε διακριτικοῦ καὶ ἡγεμονικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς διὰ πάσης ἐπιμελεῖσθαι τῆς σπουδῆς· ἵνα τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διάκρισιν ἀκριβώσαντες, καὶ ἃ παρὰ φύσιν ἐπεισήχθη πάθη τῆς καθαρᾶς ἀποκρίναντες φύσεως, ἀπροσκόπως ζῆν ἔχοιεν, ὡς ὀφθαλμῷ τῷ τῆς διακρίσεως μέλει χρωμένοις· καὶ ἀσύνθετοι πρὸς τὰς τῆς κακίας ἀφορμὰς εἶναι δυνάμενοι· ἔστι γὰρ θέλημα τῇ ψυχῇ τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς τῶν αἰσθήσεων βλάβης ἄχραντα συντηρεῖν, ἀπεῖρξαί τε ἑαυτὴν τῶν τοῦ κόσμου περισπασμῶν, καὶ φυλάξαι τὴν καρδίαν τοῦ μὴ ἐξαπλοῦν ἐν τῷ κόσμῳ τὰ μέλη τῶν αὐτῆς λογισμῶν, ἀλλὰ περισφίγγειν αὐτὰ πάντοθεν καὶ συνέχειν χαμαιζήλου μερίμνης, καὶ ἡδονῆς· ἐπειδὰν οὖν ὁ Κύριος ἴδῃ τινὰ ταύτῃ διάγοντα, καὶ οὕτως ἑαυτὸν ἀκριβοῦντα καὶ συντηροῦντα, φόβῳ τε, καὶ δουλεύειν αὐτῷ προθέμενον, ἐπορέγει καὶ τὴν ἐκ τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐπικουρίαν· ἐπεὶ τί ποιήσειεν ὁ Θεὸς τῷ ἑκόντι τῷ κόσμῳ ἑαυτὸν ἐμπαρέχοντι, καὶ ὀπίσω τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ πορευόμενον ;

ξε'. Αἱ νήψασαι πέντε παρθένοι ἐκεῖναι καὶ τὸ ξένον τῆς ἑαυτῶν φύσεως ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις παραλαβοῦσαι τῆς καρδίας, τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἐδυνήθησαν εἰς τὸν νυμφῶνα συνεισελθεῖν τῷ νυμφίῳ· αἱ ἄλλαι δὲ αἱ μωραί, αἱ κακαί, αἱ τῇ ἰδίᾳ φύσει ἐναπομείνασαι, οὐκ ἔνηψαν, οὐδὲ κατὰ σπουδῆς ἔσχον τὸ τοιόνδε τῆς ἀγαλλιάσεως ἔλαιον εἰς τὰς ἑαυτῶν καρδίας, ἔτι ἐν σαρκὶ οὖσαι παραλαβεῖν· ἀλλ' οἱονεὶ ἀφύπνωσαν, δι' ἀμέλειάν τε καὶ χαυνότητα καὶ δικαιοσύνης οἴησιν· παρ' ὃ καὶ ὁ νυμφὼν αὐταῖς ἀπεκλείσθη τῆς βασιλείας· δῆλον γὰρ ὅτι δεσμῷ τινι τοῦ κόσμου καὶ φιλίᾳ γεγόνασι καθεκταί, καθότι τὴν ἀγά-

Digitized by Google

πην αὐτῶν ἐντελῆ καὶ τὸν ἔρωτα τῷ ἐπουρανίῳ μὴ παρέσχον νυμφίῳ· καὶ γὰρ αἱ τὸ ξένον τῆς φύσεως τὸν ἁγιασμὸν τοῦτον ζητοῦσαι ψυχαὶ τοῦ Πνεύματος, ὅλην τὴν ἀγάπην αὐτῶν ἐξάπτουσαι τῷ Χριστῷ, ἐκεῖ περιπατοῦσιν, ἐκεῖ εὔχονται, ἐκεῖ λογίζονται, ἐκεῖ μελετῶσι, πάντων ἀποστᾶσαι τῶν ἄλλων· αἱ γὰρ πέντε τῆς ψυχῆς αἰσθήσεις σύνεσις, γνῶσις, διάκρισις, ὑπομονή, ἔλεος, ἂν τὴν ἄνωθεν χάριν καὶ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Πνεύματος δέξωνται, καὶ φρόνιμοι τῇ ἀληθείᾳ παρθένοι ἔσονται· εἰδὲ τῇ φύσει τῇ ἑαυτῶν ἐγκαταλειφθεῖεν, μωραὶ τῷόντι εὑρίσκονται, καὶ τέκνα οὖσαι τοῦ κόσμου δείκνυνται καὶ τῆς ὀργῆς.

ξϛʹ. Ὥσπερ ξένην τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν κακίαν οὖσαν, διὰ δὲ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου παρεισδύσασαν ἀνθρώπου καταδεξάμεθα, φύσιν ἡμῖν τῷ χρόνῳ καθαπερεὶ γενομένην· οὕτω δὴ καὶ διὰ τοῦ ξένου τούτου τῆς ἡμετέρας φύσεως, τῆς ἐπουρανίου φημὶ τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς, ἀποσκορακισθῆναι πάλιν αὐτὴν τῆς ἡμετέρας προσήκει φύσεως, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἡμᾶς καθαρότητα καταστῆναι· ὡς εἰ μὴ τοῦτο τῇ πολλῇ δεήσει καὶ πίστει τῇ προσοχῇ τε καὶ τῶν τοῦ κόσμου ἀποστροφῇ γένοιτο, καὶ ἡ μιανθεῖσα πρὸς τῆς κακίας φύσις ἡμῶν, ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐκείνης, ἥτις ἐστὶν ὁ Κύριος, ἁγιασθείη, καὶ μέχρι τέλους ἄπτωτοι διαμείνομεν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τῶν θείων μεταποιούμενοι, τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἐπιτυχεῖν οὐ δυνάμεθα.

ξζʹ. Λεπτόν τινα καὶ βαθὺν λόγον κατὰ τὰ ἐμοὶ δυνατά, φησι, διελθεῖν βούλομαι· σωματοποιεῖ ἑαυτὸν ὁ ἄπειρος καὶ ἀσώματος Κύριος διὰ χρηστότητα ἄπειρον, καὶ σμικρύνει, ὡς ἄν τις φαίη, ὁ μέγας καὶ ὑπερούσιος, τοῦ δυνηθῆναι τοῖς νοεροῖς αὐτοῦ κτίσμασι συγκραθῆναι, ψυχαῖς ἁγίων φημι, καὶ Ἀγγέλων, ἵνα δυναταὶ γένοιντο καὶ αὗται ζωῆς ἀθανάτου τῆς ἑαυτοῦ θεότητος μετασχεῖν· ἐπεὶ καὶ ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, σῶμά ἐστιν, ὁ Ἄγγελος, ἡ ψυχή, ὁ δαίμων· κἂν γὰρ λεπτὰ εἶεν, ἀλλ' ὅμως ἐν ὑποστάσει, χαρακτῆρί τε καὶ εἰκόνι καὶ τὴν λεπτότητα τῆς ἑαυτῶν φύσεως σῶμα τυγχάνει λεπτόν· ὥσπερ γὰρ ἐν ὑποστάσει τουτὶ τὸ σῶμα παχύ ἐστι, οὕτω καὶ ἡ ψυχή, σῶμα οὖσα λεπτόν, περιέβαλε καὶ ἐνεδύσατο τὰ μέλη τοῦδε τοῦ σώματος· περιέβαλε γὰρ τὸν ὀφθαλμόν, δι' οὗπερ γοῦν καὶ ὁρᾷ· περιέβαλε τὸ οὖς, δι' οὗ καὶ ἀκούει· τὴν χεῖρα, τὴν ῥίνα, καὶ ἁπαξαπλῶς ὅλον τὸ σῶμα, καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ περιέβαλε καὶ συνεκράθη ὅλῳ αὐτῷ ἡ ψυχή, δι' οὗ καὶ πάντα ὅσα δὴ τῷ βίῳ ἐνστρέφεται ἐπιτηδεύματα διανύει· τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ ἡ ἀνεκλάλητός τε καὶ ἀνεννόητος τοῦ Χριστοῦ χρηστότης σμικρύνει καὶ σωματοποιεῖ ἑαυτὴν καὶ συγκιρνᾶται καὶ περιλαμβάνει τὰς πιστὰς καὶ φίλας αὐτῇ ψυχὰς καὶ εἰς ἓν αὐτῆς γίνεται κατὰ τὸ λόγιον Παύλου, ψυχὴ εἰς ψυχήν, ὡς φάναι, καὶ ὑπόστασις γοῦν εἰς ὑπόστασιν, ὡς ἂν τῇ τοιᾷδε ψυχῇ ἐν τῇ αὐτοῦ θεότητι ζῆσαί τε ὑπάρξῃ καὶ ἀθανάτου ζωῆς ἐφικέσθαι καὶ ἡδονῆς ἀφθάρτου καὶ ἀρρήτου δόξης κατατρυφῆσαι.

Τῇ τοιαύτῃ ψυχῇ, φησὶν ὁ Κύριος ὅτε μὲν βούλεται πῦρ γίνεται, πᾶν φαῦλον αὐτῆς καὶ ἐπείσακτον διακαῖον· ὥσπερ καὶ ὁ Προφήτης φησίν, ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον· ὅτε δέ, ἀνάπαυσις ἄφραστός τε καὶ ἄρρητος· ὅτε δὲ χαρὰ καὶ εἰρήνη, περιθάλπων καὶ περιβάλλων αὐτήν· μόνον, ἐν σπουδῇ θετέον φιλεῖν αὐτόν, καὶ χαρίζεσθαι τρόποις ἀγαθοῖς καὶ αὐτῇ πείρᾳ, αὐτῇ αἰσθήσει ὄψεται ἀψάμενος ἀλαλήτων ἀγαθῶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα τὸ Πνεῦμα Κυρίου γίνεται, τοῦτο μὲν εἰς ἀνάπαυσιν, τοῦτο δ' εἰς ἀγαλλίασίν τε καὶ τρυφὴν καὶ ζωὴν τῆς ἀξίας ἐκείνου δεικνυμένης ψυχῆς· σωματοποιεῖ γὰρ ἑαυτόν, ὥς περ εἰς βρῶσιν πνευματικήν, οὕτω καὶ εἰς ἔνδυμά τε καὶ κάλλη ἀνεκδιήγητα, ἵν' εὐφροσύνης οὕτω πληρώσῃ πνευματικῆς· ἐγὼ γὰρ εἰμί φησιν ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, καὶ ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. ξηʹ.

Οὕτω φησί, καὶ ἑκάστῳ τῶν ἱερέων καὶ ἁγίων· ὁ Θεὸς ὤφθη, ὡς αὐτῷ θέλημα ἦν, ξθʹ.
καὶ τῷ ὁρῶντι λυσιτελές· οἷον, ἄλλως τῷ Ἀβραὰμ καὶ ἄλλως τῷ Ἰσαάκ, τῷ Ἰακὼβ ἄλλως, τῷ Νῶε, τῷ Δανιήλ, τῷ Μωσεῖ, τῷ Δαβὶδ καὶ ἑκάστῳ τῶν Προφητῶν, σμικρύνων ἑαυτὸν καὶ σωματοποιῶν, ὥς περ εἴρηται, μεταμορφούμενός τε, καὶ ὀπτανόμενος τούτοις τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, οὐ καθόσον αὐτός ἐστιν, ἀχώρητος γάρ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκείνων χώρησίν τε καὶ δύναμιν,

Digitized by Google

διὰ τὴν πολλὴν καὶ ἀπερινόητον, ἣν εἶχεν πρὸς αὐτούς, ἀγάπην.

ο'. Ψυχὴ καταξιωθεῖσα τὴν ἐξ ὕψους εἰσοικίσασθαι δύναμιν, καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ θεῖον, καὶ τὴν ἐπουράνιον τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἀγάπην συγκεχραμένην σχοῦσα τοῖς ἑαυτῆς μέλεσι, πάσης κοσμικῆς ἀγάπης ἀτεχνῶς λύεται· ὥς περ γὰρ σίδηρος ἢ μόλυβδος, χρυσός τε καὶ ἄργυρος πυρὶ παραδοθεὶς λύεται, καὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ τὸ ἀντιτυπὲς εἰς ἁπαλότητα μεταβάλλει, ἐν ὅσῳ τε τῷ πυρὶ ὁμιλεῖ, χαῦνός ἐστι, καὶ ἔκλυτος, καὶ τὴν φυσικὴν ἀποβεβληκὼς ἀντιτυπίαν διὰ τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν· οὕτω καὶ ψυχὴ τὸ ἐπουράνιον ἐκεῖνο δεξαμένη πῦρ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, πάσης προσπαθείας τοῦ κοσμικοῦ Πνεύματος ἐκχωρεῖ, καὶ τῶν δεσμῶν ἀφίεται τῆς κακίας, ἐξ αὐτῆς τε τῆς φυσικῆς σκληρότητος μεταβάλλει τῆς ἁμαρτίας, σμικρὰ πάντα λογιζομένη καὶ ἀτιμάζουσα· φημὶ δ' ὅτι κἂν τινες αὐτῇ εἶεν ἀδελφοὶ κατ' ἄκραν φιλούμενοι, πρὸς δὲ ἐκείνην αὐτῇ παραποδίζοιεν τὴν ἀγάπην, καὶ αὐτὸς ἂν ἀποστέρξοιεν· ἡ τῷ τοιούτῳ ἔρωτι ἁλοῦσα ψυχή· εἰ γὰρ σαρκικῆς κοινωνίας ἀγάπη γάμου, πατρός τε καὶ μητρὸς καὶ ἀδελφῶν διΐστησι, κἂν τις φιλῇ τινὰ τούτων, ἐξ ἐπιπολῆς φιλεῖ· τὴν δὲ διάθεσιν ὅλην καὶ τὸν πόθον πρὸς τὴν συνῳκισμένην αὐτῷ τέταχεν, εἰ ἡ τῆς σαρκὸς φιλία οὕτω λύει πάσης ἄλλης τοῦ κόσμου φιλίας, χολῇ γ' ἄν, οἱ ἐκείνῳ τῷ ἀπαθεῖ πόθῳ τρωθέντες, ἔρωτί τινι τῶν τοῦ κόσμου καθεκτοὶ γένοιντο.

οα'. Χρηστὸς ὢν καὶ φιλάνθρωπος ὁ Θεός, μακροθύμως ἔχει, καὶ πολύς ἐστιν ἀναμένων τὴν ἑκάστου τῶν ἁμαρτανόντων μετάνοιαν· ἑορτήν τε οὐρανίαν τιθέμενος τὴν τοῦ μεταμελομένου ἐπιστροφήν· χαρὰ γάρ, φησὶν αὐτός, ἐν τῷ οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι· εἰδέ τις τὴν χρηστότητα ταύτην καὶ μακροθυμίαν ὁρῶν, καὶ ὅτι μὴ τοῖς κατὰ μέρος ἁμαρτήμασιν ἐπεξέρχεται, τὴν μετάνοιαν, ὥς περ ἔφημεν, ἐκδεχόμενος, κατολιγωρήσει τῆς ἐντολῆς, καὶ τὴν χρηστότητα, φεῦ, ἀφορμὴν σχοίη πρὸς καταφρόνησιν, ἁμάρτημα ἐπὶ ἁμαρμήματι προστιθείς, καὶ πρόσκομμα ἐποικοδομῶν, ῥαθυμίαν τε συνάπτων τῇ ῥαθυμίᾳ, πληροῖ τοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ὅρους, καὶ τοιούτῳ λοιπὸν ἁλίσκεται παραπτώματι, ἐξ οὗ μηκέτι παρὸν αὐτῷ ἀνακτήσασθαι, ἀλλ' ἐσχάτην τὴν συντριβὴν ὑποστάς, καὶ τῷ πονηρῷ εἰς τέλος συγχωρηθείς, ἀπόλλυται· οὕτως ἐπὶ Σοδόμων γέγονεν· ἀποπλήσαντες γάρ, καὶ ὑπερβάντες τοὺς τῶν ἁμαρτιῶν ὅρους, ἐπεὶ μηδέν, ὡς εἰπεῖν, ζώπυρον μετανοίας αὐτοῖς ὑπελείφθη, ἀνάλωμα πυρὸς ὑπὸ τῆς θείας δίκης γεγόνασι· οὕτως ἐπὶ Νῶε, καὶ γὰρ ἀχαλίνοις χρώμενοι ταῖς ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμαῖς, καὶ μηδὲν εἶδος μετανοίας ἐπιδεικνύμενοι, τηλικοῦτον ἑαυτοῖς ἁμαρτιῶν ὄγκον ἐξεκορύφωσαν, ὡς ἅπασαν ὁμοῦ τὴν γῆν εἰσάπαξ διαφθαρῆναι· οὕτω τοῖς Αἰγυπτίοις πολλὰ πλημμελοῦσι καὶ εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν ἐξυβρίζουσι, χρηστὸς ἦν ἐκεῖνος, οὐ πανωλεθρίᾳ παραδιδούς, ἀλλὰ διὰ τῶν κατὰ μέρος μαστίγων εἰς μετάνοιαν ἐπαγόμενος· ἐπεὶ δὲ ἐπιστρέφοντες, ἀγαπητῶς πάλιν πρὸς τὴν κακίαν ἀνέστρεφον, καὶ τῆς προτέρας εἴχοντο ἀπιστίας, ἔσχατον δὲ καὶ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου τῆς Αἰγύπτου ἀναγόμενον κατεδίωχον, ἀνάλωσεν αὐτοὺς ἡ θεία δίκη τὸ σύνολον, καὶ ἀπώλεσεν· οὕτω τοῦ Ἰσραὴλ πολλὰ ἁμαρτάνοντος, καὶ τοὺς Προφήτας ἀποκτενόντος τοῦ Θεοῦ, τῆς συνήθους οὕτος μακροθυμίας ἐγίνετο· ἐπεὶ δὲ εἰς τοῦτο κακίας προεκοψαν, ὡς μηδὲ τὸ δεσποτικὸν δυσωπηθῆναι ἀξίωμα, ἀλλὰ κἀκείνῳ μιαιφόνους χεῖρας ἐπιβαλεῖν· καὶ αὐτοὶ καθάπαξ ἀπεβλήθησάν τε καὶ κατεβλήθησαν· καὶ ἤρθη ἀπ' αὐτῶν ἥτε προφητεία καὶ ἡ ἱερατεία καὶ ἡ λατρεία· καὶ ἐπιστεύθη ταῦτα τοῖς πιστεύσασιν ἔθνεσι.

οβ'. Προσδράμωμεν τῷ καλοῦντι Χριστῷ προθύμως, ἐκχέοντες ἐπ' αὐτὸν τὰς καρδίας· καὶ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἐθελοκακοῦντες ἀπογινώσκομεν σωτηρίαν· καὶ τοῦτο γὰρ τοῦ πονηροῦ σόφισμα, ὑπομνήσει προτέρων ἁμαρτιῶν ὁδοποιεῖν εἰς ἀπόγνωσιν, ἀλλ' ἡμῖν κατανοητέον ὅτι περ εἰ Χριστὸς ἐλθὼν τυφλῶν τε, καὶ παραλύτων καὶ κωφῶν ἰατρός ; καὶ διορθωτὴς ἦν, νεκρούς τε ἤδη καταφθαρέντας ἀνίστη, πόσῳ μᾶλλον τυφλότητα διανοίας, καὶ ψυχῆς πάρεσιν, καὶ ἀμελοῦς καρδίας οὐκ ἰάσεται κώφευσιν· ἐπεὶ μηδὲ ἕτερος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τὸ σῶμα κτίσας, αὐτός ἐστι ὁ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ εἰ πρὸς τὰ λυόμενα, καὶ θνήσκοντα οὕτως εὐμενῶς καὶ ἱλέως εἶχε, πόσῳ μᾶλλον τῇ ἀθανάτῳ ψυχῇ κακίας νόσῳ καὶ ἀγνοίας ἁλούσῃ, ἔπειτα προσερχομένῃ τούτῳ καὶ δεομένῃ, φιλανθρώπως καὶ θεραπευτικῶς χρήσεται; αὐτοῦ

Digitized by Google

γὰρ φωναὶ τὸ ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος, οὐ μὴ ποιήσει ἐκδίκησιν τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας; ναὶ λέγω ὑμῖν, ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐντάχει· καὶ τό αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε, καὶ εὑρήσεται, κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· καὶ αὖθις· ὅτι κἂν διὰ τὸ φίλον εἶναι οὐ δώσει αὐτῷ, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ, ἀναστὰς δώσει αὐτῷ ὅσα χρήζει, ἀναιδῆ καὶ παράμονον τὴν αἴτησιν προτρεπόμενος γίνεσθαι· ἐπείτοι καὶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἦλθεν ἵνα ἐπιστρέψῃ πρὸς ἑαυτόν· μόνον ἡμεῖς τῶν κακῶν προλήψεων ὅση δύναμις ἀποστάντες, σχολάσωμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ αὐτὸς οὐχ ὑπερορᾷ, ἀλλ' ἕτοιμος ἔσται, παρέχων τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν.

ογ'. Ὥσπερ ἐπὶ τῶν νόσῳ τινὶ καὶ ἀσθενείᾳ κατειλημμένων, ἐπειδὰν μηκέτι τὸ σῶμα δυνατὸν ᾖ τροφῆς καὶ πόσεως μετασχεῖν εἰς ἀπόγνωσιν τοῦτο συνωθεῖ, καὶ θανάτου τεκμήριον γίνεται καὶ θρηνοῦντάς τε ἐπὶ τούτῳ καὶ φίλους ἔχει, καὶ τοὺς προσήκοντας, οὕτω δὴ καὶ Θεὸς καὶ Ἄγγελοι, ψυχὰς τὰς μὴ τροφῇ τῇ ἐπουρανίῳ χρήσασθαι δυναμένας, διὰ πολλῆς λύπης καὶ θρήνων ποιοῦνται· εἰ τοίνυν ἐγένου τῷ Θεῷ θρόνος, ἐκεῖνον ἔχων ἐπικαθήμενον· εἰ γέγονεν ἡ ψυχή σου ὅλη πνευματικὸς ὀφθαλμός, ὅλη φῶς· εἰ ἐτράφης τὴν τροφὴν ἐκείνην τοῦ Πνεύματος· εἰ ποτίζῃ τοῦ ζῶντος ὕδατος καὶ τοῦ πνευματικοῦ οἴνου, τοῦ τὴν καρδίαν εὐφραίνοντος· εἰ ἐνδέδυσαι τῇ ψυχῇ τὰ τοῦ ἀρρήτου φωτὸς ἐνδύματα· εἰ πάντων τούτων ὁ ἔσω σου ἄνθρωπος εἰς πεῖραν ἀφίκετο καὶ πληροφορίαν, ἰδοὺ ζῇς τὴν αἰώνιον ὄντως ζωήν, ἐκ τοῦ παρόντος ἤδη τῷ Χριστῷ συναναπαυόμενος· εἰδ' οὔπω εἴληφας ταῦτα, οὐδ' εἰς κτῆσιν τούτων ἐλήλυθας, κλαῖε θερμῶς, καὶ ὀδυρμοῖς κέχρησο, μήπω τοῦ τοιούτου πλούτου τετυχηκέναι· καὶ φροντὶς ἔστω σοι, καὶ δέησις διηνεκὴς περὶ τῆς πτωχείας σου· ἀλλ' εἴθε κἂν τῆς ἑαυτοῦ πενίας αἴσθησις εἰσῄει τῷ κεκτημένῳ· καὶ μὴ ὡς τοῦ θείου πλούτου κατακορὴς ὢν ἀφρόντις περιῄγεν· ὁ γὰρ ζητῶν, φησιν, εὑρήσει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.

οδ'. Εἰ τὸ σύνθετον ἐκεῖνο ἔλαιον τοσαύτην εἶχε τὴν δύναμιν, ὡς τοὺς χρισαμένους αὐτῷ λοιπὸν βασιλικῆς ἐπιμένειν δόξης· πόσῳ γε μᾶλλον οἱ τὸν νοῦν, καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον τῷ ἁγιαστικῷ τῆς ἀγαλλιάσεως ἐλαίῳ χριόμενοι, καὶ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ ἀγαθοῦ λαμβάνοντες πνεύματος, τῶν μέτρων τῆς τελειότητος ἐπιβήσονται, τῆς Χριστοῦ, φημί· βασιλείας, καὶ υἱοθεσίας αὐτῷ συμμύσται τῷ βασιλεῖ γινόμενοι, εἰσιέναι τε, καὶ ἐξιέναι πρὸς τὸν πατέρα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἔχοντες· εἰ γὰρ καὶ μήπω τέλειον τὴν κληρονομίαν εἰλήφασι, τὸ βάρος ἔτι περικείμενοι τῆς σαρκός, ἀλλ' οὖν διὰ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος, ἐν τῷ ἀσφαλεῖ αὐτοῖς κεῖται τὰ τῶν ἐλπίδων, καὶ ὅτι συμβασιλεύσουσι τῷ Χριστῷ, καὶ ἐν παρουσίᾳ καὶ πλεονασμῷ πνεύματος ἔσονται, οὐδὲν αὐτοῖς τὸ ἐνδοιαζόμενον· καθότι τῇ σαρκὶ περιόντες ἔτι, εἰς πεῖραν ἦλθον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἡδονῆς ἐκείνης· καὶ γὰρ τὸ ἐπιτεθὲν μετὰ τὴν παρακοὴν τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ τοῦ σατανᾶ κάλυμμα, ἡ χάρις ἐρχομένη διὰ καθάρσεως τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, καὶ τοῦ νοός, περιαιρεῖ τέλεον καὶ πᾶν μίασμα καὶ λογισμὸν ἅπαντα ῥυπαρὸν τῆς ψυχῆς ἀποσκυβαλίζει, καθαρὰν αὐτὴν γενέσθαι βουλομένη, καὶ τὴν ἰδίαν ἀπολαβοῦσαν φύσιν, τρανοῖς καὶ ἀνεπικωλύτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν δόξαν τοῦ κατοπτεύειν· οἱ τοιοῦτοι, αὐτόθεν ἤδη πρὸς ἐκεῖνον ἁρπάζονται τὸν αἰῶνα, καὶ τὰ ἐκεῖ κάλλη, καὶ θαύματα καθορῶσι· καθάπερ γὰρ ὁ σωματικὸς οὗτος ὀφθαλμὸς ἀπαθῶς τε καὶ ὑγιῶς ἔχων ταῖς ἡλιακαῖς αὐγαῖς θαρρούντως ἐνατενίζει, οὕτω καὶ οὗτοι, φωτεινῷ χρώμενοι καὶ διακεκαθαρμένῳ τῷ νῷ, τὰς ἀδύτους αὐγὰς Κυρίου διὰ παντὸς κατοπτεύουσι.

οε'. Τουτὶ τὸ μέτρον, φησίν, οὐ ῥᾳδίως ἐφικτὸν τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλὰ πόνων δεῖται συχνῶν, ἀγώνων τε καὶ ἱδρώτων μυρίων· πολλοὶ γάρ εἰσιν, οἷς καὶ ἡ χάρις συνέστιν ἐνεργοῦσα, καὶ ἡ κακία πάλιν ἐνδομυχοῦσα, ἀφέστηκεν οὐδαμῶς· ἀλλὰ τὰ δύω πνεύματα, τό τε τοῦ φωτὸς καὶ τὸ τοῦ σκότους εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνεργεῖ καρδίαν· ἐρεῖς γοῦν μοι πάντως, τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς συγκατάθεσις ναῷ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; κἀγὼ δὲ αὐτό σοι ἀποκρινοῦμαι, τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ ποῦ τὸ θεῖον φῶς ἐπισκοτίζεται ἢ θολοῦται ἢ καταμιαίνεται, τὸ καθαρὸν ἀκριβῶς καὶ ἀμίαντον; τὸ φῶς γὰρ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, φησί, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν, ὥστε οὐκ ἀναμέρος ἐκληπτέον, οὐδὲ μονοτρόπως τὰ πράγ-

Digitized by Google

ματα· καὶ γὰρ εἰς τοσοῦτόν τινες ἐναναπαύονται τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, ἐς ὅσον ἑαυτῶν δύνασθαι κρατεῖν καὶ μὴ ἡττᾶσθαι τῆς ἐγκατοικούσης αὐτοῖς ἁμαρτίας· καὶ συμβαίνῃ νῦν εὐχὴν εὐπάρεδρον ἔχοντας καὶ ἀνάπαυσιν· ἔπειτα ὑπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν ἐνεργεῖσθαι καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κλέπτεσθαι, συνούσης δηλαδὴ καὶ τῆς χάριτος· οἱ μὲν οὖν ἐλαφροί τε καὶ οὔπω τῆς ἀκριβείας ἐπειλημμένοι ποσῶς αὐτοῖς τῆς θείας χάριτος ἐνεργούσης, ἔδοξαν εἰσάπαξ ἀπολελύσθαι τῆς ἁμαρτίας· οἱ δὲ διάκρισίν τε καὶ νοῦν ἔχοντες οὐκ ἂν ἀρνηθεῖεν ὅτι καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐνοικούσης, οὐχὶ καὶ ὑπὸ αἰσχρῶν καὶ ἀτόπων διασείονται λογισμῶν.

ος'. Εἴδομέν τινας ἐν τοῖς ἀδελφοῖς πολλάκις οὕτω πλουσίας τῆς χάριτος ἀπολελαυκότας, ὡς πέντε χρόνων καὶ ἓξ ἀπομαρανθῆναι τέλεον αὐτοῖς καὶ ἀποσβῆναι τὰ τῆς ἐπιθυμίας· εἶτα ὡς ἔδοξαν ὅρμου καὶ γαλήνης ἐπιλαβέσθαι, τότε καθάπερ ἐξ ἐνέδρας ἐπιφανεῖσα τούτοις ἡ κακία, οὕτω δυσμενῶς ἐπέθετο καὶ ἀγρίως· ὡς ἔκπληξιν αὐτοῖς ἐνθεῖναι καὶ ἀπορίαν· τεθάρρηκε τοίνυν οὐδεὶς τῶν ὀξὺ διὰ σύνεσιν βλεπόντων εἰπεῖν ὅτι τῆς χάριτός μοι συνούσης, ἀπήλλαγμαι λοιπὸν καὶ τῆς ἁμαρτίας· ἐνεργεῖ γάρ, ὥς περ εἴρηται, καὶ τὰ δύω ἐν τῷ ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ νῷ, κἂν οἱ εὔκολοί τε καὶ ἀμαθεῖς μικρόν τι κίνημα πνευματικὸν ἐσχηκότες, νενικήκαμεν ἤδη λέγουσιν· ἐμοὶ δὲ δοκῷ τὰ πράγματα οὕτως ἔχειν· ὥς περ ὅταν ἡλίου καθαρῶς ἐπιλάμποντος, σκοτεινὸς ἀήρ, ἄφνω, ἢ ὁμίχλη ἐπιδραμοῦσα ἐπισκοτίσειεν αὐτοῦ τῷ καλῷ φωτί, τούτῳ γὰρ παραπλησίως ἔχουσι τῷ λόγῳ οἱ τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐπιτυχόντες, μήπω δὲ πρὸς ἀκρίβειαν διακαθαρθέντες, ἀλλ' ἐν τῷ βάθει ἔτι κατάσχετοι ὄντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὥστε πολλῆς τῷόντι τῆς διακρίσεως δεῖ πρὸς τὸ πείρᾳ ταῦτα τῇ τελεωτάτῃ παραλαβεῖν.

οζ'. Ὥς περ ἀμήχανον ὀφθαλμῶν ἄνευ καὶ γλώττης ὤτων τε καὶ ποδῶν βλέπειν ἢ λαλεῖν ἢ ἀκούειν ὅλως ἢ περιπατεῖν· οὕτως ἐπίσης ἀδύνατον ἄνευ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκεῖθεν διαδιδομένης ἐνεργείας μυστηρίων κοινωνῆσαι θείων καὶ εἰδέναι Θεοῦ σοφίαν ἢ κατὰ Πνεῦμα πλουτεῖν· οἱ μὲν γὰρ σοφοὶ τῶν ἑλλήνων ἐν λόγοις ἀσκοῦνται καὶ πρὸς λογομαχίας ἐκθύμως ἠσχόληνται· οἱ δὲ τοῦ Θεοῦ δοῦλοι, κἂν ἀνομίλητοι λόγῳ ὦσιν, ἀλλ' οὖν θείᾳ γνώσει καὶ θεοῦ χάριτι καταρτίζονται διὰ παντός.

οη'. Πείθομαι λέγειν, φησίν, ὅτι καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς Ἀποστόλοις, τοῦ ἀγαθοῦ παρακλήτου πεπληρωμένοις, οὐ μενοῦν καθαρῶς ὑπῆρχε φροντίδων ἀνεῖσθαι· ἀλλὰ πρὸς τῇ ἀγαλλιάσει καὶ ἀρρήτῳ χαρᾷ, καὶ φόβος τις εἵπετο ἐξ αὐτῆς δήπου τῆς χάριτος, οὐχὶ τοῦ τῆς κακίας μέρους ἔχων τὰς ἀφορμάς· αὐτὴ γὰρ ἡ χάρις, ἐν ἀσφαλεῖ τὰ ἐκείνων ἐτίθει, τοῦ μηδὲ πρὸς μικρὸν ἐκβῆναι τοῦ καλῶς ἔχοντος· καὶ ὥς περ τι Παιδίον μικρᾷ ψηφίδι τεῖχος βεβληκὸς οὐδὲν ἤνυσεν· ἢ ὥς τι βέλος ἀσθενὲς θώρακα ἰσχυρὸν ἥκιστα ἂν βλάψειεν, οὕτω δὴ καὶ μέρος τί τῆς κακίας προσβάλλον αὐτοῖς, ἄπρακτόν τε καὶ μάταιον ἀπηλέγχετο, ἅτε τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει καλῶς φραξαμένοις πλὴν ἀλλὰ καὶ τελείοις αὐτοῖς οὖσιν ἡ τοῦ αὐτεξουσίου ἐλευθερία παρῆν, καὶ οὐχ ὥς τινες ἀνοήτως φασίν, ὅτι μετὰ χάριν τὸ ἀπὸ τοῦδε φροντίδων λύσις καὶ ἄνεσις· ζητεῖ γὰρ ὁ Κύριος, κἂν τοῖς τελείοις τὸ θέλημα τῆς ψυχῆς εἰς διακονίαν τοῦ Πνεύματος, ὥστε συμβῆναι ταῦτα ἀλλήλοις· λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος· τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε.

οθ'. Τὸ μὲν ἁπλῷ λόγῳ παραδιδόναι τὰ πράγματα, πρόχειρόν τι καὶ εὐπετές· ῥᾴδιον γὰρ τῷ παντὶ λέγειν, τὸν ἄρτον τοῦτον, ὑποδείγματος δὲ λόγῳ φαμέν, ἀπὸ σίτου γεγενῆσθαι· τὴν μέντοι κατὰ μέρος αὐτοῦ κατασκευὴν ἐκθέσθαι, οὐ τοῦ παντὸς γνῶναι, ἀλλὰ μόνων ἐστὶ τῶν πεπειραμένων· οὕτω γοῦν καὶ τὸ μὲν ἁπλῶς περὶ ἀπαθείας λέγειν καὶ τελειότητος εὐχερές· τὸ δὲ πείρᾳ καὶ ἀληθείᾳ τὸ πρᾶγμα παραλαβεῖν, τοῦτο ἐστὶ τὸ ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ καταλαβεῖν τὴν κατασκευὴν τῆς τελειότητος.

π'. Ὅσοι λόγους πνευματικούς, γεύσεώς τε καὶ πείρας ἐκτός, φθέγγονται, τούτους ἐοικέναι, φημί, ἀνθρώπῳ, θέρους ὥρᾳ, μεσημβρίας ἀκριβοῦς ἱσταμένης, πεδίον ἔρημόν τι καὶ ἄνυδρον διιόντι· εἶτα ὑπὸ πολλῆς καὶ φλογώδους τῆς δίψης, κατὰ νοῦν αὐτῷ ὑπογράφοντι πηγήν τινα ψυχρὰν ἐγγὺς οὖσαν, γλυκύ τε καὶ διειδὲς ὕδωρ ἔχουσαν, καὶ αὐτὸν οὐδενὸς εἴργοντος ἀπολαύοντα κατὰ κόρον· ἢ ἀνθρώπῳ μέλιτος μὲν οὐδὲ βραχὺ γευσαμένῳ, ἑτέροις δὲ ὅπως ἔχει γλυκύτητος πειρωμένῳ διασαφεῖν· τοιοῦτοι γὰρ ἀληθῶς, ὅσοι μὴ ἔργῳ καὶ πληροφορίᾳ τῇ ἑαυτῶν, τὰ περὶ τελειότητός τε καὶ ἁγιασμοῦ καὶ ἀπαθείας παραλαβόντες ἑτέροις εἰση-

Digitized by Google

γεῖσθαι βούλονται, καὶ γὰρ εἰ δώη Θεὸς μικράν τινα τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων λαβεῖν αἴσθησιν, εἴσονται πάντως, ὅτι μὴ κατὰ τὴν ἐκείνων εἰσήγησιν, ἀλλὰ πολλῷ τῷ διαφέροντι τὰ τῆς ἀληθείας εἶχε καὶ τῶν πραγμάτων· κινδυνεύει γάρ πως ὁ χριστιανισμὸς τοῦ εἰκότως κατὰ μικρὸν παρεκφέρεσθαι, καὶ νοεῖν ἀθεΐαν· καὶ οὕτως ὁ χριστιανισμός, οἱονεὶ βρῶσίς τις εἶναι καὶ πόσις, καὶ ὅσῳ τίς αὐτῷ κέχρηται, τοσούτῳ καὶ πρὸς πλείονα τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτεται, καὶ γίνεται αὐτῷ ὁ νοῦς ἀκόρεστός τε καὶ ἀνεπίσχετος, ὥς εἴτις διψῶντι πόμα ἡδὺ παρασχών, παρασκευάσειε τοῦτον, οὐχ ὑπὸ τῆς δίψης μόνης, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἡδονῆς, λιχνότερόν πως προσκεῖσθαι τῷ πινομένῳ· ταῦτα δὲ ὥς περ εἴρηται, οὐ λόγοις ψιλοῖς μόνοις νοοῦμεν, ἀλλ' ἐργασίᾳ Πνεύματος Ἁγίου ἐν μυστηρίῳ κατὰ νοῦν ἐπιτελούμενά ἐστι, καὶ λέγεται οὕτως.

πα'. Τὸ μὲν Εὐαγγέλιον, φησίν, ἀποφαντικῶς διακελεύεται πάντα ἄνθρωπον, τόδε μὴ ποιεῖν ἢ ποιεῖν, ὥστε φίλον γενέσθαι τῷ φιλανθρώπῳ Βασιλεῖ· μὴ ὀργισθῇς γάρ, φησι, μὴ ἐπιθυμήσῃς· ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· ὁ δὲ Ἀπόστολος κατὰ πόδας τῶν ἐπιτεταγμένων ἐλθών, καὶ ὅπως χρὴ κατὰ μικρὸν γενέσθαι τὸ τῆς καθάρσεως ἔργον, ὅτι μεθ' ὑπομονῆς, καὶ μακροθυμίας, ἐκπαιδεύει· πρῶτα μὲν γαλακτοτροφῶν ὡς νηπίους· εἶτα φέρων εἰς αὔξησιν, καὶ αὖθις εἰς τελειότητα· οἷον, ὡς ἐν παραδείγματι φάναι, τὸ μὲν Εὐαγγέλιον· τέλειος, ἐξ ἐρίου εἶπε, γενέσθω χιτών· ὁ δὲ Ἀπόστολος, καὶ πῶς δεῖ ξαίνεσθαι τοῦτον, ὑφαίνεσθαί τε καὶ κατασκευάζεσθαι τὸν χιτῶνα καλῶς διεσάφησεν.

πβ'. Εἰσί τινες, πορνείας μέν, τῆς φαινομένης, καὶ κλοπῆς καὶ πλεονεξίας καὶ τῶν ὁμοίων ἀπεχόμενοι λογθηρῶν· καὶ κατὰ τοῦτο, ἐγκρίνοντες τοῖς Ἁγίοις· πολλοῦ δὲ δέουσι τῶν πραγμάτων γίνεσθαι καὶ τῆς ἀληθείας, οἰκουρεῖ γὰρ ἐν τῷ νῷ τούτων ἡ κακία πολλάκις, ζῇ τε, καὶ ἕρπει, καὶ οὕτω ἀπολιποῦσα τούτους ᾤχετο. Ἅγιος δὲ ἐστίν, ὁ ἁγιασθείς, καὶ τὸν ἔσω τέλεον διακαθαρθεὶς ἄνθρωπον· καὶ γάρ τις τῶν ἀδελφῶν, ἀδελφοῖς τισι συνευχόμενος, πρὸς τῆς θείας ἐξηχμαλωτίσθη δυνάμεως, καὶ ἁρπαγεὶς εἶδε τὴν ἄνω πόλιν Ἱερουσαλήμ, καὶ τὰς ἐκεῖ φωτεινὰς οἰκίας, καὶ φῶς ἄπειρον, καὶ ἀπόρρητον· ἤκουσέ τε φωνῆς λεγούσης, τοῦτον εἶναι τὸν τόπον τῆς τῶν δικαίων ἀναπαύσεως· εἶτα φυσιωθεὶς καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ οἰηθείς, βάθει κατέπεσεν ἁμαρτίας, καὶ πολλοῖς ὕστερον ἑάλω κακοῖς, εἰ οὖν οὗτος, οὕτως; πῶς γε τῷ τυχόντι δυνατὸν λέγειν· ὡς ἐπεὶ νηστεύω, καὶ ξενιτεύω, ψωμίζω τε τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἐφυλαξάμην κακῶν, καὶ οὐδέν ἐστι τὸ λειπόμενον, Ἅγιον κἀμὲ εἶναι· καὶ γὰρ οὐχ ἡ τῶν φαινομένων κακῶν ἀποχή, τελείωσίς ἐστιν, ὥς περ εἴρηται· ἀλλ' ἡ κατὰ διάνοιαν κάθαρσις, αὕτη τελεία.

Ἔσελθέ, φησιν, ὁ ταῦτα ὑπολαμβάνων διὰ τῆς τῶν λογισμῶν σου ἐπιστασίας, καὶ πρὸς τὸν αἰχμάλωτον καὶ δοῦλον τῆς ἁμαρτίας σου νοῦν διάκυψον, καὶ ἴδε καὶ τὸν ἔτι τούτου κατώτερον καὶ βαθύτερόν σου τῶν λογισμῶν τὸν εἰς τὰ λεγόμενα τῆς ψυχῆς σου ταμιεῖα ἐμφωλεύοντα ὄφιν καὶ ἀναιροῦντά σε διὰ τῶν καιριωτάτων τῆς ψυχῆς σου μελῶν· ἄβυσσος γὰρ ἀκατάληπτος ἀληθῶς ἡ καρδία· εἰ οὖν τοῦτον ἀνεῖλες, εἰς τὴν ἀνομίαν τὴν ἐν σοὶ πᾶσαν ἐξεκάθηρας, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐκβέβληκας, καύχησαι περὶ καθαρότητος ἐν Θεῷ· εἰδ' οὖν ἀλλὰ ταπεινωθείς, ὡς ἐνδεής τε, καὶ ἁμαρτωλὸς ἔτι, πρόσελθε ὑπὲρ τῶν κρυφίων σου δεόμενος τοῦ Χριστοῦ· πᾶσα γὰρ παλαιὰ καὶ νέα γραφὴ περὶ καθαρότητος φαίνεται διαλεγομένη· καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ καὶ Ἰουδαίῳ, καὶ Ἕλληνι ἐπέραστα τὰ τῆς καθαρότητος· κἂν μὴ πᾶσιν ἀνύσιμα· γενέσθαι δὲ τοῦτο τὴν τῆς καρδίας φημι καθαρότητα, οὐ δύνατον ἄλλως, ὅτι μὴ διὰ Ἰησοῦ μόνου· αὐτὸς γὰρ ἡ ἐνυπόστατός τε, καὶ ὄντως ἀλήθεια· καὶ δίχα ταύτης τῆς ἀληθείας, ἀμήχανον, ἢ ἀλήθειαν γνῶναι, ἢ σωτηρίας ἐπιτυχεῖν. πγ'.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἀγάπης.

Ὥς περ ἐν τοῖς φαινομένοις τούτοις τῷ ἐκτὸς ἀπετάξω ἀνθρώπῳ, ἐψώμισάς τε τὰ ὄντα, καὶ διεσκόρπισας, οὕτως ἀποτάξασθαί σε ταῖς τῶν ἠθῶν προλήψεσι χρή· πδ'.
καὶ εἰ σοφίαν ἔμαθες σαρκικήν, ἢ γνῶσιν ἔσχες πραγμάτων, ἄρνησαι ταύτην· εἰ δικαιώμασι πέποιθας σαρκός, ἀπόστηθι τούτων, ταπεινῶν σεαυτὸν καὶ κατασμικρύνων· οὕτω γὰρ καὶ δυνήσῃ τῇ τοῦ κηρύγματος μωρίᾳ, μαθητευθῆναι· ἐν ταύτῃ δὲ

τὴν ἀληθινὴν εὑρήσεις σοφίαν, οὐκ ἐν λόγοις κεκομψευμένοις, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ Σταυροῦ δυνάμει, τούτοις ἐνεργούμενος ἐν ὑποστάσει τοῖς καταξιωθεῖσι ταύτην κτήσασθαι· ὁ γὰρ Σταυρός, φησὶν ὁ Παῦλος, τοῦ Χριστοῦ, τοῖς μὲν Ἰουδαίοις,σκάνδαλον, Ἕλλησι δέ, μωρία· ἡμῖν δὲ τοῖς σωζομένοις, Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία.

πε'. Εἰ καὶ ἔλαβές, φησι, γεῦσιν ἐξ οὐρανοῦ, εἰ καὶ μετέσχες ἐκείνης τῆς σοφίας,καὶ ἀνάπαυσιν ἔσχες ἐν τῇ ψυχῇ σου, μηδ' οὕτως ἐπαίρου, μηδὲ ὡς ἐφθακὼς ἤδη, καὶ πᾶσαν καταλαβὼν τὴν ἀλήθειαν τεθαρρηκὼς ἔσο· μὴ καὶ σὺ ἀκούσῃς· ἤδη κεκορεσμένοι ἐστέ, ἤδη πεπλουτήκατε· χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε, καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν. Ἀλλὰ καὶ γευσάμενος, ὡς μήπω τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀψάμενος εἶναι νόμιζε· καὶ μὴ ἐξ ἐπιπολῆς ἔστω σοι τοῦτο, ἀλλ' ὡς ἐμπεφυτευμένον διαπαντὸς ὂν καὶ κεκυρωμένον τῇ διανοίᾳ σου.

πϛ'. Ὡς πέρ τις φιλόπλουτος, κἂν μυρία συναγαγὼν χρήματα ᾖ, οὔπω διακορὴς γίνεται, ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμέραν προστιθέμενον, αὔξησιν ποιεῖται μᾶλλον τῆς ἐπιθυμίας τοῦ πλείονος· ἤ, καθάπερ τις ποταμὸς ἡδυτάτου πρὸ τοῦ κόρου διασπασθείς, τὴν δίψαν μᾶλλον ἐξέκαυσεν· οὕτω δὴ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ γεῦσις παντὸς οὐκ οἶδε κόρον δηλονότι, ἢ τέλος· ἀλλὰ καὶ ὅσῳ πλουτεῖ τις τουτονὶ τὸν πλοῦτον, πένητα ἑαυτὸν εἶναι κατανοεῖ. Οἱ δὲ Χριστιανοί, οὐκ ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς τιμίαν τὴν ἰδίαν ψυχήν, ἀλλ' ὥς τινες τῶν ἀκριβῶς ἐξουδενωμένων μᾶλλον παρὰ Θεῷ διάκεινται, δούλους τε πάντων ἀνθρώπων ἑαυτοὺς εἶναι λογίζονται. Ἐπὶ ταύτῃ πολλὰ χαίρει ὁ Θεός, καὶ ἐπαναπαύεται τῇ ψυχῇ, διὰ τὴν ἑαυτῆς ταπείνωσιν, εἰ οὖν καὶ ἔχει τίς τι ἢ καὶ πεπλούτηκε, μὴ παρὰ τοῦτο οἰηθῇ, εἶναί τι, ἢ ἔχειν τι. ἡ γὰρ οἴησις βδέλυγμα Κυρίῳ· καὶ αὐτὴ ἀπ' ἀρχῆς ἐκβέβληκε τοῦ Παραδείσου τὸν ἄνθρωπον, ἀκούσαντα ὅτι ὡς θεοὶ ἔσεσθε, καὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ τῇ ματαίᾳ ἐπιθαρρήσαντα κατάμαθε πῶς ὁ Θεός σου καὶ βασιλεύς, ἀλλὰ καὶ Θεοῦ Υἱός, ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών; πῶς ἐπτώχευσε, πῶς τοῖς ἀτίμοις συνελογίσθη, πῶς πέπονθεν; εἰ δὲ καὶ ὁ Θεὸς οὕτως, ὁ αἵματι, καὶ σαρκὶ συνεστηκὼς ἄνθρωπος, ὁ γῆ, καὶ σποδός, οἴμοι, καὶ τὸ παράπαν ἀγαθοῦ μὴ μεταλαβών, ἀλλ' ἀκαθαρσίᾳ ὤν, μέγα φρονεῖς καὶ ἀλαζονεύῃ; σὺ δὲ ἀλλ' εἴπερ εἶ συνετός, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου μᾶλλον, οὗπερ εἴληφας ἐκ Θεοῦ, οὐκ ἐμὸν λέγε τὸ χρῆμα· παρ' ἑτέρου τοῦτο ἔχω λαβών· καὶ δόξαν αὐτῷ, πάντως ἀφαιρεῖται τὸ δοθὲν ἀπ' ἐμοῦ· οὕτω μὲν πᾶν ἀγαθὸν τῷ Κυρίῳ, τὸ δὲ κακὸν τῇ σεαυτοῦ ἐπίγραφε ἀσθενείᾳ.

Ὃν περ φησὶν ὁ Ἀπόστολος θησαυρὸν ἐν ὀστρακίνοις ἡμᾶς ἔχειν τοῖς σκεύεσι, τὴν ἁγιαστικὴν οἷου τοῦ Πνεύματος δύναμιν, ἣν ἔτι τῇ σαρκὶ περιών, ἄξιος κατέστη λαβεῖν· καὶ γάρ που πάλιν φησὶν ὁ αὐτός· ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις· ὁ γοῦν εὑρὼν καὶ παρ' ἑαυτῷ σχὼν τὸν ἐπουράνιον τοῦτον τοῦ Πνεύματος θησαυρόν, πᾶσαν δικαιοσύνην ἐντολῶν, πᾶσαν τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν οὐ καθαρῶς μόνον καὶ ἀμωμήτως, ἀλλὰ καὶ πόνων ἐκτός, καὶ καμάτων ἀνύειν δύναται, ὅπερ ἀπονητὶ πρότερον, πολλοῦ γε καὶ ἔδει ποιεῖν, καὶ γὰρ οὐδὲ δύναταί τις, κἂν βούληται, τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος ἀληθῶς γεωργῆσαι, πρὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος μεταλήψεως, πλήν, ἀλλὰ καὶ βιαζέσθω πᾶς τις ἑαυτὸν ἑκάστοτε δ' ὑπομανῆς τρέχων καὶ πίστεως, καὶ θερμῶς τοῦ Χριστοῦ δεέσθω, ὥστε τοῦ θησαυροῦ τοῦδε τοῦ ἐπουρανίου ἐπιτυχεῖν· καὶ τὸ πᾶσαν δικαιοσύνην, καθάπερ εἴρηται, ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ ποιεῖν δύναται καθαρῶς, καὶ τελείως, ἀμόχθως τε φημί, καὶ ἀταλαιπώρως. πζ'.

Οἱ τὸν θεῖον πλοῦτον τοῦ Πνεύματος ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, ἐπειδάν τισι κοινωνῶσι λόγων πνευματικῶν, τοῦ ἰδίου ὥσπερ ἐκβάλλοντες θησαυροῦ τοῖς οἷς ὁμιλοῦσι μεταδιδόασιν· ὅσοι δὲ τουτονὶ τὸν πλοῦτον ἐν μυχοῖς καρδίας οὐκ ἐθησαύρισαν, ἐξ οὗ θείων ἐνθυμημάτων καὶ μυστηρίων, λόγων τε ὑπερβαινόντων βρύει ἀγαθοσύνη· ἀλλ' ἀπανθησάμενοί τινα μόνον ἐξ ἑκατέρας γραφῆς, ἐπ' ἄκρας τῆς γλώσσης φέρουσιν, ἢ καὶ ἀνδρῶν πνευματικῶν ἀκουστοὶ γενόμενοι, τοῖς τούτων λόγοις ἐπικομπάζουσιν, ὡς ἴδια τὰ ἐκείνων προτείνοντες, καὶ πρὸς ἀλλοτρίους τόκους ὑποβαλλόμενοι· οὗτοι, τοῖς μὲν ἄλλοις, ἄπονον παρέχον τῶν εἰρημένων ἀπόλαυσιν· αὐτοὶ δέ, μετὰ τὴν διάλεξιν, πτωχοὶ εὑρέθησαν ἐοικότες· ἅτε τῶν μὲν λόγων ἑκάστου, καθαπερεὶ πρὸς τὰ ἴδια, πη'.

Digitized by Google

τῶν ἀφ' ὧν ἐλήφθη ἐπανελθόντος· ἐκείνων δὲ μὴ κεκτημένων ἴδιον θησαυρόν, ἀφ' οὗ περ δυνατῶς εἶχον πρώτους τε ἑαυτοὺς εὐφραίνειν, καὶ τοὺς ἄλλους κατὰ μετάδοσιν ὠφελεῖν, διὰ τοῦτο ζητητέον πρῶτον παρὰ Θεοῦ τὸν πλοῦτον τοῦτον τὸν ἀληθινὸν εἰσοικίσασθαι· καὶ τότε ῥᾴδιον ἡμῖν ἔσται, καὶ ἑτέρους δύνασθαι ὠφελεῖν, καὶ λόγων πνευματικῶν, καὶ μυστηρίων θείων αὐτοῖς μεταδιδόναι· οὕτω γὰρ ηὐδόκησεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης παντὶ τῷ πιστεύοντι ἐγκατοικῆσαι, καὶ γάρ, ὁ ἀγαπῶν με, φησίν, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρός μου· καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτόν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν· καὶ ἐν ἄλλοις· ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.

πθ'. Οἱ τέκνα γενέσθαι Θεοῦ καταξιωθέντες, καὶ τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτοῖς ἐλλάμποντα ἔχοντες, ἐν ποικίλοις, καὶ διαφόροις τοῦ Πνεύματος διέπονται τρόποις, καὶ ἐν τῷ ἀφανεῖ τῆς καρδίας ὑπὸ τῆς χάριτος περιθάλπονται· οὐδὲν δὲ οἷον. καί τινας τῶν κατὰ κόσμον φαινομένων ἀπολαύσεων εἰς μέσον παραγαγεῖν πρὸς εἰκασίαν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ θείων διαγωγῶν τῆς χάριτος· ἔστι γὰρ ὅτε γίνονται, καθάπερ ἔν τινι βασιλικῷ δείπνῳ ἐνευφραινόμενοι. καὶ ἀγαλλιῶντες,ἄφραστόν τινα, καὶ ἄφατον ἀγαλλίασιν· καὶ νῦν μέν, ὡς νύμφη τῷ νυμφίῳ πνευματικῶς συνηδόμενοι· νῦν δὲ ὡς ἀσώματοί τινες Ἄγγελοι ἐπὶ τοσαύτῃ τοῦ σώματος ἐλαφρίᾳ τε καὶ κουφότητι ὡς μηδὲ νομίζειν σῶμα περιβεβλῆσθαι· καὶ ἄλλοτε μέν, ὥς πέρ τινι τόπῳ ἐνευφραινόμενοι, καὶ μεθύοντες, μέθην ἄφραστον τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος· ἄλλοτε δέ, κλαυθμός, καὶ ὀδυρμὸς αὐτοὺς ἔχει, τῆς τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα σωτηρίας ποτνιωμένους· ὑπὸ γὰρ τῆς θείας ἀγάπης τοῦ πνεύματος, τῶν ἀνθρώπων πάντων περικαιόμενοι, ὅλου τοῦ Ἀδὰμ τὸ πένθος ἀναλαμβάνουσι· καὶ ποτὲ μὲν πρὸς τοσαύτην ἀγάπην μεθ' ἡδονῆς, οὐ λόγῳ ῥητῆς, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐξεκαύθησαν, ὡς, εἴγε δυνατὸν ὅλως ἦν, πάντα ἄνθρωπον τοῖς σπλάγχνοις ἐγκολπώσασθαι τοῖς ἰδίοις, κακοῦ διαφορὰν τὸ παράπαν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ μὴ ποιούμενοι· ποτὲ δὲ τοσοῦτον ἑαυτοὺς ἐξουδένωσαν, ὡς μηδένα εἶναι τὸν μετ' αὐτοὺς οἴεσθαι· ἀλλὰ πάντων ἐσχάτους ἑαυτοὺς λογίζεσθαι· καὶ νῦν μὲν ἀνεκλαλήτῳ τινὶ χαρᾷ τοῦ πνεύματος κατεπόθησαν· νῦν δὲ καθάπερ τις τῶν ἰσχυρῶν βασιλικὴν λαβὼν πανοπλίαν καὶ πρὸς πόλεμον κατελθών, τοὺς ἐναντίους κατετροπώσατο, τὸν ἴσον καὶ οὗτοι τρόπον ὅπλοις φραξάμενοι τοῖς τοῦ πνεύματος, πρὸς τοὺς ἀφανεῖς κατῆλθον ἐχθρούς, καὶ τούτους τοῖς ποσὶν ὑπέθεντο τοῖς ἰδίοις· ἄρτι μὲν πολλή τις γαλήνη αὐτοὺς περιβάλλει καὶ ἡσυχία, εἰρήνη τε περιθάλπει καὶ ἡδονῇ κάτοχοι γίνονται θαυμασίᾳ· ἄρτι δὲ συνέσει καὶ σοφίᾳ θείᾳ καὶ γνώσει πνεύματος ἀνεξερευνήτῳ· καὶ ἁπλῶς, τοιαῦτα πρὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ σοφίζονται χάριτος, ἃ μηδεμιᾷ γλώσσῃ δύναμις ἐξειπεῖν· ἔστι δ' ὅτε καὶ ὡς ἕνα τῶν πάντων αὐτοὺς ἀνθρώπων, ὄψει φαινομένους· οὕτως ἡ θεία χάρις πολυτρόπως ἑαυτὴν ἐν τούτοις ἐξαλλάττουσα καὶ ποικίλλουσα. παιδοτριβεῖν ὥσπερ καὶ γυμνάζειν βούλεται τὴν ψυχήν, ἵνα τελείαν αὐτὴν καὶ ἄμωμον καὶ καθαρωτάτην τῷ ἐπουρανίῳ παραστήσῃ Πατρί.

Τὰ εἰρημένα ταυτὶ τοῦ πνεύματος ἐνεργήματα μεγάλων μέτρων εἰσὶ καὶ τῶν ἐγγυτάτῳ τῆς τελειότητος· αὗται γὰρ αἱ ποικίλαι τῆς χάριτος παρακλήσεις, διαφόρων μέν, ἀλλ' οὖν γε ἀδιαλείπτως ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἐνεργοῦνται, ἐνεργείας ἐνέργειαν πνεύματος διαδεχομένης· ὁπότε γὰρ εἰς τὴν τελειότητά τις τοῦ πνεύματος καταντήσειε, πάντων ἀκριβῶς τῶν παθῶν ἀποκαθαρθείς, καὶ ὅλως τῷ Παρακλήτῳ Πνεύματι διὰ τῆς ἀρρήτου κοινωνίας ἑνωθείς, καὶ ἀνακραθείς, ἐπειδὰν καὶ αὐτή γε ἡ ψυχὴ καταξιωθείη πνεῦμα γενέσθαι ὡς συγκραθεῖσα τῷ πνεύματι, τότε ὅλον φῶς, ὅλον πνεῦμα, ὅλον χαρά, ὅλον ἀνάπαυσις, ὅλον ἀγαλλίασις, ὅλον ἀγάπη, ὅλον σπλάγχνα, ὅλον ἀγαθότης καὶ χρηστότης γίνεται· κα' οἱονεὶ καταπέποται εἰς τὰς ἀρετὰς τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος, ὡς ἐν ἀβύσσῳ θαλάσσης λίθος ὕδατι πανταχόθεν περιεχόμενος· ταύτῃ τοιγαροῦν οἱ τοιοίδε κατὰ πάντα τρόπον τῷ τοῦ Θεοῦ Πνεύματι συναφθέντες αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἀφωμοίωνται, τὰς ἀρετὰς τοῦ πνεύματος ἀτρέπτους παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες, καὶ καρποὺς τοιούτους τοῖς πᾶσιν ἐπιδεικνύμενοι· ἐπεὶ γὰρ ἔνδον ἄμωμοί τε καὶ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ διὰ τοῦ πνεύματος ἀπηρτίσθησαν, ἀμήχανον ἔξω καρποὺς κακίας προσενεγκεῖν· ἀλλὰ πάντοτε διὰ πάντων οἱ καρποὶ τοῦ πνεύματος ἐν ἑαυτοῖς διαλάμπουσιν· αὕτη

(margin: ϙ'.)

Digitized by Google

ἐστιν ἡ προκοπὴ τῆς πνευματικῆς τελειότητος, τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἣν φθάσαι ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος παραινεῖ λέγων· ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ· καὶ πάλιν· μέχρι καταντήσωνεν οἱ πάντες εἰς ἄνδρα τέλειον· εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ.

ϙα΄. Ἔστιν ὅτε, φησίν, εἰσέρχεταί τις κλῖναι γόνυ, καὶ τούτῳ ἡ καρδία μεστὴ θείας ἐνεργείας γίνεται, καὶ ἡ ψυχή, συνευφραίνεται τῷ Κυρίῳ, καθάπερ ἤδη δεδήλωται, νύμφης τρόπον μετὰ τοῦ νυμφίου· ὁ μέγας τοῦτό φησιν Ἡσαΐας· ὃν γὰρ τρόπον εὐφραίνεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί· ἔστι δ' ὅτε συνέβη μὲν ἀσχολεῖσθαι τὸν τοιοῦτον δι' ὅλης ἡμέρας· κατὰ δὲ μίαν ὥραν εἰς εὐχὴν ἑαυτὸν ἐπιτρέψαντα, ἁρπάζεται παρ' αὐτῇ ὁ ἔσω ἄνθρωπος, καὶ κάτοχος ἀπείρῳ βάθει τοῦ αἰῶνος ἐκείνου γίνεται· ἔχει δὲ αὐτὸν ἀπόρρητός τις καὶ ἄμετρος ἡδονή, ὡς ἐκπλήττεσθαι μὲν τὸν νοῦν μετέωρον ὅλον ὄντα καὶ ἡρπαγμένον, λήθην δὲ ταῖς φρεσὶν ἐγγίνεσθαι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παντὸς τοῦ ἐπιγείου τοῦδε φρονήματος· ἅτε μεστωθέντων αὐτῷ τῶν λογισμῶν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ εἰς ἀπέραντά τε καὶ ἀκατάληπτα πράγματα αἰχμαλώτων αὐτῷ ἀπαχθέντων, ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ δι' εὐχῆς τῷ ἀνθρώπῳ γίνεσθαι συναπελθεῖν ἅμα τῇ εὐχῇ, καὶ τὴν ψυχήν.

ϙβ΄. Πρός δέ γε τὸν ἐρωτῶντά, φησιν, εἰ πάντοτε δυνατὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῇ τοιαύτῃ διαρκεῖν καταστάσει; ταῦτα λεκτέον· ὡς ἡ μὲν χάρις οὐκ ἔστιν ὅτε μὴ σύνεστι, καὶ ἐρρίζωται, καὶ ὡς φυσικόν τι πεπηγὸς ἐγγίνεται τῷ ἀνθρώπῳ, ᾧ σύνεστι· μία δὲ οὖσα αὕτη πολυτρόπως, ὡς θέλει, πρὸς τὸ τοῦ ἀνθρώπου συμφέρον, οἰκονομεῖ· ποτὲ μὲν γάρ, πλέον αὐτῷ τὸ πῦρ· ποτὲ δὲ ἀμβλύτερον ἀνακαίει· καὶ τὸ φῶς, ἔστι μὲν ὅτε, μᾶλλον ἐκλάμπει· ἔστι δ' ὅτε, καὶ συστέλλεται, καὶ ἐπιστυγνάζει κατὰ θείαν πάντως οἰκονομίαν· καίτοι γε τῆς λαμπάδος ἄσβεστα καιομένης· ὅταν δὲ φαιδρυνθῇ πλέον, τότε καθάπερ ἐν μέθῃ πλείονι τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐξετάζεται· ἔστι δ' ὅτε, καὶ αὐτὸ τὸ φῶς τὸ ἀδιαλείπτως φαῖνον ἐν τῇ καρδίᾳ, τῷ ἐνδοτέρῳ δήπου καὶ βαθυτέρῳ διανοίγει φωτί, ὥστε ὅλον τὸν ἄνθρωπον τῇ γλυκύτητι ἐκείνῃ, καὶ θεωρίᾳ καταποθέντα, μηκέτι ἐν ἑαυτῷ εἶναι ἀλλ' ὡς μωρόν τε καὶ βάρβαρον ὑπεῖναι τῷ κόσμῳ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν καὶ ἠπλωμένην ἐν τῇ ψυχῇ ἀγάπην, καὶ ἡδονήν, καὶ τὸ βάθος ὧν ἠξιοῦται κοινωνεῖν μυστηρίων· καὶ συμβαίνει πολλάκις, κατ' ἐκεῖνον μὲν τὸν καιρὸν τῶν τελείων αὐτὸν ἐπιβῆναι μέτρων, καὶ εἶναι πάσης ἁμαρτίας ἐλεύθερόν τε καὶ ἀνεπίληπτον· μετὰ δὲ ταῦτα συσταλῆναι τρόπον τινὰ τὴν χάριν, καὶ τὸ κάλυμμα τῆς ἐναντίας ἐπιστῆναι δυνάμεως.

Οἷον μοι, φησίν, οὕτως τὰ τῆς χάριτος ἔχειν· ὑποκείσθω γάρ σοι πρὸς δωδέκατον βαθμὸν ἀνιέναι τὴν τελειότητα· εἶναι μὲν οὖν, ὅτε καὶ τουτὶ τὸ μέτρον ἐφικτὸν γίνεται· πλήν, ἀλλ' ἐνδίδωσι πάλιν ἡ χάρις, καὶ ἕνα ὑποβᾶσα βαθμόν, εἰς τὸν ἐνδέκατον, ὡς εἰπεῖν, ἵσταται· ἐδείχθη ἐκεῖνα δὴ τὰ θαυμάσια, καὶ ὧν πεῖραν ὁ ἄνθρωπος ἔσχεν ἐκεῖνος· εἰ τὸν ἴσον αὐτῷ τρόπον εἶχε ταῦτα διὰ παντός, οὐκ ἂν οὐδὲ δυνατὸν αὐτῷ ἦν, τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὸ βάρος ὑπιέναι τοῦ λόγου· οὔτε μὴν ἀκούειν τι, ἢ λέγειν, ἢ καὶ περί του κἂν τὸ βραχύτατον, μεριμνᾶν, ὅτι μὴ κεῖσθαι μόνον, μιᾶς γωνίας ἐπειλημμένον, μετέωρον, καὶ μεμεθυμένον· ταύτῃτοι καὶ τὸ τέλειον αὐτῷ μέτρον οὐ παρεσχέθη· ἵνα καὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν προνοίᾳ καὶ τῇ τοῦ λόγου διακονίᾳ καιρὸν ἔχῃ σχολάζειν. ϙγ΄.

Ἀκούοντές, φησι, τοῦ λόγου τῆς βασιλείας, καὶ πρὸς δάκρυα καταγόμενοι, μὴ τοῖς ἡμετέροις τούτοις ἐναπομείνωμεν δάκρυσι, μηδὲ τῇ ἡμῶν ἀκοῇ ὡς καλῶς ἀκούσαντες, μηδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὡς καλῶς ἰδόντες, καὶ ἀρκούντως ἔχειν ἑαυτοῖς λογισώμεθα· καὶ γάρ εἰσιν ἕτερα ὦτα, καὶ ἕτεροι ὀφθαλμοί, καὶ κλαυθμοὶ ἕτεροι, ὡς δὲ καὶ διάνοια, καὶ ψυχὴ ἑτέρα· ὅπερ ἐστὶν αὐτὸ τὸ θεῖκὸν Πνεῦμα καὶ ἐπουράνιον, τὸ ἀκοῦόν τε, καὶ κλαῖον, εὐχόμενόν τε καὶ γινῶσκον, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ἐν ἀληθείᾳ ποιοῦν· ἐπεὶ καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ὁ Κύριος τὴν μεγίστην ἐπαγγελλόμενος τοῦ Πνεύματος δωρεάν· ὑπάγω, ἔλεγεν, ὁ δὲ Παράκλητος τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα· καὶ πάλιν ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν· ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· ἐκεῖνος οὖν προσεύξεται, καὶ ἐκεῖνος κλαύσεται· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα, ϙδ΄.

φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καθ' ὃ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις· αὐτῷ γὰρ τῷ Πνεύματι μόνῳ, τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα δῆλόν ἐστι· τὰ γὰρ τοῦ Θεοῦ, φησίν, οὐδεὶς οἶδεν, εἰμὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ καὶ κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς, τοῦ Παρακλήτου ἐπιφοιτήσαντος, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ταῖς ψυχαῖς τῶν Ἀποστόλων ἐνσκηνωσάσης, τὸ μὲν τῆς κακίας κάλυμμα εἰσάπαν αὐτῶν ἀφηρέθη, τὰ πάθη δὲ κατηργήθη, καὶ τὰ τῆς καρδίας αὐτῶν ἀπεκαλύφθησαν ὄμματα· καὶ τότε λοιπὸν σοφίας πλησθέντες, καὶ τέλειοι κατασταθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, δι' ἐκείνου μὲν καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ποιεῖν ἔγνωσαν, δι' ἐκείνου δὲ καὶ πρὸς πᾶσαν ἀλήθειαν ἐχειραγωγήθησαν, ἡγεμονεύσαντός τε, καὶ βασιλεύσαντος αὐτοῖς τῶν ψυχῶν· ὅταν οὖν καὶ ἡμῖν, ἐπακούουσι τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, κλαίειν ἐπέρχηται, δεηθῶμεν Χριστοῦ, πίστει ἀνεπιδοιάστῳ ἐλεύσεσθαι πρὸς ἡμᾶς, ἐλπίσαντες, τὸ ἀληθῶς ἀκοῦον καὶ προσευχόμενον Πνεῦμα κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα καὶ τὴν βούλησιν.

ϞΕ'. Τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχειν οἴου, φησίν, ἐπίκειταί τις οἷα γνοφώδης δύναμις ἐπικαλύπτουσα ἐλαφρῶς τὸν νοῦν, ὡς ἀήρ τις λεπτός· καίτοι δὲ τῆς λαμπάδος, ἀείποτε καιομένης, καὶ φαινούσης, καθάπερ εἴρηται, ἀλλὰ τῷ φωτὶ ἐκείνῳ ὡς κάλυμμά τι ἐπίκειται ταύτῃ τοι, οὐδὲ ἔξαρνός ἐστιν ὁ τοιοῦτος, μὴ εἶναι τέλειος, μηδὲ τὸ ὅλον ἐλεύθερος ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀλλ' οἷον εἰπεῖν, ἐλεύθερός τε, καὶ οὐκ ἐλεύθερος· τοῦτο δὲ οὐκ ἀθεεὶ πάντως· ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν γίνεται θείαν· καὶ ποτὲ μὲν διαλύεταί τε, καὶ θραύεται ἐκεῖνο τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ· ποτὲ δὲ τὸ σύμπαν οὐ διαλύεται, οὐδὲ διὰ παντὸς ἐπίσης ἔχει τὰ τῆς εὐχῆς· ἀλλ' ἔστι μὲν ὅτε, πλέον ἡ χάρις ἀνάπτεται καὶ παρακαλεῖ καὶ διαναπαύει· ἔστι δ' ὅτε, στυγνοτέρα καὶ ὑφειμένη γίνεται, καθὼς αὐτὴ ἡ χάρις πρὸς τὸ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ οἰκονομεῖ· ὅμως εἰσῆλθον εἰς τὸ τέλειον μέτρον ἔν τισι καιροῖς, καὶ ἐγευσάμην, καὶ πεῖραν ἔσχον ἐκείνου τοῦ αἰῶνος· οὔπω δὲ οὐδένα εἶδον Χριστιανὸν τέλειον, ἢ καθάπαξ ἐλεύθερον· ἀλλὰ καὶ διαναπαύεταί τις ἐν τῇ χάριτι, καὶ μυστηρίων καὶ ἀποκαλύψεων ἀξιοῦται, καὶ κοινωνὸς γίνεται, καὶ εἰς ἡδύτητα πολλὴν τῆς χάριτος εἴσεισι· καὶ ἡ ἁμαρτία πάλιν ἔνδον αὐτῷ σύνεστιν· οἱ δὲ τοιοῦτοι, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν, καὶ τὸ ἐλλάμπον αὐτοῖς φῶς, κατά γε ἀπειρίαν φημί, τέλειοί τε, καὶ ἐλεύθεροι ἔδοξαν εἶναι· ἐγὼ δὲ ὡς εἴρηται, οὕτω οὐδένα εἶδον ἀκριβῶς ἐλεύθερον· ἐπειδὴ κἀμοὶ μερικῶς ἐν καιροῖς τισιν ἐξεγένετο εἰς ἐκεῖνο τὸ μέτρον, ᾗ λέλεκται, εἰσελθεῖν, και οἶδα καταμαθὼν ὁποῖός τις ὁ τέλειος ἄνθρωπός ἐστιν.

Ἐπειδὰν ἀκοῦσαί σοι γένοιτο περὶ κοινωνίας νυμφίου τε καὶ νύμφης, καὶ χορῶν, ϞΖ'.
καὶ ἤχων, καὶ ἑορτῶν, μηδὲν ὑλικόν, μηδὲ πρόσγειον ἐννοήσῃς· καὶ γὰρ εἰς ὑπόδειγμα μόνον συγκαταβατικῶς ταῦτα παραλαμβάνεται· ἐπεὶ ἐκεῖνα ἄρρητά τέ ἐστι, καὶ πνευματικά, καὶ ὀφθαλμοῖς τοῖς σαρκικοῖς ἄψαυστα· ψυχαῖς δὲ ἁγίαις, καὶ πισταῖς, πρὸς κατάληψιν ἔρχεται ταῦτα· αὕτη τε ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ οἱ ἐπουράνιοι θησαυροί, οἱ χοροί τε καὶ ἑορταὶ τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων, τῷ πείρᾳ λαβόντι μόνῳ, καταφανῆ γίνονται, ἀμυήτῳ δὲ οὐδὲ ἐννοῆσαι δυνατὸν τὸ παράπαν· εὐλαβῶς οὖν περὶ αὐτῶν ἄκουε, μέχρις ἂν καὶ σοὶ γένοιτο, πιστεύοντι, καταξιωθῆναι τῶν τοιούτων τυχεῖν· καὶ τότε εἴσῃ αὐτῇ, πείρᾳ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς, οἵων ἀγαθῶν τε καὶ μυστηρίων ψυχαὶ Χριστιανῶν κἀνταῦθα κοινωνεῖν δύναται· ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τῶν τοιούτων τυχεῖν ἀξιωθήσεται, βλέπειν τε αὐτά, καὶ οἰονοὶ κρατεῖν, ὁπόταν καὶ αὐτὸ γένηται πνεῦμα.

Τὰ ἴδια τῆς ψυχῆς ἡμῶν κάλλη, καὶ οἱ ϞΗ'.
ἀγαθοὶ καρποί, ἤτοι εὐχή, ἀγάπη, πίστις τε καὶ ἀγρυπνία καὶ νηστεία καὶ τ' ἄλλα τῶν ἀρετῶν ἐπιτηδεύματα, ἐπειδὰν μιγοίη, καὶ κοινωνήσοι τῆς τοῦ Πνεύματος κοινωνίας, τότε καὶ αὐτὰ καθαπερεὶ θυμίαμά τι πυρὶ βληθέν, πλουσίαν ἀποδίδωσι τὴν εὐωδίαν· ἀλλὰ καὶ ἡμῖν γίνεται ῥᾴδιον ἀκολούθως τῷ θελήματι πολιτεύεσθαι τοῦ Θεοῦ· ὡς ἄνευ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, καθάπερ ἤδη καὶ πρότερον εἴρηται, μηδενὶ δυνατὸν ὂν συνιέναι τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα, ὥσπερ γὰρ ἀνδρὶ πρὸς γάμον συνοῦσα γυνή, πρότερον μὲν ἢ συναφθῆναι, γνώμῃ τῇ ἰδίᾳ στοιχεῖ, καὶ θελήμασι τοῖς ἑαυτῆς κέχρηται, ἐπειδὰν δὲ συνέλθῃ καθ' ἕν, ὑπ' ἐκείνῳ ἡγεμόνι τὸ σύνολον ζῇ, τοῦ πρὸς ἑαυτὴν ὁρᾶν ἀφειμένη, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ψυχή, ἔχει

Digitized by Google

μὲν ἴδιόν τι θέλημα, καὶ ἰδίους νόμους, καὶ ἔργα ἴδια· ἐπειδὰν δὲ ἀξία γένηται τῷ ἐπουρανίῳ ἀνδρὶ Χριστῷ συνελθεῖν, ὑποτάσσεται τῷ νόμῳ τοῦ ἀνδρός, οὐκ ἔτι τῷ ταύτης θελήματι, ἀλλὰ τῷ τοῦ ταύτης νυμφίῳ ἑπομένη Χριστοῦ.

ϙθ'. Τὸ τοῦ γάμου ἔνδυμα, περὶ οὗ τὰ θεῖα Χριστοῦ διαλαμβάνει λόγια, τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι χάριν ἡγοῦ, ἥν, ὁ μὴ ἐνδύναι γεγονὼς ἄξιος, τοῦ ἐπουρανίου γάμου καὶ τοῦ δείπνου ἐκείνου τοῦ πνευματικοῦ κοινωνὸς οὐκ ἔσται.

ρ'. Θῶμεν σπουδὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ θείου ποιεῖν οἴνου, καὶ μεθυσθῆναι μέθην νηφάλιον· ἵν' ὡς περ οἱ οἴνου διακορεῖς λαλίστεροι γίνωνται, οὕτω καὶ ἡμεῖς τοῦ πνευματικοῦ τούτου διάπλεῳ γεγονότες οἴνου, μυστηρίων θείων λαλήσωμεν διηγήματα· καὶ τὸ ποτήριον γάρ σου, φησὶν ὁ θεῖος Δαβίδ, μεθύσκον με, ὡσεὶ κράτιστον.

ρα'. Αὕτη ἐστὶν ἡ πτωχὴ τῷ πνεύματι ψυχή, ἥτις ἐπιγινώσκει μὲν τὸ περιέχον αὐτὴν τῶν παθῶν σκότος, καὶ τὴν ἀπὸ Κυρίου διαπαντὸς ἐπιζητεῖ λύτρωσιν, ἢ φέρει μὲν πόνους· ἐπ' οὐδενὶ δὲ τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν χαίρει· ἀλλὰ τὸν καλὸν μόνον ἰατρὸν ἐκζητεῖ, καὶ τῇ αὐτοῦ πέποιθε θεραπείᾳ, πῶς οὖν ἡ τετραυματισμένη αὕτη ψυχή, καλὴ καὶ εὐπρόσωπος ἔσται, καὶ πρὸς συμβίωσιν ἁρμόζουσα τῷ Χριστῷ; πῶς ἄλλως, ἢ κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς κτίσιν, καὶ τὴν σαφῆ τῶν οἰκείων τραυμάτων, καὶ τῆς πτωχείας ἐπίγνωσιν· εἰ γὰρ οἷς ἔχει τραυμασί τε καὶ μώλωψι τῶν παθῶν μὴ συνήδεται, μηδὲ συνηγορεῖ τοῖς σφάλμασιν, οὐ λογίζεται αὐτῇ τὴν ἀφορμὴν ὁ Κύριος, ἀλλ' ἐλθὼν ἰᾶται, καὶ θεραπεύει, καὶ ἀπαθὲς αὐτῇ, καὶ ἄφθορόν τι κάλλος ἀποκαθίστησι· μόνον αὐτή, προαιρέσει, μὴ κοινωνείτω τοῖς πραττομένοις, καθάπερ εἴρηται, μηδὲ τοῖς ἐνεργουμένοις συνευδοκείτω πάθεσιν· ἀλλ' ὅλῃ δυνάμει πρὸς Κύριον ἐκβοάτω, ἵνα διὰ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, τῆς ἐλευθερίας πάντων ἀξιωθῇ τῶν παθῶν, αὕτη μὲν οὖν ἡ ψυχή, μακαρία, οὐαὶ δὲ τῇ μὴ συναίσθησιν δεχομένῃ τραυμάτων, μηδὲ ἔχειν τι κακίας, καὶ πώρωσιν· ταύτην γὰρ οὐδὲ ὁ ἀγαθὸς ἐπισκέπτεται ἰατρός, οὐδὲ θεραπεύει ὅτι μηδὲ ἐπιζητεῖ αὐτόν, μηδὲ μέλει αὐτῇ τῶν τραυμάτων, ἅτε καλῶς ἔχειν καὶ ὑγιῶς ἡγουμένῃ· οὐ γὰρ χρείαν ἔχουσί, φησιν, οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ· ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.

Μακάριοι τῷόντι, καὶ ζηλωτοὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ὑπερφυοῦς ἀπολαύσεως, ὅσοι διὰ θερμῆς πίστεως, καὶ φιλαρέτου διαγωγῆς τῶν ἐπουρανίων τοῦ Πνεύματος μυστηρίων, πείρᾳ καὶ αἰσθήσει τὴν γνῶσιν εἰλήφασι, καὶ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ἔχουσιν· οὗτοι καὶ συμπάντων κρείττους ἀνθρώπων εἰσί· καὶ φανερὰ ἡ ἀπόδειξις· τίνι γὰρ τῶν δυνατῶν, ἢ σοφῶν, ἢ φρονίμων ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπῆρξεν, ἔτι στρεφομένῳ περὶ τὴν γῆν; ἐκεῖσε ἐργάσασθαι ἔργα πνευματικά, καὶ τὰ κάλλη τοῦ Πνεύματος κατοπτεῦσαι; νυνὶ δὲ πένης τις τὸ φαινόμενον, πένης ἄκρως, καὶ ἐξουδενωμένος, καὶ οὐδὲ τοῖς ἐν γειτόνων μικροῦ γνώριμος, προσπίπτων ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, ἄνεσιν εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ πνεύματος ὁδηγούμενος, καὶ ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, τῷ ἑαυτῷ λογισμῷ τῶν ἐκεῖ θαυμασίων κατατρυφᾷ, ἐκεῖ τε ἐργάζεται, ἐκεῖ διαιτᾶται, ἐκεῖ τὸ πολίτευμα ἔχει, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα, φησίν, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, καὶ πάλιν· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· εἶτα ἐπάγει· ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ἀληθείᾳ σοφοί, οἱ δυνατοί, οὗτοι, καὶ εὐγενεῖς, καὶ φρόνιμοι. ρβ'.

ργ'. Καὶ χωρίς φησι, τῶν οὐρανίων ἐκείνων, ἀπὸ τῶν παρόντων κρίνων τοὺς ἁγίους, οὐκ ἐπιδοιάσεις πάντων ὑψηλοτέρους εἰπεῖν, κρινέσθω δὲ οὕτως· Ναβουχοδονόσορ ὁ Βαβυλῶνος ἄρξας, ὁπότε τὰ ἔθνη αὐτῷ πάντα εἰς προσκύνησιν, ἧς ἔτυχε κατασκευάσας εἰκόνος ἠθροίζετο, τῷ δὲ Θεῷ τοῦτο πάντως πανσόφως ᾠκονομεῖτο, ἵνα καὶ ἡ τῶν Παίδων ἀρετὴ πᾶσι γνώριμος καταστῇ, καὶ μάθωσι πάντες, ὅτι Θεὸς ἀληθὴς εἷς, ὃς τοὺς οὐρανοὺς κατοικεῖ, τρεῖς Παῖδες, καὶ αὐτοὶ αἰχμάλωτοι καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφῃρημένοι. ἐπαρρησιάσαντο πρὸς αὐτόν, καὶ πάντων, πολλῷ δέει, προσκυνούντων, καὶ μηδόλως, εἰ μὴ πείθεσθαι, τολμώντων, ἀλλὰ σχεδὸν ἀφώνων, ἴσα καὶ τοῖς κτήνεσιν, ἑλκομένων ἀπὸ τῆς ῥινός, αὐτοί, τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ τὰ ὅμοια τοῖς ἄλλοις παθεῖν, ὡς μηδ' εὐσεβοῦντας ἀγνοεῖσθαι βούλεσθαι, μηδ' ὑπομένειν λαθεῖν, ἀλλ' εἰς ἀκοὴν πάντων λέγειν· τοῖς Θεοῖς σου, Βασιλεῦ, οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ᾗ ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν,

Digitized by Google

τούτους εἰς τιμωρίας λόγον καὶ ἡ φοβερὰ ἐκείνη παραλαβοῦσα κάμινος, οὐ κάμινος ἦν, οὐδὲ τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν ἐπεδείξατο, ἀλλ' ὥς περ γοῦν καὶ αὐτὴ διευλαβηθεῖσα, τούτους, ἀπαθεῖς κακῶν διεφύλαξε, καὶ πάντες, καὶ Βασιλεὺς αὐτὸς τὸν ἀληθῆ δι' ἐκείνων Θεὸν ἐπέγνωσαν. ἐκείνους, οὐχ οἱ ἐν γῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν οὐρανοῖς χοροὶ κατεπλάγησαν· καὶ γὰρ εἰς τὰς τῶν Ἁγίων ἀνδραγαθίας, οὐδὲ τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀπεῖναι, ἀλλὰ συμφοιτᾷν κἀκείνους, ὁ θεῖος ἀπόστολος ὑποφαίνει, θέατρον γάρ, φησιν, ἐγενήθημεν καὶ Ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις· ἔχεις τοιαῦτα καὶ ἐπὶ Ἠλίαν ὁρᾷν; ὃς εἷς ἄνθρωπος ὤν, πρὸς πλείστους ἴσχυσε διὰ τῆς τοῦ οὐρανίου πυρὸς καταγωγῆς· ἀλλὰ καὶ Μωϋσῆς ὅλης Αἰγύπτου καὶ Φαραὼ τοῦ τυράννου περιεγένετο· τοῦτο καὶ ἐπὶ Λώτ, τοῦτο καὶ ἐπὶ Νῶε, τοῦτο καὶ ἐπὶ πολλῶν ἴδοις ἑτέρων, οἵτινες τῷ φαινομένῳ πολλὴν εὐτέλειαν ὑπερχόμενοι, πολλῶν ἐκράτουν ἐπισήμων καὶ δυνατῶν.

ργ΄. Ἑκάστῳ τῶν φαινομένων ἢν μὴ καὶ ἑτέρα τις ξένη φύσις πρὸς βοήθειαν ἐπιγένοιτο, τὸ ὅσον καθ' ἑαυτὸ ἀνέργαστόν ἐστι, καὶ ἀκόσμητον· καὶ γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ ἄφραστος σοφία, μυστήρια καὶ τύπους διὰ τῶν ὁρωμένων δείκνυσιν, ὅτι περ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καθ' ἑαυτὴν οὖσα τὴν ἐντελῆ τῶν ἀρετῶν διακόσμησιν, καὶ τὴν πνευματικὴν εὐπρέπειαν τῆς ἁγιωσύνης, ἐκτὸς εἰμὴ καὶ τῆς θείας ἀπολαύσοι χειρός, ἀδύνατός ἐστιν ἐπιδείξασθαι· οἷον ἡ γῆ καθ' ἑαυτὴν μένουσα εἰ μὴ μετάσχοι τῆς διὰ τῶν γηπόνων ἐπιμελείας. εἶτα καὶ τὴν ἐκ τῶν ὄμβρων καὶ τοῦ ἡλίου παραδέξηται συνεργείαν ἀνεπιτήδειός ἐστι, καὶ ἥκιστα διαρκὴς πρὸς καρπογονίαν· καὶ οἶκος δὲ πᾶς, τοῦ ἡλιακοῦ τοῦδε δεῖται φωτός, ὅπερ οὐκ ἔστι τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ φύσεως, ἐπεὶ σκότους ἂν εἴη πεπληρωμένος· καὶ ἕτερα δὲ τούτοις ὁμοίως ἔχοντα ὄψει· τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἀδυνάτως καθ' ἑαυτὴν ἔχουσα τοὺς καρποὺς τῶν ἀρετῶν, τελείους ἀποδιδόναι, δεῖται τοῦ πνευματικοῦ γηπόνου τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τουτέστι τοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ· ὅπερ καὶ αὐτὸ ξένον ἐστὶ τῆς ἡμετέρας ἀτεχνῶς φύσεως· κτίσμα γὰρ ἡμεῖς· τὸ δὲ ἄκτιστον ἵνα καὶ τῇ ἰδίᾳ τέχνῃ γεωργήσαν τῶν πιστῶν, φημί, τὰς καρδίας, τὰς ὅλῳ θελήματι ἑαυτὰς τῷ πνευματικῷ γεωργῷ παραδούσας, τελείους τοὺς καρποὺς τοῦ Πνεύματος ἀποδοῦναι παρασκευάσῃ, λάμψῃ τε τὸ ἑαυτοῦ φῶς ἐν τῇ ἐσκοτισμένῃ τοῖς πάθεσιν τῆς ψυχῆς ἡμῶν οἰκίᾳ.

Διπλοῦς ἐστι τοῖς Χριστιανοῖς ὁ πόλεμος, καὶ διπλῆ ἡ πάλη· πρός τε τὰ ὁρώμενα τῷ ὀφθαλμῷ τούτῳ· ὑπερεθίζει γὰρ ταῦτα καὶ διαγαργαλίζει, καὶ παρακαλεῖ τὴν ψυχὴν προσπάσχειν αὐτοῖς, καὶ συνήδεσθαι· εἶτα καὶ πρὸς τὰς τοῦ δεινοῦ κοσμοκράτορος ἀρχάς, καὶ τὰς ἐξουσίας. ρδ΄.

Ἡ δόξα Μωσέως, ἣν ἐπὶ τοῦ προσώπου εἶχε, τύπος τῆς ἀληθοῦς δόξης τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἦν· ὃν γὰρ τρόπον ἐκεῖ, πᾶς ὅς τις ἀτενίσαι ἤθελεν ἀδύνατος ἦν, οὕτω καὶ νῦν ταύτην τὴν δόξαν τὴν ψυχαῖς Χριστιανῶν ἐπιλάμπουσαν τὸ τῶν παθῶν σκότος οὐχ ὑπομένει, ἀλλ' ὑπὸ τῆς αὐγῆς ταύτης ἀποδιωκόμενον φυγαδεύεται. ρε΄.

Τῷ φιλαλήθει καὶ φιλοθέῳ Χριστιανῷ, καὶ τῆς τοῦ ἐπουρανίου γλυκύτητος γευσαμένῳ, ἔμφυτόν τε καὶ κεχραμένην ἐν τῇ ψυχῇ κεκτημένῳ τὴν χάριν, καὶ ὅλως ἑαυτὸν τοῖς θελήμασι τῆς χάριτος ἐπιτρέψαντι, πάντα τὰ τοῦ αἰῶνος τοῦ δε διὰ μίσους ἐστί· κρείττων γὰρ οὗτος τῶν τοῦ κόσμου κατέστη πάντων· κἂν χρυσὸν εἴπῃς, κἂν ἄργυρον, κἂν τιμὰς καὶ δόξας, κἂν μακαρισμούς, καὶ ἐπαίνους ὑπ' οὐδενὸς ἁλῶναι τῶν τοιούτων δύναται· καθότι πλούτου ἄλλου, καὶ τιμῆς ἄλλης, ἑτέρας τε δόξης εἰς πεῖραν ἀφῖκται, καὶ ἡδονῇ ἀφθάρτῳ τρέφεται τὴν ψυχήν, καὶ αἴσθησιν ἔχει, καὶ πληροφορίαν πᾶσαν διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ Πνεύματος. ρϛ΄.

Οὗτος, ὁπόση τῷ λογικῷ ποιμένι διαφορὰ πρὸς τὰ ἄλογα θρέμματα, τοσοῦτον ἐν συνέσει τε, καὶ γνώσει, καὶ διακρίσει, τῶν ἀνθρώπων διαφέρων ἐστί· καὶ γὰρ ἄλλου Πνεύματος, καὶ ἄλλου νοός, ἄλλης τε συνέσεως, καὶ σοφίας παρὰ τὴν τοῦ κόσμου τούτου μετέχει· σοφίαν· σοφίαν γάρ φησι, λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων· ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ, ἐν μυστηρίῳ· διὰ ταῦτα καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων τὸ τοῦ κόσμου πνεῦμα ἐχόντων, καθάπερ εἴρηται, εἴτε φρονίμων, εἴτε σοφῶν, ὁ τοιός δε τοῖς ὅλοις διενήνοχε· καὶ πάντας μὲν ἀνθρώπους ἀνακρίνει κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὁ τοιοῦτος γινώσκει τε ἕκαστον πόθεν τε λέγει, καὶ ποῦ ρζ΄.

Digitized by Google

ἔστηκε, καὶ ἐν ποίοις ἐστίν· αὐτὸν δὲ, οὐδενὶ τῶν ἐχόντων τὸ τοῦ κόσμου πνεῦμα διαγινώσκειν τε καὶ ἀνακρίνειν δύναμις, ὅτι μὴ ἐκείνῳ, ᾧ τὸ ὅμοιόν ἐστι τῆς θεότητος Πνεῦμα· κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες· ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα· αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται.

ρη΄. Τοῦ Παναγίου δέ φησι τούτου Πνεύματος, ἀμήχανον ἄλλως τυχεῖν, εἰ μὴ πάντων τις τῶν τοῦ αἰῶνος τούτου ξένος γενόμενος, πρὸς τὴν ζήτησιν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης ἑαυτὸν ἀποτάξειεν· ἵνα πασῶν τῶν κατὰ τὴν ὕλην μεριμνῶν ἀνεθεὶς ὁ νοῦς, περὶ τὸν ἕνα τοῦτον σκοπὸν ἀπασχολῆται μόνον καὶ οὕτω καταξιωθείη μετὰ Χριστοῦ εἰς ἓν Πνεῦμα γενέσθαι, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἔσται εἰς ἓν Πνεῦμα· ψυχῇ δὲ τῇ ὅλως τινὶ τῶν τοῦ αἰῶνος τούτου συνδεδεμένῃ, καὶ πρὸς αὐτὸ ἐχούσῃ ἐπιρρεπῶς· οἷον πλούτῳ, ἢ δόξῃ, ἢ φιλίᾳ τῇ κατὰ κόσμον, οὐκ ἔσται δυνατὸν φυγεῖν, καὶ διαπεράσαι τὸ σκότος τῶν πονηρῶν δυνάμεων.

ρθ΄. Αἱ φιλαλήθεις ψυχαὶ καὶ φιλόθεοι, οὐ δὲ τὴν βραχεῖαν ὕφεσιν τοῦ πρὸς τὸν Κύριον ἔρωτος ὑπομένουσιν· ἀλλ' ὅλαι δι' ὅλου τῷ Σταυρῷ τούτου προσηλωμέναι, τὴν τῆς πνευματικῆς προκοπῆς αἴσθησιν ἐν ἑαυταῖς γινομένην ἐπιγινώσκουσι· τετρωμέναι γοῦν τούτῳ πόθῳ, καὶ ὡς εἰπεῖν, ἔκπεινοι οὖσαι περὶ τὴν δικαιοσύνην τῶν ἀρετῶν καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἔλλαμψιν, κἂν μυστηρίων ἄξιαι θείων, κἂν εὐφροσύνης ἐπουρανίου, καὶ χάριτος μέτοχοι γένωνται, οὐ πεποίθασι παρ' ἑαυταῖς, οὐδὲ εἶναί τι οἴονται· ἀλλ' ὅσῳ χαρισμάτων ἀξιοῦνται πνευματικῶν, τοσούτῳ μᾶλλον ἀπλήστως ἔχουσαι τῶν οὐρανίων φιλοπονώτερον ἐκζητοῦσι· καὶ ὅσῳ πνευματικῆς αἰσθάνονται προκοπῆς, τοσούτῳ δὴ καὶ λιχνότεραι πρὸς τὴν μετάληψιν τούτων γίνονται· καὶ πνευματικῶς πλουτοῦσαι, τό γε παρ' ἑαυταῖς πενομέναις ἐοίκασι, κατὰ τὴν θείαν γραφήν· οἱ τρώγοντές με, φησιν, ἔτι πεινάσουσι, καὶ οἱ πίνοντές με, ἔτι διψήσουσιν.

ρι΄. Αἱ τοιαῦται ψυχαὶ καὶ τῆς τῶν παθῶν ἐλευθερίας παντάπασιν ἀξιοῦνται, καὶ τὴν τοῦ θείου Πνεύματος ἔλλαμψίν τε καὶ κοινωνίαν ἐν πληρώματι τῆς χάριτος τελείως κομίζονται· ὅσαι δὲ ὀκνηραί τε, καὶ ἀφερέπονοι, καὶ μὴ ζητοῦσαι τὸν τῆς καρδίας ἁγιασμόν, (ἐντεῦθεν, ὡς ἐν σαρκὶ ἔτι τυγχάνουσιν), οὐκ ἐκ μέρους ἀλλ' ὁλοκλήρως δι' ὑπομονῆς δέξασθαι καὶ μακροθυμίας, μηδὲ κοινωνῆσαι τῷ Παρακλήτῳ Πνεύματι κατὰ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ πληροφορίαν ἠλπίκασι, καὶ δι' ἐκείνου τῶν παθῶν τῆς κακίας ἀπαλλαγῆναι· αὗται, κἂν χάριτος θείας ἀξιωθῶσιν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς κακίας κλεπτόμεναι, πάσης φροντίδος ἑαυτὰς ἀνῆκαν· ἅτε λαβοῦσαι τὴν χάριν, καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς τυγχάνουσαι παρακλήσεως, καὶ πνευματικῆς γλυκύτητος ἀπολαύουσαι· ταύτῃ τοι καὶ ῥᾴδιαί εἰσιν οἰηθῆναι, συντριβόμεναι τὴν καρδίαν, μηδὲ τῷ φρονήματι ταπεινούμεναι μηδὲ ἔκδιψοι οὖσαι, καὶ πρὸς τὸ τέλειον μέτρον τῆς ἀπαθείας, κατατεινόμεναι δὲ τῇ ὀλίγῃ ταύτῃ τῆς χάριτος παρακλήσει, καὶ εἰς ἔπαρσιν, οὐκ εἰς ταπείνωσιν προκόψασαι μᾶλλον, καὶ οὐ περ ἠξιώθησαν χαρίσματος ἔστιν ὅτε ἀπογυμνοῦνται· ψυχὴ γάρ, ἡ ἀληθῶς φιλόθεος, ὡς ὁ λόγος ἔφθη δηλώσας, κἂν μυρίας μετέλθῃ δικαιοσύνας, κἂν ἄκραις νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις ἐκτρίψῃ τὸ σῶμα, κἂν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος διαφόρων, ἀποκαλύψεών τε καὶ μυστηρίων ἀξιωθείη, οὕτως ἔχει μετρίως, ὡς μήπω τῆς κατὰ Θεὸν ἀγωγῆς ἠργμένη, μηδὲ κτησαμένη τί τῶν δεξιωτέρων, ἐρωτικῶς, καὶ ἀπλήστως πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν θείαν ἀγάπην διακειμένη.

Εἰς τὰ μέτρα δὲ ἐφικέσθαι ταῦτα, οὔτε ρια΄.
ἀθρόως, οὔτε ῥᾳδίως ἐφικτὸν οὐδενί· ἀλλὰ πολλῶν πόνων, καὶ ἀγώνων ἡγησαμένων, χρόνων τε καὶ σπουδῆς, μετὰ δοκιμασίας καὶ πειρασμῶν ποικίλων, ἄχρι καὶ τοῦ τελείου, φημί, τῆς ἀπαθείας μέτρου· οὕτω γὰρ πρὸς πάντα πόνον, καὶ κόπον ἐξετασθεὶς καὶ ὅλους τοὺς πειρασμοὺς τοὺς ὑπὸ τῆς κακίας ἐπαγομένους, εὐψύχως ὑπενεγκών, τότε καὶ τῶν μεγάλων τιμῶν καὶ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῦ θείου πλούτου, καταξιοῦται· εἶτα καὶ κληρονόμος τῆς οὐρανίου γίνεται Βασιλείας.

Ψυχὴ δὲ ἡ οὐκ ἔχουσα μὲν τὴν εἰρημέ- ριβ΄.
νην τῆς πολιτείας ἀκρίβειαν, μήπω δὲ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ ἐν καρδίᾳ τὴν αἴσθησιν δεξαμένη, πενθείτω, καὶ ζητείτω παρὰ Κυρίου θερμῶς, ἵνα τοῦ ἀγαθοῦ τούτου, καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, τῆς ἐν νῷ δι' ἀρρήτων θεωριῶν γινομένης ἐπιτύχῃ ὡς

Digitized by Google

περ δὲ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόμον, οἱ σωματικοῖς ἁλόντες ἁμαρτήμασιν, ἀφορίζονται μὲν παρὰ τοῦ Ἱερέως τὸ πρότερον· εἶτα τὴν κατὰ λόγον μετάνοιαν ἐπιδεδειχνυμένοι, καὶ τῆς κοινωνίας καταξιοῦνται· ὅσοι δὲ ἀπτώτως, καὶ καθαρῶς βεβιώκασι, προκόπτουσί τε πρὸς Ἱερωσύνην, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐξωτέρου τόπου τὴν εἴσω τοῦ Θυσιαστηρίου μετάστασίν τε, καὶ τάξιν ἀπολαμβάνουσιν, ἵνα λειτουργοί, καὶ πάρεδροι τῷ Κυρίῳ διατελῶσιν· οὕτω δὴ σκοπῶμεν καὶ περὶ τῆς μυστικῆς τοῦ Πνεύματος κοινωνίας, περὶ ἧς τῷ Ἀποστόλῳ εἴρηται, ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ὄψει σωζομένην ἀκολουθίαν· ἐνοικεῖ μὲν γὰρ ἡ θεία Τριὰς ἐν τῇ καθαρῶς ἐχούσῃ ψυχῇ, τῆς θείας χρηστότητος συνεφαπτομένης· ἐνοικεῖ δὲ οὐ καθ᾽ ὅ ἐστιν, ἀχώρητος γάρ, καὶ αὐτῇ πάσῃ τῇ κτίσει, ἀλλὰ καθ᾽ ὅσον ἂν ἐπιτηδείως ἔχῃ καὶ δεκτικῶς ὁ ἄνθρωπος· ἐπειδὰν δέ τι παρατραπῇ τῆς τῷ Θεῷ κατὰ γνώμην διαγωγῆς, καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα λυπήσειεν, ἐκβάλλεται, καὶ ἀφορίζεται τῆς πνευματικῆς εὐφροσύνης ὁ νοῦς· τῆς μὲν θείας χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης καὶ πάσης τῆς ἀγαθῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας συστελλομένης· ἐκείνου δέ, θλίψεσί τε καὶ πειρασμοῖς καὶ πονηροῖς πνεύμασι παραδιδομένου· μέχρις ἂν πάλιν ὀρθοποδίσειεν ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος εὐαρέστησιν· εἶτα διὰ πάσης ἐξομολογήσεώς τε, καὶ ταπεινώσεως τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξαμένη, τότε καὶ αὖθις τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιοῦται τῆς χάριτος, καὶ τὴν οὐράνιον εὐφροσύνην, πλέον ἢ κατὰ πρῶτον ἀπολαμβάνει· εἰ δὲ πρὸς μηδὲν τὸ Πνεῦμα λυπήσειεν, ἀλλ᾽ εἴη ζῶσά τε εὐαρέστως, καὶ λογισμοῖς μὲν πᾶσι πονηροῖς ἀντιταττομένη, τῷ Κυρίῳ δὲ κωλλομένη διὰ παντός, ἡ τοιαύτη δικαίως ἄρα καὶ ἀκολούθως προκόπτει ψυχή, καὶ δωρεῶν ἀφάτων ἀξιοῦται, ἀπὸ δόξης τε εἰς δόξαν, καὶ ἀπὸ ἀναπαύσεως εἰς τελειοτέραν ἀνάπαυσιν μετατίθεται· εἶτα καὶ εἰς τὸ τέλειον τοῦ Χριστιανισμοῦ μέτρον ἀφικομένη τοῖς τελείοις ἐργάταις, καὶ τοῖς ἀμώμοις τοῦ Χριστοῦ λειτουργοῖς κατὰ τὴν αἰώνιον αὐτοῦ συνταγήσεται βασιλείαν.

ριγ΄. Τὰ φαινόμενα ταῦτα, τύπους οἶον μοι, καὶ σκιὰς τῶν κρυφίων εἶναι· τὸν ναὸν τὸν ὁρώμενον, τοῦ τῆς καρδίας ναοῦ· τὸν Ἱερέα, τοῦ ἀληθινοῦ Ἱερέως τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος· καὶ ἐφ᾽ ἑξῆς οὕτως· ὥσπερ οὖν κατὰ τήνδε τὴν ὁρατὴν ἐκκλησίαν, ἂν μὴ πρότερον αἱ ἀναγνώσεις, αἱ ψαλμῳδίαι τε καὶ ὅση τίς ἐστιν ἀκολουθία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θεσμοῦ, προχωρήσειεν, αὐτὸ τὸ θεῖον μυστήριον τοῦ σώματός τε καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ τὸν Ἱερέα ἐπιτελεῖν οὐκ ἀκόλουθον· εἶτα κἂν πᾶς μὲν ὁ ἐκκλησιαστικὸς κανὼν ἐπιτελεσθείη, ἡ μυστικὴ δὲ τῆς προσφορᾶς ὑπὸ τοῦ Ἱερέως εὐχαριστία, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ μὴ γένηται, οὔτε ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἐτελεσιουργήθη θεσμός, καὶ ἐλλιπής ἐστιν ἡ λατρεία τοῦ μυστηρίου· οὕτω μοι καὶ τὰ τοῦ Χριστιανοῦ νόει· ἂν γὰρ νηστείαν μὲν καὶ ἀγρυπνίαν, καὶ ψαλμῳδίαν, ὅλην τε ἄσκησιν, καὶ ἀρετὴν πᾶσαν κατορθωκὼς εἴη· ἡ μυστικὴ δὲ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς αὐτοῦ καρδίας ὑπὸ τῆς χάριτος κατ᾽ αἴσθησιν πᾶσαν, καὶ πνευματικὴν ἀνάπαυσιν μὴ ἐπιτελεῖτο. ἀτελὴς ἡ τοιάδε πᾶσα τῆς ἀσκήσεως ἀκολουθία, καὶ σχεδὸν ἀργή, οὐκ ἔχουσα τὴν τοῦ Πνεύματος ἀγαλλίασιν μυστικῶς ἐν τῇ καρδίᾳ ἐνεργουμένην.

Καλὸν ἡ νηστεία, καλὸν ἡ ἀγρυπνία, ριδ΄.
καλὸν ὁμοίως ἡ ἄσκησις καὶ ἡ ἐπὶ ξένης διαγωγή· ἀλλὰ ταῦτα πάντως, ἀρχή τις ἐστί, καὶ προοίμια πολιτείας θεοφιλοῦς· ὥστε ἀλόγιστον ἀτεχνῶς τὸ ἁπλῶς τοῖς τοιούτοις ἐπιθαρρεῖν· ἔστι γὰρ ὅτε, καὶ χάριτός τινος ἐν μετοχῇ καθιστάμεθα· καὶ ἡ κακία ἔνδον ὑποκαθημένη, καθάπερ ἐν τοῖς ἄνω λέλεκται, σοφίζεται, καὶ ὑποχωρεῖ ἑκοῦσα, καὶ οὐ πράττει τὰ ἑαυτῆς· ἀλλὰ ποιεῖ νομίσαι τὸν ἄνθρωπον, ὅτι διακεκάθαρται τὸν νοῦν· καὶ τὸ λοιπὸν ἐξάγει πρὸς οἴησιν τελειότητος· εἶτα λῃστρικῶς ἐπιτίθεται· καὶ ἄχρι τῶν κατωτάτων τῆς γῆς καταφέρει· εἰ γὰρ ἄνθρωποι πολλάκις εἴκοσιν ἔτη γενόμενοι λῃσταί τινες, ἢ στρατιῶται τὸ ἐπιτήδευμα, μηχανάς τε κατὰ τῶν πολεμίων ἐπίστανται, ὑποκάθηνταί τε, καὶ ἐνέδρας ἐπινοοῦσι, καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν λαμβάνουσι νῶτα, καὶ κτείνουσιν ἀνελπίστως περιβαλόντες· πόσῳ γε μᾶλλον ἡ κακία τοσαύτας χιλιάδας ἐτῶν γεγενημένη, καὶ τοῦτο ἔργον ἑαυτῆς τιθεμένη τὸ σπουδαιότατον, τὸ ἀπολλύειν ψυχάς, ἐνέδρας εἶδε τοιαύτας ἐν ἀποκρύφῳ τῆς καρδίας ἐπινοεῖν, καὶ κατὰ καιροὺς ἀτρεμεῖν

ἐπίτηδες, καὶ μὴ ἐνεργεῖν· ὥστε τὴν ψυχὴν ἑλκύσαι πρὸς οἴησιν τελειότητος· ὁ μέντοι θεμέλιος τοῦ χριστιανισμοῦ, κἂν πάσας τις μετέλθῃ δικαιοσύνας, μὴ ἐπαναπαύεσθαι ταύταις, μηδὲ ἐπιθαρρεῖν, μηδὲ μέγα τι πεποιηκέναι λογίζεσθαι· κἂν μέτοχος χάριτος καταστῇ, μὴ νομίσαι κατειληφέναι τι, μηδὲ κατακόρως ἔχειν· ἀλλὰ πεινᾷν τότε, καὶ διψᾷν μᾶλλον, πενθεῖν τε, καὶ κλαίειν, καὶ συντετριμμένην ὅλως τὴν καρδίαν ἔχειν.

ριε΄. Νόει μοι τὴν πνευματικὴν κατάστασιν οὕτως ἔχειν· ὑπόθου τινὰ εἶναι βασιλικὸν οἶκον· τούτῳ δὲ, αὐλὰς ὑπεῖναι διαφόρους, καὶ πρόθυρά τινα, καὶ οἰκίας ἄλλας ἐξωτέρας· καὶ οὕτω πάλιν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἐνδοτέρας, ἐν αἷς τὴν πορφύραν, καὶ τοὺς θησαυροὺς εἰκὸς ἀποκεῖσθαι· εἶτα καὶ τὴν τούτων αὖθις ἐσωτέραν, ὅπου τὴν βασιλικὴν εἶναι διαγωγὴν ἐπιτήδιον· ὥς περ οὖν εἴ τις εἰς τὰς ἐξωτέρας αὐλάς τε καὶ μονὰς ἀπαντήσας, εἰδόξει τοὺς ἔνδον οἴκους κατειληφέναι, πεπλάνηται· οὕτω δὴ καὶ κατὰ τὸ πνευματικὸν ἀκολούθως, οἱ πρὸς γαστέρα καὶ ὕπνον διαμαχόμενοι, ψαλμοῖς τε, καὶ εὐχαῖς διηνεκῶς προσκείμενοι, μὴ νομιζέτωσαν ἤδη τοῦ τέλους, καὶ τῆς καταπαύσεως ἐπιβῆναί ποθεν· ἔτι γὰρ αὐτοῖς περὶ τὰ πρόθυρα καὶ τὰς αὐλὰς ἡ ἀναστροφή· οὐχ ὅπου δὲ ἡ πορφύρα καὶ οἱ θησαυροὶ ἀπόκεινται οἱ βασιλικοί, ὑπάρχει· κἂν χάριτός τινος πνευματικῆς ἠξιώθησαν, μηδὲ τοῦτο πάλιν αὐτοὺς ἀπατάτω, τοῦ τέλους ἐπιτυχεῖν· ἐρευνᾷν οὖν προσῆκεν, εἰ εὗρεν ἐν τῷ ὀστρακίνῳ τούτῳ σκεύει τὸν θησαυρόν· εἰ ἐνεδύσατο τοῦ Πνεύματος τὴν πορφύραν· εἰ τὸν βασιλέα εἶδε, καὶ ἀνεπαύσατο· καὶ γὰρ οἶου μοι πάλιν τὴν μὲν ψυχὴν βάθος τι ἔχειν, καὶ μέλη πολλά· τὴν δὲ ἁμαρτίαν ὑπεισελθοῦσαν τὰ μέλη πάντα, καὶ τὰ νοήματα τῆς καρδίας καταλαβεῖν· εἶτα ἐπιζητήσαντος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ πνεύματος τὴν χάριν, ἐλθεῖν, καὶ δύω τυχὸν τῆς ψυχῆς μέρη περιλαβεῖν, τὸν οὖν ἀπείρως ἔχοντα, πρὸς τῆς χάριτος ταύτης παρακαλούμενον, δόκησις ἔχει, πάντα τὰ μέλη τῆς ψυχῆς κατειλῆφθαι, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ὅλως ἐξερριζῶσθαι, μὴ εἰδότα, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς ἔτι κατάσχετον ὑπ᾽ ἐκείνης ἐστίν· ἐνὸν γὰρ, ὡς πολλάκις δεδήλωται, καὶ τὴν χάριν ἀδιαλείπτως ἐνεργεῖν, ὃν τρόπον ὀφθαλμὸν ἐν τῷ σώματι, καὶ συνεῖναι τὴν κακίαν ὁμοίως ὑποκλέπτουσαν τὴν διάνοιαν· ὁ τοίνυν μὴ διακρίνειν εἰδώς, ὡς μέγα τι κατειληφὼς ἤδη μέγα τι περὶ ἑαυτοῦ οἴεται, καὶ ὡς τὴν ἐσχάτην κάθαρσιν ἐσχηκὼς τετύφωται· ἔχειν δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν συνηγοροῦσαν αὐτῷ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ὡς γὰρ ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, ὅτι τέχνη τῷ σατανᾷ καὶ αὐτή· κατά τινας χρόνους ἑκόντα παραχωρεῖν, καὶ τὰ εἰωθότα μὴ ἐνεργεῖν, κατὰ σκοπὸν πάντως, τοῦ οἴησιν τῆς τελειότητος τοῖς ἀσκουμένοις ὑποβαλεῖν, ἀλλὰ μὴ ὁ φυτεύων ἀμπελῶνα παραπόδας λαμβάνει καὶ τὸν καρπόν; ἢ ὁ σπείρων τὰ σπέρματα ἐν τῇ γῇ, καὶ τὴν συγκομιδὴν εὐθὺς ἐποιήσατο; τί δέ; τὸ ἀρτιγενὲς παιδίον ἥψατο παραχρῆμα τῆς τελειότητος; ἀπόβλεψον εἰς τὸν Ἰησοῦν· ἐκ ποίας δόξης Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ὢν ὁ Χριστός, εἰς οἷα πάθη, καὶ ἀτιμίαν, καὶ σταυρὸν κατέβη, καὶ θάνατον· καὶ πάλιν ὅπως διὰ ταύτην αὐτοῦ τὴν ταπείνωσιν ὑπερήρθη, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐκάθισεν· ὁ δέ γε πονηρὸς ὄφις, ἐκ πρώτης τῷ Ἀδὰμ ὑποσπείρας, θεότητος ἐπιθυμίαν, εἰς οἵαν αὐτὸν κατήγαγεν ἀτιμίαν, διὰ ταύτης δὴ τῆς οἰήσεως, ταῦτα τοίνυν αὐτὸς ἐννοῶν ἀσφάλιζε σεαυτόν, ὅση δύναμις, καὶ σπούδαζε ταπεινὴν ἀεὶ τὴν καρδίαν, καὶ συντετριμμένην ἔχειν.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἐλευθερίας νοός.

Ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι περ κατελθὼν ὁ Χριστὸς εἰς ᾅδου, τὰς κατόχους ἐκεῖ ψυχὰς ἐνερρύσατο, μὴ μακρὰν εἶναι ταῦτα καὶ τῶν νῦν τελουμένων νόμιζε· οἴου μοι γὰρ μνημεῖον εἶναι τὴν καρδίαν, κἀκεῖ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὸν νοῦν κατωρύχθαι βαρεῖ σκότει κατειλημμένους, ἔρχεται τοιγαροῦν ὁ Κύριος εἰς τὰς ἐν ᾅδου ἐπιβοωμένας αὐτὸν ψυχάς, εἰς τὸ βάθος δηλαδὴ τῆς καρδίας, κἀκεῖ τῷ θανάτῳ ἐγκελευόμενος, ἀνάπεμπε, λέγει, τὰς ἐγκεκλεισμένας ψυχάς, τὰς ἐμὲ τὸν ῥύσασθαι δυνάμενον ἐκζητούσας, εἶτα τὸν βαρὺν λίθον διάρας, τὸν τῇ ψυχῇ ἐπικείμενον, τόν τε τάφον ἀνοίγει, καὶ τὸν ἐν ἀληθείᾳ νεκρὸν ἀνιστᾷ, καὶ τῆς ἀφεγγοῦς φυλακῆς τὴν ἐγκεκλεισμένην ψυχὴν ἀπαλλάττει.

Συμβαίνει, φησί, πολλάκις διαλέγεσθαί σοι κατ᾽ ἐπιβολὴν ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν σατανᾶν, καὶ σύνες ὅσα σοι εἴργασται πονηρά, λέγειν· ἀναπέπλησταί σοι ἀνομιῶν ἡ ψυ-

χή, βεβάρηται πολλαῖς, καὶ χαλεπωτάταις ἁμαρτίαις· μὴ λανθανέτω γοῦν σε τοῦτο ποιῶν, καὶ προσχήματι ταπεινώσεως εἰς ἀπόγνωσιν συνωθῶν· ἀφ' οὗ γὰρ διὰ τῆς παραβάσεως εἰσέφρησεν ἡ κακία, πάροδον ἔχε διαλέγεσθαι καθεκάστην τρόπον τινὰ τῇ ψυχῇ ὡς ἄνθρωπός τις ἀνθρώπῳ, καὶ ὑποτιθέναι τὰ ἄτοπα· ἀπόκρισαι τοιγαροῦν αὐτῷ σύ· ἀλλ' ἔχω τὰς τοῦ Θεοῦ διαβεβαιώσεις ἐγγράφους· οὐ βούλομαι, λέγοντος, τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι διὰ μετανοίας, καὶ ζῆν αὐτόν· τί γὰρ καὶ ἐβούλετο αὐτῷ ἡ κάθοδος, εἴγε μὴ τοὺς ἁμαρτωλοὺς σώσει; καὶ τοὺς ἐν σκότει φωτίσει, καὶ ζωοποιήσει τοὺς τεθανατωμένους.

ριη'. Ὥς περ ἡ ἐναντία δύναμις, οὕτω δὴ καὶ ἡ θεία χάρις προτρεπτική, οὐκ ἀναγκαστικὴ δείκνυται οὖσα, ἵν' οὕτως ἡμῖν τὸ ἐλεύθερόν τε καὶ αὐτεξούσιον περισώζοιτο· ταύτῃ τοι καὶ ἐφ' οἷς ὁ ἄνθρωπος ἐργάσηται κακοῖς πρὸς τοῦ σατανᾶ ὑπαγόμενος, οὐχ ὁ σατανᾶς μᾶλλον, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τὴν τιμωρίαν εἰσπράττεται, ὡς μὴ βίᾳ συνελαθείς, ἀλλ' ἰδίῳ θελήματι πεισθεὶς τῇ κακίᾳ, παραπλησίως δὲ κἂν τῷ ἀγαθῷ· οὐκ ἐπιγράφει τὸ γεγονὸς ἑαυτῇ, ἀλλὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ἡ χάρις, καὶ διὰ τοῦτο δόξαν αὐτῷ περιτίθησιν, ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ τοῦ ἀγαθοῦ γέγονεν αἴτιος, οὐδὲ γὰρ ἀναγκαστικῇ δυνάμει, ὡς εἴρηται, συνδεσμοῦσα αὐτοῦ τὸ θέλημα, ποιεῖ ἄτρεπτον ἡ χάρις ἀλλὰ καίτοι συνοῦσα, τῷ αὐτεξουσίῳ παραχωρεῖ, ἵνα δῆλον εἴη τὸ τοῦ ἀνθρώπου θέλημα, ὅπως ἔχει πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν, κεῖται γάρ, οὐ τῇ φύσει νόμος, ἀλλὰ τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς προαιρέσεως, τραπῆναι δυναμένῳ, πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ κακόν.

ριθ'. Φυλάττειν δεῖ τὴν ψυχήν, καὶ ἀνομίλητον συντηρεῖν βεβήλων καὶ πονηρῶν λογισμῶν· ὥς περ γὰρ τὸ σῶμα σώματι συνελθὸν ἑτέρῳ, πρὸς ἀκαθαρσίαν μιαίνεται· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴ φθείρεται πονηροῖς συνδυάζουσα καὶ μιαροῖς λογισμοῖς, συνᾴδουσά τε αὐτοῖς καὶ συντιθεμένη· οὐχὶ δὲ τοῖς τῆς πονηρίας καὶ τῆς πορνείας μόνον ἀλλὰ καὶ ἑκάστης κακίας· οἷον, ἀπιστίας, δόλου, κενοδοξίας, ὀργῆς, καὶ φθόνου, καὶ ἔριδος· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ καθαίρειν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκός, καὶ πνεύματος· εἶναι γὰρ οἶου καὶ φθοράν, καὶ πορνείαν ἐν τῷ ἀφανεῖ τῆς ψυχῆς, διὰ λογισμῶν ἀτόπων ἐνεργουμένην· καὶ ὥσπερ τὸν φθείροντα τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός. ὅπερ τὸ σῶμά ἐστιν· οὕτω δὴ καὶ ὁ φθείρων ψυχήν τε, καὶ νοῦν, τῷ συναινεῖν καὶ συντίθεσθαι τοῖς ἀτόποις, τιμωρίας ἐστὶν ὑπεύθυνος· φυλάττειν τοιγαροῦν προσήκει καθάπερ τὸ σῶμα τοῦ ὁρατοῦ ἁμαρτήματος, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν λογισμῶν ἀτόπων, ὅτι νύμφη Χριστοῦ ἐστίν· ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς, φησίν, ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ· καὶ πάσῃ φυλακῇ τήρει τὴν καρδίαν, τῆς γραφῆς ἄκουε λεγούσης· ἐκ γὰρ τούτων ἔξοδος ζωῆς· καὶ σκολιοὺς δὲ λογισμοὺς χωρίζειν ἀπὸ Θεοῦ, τῆς θείας διδασκούσης γραφῆς, μάνθανε.

ρκ. Λόγον ἀπαιτείτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕκαστος ἀνακρίνων, καὶ βασανίζων, τίσι πρόσκειται; καὶ εἰ μὴ συμφωνοῦσαν συμβαίνει τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις τὴν καρδίαν ὁρᾷν, πάσῃ δυνάμει, καθάπερ τὸ σῶμα, οὕτω δὴ καὶ τὸν νοῦν, διατηρεῖν ἄφθορον σπουδαζέτω, καὶ τοῖς πονηροῖς ἀσύνθετον λογισμοῖς, εἴγε δὴ βούλοιτο, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, τὸν καθαρὸν εἰσοικίσασθαι· ἐνοικῆσαι, γὰρ καὶ ἐμπεριπατῆσαι ταῖς καθαραῖς πάντως καὶ φιλοκάλοις ψυχαῖς ἐπήγγελται·

ρκα'. Ὥσπερ ὁ τῆς ἰδίας γῆς ἐπιμελέστατος γεωργός, ἀνανεοῖ ταύτην πρότερον, καὶ τὰς ἀκάνθας περιαιρεῖ· εἶθ' οὕτω καταβάλλει τὰ σπέρματα· οὕτω καὶ τὸν παρὰ Θεοῦ προσδοκῶντα τὸν τῆς χάριτος σπόρον λαβεῖν, καθαίρειν πρότερον χρὴ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας τὴν γῆν, ἵν' ὁ σπόρος πεσὼν τοῦ Πνεύματος, ἐντελεῖς καὶ πολλαπλασίους ἀποζῷ τοὺς καρπούς· ὡς εἰμὴ τοῦτο γένηται πρότερον, καὶ καθάρῃ τις ἑαυτὸν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, σάρξ ἐστιν ἔτι, καὶ αἷμα, καὶ μακρὰν ἀφέστηκε τῆς ζωῆς.

ρκβ'. Πανταχόθεν τὰς τοῦ ἐχθροῦ μαγγανείας, τοὺς δόλους τε, καὶ τὰς κακουργίας, ὀξύτατα περισκοπεῖν δεῖ· καὶ γὰρ ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ Παύλου τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενέσθαι, φησίν, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ· οὕτω δὴ καὶ τῇ κακίᾳ γίνεσθαι πάντα διὰ σπουδῆς, ὥστε τοὺς πάντας παραπέμψαι τῇ ἀπωλείᾳ, ἀμέλει τοῖς εὐχομένοις. ὡς συνευχόμενος ὑποκρίνεται, κατὰ σκοπὸν τοῦ προφάσει εὐχῆς ἐμβαλόντα πρὸς οἴησιν ἀπατῆσαι· τοῖς νηστεύουσι συν-

Digitized by Google

νηστεύειν, τῇ τῆς νηστείας αὐτοὺς οἰήσει φενακίσαι βουλόμενος· τοῖς ἔχουσι γνῶσιν γραφῶν, ἐπιτηδεύει τὰ ὅμοια, προσχήματι γνώσεως ἐπιποθῶν αὐτοὺς παρακρούσασθαι· τοῖς ἀποκαλύψεως φωτὸς καταξιωθεῖσι παραπλησίως ἔχειν δοκεῖ· μετασχηματίζεται γάρ, φησιν, ὁ σατανᾶς εἰς ἄγγελον φωτός, ἵνα τῇ δοκήσει τοῦ καταλλήλου φωτὸς ἀπατήσας εἰς ἑαυτὸν ἐπαγάγηται· καὶ ἁπλῶς οὕτω πρὸς πάντα ποικίλλεται, καὶ τοῖς πᾶσιν εἰκάζεται, ἵνα τῷ ὁμοίῳ χειρούμενος, εὐλογοφανεῖ προφάσει προξενῇ τὴν ἀπώλειαν· λογισμούς, φησι καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· ὅρα μέχρι, καὶ τίνων ὁ ἀλαζὼν ἐκτείνει τὸ τόλμημα, τῷ βούλεσθαι καὶ τοὺς ἤδη τὸ θεῖον κατ᾽ ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔχοντα, κατενεγκεῖν· ὥστε πάσῃ φυλακῇ χρὴ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἕκαστον, πολλήν τε παρὰ Θεοῦ τὴν σύνεσιν αἰτεῖν, ἵνα δῷ ἡμῖν τὰς τῆς κακίας τέχνας ἐφορᾶν, ἐργάζεσθαι δὲ καὶ ἐκπονεῖν τὸν νοῦν ἐν συνέσει, καὶ τοὺς λογισμοὺς προσήκει διηνεκῶς, καὶ πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα καταρτίζειν ἑαυτοὺς οὐκ ἔστι γὰρ τοῦτο μεῖζον ἔργον, ἢ τιμιώτερον· ἐξομολόγησις γάρ φησι, καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ ἔργον αὐτοῦ.

ρκγ΄. Ἔθος τῇ φιλοθέῳ ψυχῇ, κἂν πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς ἀγαθὰ πράξειεν, οὐδὲν ἑαυτῇ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἕκαστα ἐπιγράφειν· ταύτῃτοι καὶ ὁ Θεὸς πάλιν τῇ ὑγιεῖ ταύτης, καὶ ὀρθῇ συνέσει καὶ γνώσει προσχών, τοὐναντίον ἐκείνῃ πάντα λογίζεται· καὶ ὡς αὐτῆς καμούσης καὶ παρ᾽ ἑαυτῆς τὸ ὅλον ἐργασαμένης, τὰς ἀντιδόσεις ἐπιμετρεῖ· καίτοι δόξαν αὐτῷ πρὸς κρίσιν ἡμῖν ἐλθεῖν, οὐδὲν πρὸς ἀλήθειαν τῷ ἀνθρώπῳ δίκαιον εὑρεθήσεται· ἐπεὶ καὶ τὰ χρήματα, καὶ τὰ δοκοῦντα πάντα ταυτὶ ἀγαθά, δι᾽ ὧν καὶ εὐποιεῖν ἕκαστος δύναται, ἐκείνου εἰσίν, ἡ γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ· αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αὐτὴ ἡ ψυχή· οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι ἄνθρωπος, κατὰ χάριν ἔχει· τί τοίνυν αὐτῷ λείπεται ἴδιον, ἐφ᾽ ᾧ τὸ οἰηθῆναι, ἢ δικαιωθῆναι κατὰ λόγον ἕξει; πλήν, ἀλλὰ ταύτην ὁ Θεὸς μεγίστην ἐξ ἀνθρώπων δέχεται χάριν, καὶ τοῦτο τῶν προσφερομένων ἐκείνῳ τὸ χαριέστατον, τὸ τὴν ψυχὴν καλῶς ἐπιγνοῦσαν, ὅπως ἔχει τὰ ὄντα, πάντα ὅσαπερ ἂν ποιῇ ἀγαθά, καὶ ὅσα κάμνει διὰ Θεόν, ὅσα τε συνίησι, καὶ γινώσκει, αὐτῷ μόνῳ λογίζεσθαι, καὶ αὐτῷ τὸ σύμπαν ἀνατιθέναι.

ρκδ΄. Ὥσπερ ὁπόταν ἀνδρὶ πρὸς συμβίωσίν τε καὶ κοινωνίαν συνέλθῃ γυνή, κοινὰ πάντα τὰ ἑκατέρου γίνεται· καὶ οἶκος εἷς, καὶ οὐσία μία καὶ ὕπαρξις, καὶ οὐ τῶν ὄντων αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος, κυριεύειν ἡ γυνὴ δύναται· ὁ γὰρ ἀνήρ, φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ᾽ ἡ γυνή, οὕτω δὴ καὶ ἡ ἀληθὴς καὶ ἀπόρρητος κοινωνία τῆς ψυχῆς, πρὸς Χριστὸν ἔχει, καὶ εἷς ἓν αὐτῷ συνέρχεται πνεῦμα· ἕπεται οὖν ἀναγκαίως, καὶ τῶν ἀφράστων αὐτοῦ θησαυρῶν, ὡσπερεὶ δέσποιναν εἶναι, ἅτε δὴ νύμφην αὐτοῦ γεγενημένην· ἐπειδὰν γὰρ ὁ Θεὸς γένοιτο ταύτης, σαφές, ὅτι τὰ αὐτοῦ πάντα, ἐκείνης ἐστίν, εἴτε κόσμος, εἴτε ζωή, εἴτε θάνατος, εἴτε ἄγγελοι, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε μέλλοντα.

ρκε΄. Ὥσπερ ὁ Ἰσραὴλ ἕως μὲν εὐαρέστως εἶχε πρὸς τὸν δεσπότην καίτοιγε οὐδέποτε μέν, ὡς ἐχρῆν, πλὴν ἀλλ᾽ οὖν, ἕως ἐδόκει ὑγιῆ τινα ποσῶς πρὸς αὐτὸν ἔχειν τὴν πίστιν, στύλος πυρὸς καὶ νεφέλη αὐτοῦ προηγεῖτο, θάλασσά τε αὐτῷ ὑπερεχώρει,, καί μυρίων ἄλλων ἀπέλαυε θαυμασίων· ὁπότε δὲ τῆς πρὸς Θεὸν εὐνοίας ἀφίστατο, τότε καὶ τοῖς ἐχθροῖς παρεδίδοτο, καὶ δουλείαις πικραῖς κατειργάζετο· οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς· ἥ,διὰ τῆς χάριτος, τὸν Θεὸν ἐπέγνω, καὶ ἀπὸ ῥύπων μὲν ἐκαθάρθη πολλῶν τὸ πρότερον, εἶτα καὶ χαρίτων ἀξία γέγονε, τὴν προσήκουσαν δὲ οὐ φυλάξασα τῷ οὐρανίῳ ἀνδρὶ διὰ τέλους εὔνοιαν, ἐξέπεσε τῆς ζωῆς, ἧς μέτοχος ἐγεγόνει· δυνατὸν γὰρ τῷ ἀντικειμένῳ, καὶ τῶν εἰς τὰ τοιαῦτα φθασάντων κατεπαίρεσθαι μέτρα· ὥστε ἀγωνιστέον. ὁπόση δύναμις, καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμελητέον, μάλιστα τοῖς ὅσοι τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ γεγόνασι μέτοχοι, τοῦτο μηδὲ μικρόν, ἢ μέγα δι᾽ ὀλιγωρίαν ποιεῖν καὶ δι᾽ αὐτὸ τοῦτο, τὸ τοῦ Κυρίου πνεῦμα λυπεῖν· ὥσπερ γὰρ χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ, καθά φησιν ἡ ἀλήθεια, ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι· οὕτω καὶ λύπη πάλιν ἐπὶ μιᾷ ψυχῇ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐκπιπτούσῃ.

ρκς΄. Ὅταν ψυχὴ τῆς χάριτος καταξιωθῇ τότε δὴ καὶ χρήσιμα ταύτῃ μάλιστα Θεὸς δίδωσι, γνῶσιν, σύνεσιν, καὶ διάκρισιν· ἅπερ γοῦν καὶ αὐτὰ Θεὸς δίδωσιν

Digitized by Google

ἐκείνης αἰτούσης, ὥστε εὐαρέστως αὐτὴν διακονῆσαι τῷ πνεύματι, ὃ καὶ κατηξιώθη λαβεῖν, μὴ κλεπτομένην ὑπὸ κακίας, μὴ σφαλλομένην δι' ἀγνωσίαν, μὴ τῷ ἀμελεῖν καὶ ἀφόβως ζῆν παρατρεπομένην καὶ παρὰ τὸ δεσποτικόν τι διαπραττομένην θέλημα.

ρκζʹ. Ὥς περ ἡ ἐνέργεια τῶν παθῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐγκόσμιον πνεῦμα τῆς πλάνης, τοῦ σκότους, τῆς ἁμαρτίας, ἀνθρώπῳ τοιούτῳ ἂν ἐνοικήσειεν, ὃς διάπλεώς ἐστι φρονήματος σαρκικοῦ· οὕτω πάλιν ἡ ἐνέργειά τε καὶ δύναμις τοῦ φωτεινοῦ πνεύματος ἀνθρώπῳ τῷ ἁγιασθέντι ἐγκατοικεῖ, κατὰ τὸν εἰπόντα, εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ· καὶ αὖθις, ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· καὶ ὅσοι δὲ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε· καὶ ὁ Κύριος· ἐλευσόμεθα ἐγώ τε καὶ ὁ πατήρ μου καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν· ταῦτα οὐκ ἀδήλως, οὐδ' ἀνεργήτως, ἀλλ' ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ τοῖς καταξιουμένοις ἐγγίνεται· ὁ μὲν γὰρ νόμος τὸ πρότερον λόγῳ ἀνυποστάτῳ ἐπέστρεφε τοὺς ἀνθρώπους, βαρὺν αὐτοῖς καὶ δυσφόρητον ἐπιτιθεὶς τὸν ζυγὸν καὶ μηδεμίαν εἰδὼς ὀρέγειν βοήθειαν, τοῦτο δὲ παρὰ τὸ μὴ δυνατῶς ἔχειν τὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν παρέχειν, τὸ γὰρ ἀδύνατόν, φησι, τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς καὶ τὰ ἑξῆς· ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἡ θύρα τῆς χάριτος τοῖς ἐν ἀληθείᾳ πιστεύσασι διηνοίχθη, δύναμίς τε Θεοῦ καὶ ἐνέργεια Πνεύματος Ἁγίου αὐτοῖς χορηγεῖται.

ρκηʹ. Χριστοῦ τῆς πρώτης καὶ φυσικῆς ἀγαθότητος τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῖς θείοις διαπέμψαντος μαθηταῖς, ἐκεῖθεν ἅπασι τοῖς πιστεύουσιν ἡ θεία δύναμις ἐκείνη ἐπισκιάζουσα καὶ ταῖς ἐκείνων ἐγκατοικοῦσα ψυχαῖς, ἰᾶτο μὲν τῶν παθῶν τῆς ἁμαρτίας, τοῦ σκότους δὲ καὶ τῆς νεκρώσεως αὐτοὺς ἀπήλλαττε· καὶ γὰρ μέχρι τότε τετραυμάτιστό τε καὶ πεφυλάκιστο ἡ ψυχὴ καὶ τῷ ζόφῳ τῆς ἁμαρτίας κάτοχος ἦν· ἀμέλει καὶ νῦν ψυχὴ μήπω σύνοικον ἔχειν ἀξιωθεῖσα τὸν Κύριον, μηδὲ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δύναμιν ἐνεργητικῶς αὐτῇ καὶ κατὰ πᾶσαν δύναμιν καὶ πληροφορίαν ἐπισκηνώσασαν, ἐν τῷ σκότει ἔτι ἐστίν· οἷς δὲ ἡ τοῦ θείου Πνεύματος ἐπεφοίτησε χάρις καὶ τοῖς βαθυτάτοις τοῦ νοὸς αὐτῶν ἐγκατῴκησε, τούτοις δὴ καὶ ὁ Κύριος ὡς ψυχὴ γίνεται· ὁ γὰρ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ὁ θεῖός φησιν Ἀπόστολος, εἰς ἓν Πνεῦμα ἔσται· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος, ὥς περ ἐγὼ καὶ σὺ ἕν ἐσμέν, ἵνα καὶ οὗτοι ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν· ὢ τῆς εὐδοκίας καὶ ἀγαθότητος ἧς ἔτυχεν ἡ οὕτω πρὸς τῆς κακίας ταπεινωθεῖσα τῶν ἀνθρώπων φύσις· πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τῇ μοχθηρίᾳ τῶν παθῶν ἡ ψυχὴ συνοῦσα, ἓν ὥςπερ μετ' αὐτῆς ἦν, κἂν ἴδιον εἶχε θέλημα, ἀλλὰ τὸ δοκοῦν αὐτῇ ποιεῖν οὐκ ἠδύνατο· ὃ καὶ Παῦλός φησιν, οὐ γὰρ ὃ θέλω τοῦτο ποιῶ· πόσῳ γε μᾶλλον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τῇ ἁγιασθείσῃ καὶ ἀξίᾳ τούτου γεγενημένῃ ψυχῇ συνελθούσης, εἰς ἓν αὐτῷ ἔσται τὸ τούτου θέλημα· γίνεται γὰρ ἡ ψυχὴ τότε πρὸς ἀλήθειαν, ὡς ψυχὴ τοῦ Κυρίου· τῷ ἑκοντὶ καὶ κατὰ γνώμην ὑπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δυνάμεως βασιλεύεσθαι καὶ θελήματι ἰδίῳ μηκέτι αὐτὴν πορεύεσθαι· τίς γάρ, φησιν, ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; τουτέστι τῆς ἑνωθείσης ψυχῆς τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ;

ρκθʹ. Τῷ βουλομένῳ μιμητῇ οὖν γενέσθαι Χριστοῦ, ἵνα καὶ αὐτῷ γένοιτο υἱῷ Θεοῦ προσαγορευθῆναι, γεννηθέντι ἐκ Πνεύματος, πρὸ τῶν ἄλλων προσήκει τὰς ἀπαντώσας θλίψεις, ἤτοι σωματικὰς νόσους ἢ τὰς ἐξ ἀνθρώπων ὕβρεις, καὶ τὰ ὀνείδη, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἐκ τῶν ἀοράτων ἐπιβουλάς. εὐψύχως καὶ καρτερικῶς ὑποφέρειν· κατ' οἰκονομίαν γὰρ Θεοῦ τὸ δοκίμιον ταῖς ψυχαῖς τῶν διαφόρων παραχωρεῖται θλίψεων, ἵνα φανεραὶ γένοιντο πάντως αἱ γνησίως ἀγαπῶσαι τὸν Κύριον· σημεῖον δὲ τοῖς ἐκ παντὸς αἰῶνος Πατριάρχαις τε καὶ Προφήταις καὶ Ἀποστόλοις καὶ Μάρτυσι, οὐκ ἄλλως, ἀλλ' ἢ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς στενοπόρου τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν θλίψεων διελθεῖν ὑπῆρξε, καὶ οὕτως εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ· τέκνον, γάρ, φησιν ἡ γραφή. ἐὰν προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν, εὔθυνον τὴν καρδίαν σου, καὶ καρτέρησον· καὶ ἀλλαχοῦ δέ· τὰ ἐπιφερόμενά σοι πάντα, ὡς ἀγαθὰ πρόσδεξαι· εἰδώς, ὅτι ἄτερ Θεοῦ οὐδὲν γίνεται· τῆς ὑπομονῆς τοίνυν καὶ τῆς ἐλπίδος πρὸ παντὸς ἄλλου ψυχῇ τῇ εὐαρεστῆσαι Θεῷ βουλομένῃ ἀντιληπτέον· μία γὰρ καὶ αὕτη τῆς κακίας τέχνη, ἀκηδίαν ἡμῖν ἐμβάλλειν ἐν καιρῷ θλίψεως, ἵνα τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἀποστήσῃ ἐλπίδος· οὐδέποτε δὲ Θεὸς ἀφῆκε ψυχὴν τὴν ἐπ' ἐκείνῳ ἐλπίζουσαν, καταπονηθῆναι τοῖς

πειρασμοῖς, ὥστε καὶ ἐξαπορηθῆναι· πιστὸς γάρ, ὁ Ἀπόστολός φησιν, ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε· ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν· καὶ ὁ πονηρὸς δέ, οὐχ ὅσον ἐκείνῳ θέλησις λυπεῖ τὴν ψυχήν, ἀλλ' ὅσον αὐτῷ ἐφεῖται παρὰ τοῦ Θεοῦ· εἰ γὰρ ἀνθρώποις οὐκ ἄδηλον πόσον ἂν ἡμιόνῳ βάρος, πόσον δὲ ὄνῳ, πόσον δὲ καμήλῳ ἀγώγιμον εἴη, ἀλλὰ τὸν φορητὸν ἑκάστῳ φόρτον ἐπιτιθέασι· καὶ τῷ κεραμεῖ δὲ δῆλον, πόσον τῷ πυρὶ χρὴ τὰ σκεύη παραδοῦναι χρόνον, ἵνα μὴ τὸ πλέον ἐμμείναντα διαρραγῇ, μήτε πάλιν πρὸ τῆς ἀρκούσης πυρώσεως ἐκβληθέντα ἄχρηστα ᾖ· εἰ τοσαύτη περὶ τὸν ἄνθρωπον σύνεσις, οὐχὶ πολλῷ πλέον,καὶ ἀπείρως πλέον,ἡ τοῦ Θεοῦ σύνεσις οἶδε,πόσον ἑκάστῃ ψυχῇ τὸν πειρασμὸν δέον ἐπενεχθῆναι, ἵνα δόκιμος γένοιτο, καὶ ἐπιτηδεία πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶνΒασιλείαν;

ρλ΄. Ὥσπερ τὸ τῆς κανάβεως χρῆμα, εἰ μὴ ἐπὶ πολὺ τυπτόμενον διαμείνῃ, οὐκ ἂν γένοιτο χρήσιμον εἰς λεπτοτάτων νημάτων ἐργασίαν, ἀλλ' ὅσῳ περ ἂν τύπτοιτο, καὶ ὅσον ξαίνοιτο, τοσοῦτον καθαρώτερόν τε, καὶ εὐχρηστότερον γίνεται· καὶ ὃν τρόπον τὸ νεόπλαστον σκεῦος μὴ πυρὶ βληθὲν χρῆσθαι τοῖς ἀνθρώποις ἀνεπιτήδειον· καὶ ὡς τὸ νήπιον ἔτι πρὸς τὰ τοῦ κόσμου ἔργα ἀδόκιμον, οὔτε γὰρ οἰκοδομεῖν, οὔτε φυτεύειν, οὐ σπόρον κατατιθέναι δύναται, οὐχ ἕτερόν τι τῶν τοῦ κόσμου ἔργων ἀνύειν· οὕτω καὶ ψυχαὶ πολλάκις κἂν θείας μετέσχον χάριτος, καὶ εἶεν ἐμπληροφορούμεναι τῇ γλυκύτητι καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος ἀναπαύσει, διὰ τὴν αὐτῶν νηπιότητα τῇ τοῦ Κυρίου χρηστότητι, ἀλλ' οὖν μήπω δοκιμασθεῖσαι μηδ' ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων διαφόροις ἐξετασθεῖσαι θλίψεσιν, ἔτι τῆς νηπιότητος ἔχονται, καὶ ἵν' οὕτως εἴπω, οὐδέπω πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν Βασιλείαν ἐπιτηδείως ἔχουσιν· εἰ γὰρ χωρίς ἐστε παιδείας, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστέ, καὶ οὐχ υἱοί· ὥστε καὶ οἱ πειρασμοί, καὶ αἱ θλίψεις κατὰ τὸ λυσιτελές, ἐπάγονται τῷ ἀνθρώπῳ, δοκιμωτέραν οὕτω καὶ στερροτέραν ἐργαζόμεναι τὴν ψυχήν· καὶ εἴπερ εἰς τέλος ὑπομείνοιε μετ' ἐλπίδος τῆς πρὸς τὸν Κύριον, ἀμήχανον ἀποτυχεῖν αὐτὴν τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν τῆς κακίας παθῶν.

ρλα΄. Ὥς περ πολλαῖς βασάνοις διωμιληκότες οἱ Μάρτυρες, καὶ θανάτου μέχρι τὰ τῆς καρτερίας ἐπιδειξάμενοι, στεφάνων οὕτω καὶ τῆς δόξης γεγόνασιν ἄξιοι· καὶ ὅσῳ πλείοσι καὶ χαλεπωτέροις τοῖς ἐπιπόνοις ἐχρήσαντο, πλείονα καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκτήσαντο παρρησίαν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ψυχαὶ διαφόροις παραδοθεῖσαι θλίψεσιν ἢ τῷ φαινομένῳ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων ἐπερχομέναις ἢ τῷ νοουμένῳ λογισμοῖς ἀτόποις ἐγγιγνομέναις ἢ νόσοις σωματικαῖς ἀποτικτομέναις, εἰ μέχρι τέλους τὴν ὑπομονὴν διενέγκωσι τῶν αὐτῶν τοῖς Μάρτυσι στεφάνων καὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις ἐπιτεύξονται παρρησίας· ἐπεὶ καὶ τὸ Μαρτύριον τῶν θλίψεων, ὅπερ ἐκεῖνοι δι' ἀνθρώπων, οὗτοι διὰ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων τῶν ἐκείνοις ἐνεργησάντων ὑπομεμενηκότες εἰσί· καὶ ὅσῳ πλείους καὶ οὗτοι τοῦ ἀντικειμένου θλίψεις ὑπήνεγκαν, τοσούτῳ καὶ πλείονα τὴν δόξαν οὐκ εἰς τὸ μέλλον μόνον ἐκ Θεοῦ κομιοῦνται, ἀλλὰ κἀνταῦθα τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἀξιωθήσονται παρακλήσεως.

ρλβ΄. Ἐπεὶ τοιαύτη ὡμολόγηται ἡ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν φέρουσα τρίβος· στενή τε σφόδρα καὶ τεθλιμμένη, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ ὀλίγους ἔχει τοὺς ταύτην διερχομένους, πᾶσαν τοῦ πονηροῦ πεῖραν διὰ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀποκειμένην ἐλπίδα στερρῶς ὑπομενετέον· ὅσας γὰρ ἂν καὶ ὑπενέγκωμεν θλίψεις, τί ἀντάξιον, ἢ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν,ἢ πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἐγγιγνομένην ταῖς ψυχαῖς ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος παράκλησιν, ἢ πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σκότους τῶν παθῶν τῆς κακίας, ἢ πρὸς τὸ τῶν χρεῶν πλῆθος τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, εἰσοίσομεν; οὐ γὰρ ἄξιά φησι· τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς· πάντα τοίνυν, ὡς εἴρηται, καρτερητέον διὰ τὸν Κύριον δεῖ, οἷα γενναίως στρατιώτας, τοῦ Βασιλέως ἡμῶν ὑπεραποθνήσκοντας· διατὶ γὰρ ὅτε τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς βιωτικοῖς προσείχομεν πράγμασιν, οὐ λυπηροῖς τοιούτοις περιεπίπτομεν· ἀλλὰ νῦν, ἐπεὶ προσήλθομεν δουλεῦσαι Θεῷ, τοὺς πολυτρόπους τούτους πειρασμοὺς ὑπομένομεν; ὁρᾷς ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν αἱ θλίψεις, φθονοῦντος ἡμῖν τοῦ ἀντικειμένου τῆς τῶν ἐλπιζομένων ἀνταποδόσεως, χαύνωσίν τε καὶ ῥαθυμίαν ἐνθεῖναι ταῖς ἡμετέραις βουλομένου ψυχαῖς, ἵνα μὴ

Digitized by Google

εὐαρέστως ζήσαντες τούτων ἀξιωθῶμεν; ὅσῳ τοίνυν ὁ πονηρὸς ὁπλίζεται καθ' ἡμῶν, ἂν ἡμεῖς εὐψύχως τὰς προσβολὰς ὑποφέρομεν πᾶσαι αἱ καθ' ἡμῶν ἐκείνου μηχαναὶ λύονται, τῇ τοῦ Χριστοῦ συμμαχίᾳ· καὶ γὰρ ἔχομεν τὸν ὑπερασπιστὴν ἡμῶν, καὶ ὑπέρμαχον Ἰησοῦν· ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι καὶ αὐτὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον οὕτω διώδευσεν, ὀνειδιζόμενος, διωκόμενος, ἐμπαιζόμενος, τέλος, καὶ ἀτίμῳ θανάτῳ διὰ Σταυροῦ τελειούμενος.

ρλγ'. Εἴπερ βουλόμεθα θλῖψιν ἅπασαν καὶ τοὺς πειρασμοὺς ὑπομένειν ῥᾳδίως, ὁ διὰ Χριστὸν θάνατος ἐπιθυμητὸς ἡμῖν ἔστω, καὶ πρὸ ὀμμάτων διαπαντός· τοιοῦτον γὰρ ἡμῖν καὶ ἐπίταγμα, τὸν Σταυρὸν αἴροντας αὐτῷ ἀκολουθεῖν· ὅπερ ἐστίν, εὐτρεπεῖς εἶναι, καὶ ἑτοίμους πρὸς τὸ ἀποθανεῖν· ἂν οὕτω διακείμενοι ὦμεν, πᾶσαν ὡς εἴρηται, θλῖψιν ἀφανῆτε, καὶ δήλην, κατὰ πολὺ τὸ ῥᾷον ὑπομενοῦμεν, ὁ γὰρ καὶ ἀποθανεῖνὑπὲρ Χριστοῦ δι' ἐπιθυμίας ἔχων, σχολῇ γ' ἂν πρὸς τὰ ἐπίπονα καὶ λυπηρὰ δυσχεράνει παρὰ τοῦτο γὰρ καὶ βαρείας εἶναι τὰς θλίψεις ἡγούμεθα, παρὰ τὸ μὴ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον καταθύμιον ἔχειν, μηδὲ πάντοτε Χριστῷ τὴν διάνοιαν ἀναρτᾷν· ὁ δὲ ἐκεῖνον κληρονομῆσαι ἐπιθυμῶν, καὶ τὰ αὐτοῦ πάθη ζηλοῦν, ὁμοίως ἐπιθυμείτω· ὥστε οἱ τὸν Κύριον ἀγαπᾷν λέγοντες, ἐν τούτῳ φανεροὶ γίνονται, ἐν τῷ πᾶσαν θλῖψιν ἐπερχομένην οὐ γενναίως μόνον ἀλλὰ καὶ προθύμως διὰ τὴν εἰς αὐτὸν φέρειν ἐλπίδα.

ρλδ'. Χρὴ πρότερον τὸν τῷ Χριστῷ προσεληλυθότα, καὶ πρὸς βίαν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἕλκειν ἑαυτον, καὶ οὐκ ἐθελούσης ἡμῶν τῆς καρδίας· βιαστὴ γάρ, φησιν ὁ ἀψευδὴς Κύριος, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν, καὶ ἀγωνίζεσθε· πάλιν ὁ αὐτὸς φησιν, εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας· χρὴ τοίνυν, ὡς εἴρηται, καὶ κατὰ τὸ ἀβούλητον ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἀρετὴν συνωθεῖν, πρὸς ἀγάπην, μὴ ἔχοντας ἀγάπην, πρὸς πρᾳότητα, ταύτης ὄντας ἐν ἀπορίᾳ, πρὸς τὸ συμπαθῆ καὶ φιλάνθρωπον τὴν καρδίαν ἔχειν, πρὸς τὸ ἀνέχεσθαι ἀτιμίας καὶ παροράσεως, καὶ τοῖς ἐξουθενημένοις ἐγκαρτερεῖν, οὔπω ταύτην ἐσχηκότας τὴν ἕξιν, πρὸς εὐχήν, μήπω πνεύματος εὐχὴν κεκτημένους, ἂν οὕτως ἀγωνιζομένους ὁ Θεὸς ἴδῃ, καὶ βιαίως ἑαυτούς, καί περ ἀντιπραττούσης, ὥς περ ἡμῶν τῆς καρδίας, πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἕλκοντας, δίδωσιν εὐχὴν ἀληθινήν, δίδωσι σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, ὑπομονήν, μακροθυμίαν, καὶ ἁπαξαπλῶς πληροῖ πάντων ἡμᾶς τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος, εἰδέ τις καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιδεὴς ὤν, πρὸς μὲν εὐχὴν μόνην, εἰ τύχοι, καὶ παραβιάζοιτο ἑαυτόν, ὥστε σχεῖν εὐχῆς χάρισμα, πρὸς δέ γε πρᾳότητα, πρὸς ταπεινοφροσύνην τε καὶ ἀγάπην καὶ πᾶν τὸ εὐγενὲς φῦλον τῶν ἀρετῶν, ἔτι καὶ πρὸς τὸ βέβαιον εἶναι τὴν πίστιν καὶ τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν Χριστόν, καὶ μὴ ὀλιγώρως ἔχειν καὶ ἀμερίμνως, τῷ τοιούτῳ, ἐνίοτε μέν, εὐχὴ δίδοται χάριτος ἐκ μέρους ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀναπαύσει κατὰ τὴν ἐκείνου ζήτησιν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος· ἔρημος δὲ τῶν ἄλλων πάντων μένει καλῶν, τῷ μὴ καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων κτῆσιν ἀποβιάσασθαι ἑαυτόν, ὥς περ εἴρηται, μηδὲ δεηθῆναι Χριστοῦ· χρὴ γὰρ μὴ πρὸς τὰ εἰρημένα μόνον ἑαυτὸν καὶ ἄκοντα συνωθεῖν, καὶ παρὰ Θεοῦ αἰτεῖν τοῦ λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τὰ μὴ χρήσιμα τῶν ῥημάτων, καὶ ὅλως ἀργά, μηδὲ γλώττης ἄξια κρίνειν· διαμελετᾶν δὲ ἀεὶ καὶ στόματι καὶ καρδίᾳ τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια· ἔτι πρὸς τὸ μὴ θυμοῦσθαι μηδὲ κραυγῇ χρῆσθαι· πᾶσα γάρ φησι, πικρία καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν· πρὸς τὸ μὴ καταλαλεῖν τινός, μὴ κρίνειν, μὴ φυσιοῦσθαι, ἵν' οὕτως ἰδὼν ὁ Κύριος ἑαυτὸν ὡς εἴρηται ἄγχοντα, καὶ πρὸς βίαν συνέλκοντα,παράσχῃ πάντως τὸ ἀπονητὶ καὶ ῥᾳδίως ποιεῖν, ἃ πρότερον οὐδὲ μετὰ βίας, διὰ τὴν σύνοικον πονηρίαν, ἐνεργεῖν ἐν νῦν· καὶ τότε γίνεται αὐτῷ πάντα ταῦτα τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπιτηδεύματα, ὥς περ φύσις, ἐπεὶ καὶ τὸ λοιπὸν ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἐλθὼν καὶ γενόμενος ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐν τῷ Κυρίῳ, αὐτὸς ἐν ἐκείνῳ μετὰ πολλῆς εὐπετείας τὰς ἐντολὰς ἐκπληροῖ.

ρλε'. Ὁ εἰς εὐχὴν μόνην ἀποβιασάμενος ἑαυτον, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, πρὸς ταῦτα δέ, πρὸς ταπεινοφροσύνην, πρὸς ἀγάπην, πρὸς πρᾳότητα καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἀρετῶν ὁρμαθὸν μὴ ἐκπονῶν ἑαυτόν, μηδὲ βιαζόμενος, τοιούτῳ πέρατι καταντᾷ· ἐνίοτε γὰρ αὐτῷ δεομένῳ καὶ θεῖα χάρις ἐπιφοιτᾷ· ἐπεὶ καὶ ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεὸς ὀρέγει τοῖς αἰτοῦσι φιλανθρωπότερον τὰ αἰτήματα· μὴ συνεθίσας δὲ ἑαυτόν, μηδὲ ἐντριβῆ καὶ γεγυμνασμένον πρὸς τὰς ἀρετάς, ἃς ἔφημεν,

Digitized by Google

καταστήσας, ἢ ἐκπίπτει τῆς χάριτος ἣν ἔλαβε, καὶ ὑψηλοφρονήσας πίπτει, ἢ ἐν αὐτῇ ταύτῃ οὐκ ἐπιδίδωσιν, οὐδὲ αὔξει· ὡς γὰρ φάναι, τὸ κατοικητήριόν τε καὶ ἡ ἀνάπαυσις τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος, ἡ ταπεινοφροσύνη ἐστίν, ἡ ἀγάπη τε, καὶ ἡ πρᾳότης, καὶ ἀκολούθως αἱ ἅγιαι τοῦ Χριστοῦ ἐντολαί· ὁ τοίνυν βουλόμενος διὰ πασῶν τούτων εἰς αὔξησιν, καὶ τελείωσιν προελθεῖν, τὴν μὲν πρώτην εἰσοικιζέσθω ἑαυτῷ, καὶ βιαζέσθω φιλεῖν, ὥσπερ εἴρηται, καὶ φιλονεικοῦσαν ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν, καὶ ἀντερίζουσαν ἐνδοτικὴν καὶ πειθήνιον τῷ Θεῷ ποιεῖν σπουδαζέτω· τῷ γὰρ οὕτω βιασαμένῳ πρότερον, καὶ τὸ ἀντιτεῖνον τῆς ψυχῆς ὅλον οἱονεὶ χειρόηθες καταστήσαντι ἔθειτε χρηστῷ κατήκοον ἐκείνῳ ποιησαμένῳ, καὶ μεθ' οὕτως ἐχούσης ψυχῆς αἰτοῦντι καὶ δεομένῳ, αὔξει καὶ θάλλει ἐν αὐτῷ τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τῆς εὐχῆς χάρισμα, τῷ μετρίῳ τοῦ φρονήματος ἐπαναπαυόμενον· ὃ πρὸς τῇ ἀγάπῃ, καὶ τῇ ἀγαπητικῇ πρᾳότητι ἐπεζήτησε· καὶ τότε χαρίζεται αὐτῷ καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, καὶ διδάσκει ταπεινοφροσύνην τε ἀληθῆ, καὶ ἀγάπην ἀψευδῆ, καὶ πρᾳότητα, ἃ καὶ προβιασάμενος ἐπεζήτησε· οὕτως οὖν αὐξήσας καὶ τελειωθεὶς κατὰ Κύριον, τῆς βασιλείας ἄξιος ἀποδείκνυται· ὁ γὰρ ταπεινὸς οὐδέποτε πίπτει· ποῦ γὰρ καὶ πεσεῖται, ὁ ὑποκάτω πάντων, τόγε ἑαυτοῦ ὤν; ὥστε μεγάλη μὲν ὑψηλοφροσύνη ταπείνωσις, μεγάλη δὲ τοὐναντίον ὕψωσις καὶ ἀσφαλὲς ἀξίωμα ἡ ταπεινοφροσύνη.

ρλϛʹ. Οἱ πρὸς ἀλήθειαν τὸν Θεὸν ἀγαπήσαντες οὔτε διὰ τὴν βασιλείαν αὐτῷ δουλεύειν προῄρηνται, καθάπερ ἐμπορίας χάριν καὶ κέρδους· οὔτε μὴν διὰ τὴν ἀποκειμένην τοῖς ἁμαρτωλοῖς κόλασιν· ἀλλ' ἅτε Θεὸν μόνον αὐτόν, καὶ δημιουργὸν ἴδιον ἠγαπηκότες, καὶ ἀκολουθίᾳ τάξεως ἐπιγνόντες, ὅτι δεσπότῃ καὶ κτίστῃ δούλους εὐαρεστεῖν ὀφειλόμενον· οἳ καὶ πολλῇ τῇ συνέσει πρὸς τὰ παραπίπτοντα χρῶνται· πολλὰ γὰρ τὰ ἐμπόδια τῆς πρὸς Θεὸν τυγχάνει εὐαρεστήσεως· ἐπεὶ μηδὲ πενία μόνον καὶ ἀδοξία, ἀλλὰ καὶ πλοῦτος, καὶ τιμὴ ὁμοίως πειρασμοὶ καθίστανται τῇ ψυχῇ· ἐν μέρει δέ πως καὶ ἡ παράκλησις αὐτή, καὶ ἡ ἄνεσις ἐκείνη, ἡ ὑπὸ τῆς χάριτος καταλαμβάνουσα τὴν ψυχήν, εἰ μὴ αἴσθηται ταύτης ἡ καταξιωθεῖσα, καὶ πολλῷ τῷ μετρίῳ καὶ συνετῷ χρήσηται, πολὺ τὸ εὔκολον ἔχει πρὸς τὸ πειρατήριον αὐτῇ μᾶλλον καὶ κώλυμα καταστῆναι· ἅτε τῆς κακίας προφάσει τῆς δὲ τῆς χάριτος ὑπολύειν αὐτῇ τὸν τόνον, χαυνῶσίν τε καὶ ὀλιγωρίαν ἐνιέναι μηχανωμένης· διὸ καὶ αὐτὴ ἡ χάρις εὐλαβοῦς δεῖται πρὸς μετάληψιν, καὶ εὐσυνέτου ψυχῆς· ὥστε καὶ τιμῆσαι ταύτην, καὶ ἀξίους τοὺς καρποὺς ἐπιδείξασθαι· κινδυνεύει τοίνυν οὐ τὰς θλίψεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνέσεις πειρατήριον γίνεσθαι τῇ ψυχῇ· ἐπεὶ καὶ δι' ἀμφοτέρων αἱ ψυχαὶ τῷ κτίσαντι δοκιμάζονται, ἵνα δῆλοι σαφῶς γένωνται, τίνες αἱ μὴ κέρδους αἰτίαν θέμεναι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην, ἀλλ' αὐτὸν μόνον τὸν πολλῆς τωόντι καὶ φιλίας καὶ τιμῆς ἄξιον· ὥσπερ δὲ τῷ ἀμελεῖ, καὶ περὶ τὴν πίστιν ἐνδεεῖ, καὶ τῷ φρονήματι νηπιάζοντι, ἐμπόδιον πρὸς τὴν αἰωνίαν ζωὴν ταῦτα γίνεται, ἤτοι τὰ λυπηρὰ καὶ ἐπίπονα, νόσοι, πενίαι, καὶ ἀδοξίαι· ἢ τοὐναντίον, πλοῦτος, δόξα, καὶ οἱ ἐξ ἀνθρώπων μακαρισμοί· πρὸς δὲ καὶ ὁ ἐν τῷ ἀφανεῖ πλήττων τοῦ πονηροῦ πόλεμος· οὕτω πάλιν ἀντιστρέφων εὑρήσεις, ὅτι τῷ πιστῷ, καὶ συνετῷ, καὶ γενναίῳ, συνεργὰ μᾶλλον πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ καθίσταται βασιλείαν· τοῖς γὰρ τὸν Θεὸν ἀγαπῶσι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν· δείκνυται οὖν ἐντεῦθεν, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα ἐμπόδιον εἶναι νομιζόμενα, διαρρήξας, καὶ νικήσας καὶ ὑπερβὰς ὁ ἀληθῶς φιλόθεος, τοῦ θείου μόνου περιέχεται φίλτρου· σχοινία γὰρ ἁμαρτωλῶν περιεπλάκησάν μοι, ὁ θεῖος φησὶ Προφήτης, καὶ τοῦ νόμου σου οὐκ ἐπελαθόμεθα.

ρλζʹ. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος ἀκριβέστερόν τε καὶ τηλαυγέστερον τὸ ἐντελὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ μυστήριον ἑκάστῃ πιστευούσῃ ψυχῇ δεδήλωκε, δι' ἐνεργείας θείας εἰς πεῖραν ἰέναι· ὅπερ ἐστίν, ἡ ἐπουρανίου φωτὸς ἐν ἀποκαλύψει καὶ δυνάμει τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις· ἵνα μή τις τὸν διὰ γνώσεως νοημάτων φωτισμὸν τοῦ Πνεύματος μόνον εἶναι νομίσας, κινδυνεύσῃ δι' ἄγνοιάν τε καὶ ῥᾳθυμίαν τοῦ τελείου τῆς χάριτος ἀποτυχεῖν μυστηρίου· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς τῷ προσώπῳ Μωσέως περικειμένης τοῦ Πνεύματος δόξης, εἰς παράστασιν ὡμολογημένην τῆς γνώσεως ἤνεγκε· φησὶ γοῦν· εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη ἐν λί-

Digitized by Google

θοις, ἐγεννήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίσαι εἰς πρόσωπον Μωσέως διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην· πόσῳ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ Πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῷ μᾶλλον περισσεύσει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ· καὶ γὰρ οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης· εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ· καταργούμενον εἴρηκε διὰ τὸ θνητῷ σώματι Μωϋσέως περικεῖσθαι τὴν τοῦ φωτὸς δόξαν· καὶ ἐπάγει· ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῇ παρρησίᾳ χρώμεθα· καὶ προβὰς μικρόν, ἔδειξε τὴν ἀδιάρρευστον καὶ ἀθάνατον ἐκείνην τοῦ Πνεύματος ἐν ἀποκαλύψει δόξαν, νῦν ἐν τῷ ἀθανάτῳ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τοῖς ἀξίοις ἀθανάτως τε καὶ ἀκαταργήτως ἐλλάμπεσθαι· φησὶ γοῦν· ἡμεῖς δὲ πάντες, τουτέστιν, οἱ κατὰ τελείαν πίστιν ἐκ τοῦ Πνεύματος γεννηθέντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμεθα, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμενοι, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος· ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τῷ τῆς ψυχῆς δηλαδή· καὶ ἡνίκα δὲ ἐπιστρέψῃ τὶς πρὸς Κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα· ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστι· φανερῶς οὖν διὰ τούτων ἀπέδειξε, κάλυμμα σκότους ἐπιβλῆσθαι τῇ ψυχῇ· ὅπερ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀδὰμ παραβάσεως, χώραν ἔσχεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα παραδῦναι· νυνὶ δὲ ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐλλάμψεως περιαιρεῖσθαι τοῦτο πιστεύομεν ἐκ τῶν πιστῶν καὶ ἀξίων τῳόντι ψυχῶν· δι' ἣν αἰτίαν καί ἡ ἔλευσις ἡ τοῦ Χριστοῦ γεγένηται· καὶ εἰς τοιαῦτα μέτρα ἁγιότητος φθάσαι τοὺς ἐπ ἀληθείας πιστεύοντας ηὐδόκησεν ὁ Θεός.

ρλη'. Ἡ τοιαύτη, φησί, τοῦ Πνεύματος ἔλλαμψις, οὐχ οἷον νοημάτων μόνον ἀποκάλυψίς ἐστι, καὶ φωτισμὸς χάριτος, ὥσπερ εἴρηται, ἀλλ' ὑποστατικοῦ φωτὸς ἐν ταῖς ψυχαῖς βεβαία καὶ διηνεκὴς ἔλλαμψις· ὁ γὰρ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι· ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ· καὶ τό, φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον τουτέστιν· ἵνα μή, λυομένης τῆς σαρκός, ἡ ψυχὴ ἐπισκοπῆται τῷ τοῦ θανάτου τῆς κακίας καλύμματι· πρὸς δὲ καὶ τό· ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου ἔτι καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου· καὶ τό· ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καί τὴν ἀλήθειάν σου· αὐτά με ὁδηγήσουσι, καὶ ἄξουσιν εἰς ὄρος ἅγιόν σου, καὶ εἰς τὰ σκηνώματά σου· ἀλλὰ μὴν καὶ τό· ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου Κύριε, καὶ τὰ λοιπά, τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν τοῦ σκοποῦ παρίστησιν.

ρλθ'. Καὶ τῷ Μακαρίῳ δέ φησι Παύλῳ τὸ ἐλλάμψαν ἐν τῇ ὁδῷ φῶς, δι' οὗ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἦρται, καὶ μυστηρίων ἀλαλήτων ἀκουστὴς ἐγένετο, οὐ νοημάτων τις, καὶ γνώσεως φωτισμὸς ἦν, ἀλλὰ δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος καθ' ὑπόστασιν ἐν τῇ ψυχῇ ἔλλαμψις, οὗ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος οἱ τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοὶ μὴ διενεγκόντες ἀπετυφλώθησαν, δι' οὗ πᾶσά τε γνῶσις ἀποκαλύπτεται, καὶ Θεὸς πρὸς ἀλήθειαν τῇ ἀξίᾳ, καὶ φιλουμένῃ ψυχῇ γνωρίζεται.

ρμ'. Πᾶσα ψυχὴ διὰ τῆς οἰκείας σπουδῆς τε καὶ πίστεως, τέλεον ἐνδύσασθαι τὸν Χριστὸν ἐντεῦθεν κατὰ δύναμίν τε, καὶ πληροφορίαν χάριτος καταξιωθεῖσα, καὶ τῷ ἐπουρανίῳ τῆς ἀφθάρτου εἰκόνος φωτὶ ἑνωθεῖσα, καὶ νῦν μὲν μυστηρίων οὐρανίων γνῶσιν ἐν ὑποστάσει μυεῖται πάντων· ἐν δέ γε τῇ μεγάλῃ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ, τῇ αὐτῇ ἐπουρανίῳ τῆς δόξης εἰκόνι, καὶ τὸ σῶμα ταύτης συνδοξασθέν, καὶ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εἰς οὐρανοὺς ἁρπαγέν, καὶ σύμμορφον γενέσθαι τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ καταξιωθέν, καὶ τὴν βασιλείαν αἰώνιόν τε καὶ ἀδιάδοχον, καὶ τῷ Χριστῷ σύγκληρον ἕξει.

ρμα'. Ὁπόσον τις ἰδίᾳ σπουδῇ, καὶ πίστει Πνεύματος Ἁγίου δόξης κεκοινώνηκεν οὐρανίου, ἔργοις τε ἀγαθοῖς τὴν ψυχὴν διεκόσμησε, τοσοῦτον ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἄξιον αὐτοῦ γενήσεται καὶ τὸ σῶμα συνδοξασθῆναι· ὃ γάρ τις ἔνδον ἀπεθησαύρισε νῦν, τοῦτο πρόεισιν ἔξω τότε· καθάπερ ὁ εἴσω τῶν ξύλων ἐν χειμῶνι καρπός, ἔξω κατὰ τὸν ἔαρος καιρὸν γίνεται· ὥς περ δὴ καὶ πρότερον ἐδηλώθη· τῶν μὲν οὖν Ἁγίων ἡ θεοειδὴς τοῦ Πνεύματος εἰκὼν ἀπὸ τοῦ νῦν ἔνδον ὥς περ ἐντυπωθεῖσα, καὶ τὸ σῶμα θεοειδὲς ἔξω καὶ οὐράνιον ἀπεργάσεται. τῶν βεβήλων δέ, καὶ ἁμαρτωλῶν, οἴμοι, τὸ τοῦ κοσμικοῦ πνεύματος ἀφεγγὲς κάλυμμα περιβαλὸν τὴν ψυχήν, καὶ τῇ τῶν παθῶν εἰδεχθείᾳ σκο-

Digitized by Google

τεινὸν τὸν νοῦν, καὶ ἀσχήμονα καταστῆσαν, σκοτεινὸν ἅμα καὶ τὸ σῶμα, καὶ αἰσχύνης ἔμπλεων πάσης ἔξωθεν ἀποδείξεται.

ρμβʹ. Ὥσπερ μετὰ τὴν παράβασιν τοῦ Ἀδὰμ θάνατον αὐτοῦ καταψηφησαμένης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, τοῦτο πρῶτον μὲν ὑπέστη κατὰ ψυχήν, τῶν νοερῶν αὐτῆς καὶ ἀθανάτων αἰσθητηρίων, τῇ στερήσει τῆς ἐπουρανίου, καὶ πνευματικῆς ἀπολαύσεως ἀπεσβηκότων αὐτῷ, καὶ νεκρῶν ὥσπερ γεγενημένων, ὕστερον δὲ καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος μετά γε τριάκοντα ἔτη πρὸς τοῖς ἐννεακοσίοις ἐπεγένετο· οὕτω καὶ νῦν διὰ Σταυροῦ καὶ θανάτου τοῦ Σωτῆρος τῇ ἀνθρωπότητι καταλλαγεὶς ὁ Θεός, ἀποκαθίστησι τὴν πιστεύσασαν ἐν ἀληθείᾳ ψυχὴν ἔτι ἐν σαρκὶ οὖσαν εἰς τὴν τῶν οὐρανίων φώτων καὶ μυστηρίων ἀπόλαυσιν, καὶ τὰ νοερὰ αὐτῆς αἰσθητήρια τῷ θείῳ πάλιν φωτὶ τῆς χάριτος ὀμματοῖ· ὕστερον δέ, καὶ αὐτῷ τῷ σώματι ἀθάνατόν τε, καὶ ἄφθαρτον περιβαλεῖ δόξαν.

ρμγʹ. Οἱ τοῦ κόσμου τοῦδε μακρὰν γενόμενοι καὶ σεμνῶς μὲν καὶ φιλαρέτως πολιτευόμενοι, ἔτι δὲ καλύμματι τῶν παθῶν ὑποκείμενοι ᾧ διὰ τῆς τοῦ πρωτοπλάστου παρακοῆς ἔνοχοι κατέστημεν πάντες, τὸ σαρκικόν φημι φρόνημα, ὃ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ θάνατος οἰκείως ἐκλήθη, τὸ φρόνημα γὰρ φησι τῆς σαρκός, θάνατος· οὗτοι παραπλήσιοί εἰσιν ἀνθρώποις, νυκτὸς μὲν βαδίζουσιν ὑπὸ δὲ τῶν ἄστρων, ἅπερ εἰσὶν αἱ ἅγιαι τοῦ Θεοῦ ἐντολαί, καταυγαζομένοις, οὔπω γὰρ εἰς τέλος τοῦ σκότους ἀπαλλαγεῖσι, καλῶς ἅπαντα κατοπτεύειν αὐτοῖς ἀδύνατον· οἷς καὶ προσῆκόν ἐστι, πόνῳ, καὶ πίστει πολλῇ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελομένοις, δεηθῆναι Χριστὸν τὸν ἥλιον δικαιοσύνης ἐπιλάμψαι ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ὥστε δυνηθῆναι πάντα πρὸς ἀκρίβειαν ἐπιδεῖν, τήν τε τῶν νοητῶν θηρίων καθ᾿ ἡμῶν ἐπίθεσιν ποικίλην καὶ παντοδαπὴν οὖσαν, καὶ τὰ τοῦ ἀφθάρτου κόσμου ἄρρητα τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἡδονήν, ἀπόρρητα κάλλη, ὅν γε δὴ τρόπον καὶ τοῖς ἄκροις τὴν ἀρετήν, καὶ ὧν ἐνεργῶς τὸ νοερὸν φῶς ἐν ταῖς καρδίαις ἔλαμψεν, ἐπίδηλα ταῦτα καὶ καταφανῆ γίνεται· τελείων γάρ, ὡς ὁ μακάριός φησι Παῦλος, ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια ἐγγεγυμνασμένων πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διάκρισιν· ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Πέτρος φησί· καὶ ὑμεῖς ἔχοντες τὸν Προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· οἱ δὲ πολλοί, οὐδὲν ὅλως διενηνόχασιν ἐκείνων τῶν ἐν νυκτὶ φωτὸς παντάπασιν ἀπόρων περιπατούντων, καὶ μηδὲ βραχείας ἀπολαυόντων αὐγῆς, ὅπερ ἐστὶ θεῖος λόγος ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐπιλάμπειν δυνάμενος, ὡς σχεδόν, μὴ ἀνομοίους εἶναι τυφλοῖς· οὗτοί εἰσιν οἱ ταῖς ὑλικαῖς τὸ ὅλον περιπλοκαῖς καὶ τοῖς βιωτικοῖς ὄμμασι καταδεδεμένοι, καὶ μήτε θείῳ φόβῳ διακρατούμενοι, μήτε τινὰς τῶν ἀγαθοεργιῶν μετερχόμενοι· καὶ γὰρ ὅσοι τῶν βιωτικῶν ἀνδρῶν, ὥσπερ λέλεκται, ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐντολῶν ὡς ὑπὸ ἄστρων τινῶν διαυγάζονται, πίστει, καὶ φόβῳ τῷ τοῦ Θεοῦ προσέχοντες· οὗτοι οὐχὶ καθάπαξ τῷ σκότει περιλαμβάνονται· παρ᾿ ὃ καὶ ἐλπίδα σωτηρίας ἔχειν δύνανται.

Ὥσπερ ἐκ διαφόρων, φημί, ἀφορμῶν τε καὶ ἐπιτηδευμάτων ὁ ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς ρμδʹ.
ἀνθρώποις συλλέγεται πλοῦτος· ὁ μὲν ἐξ ἀρχοντικῶν ἀξιωμάτων· ὁ δέ, ἐξ ἐμπορίας· ὁ δέ, ἐκ φιλοπονίας δή που, καὶ γεωργίας, καὶ ἄλλος ἄλλως· τὴν αὐτὴν οἶου μοι καὶ τοῖς πνευματικοῖς εἶναι διάταξιν· οἱ μὲν γὰρ ἐκ διαφόρων χαρισμάτων, ὡς τὸ τοῦ Ἀποστόλου δηλοῖ, ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσαν ὑμῖν διάφορα· οἱ δέ, ἐκ διαφόρων ἀσκήσεων, διαφόρων τε δικαιωμάτων καὶ ἀρετῶν, διὰ μόνον Θεὸν γινομένων, τὸν ἐπουράνιον ἀθροίζουσι πλοῦτον· οὗ χάριτι ἀπείρηται τὸ τὸν πλησίον κρίνειν, ἢ ἐξουθενεῖν, ἢ ὑπὸ κατάγνωσιν ἄγειν· πλὴν ἀλλ᾿ οὐκ ἄδηλοι καὶ οἱ τὸν χρυσὸν ἀνορύττοντες· οἱ διὰ μακροθυμίας καὶ ὑπομονῆς δηλαδὴ τρέχοντες, καὶ κατὰ μέρος πλουτοῦντες τέως τῆς ἀγαθῆς αὐτοὺς ἐλπίδος ὑπερειδούσης· οὐκ ἄδηλοι δὲ καὶ οἱ καθαπερεὶ μίσθιοι, βλάκες ὄντες καὶ νωχελεῖς, οἳ εὐθέως τὸ ἐμπίπτον ὥσπερ ἐσθίοντες, καὶ μὴ μεθ᾿ ὑπομονῆς τὰ μετὰ χεῖρας ἀνύοντες, φεῖ γυμνοί τε καὶ πένητες καθορῶνται, καὶ περιέρχονται· καὶ γὰρ οὗτοι πρὸς μὲν τὸ λαβεῖν τὴν χάριν, ἑτοίμως ἄγαν, καὶ θερμῶς ἔχοντες, πρὸς δὲ τὸ ποιεῖν τε καὶ ἐπικτᾶσθαι, ῥάθυμοι ὄντες καὶ ἀφερέποινοι, εὐμετάβλητοι καὶ ἅμα τοῦ ἅψασθαι χορεννύμενοι, ἀψίκοροί τε καὶ ναρκώδεις περὶ τὸ πονεῖν γνωριζόμενοι, καὶ ἧς ἔτυχον ἀξιωθέντες χάριτος ἀφαιροῦνται· φεῖ-

Digitized by Google

ποτε γὰρ ἡ νωθεία, καὶ ὀκνηρά, καὶ ἀμβλεῖα, καὶ ἠμελημένη προαίρεσις, ἀσύμφωνος μὲν τῇ χάριτι, ἔρημος δὲ ἀγαθῶν πράξεων, ἀδόκιμός τε παρὰ Θεῷ καὶ ἄδοξος, καὶ νῦν ἔγνωσται, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ αἰῶνι εὑρεθήσεται.

ρμε'. Παραβάντι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ Παραδείσου διαγωγῆς ἐκπεσόντι, δυσὶν ὥς περ ἁλύσει δεδέσθαι συνηκολούθησε· μιᾷ μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν, πλούτου, δόξης, φιλίας, γυναικός, τέκνων, συγγενείας, πατρίδος, κτημάτων, καὶ ἁπλῶς πάντων τῶν φαινομένων ἀφ' ὧν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος κατ' οἰκείαν ἡμᾶς προαίρεσιν ἀπολύεσθαι κελεύει· ἑτέρα δὲ ἀδήλῳ καὶ ἀφανεῖ· καὶ γὰρ δέδεταί τινι δεσμῷ σκότους ἡ ψυχὴ πρὸς αὐτῶν τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων, παρ' ὃ μηδὲ δυνατὸν αὐτῇ μήτ' ἀγαπῆσαι Θεόν, μήτε πιστεῦσαι, μήτε προσευχῇ χρήσασθαι καθάπερ ἔχει θελήματος· πάντων γὰρ ἡ ἐναντιότης ἔν τε τοῖς φανεροῖς, ἔν τε τοῖς ἀδήλοις, ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου πάντας ἡμᾶς μέτεισιν· ἐπειδὰν οὖν τις ὑπήκοον οὖς τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ παραχόμενος, ἀποστῇ μὲν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀποτάξεται δὲ πάσαις ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς· τότε δὴ τῷ Θεῷ προσεδρεύων καὶ κατὰ σχολὴν αὐτῷ συγγιγνόμενος, δύναμιν λαμβάνει πρὸς τὸ μαθεῖν· ὅτι κέκρυπταί τις ἐν ἀδύτοις καρδίας ἄλλη πάλη καὶ ἄλλος λογισμῶν πόλεμος· καὶ οὕτω παραμένων καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ δεόμενος οἰκτιρμῶν, πίστεως αὐτῷ πολλῆς μετάγε τοῦ ὑπομένειν συνεπομένης· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς συνεφαπτομένης, δύναται τῶν ἔνδεν ἀπαλλαγῆναι δεσμῶν τε καὶ φραγμῶν ἐκείνων καὶ τοῦ σκότους τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἅπερ εἰσὶν αἱ τῶν κεκρυμμένων παθῶν ἐνέργειαι· τοῦτον δὲ τὸν πόλεμον διὰ μὲν χάριτος τοῦ Χριστοῦ καὶ δυνάμεως δυνατοὶ γινόμεθα καταργεῖν· ἀθεεὶ δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ ῥύσασθαί τινα ἑαυτὸν μέχρι του, καὶ τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν ἀπηλλάχθαι πάλης, ἀδύνατον παντελῶς· τὸ δὲ ἀντιλέγειν μόνον καὶ μὴ συνήδεσθαι δυνατόν.

ρμς'. Εἴ τις τοῖς πράγμασι τοῦ κόσμου τούτου καὶ τοῖς ποικίλοις ἐνέχοιτο δεσμοῖς, τοῖς τῆς κακίας τε συναπάγοιτο πάθεσι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ γινώσκειν, ὥςπερ καὶ φθάσαντες ἔφημεν, εἶναί τινα πάλην ἄλλην καὶ πόλεμον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἕτερον· ἀγαπητὸν γάρ, ἵνα λύσας τις ἑαυτὸν πάντων τῶν φαινομένων καὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν ἀποστήσας, τῷ Κυρίῳ τε προσεδρεύειν ἀρξάμενος, ἐπιγνῶναι δυνηθῇ τὴν ἔνδον οἰκουροῦσαν τῶν παθῶν πάλην καὶ τὸν ἐν ἡμῖν κρυπτὸν πόλεμον· εἰ μὴ γάρ, ὡς ἔφημεν, ταῦτα γένηται παρ' ὅλης ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ ὅλος ἐξ ὅλου τις προσεδρεύειν τῷ Θεῷ στέρξειεν, οὐδ' ἐπιγινώσκει τὰ ἀπόρρητα ταῦτα τῆς κακίας πάθη, καὶ τοὺς ἔσω δεσμούς· ἀλλὰ κινδυνεύει τραύματα ἔχων, καὶ ἀφανῆ πάθη περιθάλπων, ὑγιαίνειν οἴεσθαι, καὶ μὴ νοσεῖν· τῷ δέ γε ἐπιθυμίας καὶ δόξης ὑπεριδόντι, πρῶτα μὲν ἐπιγνῶναι ταῦτα δυνατὸν γίνεται, ἔπειτα δὲ δεηθέντι Χριστοῦ μετὰ πίστεως, καὶ ὅπλα λαβόντι ἐξ οὐρανοῦ τὰ τοῦ πνεύματος, τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ταῦτα καταπαλαῖσαι.

ρμζ'. Μυρία μὲν τῷ ἀντικειμένῳ πεπραγμάτευται, τῆς ἐλπίδος ἡμᾶς ἀποσπᾷν, καὶ τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης μηχανωμένῳ· ἡ γὰρ ἔνδον, θλίψεις διὰ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων τῇ ψυχῇ ἐπάγει, ἢ λογισμοὺς μιαρούς τε καὶ ἀθεμίτους ταύτης κατασκευάζει τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων τὴν μνήμην ἀνασκαλεύων, ἅτε χαύνωσιν αὐτῇ ἐνθεῖναι βουλόμενος, καὶ λογισμοὺς ἀπογνώσεως αὐτῇ ἐμβαλεῖν, ὅτι τε οὐ δυνατὸν αὐτῇ σωτηρίας τυχεῖν· καὶ ὡς τοὺς λογισμοὺς τούτους παρ' ἑαυτῆς ὅλως τῆς ψυχῆς γεννώσης, καὶ οὐχὶ πνεύματος ἀλλοτρίου κακῶς αὐτοὺς ὑποσπείροντος καὶ βουλομένου λανθάνειν, ἢ τοίνυν ἐκεῖνα ποιεῖ, ἢ πόνους σωματικοὺς ἐπάγει, ἢ ὀνειδισμοὺς καὶ θλίψεις τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐπινοεῖ· ἀλλ' ὅσον ὁ πονηρὸς τὰ πεπυρωμένα ταῦτα βέλη καθ' ἡμῶν ἀφίησι, τοσοῦτον ἡμᾶς προσήκει τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος μᾶλλον ἐξῆφθαι εἰδέναι τε ἀκριβῶς ὅτι τοῦτο αὐτῷ θέλημα· τὸ τὰς ἐρωτικῶς, ἐχούσας αὐτοῦ εἰς δοκίμιον δοῦναι ψυχάς, εἰ ἐξ ἀληθείας αὐτὸν ἠγαπήκασι.

ρμη'. Χίλια ἔτη τοῦ αἰῶνος τούτου, τῷ ἀφθάρτῳ κόσμῳ καὶ αἰωνίῳ παραβαλλόμενα, τοιοῦτόν εἰσιν, ὡς εἴ τις ψάμμον μίαν τῆς θαλάττης λάβοι· σκέψαι δέ μοι καὶ τὸν τρόπον τοῦτον· ἔστω γὰρ ἐξεῖναί σοι μόνῳ

μὲν γενέσθαι βασιλεῖ πάσης τῆς γῆς· μόνῳ δὲ τῶν θησαυρῶν ἁπάντων δεσπόσαι τῆς οἰκουμένης· θῶμεν δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ εἶναι παραγωγῆς, ἀρχὴν καί σοι γενέσθαι τῆς βασιλείας· ὅρον δὲ ταύτης εἶναι τὴν τῶν φαινομένων τούτων καὶ τοῦ κόσμου παντὸς ἀλλοίωσίν τε, καὶ μεταποίησιν· τί οὖν; αἱρέσεώς σοι δοθείσης, ἤμειψας ἂν αὐτὴν τῆς ἀληθινῆς καὶ βεβαίας, καὶ οὐδὲν οὐδόλως ἐχούσης παροδικόν, καὶ λυόμενον; οὐκ ἂν ἔγωγε φαίην, εἴσοι τὸ κρίνον ὑγιῶς εἶχε, καὶ καλῶς ἐσκέπτου περὶ τῶν σῶν· τί γὰρ κέρδος, φησί, τῷ ἀνθρώπῳ, εἰ τὸν κόσμον ὅλον κερδήσας, ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἧς οὐδ᾽ εἶναί τι ἀντάλλαγμα μεμαθήκαμεν· ἐπεὶ καὶ παντὸς τοῦ κόσμου, καὶ τῆς κατ᾽ αὐτὸν βασιλείας, αὐτὴ μόνη καθ᾽ ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ τιμιωτέρα πολλῷ, μήτοιγε ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία· τιμιωτέραν δὲ κατὰ τοῦτο τὴν ψυχὴν εἶναι φαμέν, καθ᾽ ὃ μὴ ἐπ᾽ οὐδενὶ ἄλλῳ τῶν ὄντων ηὐδόκησεν ὁ Θεός, τοῦ Πνεύματος τῆς ἰδίας φύσεως ἕνωσιν θέσθαι καὶ κοινωνίαν· οὐκ οὐρανῷ, οὐχ ἡλίῳ, οὐ σελήνῃ, οὐκ ἄστροις, οὐ θαλάττῃ, οὐ γῇ, οὐχ ἑτέρᾳ τινὶ κτίσει τῶν ὁρωμένων, ὅτι μὴ τῷ ἀνθρώπῳ μόνῳ, ὃ καὶ τῶν κτισμάτων αὐτὸς ἠγάπησε τῶν οἰκείων· εἰ οὖν τὰ μεγάλα ταυτὶ τοῦ κόσμου, πλοῦτον, φημι, τόσόν δε, καὶ βασιλείαν τῆς γῆς ἁπάσης, οὐκ ἂν ὀρθῶς κρίναντες τῆς αἰωνίου ἠλλάξαμεν βασιλείας, τί παθόντες οἱ πλείους φαύλους αὐτήν, καὶ τῶν τυχόντων τιμῶνται πραγμάτων; οἷον ἐπιθυμίας τινός, δόξης ὀλίγης, κέρδους μετρίου, καὶ τῶν τοιούτων; ὅπερ γάρ τις τοῦ αἰῶνος τούτου φιλεῖ, καὶ ᾧ δέδεται, ἐκεῖνο πάντως καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν ἀλλάττεται βασιλείας· καὶ τὸ χαλεπώτατον, ὅτι καὶ Θεὸν ἡγεῖται τοῦτο· καθώς που λέλεκται, ὅτι ᾧ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται· χρὴ οὖν ὅλον δι᾽ ὅλου τῷ Θεῷ προσδραμεῖν, ἀναρτῆσαί τε ἑαυτόν, καὶ σταυρῶσαι ψυχῇ καὶ σώματι διὰ πασῶν πορευόμενον τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τῶν ἁγίων.

Εἶεν· ἆρα δέ σοι καὶ δίκαιον εἶναι δοκεῖ, ρμθ΄.
τὴν μὲν φθαρτὴν αὐτὴν δόξαν, καὶ τὴν ἐφήμερον βασιλείαν καὶ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα τῶν ἐπικαίρων, μετὰ πόνων καὶ ἱδρώτων πολλῶν, τοῖς ὀρεγομένοις αὐτῶν περιγίνεσθαι; τὸ δὲ σὺν Χριστῷ ἀπέραντα βασιλεύειν, καὶ τὸ τῶν ἀνεκλαλήτων ἐκείνων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, τοῦτο δὲ οὕτως εὐωνόν τι καὶ ῥᾴδιον εἶναι, ὡς πόνων ἐκτὸς καὶ καμάτων κατορθοῦσθαι τῷ βουλομένῳ;

Τίς ἡ οἰκονομία τῆς τοῦ Χριστοῦ πα- ρν΄.
ρουσίας; ἡ τῆς ἡμῶν φύσεως πρὸς ἑαυτὴν ἐπάνοδος, καὶ ἀποκατάστασις· ἀπέδωκε γὰρ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ τοῦ Πρωτοπλάστου Ἀδὰμ ἀξίωμα, πρὸς δέ, καὶ κληρονομίαν αὐτῇ οὐρανίαν, ὢ θείας καὶ μεγάλης τοσόντι χάριτος, τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἐδωρήσατο, ἐξαγαγών τε αὐτὴν ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ σκότους, ὁδὸν ζωῆς, καὶ θύραν ἐπέδειξε, δι᾽ ἧς ἐλθόντι, καὶ ἐφ᾽ ἧς κρούσαντι, δυνατὸν ἐντὸς γενέσθαι τῆς βασιλείας· αἰτεῖτε γάρ, φησιν, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· διὰ ταύτης τῆς θύρας οὐδενὶ τῶν βουλομένων ἄπορον τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐφευρεῖν ἐκείνην τε τοὺς ἰδίους ἀπολαβεῖν λογισμοὺς καὶ πλουτῆσαι Χριστὸν σύνοικον καὶ ὡς νυμφίῳ αὐτῷ κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος χρήσασθαι· ἴδε ἀγάπην ἄρρητον δεσπότου πρὸς τὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ γενόμενον κατὰ τὴν εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ ἄνθρωπον.

Digitized by Google

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Συμεὼν ὁ Ἁγιώτατος Πατὴρ ἡμῶν, ὁ διὰ τὴν θεόθεν αὐτῷ δωρηθεῖσαν τῆς Θεολογίας χάριν νέος ἐπικληθεὶς Θεολόγος, ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου, περίπου τὸ χιλιοστὸν ἀπὸ Χριστοῦ ἔτος· μαθητὴς δὲ χρηματίσας Συμεὼν τοῦ ἐπικαλουμένου Εὐλαβοῦς, καὶ ὑπ' αὐτὸν τοῖς ἀσκητικοῖς ἀγῶσιν ἐγγυμνασάμενος, ἐπὶ τοσοῦτον ἀρετῆς καὶ ἀπαθείας ὕψος ἀνήχθη, καὶ οὕτω πλουσίως τῆς θείας χάριτος ἠξιώθη, ὥστε τὰ κατ' αὐτὸν γραφῇ παραδοῦναι, μικροῦ δεῖν τῶν ἀδυνάτων ἐστίν, ὡς ἡ κατ' αὐτὸν βιογραφία, πολύστιχος εἴπερ τις ἄλλη γε οὖσα, διεξοδικώτατα καθιστορεῖ. Ὅλην γάρ, ὡς εἰπεῖν, τὴν τοῦ Παρακλήτου δύναμιν ἐν ἑαυτῷ εἰσδεξάμενος, καὶ δοχεῖον τῶν αὐτοῦ ἐλλάμψεων χρηματίσας, Θεολογίας ἐδείχθη πηγή, θείου φωτισμοῦ καταγώγιον, μυστηρίων ἀλαλήτων τερπνότατον ἐνδιαίτημα, καί συνόλως εἰπεῖν, πνευματικῆς σοφίας, καὶ θείας γνώσεως οἰκητήριον· ᾗ τινι καὶ φωτιζόμενος, παντοδαπῆς ἰδέας συγγράμματα στιχηρά τε καὶ λογογραφικὰ συνηρμόσατο, μονονουχὶ ἀριθμὸν νικῶντα, καὶ πλείστης ὅσης ὠφελείας ἀνάπλεα· ὧν μόνα τὰ παρόντα, καὶ τὰ ἐν τῷ τέλει ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον μεταπεφρασμένα διὰ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν, ἀπολεξάμενοι, ἐν τῇ δε τῇ βίβλῳ συνεταξάμεθα· πολλὴ γάρ τις καὶ ἄφθονος ἡ ἐξ αὐτῶν ἀναστομοῦται τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὄνησις.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΡΜΕ'.

α'. Πίστις ἐστί, τὸ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ἐντολῆς ἀποθανεῖν· καὶ τὸν θάνατον τοῦτον, ζωῆς πρόξενον εἶναι πιστεύειν, τὴν πτωχείαν ὡς πλοῦτον λογίζεσθαι, τὴν εὐτέλειαν καὶ ἐξουδένωσιν ὡς δόξαν τῷόντι καὶ περιφάνειαν· καὶ ἐν τῷ μηδὲν ἔχειν, τὰ πάντα κατέχειν πιστεύειν· μᾶλλον δὲ κεκτῆσθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ πηλὸν ἢ καπνὸν ἅπαντα τὰ ὁρώμενα καθορᾶν.

β'. Ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἐστί, τὸ μὴ μόνον καταφρονῆσαι ἐν τῷ βίῳ τερπνῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ καρτερῆσαι καὶ τὸ ὑπομεῖναι πάντα πειρασμὸν ἐπερχόμενον, ἐν λύπαις, καὶ θλίψεσι, καὶ συμφοραῖς, ἕως ἂν θελήσῃ, καὶ ἐπισκέψηται ἡμᾶς ὁ Θεός· ὑπομένων γάρ, φησιν, ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι.

γ'. Οἱ τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς ἔν τινι προτιμῶντες τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς, πίστιν οὐ κέκτηνται πρὸς Χριστόν· πάντως γὰρ ὑπὸ τῆς ἰδίας κρίνονται συνειδήσεως· εἴγε καὶ συνείδησιν ζῶσαν ἔχουσι περὶ τῆς ἀπιστίας αὐτῶν· πιστῶν γὰρ τοῦτό ἐστι, τὸ ἐν μηδενὶ μηδαμῶς τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ παραβαίνειν τὴν ἐντολήν.

δ'. Πίστις ἡ εἰς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἐπιθυμίαν καλῶν ἔτεκεν, καὶ φόβον κολάσεων· ἡ δὲ τῶν κρειττόνων ἐπιθυμία, καὶ ὁ φόβος τῶν κολάσεων, τήρησιν ἀκριβῆ τῶν ἐντολῶν κατειργάσατο· ἡ δὲ ἀκριβὴς τῶν ἐντολῶν τήρησις, τὴν ἰδίαν τοὺς ἀνθρώπους ἐκδιδάσκει ἀσθένειαν· ἡ δὲ κατανόησις τῆς ἀληθοῦς ἀσθενείας ἡμῶν, θανάτου μνήμην ἐγέννησεν· ὁ δὲ σύνοικον ταύτην κτησάμενος, αὐτὸς μαθεῖν ἐμπόνως ζητήσει, ὁποῖα ἔσται αὐτῷ μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ βίου τούτου καὶ ἀναχώρησιν· ὁ δέ γε περὶ τῶν μελλόντων γνῶναι σπουδάζων, πρῶτον πάντων ἑαυτὸν ἀποστερῆσαι τῶν παρόντων ὀφείλει· ὁ γὰρ ἐν τούτοις καὶ μέχρις εὐτελοῦς τινος ὑπὸ προσπαθείας κρατούμενος, ἐκείνων τὴν γνῶσιν τελείαν οὐ δύναται κτήσασθαι· εἰ δὲ καὶ ταύτης γεύσεται κατ' οἰκονομίαν τὴν τοῦ Θεοῦ, εἰμὴ τάχιον ἐάσῃ τὰ ὑφ' ὧν καὶ ἐν οἷς κρατεῖται κατὰ προσπάθειαν, καὶ ὅλως τῆς τοιαύτης γένηται γνώσεως, μηδὲν ταύτης ἕτερον ἔξωθεν ἐννοεῖν ἑκουσίως καταδεχόμενος, καὶ αὐτὴ ἣν δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

ε'. Ἡ ἀποταγὴ τοῦ κόσμου, καὶ παντελὴς ἀναχώρησις, ξενιτείαν ἀναλαβομένη, πάντων τῶν ἐν βίῳ ὑλῶν καὶ ἠθῶν καὶ γνωμῶν καὶ προσώπων καὶ ἄρνησιν σώματος καὶ θελήματος, μεγάλης ὠφελείας πρόξενος γίνεται, τοῦ οὕτω θερμῶς ἀποταξαμένῳ ἐν βραχεῖ τῷ καιρῷ.

ϛ'. Ὁ φεύγων τὸν κόσμον, ὅρα μὴ δῷς τὴν ψυχὴν εἰς παράκλησιν κατ' ἀρχάς, ἐν αὐτῷ τὰς οἰκήσεις ποιούμενος· εἰ καὶ πάντες σε τοῦτο ποιεῖν συγγενεῖς καὶ φίλοι καταναγκάζουσι· τοῦτο γὰρ αὐτοῖς οἱ δαίμονες ὑποβάλλουσιν, ὅπως τὴν θέρμην ἀποσβέσωσι τῆς καρδίας σου, εἰ γὰρ καὶ μὴ τελείως ἐμποδίσωσι τὴν πρόθεσιν, ἀλλά γε χαυνοτέραν ταύτην πάντως καὶ ἀσθενῆ ἀπεργάζονται.

ζ'. Ὅταν πρὸς πάντα τὰ τοῦ βίου ἡδέα εὑρεθῇς ἀνδρεῖος καὶ ἀπαράκλητος, τότε εἰς συμπάθειαν δῆθεν οἱ δαίμονες τοὺς συγγενεῖς μεταστρέψαντες, κλαίειν ποιοῦσι, καὶ θρηνεῖν πρὸ προσώπου σου διὰ σέ· καὶ τοῦτο ἀληθὲς εἶναι γνώσῃ, ὅτε σὺ μὲν ἄτρεπτος καὶ ἐν ταύτῃ ἐμμείνῃς τῇ προσβολῇ, κἀκείνους εἰς μανίαν τὴν κατὰ σοῦ, καὶ μῖσος αἴφνης ἐξαφθέντας ἴδῃς, καὶ ὡς ἐχθρὸν

Digitized by Google

ἀποστρεφομένους σε καὶ ὁρᾷν οὐκ ἐθέλοντας.

η'. Τὴν παρὰ τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν, καὶ φίλων σου θλίψιν ὁρῶν διὰ σὲ γινομένην, γέλα ἐπὶ τῷ ὑποβάλλοντι ταῦτα ποικίλως κατὰ σοῦ γίνεσθαι δαίμονι· καὶ μετὰ φόβου, καὶ σπουδῆς πολλῆς ὑποχώρησον καὶ τὸν Θεὸν ἐκτενῶς δυσώπει, τοῦ τάχιον εἰς λιμένα καλοῦ πατρὸς καταντῆσαί σε· ἐν ᾧ τὴν ψυχήν σου κεκοπωμένην, καὶ πεφορτισμένην ὑπάρχουσαν, αὐτὸς ἀναπαύσειε· πολλὰ γὰρ ἔχει τὸ πέλαγος τοῦ βίου πρόξενα κινδύνων καὶ ἀπωλείας ἐσχάτης.

θ'. Ὁ μισῆσαι θέλων τὸν κόσμον, ἀγάπην ἐκ βαθέων ψυχῆς ἔχειν ὀφείλει πρὸς τὸν Θεόν, καὶ μνήμην τούτου ἀέναον· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ὡς ταῦτα, ἅπαντα μετὰ χαρᾶς καταλιμπάνειν ποιεῖ, καὶ σκυβάλων δίκην ἀποστρέφεσθαι

ι'. Μὴ θέλε, δι' εὐλόγους αἰτίας, ἢ ἀλόγους τῷ κόσμῳ προσμεῖναι τὸ σύνολον· ἀλλ' ὅτε κληθεὶς συντόμως ὑπάκουσον· ἐν οὐδενὶ γὰρ ἑτέρῳ οὕτω Θεός, ὡς ἐν τῇ ταχύτητι ἡμῶν ἐπευφραίνεται. Ἐπειδὴ καὶ κρείσσων ὑπακοὴ συντόμως μετὰ πενίας, ἢ βραδύτης μετὰ πλήθους χρημάτων.

ια'. Εἰ ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν κόσμῳ παρέρχονται πάντα, ὁ δὲ Θεὸς ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος, χαίρετε ὅσοι δι' αὐτὸν τὰ φθαρτὰ κατελείψατε· φθαρτὰ δὲ εἰσὶν οὐ μόνον πλοῦτος καὶ χρήματα, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡδονὴ καὶ ἀπόλαυσις ἁμαρτίας φθορὰ ἐστί· μόναι δὲ αἱ τοῦ Θεοῦ ἐντολαὶ φῶς εἰσι καὶ ζωή· καὶ τοῦτο παρὰ πάντων καλοῦνται.

ιβ'. Εἰ φλόγα ἔλαβες ἀδελφέ, καὶ δραμὼν παρεγένου ἐν κοινοβίῳ ἢ πνευματικῷ πατρί, διὰ τοῦτο, εἰ προτρέπῃ παρ' αὐτοῦ, ἢ παρὰ τῶν συνασκουμένων σοι ἀδελφῶν, λουτροῖς ἢ βρώμασιν, ἢ ἄλλαις θεραπείαις χρήσασθαι ἀναπαύσεως χάριν, τοῦτο μὴ καταδέξῃ ἀλλ' ἀεὶ παρασκευασμένος ἔσο πρὸς νηστείαν, πρὸς κακοπάθειαν, πρὸς ἐγκράτειαν ἀκροτάτην· ἵνα εἰ μὲν παρὰ τοῦ σοῦ ἐν Κυρίῳ πατρός, προτραπῇς μετασχεῖν παρακλήσεως, εὑρεθῇς ἐκείνῳ μὲν ὑπήκοος, τὸ δὲ ἴδιόν σου θέλημα μηδὲ ἐν τούτῳ ποιῶν· εἰ δὲ μὴ μετὰ χαρᾶς ὑπομένῃς ἅπερ ἑκουσίως ποιῆσαι ἠθέλησας, ψυχικῶς ὠφελούμενος· τοῦτο γὰρ φυλάττων, ἔσῃ διαπαντὸς ἐπὶ πᾶσιν ὡς νηστεύων, καὶ ἐγκρατευόμενος· καὶ τῷ ἰδίῳ θελήματι κατὰ πάντα ἀποταξάμενος, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνοῦσαν ἐν τῇ καρδίᾳ σου φλόγα ἄσβεστον διατηρήσεις, τὴν πάντων καταφρονεῖν σε βιάζουσαν.

ιγ'. Ὅταν πάντα παρ' ἑαυτῶν οἱ δαίμονες πράξωσι, καὶ τὸν κατὰ Θεὸν ἡμῶν σκοπὸν κατασεῖσαι οὐ δυνηθῶσιν, ἢ ἐμποδίσαι, τότε τοῖς τὴν εὐλάβειαν ὑποκρινομένοις ὑπεισέρχονται, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς ἀγωνιζομένους ἐμποδίζειν πειρῶνται· καὶ πρῶτον μὲν ὡς ἐξ ἀγάπης δῆθεν καὶ συμπαθείας κινούμενοι, εἰς σωματικὰς ἀναπαύσεις χωρεῖν παραινοῦσιν αὐτούς· ἵνα μὴ καὶ τὸ σῶμα ἀδυνατήσῃ, φησί, καὶ εἰς ἀκηδίαν ἐμπεσεῖται, ἔπειτα καὶ εἰς συντυχίας ἀνωφελεῖς ἐκκαλούμενοι, τὰς ἡμέρας ἐν ταύταις προσαναλίσκειν αὐτοὺς ποιοῦσιν· εἰ μέν τις ὑπακούσας τῶν σπουδαίων ὁμοιωθῇ αὐτοῖς, στρέφονται καὶ ἐπιγελῶσι τὴν αὐτοῦ ἀπώλειαν, εἰ δὲ μὴ ὑποταχθῇ τοῖς αὐτῶν λόγοις, ἀλλὰ τηρεῖ ἑαυτὸν ξένον ἐκ πάντων, καὶ σύννουν, καὶ ἀπαρρησίαστον, κινοῦνται εἰς φθόνον, καὶ πάντα ποιοῦσι καὶ πράσσουσι, ἕως οὗ καὶ τῆς μονῆς αὐτὸν ἐκδιώξωσι· οὐ φέρει γὰρ κενοδοξία ἄτιμος, ἐπαινουμένην ταπείνωσιν ὁρᾷν ἀπεναντίας αὐτῆς.

ιδ'. Ἄγχεται κενόδοξος ταπεινόφρονα ὁρῶν προχέοντα δάκρυα, καὶ δισσῶς ὠφελούμενον. Θεὸν ἵλεων δι' αὐτῶν ἐργαζόμενον, καὶ ἀνθρώπους εἰς ἔπαινον ἐπισπώμενον ἀβούλητον.

ιε'. Ἀφ' οὗ σεαυτὸν ὅλον τῷ πνευματικῷ σου ἀναθήσεις πατρί, ἴσθι ὡς ξένος ἧς ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἔξωθεν ἐπιφέρῃ· ἀνθρώποις λέγω, πράγμασί τε, καὶ χρήμασιν· οὐ χωρίς, μηδὲν ἐν αὐτοῖς πρᾶξαι ἢ ποιῆσαι θελήσῃς· ἀλλὰ μηδὲ μικρὸν ἢ μέγα πρᾶγμα αἰτήσῃ παρ' αὐτοῦ· εἰ μήτι αὐτὸς τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ, ἢ προστάξει λαβεῖν σε, ἢ αὐτὸς ἐκεῖνος αὐτοχείρως παρέξει σοι.

ιϛ'. Μὴ δῷς ἄνευ τοῦ κατὰ Θεόν σου πατρὸς ἐλεημοσύνην, ἐξ ὧν χρημάτων προσήνεγκας· ἀλλὰ μηδὲ διὰ μεσίτου λαβεῖν τινὰ ἐξ αὐτῶν θελήσῃς παρ' ἐκείνου· κρεῖττον γὰρ πτωχόν, καὶ ξένον εἶναι τε, καὶ ἀκούειν σε, ἢ σκορπίζειν χρήματα καὶ διδόναι τοῖς πένησιν, εἰσαγωγικὸν ὄντα· πίστεως δὲ ἀκρεφνοῦς τὰ πάντα, ὡς ἐν χειρὶ Θεοῦ, τῇ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς ἀναθέσθαι βουλήσει.

ιζ'. Μηδὲ λαβεῖν ὕδατος ποτὸν αἰτήσῃ, εἰ καὶ συμβῆσε φλέγεσθαι, μέχρις ἂν οἴκοθεν κινηθεὶς ὁ πνευματικός σου πατὴρ προτρέψῃ σε· ἄγχε γὰρ σεαυτόν, καὶ βιάζου ἐν

πᾶσι, πείθων καὶ λέγων τῷ λογισμῷ, εἰ θέλει ὁ Θεός, καὶ ἧς ἄξιος τοῦ πιεῖν, ἀποκαλύπτει πάντως τῷ πατρί σου καὶ λέγει σοι, πίε, καὶ τηνικαῦτα πίεσαι μετὰ καθαροῦ συνειδότος, εἰ καὶ παρὰ τὸν καιρὸν ἡ ὥρα ἐστίν.

ιη'. Ὁ πεῖραν ἐσχηκὼς πνευματικῆς ὠφελείας, καὶ ἀνόθευτον πίστιν κτησάμενος, μάρτυρα τῆς ἀληθείας τὸν Θεὸν προβαλλόμενος εἶπεν· ἐθέμην τοιοῦτον ἐν ἐμαυτῷ λογισμόν, ὡς μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν αἰτήσασθαι ποτὲ τῷ πατρί μου, ἢ πάρεξ αὐτοῦ μεταλαβεῖν τινὸς τὸ καθόλου, ἕως ἂν ὁ Θεὸς πληροφορήσῃ αὐτὸν καὶ προστάξῃ μοι· καὶ οὕτως ἔχων, οὐδέποτε, φησί, τοῦ σκοποῦ μου ἀπέτυχον.

ιθ'. Ὁ πίστιν κτησάμενος ἐναργῆ πρὸς τὸν κατὰ Θεὸν πατέρα αὐτοῦ, βλέπων αὐτόν, βλέπειν αὐτὸν τὸν Χριστὸν λογίζεται· καὶ συνών, ἢ ἀκολουθῶν αὐτῷ, Χριστῷ συνεῖναι καὶ ἀκολουθεῖν βεβαίως πιστεύει, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἐπιθυμήσει ἑτέρῳ τινὶ ὁμιλῆσαί ποτε· οὐ προτιμήσει τί τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, ὑπὲρ τὴν ἐκείνου μνήμην ὁμοῦ καὶ ἀγάπην· τί γὰρ μεῖζον, ἢ καὶ ὠφελιμώτερον ἐν τῇ παρούσῃ, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, τοῦ συνεῖναι Χριστῷ; τί δὲ ὡραιότερον ἢ γλυκύτερον τῆς θέας αὐτοῦ; εἰδὲ καὶ ὁμιλίας ἀξιοῦται τῆς παρ' αὐτοῦ, πάντως ζωὴν αἰώνιον ἐκ ταύτης ἀρύεται.

κ'. Ὁ ἐκ διαθέσεως τοὺς λοιδοροῦντας, ἢ ἀδικοῦντας, καὶ ἀποστεροῦντας αὐτὸν ἀγαπῶν, καὶ ὑπὲρ τούτων εὐχόμενος, εἰς προκοπὴν ἐν ὀλίγῳ μεγάλην ἀνέρχεται· ἐν αἰσθήσει γὰρ καρδίας τοῦτο γινόμενον, εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως, καὶ εἰς δακρύων πηγὰς τὸ λογιζόμενον καταφέρει· ἐν οἷς καταποντίζεται τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς· ἀνάγει δὲ εἰς οὐρανὸν ἀπαθείας τὸν νοῦν, καὶ θεωρητικὸν ἀπεργάζεται· καὶ τῇ γεύσει τῆς ἐκεῖθεν χρηστότητος, πάντα σκύβαλα τὰ τοῦ παρόντος βίου ἡγεῖσθαι ποιεῖ· καὶ αὐτήν τε τὴν τροφὴν καὶ πόσιν, μὴ ἐνηδόνως ἢ συχνοτέρως προσίεσθαι.

κα'. Οὐ πράξεων μόνον πονηρῶν ἀπέχεσθαι δεῖ, ἀλλὰ καὶ λογισμῶν, καὶ ἐννοιῶν ἐναντίων, σπουδάζειν χρὴ τὸν ἀσκητὴν ἐλεύθερον εἶναι· ἐνδιατρίβειν δὲ ἀεὶ ταῖς ψυχωφελέσι καὶ πνευματικαῖς ἐνθυμήσεσι· ἵνα οὕτως ἀμέριμνος ἀπὸ τῶν βιωτικῶν διαμένῃ.

κβ'. Ὥσπερ ὁ ὅλον ἑαυτοῦ ἀπογυμνώσας τὸ σῶμα, ἐὰν καλύμματι τινὶ κεκαλυμμένους ἔχῃ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ οὐ θελήσῃ ἆραι καὶ ἀποσείσασθαι αὐτό, οὐ δύναται ἀπὸ μόνης τῆς γυμνότητος τοῦ λοιποῦ σώματος ἰδεῖν τὸ φῶς, οὕτω καὶ ὁ πάντων τῶν ἄλλων πραγμάτων ὁμοῦ καὶ χρημάτων καταφρονήσας καὶ ἀπαλλαγεὶς αὐτῶν τῶν παθῶν, εἰ μὴ καὶ τῶν βιωτικῶν ἐνθυμήσεων, καὶ τῶν πονηρῶν ἐννοιῶν ἐλευθερώσει τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμόν, οὐκ ὄψεται ποτὲ τὸ νοητὸν φῶς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ Θεόν.

κγ'. Ὥσπερ κάλυμμα ἐν ὀφθαλμοῖς ἐπιτεθέν, οὕτω λογισμοὶ κοσμικοί, καὶ βιωτικαὶ ἐνθυμήσεις ἐν διανοίᾳ, ἤγουν ἐν ὀφθαλμῷ ψυχῆς γίνονται· καθ' ὅσον οὖν ἐαθῶσι χρόνον οὐ βλέψομεν· ἐπὰν δὲ ἐξαρθῶσι τῇ τοῦ θανάτου μνήμῃ, τότε τρανῶς ἴδωμεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸν ἄνω κόσμον ἐρχόμενον.

κδ'. Ὁ ἐκ γενετῆς ὢν τυφλός, οὐ γνώσεται οὐδὲ πιστεύσει τῶν γραφομένων τὴν δύναμιν· ὁ δὲ καταξιωθεὶς ποτε βλέψαι, συμμαρτυρήσει εἶναι ἀληθῆ τὰ λεγόμενα.

κε'. Ὁ βλέπων τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς, οἶδε πότε νύξ, πότε ἡμέρα ἐστίν· ὁ δὲ τυφλός, τὰ ἀμφότερα ἀγνοεῖ· καὶ ὁ πνευματικῶς ἀναβλέψας, καὶ τοῖς νοεροῖς ὁρῶν ὀφθαλμοῖς, θεασάμενος τὸ ἀληθινὸν καὶ ἄδυτον φῶς, ὅταν ἐκ ῥαθυμίας εἰς τὴν προτέραν ἀποστραφῇ τύφλωσιν, καὶ τοῦ φωτὸς ἀποστερηθῇ, εὐαισθήτως ἐπαισθάνεται τῆς τούτου στερήσεως· καὶ πόθεν αὕτη συνέβη γενέσθαι, οὐκ ἀγνοεῖ· ὁ δέ γε μένων τυφλὸς ἐκ γενετῆς, οὐδὲν οὔτε τῇ πείρᾳ, οὔτε τῇ ἐνεργείᾳ τούτων ἐπίσταται· εἰ μή τι ἐξ ἀκοῆς ἀκούσῃ, καὶ μάθῃ, περὶ ὧν οὔποτε ἐθεάσατο, καὶ διηγήσηται ἄλλοις ἅπερ ἀκήκοεν, αὐτοῦ καὶ τῶν ἀκουόντων, περὶ ποίων πραγμάτων ἀλλήλοις προδιαλέγονται, μὴ εἰδότων.

κς'. Ἀδύνατον καὶ τὴν σάρκα τῷ κόρῳ τῶν βρωμάτων κατεμπιπλᾶν, καὶ πνευματικῶς τῆς νοερᾶς καὶ θείας ἐπαπολαύειν χρηστότητος· ὅσῳ γὰρ τὴν γαστέρα τίς θεραπεύσει, κατὰ τοσοῦτον ἐκείνης ἑαυτὸν ἀποστερήσει· καθ' ὅσον δὲ τὸ σῶμα ὑπωπιάσει, ἀναλόγως καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς τε καὶ παρακλήσεως ἐμπλησθήσεται.

κζ'. Καταλείψωμεν πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς μὴ πλοῦτον μόνον καὶ χρυσόν, καὶ τὰς ἄλλας ὕλας τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπι–

Digitized by Google

θυμίαν τὴν πρὸς αὐτά, τέλειον ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀπελάσωμεν· μισήσωμεν μὴ μόνον τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλόγους κινήσεις αὐτοῦ, καὶ νεκρῶσαι τοῦτο διὰ πόνων σπουδάσωμεν· διὰ τοῦτο γὰρ ἐνεργοῦνται τὰ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ εἰς ἔργον ἐξάγονται· καὶ ζῶντος αὐτοῦ, ἀνάγκη πᾶσα τὴν ψυχὴν ἡμῶν νεκρὰν εἶναι, καὶ δυσκίνητον πρὸς πᾶσαν θείαν ἐντολήν, ἢ καὶ παντελῶς ἀκίνητον.

κη'. Καθάπερ ἡ φλὸξ τοῦ πυρὸς εἰς ὕψος ἀεὶ αἴρεται, καὶ μᾶλλον ἐὰν στρέψῃς τὴν ὕλην ἀφ' ἧς ἀνάπτεται, οὕτω καὶ ἡ τοῦ κενοδόξου καρδία, ταπεινωθῆναι οὐ δύναται, ἀλλ ὡς ἂν εἴπῃς αὐτῷ τὰ τῆς ὠφελείας αὐτοῦ, μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπαίρεται· ἐλεγχόμενος γὰρ ἢ καὶ νουθετούμενος, ἀντιλέγει σφοδρῶς· ἐπαινούμενος δὲ ἢ καὶ παρακαλούμενος, ἀνυψοῦται κακῶς.

κθ'. Ἄνθρωπος μεμελετηκὼς ἀντιλέγειν ἑαυτῷ δίστομος ἐστὶ μάχαιρα, ἀναιρῶν ἀγνώστως τὴν ἰδίαν ψυχήν, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀλλότριον αὐτὴν ἐργαζόμενος.

λ'. Ὁ ἀντιλέγων, ὅμοιος ἐστὶ τῷ ἑκουσίως ἔκδοτον ἑαυτὸν ποιοῦντι τοῖς ὑπεναντίοις τοῦ βασιλέως ἐχθροῖς· ἡ γὰρ ἀντιλογία, ἁρπάγιόν ἐστι, δέλεαρ ἔχον τὴν δικαιολογίαν, δι' ἧς ἀπατώμενοι, τὸ ἄγκιστρον καταπίνομεν τῆς ἁμαρτίας· ὑφ' οὗ καὶ ἁρπάζεσθαι εἴωθεν ἡ ἀθλία ψυχή, ἀπὸ τῆς γλώττης καὶ τοῦ λαιμοῦ ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας· καὶ ποτὲ μὲν εἰς ὕψος ὑπερηφανείας ἀνάγεσθαι· ποτὲ δὲ εἰς χάος ἀβύσσου ἁμαρτίας καταβυθίζεσθαι, καὶ μετὰ τῶν ἐξ οὐρανοῦ ἐκπεπτωκότων καταδικάζεσθαι.

λα'. Ὁ ἀτιμαζόμενος ἢ ὑβριζόμενος, καὶ σφόδρα ἀλγῶν τὴν καρδίαν, γινωσκέτω ἐκ τούτου ὅτι τὸν παλαιὸν ὄφιν περιφέρει ἐγκόλπιον· εἰ μὲν οὖν μετὰ σιωπῆς ὑπομείνῃ, ἢ μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως ἀποκριθήσεται, ἀσθενῆ τοῦτον καὶ ἐκλελυμένον εἰργάσατο· εἰδὲ μετὰ πικρίας ἀντείπῃ, ἢ καὶ λαλήσει μετὰ θρασύτητος, δέδωκεν ἰσχὺν τῷ ὄφει τὸν ἰὸν ἐκχέαι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἀνημέρως κατεσθίειν τὰ ἐντὸς αὐτοῦ· ὡς ἐντεῦθεν καθ' ἑκάστην ἐνδυναμούμενον αὐτόν, κατάβρωμα ποιεῖσθαι τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς διόρθωσιν, καὶ ἰσχὺν τῆς ἀθλίας αὐτοῦ ψυχῆς· καὶ ζῆν μὲν αὐτὸν ἔκτοτε τῇ ἁμαρτίᾳ, νεκρὸν δὲ παντελῶς εἶναι τῇ δικαιοσύνῃ.

Ἐὰν ἀποτάξασθαι βουληθῇς, καὶ τὴν λβ'.
Εὐαγγελικὴν πολιτείαν ἐκδιδαχθῆναι, μὴ ἀπείρῳ, μηδὲ ἐμπαθεῖ διδασκάλῳ ἑαυτὸν ἐκδῷς· ἵνα μὴ ἀντὶ Εὐαγγελικῆς, διαβολικὴν πολιτείαν ἐκδιδαχθῇς· ἐπειδὴ καλῶν διδασκάλων, καλὰ τὰ μαθήματα· κακῶν δέ, κακά· καὶ σπερμάτων πονηρῶν, πάντως πονηρὰ τὰ γεώργια.

Εὐχαῖς καὶ δάκρυσι τὸν Θεὸν καθικέτευ- λγ'.
σον, πέμψαι σοι ὁδηγὸν ἀπαθῆ τε, καὶ ἅγιον· ἐρεύνα δὲ καὶ αὐτὸς τὰς θείας γραφάς, καὶ μάλιστα τὰς τῶν Ἁγίων Πατέρων πρακτικὰς συγγραφάς· ἵνα ταύταις ἀντιπαραθεὶς τὰ παρὰ τοῦ διδασκάλου καὶ προεστῶτός σοι διδασκόμενα καὶ πραττόμενα, ὡς ἐν κατόπτρῳ δύνασαι βλέπειν ταῦτα, καὶ καταμανθάνειν· καὶ τὰ μὲν συνάδοντα ταῖς γραφαῖς, ἐγκολποῦσθαι καὶ κατέχειν τῇ διανοίᾳ· τὰ δὲ νόθα καὶ ἀλλότρια, διακρίνειν καὶ ἀποπέμπεσθαι, ἵνα μὴ πλανηθῇς, πολλοὶ γάρ, ἴσθι, πλάνοι καὶ ψευδοδιδάσκαλοι ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις γεγόνασιν.

Πᾶς ὁ μὴ βλέπων, ἄλλους δὲ ὁδηγεῖν λδ'.
ὑπισχνούμενος, πλάνος ἐστί· καὶ τοὺς ἑπομένους αὐτῷ, εἰς βυθὸν ἀπωλείας ἐντίθησιν κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται.

Ὁ τυφλὸς πρὸς τὸ ἕν, τυφλὸς ὅλος πρὸς λε'.
πάντα ἐστίν, ὁ δὲ βλέπων ἐν τῷ ἑνί, ἐν θεωρίᾳ τῶν πάντων ἐστί· τῆς θεωρίας τε τῶν πάντων γίνεται, καὶ τῶν θεωρουμένων ἔξω ἐστίν, ἐν τῷ ἑνὶ οὕτως ὤν, τὰ πάντα ὁρᾷ· καὶ ἐν πᾶσιν ὤν, οὐδὲν τῶν πάντων ὁρᾷ ὁ βλέπων ἐν τῷ ἑνί, διὰ τοῦ ἑνὸς καὶ ἑαυτόν, κα' ἅπαντα, καὶ πάντας καθορᾷ· καὶ κεκρυμμένος ὢν ἐν αὐτῷ, οὐδὲν τῶν ἁπάντων ὁρᾷ.

Ὁ μὴ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη- λς'.
σοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐπουρανίου ἀνθρώπου τε καὶ Θεοῦ, ἐν τῷ λογικῷ καὶ νοερῷ ἀνθρώπῳ, εὐαισθήτως, καὶ γνωστῶς ἐνδυσάμενος, αἷμα μόνον ἐστὶ καὶ σάρξ, πνευματικῆς δόξης αἴσθησιν μὴ δυνάμενος διὰ τοῦ λόγου λαβεῖν· καθάπερ καὶ οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοί, διὰ τοῦ λόγου μόνου, τὸ τοῦ ἡλίου φῶς γνῶναι οὐ δύνανται.

Ὁ ἀκούων οὕτως καὶ βλέπων καὶ αἰ- λζ'.
σθανόμενος, οἶδε τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν· ὡς ἤδη τὴν εἰκόνα φορέσας τοῦ ἐπουρανίου, καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον ἐλθὼν τοῦ

πληρώματος τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτως ἔχων δύναται καὶ καλῶς ὁδηγεῖν ἐν τῇ ὁδῷ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν τὸ ποίμνιον τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ μὴ εἰδώς, καὶ ἄλλως ἔχων, πρόδηλός ἐστιν, ὅτι οὐδὲ τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς τετρανωμένα καὶ ὑγιῆ ἐπιφέρεται· ᾧ καὶ μᾶλλον καλῶς ἕξει, τὸ ἄγεσθαι, ἢ τὸ ἄγειν ἐπικινδύνως.

λη΄. Ὁ τῷ διδασκάλῳ καὶ ὁδηγῷ αὐτοῦ, ὡς Θεῷ ἀτενίζων, ἀντιλέγειν οὐ δύναται· εἰ δὲ οἴεται καὶ λέγει ἀμφότερα ἔχειν, ἴστω, πεπλάνηται· ὁποίαν γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἔχουσι τὴν διάθεσιν, ἀγνοεῖ.

λθ. Ὁ πιστεύων ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ποιμένος αὐτοῦ, τὴν ἑαυτοῦ ὑπάρχειν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, οὐκ ἀντείποι ποτέ· ἡ δὲ τούτων ἄγνοια, ἀντιλογίαν γεννᾷ, τὴν πρόξενον τοῦ νοητοῦ καὶ αἰωνίου θανάτου.

μ΄. Πρὸ τοῦ λαβεῖν τὴν ἀπόφασιν τὸν κατάδικον, τόπος δίδοται ἀπολογίας αὐτῷ, τῷ δικαστῇ λαλεῖν περὶ ὧν ἔπραξε· μετὰ δὲ τὴν τῶν πρακτέων φανέρωσιν, καὶ τὴν τοῦ δικαστοῦ ἀπόφασιν,οὐδέν, ἢ μικρόν, ἢ μέγα τοῖς βασανίζουσιν ἀντιλέγει

μα΄. Πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τοῦτο τὸ δικαστήριον τὸν Μοναχόν, καὶ φανερῶσαι αὐτοῦ τὰ ἐγκάρδια, ἴσως ἀντιλέγειν ἔξεστιν αὐτῷ· τὰ μὲν κατὰ ἄγνοιαν, τὰ δὲ καὶ ὡς οἰομένῳ κρύπτειν τὰ ἑαυτοῦ· μετὰ δὲ τὴν τῶν λογισμῶν ἀποκάλυψιν, καὶ εἰλικρινῆ ἐξαγόρευσιν, οὐκ ἔξεστιν ἀντιλέγειν τῷ μετὰ Θεὸν δικαστῇ, καὶ ἐξουσιάσῃ αὐτοῦ, μέχρι θανάτου ποτέ· ὁ γὰρ Μοναχὸς ἐν τούτῳ κατ' ἀρχὰς εἰσελθὼν τῷ δικαστηρίῳ, καὶ ἀπογυμνώσας τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ, πέπεισται ἐκ προοιμίων, εἴγε καὶ ὁποσοῦν γνῶσιν κέκτηται, ὅτι μυρίων ὑπάρχει θανάτων ἄξιος· καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς αὐτοῦ καὶ ταπεινώσεως, πάσης τιμωρίας καὶ κολάσεως λυτρωθῆναι πιστεύει· εἰ ὡς ἀληθῶς ἄρα τὸν τρόπον τοῦ μυστηρίου ἐπίσταται.

μβ΄. Ὁ ἀνεξάλειπτα ταῦτα φυλάττων ἐν τῇ ἑαυτοῦ διανοίᾳ, τὴν καρδίαν οὐδέποτε κινηθήσεται, παιδευόμενος, ἢ νουθετούμενος, ἢ ἐλεγχόμενος· ἐπειδὴ ὁ ἐμπίπτων τοῖς τοιούτοις κακοῖς, λέγω δὴ τῇ ἀντιλογίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ, τῇ πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ διδάσκαλον, εἰς πέταυρον καὶ βυθὸν ᾅδου, ἔτι ζῶν ἐλεεινῶς καταφέρεται· καὶ οἶκος τοῦ σατανᾶ, καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς ἀκαθάρτου δυνάμεως γίνεται, ὡς ἀπειθής, καὶ ἀπωλείας υἱός.

Παρακαλῶ σε τὸν τῆς ὑπακοῆς,ἵνα ταῦτα στρέφῃς συνεχῶς ἐν τῇ διανοίᾳ σου· καὶ παύσῃ σπουδῇ ἀγωνίσασθαι, τοῦ μὴ κατελθεῖν ἐν τοῖς εἰρημένοις τοῦ ᾅδου κακοῖς, ἀλλ' οὕτω δέεσθαι θερμῶς τοῦ Θεοῦ καθ' ἑκάστην, καὶ λέγειν· Θεὲ καὶ Κύριε τῶν ἁπάντων, ὁ πάσης πνοῆς καὶ ψυχῆς ἔχων τὴν ἐξουσίαν ὁ μόνος ἰάσασθαί με δυνάμενος, ἐπάκουσόν μου τῆς δεήσεως τοῦ ταλαιπώρου, καὶ τὸν ἐν ἐμοὶ ἐμφωλεύοντα δράκοντα,τῇ τοῦ Παναγίου σου Πνεύματος ἐπιφοιτήσει θανατώσας ἀφάνισον· κἀμὲ πτωχὸν καὶ γυμνὸν πάσης ἀρετῆς ὑπάρχοντα, τοῖς τοῦ ἁγίου μου πατρὸς ποσί, μετὰ δακρύων προσπεσεῖν ἀξίωσον· καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ψυχὴν εἰς συμπάθειαν τοῦ ἐλεῆσαί με ἕλκυσον· καὶ δὸς Κύριε ταπείνωσιν τῇ καρδίᾳ μου, καὶ λογισμοὺς πρέποντας ἁμαρτωλῷ συνθεμένῳ σοι μετανοεῖν· καὶ μὴ εἰς τέλος ἐγκαταλείψῃς ψυχὴν ἅπαξ συνταξαμένην καὶ ὁμολογήσασαν καὶ ἀντὶ παντὸς τοῦ κόσμου ἐκλεξαμένην καὶ προτιμησαμένην σε· οἶδας γάρ, Κύριε, ὅτι θέλω σωθῆναι, εἰ καὶ ἡ πονηρά μου συνήθεια ἐμπόδιόν μου καθίσταται· ἀλλὰ δυνατά σοι, δέσποτα, πάντα ὅσα παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα. μγ΄.

Οἱ καλὸν τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος, ἐν τῇ αὐλῇ τῆς εὐσεβείας, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, καὶ ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς ὑπακοῆς τῶν πνευματικῶν πατέρων, τοὺς πόδας ἀσαλεύτους ἐρείσαντες, καὶ ὡς ἐκ Θεοῦ στόματος τὰ παρ' ἐκείνων ἐντελλόμενα ἀκούοντες, καὶ τῷ θεμελίῳ τούτῳ τῆς ὑπακοῆς ἀδιστάκτως ἐποικοδομοῦντες, αὐτὰ ἐν ταπεινώσει ψυχῆς, εὐθὺς κατορθοῦσι· καὶ κατορθοῦται αὐτοῖς τὸ μέγα τοῦτο καὶ πρῶτον κατόρθωμα, τὸ ἑαυτοὺς ἀπαρνήσασθαι· τὸ γὰρ πληροῦν ἀλλότριον θέλημα καὶ μὴ τὸ ἑαυτοῦ, οὐ μόνον ἀπάρνησιν τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ νέκρωσιν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἅπαντα ἐμποιεῖ. μδ΄.

Τῷ τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ ἀντιλέγοντι, συγχαίρουσι δαίμονες· τὸν δὲ μέχρι θανάτου ταπεινούμενον, θαυμάζουσιν Ἄγγελοι· ἔργον γὰρ Θεοῦ ὁ τοιοῦτος ἐργάζεται, ἐξομοιούμενος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῷ τὴν ὑπακοὴν πεπληρωκότι τῷ ἰδίῳ πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ Σταυροῦ. με΄.

Ὁ πολὺς καὶ ἄκαιρος συντριμμὸς τῆς καρδίας, σκοτίζει καὶ θολοῖ τὴν διάνοιαν· καὶ τὴν μὲν καθαρὰν εὐχὴν καὶ κατάνυξιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐξαφανίζει· πόνον δὲ καρ- μϛ΄.

Digitized by Google

διακὸν ἐμποιεῖ· ἐντεῦθεν δὲ σκληρότητα καὶ καὶ πώρωσιν ἄπειρον· διὰ δὲ τούτων τοῖς πνευματικοῖς οἱ δαίμονες τὴν ἀπόγνωσιν πραγματεύονται.

μζʹ. Ὁπηνίκα σοι ταῦτα ὑπαντήσουσι Μοναχέ, εὕρῃς δὲ ζῆλον καὶ πόθον τελειότητος ἐν τῇ ψυχῇ σου πολύν, ὡς ἐπιθυμῆσαι πᾶσαν μὲν ἐντολὴν πληρῶσαι Θεοῦ, καὶ μηδὲ μέχρις ἀργοῦ λόγου παραπίπτειν καὶ ἁμαρτάνειν· μηδενὸς δὲ τῶν πάλαι ἀπολειφθῆναι ἁγίων κατὰ πρᾶξιν καὶ γνῶσιν καὶ θεωρίαν· ὁρᾷς δὲ κωλυόμενον σαυτὸν παρὰ τοῦ ὑποσπείροντος τὰ τῆς ἀθυμίας ζιζάνια, καὶ μὴ ἐῶντός σε εἰς τοσοῦτον ὕψος ἁγιωσύνης ἐλάσαι ἐν τῷ ὑποβάλλειν αὐτὸν λογισμοὺς ἀθυμίας καὶ λέγειν· ἀδύνατόν σοι μέσον τοῦ κόσμου σωθῆναι, καὶ φυλάξαι πάσας τὰς ἐντολὰς ἀνελλειπῶς τοῦ Θεοῦ· τότε σὺ ἐν μιᾷ καθίσας καταμόνας γωνίᾳ, σύστειλον σεαυτόν, καὶ ἐπισύναξόν σου τὸν λογισμὸν καὶ δὸς ἀγαθὴν βουλὴν τῇ σῇ ψυχῇ καὶ εἰπέ· ἵνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχή μου; καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ· σωτήριον τοῦ προσώπου μου, οὐχὶ τὰ ἔργα μου, ἀλλ' ὁ Θεός μου ἐστί· τίς γὰρ καὶ ἐξ ἔργων νόμου δικαιωθήσεται; οὐ δικαιωθήσεται γὰρ ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν· ἀλλ' ἐκ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν μου, ἐλπίζω σωθῆναι διὰ τῆς ἀφάτου εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ δωρεάν· ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ. Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου προσκυνῶ, καὶ αὐτῷ ἐκ νεότητός μου λατρεύω, τῷ δυναμένῳ με σῶσαι ἐν μόνῳ τῷ ἐλέει αὐτοῦ· ἀπόστηθι οὖν ἀπ' ἐμοῦ· ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας με κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καταργήσει σε.

μηʹ. Ὁ Θεὸς ἐξ ἡμῶν οὐδὲν ἕτερον ἐπιζητεῖ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἢ τὸ μὴ ἁμαρτάνειν καὶ μόνον· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἔργον νόμου, ἀλλὰ φυλακὴ ἀπαράβατος τῆς εἰκόνος καὶ τοῦ ἄνωθεν ἀξιώματος· ἐν οἷς κατὰ φύσιν ἑστῶτες, καὶ τὸν χιτῶνα φοροῦντες λελαμπρυσμένον τοῦ Πνεύματος, ἐν τῷ Θεῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν· θέσει Θεοὶ καὶ υἱοὶ Θεοῦ χρηματίζοντες, ἐν τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ σημειούμενοι.

μθʹ. Ἀκηδία καὶ βάρος τοῦ σώματος, ἐξ ὀκνηρίας καὶ ἀμελείας προσγινόμενα τῇ ψυχῇ, τοῦ συνήθους ἀφιστῶσι κανόνος, καὶ σκότωσιν τῇ διανοίᾳ προξενοῦσι καὶ ἀθυμίαν· ὡς ἐντεῦθεν δειλίας καὶ βλασφημίας λογισμοὺς ἐπιπολάζειν ἐν τῇ καρδίᾳ· καὶ μηδὲ ἐν τῷ συνήθει τόπῳ τῆς προσευχῆς εἰσελθεῖν, τὸν ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς ἀκηδίας πειραζόμενον δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ ὀκνεῖν αὐτόν· καὶ κατὰ τοῦ ποιητοῦ τῶν ἁπάντων ἐνθυμεῖσθαι παράλογα· γνοὺς οὖν τὴν αἰτίαν, καὶ πόθεν σοι ταῦτα ἐπῆλθον, σπουδαίως εἴσελθε εἰς τὸν συνήθη τόπον τῆς προσευχῆς σου, καὶ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ προσπεσών, δεήθητι μετὰ στεναγμῶν τῆς καρδίας, ἐν ὀδύνῃ καὶ δάκρυσι, τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βάρους τῆς ἀκηδίας, καὶ τῶν πονηρῶν λογισμῶν ἐξαιτούμενος, καὶ δοθήσεταί σοι, ἐμπόνως κρούοντι καὶ ἐπιμένοντι, ἡ τούτων ἐν τάχει ἐλευθερία.

Ὁ καθαρὰν τὴν καρδίαν κτησάμενος, νʹ. οὗτος δειλίαν ἐνίκησεν· ὁ δὲ ἀκμὴν καθαιρόμενος, ποτὲ μὲν βάλλει αὐτήν, ποτὲ δὲ βάλλεται ὑπ' αὐτῆς, ὁ δὲ μηδόλως ἀγωνιζόμενος, ἢ παντελῶς ἀναισθητεῖ, καὶ ἐν τῷ φίλος εἶναι παθῶν καὶ δαιμόνων, ὃς πρὸς τῇ κενοδοξίᾳ καὶ οἴησιν νοσεῖ, δοκῶν εἶναι τί, μηδὲν ὤν, ἢ δειλίας δοῦλος ὑπάρχει καὶ ὑποχείριος, τρέμων ὡς τῷ φρονήματι νήπιος, καὶ φοβούμενος φόβον ἐκεῖ, ἔνθα οὐκ ἔστι φόβος, οὐδὲ δειλία τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον.

Ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, δαιμόνων ὁρ- ναʹ. μὰς οὐ φοβεῖται, οὐδὲ τὰς ἀσθενεῖς ἐφόδους αὐτῶν· ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώπων πονηρῶν ἀπειλάς· ὥς περ δέ τις φλόξ, ἢ φλέγων πῦρ, ὅλως ὤν, ἐν ἀδύτοις τόποις καὶ ἀφεγγέσι, νυκτὸς καὶ ἡμέρας περιϊών, φυγαδεύει τοὺς δαίμονας· φεύγοντας μᾶλλον αὐτὸν ἤπερ αὐτοὺς ἐκεῖνος, μὴ ἐμπρησθῆναι ὑπὸ τῆς ἐκπεμπομένης ἐξ αὐτοῦ φλογοειδοῦς ἀκτῖνος τοῦ θείου πυρός.

Ὅς τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ στοιχεῖ, οὗτος νβʹ. μέσον ἀνδρῶν ἀναστρεφόμενος πονηρῶν οὐ φοβεῖται· τὸν φόβον αὐτοῦ ἔνδον ἔχων καὶ φέρων τὸ ἀκαταμάχητον ὅπλον τῆς πίστεως· μεθ' οὗ ἰσχύει καὶ δύναται πάντα δρᾷν, καὶ αὐτὰ τὰ δοκοῦντα δυσχερῆ τοῖς πολλοῖς καὶ ἀδύνατα· ἀλλ' ὥς περ τίς γίγας ἐν μέσῳ πιθήκων, ἢ λέων βρυχόμενος, ἐν μέσῳ κυνῶν καὶ ἀλωπέκων διάγων, πεποιθὼς ἐστὶν ἐπὶ Κύριον· καὶ τῷ στερρῷ τοῦ φρονήματος καταπλήττει αὐτούς, καὶ ἐκδειματεῖ τὰς φρένας αὐτῶν, ὡς ῥάβδον σιδηρᾶν, τὸν ἐν σοφίᾳ λόγον ἐπιφερόμενος.

Οὐχ ὁ ἡσυχάζων μόνος, ἢ ὁ ὑποτασσό- νγʹ. μενος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἡγουμενεύων, καὶ ὁ πολ-

λῶν προϊστάμενος, καὶ αὐτὸς ὁ διακονῶν, ἀμέριμνος ὀφείλει εἶναι· ἤγουν ἐλεύθερος ἀπὸ πάντων τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἀναμφιβόλως· εἰ γὰρ μεριμνῶμεν, παραβάται τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς εὑρισκόμεθα, τῆς λεγούσης μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, ἢ τί πίητε, ἢ τί ἐνδύσησθε· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· καὶ πάλιν· βλέπετε μήποτε βαρυνθῶσιν αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς.

νδ'. Ὁ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασι τὸν λογισμὸν ἔχων μεριμνῶντα, οὐκ ἔστιν ἐλεύθερος· ὑπὸ γὰρ τῆς τούτων μερίμνης κατέχεται καὶ δουλοῦται· κἂν ὑπὲρ ἑαυτοῦ μεριμνᾷ ταῦτα, κἂν δι' ἑτέρους· ὁ δὲ ὑπὸ τούτων ἐλεύθερος, οὔτε δι' ἑαυτόν, οὔτε δι' ἑτέρους μεριμνήσει βιωτικῶς· κἂν Ἐπίσκοπος κἂν Διάκονος, κἂν Ἡγούμενος εἶνει τύχῃ· ἀλλ οὐδὲ ἀργήσει ποτέ, ἢ τινὸς καταφρονήσει τῶν εὐτελεστάτων καὶ μικροτάτων· θεαρέστως δὲ ἅπαντα ποιῶν καὶ πράττων ἀμέριμνος ἐν πᾶσι διατελέσει, καὶ ἐν τῷ βίῳ παντί.

νε'. Μὴ καταλύσῃς σου τὴν οἰκίαν, ἐν τῷ βουλεσθαί σε τὴν τοῦ πλησίον οἰκοδομῆσαι· ὅρα γὰρ ὡς χαλεπὸν τὸ ἔργον καὶ δύσκολον· μήποτε προαιρούμενος τοῦτο, καὶ τὴν σὴν καθαιρήσῃς, καὶ ἀνοικοδομῆσαι τὴν ἐκείνου ἰσχύσῃ οὐδόλως,

νϛ'. Ἐὰν μὴ τελείαν ἀπροσπάθειαν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν χρημάτων κτήσῃ τοῦ βίου, μὴ θελήσῃς οἰκονομίαν ἐγχρισθῆναι πραγμάτων, ἵνα μὴ ἁλοὺς ἐν τούτοις, ἀντὶ τοῦ λήψασθαι μισθὸν διακονίας, κλέπτου καὶ ἱεροσύλου καταδίκην ὑφέξῃς· εἰ δὲ ὑπὸ τοῦ προεστῶτος πρὸς τοῦτο ἐκβιασθῇς, ὡς πῦρ μεταχειριζόμενος, φλέγων διάκεισο· καὶ τὴν προσβολὴν τοῦ λογισμοῦ, δι' ἐξαγορεύσεως καὶ μετανοίας ἀπείργων, ἀβλαβὴς τῇ τοῦ προεστῶτος εὐχῇ διατηρηθήσῃ.

νζ'. Ὁ μὴ γεγονὼς ἀπαθής, οὐδὲ ὅτι ἔστιν ἀπάθεια οἶδεν· ἀλλ' οὐδὲ πιστεύει εἶναι τινὰ τοιοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς· πῶς γὰρ ὁ μὴ ἑαυτὸν ἀρνησάμενος πρῶτον, καὶ τὸ αἷμα κενώσας προθύμως αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Μακαρίας ταύτης τῷ ὄντι ζωῆς, ἄλλον ὑπονοήσῃ ταῦτα πεποιηκέναι εἰς τὸ κτήσασθαι τὴν ἀπάθειαν; οὕτω δὲ καὶ ὁ δοκῶν Πνεῦμα ἔχειν Ἅγιον, μηδὲν ἔχων, οὐ πιστεύει πώποτε τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ γινωσκομένας ἀκούων, ἐν τοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔχουσι· καὶ ὅτι ἔστι τὶς κατὰ τὴν γενεὰν ταύτην ἐπίσης τοῖς Ἀποστόλοις Χριστοῦ, καὶ τοῖς ἀπ αἰῶνος Ἁγίοις, θείῳ ἐνεργούμενος, καὶ κινούμενος Πνεύματι· ἢ ἐν ὀπτασίᾳ τούτου γνωστῶς καὶ ἐν αἰσθήσει γινόμενος· ἕκαστος γὰρ ἐκ τῆς οἰκείας καταστάσεως, καὶ τὰ τῶν πλησίων κρίνει, ὡς ἔχει, εἴτε ἀρετῆς εἰπεῖν, εἴτε κακίας.

Ἄλλο ἀπάθεια ψυχῆς, καὶ ἄλλο ἀπά- νη'.
θεια σώματος· ἡ μὲν γὰρ καὶ τὸ σῶμα καθαγιάζει, τῇ οἰκείᾳ λαμπρότητι καὶ τῇ φωτοχυσίᾳ τοῦ Πνεύματος· ἡ δὲ αὐτὴ μόνη καθ' ἑαυτήν, εἰς οὐδὲν τὸν κτησάμενον ὠφελεῖν δύναται.

Καθάπερ ὁ ἀπὸ πτωχείας ἐσχάτης, ὑπὸ νθ'.
τοῦ Βασιλέως εἰς πλοῦτον ἀνενεχθείς, καὶ περιφανὲς ἀξίωμα, στολήν τε παρ' αὐτοῦ λαμπρὰν ἐνδυθείς, καὶ πρὸ προσώπου αὐτοῦ ἵστασθαι κελευθείς, αὐτόν τε τὸν Βασιλέα μετὰ πόθου ὁρᾷ, καὶ ὡς εὐεργέτην ὑπεραγαπᾷ, καὶ τὴν στολὴν ἣν ἐνεδύσατο τρανῶς κατανοεῖ, καὶ τὸ ἀξίωμα ἐπιγινώσκει, καὶ τὸν δοθέντα αὐτῷ πλοῦτον ἐπίσταται, οὕτω καὶ ὁ Μοναχός,ὁ ἀληθῶς ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων ἀναχωρήσας, καὶ προσελθὼν τῷ Χριστῷ, ἀνακληθείς τε εὐαισθήτως, καὶ πρὸς ὕψος πνευματικῆς θεωρίας, διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας ἀνενεχθεὶς, αὐτόν τε τὸν Θεὸν ἀπλανῶς ὁρᾷ, καὶ τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν ἀλλοίωσιν τρανῶς κατανοεῖ· βλέπει γὰρ ἀεὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος τὴν περιλάμπουσαν αὐτόν· ἥτις καὶ ἔνδυμα καλεῖται, καὶ βασίλειος ἁλουργίς· μᾶλλον δὲ ὅπερ αὐτὸς ἐστὶ Χριστὸς ὁ Κύριος· εἴπερ αὐτὸν οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες ἐπενδύονται.

Πολλοὶ μὲν ἀναγινώσκουσι τὰς θείας ξ'.
γραφάς· οἱ δὲ καὶ ἀναγινωσκομένας ἀκούουσιν· ὀλίγοι δὲ οἱ τῶν ἀναγινωσκομένων τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἔννοιαν ὀρθῶς εἰδέναι δυνάμενοι· οἱ ποτὲ μὲν ἀδύνατα εἶναι τὰ ὑπὸ τῶν θείων γραφῶν ἀποφαίνονται· ποτὲ δὲ καὶ ἄπιστα παντελῶς ἡγοῦνται· ἢ καὶ ἀλληγοροῦσι ταῦτα κακῶς· καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον λεγόμενα, ὡς πρὸς μέλλοντα ἐκβῆναι κρίνουσι· τὰ δὲ περὶ τῶν μελλόντων εἰρημένα, ὡς ἤδη γεγονότα καὶ καθ' ἑκάστην γινόμενα ἐκλαμβάνονται· καὶ οὕτως οὐκ ἔστι κρίσις ὀρθὴ ἐν αὐτοῖς, οὐδὲ διάγνωσις ἀληθὴς ἐν θείοις καὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασιν.

Πάντας τοὺς πιστούς, ὡς ἕνα βλέπειν ξα'.

ὀφείλομεν οἱ πιστοί, καὶ ἐπὶ ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν, εἶναι λογίζεσθαι τὸν Χριστόν· καὶ οὕτω τῇ πρὸς αὐτὸν ἀγάπῃ διακεῖσθαι, ὡς ἑτοίμους εἶναι ὑπὲρ αὐτοῦ τιθέναι τὰς ἰδίας ψυχάς· οὐδὲ γὰρ τὸ καθόλου λέγειν, ἢ νομίζειν ὀφείλομεν, τινὰ πονηρόν· ἀλλὰ πάντας ὡς ἀγαθοὺς ὁρᾷν, ὥσπερ εἴπομεν· κἂν γὰρ ὑπὸ παθῶν ὀχλούμενον ἴδῃς, τινά, μὴ τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ τὰ πάθη μίσησον τὰ πολεμοῦντα αὐτόν· κἂν ὑπὸ ἐπιθυμιῶν καὶ προλήψεων τυραννούμενον, ἐπὶ πλεῖον εὐσπλαγχνίσθητι· μήποτε καὶ αὐτὸς πειραθῇς, ὡς ὑπὸ τροπὴν ὢν ὕλης εὐπεριστάτου.

ξβ'. Εἴτις κίβδηλος ἐξ ὑποκρίσεως, ἢ ἐξ ἔργων ἐπίμωμος, ἢ πρὸς βραχὺ τεθραυσμένος ἐξ ἑνὸς πάθους, ἢ μικρὸν ἐλλιπὴς ἐξ ἀμελείας ἐν μέρει τυγχάνει, οὐ συγκαταριθμεῖται τοῖς ὁλοκλήροις· ἀλλ ὡς ἄχρηστος καὶ ἀδόκιμος ἀποβάλλεται· ἵνα μὴ ἐν καιρῷ τάσεως, διαρραγῆναι ποιήσῃ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀλύσεως· καὶ διάστασιν ἐν ἀδιαστάτοις, καὶ λύπας ἐν ἀμφοτέροις ἐργάσηται· τῶν μὲν ἔμπροσθεν, ὑπὲρ τῶν ὑστέρων· τῶν δὲ ὑπὲρ τοῦ χωρισμοῦ τῶν προαγόντων ἀλγεινομένων.

ξγ'. Ὃν τρόπον ἐν φλογὶ καιομένης καμίνου, χοῦν ἐπιβαλὼν τὶς ταύτην σβεννύει, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αἱ βιωτικαὶ μέριμναι, καὶ πᾶς προσπαθείας τρόπος εὐτελοῦς καὶ σμικροτάτου πράγματος, τὴν ἀναφθεῖσαν ἐν ἀρχαῖς θέρμην τῆς καρδίας ἐξαφανίζει.

ξδ'. Πᾶσαν βρῶσιν καὶ πόσιν καὶ καλλωπισμὸν ἐνδυμάτων, ὁ τὸν φόβον ἐγκυμονῶν τοῦ θανάτου βδελύξεται· καὶ ἐνηδόνως οὐ φάγεται ἄρτον· οὐ πίεται ὕδωρ· παρέξει δὲ μόνον τὴν χρείαν τῷ σώματι, ὅσον μόνον αὔταρκες πρὸς τὸ ζῆν· πᾶν θέλημα ἑαυτοῦ ἀπαρνήσεται· καὶ δοῦλος πάντων ἐν διακρίσει τῶν ἐπιταττομένων γενήσεται.

ξε'. Ὁ δοῦλον ἑαυτὸν δοὺς τοῖς κατὰ Θεὸν πατράσιν αὐτοῦ, διὰ τὸν φόβον τῆς κολάσεως, οὐ τὰ κουφίζοντα τὸν τῆς καρδίας αὐτοῦ πόνον, ἐπιτασσόμενα ἕλοιτο· οὐ τὰ λύοντα τὸν τοῦ φόβου δεσμόν· οὐδὲ τοῖς ἐπὶ τὰ τοιαῦτα φιλικῶς, ἢ κολακευτικῶς, ἢ προστακτικῶς ἐνάγουσιν ὑπακούσεται· ἀλλὰ μᾶλλον τὰ αὐξάνοντα αὐτὸν προτιμήσει, καὶ τὰ τὸν δεσμὸν ἐπισφίγγοντα θελήσει, καὶ τὸν δήμιον ἐνισχύοντα ἀγαπήσει· καὶ ἐν τούτοις ἐμμείνει, ὡς μὴ προσδοκῶν ποτὲ ἐλευθερίαν λήψεσθαι ὅλως ἐξ αὐτῶν· ἡ γὰρ ἐλπὶς τῆς ἀπαλλαγῆς, κουφότερον τὸν πόνον ἐργάζεται· ὅπερ ἐστὶν ἀλυσιτελὲς τῷ μετανοοῦντι θερμῶς.

Παντὶ τῷ κατὰ θεὸν βιοῦν ἀρχομένῳ, ξς'.
ἐπωφελὴς ὁ τῆς κολάσεως φόβος, καὶ ὁ πόνος ὁ τικτόμενος ἐξ αὐτοῦ· ὁ δὲ τοῦ τοιούτου πονου, καὶ δεσμοῦ χωρὶς ἀρχὴν βαλεῖν φανταζόμενος, οὐκ ἐπὶ ψάμμου μόνον τῶν ἑαυτοῦ πράξεων τὸν θεμέλιον καταβάλλεται, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀέρα οἴεται δίχα θεμελίων συνιστάνειν οἰκίαν· ὅπερ πάντῃ ἀδύνατον· ὁ γὰρ πόνος οὗτος, ὅσον οὔπω πᾶσαν χαρὰν ἀποτίκτει· καὶ ὁ δεσμὸς οὗτος, πάντων ἁμαρτημάτων καὶ παθῶν τὰ δεσμὰ διαρρήσσει· καὶ ὁ δήμιος οὗτος, οὐχὶ θάνατον, ἀλλὰ ζωὴν αἰώνιον προξενεῖ.

Ὃς ἂν μὴ θελήσῃ ἀποσκιρτῆσαι καὶ ξζ'.
ἐκφυγεῖν τὸν τικτόμενον πόνον, ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς αἰωνίου κολάσεως, ἀλλὰ προθέσει καρδίας ἀκολουθήσῃ αὐτῷ, καὶ ἐπισφίγξῃ πλέον τὰ τούτου δεσμὰ ἑαυτῷ ἀναλόγως, συντομωτέρως ὁδεύσει· καὶ πρὸ προσώπου τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων παραστήσει αὐτόν· τούτου δὲ γεγονότος, ἅμα τῷ θεάσασθαι αὐτὸν ἀμυδρῶς πρὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ, εὐθέως λυθήσονται μὲν τὰ δεσμά· ὁ δὲ δήμιος φόβος, φεύξεται μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πόνος, τραπήσεται εἰς χαράν· καὶ πηγὴ γενήσεται βρύουσα· αἰσθητῶς μὲν δάκρυα ποταμηδὸν ἀεννάως· νοητῶς δὲ γαλήνην, πρᾳότητα, καὶ ἄφραστον γλυκασμόν· ἔτι δὲ ἀνδρείαν, καὶ τὸ πρὸς πᾶσαν ὑπακοήν, ἐλευθερίως, καὶ ἀνεμποδίστως τρέχειν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ὁ τέως τοῖς εἰσαγωγικοῖς ἀδύνατον· τῶν δὲ πρὸς τὸ μέσον κατὰ προκοπὴν ἀνελθόντων, καὶ ἴδιον· τοῖς δέγε τελειουμένοις, φῶς ἡ πηγὴ αὐτη, τῆς καρδίας αἴφνης ἀλλοιουμένης καὶ μεταβαλλομένης γίνεται.

Ὁ ἔνδον αὐτοῦ τὸ φῶς τοῦ Παναγίου ξη'.
Πνεύματος ἔχων, μὴ φέρων τοῦτο ὁρᾷν, εἰς γῆν πρηνὴς πίπτει. κράζει τε καὶ βοᾷ ἐν ἐκπλήξει τε καὶ φόβῳ πολλῷ· ὡς ὑπὲρ φύσιν, ὑπὲρ λόγον, ὑπὲρ ἔννοιαν πρᾶγμα ἰδὼν καὶ παθών· καὶ γίνεται ὅμοιος ἀνθρώπῳ ποθὲν ἀναφθέντι τὰ σπλάγχνα ὑπὸ πυρός· ὑφ' οὗ φλεγόμενος, καὶ τῆς φλογὸς τὸν ἐμπρησμὸν μὴ δυνάμενος φέρειν, ὑπάρχει ὥσπερ ἐξεστηκώς· καὶ μηδὲ ἑαυτοῦ γενέσθαι ὅλως ἰσχύων· τοῖς δάκρυσι δὲ καταντλούμενος ἀεννάως, καὶ ὑπὸ τούτων καταψυχόμενος, τὸ πῦρ ἐξάπτει τοῦ πόθου σφοδρότερον· ἐντεῦθεν δὲ τὰ δάκρυα προχέει πλειό-

Digitized by Google

νως· καὶ τῇ τούτων ἐκχύσει πλυνόμενος, λαμπρότερον ἀπαστράπτει· ὅτε δὲ ὅλως ἐκπυρωθείς, ὡς φῶς γένηται, τότε πληροῦται τὸ φάσκον, Θεὸν Θεοῖς ἑνούμενός τε καὶ γνωριζόμενος. καὶ τοσοῦτον ἴσως, ὅσον ἤδη τοῖς συναφθεῖσιν ἡνώθη, καὶ τοῖς ἐγνωκόσιν ἀπεκαλύφθη.

ξθ'. Πρὸ τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρύων, μηδεὶς ἡμᾶς κενοῖς ἀπατάτω λόγοις, μηδὲ πλανῶμεν ἑαυτούς· οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν μετάνοια, οὐδὲ ἀληθὴς μεταμέλεια, οὐδὲ φόβος Θεοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, οὐδὲ κατέγνωμεν ἑαυτῶν, οὐδὲ ἐν αἰσθήσει τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῶν αἰωνίων βασάνων ἐγένετο ἡ ψυχὴ ἡμῶν· εἰ γὰρ κατέγνωμεν ἑαυτῶν, καὶ ἐκτησάμεθα ταῦτα, καὶ ἐν τούτοις ἐγενόμεθα, εὐθὺς καὶ δάκρυα κατηγάγωμεν ἄν· τούτων γὰρ χωρίς, οὔτε ἡ σκληροκαρδία ἡμῶν ἀπαλυνθῆναι ποτὲ δύναται· οὔτε ἡ ψυχὴ ἡμῶν πνευματικὴν ταπείνωσιν κτήσεται οὔτε ταπεινοὶ γενέσθαι ἰσχύσωμεν· ὁ δὲ μὴ οὕτω γενόμενος, ἑνωθῆναι τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ οὐ δύναται· ὁ δὲ μὴ τούτῳ ἐκκαθάρσεως ἑνωθείς, οὔτε ἐν θεωρίᾳ καὶ γνώσει Θεοῦ γενέσθαι δύναται, οὔτε ἄξιος ἐστὶ τὰς τῆς ταπεινώσεως ἀρετὰς μυστικῶς ἐκδιδάσκεσθαι.

ο'. Τοὺς ὑποκρινομένους τὴν ἀρετήν, καὶ τῷ μὲν κωδίῳ τοῦ σχήματος, ἄλλο φαινομένους, ἄλλο δὲ ὄντας κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, πάσης τάχα πεπληρωμένους ἀδικίας, μεστοὺς ζήλου, καὶ ἐριθείας καὶ ἡδονῶν δυσωδίας, ὡς ἀπαθεῖς οἱ πλείους καὶ ὡς ἁγίους τιμῶσι· μὴ κεκαθαρμένον ἔχοντες τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμόν, μηδὲ ἐπιγνῶναι αὐτοὺς δυνάμενοι ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν· τοὺς δὲ ἐν εὐλαβείᾳ καὶ ἀρετῇ, καὶ ἀφελότητι καρδίας διάγοντας, καὶ ἁγίους ὄντας τῷ ὄντι, ὡς τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνθρώπων παραλογίζονται· καὶ καταφρονοῦντες αὐτῶν παρατρέχουσι, καὶ ὡς οὐδὲν λογίζονται.

οα'. Τὸν λάλον καὶ ἐπιδεικτικόν, διδακτικὸν μᾶλλον, καὶ πνευματικὸν οἱ τοιοῦτοι εἶναι λογίζονται· τὸν δὲ σιωπηλόν, καὶ περὶ ἀργολογίαν ἀκριβαζόμενον, ἀγροῖκον καὶ ἄφωνον ἀποφαίνονται.

οβ'. Τὸν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ φθεγγόμενον, οἱ ὑψηλόφρονες, καὶ τὴν ὑπερηφανίαν νοσοῦντες τοῦ διαβόλου, ὡς ὑψηλόφρονα καὶ ὑπερήφανον ἀποστρέφονται, τοῖς λόγοις αὐτοῦ πληττόμενοι μᾶλλον ἢ κατανυσσόμενοι· τὸν δὲ ἀπὸ κοιλίας, ἢ μαθημάτων τορνολογοῦντα, καὶ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας καταψευδόμενον, ὑπερεπαινοῦσι καὶ ἀποδέχονται, καὶ οὕτως οὐδεὶς ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶν ὁ καλῶς καὶ ὡς ἔχει τὸ πρᾶγμα διακρῖναι, καὶ ἰδεῖν δυνάμενος.

Μακάριοι, φησὶν ὁ Θεός, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται· καθαρὰν δὲ καρδίαν, οὐχὶ μία ἀρετή, οὐδὲ δύω, οὐδὲ δέκα πεφύκασιν ἐκτελεῖν· ἀλλὰ πᾶσαι ὁμοῦ ὡς εἰπεῖν, οἱονεὶ μία τίς οὖσα, καὶ εἰς ἄκρον κατορθωθεῖσα· καὶ οὐδὲ οὕτω καθαρὰν τὴν καρδίαν μόναι ποιῆσαι δύνανται, δίχα τῆς ἐνεργείας, καὶ παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· καθάπερ γὰρ ὁ χαλκεύς, τὴν μὲν τέχνην διὰ τῶν ἐργαλείων αὐτοῦ ἐπιδείκνυται· δίχα δὲ τῆς τοῦ πυρὸς ἐνεργείας, οὐδὲν ὅλως κατασκευάσαι εἰς ἔργον δύναται· οὕτω δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος, πάντα μὲν ποιεῖ, καὶ ὡς ἐργαλεῖα χρῆται ταῖς ἀρεταῖς, ἄνευ δὲ τῆς τοῦ πνευματικοῦ πυρὸς παρουσίας, ἀνενέργητα μένει καὶ ἀνωφελῆ· τὸν ῥύπον καὶ τὸν ἰχῶρα μὴ καθαίροντα τῆς ψυχῆς. ογ'

Ἀπὸ μὲν τοῦ θείου Βαπτίσματος, τὴν τῶν ἡμαρτημένων λαμβάνομεν ἄφεσιν, καὶ τῆς πρὶν κατάρας ἐλευθερούμεθα, καὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἁγιαζόμεθα· τὴν δὲ τελείαν χάριν, κατὰ τὸ ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, οὐ τότε· τοῦτο γὰρ τῶν βεβαιοπίστων, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ταύτην ἐπιδεικνύντων ἐστί· μετὰ γὰρ τὸ βαπτισθῆναι ἡμᾶς, πρὸς πονηρὰς καὶ αἰσχρὰς πράξεις ἐκκλίνοντες, καὶ αὐτὸν τὸν ἁγιασμὸν εἰς ἅπαν ἀποβαλλόμεθα· μετανοίᾳ δὲ καὶ ἐξομολογήσει καὶ δάκρυσι, κατὰ ἀναλογίαν τὴν ἄφεσιν πρότερον τῶν ἡμαρτημένων λαμβάνομεν· καὶ οὕτω τὸν ἁγιασμὸν μετὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος. οδ'

Ἀπὸ μὲν τῆς μετανοίας, ἔκπλυσις τοῦ μολυσμοῦ τῶν αἰσχρῶν πράξεων γίνεται· μετὰ δὲ ταύτην, μετοχὴ Πνεύματος Ἁγίου οὐχ ἁπλῶς δὲ ἀλλὰ κατὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν διάθεσιν καὶ τὴν ταπείνωσιν τῶν ἐξ ὅλης μετανοούντων ψυχῆς· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ τελείαν τὴν ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων, παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἀναδόχου λαβεῖν· διὰ τοῦτο καλὸν καθ' ἑκάστην μετανοεῖν, διὰ τὴν κελεύουσαν ἐντολήν· τὸ γὰρ μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀόριστον ἡμῖν ὑπεμφαίνει τὴν ἐργασίαν. οε'.

Ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ος'

ταῖς τῷ Χριστῷ νυμφευομέναις ψυχαῖς, ὡς ἀρραβὼν δίδοται· καὶ καθάπερ ἀρραβῶνος χωρίς, οὐκ ἔχει ἀσφάλειαν ἡ γυνὴ τὴν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς συνάφειαν μέλλειν ποτὲ βεβαίως γενήσεσθαι, οὕτως οὐδὲ ψυχὴ βεβαίαν λαμβάνει πληροφορίαν ποτὲ τοῦ μετὰ τοῦ δεσπότου αὐτῆς καὶ Θεοῦ εἰς αἰῶνας συνέσεσθαι, ἢ μυστικῶς καὶ ἀνεκφράστως αὐτῷ συνάπτεσθαι, καὶ τοῦ ἀπροσίτου κάλλους ἐπαπολαύειν αὐτοῦ, εἰ μὴ τῆς χάριτος αὐτοῦ τὸν ἀρραβῶνα λάβει, καὶ γνωστῶς αὐτὸν ἐν ἑαυτῇ κτήσηται.

οζʹ. Ὃν τρόπον οἱ γραφόμενοι συμβολικοὶ χάρται, εἰ μὴ ὑπογραφὰς ἀξιοπίστων μαρτύρων δέξωνται, οὐκ ἔστι ὁ ἀρραβὼν βέβαιος, οὕτως οὐδὲ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, καὶ τῆς τῶν ἀρετῶν κτήσεως, ἀσφαλὴς ἡ τῆς χάριτος ἔλλαμψις γίνεται· ὅπερ γὰρ ἐν τοῖς συμφώνοις οἱ μάρτυρες, τοῦτο ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ ἀρραβῶνος, ἡ τῶν ἐντολῶν ἐργασία, καὶ αἱ ἀρεταὶ καθεστήκασι, τελείαν γὰρ διὰ τούτων λαμβάνει τὴν τοῦ ἀρραβῶνος κατασχεσιν, ἕκαστος τῶν μελλοντων σωθήσεσθαι.

οηʹ. Πρῶτον οἱονεὶ τὰ σύμφωνα γράφονται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, εἶτα ὑπὸ τῶν ἀρετῶν ἐπισφραγίζονται καὶ ὑπογράφονται· καὶ τηνικαῦτα ἐπιδίδωσι τὸν δακτύλιον ὁ νυμφίος Χριστὸς τῇ νύμφῃ ψυχῇ, ἤγουν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος.

οθʹ. Ὥσπερ ἡ νύμφη πρὸ τοῦ γάμου τὸν ἀρραβῶνα μόνον παρὰ τοῦ νυμφίου λαμβάνει τὴν δὲ συμφωνηθεῖσαν προῖκα, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ὑποσχεθείσας δωρεάς, μετὰ τὸν γάμον λαβεῖν ἀπεκδέχεται· οὕτω δὴ καὶ ἡ νύμφη τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, καὶ ἡ ψυχὴ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν· πρῶτον ὑπὸ τοῦ νυμφίου Χριστοῦ τὸν ἀρραβῶνα μόνον λαμβάνει τοῦ Πνεύματος· τὰ δὲ αἰώνια ἀγαθά, καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποδημίαν λαβεῖν ἀπεκδέχεται, πληροφορουμένη διὰ τοῦ ἀρραβῶνος· ὑποδεικνύοντος, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ, ταῦτα αὐτῇ καὶ βεβαιοῦντος τὰ συμπεφωνημένα μετὰ τοῦ δεσπότου αὐτῆς καὶ Θεοῦ.

πʹ. Καθάπερ βραδύνοντος τοῦ νυμφίου ἐν ἀποδημίᾳ, ἢ ἀπασχολουμένου ἐν ἑτέραις τισὶν ὑποθέσεσι, καὶ τὸν γάμον τέως ὑπερτιθεμένου ποιῆσαι, ἐὰν ὀργισθεῖσα ἡ νύμφη, τῆς ἐκείνου ἀγάπης καταφρονήσῃ, καὶ τὸν ἀρραβωνικὸν χάρτην, ἢ ἀπαλείψει, ἢ διαρρήξει, ἐκπίπτει τῶν πρὸς τὸν νυμφίον ἐλπίδων εὐθύς· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς πέφυκε γίνεσθαι· ἐπὰν γὰρ εἴπῃ τίς τῶν ἀγωνιζομένων, ἕως πότε κακοπαθεῖν ὀφείλω; καὶ τῶν ἀσκητικῶν πόνων τε καὶ ἀγώνων καταλιγορήσῃ, καὶ διὰ τῆς ἀμελείας τῶν ἐντολῶν, καὶ καταλείψεως τῆς διηνεκοῦς μετανοίας, οἱονεὶ ἀπαλείψῃ καὶ διαρρήξῃ τὰ σύμφωνα, εὐθὺς ἐκπίπτει καὶ τοῦ ἀρραβῶνος, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος τελείως.

παʹ. Ὥσπερ ἡ νύμφη ἐὰν πρὸς ἕτερον τὴν ἀγάπην τοῦ ἁρμοσθέντος αὐτῇ νυμφίου μετάθηται καὶ συγκοιτασθῇ αὐτῷ φανερῶς ἢ λαθραίως, οὐ μόνον οὐδὲν ἐκ τῶν ὑποσχεθέντων αὐτῇ παρὰ τοῦ νυμφίου λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ τιμωρίαν καὶ μέμψιν τὴν ἐκ τοῦ νόμου προσδοκήσει ἀξίως· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ ἡμῶν γίνεσθαι πέφυκεν· ἐὰν γὰρ μετάθηταί τις τὴν ἀγάπην τοῦ νυμφίου Χριστοῦ, πρὸς ἄλλου τινὸς πράγματος ἐπιθυμίαν, φανερῶς ἢ λαθραίως, καὶ κρατηθῇ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, μισητὴ ἐστὶ τῷ νυμφίῳ, καὶ βδελυκτή, καὶ ἀναξία τῆς συναφείας αὐτοῦ· εἴρηκε γάρ, ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ.

πβʹ. Δέον ἕκαστον ἐκ τῶν τοιούτων σημείων κατανοεῖν, εἰ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος, ἐκ τοῦ νυμφίου καὶ δεσπότου Χριστοῦ, εἴληφεν· καὶ εἰ μὲν ἔλαβε, σπουδαζέτω τοῦτον κατέχειν· εἰδὲ μήπω τοῦτον λαβεῖν ἠξιώθη, σπουδασάτω διὰ τῶν ἔργων τῶν ἀγαθῶν, καὶ πράξεων, καὶ θερμοτάτης μετανοίας αὖθις λαβεῖν, καὶ φυλάξαι αὐτὸν διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, καὶ τῆς τῶν ἀρετῶν ἐπικτήσεως.

πγʹ. Καθάπερ ἡ στέγη πάσης οἰκίας, διὰ τῶν θεμελίων καὶ τῆς λοιπῆς κτίσεως ἵσταται· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ θεμέλια, διὰ τὸ τὴν στέγην βαστάζειν καταβάλλονται, ὡς ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα· καὶ οὔτε στέγη δίχα θεμελίων συνίστασθαι πέφυκεν, οὔτε θεμέλιοι ἄνευ στέγης τῷ βίῳ χρειώδεις, ἢ ὅλως ὠφέλιμοί εἰσιν· οὕτω καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις συντηρεῖται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν· καὶ αἱ πράξεις τῶν ἐντολῶν, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν, ὡς θεμέλιοι καταβάλλονται· καὶ οὔτε ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος παραμένειν ἡμῖν πέφυκεν, ἄνευ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας· οὔτε ἡ τῶν ἐτολῶν ἐργασία, ἄνευ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, χρήσιμος καὶ ὠφέλιμός ἐστιν.

πδʹ. Ὃν τρόπον ἡ ἄστεγος οἰκία, ἢ ἀπὸ ἀμελείας τοῦ κτίσαντος οὕτως ἐαθεῖσα, οὐ μόνον ἄχρηστός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ καταγελα-

Digitized by Google

σθαι τῷ κτίσαντι προξενεῖ· οὕτω καὶ ὁ τοὺς θεμελίους τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν καταβαλλόμενος, καὶ τοίχους ὑψηλῶν ἀρετῶν ἀναστήσας, ἐὰν μὴ καὶ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν θεωρίᾳ καὶ γνώσει ψυχῆς λήψεται, ἀτελής ἐστι, καὶ παρὰ τῶν τελείων κατελεούμενος· ἐκ γὰρ τῶν δύω τούτων αἰτιῶν, ταύτης πάντως ἐστέρηται, ἢ γὰρ τῆς μετανοίας ἠμέλησεν· ἢ πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν συλλογήν, ὡς πρὸς ἄπειρον ὕλην ἀπειρηκὼς ἐνέλειψέ τινά, τῶν δοκούντων μὲν ἡμῖν ἐλαχίστων, ἀναγκαίων δὲ ὄντων πρὸς τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ οἴκου τῶν ἀρετῶν· ὡς μὴ δύνασθαι ἄνευ ἐκείνων, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, στεγασθῆναι αὐτόν.

πε'. Εἰ διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς κατῆλθεν, ἵνα δι' ἑαυτοῦ καταλλάξῃ ἡμᾶς, ἐχθροὺς ὄντας, τῷ ἰδίῳ Πατρί, καὶ συνάψῃ γνωστῶς ἡμᾶς ἑαυτῷ, διὰ τοῦ Ἁγίου καὶ ὁμοουσίου Πνεύματος αὐτοῦ, ὁ ταύτης ἐκπίπτων τῆς χάριτος, ἄλλης ποίας τεύξεται; πάντως οὐδὲ κατηλλάγη αὐτῷ· οὐδὲ τὴν μετ' αὐτοῦ ἕνωσιν, διὰ τῆς μετουσίας τοῦ Πνεύματος ἔσχηκεν.

πς'. Τῶν μὲν ἐμπαθῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἡδονῶν, ὁ μετασχὼν τοῦ θείου Πνεύματος, ἀπαλλάττεται· τῶν δὲ τῆς φύσεως σωματικῶν ἀναγκῶν, οὐ χωρίζεται· καὶ ὡς μὲν ἐλευθερωθεὶς τῶν δεσμῶν τῆς ἐμπαθοῦς ὀρέξεως, καὶ συναφθεὶς τῇ ἀθανάτῳ δόξῃ τε καὶ γλυκύτητι, ἀδιαλείπτως ἄνω τε βιάζεται εἶναι, καὶ σὺν Θεῷ διάγειν· καὶ μηδὲ πρὸς βραχὺ τῆς ἐκείνου θεωρίας ἀφίστασθαι καὶ ἀκορέστου τρυφῆς· ὡς δὲ τῷ σώματι καὶ τῇ φθορᾷ ἐμπεδούμενος, ὑπ' αὐτοῦ κατασπᾶται καὶ σύρεται, καὶ πρὸς τὰ γήϊνα ἐπιστρέφεται· καὶ τοσαύτην τηνικαῦτα ὑπὲρ τούτων τὴν λύπην ἔχει, ὅσην, οἶμαι, ἁμαρτωλοῦ ψυχήν, χωριζομένην ἔχειν ἀπὸ τοῦ σώματος.

πζ' Ὥσπερ τῷ φιλοσωμάτῳ καὶ φιλοζώῳ, τῷ φιληδόνῳ καὶ φιλοκόσμῳ, ὁ χωρισμὸς τῶν τοιούτων θάνατος ἐστίν, οὕτω τῷ φιλάγνῳ καὶ φιλοθέῳ, τῷ φιλαύλῳ καὶ φιλαρέτῳ, θάνατος τῷ ὄντι ἐστὶν ἐκ τῶν τοιούτων ἡ μικρὰ τῆς διανοίας διάστασις· εἰ γὰρ ὁ τὸ φῶς ὁρῶν τὸ αἰσθητόν, ἐὰν μικρὸν μύσῃ τοὺς ὀφθαλμούς, ἢ κατακαλυφθῇ τούτους ὑφ' ἑτέρου, ἄχθεται καὶ λυπεῖται καὶ φέρειν ὅλως τοῦτο οὐ δύναται· καὶ μάλιστα ἐὰν ἀναγκαῖά τινα, καὶ παράδοξα ἦν ὁρῶν· πόσῳ μᾶλλον ὁ ἐν Ἁγίῳ φωτιζόμενος Πνεύματι, καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ὁρῶν ὕπαρ καὶ νοερῶς, ἐγρηγορῶν καὶ καθεύδων, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, εἰς ἃ παρακύψαι καὶ Ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσιν· ἐὰν ἀποσπασθῇ ἐκ τῆς τῶν τοιούτων θεωρίας ὑπό τινος, λυπηθήσεται καὶ θλιβήσεται· θάνατος γὰρ αὐτῷ δοκεῖ τοῦτο, καὶ ἀλλοτρίωσις εἰκότως τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Πολλοὶ μὲν τὸν ἐρημικόν, ἄλλοι δὲ τὸν μιγάδα, ἤγουν τὸν κοινοβιακὸν ἐμακάρισαν πη'.
βίον· ἕτεροι δὲ τὸ προΐστασθαι λαοῦ, νουθετεῖν τε καὶ διδάσκειν καὶ συνιστᾶν Ἐκκλησίας· ἐξ ὧν διάφοροι σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς πεφύκασι διατρέφεσθαι· ἐγὼ δέ, οὐδέτερον τούτων τοῦ ἑτέρου προκρίναιμι· οὐδέ, τὸν μὲν ἐπαίνου, τὸν δὲ ψόγου ἄξιον εἴποιμι ἄν· ἀλλ' ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν ἔργοις καὶ πράξεσιν, ὁ διὰ Θεόν, καὶ κατὰ Θεὸν βίος, παμμακάριστος.

Καθάπερ ἐκ διαφόρων τοῦ βίου ἐπιστη- πθ'.
μῶν καὶ τεχνῶν, ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος συνίσταται, ἄλλου ἄλλην ἐργαζομένου δηλονότι καὶ συνεισφέροντος, καὶ ἀλλήλοις οὕτω μεταδιδόντες, καὶ ἐξ ἀλλήλων μεταλαμβάνοντες ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, τὰς σωματικὰς χρείας τῇ φύσει παρέχοντες· οὕτως ἐστὶν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν· ἄλλου ἄλλην ἀρετὴν μετιόντος, καὶ ἑτέρου ἑτέραν, βίου ὁδὸν διανύοντος εἰς ἕνα σκοπὸν ἐξ ἀμφοτέρων πάντων τούτων, οἱ πάντες συντρέχουσιν.

Σκοπὸς πάντων τῶν κατὰ Θεὸν πολι- ϙ'.
τευομένων ἐστί, τὸ εὐαρεστῆσαι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν καὶ τὴν καταλλαγὴν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος μετουσίας πρὸς τὸν Πατέρα λαβεῖν, καὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν διὰ τοῦτο πορίσασθαι· τοῦτο γὰρ πάσης ψυχῆς σωτηρία ἐστίν· οὗ, μὴ γινομένου, κενὸς ὁ κόπος καὶ ματαία ἡ ἐργασία ἡμῶν· ἀνόνητός τε πᾶσα βίου ὁδὸς ἡ μὴ πρὸς τοῦτο τὸν ἐν αὐτῇ τρέχοντα φέρουσα.

Ἔοικεν ὁ τὸν κόσμον ἅπαντα καταλεί- ϙα'.
ψας, πρὸς τὸ ὄρος δέ, ὡς πρὸς ἡσυχίαν ἀναχωρήσας, κἀκεῖθεν ἐπιδεικτικῶς γράφων πρὸς τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τοὺς μὲν μακαρίζων, τοὺς δὲ κολακεύων καὶ ἐπαινῶν, τῷ γυναικὸς πόρνης δυσειμονός τε καὶ παγκάκου διαζευχθέντι, καὶ εἰς χώραν μακρὰν ἀποδημήσαντι, πρὸς τὸ ἀπαλλαγῆναι καὶ τῆς μνήμης αὐτῆς, εἶτα, ἐπιλαθομένῳ τὸν σκοπόν· δι' ὃν τὸ ὄρος κατείληφε, καὶ πρὸς τοὺς

τῇ πόρνῃ ἐκείνῃ συναναστρεφομένους, ἵν' εἴπω, καὶ συμμιαινομένους, γράφειν ὀρεγομένῳ, καὶ αὐτοὺς μακαρίζοντι· ὃς εἰ καὶ μὴ τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ καρδίᾳ πάντως καὶ τῷ νοῒ συμπάσχει, ἐκ προθέσεως τοὺς τοιούτους ἀποδεχόμενος, οἱονεὶ τῆς μετ' ἐκείνης αὐτῶν συμπλοκῆς.

ϙβʹ. Ὅσῳ οἱ ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου στρεφόμενοι, καὶ καθαρεύοντες τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰς καρδίας ἀπὸ πάσης πονηρᾶς ἐπιθυμίας, ἐπαινετοὶ καὶ μακάριοι, τοσούτῳ οἱ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις ἐνδιαιτώμενοι, οἵ τῶν ἐπαίνων καὶ μακαρισμῶν ἐφίενται τῶν ἀνθρώπων, ψεκτοὶ καὶ ἀπόβλητοι· ὡς γὰρ μοιχεύοντες παρὰ τῷ τὰς καρδίας ἡμῶν ἐρευνῶντι Θεῷ ἔσονται· ὁ γὰρ ἐπιθυμῶν ἀκουσθῆναι τὸν βίον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα, καὶ τὴν πολιτείαν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐκπορνεύει, κατὰ τὸν πάλαι τῶν Ἰουδαίων λαὸν ἀπὸ Θεοῦ, ὥς φησιν ὁ Δαβίδ.

ϙγʹ. Ὁ πίστει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀδιστάκτῳ τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ ἀποταξάμενος καὶ πιστεύων ὅτι ἐλεήμων ἐστὶ καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος, καὶ προσδέχεται τοὺς ἐν μετανοίᾳ προσερχομένους αὐτῷ, εἰδὼς δι' ἀτιμίας τιμᾶν τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ διὰ πτωχείας ἄκρας, πλουτίζειν αὐτοὺς καὶ δι' ὕβρεων καὶ ἐξουδενώσεων δοξάζειν αὐτούς· καὶ διὰ θανάτου, τῆς αἰωνίου ζωῆς μετόχους αὐτοὺς καὶ κληρονόμους ἀποκαθιστᾶν, κατεπείγεται, ὡς ἔλαφος διψῶσα ἐπὶ τὴν ἀθάνατον πηγὴν δι' αὐτῶν· καὶ πρὸς τὸ ἄναντες ἐν αὐτοῖς ὡς ἐν κλίμακι βαίνειν, δι' ἧς Ἄγγελοι μὲν ἀναβαίνουσι καὶ κατέρχονται, πρὸς βοήθειαν τῶν ἀνερχομένων. Θεὸς δὲ ἄνωθεν, τὴν κατὰ δύναμιν ἡμῶν πρόθεσιν καὶ σπουδὴν ἀναμένων κάθηται· οὐχ ὅτι πονοῦντας ἡμᾶς τέρπεται ὁρᾶν, ἀλλ' ὡς ὄφλημα θέλων τοὺς μισθοὺς διδόναι ἡμῖν, ὁ φιλάνθρωπος.

ϙδʹ. Τοὺς ἀδιστάκτως αὐτῷ προσερχομένους, οὐκ ἐᾷ ὅλως καταπεσεῖν ὁ Θεός· ἀλλὰ ἀδυνατοῦντας βλέπων αὐτούς, συνεργεῖ καὶ βοηθεῖ, ὀρέγων αὐτοῖς χεῖρα δυνάμεως ἄνωθεν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανάγει, συνεργεῖ τε φανερῶς ἅμα καὶ ἀφανῶς· ἀγνώστως καὶ γνωστῶς, μέχρις οὗ, πᾶσαν ἀνελθόντες τὴν κλίμακα, αὐτῷ προσεγγίσωσι, καὶ ὅλοι ὅλῳ ἑνωθῶσι, καὶ ἁπάντων ἐπιλάθωνται τῶν ἐπιγείων συνόντες αὐτῷ ἐκεῖσε, εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα· καὶ συμπολιτευόμενοι, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐπαπολαύοντες ἀγαθῶν.

ϙεʹ. Δίκαιον ἐστὶ τῇ ζεύγῃ πρῶτον τῶν ἐντολῶν ὑποτιθέναι τοῦ Χριστοῦ τοὺς αὐχένας ἡμῶν, καὶ μὴ παροιστρεῖν, μὴ δ' ὀπισθοποδεῖν· ἀλλ' ὀρθῶς καὶ προθύμως μέχρι θανάτου βαίνειν ἐν αὐταῖς, καὶ ἑαυτοὺς ἡμᾶς νεουργεῖν, τὸν νέον ὄντως Θεοῦ Παράδεισον· μέχρις οὗ μετὰ Πατρὸς ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ Ἁγίου, εἰσέλθῃ καὶ κατοικήσῃ Πνεύματος ἐν ἡμῖν· καὶ τηνικαῦτα ὅταν ὅλον αὐτὸν κτησώμεθα ἔνοικον καὶ διδάσκαλον, ᾧ τινι ἂν ἐξ ἡμῶν προστάξῃ, καὶ οἵαν ἐμπιστοσύνῃ διακονίαν, ταύτην ἐγχειρισθήσεται· καὶ κατὰ τὸ ἐκείνῳ δοκοῦν ποιήσει προθύμως· οὐκ ἔξεστι δὲ πρὸ καιροῦ ταύτην ἐπιζητεῖν· ἀλλ' οὐδὲ διδομένην ἐξ ἀνθρώπων λαβεῖν καταδέχεσθαι· ἀλλ' ἐμμένειν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ δεσπότου ἡμῶν καὶ Θεοῦ· καὶ τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ ἀπεκδέχεσθαι.

ϙϛʹ. Μετὰ τὸ ἐγχειρισθῆναι ἡμᾶς διακονίαν θείων πραγμάτων, καὶ ἐν αὐτῇ διαπρέψαι, εἰ ἐπιτραπῶμεν ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πρὸς ἑτέραν μεταβῆναι διακονίαν, ἢ ἐργασίαν ἢ πρᾶξιν, μὴ ἀντιτείνωμεν, ὁ γὰρ Θεός, οὔτε ἀργοὺς ἡμᾶς εἶναι, οὔτε ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐργασίᾳ ἐν ᾗ ἠρξάμεθα, μέχρι τέλους ἐμμένειν βούλεται, ἀλλὰ προκόπτοντας καὶ ἀεικινήτους εἶναι πρὸς τὴν τῶν κρειττόνων ἐπιτυχίαν, τῷ θείῳ δηλαδή, καὶ μὴ τῷ οἰκείῳ στοιχοῦντες θελήματι.

ϙζʹ. Ὁ τὸ ἴδιον θέλημα ἀπονεκρῶσαι σπουδάζων, τὸ τοῦ Θεοῦ ποιεῖν θέλημα ὀφείλει, καὶ ἀντὶ τοῦ οἰκείου θελήματος, τὸ τοῦ Θεοῦ ἀντεισάγειν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐμφυτεύειν καὶ ἐγκεντρίζειν τοῦτο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ πρὸς τούτοις σκοπεῖν ἀκριβῶς, εἰ τὰ φυτευόμενα καὶ ἐγκεντριζόμενα, τὰ μὲν εἰς βάθος ποῦ ῥιζωθέντα φύει· τὰ δὲ καὶ συνουλωθέντα καὶ ἑνωθέντα εἰς δένδρον ἐγένοντο ἕν· εἰ ηὐξήθησαν, καὶ ἐξήνθησαν, καὶ καρπὸν ὡραῖον καὶ γλυκὺν πεποιήκασιν· ὥστε ἀγνοηθῆναι παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν προϋποδεξαμένην τὸν σπόρον γῆν, καὶ τὴν ῥίζαν ἐφ' ἣν ἐνεκεντρίσθη τὸ ἀκατανόητον καὶ ἄφραστον ἐκεῖνο, καὶ ζωηφόρον φυτόν.

ϙηʹ. Ὁ ἐκκόπτων τὸ ἴδιον θέλημα διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀγνώστως οὕτως, ὡς οὐκ οἶδεν, ὁ Θεὸς χαρίζεται αὐτῷ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα· καὶ ἀνεξάλειπτον αὐτὸ διατηρεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· καὶ διανοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας αὐτοῦ τοῦ ἐπιγινώσκειν

Digitized by Google

αὐτό· καὶ ἰσχὺν δίδωσι τοῦ ἐκπληροῦν αὐτό· ταῦτα δὲ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ· καὶ χωρὶς αὐτῆς γίνεται οὐδέν.

ϙθʹ. Εἰ πάντων σου τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν ἔλαβες, εἴτε δι' ἐξαγορεύσεως, εἴτε διὰ τῆς ἀμφιέσεως τοῦ Ἁγίου καὶ Ἀγγελικοῦ σχήματος, πόσης σοι τοῦτο ἔσται ἀγάπης καὶ εὐχαριστίας καὶ ταπεινώσεως αἴτιον; ὅτι μυρίων ὑπάρχων τιμωριῶν ἄξιος, οὐ μόνον τούτων ἀπηλλάγης, ἀλλὰ καὶ υἱοθεσίας, καὶ δόξης, καὶ οὐρανῶν ἀξιοῦσαι βασιλείας· ταῦτα στρέφων ἐν διανοίᾳ, καὶ διαπαντὸς ἐνθυμούμενος, ἕτοιμος ἔσο, καὶ προπαρασκευάζου μὴ ἀτιμάσαι τὸν σὲ ποιήσαντα καὶ τιμήσαντα, καὶ τὰ μυρία συγχωρήσαντα πταίσματα· ἀλλὰ πᾶσί σου ἔργοις δοξάσαι καὶ τιμῆσαι αὐτόν· ἵνα καὶ αὐτός σε μειζόνως ἀντιδοξάσῃ· ὃν τετίμηκεν ὑπὲρ ἅπασαν τὴν ὁρωμένην κτίσιν, καὶ φίλον αὐτοῦ ὀνομάσει σε γνήσιον.

ρʹ. Ὅσῳ ψυχὴ τιμιωτέρα τοῦ σώματος τυγχάνει, τοσοῦτο ὁ λογικὸς ἄνθρωπος κρείσσων τοῦ παντὸς κόσμου ἐστίν· μὴ γὰρ τὰ μεγέθη τῶν ἐν αὐτῷ κτισμάτων κατανοῶν, καὶ διὰ τοῦτο τιμιώτερά σοι ταῦτα εἶναι νόμιζε ἄνθρωπε· ἀλλὰ πρὸς τὴν δοθεῖσάν σοι χάριν ἀποβλέψας, καὶ τῆς νοερᾶς καὶ λογικῆς σου ψυχῆς τὴν ἀξίαν καταμαθών, ἀνύμνει τὸν ὑπὲρ τὰ ὁρώμενα ἅπαντα τιμήσαντά σε Θεόν.

ραʹ. Σκοπήσωμεν πῶς δοξάσωμεν τὸν Θεόν· δοξάζεται δὲ παρ' ἡμῶν οὐκ ἄλλως, ἢ ὡς παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐδοξάσθη· δι' ὧν γὰρ ἐκεῖνος τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ἐδόξασεν, ἐδοξάσθη καὶ ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς δι' αὐτῶν, κἀκεῖνα καὶ ἡμεῖς σπουδῇ πράξωμεν· ἵνα διὰ τούτων δοξάσωμεν τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς κληθῆναι καταδεξάμενον, καὶ δοξασθῶμεν παρ' αὐτοῦ τῇ δόξῃ τοῦ Υἱοῦ, ἣ εἶχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρ' αὐτοῦ· τὰ δὲ εἰσὶν ὁ σταυρός, ἤγουν ἡ νέκρωσις τοῦ κόσμου παντός· αἱ θλίψεις· οἱ πειρασμοὶ καὶ εἴτι ἕτερον τῶν παθημάτων Χριστοῦ· ἃ ὑποφέροντες ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, μιμούμεθα τοῦ Χριστοῦ τὰ παθήματα· δοξάζομεν δὲ δι' αὐτῶν τὸν Πατέρα ἡμῶν καὶ Θεόν, ὡς υἱοὶ αὐτοῦ χάριτι, καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ.

ρβʹ. Ψυχὴ ἡ μὴ τελείως τῆς σχέσεως καὶ προσπαθείας τῶν ὁρωμένων εὐαισθήτως ἀπαλλαγεῖσα, τὰ ἐπισυμβαίνοντα αὐτῇ λυπηρά, καὶ τὰς ἐπερχομένας αὐτῇ ἐπηρείας παρὰ δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, ἀλύπως φέρειν οὐ δύναται· ἀλλ' οἱονεὶ συνδέσμῳ δεδεμένη τῇ προσπαθείᾳ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ζημίαις δάκνεται χρημάτων, καὶ ἀποστερήσεσιν ἄχθεται πραγμάτων, καὶ πληγαῖς ἐπιφερομέναις αὐτῆς τῷ σώματι, σφοδρῶς ὀδυνᾶται.

Εἴτις, σχέσεως καὶ ἐπιθυμίας τῶν αἰσθητῶν, ἀπέρρηξε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ τῷ Θεῷ ταύτην συνέδησεν, οὐ μόνον τῶν περὶ αὐτὸν χρημάτων καὶ κτημάτων καταφρονήσει καὶ ὡς ἐπὶ ἀλλοτρίοις καὶ ξένοις ὑστερούμενος ἀλύπως διατεθῇ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα τῷ σώματι αὐτοῦ ἀνιαρά, μετὰ χαρᾶς καὶ τῆς προσηκούσης εὐχαριστίας ὑπομενεῖ, βλέπων ἀεὶ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, τὸν μὲν ἔξω, φθειρόμενον, ἄνθρωπον· τὸν δὲ ἐντός, ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ ἀνακαινούμενον· ἄλλως δὲ οὐκ ἔνι τὰς κατὰ Θεὸν θλίψεις ὑπενεγκεῖν μετὰ χαρᾶς· γνώσεως γὰρ τελείας ἐν τούτοις χρεία, καὶ σοφίας πνευματικῆς· ὁ δὲ τούτων ἐστερημένος, ἐν σκότει ἀνελπιστίας καὶ ἀγνωστίας ἀεὶ πορεύεται, μὴ δυνάμενος τὸ φῶς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως ὅλως θεάσασθαι. ργʹ.

Πᾶς δοκήσει φρονῶν, ἐκ μαθηματικῆς ὢν ἐπιστήμης, εἰς μυστήρια Θεοῦ παρακύψαι καὶ ἰδεῖν οὐκ ἀξιωθήσεται ποτέ· ἕως ἂν ταπεινωθῆναι πρῶτον θελήσῃ, καὶ μωρὸς γένηται, σὺν τῇ οἰήσει, καὶ ἣν κέκτηται γνῶσιν ἀποβαλών· ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν, καὶ σοφοῖς τὰ θεῖα ἐν ἀδιστάκτῳ πίστει ἀκολουθῶν, καὶ ὑπὸ τούτων χειραγωγούμενος, συνεισέρχεται μετ' αὐτῶν ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ· καὶ ὑπὸ τοῦ Θείου Πνεύματος ὁδηγούμενός τε καὶ φωτιζόμενος, ὁρᾷ καὶ διδάσκεται, ἅπερ οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἰδεῖν καὶ μαθεῖν ποτὲ δύναται· καὶ τηνικαῦτα γίνεται Θεοῦ διδακτός. ρδʹ.

Τοὺς διδακτοὺς Θεοῦ, οἱ μαθηταὶ τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου ἀνθρώπων, ἡγοῦνται μωρούς. αὐτοὶ ὄντες ἐν ἀληθείᾳ μωροί, ἐκμεμωραμένης σοφίας στομωθέντες τῆς θύραθεν· ἣν ἐμώρανεν ὁ Θεός, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· καὶ ἣν ἡ θεολόγος φωνὴ ἐπίγειον οἶδε, ψυχικήν, δαιμονιώδη, μεστὴν ἐριθείας καὶ φθόνου· ἔξω γὰρ ὄντες οἱ τοιοῦτοι τοῦ θείου φωτός, τὰ ἐν αὐτῷ ἰδεῖν μὴ δυνάμενοι θαύματα, τοὺς αὐλιζομένους ἐν τῷ φωτί, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βλέποντας καὶ διδάσκοντας, ὡς πεπλανημένους λογί- ρεʹ.

ζονται· πεπλανημένοι ὄντες αὐτοὶ καὶ ἄγευστοι τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν.

ρϛ'. Ὅτι καὶ νῦν εἰσὶν ἀπαθεῖς καὶ ἅγιοι καὶ πεπληρωμένοι τοῦ θείου φωτός, ἀναστρεφόμενοι ἐν μέσῳ ἡμῶν, τοσοῦτον τὰ μέλη νεκρώσαντες ἑαυτῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ ἐμπαθεστάτης ἐπιθυμίας, ὡς μὴ μόνον ἀφ' ἑαυτῶν ποτὲ λογίζεσθαι ἢ ποιῆσαι τί τῶν κακῶν, ἀλλὰ μηδὲ ὑφ' ἑτέρου πρὸς τοῦτο ἑλκομένους, ἀλλοίωσίν τινα τῆς προσούσης αὐτοῖς ἀπαθείας ὑφίστασθαι· εἴδεσαν γὰρ ἂν τούτους εἴπερ εἰδότες ἦσαν τὰ καθ' ἑκάστην ἀναγινωσκόμενα θεῖα λόγια, καὶ ψαλλόμενα παρ' αὐτῶν, οἱ τοῖς τοιούτοις τὴν ἀδιαφορίαν ἐπιφημίζοντες καὶ διαπιστοῦντες τοῖς περὶ θείων πραγμάτων, διδάσκουσιν ἐν σοφίᾳ τοῦ Πνεύματος· εἰ γὰρ ἐν γνώσει τελείᾳ ἐγένοντο τῆς θείας γραφῆς, ἐπίστευον ἂν τοῖς ὑπὸ Θεοῦ λαληθεῖσι καὶ δωρηθεῖσιν ἡμῖν ἀγαθοῖς· ἐπεὶ δὲ ἀμέτοχοι τῶν τοιούτων, ἐξ οἰήσεως καὶ ἀμελείας, εἰσὶ καλῶν, καὶ τοὺς μετεσχηκότας, καὶ περὶ τῶν τοιούτων διδάσκοντας, ἀπιστοῦντες ἐνδιαβάλλουσιν.

ρζ'. Διὰ τοῦτο μόνον παραβάλλειν καὶ βλέπειν τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ θέλουσιν οἱ χάριτος πεπληρωμένοι Θεοῦ καὶ τετελειωμένοι τῇ γνώσει καὶ σοφίᾳ τῇ ἄνωθεν· ἵνα μισθόν τινα προξενήσωσιν αὐτοῖς, διὰ ὑπομνήσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ἀγαθοεργίας, εἰ ἄραγε ἀκούσουσιν· εἰ ἄραγε συνήσουσι καὶ πεισθήσονται· ἐπειδὴ οἱ μὴ τῷ τοῦ Θεοῦ ἀγόμενοι πνεύματι, ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατοῦσι· καὶ οὐκ οἴδασιν οὔτε ποῦ ὑπάγουσιν, οὔτε ἐν τίσι προκόπτουσιν ἐντολαῖς· τάχα γάρ ποτε ἀνασφήλαντες, ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτοὺς οἰήσεως, δέξονται τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀληθῆ διδασκαλίαν καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα, ἀνοθεύτως καὶ ἀκαπηλεύτως ἀκούσαντες μετανοήσουσι· καὶ ποιήσαντες αὐτὸ μεταλάβωσι τινὸς χαρίσματος πνευματικοῦ, εἰ δὲ μὴ τοιαύτης ὠφελείας γενέσθαι δυνηθῶσιν αὐτοῖς πρόξενοι, θρηνοῦντες τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, ὑποστρέφουσιν εἰς τὰς κέλλας αὐτῶν, νυκτὸς καὶ ἡμέρας εὐχόμενοι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ὑπὲρ γὰρ ἄλλου τινὸς οὐδέποτε λυπηθήσονται οἱ τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως συνόντες καὶ ὑπερεμπιπλάμενον παντὸς ἀγαθοῦ.

ρη'. Τίς ὁ σκοπὸς τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ἐν πάσῃ τῇ θείᾳ γραφῇ ἀνακηρυττόμενος, καὶ παρ' ἡμῶν μὲν ἀναγινωσκόμενος, μὴ ἐπιγινωσκόμενος δέ; ἢ πάντως, ἵνα μετεσχηκὼς τῶν ἡμετέρων, κοινωνοὺς τῶν ἐκείνου ποιήσῃ ἡμᾶς· ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐγένετο, ἵνα υἱοὺς Θεοῦ ποιήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἡμᾶς, ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν ἐκεῖνος, ἀνάγων κατὰ χάριν τὸ γένος ἡμῶν· γεννῶν ἡμᾶς ἄνωθεν, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· καὶ εὐθὺς εἰσάγων ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· μᾶλλον δὲ ἡμῶν ἐντὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἔχειν ἡμῖν χαριζόμενος· ὡς μὴ ἐν ἐλπίσιν εἶναι τοῦ εἰσελθεῖν ἡμᾶς ἐν αὐτῇ. ἀλλ' ἐν κατασχέσει ταύτης ὄντας βοᾶν· ἡμῶν δὲ ἡ ζωὴ κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.

ρθ'. Τὸ αὐτεξούσιον καὶ αὐτοπροαίρετον ἡμῶν, οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ Βάπτισμα· ἀλλὰ ἐλευθερίαν ἡμῖν χαρίζεται, τοῦ μηκέτι καὶ ἄκοντας ἡμᾶς τυραννεῖσθαι ὑπὸ τοῦ διαβόλου· ἐφ' ἡμῖν δὲ ἐστὶ μετὰ τὸ Βάπτισμα, ἢ ταῖς ἐντολαῖς ἐμμένειν αὐτοθελῶς τοῦ εἰς ὃν ἐβαπτίσθημεν Χριστοῦ τοῦ δεσπότου Θεοῦ, καὶ τῇ ὁδῷ πορεύεσθαι τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ, ἢ ἐκκλίνειν τῆς εὐθείας ὁδοῦ ταύτης, πρὸς τὸν ἀντίπαλον δὲ καὶ ἐχθρὸν ἡμῶν διάβολον, παλινδρομεῖν.

ρι'. Οἱ μετὰ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, τοῖς τοῦ πονηροῦ θελήμασιν εἴκοντες, καὶ τὰ ἐκείνῳ βεβουλευμένα διαπραττόμενοι, ἑαυτοὺς τῆς τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος ἁγίας μήτρας ἀπαλλοτριοῦσι, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰρημένον· οὐδὲ γὰρ ἀλλοιοῦται ἡμῶν ἕκαστος, ἢ τῆς καθ' ὃ ἔκτισται μεθίσταται φύσεως· ἀλλ' ἀγαθὸς κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· (κακὸν γὰρ ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν), ἄτρεπτος τῇ φύσει, καθ' ἃ ἔκτισται, καὶ τῇ οὐσίᾳ ὤν, οἷα ἐξ ἐξουσίου γνώμης προαιρεῖται καὶ θέλει, ταῦτα καὶ πράττει, εἴτε ἀγαθά, εἴτε κακά· ὥς περ γὰρ τὴν μάχαιραν, κἂν ἐπὶ κακῷ τίς αὐτήν, κἂν ἐπὶ καλῷ χρήσηται, τῆς ἰδίας ἐκείνης οὐ μεθίσταται φύσεως, ἀλλὰ μένει σίδηρος ὤν, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐνεργεῖ μὲν καὶ πράττει, ὡς εἴρηται, ἅπερ βούλεται, τῆς δὲ οἰκείας οὐκ ἐξίσταται φύσεως.

ρια'. Οὐ τὸ ἕνα ἐλεῆσαι σώζει, ἀλλὰ τὸ ἑνὸς καταφρονῆσαι τῷ πυρὶ παραπέμπει· τὸ γὰρ ἐπείνασα, καὶ ἐδίψησα, οὐ πρὸς ἅπαξ εἴρηται πάντως, οὐδὲ τὰ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ· ἀλλὰ τὸ διὰ βίου παντὸς δηλοῖ· οὐ τὸ τραφῆναι Χριστόν, ποτισθῆναί τε ἐν-

Digitized by Google

δυθῆναι, καὶ εἴτι ἕτερον τούτοις συνέπεται οὐ πρὸς ἅπαξ, ἀλλὰ διὰ παντὸς καὶ ἐν πᾶσιν, ὑπὸ τῶν αὐτοῦ δούλων ταῦτα δέχεσθαι ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ὡμολόγησεν.

ριβ'. Ὁ τοῖς ἑκατὸν δοὺς ἐλεημοσύνην, δυνάμενος δὲ καὶ ἑτέροις δοῦναι, ποτίσαι τε καὶ θρέψαι πολλούς, παρακαλοῦντας αὐτὸν καὶ βοῶντας, ἀποπεμψάμενος, ὡς μὴ θρέψας Χριστὸν κριθήσεται παρ' αὐτοῦ· ἐπειδὴ καὶ ἐν ἐκείνοις πᾶσιν αὐτὸς ἐστίν, ὁ καὶ ἐφ' ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἐλαχίστων τρεφόμενος παρ' ἡμῶν.

ριγ'. Ὁ πᾶσι μὲν πάντα τὰ πρὸς χρείαν τοῦ σώματος παρασχὼν σήμερον· αὔριον δὲ δυνάμενος τοῦτο ποιῆσαι, ἀμελήσῃ τινῶν ἀδελφῶν, καὶ λιμῷ καὶ δίψει καὶ ψύχει ἐάσῃ διαφθαρῆναι, αὐτὸν ὑπερεῖδεν ἀποθανεῖν, καὶ αὐτοῦ κατεφρόνησε τοῦ εἰπόντος ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

ριδ'. Ἐν τούτῳ, τὸ ἑκάστου πένητος πρόσωπον ἀναλαβεῖν κατεδέξατο· καὶ παντὶ πένητι ἑαυτὸν ἐξωμοίωσεν, ἵνα μηδεὶς τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων τοῦ ἀδελφοῦ κατεπαίρηται· ἀλλ' ἕκαστος βλέπων τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν καὶ τὸν πλησίον, ὡς τὸν Θεὸν αὐτοῦ, ἐλάχιστον ἑαυτὸν μᾶλλον τοῦ ἀδελφοῦ, ὡς τοῦ πεποιηκότος αὐτόν, λογίζοιτο, καὶ ὡς αὐτὸν ἀποδέχοιτο καὶ τιμᾷ, καὶ πάντα κενοῖ τὰ ὑπάρχοντα πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ· ὡς ὁ Χριστὸς καὶ ἡμῶν ἐκένωσε τὸ ἴδιον αἷμα, διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν.

ριε'. Ὁ τὸν πλησίον ἔχειν ὡς ἑαυτὸν κελευσθείς, οὐ μίαν πάντως ἡμέραν, ἀλλὰ διὰ βίου παντὸς τοῦτον ἔχειν οὕτως ὀφείλει· καὶ ὁ παντὶ τῷ αἰτοῦντι διδόναι προσταττόμενος, τοῦτο ποιεῖν προστάττεται ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ· καὶ ὁ θέλων ἵνα ποιῶσιν εἰς αὐτὸν ἄλλοι, ἃ βούλεται ἀγαθά, ταῦτα καὶ αὐτὸς ποιοῖν ἄλλοις ἀπαιτηθήσεται.

ρις'. Ὥσπερ οὖν ὁ ἔχων τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, οὐδὲν ἔχειν πλέον τοῦ πλησίον ἀνέχεται, ἐὰν δὲ ἔχῃ καὶ μὴ μεταδίδωσιν ἀφθόνως, ἕως ἂν καὶ αὐτὸς πτωχὸς γένηται, καὶ τοῖς πλησίον αὐτοῦ ἐξομοιωθῇ, τῆς ἐντολῆς τοῦ δεσπότου ἐκπληρωτὴς οὐχ εὑρίσκεται· οὐδὲ ὁ τοῖς αἰτοῦσι πᾶσι διδόναι θέλων, ἐὰν μέχρις ὀβολοῦ, ἢ κλάσματος ἄρτου κεκτημένος, ἀποστρέψῃ τινὰ τῶν αἰτούντων αὐτόν· οὐδὲ ὁ μὴ ποιῶν τὸν πλησίον ὅσα θέλει ἵνα ἕτερος ποιήσῃ πρὸς αὐτόν· οὕτω καὶ ὁ πάντα μὲν πένητα καὶ ἐλάχιστον θρέψας, ποτίσας, ἐνδύσας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα εἰς αὐτὸν ἐργασάμενος, ἑνὸς δὲ μόνον καταφρονήσας, καὶ αὐτὸν παριδών, ὡς Χριστὸν τὸν Θεὸν παριδὼν πεινῶντα καὶ διψῶντα καὶ αὐτὸς λογισθήσεται.

ριζ'. Φορτικὰ ταῦτα τοῖς πᾶσιν ἴσως φανήσεται· διὸ καὶ δόξουσιν εὐλόγως λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· τίς ἄρα ταῦτα πάντα ποιῆσαι δύναται, ὥστε πάντας θεραπεῦσαι καὶ θρέψαι, καὶ μηδόλως τούτων τινὰ παριδεῖν; ἀλλ' ἀκούσωσι Παύλου διαρρήδην βοῶντος· ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας τοῦτο· ὅτι, εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον.

ριη'. Καθάπερ αἱ περιεκτικαὶ ἐντολαί, συμπεριέχουσι πάσας ἐν ἑαυταῖς τὰς μερικὰς ἐντολάς, οὕτω καὶ αἱ περιεκτικαὶ ἀρεταί, τὰς μερικὰς ἐν ἑαυταῖς συμπεριλαμβάνουσιν ἀρετάς· ὁ γὰρ πωλήσας τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ διασκορπίσας αὐτὰ τοῖς πτωχοῖς, καὶ πένης ἐφάπαξ γενόμενος, πάντα ὑφ' ἓν τὰ τῶν μερικῶν ἐντολῶν ἐξεπλήρωσεν· οὐκ ἔτι γὰρ χρείαν ἔχει τῷ αἰτοῦντι διδόναι, ἢ μὴ ἀποστραφῆναι τὸν θέλοντα δανείσασθαι ἀπ' αὐτοῦ· οὕτω καὶ ὁ ἀδιαλείπτως εὐχόμενος, ἐν τούτῳ πάντα συνέκλεισε· καὶ οὐκ ἔτι ἑπτάκις αἰνεῖν τῆς ἡμέρας τὸν Κύριον, ἢ ἑσπέρας, καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας ὑπ' ἀνάγκην ἐστίν, ὡς ἤδη πάντα πεπληρωκώς, ὅσα ἂν κανονικῶς καὶ ἐν ἀφωρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις εὐχόμεθά τε, καὶ ψάλλομεν· οὕτω καὶ ὁ τὸν διδόντα γνῶσιν ἀνθρώποις Θεόν, ἐν ἑαυτῷ γνωστῶς κτησάμενος, πᾶσαν ἁγίαν διῆλθε γραφήν· καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ὠφέλειαν ἐκαρπώσατο· καὶ οὐκ ἔτι βιβλίων ἀναγνώσεως δεηθήσεται, πῶς γάρ; ὁ τὸν ἐμπνεύσαντα τοῖς τὰς θείας γραφὰς γεγραφόσι συνόμιλον κεκτημένος, καὶ παρ' ἐκείνου μυούμενος τὰ τῶν ἀποκεκρυμμένων μυστηρίων ἀπόρρητα; ἀλλὰ βίβλος οὗτος τοῖς ἄλλοις θεόπνευστος ἔσται καινά τε καὶ παλαιὰ μυστήρια φέρουσα γεγραμμένα δακτύλῳ Θεοῦ ἐν αὐτῷ· ὡς πάντα τελέσας καὶ καταπαύσας ἐν Θεῷ τῇ ἀρχικῇ τελειότητι ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ.

ριθ'. Ἡ καθ' ὕπνους ῥεῦσις, ἐκ πολλῶν ὑποθέσεων εἴωθε γίνεσθαι· ἐκ γαστριμαργίας ἐκ κενοδοξίας καὶ ἐκ φθόνου τῶν δαιμόνων· γίνεται δὲ ἐκ πολλῆς ἀγρυπνίας, εἰς ὕπνον χαυνουμένου τοῦ σώματος, καὶ ἀπὸ δέους τοῦ μὴ τοῦτο παθεῖν· ἢ διὰ τὴν θείαν λει-

Digitized by Google

τουργίαν Ἱερέως τινὸς ὄντος, ἢ καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν, καὶ τοῖς λογισμοῖς συνδυάζων τούτοις τῆς δειλίας ἐν τῇ κλίνῃ, τοῦ μήπως παθεῖν, κοιμηθεὶς τοῦτο πέπονθεν· ὃ καὶ αὐτὸ φθόνου δαιμόνων ὑπάρχει· καὶ ἄλλως δέ· ἑωρακώς τις εὔοπτον πρόσωπον ἐν τῇ ἡμέρᾳ, εἶτα ἀνιστορῶν κατὰ διάνοιαν, συνυπνώσει τοῖς πορνικοῖς λογισμοῖς, διὰ χαυνότητα μὴ ἀπωσάμενος αὐτούς, πίπτει καθ' ὕπνους, ἴσως καὶ ἐγρηγορὼς κείμενος ἐν τῇ κοίτῃ· καὶ ἄλλως δέ· εἰσί τινες ῥάθυμοι κατ' ἐμέ, καθεζόμενοι, καὶ περὶ ἐμπαθῶν ὁμιλοῦντες πραγμάτων, ἢ καὶ ἐμπαθῶς, ἢ καὶ εὖ· εἶτα ἐν τῇ κοίτῃ ἐρχόμενοι, καὶ ταῦτα κατὰ νοῦν ἀναστρέφοντες, καὶ τῇ τούτων συνδυάσει ἐναποκοιμώμενοι, καθ' ὕπνους ὑφίστανται· ἴσως δὲ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν, τοῦ θατέρου ἀνθρώπου θάτερος τὴν βλάβην ἐδέξατο· διὰ τοῦτο προσέχειν δεῖ ἑαυτοὺς πάντοτε, καὶ τὸ τοῦ Προφήτου μελετᾷν· προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν ἵνα μὴ σαλευθῶ· καὶ τὰς ἀκοὰς ἀποφράττειν τοῖς τοιούτοις λόγοις· πολλάκις καὶ τῆς εὐχῆς τινὲς ἀπασχολήσαντες, εἰς κινήσεις σαρκικὰς συνωθήσθησαν· καθὸ καὶ ἐν τῷ τῆς ψυχῆς κεφαλαίῳ ἐδηλώσαμεν.

ρκ'. Ἀδελφέ, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀποταγῆς, σπούδασον καλὰς ἀρετὰς ἐν σεαυτῷ φυτεῦσαι· ὅπως καὶ τῷ κοινῷ γένῃ χρήσιμος, καὶ σὲ μεγαλύνει ἐπ' ἐσχάτων ὁ Κύριος, μὴ κτήσῃ παρρησίαν μετὰ Ἡγουμένου ποτέ, καθὰ καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, μηδὲ ζήτει παρ' αὐτοῦ τιμήν· μὴ κτήσῃ φιλίαν μετὰ τῶν προεχόντων, μηδὲ τὰς αὐτῶν κέλλας κύκλευε· γινώσκων ὡς ἐν τούτῳ, οὐ μόνος τὸ τῆς κενοδοξίας πάθος ῥιζοῦν ἄρχεται ἐν σοὶ ἀλλὰ καὶ μισητὸς παρὰ τοῦ προεστῶτος γενήσῃ· τὸ δὲ πῶς, ὁ νοῶν νοείτω· καθέζου δὲ ἐν τῷ κελλίῳ σου, οἷον δ' ἂν ἐστίν, ἐν εἰρήνῃ· καὶ τῷ θέλοντί σοι συντυχεῖν μὴ ἀποστραφῇς, ἕνεκεν εὐλαβείας· ἀλλὰ γνώμῃ πατρικῇ τούτῳ συντυχών, οὐ βλαβήσῃ, εἰ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων ἐστίν· εἰ δὲ οὐχ ὁρᾷς συμφέρον τοῦτο, τῷ σκοπῷ τοῦ ὠφελουμένου δεῖ ἐξακολουθεῖν.

ρκα'. Δεῖ δὲ διὰ παντὸς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἔχειν, καὶ καθ' ἑκάστην ἑαυτὸν ἀνακρίνειν, τί μὲν ἀγαθόν, τί δὲ τῶν φαύλων πέπρακταί σοι· καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν λήθην ποιεῖσθαι, μήπως τῷ τῆς κενοδοξίας πάθει περιπέσῃς· ἐπὶ δὲ τοῖς ἐναντίοις δάκρυσι κεχρῆσθαι μετ' ἐξομολογήσεως καὶ προσευχῆς συντόνου· ἔστω δὲ ἡ ἀνάκρισις οὕτω· τελεσθείσης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ἑσπέρας καταλαβούσης, ἐν ἑαυτῷ διαλογίζεσθαι· ἆραγε πῶς, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἡμέραν παρῆλον; μὴ τινὰ κατέκρινα, ἢ ἐλοιδόρησα, ἢ ἐσκανδάλισα, ἢ εἴς τινος ὄψιν ἐμπαθῶς προσέβλεψα, ἢ τοῦ ἐπιστατοῦντος ἐν τῇ διακονίᾳ παρήκουσα καὶ αὐτῆς ἠμέλησα, ἢ ὠργίσθην τινί, ἢ ἐν τῇ συνάξει ἑστῶτός μου, τὸν νοῦν εἰς ἀνωφελῆ ἀπησχόλησα, ἢ ῥαθυμίᾳ βαρυνθείς, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κανόνος ἀπέστην; ὅταν δὲ ἐν τούτοις πᾶσι σεαυτὸν ἀνεύθυνον εὕρῃς, (ὅπερ ἀδύνατον) οὐδεὶς γὰρ καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου οὐδ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ· καὶ οὐδεὶς καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν· τότε πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ πολλῶν δακρύων βόησον· Κύριε συγχώρησόν μοι, ὅσα ἐν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ καὶ γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἥμαρτον· πολλὰ γὰρ πταίομεν καὶ οὐ γινώσκομεν.

Δεῖ δὲ καθ' ἑκάστην ἐξαγορεύειν πάντα λογισμὸν πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα· καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ σοι λεγόμενον, ὡς ἐκ θείου στόματος δέχεσθαι ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ· καὶ μὴ πρὸς ἕτερόν τινα ταῦτα προφέρειν· ὡς ὅτι τὸ καὶ τὸ ἐρωτήσαντός μου τὸν πατέρα, τόδε μοι ἀπεφθέγξατο· καὶ εἰ ἄρα καλῶς ἀπεφήνατο ἢ οὔ· καὶ τί ἄρα ὀφείλω πρᾶξαι πρὸς θεραπείαν· ταῦτα γὰρ τὰ ῥήματα ἀπιστίας μεστὰ πρὸς τὸν πατέρα καὶ ψυχοβλαβῆ· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ συμβαίνειν εἴωθε τοῖς ἀρχαρίοις. ρκβ'.

Δεῖ δὲ πάντας τοὺς ἐν κοινοβίῳ ὡς ἁγίους βλέπειν καὶ μόνον ἑαυτὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἔσχατον ἐννοούμενον· ὅτι πάντων σωζομένων, αὐτὸς μόνος κολασθήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· καὶ ἐν τῇ συνάξει δὲ ἱστάμενος ταῦτα ἐννοῶν, μὴ παύσῃ ἐν κατανύξει κλαίειν θερμῶς· μὴ ποιούμενος λόγον τῶν εἰς τοῦτο σκανδαλιζομένων ἢ καὶ σκωπτόντων· εἰ δὲ ὁρᾷς σεαυτὸν ἐκ τούτου, εἰς κενοδοξίαν ὀλισθαίνοντα, ἐξερχόμενος τῆς Ἐκκλησίας, ἐν κρυπτῷ, τοῦτο ποίει, αὖθις ταχέως πρὸς τὸν ἴδιον τόπον ἀποκαθιστάμενος· τοῦτο γὰρ πρὸς τοὺς ἀρχαρίους μάλα ἐστὶ καλόν· μᾶλλον ἐν τῷ ἐξαψάλμῳ, καὶ τῇ στιχολογίᾳ, καὶ τῇ ἀναγνώσει, καὶ τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ· πρόσεχε δὲ τοῦ μὴ κατακρῖναι τινά· ἀλλὰ τοῦτο θοῦ ἐν νῷ, ὅτι ὅσοι βλέπουσί με οὕτως ὀλοφυρόμενον, ἐννο– ρκγ'.

οῦντες πολυαμάρτητον εἶναί με, ὑπερεύχονται τῆς ἐμῆς σωτηρίας· καὶ πάντως τοῦτο ἀεὶ ἐννοούμενος, καὶ ἀδιαλείπτως ἐκτελῶν, μεγάλως ὠφεληθήσῃ, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἐπισπάσῃ, καὶ τοῦ θείου μακαρισμοῦ μέτοχος γενήσῃ.

ρκδ'. Μὴ παραβάλῃς δὲ κελλίῳ τινός, ἐκτὸς τοῦ Ἡγουμένου, καὶ τούτου σπανίως· ἀλλ' εἰ καὶ περὶ λογισμοῦ τινὸς αὐτὸν ἐρωτῆσαι βούλει, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦτο ποίει· ἀπὸ δὲ τῆς συνάξεως, εὐθὺς ἐν τῷ κελλίῳ ὑποχώρει· εἶθ' οὕτως ἐν τῇ διακονίᾳ· μετὰ δὲ τὰ ἀπόδειπνα, ἔξωθεν τοῦ Ἡγουμένου βαλὼν μετάνοιαν, καὶ αἰτῶν εὐχήν, πάλιν κεκυφὼς μετὰ σιωπῆς εἰς τὸ κελλίον ἀπότρεχε· κρεῖττον γὰρ ἓν τρισάγιον μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ καθευδῆσαι, ἢ ἀγρυπνία τεσσάρων ὡρῶν ἐν ὁμιλίαις ἀνωφελέσιν· ὅμως ὅπου κατάνυξις καὶ πένθος πνευματικόν, ἐκεῖ καὶ ἔλλαμψις θεία· ταύτης δὲ τῇ ἐπιφοιτήσει, ἀπελήλαται ἀκηδία καὶ νόσος.

ρκε'. Ἀγάπην δὲ ἰδικὴν μετὰ οἱουδήποτε προσώπου μὴ κτήσῃ, μάλιστα μετὰ ἀρχαρίου· εἰ καὶ δόξει σοι βίον ἄριστον ἔχειν, μήτοι γε ὕποπτον· καὶ γὰρ ἐκ πνευματικῆς μετεκεντρίζεταί σε εἰς ἐμπαθῆ ὡς τὰ πολλά, καὶ ἐμπίπτεις εἰς θλίψεις ἀνωφελεῖς· τοῦτο γὰρ μάλιστα εἴωθε τοῖς ἀγωνιζομένοις συμβαίνειν· ὅμως ἡ ταπείνωσις, καὶ ἡ συνεχὴς εὐχὴ τοῦτο διδάξει· οὐ γὰρ ἄγει καιρὸς ἐν λεπτῷ περὶ τούτων λέγειν· ὁ δὲ νοῶν νοείτω.

ρκϛ'. Δεῖ δέ ἔχειν σεαυτὸν ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ τοῦ ἐν τῷ κοινοβίῳ ξένον· πλεῖον δὲ καὶ τῶν κατὰ κόσμον γνωστῶν· πάντας δὲ ἐξ ἴσου ἀγαπᾶν· καὶ τοὺς εὐλαβεῖς καὶ ἀγωνιζομένους, ὡς ἁγίους ὁρᾶν· ὑπὲρ δὲ τῶν κατ' ἐμὲ ῥαθύμων ἐκτενῶς προσεύχεσθαι· ὅμως ὡς ἀνωτέρω δεδηλώκαμεν, πάντας ἁγίους ἐννοῶν, σπεῦδε διὰ πένθους τῶν παθῶν καθαρθῆναι, ὅπως, ἐλλαμφθεὶς ὑπὸ τῆς χάριτος, πάντας ἐξίσου κατανοεῖν, καὶ τοῦ μακαρισμοῦ τῶν καθαρῶν τῇ καρδίᾳ ἐπιτεύξῃ.

ρκζ'. Ταύτην δὲ ἡγοῦ, ἀδελφέ, λέγεσθαι ἀναχώρησιν τελείαν κόσμου, τὴν παντελῶς τοῦ ἰδίου θελήματος ἀπονέκρωσιν· ἔπειτα τὴν τῶν γονέων, οἰκείων τε καὶ φίλων ἀπροσπάθειαν καὶ ἀπάρνησιν.

ρκη'. Εἶθ' οὕτως καὶ τὸ τῶν προσόντων πάντων γυμνωθῆναι, διανείμαντα τοῖς πένησι· κατὰ τὸν εἰπόντα· πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς· λήθην τε ποιῆσαι πάντων ὧν σχετικῶς ἠγάπας προσώπων, εἴτε σωματικῶς, εἴτε πνευματικῶς.

ρκθ'. Ἐξαγόρευσίν τε τῶν τῆς καρδίας κρυπτῶν ἁπάντων τῶν ἀπὸ βρέφους καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς ὥρας παρὰ σοῦ πραχθέντων, πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα, ἢ πρὸς τὸν Ἡγούμενον, ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς· εἰδὼς ὡς Ἰωάννης ἐβάπτιζε βάπτισμα μετανοίας, καὶ πάντες ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· καὶ γὰρ ἐκ τούτου μεγάλη χαρὰ τῇ ψυχῇ, καὶ κουφισμὸς τῷ συνειδότι προσγίνεται· κατὰ τὸν Προφητικὸν λόγον· λέγε σὺ πρῶτον τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς.

ρλ'. Θέσθαι δὲ τῷ λογισμῷ τοιαύτην πληροφορίαν, μετὰ τὴν εἰς τὸ κοινόβιον εἴσοδον, τεθνάναι πάντας γονεῖς τε καὶ φίλους· καὶ μόνον ἡγεῖσθαι Πατέρα τε καὶ Μητέρα, τὸν Θεὸν καὶ τὸν προεστῶτα· καὶ μήποτε χάριν σωματικῆς χρείας παρ' αὐτῶν τί αἰτήσασθαι· εἰ δὲ καὶ ἐκ προνοίας παρ' αὐτῶν τί σοι ἀποσταλῇ, δέξαι, καὶ ὑπέρευξαι τῆς αὐτῶν κηδεμονίας, παράσχου δὲ τὸ σαλὲν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ἢ εἰς τὸ νοσοκομεῖον· καὶ τοῦτο ποίησον ἐν ταπεινώσει· οὐ γὰρ τῶν τελείων ἐστί, ἀλλὰ τῶν ἐλαχίστων.

ρλα'. Ποιεῖν δὲ πᾶν πρᾶγμα, ὅπερ ἐστὶ καλόν, μετὰ ταπεινώσεως, ἐννοούμενον τὸν εἰπόντα· ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοι ἐσμέν, ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν.

ρλβ'. Φυλάττειν δὲ καὶ τοῦ μήποτε κοινωνίαν δέξασθαι, ἔχοντός σου κατά τινος, μέχρι καὶ προσβολῆς λογισμοῦ· ἕως ὅτου διὰ μετανοίας τὴν καταλλαγὴν ἐργάσῃ· πλὴν καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς εὐχῆς μαθήσῃ.

ρλγ'. Ἕτοιμον δὲ εἶναι καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς ὑποδοχὴν πάσης θλίψεως· ἐννοούμενον ἀπαλλαγὴν ταύτας τῶν πολλῶν ὀφλημάτων εἶναι, καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Ἁγίῳ Θεῷ· ἐκ γὰρ τούτων κτᾶται τις παρρησίαν ἀκαταίσχυντον, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, ἡ γὰρ θλίψις, ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονή, δοκιμήν· ἡ δὲ δοκιμή, ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει· καὶ γὰρ ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ταῦτα ἐστὶ κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν τοῖς διὰ θλίψεων τὴν ὑπομονήν, συνεργούσης τῆς χά-

Digitized by Google

ριτος, ἐπιδεικνυμένοις· ἄνευ γὰρ χάριτος, οὐ δύναταί τι κατορθωθῆναι.

ρλδ. Μὴ κεκτῆσθαι δὲ τί τῶν ὑλικῶν ἐν τῷ κελλίῳ, μέχρι καὶ ῥαφίδος· ἐκτὸς ψιάθου, κωδίου καὶ παλλίου, καὶ ὧν περιβέβληται· εἰ δυνατὸν μὴ δὲ ὑποπόδιον· ἔστι γὰρ καὶ περὶ τούτων τίς λόγος· ὅμως ὁ νοῶν νοείτω.

ρλε'. Μὴ δ' αὖ πάλιν ἀπαιτεῖν σὲ τὸν Ἡγούμενον τί τῶν χρειωδῶν, ἐκτὸς τῶν τετυπωμένων· καὶ ταῦτα ὅτε αὐτὸς καλέσας παρέξῃ· μηδὲ ὅλως τῷ ὑποβάλλοντι πειθόμενος λογισμῷ, ἀντικαταλλάξαι τί τῶν παρεχομένων· ἀλλ' οἷα δ' ἂν εἰσίν, ὡς ἐκ Θεοῦ μετ' εὐχαριστίας λαμβάνειν, καὶ μετ' αὐτῶν διοικεῖσθαι· μὴ ἐξεῖναι δὲ ἐξαγοράζειν ἕτερον· ῥυπουμένου δὲ τοῦ ἱματίου, δὶς τοῦ χρόνου δεῖ τοῦτο πλύνειν· αἰτοῦντα σχήματι πτωχοῦ καὶ ξένου μετὰ πάσης ταπεινώσεως, ἑτέρου ἀδελφοῦ περιβόλαιον, μέχρις ὅτου τὸ ἴδιον πλυθὲν ὑπὸ τοῦ ἡλίου ξηρανθῇ· εἶθ' οὕτως πάλιν μετ' εὐχαριστίας ἀποδιδόναι· ὡσαύτως καὶ παλλίον καὶ εἴτι ἕτερον.

ρλς'. Κοπιᾶν δὲ κατὰ δύναμιν ἐν τῇ διακονίᾳ· ἐν δὲ τῷ κελλίῳ καρτερεῖν ἐν τῇ εὐχῇ μετὰ κατανύξεως καὶ προσοχῆς καὶ συνεχῶν δακρύων· καὶ μὴ τιθέναι ἐν τῇ διανοίᾳ, ὅτι σήμερον ὑπερεκπερισσοῦ ἐκκεκοπιακώς, ὑφέλω τί τῆς εὐχῆς ἕνεκα τοῦ σωματικοῦ κόπου· λέγω σοι γάρ, ὅτι ὅσον ἐάν τις ἑαυτὸν βιάσηται ἐν τῇ διακονίᾳ, στερηθεὶς τῆς εὐχῆς, μέγα τί ἀπωλεκέναι οἰέσθω· καὶ γὰρ οὕτως ἔχει.

ρλζ'. Πρὸ παντων δέ, ἀπαντᾷν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς συνάξεις, καὶ ὕστατον ὑποχωρεῖν· ἐκτὸς ἀνάγκης μεγάλης· μᾶλλον δὲ ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ τῇ λειτουργίᾳ.

ρλη'. Ὑποταγὴν δὲ πᾶσαν κεκτῆσθαι εἰς τὸν κατὰ σὲ Ἡγούμενον, ὑφ' οὗ καὶ ἀπεκάρης· καὶ ἀδιακρίτως τὰ παρ' αὐτοῦ προσταττόμενα ἐκπληροῦν μέχρι θανάτου, εἰ καὶ ἀδύνατά σοι δοκεῖ· ἐν τούτῳ γὰρ μιμῇ τὸν ὑπακούσαντα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ Σταυροῦ· οὐ μόνον δὲ τὸν Ἡγούμενον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα, καὶ τὸν τὰς διακονίας ἐγκεχειρισμένον, οὐ χρὴ παρακοῦσαι ἔν τινι· ἀλλ' εἰ καὶ ὑπὲρ δύναμιν ᾖ τὸ ἐπιταττόμενον, βαλὼν μετάνοιαν, αἰτῆσαι συγχώρησιν· εἰδὲ πρὸς τοῦτο ἀνανεύει, τῶν βιαστῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτὴν λογιζόμενον, ἑαυτὸν βιάζεσθαι.

ρλθ'. Τὸ μετὰ συντετριμμένης καρδίας προσκυλινδεῖσθαι τοῖς ποσὶ πάσης τῆς ἀδελφότητος, ὡς ἀφανὴς καὶ ἄγνωστος, καὶ ὅλως μὴ ὤν· καὶ γὰρ οὕτως ἐν βίῳ ἀναστρεφόμενος, θαρρῶ εἰπεῖν διορατικὸς γενόμενος, πολλὰ προλέγει, τῆς χάριτος συνεργούσης· ὁ τοιοῦτος καὶ ὑπὲρ ἑτέρων ἐλαττωμάτων θρηνεῖ· ἀπερίσπαστος ἐξ ὑλικῶν προσπαθείας μένων τοῦ πνευματικοῦ καὶ θείου ἔρωτος μὴ ἐῶντος αὐτὸν ἐν τούτοις ὀλισθῆσαι· οὐ θαυμαστὸν δὲ τὸ προλέγειν· πολλάκις δὲ συμβαίνει καὶ ἐκ δαιμόνων προσγίνεσθαι· ὅμως ὁ νοῶν νοήσει· πλὴν ἐὰν ἄρξηταί τις δέχεσθαι ἐξαγορεύσεις, ἴσως καὶ τούτων στερεῖται, ἀπασχολούμενος ἐν τῷ τοὺς ἑτέρων λογισμοὺς ἀνακρίνειν· ἐὰν δὲ πάλιν ἐκ πολλῆς ταπεινώσεως τούτων παύσηται, ἤγουν τοῦ λέγειν καὶ ἀκούειν, πάλιν ἀποκαθίσταται εἰς τὴν προτέραν ἀποκατάστασιν· τὴν δὲ τῶν τοιούτων εἴδησιν, μόνος ὁ Θεὸς ἐπίσταται· ἐγὼ γὰρ φόβῳ συνεχόμενος, περὶ τοιούτων οὐ τολμῶ φθέγξασθαι.

Ἔχειν δὲ τὸν νοῦν πάντοτε πρὸς τὸν Θεόν, ρμ'. ἔν τε ὕπνῳ καὶ ἐγρηγόρσει, ἑστιάσει καὶ ὁμιλίᾳ, ἐργοχείρῳ τε καὶ πάσῃ ἄλλῃ πράξει κατὰ τὸ προφητικὸν λόγιον· προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός· ἡγοῦ δὲ ἑαυτὸν ἁμαρτωλότερον παντὸς ἀνθρώπου· χρονιζούσης γὰρ ταύτης τῆς μνήμης, πέφυκεν ἐγγίνεσθαι τῇ διανοίᾳ ἔλλαμψις δίκην ἀκτῖνος· καὶ ὅσον ταύτην ἐπιζητεῖς, πολλῇ προσοχῇ καὶ ἀπερισπάστῳ διανοίᾳ, κόπῳ τε πολλῷ, καὶ δάκρυσι, τηλαυγέστερον φαίνεται· φαινομένη δέ, ἀγαπᾶται· ἀγαπωμένη δέ, καθαίρει· καθαίρουσα δέ, θεοειδῆ ἀπεργάζεται, φωτίζουσα καὶ διδάσκουσα διακρίνειν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ χείρονος· πλήν, ἀδελφέ, πολλοῦ δεῖ κόπου, σὺν Θεῷ, τοῦ τελείως ταύτην εἰσοικισθῆναι τῇ σῇ ψυχῇ καὶ ταύτῃ καταυγάσαι, ὥσπερ ἡ σελήνη τὸν τῆς νυκτὸς ζόφον· προσέχειν δὲ δεῖ καὶ τὰς προσβολὰς τῶν λογισμῶν, κενοδοξίας τε καὶ οἰήσεως, καὶ τοῦ μὴ κατακρίνειν τινὰ ὁρῶντα ἀπρεπές τι πράττοντα· οἱ γὰρ δαίμονες βλέποντες τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ τῶν πειρασμῶν διὰ τῆς ἐνοικήσεως τῆς χάριτος. καὶ τῆς εἰρηνικῆς καταστάσεως ἐλευθερωθεῖσαν, προβάλλουσι τὰ τοιαῦτα, ὅμως ἡ βοήθεια ἐκ Θεοῦ γενέσθω ἐν σοὶ καὶ τὸ πένθος διηνεκές, καὶ κόρος τῶν δακρύων

Digitized by Google

μὴ ᾖ· πρόσεχε δὲ μὴ ἐκπαθεῖν τι ἐκ πολλῆς χαρᾶς καὶ κατανύξεως, μὴ δὲ ἐξ ἰδίου κόπου καὶ οὐκ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ταῦτα λογίσασθαι, καὶ ἀφαιρεθῶσιν ἐκ σοῦ, καὶ πολλὰ ζητήσεις ἐν τῇ εὐχῇ καὶ οὐχ εὑρήσεις· καὶ γνώσῃ οἷον δῶρον ἀπώλεσας· ἀλλὰ μηδέποτε Κύριε στερηθείημεν τῆς σῆς χάριτος· πλήν, ἀδελφέ, ἐὰν καὶ συμβῇ τοῦτο, ἐπίρριψον ἐπὶ Θεὸν τὴν ἀσθένειάν σου, καὶ ἀναστάς, ἐκτείνας δὲ τὰς χεῖρας, εὖξαι λέγων οὕτω· Κύριε ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀσθενῆ καὶ ταλαίπωρον, καὶ κατάπεμψον ἐπ' ἐμὲ τὴν χάριν σου, μὴ ἐῶν πειρασθῆναί με ὑπὲρ ὃ δύναμαι· ἴδε Κύριε αἱ πολλαί ἁμαρτίαι μου εἰς οἵαν ἀθυμίαν καὶ λογισμούς με ἤγαγον· ἐγὼ Κύριε, εἰ καὶ θελήσω ἐκ δαιμόνων καὶ οἰήσεως τὴν στέρησιν τῆς σῆς παρακλήσεως λογίσασθαι, οὐ δύναμαι· οἶδα γὰρ πρὸς τούτους αὐτοὺς ἀντιπαρατάσσεσθαι, τοὺς τὸ σὸν θέλημα θερμῶς ἐκτελοῦντας· ἐγὼ δὲ τὸ αὐτῶν θέλημα καθ' ἑκάστην ἐκπληρῶν, πῶς ὑπ' αὐτῶν πειρασθήσομαι; πειράζομαι δὲ πάντως ὑπὸ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν· καὶ νῦν Κύριέ μου, Κύριε· εἰ θέλημα σὸν καὶ ἐμοὶ συμφέρον, εἰσελθέτω πάλιν ἡ χάρις σου εἰς τὸν δοῦλόν σου, ὅπως, βλέπων ταύτην, χαίρω ἐν κατανύξει καὶ κλαυθμῷ, φωτιζόμενος ἐκ τῆς ταύτης ἀειφώτου ἐλλάμψεως· φυλαττόμενος ἀπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν, καὶ παντὸς πονηροῦ πράγματος· καὶ τῶν καθ' ἑκάστην σφαλλομένων μοι ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ ἔργων τε καὶ λόγων λαμβάνων πληροφορίαν τῆς εἰς σὲ παρρησίας, Κύριε, ἐκ τῶν καθ' ἡμέραν προσπιπτουσῶν θλίψεων τῷ δούλῳ σου, παρά τε δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἐκκοπῆς τοῦ ἰδίου θελήματος ἐννοούμενος καὶ τὰ μένοντα ἀγαθά, τοῖς ἀγαπῶσί σε Κύριε· σὺ γὰρ εἶπας, Κύριε, ὅτι ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται· πρὸς δὲ τούτοις, ἀδελφέ, καὶ ἕτερα ὅσα ἐπιχορηγήσει ὁ Θεὸς ἐν τῇ σῇ διανοίᾳ, ἐπίμεινον παρακαλῶν, μὴ χαυνούμενος ἐξ ἀκηδίας· καὶ ὁ ἀγαθὸς Θεός, οὐ μή σε ἐγκαταλείπει.

ρμα'. Κελλίον δὲ ὃ παρὰ τοῦ προεστῶτος κατ' ἀρχὰς εἴληφας, ἐγκαρτέρησον μέχρι τέλους· εἰ δὲ διὰ παλαιότητα, ἢ σύμπτωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ λογισμοῦ ἐνοχλῇ, βαλὼν μετάνοιαν τῷ προεστῶτι, μετὰ ταπεινώσεως ὑπόμνησον· καὶ εἰ μὲν ἐπακούσει σου, χαῖρε· εἰδ' οὖν, καὶ οὕτως εὐχαρίστησον, ὑπομνησθεὶς τοῦ σοῦ δεσπότου τοῦ μὴ ἔχοντος ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίναι· εἰ γὰρ δὶς καὶ τρὶς ἢ τετράκις ὑπὲρ τούτου παρηνώχλησας, τίκτεται παρρησία, εἶθ' οὕτως ἀπιστία, καὶ τέλος καταφρόνησις· εἰ οὖν θέλεις ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάξαι, μὴ ἀπαίτει τὸ σύνολον σωματικὴν θεραπείαν παρὰ τοῦ Καθηγουμένου καὶ γὰρ κατ' ἀρχὰς οὐ τοῦτο ὑπέσχου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων καταφρονεῖσθαι καὶ ἐξουθενεῖσθαι κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ φέρειν γενναίως· εἰ οὖν θέλεις πίστιν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτὸν σώζειν, καὶ ὡς Ἅγιον βλέπειν, τὰ τρία ταῦτα φύλαξον· μὴ ἀπαιτεῖν τὰ πρὸς θεραπείαν, καὶ μὴ παρρησιάζεσθαι, καὶ μὴ συχνάζειν πρὸς αὐτὸν οἷα τινὲς πάσχουσιν, ὡς δῆθεν θεραπευόμενοι παρ' αὐτοῦ, οὐ μόνιμον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ἀνθρώπινον· οὐ κατακρίνω δὲ καὶ τὸ μὴ κρύπτειν ἀπ' αὐτοῦ πάντα λογισμὸν ἐπεισερχόμενόν σοι· εἰ γὰρ ταῦτα φυλάξῃς, ἀκυμάντως διέλθῃς τὴν τοῦ βίου θάλασσαν καὶ τὸν πατέρα, οἷς κἂν ἐστίν, ἅγιον ἡγήσῃ· ἐὰν δὲ προσελθὼν ἐπερωτῆσαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν σὸν πατέρα χάριν λογισμοῦ, εὑρήσεις ἕτερον σὲ προλαβόντα, χάριν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἢ καὶ ἑτέρας τινός, καὶ ἕνεκεν τούτου σὲ παρεωραμένον πρὸς μικρόν, μὴ δυσχεράνῃς, μήτε τί ἐναντίον λογίσῃ· ἀλλὰ ἰδίως ἵστασο τὰς χεῖρας ἔχων δεδεμένας, μέχρι τῆς αὐτοῦ συμπληρώσεως, καὶ τῆς σῆς προσκλήσεως, εἰώθει γὰρ τοῦτο παρὰ τῶν πατέρων ἴσως καὶ ἑκουσίως πρὸς δοκιμασίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν προημαρτημένων ἡμῖν γίνεσθαι.

Νηστεύειν δὲ τὰς τρεῖς τεσσαρακοστάς· ρμβ'.
τῇ μὲν μεγάλῃ διπλάς, ἄτερ μεγάλης ἑορτῆς, ἐκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς· ταῖς δὲ δυσὶν ἑτέραις, παρὰ μίαν· τὰς δὲ ὑπολοίπους ἡμέρας τοῦ χρόνου, ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐσθίειν, ἐκτὸς σαββάτου, καὶ κυριακῆς, καὶ ἑορτῆς, ἀλλ' οὐκ εἰς κόρον.

Σπούδασον δὲ τύπον ὠφελείας πάσῃ τῇ ρμγ'.
ἀδελφότητι γενέσθαι σε, πρὸς πᾶσαν ἀρετήν, ταπείνωσίν τε καὶ πρᾳότητα, ἐλεημοσύνην τε, καὶ ὑπακοὴν μέχρι καὶ τῶν εὐτελεστάτων· ἀοργησίαν τε, καὶ ἀπροσπάθειαν, ἀκτημοσύνην τε καὶ κατάνυξιν, ἀκακίαν τε καὶ ἀπεριέργειαν· ἁπλότητα ἤθους καὶ ξενιτείαν ἐκ παντὸς ἀνθρώπου, ἀσθενούντων ἐπίσκεψιν, θλιβομένων παραμυθίαν· τὸ μή τινα τῶν ὠφελείας τῆς παρὰ σοῦ δεομένων ἀποστραφῆναι, χάριν προσομιλίας Θεοῦ,

Digitized by Google

κρεῖσσον γὰρ εὐχῆς, ἀγάπη· συμπαθῆ τε εἶναί σε πρὸς πάντας, ἀκενόδοξον, ἀπαρρησίαστον, μὴ ἐλεγκτικόν, μὴ ἀπαιτοῦντά τι τὸν προεστῶτα ἤ τινα τῶν διακονητῶν· τὴν πρὸς τοὺς Ἱερεῖς πάντας τιμὴν ἀποσώζοντα· προσοχὴν ἐν τῇ εὐχῇ, καὶ κατάστασιν ἀνεπιτήδευτον, καὶ ἀγάπην πρὸς πάντας ἐπιδείκνυσθαι· μὴ ἕνεκεν δόξης σπουδάζειν περιεργάζεσθαι καὶ ἐρευνᾶν τὰς γραφάς· ἡ γὰρ εὐχὴ ἡ μετὰ δακρύων, καὶ ἡ ἐκ τῆς χάριτος ἔλλαμψις, ταῦτά σε διδάξει· ἐρωτώμενος τοίνυν περί τινος τῶν προσηκόντων, μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως ἐκ τοῦ σοῦ βίου, ὡς ἐξ ἄλλου, τὰ τῶν ἐνθέων πράξεων, χορηγούσης τῆς χάριτος δίδασκε, ἀκενοδόξῳ λογισμῷ, ὅς τις ἂν καὶ τύχῃ, ὠφελείας ὀρεγόμενος· καὶ περὶ λογισμοῦ τὸν ζητοῦντα ὠφεληθῆναι ἀπὸ σοῦ, μὴ ἀποστραφῇς· ἀλλ' ἀνάδεξαι τὰ αὐτοῦ σφάλματα οἷα κἂν ὦσιν, ὑπὲρ αὐτοῦ κλαίων καὶ εὐχόμενος· τεκμήριον γὰρ ὑπάρχει καὶ ταῦτα ἀγάπης καὶ τελείας συμπαθείας· καὶ μὴ χάριν τοῦ μὴ βλαβῆναι ὑπὸ τῆς ἀκροάσεως τῶν τοιούτων, ἀπώσῃ τὸν προσελθόντα· τῆς χάριτος γὰρ συνεργούσης, οὐδὲν βλαβήσῃ· πλὴν διὰ τὴν τῶν πολλῶν βλάβην, ἐν τόπῳ ἀποκρύφῳ τοῦτο δεῖ εἰπεῖν· κἂν τάχα καὶ προσβολὴν λογισμοῦ ὡς ἄνθρωπος ὑποστῇς· ἐὰν γὰρ κεχαριτωμένως ᾖς, οὐδὲ τοῦτο πείσῃ· καὶ γὰρ διδασκόμεθα μὴ τὸ ἑαυτῶν ζητεῖν, ἀλλὰ τὸ τῶν ἑτέρων, ἵνα σωθῶσι· καθὼς δὲ προείπομεν φυλάττειν σε δεῖ ἀπράγμονα βίον καὶ ἀκτήμονα καὶ ἑαυτὸν τότε λογίσῃ ἐνεργούμενον ὑπὸ τῆς χάριτος, ὅταν ἁμαρτωλότερον πάντων ἀνθρώπων ἐν ἀληθείᾳ ἔχῃς· τοῦτο δὲ ὅπως γίνεται οὐκ ἔχω λέγειν, ὁ Θεὸς οἶδεν.

ρμδ'. Τὰς δὲ ὥρας τῆς ἀγρυπνίας, ὀφείλεις ἀναγινώσκειν μὲν ὥρας δύω, καὶ δύω εὔχεσθαι ἐν κατανύξει μετὰ δακρύων, καὶ κανόνα οἷον βούλει, καὶ ψαλμούς, εἰ βούλει, τοὺς δώδεκα, καὶ τὸν ἄμωμον, καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου· ταῦτα ἐν ταῖς μεγάλαις νυξίν· ἐν δὲ ταῖς μικραῖς, συντομοτέραν τὴν ἀκολουθίαν, κατὰ τὴν παρεχομένην σοι παρὰ Θεοῦ δύναμιν· ἄνευ γὰρ αὐτοῦ οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν κατορθοῦται· καθὼς φησὶν ὁ Προφήτης· παρὰ Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται· καὶ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος εἰπόντος, χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθαι ποιεῖν οὐδέν· ἄνευ δὲ δακρύων μηδέποτε κοινωνήσῃς.

ρμε'. Ἐσθίειν δὲ τὰ παρατιθέμενά σοι οἷα εἰσίν, ὁμοίως καὶ οἶνον μετὰ ἐγκρατείας ἀγογγύστως· εἰ δὲ καὶ κατὰ μόνας κάθῃ δι' ἀσθένειαν, ὠμὰ λάχανα μετὰ ἐλαίων· ἐὰν δέ τις τῶν ἀδελφῶν βρώσιμόν τι πέμψῃ σοι δέξαι μετ' εὐχαριστίας καὶ ταπεινώσεως ὡς ξένος· καὶ ἐξ αὐτοῦ μετάλαβε, εἴτι δ' ἂν ἐστι· καὶ τὸ περιληφθέν, ἀπόστειλον ἑτέρῳ ἀδελφῷ, πτωχῷ καὶ εὐλαβεῖ· ἐὰν δέ τις καλέσῃ σε εἰς παράκλησιν, ἐκ πάντων τῶν παρατιθεμένων σοι μετάλαβε, πρὸς μικρὸν δέ· κατὰ τὴν ἐντολὴν τὴν ἐγκράτειαν φυλάττων· ἀνιστάμενος δὲ καὶ βαλὼν μετάνοιαν ἐν ἤθει ξένου καὶ πτωχοῦ, τὴν εὐχαριστίαν ἀπόνεμε λέγων· ὁ Θεὸς Πάτερ Ἅγιε τὸν μισθὸν δώῃ σοι· πρόσεχε δὲ μὴ λαλῆσαί τι, κἂν τάχα καὶ ὠφέλιμον εἴη.

ρμϛ'. Εἰ δὲ καί τις τῶν ἀδελφῶν θλιβείς, ἢ παρὰ τοῦ προεστῶτος, ἢ τοῦ οἰκονόμου, ἤ τινὸς ἑτέρου, ἔλθῃ πρός σέ, παραμύθησαι αὐτὸν οὕτως· πίστευσον ἀδελφέ, πρὸς δοκιμήν σοι τοῦτο γέγονε· κἀμοὶ γὰρ διαφόρως τοῦτο συνέβη, καὶ ἐκ μικροψυχίας ἐλυπούμην· ἐπεὶ δὲ ἐπληροφορήθην πρὸς δοκιμὴν ταῦτα εἶναι, φέρω εὐχαρίστως· καὶ σὺ τοίνυν οὕτως ποίει· καὶ μᾶλλον εὐφρανθήσῃ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις θλίψεσι· εἰ δὲ καὶ πρὸς λοιδορίας τραπῇ, μηδ' οὕτως ἀποστραφῇς, ἀλλ' ὡς ἂν ἡ χάρις ἐπιχορηγήσῃ σοι, παραμύθησαι αὐτόν· πολλαὶ γὰρ εἰσι διακρίσεις, καὶ ὡς νοεῖς τὴν τοῦ ἀδελφοῦ κατάστασιν καὶ τοὺς αὐτοῦ λογισμούς, συνέργου αὐτῷ, καὶ μὴ ἀφῇς ἀθεράπευτον αὐτὸν ἀπελθεῖν.

ρμζ'. Ἀσθενοῦντι δὲ ἀδελφῷ, εἰ συμβῇ σοι, μὴ ἐπισκέψασθαι μέχρι πολλοῦ, δεῖ σοι τί προαποστεῖλαι, δηλῶν καὶ τοῦτο· ὅτι πίστευσον Πάτερ Ἅγιε, σήμερον ἔμαθον περὶ τῆς νόσου, καὶ αἰτοῦμαι συγχώρησιν· εἰ θ' οὕτως ἀπελθὼν μετάνοιάν τε βαλών, καὶ εὐχῆς γενομένης, οὕτως εἰπὲ αὐτῷ· πῶς ὁ Θεὸς ἐβοήθησέ σοι Πάτερ Ἅγιε, καὶ καθεσθεὶς δεδεμέναις ταῖς χερσί, σιώπα· εἰ δὲ καὶ ἄλλοι εἰσὶ παραγενόμενοι, ἐπισκέψεως χάριν, πρόσεχε μὴ προσομιλῆσαί τι, ἢ γραφικόν, ἢ φυσιολογικόν, μάλιστα μὴ ἐρωτώμενος· ἵνα μὴ ὕστερον θλιβῇς· τοῦτο γὰρ ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνει τοῖς ἁπλουστέροις τῶν ἀδελφῶν.

ρμη'. Μετ' εὐλαβῶν ἀδελφῶν εἰ συμβῇ ἑστιαθῆναι, τῶν προκειμένων, ἀδιακρίτως χρή σε μεταλαμβάνειν, εἴτι δ' ἂν ὦσιν· ἐὰν δὲ ἐν-

τολὴν τινὸς ἔχῃς, ἢ ἰχθύος ἢ ἑτέρου οἵου μὴ μεταλαβεῖν, εἰσὶ δὲ παρατιθέμενα, εἰ προχείρως ἢ ὁ τὴν ἐντολὴν δούς, ἀπελθὼν πεῖσον αὐτὸν συγχωρῆσαί σοι τοῦ μεταλαβεῖν· εἰ δὲ οὐ πάρεστιν, ἢ καὶ γινώσκεις μὴ συγχωρεῖν σοι, καὶ πάλιν αὐτοὺς οὐ βούλει σκανδαλίσαι, μετὰ τὴν ἑστίασιν, ἀνάθου αὐτῷ τὰ τῆς πράξεως, αἰτῶν συγχώρησιν· εἰ δὲ ἐκ τούτων οὐδέτερον βούλει, κρεῖττόν σοι μὴ ἀπελθεῖν πρὸς αὐτούς· δύω γὰρ κερδανεῖς: καὶ τὸν τῆς κενοδοξίας δαίμονα ἐκφεύξῃ, καὶ αὐτοὺς σκανδάλου καὶ θλίψεως ἀπαλλάξῃς· εἰ δὲ τῶν παχυτέρων εἰσί, φύλαξον τὸν κανόνα· κρεῖσσον δὲ καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἐκ πάντων μικρὸν μεταλαβεῖν· ὁμοίως καὶ ἐπὶ παρακλήσεως τινός, κατὰ τὸν Ἀπόστολον νομοθετοῦντα πᾶν τὸ παρατιθέμενον ἐσθίειν, μηδὲν ἀνακρίνοντας διὰ τὴν συνείδησιν

ρμθ'. Ἐὰν ποιοῦντός σου ἐν τῷ κελλίῳ σου τὴν εὐχήν, κρούσῃ τὶς τὴν θύραν, ἄνοιξον αὐτῷ· καὶ καθεσθεὶς ὁμίλησον μετὰ ταπεινώσεως, εἴτι δ' ἂν προβάλλῃ τῶν συντεινόντων εἰς ὠφέλειαν· καὶ ὑπὸ θλίψεως ἐστὶ βεβαρημένος, σπούδασον ἢ ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ θεραπεῦσαι αὐτόν· καὶ πάλιν αὐτοῦ ἀναχωροῦντος, κλείσας, ἐπαναλαβόμενος τὴν εὐχὴν ἐπιτέλει· καὶ γὰρ ὁμοίως τῆς καταλλαγῆς ὑπάρχει καὶ ἡ θεραπεία τῶν προσιόντων· οὐχ ἐπὶ κοσμικῶν δὲ οὕτως δεῖ ποιεῖν· ἀλλὰ πληροῦντας τὴν εὐχὴν οὕτως αὐτῷ ὁμιλεῖν.

ρν'. Εὐχομένου δέ σου, εἰ δειλία τὶς ἢ κτύπος, ἢ ὡς φῶς ἐπιλάμψῃ, ἢ ἄλλο τί γένηται, σὺ μὴ θροηθῇς· ἀλλὰ μᾶλλον ἐκτενέστερον τῇ προσευχῇ καρτέρησον· ταραχὴ γὰρ γίνεται δαιμονική, καὶ φρίκη, καὶ ἔκστασις, ὅπως χαυνωθεὶς τὴν εὐχὴν ἐάσῃς καὶ λοιπὸν ἐν ἕξει τούτου γενομένου, ὑποχείριόν σε λάβωσι· εἰ δὲ τὴν εὐχὴν ἐκτελοῦντος, ἕτερον φῶς ἐπιλάμψῃ σοι, ὅπερ ἀδυνάτῳ φράσαι, χαρᾶς τε πλήρης ἡ ψυχὴ γένηται, ἐπιθυμία τε τῶν κρειττόνων, καὶ δακρύων ἐπίρροια μετὰ κατανύξεως, γίνωσκε θείαν ἐπισκοπὴν εἶναι καὶ ἀντίληψιν τοῦτο· καὶ εἰ ἐπιμένῃ μέχρι πολλοῦ, διὰ τὸ μή τι πλέον σοι γενέσθαι ἐκ τῆς τῶν δακρύων συνοχῆς, αἰχμαλώτισον τὸν νοῦν σου εἴς τι τῶν σωματικῶν, καὶ ἐν τούτῳ ταπεινωθήσῃ· τὴν δὲ εὐχὴν πρόσεχε μὴ ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν ἐκφοβήσει καταλεῖψαι· ἀλλ' ὥσπερ παῖς ὑπό τινων μορμολυκίων δεδιττόμενος ὑπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς ἢ τοῦ πατρὸς προσφεύγων, τὸν τούτων ἀπωθεῖται φόβον, οὕτω καὶ σὺ διὰ τῆς εὐχῆς, πρὸς τὸν Θεὸν ἀναδραμών, τὸν τούτων φόβον διαφεύξει.

Ἐὰν καθεζομένου σου ἐν τῷ κελλίῳ, ρνα'.
ἀδελφὸς τὶς ἐλθὼν ἐρωτήσῃ σοι περὶ σαρκικοῦ πολέμου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸν τοιοῦτον· ἀλλὰ μετὰ κατανύξεως, ἐξ ὧν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἐπιχορηγείσει, καὶ ὃ ἐκ πράξεως κέκτησαι, ὠφέλησον αὐτόν, καὶ οὕτως ἀπόλυσον· ἐξερχομένου δὲ βαλὼν μετάνοιαν πρὸς αὐτόν, εἰπέ· πίστευσον ἀδελφέ, ἐλπίζω εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι φεύξεται ἀπὸ σοῦ ὁ τοιοῦτος πόλεμος, μόνον μὴ ὑπενδώσῃς ἢ χαυνωθῇς· ἐξελθόντος δὲ αὐτοῦ, ἀναστὰς καὶ ἀνατυπωσάμενος τὸν αὐτοῦ πόλεμον, ἐπάρας τὰς χεῖρας μετὰ δακρύων πρὸς τὸν Θεὸν ἐν στεναγμοῖς ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ δεήθητι λέγων· Κύριε ὁ Θεός, ὁ μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς οἶδας καὶ συμφέρει τῷ ἀδελφῷ τούτῳ οἰκονόμησον· καὶ ὁ Θεὸς ὁ γινώσκων αὐτοῦ τὴν πρὸς σὲ πίστιν, τὴν δὲ σὴν ἐξ ἀγάπης συμπάθειαν καὶ εἰλικρινῆ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχήν, κουφίζει τὸν τούτου πόλεμον.

Ταῦτα δὲ πάντα, ἐπιτήδεια εἰσὶν ἀδελφὲ ρνβ'.
πρὸς κατάνυξιν· καὶ δεῖ μετὰ συντετριμμένης καρδίας, ὑπομονῆς τε καὶ εὐχαριστίας ἐπιτελεῖν· δακρύων ὄντα αἴτια καὶ καθαιρετικὰ παθῶν καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν πρόξενα βασιλείας· βιαστῶν γὰρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν· καὶ γὰρ εἰ ταῦτα κατορθώσῃς, τῶν παλαιῶν ἠθῶν τελείως ἐκστήσῃ· ἴσως καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ λογισμοῦ προσβολῶν· πέφυκε γὰρ ὑποχωρεῖν τῷ φωτὶ τὸ σκότος, καὶ τῷ ἡλίῳ ἡ σκιά· καὶ γὰρ εἰ τούτων ἀμελήσει τὶς κατ ἀρχάς, χαυνῶν τὸν λογισμὸν περίεργος γενόμενος, τῆς χάριτος στερεῖται· καὶ τότε εἰς πάθη κακῶν ἐμπεσών, γινώσκει τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, δειλίας πληρούμενος· οὐ δεῖ δὲ καὶ τὸν κατορθοῦντα, ἐξ ἰδίου κόπου τοῦτο λογίζεσθαι, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος· προκαθαίρειν δὲ δεῖ ἑαυτὸν κατὰ τὸν εἰπόντα· καθαρτέον πρῶτον, ἔπειτα τῷ καθαρῷ προσομιλητέον· ἐκ γὰρ πολλῶν δακρύων τοῦ νοῦ καθαρθέντος, καὶ ἔλλαμψιν τοῦ θείου φωτὸς ὑποδεχομένου· ὅπερ ὅλος ὁ κόσμος, εἰ λάβῃ, οὐκ ἐλαττοῖ· νοερῶς τοῖς μέλλουσιν ἐμφιλοχωρεῖ.

Ἠρωτήθη ποτὲ ὁ Ἅγιος καὶ μακάριος ρνγ'.

οὗτος Συμεών, ὁποῖος εἶναι ὀφείλει ὁ Ἱερεύς, καὶ ἀπεκρίθη λέγων· ἐγὼ μὲν οὐκ εἰμὶ ἄξιος εἶναι Ἱερεύς· πλὴν ποταπὸς εἶναι ὀφείλει ὁ μέλλων ἱερουργεῖν τῷ Θεῷ, ἀσφαλῶς ἔγνωκα· ἐν πρώτοις μέν, ἁγνὸς οὐ τῷ σώματι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ· καὶ πρὸς τούτοις ἀμέτοχος εἶναι πάσης ἁμαρτίας· δεύτερον δὲ ταπεινὸς καὶ τῷ ἔξω ἤθει, καὶ τῷ ἔνδοθεν τῆς ψυχῆς καταστήματι· εἶτα ὅτε παρίσταται τῇ ἱερᾷ καὶ ἁγίᾳ τραπέζῃ, νοερῶς μὲν τὴν θεότητα, αἰσθητῶς δὲ τὰ προκείμενα ἅγια ὁρᾷν ὀφείλει ἀναμφιβόλως· οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἐν δώροις ἀοράτως παρόντα, ἐνοικοῦντα κεκτῆσθαι χρεωστεῖ, ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ γνωστῶς· ἵνα δύνηται οὕτω μετὰ παρρησίας τὰς ἱκετηρίας προσφέρειν· καὶ ὡς φίλος πρὸς φίλον διαλεγόμενος, οὕτω λέγειν· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· δηλούσης τῆς εὐχῆς, ὡς τὸν φύσει ὄντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἔχων οἰκοῦντα ἐν ἑαυτῷ μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· τοιούτους εἶδον Πρεσβυτέρους· συγχωρήσατέ μοι πατέρες καὶ ἀδελφοί.

Ἔλεγε δὲ καὶ τοῦτο, ὡς περί τινος ἄλλου, ἑαυτὸν ὑποκρύβων, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐκφεύγων, ὑπὸ δὲ φιλανθρωπίας αὐτοῦ ἑαυτὸν ἀναγκαζόμενος φανεροῖ· ἤκουσα, φησί, παρά τινος Μοναχοῦ Ἱερέως θαρρήσαντός μοι ὡς προσφιλεῖ αὐτοῦ· ὅτι οὐδέποτε ἐλειτούργησα, μὴ ἰδὼν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καθὼς αὐτὸ εἶδον ἐλθὸν ἐπ' ἐμέ, ὅτε με ἐχειροτόνουν, καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ Ἱερέως ὁ Μητροπολίτης ἔλεγε, τοῦ Εὐχολογίου ἐπικειμένου τῇ ἀθλίᾳ μου κεφαλῇ· ἐρωτηθεὶς οὖν παρ' ἐμοῦ πῶς τοῦτο εἶδε τότε, καὶ ἐν ποίου εἴδους μορφῇ, εἶπεν· ἁπλοῦν μὲν καὶ ἀνείδεον, πλὴν ὡς φῶς· καὶ ὡς ἐθαύμαζον κατ' ἀρχάς, ἰδὼν ὃ οὐδέποτε ἐθεασάμην καὶ τί ἂν εἴη τοῦτο διαλογιζομένου μου, ἔλεγέ μοι μυστικῶς ἐκεῖνο, ὥσπερ ἐν γνώσει φωνῆς· ἐγὼ οὕτω πᾶσι Προφήταις, καὶ Ἀποστόλοις, καὶ τοῖς νῦν ἐκλεκτοῖς τοῦ Θεοῦ καὶ ἁγίοις ἐπιφοιτῶ· τὸ γὰρ Ἅγιον Πνεῦμά εἰμι τοῦ Θεοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

Digitized by Google

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΝΙΚΗΤΑ

ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΤΗΣ ΕΥΑΓΕΣΤΑΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ ΤΟΥ ΣΤΗΘΑΤΟΥ

ΜΑΘΗΤΟΥ

ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Νικήτας ὁ Ὁσιώτατος Πρεσβύτερος τῆς Στουδίων Μονῆς, ὁ καὶ Στηθᾶτος ἐπικαλούμενος, ἦν ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ χιλιοστῷ τριακοστῷ, μαθητὴς χρηματίσας Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου ὁ γνησιώτατος· παρ' οὗ πολλὰ μὲν ἐμυήθη τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας μυστηριώδη μαθήματα, καὶ τοσοῦτον τὰς ἐκείνου ἀνεμάξατο ἀρετάς, ὡς ἄλλον ἀτεχνῶς δείκνυσθαι τοῦ διδασκάλου παρήλιον, ὅλας, ὡς εἰπεῖν, τὰς αὐγοειδεῖς ἀνταναχλάσεις τῶν ἐκείνου χαρισμάτων καὶ διδαγμάτων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ διαλάμποντα· παρ' ἑαυτοῦ δὲ πόνοις ἀτρύτοις ταῖς θείαις ἐμφιλοσοφήσας γραφαῖς, πάμπολλα καὶ κάλλιστα νοήματα συλλεξάμενος· ἔστι δ' ἃ καὶ πείρᾳ καὶ μακαρίῳ πάθει μὴ μόνον μαθών, ἀλλὰ καὶ παθὼν καὶ οἱονεὶ ἐγκύμονα θείων καὶ ὑπερφυῶν ἐννοιῶν τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν ἐκ τούτων ἁπάντων ἀπεργασάμενος· ὑψηλὰ καὶ σοφώτατα πονήματα ἀπεχύησεν, ὡς ἔξεστι κρίνειν τοῖς βουλομένοις ἐκ τῶν προκειμένων τριῶν ἑκατοντάδων αὐτοῦ· ἃς ἀκριβῆ κανόνα τῆς πρακτικῆς καὶ γνώσεως ἀπλανοῦς ὁδηγίαν καὶ βίου θεοειδεστάτου τελείωσιν, καὶ συνόλως εἰπεῖν, ταμεῖον πλουσιώτατον τῆς ἠθικῆς καὶ ἀλληγορικῆς ἰδέας εἰπών τις, ἅπασαν ἐρεῖ τὴν ἀλήθειαν· ὡς μὲν γάρ εἰσιν ὑψηλαὶ τοῖς νοήμασιν· ὡς δὲ μεγαλήγοροι τῇ καλλιεπείᾳ τῆς φράσεως· ὥστε ἄπορον εἶναι πότερον διὰ τὸν ἐν αὐταῖς ἐγκείμενον νοῦν ἢ διὰ τὸ κομψὸν τῶν λέξεων, τοσαύτην χάριν ἐγχεῖσθαι ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων ψυχαῖς.

Digitized by Google

ΝΙΚΗΤΑ

ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΤΗΣ ΕΥΑΓΕΣΤΑΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ ΤΟΥ ΣΤΗΘΑΤΟΥ

ΜΑΘΗΤΟΥ

ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΗ

ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ

α'. Τέσσαρας, οἶμαι, τὰς αἰτίας εἶναι ἐν τριάδι τελείᾳ τῶν ἀρετῶν, τὰς ἐπὶ τὸ γράφειν κινούσας τὰ λυσιτελῆ τὸν ἄρτι τὸ μέσον τῆς ἀρχῆς ὑπερκύψαντα, καὶ πρὸς τὴν τριάδα τῆς μυστικῆς ἐφθακότα θεολογίας· καὶ πρώτην μὲν εἶναι τὴν ἐλευθερίαν, αὐτήν φημι τὴν ἀπάθειαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἐξ ἐπιπόνου πράξεως ἐπὶ τὴν φυσικὴν προκύψασαν θεωρίαν τῆς κτίσεως καὶ εἰς τὸν γνόφον τῆς θεολογίας εἰσελθοῦσαν ἐκεῖθεν· δευτέραν δέ, τὴν ἐκ δακρύων καὶ προσευχῆς τοῦ νοὸς καθαρότητα, παρ' οὗ ὁ λόγος γεννᾶται τῆς χάριτος καὶ τὰ ῥεῖθρα πηγάζει τῶν νοημάτων· τρίτην, τὴν ἐν ἡμῖν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐνοίκησιν· ἐξ ἧς αἱ φωτοχυσίαι τοῦ Πνεύματος αἱ πρὸς τὸ συμφέρον ἐν ἑκάστῳ τῶν καθαιρομένων γινόμεναι, εἰς φανέρωσιν τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀνακάλυψιν τῶν κεκρυμμένων ἐν τῇ ψυχῇ θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ· τετάρτην, τὴν ἐπικειμένην ἀνάγκην παντὶ τῷ τὸ τάλαντον λαβόντι τοῦ λόγου τῆς γνώσεως, τῆς ἀπειλῆς τοῦ Θεοῦ, δοῦλε πονηρέ, λεγούσης, καὶ ὀκνηρέ, ἔδει σε καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, κἀγὼ ἐλθών, ἀπῄτησα ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ· δι' ἣν ἄρα καὶ Δαβὶδ μάλιστα δεδοικὼς ἔλεγεν· ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω, Κύριε, σὺ ἔγνως· τὴν δικαιοσύνην σου, οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου· τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς.

β'. Ἀρχὴ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, ἡ καθόλου τοῦ κόσμου φυγή· αὕτη δέ ἐστιν, ἡ τῶν θελημάτων ἄρνησις τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ χοϊκοῦ φρονήματος ἡ μετάθεσις· δι' ἧς ἐπὶ τὸ θεῖον ἀνατρέχοντες φρόνημα, πνευματικοὶ ἐκ σαρκικῶν γινόμεθα· νεκρούμενοι μὲν τῇ σαρκὶ καὶ τῷ κόσμῳ, ζωοποιούμενοι δὲ τῇ ψυχῇ, ἐν Χριστῷ, καὶ τῷ πνεύματι.

γ'. Δόξα ψυχῆς περὶ Θεοῦ ἀψευδής, καὶ πίστις ἐνδιάθετος ἐν καταφρονήσει τῶν ὁρωμένων, καὶ πρᾶξις ἀρετῆς φιλαυτίας πάσης κεχωρισμένη, ἔντριτον, κατὰ τὸν Σολομῶντα, σπαρτίον· ὃ ταχέως οὐ ῥαγήσεται παρὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

Digitized by Google

δ'. Πίστει τὰς ἀμοιβὰς ἐλπίζομεν τῶν καμάτων ἀπολαβεῖν, διὸ καὶ φέρομεν τοὺς πόνους ῥαδίως τῶν ἀρετῶν· ὑπὸ δὲ τοῦ θείου πληροφορούμενοι πνεύματος, τῇ ἀγάπῃ πτερούμεθα πρὸς Θεόν.

ε'. Οὐχ ὅταν ὑπὸ λογισμῶν ἐνοχλούμεθα ἀκαθάρτων, ἤδη καὶ τῆς τῶν ἐνεργούντων τὰ φαῦλα μερίδος γινόμεθα· ἀλλ' ὅταν τοῦ τόνου ἑαυτῆς ὑποχαλάσασα ἡ ψυχή, καὶ ὁ νοῦς ἐξ ἠμελημένης, καὶ ἀκολάστου διαίτης, θολώδεις ἕξει καὶ σκιώδεις τὰς φαντασίας, καὶ οἱ πόνοι τῆς ἀρετῆς ἐν ῥαθυμίᾳ τῆς μελέτης καὶ προσευχῆς ἐπιλείψωσι· τηνικαῦτα καὶ μὴ ἐνεργοῦντες τὰ φαῦλα, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ἐν ταῖς ἡδοναῖς ἑκουσίως ἰλυσπωμένων ταττόμεθα.

ς'. Αὐθέντων δὲ τῶν χαλινῶν τῶν ἡγεμονικωτέρων αἰσθήσεων, αὐτίκα καὶ παθῶν ἐπανάστασις, γίνεται, καὶ ἡ τῶν ἀνδραποδεστέρων αἰσθήσεων κινεῖται ἐνέργεια· εἴωθε γάρ πως ἡ τούτων ἀλογία τῶν τῆς ἐγκρατείας λυθεῖσα δεσμῶν, ταῖς αἰτίαις ἐπισκιρτᾷν τῶν παθῶν, καὶ ὡς ἐν θανασίμοις αὐταῖς ἐπιβόσκεσθαι πόαις· καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον καὶ ἡ ἄνεσις χρονιώτερον ἐπιτείνεται· οὐ γὰρ ἀνέχεται, καθ' ὧν φυσικῶς ἔχει τὴν ὄρεξιν, λυθεῖσα τῶν χαλινῶν, τὴν μέθεξιν ἀποκρούσασθαι.

ζ'. Τῶν αἰσθήσεων, αἱ μὲν αὐτῶν, λογικαί τε εἰσίν, ὅρασις, ἀκοή, καὶ τῶν ἄλλων ἐμφιλόσοφοί τε καὶ ἡγεμονικώτεραι· αἱ δέ. ἄλογοι καὶ κτηνώδεις· γεῦσις, ὄσφρησις, ἀφὴ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν λογικῶν· ὁρῶμεν γὰρ πρῶτον καὶ ἀκούομεν, καὶ οὕτως, ὑπὸ τοῦ λόγου κινούμενοι, ἁπτόμεθά τε τοῦ προκειμένου, καὶ ὀσφραινόμενοι, τῇ γεύσει διδοῦμεν, διὸ καὶ τῶν δύω, ζῳοδέστατοί εἰσιν αἱ τρεῖς· καὶ ἀτεχνῶς, ἀνδραποδωδέστατοι· περὶ ἃς τῶν θρεμμάτων καὶ θηρίων τὰ γαστριμαργότατα καὶ συνουσιαστικώτατα πεπόνηται μάλιστα· δι' ὅλης γὰρ ἡμέρας καὶ νυκτός, ἢ τροφῶν ἀπλήστως ἐμφορεῖται, ἢ πρὸς τὰς ὀχείας ὁρμᾷ.

η'. Ὁ τὰς ἐνεργείας τῶν ἐκτὸς αἰσθήσεων πρὸς τὰς ἔνδον τρέψας αἰσθήσεις, καὶ τὴν μὲν ὅρασιν, πρὸς τὸν ὁρῶντα νοῦν τὸ φῶς τῆς ζωῆς ἐκπετάσας· τὴν δὲ ἀκοὴν πρὸς τὴν σύνεσιν τῆς ψυχῆς, τὴν δὲ γεῦσιν πρὸς τὴν τοῦ λόγου διάκρισιν, τὴν δὲ ὄσφρησιν πρὸς τὴν διάνοιαν τοῦ νοός, τὴν δὲ ἀφὴν πρὸς τὸ τῆς καρδίας μετακινήσας, ἐγρήγορον ἀγγελικὴν ζωὴν ἐπὶ γῆς διανύει· ἄνθρωπος μὲν ἀνθρώποις καὶ ὢν καὶ ὁρώμενος, Ἄγγελος δὲ Ἀγγέλοις συνὼν καὶ νοούμενος.

θ'. Διὰ μὲν τοῦ ὁρῶντος νοὸς τὸ φῶς τῆς ἐνθέου ζωῆς, τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων Θεοῦ τὴν γνῶσιν λαμβάνομεν· διὰ δὲ τῆς συνέσεως τῆς ψυχῆς, τὰς ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν λογισμῶν διατιθέμεθα μετὰ γνώσεως, διακρίνοντες ἀπὸ τῶν κρειττόνων τοὺς χείρονας· διὰ δὲ τῆς τοῦ λόγου διακρίσεως, τὰ εἴδη τῶν νοημάτων ἀπογευόμεθα· καὶ τὰ μὲν ἐκ πικρᾶς φυόμενα ῥίζης, ἢ μετασκευάζομεν ἐπὶ τὴν γλυκεῖαν ἀνάδοσιν τῆς ψυχῆς, ἢ καθολικῶς ἀποβαλλόμεθα· τὰ δὲ ἐκ βοτάνης εὐθέτου καὶ χλοερᾶς, προσιέμεθα, πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζοντες εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· διὰ δὲ τῆς τοῦ νοὸς διανοίας, τοῦ νοητοῦ μύρου τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, ὀσφραινόμεθα εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως τὴν καρδίαν πληρούμενοι· διὰ δὲ τῆς ἐγρηγόρου καρδίας, τοῦ δροσίζοντος ἄνωθεν Πνεύματος τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν τῶν καλῶν, ἢ καὶ θερμαίνοντος τὰς καταψυχθείσας δυνάμεις ἡμῶν τῷ κρύει τῶν παθῶν, εὐσυνέτως ἐπαισθανόμεθα.

ι'. Καθάπερ τῷ σώματι ἡμῶν αἰσθήσεις πέντε εἰσίν· ὅρασις, ἀκοή, γεῦσις, ὄσφρησις καὶ ἀφή, οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ κατὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν πέντε αἰσθήσεις εἰσί· νοῦς, λόγος, αἴσθησις νοερά, γνῶσις καὶ ἐπιστήμη· εἰς τρεῖς δὲ τῇ ψυχῇ ἐνεργείας ταῦτα συνάγεται· εἰς νοῦν, εἰς λόγον, εἰς αἴσθησιν· καὶ διὰ μὲν τοῦ νοός, τὰς διανοήσεις· διὰ δὲ τοῦ λόγου, τὰς ἑρμηνείας· διὰ τῆς αἰσθήσεως δὲ τὰς φαντασίας τῆς θείας ἐπιστήμης, καὶ γνώμης λαμβάνομεν.

ια'. Ὁ τὸν νοῦν ἔχων τὰς διανοήσεις τῶν λογισμῶν εὖ διακρίνοντα καὶ τὰ θεῖα νοήματα καθαρῶς προσιέμενον, τὸν δὲ λόγον ἑρμηνευτὴν τῶν φυσικῶν κινήσεων τῆς ὁρωμένης ἁπάσης κτίσεως, τοὺς λόγους δηλονότι τῶν ὄντων διατρανοῦντα, τὴν δὲ νοερὰν αἴσθησιν ὑποδεχομένην τῆς οὐρανίου σοφίας καὶ γνώσεως τὴν ἐπιστήμην, διὰ τῶν ἐλλάμψεων τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης πᾶσαν περάσας τὴν αἴσθησιν, εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν γέγονε, καὶ τῶν ἀοράτων κατατρυφᾷ τῆς τερπνότητος.

ιβ'. Γενικαὶ δυνάμεις τοῦ νοός, εἰσὶ τέσσαρες· σύνεσις, ἀγχίνοια, κατάληψις καὶ ἐντρέχεια· ὁ τοίνυν ταύτας ἐπισυνάψας τὰς γενικὰς τῆς ψυχῆς ἀρετάς, καὶ τῇ μὲν συνέ-

Digitized by Google

σει τοῦ νοός, τὴν τῆς ψυχῆς σωφροσύνην συζεύξας· τῇ δὲ ἀγχινοίᾳ, τὴν φρόνησιν· τῇ δὲ καταλήψει, τὴν δικαιοσύνην· τῇ δὲ ἐντρεχείᾳ, τὴν ἀνδρείαν ἑνώσας, ἅρμα φλογερὸν καὶ οὐρανοδρόμον ἑαυτῷ διττῶς συνηρμόσατο, κατὰ τῶν τριῶν γενικωτάτων ἀρχῶν καὶ δυνάμεων τῆς παρατάξεως τῶν παθῶν, φιλαργυρίας, φιληδονίας καὶ φιλοδοξίας.

ιγ΄. Ὁ τὴν φιλαργυρίαν διὰ τῆς καταλήψεως τῆς ἐννόμου δικαιοσύνης, ἥτις ἐστὶν ἡ πρὸς τὸ ὁμογενὲς ἐλεήμων συμπάθεια, κατατροπωσάμενος, τῆς δὲ φιληδονίας, διὰ τῆς εὐσυνέτου σωφροσύνης, ἥτις ἐστὶν ἡ περιεκτικὴ ἐγκράτεια, κατακρατήσας, τὴν δὲ φιλοδοξίαν, διὰ τῆς ἀγχινοίας καὶ φρονήσεως, ἥτις ἐστὶν ἡ εὐδιάκριτος διάκρισις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὡς ἀσθενεστέραν καταδραμών, καὶ τοῖς ὡραίοις ποσὶν ὡς γεώδη ταύτην καὶ μηδενὸς ἀξίαν καταπατήσας, τὸ χοϊκὸν φρόνημα κατηγωνήσατο τῆς σαρκος· καὶ τοσούτω, ὡς εἰς νόμον τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς μεταβαλεῖν αὐτό, καὶ τοῦ νόμου τῆς τυραννούσης σαρκός, ἐλεύθερον ἀπεργάσασθαι, καὶ εἰπεῖν· εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅτι ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς, ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς δουλείας τοῦ θανάτου.

ιδ΄. Ὁ τῆς δόξης τῶν ἀνθρώπων ὡς οὔσης, τῆς μηδαμῶς οὔσης ἀντιποιούμενος, καὶ τὴν φιληδονίαν διὰ ψυχῆς ἀπληστίαν κατασπαζόμενος, καὶ τῆς φιλαργυρίας διὰ πλεονεξίας ἀντεχόμενος, ἢ δαιμονιώδης διὰ τῆς οἰήσεως καὶ ὑπερηφανίας κατασκευάζεται, ἢ κτηνώδης διὰ τῶν ἡδονῶν τῆς γαστρὸς καὶ τῶν ὑπογαστρίων ἀποτελεῖται, ἢ θηριώδης γίνεται τοῖς πλησίον διὰ τῆς πλεονεκτικῆς καὶ ἀπανθρώπου φιλαργυρίας, ἐκπίπτων μὲν τῆς πρὸς Θεὸν πίστεως, διὰ τὸ λαμβάνειν δόξαν παρὰ ἀνθρώπων κατὰ τὸ λόγιον· ἐκτρεπόμενος δὲ τῆς σωφροσύνης καὶ καθαρότητος, διὰ τὸ ἐκκαίειν τῇ ἀπληστίᾳ τὰ ὑπογάστρια, καὶ ταῖς ἀτάκταις ὑπείκειν ὁρμαῖς, ἐξοστρακιζόμενος δὲ τῆς ἀγάπης, διὰ τὸ μόνῳ ἑαυτῷ περιέπειν καὶ μὴ διδόναι τὰ χρήματα χρήζουσι τοῖς πλησίον· καὶ οὕτω πολύμορφόν τι θηρίον ἐκ πολλῶν συντεθειμένων τῶν ἑαυτοῖς ἐναντίων, ὁ τοιοῦτος ὁρᾶται Θεῷ καὶ ἀνθρώποις καὶ κτήνεσιν ἄσπονδος.

ιε΄. Θυμὸς καὶ ἐπιθυμία καὶ τὸ λογιστικὸν τοῦ νοός, εἰ μὲν κατὰ φύσιν ἐφ᾽ ἑαυτῶν ἑστήκασι καὶ κινοῦνται, ὅλον θεῖόν τινα καὶ θεοειδῆ τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζονται, ὑγιῶς δηλονότι κινούμενον, καὶ μηδ᾽ ὁπωσοῦν τῆς φυσικῆς βάσεως ἐκτρεπόμενον· εἰ δὲ παρὰ φύσιν τοῦ εἰκότος παρατραπεῖεν, καὶ τῆς ἰδίας ἀποκινηθεῖεν φύσεως, πολύμορφόν τινα τοῦτον, ὥς περ εἴρηται, καὶ ἐκ πολλῶν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐναντιουμένων συντεθειμένον ἀποδεικνύουσιν.

ις΄. Ὁ θυμός, μεθόριόν ἐστιν ἐπιθυμίας, καὶ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς· ὅπλον οἷον ἑκάστῳ ὧν ἐν τῇ παρὰ φύσιν, ἢ καὶ κατὰ φύσιν κινήσει αὐτοῦ· κινουμένης γὰρ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ λογιστικοῦ κατὰ φύσιν ἐπὶ τὰ θεῖα, ὅπλον ἐστὶν ὁ θυμὸς ἑκάστῳ δικαιοσύνης κατὰ μόνου τοῦ συρίζοντος καὶ ἐπιτιθεμένου αὐτοῖς ὄφεως τὴν μετάληψιν τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν, καὶ τὴν τῆς δόξης τῶν ἀνθρώπων ἀπόλαυσιν· παρατρεπομένων δὲ τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως, καὶ μεταβαλλομένων εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὴν δύναμιν, καὶ ἀπὸ τῆς σχολῆς τῶν θείων πραγμάτων ἐπ᾽ τὰ ἀνθρώπινα μεταφερομένων, ὅπλον ἐστὶν ἀδικίας εἰς ἁμαρτίαν, δι᾽ αὐτοῦ μαχομένων καὶ ἐπιτιθεμένων τοῖς ἀναχαιτίζουσι τὰς ὁρμὰς καὶ τὰς ὀρέξεις αὐτῶν· ὡς ἐντεῦθεν ἢ πρακτικὸν κτὶ θεωρητικὸν καὶ θεολογικώτατον μέσον, δειχθῆναι τὸν ἄνθρωπον, τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας, κατὰ φύσιν κινούμενον, ἢ κτηνώδη καὶ θηριώδη καὶ δαιμονιώδη, εἰς τὸ παρὰ φύσιν παρατρεπόμενον.

ιζ΄. Εἰ μή τις πρῶτον τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἑαυτοῦ δι᾽ ἐπιπόνου μετανοίας καὶ συντόνου ἀσκήσεως τοιαύτας μεταστρέψας ἀποτελέσει, οἵας ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς δέδωκεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ πλαστουργήσας, καὶ πνοὴν ζωῆς ἐμφυσήσας αὐτῷ, οὐδὲ ἑαυτὸν γνῶναι ἰσχύσειέ ποτε· οὐδὲ τὸν αὐτοκράτορα λογισμὸν τῶν παθῶν ἄτυφον, ἀπερίεργον, ἀπόνηρον, ἁπλοῦν, ταπεινόφρονα, φθόνου καὶ βασκανίας ἐκτὸς κτήσασθαι· πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζοντα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ᾽ οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκκαιομένην καὶ πυρπολουμένην εὑρήσει εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ· μήτε τοὺς ὅρους τῆς ἐγκρατείας ὑπερβαίνουσαν, καὶ ἀρκουμένην τοῖς προκειμένοις, καὶ τῶν ἁγίων ἐφιεμένην τῆς καταπαύσεως· εἰ δὲ μὴ οὕτω κτήσεται ταῦτα, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν πραεῖαν, εἰρηνικήν, ἀόργητον, χρηστήν, ἄμαχον, μεστὴν ἐλέους καὶ ἱλαρότητος, κτή-

σασθαι ποτὲ δυνηθείη· οὕτω στασιαζούσης καθ' ἑαυτῆς τῆς ψυχῆς, καὶ διὰ ταραχὴν τῶν δυνάμεων, ἀχωρήτου μενούσης τῶν ἀκτίνων τοῦ Πνεύματος.

ιη'. Ὁ μὴ οὕτω τῆς παλαιᾶς εὐγενείας ἀπολαμβάνων ἐν ἑαυτῷ τὴν εὐπρέπειαν καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἀναμορφούμενος ἀεὶ τῆς εἰκόνος τοῦ ἄνωθεν αὐτὸν καθ' ὁμοιότητα ἑαυτοῦ πλαστουργήσαντος, πῶς δυνατόν ποτε ἑνωθῆναι, εἰ διέστησεν ἑαυτὸν τῇ τῶν χαρακτήρων ἀνομοιότητι; καὶ ᾧ φῶς ὄντι ἀποσβεσθεὶς τοῦ φωτός, τὸ ἐναντίον εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο· μὴ ἑνωθεὶς δὲ ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ἔσχε τῆς ὑποστάσεως, καὶ παρ' οὗ ἐξ οὐκ ὄντων ὑπέστη, καὶ τῶν ὄντων ἐκράτησεν, ἄρα ποῦ τμηθεὶς ὡς ἀνόμοιος τῷ πεποιηκότι ῥιφήσεται; δῆλον τοῖς ὁρῶσι κἂν ἐγὼ σιωπήσωμαι.

ιθ'. Ἕως μὲν τὰς ὕλας ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν τῶν παθῶν, καὶ τὰς τούτων αἰτίας αὐτοθελῶς περιέπομεν, ἀποσείσασθαι ταύτας μὴ προαιρούμενοι, ἰσχύει αὐτῶν καθ' ἡμῶν καὶ ἡ δύναμις, τὸ ἰσχύειν λαμβάνουσα δηλαδὴ ἐξ ἡμῶν· ἐπὰν δὲ ταύτας ἐξ ἑαυτῶν ἀπορρίψωμεν, καὶ τὴν καρδίαν τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι καθαρθῶμεν, μισήσαντες καὶ τὴν τῶν ὁρωμένων ἀπάτην, τηνικαῦτα τῆς τοῦ παρακλήτου παρουσίας ἐν μεθέξει γινόμεθα Θεὸν ὁρῶντες ἐν φωτὶ ἀϊδίῳ καὶ ὁρώμενοι ὑπ' αὐτοῦ.

κ'. Οἱ τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως ῥήξαντες τὰ δεσμά, ἐν ἐλευθερίᾳ πάσης δουλείας διάγουσι τῶν αἰσθήσεων, μόνῳ τῷ πνεύματι ζῶντες, καὶ αὐτῷ προσομιλοῦντες, ὡς ὑπ' ἐκείνου κινούμενοι, δι' οὗ καὶ τοῖς ὁμοουσίοις Πατρὶ καὶ Λόγῳ συνάπτεσθαί πως εἰώθασι, καὶ ἓν πνεῦμα κατὰ τὸν Παῦλον ἀποτελεῖσθαι· οἳ καὶ οὐ μόνον ἀχείρωτοί εἰσι δαίμοσιν, ἀλλὰ καὶ φοβεροί, ὡς μεταλαβόντες τοῦ θείου πυρός, καὶ πῦρ αὐτόχρημα χρηματίσαντες.

κα'. Ἡ ἀφή, οὐ μερική τις ἐστὶν ἐν τῷ σώματι ἐν ἑνὶ μέρει τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν ὥσπερ αἱ λοιπαὶ τῶν αἰσθήσεων φέρουσιν, ἀλλ' ὁλική τις, καὶ καθόλου τοῦ σώματος· ὅταν οὖν μὴ χρειωδῶς προσψαύσειέ τινος, ἔτι προσπάσχουσα ταῖς λειότησι, σαλεύεσθαι τὸν νοῦν ὑπὸ λογισμῶν ἐμπαθῶν ἀπεργάζεται· ὅταν δὲ κατὰ χρείαν τὴν ἀναγκαίαν τῇ φύσει ταῖς ἁπαλότησιν ἀποταξομένη, καὶ τὴν αἴσθησιν ὑπερκύψασα, οὐκ οἴωθεν ὑποσαίνειν τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια.

Τοῦ νοὸς ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν χωρήσαντες, αἱ αἰσθήσεις κατὰ φύσιν ἑστῶσαι ἀπαθῶς ταῖς αἰτίαις προσομιλοῦσι· τοὺς λόγους μόνους καὶ τὰς φύσεις αὐτῶν ἐρευνῶσαι, καὶ ἀψευδῶς διακρίνουσαι τὰς τούτων ἐνεργείας ὁμοῦ, καὶ ποιότητας· μὴ προσπάσχουσαι, ἢ σχετικῶς παρὰ φύσιν κινούμεναι πρὸς αὐτάς. κβ'.

Ἀγῶνες καὶ πόνοι πνευματικοί, γεννῶσι τῇ ψυχῇ εὐφροσύνην· εἰρήνης δηλονότι προηγησαμένης παθῶν· ὅπερ οὖν τοῖς ὑπὸ τὴν αἴσθησιν δυσχερές, τοῦτο ψυχῇ πονούσῃ καὶ πόθον ἐξ ἱερῶν ἱδρώτων ἐπὶ Θεὸν κτησαμένῃ, καὶ βεβλημένῃ θείας γνώσεως ἔρωτι ῥᾷον καὶ μᾶλλον ἡδύτατον· ἐκείνοις μὲν γὰρ οἱ πόνοι καὶ οἱ ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς, ἅτε δὴ ἀνέσει σώματος καὶ ἡδονῶν ἀπολαύσεσι προσκειμένοις, δυσχερεῖς εἰσι καὶ λίαν δοκοῦσι τραχεῖς, μὴ προμελήσασι τὸ ἁλμυρὸν τῶν ἡδονῶν, ἀποκλύσασθαι τοῖς νάμασι τῶν δακρύων· ταύτῃ δὲ ποθούμενοί τε καὶ ἀσπαζόμενοι, βδελυξαμένῃ τὰς προξένους ἡδονὰς τῆς ὀδύνης, καὶ τὴν εὐπάθειαν ἀποσεισαμένῃ, μετὰ τῆς φιλαυτίας τοῦ σώματος· ἐν οὖν αὐτῇ λυπηρόν, ἡ ἄνεσις τῶν πόνων, καὶ ἡ τῶν ἀγώνων ἀργία· ὃ τοίνυν πρόξενον ἐκείνοις ἐστὶν εἰς εὐφροσύνην σωματικήν, τοῦτο ψυχῇ μεταθεμένῃ τὰς ἐφέσεις ἐπὶ τὰ θεῖα, λύπης αἴτιον· καὶ ὃ ταύτης αἴτιον εὐφροσύνης πνευματικῆς, ἐκείνοις στεναγμῶν καὶ ὀδύνης παραίτιον. κγ'.

Οἱ πόνοι, δοκοῦσι μὲν ἐκ προοιμίων, ὀδύνης εἶναι ποιητικοί, πᾶσι τοῖς εἰσαγωμένοις δὲ πρὸς ἐπίδοσιν ἀρετῆς, καὶ πρὸς τὸ μέσον ἐπεκτεινομένοις αὐτοῖς, ἡδονῆς τινὸς καὶ παραδόξου ἀνέσεως φαίνονται· ὅταν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῇ φρόνημα τῆς σαρκός, ὑπὸ τῆς ἀθανάτου ζωῆς τῆς ἐπιγινομένης ἐξ ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος, ἐν τοῖς ἀληθῶς ἐπεκτεινομένοις πρὸς τὰ τέλη τῶν ἀρετῶν διὰ πόνων, χαρᾶς ἀρρήτου καὶ εὐφροσύνης πληροῦνται, ἀναστωμωθείσης αὐτοῖς δηλαδὴ πηγῆς καθαρᾶς τῶν δακρύων καὶ γλυκεροῦ νάματος ἄνωθεν ἐπομβρυθέντες τῆς κατανύξεως. κδ'.

Εἰ βούλει τῶν ὅρων ἐπιβῆναι τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν πρὸς Θεὸν φέρουσαν εὑρεῖν ἀπλανῶς, μὴ δῷς ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου μηδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις σου· ἢ διὰ πόνων πολλῶν καὶ δακρύων, τόπον ἀπαθείας εὕρῃς τῇ τετρυχωμένῃ ψυχῇ σου· καὶ εἰσέλθῃς εἰς τὸ ἁγιαστήριον τῆς γνώσεως κε'.

Digitized by Google

τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τῆς ἐνυποστάτου σοφίας αὐτοῦ, εἰς τὰ ἔσχατα τέλη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μετὰ συνέσεως ἴδῃς, καὶ τῶν κάτω καταφρονήσας, ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς θεωρίας, κατὰ τὰς ἐλάφους, καὶ αὐτὸς διψητικώτατα ἀναδράμῃς.

κϛʹ. Ὁδὸς ταχεία πρὸς ἀνάληψιν ἀρετῆς, ἡ σιωπή ἐστι τοῖς εἰσαγωγικοῖς τῶν χειλέων, καὶ ἡ μῦσις τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τῶν ὤτων ἡ κώφευσις· λαβὼν γὰρ ἐντεῦθεν ὁ νοῦς τὴν τούτων ἀργίαν, τὰς ἐκτὸς καθ' ἑαυτὸν ἐναποκλείσας εἰσόδους, κατανοεῖν ἑαυτὸν ἄρχεται, καὶ τὰς ἰδίας κινήσεις, καὶ τίνα μὲν εἰσὶν εὐθὺς ἐρευνᾷ τὰ περὶ τὴν νοητὴν θάλασσαν τῶν λογισμῶν νηχόμενα ἐνθυμήματα· τίνα δὲ περὶ τὴν χώνην τῆς διανοίας αὐτοῦ εἰσβαλλόμενα νοήματα· πότερον, καθαρά τε καὶ ἀμιγῆ σπερμάτων πικρῶν, καὶ παρ' Ἀγγέλου φωτός, ἢ ζιζάνια ἐπιμιγῆ τε καὶ ἀχυρώδη καὶ παρὰ τῶν τοῦ φωτὸς ἐναντίων· καὶ οὕτως ὥς περ τίς ἡγεμὼν αὐτοκράτωρ μέσον ἱστάμενος ἐννοιῶν, κρίνων καὶ διαιρῶν τοὺς κρείττονας τῶν λογισμῶν ἀπὸ τῶν χειρόνων· τὰ μὲν τῶν εἰσβαλλομένων δεχόμενος τῇ παρ' ἑαυτοῦ τριβῇ καὶ κινήσει, εἰς νοερὰς ἀνατίθησιν ἀποθήκας, τῷ πυρὶ ἐξοπτηθέντα τοῦ πνεύματος, καὶ ὕδατος θείου πεπληρωμένα· ἀφ' ὧν καὶ τρεφόμενος, ἐνδυναμοῦται καὶ πληροῦται φωτός· τὰ δέ, ἀποπέμπεται τῷ τῆς λήθης βυθῷ, τὴν τούτων πικρίαν ἀποσειόμενος· τοῦτο δὲ μόνου ἔργον ἐστὶν ἐκείνου νοερῶς, τοῦ ἀψαμένου τῆς φερούσης πρὸς οὐρανούς, καὶ Θεὸν ἀπλανῶς· καὶ τὸν πενθήρη χιτῶνα τῶν σκοτεινῶν ἀποδυσαμένου παθῶν.

κζʹ. Ψυχὴ ἡ ἅπαξ ἀποσκευασαμένη τὴν πονηρίαν, καὶ τὸ περίεργον φρόνημα τῆς φαυλοτάτης ἀλαζονείας, ἁπλὴν δὲ καὶ ἄκακον τὴν καρδίαν ἐξ ἐπιδημίας τοῦ παρακλήτου καταπλουτήσασα, εὐθὺς Θεῷ τε καὶ ἑαυτῇ γίνεται· καὶ ἃ ὁρᾷ καὶ ἀκούει, πιστὰ καὶ ἀληθῆ νομίζει ἀνενδοιάστως, ὡς ὑπερβᾶσα τὰ χαλεπὰ τῆς ἀπιστίας βάραθρα, καὶ ὑπὲρ τὸν ᾅδην φερομένη τοῦ φθόνου.

κηʹ. Πασῶν τῶν ἀρετῶν προηγεῖται ἡ ἐνδιάθετος πίστις· ὅταν μὴ ἀμφίβολον τὴν γνώμην ἐπιφέρηται ἡ ψυχή, ἀλλ' εἰς τὸ παντελὲς ἀποβάλληται τὴν φιλαυτίαν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἕτερον οἶδε, τὸν ἄρτι πρὸς ἀγῶνας ἀποδυσάμενον, κωλύειν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, ὡς ἡ παγκάκιστος φιλαυτία· αὕτη ἐστὶ τὸ ἐμπόδιον τῆς προκοπῆς τῶν σπουδαίων· αὕτη νόσους αὐτοῖς ὑποτίθεται, καὶ δυσθεράπευτα πάθη σώματος· δι' ὧν τὴν θέρμην τῆς ψυχῆς, ψυχρὰν ἀπεργάζεται· καὶ τὸ κακοπαθεῖν ὑπὲρ ἀρχῆς, πείθει παραιτεῖσθαι, ὡς ἐπίβουλον τῆς εὐπαθούσης ζωῆς· φιλαυτία δέ ἐστιν, ἡ ἄλογος φιλία τοῦ σώματος ἥτις φίλαυτόν τε ἀποτελοῦσα τὸν Μοναχόν, ἤτοι φιλόψυχον, καὶ φιλοσώματον, μακρὰν ποιεῖ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον· ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν.

κθʹ. Ὁ ἐμπόνως ἀρξάμενος τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ θερμῷ τῷ ἔρωτι τὸν ἐλαφρὸν ζυγὸν τῆς ἀσκήσεως ἐπαυχένιον ἄρας, οὐ φείδεται ὑγείας σώματος, οὐ πρὸς τὴν τραχύτητα τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς ἰλιγγιᾷ, οὐ πρὸς τοὺς πόνους ἀποκναίει, οὐχ ὁρᾷ πρὸς ἕτερον τινα ῥαθύμως περὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ ἀμελῶς διακείμενον· ἀλλὰ ζέοντι πόθῳ τὴν αὔλακα τέμνει τῶν ἀρετῶν ἐν πάσῃ κακοπαθείᾳ, πρὸς ἑαυτὸν μόνον ὁρῶν, καὶ πρὸς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολάς· καὶ καθ' ἑκάστην ἐν δάκρυσι τὰ σπέρματα αὐτοῦ καταβάλλεται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων, ἕως οὗ φυῇ αὐτῷ ἡ χλόη τῆς ἀπαθείας, καὶ εἰς καλάμην αὐξήσῃ γνώσεως θείας, καὶ στάχυν φέρῃ τὸν κόκκον τοῦ λόγου ἐπιφερόμενον, καὶ ἔλθῃ φέρων τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ.

λʹ. Οὐδαμόθεν οὕτως οἴομαι τὴν προκοπὴν γίνεσθαι τῆς ψυχῆς ταχεῖαν καὶ σύντομον, ὡς ἐκ μόνης τῆς πίστεως· πίστεως δέ, οὐ τῆς εἰς Θεὸν μόνον καὶ τῆς πρὸς τὸν μονογενῆ τούτου Υἱόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνδιαθέτου· μεθ' ἧς πιστεύομεν ἀληθεῖς εἶναι τὰς ἐπαγγελίας Χριστοῦ, ἃς ἐπηγγείλατο καὶ ἡτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ κολάσεις τοῦ ᾅδου, τὰς ἡτοιμασμένας τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἐργάταις αὐτοῦ· αὕτη ἡ πίστις, πληροφορεῖ τὴν ψυχὴν ἐλπίζειν ἐναγώνιον οὖσαν, ἐπιτυχεῖν τῆς καταστάσεως τῶν ἁγίων, τῆς μακαρίας αὐτῶν ἀπαθείας, καὶ ἀναδραμεῖν πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἁγιωσύνης αὐτῶν, καὶ συγκληρονόμον τούτοις γενέσθαι τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας· οὕτω δὲ πληροφορουμένη, σπουδαίως πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν ἐπεκτείνεται, μὴ ἐνδοιάζουσα καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ μιμουμένη τοὺς πόνους ἐκείνων, καὶ διὰ τῶν ὁμοίων ἀγώνων διώκουσα καταλαβεῖν τὴν αὐτῶν τελειότητα.

Digitized by Google

λα΄. Συναλλοιοῦσθαι πέφυκεν ἡ ἔξωθεν τοῦ προσώπου κατάστασις, τῇ ἐντὸς τῆς ψυχῆς καταστάσει· οἵαν γὰρ ἡ νοερὰ κίνησις αὐτῆς τὴν ἐργασίαν ἔχει, τοιαύτην καὶ ἡ ὄψις τοῦ προσώπου τοῖς ὁρῶσιν ἐμφαίνει τὴν ἰδίαν διάθεσιν· τοῖς γὰρ ἐνεργοῦσι τὸν λογισμὸν συνδιατιθεμένη καὶ συναλλοιουμένη, ποτὲ μὲν ὁρᾶται φαιδρά, τῆς καρδίας εὐφραινομένης ἐπὶ ἀναβάσεσιν ἀγαθαῖς ἐνθυμήσεων καὶ μελέτῃ Θεοῦ· ποτὲ δὲ κατηφὴς καὶ ζοφώδης, ἐπὶ λογισμοῖς ἀτοπίας πικραινομένης· ἐν οἷς λαθεῖν οὐκ ἔστι τὸν ἐνεργούμενον τοὺς τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς ἐπιφερομένους γεγυμνασμένα· εἴτε γὰρ ἀλλοίωσίς ἐστί τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, φανερά ἐστιν αὐτοῖς ὡς γνωρίμη καὶ φίλη δι᾽ ἣν ἀναγεννηθέντες ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἄνωθεν, φῶς καὶ ἅλας ἐχρημάτισαν τοῖς πλησίον· εἴτε τῆς στάσεως ἐστὶ τῶν δυνάμεων, καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ταραχῆς δήλη τίς ἐστι τούτοις τρανῶς, ὡς ἀποβαλλομένοις αὐτήν, καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐπιφερομένοις λαμπρότατον ἐν τοῖς θείοις χαρίσμασι.

λβ΄. Ἡ ἐντὸς ἐργασία, ἡ στεφάνων πρόξενος γίνεται τῇ ψυχῇ, ἡ ποινῶν καὶ κολάσεων· εἰ μὲν γὰρ περὶ τὰ θεῖα πράγματα καταγίνεται, καὶ ταπεινοφροσύνης φιλοκαλεῖ τὰ χωρία, ἔχει τὴν ἀρδείαν ἄνωθεν τῶν δακρύων, καὶ γεωργεῖ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ πίστιν, καὶ τὴν εἰς τὸν πλησίον συμπάθειαν· δι᾽ ὧν ἀναμορφουμένη τὸ κάλλος ἡ ψυχὴ τῆς εἰκόνος Χριστοῦ, φῶς γίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ταῖς ἀκτῖσι τῶν ἀρετῶν ἐφέλκεται πρὸς ἑαυτὴν τὰς ὁράσεις αὐτῶν, καὶ κινεῖ πάντας πρὸς δοξολογίαν Θεοῦ· εἰ δέ, περὶ τὰ κάτω καὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ τοὺς ὑπονόμους τόπους ἐκταράσσει καὶ ἀνασκαλεύει τῆς ἁμαρτίας, κάτωθεν ἔχουσα τὸ δυσῶδες καὶ ζοφερόν, γεωργεῖ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ καλοῦ· δι᾽ ἧς τὴν χοϊκὴν ἀναμορφουμένη καὶ ἄμορφον εἰκόνα τοῦ παλαιοῦ, σκότος αὐτόχρημα τοῖς πλησιάζουσι γίνεται· καὶ τῇ τῶν φυλακῶν ἐργασίᾳ καὶ ὁμιλίᾳ, διαφθείρει ψυχὰς ἀπλάστους καὶ ἀστηρίκτους, καὶ κινεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν· καὶ οὕτω ἐν οἷς ἂν ὑπὸ τοῦ θανάτου καταληφθῇ ἡ ψυχή, καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἀναλόγως εὑρίσκει.

λγ΄. Ὁ τῶν φαύλων ἐννοιῶν γεωργός, ζοφώδεις αὐτοῦ ποιεῖται καὶ στυγνὰς τὰς ἐκτὸς ὄψεις· ἄναυδόν τε τὴν γλῶτταν ἔχει τῶν θείων ὕμνων, καὶ δυσαπάντητός ἐστι πᾶσιν εἰς εὐτυχίαν· ὁ δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀθανάτων φυτῶν γεωργὸς τῆς καρδίας, χαρωπὸν καὶ γεγαννωμένον ἔχει τὸ πρόσωπον· μελῳδόν τε εἰς δεήσεις τὴν γλῶτταν αὐτοῦ, καὶ ὅλον ἑαυτὸν εἰς ὁμιλίαν ἥδυτατον· ὡς φανερόν εἶναι καὶ γίνεσθαι τοῖς ὁρῶσιν ἐντεῦθεν καλῶς, αὐτόν τε τὸν ὑπὸ δουλείαν ἔτι τῶν ἀκαθάρτων ὄντα παθῶν, καὶ ὑπ᾽ ἀνάγκην τοῦ νόμου τελοῦντα τοῦ γεώδους φρονήματος· καὶ τὸν ἐλευθερωθέντα τῆς τοιαύτης δουλείας, ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ πνεύματος, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα· καρδίας εὐφραινομένης,θάλλει πρόσωπον· ἐν δὲ λύπαις οὔσης, στυγνάζει.

λδ΄. Τὰ ἐμπράκτως τελούμενα πάθη, ἐμπράκτως καὶ θεραπεύονται· ὥσπερ γὰρ ἀκρασία ἡδονὴ καὶ ἀδδηφαγία καὶ βίος ἀμελὴς καὶ διακεχυμένος, τὴν ἐμπαθεστάτην ἕξιν ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ εἰς πράξεις ἀτόπους αὐτὴν ἄγουσιν, οὕτω στένωσις καὶ ἐγκράτεια, πόνοι καὶ ἀγῶνες. πνευματικοί, τὴν ἀπάθειαν περιποιοῦνται αὐτῇ· καὶ ἐξ ἐμπαθείας, εἰς ἀπάθειαν αὐτὴν μεταφέρουσι.

λε΄. Ὅταν ἐξ ἐπιπόνου τίς καὶ συντόνου ἀσκήσεως, δωρεῶν μεγάλων παρὰ Θεοῦ διὰ ταπεινοφροσύνης ἀξιωθῇ, εἶτα ἀποσυρθεὶς ἐκεῖθεν, πάθεσιν ἔκδοτος γένηται καὶ δαίμοσι παιδευταῖς, ἴστω ἑαυτὸν ὑψωθέντα. καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ οἰηθέντα, καὶ τῶν ἄλλων κατεπαρθέντα· οὐδαμόθεν οὖν ἄλλοθεν ὁ τοιοῦτος εὑρήσει τὴν θεραπείαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν συνεχόντων αὐτοῦ τὴν ζωὴν παθῶν καὶ δαιμόνων, ἀλλ᾽ ἢ ἀπὸ τοῦ ἀναδραμεῖν αὐτὸν διὰ μετανοίας εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν, καὶ χρήσασθαι μεσίτῃ καλῷ· τῇ ταπεινώσει καὶ τῇ ἐπιγνώσει τῶν οἰκείων μέτρων, δι᾽ ἧς πᾶς ὁ ἱστάμενος καλῶς ἐν τῷ θεμελίῳ τῶν ἀρετῶν, ὑποκάτω ἑαυτὸν ἔχει πάσης κτίσεως.

λϛ΄. Ἶσον κακόν ἐστι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ζῶσι κατὰ Χριστόν, τὸ καὶ ἐμπαθῆ τινὰ εἶναι ταῖς πράξεσι γνώμης ἀκολασίᾳ, καὶ πεφυσιωμένον ἐν ταῖς ἀρεταῖς τῷ τῆς οἰήσεως πνεύματι· ὃν τρόπον γὰρ τοῦ πρώτου τὰ ἐμπράκτως καὶ κρυφῆ γινόμενα αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν, οὕτω καὶ τοῦ δευτέρου τὰ ὑψώματα τῆς καρδίας, βδελύγματά εἰσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος ἀποτρόπαιος τῷ Θεῷ εἰς ἀνάπαυσιν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν σάρκα κατὰ τὸ λόγιον, οὕτω καὶ οὗτος παρὰ Κυρίῳ ἀκά-

Digitized by Google

θαρτος, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὑπερήφανον.

λζ΄. Οὐ γὰρ εἴτι πάθος, τοῦτο καὶ ἔμπρακτος ἁμαρτία· ἀλλὰ ἕτερον τοῦτο, καὶ ἄλλο ἐκεῖνο· πάθος μὲν οὖν ἐστι, τὸ ἐπὶ ψυχὴν κινούμενον· πρᾶξις δὲ ἐφάμαρτος, ἡ ἐπὶ τὸ σῶμα θεωρουμένη· οἷον, φιληδονία, φιλαργυρία, καὶ φιλοδοξία, πάθη χαλεπά ἐστι τῆς ψυχῆς· πορνεία δέ, καὶ πλεονεξία, καὶ ἀδικία, πράξεις ἐφάμαρτοι τῆς σαρκός· ἐπιθυμία, θυμός, καὶ ὑπερηφάνεια, πάθη ψυχῆς, παρὰ φύσιν τῶν δυνάμεων κινουμένων αὐτῆς· μοιχία δέ, καὶ φόνος, κλοπή, καὶ μέθη, καὶ εἴτι ἄλλο διὰ τοῦ σώματος πράττεται, πράξεις ἐφάμαρτοι, καὶ χαλεπαὶ τῆς σαρκός.

λη΄. Τρεῖς εἰσὶν οἱ γενικώτατοι πάντων τῶν παθῶν ἔξαρχοι· καὶ τρεῖς αἱ κατ᾽ αὐτῶν παρατάξεις, καὶ τρεῖς οἱ τούτων καταγωνιζόμενοί τε καὶ καταβάλλοντες· ὁ εἰσαγωγικός, ὁ μέσος καὶ ὁ τέλειος τὸν τῆς φιληδονίας, τὸν τῆς φιλαργυρίας καὶ τὸν τῆς φιλοδοξίας τρικέφαλον δράκοντα.

λθ΄. Οὐχ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἀγὼν τοῖς τρισὶ κατὰ τῶν τριῶν ἀρχῶν καὶ δυνάμεων τοῦ ἐξουσιάζοντος πνεύματος. ἀλλ᾽ ἄλλος, καὶ ἄλλος· ἄλλως καταστρατευομένης τῆς μιᾶς καὶ μιᾶς τούτων ἀρχῆς ὑφ᾽ ἑκάστου τοῦ πρὸς τὴν μάχην αὐτῆς ἱσταμένου καὶ καθοπλιζομένου φυσικῶς τῷ δικαίῳ θυμῷ.

μ΄. Ὁ ἄρτι πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας ἀποδυσάμενος, καὶ εἰσαγωγικὸς ὢν πρὸς παράταξιν τῶν παθῶν, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς φιληδονίας πᾶσαν αἴρει τὴν μάχην αὐτοῦ, καὶ δυνατὸς διὰ πάσης κακοπαθείας κατ᾽ αὐτοῦ ἐκστρατεύει· σάρκας μὲν ταῖς ἀσιτίαις ἐκτήκων, ταῖς χαυμενίαις, ταῖς ἀγρυπνίαις καὶ ταῖς παννύχοις δεήσεσι· ψυχὴν δὲ συντρίβων τῇ μνήμῃ τῶν τοῦ ᾅδου ποινῶν, καὶ τῇ τοῦ θανάτου μελέτῃ· καὶ τὴν καρδίαν ἀποσμήχων τοῦ ῥύπου τῶν συνδυασμῶν καὶ συγκαταθέσεων διὰ δακρύων τῆς μετανοίας.

μα΄. Ὁ πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρχῆς μεταθέμενος τὴν ἐπίβασιν, καὶ τοὺς ἱδρῶτας τοὺς κατὰ τοῦ φιληδόνου πνεύματος διὰ τοῦ σπόγγου τῆς πρώτης ἀπαθείας ἀπομαξάμενος, ἄρτι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποκαλυφθείς, καὶ τὰς φύσεις ὁρᾶν τῶν ὄντων ἀρξάμενος, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀπίστου φιλαργυρίας αἴρει τὰ ὅπλα τῆς πίστεως· τὸν νοῦν μὲν ἀνυψῶν ἑαυτοῦ τῇ μελέτῃ τῶν θείων πραγμάτων, τὸν δὲ λόγον παραθήγων τοῖς λόγοις τῆς κτίσεως, καὶ εἰς τὸ τὰς φύσεις αὐτῶν ἐκδιηγεῖσθαι διατρανῶν· τὴν δὲ ψυχὴν ἀνάγων τῇ πίστει ἀπὸ τῶν ὁρωμένων, ἐπὶ τὰ ὕψη τῶν ἀοράτων, καὶ πείθων αὐτὸν εἶναι προνοητήν, τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγόντα Θεόν, τῶν οἰκείων ἔργων, καὶ ὅλην τὴν ἐλπίδα ποιῶν τῆς ἐνθέου ζωῆς.

μβ΄. Ὁ τὸ μέσον διὰ θεωρίας καὶ ἀπαθείας περάσας, καὶ τὸ ἀπατηλὸν ὑπερκύψας τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως. ἄρτι δὲ μετὰ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐνυποστάτου Θεοῦ σοφίας, τῷ γνόφῳ τῆς θεολογίας εἰσδύς, κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς φιλοδοξίας, αἴρει, δυνάμει τῆς ταπεινοφροσύνης, τὰ ὅπλα, ψυχὴν μὲν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀποκαλύψεσι κατανύσσων, καὶ δάκρυα προχέειν ἀνωδύνως ποιῶν· τὸ δέγε φρόνημα αὐτῆς τῇ μνήμῃ καταβάλλων τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, καὶ ἀνυψῶν αὐτὸ τῆς θείας γνώσεως τοῖς νοήμασι.

μγ΄. Νηστείαις μὲν γὰρ καὶ ἀγρυπνίαις καὶ προσευχαῖς χαμευνίαις τε καὶ κόποις σώματος, καὶ τῇ ἐκκοπῇ τῶν θελημάτων ἐν ταπεινώσει ψυχῆς, ἄπρακτον ἱστῶμεν τὸ τῆς φιληδονίας πνεῦμα· χειρούμεθα δὲ αὐτό, τοῖς τῆς μετανοίας δάκρυσι, καὶ πρὸς τὸ δεσμωτήριον ἄγοντες τῆς ἐγκρατείας, ἀκίνητον τοῦτο καὶ ἀνενέργητον ἀποτελοῦμεν· ἐν τῇ τῶν σπουδαίων δηλονότι καὶ ἀγωνιζομένων ἱστάμενοι παρατάξει.

μδ΄. Πίστεως ὅπλοις, καὶ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, τὸ τῆς φιλαργυρίας πνεῦμα κατατροπωσάμενοι, ἀποσφάττομεν, ἄρτι πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων μετὰ λόγου σοφίας ἀναδραμόντες, καὶ ὑπεράνω τῆς ταπεινώσεως γεγονότες τῶν ὁρωμένων, διὰ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως, καὶ πρὸς τὰ βασίλεια τῆς ἀγάπης μετὰ τῶν πολυόλβων θησαυρῶν τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος ἐγκαταπαύσαντες.

με΄. Πτεροῖς ἀπαθείας καὶ ταπεινοφροσύνης, ἐν τῷ ἀέρι τῆς μυστικῆς θεολογίας νηχόμενοι, καὶ εἰς τὸν ἄνω βυθὸν τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων Θεοῦ μετὰ θείου πνεύματος εἰσερχόμενοι, ταῖς ἀστραπαῖς τῶν ἐνθέων δογμάτων καὶ νοημάτων, τὸ τῆς φιλοδοξίας καταφλέγομεν πνεῦμα· ὄμβροις δὲ δακρύων καὶ ποταμοῖς κατανύξεως εἰς τὰ τέλη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὁρῶντες, τοὺς τριστάτας αὐτοῦ καταποντίζομεν δαίμονας· οἰήσει τε καὶ κενοδοξίᾳ καὶ ὑ-

Digitized by Google

περηφανίᾳ, καθ᾿ ἡμῶν ἐκστρατεύσαντες.

μς΄. Ὁ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὴν ἀλαζωνείαν τοῦ βίου τὸν κόσμον ταῦτα τῆς ἀδικίας, δι᾿ ὧν τῆς φιλίας, ἐχθροὶ γινόμεθα τῷ Θεῷ, ἐκθύμως μισήσας, καὶ ταύταις ἀποταξάμενος, ἑαυτῷ τὸν κόσμον ἐσταύρωσε, καὶ αὐτὸς ἐσταυρώθη αὐτῷ· λύσας τὴν ἀναμεταξὺ Θεοῦ καὶ ψυχῆς ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, καὶ ποιήσας ἐν ἀμφοτέροις εἰρήνην· ὁ γὰρ τούτοις ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος νεκρωθείς, κατήλλαξεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν τοῦ κόσμου ἐν τῇ νεκρώσει τῶν ἡδονῶν, διὰ τῆς ἐσταυρωμένης τῷ κόσμῳ ζωῆς, καὶ τὴν μετὰ Ἰησοῦ φιλίαν ἠσπάσατο· τοίνυν οὐκ ἔτι ὁ τοιοῦτος ἐχθρὸς ὡς φίλος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ φίλος τοῦ Θεοῦ καθίσταται, ὡς ἐσταυρωμένος τῷ κόσμῳ, καὶ δυνάμενος λέγειν· ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ.

μζ΄. Πᾶσα τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐγκατάλειψις, διὰ ταῦτα γίνεσθαι πέφυκε· διὰ κενοδοξίαν, διὰ τὴν εἰς τὸν πλησίον κατάκρισιν καὶ διὰ τὴν ἐπ᾿ ἀρεταῖς ἔπαρσιν· εἴτι οὖν τούτων ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀγωνιζομένων προσεμπελάσαν ἡγήσεται, τὴν ἀπὸ Θεοῦ τούτοις ἐγκατάλειψιν προξενεῖ· καὶ οὐκ ἂν ταύτης τὴν ἐπὶ πτώμασι δικαίαν ἐκφύγωσι κρίσιν, μέχρις οὗ τὴν προηγησαμένην αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως ἀποσεισάμενοι, εἰς τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης προσφύγωσιν.

μη΄. Οὐ γὰρ τὸ μὴ καθαρεύειν ἐμπαθῶν νοημάτων, τουτέστι μόνον καρδίας ἀκαθαρσία καὶ σπίλος ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν πλήθει κατορθωμάτων ἐπαίρεσθαι, καὶ τὸ ἐπ᾿ ἀρεταῖς φυσιοῦσθαι, καὶ τὸ μεγάλα οἴεσθαι ἐπὶ σοφίᾳ καὶ γνώσει Θεοῦ, καὶ τὸ μέμφεσθαι τῶν ἀδελφῶν τοὺς ῥαθύμους καὶ ἀμελεῖς· καὶ τοῦτο δῆλον, ἐκ τῆς τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ Τελώνου παραβολῆς.

μθ΄. Μὴ οἴου τῶν παθῶν ἀνεθῆναι, καὶ τῶν γενομένων ἐκεῖθεν ἐμπαθῶν νοημάτων τὸν μολυσμὸν ἐκφυγεῖν, ἀγέρωχον ἔτι φέρων τὸ φρόνημα καὶ ἐξωγκωμένον ἐπ᾿ ἀρεταῖς· οὐ γὰρ μὴ ἴδῃς εἰρήνης αὐλήν, ἐν ἀγαθωσύνῃ τῶν λογισμῶν, οὐδὲ εἰς ναὸν ἀγάπης εἰσέλθῃς μετὰ χαρᾶς, ἐν πάσῃ χρηστότητι καὶ γαλήνῃ καρδίας, ἕως οὗ ἐν σεαυτῷ πεποιθὼς εἶ, καὶ τοῖς ἔργοις σου.

ν΄. Ἐὰν εἰς εὐχροίας σωμάτων προσπάσχῃ σου ἡ ψυχή, κατ᾿ ἐμπάθειαν, καὶ ὑπὸ τῶν ἐκεῖθέν σοι δῆθεν τικτομένων ἐμπαθῶν λογισμῶν τυραννῆται, μὴ ὑπολάμβανε ταύτας εἶναι αἰτίας τῆς ἐν σοὶ ταραχῆς καὶ ἐμπαθεστάτης κινήσεως· ἀλλὰ κεκρυμμένην ἴσθι ἐντὸς εἶναι τὴν αἰτίαν τῆς σῆς ψυχῆς, ὡς λίθον μαγνῆτίν τινα, ἕλκουσαν πρὸς ἑαυτὴν δυνάμει ἕξεως ἐμπαθοῦς καὶ πονηρᾶς συνηθείας τὴν ἀπὸ τῶν προσώπων λύμην, ὡς σίδηρον· ἐπεὶ καὶ κτίσματα Θεοῦ πάντα, καὶ λίαν τῷ ἰδίῳ λόγῳ καλά, μηδένα λόγον κατήγορον ἔχοντα τῆς πλάσεως τοῦ Θεοῦ.

Ὥς περ οἱ θάλασσαν περαιούμενοι καὶ ναυτιῶντες, οὐ παρὰ τὴν τῆς θαλάσσης φύσιν πάσχουσι τοῦτο, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆς ἔνδοθεν προαποκειμένης αἰτίας τοῦ σεσηπότος χυμοῦ· οὕτω καὶ ἡ ψυχή, οὐ παρὰ τὴν τῶν προσώπων αἰτίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῆς ἔτι ἐναποκειμένης τοῦ κακοῦ ἕξεως, ἐν αὐτῇ τὸν ἐμπαθέστατον ὑφίσταται κλόνον καὶ τάραχον. να΄.

Κατὰ τὴν ἔνδοθεν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, συναλλοιοῦσθαι πέφυκε καὶ ἡ φύσις αὐτὴ τῶν πραγμάτων· ὅταν οὖν κατὰ φύσιν ἵσταται αὐτὴ τὰ νοερὰ αἰσθητήρια καὶ ὁ νοῦς περὶ τοὺς λόγους τῶν γεγονότων ἀπλανῶς ὁδεύῃ, τὸν λόγον ἔχων διατρανοῦντα τὰς φύσεις καὶ τὰς κινήσεις αὐτῶν, κατὰ φύσιν ὁρᾶται αὐτῇ καὶ τὰ πράγματα, καὶ τὰ πρόσωπα, κα᾿ πᾶσα φύσις ἐνύλων σωμάτων, μὴ ἔχοντά τινα λύμης ἢ βλάβης ἐγκεκρυμμένην αἰτίαν· ὅταν δὲ παρὰ φύσιν αὐτῆς αἱ δυνάμεις κινῶνται, πρὸς ἑαυτὰς στασιάζουσαι, παρὰ φύσιν αὐτῇ καὶ ταῦτα ὁρᾶται· μὴ διὰ τῆς φυσικῆς αὐτῶν καλλονῆς πρὸς κατανόησιν τοῦ γενεσιουργοῦ ταύτην ἀνάγοντα· ἀλλὰ διὰ τῆς ἐμπαθεστάτης ἕξεως αὐτῆς, εἰς βυθὸν ἀπωλείας κατάγοντα. νβ΄.

Εἰ πέπτωκας ἐγκαταλειφθεὶς πτώματι σαρκός, ἢ γλώττης, ἢ λογισμοῦ, ἐπίπονον ἕλκων καὶ τραχύτατον βίον, μὴ ξένον τοῦτο καὶ παράδοξόν σοι καταφανῇ· σὸν γάρ ἐστι τὸ πτῶμα, καὶ ἀπὸ τῆς σῆς αἰτίας· εἰ μὴ γὰρ αὐτὸς ἢ καινόν τι πρῶτον, καὶ ὄγκου μεστόν, ὡς οὐκ ὤφελον, ᾠήθης περὶ σαυτοῦ, ἢ κατεπήρθης ἑτέρου ἀλαζονικῷ τῷ φρονήματι, ἢ ἔκρινας ἐν ἀσθενείᾳ φύσεως ἀνθρωπίνης τινά, οὐκ ἂν ἐγκαταλειφθεὶς κρίσει δικαίᾳ Θεοῦ, τὴν ἑαυτοῦ ἐπέγνως ἀσθένειαν· ἔγνως δέ, ἵν᾿ ἐντεῦθεν μάθῃς μὴ κρίνειν· μὴ φρονεῖν παρ᾿ ὃ δεῖ φρονεῖν· μή τινὸς κατεπαίρεσθαι. νγ΄.

Digitized by Google

νδ'. Πεπτωκὼς εἰς βάθη κακῶν μηδαμῶς τὴν ἀνάκλησιν ἀπελπίσῃς, εἰ καὶ εἰς πέταυρον κατηνέχθης ἔσχατον ᾄδου κακίας· εἰ γὰρ ταῖς ἐμπράκτοις ἀρεταῖς προκαταβληθέντα θερμῶς τὸν θεμέλιον ἔχεις παρὰ σοὶ τῆς εὐσεβείας, εἰ καὶ πτῶσιν ὑπέστη κατασεισθὲν τὸ οἰκοδομηθὲν ταύτης οἴκημα παρὰ σοῦ, ἐκ διαφόρων λίθων τῆς ἀρετῆς, ἕως ἐδάφους τῆς ἐμπαθεστάτης γῆς τῶν κακῶν, ἀλλ' οὐκ ἐπιλησθήσεταί σου τῶν παλαιῶν πόνων καὶ ἱδρώτων ὁ Θεός· εἴγε συντετριμμένην ἐπὶ τοῖς πτώμασί σου τὴν καρδίαν φέροις· μεμνημένην τε ἡμερῶν ἀρχαίων, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀνακαλυμένην πτῶσιν ἐν στεναγμοῖς, αὐτοῦ κατ' ἐνώπιον· ἐπιβλέπων γὰρ ἐπιβλέψεται τάχιον ἐπὶ σὲ τρέμοντα τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ ἅψεταί σου τῶν ὀφθαλμῶν ἀοράτως τῆς κατωδύνου καρδίας, καὶ τῷ προκαταβληθέντι παρὰ σοῦ θεμελίῳ τῆς ἀρετῆς μετὰ πόνων, ἐπιστήσειε· καὶ δώῃ σοι τῆς προτέρας ἰσχύος κρείττονά τε καὶ τελειοτέραν ἰσχύν, ἐν θέρμῃ ζέοντος πνεύματος· εἰς τὸ πάλιν κτήτασθαι τὰ καταβληθέντα, βασκανίᾳ τοῦ πονηροῦ, μεθ' ὑπομονῆς ἔργα τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀνεγεῖραι, ἐν πνεύματι ταπεινώσεως, τὸν οἶκον αὐτῆς τοῦ προτέρου λαμπρότερον, εἰς ἀνάπαυσιν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, αἰωνίαν αὐτοῦ.

νε' Πάντα τὰ πρὸς ἀτιμίαν ἡμῖν συμβαίνοντα, εἴτε ἐξ ἀνθρώπων, εἴτε ἐκ δαιμόνων, κρίσει δικαίᾳ Θεοῦ, κατ' οἰκονομίαν ἐπισυμβαίνουσι πρὸς ταπείνωσιν τοῦ ματαίου φυσήματος τῶν ψυχῶν ἡμῶν· σκοπὸς γὰρ τῷ κυβερνήτῃ Θεῷ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὸ ἀεὶ ταπεινοὺς ἡμᾶς εἶναι, καὶ μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν· ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν· μηδὲ οἴεσθαι μεγάλα περὶ ἑαυτῶν· ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἀφορᾶν, καὶ μιμεῖσθαι αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἐφικτόν, τὴν μακαρίαν ταπείνωσιν· ἐπειδὴ πρᾷος ἦν καὶ ταπεινὸς τὴν καρδίαν· καὶ τοιούτους ἡμᾶς γενέσθαι ἐπιποθεῖ ὁ ὑπομεμενηκὼς ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον ἄδικόν τε καὶ ἄτιμον· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἕτερον φίλον αὐτῷ, καὶ οἰκειούμενον ἐν πάσῃ ἀληθῶς ἀρετῇ, καὶ δυνάμενον ἀπὸ κοπρίας παθῶν ἀνυψοῦν, ὡς πραότης, καὶ ταπείνωσις, καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον· τούτων δὲ μὴ συνόντων ἡμῖν, ἐργαζομένοις τὰς ἀρετάς, πᾶσα μάταιος ἡ ἐργασία· καὶ ἅπας κόπος ἀσκήσεως, ἀνωφελὴς καὶ ἀπρόσδεκτος.

νς'. Τοῖς μὲν εἰσαγωγικοῖς εἰς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον, φόβος τῶν κολάσεων συνεργεῖ εἰς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν, καὶ ἀποφυγὴν τῶν κακῶν· τοῖς δὲ κατ' ἀρετὴν ἐπὶ θεωρίαν προκόψασι τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ἄλλος ἀναλόγως παρέπεται φόβος, λίαν ὢν αὐτοῖς φοβερὸς ἐξ ἀγάπης, ὁ ἁγνός· ὃς καὶ συνεργεῖ τούτοις εἰς τὴν παραμονὴν ἀκλονήτως ἵστασθαι τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, φοβουμένοις τὸν ἐκ ταύτης φοβερὸν ὄλισθον· ἐκείνοις μὲν γὰρ πεσοῦσι τοῦ κατὰ χεῖρα σκοποῦ, μεταμελομένοις, καὶ αὖθις ἀνισταμένοις, ὁ πρῶτος φόβος παρέπεται μετ' ἐλπίδων χρηστῶν· τούτοις δὲ τοῦ ὕψους φθόνῳ τοῦ ἀντιπάλου ἐξαμαρτήσασι διὰ πτώσεως τῆς θεωρίας Θεοῦ, οὐκ εὐθὺς ὁ δεύτερος ἕπεται· ἀχλύς δέ τις καὶ σκότος ψηλαφητὸν αὐτοὺς διαδέχεται, πλῆρες ἀθυμίας καὶ ὀδυνῶν, πικρίας μετὰ τοῦ πρώτου τῶν κολάσεων φόβου· καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐκολόβωσε τῆς ἀφορήτου ταύτης ὀδύνης, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶς ὁ ἐκεῖθεν ἐκπίπτων. νζ'.

Ὁπόταν τῆς ἐπιμόνου τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ὀχλήσεως ἡ ψυχὴ ἀνεθῇ, καὶ ἡ φλὸξ ἡ τύραννος ἀπομαρανθῇ τῆς σαρκός, ἔσο τηνικαῦτα εἰδὼς τὴν ἐπέλευσιν γίνεσθαι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν ἡμῖν, μηνύουσαν τὴν ἄφεσιν τῶν προημαρτημένων καὶ χαριζομένην ἡμῖν τὴν ἀπάθειαν· ἕως δὲ τῆς ὀσμῆς αὐτῶν διὰ τῆς συνεχοῦς ὀχλήσεως ἐπαισθάνηται, καὶ τὰ ὑπογάστρια φλέγηται τῆς σαρκός, μακρὰν ἴσθι ταύτης εἶναι τὴν εὐωδίαν τοῦ Πνεύματος· καὶ ὅλην ὑπὸ τὰ δεσμὰ κρατεῖσθαι τὰ ἄλυτα τῶν παθῶν τε. καὶ τῶν αἰσθήσεων.

Εἶδον ὑπὸ τὸν ἥλιον, φησὶν ὁ σοφός, ἄνθρωπον παρ' ἑαυτῷ δόξαντα φρόνιμον εἶναι νη'. ὃν εἶδον ὑπὸ τὴν ζωὴν κἀγὼ τῶν βροτῶν, πεποιθότα ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. καὶ μεγάλα φρονοῦντα ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ καὶ τῇ γεώδει καὶ ψυχικῇ· καὶ οὐ μόνον διὰ ταύτην τῶν ἀπλάστων κατεπαιρόμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν θείᾳ τῇ λήξει διδασκάλων Χριστοῦ κατειρωνευόμενόν τε ὁμοῦ, καὶ καταμωκώμενον, διὰ τὸ τῆς λέξεως αὐτῶν ἰδιότροπον· καὶ ὅτι μὴ ἕπεσθαι εἵλοντο ταῖς ἐκλογαῖς τῶν τετορνευμένων λέξεων τῆς θύραθεν γνώσεως· μηδὲ τὸ τῆς θέσεως αὐτῶν εὔρυθμον ἐπετήδευσαν ἐν ταῖς ἐγγράφοις διδασκαλίαις αὐτῶν· ᾧ τινι, ὡς ἠγνοηκότι, ὅτι παρὰ τῷ Θεῷ, οὐ τορευταὶ τῶν λέξεων, οὐδὲ τὸ εὔηχον τῶν φωνῶν· ἀλλὰ τὸ εὔσημον, προτιμότερον καὶ φίλον, τῶν νοη-

Digitized by Google

μάτων· ταύτην παρωδήσω τὴν παροιμίαν· ὁ κύων ὁ ζῶν, αὐτὸς ἀγαθὸς ὑπὲρ τὸν λέοντα τὸν νεκρόν· καὶ ἀγαθὸν παῖς πένης καὶ σοφός, ὑπὲρ βασιλέα πρεσβύτην, καὶ ἄφρονα, ὃς οὐκ ἔγνω τοῦ προσέχειν ἔτι.

νθ'. Δεινὸν καὶ δυσκαταγώνιστον τὸ πάθος τῆς βλασφημίας ἔχει δὲ τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῆς ὑπερηφάνου διανοίας τοῦ σατανᾶ· ὃ καὶ πάντας μὲν τοὺς κατὰ Θεὸν ὀχλεῖ βιοῦντας κατ' ἀρετήν· πλέον δὲ τοὺς προκόπτοντας εἰς εὐχήν, καὶ εἰς θεωρίαν τῶν θείων πραγμάτων· οὗ ἕνεκεν χρὴ πάσῃ φυλακῇ τὰς αἰσθήσεις τηρεῖν, καὶ εὐλαβεῖσθαι ἀπὸ πάντων τῶν φρικτῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν τύπων καὶ λόγων, καὶ προσέχειν τῇ ἐφόδῳ τοῦ πνεύματος τούτου· ἐφεδρεύει γὰρ εὐχομένοις καὶ ψάλλουσιν ἡμῖν καὶ ἐρεύγεται ἔσθ' ὅτε, διὰ τῶν χειλέων ἡμῶν, μὴ προσέχουσιν, ἀρὰς καθ' ἡμῶν καὶ βλασφημίας ἀλλοκότους κατὰ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου· τοῖς στίχοις τῶν ψαλμῶν, καὶ τοῖς ῥήμασι τῆς εὐχῆς παρεισάγων αὐτάς, ἀλλὰ τρεπτέον κατ' αὐτοῦ τὸν λόγον Χριστοῦ, ὁπηνίκα τοιοῦτόν τι φέρει ἐν τοῖς χείλεσι, ἢ ὑποσπείρει ἐν ταῖς διανοίαις ἡμῶν· καὶ ὕπαγε σατανᾶ ὀπίσω μου εἴπωμεν πρὸς αὐτόν, πάσης δυσωδίας ἀνάμεστε, καὶ ὑπόδιχε πυρὸς αἰωνίου· κατὰ τῆς κεφαλῆς σου ἡ βλασφημία σου· καὶ αὐτίκα πρὸς ἄλλο τι τὸν νοῦν πρᾶγμα θεῖον ἢ ἀνθρώπινον, τόγε νῦν ἔχον, δι' αἰχμαλωσίας ἀπασχολήσωμεν ἢ καὶ μετὰ δακρύων πρὸς οὐρανοὺς αὐτὸν καὶ Θεὸν ἀνυψώσωμεν, καὶ οὕτως, Θεοῦ συναιρουμένου ἡμῖν, ἀπαλλαγησόμεθα τοῦ βάρους τῆς βλασφημίας.

ξ'. Φθοροποιὸν πάθος ἡ λύπη, εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ αὐτῶν ἁπτομένη τῶν μυελῶν· ἀλλ' ἡ τοῦ κόσμου ἡ διὰ τὰ πρόσκαιρα τοῖς ἀνθρώποις ἐφιπταμένη ἢ καὶ πολλάκις αὐτοῖς θανάτου παραίτιος γίνεται· ἡ δὲ κατὰ Θεὸν λύπη, ὁμοῦ τε σωτήριος καὶ λίαν ἐπωφελὴς οὖσα, ὑπομονὴν ἐν τοῖς πόνοις καὶ τοῖς πειρασμοῖς κατεργάζεται· τὴν πηγὴν τῆς κατανύξεως ἀναστομοῦσα τῷ ἀγωνιζομένῳ καὶ διψῶντι τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ ψωμίζουσα διὰ δακρύων τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὡς πληροῦσθαι τὸ Δαβιδικὸν ἐπ' ἐκείνῳ λόγιον· ψωμιεῖς ἡμᾶς, φησίν, ἄρτον δακρύων καὶ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ τὸν οἶνον τῆς κατανύξεως.

ξα'. Τὰ συμπεπτωκότα μέρη τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς τῶν κακῶν ἐργασίας, λίαν ἡ κατὰ Θεὸν λύπη ἀνακτᾶται καὶ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται· τοσοῦτον γὰρ τὸν χειμῶνα τῶν παθῶν καὶ τὰ νέφη τῆς ἁμαρτίας ἐκλεπτύνει διὰ δακρύων, καὶ τοῦ νοητοῦ τῆς ψυχῆς ἀπελαύνει ἀέρος, ὡς αἰθρίαν ἐν τοῖς λογισμοῖς αὐτίκα τοῦ νοὸς ἡμῶν γίνεσθαι· καὶ γαλήνην ἐν τῇ θαλάσσῃ τῆς διανοίας, καὶ εὐφροσύνην ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, καὶ ἀλλοίωσιν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ προσώπου ἡμῶν· ἐφ' ἣν οἱ καλῶς ὁρῶντες ὥσπερ τὰς ὄψεις καὶ τὰς διαθέσεις αὐτῶν προσαναπαύοντες, οὕτω κατὰ τὸν Δαβὶδ ἀνακράζουσιν· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου.

Μὴ παραδέχου τοὺς ἐξ ὑπονοιῶν ὑποσπειρομένους σοι λογισμοὺς κατὰ τοῦ πλη- ξβ'.
σίον· εἰσὶ γὰρ ψευδεῖς καὶ ὀλέθριοι καὶ πάντῃ ἀπαταιῶνες· ἴσθι οὖν ὅτι διὰ τούτου τοῦ σκοποῦ πειρῶνται οἱ δαίμονες εἰς βόθρον ἀπωλείας ὠθῆσαι τὰς ψυχὰς τῶν ἤδη προκοπὰς ποιούντων ἐν ταῖς ἀρεταῖς· ἄλλως γὰρ εἰς βυθὸν κατακρίσεως καὶ ἁμαρτίας ἐμπράκτου τῶν ἀγωνιζομένων τινὰ παραπέμψαι οὐ δύνανται, εἰμὴ λαβεῖν αὐτὸν ὑποψίας πείσουσι πονηρὰς ἐκ τῶν ἔξωθεν ἠθῶν τε καὶ διαθέσεων τοῦ πλησίον· οὕτω γὰρ ὑπὸ κρίσιν καὶ πτῶσιν ἁμαρτίας τοῦτον ποιήσαντες, συγκατακριθῆναι τῷ κόσμῳ ἐργάζονται, κατὰ τὸ ὅσιον λόγιον· εἰ γὰρ ἑαυτούς, φησιν, ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δέ, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

Ὅταν ἐκ ῥαθυμίας χώραν δῶμεν τοῖς δαί- ξγ'.
μοσι λαλεῖν εἰς τὸ οὖς ἡμῶν τὰς κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὑπονοίας, ἀφυλάκτως δηλονότι ἔχοντες περὶ τὰς κινήσεις τῶν ὀφθαλμῶν, τότε εἰς τὸ κατακρίνειν ἀγόμεθα ὑπ' αὐτῶν ἔσθ' ὅτε καὶ τοὺς τελείους εἰς ἀρετήν· εἰ γὰρ ὁ χαρωπὸν ὁρῶν ὑπομειδιῶντι προσώπῳ καὶ ὁ εὐπρόσιτος πᾶσιν εἰς ὁμιλίαν συγκαταθετικός σοι πρὸς ἡδονὰς καὶ πάθη δοκεῖ, ἔστω σοι καὶ πᾶς κατηφὲς ὁρῶν καὶ στυγνόν, θυμοῦ πνέων, και ὑπερηφανίας μεστός· ἀλλ' οὐ χρὴ τοῖς ἀνθρωπίνοις προσέχειν ἰδιώμασι· σφαλερὰ γάρ ἐστι τοῖς πᾶσιν ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα κρίσις· εἰσὶ γὰρ ἀνθρώποις πολλαὶ τῳόντι διαφοραὶ φύσεων καὶ ἕξεων καὶ σωματικῶν θέσεων· αἳ μόνοις ἐκείνοις εἰκότως εἰσὶν ὑπὸ θεωρίαν καὶ κρίσιν ἀληθινήν, τοῖς καθαρὸν κτησαμένοις τὸ νοερὸν ὄμμα τῆς ψυχῆς διὰ πολλῆς κατανύξεως καὶ ἔνοικον ἔχουσι τὸ ἄπειρον φῶς

Digitized by Google

τῆς ἐνθέου ζωῆς· οἷς καὶ τὸ εἰδέναι ἐδόθη τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας.

ξδ'. Αὐτουργοὶ τῶν φαύλων ἔργων γινόμενοι τῆς σαρκός, τῇ παρὰ φύσιν ἐπιθυμίᾳ καὶ τῷ θυμῷ τῆς ψυχῆς λειτουργοῦμεν· σάρκα μὲν μιαίνοντες ταῖς φαύλαις ῥοαῖς τῆς ἁμαρτίας, ψυχὴν δὲ τῇ τοῦ θυμοῦ πικρίᾳ σκοτίζοντες, καὶ ἀπαλλοτριούμενοι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· δεῖ οὖν τὸν μὲν μολυσμὸν τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος οὐσιώδους ῥοῆς, δι' ἐπιρροῆς οὐσιωδῶν δακρύων, ἀποκαθαίρειν· ἵνα ὅπερ ἡ ἡδονὴ διὰ ῥοῆς φυσικῆς κατεμόλυνε σῶμα, τοῦτο ἡ ὀδύνη τῆς λύπης διὰ ῥοῆς αὖθις τῶν δακρύων φυσικῆς ἀποκαθαίρειν· τὸν δὲ ζόφον τῆς ψυχῆς τὸν ἀπὸ τῆς τοῦ θυμοῦ πικρίας, διὰ φωτὸς κατανύξεως καὶ γλυκύτητος τῆς κατὰ Θεὸν ἀγάπης, ἀποδιώκειν, καὶ ἑνοῦσθαι αὖθις, οὗ πρώην δι' ἐκείνων ἀπηλλοτριώθημεν.

ξε'. Ὥς περ ὁ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς μολυσμὸς τὸν σατανικὸν ἔρωτα προηγησάμενον ἔχει εἰς ἀποπλήρωσιν τῆς φαυλότητος, οὕτως ἡ ἀπὸ τῆς ἐνοδύνου λύπης κάθαρσις, τὴν θέρμην ἔχει τῆς καρδίας εἰς ἀποπλήρωσιν τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρύων· καὶ τοῦτο οἰκονομίᾳ τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, ἵνα κόποις ὀδύνης κόπον ἡδονῆς, καὶ ῥοαῖς δακρύων ῥοὴν αἰσχίστην σαρκὸς ἀποκρουόμενοί τε καὶ ἐκκαθαίροντες, τοὺς τύπους τῶν φαύλων ἀπὸ τοῦ νοός, καὶ τὰς ἀμόρφους εἰκόνας ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐξαφανίσωμεν, καὶ λαμπροτέραν ταύτην τῷ κάλλει τῷ φυσικῷ ἀποδείξωμεν.

ξς'. Ὃν τρόπον τῷ πονηρῷ πνεύματι ἐνεργούμενος ὁ πορνεύων, μισθὸν καρποῦται τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκός, καὶ πέρας αὐτοῦ τῶν φαύλων, ὁ μολυσμός, οὕτως ὁ τῷ Πνεύματι ἄνωθεν ἐνεργούμενος τῷ Ἁγίῳ, μισθὸν καρποῦται τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς, καὶ πέρας αὐτῷ τῶν καλῶν, ἡ ἐκ τῶν δακρύων κάθαρσις, καὶ ἀναγέννησις, καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἕνωσις, καὶ συνάφεια.

ξζ'. Δύω οὐσῶν ἐν ἡμῖν τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας φυσικῶν ῥεύσεων· γονῆς, καὶ δακρύων, ὑφ' ἧς τὸν χιτῶνα τῆς ψυχῆς μολυνόμεθα, καὶ δι' ὧν πάλιν αὐτὸν καθαιρόμεθα· ἀνάγκη τὸν ἐκ τῆς οὐσίας ἡμῶν μολυσμόν, ἀπονίψασθαι διὰ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας κινουμένων δακρύων· ἄλλως γὰρ τὸν ἐκ τῆς φύσεως ῥύπον καθᾶραι ἀδύνατον.

ξη'. Πᾶσα ψυχῆς πλημμελούσης διάθεσις, τῷ φαύλῳ κινουμένη τρόπῳ, εἰς ἡδονὴν βραχεῖαν καταλύει τὸν κάματον· πᾶσα δὲ καθαιρομένη ψυχὴ τῆς φαύλης συνηθείας καὶ διαθέσεως, εἰς μακρὰν ἡδονὴν εὐφροσύνης ἐπεκτείνει τοὺς πόνους· καὶ θαῦμα πῶς ἡδονὴν ἡδονὴ καταστέλλουσα, τὴν ἐκ τῆς ἡδονῆς τικτομένην καταγλυκαίνει ὀδύνην.

Ποτὲ μὲν πικρία καὶ πόνος ἐπιγίνεται τῇ νοερᾷ τῆς καρδίας αἰσθήσει, ἀπὸ τῆς ῥεύσεως τῶν δακρύων· ποτὲ δὲ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις· ὅταν οὖν καθαιρώμεθα, διὰ τῆς μετανοίας, τοῦ ἰοῦ καὶ τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας, θερμότητι πυρός, εἰκότα ἔχοντες τὰ ἐκ ταύτης δάκρυα, ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς ἐκπυρούμενα, καὶ σφύραις βαρείαις ὡσανεὶ τὸν λογισμὸν πληττόμενοι, τοῖς ἐκ βάθους ἀναπεμπομένοις στεναγμοῖς τῆς καρδίας, πικρίας καὶ πόνους νοερῶς τε καὶ αἰσθητῶς αἰσθανόμεθα· ἐπὰν δὲ διὰ τῶν τοιούτων ἱκανῶς καθαρθέντες δακρύων, ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐλάσωμεν τῶν παθῶν, τηνικαῦτα, ὑπὸ τοῦ θείου παρακαλούμενοι πνεύματος, ὡς γαληνὴν καὶ καθαρὰν τὴν καρδίαν κτησάμενοι, ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος ἀφάτου πληρούμεθα ὑπὸ τῶν χαροποιῶν δακρύων τῆς κατανύξεως. ξθ'.

Ἄλλα τὰ ἐκ τῆς μετανοίας δάκρυα, καὶ ἕτερα τὰ ἐκ θείας προχεόμενα κατανύξεως· τὰ μὲν γάρ, ὡς ποταμὸς ἐπικλύζων, καὶ κατασύρων πάντα τῆς ἁμαρτίας τὰ ὀχυρώματα· τὰ δέ, ὡς ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστιν γίνεται τῇ ψυχῇ, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον, τὸν τῆς γνώσεως στάχυν ἐκτρέφοντα, καὶ πολύχουν τοῦτον καὶ καρποφόρον ἀποτελοῦντα. ο'.

Οὐ γὰρ εἴ τι δάκρυον, τοῦτο καὶ κατάνυξις· ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον δακρύων καὶ κατανύξεως· τὸ μὲν γὰρ ἐκ μεταμελείας τῶν τρόπων, καὶ μνήμης τῶν παλαιῶν τῆς ψυχῆς συμπτωμάτων ἐπέρχεται· ὡς ἀπὸ πυρὸς καὶ ζέοντος ὕδατος εἰς κάθαρσιν τῆς καρδίας· ἡ δέ, ἐκ θείας δρόσου ἄνωθεν τοῦ πνεύματος, εἰς παράκλησιν καὶ ἀναψυχὴν κάτεισι τῆς ψυχῆς, ἄρτι πρὸς βυθὸν ταπεινοφροσύνης θερμῶς εἰσελθούσης, καὶ ἀπολαβούσης τῆς τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς θεωρίας· καὶ πρὸς Θεὸν οὕτω βοώσης Δαβιδικῶς ἐν χαρᾷ· διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν. οα'.

Ἀκήκοα λεγόντων μὴ δύνασθαι τινὰ εἰς ἕξιν ἐλθεῖν ἀρετῆς, ἄνευ ἀναχωρήσεως μακρᾶς καὶ τῆς εἰς ἐρημίαν φυγῆς· καὶ τεθαύμακα· πῶς τὸ ἀπεριόριστον ἔδοξεν αὐτοῖς οβ'.

ἐν τόπῳ περιορίζεσθαι· εἰ γὰρ ἡ ἕξις τῆς ἀρετῆς, ἡ ἀποκατάστασίς ἐστι τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς εἰς τὴν παλαιὰν εὐγένειαν καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύνοδος τῶν γενικῶν ἀρετῶν, εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν· ταῦτα δὲ οὐκ ἔξωθεν, ὡς ἐπείσακτα, ἡμῖν ἐπιγίνονται, ἀλλὰ συμπεφύκασιν ἡμῖν ἐκ δημιουργίας, κατὰ θείαν καὶ νοερὰν αἴσθησιν, δι' ὧν καὶ μεθ' ὧν κατὰ φύσιν κινούμενοι, εἰσαγόμεθα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἡ δὲ ἐντὸς ἡμῶν ἐστι· κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· ἄρα περιττὸν ἡ ἐρημία, εἰσερχομένων ἡμῶν εἰς αὐτήν, καὶ ταύτης χωρίς, διὰ μετανοίας καὶ πάσης φυλακῆς τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, ἥτις καὶ ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Δαβίδ, δύναται γίνεσθαι· εὐλόγει γάρ, φησιν, ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ.

σγ΄. Ὁ μέσον βασιλικῆς παρατάξεως ὑπὸ στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς συνασπιζόμενός τε, καὶ συγκροτούμενος, μὴ δυνηθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων, νεανικόν τι καὶ γενναῖον κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐνδείξασθαι, ἢ κἂν ἕνα τούτων τροπώσασθαι, πῶς μονομαχήσει καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν μυριάδων ἐχθρῶν, καὶ στρατηγικόν τι ἔργον ἐνδείξεται, ἄπειρος ὢν τοῦ πολέμου; εἰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδύνατον, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν θείων· τίς γὰρ πρὸς ἐρημίαν φυγών, τὰς τῶν δαιμόνων ἐπιδρομάς, καὶ τῶν παθῶν τὰς ἐφόδους τὰς ἀφανεῖς καὶ προδήλους γνώσεται; ἢ καταδρομὴν ποιήσεται κατ' αὐτῶν, μὴ πρότερον καλῶς ἐγγυμνασθεὶς τὴν ἐκκοπὴν τοῦ θελήματος, μέσον ἐπὶ συναγωγῆς ἀδελφῶν, ὑπὸ ἐμπείρῳ ἀρχηγῷ τοῦ τοιούτου πολέμου, ἀοράτου ὄντος καὶ νοητοῦ; εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἄρα πάντῃ ἀμήχανον, ὅπως ἄλλων ὁ τοιοῦτος ὑπερμαχήσῃ, καὶ ἄλλους διδάξῃ τὰ κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν τρόπαια.

σδ΄. Περίελε ἀπὸ σοῦ ὄνειδος ἀμελείας, καὶ ἐξουδένωσιν καταφρονήσεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ἀποβαλοῦ τὴν φιλαυτίαν, καὶ κατὰ τῆς σαρκὸς ἀφειδῶς ὅρμησον· ζήτησον τὰ δικαιώματα Κυρίου καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ· καταφρόνησον δόξης καὶ ἀτιμίας· μίσησον τὰς ἐνηδόνους ὀρέξεις τοῦ σώματος· φύγε τὸν κόρον, δι' οὗ τὰ ὑπογάστρια ἐκπυροῦνται· ἄσπασαι τὴν πενίαν, τὴν κακοπάθειαν· στῆθι κατὰ παθῶν· στρέψον σου τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς ψυχῆς· νεῦσον ἔνδον πρὸς τὴν τοῦ κρείττονος ἐργασίαν· κώφευσον ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· κένωσον πᾶσάν σου τὴν ἰσχὺν εἰς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν· θρήνησον, χαμεύνησον, νήστευσον, κακοπάθησον, ἡσύχασον, γνῶθι τὸ τελευταῖον, μὴ τὰ περὶ σέ, σαυτὸν δέ· ὑπεράνω τῆς τῶν ὁρωμένων γενοῦ ταπεινώσεως· πέτασόν σου τὸ νοερὸν ὄμμα πρὸς θεωρίαν Θεοῦ, καὶ ἴδε τὴν τερπνότητα Κυρίου ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων, κἀκεῖθεν καταβάς, διήγησαι τοῖς ἀδελφοῖς σου τὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τῆς ἐξ ἀνθρώπων φυγῆς, δι' ἄκρας ἀσκήσεως, καὶ τὸ πέρας τῆς εἰς ἐρημίαν διατριβῆς.

Εἰ θέλεις ἰδεῖν τὰ ἀγαθά, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ἐν τῇ ἐρημίᾳ γενοῦ τῆς ἀρνήσεως τοῦ ἰδίου θελήματος καὶ φύγε τὸν κόσμον· ποῖον δὴ τοῦτον; τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς σαρκός· τὴν ἀλαζονείαν τῶν λογισμῶν, καὶ τὴν ἀπάτην τῶν ὁρωμένων· τοῦτον γὰρ ἐὰν φύγῃς τὸν κόσμον, πρώϊμον ἐπανατελεῖ σοι τὸ φῶς, ὄψει τῆς ἐνθέου ζωῆς καὶ τὰ ἰάματα τῆς ψυχῆς σου· φημὶ δὲ τὰ δάκρυα, ταχὺ ἀνατελεῖ· καὶ τὴν ἀλλοίωσιν ἀλλοιωθήσῃ τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου· καὶ μάστιξ ἔκτοτε παθῶν οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου· καὶ οὕτω μέσον κόσμου καὶ λαοῦ διατρίβων, ἔσῃ ὡς ἐν ἐρημίᾳ διάγων καὶ ἄνθρωπον μὴ ὁρῶν· εἰ δὲ μὴ τοῦτον οὕτω φύγῃς τὸν κόσμον, οὐδέν σοι ἀπὸ τῆς φυγῆς μόνης τοῦ ὁρωμένου κόσμου, πρὸς τελείωσιν τῶν ἀρετῶν, καὶ συνάφειαν Θεοῦ προσγενήσεται.

Τὸ γενέσθαι Μοναχόν, οὐ τὸ ἔξω τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου γενέσθαι ἐστίν, ἀλλὰ τὸ καταλιπεῖν ἑαυτὸν ἔξω τῶν τῆς σαρκὸς θελημάτων γενέσθαι, καὶ ἀπελθεῖν εἰς ἐρημίαν παθῶν, εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἐρρέθη φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους καὶ σώζῃ, ἀλλὰ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐρρέθη· ἐπεὶ καὶ μετὰ τὸ φυγεῖν ἐκεῖνον, μέσον ἀνθρώπων ηὐλίζετο, καὶ ἐν οἰκουμέναις ἐνδημῶν ἦν, καὶ μαθηταῖς συνέζη· ἀλλὰ τὴν νοητὴν φυγὴν ἐν τῇ αἰσθητῇ σπουδαίως φυγών, οὐδὲν παρὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων συνουσίας ἐβλάπτετο· τοῦτο δὲ καὶ ἄλλος τῶν μεγάλων ἐβόα, τῆς συνάξεως ἐξερχόμενος· φεύγετε ἀδελφοί· ἀλλὰ τὸ στόμα ἐδείκνυεν, ἐπερωτώμενος τὴν αἰτίαν.

Digitized by Google

οζ'. Ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν συνοδίαις κατοίκησις τῆς μονώσεως ἀσφαλεστέρα· περὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀναγκαίου τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικίας, μάρτυς ὁ ἱερὸς λόγος τοῦ Ἰησοῦ, καὶ Θεοῦ· οὗ γὰρ εἰσὶ δύω ἢ τρεῖς συνηγμένοι, φησίν, ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν· περὶ δὲ τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς μονώσεως, ὁ Σολομών· οὐαὶ τῷ ἑνί, φησιν, ὅτι ὅταν πέσῃ, οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων αὐτόν· καὶ γὰρ τοὺς ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντας, καὶ ὁ Δαβὶδ μακαρίζει· μακάριος,βοῶν, ὁ λαὸς ὁ γινώσκων ἀλαλαγμόν· καὶ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικίαν ἐπαινεῖ λέγων· ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἅμα· καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου. μία ἦν ἐν αὐτοῖς ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδία, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ κάθοδος, οὐκ ἐν ἐρημίᾳ γέγονεν ἀλλ' ἐν οἰκουμέναις, καὶ ἐν μέσῳ ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν· ἀναγκαῖον οὖν ἡ ὁμόνοια τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζωῆς· σφαλερὰ δὲ ἡ μόνωσις, καὶ ἐπικίνδυνος.

οη'. Ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, φησὶν ὁ Κύριος, ἀλλ' οὐαὶ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον γίνεται· ὁ γοῦν τὴν εὐλάβειαν ἀπολωλεκώς, καὶ ἐν καταφρονήσει καὶ ἀφοβείᾳ Θεοῦ, μέσον ὁμηγύρεως ἀδελφῶν, ἀναστρεφόμενος, πολλοῖς τῶν ἁπλουστέρων δίδωσι σκάνδαλα τοῦτο μέν, δι' ἔργων καὶ σχημάτων καὶ φαυλοτάτων ἠθῶν· τοῦτο δέ, διὰ λόγων καὶ ὁμιλίας διεφθαρμένης, καὶ διαφθείρει ψυχάς, ἤθη τε ἀγαθὰ καὶ χρηστά.

οθ'. Ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, οὐ πέτρα σκανδάλου γίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ἐπειδὴ οὐδὲ σκάνδαλόν ἐστιν ἐν αὐτῷ· εἰρήνη γὰρ πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον· ἀλλὰ φῶς καὶ ἅλας καὶ ζωή· κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς· φῶς μὲν ὡς τὸν βίον ἐνάρετος, καὶ λαμπρὸς τὸν λόγον, καὶ σοφὸς τὴν διάνοιαν· ἅλας δέ. ὡς τὴν γνῶσιν τὴν θείαν πολύς, καὶ δυνατὸς τὴν σοφίαν Θεοῦ· ζωὴ δέ, ὡς τοῖς ῥήμασι τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, ζωογονῶν νενεκρωμένους τοῖς πάθεσι, καὶ τούτους ἐξ ᾅδου ἀνιστῶν ἀπογνώσεως· καὶ τῷ μὲν φωτὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης, λάμπων ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ καταφωτίζων αὐτούς· τῷ δὲ ἡδεῖ καὶ στύφοντι τῶν λόγων, συσφίγγων αὐτοὺς ἀπὸ τῆς χαυνότητος, καὶ ἀπαλλάττων τῆς σήψεως τῶν παθῶν· τῇ δὲ ζωῇ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ, ζωὴν διδοὺς ταῖς νενεκρωμέναις ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ψυχαῖς.

π'. Τὸ τῆς κενοδοξίας πάθος, τρίβολόν ἐστι διὰ κενοδοξίας καὶ οἰήσεως καὶ ὑπερηφανείας, ὑπὸ τῶν δαιμόνων πυρούμενόν τε καὶ χαλκευόμενον· ἀλλ' ἐν τοῖς αὐλιζομένοις ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ, εὐφώρατον γίνεται, καὶ τὰ κέντρα τούτου συνθλῶνται· ὑπεριπταμένοις δηλονότι τούτων διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ εἰς τὸ φυτὸν τῆς ζωῆς ἐγκαταπαύουσιν.

πα'. Ὁπόταν ὁ ἀκάθαρτος οὗτος καὶ πολυμήχανος δαίμων προσβάλλῃ σοι προκοπὰς ποιουμένῳ κατ' ἀρετήν, καὶ μαντεύηταί σοι θρόνων ὕψος, ταῖς ἐπινοίαις, ὑπὸ τὸ μνημονευτικὸν ἀνάγων καὶ ἐπαίρων σου τὴν ἐργασίαν, ὡς ὑπερκειμένην τῶν λοιπῶν· ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἄγειν ἱκανόν σε ὑποτίθεται εἶναι· κατασχὼν αὐτὸν νοερῶς, μὴ ἀφῇς ἀποδράσαι, εἴγε δύναμιν ἔλαβες ἐξ ὕψους, οὕτω ποιεῖν· καὶ λαβών, ἄπελθε τῇ διανοίᾳ ἐν τῷ δοκεῖν, πρός τι ποτὲ πεπραγμένον σοι φαῦλον· καὶ τοῦτο κατ' ἐνώπιον ἀπογυμνώσας αὐτοῦ, εἰπὲ πρὸς αὐτόν, εἰ οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοί εἰσιν εἰς τοιοῦτον ἀνελθεῖν προεδρείας ὕψος καὶ ἱκανοί σοι δοκοῦσιν ἄγειν ψυχὰς καὶ προσάγειν σεσωσμένας Χριστῷ; σὺ ἂν εἴπῃς, ἐγὼ γὰρ σιωπῶ· μὴ ἔχων οὖν ἐκεῖνος ἀποκριθῆναί σοι τί, ὡς καπνὸς ὑπὸ αἰσχύνης οἰχήσεται· καὶ οὐκ ἔτι μετὰ δυνάμεως ὀχλήσει σοι· εἰ δέ τι πεπραγμένον, ἢ λελεγμένον τῶν φαύλων οὐκ ἔστι σοι, τῆς ὑπερκοσμίου ζωῆς σου, κἂν ταῖς ἐντολαῖς ἑαυτόν, καὶ τοῖς πάθεσιν ἀντιπαράθες τοῦ Κυρίου καὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν εὑρήσεις τοῦ τελείου ἀπολειπόμενον, ὅσῳ κολυμβήθραν ὑδάτων ἀπολειπομένην,θαλάσσης· ἡ γὰρ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων τοσούτῳ τῆς δικαιοσύνης ἀπολείπεται τοῦ Θεοῦ, ὅσον εἰς μέγεθος ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ κώνωψ τοῦ λέοντος.

πβ'. Ὁ εἰς βάθος τρωθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἀπολειπομένην ἔχει τῆς προθέσεως τὴν τοῦ σώματος δύναμιν· οὐ γὰρ ἔστι κόρος τῇ τούτου προθέσει ἐν πόνοις καὶ ἱδρῶσιν ἀσκήσεως· κατὰ γὰρ τοὺς λίαν διψῶντας διακείμενος, τὸ διακαὲς αὐτῆς, οὐκ ἔστι τὸ θεραπεῦον εἰς κόρον· ἀλλὰ διὰ πάσης ἡμέρας τε, καὶ νυκτὸς διψᾷ τὸ πονεῖν, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ σώματος ἡττη-

Digitized by Google

ται· οἶμαι δὲ ὅτι τῷ ὑπερφυεῖ τούτῳ πάθει καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες κρατηθέντες, τῶν βασάνων οὐκ ἐπῃσθάνοντο· καὶ καὶ κόρον οὐκ εἶχον ταύταις προσομιλοῦντες· ἀλλ᾽ ἐνίκων αὐτοὶ ἑαυτοὺς τῷ διακαεῖ πρὸς Θεὸν ἔρωτι, καὶ ἀεὶ ἀπολειπομένους ἑώρουν τῆς πρὸς τὸ παθεῖν ἐμπύρου προθέσεως.

πγ'. Ὁ ἑαυτόν, καθ᾽ οἷόν δή τινα τρόπον, τινὶ παραμετρῶν τῶν συνασκουμένων, συνόντων αὐτῷ ἀδελφῶν, λέληθε φρεναπατῶν ἑαυτόν, καὶ ξένην Θεοῦ βαδίζων ὁδόν· ἢ γὰρ ἑαυτὸν ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔγνω, ἢ τῆς φερούσης παρετράπη πρὸς οὐρανούς· ἣν οἱ σπουδαῖοι καταβεβλημένῳ φρονήματι τρέχουσι, καὶ δι᾽ ἧς τῶν παγίδων ὑπεριπτάμενοι οἱ τοῦ ἐχθροῦ, εἰς νοητὸν ἀέρα πτέρυξιν ἀπαθείας χωροῦσι, καὶ ἐν φωτεινοῖς ἐνεαρίζουσι τόποις μετριοφροσύνης κεκοσμημένοι.

πδ'. Ὁ πεφυσιωμένος καὶ οἰήσει τὰς φρένας ἐξαπατώμενος, οὔποτε ταπεινώσεως ἐν φωτὶ κατανύξεως ἐπιτεύξεται χάριτος· δι᾽ ἧς ἐπιβραβεύεται φῶς σοφίας Θεοῦ, τοῖς τὴν καρδίαν συντετριμμένοις, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς, ἀλλὰ νὺξ αὐτὸν καλύψει παθῶν, ἐν ᾗ πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διέρχονται· καὶ οἱ σκύμνοι τοῖς οἰήσεως, ὁ τῆς κενοδοξίας λέγω, καὶ τῆς πορνείας δαίμων, ὠρυόμενοι ζητοῦσι τίνα καταπίωσι καὶ εἰς γαστέρας ἀπογνώσεως παραπέμψωσι.

πε'. Τῷ ζῶντι κατὰ ἀνθρώπους, καὶ κινουνουμένῳ τῷ τῆς οἰήσεως πνεύματι, θάλασσα κακῶν ὁ βίος καὶ ἡ παροῦσα ζωὴ γίνεται· καταντλοῦσα τὸ νοερὸν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τῇ ἅλμῃ τῶν ἡδονῶν· καὶ τοῖς ἀγρίοις κύμασι τῶν παθῶν, τὸ τριμερὲς αὐτοῦ κατατύπτουσα ὑπὸ τῶν πνευμάτων δηλονότι τῆς πονηρίας ἐκμαινομένη· ᾧ δεινὴ ἀπορία μεγίστης ἀθυμίας ἐπανατείνεται· ὁπηνίκα τὸ σκάφος αὐτοῦ καὶ τὸ πηδάλιον τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν ἡδονῶν συντρίβεται τῆς σαρκός· καὶ ὁ κυβερνήτης νοῦς ὑπὸ τὸν βυθὸν τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὸν νοητὸν θάνατον γίνεται· ἕως ἡ μὲν θάλασσα τῶν κακῶν, εἰς ἄβυσσον ταπεινώσεως καὶ γαλήνην αὐτῷ καταστορέσῃ τὰ κύματα· ἡ δὲ ἅλμη τῶν ἡδονῶν, εἰς ὄμβρους δακρύων τὰ ῥεύματα μεταστρέψῃ, καὶ εἰς ἡδονὴν μεταβάλῃ φωτοειδοῦς κατανύξεως.

πς'. Ὁ εἰς κόρον ταῖς τοῦ σώματος ἡδοναῖς, καὶ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ ἐκδουλεύσας, εἰς κόρον χρήσαιτο καὶ τοῖς τῆς ἀσκήσεως πόνοις, ἐν ἱδρῶσι κακοπαθείας· ἵνα κόρος κόρῳ, καὶ ἡδονὴ ὀδύνῃ, καὶ ἄνεσις κόποις σώματος ἐκκρουσθῇ σοι, καὶ κόρον εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως εἰς ἀνάπαυσιν εὕρῃς· οὕτω γὰρ καὶ ἁγνείας κατατρυφήσεις τῆς εὐωδίας καὶ καθαρότητος· καὶ ἡδονῆς ἀπολαύσεις ἀρρήτου, τῶν ἀθανάτων καρπῶν τῶν τοῦ πνεύματος· ἐπειδὴ καὶ τὰ σμήχοντα φάρμακα κατὰ ἀναλογίαν εἰώθαμεν τοῦ ῥύπου τῶν ἐσθημάτων, εἰς κάθαρσιν αὐτῶν ἐπιβάλλειν, ὁπηνίκα τῷ ῥύπῳ εἰς βάθος ἀχρειωθῶσιν.

Ἐπωφελῆ τὰ νοσήματα τῆς ἔτι περὶ τὸν κατ᾽ ἀρετὴν βίον εἰσαγωγικοῖς, συνεργοῦντα τούτοις εἰς τὴν τῆξιν καὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς ζεούσης σαρκὸς ἀσθενεστάτην ἐργάζονται· τὸ δὲ χοϊκὸν φρόνημα τῆς ψυχῆς, ἐκλεπτύνουσιν· αὐτὸν δὲ τὸν τόνον αὐτῆς, εὐτονώτερόν τε καὶ δυνατώτερον, κατὰ τὸν θεῖον ἀποτελοῦσιν Ἀπόστολον, ὅταν γὰρ φησιν, ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι· ἀλλ᾽ ὅσῳ ταῦτα τούτοις ἐπωφελῆ, τοσοῦτον ἐπιβλαβῆ τοῖς προβεβηκόσιν ἐν πόνοις τῶν ἀρετῶν, καὶ ἄρτι τὴν αἴσθησιν ὑπερκύψασιν, καὶ εἰς οὐρανίους θεωρίας κεχωρηκόσιν, ἀπείργουσι γὰρ αὐτοὺς τῆς ἐπὶ τὰ θεῖα σχολῆς, καὶ παχύνουσι ταῖς ὀδύναις καὶ περιστάσεσι τὸ τῆς ψυχῆς αὐτῶν λογιζόμενον, τῷ νέφει τε τῆς ἀθυμίας ἐπιθολοῦσιν αὐτό, καὶ τὴν κατάνυξιν τῷ αὐχμῷ τῶν πόνων ἀποξηραίνουσιν, ὃ καὶ Παῦλος εἰδώς, ἐπιμελούμενος καλῶς ἑαυτοῦ τῷ τῆς διακρίσεως νόμῳ, ἔλεγεν· ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα ταῖς γυμνασίαις τῶν πόνων, καὶ δουλαγωγῶ ταῖς θεραπείαις, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. πζ'

Ἐκ τῆς ἀνωμάλου καὶ μὴ τὸ ἴσον ἐχούσης διαίτης, πολλάκις τίκτονται τοῖς πολλοῖς τὰ νοσήματα· ἢ πρὸς ἄκραν ἀσιτίαν τοῦ σπουδαίου, καὶ εἰς πόνους ἀρετῶν ἀμέτρως καὶ ἀδιακρίτως ἐκταθέντος· ἢ πρὸς ἀδδηφαγίαν, καὶ κόρον ἐκκλίναντος, τὸν τῇ φύσει πολέμιον· ἀναγκαῖον οὖν τοῖς τε πρὸς ἀρετὴν εἰσαγωγικοῖς ἡ ἐγκράτεια· καὶ τοῖς ὑπὲρ τὸ μέσον τοὺς ἀγῶνας μεταθεμένοις εἰς τὴν ἀκροτάτην τῆς θεωρίας ἐπίβασιν· μήτηρ γὰρ ὑγείας αὕτη φίλη τῆς ἁγνείας καὶ ταπεινοφροσύνης, ἀγαθὴ σύνευνος. πη'.

Διττὴν εἶναι τὴν ἀπάθειαν ἴσθι καὶ διτ- πθ'.

τῶς ἐν τοῖς σπουδαίοις μάλιστα γίνεσθαι· καὶ πρῶτον μέν, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας, ἡ πρώτη γίνεται τοῖς σπουδαίοις ἀπάθεια. ἥτις ἐκ νομίμου ἀθλήσεως τοῖς πόνοις πολυτρόπως προκόψασα, νεκροῦν μὲν οἶδεν αὐτίκα τὰ πάθη καὶ τὰς ὁρμὰς τῆς σαρκὸς ἀπράκτους ἱστᾷν· κινεῖσθαι δὲ πρὸς τὸ κατὰ φύσιν τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ποιεῖ· καὶ τὸν νοῦν ἐν μελέτῃ τῶν θείων μετὰ συνέσεως ἀποκαθιστᾷ· ἔπειτα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἡ δευτέρα καὶ τελειοτέρα σοφῶς αὐτοῖς ἐπιγίνεται· ἥτις ἐκ νοερᾶς ἡσυχίας τῶν λογισμῶν, εἰς εἰρηνικὴν τοῦ νοὸς ἀνυψωθεῖσα κατάστασιν, διορατικώτατόν τε καὶ προορατικώτατον οἶδε τὸν νοῦν ἀπεργάζεσθαι· διορατικώτατον μέν, ἐν πράγμασι θείοις, ἔν τε ὀπτασίαις τοῦ κρείττονος, ἔν τε ἀποκαλύψεσι μυστηρίων Θεοῦ· προορατικώτατον δέ, ἐν πράγμασιν ἀνθρωπίνοις, μακρόθεν ἐρχομένοις καὶ μέλλουσι γίνεσθαι· ἐν αἷς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τὸ ἐνεργοῦν ἐστι, τὸ κρατοῦν μὲν καὶ συνέχον κατὰ τὴν πρώτην ἀπάθειαν, ἀπολύον δέ, κατὰ τὴν δευτέραν, καὶ ἐλευθερίαν αἰωνίου ζωῆς, ὡς ὁ Παῦλος φησί.

ϙ΄. Ὁ τῆς ἀπαθείας πλησιάσας τοῖς ὅροις, ὀρθὰς μὲν περὶ Θεὸν καὶ τὰς φύσεις τῶν ὄντων ποιούμενος τὰς ὁράσεις, ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων ἀναλόγως τῆς αὐτοῦ καθαρότητος πρὸς τὸν ποιητὴν ἀνατρέχων, δέχεται τὰς φωτοχυσίας τοῦ πνεύματος· ἀγαθὰς δὲ τὰς ὑπολήψεις ἔχων πρὸς πάντας, ἀεὶ λογίζεται περὶ πάντων καλά· ἁγίους τε πάντας ὁρᾷ καὶ ἁγνούς, καὶ περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν κρίσιν ὀρθὴν ἐπιφέρεται· καὶ ἐρᾷ μὲν οὐδενὸς τῶν περὶ τὴν ὕλην τοῦ κόσμου, καὶ τοῖς ἀνθρώποις σπουδαζομένων· ἐκδὺς δὲ τῷ νῷ τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως, πρὸς οὐρανούς, καὶ Θεὸν ἀνατρέχει, καθαρὸς πάσης ἰλύος καὶ πάσης δουλείας ἐλεύθερος, καὶ ὅλος γίνεται τῶν νοητῶν τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἐν μόνῳ τῷ πνεύματι, καὶ τὸ θεῖον κάλλος ὁρᾷ, καὶ θεοπρεπῶς ἐμφιλοχωρεῖ τοῖς θείοις τόποις, τῆς μακαρίας Θεοῦ δόξης, ἐν ἀρρήτῳ σιγῇ καὶ χαρᾷ, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάσας ἀλλοιωθείς, ὡς ἄγγελος ἐν ὑλικῷ σώματι, ἄϋλος τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφεται.

ϙα΄. Αἰσθήσεις οἶδεν ὁ λόγος πέντε καὶ τῆς ἀσκήσεως· ἀγρυπνίαν· μελέτην· εὐχήν· ἐγκράτειαν· καὶ ἡσυχίαν· ταύταις ὁ τὰς ἑαυτοῦ αἰσθήσεις ἐπισυνάψας, καὶ τὴν μὲν ὅρασιν τῇ ἀγρυπνίᾳ, τὴν ἀκοὴν δὲ τῇ μελέτῃ, τὴν ὄσφρησιν τῇ εὐχῇ, τὴν γεῦσιν τῇ ἐγκρατείᾳ, καὶ τὴν ἀφὴν συζεύξας τῇ ἡσυχίᾳ, ταχέως καθαίρει τὸν νοῦν τῆς ἰδίας ψυχῆς, καὶ λεπτύνας διὰ τούτων αὐτόν, ἀπαθῆ καὶ διορατικὸν αὐτὸν ἀπεργάζεται.

ϙβ΄. Νοῦς ἀπαθής ἐστιν, ὁ τῶν ἑαυτοῦ κρατήσας παθῶν, καὶ ὑπεράνω λύπης καὶ χαρᾶς γεγονώς· ὃς οὔτε ταῖς ἐξ ἐπιφορῶν λύπαις ἐπιστυγνάζει, οὔτε τῇ ἐξ εὐθυμίας διαχεῖται χαρᾷ· ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς θλίψεσι, χαιρομένην ἐπιφερόμενος τὴν ψυχήν· ἐν δὲ ταῖς εὐθυμίαις, ἐγκρατευομένην καὶ μὴ τοῦ μέτρου φερομένην ἐκτός.

ϙγ΄. Πολλὴ κατὰ τῶν εἰς θεωρίαν προκοπὰς ποιουμένων ἡ τῶν δαιμόνων μανία· ἐφεδρεύουσι γὰρ κατ' αὐτῶν νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν· καὶ διὰ μὲν τῶν συνόντων, πειρασμοὺς χαλεποὺς ἑαυτοῖς ἐπεγείρουσι· δι' ἑαυτῶν δέ, κτύπους ποιοῦσιν εἰς φόβον· καὶ ὑμνοῦσιν ἐπιτίθενται τούτοις, τῇ ἀνέσει φθονοῦντες αὐτῶν, καὶ ποικίλως λυποῦσιν αὐτούς, εἰ καὶ μὴ δύνανται ἀδικῆσαι τοὺς ἀνακειμένους Θεῷ· καὶ εἰ μὴ ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος ὁ φυλάσσων αὐτοὺς ἦν, οὐκ ἂν τῆς αὐτῶν ἐπιβουλῆς καὶ τοῦ θανάτου τοὺς βρόχους ἐξέφυγον.

ϙδ΄. Ἐναγωνίως ἔχων περὶ τὴν ἔμπρακτον φιλοσοφίαν τῆς ἀρετῆς, πρόσεχε ἀκριβῶς ταῖς τῶν ὀλεθρίων δαιμόνων ἐπιβουλαῖς· ὅσω γὰρ ἀναβάσεις προκοπῶν εἰς ὑψηλὰς ἀρετὰς διατίθεσαι, καὶ τὸ φῶς αὐξάνεταί σοι τὸ θεῖον ἐν προσευχαῖς, καὶ πρὸς ἀποκαλύψεις ἔρχῃ καὶ ὀπτασίας ἀρρήτους διὰ τοῦ πνεύματος τοσοῦτον ἐκεῖνοι ἀνερχόμενόν σε ὁρῶντες πρὸς οὐρανόν, τρύζουσι τοὺς ὀδόντας, καὶ τὰ τῆς κακίας αὐτῶν πολύπλοκα δίκτυα, ἐπὶ τὸν νοητὸν ἀέρα σπουδαίως ἐκτείνουσιν· οὐ μόνον γὰρ οἱ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ φιλόσαρκοί τε, καὶ θηριώδεις κατὰ σοῦ πνεύσουσι δαίμονες, ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς βλασφημίας φθόνῳ πικρῷ σοι ἐπαναστήσονται· καὶ πρὸς τούτοις, φανερῶς τε καὶ ἀφανῶς οἱ περὶ τὸν ἀέρα, καὶ τὰς ἀρχάς, καὶ τὰς ἐξουσίας ἱπτάμενοι, κατὰ φαντασίαν γυμνὴν ἐν ἰδέαις ξέναις καὶ φρικταῖς μεμορφωμένοι, εἰς κάκωσίν σου ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἐγερθήσονται· ἀλλὰ τῇ νοερᾷ ἐργασίᾳ τῆς προσευχῆς, ὄμματι νοὸς ἐγρηγόρῳ ἐνασχολούμενος, καὶ ἐννοίαις τῆς φυσικῆς θεωρίας ἐν τοῖς ποιήμασιν ἐμμελε-

Digitized by Google

τῶν τοῦ Θεοῦ, οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ τοῦ βέλους αὐτῶν τοῦ πετωμένου ἡμέρας· οὐδὲ γὰρ τῷ σκηνώματί σου πλησιάσαι ἰσχύσουσιν, ὑπὸ τοῦ ἐν σοὶ φωτὸς οἷα σκότος ἐκδιωκόμενοι, καὶ ὑπὸ τοῦ θείου πυρὸς ἐμπιπράμενοι.

ϙε΄. Τὴν τοῦ θείου πνεύματος χάριν δεδίττονται σφόδρα τῆς πονηρίας τὰ πνεύματα καὶ μᾶλλον ὅταν πλουσίως ἐπιφοιτήσασα, ἡ καθαιρομένοις ἡμῖν ἐκ μελέτης καὶ καθαρᾶς προσευχῆς· μὴ τολμῶντα γὰρ πλησιάσαι τῷ σκηνώματι τῶν καταλαμπομένων ἐκεῖθεν, μόναις ταῖς φαντασίαις καὶ τοῖς φοβεροῖς κτύποις, καὶ ταῖς ἀσήμοις φωναῖς ἐκφοβεῖν καὶ ταράσσειν ἐπιχειροῦσι, καὶ τοῦ ἔργου ἀπάγειν τῆς ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς· ἀλλὰ καὶ κατεψευσμένον τί ὑπνούντων αὐτῶν ἐπὶ γῆς, οὐ φείδονται δὲ τῇ βραχυτάτῃ τῶν πόνων αὐτῶν ἀναπαύσει, ἐφεδρεύουσι· καὶ σπασμοῖς τισιν αἴρουσι τὸν ὕπνον ἀπὸ τῶν βλεφάρων αὐτῶν, ἐπιπονωτέραν τούτων τὴν ζωὴν καὶ ὀδύνης μεστὴν ποιεῖν διὰ τῶν τοιούτων ἐπινοουμένων.

ϙϛ΄. Ἐνσωματοῦσθαι δοκοῦσι λεπτόντως τὰ τοῦ σκότους πνεύματα, ὡς ὁ λόγος ἐκ πείρας ὑπονοεῖν δίδωσιν· εἴτε τοῦτο φαντάζονται τῆς αἰσθήσεως ὑποκλεπτομένης, εἴτε καὶ εἰς τοῦτο κατακριθέντα ἀπὸ τῆς πάλαι ἐκπτώσεως· πλὴν ὅμως συμπλέκεσθαι τῇ ἐναγωνίῳ ἐφορμῶσι ψυχῇ, τρεπομένου αὐτῆς πρὸς ὕπνον τοῦ δούλου σώματος· ὃ καὶ δοκιμή τις εἶναί μοι δοκεῖ ψυχῆς, ἄρτι γινομένης ὑπεράνω τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως ὡς ἂν τὸ θυμοειδὲς αὐτῆς καὶ ἀνδρεῖον, ὅπως ἔχοι κατὰ τῶν τοιούτων ἀποδειχθῇ, ἀπειλούντων αὐτῇ τὰ φρικτά, ἐν θυμῷ καὶ μανίᾳ πολλῇ· οἷς ἡ ἔρωτι τετρωμένη Θεοῦ, καὶ ταῖς γενικαῖς ἀρεταῖς πεπυκνωμένη ψυχή, οὐ μόνον τῷ δικαίῳ θυμῷ ἀντιτάσσεται, ἀλλὰ καὶ τύπτει τούτους, εἴτις αὐτοῖς αἴσθησις ἐν τῷ δοκεῖν ἀφειδῶς ἀπογεωθεῖσι τῇ ἐκπτώσει τοῦ πρώτου καὶ θείου φωτός.

ϙζ΄. Πρὸ τῆς συμπλοκῆς καὶ τῆς ἥττης, πολλάκις οἱ δαίμονες τὴν αἴσθησιν τῆς ψυχῆς ἐκταράττουσι καὶ τὸν ὕπνον ἀπὸ τῶν βλεφάρων ἁρπάζουσιν· ἀλλὰ θάρσους καὶ ἀνδρείας ἡ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου πεπληρωμένη ψυχή, ἀλογεῖ μὲν τῆς τούτων ἐφόδου καὶ πικρᾶς μανίας, ἐν δὲ τῷ ζωοποιῷ μόνῳ τύπῳ, καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, τάς τε φαντασίας αὐτῶν διαλύει, καὶ τούτους ἅμα φυγάδας ἀποτελεῖ

Εἰ τὰ σκῦλα προνομεῦσαι τῶν πολεμίων πνευμάτων, ἐκ πρακτικῆς ἐξῆλθες φιλοσοφίας, ὅρα καὶ πρόσεχε τοῖς ὅπλοις ἑαυτὸν πάντοθεν τοῦ πνεύματος καθοπλίσας· οἶδας γὰρ τίνων τὰ σκεύη ἁρπάσαι προεθυμήθης ; πολεμίων μέν, ἀλλὰ νοητῶν καὶ ἀσάρκων, ὁ μετὰ σώματος ἔτι τῷ βασιλεῖ τῶν πνευμάτων καὶ Θεῷ στρατευόμενος, ἴσθι γὰρ ὡς πικρότερον ἢ πρότερον ἐκστρατεύσουσι κατὰ σοῦ, καὶ πολλοὶ ταῖς κατὰ σοῦ γενήσονται μηχαναῖς· ἕως ἢ λαθόντες ἐν τῷ τὰ σκῦλα προσαπολύειν, μετὰ τούτων σε δορυάλωτον ἀφαρπάσωσι καὶ πολλῆς πικρίας τὴν ψυχήν σου πληρώσωσιν ἢ κακοῖς σε καὶ ὀδυνηροῖς καθυποβάλλωσι πειρασμοῖς, εἰς σκώλοπα τῆς σαρκός σου καὶ κάκωσιν. ϙη΄.

Οὐ δύναται πηγὴ ἀγαθὴ νάματα θολερὰ καὶ ὀζώδη πηγάζειν, ὕλης κοσμικῆς ἀποπνέοντα· οὐδὲ καρδία ἐκτὸς τῆς βασιλείας οὖσα τῶν οὐρανῶν, ῥεῖθρα ζωῆς ποτὲ θείας ἐκβλύζειν, εὐωδίαν μύρου νοητοῦ ἀναπέμποντα· μήτι γὰρ φησιν ἡ πηγή, ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρύει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν ; μὴ δύναται βάτος ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ βαλάνους ἐλαία ; οὕτως οὐδὲ πηγὴ μία καρδίας, πονηρὸν καὶ ἀγαθὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τεκεῖν νόημα· ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἐκφέρει τὰ ἀγαθά· ὁ δὲ πονηρός, ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἐκφέρει τὰ πονηρὰ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. ϙθ΄.

Ὥς περ ἀδύνατον ἐλαίου καὶ πυρὸς ἄνευ λύχνου καίεσθαι, καὶ φαίνειν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, οὕτω καὶ ψυχήν, ἀμήχανον ἄνευ θείου πνεύματος καὶ πυρός, τὰ θεῖα τρανότερον φθέγγεσθαι, καὶ φωτίζειν ἀνθρώπους· πᾶν γὰρ δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστιν ἐκ τοῦ τῶν φώτων πατρός, ἐπιβραβευόμενον πάσῃ φιλοθέῳ ψυχῇ· παρ᾽ ᾧ οὐκ ἔνι κατὰ τὸ λόγιον παραλλαγή, καὶ τροπῆς ἀποσκίασμα. ρ΄.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ

ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΝΟΟΣ ΚΑΘΑΡΣΕΩΣ

α'. ΑΡχὴ μὲν ἀγάπης Θεοῦ, τῶν ὁρωμένων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἡ καταφρόνησις· μεσότης δέ, καρδίας καὶ νοὸς κάθαρσις· ἐξ ἧς ἡ νοερὰ τῶν νοητῶν ὀφθαλμῶν ἀποκάλυψις, καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς κεκρυμμένης ἐν ἡμῖν τῶν οὐρανῶν βασιλείας· τέλος δέ, ἀκατάσχετος ἔρως τῶν ὑπὲρ φύσιν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, καὶ φυσικὴ ἐπιθυμία τῆς μετὰ Θεοῦ συναφείας αὐτῆς τῆς ἐν αὐτῷ καταπαύσεως.

β'. Ὅπου ἔρως Θεοῦ, καὶ τῶν νοητῶν πραγμάτων ἡ ἐργασία, καὶ ἡ μετουσία τοῦ ἀπροσίτου φωτός, ἐκεῖ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς εἰρήνη, καὶ νοὸς κάθαρσις, καὶ ἡ ἐνοίκησις τῆς Ἁγίας Τριάδος· ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, φησί, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν. καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.

γ'. Τρεῖς οἶδεν ὁ λόγος καταστάσεις τοῦ βίου· σαρκικήν, ψυχικήν, καὶ πνευματικήν· τούτων ἑκάστη τὴν οἰκείαν ἔχει διάθεσιν τῆς ζωῆς διακεκριμένην πρὸς ἑαυτήν, καὶ τῶν ἄλλων ἀνόμοιον.

δ'. Ἡ σαρκικὴ τοῦ βίου κατάστασις, ὅλη, καθόλου, πρὸς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς καταγίνεται· μηδὲν ἢ ἀπὸ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως, ἢ ἀπὸ τῆς πνευματικῆς πρὸς ἑαυτὴν ἔχουσα, ἢ κἂν ὅλως βουλομένη προσκτήσασθαι· ἡ δὲ ψυχική, μεθόριός τις οὖσα κακίας καὶ ἀρετῆς, πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν καὶ ῥῶσιν ὁρᾷ, καὶ πρὸς τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων· ἐπίσης τούς τε πόνους ἀποσειομένη τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰς πράξεις φεύγουσα τῆς σαρκός· μὴ προσκειμένη κακίᾳ, ἢ ἀρετῇ διὰ τὰς ἐν αὐταῖς ἀντιθέτους αἰτίας· ἀρετῇ μέν, διὰ τὸ τραχὺ ταύτης ὁμοῦ, καὶ ἐπίπονον· κακίᾳ δέ, διὰ τὸ μὴ προσαπολέσαι τοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους· ἡ δὲ πνευματικὴ τοῦ βίου κατάστασις, τούτων μὲν οὐδὲν οὔτε ἔχειν αἱρεῖται, οὔτε πρὸς οὕτω κακὰ καταγίνεσθαι τὰ ἀμφότερα· ἀλλ' ὅλη, δι' ὅλου, ἐλεύθερός ἐστι ταύτης, κἀκείνης· πτέρυξι περιηργυρωμένη ἀγάπης καὶ ἀπαθείας, ὑπεριπταμένη τῶν ἀμφοτέρων, μήτε πράττουσά τι τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ τὴν ἀργίαν ἀποφεύγουσα τῶν κακῶν.

ε'. Οἱ σαρκικῶς ζῶντες, καὶ πολὺ τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα ἐπικείμενον ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες σάρκες αὐτόχρημα ὄντες, οὐ δύνανται ἀρέσαι Θεῷ· σκοτεινοὶ γάρ εἰσι τοῖς φρονήμασι καὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ θείου φωτὸς πάντων ἀμέτοχοι· τὰ γὰρ ἐπιπροσθοῦντα νέφη τῶν παθῶν, ὥς περ ὑψηλὰ τείχη ἀποτειχίζοντα ἔχοντες τὰς λαμπηδόνας τοῦ πνεύματος, ἀφώτιστοι διαμένουσι· πηροὶ δὲ τὰς αἰσθήσεις ὄντες τῶν ἰδίων ψυχῶν, οὐ δύνανται πρὸς τὰ νοητὰ κάλλη τοῦ Θεοῦ ἀνανεῦσαι, καὶ τὸ φῶς ἰδεῖν τῆς ἀληθινῆς τῷόντι ζωῆς, καὶ ὑπεράνω γενέσθαι τῶν ὁρωμένων τῆς ταπεινώσεως· ἀλλ' οἷον ἀποκτηνωθέντες καὶ αἴσθησις γεγονότες τοῦ κόσμου, τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασι, τὸ τοῦ λόγου δεσμοῦσιν ἀξίωμα· καὶ τὸν ἀγῶνα πάντα πρὸς τὰ ὁρώμενα καὶ φθειρόμενα ἔχουσιν, ἀλλήλοις διὰ ταῦτα μαχόμενοι, καὶ ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἔσθ' ὅτε καὶ τὰς ἰδίας ψυχὰς τιθέντες, ἀντεχόμενοι χρημάτων, δόξης, καὶ ἡδονῶν τῆς σαρκός, καὶ ζημίαν μεγάλην τὴν τῶν τοιούτων ἀποτυχίαν ἡγούμενοι· πρὸς οὓς εἰκότως ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνον λόγιον λέγεται· οὐ μὴ μείνει τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας.

ς'. Οἱ ψυχικῶς ζῶντες, καὶ διὰ τοῦτο καλούμενοι ψυχικοί, ἡμίμωροί τινες, καὶ ὡς παρειμένοι τὰ μέλη τυγχάνουσι, μήτε πονέσαι ποτὲ ὑπὲρ ἀρετῆς, καὶ ἐντολῆς Θεοῦ

Digitized by Google

προθυμούμενοι, καὶ τὰς ἐπιψόγους πράξεις διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἐκφεύγοντες· φιλαυτίᾳ δὲ τῇ τροφῷ τῶν ὀλεθρίων παθῶν κατακρατούμενοι, πάσης θεραπείας, διὰ τὴν ὑγείαν καὶ ἀπόλαυσιν τῆς σαρκός, ἀντιποιοῦνται· καὶ πᾶσαν θλῖψιν, καὶ πάντα πόνον, καὶ πᾶσαν κακοπάθειαν ὑπὲρ ἀρετῆς, ἀποσείονται, τὸ πολέμιον πέρα τοῦ δέοντος ἐπιθάλποντες σῶμα· οὕτω δὲ βίου καὶ ἀγωγῆς ἔχοντες, ἀπογεοῦνται τὸν νοῦν, τοῖς πάθεσι παχυνθέντα, καὶ ἀπαράδεκτοί εἰσι τῶν νοητῶν, καὶ θείων πραγμάτων, ὑφ' ὧν ἡ ψυχὴ τῆς ὕλης ἁρπάζεται, καὶ ὅλη πρὸς νοητοὺς ἐμπεριπολεῖ οὐρανούς· τοῦτο δὲ πάσχουσιν, ὑπὸ τοῦ ὑλικοῦ ἔτι κατεχόμενοι πνεύματος, ὡς τὰς ἰδίας φιλοῦντες ψυχάς, καὶ ποιεῖν τὰ θελήματα αὐτῶν προαιρούμενοι· κενοὶ γὰρ ὄντες Πνεύματος Ἁγίου, ἄμοιροί εἰσι καὶ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ· ὅθεν οὐδὲ καρπὸν ἐστὶ θεῖον ἰδεῖν ἐν αὐτοῖς, ἀγάπην εἰς Θεόν, καὶ τὸν πλησίον· ἢ χαρὰν ἐν πτωχείᾳ καὶ θλίψεσιν, ἢ ψυχῆς εἰρήνην, ἢ ἐνδιάθετον πίστιν, ἢ περιεκτικὴν ἐγκράτειαν· ἀλλ' οὐδὲ κατάνυξιν, ἢ δάκρυον. ἢ ταπείνωσιν, καὶ συμπάθειαν, πάντα δὲ ὄγκου, καὶ ὑπερηφανείας μεστά· ἔνθεν τοι καὶ ἐμβαθύνειν εἰς τὰ βάθη τοῦ πνεύματος οἴκοθεν δυνάμεως ἀποροῦσιν· οὐδὲν γὰρ ἐστὶ ἐν αὐτοῖς τὸ ὁδηγοῦν φῶς, καὶ διανοῖγον τὸν νοῦν εἰς τὸ συνιέναι τὰς γραφάς· ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ ἄλλων διηγουμένων ἀκοῦσαι ταῦτα ἀνέχονται· εἰκότως οὖν καὶ περὶ τῶν τοιούτων ὁ Ἀπόστολος ἀπεφήνατο· ψυχικὸς ἄνθρωπος, οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος, μωρία γὰρ αὐτῷ εἰσί, καὶ οὐκ οἶδεν, ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστι, καὶ πνευματικῶς ἀνακρίνεται.

ζ'. Οἱ πνεύματι στοιχοῦντες, καὶ τὴν πνευματικὴν ἐπανῃρημένοι δι' ὅλου ζωήν, εὐάρεστοί εἰσι τῷ Θεῷ, αὐτῷ ὡς ναζιραῖοι προσανακείμενοι· ἀεὶ γὰρ πόνοις ἑαυτῶν καθαίρουσι τὰς ψυχάς, καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου τηροῦσι, κενοῦντες ἑαυτῶν τὰ αἵματα ὑπὲρ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ· καθαίρουσι τὴν σάρκα νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις· δάκρυσι τὸ πάχος λεπτύνουσι τῆς καρδίας· κακοπαθείαις νεκροῦσι τὰ μέλη· προσευχῇ καὶ μελέτῃ τὸν νοῦν πληροῦσι φωτός, καὶ λαμπρὸν αὐτὸν ἀπεργάζονται· τῇ ἀπαρνήσει τῶν θελημάτων, χωρίζουσι τὰς ἰδίας ψυχὰς ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος προσπαθείας, καὶ ὅλοι μόνου τοῦ πνεύματος γίνονται· διὸ καὶ πνευματικοὶ οὐ μόνον γνωρίζονται, ἀλλὰ καὶ καλοῦνται παρὰ πάντων εἰκότως· οὗτοι πρὸς ἀπάθειαν καὶ ἀγάπην ἐρχόμενοι, πρὸς θεωρίαν πτεροῦνται τῆς κτίσεως· καὶ τὴν γνῶσιν ἐκεῖθεν τῶν ὄντων διὰ σοφίας λαμβάνουσι τῆς ἀποκεκρυμμένης Θεῷ, καὶ μόνοις διδομένης τοῖς ὑπεράνω γινομένοις τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως· τοίνυν καὶ πᾶσαν τὴν αἴσθησιν τοῦ κόσμου διαπεράσαντες, καὶ διανοίᾳ πεφωτισμένῃ εἰς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν γεγονότες, τρανοῦνται τὸν λόγον· καὶ ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας Θεοῦ καὶ συναγωγῆς πολλῆς τῶν πιστῶν, λόγους ἀγαθοὺς ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἐρεύγονται· καὶ γίνονται τοῖς ἀνθρώποις ἅλας καὶ φῶς· καθὰ καὶ ὁ Κύριος πρὸς αὐτοὺς ἀποφθέγγεται· ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἅλας τῆς γῆς.

Σχολάσατε, καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ η'.
Θεός· τοῦ θείου λογου τοῦτο φωνή, καὶ πρακτικῶς τοῖς βουλομένοις ἐπιγινώσκεται· συμφέρον οὖν ἐστὶ τῷ ἅπαξ ἀποταξαμένῳ τῇ πολυταράχῳ τοῦ βίου καὶ δεινῇ ματαιότητι διὰ προσοχῆς πολλῆς ἑαυτὸν καὶ ἡσυχίας, τῶν ἔσω πραγμάτων, ἐπιμελῶς ἐπισκέπτεσθαι, καὶ τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ ζητεῖν ἐπιγνῶναι· ἐντὸς ἡμῶν οὔσης τῆς βασιλείας αὐτοῦ· μόλις γὰρ ἂν οὕτω ποιῶν τίς, διὰ πολλῶν περιόδων τοῦ χρόνου, τοὺς τύπους τῆς κακίας ἀποξέσαι τῆς ψυχῆς δυνηθείη, καὶ τὸ ἀρχαῖον κάλλος τῷ δόντι καθαρῶς ἀνασώσασθαι.

Ὁ προαποτεθεὶς ἰὸς ἐν ἡμῖν τῆς κακίας, θ'.
πολὺς ὤν, πολὺ καὶ τὸ πῦρ ἄρα τὸ καθαρτικὸν διὰ δακρύων χρήζει τῆς μετανοίας, καὶ τῶν ἑκουσίων τῆς μετανοίας, καὶ τῶν ἑκουσίων τῆς ἀσκήσεως πόνων· ἐπειδὴ ἢ δι' ἑκουσίων πόνων καθαιρόμεθα τῶν μολυσμῶν τῆς ἁμαρτίας, ἢ δι' ἀκουσίων ἐπιφορῶν· τῶν γὰρ ἑκουσίων προηγουμένων, οὐχ ὑπαντᾷ τὰ ἀκούσια· ἐκείνων δὲ μὴ ἐνεργούντων τὴν κάθαρσιν τοῦ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ταῦτα σφοδρότερον ἐνεργεῖ τὴν ἡμετέραν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν· οὕτω τοῦ τεχνίτου οἰκονομήσαντος.

Παίζουσι τὴν εὐσέβειαν, καὶ παίζονται ι'.
ὑπὸ τῶν πραγμάτων, οἱ μὴ κατάλογον τὴν ἑαυτῶν πεποιηκότες ἀποταγήν, μηδὲ διδασκάλῳ χρήσασθαι καὶ ὁδηγῷ βουληθέντες ἐκ προοιμίων· ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ συνέσει ἀκο-

Digitized by Google

λουθήσαντες καὶ φανέντες ἐνώπιον αὐτοῦ ἐπιστήμονες.

ια'. Οὔτε τῶν σωματικῶν παθῶν τὰς νοσοποιοὺς αἰτίας δύναταί τις ἀκριβῶς εἰδέναι, καὶ τὰς θεραπείας αὐτῶν, ἄνευ πείρας πολλῆς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, οὔτε τῶν ψυχικῶν, ἄνευ τῆς πολλῆς περὶ ταῦτα ἀσκήσεως· ἐπειδὴ ὥσπερ σφαλερὰ δοκεῖ, καὶ ὀλίγοις κομιδῇ εὔγνωστος ἡ τῶν σωματικῶν νοσημάτων διάγνωσις, περὶ ἣν ἡ τῶν ἰατρῶν καταγίνεται ἐπιστήμη, οὕτω σφαλεροτέρα καὶ πολλῷ μᾶλλον ἢ ἐκείνη, ἡ τῶν ψυχικῶν· ὅσῳ γὰρ ψυχὴ σώματος κρείττων, τοσοῦτον μείζω τὰ ἐκείνης καὶ δυσκατανόητα πάθη, ἢ τοῦ φαινομένου πᾶσιν αἰσθητῶς τούτου σώματος.

ιβ'. Φύσει τοῖς ἀνθρώποις αἱ γενικαὶ καὶ ἄρχουσαι τὸ λοιπὸν ἀρεταὶ συνεκτίσθησαν, ἀφ' ὧν ὡς ἐκ τεσσάρων ἀρχῶν οἱ ποταμοὶ τῶν ἄλλων ἁπασῶν ἀρετῶν πληροῦνται ὑδάτων, καὶ ποτίζουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶν ἡ καθαιρομένη καρδία, καὶ παρακαλουμένη διὰ δακρύων· ταύτας ὁ τηρήσας ἀκατασείστους ἀπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἢ ὁ συμπτωθείσας διὰ πόνων πολλῶν τῆς μετανοίας ἀνεγείρας, οἶκον ἑαυτῷ βασιλικὸν καὶ παλάτιον ἤγειρεν· ἐν ᾧ μονὴν ποιεῖται ὁ Βασιλεὺς τοῦ παντός· καὶ τὰς ὑψηλὰς δωρεὰς αὐτοῦ τοῖς οὕτως ἑαυτοὺς εὐτρεπίσασιν, ἀφθόνως ἀπονέμει καὶ δίδωσι.

ιγ'. Βραχὺς ὁ βίος, μακρὸς ὁ μέλλων αἰών, καὶ ὀλίγον τὸ διάστημα τῆς παρούσης ζωῆς· ἄνθρωπος δὲ τὸ μέγα καὶ βραχὺ τοῦτο ζῶον, ᾧ στενὸς ὁ παρὼν ἐδόθη καιρός, ἀσθενής· καὶ ὁ μέν, στενός, ὁ δέ, ἀσθενής· τὸ δὲ προκείμενον ἄθλον, εἰς ἐπάθλων ἀντιμισθίαν, μέγα· μυρίους ἔχων τοὺς σκόλωπας, καὶ εἰς βραχυτάτην κινδυνεύον ζωήν.

ιδ'. Οὐ βούλεται τῶν σπουδαίων τὴν ἐργασίαν, ὁ Θεός, ἀβασάνιστον εἶναι, ἀλλὰ καὶ λίαν δεδοκιμασμένην, διὰ τοῦτο οὖν τὸ πῦρ ἐπαφίησι τῶν πειρασμῶν, καὶ τὴν χάριν συστέλλει πρὸς ὀλίγον τὴν διδομένην αὐτοῖς ἄνωθεν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν γαλήνην, ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας κυμανθῆναι κατὰ καιρὸν συγχωρεῖ· ἵν' ἴδῃ τὴν ῥοπὴν τῆς ψυχῆς, τίνι τὸ πλεῖστον χαρίζεται· πότερον αὐτῷ τῷ ποιητῇ καὶ εὐεργέτῃ αὐτῆς, ἢ τῇ αἰσθήσει τοῦ κόσμου, καὶ τῷ λείῳ τῆς ἡδονῆς; καὶ οὕτως, ἢ τὴν χάριν διπλασιάζει αὐτοῖς, προκόπτουσιν εἰς τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἢ μαστίζει τούτοις τοῖς πειρασμοῖς καὶ ταῖ ταῖς θλίψεσι, προσκειμένους τοῖς πράγμασιν· ἕως οὗ μῖσος λάβωσι τῶν δρωμένων τῆς ἀστάτου περιφορᾶς καὶ τὴν πικρίαν τῶν ἐκεῖθεν ἡδονῶν δάκρυσιν ἀποκλύσονται.

ιε'. Τῆς εἰρήνης τῶν λογισμῶν ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐκταραχθείσης, αὐτίκα καὶ τὰ πεπυρωμένα βέλη τῆς ἐπιθυμίας, κατὰ τοῦ ὀξέως τρέχοντος πρὸς τὰ ὕψη νοός, παρὰ τῶν θηρευτῶν καὶ φιλοσάρκων δαιμόνων πέμπονται συνεχῶς· ὁ δέ γε νοῦς τῆς ἐπὶ τὰ ἄνω κινήσεως περικοπείς, εἰς ἀπρεπεῖς κινήσεις καὶ πεφυρμένας ἐμπίπτει, καὶ οὕτως ἀτάκτως ἡ σὰρξ ἐπανίστασθαι κατὰ τοῦ πνεύματος ἄρχεται, γαργαλισμοῖς τὸν νοῦν καὶ πυρώσεσιν κατασπῶσα, καὶ πρὸς βόθρον ἡδονῆς καταχῶσαι τοῦτον ἐπιθυμοῦσα· καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας ἐκείνας, καὶ δύναμιν ὑπομονῆς τοῖς ἑαυτοῦ ἐπεβράβευσε δούλοις, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ.

ις'. Ὁ τῆς πορνείας πολύπειρος καὶ πολυμέθοδος δαίμων, τοῖς μέν, πτῶσις καὶ λάκκος βορβόρου γίνεται· τοῖς δέ, μάστιξ καὶ ῥαῦδος δικαία· τοῖς δέ, πεῖρα καὶ ψυχῆς βάσανος· τούτων τὸ μέν, περὶ τοὺς εἰσαγωγικοὺς ἔτι τὸν ζυγὸν ἕλκοντας τῆς ἀσκήσεως, χαύνως καὶ ἀμελῶς θεωρεῖται· τὸ δέ, περὶ τοὺς μέσον ἔχοντας προκοπῆς εἰς τὴν ἀρετήν, καὶ σχολαιότερον πρὸς αὐτὴν ἐπεκτεινομένους· τὸ δέ, περὶ τοὺς ἤδη πρὸς θεωρίαν τὸ πτερὸν πετάσαντας τοῦ νοός, καὶ ἄρτι καλῶς ἐλάσαντας πρὸς τὴν τελεωτέραν ἀπάθειαν· ἑκάστου πρὸς τὸ συμφέρον δηλονότι οἰκονομουμένου ἄνωθεν.

ιζ'. Πτῶσις καὶ λάκκος βορβόρου τοῖς ἐν ἀδιαφορίᾳ πάσῃ τὸν μονήρη διανύουσι βίον, ὁ τῆς πορνείας γίνεται δαίμων· τὰ μέλη τούτων, τῆς πορνείας τῇ φλογὶ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ κατεμπιπρῶν, καὶ μεθόδους παρέχων αὐτοῖς εἰς τὸ ποιεῖν τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα καὶ ἄνευ ὁμιλίας ἑτέρας σαρκός· περὶ ὧν αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν, καὶ ἐννοεῖν· οὗτοι σάρκα τε, κατὰ τὸν εἰρηκότα, μιαίνουσι· καὶ τοὺς καρποὺς ἐσθίουσι τῆς ἁλμυρᾶς ἡδονῆς, καὶ ζόφου τὰς ὄψεις πληροῦνται, καὶ τῶν κρειττόνων ἐνδίκως ἐξαμαρτάνουσιν· οἷς ἴαμα βουλομένοις ἔσται, τῆς μετανοίας ἡ θέρμη, καὶ ἡ ἐκ ταύτης τῶν δακρύων κατάνυξις· ἥτις καὶ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ κα-

Digitized by Google

κοῦ ποιεῖται, καὶ τὴν ψυχὴν καθαίρει τῶν μολυσμῶν, καὶ κληρονόμον αὐτὴν τοῦ ἐλέους Θεοῦ ἀπεργάζεται· ἣν εἰκότως καὶ ὁ σοφὸς αἰνιττόμενος Σολομών, Ἴαμα, ἔφη, καταπαύει ἁμαρτίας μεγάλας.

ιη'. Μάστιξ καὶ ῥάβδος γίνεται δικαίως τοῦτο τὸ πνεῦμα, τοῖς περὶ τὴν πρώτην ἀπάθειαν τελειουμένοις διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας, καὶ προκοπὰς ἄρτι ποιουμένοις ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ τελεώτερα· ὁπηνίκα γὰρ τὸν τόνον τῆς ἐχομένης ἀσκήσεως διὰ ῥαθυμίας ἐνδώσουσι, καὶ πρὸς ἀφύλακτον θεωρίαν τῆς τοῦ κόσμου αἰσθήσεως μικρὸν ὑπεκκλίνωσι, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐν ἐπιθυμίᾳ γένωνται, τηνικαῦτα καὶ ὁ μαστίζων οὗτος κατ' αὐτῶν ἐπαφίεται, ἐξ ἄκρας τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀγαθότητος, καὶ τύπτειν τὸν λογιζόμενον τοῦτον ἄρχεται, λογισμοῖς ἐπιθυμίας σαρκός· ὡς ἂν μὴ φέροντες, ἐπεὶ τὸ οἰκεῖον φρούριον αὖθις ἐπαναδράμωσι σπουδαίως, τῆς εὐτόνου ἐργασίας καὶ προσοχῆς· καὶ προθυμότερον τῶν σωζόντων αὐτοὺς ἔργων, δι' ἐπιπονωτέρας ἀγωγῆς δράξωνται· οὐ βούλεται γὰρ ὁ Θεὸς φιλάγαθος ὤν, τὴν εἰς τοῦτο φθάσασαν ψυχὴν ὅλως πρὸς τὴν τοῦ κόσμου αἴσθησιν ἐπιστρέφεσθαι, ἀλλὰ βαίνειν ἐπὶ τὰ πρόσω ἀεί, καὶ τῶν τελειοτέρων ἔργων σπουδαίως ἐφάπτεσθαι· ἵνα μὴ μάστιξ κακίας τῷ ταύτης ἐγγίσῃ σκηνώματι.

ιθ'. Πεῖρα, καὶ σκόλωψ, καὶ βάσανος κατ' οἰκονομίαν ἐκείνοις, τοῦτο τὸ πνεῦμα γίνεται, ὅσοις ἡ πρώτη πρὸς δευτέραν ἀπάθειαν ἤλασεν· ὡς ἂν ὑπὸ ταύτης ὀχλούμενοι, τῆς φυσικῆς μέμνηνται ἀσθενείας· καὶ μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἐκ τῆς θεωρίας ἀποκαλύψεων κατὰ τὸ λόγιον, ὑπεραίρωνται· ἀλλὰ τὸν ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ βλέποντες τοῦ νοὸς αὐτῶν, καὶ τὴν ψιλὴν ἀποσείσονται μνήμην τῆς ἁμαρτίας· φόβῳ τοῦ μὴ λαβεῖν αἴσθησιν τῆς ἐντικτομένης λύμης ἀπὸ τῆς μνήμης αὐτῆς· καὶ τοῦ ὕψους τῆς θεωρίας μὴ χαλάσωσι τὸ ὀπτικὸν τοῦ νοὸς αὐτῶν.

κ'. Μόνοι καὶ τῆς ψιλῆς μνήμης τῆς ἁμαρτίας τὸν ἑαυτῶν νοῦν ἀνενόχλητον διατηρῆσαι ἴσχυσαν, ὅσοι τὴν ζωοποιὸν τοῦ Κυρίου νέκρωσιν ἐν τοῖς ἑαυτῶν μέλεσι, καὶ νοήμασιν ἄνωθεν λαβεῖν διὰ τοῦ πνεύματος ἠξιώθησαν· καὶ τὴν μὲν σάρκα, νεκρὰν τῇ ἁμαρτίᾳ περιφέρουσι· τὸ δὲ πνεῦμα, ζωὴν διὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κατεπλούτησαν· καὶ ὅσοις ὁ νοῦς ἐδόθη Χριστοῦ ἐν λόγῳ σοφίας, τούτοις καὶ ἡ ἀνενόχλητος ζωοποιὸς νέκρωσις, ἐν γνώσει εὑρέθη Θεοῦ.

Ταῖς καθαιρομέναις ἄρτι ψυχαῖς, εἴωθέ πως τὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ ἐπεμβαίνειν πνεῦμα· τίνα τρόπον; ἵνα τοὺς καρποὺς κατασείσῃ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου ἐπιβρύθοντας εἰς ἑαυτάς· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ χαρὰ τῆς ἐλευθερίας, διάχυσίν τινα ἐργάζεται εἰς τὰς τοιαύτας ψυχάς, ἡ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομοῦσα σοφία, πρὸς ἑαυτὴν ἀεὶ βουλομένη διὰ τῶν αὐτῆς χαρισμάτων ἕλκειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ μένειν αὐτὰς ἐν ταπεινοφροσύνῃ ἀσείστους, ἵνα μὴ τῇ πολλῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ πλούτῳ τῶν χαρισμάτων τῶν ἄλλων κατεπαρθῶσιν, ἢ καὶ οἰηθῶσιν, ἐξ ἰδίας δυνάμεως καὶ συνέσεως, τὸ μέγα κτήσασθαι τοῦτο παλάτιον τῆς εἰρήνης δίδωσι τούτοις χώραν τῆς πνεύμασιν ἐπιπηδᾷν αὐταῖς, ἐν συστολῇ αὐτῆς· ὡς ἂν φόβῳ βαλλόμεναι πτώσεως, ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἵστανται φυλακὴν τῆς μακαρίας ταπεινοφροσύνης· καὶ ἵνα μαθοῦσα ὅτι σαρκὶ καὶ αἵματι δέδενται, ἐπιζητῶσι φυσικῶς τὸ οἰκεῖον φρούριον ἐν ᾧ ἀβλαβεῖς δύνανται διαφυλαχθῆναι, τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος. κα'.

Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τῶν παθῶν ἀρρωστίαν, καὶ τὴν ἐγκειμένην ἐν ἡμῖν σῆψιν τῆς ἁμαρτίας, τῶν πειρασμῶν ἡ ἐπιφορὰ γίνεται· καὶ τὸ ποτήριον τῆς ἀψίνθου τῶν κριμάτων Θεοῦ, ἢ δριμύτερον κιρνᾶται ἡμῖν ἢ συμπαθέστερον· εἰ μὲν γὰρ ἰασιμός τις εἴη καὶ εὐθεράπευτος ἡ ἐγκειμένη ἐν ἡμῖν ὕλη τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ λογισμῶν δηλαδὴ φιληδόνων ἢ φιλοζώων, κεκραμμένον συμπαθείᾳ τὸ ποτήριον τῶν πειρασμῶν παρὰ τοῦ ἰατροῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν δίδοται, ὡς ἐν ἀνθρωπίνοις ἐξεταζομένοις νοήμασι, καὶ ἔτι τὰ ἀνθρώπινα πάσχουσιν· εἰ δὲ δυσίατός τις εἴη καὶ ἐγκειμένη εἰς βάθος, καὶ τὴν πρὸς θάνατον κατεργάζεται σῆψιν, ἀπὸ λογισμῶν ἀλαζονείας καὶ ὑπερηφανίας ἐσχάτης, ἄκρατον ἐν δριμύτητι θυμοῦ δίδοται· ὡς ἂν τῷ πυρὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ὁμοῦ πειρασμῶν ἐκτακεῖσα καὶ λεπτυνθεῖσα ἡ νόσος διὰ ταπεινώσεως, ἀπογένηται ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν· καὶ τοὺς ἁλμυροὺς τῶν λογισμῶν διὰ δακρύων ἀποκλυσώμεθα, καὶ καθαροὶ ἐποφθῶμεν ἐν φωτὶ ταπεινώσεως, τῷ ἰατρῷ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. κβ'.

Digitized by Google

κγ'. Οὐκ ἔστιν ἄλλως τοὺς ἀγωνιζομένους φυγεῖν τὸ ἀλλεπάλληλον τῶν πειρασμῶν, εἰ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν ἐπιγνῶσι, καὶ ξένους πάσης δικαιοσύνης ἑαυτοὺς ἡγήσονται πάσης τε παρακλήσεως ἀναξίους, πάσης τιμῆς, πάσης ἀναπαύσεως· σκοπὸς γὰρ Θεῷ τῷ ἰατρῷ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀεὶ ταπεινοὺς ἡμᾶς εἶναι καὶ κατηφεῖς, ξένους ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου, καὶ μιμητὰς τῶν αὐτοῦ παθημάτων· πρᾶος γὰρ ἦν, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ ἐν πραότητι, καὶ ταπεινώσει καρδίας βούλεται ἡμᾶς τρέχειν τὸν δρόμον τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν.

κδ'. Ἡ ταπείνωσις, οὐκ ἐκ τρίψεως αὐχένος, ἢ αὐχμηρᾶς κόμης, ἢ χιτῶνος ἠμελημένου καὶ τραχυτάτου καὶ πιναροῦ κατορθοῦται· ἐν οἷς οἱ πολλοὶ τὸ πᾶν τῆς ἀρετῆς ἐπιγράφουσιν· ἀλλ' ἐκ συντετριμμένης καρδίας, καὶ πνεύματι ταπεινώσεως, κατὰ τὸν εἰπόντα Δαβίδ· πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.

κε'. Ἄλλο ταπεινολογία, καὶ ἄλλο ταπείνωσις, καὶ ἄλλο ταπεινοφροσύνη· ἡ μὲν γὰρ ταπεινολογία καὶ ἡ ταπείνωσις, διὰ πάσης κακοπαθείας καὶ τῶν ἔξωθεν πόνων τῆς ἀρετῆς, κατορθοῦνται τοῖς ἀγωνιζομένοις· περὶ μόνην τὴν σωματικὴν ἐργασίαν, καὶ γυμνασίαν τὸ συναγόμενον ἔχουσαι· διὸ καὶ μὴ οὔσης τῆς ψυχῆς πολλάκις ἐν καταστάσει, πειρασμοῦ ὑπαντήσαντος, ἐκταράσσεται· ἡ δὲ ταπεινοφροσύνη θεῖόν τι πρᾶγμα οὖσα καὶ ὑψηλόν, ἐν μόνοις ἐπιγίνεται τοῖς τὸ μέσον ὑπερπηδήσασι διὰ τῆς τοῦ Παρακλήτου ἐπιδημίας· προβαδίσασι δηλονότι διὰ ταπεινώσεως πάσης, τὴν ὁδὸν τὴν τραχυτάτην τῆς ἀρετῆς.

κϛ'. Ἡ ταπεινοφροσύνη εἰς βάθη ψυχῆς εἰσδῦσα καὶ ὡσεὶ λίθος βαρὺς ἐπιπεσοῦσα αὐτῇ, τοσούτῳ ταύτην ἐκθλίβει καὶ ἐκπιέζει δυνάμει, ὡς κενωθῆναι πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἐν τῇ ἀκατασχέτῳ φορᾷ τῶν δακρύων· καὶ κηλίδος πάσης τῶν λογισμῶν καθαρθῆναι τὸν νοῦν· καὶ ἐν ὀπτασίᾳ γενέσθαι, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, Θεοῦ, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐνεργούμενον καὶ αὐτόν· ὢ τάλας ἐγώ, ὅτι κατανένυγμαι· ὅτι ἄνθρωπος ὤν, καὶ ἀκάθαρτα χείλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος, ἐγὼ οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα Κύριον Σαβαώθ, εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου.

κζ'. Ὅταν εἰς βάθος τὸ ταπεινολογεῖν σοι προσγένηται, τότε τὸ ὑψηγορεῖν ἀποστηθήσεταί σοι· ὅταν δὲ εἰς βάθος ἡ ταπείνωσις ἐρριζωθήσεται τῆς καρδίας σου, τότε καὶ τὸ ἐπιπολαίως, ἢ κατὰ βάθος ταπεινολογεῖν, ἀποβληθήσεταί σοι· ὁπηνίκα δὲ ἄνωθεν τὴν ταπεινοφροσύνην καταπλουτήσῃς, τηνικαῦτα, αὐτή τε, ἡ ἔξωθεν ταπείνωσις, καὶ ἡ τῆς γλώττης ταπεινολογία, τέλεόν σοι καταργηθήσεται, κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα Παῦλον· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.

Καθόσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν κατὰ τοσοῦτον ἀπέχει ἡ ἀληθὴς ταπεινολογία, τῆς ἀληθινῆς ταπεινώσεως· καθόσον δὲ μείζων γῆς οὐρανός, καὶ ψυχὴ σώματος, κατὰ τοσοῦτον ἡ διὰ Πνεύματος Ἁγίου διδομένη τοῖς τελείοις ταπεινοφροσύνη, καὶ τελειοτέρα, καὶ μείζων τῆς ἀληθινῆς ταπεινώσεως. κη'.

Μήτε τὸν ταπεινὰ φθεγγόμενον ἐν σχήματι, καὶ καταστολῇ ταπεινώσεως, ταπεινὸν εἶναι τὴν καρδίαν ὑπολάβῃς εὐκόλως· μήτε τὸν ὑψηλὰ καὶ μετέωρα, ἀλαζονείας καὶ τύφου μεστόν, ἐκτὸς τῆς ἐπὶ τούτοις βασάνου· ἐκ δὲ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσῃ αὐτούς. κθ'.

Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, ἐστὶν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, ἀγαθωσύνη, μακροθυμία, χρηστότης, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια· ὁ δὲ τοῦ ἐναντίου πνεύματος καρπός ἐστι, μῖσος, ἀθυμία κοσμική, ἀκαταστασία ψυχῆς, ταραχὴ καρδίας, πονηρία, περίεργον φρόνημα, ὀλιγωρία, ὀργή, ἀπιστία, φθόνος, ἀδδηφαγία, μέθη, λοιδορία, κατάκρισις, ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, τῦφος καὶ ἀλαζονεία ψυχῆς· ἐκ γοῦν τῶν τοιούτων καρπῶν, τὸ δένδρον ἔστω σοι γνώριμον· καὶ οὕτω πάντως εἰδὼς ἔσῃ ποίου πνεύματος ὑπάρχει ὁ ἐντυγχάνων σοι· ἔχεις γὰρ τὰ σημεῖα τούτων καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου φωνῆς ἐκδηλότερον. ὁ ἀγαθός φησιν, ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐκβάλλει τὰ πονηρά· ἐπειδὴ κατὰ τὸ δένδρον, καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ. λ'.

Ἐν οἷς οὖν εἰσι, καὶ ἀναθεωροῦνται τὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν αὐτοῖς ἐστὶ καὶ ἡ κατοίκησις τοῦ Θεοῦ· ἐκ τούτων καὶ ἡ ἀθόλωτος πηγὴ τοῦ λόγου μετὰ σοφίας καὶ γνώσεως· κἄν τε ταπεινολογοῦντες ἀκούωνται, κἄν τε ὑψηλὰ λέγοντες· ἐν οἷς δὲ οὐκ ἀναθεωροῦνται οἱ καρποὶ καὶ τὰ χαρίσματα τούτου, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου πνεύματος, ἐν λα'.

αὐτοῖς σκότος ἐστὶν ἀγνωσίας Θεοῦ· ἐσμός τε παθῶν, καὶ κατοίκησις πολεμίων πνευμάτων, εἴτε ταπεινὰ φθεγγόμενοι καὶ φοροῦντες ὁρῶνται, εἴτε ὑψηλὰ μετὰ στολῆς ἐξάλλου, καὶ τῆς φαινομένης σεμνότητος.

λϐ΄. Οὐ προσώποις, ἢ σχήμασιν, ἢ λόγοις χαρακτηρίζεται ἡ ἀλήθεια· οὐδὲ ἐν τούτοις Θεὸς ἀναπαύεται· ἀλλ᾿ ἐν καρδίαις συντετριμμέναις, καὶ πνεύμασι ταπεινώσεως, καὶ ψυχαῖς πεφωτισμέναις ὑπὸ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· ἔστι γὰρ ὅτε ὑποπίπτοντά τινα λόγοις ὁρῶμεν ἐκτός, καὶ ταπεινοῖς πρὸς πάντα χρώμενον ῥήμασι, τὸν ἔπαινον θηρώμενον τῶν ἀνθρώπων· ἐντὸς δὲ οἰήσεως γέμοντα, δόλου καὶ βασκανίας, καὶ πρὸς τὸν πλησίον μνησικακίας· καὶ ἔστιν ὅτε διὰ δικαιοσύνην μαχόμενόν τινα λόγοις ὑψηλοῖς σοφίας ὁρῶμεν ἐκτός, καὶ κατὰ τοῦ ψεύδους, ἢ τῆς παραβάσεως τῶν θείων νόμων ἱστάμενον· καὶ πρὸς μόνην ὁρῶντα δηλαδὴ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐντὸς πάσης ὄντα μετριοφροσύνης, ταπεινώσεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον· ἔσθ᾿ ὅτε καὶ καυχώμενον ἐν Κυρίῳ· κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα Παῦλον, καὶ καυχώμενον ἐν Κυρίῳ· καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου.

λγ΄. Οὐ τῶν παρ᾿ ἡμῶν λεγομένων, ἢ πραττομένων τὴν ἐπιφάνειαν ὁρᾷ ὁ Θεός· ἀλλὰ τὰς διαθέσεις τῶν ψυχῶν, καὶ τὸν σκοπὸν δι᾿ ὃν ἢ πράττομέν τι τῶν ὁρωμένων ἢ λέγομεν τί τῶν νοουμένων· ὥσπερ δὴ καὶ τὰς δυνάμεις τῶν λόγων, καὶ τὰ τέλη τῶν ἔργων, οἱ συνέσει τῶν λοιπῶν διαφέροντες, ὁρῶσι μᾶλλον, καὶ τὰς κρίσεις τούτων ποιοῦσιν ἀνεπισφαλεῖς· καθὰ καὶ ἄνθρωπος μέν, εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεός, εἰς καρδίαν ὁρᾷ.

λδ΄. Οὐ δεῖν ἐκρίθη Θεῷ μὴ κατὰ γενεὰς καὶ γενεάς, Προφήτας αὐτοῦ καὶ φίλους κατασκευάζεσθαι διὰ πνεύματος, εἰς καταρτισμὸν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ· εἰ γὰρ ὁ παλαιὸς δράκων οὐχ ὑφῆκεν ἐμεῖν τὸν ἰὸν τῆς ἁμαρτίας ἐν ταῖς ἀκοαῖς τῶν ἀνθρώπων, δι᾿ οὗ πάλιν ὁ τῆς ψυχῆς ἐπιγίνεται ὄλεθρος πῶς ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, οὐ πένητα ἀπὸ γῆς ταπεινώσεως ἀναστήσει· καὶ ἀπὸ κοπρίας παθῶν ἐγείρει πτωχόν, τὴν τοῦ πνεύματος ἐπιφερόμενος μάχαιραν, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, εἰς βοήθειαν τῆς κληρονομίας αὐτοῦ· εἰκότως οὖν ἐκ ταπεινώσεως ἀρχόμενοι οἱ ἑαυτοὺς ἀπαρνούμενοι, πρὸς ὕψος ἀνατρέχουσι γνώσεως· καὶ δίδοται αὐτοῖς ἄνωθεν ῥῆμα σοφίας, δυνάμει Θεοῦ, ὡς εὐαγγελιζομένοις σωτηρίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ.

Γνῶθι σαυτόν· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἀληθινὴ ὄντως ταπείνωσις, ἡ ταπεινοφρονεῖν ἐκδιδάσκουσα, ἡ συντρίβουσα τὴν καρδίαν· καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν· εἰ δὲ μήπω ἔγνως σαυτόν, οὔτε τί ἐστι ταπείνωσις εἶδας, οὔτε ὕψω τῆς ἀληθοῦς ἐργασίας, καὶ φυλακῆς· τὸ γὰρ ἑαυτὸν ἐπιγνῶναι, τέλος τῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας. λε΄.

Ὁ ἐκ καθαρότητος εἰς γνῶσιν τῶν ὄντων ἐλάσας, ἔγνω ἑαυτόν, κατὰ τὸ εἰρημένον, γνῶθι σαυτόν· ὁ δὲ μήπω εἰς γνῶσιν πεφθακώς, αὐτῶν τε τῶν λόγων τῆς κτίσεως, καὶ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἔγνω μὲν τὰ περὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἐκτὸς αὐτοῦ. ἑαυτὸν δὲ οὐδαμῶς. λϛ΄.

Οὐκ εἶτι ἐγώ, τοῦτο πάντως καὶ τὰ κατ᾿ ἐμέ· οὐδὲ εἶτι τὰ κατ᾿ ἐμέ, τοῦτο καὶ τὰ περὶ ἐμέ· οὐδὲ εἶτι τὰ περὶ ἐμέ, τοῦτο καὶ τὰ ἐκτὸς ἐμοῦ· ἀλλ᾿ ἄλλο ταῦτα, καὶ ἄλλο ἐκεῖνα, καὶ ἄλλο τὰ ἄλλα· ἐγὼ μὲν γὰρ εἰπών· εἰμὶ Θεοῦ, ἐν ψυχῇ νοερᾷ τε καὶ ἀθανάτῳ καὶ λογικῇ θεωρούμενος· ὡς νοῦν ἔχων τοῦ λόγου πατέρα, καὶ τῆς ψυχῆς ἀδιαίρετόν τε καὶ ὁμοούσιον· τὰ δέ γε κατ᾿ ἐμέ, τὸ βασιλικόν ἐστι, τὸ ἀρχικόν, τὸ λογικόν τε, καὶ αὐτεξούσιον· τὰ δὲ περὶ ἐμέ, ὅσα ἐκ προαιρέσεως αἱρετέα· τὸ γεωργὸν εἶναι, ἢ ἔμπορον, ἢ μαθηματικόν, ἢ φιλόσοφον· τὰ δὲ ἐκτὸς ἐμοῦ, ὅσα τε περὶ τὸ φιλότιμον τοῦ βίου καὶ τὴν κάτω εὐγένειαν, πλοῦτος, δόξα, τιμή, εὐημερία καὶ ὕψος ἀξιωμάτων, ἢ τὸ ἀνάπαλιν· πενία, ἀδοξία, ἀτιμία, καὶ δυστυχία. λζ΄.

Πᾶς ὁ ἑαυτὸν ἐπιγνούς, κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν κατὰ Θεόν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ, τὴν νοερὰν τοῦ Πνεύματος λειτουργίαν, καὶ εἰς λιμένα θεῖον τῆς ἀπαθείας καὶ ταπεινώσεως· ὁ δὲ μήπω ἑαυτὸν διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ γνώσεως ἐπιγνούς, ἐν μόχθῳ ἔτι καὶ ἱδρῶτι κατὰ τὸν βίον πορεύεται· τοῦτο γὰρ καὶ Δαβὶδ αἰνιττόμενος ἔλεγε· τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου, ἕως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ. λη΄.

Ὁπόταν ἐπιγνῷ τὶς ἑαυτόν, (τοῦτο δὲ πολλῆς δεῖται τῆς ἔξωθεν φυλακῆς, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων σχολῆς, καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ συνειδότος ἐρεύνης), αὐτίκα καὶ θεία τὶς αἰφνίδιον τῇ ψυχῇ ταπείνωσις ὑπὲρ λόγον ἐπιδημεῖ, συντριμμὸν φέρουσα λθ΄.

Digitized by Google

τῇ καρδίᾳ καὶ δάκρυα θερμῆς κατανύξεως· ὡς τηνικαῦτα λογίζεσθαι τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐνεργούμενον, γῆν ἑαυτόν, καὶ σποδόν, καὶ σκώληκα, καὶ οὐχ ἄνθρωπον, καὶ προσέτι μηδὲ τῆς κτηνώδους ταύτης ζωῆς ἄξιον· διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δωρεᾶς ταύτης τοῦ Θεοῦ· ἐν ᾗ ὁ χρονίσαι ἀξιωθείς, μέθης ἄλλης ἀρρήτου πληροῦται, τῆς κατανύξεως, καὶ εἰς τὸν βυθὸν τῆς ταπεινοφροσύνης εἰσέρχεται· καὶ ἐκστὰς ἑαυτοῦ, πάντων ἀλογεῖ τῶν ἐκτὸς βρωμάτων, πόσεως, καὶ σκεπασμάτων τοῦ σώματος· μὴ ὑπερβαίνων τὴν χρείαν, ὡς ἀλλοιωθεὶς τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου.

μ'. Χρῆμα μέγιστον ἐν ἀρεταῖς ἡ ταπείνωσις· αὕτη γὰρ ἐν οἷς ἂν ἐμφυτευθείη διὰ μετανοίας εἰλικρινοῦς καὶ τὴν εὐχὴν συνέμπορον μετὰ ἐγκρατείας προσλάβηται, παθῶν μὲν αὐτίκα δουλείας ἐλευθέρους αὐτοὺς ἀπεργάζεται, εἰρήνην δὲ ταῖς δυνάμεσιν αὐτῶν ἐμπαρέχει· καὶ τὴν καρδίαν καθαίρει διὰ δακρύων, καὶ πληροῖ γαλήνης αὐτὴν ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ πνεύματος· οὕτω δὲ τούτων διατεθέντων, διατρανοῦται ὁ λογος ἐντεῦθεν αὐτοῖς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν θεωρίᾳ ἔρχονται τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ αὐτῶν τῶν λόγων τῆς κτίσεως· καθόσον δὲ εἰς τὰ βάθη τοῦ πνεύματος ἐμβαθύνουσι, κατὰ τοσοῦτον καὶ εἰς ταπεινοφροσύνης βυθὸν καταδύονται· ἐκ δὲ τούτου, αὐξάνεται αὐτοῖς ἡ ἐπίγνωσις τῶν οἰκείων μέτρων· γνωρίζεται ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πλησίον πληθύνεται· ὡς ἁγιασμὸν ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ἀπαρρύεσθαι ἐκ μόνου τοῦ ἀσπασμοῦ, καὶ τῆς τῶν συναναστρεφομένων ἐγγύτητος.

μα'. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον πρὸς ἔρωτα Θεοῦ, καὶ ἀγάπην ἀνθρώπων πτεροῖ τὴν ψυχήν, ὡς ταπεινοφροσύνη, κατάνυξις καὶ εὐχὴ καθαρά· ἡ μὲν γὰρ συντρίβει τὸ πνεῦμα, δακρύων τε πηγάζει λιβάδας, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐπ' ὄψει βραχύτητα φέρουσα τῶν οἰκείων μέτρων εἰδέναι τὴν ἀσθένειαν ἐκδιδάσκει· ἡ δὲ καθαίρει τῆς ὕλης τὸν νοῦν, καὶ φωτίζει τῆς καρδίας τὸ ὄμμα, καὶ ὁλολαμπῆ τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται· ἡ δὲ συνάπτει τὸν ἄνθρωπον ὅλον τῷ Θεῷ, καὶ τοῦτον Ἀγγέλοις ποιεῖ ὁμοδίαιτον, καὶ γλυκύτητος τῶν αἰωνίων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἀπογεύει, καὶ θησαυροὺς αὐτῷ δίδωσι μυστηρίων μεγάλων, καὶ πυρπολοῦσα τῇ ἀγάπῃ, τολμᾷν τιθέναι αὐτὸν πείθει τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ, ὡς ὑπεράνω γεγονότα τῶν ὅρων τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως.

Φύλασσέ μοι τὴν καλὴν παρακαταθήκην τῆς πλουτοποιοῦ ταπεινώσεως· ἐν ᾗ τῆς ἀγάπης οἱ ἀπόκρυφοι θησαυροὶ ἐναπόκεινται, ἐν ᾗ τῆς κατανύξεως οἱ μαργαρῖται φυλάττονται καὶ ὁ βασιλεὺς Χριστὸς ὁ Θεὸς ὡς εἰς θρόνον ἐπαναπαύεται χρυσοκόλλητον τὰς δωρεὰς διανέμων τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ Πνεύματος, τοῖς τροφίμοις αὐτῆς· καὶ τὰ μεγάλα τούτοις αὐτοῦ δωρούμενος ἀξιώματα, τὸν τῆς γνώσεως αὐτοῦ λόγον, τὴν σοφίαν αὐτοῦ τὴν ἀπόρρητον, τὴν τῶν θείων πραγμάτων διόρασιν, τὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων πρόορασιν, τὴν διὰ τῆς ἀπαθείας ζωοποιὸν νέκρωσιν, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ συνάφειαν, εἰς τὸ συμβασιλεύειν αὐτῷ ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ βασιλείᾳ· καθὼς αὐτὸς πρὸς αὐτὸν τὴν παράκλησιν ποιεῖται λέγων ὑπὲρ ἡμῶν. Πάτερ οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ αὐτοὶ ὦσιν. μβ'.

Ὅταν πρακτικῶς κοπιῶν τὶς περὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν, αἴφνης ἐν ἀνεκλαλήτῳ καὶ ἀρρήτῳ χαρᾷ γένηται, ὡς ἀλλοιωθῆναι αὐτὸν ξένην καὶ ὑπὲρ λόγον ἀλλοίωσιν, καὶ τὸ μὲν βάρος ἀποθέσθαι τοῦ σώματος, ἐπιλαθέσθαι δὲ βρώσεως, ὕπνου, καὶ τῶν ἄλλων τῆς φύσεως ἀναγκῶν, γινωσκέτω ταύτην εἶναι Θεοῦ ἐπιθυμίαν πρὸς αὐτόν, τὴν ποιοῦσαν ἐν τοῖς ἀγωνιζομένοις τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν, καὶ δωρουμένην αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἤδη, τὴν τῶν ἀσωμάτων κατάστασιν· ταύτης τῆς μακαρίας ζωῆς, πρόξενος ἡ ταπείνωσις· τροφὸς δὲ καὶ μήτηρ, ἡ ἁγία κατάνυξις· φίλη δὲ καὶ ἀδελφή, ἡ τοῦ θείου φωτὸς θεωρία· θρόνος ἡ ἀπάθεια· καὶ τέλος ἡ Ἁγία Τριὰς ὁ Θεός. μγ'.

Ὁ ταύτην καταλαβὼν τὴν ἀκρόπολιν, οὐ δύναται ὑπὸ τὰ δεσμὰ κρατεῖσθαι τῆς τῶν ὅλων αἰσθήσεως· οὐχ ὁρᾷ τί τῶν τοῦ βίου τερπνῶν· οὐ διακρίνει τοῦ ἀνοσίου τὸν ὅσιον ἀλλ' ὥσπερ ὁ Θεὸς ἐπίσης βρέχει καὶ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς, οὕτως ἐπίσης καὶ αὐτὸς τὰς τῆς ἀγάπης ἀνατέλλει καὶ ἁπλοῖ πρὸς πάντας ἀκτῖνας, καὶ οὐ στενοχωρεῖται τὰ σπλάγχνα, πάντων ἐγκυμονῶν τὴν ἀγάπην· καὶ στενοχωρεῖται καὶ βιάζεται, μὴ εὐεργετῶν ὅσον βούλεται· ἐκ μδ'.

τούτου δὲ πηγή τις, ἐξ Ἐδέμ, ἄλλη ἐκπορεύεται κατανύξεως, εἰς ταπεινοφροσύνην, εἰς ἁγνείαν, εἰς ἀπάθειαν καὶ εἰς ὕψος ἀπερισπάστου εὐχῆς· καὶ ποτίζει τὸ πρόσωπον πάσης τῆς νοητῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ.

με'. Οἱ μὴ τῆς γλυκύτητος τῶν τῆς κατανύξεως δακρύων γευσάμενοι, μηδὲ εἰδότες τίς ἡ χάρις αὐτῆς καὶ τίς ἡ ἐνέργεια, οὐδὲν τῶν εἰς τεθνεῶτας χεομένων δακρύων, ταῦτα διαφέρειν οἴονται· προσαναπλάττοντες ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἄττα εἴδη κενῶν προφάσεων πολλά, καὶ ἀπορίας συλλογισμούς· τὰ δὲ φυσικῶς ἡμῖν ἐμπεφύκασι· καὶ ἡνίκα τὸ ἀγέρωχον ἄρτι τοῦ νοὸς πρὸς ταπείνωσιν κλίνῃ· μύσῃ δὲ καὶ ἡ ψυχὴ τὰς ὁράσεις αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀπάτης τῶν ὁρωμένων, καὶ ταύτας πρὸς μόνην τὴν θεωρίαν τοῦ ἀΰλου καὶ πρώτου φωτὸς ἐκπετάσῃ, πᾶσαν ἀποσεισαμένη τοῦ κόσμου τὴν αἴσθησιν, καὶ τύχῃ τῆς ἄνωθεν τοῦ πνεύματος παρακλήσεως αὐτίκα τὰ δάκρυα ὡς ὕδατα πηγῆς ἐκβλύζουσιν ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ αἰσθητήρια ταύτης καταγλυκαίνουσι, πάσης εὐφροσύνης ἐμπιπλῶντα αὐτῆς τὴν διάνοιαν, καὶ θείου φωτός· οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ συντρίβουσι τὴν καρδίαν, καὶ τὸν νοῦν ταπεινόφρονα ἐν ὀπτασίᾳ τοῦ κρείττονος ἀπεργάζονται· ἃ γενέσθαι ἀδύνατον ἐν τοῖς ἄλλως θρηνοῦσι καὶ κοπτομένοις,

μς'. Ἀδύνατον ἄλλως τὴν πηγὴν τῶν δακρύων ἀναστομῶσαί τινα, ἄνευ βαθυτάτης ταπεινοφροσύνης· οὔτε πάλιν ταπεινόφρονα εἶναι, ἄνευ τῆς ἐγγινομένης ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος κατανύξεως· τὴν γὰρ κατάνυξιν ἡ ταπεινοφροσύνη· καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην ἡ κατάνυξις, διὰ τοῦ Ἁγίου ἀπογεννᾷ Πνεύματος· ὡς εἴτις γὰρ σειρὰ ἀλλήλων αὗται ἐχόμεναι, καὶ ἐν μιᾷ χάριτι συνδεόμεναι, ἄρρηκτον τὸν σύνδεσμον τοῦ πνεύματος ἔχουσι.

μζ'. Τὸ ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐγγινόμενον φῶς τῇ ψυχῇ, ἐπαναχωρεῖν εἴωθεν ἐκ ῥαθυμίας καὶ ἀμελείας καὶ ἐξ ἀδιαφορίας, τῆς ἐν λόγοις καὶ βρώμασιν· ἥτε γὰρ τῶν βρωμάτων ἀδιαφορία, καὶ τὸ ὑγρὸν τῆς διαίτης, αὐτό τε τὸ ἀκρατὲς τῆς γλώττης καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἀφύλακτον, διώκειν τοῦτο πέφυκεν ἐξ αὐτῆς καὶ σκοτεινοὺς ἡμᾶς ἀπεργάζεσθαι· σκότους δὲ πληρωθέντων ἡμῶν, τὰ θηρία πάντα τοῦ ἀγροῦ τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ οἱ σκύμνοι λογισμοὶ τῶν παθῶν αὐτίκα διέρχονται ὠρυόμενοι ἐν αὐτῇ, ζητοῦντες βρῶσιν ἐμπαθείας καὶ τοῦ ἁρπάσαι τὸν ἀποτεθέντα ἐν ἡμῖν παρὰ τοῦ πνεύματος θησαυρόν· ἀλλ' ἡ φίλη τῷ ὄντι ἐγκράτεια, καὶ ἡ ἀγγελοποιὸς προσευχή, οὐ μόνον οὐδὲν τῶν τοιούτων συγχωρεῖ περὶ τὴν ψυχὴν διελθεῖν. ἀλλὰ καὶ τὸ φέγγος ἄσβεστον τοῦ πνεύματος περὶ τὸν νοῦν διατηρεῖ· καὶ τὴν καρδίαν ἤρεμον ἀποτελεῖ, καὶ ἁγνὴν πηγάζει τὴν θείαν κατάνυξιν, καὶ τὴν ψυχὴν εἰς ἀγάπην πλατύνει Θεοῦ, καὶ αὐτὴν ὅλην ὅλῳ δι' εὐφροσύνης καὶ παρθενίας συνάπτει Χριστῷ.

μη'. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον οἰκεῖον τῷ λόγῳ, ὡς ἁγνεία καὶ σωφροσύνη ψυχῆς· τούτων δὲ μήτηρ, ἡ περιεκτικὴ καὶ φίλη ἐγκράτεια· τῆς δὲ Πατήρ, ὁ φόβος· οὗτος δὲ εἰς πόθον τραπεὶς καὶ τῇ ἐφέσει τῶν θείων συναφθεὶς πραγμάτων, ἄφοβον ἀπεργάζεται τὴν ψυχὴν καὶ πλήρη ἀγάπης Θεοῦ, καὶ τοῦ θείου λόγου γενήτριαν.

μθ'. Φόβος μὲν πρότερον συναφθεὶς τῇ ψυχῇ, ἐγκύμονα τοῦ λόγου τῆς κρίσεως αὐτὴν διὰ μετανοίας ποιεῖ· ἣν ὠδῖνες ᾅδου τῶν κολάσεων περικυκλοῦσιν αὐτίκα, στεναγμοί τε καὶ πόνοι ἐν συνοχῇ κατατρύχουσι τῆς καρδίας, ἀναλογιζομένην τὴν μέλλουσαν ἐπὶ κακοῖς ἀνταπόδοσιν· εἶτα διὰ πολλῶν δακρύων καὶ πόνων αὕτη ἐν γαστρί διανοίας τὸ συλληφθὲν ἀπαρτίσασα, πνεῦμα σωτηρίας, ἐπὶ τὴν γῆν γεννᾷ τῆς καρδίας αὐτῆς· καὶ τῶν ὠδίνων ἐλευθερωθεῖσα τοῦ ᾅδου, τῶν στεναγμῶν ἀπαλλαγεῖσα τῆς κρίσεως, πόθος καὶ χαρὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν αὐτὴν διαδέχεται, καὶ προσυπαντᾷ αὐτὴν ἡ φίλη μετὰ σωφροσύνης ἁγνεία, καὶ τῷ ἔρωτι αὐτὴν ἐπισυνάπτει Θεῷ· τούτῳ δὲ ἡ ψυχὴ συναφθεῖσα, ἀρρήτου ἡδονῆς ἐπαισθάνεται· ὡς ἐντεῦθεν τὰ τῆς κατανύξεως προχέειν μεθ' ἡδονῆς καὶ γλυκύτητος δάκρυα· ἔξωτε γίνεσθαι αὐτὴν τῆς παγκοσμίου αἰσθήσεως, καὶ ὡς ἐξεστηκεῖαν ὀπίσθεν τοῦ νυμφίου διώκειν· καὶ οὕτω κράζειν φωναῖς ἀλαλήτοις· ὀπίσω σου δραμοῦμαι εἰς ὀσμὴν μύρου σου, ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ διάθεσίς μου, ποῦ ποιμαίνεις; ποῦ κοιτάζεις; ἐν μεσημβρίᾳ καθαρᾶς θεωρίας; μήποτε γένωμαι ὥσπερ ἡ βαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις δικαίων· ἐλλάμψεις παρὰ σοὶ μυστηρίων μεγάλων· ἣν εἰσενεγκὼν ὁ νυμφίος εἰς τὸ ταμιεῖον τῶν κεκρυμμένων αὐτοῦ μυστηρίων, θεωρητικὴν αὐτὴν τῶν λό-

Digitized by Google

γων τῆς κτίσεως μετὰ σοφίας ἀποτελεῖ.

ν΄. Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τῆς παρθενίας τὴν ἁγνείαν ἀδύνατόν μοι τοῦ λοιποῦ ἐπικτήσασθαι, φθορᾷ καὶ μανίᾳ τοῦ σώματος ποικίλως ὑποπεσόντι· ἔνθα γὰρ πόνοι μετανοίας ἐν κακοπαθείᾳ καὶ θέρμῃ καταβληθῶσι ψυχῆς, καὶ δακρύων ἐκ κατανύξεως ποταμοὶ ῥεύσουσιν, ἐκεῖθεν πάντα τὰ ὀχυρώματα κατασύρεται, καὶ πυρκαϊὰ πᾶσα παθῶν κατασβέννυται, καὶ τελεῖται ἡ ἄνωθεν ἀναγέννησις δι᾽ ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου· καὶ πάλιν ἁγνείας καὶ παρθενίας παλάτιον ἡ ψυχὴ γίνεται· ἐν ᾗ ὁ ὑπὲρ φύσιν Θεὸς καταβὰς διὰ φωτὸς καὶ χαρᾶς ἀῤῥήτου, καὶ ὡς ἐπὶ θρόνου δόξης ἐφ᾽ ὑψηλοῦ κεκαθηκὼς τοῦ νοὸς αὐτῆς, δίδωσι τὴν εἰρήνην ταῖς περὶ αὐτὴν δυνάμεσιν, οὕτω λέγων· εἰρήνη ὑμῖν ἀπὸ τῶν πολεμίων παθῶν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν εἰς τὸ κατὰ φύσιν κινεῖσθαι· εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν τελειωθῆναι· τῷ τριττῷ οὖν τῆς εἰρηνικῆς δωρεᾶς, τὸ τριμερὲς θεραπεύσας αὐτῆς, καὶ εἰς τὴν τριαδικὴν τελείωσιν ἀναγαγών, καὶ ἑνώσας αὐτὴν ἑαυτῷ, ὅλην παρθένον ἤδη καὶ καλὴν καὶ ὡραίαν ἐν εὐωδίᾳ τῶν μύρων τῆς ἁγνείας ἀναγωνεύων ἀποτελεῖ· καὶ φησὶ πρὸς αὐτήν· ἀνάστα ἐλθὲ πλησίον μου, καλή μου περιστερά, δι᾽ ἐμπράκτου φιλοσοφίας· ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν τῶν παθῶν παρῆλθεν· ὁ ὑετὸς τῶν φιληδόνων λογισμῶν, ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ· τὰ ἄνθη τῶν ἀρετῶν, ὤφθη μετ᾽ εὐωδίας τῶν νοημάτων ἐν τῇ γῇ τῆς καρδίας σου ἀνάστα ἐλθὲ πλησίον μου ἐν γνώσει φυσικῆς θεωρίας, καὶ ἐλθὲ σύ, περιστερά μου, δι᾽ ἑαυτῆς ἐν σκέπῃ καὶ γνόφῳ μυστικῆς θεολογίας, καὶ πίστεως τῆς στερρεᾶς ἐν ἐμοὶ τῷ Θεῷ πέτρας.

να΄. Μακάριος, ἐμοί, τῆς καλῆς ἀλλοιώσεώς τε καὶ ἀναβάσεως, ὁ διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας, τὸ τεῖχος τῆς ἐμπαθεστάτης ἕξεως ὑπερβάς, κἀκεῖθεν πτέρυξιν ἀπαθείας περιηργυρωμέναις τῇ γνώσει, εἰς τὸν νοητὸν ἀέρα τῆς θεωρίας τῶν ὄντων ὑπεραρθείς, καὶ αὐτόθεν εἰς γνόφον θεολογίας εἰσδύς, καὶ καταπαύσας ἀπὸ πάντων τούτων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν Θεῷ, τῇ μακαρίᾳ ζωῇ· ὅτι Ἄγγελος ἐπίγειος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος ἀποτελεσθείς, ἐδόξασε τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτόν.

νβ΄. Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον· ἐπειδὴ οὐχ ὅσα μὲν ἀρέσκει τοῖς ἀνθρώποις ταῦτα καὶ Θεῷ· ἀλλ᾽ ὅσα δοκεῖ μὲν οὐ καλά, εἰσὶ δὲ καὶ λίαν τῇ φύσει καλὰ τῷ εἰδότι τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ γεγονότων·

νγ΄. Καλὸν τὸ θανεῖν τῷ κόσμῳ, ζῆσαι δὲ τῷ Χριστῷ· ἄλλως γὰρ οὐ δύναταί τις ἄνωθεν γεννηθῆναι, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· ἐὰν δὲ μὴ ἄνωθεν γεννηθῇ, οὐδέ εἰς τὴν βασιλείαν δύναται τῶν οὐρανῶν εἰσελθεῖν· αὕτη δὲ ἡ γέννησις, ἐξ ὑποταγῆς πατέρων πνευματικῶν γίνεσθαι πέφυκεν· εἰ μὴ γὰρ πρότερον τὸν τοῦ λόγου σπόρον διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν πατέρων ἐγκυμονήσωμεν καὶ υἱοποιηθῶμεν τῷ Θεῷ δι᾽ αὐτῶν, οὐ δυνάμεθα ἄνωθεν γεννηθῆναι· οὕτω γὰρ οἱ μὲν δώδεκα, ἐξ ἑνὸς τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ ἑβδομήκοντα, ἐκ τῶν δώδεκα ἐγεννήθησαν, καὶ υἱοποιήθησαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Κυρίου· ὑμεῖς ἐστὲ Υἱοὶ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅθεν καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ Παῦλος φησίν· εἰ γὰρ καὶ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχετε, ἀλλ᾽ οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα· μιμηταί μου γίνεσθε.

νδ΄. Τὸ μὴ ὑποταγῆναι Πατρὶ Πνευματικῷ κατὰ μίμησιν τοῦ μέχρι θανάτου καὶ σταυροῦ ὑποταγέντος Υἱοῦ τῷ Πατρί, τὸ μὴ γεννηθῆναι ἄνωθεν ἐστίν· ὁ δὲ μὴ γεγονὼς Υἱὸς ἀγαπητὸς Πατρὸς ἀγαθοῦ, πῶς Πατὴρ ἄρα, μὴ λόγῳ καὶ πνεύματι γεννηθεὶς ἄνωθεν, υἱῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτὸς γένηται ἀγαθὸς Πατήρ, καὶ ἀγαθὰ τέξεται τέκνα, τῆς ἀγαθότητος τοῦ πατρὸς αὐτῶν σύμμορφα; εἰδὲ μὴ οὕτως, κατὰ τὸ δένδρον πάντως, καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ.

νε΄. Κακὸν ἡ ἀπιστία, τῆς πονηρᾶς φιλαργυρίας, καὶ τοῦ φθόνου τὸ πονηρότατον κύημα· εἰ δὲ αὕτη κακόν, πόσῳ μᾶλλον ἡ τίκτουσα· ὅσον ὅτι τὴν τοῦ χρυσοῦ φιλίαν τῆς Χρισοῦ φιλίας προτιμοτέραν ἐν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεται· καὶ τὸν δημιουργὸν τῆς ὕλης, ἑαυτῆς ἐλάττονα τίθεται· καὶ αὐτῇ λατρεύειν μᾶλλον, ἢ τῷ Θεῷ πείθει, τοὺς τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα τὴν λατρείαν προσνέμοντας· καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν μεταλλάσσοντας ἐν τῷ ψεύδει· εἰ δὲ τοσοῦτον ἡ νόσος κακόν, ὡς καὶ δευτέρας αὐτὴν εἰδωλολατρείας κληρώσασθαι ὄνομα, ποίας οὐ ὑπερβαίνει κακίας ὑπερβολήν, ἡ νοσοῦσα ταύτην ἐθελουσίως ψυχή;

νς΄. Εἰ μὲν τοῦ Χριστοῦ φίλος εἶναι φιλεῖς, μισήσεις ἄρα χρυσὸν καὶ τὴν τούτου λί-

χνον φιλίαν, ὡς τὴν διάνοιαν στρέφουσαν πρὸς ἑαυτὴν τοῦ φιλοῦντος καὶ ἀποσπᾶσαν αὐτὴν ἀπὸ τῆς γλυκυτάτης ἀγάπης τοῦ Ἰησοῦ, ἥτις οὐκ ἐν εἴδει λόγου φαίνεσθαί μοι δοκεῖ, ἀλλ' ἐν εἴδει πράξεως τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν· εἰ δὲ τοῦ χρυσοῦ ἐπιθυμεῖς, φεῦ, κερδήσεις μὲν κατορύττων αὐτὸν τόγε νῦν ἔχον, εἴγε κέρδος καὶ οὐ ζημίαν ἐσχάτην ἔχεις αὐτοῦ τὴν φιλίαν, προτιμῶν αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖνον δὲ ἴσθι ζημιωθήσῃ καὶ προσαπολέσῃς τῇ ζημίᾳ, καὶ ὃν ἔχεις τὸ κεφάλαιον τὸν Θεόν, οὗ χωρίς,οὐκ ἔστιν ἀνθρώποις σωτηρίας ζωή.

νζ'. Εἰ φιλεῖς χρυσόν, Χριστὸν οὐ φιλεῖς· εἰ δὲ Χριστὸν οὐ φιλεῖς, φιλεῖς δὲ χρυσόν, ὅρα τίνι σε ὁ τύραννος ἐξομοιοῦσθαι παρασκευάζει· ἐκείνῳ τῷ μαθητῇ μὲν ἀλλ' ἀπίστῳ, φίλῳ δὲ ἀλλ' ἐπιβούλῳ φανέντι, καὶ κακῶς εἰς τὸν κοινὸν δεσπότην ἐμπαροινήσαντι, καὶ ἀθλίως ἐκπεσόντι πίστεως ἅμα καὶ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπης, καὶ εἰς βυθὸν ἐγκυβιστήσαντι ἀπογνώσεως· οὗ σὺ δεδιὼς τὸ ὑπόδειγμα, φεῦγε χρυσόν, ἐμοὶ πειθόμενος, καὶ τὴν τούτου φιλίαν, ἵνα δυνηθῇς κερδῆσαι Χριστόν, ἐν τῷ φιλεῖν σεαυτόν· εἰδ' οὖν, ἀλλ' εἶδας τὸν τόπον τοῦ ἐκπεπτωκότος τὸν ἴδιον.

νη'. Μὴ διὰ χρυσοῦ ἢ συνδρομῆς ἀνθρώπων καὶ ἐξαιτήσεως ἐπιτυχεῖν προεδρίας σπεύσεις ποτέ, εἰ καὶ συνορᾷς ἑαυτὸν ἰσχύοντα ὠφελῆσαι ψυχάς, ἄνευ τῆς ἄνωθεν κλήσεως· ἐπεὶ τρία ταῦτά σοι προσυπαντήσει, καὶ τούτων ἓν ἀποβήσεται· ἢ γὰρ ἀγανάκτησις ἀπὸ Θεοῦ σοι ἐπέλθῃ καὶ ὀργὴ διὰ ποικίλων ἐπιφορῶν καὶ περιστάσεων ἐκπολεμηθήσονταί σοι γὰρ οὐκ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ κτίσις σχεδὸν ἅπασα καὶ γενήσεταί σοι πολυστένακτος ἡ ζωή· ἢ μετὰ πολλῆς ἀτιμίας ἐκεῖθεν καθαιρεθήσῃ τῶν κατὰ σοῦ ὑπερισχυσάντων· ἢ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου ἀποτμηθεὶς τῆς παρούσης ζωῆς.

νθ'. Οὐκ ἔστι καταφρονῆσαι δόξης καὶ ἀτιμίας, καὶ ὑπεράνω γενέσθαι ὀδύνης καὶ ἡδονῆς, εἰ μή τις πρὸς τὰ τέλη τῶν πραγμάτων βλέπειν ἀξιωθήσεται· ὁπηνίκα γὰρ πάσης δόξης, καὶ ἡδονῆς, τρυφῆς καὶ πλούτου καὶ εὐημερίας τὰ τέλη εἰς οὐδὲν ἴδῃ καταγινόμενα, τοῦ θανάτου ταῦτα διαδεχομένου, καὶ διαφθείροντος, τηνικαῦτα πάντων καταγνοὺς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων σαφῆ ματαιότητα, τρέπει τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ πρὸς τὰ τέλη τῶν θείων πραγμάτων· καὶ τῶν μὲν ὄντων καὶ μηδαμῶς διαφθαρῆναι δυναμένων, ἀντέχεται· τούτων δὲ ἀντιποιούμενος, ὀδύνης καὶ ἡδονῆς ὑπεράνω γίνεται· ὀδύνης μέν, ὡς τὸ φιλήδονον καὶ φιλόδοξον καὶ φιλοχρήματον καταγωνισάμενος τῆς ψυχῆς· ἡδονῆς δέ, ὡς τὴν τοῦ κόσμου ἀποσεισάμενος αἴσθησιν, διὸ καὶ τιμώμενος καὶ ἀτιμαζόμενος, ὁ αὐτός ἐστιν· ὀδύναις τε καὶ ἀνέσεσι βαλλόμενος σώματος, ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ, καὶ οὐ κατασπᾶται τὸν λογισμόν.

ξ'. Ἔστι καὶ ἀπὸ τῶν ἐνυπνίων τὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις καὶ διαθέσεις καταστοχάζεσθαι τὸν σπουδαῖον, καὶ τῆς καταστάσεως ἐπιμελεῖσθαι αὐτοῦ· κατὰ γὰρ τὴν διάθεσιν τοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου, καὶ τῶν φροντίδων αὐτοῦ, εἰσὶ καὶ τοῦ σώματος αἱ κινήσεις, καὶ τοῦ νοὸς αἱ φαντασίαι· εἰ μέν τις οὖν φιλόϋλον καὶ φιλήδονον τὴν ψυχὴν ἔχει, κτήσεις πραγμάτων, καὶ χρημάτων εὐπορίαν φαντάζεται, μορφάς τε γυναικῶν καὶ συμπλοκὰς ἐμπαθεῖς, ἐξ ὧν ὁ ἐσπιλωμένος αὐτῷ χιτών, καὶ ὁ μιασμὸς τῆς σαρκὸς ἐπιγίνεται· εἰ δὲ πλεονεκτικὴν καὶ φιλάργυρον, χρυσὸν ὁρᾷ κατὰ πάντα καὶ τοῦτον εἰσπράττει, καὶ πλεονάζει τοῖς τόκοις, καὶ εἰς θησαυροὺς ἀποτίθεται, καὶ ὡς ἀσυμπαθὴς κατακρίνεται· οὐδὲ θυμώδη καὶ βάσκανον, θηρίοις καὶ ἰοβόλοις διώκεται ἑρπετοῖς καὶ φόβοις καὶ δειλίᾳ καθυποβάλλεται· εἰδὲ πεφυσιωμένην τῇ κενῇ δόξῃ, εὐφημίας καὶ προσυπαντήσεις λαοῦ· θρόνους ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας φαντάζεται· καὶ περὶ τὰ μήπω ὄντα αὐτῷ, ὡς ὄντα, ἢ πάντως ἐσόμενα, καὶ ἐγρηγορῶν διατίθεται· εἰδὲ ὑπερήφανον καὶ ἀλαζονείας μεστήν, ἐπὶ ὀχημάτων φέρεσθαι λαμπροτάτων ὁρᾷ ἑαυτόν· καὶ πτεροῖς ἔσθ' ὅτε εἰς ἀέρα πετόμενον, καὶ πάντας τὴν ὑπεροχὴν τρέμοντας τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ· οὕτω δὴ καὶ φιλόθεος ἄνθρωπος σπουδαῖος ὢν εἰς ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ δίκαιος εἰς εὐσεβείας ἀγῶνας, καὶ καθαρὰν τῆς ὕλης ἐπιφερόμενος τὴν ψυχήν, μελλόντων πραγμάτων ἐκβάσεις καθ' ὕπνους ὁρᾷ, καὶ φρικτῶν θεαμάτων ἀποκαλύψεις· ἀεί τε εὐχόμενον ἑαυτὸν ἐν κατανύξει καὶ εἰρηνικῇ καταστάσει, ψυχῆς τε καὶ σώματος ἀφυπνιζόμενος καταλαμβάνει, ὡς εἶναι μὲν ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ τὰ δάκρυα, ἐπὶ δὲ τῶν χειλέων τὴν πρὸς Θεὸν ὁμιλίαν.

Digitized by Google

ξα΄. Τῶν καθ' ὕπνους φανταζομένων, τὰ μὲν αὐτῶν ἐστίν, ἐνύπνια, τὰ δὲ ὁράσεις, τὰ δὲ ἀποκαλύψεις· καὶ τὰ μὲν ἐνύπνια εἰσίν, ὅσα μὴ μένει περὶ τὸ φανταστικὸν τοῦ νοὸς ἀναλλοίωτα, ἀλλὰ συγκεχυμένην καὶ ἀλλεπάλληλον, καὶ πυκνῶς ἀλλοιουμένην ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο φέρει τὴν φαντασίαν· ἐξ ὧν οὐδεμία τῶν φανταζομένων ἐπιγίνεται ὠφέλεια, καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία μετὰ τὴν ἀφύπνησιν διαλύεται, ἧς καὶ καταφρονεῖν οἱ σπουδαῖοι ὀφείλουσιν· αἱ δὲ ὁράσεις εἰσίν, ὅσαι ἀναλλοίωτοί εἰσι· καὶ οὐκ ἐκ τούτου εἰς ἕτερον μετασχηματίζονται, ἀλλὰ μένουσιν ἐντετυπωμέναι τῷ νοΐ ἐπὶ πολλὰς περιόδους ἐτῶν, καὶ ἀλάθητοι· καὶ ὅσοι μελλόντων πραγμάτων ἐκβάσεις δεικνύουσι, καὶ ψυχῆς ὠφέλειαν ἐκ κατανύξεως προξενοῦσι, καὶ φοβερῶν θεαμάτων· σύννουν τε καὶ σύντρομον τὸν ὁρῶντα ἐκ τῆς τῶν ὁρωμένων ἀναλλοιώτου φρικτῆς θεωρίας ἀποτελοῦσιν· ὧν καὶ περὶ πολλοῦ τίθεσθαι χρεὼν τοὺς σπουδαίους τὰς ὀπτασίας, αἱ δὲ ἀποκαλύψεις εἰσίν, αἱ παρὰ πᾶσαν τὴν αἴσθησιν γινόμεναι θεωρίαι τῆς καθαρωτάτης καὶ πεφωτισμένης ψυχῆς· αἵτινες ξένων τινῶν θείων πραγμάτων καὶ νοημάτων φέρουσι δύναμιν, κεκρυμμένων τε μυστηρίων Θεοῦ μυσταγωγίαν καὶ ἐκβάσεις μεγίστων εἰς ἡμᾶς ὑποθέσεων. καὶ κοινὴν ἐναλλαγὴν ἐπὶ τῶν κοσμικῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων·

ξβ΄. Τῶν εἰρημένων, τα μὲν εἰσὶν ὑλικῶν καὶ φιλοσάρκων ἀνδρῶν· ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ ὕβρις τοῦ κόρου· ὧν τὸ ζοφερὸν τοῦ νοός, ἐκ βίου ἠμελημένου καὶ τετριμμένου τοῖς πάθεσι, καὶ οὓς φαντάζουσί τε καὶ παίζουσι δαίμονες· τὰ δέ, σπουδαίων καὶ καθαιρομένων τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, καὶ διὰ τῶν ὁρωμένων εὐεργετουμένων εἰς θείων πραγμάτων κατάληψιν, καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἀναβάσεως· αἱ δὲ τελείων, καὶ ὑπὸ θείου ἐνεργουμένων πνεύματος· καὶ ἡνωμένων Θεῷ ἐκ θεολόγου ψυχῆς.

ξγ΄. Οὐ πάντων αἱ καθ' ὕπνους ὄψεις εἰσὶν ἀληθεῖς, οὐ δὲ πάντων τῷ ἡγεμονικῷ τοῦ νοὸς ἐντυποῦνται· ἀλλὰ μόνων ἐκείνων τῶν κεκαθαρμένων τὸν νοῦν, καὶ τετρανωμένων τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς, καὶ πρὸς φυσικὴν ἀναδραμόντων θεωρίαν· ὧν οὐδεμία φροντὶς πραγμάτων βιωτικῶν, οὐδέ τις μέριμνα τῆς παρούσης ζωῆς· ὧν αἱ μακραὶ ἀσιτίαι, εἰς περιεκτικὴν ἐγκράτειαν ἔστησαν καὶ οἱ κατὰ Θεὸν ἱδρῶτες καὶ πόνοι εἰς τὸ ἁγιαστήριον τοῦ Θεοῦ τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων τὸ κατάλυμα εὗρον μετὰ σοφίας τῆς κρείττονος, ὧν ὁ βίος Ἀγγελικὸς καὶ ἡ ζωὴ νῦν παρὰ Θεῷ κέκρυπται καὶ ἡ προκοπὴ ἐξ ἱερᾶς ἡσυχίας εἰς βάσιν Προφητῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀνέβη· περὶ ὧν καὶ ἐν Μωϋσῇ λελάληκεν ὁ Θεός· »ἐὰν γένηται «Προφήτης ἐν ὑμῖν, ἐν ὕπνῳ ὀφθήσομαι «αὐτῷ καὶ ἐν ὁράματι λαλήσω πρὸς αὐτόν· «καὶ ἐν Ἰωήλ· καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐκ«χεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν «σάρκα καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν «καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν καὶ οἱ Πρεσβύτε«ροι ὑμῶν ἐνυπνιασθήσονται, καὶ οἱ νεανί«σκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται«.

Ἡσυχία ἐστὶ νοὸς κατάστασις ἀνενόχλητος, γαλήνη ἐλευθερίας καὶ ἀγαλλιωμένης ψυχῆς, καρδίας, ἐν Θεῷ, βάσις ἀτάραχος καὶ ἀκύμαντος, θεωρία φωτός, γνῶσις Θεοῦ μυστηρίων, λόγος σοφίας ἐκ καθαρᾶς διανοίας, ἄβυσσος νοημάτων Θεοῦ, ἁρπαγὴ νοός, ὁμιλία Θεοῦ, ἀκοίμητος ὀφθαλμός, προσευχὴ νοερά, ἄπονος ἐν πόνοις μεγάλοις ἀνάπαυσις· καὶ τέλος. ἕνωσις μετὰ Θεοῦ καὶ συνάφεια. ξδ΄.

Μέχρις ἡ ψυχὴ στασιάζῃ καθ' ἑαυτὴν ξε΄. ἀτάκτως κινουμένων αὐτῆς τῶν δυνάμεων, καὶ οὔπω χωρητικὴ γέγονε τῶν θείων ἀκτίνων, οὐδὲ ἐλευθερίας ἠξιώθη τῆς δουλείας τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός, οὐδὲ εἰρήνης ἀπήλαυσεν, ἄρτι λήξαντος αὐτῇ τοῦ πολέμου τῶν ἀκαθέκτων παθῶν, πολλῆς δέεται σιωπῆς τῶν χειλέων· ὡς λέγειν καὶ αὐτὴν μετὰ τοῦ Δαβίδ· ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ· ἀεὶ δὲ σκυθρωπὴν εἶναι δὴ καὶ στυγνὴν πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ θλίβεσθαι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀναμένειν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Παρακλήτου· δι' οὗ ταύτῃ κατανυσσομένῃ καὶ πλυνομένῃ τοῖς δάκρυσιν, ἡ ὄντως ἐλευθερία ἐπιβραβεύεται.

Ὁπηνίκα ὁ ἐν ἡσυχίᾳ τὸ μέλι τῶν ἀρε- ξϛ΄. τῶν ἐργαζόμενος, ὑπεράνω τῆς ταπεινώσεως γένηται τῆς σαρκὸς ἐξ ἀγώνων φιλοσοφίας, καὶ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἔλθῃ τὰ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἐκ καταβεβλημένου φρονήματος, χωρήσῃ τε τὰς ἀκτῖνας τοῦ πνεύματος, δάκρυσι καθαρθεὶς τὴν καρδίαν, καὶ τῆς ζωοποιοῦ νεκρώσεως τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδύσηται, καὶ τὸν

Digitized by Google

Παράκλησιν ἐν τῷ ὑπερώῳ τῆς ἡσυχίας καθεζόμενος μετὰ πυρίνης γλώττης, καὶ αὐτὸς ὑποδέξηται, τηνικαῦτα λαλεῖν ἐν παρρησίᾳ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ χρεωστεῖ καὶ ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ εὐαγγελίζεσθαι, ὡς ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας δεξάμενος τὸν νόμον τοῦ Πνεύματος· ἵνα μὴ ὡς ὁ πονηρὸς δοῦλος ἐκεῖνος, ὁ τὸ τάλαντον τοῦ οἰκείου κατακρύψας δεσπότου, εἰς πῦρ βληθήσεται τὸ αἰώνιον· οὕτω γὰρ καὶ Δαβὶδ τὴν ἁμαρτίαν ἀπονιψάμενος διὰ μετανοίας, καὶ τὸ Προφητικὸν πάλιν ἀπολαβὼν χάρισμα, ὥς περ μὴ δυνάμενος τὴν εὐεργεσίαν κρύπτειν, ἔλεγε πρὸς Θεόν· ἰδοὺ τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω· Κύριε σὺ ἔγνως· τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου· τὴν ἀλήθειάν σου, καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς.

ξζ΄. Νοῦς ἰλύος πάσης ἐκκαθαρθείς, οὐρανὸς κατάστερος ἐν λαμπροῖς καὶ φωτεινοτάτοις νοήμασι γίνεται τῇ ψυχῇ, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἔχων λάμποντα ἐν ἑαυτῷ, καὶ φαιδρὰς τὰς ἀκτῖνας τῆς θεολογίας εἰς τὸν κόσμον ἐκπέμποντα· ὁ λόγος δὲ τούτῳ καθαρὸς γενόμενος ἐξ ἀβύσσου σοφίας, ἁπλᾶς καὶ ἀμιγεῖς ἐκεῖθεν ἀνάγει πρὸς αὐτὸν τὰς τῶν πραγμάτων ἰδέας, καὶ τὰς ἀποκαλύψεις τῶν κεκρυμμένων τετρανωμένας, εἰς τὸ εἰδέναι τί τὸ βάθος καὶ ὕψος καὶ πλάτος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· ταύτας δὲ φυσικῶς ἐκεῖνος ἐγκολπωσάμενος, διατρανοῖ τὰ βάθη τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ λόγου, πᾶσι τοῖς ἔχουσι πνεῦμα θεῖον ἐν τοῖς ἐγκάτοις, καὶ δημοσιεύει τῶν δαιμόνων τοὺς δόλους, καὶ τὰ μυστήρια διηγεῖται τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

ξη΄. Τὰς μὲν σωματικὰς ὀρέξεις, καὶ τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκός, ἵστησιν ἐγκράτεια, καὶ τὰ οἰδήματα τῆς καρδίας καταψύχει τῶν θείων γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις καὶ ταπεινοῖ ἡ ἀέναος προσευχὴ καὶ ὡσεὶ ἔλεον καθιλαρύνει αὐτὰς ἡ κατάνυξις.

ξθ΄. Οὐδὲν οὕτως ἕτερον ὡς εὐχὴ καθαρά τε καὶ ἄϋλος, συνόμιλον τῷ Θεῷ, τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάζεται, καὶ ἑνοῦν εἶδεν αὐτὸν τῷ λόγῳ ἀπερισπάστως μετὰ πνεύματος προσευχόμενον, ἡνίκα καὶ τοῖς δάκρυσιν ἀποσμηχομένην ἔχει τὴν ἰδίαν ψυχήν, τῷ ἡδεῖ τε καταγλυκαινομένην τῆς κατανύξεως, καὶ τὸ φωτὶ καταφωτιζομένην τοῦ πνεύματος.

ο΄. Καὶ ἡ ποσότης ἐν ταῖς τῶν εὐχῶν ψαλμῳδίαις ἀρίστη, ἡνίκα ταύτης καρτερία προηγεῖται, καὶ προσοχή· ἀλλ' ἡ ποιότης ἐστὶ τὸ ζωογονοῦν τὴν ψυχήν, ἢ καὶ πρόξενος τοῦ καρποῦ· ποιότης δὲ ψαλμῳδίας καὶ προσευχῆς, τὸ μετὰ τοῦ πνεύματος εὔχεσθαι καὶ τῷ νοΐ· εὔχεται δέ τις τῷ νοΐ, ὅταν εὐχόμενος καὶ ψάλλων, ἀναθεωρεῖ τὸν νοῦν τὸν ἐγκείμενον ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ· καὶ δέχεται ἀναβάσεις ἐκεῖθεν νοημάτων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐκ θεοπρεπῶν ἐννοιῶν· ὑφ' ὧν ἁρπαζομένη νοερῶς ἡ ψυχὴ εἰς ἀέρα φωτός, ἐλλάμπεται τρανῶς, καὶ καθαίρεται πλέον, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ὅλη μετάρσιος γίνεται· καὶ τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἁγίοις ἀγαθῶν κατοπτεύει τὰ κάλλη· ὧν τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐκκαιομένη, τὸν καρπὸν εὐθὺς τῆς εὐχῆς ἐκπέμπει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τὸ νᾶμα τῶν δακρύων πηγάζει, ἐκ τῆς φωτοποιοῦ ἐνεργείας τοῦ πνεύματος· ὧν ἡ γεῦσις τοσοῦτον ἡδεῖα, ὡς καὶ σωματικῆς τροφῆς ἔσθ' ὅτε, τὸν ἐν μεθέξει τούτων γενόμενον ἐπιλανθάνεσθαι· καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ καρπὸς τῆς εὐχῆς, ὁ ἐκ τῆς ποιότητος τῆς ψαλμῳδίας ἐγγινόμενος ταῖς τῶν εὐχομένων ψυχαῖς.

οα΄. Οὗ ὁ καρπὸς ἀναθεωρεῖται τοῦ πνεύματος, ἐκεῖ καὶ ποιότης τῆς προσευχῆς· καὶ οὗ ἡ ποιότης, ἐκεῖ ἀρίστη καὶ ἡ ποσότης τῆς ψαλμῳδίας· καρποῦ δὲ μὴ φαινομένου, ἄνικμος καὶ ἡ ποιότης· εἰ δὲ αὕτη ξηρά, περιττὸν ἡ ποσότης· ἥτις, εἰ καὶ σώματος γυμνασίαν φέρει, ἀλλὰ πάντως γε τοῖς πολλοῖς ἀκερδής ἐστι.

οβ΄. Βλέπε τὸν δόλον εὐχόμενος καὶ ᾄδων τοὺς ψαλμοὺς τῷ Κυρίῳ· ἢ γὰρ ἄλλα ἀντ' ἄλλων οἱ δαίμονες τὴν αἴσθησιν τῆς ψυχῆς ὑποκλέπτοντες, λέγειν ἡμᾶς ἀπατῶσι, τοὺς στίχους εἰς βλασφημίαν τρέποντες τῶν ψαλμῶν, ὡς εἰπεῖν ἡμᾶς διὰ στόματος ἃ μὴ θέμις· ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν ψαλμῶν ἀρξαμένους, ἐπὶ τὸ τέλος ποιοῦσιν ἡμῶν τὸν λόγον, τὰ ἐν μέσῳ διασκεδάζοντες ἀπὸ τοῦ νοός· ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸν ἕνα στίχον ἀεὶ ἐπανακυκλοῦσι, μὴ συγχωροῦντες διὰ τῆς λήθης τὸ ἐχόμενον εὑρεῖν τοῦ ψαλμοῦ· ἢ ἐν μέσῳ γινομένων ἡμῶν τοῦ ψαλμοῦ, αἴφνης αἴρουσι τοῦ νοὸς τὴν μνήμην ἅπασαν τῶν ἐπισυναφθέντων στίχων ὡς μηδὲ μνημονεύειν ἡμᾶς τίνα ἐπὶ στόματος εἴχομεν τῆς ψαλμῳδίας, μηδὲ δυναμένους εὑρεῖν ταῦτα καὶ ἐπαναλαβεῖν ἐπὶ γλώσσης τοῦτο δὲ

ποιοῦσιν ὥστε βαλεῖν ἡμᾶς εἰς ὀλιγωρίαν καὶ ἀκηδίαν, καὶ ἵνα καταργήσωσιν ἡμῶν τοὺς καρποὺς τῆς προσευχῆς τὴν τῆς ὥρας βραδύτητα ὑποτιθέμενοι· ἀλλ' ἔνστηθι σὺ δυνατῶς, καὶ τὸν ψαλμὸν σχολαιότερον ἔχου· ὡς ἂν τὴν τῆς εὐχῆς ἀπὸ τῶν στίχων διὰ θεωρίας τρυγήσῃς ὠφέλειαν, καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καταπλουτήσῃς τὸν ἐγγινόμενον ἐν ταῖς τῶν εὐχομένων ψυχαῖς.

σγ'. Ὅταν τι τοιοῦτον ἐπισυμβῇ σοι ψάλλοντι συνετῶς, μὴ ὀλιγωρήσας ἀκηδιάσῃς· μηδὲ τὴν τοῦ σώματος ἀνάπαυσιν τῆς ψυχικῆς ὠφελείας σου προτιμήσῃ, τὴν βραδύτητα τῆς ὥρας κατανοῶν· ἀλλὰ ἔνθα σε ἡ αἰχμαλωσία τοῦ νοὸς καταλήψεται, στῆθι· καὶ εἰ πρὸς τὸ τέλος γένηται τοῦ ψαλμοῦ, σὺ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκθύμως ἀνάδραμε· καὶ δραξάμενος αὐτῆς, αὖθις ἔχου τοῦ ψαλμοῦ καθ' ὁδόν, κἂν πολλάκις ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἡ αἰχμαλωσία προσυπαντήσῃ· τοῦτο γὰρ ποιοῦντος σου, μὴ φέροντες τὴν ὑπομονὴν τῆς σῆς καρτερίας οἱ δαίμονες, καὶ τὸν τόνον τῆς προθυμίας σου, αἰσχύνης πληρωθέντες, οἰχήσονται ἀπὸ σοῦ.

οδ'. Ἀένναον προσευχὴν ἐκείνην εἶναι γίνωσκε ἀσφαλῶς, τὴν μὴ λήγουσαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς διὰ πάσης ἡμέρας τε καὶ νυκτός· ἥτις οὐκ ἐν ἐκτάσει χειρῶν, ἢ παραστάσει σώματος καὶ γλώττης ἤχῳ, τοῖς ὁρῶσιν ὁρᾶται· ἀλλ' ἐν νοερᾷ μελέτῃ τῆς τοῦ νοὸς ἐργασίας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης δι' ἐπιμόνου κατανύξεως τοῖς νοεῖν εἰδόσι νοεῖται.

οε'. Δύναταί τις ἀεὶ προσανέχειν εὐχῇ, ὁπόταν τοὺς ἑαυτοῦ λογισμοὺς ἐπισυνηγμένους ἔχῃ περὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ νοός, ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐλαβείᾳ πολλῇ, τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἀνορρύττοντας, καὶ ζητοῦντας ἐκεῖθεν γεύσασθαι τὸ γλυκύτατον νᾶμα τῆς θεωρίας· εἰρήνης δὲ τοιαύτης ἀπούσης, οὐ δύνανται· εἴ τινι γὰρ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις διὰ γνώσεως σπένδονται, τούτῳ καὶ ἡ διηνεκὴς προσευχὴ κατορθώθη.

ος'. Ἐὰν ᾄδῃς ᾆσμα εὐχῆς τῷ Θεῷ, καὶ ἀδελφὸς παραστῇ τῇ θύρᾳ κρούων τῆς κέλλης σου, μὴ προτιμήσῃς τὸ ἔργον τῆς εὐχῆς τοῦ ἔργου τῆς ἀγάπης, καὶ παρίδῃς κρούοντα τὸν σὸν ἀδελφόν· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι φίλον Θεῷ· ἔλαιον γὰρ ἀγάπης θέλει, καὶ οὐ θυσίαν προσευχῆς· ἀλλὰ τὸ δῶρον ἀφεὶς τῆς προσευχῆς, δὸς ὁμιλίαν ἀγάπης τῷ ἀδελφῷ, θεραπεύσας αὐτόν· καὶ τότε στραφείς, πρόσφερέ σου τὸ δῶρον τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων μετὰ δακρύων, καὶ συντετριμμένης καρδίας, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαινισθήσεται τοῖς ἐγκάτοις σου.

Οὐκ ἐν ὡρισμένῳ καιρῷ καὶ τόπῳ, τὸ τῆς εὐχῆς τελεῖται μυστήριον· εἰ γὰρ ὁρίζεις τὰ τῆς εὐχῆς ἐν ὥραις καὶ καιροῖς καὶ τόποις, ὁ τούτων ἐκτὸς ἄρα χρόνος, χολὴν ἐν ἄλλοις ἄγει πράγμασι ματαιότητος· ὅρος γὰρ εὐχῆς τοῦτό ἐστι, τὸ περὶ Θεὸν ἀεικίνητον τοῦ νοός· ἔργον δέ, τὸ περὶ θεῖα πράγματα στρέφεσθαι τὴν ψυχήν· τέλος δέ, τὸ κολληθῆναι Θεῷ τὴν διάνοιαν, καὶ ἓν πνεῦμα μετ' αὐτοῦ χρηματίσαι, κατὰ τὸν ὅρον καὶ λόγον τοῦ Ἀποστόλου. οζ'.

Εἰ καὶ τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἐνεκρώθης, καὶ τὴν ψυχὴν ἐζωοποιήθης διὰ τοῦ πνεύματος, καὶ ὑπερφυῶν χαρισμάτων ἠξιώθης ἀπὸ Θεοῦ, ἀλλὰ σύγε μὴ ἄνετον ἐάσῃς τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς σου· στρέφεσθαι δὲ ἀεὶ τοῦτο ἔθιξε περὶ τὴν μνήμην τῶν ποτέ σοι ἡμαρτημένων, καὶ τῶν ἐν τῷ ᾅδῃ ποινῶν, καὶ ὡς κατάδικον νοερῶς ἑαυτὸν κατανόει· οὕτω δὲ στρέφων ἐν τούτοις τὸν νοῦν, καὶ οὕτω κατανοῶν ἑαυτόν, συντετριμμένον φυλάξεις τὸ πνεῦμα, καὶ τὴν πηγὴν βλύζουσαν ἕξεις τῆς κατανύξεως, τὰ τῆς θείας χάριτος ῥεῖθρα· Θεόν τε βλέποντα εἰς σέ, καὶ διδόντα σοι πνεῦμα εἰς ἐπιστηριγμὸν τῆς καρδίας σου. οη'.

Νηστεία λελογισμένη, ἀγρυπνίαν μετὰ μελέτης καὶ προσευχῆς λαβοῦσα συνέμπορον, ταχέως τοῖς τῆς ἀπαθείας ὅροις ἐπιβῆναι ποιεῖ τὸν ἐργάτην αὐτῆς, ἡνίκα τοῦτον, καὶ τὴν ψυχὴν δι' ὑπερβολὴν ταπεινώσεως, καταντλουμένην ἔχοντα τοῖς δάκρυσιν ἕξει, καὶ ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πυρπολούμενον· εἰς τοῦτο δὲ ἐλθόντα, πρὸς τὴν εἰρήνην αὐτὸν τοῦ πνεύματος ἄγει τὴν πάντα νοῦν ἐλεύθερον ὑπερέχουσαν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ἑνοῖ τῷ Θεῷ. οθ'.

Οὐχ οὕτω βασιλεὺς ἐπὶ δόξῃ καὶ βασιλείᾳ μέγα φρονεῖν, καὶ εἰς κράτος ἐναμβρυόμενος χαίρει, ὡς Μοναχὸς ἐπὶ ψυχῆς ἀπαθείᾳ καὶ δάκρυσι κατανύξεως· ὁ μὲν γὰρ συμμαραινόμενον ἔχει τῇ βασιλείᾳ τὸ φρόνημα· ὁ δέ, συναπερχομένην ἐκεῖθεν καὶ μένουσαν μετ' εὐφροσύνης τὴν μακαρίαν ἀπάθειαν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας· οἷα γὰρ τροχὸς μέσον ἀνθρώπων κυλίεται κατὰ τὴν παροῦσαν, ὁ τοιοῦτος, ζωήν· μικρὰν μὲν τῇ γῇ καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ προσεγγίζων διὰ τὴν π'.

Digitized by Google

ἀνάγκην τῆς φύσεως, ὅλως δὲ σφαιροειδῶς πρὸς ἀέρα φερόμενος νοητόν, ἀνακυκλουμένην ἐν ἑαυτῷ φέρει τὴν ἀρχὴν πρὸς τὸ τέλος, καὶ τὰ εἴδη τῶν χαρισμάτων ἐγκεκολαμμένα τῷ στεφάνῳ τῆς ταπεινώσεως· ᾧ καὶ πλήθουσά ἐστι τράπεζα, ἡ θεωρία τῶν ὄντων· πόμα δέ, ὁ κρατὴρ τῆς σοφίας· καὶ ἀνάπαυσις, ὁ Θεός.

πα'. Ὁ πόνοις ἀρετῶν ἑαυτῶν ἑκουσίως ἐκδούς, καὶ τὸν τῆς ἀσκήσεως δρόμον θερμότερον ἐξανύων, μεγάλων ἀξιοῦται ἀπὸ Θεοῦ δωρεῶν· ἔνθέν τοι καὶ πρὸς τὸ μέσον προκόπτων, εἰς θείας ἀποκαλύψεις καὶ ὀπτασίας ἔρχεται· καὶ τοσοῦτον ὅλος φωτοειδὴς καὶ σοφὸς γίνεται, ὅσῳ καὶ τῶν ἀγώνων αὐτῷ ὁ κάματος ἐπιτείνεται· ὅσον δὲ πρὸς ὕψος ἀνέρχεται θεωρίας, τοσοῦτον καὶ τὸν φθόνον πολὺν τῶν ὀλεθρίων δαιμόνων ἐγείρει κατ' αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ φέρουσιν ὁρᾶν ἄνθρωπον εἰς Ἀγγέλου φύσιν μεταβαλλόμενον· οὗ χάριν καὶ λεληθότως τὸ ὀξὺ τῆς οἰήσεως βέλος, θίγουσι κατ' αὐτοῦ· καὶ εἰ μὲν τὸν δόλον συνεὶς, τῷ ὀχυρώματι προσφύγῃ τῆς ταπεινώσεως, καταγνοὺς ἑαυτοῦ, ἐκφεύγει τὸν τῆς ὑπερηφανίας ὄλεθρον, καὶ εἰς λιμένας εἰσάγεται σωτηρίας· εἰδ' οὖν, ἀλλ' ἐγκαταληφθεὶς ἄνωθεν, πνεύμασιν ἐξαιτοῦσιν ἐκδίδοται, εἰς ἀκούσιον παίδευσιν· ἐπεὶ μὴ τῇ ἑκουσίῳ ἑαυτὸν ἐδοκίμασε· τὰ δέ εἰσι, φιλήδονα καὶ φιλόσαρκα, πονηρὰ καὶ θυμώδη· ἃ καὶ ταπεινοῦσιν αὐτὸν ταῖς ἐπιφοραῖς δριμέως, ἕως οὗ ἐπιγνῷ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, καὶ θρηνήσας, ἀποθήσῃ τὴν βάσανον· καὶ εἴπῃ μετὰ τοῦ Δαβὶδ καὶ αὐτός· ἀγαθόν μοι, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου.

πβ'. Ὁ Θεὸς οὐ βούλεται ἡμᾶς εἶναι τοῖς πάθεσιν ἀεὶ ταπεινούς, καὶ ὑπ' αὐτῶν διωκομένους ὡς λαγωοὺς γενέσθαι καὶ τιθέναι πέτραν καταφυγήν, μόνον αὐτόν· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἶπεν, ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστέ, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· ἀλλὰ καὶ ὡς ἐλάφους ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν ἀνατρέχειν, καὶ διψητικωτάτους γίνεσθαι τῶν ζωοποιῶν ναμάτων τοῦ πνεύματος· ἵνα καθάπερ ἐκεῖναι φύσει τοὺς ὄφεις ἐσθίουσαι τῇ ἐκ τοῦ πολλοῦ δρόμου θερμότητι τὴν ἰοβόλον φύσιν τῶν ὄφεων εἰς μόσχον παραδόξως, ὥς φασι, μεταποιοῦσι, μηδὲν ἐκεῖθεν βλαπτόμεναι· οὕτω καὶ ἡμεῖς πάντα λογισμὸν ἐμπαθείας ἐν γαστρὶ διανοίας δεχόμενοι, τῷ ἐμπύρῳ δρόμῳ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος μεταποιῶμεν δι' αἰχμαλωσίας εἰς εὐώδη καὶ σωτηριώδη πρᾶξιν τῆς ἀρετῆς· ὡς ἂν πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζειν φαινόμεθα, διὰ πράξεως, εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· ὁ γὰρ ἄνω κόσμος, οὐ διὰ χοϊκῶν καὶ ἀτελῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ διὰ πνευματικῶν καὶ τελείων, καὶ εἰς ἄνδρα τέλειον ἀναδεδραμηκότων τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, πληρωθῆναι δεῖται.

πγ'. Ὁ ἀεὶ περὶ τὸ αὐτὸ στρεφόμενος, καὶ μὴ πορρωτέρω κινηθῆναι βουλόμενος, ἡμιόνῳ τῷ περὶ τὴν μηχανὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κινουμένῳ ἔοικεν· ὁ γὰρ ἀεὶ μαχόμενος τῇ σαρκί, καὶ περὶ τὴν γυμνασίαν τοῦ σώματος ἐνασχολούμενος μόνην, διὰ πάσης κακοπαθείας, ἔλαθεν ἑαυτὸν τὰ μέγιστα ζημιούμενος, ὡς μὴ καταλαβὼν τοῦ θείου βουλήματος τὸν σκοπόν· ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία, κατὰ τὸν Παῦλον, πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος· ἕως οὗ τὸ χοϊκὸν φρόνημα καταποθῇ τῆς σαρκὸς τοῖς τῆς μετανοίας ῥεύμασι, καὶ ἡ ζωοποιὸς τοῦ πνεύματος νέκρωσις, τῷ σώματι ἐπιγένηται, καὶ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος βασιλεύσῃ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν· ἡ δὲ εὐσέβεια τῆς ψυχῆς, ἡ διὰ τῆς τῶν ὄντων γνώσεως καὶ τῶν ἀθανάτων φυτῶν, τῶν θείων ἐννοιῶν λέγω, θεωρουμένη ὡς ξύλον ζωῆς ἐν τῇ νοερᾷ τοῦ νοὸς ἐργασίᾳ, πανταχοῦ, καὶ ἐν πᾶσιν ὠφέλιμός ἐστιν, ὡς καθαρότητα καρδίας ἐργαζομένη· ὡς εἰρηνοποιοῦσα ἐν ταῖς δυνάμεσιν αὐτῆς, νοὸς φωτισμόν ἁγνείαν σώματος, σωφροσύνην, περιεκτικὴν ἐγκράτειαν, ταπεινοφροσύνην, κατάνυξιν, ἀγάπην, ἁγιασμόν, γνῶσιν οὐράνιον, σοφίαν λόγου, καὶ θεωρίαν Θεοῦ· ὃς τοίνυν ἐκ πολλῆς γυμνασίας ἀνέδραμεν εἰς τὴν τοιαύτην τελειότητα τῆς εὐσεβείας, τὴν ἐρυθρὰν τῶν παθῶν διαπεράσας θάλασσαν, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσῆλθε· ἐξ ἧς ῥέει τὸ γάλα καὶ τὸ μέλι τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, ἡ ἀδαπάνητος τῶν ἁγίων τρυφή.

πδ'. Ὁ μὲν μὴ προαιρούμενος ἀπὸ τῶν μερικῶν, καὶ πρὸς ὀλίγον τὸ ὠφέλιμον ἐχόντων ἀναστῆναι, καὶ ἐπὶ τὰ καθόλου ἐπ' ὠφελῇ ἀνελθεῖν, ἔτι τὸν πιτυρίαν ἄρτον ἐσθίει, ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἄνωθεν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ ἀνόρεκτον ἐπιφέρεται τὴν ψυχὴν τοῦ νοητοῦ μάννα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκρεύσαντος μέλιτος ἀπὸ τῆς ῥαγείσης πέτρας τῷ Ἰσραήλ· ὁ δὲ ἀκη-

Digitized by Google

κοώς, ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ διδασκάλου φωνῆς ἐγερθεὶς τῆς ἐπιπόνου ἐργασίας· καὶ ἐσθίειν τὸν ἄρτον τῆς ὀδύνης ἀφείς, τὴν αἴσθησιν ἀπεσείσατο, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τοῦ κρατῆρος ἐγεύσατο, οὗτος ἔγνω, ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος, ὡς πεπληρωκὼς μὲν τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου, ἀνελθὼν δὲ εἰς τὸ ὑπερῷον καὶ τὴν ἐπιδημίαν περιμένων τοῦ Παρακλήτου.

πε'. Κατὰ τὰς τάξεις καὶ τοὺς βαθμοὺς τῆς ἐμφιλοσόφου ζωῆς, δεῖ πάντως ἡμᾶς ὁδεύειν ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ πρὸς τὸ ὑπερκείμενον, σπουδαίως ἀνέρχεσθαι, ὡς ἀεικινήτους ὄντας περὶ Θεόν, καὶ στάσιν μὴ εἰδότας ποτὲ τοῦ καλοῦ· ἔνθεν τοι καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἐμπράκτου ἀσκήσεως, ἐπὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν τῆς κτίσεως· ἀπὸ δὲ ταύτης, ἐπὶ τὴν μυστικὴν τοῦ λόγου θεολογίαν ἀνέρχεσθαι χρή, καὶ καταπαύειν ἐν αὐτῇ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων τῆς σωματικῆς γυμνασίας, ὡς ὑπεράνω γεγονότας τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως, καὶ τῆς ἀληθινῆς διακρίσεως τὴν γνῶσιν εἰληφότας τὴν εὐδιάκριτον· εἰ δὲ οὔπω ταύτης τῆς διακρίσεως ἐλάβομεν τὴν γνῶσιν, οὐδὲ οὕτως ὁδεύειν ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ πρὸς τὸ τελειότερον οἴδαμεν ἐπιτείνεσθαι, χείρους ἔτι τῶν κατὰ κόσμον ἐσμέν, οἳ ὅρον οὐκ οἴδασι προκοπῆς τῆς ἐχούσης ἀξίας, οὐδὲ στάσιν τῆς ἀναβάσεως, ἕως πρὸς τὸ ὑπερκείμενον τῶν ἄλλων ἀξιωμάτων ἀνέλθωσι, καὶ περὶ τούτου ἔφεσιν ἐν αὐτῷ καταπαύσωσιν.

πς'. Ἡ εὐτόνως ἐν θερμότητι καθαιρομένη ψυχὴ διὰ πόνων ἀσκήσεως, αὐγάζεται ὑπὸ τοῦ θείου φωτός, καὶ ὁρᾶν κατὰ μικρὸν ἄρχεται φυσικῶς τὸ δοθὲν αὐτῇ κάλλος ἀρχῆθεν ἀπὸ Θεοῦ· καὶ πλατύνεσθαι εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ πεποιηκότος αὐτήν· καθόσον δὲ τρανοῦνται αὐτῇ ἐκ καθάρσεως αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὸ φυσικὸν κάλλος ἀπογυμνοῦται αὐτῇ, καὶ γνωρίζεται κατὰ τοσοῦτον τοὺς πόνους τῆς γυμνασίας καὶ αὐτὴ πληθύνει, εἰς πλείονα κάθαρσιν ἑαυτῆς· ἵνα καθαρῶς, ἧς ἠξιώθη δωρεᾶς, καταμάθῃ τὴν δόξαν, καὶ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν ἀναλάβηται· καὶ τὴν εἰκόνα καθαρὰν καὶ ἀμιγῆ τῆς ὕλης ἀνασώσῃ τῷ πλάσαντι· καὶ οὐδαμῶς τῆς προσθήκης τῶν πόνων ἐνδίδωσιν, ἕως οὗ ῥύπου παντὸς καὶ μολυσμοῦ ἑαυτὴν ἐκκαθάρῃ καὶ ἀξίαν εἰς θεωρίαν καὶ ὁμιλίαν Θεοῦ ἀπεργάσηται.

πζ'. Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου ὁ ὑπὸ τῆς ἀχλύος ἔτι τοῦ γεώδους φρονήματος καλυπτόμενος βοᾷ πρὸς Θεόν· ἡ γὰρ τοῦ χοϊκοῦ νοὸς ἄγνοια, ἀχλὺς οὖσα καὶ ζόφος βαθύς, τὰς ὁράσεις τῆς ψυχῆς ἐπικαλύπτουσα, σκοτεινὴν αὐτὴν καὶ ζοφώδη περὶ τὸ νοεῖν τὰ θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα ἀπεργάζεται, μὴ δυναμένην πρὸς τὰς αὐγὰς τοῦ θείου φωτὸς ἀτενίζειν ἢ ἐν ἀπολαύσει γίνεσθαι τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· ταῦτα δὲ ἀποκαλυπτομένη διὰ μετανοίας τοὺς ὀφθαλμούς, ὁρᾷ καθαρῶς, ἀκούει ἐν γνώσει καὶ νοεῖ συνετῶς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀναβάσεις περὶ τούτων διατίθεται νοημάτων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ἔνθέν τοι καὶ ἀπογευσαμένη τοῦ ἡδέος αὐτῶν τρανοῦται τὴν γνῶσιν· καὶ διὰ λόγου σοφίας Θεοῦ διηγεῖται πᾶσι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἀγαθά, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, καὶ πάντας εἰς τὴν μετουσίαν τῶν τοιούτων προτρέπεται διὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ δακρύων ἐλθεῖν.

πη'. Ἑπτὰ τῶν χαρισμάτων ὄντων τοῦ πνεύματος, ἄνωθεν ὁ λόγος ἀρχόμενος, ἀπὸ τῆς σοφίας ἀπαριθμεῖται αὐτά, καὶ καταβιβάζει τὸ τέλος, εἰς τὸν θεῖον φόβον τοῦ πνεύματος· πνεῦμα λέγων σοφίας, πνεῦμα συνέσεως πνεῦμα βουλῆς, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ· ἡμᾶς δὲ δεῖ ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ καθαίροντος ἄρχεσθαι, ὅς ἐστι τῶν κολάσεων· ἵνα διὰ τούτου καλῶς πρότερον τὴν ἀποχὴν τοῦ κακοῦ ποιήσαντες, καὶ διὰ μετανοίας προκαταρθέντες τῶν σπίλων τῆς ἁμαρτίας, ἐπὶ τὸν φόβον τοῦ πνεύματος τὸν ἁγνὸν καταντήσωμεν τοῦτον, καθ' ὁδὸν ἐρχόμενοι πρὸς αὐτόν, καὶ καταπαύοντες ἐν αὐτῷ πᾶσαν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς.

πθ'. Ὁ ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς κρίσεως ἐναρξάμενος, καὶ εἰς καθαρότητα καρδίας διὰ δακρύων προκόπτων τῆς μετανοίας, πληροῦται πρῶτον σοφίας, ἐπειδὴ καὶ ἀρχὴ ταύτης ὁ φόβος, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐστίν· εἶτα συνέσεως καὶ μεθ' ἅμα βουλῆς, δι' ἧς ἑαυτῷ τὰ λυσιτελῆ βουλεύεσθαι κατασπάζεται εἰς τοῦτο δὲ προκόψας διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, εἰς γνῶσιν τῶν ὄντων ἐνέρχεται, καὶ λαμβάνει θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀκριβεστάτην τὴν εἴδησιν, ἐντεῦθεν δὲ ὅλος εὐσεβείας γενόμενος ἐνδιαί-

Digitized by Google

τημα, εἰς τὴν τῆς ἀγάπης ἀκρόπολιν ἀνελθὼν τελειοῦται· καὶ εὐθὺς ὁ ἁγνὸς τοῦ πνεύματος φόβος λαμβάνει αὐτὸν εἰς τὸ φυλάττειν τὸν ἐναποτιθέντα θησαυρὸν ἐν αὐτῷ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· οὗτος ὁ φόβος λίαν σωτήριος ὤν, τὸν εἰς τὴν περιωπὴν τῆς ἀγάπης ἀνυψωθέντα, σύντρομον ποιεῖ καὶ ἐναγώνιον· φόβῳ τοῦ μὴ ἐκπεσεῖν τοῦ τοιούτου ὕψους τῆς ἀγάπης Θεοῦ, καὶ πάλιν εἰς τὸν φόβον ἀπορριφθῆναι τὸν φρικτὸν τῆς κολάσεως.

ϙ'. Ἄλλως τοῖς εἰσαγωγικοῖς εἰς τὸν τῆς εὐσεβείας βίον τῶν γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις γίνεται, καὶ ἄλλως τοῖς ἐπὶ τὸ μέσον προκόψασι, καὶ ἑτέρως τοῖς ἐπὶ τὸ τέλειον ἀνατρέχουσι· τοῖς μὲν γάρ, ἄρτος γίνεται τραπέζης Θεοῦ, στηρίζων τὰς καρδίας αὐτῶν εἰς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς· ὃς καὶ δύναμιν ἰσχύος παρέχει αὐτοῖς εἰς τὴν συμπλοκὴν τῶν ἐνεργούντων τὰ πάθη πνευμάτων, καὶ μαχητὰς ἀνδρείους κατὰ τῶν δαιμόνων τούτους ἀποτελεῖ, ὡς λέγειν αὐτούς· ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με· τοῖς δέ, οἶνος ποτηρίου θείου, εὐφραίνων τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐξιστῶν αὐτοὺς τῇ δυνάμει τῶν ἐννοιῶν, καὶ τὸν νοῦν ἐπαίρων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἀποκτείνοντος γράμματος, καὶ πρὸς τὰ βάθη τοῦ πνεύματος ἐρευνητικῶς ἐμβιβάζων, καὶ ὅλον γεννητικόν τε, καὶ ἐφευρετικὸν νοημάτων ἀπεργαζόμενος, ὡς καὶ αὐτοὺς οἰκείως λέγειν· καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον· τοῖς δέ, ἔλαιον θείου πνεύματος, λιπαῖνον αὐτῶν τὴν ψυχήν, καὶ καταπραΰνον,, καὶ ταπεινοῦν αὐτὴν τῇ ὑπερβολῇ τῶν θείων ἐλλάμψεων, καὶ ὅλην ὑπεράνω ποιοῦν τῆς τοῦ σώματος ταπεινώσεως· ὡς καὶ αὐτὴν καυχωμένην βοᾶν· ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, καὶ τὸ ἔλεός σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου καταδιώξει με.

ϙα'. Ἕως ἂν ἐμπόνως διὰ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου κατευθυνώμεθα πρὸς Θεόν, τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἐκμειοῦντες. τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τὸν ἀπὸ τῆς γεωργίας τῶν ἀρετῶν γεωργούμενον, καὶ τὰς καρδίαςτῶν ἀνθρώπων στηρίζοντα στρέφεται. ὁ Κύριος μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ τραπέζῃ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ· ὅταν δὲ διὰ τῆς ἀπαθείας ἁγιασθῇ παρ' ἡμῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς βασιλεύσῃ, ἐν πάσαις ἡμῶν δυνάμεσι τῆς ψυχῆς, καθυποτάξας καὶ εἰρηνεύσας τὰ διεστῶτα φημὶ δὴ τὸ χεῖρον τῷ κρείττονι λογισμῷ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ γένηται ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ ἡμῶν, τότε πόμα καινὸν ὑπὲρ λόγον τῆς σοφίας τοῦ λόγου, κιρνώμενον ἐν κατανύξει καὶ γνώσει μυστηρίων μεγάλων, πίνει μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ, τῇ εἰς ἡμᾶς γινομένῃ· ἐν μετουσίᾳ δὲ τοῦ Πνεύματος γινομένοις ἡμῖν τοῦ Ἁγίου, καὶ τὴν καλὴν ἀλλοιουμένοις ἡμῖν ἀλλοίωσιν, ἐν τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοὸς ἡμῶν, τότε Θεὸς ὤν, θεοῖς συνέσεται ἡμῖν, ὡς ἀπαθανατίζων τὸ πρόσλημμα.

ϙβ'. Ὅταν τὸ ἄσχετον ὕδωρ τῶν ἐμπαθῶν τοῦ νοὸς λογισμῶν. διὰ τῆς ἐπιδημίας κατασχεθῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἡ ἁλμυρὰ τῶν ἀπρεπῶν ἐννοιῶν τε καὶ ἐνθυμήσεων ἄβυσσος, δι' ἐγκρατείας καὶ μελέτης θανάτου χαλινωθῇ, τότε φυσᾷ τὸ θεῖον πνεῦμα τῆς μετανοίας, καὶ κατέρχονται τὰ τῆς κατανύξεως ὕδατα, ἅτινα ὁ Θεὸς καὶ δεσπότης ἐν τῷ τῆς μετανοίας βάλλων νιπτῆρι, τοὺς νοητοὺς ἡμῶν ἀποκαθαίρει πόδας, καὶ πατεῖν ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ τὴν αὐλὴν τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

ϙγ'. Ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος γεγονὼς σάρξ, καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσας, καὶ ἄνθρωπος τέλειος χρηματίσας, χωρὶς ἁμαρτίας, ὡς Θεὸς τέλειος ταύτην ἀναπλάσας, ἐθέωσε· λόγος δὲ ὢν τοῦ πρώτου νοὸς καὶ Θεοῦ, τῷ ταύτης ἡνώθη λογιστικῷ· καὶ τοῦτο τὰ θεῖα φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι, εἰς ὕψος ἐπτέρωσεν· ἀλλὰ καὶ τὸ πῦρ ὑπάρχων, πυρὶ τῷ οὐσιώδει καὶ θείῳ, τῷ ταύτης θυμικὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων παθῶν καὶ δαιμόνων ὀξέως ἐστόμωσεν· ἔφεσις δὲ ὢν πάσης λογικῆς φύσεως, καὶ κατάπαυσις ἐπιθυμίας, τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς, εἰς τὴν μετουσίαν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τῆς αἰωνίου ζωῆς μετὰ ἐνδιαθέτου ἀγάπης ἐπλάτυνε· καὶ οὕτως ὅλον τὸν ἄνθρωπον ἐν ἑαυτῷ ἀνακαινίσας, νέον ἐκ παλαιοῦ ἀπειργάσατο· μηδένα κατηγορίας λόγον κατὰ τοῦ δημιουργοῦ λόγου ἐν τῇ ἀναπλάσει ἐπιφερόμενον.

ϙδ'. Ἱερουργήσας ὁ λόγος ἐν ἑαυτῷ τὴν ἡμετέραν ἀνάπλασιν, αὐτὸς,ὑπὲρ ἡμῶν, ἑαυτόν, διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου ἔθυσε, καὶ θύεσθαι ἀεὶ δίδωσι τὸ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα, καὶ εἰς ψυχοτρόφον πανδαισίαν τίθησιν αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἡμῖν· ὡς ἂν τοῦτο τρώγοντες, καὶ πίνοντες αὐτοῦ τὸ τίμιον

αἷμα, ἐν αἰσθήσει ψυχῆς γενώμεθα τῇ μεθέξει κρείττονες ἢ ὅπερ ἐσμέν· ἀνακιρνώμενοι τούτοις. καὶ μεταποιούμενοι ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἧττονος, καὶ ἑνοποιούμενοι τῷ διττῷ λόγῳ διττῶς· σώματι, καὶ ψυχῇ λογικῇ, ὡς σεσωματωμένῳ Θεῷ καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν σάρκα ὁμοουσίῳ· ὥς τε μὴ ἑαυτῶν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ἑνοποιήσαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τῆς ἀθανάτου τραπέζης· καὶ τοῦτο ποιήσαντος εἶναι θέσει, ὅπερ αὐτὸς κατὰ φύσιν ἐστίν.

ϟε΄. Εἰμὲν οὖν δεδοκιμασμένοι ἐν τοῖς πόνοις τῶν ἀρετῶν, καὶ προκεκαθαρμένοι τοῖς δάκρυσι, προσερχόμενοι τρώγομεν, ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου καὶ ἐκ τούτου τοῦ ποτηρίου πίνομεν, ταῖς δυσὶ φυσικαῖς δυνάμεσιν, ὁ διττὸς λόγος ἐν πρᾳότητι ἡμῶν ἀνακιρνᾶται ὅλος μεταποιῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἑαυτῷ, ὡς σεσαρκωμένος, καὶ ἡμῖν, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὁμοούσιος· καὶ ὅλους θεοποιῶν τῷ λόγῳ τῆς γνώσεως, καὶ ἑαυτῷ ἡμᾶς, οἷα δὴ συμμόρφους, καὶ ἀδελφοὺς οἰκειούμενος ὡς Θεός, καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος· εἰ δὲ πεφυρμένοι τῇ ὕλῃ τῶν παθῶν, καὶ ἐσπιλωμένοι τῷ ῥύπῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ φυσικῷ πυρὶ τῷ ἀναλωτικῷ τῆς κακίας προσπελάζων ἡμῖν, ἐμπιμπρᾷ καὶ καταφλέγει ὅλους ἡμᾶς, καὶ τὰ τῆς ζωῆς ὑποτέμνει ἡμῶν, οὐ θελήματι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἀλλὰ τῇ καταφρονήσει τῆς ἀναισθησίας ἡμῶν βιαζόμενος.

ϟς΄. Πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν τὴν ὁδὸν ἀρξαμένοις ὁδεύειν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, ὁ Κύριος ἀοράτως ἐγγίζων, ἀτελὲς ἔχουσιν ἔτι τὸ φρόνημα, καὶ διστάζουσαν τὴν ψυχὴν περὶ τοῦ λόγου τῆς ἀρετῆς, συμπορεύεται· ὧν ἄρα δικαίως καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς κρατοῦνται, τόγε νῦν ἔχον, τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι τὴν ἰδίαν προκοπὴν ἐν τῷ συμπορεύεσθαι αὐτοῖς τὸν Κύριον, καὶ συνεργεῖν μὲν εἰς ἀπαλλαγὴν τῶν παθῶν, ὀρέγειν δὲ χεῖρα βοηθείας, εἰς κατόρθωσιν πάσης ἀρετῆς, ποιουμένων δὲ προκοπὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας, καὶ πρὸς τὴν ἀπάθειαν διὰ ταπεινώσεως ἐρχομένων αὐτῶν, οὐ βούλεται ὁ λόγος μέχρι τούτου στῆναι αὐτοὺς κεκμηκότας τοῖς πόνοις τῶν ἀρετῶν· ἀλλὰ πορρωτέρω πορεύεσθαι καὶ πρὸς θεωρίαν ἀνάγεσθαι· ὅθεν καὶ ψωμίσας αὐτοὺς ἐν μέτρῳ, τὸν ἄρτον ἐφ' ἱκανὸν τῶν δακρύων, διὰ φωτὸς κατανύξεως ἐπευλογεῖ, καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν διανοίγει εἰς τὸ συνιέναι τὸ βάθος τῶν θείων γραφῶν, κἀκεῖθεν τὰς φύσεις καὶ τοὺς λόγους κατοπτεῦσαι τῶν ὄντων, καὶ συστέλλει εὐθὺς ἀπ' αὐτῶν ἑαυτόν, εἰς τὸ διαναστῆναι αὐτοὺς καὶ σπουδαιότερον ζητῆσαι μαθεῖν, τίς ἡ τῶν ὄντων γνῶσις, καὶ τίς ἡ ἐκ ταύτης ἀνύψωσις, οἳ καὶ σπουδαίως ζητήσαντες, ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἀνέρχονται τοῦ λόγου διακονίαν, καὶ κηρύσσουσι πᾶσι τὴν ἐκ πράξεως καὶ θεωρίας τοῦ λόγου ἀνάστασιν.

ϟζ΄. Εἰκότως ὁ λόγος τὴν βραδύτητα προσονειδίζει τοῖς ἐγχρονίζουσιν εἰς τοὺς πόνους τῆς πρακτικῆς γυμνασίας καὶ μὴ βουλομένοις μεταπεσεῖν ἐκεῖθεν, καὶ πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἀνελθεῖν τῆς θεωρίας ἐπίβασιν, λέγων αὐτοῖς· ὦ ἀνόητοι, καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ; τοῦ πιστεύειν ἐπὶ τὸν δυνάμενον ἀποκαλύψαι λόγον τῆς φυσικῆς θεωρίας τοῖς κατὰ πνεῦμα περιπατοῦσι τὰ βάθη τοῦ πνεύματος· τὸ γὰρ μὴ βούλεσθαι ἀπὸ τῶν εἰσαγωγικωτέρων ἀγώνων ἐπὶ τοὺς τελειωτέρους μεταβαίνειν, καὶ ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ σώματος τῆς θείας γραφῆς, ἐπὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ λόγου χωρεῖν, δεῖγμα ψυχῆς ῥαθύμου, καὶ ἀγεύστου τῆς πνευματικῆς ὠφελείας, καὶ φρονούσης δεινῶς τῇ ἑαυτῆς προκοπῇ· ἢ τινι οὐ μόνον ῥηθήσεται, ὡς ἐσβεσμένην τὴν ἰδίαν φερούσῃ λαμπάδα, ὕπαγε ἀγόρασον ἔλαιον ἀπὸ τῶν πωλούντων, ἀλλὰ πρὸς τὸ κλεισθῆναι αὐτῇ τὸν νυμφῶνα καὶ ὕπαγε, οὐκ οἶδά σε πόθεν εἶ.

ϟη΄. Ὅταν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἐν τῇ καταπεσούσῃ ψυχῇ, ὡς ἐν πόλει παραγένηται Βηθανίᾳ, τὸν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τεθνεῶτα νοῦν αὐτῆς, καὶ τεθαμμένον ὑπὸ τὴν φθορὰν τῶν παθῶν ἐξαναστήσων, τότε ἡ φρόνησις καὶ ἡ δικαιοσύνη τῇ λύπῃ βεβαπτισμέναι τῆς νεκρώσεως τοῦ νοὸς οἷα δὴ θρηνοῦσαι προσυπαντῶσιν αὐτῷ καὶ φασίν· εἰ ἦς ὧδε, παρ' ἡμῖν, τηρούμενός τε καὶ φυλαττόμενος, οὐκ ἂν ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν νοῦς ἐτεθνήκει ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· ἔνθεν τοι ἡ μὲν δικαιοσύνη θρέψαι τὸν λόγον διὰ πολλῆς μερίμνης καὶ ἐργασίας σπεύδει τῶν ἀρετῶν, καὶ τράπεζαν αὐτῷ ποικίλην καὶ πολυειδῆ κακοπαθείας τιθέναι φιλοτιμεῖται· ἡ φρόνησις δὲ τῶν ἄλλων πασῶν ἀλογήσασα φροντίδων, καὶ τῆς ἐπιπόνου κακοπαθείας, ἐπὶ τὴν νοερὰν ἐργασίαν, καὶ τὰς νοερὰς κινήσεις τοῦ λόγου, καὶ τὴν τῶν νοημάτων τῆς αὐτοῦ θεωρίας

Digitized by Google

ἀκρόασιν παρακαθέζεσθαι κέκρικε· διὸ καὶ τὴν μὲν, ἀποδέχεται καλῶς ἀγωνιζομένην ὁ λόγος, θρέψαι αὐτὸν τῇ τραπέζῃ φιλοτίμως τῆς πολυειδοῦς καὶ ἐμπράκτου φιλοσοφίας· ἀλλὰ περὶ πολλὰ μεριμνῶσαν εἴδη κακοπαθείας, καὶ πρὸς τὸ ἐν ὀλίγοις ὠφέλιμον ἀπασχολουμένην ἀεὶ ἐπιμέμφεται· ἑνὸς ὄντος τοῦ ζητουμένου εἰς χρείαν καὶ θεραπείαν τοῦ λόγου, τοῦ τῷ κρείττονι λογισμῷ καθυποτάξαι τὸ χεῖρον· καὶ τὸ χοϊκὸν φρόνημα τῆς ψυχῆς μεταβαλεῖν εἰς πνευματικόν, τοῖς ἱδρῶσι τῆς ἀρετῆς· τὴν δέ, καὶ προσεπαινεῖ, καὶ φυσικῶς οἰκειοῦται ὡς ἐκλεξαμένην τὴν ἀγαθὴν μερίδα τῆς τοῦ πνεύματος γνώσεως· δι' ἧς τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεριπταμένη πραγμάτων, ἐπὶ τὰ θεῖα βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ· καὶ τὸν μαργαρίτην ἐκεῖθεν τοῦ λόγου καλῶς ἐμπορεύεται, καὶ τοὺς ἀποκρύφους θησαυροὺς κατοπτεύει τοῦ πνεύματος, καὶ ἡ ἄφραστος αὐτῇ χαρὰ ἐπιγίνεται, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

ϙθ'. Ὁ νοῦς ὁ νεκρωθεὶς ὑπὸ τῶν παθῶν, καὶ τῇ ἐπιδημίᾳ ζωοποιηθεὶς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ τὸν τῆς πωρώσεως λίθον ἀποσεισάμενος, λύεται τῶν σειρῶν τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῶν φθοροποιῶν λογισμῶν, παρὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ λόγου· τοῦ φόβου φημὶ τῆς κολάσεως, καὶ τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς, καὶ τοῦ φωτὸς τῆς μελλούσης ἀπολαύσας ζωῆς, ἀπολύεται εἰς ἀπάθειαν· κἀκεῖθεν ἐπὶ τὸν θρόνον κεκαθηκὼς τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἱερουργήσας καθαρῶς τὸ τῆς ἐποπτείας μυστήριον, συνδιαιτᾶται τῷ λόγῳ· καὶ συναπελθὼν αὐτῷ εἰς οὐρανοὺς ἀπὸ γῆς, συμβασιλεύει Χριστῷ ἐν τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ βασιλείᾳ, καταπαύσας τὰς ἐφέσεις πάσας αὐτοῦ.

Ἡ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ σώματος ἐκεῖθεν ἀποκατάστασις, ἑκάστῳ τῶν σπουδαίων νομίμως ἀθλοῦντι, καὶ πρὸς τὸ μέσον προκόπτοντι καὶ τελειουμένῳ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, δήλη καὶ φανερὰ γίνεται ἐκ πληροφορίας καὶ ἐνεργείας τοῦ πνεύματος· ἡ δὲ χαρά, αἰώνιος ἐστὶν ἐν φωτὶ ἀϊδίῳ, ἡ μακαριότης ἐκείνης τῆς λέξεως· χαρὰ δὲ ἄληκτος περιλαμβάνει τὰς καρδίας τῶν ἀγωνιζομένων νομίμως ἐνταῦθα, καὶ καταφιλεῖ αὐτοὺς ἡ εὐφροσύνη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ἥτις κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῶν· ἄρα ὁ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Παρακλήτου ἐντεῦθεν ἀξιωθείς, καὶ τῶν καρπῶν κατατρυφήσας αὐτοῦ τῇ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν καὶ καταπλουτήσας αὐτοῦ τὰ θεῖα χαρίσματα, χαρᾶς ἔμπλεως ὢν, καὶ πάσης ἀγάπης, φόβου δηλονότι παντὸς δραπετεύσαντος, ἐν χαρᾷ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος λύεται, καὶ μετὰ χαρᾶς ἀπαίρει τῶν δρωμένων, ὧν καὶ περιὼν τῆς αἰσθήσεως προελύθη· καὶ εἰς χαρὰν ἀνεκλάλητον καταπαύει, φωτός, ἔνθα πάντων εὐφραινομένων ἡ κατοικία· εἰ καὶ τὸ σῶμα πολλάκις ὠδῖνον ἐν τῇ λύσει καὶ τῇ τομῇ τῆς ἑνώσεως, ἐν τισι πάσχει, κατὰ τὰς δυστόκους τῶν γυναικῶν. ρ'.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΤΡΙΤΗ

ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ ΒΙΟΥ

α'. Νοῦς ἀπαθής ἐστιν ὁ Θεός, ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ πᾶσαν ἀπάθειαν· φῶς, καὶ πηγὴ φωτὸς ἀγαθοῦ· σοφία· λόγος καὶ γνῶσις· καὶ σοφίας, λόγου καὶ γνώσεως χορηγός· οἷς οὖν ἐδόθη ταῦτα ἐκ καθαρότητος καὶ ἐν οἷς ἐπιθεωρεῖται πλουσίως, τούτοις ἀνασωθὲν καὶ τὸ κατ' εἰκόνα, τετήρηται, ὡς εἶναι αὐτοὺς ἐντεῦθεν υἱοὺς Θεοῦ, ἀγομένους· κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος· ὅσοι Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι εἰσὶ Θεοῦ.

Digitized by Google

β'. Ὅσοι, πόνοις ἀσκήσεως, καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀπειργάσαντο ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, δοχεῖα τῆς ἀθανάτου γεγόνασι φύσεως διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος· οἱ δέ γε πεφθακότες εἰς τοῦτο, φωτὸς εἰσὶν ἀγαθοῦ ἔμπλεοι· ἐξ οὗ γαλήνης ἐν εἰρήνῃ τὴν καρδίαν πληρούμενοι, ἐρεύγονται λόγους ἀγαθούς, καὶ ἡ σοφία Θεοῦ πηγάζει ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτῶν, ἐν γνώσει θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ἀθόλωτος, τὰ βάθη τοῦ πνεύματος ἐξηγούμενος, κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος, ἅπαξ ἑνωθέντων τῷ Θεῷ, καὶ τὴν καλὴν ἀλλοιωθέντων ἀλλοίωσιν.

γ'. Ὁ τῇ ἐκθύμῳ σπουδῇ πρὸς τὸ θεῖον ἀπευθυνόμενος ἐμπόνως, ἀπομαγμα τῆς εἰκόνος ἐκείνου, ταῖς ἀρεταῖς, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος γίνεται· αὐτὸς μὲν ἐν τῷ Θεῷ, ὁ δὲ Θεὸς ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενος κατὰ ἀνάκλασιν· ὡς εἶναι καὶ φαίνεσθαι αὐτὸν μὲν ἐντεῦθεν, εἰκόνα τῆς θείας μακαριότητος, ἐν τῷ πλούτῳ τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος, καὶ θέσει Θεόν· Θεὸν δὲ τελετάρχην τῆς αὐτοῦ τελειότητος.

δ'. Οὐκ ἐκ τῆς ὀργανικῆς τοῦ σώματος θέσεως, ἀγνοίᾳ φερόμενος εἴποι τίς κατ' εἰκόνα Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐκ τῆς νοερᾶς φύσεως τοῦ νοὸς τῆς μὴ περιγραφομένης ὑπὸ τοῦ βριθοντος κάτω σώματος· ὥσπερ γὰρ ἡ θεία φύσις ἔξω πάσης κτίσεως καὶ παχύτητος οὖσα οὐ περιγράφεται, ἀόριστος καὶ ἀσώματος οὖσα, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν καὶ λόγον ἅπαντα, ἄποιος, ἀναφής, ἄποσος, ἀόρατος, ἀθάνατος, ἀκατάληπτος, μὴ καταλαμβανομενος τὸ σύνολον παρ' ἡμῶν, οὕτω καὶ ἡ δοθεῖσα παρ' αὐτοῦ ἡμῖν νοερὰ φύσις, ἀπερίγραπτος οὖσα, καὶ ἐκτὸς τῆς τούτου παχύτητος, ἀσώματός ἐστιν, ἀόρατος, ἀναφής, ἀκατάληπτος, καὶ εἰκὼν τῆς ἀθανάτου, καὶ ἀϊδίου δόξης αὐτοῦ.

ε'. Νοῦς πρῶτος ὢν ὁ Θεός, ὡς βασιλεὺς τοῦ παντός, ὁμοούσιον ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸν λόγον, καὶ μετὰ τοῦ πνεύματος συναΐδιον· μήτε τοῦ λογου καὶ τοῦ πνεύματος ἐκτὸς γινόμενος πώποτε, διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀδιαίρετον, μήτε συγχεόμενος τούτοις διὰ τὸ ἀσύγχυτον τῶν ἐν αὐτῷ ὑποστάσεων· ἔνθεν τοι καὶ τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ λόγον φυσικῶς γεννῶν, αὐτὸς αὐτοῦ οὐ χωρίζεται, ἄτμητος ὢν ἑαυτοῦ· ἔχει δὲ τὸ συμφυὲς αὐτοῦ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον προαιωνίως, ὁ συναΐδιος λόγος καὶ τοῦ γεγεννηκότος οὐκ ἀποτέμνεται· μία γὰρ τοῖς ἀμφοτέροις ἡ φύσις καὶ ἄτμητος, εἰ καὶ τῇ διαφορᾷ τῶν ὑποστάσεων, διαιρεῖται εἰς πρόσωπα καὶ Τριαδικῶς ἀνυμνεῖται· Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὐδέποτε ταῦτα, ὡς μία φύσις καὶ Θεὸς εἷς, τῆς συναϊδίου χωρίζονται οὐσίας καὶ φύσεως· ταύτης οὖν τῆς τρισυποστάτου καὶ ἑνιαίας φύσεως εἰκόνα μοι βλέπε, κατὰ τὸ νοούμενον, τὸν πλασθέντα ὑπ' αὐτῆς ἄνθρωπον, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ ὁρώμενον· κατὰ τὸ ἀθάνατον καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ὄν, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ θνητὸν καὶ λυόμενον.

Καθάπερ νοῦς ὤν, καὶ ὑπερεπέκεινα τῶν ϛ'.
ἐν σοφίᾳ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων κτισμάτων ὁ Θεός, γεννῶν ἀρεύστως τὸν λόγον εἰς τὴν τούτων διαμονήν, καὶ εἰς δύναμιν αὐτῶν ἐκπέμπων, ὡς γέγραπται· τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, ἐκτός ἐστι καὶ ἐντὸς τοῦ παντός, οὕτω καὶ ὁ τῆς αὐτοῦ θείας φύσεως μέτοχος ἄνθρωπος, εἰκὼν ὑπάρχων αὐτοῦ, κατὰ τὸ νοούμενον· τῆς νοερᾶς καὶ ἀσωμάτου καὶ ἀθανάτου ψυχῆς καὶ νοῦν ἔχων φυσικῶς τὸν λόγον γεννῶντα ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὑφ' ὧν πᾶσα ἡ δύναμις συντηρεῖται τοῦ σώματος, ἐκτὸς ἐστι καὶ ἐντὸς τῆς ὕλης, καὶ τῶν ὁρωμένων αὐτῶν· καὶ ὥσπερ ὁ πλάσας αὐτὸν ἀχώριστός ἐστι τῶν αὐτοῦ ὑποστάσεων, λόγου λέγω καὶ πνεύματος, οὕτω καὶ αὐτὸς κατά γε τὴν ψυχὴν ἄτμητος ἐστι τοῦ νοὸς καὶ τοῦ λόγου, τῆς μιᾶς φύσεως καὶ οὐσίας τῆς ἀπεριγράπτου τῷ σώματι.

Τρισυπόστατον τὸ θεῖον ἐν Πατρὶ καὶ ζ'.
Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνούμενον, τρισὶν ἐπιθεωρεῖται μερισμοῖς καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ πλασθεῖσα εἰκών, ὁ ἄνθρωπος, ψυχῇ, νοΐ καὶ καὶ λόγῳ προσκυνῶν αὐτὸν τὸν ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα πεποιηκοτα Θεόν· ἃ σὺν Θεῷ κατὰ φύσιν συναΐδιά τε καὶ ὁμοούσια, ταῦτα καὶ τῇ εἰκόνι αὐτοῦ κατὰ φύσιν συμφυῆ τε καὶ ὁμοούσια, ἐξ ὧν τὸ κατ' εἰκονα ἐν ἡμῖν ὁρᾶτε καὶ δι' ὧν εἰκὼν εἰμι Θεοῦ, εἰ καὶ τῇ πηλῷ καὶ τῇ εἰκόνι συμφύρομαι.

Ἄλλο εἰκὼν Θεοῦ καὶ ἕτερον τὰ ἐπιθε- η'.
ωρούμενα τῇ εἰκόνι· εἰκὼν γὰρ Θεοῦ, ψυχὴ νοερά, νοῦς καὶ λόγος· ἡ μία καὶ ἀδιαίρετος φύσις· τὰ ἐπιθεωρούμενα δὲ τῇ εἰκόνι, τὸ ἀρχικόν ἐστι καὶ βασιλικὸν καὶ αὐτεξούσιον· οὕτω καὶ δόξα ἄλλο νοός, ἄλλο δὲ ἀξία καὶ ἕτερον τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, καὶ

ἄλλο τὸ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ δόξα μὲν νοὸς τὸ ἀνωφερές, τὸ ἀεικίνητον πρὸς τὰ ἄνω, τὸ ὀξύ, τὸ καθαρόν, τὸ συνετόν, τὸ σοφόν, τὸ ἀθάνατον· ἀξία δὲ τὸ λογικόν, τὸ βασιλικόν, τὸ ἀρχικόν τε καὶ αὐτεξούσιον· τὸ δὲ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, τὸ περὶ τὴν ψυχήν, καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον, αὐθυπόστατόν τε καὶ ὁμοούσιον, ἀδιαίρετόν τε καὶ ἀχώριστον, τῆς γὰρ ψυχῆς ἐστὶν ὁ νοῦς, καὶ ὁ λόγος τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀθανάτου καὶ θείας καὶ νοερᾶς, ἅτινα καὶ ὁμοούσιά εἰσι, καὶ συναΐδια, μὴ τεμνόμενά ποτε ἑαυτῶν ἢ χωρισθῆναι δυνάμενα· τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσίν ἐστι, τὸ δίκαιον, τὸ ἀληθές, τὸ εὔσπλαγχνον, τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάνθρωπον· ἐν οἷς οὖν ταῦτα ἐνεργεῖται καὶ φυλάττεται, ἐν ἐκείνοις ὁρᾶται τρανῶς καὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν· κατὰ φύσιν μὲν δηλαδὴ κινουμένοις, κατὰ δὲ ἀξίαν τῶν ἄλλων ὑπερκειμένοις.

θ'. Τῆς λογικῆς ψυχῆς εἰς τρία μεριζομένης καὶ εἰς δύω θεωρουμένης, τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς λογικόν ἐστι, τὸ δὲ παθητικόν· καὶ τὸ μὲν λογικὸν αὐτῆς, κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ὄν, ἄσχετόν ἐστι καὶ ἀόρατον καὶ ἀόριστον ταῖς αἰσθήσεσιν, ὡς ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ὑπάρχον αὐτῶν, τούτῳ συγκοινωνοῦσα ταῖς νοεραῖς καὶ θείαις δυνάμεσι, κατὰ φύσιν εἰς Θεον, ὡς εἰς πρωτότυπον, διὰ τῆς ἱερᾶς γνώσεως τῶν ὄντων ἀνατρέχει, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ ἐν ἀπολαύσει γίνεται φύσεως· τὸ δὲ παθητικὸν αὐτῆς κατακερματίζεται ταῖς αἰσθήσεσι, πάθεσι καὶ ἀνέσεσιν ὑποκείμενον· τούτῳ τῇ αἰσθητικῇ θρεπτικῇ τε καὶ αὐξητικῇ συγκοινωνοῦσα φύσει, ἀέρος ἀντιλαμβάνεται, ψυχρότητός τε καὶ θάλψεως καὶ τροφῶν εἰς διαμονήν, εἰς ζωήν, αὔξησιν καὶ ὑγείαν· διὸ καὶ τούτοις συναλλοιούμενον, ποτὲ μὲν ἐπιθυμεῖ ἀλόγους ἐπιθυμίας τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως παρακινηθέν· ποτὲ δὲ παροξύνεται, καὶ ἀλόγῳ θυμῷ φέρεται, πεινᾶν τε ποιεῖ, καὶ διψᾶν, λυπεῖσθαι, ποιεῖν, καὶ πάλιν διαχέεσθαι· ὡς ταῖς ἀνέσεσι μὲν ἐνηδόμενον, ταῖς δὲ θλίψεσι συστελλόμενον· ὃ καὶ παθητικὸν μέρος αὐτῆς εἰκότως καλεῖται, ὡς ἐξεταζόμενον ἐν τοῖς πάθεσιν. Ὅταν οὖν τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῇ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ζωῆς, τοῦ κρείττονος ἐκνικήσαντος, τότε καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ θνητῇ φανεροῦται σαρκὶ ἡμῶν, τὴν ζωοποιὸν νέκρωσιν ἐν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τῆς ἀπαθείας, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν τῆς ἀθανασίας, παρέχουσα, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ πνεύματος.

ι'. Ὥς περ ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς καὶ προτοῦ, τὰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων ποιῆσαι, τὴν γνῶσιν. τὰς φύσεις καὶ τοὺς λόγους πάντων τῶν ὄντων εἶχεν, ὡς βασιλεὺς τῶν αἰώνων καὶ προγνώστης ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τὸν κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πλασθέντα εἰς βασιλέα τῆς κτίσεως ἄνθρωπον, πάντων ἔχειν ἐποίησε τῶν ὄντων, τοὺς λόγους, τὰς φύσεις καὶ τὴν γνῶσιν ἐν ἑαυτῷ τοίνυν· καὶ τὸ μὲν ξηρὸν καὶ ψυχρὸν τοῦ χυμοῦ, ἐκ γῆς ἔχει κατὰ τὴν πλάσιν αὐτοῦ· τὸ δὲ θερμὸν τοῦ αἵματος καὶ ὑγρὸν ἐξ ἀέρος καὶ ἐκ πυρός· τὸ δὲ ὑγρὸν τοῦ φλέγματος καὶ ψυχρὸν ἐξ ὕδατος, καὶ ἐκ μὲν τῶν φυτῶν, τὸ αὐξητικόν· ἐκ δὲ τῶν ζωοφύτων, τὸ θρεπτικόν· ἐκ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ παθητικόν· ἐκ τῶν Ἀγγέλων τὸ νοερόν τε καὶ λογικόν· παρὰ δὲ Θεοῦ τὴν πνοὴν αὐτὴν τὴν ἄϋλον, τὴν ἀσώματον καὶ ἀθάνατον ψυχήν, τὴν ἐν νῷ καὶ λόγῳ θεωρουμένην, καὶ ἐν δυνάμει Πνεύματος Ἁγίου· εἰς τὸ εἶναι, καὶ ζῆν.

ια'. Καθ' ὁμοίωσιν ἐσμὲν Θεοῦ τοῦ ἡμᾶς κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν πλαστουργήσαντος, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ συνέσεως· ἐκάλυψε γὰρ οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ· ἀρετὴ δὲ Θεοῦ, ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὁσιότης, καὶ ἡ ἀλήθειά σου κύκλῳ σου· καὶ πάλιν· δίκαιος καὶ ὅσιος ὁ Κύριος· ἀπὸ τῆς εὐθύτητος καὶ χρηστότητος· χρηστὸς γὰρ καὶ εὐθὺς ὁ Κύριος· ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς σοφίας, καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως· ἐν αὐτῷ γὰρ εἰσι ταῦτα, καὶ σοφία καὶ λόγος καλεῖται· ἀπὸ τῆς ἁγιωσύνης, καὶ τελειότητος ὡς αὐτός φησι· γίνεσθε τέλειοι, ὅτι ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι· γίνεσθε Ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ Ἅγιός εἰμι· ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως, καὶ πρᾳότητος· μάθετε ἀπ' ἐμοῦ φησίν, ὅτι πρᾷός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.

ιβ'. Εἰκὼν Θεοῦ ὢν ὁ ἡμέτερος νοῦς, τὸ οἰκεῖον ἐν ἑαυτῷ ἔχει, ὅταν ἐν τοῖς ἰδίοις μένῃ καὶ μὴ πόρρω τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας κινῆται καὶ φύσεως· διὸ φιλεῖ πως ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ ἐμφιλοχωρεῖν, καὶ αὐτῷ ἑνοῦσθαι ζητεῖ ἐξ οὗ τὴν ἀρχὴν ἔσχε, καὶ δι' οὗ κινῆται, καὶ πρὸς ὃν ἀνατρέχει ταῖς φυσικαῖς ἰδιότησι, καὶ αὐτὸν μιμεῖσθαι ποθεῖ τῷ φιλανθρώπῳ καὶ τῇ ἁπλότητι· ἔνθεν τοι καὶ

Digitized by Google

αὐτὸς τὸν λόγον γεννῶν, ὡς ἄλλους οὐρανοὺς τὰς ψυχὰς ἀναπλάττει τῶν ὁμοφύλων ἀνθρώπων, καί στερρὰς αὐτὰς δι' ὑπομονῆς τῶν ἐμπράκτων ἀποτελεῖ ἀρετῶν· καὶ ζωογονεῖ ταύτας τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, δύναμιν κατὰ τῶν ὀλεθρίων παθῶν ἐμπαρέχων αὐταῖς· καὶ οὕτως ὁρᾶται δημιουργὸς καὶ αὐτὸς τῆς νοητῆς κτίσεως, καὶ τοῦ μεγάλου κόσμου τὸν αὐτοῦ μιμούμενος εἰκότως Θεόν· καὶ ἀκούει τρανῶς ἄνωθεν· ὁ ἐξάγων ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται.

ιγ'. Ὁ ταῖς κατὰ φύσιν κινήσεσι τοῦ νοός, καὶ τῇ ἀξίᾳ ἐπιμένων τοῦ λόγου, καθαρὸς ἀπὸ τῆς ὕλης διατηρεῖται, καὶ κατακοσμεῖται πραότητι, ταπεινοφροσύνῃ, ἀγάπῃ καὶ συμπαθείᾳ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐλλάμψεων τοῦ Ἁγίου καταφαιδρύνεται Πνεύματος· ταῖς ὑψηλαῖς δὲ θεωρίαις ἐνατενίζων, ἐν γνώσει γίνεται τῶν κεκρυμμένων τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, καὶ διὰ λόγου σοφίας τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ταῦτα φιλαγάθως διακονεῖ· οὐχ ἑαυτῷ μόνον πολυπλασιάζων τὸ τάλαντον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλησίον τῆς τούτου μεταδιδοὺς ἀπολαύσεως.

ιδ'. Ὁ τὸ ἓν τῆς δυάδος ὑπερκουφίσας, καὶ ταύτης ἐλευθέραν ἐργασάμενος τὴν τούτου εὐγένειαν, ἄϋλον εὗρεν ἐν ἀΰλοις πνεύμασι τὸ πολίτευμα, πνεῦμα καὶ αὐτὸς νοερὸν γεγονώς· εἰ καὶ μέσον ὁρᾶται τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀναστρεφόμενος σώματι.

ιε'. Ὁ τῇ τοῦ ἑνὸς ἀξίᾳ, καὶ φύσει τὴν τῆς δυάδος καθυποτάξας δουλείαν, τὴν ἅπασαν κτίσιν τῷ Θεῷ καθυπέταξεν εἰς ἓν τὰ διεστῶτα συνάψας καὶ εἰρηνοποιήσας τὰ σύμπαντα.

ις'. Μέχρις ἂν πρὸς ἑαυτὴν ἡ φύσις τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων ἀτάκτως ἔχῃ, καὶ εἰς πολλὰς ἑτερότητας διασχίδναται, ἀμέθεκτοί ἐσμεν καὶ τῶν ὑπερφυῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ· τούτων δὲ ὄντες ἀμέθεκτοι, πόρρω που καὶ τῆς μυστικῆς ἱερουργίας τοῦ ἐπουρανίου θυσιαστηρίου τῆς κατὰ τὴν νοερὰν τελουμένης τοῦ νοὸς ἐργασίαν ἱστάμεθα. ἐπὰν δὲ διὰ πολλῆς σπουδῆς τῶν ἱερῶν ἀγώνων τῆς προσύλου κακίας ἐκκαθαρθῶμεν, καὶ εἰς ἓν τὰς ἑτερότητας ἡμῶν διὰ τῆς τοῦ πνεύματος δυνάμεως ἐπισυνάξωμεν, τηνικαῦτα καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ ἐν μεθέξει γινόμεθα, καὶ τὰ θεῖα μυστήρια τῆς μυστικῆς τοῦ νοὸς ἱερουργίας εἰς τὸ ὑπερουράνιον, καὶ νοερὸν τοῦ Θεοῦ θυσιαστήριον, ἀξίως τῷ λόγῳ καὶ Θεῷ ἀναφέρομεν· ὡς ἐπόπται καὶ ἱερεῖς τῶν ἀθανάτων μυστηρίων αὐτοῦ.

ιζ'. Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· καὶ μάχη τίς ἐστιν ἐν ἀμφοτέροις ἀκήρυκτος, ὅπως θάτερον κατὰ τοῦ θατέρου τὰ νικητήρια ἕξῃ, καὶ ὑφ' ἑαυτὸ τὸ κράτος ἀγάγηται· αὕτη ἑτερότης ἐν ἡμῖν λέγεται, καὶ στάσις καὶ ῥοπή, καὶ ζυγός, καὶ ἀμφιγενὴς πάλη· δι' ἧς ἡ ψυχὴ μερίζεται ἔνθα ἂν τὴν ῥοπὴν ὁ νοῦς δῷ, εἰς πρᾶγμα τι κατὰ πάθος ἀνθρώπινον.

ιη'. Ἕως τοῖς ἀστάτοις τῶν λογισμῶν μεριζόμεθα, καὶ ὁ νόμος τῆς σαρκὸς ἐν ἡμῖν κρατεῖται, καὶ τηρεῖται, εἰς πολλά τε μέρη διασκεδαννύμεθα, καὶ τῆς θείας ἑνάδος ἀποδιοπομπούμεθα, ὡς μὴ πεπλουτηκότες τὴν ταύτης ἑνότητα· ἐπὰν δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο καταποθῇ ὑπὸ τῆς ἑνοποιοῦ δυνάμεως καὶ ὑπερφυοῦς ἀμεριμνίας, καὶ ὁ νοῦς ἑαυτου γένηται, ὑπὸ τῶν σοφοποιῶν ἐλλάμψεως καὶ νοημάτων καταυγασθείς, συμπτυσσομένη εἰς ἑνάδα θεοειδῶς ἡ ψυχή, ἐν ἀντὶ πολλῶν ἑτεροτήτων γίνεται· καὶ τῇ θείᾳ ἐπισυναχθεῖσα μονάδι, ἐν ἁπλότητι θεομιμήτως ἑνοῦται· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς ψυχῆς ἀποκατάστασις, καὶ ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον ἡμῶν ἀνακαίνισις.

ιθ'. Δεινὸν ἡ ἄγνοια καὶ πέρα δεινῶν, αὐτόχρημα σκότος οὖσα ψηλαφητόν· καὶ τὰς ψυχάς, ἐν αἷς ἂν ἐγγένηται, ζοφερὰς ἀποτελοῦσα, εἰς πολλά τε τὸ λογιζόμενον διαιροῦσα, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς Θεὸν ἑνώσεως τὴν ψυχὴν ἀποτέμνουσα· ταύτης τὸ συναγόμενον ἅπαν, ἀλογία ἐστίν· ἄλογον γὰρ καὶ ἀναίσθητον τὸ ὅλον ἀπεργάζεται τὸν ἄνθρωπον· ὃν δὲ τρόπον ἡ ἄγνοια εἰς πάχος ἐπιχυθεῖσα πολὺς βυθὸς ᾅδου γίνεται τῇ ὑπὸ ταύτης καμπτομένῃ ψυχῇ, ἐν ᾧ πᾶσα τιμωρία καὶ ὀδύνη λύπη καὶ στεναγμὸς ὑπάρχει, οὕτω καὶ ἡ θεία γνῶσις φαιδράπως καὶ ἄπειρος εἰς φωτοχυσίαν ὑπάρχουσα, φωτοειδεῖς τὰς ψυχάς, ἐν αἷς ἂν διὰ καθαρότητος γένηνται, θεοπρεπῶς ἀπεργάζεται· καὶ πληροῖ ταύτας, εἰρήνης, γαλήνης, χαρᾶς, σοφίας ἀρρήτου, καὶ τελείας ἀγάπης.

κ'. Ἡ τοῦ θείου φωτὸς παρουσία ἁπλῆ καὶ ἑνιαία οὖσα, πρὸς ἑαυτὴν συνάγει τὰς μετόχους αὐτῆς ψυχάς, καὶ ἐφ' ἑαυτὴν ἐπιστρέφει· ἑνοῖ τε αὐτάς τῇ ἑαυτῆς τελειό-

Digitized by Google

τητι, καὶ πρὸς βάθη Θεοῦ ἀνάγει τὸ τῆς διανοίας αὐτῶν ὀπτικόν, καὶ μυστηρίων μεγάλων θεωροὺς καὶ μύστιδας καὶ μυσταγωγοὺς αὐτὰς ἀπεργάζεται· καθαρθῆναι οὖν βουλήθητι διὰ πόνων εἰς ἄκρον, καὶ ὄψει τῶν λεγομένων ἐν σοὶ ἐναργῶς, τὴν Θεῷ φίλην ἐνέργειαν·

κα'. Αἱ γινόμεναι διὰ γνώσεως πρὸς τὰς κεκαθαρμένας ψυχὰς ἐλλάμψεις τοῦ πρώτου φωτός, οὐ μόνον αὐτὰς ἀγαθύνουσι καὶ φωτοειδεῖς ἀπεργάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀνάγουσι διὰ φυσικῆς θεωρίας εἰς νοητοὺς οὐρανούς· καὶ οὐδὲ οὕτω ταύταις τὰ τῆς θείας ἵστανται ἐνεργείας, ἀλλ' ἕως ἐκεῖ τελευτᾷ, μέχρις ἂν τῷ ἑνὶ διὰ σοφίας ἑνωθῶσι, καὶ γνώσεως τῶν ἀρρήτων, καὶ ἓν ἀντὶ πολλῶν ἐν αὐτῷ γένωνται.

κβ'. Πρῶτα μέν, ἀμιγεῖς καὶ ἀθολώτους ἡμᾶς χρὴ γενέσθαι, δια καθαρτικῆς τάξεως, ἀπὸ τῆς προσύλου κακίας τῶν νοητῶν, εἶτα πεφωτισμένους καὶ ἀειλαμπεῖς, δι' ἑτέρας τάξεως τῆς φωτιστικῆς, τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμούς, ἥτις διὰ τῆς μυστικῆς τελεῖται καὶ ἐν Θεῷ κεκρυμμένης σοφίας· καὶ οὕτως ἀναδραμεῖν εἰς τὴν τῶν ἱερῶν γνώσεων ἐπιστήμην τὴν τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ διὰ τοῦ λόγου τοῖς ἔχουσιν ὦτα διακοινοῦσαν, καὶ μεταδοτικοὺς γενέσθαι τῶν κεκρυμμένων αὐτῆς μυστικῶν νοημάτων, εἰς ἀβεβήλους αὐτὰ δηλονότι μετοχετεύοντος ἀκοάς, καὶ ἀπὸ τῶν ἀτελεστέρων διαστέλλοντας, ἵνα μὴ τὰ ἅγια δίδωται τοῖς κυσί, μὴ δὲ ὁ μαργαρίτης τοῦ λόγου βάλληται εἰς χοιρώδεις ψυχὰς τὰς ἀχρειούσας αὐτόν.

κγ'. Ὅταν τις τὸ διάπυρον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς περὶ τὴν ἐνδιάθετον πίστιν ὁρᾷ πλατυνόμενον, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, τότε Χριστὸν ἐπιφερέσθαι γινωσκέτω ἐν ἑαυτῷ, τὴν ἀπὸ γῆς καὶ τῶν ὁρωμένων ἐνεργοῦντα ἀνύψωσιν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς, καὶ εἰς οὐρανοὺς τὴν αὐτῆς ἑτοιμάζοντα κατοικίαν· ὅταν δὲ χαρᾶς πληροῦσθαι τὴν αὐτοῦ καρδίαν κατανοῇ, καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ γίνεσθαι τῶν ἀπορρήτων ἐν κατανύξει τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν, τότε εἰδὼς ἔστω ὑπὸ θείου ἐνεργούμενον ἑαυτὸν πνεύματος· ὅταν δὲ φωτὸς ἀρρήτου πληρούμενον αἴσθηται τὸν ἑαυτοῦ νοῦν, καὶ νοημάτων σοφίας τῆς κρείττονος, τότε ἰδέτω τὴν ἐπιδημίαν εἶναι καὶ γίνεσθαι τοῦ Παρακλήτου ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, εἰς φανέρωσιν τῶν κεκρυμμένων ἐν αὐτῷ θυσαυρῶν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὡς παλάτιον Θεοῦ καὶ κατοικητήριον Πνεύματος, ἀκριβῶς ἑαυτὸν φυλαττέτω.

κδ'. Ἡ φυλακὴ τῶν ἀποκρύφων τοῦ πνεύματος θησαυρῶν, ἡ σχολὴ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐστίν, ἣν κυρίως καὶ ἡσυχίαν ὁ λόγος καλεῖ· αὕτη δὲ τὸν ἔρωτα τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, ἐκ καθαρότητος καρδίας καὶ ἡδονῆς κατανύξεως, σφοδρότερον ἐπανάπτουσα, λύει τὴν ψυχὴν τῶν δεσμῶν τῶν αἰσθήσεων, καὶ τὴν ἐλευθερίαν πείθει τῶν τρόπων ἀσπάζεσθαι· τὰς δὲ δυνάμεις αὐτῆς μεταστρέψασα, πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται, καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐταῖς ἀποκατάστασιν δίδωσιν εἰς τὸ μὴ κακίας εἶναί τι κατήγορον τῷ δημιουργῷ τῶν καλῶν ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον τῆς εἰκόνος παρατροπῆς καὶ κινήσεως.

κε'. Εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην, καὶ θείαν τελείωσιν, ἡ εὔλογος ἀνάγει καὶ ἐπιστήμων φαιδρῶς ἡσυχία, ἐξασκουμένη δηλαδή, καὶ μετερχομένη νομίμως· εἰ δ' οὐκ εἰς τοσοῦτον τὴν ἀνύψωσιν ἔσχε, καὶ τὴν τελείωσιν ὁ δοκῶν ἡσυχάζειν, ἄρα τὴν νητὴν οὐκ ἔτι καὶ τελείαν ἡσύχασεν ἡσυχίαν· ἀλλ' οὐδὲ ἡσυχάσει ἀπὸ τῆς ἔνδον ζάλης τῶν ἀκαθέκτων παθῶν, ἕως ἂν εἰς τοῦτο ἀναδράμῃ τὸ ὕψος· μόνον δὲ τὸ σῶμα τοίχοις περιωρισμένον, ἢ ὀπαῖς, καὶ σπηλαίοις ἕξει, ὑπὸ νοῒ ἀτάκτῳ καὶ πλανωμένῳ κατατριβόμενον.

κς'. Ψυχαὶ αἱ εἰς ἄκρον ἐλάσασαι καθαρότητος, καὶ εἰς ὕψος ἀναδραμοῦσαι μέγα σοφίας καὶ γνώσεως, τοῖς Χερουβὶμ ἐοίκασιν ἀμέσως πῶς, διὰ τῆς αὐτῶν ἐπιστήμης τῇ πηγῇ πλησιάζουσαι τῶν καλῶν, κἀκεῖθεν τὴν τῆς εὐθείας ἐποπτείας ἐκφαντορίαν καθαρῶς εἰσδεχόμεναι, ἧς καὶ μόναι τῶν Χερουβὶμ αἱ δυνάμεις ἀμέσως πρὸς τῆς θεαρχίας αὐτῆς καταλάμπονται τὰ πολλά· ὡς ἔφη τίς· τῶν θείων θεωριῶν, καθ' ὑπερτάτην ἀνάτασιν.

κζ'. Καθάπερ αἱ πρῶται τῶν ἄνω δυνάμεις αἱ μὲν αὐτῶν θερμόταταί εἰσι καὶ ὀξύταται περὶ τὰ θεῖα, καὶ ἀκατάληκτον περὶ ταῦτα τὸ ἀεικίνητον ἔχουσιν· αἱ δέ, θεοπτικώταται, γνωστικαὶ καὶ σοφώταται· καὶ τοῦτο ἡ θεία ἕξις, τὸ αὐτὰς περὶ ταῦτα κινεῖσθαι ἀεί· οὕτω καὶ αἱ τοιαῦται ψυχαί, θερμόταταί εἰσι περὶ τὰ θεῖα, καὶ λίαν ὀξύταται,σοφαί τε καὶ γνωστικαί, καὶ ταῖς μυστικαῖς θεωρίαις ἀνατατικώταται· αἷς ἴδιον κατὰ δύναμιν καὶ θείαν ἕξιν, ἡ περὶ τὸ θεῖον ἀεικινησία καὶ ἀκλινὴς ἵδρυσις καὶ

Digitized by Google

μονή· καὶ πρὸς τούταις, ἡ δεκτικὴ τῶν ἐλλάμψεων ἕξις, μεθ' ἧς τοῦ ὄντος μετέχουσι καὶ μεταπέμπουσιν εἰς ἑτέρους ἀφθόνως, διὰ τοῦ λόγου τὰς τούτου φωτοχυσίας καὶ χάριτας.

κη'. Νοῦς ἐστιν ὁ Θεός, καὶ αἰτία τῆς τοῦ παντὸς ἀεικινησίας, καὶ πάντες οἱ νόες ἐν αὐτῷ τῷ πρώτῳ νοΐ, τήν τε στάσιν ἔχουσι μόνιμον, καὶ τὴν κίνησιν ἀκατάληκτον, τοῦτο δὲ πάσχουσιν, ὅσοι οὐ πρόσυλόν τινα τὴν κίνησιν καὶ ἐπιμιγῆ, ἀλλὰ ἀμιγῆ καὶ ἀθόλωτον δι' ἱερῶν ἐσχήκασιν ἱδρώτων· πάσχουσι δὲ τοῦτο, κατ' ἔρωτα θεῖον, κοινωνοῦντες ἀλλήλοις καὶ ἑαυτοῖς, τὰς ἐκ τῆς θεαρχίας ἐκπεμπομένας ἀγαθοδότως ἐλλάμψεις, καὶ τὴν ἐν τούτοις κεκρυμμένην σοφίαν τῶν μυστηρίων Θεοῦ· καὶ ἑτέροις φιλαγάθως μεταδιδόντες, εἰς ὕμνον ἀκατάπαυστον τῆς ἀγάπης θεοῦ.

κθ'. Ἵστανται καὶ κινοῦνται κύκλῳ περὶ Θεὸν αἱ ψυχαί, ὅσαι τὸ λογιζόμενον κοῦφον τῆς ὕλης εἰργάσαντο καὶ τὴν μαχομένην πρὸς ἑαυτὴν κατὰ πάντα δυάδα, ἅρμα τοῦτο εὐήνιον τρέχον εἰς οὐρανούς, συνηρμόσαντο· καὶ κύκλῳ μὲν ἀλήκτως κινοῦνται περὶ Θεόν, ὡς περὶ κέντρον καὶ τῆς τοῦ κύκλου κινήσεως αἴτιον· ἵστανται δὲ μονίμως καὶ ἀρρεπῶς, ὡς πρὸς κύκλον, μὴ διασκεδασθῆναι δυνάμεναι ἐκ τῆς ἰδίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνοχῆς, πρὸς τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν κάτω πλάνην τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ τετελεσμένον τέλος τῆς ἡσυχίας, εἰς τοῦτο ἄγον τοὺς ἀληθῶς ἡσυχάζοντας· ὥστε,κινουμένους,ἵστασθαι, καὶ μονίμως ἱσταμένους, κινεῖσθαι περὶ τὰ θεῖα· ἕως δ' ἂν μὴ τοῦτο γένηται, τῷ δοκεῖν ἡμῖν ἡσυχάζουσιν, ἀμήχανον τῆς ὕλης ἐκτὸς καὶ τῆς ἄλης γενέσθαι τὸν ἡμέτερον νοῦν.

λ'. Ὁπηνίκα πρὸς τὸ ἀρχαῖον κάλλος τοῦ λόγου, διὰ πάσης ἐπιμελείας τε καὶ σπουδῆς γενώμεθα, καὶ τῆς ἄνωθεν διδομένης ἡμῖν σοφίας καὶ γνώσεως, διὰ τῆς ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος εὐμοιρήσωμεν. τηνικαῦτα ἡ πρώτη πηγὴ καὶ αἰτία τῆς πάντων παραγωγῆς, σοφὴ καὶ καλὴ πρὸς ἡμῶν τῶν ὁρᾷν φυσικῶς δυναμένων γνωρίζεται· μηδὲν κατήγορον ἑαυτῆς ἐν ἡμῖν φέρουσα ἐκ τῆς ἐπιτριβείσης κακίας τῷ πλάσματι ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὰ χείρω παρατροπῆς· ἡνίκα τὸ μὲν ἀποσπασθέν, ὑπερρύη, καὶ τοῦ ἀρχαίου κάλλους ἐκρεῦσαν, ἐξέπεσε τῆς θεώσεως· ἡ δὲ τούτῳ ἐπεισπηδήσασα, τὴν ἄλογον αὐτῆς μορφὴν ἐνεποίησε.

Μία καὶ πρώτη βάσις τῶν ἐπεκτεινομέ- λα'.
νων εἰς προκοπάς, ἡ γνῶσις τῶν ὄντων ἐκ τῆς ἐμπράκτου ἐπιγινομένη φιλοσοφίας αὐτοῖς· δευτέρα, ἡ τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσις ἀπὸ τῆς φυσικῆς θεωρίας μυσταγωγουμένη αὐτοῖς· καὶ τρίτη, ἡ μετὰ τοῦ πρώτου φωτὸς συνάφεια καὶ ἀνάκρισις, ἐν ᾗ πάσης προκοπῆς ἐμφιλοσόφου καὶ θεωρίας ἀνάπαυσις.

Πάντες οἱ νόες, αὐτοί τε καθ' ἑαυτούς, λϐ'.
καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τὸ ὄντως ὂν διὰ τῶν τριῶν ἑνοειδῶς φερόμενοι, συνελίσσονται· καὶ τοὺς πλησίον φωτίζοντες, μυσταγωγοῦσι τὰ θεῖα καὶ τελειοῦσιν ὡς καθαιρόμενα πνεύματα διὰ τῆς οὐρανίου σοφίας αὐτοὺς ἑαυτοῖς, καὶ τῇ ἑνάδι ἑνοποιοῦντες

Θέωσις ἐστὶν ἐν τῷ βίῳ, ἡ νοερὰ καὶ λγ'.
θεία τῷόντι ἱερουργία, καθ' ἣν ἱερουργεῖται ὁ λόγος τῆς ἀπορρήτου σοφίας, καὶ τοῖς ἑτοιμάσασιν ἑαυτούς, ὡς ἑνόν, μεταδίδοται. Ταύτην ἀγαθοπρεπῶς, ὁ Θεὸς τῇ λογικῇ φύσει ἄνωθεν ἐδωρήσατο εἰς ἑνότητα πίστεως· ἵνα οἱ μέν, ὅσοι ἐκ καθαρότητος τῆς ἀξίας αὐτῆς διὰ γνώσεως τῶν θείων ἐν μεθέξει γεγόνασιν, ἀφομοιῶνται Θεῷ· σύμμορφοι τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ γενόμενοι, ταῖς ὑψηλαῖς καὶ νοεραῖς αὐτῶν περὶ τὰ θεῖα κινήσεσι· καὶ οὕτως θέσει θεοὶ ἔσονται τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐπὶ τῆς γῆς· οἱ δὲ τῇ καθάρσει διὰ τοῦ θείου αὐτῶν λόγου καὶ τῆς ἱερᾶς συνουσίας τελειοῦνται πρὸς ἀρετήν, καὶ ἀναλόγως τῆς ἰδίας προκοπῆς καὶ καθάρσεως, ἐν μεθέξει τῆς τούτων θεώσεως γίνονται, καὶ κοινωνοῦσιν αὐτοῖς ἐν Θεῷ τῆς ἑνώσεως· ὡς ἂν οἱ πάντες εἰς ἓν ἑνούμενοί τε, καὶ συμπτυσσόμενοι τῇ ἑνότητι τῆς ἀγάπης, τῷ ἑνὶ Θεῷ ἑνωθῶσιν ἀπαύστως· καὶ ἔσται Θεὸς ἐν μέσῳ θεῶν, ἀγαθῶν ἔργων αἴτιος, ὁ φύσει τῶν θέσει, μηδὲν κατήγορον ἑαυτοῦ φέρων ἀπὸ τῆς κτίσεως.

Τῆς πρὸς Θεὸν ἀφομοιώσεως, ὡς ἡμῖν λδ'.
ἐφικτόν, ἀμήχανον τεύξασθαι τὸν σπουδαῖον εἰ μὴ πρότερον τῆς ἐπιπροσθούσης τῶν κακῶν ἰλύος διὰ δακρύων θερμῶν τὴν ἀμορφίαν ἀποσκευάσεται, καὶ τῆς ἱερουργίας ἅψεται τῶν ἱερῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν· ἄλλως γὰρ ἐν μετουσίᾳ τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν γενέσθαι τοῦτον, ἀδύνατον· ὁ γὰρ ἐπιθυμῶν γεύσασθαι τῆς θείας νοε-

Digitized by Google

ρῶς τῶν νοερῶν γλυκύτητός τε, καὶ ἡδονῆς, πάσης ἀποδημεῖ τῆς τοῦ κόσμου καθόλου αἰσθήσεως, καὶ τῇ ἐφέσει τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἁγίοις ἀγαθῶν ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων ἀδολεσχοῦσαν ἔχει τὴν ἰδίαν ψυχήν.

λε'. Τὸ τὴν θεοειδῆ ἀφομοίωσιν ἀναλλοίωτον ἑαυτοῖς διατηρῆσαι, τὴν ἐξ ἀκροτάτης ἐπιγινομένης καθάρσεως καὶ ἀγάπης πολλῆς τοῦ Θεοῦ, μόνης ἐστὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν διηνεκοῦς ἀνανεύσεως, καὶ τῆς τοῦ θεωρητικωτάτου νοὸς ἀνατάσεως, ἥτις ἐπιγίνεσθαι πέφυκε τῇ ψυχῇ, ἀπὸ τῆς ἐπιμόνου τῶν ἀρετῶν ἡσυχίας, ἀπὸ τῆς ἀΰλου καὶ ἀρεμβάστου καὶ διηνεκοῦς προσευχῆς, ἀπὸ τῆς καθόλου ἐγκρατείας, καὶ τῆς συντόνου τῶν γραφῶν ἀναγνώσεως.

λϛ'. Οὐ τὸ εἰς εἰρήνην μόνον ἐλθεῖν τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων, σπεύδειν χρή· ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς πόθον φθάσαι τῆς νοερᾶς ἀναπαύσεως, ἥτις πᾶσαν οἶδεν ἐπ' ἀγαθοῖς ἔφεσιν διὰ γαλήνης ἐπαναπαύειν τῶν λογισμῶν καὶ διὰ τῆς οὐρανόθεν κατερχομένης θείας δρόσου, τὴν τετρωμένην ἰᾶσθαι καὶ ἀναψύχειν καρδίαν, ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἄνωθεν βαλλομένου, καὶ ἀναπτομένου ὑπὸ τοῦ πνεύματος.

λζ'. Οὐ δύναται εἰς βάθος τρωθεῖσα ψυχὴ τῷ ἔρωτι τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν γεῦσιν τῶν νοητῶν τῆς γλυκύτητος αὐτοῦ δωρεῶν, ὅλως ἐφ' ἑαυτὴν ἵστασθαι ἢ μένειν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ μὴ πρὸς τὰ πρόσω τῶν εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεων ἀνατείνεσθαι· ὅσῳ γὰρ τὰς ἑαυτῆς ἀναβάσεις ἀμείβει διὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τὰ βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ, τοσούτῳ πυρπολεῖται τῷ πυρὶ τῆς ἐφέσεως, καὶ τῶν ἔτι βαθυτέρων αὐτοῦ μυστηρίων τὸ μέγεθος ἐρευνᾷ, καὶ πλησιάσαι τῷ μακαρίῳ φωτὶ κατεπείγεται, ἔνθα πᾶσα νοὸς ἔκτασις ἵσταται· ἵνα τὴν τῶν ἰδίων δρόμων κατάπαυσιν ἐν εὐφροσύνῃ καταπαύσῃ καρδίας.

λη'. Ὁπηνίκα γένηταί τις ἐν μετουσίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τούτου διά τινος ἀρρήτου ἐν ἑαυτῷ γνῷ ἐνεργείας καὶ εὐωδίας ὡς διατρέχειν τὴν εὐωδίαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν, τηνικαῦτα μένειν ὁ τοιοῦτος ἐν ὅροις φύσεως τοῦ λοιποῦ οὐκ ἀνέχεται· ἀλλὰ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου ἀλλοιωθείς, ἐπιλανθάνεται τροφῆς, ὕπνου, κατευμεγεθεῖ σωματικῶν, σωματικῆς ἀλογεῖ ἀναπαύσεως καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν κόποις ὤν, καὶ ἱδρῶσιν ἀσκητικοῖς, κόπου τινος, ἢ φυσικῆς ἀνάγκης οὐκ ἐπαισθάνεται· πείνης ἢ δίψης, ὕπνου καὶ τῶν ἄλλων τῆς φύσεως ἀναγκῶν· ἐκκέχυται γὰρ ἀοράτως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μετὰ χαρᾶς ἀρρήτου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρὸς διακαρτερῶν, τὴν νοερὰν ἐν σωματικῇ γυμνασίᾳ ἐργασίαν ἐργάζεται· καὶ τῆς ἀθανάτου κατατρυφᾷ πανδαισίας, τῶν ἀθανάτων τοῦ νοητοῦ Παραδείσου φυτῶν· εἰς ὃν καὶ Παῦλος ἀρθείς, ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξῆν ἀνθρώπῳ ἀκοῦσαι, τῇ αἰσθήσει τῶν ὁρωμένων προσπάσχοντι.

Ἅπαξ τὸ σῶμα πυρωθὲν τῷ πυρὶ τῆς λθ'.
ἀσκήσεως καὶ τῷ ὕδατι βαφὲν τῶν δακρύων, οὐκ ἔτι τοῖς πόνοις ἀμβλύτερον γίνεται, τῶν πολλῶν καταπαῦσαν ἱδρώτων. ὡς ὑπὲρ τὴν ἔμπρακτον γενόμενον δηλονότι σπουδήν· ἀλλὰ γαλήνην καὶ σιωπὴν εἰρήνης δεξάμενον ἔνδοθεν, πλῆρες μᾶλλον ἄλλης δυνάμεως γίνεται, ἄλλης εὐτονίας, ἄλλης ἰσχύος τοῦ πνεύματος· τοιοῦτον δὲ τὸ συνεργοῦν ἡ ψυχὴ καταπλουτήσασα σῶμα, καὶ ὑπὲρ τὴν σωματικὴν γυμνασίαν εὑραμένη τὴν τούτου κατάστασιν, εἰς νοητοὺς ἀγῶνας τὰς φυσικὰς μεταλλάττει κινήσεις καὶ τὴν νοερὰν ἐργασίαν ὀξέως ἐργαζομένη, φυλάσσει τῶν ἀθανάτων φυτῶν ἑαυτῇ τοὺς καρποὺς ἐν τῷ νοητῷ Παραδείσῳ· ὅθεν ἡ πηγὴ τῶν θεοπρεπῶν νοημάτων κατὰ ποταμοὺς ἀναβλύζει, καὶ ἐν ᾧ τὸ φυτὸν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ἵσταται φέρον σοφίας καρπούς, χαρᾶς, εἰρήνης, χρηστότητος, ἀγαθωσύνης, μακροθυμίας καὶ ἀγάπης ἀρρήτου· οὕτω δὲ σπουδαίως ἐργαζομένη καὶ οὕτω φυλάττουσα ἐκδημεῖ τοῦ σώματος καὶ εἰς γνόφον εἰσδύει θεολογίας· ἐξίσταται τοῦ παντός, ὡς ὑπ' οὐδενὸς κρατουμένη τῶν ὁρωμένων, καὶ Θεῷ συναφθεῖσα, τῶν ἱδρώτων παύεται καὶ τοῦ πόθου.

Τί τῶν ἐν ἡμῖν ὑψηλότερον, ὁ λόγος μ'.
φησίν, ἡμῖν τοῖς σπουδαίοις, τὸ ὁρώμενον ἢ τὸ νοούμενον; εἰ οὖν τὸ ὁρώμενον, οὐδὲν ἄρα τῶν φθειρομένων ἔσται ἡμῖν ἢ προτιμητέον καὶ στεργόμενον, οὐδὲ κρείττων τοῦ σώματος ἡ ψυχή· εἰ δὲ τὸ νοούμενον πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν, καὶ οὕτω περιττὸν ἡ σωματικὴ γυμνασία· ὁπόταν ἔρρωται ἡ νοερὰ τῆς ψυχῆς ἐργασία·

Digitized by Google

τὸ βρύθον κάτω κουφίζουσα καὶ τὸ ὅλον αὐτοῦ ἐργαζομένη πνευματικὸν ἐν ἑνώσει τοῦ κρείττονος.

μα'. Τρεῖς εἰσὶ τάξεις ἐν τοῖς ποιουμένοις τὰς προκοπὰς τῶν τελειοποιῶν ἀναβάσεων, καθαρτική, φωτιστική, μυστικὴ ἤ ἐστι καὶ τελειοποιός· καὶ ἡ μέν ἐστι τῶν εἰσαγωγικῶν, ἡ δὲ τῶν μέσων, ἡ δὲ τῶν τελείων· διὰ γὰρ τῶν τριῶν τούτων κατὰ τάξιν ἀνερχόμενος ὁ σπουδαῖος, αὐξάνεται τὴν κατὰ Χριστὸν ἡλικίαν καὶ γίνεται εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ.

μβ'. Ἡ καθαρτική, τῶν ἤδη πρὸς ἀγῶνας ἱεροὺς εἰσαγομένων ἐστί· καὶ ἴδιον μὲν αὐτῆς, ἡ ἀπόθεσις τῆς μορφῆς τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου· ἡ ἀπολύτρωσις πάσης προσύλου κακίας καὶ ἡ ἀμφίεσις τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου τοῦ διὰ πνεύματος ἀνακαινιζομένου Ἁγίου· ἔργον δέ, τὸ μῖσος τῆς ὕλης· ἡ τῆξις τῆς σαρκός· ἡ φυγὴ πάσης αἰτίας ἐρεθιζούσης πρὸς πάθος τὸ λογιζόμενον· ἡ ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις μεταμέλεια· πρὸς δὲ τὸ τοῖς δάκρυσιν ἀποκλύσασθαι τὴν ἅλμην τῆς ἁμαρτίας· τὸ τὰ ἤθη τῇ χρηστότητι ρυθμίσαι τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ἤγουν τὸν νοῦν, διὰ κατανύξεως ἐκκαθάραι παντὸς μολυσμοῦ σαρκός τε καὶ πνεύματος· καὶ οὕτω τὸν οἶνον τοῦ λόγου βαλεῖν ἐν αὐτῷ· τοῦ εὐφραίνοντος καρδίαν ἀνθρώπου καθαιρομένου, καὶ προσαγαγεῖν τῷ βασιλεῖ τῶν πνευμάτων εἰς γεῦσιν· τέλος δέ, τὸ πυρωθῆναι ἐμπράκτως τῷ πυρὶ τῆς ἀσκήσεως, καὶ τοῖς πόνοις τῶν ἀγώνων, πάντα ἰὸν ἀποσείσασθαι ἁμαρτίας, στομωθῆναί τε καλῶς, καὶ βαφῆναι τῷ τῆς κατανύξεως ὕδατι· καὶ ξίφος ἀποτελεσθῆναι τομόν, κατὰ παθῶν καὶ δαιμόνων, εἰς δύναμιν· ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ πολλῶν ἀγώνων ἀσκήσεως, ἔσβεσε δύναμιν ἐμφύτου πυρός· ἔφραξε στόματα λεόντων, ἀγρίων παθῶν· ἐνεδυναμώθη τῷ πνεύματι ἀπὸ ἀσθενείας· ἐγένετο ἰσχυρός· καὶ ὡς ἄλλος τις αὐσίτης τρόπαιον ὑπομονῆς ἔστησε νικήσας τὸν πειράζοντα.

μγ'. Ἡ φωτιστική, τῶν ἐξ ἱερῶν ἀγώνων προκοψάντων ἐστὶν εἰς πρώτην ἀπάθειαν· καὶ ἴδιον μὲν αὐτῆς, ἡ γνῶσις τῶν ὄντων, ἡ θεωρία τῶν λόγων τῆς κτίσεως καὶ ἡ μετουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ἔργον δέ, ἡ κάθαρσις τοῦ νοός, ἡ διὰ τοῦ πυρὸς γινομένη τοῦ θείου· ἡ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς καρδίας νοερὰ ἀποκάλυψις· καὶ ἡ τοῦ λόγου γέννησις μεθ' ὑψηλῶν τῶν νοημάτων τῆς γνώσεως· τέλος δέ, ὁ διατρανῶν λόγος τῆς σοφίας τὰς φύσεις τῶν ὄντων· ἡ ἐπίγνωσις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ νοερᾶς τοῦ νοὸς ἐργασίας, ἅρμα πυρὸς ἐποχεῖται τῇ τετρακτύϊ τῶν ἀρετῶν, ὡς εἴτις ἄλλος Θεσβίτης· καὶ ἔτι ζῶν εἰς ἀέρα τὸν νοητὸν αἴρεται, καὶ περιπολεῖ τὰ οὐράνια, ὑπεράνω τῆς τοῦ σώματος γεγονὼς ταπεινώσεως.

Ἡ μυστικὴ καὶ τελειοποιὸς τάξις, τῶν μδ'.
ἤδη πάντα διαδραμόντων ἐστὶ καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθόντων τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἴδιον μὲν αὐτοῖς τὸ διατεμεῖν τὸν ἀέρα, καὶ τοῦ παντὸς ὑπερκύψαι, τὸ περὶ τὰς ἄνω τάξεις γενέσθαι τῶν οὐρανῶν· καὶ τῷ πρώτῳ φωτὶ πλησιάσαι, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνῆσαι διὰ πνεύματος· ἔργον δὲ τὸ πληρῶσαι τὸν θεατὴν τῶν τοιούτων νοῦν τῶν περὶ προνοίας λόγων, τῶν περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, τῶν περὶ λύσεως αἰνιγμάτων καὶ παραβολῶν καὶ σκοτεινῶν λόγων τῆς θείας γραφῆς· τέλος δέ, τὸ μυσταγωγῆσαι τὸν οὕτω τετελεσμένον τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια τοῦ Θεοῦ, τὸ σοφίας ἑαυτὸν ἀρρήτου πληρῶσαι διὰ συνουσίας τοῦ πνεύματος καὶ σοφὸν Θεολόγον μέσον Ἐκκλησίας μεγάλης ἀποδεῖξαι Θεοῦ, τῷ λόγῳ τῆς θεολογίας τοὺς ἀνθρώπους φωτίζοντα· ὁ εἰς τοῦτο φθάσας διὰ βαθυτάτης ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως, εἰς τρίτον οὐρανὸν ἤρθη θεολογίας ὡς εἴτις ἕτερος Παῦλος, καὶ ῥήματα ἤκουσεν ἄρρητα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ ὑπὸ τὴν αἴσθησιν ὄντι, ἀκοῦσαι· καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, ἀπεγεύσατο· καὶ διάκονος γέγονε τῶν μυστηρίων Θεοῦ, στόμα γεγονὼς αὐτοῦ, διακονῶν ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ λόγου καὶ καταπαύων τὴν μακαρίαν ἐν τούτῳ κατάπαυσιν, τέλειος ἐν τελείῳ Θεῷ· συναφθεὶς μετὰ τῶν θεολόγων ταῖς ὑπερτάταις δυνάμεσι τῶν Χερουβὶμ τε καὶ Σεραφίμ, ὧν καὶ ὁ λόγος τῆς σοφίας ὁμοῦ καὶ τῆς γνώσεως.

Εἰς δύο διαιρούμενος τῶν ἀνθρώπων ὁ με'.
βίος, εἰς τρεῖς τάξεις ἔχει τὰ τέλη συναγόμενα τούτου· καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ, κοινωνικόν ἐστι καὶ ἐγκόσμιον· τὸ δέ, ἀκοινώ-

νητον καὶ ὑπερκόσμιον· καὶ τὸ μὲν κοινωνικὸν, εἰς σωφροσύνην διαιρεῖται καὶ ἀπληστίαν· τὸ δὲ ἀκοινώνητον, εἰς φιλοσοφίαν, εἰς φυσικὴν ἐπιστήμην, καὶ εἰς ὑπὲρ φύσιν ἐνέργειαν· τούτων τὸ μὲν, ἢ τῷ δικαίῳ συνάπτεται κατὰ φύσιν ἐρχόμενον, ἢ τῇ ἀδικίᾳ καὶ εἰς ἀδικίαν χωρεῖ, ἀποπλανηθὲν τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως· τὸ δέ, εἰ μὲν κατὰ σκοπὸν διώξῃ τῷ κανόνι ἀπευθυνόμενον, εἰς ἄπειρον τελευτᾷ φύσιν, ὑπὲρ τὴν φύσιν τελειωθέν· εἰ δὲ κατὰ φιλοτιμίαν ἐγγυμναζόμενον τοῦ σκοποῦ ψεύσηται, εἰς ἀδόκιμον τελευτᾷ νοῦν, καὶ ὡς ἀτελὲς εἰκότως ἀποδοκιμάζεται τοῦ τελείου.

μϛʹ. Φῶς καὶ ζωὴ καὶ εἰρήνη τὸ πνεῦμα· ὁ οὖν ὑπὸ τοῦ θείου φωτιζόμενος πνεύματος, γαληναίαν εἰρηνεύων διανύει ζωήν· ἐντεῦθεν δὲ ἡ γνῶσις αὐτῷ τῶν ὄντων, καὶ ἡ σοφία τοῦ λόγου πηγάζει, καὶ ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ ἐπιγίνεται· οὗτος οἶδε τὰ τῆς βασιλείας μυστήρια, εἰς τὰ βάθη χωρεῖ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται λόγους ζωῆς, ἐξ ἀκυμάντου καὶ πεφωτισμένης καρδίας, ἀγαθοὺς τοῖς ἀνθρώποις· ἐπειδὴ ἀγαθός ἐστι, τὸν ἀγαθὸν ἔχων λαλοῦντα ἐν ἑαυτῷ καινά τε καὶ παλαιά.

μζʹ. Σοφία ὁ Θεός, καὶ τοὺς ἐν λόγῳ καὶ σοφίᾳ περιπατοῦντας, τῇ γνώσει τῶν ὄντων θεοποιῶν, ἑνοῖ διὰ φωτὸς αὐτοὺς ἑαυτῷ, καὶ θέσει Θεοὺς ἀπεργάζεται· ὥς περ δὲ αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος σοφίᾳ τὰ πάντα κατασκευάσας, διὰ σοφίας τὰ ἐγκόσμια διεξάγει καὶ διοικεῖ, καὶ τὴν σωτηρίαν πάντων τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ δι' ἐπιστροφῆς ὡσαύτως ἀεὶ ἐν σοφίᾳ ἐργάζεται, οὕτω καὶ ὁ ἀξιωθεὶς τῆς ἀνωτάτω γενέσθαι σοφίας, ἐκ καθαρότητος μέτοχος, ἀεὶ ὡς εἰκὼν Θεοῦ καὶ αὐτὸς ἐν σοφίᾳ ποιεῖ καὶ ἐργάζεται τὰ τοῦ θείου θελήματος· συνάγων μὲν ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ μεριζομένων εἰς πολλά, ἑαυτόν, ἀνάγων δὲ ὁσημέραι καὶ ἀνατείνων τὸ λογιζόμενον αὐτοῦ διὰ γνώσεως τῶν ἀπορρήτων, πρὸς ἀγγελικὰς τῳόντι ζωάς· καὶ ἑνοειδῆ, κατὰ τὸ ἐφικτον, τὴν αὐτοῦ ζωὴν ἐργαζόμενος, ἑνοῖ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἑαυτόν, ταῖς ἑνιαίως περὶ Θεὸν κινουμέναις· καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν πρώτην ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ὡς δι' ἀγαθῶν ἡγεμόνων ἀνάγεται.

μηʹ. Ὁ διὰ σοφίας τῆς κρείττονος ἑαυτὸν ἑνώσας ταῖς ἄνω δυνάμεσι, καὶ διὰ τοῦτο Θεῷ ἑνωθείς, ὡς καθ' ὁμοίωσιν ὢν τοῦ Θεοῦ· πᾶσι διὰ λόγου καὶ συνουσίας ἐμφιλοσόφως συγγινόμενος, ἀποτέμνει τῶν βουλομένων θείᾳ δυνάμει τὰς ἕξεις ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ μεριστῶν, καὶ πρὸς ἑνοειδῆ ζωήν, ὥς περ ἑαυτον, οἷα δὴ Θεοῦ μιμητὴς καὶ αὐτοὺς συνελίσσων ἐν πνεύματι, ἀνάγει διὰ σοφίας καὶ γνώσεως, καὶ τῆς τῶν ἀποκρύφων ἐλλάμψεως, πρὸς θεωρίαν τῆς δόξης τοῦ ἑνὸς καὶ πρώτου φωτός· καὶ ἑνώσας αὐτοὺς ταῖς περὶ Θεὸν οὐσίαις καὶ τάξεσιν, εἰς τὴν ἑνότητα ἄγει Θεοῦ, ὁλολαμπεῖς γεγονότας ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος ἐπιλάμψεως.

Τῇ τετρακτύϊ τῶν ἀρετῶν, ὀγδοὰς συνομαρτεῖ φυσικῶν τε καὶ γενικῶν ἀρετῶν, μιᾷ τούτων ἑκάστῃ ἐξ ἑκατέρου μέρους δύω ἐπανατελουσῶν, ὡς καὶ αὐτὴν ἑκάστην γίνεσθαι εἰς τριάδα· τῇ οὖν φρονήσει, γνῶσις ἐπανατέλλει, καὶ σοφὴ θεωρία· τῇ δικαιοσύνῃ, διάκρισις καὶ εὐσυμπάθητος γνώμη· τῇ ἀνδρίᾳ, ὑπομονὴ καὶ ἔνστασις σταθερά· τῇ σωφροσύνῃ, ἁγνεία καὶ παρθενία· ταύτης τῆς ταιαδικῆς δωδεκάδος, ὥς περ τις κτίστης καὶ μυσταγωγὸς ὁ Θεὸς ἐν σοφίᾳ ὑπερκαθέζεται ἐν τῷ τοῦ νοὸς θρόνῳ, τὸν λόγον ἐξαποστέλλων εἰς δημιουργίαν τῶν ἀρετῶν· ὃς καὶ λαμβάνων ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἀρχῶν τὴν ἐξ ἑκατέρας ὕλην τῶν εἰρημένων, τὸν νοητὸν τῆς εὐσεβείας κόσμον δημιουργεῖ τῇ ψυχῇ· καὶ ὡς μὲν οὐρανὸν ἐκτείνει αὐτῇ τὴν φρόνησιν, ὅλην κατάστερον εἰς ὁλολαμπῆ ζωήν, ἐν ᾗ ὡς δύω μεγάλας φωστῆρας τὴν θείαν γνῶσιν, καὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν, λάμπειν καὶ καταφωτίζειν ταύτην ποιεῖ. Ὡς δὲ γῆν θεμελιοῖ τὴν δικαιοσύνην αὐτῇ, εἰς πανδαισίαν ἀδάπανον· ὡς δὲ ἀέρα ἐφαπλοῖ τὴν σωφροσύνην, εἰς ἀνάψυξιν καὶ δρόσον ἀκραιφνεστάτης ζωῆς· ὡς δὲ θάλασσαν τὴν ἀνδρείαν ὁρίζει ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως, εἰς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων καὶ ὑψωμάτων τοῦ ἐναντίου· τοῦτον οὖν οὕτω τὸν κόσμον ὁ λόγος οἰκοδομῶν, δύναμιν ἐντίθησιν αὐτῇ τὸ πνεῦμα εἰς κίνησιν μὲν νοητήν, καὶ ἀεικίνητον, εἰς συνοχὴν δὲ ἀδιασκέδαστόν τε, καὶ διαρκῆ· κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Δαβίδ· τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. μθʹ.

Ταῖς πνευματικαῖς μεθηλικιώσεσι τῶν σπουδαίων, συναυξάνεσθαι πέφυκε καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· καὶ ὅτε μὲν νήπιοί εἰσι δεόμενοι γάλακτος, θηλάζειν λέγεται τὸ γάλα τῶν εἰσαγωγικῶν ἀρετῶν νʹ.

Digitized by Google

τῆς γυμνασίας τοῦ σώματος, οὗ τὸ ὠφέλιμον, πρὸς ὀλίγον ἐστὶ τοῖς αὐξάνουσι κατ' ἀρετὴν καὶ κατὰ μικρὸν ἀποβαλλομένοις τὴν νηπιότητα· ὅτε δὲ πρὸς νεανίσκους ἀνέλθωσι καὶ τὴν στερεὰν τροφὴν τρέφωνται τῆς θεωρίας τῶν ὄντων, ὡς γεγυμνασμένοι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, προκόπτειν λέγεται ἡλικίᾳ καὶ χάριτι· καὶ μέσον πρεσβυτέρων καθέζεσθαι· καὶ ἀνακαλύπτειν αὐτοῖς τὰ βαθέα ἐκ σκότους· ὅτε δὲ πρὸς ἄνδρα τέλειον, πρὸς μέτρον ἡλικίας τελειωθῶσι τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. κηρύσσειν λέγεται τὸν λόγον πᾶσι τῆς μετανοίας, καὶ διδάσκειν τοὺς λαοὺς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ πρὸς τὸ παθεῖν κατεπείγεσθαι· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τέλος παντὸς τοῦ τελειωθέντος ἐν ἀρεταῖς, ἵνα μετὰ τὸ πάσας διελθεῖν τὰς ἡλικίας Χριστοῦ, εἰς τὸ πάθος καταντήσῃ τῶν πειρασμῶν, κατὰ τὸν ἐκείνου σταυρόν.

να'. Ἕως ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς γυμνασίας ἐσμέν, παρατηρούμενοι ἅπτεσθαι βρωμάτων, ἢ θίγειν ἀφῆς, ἢ ἐνατενίζειν ὡραιότησιν, ἢ μελῶν ἀκροᾶσθαι, ἢ μύρων ὀσφραίνεσθαι, ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐσμὲν καὶ οἰκονόμους, ὡς ἔτι νήπιοι, εἰ καὶ κληρονόμοι τυγχάνομεν καὶ κύριοι πάντων τῶν τοῦ πατρός· ὅτε δὲ ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου αὐτῆς, καὶ διὰ τῆς ἀπαθείας πληρωθῇ, τότε γεννᾶται ὁ λόγος ἐν ἡμῖν ἐκ καθαρᾶς διανοίας καὶ γίνεται ὑπὸ τὸν νόμον τοῦ πνεύματος,ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἡμᾶς τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος ὄντας ἐξαγοράσῃ, καὶ τὴν υἱοθεσίαν ἡμῖν ἀποδώῃ· τούτου δὲ γεγονότος, τότε κράζει τὸ πνεῦμα εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, Ἀββᾶ ὁ πατήρ· δεικνῦον καὶ γνωρίζον ἡμῖν τὴν υἱότητα, καὶ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν παρρησίαν· καὶ ὡς υἱοῖς καὶ κληρονόμοις Θεοῦ διὰ Χριστοῦ, ἡμῖν συμπαραμένει καὶ διαλέγεται, μὴ τῇ δουλείᾳ τῶν αἰσθήσεων κρατουμένοις.

Τοῖς κατὰ Πέτρον εἰς πίστιν προκόψασι,
νβ'. καὶ κατὰ Ἰάκωβον εἰς ἐλπίδα ἐπανελθοῦσι, καὶ κατὰ Ἰωάννην εἰς ἀγάπην τελειωθεῖσι, μεταμορφοῦται εἰς ὄρος ὑψηλὸν ἀνελθών, θεολογίας ὁ Κύριος· καὶ λάμπει μὲν αὐτοῖς τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ τῷ χαρακτῆρι τοῦ καθαροῦ λόγου, ὡς ὁ ἥλιος, τοῖς δὲ νοήμασι τῆς ἀπορρήτου σοφίας. γίνεται λαμπρὸς ὡς τὸ φῶς· καὶ ὁρᾶται ὁ λόγος ἐν τούτοις, μέσον ἑστὼς νόμου καὶ προφητείας· τὰ μὲν νομοθετῶν καὶ διδάσκων, τὰ δὲ ἀνακαλύπτων ἐκ βαθέων καὶ κεκρυμμένων θησαυρῶν τῆς σοφίας· ἔσθ' ὅτε καὶ προορῶν καὶ προλέγων· οὓς καὶ ὡς νεφέλη φωτεινὴ ἐπισκιάζει τὸ πνεῦμα καὶ φωνὴ μυστικῆς θεολογίας ἐκεῖθεν πρὸς αὐτοὺς ἔρχεται, μυοῦσα τὸ μυστήριον αὐτοὺς τῆς Τρισυποστάτου Θεότητος, καὶ οὕτω λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ ἀγαπητός μου ὅρος τοῦ λόγου τῆς τελειώσεως ἐν ᾧ εὐδόκησα, γίνεσθαί μοι τελείους υἱοὺς ἐν τελείῳ πνεύματι.

Ψυχὴ τῶν χαμαιζήλων πάντων καταφρονήσασα, καὶ ὁλικῶς τῷ ἔρωτι τρωθεῖσα νγ'.
Θεοῦ, ἔκστασίν τινα ξένην καὶ θείαν ὑφίσταται· μετὰ γὰρ τὸ κατιδεῖν τρανῶς τὰς φύσεις τῶν ὄντων καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν καὶ τὰ τέλη τῶν ἀνθρωπίνων καταλαβέσθαι πραγμάτων, ἐντὸς οὐκ ἀνέχεται τοῦ παντὸς ἔκτοτε εἶναι, καὶ τῷ περιέχοντι περιγράφεσθαι· ἀλλὰ τῶν ἑαυτῆς ὅρων ἐκστᾶσα καὶ τὰ δεσμὰ τυραννήσασα τῆς αἰσθήσεως, τὰς φύσεις πάντων περάσασα, εἰς γνόφον θεολογίας ἐν ἀρρήτῳ σιγῇ εἰσέρχεται, καὶ τὸ κάλλος κατανοεῖ τοῦ ὄντος, ἐν φωτὶ νοημάτων ἀφράστου σοφίας, ὅσον ἂν αὐτῇ κατὰ χάριν ἐκεῖθεν δοθῇ· θεοπρεπῶς δὲ τοῖς νοήμασιν εἰς τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἐμβαθύνουσα, ἐντρυφᾷ τῶν ἀθανάτων φυτῶν τοῖς καρποῖς, ἀγάπης, φόβῳ τῶν θείων ἐννοιῶν λέγω τοῖς νοήμασιν· ὧν οὐδέποτε συστελλομένη πρὸς ἑαυτήν, δύναται τελείως ἐκφράσαι τὸ μεγαλοπρεπές τε καὶ ἔνδοξον· ἀλλ' οἷον ἐνεργουμένη ξένως ὑπὸ τοῦ πνεύματος· τὸ μὲν ἐπαινετὸν πάθος ἐν ἀρρήτῳ οἶδε χαρᾷ καὶ σιγῇ· τὸ δὲ πῶς ἐνεργεῖται; ἢ τί ἐστι τὸ κοινοῦν καὶ ὁρώμενον; καὶ λέγον αὐτῇ μυστικῶς τὰ ἀπόρρητα; ἀμηχανεῖ ἐξηγήσασθαι.

Ὁ σπείρων ἑαυτῷ εἰς δικαιοσύνην δά-
κρυα κατανύξεως, τρυγᾷ εἰς καρπὸν ζωῆς, νδ'.
χαρὰν ἀνεκλάλητον· ὁ δὲ ἐκζητῶν καὶ ὑπομένων τὸν Κύριον ἕως τοῦ ἐλθεῖν τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, οὗτος θερίσει πολύχουν τὸν στάχυν τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ φῶς ἑαυτὸν φωτίσει σοφίας καὶ λυχνία φωτὸς ἀϊδίου γενήσεται εἰς τὸ φωτίζειν πάντας ἀνθρώπους· καὶ οὐ φθονήσει ἑαυτῷ καὶ τοῖς πλησίον ὑπὸ τὸ μόδιον τοῦ φθόνου καλύπτων τὸ δοθὲν αὐτῷ φῶς τῆς σοφίας· ἀλλ' ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν ἐρεύξεται λόγους ἀγαθοὺς εἰς ὠφέλειαν πολλῶν, καὶ φθέγξεται προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς ὅσα τε ἤκουσεν, ἄνωθεν, θείῳ ὑπη-

Digitized by Google

σχούμενος πνεύματι, καὶ ὅτα ἔγνω τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων σχολάζων, καὶ οἱ πατέρες αὐτοῦ διηγήσαντο αὐτῷ.

νε'. Ἔσται παντὶ σπουδαίῳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ κατ' ἀρετὴν τελειώσεως, καὶ ἀποσταλάξει αὐτῷ τὰ ὄρη τῆς ἐργασίας τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν γλυκασμὸν εὐφροσύνης, βασιλεύοντι ἐν Σιὼν τῇ καθαρᾷ διανοίᾳ· καὶ οἱ βουνοί, οἱ λόγοι τῶν ἀρετῶν, ῥυήσονται γάλα· τὴν τροφὴν αὐτῷ ἀναπαυομένῳ ἐπὶ κλίνης ἀπαθείας, προσφέροντες· καὶ πᾶσαι αἱ ἐφέσεις Ἰούδα, τῆς αὐτοῦ φημὶ πίστεώς τε καὶ γνώσεως, ῥυήσονται ὕδατα, δόγματα δηλαδὴ καὶ παραβολὰς καὶ αἰνίγματα θείων πραγμάτων· καὶ πηγὴ σοφίας ἀπορρήτου ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ὡς ἐξ οἴκου Κυρίου ἐξελεύσεται καὶ ποτιεῖ τὸν χειμάρρουν τῶν σχοίνων· αὐτοὺς δηλονότι τοὺς τῷ αὐχμῷ καὶ τῷ καύσωνι τῶν παθῶν ἀποξηρανθέντας ἀνθρώπους· καὶ τότε γνώσεται τὴν ἀληθινὴν ἔκβασιν ἐν ἑαυτῷ τῶν λόγων Κυρίου· φησὶ γάρ· ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.

νς'. Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς φοβουμένοις με, φησὶν ὁ Θεός, ἥλιος δικαιοσύνης καὶ ἴασις ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτῶν· καὶ ἐκ φυλακῆς παθῶν ἐξελεύσονται καὶ σκιρτήσουσιν ὡς μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἁμαρτίας ἀνειμένα· καὶ καταπατήσουσιν ἀνόμους ἄνδρας καὶ δαίμονας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῶν, ὡς σποδόν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, ᾗ ἐγὼ ποιῶ λέγει Κύριος παντοκράτωρ· ἡνίκα διὰ πασῶν ἀνυψωθῶσι τῶν ἀρετῶν δηλονότι, καὶ τελειωθῶσι διὰ σοφίας καὶ γνώσεως ἐν τῇ μετουσίᾳ τοῦ πνεύματος.

νζ'. Ἐὰν ἐπ' ὄρους πεδινοῦ τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, γνώσεως καινῆς ἄνωθεν ἄρῃς σημεῖον, καὶ ὑψώσῃς τὴν φωνὴν ἑαυτῷ, κατὰ τὸν εἰρηκότα, τῆς δοθείσης σοι σοφίας ἀπὸ Θεοῦ· παρακαλῶν τῷ λόγῳ καὶ διδάσκων τοὺς σοὺς ἀδελφοὺς διανοίγων τὸν νοῦν αὐτοῖς τῆς θείας γραφῆς, εἰς κατανόησιν τῶν θαυμασίων δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ προβιβάζων αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, μὴ φοβηθῇς ἀπὸ τῶν φθονούντων τῇ δυνάμει τῶν λόγων σου, καὶ διαστρεβλούντων πᾶσαν θείαν γραφήν, κενῶν ὄντων καὶ σεσαρωμένων, καὶ ἑτοίμων εἰς κατοικίαν τῷ διαβόλῳ· συντάσσει γὰρ τὰ τῶν χειλέων σου ὁ Θεὸς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ζώντων, καὶ οὐκ ἔσται σοι βλάβη ἐκ τῶν τοιούτων, ὡς οὐδὲ Πέτρῳ ἐκ Σίμωνος· ἐρεῖς δὲ μᾶλλον καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Προφήτου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν ᾗ κατασκευάζοντας ὁρᾷς κατὰ σοῦ τοὺς τοιούσους σκάνδαλα τρίβου, ἰδοὺ ὁ Θεός μου σωτήρ μου Κύριος, καὶ πεποιθὼς ἔσομαι ἐπ' αὐτοῦ, καὶ σωθήσομαι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ οὐ φοβηθήσομαι· διότι ἡ δόξα μου καὶ ἡ αἴνεσίς μου Κύριος, καὶ ἐγένετό μοι σωτήρ· καὶ οὐ παύσομαι ἀναγγέλλειν τὰ ἔνδοξα αὐτοῦ ἐν πάσῃ τῇ γῇ.

Εἰ ἔγνως, ὅτι ἡ φορὰ τῆς τῶν παθῶν νη'.
ἐνεργείας ἐστὶν ἐν σοὶ ἄπρακτος, καὶ ἡ κατάνυξις ἐκ ταπεινοφροσύνης πηγάζει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου, γνῶθι ὅτι ἦλθεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ σέ, καὶ ἐγκύμων ἐγένου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· εἰ δὲ καὶ ἐνεργοῦν, κινούμενόν τε καὶ λαλοῦν τὸ πνεῦμα νοεῖς ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου, καὶ διεγεῖρόν σε τοῦ λέγειν ἐν Ἐκκλησίᾳ, φωνῇ μεγάλῃ, τὸ σωτήριον καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ κωλύσῃς τὰ χείλη σου διὰ τὸν φθόνον τῶν ἰουδαιοφρόνων ἀνδρῶν· ἀλλὰ καθίσας, γράψον ἐπὶ πυξίου, καθὼς φησιν Ἡσαΐας, ἃ τὸ πνεῦμά σοι λέγει· ὅτι ἔσται εἰς ἡμέρας καιρῶν ταῦτα, καὶ ἕως εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὸν οὕτω εἰπόντα· οἱ γὰρ τὸν φθόνον ὠδίνοντες, λαὸς ἀπειθής εἰσιν, υἱοὶ ψευδεῖς, οἷς οὐκ ἔστι πίστις· οἳ οὐ βούλονται ἀκούειν, ὅτι ἔτι τὸ Εὐαγγέλιον ἐνεργεῖ, καὶ φίλους Θεοῦ, καὶ Προφήτας κατασκευάζει· ἀλλὰ λέγουσι τοῖς Προφήταις καὶ διδασκάλοις τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀναγγέλλετε ἡμῖν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ· τοῖς τὰ ὁράματα τῆς φυσικῆς θεωρίας ὁρῶσι, μὴ λαλεῖτε ἡμῖν, ἀλλὰ λαλεῖτε, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν, ἣν ὁ κόσμος φιλεῖ, καὶ ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸ λόγιον τοῦ Ἰσραήλ· μηδὴ προσέξῃς τῇ Βασκανίᾳ, καὶ τοῖς λόγοις αὐτῶν· ἀκούσονται γὰρ τὰ ὑπηχούμενά σοι πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν ἄνωθεν, κωφοὶ ἔσχατον, καὶ οἱ ἐν τῷ σκότει τοῦ βίου, καὶ οἱ ἐν τῇ ὁμίχλῃ τῆς ἁμαρτίας ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, ὄψονταί σου τῶν λόγων τὸ φῶς· καὶ ἀγαλλιάσονται ἐν αὐτοῖς οἱ πτωχοὶ τῷ Πνεύματι· καὶ οἱ ἀπηλπισμένοι τῶν ἀνθρώπων, ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης· καὶ γνώσονται οἱ τῷ πνεύματι πλανώμενοι, σύνεσιν ἐν τοῖς λόγοις σου· οἱ δὲ γογγύζοντες κατὰ σοῦ, μαθήσονται ὑπακούειν τῶν λόγων τοῦ πνεύματος· καὶ

Digitized by Google

γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι, λαλεῖν εἰρήνην μαθήσονται.

νθ'. Μακάριος ὃς ἔχει ἐν Σιὼν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, σπέρμα διδασκαλίας τῶν λόγων αὐτοῦ, φησὶν Ἡσαΐας, καὶ υἱοὺς οἰκείους ἑαυτῷ, καὶ τῷ πνεύματι, ἐν τῇ ἄνω τῶν πρωτοτόκων Ἱερουσαλήμ· ἔσται γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, κρύπτων εἰς καιρόν, φησι, τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ χρυβήσεται ὡς ἀφ' ὕδατος φερομένου· καὶ ἔσχατον, φανήσεται ἐν Σιὼν τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ, ὡς ποταμὸς φερόμενος ἔνδοξος, γῇ διψώσῃ τοῖς ῥείθροις τῆς σοφίας αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἔτι ἔσονται οἱ ὑπὸ τῶν φθονούντων ἀνατρεπόμενοι πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς· ἀλλὰ τὰ ὦτα αὐτῶν δώσουσιν ἀκούειν τῶν λόγων τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, καὶ ἡ καρδία τῶν κατὰ ψυχὴν ἀσθενούντων, προσέξει τοῦ ἀκούειν· καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ εἴπωσιν οἱ ὑπηρέται τοῦ φθόνου σίγα, ἐπειδὴ εὐσεβὴς ὢν συνετὰ ἐβουλεύσατο, καὶ οὐχ ὥς περ οἱ μωροὶ τοῦ κόσμου σοφοὶ μωρά, ἐλάλησεν· οὐδὲ ἡ καρδία αὐτοῦ νενόηκε μάταια τοῦ συντελεῖν ἄνομα καὶ λαλεῖν πρὸς τὸν Θεὸν πλάνησιν ὡς ἂν διασπείρῃ ψυχὰς πεινώσας, καὶ ψυχὰς τὰς διψώσας, κενὰς ποιήσῃ· διὰ τοῦτο οἱ λόγοι αὐτοῦ μενοῦσιν εἰς ὠφέλειαν πολλῶν, κἂν μὴ δοκῇ τοῖς βασκαίνουσι.

ξ'. Τῷ ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς οἰκοῦντι, ἄρτος εἰς κόρον δοθήσεται γνώσεως. καὶ ὁ κρατὴρ τῆς σοφίας, εἰς μέθην· καὶ οὕτως ἔσται πιστὸν τὸ ὕδωρ αὐτοῦ· βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεται, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, γῆν πόρρωθεν ὄψονται· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μελετήσει σοφίαν, καὶ ἀναγγελεῖ πᾶσι τὸν τόπον τὸν αἰώνιον οὗ τῶν ὅρων ἐκτὸς οὐδέν.

ξα'. Εἰ οὖν ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει τὰ ὦτα παντὸς τοῦ φοβουμένου αὐτόν, καὶ προστίθησιν ὠτίον αὐτῷ τοῦ ἀκούειν· καὶ γλῶσσαν δίδωσι παιδείας τοῦ γνῶναι, ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον, τίς ἕτερος ὁ ἀποστρέφων φρονίμους καὶ σοφοὺς τοῦ κόσμου εἰς τὰ ὀπίσω καὶ τὴν σοφίαν μωραίνων αὐτῶν, μόνον δὲ ἱστῶν τὰ ῥήματα τῶν δούλων αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ αὐτὸς ὁ ποιῶν καινὰ καὶ παράδοξα εἰς δόξαν αὐτοῦ, ὁ ποιῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ξηρᾷ καρδίᾳ, ὁδὸν ταπεινώσεως καὶ πραότητος, ἐν δὲ τῇ ἀνίκμῳ, καὶ ἀνύδρῳ διανοίᾳ, ποταμὸς σοφίας ἀρρήτου, εἰς τὸ ποτίσαι τὸ γένος αὐτοῦ τὸ ἐκλεκτόν, λαὸν ὃν περιεποιήσατο, τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ διηγεῖσθαι; ἔμπροσθεν γὰρ τῶν ἀγαπώντων καὶ φοβουμένων αὐτῶν πορεύεται, καὶ ὄρη παθῶν ὁμαλίζει, καὶ θύρας χαλκᾶς ἀγνωσίας συντρίβει, καὶ ἀνοίγει τῆς αὐτοῦ γνώσεως τὰς θύρας, καὶ ἀνακαλύπτει αὐτοῖς θησαυροὺς αὐτῆς σκοτεινούς, ἀποκρύφους τε καὶ ἀοράτους· ἵνα γνῶσιν, ὅτι αὐτός ἐστι Κύριος ὁ Θεός, ὁ καλῶν τὸ ὄνομα αὐτῶν Ἰσραήλ

Τίς ὁ ταράσσων τὴν θάλασσαν τῶν παθῶν, καὶ ἱστῶν τὰ κύματα αὐτῆς; ὁ ῥυόμενος, τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, τοῦ κινδύνου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν εἰς γαλήνην ποιῶν Κύριος Σαβαώθ, ὁ τοὺς λόγους αὐτοῦ τιθεὶς εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, καὶ σκέπων αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἔστησε τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν ἐθεμελίωσεν; αὐτὸς τοῖς φοβουμένοις αὐτόν, δίδωσι γλῶσσαν παιδείας καὶ οὖς συνέσεως εἰς τὸ ἀκούειν ἄνωθεν τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ ἀπαγγέλειν εἰς τὸν οἶκον Ἰακώβ, τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν, τὰ προστάγματα αὐτοῦ· οἷς δὲ μὴ ὑπάρχει ὀφθαλμὸς εἰς τὸ ὁρᾷν τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, καὶ οὖς εἰς τὸ ἀκούειν τὰ ἔνδοξα τοῦ Θεοῦ, σκότος ἐστὶν ἡ ἀποκλήρωσις τῆς ἀγνωσίας, καὶ ἡ ἐλπὶς μετὰ τῶν λόγων, ματαία· τούτων οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐδὲ ἔστι κρίσις ἐν αὐτοῖς ἀληθείας πεποίθασι γὰρ ἐπὶ ματαίοις καὶ λαλοῦσι κενά· κύουσι φθόνον, καὶ τίκτουσι βασκανίαν· ὅτι ἀπερίτμητά εἰσι τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ οὐ δύνανται ἀκούειν· καὶ διὰ τοῦτο ἐγεννήθη αὐτοῖς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος, εἰς ὀνειδισμόν, καὶ οὐ μὴ βουληθῶσιν αὐτοῦ ἀκοῦσαι. ξβ'.

Σοφίᾳ τίς ἐστιν ἐν τοῖς τὸν φθόνον ὠδίνουσι κατὰ τοῦ πλησίον· πῶς γὰρ ἐροῦσιν οἱ βάσκανοι· φησὶν Ἱερεμίας, ὅτι σοφοὶ ἐσμὲν ἡμεῖς; καὶ νόμος Κυρίου μεθ' ἡμῶν ἐστίν; ὅταν ἐκτήκωνται τῷ ζήλῳ κατὰ τῶν λαβόντων τὴν χάριν τοῦ πνεύματος διὰ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ; ἀλλ' εἰς μάτην ἐγεννήθη γνῶσις ψευδὴς γραμματεῦσι καὶ σοφοῖς τοῦ κόσμου, τῆς ἀληθινῆς ἐξαμαρτήμασι γνώσεως, διὰ τοῦτο ᾐσχύνθησαν σοφοὶ ἐκπεπτωκότες τῆς τοῦ Παρακλήτου σοφίας, ταύτην ἐν υἱοῖς ἁλιέων πληθυνομένην ὁρῶντες, καὶ ἐπτοήθησαν τὴν δύναμιν τῶν λόγων αὐτῶν· καὶ ἑάλωσαν ἐν τοῖς δικτύοις τῶν νοημάτων αὐτῶν ἐπειδὴ τὴν ὄντως σοφίαν καὶ τὴν γνῶσιν Κυρίου ἀπεδοκίμασαν. ξγ'.

Digitized by Google

ξδʹ. Τί τῷ ζήλῳ ἐκτετήκασι βάσκανοι, κατὰ τῶν πεπλουτηκότων τὴν χάριν τοῦ πνεύματος; κατὰ τῶν λαβόντων γλῶσσαν πυρὸς ὡσεὶ κάλαμον γραμματέως ὀξυγράφου τὴν πηγὴν ἐγκαταλιπόντες τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας; εἰ γὰρ τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθησαν, κατῴκησαν ἂν ἐν εἰρήνῃ ἀπαθείας εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ἔμαθον ποῦ ἐστι φρόνησις, ποῦ ἐστιν ἰσχύς, ποῦ ἐστι σύνεσις, καὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ποῦ ἐστι μακροβίωσις καὶ ζωή, ποῦ ἐστι φῶς ὀφθαλμῶν, καὶ σοφία μετὰ εἰρήνης· ἔμαθον τίς εὑρίσκει τὸν τόπον αὐτῆς, καὶ τίς εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς εἰσέρχεται· καὶ ὅπως ἐντέλλεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου τοῖς τοῦ λόγου μύσταις λέγων· ὁ Προφήτης, ἐν ᾧ τὸ ἐνύπνιόν ἐστι τῆς ἀποκαλύψεως, διηγησάσθω τὸ ἐνύπνιον τῆς ὀπτασίας αὐτοῦ, καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος μου πρὸς αὐτόν, διηγησάσθω τὸν λόγον μου ἐπ' ἀληθείας· καὶ αὖθις· γράψον σεαυτῷ πάντας τοὺς λόγους οὓς ἐχρημάτισα πρὸς σὲ ἐπὶ βιβλίου· καὶ οὐδέποτε ἂν τῷ φθόνῳ κατὰ τῶν τοιούτων ἐτήκοντο.

ξεʹ. Εἰ ἀλλάξεται αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ οἱ βάσκανοι δυνήσονται εὖ εἰπεῖν καὶ βουλεύσασθαι, μεμελετηκότες κακά· πτέρνῃ γὰρ πτερνιοῦσι τοὺς πλησίον αὐτῶν, ἐπειδὴ δολίως πορεύονται, καὶ καταπαίζουσι τοὺς φίλους αὐτῶν· ἀλήθειαν μὴ λαλοῦντες, διότι μεμάθηκεν ἡ γλῶσσα αὐτῶν λαλεῖν μάταια καὶ ψευδῆ· σύνες οὖν ὁ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν καὶ τὸν λόγον, ὑπ' αὐτῶν φθονούμενός τε καὶ ἐμπαιζόμενος· καὶ ἐκτενῶς δεήθητι, κατὰ τὸν Ἱερεμίαν, καὶ εἰπέ. Κύριε μνήσθητί μου, καὶ ἐπίσκεψαί με, καὶ ἀθῴωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με βασκάνων ἀνδρῶν· μὴ εἰς μακροθυμίαν σου βάλῃς με, δοκιμάσαι με θέλων ἐπὶ πολύ· γνῶθι ὡς ἔλαβον ἐμπαιγμὸν ὑπὸ τῶν ἀθετούντων τὴν γνῶσίν σου, συντέλεσον αὐτοὺς ἐν τῷ ζήλῳ αὐτῶν· καὶ ἔσται ὁ λόγος ἐμοὶ τῆς γνώσεώς σου εἰς εὐφροσύνην, καὶ εἰς χαρὰν καρδίας μου· οὐδὲ γὰρ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ μετὰ τῶν παιζόντων τὴν γνῶσίν σου· ἀλλ' εὐλαβούμην ἀπὸ προσώπου χειρός σου, καὶ ἐκαθήμην κατὰ μόνας· ὅτι πικρίας ἀπὸ τοῦ φθόνου αὐτῶν ἐνεπλήσθην· καὶ ἀκούσεις· εὖ οἶδα· ἐὰν ἐπιστρέψῃς πεπλανημένον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, ἀποκαταστήσω σε ἐν τοῖς φίλοις μου· πρὸ προσώπου μου στήσῃ· καὶ ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσῃ· λυτρώσομαί σε ἐκ χειρὸς βασκάνων λοιμῶν, λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ.

Τέλος λόγου τὸ πᾶν, εἰ βάσκανοι σοφοὶ ἀκουέτωσαν· ἐκαθαριεύθησαν Ναζιραῖοι Θεοῦ τοῖς πόνοις ὑπὲρ χιόνα· ἔλαμψαν τῷ βίῳ ὑπὲρ γάλα· ὑπὲρ λίθον σάπφειρον τὸ εἶδος τῆς σοφίας αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ μάργαρον καθαρὸν ὁ χαρακτὴρ τῶν λόγων αὐτῶν· οἱ δέγε ἐσθίοντες τρυφὰς τῆς κοσμικῆς γνώσεως, ἠφανίσθησαν ἐν ταῖς ἐξόδοις τοῦ πνεύματος· οἱ τιθηνούμενοι ἐπὶ κοκκίνῳ σοφίας Ἑλλήνων, κοπρίαν ἀγνωσίας περιβάλλοντο· καὶ ἐδέθησαν ἐν αὐτοῖς· συνεδέθη γὰρ ἡ γλῶσσα αὐτῶν πρὸς τὸν λάρυγγα αὐτῶν, καὶ ἀπεκωφώθησαν, ἐπεὶ τὴν ὄντως σοφίαν, καὶ γνῶσιν τοῦ Θείου ἀπεδοκίμασαν πνεύματος· μὴ διὰ πόνων ταύτην λαβεῖν ἐθελήσαντες. ξςʹ.

Ὁ Θεὸς ὁ ταπεινῶν ξύλον ὑψηλόν, καὶ ξηʹ.
ὑψῶν ξύλον ταπεινόν, ὁ ξηραίνων ξύλον χλωρόν, καὶ ἀναθάλλων ξύλον ξηρόν, αὐτός ἐστιν ὁ διδοὺς στόμα ἀνεωγμένον, ἐν μέσῳ συναγωγῆς πολλῆς, τοῖς δούλοις αὐτοῦ, καὶ ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· ὅτι ἡ σοφία καὶ ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἐστί, καὶ αὐτὸς ἀλλοιοῖ ὥσπερ καιροὺς καὶ χρόνους, οὕτω καὶ ψυχὰς ζητούσας καὶ ποθούσας αὐτὸν καθιστᾷ κατὰ παθῶν βασιλεῖς, καὶ μεθιστᾷ ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωήν, διδοὺς σοφίαν τοῖς σοφοῖς τῷ πνεύματι, καὶ φρόνησιν τοῖς εἰδόσι σύνεσιν· αὐτὸς ἀποκαλύπτει βαθέα καὶ ἀπόκρυφα τοῖς ἐρευνῶσι τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καὶ γινώσκειν δίδωσιν αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ σκότει τῶν αἰνιγμάτων· ὅτι τὸ φῶς τῆς σοφίας καὶ γνώσεως μετ' αὐτοῦ ἐστί, καὶ ᾧ βούλεται δίδωσιν αὐτό.

Παντὶ τῷ καθ' ὑπομονὴν ἐργαζομένῳ ξθʹ.
τὰς ἐντολὰς κατὰ τὸν ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ἄνθρωπον, καὶ πρὸς μόνην ἀφορῶντι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τιμὴ δίδοται γνώσεως οὐρανίου, εἰρήνη ψυχῆς καὶ ἀφθαρσία· ὡς οὐκ ἀκροατῇ, ἀλλὰ ποιητῇ τοῦ νόμου τῆς χάριτος· οὗ καὶ τὴν γνῶσιν ἐμμάρτυρον οὖσαν ἐξ ἔργων, οὐκ ἀτιμάζει Θεός· ἀλλὰ συνδοξάζει τοῖς λόγοις τῆς γνώσεως τῶν διὰ σοφίας αὐτοῦ λαμψάντων ἐν τῇ τῶν πιστῶν Ἐκκλησίᾳ· ἐπειδὴ προσωποληψία οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ· τῷ δὲ ἐξ ἐρεθείας ἀγωνιζομένῳ, καὶ ἀπειθοῦντι μὲν τοῖς λόγοις

τῶν ἀγομένων ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πειθομένῳ δὲ τῇ ἑαυτοῦ συνέσει, καὶ τοῖς ἀπατηλοῖς λόγοις τῶν τὴν μόρφωσιν περικειμένων μόνην τῆς εὐσεβείας, καὶ ἀγομένων ὑπὸ φιλοδόξου καὶ φιληδόνου πνεύματος, θλῖψις καὶ στενοχωρία δίδοται· φθόνος καὶ θυμὸς καὶ ὀργή, νῦν μὲν εἰς ἀντιμισθίαν τῆς πλάνης αὐτοῦ· ἔσχατον δὲ εἰς κατηγορίαν τῶν μεταξὺ ἀλλήλων κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων αὐτοῦ λογισμῶν· ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

ξθ'. Ὥσπερ οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος ὁ ἐν τῷ φανερῷ, κατὰ τὸν εἰπόντα, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή· ἀλλ' ὁ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐκ ἐν γράμματι, οὕτως οὐδὲ τέλειος ἀνὴρ ἐν γνώσει καὶ σοφίᾳ ὁ ἐν τῷ φανερῷ μόνῳ καὶ κατεγλωττισμένῳ λόγῳ πολύς· οὐδὲ σπουδαῖος ἄκρως ὁ ἐν τῇ σωματικῇ καὶ φανερᾷ γυμνασίᾳ τῶν πόνων, ἀλλ' ὁ ἐν τῇ κρυπτῇ καὶ νοερᾷ ἐργασίᾳ σπουδαῖος· καὶ ὁ ἐκ καθαρᾶς καὶ ἀγαθῆς καρδίας διὰ πνεύματος Θεοῦ λέγων καὶ οὐ διὰ γραμμάτων σοφὸς ἐν γνώσει καὶ τέλειος· οὗ καὶ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὡς ἀγνουμένου μὲν ἢ φθονουμένου τοῖς ἀνθρώποις, μόνῳ δὲ Θεῷ καὶ τοῖς τῷ αὐτῷ πνεύματι κινουμένοις φιλουμένου τε καὶ γινωσκομένου.

ο'. Εἰ ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· κατὰ τὸν εἰπόντα, τίς ἐξ ἀγώνων καὶ πόνων ἀσκήσεως μόνων τελειωθήσεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; διὰ γὰρ πράξεως εἰς ἕξιν ἀρετῆς στοιχειούμεθα καὶ ἱστῶμεν τὴν ἐνέργειαν τῶν παθῶν· οὐ μέντοι δὲ τελειούμεθα διὰ μόνης αὐτῆς ἐν τῷ πληρώματι τοῦ Χριστοῦ· τί οὖν ἐστὶ τὸ ἀνάγον ἡμᾶς εἰς τελειότητα; ἡ εὐδιάθετος εἰς Θεὸν πίστις, ἥτις ἐστὶν ἐλπιζομένων ὑπόστασις, δι' ἧς Ἄβελ πλείονα θυσίαν παρὰ Κάϊν προσήνεγκε τῷ Θεῷ καὶ ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος· καὶ Ἀβραὰμ καλούμενος, ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν καὶ παροικῆσαι εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· αὕτη ἀνάγει τοὺς ἐν ἀληθείᾳ σπουδάζοντας εἰς ἐλπίδας μεγάλας τῶν ὑψηλῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν· κἀκεῖθεν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων· καὶ δίδωσιν αὐτοῖς θησαυροὺς ἀκενώτους ἐν καρδίᾳ τοῦ πνεύματος, εἰς τὸ ἐκβάλλειν ἐκεῖθεν καινὰ καὶ παλαιὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, καὶ διδόναι τοῖς χρήζουσιν· ὁ οὖν ταύτης εὐμοιρήσας, ἀνῆλθε, καὶ ἐτελειώθη δι' ἀγάπης εἰς γνῶσιν Θεοῦ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ· καταπαύσας καὶ αὐτὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥς περ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.

Εἰ τοὺς ἀπειθήσαντος ὤμοσεν ὁ Θεὸς οα'.
πάλαι μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ· ὅθεν οὐδὲ ἠδυνήθησαν δι' ἀπιστίαν εἰσελθεῖν, πῶς ἄν τινες διὰ μόνης γυμνασίας σωματικῆς, ἄνευ πίστεως, δυνηθῶσιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν τῆς ἀπαθείας κατάπαυσιν, καὶ τὴν τῆς γνώσεως τελειότητα; ὁπότε πολλοὺς ὁρῶμεν μὴ δυνηθέντας οὕτως εἰσελθεῖν, καὶ ἐγκαταπαῦσαι ἀπὸ πάντων τῶν πόνων αὐτῶν; σκοπεῖν οὖν ἕκαστον χρή, μήποτε ἐστὶν, ἐν αὐτῷ καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, καὶ διὰ τοῦτο ὑστερεῖται, ἐν πόνοις πολλοῖς ὤν, τῆς καταπαύσεως καὶ τελειώσεως αὐτοῦ· οὗ εἵνεκεν, καὶ ἀεὶ τοῖς ἔργοις διαπονεῖται τῆς πρακτικῆς, καὶ τὸν ἄρτον τῆς ὀδύνης ἐσθίει· καὶ εἰ ἀπολείπεται σαββατισμὸς αὐτῷ, σπουδάσαι εἰσελθεῖν διὰ πίστεως εἰς τὴν τῆς ἀπαθείας κατάπαυσιν, καὶ εἰς τὴν τῆς γνώσεως τελειότητα· ἵνα μὴ ἐν τῷ παλαιῷ ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς πάλαι ἀπειθήσασι πείσεται.

Αἰσθητοὶ ὄντες, λογικοί τε καὶ νοητοί, οβ'.
δεκάτην τινὰ καὶ ἡμεῖς ἐξ ἑαυτῶν ὀφείλομεν προσφέρειν Θεῷ· καὶ ὡς μὲν αἰσθητοί, καλῶς αἰσθάνεσθαι τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων· καὶ διὰ τῆς καλλονῆς τῶν τοιούτων, ἀνατρέχειν καὶ ἀνάγειν τούτων τὴν ἄπταιστον γνῶσιν πρὸς τὸν δημιουργόν· ὡς δὲ λογικοί, τὸ εὖ λέγειν περὶ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ὡς δὲ νοητοί, τὸ ἀπταίστως νοεῖν περὶ Θεοῦ, περὶ ζωῆς αἰωνίου, περὶ οὐρανῶν βασιλείας, καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ κεκρυμμένων μυστηρίων τοῦ πνεύματος· ἵνα καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ λέγειν, καὶ τὸ νοεῖν ὑγιῶς καὶ ἀνυπαιτίως κατὰ Θεὸν ἐξετάζηται· ὅπερ ἐστὶν ἀληθινὸν τῷ ὄντι, καὶ θεῖον μέτρον, καὶ ἱερὰ τῷ Θεῷ προσφορά.

Δεκάτη κυρίως ἐστὶ πρὸς Θεόν, τὸ ψυ- ογ'.
χικὸν πάσχα· ἤγουν ἡ διάβασις πάσης ἐμπαθοῦς ἕξεως, καὶ πάσης ἀλόγου αἰσθήσεως· ἐν ᾧ θύεται μὲν ὁ λόγος, τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων· τρώγεται δὲ ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἄρτῳ τῆς γνώσεως, καὶ πίνεται τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐν τῷ κρατῆρι τῆς ἀπορρήτου σοφίας· τοῦτο γοῦν ὁ φα-

Digitized by Google

γῶν καὶ πασχάσας τὸ πάσχα ἔθυσεν ἑαυτῷ τὸν ἀμνὸν τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ ἀποθάνῃ, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

οδʹ. Ὁ ἐκ νεκρῶν ἔργων ἐγερθεὶς Χριστῷ συνανέστη· εἰ δὲ Χριστῷ συνανέστη διὰ τῆς γνώσεως, Χριστὸς δὲ οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει, οὐδὲ αὐτοῦ θάνατος ἀγνωσίας κυριεύει· ὃ γὰρ ἀπέθανε πάλαι τῇ ἁμαρτίᾳ, παρακινηθεὶς τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως, ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ νῦν ζῇ, ζῇ τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν ἔργων τῆς ἁμαρτίας· ὥστε οὐκ ἔτι ζῇ αὐτὸς τῇ σαρκὶ καὶ τῷ κόσμῳ, νεκρωθεὶς τοῖς μέλεσι τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ τοῖς πράγμασι τοῦ βίου· ἀλλὰ ζῇ ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός, ὡς ὑπὸ χάριν γεγονότι Πνεύματος Ἁγίου, καὶ οὐκ ὄντι ὑπὸ νόμον σαρκός· ὅπλα δικαιοσύνης τὰ μέλη αὐτοῦ δηλονότι προσαγαγόντι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

οεʹ. Ὁ τῆς δουλείας τῶν παθῶν ἐλευθερώσας τὰ μέλη αὐτοῦ, καὶ τῇ δουλείᾳ τῆς δικαιοσύνης παραστήσας αὐτά, εἰς ἁγιασμὸν Πνεύματος Ἁγίου προσήγγισεν, ὑπὲρ τὸν νόμον τῆς σαρκὸς γεγονώς· καὶ οὐκ ἔτι ἐν ἁμαρτίᾳ κυριεύσει αὐτοῦ, τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ νόμῳ σχολάζοντος τοῦ πνεύματος· οὐ γὰρ ὥσπερ τὰ τέλη τῆς δουλείας τῶν πάθων, οὕτω καὶ τὰ τέλη τῆς δουλείας τῆς δικαιοσύνης· ἐκεῖνα μὲν γάρ, εἰς νοητὸν ὄλεθρον πέφυκε λήγειν ψυχῆς· ταῦτα δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον τελευτᾷ τὴν κεκρυμμένην ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

οςʹ. Ὁ νόμος τῆς σαρκὸς ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἄνθρωπος σαρκικῶς, κυριεύει αὐτοῦ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ καὶ νεκρωθῇ τῷ κόσμῳ, καταργεῖται ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτῆς· ἄλλως δὲ νεκρωθῆναι τῷ κόσμῳ οὐκ ἔστιν, εἰμὴ τοῖς μέλεσι νεκρωθῶμεν τοῦ σώματος· νεκρούμεθα δὲ τούτοις, ὅταν μέτοχοι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χρηματίσωμεν· Πνεύματος δὲ Ἁγίου τότε εἶναι γνωριζόμεθα μέτοχοι, ὅταν καρποὺς ἀξίους τοῦ Πνεύματος προσφέρωμεν τῷ Θεῷ, ἀγάπην εἰς Θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ εἰς τὸν πλησίον ἐκ διαθέσεως, χαρὰν καρδίας ἐκ καθαρᾶς συνειδήσεως, εἰρήνην ψυχῆς ἐξ ἀπαθείας καὶ ταπεινώσεως, ἀγαθωσύνην τῶν τοῦ νοὸς λογισμῶν, μακροθυμίαν ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς πειρασμοῖς, χρηστότητα ἐν τῇ καταστολῇ τῶν ἠθῶν, πίστιν εὐδιάθετον εἰς Θεὸν καὶ μὴ διστάζουσαν ἔν τινι, πρᾳότητα ἐκ ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως, καὶ περιεκτικὴν ἐγκράτειαν τῶν αἰσθήσεων· ὅταν οὕτω καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ, ἔξω νόμου τελοῦμεν σαρκός· καὶ οὐκ ἔστι καθ' ἡμῶν νόμος κολάζων ἡμᾶς διὰ τοὺς καρπούς, οὓς ἔτι ζῶντες τῇ σαρκί, ἐκαρποφορήσαμεν τῷ θανάτῳ· κατηργήθημεν γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτῆς ὡς ἐκ νεκρῶν ἔργων συναναστάντες Χριστῷ, διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος.

οζʹ. Οἱ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος διὰ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ λουτροῦ ἐσχηκότες, καὶ τετηρηκότες αὐτὴν ἄσβεστον, αὐτοὶ τῷ βάρει τῆς σαρκὸς πιεζόμενοι, ἐν ἑαυτοῖς στενάζουσι, τὴν υἱοθεσίαν διὰ τῆς πληρώσεως τοῦ Παρακλήτου ἀπεκδεχόμενοι, ἵνα τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἰδίου αὐτῶν σώματος ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἴδωσι· συναντιλαμβάνεται γὰρ ταῖς φυσικαῖς αὐτῶν ἀσθενείαις τὸ πνεῦμα, καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ αὐτῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, ὅτι κατὰ Θεὸν ἐστι τὸ φρόνημα αὐτῶν, καὶ ἡ τούτων ἐλπίς, τὴν ἀποκάλυψιν ἐκδέχεται ἰδεῖν ἐν τῇ θνητῇ ἑαυτῶν σαρκὶ τῶν Υἱῶν τοῦ Θεοῦ· ἥτις ἐστὶν ἡ ζωοποιὸς τοῦ Ἰησοῦ νέκρωσις, ἵνα υἱοὶ Θεοῦ ὡς ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου ἀγόμενοι, χρηματίσωσι καὶ αὐτοί, καὶ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς σαρκὸς καὶ καταντήσωσιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ· οἷς ὡς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν.

οηʹ. Πνευματικῶς συγκρινομένης τῆς θείας γραφῆς, καὶ πνευματικοῖς ἀνακαλυπτομένων τῶν ἐν αὐτῇ θησαυρῶν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, οὐ δύναται ψυχικὸς ἄνθρωπος τὴν τούτων ἀνακάλυψιν δέξασθαι· πλέον τῆς ἀκολουθίας τῶν αὐτοῦ λογισμῶν, μὴ καταδεχόμενος ἕτερον τι νοῆσαι ἢ ἀκοῦσαι παρ' ἑτέρου λεγόμενον· οὐδὲ γὰρ ἔχει τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ἐρευνοῦν τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καὶ γινῶσκον τὰ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου τὸ ὑλικόν, τὸ ζήλου καὶ φθόνου μεστόν, ἔριδός τε καὶ διχοστασίας ἀνάπλεων· οὗ χάριν καὶ μωρία αὐτῷ ἐστι, τὸ τὴν διάνοιαν ἐρευνᾷν, καὶ τὸν νοῦν ἀνιχνεύειν τοῦ γράμματος· γνῶναι γὰρ μὴ δυνάμενος ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται πάντα τὰ τῆς θείας γραφῆς, κατὰ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καταμωκᾶται τῶνσυγκρινόντων ταῦτα πνευ-

Digitized by Google

ματικῶς, καὶ οὐ πνευματικούς, οὐδὲ ὑπὸ θείου πνεύματος ἀγομένους, ἀλλ' ἀναγωγικοὺς τοὺς τοιούτους καλῶν, ὅσον τὸ κατ' αὐτόν, διαστρέφει, καὶ ἀνατρέπει· ὡς ὁ Δημᾶς ἐκεῖνος· τοὺς λόγους αὐτῶν, καὶ τὰ θεῖα νοήματα· οὐχ οὕτως δὲ ὁ πνευματικός, ἀλλὰ ἀνακρίνει μὲν πάντα, θείῳ ἐνεργούμενος πνεύματι, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακριθῆναι δύναται, ἐπειδὴ νοῦς ἐστὶν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ· ὃν οὐδεὶς συμβιβάσαι ἰσχύσει.

οθ'. Ἐν πυρὶ ἀποκαλυπτομένης, τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, καὶ ὑπὸ πυρὸς τηνικαῦτα δοκιμαζομένης, ἑκάστου τῆς πράξεως· φησὶ Παῦλος δηλονότι, εἴ τινος τὸ ἔργον, τῆς ἀφθάρτου οὐσίας ἐστίν, ὃ ἑαυτῷ εἰς οἰκοδομὴν ἐναπέθετο, μενεῖ μέσον τοῦ πυρὸς ἄφθαρτον· καὶ οὐ μόνον οὐ κατακαήσεται, ἀλλὰ καὶ λαμπρυνθήσεται τῆς μικρᾶς ἴσως καθαιρόμενον εἰς τὸ παντελὲς ἰλύος· εἰ τινος δὲ τὸ ἔργον, τῆς φθειρομένης ὕλης ἐστί, ὃ ἑαυτῷ εἰς φόρτον ἐδέσμευσεν, ἐμπρησθὲν κατακαήσεται, καὶ κενὸν αὐτὸν μέσον τοῦ πυρὸς καταλείψει· ἔργον δὲ ἄφθαρτον καὶ διαμένον ἐστί, δάκρυα μετανοίας, ἐλεημοσύνη, συμπάθεια, προσευχή, ταπείνωσις, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, καὶ εἴτι ἕτερον ἐν σκοπῷ εὐσεβείας πράττεται· ἃ καὶ ζῶντι τῷ ἀνθρώπῳ συνοικοδομεῖται εἰς Ναὸν Ἅγιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκλείποντι συναπέρχεται, καὶ συμμένει ἄφθαρτα εἰς αἰῶνας· τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐκείνου φθειρόμενον ἔργον, δῆλον τοῖς πᾶσιν ἐστί, φιληδονία, φιλοδοξία, φιλαργυρία, μῖσος, φθόνος, κλοπή, μέθη, λοιδορία, κατάκρισις, καὶ εἴτι φαῦλον διὰ σώματος κατὰ ἐπιθυμίαν, ἢ θυμὸν ἐνεργεῖται· ταῦτα καὶ περιόντι τῷ ἀνθρώπῳ συμφθείρεται, ἐκκαιομένῳ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἀπορρηγνυμένῳ τοῦ σώματος, συναπέρχεται, οὐ συμμένει δέ· ἀλλὰ καταφθαρέντα, τὸν ἐργάτην αὐτῶν μέσον τοῦ πυρὸς ἐπαφίησιν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀθάνατα κολαζόμενον.

π'. Ἡ γνῶσις ἡ τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐγνῶσθαι ὑπὸ Θεοῦ σημαίνει τὸν εἰς ταύτην διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ προσευχῆς οἰκοδομηθέντα, καὶ τὸ γνῶσιν ἀψευδῆ πλουτῆσαι παρὰ Θεοῦ τῶν ὑπερφυῶν αὐτοῦ μυστηρίων· εἰ δὲ φυσίωσις ὁρᾶται περὶ αὐτόν, οὐχ ᾠκοδομήθη διὰ τούτων ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου τούτου τοῦ ὑλικοῦ ἄγεται· διὰ τοῦτο καὶ εἰδέναι τί δοκεῖ ὁ τοιοῦτος μηδὲν ἐγνωκὼς τῶν θείων πραγμάτων καθὼς γνῶναι δεῖ· ὁ δέ γε τὸν Θεὸν ἀγαπῶν, καὶ μηδὲν ἡγούμενος προτιμότερον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, καὶ τοῦ πλησίον, ἐκεῖνος ἔγνω καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ μυστήρια τῆς αὐτοῦ βασιλείας, καθὼς χρὴ γνῶναι, τὸν ὑπὸ θείου κινούμενον πνεύματος· καὶ ἔγνωσται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐργάτης ἀληθὴς τοῦ Παραδείσου τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ· ὃς ἐργάσεται δι' ἀγάπης τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἐπιστρέφων δηλονότι ψυχὰς καὶ ἀξίους ἐξάγων ἐξ ἀναξίων, τῷ λόγῳ τῷ δοθέντι αὐτῷ διὰ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ φυλάσσει τὸ ἔργον αὐτοῦ διὰ ταπεινοφροσύνης καὶ κατανύξεως ἄσυλον.

Πάντες εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν ἐν ὕδατι καὶ Πνεύματι Ἁγίῳ, καὶ πάντες τὸ πα'.
αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν τρώγομεν, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν πίνομεν· ταῦτα δὲ εἰσὶν ὁ Χριστός, ἀλλ' οὐχ ἐν τοῖς πλείοσιν ἡμῶν εὐδοκεῖ ὁ Θεός· πολλοὶ γὰρ τῶν πιστῶν καὶ σπουδαίων ἐν πολλοῖς πόνοις ἀσκήσεως καὶ γυμνασίας σωματικῆς τὰ ἑαυτῶν ὑπωπίασαν καὶ κατίσχνωσαν σώματα, διὰ δὲ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς κατάνυξιν ἐκ συντετριμμένης καὶ φιλαγάθου γνώμης καὶ συμπάθειαν ἐξ ἀγάπης πρὸς τοὺς πλησίον καὶ ἑαυτούς, κενοὶ τοῦ πληρώματος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατελείφθησαν καὶ μακρὰν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγένοντο γνώσεως· μήτραν διανοίας ἄκαρπον ἐσχηκότες καὶ λόγον ἄναλον καὶ ἀφώτιστον.

Οὐ τὸ ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σιναίῳ ἐστὶ διὰ πβ'.
πράξεως ὄρει τὸ ζητούμενον τοῖς Ναζιραίοις παρὰ τοῦ λόγου, οὐδὲ τὸ καθαρισθῆναι πρὸ τοῦ ἀνελθεῖν καὶ τὰ ἱμάτια πλῦναι καὶ μὴ συνελθεῖν γυναικί· ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδεῖν, οὐ τὰ ὀπίσθια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, εὐδοκοῦντα ἐν αὐτοῖς καὶ τὰς πλάκας τούτοις διδοῦντα τῆς γνώσεως, καὶ ἀποστέλλοντα αὐτοὺς εἰς οἰκοδομὴν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

Οὐ πάντας τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ καὶ μα- πγ'.
θητὰς ὁ λόγος εἰς τὴν τῶν κεκρυμμένων καὶ μειζόνων μυστηρίων αὐτοῦ ἀνακάλυψιν, μεθ' ἑαυτοῦ ἐπιφέρεται· ἀλλὰ τινάς, ὅσοις προσετέθη οὖς καὶ ἀνεῴχθη ὀφθαλμὸς ὀπτασίας, καὶ γλῶσσα καινὴ ἐτρανώθη· τούτους ἔτι παραλαμβάνων, καὶ ἀποχωρίζων ἀπὸ τῶν ἄλλων· καὶ αὐτῶν ὡσαύτως μαθητῶν ὄντων, ἐπὶ τὸ Θαβώριον τῆς θεωρίας ἀνέρχεται ὄρος, καὶ μεταμορφοῦται ἔμπροσθεν αὐτῶν·

Digitized by Google

οὐκ ἔτι μυσταγωγῶν αὐτοὺς τὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ δεικνύων αὐτοῖς τὴν τῆς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα καὶ τὸν μὲν χαρακτῆρα τοῦ βίου καὶ λόγου αὐτῶν, λάμπειν ἐξ αὐτοῦ δίδωσιν, ὡς τὸν ἥλιον, μέσον τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας· τὰ δὲ νοήματα αὐτῶν μεταποιεῖ εἰς λευκότητα, καὶ καθαρότητα φωτὸς ὑπερλάμπρου· καὶ τὸν νοῦν ἑαυτοῦ αὐτοῖς ἐντίθησιν, καὶ ἐκφέρειν ἀπολύει διὰ στόματος καινά τε καὶ παλαιά, εἰς οἰκοδομὴν τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας.

πδ΄. Πολλοὶ τὰς ἑαυτῶν χώρας ἐν ἐπιμελείᾳ πολλῇ ἐγεώργησαν, καὶ σπέρμα καθαρὸν ἐν αὐταῖς κατεβάλλοντο τὰς ἀκάνθας προαποταμόντες, καὶ τὰς τριβόλους τῷ πυρὶ τῆς μετανοίας ἐμπρήσαντες, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ βρέξαι ἐν αὐταῖς τὸν Θεὸν ὑετὸν Πνεύματος Ἁγίου ἐκ κατανύξεως, οὐδὲν ἐκεῖθεν ἠμήσαντο· τῷ αὐχμῷ γὰρ ἐξηράνθησαν, καὶ τὸν στάχυν τὸν πολύχουν οὐκ ἐκαρποφόρησαν ἑαυτοῖς, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως· διὸ εἰ καὶ μὴ λιμῷ λόγου Θεοῦ, ἀλλὰ πένητες γνώσεως Θεοῦ, καὶ κενοὶ ταῖς χερσὶν ἐναπέψυξαν, ὀλίγοις τισὶν εἰς διατροφὴν ἐξ ἐράνου ἐφοδιάσαντες ἑαυτούς.

πε΄. Πᾶς ὁ ἐκφέρων λόγους ὠφελείας ἀπὸ τοῦ στόματος, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ πλησίον, ἐκ θησαυρῶν καρδίας ἀγαθῶν ἐκφέρει αὐτούς, ἀγαθὸς ὤν· κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· οὐδεὶς δὲ δύναται εἰς θεολογίαν κινηθῆναι, καὶ εἰπεῖν τὰ περὶ Θεοῦ, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· καὶ οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, λέγει τὰ ἐναντία τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀλλ᾽ ὅσα οἰκοδομεῖ, ὅσα πρὸς Θεὸν ἀνάγει, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ τὴν παλαιὰν εὐγένειαν ἀποκαθιστᾷ, καὶ συνάπτει Θεῷ τῶν σωζομένων τινάς· εἰ δὲ καὶ ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος ἑκάστῳ δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον, ἄρα ὁ τὸν λόγον πεπλουτηκὼς τῆς σοφίας Θεοῦ, καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως εὐμοιρήσας, ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος ἐνεργεῖται, καὶ οἶκός ἐστι τῶν ἀκενώτων θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ.

πϛ΄. Ἄμοιρος οὐ καταλιμπάνεται τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, πᾶς ὁ εἰς Χριστὸν βαπτισθεὶς καὶ πιστεύσας, εἰ μήπου ἔκδοτον ἑαυτὸν εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ ἐναντίου δέδωκε πνεύματος, καὶ τὴν πίστιν τοῖς ἔργοις ἐμόλυνεν· ἢ ῥαθυμίᾳ καὶ ἀμελείᾳ συζῇ ἐπὶ τὸν τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τετηρηκότα ἄσβεστον, ἣν ἐκ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος ἔλαβεν· ἢ σβεσθεῖσαν ἀνάψαντα ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, οὐκ ἔστι μὴ οὐχὶ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς τοῦτον ἄνωθεν δέξασθαι· ἢ γὰρ καλῶς ἀγωνισάμενος τοῦ λόγου τῆς σοφίας Θεοῦ, διὰ τοῦ πληρώματος ἀξιοῦται τοῦ πνεύματος εἰς διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας· ἢ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων Θεοῦ, κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἰς τὸ εἰδέναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ἢ τῆς ἐνδιαθέτου πίστεως ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, εἰς τὸ πιστεύειν τὰς ἐπαγγελίας Θεοῦ κατὰ τὸν Ἀβραάμ· ἢ τοῦ χαρίσματος τῶν ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, εἰς τὸ ἰᾶσθαι τὰς νόσους· ἢ τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων, εἰς τὸ δαίμονας ἀπελαύνειν καὶ σημεῖα ποιεῖν· ἢ τῆς προφητείας, εἰς τὸ προορᾶν καὶ προλέγειν τὰ μέλλοντα· ἢ τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, εἰς τὸ διακρίνειν τίς ἐν πνεύματι Θεοῦ λέγει, καὶ τίς οὔ· ἢ τῆς ἑρμηνείας διαφόρων γλωσσῶν· ἢ τῆς ἀντιλήψεως τῶν καταπονουμένων· ἢ τῆς κυβερνήσεως ποιμνίων Θεοῦ καὶ λαοῦ· ἢ τῆς πρὸς πάντας ἀγάπης, καὶ τῶν χαρισμάτων αὐτῆς, τῆς μακροθυμίας, τῆς χρηστότητος, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοῦ· εἰ δὲ ἐκ πάντων τούτων ἄμοιρος εὑρεθῇ τίς, οὐκ ἔχω, πῶς εἴπω τὸν τοιοῦτον πιστόν, ἢ τοῦ καταλόγου τῶν ἐνδεδυμένων Χριστὸν ἀπὸ τοῦ θείου Βαπτίσματος.

Ὁ τὴν ἀγάπην ἔχων, οὐκ οἶδε διὰ ζῆλον φθονεῖν· οὐ περπερεύεται ὡς ἐπηρμένος καὶ προπέτης· οὐ φυσιοῦται κατά τινος· οὐκ ἀσχημονεῖ τὰ ἀπρεπῆ πρὸς τὸν πλησίον ποιῶν· οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτοῦ συμφέροντα μόνα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πλησίον· οὐ παροξύνεται κατὰ τῶν λυπούντων ταχέως· οὐ λογίζεται, εἰ πάθῃ ποτὲ τί κακόν· οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ τῶν φίλων, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν· πάντα στέργει τὰ ἐπερχόμενα αὐτῷ λυπηρά· πάντα ἐξ ἁπλότητος καὶ ἀκακίας πιστεύει· πάντα τὰ ἐπηγγελμένα ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ ἐλπίζει ἀπολαβεῖν· πάντα ὑπομένει τὰ τῶν πειρασμῶν, μὴ ἀποδιδοὺς κακὸν ἀντὶ κακοῦ· καὶ οὐδέποτε τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης ἐκπίπτει ὁ τῆς ἀγάπης ἐργάτης. πζ΄

Τῶν ἠξιωμένων τῆς ἄνωθεν χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν διαφόροις χαρίσμασιν, οἱ μὲν εἰσιν ἔτι νήπιοι καὶ ἀτελεῖς εἰς τὰ θεῖα χαρίσματα, οἱ δὲ ἄνδρες καὶ τέλειοι ἐν τῷ τούτων πληρώματι· καὶ οἱ μὲν πρὸς πη΄.

ἐργασίαν τῶν θείων ἐπεκτεινόμενοι ἐντολῶν αὐξάνουσί τε ἐν τούτοις καὶ πληρούμενοι τῶν μειζόνων τοῦ πνεύματος δωρεῶν, καταργοῦσι τὰ ὄπισθεν τῆς νηπιότητος χαρίσματα· οἱ δὲ εἰς τὸ ἄκρον ἐλάσαντες τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης καὶ γνώσεως, παύονται λοιπὸν τῶν ἐκ μέρους χαρισμάτων· εἴτε Προφητεῖαί εἰσιν, ὡς τὸ λόγιον· εἴτε διακρίσεις πνευμάτων, εἴτε ἀντιλήψεις, εἴτε κυβερνήσεις καὶ τὰ ἑξῆς· ὁ γὰρ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς ἀγάπης εἰσελθών, οὐκ ἔτι ἐκ μέρους γινώσκει Θεὸν τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ὁμιλῶν αὐτῷ, ἐπιγινώσκει αὐτόν, καθὼς καὶ αὐτὸς ὑπ' αὐτοῦ ἐπεγνώσθη.

πθ'. Ὁ ἐκ ζήλου τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τὴν ἀγάπην διώξας, καὶ καταλαβών, οὐκ ἀνέχεται μόνῳ ἑαυτῷ λαλεῖν διὰ προσευχῆς καὶ ἀναγνώσεως εἰς οἰκοδομήν· ὁ γὰρ λαλῶν γλώσσῃ μόνῃ Θεῷ διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμῳδίας, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ ὥς φησι Παῦλος· ἀλλὰ καὶ προφητεύειν, κατ' αὐτὸν ἐπείγεται, εἰς οἰκοδομὴν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας· ἤγουν διδάσκειν τοὺς πλησίον τὴν ἐργασίαν τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν, καὶ ὅπως χρὴ σπεύδειν εἰς τὸ εὐαρεστῆσαι Θεῷ· τί γὰρ καὶ ὠφελῆσαι τινὰς δυνηθείη ἄν, ὁ ἑαυτῷ, καὶ Θεῷ μόνῳ λαλῶν προεστώς, διὰ προσευχῆς καὶ ψαλμῳδίας ἀεί, ἐὰν μὴ λαλήσῃ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτόν, ἢ ἐν ἀποκαλύψει Πνεύματος Ἁγίου, ἢ ἐν προορατικῷ χαρίσματι προφητείας, ἢ ἐν διδαχῇ λόγου σοφίας Θεοῦ; τίς γὰρ τῶν ὑπηκόων παρασκευάσεται εἰς πόλεμον παθῶν, καὶ δαιμόνων, ἐὰν μὴ εὔσημον διδασκαλίας λόγον δῷ ἐγγράφως, ἢ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς; ὄντως ἐὰν μὴ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ζητῇ ὁ ποιμήν, ἵνα περισσεύῃ τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας καὶ τῇ γνώσει τοῦ πνεύματος, οὐκ ἔστι ζηλωτὴς τῶν τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων· ἐκ γὰρ τοῦ μόνου προσεύχεσθαι καὶ ψάλλειν τῇ γλώσσῃ πολλὰ τῷ πνεύματι, ἤγουν τῇ ψυχῇ προσευχόμενος, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, ὁ δὲ νοῦς αὐτοῦ ἄκαρπός ἐστι, μὴ προφητεύων τῆς διδασκαλίας τῷ λόγῳ, καὶ οἰκοδομῶν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ Παῦλος ὁ πάντων ἀνθρώπων μᾶλλον, διὰ προσευχῆς, συναπτόμενος τῷ Θεῷ πέντε λόγους διὰ τοῦ ἐγκάρπου νοὸς αὐτοῦ μᾶλλον ἠθέλησεν εἰπεῖν ἐν Ἐκκλησίᾳ ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσῃ, ἢ μυρίους λόγους ψαλμῳδίας ἐν γλώσσῃ· ἄρα τῆς ἀγάπες ἀπεπλανήθησαν οἱ ἄλλων ἐξάρχοντες, καὶ τῇ ψαλμῳδίᾳ μόνῃ μετὰ τῆς ἀναγνώσεως ἐκδεδωκότες τὸ τοῦ ποιμένος ἀξίωμα.

ϙ'. Ὁ τὸ εἶναι δοὺς ἡμῖν ἐξ ὑποκειμένης ὕλης καὶ νοερᾶς οὐσίας, καὶ εἰς ἓν τὰ ἐναντία τῆς φύσεως καθ' ἑαυτὰ παραδόξως συνουσιώσας καὶ ὑποστήσας, καὶ τὸ εὖ εἶναι δέδωκε διὰ τοῦ λόγου τῆς σοφίας αὐτοῦ, καὶ τοῦ λόγου τῆς γνώσεως· ὡς ἂν τοῦτο μὲν ἴδωμεν διὰ τῆς τοῦ πνεύματος γνώσεως, τοὺς κεχαρισμένους ἡμῖν ἀποκρύφους παρ' αὐτοῦ θησαυροὺς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τοῦτο δὲ καὶ γνωρίσωμεν τοῖς πλησίον διὰ τῆς τοῦ λόγου σοφίας τῆς χρηστότητος αὐτοῦ τὸν πλοῦτον, καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἃ ἡτοίμασεν εἰς τρυφὴν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

ϙα'. Ὁ ὑπὲρ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς ἐπαγγελίας τῶν τριῶν γενόμενος νόμων, εἰς τὴν μὴ ὑποκειμένην νόμῳ ζωὴν εἰσῆλθεν· νόμος γεγονὼς Ἐκκλησίας, καὶ μὴ ἀρχόμενος ὑπὸ νόμου· ἡ δὲ ἐλευθέρα ἐστίν, ἡ μὴ ὑποκειμένη νόμῳ ζωή, ἄρα πάσης φυσικῆς ἀνάγκης καὶ παρατροπῆς ὑπεράνω ἐστί· καὶ ὁ εἰσελθὼν εἰς αὐτὴν ἐλευθερωθεὶς τῆς ἔξω σαρκός, καὶ πῦρ χρηματίσας ἐν μετουσίᾳ τοῦ πνεύματος, ὅλως καὶ αὐτὸς τῷ ὑπεράνω πάσης φύσεως ἡνώθη Χριστῷ, καταργηθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ ἐκ μέρους.

ϙβ'. Ὁ τοῦ πρώτου νοὸς τὴν γνῶσιν χωρήσας, ὅς ἐστι τῶν ὅλων ἀρχὴ καὶ τέλος, καὶ ἀόρατος καθ' ἑαυτόν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὑπάρχει ἐντὸς καὶ ἐκτός, οἶδε καὶ μόνος μονάζειν· καὶ μέσον μόνων μονάζειν· ὡς μήτε τῷ μόνον εἶναι, τοῦ τελείου ζημίαν ὑφίστασθαι, μήτε τῷ μετὰ πολλῶν, τῆς μονώσεως· ἀλλ' εἶναι τὸν αὐτὸν πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι μόνον· ὡς ἀρχὴν μὲν πρὸς τὸ μονάζειν τοῖς ἄλλοις ὄντα κινήσεως, τέλος δὲ προκείμενον τῆς ἀρετῆς τελειότατον.

ϙγ'. Ἡ ἀσύγχυστος ἕνωσις, καὶ συνάφεια τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος, συμφωνοῦσα καθ' ἑαυτήν, ἓν ἔργον ἀποτελεῖ, εἴτε τῆς ὕλης εἴτε τῆς φύσεως, μὴ συμφωνοῦσα δέ, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς νίκης ἐγείρει ἐμφύλιον· ἀλλ' ὁ λόγος ἐλθὼν καὶ τὸ κῦρος λαβών, λύει μὲν αὐτίκα τὸν ζῆλον, πρεσβεύσας δὲ τὴν ὁμόνοιαν, τὸ πᾶν τῶν ἔργων τῇ φύσει καὶ τῷ πνεύματι δίδωσιν.

ϙδ'. Τῶν ἐν ἡμῖν τριῶν ὄντων κυριωτάτων,

τὸ μὲν αὐτῶν ἄρχει, οὐκ ἄρχεται δέ· τὸ δέ, καὶ ἄρχει καὶ ἄρχεται· τὸ δὲ οὐκ ἄρχει, ἄρχεται δέ· ὅταν οὖν τὸ ἄρχον ὑπὸ ἑτέραν γένηται τῶν ἀρχομένων ἀρχήν, δοῦλον τὸ φύσει ἐλεύθερον τοῖς φύσει δούλοις ὁρᾶται· καὶ τῆς ἰδίας ἐξίσταται ἀρχῆς τε καὶ φύσεως, καὶ στάσις ἐν τούτοις μεγάλη ἐστί· στάσεως δὲ τοιαύτης ἐν τούτοις οὔσης, οὕτω τὰ πάντα ὑποτεταγμένα ὁρῶμεν τῷ λόγῳ ὁπηνίκα δὲ τὸ ἄρχον τῶν ἄλλων κρατήσειε, καὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν καὶ δεσποτείαν ἄξει αὐτά, τηνικαῦτα εἰς ἓν συνδραμόντα τὰ διεστῶτα, καὶ ὁμοφωνήσαντα, εἰρήνην ἄγει τὰ πρὸς τὸν Θεόν· καὶ πάντων ὑποταγέντων τῷ λόγῳ, παραδίδοται ἡ βασιλεία παρ' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

ϙε'. Ταῖς τέσσαρσιν ἀρχαῖς τῶν γενικῶν ἀρετῶν, ἡ πεντὰς τῶν αἰσθήσεων καθυποταγεῖσα, καὶ αὐτὴ φυλάξασα τὴν εὐπείθειαν, τὴν ἐκ τεσσάρων στοιχείων πλασθεῖσαν φύσιν τοῦ σώματος, ἀταράχως κινεῖσθαι περὶ τὸν τροχὸν τοῦ βίου παρασκευάζει· οὕτω δὲ κινουμένης αὐτῆς, αἱ δυνάμεις πρὸς ἑαυτὰς οὐ στασιάζουσιν· ἀλλὰ τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ, τῷ λογιστικῷ συναφθέντος, ἀναλαβὼν τὸ φυσικὸν κράτος ὁ νοῦς, ἅρμα μὲν ἑαυτοῦ τὰς τέσσαρας ποιεῖται ἀρχάς, θρόνον δὲ τὴν δούλην πεντάδα, καὶ τῆς τυραννούσης καταστρατεύσας σαρκός, τέθριππος εἰς οὐρανοὺς ἁρπαζόμενος αἴρεται, καὶ τῷ βασιλεῖ παραστὰς τῶν αἰώνων, στέφεται τῆς νίκης τὸ στέφος καὶ ἐν αὐτῷ καταπαύει πάντα τὸν δρόμον αὐτοῦ.

ϙϛ'. Τοῖς ἐν τῷ χρόνῳ τελειουμένοις τῆς θεωρίας, καὶ εἰς τοὺς στύλους ἐπερειδομένοις τοῦ πνεύματος κρατὴρ κιρνᾶται, καὶ ἄρτος ἐκ βασιλικῆς προτίθεται πανδαισίας· θρόνος εἰς ἀνάπαυσιν, καὶ εἰς πλοῦτον ἀργύριον, καὶ θησαυρὸς μαργάρων καὶ λίθων τιμίων ἐπὶ θύραις εὑρίσκεται καὶ πλοῦτος αὐτοῖς ἀναρίθμητος ἐν χερσὶ δίδοται· τούτους διορατικοὺς ἄνδρας ἡ πρᾶξις ἀποτελέσασα, ἐκ ταχυτάτων εἰς ἔργα βασιλεῖ, καὶ οὐκ ἀνδράσι νωθροῖς παρεστάναι παρασκευάζει.

ϙζ'. Πότερον ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντεῦθεν ἤδη πᾶσι δίδοται τοῖς σπουδαίοις ἢ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ σώματος; εἰ μὲν οὖν ἐντεῦθεν, τὸ νῖκος ἀκαταμάχητον, ἡ χαρὰ ἀνεκλάλητος καὶ ἡ πρὸς τὸν Παράδεισον ἡμῶν ἄνοδος ἐλευθέρα· ἵσταται γὰρ οὗτος κατὰ θείας ἀμέσως ἀνατολάς· εἰδὲ μετὰ πότμον καὶ λύσιν, ζητητέον εἰ φόβου χωρὶς ἡ ἔξοδος γίνεται· καὶ τίποτέ ἐστι βασιλεία οὐρανῶν, καὶ βασιλεία Θεοῦ, καὶ Παράδεισος μάθωμεν· καὶ τί τοῦ ἑτέρου διαφέρει τὸ ἕτερον, καὶ τίς ὁ χρόνος τούτων ἑκάστου καὶ εἰ ἐν τοῖς ἀμφοτέροις γινόμεθα, καὶ πῶς καὶ πότε, καὶ μετὰ πόσον χρόνον· ὁ γὰρ εἴσω τῆς πρώτης γεγονώς, ἔτι περιὼν καὶ τὴν σάρκα φορῶν, τῶν ἑτέρων οὐ διήμαρτεν.

ϙη'. Ὁ ἄνω κόσμος ἀτελὴς ἔτι ὤν, μένει τὴν πλήρωσιν, εἰς τὸ λαβεῖν τὴν ἰδίαν ἀποκατάστασιν ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τοῦ Ἰσραὴλ τῶν ὁρώντων Θεόν· ἀπὸ γὰρ τῶν εἰς γνῶσιν ἀνατρεχόντων Θεοῦ ἀναπληρούμενος τελειοῦται· καὶ τελειωθεὶς τὸν κάτω κόσμον τῶν πιστῶν καὶ ἀπίστων ὁρίζων τὰ τέλη, μίαν ἑαυτῷ ποιεῖται τὴν σύνοδον, ἀπονέμων τὸν ἴδιον ἑκάστῳ βαθμόν, καὶ διαιρῶν ἀπ' ἀλλήλων τὰ μὴ καθ' ἑαυτὰ συναγόμενα· καὶ τὰς μὲν παρ' αὐτοῦ τῶν ἄλλων ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἄγει πρὸς ἑαυτόν, καὶ ὡς ὅρος ὁρίζει ταύτας ἀόριστος· αὐτὸς δὲ ὑπ' ἄλλης ἀρχῆς οὔτε ἄγεται. οὔτε μὴν ὁρίζεται ὡς φερόμενος· ἴδιον γὰρ τὸ ἀεικίνητον ἔχει, ὡς μήτε συστέλλεσθαι τοῦτον καθ' ἑαυτόν, μήτε τῶν οἰκείων ὅρων ὑπερεκτείνεσθαι, ἀλλ' εἶναι τῶν ἄλλων σαββατισμὸν καὶ κατάπαυσιν πάσης ἀρχῆς καὶ κινήσεως.

ϙθ'. Ἡ ἑνὰς τῶν ἄνω δυνάμεων, ὡς ὑμνῳδὸς καὶ τῶν ὕμνων ἐξάρχουσα, τριαδικὴν ποιεῖται χοροστατοῦσα τὴν σύνταξιν καὶ τριαδικῶς τῇ τριάδι παρισταμένη, ἐν φόβῳ λειτουργοῦσα προσαναφέρει τὸν ὕμνον· τούτων αἱ μὲν τῇ ἀρχῇ καὶ πάντων αἰτίᾳ καθυφαπλοῦνται, ἀφ' ἧς ἄρχονται, ὅσαι προσεχεῖς καὶ τῶν ὕμνων ἐξάρχουσαι, Θρόνοι, Χερουβίμ, Σεραφὶμ αὗται ὄνομα· αἷς ἴδιον ἡ ἐμπύριος σοφία, καὶ ἡ γνῶσις τῶν οὐρανίων καὶ τέλος ὁ θεοπρεπὴς ὕμνος τοῦ Γὲλ κατὰ τὴν Ἑβραΐδα φωνήν· αἱ δὲ μέσον τούτων καὶ τῶν ἐφεπομένων τῆς τάξεως, περὶ Θεὸν ἵστανται, Ἐξουσίαι, Κυριότητες καὶ Δυνάμεις· αἷς ἴδιον τῶν μεγάλων πραγμάτων αἱ διευθετήσεις, αἱ τῶν θαυμάτων ἐνέργειαι, καὶ τῶν σημείων αἱ τερατουργίαι· καὶ τέλος, ὁ Τρισάγιος ὕμνος τὸ Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος· αἱ δὲ πρὸς ἡμᾶς τελευτῶσαι ὑπεράνω μὲν ἡμῶν, ὑποβεβηκυῖαι δὲ τὸν ἄνω περὶ Θεὸν ἵστανται. Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι, αἷς ἴδιον τὸ λειτουργικὸν ἐν διακονίαις, καὶ τέλος ὁ ἱε-

Digitized by Google

ρὸς ὕμνος τοῦ Ἀλληλούϊα· ταύταις ἡ λογικὴ τῶν ἀνθρώπων φύσις διὰ πάσης ἀρετῆς τελειουμένη, καὶ διὰ πάσης γνώσεως καὶ σοφίας ἀνυψουμένη τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ θείου πυρός, οἰκειοῦται τοῖς θείοις χαρίσμασιν, ὡς τὸ ἴδιον διὰ καθαρότητος ἐπισπομένη πασῶν· ταῖς μὲν γὰρ τῇ διακονίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ταῖς δὲ τῇ συμπαθείᾳ καὶ τῇ προστασίᾳ τῶν ὁμοφύλων, ἔτι δὲ τῇ τῶν μεγάλων καὶ θείων πραγμάτων οἰκονομίᾳ, καὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ πνεύματος. Ταῖς δὲ τῇ ἐμπύρῳ σοφίᾳ τοῦ λόγου, καὶ τῇ γνώσει τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων συγκοινωνεῖ· οὕτω τελειουμένη, καὶ τὰς δωρεὰς ἀμείβουσα τὰς τῆς φύσεως, τῇ δεκάδι Θεῷ διὰ τούτων συνάπτεται, ὡς ἀπαρχὴν δεκάτης αὐτῇ προσενεγκοῦσα ἐξ ἑαυτῆς.

Θεὸς ἡ Μονὰς καὶ Τριάς, ἀπὸ μονάδος ἀρχόμενος, εἰς ἑαυτὸν οἷα δὴ δεκάς, κυκλικῶς τελειοῦται. Οὗτος τὰς πάντων ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἐντὸς ἔχει· ἔστι δὲ πάντων ἐκτός, ὡς ὑπερκείμενος τῶν ὅλων· τούτου ὁ ἐντὸς γεγονώς, ἐντὸς τοὺς λόγους καὶ τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων ἐχώρησεν· ἔξω δὲ πάντων ἑστώς, ἐντὸς πάντων αὐλίζεται· τὰς ἀρχὰς εἰδὼς καὶ τὰ τέλη τούτων, ὡς μετὰ πατρὸς διὰ τοῦ λόγου συνάφειαν νοερὰν ἐσχηκώς, καὶ τελειωθεὶς ἐν τῷ πνεύματι· αὐτῇ τῇ παντελείῳ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι καὶ ὁμοουσίῳ, τῇ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι προσκυνουμένῃ, καὶ ἐν μιᾷ δοξαζομένῃ φύσει καὶ βασιλείᾳ καὶ δυνάμει θεότητος· ἡ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΘΕΟΛΗΠΤΟΥ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ

Θεόληπτος ὁ Μέγας ὄντως τῆς Φιλαδελφείας φωστήρ, ἤκμασε μὲν ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, περίπου τὸ χιλιοστὸν τριακοσιοστὸν εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος· ἐν δὲ τῷ τῆς Ἁγιότητος Ὄρει τὸν ἀναχωρητικὸν πρῶτον ἀσκήσας βίον, κἀκεῖθεν ἔπειτα τὴν τῆς Φιλαδελφείας προεδρίαν ἀναδεξάμενος, καθηγεμών, καὶ μυσταγωγὸς τῶν καλλίστων μαθημάτων τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεσσαλονίκης καθίσταται· τήν τε γὰρ ἱερὰν νῆψιν, καὶ τὴν νοερὰν ἐκεῖνον ἐμυσταγώγησε προσευχήν, ἔτι ἐν τοῖς κοσμικοῖς τεταγμένον, ὡς ἐν τῷ βίῳ τοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου τῷ ὑπὸ Φιλοθέου Πατριάρχου συγγραφέντι ἐμφέρεται.

Ὁ δὲ παρὼν φιλοπονηθεὶς αὐτῷ λόγος, ὑποτύπωσις ὢν ἀρίστη, καὶ κανὼν ἀκριβὴς τῆς ἐν Χριστῷ κεκρυμμένης μελέτης, μετὰ τῶν συνεπομένων αὐτῷ κεφαλαίων, νοήμασι θείοις, καὶ καθαρότητι φράσεως εἰς τὸ ἄριστον συντεθειμένων, ὧδε μετὰ τῶν λοιπῶν συνηρμόσθησαν, χρήσιμα γὰρ εἴπερ τι ἄλλο, καὶ ἀξιόλογα τοῖς ἐν βραχεῖ συλλέξαι ἐσπουδακόσι τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας τὸ θεόσοφον μάθημα.

ΘΕΟΛΗΠΤΟΥ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ

ΤΗΝ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩι ΚΡΥΠΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΝ ΔΙΑΣΑΦΩΝ ΚΑΙ ΔΕΙΚΝΥΩΝ ΕΝ ΒΡΑΧΕΙ ΤΟΥ ΜΟΝΑΔΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΤΟΝ ΚΟΠΟΝ.

ΤΟ μοναδικὸν ἐπάγγελμα, δένδρον ἐστιν ὑψήκομόν τε, καὶ γονιμώτατον· οὗ ῥίζα μέν, ἡ τῶν σωματικῶν πάντων ἀλλοτρίωσις· κλάδοι δὲ ἡ ἀπροσπάθεια τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ μηδεμίαν σχέσιν πρὸς τὰ πράγματα, ὧν τὴν φυγὴν ἐπαιήσατο, ἔχειν· καρπὸς δὲ τῶν ἀρετῶν ἡ κτῆσις, καὶ ἡ θεοποιὸς ἀγάπη, καὶ ἡ ἐκ τούτων μὴ διακοπτομένη εὐφροσύνη· ὁ καρπὸς γάρ, φησι, τοῦ πνεύματός ἐστιν, ἀγάπη. χαρά, εἰρήνη καὶ τὰ ἑξῆς· ἡ τοῦ κόσμου φυγή, τὴν πρὸς Χριστὸν καταφυγὴν χαρίζεται· κόσμον δὲ λέγω, τὴν φιλίαν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, καὶ τῆς σαρκός· ὁ ἐκ τούτων ἀλλοτριούμενος ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας, οἰκειοῦται τῷ Χριστῷ, κτώμενος τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, δι' ἣν ἅπαντα τὰ τοῦ κόσμου ἀποποιησάμενος, τὸν πολύτιμον μαργαρίτην, Χριστόν, ἐξωνήσατο· Χριστὸν ἐνδέδυσαι διὰ τοῦ σωτηρίου Βαπτίσματος, ἀπεβάλου τὸν ῥύπον διὰ τοῦ θείου λουτροῦ· τῆς πνευματικῆς χάριτος τὴν λαμπρότητα ἐκομίσω. καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς πλάσεως· ἀλλὰ τί γέγονε; μᾶλλον δέ, τί πέπονθεν ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἀβουλίας; διὰ τῆς πρὸς τὸν κόσμον φιλίας ἠλλοίωσε τοὺς θείους χαρακτῆρας, διὰ τῆς πρὸς τὴν σάρκα συμπαθείας, ἠχρείωσε τὴν εἰκόνα· ἡ ἀχλὺς τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ἠμαύρωσε τὸ τῆς ψυχῆς ἔσοπτρον, δι' οὗ Χριστὸς ὁ νοητὸς ἥλιος ἐμφανίζεται· σὺ τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ τὴν ψυχὴν καθήλωσας· ἐπέγνως τὸν σκοτασμὸν τῆς κοσμικῆς ἀνωμαλίας, συνῆκας τὸν ἐκ τῶν θορύβων συναγόμενον τῇ διανοίᾳ σκορπασμόν, ἑώρακας τὸν ἐκ τοῦ πολυταράχου βίου συναντῶντα τοῖς ἀνθρώποις μάταιον περισπασμόν, ἐτρώθης τῷ βέλει τοῦ κατὰ τὴν ἡσυχίαν ἔρωτος, ἐζήτησας τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν· ἔμαθες γάρ, ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν· ἐπόθησας τὴν ἐκεῖθεν ἀνάπαυσιν· ἐπειδὴ ἤκουσας, ἐπίστρεψον ψυχή μου εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου· διὰ γοῦν ταῦτα, καὶ διενοήσω τὴν εὐγένειαν, ἣν ἀπέλαβες ἐν τῷ Βαπτίσματι κατὰ χάριν, ἀπεβάλου δὲ κατὰ γνώμην διὰ τῶν παθῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀνακαλέσασθαι ἀμέλει διὰ τὴν ἀγαθὴν γνώμην, εἰς ἔργον ἐξέβαλες τῷ ἱερῷ φροντιστηρίῳ παραβαλών, καὶ τὰ τίμια τῆς μετανοίας ἄμφια περιβαλλόμενος, καὶ τὴν μέχρι θανάτου καταμονὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐμψύχως ἐπαγγειλάμενος· δευτέραν ἤδη συνθήκην πρὸς Θεὸν ἐποιήσω· τὴν πρώτην, εἰς τὸν παρόντα βίον εἰσερχόμενος, τὴν δευτέραν, πρὸς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βίου ἐπειγόμενος· τότε διὰ τῆς εὐσεβείας τῷ Χριστῷ προσελήφθης, νῦν, διὰ τῆς μετανοίας τῷ Χριστῷ προσηρμόσθης· ἐκεῖ, χάριν εὗρες, ὧδε χρέως συνέθου· τότε νηπιάζων, τοῦ δοθέντος σοι ἀξιώματος οὐκ ᾐσθάνθης, εἰ καὶ ὕστερον αὐξηθεὶς τὸ μέγεθος ἔγνως τῆς δωρεᾶς, καὶ χαλινὸν ἐπὶ στόματος φέρεις· νῦν, ἐν τελείῳ φρονήματι διατελῶν, τὴν δύναμιν τῆς συνταγῆς ἐπιγινώσκεις, ὅρα μὴ καὶ ταύτην ἀθετήσας τὴν ὑπόσχεσιν, καθάπερ τί σκεῦος συντριβὲν ὁλοκλήρως, ἀπορριφῇς εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ἔνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· δίχα γὰρ τῆς κατὰ τὴν μετάνοιαν ὁδοῦ, ἄλλη τρίβος ἐπανάγουσα πρὸς σωτηρίαν οὐ πέφυκεν· ἄκουσον τί σοι Δαβὶδ ἐπαγγέλεται· τὸν Ὕψιστον ἔθου καταφυγήν σου· καὶ εἰ τὴν κατὰ Χριστὸν προείλου τεθλιμμένην ζωήν, οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ τα ἐκ τῆς κοσμικῆς ἀναστροφῆς προσδοθέντα σοι· οὐχ ἕψεταί σοι

μετανοεῖν αἱρουμένῳ, ἔρως χρημάτων, τρυφή, τιμή, καλλωπισμός, ἀκρασία, αἰσθήσεων, οὐ διαμενοῦσι παρά[illegible]σι κατέναντί σου, μετεωρισμοὶ διανοίας, αἰχμαλωσία νοός, χαύνωσις ἀλλεπαλλήλων λογισμῶν, καὶ ἄλλη πᾶσα ἑκούσιος παρατροπὴ καὶ σύγχυσις, οὐδὲ φιλία γεννητόρων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, φίλων, καὶ συνήθων συναντήσει σοι· οὐδὲ ἡ πρὸς τούτους ἄκαιρος καὶ ἀσυντελὴς συντυχία, καὶ ὁμιλία παροικήσει ἐν σοί· εἰ τούτῳ τὴν ἀποταγὴν ἀγαπήσεις σώματι· καὶ ψυχῇ, μάστιξ ὀδύνης οὐκ ἐγγιεῖ ἐν τῇ ψυχῇ σου, καὶ λύπης βέλος οὐ τρώσει τὴν σὺν καρδίαν, οὐ δὲ τὸ σὸν σκυθρωπάσει πρόσωπον· οἱ γὰρ ἐνηδόνου συνηθείας ἀποδιϊστάμενοι, καὶ τὴν πρὸς τὰ εἰρημένα πάντα προσπάθειαν ἀπωσάμενοι, τὰς ἀκίδας τῆς λύπης ἀμβλύνουσιν· ὁ Χριστὸς γὰρ τῇ ἀγωνιζομένῃ ψυχῇ ἐμφανίζεται, καὶ χαρὰν ἀνεκλάλητον παρέχει τῇ καρδίᾳ, καὶ τὴν πνευματικὴν χαράν, οὐδὲν τῶν ἐκ τοῦ κόσμου τερπνῶν, ἢ δεινῶν αἴρειν ποτὲ δύναται· μελέται γὰρ ἀγαθαί, καὶ σωτηριώδεις μνῆμαι, καὶ θεῖα διανοήματα, καὶ λόγοι σοφίας διακονοῦντες τῷ ἀγωνιστῇ, διαφυλάττουσιν αὐτὸν ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς τῶν κατὰ Θεὸν ἔργον αὐτοῦ· ὅθεν καὶ ἐπιβαίνει ἐπὶ πᾶσαν ἄλογον ἐπιθυμίαν, καὶ θυμὸν προπετῆ, καθάπερ ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον, καὶ καταπατεῖ ὡς λέοντα τὴν ὀργήν, καὶ τὴν ἡδονὴν ὡς δράκοντα· ἡ δὲ αἰτία, ὅτι πᾶσαν τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν εἰρημένων πραγμάτων ἀποσήσας, τῷ Θεῷ προσέδησε, καὶ γνῶσιν Θεοῦ πλουτεῖ, καὶ Θεὸν ἀεὶ νοερῶς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ βοήθειαν ἐκκαλεῖται· ὅτι ἐπ' ἐμέ φησιν· ἤλπισεν, καὶ ῥύσομαι αὐτόν· σκεπασω αὐτόν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου· κεκράξεται πρός με, καὶ ἐπακούσομαι, καὶ οὐ μόνων τῶν θλιβόντων ἀπαλλάξω, ἀλλὰ καὶ δοξάσω αὐτόν· ὁρᾷς τῶν κατὰ Θεὸν ἀσκουμένων τοὺς ἀγῶνας, καὶ τὰ ἐντεῦθεν βραβεῖα ; σπούδασον λοιπὸν τὴν κλῆσιν, πρᾶξιν ποιήσασθαι· καὶ ὡς ἐμονώθης τῷ σώματι, ἀποβαλλόμενος καὶ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων, μετημφιάσω τὸ σχῆμα, ποίησον καὶ ξένον, ἀπόθου καὶ τοὺς λόγους, καὶ τοὺς προσήκοντας κατὰ γένος· εἰ μὴ γὰρ καταπαύσῃς ἀπὸ τῆς τῶν ἔξω περιπλανήσεως, οὐ διαναστήσῃ πρὸς τοὺς ἔσωθεν ἐνεδρεύοντας. εἰ μὴ νικήσῃς τοὺς διὰ τῶν φανερῶν πολεμοῦντας, οὐ τροπώσαι τοὺς ἀφανεῖς ἐπιβούλους· ὅταν δὲ τοὺς ἔξω περισπασμοὺς καταργήσῃς καὶ τοὺς ἔσω λογισμοὺς καταλείψῃς, ἐγείρεται τότε ὁ νοῦς ἐν τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς λόγοις τοῦ πνεύματος· καὶ ἀντὶ τῆς συνηθείας τῶν συγγενῶν, καὶ συνήθων, τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν ἐκτελεῖς· καὶ ἀντὶ τῶν ματαίων λόγων τῶν ἐκ τῆς κοσμικῆς ὁμιλίας τικτομένων· ἡ μελέτη, καὶ ἡ δήλωσις τῶν θείων λόγων τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν κινουμέμων, φωτίζει καὶ συνετίζει τὴν ψυχήν· ἡ λύσις τῶν αἰσθήσεων, δεσμὸς γίνεται τῆς ψυχῆς· καὶ ὁ δεσμὸς τῶν αἰσθήσεων, ἐλευθερίαν βραβεύει τῇ ψυχῇ· ἡλίου δύσις, νύκτα ποιεῖ· καὶ ὁ Χριστὸς ὑποχωρεῖ ἐκ τῆς ψυχῆς, καὶ τῶν παθῶν ὁ σκοτασμὸς αὐτὴν καταλαμβάνει, καὶ οἱ νοητοὶ θῆρες αὐτὴν διασπαράττουσι· ἀνέτειλεν ὁ αἰσθητὸς ἥλιος, καὶ θῆρες μὲν συνάγονται εἰς τὰς καταδύσεις αὐτῶν· ἀνατέλλει καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ στερεώματι τῆς εὐχομένης διανοίας, καὶ πᾶσα ἡ τοῦ κόσμου συνήθεια οἴχεται, καὶ ἡ φιλία τῆς σαρκὸς παρέρχεται καὶ ὁ νοῦς διαπορεύεται ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἤτοι τῶν θείων τὴν μελέτην, ἕως ἑσπέρας· οὐ καιρικῷ διαστήματι περιορίζων τοῦ πνευματικοῦ νόμου τὴν ἐργασίαν καὶ ἐν μέτρῳ ταύτην ποιούμενος, ἀλλὰ καὶ μέχρις ἂν τὸ πέρας τὴν παροῦσαν ζωὴν καταλαβὼν τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον τῆς ψυχῆς ἀπεργάσεται· ὃ δὴ καὶ δηλῶν ὁ Προφήτης λέγει· ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστίν· ἡμέραν καλῶν, ὅλον τὸν δίαυλον τῆς παρούσης ζωῆς ἑκάστου· στῆσον τοιγαροῦν τὰς ὁμιλίας τῶν ἔξω, καὶ πύκτευσον πρὸς τοὺς ἔσω λογισμούς, μέχρις ἂν εὕρῃς τὸν τόπον τῆς καθαρᾶς προσευχῆς, καὶ τὸν οἶκον, ἐν ᾧ Χριστὸς κατοικεῖ· φωτίζων καὶ γλυκαίνων σε τῇ ἐπιγνώσει, καὶ τῇ ἐπισκέψει αὐτοῦ· καὶ παρασκευάζων, τὰς μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ θλίψεις ἡγεῖσθαι χαράν· τὰς δὲ κοσμικὰς ἡδονάς, καθάπερ τὶ ἀψίνθιον μὴ προσίεσθαι· τὰ πνεύματα, τῆς θαλάσσης ἐγείρει τὰ κύματα, καὶ εἰμὴ παύσονται οἱ ἄνεμοι, οὐ κοπάζει τὰ κύματα, καὶ οὐχ ἡμεροῦται ἡ θάλασσα· καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας ἀνακινοῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀμελοῦς, μνήμην γονέων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, συνήθων, συμποσίων, πανηγύρεων, θεάτρων, καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῆς ἡδονῆς φαντασμάτων· καὶ ὑπαγορεύουσιν ὄψει, καὶ γλώττῃ, καὶ σώματι τὴν

Digitized by Google

εὐτυχίαν ποιεῖσθαι· ἵνα καὶ ἡ ἐνεστῶσα ὥρα ἀναλίσκεται ματαίως, καὶ ἡ ἐπιοῦσα, ἡνίκα μόνος μένης ἔνδον τοῦ κελλίου, δαπανᾶται ἐν ταῖς μνήμαις τῶν θεαθέντων καὶ λαληθέντων· καὶ οὕτω ἀσυντελὴς ἡ ζωὴ τοῦ Μοναχοῦ διαλύεται, εἰς κοσμικὰς ἐργασίας τὰς ἑαυτῶν μνήμας γλύφουσιν ἐν τῇ διανοίᾳ, καθάπερ πόδες ἀνθρώπου τὰ ἴδια ἴχνη ἐν χιόνι βαδίζοντες· εἰ βρῶμα τοῖς θηρίοις παρέχομεν, πότε θανατώσομεν αὐτά; καὶ εἰ ἐν ἔργοις, καὶ λογισμοῖς τῆς ἀλόγου φιλίας καὶ συνηθείας ἀδολεσχοῦμεν, πότε τῆς σαρκὸς νεκρώσωμεν τὸ φρόνημα; πότε ἣν ἐπηγγειλάμεθα κατὰ Χριστὸν ζωὴν ζήσωμεν; ὁ ἐν χιόνι τύπος τῶν ποδῶν, ἢ λάμψαντος ἡλίου λύεται, ἢ καταρραγέντος ὕδατος οἴχεται· καὶ αἱ κοιλανθεῖσαι μνῆμαι ἐν τῇ διανοίᾳ ἐκ φιληδόνου διαθέσεως καὶ τῶν πράξεων, ὑπὸ Χριστοῦ τοῦ ἀνατέλλοντος ἐν τῇ καρδίᾳ διὰ προσευχῆς, καὶ τῆς εὐκατανύκτου βροχῆς τῶν δακρύων ἐξαφανίζονται· ὁ γοῦν μὴ κατὰ λόγον πράττων Μοναχός, πότε τὰς ἐν τῇ διανοίᾳ προλήψεις ἀπαλείψει; τελεῖται πρᾶξις ἀρετῶν ἐν τῷ σώματι, ἐὰν καταλείψῃς τὴν τοῦ κόσμου συνήθειαν· τυποῦνται μνῆμαι ἀγαθαὶ καὶ θεῖοι λόγοι φιλοχωροῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ, ἐὰν συνεχέσιν εὐχαῖς μετὰ θερμῆς κατανύξεως ἀνυομέναις ἐν τῇ διανοίᾳ, τὰς μνήμας τῶν προτέρων πράξεων ἐξαλείψῃς· ὁ φωτισμὸς γὰρ τῆς τῆς πίστεως τοῦ Θεοῦ μνήμης καὶ ἡ συντριβὴ τῆς καρδίας, δίκην ξυρίου τὰς πονηρὰς ἀποξέουσι μνήμας· μιμήθητι τῶν μελισσῶν τὴν σοφίαν· ἐκεῖναι γὰρ εἰδοῦσαι τὸ σμῆνος τῶν σφηκῶν περὶ αὐτὰς τὴν πτῆσιν ποιουμένων ἔνδον τοῦ σίμβλου παραμένουσι, καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐπιβούλων βλάβην διαδιδράσκουσιν· σφηκίας νόει, τὰς κοσμικὰς συντυχίας· ταύτας σπουδῇ πολλῇ φεύγων, παράμενε ἐν τῷ ταμίῳ τοῦ σεμνείου κἀντεῦθεν πειρῶ πάλιν εἰσέρχεσθαι ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ τῆς ψυχῆς φρουρίῳ, ὅπερ οἶκος Χριστοῦ ἐστίν, ἐν ᾧ εἰρήνη, καὶ χαρά, καὶ γαλήνη βεβαίως ὁρᾶται τοῦ νοητοῦ ἡλίου Χριστοῦ τὰ δῶρα ταῦτα, καθάπερ τινὰς ἀκτίνας παρ᾽ ἑαυτοῦ ἐκπέμποντος, καὶ ὥς περ τινὰ μισθὸν παρεχομένου τῇ ὑποδεχομένῃ αὐτὸν ψυχῇ μετὰ πίστεως, καὶ φιλοκαλίας· καθήμενος γοῦν ἐν τῷ οἴκῳ, μνημόνευε Θεοῦ, ἐπαίρων τὸν νοῦν ἀπὸ πάντων, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀφθόγγως ἐπιρρίπτων, καὶ πᾶσαν τῆς καρδίας διάθεσιν ἐκχέων ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης αὐτῷ προσκολλώμενος. μνήμη γὰρ Θεοῦ, θεωρία Θεοῦ ἐστὶν, ἕλκοντος τὴν ὅρασιν, καὶ τὴν ἔφεσιν τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτόν, καὶ τῷ παρ᾽ ἑαυτῷ φωτὶ περιαυγάζοντος αὐτόν· ἐπιστρέφων γὰρ ὁ νοῦς πρὸς τὸν Θεόν, ἐν τῷ καταπαύειν πάσας τὰς εἰδοποιοὺς τῶν ὄντων ἐννοίας, ἀνειδέως ὁρᾷ· καὶ τῇ καθ᾽ ὑπεροχὴν ἀγνωσίᾳ διὰ τὸ τῆς δόξης ἀπρόσιτον, τὴν ἑαυτοῦ βλέψιν λαμπρύνῃ· καὶ μὴ γινώσκων διὰ τὴν ἀκαταληψίαν τοῦ ὁρωμένου, γινώσκει. διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Κυρίως ὄντος, καὶ μόνου τὸ ὑπερεῖναι ἔχοντος· καὶ διὰ τὸ πλούσιον τῆς ἐκεῖθεν ἐκβλυζούσης ἀγαθότητος τρέφων τὸν ἑαυτοῦ ἔρωτα καὶ τὴν ἰδίαν ἐντρέχειαν πληροφορῶν, ἀναπαύσεως ἀλήκτου, καὶ μακαρίας καταξιοῦται· ταῦτα μὲν τὰ τῆς ἀκριβοῦς μνήμης γνωρίσματα· προσευχὴ δέ ἐστι διαλογὴ διανοίας πρὸς Κύριον, ῥήματα δεήσεως διανύουσα μετὰ τῆς τοῦ νοῦ πρὸς Θεὸν ὁλικῆς ἀτενίσεως· τῆς διανοίας γὰρ συνεχῶς ὑπαγορευούσης τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα καὶ τοῦ νοῦ ἐναργῶς τῇ ἐπικλήσει τοῦ θείου ὀνόματος προσέχοντος, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως τὸ φῶς καθάπερ φωτεινὴν νεφέλην πᾶσαν ἐπισκιάζει τὴν ψυχήν· ἕπεται δὲ τῇ μὲν ἀκριβεῖ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ, ἀγάπη, καὶ χαρά· ἐμνήσθην γάρ, φησι, τοῦ Θεοῦ, καὶ ηὐφράνθην· τῇ δὲ καθαρᾷ προσευχῇ, γνῶσις καὶ κατάνυξις· ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ γάρ, φησιν, ἐπικαλέσομαί σε. ἰδοὺ ἔγνων, ὅτι Θεός μου εἶ σύ· καὶ πάλιν· θυσία τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον· νοὸς γὰρ καὶ διανοίας παρισταμένων τῷ Θεῷ δι᾽ ἐνεργοῦς ἀτενίσεως, καὶ θερμῆς δεήσεως καὶ τῆς ψυχῆς ἡ κατάνυξις ἀκολουθεῖ νοῦ δέ, καὶ λόγου. καὶ πνεύματος προσπιπτόντων τῷ Θεῷ, τοῦ μέν, διὰ προσοχῆς, τοῦ δέ, δι᾽ ἐπικλήσεως, τοῦ δέ, διὰ κατανύξεως καὶ ἀγάπης, ὅλος ὁ ἔνδον ἄνθρωπος λειτουργεῖ τῷ Κυρίῳ· ἀγαπήσεις γάρ, φησι, Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου· πλὴν εἰδέναι σε καὶ τοῦτο βούλομαι μήπως προσεύχεσθαι λογιζόμενος, μακρὰν τῆς προσευχῆς βαδίζῃς καὶ ἀκερδῶς κάμνῃς, καὶ διακενῆς τρέχῃς· ὅπερ ἐν τῇ τοῦ στόματος ψαλμῳδίᾳ τελεῖται, ὁ δὲ νοῦς ἀλλαχοῦ φέρεται, εἰς πάθη καὶ πράγματα μεριζόμενος, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὴν σύνεσιν τῆς ψαλμῳδίας λυμαίνεσθαι· τοῦτο γίνεται καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ· πολλάκις γὰρ αὐτῆς διερχο-

Digitized by Google

μένης τὰ ῥήματα τῆς εὐχῆς, ὁ νοῦς οὐ συνοδεύει, οὐκ ἐνατενίζει τῷ Θεῷ, πρὸς ὃν καὶ ἡ κατὰ τὴν προσευχὴν διαλογὴ γίνεται· ἐκτρέπεται δὲ ὑπό τινων ἐννοιῶν λεληθότως· καὶ ἡ μὲν διάνοια, λέγει συνήθως τὰ ῥήματα· ὁ δὲ νοῦς, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως διολισθαίνει· ὅθεν καὶ τότε ἡ ψυχὴ ἀκατανόητος καὶ ἀδιάθετος φαίνεται, ὡς τοῦ νοῦ σκορπιζομένου εἰς τινας φαντασίας, καὶ μετεωριζομένου, ἢ πρὸς ἃ κλέπτεται, ἢ βούλεται· εὐκτικῆς γὰρ γνώσεως μὴ παρούσης μηδὲ τοῦ δεομένου παρισταμένου τῷ δεομένῳ παρακαλεῖν, πῶς γλυκανθήσεται ἡ ψυχή; πῶς εὐφρανθήσεται καρδία προσποιουμένη εὔχεσθαι, ἀλλ᾽ οὐκ ἀληθινὴν προσευχὴν περιποιουμένη; εὐφρανθήσεται καρδία ζητούντων τὸν Κύριον· ζητεῖ δὲ τὸν Κύριον ὁ διανοίᾳ ὅλῃ, καὶ διαθέσει θερμῇ προσπίπτων τῷ Θεῷ, καὶ πᾶν νόημα τοῦ κόσμου διακρουόμενος, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν, καὶ ἀγάπην, τὰς ἀναδιδομένας ἐκ τῆς συνεχοῦς, καὶ καθαρᾶς προσευχῆς· ἐγὼ δὲ σαφηνείας ἕνεκα τοῦ κατὰ τὴν θείαν μνήμην ἐν τῷ νῷ θεωρήματος, καὶ τοῦ κατὰ τὴν καθαρὰν προσευχὴν ἀξιώματος ἐν τῇ διανοίᾳ, τὸν σωματικὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὴν γλῶσσαν, εἰς εἰκόνας προτίθημι· ὅ γάρ ἐστι, κόρη τῷ ὀφθαλμῷ, καὶ προφορὰ λόγου γλώσσῃ, τοῦτο μνήμη τῷ νῷ, καὶ προσευχὴ τῇ διανοίᾳ· ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς τῇ βλεπτικῇ αἰσθήσει τοῦ προκειμένου ὁρατοῦ ἀπολαβών, οὐδεμίαν φωνὴν ποιεῖται, τῇ πείρᾳ δὲ τῆς ὁράσεως, τὴν γνῶσιν τοῦ ὁρωμένου δέχεται· οὕτω καὶ ὁ νοῦς διὰ τῆς μνήμης ἐρωτικῶς τῷ Θεῷ προχωρῶν τῇ προσκολλήσει τῆς διαπείρου διαθέσεως καὶ τῇ σιγῇ τῆς ἁπλουστάτης νοήσεως, ὑπὸ τῆς θείας ἐλλάμψεως καταυγάζεται· ἀρραβῶνα τῆς μελλούσης λαμπρότητος κομιζόμενος· καὶ ὥσπερ πάλιν ἡ γλῶσσα ῥήματα λόγου προφέρουσα, τὴν ἄδηλον θέλησιν τοῦ νοῦ ἐμφανίζει τῷ ἀκούοντι· οὕτω καὶ διάνοια τὰ βραχυσύλλαβα ῥήματα τῆς προσευχῆς πυκνῶς καὶ θερμῶς ἀναγγέλλουσα, τὴν τῆς ψυχῆς αἴτησιν ἀνακαλύπτει τῷ πάντα εἰδότι Θεῷ· καὶ τῇ εὐκτικῇ προσεδρίᾳ καὶ ἐπιμόνῳ συντριβῇ καρδίας, καὶ ἡ συντριβὴ ἀνοίγει τὰ φιλάνθρωπα σπλάγχνα τοῦ συμπαθοῦς, καὶ πλουσίαν τὴν σωτηρίαν εἰσδέχεται· καρδίαν γάρ, φησι, συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην, ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει· χειραγωγήσει σε εἰς καθαρὰν προσευχήν, καὶ τὸ τελούμενον εἰς τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα· ὅταν γὰρ προσέλθῃς βασιλεῖ. καὶ σώματι παρίστασαι, καὶ γλώσσῃ καθικετεύεις, καὶ ὀφθαλμῷ πρὸς αὐτὸν ἐνατενίζεις, καὶ οὕτω τὴν βασιλικὴν εὐμένειαν πρὸς ἑαυτὸν ἕλκεις· τοῦτο καὶ σὺ ἐκτέλει· κἂν τῇ συνάξει τῆς Ἐκκλησίας κἂν τῇ μονώσει τῆς οἰκίας· συναγομενος γὰρ ἐν Κυρίῳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ὥσπερ τὴν διὰ σώματος παράστασιν ποιεῖς, καὶ τὴν διὰ γλώττης ψαλμῳδίαν προσφέρεις αὐτῷ, οὕτως ἔχε καὶ τὸν νοῦν προσέχοντα τοῖς λόγοις, καὶ τῷ Θεῷ, καὶ εἰδότα τίνι διαλέγεται καὶ ἐντυγχάνει· εὐτόνως γὰρ καὶ καθαρῶς τῆς διανοίας τῇ προσευχῇ σχολαζούσης, χαρᾶς ἀναφαιρέτου, καὶ εἰρήνης ἀνεκλαλήτου καταξιοῦται ἡ καρδία· κατὰ μόνας δὲ αὖθις ἐν τῷ οἴκῳ προσεδρεύων, τῆς κατὰ διάνοιαν προσευχῆς ἐξέχου· νήφοντι τῷ νῷ καὶ συντετριμμένῳ πνεύματι, καὶ θεωρία ἐπισκιάσει σοι διὰ τῆς νήψεως, καὶ γνῶσις κατασκηνώσει ἐν σοί, διὰ τῆς προσευχῆς· καὶ σοφία ἀνακλιθήσεται ἐν σοί, διὰ τῆς κατανύξεως, τὴν ἄλογον ἡδονὴν ἐξορίζουσα, καὶ τὴν θείαν ἀγάπην εἰσοικίζουσα· πίστευσόν μοι τὴν ἀλήθειαν λέγοντι, εἰ ἐν πάσῃ σου τῇ ἐργασίᾳ ἀχώριστον ἕξεις τὴν μητέρα τῶν καλῶν, τὴν προσευχήν, οὐ νυστάξει, ἕως ὑποδείξῃ σοι τὸν νυμφῶνα, καὶ ἔνδον ἀγάγῃ σε, καὶ δόξης ἀρρήτου, καὶ εὐφροσύνης πληρώσῃ σε· ἐπειδὴ πάντα τὰ κωλύματα περιαίρουσα, τὴν τρίβον τῆς ἀρετῆς ὁμαλίζει, καὶ εὐχερῆ τῷ ζητοῦντι καθίστησι· καὶ ὅρα τὸν τρόπον τῆς κατὰ διάνοιαν προσευχῆς· ἡ διαλογὴ ἀναιρεῖ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς· ἡ τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἀποσκοπή, φυγαδεύει τὰς ἐννοίας τοῦ κόσμου· ἡ κατάνυξις τῆς ψυχῆς, τὴν φιλίαν τῆς σαρκὸς ἀποσβεῖ· καὶ ὁρᾶται ἡ προσευχὴ ἐκ τοῦ ὑπαγορεύειν ἀσιγήτως τὸ θεῖον ὄνομα, συμφωνια, καὶ ἕνωσις νοῦ καὶ λόγου, καὶ ψυχῆς· ὅπου γάρ φησιν, εἰσὶ δύω ἢ τρεῖς ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν· οὕτως οὖν ἡ προσευχὴ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἀπὸ τοῦ διαμερισμοῦ τῶν παθῶν ἀνακαλουμένη, καὶ πρὸς ἀλλήλας, καὶ πρὸς αὐτὴν συνδέουσα τὴν τριμερῆ ψυχήν, τῷ ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἑνὶ Θεῷ οἰκειοῖ· πρῶτον γὰρ διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς τρόπων, τὸ τῆς ἁμαρτίας αἶσχος ἐκ τῆς ψυχῆς ἀποξέσασα· εἶτα τὸ κάλλος τῶν θείων χαρακτήρων διὰ τῆς καθ᾽ ἑαυτὴν ἁγίας γνώσεως ἀναζωγραφίσασα, παρίστησι

Digitized by Google

τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ· ἡ δὲ αὐτίκα, γινώσκει τὸν ἑαυτῆς ποιητήν. ἐν ᾗ γάρ, φησιν, ἡμέρᾳ ἐπικαλέσομαί σε, ἰδοὺ ἔγνων ὅτι Θεός μου εἶ σύ· καὶ γινώσκεται ὑπ' αὐτοῦ· ἔγνω γάρ, φησιν, ὁ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· γινώσκει διὰ τὸ καθαρὸν τῆς εἰκόνος· πᾶσα γὰρ εἰκών, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἔχει τὴν ἀναφοράν· γινώσκεται, διὰ τὴν κατὰ τὰς ἀρετὰς ὁμοίωσιν· δι' ὧν καὶ γνῶσιν ἔχει Θεοῦ, καὶ ὑπὸ Θεοῦ γινώσκεται· ὁ δεόμενος τυχεῖν βασιλικῆς εὐμενείας, τριπλοῦν μεταχειρίζεται τρόπον· ἢ φωναῖς ἱκετεύων, ἢ σιγῶν παρίσταται, ἢ πρὸ ποδῶν τοῦ δυναμένου βοηθεῖν ἑαυτὸν ἐπιρρίπτει· καὶ ἡ καθαρὰ προσευχή, νοῦν, καὶ λόγον καὶ πνεῦμα πρὸς ἑαυτὴν συνάπτουσα, διὰ μὲν τοῦ λόγου, τὸ ὄνομα· διὰ δὲ τοῦ νοῦ, τῷ παρακαλουμένῳ Θεῷ ἀτενίζει ἀρεμβάστως, διὰ δὲ τοῦ πνεύματος τὴν κατάνυξιν, τὴν ταπείνωσιν, καὶ τὴν ἀγάπην ἐμφανίζει, καὶ οὕτω δυσωπεῖ τὴν ἄναρχον Τριάδα, τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸν ἕνα Θεόν· ὥσπερ ἡ ποικιλία τῶν ἐδεσμάτων διεγείρει τὴν ὄρεξιν εἰς μετάληψιν αὐτῶν, οὕτως αἱ διάφοροι τῶν ἀρετῶν ἰδέαι, τὴν ἐντρέχειαν τοῦ νοῦ ἐξυπνίζουσι· διὰ τοῦτο τὴν ὁδὸν τῆς διανοίας ὁδεύων, τὰ ῥήματα τῆς εὐχῆς ἀναλέγου· καὶ διαλέγου τῷ Κυρίῳ ἀεὶ βοῶν, καὶ μὴ ἐκκακῶν· πυκνὰ δεόμενος, καὶ τὴν ἀναίδειαν μιμούμενος τῆς τὸν ἀμείλικτον κριτὴν δυσωπησάσης χήρας· τότε πνεύματι περιπατεῖς, καὶ σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις οὐ προσέχεις, καὶ λογισμοῖς κοσμικοῖς οὐ διατέμνεις τῆς εὐχῆς τὴν συνέχειαν Ναὸς δὲ Θεοῦ χρηματίζεις, ἀπερισπάστως τὸν Θεὸν ἐξυμνῶν· οὕτω κατὰ διάνοιαν εὐχόμενος, ἀξιοῦσαι καὶ εἰς μνήμην Θεοῦ διαβαίνειν, καὶ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῦ νοῦ εἰσιέναι καὶ μυστικαῖς θεωρίαις τὸν ἀόρατον κατοπτεύειν, καὶ γνωστικαῖς ἐνιαίως, καὶ ἀγαπητικαῖς ἐκχύσεσι, μόνος τῷ Θεῷ μόνῳ καταμόνας λειτουργῶν· ὅταν οὖν ἴδῃς σεαυτὸν χαυνούμενον ἐν τῇ εὐχῇ, βιβλίον μεταχειρίζου· καὶ τῇ ἀναγνώσει προσέχων, τὴν γνῶσιν εἰσδέχου· μὴ παροδευτικῶς τοὺς λόγους διερχόμενος, διανοητικῶς δὲ τούτους διασκορπούμενος καὶ τὸν νοῦν θησαυρίζων· εἶτα μελέτην ποιοῦ τῶν ἀναγνωσθέντων, ἵνα γλυκαίνηταί σου ἡ διάνοια ἐκ τῆς κατανοήσεως, καὶ ἀνεπίληστα διαμένῃ τὰ ἀναγνώσματα· κἀντεῦθεν προσανάπτηταί σου ἡ θέρμη ἐν τοῖς θείοις διανοήμασι· ἐν τῇ μελέτῃ μου γάρ, φησίν, ἐκκαυθήσεται πῦρ. ὡς γὰρ τὸ βρῶμα ἡδύνει τὴν γεῦσιν ὑπὸ τῶν ὀδόντων λεπτυνόμενον, οὕτω τὰ θεῖα λόγια στρεφόμενα ἐν τῇ ψυχῇ, πιαίνει τὴν διάνοιαν, καὶ κατευφραίνει· ὡς γλυκέα γάρ, φησι, τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου· ἀποστήθιζε καὶ λόγους εὐαγγελικούς, καὶ τῶν μακαρίων πατέρων ἀποφθέγματα, καὶ τοὺς βίους αὐτῶν ἀνίχνευε, ἵνα ἔχῃς ταῦτα μελέτημα ἐν ταῖς νυξίν· ὅπως τὴν διάνοιαν ἐκ τῆς εὐχῆς ἀκηδιάσασαν, τῇ ἀναγνώσει, καὶ τῇ μελέτῃ τῶν θείων λόγων ἀνακαινίζῃς, καὶ ἐντρεχεστέραν παρασκευάζῃς εἰς προσευχήν· τὴν διὰ στόματος ψαλμῳδίαν ἐκτέλει· πλὴν ἡσύχῳ πάνυ φωνῇ, καὶ μετὰ ἐπιστασίας τοῦ νοῦ, μὴ ἀνεχόμενος ἀδιανόητόν τι τῶν λεγομένων καταλιπεῖν· ἀλλ' εἴποτέ τι διαδράσει τὸν νοῦν, ἐπανάλαβε τὸν στίχον· ὁσάκις καὶ γίνεται, μέχρις ἂν τὸν νοῦν ἐπακολουθοῦντα ἕξῃς τοῖς λεγομένοις· ἰσχύει γὰρ ὁ νοῦς καὶ ψάλλειν τῷ στόματι, καὶ Θεοῦ μνημονεύειν· καὶ τοῦτο καταμάνθανε ἐκ τῆς φυσικῆς πείρας. ὡς γὰρ ὁ συντυγχάνων τινί, καὶ διαλεγόμενος, τούτῳ καὶ προσέχει τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὕτω καὶ ὁ ψάλλων χείλεσι, καὶ Θεῷ ἐνατενίζειν διὰ τῆς μνήμης δύναται· κλίσεις γονάτων μὴ παραιτοῦ· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ γόνυ κλίνειν, ἡ πτῶσις τῆς ἁμαρτίας εἰκονίζεται, ἔμφασιν ἐξαγορεύσεως παρεχομένη· ἐκ δὲ τοῦ ἀνίστασθαι, ἡ μετάνοια ὑποσημαίνεται, ἐπαγγελίαν βίου τοῦ κατ' ἀρετὴν αἰνιττομένη· ἑκάστη δὲ γονυκλισία τελείσθω μετὰ τῆς νοερᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσεως· ἵνα ψυχῇ, καὶ σώματι προσπίπτων τῷ Κυρίῳ, τὸν τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων Θεὸν εὐδιάλλακτον ἀπεργάσῃ· εἰ δὲ καὶ ἔργον ἀθόρυβον ταῖς χερσὶ παρέξεις μετὰ τῆς κατὰ διάνοιαν προσευχῆς εἰς τὸ ἀποκρούεσθαι ὕπνον καὶ ῥαθυμίαν, καὶ τοῦτο τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα συγκροτεῖ· πᾶσαι γὰρ αἱ δηλωθεῖσαι ἐργασίαι μετ' εὐχῆς ἀνυόμεναι, ἀκονοῦσι τὸν νοῦν, ἀκηδίαν ἐξορίζουσιν, νεαρωτέραν τὴν ψυχὴν παρασκευάζουσι, καὶ ὀξύτερον καὶ θερμότερον τὸν νοῦν εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν ἐργασίαν ἀπασχολεῖσθαι ποιοῦσι· κρούσαντος τοῦ ξύλου, προέρχου τῆς κέλλης, τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος τῇ γῇ προσέχων· τὴν δὲ διάνοιαν τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ προσερείδων εἰσελθὼν ἐν τῷ ναῷ, καὶ τὸν χορὸν συμπληρῶν, μήτε τῇ τῇ γλώσσῃ ἀργολόγει μετὰ τοῦ πλησιά-

ζοντος Μοναχοῦ, μήτε τῷ νῷ μετεωρίζου εἰς ματαιότητας· ἀλλὰ τῇ μὲν γλώσσῃ τῇ ψαλμῳδίᾳ μόνῃ· τὴν δὲ διάνοιαν ἀσφαλίζου τῇ προσευχῇ· ἀπολύσεως γεγενημένης, ἀπέρχου πρὸς τὸν σὸν οἶκον, καὶ τοῦ τυπωθέντος σοι κανόνος ἐξάρχου· εἰς τὴν τράπεζαν ἀπιών, μὴ περισκόπει τὰς μερίδας τῶν ἀδελφῶν, μηδὲ μέριζε τὴν ψυχήν σου ὑπονοίαις οὐ καλαῖς· τὰ παρακείμενα δὲ ἐνώπιόν σου βλέπων καὶ ἁπτόμενος, τῷ μὲν στόματι τὴν τροφήν, τῇ ἀκοῇ δὲ τὴν ἀκρόασιν τῶν ἀναγινωσκομένων, τῇ δὲ ψυχῇ τὴν προσευχὴν δίδου· ἵνα σώματι καὶ πνεύματι τρεφόμενος, ὁλοκλήρως ἐξυμνῇς τὸν ἐμπιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου· ἐκεῖθεν ἀναστάς, μετὰ σεμνότητος καὶ σιγῆς εἰσέρχου εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ ὡς φιλεργὸς μέλισσα φιλοπόνει τὰς ἀρετάς· ὅταν ἀνύῃς διακονίαν μετὰ τῶν ἀδελφῶν, αἱ χεῖρες ἐργαζέσθωσαν, σιωπάτω τὰ χείλη, καὶ ὁ νοῦς μνημονευέτω Θεοῦ· καὶ εἴποτέ τις κινηθείη ἀργολογεῖν, εἰς διακοπὴν τῆς ἀταξίας, ἐγειρόμενος ποίει μετάνοιαν· λογισμοὺς ἀποτρέπου, καὶ μὴ παραχώρει τούτους διατρέχειν τὴν καρδίαν καὶ ἐγχρονίζειν· ὁ χρονισμὸς γὰρ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, τὰ μὲν πάθη ζωογονεῖ, τὸν δὲ νοῦν θανατεῖ· ἀλλὰ προσβάλλοντας αὐτοὺς αὐτίκα ἐκ πρωτονοίας ἐπείγου τῷ βέλει τῆς προσευχῆς ἀναιρεῖν· εἰ δὲ ἐπιμένοιεν κρούοντες, καὶ συγχέοντες τὴν διάνοιαν, καὶ ποτὲ μὲν ὑποχωροῦντες, ποτὲ δὲ ἐπερχόμενοι, ἴσθι ὅτι ἐκ προλαβόντος θελήματος εἰσὶν ὠχυρωμένοι· διὰ τοῦτο δίκαια ἔχοντες εἰς τὴν ψυχὴν διὰ τὴν ἧτταν τῆς προαιρέσεως ταράττουσι καὶ ἐνοχλοῦσι· δεῖ οὖν αὐτοὺς στηλιτεύειν διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως· θριαμβευόμενοι γὰρ οἱ πονηροὶ λογισμοί, φυγαδεύονται· ὡς γὰρ φωτὸς φαίνοντος τὸ σκότος ὑποχωρεῖ, οὕτω καὶ τὸ φῶς τῆς ἐξαγορίας ἀφανίζει τοὺς λογισμοὺς τῶν παθῶν, σκότος καὶ αὐτοὺς χρηματίζοντας· ἐπειδὴ ἡ κενοδοξία, καὶ ἡ ἄνεσις, ἃς εἶχον τόπον οἱ λογισμοί, κατεστράφησαν διὰ τῆς κατὰ τὴν ἐξαγόρευσιν αἰσχύνης, καὶ τῆς κατὰ τὸν κανόνα κακοπαθείας· ὅθεν καὶ τὴν διάνοιαν εὑρίσκοντες ἐλευθέραν ἤδη τῶν παθῶν γεγενημένην τῇ συνεχεῖ καὶ εὐκατανύκτῳ προσευχῇ, μετ' αἰσχύνης δραπετεύουσιν· ὅτε γὰρ πειρᾶται ὁ ἀγωνιστὴς τέμνειν τῇ προσευχῇ τοὺς ταράττοντας αὐτὸν λογισμούς, τέμνει μὲν πρὸς βραχύ, καὶ εἴργει τὴν πολύνοιαν αὐτῶν, ὡς παλαίων καὶ ἁμιλλώμενος, οὐ λυτροῦται δὲ εἰς ἅπαν· ἐπειδὴ τὰς αἰτίας τῶν ἐνοχλούντων λογισμῶν στέργει· τὴν ἀνάπαυσιν τῆς σαρκός, καὶ τὴν κοσμικὴν φιλοτιμίαν, δι' ἃς καὶ πρὸς ἐξαγόρευσιν, ὁρμὴν οὐ ποιεῖται· ὅθεν καὶ εἰρήνην οὐκ ἄγει, διότι τὰ τῶν πολεμίων κατέχει δίκαια· τίς δὲ κατέχων ἀλλότρια σκεύη, οὐκ ἀπαιτεῖται ταῦτα παρὰ τῶν ἐχόντων; τίς δὲ ἀπαιτούμενος, καὶ μὴ ἀπολύων ἃ κατέχει κακῶς, λυτροῦται ἀπὸ τῶν ἀντιδίκων αὐτοῦ; ὅτε δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ δυνηθεὶς τὴν ἐξουδένωσιν ἀγαπήσει καὶ τὴν κάκωσιν τῆς σαρκός, καὶ τὴν ἐξαγόρευσιν τῶν λογισμῶν ἀνεπαισχύντως ποιήσει, αὐτίκα οἱ μὲν πολέμιοι ἀναχωροῦσιν, ἡ δὲ διάνοια ἐλευθέρα τυγχάνουσα, τὴν συνέχειαν τῆς προσευχῆς, καὶ τὴν τῶν θείων μελέτην ἀδιάκοπον ἔχει· πᾶσαν ὑπόνοιαν κινουμένην ἐν τῇ καρδίᾳ κατά τινος, παραιτοῦ παντελῶς, ὡς καταλύουσαν ἀγάπην καὶ εἰρήνην· πᾶσαν δὲ συμφορὰν ἔξωθεν ἐπερχομένην, γενναίως καταδέχου, ὡς τὴν σωτήριον ὑπομονὴν προξενοῦσαν· ὑπομονὴν τὴν μονὴν καὶ ἀνάπαυσιν χαριζομένην ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτω τὰς ἡμέρας ἀνύων, ἐν μὲν τῇ παρούσῃ ζωῇ μετ' εὐθυμίας βιώσεις, ταῖς μακαρίαις ἐλπίσιν εὐφραινόμενος· ἐν δὲ τῇ ἐξόδῳ μετὰ παρρησίας μεταστήσῃ τῶν ὧδε, καὶ εἰς τοὺς τόπους τῆς ἀναπαύσεως, οὓς ἡτοιμάσατό σοι Κύριος ἀπελεύσῃ, μισθοὺς τῶν ἐνταῦθα πόνων ἀντιδιδούς σοι, συμβασιλεύειν αὐτῷ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Digitized by Google

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΘΕΟΛΗΠΤΟΥ

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ

α'. Ο Νοῦς φεύγων τὰ ἔξω, καὶ συναγόμενος ἐπὶ τὰ ἔνδον, πρὸς ἑαυτὸν ἐπαναγάγεται· εἶτουν τῷ φυσικῶς κατὰ διάνοιαν ἑαυτοῦ λόγῳ συγγίνεται, καὶ διὰ τοῦ συνόντος αὐτῷ οὐσιωδῶς λόγου, συνάπτεται τῇ εὐχῇ, καὶ διὰ τῆς εὐχῆς, εἰς γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνει μεθ' ὅλης τῆς ἀγαπητικῆς δυνάμεώς τε καὶ διαθέσεως· τότε σαρκὸς μὲν ἐπιθυμία οἴχεται, πᾶσα δὲ ἡ καθήδονος ἀργεῖ αἴσθησις, καὶ τὰ ὡραῖα τῆς γῆς, ἀηδῆ καταφαίνεται· ὀπίσω γὰρ ἑαυτῆς ἡ ψυχὴ πάντα τὰ τοῦ σώματος, καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα θεμένη, ὀπίσω τῆς ὡραιότητος τοῦ Χριστοῦ γίνεται, αὐτῷ κατακολουθοῦσα μετὰ τῶν ἔργων τῆς σεμνότητος, καὶ τῆς κατὰ διάνοιαν ἁγνείας, καὶ ψάλλουσα· ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτοῦ· Χριστὸν φανταζομένη, καὶ προορῶσα, καὶ λέγουσα· προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν. Χριστῷ προσκολλωμένη διὰ τῆς ἀγάπης, καὶ κράζουσα· Κύριε ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου. Χριστῷ διὰ παντὸς ἐνατενίζουσα, καὶ βοῶσα· οἱ ὀφθαλμοί μου διὰ παντὸς πρὸς τὸν Κύριον. Χριστῷ διαλεγομένη διὰ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς, καὶ ἡδύνουσα εὐφραινομένη· ἡδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογή μου· ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἀποδεχόμενος γὰρ ὁ Θεὸς τὴν ἐκ τῆς εὐχῆς διαλογήν, καὶ ὡς ἀγαπώμενος, καὶ ὡς ὀνομαζόμενος, καὶ ὡς ἐπιζητούμενος εἰς βοήθειαν, τὴν ἄρρητον τῇ δεομένῃ ψυχῇ χαρὰν χαρίζεται, μνημονεύουσα γὰρ Θεοῦ διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν διαλογῆς, κατευφραίνεται ὑπὸ Κυρίου· ἐμνήσθην γάρ φησι τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην.

β'. Φεῦγε τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἤργησας τὴν τῶν αἰσθητῶν ἡδονήν· φεῦγε καὶ τὰς κατὰ διάνοιαν φαντασίας τῶν ἡδέων, καὶ ἤργησας τὴν ἡδυπάθειαν τῶν λογισμῶν· ἀφάνταστος δὲ μένων ὁ νοῦς, ὡς μὴ καταδεχόμενος, μήτε ὑπὸ τῶν καθ' ἡδονὴν τρόπων μήτε ὑπὸ τῶν κατ' ἐπιθυμίαν λογισμῶν τυποῦσθαί τε καὶ σφραγίζεσθαι, ἐν ἁπλότητι εὑρίσκεται· καὶ ὑπεράνω πάντων τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν γενόμενος, εἰς Θεὸν τὴν ἔννοιαν ἀναβιβάζει· μηδὲν ἕτερον, ὅτι μὴ τὸ ὄνομα Κυρίου διὰ τῆς συνεχοῦς μνήμης βαθέως ὑποφωνῶν, ὡς βρέφος τὸν πατέρα αὐτοῦ· καλέσω γάρ φησι τῷ ὀνόματί μου, Κύριον ἐναντίον σου· καὶ ὥσπερ ὁ Ἀδὰμ χειρὶ Θεοῦ πλασθεὶς ἀπὸ χοὸς γέγονεν εἰς ψυχὴν ζῶσαν ἐν φυσήματι θείῳ· οὕτω καὶ ὁ νοῦς ταῖς ἀρεταῖς διαπλασθείς, πυκνῇ ἐπικλήσει Κύριον ἐκ καθαρᾶς διανοίας, καὶ θερμῆς διαθέσεως ὑπαδομένη, τὴν θείαν ἀλλοίωσιν ἀλλοιοῦται ζωογονούμενος καὶ θεοποιούμενος ἐκ τοῦ γνώσκειν καὶ ἀγαπᾷν τὸν Θεόν.

γ'. Ἐὰν ἐκστῆς τῆς τῶν γηΐνων ἐπιθυμίας τῇ συνεχεῖ καὶ εἰλικρινεῖ προσευχῇ, καὶ ἀντὶ ὕπνου καταπαύσῃς ἀπὸ πάσης ἐννοίας τῆς μετὰ Θεόν, καὶ στηριχθῇς ὁλικῶς εἰς μόνην τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην, ἀνοικοδομηθήσεται ἐν σοὶ καθάπερ ἄλλη βοηθὸς ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη· ἡ γὰρ ἐκ προσευχῆς κατὰ διάθεσιν βοή, τὴν θείαν ἀγάπην ἀναδίδωσι· καὶ ἡ θεία ἀγάπη διϋπνίζει τὸν νοῦν, πρὸς φανέρωσιν τῶν ἀποκρύφων· τότε ὁ νοῦς τῇ ἀγάπῃ συναρμοσθείς, τὴν σοφίαν καρποῦται· καὶ διὰ τῆς σοφίας τὰ ἀπόρρητα καταγγέλλει· ὁ γὰρ Θεὸς λόγος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν βοῆς κατὰ διάθεσιν, ὀνομαζόμενος, λαμβάνει τὴν τοῦ νοῦ νόησιν, καθάπερ πλευρὰν τὴν γνῶσιν χαρίζεται· καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀναπληρῶν τὴν ἀγαθὴν διάθεσιν, δωρεῖται τὴν ἀρετήν· οἰκοδομεῖ τὴν φωτοποιὸν ἀγάπην· καὶ ἄγει παρὰ τὸν ἐξεστηκότα νοῦν καὶ ὑπνοῦντα καὶ ἀναπαυόμενον ἀπὸ πάσης γηΐνης ἐπιθυμίας· ἡ δὲ ἀγάπη, ἄλλη βοηθὸς εὑρίσκεται τοῦ

Digitized by Google

καταπαύσαντος νοῦ, ἀπὸ τῆς ἀλόγου τῶν αἰσθητῶν προσπαθείας· ὅθεν καὶ διϋπνίζει τὸν νοῦν ὡς καθαρὸν εἰς τὰ τῆς σοφίας ῥήματα· τότε πρὸς αὐτὴν ὁρῶν ὁ νοῦς, καὶ καθηδυνόμενος, τὰς κρυπτὰς τῶν ἀρετῶν διαθέσεις, καὶ τὰς ἀθεάτους ἐνεργείας τῆς γνώσεως, τοῖς ἄλλοις δημοσιεύει, διὰ τῆς τῶν λόγων ἐκτάσεως.

δ'. Ἔκστηθι πάντων τῶν κατ' αἴσθησιν· καὶ κατάλιπε τὸν τῆς σαρκὸς νόμον· καὶ ὁ πνευματικὸς νόμος γραφήσεται τῇ σῇ διανοίᾳ· ὡς γὰρ ὁ πνεύματι περιπατῶν, ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ τελεῖ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, οὕτω καὶ ὁ ἐξιστάμενος αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν, σαρκὸς δηλαδὴ καὶ κόσμου, εἰς τὸ πνεῦμα περιπατεῖν, καὶ τὰ τοῦ πνεύματος φρονεῖν ἔρχεται· καὶ τοῦτο διδάχθητι, ἐξ ὧν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδὰμ πρὸ τῆς παρακοῆς κατειργάσατο.

ε'. Τὸν περὶ τὴν φυλακὴν τῶν ἐντολῶν διαγωνιζόμενον, καὶ ἐν τῷ Παραδείσῳ τῆς προσευχῆς διακαρτεροῦντα, καὶ τῷ Θεῷ προσεδρεύοντα διὰ τῆς συνεχοῦς μνήμης, ὁ Θεὸς ἐξιστᾷ ἀπὸ τῶν τῆς σαρκὸς φιληδόνων ἐνεργημάτων, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κατ' αἴσθησιν κινημάτων· καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κατὰ διάνοιαν χρημάτων, καὶ νεκρὸν τοῖς πάθεσι καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ παρασκευάζων, τῆς θείας ζωῆς μέτοχον καθίστησιν· ὡς γὰρ ὑπνώττων, καὶ νεκρὸς παρεικάζεται, καὶ ζῶν ὑπάρχει, τὸ μέν, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ σώματος, τὸ δέ, τῇ συνεργείᾳ τῆς ψυχῆς· οὕτω καὶ ὁ πνεύματι παραμένων· σαρκὶ μὲν καὶ κόσμῳ νεκροῦται· ζῇ δὲ τῷ τοῦ πνεύματος φρονήματι.

ϛ'. Εἰ γινώσκεις ἃ ψάλλεις, λαμβάνεις ἐπίγνωσιν· ἐκ τῆς ἐπιγνώσεως, κτᾶσαι σύνεσιν· ἐκ τῆς συνέσεως ἡ πρᾶξις τῶν ἐγνωσμένων βλαστάνει· ἐκ τῆς πράξεως, τὴν καθ' ἕξιν γνῶσιν καρποῦσαι· ἡ δὲ ἐν πείρᾳ γνῶσις, τὴν ἀληθῆ θεωρίαν ἀναδίδωσιν· ἐκ ταύτης ἡ σοφία ἀνατέλλει διὰ τῶν φωτοβόλων λόγων τῆς χάριτος· τὸν ἀέρα τῆς ρ. διανοίας πληροῦσα, καὶ τοῖς ἔξω διασαφοῦσα τὰ κεκρυμμένα.

ζ'. Πρῶτον ὁ νοῦς ζητεῖ καὶ εὑρίσκει· εἶτα ἑνοῦται τῷ εὑρεθέντι· καὶ τὴν μὲν ζήτησιν, ποιεῖται διὰ τοῦ λόγου· τὴν δὲ ἕνωσιν διὰ τῆς ἀγάπης· καὶ ἡ μὲν διὰ τοῦ λόγου ζήτησις, γίνεται διὰ τὴν ἀλήθειαν· ἡ δὲ τῆς ἀγάπης ἕνωσις, διὰ τὸ ἀγαθόν.

η'. Ὁ τὴν ῥοώδη τῶν παρόντων φύσιν ὑπερβαίνων, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν παρερχομένων παρατρέχων, οὐ βλέπει ἐπὶ τὰ κάτω· οὐκ ἐπιποθεῖ τὰ ὡραῖα τῆς γῆς· ἀλλὰ τὰς ἄνω ὁράσεις ἀνοιγομένας ἔχει, καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς κατοπτεύει κάλλη, καὶ τὴν τῶν ἀκηράτων κατασκοπεύει μακαριότητα· ὡς γὰρ τῷ ἐπιχάσκοντι ταῖς ὕλαις τῆς γῆς, καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς ἐγκύπτοντι, κεκλεισμένοι εἰσὶν οἱ οὐρανοί· ὡς τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς ἐσκοτισμένους ἔχοντι· οὕτως ὁ περιφρονῶν τὰ κάτω, καὶ ἀποστρεφόμενος, μετάρσιον ἔχει τὸν νοῦν, καὶ τὴν τῶν ἀϊδίων ὁρᾷ δόξαν· καὶ τὴν ἀποκειμένην τοῖς ἁγίοις κατανοεῖ λαμπρότητα· οὗτος καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, ἄνωθεν κατιοῦσαν, ἐπ' αὐτὸν δέχεται· καὶ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γίνεται· καὶ τὰ θεῖα θελήματα ἐπιποθεῖ· καὶ πνεύματι Θεοῦ ἄγεται· καὶ υἱοθεσίας καταξιοῦται, καὶ τὸν Θεὸν ἔχει εὐδοκοῦντα καὶ ἀρεσκόμενον αὐτῷ· ὅσοι γὰρ Θεοῦ πνεύματι ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ.

θ'. Χάριν ἀσθενείας μὴ ἐάσῃς τὴν εὐχὴν μίαν καὶ μόνην ἡμέραν ἕως ἐμπνέῃς, ἀκούων τοῦ λέγοντος· ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι· τοῦτο γὰρ ποιῶν, μειζόνως ὠφεληθήσῃ, καὶ αὕτη ἐν συντόμῳ σε ἀναστήσει, συνεργούσης τῆς χάριτος· ὅπου γὰρ παράκλησις πνεύματος, ἀσθένεια ἢ ἀκηδία οὐκ ἐπιμένει.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

ΜΟΝΑΖΟΝΤΟΣ

Νικηφόρος ὁ Ὁσιώτατος Πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἐν μὲν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθω τὸν τῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων ἀνύσας δίαυλον, μικρῷ δὲ πρὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ τριακοσιοστοῦ καὶ χιλιοστοῦ ἔτους ἀκμάσας, καθηγητὴς καὶ μυσταγωγὸς τῶν ὑψηλῶν τῆς ἀσκητικῆς φιλοσοφίας μαθημάτων ἐγένετο Γρηγορίου τοῦ Θεσσαλονίκης, καθάπερ αὐτός που περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖ· διὰ τῆς ἀπεριμερίμνου δὲ ἡσυχίας ἑαυτῷ νόμῳ σχολάζων, καὶ δι' ἑαυτοῦ ἤδη ἡνωμένου, τῷ ὑπερκοσμίῳ καὶ ἀκροτάτῳ τῶν ἐφετῶν ἑνωθεὶς ἀπορρήτως, μακαρίως ἐντεῦθεν τὸν ἐνυπόστατον ἐν καρδίᾳ τῆς χάριτος ἔπαθε φωτισμόν. Τοῦ τοίνυν τῆς θεώσεως ἀμιμήτου μιμήματος, καὶ θεοποιοῦ δώρου αὐτός τε πρῶτον ἐκεῖθεν πλουσίως ἀναπλησθείς, τούτου καὶ ἡμῖν ὁ Μακάριος, διὰ τοῦ παρόντος αὐτοῦ Πονηματίου, εἴγε βουλοίμεθα, τῶν ἴσων ἐκείνῳ ἀξιωθῆναι γερῶν, πατρικῶς καὶ ἀφθόνως μετέδωκεν· ἐν ᾧ τὰς ἐν ταῖς τῶν Ἁγίων Πατέρων βιογραφίαις περὶ νήψεως, προσοχῆς τε καὶ προσευχῆς, ὁπηδήποτε, διαγορευούσας χρήσεις συνερανισάμενος, προσθεὶς δ' οἴκοθεν καὶ τὴν ὡς οὐκ ἄν τις φήθη καλλίω, φυσικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀληθῶς μέθοδον τῆς δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς ἔνδον καρδίας ἐπισυναγωγῆς τοῦ νοός, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐπικλήσεως, στάθμην οἷον ἀκριβεστάτην ἱερᾶς νήψεως, καὶ κλίμακα καθαρᾶς καὶ ἀρεμβάστου προσευχῆς, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς πηγαζομένων ἀγαθῶν, τοῖς σωθῆναι ἐθέλουσιν ὑπεστήριξε, πρῶτος αὐτός, οἷά τις νέος Βεσελεήλ, κατασκευάσας τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ πνεύματος.

Ἀναβαίνετε λοιπόν, ἀναβαίνετε, ὅσοι ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν δι' ἐφέσεως ἔχετε, καὶ εἰς τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰκόνα μεταμορφωθῆναι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν ἐθέλετε, καὶ ἑπομένως θεωρηθῆναι, καὶ τῆς σωζομένων φαεινῆς κληρουχίας ἀξιωθῆναι.

Digitized by Google

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

ΜΟΝΑΖΟΝΤΟΣ

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΝΗΨΕΩΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ, ΜΕΣΤΟΣ ΟΥ ΤΗΣ ΤΥΧΟΥΣΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ.

Ὅσα τῆς μεγαλοπρεποῦς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, θεϊκῆς φωτοφανείας τυχεῖν ἐρωτικῶς ἔχετε· ὅσοι τὸ ὑπερουράνιον πῦρ καρδιακῶς ἐν αἰσθήσει ὑποδέξασθαι βούλεσθε· ὅσοι τῆς πρὸς Θεὸν καταλλαγῆς πείρᾳ καὶ αἰσθήσει τυχεῖν σπεύδετε· ὅσοι τὸν θησαυρὸν τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ τῶν καρδιῶν ὑμῶν κεκρυμμένον, πρὸς τὸ εὑρεῖν καὶ κτήσασθαι τὰ τοῦ κόσμου ἅπαντα ἀπεκτήσασθε· ὅσοι ταῖς λαμπᾶσι ταῖς ψυχικαῖς φαιδρῶς ἀναφθῆναι ἀπὸ τοῦ παρόντος βούλεσθε, καὶ τὰ παρόντα ἅπαντα ἀπετάξασθε· ὅσοι ἐν γνώσει, καὶ πείρᾳ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ἔνδοθεν ὑμῶν οὖσαν, γνῶναι καὶ λαβεῖν θέλετε, δεῦτε καὶ διηγήσωμαι ὑμῖν αἰωνίου, μᾶλλον δὲ οὐρανίου βιωτῆς ἐπιστήμην, ἢ μᾶλλον μέθοδον, ἀκόπως εἰς τὸν τῆς ἀπαθείας λιμένα καὶ ἀνιδρωτὶ τὸν ταύτης ἐργάτην εἰσάγουσαν, μηδεμίαν πλάνην ἢ πτόησιν ἐκ δαιμόνων δειματουμένην· μόνον δὲ τότε πτοουμένην, ὅτε ἔξωθεν τῆς ζωῆς, ἣν ὑμῖν ὑφηγοῦμαι, πόρρω που ἐκ παρακοῆς διατρίβομεν· καθάπερ πάλαι καὶ ὁ Ἀδὰμ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ κατολιγωρήσας, τῷ ὄφει δὲ φιλιάσας καὶ πιστὸν ἡγησάμενος, καὶ τοῦ καρποῦ τῆς ἀπάτης ὑπ᾽ αὐτοῦ κατακόρως πλησθείς, εἰς πυθμένα θανάτου, σκότους τε ἅμα καὶ διαφθορᾶς ἐλεεινῶς ἑαυτόν, καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτὸν πάντας κατέβαλεν· οὐκοῦν ἐπανάγεσθε· μᾶλλον δὲ τἀληθέστερον εἰπεῖν, ἐπανέλθωμεν πρὸς ἑαυτούς, ἀδελφοί, τὴν τοῦ ὄφεως συμβουλήν, καὶ τὴν πρὸς τὰ χαμαὶ συρόμενα περιφορὰν εἰσάπαν ἀποστυγούμενοι· οὐ γάρ ἐστι τὴν πρὸς Θεὸν καταλλαγὴν καὶ οἰκείωσιν ἄλλως ἡμᾶς εὐτυχεῖν εἰμὴ πρότερον πρὸς ἑαυτούς, ὅσον τὸ ἐφ᾽ ἡμῖν, ἐπανέλθωμεν, ἢ μᾶλλον εἰσέλθωμεν· τὸ γὰρ παράδοξον, ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς, καὶ τῆς ματαίας μερίμνης ἑαυτοὺς ἀποσχίζοντες, πρὸς δὲ τὴν ἐντὸς ἡμῶν οὖσαν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, ἀσυγχωρήτως κατέχοντες· διὰ τοῦτο γὰρ τέχνη τεχνῶν, καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν ἡ μοναδικὴ πολιτεία ὠνόμασται, ἐπειδὴ οὐχ ὁμοίως τῶν φθειρομένων τουτωνὶ πραγμάτων, ἐστὶν ἡμῖν πρόξενος ἡ Ὁσία αὕτη. ἵνα καὶ πρὸς αὐτὰ τὸν νοῦν ἡμῶν ἀπὸ τῶν κρειττόνων μετοχετεύσαντες, καταχωννύωμεν· ἀλλὰ ξένα τινά, καὶ ἀπόρρητα ἀγαθὰ ἡμῖν ἐπαγγέλλεται· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· κἀντεῦθεν, οὐδὲ ἡ πάλη ἡμῖν ἐστι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα· ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου· εἰ οὖν σκότος ὁ παρὼν αἰών, φευξώμεθα ἀπ᾽ αὐτοῦ· φευξώμεθα δὲ τῷ νοήματι, μηδὲν κοινὸν ἡμῖν, καὶ τῷ ἐχθρῷ τοῦ Θεοῦ· ὁ γὰρ βουληθεὶς φιλιάσαι αὐτῷ, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται, τῷ δὲ ἐχθρῷ γεγονότι Θεοῦ, τίς βοηθῆσαι δύναται; διὰ τοῦτο μιμησώμεθα τοὺς πατέρας ἡμῶν· καὶ τὸν ἐντὸς τῶν καρδιῶν ἡμῶν θησαυρόν, ὡς κἀκεῖνοι ζητήσωμεν· καὶ τοῦτον εὑρόντες, κρατῶμεν κραταιῶς ἄγαν, ἐργαζόμενοι ὁμοῦ καὶ φυλάσσοντες· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐτάχθημεν· εἰ δέ τις Νικόδημος ἄλλος ὀφθείη φιλονεικῶν ἐν τούτοις καὶ λέγων· πῶς δύναταί τις, ἐν τῇ καρδίᾳ εἰσελευσόμενος, ἐκεῖ ἐργάζεσθαι, ἢ διατρίβειν; ὥσπερ ἐκεῖνος τῷ σωτῆρι ἀντέφησε, πῶς δύναταί τις εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι γέρων ὤν; ἀκούσεται καὶ αὐτός· ὅτι τὸ πνεῦμα, ὅπου θέλει πνεῖ· καὶ εἰς τὰ τῆς

Digitized by Google

πρακτικῆς ἔργα, οὕτως ἀμφιβάλλομεν ἀπιστοῦντες, πῶς τὰ τῆς θεωρίας ἡμῖν ἐπελεύσεται; θεωρίας γὰρ ἐπίβασις πρακτική· ἐπεὶ δὲ γραφικῶν ἀποδείξεων ἄνευ, πληροφορηθῆναι τῷ οὕτως διαπιστοῦντι ἀδύνατον, φέρε τοὺς τῶν Ἁγίων βίους καὶ τὰ ἐγγράφως ὑπ᾽ αὐτῶν ἐκτεθέντα, εἰς πολλῶν ὠφέλειαν ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἐντάξωμεν· ἵνα ἐκ τούτου πληροφορούμενος πᾶσαν ἀμφιβολίαν ἀπώσηται· ἄνωθεν δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ Μεγάλου τὸν λόγον ἀρξάμενοι, ἐπὶ τοὺς καθεξῆς, ὅσον ἐστὶν ἐμοὶ δυνατόν, τοὺς λόγους, καὶ τὰς πράξεις τούτων μερικῶς συλλέξαντες, πρὸς πίστωσιν παραθώμεθα.

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου.

Εἰσήρχοντό ποτε πρὸς τὸν Ἀββᾶν Ἀντώνιον δύο ἀδελφοί· καὶ λείψαντος αὐτοῖς ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ὕδατος, ὁ μὲν εἷς ἀπέθανε, ὁ δὲ ἕτερος ἔμελλε· μηκέτι γοῦν ἰσχύων ὁδεύειν, ἔκειτο καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεθνήξεσθαι προσδοκῶν· ὁ δὲ Ἀντώνιος, καθήμενος ἐν τῷ ὄρει, φωνήσας δύο Μοναχούς, συνέβη γὰρ ἐκεῖ τούτους εἶναι, ἤπειγε λέγων· λάβετε κεράμιον ὕδατος, καὶ δράμετε τὴν ἐπ᾽ Αἴγυπτον ὁδόν· δύο γὰρ ἐρχομένων, ὁ μὲν εἷς ἄρτι τετελεύτηκεν· ὁ δὲ ἕτερος μέλλει, ἐὰν μὴ σπεύσητε· τοῦτο γὰρ εὐχομένῳ μοι πεφανέρωται. Ἐλθόντες τοίνυν οἱ Μοναχοί, εὗρον τὸν μὲν κείμενον νεκρόν, καὶ ἔθαψαν· τὸν δὲ ἕτερον ἀνεκτήσαντο τῷ ὕδατι, καὶ ἀπήγαγον πρὸς τὸν Γέροντα, ἦν γὰρ τὸ διάστημα ἡμέρας ὁδός· ἐὰν δὲ ζητήσῃ τίς, διατί μὴ πρὸ τοῦ τελευτῆσαι τὸν ἄλλον οὐκ εἴρηκεν; οὐκ ὀρθῶς τοῦτο ζητεῖ λέγων· οὐ γὰρ ἦν Ἀντωνίου τὸ τοῦ θανάτου κρίμα, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καὶ περὶ ἐκείνου κρίναντος, καὶ περὶ τούτου ἀποκαλύψαντος· μόνου δὲ Ἀντωνίου τοῦτο θαῦμα ἦν, ὅτι ἐν τῷ ὄρει καθήμενος, εἶχε τὴν καρδίαν νήφουσαν, τὸν δὲ Κύριον δεικνύοντα αὐτῷ τὰ μακράν. Ὁρᾷς ὅτι διὰ τὸ νήφειν τῇ καρδίᾳ, ὁ Ἀντώνιος θεόπτης καὶ προβλέπων ἐγένετο; καὶ γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ ἐμφανίζεται ὁ Θεὸς τῷ νοΐ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ὥς φησιν Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος, ὡς πῦρ καθαίρων τὸν ἐραστήν· ἔπειτα δὲ καὶ ὡς φῶς λαμπρύνων τὸν νοῦν καὶ θεοειδῆ ἐργαζόμενος· ἐπὶ δὲ τοὺς καθεξῆς ὁ λόγος χωρείτω.

Ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου.

Οὕτω γὰρ ὁ θεῖος Θεοδόσιος, τῷ γλυκεῖ τῆς ἀγάπης βέλει ἐβέβλητο, καὶ οὕτως αὐτοῖς τοῖς δεσμοῖς συνείχετο, ὥς τε τὸ ὑψηλὸν τοῦτο καὶ θεῖον παράγγελμα, τὸ «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου», ἔργοις ὑπ᾽ αὐτοῦ πληροῦσθαι, ὅπερ οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο, ἢ τῶν φυσικῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, πρὸς οὐδὲν ἄλλο τῶν παρόντων, ὅτι μὴ πρὸς μόνον τὸν δημιουργοῦ πόθον συντεινομένων· ταύτας οὖν τὰς νοεράς, φημι, τῆς ψυχῆς ἐνεργείας, ταύτῃ τοι καὶ παρακαλῶν, πολλοῖς φοβερὸς ἦν, καὶ ἐπιτιμῶν, ποθεινὸς καὶ ἡδὺς ἐν ἅπασι· τίς οὕτω καὶ τοῖς πολλοῖς ὁμιλῶν ὠφελιμώτατος; καὶ τὰς αἰσθήσεις συνάγειν καὶ εἴσω παρασκευάζειν νεύειν ἱκανώτατος; ὡς ἐν πλείονι γαλήνῃ τοὺς τῶν ἐν μέσῳ θορύβων ἢ τοὺς ἐν ἐρήμῳ διατελεῖν· καὶ ἅμα τὸν αὐτὸν μετὰ πλήθους τε εἶναι καὶ ἰδιάζειν; ἰδοὺ καὶ ὁ Μέγας οὗτος Θεοδόσιος διὰ τὸ τὰς αἰσθήσεις συνάγειν καὶ εἴσω εἰσάγειν, γέγονε τῆς τοῦ κτίστου τετρωμένος ἀγάπης.

Ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Ἀρσενίου.

Καὶ τοῦτο δὲ τῷ θαυμαστῷ πεφύλακτο Ἀρσενίῳ, τὸ μήτε ζητήματα γραφικὰ προτείνειν, μήτε μὴν ἐπιστέλλειν· οὐχ ὡς ἀδυνάτως, ἔχοντι, πῶς γάρ; ᾧ τινι τὸ εὖ λέγειν οὕτω ῥᾴδιον, ὡς τὸ ἁπλῶς λέγειν ἑτέροις; ἀλλ᾽ ὁ πρὸς τὸ σιωπᾶν ἐθισμός, καὶ τὸ πρὸς ἐπίδειξιν ἐπαχθές, ταῦτα τῶν εἰρημένων αἴτια· διὰ τοῦτο γοῦν κἂν ταῖς Ἐκκλησίαις, κἂν ταῖς συνάξεσι, λίαν ἐσπουδασμένον ἦν αὐτῷ, τὸ μήτε τινὰ ὁρᾶν, μηθ᾽ ὑφ᾽ ἑτέρων αὐτὸν βλέπεσθαι· ἀλλ᾽ ὀπίσω κίονος ἢ ἑτέρου προβλήματος ἵστασθαι, καὶ περικρύβειν ἑαυτόν· καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἐπιμιξίας κρύβειν ἀθέατον· ἅτε δὴ προσέχειν ἑαυτῷ βουλόμενον καὶ εἴσω τὸν νοῦν ἀθροΐζειν, καὶ οὕτω ῥᾳδίως πρὸς Θεὸν αἴρεσθαι· πάλιν καὶ ὁ θεῖος οὗτος ἀνήρ, ὁ ἐπίγειος Ἄγγελος, εἴσω ἀθροίζει τὸν νοῦν, ἵνα ἐντεῦθεν εὐκόλως πρὸς Θεὸν αἴρεται.

Ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Παύλου τοῦ ἐν τῷ Λάτρῳ.

Ὁ μέν τοι θεῖος Παῦλος ὄρεσι, καὶ ἐρη-

Digitized by Google

μίαις διαπαντὸς διητᾶτο, θηρσὶ δὲ ἀγρίοις, οἷα γείτοσι καὶ ὁμοσί τοις χρώμενος, ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸς τὴν Λαύραν κατιών, ἐπισκοπεῖν ἠξίου τοὺς ἀδελφούς· παρῄνει τε καὶ ἐδίδασκε μὴ μικροψυχεῖν· μηδὲ τῶν ἐπιπόνων τῆς ἀρετῆς καταρᾳθυμεῖν ἔργων· ἀλλ' ἐν προσεχίᾳ πάσῃ καὶ διακρίσει, τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἔχεσθαι πολιτείας· καὶ πρὸς τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας εὐψύχως ἀνταγωνίζεσθαι· πρὸς δέ, καὶ μέθοδον αὐτοῖς εἰσηγήσατο· δι' ἧς δυνατοὶ ἔσονται τάς τε προλήψεις ἀπομανθάνειν τὰς ἐμπαθεῖς, καὶ τὰς ἐπισποράς τῶν παθῶν ἀποτρέπεσθαι· βαβαί, πῶς ὁ θεῖος οὗτος Πατὴρ μέθοδον τοῖς φοιτηταῖς, ἀγνοοῦσι, διδάσκει; ἵνα διὰ ταύτης ἀποτρέπειν δύνανται τὰς προσβολὰς τῶν παθῶν, οὐκ ἄλλη δὲ ἦν αὕτη, ἢ τοῦ νοὸς τήρησις· ταύτης γάρ ἐστι τουτὶ τὸ κατόρθωμα, καὶ οὐκ ἄλλης, περαιτέρω δὲ ὁ λόγος χωρείτω.

Ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Σάββα.

Ἡνίκα μέντοι τὸν ἀποταξάμενον ὁ θεῖος Σάββας· τόν τε κανόνα ἴδοι τῆς κατὰ Μοναχοὺς ἀγωγῆς ἀκριβῶς ἐκμαθόντα καὶ νοῦν ἤδη τὸν ἑαυτοῦ τηρεῖν δυνάμενον, καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους τῶν λογισμῶν ἀπομάχεσθαι· πρὸς δέ, καὶ τὴν τῶν κοσμικῶν ὅλως μνήμην τῆς διανοίας ἐξοικισάμενον, τότε δὴ κἂν τῇ Λαύρᾳ παρεῖχε κελλίον, εἰ ἀσθενὲς ἔχοι τὸ σῶμα καὶ ἄρρωστον· εἰ μέντοι τῶν ἐρρωμένων εἴη καὶ εὐσθενῶν, καὶ κελλίου οἰκοδομὴν ἐπέτρεπεν· ὁρᾷς πῶς καὶ ὁ θεσπέσιος Σάββας τὴν τοῦ νοὸς φυλακὴν ἀπῄτει τοῖς μαθηταῖς, καὶ οὕτως αὐτοῖς παρέχων κελλίοις συνεχώρει καθίσαι; τί πράξομεν ἡμεῖς οἱ ἀργῶς ἐν κελλίοις καθήμενοι, καὶ οὐδέ, εἰ ἔστι νοὸς τήρησις ἐπιστάμενοι;

Ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ Ἀββᾶ Ἀγάθωνος.

Ἀδελφὸς ἠρώτητε τὸν Ἀββᾶν Ἀγάθωνα, λέγων· εἰπέ μοι Ἀββᾶ τί μεῖζον, ὁ σωματικὸς κόπος, ἢ ἡ τῶν ἔνδον φυλακή; καὶ εἶπεν· ἔοικεν ὁ ἄνθρωπος δένδρῳ· ὁ τοίνυν σωματικὸς κόπος, φύλλα ἐστί· ἡ δὲ τῶν ἔνδον φυλακή, ὁ καρπός ἐστιν· ἐπεὶ οὖν κατὰ τὸ γεγραμμένον· πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλεται φανερὸν ὅτι διὰ τοὺς καρποὺς πᾶσα ἡμῶν ἐστιν ἡ σπουδή, τουτέστιν ἡ τοῦ νοὸς φυλακή· χρεία δὲ ἐστι καὶ τῆς τῶν φύλλων σκέπης καὶ εὐκοσμίας, ἅτινά ἐστιν ὁ σωματικὸς κοπος· θαῦμα πῶς ὁ ἅγιος οὗτος κατὰ πάντων τῶν μὴ ἐχόντων νοὸς τήρησιν ἀπεφήνατο· εἰς μόνην δὲ αὐχοῦντας τὴν πρακτικὴν εἰπών, πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπόν, νοὸς τήρησιν δηλαδή, φύλλα δὲ μόνον ἔχοντα, ἤγουν τὴν πρᾶξιν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλληται· φρικτή σου Πάτερ ἡ ἀπόφασις.

Τοῦ Ἀββᾶ Μάρκου, πρὸς Νικόλαον.

Εἰ οὖν βούλει τέκνον, οἰκεῖον λύχνον φωτὸς νοητοῦ γνώσεως πνευματικῆς ἔνδοθεν κτήσασθαι, ἵνα ἀπροσκόπως σὺν τῇ βαθυτάτῃ νυκτὶ τοῦ αἰῶνος τούτου περιπατεῖν δυνήσῃ, καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὰ διαβήματά σου κατευθυνθῇ, ὅπως τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου θελήσῃς σφόδρα, κατὰ τὸ προφητικὸν λόγιον, τουτέστι πίστει διαπύρῳ τῶν τελείων Εὐαγγελικῶν προσταγμάτων τοῦ Κυρίου δι' ἐπιθυμίας καὶ εὐχῆς κοινωνὸς γενέσθαι, ὑποδείκνυμί σοι μέθοδον θαυμαστήν, καὶ ἐπίνοιαν τρόπου πνευματικοῦ, οὐ σωματικοῦ κόπου ἢ ἀγῶνος δεομένην, ἀλλὰ πνευματικοῦ πόνου, καὶ νοός, καὶ προσεχοῦς διανοίας χρῄζουσαν, καὶ φόβῳ καὶ ἀγάπῃ Θεοῦ συνεργουμένην· δι' ἧς ἐπινοίας τὴν φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν εὐχερῶς τροπώσασθαι δυνήσῃ· εἰ οὖν βούλει κατὰ τῶν παθῶν τὸ νῖκος ἄρασθαι, δι' εὐχῆς, καὶ συνεργείας Θεοῦ ἐν ἑαυτῷ γενόμενος καὶ εἰς τὰ τῆς καρδίας βάθη δύνων, ἀνίχνευσον τοὺς δυνατοὺς τούτους τρεῖς γίγαντας, λήθην λέγω, καὶ ῥᾳθυμίαν καὶ ἄγνοιαν, τὸ ὑποστήριγμα τῶν νοητῶν ἀλλοφύλων, δι' ὧν τὰ λοιπὰ τῆς κακίας πάθη ὑπονοσοῦμενα, ἐνεργεῖ, καὶ ζῇ, καὶ ἰσχύει ἐν ταῖς τῶν φιληδόνων ψυχαῖς· καὶ διὰ πολλῆς προσεχίας καὶ νοὸς ἐπιστασίας, μετὰ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, εὑρὼν τὰ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενα, οὕτω, δυνήσῃ ἐν πολλῇ προσεχίᾳ καὶ εὐχῇ ῥυσθῆναι τῶν πονηρῶν γιγάντων· γνώσεως γὰρ ἀληθοῦς, καὶ μνήμης λόγου Θεοῦ, καὶ ἀγαθῆς συμφωνίας προθυμίᾳ, διὰ χάριτος ἐνεργοῦς ἐν καρδίᾳ στῆναι σπουδαζομένῃ, καὶ ἐπιμελῶς φυλασσομένῃ· λήθης καὶ ἀγνοίας καὶ ῥᾳθυμίας ἴχνος ἐν αὐτῇ ἀφανίζεται· ὁρᾷς συμφωνίαν τῶν πνευματικῶν ῥημάτων; ὁρᾷς πῶς σαφῆ ἐκφαίνουσι τὴν τῆς προσευχῆς εἴδησιν; ὅρα λοιπὸν καὶ τοὺς ἔμπροσθεν, οἷα πάλιν ἡμῖν διαλέγονται.

Digitized by Google

Τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ τῆς Κλίμακος.

Ἡσυχαστής ἐστιν, ὁ τὸ ἀσώματον ἐν σωματικῷ οἴκῳ περιορίζειν φιλονεικῶν, τὸ παράδοξον· ἡσυχαστής ἐστιν ἐκεῖνος ὁ εἰπών· ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ· κλεῖε μὲν θύραν κέλλης, σώματι· καὶ θύραν γλώττης, φθέγματι· καὶ ἔνδον πύλην, πνεύματι· καθεζόμενος ἐφ' ὕψους τήρει, εἰ ἄρα καὶ ἐπίστασαι, καὶ τότε ὅρα πῶς καὶ πότε, καὶ πόθεν, καὶ πόσοι, καὶ ποῖοι κλέπται εἰσελθεῖν καὶ κλέψαι τοὺς βότρυας ἔρχονται· ἀποκαμὼν ὁ σκοπός, ἀναστάς, προσεύξεται, καὶ πάλιν καθεσθείς, τῆς αὐτῆς ἐργασίας ἀνδρικῶς ἕξεται· ἄλλο φυλακὴ λογισμῶν, καὶ ἕτερον νοὸς τήρησις, καὶ καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν κατὰ τοσοῦτον ἡ δευτέρα τῆς πρώτης ἐστί, καὶ μοχθηροτέρα καθέστηκεν· ὥσπερ ὅπλα βασιλικὰ ἐν τόπῳ τινὶ κείμενα ὁρῶντες κλέπται οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐπιβαίνουσιν, οὕτω καὶ ὁ τῇ καρδίᾳ προσευχὴν συνάψας, οὐχ ὡς ἔτυχεν ὑπὸ τῶν νοερῶν ληστῶν κλέπτεται· οἶδας φανεροποιὰ τῆς θαυμαστῆς ἐργασίας τοῦ μεγάλου τούτου Πατρός; ἀλλ' ἡμεῖς γε ὡς ἐν σκότει διαπορευόμενοι καὶ ἐπάνω τῶν ψυχωφελῶν τοῦ πνεύματος λογίων ὡς ἐν νυκτομαχίᾳ περιπατοῦντες, καὶ ἐθολοκωφοῦντες, ταῦτα παρερχόμεθα· ἀλλ' ὅρα λοιπὸν καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ὅσα τὰ πρὸς τὴν νῆψιν ὁδηγοῦντα οἱ πατέρες ἡμῖν ὑπογράφουσιν.

Τοῦ Ἀββᾶ Ἡσαΐα.

Ὅταν τὶς χωρίσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ, καὶ γνῷ ἀκριβῶς πάντα τὰ ἁμαρτήματα ἃ ἐποίησεν εἰς Θεόν, (ἐπειδὴ οὐ βλέπει τὰς ἁμαρτίας, ἐὰν μὴ χωρισθῇ ἀπ' αὐτῶν χωρισμῷ πικρίας)· οἱ φθάσαντες τοῦτο τὸ μέτρον, αὐτοὶ εὗρον τὸν κλαυθμὸν καὶ τὴν δέησιν, καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μνημονεύοντες τῆς πονηρᾶς φιλίας τῶν παθῶν· ἀγωνισώμεθα οὖν ἀδελφοὶ κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν, καὶ συνεργεῖ ὁ Θεὸς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους αὐτοῦ· καὶ εἰ οὐκ ἐφυλάξαμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν, κἂν σπουδάσωμεν ποιῆσαι τὴν δύναμιν ἡμῶν, φυλάξαι τα σώματα ἡμῶν, ὡς ζητεῖ ὁ Θεός, ἀναμάρτητα καὶ πιστεύομεν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ λιμοῦ τὸν καταλαβόντα ἡμᾶς, ποιεῖ μεθ' ἡμῶν ἔλεος; ὡς καὶ μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ· παραμυθεῖται ἐνταῦθα ὁ μέγας οὗτος, τοῖς λίαν ἀσθενεστέροις, λέγων· καὶ εἰ οὐκ ἐφυλάξαμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν, κἂν τὰ σώματα ἡμῶν τηρήσωμεν ἀναμάρτητα, ὡς ζητεῖ ὁ Θεός, καὶ ποιεῖ καὶ μεθ' ἡμῶν ἔλεος· πολλὴ ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ τοιούτου Πατρός, καὶ συγκατάβασις.

Μακαρίου τοῦ Μεγάλου.

Τὸ κυριώτατον τοῦ ἀθλητοῦ, τοῦτό ἐστιν, ἵνα εἰσελθὼν εἰς τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, ποιήσῃ πόλεμον πρὸς τὸν σατανᾶν καὶ μιμήσῃ αὐτόν· καὶ ἀντιπαλαίσας τοῖς διαλογισμοῖς αὐτοῦ, μαχεσθῇ αὐτῷ· εἰ δὲ εἰς τὸ φαινόμενον φυλάσσει τίς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀπὸ φθορᾶς καὶ πορνείας, ἔσωθεν δὲ μοιχεύει παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ πορνεύει τοῖς διαλογισμοῖς, οὐδὲν ὠφελήθη ἔχων τὸ σῶμα παρθένον· γέγραπται γάρ· πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ· ἔστι γὰρ πορνεία διὰ σώματος ἐπιτελουμένη· καὶ ἔστι πορνεία ψυχῆς κοινωνούσης τῷ σατανᾷ· δοκεῖ μὲν ὁ μέγας οὗτος Πατήρ, ἀντιφέρεσθαι τοῖς λόγοις τοῦ προλεχθέντος πατρὸς Ἀββᾶ Ἡσαΐου· οὐκ ἔστι δέ· κἀκεῖνος γὰρ ὡς ζητεῖ ὁ Θεὸς παρεγγυᾶται ἡμῖν φυλάξαι τὰ σώματα ἡμῶν ζητεῖ δὲ οὐ τῶν σωμάτων μόνον τὴν καθαρότητα, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευμάτων καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν Εὐαγγελικῶν προσταγμάτων, τὰ αὐτὰ ἡμῖν ὑποτίθεται.

Διαδόχου.

Ὁ ἐνδημῶν ἀεὶ τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ, ἐκδημεῖ πάντως τῶν ὡραίων τοῦ βίου, πνεύματι γὰρ περιπατῶν, τὰς τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίας εἰδέναι οὐ δύναται, ἐπειδὴ λοιπὸν ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν ἀρετῶν τοὺς περιπάτους ὁ τοιοῦτος ποιεῖται, αὐτὰς ὥσπερ τὰς ἀρετὰς πυλωροὺς ἔχων· διὸ δὴ καὶ ἄπρακτοι λοιπὸν αἱ τῶν δαιμόνων τότε ἐπ' αὐτῳ γίνονται μηχαναί· καλῶς εἶπεν ὁ ἅγιος ὅτι ἄπρακτοι μένουσιν αἱ τῶν ἐχθρῶν μηχαναί· ὅτε δηλονότι ἐν τῷ βάθει που τῆς καρδίας ἡμῶν διατρίβομεν καὶ τοσοῦτον πλέον, ὅσον ἐκεῖ ἐγχρονίζομεν· ἀλλ' οἶδα ὅτι ἐπιλείψει με ὁ χρόνος, βουλόμενον τῷ παρόντι διηγήματι τῶν πατέρων πάντων κατατάτ-

Digitized by Google

τειν τοὺς λόγους· διὸ ἑνὸς καὶ δύο μνησθείς, πρὸς τὸ τέλος τὸν λόγον τρέψομαι.

Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου.

Σπούδασον εἰσελθεῖν εἰς τὸ ταμιεῖον τὸ ἔνδοθέν σου, καὶ ὄψει τὸ ταμιεῖον τὸ οὐράνιον· ἓν γάρ ἐστι τοῦτο κἀκεῖνο καὶ ἐν μιᾷ εἰσόδῳ θεωρεῖς ἀμφότερα· ἡ κλίμαξ τῆς βασιλείας ἐκείνης, ἐνδοθέν σου ἐστὶ κεκρυμμένη, ἤγουν ἐν τῇ ψυχῇ σου· βάπτισον οὖν σεαυτὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας, καὶ εὑρίσκεις ἐκεῖ ἀναβάσεις ἐν αἷς ἀναβαίνειν δυνήσῃ.

Καρπαθίου.

Πολλοῦ ἀγῶνος, καὶ κόπου χρεία ἐν ταῖς προσευχαῖς· ὅπως εὕρωμεν τὴν ἀπαρενόχλητον τῆς διανοίας κατάστασιν, ἕτερόν τινα ἐγκάρδιον οὐρανόν, ἔνθα οἰκεῖ ὁ Χριστός· ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· εἰ οὐκ ἐπιγινώσκετε, ὅτι Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ἡμῖν; εἰ μήτε ἄρα ἀδόκιμοί ἐστε.

Συμεὼν τοῦ Θεολόγου.

Ἄδειαν εὗρεν ὁ διάβολος μετὰ τῶν δαιμόνων, ἀφ' οὗ τοῦ Παραδείσου καὶ τοῦ Θεοῦ ἐξόριστον διὰ τῆς παρακοῆς εἰργάσατο τὸν ἄνθρωπον, τὸ λογιστικὸν παντὸς ἀνθρώπου σαλεύειν, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, νοητῶς· τοῦ μέν, ἐπὶ πολύ, τοῦ δέ, ἐπ' ὀλίγον, καὶ ἄλλου, ἐπὶ πλέον· καὶ οὐκ ἄλλως δυνατὸν ὀχυρωθῆναι τοῦτο, ἢ μνήμῃ Θεοῦ διηνεκεῖ· ᾧ ἐὰν τῇ δυνάμει τοῦ σταυροῦ τυπωθεῖσα τῇ καρδίᾳ ἡ θεία μνήμη, πρὸς τὸ ἄσειστον στερεώσῃ τοῦτο· εἰς γὰρ φέρει τὰ τοῦ νοητοῦ ἀγῶνος· ὃν ἕκαστος χριστιανῶν ἀγωνίσασθαι, πρὸς τὸ στάδιον τῆς Χριστοῦ πίστεως ἀπεδύσατο· εἰ δὲ μή, μάτην ἀγωνιεῖται, τοῦ τοιούτου ἀγῶνος ἕνεκεν, ἡ πᾶσα καὶ ποικίλη παντὸς κακοπαθοῦντος διὰ τὸν Θεὸν ἄσκησις· ἵνα τις κάμψῃ τὰ σπλάγχνα τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ δώσῃ πάλιν τὸ πρῶτον ἀξίωμα τοῦτο, καὶ σφραγισθῇ τῷ λογιστικῷ Χριστός· καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν· κατεμάθετε ἀδελφοί, ὡς ἔστι τέχνη πνευματική, ἤγουν μέθοδος, ταχέως τὸν ταύτης ἐργάτην εἰς ἀπάθειαν καὶ θεοπτίαν ἀνάγουσα; πεπληροφόρησθε, πῶς πᾶσα πρακτική, ὡς φύλλα ἐν δένδρῳ, χωρὶς καρποῦ λελόγισται τῷ Θεῷ; καὶ ὅτι πᾶσα ψυχὴ μὴ ἔχουσα νοῦ τήρησιν, εἰς κενὸν ταῦτα αὐτῇ ἀποβήσεται; οὐκοῦν σπεύσωμεν ἵνα μὴ ἄκαρποι τελευτήσαντες, μεταμεληθῶμεν ἀνόνητα.

Ἐρ. Ὅτι μὲν ἀπὸ τοῦ νῦν συγγράμματος γινώσκομεν, τίς τε ἦν ἡ πρᾶξις τῶν εὐαρεστησάντων τῷ Κυρίῳ, καὶ ὅτι ἐστί τις ἐργατία ἡ τῶν παθῶν τὴν ψυχὴν ταχέως ἐλευθεροῦσα, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ συνδέουσα, ἣν χρεὼν παντὶ τῷ Χριστῷ στρατευθέντι, οὐδ' ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν, ἀλλὰ καὶ λίαν πεπείσμεθα· τί δέ ἐστι προσοχή, καὶ πῶς ἀξιοῦταί τις ταύτην εὑρεῖν, δυσωποῦμεν μαθεῖν· εἰσάπαν γὰρ τοῦ τοιούτου πράγματος ἐσμὲν ἀμύητοι.

Ἀπ. Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ εἰπόντος, χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθαι ποιεῖν οὐδέν, τοῦτον βοηθὸν καὶ συνέριθον ἐπικαλεσάμενοι, τὸ κατὰ δύναμιν ὑποδεῖξαι πειράσομαι, τί ἐστι προσοχή, καὶ πῶς αὐτή, Θεοῦ θέλοντος, κατορθωθείη.

Τοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου.

Τὴν μὲν προσοχὴν τινὲς τῶν ἁγίων, νοὸς τήρησιν ἔφησαν, ἄλλοι δέ, καρδιακὴν φυλακήν· ἕτεροι δέ, νῆψιν· καὶ ἄλλοι, νοερὰν ἡσυχίαν· καὶ ἄλλοι ἄλλως· τὰ δὲ πάντα, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ δηλοῦσιν· ὡς ἄν τις εἴποι ἄρτον, καὶ εἴποι καὶ τεμάχιον· καὶ εἴποι καὶ βουκίον· οὕτω καὶ περὶ τούτων νόει· τί δέ ἐστι προσοχή, καὶ τί τὰ ταύτης ἰδιώματα, ἀκριβῶς μάνθανε· προσοχή ἐστι, μετανοίας ἀκραιφνοῦς γνώρισμα, προσοχή ἐστι, ψυχῆς ἀνάκλησις· κόσμου μῖσος καὶ πρὸς Θεὸν ἐπάνοδος· προσοχή ἐστιν, ἀθέτησις ἁμαρτίας καὶ ἀρετῆς ἐπανάληψις· προσοχή ἐστι συγχωρήσεως ἁμαρτιῶν ἀνενδοίαστος πληροφορία· προσοχή ἐστιν, ἀρχὴ θεωρίας, μᾶλλον δέ, ὑπόθεσις θεωρίας· διὰ ταύτης γὰρ ὁ Θεὸς παρακύψας, ἐμφανίζεται τῷ νοΐ· προσοχή ἐστιν, ἀταραξία νοός, ἢ μᾶλλον, στάσις αὐτῆς, δι' ἐλέους Θεοῦ, τῇ ψυχῇ βραβευθεῖσα· προσοχή ἐστι, καθαίρεσις μὲν λογισμῶν, Θεοῦ δὲ μνήμης ἀνάκτορον, καὶ τῆς τῶν ἐπερχομένων ὑπομονῆς ταμειοῦχος· προσοχή ἐστι, πίστεως, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης παραίτιος· εἰ μὴ γάρ τις πιστεύσειεν, οὐκ ἂν τὰ ἔξωθεν ἐπερχόμενα λυπηρὰ ὑποδέξηται· καὶ εἰ μὴ ἀσπα-

σίως τὰ λυπηρὰ ὑποδέξηται, οὐκ ἂν ἐρῇ τῷ Κυρίῳ· ἀντιλήπτωρ μου εἶ καὶ καταφυγή μου· καὶ εἰ μὴ τὸν ὕψιστον θήσει καταφυγήν, οὐκ ἂν τῆς ἀγάπης αὐτοῦ ἔνστερνος γένηται· τούτου τοίνυν τοῦ μεγίστου τῶν μεγίστων κατορθώματος ἐκ διδαχῆς μάλιστα τοῖς πολλοῖς, ἢ τοῖς πᾶσι, προσγίνεται· σπάνιοι γὰρ οἱ ταύτην ἀδιδάκτως τῇ βίᾳ τῆς ἐργασίας, καὶ τῇ θέρμῃ τῆς πίστεως, ἐκ Θεοῦ κομισάμενοι καὶ οὐ νόμος τὸ σπάνιον· διά τοι τοῦτο, χρὴ ζητεῖν, ὁδηγὸν ἀπλανῆ· ἵνα διὰ τῆς ἐκείνου διατυπώσεως, τὰς ἐκ τῆς προσοχῆς προσπιπτούσας ἡμῖν δεξιὰς καὶ ἀριστεράς, ἐλλείψεις, λέγω δή, καὶ ὑπερβολάς, τὰς ἐκ τοῦ πονηροῦ εἰσαγομένας, ὑπ᾿ αὐτοῦ διδασκώμεθα καὶ τυπούμεθα, ἐξ ὧν ἔπαθεν αὐτὸς πειρασθείς, δῆλα ἡμῖν ποιῶν, καὶ ἐκτὸς ἀμφιβολίας τὴν νοητὴν ταύτην ὁδὸν ὑποδεικνύει, καὶ οὕτως εὐκόλως ἡμεῖς διανυόμεν. Εἰ δὲ ὁδηγὸς οὐκ ἔστι, χρὴ ζητεῖν ἐμπόνως· εἰδ᾿ οὐχ εὑρίσκεται, τὸν Θεὸν ἐπικαλεσάμενος ἐν συντριβῇ πνεύματος καὶ δάκρυσι, καὶ σὺν ἀκτησίᾳ τοῦτον καθικετεύσας ποίησον ὃ λέγω σοι· οἶδας ὅτι ἡ πνοὴ ἣν ἀναπνέομεν, ὁ ἀὴρ οὗτός ἐστιν, ἐκπνέομεν δὲ αὐτόν, οὐ δι᾿ ἕτερόν τι, ἀλλ᾿ ἢ διὰ τὴν καρδίαν, αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τῆς ζωῆς παραίτιος, καὶ τῆς θέρμης τῷ σώματι· ἐπισπᾶται τοίνυν ἡ καρδία τὸ πνεῦμα· ἵνα τὸ μὲν ἑαυτῆς θερμόν, ἔξωθεν διὰ τῆς ἐκπνοῆς διωθήσῃ· ἑαυτῇ δὲ εὐκρασίαν παρέξῃ· παραίτιος δὲ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας, ἢ μᾶλλον ὑπουργός, ὁ πνεύμων ἐστίν· ὃς ἀραιὸς ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ κτισθείς, οἷά τις φυσητήρ, ἀλύπως εἰσάγει, καὶ ἐξάγει τὸ περιέχον, οὕτως ἡ καρδία· τὸ μὲν ψυχρὸν ἕλκουσα διὰ τοῦ πνεύματος, τὸ θερμὸν δὲ διωθοῦσα, τὴν τάξιν δηλονότι δι᾿ ἣν ᾠκονομήθη πρὸς τὴν τοῦ ζώου σύστασιν, ἀπαραβάτως διατηρεῖ· σὺ οὖν, καθίσας καὶ συναγωγὼν σου τὸν νοῦν, δηλαδή, εἰς τῆς ῥινὸς τὴν ὁδὸν ἔνθα τὸ πνεῦμα εἰς τὴν καρδίαν εἰσέρχεται, καὶ ὤθισαι αὐτὸν καὶ παραβίασαι συγκατελθεῖν μετὰ τοῦ εἰπνεομένου πνεύματος εἰς τὴν καρδίαν· εἰσελθόντος δὲ ἐκεῖσε οὐκέτι ἀνεύφραντα, οὐδὲ ἄχαρι γενήσεται τὰ μετὰ ταῦτα· ἀλλ᾿ ὥσπερ ἀνήρ τις τοῦ ἑαυτοῦ οἴκου ἀπόδημος, ἐπὰν ἐπιστρέψῃ οὐκ ἔχει ὅ,τι καὶ γέννηται ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ὅτι κατηξιώθη τοῖς τέκνοις, εἰσάγαγε αὐτόν, τὸν νοῦν καὶ τῇ γυναικὶ ἐντυχεῖν· οὕτω καὶ ὁ νοῦς, ἐπὰν μετὰ τῆς ψυχῆς ἑνωθῇ, ἄρρητον ἡδονήν, καὶ εὐφροσύνην ἐμπίπλαται· τοίνυν, ἀδελφέ, συνέθισον τὸν νοῦν, τοῦ μὴ ταχέως ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθαι· πάνυ γὰρ ἐν ταῖς ἀρχαῖς καταρραθυμεῖ ἐκ τῆς τῶν ἔνδον συγκλείσεως, καὶ στενώσεως· ἐπὰν δὲ συνήθης γένηται, οὐκέτι στέργει ταῖς ἔξω περιφοραῖς· ἡ γὰρ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐντὸς ἡμῶν ἐστίν· ἣν ἐκεῖσε περισκοπῶν, καὶ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς ταύτην ἐπιζητῶν, τὰ ἔξω πάντα τυγητὰ ἡγεῖται καὶ μισητά. Εἰ μὲν οὖν ἐκ πρώτης ὡς εἴρηται, διὰ νοὸς εἰσέλθῃς εἰς τὸν καρδιακὸν τόπον, ὃν σοι ὑπέδειξα, χάρις τῷ Θεῷ· καὶ δόξασον, καὶ σκίρτησον, καὶ ἔχον ταύτης τῆς ἐργασίας διαπαντός· καὶ αὕτη μέλλει διδάξαι σε, ἃ οὐκ ἐπίστασαι· χρὴ δέ σε, καὶ τοῦτο μαθεῖν, ὡς ἐκεῖσε τοῦ νοός σου τυγχάνοντος, οὐ σιωπᾶν καὶ ἀργὸς ἔκτοτε ἵστασθαι· ἀλλὰ τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με, ἔχειν ἔργον, καὶ μελέτην ἄπαυστον· καὶ οὐδέποτε ἐκ τούτου ποτὲ παύσεται· τοῦτο γὰρ ἀμετεώριστον συνέχον τὸν νοῦν, ἀχείρωτον δεικνύει αὐτὸν καὶ ἄψαυστον ταῖς προσβολαῖς τοῦ ἐχθροῦ· καὶ εἰς ἀγάπην, καὶ πόθον θεῖον τὸ καθ᾿ ἡμέραν ἀνάγει. Εἰ δὲ πολλὰ καμών, ὦ ἀδελφέ, οὐ δύνασαι εἰσελθεῖν εἰς τὰ μέρη τῆς καρδίας, καθὼς σοι διεταξάμεθα, ποίησον ὃ λέγω σοι· καὶ μέλλεις, Θεοῦ συνεργοῦντός σοι, εὑρεῖν τὸ ζητούμενον· οἶδας, ὅτι τὸ λογιστικὸν παντὸς ἀνθρώπου ἐν τῷ στήθει ἐστίν· ἐντὸς γὰρ τοῦ στήθους, σιωπώντων ἡμῶν τῶν χειλέων, ἐκεῖσε λαλοῦμεν, καὶ βουλευόμεθα, καὶ εὐχὰς κατατάττομεν, καὶ ψαλμούς, καὶ ἄλλα τινά· τούτῳ οὖν τῷ λογιστικῷ, πάντα λογισμὸν ἐξ αὐτοῦ περιάρας· δύνασαι γὰρ ἐὰν θέλῃς· δὸς αὐτῷ τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με· καὶ βίασαι τοῦτο ἀντ᾿ ἄλλης ἐννοίας πάντοτε ἔνδον βοᾶν· τοῦτο δὲ ἐπὶ καιρὸν κρατήσας, ἀνοιχθήσεταί σοι διὰ τούτου καὶ ἡ καρδιακὴ εἴσοδος, καθώς σοι γεγράφαμεν, ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας· καθὼς καὶ ἡμεῖς πείρᾳ ἐγνώκαμεν, ἐλεύσεται δέ σοι, σὺν τῇ πολυπαθήτῳ καὶ τερπνῇ προσοχῇ, καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀρετῶν χορός, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, καὶ τὰ ἑξῆς· δι᾿ ὧν πάντα σου τὰ αἰτήματα κομιεῖ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· μεθ᾿ οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι· δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις· νῦν, καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Digitized by Google

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΣΙΝΑΙΤΟΥ

Γρηγόριος ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν ὁ κατὰ τὸ Σίναιον ὄρος Μοναχὸς ἀποκαρείς, καὶ διὰ τοῦτο ἐπικληθεὶς Σιναΐτης· ἤκμασε μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, περίπου τὸ χιλιοστὸν τριακοσιοστὸν τριακοστὸν ἔτος, εἰς δὲ τὸ τοῦ Ἄθω ὄρος ἐλθὼν καὶ τὰ ἐκεῖσε περινοστήσας Μοναστήρια καὶ ἡσυχαστήρια· πολλοὺς μὲν εὗρε συνέσει καὶ τῇ κατὰ τὸ ἦθος σεμνότητι κεκοσμημένους, καὶ περὶ τὸ πρακτικὸν μόνον ἐσπουδακότας, περὶ δὲ τήρησιν νοός, καὶ ἡσυχίας ἀκρίβειαν, καὶ θεωρίαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀμυήτους, ὥστε οὐδὲ ἐξ ὀνόματος τὰ τοιαῦτα οἵους ὄντας διαγινώσκειν· μόνοις δὲ τρισὶν ἐντυγχάνει κατὰ τὴν ἀντικρὺ Φιλοθέου κειμένην τοῦ Μαγουλᾶ σκήτην (Ἡσαΐας, Κορνήλιος καὶ Μακάριος αὐτοῖς τὰ ὀνόματα) μικρὸν καὶ περὶ τὸ θεωρητικὸν ἐνασχολουμένοις· ζήλῳ θείῳ τοίνυν πυρούμενος, οὐ μόνον τοὺς κατ᾽ ἰδίαν ἡσυχάζοντας, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς ἐν Κοινοβίοις ἅπαντας, περὶ νήψεως, καὶ φυλακῆς νοὸς καὶ νοερᾶς προσευχῆς ἐδίδασκεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ Παρόρια τῆς Μακεδονίας τρεῖς Λαύρας μεγίστας οἰκοδομήσας, καὶ τόπους παμπόλλους, καὶ ἐπαρχίας περιελθών, ἅπαντας κοινῶς ἐπὶ τὴν τῆς νοερᾶς καὶ ἀδιαλείπτου προσευχῆς ἐργασίαν, ταῖς θείαις αὐτοῦ διδασκαλίαις, προὐτρέπετο· καὶ πολλοὺς δι αὐτῆς ἁμαρτωλοὺς ἐπιστρέψας, καὶ ἀξίους ἐξ ἀναξίων ἀποδείξας, τῆς σωζωμένων μερίδος ἀξιωθῆναι παραίτιος γέγονεν· οὗ καὶ τὸν βίον, Κάλλιστος ὁ Ἁγιώτατος Πατριάρχης, ὁ καὶ μαθητὴς αὐτοῦ χρηματίσας, κατὰ πλάτος συνέγραψεν· ἀλλὰ γάρ, ὥσπερ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ὁ ἀοίδιμος, κοινὸς διδάσκαλος τῆς ἱερᾶς νήψεως ἐγνωρίζετο, οὕτως αὖ μετὰ θάνατον ἐπ᾽ αὐτὴν ταύτην διὰ τῶν παρόντων αὐτοῦ συγγραμάτων χειραγωγεῖ· τόν τε γὰρ τῆς νοερᾶς καὶ καρδιακῆς προσευχῆς πρακτικὸν τρόπον κάλλιστα καὶ τελειώτατα μυσταγωγεῖ, καὶ περὶ ἠθικῶν ἀρετῶν καὶ παθῶν ἐκδιδάσκει, καὶ τίνα μὲν τὰ σημεῖα τῆς παλάμης, τίνα δὲ τῆς χάριτος ἐν τούτοις διασαφεῖ· καὶ ὅλως χρησιμώτατόν ἐστιν, εἴπέρ τι ἄλλο, τουτὶ τὸ πόνημα, ἐπίσης ἀρχαρίοις, μέσοις τε καὶ τελείοις. Τὸν δὲ ἐν αὐτοῖς κεκρυμμένον πνευματικὸν πλοῦτον, ἡλίκος, καὶ ὅσος τίς ἐστιν, ὁ μὴ παρέργως ἀναγνοὺς εὑρήσει· καὶ χαρᾷ ὄντως ἀνεκλαλήτῳ χαρήσεται ἐπὶ τῇ εὑρέσει αὐτοῦ.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΣΙΝΑΙΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΙ' ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΟΣ ΠΑΝΥ ΩΦΕΛΙΜΑ.

ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙ ΕΝΤΟΛΩΝ, ΔΟΓΜΑΤΩΝ, ΑΠΕΙΛΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΙΩΝ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΛΟΓΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΡΕΤΩΝ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ.

ΩΝ Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ ΗΔΕ.

α΄. ΛΟγικὸν μὲν εἶναί τινα, ἢ γενέσθαι κατὰ φύσιν ὡς ἦν, πρὸ καθαρότητος καὶ ἀφθαρσίας, ἀδύνατον· τὴν μὲν γάρ, αἰσθητικὴ ἀλογίας ἕξις, τὴν δέ, φθορᾶς σαρκὸς κατάστασις ἐκυρίευσεν.

β΄. Οἱ κατὰ φύσιν λογικοί, μόνοι οἱ διὰ καθαρότητος ὤφθησαν ἅγιοι· λόγον γὰρ καθαρόν, οὐδεὶς τῶν ἐν λόγῳ σοφῶν ἔσχηκε, τὸ λογικὸν ἄνωθεν διὰ τῶν λογισμῶν διαφθειράντων· τὸ γὰρ ὑλικὸν καὶ πολύρρημον τῆς σοφίας τοῦ κόσμου τούτου πνεῦμα, τοὺς λόγους μέν, ἐπὶ τῶν γνωστικωτέρων, τοὺς λογισμοὺς δὲ ἐπὶ τῶν ἀγροικοτέρων ἐπάγον, ποιεῖ τὴν συνοίκησιν, τῆς ἐνυποστάτου σοφίας καὶ θεωρίας, καὶ ἀμερίστου καὶ ἑνιαίας γνώσεως ὑστερῆσαν.

γ΄. Γνῶσιν ἀληθείας, τὴν τῆς χάριτος αἴσθησιν εἶναι κυρίως νόμισον· τὰς δὲ λοιπάς, νοήσεων ἐμφάσεις, καὶ πραγμάτων ἀποδείξεις ἀποκαλεῖν δεῖ.

δ΄. Ὅσοι τῆς χάριτος ἀποτυγχάνουσι, δι' ἀπιστίαν καὶ ἀμέλειαν τοῦτο πάσχουσι· καὶ ὅσοι πάλιν εὑρίσκουσι, διὰ πίστεως καὶ σπουδῆς, ἀεὶ γάρ, διὰ ταῦτα μὲν εἰς τὰ ἔμπροσθεν προΐασι· διὰ τὰ ἐναντία δέ, εἰς τοὐπίσω τελείως στρέφονται.

ε΄. Ἶσον ἐστὶ καὶ νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον εἶναι, καὶ τυφλὸν τῷ νοΐ, καὶ σωματικῶς μὴ ὁρᾷν· ὁ μὲν γάρ, ἐστερήθη τῆς ζώσης καὶ ἐνεργούσης δυνάμεως· ὁ δὲ μὴ βλέπων, τοῦ ποιοῦντος ὁρᾷν καὶ ὁρᾶσθαι θείου φωτός.

Δύναμιν καὶ σοφίαν, ὀλίγοι ἀμφότερα ἐκ Θεοῦ λαμβάνουσιν· ἡ μὲν γάρ ἐστι, τῶν θείων μεθεκτικὴ ἀγαθῶν· ἡ δέ, ἐκφαντική· μεταλαμβάνειν δὲ καὶ μεταδιδόναι, θεῖον ὡς ἀληθῶς χρῆμα καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον.

Ἱερατεῖον ἀληθινὸν καὶ πρὸ τῆς μελλούσης βιώσεως, ἡ χωρὶς λογισμῶν καρδία ἐνεργουμένη τῷ πνεύματι· πάντα γὰρ ἐκεῖ τελεῖται, καὶ λέγεται πνευματικῶς· καὶ ὁ μὴ κτησάμενος τοῦτο ἀπ' ἐντεῦθεν, λίθος ἐστὶ διὰ ἄλλας ἀρετάς, εἰς οἰκοδομὴν ἐπιτήδειος τοῦ θείου ναοῦ, καὶ οὐ ναὸς καὶ ἱερουργὸς τοῦ πνεύματος.

Ἄφθαρτος ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη χωρὶς χυμοῦ, οἷος καὶ ἀναστήσεται· οὐκ ἄτρεπτος δέ, οὐδὲ πάλιν τρεπτός· δύναμιν ἔχων θελητικῆς ἕξεως τραπῆναι, ἢ οὔ· ἀτρεψίαν γὰρ παντελῆ οὐ ποιεῖ πρὸς τὴν φύσιν ἡ θέλησις· αὕτη γὰρ βραβεῖόν ἐστι τῆς μελλούσης ἀτρέπτου θεώσεως.

Φθορὰ γάρ, σαρκὸς γένεσις· ἐσθίειν δέ, καὶ περιττωματεῖν, καὶ γαυριᾷν, καὶ κοιμᾶσθαι, θηρίων καὶ κτηνῶν φυσικαὶ ἰδιότητες· ἀνθ' ὧν διὰ τὴν παρακοὴν τοῖς κτήνεσιν ὁμοιωθέντες, τῶν οἰκείων καὶ θεοσδότων ἀγαθῶν ἐκπεπτώκαμεν· κτηνώδεις ἐκ λογικῶν, καὶ θηριώδεις γεγονότες ἐκ θείων.

Ὁ παράδεισος διττός ἐστιν, αἰσθητὸς καὶ νοητός· ἤγουν ὁ ἐν ἐδέμ, καὶ ὁ τῆς χάριτος· ἔστιν οὖν ὁ τῆς ἐδὲμ τόπος ὑψηλὸς λίαν, ὡς εἶναι τρίτον ἕως οὐρανοῦ, καθὼς οἱ ἱστορήσαντες φάσκουσι, παντίοις φυτοῖς εὐωδεστάτοις πεφυτευμένος ὑπὸ Θεοῦ· οὔτε

Digitized by Google

οὖν τελείως ἐστὶν ἄφθαρτος, οὔτε πάντη φθαρτός· μέσον φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας πεποιημένος· ὡς εἶναι ἀεί, καὶ κατάκωμος τοῖς καρποῖς, καὶ ἀνθοῦντα ἄνθη, καὶ ὄμφακα καὶ ὥριμα ἔχων διηνεκῶς· σηπώμενα γὰρ τὰ δένδρα καὶ οἱ τέλειοι καρποί, καὶ εἰς γῆν ῥιπτόμενοι, χοῦς εὐώδης γίνονται καὶ οὐ φθορὰν ὄζουσιν ὡς τὰ τοῦ κόσμου φυτά· τοῦτο δὲ γίνεται ἐκ πολλῆς περιουσίας, καὶ ἁγιασμοῦ τῆς ἀεὶ περιπολαζούσης ἐκεῖσε χάριτος· ὅθεν διερχόμενος μέσον ὁ τοῦτον προσταχθεὶς ἀρδεύειν διηνεκῶς ὠκεανὸς ποταμός, ὁ ἐκπορευόμενος ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς τέσσαρας ἀρχὰς μεριζόμενος τὸν χοῦν τε καὶ τὰ φύλλα τὰ πεπτωκότα, τοῖς Ἰνδικοῖς καὶ Αἰθίοψιν καταρρέων, ἐπιφέρει καὶ δίδωσι· καὶ δεδεμένος ὤν, ἀεὶ περὶ τὰς ἀρούρας αὐτῶν πλημμυροῖ ὁ Φυσὼν ὁμοῦ καὶ ὁ Γεών, ἕως ἂν πάλιν ἐπιμερισθῶσιν, ὁ μὲν τὴν Λυβικήν, ὁ δὲ τὴν Αἰγυπτιακὴν χώραν ἐπάρδοντες.

ια'. Ῥευστή, εἶτ' οὖν φθαρτὴ ἡ κτίσις, φασίν, οὐ κατεσκευάσθη πρότερον· ὕστερον δὲ διαφθαρεῖσα, καὶ ὑποταγεῖσα τῇ ματαιότητι, κατὰ τὴν γραφήν, ἤγουν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐχ ἑκοῦσα δέ, ἀλλὰ μὴ βουλομένη, διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ φθαρέντος Ἀδάμ· ἀνακαινίσας δὲ τοῦτον καὶ ἁγιάσας, κἂν φθαρτὸν φέρῃ σῶμα διὰ τὴν πρόσκαιρον ζωήν, καὶ αὐτὴν ἀνεκαίνισε, μήπω φθορᾶς ἀπαλλάξας· φθορᾶς δὲ ἀπαλλαγὴν τῆς κτίσεως, οἱ μὲν τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν· οἱ δέ, τὴν παντελῆ μετάθεσιν τῶν αἰσθητῶν λέγουσιν εἶναι· ἔθος γὰρ τῇ γραφῇ ἁπλῶς περὶ τῶν τέως ἀπόρων ποιεῖν τὴν κατάφασιν, καὶ ἀπεριέργως.

ιβ'. Οἱ τὴν χάριν δεχόμενοι ὡς οἱ περὶ τὴν σύλληψιν, καὶ ἐγκυμονοῦντες τῷ πνεύματι, ἢ διὰ πτωμάτων τὸ θεῖον ἀποβάλλουσι σπέρμα, ἢ χηρεύοντες ἐκ Θεοῦ τῇ τοῦ ἐχθροῦ κοινωνίᾳ, ἐνδομυχοῦντος αὐτοῖς· καὶ ἡ μὲν ἀποβολὴ τῆς χάριτος, δι' ἐνεργείας παθῶν· ἡ δὲ παντελὴς στέρησις διὰ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων γίνεται πρᾶξιν· ψυχὴ γὰρ φιλοπαθὴς καὶ φιλάμαρτος, ὑστερημένη καὶ ἀποβαλλομένη τὴν χάριν καὶ χηρεύουσα, παθῶν, ἵνα μὴ εἴπω δαιμόνων, κατοικητήριον ἔσται, νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

ιγ'. Ἱλαρὸν καὶ ἥμερον οὐ ποιεῖ τὸν θυμόν, ὡς ἡ ἀνδρεία καὶ τὸ ἔλεος· ἡ μὲν τοὺς ἔξω, ἡ δὲ τοὺς ἔσω καθάπερ ἑλεπόλεις συντρίβουσα.

ιδ'. Πολλοὶ τὰς ἐντολὰς ἐργαζόμενοι δοκοῦσιν ὁδεύειν οἳ καὶ μήπω τὴν πόλιν φθάσαντες ἔξωθεν μένουσι· τὰς γὰρ διεξόδους τῶν βασιλικῶν εὐθειῶν, τουτέστι τὰς ἀγχιθύρους τῶν ἀρετῶν κακίας λεληθότως ἄραντες, ἀνοήτως πορεύονται· οὔτε γὰρ ἔλλειψιν, οὔτε ὑπερβολήν, ἀλλὰ καὶ σκοπὸν θεάρεστον, καὶ τὸ θεῖον μόνον ζητοῦσαι αἱ ἐντολαὶ δέονται θέλημα· εἰ δὲ μή, μάτην ὁ κόπος, εὐθείας κατὰ τὴν γραφὴν μὴ ποιεῖν τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ· ταυτὶ γὰρ ἔργῳ ὁ σκοπὸς ζητεῖται τοῦ πράγματος.

ιε'. Ἐν ὁδῷ, τουτέστι δι' ἐντολῶν ἐν καρδίᾳ ζήτει τὸν Κύριον· ὅταν γὰρ ἀκούσῃς τὸν Ἰωάννην βοῶντα καὶ προστάσσοντα πᾶσι τὰς ὁδοὺς ἑτοιμάσαι, καὶ τὰς τρίβους εὐθείας ποιεῖν κελεύοντα τὰς ἐντολὰς καὶ τὰς καρδίας καὶ τὰς πράξεις εἶναι νόμιζον· ἀδύνατον γὰρ ὁδὸν εὐθεῖαν τῶν ἐντολῶν ποιῆσαι καὶ πρᾶξιν ἀνεύθυνον, εἰ μὴ καρδιακῇ εὐθύτητι.

ιϛ'. Ῥάβδον καὶ βακτηρίαν ὅταν ἀκούσῃς τῆς γραφῆς λεγούσης, κατὰ μὲν τὸν Προφητικὸν λόγον τὴν κρίσιν καὶ τὴν πρόνοιαν εἶναι νόμισον, κατὰ δὲ τὸν ἠθικὸν λόγον τὴν ψαλμῳδίαν καὶ προσευχήν· κρινόμενοι γὰρ ὑπὸ Κυρίου τῇ ῥάβδῳ τῆς παιδείας πρὸς ἐπιστροφὴν παιδευόμεθα· παιδεύοντες δὲ τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν τῇ ῥάβδῳ τῆς ἀνδρικῆς ψαλμῳδίας, τῇ προσευχῇ στηριζόμεθα· ἔχοντες οὖν τὴν ῥάβδον καὶ τὴν βακτηρίαν ἐν χειρὶ πράξεως νοός, μὴ παυσώμεθα παιδεύοντες καὶ παιδεύεσθαι, ἄχρις ἂν ὑπὸ τὴν πρόνοιαν ὁλικῶς γενώμεθα, τὴν κρίσιν ἐκφυγόντες τήν νῦν καὶ τὴν μέλλουσαν.

ιζ'. Ἴδιον τῶν ἐντολῶν τὸ προτιμᾶν ἀεὶ τὴν περιεκτικὴν ἐντολήν, τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην τὴν λέγουσαν μνήσθητι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου διαπαντός· δι' ἧς γὰρ ἀπώλοντο διὰ ταύτης καὶ φυλαχθῆναι δύνανται· λήθη γὰρ τὴν θείαν ἐξ ἀρχῆς μνήμην ἀπώλεσε, τὰς ἐντολὰς ἀμαυρώσασα· καὶ οὕτω γυμνὸν ἐκ παντὸς ἀγαθοῦ τὸν ἄνθρωπον ἔδειξεν.

ιη'. Ἐν δυσὶν ἐντολαῖς οἱ ἀγωνισταὶ πάλιν πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα ἔρχονται, δι' ὑπακοῆς, καὶ νηστείας· ἐκ γὰρ τῶν ἐναντίων τούτων ἡ κακία πᾶσα τῷ γένει τῶν βροτῶν ἐπεισῆλθε· καὶ οἱ μὲν δι' ὑπακοῆς

Digitized by Google

τὰς ἐντολὰς φυλάττοντες, πρὸς τὸν Θεὸν ἐπανέρχονται συντομώτερον· οἱ δὲ διὰ νηστείας, καὶ προσευχῆς, βραδύτερον καὶ ἡ μὲν ὑπακοή, τοῖς ἀρχομένοις ἁρμόδιος· ἡ δὲ νηστεία, τοῖς μέσοις καὶ γνωστικοῖς καὶ ἀνδρείοις· τὸ γὰρ τηρῆσαι τὴν διὰ τῶν ἐντολῶν ὑπακοὴν τῷ Θεῷ ἀνόθευτον, λίαν ἐστὶν ὀλίγοις, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀνδρείοις ἐπίμοχθον.

ιθ′. Νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἐστὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ὁ ἐν καρδίᾳ ἐνεργῶν καὶ λαλῶν· ὥς περ καὶ τοῦ γράμματος, ὁ ἐν σαρκὶ ἐνεργούμενος· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐλευθεροῖ τὸν νοῦν ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου· οὗτος δὲ λεληθότως φαρισαῖον ἐργάζεται· σωματικῶς τὸν νόμον ποιῶν καὶ νοῶν, καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι τὰς ἐντολὰς ἐργαζόμενος.

κ′. Τὴν πασῶν τῶν ἐντολῶν σύνθεσιν συναρμολογουμένην, καὶ συμβιβαζομένην ἐν πνεύματι, ἄνθρωπον εἶναι λέγουσι τέλειον, ἢ ἀτελῆ κατὰ τὴν προκοπὴν γινόμενον καὶ τὰς ἐντολάς, ὡς σῶμα· τὰς δ' ἀρετάς, ὡς ποιοτήτων ἕξεις, ὀστᾶ· τὴν δὲ χάριν, ὡς ψυχὴν ζῶσαν, καὶ κινουμένην, καὶ ἐνεργοῦσαν ὡς σῶμα τὰς τῶν ἐντολῶν ἐνεργείας· ἀμέλεια γὰρ καὶ σπουδὴ πρὸς τὰς μεθηλικιώσεις Χριστοῦ, νήπιον, ἢ τέλειον δείκνυσι, νῦν τε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

κα′. Ὁ τὸ σῶμα τῶν ἐντολῶν αὐξάναι θέλων, τὸ λογικὸν καὶ ἄδολον γάλα τῆς μητρικῆς χάριτος ἐπιποθεῖν σπουδαζέτω· ἐκεῖθεν γὰρ γαλουχοτροφεῖται πᾶς ὁ τὴν ἐν Χριστῷ ζητῶν, καὶ θέλων αὔξησιν αὐξηθῆναι· γάλα μὲν πρὸς αὔξησιν, ἡ σοφία ἐκ τῶν αὐτῆς μαστῶν τὴν θέρμην δίδωσι· μέλι δὲ τροφῆς τοῖς τελείοις, τὴν ἑαυτῆς εὐφροσύνην πρὸς κάθαρσιν· μέλι, φησί, καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου· γάλα μὲν τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικήν, μέλι δὲ τὴν καθαρτικὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν ὁ Σολομῶν ἔφησεν· ὁ δὲ μέγας Ἀπόστολος τὴν διαφορὰν τῶν ἐνεργειῶν αἰνιττόμενος, ἔλεγεν· ὡς νηπίους γάλα ὑμᾶς ἐπότισα καὶ οὐ βρῶμα.

κβ′. Λόγους ἐντολῶν, ὁ χωρὶς ἐντολῶν ἐπιζητῶν, καὶ διὰ μαθήσεως, ἢ ἀναγνώσεως ἐπιποθῶν εὑρεῖν, ὅμοιός ἐστι τῷ σκιὰν ἀντὶ ἀληθείας φανταζομένῳ· οἱ λόγοι γὰρ τῆς ἀληθείας, ἐν τοῖς τῆς ἀληθείας μετόχοις μετέχονται· οἱ δὲ τῆς ἀληθείας ἀμέτοχα καὶ ἀμύητοι, λόγους ἐπιζητοῦντες, τοὺς ἐκ τῆς μωρανθείσης σοφίας εὑρίσκουσι οὓς καὶ ψυχικοὺς ἐκάλεσεν ὁ Ἀπόστολος, πνεῦμα μὴ ἔχοντας· κἂν τῇ ἀληθείᾳ σεμνύνωνται.

κγ′. Ὥσπερ ὁ αἰσθητὸς ὀφθαλμὸς εἰς τὸ γράμμα ἀφορᾷ, καὶ ἐκ τοῦ γράμματος λαμβάνει τὰ αἰσθητὰ νοήματα· οὕτως ὁ νοῦς, ὅταν καθαρθῇ, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανέλθῃ ἀξίωμα, εἰς Θεὸν ὁρᾷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ λαμβάνει τὰ θεῖα νοήματα· καὶ ἀντὶ μὲν βίβλου, ἔχει τὸ πνεῦμα· ἀντὶ δὲ καλάμου, τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν γλῶσσαν· ἡ γλῶσσά μου, φησί, κάλαμος· τὸ φῶς δέ, ἀντὶ μέλανος· ἐμβάπτων οὖν τὴν διάνοιαν ἐν τῷ φωτί, καὶ φῶς ἀποτελῶν, διαγράφει τοὺς λόγους ἐν πνεύματι ἐν ταῖς τῶν ἀκουόντων καθαραῖς καρδίαις· τότε γινώσκει τὸ εἰρημένον, πῶς ἔσονται οἱ πιστοὶ διδακτοὶ Θεῷ, καὶ πῶς διδάσκει Θεὸς ἄνθρωπον γνῶσιν, κατὰ τὴν προφητείαν, ἐν πνεύματι.

κδ′. Νόμον ἐντολῶν, τὴν καρδιακῶς ἐνεργουμένην πίστιν ἄμεσον, εἶναι νόμιζον· δι' αὐτῆς γὰρ πᾶσα ἐντολὴ πηγάζει, καὶ ἐνεργεῖ τὸν τῶν ψυχῶν φωτισμόν· ὧν οἱ καρποὶ τῆς ἀληθοῦς, καὶ ἐνεργουμένης πίστεώς εἰσιν, ἡ ἐγκράτεια, καὶ ἡ ἀγάπη· καὶ τέλος, ἡ Θεοδώρητος ταπείνωσις, ἡ τῆς ἀγάπης ἀρχή, καὶ κραταίωμα.

κε′. Δόξα τῶν ὄντων ἀψευδής, ἡ ὁρατῶν, καὶ ἀοράτων ἐστὶ γνῶσις ἀληθής· ὁρατῶν μέν, τῶν αἰσθητῶν· ἀοράτων δέ, τῶν νοητῶν, καὶ λογικῶν, καὶ νοερῶν, καὶ θείων.

κς′. Ὅρος ὀρθοδοξίας ἐστί, τὰ δύω τῆς πίστεως δόγματα ἐκ καθαρότητος ἰδεῖν, καὶ γνῶναι ἐξ αὐτοῦ, τὴν τριάδα, λέγω, καὶ δυάδα· τὴν μὲν τριάδα, ἐν μονάδι ἀσυγχύτως καὶ ἀτμήτως θεωρεῖν, καὶ γινώσκειν· τὴν δὲ δυάδα τῶν Χριστοῦ φύσεων, ἐν μιᾷ ὑποστάσει τουτέστιν ἕνα υἱὸν καὶ πρὸ σαρκώσεως, καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν ἐν δύω φύσεσιν ὁμολογεῖν, καὶ εἰδέναι, ἐν δύω θελήσεσι θεϊκῆς τε καὶ ἀνθρωπίνης ἀσυγχύτως δοξαζόμενον.

κζ′. Γέννησιν, καὶ ἀγεννησίαν, καὶ ἐκπόρευσιν, τὰς τρεῖς ἀκινήτους καὶ ἀμεταβλήτους ἰδιότητας τῆς Παναγίας τριάδος δέον ὁμολογεῖν εὐσεβῶς. Πατρὸς μὲν ἀγεννήτου καὶ ἀνάρχου· Υἱοῦ δὲ γεννητοῦ καὶ συνανάρχου. Πνεύματος δὲ Ἁγίου ἐκπορευτοῦ ἐκ τοῦ Πατρός, διὰ τοῦ Υἱοῦ (καθὼς φησὶν ὁ Δαμασκηνὸς) καὶ συναϊδίου διδόμενον.

κη′. Μόνη ἡ ἐν χάριτι πίστις ἤρκει πρὸς σωτηρίαν, διὰ τῶν ἐντολῶν ἐνεργουμένη τῷ

Digitized by Google

πνεύματι, εἰ ἐφυλάξαμεν, καὶ μὴ τὴν νεκράν, καὶ ἀνενέργητον τῆς ζώσης καὶ ἐνεργουμένης ἐν Χριστῷ προτιμήσαντες· ἀρκεῖ γὰρ τῷ πιστῷ ἡ μόρφωσις, καὶ ζωὴ τῆς ἐν Χριστῷ ἐνεργουμένης πίστεως· πίστιν γὰρ ἐν λογῳ τὴν νεκρὰν καὶ ἀναίσθητον, ἡ ἄγνοια, καὶ οὐ τὴν ἐν χάριτι πίστιν, τοῖς εὐσεβέσι νῦν ἐδίδαξεν.

κθ'. Ἁπλῆ μονὰς ἡ τριάς, ἐπειδὴ ἄποιος καὶ ἀσύνθετος· τριὰς ἐν μονάδι· τρισυπόστατος γὰρ ὁ Θεός, ἀσύγχυτον ἔχων τὴν εἰς ἄλληλα περιχώρησιν ὁλικῶς.

λ'. Τριαδικῶς ἐν παντὶ ὁ Θεὸς γινώσκεταί τε καὶ λέγεται· ἀπερίγραπτος γάρ· πάντων γάρ ἐστι συνοχεύς, καὶ προνοητής, διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι· καὶ οὐκ ἔστιν οὐδείς, ἐκτός, ἢ χωρὶς τῶν ἄλλων, λεγόμενος, καὶ νοούμενος ὅπου δ' ἂν ὀνομάζηται.

λα'. Ὥσπερ ἐν ἀνθρώπῳ νοῦς, καὶ λόγος, καὶ πνεῦμα· καὶ οὔτε νοῦς χωρὶς λόγου, οὔτε λόγος ἄνευ πνεύματος, καὶ ἐν ἀλλήλοις ὄντα, καὶ καθ' ἑαυτά· νοῦς γὰρ διὰ τοῦ λόγου λαλεῖ, καὶ λόγος διὰ τοῦ πνεύματος φανεροῦται, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦτο, ἀμυδρὰν εἰκόνα φέρει τῆς ἀνωνύμου καὶ ἀρχετύπου τριάδος ὁ ἄνθρωπος, τὸ δὲ κατ' εἰκόνα τέως καὶ περὶ τούτου δηλῶν.

λβ'. Νοῦς μὲν γάρ, ὁ Πατήρ· λόγος δέ, ὁ Υἱός· Πνεῦμα δὲ Ἅγιον, ἀληθῶς τὸ πνεῦμα οἱ θεοφόροι Πατέρες παραδειγματικῶς διδάσκουσι, τὴν ὑπερούσιον ἁγίαν, καὶ ὑπερφυῆ δογματίζοντες Τριάδα, τὸν ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν· ἡμῖν πίστιν ἀληθινήν, καὶ ἄγκυραν ἐλπίδος καταλιπόντες· τὸ γὰρ γινώσκειν ἕνα Θεόν, κατὰ τὴν γραφήν, ῥίζα ἀθανασίας· καὶ εἰδέναι τὸ κράτος τῆς τρισυποστάτου μονάδος, ὁλόκληρος δικαιοσύνη· ἢ πάλιν· δέον τὸ εὐαγγελικῶς εἰρημένον οὕτω νοεῖν· αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν δυσὶ φύσεσι καὶ θελήσεσιν.

λγ'. Αἱ κολάσεις διάφοροί εἰσιν, ὥσπερ καὶ αἱ τῶν ἀγαθῶν ἀμοιβαί· ὑπὸ τὸν ᾅδην δὲ εἰσίν, κατὰ τὴν γραφὴν τὴν φάσκουσαν· εἰς γῆν σκοτεινὴν καὶ ζοφεράν, εἰς γῆν σκότους αἰωνίου, ἔνθα ἁμαρτωλοὶ κατοικοῦσι πρὸ τῆς κρίσεως, καὶ διὰ τῆς ἀποφάσεως εἰς αὐτὴν ἀποστρέφονται· τὸ γὰρ ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην· καὶ θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς, τί ἄλλο ἐστίν, εἰ μὴ ἡ τελευταία ἀπόφασις, καὶ καταδίκη αἰώνιος;

Πῦρ, σκότος, καὶ σκώληξ, καὶ τάρταρος ἐστίν, ἡ γενικὴ ἡδυπάθεια, καὶ καθολικὴ τοῦ σκότους ἄγνοια, καὶ ὁ ἐν πᾶσι γαργαλισμὸς τοῦ στρήνους, καὶ ὁ τρόμος, καὶ ὁ βρόμος ὁ δυσώδης τῆς ἁμαρτίας· οἵτινες ὡς ἀρραβῶνες καὶ ἀπαρχαὶ τῶν κολάσεων, ἤδη ἀπ' ἐντεῦθεν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἁμαρτωλῶν ἐνεργούμεναι, διὰ τῆς ἕξεως φαίνονται. λδ'.

Ἕξεις αἱ τῶν παθῶν, ἀρραβῶνες εἰσὶ τῶν κολάσεων· ὥσπερ καὶ τῆς βασιλείας, τῶν ἀρετῶν αἱ ἐνέργειαι· δεῖ δὲ νοεῖν καὶ νοεῖν καὶ ἀποκαλεῖν τὰς μὲν ἐντολάς, ἐνεργείας· τὰς δὲ ἀρετάς, ἕξεις· ὥσπερ καὶ τὰς κακίας κατὰ συνέχειαν ἕξεις λέγουσιν. λε'.

Ἴσαι τῶν ἀμοιβῶν αἱ ἀντιδόσεις, κἂν παρὰ πολλοῖς ἄνισοι φαίνονται· τοῖς μὲν γάρ, τὴν αἰώνιον ζωήν· τοῖς δέ, τὴν αἰώνιον κόλασιν, ἡ θεία δικαιοσύνη χαρίζεται· ἀμφότεροι δὲ τὸν νῦν αἰῶνα καλῶς ἢ κακῶς διαπεράσαντες, κατὰ τὰ ἔργα τὰς ἀμοιβὰς ἕξουσι· τὸ δὲ ποσόν, ἢ ποιὸν τῆς μετοχῆς, κατὰ τὴν τῶν παθῶν, ἢ ἀρετῶν ἕξιν καὶ ἐνέργειαν, ἀπολαύουσι. λς'.

Λίμναι πυρὸς εἰσίν, αἱ ἡδυπαθοῦσαι ψυχαί· ἐν αἷς καθάπερ βόρβορος ὄζων ἡ ὀσμὴ τῶν παθῶν, σκώληκα τρέφει ἀκολασίας ἀκοίμητον, τὴν ὀρεκτικὴν τῆς σαρκὸς ἀκρασίαν, καὶ ὄφεις καὶ βατράχους, καὶ βδέλλας ἐπιθυμιῶν πονηρῶν, τοὺς ἐναγεῖς καὶ ἰοβόλους λογισμούς τε, καὶ δαίμονας· ἡ τοιαύτη κατάστασις, ἀπ' ἀντεῦθεν εἴληφε τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἐκεῖσε κολάσεως. λζ'.

Ὥσπερ τῶν κολάσεων αἱ ἀπαρχαὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἁμαρτωλῶν ἐγκεκρυμμέναι εἰσίν, οὕτω καὶ τῶν ἀγαθῶν οἱ ἀρραβῶνες εἰς τὰς καρδίας τῶν δικαίων καὶ ἐνεργοῦσι διὰ τοῦ πνεύματος, καὶ μετέχονται· βασιλεία γὰρ οὐρανῶν ἐστίν, ἡ ἐνάρετος ἀναστροφή· ὥσπερ ἡ κόλασις, ἡ τῶν παθῶν ἕξις. λη'.

Νὺξ ἐρχομένη ἐστί, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ἡ παντελὴς ἀνενεργησία τοῦ μέλλοντος σκότους· ἢ καθ' ἕτερον τρόπον, ὁ ἀντίχριστος νύξ, καὶ σκότος, καὶ ὢν καὶ καλούμενος· ἢ πάλιν κατὰ τὸν ἠθικὸν λόγον, ἡ καθ' ἑκάστην ἀμέλεια, ἢ καθάπερ σκοτομήνη τὴν ψυχὴν ἀπονεκροῖ ἐν τῷ τῆς ἀναισθησίας ὕπνῳ· ὥσπερ γὰρ ἡ νὺξ ὑπνῶσαι πάντας ποιεῖ, καὶ εἰκών ἐστι θανάτου λθ'.

Digitized by Google

κατὰ τὴν νέκρωσιν, οὕτως ἡ νὺξ τοῦ μέλλοντος σκότους νεκροὺς καὶ ἀναισθήτους, τῇ μέθῃ τῶν πόνων, τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπεργάζεται.

μ'. Κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, ἡ ἀπιστία τῶν ἀσεβῶν· κατὰ τό, ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται· καὶ αἱ κριτικαὶ τῆς προνοίας πρὸς συστολήν, ἢ ἐπιστροφὴν ἐπιφοραί· καὶ αἱ τῶν προθέσεων ἐν ἀγαθοῖς, ἢ κακοῖς ῥοπαί, κατὰ τὴν ἐνέργειαν· κατὰ τὸ ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας, πρὸς γὰρ ἀπιστίαν, καὶ παιδείαν, καὶ πρᾶξιν, ἡ δικαία τοῦ Θεοῦ τότε κρίσις ἐμφαίνεται· τοὺς μὲν τιμωροῦσα, τοὺς δὲ ἐλεοῦσα, τοῖς δὲ στεφάνους, ἢ κόλασιν διδοῦσα· οἱ μὲν γὰρ πρῶτοι, εἰσὶν ἀσεβεῖς διόλου· οἱ δὲ δεύτεροι, πιστοὶ μὲν ἀμελεῖς δέ· διὰ τοῦτο καὶ φιλανθρώπως παιδεύονται· οἱ δὲ τέλειοι ἢ ἐν ἀρεταῖς, ἢ ἐν κακίαις πτωμάτων γενόμενοι, τὰς ἀμοιβὰς ἕξουσιν.

μα'. Ἄχραντος εἰ μὴ φυλαχθῇ, ἢ καθαρθῇ, ὡς πέφυκεν, ἡ φύσις διὰ τοῦ πνεύματος, εἰς ἓν σῶμα καὶ πνεῦμα ἐν Χριστῷ νῦν τε καὶ εἰς τὴν ἁρμονίαν τὴν μέλλουσαν, ἀδύνατον γενέσθαι· ῥάκος γὰρ παλαιότητος παθῶν, εἰς καινὸν χιτῶνα τῆς χάριτος πρὸς συμπλήρωσιν, ἡ περιεκτικὴ καὶ ἑνωτικὴ τοῦ πνεύματος δύναμις συρράπτειν οὐ πέφυκεν.

μβ'. Ἰσοτιμίαν πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ μόρφωσιν ἕξει, ὁ τὴν καινότητα τοῦ πνεύματος λαβὼν δωρεάν, καὶ φυλάξας τὴν ὑπερφυᾶ θέωσιν τότε πάσχων ἀρρήτως· εἷς γὰρ ἐν Χριστῷ, ἢ Χριστοῦ μέλος οὐκ ἔσται, μὴ τῆς χάριτος μέτοχος ἀπ' ἐντεῦθεν γενόμενος, τὴν μόρφωσιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γνώσεως, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἔχων ἐν ἑαυτῷ.

μγ'. Ἔοικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σκηνῇ θεοτεύκτῳ, κατὰ τὴν Μωσαϊκήν, ἐν δυσὶ καταπετάσμασι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἔχουσα· καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνήν, πάντες, ὅσοι ἱερεῖς χάριτος εἰσελεύσονται· εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ὡς νοητήν, μόνοι ὅσοι ἀπ' ἐντεῦθεν ἐν τῷ τῆς θεολογίας γνόφῳ ἱεραρχικῶς ἐν τελειότητι τριαδικῶς λειτουργήσαντες, τὸν Ἰησοῦν τελετάρχην, καὶ Ἱεράρχην πρῶτον πρὸς τὴν Τριάδα ἔχοντες, ἐν τῇ σκηνῇ, ᾗ ἐπήξατο, εἰσερχόμενοι, καὶ ἐμφανέστερον τὰς αὐτοῦ μαρμαρυγὰς ἐλλαμπόμενοι.

μδ'. Πολλὰς μονὰς ὁ σωτὴρ ἔφησε, τὰς διαφόρους ἀναβάσεις, καὶ προκοπὰς τῆς ἐκεῖσε καταστάσεως· μιᾶς μὲν οὔσης τῆς βασιλείας, πολλὰς δὲ ἔνδον διαφορὰς ἐχούσης· ὡς εἶναι οὐρανίους τε καὶ γηίνους, κατά τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν, κατά τε τὸ ποσὸν τῆς θεώσεως ἔχοντας· ἄλλη γὰρ δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη σελήνης καὶ ἄλλη ἀστέρων, καὶ ἀστὴρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ, καθώς φησιν ὁ Ἀπόστολος· εἰ καὶ πάντες ἐν ἑνὶ θείῳ στερεώματι λάμπουσιν.

με'. Ἀγγέλοις ὁμοδίαιτος γίνεται βραχύ τι καὶ ἀσώματος ὡς ἄφθαρτος ὁ τὸν μὲν νοῦν διὰ δακρύων καθάρας, τὴν δὲ ψυχὴν ἀναστήσας ἐντεῦθεν τῷ πνεύματι· τὴν δὲ σάρκα τῷ λόγῳ φωτοειδές τε καὶ πύρινον ἄγαλμα θείας ὡραιότητος ποιησάμενος, τὸν φύσει πήλινον ἀνδριάντα ἑαυτοῦ· εἴπερ ἀφθαρσία ἐστὶ σωμάτων, χυμῶν ἔκλειψις, καὶ παχυτήτων.

μς'. Γήϊνον ἔσται τὸ σῶμα τῆς ἀφθαρσίας, χωρὶς χυμῶν καὶ παχύτητος, μεταποιούμενον ἀρρήτως ἀπὸ τοῦ ψυχικοῦ, εἰς σῶμα πνευματικόν, ὡς εἶναι καὶ χοϊκόν, καὶ οὐράνιον τῇ τῆς θεοειδίας λεπτότητι· οἷον γὰρ ἐπλάσθη ἐξ ἀρχῆς, τοιοῦτον καὶ ἀναστήσεται· ἵνα ᾖ σύμμορφον τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν ὁλόκληρον τῆς θεώσεως μέθεξιν.

μζ'. Γῆ πρᾳέων ἐστίν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἢ ἡ θεανδρικὴ τοῦ υἱοῦ ἕξις· εἰς ἣν βεβήκαμεν, ἢ ἐπιβαίνομεν· τὴν ἐν χάριτι γέννησιν τῆς υἱοθεσίας, καὶ τὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως καινότητα εἰληφότες· ἢ πάλιν· γῆ ἁγία ἐστὶν ἡ θεωθεῖσα φύσις, ἢ τυχόν, καὶ καθαρθεῖσα γῆ αὐτή, πρὸς γεηροὺς κατ' ἀξίαν τοιούτους· ἢ κατ' ἄλλην ἐπίνοιαν· γῆ κατακληρονομουμένη ἐστὶ τοῖς ὄντως ἁγίοις, ἡ ἀκύμαντος τῆς ὑπὲρ νοῦν εἰρήνης θεία γαλήνη, εἰς ἣν ἡ γενεὰ τῶν εὐθέων κατῳκισθήσεται, μηδενὸς τῶν ἐν τοῖς οὖσι περιβομβοῦντος, ἢ σαίνοντος, αὐτούς.

μη'. Ἐπαγγελίας γῆ ἐστίν, ἡ ἀπάθεια· καθ' ἣν ἀναβλύζει μέλι καὶ γάλα, ἡ εὐφροσύνη τοῦ πνεύματος.

μθ'. Λόγον οἱ ἅγιοι ἐν ἀλλήλοις ἐν τῷ μέλλοντι φθέγγονται μυστικῶς τὸν ἐνδιάθετον, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἐκφωνούμενον.

ν'. Ἐὰν μὴ γνῶμεν οἵους ἡμᾶς ἐποίησεν ὁ Θεός, οὐκ ἐπιγνωσόμεθα οἵους ἐποίησεν ἡ ἁμαρτία.

να'. Ἴσοι κατὰ τὴν ἡλικίαν εἰσὶν ἐν πνεύ-

ματι, ὅσοι τὸ πλήρωμα τῆς τοῦ Χριστοῦ τελειότητος ἀπ᾽ ἐντεῦθεν εἰλήφασιν.

νβ΄. Ὧν οἱ πόνοι, τούτων αἱ ἀμοιβαί· τὸ ποσὸν δέ, ἢ τὸ ποιόν, τουτέστι τὸ μέτρον ὁποῖόν ἐστιν ἡ τάξις καὶ ἡ κατάστασις ἐκεῖσε διὰ τῆς μετοχῆς δείκνυσι.

νγ΄. Νόες, τουτέστιν ἰσάγγελοι, φησίν, ἔσονται οἱ υἱοὶ τοῖς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, τῇ ἀφθαρσίᾳ καὶ θεώσει οἱ ἅγιοι.

νδ΄. Ἐν τῷ μέλλοντι οἱ Ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι, φασι, προκόπτοντες ἐν τῇ τῶν χαρισμάτων προσθήκῃ οὐδέποτε λήξουσιν, ἢ ἐνδώσουσι τῶν ἀγαθῶν ἐφετῶς ἔχοντες· ὕφεσιν γάρ, ἢ μείωσιν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐπὶ κακίαν ἐκεῖνος οὐκ ἔχει ὁ αἰών.

νε΄. Τέλειον ἄνδρα νόμισον εἶναι νῦν, τὸν τὴν ὁμοίωσιν τῶν τοῦ Χριστοῦ μεθηλικιώσεων εἰληφότα, ὡς ἐν ἀρραβῶνι· τὸν δὲν ἐν τῷ μέλλοντι τέλειον, δείκνυσιν ἡ τῆς θεώσεως δύναμις.

νς΄. Ἴσην ἔχει πρὸς τοὺς ὁμοειδεῖς καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν θέωσιν ἐν τῷ μέλλοντι, ὁ τὴν ἀρετὴν ἐντεῦθεν πρὸς τὰς μεθηλικιώσεις τοῦ πνεύματος τέλειος.

νζ΄. Δόξαν ἀληθῆ, τὴν γνῶσιν, ἢ τὴν θεωρίαν τοῦ πνεύματος λέγουσιν εἶναι, ἢ καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἀκριβῆ διάγνωσιν, πίστεως ἀληθινῆς ἐπίγνωσιν.

νη΄. Ἔκπληξίς ἐστιν, πρὸς τὰ ἐπεγνωσμένα τε καὶ ἡνωμένα τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων ὁλικὴ ἔπαρσις· ἢ πάλιν· ἔκπληξίς ἐστιν, ἡ καθαρὰ καὶ ὁλόκληρος πρὸς τὴν ἐν φωτὶ ἄπειρον δύναμιν ἀνάτασις· ἔκστασις δὲ οὐ μόνον τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων πρὸς οὐρανὸν ἁρπαγή, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως ὁλικῶς ἔκστασις· ἔρως δὲ ὁ διττός, ἡ τῆς ἐφέσεως κινητικὴ μέθη τοῦ πνεύματος.

νθ΄. Κυρίως δύω εἰσὶν ἐν πνεύματι ἐκστατικοὶ ἔρωτες· ὁ ἐγκάρδιος καὶ ὁ ἐκστατικός· ὁ μὲν γάρ, τῶν ἔτι φωτιζομένων ἐστίν· ὁ δέ, τῶν ἐν τῇ ἀγάπῃ τελειωθέντων· ἀμφότεροι δὲ τὸν ἐνεργούμενον νοῦν τῆς αἰσθήσεως ἐκβάλλουσιν· εἴπερ ἔρως θεῖός ἐστι, μέθη πρὸς τὸ κρεῖττον τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν, τοῦ πνεύματος· δι᾽ ἧς καὶ ἡ αἴσθησις ἀφαιρεῖται τῶν σχέσεων.

ξ΄. Ἀρχὴ τῶν λογισμῶν καὶ αἰτία, ἡ διαιρεθεῖσα ἑνοειδὴς διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἁπλῆ μνήμη δι᾽ ἧς καὶ τὴν θείαν ἀπώλεσε, σύνθετος ἐξ ἁπλοῦ καὶ ποικίλην ἐκ μονοειδοῦς, ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι γεγονεῖα ὤλλετο.

Ἴασις ἐστὶ τῆς ἀρχεγόνου μνήμης, ἀπὸ τῆς πονηρᾶς τῶν λογισμῶν ὀλεθροτόκου μνήμης, ἡ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἁπλοῦν αὐτῆς ἐπάνοδος· ὄργανον γὰρ κακίας, ἡ παρακοή, οὐ μόνον τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἁπλῆν μνήμην ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς ἑαυτῆς δυνάμεις διέφθειρε, τὰς κατὰ φύσιν ὀρέξεις πρὸς ἀρετὴν ἀμαυρώσας· ἴαται δὲ τὴν μνήμην κυρίως, ἡ θεία παγιωθεῖσα ἔμμονος διὰ προσευχῆς μνήμη, ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν, εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν ἀνακραθεῖσα τῷ πνεύματι. ξα΄.

Παθῶν μὲν αἰτίαι, αἱ καθ᾽ ἁμαρτίαν πράξεις· λογισμῶν δέ, τὰ πάθη· φαντασιῶν δέ, λογισμοί· ἐννοιῶν δέ, μνήμη· μνήμης δέ, λήθη· λήθης δέ, ἄγνοια γεννήτρια· ἀγνοίας δέ, ῥαθυμία· ῥαθυμίαν δὲ τίκτει ἐπιθυμίας ὄρεξις· ὀρέξεων δὲ μήτηρ τροπῆς κίνησις· κινήσεως δέ, ἐνέργεια πράξεως· πρᾶξις δέ ἐστι, κακοῦ ἀλόγιστος ἔφεσις, καὶ διάθεσις αἰσθητῶν καὶ αἰσθήσεων. ξβ΄.

Ἐν μὲν τῷ λογικῷ, οἱ λογισμοί· ἐν δὲ τῷ θυμικῷ, τὰ θηριώδη πάθη· ἐν δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ, ἡ μνήμη τῆς κτηνώδους ὀρέξεως· ἐν δὲ τῷ νοερῷ, αἱ φανταστικαὶ μορφώσεις· ἐν δὲ τῷ διανοητικῷ, αἱ ἔννοιαι ἐνεργοῦσι, καὶ ἀνατέλλουσι. ξγ΄.

Ῥεῦμα ποτάμιόν ἐστιν, ἡ ἔφοδος τῶν πονηρῶν λογισμῶν· ἐν οἷς ἡ προσβολή, καὶ μεθ᾽ ἧς ἡ συγκατάθεσις τῆς ἁμαρτίας ὡς πλημμύρα κυματουμένη γίνεται, τὴν καρδίαν καλύπτουσα. ξδ΄.

Ἰλὴν βυθοῦ νόει τὴν κάθυγρον ἡδονήν, ἢ τῆς πορνείας τὸν βόρβορον, ἢ καὶ τῶν ὑλικῶν πραγμάτων τὴν ἀχθηδόνα· ἐξ ὧν βαρούμενος ὁ ἐμπαθὴς νοῦς, εἰς βυθὸν ἀπογνώσεως ἑαυτὸν καταβαπτίζει τοῖς λογισμοῖς. ξε΄.

Λογισμοὺς πολλάκις καὶ τοὺς λόγους τῶν πραγμάτων ἡ γραφὴ εἴρηκεν, ὥς περ καὶ νοήματα τοὺς λόγους, καὶ τοὺς λόγους ἀντιστρόφως νοήματα· τοῦτο δὲ γίνεται ἐπειδὴ ἡ κίνησις τῶν τοιούτων καθ᾽ ἑαυτὴν μὲν ἄυλός ἐστι, μορφοῦται δὲ διὰ τῶν πραγμάτων εἰς εἶδος, καὶ μεταπλάττεται· καὶ οὕτω τὸ προσβαλὸν διὰ τῆς ἐπιφανείας, γνωρίζεταί τε καὶ λέγεται. ξς΄.

Οἱ λογισμοί, λόγοι τῶν δαιμόνων εἰσί, καὶ τῶν παθῶν πρόδρομοι, ὥς περ καὶ τῶν πραγμάτων οἱ λόγοι καὶ τὰ νοήματα· ξζ΄.

Digitized by Google

ἀδύνατον γὰρ ἀγαθόν, ἢ κακὸν ἐνεργῆσαι, μὴ προσβαλὸν πρότερον τὸν ἑαυτοῦ λογισμόν· εἴπερ λογισμός ἐστι, προσβολῆς ἀνείδεος κίνησις πραγμάτων ὁποιωνοῦν.

ξη'. Γεννᾷ ἡ μὲν ὕλη τῶν πραγμάτων ψιλοὺς λογισμούς· ἡ δὲ προσβολὴ ἡ δαιμονιώδης τοὺς πονηροὺς τεκταίνει· διαφορὰν οὖν ἔχουσιν οἱ φυσικοὶ ἐκ τῶν παράφύσιν,καὶ ὑπὲρ φύσιν λόγων καὶ λογισμῶν, κατὰ σύγκρισιν.

ξθ'. Ἰσουργοῦσι πρὸς τὴν ἐν ἀτόμῳ ἀλλοίωσιν, οἱ μὲν φυσικοί, πρὸς τοὺς παρὰ φύσιν, οἱ δὲ κατὰ φύσιν, πρὸς τοὺς ὑπὲρ φύσιν εὐθὺς τρεπόμενοι· αἴτιοι δὲ εἰσὶ πρὸς τὴν ἐν ἀλλήλοις τροπὴν καὶ γέννησιν, τῶν μὲν δαιμονικῶν, οἱ ἐκ τῆς ὕλης· τῶν δὲ ὑλικῶν ἐκ τῆς προσβολῆς· ὁμοίως καὶ τῶν θείων, οἱ φυσικοί· καὶ οἱ φυσικοί, τῶν ὑπὲρ φύσιν γεννήτορες· ἕκαστον γὰρ πρὸς τὸ συγγενὲς τὴν ἑαυτοῦ ἀλλοίωσιν ἔχει κινητικήν, τετραχῶς διῃρημένην, αἰτίαν καὶ γέννησιν.

ο'. Σημείωσαι ὅτι προβέβληνται τῶν μὲν λογισμῶν, αἱ αἰτίαι· τῶν δὲ φαντασιῶν, οἱ λογισμοί· τῶν δὲ παθῶν, αἱ φαντασίαι· τῶν δὲ δαιμόνων τὰ πάθη· ὡς σειρά τις, καὶ τάξις ἐν ἀτάκτοις πνεύμασι, δολίως· ἐν τοῦ ἑνὸς ἐχόμενον ἤρτηνται· πλὴν οὐδὲν ἐνεργεῖ καθ' αὐτό, ἀλλ' ὑπὸ δαιμόνων ἐνεργεῖται· οὔτε φαντασία εἰδωλοποιεῖται, οὔτε πάθος ἐνεργεῖ, χωρὶς τῆς λεληθότως κρυφίας δαιμονικῆς δυνάμεως· εἰ γὰρ καὶ πέπτωκεν ὁ σατὰν συντριβείς, ἀλλὰ πλέον ἰσχύει τῇ καθ' ἡμῶν ῥαθυμίᾳ γαυριούμενος ὑπὲρ ἡμῶν.

οα'. Μορφοῦσι τὸν νοῦν ἡμῶν, μᾶλλον δὲ μορφοῦνται καθ' αὐτοὺς ἡμᾶς, καὶ προτβάλλουσι, κατὰ τὴν ἕξιν τοῦ ἐπικρατοῦντος καὶ ἐνεργοῦντος πάθους ἐν τῇ ψυχῇ, αἰτίαν γὰρ πρὸς εἰδωλοποίησιν τὴν ἕξιν τοῦ πάθους οἱ δαίμονες κέκτηνται· ποικίλην οὖν καὶ πολύμορφον τὴν φαντασίαν ἐγρηγορότως καὶ καθ' ὕπνους ὑμῖν δεικνύουσι· μεταμορφοῦνται γάρ,οἱ μὲν τῆς ἐπιθυμίας δαίμονες, ποτὲ μέν,εἰς χοίρους· ποτὲ δὲ εἰς ὄνους· ποτὲ δέ,εἰς ἵππους θηλυμανεῖς,καὶ πυροειδεῖς· ποτὲ δὲ εἰς Ἑβραίους,τῆς ἀκολασίας μάλιστα· τῆς δὲ ὀργῆς, ποτὲ μέν, εἰς ἐθνικούς, ποτὲ δὲ εἰς λέοντας· καὶ τῆς μὲν δειλίας, εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας· τῆς δὲ ἀκολασίας, εἰς τοὺς Ἰδουμαίους· τῆς δὲ πολυποσίας, καὶ ἀκρασίας, εἰς τοὺς Ἀγαρηνούς· τῆς δὲ πλεονεξίας, ποτὲ μέν, εἰς τοὺς λύκους, ποτὲ δὲ εἰς τοὺς παρδάλεις· τῆς δὲ πονηρίας, ποτὲ μέν,εἰς τοὺς ὄφεις, ποτὲ δὲ εἰς ἐχίδνας μεταμορφοῦνται· ποτὲ δὲ καὶ εἰς ἀλώπεκας· τῆς δὲ ἀναιδείας, εἰς τοὺς κύνας· τῆς δὲ ἀκηδίας, εἰς τοὺς κάττους· ἔστι δ' ὅτε καὶ τῆς πορνείας, ποτὲ μέν, εἰς ὄφεις, ποτὲ δὲ καὶ εἰς κόρακας, καὶ κολοιούς· εἰς πετεινὰ δὲ οἱ ψυχικοί, μάλιστα δὲ ἐναέριοι δαίμονες μεταβάλλονται· ἔχει δὲ τὴν αἰτίαν ἡ φαντασία τριχῶς, ἀλλοιοῦσαν τὰς μορφὰς τῶν πνευμάτων, κατὰ τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς· ὥστε καὶ τὴν φαντασίαν τριπλῆν εἶναι ἐν πετεινοῖς, ἐν θηρίοις, ἐν κτήνεσι· πρὸς τὸ ἐπιθυμητικόν, θυμικόν, καὶ λογιστικὸν τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις· οἱ τρεῖς γὰρ ἄρχοντες τῶν παθῶν, κατὰ τῶν τριῶν ἀεὶ ὁπλίζονται· καὶ πρὸς ὃ πεποίωται ἡ ψυχὴ πάθος, πρὸς αὐτὸ κατὰ τὸ συγγενὲς μορφάζονται ἡμῖν, καὶ προσέρχονται.

Ὡς πῦρ μὲν πολλάκις καὶ ὡς ἄνθρακες, οἱ τῆς ἡδονῆς προσέρχονται δαίμονες· τὰ φιλήδονα γὰρ πνεύματα, τὸ μὲν ἐπιθυμητικόν, ἐκκαίουσι· τὸ δὲ διανοητικὸν συγχέοντες, σκοτίζουσι τῆς ψυχῆς· καύσεως γάρ, ταραχῆς, καὶ σκότους αἰτία, ἡ κυρίως τῶν παθῶν ἡδονή. οβ'.

Νὺξ τῶν παθῶν, τῆς ἀγνοίας τὸ σκότος ἐστίν· ἢ πάλιν, νὺξ ἐστίν, ἡ γεννητικὴ τῶν παθῶν ἐπικράτεια· ἐν ᾗ βασιλεύει ὁ τοῦ σκότους ἔξαρχος· καὶ ἐν ᾧ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς τροπικῶς λεγόμενα πνεύματα ὠρυόμενα ζητοῦντα ἁρπάσαι ἡμᾶς εἰς βρῶσιν αὐτῶν. ογ'.

Κατὰ καιρὸν τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας οἱ λογισμοί, οἱ μὲν προηγοῦνται, οἱ δὲ ἕπονται· καὶ προηγοῦνται, μὲν οἱ λογισμοὶ τῶν φαντασιῶν, ἕπονται δὲ τῶν φαντασιῶν τὰ πάθη· καὶ τῶν μὲν δαιμόνων προηγοῦνται τὰ πάθη, ἕπονται δὲ τοῖς πάθεσιν οἱ δαίμονες. οδ'.

Ἀρχὴ τῶν παθῶν καὶ αἰτία, ἐστὶν ἡ παράχρησις· παραχρήσεως δέ, ἡ τροπή· τροπῆς δέ, ἡ ῥοπὴ τῆς θελητικῆς ἕξεως· θελήσεως δὲ δοκίμιον, ἡ προσβολή· προσβολῆς, δέ, οἱ δαίμονες, διὰ τῆς προνοίας παραχωρούμενοι δεικνύειν τὸ ἡμῶν αὐτεξούσιον ὁποῖόν ἐστιν. οε'.

Ἰὸς τοῦ κέντρου τῆς ἁμαρτίας πρὸς θάνατον, ἡ ἐμπαθὴς ἕξις τῆς ψυχῆς, ἀκίνητον γὰρ ἔχει καὶ ἀμετάβλητον τὸν τρόπον, ὁ τοῖς πάθεσι ποιωθεὶς ἑκουσίως. ος'.

Πάθη λέγονται πολυτρόπως· διαιροῦνται δὲ εἰς σωματικά, καὶ ψυχικά· τὰ σωματικὰ οζ'.

Digitized by Google

ὑποδιαιροῦνται εἰς ἀλγεινά, καὶ ἁμαρτητικά· τὰ ἀλγεινὰ ὑποδιαιροῦνται εἰς νοσερά, καὶ παιδευτικά· τὰ ψυχικὰ πάλιν διαιροῦνται εἰς θυμικά, ἐπιθυμητικά, καὶ λογιστικά· τὰ λογιστικὰ ὑποδιαιροῦνται. εἰς φανταστικά, καὶ διανοητικά· τούτων τὰ μὲν εἰσί, κατὰ παράχρησιν θελητικά· τὰ δέ, κατὰ ἀνάγκην ἀκούσια, ὡς ἀδιάβλητα πάθη λεγόμενα· ἃ καὶ παρακολουθήματα, καὶ φυσικὰ ἰδιώματα οἱ πατέρες ἐκάλεσαν.

οη'. Ἄλλα τὰ σωματικὰ πάθη, καὶ ἄλλα τὰ ψυχικά· τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἕτερα, καὶ ἄλλα τοῦ θυμοῦ· ἕτερα τὰ τοῦ λογιστικοῦ, καὶ ἄλλα τὰ τοῦ νοὸς καὶ τῆς διανοίας· κοινωνοῦσι δὲ ἀλλήλοις, καὶ συνεργοῦσι θάτερα τοῖς ἑτέροις· τὰ μὲν σωματικά, πρὸς τὰ τῆς ἐπιθυμίας, τὰ δὲ ψυχικά, πρὸς τὰ τοῦ θυμικοῦ· καὶ πάλιν τὰ λογιστικά, πρὸς τὰ νοερά· καὶ τὰ νοερά, πρὸς τὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς μνήμης παθήματα.

οθ'. Θυμοῦ μὲν εἰσὶ πάθη, ὀργή, πικρία, κραυγή, ὀξυχολία, θράσος, τῦφος, ἀλαζωνία, καὶ εἴτι ἕτερον· ἐπιθυμίας δέ, πλεονεξία, ἀκολασία, ἀκρασία, ἀπληστία, φιληδονία, φιλαργυρία, φιλαυτία ἡ πάντων χαλεπωτέρα· τὰ δὲ τῆς σαρκός, πορνεία, μοιχεία, ἀκαθαρσία, ἀσωτία, ἀδικία, γαστιμαργία, ἀκηδία, περπερότης, φιλοκοσμία, φιλοζωΐα, καὶ εἴτι ἕτερον· τὰ δὲ τοῦ λογιστικοῦ μέρους, εἰσίν, ἀπιστία, βλασφημία, πονηρία, πανουργία, περιέργεια, δυψυχία, λοιδορία, καταλαλιά, κατάκρισις, ἐξουδένωσις, εὐτραπελία, ὑπόκρισις, ψεῦδος, αἰσχρολογία, μωρολογία, ὑπουλότης, εἰρωνία, φανητία, ἀνθρωπαρέσκεια, μετεωρισμός, ἐπιορκίαι, ἀργολογίαι, καὶ τὰ λοιπά· τὰ δὲ τοῦ νοός, οἴησις, ἔπαρσις, μεγαλαυχίαι, ἔρις, ζῆλος, αὐταρέσκεια, ἀντιλογία, ἀνηκοΐα, φαντασία, ἀναπλασμοί, φιλενδειξίαι, φιλοδοξία, ὑπερηφανία τὸ πρῶτον, καὶ ἔσχατον πάντων τῶν κακῶν· τὰ δὲ τῆς διανοίας εἰσὶ ταῦτα· ῥεμβασμοί, μετεωρισμοί, αἰχμαλωσίαι, σκότωσις, τύφλωσις, ἀπαγωγαί, προσβολαί, συγκαταθέσεις, ῥοπαί, τροπαί, παραρρισμοί, καὶ τὰ ὅμοια τούτων· ὡς ἐν ὅρῳ δὲ φᾶναι, πάντα τὰ παρὰ φύσιν κακὰ ταῖς τρισὶ δυνάμεσι τῆς ψυχῆς συνεμίγησαν· ὥς περ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐν αὐταῖς πάντα συνυπάρχουσι κατὰ φύσιν.

π'. Ὢ τῆς τοῦ Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεὸν μετ' ἐκπλήξεως μεγαληγορίας, ἐθαυμαστώθη, λέγοντος, ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, οὐ γὰρ δύναμαι πρὸς αὐτὴν ἰσχυροτέραν οὖσαν καὶ ἀνέφικτον ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἀσθενῆ γνῶσιν καὶ δύναμιν τὴν ἐπ' ἐμοί· πῶς καὶ ἡ σὰρξ ἀκατάληπτος αὕτη κατὰ τὴν σύνθεσιν τῆς διαπλάσεως οὖσα, τριαδικὴν ἐν ἑκάστῳ εἴδει, καὶ μίαν ἔχουσα τὴν ἁρμονίαν τῶν ἰδίων μελῶν καὶ μερῶν, καὶ ἀριθμῷ ἑβδοματικῷ δευτέρῳ τιμωμένην, ὅπερ χρόνον καὶ φύσιν κατὰ τοὺς ἀριθμητικοὺς ἐμφαίνει, ὡς εἶναι καὶ αὐτὸ εἰς δόξαν Θεοῦ ὄργανον ἐκφαντορικὸν τριαδικῆς μεγαλοπρεπείας φυσιολογούμενον, κατὰ τοὺς ἐνεργεῖς νόμους τῆς φύσεως.

πα'. Νόμοι φύσεως εἰσὶν αἱ ποιαὶ τῶν ἐνεργουμένων μελῶν συνθέσεις, ἃς καὶ ἑτερότητας ὁ λόγος ἐκάλεσεν, ὡς πολυμερείας τῶν ἰδίων ἰδιοτήτων· ἢ πάλιν· νόμος φυσικός ἐστιν, ἡ ἑκάστου εἴδους, καὶ μέλους ἐνέργεια ἐν δυνάμει· ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς τὴν ἅπασαν κτίσιν, οὕτως ἡ ψυχὴ τὰ τοῦ σώματος μέλη καὶ ἐνεργεῖ, καὶ κινεῖ ἕκαστον πρὸς τὴν ἰδίαν ἐνέργειαν· ζητητέον δὲ τίνι λόγῳ τὸν θυμόν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ποτὲ μὲν οἱ θεοφόροι ἄνδρες, τῆς σαρκὸς εἶναι φάσκουσι, ποτὲ δέ, ὅτι τῆς ψυχῆς εἰσὶ δυνάμεις; καὶ φαμέν, ὅτι οὐδεμίαν ἀσυμφωνίαν ἔχουσιν οἱ λόγοι τῶν ἁγίων παρὰ τοῖς ἀκριβῶς εἰδόσιν αὐτούς, ἀλλ' ἀμφότεροι ἀληθεύουσι, καὶ κατὰ τὸ προσῆκον τὰς προσηγορίας ἐναλλάσσουσι πάνυ σοφῶς, διὰ τὴν ἀρρήτως ἄμφω γένεσιν εἰς τὸ εἶναι κατὰ τὸν τῆς συνυπάρξεως τρόπον· ὡς εἶναι μὲν τελεία ἡ ψυχὴ ἀπ' ἐντεῦθεν, ἀτελὲς δὲ τὸ σῶμα, διὰ τὴν θρεπτικὴν αὔξησιν· ἡ ψυχὴ γὰρ καθ' αὑτὴν ἔχει καὶ δύναμιν ὀρεκτικῆς ἐπιθυμίας, καὶ θυμικὴν πρὸς ἀνδρείαν ἔρωτος κινητικήν, ἀπὸ τῆς διαπλάσεως αὐτῆς, λογικῆς κτισθείσης, καὶ νοερᾶς· οὐ γὰρ συνεκτίσθη αὐτῇ θυμὸς ἄλογος, καὶ ἄνους ἐπιθυμία· ὥσπερ οὐδὲ ἐν τῇ σαρκὶ πρότερον· ἀλλὰ πλασθέν, ἄφθαρτον ἦν χωρὶς χυμῶν, ἐξ ὧν ἡ ἐπιθυμία, καὶ ὁ θυμὸς ὁ θηριώδης ἐπηκολούθησε. μετὰ γὰρ τὴν παρακοὴν ὑποπεσόντι τῇ φθορᾷ, καὶ τῇ παχύτητι τῶν ἀλόγων, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐν αὐτῷ ἐνέκυψε· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐναντιοῦται τῷ βουλήματι τῆς ψυχῆς κατά τε τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ὅτε κυριεύει· ἐπὰν δὲ ὑποταγῇ τὸ θνητὸν τὸ λογικῷ, ἕπεται πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐνέργειαν τῇ ψυχῇ· ὅτε γὰρ συνεφύρησαν καὶ ἀναμὶξ ἐγένοντο τὰ τῆς σαρ-

Digitized by Google

κὸς ἐπείσακτα μὲ τὰ τῆς ψυχῆς ἰδιώματα, τότε ὡμοιώθη τοῖς κτήνεσιν ὑποκύψας τῷ νόμῳ τῆς φύσεως, κτῆνος ἐκ λογικοῦ, καὶ θηρίον ἐξ ἀνθρώπου γενόμενος.

πβʹ. Καθάπερ τῇ ψυχῇ δια τοῦ ἐμφυσήματος δημιουργηθείσῃ λογικῇ, καὶ νοερᾷ διὰ τῆς ζωτικῆς ἐμπνεύσεως, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν κτηνώδη οὐ συνέκτισεν αὐτῇ ὁ Θεός, ἀλλ᾽ ἐφέσεως δύναμιν ὀρεκτικήν, καὶ πρὸς αὐτῇ θέλξεως ἀνδρείαν ἐρωτικήν· οὕτως οὐδὲ τῷ σώματι, πλαστουργήσας, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν ἄλογον παρὰ τὰς ἀρχὰς ἐνέθηκεν· ὕστερον γὰρ ταῦτα διὰ τῆς παρακοῆς προσέλαβε τὸ θνητόν, καὶ φθαρτόν, καὶ κτηνῶδες, ἐν οἷς καὶ ὡμοιώθη γενόμενον· τὸ γὰρ σῶμα, φασὶν οἱ θεολόγοι, ἄφθαρτον ἐκτίσθη, οἷον καὶ ἀναστήσεται,κἂν δεκτικὸν τῆςφθορᾶς, ὥσπερ καὶ ἡ ψυχὴ ἀπαθής· ἐφθάρησαν δ᾽ἀμφότερα,καὶ συνεκράθησαν διὰ τὸν φυσικώτατον θεσμὸν τῆς εἰς ἄλληλα περιχωρήσεώς τε καὶ μεταδόσεως, ἥτε ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα· ἡ μὲν τοῖς πάθεσι, μᾶλλον δὲ δαίμοσι ποιωθεῖσα· τὸ δὲ τοῖς ἀλόγοις κτήνεσιν ἐξομοιούμενον, τῇ τῆς καταστάσεως ἐνεργείᾳ, καὶ τῇ ἐπικρατείᾳ τῆς φθορᾶς· καὶ εἰς ἓν τῶν ἀμφοτέρων αἱ δυνάμεις γενόμεναι, ἓν κτῆνος ἄλογον καὶ ἄνευ τῷ θυμῷ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ γενόμενον, ἀπετέλεσαν· καὶ οὕτω παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι κατὰ τὴν γραφήν, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς κατὰ πάντα τρόπον.

πγʹ. Ἀρχὴ τῶν ἀρετῶν, καὶ γένεσις, ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις· εἶτ᾽ οὖν ἡ ἔφεσις τοῦ καλοῦ· ὥσπερ ὁ Θεὸς αἰτία καὶ πηγή, παντὸς ἀγαθοῦ· καλοῦ δὲ ἀρχὴ ἡ πίστις, μᾶλλον δὲ ὁ Χριστός, ἡ πέτρα τῆς πίστεως, ὃν ὡς ἀρχὴν καὶ θεμέλιον ἔχομεν πάντων τῶν ἀρετῶν, ἐν ᾗ βεβήκαμεν, καὶ ἐν ᾧ οἰκοδομοῦμεν πᾶν ἀγαθόν· οὗτος ὁ λίθος ὁ ἀκρογωνιαῖος, ὁ συνδέων ἡμᾶς ἑαυτῷ, καὶ ὁ πολύτιμος μαργαρίτης· ὃν ζητῶν ὁ εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἡσυχίας εἰσδύων Μοναχός, πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ θελήματα, πιπράσκει διὰ τῆς ὑπακοῆς τῶν ἐντολῶν, ἵνα ἀπ᾽ ἐντεῦθεν αὐτὸν κτήσηται.

πδʹ. Ἰσότητα πρὸς ἀλλήλας αἱ ἀρεταὶ κέκτηνται, καὶ πᾶσαι εἰς ἓν συνάγονται, καὶ ἕνα ὅρον, καὶ εἶδος ἀρετῆς συμπληροῦσιν· εἰσὶ γὰρ ἀρεταί, καὶ εἰσὶν ἀρετῶν ἀρεταὶ μείζους, ὡς περιεκτικαί, καὶ συνεκτικαὶ τῶν πλειόνων, ἢ καὶ πάντων, ὡς ἡ θεία ἀγάπη, καὶ ἡ ταπείνωσις, καὶ ἡ θεία ὑπομονή· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος περὶ αὐτῆς· ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν· καὶ οὐκ εἶπεν ἐν τῇ νηστείᾳ ὑμῶν, ἢ τῇ ἀγρυπνίᾳ ὑμῶν· ὑπομονῆς δὲ λέγω, τῆς κατὰ Θεὸν γινομένης· τῆς βασιλίδος τῶν ἀρετῶν, τοῦ θεμελίου τῶν ἀνδραγαθημάτων· αὕτη γάρ ἐστιν αὕτη, ἡ ἐν πολέμοις εἰρήνη, ἡ ἐν ζάλῃ γαλήνη, ἡ ἐν τοῖς κατορθωκόσιν αὐτήν, ἀπερίτρεπτος ἵδρυσις· ἣν οὐχ ὅπλα καὶ δόρατα, οὐ στρατόπεδα ἀφιέμενα, οὐχ᾽ αὕτη ἡ τῶν δαιμόνων παράταξις, οὐχ ἡ ζοφερὰ τῶν ἐναντίων φάλαγξ βλάψαι δυνήσονται τὸν ταύτην κτησάμενον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

πεʹ. Αἱ ἀρεταί, κἂν ἀλλήλων εἰσὶ γεννητικαί, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν τριῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τὴν γένεσιν ἔχουσιν, ἄνευ τῶν θείων, αἰτία γὰρ καὶ ἀρχὴ τῶν τεσσάρων γενικῶν ἐν τοῖς φυσικοῖς, καὶ θείων ἀρετῶν, ἐξ ὧν, καὶ ἐν αἷς αἱ λοιπαὶ συνίστανται, τῆς τε φρονήσεως, καὶ ἀνδρείας, σωφροσύνης τε, καὶ δικαιοσύνης ἐστίν, ἡ θεία τῶν θεολόγων πνευματοκίνητος σοφία, κατὰ νοῦν τετραχῶς κινουμένη, οὐχ ἅμα δὲ πάσας ἐνεργεῖ, ἀλλ᾽ ἰδίᾳ ἑκάστην ἐν καιρῷ αὐτῆς καθὼς βούλεται· καὶ τὴν μέν, ὡς φῶς· τὴν δέ, ὡς δύναμιν ὀξεῖαν καὶ ἀεικίνητον ἔμπνευσιν· τὴν δέ, ὡς ἁγιαστικὴν δύναμιν, καὶ καθαρτικήν, τὴν δέ, ὡς δρόσον ἁγνείας εὐφραντικήν, καὶ τοῦ καύσωνος τῶν παθῶν αναψυχαγωγικήν· ἑκάστην ἑκάστῳ ὡς προείρηται τελείῳ τελείαν καὶ τὴν ἐνέργειαν κατὰ τὴν τροπικὴν δίδωσι.

πςʹ. Ῥῶσιν τελείαν ψυχῆς οὐ χαρίζεται τῶν ἀρετῶν ἐξ ἰδίας σπουδῆς τὰ ἐπιτηδεύματα, εἰμὴ αὗται οὐσιωδῶς ἐν τῇ ἕξει διὰ τῆς χάριτος παραγένωνται· ἑκάστη γὰρ ἔχει χάρισμα ἴδιον, ἐνέργειαν καθ᾽ αὑτήν, ὥστε δύνασθαι καὶ μὴ βουλομένους ἕλκειν τοὺς μετόχους αὐτῆς, πρὸς ἑαυτὴν τῇ ἕξει καὶ φύσει τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ ὅτε ἡμῖν δοθῇ, ἀναλλοίωτον καὶ ἄτρεπτον ἔκτοτε συντηρεῖται, ζῶσαν γὰρ ὥς περ ψυχήν, ἐν ἰδίοις μέλεσιν ἔχουσι τοῦ ἐνεργεῖν αὐτάς, τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, διὸ καὶ νεκρὸς ἅπας ὁ τῶν ἀρετῶν ὅμιλος, χωρὶς αὐτῆς πέφυκε, καὶ τοῖς δοκοῦσι τελείως ἔχειν ἢ κατορθοῦσιν αὐτάς, καὶ αὗται ἑαυτῷ μόναι, σκιαὶ καὶ τύποι τοῦ καλοῦ, καὶ οὐκ ἀληθείας ἰνδάλματα.

πζʹ. Εἰσὶν οὖν τέσσαρες μὲν αἱ καθολικαὶ ἀρεταί, ἀνδρεία, φρόνησις, σωφροσύνη, καὶ

δικαιοσύνη· ὀκτὼ δέ, αἱ καθ' ὑπερβολὴν καὶ ἔλλειψιν αὐτῶν ἐγγὺς παρεπόμεναι, κακίαι μὲν παρ' ἡμῖν, ἀρεταὶ δὲ παρὰ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ καὶ λεγόμεναι καὶ νοούμεναι· καὶ τῆς μὲν ἀνδρείας, θρασύτης, καὶ δειλία· τῆς φρονήσεως δέ, πονηρία, καὶ ἄγνοια· τῆς σωφροσύνης δέ, ἀκολασία, καὶ ἠλιθιότης· τῆς δὲ δικαιοσύνης, πλεονεξία, καὶ ἀδικία, εἴτ' οὖν μειονεξία· μέσαι γάρ εἰσιν ἀρεταί, οὐ μόνον αἱ καθολικαὶ καὶ φυσικαί, καὶ πάσης ἐλλείψεως καὶ ὑπερβολῆς ἀνώτεραι, ἀλλὰ καὶ αἱ πρακτικαί· καὶ αἱ μὲν τὴν προαίρεσιν, τῇ τῆς γνώμης εὐθύτητι· αἱ δέ, τὴν τροπὴν καὶ τὴν οἴησιν συνεργὸν κέκτηνται· περὶ γὰρ αὐτῶν ὅτι μέσαι εἰσὶν ἀρεταὶ τῆς εὐθύτητος, μάρτυς ἡ παροιμία οὑτωσὶ φάσκουσα· καὶ κατορθώσεις πάντας ἄξονας ἀγαθούς· πᾶσαι οὖν ἐν ταῖς τρισὶ δυνάμεσι τῆς ψυχῆς συνιστάμεναι, ἐν αἷς τίκτονται καὶ οἰκοδομοῦνται, ὡς θεμέλιον τὰς τέσσαρας γενικὰς ἔχουσι· μᾶλλον δὲ Χριστὸν τῆς ἑαυτῶν οἰκοδομῆς· ἵνα αἱ μὲν φυσικαί, διὰ τῶν πρακτικῶν καθαίρωνται· αἱ δὲ θεῖαι, καὶ ὑπὲρ φύσιν, δίδωνται ἐν τῇ χρηστότητι τοῦ πνεύματος.

πη'. Τῶν ἀρετῶν, αἱ μὲν εἰσὶ πρακτικαί, αἱ δὲ φυσικαί, αἱ δὲ θεῖαι, καὶ τοῦ πνεύματος· καὶ αἱ μὲν πρακτικαί, τῆς προαιρέσεως· αἱ δὲ φυσικαί, τῆς διαπλάσεως· αἱ δὲ θεῖαι, τῆς χάριτος·

πθ'. Ὥσπερ τὴν τῶν ἀρετῶν γένεσιν ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἔχει, οὕτω καὶ τὴν τῶν παθῶν· ἀλλὰ τὰς μὲν κατὰ φύσιν· τὰ δὲ παρὰ φύσιν τίκτειν εἴωθεν· αἰτίαν γὰρ πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ ἢ κακοῦ γένεσιν ἡ ψυχή. τὴν ῥοπὴν τῆς θελήσεως κέκτηται· ὥσπερ τι κέντρον πρὸς γραμμάς, ἢ ζυγοῦ τὸ ἀνθέμιον· ὁποιδ' ἂν τρέψῃ, τοῦτο συνεργὸν λαμβάνει, καὶ ἐνεργεῖ· ὑποκείμενον γάρ ἐστιν ἀμφοῖν πρὸς ταῖς δυσὶν ἐνεργείαις ἡ πρόθεσις· ἐπειδὴ καὶ ταύτας, κἀκείνας ἐν ἑαυτῷ περιφέρει· τὴν μὲν τῇ γενέσει· τὴν δὲ τῇ αὐθαιρέτῳ ῥοπῇ τοῦ θελήματος.

ϙ'. Νεάνιδας, ἡ γραφὴ καλεῖ, τὰς ἀρετάς, διὰ τὴν συγκρατικὴν αὐτῶν πρὸς τὴν ψυχὴν συνάφειαν γινομένην, καὶ εἰς ἓν πνεῦμα καὶ σῶμα μετ' αὐτῆς θεωρουμένων· ἀγάπης γὰρ σύμβολον τὸ τῆς νεάνιδος εἶδος, καὶ ἁγνείας, καὶ ἁγνισμοῦ τεκμήριον, τὸ σχῆμα τῶν ἱερῶν τούτων παρθένων· ἔθος γὰρ τὰ θεῖα μετασχηματίζειν ἡ χάρις πρὸς ὃ πεποίωνται, καὶ πρὸς τὸ συγγενὲς ἁπλανῶς ἐν τοῖς δυναμένοις εἰδοποιεῖν πέφυκεν.

ϙα'. Εἰσὶν οὖν ὥσπερ ὀκτὼ οἱ προστάται τῶν παθῶν, τρεῖς μὲν οἱ μεγάλοι, οἱ τῆς γαστριμαργίας, οἱ φιλαργυρίας, καὶ κενοδοξίας· πέντε δὲ οἱ τούτοις ἀκόλουθοι· ὁ τῆς πορνείας, καὶ ὀργῆς, καὶ λύπης, καὶ ἀκηδίας, καὶ ὑπερηφανίας· οὕτως εἰσὶ καὶ αἱ ἀντικείμεναι τούτων περιεκτικαὶ τρεῖς ἀρεταί· ἀκτημοσύνη, ἐγκράτεια, καὶ ταπείνωσις· μεθ' ὧν καὶ αἱ τούτοις ἑπόμεναι· ἄγνοια καὶ πρᾳότης, καὶ χαρά, καὶ ἀνδρεία, καὶ ἔξουδένωσις· καὶ ἅπας ὁ τῶν ἀρετῶν ὁρμαθός δυνάμεως δὲ καὶ ἐνεργείας, καὶ ὀσμῆς ἰδίας ἑκάστης ἀρετῆς, ἢ κακίας μαθεῖν καὶ γνῶναι, οὐ τοῦ βουλομένου παντὸς ἐστίν ἀλλὰ τοῦ ποιοῦντος καὶ πάσχοντος ἔργῳ καὶ λόγῳ, καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος τὰ χαρίσματα τῆς ἐπιστήμης λαβόντος καὶ τῆς διακρίσεως. ϙβ'.

Τῶν ἀρετῶν, αἱ μὲν ἐνεργοῦσιν, αἱ δὲ ἐνεργοῦνται· καὶ ἐνεργοῦσι μὲν αὗται ἐν ἡμῖν, ἐπιδημοῦσαι ὅτε δεῖ, καὶ ἡνίκα, καὶ ὅσον βούλονται, καὶ καθώς· ἐνεργοῦμεν δὲ δὲ ταύτας ἡμεῖς, κατὰ τὴν προαίρεσιν, καὶ τὴν ἠθικὴν ἕξιν τῆς ἡμῶν ἐπιτηδειότητος· ἀλλ' ἐκεῖναι μέν, οὐσιωδῶς· ἡμεῖς δέ, τυπικῶς πρὸς ἦθος τυπούμενοι· εἴπερ τύπος ἐστίν, ὁ πασῶν τῶν ἡμετέρων ἐργασιῶν τρόπος, πρὸς τὰ ἐκεῖθεν ἀρχέτυπα· ἐπειδὴ ὀλίγοις λίαν οὐσιωδῶς τὰ νοητὰ μετέχονται πρὸ τῆς μελλούσης ἀφθάρτου ἀπολαύσεως· τοὺς κόπους γὰρ ἐντεῦθεν καὶ τοὺς τύπους οὐ τὰς ἀρετὰς κυρίως ἐνεργοῦμεν, καὶ ἀπολαμβάνομεν.

ϙγ'. Ἱερουργεῖ τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ Παῦλον, ὁ μεταλαμβάνων καὶ μεταδιδόναι δυνάμενος ἐνεργείᾳ καὶ ἑτέροις τὸν φωτισμὸν τοῦ Χριστοῦ· ὥσπερ τινὰ σπόρον θεῖον τὸν λόγον, ἐν ταῖς ψυχικαῖς τῶν ἀκουόντων ἀρούραις, αὐτὸν ἐνίησιν ὁ λόγος ὑμῶν, φησίν, ἔστω ἐν χάριτι ἠρτυμένος θείας χρηστότητος, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἐν πίστει ἀκούουσι· γεωργοὺς δὲ πάλιν, καὶ γεώργιον, τοὺς διδασκάλους, καὶ διδασκομένους εἰπών, ἐμφαίνει μάλα σοφῶς· τοὺς μέν, ὡς ἀροτῆρας καὶ σπορεῖς τοῦ θείου λόγου· τοὺς δὲ ὡς τῶν ἀρετῶν γῆν πίαν, καρποφόρον, καὶ εὔσταχυν· ἱερουργία γὰρ κυρίως ἀληθινή, οὐ μόνον ἡ τῶν θείων ἐνέργεια, ἀλλὰ καὶ ἡ μετουσία τῶν ἀγαθῶν καὶ μετάδοσις.

ϙδ'. Διάφορός ἐστιν ὁ διὰ προφορᾶς πρὸς διδαχὴν προερχόμενος λόγος, καὶ διαφόρως

Digitized by Google

ἐκ πολλῶν τρόπων συνάγεται ἐκ τεσσάρων εἰδῶν· ὁ μὲν ἐκ μαθήσεως· ὁ δὲ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως· ἄλλος ἐκ πράξεως, καὶ ἕτερος ἐκ τῆς χάριτος· ὥσπερ δὲ τὸ ὕδωρ ἕν ἐστι τῇ φύσει, μεταποιεῖται δέ, καὶ μεταβάλλεται κατὰ τὴν ὑποκειμένην διάφορον τοῦ χοὸς ὕλην, εἰς οἰκείαν ποιότητα, ὡς τῇ γεύσει νοούμενον εἶναι, τὸ μέν, πικρόν· τὸ δέ, γλυκύ· καὶ ἄλλο ἁλμυρὸν καὶ ὀζῶδες· οὕτω κατὰ τὴν ἠθικὴν ἕξιν ἑκάστου προερχόμενος ὁ λόγος καὶ ἀλλοιούμενος, ἐνεργείᾳ γινώσκεται καὶ τὴν ὠφέλειαν δίδωσιν.

ϟε΄. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος εἰς ἀπόλαυσιν δέδοται πάσης λογικῆς φύσεως, ὥσπερ ἐδέσματα τινὰ πολλὰ διάφορα, τὴν ἡδονὴν αὐτῶν διαφόρως ἡ ψυχὴ ἀπολαμβάνουσα αἰσθάνεται· ἔχει γὰρ τὸν ἐπιστημονικὸν λόγον, ὡς παιδαγωγὸν πρὸς ἦθος τυποῦντα αὐτήν, τὸν δὲ τῆς ἀναγνώσεως, ὡς ὕδωρ ἀναπαύσεως ἐκτρέφοντα· τὸν δὲ τῆς πράξεως, ὡς τόπον χλόης πιαίνοντα· τὸν δὲ τῆς χάριτος, ὡς ποτήριον μεθύσκοντα αὐτήν, καὶ εὐφραίνοντα· τὴν δὲ ἄρρητον αὐτῆς ἀγαλλίασιν, ὡς ἔλαιον πρόσωπον ἱλαρύνουσαν, καὶ φαιδρὰν ἐργαζομένην.

ϟϛ΄. Κυρίως οὐ μόνον ἐν αὐτῇ ὡς ζωὴν ἡ ψυχὴ ταῦτα κέκτηται, ἀλλ' ὅτε καὶ παρ' ἄλλοις ἀκούει ταῦτα πρὸς διδαχὴν αἰσθάνεται· ὁπηνίκα προηγῆται ἀμφοτέρων ἀγάπη καὶ πίστις· καὶ ὁ μέν, πίστει ἀκούων· ὁ δέ, ἀγάπῃ παιδεύων, ἄνευ τύφου, καὶ δόξης τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν ποιούμενος· τὸν μὲν γὰρ ἐκ μαθήσεως λόγον, ὡς παιδαγωγὸν δέχεται· τὸν δὲ τῆς ἀναγνώσεως, ὡς τροφόν· τὸν δὲ τῆς πράξεως, ὡς ἐνδιάθετον, ὡς νυμφοστόλον ἡδύτατον· τὸν δὲ τοῦ πνεύματος φωτιστικόν, ὡς νυμφίον λόγον ἑνωτικὸν αὐτῆς, τὸν εὐφραίνοντα· πᾶν γὰρ ῥῆμα ἐκπορευόμενον διὰ στόματος Θεοῦ ἐστιν, οἱ διὰ τοῦ πνεύματος ἐκ στόματος τῶν ἁγίων προελθόντες λόγοι· ἡ δι' ἐνέργειαν γλυκυτάτη τοῦ πνεύματος ἐπίπνοια, ἣν τρυφῶσιν οὐ πάντες, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἄξιοι· ἐπειδὴ δὲ καὶ τρυφὴν ἔχουσι τὸν λόγον οἱ λογικοί· ἐνταῦθα μὲν οἱ τῶν τοῦ πνεύματος ἐναργῶς εὐφραινόμενοι, ὀλίγοι λίαν εἰσίν· τοὺς τύπους δὲ μόνον οἱ πολλοὶ τῶν πνευματικῶν λόγων διὰ τῆς μνήμης καὶ γινώσκουσι καὶ μετέχουσι, τὸν ἄρτον οὔπω τὸν ἀληθινὸν τοῦ μέλλοντος ἐν αἰσθήσει Θεοῦ λόγον μετασχόντες· μόνος γὰρ αὐτὸς ἐκεῖσε πρόκειται εἰς πᾶσαν τοῖς ἀξίοις ἱκανῶς ἡδονήν· μήτε ἐσθιόμενος, μήτε δαπανώμενος, ἢ θυόμενος πώποτε.

ϟζ΄. Ἄνευ αἰσθήσεως νοερᾶς, τῶν θείων ἐν αἰσθήσει τὴν ἡδονὴν ἀδύνατον γεύσασθαι· ὥσπερ γὰρ ὁ τὰς αἰσθήσεις ἀμβλύνας, ἀνενεργήτους αὐτὰς ἐποίησε πρὸς τὰ αἰσθητά, καὶ οὔτε ὁρᾷ, οὔτε ἀκούει, οὔτε ὀσφραίνεται, πάρετος ὤν, μᾶλλον δὲ ἡμιθανής· οὕτω καὶ ὁ τὰς ψυχικὰς κατὰ φύσιν δυνάμεις νεκρώσας διὰ τῶν παθῶν, ἀναισθήτους πρὸς ἐνέργειαν καὶ μετοχὴν τῶν μυστηρίων τοῦ πνεύματος ἐποίησεν· ὁ γὰρ μὴ ὁρῶν, καὶ ἀκούων, καὶ αἰσθανόμενος πνευματικῶς, νεκρός ἐστι· μὴ ζῶν γὰρ ἐστὶν ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός, μήτε αὐτὸς ἐν αὐτῷ κινούμενός τε καὶ ἐνεργούμενος.

ϟη΄. Ἴσην καὶ τὴν αὐτήν, ἵνα μὴ λέγω, καὶ μίαν, ἔχουσι τὴν ἐνέργειαν αἱ αἰσθήσεις πρὸς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, καὶ μάλιστα ὅτε ὑγιῶς ἔχουσι· δι' ἐκείνων γὰρ αὗται καὶ ζῶσι καὶ ἐνεργοῦσι, καὶ ἀμφοτέροις τὸ ζωτικὸν συγκέκραται πνεῦμα· ἀρρωστεῖ γὰρ κυρίως ὁ ἄνθρωπος, ὅτε τὴν γενικὴν τῶν παθῶν ἀσθένειαν ἐπιφέρει, ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῆς ῥαθυμίας ἀεὶ κατακείμενος· αἱ μὲν γὰρ αἰσθήσεις τὰ αἰσθητά, αἱ δέ, τὰ νοητὰ τρανῶς ἐποπτεύουσιν· ὅτε μάλιστα οὐκ ἔστι μάχη τίς σατανικὴ ἐν αὐταῖς, τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς καὶ τοῦ πνεύματος ἀντιτασσομένη· ἡνίκα δὲ εἰς ἓν συναφθῶσι διὰ τοῦ πνεύματος ἑνοειδεῖς γενόμεναι, τηνικαῦτα τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἀμέσως καὶ οὐσιωδῶς, ὡς ἔχουσι φύσεως γινώσκουσι· καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν τρανῶς θεωροῦσι, καὶ τὴν μίαν αἰτίαν τῶν ὅλων Τριάδα, ὡς δυνατόν, καθαρῶς ἐποπτεύουσι.

ϟθ΄. Πρῶτον μὲν ὀφείλει ὁ ἡσυχάζων, ὡς θεμέλιον ἔχειν τὰς πέντε ἀρετὰς ταύτας, ἐν ᾧ καὶ ἐργασίας οἰκοδομήν· ἤγουν· σιωπήν, ἐγκράτειαν, ἀγρυπνίαν, ταπείνωσιν, καὶ ὑπομονήν· ἐργασίας δὲ θεαρέστους τρεῖς· ψαλμῳδίαν, προσευχήν, καὶ ἀνάγνωσιν· καὶ ἐργόχειρον, ἐὰν ἐστὶν ἀσθενής, αἱ γὰρ προειρημέναι ἀρεταὶ οὐ μόνον εἰσὶ πασῶν περιεκτικαί, ἀλλὰ καὶ συστατικαὶ ἀλλήλων· καὶ ἀπὸ πρωΐας σχολάζειν ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ διὰ προσευχῆς, καὶ καρδιακῆς ἡσυχίας, ἐπιμόνως εὔχεσθαι, ὥραν πρώτην· εἶτα δευτέραν, ἀναγινώσκειν, τρίτην ψάλλειν· τετάρτην, εὔχεσθαι· πέμπτην, ἀναγινώσκειν· ἕκτην, ψάλλειν· ἑβδόμην, εὐχε-

Digitized by Google

σθαι· ὀγδόην, ἀναγινώσκειν· ἐννάτην ψάλλειν· δεκάτην, ἐσθίειν· ἑνδεκάτην, κοιμᾶσθαι, εἰ χρείαν ἔχει· δωδεκάτην, ψάλλειν τὰ ἑσπερινά· καὶ οὕτω καλῶς τὸ στάδιον τῆς ἡμέρας διερχόμενος, ἀρέσκει Θεῷ.

ρ. Ἐκ πάντων χρὴ ὡς μέλισσαν τῶν ἀρετῶν συλλέγειν τὰ χρησιμώτατα, καὶ οὕτω μεταλαμβάνοντα ἐκ πάντων μικρόν, ποιεῖν μεγάλην τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν σύνθεσιν· ἐξ ὧν τὸ μέλι τῆς σοφίας πορίζεται πρὸς εὐφροσύνην ψυχῶν·

ρα΄. Ῥᾷον δέ, εἰ βούλει, καὶ τὸ τῆς νυκτὸς διάστημα διελθεῖν, ἄκουσον· τρεῖς πολιτείας ἔχει ἡ ἀγρυπνία τῆς νυκτός· ἀρχαρίων, μέσων, καὶ τελείων· καὶ ἡ μὲν πρώτη πολιτεία ἐστὶν αὕτη, τὸ ἥμισυ τῆς νυκτὸς κοιμᾶσθαι, καὶ τὸ ἥμισυ ἀγρυπνεῖν· καὶ ἢ ἀφ' ἑσπέρας ἕως μέσης νυκτός, ἢ ἀπὸ μέσης νυκτὸς ἕως πρωΐ· ἡ δὲ δευτέρα πολιτεία ἐστὶν αὕτη· ἀγρυπνεῖν ἀφ' ἑσπέρας ὥραν μίαν, ἢ δύω· εἶτα κοιμᾶσθαι ὥρας τέσσαρας· ἐγείρεσθαι δὲ εἰς τὸν ὄρθρον, ψάλλοντα καὶ προσευχόμενον ὥρας ἓξ ἕως πρωΐ· εἶτα ψάλλειν τὴν πρώτην ὥραν, καὶ καὶ καθέζεσθαι ἡσυχάζοντα, ὡς προείρηται καὶ ἢ τοὺς ὅρους τῶν ἐργασιῶν φυλάττειν διὰ τῶν ὡρῶν, ἢ τὴν συνέχειαν δηλαδὴ τῆς προσευχῆς ἀδιάστατον τηρεῖν, δι' ἧς ἡ ἕξις τὸν πολιτευόμενον· ἡ δὲ τρίτη πολιτεία, παννύχιον ἔχει τὴν στάσιν, καὶ τὴν ἐγρήγορσιν.

ρβ΄. Ἰδοὺ γὰρ καὶ περὶ βρώσεως φαμέν, ὅτι λίτρα ἄρτου ἀρκεῖ παντὶ τῷ ἀγωνιζομένῳ πρὸς ἡσυχίαν· καὶ οἴνου μέν, δύω βαυκάλια ἀκράτου πίνειν· ὕδατος δέ, τρία, καὶ ἀπὸ τῶν εὑρισκομένων σιτίων τρέφεσθαι, οὐχ ὅσα ζητεῖ ἡ φύσις ἐπιθυμητικῶς, ἀλλ' ὅσα ἡ πρόνοια οἰκονομεῖ, χρᾶσθαι ἐγκρατῶς· ἄριστος οὖν καὶ σύντομος εἴδησις περὶ τῶν ἀκριβῶς, πολιτεύεσθαι βουλομένων, τὰς τρεῖς τῶν ἀρετῶν περιεκτικὰς ἐργασίας τηρεῖν, νηστείαν φημί, ἀγρυπνίαν, καὶ προσευχήν· τὸ ἔρεισμα πάντων, βεβαιούσας κραταιότατα.

ργ΄. Ἡ ἡσυχία πρὸ πάντων πίστεως δεῖται καὶ ὑπομονῆς, καὶ τῆς ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἰσχύος καὶ δυνάμεως, ἀγάπης, καὶ ἐλπίδος· ὁ μὲν γὰρ πιστεύων, κἂν ἐνταῦθα τοῦ ζητουμένου ἀποτύχῃ δι' ἀμέλειαν τυχόν, ἢ ἄλλην αἰτίαν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐξόδῳ πάντως ἀδύνατον μὴ πληροφορηθῆναι τὸν τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἰδεῖν τὴν ἐλευθερίαν· ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἡ τῶν ψυχῶν ἀπολύτρωσις καὶ σωτηρία, ὁ θεάνθρωπος λόγος· ὁ δὲ ἀπιστῶν, κατακριθήσεται πάντως ἐν ἐξόδῳ· ἀλλὰ καὶ ἤδη κέκριταί, φησιν ὁ Κύριος· ὁ γὰρ ταῖς ἡδοναῖς δουλεύων, καὶ δόξαν τὴν παρὰ ἀνθρώπων ζητῶν, καὶ οὐ τὴν ἐκ Θεοῦ, ἄπιστός ἐστι, φησί, κἂν ἐν λόγῳ πιστὸς εἶναι δοκῇ, ὁ τοιοῦτος ἠπάτησεν ἑαυτὸν λεληθότως· ἀκούσεται γάρ, ὅτι ἀνθ' ὧν οὐκ ἔλαβές με ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἀλλ' ἀπέρριψάς με ὀπίσω τοῦ νώτου σου, κἀγὼ ἀπώσωμαί σε· δεῖ γὰρ τὸν πιστόν, εὔελπιν εἶναι· καὶ πιστεύειν μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, μαρτυρουμένην ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς, ὁμολογεῖν δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, ἵνα μὴ διπλοῦν ἕξῃ τὸ κρίμα καὶ ἀπαραίτητον.

ρδ. Συντετριμμένην καρδίαν, καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην οὐδὲν οὕτως ἐμποιεῖ, ὡς τὸ ἰδιάζειν ἐν γνώσει, καὶ ἡ ἐκ πάντων σιωπή, κυρίως οὐκ ἄλλο τί ἐστι τὸ λυμαῖνον τὴν κατάστασιν τῆς ἡσυχίας, καὶ τὴν θείαν ἐξ αὐτῆς περιαιροῦν δύναμιν, ὡς τὰ περιεκτικὰ ἓξ πάθη ταῦτα· παρρησία, γαστριμαργία, πολυλογία τε, καὶ περισπασμός· φυσίωσις, καὶ ἡ κυρία τῶν παθῶν οἴησις· εἰς ἅπερ ὁ μετὰ προθυμίας ἐθίσας, τελείως, καὶ μετὰ τὴν προκοπὴν ἐπὶ πλεῖον σκοτιζόμενος, ἀναίσθητος γίνεται· καὶ εἰ μὲν ἀνανεύσει πάλιν, μετὰ πίστεως καὶ προθυμίας βαλὼν ἀρχήν, τοῦ ζητουμένου τεύξεται πάλιν· καὶ μάλιστα ταπεινούμενος καὶ ζητῶν· εἰ δὲ ἓν τῶν προειρημένων διὰ τῆς ἀμελείας βασιλεύει ἐν αὐτῷ, τότε ἅπας ὁ τῶν κακῶν κατάλογος σὺν τῇ ὀλέθρῳ ἀπιστίᾳ ἐκστρατεύσας, ἔρημον τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται· οἷον τινὰ Βαβυλωνίαν πόλιν ἄλλην, ταῖς τῶν δαιμόνων γινομένην ταραχαῖς καὶ θορύβοις· ὡς εἶναι τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων· καὶ ἐχθρὸν θυμοειδῆ, καὶ κατήγορον κατὰ τῶν ἡσυχαζόντων γινόμενον, καὶ τὴν γλῶσσαν ὡς ὀξεῖαν καὶ ὡς δίστομον ἀεὶ κατ' αὐτῶν μάχαιραν θήγοντα.

ρε΄. Ὕδατα παθῶν, ἐξ ὧν ἡ θολερὰ καὶ σύμμικτος τῆς ἡσυχίας πλημμυροῖ τὴν ψυχὴν θάλασσα, οὐκ ἔστιν ἄλλως περάσαι, εἰ μὴ ἐν τῷ πλοίῳ τῷ κούφῳ καὶ ἐλαφρῷ τῆς περιεκτικῆς ἀκτησίας, καὶ ἐγκρατείας· ἐκ γὰρ τῆς ἀκρασίας, καὶ φιλοϋλίας οἱ τῶν παθῶν χείμαρροι τὴν γῆν τῆς καρδίας περικλύσαντες, καὶ πᾶσαν σαπρίαν, καὶ ὕλην λογισμῶν ἐν αὐτῇ καταγαγόντες, τότε σύγ-

Digitized by Google

χυσιν μὲν τῷ νοΐ, θόλωσιν δὲ τῇ διανοίᾳ, βάρος δέ, τῷ σώματι ἐμποιοῦσι· καὶ ὀλίγωρον, καὶ σκοτεινήν, καὶ ναρκῶσαν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν ἀπεργάζονται, καὶ τῆς οἰκίας κατὰ φύσιν ἕξεως, καὶ αἰσθήσεως ἐκβάλλουσιν.

ρς'. Χαύνην, καὶ ὀλίγωρον, καὶ ἄνουν οὐχ οὕτως, ὡς ἡ φιλαυτία κυρίως ἡ τῶν παθῶν τροφὸς τὴν ψυχὴν τῶν σπουδαίων ἐμποιεῖ· ἡνίκα γὰρ τὰς τοῦ σώματος ἀναπαύσεις τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων προτιμᾷ, καὶ περιποιητικὴν ἡγεῖται γνῶσιν, τὸ μὴ πονεῖν ἐν τοῖς ἔργοις ἑκουσίως, μάλιστα ἐν εὐχερέσι τῶν ἐντολῶν μικροῖς ἱδρῶσι, τότε ἀτονίαν τῇ ψυχῇ πρὸς τὸ τῆς ἡσυχίας στάδιον ποιεῖν πέφυκε, καὶ τὴν ἔκλυσιν ἐν τοῖς ἔργοις κραταιὰν καὶ ἀκαταμάχητον ἀπεργάζεται.

ρζ'. Ἰατρὸς ἄριστος καὶ πρῶτος τοῖς πρὸς τὰς ἐντολὰς ἀσθενοῦσι, καὶ τὴν θολώδη σκότωσιν ἑλομένοις ἐμεῖν εὐχερῶς οὐχ ἔστιν, ὡς ἡ ἀδιάκριτος, καὶ μετὰ πίστεως ἐν πᾶσιν ὑπακοή· φάρμακόν γάρ ἐστι ζωτικὸν πολυσύνθετον ἀρετῶν τοῖς πίνουσι, καὶ μάχαιρα τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων ἀφ' ἑνὸς ἐκκαθαίρουσα· ἣν ὁ ἐν πίστει, καὶ ἁπλότητι προκρίνας πασῶν ἐνεργεῖν, πάντα τὰ πάθη ὑφ' ἓν περιέκοψε· καὶ ἡσυχίαν οὐ φθάσας μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς κατώρθωσεν αὐτὴν Χριστὸν εὑρών, καὶ μιμητὴς αὐτοῦ, καὶ δοῦλος, καὶ γενόμενος, καὶ λεγόμενος.

ρη'. Ἄνευ πενθικῆς ἐργασίας, καὶ πολιτείας, ἀδύνατον τὸν τῆς ἡσυχίας καύσωνα ὑπομεῖναι· ὁ μὲν γὰρ πενθῶν, καὶ τὰ πρὸ τοῦ θανάτου, καὶ μετὰ θάνατον δεινὰ μελετῶν, πρὶν ἢ ἀφ' ἑαυτῶν ἥξουσι, καὶ ὑπομονὴν ἕξει, καὶ ταπείνωσιν τὰ δύω τῆς ἡσυχίας θεμέλια, ὁ δὲ χωρὶς τῶν προειρημένων ἡσυχίαν ἄγων, σύντροφον ἔχει ἀεὶ τῆς ὀλιγωρίας τὴν οἴησιν· ἐξ ὧν αἰχμαλωσίαι, καὶ ῥεμβασμοὶ πληθύνονται, καὶ πρὸς τὴν χαύνωσιν συνωθῶσιν ἡμᾶς· ἐντεῦθεν ἡ τῆς ῥαθυμίας θυγάτηρ ἀκρασία, χαῦνον μὲν καὶ ἄτονον τὸ σῶμα ἐμποιεῖ, τὸν νοῦν δὲ ἐσκοτισμένον καὶ πεπωρωμένον ἐργάζεται· τότε δὲ καὶ Ἰησοῦς ἐκρύβη, ὄχλου ὄντος νοημάτων καὶ λογισμῶν ἐν τῷ κατὰ διάνοιαν τόπῳ.

ρθ'. Συνειδήσεως βάσανον τῆς νῦν, ἢ τῆς μελλούσης ἐν αἰσθήσει γεύσασθαι, τοῖς πᾶσιν ἀδύνατον, μόνοις γὰρ ἐκείνοις ἰδικῶς προσγίνεται, οἷς ἡ δόξα καὶ ἡ ἀγάπη ἀπ' ἐντεῦθεν, ἢ ἐκεῖθεν ὑστερεῖται· ὡς γὰρ δήμιός τις ἐστὶ φοβερὸς τοὺς ὑπευθύνους πολυτρόπως κολάζων, καὶ τὸν ζῆλον ἢ ἔλεγχον, ὡς ῥομφαίαν ἄτομον τυραννικῶς ἀπογυμνῶν ἀεὶ φαίνεται· τριχῶς οὖν κινεῖσθαι πρός τε τοὺς ἐναντίους, καὶ τὴν φύσιν, καὶ τὴν ψυχήν, δοθείσης τῆς συνειδήσεως, ὁ καλούμενος ζῆλος, καὶ παρ' ἑτέροις φυσικὸς θυμός· ὃν ὡς ῥομφαίαν ἀπότομον πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ὀξύνειν ἡμᾶς προστάσσουσι· καὶ εἰ μὲν νικήσας, ὑποτάξοι τὰ δύω τῷ ἑνί, ὅρος ἀνδρείας τότε μεταποιούμενος, πρὸς Θεὸν γίνεται· εἰ δὲ ὑποταγῇ ταῖς δυσὶν ἡ ψυχή, ἁμαρτίᾳ φημί, καὶ σαρκί, τέλος ἐκεῖθεν καθίσταται, ὡς δουλωθείσῃ αὐθαιρέτῳ γνώμῃ τοῖς ἐναντίοις, ἐντεῦθεν πράττουσα τὰ αἴσχιστα, καὶ ὡς τὴν ἐξ ἀρετῶν κατάστασιν ἀπωλέσασα, ἐκπέπτωκε, τοῦ Θεοῦ χωρισθεῖσα.

Κυρίως πάντων τῶν παθῶν, δύω εἰσὶ ρι'.
σκληρὰ καὶ βαρύτατα πάθη· πορνεία, καὶ ἀκηδία, τὰ συνέχοντα, καὶ ἐκλύοντα τὴν ταλαίπωρον ψυχήν, κοινὴν ἀλληλουχίαν ἔχοντα, καὶ συζυγίαν ἀλλήλοις, δυσκαταμάχητα ὄντα καὶ ἀήττητα, καὶ τελείως ὑφ' ἡμῶν ἀνίκητα· καὶ τὸ μὲν πλεονάζει ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ, περιέχει δὲ τὴν ὕλην φύσει ἀδιορίστως ἀμφοτέρων, λέγω, ψυχῆς καὶ σώματος, συγκεχραμμένην ἔχον ὅλην ἐν ὅλοις μέλεσι τὴν ἡδονὴν αὐτῆς· ἡ δὲ ἄνωθεν τὸ ἡγεμονικὸν κρατοῦσα, ὅλην ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα καθάπερ σμίλαξ ὅλη περιλαμβάνουσα, νωθράν, καὶ ἐκλελυμένην, καὶ πάρετον τὴν φύσιν ποιεῖ· ἐκβέβληνται δὲ καὶ οὐ τελείως ἡττῶνται πρὸ τῆς μακαρίας ἀπαθείας, ὁπόταν ἡ ψυχὴ Πνεύματος Ἁγίου εἰληφυῖα δύναμιν ἐν προσευχῇ, τὴν ποιοῦσαν ἄνεσιν αὐτῇ καὶ ἰσχὺν καὶ βαθεῖαν εἰρήνην ἐν καρδίᾳ διὰ τῆς ἡσυχίας εὐφραίνεται· αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχή, καὶ βασιλίς, καὶ κυρία, καὶ ἡ περιεκτικὴ τῶν ἡδονῶν ἡδονή, καὶ ἡ σύντροφος αὐτῆς ῥαθυμία ἡ τοὺς τριστάτας τοῦ Φαραὼ ἐπιφέρουσα τὸ ἀκαταμάχητον ἅρμα· δι' ὧν αἱ ἀφορμαὶ τῶν παθῶν τῷ βίῳ τοῖς ἀθλίοις ἡμῖν ἐπεισῆλθον.

Ἀρχὴ τῆς νοερᾶς προσευχῆς, ἡ ἐνέργεια, ρια'.
εἴτ' οὖν ἡ καθαρτικὴ τοῦ πνεύματος δύναμις, καὶ ἡ μυστικὴ τοῦ νοὸς ἱερουργία· ὥσπερ ἀρχὴ τῆς ἡσυχίας, ἡ σχολή· μεσότης δέ, ἡ φωτιστικὴ δύναμις, καὶ θεωρία καὶ

Digitized by Google

τέλος, ἡ ἔκστασις καὶ ἡ ἁρπαγὴ τοῦ νοὸς πρὸς Θεόν,

ριβ'. Ἱερατεῖον πνευματικόν ἐστι πρὸ τῆς μελλούσης ὑπὲρ νοῦν ἀπολαύσεως, ἡ νοερὰ τοῦ νοὸς ἐνέργεια, τὸν ἀμνὸν μυστικῶς ἐν ἀρραβῶνι τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ τῆς ψυχῆς θυσιαστηρίῳ καὶ ἱερουργοῦντος καὶ μετέχοντος· ἐσθίειν δέ ἐστι τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ νοερῷ θυσιαστηρίῳ τῆς ψυχῆς, οὐ τὸ νοῆσαι, ἢ μετασχεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ γενέσθαι ὡς τὸν ἀμνὸν κατὰ τὴν μόρφωσιν ἐν τῷ μέλλοντι· τούς μὲν γὰρ λόγους, ἐνταῦθα· τὰ δὲ πράγματα τῶν μυστηρίων, ἐκεῖσε ἀπολαβεῖν ἐλπίζομεν·

ριγ'. Προσευχή ἐστι, παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαρίοις, ὡς πῦρ εὐφροσύνης ἀπὸ καρδίας ἀναδιδόμενον· παρὰ δὲ τοῖς τελείοις, ὡς φῶς εὐωδιάζον ἐνεργούμενον· ἢ πάλιν· προσευχή ἐστιν, Ἀποστόλων κήρυγμα· πίστεως ἐνέργεια· μᾶλλον δέ, πίστις ἄμεσος· ἐλπιζομένων ὑπόστασις· ἐνεργουμένη ἀγάπη· ἀγγελικὴ κίνησις· δύναμις ἀσωμάτων· ἔργον καὶ εὐφροσύνη αὐτῶν· Εὐαγγέλιον Θεοῦ· πληροφορία καρδίας· σωτηρίας ἐλπίς· ἁγνισμοῦ σημεῖον· ἁγιότητος σύμβολον· Θεοῦ ἐπίγνωσις· βαπτίσματος φανέρωσις· λουτροῦ κάθαρσις· Πνεύματος Ἁγίου ἀρραβών· τὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀγαλλίαμα· εὐφροσύνη ψυχῆς· ἔλεος Θεοῦ· καταλλαγῆς σημεῖον· Χριστοῦ σφραγίς· ἀκτὶς νοητοῦ ἡλίου· ἑωσφόρος καρδιῶν· χριστιανισμοῦ βεβαίωσις· καταλλαγῆς Θεοῦ δήλωσις· χάρις Θεοῦ· σοφία Θεοῦ· μᾶλλον δὲ αὐτοσοφίας ἀρχή· Θεοῦ φανέρωσις· μοναστῶν ἔργον· ἡσυχαζόντων πολίτευμα· ἡσυχίας ἀφορμή· ἀγγελικῆς πολιτείας τεκμήριον· καὶ τί δεῖ πλεῖστα λέγειν; προσευχή ἐστιν ὁ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι, διὰ τὸ μίαν εἶναι Πατρός, καὶ Υἱοῦ, καὶ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν, τοῦ ἐνεργοῦντος τὰ πάντα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

ριδ'. Ῥάβδον δυνάμεως. εἰμὴ Μωϋσῆς παρὰ Θεοῦ εἰλήφει, οὐκ ἂν Θεὸς Φαραὼ γενόμενος, αὐτόν τε μαστίζῃ, καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ νοῦς, εἰμὴ δύναμιν προσευχῆς ἐν χειρὶ μετάσχοι, τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰς ἐναντίας δυνάμεις συντρίψαι ἀδύνατον.

ριε'. Οἱ λέγοντες, ἢ πράττοντες τί χωρὶς ταπεινώσεως, ἐοίκασιν ἐν χειμῶνι, ἢ ἄνευ πηλοῦ οἰκοδομεῖν· πείρᾳ δέ, καὶ γνώσει ταύτην εὑρεῖν, καὶ γνῶναι, ὀλίγων λίαν ἐστίν· οἱ γὰρ ἐν λόγῳ περὶ ταύτης διεξιόντες, ὅμοιοί εἰσιν οἱ μετροῦντες τὴν ἄβυσσον, ἡμεῖς δὲ οἱ τυφλοὶ νεανικῶς περὶ τοῦ μεγάλου φωτὸς τούτου μικρὸν φανταζόμενοι, λέγομεν· ἡ ταπείνωσις κυρίως οὔτε ταπεινολογίαν ἔχει, οὔτε ταπεινοσχημοῖ· οὐδὲ φρονεῖν ταπεινὰ βιάζεται, οὐδὲ ἑαυτὸν μέμφεται ταπεινούμενος· κἂν ταῦτα ἀφορμαὶ καὶ σχήματα ταπεινώσεώς εἰσιν, ὡς τρόποι διάφοροι, ἀλλὰ χάρις ἐστὶν αὕτη, καὶ δωρεὰ ἄνωθεν· δύο δὲ εἰσίν, ὡς φησὶν οἱ πατέρες ταπεινώσεις· τὸ ἔχειν ἑαυτὸν ὑποκάτω πάντων, καὶ τὸ ἐπιγράφειν Θεῷ τὰ κατορθώματα· καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ἀρχή· τὸ δὲ δεύτερον, τέλος· ἐπιγίνεται δὲ τοῖς ζητοῦσιν αὐτήν, τὸ μετὰ γνώσεως ἔχειν, καὶ λογίζεσθαι τὰ τρία ταῦτα ἐν ἑαυτῷ· τὸ ὑπὲρ πάντας ἁμαρτωλοὺς εἶναι, καὶ τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ κτίσματα αἰσχρούς, ὡς εἰς τὸ παρὰ φύσιν ὄντας· καὶ τὸ ὑπὲρ τοὺς δαίμονας ἐλεεινοτέρους, ὡς τὸ εἶναι δούλους τοῖς δαίμοσιν· λέγειν δὲ οὕτως ὀφείλει· ποῦ γὰρ οἶδα ἐγὼ ἀκριβῶς τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας ὁποῖαι ἢ ὅσαι εἰσίν; ὅτι ὑπερβαίνουσιν, ἢ ἐξισοῦνται ταῖς ἐμαῖς ἁμαρτίαις; καὶ διὰ τὴν ἄγνοιαν, ὦ ψυχή, ὑποκάτω πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν, ὡς γῆ καὶ σποδός, καὶ ὑπὸ κάτω τῶν ποδῶν αὐτῶν· πῶς δὲ καὶ μὴ ἔχῃ ἑαυτὸν αἰσχρότερον, πάντων τῶν κτισμάτων εἰς τὸ κατὰ φύσιν ὄντων, ὥσπερ γεγόνασιν, ἐμοῦ δὲ διὰ τὰς ἀμετρήτους ἀνομίας εἰς τὸ παρὰ φύσιν; ἀληθῶς γὰρ καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ κτήνη καθαρώτερα ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τυγχάνουσι· καὶ διὰ τοῦτο εἰμὶ ὑποκάτω πάντων, ὡς εἰς τὸν ᾅδην καὶ πρὸ θανάτου κατενεχθείς, καὶ κατάκειμαι· τίς δὲ οὐκ οἶδεν ἐν αἰσθήσεσι, ὅτι καὶ τῶν δαιμόνων ἐστὶ χείρων ὁ ἁμαρτωλός, ὡς δοῦλος αὐτῶν καὶ ὑπήκοος, καὶ ἀπ' ἐντεῦθεν σὺν αὐτοῖς τῷ σκότει συγκαθειργμένος; ὄντως καὶ χείρων τῶν δαιμόνων ὁ ὑπ' αὐτῶν κυριευόμενος· καὶ διὰ τοῦτο σὺν αὐτοῖς τὴν ἄβυσσον ἐκπληρώσω ταλαίπωρε· γῆν δὲ καὶ ᾅδην καὶ ἄβυσσον ὁ καὶ πρὸ θανάτου κατοικῶν, πῶς ἑαυτὸν δίκαιον ὀνομάζων φρεναπατᾷς, ἁμαρτωλὸν καὶ βέβηλον καὶ δαίμονα τοῖς κακοῖς ἔργοις ποιήσας; φεῦ τῆς σῆς ἀπάτης καὶ πλάνης δεισιδαίμων, κύων ἀκάθαρτε, τῷ πυρὶ καὶ τῷ σκότει διὰ ταῦτα παραπεμπόμενος.

Σοφία πνευματοκίνητός ἐστι, κατὰ τοὺς ρις'.
θεολόγους, ἡ δύναμις τῆς νοερᾶς καὶ καθα-

Digitized by Google

ρᾶς καὶ ἀγγελικῆς προσευχῆς, ἧς τὸ σημεῖον ἐν τῷ εὔχεσθαι ὁ νοῦς ἀνείδεως πάντη ὁρᾶσθαι· καὶ μήτε ἑαυτόν, μήτε τί ἄλλο ἐν παχύτητι βλέπων· ἀλλὰ καὶ τῶν αἰσθήσεων πολλάκις ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἐκείνου συστελλομένων· ὁ γὰρ νοῦς ἄϋλος καὶ φωτοειδὴς τότε γίνεται, Θεῷ ἀρρήτως εἰς ἓν πνεῦμα κολλώμενος.

ριζʹ. Εἰσὶν οὖν οἱ ἐνάγοντες, καὶ ὁδηγοῦντες εἰς αὐτὴν τὴν θεόσδοτον ταπείνωσιν, τρόποι διάφοροι ἑπτά· συστατικοὶ ἀλλήλων καὶ γεννητικοί· σιωπή, ταπεινοφροσύνη, ταπεινολογία, ταπεινοφορία, αὐτομεμψία, συντριβή, ἐσχατιά· καὶ ἡ μὲν σιωπή, ἐν γνώσει, τίκτει τὴν ταπεινοφροσύνην· ἐκ δὲ τῆς ταπεινοφροσύνης, τίκτονται οἱ τρεῖς τρόποι τῆς ταπεινώσεως· τὰ ταπεινὰ φθέγγεσθαι, τὰ ταπεινὰ καὶ εὐτελῆ φορεῖν, καὶ τὸ ἑαυτὸν διὰ παντὸς μέμφεσθαι· οἱ τρεῖς δὲ τρόποι οὗτοι, τίκτουσι τὴν συντριβὴν τὴν ἐκ τῆς παραχωρήσεως τῶν πειρασμῶν γινομένην, ἣν καὶ οἰκονομικὴν παίδευσιν φάσκουσι, καὶ ἐκ δαιμόνων ταπείνωσιν· ἡ δὲ συντριβὴ εὐχερῶς ἔργῳ ποιεῖ τὴν ψυχὴν ὑποκάτω πάντων εἶναι, καὶ ἔσχατον πάντων, ὡς ὑπὸ πάντων κυριευομένην· οἱ δύω δὲ οὗτοι τρόποι τὴν τελείαν καὶ θεοδώρητον φέρουσι ταπείνωσιν· ἥν τινα δύναμιν, τελειότητα πασῶν τῶν ἀρετῶν καλοῦσι· καὶ αὕτη ἐπιγράφει Θεῷ τὰ κατορθώματα· πρώτη οὖν πάντων ἐστὶν ἡ σιωπή, ἐξ ἧς τίκτεται ἡ ταπεινοφροσύνη, αὕτη δὲ τίκτει τοὺς τρεῖς τρόπους τῆς ταπεινώσεως· οἱ τρεῖς δὲ τίκτουσι τὸν ἕνα τῆς συντριβῆς, ὁ δὲ τῆς συντριβῆς τίκτει τὸν ἕβδομον τὸν ὑποκάτω πάντων τῆς πρώτης ταπεινώσεως τρόπον, ὅν τινα καὶ οἰκονομικὴν ταπείνωσιν λέγουσιν· ἡ δὲ οἰκονομικὴ φέρει τὴν θεοδώρητον, καὶ τελείαν, καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀληθινὴν ταπείνωσιν· καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐπιγίνεται οὕτως· ἐὰν μὴ ἐγκαταλειφθῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ νικηθῇ, καταδουλωθείς, καὶ κυριευθῇ παντὶ πάθει καὶ λογισμῷ, καὶ πνεύματι νικώμενος, καὶ μήτε βοήθειαν εὑρίσκων ἐξ ἔργων, ἢ ἐκ Θεοῦ, ἢ ἔκ τινος τὸ σύνολον, ὥστε μικροῦ δεῖν, καὶ εἰς ἀπελπισμὸν ἔλθῃ, καὶ ταπεινούμενος εἰς πάντα, οὐ δύναται συντριβῆναι καὶ ἔχειν ἑαυτὸν ὑποκάτω πάντων, καὶ ἔσχατον, καὶ δοῦλον πάντων, καὶ αὐτῶν δὴ χείρονα τῶν δαιμόνων, ὡς ὑπ' αὐτῶν τυραννούμενον, καὶ νικώμενον· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ οἰκονομικὴ τῆς προνοίας ταπείνωσις, δι' ἧς ἡ δευτέρα, καὶ ὑψηλὴ θεόθεν δίδοται· ἥτις ἐστὶ θεία δύναμις, ἡ ἐνεργοῦσα καὶ ποιοῦσα τὰ πάντα· δι' αὐτῆς ὄργανον αὐτὸν ἑαυτῇ βλέπων διὰ παντός, καὶ δι' αὐτῆς τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἐργαζόμενον.

Ὑποστατικὴν τοῦ φωτὸς θεωρίαν πνευματικήν, νοῦν ἀφάνταστον, καὶ ἀμετεώριστον, ἐνέργειαν προσευχῆς ἀληθινήν, καὶ ἐκ μέσης καρδίας ἀείρρυτον, ψυχῆς ἀνάστασιν, ἔκπληξιν θείαν καὶ μετεωροπορίαν τοῦ δε τοῦ παντός, ἔκστασιν διανοίας ἐν πνεύματι ὁλικὴν τῶν αἰσθήσεων, ἁρπαγὴν νοὸς τῶν οἰκείων δυνάμεων, ψυχῆς κίνησιν Ἀγγελικὴν θεοκίνητον πρός τε τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἄναντες κινουμένην, ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ εὑρεῖν ἀμήχανον· τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος ἐν ἡμῖν βασιλευούσης νῦν, διὰ τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν· πέφυκε γὰρ ὁ νοῦς ἐν τοῖς κουφοτέροις μάλιστα, ταῦτα καὶ πρὸ καιροῦ φαντάζεσθαι· ἵνα καὶ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ θεόθεν μικρὰν κατάστασιν ἀπολέσας, νεκρὸς ἐκ πάντων γένηται· διὸ χρὴ μετὰ πολλῆς διακρίσεως μήτε τὰ τοῦ καιροῦ ζητεῖν πρὸ καιροῦ, μήτε τὰ ἐν χερσὶν ἀποβάλλειν καὶ ἄλλα φαντάζεσθαι· φύσει γὰρ ὁ νοῦς πρὸς τὰ προειρημένα εὐχερῶς ἔχει τὸ φαντασιοποιεῖν, καὶ ἀναπλάττειν καὶ εἰς ἃ οὐκ ἔφθασε· διὰ τοῦτο φόβος οὐ μικρός, ἵνα μὴ καὶ τῶν δοθέντων ὁ τοιοῦτος ὑστερηθῇ, καὶ τὴν φρένα πολλάκις ἀπολέσῃ ἀπατηθείς, φανταστής, καὶ οὐχ ἡσυχαστὴς γενόμενος. ριηʹ.

Χάρις, οὐ μόνον ἡ πίστις ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνεργουμένη προσευχή· πίστιν γὰρ ἀληθινὴν τὴν ἔχουσαν τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ φανερουμένην δείκνυσιν, ἡ δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη τῷ πνεύματι· οὐκοῦν τὴν ἐναντίαν, καὶ νεκράν, καὶ ἄζωον κέκτηται πίστιν, ὁ μὴ ἐνεργουμένην εἰδὼς αὐτὴν ἑαυτῷ· ἀλλ' οὐδὲ πιστὸς λέγοιτ' ἂν κυρίως εἶναι, ὁ λόγῳ μόνῳ ψιλῷ πιστεύων, καὶ μὴ ἐνεργουμένην αὐτὴν ταῖς ἐντολαῖς, ἢ τῷ πνεύματι χρὴ τοιγαροῦν φανερουμένην αὐτὴν δεικνύειν ταῖς προκοπαῖς διὰ τῶν ἔργων, ἢ τοῖς ἔργοις ἐνεργουμένην ἐν φωτὶ καὶ λάμπουσαν ἔχειν· καθὼς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· δεῖξόν μοι σὺ τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου, κἀγὼ σοι δείξω τὰ ἔργα μου ἐκ τῆς πίστεώς μου· δεικνύων ἐντεῦθεν ὅτι ἐκ τῶν ἔργων τῶν ἐντολῶν, φανεροῦται ἡ τῆς χάριτος πίστις, καθὼς ἐνεργοῦνται αἱ ριθʹ.

ἐντολαὶ διὰ τῆς ἐν χάριτι πίστεως καὶ λάμπουσι· ῥίζα γὰρ τῶν ἐντολῶν, ἐστὶν ἡ πίστις· μᾶλλον δὲ πηγὴ πρὸς αὔξησιν ταύτας ἀρδεύουσα· εἰς δύω διαιρουμένη, ὁμολογίαν, καὶ χάριν, κἂν ἀδιαίρετος φύσει πέφυκεν.

ρκ'. Ἡ μικρὰ καὶ μεγάλη καὶ σύντομος τῶν ὑποτασσομένων κλίμαξ, πέντε βαθμίδας τὰς πρὸς τελειότητα φερούσας κέκτηται· πρώτη ἡ ἀποταγή, δευτέρα ἡ ὑποταγή, τρίτη ἡ ὑπακοή, τετάρτη ἡ ταπείνωσις, πέμπτη ἡ ἀγάπη, ἥ ἐστιν ὁ Θεός· καὶ ἡ μὲν ἀποταγή, ἐκ τοῦ ᾅδου ἀνάγει τὸν κείμενον, καὶ τὸν δεδουλωμένον, τῆς ὕλης ἐκνευροῖ· ἡ δὲ ὑποταγή, Χριστὸν εὗρε, καὶ τούτῳ διακονεῖ, ὡς αὐτός φησιν· ὁ ἐμοὶ διακονῶν, ἐμοὶ ἀκολουθεῖ· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται· ποῦ δέ ἐστιν ὁ Χριστός; ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐφεζόμενος· οὐκοῦν ἐκεῖ δεῖ εἶναι καὶ τὸν διάκονον, ὅπου καὶ ὁ διακονούμενος· ἐπιβιβάζων τὸν πόδα πρὸς τὴν ἀνάβασιν· ἢ πρὸ τοῦ ἀνελθεῖν τοῖς τρόποις Χριστῷ συναναβὰς καὶ συνανερχόμενος· ἡ δὲ ὑπακοὴ ἐνεργουμένη ταῖς ἐντολαῖς διόλου, τεκταίνει τὴν κλίμακα ἐκ διαφόρων ἀρετῶν, καὶ ταύτας ὡς ἀναβάσεις ἐν τῇ ψυχῇ διατίθεται ἐξ ἧς ἡ ὑψοποιὸς ταπείνωσις τοῦτον ἀναλαβοῦσα καὶ ἄνωθεν φέρουσα πρὸς οὐρανόν, τῇ βασιλίδι τῶν ἀρετῶν ἀγάπῃ δίδωσι· καὶ Χριστῷ προσαγαγοῦσα, παρίστησι· καὶ οὕτω διὰ τῆς συντόμου Κλίμακος, εὐκόλως πρὸς οὐρανὸν ἀνέρχεται, ὁ ἐν ἀληθείᾳ ὑποτασσόμενος.

ρκα'. Συντονωτέρα ὁδὸς πρὸς τὰ ἄνω βασίλεια, διὰ τῆς μικρᾶς κλίμακος τῶν ἀρετῶν οὐκ ἔστιν ἄλλη, ὡς ἡ τῶν πέντε τῆς ὑπακοῆς ἀντικειμένων παθῶν ἀναίρεσις· παρακοῆς, φημί, καὶ ἀντιλογίας, αὐταρεσκείας τε καὶ δικαιώματος καὶ τῆς ὀλεθρίου οἰήσεως· αὗται γὰρ εἰσὶ μέλη καὶ μέρη τοῦ ἀφηνιαστοῦ δαίμονος, τοῦ καταπίνοντος τοὺς νόθους τῶν ὑπηκόων, καὶ παραπέμποντος τῷ ἀβύσσῳ τῷ δράκοντι· καὶ ἡ μὲν παρακοή ἐστι, τὸ τοῦ ᾅδου στόμα, ἡ δὲ ἀντιλογία, ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ὡς ὀξεῖα μάχαιρα· ἡ δὲ αὐταρέσκεια, ὀδόντες αὐτοῦ ἠκονημένοι· τὸ δὲ δικαίωμα, ὁ θώραξ αὐτοῦ· ἡ δὲ διάπνευσις τῆς παμφάγου γαστρὸς αὐτοῦ, ἡ πρὸς τὸν ᾅδην προπέμπουσα οἴησις· ὅστις δὲ τὸ πρῶτον διὰ τῆς ὑπακοῆς νικᾷ, τὰ λοιπὰ ὑφ' ἓν περιέκοψε, καὶ εἰς οὐρανοὺς διὰ τῆς μιᾶς βαθμίδος, ὀξέως ἀνέρχεται· θαῦμα δὲ ὄντως, καὶ τῶν ἀρρήτων ὄν, καὶ ἀνέφικτον, καὶ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν πεποίηκε Κύριος, διὰ μιᾶς ἀρετῆς, ἢ μᾶλλον ἐπιταγῆς, ἀχρόνως εἰς οὐανοὺς ἀνέρχεσθαι, ὥσπερ καὶ διὰ μιᾶς παρακοῆς εἰς τὸν ᾅδην κατήλθομεν καὶ κατερχόμεθα.

Ὥσπερ ἄλλος κόσμος διττὸς ὁ ἄνθρωπος, ρκβ'.
καὶ καινὸς ὀνομάζεται, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον τὸν εἰπόντα· εἴτις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις· καὶ γὰρ καὶ οὐρανός, καὶ γῆ, καὶ πάντα ὅσα ὁ κόσμος, ὁ ἄνθρωπος γίνεταί τε κατὰ ἀρετὴν καὶ ὀνομάζεται· ὑπὲρ οὗ ἅπας λόγος καὶ ἅπαν μυστήριον, ὥς φησιν ὁ θεολόγος· ἐπειδὴ γὰρ τὴν πάλην ἡμῶν εἶναι οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἀέρος, τοῦ Ἀποστόλου φήσαντος, ἁρμόδιον εἶναι ὡς εἰς κόσμον ἄλλον μέγαν τῆς φύσεως τῶν ψυχικῶν ἡμῶν δυνάμεων εἶναι τοὺς ἀντιπαλαίοντας ἡμῖν κρυπτῶς, κατὰ τῶν τριῶν γὰρ οἱ τρεῖς ἄρχοντες τοῖς ἀγωνισταῖς ἀντικαθιστάμενοι, ἐκστρατεύουσι, καὶ καθ' ὃ ἂν προέκοψέ τις, καὶ εἰς ὅπερ ἐργάζεται, ὑπ' αὐτῶν πολεμεῖται· καὶ ὁ μὲν δράκων ὁ ἄρχων τῆς ἀβύσσου, πρὸς τοὺς καρδιακῶς προσέχοντας ἐκστρατεύων ἐνίσταται, ὡς πρὸς τὴν ὀσφὺν τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ ὀμφαλοῦ τὴν ἰσχὺν ἔχων, καὶ διὰ τοῦ τῆς λήθης ἐνηδόνου γίγαντος, τὰς καυστικὰς τῶν πεπυρομένων βελῶν δυνάμεις ἀκοντίζων αὐτοῖς, ὥσπερ θάλασσαν ἄλλην, καὶ ἄβυσσον τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων, δύνων καὶ ἕρπων καὶ ἐκταράττων αὐτὴν καὶ ἀφρίζων, ἀναζέει αὐτήν· καὶ πρὸς συνουσιασμοὺς ἐκκαίει, καὶ τοῖς τῶν ἡδονῶν χειμάρροις ἐπικλύζει αὐτήν, καὶ ὡς ἄπληστον οὐκ ἐμπιπλᾷ· ὁ δὲ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, πρὸς τοὺς τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν μετερχομένους ἀνθίσταται, ὡς πρὸς τὸ θυμικὸν τὴν πάλην ἔχων, καὶ διὰ τοῦ τῆς ῥαθυμίας γίγαντος, τὰς παντοδαπὰς τῶν παθῶν μαγγανίας ὡς εἰς κόσμον ἄλλον, ἢ θέατρόν τε καὶ στάδιον τὴν πάλην νοερῶς ποιῶν, νικῶν, ἢ ἡττώμενος τοὺς ἀεὶ αὐτῷ ἀνδρικῶς προσπαλαίοντας, καὶ στεφάνους, ἢ αἰσχύνην ἐνώπιον Ἀγγέλων αὐτοῖς προξενῶν, τὰς παρατάξεις αὐτοῦ καθ' ἡμῶν διηνεκῶς καθοπλίζει, ἡμῖν μαχόμενος· ὁ δὲ ἄρχων τοῦ ἀέρος,

Digitized by Google

τοὺς τῇ διανοίᾳ πρὸς θεωρίαν σχολάζοντας ἐπέρχεται, φαντασιοσκοπῶν, ὡς πρὸς τὸ λογικόν τε καὶ νοερὸν ἐγγίζων, μετὰ τῶν τῆς πονηρίας τοῦ ἀέρος πνευμάτων· καὶ διὰ τοῦ τῆς ἀγνοίας γίγαντος τὴν ἀνατατικὴν διάνοιαν καθάπερ ἄλλον λογικὸν οὐρανὸν ἐκταράττων θολοῖ, τὰς φανταστικὰς καὶ ὁμιχλώδεις τῶν πνευμάτων μορφώσεις καὶ τοὺς μετασχηματισμοὺς ἀπατηλῶς καθάπερ ἀστραπάς, καὶ βροντάς, καταιγίδας τε καὶ ψόφους φέρων, δειλίαν ἐπάγει· ἕκαστος ἑκάστῳ δηλονότι διὰ τῶν τριῶν πρὸς τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς προσπαλαίων, ἀνθίσταται· καὶ πρὸς ὃ τὸν πόλεμον ἔχει, πρὸς αὐτὸ καὶ τὸν ἀγῶνα κέκτηται.

ρκγ'. Νόες γὰρ ὄντες ποτὲ καὶ αὐτοί, καὶ τῆς ἀϋλίας ἐκείνης καὶ λεπτότητος ἐκπεσόντες, ὑλικήν τινα παχύτητα ἕκαστος κέκτηται· κατὰ τὴν τάξιν, ἢ ἐνέργειαν σωματούμενος, οὗ ἐνεργῶν πεποίωται· ἐπειδὴ γὰρ καὶ αὐτοί, κατὰ ἄνθρωπον, τὴν Ἀγγελικὴν ἡδονὴν ἀπολέσαντες, τρυφῆς θείας ὑστερηθέντες, χοῦν, καθάπερ καί ἡμεῖς, καὶ αὐτοὶ τρυφᾷν πάσχουσιν, ὑλώδεις πως καὶ αὐτοὶ γεγονότες ταῖς τῶν ὑλικῶν παθῶν ἕξεσι· καὶ οὐ δεῖ θαυμάζειν, ὅπου γε καὶ ἡ κατ' εἰκόνα Θεοῦ λογική, καὶ νοερὰ κτισθεῖσα ψυχὴ ἡμῶν κτηνώδης καὶ ἀναίσθητος, καὶ σχεδὸν ἄνους ταῖς τῶν ὑλικῶν πραγμάτων ἀπολαύσεσι γέγονε, Θεὸν ἀγνοήσασα· πέφυκε γὰρ ἡ ἕξις μεταποιεῖν τὴν φύσιν, καὶ ἀλλοιοῦν τὴν ἐνέργειαν πρὸς τὴν προαίρεσιν· καὶ τὰ μὲν εἰσὶν ὑλώδη, καὶ βαρέα τινὰ καὶ δυσκάθεκτα, θυμοειδῆ καὶ ἀμυντικά, καὶ ὡς θηρία τινὰ σαρκοφάγα πρὸς τὴν ὑλικὴν ἡδονήν, καὶ τρυφὴν κεχηνότα, δίκην κυνῶν αἱμοβόρων, τὴν σαπρίαν μετὰ τῶν πνευματιόντων ἐσθίοντα τὴν φίλην αὐτῶν φαντάζουσι, τὰς παχείας καὶ ὑλώδεις σάρκας, καὶ τρυφὴν καὶ οἰκίαν ἔχοντα· τὰ δὲ ἀκόλαστά τινα καὶ ὑγρώδη, ὡς εἰς λίμνην βδέλλαι τινὲς τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ βάτραχοι, καὶ ὄφεις, ἔστι δ' ὅτε καὶ εἰς ἰχθύας ἀλλοιούμενα, ἕρποντα τὴν ἁλμυρὰν τῆς ἀκολασίας ἡδονήν, ὡς ἀπόλαυσιν κεκτημένα· νηχόμενα τῷ πελάγει τῆς πολυποσίας, λεῖά τινα ὄντα, καὶ ἀπαλάπως τὴν φύσιν, τῇ ὑγρότητι τῶν ἀλόγων ἡδονῶν χαίροντα κύματα λογισμῶν, καὶ μολυσμῶν, καὶ τρικυμίας, καὶ ζάλας ἀεὶ τῇ ψυχῇ διεγείρουσι· τὰ δὲ κοῦφά τινα καὶ λεπτά, ὡς ἐναέρια πνεύματα ὄντα, τὸ θεωρητικὸν τῆς ψυχῆς ῥιπίζουσιν, ἀνέμους τινὰς βιαίους καὶ φαντασίας προτείνοντα, εἰς πετεινὰ ἔστι δ' ὅτε καὶ εἰς Ἀγγέλους μεταμορφούμενα τὴν ψυχὴν ἀπατῶσι· μνήμας εἰδοποιοῦντα γνωστῶν τινων, μετασχηματίζοντά τε καὶ μετατρέποντα πᾶσαν θεωρίαν πνευματικὴν ἐν τοῖς ἔτι μάλιστα ἀγωνιζομένοις, πρὸ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς πνευματικῆς διακρίσεως· οὐδὲν γάρ ἐστι πνευματικόν, ᾧ μὴ ὡς αὐτὸ κατὰ φαντασίαν λεληθότως μετασχηματίζονται· πρὸς γὰρ τὴν κατάστασιν, καὶ τὸ μέτρον τῆς προκοπῆς, καὶ αὐτοὶ καθοπλίζονται, πλάνην ἀντὶ ἀληθείας, καὶ φαντασίαν ἀντὶ θεωρίας ἐπιφέροντες, εἰσοικίζονται· περὶ γὰρ τούτων ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ λέγουσα, τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ,καὶ τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς,τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας ἐπισημάνασα ἐδήλωσεν.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν παθῶν, καὶ ὁ ἐπεγειρόμενος τῆς σαρκὸς πόλεμος κατὰ τῆς ρκδ'. ψυχῆς, κατὰ πέντε τρόπους προσγίνεται ἐν ἡμῖν· ποτὲ μὲν ἡ σὰρξ παραχρωμένη τοῖς οὖσι, ποτὲ δὲ τὰ παρὰ φύσιν, ὡς κατὰ φύσιν ἐπιζητοῦσα ἐνεργεῖν· ποτὲ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν δαιμόνων ὁπλιζομένη κατὰ τῆς ψυχῆς, ὡς ἡδέως συμφιλιάζουσα τούτοις, ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀτακτεῖ, ὡς πεποιωμένη τοῖς πάθεσι· γίνεται δὲ καὶ πόλεμος ἐπ' ἐσχάτων πάντων, ἐκ φθόνου δαιμόνων κατὰ παραχώρησιν ἀνθισταμένων ἡμῖν διὰ ταπείνωσιν, ὁπόταν ἐκ πάντων τῶν προειρημένων ἀστοχήσωμεν.

Αἰτίαι δὲ κυρίως τοῦ πολέμου τρεῖς εἰσιν, ἐκ πάντων καὶ διὰ πάντων ἡμῖν ρκε'. προσγινόμεναι· ἡ ἕξις, ἡ παράχρησις τῶν ὄντων, καὶ ὁ κατὰ παραχώρησιν τῶν δαιμόνων φθόνος, καὶ πόλεμος· τὸ δὲ ἐπανίστασθαι, ἢ ἐπιθυμεῖν, τὴν σάρκα κατὰ τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ψυχὴν κατὰ τῆς σαρκός, τὸν αὐτὸν τρόπον κατὰ τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχουσιν τὰ τῆς σαρκὸς κατὰ τῆς ψυχῆς πάθη, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς κατὰ τῆς σαρκὸς ἀριστεύματα· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πολέμιος ἔστι δ' ὅτε ἀπερισκέπτως καὶ ἀναιτίως, ὡς ἀναιδής, καθ' ἡμῶν θρασυνόμενος μάχεται· μὴ δὸς οὖν, ὦ φίλος, τῇ βδέλλῃ ὡς αἱμοχαρεῖ, ἀναιμάττειν τὰς ἀρτηρίας, καὶ οὐδ' ἐμεῖν αἷμα δυνηθείη ποτέ· μήτε χοῦν εἰς κόρον τῷ ὄφει, καὶ δράκοντι παραχώρει, καὶ καταπατήσεις εὐχερῶς λέοντος καὶ δράκοντος φρύαγμα·στέναξον ἄχρι ἂν ἐκδυθεὶς ἐπενδύσῃ τὸ ἄνωθεν οἰκητήριον καὶτὴν

μόρφωσιν τοῦ κατ' εἰκόνα σε πλάσαντος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ρκϛ'. Κυρίως οἱ αὐτόχρημα σάρκες ὄντες καὶ τὴν φιλαυτίαν ἀσπαζόμεναι, ἡδονῇ καὶ κενοδοξίᾳ ἀεὶ δουλεύουσιν· οἷς ὁ φθόνος ἐρρίζωται· τῇ βασκανίᾳ γὰρ τηκόμενοι, καὶ τὴν τοῦ πλησίον εὐπραγίαν πικρίαν ἡγούμενοι, διαβάλλουσι τὰ καλὰ ὡς κακά, καὶ τῆς πλάνης ὄντα γεννήματα, καὶ οὐδὲ τὰ τοῦ πνεύματος δέχονται, ἢ πιστεύουσι, μήτε Θεὸν ἰδεῖν, ἢ ἐπιγνῶναι τῇ ὀλιγοπιστίᾳ δύνανται· οἱ τοιοῦτοι κατὰ τὴν τύφλωσιν αὐτῶν, καὶ ὀλιγοπιστίαν, εἰκότως ἐκεῖθεν ἀκούσουσι τό, οὐκ οἶδα ὑμᾶς· χρὴ γὰρ τὸν ἐρωτῶντα πιστόν, ἢ πιστεύειν ἃ οὐκ οἶδεν ἀκούων, ἢ μανθάνειν ἃ πιστεύει, ἢ διδάσκειν ἅπερ ἔγνω, καὶ πολυπλασιάζειν ἀφθόνως ἐν τοῖς δεχομένοις πιστῶς τὸ τάλαντον· εἰδ' ἀπιστεῖ ἃ οὐκ οἶδε, καὶ ἐξουθενεῖ ἃ οὐκ ἔγνω, καὶ διδάσκει ἃ οὐκ ἔμαθε, βασκαίνων τοῖς διδάσκουσι πρακτικῶς ταῦτα, ἔσται ἡ μερὶς αὐτοῦ πάντως, μετὰ τῶν ἐχόντων χολὴν πικρίας ἐπιτιμώμενος.

ρκζ'. Ῥήτωρ ἐστί, κατὰ τοὺς ὄντως ἐν λόγῳ σοφούς, ὁ ἐν συντομίᾳ διὰ τῆς γενικῆς ἐπιστήμης τὰ ὄντα περιλαμβάνων, καὶ ὡς ἐν σῶμα καὶ διαιρῶν καὶ συνάπτων αὐτά, δεικνύων ταῦτα ὡς ὁμοδύναμα, κατά τε τὴν ἑτερότητα, καὶ κατὰ τὴν ταὐτότητα,ἢ καὶ ὁ κατ' ἀλήθειαν ἀποδεικτικὸς λεγόμενος· ἢ πάλιν ῥήτωρ ἐστὶ κυρίως πνευματικός, ὁ τὰς διῃρημένας καθολικὰς τῶν ὄντων πέντε γενικὰς ἰδιότητας, ἃς ὁ ἐνανθρωπήσας λόγος συνῆψε, διαιρῶν καὶ συνάπτων περιληπτικῷ λόγῳ φωνῆς ποιᾶς, ὡς ῥήτωρ περιλαμβάνων τὸ πᾶν· οὐ λόγῳ ψιλῷ μόνον ἀποδεικτικῷ κατὰ τοὺς ἔξω δεικνύων ἄλλοις αὐτά, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐμφαινομένων αὐτῷ ἐν πνεύματι τοῖς οὖσι θεωρημάτων, καὶ ἑτέροις φωτίζειν δυνάμενος· φιλόσοφος δὲ ἐστιν ἀληθινός, ὁ ἐκ τῶν ὄντων τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων εἰδώς, ἢ ἐκ τῆς αἰτίας τὰ ὄντα γινώσκων κατὰ τὴν ὑπὲρ νοῦν ἕνωσιν, καὶ τὴν ἄμεσον πίστιν γενόμενος· οὐ μόνον μαθών, ἀλλὰ καὶ παθὼν τὰ θεῖα· ἢ πάλιν φιλόσοφός ἐστι κυρίως, ὁ πρακτικός τε καὶ θεωρητικὸς γενόμενος, καὶ πολιτευόμενος νοῦς· τέλειος δὲ ἐστὶ νοῦς φιλόσοφος, ὁ τὴν ἠθικὴν καὶ φυσικὴν καὶ θεολογικὴν κατορθώσας φιλοσοφίαν, μᾶλλον δὲ φιλοθεΐαν· καὶ τῆς μὲν ἠθικῆς, τὰς πράξεις· τῆς δὲ φυσικῆς, τοὺς λόγους· τῆς δὲ θεολογικῆς, τὴν θεωρίαν, καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἀκρίβειαν ἐκ Θεοῦ διδαχθείς· ἢ πάλιν ῥήτωρ θεῖος ἐν θείοις ἐστίν, ὁ τὰ κυρίως ὄντα ἐκ τῶν ὄντων, ἢ μὴ ὄντων διαιρῶν· καὶ τοὺς μὲν λόγους ἐκείνων, ἐκ τούτων δεικνύων. καὶ ἐκ τούτων, ἐκείνων τοὺς λόγους ὁρῶν ἐνθεαστικώτατα· καὶ τὸν μὲν νοητὸν καὶ ἀόρατον, ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὁρωμένου· τὸν δὲ αἰσθητὸν καὶ ὁρώμενον κόσμον, ἐκ τοῦ ἀοράτου καὶ ἀναισθήτου συγκρίνων· ὡς τὸν μὲν ὁρατόν, εἰκόνα τοῦ ἀοράτου, τὸν δὲ ἀόρατον τοῦ ὁρωμένου ἀρχέτυπον· προβέβληται, φησί, τῶν ἀτυπώτων οἱ τύποι, καὶ τὰ σχήματα, τῶν ἀσχηματίστων· ὡς δι' ἐκείνου, τοῦτον, καὶ διὰ τούτου ἐκεῖνον ἐμφαίνεσθαι πνευματικῶς, καὶ τρανῶς ἐν ἀλλήλοις θάτερον ἐν θατέρῳ ὁρᾶν, καὶ ἐμφανῆ ποιεῖν τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ· οὐκ ἀναγωγικοῖς, ἢ ἀλληγορικοῖς λόγοις πλάττειν τὴν δίκην ἡλίου τῆς ἀληθείας ἐλλάμπουσαν γνῶσιν, ἀλλ' ἐπιστήμῃ καὶ δυνάμει πνευματικῇ τοὺς τῆς ἀληθείας ἀμφοτέρων λόγους, διατρανοῦντα καὶ ἀποδεικνύοντα τούτους ἐμφαντικώτατα, ὡς τὸν μέν, παιδαγωγὸν ἡμῶν εἶναι· τὸν δέ, οἶκον αἰώνιον θεῖον, δι' ἡμᾶς γενόμενον ἀριδήλως· φιλόσοφος δὲ ἐστὶ θεῖος, ὁ διὰ πράξεως καὶ θεωρίας ἀμέσως ἑνωθεὶς τῷ Θεῷ, καὶ φίλος αὐτῷ γενόμενος, καὶ λεγόμενος, ὡς τὴν πρώτην, καὶ ποιητικήν, καὶ ἀληθινὴν σοφίαν καὶ φιλήσας, καὶ ἀγαπήσας ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην φιλίαν, καὶ σοφίαν, καὶ γνῶσιν· φιλολόγος δὲ ἐστί, καὶ οὐ κυρίως φιλόσοφος, (κἂν ἡ δόξα τὸ τῆς φιλοσοφίας ὄνομα σφετερισαμένη, ὥς φησιν ὁ μέγας Γρηγόριος, λέληθεν) ὁ τὴν σοφίαν τὴν δε τῆς δημιουργίας, φιλῶν καὶ ἐρευνῶν, τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ ἔσχατον ἀπήχημα, ἀλλὰ μὴ δι' ἔπαινον καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ἀσκῶν ἐπιδεικτικῶς, ἵνα μὴ φιλόϋλος εἴη, καὶ οὐ φιλόσοφος τῆς φυσιολογικῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, γραμματεὺς δὲ ἐστίν, ὁ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μαθητευθείς, πᾶς ὁ διὰ πράξεως εἰς τὴν περὶ Θεοῦ θεωρίαν σχολάζων καὶ τῇ ἡσυχίᾳ προσκαρτερῶν· ὃς ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ τῆς καρδίας, καινὰ καὶ παλαιά, τουτέστιν εὐαγγελικὰ καὶ προφητικά· ἢ ἐκ τῆς νέας, καὶ παλαιᾶς διαθήκης· ἢ διδασκαλικὰ καὶ πρακτικά· ἢ νομικὰ καὶ ἀποστολικά· ταῦτα γὰρ τὰ καινὰ καὶ παλαιὰ μυστήρια, ἅπερ ὁ πρακτικὸς γραμματεὺς

Digitized by Google

ἐκβάλλει, μαθητευθεὶς εἰς τὴν θεάρεστον πολιτείαν· γραμματεὺς δὲ ἐστί, πᾶς πρακτικός, ὁ σωματικῶς ἔτι πρὸς τὰς πράξεις ἐνασχολούμενος· ῥήτωρ δὲ θεῖος, ὁ φυσικῶς, ὁ πρὸς τὰς γνώσεις καὶ τοὺς λόγους τῶν ὄντων μέσος ἑστώς, καὶ ἀποδεικτικὸς τῶν ὅλων ἐν πνεύματι τῇ διαιρετικῇ τοῦ λόγου δυνάμει· φιλόσοφος δὲ ἀληθής, ὁ τὴν ὑπερφυᾶ τοῦ Θεοῦ ἕνωσιν γνωστῶς καὶ ἀμέσως ἔχων ἐν ἑαυτῷ.

ρκη'. Οἱ χωρὶς πνεύματος γράφοντές τε καὶ λέγοντες, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν βουλόμενοι, ψυχικοί εἰσιν, ὥς που φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, πνεῦμα μὴ ἔχοντες· οἱ γὰρ τοιοῦτοι ὑπόδικοί εἰσι τῇ ἀρᾷ τῇ λεγούσῃ· οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες· ἀφ' ἑαυτῶν γὰρ λαλοῦσι, καὶ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς· κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον· ἐκ γὰρ τῶν οἰκείων λογισμῶν πρὸ καθαρότητος οἱ λέγοντες, πνεύματι οἰήσεως ἐπλανήθησαν· περὶ τούτου γάρ φησιν ἡ παροιμία· εἶδον ἄνδρα δόξαντα παρ' ἑαυτῷ σοφὸν εἶναι· ἐλπίδα μᾶλλον ἔχει ὁ ἄφρων αὐτοῦ, καὶ τὸ μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς, ἡ σοφία παραγγέλει ἡμῖν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ πλήρης πνεύματος θεῖος Ἀπόστολος, δρομολογεῖ λέγων· οὐ γὰρ ἱκανοί ἐσμὲν παρ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ· καὶ τό· ἀλλ' ὡς ἐκ Θεοῦ κατ' ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ λαλοῦμεν ἐν Χριστῷ· τῶν γὰρ τοιούτων οἱ λόγοι ἀηδεῖς καὶ ἀφώτιστοι· οὐκ ἐκ τῆς ζώσης γὰρ πηγῆς τοῦ πνεύματος μεταλαμβάνοντες λέγουσιν, ἀλλ' ἐκ λίμνης οἷά τινος βορβορώδους καρδίας, βδέλλας καὶ ὄφεις καὶ βατράχους ἐπιθυμιῶν καὶ τύφου, καὶ ἀκρασίας ἐχούσης τρέφονται, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς γνώσεως αὐτῶν ὄζον θολερόν τε καὶ χλιαρόν· οὗ οἱ πίνοντες, εἰς καχεξίαν καὶ ἀηδίαν καὶ ἔμετον ἀλλοιούμενοι, μετατρέπονται.

ρκθ'. Σῶμα Χριστοῦ, ἡμεῖς ἐσμέν, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καὶ μέλη ἐκ μέρους· καὶ πάλιν ἓν σῶμα, καὶ ἓν πνεῦμα ἐστέ, καθὼς καὶ ἐκλήθητε· ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον ἐστι χωρὶς πνεύματος, οὕτως ὁ νεκρωθεὶς τοῖς πάθεσι διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἀμελείας μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀνενέργητος γίνεται, καὶ ἀφώτιστος τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι· ἔχων μὲν τὸ πνεῦμα διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως, ἀνενέργητον δὲ καὶ ἀκίνητον διὰ τὴν ψυχικὴν νεκρότητα· καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ μία μὲν οὖσα, τὰ δὲ μέλη τοῦ σώματος πολλά, πάντα αὐτὴ κρατεῖ, καὶ ζωοποιεῖ, καὶ κινεῖ τὰ ζωῆς δεκτικά, τὰ δὲ κατά τινα συμβατικὴν ἀσθένειαν καταψυγέντα μέλη, ὡς νεκρὰ καὶ ἀκίνητα, φέρει μὲν ἐν ἑαυτῇ, πλὴν ἄζωα, καὶ ἀναίσθητα· οὕτως ὅλον ἐν ὅλοις ἀμιγῶς τοῖς Χριστοῦ μέλεσιν ἐστὶ τὸ Χριστοῦ πνεῦμα ἐνεργοῦν, καὶ ζωοποιοῦν, τὰ μετέχειν ζωῆς δυνάμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ μετέχειν ἀσθενῆ φιλανθρώπως ὡς οἰκεῖα περικρατεῖ· διὸ καὶ πᾶς πιστὸς μετέχει μὲν διὰ τῆς πίστεως τῆς υἱοθεσίας τοῦ πνεύματος, ἀνενέργητος δὲ γίνεται, καὶ ἀφώτιστος διὰ τῆς ἀμελείας καὶ ἀπιστίας, τοῦ φωτός, καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ ὑστερούμενος ὡς ἔστι μὲν πιστὸς ἅπας, μέλος Χριστοῦ, καὶ πνεῦμα Χριστοῦ ἔχων· ἀνενέργητος δὲ καὶ ἀκίνητος καὶ πρὸς μετουσίαν τῆς χάριτος ἀνεπίδεκτος.

Τὰς ὀκτὼ γενικὰς θεωρίας φαμὲν εἶναι ρλ'.
πρώτην, τὴν περὶ Θεοῦ τοῦ ἀνειδέου, καὶ ἀνάρχου, καὶ ἀκτίστου, καὶ τῶν ὅλων αἰτίου, τῆς τριαδικῆς μιᾶς, καὶ ὑπερουσίου Θεότητος· δευτέραν, τῆς τῶν νοερῶν δυνάμεων τάξεώς τε καὶ στάσεως· τρίτην, τῆς τῶν ὄντων συστάσεως· τετάρτην, τῆς οἰκονομικῆς τοῦ λόγου συγκαταβάσεως· πέμπτην, τῆς καθολικῆς ἀναστάσεως· ἕκτην, τῆς φοβερᾶς καὶ δευτέρας τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως· ἑβδόμην, τῆς αἰωνίου κολάσεως· ὀγδόην, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ αἱ μὲν τέσσαρες, τῶν παρῳχηκότων καὶ γεγενημένων εἰσίν· αἱ δὲ τέσσαρες, τῶν μελλόντων καὶ οὔπω φανερουμένων· θεωροῦνται αὗται τηλαυγῶς, καὶ εὑρίσκονται παρὰ τῶν κτησαμένων διὰ τῆς χάριτος πολλὴν νοὸς καθαρότητα· ὁ δὲ χωρὶς φωτὸς προσβάλλων αὐταῖς, ἴστω φαντασίας ἀνατυπῶν, καὶ οὐ θεωρίας, διὰ τοῦ φανταστικοῦ πνεύματος φανταζόμενος, καὶ φαντάζων.

Ἰδοὺ καὶ περὶ πλάνης ἀναγκαῖον κατὰ ρλα'.
δύναμιν εἰπεῖν, ὡς οὖσαν τοῖς πολλοῖς, κατὰ τὴν πολυμήχανον καὶ πολύτροπον αὐτῆς ἔνεδραν, δυσδιάγνωστον, καὶ σχεδὸν ἀκατάληπτον· ἡ πλάνη, φησίν, ἐν δυσὶ τρόποις ἐμφαίνεται, ἢ μᾶλλον ἐπέρχεται καὶ προσγίνεται, κατὰ φαντασίαν, καὶ κατ' ἐνέργειαν, κἂν ἐκ μιᾶς, τῆς ὑπερηφανίας, τὴν ἀρχὴν ἔχει καὶ τὴν αἰτίαν· καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἀρχὴ τῆς δευτέρας· ἡ δὲ δευτέρα, ἀρχὴ τῆς κατ' ἐκ-

στασιν τρίτης πέφυκεν· ἀρχὴ γὰρ τῆς κατὰ φαντασίαν θεωρίας, ἡ οἴησις, ἢ τὸ θεῖον ὡς σχῆμά τι ποιεῖ φαντάζεσθαι, ἐξ ἧς ἕπεται ἡ κατὰ φαντασίαν πρὸς ἀπάτην πλάνη, δι' ἧς ἡ βλασφημία γεννᾶται, καὶ μεθ' ὧν ἡ κατὰ φαντασίαν πλάνη, τίκτει τὴν τῶν ἀλλοκότων φασμάτων δειλίαν, ἐγρηγορότως, καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους· ὅν τινα, τρόμον καὶ κλόνον ψυχῆς ὀνομαζόμενον φάσκουσι, τῇ μὲν γὰρ ὑπερηφανίᾳ, ἕπεται ἡ πλάνη· τῇ πλάνῃ, ἡ βλασφημία· τῇ βλασφημίᾳ, ἡ δειλία· τῇ δειλίᾳ, ὁ τρόμος· τῷ δὲ τρόμῳ ἡ ἔκτασις τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν· οὗτος ὁ τῆς κατὰ φαντασίαν πλάνης, τρόπος πρῶτος· ὁ δὲ κατ' ἐνέργειαν δεύτερος τρόπος, ἐστὶν οὗτος· τὴν γὰρ ἀρχὴν διὰ τῆς ἡδυπαθείας τῆς ἀπὸ τῆς φυσικῆς δῆθεν ἐπιθυμίας τικτομένης ἔχει· ἐκ μὲν γὰρ τῆς ἡδονῆς, τίκτεται ἡ ἀκολασία τῶν ἀρρήτων ἀκαθαρσιῶν· διαθερμαίνουσα δὲ αὕτη τὴν ὅλην φύσιν, καὶ τὸ ἡγεμονικὸν θολώσασα τῷ τῶν ἰνδαλμάτων συνουσιασμῷ, εἰς ἔκστασιν ἄγει τὸν νοῦν, τῇ μέθῃ τῆς καυστικῆς ἐνεργείας, φρενήρη αὐτὸν ἀπεργαζομένη, καὶ προλέγειν ποιεῖ ψευδοπροφητείας, μαντευόμενον ἁγίων τινῶν δῆθεν ὁράσεις, καὶ λόγους ἐκείνων, ὡς δὲ αὐτοῦ ἀποκαλυπτομένων μεμεθυσμένων τῷ κόρῳ τοῦ πάθους, καὶ τὸ ἦθος ἐνηλλαγμένον, καὶ δαιμονιώδη· τοὺς τοιούτους οἱ κατὰ κόσμον τῇ ἀπάτῃ τῆς πλάνης ἀγόμενοι, ψυχάρια ὀνομάζουσι· παρακαθεζόμενα καὶ παραμένοντα τεμένεσιν ἁγίων τινῶν· καὶ ὡς δῆθεν πνευματιῶντας, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων δῆθεν ἐνεργουμένους, καὶ βασανιζομένους, καὶ τὰ δι' αὐτῶν τοῖς ἀνθρώποις ἀναγγέλλοντας, οὓς δαιμονιζομένους κυρίως, καὶ ἠπατημένους, καὶ τῇ πλάνῃ δεδουλωμένους, δέον ἀποκαλεῖν, καὶ οὐ Προφήτας, καὶ προλέγοντας τὰ ἐνεστῶτα καὶ μέλλοντα· αὐτὸς γὰρ ὁ τῆς ἀκολασίας δαίμων σκοτώσας διὰ τῆς ἐνηδόνου πυρᾶς τὸν νοῦν αὐτῶν, εἰς ἔκστασιν ἄγει φρενῶν, φαντάζων ἁγίους τινὰς αὐτοῖς, καὶ ὁμιλίας, καὶ θέας δεικνύων ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ δαίμονες παραφαίνονται, πρὸς δειλίαν ταράξαι τούτους· τῷ γὰρ ζυγῷ τοῦ βελίαρ συνδήσας αὐτούς, πρὸς τὴν κατ' ἐνέργειαν κατεπείγων αὐτοὺς ὠθεῖ· ἵνα ἐκδότους ἔχῃ καὶ δούλους μέχρι θανάτου, τῇ κολάσει παραπεμψόμενος.

ρλβ'. Χρὴ εἰδέναι, ὅτι τρεῖς καθολικὰς ἡ πλάνη αἰτίας ἔχει δι' ὧν ἐπέρχεται τοῖς ἀνθρώποις· ἐξ ὑπερηφανίας, ἐκ φθόνου δαιμόνων, καὶ ἐκ παιδευτικῆς παραχωρήσεως· αἰτία δὲ τούτων, τῆς μὲν ὑπερηφανίας, ἡ κουφότης· τῆς δὲ προκοπῆς, ὁ φθόνος· τῆς δὲ παιδευτικῆς παραχωρήσεως, ἡ ἐφάμαρτος βιωτή· καὶ ἡ μὲν ἐκ φθόνου, καὶ οἰήσεως μόνης, ταχεῖαν ἔχει τὴν ἴασιν, ὅταν μάλιστα καὶ ταπεινωθῇ· ἡ δὲ ἐκ παιδείας δι' ἁμαρτίαν τῷ σατανᾷ ἔκδοσις, πολλάκις μέχρι θανάτου πρὸς ἄφεσιν ὁ Θεὸς παραχωρεῖ ταύτην· ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀνευθύνους κολάζεσθαι, πρὸς σωτηρίαν ἐκδίδωσι· χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τῆς οἰήσεως δαίμων προλέγει ἐν τοῖς μὴ ἀκριβῶς τῇ καρδίᾳ προσέχουσιν.

Ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς τῇ ἀληθείᾳ χρίον- ρλγ'.
ται ἐν τῇ ἀνακαινίσει πάντες οἱ εὐσεβεῖς, ὥς περ κατὰ τὸν τύπον τότε καὶ οἱ παλαιοί· τύποι γὰρ ἦσαν ἐκεῖνοι τῇ ἡμετέρᾳ ἀληθείᾳ· οὐκ ἐκ μέρους, ἀλλ' ὅλοι ὅλους ἡμᾶς ἐτεκμαίροντα· οὔτε γὰρ κατ' ἐκείνους ὁμοιότροπος καὶ ὁμοειδὴς ἡ ἡμετέρα βασιλεία καὶ ἱερατεία, κἂν σύμβολα τὰ αὐτά· οὔτε καθ' ἡμᾶς διορισμὸν ἔχει ἡ φύσις, ἢ ἡ χάρις, καὶ ἡ κλῆσις πρὸς τὴν χρίσιν, τοῦ εἶναι τὰ χρισθέντα διάφορα· ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κλῆσιν, καὶ πίστιν, καὶ μόρφωσιν ἔχομεν· δηλοῖ δὲ καὶ ἐμφαίνει, κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, τὸ καθαρὸν καὶ ἀπαθές, καὶ ὅλον ἀφιερωμένον, Θεῷ γενέσθαι νῦν τε, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Σοφίαν τηνικαῦτα ἐκεῖνος τῷ στόματι ρλδ'.
λαλεῖ, καὶ τῇ τῆς καρδίας μελέτῃ σύνεσιν ὁ Θεὸν λόγον, τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐνυπόστατον σοφίαν, τρανῶς ἐκ τῶν ὄντων ἐμβαίνων, ὡς τοὺς λόγους τῶν ἀρχετύπων ἐν τοῖς οὖσιν ἔχων χαρακτηρίζοντας, καὶ διὰ τοῦ κατ' ἐνέργειαν ζῶντος λόγου, τῷ στόματι λαλεῖ σοφίαν ἐκ σοφίας· τῇ δὲ καρδίᾳ ἐλλαμπόμενος τῇ δυνάμει τῆς μεταποιητικῆς συνέσεως μελετωμένης τῷ πνεύματι, ποιεῖν καὶ φωτίζειν δύναται διὰ τῆς συνέσεως, τοὺς πιστῶς ἀκούοντας.

Ἡ μεγάλη τῆς ἀληθείας ἀντίπαλος, καὶ ρλε'.
πρὸς ἀπώλειαν τοὺς ἀνθρώπους ἕλκουσα πλάνη σήμερον, (δι' ἧς ἡ ἄγνοια τοῦ σκότους ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ῥαθύμων ἐβασίλευσεν, ἐκ Θεοῦ ἀλλοτριώσασα αὐτούς· οἱ καὶ ὡς μὴ εἶναι Θεὸν γινώσκοντες, τὸν ἡμᾶς ἀναγεννήσαντα καὶ φωτίσαντα, ἢ λόγῳ μόνῳ ψιλῷ πιστευόμενον καὶ γινωσκόμενον,

Digitized by Google

καὶ οὐκ ἔργῳ, ἢ τοῖς ἀρχαίοις μόνοις ἐπιφαινόμενον, καὶ οὐχὶ καὶ ἡμῖν· τὰς γραφικὰς περὶ Θεοῦ μαρτυρίας ἄλλοις, ἢ καὶ τοῖς εἰρηκόσι προσάπτουσι· καὶ δόξαν, ὥς φησι περὶ Θεοῦ, βλασφημοῦσι, τὴν δὲ ἐπιγνώσεως ὄντως εὐσέβειαν ἀπαρνούμενοι· καὶ σωματικῶς μόνον, ἵνα μὴ εἴπω Ἰουδαϊκῶς, τὰς γραφὰς ἀναγινώσκουσι, τὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς ψυχῆς ἐντεῦθεν ἔγερσιν ἀπαρνούμενοι, καὶ κατοικεῖν ἐν τάφοις ἀγνώστως ἐπιποθοῦσι). τὰ τρία ταῦτα πάθη ὑπάρχουσιν· ἀπιστία, πονηρία, καὶ ῥαθυμία· ἀλλήλων δὲ εἰσὶ γεννητικὰ καὶ συνεκτικά· ἀπιστία γάρ, πονηρίας διδάσκαλος· πονηρία δέ, σύντροφος ῥαθυμίας, ἧς ἡ ὀκνηρία σύμβολον· ἢ τὸ ἀνάπαλιν ῥαθυμία, πονηρίας γεννήτρια, ὡς ὁ Κύριος ἔφησεν· πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ· πονηρία δὲ μήτηρ ἀπιστίας· πᾶς γὰρ πονηρὸς ἄπιστος· ὁ δὲ μὴ πιστεύων καὶ ἄφοβος Θεῷ· ἐξ ἧς ἡ ῥαθυμία γεννᾶται, ἡ μήτηρ τῆς καταφρονήσεως, δι' ἧς πᾶν ἀγαθὸν ἀμελεῖται καὶ πᾶν κακὸν διαπράττεται.

Δόξα περὶ Θεοῦ ἀληθὴς καὶ γνῶσις τῶν ὄντων ἀψευδής, τὴν τελείαν τῶν δογμάτων ὀρθοδοξίαν συνίστησι· διὸ καὶ δοξολογεῖν οὕτως ὁ τοιοῦτος ὀφείλει· δόξα σοι Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι· ὅτι δι' ἡμᾶς ἐνηνθρώπησας ὁ Θεὸς λόγος ὁ ὑπερούσιος· διὰ τοῦτο μέγα τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας σου Σωτὴρ ἡμῶν, δόξα σοι. ρλϛʹ.

Εἰσὶν οὖν τῶν συγγραφομένων λόγων, κατὰ τὸν μέγαν Μάξιμον, τρόποι διάφοροι τρεῖς, ἀκατάγνωστοί τε καὶ ἀκατάκριτοι· πρῶτος, ὁ δι' ὑπόμνησιν ἑαυτοῦ· δεύτερος, ὁ πρὸς ὠφέλειαν ἄλλων· τρίτος, ὁ δι' ὑπακοὴν συγγραφόμενος· ἐν ᾧ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν γραφῶν συνετέθησαν τοῖς ταπεινῶς ἐκζητήσασι τὸν λόγον· ὁ δὲ πρὸς ἀρέσκειαν καὶ δόξαν καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι τὰς ἀρετὰς λογογραφῶν, ἀπέχει, φησί, τὸν μισθὸν αὐτοῦ, μηδεμίαν ὠφέλειαν ἔχων ἐνταῦθα ἢ μισθὸν ἐν τῷ μέλλοντι· ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρωπάρεσκος καὶ δόλιος, καπηλεύων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, κατακριθήσεται. ρλζʹ.

ΕΤΕΡΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

αʹ. Τὰς μεθηλικιώσεις πάσας τὰς ἐν Χριστῷ φθάσαι πᾶς τις ὀφείλει ὁ βαπτισθεὶς ἐν Χριστῷ· προείληφε γὰρ τὴν τούτων δύναμιν καὶ διὰ τῶν ἐντολῶν ταύτας εὑρεῖν καὶ μαθεῖν δύναται· καὶ ἡ μὲν σύλληψις ἐστὶν ὁ ἀρραβὼν τοῦ πνεύματος· ἡ δὲ γέννησις ἡ ἐνέργεια τῆς ἀγαλλιάσεως· ἡ δὲ βάπτισις, ἡ καθαρτικὴ τοῦ πυρὸς τοῦ πνεύματος δύναμις· ἡ δὲ μεταμόρφωσις, ἡ τοῦ θείου φωτὸς θεωρία· ἡ δὲ σταύρωσις, ἡ ἐκ πάντων νέκρωσις, ἡ δὲ ταφή, ἡ τοῦ θείου ἔρωτος ἐν καρδίᾳ κατοχή· ἡ δὲ ἀνάστασις, ἡ τῆς ψυχῆς ζωοποιὸς ἔγερσις· ἡ δὲ ἀνάληψις, ἡ πρὸς Θεὸν ἔκστασις, καὶ ἡ ἁρπαγὴ τοῦ νοός· ὁ δὲ ταύτας μὴ εὑρών, μηδὲ αἰσθανόμενος, νήπιός ἐστιν ἔτι, καὶ τῷ σώματι, καὶ τῷ πνεύματι, κἂν πολιὸς καὶ πρακτικὸς παρὰ πάντων λογίζηται.

βʹ. Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ζωοποιὸν ἔχουσι νέκρωσιν, τοῖς διὰ πάντων πεπονθόσιν· εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν· τὰ δὲ πάθη τῶν ἡδονῶν, νέκρωσιν θανατοποιὸν κέκτηνται τοῖς ἐνεργοῦσιν αὐτά· ἔστι γὰρ σταυρώσεως σταύρωσις, καὶ νεκρώσεως νέκρωσις, ἡ τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ ἑκούσιος πάθησις.

Τὸ πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ ἐστί, τὸ ὑπομένειν τὰ συμβησόμενα· φθόνος γὰρ τοῖς ἀνευθύνοις πρὸς ὄφελος· ἔλεγχος δὲ πρὸς ἐπιστροφήν, ἡ παιδεία Κυρίου ἡμῖν γίνεται, ἀνοίγουσα ἡμῖν τὰ ὦτα τοῖς ὑπευθύνοις· διὸ καὶ στέφανον τοῖς ὑπομένουσιν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο, εἰς αἰῶνα αἰῶνος· δόξα σοι ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι, Τριὰς Ἁγία, ἕνεκα πάντων, δόξα σοι. γʹ.

Περὶ τῆς ἐμπαθοῦς ἀλλοιώσεως.

Ἡ ἀκηδία δυσκαταγώνιστον οὖσα πάθος, χαυνοῖ τὸ σῶμα· χαυνουμένου δὲ τοῦ δʹ.

σώματος, συγχαυνοῦται καὶ ἡ ψυχή· ἀμφοτέρων δὲ ἐκλυθέντων, ἀλλοιοῦσι τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος διὰ τῆς ἡδυπαθείας· ἡ δὲ ἡδυπάθεια, κινεῖ τὴν ὄρεξιν· ἡ ὄρεξις, τὴν πύρωσιν· ἡ πύρωσις, τὴν ἐπανάστασιν· ἡ ἐπανάστασις, κινεῖ τὴν μνήμην· ἡ μνήμη, τὴν φαντασίαν· ἡ φαντασία, τὴν προσβολήν· ἡ προσβολή, τὸν συνδυασμόν· ὁ συνδυασμός, τὴν συγκατάθεσιν· ἡ συγκατάθεσις, ποιεῖ τὴν πρᾶξιν, εἴτε τὴν διὰ σώματος, εἴτε τὴν διὰ πολυτρόπων παρατριβῶν· καὶ οὕτως ὁ ἄνθρωπος ἡττηθεὶς πτωματίζεται.

Περὶ τῆς ἀγαθῆς ἀλλοιώσεως.

ε'. Ἡ ὑπομονὴ ἐν παντὶ ἔργῳ, τίκτει τὴν ἀνδρείαν· ἡ ἀνδρεία, τὴν προθυμίαν· ἡ προθυμία, τὴν καρτερίαν· ἡ καρτερία, τὴν ἐπίτασιν· ἡ τοῦ ἔργου ἐπίτασις, ἤγουν προσθήκη, κατευνάζει τὴν ἀκρασίαν τοῦ σώματος, καὶ τὴν ἡδυπάθειαν ἡμεροῖ τῆς ἐπιθυμίας· ἡ ἐπιθυμία δέ, κινεῖ τὸν πόθον· ὁ πόθος, τὴν ἀγάπην· ἡ ἀγάπη, τὸν ζῆλον· ὁ ζῆλος, τὴν θέρμην· ἡ θέρμη, τὴν διέγερσιν· ἡ διέγερσις, τὴν σπουδήν· ἡ σπουδή, τὴν προσευχήν· ἡ προσευχή, τὴν ἡσυχίαν· ἡ ἡσυχία, τίκτει τὴν θεωρίαν· ἡ θεωρία, τὴν γνῶσιν· ἡ γνῶσις, τὴν τῶν μυστηρίων κατάληψιν· τέλος δὲ τῶν μυστηρίων, ἡ θεολογία· καρπὸς δὲ τῆς θεολογίας, ἡ τελεία ἀγάπη· τῆς ἀγάπης, ἡ ταπείνωσις· τῆς ταπεινώσεως, ἡ ἀπάθεια· τῆς ἀπαθείας, ἡ πρόορασις, καὶ προφητεία, καὶ πρόγνωσις· οὐ γὰρ τελείας τὶς ἀπ᾽ ἐντεῦθεν ἔχει τὰς ἀρετάς, οὐδὲ ἐκ μιᾶς ἀπομειοῖ τὰς κακίας· ἀλλὰ μικρὸν αὐξανομένης τῆς ἀρετῆς, κατ᾽ ὀλίγον ἡ κακία εἰς τὸ μὴ ὂν γίνεται.

Περὶ τῶν καθ᾽ ὕπνους πειρασμῶν.

Ποσαχῶς ἡ ῥευστικὴ ἁμαρτία γίνεται, ἡ ἐφάμαρτος καὶ ἡ ἀναμάρτητος;

ϛ'. Τριχῶς μέν, ἡ ἁμαρτητική, ἐν πορνείᾳ, καὶ μαλακίᾳ, καὶ συγκαταθέσει λογισμῶν· ἑπταχῶς δὲ ἡ ἀναμάρτητος· διὰ τῶν οὔρων, ἐν ὑλικοῖς βρώμασιν, ἐν κινητικοῖς, διὰ ψυχροποσίας, διὰ χαυνότητος σώματος, ἐν κόπῳ ἀμέτρῳ, καὶ διὰ δαιμονιώδους πολυτρόπως φαντασιας· καὶ τῶν μὲν γεγηρακότων πρακτικῶν, διὰ τῶν προειρημένων πέντε συμβαίνει πολλάκις τρόπων· τῶν δὲ ἀπαθῶν, διὰ τῶν οὔρων καὶ μόνων προχωρεῖ ἀναμὶξ ἡ τοῦ φλέγματος ὕλη· ὡς οἷα οἱ ἄδηλοι πόροι ἀραιοὶ γεγονότες, ἐκ πολλῶν πόνων καὶ θειοτέρας ἐνεργείας καθαρτικῆς τε καὶ ἁγιαστικῆς, τὸ τῆς σωφροσύνης προστεθὲν αὐτοῖς χάρισμα· ὁ δὲ ἔσχατος τῆς φανταστικῆς ῥεύσεως τρόπος ἐν ὕπνῳ, τῶν ἐμπαθῶν ἐστὶ καὶ τῶν ἀσθενῶν· ὅμως καὶ αὐτὸ ὡς ἀκούσιον, ἀναμάρτητον, ὥς φασιν οἱ πατέρες.

Τοῦ μὲν ἀπαθοῦς ἴδιον, ἡ ἐκ διαλειμμάτων κατὰ πρόνοιαν ἀναμάρτητος κίνησις, ζ'.
ὡς ἡ λοιπὴ ὕλη ἀναλίσκεται θείῳ πυρί· τοῦ δὲ πρακτικοῦ, πολύτροπος ἀνάγκη, καὶ ἄμεμπτος κένωσις· τοῦ δὲ ἐμπαθοῦς, ἡ διττὴ ἀπόρροιά τε καὶ δύσροια· ἡ καθ᾽ ὕπνους φανταστική, καὶ ἐγρηγορότως συγκατάθεσις· ὧν ἡ μὲν μία, ἄμεμπτος· ἡ δὲ ἄλλη, ἐφάμαρτος, καὶ ἐν ἐπιτιμίοις ὁρίζεται.

Τῶν μὲν ἀπαθῶν, μία ἐστὶν ἡ κί- η'.
νησίς τε, καὶ κένωσις τοῦ σώματος, κατὰ πρόνοιαν διὰ τῶν οὔρων τὴν ὕλην, τὴν μέν, προχέεσθαι ὡς περίττωμα, τὴν δὲ ἀναλίσκεσθαι, πυρὶ θείῳ δαπανωμένην, κατὰ τὸν φάσκοντα· τῶν δὲ πρακτικῶν καὶ μέσων, ἓξ εἶναι φασὶ τοὺς καθολικοὺς τρόπους τῆς ῥευστικῆς κινήσεως ἀνεγκλήτους, δι᾽ ὧν τὸ σῶμα τῆς φθοροποιοῦ ὕλης, καὶ τῶν φυσικῶν, καὶ ἀναγκαίων καθαίρεται καὶ ἐλευθεροῦται· ἐν ὑλικοῖς βρώμασι, καὶ κινητικοῖς, διὰ ψυχροποσίας, καὶ χαυνότητος φύσεως, καὶ παρέσεως κόπων, καὶ τέλος, ἐν φθόνῳ δαιμόνων ἡ φύσις πάσχει δι᾽ ἑαυτῆς· τῶν δὲ ἀσθενῶν καὶ εἰσαγωγικῶν, ὁμοίως καὶ αὐτοὺς ἓξ εἶναι τοὺς ἐμπαθεῖς τρόπους· διὰ γαστριμαργίας, καὶ καταλαλιᾶς, καὶ κατακρίσεως, καὶ κενοδοξίας, καὶ τῆς διπλῆς ἐν φαντασίᾳ συγκαταθέσεως, καὶ τέλος, ὁ κατ᾽ ἐπίθεσιν τῶν δαιμόνων φθόνος· ὅμως καὶ ταῦτα προνοίας ἐστὶ σκοπός, καθαρίζειν τὴν φύσιν ἐκ τῆς φθορᾶς καὶ τῶν παρεισάκτων εἰς αὐτὴν ξένων περιττωμάτων καὶ ἀλόγων ὀρέξεων· παιδεύειν δὲ τὸν ἀγωνιστὴν ταπεινοῦσθαι τῇ προσοχῇ, καὶ πάντα ἐγκαρτερεύεσθαι καὶ ἐκ πάντων.

Ὁ κατὰ μόνας καθήμενος, καὶ ἐσθίων θ'.
ἀγάπην, ὀφείλει κατὰ τρόπους ἑπτὰ τὴν ἐλεημοσύνην δέχεσθαι· πρῶτον, χρειωδῶς αἰτεῖν· δεύτερον, χρειωδῶς λαμβάνειν· τρίτον, τὸ ὡς ἐκ Θεοῦ τὰ ἐπερχόμενα δέχεσθαι· τέταρτον, τὸ εἰς Θεὸν θαρρεῖν, καὶ αὐτὸν εἶναι μισθαποδότην· πέμπτον, τὸ ἐργά-

Digitized by Google

την εἶναι τῶν ἐντολῶν· ἕκτον, τὸ μὴ ποιεῖν ἐκ τούτων παράχρησιν· ἕβδομον, τὸ μὴ εἶναι φειδωλόν, ἀλλὰ μεταδοτικὸν καὶ οἰκτίρμονα· ὁ γὰρ ἐν τούτοις τοιοῦτος, χαίρει ὡς παρὰ Θεοῦ, καὶ μὴ παρὰ ἀνθρώπων οἰκονομούμενος.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΙΔΗΣΙΣ ΑΚΡΙΒΗΣ

ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΛΑΝΗΣ· ΚΑΙ ΤΙΣ Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΘΕΡΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΧΩΡΙΣ ΟΔΗΓΟΥ ΕΥΧΕΡΩΣ ΣΥΝΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ Η ΠΛΑΝΗ. ΚΕΦΑΛΑΙΑ Ι΄.

α. Ἔδει μὲν ἡμᾶς εἰπεῖν κατὰ τὸν μέγαν διδάσκαλον, μηδὲ δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τῶν γραφῶν βοηθείας, ἢ τῆς ὑφ᾽ ἑτέρων πατέρων, ὦ σημειοφόρε Λογγῖνε, ἀλλ᾽ οὕτως εἶναι θεοδιδάκτους· ἔσονταί γάρ, φησι, πάντες διδακτοὶ Θεῷ, ὡς ἐξ αὐτοῦ καὶ δι᾽ αὐτοῦ γινώσκειν τε καὶ μανθάνειν τὰ συμφέροντα· οὐ μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τὸν τῶν πιστῶν ἕκαστον, ὡς τὸν νόμον τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς πλαξὶ τῶν καρδιῶν ἡμῶν φέρειν ἐγγεγραμμένον, καὶ ἀμέσως καὶ χερουβικῶς, τὸ ἐξαίσιον, τῷ Ἰησοῦ διὰ καθαρᾶς προσευχῆς προσομιλεῖν ἠξιωμένους· ἐπειδὴ δὲ νήπιοι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναπλάσεως ἐσμέν, μήτε τὴν χάριν νοοῦντες, μήτε τὴν καινότητα συνορῶντες, ἀγνοοῦντες δὲ μᾶλλον τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς τιμῆς τε, καὶ δόξης ἧς μετελάβομεν· καὶ ὅτι ὀφείλομεν διὰ τῶν ἐντολῶν ψυχικῶς, καὶ πνευματικῶς αὐξηθῆναι, καὶ ἰδεῖν νοερῶς, ὅπερ ἐλάβομεν, πίπτομεν διὰ τῆς ἀμελείας, καὶ ἐμπαθεστάτης ἕξεως εἰς ἀναισθησίαν καὶ σκότωσιν οἱ πολλοί· καὶ οὐδὲ εἰ ἔστι Θεὸς γινώσκομεν, οὐδὲ τίνες ἐσμέν, ἢ ποῖοι γεγόναμεν, υἱοὶ Θεοῦ, καὶ υἱοὶ φωτός, καὶ τέκνα καὶ μέλη Χριστοῦ γεγονότες· εἰ δὲ καὶ ἄνδρες βαπτιζόμεθα, πλὴν ἀλλ᾽ ἐν ὕδατι μόνον, καὶ οὐ πνεύματι αἰσθανόμεθα· εἰ δὲ καὶ ἐν πνεύματι καινουργούμεθα, πιστεύομεν διὰ ψιλῆς πίστεως τῆς νεκρᾶς καὶ οὐκ ἐνεργουμένης, καὶ ἐν διψυχίᾳ γίνεσθαι λέγομεν· καὶ οὕτως αὐτόχρημα σάρκες ὄντες, σαρκικῶς ζῶμεν, καὶ πορευόμεθα· εἰ δὲ καὶ μετανοήσομεν, σωματικῶς μόνον, καὶ οὐ πνευματικῶς τὰς ἐντολὰς ποιοῦμεν καὶ γινώσκομεν· εἰ δὲ καὶ διὰ πολλῶν κόπων ἡ χάρις φιλανθρώπως ἐνίους, ἐμφανείας ἀξιώσει, ὡς ἀπάτην αὐτὴν δεχόμεθα· εἰ δὲ καὶ παρ᾽ ἑτέρων ταύτην ἐνεργοῦσαν ἀκούσωμεν, ὡς πλάνην αὐτὴν διὰ φθόνον λογιζόμεθα· καὶ οὕτω μένομεν νεκροὶ μέχρι θανάτου, μὴ ἐν Χριστῷ ζῶντες καὶ ἐνεργούμενοι· καὶ ὃ ἔχομεν, κατὰ τὴν γραφήν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου, ἢ κρίσεως, δι᾽ ἀπιστίας, ἢ ἀπογνώσεως ἀρθήσεται ἀφ᾽ ἡμῶν· μὴ νοοῦντες ὅτι κατὰ τὸν πατέρα, χρὴ εἶναι καὶ τὰ τέκνα. Θεοὺς ἐκ Θεοῦ, καὶ πνευματικοὺς ἐκ πνεύματος· τὸ γεγεννημένον φησί, ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμα ἐστίν· ἡμεῖς δὲ σάρκες ἐσμέν, εἰ καὶ πιστοί, καὶ ἐπουράνιοι γεγόναμεν, καὶ τὸ πνεῦμα διὰ τοῦτο τοῦ Θεοῦ ἐκ ἐμμένει ἐν ἡμῖν· καὶ τούτου ἕνεκα παρέδωκε Κύριος τὰς ἐπαγωγὰς καὶ τὰς αἰχμαλωσίας, καὶ σφαγὰς ἐπλήθυνεν, ἴσως διορθῶσαι, ἢ ἐκκόψαι, ἢ σῶσαι διὰ φαρμάκων ἰσχυροτέρων βουλόμενος τὴν κακίαν.

Καὶ πρῶτον μὲν εἰπεῖν, Θεοῦ διδόντος ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις ἀγαθὰ τοιαῦτα, πῶς εὕρῃ τις, μᾶλλον δὲ εὕρηται ὅνπερ ἔχει, ἢ εἴληφε Χριστὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐν πνεύματι; κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον· ὅτι οὐκ οἴδατε ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς οἰκεῖ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φησίν· ἔπειτα δέ, καὶ τὸ πῶς προκόψει, εἶθ᾽ οὕτως καὶ πῶς φυλάξει τὸ εὑρεθέν· ἄριστος γὰρ καὶ σύντομος τρόπος, τὰ ἄκρα μετὰ τοῦ β΄.

μέσου συντόμως εἰπεῖν, πολὺν ἔχοντα πλάτος· διότι πολλοὶ μὲν τὸν ἀγῶνα μέχρι τοῦ εὑρεῖν τὸ ζητούμενον ἠγωνίσαντο, καὶ ἔστησαν τὴν ἔφεσιν ἕως τούτου· περαιτέρω δὲ οὐ προβαίνουσιν, οὐδὲ μέλλει τούτοις, ἀρχουμένοις μόνον εἰς τὴν ἀρχήν, ἣν εὗρον, ἐμποδισθεῖσι δὲ καὶ λεληθότως δίοδον ἄρασι οἴονται καλῶς ὁδεύειν, καὶ ἀκερδῶς φέρονται ἔξωθεν ταύτης· ἄλλοι δὲ τὴν μεσότητα φθάσαντες τοῦ φωτισμοῦ, πρὸς τὸ τέλος ὤκλασαν, ῥαθυμήσαντες, ἢ εἰς τὰ ὀπίσω διὰ τῆς ἀδιαφόρου πολιτείας στραφέντες, καὶ ἀρχάριοι γεγονότες, οἱ δὲ πρὸς τὴν τελειότητα φθάσαντες, δι' ἀπροσεξίας πίπτουσιν ἐξ οἰήσεως, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω στρέφονται, καὶ τῶν μέσων, καὶ ἀρχαρίων ἴσοι πρὸς τὸ ἔργον καθίστανται· ἀρχαρίων δὲ, καὶ μέσων, καὶ τελείων ἐστί, τῶν μέν, ἡ ἐνέργεια· τῶν δέ, ὁ φωτισμός· τῶν δέ, ἡ τῆς ψυχῆς κάθαρσις, ἡ ἀνάστασις.

Περὶ τοῦ πῶς εὑρεῖν τὴν ἐνέργειαν.

γ'. Κατὰ δύω τρόπους εὑρίσκεται ἡ ἐνέργεια τοῦ πνεύματος, ἣν ἐν τῷ Βαπτίσματι μυστικῶς προειλήφαμεν· καὶ πρῶτον μὲν καθολικῶς εἰπεῖν, διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας, διὰ πολλοῦ κόπου, καὶ χρόνου ἡ δωρεὰ ἀποκαλύπτεται, καθά φησιν ὁ Ἅγιος Μάρκος· καὶ καθόσον τὰς ἐντολὰς ἐνεργοῦμεν, κατὰ τοσοῦτον ἐμφανέστερον ἐκλάμπει ἡμῖν τὰς οἰκείας μαρμαρυγάς· δεύτερον δέ, διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἐπικλήσεως συνεχοῦς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τουτέστι τῆς Θεοῦ μνήμης, φανεροῦται: ἐν ὑποταγῇ· καὶ ἐκ μὲν τῆς πρώτης πολιτείας, βραδύτερον· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας, συντομώτερον· ἐὰν καὶ μαθεῖν εὕρῃ ἐμπόνως καὶ καρτερικῶς ὀρύσσειν τὴν γῆν, καὶ τὸν χρυσὸν ἐκζητεῖν· εἰ οὖν βουλόμεθα ἀπλανῶς τὴν ἀλήθειαν εὑρεῖν, καὶ γνῶναι, τὴν καρδιακὴν ζητήσομεν μόνον ἐνέργειαν ἔχειν, ἀνείδεον πάντη καὶ ἀσχημάτιστον· καὶ μήτε μορφήν, ἢ τύπον δῆθεν ἁγίων φανταστικῶς ἐνοπτρίζεσθαι, μήτε φῶτα θεωρεῖν· (πέφυκε γὰρ ἡ πλάνη παρὰ τὰς ἀρχὰς μάλιστα τοῖς τοιούτοις φαντάσμασι ψευδέσι τὸν νοῦν ἀπατᾶν τῶν ἀπείρων)· ἀλλὰ μόνον τὴν ἐνέργειαν τῆς προσευχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ ἐνεργοῦσαν ἔχειν σπουδάσωμεν, θερμαίνουσαν τὸν νοῦν καὶ εὐφραίνουσαν, καὶ πρὸς ἀγάπην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἄρρητον, τὴν ψυχὴν ἐκκαίουσαν· διὸ καὶ ταπείνωσιν καὶ συντριβὴν οὐκ ὀλίγην, ἔστιν ἰδεῖν γινομένην ἀπὸ τῆς προσευχῆς εἴπερ προσευχή ἐστι, παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαρίοις, ἀεικίνητος ἐνέργεια νοερὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ ὡς πῦρ εὐφροσύνης ἀπὸ καρδίας ἀναδιδόμενον· ἐν δὲ τῷ τέλει, ὡς φῶς εὐωδιάζον ἐνεργούμενον.

Εἰσὶ δὲ τεκμήρια τῆς ἀρχῆς τοιαῦτα, τῶν ἐκζητούντων αὐτὴν ἀληθῶς, καὶ οὐχ ὡς οἱ πειράζοντες ὄντων· κατὰ τὴν αὐτὴν σοφίαν τὴν λέγουσαν· ὅτι εὑρίσκεται, τοῖς μὴ πειράζουσιν αὐτήν· ἐμφανίζεται δέ, τοῖς μὴ ἀπιστοῦσιν αὐτήν· ἔν τισι μὲν ὁρᾶται, ὡς φῶς ἀνατέλλον· ἐν ἄλλοις δέ, ἀγαλλίασις ἔντρομος· ἐν ἑτέροις δέ, χαρά· ἐν ἄλλοις δέ, σύμμικτος χαρὰ καὶ φόβος· ἔν τισι δέ, τρόμος καὶ χαρά· ἔστι δ' ὅτε καὶ εἴς τινας, δάκρυα καὶ φόβος· χαίρει μὲν ἡ ψυχὴ τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, φοβεῖται δὲ καὶ τρέμει τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ὡς ὑπεύθυνος ἐν ἁμαρτίαις πολλαῖς· ἑτέροις δὲ πάλιν γίνεται παρὰ τὰς ἀρχάς, ἄρρητος συντριβὴ καὶ πόνος ἄφατος ψυχῆς, ὀδυνομένη καθάπερ ἡ τίκτουσα καὶ ὠδίνουσα κατὰ τὴν γραφὴν διϊκνούμενος γὰρ ὁ ζῶν καὶ ἐνεργὴς λόγος, τουτέστιν ὁ Ἰησοῦς, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, ἵνα τὸ ἐμπαθὲς ἐξ ὅλων τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν, καὶ σώματος βιαίως ἐκτήξῃ· ἐν ἄλλοις δέ, ἀγάπη καὶ εἰρήνη ἄμαχος πρὸς πάντας ὁρᾶται· ἐν ἑτέροις δέ, ἀγαλλίαμα, ὅπερ σκίρτημα πολλαχῶς οἱ Πατέρες εἰρήκασι, πνεύματος οὖσα δύναμις καὶ καρδίας ζώσης κίνημα, τοῦτο καὶ παλμὸς λέγεται, καὶ στεναγμός, τοῦ πνεύματος ἀλαλήτως ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸνΘεὸν ἐντυγχάνοντος· κύημα δὲ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης καὶ ὁ Ἠσαΐας ὠνόμασε· καὶ νυγμὸν ὁ μέγας Ἐφραίμ· ὁ δὲ Κύριος, πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον· (ὕδωρ δέ, τὸ πνεῦμα ὠνόμασε), πηδῶντος ἐν καρδίᾳ, καὶ ὑπερζέον, τῷ σφοδρῷ τῆς δυνάμεως. δ'.

Δεῖ γινώσκειν, ὅτι δύω διαφορὰς ἔχει τὸ σκίρτημα, ἤτοι τὸ ἀγαλλίαμα· τὸ γαληνόμορφον, (ὅπερ παλμὸς καὶ στεναγμός, καὶ καὶ ἐντυχία τοῦ πνεύματος λέγεται)· καὶ τὸ μέγα τῆς καρδίας· (ὅπερ καὶ σκίρτημα, καὶ ἅλμα· ἤτοι πήδημα λέγεται, καρδίας ζώσης πρὸς τὸν θεϊκὸν ἀέρα, ἀνατατικὴ πτῆσις)· ὑπὸ γὰρ τοῦ θείου πνεύματος ἀναπτερουμένη τῷ ἔρωτι, καὶ τῶν δεσμῶν τῶν ε'.

παθῶν ἡ ψυχὴ ἐλευθερουμένη, πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸ τῆς ἐξόδου ἀνίπτασθαι δοκιμάζει· ἐφιεμένη τὴν τοῦ βάρους διάζευξιν, (τοῦτο καὶ ταραγμὸς τοῦ πνεύματος, εἴτ' οὖν ἐκβρασμός, καὶ κίνησις λέγεται· κατὰ τό, ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐτάραξεν ἑαυτὸν τῷ πνεύματι, κινηθεὶς ἐν δυνάμει, καὶ εἰπών, ποῦ τεθείκατε αὐτόν), δηλοῖ δὲ τὴν διαφορὰν τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ σκιρτήματος ὁ θεῖος Δαβίδ, εἰρηκώς· τὰ ὄρη ὡσεὶ κριοί, καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία σκιρτῶντες· περὶ τελείων, καὶ ἀρχαρίων εἰπών· περὶ γὰρ αἰσθητῶν ὀρέων καὶ βουνῶν ὅτι σκιρτῶσιν, ἄζωα ὄντα ὧν ἐμνημόνευσε, περιττὸν ἦν αὐτῷ.

ϛʹ. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὁ θεῖος φόβος τρόμον οὐκ ἔχει· (τρόμον δὲ λέγω, οὐ τὸν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τῆς ὀργῆς, εἴτ' οὖν παιδείας καὶ ἐγκαταλήψεως)· ἀλλ' ἀγαλλίασιν ἔντρομον τὴν ἀπὸ τῆς εὐχῆς ἐν τῷ πυρὶ τοῦ θείου φόβου προσγινομένην· φόβον δέ, οὐ τὸν ἔντρομον τὸν ἐκ τῆς ὀργῆς εἴτ' οὖν κολάσεως, ἀλλὰ τὸν τῆς σοφίας· ὅς, καὶ σοφίας ἀρχὴ λέγεται· διαιρεῖται δὲ ὁ φόβος εἰς τρία, (κἂν εἰς δύω οἱ Πατέρες εἰρήκασι)· τὸν εἰσαγωγικόν, καὶ τὸν τέλειον, εἶτα καὶ τὸν τῆς ὀργῆς φόβον· ὅν περ καὶ τρόμον δεῖ κυρίως καλεῖν, εἴτ' οὖν κλόνον, καὶ σύντριμμα.

ζʹ. Ὁ δὲ τρόμος, διαφορὰς ἔχει πολυτρόπους, ἄλλος ὁ τῆς ὀργῆς, καὶ ἄλλος ὁ τῆς χαρᾶς, καὶ ἕτερος ὁ τοῦ θυμικοῦ, (ὅταν καθ' ὑπερβολὴν γένηται ζέσις, ὥς φασι, τοῦ περὶ καρδίαν αἵματος·) καὶ ἄλλος ὁ ἐκ τοῦ γήρους, καὶ ἕτερος ὁ τῆς ἁμαρτίας, εἴτ' οὖν πλάνης καὶ ἄλλος ὁ τῆς κατάρας, διὰ τοῦ Κάϊν δοθεὶς τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, πλὴν τῷ ἀγωνιστῇ παρὰ τὰς ἀρχάς, ὁ ἐκ τῆς χαρᾶς, καὶ ὁ ἐκ τῆς ἁμαρτίας πολεμεῖ τρόμος· πᾶσι δέ, οὐχ οὕτω συμβαίνει· σημεῖα δὲ ἀμφοτέρων· τοῦ μέν, ἡ ἔντρομος ἀγαλλίασις ἐν εὐφροσύνῃ πολλῇ καὶ δάκρυσιν ἡ χάρις τὴν ψυχὴν παρακαλεῖ· τοῦ δέ, ἀνώμαλος θέρμη, καὶ τύφος, καὶ σκληροκαρδία τὴν ψυχὴν ἐκκαίουσα, καὶ ἐκπυροῦσα τὰ συνουσιαστικὰ μέλη, καὶ πρὸς συμπλοκὴν σώματος καὶ ἔρωτα διὰ τῆς φαντασίας ἔνδον ἐν συγκαταθέσει τὴν αἰσχρουργίαν ποιοῦσα.

Διττὴν εἰς τὴν ἐνέργειαν τῷ ἀρχαρίῳ παντί, καὶ διττῶς ἐν καρδίᾳ ἐνεργουμένην καὶ ἀμιγῶς· τὴν μέν, ἐκ τῆς χάριτος, τὴν δέ, ἐκ τῆς πλάνης· μαρτυρεῖ ὁ Μέγας Μάρκος ὁ ἀσκητής, οὑτωσὶ φάσκων· ἔστιν ἐνέργεια πνευματική, καὶ ἔστιν ἐνέργεια σατανική, τῷ νηπίῳ ἀγνοουμένη· καὶ πάλιν· τριττὴν εἶναι τὴν θέρμην τῆς ἐνεργείας ἐν ἀνθρώποις ἀναπτομένην· τὴν ἐκ τῆς χάριτος, τὴν ἐκ τῆς πλάνης, εἴτ' οὖν ἁμαρτίας καὶ τὴν ἐκ τῆς πλησμονῆς αἵματος· ὅπερ καὶ κρᾶσιν ὁ Ἀφρικανὸς ἔφησε Θαλάσσιος, καὶ δι' ἐγκρατείας ἐμμέτρου ὁμαλίζειν ταύτην, καὶ εἰρηνεύειν. ηʹ.

Ἐνέργεια τῆς χάριτός ἐστι, δύναμις τοῦ πυρὸς τοῦ πνεύματος ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ καρδιακῶς κινουμένη, στηρίζουσα καὶ θερμαίνουσα τὴν ψυχήν, καὶ καθαίρουσα· καὶ τοὺς μὲν λογισμοὺς παύουσά τε ὡς πρὸς ὥραν, τὴν δὲ τοῦ σώματος κίνησιν νεκροῦσα πρὸς καιρόν· καὶ ταῦτα τὰ σημεῖα αὐτῆς, καὶ οἱ καρποὶ οἱ ἐμφαίνοντες τὴν ἀλήθειαν· τὰ δάκρυα, ὁ σκιρτισμός, ἡ ταπείνωσις, ἡ ἐγκράτεια, ἡ σιωπή, ἡ ὑπομονή, τὸ κρύπτεσθαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα, δι' ὧν ἀδιστάκτως πληροφορούμεθα. θʹ.

Ἐνέργεια πλάνης ἐστίν, ἡ τῆς ἁμαρτίας ἔκκαυσις, ἐν ἡδονῇ θερμαίνουσα τὴν ψυχήν, καὶ πρὸς συνουσιασμὸν ἐμμανῶς σωμάτων τὴν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ τοῦ σώματος κινήσει διεγείρουσα· ἄποιος δὲ ἐστὶν ὅλη καὶ ἀδιάθετος, κατὰ τὸν Ἅγιον Διάδοχον· χαρὰν ἄλογον, καὶ οἴησιν, καὶ ταραχήν, καὶ εὐφροσύνην ἄποιον, καὶ ὡς εἰκὸς εἰπεῖν, ἄτροφον ἔχουσα, ἐν ἡδονῇ χλιαρότητος πρὸς τὸ ἐπιθυμητικὸν μάλιστα ἐνεργοῦσα· πορίζομένη ὕλην ἐκκαύσεως τὰς ἡδονάς, καὶ τὴν ἀκόρεστον γαστέρα ἔχουσα συνεργόν· ἐκεῖθεν γὰρ κοινωνεῖ καὶ ἀνάπτεται τὴν σύγκρασιν τῆς σαρκός, αἰτίαν λαμβάνουσα πρὸς τὸ ἐνεργεῖν καὶ καίειν τὴν ψυχὴν καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἕλκειν ἵνα τῇ ἕξει ἡδυπαθῶν ὁ ἄνθρωπος, τὴν χάριν κατὰ μικρὸν ἐκδιώξῃ ἐξ ἑαυτοῦ. ιʹ.

Digitized by Google

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΩ ΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ. ΕΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΙΣ ΙΕ'.

α'. Δύω τρόποι εἰσὶν ἑνώσεως μᾶλλον δὲ εἴσοδοι ἑκατέρωθεν τῆς νοερᾶς προσευχῆς, τῆς διὰ τοῦ πνεύματος ἐν καρδίᾳ ἐνεργουμένης· δι' ὧν ὁ νοῦς ἢ προλαμβάνει αὐτὴν ἐκεῖσε τῷ Κυρίῳ κολλώμενος κατὰ τὴν γραφήν, ἢ κινουμένης τῆς ἐνεργείας κατὰ πρόοδον ἐν πυρὶ εὐφροσύνης ἕλκει τὸν νοῦν, ἢ δεσμεύει αὐτὸν πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐπίκλησίν τε καὶ ἕνωσιν· εἰ γὰρ καὶ τὸ πνεῦμα ἰδίᾳ ἑκάστῳ ἐνεργεῖ ὡς βούλεται, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' ἔστιν ὅτε μία τῆς μιᾶς προηγεῖται ἐντισιν, κατὰ τοὺς τρόπους οὓς προειρήκαμεν· καὶ ποτὲ μὲν ἡ ἐνέργεια γίνεται ἐν καρδίᾳ, τῶν παθῶν δηλονότι μειουμένων, διὰ συνεχοῦς ἐπικλήσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς θείας θέρμης ἀναφανείσης· ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον τὰ πάθη, φησὶν ἡ γραφή, ποτὲ δὲ τὸ πνεῦμα ἕλκει τὸν νοῦν πρὸς ἑαυτό, εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας ἄγχον αὐτόν, καὶ τῆς συνήθους περιφορᾶς ἀπεῖργον· καὶ τότε οὐκ ἔτι αἰχμάλωτος εἰς Ἀσσυρίους ἄγεται ἐξ Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Σιὼν μετοικεσίαν ποιεῖται τὴν κρείττονα· ὥστε λέγειν καὶ αὐτὸν μετὰ τοῦ Προφήτου· σοὶ πρέπει ὕμνος ὁ Θεὸς ἐν Σιὼν καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ πάλιν· ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών· καὶ τὸ ἀγαλλιάσεται Ἰακώβ, καὶ εὐφρανθήσεται Ἰσραήλ, ὁ πρακτικὸς καὶ θεωρητικὸς νοῦς δηλονότι, ὁ διὰ πρακτικῆς τὰ πάθη μετὰ Θεὸν νικῶν, καὶ αὐτὸν διὰ θεωρίαν ὁρῶν, καθ' ὅσον αὐτῷ ἐφικτόν· τότε γὰρ ὁ νοῦς ὡς εἰς τράπεζαν δαψιλεστάτην κληθείς, ἐν τρυφῇ θείᾳ εὐφραινόμενος ψάλλει· ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με δαιμόνων τε, καὶ παθῶν.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἐνεργεῖν τὴν προσευχήν.

β'. Ἐν πρωΐᾳ σπεῖρον, φησὶν ὁ Σολομών, τὸ σπέρμα σου, τὸ τῆς εὐχῆς δηλονότι, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ μὴ ἀφιέτω ἡ χείρ σου· ἵνα μὴ διάστασιν καιροῦ τὸ τῆς εὐχῆς διηνεκῶς ἔχον, τὴν τῆς εἰσακουστῆς ὥραν λαχὸν ἀστοχήσῃ· ὅτι οὐ γινώσκεις φησί· ποῖον στοιχοίσει, τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο· καὶ ἀπὸ μὲν πρωΐας καθεζόμενος ἐν σπιθαμιαίᾳ καθέδρᾳ, ἄγξον τὸν νοῦν ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐν καρδίᾳ, καὶ κράτει αὐτὸν ἐν αὐτῇ· κύπτων δὲ ἐμπόνως, καί τὰ στέρνα, ὤμους τε καὶ τὸν τράχηλον σφοδρῶς περιαλγῶν, ἐπιμόνως κράζε νοερῶς, ἢ ψυχικῶς τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ἐλέησόν με· εἶτα διὰ τὸ στενὸν καὶ ἐπίπονον, ἴσως, καὶ ἀηδῶς, διὰ τῶν συνεχές ἔχων· (ὅπερ οὐκ ἔστι διὰ τὸ ἐν βρῶμα τοῦ τριωνύμου συνεχῶς ἐσθιόμενον, οἱ γὰρ ἐσθίοντές με φησὶν ἔτι πεινάσουσι·) μεταλλάττων τὸν νοῦν εἰς τὸ ἕτερον ἥμισυ, λέγε· Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με· καὶ πολλαχῶς λέγων τὸ ἥμισυ, συνεχῶς οὐκ ὀφείλεις ἐκ ῥαθυμίας μεταλλάττειν αὐτά· οὐ ῥιζοῦνται γὰρ τὰ φυτὰ συνεχῶς μεταφυτευόμενα· κράτει δὲ καὶ τὸν ἀνασασμὸν τοῦ πνεύματος, ἵνα μὴ ἀδεῶς πνῆς· ἡ γὰρ αὔρα τῶν πνευμάτων ἀπὸ καρδίας ἀναδιδομένη, σκοτίζει τὸν νοῦν καὶ ῥιπίζει τὴν διάνοιαν ἐκεῖθεν αὐτὸν ἀπείργων· καὶ ἢ αἰχμάλωτον τῇ λήθῃ παραδίδωσιν, ἢ ἄλλα ἀντ' ἄλλων μελετᾷν αὐτὸν παρασκευάζει, ἀναισθήτως εἰς ἃ μὴ δεῖ εὑρισκόμενον· ἐὰν δὲ ἴδῃς τὰς ἀκαθαρσίας τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἤτοι λογισμῶν ἀναδιδομένας, ἢ μεταμορφουμένας ἐν τῷ νοΐ σου, μὴ θαμβηθῇς· κἂν ἀγαθὰ νοήματα πραγμάτων ἀναφαίνωνταί σοι, μὴ προσχῇς αὐτοῖς, ἀλλὰ κρατῶν τὴν ἐκπνοήν, ὡς δυνατόν, καὶ τὸν νοῦν ἐν καρδίᾳ συγκλείων, καὶ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ συνεχῶς καὶ ἐπιμόνως ἐνεργῶν, ταχέως κατακαίεις καὶ συστέλλεις αὐτά, μαστίζων αὐτοὺς ἀοράτως διὰ τοῦ θείου ὀνόματος· φησὶ γὰρ ὁ τῆς Κλίμακος, Ἰησοῦ ὀνόματι μάστιζε πολεμίους· οὐδὲν γὰρ ἰσχυρότερον ὅπλον ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς.

Digitized by Google

Περὶ τῆς ἀναπνοῆς.

γʹ. Ὅτι δὲ ὀφείλεις κρατεῖν τὴν ἐκπνοήν, μάρτυς Ἠσαΐας ὁ ἀναχωρητὴς περὶ τούτου λέγων, καί ἄλλοι πολλοί· ὁ μὲν κράτει νοῦν ἀκράτητον· ὠθούμενον δηλονότι, καὶ διασκεδαζόμενον ὑπὸ τῆς ἐναντίας δυνάμεως τῆς δι' ἀμέλειαν πάλιν μετὰ τὸ Βάπτισμα ἐπαναστραφείσης, μετὰ καὶ ἄλλων πονηροτέρων πνευμάτων ἐν τῇ ῥαθύμῳ ψυχῇ, ὥς φησιν ὁ Κύριος, καὶ τὰ ἔσχατα ποιησάσης τῶν προτέρων χείρονα· ὁ δὲ ὅτι ὀφείλει ὁ Μοναχὸς ἔχειν τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην, ἀντὶ ἀναπνοῆς· ἄλλος δέ, τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, προλαμβάνουσαν αὐτοῦ τὴν ἐκπνοήν· καὶ ὁ Νέος Θεολόγος, ἄγξον καὶ τὴν τῆς ῥινὸς ὁλκήν, ἵνα μὴ ἀδεῶς πνῇς· καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· Ἰησοῦ μνήμη ἐνωθήτω τῇ πνοῇ σου, καὶ τότε γνώσῃ ἡσυχίας ὠφέλειαν· καὶ ὁ Ἀπόστολος· οὐκ αὐτός, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ ἔζη, ἐνεργῶν καὶ τὴν θείαν ζωὴν ἐμπνεόμενος· καὶ ὁ Κύριος· τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, φησί, τὸ παράδειγμα λαβὼν ἐκ τῆς πνεύσεως τοῦ αἰσθητοῦ ἀνέμου, ἐπειδὴ καθαροὶ γεγονότες τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος, καὶ τὸν ἔμφυτον λόγον ὡς σπόρον, κατὰ τὸν Ἀδελφόθεον Ἰάκωβον ἐδεξάμεθα, φυτευθέντα, καὶ οἱονεὶ συμπαγέντα ἐν μετοχῇ ἀμεθέκτῳ, καὶ ἀμιγῶς θεουργοῦντα ἡμᾶς ἀμειώτως τὸν ὑπερπλήρη δι' ἀγαθότητα, τῶν ἐντολῶν δὲ ὡς φυλακτικῶν τῆς χάριτος, ἀμελήσαντες, πεπτώκαμεν πάλιν εἰς τὰ πάθη δι' ἀμέλειαν· καὶ ἀντὶ ἀναπνοῆς Πνεύματος Ἁγίου, πνευμάτων πονηρῶν πνεύσεις ἐπληρώθημεν καὶ δῆλον ἡ χάσμη καὶ ὁ τανυσμὸς ἐκ τούτων γίνεται, ὡς λέγουσιν οἱ πατέρες· ὁ γὰρ κτησάμενος τὸ πνεῦμα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ καθαρθείς, ἐξ αὐτοῦ θερμαίνεται καὶ ἐμπνέεται τὴν θείαν ζωήν, καὶ λαλεῖ, καὶ νοεῖ, καὶ κινεῖται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· ὅτι οὐχ ὑμεῖς ἐστὲ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Πατρός μου τὸ λαλοῦν, φησίν, ἐν ὑμῖν· ὁμοίως πάλιν ὁ τὸ ἐναντίον ἔχων, καὶ ὑπ' αὐτοῦ κυριευθείς, τἀναντία πράττει καὶ λέγει.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ψάλλειν.

δʹ. Ἀποκαμών, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ἀναστὰς προσεύξεται· καὶ πάλιν καθεσθείς, τῆς προτέρας ἐργασίας ἀνδρείως ἕξεται· εἰ γὰρ καὶ περὶ τοῦ νοὸς εἴρηκεν, ὅτε φθάσει τὴν τῆς καρδίας τήρησιν, τά δὲ ὀφείλειν ποιεῖν, ἀλλ' οὖν οὐκ ἀπεικὸς καὶ περὶ τῆς ψαλμῳδίας εἰπεῖν αὐτό· λέγεται γὰρ ὅτι ἠρωτήθη περὶ τῆς ψαλμῳδίας ὁ Μέγας Βαρσανούφιος, τὸ πῶς δεῖ ψάλλειν, καὶ ἀπεκρίθη ὁ γέρων· αἱ ὧραι, καὶ αἱ ᾠδαί, Ἐκκλησιαστικαί εἰσι παραδόσεις, καὶ καλῶς διὰ τὴν συμφωνίαν ἐδόθησαν· οἱ δὲ σκητιῶται οὔτε ὥρας ψάλλουσιν, οὔτε ᾠδὰς ἔχουσιν· ἀλλ' ἐργόχειρον, καὶ κατὰ μόνας μελέτην, καὶ κατ' ὀλίγον εὐχήν· στήκων δὲ εἰς εὐχήν, ὀφείλεις λέγειν τὸ Τρισάγιον, καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν· παρακαλεῖν δὲ καὶ τὸν Θεόν, τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ῥυσθῆναι, καὶ μὴ βραδύνειν εἰς αὐτήν, ὅλην γὰρ τὴν ἡμέραν ὁ νοῦς σου εἰς τὴν εὐχήν ἐστιν· καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ γέρων, ὅτι ἡ κατὰ μόνας μελέτη, αὕτη ἐστὶν ἡ καρδιακὴ εὐχή, ἡ δὲ κατ' ὀλίγον εὐχή, ἡ στάσις τῆς ψαλμῳδίας· λέγει δὲ σαφῶς καὶ ὁ μέγας Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος· ἔργον ἡσυχίας, ἀμεριμνία ἐν πᾶσι· προσευχὴ ἄοκνος· αὕτη ἐστὶν ἡ στάσις, καὶ τρίτον ἐργασία καρδίας ἄσυλος· αὕτη ἐστὶν ἡ καθέδρα τῆς προσευχῆς, εἴτε οὖν ἡσυχίας.

Περὶ διαφορᾶς τῶν ψαλλόντων.

Τίς ἡ διαφορά, ὅτι οἱ μὲν πολλὰ ψάλλειν διδάσκουσιν, οἱ δὲ ὀλίγον, ἕτεροι δὲ οὐδ' ὅλως, ἀλλὰ μόνην τὴν εὐχὴν καὶ κόπον, ἐργόχειρον τυχόν, ἢ μετανοίας, ἢ ἄλλην τινὰ ἐργασίαν ἐπίπονον; ἔστι δὲ ἡ λύσις τῶν τοιούτων αὕτη· ὅσοι ἀπὸ πρακτικῆς διὰ πολλῶν κόπων, καὶ χρόνων εὗρον τὴν χάριν, τοῦτο ὡς μαθόντες, οὕτως ἑτέροις διδάσκουσιν· ἀπειθοῦσι δὲ μὴ παραδεχόμενοι τοῖς ἐπιστημονικῶς, ἐλέει Θεοῦ, ἐν συντόμῳ διὰ θερμῆς πίστεως, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαὰκ εἰς αὐτὸ φθάσασι, διὸ καὶ μέμφονται τοὺς τοιούτους ὑπὸ ἀγνωσίας καὶ οἰήσεως κλεπτόμενοι· καὶ ἑτέροις διαβεβαιοῦνται, ὅτι εἰ ἐστὶν ἄλλως πλάνη ἐστί, καὶ οὐ χάριτος ἐνέργεια· καὶ οὐκ οἴδασιν, ὅτι κοῦφον ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου, κατὰ τὴν γραφήν, ἐξάπινα πλουτίσαι πένητα· καὶ τὸ ἀρχὴ σοφίας, κτῆσαι σοφίαν, τὴν χάριν φησὶν ἡ παροιμία· ἐπισκώπτει δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος τοὺς τότε μαθητὰς ἀγνοοῦντας τὴν χάριν, λέγων· οὐκ οἴδατε ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ἡμῖν; εἰ μήτι ἄρα ἀδοκι- εʹ.

μοι ἐστέ· τουτέστι διὰ τὴν ἀμέλειαν ὑμῶν ἀπρόκοποι· ὅθεν καὶ τὰ ἐξαίσια ἔν τισι τῆς προσευχῆς ἰδιώματα ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐνεργούμενα ἰδιοτρόπως, ἐξ ἀπιστίας καὶ ὑψηλοφροσύνης οὐ παραδέχονται.

Ἀντίρρησις αὐτοῦ.

ς΄. Εἰπέ μοι, ὦ οὗτος, ἐὰν νηστεύῃ τίς, ἐγκρατεύηται, ἀγρυπνῇ, ἵσταται, μετανοίας ποιῇ, πενθῇ, ἀκτημονῇ, οὐκ ἔστιν αὕτη πρᾶξις; πῶς οὖν λέγεις χωρὶς πρακτικῆς, τὴν ψαλμῳδίαν προβαλλόμενος μόνον, προσευχὴν κρατῆσαι ἀδύνατον; οὐχὶ ταῦτα πράξεις εἰσίν; Λύσις. Ἐάν τις τῷ στόματι προσεύχηται, καὶ ὁ νοῦς ῥέμβεται τί ὠφέλησεν; εἷς οἰκοδομῶν, καὶ εἷς καταλύων, οὐδέν, ἀλλ' ἢ κόπους· ἀλλ' ὥσπερ τῷ σώματι ἐργάζεται, οὕτως ὀφείλει καὶ τῷ νοΐ· ἵνα μὴ εὑρεθῇ τῷ μὲν σώματι δίκαιος, τῇ δὲ καρδίᾳ πάσης ἀκηδίας, καὶ ἀκαθαρσίας πεπληρωμένος· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Ἀπόστολος διαβεβαιοῖ, λέγων· ἐὰν προσεύχωμαι γλώσσῃ, τουτέστι στόματι, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ἤτοι ἡ φωνή μου· ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι· προσεύχομαι τῷ στόματι, προσεύξομαι καὶ τῷ νοΐ· καὶ θέλω εἰπεῖν πέντε λόγους, καὶ τὰ ἑξῆς· μάρτυς δέ, ὅτι περὶ τούτου λέγει, ὁ τῆς Κλίμακος· φησὶν ἐν τῷ περὶ προσευχῆς λόγῳ· ὁ μὲν μέγας τῆς μεγάλης καὶ τελείας προσευχῆς ἐργάτης τάδε φησί· θέλω εἰπεῖν πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου, καὶ τὰ ἑξῆς· εἰσὶ δὲ ἐργασίαι πολλαί, ἀλλὰ μερικαί εἰσι· μεγάλη δὲ καὶ περιεκτική, ὡς ἀρετῶν πηγή, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος, ἡ καρδιακὴ προσευχή ἐστι· δι' ἧς πᾶν ἀγαθὸν εὑρίσκεται· οὐκ ἔστι, φησὶν ὁ Ἅγιος Μάξιμος, ἐννοίας θανάτου φοβερώτερον· οὐδὲ μνήμης Θεοῦ μεγαλοπρεπέστερον· τὸ ὑπερέχον τοῦ ἔργου παραδηλῶν· τινὲς δὲ οὐδὲ εἰ ἔστι χάρις ἐν τῷ νῦν καιρῷ θέλουσιν ἀκοῦσαι, ἐκ πολλῆς ἀναισθησίας καὶ ἀγνωσίας ἐσκοτισμένοι ὄντες, καὶ ὀλιγόπιστοι.

ζ΄. Οἱ δὲ ὀλίγον ψάλλοντες, καλῶς οἶμαι ποιοῦσι· τὴν συμμετρίαν τετιμηκότες, πᾶν γὰρ μέτρον ἄριστον κατὰ τοὺς σοφούς· ἵνα μὴ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς ὅλην ἐν τῷ πρακτικῷ κενοῦντες, ὁ νοῦς ὀλίγωρος ἐν τῇ προσευχῇ εὑρισκόμενος, ἀτονῇ πρὸς αὐτήν· ἀλλὰ μερικῶς ψάλλοντες, τὸ πλεῖστον ἐν τῇ προσευχῇ ἐκτείνονται· ἴσως δὲ ἔστιν ὅτε τῇ νοερᾷ καὶ συνεχεῖ βοῇ καὶ τῇ ἐμμόνῳ πήξει ὁ νοῦς ἀθυμῶν, μικρᾶς ἀναπαύσεως μεταλαμβάνει ἐν τῷ ἀπολῦσαι αὐτὸν εἰς τὸ πλάτος τῆς ψαλμῳδίας, ἀπὸ τοῦ ἀπεστενωμένου τῆς ἡσυχίας· αὕτη ἡ τάξις ἀρίστη, καὶ διδαχὴ σοφωτάτων ἀνδρῶν.

Οἱ δὲ μηδόλως ψάλλοντες, καλῶς ποιοῦσιν, ἐὰν εἰσὶν ἐν προκοπῇ· οὗτοι γὰρ οὐ χρήζουσι λέγειν ψαλμούς, ἀλλὰ σιωπήν, καὶ ἀδιάλειπτον προσευχήν, καὶ θεωρίαν ἐὰν ἔφθασαν εἰς φωτισμόν· μετὰ τοῦ Θεοῦ γὰρ ἡνωμένοι εἰσί, καὶ οὐ χρείαν ἔχουσιν ἀποσπάσαι τὸν νοῦν αὐτῶν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ βαλεῖν αὐτὸν εἰς σύγχυσιν· πτῶμα μέν, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ὑπηκόῳ, τὸ οἰκεῖον θέλημα, ἡσυχίῳ δὲ προσευχῆς διάστασις· μοιχεύει γὰρ τῶν τοιούτων ὁ νοῦς ὅταν ἀποστῇ τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης, ὡς ἀπὸ νυμφίου· καὶ ἐν ἐλαχίστοις πράγμασιν ἐρωτικῶς ἔχεται· τὸ διδάξαι δὲ καὶ ἑτέροις τὴν αὐτὴν τάξιν, οὐκ ἐν πᾶσιν ἐνδέχεται· τοῖς μὲν ἰδιώταις ὑπηκόοις οὖσι καὶ ἀγραμμάτοις, ναί· διότι ἡ ὑπακοὴ ἐκ πάσης ἀρετῆς μετέχει, διὰ τῆς ταπεινώσεως· ἀνυποτάκτοις δὲ οὐ δίδοται, ἵνα μὴ πλανηθῶσιν εὐχερῶς, κἂν ἰδιῶται, κἂν γνωστικοὶ ὦσι, διότι ὁ αὐτόστοιχος οὐ δύναται ἐκφυγεῖν τὴν οἴησιν· δι' ἧς ἡ πλάνη ἐπακολουθεῖν πέφυκεν· ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· τινὲς δὲ μὴ ἐννοοῦντες τὴν μέλλουσαν βλάβην, πρὸς τὸ συνηθίσαι φασὶ καὶ ἀγαπῆσαι τὸν νοῦν τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην, τοῖς τυχοῦσι ταύτην μόνην ἐνεργεῖν διδάσκουσιν· ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται, καὶ μάλιστα ἰδιορρύθμοις οὖσι· ἔτι γὰρ τοῦ νοὸς αὐτῶν ἀκαθάρτου ὄντος δι' ἀμέλειαν, καὶ ὑψηλοφροσύνην, διὰ δακρύων μὴ προκαθαρθέντος, εἴδωλα μᾶλλον αἰσχρὰ λογισμῶν, καὶ οὐ προσευχὴν ἐνοπτρίζονται, τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ ὀνόματος ταραχθέντων, καὶ ἀνελεῖν βρυχόντων τὸν μαστίζοντα· ἐὰν γὰρ ἀκούσῃ, ἢ διδαχθῇ ὁ ἰδιόρρυθμος περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ βούλεται κρατῆσαι αὐτήν, ἓν ἐκ τῶν δύω μέλλει παθεῖν· εἰ μὲν βιάζεται, πλανᾶται, καὶ ἀνίατος μένει· εἰδ' ἀμελεῖ, ἀπρόκοπος ἐν ὅλῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ καθίσταται. η΄.

Ἐρῶ δὲ κἀγώ, ὡς ἀπὸ πείρας μικρὸν ἐγνωκώς· ὅτε καθίσῃς ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἐν νυκτὶ ἡσυχάζων, συχνῶς δεόμενος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς λογισμῶν ἐν ταπεινώσει, καὶ ἀτονήσει μὲν ὁ νοῦς κράζων, ἀλγήσει δὲ τὸ σῶμα καὶ ἡ θ΄.

καρδίᾳ τῇ σφοδρᾷ πήξει τῆς συχνῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἰησοῦ, μηκέτι θερμαινόμενος, ἢ εὐφραινόμενος, ἐξ ὧν ἡ προθυμία, καὶ ἡ ὑπομονὴ τῷ ἀγωνιστῇ γεννᾶται, τότε ἐγερθεὶς στῆθι, καὶ ψάλλε κατὰ μόνας, ἢ μετὰ τοῦ συνόντος σοι μαθητοῦ, ἢ μελέτῃ τινὸς ῥητοῦ, ἢ μνήμῃ θανάτου, ἢ ἐνεργείᾳ χειρῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ἀχολούμενος μᾶλλον, ἵνα κόπων ἐμποιῇς τῷ σώματι· καὶ ὅταν μὲν ἵστασαι κατὰ μόνας ψάλλων, λέγε τὸ Τρισάγιον, καὶ εἶθ' οὕτω τὴν προσευχὴν ψυχικῶς, ἢ νοερῶς, προσέχοντος τοῦ νοῦ τῇ καρδίᾳ ἐὰν δὲ ἐπίκειται ἀκηδία, λέγε καὶ ψαλμοὺς δύω ἢ τρεῖς, καὶ τροπάρια δύω, κατανυκτικὰ ἄνευ μέλους,· ὅτι οὐ μελῳδήσουσιν οἱ τοιοῦτοι, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς εἰς εὐφροσύνην, ὁ τῆς καρδίας πόνος ὑπὲρ εὐσεβείας γινόμενος, καθὼς φησιν ὁ Ἅγιος Μάρκος, καὶ ἡ θέρμη τοῦ πνεύματος πρὸς χάριν καὶ ἀγαλλίασιν αὐτοῖς διδομένη· λέγε δὲ κατὰ ψαλμόν, καὶ τὴν προσευχὴν νοερῶς, ἢ ψυχικῶς, ἀρεμβάστως, καὶ τὸ Ἀλληλούϊα· αὕτη γὰρ ἡ τάξις τῶν Ἁγίων Πατέρων, Βαρσανουφίου, καὶ Διαδόχου, καὶ τῶν λοιπῶν· καὶ καθὼς φησιν ὁ θεῖος Βασίλειος, δεῖ τοὺς ψαλμοὺς καθ' ἡμέραν ἐναλλάττειν, διὰ τὸ ἐρεθίζειν εἰς προθυμίαν, καὶ ἵνα μή, φησιν, ἀηδῶς ὁ νοῦς ἔχῃ πάντος τὰ αὐτὰ ψάλλων, ἀλλὰ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῷ χρὴ παραχωρεῖν, καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς προθυμίαν ἔρρωται· ἐὰν δὲ μετὰ μαθητοῦ πιστοῦ ἵστασαι ψάλλων, ἐκεῖνος μὲν τοὺς ψαλμοὺς λεγέτω· σὺ δὲ τῇ καρδίᾳ κρυπτῶς προσέχων καὶ προσευχόμενος, τήρει σαυτόν· πάντα δὲ τὰ νοήματα εἴτε αἰσθητά, εἴτε νοητά, τὰ ἀπὸ καρδίας ἀναδιδόμενα καταφρονεῖ, τῆς προσευχῆς συνεργούσης· ἡσυχία γὰρ ἐστίν, ἀπόθεσις νοημάτων τῶν οὐκ ἐκ τοῦ πνεύματος θειοτέρων, ἕως καιροῦ, ἵνα μὴ προσέχων τούτοις ὡς καλοῖς, τὸ μεῖζον ἀπολέσῃς·

Περὶ πλάνης.

ι΄. Πρόσεχε οὖν ἀκριβῶς, Θεοῦ ἐραστά, ἐν γνώσει· ἐπὰν ἐργαζόμενος τὸ ἔργον, ἴδῃς φῶς, ἢ πῦρ ἔξωθεν ἢ ἔσωθεν, ἢ σχῆμα δῆθεν Χριστοῦ, ἢ Ἀγγέλου, ἢ ἑτέρου τινός, μὴ παραδέξῃ αὐτό, ἵνα μὴ βλάβην ὑποστῇς· μηδὲ σὺ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰκονικῶς προσέχων, ἐάσῃς τὸν νοῦν ἐκτυποῦν τοιαῦτα· πάντα γὰρ ταῦτα ἔξωθεν ἀκαίρως μετασχηματιζόμενα, πρὸς τὸ πλανῆσαι τὴν ψυχὴν γίνονται· ἡ γὰρ τῆς προσευχῆς ἡ ἀληθινή, ἡ καρδιακὴ θέρμη ἐστίν, ἡ φλογίζουσα τὰ πάθη, καὶ ἱλαρότητα, ἢ χαρὰν τῇ ψυχῇ ἐμποιοῦσα ἀδιστάκτῳ πόθῳ, καὶ ἀνενδοιάστῳ πληροφορίᾳ τὴν καρδίαν βεβαιοῦσα· πᾶν γὰρ τὸ ἐρχόμενον εἰς τὴν ψυχήν, φασὶν οἱ πατέρες, κἂν αἰσθητόν, κἂν νοερόν, καὶ διστάζει ἐν τούτῳ ἡ καρδία, μὴ παραδεχομένη αὐτό, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπέμφθη· κἂν ἴδῃς τὸν νοῦν ἔξωθεν ἢ ἄνωθεν ἑλκόμενον ὑπό τινος ἀοράτου δυνάμεως, μὴ πιστεύσῃς αὐτῷ μηδὲ ἀφῇς αὐτὸν ἕλκεσθαι, ἀλλ' ἄγξον εὐθὺς αὐτὸν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ· τὰ τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, ἀφ' ἑαυτῶν ἔρχονται, σοῦ τὸν καιρὸν μὴ εἰδότος· εἰ γὰρ καὶ ὁ ἐχθρὸς ἔνδον ὁ φυσικὸς τῆς ὀσφύος μετασχηματίζει τὰ πνευματικά, ὡς βούλεται, φανταστικῶς ἄλλα ἀντ' ἄλλων, καὶ ἀντὶ μὲν θέρμης, τὴν αὐτοῦ ἀνώμαλον καῦσιν ἐπάγων, ὡς βαρεῖσθαι τότε τὴν ψυχὴν ἐν τοιαύτῃ ἀπάτῃ· ἀντὶ δὲ εὐφροσύνης χαρὰν ἄλογον καὶ ἡδύτητα κάθυγρον προσάγων, οἴησιν ἐκ τούτων, καὶ τῦφον ὁρᾶσθαι τικτόμενον, λανθάνειν ἑαυτὸν τοῖς ἀπείροις, καὶ ὡς χάριν ἐνεργοῦσαν τὴν αὐτοῦ πλάνην ἡγεῖσθαι βιάζοιτο· ἀλλ' οὖν ὁ χρόνος, καὶ ἡ πεῖρα, καὶ ἡ αἴσθησις φανερὸν ποιεῖν αὐτὸν πέφυκε, τοῖς μὴ σφόδρα ἀγνοοῦσι τὴν αὐτοῦ πανουργίαν· φάρυγξ γάρ, φησὶν ἡ γραφή, βρώματα διακρίνει· τουτέστιν ἡ γεῦσις πνευματικῶς, δῆλα πάντα ὁποῖά εἰσι, δείκνυσιν ἀπλανῶς.

Περὶ ἀναγνώσεως.

Ἔστω σοι ἐργάτῃ ὄντι, φησὶν ὁ τῆς ια΄.
Κλίμακος, τὰ ἀναγινωσκόμενα πρακτικά· τούτων γὰρ ἡ ἐργασία, περιττὴν ποιεῖται τὴν τῶν λοιπῶν ἀνάγνωσιν· ἀνάγνωθι δὲ ἀεὶ τὰ περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς· οἷον εἰς τὴν Κλίμακα, εἰς τὸν Ἅγιον Ἰσαάκ, τὰ τοῦ Ἁγίου Μαξίμου, τὰ τοῦ Νέου Θεολόγου, τὰ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Στηθάτου, τὰ τοῦ Ἡσυχίου, τὰ τοῦ Φιλοθέου τοῦ Σιναΐτου, καὶ τῶν τοιούτων, ὅσα τοιαῦτα· τὰ δὲ λοιπὰ ἄφες ἕως καιροῦ, οὐχ ὡς ἀπόβλητα ἀλλ' ὡς μὴ συμβάλλοντα τῷ σκοπῷ, τὸν νοῦν εἰς ἱστορίαν αὐτῶν μετακινοῦντα ἀπὸ

Digitized by Google

τῆς προσευχῆς· ἔστω σου δὲ ἡ ἀνάγνωσις κατὰ μόνας, μὴ ἐν φωνῇ κόμπου μεγαλαύχου, μὴ ἐν σπουδῇ εὐγλωττίας τορευτῶς, ἢ καλλιεπείᾳ λόγου, ἢ ἐμμελοῦς ἡδονῆς, ἢ ἀπῶν ὡς παρὼν ἐμπαθῶς συλεύμενος ἀναισθήτως πρὸς τινῶν ἀρέσκειαν, μηδὲ πάλιν ἀπλήστως· ὅτι πᾶν μέτρον ἄριστον, μηδὲ τραχέως, μηδὲ νωθρῶς καὶ ἠμελημένως, ἀλλὰ σεμνῶς, ἐπιεικῶς, εὐσταθῶς, συνετῶς, εὐρύθμως, νοερῶς τε καὶ ψυχικῶς, ἢ καὶ λογικῶς· ἐν τούτοις γὰρ ἐνδυναμούμενος ὁ νοῦς, ἰσχὺν ἐν ἕξει λαμβάνει, εἰς τὸ προσεύχεσθαι κραταιῶς· ἐν δὲ τοῖς προειρημένοις ἐναντίοις τούτων, σκότωσίν τε, καὶ χαύνωσιν, καὶ ἔκστασιν κτᾶται· ὥστε ἀλγεῖν καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, καὶ εἰς τὴν προσευχὴν ἀτονεῖν.

ιβ΄. Πρόσεχε δὲ καὶ τῇ προθέσει καθ' ὥραν ἐν ἀκριβεῖ ἐρεύνῃ, ποῦ ῥέπει, εἰ κατὰ Θεὸν δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, ἕνεκα ψυχικῆς ὠφελείας κάθησαι ἡσυχάζων, ἢ ψάλλων, ἢ ἀναγινώσκων, ἢ προσευχόμενος, ἢ τὴν οἱανοῦν ἀρετὴν ἐργαζόμενος, ἵνα μὴ συλᾶσαι ἀγνώστως· μήπως εὑρεθῇς τῷ μὲν σχήματι ἐργάτης, τῷ δὲ τρόπῳ καὶ τῇ διανοίᾳ ἄνθρωπος, καὶ οὐ Θεῷ ἀρέσκειν βουλόμενος· πολλὰ γὰρ τὰ ἔνεδρα τοῦ δολίου, καὶ σφόδρα κρυφίως βλέπει τὴν ῥοπὴν τῆς προθέσεως ὡς ἀγνοούμενος τοῖς πολλοῖς, καὶ ἀεὶ βούλεται συλᾶν τὸ ἔργον ἀγνώστως, ἵνα μὴ κατὰ Θεὸν γένηται τὸ γινόμενον· εἰ γὰρ καὶ ἀνενδότως πολεμεῖ, καὶ ἀναιδῶς προσέρχεται, ἀλλὰ οὐ βεβαίαν τὴν πρόθεσιν εἰς Θεὸν ἔχων, οὐ συλᾶσαι συχνῶς, κἂν ἀκουσίως ῥέμβεσθαι ὑπ' ἐκείνου βιάζηται ἡ ῥοπὴ τοῦ θελήματος· καὶ ἴσως ἢ καὶ ἐξ ἀσθενείας ἡττᾶταί τις ἀκουσίως, ἀλλ' ἑτοίμως συγχωρεῖται καὶ ἐπαινεῖται παρὰ τοῦ τὰς προθέσεις, καὶ τὰς καρδίας γινώσκοντος· τοῦτο τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας λέγω, οὐκ ἐᾷ τὸν Μοναχὸν προκόψαι εἰς ἀρετήν· ἀλλὰ τοὺς κόπους ὑπομένει, καὶ ἐν γήρᾳ εὑρίσκεται ἄκαρπος· καὶ γὰρ καὶ τοῖς τρισὶν ἐπεμβαίνει ἀεὶ καὶ γυμνοῖ αὐτοὺς τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν· ἀρχαρίῳ λέγω, καὶ μέσῳ, καὶ τελείῳ.

ιγ΄. Τοῦτο δὲ μαθὼν λέγω, ὅτι χωρὶς τῶν ἀρετῶν τούτων, Μοναχὸς οὐ προκόπτει ποτέ· νηστείας, ἐγκρατείας, ἀγρυπνίας, ὑπομονῆς, ἀνδρείας, ἡσυχίας, προσευχῆς, σιωπῆς, πένθους, ταπεινώσεως· εἰσὶ γὰρ γεννητικαὶ ἀλλήλων, καὶ φυλακτικαί· ἀπὸ γὰρ νηστείας συνεχοῦς μαραινομένη ἡ ἐπιθυμία, τίκτει τὴν ἐγκράτειαν· ἡ ἐγκράτεια, τὴν ἀγρυπνίαν, τὴν ὑπομονήν· ἡ ὑπομονή, τὴν ἀνδρείαν· ἡ ἀνδρεία, τὴν ἡσυχίαν· ἡ ἡσυχία, τὴν προσευχήν, ἡ προσευχή, τὴν σιωπήν, ἡ σιωπή, τὸ πένθος· τὸ πένθος, τὴν ταπείνωσιν· ἡ ταπείνωσις, ἀντιστρόφως τὸ πένθος· καὶ καθεξῆς ἀνάπαλιν αἱ θυγατέρες τὰς μητέρας πως γεννῶσιν, ἀναλυτικῶς εὑρήσεις· ταύτης οὖν τῆς ἀλληλογενεσιουργίας, μείζων ἐν ἀρεταῖς οὐκ ἔστι· τὰ γὰρ ἐναντία τούτων, πᾶσι πρόδηλα.

ιδ΄. Δεῖ δὲ καὶ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους τῆς ἐργασίας ἐνταῦθα τάξαι, καὶ πῶς δεῖ μετελθεῖν ἑκάστην ἐργασίαν, σαφῶς ἐκθέσασθαι· ἵνα μὴ ἀπόνως τίς ἐξ ἀκοῆς ὁδεύων, τοῦ καρποῦ ἀποτυχών, ἡμᾶς, ἢ τινας αἰτιάσηται, ὡς οὐκ ἔστι καθὼς εἰρήκαμεν· ὁ γὰρ πόνος τῆς καρδίας, καὶ ὁ τοῦ σώματος κόπος, οἶδεν ἔργον ἀληθείας ποιεῖν· ἐξ ὧν ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φανεροῦται ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος διδομένη σοί, καὶ παντὶ πιστῷ· ἡ διὰ τῆς τῶν ἐντελῶν ἀμελείας τοῖς πάθεσι συγχωσθεῖσα, καὶ τὴν μετάνοιαν ἡμῶν ἀναμένουσα δι' ἄφατον ἔλεος· ἵνα μὴ εἰς τέλος διὰ τὴν ἀκαρπίαν ἡμῶν ἀκούσωμεν· ἄρατε τὸ τάλαντον ἀπ' αὐτοῦ· καὶ τὸ, ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ· καὶ εἰς κόλασιν ἀποπέμψῃ ἡμᾶς, αἰωνίως ἐν γεέννῃ ὀδυνωμένους· πᾶσα γὰρ ἐργασία σωματική τε καὶ πνευματικὴ μὴ ἔχουσα πόνον, ἢ κόπον, οὐδέποτε καρποφορεῖ τῷ ταύτην μετερχομένῳ· ὅτι βιαστή ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, φησὶν ὁ Κύριος, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν· βίαν εἰπών, τὴν τοῦ σώματος ἐν πᾶσιν ἐπίπονον αἴσθησιν· ἐπεὶ οἱ πολλοὶ μὲν ἴσως πολλοὺς ἐνιαυτοὺς ἀπόνως εἰργάσαντο, ἢ ἐργάζονται καὶ διὰ τὸ μὴ ἐμπόνως ἐν ζεούσῃ προθυμίᾳ καρδίας τοὺς πόνους ποιεῖν, κενοὶ καθαρότητος, καὶ ἀμέτοχοι πνεύματος Ἁγίου γεγόνασι, τὸ δριμὺ τῶν πόνων ἀπαναινάμενοι· οἱ γὰρ ἐν ἀμελείᾳ καὶ χαυνώσει ἐργαζόμενοι, κοπιῶσι μὲν ἴσως, ὡς δοκοῦσι, πολλά· οὐδέποτε δὲ καρπὸν τρυγῶσι διὰ τὸ ἄπονον, εἰς βάθος ἀνάλγητοι ὄντες· καὶ μάρτυς ὁ λέγων· κἂν πάσας τὰς πολιτείας ἡμῶν μεγάλας ἔχωμεν, τὴν δὲ καρδίαν ἐνώδυνον οὐ κεκτήμεθα, νόθοι, αὗται, καὶ ἔωλοι καθεστήκασιν· ἴσως δ' ὅτε καὶ ἀπόνως ὁδεύοντες, ὑπὸ ἀκηδίας εἰς περισπασμοὺς

συνωθούμενοι τοὺς ἀνωφελεῖς, σκοτιζόμεθα δοκοῦντες ἐν τούτοις ἄνεσιν εὑρεῖν, ὅπερ οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ χειρείαις ἀλύτοις ἀοράτως δεσμούμενοι, ἀκίνητοι, καὶ ἀνενέργητοι ἐν παντὶ ἔργῳ γινόμεθα, τῆς χαυνότητος ἐν ἡμῖν πληθυνθείσης, καὶ μάλιστα ἀρχαρίοις οὖσι· τοῖς γὰρ τελείοις. τὰ πάντα ἐν μέτρῳ ὠφέλιμα· τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Μέγας Ἐφραὶμ λέγων· πόνον πόνει ἐμπόνως, ἵνα διαδράσῃς τῶν ματαίων πόνων τοὺς πόνους· ἐὰν μή, κατὰ τὸν Προφήτην, ἡ ὀσφὺς ἡμῶν ἐκλείπῃ ἀπὸ ἐκλύσεως τῷ τῆς νηστείας κόπῳ καὶ ὠδῖνας συλληφθῶμεν ὡς τικτούσης ἔμβρυον τῇ ἀλγεινῇ τῆς καρδίας πήξει, οὐ μὴ κυήσωμεν πνεῦμα σωτηρίας ἐπὶ γῆς τῆς καρδίας, ὥς περ ἤκουσας· ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις μόνον, καὶ τῇ ἀνονήτῳ ἐρήμῳ καὶ τῇ χαυνώσει, καὶ ἡσυχίᾳ οἰόμενοι εἶναί τινες, καυχώμεθα· ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου, ἀναμφιβόλως πάντα καρπὸν πάντες ἐπιγνωσόμεθα.

ιε'. Οὐκ ἔστι δὲ δι' ἑαυτοῦ τίς τὴν τῶν ἀρετῶν ἐπιστήμην μαθεῖν, εἰ καί τινες ὡς διδασκάλῳ τῇ πείρᾳ ἐχρήσαντο· τὸ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ μὴ τῇ συμβουλῇ τῶν προωδευκότων ποιεῖν, οἴησιν ἔχει· μᾶλλον δὲ τίκτειν πέφυκεν· εἰ γὰρ ὁ Υἱὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξεν αὐτὸν ὁ Πατήρ, οὕτω ποιεῖ· καὶ τὸ πνεῦμα· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ· τίς ἐστιν οὗτος ὁ εἰς τοσοῦτον ἀρετῆς ὕψος ἐληλακώς, ὡς μὴ δεόμενος ἑτέρου τινὸς τοῦ μυσταγωγοῦντος αὐτόν; ἀπόνοιαν μᾶλλον, ἢ ἀρετὴν δοκῶν ἔχειν ἠπάτηται; διὸ πείθεσθαι δεῖ τοῖς εἰδόσι τοὺς πόνους τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, καὶ οὕτω μετέρχεσθαι· ἤγουν νηστείαν ἔκπεινον, ἐγκράτειαν ἀνήδονον, ἀγρυπνίαν ἐπίμονον, γονυκλισίαν ἐπίμοχθον, στάσιν ἐπίπονον ἀκινήτως, προσευχὴν ἔμμονον, ταπείνωσιν ἀνόθευτον, συντριμμόν, καὶ στεναγμὸν ἄπαυστον, σιωπὴν εὔλογον, καὶ ὡς ἐν ἅλατι ἠρτυμένην, καὶ ἐν πᾶσιν ὑπομονήν, οὐ γὰρ χρὴ πάντοτε ἐν ἀναπαύσει διάγειν, οὐδὲ ἐν μόνῳ τῷ καθίσματι πάντοτε πρὸ καιροῦ, ἢ γήρους, ἢ ἀσθενείας ἐγκαρτερεῖν· διότι τοὺς πόνους, φησὶν ἡ γραφή, τῶν ἀρετῶν σου φάγεσαι· καὶ βιαστῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· τὰς οὖν προειρημένας ἐργασίας ὁ καθ' ἡμέραν σπεύδων ἐμπόνως ἐπιτελεῖν, καὶ τὸν καρπόν, σὺν Θεῷ, ἐν καιρῷ, τούτων δρέψεται.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ ΔΕΙ ΚΑΘΕΖΕΣΘΑΙ ΤΟΝ ΗΣΥΧΑΖΟΝΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΧΗΝ ΚΑΙ ΜΗ ΤΑΧΕΩΣ ΑΝΙΣΤΑΣΘΑΙ.

Ποτὲ μὲν ἐπὶ σκάμνου, τὸ πλεῖστον διὰ τὸ ἐπίπονον· ποτὲ δέ, καὶ ἐπὶ στρωμνῆς ὀλιγάκις, ἕως καιροῦ, διὰ τὴν ἄνεσιν· ἐν ὑπομονῇ δὲ ὀφείλει εἶναι τὸ κάθισμά σου, διὰ τὸν εἰπόντα, τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες· καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι ὀλιγωροῦντα διὰ τὸ ἐπίπονον ἄλγος, καὶ τὴν τοῦ νοὸς νοερὰν βοήν, καὶ συνεχῆ πῆξιν· ἰδοὺ γάρ, φησὶν ὁ Προφήτης, ὠδῖνες συνέλαβόν με, ὥσπερ τίκτουσαν· ἀλλὰ κύπτων κάτωθεν, καὶ τὸν νοῦν ἐν τῇ καρδίᾳ συνάγων, εἴπερ διήνοικται, ἐπικαλοῦ τὸν Κύριον Ἰησοῦν εἰς βοήθειαν· πονῶν δὲ τοὺς ὤμους, καὶ τὴν κεφαλὴν πολλάκις ἀλγῶν, καρτέρει ἐπιπόνως, καὶ ἐρωτικῶς ἐν αὐτοῖς ζητῶν ἐν καρδίᾳ τὸν Κύριον· βιαστῶν γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν· τὴν σπουδὴν ἐν τούτοις καὶ τῶν τοιούτων πόνων ὁ Κύριος ὑπέδειξεν ἀληθῶς· ὑπομονὴ γὰρ καὶ καρτερία ἐν πᾶσι, γεννήτρια πόνων, καὶ σώματος καὶ ψυχῆς.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ λέγειν τὴν εὐχήν.

Οὕτως εἶπον οἱ πατέρες· ὁ μέν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με, τὸ ὅλον· ὁ δέ, τὸ ἥμισυ. Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με· ὅπερ εὐκολώτερόν ἐστι διὰ τὴν τοῦ νοῦ ἀδυναμίαν· οὐδὲ γὰρ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ μυστικῶς χωρὶς πνεύματος, μόνος εἰπεῖν, Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καθαρῶς, καὶ τελείως· ἀλλ' ὡς παιδίον ψελλίζον ἔτι, πληρῶσαι

ταύτην μετὰ ἄρθρων μὴ δυνάμενος· οὐκ ὀφείλει δὲ συχνῶς μεταλλάσσειν τὰς ἐπικλήσεις τῶν ὀνομάτων διὰ ῥαθυμίαν, ἀλλὰ βραδέως διὰ τὴν συνέχειαν· πάλιν· οἱ μέν, διὰ στόματος, οἱ δέ, διὰ νοῦ διδάσκουσι λέγειν αὐτήν· ἐγὼ δέ, ἀμφότερα τίθημι· καὶ γὰρ ποτὲ μὲν ὁ νοῦς ἀδυνατεῖ λέγειν ἀκηδιῶν, ποτὲ δὲ τὸ στόμα· διὰ τοῦτο ἐν ἀμφοτέροις δεῖ προτεύχεσθαι, καὶ στόματι, καὶ νοΐ, πλὴν ἡσύχως, καὶ ἀταράχως δεῖ κράζειν, ἵνα μὴ τὴν αἴσθησιν, καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ νοῦ ἡ φωνὴ συγχέουσα, ἐμποδίζοιτο· μέχρις ἂν ὁ νοῦς ἐθίσας ἐν τῷ ἔργῳ, προκόψοι· καὶ δύναμιν λάβοι παρὰ τοῦ πνεύματος, εἰς τὸ ὁλικῶς, καὶ κραταιῶς εὔχεσθαι· τότε γὰρ οὐ χρήζει λαλεῖν διὰ στόματος, οὐδὲ γὰρ δύναται, ἀρκούμενος μόνον τῷ νοΐ ὁλόκληρον ποιεῖσθαι τὴν ἐργασίαν.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ κρατεῖν τὸν νοῦν.

Σύνες, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ κρατῆσαι τὸν νοῦν, εἰμὴ κρατηθῇ παρὰ τοῦ πνεύματος· ἀκράτητός γάρ ἐστιν οὐ κατὰ φύσιν ὡς ἀεικίνητος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀμελείας τὴν περιφορὰν οἰκειωσάμενος, ἀρχῆθεν εἰς τοῦτο ἐθίσας· διὰ γὰρ τῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ ἀναγεννήσαντος ἡμᾶς παραβάσεως, ἐκ Θεοῦ ἐχωρίσθημεν, τὴν ἐν αἰσθήσει νοερὰν αὐτοῦ αἴσθησίν τε, καὶ ἕνωσιν ἀπωλέσαντες· ἐκεῖθεν γὰρ ἐξολισθήσας ὁ νοῦς, καὶ τοῦ Θεοῦ χωρισθείς, πανταχοῦ ἄγεται ὡς αἰχμάλωτος· καὶ οὐ δυνατὸν ἄλλως ἵστασθαι, εἰ μὴ Θεοῦ ὑποταγῇ, καὶ σῇ παρ' αὐτοῦ, καὶ αὐτῷ ἑνωθῇ μετ' εὐφροσύνης, καὶ δέηται αὐτοῦ συνεχῶς καὶ ἐπιμόνως, καὶ τούτῳ ἐξομολογῆται καθ' ἑκάστην νοερῶς ὅσα πταίομεν, ὃς καὶ συγχωρεῖ πάντα εὐθέως, τοῖς ἐν ταπεινώσει καὶ ἐν συντριβῇ αἰτοῦσι, καὶ ἀεὶ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ ἐπικαλουμένοις· ἐξομολογεῖσθε γάρ φησι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ· καὶ ἡ ἀναπνοὴ δὲ τοῦ ἀνασασμοῦ ἐν τῷ συσφίγγειν τὸ στόμα κρατεῖ τὸν νοῦν, ἀλλὰ μερικῶς, καὶ πάλιν διασκεδάζεται· ὅτε οὖν ἔλθῃ ἡ ἐνέργεια τῆς προσευχῆς, τότε κυρίως αὐτὴ κρατεῖ αὐτὸν παρ' ἑαυτῇ, καὶ εὐφραίνει, καὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπείργει· πλήν ἐστιν ὅτε τοῦ νοὸς προσευχομένου, καὶ ἐν καρδίᾳ ἱσταμένου καὶ ἡ διάνοια ῥέμβεται, ἀλλὰ μελετῶσα· αὕτη δὲ οὐδενὶ ὑποτάσσεται, εἰ μὴ τοῖς τελείοις ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, τοῖς τὸ ἀρέμβαστον φθάσασιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ διώκειν τοὺς λογισμούς.

Οὐ διώκει τίς ποτε ἀρχάριος λογισμόν, εἰ μὴ ὁ Θεὸς διώξῃ αὐτόν· τῶν δυνατῶν γάρ ἐστί, πολεμῆσαι καὶ διῶξαι αὐτούς· ἀλλὰ καὶ οὗτοι οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν διώκουσιν αὐτούς, ἀλλὰ μετὰ Θεοῦ κινοῦνται εἰς πόλεμον πρὸς αὐτοὺς ὡς ἐνδεδυμένοι τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ· σὺ δὲ ἐρχομένων τῶν λογισμῶν, ἐπικαλοῦ τὸν Κύριον Ἰησοῦν συχνῶς, καὶ ἐπιμόνως, καὶ φεύξονται· μὴ φέροντες γὰρ τὴν ἐκ τῆς προσευχῆς ἀναδιδομένην καρδιακὴν θέρμην, ὡς ἀπὸ πυρὸς καιόμενοι φεύγουσιν· Ἰησοῦ, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, ὀνόματι, μάστιζε πολεμίους· διότι ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστὶ τὴν μοχθηρίαν· ὁ ταχὺς εἰς βοήθειαν Κύριος, ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν εὐθέως τῶν ὀλοψύχως βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός· ὁ δὲ μὴ ἔχων ἐνέργειαν προσευχῆς, ἀλλοτρόπως τροποῦται αὐτούς, τὸν Μωσέα μιμούμενος· διεγερθέντος γάρ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἐκτείναντος τὰς χεῖρας, καὶ τὸ ὄμμα, φυγαδεύει αὐτοὺς ὁ Θεός· εἶτα πάλιν καθεσθείς, ἄρχεται τῆς προσευχῆς ἐπιμόνως· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ χρᾶται, ὁ μήπω κεκτημένος δύναμιν προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔχων τὴν τῆς προσευχῆς ἐνέργειαν, ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθῶν, ἀκηδίας φημί, καὶ πορνείας, τῶν σκληρῶν καὶ βαρυτέρων παθῶν, πολλάκις ἐγειρόμενος, ἐκτείνει τὰς χεῖρας εἰς βοήθειαν κατ' αὐτῶν· πλὴν ὀλιγάκις, διὰ τὴν πλάνην τοῦτο ποιεῖ, καὶ πάλιν καθέζεται· μήπως φαντάσῃ τὸν νοῦν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς ἄνωθεν, μόρφωσιν ἀληθείας δῆθεν δεικνύς· τὸ γὰρ ἔχειν τὸν νοῦν ἄνω, καὶ κάτω, καὶ ἐν καρδίᾳ, καὶ πανταχοῦ ἄπταιστον, μόνων ἴδιον ἐστὶ τῶν καθαρῶν, καὶ τελείων· ἀβλαβῆ διατηρῆσαι.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ψάλλειν.

Οἱ μέν, ὀλιγάκις λέγουσιν, οἱ δέ, πολλάκις, ἕτεροι δὲ οὐδ' ὅλως· σὺ δὲ μήτε πολλάκις ψάλλε, σύγχυσις γάρ· μήτε οὐδ' ὅλως διὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν χαύνωσιν, καὶ ἀμέλειαν· ἀλλὰ τοὺς ὀλιγάκις ψάλλοντας μίμησαι· πᾶν γὰρ μέτρον, ἄριστον,

Digitized by Google

κατὰ τοὺς ἀσόφους σοφούς· τὸ γὰρ πολλὰ ψάλλειν, τῶν πρακτικῶν ἐστι, διὰ τὴν ἀγνωσίαν καὶ τὸν κόπον· οὐ τῶν ἡσυχαστῶν, ἀρκουμένων ἐν Θεῷ μόνῳ προσεύχεσθαι ἐν καρδίᾳ, καὶ ἀπέχεσθαι νοημάτων· ἡσυχία γάρ ἐςιν, ἀπόθεσις νοημάτων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος· τὴν γὰρ δύναμιν αὐτοῦ πᾶσαν κενώσαντος ἐν τῇ πολλῇ ψαλμῳδίᾳ, ἀτονήσει ὁ νοῦς εἰς τὸν μὴ κραταιῶς, καὶ ἐπιμόνως προσεύχεσθαι· νύκτωρ μέν, φησίν, ὁ τῆς Κλίμακος, τὰ πολλὰ τῇ προσευχῇ δίδου, τὰ δὲ βραχέα, τῇ ψαλμῳδίᾳ· οὕτω καὶ σὺ ὀφείλεις ποιεῖν· ὅτε ἴδῃς ἐν τῷ καθίσματί σου ἐνεργοῦσαν τὴν προσευχὴν καὶ μὴ παυομένην κινεῖσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ, μή ποτε ἀφήσῃς αὐτήν, καὶ ἀνίστασθαι ψάλλειν ἕως καιροῦ, ἐὰν μὴ οἰκονομικῶς καταλείψῃ σε· τὸν γὰρ Θεὸν καταλιπὼν ἔσωθεν, ἔξωθεν ἵστασαι προσλαλῶν, ἐκ τῶν ὑψηλῶν εἰς τὰ χαμαιπετῆ παρεκκλίνων· ἀλλὰ καὶ σύγχυσιν ποιεῖς, καὶ τὸν νοῦν ἐκταράττεις ἀπὸ τῆς γαλήνης αὐτοῦ· ἡσυχία γὰρ κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς, καὶ τὴν πρᾶξιν κέκτηται, διὰ τὸ ἐν εἰρήνῃ καὶ γαλήνῃ ἔχειν αὐτήν· ὁ Θεὸς γὰρ εἰρήνη ἐστί, συγχύσεως καὶ κραυγῆς ἐπέκεινα, δεῖ γὰρ Ἀγγελικὸν εἶναι καὶ τὸν ὕμνον ἡμῶν κατὰ τὸ πολίτευμα, καὶ οὐ σαρκικόν, τὸ γὰρ μετὰ φωνῆς ἐν κραυγῇ ψάλλειν, συμβολικόν ἐστι νοερᾶς κραυγῆς, καὶ διὰ τὴν ῥαθυμίαν, καὶ ἀγροικίαν ἡμῶν δίδοται, διὰ τὸ ἐπανάγεσθαι πρὸς τ᾽ ἀληθῆ· τοῖς γὰρ μὴ εἰδόσι προσευχήν, ὅπερ ἐστὶν ἀρετῶν πηγή, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος Ἰωάννην, ἀρδεύουσα φυτὰ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, πρέπει τὸ πολλὰ ψάλλειν, καὶ ἀμέτρως, καὶ ἀεὶ ἐν ποικιλίᾳ πολλῶν εἶναι, καὶ μηδέποτε παύεσθαι· ἕως ἂν ἀπὸ πολλῆς ἐπιπόνου πράξεως εἰς θεωρίαν προκόψωσι, προσευχὴν νοερὰν εὑρηκότες, ἐνεργοῦσαν ἐντὸς αὐτῶν· ἄλλη γάρ ἐστι τῆς ἡσυχίας ἡ πρᾶξις καὶ ἑτέρα τοῦ κοινοβίου· ἕκαστος δὲ ἐν ᾧ ἐκλήθη προσμένων, σωθήσεται· διὸ δέδοικα γράφειν διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ὁρῶν σε μέσον τούτων ἀναστρεφόμενον· πᾶς γὰρ ὁ ἐξ ἀκοῆς, ἢ μαθήσεως ἐν προσευχῇ πάσχων, ἀπόλλυται, ὡς τὸν ὁδηγοῦντα μὴ κεκτημένος· ὁ δὲ γευσάμενος τῆς χάριτος, ὀφείλει συμμέτρως ψάλλειν κατὰ τοὺς Πατέρας, τὸ πλεῖστον ἀσχολούμενος εἰς τὴν προσευχήν· ῥαθυμῶν δέ, ψάλλειν, ἢ ἀναγινώσκειν τὰ πρακτικὰ τῶν Πατέρων· οὐ γὰρ χρῄζει ἡ ναῦς κώπας· τοῦ ἀνέμου τὸν φώσωνα ὑπεκτείναντος, αἴσιον αὐτῇ αὔραν τοῦ πνεύματος χορηγουμένου πρὸς νῆξιν ἐπιπολαίως τῆς ἁλμυρᾶς θαλάσσης τῶν παθῶν, ἀλλ᾽ ἱσταμένη, ταῖς κώπαις, ἢ τῷ πλοιαρίῳ παρέλκεται· εἰ δέ τινες προβάλλονται τοὺς Ἁγίους Πατέρας φιλονείκως, ἢ ἐνταῦθά τινας, ὡς ὅτι παννύχιον ἐποιοῦντο στάσιν, καὶ ἀδιάλειπτον ψαλμῳδίαν· ἀποκρινόμεθα τούτοις ἐκ τῶν γραφῶν, ὅτι οὐ πάντων πάντα τέλεια δι᾽ ἔνδειαν σπουδῆς, καὶ ἀπορίαν δυνάμεως· ἀλλὰ τὰ μὲν μικρά, τοῖς μεγάλοις οὐ πάντως μικρά· τὰ δὲ μεγάλα παρὰ τοῖς μικροῖς· οὐ πάντως τέλεια· τοῖς γὰρ τελείοις, πάντα εὐχερῆ ἐνεργούμενα· διότι οὐ πάντες εἰσὶ ἀεί, νῦν, ἢ πάλαι, πρακτικοί· οὐδὲ πάντες τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὥδευσαν; ἢ ἕως τέλους ἐκράτησαν· πολλοὶ γὰρ ἀπὸ πρακτικῆς, ἦλθον εἰς θεωρίαν, καὶ κατέπαυσαν ἐκ πάντων, σαββατίσαντες· κατὰ τὸν πνευματικὸν νόμον· καὶ ἐν τῷ Θεῷ μόνῳ εὐφραίνοντο, κεχορεσμένοι τῆς θείας τρυφῆς, καὶ μὴ συγχωρούμενοι ψάλλειν, ἢ ἄλλο τί μελετᾶν παρὰ τῆς χάριτος· εἰς ἔκπληξιν ὄντες ἕως καιροῦ, φθάσαντες τῶν ὀρεκτῶν τὸ ἔσχατον μερικῶς, ὡς ἐν ἀρραβῶνι, ἄλλοι δὲ ἕως τέλους ἐν τῷ πρακτικῷ ἐσώθησαν κοιμηθέντες, τὴν ἀνταπόδοσιν ἐν τῷ μέλλοντι ἐκδεχόμενοι· τινὲς δὲ ἐν τῷ θανάτῳ πληροφορηθέντες, ὡς μετὰ θάνατον μυρίσαντες εἰς ἔνδειξιν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, τὴν χάριν τοῦ Βαπτίσματος ἔχοντες, ὡς πάντες, καὶ διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν ἀγνωσίαν τοῦ νοὸς αὐτῶν μὴ κοινωνήσαντες μυστικῶς μετ᾽ αὐτῆς ἔτι ζῶντες· ἕτεροι δέ, ἐν ἀμφοτέροις εὐδοκιμοῦσι, τῇ ψαλμῳδίᾳ, καὶ τῇ προσευχῇ, καὶ οὕτω διάγουσι, πλουσίαν ἔχοντες τὴν χάριν ὡς ἀεικίνητον, καὶ μηδέ ποτε ἔκ τινος ἐμποδιζόμενοι· ἄλλοι δὲ ἕως τέλους μάλιστα τὴν ἡσυχίαν ἐκράτησαν ἰδιῶται ὄντες, ἀρκούμενοι ἐν τῇ προσευχῇ μόνον πάνυ καλῶς, ὡς μόνοι πρὸς μόνον Θεὸν ἑνωθέντες· οἱ γὰρ τέλειοι, ὡς εἴπομεν, πάντα ἰσχύουσιν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτοὺς Χριστῷ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Περὶ τῆς γαστρὸς τί εἴπω, τῆς βασιλίσσης τῶν παθῶν; ἐὰν δυνηθῇς νεκρῶσαι αὐτὴν καὶ ἡμιφανῆ ἀπεργάσασθαι μὴ ἐνδώσῃς· κατεκυρίευσέ μου, ἀγαπητέ, καὶ λα-

Digitized by Google

τρεύω ταύτῃ ὡς δοῦλος αὐτῆςκαὶ ὑπόσπονδος· ἡ συνεργὸς τῶν δαιμόνων καὶ τὸ τῶν παθῶν κατοικητήριον· δι' αὐτῆς γὰρ γίνεται ἡ πτῶσις ἡμῶν καὶ δι' αὐτῆς ἡ ἀνάστασις, ὅταν εὐτακτῇ· καὶ δι' αὐτῆς ἐκπεπτώκαμεν τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου ἀξιώματος τοῦ θεϊκοῦ· διότι διαφθαρέντος τοῦ ἀρχῆθεν, πάλιν ἀνεκαινίσθημεν ἐν Χριστῷ· καὶ ἰδοὺ ἐκπεπτωκότες ἐσμὲν ἄρτι ἐκ τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἀμελείας, τῶν φυλασσόντων καὶ αὐξανόντων τὴν χάριν ἐν προκοπῇ, κἂν ἀγνοοῦντες ἐπαιρώμεθα, δοκοῦντες μετὰ Θεοῦ εἶναι· πολλὰς δὲ διαφορὰς ἐν τῇ τροφῇ ἔχουσι τὰ σώματα, ὡς οἱ Πατέρες εἰρήκασι· καὶ ὁ μέν, ὀλίγον, ὁ δὲ πολὺ δέεται πρὸς σύστασιν τῆς φυσικῆς αὐτοῦ δυνάμεως· ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἕξιν ἐπαρκούμενος· ὅμως ὁ ἡσυχάζων, πάντοτε ἐνδεὴς ὀφείλει εἶναι, μὴ κορεννύμενος· βαρυνομένου γὰρ τοῦ στομάχου, καὶ τοῦ νοὸς θολωθέντος διὰ τούτου, οὐδὲ προσευχὴν δύναται λέγειν κραταιῶς, ἢ καθαρῶς· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως τῶν πολλῶν βρωμάτων τῷ ὕπνῳ καταφερόμενος, κοιμηθῆναι ταχέως ἐπιποθεῖ, ἐξ οὗ φαντασίαι ἀναρίθμητοι ἐν τῷ ὕπνῳ ἐπιπίπτουσι τῷ νοΐ· τοιγαροῦν τῷ βουλομένῳ σωτηρίας τυχεῖν, καὶ βιαζομένῳ διὰ τὸν Κύριον ἡσύχως βιῶσαι· ἄρτου, ὡς οἶμαι, λίτρα ἱκανοῖ αὐτῷ, καὶ ὕδατος, καὶ οἴνου, κατὰ τὴν ἡμέραν, τρία, ἢ τέσσαρα ποτήρια· καὶ ἀπὸ τῶν παρατυχόντων βρωμάτων ὀλίγον ἐκ πάντων κατὰ καιρὸν μεταλαμβάνειν, ἀπωθούμενον τὴν πλησμονήν· ἵνα κἂν τούτῳ σοφῶς χρησάμενος, τὸν τύφον διὰ τῆς ἐκ πάντων μεταλήψεως ἐκφυγεῖν δυνήσηται· καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ λίαν καλὰ ποιήματα μὴ βδελύξοιτο, εὐχαριστῶν αὐτῷ ὑπὲρ πάντων· καὶ αὕτη τῶν φρονίμων ἡ διάκρισις· τοῖς δὲ ἀσθενοῦσι κατὰ πίστιν, καὶ κατὰ ψυχήν, ἡ ἀποχὴ πλέον συμφέρει τῶν ἐδωδίμων, οἷς λάχανα ἐσθίειν, ἐκέλευσεν ὁ Ἀπόστολος, διὰ τὸ μὴ πιστεύειν αὐτοὺς ἐκ Θεοῦ φυλαχθῆναι· τί δέ σοι εἴπω, ὅτι κανόνα ἐζήτησας, καὶ βάρος πολύ, γέρων ὤν; νεώτεροι οὐ δύνανται ἐν σταθμῷ καὶ μέτρῳ, καὶ πῶς σὺ κρατήσεις αὐτό; τὴν ἐλευθερίαν γὰρ πρέπει σοι κρατεῖν ἐν παντί, ἐσθίων τι· εἰ δὲ ἡττᾶται, μεταμελοῦ καὶ πάλιν ἐπιχείρησον, καὶ μὴ παύσῃ οὕτω ποιῶν πάντοτε, πίπτων, καὶ ἐγειρόμενος, καὶ μεμφόμενος ἀεὶ σεαυτόν, καὶ μὴ ἄλλον, καὶ ἕξεις ἀνάπαυσιν σοφῶς διὰ πτωμάτων τὴν νίκην ποιούμενος, κατὰ τὴν γραφήν· πλὴν μὴ παραβαίνῃς τὸν ὅρον ὃν προέθέμεθα, καὶ ἀρκεῖ σοι· οὐδὲ γὰρ ῥωννύουσι τὸ σῶμα αἱ λοιπαὶ βρώσεις τοσοῦτον, ὅσον ἡ τοῦ ἄρτου, καὶ ὕδατος μετάληψις· διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Προφήτης, τὰ ἄλλα εἰς οὐδὲν θέμενος, υἱὲ ἀνθρώπου, σταθμῷ τὸν ἄρτον σου φάγεσαι καὶ μέτρῳ τὸ ὕδωρ σου πίεσαι· τρεῖς γὰρ ὅρους ἔχει ἡ βρῶσις· ἐγκράτειαν, αὐτάρκειαν, καὶ κόρον· ἐγκράτειά ἐστι, τὸ πεινᾷν, μήτε βαρεῖσθαι· κόρος δέ, τὸ βαρεῖσθαι μικρόν· τὸ δὲ μετὰ τὸ κορεσθῆναι, πάλιν ἐσθίειν, θύρα ἐστὶ γαστριμαργίας, δι' ἧς ἡ πορνεία εἰσέρχεται· σὺ δὲ ταῦτα ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, κατὰ τὴν σὴν δύναμιν τὸ κρεῖττον ἐπίλεξαι, μὴ ὑπερβαίνων τοὺς ὅρους· τῶν γὰρ τελείων ἐστὶ καὶ τοῦτο, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τὸ πεινᾷν, καὶ χορτάζεσθαι, καὶ ἐν πᾶσι δυνατοὺς εἶναι.

Περὶ πλάνης, ἐν ᾧ καὶ περὶ πολλῶν ὑποθέσεων.

Ὅρα δὲ ὅτι βούλομαί σε ἀκριβῶς εἰδέναι περὶ τῆς πλάνης, τοῦ φυλάττεσθαι ἐξ αὐτῆς, μήπως ἐξ ἀγνοίας φερόμενος, βλαβῇς τὰ μέγιστα, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπωλέσῃς· διότι εὐκόλως κλίνει τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κοινωνίαν τῶν ἐναντίων, καὶ μάλιστα τῶν μετερχομένων ὡς ὑπ' αὐτῶν ἐγγὺς γὰρ αὐτῶν, καὶ κύκλῳ οἱ δαίμονες τῶν ἀρχαρίων καὶ ἰδιορρύθμων πεφύκασι· διατείνοντες παγίδας λογισμῶν, καὶ λάκκους πτωμάτων, καὶ φαντασμάτων ὄλεθρον ἡ πόλις γὰρ αὐτῶν, ὑπ' ἐξουσίαν τῶν βαρβάρων ἐστί· καὶ οὐ δεῖ θαυμάζειν εἰ ἐπλανήθη τις, ἢ ἐξέστη, ἢ πλάνην ἐδέξατο, ἢ δέχεται, ἢ ἀλλότρια τῆς ἀληθείας ὁρᾷ ἢ λέγει ἐξ ἀπειρίας, καὶ ἀγνωσίας τὰ οὐκ ἀνήκοντα· πολλάκις γὰρ ἀπὸ ἰδιωτείας τίς περὶ τῆς ἀληθείας φθεγγόμενος, ἄλλα ἀντ' ἄλλων λεληθότως λαλῶν, οὐκ οἶδεν εἰπεῖν ὀρθῶς, ὡς ἔχει, καὶ πολλοὺς ἐθρήνησε, καὶ ὄνειδος, καὶ γέλωτα ἀνοήτως φερόμενος, τοῖς ἡσυχάζουσι προὐξένησεν· οὐκ ἔστι γὰρ θαυμαστόν, πλανηθῆναί τινα ἀρχάριον καὶ μετὰ πολλοὺς κόπους· διότι γέγονε πολλοῖς, καὶ τοῖς νῦν, καὶ τοῖς πάλαι τὸν Θεὸν ἐκζητοῦσιν· ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ μνήμη, εἴτ' οὖν ἡ νοερὰ προσευχή, ὑψηλοτέρα πασῶν τῶν ἐργασιῶν ἐστίν· αὕτη

Digitized by Google

καὶ κεφαλὴ ἀρετῶν, ὡς ἀγάπη Θεοῦ· καὶ ὁ ἀναιδῶς καὶ θρασέως βουλόμενος πρὸς τὸν Θεὸν εἰσελθεῖν καὶ ὁμολογεῖν αὐτὸν καθαρῶς, καὶ κτήσασθαι αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ βιαζόμενος, εὐκόλως θανατοῦται ὁ τοιοῦτος ὑπ' αὐτῶν τῶν δαιμόνων λέγω, εἰ παραχωρηθήσεται· τολμηρῶς γάρ, καὶ αὐθαδῶς τὰ παρὰ τὴν ἰδίαν κατάστασιν ἐκζητήσας, μετὰ ἀλαζωνείας ἐκδιώκει πρὸ καιροῦ φθάσαι· πολλάκις δὲ σπαγγνιζόμενος ὁ Κύριος ἡμᾶς βλέπων ἐν τοῖς ὑψηλοῖς, τολμηρούς, οὐ παραχωρεῖ πειρασθῆναι, ἵνα τὴν ἑαυτοῦ ἐπιστραφῇ, πρὸ τοῦ γενέσθαι ὄνειδος δαιμόνων, καὶ γέλως, ἢ κλαυθμὸς ἐν ἀνθρώποις, καὶ μάλιστα τῷ μετὰ μικροθυμίας ἐκζητοῦντι, καὶ ταπεινώσεως, καὶ τὸ μεῖζον μεθ' ὑποταγῆς, καὶ ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων τοῦτο τὸ θαυμαστὸν ἔργον, μήπως ἀντὶ σίτου, ἀκάνθας λεληθότως θερίσῃ, καὶ πικρίαν, ἀντὶ γλυκύτητος, καὶ ἀντὶ σωτηρίας, εὑρήσῃ ἀπώλειαν· τῶν γὰρ δυνατῶν καὶ τελείων ἐστὶ μονομαχεῖν ἀεὶ μετὰ τῶν δαιμόνων· καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος ἥ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ πρὸς αὐτοὺς διηνεκῶς ἀνατείνειν· οἱ δὲ ἀσθενεῖς, καὶ ἀρχάριοι τῇ φυγῇ μετ' εὐλαβείας, καὶ φόβου, ὡς ὀχυρώματι χρώμενοι, καὶ τὸν πόλεμον παραιτούμενοι, μὴ πρὸ καιροῦ τολμῶντες, τὸν θάνατον διαφεύγουσι· σὺ δὲ ἐὰν ἡσυχάζῃς καλῶς, προσδοκῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι, μηδέποτε παραδέξῃ εἴτι ἂν ἴδῃς αἰσθητόν, ἢ νοερόν, ἢ ἔξωθεν, ἢ ἔσωθεν, ἢ κἂν εἶδος Χριστοῦ, ἢ δῆθεν Ἀγγέλου, ἢ Ἁγίου μορφήν, φῶς φαντάζεσθαι τῷ νοΐ, ἢ ἐκτυποῦν· ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ νοῦς, ἀφ' ἑαυτοῦ φύσει ἔχει τὸ φανταστικόν, καὶ ῥαδίως μορφάζειν δύναται, εἰς ἃ ἐφίεται τοῖς μήπω ἀκριβῶς τούτῳ προσέχουσιν· ὃς καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπιφέρει τὴν βλάβην· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μνήμη τῶν ἀγαθῶν, ἢ κακῶν, τυποῦν ἀθρόως τοῦ νοῦ τὴν αἴσθησιν, καὶ πρὸς φαντασίαν ἀνάγειν εἴωθεν· ὅπω καὶ γίνεται φαντασὴς ὁ τοιοῦτος ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ οὐχ ἡσυχαστής· διὰ τοῦτο πρόσεχε μὴ πιστεύσῃς τι συγκαταθέμενος ταχέως, κἂν ἀγαθὸς ἐστι, πρὸ ἐρωτήσεως ἐμπείρων, καὶ ἐξετάσεως πολλῆς, ἵνα μὴ βλαβῇς· ἀλλὰ μένε βαρούμενος πρὸς αὐτό, ἀεὶ τηρῶν σου τὸν νοῦν ἄχροον, ἀνείδεον, ἀσχημάτιστον· πολλάκις γὰρ καὶ πρὸς δοκιμὴν ἐκ Θεοῦ πεμφθὲν διὰ στέφανον, πολλοὺς ἔβλαψε· βούλεται γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ ἡμέτερον αὐτεξούσιον δοκιμάζειν ποῦ ῥέπει· ὁ θεασάμενός τι κατὰ διάνοιαν, κατὰ αἴσθησιν, κἂν θεόθεν εἴη, καὶ χωρὶς τῶν ἐμπείρων δέξηται, εὐχερῶς πλανᾶται, ἢ μέλλει πλανᾶσθαι, ὡς εὐπαράδεκτος· δεῖ δὲ τὸν ἀρχάριον τῇ καρδιακῇ ἐνεργείᾳ προσέχειν, ὡς ἀπλανεῖ, τὰ δ' ἄλλα πάντα μὴ παραδέχεσθαι, ἕως καιροῦ εἰρήνης παθῶν· ὁ γὰρ Θεὸς οὐκ ἀγανακτεῖ πρὸς τὸν ἑαυτῷ ἀκριβῶς προσέχοντα διὰ τὴν πλάνην, κἂν οὕτως μὴ προσδέξηται τὸ παρ' αὐτοῦ, δίχα ἐρωτήσεως, καὶ πολλῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαινεῖ ὡς σοφόν, κἂν ἐπί τινας ἠγανάκτησεν· οὐ πάντας δὲ ὀφείλει ἐρωτᾶν, ἀλλ' ἕνα τὸν ἐμπιστευθέντα καὶ ἑτέρων κυβέρνησιν, καὶ βίῳ ἀστράπτοντα· πτωχὸν μὲν ὄντα, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντα, κατὰ τὴν γραφήν· πολλοὶ γὰρ ἄπειροι, πολλοὺς ἀνοήτους ἔβλαψαν, ὧν τὸ κρίμα ἕξουσι μετὰ θάνατον· οὐ πάντων γὰρ ἐστὶν ὁδηγῆσαι καὶ ἄλλους, ἀλλ' οἷς ἐδόθη ἡ θεία διάκρισις, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· διάκρισις πνευμάτων, ἡ διαιροῦσα τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρείττονος, τῇ μαχαίρᾳ τοῦ λόγου· ἕκαστος γὰρ ἰδίαν γνῶσιν, καὶ διάκρισιν φυσικήν, ἢ πρακτικήν, ἢ μαθηματικὴν κέκτηται, καὶ οὐ κέκτηται, καὶ οὐ τὴν τοῦ πνεύματος ἅπαντες· διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ σοφὸς Σειράχ, οἱ εἰρηνεύοντές σοι, ἔστωσαν πολλοί· οἱ δέ σύμβουλοί σου, εἷς ἀπὸ χιλίων· οὐ μικρὸς δὲ ἀγών ἐστιν, εὑρεῖν ὁδηγὸν ἀπλανῆ, καὶ τοῖς ἔργοις, καὶ τοῖς λόγοις, καὶ τοῖς νοήμασιν· ἐν τούτοις ὁρᾶταί τις ἀπλανὴς ὤν, ὅταν ἐμμάρτυρον ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν ἔχῃ καὶ τὴν πρᾶξιν, καὶ τὴν φρόνησιν, μετριοφρονῶν ἐν οἷς δεῖ φρονεῖν· βία γὰρ οὐκ ὀλίγη, φθάσαι τὴν ἀλήθειαν φανερῶς, καὶ καθαρεῦσαι ἀπὸ τῶν ἐναντίων τῆς χάριτος· ὅτι ἐν σχήματι ἀληθείας εἴωθεν (ἐν τοῖς ἀρχαρίοις μάλιστα) ὁ διάβολος δεικνύειν τὴν πλάνην αὐτοῦ ὡς πνευματικά· διὰ τοῦτο ὁ πρὸς τὴν καθαρὰν προσευχὴν φθάσαι σπουδάζων, ἐν ἡσυχίᾳ ἐν τρόμῳ πολλῷ καὶ πένθει, καὶ τῇ δι' ἐρωτήσεως ἐμπείρων ὁδηγήσει, ὀφείλει ὁδεύειν· καὶ κλαίειν πάντοτε ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν, λυπούμενος καὶ φοβούμενος μήπως κολασθῇ, ἢ τοῦ Θεοῦ ἐκπέσῃ χωρισθείς νῦν, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι ὅταν οὖν ἴδῃ ὁ διάβολος τινὰ πενθικῶς διάγοντα οὐ προσμένει ἐκεῖ, τὴν ἐκ τοῦ πένθους προσγινομένην ταπείνωσιν δειλιῶν· εἰ

Digitized by Google

δὲ φαντάζεται τὰ ὑψηλὰ μετὰ οἰήσεως φθάσαι, πόθον σατανικὸν καὶ οὐκ ἀληθῆ κεκτημένος, τοῖς ἑαυτοῦ δικτύοις δεσμεύει αὐτὸν εὐκόλως ὡς αὐτοῦ ὑπηρέτην· διὰ τοῦτο μέγιστον ὅπλον κρατεῖν ἐν προσευχῇ, καὶ τὸ πένθος, ἢ ἵνα μὴ εἰς οἴησιν ἀπὸ τῆς χαρᾶς τῆς προσευχῆς περιπίπτῃ, ἀλλὰ τὴν χαρμολύπην ἑαυτῷ ἐκλεγόμενος, τηρήσῃ ἀβλαβῆ· ἡ γὰρ ἀπλανὴς προσευχή, ἡ θέρμη μετὰ τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ βαλόντος πῦρ εἰς τὴν γῆν τῆς καρδίας ἡμῶν ἐστίν, ἡ φλογίζουσα τὰ πάθη ὡς ἀκάνθας, καὶ εὐφροσύνην καὶ ἱλαρότητα ἐμποιοῦσα τῇ ψυχῇ· καὶ μήτε δεξιά, ἢ ἀριστερά, ἢ ἄνωθεν ἐρχομένη, ἀλλ' ἐν καρδίᾳ βλαστάνουσα δίκην πηγῆς ὕδατος ἐκ τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος· καὶ ταύτην μόνην ἐν καρδίᾳ σου πόθησον εὑρεῖν, καὶ κτήσασθαι, τηρῶν σου τὸν νοῦν ἀεὶ ἀφάνταστον, καὶ γυμνὸν νοημάτων, καὶ λογισμῶν, καὶ μὴ φοβοῦ· ὁ γὰρ εἰπὼν θαρσεῖτε ἐγώ εἰμι μὴ φοβεῖσθε, αὐτός ἐστι μεθ' ἡμῶν (ὃν ζητοῦμεν, ὑπερασπίζειν ἡμῶν πάντοτε· καὶ οὐκ ὀφείλομεν δειλιᾷν, ἢ στενάζειν τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενοι· εἰδὲ καί τινες ἐξετράπησαν, βλαβέντες τὴν φρένα, ὅρα ὅτι ἀπὸ ἰδιορρυθμίας καὶ ὑψηλοφροσύνης τοῦτο πεπόνθασιν· ὁ γὰρ καθ' ὑποταγὴν μετὰ ἐρωτήσεως καὶ ταπεινοφροσύνης ζητῶν τὸν Θεόν, οὐδέποτε βλαβήσεται, χάριτι Χριστοῦ, τοῦ πάντας ἀνθρώπους θέλοντος σωθῆναι· εἰδὲ καὶ συμβῇ πειρασμός, πρὸς δοκιμὴν καὶ στέφανον γίνεται, ταχέως ἔχων τὴν τοῦ παραχωροῦντος Θεοῦ βοήθειαν, δι' οὓς οἶδε τρόπους· τὸν γὰρ ὀρθῶς βιοῦντα, ἀμέμπτως τε ἀναστρεφόμενον, καὶ ἀπεχόμενον ἀνθρωπαρεσκείας καὶ ὑψηλοφροσύνης, κἂν μυρίους κινήσει κατ' αὐτοῦ πειρασμοὺς πᾶσα τῶν δαιμόνων ἡ φάλαγξ οὐ βλάψει, ὥς φασιν οἱ Πατέρες· οἱ δὲ αὐθάδως, καὶ ἰδιοβούλως πορευόμενοι, οὗτοι καὶ βλάβην εὐχερῶς ὑφίστανται· διὰ τοῦτο βασιλικὴν ὁδὸν ὀφείλει ὁ ἡσυχάζων ἀεὶ κρατεῖν· τῇ γὰρ ὑπερβολῇ ἐν πᾶσι, ῥαδίως ἡ οἴησις ἐπακολουθεῖν πέφυκεν, ἣν πλάνη διαδέχεται· κράτει τὸν ἀνασπασμὸν τοῦ νοῦ, ὀλίγων σφίγγων ἐν προσευχῇ τὸ στόμα, καὶ οὐ τὸν τῆς ῥινός, ὡς οἱ ἀμαθεῖς, ἵνα μὴ βλαβῇς ἐξογκούμενος, τρεῖς δὲ ἀρεταὶ εἰσὶ τῆς ἡσυχίας, ἃς δεῖ φυλάττειν ἀκριβῶς, καὶ καθ' ὥραν ἐρευνᾷν, εἰ ἐν αὐταῖς ἀεὶ διατρίβομεν, μήπως ὑπὸ λήθης κλεπτόμενοι, ἔξωθεν αὐτῶν πορευώμεθα· αἱ δὲ εἰσὶν αὗται· ἡ ἐγκράτεια, ἡ σιωπή, καὶ ἡ αὐτομεμψία, τουτέστιν ἡ ταπείνωσις, περιεκτικαὶ γάρ εἰσι, καὶ ἀλλήλων φυλακτικαί, ἐξ ὧν ἡ προσευχὴ τίκτεται, καὶ αὐξάνει διαπαντός· διαφόρως δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς χάριτος ἐν προσευχῇ ἀναφαίνεται εἴς τινας, καὶ πολυτρόπως ὁ μερισμὸς τοῦ πνεύματος, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν καθορᾶται καὶ γινώσκεται, ὥστε κατὰ τὸν τύπον Ἠλιοῦ τοῦ Θεσβίτου, καὶ ἐν ἡμῖν φαίνεται· ἔν τισι μέν, πνεῦμα φόβου, διαλύον ὄρη παθῶν, καὶ συντρίβον πέτρας, τὰς σκληρὰς καρδίας, ἔρχεται· ὥστε ἀπὸ τοῦ φόβου καθηλοῦσθαι, καὶ τὴν σάρκα νεκρὰν γίνεσθαι· ἐν ἑτέροις δέ, συσσεισμός, εἴτ' οὖν ἀγαλλίασμα, (ὃ καὶ σκίρτημα τρανώτερον οἱ Πατέρες εἰρήκασι), ἐν πρώτοις ἄϋλον, καὶ οὐσιῶδες ἐν σπλάγχνοις δείκνυται· τὸ γὰρ ἀνούσιον καὶ ἀνυπόστατον, καὶ μὴ ὂν ἐστίν· ἐν ἑτέροις δέ, τελευταῖον αὔραν λεπτὴν φωτὸς εἰρηναίαν, ἐν τοῖς προκόψασι μάλιστα ἐν προσευχῇ, ἐνεργεῖ ὁ Θεός· τοῦ Χριστοῦ ἐν καρδίᾳ οἰκήσαντος κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ μυστικῶς ἀναφαινομένου ἐν πνεύματι· διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἠλίαν ἐν ὄρει Χωρήβ, ὅτι οὐκ ἐν τῷ δε, ἢ τῷ δε Κύριος, τῶν ἀρχαρίων μερικαῖς ἐνεργείαις, ἀλλ' ἐν αὔρᾳ λεπτῇ φωτός, κἀκεῖ Κύριος, τὸ τέλειον ὑποδείξας τῆς προσευχῆς.

Τί ποιήσει τίς, ὅτε μετασχηματίζεται ὁ δαίμων εἰς Ἄγγελον φωτός, καὶ ἀποπλανᾷ τὸν ἄνθρωπον;

Διὰ τοῦτο χρείαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος πολλῆς διακρίσεως, ἵνα τὴν διαφορὰν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἐπιγινώσκῃ· μὴ οὖν σεαυτὸν ταχὺ ἐπιδίδου τοῖς φαινομένοις διὰ κουφότητα, ἀλλὰ μένε βαρύς, καὶ μετὰ δοκιμασίας πολλῆς κάτεχε τὸ καλόν· τὸ δὲ πονηρὸν ἀπόρριπτε· ὀφείλεις δὲ δοκιμάζειν, καὶ διακρίνειν, καὶ τότε πιστεύειν· γίνωσκε τοίνυν ὅτι φανερά εἰσι τὰ ἐνεργήματα τῆς χάριτος, ἅπερ ὁ δαίμων κἂν μετασχηματίζηται, παρασχεῖν οὐ δύναται· οὐ πρᾳότητα, οὐκ ἐπιείκειαν, οὐ ταπείνωσιν, οὐ μῖσος τοῦ κόσμου, οὐχ ἡδονὰς καὶ πάθη παύει, ἅπερ εἰσὶ τῆς χάριτος ἐνεργήματα· τύφος δὲ ἐστὶν ἡ ἐκείνου ἐνέργεια, καὶ ὑψηλοφροσύνη, καὶ δειλία, καὶ πᾶσα κακία· ἐκ τῆς ἐνεργείας τοιγαροῦν δύνασαι γνῶναι τὸ ἐλλαμφθὲν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ σου, τοῦ Θεοῦ ἐστίν,

Digitized by Google

ἢ τοῦ σατανᾶ· ἡ θρίδαξ ὁμοία ἐστὶ κατὰ τὴν δρασιν, τῇ πικρίδι· καὶ τὸ ὄξος, ὅμοιον τῷ οἴνῳ κατὰ τὴν ἰδέαν, ἀλλ' ἐκ τῆς γεύσεως ὁ λάρυγξ γινώσκει, καὶ διακρίνει τὴν ἑκάστου διαφοράν· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἐὰν ἔχῃ διάκρισιν, ἐκ τῆς νοερᾶς αἰσθήσεως γινώσκει τὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χαρίσματα, καὶ τὰ τοῦ Σατανᾶ φαντάσματα.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Ὁ ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκης, ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, πέρὶ τὸ χιλιοστὸν τριακοσιοστὸν τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς σωτηρίας· πάντα δὲ τὸν κόσμον. καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ καταλιπών,καὶ ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, τὴν Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τὸν Ἁγιώνυμον Ἄθω μεταναστεύσας, τὸν μοναστικὸν ὑπέρχεται βίον· ἐν ᾧ καὶ πόνοις ἀσκητικωτάτοις χρησάμενος, καὶ μόνος μόνῳ τῷ Θεῷ προσανέχων, δι' ἄκρας ἡσυχίας, θεοειδέστατον ἔσοπτρον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐχρημάτισε, πράξεως καὶ θεωρίας εἴπέρ τις ἄλλος, εἰς τὸ ἀκρότατον ἀνελθών· οὗ καὶ ταῖς θεοπτικαῖς ἐλλάμψεσι καταυγαζόμενος τὴν διάνοιαν, σοφώτατα, καὶ θεολογικώτατα συγγράμματα, οἷόν τινα στήλην ὀρθοδοξίας τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ καταλείπει· τούτων δ' ἀποσπάσματα τυγχάνει καὶ τῇ παρούσῃ ἐμφερόμενα βίβλῳ, θησαυροὺς τῷ ὄντι θείας γνώσεως, καὶ πνευματικῆς σοφίας, καὶ τελειότητος τοῖς ἀναγινώσκουσι προμνηστεύοντα· οὐ μόνον γὰρ τὰ παρὰ τῶν παλαιοτέρων Ἁγίων εἰρημένα ὁ θεοπτικὸς ἐκεῖνος, καὶ οὐράνιος συνελέξατο νοῦς ἀλλ' ὅσα καὶ παρ' ἑαυτοῦ διὰ μακρᾶς πείρας, καὶ μακαρίου πάθους ὑπερφυῶς διεγνώσθη προσθείς, καλλιστεῖον ἄντικρυς τῶν νηπτικῶν αὐτὰ ἀπειργάσατο, ὡς μηδένα τῶν πάντων νομίζειν ἀνθρωπίνης ποτὲ διανοίας εἶναι ταῦτα γεννήματα· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· τῇ δ' ἀληθείᾳ, νοῦν Χριστοῦ, καὶ Θεοῦ φωνὰς πάσαν ἐξισώσας καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν· δι' ὧν τῶν μὲν ἱερέως ἡσυχαζόντων, καὶ τῇ νοερᾷ νήψει, καὶ προσευχῇ σχολαζόντων γενναίως ὑπερμαχεῖ, τὰς δ' ἀντιθέτους τῶν ἐναντίων κενοφωνίας ταῖς γραφικαῖς ἀποδείξεσι ὡς τῆς ἀληθείας ἀναιρετικὰς ἐπιστημονικώτατα διελέχθη.

Digitized by Google

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΕΜΝΟΤΑΤΗΝ ΕΝ ΜΟΝΑΖΟΥΣΑΙΣ ΞΕΝΗΝ

ΠΕΡΙ ΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΙΚΤΟΜΕΝΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΝΟΥΝ ΣΧΟΛΗΣ.

ΤΟῖς μοναδικῶς ζῆν προθυμουμένοις ἀληθῶς, ἀηδής ἐστιν οὐ μόνον ἡ πρὸς τοὺς πολλούς, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ὁμοτρόπους ὁμιλία. Τὸ γὰρ συνεχὲς διακόπτει τῆς πρὸς τὸν Θεὸν θυμηρεστάτης ὁμιλίας· καὶ τὸ μοναδικὸν τοῦ νοῦ, καθ᾽ ὃ συνίσταται ὁ ἐντὸς καὶ ὄντως Μοναχός, δυαδικόν, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ πολυσχιδὲς ποιεῖται· διὸ καί τις τῶν Πατέρων ἐρωτώμενος, τίνος ἕνεκα φεύγει τοὺς ἀνθρώπους; ὅτι μὴ δύναμαι μετὰ Θεοῦ εἶναι, τοῖς ἀνθρώποις συντυγχάνων, ἀπεκρίνατο· ἄλλος δέ τις, ἐκ τῆς πείρας τὰ τοιαῦτα ἐξηγούμενος, οὐ τὴν ὁμιλίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν θέαν τῶν ἀνθρώπων αἰτιᾶται, ὡς δυναμένην λυμήνασθαι τὸ εὐσταθὲς τῆς κατὰ διάνοιαν τῶν ἡσυχαζόντων ἠρεμίας. Εἰδέ τις ἐπ᾽ ἀκριβείας ἐξετάζοι, καὶ ἡ μνήμη τοῦ πλησιασμοῦ, καὶ ἡ προσδοκία τῆς ἐπιδημίας, καὶ τῆς κατ᾽ αὐτὴν συντυχίας, ἀτρεμεῖν τελέως οὐκ ἀφίησι τὸ τῆς ψυχῆς διανοούμενον· ὁ δὲ καὶ γραφῇ τοὺς λόγους διδούς, ἐπιστρεφεστέρᾳ μερίμνῃ περιβάλλει τὸν οἰκεῖον νοῦν· κἂν μὲν ᾖ τῶν προκοψάντων καὶ ἐπειλημμένων, δι᾽ εὐρωστίαν ψυχῆς, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἔχει μὲν ταύτην· καὶ γράφων· ἐνεργόν, ἀλλ᾽ οὐκ ἀμέσως καὶ εἰλικρινῶς· ἂν δὲ τῶν ἔτι πολλοῖς νοσήμασι περιπιπτόντων, καὶ παθήμασι ψυχῆς. οἷος ἀληθῶς ἐγώ. καὶ δεομένων συνεχῶς βοᾷν πρὸς τὸν Θεόν, ἴασαί με, ὅτι ἥμαρτόν σοι, τοῦτον οὐκ εὔλογον, πρὸ τῆς ἰάσεως, ἀφεῖσθαι τῆς δεήσεως, καὶ πρὸς ἄλλο τι τῶν ἁπάντων ἑκουσίως ἀσχολεῖσθαι· πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τοῖς μὴ παροῦσι τῶν ἀνθρώπων διὰ τῶν γραμμάτων ὁμιλεῖ· καὶ πλείοσι καιροῖς καὶ ἀνθρώποις, ἐνίοτε καὶ οἷς οὐ βούλεται, μεταδίδωσι τῆς ὁμιλίας· τῶν γραμμάτων πεφυκότων παραμένειν, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ γράψαντος· διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν καθ᾽ ἡσυχίαν ἄκρων Πατέρων γράψαι τι ὅλως οὐκ ἠνέσχοντο· καίτοι μεγάλα καὶ πολυωφελῆ δυνάμενοι ἐκθέσθαι κατὰ πάντα δὲ τῆς ἐκείνων ἀκριβείας ἀπολειπόμενος ἐγώ, καὶ γράφειν ἔθος εἶχον, ἀλλ᾽ ἀναγκαίας ἐπειγούσης χρείας· νῦν δέ με καὶ πρὸς τοῦτο ὀκνηρότερον ἐποίησαν, οἱ βασκάνοις ὀφθαλμοῖς, ἔνια τῶν ἐμῶν γραμμάτων κατιδόντες, καὶ κακουργίας ἐκ τούτων ζητοῦντες ἀφορμάς· οἵ, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον, προσπάσχουσι στοιχείοις καὶ γραμμαῖς ἀνοήτοις, καὶ συλλαβαῖς, καὶ λέξεσιν ἀγνώστοις, μὴ διαβαινούσαις εἰς τὸ τῆς ψυχῆς αὐτῶν νοερόν· καὶ ἔστιν ὡς ἀληθῶς ἄλογον καὶ σκαιόν, καὶ τῶν τὰ θεῖα νοεῖν ἐθελόντων οὐδαμῶς ἴδιον· μὴ τῇ δυνάμει τοῦ σκοποῦ προσέχειν, ἀλλὰ ταῖς λέξεσιν· οἶδα δὲ ἐγὼ δικαίως ὑπ᾽ ἐκείνων τὰς μέμψεις ὑποστάς· οὐχ ὅτι μὴ συμφώνως τοῖς Πατράσιν ἔγραφον· τοῦτο γάρ, χάριτι Χριστοῦ, συνετηρήθη μοι τοῖς γράμμασιν· ἀλλ᾽ ὅτι συνεγραψάμην, περὶ ὧν ἄξιος οὐκ ἦν· ἄλλός τις ὁ Ζᾶν ἴσως, τὸ τῆς ἀληθείας ὀχήματι λόγῳ, περιτρεπομένῳ βοηθεῖν ἐπιχειρήσας· πλὴν ὅσον, ὅτι οὐκ ὀργῆς· ἀλλὰ συμμέτρου παιδείας ἡμῖν ἦν ἐπιφορά· διὸ οὐδὲ ἰσχῦσαι καθ᾽ ἡμῶν ἐξεγένετο τοῖς ἐπιτεθειμένοις· τάχα δὲ καὶ τοῦτο τῆς ἐμῆς ἦν ἀναξιότητος· οὐ γὰρ ἦν ἐγὼ ἄξιος, οὐδὲ ἱκανὸς ὡς ἔοικε παθεῖν τι ὑπὲρ ἀληθείας,

καὶ οὕτω κοινωνῆσαι τοῖς τῶν ἁγίων παθήμασι μετὰ χαρᾶς· τί γάρ, οὐχὶ καὶ ὁ Χρυσόστομος Πατήρ, ὁ καὶ σῶμα περικείμενος ἔτι τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς συνημμένος, εἴπέρ τις ἀσφαλῶς ἅμα, καὶ σαφῶς, καὶ μελιχρῶς, λογογραφῶν τὴν εὐσέβειαν, οὐχ οὗτος τοίνυν ὁ τηλικοῦτος, ὡς τὰ Ὠριγένους γράφων καὶ φρονῶν, ἐξεκόπη τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὑπερορίαν κατεδικάσθη; φησὶ δὲ καὶ Πέτρος ὁ Κορυφαῖος τοῦ κορυφαίου χοροῦ τῶν τοῦ Κυρίου μαθητῶν, ὅτι καὶ τὰ ἐν ἐπιστολαῖς τοῦ μεγάλου Παύλου δυσνόητα, οἱ τότε ἀμαθεῖς ἐστρέβλουν, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν. Ἐγὼ δὲ διὰ τὴν μικρὰν ἐπήρειαν τῶν ἐπιχειρησάντων, καίτοι συνοδικῶς καταβληθέντων, ὅμως τοῦ γράφειν διενοούμην ἀποχέσθαι τελέως. Εἰ μὴ σὺ νῦν ὦ Ἱερὰ Πρεσβῦτις, οὐκ ἀνῆκας δεομένη, καὶ παρακλητικοῖς γράμμασι χρωμένη καὶ μηνύμασιν ἕως ἔπεισας παραινετικοῖς λόγοις αὖθις ἐγχειρῆσαι. Καίτοι σοὶ τῶν παραινέσεων οὐ πάνυ χρεία· κέκτησαι γάρ, χάριτι Χριστοῦ, μετὰ τοῦ καθ' ἡλικίαν γήρως, καὶ τὸ ἐν συνέσει γεραρόν, καὶ τὸν νόμον τῶν Ἱερῶν παραγγελμάτων, διὰ πολυετοῦς ἀνέγνως πράξεως· ὑπακοῇ καὶ ἡσυχίᾳ κατὰ καιρὸν μερισαμένη σου τὸν βίον· δι' ὧν καταλεάνασα τὸ τῆς ψυχῆς πυκτίον, ἐπιτήδειον πεποίησαι, πρὸ τὸ δέξασθαι, καὶ συντηρῆσαι τοὺς θείους χαρακτῆρας· ἀλλὰ γὰρ τοιοῦτόν ἐστι ψυχῆς κατάκρας ἁλοῦσα πνευματικῆς διδασκαλίας πόθῳ· κόρον αὐτῆς οὐδέποτε λαμβάνει· διὸ καὶ ἡ σοφία περὶ ἑαυτῆς, φησίν, οἱ τρώγοντές με ἔτι πεινάσουσι καὶ ὁ ἐνιεὶς τῇ ψυχῇ τὸν θεῖον πόθον τοῦτον Κύριος, περὶ Μαρίας φησί, τῆς τὴν ἀγαθὴν μερίδα ταύτην ἐπιλεξαμένης, ὅτι οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς· σοὶ δ' ἴσως τῶν τοιούτων λόγων δεῖ, καὶ διὰ τὰς ὑπὸ σοὶ παιδαγωγῷ ζώσας θυγατέρας τοῦ Μεγάλου Βασιλέως· καὶ μάλιστα τὴν σύνεσιν, ἣν ἐκ τοῦ σοῦ γένους τῷ χορηγῷ τῆς ἀφθαρσίας νυμφεύσασθαι ποθεῖς· ὃν δὴ καὶ μιμουμένη, καθάπερ ἐκεῖνος τὴν ἡμετέραν μορφὴν ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ἀληθῶς ἀνέλαβεν, οὕτω καὶ αὐτὴ τὸ πρόσωπον ὑπέδυς νῦν τῶν εἰσαγομένων, καὶ διδασκαλίας δεομένων· διὸ κἀγώ, εἰ καὶ μὴ περὶ λόγους, καὶ τοιούτους λόγους εὔπορος, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπακοήν, καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ διδόναι τῷ αἰτοῦντι, ἐξ ὧν ἔχω νῦν ἐνδεικνύμενος τὴν πρόθεσιν, τὸ χρέος ἀποτίσω τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγάπης· ἴσθι τοίνυν, Ἱερὰ Πρεσβῦτις, μᾶλλον δὲ διὰ σοῦ μανθανέτωσαν, αἱ κατὰ Θεὸν προειρημέναι ζῆν νεάνιδες, ὅτι καὶ ψυχῆς ἐστι θάνατος τῆς ἀθανάτου φύσει· οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἠγαπημένος Θεολόγος λέγει· ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον· καὶ ἔστιν ἁμαρτία μὴ πρὸς θάνατον· θάνατον ἐνταῦθα, τὸν τῆς ψυχῆς πάντως λέγων· καὶ ὁ Μέγας Παῦλος, ἡ λύπη, φησίν, ἡ κατὰ κόσμον, θάνατον κατεργάζεται· θάνατον πάντως τῆς ψυχῆς· καὶ πάλιν· ἔγειραι ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός, ἐκ ποίων νεκρῶν ἐγερθῆναι ἐγκελεύεται; πάντως ἐκ τῶν τεθανατωμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς· διὸ καὶ ὁ Κύριος νεκροὺς εἶπε, τοὺς ἐν τῷ ματαίῳ τούτῳ κόσμῳ ζῶντας· τῷ γὰρ αἰτήσαντι τῶν μαθητῶν, ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸ θάψαι τὸν ἴδιον Πατέρα, οὐκ ἐνέδωκεν· ἀλλ' ἐπέταξεν ἀκολουθεῖν ἀφέντα τοὺς νεκρούς, θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· νεκροὺς ἐνταῦθα καὶ τοὺς ζῶντας ἐκείνους ὠνόμασεν ὁ Κύριος· πάντως ὡς κατὰ ψυχὴν νενεκρωμένως, καθάπερ γὰρ ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, θάνατός ἐστι τοῦ σώματος, οὕτως ὁ χωρισμὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς ψυχῆς, θάνατός ἐστι τῆς ψυχῆς, καὶ οὗτός ἐστι κυρίως θάνατος, ὁ τῆς ψυχῆς· τοῦτον γὰρ ἐδήλου καὶ διὰ τῆς ἐν τῷ Παραδείσῳ ἐντολῆς, ὅτε ἔλεγεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἀδάμ· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγῃς ἀπὸ τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου, θανάτῳ ἀποθανῇ· τότε γὰρ ἐθανατώθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ διὰ τῆς παραβάσεως, χωρισθεῖσα τοῦ Θεοῦ· κατὰ σῶμα γὰρ ζῶν διετέλεσεν ἀπὸ τότε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, μέχρι τριάκοντα καὶ ἐννακοσίων ἐνιαυτῶν· ἀλλ' ὁ διὰ τὴν παράβασιν τῇ ψυχῇ προσγενόμενος θάνατος, οὐ τὴν ψυχὴν ἀχρειοῖ μόνον καὶ ἐπικατάρατον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα πολύμοχθον, καὶ πολυπαθές, καὶ φθαρτὸν ἀπεργασάμενος, τέλος τῷ θανάτῳ παραδίδωσι· τότε γὰρ μετὰ τὴν ἐκ παραβάσεως τοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου νέκρωσιν, ἤκουσεν ὁ χοϊκὸς Ἀδάμ,. ὅτι ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι· καὶ ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι σε εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης· ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· εἰ δὲ καὶ

κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην παλιγγενεσίαν, ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων, καὶ τὰ τῶν ἀνόμων καὶ ἁμαρτωλῶν ἀνίσταται σώματα, ἀλλ' εἰς τὸ παραδοθῆναι τῷ δευτέρῳ θανάτῳ, τῇ κολάσει ἐκείνῃ τῇ αἰωνίῳ, τῷ ἀκοιμήτῳ σκώληκι, τῷ τῶν ὀδόντων βρυγμῷ, τῷ ἐξωτέρῳ καὶ ψηλαφητῷ σκότει, τῇ σκοτεινῇ καὶ ἀσβέστῳ τοῦ πυρὸς γεέννῃ· κατὰ τὸν λέγοντα Προφήτην, ὅτι ἐκκαυθήσονται οἱ ἄνομοι, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων· τοῦτό γάρ ἐστιν ὁ δεύτερος θάνατος· καθάπερ Ἰωάννης διὰ τῆς ἀποκαλύψεως ἐδίδαξεν ἡμᾶς· ἄκουε δὴ καὶ τοῦ Μεγάλου Παύλου λέγοντος· εἰ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι, τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε· ζωὴν γὰρ ἐνταῦθα καὶ θάνατον, τὸν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος λέγει· ζωὴν μὲν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἀϊδίου βασιλείας· θάνατον δέ, τὴν διαιωνίζουσαν ἐκείνην κόλασιν· ἡ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ τοιγαροῦν παράβασις, πρόξενος γίνεται παντὸς θανάτου καὶ ψυχῇ καὶ σώματι· καὶ τοῦ κατὰ τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀτελεύτητον ἐκείνην κόλασιν, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ κυρίως θάνατος, τὸ διαζευχθῆναι τὴν ψυχὴν τῆς θείας χάριτος, καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ συζυγῆναι· οὗτος τοῖς νοῦν ἔχουσι φευκτὸς ὄντως, καὶ φρικτὸς ὁ θάνατος· οὗτος τοῖς εὐφρονοῦσι, καὶ τῆς ἐν γεέννῃ κολάσεως φρικωδέστερος· τοῦτον καὶ ἡμεῖς φύγωμεν πάσῃ δυνάμει· πάντα ῥίψωμεν, πάντα προώμεθα· πᾶσιν ἀποταξώμεθα, καὶ σχέσεσι, καὶ πράξεσι, καὶ βουλήμασιν· ὅσα κατασύρει καὶ διΐστησι Θεοῦ, καὶ τὸν τοιοῦτον συνίστησι θάνατον· ὁ γὰρ τοῦτον φοβηθείς τε, καὶ φυλαξάμενος, σαρκὸς οὐ δείσει προσερχόμενον θάνατον, ἔνοικον ἔχων τὴν ὄντως ζωήν· ἥτις τῷ θανάτῳ μᾶλλον προσκτᾶται τὸ ἀναφαίρετον· ὡς γὰρ ὁ τῆς ψυχῆς θάνατος, ὁ κυρίως θάνατός ἐστιν, οὕτω καὶ ἡ ζωὴ τῆς ψυχῆς, κυρίως ὑπάρχει ζωή· ζωὴ δέ ἐστι τῆς ψυχῆς, ἡ πρὸς Θεὸν ἕνωσις· ὥσπερ καὶ τοῦ σώματος ἡ πρὸς ψυχὴν ἕνωσις· ὡς γὰρ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, τοῦ Θεοῦ διαιρεθεῖσα ἡ ψυχὴ τεθανάτωται, οὕτω δι' ὑπακοῆς τῆς ἐντολῆς, τῷ Θεῷ αὖθις ἑνωθεῖσα, ζωοποιεῖται, διὰ τοῦτό φησιν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος· ὅτι τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, πνεῦμά εἰσι, καὶ ζωή εἰσι· τοῦτο δὲ καὶ ὁ πείρᾳ μαθὼν Πέτρος, πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· ὅτι ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις· ἀλλὰ ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, τοῖς ὑπακούουσι· τοῖς δὲ παρακούουσιν, ἡ ἐντολὴ τῆς ζωῆς αὕτη, γίνεται εἰς θάνατον· οὕτω γὰρ καὶ οἱ Ἀπόστολοι, Χριστοῦ εὐωδία ὄντες, τοῖς μέν, ἦσαν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον· τοῖς δέ, ζωῆς ὀσμὴ εἰς ζωήν· ἡ δὲ ζωὴ πάλιν αὕτη, οὐ τῆς ψυχῆς ἐστι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος· ἀπαθανατίζει γὰρ καὶ τοῦτο διὰ τῆς ἀναστάσεως, οὐ τῆς θνητότητος μόνον ἀπολυτρουμένη· πρὸς δὲ ταύτῃ καὶ τοῦ μηδέποτε λήγοντος θανάτου, τῆς μελλούσης κολάσεως ἐκείνης· χαρίζεται γὰρ καὶ αὐτῷ τὴν ἐν Χριστῷ ἀΐδιον ζωήν· τὴν ἄπονον, τὴν ἄνοσον, τὴν ἄλυπον, τὴν ὄντως ἀθάνατον· ὡς γὰρ τῷ τῆς ψυχῆς θανάτῳ, τουτέστι τῇ παραβάσει, καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, ὁ θάνατος τοῦ σώματος ὕστερον ἐπηκολούθησε, καὶ τὸ εἰς γῆν ἀναλυθῆναι, καὶ γενέσθαι χοῦν, καὶ σωματικῷ θανάτῳ πάλιν, ἡ ἐν τῷ ᾅδῃ καταδίκη τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ τῇ ἀναστάσει τῆς ψυχῆς, ὅ ἐστιν ἡ δι' ὑπακοῆς τῶν θείων ἐντολῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφή, ἡ τοῦ σώματος ὕστερον ἕψεται ἀνάστασις, ἑνωθέντος αὖθις τῇ ψυχῇ καὶ τῇ ἀναστάσει ταύτῃ, ἕψεται ἡ ὄντως ἀφθαρσία, καὶ τὸ συνδιαιωνίζειν τοὺς ἠξιωμένους τῷ Θεῷ· πνευματικοὺς γενομένους ἀντὶ σαρκικῶν· καὶ ὡς Ἀγγέλους Θεοῦ διαιτωμένους ἐν τῷ οὐρανῷ· ἁρπαγησόμεθα γάρ φησιν, ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα· καθάπερ γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἄνθρωπος γενόμενος διὰ φιλανθρωπίαν, ἀπέθανε σαρκί· χωρισθείσης μὲν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, μὴ χωρισθείσης δὲ τῆς θεότητος· διὸ καὶ τὸ σῶμα ἀναστήσας ἑαυτοῦ, ἀνέλαβεν εἰς οὐρανὸν ἐν δόξῃ, οὕτω καὶ οἱ κατὰ Θεὸν ἐνταῦθα ζήσαντες· ἐν γὰρ τῷ χωρίζεσθαι τοῦ σώματος, τοῦ Θεοῦ μὴ χωριζόμενοι ἐν τῇ ἀναστάσει, καὶ τὸ σῶμα ἀναλήψονται πρὸς τὸν Θεόν, συνεισιόντες ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς· καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης, ἐν Χριστῷ συναπολαύοντες· οὐ γὰρ δὴ τῆς ἀναστάσεως μόνης, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναλήψεως κοινωνοὶ γενήσονται, καὶ πάσης τῆς θεοειδοῦς ζωῆς· ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἱ κατὰ σάρκα ζήσαντες ἐνταῦθα, καὶ μηδεμίαν εὑρεθέντες κοινωνίαν ἔχοντες πρὸς τὸν

Θεόν, ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἐξόδου, εἰ γὰρ καὶ πάντες ἀναστήσονται, ἀλλ᾽ ἕκαστος φησὶ τὰ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ὁ μὲν πνεύματι, τὰς πράξεις τοῦ σώματος ἐνταῦθα θανατώσας, ἐκεῖ ζήσεται τὴν μετὰ Χριστοῦ θείαν καὶ ὄντως ἀΐδιον ζωήν· ὁ δὲ σαρκὸς ἐπιθυμίαις καὶ παθήμασι, τὸ πνεῦμα ἐνταῦθα θανατώσας, μέλλει, φεῦ, τῷ δημιουργῷ καὶ προξένῳ τῆς κακίας ἐκεῖ συγκαταδικάζεσθαι, καὶ τῇ ἀνυποίστῳ καὶ ἀκαταλήπτῳ κολάσει παραδίδοσθαι· ὅ ἐστιν ὁ δεύτερος θάνατος, καὶ ἀδιάδοχος· ποῦ γὰρ ἔσχε τὴν ἀρχὴν ὁ ὄντως θάνατος; ὁ ποιητικὸς καὶ πρόξενος καὶ ψυχῇ καὶ σώματι, τοῦ τε προσκαίρου θανάτου καὶ τοῦ αἰωνίου; οὐκ ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ζωῆς; διὰ τοῦτο καὶ παραυτά, φεῦ, ὁ ἄνθρωπος, τὴν ἐκ τοῦ Παραδείσου τοῦ Θεοῦ καταδεδικάσται ὑπερορίαν· ὡς θανατηφόρον καὶ ἀκατάλληλον τῷ θείῳ Παραδείσῳ κτησάμενος ζωήν· ὥστε καὶ ἡ ὄντως ζωή, ἡ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι πρόξενος τῆς ἀθανάτου καὶ ὄντως ζωῆς, ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τοῦ θανάτου ἔξει τὴν ἀρχήν· καὶ ὁ μὴ σπεύδων κτήσασθαι αὐτὴν κατὰ ψυχὴν ἐνταῦθα, μὴ κεναῖς ἐλπίσιν ἀπατάτω ἑαυτόν, ὡς λήψεται αὐτὴν ἐκεῖ· μηδὲ ἐλπιζέτω λήψεσθαι τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ· τότε γὰρ καιρὸς ἀνταποδόσεως καὶ ἐκδικήσεως, ἀλλ᾽ οὐ συμπαθείας καὶ φιλανθρωπίας· καιρὸς ἀποκαλύψεως θυμοῦ καὶ ὀργῆς καὶ δικαιοκρισίας Θεοῦ· καιρὸς ἐπιδείξεως τῆς κραταιᾶς καὶ ὑψηλῆς χειρός, κινουμένης εἰς κόλασιν τῶν ἀπειθῶν· οὐαὶ τῷ ἐμπεσόντι εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος· οὐαὶ τῷ ἐκεῖ πειρωμένῳ τοῦ θυμοῦ Κυρίου, καὶ μὴ ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ φόβου τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν γνωρίσαντι τὸ κράτος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ δι᾽ ἔργων προμνηστευσαμένῳ τὸ φιλάνθρωπον αὐτοῦ· τούτου γὰρ ὁ παρὼν καιρός· δι᾽ αὐτὸ μέντοι, καὶ τὴν ζωὴν ταύτην ὁ Θεὸς συνεχώρησεν ἡμῖν, τόπον μετανοίας παρεχόμενος· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, εὐθὺς ἁμαρτῶν ὁ ἄνθρωπος, καὶ τῆς ζωῆς ταύτης ἐστέρητο ἄν· τί γὰρ ἦν ὄφελος αὐτῆς; διὸ οὐδὲ ἡ ἀπόγνωσις ὅλως ἔχει χώραν ἐν ἀνθρώποις· εἰ καὶ ὁ πονηρὸς ποικίλως ὑποβάλλει ταύτην· οὐ τοῖς ἀδιαφόρως ζῶσι μόνον, ἀλλ᾽ ἔστιν ὅτε καὶ τοῖς ἀγωνιζομένοις· ἐπειδὴ γὰρ καιρὸς μετανοίας ὁ τῆς ζωῆς ἐστι καιρός, αὐτὸ τοῦτο τὸ ζῆν ἔτι τὸν ἡμαρτηκότα τῷ βουλομένῳ ἐπιστρέφειν πρὸς Θεὸν ἐγγυᾶται τὴν παρ᾽ αὐτοῦ ὑποδοχήν· τῇ γὰρ ἐνταῦθα ζωῇ, τὸ αὐτεξούσιον σύνεστιν ἀεί· τῷ δὲ αὐτεξουσίῳ ὑπόκειται ὡς ὕλη, ἡ ὁδὸς τῆς ἀνωτέρω δεδειγμένης ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἑλέσθαι ἢ φυγεῖν· ὡς δυνατὸν ὂν κτήσασθαι ὁπότερον θέλει· ποῦ οὖν ἕξει χώραν ἡ ἀπόγνωσις; πάντοτε καὶ πάντων δυναμένων, ὁπηνίκα βούλοιντο, τὴν αἰώνιον κτήσασθαι ζωήν; ἀλλ᾽ ὁρᾷς τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ; τὴν ἀρχὴν οὐ δίκῃ δικαίᾳ χρῆται καθ᾽ ἡμῶν ἀπειθησάντων· ἀλλὰ μακροθυμῶν, παρέχει τὸν τῆς ἐπιστροφῆς καιρόν· ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τῆς μακροθυμίας, ἐξουσίαν δίδωσιν ἡμῖν, ἐὰν θελήσωμεν, υἱοποιηθῆναι τούτῳ· τί λέγω υἱοποιηθῆναι; ἑνωθῆναι τούτῳ, καὶ ἓν πνεῦμα γενέσθαι μετ᾽ αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τῆς μακροθυμίας, ἐὰν τὴν ἐναντίαν ἡμεῖς βαδίσωμεν, καὶ ἀγαπήσωμεν τὸν θάνατον μᾶλλον τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, αὐτὸς τὴν δεδομένην ἐξουσίαν οὐκ ἀφαιρεῖται· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀφαιρεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀνακαλεῖται· καὶ περιέρχεται ζητῶν, καὶ ἐπιστρέφων πρὸς τὰ ἔργα τῆς ζωῆς· κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπὸ πρωΐας μέχρι καὶ αὐτῆς τοῦ βίου τῆς ἑσπέρας· ἀλλὰ τίς ὁ καλῶν τε καὶ μισθούμενος; ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεὸς πάσης Παρακλήσεως· τίς, εἰς ἣν καλεῖ πρὸς ἐργασίαν ἄμπελον; ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός· ὁ εἰπών, ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος· καὶ γὰρ οὐδεὶς δύναται πρὸς τὸν Χριστὸν ἐλθεῖν, ὡς αὐτὸς εἶπεν ἐν Εὐαγγελίοις. εἰ μὴ ὁ Πατὴρ ἑλκύσει αὐτόν· τίνες δὴ τὰ κλήματα; ἡμεῖς· αὐτοῦ γὰρ αὖθις ἄκουσον λέγοντος· ὑμεῖς ἐστὲ τὰ κλήματα, ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν· ὁ γοῦν Πατὴρ διὰ τοῦ Υἱοῦ, καταλλάσσων ἑαυτῷ ἡμᾶς, μὴ λογιζόμενος τὰ παραπτώματα ἡμῶν, οὐχ ὡς προσκειμένους τοῖς ἔργοις τοῖς ἀτόποις, ἀλλ᾽ ὡς ἀργοὺς καλεῖ· καίτοι ἡ ἀργία ἁμαρτία ἐστί, καὶ ὑπὲρ ἀργοῦ γὰρ λόγου λόγον δώσομεν· ἀλλ᾽ ὅπερ ἔφην, τὰς προϋπηργμένας ἑκάστῳ ἁμαρτίας ὁ Θεὸς ὑπερορῶν, πάλιν καὶ πάλιν ἐκκαλεῖται· καλεῖ δὲ τί ποιήσοντας; ἐργασομένους εἰς τὸν ἀμπελῶνα· τοῦτό δέ ἐστι, ποιεῖν ὑπὲρ τῶν κλημάτων· δηλονότι ὑπὲρ ἑαυτῶν· εἶτα, βαβαὶ τοῦ ἀνεικάστου μεγέθους τῆς φιλανθρωπίας· καὶ μισθὸν ἡμῖν ἐπαγγέλλεται καὶ δίδωσιν, ὑπὲρ ἑαυτῶν πονοῦσιν· ἔλθετε· φησί· λάβετε ζωὴν αἰώνιον, ὑπ᾽ ἐμοῦ δαψιλῶς χορηγου-

Digitized by Google

μένην· καὶ τοῦ καμάτου τῆς ὁδοιπορίας, καὶ αὐτοῦ τοῦ θελῆσαι ταύτην παρ' ἐμοῦ λαβεῖν, ὡς αὐτὸς ὀφείλων ἐκτίσω τὸν μισθόν· τίς οὐκ ὀφείλει λύτρα τῷ τοῦ θανάτου λυτρωτῇ; τίς οὐχ ὁμολογεῖ χάριτας τῷ δοτῆρι τῆς ζωῆς; ὁ δὲ, καὶ προκαταβαλεῖν ἐπαγγέλλεται μισθόν· καὶ μισθὸν ἀπόρρητον· ἐγὼ γὰρ ἦλθον, φησίν, ἵνα ζωὴν ἔχωσι· καὶ περισσὸν ἔχωσι; τί τὸ περισσόν; τὸ μὴ συνεῖναι μόνον καὶ συζῆν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀδελφοὺς αὐτῷ τελέσαι, καὶ συγκληρονόμους· τοῦτο δὴ τὸ περισσόν, ὡς ἔοικεν, ὁ διδόμενός ἐστι μισθός, τοῖς προσδραμοῦσι τῇ ζωοποιῷ ἀμπέλῳ, καὶ κλῆμα χρηματίσασιν αὐτῆς, καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν καμοῦσι, καὶ εἰς ἑαυτοὺς καλλιεργήσασι· τί πράξασι; πρῶτον μὲν περιτεμοῦσι, πᾶν ὅ,τι περιττόν, καὶ μὴ συντελές ἐστιν, ἀλλὰ καὶ προσιστάμενον, εἰς τὸ ἐνεγκεῖν καρποὺς ἀξίους τῆς θείας ἀποθήκης· τίνα ταῦτα; πλοῦτον, τρυφήν, δόξαν τὴν ματαίαν, πάντα τὰ ῥέοντα καὶ παριόντα, πᾶν πάθος ψυχῆς τε καὶ σώματος βδελυκτὸν καὶ πονηρόν· πάντα τὸν ἐν μετεωρισμῷ τῆς διανοίας συφερτόν· πᾶν ἄκουσμα καὶ θέαμα, καὶ πάντα λόγον, βλάβην παραπέμψαι δυνάμενον εἰς τὴν ψυχήν· ἐὰν γὰρ μὴ ταῦτα τίς ἐκκόπτειν καὶ περικαθαίρειν τὴν βλάστην τῆς καρδίας διὰ μεγίστης ποιῆται τῆς σπουδῆς, καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, οὐ μήποτε ἐνέγκῃ· δυνατὸν μὲν οὖν, καὶ τοῖς ἐν συζυγίᾳ ζῶσι, τῆς καθαρότητος ἀντιποιεῖσθαι ταύτης, ἀλλὰ μετὰ πλείστης ὅσης δυσκολίας, διὰ τοῦτο πάντες ὅσοι ἐκ νεότητος ἵλεω Θεοῦ τυχόντες, ὀξυτέρῳ διανοίας ὄμματι πρὸς ἐκείνην εἶδον τὴν ζωήν, καὶ τῶν κατ' ἐκείνην ἀγαθῶν ἐρασταὶ γεγόνασι, καὶ τὸν γάμον προσηκόντως φεύγουσιν, ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει, καθάπερ ὁ Κύριος εἶπεν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ εἰσίν· ὅς τις οὖν ὡς Ἄγγελος εἶναι βούλεται Θεοῦ, κἀνταῦθα κατὰ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀναστάσεως ἐκείνης, ἐπιμιξίας σωμάτων ἀνώτερον ἑαυτὸν δικαίως καθίστησιν ἄλλως τε καὶ ἡ πρόφασις τῆς ἁμαρτίας, ἐκ τῆς συζύγου τὴν λαβὴν ἔσχε τὴν ἀρχήν· παραιτητέον οὖν τὴν συζυγίαν, τοῖς βουλομένοις, μηδεμίαν μηδέποτε τῷ ἀντικειμένῳ παρασχεῖν οἴκοθεν λαβήν· εἰ δὲ καὶ τὸ σῶμα τοῦτο δυσήνιον καὶ δυσανάκλητον πρὸς ἀρετήν, μᾶλλον δὲ καὶ ὡς ἔμφυτον ἀντίθετον περιφέρομεν αὐτό, τί ποτ' ἄρα πεισόμεθα, καὶ ἐφ' ὅσον τὴν πρὸς ἀρετὴν δυσχέρειαν αὐξήσομεν, πολλοῖς καὶ διαφόροις συνδεθέντες σώμασι; πῶς δ' ἕξει τὴν ἐλευθερίαν, πρὸς ἣν σπεύδειν ἐπαγγέλλεται, ἡ φύσεως δεσμοῖς πρὸς ἄνδρα, καὶ παῖδας, καὶ τοὺς καθ' αἷμα συνδουμένη πάντας; πῶς δὲ ἀμερίμνως προσεδρεύσει τῷ Κυρίῳ, τὰς ὑπὲρ τοσούτων φροντίδας ἀναδεξαμένη; πῶς δ' ἕξει τὸ ἀθόρυβον, πλήθεσιν ἐνεσχημένη; διὰ τοῦτο ἡ ὄντως παρθένος, καὶ ἀφωμοιωμένη τῷ παρθένῳ καὶ ἐκ παρθένου, καὶ τῶν ἐν παρθενίᾳ δεόντως ζησάντων ψυχῶν νυμφίῳ, οὐ τὴν κατὰ σάρκα συζυγίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ κόσμον συνοδίαν φεύγει, συγγενέσι πᾶσιν ἀποταξαμένη· ὡς ἂν ἔχῃ πεπαρρησιασμένως λέγειν μετὰ Πέτρου πρὸς Χριστόν· ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί δ' ἄρα καὶ καινοπρεπὲς ποιήσειεν, εἰ τῆς ἐπιγείου νύμφης πατέρα καὶ μητέρα ἀφιείσης, ἕνεκα φθαρτοῦ νυμφίου, καὶ προσκολλωμένης ἐκείνῳ, κατὰ τὴν γραφήν, αὐτὴ τοῦτο δράσειεν, ὑπερκοσμίου νυμφῶνος καὶ νυμφίου ἕνεκα, τούτους καταλείψασα; πῶς δὲ καὶ συγγένειαν ἐξὸν ἔχειν ἐπὶ γῆς, οἷς τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς; πῶς δ' ἡ μὴ σαρκὸς οὖσα τέκνον, ἀλλὰ πνεύματος, σαρκικὸν ἕξει πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ τοὺς καθ' αἷμα προσήκοντας; πῶς δ' ἡ καὶ τὸ οἰκεῖον σῶμα φυγοῦσα, καὶ ἀεὶ φεύγουσα κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς τὸν κατὰ σάρκα βίον ἀποτιθεμένη, σχέσιν ὅλως ἕξει πρὸς τὰ μὴ οἰκεῖα σώματα; εἰ δὲ καὶ ἡ ὁμοιότης ὥς φασι, φιλότης, καὶ τὸ ὅμοιον ἀσπάζεται πᾶν, ἐξομοιωθήσεται τοῖς φιλουμένοις ἡ παρθένος καὶ περιπεσεῖται τῇ νόσῳ τῆς φιλοκοσμίας αὖθις; ἡ δὲ φιλία τοῦ κόσμου, ἔχθρα εἰς Θεόν, φησι Παῦλος, ὁ νυμφοστόλος τοῦ πνευματικοῦ νυμφῶνος· οὐκοῦν οὐ διαζυγῆναι κινδυνεύσει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔχθραν τοῦ ὑπερκοσμίου νυμφίου καταστῆναι· καὶ μὴ θαυμάσῃς, μηδ' ἀνιαθῇς, εἰ ταῖς μὲν ἐν συζυγίᾳ παρὰ τῆς γραφῆς μέμψις οὐ προσγίνεται μεριμνώσαις τὰ τοῦ κόσμου, ἀλλ' οὐ τὰ τοῦ Κυρίου· ταῖς δὲ τὴν παρθενίαν ἐπαγγειλαμέναις τῷ Θεῷ, καὶ ψαύειν ὅλως τῶν ἐν κόσμῳ ἀπηγόρευται, καὶ ζῆν ὅλως ἐν ἀνέσει οὐκ ἐφεῖται· καίτοι καὶ τοῖς ἐν συζυγίᾳ προσφωνεῖ Παῦλος· ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι, καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ κατα-

Digitized by Google

χρώμενοι· ὃ τοῦ κατὰ τὴν παρθενίαν ἀγῶνος δυσανυστότερον ἐγὼ νομίζω· καὶ τὴν νηστείαν γάρ, τῆς περὶ τρυφὴν καὶ πόσιν ἐγκρατείας, εὐχερεστέραν δείκνυσιν ἡ πεῖρα· καὶ φαίη ἄν τις δίκαια, καὶ ἀληθῆ· ὡς εἰ μὲν μὴ ἕλοιτό τις σώζεσθαι, λόγος πρὸς αὐτὸν ἡμῖν οὐδείς· εἰδέ τινι μέλει τῆς οἰκείας σωτηρίας, οὗτος ἴστω τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, πολλῷ τοῦ μιγάδος ἀνυσιμώτερον ὄντα, καὶ ἀπονώτερον· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀφῶμεν, ἐκεῖνο δὲ ἐπὶ νοῦν λάβε μοι παρθένε, νύμφη Χριστοῦ, κλῆμα τῆς ἀμπέλου τῆς ζωῆς, ὅπερ ἀνωτέρω εἴρηται· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι· πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ· δεῖγμα τοίνυν ποιοῦ τὴν περὶ σὲ ταύτην ἐπιμέλειαν, τοῦ τῆς παρθενίας σου καρποῦ, καὶ τοῦ πρὸς σὲ φίλτρου τοῦ νυμφίου· καὶ χαῖρε μᾶλλον, καὶ ἀντιφιλοτιμοῦ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐπείθειαν· ἄλλως τε· καὶ χρυσὸς μὲν χαλκοῦν τι συμμιγὲς δεξάμενος, κίβδηλος καλεῖται· χαλκὸς δὲ περιτακὲν ψῆγμα δεξάμενος χρυσοῦ, λαμπρότερος ἑαυτοῦ φανεῖται καὶ στιλπνότερος· οὕτω σὲ μὲν καὶ τὰ σὰ ποθεῖν ἐκείναις, ὦ παρθένε, ταῖς μὴ παρθένοις, δόξα· σοὶ δὲ ἀτιμίαν φέρει ποθεῖν ἐκείνας· ἐπιστρέφει γάρ σε πάλιν ὁ πόθος εἰς τὸν κόσμον· τοῦτο μέν, ὡς πρὸς τοὺς ἐν κόσμῳ ζῶντας σχέσιν ἔχουσαν, καὶ συζῶσαν ἐκείνοις τὴν τῷ κόσμῳ θανοῦσαν· τοῦτο δέ, ὡς προσεῖναι τούτοις, βουλομένη, ἃ καὶ αὐτοὶ βούλοιντ' ἄν, ἑαυτοῖς, καὶ τοῖς συγγενέσιν ἑαυτῶν· εὐθηνίαν παντοίων τῶν κατὰ τὸν βίον, πλοῦτον, περιφάνειαν, δόξαν, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις εὐθυμίαν· καὶ οὕτω συμβήσεταί σοι, τοῦ βουλήματος τοῦ σοῦ νυμφίου ἐκπεσεῖν· ταῦτα γὰρ πάντα, τρανῶς ἐκεῖνος ἐν Εὐαγγελίοις ταλανίζει, λέγων· οὐαὶ οἱ πλουτοῦντες, οὐαὶ οἱ γελῶντες, οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, οὐαὶ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι· πῶς οὖν ταλανίζει τούτους; οὐχ ὡς τὴν ψυχὴν νενεκρωμένους; τίς οὖν τῇ νύμφῃ τῆς ζωῆς συγγένεια πρὸς τοὺς νεκρούς; τίς συνάφεια, τοῖς τὰς ἐναντίας βαδίζουσιν ὁδούς; πλατεῖα γὰρ καὶ εὐρύχωρος, δι' ἧς ἐκεῖνοι φέρονται· κἂν μὴ παρακατάσχωσιν ἑαυτούς, τῶν σῶν τι μίξαντες, ἐκπεσοῦνται τελέως εἰς ἀπώλειαν· σὺ δὲ διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης πύλης, καὶ ὁδοῦ, πρὸς τὴν ζωὴν εἰσέρχῃ· διὰ στενῆς δὲ πύλης, καὶ ὁδοῦ, οὐκ ὄγκον δόξης, οὐχ ἡδονῆς διάχυσιν, οὐ φόρτον χρημάτων καὶ κτημάτων ἀναθέμενός, τις, διϊέναι δύναιτ' ἄν· ἀλλὰ μὴ πλατεῖαν ἀκούσασα, ἐκείνην τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, ἄλυπον ἡγοῦ· πολυσυμφορωτάτη γάρ ἐστι, καὶ βαρυσυμφορωτάτη· πλατεῖαν δέ, φησιν, καὶ εὐρύχωρον αὐτήν, ὅτι πολλοί εἰσιν οἱ διερχόμενοι δι' αὐτῆς· καὶ τούτων ἕκαστος, πολὺν συρφετὸν τῆς ῥεούσης περικείμενος ὕλης· ἡ σὴ δὲ μάλιστα στενή παρθένε, σύνδυο γὰρ ἐρχομένους οὐ χωρεῖ· ταῦτ' ἄρα καὶ πολλαὶ τῶν ὑπὸ τοῦ κόσμου προκατειλημμένων, μετὰ τὸ μονωθῆναι τῶν συζύγων, κατὰ ζῆλον τῆς σῆς ὑπερκοσμίου πολιτείας, ἀρνησάμεναι τὸν κόσμον, τὴν σὴν εἵλοντο βαδίζειν, ὡς καὶ τῶν στεφάνων κοινωνήσαιεν· ἃς καὶ τιμᾶσθαι παραγγέλλει ὁ Παῦλος, ὡς προσκαρτερούσας ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, μετὰ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος· εἰ γάρ τι καὶ τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ πρόσεστιν ἀνιαρόν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο παρακλήσεως ποιητικόν, καὶ βασιλείας οὐρανῶν παρεκτικόν, καὶ σωτηρίας πρόξενον· ἐκείνης δὲ καὶ τὸ τερπνὸν καὶ τὸ ἀνιαρόν, θανατηφόρον· ἡ γὰρ λύπη, φησίν, ἡ κατὰ κόσμον, θάνατον κατεργάζεται· ἡ δὲ λύπη ἡ κατὰ Θεόν, μετάνοιαν ἀμεταμέλητον εἰς σωτηρίαν· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καλῶν, μακαρίζει ὁ Κύριος λέγων· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· διατί δὲ εἰπὼν μακάριοι οἱ πτωχοί, προσέθηκε τῷ πνεύματι; ἵνα δείξῃ τὴν μετριότητα τῆς ψυχῆς, μακαρίζων καὶ ἀποδεχόμενος· διατί δὲ οὐκ εἶπε μακάριοι οἱ πτωχοὶ τὸ πνεῦμα, καὶ οὕτω γὰρ ἄν, ἐδηλοῦτο τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον· ἀλλὰ μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι; ὡς ἂν ἡμᾶς διδάξῃ, μακαριστὴν εἶναι καὶ τὴν ἐν σώματι πτωχείαν, καὶ παρεκτικὴν τῆς οὐρανίου βασιλείας, ἀλλ' ὅταν διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ταπείνωσιν τελῆται, καὶ ταύτῃ συνημμένη ᾖ, καὶ ἀπὸ ταύτης ἔχῃ τὴν ἀρχήν· μακαρίσας γὰρ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, θαυμασίως ὑπέδειξε, ποῖόν ἐστιν ὡσανεὶ ῥίζα καὶ πρόξενον τῆς ἐπιφαινομένης πτωχείας τοῖς ἁγίοις, δηλονότι τὸ ἐκείνων πνεῦμα· τοῦτο γὰρ τὴν τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐγκολπωσάμενον χάριν, πηγὴν πτωχείας ἀναδίδωσιν ἀφ' ἑαυτοῦ, ποτίζουσαν πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἡμῶν, τὸν

Digitized by Google

ἔξω δηλονότι ἄνθρωπον, καὶ παράδεισον αὐτὸν ἀρετῶν ἀποτελοῦσαν· ἡ τοιαύτη γὰρ πτωχεία, παρὰ Θεοῦ μακαριστή· λόγον δὲ συντετμημένον, κατὰ τὸν Προφήτην, διδοὺς ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ αἴτιον τῆς ἐθελουσίου καὶ πολυειδοῦς πτωχείας, καὶ ὅ,τι ταύτης αἴτιον δείξας τε καὶ μακαρίσας, πολλὰ ὄντα τὰ αἰτιατά, συμπεριείληφεν, ἐν βραχεῖ διδάξας περὶ πάντων· δύναται γάρ τις ἀκτήμων εἶναι, ἀλλὰ καὶ εὐτελὴς ἐγκρατής, καὶ ταῦτα ἑκουσίως, ἀλλὰ διὰ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων· ὁ τοιοῦτος τοίνυν, οὐκ ἔστι τῷ πνεύματι πτωχός· ἡ γὰρ ὑπόκρισις, ἐξ οἰήσεως γεννᾶται· αὕτη δὲ τῆς ἐν πνεύματι πτωχείας ἐναντία· τὸ δὲ συντετριμμένον ἔχοντι καὶ μέτριον καὶ ταπεινόν, τὸ πνεῦμα τῶν ἀδυνάτων, μὴ καὶ τῇ φαινομένῃ χαίρειν εὐτελείᾳ τε καὶ ταπεινώσει· δόξης γὰρ καὶ εὐπαθείας, εὐπορίας τε καὶ πάντων τῶν τοιούτων, ἀνάξιον οὗτος ἡγεῖται ἑαυτόν· καὶ οὗτος ὁ Θεῷ μακαριστὸς πτωχός, ὁ ἀνάξιον τούτων ἑαυτὸν ἡγούμενος· καὶ οὗτος ὁ κατὰ ἀλήθειαν πτωχός, μὴ ἐξ ἡμισείας τοῦ ὀνόματος ἀντιποιούμενος· διὸ καὶ Λουκᾶς ὁ θεῖος, μακάριοι, εἶπεν, οἱ πτωχοί, μὴ προσθεὶς τῷ πνεύματι· καὶ οὗτοι εἰσὶν οἱ ἀκούοντες καὶ ἀκολουθήσαντες καὶ ἀφωμοιωμένοι τῷ τοῦ Θεοῦ Υἱῷ, λέγοντι, μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾷός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· διὸ καὶ αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· συγκληρονόμοι γὰρ εἰσι Χριστοῦ· τριμεροῦς δὲ οὔσης τῆς ψυχῆς καὶ ἐν τρισὶ δυνάμεσι θεωρουμένης, λογιστικῷ, θυμικῷ τε καὶ ἐπιθυμητικῷ καὶ νοσούσης κατὰ ταῦτα πάντα, εἰκότως ὁ ταύτην ἰώμενος Χριστός, ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου τῆς ἐπιθυμίας, ἤρξατο τῆς θεραπείας· ὕλη μὲν γὰρ θυμοῦ, ἐπιθυμία ἀποτυγχάνουσα τὴν δὲ μετεωρισμοῦ τῆς διανοίας, ἄμφω ταῦτα διακείμενα κακῶς· καὶ οὐκ ἂν ποθ' ὑγιὲς ὀφθείη, οὔτε τὸ τῆς ψυχῆς θυμούμενον, μὴ τῆς ἐπιθυμίας προτέρας ἰαθείσης· οὔτε τὸ λογιζόμενον, μὴ ἄμφω τούτων προτεθεραπευμένων· τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ, πρῶτον πονηρὸν γέννημα, τὴν φιλοκτημοσύνην ἐξετάσας εὕροις ἄν· αἱ γὰρ πρὸς τὸ ζῆν συντελοῦσαι τοῖς ἀνθρώποις ἐπιθυμίαι οὐχ ὑπαίτιοι· διὸ καὶ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων συμπεφύκασιν ἡμῖν· ἡ δὲ φιλαργυρία μικρὸν ὕστερον προσφύεται παισὶν ἔτι οὖσιν· ὅθεν φαίνεται ὡς οὐκ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως ἔχει τὴν ἀρχήν· ῥίζαν δὲ αὐτὴν πάντων τῶν κακῶν, δικαίως ὠνόμασεν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· τὰ μὲν γὰρ τῶν κακῶν αὕτη πέφυκε γεννᾶν· φειδωλίας, καπηλείας, ἁρπαγάς, κλοπὰς καὶ ἁπλῶς πᾶν εἶδος πλεονεξίας· ἣν δευτέραν εἰδωλολατρείαν ὁ αὐτὸς προσηγόρευσε· τοῖς δὲ μὴ φυομένοις ἐξ αὐτῆς, σχεδὸν πᾶσι χορηγεῖ τὴν ὕλην τῆς συστάσεως· ταῦτα δὲ πάντα ὅσα ἐκ φιλοϋλίας τίκτεται ψυχῆς εἰσι πάθη, ζέσιν οὐκ ἐχούσης πρὸς ἀγαθοεργίαν· τῶν γὰρ ἀπὸ φύσεως ἐχόντων τὴν ἀρχὴν παθῶν τὰ ἐκ προαιρέσεως εὐαπαλλακτότερά εἰσι· δυσαπόβλητα δὲ τὰ ἐκ φιλαργυρίας πάθη κατεργάζεται, ἡ ἀπιστία τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας· ταύτῃ γὰρ ὁ μὴ πιστεύων, ἐπὶ χρήμασι πέποιθε· καὶ τοῦ Κυρίου λέγοντος ἀκούων, ὡς εὐκοπώτερόν ἐστι, κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, αὐτὸς παρ' οὐδὲν θέμενος βασιλείαν, καὶ βασιλείαν οὐράνιον, κα' ἀΐδιον, ποθεῖ πλοῦτον, γήϊνόν τε καὶ διαρρέοντα· πλοῦτον, ὃς κἂν μὴ παρῇ τοῖς ποθοῦσιν, αὐτῷ τῷ ποθεῖσθαι ζημιοῖ τὰ μέγιστα· ἐμπίπτουσι γὰρ εἰς πειρασμοὺς καὶ παγίδας τοῦ διαβόλου, καθά φησι Παῦλος, οἱ ἐπιθυμοῦντες πλουτεῖν· ἀλλὰ καὶ παραγενόμενος οἴκοθεν, ἔδειξε μηδὲν ὤν· εἶθ' ὡς μὴ παρὼν διψώμενος, ὑπὸ τῶν μηδὲ τῇ πείρᾳ νοῦν εἰληφότων· οὐ γὰρ ἐξ ἐνδείας ὁ δύσερως οὗτος ἔρως· αὕτη δὲ ἐξ αὐτοῦ μᾶλλον· ἐξ ἀφροσύνης δ' αὐτός· ἀφ' ἧς καὶ ὁ καθαιρῶν τὰς ἀποθήκας ἐκείνος, καὶ μείζονας οἰκοδομῶν, παρὰ τοῦ κοινοῦ δεσπότου Χριστοῦ δικαιότατα καλεῖται. Πῶς γὰρ οὐκ ἄφρων, ὃς τῶν μηδὲν ὀνῆσαι δυναμένων ἕνεκα, (οὐδενὶ γὰρ ἐκ τοῦ περισσοῦ ἐστιν ἡ ζωὴ αὐτῷ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ) τούτων οὖν χάριν, τὰ λυσιτελέστατα προδίδωσι, καὶ οὐ σοφὸς γίνεται πραγματευτής, καὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτῶν, κατὰ τὸ δυνατὸν ὑφαιρῶν, καὶ προστιθεὶς τῷ κεφαλαίῳ τῆς ὄντως πολυφόρου καὶ πολυκερδοῦς ἐμπορίας, ἢ γεωργίας; γεωργίας ἥ, καὶ πρὶν ἐφεστάναι τὸν τοῦ ἀμητοῦ καιρόν, εἰς ἑκατὸν πολυπλασιάζει τὸ καταβληθέν· οἷον προδεικνῦσα τὸ μέλλον κέρδος καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ καιροῦ φοράν, ὡς ἀνεκλάλητόν τε καὶ ἀνενόητον· καὶ τὸ παραδοξότατον, ὅσον ἂν ἀπὸ στενωτέρων ἢ ταμείων τὰ σπέρματα οὕτως οὐδὲ ἐπ' ἀγαθῷ τοῖς ἀνθρώποις πρό-

Digitized by Google

φασις ἐφέσεως τοῦ πλουτεῖν ὑπολέλειπται· ἀλλὰ τὴν ἔνδειαν ὑφορῶνται, τῷ προσθήσειν ὑπεσχημένῳ τὰ τῇδε πάντα, τοῖς ζητοῦσι τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν, μὴ πάντως πιστεύοντες. καὶ ταύτην μόνην ἔχοντες ἀφορμήν, κἂν πάντα περιβάλλωνται, τῆς νοσερᾶς καὶ ἀπολουμένης ἐπιθυμίας οὐδέποτε ἀναφέρουσιν· ἀλλ' ἀεὶ συλλέγοντες, ἑαυτοῖς ἀνατιθέασι φόρτον ἀνόητον, μᾶλλον δὲ καινότατον ἔτι ζῶσι τάφον περιτιθέασι· τῇ μὲν γὰρ ἁπλῶς γῇ, τῶν ἀνθρώπων οἱ νεκροὶ κατορύττονται· τῷ δὲ κατὰ χρυσὸν χοΐ, ὁ τοῦ ζῶντος φιλαργύρου νοῦς· καὶ δυσωδέστερος οὗτος ὁ τάφος ἐκείνου, τοῖς ὑγιῶς ἔχουσι τῶν αἰσθήσεων· καὶ τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον πλέον ἐπιθήσει τὸν χοῦν· νικᾷ γὰρ τὸ τῶν κατακεχωσμένων ἐκείνων ἀθλίων ἕλκος· καὶ μέχρις οὐρανοῦ τὰ τῆς ὀσμῆς φέρεται, καὶ τῶν Ἀγγέλων Θεοῦ, καὶ Θεοῦ· καὶ βδελυκτοὶ ταύτῃ γίνονται, καὶ τῆς ἀποστροφῆς ὄντως ἄνθρωποι, δαυϊτικῶς εἰπεῖν, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης αὐτῶν προσοζέσαντες· ἀπαλλάττει δὲ τοὺς ἀνθρώπους, τοῦ δυσώδους καὶ νεκροποιοῦ τούτου πάθους, ἡ μὴ πρὸς ἀνθρωπαρέσκειαν ἐθελούσιος ἀκτημοσύνη· ταὐτὸν δ' εἰπεῖν ἡ ἐν πνεύματι πτωχεία, ἣν ὁ Κύριος ἐμακάρισε. Μοναχὸν τὸ πάθος τοῦτ' ἔχοντα, ὑποταγῆναι ἀδύνατον· ἂν δὲ παραμένῃ περιέπων ὅτι μάλιστα, πολὺ τὸ δέος, μὴ καὶ ἀνηκέστοις κατὰ σῶμα περιπέσῃ κακοῖς. Γιεζῆ, καὶ Ἰούδας ἐκ παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης, ἱκανὰ ὑποδείγματα· τῷ μὲν γὰρ λέπρα ἐξήνθησε, δεῖγμα τῆς ἀθεραπεύτου ψυχῆς· ὁ δὲ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ αἵματος, ἐξ ἀγχόνης χωρισθείς, πρηνὴς ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ· εἰ δὲ ἡ ἀποταγὴ προηγεῖται τῆς ὑποταγῆς, πῶς ἔσται πρὸ τοῦ ἡγουμένου τὸ ἑπόμενον; εἰ δὲ καὶ τῆς κατὰ Μοναχοὺς πολιτείας, οἷόν τις στοιχειώδης ἀρχὴ καθέστηκεν αὕτη, πῶς ἂν ἕτερον τινὰ διενέγκῃ καλῶς τῶν κατ' αὐτὴν ἀγώνων, ὁ μὴ χρήμασιν ἀποταξάμενος πρότερον; τί γάρ, εἰ καὶ πρὸς ὑποταγὴν ὁ τοιοῦτος ἀδόκιμος, ἀλλ' ἡσυχάσει καθ' ἑαυτὸν τῷ κελλίῳ, καταμόνας σχολάζων, καὶ προσευχῇ προσανανέχων; ἀλλ' ὅπου ὁ θησαυρός σου, φησὶν ὁ Κύριος, ἐκεῖ καὶ ὁ νοῦς σου. Πῶς οὖν νοερῶς ἀτενίσει πρὸς τὸν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς καθήμενον, ἐπὶ γῆς θησαυρίζων; πῶς δὲ κληρονομήσει τὴν βασιλείαν, ἣν οὐδ' ἐπὶ νοῦν λαβεῖν, ὑπὸ τοῦ πάθους καθαρῶς συγχωρεῖται; διὰ τοῦτο μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ὁρᾷς ὅσα δι' ἑνὸς μακαρισμοῦ περιέκοψεν ὁ Κύριος πάθη· ἀλλὰ γάρ, οὐ ταῦτα μόνον, ἐπεὶ καὶ πρῶτον γέννημα τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας τὴν φιλοϋλίαν εἰρήκαμεν ἔστι γὰρ αὐτῇ καὶ δεύτερον φευκτότερον, καὶ τρίτον, τῇ κακίᾳ οὐχ ἧττον· ποῖον δὴ τὸ δεύτερον; ἡ φιλοδοξία. Προϊούσης γὰρ τῆς ἡλικίας, πρότερον τῆς φιλοσαρκίας ὑπαντᾷ τουτὶ τὸ πάθος, ἔτι νέοις οὖσι, καθάπερ προοίμιον κακὸν ἐκείνης· φιλοδοξίας δὲ εἶδος, ἐκεῖνο λέγω νῦν, ὃ πρὸς καλλωπισμοὺς βλέπει σωμάτων, καὶ πολυτελείας ἐνδυμάτων· ἣν καὶ κοσμικὴν κενοδοξίαν οἱ Πατέρες λέγουσι· τὸ γὰρ ἕτερον εἶδος τῆς κενοδοξίας, τοῖς ἀρετῇ διενεγκοῦσιν ἐπιτίθεται· συνεπαγόμενον οἴησίν τε, καὶ ὑπόκρισιν· δι' ὧν συλῆσαι καὶ διασκεδάσαι τὸν πνευματικὸν πλοῦτον ὁ ἐχθρὸς μηχανᾶται· ταῦτα δὲ πάντα, τελείας τεύξεται τῆς θεραπείας αἰσθήσει τε καὶ πόθῳ τῆς ἄνωθεν τιμῆς, μετὰ τοῦ ἀνάξιον ἐκείνης ἑαυτὴν ἡγεῖσθαι τὴν ποθοῦσαν· καὶ τῆς ἐπ' ἀνθρώπων εὐτελείας καρτερίᾳ, μετὰ τοῦ ἄξιον αὐτῆς ἡγεῖσθαι· πρὸς δὲ καὶ τῷ τῆς οἰκείας δόξης, προτιμοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν λέγοντα, μὴ ἡμῖν Κύριε. μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἢ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν· κἂν τι τῶν ἐπαινετῶν ἐξειργασμένον οἶδεν ἑαυτόν, τῷ Θεῷ λογίζεσθαι τὴν αἰτίαν τοῦ κατορθώματος· καὶ τούτῳ χρῆναι καὶ ὑπὲρ τούτου δόξαν εὐγνωμόνως ἀναπέμπειν, ἀλλ' οὐχ ἑαυτῷ· οὕτω γὰρ χαιρήσει μὲν ὡς δῶρον λαβὼν τὴν ἀρετήν· οὐκ ἐπαρθήσεται δέ, ὡς οἴκοθεν μηδὲν ἔχων· ἀλλὰ καὶ ταπεινωθήσεται, τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ἔχων ἐπὶ τὸν Θεὸν ἡμέρας καὶ νυκτός, ὡς τοὺς ὀφθαλμοὺς παιδίσκη, ψαλμικῶς εἰπεῖν, ἐπὶ τὰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς· δεδιὼς μὴ τοῦ μόνου καὶ δόντος καὶ συνέχοντος ἐν τῷ καλῷ διαζευχθείς, εἰς τὸ τῆς κακίας βάραθρον κατενεχθῇ· τοῦτο γὰρ πάσχῃ, ὁ οἰήσει δουλεύων καὶ κενοδοξίᾳ· συνεργεῖ δὲ πρὸς τὴν τούτων ἴασιν διαφερόντως καὶ ἡ ἀναχώρησις· καὶ τὸ καταμόνας πολιτεύεσθαι, καὶ τῇ κέλλῃ παραμένειν· ἐπεσθημένον μέντοι τῆς προαιρέσεως τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν· καὶ οὐχ ἱκανὸν λογιζόμενον ἑαυτὸν συναναμίγνυσθαι ἀνθρώ-

Digitized by Google

ποις· ταῦτα δὲ τί ἄλλο ἐστίν, ἢ ἡ ἐν πνεύματι πτωχεία, ἣν ὁ Κύριος ἐμακάρισεν; ἂν δέ τις ἐπὶ νοῦν λάβῃ καὶ τὰ πεφυκότα προσγίνεσθαι παρ' αὐτοῦ τοῦ πάθους αἴσχη, φεύξεται τὴν κενοδοξίαν ἧ δυνάμεως ἔχει. Ποθῶν γὰρ τὴν παρ' ἀνθρώπων δόξαν, ἐξ αὐτῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἔργων, ἀδοξίᾳ περιτυγχάνει· ὥρας γὰρ ἐπιμελούμενος, καὶ μέγα φρονῶν ἐπὶ προγόνων εὐκλείᾳ, καὶ ἐπ' εὐχροίᾳ περιβολαίων, καὶ τοιούτοις ἄλλοις σεμνυνόμενος, δῆλον ἑαυτὸν ποιεῖ, νηπιώδους ἔτι φρονήματος ἐπειλημμένον· καὶ γὰρ ταῦθ' ὁμοῦ πάντα, χοῦς· τί δὲ χοὸς ἀτιμότερον; ἡ δὲ μὴ πρὸς σκέπην, ἢ θάλψιν χρωμένη τῇ περιβολῇ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐπτοημένη πρὸς μαλακότητάς τε καὶ στιλπνότητας, οὐ μόνον τὴν ἀκαρπίαν τῆς οἰκείας ψυχῆς, τοῖς ὁρῶσι καταγγέλλει, πρὸς δὲ τούτῳ, καὶ τὴν τῶν ἑταιριζομένων ἀσχημοσύνην ἐπιτίθεται· παντὸς δὲ μᾶλλον ἀκουέτω τοῦ λέγοντος, ὅτι οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων εἰσίν· ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς εἶναί φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· μὴ οὖν διὰ τὴν ἐν ἐνδύμασι βλακείαν, εἰς τὰς σκηνὰς ἀπ' οὐρανοῦ ῥιφῶμεν, τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου· τοῦτ' αὐτὸ πάσχουσι, καὶ οἱ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν τὴν ἀρετὴν μετιόντες· οἱ γὰρ λαχόντες τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς κατασκηνοῦσι· φεῦ· εἰς χοῦν τὴν ἑαυτῶν δόξαν, τὴν δαβιτικὴν ἀράν, ἐφ' ἑαυτοὺς ἕλκοντες, οὔτε γὰρ ἡ προσευχὴ αὐτῶν ἄνεισι πρὸς οὐρανόν, καὶ πᾶν σπούδασμα κάτω πίπτει, τὰ πτερὰ τῆς μεταρσίους τὰς ἐπὶ γῆς πράξεις ἡμῶν ποιούσης θείας ἀγάπης οὐ περικείμενον· ὥστε καὶ πόνου ὑφίστανται, καὶ τοὺς μισθοὺς οὐ καρποῦνται· καὶ τί λέγω τὴν τῶν μισθῶν ἀκαρπίαν; καρποφοροῦσι μὲν οὖν, ἀλλ' αἰσχύνην, καὶ λογισμῶν ἀστασίαν, καὶ διανοίας αἰχμαλωσιαν, καὶ ταραχήν· Κύριος γάρ φησι· διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων· κατῃσχύνθησαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξουδένωσεν αὐτούς· τοῦτο τὸ πάθος λεπτότατόν ἐστι παθῶν ἁπάντων· διὸ δεῖ τὸν προσπαλαίοντα, μὴ τὸν συνδιασμὸν ἐτάζειν, ἢ τὴν συγκατάθεσιν φεύγειν, ἀλλ' αὐτὴν τὴν προσβολήν. ὡς συγκατάθεσιν λογίζεσθαί τε, καὶ φυλάττεσθαι· μόλις γὰρ ἂν οὕτω τὸ τάχος τῆς ἥττης παραδράμῃ· κἂν μὲν οὕτω πράττῃ νήφων, ἡ προσβολὴ γίνεται κατανύξεως πρόξενος· εἰ δὲ μή, τῇ ὑπερηφανίᾳ τόπος ἑτοιμάζεται· ταύτην δὲ ὁ προσλαβόμενος, δυσανακλήτως, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνιάτως ἔχει· διαβολικὸν γάρ ἐστι τὸ πτῶμα· ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου, τὸ τῆς ἀνθρωπαρεσκίας πάθος, τοσαύτην ἐπαντλεῖ τοῖς κεκτημένοις βλάβην, ὡς καὶ περὶ αὐτὴν τὴν πίστιν ναυαγεῖν· κατὰ τὸν εἰπόντα, πῶς δύνασθαι πιστεύειν εἰς ἐμέ, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες; καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες; τί δή σοι καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων δόξῃ ὦ ἄνθρωπε; μᾶλλον δὲ τῷ κενῷ τῆς δόξης ὀνόματι; καὶ οὐκ ἐστερημένῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ στερητικῷ τοῦ πράγματος; καὶ οὐ τοῦτο μόνον. ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ γεννητικῷ τοῦ φθόνου; φθόνου, τοῦ δυνάμει φόνου, καὶ προξένου τῆς πρώτης μιαιφονίας, καὶ τῆς ὕστερον θεοκτονίας· ἆρα τί συντελεῖ τῇ φύσει; συνέχον, ἢ φυλάττον, ἢ σφάλουσαν ἀναλαμβάνον ὁπωσοῦν αὐτὴν καὶ ἰώμενον; πάντως οὐκ ἂν ἔχῃ τίς εἰπεῖν ὅτι· ἀλλ' οἶμαι καὶ τοῦτ' εἶναι καὶ τῶν ἐν προφάσει παραχρήσεων ἔλεγχον· εἰδέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσαι θελήσει, τὴν αὐτὴν δολερῶς εὑρήσει καὶ προξενοῦσαν τῶν αἰσχίστων τὰ πλεῖστα, καὶ ἀπελέγχουσαν· καὶ τὸ προσωπεῖον ἀναιδῶς ἀποτιθεμένην ἐσθότε κἀνταῦθα, καὶ τοὺς ἐραστὰς καταισχύνουσαν· κἂν οἱ τῶν ἑλληνικῶν δογμάτων καθηγεμόνες, οὐδὲν αὐτῆς ἄνευ τῶν ἐν τῷ βίῳ κατορθωμάτων οἴωνται· φεῦ τῆς πλάνης, ὅτι μηδ' αἰσχύνονται λέγοντες· ἀλλ' ἡμεῖς οὐχ οὕτως ἐδιδάχθημεν, οἱ φερωνύμως ἐπώνυμοι, τοῦ δι' ἑαυτοῦ φιλανθρώπως τὸ ἡμέτερον χρίσαντος· ἀλλ' αὐτὸν ἔχομεν τῶν πραττομένων ἐπόπτην· πρὸς ὃν οἱ βλέποντες, δι' αὐτοῦ τε καὶ δι' αὐτὸν πᾶν ὅ,τι κάλλιστον κατορθοῦσι· πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιοῦντες, καὶ ἀνθρώποις ὅλως ἀρέσκειν οὐκ ἐφιέμενοι· μᾶλλον δὲ οὐδ' ἀρέσκοντες, κατὰ Παῦλον τὸν ἄκρον μύστην τοῦ νομοθέτου, καὶ νομοδότην ἡμῶν· εἰ γὰρ ἔτι φησὶν ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην· ἀλλὰ γὰρ ἴδωμεν, εἰ καὶ τὸ τρίτον ἔκγονον, τῆς κακῶς ἐχούσης ἐπιθυμίας, διὰ τῆς μακαριζομένης ἀναιρεῖται πτωχείας· τρίτος τοίνυν τόκος, κατ' ἐπιθυμίαν νοσούσης τῆς ψυχῆς, γαστριμαργία· παρ' ἧς ἀκαθαρσία πᾶσα σαρκική· πῶς δὲ αὐτὴν τρίτην καὶ ὑστέραν λέγομεν; καί τοι ἔμφυτον ἡμῖν οὖσαν ἐξ αὐτῆς γενέσεως; οὐ γὰρ μόνον

αὕτη, ἀλλὰ καὶ αἱ πρὸς τεκνογονίαν φυσικαὶ κινήσεις ἐπισημαίνουσιν ὑπομαζίοις ἔτ' οὖσι τοῖς παισί· πῶς οὖν ἡμεῖς ὑστέραν τίθεμεν, τὴν τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας νόσον; ἐπειδή περ ἐκεῖνα φύσει πρόσεστιν ἡμῖν, ἀνέγκλητα δὲ τὰ φυσικά, παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ πεποιημένα, ἵνα δι' αὐτῶν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς περιπατήσωμεν, τοιγαροῦν, οὐκ ἔστι δείγματα ψυχῆς νοσούσης· τοῖς δὲ παραχρωμένοις, τοιαῦτα ταῦτα γίνεται· καὶ τοίνυν ὁπηνίκα τῆς σαρκὸς πρόνοιαν ποιούμεθα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας,τότε δὴ κακὸν τὸ πάθος, καὶ σαρκικῶν παθῶν ἀρχή, καὶ ψυχῆς νόσος ἡ φιληδονία· ὥστε, ἐπὶ τῶν τοιούτων, πρωτοπαθής ἐστιν ὁ νοῦς· διό, καὶ ἀπὸ τῆς διανοίας, πρώτης, ὁρμωμένων τῶν πονηρῶν παθῶν, φησὶν ὁ Κύριος, ὅτι ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, κἀκεῖνοι εἰσὶν οἱ κοινοῦντες τὸν ἄνθρωπον· καὶ ὁ πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου νόμος φησί, πρόσεχε σεαυτῷ, μήποτε γένηται ῥῆμα κρυπτόν, ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀνόμημα· εἰ γὰρ καὶ πρῶτος ὁ νοῦς ἐστιν ὁ διατεθεὶς κακῶς, ἀλλὰ κάτωθεν, διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀναμαξάμενος τὴν φαντασίαν τῶν αἰσθητῶν σωμάτων, οὕτω πρὸς ἐκεῖνα διετέθη· καὶ μάλιστα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν πρώτων δυναμένων καὶ πόρρωθεν τὸ μῦσος ἐπισπάσασθαι, πρὸς τὴν παράχρησιν ἐπαίρεται· καὶ τούτου σαφὲς μαρτύριον, ἡ προμήτωρ καθέστηκεν Εὔα· πρῶτον γὰρ εἶδεν ὅτι καλὸν εἰς ὅρασιν, καὶ ὡραῖον τοῦ κατανοῆσαι,καὶ τότε, συγκατατεθεῖσα τῇ καρδίᾳ, ἥψατο καὶ ἐγεύσατο τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου· καλῶς ἄρ' ἐλεγόμην, ὅτι πρωτερεύει, καὶ προοίμιόν ἐστιν ἡ πρὸς τὰ κάλλη τῶν σωμάτων ἧττα τῶν αἰσχρῶν παθῶν· διὸ καὶ πατρικόν ἐστι παράγγελμα, κάλλος ἀλλοτρίων σωμάτων μὴ καταμανθάνειν, καὶ ἐπὶ ἰδίῳ μὴ τέρπεσθαι· πρὸ μέντοι τῆς ἐμπαθοῦς διανοίας, εἰ καὶ φυσικῶς ἐνθεωροῦνται τοῖς παισὶ τὰ πάθη, ἀλλ' οὐ συνεργεῖ πρὸς ἁμαρτίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς φύσεως σύστασιν· διόπερ, οὐδὲ πονηρὰ τηνικαῦτα ταῦτ' ἐστίν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ σαρκικὰ πάθη, παρὰ τοῦ ἐμπαθοῦς νοῦ λαμβάνει τὴν ἀρχήν, ἐξ αὐτοῦ δέον καὶ τῆς θεραπείας ἄρχεσθαι· ὡς γὰρ ἐπὶ πυρκαϊᾶς, ὁ σβέσαι ταύτην προθυμούμενος, εἰ τὴν φλόγα διατέμνει ἄνωθεν, ἤνυσεν οὐδέν· εἰ δὲ τὴν ὕλην ἀποσπάσειεν, εὐθὺς ἡ πυρκαϊὰ κατεμαράνθη· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πορνικῶν παθῶν· εἰ μὴ τὴν πηγὴν τῶν λογισμῶν ἔνδον ξηρανεῖς δι' εὐχῆς καὶ ταπεινώσεως, μόνῃ δὲ νηστείᾳ καὶ κακοπαθείᾳ σώματος ὁπλίζῃ κατ' αὐτῶν, ἀνήνυτα πονεῖς· εἰ δὲ τὴν ῥίζαν ἁγιάσεις διὰ ταπεινώσεως καὶ προσευχῆς, ὡς ἔφημεν, ἕξεις καὶ τοῖς ἔξω τὸν ἁγιασμόν· καὶ τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ τὸ Ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ὑφηγεῖσθαι λόγιον τὸ λέγον, περιζώννυσθαι τὴν ὀσφὺν ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ· καθὰ καί τινι τῶν πατέρων κάλλιστα πεφιλοσόφηται, ὡς τοῦ θεωρητικοῦ, τὸ ἐπιθυμητικὸν περισφίγγοντος, καὶ συστέλλοντος τὰ ὑπ' ὀσφῦν τε καὶ γαστέρα πάθη· δεῖ μέντοι καὶ τῷ σώματι κακοπαθείας, καὶ τῆς συμμέτρου τῶν βρωμάτων ἐγκρατείας, ἵνα μὴ δυσήνιον ᾖ, καὶ τοῦ λογισμοῦ βιαιότερον· τοιγαροῦν, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάντα πάθη, οὐδὲν ἕτερον ἰᾶται ἢ κακοπάθεια σώματος, καὶ προσευχὴ ἐκ τεταπεινωμένης καρδίας ἐνεργουμένη, ὅ ἐστιν ἡ ἐν πνεύματι πτωχεία, ἣν ἐμακάρισεν ὁ Κύριος· εἰ γοῦν ἐπιθυμεῖ τις τὸν ἁγιασμὸν πλουτῆσαι, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον, παραμενέτω τῇ ἰδίᾳ κέλλῃ, κακοπαθῶν καὶ προσευχόμενος ἐν ταπεινώσει· τὸ γὰρ τοῦ καλῶς μονάζοντος κελλίον, λιμήν ἐστι σωφροσύνης· τὰ δ' ἔξω πάντα, καὶ μάλιστα τὰ κατ' ἀγορὰς καὶ πανηγύρεις, κυκεῶνος πορνικοῦ πεπλήρωται· ἐξ ἀκόσμων ἀκουσμάτων τε καὶ θεαμάτων ἐπεγειρομένου καὶ τὴν ἀθλίαν τοῦ παραβαλόντος Μοναχοῦ ψυχὴν καταβαπτίζοντος· ἀλλὰ καὶ πῦρ ἂν εἴποις καιόμενον, τὸν κόσμον τῆς κακίας, ὕλην πιούμενον τοὺς ὁμιλοῦντας, καὶ πᾶν εἶδος τῆς αὐτῶν ἀρετῆς ἀποτεφροῦν· τὸ δέ μὴ καῖον πῦρ, ἐν ἐρήμῳ εὑρέθη· σὺ δ' ἀντὶ τῆς ἐρήμου, παράμενε τῇ κέλλῃ, καὶ ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, ἕως ἂν σοι παρέλθοι ὁ χειμὼν τῆς ἐμπαθείας· αὐτοῦ γὰρ παρρυέντος, ἡ ὕπαιθρος οὐ λυμαίνεται δίαιτα· τότε γὰρ καὶ πτωχὴ ὡς ἀληθῶς ἔσῃ τῷ πνεύματι, καὶ τὴν κατὰ παθῶν κτήσῃ βασιλείαν, καὶ μακαρισθήσῃ λαμπρῶς ὑπὸ τοῦ λέγοντος, μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· πῶς δ' οὐ μακαρίζοιντο δικαίως ἄν, οἱ μὴ πεποιθότες ὅλως ἐπὶ χρήμασιν, ἀλλ' ἐπ' αὐτῷ; οἱ μὴ ποθοῦντες ἀρέσκειν ἄλλῳ, πλὴν αὐτοῦ; οἱ ἐν ταπεινώσει μετὰ τούτων ζῶντες ἐνώπιον αὐτοῦ; πτωχεύσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὸ πνεῦμα ταπεινωθέντες, καὶ τὴν

Digitized by Google

σάρκα κακοπαθήσαντες, καὶ τὸν βίον ἀκτημονήσαντες, ἵν' ἡμῶν γένηται ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία καὶ τῶν μακαρίων ἐπιτύχωμεν ἐλπίδων, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν κληρονομήσαντες· οἷα δέ τινας λόγους περιεκτικούς τε καὶ κεφαλαιώδεις, τοῦ τῆς σωτηρίας ἡμῶν Εὐαγγελίου προθεὶς ὁ Κύριος, οὐ τοσαύτας μόνον ἀρετὰς ἐνὶ λόγῳ περιέλαβε, καὶ τοσαύτας κακίας τοῦ οἰκείου ἐξέβαλε μακαρισμοῦ, καὶ τοὺς διὰ μετανοίας, κατ' αὐτάς, καλῶς περιτεμόντας, τὸ τῆς οἰκείας ψυχῆς παθητικὸν εὐλόγησεν· ἀλλὰ καὶ ἕτερ' ἄττα πλεῖστα, οὐκ ἀναλογίαν ἔχοντα περιτομῆς, ἀλλὰ τῆς ἐκ κρυμοῦ καὶ παγετοῦ, χιόνος τε καὶ πάχνης καὶ τῆς ἐξ ἀνέμων βίας· καὶ ἁπλῶς, ἧς χειμῶνός τε καὶ θέρους, ὑφίστανται τὰ φυτὰ ταλαιπωρίας, ἐκκείμενα τῷ ψύχει καὶ τῷ καύσωνι· ὧν χωρίς, οὐδὲν οὐδαμῶς τῶν ἐπὶ γῆς φυομένων τελεσφορῆσαι ποτὲ δυνήσεται· τίνα δὴ ταῦτα ἐστίν; αἱ ποικίλαι τῶν πειρασμῶν ἐπιφοραί, ἃς φέρειν εὐχαρίστως, ἀνάγκη, τὸν μέλλοντα καρπὸν οἴσειν τῷ τῶν πνευμάτων γεωργῷ· καθάπερ γὰρ εἴ τις ἐλεήσας, ταλαιπωρούμενα, τὰ γῆθεν φυόμενα, περιτείχισμα περιθήσει, καὶ ὑπὸ στέγην ποιήσεται, καὶ μὴ πρὸς ἐκεῖνα διακαρτερεῖν ἐάσει τὰ δεινά, κἂν περιτέμνῃ, κἂν περικαθαίρῃ, πάντα πράττων τημελῶς, καρπώσεται παρὰ τούτων οὐδέν· ἀλλὰ δεῖ πάνθ' ὑπενεγκεῖν ἀφεῖναι· καὶ γὰρ οὕτω, μετὰ τὴν τοῦ χειμῶνος δυσκολίαν, ἦρος ὥρᾳ θάλλει καὶ ἀνθεῖ καὶ κομᾷ φύλλοις, καὶ προβάλλεται μετὰ τῶν καλῶν ἐκείνων τεθηλότων βλαστῶν, καὶ τοὺς ὄμφακας· οἳ κατὰ μικρὸν ὁμιλοῦντες ταῖς ἡλίου σφοδροτέραις βολαῖς, ἀκμάζουσι καὶ πεπαίνονται, καὶ πρὸς τροφὴν εὐπρεπεῖς ἀποκαθίστανται, καὶ συγκομιδήν· οὕτως ὁ μὴ τὸ δύσοιστον τῶν πειρασμῶν ἄχθος γενναίως ὑποφέρων, κἂν τῶν ἄλλων ἁπασῶν ἀρετῶν μηδεμιᾶς λειφθῇ, καρπὸν θείων ληνῶν, καὶ ἀποθήκης αἰωνίας ἄξιον, οὐ μή ποτε ἐνέγκῃ· δι' ὑπομονῆς γάρ, ἑκουσίων τε καὶ ἀκουσίων πόνων, πᾶς σπουδαῖος τελειοῦται· τῶν μὲν ἐπιτιθεμένων ἔξωθεν, τῶν δὲ ἐπιφερομένων οἴκοθεν· ἃ γὰρ τοῖς τῆς γῆς φυτοῖς ἐκ φύσεως προσγίνεται, γεωργικαῖς τε ἐπινοίαις, καὶ ταῖς τῶν ὡρῶν περιτροπαῖς, ταῦθ' ἡμῖν τοῖς λογικοῖς κλήμασι Χριστοῦ, πειθομένοις τῷ τῶν ψυχῶν τούτῳ γεωργῷ, πρόσεστιν ἐκ προαιρέσεως αὐτεξουσίως ζῶσι· χωρὶς δὲ τῆς ὑπομονῆς, τῶν ἀκουσίως ἡμῖν ἐπερχομένων, οὐδὲ τὰ ἑκουσίως πεπραγμένα, τεύξεται τῆς θείας εὐλογίας· ἡ γὰρ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, διὰ τῆς τῶν πειρασμῶν θλίψεως, μάλιστα κομίζεται τὸ δοκίμιον· δεῖ μέν τοι προκατορθωθῆναι τῇ ψυχῇ τὰ ἑκούσια, καὶ δι' αὐτῶν, ἡδονῆς καὶ δόξης ἐθισθέντες καταφρονεῖν, ῥᾳδίως καὶ τὰς ἀκουσίους οἴσομεν ἐπιφοράς· ὁ δὲ διὰ τὴν ἐν πνεύματι πτωχείαν, ἐκείνων τε καταφρονῶν, καὶ ὑπεύθυνον τοῖς δραστικωτέροις φαρμάκοις τῆς μετανοίας ἑαυτὸν ἡγούμενος, προσδόκιμον ἔχει διηνεκῶς θλίψιν ἅπασαν· καὶ καταδέχεται πάντα πειρασμόν, ὡς οἰκεῖον ἑαυτῷ προσήκοντα· καὶ χαίρει περιπεσών, ὡς περιτυχὼν τῷ τῆς ψυχῆς καθαρσίῳ· καὶ ὕλην τοῦτο ποιεῖται τῆς πρὸς Θεὸν πεπονημένης τε καὶ ἀνυσιμωτάτης δεήσεως· καὶ παρεκτικὸν ἅμα καὶ φυλακτικὸν ἡγεῖται τῆς κατὰ ψυχὴν εὐεξίας· καὶ οὐκ ἀφίησι μόνον ἀμνησικάκως ἔχων, ἀλλὰ καὶ χάριτος ὁμολογεῖ τοῖς πειράζουσι, καὶ ὡς εὐεργετησάντων ὑπερεύχεται· διὸ καὶ αὐτός, οὐ τὴν τῶν ἡμαρτημένων μόνον συγχώρησιν λαμβάνει καὶ τὴν ἐπαγγελίαν; ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ τῆς θείας εὐλογίας ἐπιτυγχάνει· μακαρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου, διὰ τὴν ἐν πνεύματι ταπεινώσεως εἰς τέλος μακροθυμίαν· ἡμεῖς δὲ δι' ὀλίγον ὀλίγα τῆς πνευματικῆς ὑποδείξαντες περιτομῆς, καί τινα προσθῶμεν ἤδη τῆς διὰ ταύτην εὐφορίας· ἐφεξῆς τοίνυν τοῖς διὰ τὴν ἐν πνεύματι πτωχείαν τὸν ἀναφαίρετον πλοῦτον κτησαμένοις, ὁ μόνος μακάριος τοὺς πενθοῦντας κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς οἰκείας μακαριότητος· μακάριοι, λέγων, οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται· διατί δὲ συνῆψεν ὁ Χριστὸς τὸ πένθος τῇ πτωχείᾳ; ἐπειδὴ καὶ ταύτῃ σύνεστιν ἀεί· ἀλλ' ἡ μὲν ἐπὶ τῇ κατὰ κόσμον πτωχείᾳ λύπη, θάνατον ψυχῆς κατεργάζεται, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἡ δὲ ἐπὶ τῇ κατὰ Θεὸν πτωχείᾳ λύπη, μετάνοιαν ἀμεταμέλητον εἰς ψυχῆς σωτηρίαν· καὶ τῇ μέν, ἀκουσίῳ οὔσῃ, τὸ ἀκούσιον· τῇ δέ, ἑκουσίῳ, τὸ ἑκούσιον, ἐξ ἀνάγκης, ἕπεται πένθος· ἐπεὶ δὲ τὸ μακαριζόμενον πένθος ἐνταυθοῖ τῇ κατὰ Θεὸν συνῆπται πτωχείᾳ, καὶ δι' ἐκείνην ἐξ ἀνάγκης τε γίνεται, κἀκείνης ὡς αἰτίας ὅλον ἐξῆπται, καὶ ἀπὸ ταύτης ἔχει συνυπακουόμενον τὸ πνευματικὸν καὶ ἑκούσιον· ἀλλὰ γὰρ ἴδωμεν, πῶς ἡ μακαριστὴ πτωχεία τὸ

μακάριον ἀπογεννᾷ πένθος· τεττάρων οὖν εἰδῶν τῆς πνευματικῆς πτωχείας ὑπὸ τοῦ λόγου μικρὸν ἀνωτέρω πεφηνότων : τῆς ἐν τῷ φρονήματι, τῆς ἐν τῷ σώματι, τῆς ἐν τῇ κατὰ τὸν βίον περιουσίᾳ καὶ τῆς ἐν τοῖς ἔξωθεν ἐπερχομένοις πειρασμοῖς, μηδεὶς δὲ ὑμῶν ἀκούων μεμερισμένως ταῦτα προστιθέντων καὶ τὴν κατὰ ταῦτα πρᾶξιν μεμερισμένην ὑπολάβῃ· σὺν ἄλλοις γὰρ πεφύκασι τελεῖσθαι· διὸ καὶ μακαρισμῷ περιεκλείσθησαν ἑνί· ἅμα θαυμασίως ὑποδείξαντι, καὶ ποῖόν ἐστιν ὡσανεὶ ῥίζα καὶ πρόξενον τῶν ἄλλων, δηλαδὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἡμέτερον· τοῦτο γὰρ τὴν τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐγκολπωσάμενον ὡς εἴρηται χάριν, πηγὴν πτωχείας ἀναδίδωσιν ἀφ' ἑαυτοῦ, ποτίζουσαν πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἡμῶν, τὸν ἔξω, δηλονότι, ἄνθρωπον, καὶ παράδεισον ἀρετῶν ἀποτελῶν αὐτόν· τεττάρων οὖν εἰδῶν τῆς πνευματικῆς πτωχείας ὑπαρχόντων, ἀφ' ἑκάστου τούτων, τὸ κατάλληλον γεννᾶται πένθος, μετὰ τῆς προσηκούσης παρακλήσεως, αὐτίκα· διὰ μὲν τῆς ἑκουσίου σωματικῆς πτωχείας καὶ ταπεινώσεως, ἥτις ἐστὶ πεῖνα καὶ δίψα καὶ ἀγρυπνία καὶ ἁπλῶς κακουχία καὶ κακοπάθεια σώματος· καὶ πρὸς τούτοις ἡ σὺν λόγῳ συστολὴ τῶν αἰσθήσεων· ἐκ τούτων τοίνυν, οὐ πένθος ἁπλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ δάκρυα τίκτονται· καθάπερ γὰρ ἀναλγησία, καὶ πώρωσις καὶ σκληρότης καρδίας, ἐξ ἀνέσεως καὶ τρυφῆς καὶ εὐπαθείας τίκτεσθαι πεφύκασιν, οὕτως ἐξ ἐγκρατοῦς καὶ συνεσταλμένης διαίτης, συντριβὴ καρδίας καὶ κατάνυξις, πικρίας πάσης ἀποτρεπτική, καὶ γλυκείας ἱλαρότητος παρεκτική· καὶ γὰρ ἄνευ συντριμμοῦ καρδίας, ἀδύνατόν, φησιν, ἀπαλλαγῆναι κακίας, συντρίβει δὲ καρδίαν, ἡ τριμερὴς ἐγκράτεια ὕπνου καὶ σωματικῆς ἀνέσεως· ἀπαλλαγεῖσα δὲ ψυχὴ διὰ τῆς συντριβῆς ταύτης κακίας καὶ πικρίας, ἀντιλαμβάνει πάντως τὴν πνευματικὴν θυμηδίαν· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ παράκλησις, δι' ἣν τοὺς πενθοῦντας μακαρίζει ὁ Κύριος· φησὶ δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ τὴν διὰ λόγων πνευματικὴν ἡμῖν δειξάμενος Κλίμακα· δίψα, καὶ ἀγρυπνία, ἐξέθλιψαν καρδίαν· καρδίας δὲ θλιβείσης, ἐξεπήδησαν δάκρυα· ὁ δὲ δοκιμάσας, φησί, γελάσει ἐν τούτοις· τὸν μακάριον, δηλονότι, γέλωτα, παρακληθείς, ὡς ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἐν σώματι Θεοφιλοῦς πτωχείας, τὸ μακαριστῶς παρακαλοῦν τοὺς κεκτημένους πένθος, οὕτως ἔχει τὴν γένεσιν· ἀπὸ δὲ τοῦ κατεπτηχότος φρονήματος καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἐνθέου ταπεινώσεως, πῶς ; ἡ αὐτομεμψία, σύνεστιν ἀεὶ τῇ ταπεινώσει τῆς ψυχῆς, αὕτη δὲ τὸν τῆς κολάσεως φόβον τὴν ἀρχὴν ἐπανατείνεται σφοδρῶς, πρὸ ὀφθαλμῶν ποιοῦσα, τὴν ἐξ ἐναντίων ἐκείνην, εἰς ἑνὸς κολαστηρίου φρικωδεστάτην συνδρομήν, καὶ ἔτι προσθήκην τοῦ δέους ἐμποιοῦσα, ἐκ τοῦ μανθάνειν ἄρρητον ἐκείνην οὖσαν, ὡς καὶ τῶν εἰρημένων δεινοτέραν· τὸ δὲ ἀτελεύτητον ἐκείνης αὖθις, ὅση προσθήκη τοῖς δεινοῖς· καύσων γὰρ καὶ ψύχος καὶ σκότος καὶ πῦρ καὶ φορὰ καὶ στάσις δεσμά τε καὶ δείματα καὶ θηρίων ἀειζώων δήγματα, κατ' ἐκείνην εἰς ἓν συνάγεται τὴν καταδίκην· καὶ οὐδ' οὕτως οἷον ἐκεῖνο τὸ δεινὸν παρίσταται, τὸ γεγραμμένον, ἐπὶ νοῦν οὐκ ἀναβεβηκὸς ἀνθρώπου· τί δὴ τὸ ἀνόνητον καὶ ἀπαράκλητον καὶ ἄληκτον ἐκεῖνο πένθος· τοῖς γὰρ εἰς Θεὸν ἁμαρτοῦσιν, ἐκ τῆς τῶν ἐπταισμένων ἐπιγνώσεως κινεῖται πένθος· ἐκεῖ τοίνυν ἐληλεγμένοις, καὶ τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος ἀνῃρημένης, καὶ τῆς σωτηρίας ἀπεγνωσμένης, ὁ τοῦ συνειδότος τότ' ἀκούσιος ἔλεγχος, ἑκάστῳ πολυπλασιάζει, τῷ πένθει, τὴν ἐπικειμένην ὀδύνην· καὶ τοῦτ' αὖθις καὶ ἀεὶ τὸ πένθος, ὡς μηκέτι παυσόμενον, ἑτέρου πένθους ἀφορμὴ γίνεται· καὶ σκότος ἄλλο δεινόν, καὶ καύσων ἀψυχαγώγητος, καὶ βυθὸς ἀθυμίας ἀμήχανος· ἐνταῦθα δή, τὸ πένθος τοῦτο, λυσιτελέστατον· ἵλεως γὰρ ἐπακούει Θεός· ὡς καὶ μέχρις ἡμῶν κατῆλθεν, ἐπισκεψόμενος, καὶ τοῖς οὕτω πενθοῦσιν ἐπηγγείλατο τὴν παράκλησιν· ἥπερ ἐστὶν αὐτός, Παράκλητός τε ὢν καὶ καλούμενος· εἶδες καὶ τὸ παρὰ τεταπεινωμένης ψυχῆς πένθος, καὶ τὴν ἐπιγινομένην παράκλησιν ; ἀλλὰ γὰρ καὶ ἡ αὐτομεμψία μόνη καθ' αὑτήν, ὥσπερ τι βάρος νοητὸν τῷ λογιζομένῳ τῆς ψυχῆς ἐπιτεθεῖσα καὶ χρονίσασα, συντρίβει καὶ πιέζει καὶ τὸν οἶνον ἐκθλίβει τὸν σωτήριον, τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν ἀνθρώπου· τουτέστι τὸν ἐντὸς ἡμῶν ἄνθρωπον· οἶνος δὲ τοιοῦτός ἐστιν ἡ κατάνυξις· συνεκθλίβει γὰρ τῷ πένθει καὶ τὰ πάθη, καὶ χαρᾶς τὴν ψυχὴν πληροῖ μακαριστῆς, τοῦ κατὰ ταῦτα δεινοῦ βάρους ἀπαλλάξασα· διὰ τοῦτο μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

Digitized by Google

παρὰ δὲ τῆς ἀκτημοσύνης, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν τῆς κατὰ τὴν περιουσίαν καὶ τὰ περὶ ἡμᾶς ὑπάρχοντα πτωχείας· συνημμένης μέντοι τῇ πτωχείᾳ τοῦ πνεύματος, ὡς ἀνωτέρω ἔφημεν· συναλλήλοις γὰρ ταῦθ' ἅπαντα τελούμενα, τέλειά τε καὶ εὐάρεστα Θεῷ· παρὰ τοιαύτης, τοιγαροῦν, πτωχείας, ὅπως ἡμῖν ἐγγίγνεται τὸ πένθος καὶ ἡ ἐν αὐτῷ παράκλησις, συνετῶς ἀκούων, εἴσῃ· καὶ γὰρ ἐπειδὰν ὁ ἄνθρωπος πᾶσι χαίρειν εἰπών, τοῖς τε χρήμασι καὶ τοῖς κτήμασιν, ἀποτάξηται ταῦτα, ῥίψας ἢ σκορπίσας, κατὰ τὴν ἐντολήν: τῆς περὶ αὐτὰ μερίμνης τὴν ψυχὴν ἀπαναστήσας, ἐπεστράφθαι πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἐπισκοπὴν ἐφίησιν, ἐλευθέραν τῶν πραγματικῶς περισπώντων ἔξωθεν αὐτήν· ὁπηνίκα δ' ἂν ὁ νοῦς, αἰσθητοῦ παντὸς ἀπαναστῇ, καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς περὶ ταῦτα τύρβης ἀνακύψῃ, καὶ κατοπτεύσῃ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον, πρῶτον μὲν ἐνιδὼν τὸ προσγεγενημένον εἰδεχθὲς προσωπεῖον ἐκ τῆς κάτω περιπλανήσεως, τοῦτο διὰ πένθους ἀπονίψασθαι σπεύδει· ἔπειτ' ἐπειδὰν τὸ δυσειδὲς τοῦτο περιέλῃ κάλυμμα, τότε, μὴ ποικίλαις σχέσεσι τῆς ψυχῆς ἀγεννῶς διασπωμένης, εἴσω τῶν ὄντως ταμείων ἀταράχως χωρεῖ, καὶ τῷ ἐν κρυπτῷ Πατρὶ προσεύχεται· ὃς αὐτῷ καὶ τὸ χωρητικὸν τῶν χαρισμάτων δῶρον, τὴν τῶν λογισμῶν εἰρήνην τὰ πρῶτα χορηγεῖ· μεθ' ἧς τὴν γεννητικήν τε καὶ συνεκτικὴν ἁπάσης ἀρετῆς τελειοῖ ταπείνωσιν· οὐ τοῖς ἀνυσίμοις εὐχερῶς τῷ βουλομένῳ ῥήμασί τε καὶ σχήμασι συνισταμένην· ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ θείου Πνεύματος μαρτυρουμένην· ἣν αὐτὸ κτίζει τὸ Πνεῦμα τοῖς ἐγκάτοις ἐγκαινιζόμενον· ἐν δὴ ταύταις, ὥσπερ ἐν ἀσφαλεῖ περιτειχίσματι, τοῦ κατὰ νοῦν παραδείσου, τὰ τῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς παντοδαπὰ δένδρα φύεται· μεσαιτάτω δ' ἀνεγείρεται τὰ τῆς ἀγάπης ἱερὰ βασίλεια· τούτων δ' ἐν προθύροις. τὸ προοίμιον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἡ ἀνεκλάτητός τε καὶ ἀναφαίρετος ἀνθεῖ χαρά· μήτηρ γὰρ ἀκτημοσύνη μέν, ἀμεριμνίας· ἀμεριμνία δέ, προσοχῆς καὶ προσευχῆς· αἱ δέ, πένθους καὶ δακρύων· ταῦτα δέ, τὰς προλήψεις ἀπαλείφει· τούτων δέ, ἀποβεβλημένων, ῥᾴων ἡ κατ' ἀρετὴν ὁδὸς τελεῖται, τῶν προσισταμένων ἐκ μέσου γεγονότων· καὶ συνειδὸς ἀκατάγνωστον προσγίνεται· ταῦτα δὲ πηγάζει τὴν χαράν, καὶ τὸν τῆς ψυχῆς μακάριον γέλωτα· τότε δὴ καὶ τὸ κατώδυνον δάκρυον, εἰς ἡδὺ μεταποιεῖται· καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγι, καὶ ὑπὲρ μέλι τῷ στόματι γίνεται· καὶ ἡ ἐν προσευχῇ δέησις, εἰς εὐχαριστίαν μετασκευάζεται· καὶ ἡ μελέτη τῶν θείων μαρτυρίων, ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας ἐστί, μετ' ἐλπίδος ἀκαταισχύντου, καὶ οἷον ὑφεστώσης ἐν προοιμίου μοίρᾳ, τῇ τοῦ γεύματος ταύτῃ πείρᾳ προσομιλούσης αὐτοῖς, καὶ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος μανθανούσης ἐκ μέρους, κατὰ τὸν λέγοντα, γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος, τὸ ἀγαλλίαμα τῶν δικαίων, ἡ χαρὰ τῶν εὐθέων, ἡ θυμηδία τῶν τεταπεινωμένων, ἡ τῶν δι' αὐτὸν πενθούντων παράκλησις, τί οὖν, μέχρι τούτου τὰ τῆς παρακλήσεως, καὶ ταῦτα μόνα τὰ τῆς ἱερᾶς μνηστείας δῶρα; καὶ καθαρώτερον τούτων οὐδαμῶς ἐμφανίζει ἑαυτόν, τοῖς διὰ τοῦ μακαρίου πένθους τελουμένοις, καθηραμένοις, καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν ἐσταλμένοις, νυμφικῶς, ὁ τῶν τοιούτων ψυχῶν νυμφίος; οὐμενουν· καὶ νῦν γὰρ ἡμεῖς τῶν ἑτοίμων εἰς κατηγορίαν ὑπὸ βασκανίας καὶ οἱονεὶ λεγόντων πρὸς ἡμᾶς, οὐ μὴ λαλήσῃς ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου· εἰ δὲ μὴ ἐκβαλοῦμέν σου τὸ ὄνομα ὡς πονηρόν, συκοφαντίας καὶ ψευδηγορίας κατὰ σοῦ συντιθέντες καὶ φημίζοντες τούτων τοίνυν, καὶ τὸ νῦν ἔχον, ἀλογήσαντες ἡμεῖς, περαιτέρω προάγωμεν τὸν λόγον, τὰ τῶν Ἁγίων ἡμῶν Πατέρων καὶ πιστεύοντες, καὶ λέγοντες, πρὸς ἐκεῖνα βλέποντες, καὶ τοὺς ἄλλους πείθοντες· ἐπίστευσα γάρ, φησι, διὸ ἐλάλησα· καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν· ὅταν γὰρ ἅπαν αἰσχρὸν πάθος ἔνοικον ἀπελαθῇ, καὶ ὁ νοῦς, ὡς ἤδη φθάσας ἐδήλωσεν ὁ λόγος, αὐτός τε πρὸς ἑαυτόν· καὶ τὰς ἄλλας τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐπιστρέψας ὁλοκλήρως, τῇ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν φιλοκαλήσῃ τὴν ψυχὴν προϊὼν ἐπὶ τὸ τελειότερον· καὶ πρακτικὰς ἔτ' ἀναβάσεις διατιθέμενος, καὶ ἐπὶ πλέον, Θεοῦ συναιρουμένου, πλύνων ἑαυτόν, οὐ τὰ τοῦ πονηροῦ μόνον ἀποσμήχει κόμματος, ἀλλὰ πᾶν ἐπίκτητον ἐκ μέσου ποιεῖται, κἂν τῆς χρηστοτέρας ἦ μοίρας, καὶ διανοίας, ἡνίκα δὴ νοητῶν, καὶ τῶν οὐκ ἀφαντάστων περὶ ταῦτα νοημάτων ὑπεραναβὰς καὶ πάντα θεοφιλῶς ὁμοῦ, καὶ φιλοθέως ἀποθέμενος, κωφός τε καὶ ἄλαλος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, παραστῇ Θεῷ· τηνι-

καῦτα λόγον ὕλης ἔχει, καὶ πλάττεται τὴν ἀνωτάτω πλάσιν ἐπὶ πάσης ἀδείας, ἅτε μηδενὸς τῶν θύραθεν θυροσκοποῦντος, τῆς ἐντὸς χάριτος, ἐπὶ τὸ κρεῖττον, μεταρρυθμιζούσης, καὶ ἀπορρήτῳ, τὸ παραδοξότατον, φωτὶ καταλαμπούσης τὰ ἔνδον καὶ τελειούσης τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον· ἡμέρας δὲ διαυγασάσης, καὶ φωσφόρου ἀνατείλαντος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, κατὰ τὸν ἐν Ἀποστόλοις Κοφυφαῖον, ἔξεισι, κατὰ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λόγιον, ὁ ὄντως ἄνθρωπος, ἐπὶ τὴν ὄντως ἐργασίαν αὐτοῦ· καὶ τῷ φωτὶ χρώμενος ὁδῷ ἄνεισιν, ἢ ἀνάγεται ἐπ' ὄρη αἰώνια· καὶ τῶν ὑπερκοσμίων ἐν τούτῳ τῷ φωτὶ πραγμάτων, ὢ τοῦ θαύματος, ἐπόπτης καθίσταται· μὴ διαζευγνύμενος, ἢ διαζευγνύμενος τῆς τὴν ἀρχὴν συμπροηγμένης ὕλης, ὡς οἶδεν ἡ ὁδός, οὐ γὰρ διανοίας φανταστικοῖς ἄνεισι πτεροῖς, ἢ πάντα καθάπερ τυφλὴ περιπολεῖ, μητ' ἐπὶ τῶν ἀπόντων αἰσθητῶν, μητ' ἐπὶ τῶν ὑπερανα-βεβηκότων νοητῶν, τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἀνενδοιάστου καταλήψεως ἀντιλαμβανομένη· ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας ἄνεσιν, ἀρρήτῳ πνεύματος δυνάμει καὶ πνευματικῇ καὶ ἀρρήτῳ ἀντιλήψει, τῶν ἀρρήτων ῥημάτων διακούει, καὶ ὁρᾷ τὰ ἀθέατα· καὶ τοῦ θαύματος ὅλος τοὐντεῦθεν ἐστί τε καὶ γίνεται, κἂν ἐκεῖθεν ἀπῇ· καὶ τοῖς ἀκαμάτοις ὑμνῳδοῖς ἁμιλλᾶται· Ἄγγελος ὡς ἀληθῶς ἄλλος ἐπὶ γῆς Θεοῦ γεγονώς· καὶ δι' ἑαυτοῦ πᾶν εἶδος κτίσεως αὐτῷ προσαγαγών· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐν μετοχῇ τῶν πάντων, καὶ τοῦ ὑπὲρ τὰ πάντα δὲ μεταλαμβάνει νῦν, ἵνα καὶ τὸ τῆς εἰκόνος ἀπηκριβωμένον ᾖ· διό φησιν ὁ θεῖος Νεῖλος· ὅτι νοῦ κατάστασίς ἐστιν, ὕψος νοητόν, οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερές· ᾧ καὶ τὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐπιγίνεται φῶς· καὶ πάλιν, εἴ τις βούλοιτο ἰδεῖν τὴν τοῦ νοῦ κατάστασιν, στερησάτω ἑαυτὸν πάντων τῶν νοημάτων, καὶ τότε ὄψεται αὐτὸν σαπφείρῳ, ἢ οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερῆ· τοῦτο δὲ ποιεῖσθαι ἄνευ ἀπαθείας, τῶν ἀδυνάτων ἐστί· Θεοῦ γὰρ χρεία συνεργοῦντος καὶ ἀναπνέοντος αὐτῷ τῷ συγγενὲς φῶς· καὶ ὁ Ἅγιος Διάδοχος, δύω, φησίν, ἡμῖν ἡ χάρις ἡ ἁγία διὰ τοῦ Βαπτίσματος περιποιεῖται· ὧν, τὸ ἕν, ἀπείρως τοῦ ἑνὸς ὑπερβάλλει· ἀνακαινίζει γὰρ ἡμᾶς ἐν τῷ ὕδατι καὶ τὸ κατ' εἰκόνα λαμπρύνει, πᾶσαν τὴν ῥυτίδα τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀπορρύπτουσα· τὸ δὲ ἕτερον ἐκδέχεται ἵνα σὺν ἡμῖν ἐργάσηται· ὅτε οὖν ἄρξηται ὁ νοῦς ἐν πολλῇ αἰσθήσει, γεύεσθαι τῆς χρηστότητος τοῦ Πνεύματος τοῦ Παναγίου, τότε ὀφείλομεν εἰδέναι, ὅτι ἄρχεται ἡ χάρις, ὥςπερ ἐπιζωγραφεῖν εἰς τὸ κατ' εἰκόνα, τὸ καθ' ὁμοίωσιν· ὥστε, ἡ μὲν αἴσθησις αὕτη, δηλοῖ ἡμᾶς μορφοῦσθαι τὸ καθ' ὁμοίωσιν· τὸ δὲ τέλειον τῆς ὁμοιώσεως, ἐκ τοῦ φωτισμοῦ γνωσόμεθα· καὶ πάλιν, τὴν πνευματικὴν οὐ δύναταί τις ἀγάπην κτήσασθαι, εἰ μὴ ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ φωτισθείη, παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ἐὰν γὰρ μὴ τελείως τὸ καθ' ὁμοίωσιν, διὰ τοῦ θείου φωτός, ἀπολάβῃ ὁ νοῦς, πάσας μὲν τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἔχειν δύναται, τῆς δὲ τελείας ἀγάπης ἔτι ἄμοιρος μένει, ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰσαὰκ ἀκούομεν. λέγοντος· κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, ὁρᾶν τὴν ἑαυτοῦ καθαρότητα, τὸν κεχαριτωμένον νοῦν, ὁμοίαν τῇ ἐπουρανίῳ χροιᾷ, ἥτις, Θεοῦ, ὑπὸ τῆς Γερουσίας τοῦ Ἰσραήλ, ὠνόμασται, τόπος, ἡνίκα ὤφθη αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει· καὶ πάλιν, καθαρότης ἐστὶ νοός, ἐφ' ᾗ διαυγάζει, ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς, τὸ φῶς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλ' ὁ κατηξιωμένος τοῦ φωτὸς ἐκείνου νοῦς, καὶ πρὸς τὸ συνημμένον σῶμα πολλὰ διαπορθμεύει τοῦ θείου κάλλους τεκμήρια, χάριτί τε θείᾳ καὶ σαρκὸς παχύτητι μεσιτεύων καὶ δύναμιν τῶν ἀδυνάτων ἐντιθείς· ἐντεῦθεν ἡ κατ' ἀρετὴν θεοειδὴς καὶ ἀπαράμιλλος ἕξις, καὶ τὸ πρὸς κακίαν ὅλως ἀκίνητον, ἢ δυσκίνητον· ἐντεῦθεν ὁ διατρανῶν τοὺς τῶν ὄντων λόγους λόγος, καὶ ἀνακαλύπτων οἴκοθεν ἐκ καθαρότητος, τὰ τῆς φύσεως μυστήρια· δι' ὧν, ἀναλογίας λόγοις, πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὲρ φύσιν, τὸ διανοούμενον ἀνιμᾶται τῶν πιστῶς ἀκροωμένων· ἣν αὐτὸς ὁ τοῦ λόγου Πατὴρ, ἀΰλοις ἐπαφαῖς κατείληφεν· ἐντεῦθεν αἱ τ' ἄλλαι ποικίλαι θαυματοποιΐαι, καὶ τὸ διορᾶν τε καὶ προορᾶν καὶ περὶ τῶν πόρρω που συμβαινόντων, ὡς ὑπ' ὀφθαλμοὺς διαλέγεσθαι· καὶ τὸ δὴ μέγιστον, ὡς οὐ περὶ ταῦθ' ὁ σκοπὸς τείνει τῶν μακαριωτάτων ἐκείνων· ἀλλ' ὥςπερ εἴ τις ὁρῴη πρὸς ἡλιακὴν ἀκτῖνα, καὶ τῶν ἀερίων ἀτόμων αἰσθάνεται, κἂν μὴ τοῦτ' αὐτῷ τυγχάνῃ σκοπός, οὕτως ἐκείνοις ταῖς θείαις ἀκτῖσι καθαρῶς ὁμιλοῦσιν, αἷς φύσει πρόσεστιν ἡ πάντων ἀποκάλυψις, οὐχὶ τῶν ὄντων μόνον ἢ καὶ γεγε-

Digitized by Google

νημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔπειτ' ἐσομένων, ὁδοῦ πάρεργον, ὡς ἀληθῶς ἡ τούτων προσγίνεται γνῶσις, κατὰ ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος· προὔργου δὲ αὐτοῖς ἡ τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφὴ καὶ σύνευσις· μᾶλλον δὲ πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, εἰ καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, πρὸς τὸν νοῦν ἐπιστροφὴ καὶ ἡ κατ' αὐτόν τε καὶ Θεὸν ἐνέργεια· δι' ἧς, ἐπεσκευασμένοι πρὸς τὸ πρωτότυπον, εὖ διατίθενται, τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο καὶ ἀμήχανον κάλλος ἐπαναγούσης τῆς χάριτος· ἐπὶ τοσοῦτον ὕψος ἀναφέρει τὸ μακάριον πένθος τοὺς ταπεινοὺς τῇ καρδίᾳ καὶ πτωχοὺς τῷ πνεύματι. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διὰ τὴν ἔνοικον ἡμῖν ῥαθυμίαν ὑπὲρ ἡμᾶς, φέρε πρὸς τὴν κρηπῖδα τούτων αὖθις ἐπανελθόντες, ἔτι περὶ πένθους ὀλίγα τινὰ διαλάβωμεν. Ἕπεται δὴ τοῦτο καὶ πᾶσι τοῖς εἴδεσι τῆς ἀκουσίου καὶ κατὰ κόσμον πτωχείας. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν λυποῖτο καὶ ὁ χρημάτων ἐνδεὴς καὶ ὁ λιμώττων ἀκουσίως καὶ ὁ καταπονούμενός τε καὶ ἀτιμαζόμενος; ἀλλὰ τοῦτ' ἀπαράκλητόν ἐστι τὸ πένθος, καὶ μάλιστ' ἐφ' ὅσον ἐπιτείνεται τὰ τῆς πτωχείας· μᾶλλον δὲ ἐφ' ὅσον ἀπέχει τῆς ἀληθινῆς γνώσεως ὁ πάσχων· οὗτος γὰρ μὴ τῷ λόγῳ τὰς ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἡδονάς τε καὶ ὀδύνας ὑποτάττων, ἀλλὰ μᾶλλον αὐταῖς ἐκεῖνος τῇ τοῦ λόγου παραχρώμενος δεινότητι, καὶ αὐτὰς ἐπ' οὐδενὶ κέρδει αὔξει, ὡς μὴ ὤφελε, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῇ μεγίστῃ, σημεῖον γὰρ καὶ ἔλεγχον καθ' ἑαυτοῦ προβάλλεται σαφῆ τοῦ μὴ βεβαίως τῷ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίῳ καὶ τοῖς πρὸ αὐτοῦ Προφήταις καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν δι' αὐτοῦ μαθητευθεῖσι καὶ ἀποσταλεῖσιν εὐαγγελίσασθαι διὰ πτωχείας τὸν ἀδαπάνητον πλοῦτον· δι' εὐτελείας, τὴν ἀπόρρητον δόξαν· δι' ἐγκρατείας, τὴν ἀνώδυνον τρυφήν· διὰ καρτερίας τῶν ἐπερχομένων πειρασμῶν τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἀποκειμένης αἰωνίου στενοχωρίας τε καὶ θλίψεως, τοῖς τὸν ἀνειμένον ἠγαπηκόσιν ἐνταῦθα βίον, καὶ μὴ διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης πύλης καὶ ὁδοῦ προελθεῖν εἰς ζωὴν προῃρημένοις· καλῶς ἄρ' εἶπεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· ὅτι ἡ λύπη ἡ κατὰ κόσμον, θάνατον ἀπεργάζεται· καὶ διὰ τοῦ λόγου γὰρ ἐφάνη, ἁμαρτία οὖσα πρὸς θάνατον· εἰ δὲ ἡ ὄντως ζωή, τῆς ψυχῆς φῶς ἐστι θεῖον, ἀπὸ τοῦ κατὰ Θεὸν πένθους προσγινόμενον, ὡς ἀνωτέρω ὑπὸ τῶν Πατέρων εἴρηται, καὶ ὁ τῆς ψυχῆς θάνατος, σκότος ἔσται πονηρόν, ὑπὸ τῆς κατὰ κόσμον λύπης τῇ ψυχῇ προσγινόμενον· σκότος ἐκεῖνο, περὶ οὗ φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὅτι ἡ ἁμαρτία, ἐν τῇ ἀπολείψει τοῦ καλοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχουσα, σκότος τυποῦται τοῖς ἀδικήμασι νοερόν· ἀλλὰ καὶ Μάρκος ὁ θεῖος· ὁ τοῖς πονηροῖς λογισμοῖς, φησί, περιεχόμενος, πῶς ἴδῃ τὴν ὑπὸ τούτων καλυπτομένην ἁμαρτίαν ἐνυπόστατον, ἥτις ἐστὶ σκότος, καὶ ὁμίχλη ψυχῆς, ἐξ ἐννοιῶν πονηρῶν, καὶ λόγων, καὶ πράξεων ἐμπεσοῦσα; ὁ δὲ ταύτην μὴ θεασάμενος τὴν περιεκτικὴν ἁμαρτίαν, πότε δεηθεὶς περὶ αὐτῆς καθαρισθήσεται; ὁ δὲ μὴ καθαρισθείς, πῶς εὕρῃ τὸν τόπον τῆς καθαρᾶς φύσεως; ὁ δὲ τοῦτον μὴ εὑρών, πῶς ἴδῃ τὸν ἐνδότερον οἶκον τοῦ Χριστοῦ; χρὴ τοίνυν κροῦσαι, διὰ προσευχῆς παραμένοντας, καὶ ζητῆσαι τὸν οἶκον τοῦτον· οὐ μόνον κτήσασθαι, ἀλλὰ καὶ φυλάξαι· εἰσὶ γὰρ οἱ καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ἀπολέσαντες· ψιλὴν γὰρ αὐτῆς γνῶσιν, ἢ συμβατικὴν πεῖραν, ἴσως καὶ ὀψιμαθεῖς καὶ νέοι κατέχουσι· τὴν δὲ μεθ' ὑπομονῆς παράμονον ἐργασίαν, μόλις τῶν γερόντων οἱ εὐλαβεῖς, καὶ πολύπειροι, τούτοις ὁμόλογος καὶ Μακάριος, ὁ τὴν γνῶσιν οὐράνιος· καὶ πᾶς ὁ τῶν ὁσίων χορός· ἀλλ' ὥσπερ τὸ σκότος τοῦτο, ἐκ τῶν παραπτωμάτων πάντων λαμβάνει τὴν ὕπαρξιν, οὕτω τὴν κατὰ κόσμον λύπην ἐξετάσας, εὑρήσεις ἐκ τῶν παθῶν πάντων, καὶ γεννωμένην· οὐκοῦν εἰκόνα φέρει, καὶ οἷον ἀπαρχὴ καὶ προοίμιον καὶ ἀρραβὼν ἐστι τοῦ προσγενήσεσθαι μέλλοντος ἀλήκτου πένθους, τοῖς τὸ μακαρισθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου πένθος μὴ προελομένοις· ὃ μὴ μόνον φέρει κέρδος τὴν παράκλησιν, καρποφοροῦν τὸν ἀρραβῶνα τῆς αἰωνίου εὐφροσύνης, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλίζεται τὴν ἀρετήν, ἄτρεπτον ἐπὶ τὰ χείρω τὴν ψυχὴν ἀπεργαζόμενον· πτωχεύσας γάρ τις, καὶ ταπεινωθείς, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν εὐτελείας ἀντιπεποιημένος, ἂν μὴ προκόψας ἐπὶ τὸ βέλτιον προσκτήσηται τὸ πένθος, εὐπερίτρεπτός ἐστι καὶ εὐχερής, πρὸς ἃ καταλέλοιπεν ἐπανελθεῖν τῇ γνώμῃ· ποθῶν αὖθις ἃ παρῆκε τὴν ἀρχήν, καὶ συνιστὰς παραβάτην ἑαυτόν· ἂν δὲ παραμένων καὶ προσέχων τῇ πρὸς τὴν μακαριστὴν πτωχείαν διαθέσει, τὸ πένθος ἐμποιήσῃ ἑαυτῷ, ἀκλινὴς πρὸς τὰ ὀπίσω γίνεται, μὴ παλινδρομῶν κακῶς, ὅθεν ἔφυγε, καλῶς ποιῶν· ἡ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη,

Digitized by Google

καθά φησιν ὁ Ἀπόστολος, μετάνοιαν ἀμεταμέλητον ἀπεργάζεται τῇ ψυχῇ πρὸς σωτηρίαν· διὸ καί τις τῶνΠατέρων ἔλεγεν ὅτι τὸ πένθος ἐργάζεται καὶ φυλάσσει· καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ ἀπὸ τοῦ πένθους κέρδος, ὅτι σχεδὸν ὁ ἄνθρωπος ἀκίνητος γίνεται πρὸς τὸ κακὸν καὶ πρὸς τὰ προημαρτημένα ἀπερίτρεπτος, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, ὡς μὴ γεγονότα διατίθησιν· ἐπεὶ γὰρ δι᾽ ἐκεῖνα τὴν ἀρχὴν πενθεῖ ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἀκούσια τούτῳ ταῦτα λογίζεται παρὰ τῷ Θεῷ· τὰ δὲ ἀκούσια οὐχ ὑπεύθυνα· καθάπερ γὰρ ὁ ἐπὶ πενίᾳ πενθῶν, οὐχ ἑκούσιον ταύτην ἑαυτῷ προσμαρτυρεῖ· διὸ καὶ μετὰ τῶν πλουτεῖν ποθούντων ἢ πλουτούντων, ταῖς τοῦ διαβόλου παγίσιν ἐμπεσεῖται, κἂν μὴ μεταβαλὼν διαδράναι σπεύσῃ τὰς παγίδας ταύτας, τῇ αἰωνίῳ κολάσει τούτῳ συμπαραπεμφθήσεται, οὕτως ὁ ἁμαρτὼν εἰς τὸν Θεόν, ἂν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι διατελῇ πενθῶν, ὡς οὐχ ἑκούσια δικαίως αὐτῷ λογισθήσεται τὰ ἁμαρτήματα καὶ μετὰ τῶν μὴ ὡσαύτως ἁμαρτώντων ἀπροσκόπως βαδιεῖται, τὴν πρὸς ζωὴν φέρουσαν αἰώνιον· τῆς μὲν οὖν ἀρχῆς τοῦ πένθους, ἥτις κατώδυνος ἐστιν, ὡς καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον συνημμένον κεκτημένη, τοῦτό ἐστι τὸ κέρδος. Προϊὸν δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ θαυμαστῶς συνάπτεται· καὶ τὴν γλυκερὰν καὶ ἱερὰν παράκλησιν καρποῦται τῆς τοῦ Παρακλήτου χρηστότητος, γενομένου τοῦ τῷ πένθει ποιωθέντος· ἡ τοῖς μὴ πειραμένοις σχεδὸν ἀνήκουστός ἐστιν, ὡς ἄρρητος· εἰ γὰρ γλυκύτητα μέλιτος, οὐδεὶς ἀναγγελεῖ τοῖς μὴ γευσαμένοις, πῶς ἄρα τῆς ἱερᾶς ἐκ Θεοῦ χαρᾶς καὶ χάριτος τὴν ἡδονήν, τοῖς μὴ πεπειραμένοις διηγήσεταί τις; οὐ μήν, ἀλλ᾽ ἔοικεν ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ πένθους, οἷόν τις εἶναι Θεοῦ μνηστείας ζήτησις· σχεδὸν δοκούσης ἀνεφίκτου· διὸ καί τινες, οἷον προμνηστικοὶ κινοῦνται λόγοι, παρὰ τῶν διὰ τὴν ἐπιπόθησιν πενθούντων πρὸς τὸν ἀσυνδίασον, νυμφίον κοπτόντων ἑαυτούς, καὶ σὺν ὀλολυγῇ καλούντων, ὡς οὐ παρόντα, μηδὲ παρεσόμενον ἴσως· τὸ δὲ τοῦ πένθους τέλος, νυμφικὴ ἐν ἁγνείᾳ συνάφεια τελεία· διόπερ ὁ Παῦλος μέγα μυστήριον ἀποκαλέσας, τὴν πρὸς μίαν σάρκα τῶν ὁμοζύγων συνδρομήν· ἐγὼ δὲ τοῦτο λέγω, φησίν, εἰς Χριστόν, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι μία σάρξ, οὕτω πνεῦμα ἓν μετὰ τοῦ Θεοῦ, οἱ τοῦ Θεοῦ, εἰσιν, ὡς ἀλλαχοῦ σαφῶς πάλιν εἶπεν ὁ αὐτός, ὅτι ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστι. Ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες κτιστὴν χάριν τὴν ἐνοικοῦσαν τοῖς Ἁγίοις τοῦ Θεοῦ; γνώτωσαν εἰς αὐτὸ τὸ πνεῦμα βλασφημοῦντες, τὸ μετὰ τῶν ἁγίων ἐν τῇ μεταδόσει γεγονός· ἡμεῖς δὲ τοῦ προκειμένου καὶ ἕτερον ἐμφανικώτερον παράδειγμα προθῶμεν· ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ τοῦ πένθους τῇ ἐπιστροφῇ τοῦ ἀσώτου ἔοικε· διὸ καὶ κατηφείας ἐμπιπλᾷ τὸν ἐργάτην ἑαυτῆς καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ἀναπείθει λέγειν· Πάτερ ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκ ἔτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· τὸ δὲ τέλος αὖθις ἔοικε, τῇ τοῦ ἀνωτάτω Πατρὸς προϋπαντήσει τε, καὶ συμπλοκῇ· ἐν ᾗ τῷ πλούτῳ τῆς ἀνεικάστου εὐσπλαγχνίας ἐντυχών, καὶ πολλῆς χαρᾶς, καὶ παρρησίας δι᾽ αὐτὴν ὁ υἱὸς ἐπιτυχών, ἐφιλεῖτό τε, καὶ ἀντεφίλει· καὶ συνεισελθών, συνειστιᾶτο τῷ Πατρί, τῆς οὐρανίου συναπολαύων εὐφροσύνης· ἀλλὰ δεῦτε καὶ ἡμεῖς ἐν μακαριστῇ πτωχείᾳ προσπέσωμεν, καὶ κλαύσωμεν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ἵνα καὶ τὰ προημαρτημένα ἀπολείψωμεν, καὶ πρὸς τὴν κακίαν ἀκινήτους ἑαυτοὺς ποιήσωμεν, καὶ τοῦ Παρακλήτου ἐπιτύχωμεν, ἐν αὐτῷ παρακαλούμενοι, καὶ αὐτῷ τὴν δόξαν ἀναπέμποντες, συν τῷ ἀνάρχῳ Πατρί, καὶ τῷ μονογενῇ Υἱῷ, νῦν, καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Digitized by Google

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΗΤΟΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ. ΛΟΓΟΣ ΞΒ΄.

ΚΥριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἐστιν, ὁ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι γνωριζόμενος· Πατρὶ ἀγεννήτῳ· Υἱῷ γεννητῷ, ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς, ὡς λόγῳ· ὃς δι᾿ ἑαυτοῦ τὸ ἐξ ἡμῶν χρίσας πρόσλημμα, κέκληται Χριστός· καὶ Πνεύματι Ἁγίῳ· καὶ αὐτῷ ἐκ τοῦ Πατρός, οὐ γεννητῶς ἀλλ᾿ ἐκπορευτῶς προερχομένῳ, οὗτος μόνος Θεός· καὶ οὗτος ἀληθινός, ὁ ἐν Τριάδι ὑποστάσεων Κύριος εἷς· φύσει καὶ βουλῇ καὶ δόξῃ, δυνάμει τε καὶ ἐνεργείᾳ, καὶ πᾶσι τοῖς τῆς θεότητος γνωρίσμασι μὴ διαιρούμενος· αὐτὸν μόνον ἀγαπήσης, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου· καὶ ἔσται τὰ ῥήματα αὐτοῦ, καὶ τὰ προστάγματα αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, εἰς τὸ πράττειν αὐτά, καὶ μελετᾷν, καὶ λαλεῖν ἐν αὐτοῖς, καθήμενόν τε καὶ πορευόμενον· κοιταζόμενον καὶ ἀνιστάμενον· καὶ μνησθήσῃ διαπαντὸς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· καὶ φοβηθήσῃ αὐτὸν μόνον· καὶ οὐκ ἐπιλήσῃ αὐτοῦ, οὐδὲ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, οὕτω γὰρ δώσει σοι αὐτὸς ἰσχύν, τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημα αὐτοῦ. οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ᾿ ἢ φοβεῖσθαι καὶ ἀγαπᾷν αὐτόν, καὶ πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, οὗτος καύχημά σου, καὶ οὗτος Θεός σου. μὴ ἀκούσῃς τῶν ὑπερκοσμίων Ἀγγέλων τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀόρατον, καὶ τοῦ ἐκπεσόντος ἐκεῖθεν τὸ λίαν πονηρόν· καὶ πρὸς τὴν πλάνην σοφόν, καὶ ὀξύ, καὶ παμμήχανον, καὶ ὁμότιμόν τι τούτων τῷ Θεῷ δοξάσῃς. μὴ ἴδῃς τοῦ οὐρανοῦ τὸ μέγεθος, καὶ τὸ πολυειδὲς τῆς τούτου κινήσεως· τὸ περιλαμπὲς τοῦ ἡλίου, τὴν τῆς σελήνης φανότητα, τῶν ἄλλων ἀστέρων τὸ διαυγές· τὸ εἰς ἀναπνοὰς τοῦ ἀέρος εὔχρηστον· τῆς θαλάσσης, καὶ τῆς γῆς τὸ πάμφορον, καὶ θεοποιήσῃς τί τῶν τοιούτων. Πάντα γὰρ τοῦ μόνου Θεοῦ, εἰσὶ δοῦλα καὶ κτίσματα, τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἐκ μὴ ὄντων γενόμενα. αὐτὸς γὰρ εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. Τοῦτον οὖν μόνον τὸν δεσπότην καὶ δημιουργὸν τοῦ παντὸς ὡς Θεὸν δοξάσεις, καὶ πρὸς αὐτὸν δι᾿ ἀγάπης κολληθήσῃ καὶ αὐτῷ μετανοήσεις ἡμέρας καὶ νυκτός, ἐπὶ τοῖς ἑκουσίοις, καὶ ἀκουσίοις παραπτώμασιν. αὐτὸς γάρ ἐστιν οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, καὶ ἀγαθοποιὸς αἰώνιος· ὑπεσχημένος καὶ διδοὺς οὐράνιον βασιλείαν, καὶ ἀδιάδοχον, καὶ βίον ἀνώδυνον, καὶ ζωὴν ἀθάνατον, καὶ φῶς εἰς ἀπόλαυσιν ἀνέσπερον, τοῖς σεβομένοις καὶ προσκυνοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀγαπῶσι καὶ φυλάσσουσι τὰ προστάγματα αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ Θεὸς ζηλωτής, καὶ δίκαιος κριτής, καὶ φρικτὸς ἐκδικητὴς αὐτός ἐστιν· ἐπάγων τοῖς ἀσεβοῦσιν εἰς αὐτόν, καὶ ἀπειθοῦσιν αὐτῷ, καὶ ἀθετοῦσι τὰ προστάγματα αὐτοῦ, κόλασιν αἰώνιον· πῦρ ἄσβεστον, ὀδύνην ἄπαυστον, θλίψιν ἀπαραμύθητον, ἔνδυμα ζόφου ἀφεγγοῦς, χώραν σκοτεινὴν καὶ τεθλιμμένην, βρυγμὸν ἐλεεινὸν ὀδόντων, ἰοβόλους ἀκοιμήτους σκώληκας, ἃ ἡτοίμασε τῷ πρώτῳ ἀποστάτῃ πονηρῷ, καὶ σὺν αὐτῷ, πᾶσι τοῖς πεπλανημένοις ὑπ᾿ αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσασιν αὐτῷ καὶ ἀθετήσασι τὸν ποιητὴν αὐτῶν, ἐν ἔργοις καὶ λόγοις καὶ διανοήμασιν.

Οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν, εἰς τὸ λατρεύειν αὐτοῖς, ἢ δοξάζειν ὡς Θεούς· πάντα γάρ εἰσι κτίσματα τοῦ μόνου Θεοῦ· ὃς ἐπ᾿ ἐσχάτων τῶν αἰώνων, ἐκ παρθενικῆς νηδύος σάρκα λαβών, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη· καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας παθών, καὶ θανών, καὶ ἀναστάς, εἰς οὐρανοὺς μετὰ σώματος ἀνῆλθε, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς· μεθ᾿ οὗ σώματος πάλιν ἐλεύσεται ἐν δόξῃ, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· τούτου τοίνυν τοῦ δι᾿ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος, ποιήσεις τὴν εἰκόνα, διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην, καὶ μνησθήσῃ δι᾿ αὐτῆς ἐκείνου· καὶ προσκυνήσεις δι᾿ αὐτῆς ἐκεῖνον· ἀνάγων τὸν νοῦν σου δι᾿ αὐτῆς, ἐπὶ τὸ προσκυνητὸν

ἐκεῖνο σῶμα τοῦ σωτῆρος, τὸ καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐν οὐρανῷ· ὡσαύτως καὶ τῶν Ἁγίων τοὺς τύπους καὶ ποιήσεις καὶ προσκυνήσεις, οὐχ ὡς Θεούς, τοῦτο γὰρ ἀπηγόρευται· ἀλλὰ διὰ τὴν εἰς ἐκείνους σχέσιν καὶ διάθεσιν καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν τιμήν, ἀναφερομένου διὰ τῶν εἰκονων ἐπ' αὐτοὺς τοῦ νοῦ· καθάπερ καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐποίησε τὰς τῶν Χερουβὶμ εἰκόνας ἔνδον τῶν ἁγίων· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ τῶν ἁγίων ἅγια, τῶν ὑπερουρανίων τύπος ἦν· καὶ τὸ ἅγιον κοσμικόν, εἰκόνα ἔφερε παντὸς τοῦ κόσμου, καὶ ἅγια αὐτὰ ἐκάλεσεν ὁ Μωϋσῆς, οὐ τὰ κτίσματα δοξάζων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τὸν κοσμοποιὸν Θεόν· καὶ σὺ τοίνυν οὐ θεοποιήσεις τὰς εἰκόνας τοῦ δεσπότου Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων· ἀλλὰ δι' αὐτῶν προσκυνήσεις τὸν κατ' εἰκόνα οἰκείαν πρότερον ποιήσαντα ἡμᾶς· καὶ ὕστερον τὴν καθ' ἡμᾶς αὐτοῦ εἰκόνα διὰ φιλανθρωπίαν ἄφατον ἀνειληφέναι εὐδοκήσαντα, καὶ κατ' αὐτὴν περιγραπτὸν γενόμενον οὐ μόνον δὲ τὴν θείαν εἰκόνα προσκυνήσεις, ἀλλὰ καὶ τοῦ ςαυροῦ αὐτοῦ τὸν τύπον· σημεῖον γάρ ἐςι μέγιστον καὶ τρόπαιον Χριςοῦ κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ πάσης τῆς ἀντικειμένης φάλαγγος· διὸ καὶ φρίττουσι καὶ φυγαδεύονται τοῦτον τυπούμενον ὁρῶντες· οὗτος ὁ τύπος καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸ πρωτότυπον, μεγάλως ἐν τοῖς Προφήταις ἐδοξάσθη, καὶ τὰ μέγιστα ἐτερατούργησεν· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ κρεμασθέντος ἐν αὐτῷ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέλλοντος ἔρχεσθαι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς ἐλεύσεται ἔμπροσθεν τοῦτο τὸ μέγα καὶ φρικτὸν αὐτοῦ σημεῖον, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς· δόξασον οὖν αὐτὸν νῦν, ἵνα μετὰ παρρησίας προσβλέψῃς τότε, καὶ συνδοξασθῇς αὐτῷ· καὶ τὰς τῶν ἁγίων δὲ εἰκόνας, ὡς συσταυρωθέντων τῷ Κυρίῳ, προσκυνήσεις, τὸν σταυρὸν προτυπῶν σου τῷ προσώπῳ, καὶ εἰς μνήμην ἐρχόμενος τῆς ἐνειργασμένης ἐκείνοις κοινωνίας τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ· ὡσαύτως καὶ τὰς σοροὺς τούτων τὰς ἁγίας, καὶ εἴτι τῶν ὀστέων λείψανον· οὐ γὰρ διέστη τούτων ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ· ὥσπερ οὐδὲ τοῦ προσκυνητοῦ σώματος Χριστοῦ διέστη ἡ θεότης, ἐπὶ τοῦ ζωοποιοῦ θανάτου· τοῦτο δὲ ποιῶν, καὶ δοξάζων τοὺς τὸν Θεὸν δοξάσαντας, ὡς τελείους δι' ἔργων φανέντας ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ, καὶ συνδοξασθήσῃ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ μετὰ τοῦ Δαβὶδ ψαλεῖς, ἐμοί, λέγων, λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός.

Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ διά τι τῶν γηίνων, ἢ διὰ φόβον ἀνθρώπινον, ἢ αἰσχύνην, ἢ κέρδος οἰκεῖον, ἐπὶ ψεύδει ὀμνύων, ἐπιορκία γὰρ ἄρνησίς ἐστι Θεοῦ· διὰ τοῦτο οὐδὲ ὀμόσῃς ὅλως· ἀλλὰ φεύξῃ τὸν ὅρκον τελείως, ὡς διὰ τοῦ ὅρκου, τῆς ἐπιορκίας ἐρχομένης, καὶ ἀπαλλοτριούσης τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς ἀνόμοις συγκαταριθμούσης τὸν τῇ ἐπιορκίᾳ χρώμενον ἀληθεύων δὲ ἐν πᾶσι τοῖς σοῖς λόγοις, ὅρκου βεβαιότητα παρέξεις· εἰ δέ ποτε συμβαίνῃ ὅρκῳ σεαυτὸν ὑποβαλεῖν, ὃ τῶν ἀπευκταίων, εἰ μὲν ἐπί τινι τῶν κατὰ νόμον θεῖον, πράξεις μὲν ὡς νόμιμον ἐκεῖνο, σεαυτὸν δὲ ἀπαιτήσεις τὰς εὐθύνας, ὅτι ὅλως ὤμοσας, ἐλεημοσύνῃ καὶ ἱκεσίᾳ καὶ πένθει καὶ κακώσει σώματος ἐξιλεούμενος Χριστόν, τὸν εἰπόντα μὴ ὀμόσῃς· εἰ δὲ ἐπί τινι τῶν παρανόμων, ὅρα μὴ διὰ τὸν ὅρκον πληρώσῃς τὸ παράνομον· ἵνα μὴ τῷ προφητοκτόνῳ Ἡρώδῃ συναριθμηθῇς· ἀθετήσας δὲ τὸν παράνομον ἐκεῖνον ὅρκον, ὅρον θὲς σεαυτῷ τοῦ μηκέτι ποτὲ ὀμόσαι, καὶ ἐξιλέου σεαυτῷ τὸν Θεόν, χρώμενος ἐπιπονώτερον σὺν δάκρυσι τοῖς προειρημένοις φαρμάκοις.

Ἡμέραν μίαν τῆς Ἑβδομάδος, ἥτις καὶ Κυριακὴ καλεῖται, διὰ τὸ ἀνατεθειμένην εἶναι τῷ Κυρίῳ, κατ' αὐτὴν ἀναστάντι ἐκ νεκρῶν, καὶ προϋποδείξαντι καὶ προπιστωσαμένῳ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν, ἐν ᾗ πᾶν γήϊνον ἀργήσει ἔργον, ταύτην τοίνυν τὴν ἡμέραν ἁγιάσεις, καὶ βιωτικὸν πᾶν ἔργον οὐ ποιήσεις, χωρὶς τῶν ἀναγκαίων, καὶ τοῖς ὑπὸ σὲ καὶ μετὰ σοῦ πᾶσιν, ἄνεσιν παρέξεις· ἵν' ὁμοῦ δοξάσητε τὸν τῷ οἰκείῳ θανάτῳ κτησάμενον ἡμᾶς, καὶ ἀναστάντα καὶ συναναστήσαντα τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ μνησθήσῃ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καὶ μελετήσεις ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς, καὶ δικαιώμασι Κυρίου, καὶ ἐξετάσεις σεαυτόν, μή τι παρέβης, ἢ παρέλειψας, καὶ διορθώσεις σεαυτὸν ἐν πᾶσι· καὶ προσκαρτερήσεις ἐν αὐτῇ τῷ τοῦ Θεοῦ ναῷ, καὶ ταῖς ἐν αὐτῷ συνάξεσι παραμενεῖς, καὶ μεταλήψῃ ἐν εἰλικρινεῖ πίστει καὶ ἀκατακρίτῳ συνειδότι τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καὶ ἀρχὴν ἀκριβεστέρου βίου ἄρξῃ καὶ ἀνακαινίσεις σεαυτὸν καὶ ἑτοιμάσεις πρὸς ὑποδοχὴν τῶν μελλόντων αἰωνίων ἀγαθῶν·

Digitized by Google

δι' ἃ τοῖς γηίναις, οὐδὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις καταχρήσῃ, ἐν δὲ τῇ Κυριακῇ πάντων, διὰ τὸ προσεδρεύειν τῷ Θεῷ, ἀφέξῃ, πλὴν τῶν ἀναγκαιοτάτων, καὶ ὧν ἄνευ ζῆν ἀδύνατον· οὕτω γὰρ τὸν Θεὸν ἔχων τόπον καταφυγῆς, οὐ μεταβήσῃ· τότε πῦρ τῶν παθῶν, οὐχ ἐκαύσεις, καὶ τὸ βάσταγμα οὐχ ἀρεῖς· καὶ οὕτω τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἁγιάσεις, σαββατίζων τὴν τῶν κακῶν ἀπραξίαν, τῇ Κυριακῇ δέ, τὰς νενομισμένας μεγάλας ἑορτὰς συνάψεις, τὰ αὐτὰ πράττων, καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀπεχόμενος.

Τίμα τὸν παέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου· δι' αὐτῶν γάρ σε προήγαγεν εἰς τὸν 6ίον ὁ Θεός, καὶ αὐτοί σοι μετὰ Θεὸν αἴτιοι τοῦ εἶναι· οὐκοῦν καὶ σὺ μετὰ Θεόν, αὐτοὺς καὶ τιμήσεις, καὶ ἀγαπήσεις, εἰ καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην, ἢ πρὸς ἐκείνους συνεργεῖ· εἰ δὲ μὴ συνεργεῖ, φεύξῃ ἀπ' αὐτῶν ἀμέσως· ἂν δέ σοι καὶ ἐμπόδιον ὦσι, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ σωτήριον πίστιν, ἑτερόδοξοί τινες ὄντες, οὐ μόνον φεύξῃ, ἀλλὰ καὶ μισήσεις οὐκ ἐκείνους μόνους, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς πρὸς γένους, καὶ τοὺς κατὰ πᾶσαν ἄλλην φιλίαν καὶ συνάφειαν, καὶ αὐτά σου τὰ μέλη, καὶ τὰς τούτων ὀρέξεις, καὶ αὐτό σου πᾶν τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐκ τούτου πρὸς τὰ πάθη σχέσιν, εἴ τις γὰρ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς, προσέτι καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, καὶ αἴρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος, εἶπεν ὁ Χριστός· καὶ πρὸς μὲν τοὺς κατὰ σάρκα πατέρας καὶ φίλους καὶ ἀδελφούς, οὕτω· τοὺς δὲ οἰκείους τῆς πίστεως καὶ μὴ ἐμποδίζοντας πρὸς σωτηρίαν, καὶ τιμήσεις, καὶ ἀγαπήσεις· εἰ δὲ τοὺς κατὰ σάρκα πατέρας οὕτω, πόσῳ πλέον τιμήσεις, καὶ ἀγαπήσεις τοὺς κατὰ πνεῦμά σοι γεγονότας πατέρας, οἵ σε ἀπὸ τοῦ εἶναι, εἰς τὸ εὖ εἶναι μετεποίησαν, καὶ μετέδωκάν σοι τοῦ φωτισμοῦ τῆς γνώσεως, καὶ ἐδίδαξαν τὴν φανέρωσιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἀνεγέννησάν σε διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, καὶ ἐνέθηκάν σοι τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀδιαδόχου βασιλείας καὶ κληρονομίας, καὶ ἐποίησάν σε ἐξ ἀναξίου ἄξιον τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, καὶ οὐράνιον ἀντ' ἐπιγείου, καὶ αἰώνιον ἀντὶ προσκαίρου, καὶ υἱὸν καὶ διδακτόν, οὐκέτι ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ χαρισαμένου σοι τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας· ὅς εἶπε, μὴ καλέσητε πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς, μηδὲ καθηγητήν· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστι Πατήρ, καὶ καθηγητὴς ὁ Χριστός· πᾶσαν οὖν τιμήν, καὶ ἀγάπην ὀφείλεις τοῖς πνευματικοῖς πατράσιν, ὡς τῆς εἰς αὐτοὺς τιμῆς ἀναφερομένης ἐπὶ τὸν Χριστόν, καὶ τὸ Παναγιον Πνεῦμα, ἐν ᾧ τὴν υἱοθεσίαν ἔλαβες, καὶ τὸν ἐπουράνιον Πατέρα, παρ' οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται· σπεύσεις δὲ διὰ παντὸς τοῦ βίου πνευματικὸν πατέρα ἔχειν, καὶ ἐξαγγέλλειν αὐτῷ πᾶν ἁμάρτημα καὶ πάντα λογισμόν, καὶ λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ τὴν ἰατρείαν καὶ τὴν ἄφεσιν· αὐτοῖς γὰρ ἐδόθη λύειν καὶ δεσμεῖν ψυχάς· καὶ πάντα ὅσα ἂν δήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ πάντα ὅσα ἂν λύσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, ταύτην γὰρ τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν ἔλαβον παρὰ Χριστοῦ, διὸ καὶ ὑπακούσεις αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἀντιλέξεις αὐτοῖς, ἵνα μὴ προξενήσῃς ἀπώλειαν τῇ σεαυτοῦ ψυχῇ· εἰ γὰρ ὁ ἀντιλέγων τοῖς κατὰ σάρκα γονεῦσιν, εἰς ἃ μὴ ἀπηγόρευται τῷ θείῳ νόμῳ, θανατοῦται, κατὰ τὸν νόμον, πῶς ὁ ἀντιλέγων τοῖς κατὰ πνεῦμα πατράσιν, οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διώκει ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν οἰκείαν ἀπόλλυσι ψυχήν; διὰ τοῦτο καὶ συμβούλευσαι καὶ ἐπάκουσον διὰ τέλους τοῖς σοῖς ἐν πνεύματι πατράσιν, ἵνα σωθῇ σου ἡ ψυχή, καὶ κληρονόμος γένῃ τῶν αἰωνίων καὶ ἀκηράτων ἀγαθῶν.

Οὐ πορνεύσεις· ἵνα μὴ ἀντὶ τοῦ εἶναι μέλος τοῦ Χριστοῦ, ὑπάρξῃ πόρνης μέλος, καὶ ἐκκοπῇς τοῦ θείου σώματος, καὶ ἐκπέσῃς τῆς θείας κληρονομίας, καὶ ῥιφθῇς εἰς γέενναν· εἰ γὰρ θυγάτηρ ἱερέως, ἂν ἁλῷ πορνευομένη, ἐννόμως κατακαίεται, ὡς τὸν πατέρα καταισχύνουσα, πόσῳ μᾶλλον ὁ τῷ Χριστοῦ σώματι τοιοῦτον μίασμα προστρίψας, ὑπόδικος ἔσται κολάσεως αἰωνιζούσης; ἀλλ' εἰ μὲν χωρεῖς καὶ παρθενίαν ἄσκησον, ἵνα δυνηθῇς ὅλως γενέσθαι τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ἀγάπης τελείας αὐτῷ προσκολληθῆναι, αὐτῷ προσεδρεύων διὰ βίου καὶ μεριμνῶν ἀπερισπάστως ἀεὶ τὰ τοῦ Κυρίου καὶ προκαταλαμβάνων τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ ὡς Ἄγγελος Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς πολιτευόμενος· αὐτῶν γάρ ἐστιν ἡ παρθενία καὶ αὐτοῖς ὁμοιοῦται μετὰ σώματος,

Digitized by Google

κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, ὁ κολλώμενος τῇ παρθενίᾳ· μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων, τῷ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐν παρθενίᾳ γεννήσαντι Πατρί, καὶ τῷ παρθένῳ καὶ ἐκ παρθένου Πατρὸς ἐν ἀρχῇ προελθόντι γεννητῶς, καὶ καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν αἰώνων ἐκ Παρθένου Μητρὸς σαρκὶ γεγεννημένῳ, καὶ τῷ ἐκ μόνου Πατρός, οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς προϊόντι ἀπορρήτως Πνεύματι· ᾧ Θεῷ ἐξομοιοῦται, καὶ ἐν ἀφθάρτῳ γάμῳ συναρμόζεται, ὁ ἀληθῆ παρθενίαν ἐπανῃρημένος, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα παρθενεύων αἴσθησίν τε πᾶσαν καὶ λόγον καὶ διάνοιαν τοῖς τῆς παρθενίας κάλλεσιν ὡραϊζόμενος· εἰδὲ μὴ παρθενεύειν προαιρῇ, μηδὲ καθωμολογήσας τοῦτο τῷ Θεῷ, ἔξεστί σοι μίαν γυναῖκα κατὰ νόμους ἐν Κυρίῳ ἀγαγέσθαι, καὶ ταύτῃ μόνῃ συνοικεῖν, καὶ ὡς ἴδιόν σοι σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ, τῶν ἀλλοτρίων πάσῃ δυνάμει ἀπεχόμενος· δυνήσῃ δὲ τούτων τελέως ἀπεχέσθαι, ἐὰν φυλάξῃ τὰς πρὸς αὐτὰς ἀκαίρους συντυχίας, καὶ τοῖς πορνικοῖς λόγοις καὶ ἀκούσμασι μὴ ἐπιτέρπῃ, καὶ αὐτὴν τὴν σὴν ὄψιν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀποστρέψῃς ἀπ' αὐτῶν, ἐφ' ὅσον δυνατόν, καὶ συνεθίσῃς μὴ περιέργως τῷ κάλλει τῶν προσώπων ἐνορᾶν· ὁ γὰρ ἐμβλέψας γυναικί, πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· καὶ κατὰ τοῦτο μέν, ἀκάθαρτός ἐστι τῷ εἰς καρδίαν βλέποντι Χριστῷ· ἀπὸ τούτου δέ, καὶ ἐπὶ τὴν διὰ σώματος αἰσχρουργίαν καταντᾷ ὁ δείλαιος· καὶ τί λέγω πορνείας καὶ μοιχείας, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ τῇ φύσει μύση; καὶ γὰρ καὶ εἰς τὰς παρὰ πᾶσαν φύσιν ἀσελγείας, ἀπὸ τοῦ περιέργως ἐνορᾶν τοῖς τῶν σωμάτων κάλλεσιν, ἀκολάστως κατασύρεται ὁ ἄνθρωπος· σὺ τοίνυν τὰς πικρὰς ἐκκόπτων ῥίζας ἀπὸ σεαυτοῦ, θανατηφόρους οὐκ οἴσεις καρπούς· ἀλλὰ καρπώσῃ τὴν ἁγνείαν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἁγιασμόν· οὗ χωρίς, οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον.

Οὐ φονεύσεις, ἵνα μὴ τῆς υἱοθεσίας ἐκπέσῃς, τοῦ καὶ τοὺς νεκροὺς ζωοποιοῦντος, καὶ υἱοποιηθῇς δι' ἔργων, τῷ ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνῳ· ἐπεὶ δὲ ὁ φόνος ἐκ πληγῆς προβαίνει, ἡ δέ, ἐξ ὕβρεως, αὕτη δὲ ἐξ ὀργῆς· ἡ δὲ ὀργὴ ἡμῖν προσγίνεται ἐκ τῆς παρ' ἑτέρων ἐπιφερομένης ἡμῖν ζημίας, ἢ πληγῆς, ἢ ὕβρεως, δια τοῦτο, ἀπὸ τοῦ αἴροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσῃς, εἶπεν ὁ Χριστός· καὶ τὸν πλήττοντα, μὴ ἀντιπλήξῃς· καὶ μὴ ἀνθυβρίσῃς τὸν ὑβρίζοντα· οὕτω γὰρ καὶ σαυτὸν καὶ τὸν κακοῦντά σε τοῦ φονικοῦ πτώματος ἐλευθερώσεις· σὺ μέντοι καὶ τῶν πρὸς Θεὸν ἡμαρτημένων ἕξεις συγχώρησιν· ἄφετε γάρ, φησι, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν· ὁ δὲ κακολογῶν, καὶ κακοποιῶν ἐκεῖνος, δίκην τίσει, κόλασιν αἰώνιον· ὁ γὰρ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μωρέ, ἔνοχός ἐστιν εἰς τὴν γέεναν τοῦ πυρός, εἶπεν ὁ Χριστός· εἰ μὲν οὖν δυνηθῇς πρόρριζον ἀνασπάσαι τὸ κακον, τὴν τῆς πρᾳότητος μακαριότητα περιποιήσας τῇ ψυχῇ, δόξασον Χριστόν, τὸν διδάσκαλον καὶ συνεργὸν τῶν ἀρετῶν, οὗ χωρὶς καθάπερ ἐδιδάχθης, οὐ δυνάμεθα ποιεῖν τῶν ἀγαθῶν οὐδέν· εἰ δὲ μὴ δυνηθῇς ἀόργητος διαμεῖναι, μέμφου σεαυτὸν ὀργιζόμενον, καὶ μετανόει τῷ Θεῷ, καὶ τῷ ὑπὸ σοῦ κακῶς ἀκούσαντι, ἢ παθόντι παρὰ σοῦ· ὁ γὰρ ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς τῆς ἁμαρτίας μεταμελόμενος, εἰς τέλος αὐτῆς οὐκ ἔρχεται· ὁ δὲ ἀναλγήτως ἐν τοῖς μικροῖς διακείμενος, δι' αὐτῶν καὶ τοῖς μεγάλοις περιπεσεῖται·

Οὐ κλέψεις· ἵνα μὴ ὁ τῶν κρυφίων γνώστης. ὡς καταφρονήσαντι αὐτοῦ, ἀποδῷ σοι πολυπλασίονα τὴν τιμωρίαν· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τῶν προσόντων σοι, κρυφίως παρέξεις τοῖς δεομένοις, ἵνα ἀπολάβῃς, παρὰ τοῦ ἐν κρυπτῷ βλέποντος Θεοῦ, ἑκατονταπλασίονα καὶ ζωὴν αἰώνιον ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

Οὐ συκοφαντήσεις· ἵνα μὴ ἐξομοιωθῇς τῷ τὴν ἀρχὴν πρὸς τὴν Εὔαν τὸν Θεὸν συκοφαντήσαντι, καὶ ἐπικατάρατος κατ' ἐκεῖνον γένῃ· μᾶλλον μὲν οὖν, εἰ μὴ τῶν πολλῶν εἴη τις βλάβη, καὶ σκεπάσεις τὸ τοῦ πέλας πτῶμα, ἵνα μὴ τῷ Χὰμ ὁμοιωθῇς, ἀλλὰ τῷ Σήμ, καὶ τῷ Ἰάφεθ, καὶ τῆς εὐλογίας ἐπιτύχῃς.

Οὐκ ἐπιθυμήσεις τί τῶν πλησίον σου· οὐ κτῆμα, οὐ χρῆμα, οὐ δόξαν, οὐδὲν ὅσα τοῦ πλησίον σου, ἐστίν· ἡ γὰρ ἐπιθυμία ἐν τῇ ψυχῇ συλληφθεῖσα, τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, ἀποκύει θάνατον· σὺ δὲ τῶν ἀλλοτρίων οὐκ ἐπιθυμῶν, καὶ τῆς ἐν πλεονεξίᾳ ἁρπαγῆς, εἰ δύνασαι, ἀφέξῃ· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀπό τῶν σῶν παρέξεις τῷ αἰτοῦντι, καὶ ἐλεήσεις, καθ' ὅσον ἐφικτόν, τὸν χρήζοντα ἐλέους· καὶ οὐκ ἀποστραφήσῃ τὸν θέλοντα δανείσασθαι· κἂν τι τῶν ἀπολλομένων εὕρῃς, ἀνασώσεις τῷ

δεσπότῃ, κἂν τῶν ἐχθρωδῶς πρὸς σὲ διακειμένων οὗτος ᾖ· οὕτω γὰρ κἀκεῖνον καταλλάξεις, καὶ νικήσεις ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, καθάπερ ὁ Χριστὸς διακελεύεταί σοι· ταῦτα πάσῃ δυνάμει φυλάττων, καὶ ἐν τούτοις ζῶν, ἐναποθήσεις σου τῇ ψυχῇ τὸν τῆς εὐσεβείας θησαυρόν, καὶ εὐαρεστήσεις τῷ Θεῷ, καὶ ἀγαθοποιηθήσῃ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν κατὰ Θεόν· καὶ κληρονόμος γενήσῃ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτῷ Πατρὶ καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ Ἀγαθῷ καὶ Ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΟΓΩΝ

ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΙΕΡΩΣ ΗΣΥΧΑΖΟΝΤΩΝ.

Ἐρώτησις πρὸς αὐτόν.

ΚΑλῶς ἐποίησας, Πάτερ, καὶ τοὺς τῶν ἁγίων περὶ τοῦ ζητήματός μοι λόγους προθέμενος· σοῦ γὰρ ἀκούων λύοντός μοι τὰ διηπορημένα, ἐθαύμαζον μὲν τῆς ἀληθείας τὸ ἐμφανές, ἐκεῖνο δέ μου ὑπεισήει τῇ διανοίᾳ, ὡς ἐπείπερ λόγῳ παλαίει πᾶς λόγος, ὡς καὶ αὐτὸς εἴρηκας, μὴ καὶ τοῖς ὑπὸ σοῦ λεγομένοις, αὖθις εἴη τις ἀντιλογία, ἐπεὶ δὲ τὴν διὰ τῶν ἔργων μαρτυρίαν μόνην ἔγνων οὖσαν ἀναμφίλεκτον, καὶ τοὺς ἁγίους τὰ αὐτά σοι λέγοντας ἀκήκοα, οὐδὲν τοιοῦτον ἔτι δέδοικα· ὁ γὰρ τούτοις μὴ πειθόμενος, πῶς ἂν αὐτῷ ἀξιόπιστος εἴη; πῶς δ᾽ οὐκ ἂν ἀθετοίη τὸν τῶν ἁγίων Θεόν; αὐτοῦ γάρ ἐστι λόγος πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, καὶ δι᾽ αὐτῶν πρὸς τοὺς μετ᾽ αὐτοὺς ἁγίους εἰρημένος, ὅτι ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ, ταὐτὸν δ᾽ εἰπεῖν, αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν· πῶς οὖν ἀποδεχθείη παρὰ τῶν ζητούντων τὴν ἀλήθειαν, ὁ ἀντικείμενος τῇ ἀληθείᾳ; διὸ παρακαλῶ σε, Πάτερ, ἀκοῦσαί μου καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον διεξιόντος, ὧν παρὰ τῶν διὰ βίου τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν μετιόντων ἀνδρῶν ἀκήκοα ἐκείνων, καὶ εἰπεῖν μέν μοι καί τι τῶν δοκούντων παρὰ σεαυτοῦ πρὸς ταῦτα, προσθεῖναι δὲ καὶ τὰς τῶν ἁγίων περὶ τούτων δόξας· λέγουσι γὰρ ἡμᾶς κακῶς ποιεῖν, ἔνδον τοῦ σώματος πεύδοντας, τὸν ἡμέτερον ἐμπερικλείειν νοῦν· ἔξω γὰρ τοῦ σώματός, φασι, μᾶλλον χρῆναι, παντὶ τρόπῳ τοῦτον ἐξωθεῖν, διὸ καὶ διασύρουσι σφόδρα τινὰς τῶν ἡμετέρων, κατ᾽ αὐτῶν γράφοντες, ὡς τοῖς ἀρχαρίοις παραινοῦντας ἐφ᾽ ἑαυτοὺς βλέπειν, καὶ διὰ τῆς ἀναπνοῆς εἴσω πέμπειν τὸν οἰκεῖον νοῦν, φάσκοντες μὴ κεχωρισμένον εἶναι τῆς ψυχῆς τὸν νοῦν· τὸν οὖν μὴ κεχωρισμένον, ἀλλ᾽ ἐνόντα, πῶς ἂν αὖθις εἴσω πέμποι τις; φασὶ δέ, καὶ τὴν θείαν χάριν διὰ τῶν μυκτήρων εἰσοικίζειν λέγειν· ἀλλ᾽ εἰδὼς ἐγὼ συκοφαντικῶς τοῦτο λέγοντας αὐτούς, παρ᾽ οὐδενὸς γὰρ τοῦτ᾽ ἤκουσα τῶν ἡμετέρων, ἐκ τούτου καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπενόησα κακούργως ἐπιτίθεσθαι. τῶν γὰρ αὐτῶν ἐστί, τά τε μὴ ὄντα κατ᾽ ἀνθρώπων πλάττειν, καὶ τὰ ὄντα κακουργεῖν, σὺ δὲ δίδαξόν με, Πάτερ, πῶς εἴσω πέμπειν σπουδῇ πάσῃ προαιρούμεθα, καὶ μὴ κακὸν οἰόμεθα τῷ σώματι τὸν νοῦν ἐμπερικλείειν;

Ἀπόκρισις, ὅτι τοῖς προῃρημένοις ἐν ἡσυχίᾳ προσέχειν ἑαυτοῖς, οὐκ ἀσυντελὲς ἔνδον τοῦ σώματος πειρᾶσθαι κατέχειν τὸν οἰκεῖον νοῦν.

Ἀδελφέ, οὐκ ἀκούεις τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι τὰ σώματα ἡμῶν, ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν Ἁγίου Πνεύματός ἐστι; καὶ πάλιν, ὅτι οἶκος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐσμέν, ὡς καὶ ὁ Θεὸς λέγει, ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός; ὃ τοίνυν οἰκητήριον πέφυκε γενέσθαι Θεοῦ, πῶς ἂν ἀναξιοπαθῆσαί τις, νοῦν ἔχων, ἐνοικίσαι τὸν οἰκεῖον νοῦν αὐτῷ; πῶς δὲ καὶ ὁ Θεὸς τὴν ἀρχὴν ἐνῴκισε τῷ σώματι τὸν νοῦν; ἆρα καὶ αὐτὸς κακῶς ἐποίησε; τοὺς τοιούτους λόγους, ἀδελφέ, τοῖς αἱρετικοῖς ἁρμόσει λέγειν, οἳ πονηρόν, καὶ τοῦ πο-

Digitized by Google

νηροῦ πλάσμα τὸ σῶμα λέγουσιν· ἡμεῖς δὲ ἐν τοῖς σωματικοῖς φρονήμασιν εἶναι τὸν νοῦν, οἰόμεθα κακόν· ἐν τῷ σώματι δέ, οὐχὶ κακόν, ἐπεὶ μηδὲ τὸ σῶμα πονηρόν· διὸ μετὰ τοῦ Δαβίδ, τῶν διὰ βίου τῷ Θεῷ προσανεχόντων ἕκαστος βοᾷ πρὸς τὸν Θεόν· ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου, ποσαπλῶς σοι ἡ σάρξ μου· καί ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα· καὶ μετὰ τοῦ Ἡσαΐου, ἡ κοιλία μου ἠχήσει ὡς κιθάρα, καὶ τὰ ἐντός μου ὡσεὶ τεῖχος χαλκοῦν, ὃ ἐνεκαίνισας, καί, διὰ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν πνεῦμα σωτηρίου σου· ᾧ, θαρροῦντες, οὐ πεσούμεθα, ἀλλὰ πεσοῦνται οἱ ἀπὸ τῆς γῆς φωνοῦντες καὶ ὡς γηΐνων τῶν ἐπουρανίων ρημάτων καὶ πολιτειῶν καταψευδόμενοι. εἰ γὰρ καὶ ὁ Ἀπόστολος θάνατον τὸ σῶμα λέγει, τίς γάρ με, φησι, ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; ἀλλ' ὡς τοῦ προσύλου καὶ σωματικοῦ φρονήματος, σωματοειδοῦς ὄντος ἀτεχνῶς, διὸ πρὸς τὸ πνευματικὸν καὶ θεῖον παραβάλλων τοῦτο, σῶμα δικαίως ἐκάλεσε· καὶ οὐχ ἁπλῶς σῶμα, ἀλλὰ θάνατον σώματος· καὶ τοῦτο, μικρὸν ἀνωτέρω, τρανότερον δηλῶν, ὡς οὐχὶ τὴν σάρκα αἰτιᾶται, ἀλλὰ τὴν ἐπεισελθοῦσαν ἁμαρτητικὴν ὁρμὴν ἐκ παραβάσεως· πεπραμένος, φησίν, εἰμι ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὁ πεπραμένος δέ, οὐ φύσει δοῦλος· καὶ πάλιν, οἶδα ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν· ὁρᾷς ὅτι οὐ τὴν σάρκα, ἀλλὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτῇ, φησί, κακόν· τοῦτον τοίνυν τὸν ὄντα ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, καὶ τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς ἀντιστρατευόμενον νόμον, ἐνοικεῖν τῷ σώματι κακόν, ἀλλ' οὐχὶ τὸν νοῦν. διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἀντιπαραταττόμενοι τούτῳ τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, ἐξοικίζομεν αὐτὸν τοῦ σώματος, καὶ ἐνοικίζομεν τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ νοῦ· καὶ νομοθετοῦμεν δι' αὐτῆς, ἑκάστῃ τε δυνάμει τῆς ψυχῆς, καὶ τοῖς τοῦ σώματος μέλεσιν, ἑκάστῳ τὸ προσῆκον. ταῖς μὲν αἰσθήσεσιν, ὧν τε, καὶ ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἀντιληπτέον· τὸ ἔργον δὲ τοῦ νόμου τοῦτο, προσαγορεύεται ἐγκράτεια· τῷ δὲ παθητικῷ μέρει τῆς ψυχῆς, τὴν ἀρίστην ἐμποιοῦμεν ἕξιν, ἀγάπη δ' ἔχον αὕτη τὴν ἐπωνυμίαν. ἀλλὰ καὶ τὸ λογιστικὸν διὰ τούτου βελτιοῦμεν, ἀποπεμπόμενοι πᾶν ὅ,τι προσίσταται τῇ διανοίᾳ, πρὸς τὴν εἰς Θεὸν ἀνάνευσιν, καλοῦμεν δὲ τουτὶ τὸ μόριον τοῦ νόμου τούτου, νῆψιν. ἐγκρατείᾳ δέ τις τὸ σῶμα καθάρας ἑαυτοῦ, θυμόν τε καὶ ἐπιθυμίαν ἀφορμὴν ἀρετῶν δι' ἀγάπης θείας ποιησάμενος, καὶ νοῦν ἀπειλικρινημένον δι' εὐχῆς παραστήσας τῷ Θεῷ, κτᾶται καὶ ὁρᾷ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐπηγγελμένην χάριν τοῖς κεκαθαρμένοις τὴν καρδίαν· καὶ τότ' ἂν δυνηθείη μετὰ Παύλου λέγειν, ὅτι ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἔχομεν δὲ φησὶ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσι, τοῖς σώμασιν, εἰ τὸν νοῦν ἡμῶν αὐτῶν ἔνδον τοῦ σώματος καθέξομεν, ἀναξίως τῆς μεγαλοφυΐας πράξομεν τοῦ νοῦ; καὶ τίς ἂν τοῦτ' εἴποι, μὴ ὅτι πνευματικός, ἀλλὰ καὶ νοῦν γεγυμνωμένον θείας χάριτος, ἀνθρώπου δ' ὅμως ἔχων, ἐπεὶ δέ, καὶ ἕν ἐστι πολυδύναμον πρᾶγμα ἡ καθ' ἡμᾶς ψυχή, χρῆται δ' ὡς ὀργάνῳ, τῷ ζῆν κατ' αὐτὴν πεφυκότι σώματι, τίσιν ὡς ὀργάνοις χρωμένη ἐνεργεῖ ἡ δύναμις αὐτῆς· αὕτη, ἣν καλοῦμεν νοῦν· ἀλλὰ γὰρ οὐδείς, ποθ' ὑπενόησεν, οὔτ' ἐπὶ τοῖς ὄνυξιν, οὔτ' ἐν τοῖς βλεφάροις, οὐδε μενοῦν ἐν τοῖς μυκτῆρσιν, ἢ τοῖς χείλεσιν, ἐνῳκισμένοις εἶναι τὴν διάνοιαν· ἐντὸς δ' ἡμῖν ἐνεῖναι, πᾶσιν αὕτη συνδοκεῖ· διηνέχθησαν δέ τινες, τίνι πρώτῳ ὡς ὀργάνῳ χρῆται τῶν ἐντός· οἱ μὲν γάρ, ὡς ἐπ' ἀκροπόλει τινί, τῷ ἐγκεφάλῳ ταύτην ἐνιδρύουσιν· οἱ δέ, τῆς καρδίας τὸ μεσαίτατον, καὶ τὸ κατ' αὐτὸ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος ἀπειλικρινημένον, ὄχημα διδόασιν αὐτῇ· ἡμεῖς δὲ καὶ αὐτοί, εἰ καὶ μήτε ἔνδον ὡς ἐν ἀγγείῳ, καὶ γὰρ ἀσώματον, μητ' ἔξω, καὶ γὰρ συνημμένον· ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ ὡς ἐν ὀργάνῳ, τὸ λογιστικὸν ἡμῶν εἶναι ἐπιστάμεθ' ἀκριβῶς· οὐ παρ' ἀνθρώπου τοῦτο διδαχθέντες, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ πλάσαντος τὸν ἄνθρωπον· ὅς φησιν ἐν Εὐαγγελίοις, ὅπως οὐ τὰ εἰσερχόμενα, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα διὰ τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονταί φησιν, οἱ λογισμοί· ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ μέγας Μακάριος, ἡ καρδία, φησίν, ἡγεμονεύει ὅλου τοῦ ὀργάνου· καὶ ἐπὰν κατάσχῃ τὰς νομὰς τῆς καρδίας ἡ χάρις, βασιλεύει ὅλων τῶν λογισμῶν καὶ τῶν μελῶν· ἐκεῖ γάρ ἐστιν ὁ νοῦς, καὶ πάντες οἱ λογισμοὶ τῆς ψυχῆς· οὐκοῦν ἡ καρδία ἡμῶν ἐστὶ τὸ τοῦ λογισμοῦ ταμεῖον, καὶ πρῶτον σαρκικὸν ὄργανον λογιστικόν, τὸ τοίνυν λογιστικὸν ἡμῶν

Digitized by Google

ἐν ἀκριβεῖ νήψει σπεύδοντες ἐπισκέπτεσθαι καὶ διορθοῦν, τίνι ἄλλῳ ἐπισκεψαίμεθα, εἰ μὴ τὸν ἐκκεχυμένον διὰ τῶν αἰσθήσεων νοῦν ἡμῶν ἔξωθεν συναγαγόντες, πρὸς τὰ ἐντὸς ἐπαναγάγοιμεν, καὶ πρὸ αὐτὴν ταύτην τὴν καρδίαν, τὸ τῶν λογισμῶν ταμεῖον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ φερωνύμως Μακάριος ἐφεξῆς τοῖς ἀνωτέρω μικρὸν εἰρημένοις παρ' αὐτοῦ φησίν· ἐκεῖ τοίνυν δεῖ σκοπεῖν, εἰ ἐνέγραψεν ἡ χάρις τοὺς τοῦ πνεύματος νόμους· ἐκεῖ, ποῦ ; ἐν τῷ ἡγεμονικῷ ὀργάνῳ, ἐν τῷ τῆς χάριτος θρόνῳ, ὅπου ὁ νοῦς καὶ οἱ λογισμοὶ πάντες τῆς ψυχῆς, ἐν τῇ καρδίᾳ δηλαδή· ὁρᾷς πῶς ἀναγκαιότατον τοῖς προῃρημένοις ἐν ἡσυχίᾳ προσέχειν ἑαυτοῖς, ἐπανάγειν καὶ ἐμπερικλείειν τῷ σώματι τὸν νοῦν, καὶ μάλιστα τῷ ἐν τῷ σώματι τῷ ἐνδοτάτῳ, σώματι ὃ καρδίαν ὀνομάζομεν· εἰ δὲ καὶ κατὰ τὸν ψαλμῳδόν, πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, πῶς ἡμεῖς αὐτὴν ἔξω που ζητήσωμεν ; εἰ καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ὁ Θεὸς ἔδωκεν αὐτοῦ τὸ πνεῦμα κρᾶζον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, Ἀββᾶ ὁ Πατήρ, πῶς ἡμεῖς οὐκ ἐν αὐταῖς συνευξόμεθα τῷ πνεύματι ; εἰ δὲ κατὰ τὸν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων Κύριον, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ἡμῶν ἐστί, πῶς οὐκ ἔξω καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας γένοιτ' ἄν, ὁ τῶν ἐντὸς ἑαυτοῦ τὸν νοῦν ἐξάγειν διὰ σπουδῆς ποιούμενος, καρδία ὀρθή, φησιν ὁ Σολομών, ζητεῖ αἴσθησιν ἣν ὁ αὐτὸς νοερὰν καὶ θείαν ἀλλαχοῦ προσείρηκε· πρὸς ἣν οἱ Πατέρες πάντας προτρεπόμενοι, νοῦς, φασι, νοερὸς πάντως, καὶ νοερὰν αἴσθησιν περιβέβληται· ἣν ἐν ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐν ἡμῖν οὖσαν ἐκζητοῦντες μὴ παυσώμεθα· ὁρᾷς ὅτι κἂν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαταστῆναί τις προθυμηθῇ, κἂν τὴν ἀρετὴν προσκτήσασθαι, κἂν τοῦ κατ' ἀρετὴν ἄθλου τὸ βραβεῖον, μᾶλλον δὲ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ κατ' ἀρετὴν βραβείου, τὴν αἴσθησιν τὴν νοερὰν εὑρεῖν, ἐντὸς τοῦ τε σώματος καὶ ἑαυτοῦ τὸν νοῦν ἐπαναγαγεῖν ἀνάγκη ; τὸ δ' ἔξω τὸν νοῦν οὐ τοῦ σωματικοῦ φρονήματος, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ σώματος ποιεῖν, ὡς ἐκεῖ νοεροῖς θεάμασιν ἐντύχοι, τῆς ἑλληνικῆς ἐστι πλάνης αὐτὸ τὸ κράτιστον, καὶ πάσης κακοδοξίας ῥίζα καὶ πηγή· δαιμόνων εὕρημα καὶ παίδευμα, γεννητικὸν ἀνοίας, καὶ γέννημα τῆς ἀπονοίας· διὸ καὶ οἱ λαλοῦντες ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιπνοίας, ἐξεστηκότες ἑαυτῶν εἰσί· μηδ' αὐτὸ τοῦτο συνιέντες ὅ,τι λέγουσιν· ἡμεῖς δέ, μὴ μόνον εἴσω τοῦ σώματος καὶ τῆς καρδίας, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτόν, αὐτοῦ πάλιν πέμπομεν τὸν νοῦν· κατηγορείτωσαν οὐκοῦν οἱ λέγοντες μὴ κεχωρισμένον, ἀλλ' ἐνόντα τῇ ψυχῇ, πῶς ἂν αὖθις εἴσω πέμποι τις τὸν νοῦν· ἀγνοοῦσι γὰρ ὡς ἔοικεν, ὅτι ἄλλο μὲν οὐσία νοός, ἄλλο δὲ ἐνέργεια· μᾶλλον δὲ εἰδότες, τοῖς ἀπατεῶσιν ἑαυτοὺς συνέταξαν ἑκόντες, διὰ τῆς ὁμωνυμίας σοφιζόμενοι· μὴ καταδεχόμενοι γὰρ τὸ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἁπλοῦν, οἱ ἐκ τῆς διαλεκτικῆς ἀντιλογίας ἠκονημένοι, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, περιτρέπουσι τὴν ἰσχὺν τῆς ἀληθείας ἐκ τῶν ἀντιθέσεων τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, τῇ πιθανολογίᾳ τῶν σοφισμάτων, τοιούτους γὰρ δεῖ εἶναι τοὺς μὴ πνευματικούς, καὶ τὰ πνευματικὰ κρίνειν καὶ διδάσκειν ἀξιοῦντας ἑαυτούς· οὐ γὰρ δὴ τοῦτο λέληθεν αὐτούς, ὅτι οὐχ ὡς ἡ ὄψις τἄλλα μὲν ὁρᾷ τῶν ὁρατῶν, ἑαυτὴν δὲ οὐχ ὁρᾷ· οὕτω καὶ ὁ νοῦς· ἀλλ' ἐνεργεῖ μὲν καὶ τἄλλα ὧν ἂν δέοιτο περισκοπεῖν· ὅ φησι κατ' εὐθεῖαν κίνησιν τοῦ νοῦ Διονύσιος ὁ Μέγας· εἰς ἑαυτὸν δ' ἐπάνεισι, καὶ ἐνεργεῖ καθ' ἑαυτόν, ὅταν ἑαυτὸν ὁ νοῦς ὁρᾷ· τοῦτο δ' αὖθις κυκλικὴν εἶναι κίνησιν ὁ αὐτὸς αὐτοῦ φησίν· αὕτη δ' ἡ τοῦ νοῦ ἐστὶν ἐνέργεια, κρείττων καὶ ἰδιαιτάτη· δι' ἧς καὶ ὑπὲρ ἑαυτὸν γινόμενος ἔσθ' ὅτε τῷ Θεῷ συγγίνεται· νοῦς γάρ, φησι, ὁ Μέγας Βασίλειος μὴ σκεδαννύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, ὁρᾷς ὅτι ἔξεισιν; ἐξιὼν οὖν, ἐπανόδου δεῖται· διό φησιν, ἐπάνεισι πρὸς ἑαυτόν· δι' ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὸν Θεόν, ὡς δι' ἀπλανοῦς ἀναβαίνει τῆς ὁδοῦ· τὴν τοιαύτην γὰρ κίνησιν τοῦ νοῦ, καὶ ὁ τῶν νοερῶν ἀπλανὴς ἐπόπτης ἐκεῖνος Διονύσιος, ἀδύνατον εἶναί φησι πλάνῃ τινὶ περιπεσεῖν· ταύτης οὖν ἀπάγειν ὁ τῆς πλάνης πατὴρ ἐπιθυμῶν ἀεὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὸς τὴν χωροῦσαν αὐτοῦ τὰς πλάνας ἄγειν, οὐδέπω καὶ σήμερον, ὅσα γε ἡμεῖς ἴσμεν, εὗρε συνεργὸν διὰ χρηστολογίας ἀγωνιζόμενον ἐφελκύσασθαι πρὸς ταύτην· νῦν δ' ὡς ἔοικεν εὗρε τοὺς συλλαμβανομένους, εἴπερ, ὡς αὐτὸς εἶπας, εἰσίν· οἳ καὶ λόγους συντιθέασιν ἐνάγοντας πρὸς ταῦτα· καὶ τοὺς πολλοὺς πείθειν ἐγχειροῦσιν, ὡς κάλλιον ἔξω κατέχειν τοῦ σώματος προσευχόμενον τὸν νοῦν, καὶ αὐτοὺς τὸν ὑπεραναβεβηκότα, καὶ ἡσύχιον ἀσπαζομένους βίον· μηδ' ἐκεῖνο αἰδεσθέντες, ὅπερ

Digitized by Google

Ἰωάννης ὁ τὴν πρὸς οὐρανὸν φέρουσαν Κλίμακα διὰ λόγων τεκτηνάμενος ἡμῖν, ὁριστικῶς, καὶ ἀποφαντικῶς ἐξεῖπεν· ὡς ἡσυχαστής ἐστιν, ὁ τὸ ἀσώματον ἐν σώματι περιορίζειν σπεύδων· ᾧ συνῳδὰ καὶ οἱ πνευματικοὶ Πατέρες ἡμῶν ἐδίδαξαν ἡμᾶς εἰκότως· εἰ γὰρ μὴ ἔνδον τοῦ σώματος περιορίσειε, πῶς ἂν ἐν ἑαυτῷ τὸν τὸ σῶμα ἐνημμένον, καὶ ὡς εἶδος φυσικὸν διὰ πάσης χωροῦντα τῆς μεμορφωμενης ὕλης· ἧς τὸ ἔξω καὶ διωρισμένον οὐκ ἂν ἐπιδέξαιτο οὐσίαν νοῦ, μέχρις ἂν ἐκείνη ζῴη, ζωῆς εἶδος κατάλληλον τῇ συναφείᾳ σπῶσα· βλέπεις, ἀδελφέ, πῶς οὐ πνευματικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπίνως ἐξετάζουσιν, εἴσω τοῦ σώματος πέμπειν, ἢ κατέχειν τὸν νοῦν ἀναπέφηκεν ἀναγκαιότατον τοὺς προῃρημένους ἑαυτῶν ὡς ἀληθῶς γενέσθαι, καὶ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον φερωνύμους Μοναχούς; τὸ δ' εἰς ἑαυτοὺς μάλιστα τοὺς εἰσαγωμένους βλέπειν εἰσηγεῖσθαι, καὶ διὰ τῆς ἀναπνοῆς εἴσω πέμπειν τὸν οἰκεῖον νοῦν, οὐκ ἀπὸ τρόπου· τὸν γὰρ μήπω θεωρητικὸν ἑαυτοῦ, μηχαναῖς τισι πρὸς ἑαυτὸν ἐπισυνάγειν τὸν νοῦν, οὐκ ἀποτρέψειέ τις εὐφρονῶν· ἐπεὶ οὖν τοῖς ἄρτι πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀποδυσαμένοις, καὶ συναγόμενος συνεχῶς ἀποπηδᾷ· δεῖ δὲ καὶ συνεχῶς αὐτοὺς αὖθις τοῦτον ἐπανάγειν· λανθάνει δ' ἀγυμνάστους ὄντας δυσθεωρητότατος, καὶ εὐκινητότατος ἁπάντων ὤν, διὰ τοῦτο τῇ πυκνὰ διαχεομένῃ, καὶ ἐπαναγομένῃ εἰσπνοῇ, προσέχειν εἰσὶν οἵ, παραινοῦσι, καὶ ἐπέχειν τί μικρόν, ὡς κἀκεῖνον συνεπίσχοιεν τηροῦντες ἐν αὐτῇ, μέχρις ἄν, σὺν Θεῷ, ἐπὶ τὸ κρεῖττον προϊόντες, ἀπρόϊτον πρὸς τὰ περὶ αὐτόν, καὶ ἀμιγῆ τὸν οἰκεῖον νοῦν ποιήσαντες, δυνηθῶσιν ἀκριβῶς εἰς ἑνοειδῆ συνέλεξιν συναγαγεῖν. τοῦτο δ' ἴδοι τις ἂν καὶ αὐτομάτως ἑπόμενον τῇ προσοχῇ τοῦ νοῦ, ἠρέμα γὰρ εἴσεισί τε, καὶ ἔξεισι τουτὶ τὸ πνεῦμα, κἀπὶ πάσης ἐναγωνίου σκέψεως· μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν ἡσυχαζόντων σώματι, καὶ διανοίᾳ. οὗτοι γὰρ πνευματικῶς σαββατίζοντες, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν οἰκείων ἔργων καταπαύοντες, ὡς ἐφικτόν, πᾶν μὲν τὸ μεταβατικόν, καὶ διεξοδικόν, καὶ πεποικιλμένον περὶ τὰς γνώσεις τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, περιαιροῦσιν ἔργον· καὶ τὰς αἰσθητικὰς πάσας ἀντιλήψεις, καὶ πᾶσαν ἁπλῶς σώματος ἐνέργειαν, ἥτις ἐφ' ἡμῖν· ἠδ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν τελέως, ὥς περ καὶ τὸ ἀναπνεῖν, ἐφ' ὅσον ἐφ' ἡμῖν· ἠδ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν τελέως, ὥς περ καὶ τὸ ἀναπνεῖν, ἐφ' ὅσον ἐφ' ἡμῖν, ταῦτα δὲ πάντα τοῖς προκόψασι καθ' ἡσυχίαν ἀπόνως, καὶ ἀπεριμερίμνως ἕπεται· τῇ γὰρ τελείᾳ πρὸς ἑαυτὴν εἰσόδῳ τῆς ψυχῆς, αὐτόματα ταυτὶ πάντα ἐπιγίνεσθαι ἀνάγκη· τοῖς δ' ἀρχομένοις, ἓν οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἴδοις ἂν ἀμογητὶ περιγινόμενον· ὡς οὖν τῇ ἀγάπῃ ἕπεται τὸ ὑπομένειν· ἡ γὰρ ἀγάπη πάντα στέργει· ἡμεῖς δὲ διδασκόμεθα κατορθοῦν βίᾳ τὴν ὑπομονήν, ὡς δι' αὐτῆς πρὸς τὴν ἀγάπην φθάσωμεν· οὕτω κἀπὶ τούτων ἔχει· καὶ τί δεῖ πλείω περὶ τούτων λέγειν; πάντες γὰρ οἱ πεπειραμένοι γελῶσι τοὺς ἐξ ἀπειρίας ἀντινομοθετοῦντας· τῶν γὰρ τοιούτων, οὐ λόγος· ἀλλὰ πόνος, καὶ ἡ διὰ πόνων πεῖρα διδάσκαλος· αὐτή τε καρπουμένη τὸ συμφέρον, καὶ τῶν φιλονείκων τε, καὶ φιλενδείκτων τοὺς ἀκάρπους ἀποστρεφομένη λόγους· ἐπεὶ δὲ καὶ καθάπερ τις τῶν μεγάλων περὶ ταῦτα λέγει, τοῖς ἔξω σχήμασι πέφυκεν ὁ ἔσω ἄνθρωπος συνεξομοιοῦσθαι μετὰ τὴν παράβασιν, πῶς οὐκ ἂν συντελέσειέ τι μέγα τῷ σπεύδοντι συστρέφειν τὸν νοῦν εἰς ἑαυτόν, ὡς μὴ τὴν κατ' εὐθεῖαν, ἀλλὰ τὴν κυκλικὴν καὶ ἀπλανῆ κινεῖσθαι κίνησιν, τῷ μὴ τὸν ὀφθαλμὸν ὧδε κἀκεῖσε περιάγειν, ἀλλ' οἷον ἐρείσματί τινι τοῦτον προσερείδειν, τῷ οἰκείῳ στήθει ἢ τῷ ὀμφαλῷ· πρὸς γὰρ τῷ εἰς κύκλον ὥσπερ ἔξωθεν ἐφ' ὅσον ἐφικτὸν συνελίττειν ἑαυτόν, παραπλησίως τῇ σπουδαζομένῃ ἐν αὐτῷ τοῦ νοῦ κινήσει, καὶ τὴν δι' ὄψεως ἔξω χρεομένην δύναμιν τοῦ νοῦ, τῆς καρδίας εἴσω πέμψει διὰ τοῦ τοιούτου σχήματος τοῦ σώματος· εἰ δὲ καὶ τοῦ νοητοῦ θηρὸς δύναμις ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρός, ὡς τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας ἐκεῖ τὸ κράτος ἔχοντος, καὶ νομὴν αὐτῷ διδόντος, διατί μὴ τὸν ἀντιστρατευόμενον ἐκείνῳ τοῦ νόμου νόμον, αὐτοῦ δι' εὐχῆς ὡπλισμένον ἐπιστήσωμεν; ὡς ἂν μὴ τὸ διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας πνεῦμα πονηρὸν ἀπελαθέν, μεθ' ἑτέρων ἑπτὰ πονηροτέρων πνευμάτων ἐπιστρέψαν, αὖθις ἐγκατοικισθῇ, καὶ γένηται τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων· πρόσεχε σεαυτῷ, φησὶν ὁ Μωϋσῆς, παντὶ δηλαδή, οὐ τινὶ μὲν τῶν σῶν, τινὶ δ' οὔ· διὰ τίνος; τοῦ νοῦ πάντως· οὐδενὶ γὰρ ἄλλῳ δυνατὸν προσέχειν ἑαυτῷ παντί· ταύτην οὖν ἐπίστησον καὶ ψυχῇ καὶ σώματι τὴν φυλακήν, δι' αὐτῆς γὰρ καὶ σωματικῶν, καὶ ψυχικῶν πο-

νηρῶν παθημάτων ἀπαλλαγήσῃ ῥᾳδίως· σεαυτοῦ τοίνυν πρόστηθι, σεαυτῷ ἐπίστηθι, σεαυτὸν ἐπίσκεψαι· μᾶλλον δὲ προΐστασο, καὶ ἐπισκέπτου, καὶ ἔπαιζε· καὶ γὰρ οὕτω τὴν σάρκα ἀφηνιάζουσαν ὑποτάξεις τῷ πνεύματι, καὶ ῥῆμα κρυπτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου οὐ μήποτε γένηται· ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος, τῶν πονηρῶν δηλαδὴ καὶ πνευμάτων καὶ παθημάτων, ἀναβῇ ἐπὶ σέ, φησιν ὁ Ἐκκλησιαστής, τόπον σου μὴ ἀφῇς· τουτέστι μὴ ψυχῆς μέρος, μὴ μέλος σώματος ἀνεπίσκοπον ἐάσῃς· οὕτω γὰρ καὶ τῶν κάτωθεν ἐπηρεαζόντων πνευμάτων ἀνώτερος διαγενήσῃ, καὶ τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφρούς, ὡς αὐτὸς ταῦτα προετάσας, ἀνεξετάστως παραστήσῃ μετὰ παρρησίας. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα, Παῦλός ἐστιν ὁ λέγων· καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ παθῶν μακάριον ἐκεῖνο πάθος, καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν Θεὸν ἐρεῖς, ὅτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ, καὶ νὺξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεταί μοι, ὅτι σὺ ἐκτήσω τοὺς νεφρούς μου· οὐ τὸ τῆς ἐμῆς, φησι, ψυχῆς μόνον ἐπιθυμητικὸν ὅλον σὸν εἰργάσω, ἀλλὰ καὶ εἴτι ἐν τῷ σώματι ταύτης τῆς ἐπιθυμίας ζώπυρον, πρὸς τὴν ἐμποιοῦσαν ἐπιστρέψαν, δι' αὐτῆς πρὸς σὲ ἀνέπτη, καὶ σοῦ ἐξήρτηται, καὶ σοὶ κολλᾶται· ὡς γὰρ τοῖς τῶν αἰσθητῶν καὶ φθαρτῶν ἡδονῶν ἀντεχομένοις, τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμοῦν ὅλον κενοῦται πρὸς τὴν σάρκα, καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι σάρκες γίνονται, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔνι καταμένειν ἐν αὐτοῖς. οὕτω τοῖς ἀνυψώσασι τὸν νοῦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τοῦ θείου πόθου τὴν ψυχὴν ἐξηρτημένοις, καὶ ἡ σὰρξ μετασκευαζομένη συνανυψοῦταί τε, καὶ συναπολαύει τῆς θείας κοινωνίας, καὶ κτῆμα καὶ αὐτὴ γίνεται, καὶ οἴκημα Θεοῦ, μηκέτ' ἐνοικουροῦσαν ἔχουσα τὴν πρὸς Θεὸν ἔχθραν, μηδὲ κατὰ τοῦ πνεύματος ἐπιθυμοῦσα· τίς δὲ καὶ ὁ μᾶλλον ἐπιτήδειος τόπος τῷ κάτωθεν ἐφ' ἡμᾶς ἀνιόντι πνεύματι σαρκός, καὶ νοῦς οὐχ ἡ σάραξ, ἐν ᾗ καὶ ὁ Ἀπόστολός φησι, μηδὲν ἀγαθὸν πρὸ τοῦ ἐγκατοικισθῆναι τὸν νόμον τῆς ζωῆς, οἰκεῖν; ταύτην οὐκοῦν καὶ μᾶλλον δεῖ μηδέποτ' ἀφεῖσθαι προσοχῆς· πῶς γὰρ ἡμῶν εἴη; πῶς δ' ἂν ἀφῶμεν ταύτην; πῶς δ' ἂν ἀποκρουσαίμεθα τὴν πρὸς αὐτὴν ἄνοδον τοῦ πονηροῦ; καὶ μάλιστα οἱ μήπω πνευματικῶς εἰδότες ἀντεπιέναι τοῖς πνευματικοῖς τῆς πονηρίας, εἰ μὴ καὶ διὰ τοῦ ἔξω σχήματος ἡμᾶς αὐτοὺς παιδεύσομεν προσέχειν ἑαυτοῖς; καὶ τί λέγω τοὺς ἄρτι ἐπιβαλλομένους, ὅτε καὶ τῶν τελεωτέρων εἰσὶν οἵ, τούτῳ χρησάμενοι τῷ σχήματι κατὰ τὴν προσευχήν, εὐήκοον τὸ θεῖον ἔσχον· οὐ μόνον τῶν μετὰ Χριστόν, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸ τῆς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίας· καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ τὴν θεοπτίαν τελεώτατος Ἠλίας τὴν κεφαλὴν τοῖς γόνασιν ἐρείσας, καὶ οὕτω τὸν νοῦν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸν Θεὸν φιλοπονώτερον συναγαγών, τὸν πολυετῆ ἐκεῖνον ἔλυσεν αὐχμόν· οὗτοι δέ μοι δοκοῦσιν, ἀδελφέ, παρ' ὧν ἀκηκοέναι ταῦτα λέγεις, νοσεῖν τὴν τῶν Φαρισαίων νόσον· διὸ καὶ τὸ ἔσωθεν τοῦ ποτηρίου, δηλαδὴ τὴν ἑαυτῶν καρδίαν ἐπισκέπτεσθαι, καὶ καθαίρειν οὐκ ἐθέλουσι· καὶ ταῖς πατρικαῖς μὴ στοιχοῦντες παραδόσεσι, σπεύδουσιν αὐτοὶ προκαθῆσθαι πάντων, ὡς καινοὶ νομοδιδάσκαλοι· τό τε σχῆμα τῆς δεδικαιωμένης τελωνικῆς εὐχῆς ἐκείνης, αὐτοί τε ἀπαξιοῦσι, καὶ τοὺς ἄλλους τῶν εὐχομένων παραινοῦσι μὴ προσίεσθαι· καθάπερ γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν ὁ Κύριος· ἐκεῖνος οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἆραι· τοῦτον δὲ ζηλοῦσιν, οἱ ἑαυτοῖς ἐν τῷ εὔχεσθαι προσέχοντες τὴν ὄψιν· οἱ δ' ὀμφαλοψύχους τούτους ὀνομάζοντες, πρὸς τῷ συκοφαντεῖν σαφῶς, ὧν κατηγοροῦσι· τίς γάρ ποτε τούτων ἐπ' ὀμφαλοῦ λέγει τὴν ψυχήν; πρὸς γοῦν τῷ γενέσθαι δήλους συκοφαντικῶς ἐπιθεμένους, καὶ ὑβριστάς, τῶν ἐπαινουμένων σφᾶς αὐτοὺς ἔδειξαν ὄντας, ἀλλ' οὐ διορθωτὰς τῶν σφαλλομένων, οὐδ' ἡσυχίας ἕνεκεν καὶ ἀληθείας, ἀλλὰ κενοδοξίας χάριν γράφοντας, οὐδ' ἵνα πρὸς νῆψιν ἐνάγωσιν, ἀλλ' ἵνα τῆς νήψεως ἀπαγάγωσιν· αὐτὸ γὰρ τὸ ἔργον, καὶ τοὺς ἐμμελῶς ἐπειλημμένους τούτου, παντὶ τρόπῳ σπεύδουσιν ἐξ αὐτῆς τῆς καταλλήλου πράξεως ἐξουθενεῖν· οἱ τοιοῦτοι δὲ ῥᾳδίως καὶ τὸν εἰπόντα, ὡς ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου, καὶ τὸν εἰρηκότα πρὸς Θεόν, ὅτι ἡ κοιλία μου ἠχήσει ὡς κιθάρα, καὶ τὰ ἐντός μου ὡσεὶ τεῖχος χαλκοῦν ὃ ἐνεκαίνισας, κοιλιοψύχους ἂν προσαγορεύσειαν· καὶ κοινῇ πάντας διαβάλλοιεν, τοὺς διὰ σωματικῶν συμβόλων, τὰ νοερά, καὶ θεῖα, καὶ πνευματικὰ τυποῦντας καὶ καλοῦντας καὶ ἀνιχνεύοντας· ἀλλ' ἐκείνοις μέν, παρὰ τοῦτο βλάβος ἐποίσουσιν οὐδέν· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ μακαρισμῶν πρόξενοι γενήσονται,

καὶ μείζονος προσθήκης τῶν ἐν οὐρανοῖς στεφάνων· αὐτοὶ δὲ καὶ τῶν ἱερῶν παραπετασμάτων ἔξω μενοῦσι, καὶ οὐδὲ πρὸς τὰς σκιὰς ἕξουσιν ἀτενίζειν τῆς ἀληθείας· πολὺ δὲ τὸ δέος, μὴ καὶ δίκην τίσουσιν αἰώνιον, οὐχ ἀποδιαστείλαντες μόνον ἑαυτοὺς τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ κατ᾽ αὐτῶν τῷ λόγῳ χωρήσαντες· Συμεῶνος γὰρ τοῦ νέου Θεολόγου τὸν βίον οἶσθα· θαῦμά τε ὄντα πάντα σχεδόν, καὶ δι᾽ ὑπερφυῶν θαυμάτων ὑπὸ Θεοῦ δεδοξασμένον· τά τε συγγράμματα αὐτοῦ, συγγράμματα ζωῆς εἰπών τις, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τοῦ προσήκοντος· καὶ Νικηφόρον δὲ τὸν ὅσιον ἐκεῖνον, ὃς πολυετῆ χρόνον ἐν ἠρεμίᾳ, καὶ ἡσυχίᾳ διενεγκών, ἔπειτα τοῖς ἐρημικωτέροις μέρεσι τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐμφιλοχωρήσας, καὶ ἀπασχολήσας ἑαυτόν, ἐκ πασῶν τῶν Πατρικῶν φωνῶν συνειλοχώς, τὴν νηπτικὴν ἡμῖν αὐτῶν παρέδωκε πρᾶξιν· οὗτοι τοίνυν, τοῦθ᾽ ὅπερ ἀνατρέπειν φῄς τινας, σαφῶς τοῖς προαιρουμένοις εἰσηγοῦνται· καὶ τί λέγω τοὺς παλαιοὺς τῶν ἁγίων; ἄνδρες γὰρ μικρῷ πρὸ ἡμῶν, μεμαρτυρημένοι, καὶ ἀπεδεδειγμένοι ἐν δυνάμει Πνεύματος Ἁγίου, πάνθ᾽ ἡμῖν διὰ στόματος οἰκείου παρέδωκαν· τόν τε Θεολόγον, τοῦτον ὡς ἀληθῶς Θεολόγον, καὶ τῆς ἀληθείας τῶν Θεοῦ μυστηρίων ἐπόπτην ἀσφαλέστατον, ἐφ᾽ ἡμῶν ἀνεκήρυττον· τὸν φερωνύμως Θεόληπτον ἐκεῖνον ἀκούεις τὸν Φιλαδελφείας Πρόεδρον· μᾶλλον δ᾽ ἀπὸ ταύτης ὡς ἀπὸ λυχνίας τὸν κόσμον φωτίσαντα· τὸν Ἀθανάσιον ἐκεῖνον, ὃς ἐπ᾽ ἐνιαυτοὺς οὐκ ὀλίγους τὸν Πατριαρχικὸν ἐκόσμησε θρόνον, οὗ καὶ τὴν σορὸν ὁ Θεὸς ἐτίμησε· Νεῖλον ἐκεῖνον τὸν ἐξ Ἰταλῶν, τὸν τοῦ Μεγάλου ζηλωτὴν Νείλου· τὸν Σελιώτην καὶ τὸν Ἠλίαν, τοὺς μηδὲν ἀποδέοντας ἐκείνου· Γαβριὴλ καὶ Ἀθανάσιον, τοὺς καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἠξιωμένους· τούτους πάντως ἀκούεις, καὶ πολλοὺς ἄλλους, πρὸ αὐτῶν τε καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ μετ᾽ αὐτοὺς γεγονότας, ἐπαινοῦντας, καὶ παραινοῦντας κατέχειν τοὺς βουλομένους τὴν παράδεισον ταύτην· ἣν οἱ νέοι διδάσκαλοι τῆς ἡσυχίας, μηδ᾽ ἴχνος ἡσυχίας εἰδότες, μηδ᾽ ἀπὸ πείρας, ἀλλ ἀπὸ λογολεχίας νουθετοῦντες, ἀθετεῖν καὶ μεταδιδάσκειν, καὶ ἐξουθενεῖν πειρῶνται, πρὸς οὐδὲν χρήσιμον τῶν ἀκουόντων· ἡμεῖς δὲ καὶ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἔστιν οἷς, αὐτοπροσώπως ὡμιλήσαμεν, καὶ διδασκάλοις ἐχρησάμεθα· πῶς οὖν τούτους παρ᾽ οὐδὲν θέμενοι, τοὺς καὶ πείρᾳ, καὶ χάριτι δεδιδαγμένους, τοῖς ἀπὸ τύφου καὶ λογομαχίας ἐπὶ τὸ διδάσκειν χωρήσασιν εἴξωμεν; οὐκ ἔσται τοῦτο, οὐκ ἔσται· καὶ σὺ τοίνυν τοὺς τοιούτους ἀποτρέπου, μετὰ τοῦ Δαβὶδ συνετῶς σεαυτῷ προσλαλῶν· εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ· σαυτόν τε πειθήνιον παρέχων τοῖς πατράσιν, ἄκουε, πῶς εἴσω πέμπειν ἀεὶ τὸν νοῦν προτρέπονται.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΟΣ ΚΑΡΔΙΑΣ.
ΚΕΦΑΛΑΙΑ, Γ'.

Ἐπειδὴ τὸ Θεῖον αὐτοαγαθότης ἐστί, καὶ ἔλεος αὐτόχρημα, καὶ ἄβυσσος χρηστότητος, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς ἀβύσσου ταύτης περιληπτικόν, ὡς ὑπερέχον παντὸς τε ὀνόματος ὀνομαζομένου καὶ νοουμένου πράγματος, τῇ πρὸς αὐτὸ ἑνώσει μόνῃ, τύχοι ἄν τις τοῦ ἐλέους· ἑνοῦται δέ τις τούτῳ, τῇ κοινωνίᾳ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, τῶν ὁμοίων ἀρετῶν, καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῆς κατὰ τὴν εὐχὴν πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεώς τε καὶ ἑνώσεως· ἀλλ᾽ ἡ μὲν δι᾽ ἀρετῶν κοινωνία, δι᾽ ὁμοιότητα, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ

Digitized by Google

θείου ἐπιτήδειον τὸν σπουδαῖον πέφυκε κατασκευάζειν, οὐ μέντοι καὶ ἑνοῦν· ἡ δὲ τῆς εὐχῆς δύναμις, αὐτὴν ἱερουργεῖ, καὶ τελεσιουργεῖ τὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Θεῖον ἀνάτασίν τε καὶ ἕνωσιν, σύνδεσμος οὖσα τῶν λογικῶν πρὸς τὸν κτίσαντα κτισμάτων· ὅταν μέν τοι τῶν παθῶν καὶ λογισμῶν δι' ἐμπύρου κατανύξεως ὑπεραναβῇ τὰ τῆς εὐχῆς· τῷ γὰρ ἐμπαθεῖ νῷ ἑνωθῆναι τὸν Θεόν, ἀδύνατον. Ὅσθ' ὁ νοῦς μέχρις ἂν τοιοῦτος ᾖ εὐχόμενος, οὐδὲ τοῦ ἐλέους ἔτυχε· καθόσον δὲ τῶν λογισμῶν ἀνανεύειν δύναται, κατὰ τοιοῦτον καὶ τοῦ πένθους γίνεται· ἀναλόγως δὲ τῷ πένθει, καὶ τοῦ ἐλέους τῆς παρακλήσεως μεταλαγχάνει. Κἂν τούτοις ἐγχρονίσας μετὰ ταπεινώσεως, καὶ τὸ παθητικὸν ἅπαν μετασκευάζει τῆς ψυχῆς.

β'. Ὅταν τὸ ἑνιαῖον τοῦ νοῦ γένηται τρισσόν, μένον ἑνιαῖον, τότε συνάπτεται τῇ Θεαρχικῇ Τριαδικῇ Μονάδι, πᾶσαν ἀποκλεῖσαν πλάνης εἴσοδον, καὶ ὑπεράνω καθεστὸς σαρκὸς καὶ κόσμου καὶ κοσμοκράτορος. Καὶ οὕτω τὰς ἐξ αὐτῶν λαβὰς διαφυγὸν παντάπασιν, ἐν ἑαυτῷ ἐστι, καὶ τῷ Θεῷ, τῆς πηγαζούσης ἔνδοθεν πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως καταπολαῦον, μέχρις ἂν τοιοῦτον ᾖ. Γίνεται δὲ τὸ ἑνιαῖον τοῦ νοῦ τρισσόν, μένον ἑνιαῖον, ἐν τῇ πρὸς ἑαυτὸν στροφῇ, καὶ τῇ δι' ἑαυτοῦ πρὸς Θεὸν ἀνόδῳ. Ἡ δὲ πρὸς ἑαυτὸν στροφὴ τοῦ νοῦ, ἑαυτοῦ τήρησίς ἐστιν· ἡ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἄνοδος αὐτοῦ, δι' εὐχῆς μὲν ἐνεργεῖται τὴν ἀρχήν, εὐχῆς δὲ συνεπτυγμένης, ἔστι δ' ὅτε καὶ διεξοδικωτέρας, ὃ καὶ ἐργωδέστερον· ἂν δὲ διακαρτερῇ τις ἐν τῇ τοῦ νοῦ ταύτῃ συνελίξει, καὶ τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἀνατάσει, βίᾳ ἰσχυρᾷ τὸ πολυπόρευτον τῆς διανοίας ἄγχον τῆς οἰκείας, νοερῶς πλησιάζει τῷ Θεῷ, καὶ τυγχάνει τῶν ἀρρήτων, καὶ γεύεται τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καὶ αἰσθήσει νοερᾷ γινώσκει, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος, καθάπερ καὶ ὁ ψαλμῳδός φησι. Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος. Τὸ μὲν οὖν τρισσὸν εὑρεῖν τὸν νοῦν, τὸν αὐτὸν ὄντα μόνον τηροῦντα καὶ τηρούμενον, καὶ εὐχόμενον ἐν τῇ τηρήσει, οὐ λίαν ἴσως δυσχερές· τὸ δὲ μακρὸν χρόνον ἐν ταύτῃ τῇ καταστάσει καρτερῆσαι τῇ γεννητικῇ τῶν ἀπορρήτων, δυσχερέστατον ὡς μάλιστα. Πᾶς γὰρ πόνος ἄλλης ἀρετῆς, μικρός, καὶ φορητότατος συγκρινόμενος πρὸς τοῦτον. Διὸ καὶ πολλοὶ πρὸς τὸ τῆς εὐκτικῆς ἀρετῆς ἐστενωμένον ἀπειπόντες, τοῦ πλάτους τῶν χαρισμάτων οὐκ ἐπιτυγχάνουσιν, ἀλλὰ τοὺς ὑπομένοντας, μείζους ἀντιλήψεις θεῖαι ὑποδέχονται, καὶ διαβαστάζουσαι καὶ ὑπανέχουσαι, μεθ' ἡδονῆς ἐπὶ τὰ πρόσω προβιβάζουσιν, ἀνυσιμωτέραν τὴν δυσάνυστον ποιοῦσαι, καὶ ἀγγελικήν, ὡς εἰπεῖν, ἐντιθεῖσαι ἐπιτηδειότητα, τὴν ἡμῶν φύσιν τοῖς ὑπὲρ φύσιν ὁμιλεῖν ἐνδυναμοῦσι, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Προφήτου· ὅτι, οἱ ὑπομένοντες πτεροφυήσουσιν, ἀλλάξουσιν ἰσχύν.

Νοῦς λέγεται καὶ ἡ τοῦ νοῦ ἐνέργεια ἐν γ'.
λογισμοῖς συνισταμένη καὶ νοήμασι· νοῦς ἐστι καὶ ἡ ἐνεργοῦσα ταῦτα δύναμις, ἥτις καὶ καρδία καλεῖται παρὰ τῆς γραφῆς. Καθ' ἣν κυριωτάτην οὖσαν τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων, λογικὴ ἐστιν ἡ ἐν ἡμῖν ψυχή· ἡ γοῦν ἐν λογισμοῖς ἐνέργεια τοῦ νοῦ, τοῖς σχολάσασιν ἐν προσευχῇ, καὶ μάλιστα μονολογίστῳ, καθίσταται καὶ καθαίρεται ῥαδίως· ἡ δὲ γεννῶσα ταύτην δύναμις, οὐκ ἂν καθαρθείη, εἰ μὴ καὶ αἱ ἄλλαι τῆς ψυχῆς δυνάμεις πᾶσαι· καὶ γὰρ ἕν ἐστι πολυδύναμον πρᾶγμα, ἡ ψυχή· μολύνεται τοίνυν ὅλη, κακίας ἐγγενενημένης ἀφ' ἧς τινος οὖν τῶν ἐν αὐτῇ δυνάμεων, καὶ κοινωνοῦσι πᾶσαι τῆς μιᾶς τῷ ἑνιαίῳ τῆς ψυχῆς. Ἐπεὶ δὲ ἑκάστη τῶν δυνάμεων διάφορον παρέχει τὴν ἐνέργειαν, ἑνὶ δι' ἐπιμελείας μίαν ἥν τινα οὖν καθαρθῆναι πρὸς καιρὸν ἐνέργειαν· ἀλλ' οὐχὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ δύναμις ἔσται καθαρά· κοινωνοῦσα γὰρ ταῖς ἄλλαις, μᾶλλον ἂν εἴη ἀκάθαρτος ἢ καθαρά· διό, ὁ διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν ἐπιμελείας καθάρας τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ καὶ φωτισθεὶς μετρίως, ἢ φωτὶ γνώσεως, ἢ καὶ νοερᾷ ἐλλάμψει, ἐὰν μὲν διὰ τοῦτο κεκαθαρμένον ἑαυτὸν λογίσηται, πλανᾶται ἑαυτοῦ καταψευδόμενος, καὶ διὰ τῆς οἰήσεως, τῷ πλανᾷν ἀεὶ ἐπιχειροῦντι θύραν ἀνοίγνυσι καθ' ἑαυτοῦ μεγάλην· ἂν δὲ εἰδὼς τὴν οἰκείαν καρδιακὴν ἀκαθαρσίαν, μὴ ἐπαρθείη τῇ μετρίᾳ ἐκείνῃ καθαρότητι, βοηθῷ χρώμενος αὐτῇ, καὶ τῶν ἄλλων τῆς ψυχῆς δυνάμεων τὴν ἀκαθαρσίαν καθαρώτερον ὁρᾷ, καὶ προκόπτει εἰς ταπείνωσιν, καὶ προστίθησι τῷ πένθει, καὶ καταλλήλους ἐφευρίσκει θεραπείας ἑκάστῃ δυνάμει τῆς ψυχῆς, πράξει μὲν τὸ πρακτικόν, γνώσει δὲ τὸ γνωστικόν, προσευχῇ δὲ τὸ θεωρητικὸν καθαίρων ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τούτων,

Digitized by Google

εἰς τὴν τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦ τελείαν καὶ ἀληθῆ καὶ μονιμωτάτην φθάνει καθαρότητα· ἥτις οὐκ ἂν γένοιτό ποτέ τινι, εἰμὴ διὰ τῆς ἐν πράξει τελειότητος καὶ τῆς ἐπιμόνου τριβῆς, θεωρίας τε καὶ τῆς ἐν θεωρίᾳ προσευχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΦΥΣΙΚΑ, ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ, ΗΘΙΚΑ ΤΕ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΡΝ′.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

α. Ἠρχθαι τὸν κόσμον, καὶ ἡ φύσις διδάσκει, καὶ ἡ ἱστορία πιστοῦται, καὶ τῶν τεχνῶν αἱ εὑρέσεις, καὶ τῶν νόμων αἱ θέσεις, καὶ τῶν πολιτειῶν αἱ χρήσεις ἐναργῶς παριστᾶσι· σχεδὸν γὰρ τεχνῶν ἁπασῶν ἴσμεν τοὺς εὑρετὰς καὶ τοὺς νομοθέτας τῶν νόμων, καὶ τοὺς τὴν ἀρχὴν κεχρημένους ταῖς πολιτείαις, ἔτι γε μὴν καὶ τῶν συγγραψαμένων περὶ ὅτου δήποτε τὴν ἀρχὴν ἁπάντων· καὶ οὐδένα τούτων ὁρῶμεν ὑπερβαίνοντα τὴν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ χρόνου γένεσιν, ἣν ἱστόρησεν ὁ Μωϋσῆς· καὶ αὐτὸς δὲ Μωϋσῆς, ὁ τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως συγγραψάμενος, διὰ τοσούτων ἔργων καὶ λόγων ἐξαισίων ἀναντιρρήτους παρέχετο πίστεις τῆς καθ' ἑαυτὸν ἀληθείας. ὡς σχεδὸν ἅπαν γένος ἀνθρώπων καταπειθὲς ἐξειργάσθαι, καὶ καταγελᾶν ἀναπεῖσαι τῶν τἀναντία σοφισαμένων· ἐπεὶ καὶ ἡ τοῦ κόσμου τούτου φύσις, ἀεὶ προσφάτου τῆς καθ' ἕκαστον ἀρχῆς δεομένη, καὶ χωρὶς αὐτῆς μηδαμῆ συνίστασθαι δυναμένη, τὴν πρώτην ἑαυτῆς, ἥτις οὐκ ἐξ ἄλλης ἦν ἀρχήν, δι' αὐτῶν παρίστησι τῶν πραγμάτων.

β′. Οὐχ ἦρχθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τέλους ἕξειν τὸν κόσμον, ἡ μὲν φύσις αὐτοῦ τῶν ἐνδεχομένων εἶναι παρίστησιν, οἱονεὶ κατὰ μέρη διηνεκῶς τελευτῶσα, βεβαίαν δὲ καὶ ἀναντίρρητον παρέχει τὴν πίστιν ἡ προφητεία τῶν τε ἄλλων ἐνθέων, καὶ Χριστοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, οἷς πιστεύειν ὡς ἀληθέσιν, οὐ τοῖς εὐσεβέσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀσεβέσιν ἀνάγκη· κἀπὶ τῶν ἄλλων ὧν οὗτοι προεῖπον ἁπάντων ἀληθεύοντας αὐτοὺς ὁρῶσιν· ἔστι δὲ μαθεῖν παρ' αὐτῶν, ὡς οὐχὶ πρὸς τὸ μὴ ὂν ὁ κόσμος οὗτος ἅπας χωρήσει παντάπασιν, ἀλλ' ὡς καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα μετασκευασθήσεται, πρὸς τὸ θειότερον λυθείς τε καὶ μεταστοιχειωθείς, ὡς ἀνάλογος ἡμῖν εἴη, τῇ δυνάμει τοῦ θείου Πνεύματος.

γ′. Τὸν οὐρανὸν φασὶν οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοί, στρέφεσθαι τῇ φύσει τῆς κοσμικῆς ψυχῆς· καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸν λόγον διδάσκειν· ποῖον δίκαιον; τίνα λόγον; εἰ γὰρ μὴ τῇ ἑαυτοῦ φύσει, ἀλλὰ τῇ φύσει τῆς κοσμικῆς, ἣν φασὶ ψυχήν, ὁ οὐρανὸς στρέφεται, τοῦ κόσμου δὲ παντὸς ἐστὶν ἡ κοσμικὴ ψυχή, πῶς οὐχὶ στρέφεται καὶ ἡ γῆ, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ὁ ἀήρ; καίτοι κατ' αὐτοὺς ἀεικινήτου τῆς ψυχῆς οὔσης, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ φύσει ἡ γῆ τε ἵσταται καὶ τὸ ὕδωρ, τὴν κάτω χώραν λαβόν; οὕτω καὶ ὁ οὐρανός, τῇ ἑαυτοῦ φύσει ἀεὶ κινεῖται, καὶ κύκλῳ κινεῖται, τὴν ἄνω κατέχων χώραν· ποία δέ τις ἐστὶ καὶ ἡ κοσμικὴ ψυχή, ἧς φύσει ὁ οὐρανὸς κινεῖται; ἆρα λογική; οὐκοῦν αὐθαίρετος ἂν εἴη, καὶ οὐκ ἂν τὰς αὐτὰς ἀεὶ κινήσεις ἐκίνει τὸ οὐράνιον σῶμα· τὰ γὰρ αὐθαίρετα ἄλλοτε ἄλλως κινεῖται· τί δὲ καὶ ἴχνος λογικῆς ψυχῆς ὁρῶμεν ἐπὶ τῆς κατωτάτῳ

ταύτης σφαίρας, τῆς γῆς πάλιν λέγω, ἢ τῶν ἐγγυτάτω περὶ αὐτήν, ὕδατός τε καὶ ἀέρος, ἢ καὶ τοῦ πυρὸς αὐτοῦ; καὶ ταύτων γάρ ἐστιν ἡ κοσμικὴ ψυχή· πῶς δὲ αὖθις καὶ τὰ μὲν ἔμψυχα, τὰ δὲ ἄψυχα; καὶ τοῦτο κατ᾽ αὐτούς· καὶ ταῦτα οὐ τὰ τυχόντα· ἀλλὰ λίθος ἅπας, μέταλλον ἅπαν· χοῦς ἅπας· ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ· καὶ τὸ πῦρ γὰρ οἱ αὐτοί, τῇ ἑαυτοῦ φύσει φασὶ κινεῖσθαι, ἀλλ᾽ οὐ τῇ ψυχῇ· κοινῆς οὖν οὔσης τῆς ψυχῆς. πῶς ὁ οὐρανὸς μόνος τῇ φύσει ταύτης, ἀλλ᾽ οὐχὶ τῇ ἑαυτοῦ κινεῖται; ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι λογικὴ ἡ κατ᾽ αὐτοὺς κινοῦσα τὸ οὐράνιον σῶμα ψυχή, καὶ πῶς; εἴπερ πηγή ἐστιν αὕτη κατ᾽ αὐτοὺς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν; ὅμως εἰ μὴ λογική, αἰσθητική, ἢ φυσικὴ ἂν εἴη· ἀλλ᾽ οὐδὲ μίαν τούτων ὁρῶμεν σῶμα κινοῦσαν χωρὶς ὀργάνων· ὀργανικὸν δὲ μέλος οὐδὲν ὁρῶμεν, οὔτε γῆς, οὔτε οὐρανοῦ, οὔτε τινὸς ἄλλου τῶν ἐν αὐτοῖς στοιχείων· ἐπεὶ καὶ πᾶν ὄργανον, ἐκ διαφόρων ἐστὶ συντεθειμένον φύσεων· τῶν δὲ στοιχείων ἕκαστον, φύσεως ἁπλῆς ἐστι, καὶ μάλιστα ὁ οὐρανός· ἡ γοῦν ψυχή, ἐντελέχεια σώματός ἐστιν ὀργανικοῦ, δυνάμει ζωὴν ἔχοντος· ὁ δὲ οὐρανός, μηδὲν ὀργανικὸν μέλος ἢ μέρος ἔχων, οὐδὲ δύναται ζῆν· πῶς οὖν ἂν ὅλως ἔχοι ψυχήν, ἓ ζῆν ἀδυνάτως ἔχει; ἀλλ᾽ οἱ ματαιωθέντες ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, ἐξ ἀσυνέτου καρδίας ψυχὴν ἀνέπλασαν, τὴν μήτε οὖσαν, μηθ᾽ ὑπάρξασαν, μήτε ἐσομένην· καὶ ταύτην τοῦ μὲν αἰσθητοῦ παντὸς κόσμου δημιουργὸν καὶ κυβερνήτην καὶ προνοητήν· τῶν δὲ ἡμετέρων ψυχῶν, μᾶλλον δὲ πασῶν, οἷόν τινα ῥίζαν καὶ πηγὴν ἀνεῖπον, αὐτὴν ἔχουσαν τὴν γένεσιν ἐκ νοῦ· ὃν δήποτε ἐκεῖνον νοῦν, ἄλλον τὴν οὐσίαν εἶναι λέγουσι παρὰ τὸν ἄκρον ὃν φασιν αὐτοὶ Θεόν· καὶ ταῦτα τοιαῦτα ὄντα δογματίζουσιν, οἱ τὴν σοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν ἄκροι κατ᾽ αὐτούς· τῶν κνώδαλα καὶ λίθους θεοποιούντων οὐδὲν ἄμεινον, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶν χεῖρον περὶ τὸ σέβας διακείμενοι· κνώδαλα γάρ, καὶ χρυσὸς καὶ λίθος καὶ χαλκὸς ἔστι τι, κἂν τῶν ἐν τοῖς κτιστοῖς ἐσχάτων· κοσμικὴ δὲ ψυχὴ καὶ ἀστροφόρος, οὔτε ἔστιν, οὔτε τί ἐστι μηδαμῇ οὖσα μηδαμῶς, ὅτι μὴ ἀνάπλασμα διανοίας κακοδαίμονος.

δ'. Ἐπειδή φασιν ἀνάγκη κινεῖσθαι τὸ οὐράνιον σῶμα, περαιτέρω δὲ τόπος οὐδείς, εἰς ὃν ἂν προΐοι, ἐπαναστρέφει πρὸς ἑαυτό, καὶ τὸ προϊέναι τούτου στρέφεσθαι ἐστίν· εὖγε· εἰ γοῦν εἶχε τόπο, ἄνω ἂν ἐφέρετο, καθάπερ καὶ τὸ πῦρ, καὶ αὐτοῦ δὲ μᾶλλον πυρός, ἐπεὶ καὶ κοῦφον τὴν φύσιν τοῦ πυρὸς μᾶλλον· αὕτη δὲ οὐ φύσεως ψυχῆς ἡ κίνησις, ἀλλὰ φύσεως κουφότητος· εἰ οὖν τὸ προϊέναι τοῦ οὐρανοῦ στρέφεσθαι ἐστί, τὸ δὲ τῇ ἑαυτοῦ φύσει ἔχει, ἀλλ᾽ οὐ τῇ τῆς ψυχῆς, στρέφεται ἄρα τὸ οὐράνιον σῶμα, οὐ τῇ φύσει τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ, οὐκοῦν οὐδὲ ψυχὴν ἔχει· οὐδ᾽ ἔστι τίς οὐράνιος, ἢ παγκόσμιος ψυχή· ἀλλὰ μόνη λογικὴ ψυχὴ ἐστὶν ἡ ἀνθρωπίνη, οὐκ οὐράνιος, οὐ τόπῳ, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῆς φύσει, ἅτε νοερὰ ὑπάρχουσα οὐσία.

Καὶ τὸ προϊέναι δέ, καὶ πρὸς τὸ ἄνω ἐπεκτείνεσθαι τὸ οὐράνιον οὐκ ἔχει σῶμα· οὐχ ὅτι περαιτέρω τόπος οὐκ ἔστι· καὶ ἡ μετὰ τοῦτο γὰρ σφαῖρα τοῦ αἰθέρος ἐμπεριειλημμένη· τούτῳ, οὐ πρόϊσιν ἐπὶ τὸ ἄνω, οὐχ ὅτι τόπος οὐδεὶς εἰς ὃν ἂν προΐοι· περικέχυται γὰρ ταύτῃ τὸ οὐράνιον πλάτος· οὐκ ἐπεκτείνεται δὲ ἀνωτέρω ταύτης τοῦτο, λεπτότερον αὐτῆς ἐστι· διὸ καὶ ἀνωτέρω ταύτης ἐστὶ τῇ φύσει ἑαυτοῦ· οὐκ ἄρα ὅτι μὴ ἔχει τόπον ἀνωτέρῳ ἑαυτοῦ πρὸς τὰ ἄνω οὐ προέρχεται ὁ οὐρανός, ἀλλ᾽ ὅτι μηδὲν αὐτοῦ σῶμα λεπτότερόν τε καὶ κουφότερόν ἐστιν. ε'.

Οὐδὲν σῶμα τοῦ οὐρανίου σώματος ὑψηλότερόν ἐστιν· ἀλλ᾽ οὐ παρὰ τοῦτο δεκτικὸν οὐκ ἔστι σώματος τὸ ἀνωτέρω· ἀλλ᾽ ὅτι πᾶν σῶμα συμπεριείληφεν ὁ οὐρανός· καὶ μηδὲν ἕτερόν ἐστιν ἐπέκεινα σῶμα εἰδ᾽ ἣν διελθεῖν, ὥσπερ ἡμῖν τοῖς εὐσεβέσι καὶ πιστεύεται, οὐ κἂν ἦν ἀπαράδεκτον τὸ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ἐκεῖνο· ὁ γὰρ τὰ πάντα πληρῶν Θεός, καὶ πρὸς τὰ ἐπέκεινα τοῦ οὐρανοῦ ἐπεκτεινόμενος ἐπ᾽ ἄπειρον, ἣν καὶ πρὸ τοῦ κόσμου πληρῶν ὡς καὶ νῦν πληροῖ τὸν ἐν τῷ κόσμῳ τόπον ἅπαντα· καὶ οὐδὲν προσέστη τοῦτο, ὥστε σῶμα ἐν αὐτῷ γενέσθαι· οὐκοῦν οὐδὲ ἐκτὸς τοῦ οὐρανοῦ ἐμπόδιον ἔσται τί, μὴ εἶναι τόπον, οἷος ὁ περικόσμιος, ἢ ὁ γεγονὼς ἐντὸς τοῦ κόσμου πρὸς τὸ εἶναι σῶμα ἐν αὐτῷ. ς'.

Πῶς οὖν, ἐπεὶ μηδὲν ἐμπόδιον ἐστίν, οὐ πρὸς τὸ ἄνω φέρεται ἡ κίνησις τοῦ οὐρανίου σώματος, ἀλλ᾽ ἐπαναστρέφον εἰς ἑαυτὸ κινεῖται κύκλῳ; διότι περ ἐπιπολάζον ὡς λεπτότατον ἁπάντων, παντὸς σώματος ἀνώτατόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ κινητικώτατον· ὡς ζ'.

γὰρ τὸ συμπεπιλημμένον ἄκρως καὶ βαρύτατον, κατώτατόν τε καὶ κουφότατον, ἀνώτατόν τε ἅμα καὶ κινητικώτατον· ἐπεὶ οὖν κινεῖσθαι πέφυκεν ἐπιπολάζον ἄνω, φύσει, τὸ δὲ οὕτως ἐπιπολάζον, χωρισθῆναι τῇ ἑαυτοῦ φύσει ὧν ἐπιπολάζει ἀδυνάτως ἔχει· σφαιρικὰ δέ ἐστιν, οἷς τὸ οὐράνιον ἐπιπολάζει σῶμα, κατ' ἀνάγκην θεῖ περὶ αὐτὰ ἀπαύστως· οὐ φύσει ψυχικῇ, ἀλλὰ σωματοειδεῖ τε καὶ οἰκείᾳ· ἐπεὶ καὶ τόπον ἐκ τόπων ἀμείβει κατὰ μέρη· ἡ κίνησις ἰδιαιτάτη ἐστὶ σωμάτων, ὥσπερ καὶ ἡ ἀντικειμένη στάσις, τῶν ἐχόντων σωμάτων ἀντιθέτως.

η'. Ἴδοι τίς ἂν κἂν τοῖς ἐγγὺς περὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνέμους, οἷς πεφύκασιν ἐπιπολάζειν, μὴ χωριζομένους περὶ ταῦτα κινουμένους, ἀνωτέρω δὲ μηδαμῶς προερχομένους, οὐ τὸ μὴ εἶναι τόπον, ἀλλὰ τὸ κοῦφα μᾶλλον αὐτῶν εἶναι τὰ ὑπὲρ αὐτούς· μένουσι δὲ ἐφ' ὧν ἐπιπολάζουσιν, ἅτε κουφότεροι τούτων τὴν φύσιν ὄντες· κινοῦνται δὲ καὶ οὗτοι περὶ ταῦτα, οὐ φύσει ψυχικῇ, ἀλλὰ τῇ φύσει ἑαυτῶν· καὶ ταύτην οἶμαι τὴν μετρίαν ἐμφέρειαν, καὶ ὁ τὰ πάντα σοφὸς Σολομὼν ἐνδείξασθαι βουλόμενος, τοῖς ἀνέμοις ὁμωνύμως ἐκάλεσε τὸ οὐράνιον σῶμα, περὶ τούτου γράφων· κυκλοῖ κυκλῶν πορεύεται τὸ πνεῦμα, καὶ ἐπὶ κύκλους αὐτοῦ ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα· ἀπέχει δὲ τῶν ἀνωτάτω ἡ τῶν περὶ ἡμᾶς ἀνέμων φύσις, καὶ τῆς ταχυτάτης κινήσεως ἐκείνων, καθόσον ἀποδεῖ καὶ τῆς κουφότητος αὐτῶν.

θ'. Δύο ζῶναι τῆς γῆς εἰσὶν ἀντεύκρατοι καὶ οἰκήσιμοι, κατὰ τοὺς τῶν ἑλλήνων σοφούς· ὧν ἑκατέρα εἰς δύο οἰκουμένας μεριζομένη, τέσσαρας εἶναι ταύτας παρασκευάζουσι· διὸ καὶ τέσσαρα γένη τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι διϊσχυρίζονται, πρὸς ἄλληλα διαβαίνειν ἀδυνάτως ἔχοντα· εἰσὶ γὰρ κατ' αὐτούς, οἱ τὴν ἐκ πλαγίου οἰκοῦντες ἡμῖν ἀντεύκρατον, οἵτινες ἡμῶν τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ τῆς γῆς διορίζονται· τούτοις δέ εἰσιν ἀντικειμένοις οἰκοῦντες, οἱ τὸ πρὸς αὐτοὺς δοκοῦν, ὑποκάτω τῆς ζώνης ταύτης οἰκοῦντες· ὥσπερ καὶ ἡμῖν οἱ τὸν αὐτὸν τρόπον πρὸς ἡμᾶς ἔχοντες· ὧν τοὺς μὲν ἀντικειμένους, τοὺς δὲ ἀντίποδας, καὶ ἀντεστραμμένους πρὸς ἡμᾶς φασιν, ἠγνόησαν γάρ, ὅτι πλὴν τοῦ δεκάτου μέρους τῆς κατὰ τὴν γῆν σφαίρας, τ' ἄλλο σχεδὸν ἅπαν τῇ ἀβύσσῳ περικλύζεται τῶν ὑδάτων.

Γνοίη τὶς ἄν, πλὴν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, μηδὲν ἕτερον τῆς γῆς μέρος οἰκήσιμον εἶναι, ὡς τῇ ἀβύσσῳ περικλυζόμενον· ἐπὶ νοῦν λαβών, ὡς ἰσομοιρίαν μὲν ἔχει τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἐξ ὧν ὁ κόσμος· κατὰ λόγον δὲ τῆς οἰκείας ἀραιότητος, τούτων ἕκαστον ἑτέρου πολυπλάσιον ἔχει τὸ τῆς σφαίρας οἰκεῖον μέγεθος, ὡς καὶ τῷ Ἀριστοτέλει συνδοκεῖ· πέντε γάρ εἰσι φησὶ στοιχεῖα, ἐν πέντε χώραις σφαιρικῶς ἐγκείμενα· περιεχομένης ἀεὶ τῆς ἐλάττονος τῇ μείζονι· γῆς μὲν ὕδατι· ὕδατος δὲ ἀέρι· ἀέρος δὲ πυρί· πυρὸς δὲ αἰθέρι· καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ κόσμος. ι'.

Αἰθὴρ μὲν οὖν περιφανέστατα τοῦ πυρός, ὃ καὶ ὑπέκκαυμα καλεῖται, καὶ τῆς ἀερώδους σφαίρας τὸ πῦρ πολλαπλάσιον ἔχει τὸν ὄγκον, καὶ ἀὴρ πάλιν ὕδατος, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς γῆς, ἥτις ἄκρως συμπεπιλημμένη, ἐλαχίστη τὸν ὄγκον ἐν τοῖς ὑπ' οὐρανὸν τέσσαρσιν ἐστί· πολλαπλασίως γοῦν τῆς γῆς ἔχουσα τὸ μέγεθος ἡ τοῦ ὕδατος σφαῖρα, εἰ περιεκέχυτο τὴν περιφέρειαν τῆς γῆς πᾶσαν, ὡς περὶ ἓν κέντρον τὰς ἀμφοτέρας περιάγεσθαι σφαίρας, τῆς γῆς λέγω, καὶ τοῦ ὕδατος, οὐδενὶ ταύτης ἂν μέρει, χερσαίοις ζώοις τὸ ὕδωρ ἠφίει χρῆσθαι, κατακαλύπτον ἅπαν ἔδαφος αὐτῆς, καὶ πάσης τῆς κατ' αὐτὴν ἐπιφανείας ὑπερεκτεινόμενον πολλῷ τῷ μέτρῳ· ἐπεὶ δὲ μὴ πᾶσαν τὴν τῆς γῆς ἐπιφάνειαν περιλαμβάνει, ἔστι γὰρ ἡ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης χέρσος ἀκατακάλυπτος, ἔκκεντρος οὐκοῦν ἐστὶ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἡ τοῦ ὕδατος σφαῖρα· δεῖ οὖν ζητεῖν πόσον ἂν ἔκκεντρος εἴη, καὶ ποῦ τὸ κέντρον· ἆρ' ὡς πρὸς ἡμᾶς κατωτέρω, ἢ ἀνωτέρω; ἀλλ' ἀνωτέρω μὲν εἶναι τῶν ἀδυνάτων ὑφ' ἡμᾶς γὰρ ὁρῶμεν οὖσαν ἐκ μέρους τὴν τοῦ ὕδατος ἐπιφάνειαν· κατωτέρω ἄρα ὡς πρὸς ἡμᾶς ἐστὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ τῆς γῆς κέντρου, τὸ κέντρον τῆς τοῦ ὕδατος σφαίρας· λείπεται δὲ ζητεῖν, πόσον ἀπέχει τοῦ τῆς γῆς κέτρου τὸ κέντρον τοῦτο. ια'.

Γνοίη τὶς ἂν πόσον ἐπὶ τὸ δοκοῦν πρὸς ἡμᾶς κάτω, τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπέχει τὸ τῆς σφαίρας τοῦ ὕδατος κέντρον, λαβὼν ἐπὶ νοῦν, ὡς τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς γηΐνης σφαίρας, ἥτις ἐστὶν ἡ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένη, ἐφαρμόζεται σχεδὸν ἡ παρ' ἡμῶν ὁρωμένη, καὶ ὑφ' ἡμᾶς, καθάπερ τὸ πατούμενον ὑφ' ἡμῶν τῆς γῆς ἔδαφος, οὕτω τοῦ ὕδατος ἐ- ιβ'

πιφάνεια· ἔστι δὲ τὸ καθ' ἡμᾶς τῆς γῆς οἰκήσιμον, ὡσεὶ δέκατον τοῦ τῆς κατ' αὐτὴν περιμέτρου· πέντε γὰρ ἡ γῆ ζώνας ἔχει· μιᾶς δὲ τῶν πέντε τούτων, τὸ ἥμισυ παρ' ἡμῶν κατοικεῖται· εἴ τις οὖν τῷ δεκάτῳ τούτῳ τῆς ἐπιφανείας μέρει ἐφαρμόσαι θελήσει σφαῖραν περὶ τὴν γῆν, τὴν ἐναρμοζομένην εὑρήσει σφαῖραν· διπλασίως μὲν σχεδὸν ἔχουσαν τὴν διάμετρον τῆς ἔξωθεν ἐφαρμοζομένης καὶ ταύτην περιεχούσης σφαίρας· ὀκταπλασίως δὲ τὸ μέγεθος οὖσαν, καὶ τὸ κέντρον ἔχουσαν ἐπὶ τοῦ κατωτάτου δοκοῦντος ἡμῖν πέρατος τῆς γῆς καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ διαγράμματος.

ιγ'. Ἔστω σφαῖρα τῆς γῆς κύκλος, ᾧ ἔνδον ὑπογέγραπται, α β γ δ, καὶ περὶ αὐτὸν ἔστω περιηγμένος, ἀντὶ τῆς σφαίρας τοῦ ὕδατος, ἕτερος κύκλος, συναρμοζόμενος κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, τῷ ἄνω δεκάτῳ τοῦ ἐν αὐτῷ κύκλου· ᾧ ἐπιγέγραπται, ε ζ η· εὑρεθήσεται γὰρ τὸ μὲν ὡς πρὸς ἡμᾶς κάτω πέρας τοῦ ἐν αὐτῷ κύκλου, κέντρον τοῦ ἔξωθεν περιηγμένου· διπλασίως δὲ ὑπάρχων οὗτος τὴν διάμετρον, ἀναφαίνεται γεωμετρικαῖς ἀποδείξεσιν, ὀκταπλασίαν εἶναι τὴν σφαῖραν, ἧς ἡ διάμετρος διπλασία τῆς ἐχούσης τὴν ἡμίσειαν διάμετρον σφαίρας· συμβαίνει γε μὴν τὸ ὄγδοον τῆς ὑγρᾶς ταύτης σφαίρας, ἀναμὶξ ἐμπεριειλῆφθαι τῇ γῇ

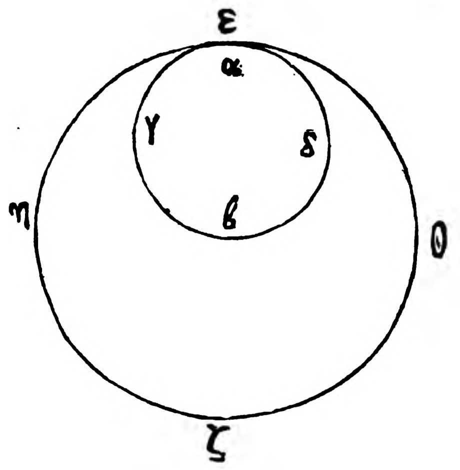

δι' ὃ καὶ πηγαὶ παρ' αὐτῆς ἀναρρήγνυνται πλεῖσται,καὶ ποταμῶν ἀναδίδονται διαψιλέστατα καὶ ἀένναα ῥεύματα, καὶ θαλασσῶν οὐκ ὀλίγων ἐγχέονται ταύτῃ κόλποι· καὶ λιμναίων ὑδάτων ἀναχέονται πλήθη καὶ οὐκ ἔστι σχεδὸν οὗ τῆς γῆς ὀρύξας τις, οὐχ ὑπορρέον ὕδωρ εὑρήσει.

ιδ'. Πλὴν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης μηδεμίαν ἑτέραν εἶναι, καὶ τὸ διάγραμμα καὶ ὁ λόγος διδάσκει· καθάπερ γὰρ εἰ τὸ αὐτὸ κέντρον γῆς τε καὶ ὕδατος ὑπῆρχεν, ἦν ἂν ἡ γῆ πᾶσι παντάπασιν ἀοίκητος, οὕτω καὶ πολλῷ μᾶλλον, εἰ κέντρον ἔχει τὸ ὕδωρ τὸ τῆς γῆς ὡς πρὸς ἡμᾶς κατώτατον πέρας, πλὴν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, ἣ τῷ ἄνω τῆς ἐκείνου σφαίρας ἐναρμόζεται τ' ἄλλα πάντα πολλῷ τῷ ὕδατι περικλυζόμενα, κατοικεῖσθαι ἀδυνάτως ἔχει. Ἐπεὶ μόνης δὲ τῆς κατὰ τὴν γῆν οἰκουμένης, λογικὴν ψυχὴν ἐνσώματον εἶναι προαναπέφηνεν, ἥτις μία οὖσα, νῦν, ἡ καθ' ἡμᾶς αὕτη μόνη προσαναπέφηνεν, ἀκόλουθον οὖν ἐν ταύτῃ μόνῃ, καὶ τῶν ἀλόγων ζώων κατοικεῖν τὰ χερσαῖα.

ιε'. Ἐκ τῶν χρωμάτων, καὶ τῶν σχημάτων, πολυειδῶς διακειμένων, μορφοῦται ἡ ὄψις ἡ δὲ ὄσφρησις ἐκ τῶν ἀτμῶν γεῦσις δὲ ἐκ τῶν χυμῶν ἐκ δὲ τῶν ψόφων ἡ ἀκοὴ ἡ δὲ ἀφὴ ἐκ τῶν τραχέων, ἢ λείων κατὰ τὴν θέσιν· αἱ δὲ κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐγγινόμεναι μορφώσεις, ἐκ σωμάτων μὲν εἰσιν, ἀλλ' οὐ σώματά εἰσιν, εἰ καὶ σωματικαί· οὐ γὰρ ἁπλῶς ἐκ σωμάτων εἰσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν κατὰ τὰ σώματα εἰδῶν· ἀλλ' οὐδ' αὐτὰ εἰσι τὰ τῶν σωμάτων εἴδη, ἀλλὰ τὰ ἐκτυπώματα αὐτῶν, καὶ οἷόν τινες εἰκόνες ἀχωρίστως χωριζόμεναι τῶν κατὰ τὰ σώματα εἰδῶν· καὶ τοῦτο δῆλον μᾶλλον ἐκ τῆς ὄψεως, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν δι' ἐσόπτρων ὁρωμένων.

ις'. Τὰ γοῦν κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐκμαγεῖα ταῦτα, τὸ τῆς ψυχῆς φανταστικὸν ἐκ τῶν αἰσθήσεων αὖ προσοικειούμενον, οὐκ αὐτὰς τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ τὰς ἐν αὐτοῖς, ἃς ἔφημεν, εἰκόνας, τελέως χωρίζει τῶν σωμάτων καὶ τῶν κατ' αὐτὰ εἰδῶν· καὶ ἐναποκειμένας ἔχει καθάπερ θησαυρούς, ἄλλοτε ἄλλην καὶ μὴ παρόντος σώματος, πρὸς χρῆσιν οἰκείαν ἔνδοθεν καταλλήλως προβαλλόμενον, ὁρατά τε καθιστῶν ἑαυτὰ ἅπαντα, καὶ τὰ γευστά, καὶ τὰ ὀσφραντά, καὶ τὰ ἁπτά.

ιζ'. Τοῦτο δὴ τὸ τῆς ψυχῆς φανταστικόν, ἐν τῷ λογικῷ ζώῳ, νοῦ καὶ αἰσθήσεως μεθόριον γίνεται· τὰς γοῦν ἐν αὐτῷ παρὰ τῶν αἰσθήσεων προσειλημμένας εἰκόνας, ὡς κεχωρισμένας σωμάτων καὶ ἀσωμάτους εἴδη γεγενημένας καθορῶν καὶ περιστρέφων ὁ νοῦς, ποικίλους καὶ τοὺς λο-

Digitized by Google

γισμοὺς ἀπεργάζεται, διαλογιζόμενός τε καὶ ἀναλογιζόμενος καὶ συλλογιζόμενος πολυειδῶς, ἐμπαθῶς, ἀπαθῶς, μέσως, πεπλανημένως τε καὶ ἀπλανῶς, ἀφ' ὧν αἱ πλεῖσται αὗται ἀρεταὶ καὶ κακίαι, εὐδοξίαι τε καὶ κακοδοξίαι τίκτονται. Ἐπεὶ γὰρ οὐ πᾶς τῷ νῷ λογισμὸς ἐκ τούτων καὶ περὶ τούτων, ἀλλ' ἔστιν ἅ τις ἂν εὕροι καὶ τῶν αἰσθήσει μὴ δυναμένων ὑποπίπτειν, ὑπὸ τοῦ νοῦ τῷ λογισμῷ διδόμενα, διὰ τοῦτ' ἔφην μὴ πᾶσαν ἀλήθειαν ἢ πλάνην, καὶ ἀρετὴν ἢ κακίαν ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀπὸ φαντασίας ἔχειν τὴν ἀρχήν.

ιη'. Σφόδρα θαυμάζειν ἄξιον, καὶ κατασκοπεῖν, πῶς ἀπὸ τῶν προσκαίρων καὶ αἰσθητῶν μόνιμον ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ κάλλος ἢ αἶσχος, πλοῦτος ἢ πενία, δόξα ἢ ἀδοξία καὶ ἁπλῶς ἢ νοητὸν φῶς, ζωῆς αἰωνίου παρεκτικόν, ἢ νοητὸν καὶ κολαστήριον σκότος.

ιθ'. Τῷ φανταστικῷ τῆς ψυχῆς ἐποχούμενος ὁ νοῦς, καὶ ταῖς αἰσθήσεσι διὰ τούτου συγγινόμενος, σύμμικτον ἀπογεννᾷ τὴν γνῶσιν· εἰ γάρ τις αἰσθητῶς προσίδοι δυομένῳ τῷ ἡλίῳ, τηνικαῦτα δὲ καὶ τὴν σελήνην παρεπομένην μέρει τῷ τετραμμένῳ πρὸς τὸν ἥλιον, εἶτα κατὰ μικρόν τε ἀφισταμένην ἐν ταῖς ἐφεξῆς ἡμέραις, καὶ φωτιζομένην μᾶλλον, μέχρις ἂν γένοιτο καταντικρύ, πάλιν δε κἂν μικρὸν ἐγγίζουσαν θατέρῳ μέρει, καὶ τὸ φῶς μᾶλλον καὶ μᾶλλον μειουμένην, καὶ ἀποτιθεμένην, ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔλαβε τοῦ φωτισμοῦ· ταύτας διὰ τοῦ νοῦ σημειωσάμενος τὰς θέας, ὡς τὰς μὲν προλαβούσας ἐν τῇ φαντασίᾳ ἔχων, τὴν δ' ἀεὶ παροῦσαν ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως, συνῆκεν ἐξ αἰσθήσεως καὶ φαντασίας καὶ νοήσεως· ἐξ ἡλίου μὲν τὸ φῶς ἔχειν τὴν σελήνην, προσγειότερον δὲ τὸν ταύτης εἶναι πόλον, καὶ πολλῷ τοῦ ἡλιακοῦ κατώτερον.

κ'. Οὐ τὰ κατὰ τὴν σελήνην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἥλιον· τάς τε κατ' αὐτὸν ἐκλείψεις, καὶ τοὺς κατ' αὐτὰς συνδέσμους· τῶν τε ἄλλων κατ' οὐρανὸν πλανητῶν τὰς παραλλάξεις τε καὶ διαστάσεις, καὶ τοὺς κατ' αὐτὰς πολυειδεῖς σχηματισμούς, καὶ ἁπλῶς ὅσα τῶν κατ' οὐρανὸν ἴσμεν, πρὸς δέ, καὶ φύσεως λόγους, μεθόδους τε, καὶ τέχνας πάσας, καὶ ἁπλῶς, πάντων πᾶσαν γνῶσιν τὴν ἐκ μερικῶν συνηγμένην καταλήψεων, ἐξ αἰσθήσεως καὶ φαντασίας συνειλόχαμεν διὰ τοῦ νοῦ· καὶ οὐδεμία ποτ' ἂν κληθείη πνευματική· φυσικὴ δὲ μᾶλλον, ἢ μηδὲ χωρεῖ τὰ τοῦ πνεύματος.

Πόθεν ἐμάθομεν περὶ Θεοῦ, πόθεν περὶ τοῦ κόσμου παντός, πόθεν περὶ ἡμῶν αὐτῶν βέβαιόν τι καὶ ἀψευδές; οὐκ ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος διδασκαλίας; αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἐδίδαξε Θεὸν εἶναι μόνον τὸν ὄντως Ὄντα καὶ ἀεὶ Ὄντα καὶ ἀμετάβλητον ὄντα, μή τε ἐκ μὴ ὄντων τὸ εἶναι λαβόντα, μή τε πρὸς τὸ μὴ ὂν ἀπιόντα, καὶ τοῦτον τρισυπόστατον εἶναι καὶ παντοδύναμον· ὃς ἐν ἓξ ἡμέραις, λόγῳ, ἐκ μὴ ὄντων τὰ ὄντα παρήγαγεν, ἀθρόον δὲ μᾶλλον, ὡς ὁ Μωϋσῆς φησιν, ὑπεστήσατο· ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τούτου λέγοντος ἀκηκόαμεν· οὐ διάκενον πάντως, οὐ δ' ἄνευ πάντῃ τῶν μεταξὺ πάντων· ὕδατι μὲν γὰρ ἀναμὶξ ἦν ἡ γῆ· κυοφόρον δ' ἑκάτερον, ἀέρος τε καὶ τῶν κατ' εἶδος ζώων τε καὶ φυτῶν· ὁ δὲ οὐρανὸς τῶν διαφόρων φώτων τε καὶ πυρῶν, ἐν οἷς καὶ τὸ σύμπαν ὑφέστηκεν· οὕτως οὖν ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οἷόν τινα ὕλην πανδεχῆ, καὶ δυνάμει τὰ πάντα φέρουσαν, καλῶς πόρρωθεν ἀπορραπίζων τοὺς καθ' ἑαυτὴν προϋφεστηκέναι τὴν ὕλην κακῶς νομίζοντας.

Μετὰ τοῦτο καλλιεργῶν ὥσπερ, καὶ τὸν κόσμον ἐπικοσμῶν, ὁ τὰ πάντα ἐκ μὴ ὄντων παραγαγών, τὴν οἰκείαν ἑκάστῳ καὶ κατάλληλον τάξιν τῶν προσόντων αὐτῷ, καὶ συμπληρούντων τὸν αὐτοῦ κόσμον, ἐν ἓξ ἡμέραις διένειμε, διακρίνων ἕκαστον προστάγματι μόνῳ, καὶ καθάπερ ἐκ θησαυρῶν ἀποθέτων ἐξάγων εἰς εἶδος τὰ ἐντεθέντα, διατιθεὶς τε καὶ συντιθεὶς ἐναρμονίως, ἄκρως, καὶ προσφυῶς, ἄλλο πρὸς ἄλλο τούτων, ἕκαστόν τε πρὸς πάντα, καὶ πρὸς ἕκαστον ἅπαντα· καὶ τῇ μὲν ἀκινήτῳ γῇ καθάπερ τινὶ κέντρῳ, περιτιθεὶς ἀνωτάτῳ κύκλῳ, καὶ συνδῶν πανσόφως διὰ τῶν μέσων τὸν ἀεικίνητον οὐρανόν· ἵν' ὁ αὐτὸς διαμένῃ κόσμος ἑστὼς ὁμοῦ καὶ κινούμενος· πάντῃ γὰρ κύκλῳ τῶν ἀεικινήτων καὶ ταχυκινήτων ἄγαν σωμάτων περιτεθέντων τὸ ἀκίνητον ἐξ ἀνάγκης τὴν μέσην ἔλαχε χώραν, ἀντίρροπον τῇ κινήσει τὴν στάσιν ἔχον, ὡς μὴ μεταχωρεῖν κυλίνδρου δίκην τὴν παγκόσμιον σφαῖραν.

Τοιαύτην τοίνυν ὁ ἀριστοτέχνης, τῶν τοῦ παντὸς περάτων ἑκατέρῳ νείμας τὴν θέσιν, τὸν σύμπαντα τοῦτον εὐκόσμως, ὡς

Digitized by Google

εἰπεῖν, κόσμον, καὶ ἔπηξε καὶ ἐκίνησε· τῶν δὲ μεταξὺ τῶν περάτων τούτων, διανέμει πάλιν τὸ προσῆκον ἑκάστῳ· καὶ τὰ μέν, ἄνω τάττει, καὶ μετεωροπολεῖν ἐπιτάττει, καὶ συμπεριπολεῖν τῷ ἀνωτάτῳ τοῦ παντὸς ὄρῳ, συνετῶς καὶ κοσμίως εὖ μάλα τὸν ἀεὶ χρόνον· ὅσα κοῦφα καὶ δραστικά, καὶ μετασκευαστικὰ πρὸς τὸ χρήσιμον τῶν ὑποκειμένων ἐστί· τοσοῦτον ὑπερανεστηκότα τοῦ μέσου συνετῶς ἄγαν, ὡς καὶ τὴν ἐν τούτῳ τοῦ ψύχους ἀμετρίαν ἀποχρώντως θραύειν ἔχειν περιημμένα, καὶ τὴν οἰκείαν τῆς θερμότητος ἀμετρίαν ἐπὶ χώρας κατέχειν· ἐπέχειν δέ πως καὶ τὴν ἀμετρίαν τῆς φορᾶς τῶν ἀνωτάτω περάτων, ἀντιστρόφως ἰδίως αὐτὰ κινούμενα, καὶ κατέχειν ἐπὶ χώρας κἀκεῖνα διὰ τῆς ἀντιστρόφου περιστροφῆς, ἡμῖν τε παρέχειν ἐνιαυσιαίων πολυωφελεῖς διαφορὰς ὡρῶν, χρονικῶν τε διαστημάτων μέτρα, καὶ τοῦ κτίσαντος καὶ τάξαντος καὶ κοσμήσαντος Θεοῦ τοῖς συνιεῖσι γνῶσιν· τὰ μὲν οὖν ἐν μετεώρῳ καὶ ἀνωτέρω πολυστρόφως οὕτω περιχορεύειν διττῶς ἀφῆκε, κάλλους τε παγκοσμίου χάριν, καὶ ὠφελείας πολυειδοῦς· τὰ δ' ἄλλα κάτω καὶ περὶ τὸ μέσον ἔθηκεν, ὅσα βάρος ἔχει καὶ παθητὰ τὴν φύσιν ἐστι, γίνεσθαί τε καὶ μεταγίνεσθαι πέφυκε, διακρινόμενά τε καὶ συγκρινόμενα, καὶ πάσχοντα μᾶλλον μεταβάλλειν πρὸς εὐχρηστίαν, κατὰ κόσμον ὑποτιθεὶς καὶ ταῦτα καὶ τὸν πρὸς ἄλληλα λόγον, ἵν' ἐτύμως ἔχῃ καλεῖσθαι κόσμος τὸ πᾶν.

κδ'. Οὕτω δὲ πρῶτόν τι τῶν ὄντων ἐν τῇ κτίσει παρήχθη, καὶ μετὰ τὸ πρῶτον ἕτερον· καὶ μετ' αὐτὸ πάλιν ἄλλο, καὶ ἐφεξῆς, καὶ μετὰ πάντα ὁ ἄνθρωπος· ὃς τιμῆς τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ προμηθείας τοσαύτης ἠξίωται, ὡς καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον ἅπαντα κόσμον πρὸ αὐτοῦ γενέσθαι δι' αὐτόν, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, εὐθὺς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου δι' αὐτὸν ἑτοιμασθῆναι, πρὸ αὐτοῦ, καὶ βουλὴν περὶ αὐτοῦ προηγήσασθαι, καὶ χειρὶ Θεοῦ, καὶ κατ' εἰκόνα πλασθῆναι, Θεοῦ, καὶ μὴ τὸ πᾶν σχεῖν ἐκ τῆς ὕλης ταύτης, καὶ τοῦ κατ' αἴσθησιν κόσμου, καθάπερ τ' ἄλλα τῶν ζώων, ἀλλὰ τὸ σῶμα μόνον, τὴν δὲ ψυχήν, ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων, μᾶλλον δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δι' ἐμφυσήματος ἀπορρήτου, ὡς μέγα τι καὶ θαυμαστόν, καὶ τοῦ παντὸς ὑπερέχον, καὶ τὸ πᾶν ἐποπτεῦον, καὶ τοῖς πᾶσιν ἐπιστατοῦν, καὶ Θεοῦ γνωστικὸν ἄρα καὶ δεκτικὸν καὶ δεικτικὸν παντὸς μᾶλλον τῆς ὑπερανῳκισμένης τοῦ τεχνίτου μεγαλειότητος ἀποτέλεσμα· καὶ μὴ ὅτι Θεοῦ δεκτικὸν δι' ἀγῶνος καὶ χάριτος, ἀλλὰ καὶ δυνατὸν ἑνωθῆναι τούτῳ κατὰ μίαν ὑπόστασιν.

κε'. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐν οἷς ἐστιν ἡ ἀληθὴς σοφία καὶ ἡ σωτήριος γνῶσις ἡ τῆς ἄνω μακαριότητος πρόξενος· τίς δ' Εὐκλείδης; τίς Μαρῖνος; τίς Πτολεμαῖος συνιδεῖν ἠδυνήθη; τίνες Ἐμπεδοκλεῖς, καὶ Σωκράται καὶ Ἀριστοτέλεις καὶ Πλάτωνες, λογικαῖς μεθόδοις, ἢ μαθηματικαῖς ἀποδείξεσι μᾶλλον δὲ ποία αἴσθησις ἀντελάβετο τῶν τοιούτων; ποῖος ἐπέβαλε νοῦς; εἰ δὲ ἐκείνοις τοῖς φύσει φιλοσοφοῦσι, καὶ τοῖς κατ' ἐκείνους, χαμαίζηλος ἔδοξεν ἡ κατὰ πνεῦμα σοφία, κἀντεῦθεν τὸ καθ' ὑπερβολὴν ὑπερέχον αὐτῆς παρίσταται· σχεδὸν γάρ, ὡς τὰ ἄλογα τῶν ζώων, πρὸς τὴν ἐκείνων σοφίαν ἔχουσιν· (εἰδὲ βούλει, καθάπερ τὰ παιδάρια, οἷς κρείττονες δόξαιεν ἂν οἱ μετὰ χεῖρας πλακοῦντες τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος·) ἢ καὶ τοῖς ἐκόίνεις ἐγνωσμένων ἁπάντων· οὕτως ἔχουσιν οὗτοι πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ ὑπερανῳκισμένην σοφίαν καὶ διδασκαλίαν τοῦ πνεύματος.

κϛ'. Οὐ μόνον δὲ τὸ γινώσκειν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἐν ἀληθείᾳ Θεόν, ἀσυγκρίτως κρεῖττον τῆς καθ' Ἕλληνας φιλοσοφίας ἐστίν, ἀλλὰ καὶ μόνον τὸ εἰδέναι τίνα τόπον ἔχει ὁ ἄνθρωπος παρὰ τῷ Θεῷ, πᾶσαν ὑπερβαίνει τὴν κατ' ἐκείνους σοφίαν· μόνος γὰρ ἁπάντων ἐπιγείων τε καὶ οὐρανίων ἐκτίσθη κατ' εἰκόνα τοῦ πλάσαντος, ὡς πρὸς ἐκεῖνον ὁρῴη, καὶ αὐτὸν ἀγαπῴη, κἀκείνου μόνου μύστης καὶ προσκυνητὴς εἴη· καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν πίστει καὶ νεύσει καὶ διαθέσει, τὴν οἰκείαν καλλονὴν συντηροίη· πάντα δὲ τ' ἄλλα ὅσα γῆ καὶ οὐρανὸς ὅδε φέρει, κατώτερα ἑαυτοῦ εἰδείη, καὶ νοῦ παντάπασιν ἄμοιρα· ὅπερ οἱ καθ' Ἕλληνας σοφοὶ μηδοπωσοῦν συνιδεῖν δυνηθέντες, ἠτίμωσαν τὴν καθ' ἡμᾶς φύσιν· ἠσέβησαν εἰς Θεόν· ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ἀναισθήτοις ἀστρᾶσι νοῦν περιθέντες, καὶ τούτων ἑκάστῳ τοῦ κατὰ σῶμα μεγέθους ἀνάλογον ἐν δυνάμει καὶ ἀξιώματι· καὶ ταῦτα ἀθλίως σεβόμενοι, καὶ Θεοὺς μείζους τε καὶ ἐλάττους προσαγορεύσαντες, τὴν

κυριότητα τοῦ παντὸς ἐπέτρεψαν· ἆρ᾽ οὐχ ἐκ τῶν αἰσθητῶν οὗτοι, καὶ τῆς κατὰ ταῦτα φιλοσοφίας, αἶσχος καὶ ἀδοξίαν, καὶ πενίαν ἐσχάτην ταῖς οἰκείαις ψυχαῖς προσετρίψαντο, καὶ νοητὸν ὄντως καὶ κολαστήριον σκότος;

κζ'. Τὸ κατ᾽ εἰκόνα γεγονότας ἡμᾶς αὐτοὺς εἰδέναι τοῦ κτίσαντος, οὐ δὲ τὸν νοητὸν κόσμον θεοποιεῖν συγχωρεῖ· τὸ γὰρ κατ᾽ εἰκόνα τοῦτο, οὐχ ἡ τοῦ σώματος ἔχει θέσις, ἀλλ᾽ ἡ τοῦ νοῦ πάντως φύσις, οὗ μηδὲν κατὰ φύσιν κρεῖττον· εἰ γὰρ ἦν τι κρεῖττον, ἐν ἐκείνῳ ἂν ὑπῆρχε τὸ κατ᾽ εἰκόνα· ἐπεὶ δὲ τὸ ἐν ἡμῖν κρεῖττον ὁ νοῦς, τοῦτο δὲ εἰ κατ᾽ εἰκόνα θείαν, ἐκτίσθη δ᾽ οὖν ὅμως ὑπὸ Θεοῦ· τί ποτ᾽ ἄρα δυσχερὲς συνιδεῖν, μᾶλλον δέ, πῶς οὐκ αὐτόθεν κατάδηλον, ὡς ὁ ποιητὴς τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς νοεροῦ, ἐκεῖνος καὶ παντὸς νοεροῦ ποιητής ἐστι; σύνδουλος οὐκοῦν ἡμῖν πᾶσα νοερὰ φύσις, καὶ κατ᾽ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος· εἰ καὶ ἡμῶν τιμιώτεροι, ὡς σωμάτων ὄντες ἐκτός, καὶ τῇ ἀσωμάτῳ παντάπασι καὶ ἀκτίστῳ φύσει μᾶλλον ἐγγίζοντες, μᾶλλον δέ, οἱ μὲν φυλάξαντες τούτων τὴν ἑαυτῶν τάξιν, καὶ τὸ πρὸς ὃ γεγόνασι στέργοντες, εἰ καὶ ὁμόδουλοι, ἀλλ᾽ ἡμῖν τίμιοι, καὶ ἡμῶν τῇ τάξει πολλῷ τιμιώτεροι· οἱ δὲ μὴ φυλάξαντες τὴν ἑαυτῶν τάξιν, ἀλλ᾽ ἀποστατήσαντες, καὶ τὸ πρὸς ὃ γεγόνασιν, ἀθετήσαντες, τῶν ἐγγιζόντων Θεῷ γεγονότες ὡς πορρωτάτω, καὶ τῆς τιμῆς ἐκπεπτώκασιν· εἰ δὲ καὶ ἡμᾶς συνεπισπᾶν ἐπιχειροῦσι πρὸς ἔκπτωσιν, οὐκ ἀχρεῖοι καὶ ἄτιμοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀντίθεοι, καὶ ἡμῶν τῷ γένει λυμαντικοὶ καὶ πολεμιώτατοι.

κη'. Ἀλλ᾽ οἱ φυσιολόγοι τε καὶ ἀστροθεάμονες, καὶ τὰ πάντα εἰδέναι καυχώμενοι, μηδὲν τῶν προειρημένων ἐκ τῆς φιλοσοφίας συνιδεῖν δυνηθέντες, καὶ τὸν ἄρχοντα τοῦ νοητοῦ σκότους, καὶ τὰς ὑπ᾽ αὐτὸν ἀποστατικὰς δυνάμεις πάσας, οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ Θεοὺς ὠνόμασαν, καὶ ναοῖς ἐτίμησαν, καὶ θυσίας αὐτοῖς προσήνεγκαν, καὶ ἑαυτοὺς ὑπέταξαν τοῖς πανωλέθροις ἐκείνων θεσπίσμασιν, ὑφ᾽ ὧν ἐνεπαίχθησαν εἰκότως ἐπὶ πολύ, δι᾽ ἱερῶν ἀνιέρων, καὶ καθαρμῶν μολυνόντων, καὶ προστιθέντων τὴν ἐξάγιστον οἴησιν, καὶ προφητῶν καὶ προφητίδων, τῆς ὄντως ἀληθείας ἀποβουκολούντων ὡς πορρώτατα.

κθ'. Οὐ τὸ εἰδέναι μόνον Θεόν, οὐδὲ τὸ γινώσκειν τὸν ἄνθρωπον ἑαυτόν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν, (ἃ καὶ τοῖς νομιζομένοις ἰδιώταις, Χριστιανοῖς οὖσι πρόσεστι νῦν) ὑψηλοτέρα γνῶσίς ἐστι φυσιολογίας καὶ ἀστρολογίας, καὶ πάσης τῆς περὶ αὐτὰς φιλοσοφίας· ἀλλὰ καὶ τὸ εἰδέναι τὸν καθ᾽ ἡμᾶς νοῦν τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, καὶ ταύτην ἰάσασθαι ζητεῖν, πολλῷ κρεῖττον ἀσυγκρίτως ἂν εἴη τοῦ εἰδέναι καὶ διερευνᾶν ἄστρων μεγέθη, καὶ φύσεων λόγους, γενέσεις τε τῶν κάτω, καὶ περιόδους τῶν ἄνω, τροπάς τε καὶ ἐπιτολάς, στηριγμοὺς καὶ ἀναποδισμούς, ἀποστάσεις τε καὶ συνελεύσεις, καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ἐκ πολυκινησίας ἐκεῖ πολυειδεστάτην σχέσιν· ὁ γὰρ γνοὺς τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν νοῦς, εὗρεν ὅθεν ἂν εἰσέλθῃ πρὸς σωτηρίαν, καὶ ἐγγίσοι τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως, καὶ λάβῃ σοφίαν ἀληθῆ, καὶ τῷ αἰῶνι τούτῳ μὴ συγκαταλυομένην.

λ'. Πᾶσα λογικὴ καὶ νοερὰ φύσις, εἴτ᾽ Ἀγγελικὴν εἴποι τις, εἴτ᾽ ἀνθρωπίνην οὐσίαν, ἔχει ζωήν, δι᾽ ἣν καὶ διαμένει ἐπίσης καθ᾽ ὕπαρξιν ἀθάνατος, διαφθορὰν οὐκ ἐπιδεχομένη, ἀλλ᾽ ἡ μὲν ἐν ἡμῖν νοερὰ καὶ λογικὴ φύσις, οὐ μόνον οὐσίαν ἔχει τὴν ζωήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνέργειαν· ζωοποιεῖ γὰρ τὸ συννημένον σῶμα· δι᾽ ὃ καὶ τούτου λέγεται ζωή· πρὸς ἕτερον ἡ ζωὴ λέγεται, καὶ ἐνέργειά ἐστιν αὐτῆς· πρὸς γὰρ ἕτερον, οὐδέποτ᾽ ἂν λέγοιτο οὐσία καθ᾽ αὑτήν· ἡ δὲ τῶν Ἀγγέλων νοερὰ φύσις, οὐχὶ καὶ ἐνέργειαν τοιαύτην ἔχει τὴν ζωήν· οὐ γὰρ συνημμένον ἔλαβεν ἐκ γῆς παρὰ Θεοῦ σῶμα, ἵνα καὶ ζωοποιὸν λάβῃ πρὸς τοῦτο δύναμιν· δεκτικὴ μέντοι καὶ αὕτη τῶν ἐναντίων ἐστι, κακίας δηλονότι καὶ ἀγαθότητος· καὶ τοῦτο περιστᾶσιν οἱ πονηροὶ τῶν Ἀγγέλων, ἔκπτωσιν ὑποστάντες διὰ τὴν ἔπαρσιν· σύνθετοί πως τοιγαροῦν εἰσι καὶ οἱ Ἄγγελοι, ἔκ τε τῆς καθ᾽ ἑαυτοὺς οὐσίας, καὶ μιᾶς τῶν ἐναντίων ποιοτήτων, ἀρετῆς, φημί, καὶ πονηρίας, ὅθεν δείκνυται, μὴ δ᾽ οὗτοι οὐσίαν ἔχοντες τὴν ἀγαθότητα.

λα'. Ἡ τῶν ἀλόγων ζώων ἑκάστου ψυχή, ζωή ἐστι τοῦ κατ᾽ αὐτὴν ἐμψύχου σώματος· καὶ οὐκ οὐσίαν, ἀλλ᾽ ἐνέργειαν ἔχει ταῦτα τὴν ζωήν, ὡς πρὸς ἕτερον οὖσαν, ἀλλ᾽ οὐ καθ᾽ αὑτήν· αὕτη γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἔχουσα ὁρᾶται, ὅτι μὴ τὰ ἐνεργούμενα διὰ τοῦ σώματος· δι᾽ ὃ καὶ λυομένῳ τούτῳ, συνδιαλύεσθαι ἀνάγκη· θνητὴ γάρ ἐστι τοῦ σώματος οὐχ᾽ ἧττον· ἐπεὶ πᾶν ὅπερ ἐστι,

Digitized by Google

πρὸς τὸ θνητὸν ἐστί τε καὶ λέγεται· δι' ὃ καὶ θανόντι συναποθνήσκει.

λβʹ. Ἡ τῶν ἀνθρώπων ἑκάστου ψυχή, ἔστι μὲν καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ἐμψύχου σώματος ζωή, καὶ ζωοποιὸν ἔχει τὴν ἐνέργειαν πρὸς ἕτερον, ὁρωμένην πρὸς αὐτὸ δηλαδὴ τὸ παρ' αὐτῆς ζωοποιούμενον· ἀλλ' οὐ μόνον ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ οὐσίαν ἔχει τὴν ζωήν, ὡς ζῶσα καθ' αὐτήν, ἔχουσα γὰρ ὁρᾶται τὴν λογικὴν καὶ νοερὰν ζωήν, φανερῶς ἑτέραν οὖσαν παρὰ τὴν τοῦ σώματος, καὶ τῶν, ὅσα διὰ τοῦ σώματος· δι' ὃ καὶ λυομένου τοῦ σώματος, αὕτη οὐ συνδιαλύεται· πρὸ δὲ τὸ μὴ συνδιαλύεσθαι, καὶ ἀθάνατος διαμένει, ὡς μὴ πρὸς ἕτερον ὁρωμένην ἀλλ' οὐσίαν ἔχουσα τὴν καθ' αὐτὴν ζωήν.

λγʹ. Ἡ λογικὴ καὶ νοερὰ ψυχή, οὐσίαν μὲν ἔχει τὴν ζωήν, ἀλλὰ δεκτικὴν τῶν ἐναντίων, κακίας δηλονότι καὶ ἀγαθότητος. Ὅθεν δείκνυται μὴ οὐσίαν ἔχουσα τὴν ἀγαθότητα, ὥσπερ οὐδὲ τὴν κακίαν, ἀλλ' οἷόν τινα ποιότητα, καθ' ἑκατέραν, ὁπότε παρίῃ, διατιθεμένη· πάρεστι δὲ οὐ τοπικῶς· ἀλλ' ἡνίκ' ἂν ἡ νοερὰ ψυχή, τὸ αὐτεξούσιον λαβοῦσα παρὰ τοῦ κτίσαντος, νεύσῃ πρὸς αὐτὴν καὶ ζῆν ἐθελήσῃ κατ' αὐτήν· δι' ὃ καὶ σύνθετός ἐστί πως ἡ λογικὴ καὶ νοερὰ ψυχή, ἐκ τῆς ἀνωτέρω εἰρημένης ἐνεργείας· αὕτη γὰρ πρὸς ἕτερον οὖσα, σύνθεσιν ἐμποιεῖν οὐ πέφυκεν· ἀλλ' ἐκ τῆς κατ' αὐτὴν οὐσίας, καὶ μιᾶς ἡστινοσοῦν τῶν εἰρημένων ἐναντίων ποιοτήτων ἀρετῆς τε φημὶ καὶ πονηρίας.

λδʹ. Ὁ ἀνωτάτω νοῦς, τὸ ἄκρον ἀγαθόν, ἡ ὑπέρζωος καὶ ὑπέρθεος φύσις, πάντῃ τε καὶ πάντως ἀνεπίδεκτος οὖσα τῶν ἐναντίων, φανερῶς οὐ ποιότητα, ἀλλ' οὐσίαν ἔχει τὴν ἀγαθότητα· δι' ὃ καὶ πᾶν ὅπερ ἂν ἐννοήσῃ τις ἀγαθόν, ἐν ἐκείνῳ ἐστι· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνός ἐστι, καὶ ὑπὲρ ἐκεῖνό ἐστι· καὶ πᾶν ὅπερ ἐν ἐκείνῳ τις ἐννοήσειεν, ἀγαθόν ἐστι, μᾶλλον δὲ ἀγαθότης καὶ ὑπεράγαθος ἀγαθότης ἐστι· καὶ ἡ ζωὴ ἐν αὐτῷ ἐστι, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἐστιν ἡ ζωή· ἀγαθὸν γὰρ ἡ ζωή, καὶ ἀγαθότης ἐν αὐτῷ ἡ ζωή· καὶ ἡ σοφία ἐν αὐτῷ ἐστι, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἐστιν· ἀγαθὸν γὰρ ἡ σοφία, καὶ ἀγαθότης ἐν αὐτῷ ἡ σοφία· καὶ ἡ ἀϊδιότης, καὶ ἡ μακαριότης, καὶ ἁπλῶς ἅπαν ὅ,τις ἂν ἐννοήσειεν ἀγαθόν· καὶ οὐκ ἔστιν ἐκεῖ διαφορὰ ζωῆς, καὶ σοφίας, καὶ ἀγαθότητος, καὶ τῶν τοιούτων· πάντα γὰρ ἡ ἀγαθότης ἐκείνη συνειλημμένως, καὶ ἑνιαίως, καὶ ἁπλουστάτως συμπεριβάλλει· καὶ ἐκ πάντων νοεῖται καὶ καλεῖται τῶν ἀγαθῶν· καὶ ἓν καὶ ἀληθές ἐστιν, ὅπερ ἄν τις ἐννοήσειε καὶ εἴπῃ περὶ αὐτῆς ἀγαθόν· ἐκείνη δὲ οὐ τοῦτό ἐστι μόνον, ὅπερ ἀληθῶς νοεῖται, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν θεοσόφῳ νῷ νοούντων, καὶ πνευματοκινήτῳ γλώσσῃ θεολογούντων· ἀλλ' ὡς ἄρρητός τε καὶ ἀπερινόητος, καὶ ὑπὲρ ταῦτά ἐστι, καί τοῦ ἑνιαίου καὶ τῆς ὑπερφυοῦς ἁπλότητος οὐκ ἀπολείπεται· μία οὖσα Πανάγαθος καὶ ὑπεράγαθος ἀγαθότης· καὶ τοῦτο γὰρ μόνον καὶ νοεῖται καὶ καλεῖται· καὶ κατὰ τοῦτο παρὰ μόνων τῶν πρὸς τὴν κτίσιν οἰκείων ἐνεργειῶν ὁ ποιητὴς καὶ δεσπότης τῆς κτίσεως ὅτι ἐστι πανάγαθος, καὶ ὑπεράγαθος ἀγαθότης, οὐσίαν ἔχων τὴν ἀγαθότητα· δι' ὃ καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν ἐναντιότητος, πάντῃ τε καὶ πάντως ἐστιν ἀνεπίδεκτος· οὐδέ γὰρ οὐδεμιᾷ ἐναντίον οὐσίᾳ ἐστιν.

λεʹ. Ἡ πανάγαθος αὕτη καὶ ὑπεράγαθος ἀγαθότης, καὶ πηγή ἐστιν ἀγαθότητος· καὶ τοῦτο γὰρ ἀγαθὸν καὶ ἀγαθῶν τὸ ἀκρότατον· καὶ οὐκ ἦν ἀπεῖναι τῆς παντελοῦς ἀγαθότητος· ἐπεὶ δὲ νοῦς ἐστιν ἡ ὑπερτελὴς καὶ παντελὴς ἀγαθότης, τίποτ' ἂν ἕτερον εἴη τὸ παρ' αὐτῆς ὡς ἐκ πηγῆς προϊόν, ἢ λόγος. καὶ λόγος, οὐ κατὰ τὸν ἡμέτερον προφορικὸν λόγον· οὐ νοῦ γὰρ οὗτος, ἀλλὰ σώματος νῷ κινουμένου· οὐ κατὰ τὸν ἡμέτερον ἐνδιάθετον λόγον. φθόγγων γὰρ οἱονεὶ τύποις κἀκεῖνος ἐν ἡμῖν διατιθέμενος γίνεται· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὸν ἡμέτερον ἐν διανοίᾳ λόγον, κἂν χωρὶς φθόγγων ᾖ, ἐπιβολαῖς ἀσωμάτοις πάντῃ συμπαραιούμενος· κἀκεῖνος γὰρ μεθ' ἡμᾶς ἐστι, καὶ διαλειμμάτων δεῖται, καὶ χρονικῶν οὐκ ὀλίγων διαστημάτων, διεξοδικῶς προϊών, καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀτελοῦς, πρὸς τὸ ἐντελὲς συμπέρασμα προαγόμενος· ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐμφύτως ἡμῖν, ἐξ οὗ γεγόναμεν παρὰ τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς κατ' εἰκόνα οἰκείαν, ἐναποκείμενον τῷ νῷ λόγον, τὴν ἀεὶ συνυπάρχουσαν αὐτῷ γνῶσιν· ἥτις καὶ μάλιστα ἐκεῖ ἐπὶ τῷ ἀνωτάτῳ νῷ τῆς παντελοῦς καὶ ὑπερτελοῦς ἀγαθότητος, παρ' ᾗ μηδὲν ἀτελές, πλὴν τοῦ ἐξ αὐτῆς εἶναι, πάντά ἐστιν ἀπαραλλάκτως ὅσα ἐκείνη· δι' ὃ καὶ Υἱὸς ὁ ἀνωτάτω λόγος ἐστι τε καὶ παρ' ἡμῶν καλεῖται· ἵν' ἐπιγνῶμεν αὐτὸν ὄντα τέλειον, ἐν ὑποστάσει τελείᾳ τε καὶ ἰδίᾳ,

Digitized by Google

ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ὄντα, καὶ κατὰ μηδὲν λειπόμενον τῆς πατρικῆς οὐσίας. ἀλλ' ἀπαραλλάκτως τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ ὄντα, εἰ καὶ μὴ καθ' ὑπόστασιν· ἢ τὸ ἐξ ἐκείνου γεννητῶς θεοπρεπῶς εἶναι παρίστησι τὸν λόγον.

λϛ'. Ἡ ἀγαθότης, ἡ ὡς πηγῆς τῆς νοερᾶς ἀγαθότητος προϊοῦσα γεννητῶς, ἐπεὶ λόγος ἐστι· λόγον δὲ πνεύματος χωρίς, οὐδ' ἄντις νοῦν ἔχων ἐννοήσειεν· διὰ τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁ ἐκ Θεοῦ Θεὸς λόγος, συμπροϊὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει· Πνεῦμα δέ, οὐ κατὰ τὸ συνὸν τῷ ἡμετέρῳ διὰ τῶν χειλέων λόγῳ· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὸ συνόν, τῷ εἰ καὶ ἀσωμάτως, τῷ καθ' ἡμᾶς ἐνδιαθέτῳ, καὶ κατὰ διάνοιαν λόγῳ· κἀκεῖνο γὰρ ὁρμή τις ἐστι τοῦ νοῦ, τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ συνδιατεινομένη χρονικῶς, καί διαστημάτων δεομένη τῶν αὐτῶν, καὶ ἐξ ἀτελοῦς προϊοῦσα εἰς τελείωσιν· ἐκεῖνο δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἀνωτάτω λόγου, οἷόν τις ἔρως ἐστιν ἀπόρρητος τοῦ Γεννήτορος πρὸς αὐτὸν τὸν ἀπορρήτως γεννηθέντα λόγον· ᾧ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Πατρὸς ἐπέραστος λόγος καὶ Υἱὸς χρῆται πρὸς τὸν Γεννήτορα· ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχων αὐτὸν συμπροελθόντα, καὶ συμφυῶς ἐν αὐτῷ ἀναπαυόμενον· παρ' οὗ λόγου διὰ σαρκὸς ὁμιλήσαντος ἡμῖν καὶ τὸ ὄνομα τῆς διαφόρου παρὰ τοῦ Πατρὸς ὑπάρξεως ἐδιδάχθημεν τοῦ Πνεύματος· καὶ μὴ τοῦ Πατρὸς εἶναι τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ· τὸ Πνεῦμα γάρ φησι, τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· ἵν' ἡμεῖς ἐπιγνῶμεν οὐ λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρός, οὐ γεννώμενον, ἀλλ' ἐκπορευόμενον· ὃν δὲ τοῦ Υἱοῦ, παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦτ' ἔχοντος, ὡς ἀληθείας, καὶ σοφίας, και λόγου Πνεῦμα· λόγος γὰρ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία τῷ Γεννήτορι κατάλληλος· ὃς τῷ Πατρὶ ἐπ' αὐτῷ χαίροντι, συγχαίρει· κατὰ τὸ παρ' αὐτοῦ διὰ τοῦ Σολομῶντος εἰρημένον· ἐγὼ ἤμην, ᾗ συνέχαιρον αὐτῷ, οὐκ ἔχαιρον εἶπεν, ἀλλὰ συνέχαιρον· αὕτη γὰρ ἡ Πατρός τε καὶ Υἱοῦ προαιώνιος χαρά, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιόν ἐστιν, ὡς κοινὸν μὲν αὐτοῖς κατὰ τὴν χρῆσιν· (δι' ὃ παρ' ἀμφοτέρων καὶ πρὸς τοὺς ἀξίους πέμπεται)· μόνου δὲ τοῦ Πατρὸς καθ' ὕπαρξιν ὑπάρχον· δι' ὃ καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου ἐκπορεύεται καθ' ὕπαρξιν.

λζ'. Τούτου τοῦ ἀνωτάτω ἔρωτος τὴν εἰκόνα, καὶ ὁ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ κτισθεὶς ἡμῶν ἔχει νοῦς, πρὸς τὴν παρ' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ διηνεκῶς ὑπάρχουσαν γνῶσιν· παρ' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ καὶ τοῦτον ὄντα, καὶ συμπροϊόντα παρ' αὐτοῦ τῷ ἐνδοτάτῳ λόγῳ. Καὶ τούτου δεῖγμα ἐναργέστατον, καὶ τοῖς μὴ τὰ ἐνδοτάτω ἑαυτῶν δυναμένοις καθορᾶν, ἡ πρὸς τὸ εἰδέναι τῶν ἀνθρώπων ἀκόρεστος ἔφεσις· ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ ἀρχετύπῳ· ἐν ἐκείνῃ τῇ παντελείᾳ καὶ ὑπερτελεῖ ἀγαθότητι, παρ' ᾗ μηδὲν ἀτελές· πλὴν τοῦ ἐξ αὐτῆς εἶναι, πάντα ἐστὶν ἀπαραλλάκτως ὁ θεῖος ἔρως ὅσα ἐκείνη· δι' ὃ πνεῦμα Ἅγιον· καὶ παράκλητος ἄλλος, οὗτος ἐστί τε καὶ παρ' ἡμῶν καλεῖται, ὡς τὸ λόγῳ συμπαρομαρτῶν· ἵν' ἡμεῖς ἐπιγνῶμεν ὄντα τέλειον, ἐν ὑποστάσει τελείᾳ τε καὶ ἰδίᾳ, κατὰ μηδὲν καὶ αὐτὸν λειπόμενον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας, ἀλλ' ἀπαραλλάκτως ὄντα τὸν αὐτὸν τῷ τε Υἱῷ καὶ τῷ Πατρί, εἰ καὶ μὴ καθ' ὑπόστασιν, ἥτις ἐκ τοῦ Θεοῦ θεοπρεπῶς ἐκπορευτῶς εἶναι τοῦτον παρίστησιν ἡμῖν· καὶ σκεφθῶμεν ἕνα Θεὸν ἀληθῆ τε καὶ τέλειον, ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἀληθιναῖς καὶ τελείαις· οὐ τριπλοῦν, ἄπαγε, ἀλλ' ἁπλοῦν· οὐ γὰρ τριπλῆ τις ἐστιν ἡ ἀγαθότης, οὐδὲ Τριὰς ἀγαθοτήτων, ἀλλὰ Τριὰς ἁγία καὶ σεβασμία καὶ προσκυνητή, ἡ ἀνωτάτω ἀγαθότης ἐστιν, ἐξ ἑαυτῆς εἰς ἑαυτὴν χεομένη ἀρρεύστως, καὶ ἐφ' ἑαυτῆς ἑστῶσα πρὸ αἰώνων θεοπρεπῶς· ἀόριστός τε οὖσα καὶ παρὰ μόνης ἑαυτῆς ὡρισμένη, καὶ τὰ πάντα ὁρίζουσα, καὶ πάντων ὑπερεκτεινομένη, καὶ μηδὲν τῶν ὄντων ἐκτὸς ἑαυτῆς ἐῶσα.

Ἔχει μὲν οὖν καὶ ἡ τῶν Ἀγγέλων νοερὰ καὶ λογικὴ φύσις νοῦν τε, καὶ λόγον ἐκ τοῦ νοῦ, καὶ πρὸς τὸν λόγον ἔρωτα τοῦ νοῦ· ὃς καὶ αὐτός ἐστιν ἐκ τοῦ νοῦ, καὶ σύνεστιν ἀεὶ τῷ τε λόγῳ καὶ τῷ νῷ· καὶ πνεῦμα ἂν καλοῖτο, ὡς τῷ λόγῳ φύσει συμπαρομαρτῶν· ἀλλ' οὐκ ἔχει καὶ ζωοποιὸν τὸ πνεῦμα τοῦτο· οὐδὲ γὰρ συνημμένον εἴληφεν ἐκ γῆς παρὰ Θεοῦ σῶμα, ἵνα καὶ ζωοποιόν τε καὶ συνεκτικὴν λάβῃ πρὸς τοῦτο δύναμιν. Ἡ δὲ νοερὰ καὶ λογικὴ φύσις τῆς ψυχῆς, ἐπεὶ γηΐνῳ συνεκτίσθη σώματι, καὶ ζωοποιὸν ἔλαβε τὸ πνεῦμα παρὰ τοῦ Θεοῦ· δι' οὗ συνέχει καὶ ζωοποιεῖ τὸ συνημμένον σῶμα· παρ' οὗ καὶ δείκνυται τοῖς συνιοῦσιν, ὅτι νοερός ἐστιν ἔρως τὸ τοῦ ἀνθρώπου πνεῦμα, τὸ τοῦ σώματος ζωοποιόν· ὅπερ ἐκ τοῦ νοῦ ἐστι καὶ τοῦ λόγου ἐστι· καὶ ἐν τῷ λόγῳ καὶ τῷ νῷ ἐστι·

καὶ ἐν αὐτῷ ἔχει τόν τε λόγον καὶ τὸν νοῦν· τοσοῦτον γὰρ ἐρασμίαν ἔχει δι' αὐτοῦ φυσικῶς τὴν πρὸς τὸ οἰκεῖον σῶμα ἡ ψυχὴ συνάφειαν, ὡς μηδέποτ' ἀπολιπεῖν τοῦτο ἐθέλει, μὴ δὲ ἀπολείπειν ὅλως. μὴ βίας ἐπενεχθείσης ἐκ νόσου δή τινος μεγίστης, ἢ πληγῆς ἔξωθεν.

λθ'. Ἡ νοερὰ καὶ λογικὴ φύσις τῆς ψυχῆς, μόνη νοῦν ἔχουσα καὶ λόγον, καὶ πνεῦμα ζωοποιόν· μόνη καὶ τῶν ἀσωμάτων Ἀγγέλων μᾶλλον, κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ παρ' αὐτοῦ δὲ δημιούργηται· καὶ τοῦτ' ἔχει ἀμεταποίητον, κἂν μὴ ἐπιγνῷ τὴν ἑαυτῆς ἀξίαν, καὶ τοῦ κτίσαντος κατ' εἰκόνα οἰκείαν, ἀξίως φρονῇ τε καὶ πολιτεύηται. Ταῦτ' ἄρα καὶ μετὰ τὴν προγονικὴν ἐκείνην ἐν τῷ Παραδείσῳ διὰ τοῦ ξύλου παράβασιν, καὶ πρὸ τοῦ σωματικοῦ τὸν τῆς ψυχῆς ἡμεῖς ὑποστάντες θάνατον· ὅς ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ταύτης χωρισμός, τὸ καθ' ὁμοίωσιν εἶναι θεῖαν ἀποβαλόντες, τὸ κατ' εἰκόνα οὐκ ἀπολέσαμεν· ἀποστέργουσα μὲν οὖν ἡ ψυχὴ τὴν πρὸς τὰ χείρω σχέσιν, καὶ προσκολλωμένη δι' ἀγάπης τῷ κρείττονι, καὶ ὑποταττομένη τούτῳ διὰ τῶν ἔργων καὶ τῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς, φωτίζεται παρ' αὐτοῦ καὶ καλλύνεται βελτιουμένη καὶ πειθομένη ταῖς ἐκείνου βουλαῖς καὶ παραινέσεσι, παρ' ὧν καὶ τὴν ὄντως ζωὴν τὴν αἰώνιον ἀπολαμβάνει· δι' αὐτῆς καὶ τὸ συνημμένον ἀπαθανατίζει σῶμα τῆς ἐπηγγελμένης ἐξαναστάσεως κατὰ καιρὸν τυχόν, καὶ δόξης ἀϊδίου μετασχόν· μὴ ἀποποιουμένη δὲ τὴν πρὸς τὰ χείρω σχέσιν καὶ ὑπόπτωσιν, παρ' ἧς αἶσχος ἀτιμοποιὸν ἐμποιεῖ τῇ τοῦ Θεοῦ εἰκόνι· ἀλλοτριοῦται καὶ ἀποικίζεται Θεοῦ τῆς ὄντως μακαρίας καὶ ἀληθινῆς ζωῆς, ὡς ἐγκαταλιποῦσα τοῦτον αὐτὴ πρότερον, ἐγκαταλιμπανομένη δικαίως παρὰ τοῦ κρείττονος.

μ'. Ἡ μετὰ τὴν ἀνωτάτω Τριάδα τριαδικὴ φύσις, ὡς παρ' ἐκείνης εἰκόνα ἐκείνης πεποιημένη μᾶλλον τῶν ἄλλων, νοερά, λογική τε καὶ πνευματική· (τοιαύτη δέ ἐστιν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή·) φυλάττειν ὀφείλει τὴν ἑαυτῆς τάξιν, καὶ μετὰ Θεὸν εἶναι μόνον, καὶ τούτῳ ὑπεζεῦχθαι μόνῳ, καὶ ὑποκεῖσθαι καὶ πείθεσθαι· καὶ πρὸς αὐτὸν ὁρᾶν μόνον, καὶ κοσμεῖν ἑαυτὴν τῇ διηνεκεῖ τούτου μνήμῃ καὶ θεωρίᾳ, καὶ τῇ θερμοτάτῃ πρὸς αὐτὸν καὶ διαπύρῳ ἀγάπῃ· δι' ὧν θαυμαστῶς πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπᾶται· μᾶλλον δέ, ἐπεσπᾶτο ἣν ὅτε, τὴν τῆς φύσεως ἐκείνης μυστικὴν καὶ ἀπόρρητον αἴγλην· καὶ τηνικαῦτα τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ἔχει ὡς ἀληθῶς· ἐπίχαρις, καὶ σοφή, καὶ θεία διὰ ταύτης ἐκτελουμένη· διδάσκεται γὰρ δι' αὐτῆς ἢ παρούσης ἐμφανῶς, ἢ ἐγγιζούσης ἀφανῶς ὡς ἐπὶ μᾶλλον νῦν, τὸν μὲν Θεόν, ὑπὲρ ἑαυτήν, τὸν δὲ πλησίον, ὡς ἑαυτὴν ἀγαπᾶν· κἀντεῦθεν καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀξίαν τε καὶ τάξιν εἰδέναι καὶ συντηρεῖν, καὶ ἑαυτὴν ὡς ἀληθῶς ἀγαπᾶν· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα εἶναι τοῦ Θεοῦ διασπῶν τε καὶ ἀχρειῶν παραπλήσιον ὑφίσταται πάθος, τοῖς ὑπὸ μανίας ἀνεπαισθήτως τὰς ἑαυτῶν ἐλεεινῶς διασπαράττουσι σάρκας· ἀνεπαισθήτως γὰρ καὶ αὐτὸς λυμαίνεται καὶ ἀθλιώτατα διασπαράττει τὴν ἔμφυτον ἑαυτοῦ καλλονήν· διαρρήστων ἀφρόνως τὸν ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἔνδον συμπληρούμενον τριαδικὸν καὶ ὑπερκόσμιον κόσμον τῆς ἰδίας ψυχῆς· τί γὰρ ἀδικώτερον ; τί δὲ ὀλεθριώτερον, τοῦ τὸν κτίσαντα καὶ κοσμήσαντα κατ' εἰκόνα οἰκείαν, καὶ διὰ τοῦτο παρέχοντα τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀγάπης τὴν δύναμιν, καὶ τοῖς τοιαύτῃ καλῶς χρωμένοις προσεπιδαψιλευόμενον τὰς ἀπορρήτους δωρεάς, καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον, μὴ μεμνῆσθαι, καὶ καθορᾶν διηνεκῶς ἐθέλειν. καὶ ἀγαπᾶν ; μα'.

Ἓν τῶν τῆς ψυχῆς τῆς καθ' ἡμᾶς χειρόνων, καὶ μᾶλλον, καὶ πάνυ μᾶλλον τῶν ἄλλων χεῖρον, ὁ νοητὸς καὶ ἀρχέκακός ἐστιν ὄφις· ἄγγελος νῦν τῆς καθ' ἑαυτὸν πονηρίας, ἐκ τῆς πρὸς ἀνθρώπους πονηρᾶς ὑποθήκης γενόμενος· τοσούτῳ κατώτερός τε καὶ χείρων ἁπάντων, ὅσον ἐπεθύμησεν ὑπερηφάνως ἐξομοιωθῆναι κατ' ἐξουσίαν τῷ κτίσαντι· παρ' οὗ τοσοῦτον ἐγκατελείφθη δικαίως, ὁπόσον αὐτὸς φθάσας αὐτὸν ἐγκατέλιπε· τοσοῦτον δὲ ἐγκατέλιπεν , ὡς ἀντίθετος ἐκείνῳ καὶ ἀντικείμενος, καὶ φανερῶς ὑπεναντίος τελέσαι. Εἰ οὖν ἐκεῖνος ἀγαθότης ζῶσα, καὶ τῶν ζώντων ζωοποιός· αὐτόχρημα κακία οὗτός ἐστι νεκρὰ καὶ νεκροποιός· ἐκεῖνος μὲν γὰρ οὐσίαν ἔχων τὴν ἀγαθότητα, καὶ τοῦ ἐναντίου, δηλαδὴ τῆς κακίας, φύσις ἀνεπίδεκτος ὤν, ἅτε μηδ' ἐγγίζειν δέον αὐτῷ τοὺς κακίας μετόχους ἡστινοσοῦν· πόσῳ μᾶλλον τὸν δημιουργὸν καὶ ἀρχηγὸν τῆς κακίας καὶ τοῖς ἄλλοις αἴτιον, τοῦτον ὡς πορρωτάτω ἑαυτοῦ ἀποθεῖται. Ὁ δὲ πονηρός, οὐ πονηρίαν, ἀλλὰ ζωὴν ἔχων τὴν

Digitized by Google

οὐσίαν, δι' ὃ καὶ ἀθάνατος διαμένει κατ' αὐτήν· δεκτικὴν μέν τοι ταύτην καὶ κακίαν ἔχων, καὶ αὐτεξουσιότητι τετιμημένος· ἵν' οἴκοθεν ὑποταττόμενος καὶ κολλώμενος τῇ ἀενάῳ τῆς ἀγαθότητος πηγῇ, μέτοχος εἴη τῆς ὄντως ζωῆς. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν κακίαν ἑκὼν οὗτος ἀπηυτομόλησε, στερεῖται τῆς ὄντως ζωῆς, ἀπωσθεὶς ταύτης δικαίως, ἧς ἀπέδρα φθάσας αὐτός· καὶ νεκρὸν γίνεται πνεῦμα, οὐ κατ' οὐσίαν· (οὐ γάρ ἐστιν οὐσία νεκρότητος)· ἀλλὰ κατὰ ἀποβολὴν τῆς ὄντως ζωῆς. Ὁ δὲ κόρον μὴ λαμβάνων τῆς πρὸς κακίαν ὁρμῆς, καὶ προστιθεὶς ἀθλιώτατα, νεκροποιὸν ἑαυτὸν ποιεῖ πνεῦμα, σπεῦδον ἐπισπᾶν καὶ τὸν ἄνθρωπον πρὸς κοινωνίαν τῆς οἰκείας νεκρώσεως.

μβ'. Ὡς σκολιὸς τοὺς τρόπους, καὶ πολὺς ἐν δόλοις, ὁ τῆς νεκρώσεως μεσίτης καὶ πρόξενος, τὸν σκολιὸν ὑποδύεται ὄφιν ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ παραδείσῳ ποτέ· οὐκ ὄφις αὐτὸς γεγονώς· (οὐδὲ γὰρ δύναται, ὅτι μὴ κατὰ φαντασίαν, ἢ, δεῖν οὐκ ἔγνω τηνικαῦτα χρήσασθαι, μὴ φωραθείη δεδιώς·) ἀλλὰ μὴ θαρρῶν τὴν φανερὰν ὁμιλίαν, προκρίνει τὴν δολεράν· καὶ ταύτην, καθ' ἣν μᾶλλον ἐθάρρει λαθεῖν· ἵν' ὡς φίλος ὁρώμενος, τὰ τῶν ἐχθίστων ἀφανῶς εἰσηγήσηται, καὶ τῷ ἐξαισίῳ τῆς προσλαλιᾶς (οὐδὲ γὰρ ἦν λογικὸς ὁ αἰσθητὸς ὄφις· οὐδ' ἐφαίνετο δύνασθαι φωνὴν ἀφιέναι πρότερον) ἐκστήσῃ καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὅλην ἐπισπάσηται, καὶ ταῖς μηχαναῖς εὐχείρωτον ποιήσηται τὴν ἀκούουσαν· ἵνα γυμνάσῃ ταύτην εὐθύς, ἐντεῦθεν τοῖς χείροσιν ὑποτάσσεσθαι, καὶ δουλεύειν ἐκείνοις, ὧν βασιλεύειν ἀξίως ἔλαχεν, ὡς μόνη τῶν κατ' αἴσθησιν ζώντων, χειρὶ Θεοῦ καὶ λόγῳ τετιμημένη, καὶ κατ' εἰκόνα γενομένη τοῦ κτίσαντος· ἐνδίδωσι δὲ ὁ Θεός, ἵν' ἰδὼν ὁ ἄνθρωπος προσαγομένην τὴν συμβουλὴν ἐκ τοῦ χείρονος (πόσον γὰρ χείρων ὁ ὄφις ἀνθρώπου ;) καὶ πόσῳ σαφῶς συνῇ μηδαμῶς οὖσαν λυσιτελῆ, καὶ ἀναξιοπαθήσῃ τὴν πρὸς τὸ φανερῶς χεῖρον ὑποταγήν, καὶ φυλάξῃ πρὸς τὸν κτίσαντα πίστιν, τὴν ἐκείνου τηρῶν ἐντολήν· καὶ νικητὴς ῥᾳδίως τελέσῃ τοῦ ἐκπεσόντος τῆς ὄντως ζωῆς, καὶ λάβῃ δικαίως τὴν μακαρίαν ἀθανασίαν, καὶ διαμένῃ ζῶν ἔνθεος εἰς τοὺς αἰῶνας.

μγ'. Οὐδὲν ἀνθρώπου κρεῖττον, ὥστε βουλεύσασθαι καὶ γνώμην εἰσενεγκεῖν, καὶ δι' αὐτῆς γνῶναι καὶ πορίσασθαι τὸ συνοῖσον· μόνον εἰ φυλάττει τὴν ἑαυτοῦ τάξιν, καὶ γινώσκει ἑαυτόν, καὶ τὸν μόνον ἑαυτοῦ κρείττω· καὶ τηροίη μέν, ἅπερ ἐκείνου μάθοι τοῦ κρείττονος, εἰς ἃ δὲ μὴ παρ' ἐκείνου μάθοι, σύμβουλον ἐκεῖνον μόνον συμπαραλαμβάνοι βουλεύων· καὶ οἱ Ἄγγελοι γάρ, εἰ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς εἰσι τὴν ἀξίαν, ἀλλ' ὑπηρετοῦνται καὶ οὗτοι τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν ἐκείνου βουλεύμασιν, ἀποστελλόμενοι διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν· μᾶλλον δὲ οὐ πάντες, ἀλλὰ κἀκείνων οἱ ἀγαθοὶ καὶ φυλάξαντες τὴν ἑαυτῶν τάξιν· ἔχουσι γὰρ κἀκεῖνοι παρὰ Θεοῦ νοῦν, λόγον, καὶ πνεῦμα, συμφυῆ τὰ τρία ταῦτα· καὶ δημιουργῷ Νῷ, καὶ Λόγῳ καὶ Πνεύματι, καθ' ἡμᾶς ὀφείλουσι πείθεσθαι· καὶ πλεονεκτοῦσι μὲν ἡμῶν ἐν πολλοῖς, ἔστι δέ, ἐφ' ὧν ἡμῶν ἀποδέουσιν, ὡς ἔφημέν γε καὶ λέξομεν, πρὸς τὸ τελεῖν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος· δι' ἃ καὶ μᾶλλον ἐκείνων ἡμεῖς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγόναμεν

Ὑπηρετεῖν ὡρισμένων δυνατῶς τῶν Ἀγ- μδ'.
γέλων τῷ Κτίσαντι, καὶ μόνον ἄρχεσθαι κληρωσαμένων· ἄρχειν δὲ τῶν μετ' αὐτοὺς οὐ ταχθέντων, εἰ μὴ ἄρα πεμφθεῖεν εἰς τοῦτο παρὰ τοῦ κρατοῦντος τῶν ὅλων· ὁ σατὰν ἄρχειν ἐπεθύμησεν ὑπερηφάνως παρὰ γνώμην τοῦ κτίσαντος· καὶ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν μετὰ τῶν συναποστατῶν Ἀγγέλων ἀπολιπών, ἐγκαταλιμπάνεται δικαίως παρὰ τῆς ὄντως ζωτικῆς καὶ φωτιστικῆς πηγῆς· καὶ θάνατον ἐνδύεται, καὶ ζόφον αἰώνιον. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἄρχεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄρχειν τέτακται τῶν ἐπὶ γῆς ἁπάντων, βασκάνοις ὄμμασι τοῦτον προσιδὼν ὁ ἀρχέκακος, πάσῃ μηχανῇ χρῆται, τοῦτον τῆς ἀρχῆς καθελεῖν· βίᾳ δὲ οὐκ ἔχων, ἅτε κωλυόμενος παρὰ τοῦ πάντων Κρατοῦντος, ὃς τὴν λογικὴν φύσιν ἐδημιούργησεν ἐλεύθερόν τε καὶ αὐτεξούσιον· σὺν δόλῳ προσάγει τὴν καθαιρήσουσαν τῆς ἀρχῆς συμβουλήν· καὶ κλέπτει, μᾶλλον δὲ πείθει τοὺς ἀνθρώπους περιιδεῖν μὲν καὶ παρ' οὐδὲν θέσθαι καὶ ἀθετῆσαι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀντιτάξασθαι, καὶ τἀναντία πρᾶξαι τῆς παρὰ τοῦ κρείττονος δεδομένης ἐντολῆς τε καὶ συμβουλῆς, καὶ ὡς κοινωνήσαντα τῆς ἀποστασίας, κοινωνῆσαι καὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸν αἰωνίου ζόφου, καὶ τῆς νεκρώσεως.

Ὅτι δὲ καὶ ἡ λογικὴ ψυχὴ ἔστιν ὡς νε- με.
κροῦται, καίτοι ζωὴν ἔχουσα τὸ εἶναι, Παῦλος ὁ μέγας ἡμᾶς ἐδίδαξε γράφων· ἡ σπα–

Digitized by Google

ταλῶσα χήρα ζῶσα τέθνηκεν· εἰρῆσθαι μὲν οὖν ἐκείνῳ τοῦτο καὶ περὶ τοῦ προκειμένου νῦν τῆς λογικῆς δηλονότι ψυχῆς, οὐ χεῖρον ἂν εἰπεῖν εἴη· ἡ γὰρ ἐστερημένη τοῦ πνευματικοῦ νυμφίου ψυχή, εἰ μὴ συνεσταλμένη καὶ πενθοῦσα εἴη, καὶ τὸν στενὸν καὶ τεθλιμμένον βίον τῆς μετανοίας ἀνύουσα, ἀλλὰ διαχεομένη, καὶ ταῖς ἡδοναῖς ἑαυτὴν ἐφιεῖσα καὶ σπαταλῶσα· ζῶσα (καὶ γὰρ κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἀθάνατος) τέθνηκε· καὶ γάρ ἐστι δεκτικὴ θανάτου τοῦ χείρονος, ὥσπερ καὶ ζωῆς τῆς ἀμείνονος. Εἰδὲ καὶ χήραν λέγει τὴν ἐστερημένην τοῦ σωματικοῦ νυμφίου, σπαταλῶσα καὶ ζῶσα κατὰ σῶμα, πάντως τέθνηκέ, φησι, κατὰ ψυχήν. Ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν ὁ αὐτός· ὅτι νεκροὺς ἡμᾶς ὄντας τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ. Τί δὲ ὁ εἰπών, ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον; ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος, ἀφεῖναί τινι προστάξας τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς νεκρούς, τοὺς ἐνταφιαστὰς ἐκείνους κατὰ σῶμα ζῶντας, νεκροὺς πάντως κατὰ ψυχὴν ἀπεφήνατο.

μς΄. Ἐκστήσαντες ἑκόντες ἑαυτοὺς οἱ τοῦ γένους προπάτορες τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης καὶ θεωρίας, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐντολῆς ἀλογήσαντες, καὶ τῷ νεκρῷ τοῦ σατὰν ὁμονοήσαντες πνεύματι, καὶ τοῦ ἀπηγορευμένου ξύλου φαγόντες παρὰ γνώμην τοῦ κτίσαντος, γυμνωθέντες τῶν ἐκ τῆς ἄνωθεν αἴγλης φωτεινῶν καὶ ζωτικῶν ἐνδυμάτων, νεκροί, φεῦ, ὡς ὁ σατάν, καὶ αὐτοὶ κατὰ πνεῦμα γεγόνασιν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Σατάν, καὶ νεκρόν ἐστι πνεῦμα μόνον, ἀλλὰ καὶ νεκροῦν τοὺς ἐγγίζοντας, τοῖς δὲ μετασχοῦσι τῆς ἐκείνου νεκρώσεως καὶ σῶμα παρῆν, δι' οὗ καὶ συνεπεράνθη πρὸς ἔργον ἐλθοῦσα ἡ νεκροποιὸς συμβουλή, μεταδιδόασι, φεῦ, καὶ τοῖς οἰκείοις σώμασι, τὰ νεκρὰ καὶ νεκροποιὰ ἐκεῖνα πνεύματα τῆς νεκρώσεως· κἂν διελύθη πάραυτα πρὸς γῆν ἐπιστρέψαν ὅθεν ἐλήφθη τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· εἰ μὴ προμηθείᾳ, καὶ δυνάμει συνεχόμενον κρείττονι, τὴν ἀπόφασιν ἐκαρτέρει· τοῦ ῥήματι μόνῳ τὰ πάντα φέροντος· ἧς χωρὶς οὐδὲν ἐκτελεῖται τῶν τελουμένων· ἐκφέρεται δ' ἐκείνη σὺν δίκῃ πάντοτε· δίκαιος γὰρ ὁ Κύριος, κατὰ τὸν θεῖον ψαλμῳδὸν εἰπεῖν, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν.

μζ΄. Ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησε, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἀλλὰ καὶ γενέσθαι τοῦτον ἐκώλυσεν, ἐφ' ὅσον ἐχρῆν, καὶ μετὰ δικαιοσύνης ἐξῆν κωλύειν τοὺς αὐτεξουσίους παρ' αὐτοῦ γεγονότας· προεισήνεγκε γὰρ βουλὴν ἀπαθανατίζουσαν, καὶ προασφαλιζόμενος ἄγαν, τὴν ζωοποιὸν συμβουλήν, οἰκείαν ἐποίησεν ἐντολήν· καὶ προηγόρευσε φανερῶς καὶ ἠπείλησε, θάνατον εἶναι διατεινάμενος τῆς ζωούσης ἐντολῆς τὴν ἀθέτησιν· ὡς ἄν, ἢ πόθῳ, ἢ γνώσει, ἢ φόβῳ τὴν τοῦ θανάτου πεῖραν φυλάξωνται· τὸ γὰρ ἑκάστου τῶν κτισμάτων συμφέρον ὁ Θεὸς φιλεῖ, καὶ γινώσκει, καὶ δύναται· εἰ μὲν οὖν ἐγίνωσκε μόνον, οὐκ ἐφίλει δέ, τάχ' ἂν αὐτὸς εἴργων. ἀτέλεστον ἠφίει τὸ καλῶς γινωσκόμενον· εἰδ' ἀγαπῶν οὐκ ἐγίνωσκεν, ἢ οὐκ ἐδύνατο τάχ' ἂν καὶ μὴ τούτου ἑκόντος εἶναι τὸ παρ' αὐτοῦ ποθούμενόν τε καὶ γινωσκόμενον, ἀτέλεστον διετέλεσεν· ἐπεὶ δὲ τὸ συμφέρον ἡμῖν μάλιστα καὶ φιλεῖ, καὶ γινώσκει, καὶ δύναται, ὅ,τι ποτ' ἂν μὲν ἡμῖν κἂν ἀκουσίως ἐπέρχηται παρ' ἐκείνου, καὶ συμφερόντως πάντως ἡμῖν ἐπέρχεται· πρὸς ὃ δ' ἂν ἡμεῖς ἑκουσίως αὐτομολήσωμεν, ὡς αὐτεξουσίου τυχόντες φύσεως, πολὺ τὸ δέος, μὴ ἀσύμφορον εἴη· ὅταν δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ προμηθουμένου, φανερῶς τε τῶν ἁπάντων ἀπαγορευθείη, ὡς ἐν Παραδείσῳ· κἂν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου δι' ἑαυτοῦ· ὡς ἐν τοῖς τοῦ Ἰσραὴλ ἐγγόνοις διὰ τῶν προφητῶν· ὡς τῷ τῆς χάριτος νόμῳ διὰ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ, καὶ τῶν αὐτῶν διαδόχων· φανερῶς ἀλυσιτελέστατόν ἐστι καὶ ὀλεθριώτατον, οἴκοθεν ἐκεῖνο ποθεῖν, καὶ πρὸς ἐκεῖνο σπεύδειν, κἂν τις τοῦθ' ἡμῖν προτείνῃ καὶ πρὸς τοῦτον σπεύδειν ἐνάγῃ, λόγοις πείθων, ἢ προσφιλεῖ θέλγων σχήματι, φανερῶς, οὗτος ὑπεναντίος ἡμῶν ἐστι τῇ ζωῇ καὶ πολέμιος.

μη΄. Ἔδει τοίνυν, ἢ πόθῳ, τοῦ ζῆν ποθοῦντας ἡμᾶς· (τί γὰρ καὶ ζῶντας ἔκτισεν, εἰ μὴ τοῦτ' ἐφίλει διαφερόντως;) ἢ τῷ γινώσκειν μᾶλλον ἡμῶν εἰδέναι τὸ συμφέρον ἡμῶν ἐκεῖνον· (πῶς γὰρ οὐκ ἀσυγκρίτως μᾶλλον ὁ παρασχὼν ἡμῖν τὴν γνῶσιν καὶ τῶν γνώσεων Κύριος;) ἢ φοβηθέντες αὐτοῦ τὸ παντοδύναμον κράτος, μὴ κλαπῆναι· μὴ θελχθῆναι· μὴ πεισθῆναι τινηχαῦτα, τὴν ἐντολὴν ἐκείνου καὶ συμβουλὴν ἀθετῆσαι· καθάπερ οὐδὲ νῦν, τὰς μετ' ἐκείνην ἡμῖν διδομένας σωτηρίους ἐντολάς τε, καὶ συμβουλάς· ἐπεὶ δ' ὥσπερ νῦν, οἱ μὴ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαθίστασθαι γενναίως αἱρούμενοι, παρ' οὐδὲν τὰς θείας ἐντολὰς τιθέμενοι, τὴν

Digitized by Google

ἐναντίαν χωροῦσι· ταυτὸν δ' εἰπεῖν, τὴν πρὸς τὸν ἔνδον καὶ αἰώνιον θάνατον, ἂν μὴ μετανοίᾳ τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ἀνακτήσωνται· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ξυνωρὶς ἐκείνη τῶν προπατόρων, οὐκ ἀντιστάντες τοῖς ἀπειθῆσαι πείθουσι, τὴν ἐντολὴν παρεῖδον, εἰς ἔργον εὐθὺς ἐξέβη τοῦ σὺν δίκῃ κρίνοντος ἡ προαναπεφωνημένη πρὸς αὐτοὺς ἀπόφασις, καὶ κατ' ἐκείνην εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ξύλου φαγόντες ἔθανον· καὶ συνῆκαν ἔργῳ, τίς, ἣν ἐπελάθοντο, πρὸς αὐτοὺς ἐντολὴ τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς σοφίας, καὶ τῆς δυνάμεως καὶ ὑπ' αἰσχύνης ἔκρυπτον ἑαυτοὺς γυμνωθέντες τῆς δόξης, ἣ ζωοποιεῖ κρειττόνως καὶ τὰ ἀθάνατα πνεύματα, ἧς χωρίς, ἡ τῶν πνευμάτων ζωή, μακρῷ πολλῶν θανάτων χείρων ἐστὶ καὶ πιστεύεται.

μθ'. Ὅτι μήπω λυσιτελὲς ἦν ἀπ' ἐκείνου τῷ ξύλου φαγεῖν τοὺς προπάτορας, δείκνυσιν ὁ λέγων· «θεωρία γὰρ ἦν τὸ φυτόν, ὡς ἡ »ἐμὴ θεωρία· ἧς μόνης ἐπιβαίνειν ἀσφαλὲς »τοῖς τὴν ἕξιν τελεωτέροις· οὐ καλὸν δὲ »τοῖς ἁπλουστέροις ἔτι, καὶ τὴν ἔφεσιν »λιχνοτέροις· ὥσπερ οὐδὲ τροφὴ τελεία λυ»σιτελὴς τοῖς ἁπαλοῖς ἔτι καὶ δεομένοις »γάλακτος· ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρὸς θεωρίαν »ἀναγωγικῶς τις ἐθέλει μεταφέρειν ἐκεῖνο τὸ ξύλον, καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνου τροφήν, οὐ λίαν δυσχερές, ὡς ἐγ'ῷμαι συνιδεῖν, ὡς μήπω λυσιτελὴς ὑπῆρχεν ἔτ' οὖσιν ἀτελέσιν ἐκείνοις αὕτη· δοκεῖ γάρ μοι κατ' αἴσθησιν προσιδεῖν τε, καὶ φαγεῖν ἐκεῖθεν, τῶν ἐν τῷ Παραδείσῳ δένδρων τελεῖν ἐκεῖνο τὸ ἥδιστον· ἡ δὲ κατ' αἴσθησιν ἡδίστη τροφή, οὐ τῶν ὄντως ἐστὶ καὶ πάντη καλῶν, οὐδὲ τῶν ἀεὶ καλῶν οὐδὲ τῶν πρὸς πάντας καλῶν· ἀλλὰ τοῖς μὲν οὕτω χρῆσθαι ταύτῃ δυναμένοις ὡς μὴ ἡττᾶσθαι· καὶ ὁπηνίκα δεῖ· καὶ ἐφ' ὅσον δεῖ· καὶ πρὸς τὴν δόξαν τοῦ πεποιηκότος, καλόν· τοῖς δὲ μὴ οὕτω χρῆσθαι ταύτῃ δυναμένοις, οὐκ ἀγαθόν· διὰ τοῦτ' οἶμαι καὶ γνωστὸν ἐκλήθη καλοῦ τε καὶ πονηροῦ τὸ δένδρον ἐκεῖνο· τελείων γάρ ἐστι κατ' ἕξιν θείας θεωρίας καὶ ἀρετῆς, προσομιλεῖν τοῖς ἡδίστοις κατ' αἴσθησιν, καὶ τὸν νοῦν μὴ ἀπάγειν τῆς πρὸς Θεὸν θεωρίας, καὶ τῶν πρὸς ἐκεῖνον ὕμνων καὶ προσευχῶν· ἀλλὰ ταυθ' ὕλην ποιεῖσθαι καὶ ἀφορμὴν τῆς πρὸς Θεὸν ἀναστάσεως, καὶ τῆς κατ' αἴσθησιν ἡδονῆς εἰς τέλος κρατεῖν διὰ τῆς νοερᾶς ἐπὶ τὰ κρείττω κινήσεως· κἂν ἀήθης ᾖ καὶ μεγάλη, καὶ σφοδροτάτη μᾶλλον ἔτι διὰ τὸ ἀῆθες, μὴ κενοῦν τὸ τῆς ψυχῆς λογιζόμενον πρὸς τὸ κακὸν ὂν ἐκεῖνο τηνικαῦτα, καὶ ἀγαθὸν νομιζόμενον τῷ κατάκραν ἀλόντι τούτου καὶ ἡττηθέντι.

Συνετέλει τοιγαροῦν τοῖς προπάτορσιν, οἷς ἔδει κατὰ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο χωρίον διαιτωμένοις, μηδαμῶς ἐπιλελῆσθαι Θεοῦ· ἐγγυμνασθῆναι μᾶλλον ἔτι, καὶ οἷον ἐμπαιδοτριβηθῆναι τοῖς ἁπλῶς καὶ ὄντως καλοῖς, καὶ κατὰ θεωρητικὴν ἕξιν ἐκτελεσθῆναι· ἀλλὰ μὴ ἀτελέσιν ἔτ' οὖσι, τοῖς μέσως ἔχουσι καὶ πρὸς τὴν τῶν χρωμένων ἰσχὺν πρός γε τὸ καλόν, ἢ τοὐναντίον ῥᾳδίως μεταγομένοις, εἰς πεῖραν ἰέναι· καὶ ταῦτα τοῖς λίαν κατασπᾶν πεφυκόσι, καὶ ταῖς αἰσθήσεσι συνεπικρατοῦσι, καὶ κατασπῶσι τὸν νοῦν ὅλον, καὶ χώραν διδοῦσι ταῖς πονηραῖς πράξεσι, καὶ πιθανὸν δεικνῦσι τὸν ἀρχηγὸν καὶ δημιουργὸν τῶν τοιούτων παθῶν· ὧν ἀρχὴ μετ' ἐκεῖνον ἡ ἐμπαθὴς τῶν ἡδίστων ἐδωδίμων τροφή· εἰ γὰρ ἡ θέα μόνον τοῦ ξύλου ἐκείνου κατὰ τὴν ἱστορίαν, εὐπαράδεκτον τὸν ὄφιν εἰργάσατο, καὶ ἀξιόπιστον σύμβουλον, πόσῳ μᾶλλον ἡ μετὰ πλησμονῆς ἐδωδή; ἆρ' οὐ σαφὲς ὡς μήπω λυσιτελὲς ἦν κατ' αἴσθησιν ἀπ' ἐκείνου φαγεῖν τοὺς προπάτορας; ἆρ' οὐ δέον μὴ κατὰ καιρὸν φαγόντας ἐκεῖθεν, ἐκβεβλῆσθαι τοῦ τοῦ Θεοῦ Παραδείσου· ἵνα μὴ βουλευτήριον τῆς κακίας καὶ ἐργαστήριον τὸν θεῖον ἐκεῖνον χῶρον ποιήσωνται; ἆρ' οὐχὶ καὶ τοῦ σώματος ἔδει τὸν θάνατον ὑποστῆναι παραυτὰ τηνικαῦτα τοὺς παραβάντας; ἀλλ' ἐμακροθύμησεν ὁ δεσπότης. ν'.

Ἡ μὲν τοῦ κατὰ ψυχὴν θανάτου ἀπόφασις, ἣν εἰς ἔργον ἤγαγεν ἡμῖν ἡ παράβασις κατὰ δικαιοσύνην τοῦ κτίσαντος· ἐγκαταλιπόντας γὰρ κατέλιπεν, ὡς αὐτοβούλους γεγονότας μὴ βιασάμενος· ἡ μὲν οὖν ἀπόφασις ἐκείνη προαναπεφώνηται παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρώπως, καθ' ἃς αἰτίας εἰρήκαμεν· ἀνέσχε δὲ καὶ ὑπερέθετο τὴν ἀπόφασιν τοῦ κατὰ σῶμα θανάτου πρότερον· καὶ ἡνίκα ταύτην ἐξήνεγκε βάθει σοφίας καὶ φιλανθρωπίας ὑπερβολῇ πρὸς τὸ μέλλον τὴν εἰς ἔργον ἔκβασιν ταύτης ἐταμιεύσατο, μὴ πρὸς τὸν Ἀδὰμ εἰπών· ἐπιστράφηθι ὅθεν ἐλήφθης· ἀλλὰ γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ὑποστρέψεις· ἔνι δὲ τοῖς συνετῶς ἀκούουσι κἀκ τῶν τοιούτων λόγων ἰδεῖν, ὡς ὁ Θεός, οὐ ψυ- να'.

γῆς, οὐ σώματος ἐποίησε θάνατον· οὔτε γὰρ πρότερον εἶπε προστάσσων, θάνετε ἣν ἂν ἡμέραν φάγητε· ἀλλ᾿ ἀποθανεῖσθε ἣν ἂν ἡμέραν φάγητε· οὔτε νῦν, εἰς γῆν ἐπίστρεψον εἶπε, ἀλλ᾿ ὑποστρέψεις· προαναγγέλλων καὶ ἐφιείς, καὶ μὴ κωλύων σὺν δίκῃ τὸ ἐκβησόμενον.

νβ'. Ἔμελλε μὲν οὖν τοῖς προπάτορσιν ἐκείνοις ὁ θάνατος ἕψεσθαι, ὡς καὶ ἡμῖν τοῖς ἔτι περιοῦσιν ἀπόκειται· καὶ θνητὸν ἡμῖν ἀποτελέσθη τὸ σῶμα· ἔστι δὲ ὃ καὶ τοῦτο μακρός τις ὡς εἰπεῖν θάνατος, μᾶλλον δὲ μυρίοι, κατὰ διαδοχὴν ἕτερος τὸν ἄλλον ὑποδεχόμενος· ἕως ἂν εἰς τὸν ἕνα καὶ τελευταῖον καὶ μακραίωνα καταντήσωμεν· ἐν γὰρ τῷ φθείρεσθαι γινόμεθα· καὶ γινόμενοι παραρρέομεν μέχρις ἂν τοῦ καὶ παραρρεῖν καὶ γίνεσθαι παύσωμεν· καὶ ἐσμὲν ὄντως οὐδέποτε οἱ αὐτοί, κἂν δοκῶμεν εἶναι τοῖς μὴ προσέχουσιν· ὥς περ πῦρ καλάμης λεπτῆς ἀπ᾿ ἄκρας δραξάμενον, κἀκεῖνο γὰρ ἄλλοτε ἄλλο ὄν, μέτρον ὑπάρξεως ἔχει τῆς καλάμης τὸ μῆκος· καὶ ἡμῖν ὁμοίως ἀλλοιουμένοις, μέτρον ἐστὶ τὸ προσὸν ἑκάστῳ τοῦ βίου διάστημα.

νγ'. Ἵνα δὲ καὶ τὴν τῆς φιλανθρωπίας ὑπερβολήν, καὶ τὸ τῆς σοφίας βάθος μὴ παντάπασιν ἀγνοῶμεν· τίνος ἕνεκεν ὑπερθέμενος ὁ Θεὸς τοῦ θανάτου τὸ τέλος, οὐκ ἐπ᾿ ὀλίγον ἔτι παρέσχε τ᾿ ἀνθρώπῳ ζῆν· πρῶτον μὲν ἔδειξε μετ᾿ ἐλέους παιδεύων μᾶλλον δὲ ἐφιεὶς τὴν σὺν δίκῃ παιδείαν, ἵνα μὴ ἀπογνῶμεν τελέως· ἔδωκε δὲ καὶ καιρὸν μετανοίας, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως ἐξ ὑπαρχῆς πολιτείας· παρεμυθήσατο τῇ ὑπαλλήλῳ γενέσει τοῦ θανάτου τὴν λύπην· ηὔξησε τοῖς διαδόχοις τὸ γένος, ὡς καὶ περιεῖναι πολλῷ τῷ μέτρῳ τὴν ἀρχὴν τῶν γεννωμένων τὸ πλῆθος, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θνησκόντων· ἀνθ᾿ ἑνὸς τοῦ δι᾿ αἰσθητοῦ φυτοῦ κάλλους, ἐλεεινοῦ τε καὶ πενιχροῦ γεγονότος Ἀδάμ, πολλοὺς ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἔδειξε μακαρίως πεπλουτικότας θεογνωσίαν καὶ ἀρετήν, καὶ γνῶσιν, καὶ εὐμένειαν θείαν μάρτυς Σήθ, Ἐνώς, Ἐνώχ, Νῶε, Μελχισεδέκ, Ἀβραάμ· καὶ ὅσοι μεταξὺ τούτων, πρὸ αὐτῶν τε καὶ μετ᾿ αὐτούς, κἀκείνους ἢ ἐγγὺς ἐκείνων ἀναπεφήνασιν· ἐπειδ᾿ ἐν τούτοις τοῖς τοσούτοις καὶ τηλικούτοις οὐδεὶς τελέως ἀναμαρτήτως ἐβίω, ὡς καὶ ἀναπαλαίσασθαι δυνηθῆναι τὴν τῶν προπατόρων ἐκείνην ἧτταν, καὶ τῆς τοῦ γένους ῥίζης θεραπεῦσαι τὸ τραῦμα, καὶ τοῖς ἑξῆς ἀρκέσαι πρὸς ἁγιασμὸν καὶ εὐλογίαν καὶ ζωῆς ἐπάνοδον ἅπασι· καὶ τοῦτ᾿ ἐκεῖνος προῄδει, καὶ τῶν γενῶν κατὰ καιρὸν ἐκλογὴν ἐποιεῖτο καὶ τῶν φυλῶν, ὅθεν ἂν ἡ πολυύμνητος ἀναβῇ ῥάβδος, ἐξ ἧς τὸ ἄνθος, δι᾿ οὗ, παντὸς τοῦ γένους σωστικὴν οἰκονομίαν ἐκτελέσειν ἔμελλεν.

Ὢ βάθος πλούτου, σοφίας, καὶ φιλανθρωπίας θείας· εἰ μὴ γὰρ ὁ θάνατος ἦν, νδ'. καὶ πρὸ τοῦ θανάτου θνητὸν ὡς ἐκ ῥίζης τοιαύτης τὸ ἡμέτερον γένος, οὐκ ἂν ἔργῳ τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἀθανασίας ἡμεῖς ἐπλουτήσαμεν· οὐκ ἂν εἰς οὐρανοὺς ἀνεκλήθημεν· οὐκ ἂν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν οὐρανοῖς ἡ ἡμῶν ἐνεθρονίσθη φύσις· οὕτως οἶδε Θεός, τὰ ἐξ αὐτεξουσίου παρατροπῆς ἡμῶν ὀλισθήματα, τῇ παρ᾿ ἑαυτοῦ σοφίᾳ τε, καὶ δυνάμει μετασκευάζειν φιλανθρώπως ἐπὶ τὸ κρεῖττον.

Τάχα πολλοὶ τὸν Ἀδὰμ αἰτιῶνται, πῶς νε'. εὐκόλως τῷ πονηρῷ συμβούλῳ πεισθείς, τὴν θείαν ἠθέτησεν ἐντολήν· καὶ διὰ τῆς τοιαύτης ἀθετήσεως ἡμῖν τὸν θάνατον προξένησεν· ἀλλ᾿ οὐκ ἔστιν ἴσον, πρὸ τῆς πείρας ἐθελῆσαι γεύσασθαι θανασίμου τινὸς βοτάνης, καὶ μετὰ τὸ μαθεῖν διὰ πείρας θανάσιμον οὖσαν, ἀπὸ ταύτης ποθεῖν ἐσθίειν· μεμπταῖος γὰρ μᾶλλον ὁ μετὰ τὴν πεῖραν σπῶν τοῦ δηλητηρίου, καὶ τὸν θάνατον ἀθλίως πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος, τοῦ πρὸ τῆς πείρας τοῦτο πράττοντός τε καὶ πάσχοντος· διὸ καὶ περισσότερον ἡμῶν ἕκαστος ἢ ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖνος μεμπταῖός ἐστι καὶ κατάκριτος, ἀλλ᾿ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἐκεῖνο τὸ ξύλον; οὐδὲ τοῦ Θεοῦ νῦν ἐστὶ πρὸς ἡμᾶς ἐντολή, τὴν ἐκείνου γεῦσιν ἀπαγορεύουσα; τοῦτ᾿ αὐτὸ μὲν ἐκεῖνο τὸ ξύλον, οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἴσως· ἡ διὰ τοῦ Θεοῦ ἐντολή, καὶ νῦν ἡμῖν πάρεστι· τοὺς μὲν αὐτῇ πειθομένους, καὶ κατ᾿ αὐτὴν ζῆν ἐθέλοντας, τῆς τε τῶν οἰκείων ἁπάντων ἁμαρτημάτων εὐθύνης, καὶ τῆς προγονικῆς ἀρᾶς καὶ καταδίκης ἐλευθεροῦσα· τοὺς δὲ καὶ νῦν αὐτὴν ἀθετοῦντας, καὶ προτιμῶντας αὐτῆς τὴν τοῦ πανηροῦ προσβολήν τε καὶ συμβουλήν, τῆς ζωῆς ἐκείνης, καὶ τῆς ἐν τῷ Παραδείσῳ διαγωγῆς οὐκ ἔστι μὴ ἐκπεσεῖν, καὶ πρὸς τὴν ἠπειλημένην τοῦ αἰωνίου πυρὸς γέενναν ἐμπεσεῖν. νς'.

Τίς οὖν ἐστίν, ἡ νῦν ἡμῖν αὕτη προκει-

μένη τοῦ Θεοῦ ἐντολή; ἡ μετάνοια· ἧς τὸ κεφάλαιον, τῶν ἀπηγορευμένων μηκέτι ψαύειν· ἐπεὶ γὰρ ἀπερρίφθημεν τοῦ χωρίου τῆς ἐνθέου τρυφῆς, καὶ ἀπεκλείσθημεν τοῦ Παραδείσου τοῦ Θεοῦ δικαίως, καὶ εἰς τὸ βάραθρον τοῦτο καταπεπτώκαμεν, συνοικεῖν τε, καὶ συνδιαιτᾶσθαι τοῖς ἀλόγοις ζώοις κατεδικάσθημεν, καὶ ἀνέλπιδες κατέστημεν τὸ εἰς ἡμᾶς, ἧκον, τῆς πρὸς τὸν Παράδεισον ἀνακλήσεως, αὐτὸς ὁ δικαιοσύνη τότε δίκην ἐπενεγκών, μᾶλλον δὲ δικαίως ταύτην ἐπελθεῖν ἡμῖν συγχωρήσας, ὑπερβολῇ νῦν φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος, διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, μέχρις ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν κατῆλθε· καὶ καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἀναμαρτήτως ὡς εὐδόκησεν ἄνθρωπος, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀναδιδάξῃ καὶ ἀνασώσηται, τὴν σωτήριον τῆς μετανοίας ἡμῖν εἰσήνεγκε συμβουλήν τε καὶ ἐντολήν· πρὸς ἡμᾶς εἰπών· μετανοεῖτε, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἀπέχει, τοσοῦτον μακρὸν ἡμῶν ἦν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· τοῦ δὲ βασιλέως τῶν οὐρανῶν ἡμῖν ἐνδημήσαντος, καὶ τὴν μεθ' ἡμῶν ἕνωσιν εὐδοκήσαντος, ἤγγικεν ἡμῖν πᾶσιν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία.

νζ'. Ἐγγισάσης ἡμῖν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, διὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ λόγου συγκαταβάσεως, μὴ μακρὰν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ ταύτης ποιήσωμεν, ἀμετανοήτως πολιτευόμενοι· φύγωμεν δὲ μᾶλλον τῶν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένων τὴν ἀθλιότητα· κτησώμεθα τὰ ἔργα τῆς μετανοίας· φρόνημα ταπεινόν, κατάνυξιν καὶ πένθος πνευματικόν, καρδίαν πρᾳεῖαν ἐλέου γέμουσαν, δικαιοσύνης ἐρῶσαν, καθαρότητος ἀντιποιουμένην, εἰρηνικήν, εἰρηνοποιόν, φερέπονον, τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἐνασμενίζουσαν, διωγμοῖς καὶ ζημίαις καὶ ὕβρεσι καὶ συκοφαντίαις καὶ πάθεσιν· ἡ γὰρ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, μᾶλλον δὲ ὁ τῶν οὐρανῶν βασιλεύς, ὢ τῆς ἀφάτου μεγαλοδωρεᾶς, ἐντὸς ἡμῶν ἐστίν· ᾧ καὶ διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἔργων κολλᾶσθαι, ἀεὶ ὀφείλομεν, ἀγαπῶντες, ὡς δυνατόν, τὸν τοσοῦτον ἡμᾶς ἀγαπήσαντα.

νη'. Τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, ἀπουσία παθῶν, καὶ περιουσία συνίστησι τῶν ἀρετῶν· τὸ γὰρ πρὸς τὰ πονηρὰ μῖσος, ἀφ' οὗπερ ἡ τῶν παθῶν ἀπουσία, τὸν πόθον, καὶ τὴν κτῆσιν ἀντεισάγει τῶν ἀγαθῶν· ὁ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἐραστής τε καὶ κτήτωρ, πῶς οὐκ ἐνδιαφερόντως φιλοίη τὸν ἀντάγαθον δεσπότην, τὸν μόνον ἀγαθοῦ παντὸς χορηγὸν καὶ φύλακα, ἐν ᾧ αὐτός ἐστι κατ' ἐξαίρετον τρόπον, καὶ ὃν διὰ τῆς ἀγάπης ἐν ἑαυτῷ φέρει· κατὰ τὸν εἰπόντα. Ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ Θεῷ μένει, καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ ; Ἴδοι δ' ἄν τις μὴ μόνον ἐκ τῶν ἀρετῶν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀγάπης τὰς ἀρετὰς τικτομένας· διὸ καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ποτὲ μέν φησιν, ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ἄλλο τε δέ, ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει· ἀλλ' οὔτε τὰ ἔργα τῶν ἀρετῶν, ἐπαινετά εἰσι καὶ λυσιτελῆ τοῖς πράττουσι χωρὶς ἀγάπης, οὔτε μὴν ἡ ἀγάπη χωρὶς τῶν ἔργων, ὧν τὸ μὲν διὰ πολλῶν ὁ Παῦλος δείκνυσι πρὸς Κορινθίους γράφων. Ἐὰν ποιήσω τὰ καὶ τὰ ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. Τὸ δὲ πάλιν ὁ τῷ Χριστῷ ἐξόχως ἠγαπημένος μαθητής, λέγων· μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μηδὲ τῇ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.

Ὁ ἀνωτάτω καὶ προσκυνητὸς Πατήρ, νθ'.
Πατὴρ αὐταληθείας ἐστί· δηλονότι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ· καὶ Πνεῦμα ἀληθείας ἔχει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· καθὰ καὶ προϋπέδειξεν ὁ τῆς ἀληθείας λόγος· οἱ οὖν ἐν αὐτοῖς τοῦτον προσκυνοῦντες, καὶ οὕτω πιστεύοντες, καὶ ὡς διὰ τούτων ἐνεργούμενοι τὸ πνεῦμα γάρ ἐστι φησὶν ὁ Ἀπόστολος δι' οὗ προσκυνοῦμεν, καὶ δι' οὗ προσευχόμεθα. Καὶ οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰμὴ δι' ἐμοῦ, ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενής φησιν· οἱ οὖν οὕτως ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τὸν ἀνωτάτω Πατέρα προσκυνοῦντες, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταί.

Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ξ'.
αὐτόν, ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν· τουτέστιν ἀσωμάτως τὸν ἀσώματον ἐννοοῦντας· οὕτω γὰρ καὶ ἀληθῶς ὄψονται τοῦτον πανταχοῦ, ἐν τῷ Πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ· ὡς μὲν γὰρ Πνεῦμα ὑπάρχων ὁ Θεός, ἀσώματός ἐστι· τὸ δὲ ἀσώματον οὐκ ἐν τόπῳ ἐστίν, οὐδὲ τοπικοῖς ὁρίοις περιγράφεται· οὐκοῦν ὁ λέγων ἐν ὡρισμένῳ τινὶ τῶν ἁπανταχοῦ γῆς καὶ οὐρανοῦ τόπων δεῖν προσκυνεῖσθαι τὸν Θεόν, οὐκ ἀληθῶς φησιν, οὐδ' ἀληθῶς προσκυνεῖ· ὡς μὲν γὰρ ἀσώματος ὁ Θεός, οὐδαμοῦ· ὡς δὲ Θεός, πανταχοῦ· εἰ γάρ ἐστιν ὅρος ἢ

Digitized by Google

τόπος ἢ κτίσις, οὗ μή ἐστιν ὁ Θεός, εὑρεθήσεται περιγραφόμενος ἔν τινι· πανταχοῦ οὖν· ἀόριστος γάρ· πῶς οὖν πανταχοῦ, ὡς οὐχ ὑπὸ μέρους, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ παντὸς περιεχόμενος; οὐμενουν· σῶμα γὰρ ἔσται πάλιν· οὐκοῦν ὡς τὸ πᾶν συνέχων καὶ περιέχων, αὐτός ἐστιν ἐν ἑαυτῷ, πανταχοῦ τε καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν· προσκυνούμενος παρὰ τῶν ἀληθινῶν προσκυνητῶν, ἐν τῷ Πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ.

ξα'. Ὁ Ἄγγελος καὶ ἡ ψυχὴ ἀσώματα ὄντα, οὐκ ἐν τόπῳ ἐστίν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πανταχοῦ ἐστίν· οὐ γὰρ συνέχουσι τὸ πᾶν· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ δεῖται τοῦ συνέχοντος, οὐκοῦν καὶ αὐτὰ ἐν τῷ συνέχοντι καὶ περιέχοντι τὸ πᾶν· ὑπ' αὐτοῦ καταλλήλως ὁριζόμενα· ἡ μέν τοι ψυχὴ συνέχουσα τὸ σῶμα ᾧ καὶ ἐκτίσθη, πανταχοῦ τοῦ σώματός ἐστιν, οὐχ ὡς ἐν τόπῳ, οὐδ' ὡς περιεχομένη, ἀλλ' ὡς συνέχουσά τε καὶ περιέχουσα, καὶ ζωοποιοῦσα τοῦτο κατ' εἰκόνα καὶ τοῦτ' ἔχουσα Θεοῦ.

ξβ'. Οὐ κατὰ τοῦτο μόνον μᾶλλον τῶν Ἀγγέλων ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα πεποίηται Θεοῦ, ὅτι συνεκτικήν τε καὶ ζωοποιὸν ἔχει δύναμιν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ἄρχειν· ἔστι γὰρ ἐν τῇ τῆς καθ' ἡμᾶς ψυχῆς φύσει, τὸ μὲν ἡγεμονικόν τε καὶ ἀρχικόν· τὸ δὲ φύσει δουλεῦόν τε καὶ ὑπήκοον· θέλησις, ὄρεξις, αἴσθησις καὶ ἁπλῶς ὅσα μετὰ τὸν νοῦν, τῷ νῷ συνεκτίσθη παρὰ Θεοῦ· κἂν ἡμεῖς ἔστιν ἐφ' ὧν φιλαμαρτήμονι γνώμῃ, μὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Παντοκράτορος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ προσόντος ἡμῖν ἐμφύτως αὐτοκράτορος ἀφηνιάζομεν. Ὁ μέντοι Θεὸς διὰ τὸ ἐν ἡμῖν ἀρχικόν, καὶ τῆς γῆς ἁπάσης παρέσχε τὴν κυριότητα. Ἄγγελοι δὲ συνεζευγμένον σῶμα οὐκ ἔχουσιν, ὡς καὶ ὑπεζευγμένον ἔχειν τῷ νῷ. Τὴν δὲ νοερὰν θέλησιν, οἱ μὲν ἐκπεσόντες διηνεκῶς κέκτηνται πονηράν· οἱ δὲ ἀγαθοί, διηνεκῶς ἀγαθήν, καὶ ἡνιόχου μηδαμῶς δεομένην· τὸ δ' ἐπίγειον κράτος, ὁ μὲν πονηρὸς οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἥρπασεν· ὅθεν δῆλον ὡς οὐκ ἄρχων ἐκτίσθη τῆς γῆς· οἱ δὲ ἀγαθοὶ τῶν Ἀγγέλων, ἐπισκοπεῖν τὰ κατ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Παντοκράτορος προσετάχθησαν, μετὰ τὴν ἡμῶν ἔκπτωσιν· καὶ διὰ ταύτην, τῆς ἀξίας, εἰ καὶ μὴ παντελῆ διὰ φιλανθρωπίαν καθαίρεσιν· τὰ γὰρ ὅρια τῶν Ἀγγέλων, ὡς ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ ᾠδῇ φησίν· ἔστησεν ὁ Θεός, ὅτε διεμέριζεν ἔθνη· ὁ δὲ διαμερισμὸς οὗτος, μετὰ τὸν Κάϊν καὶ τὸν Σὴθ ἐγεγόνει· τῶν μὲν ἐκ τοῦ Κάϊν καλουμένων ἀνθρώπων· τῶν δὲ ἐκ τοῦ Σὴθ καταγομένων, υἱῶν Θεοῦ κεκλημένων· διαμερίζοντος ἐμοὶ δοκεῖν ἔκτοτε τοῦ ὀνόματος, καὶ προκαταγγέλλοντος τὸ γένος, ἐξ οὗ σάρκα λήψεσθαι ἔμελλεν ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς Υἱός.

ξγ'. Εἴποι δ' ἄντις σὺν πολλοῖς ἑτέροις καὶ τὸ τριαδικὸν τῆς ἡμετέρας γνώσεως, μᾶλλον ἡμᾶς τῶν Ἀγγέλων δεικνύειν κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, οὐ μόνον ὅτι τριαδικόν, ἀλλ' ὅτι καὶ συμπεριβάλλει γνώσεως ἅπαν εἶδος· μόνοι γὰρ ἡμεῖς τῶν κτισμάτων ἁπάντων, πρὸς τῷ νοερῷ τε καὶ λόγικῷ, καὶ τὸ αἰσθητικὸν ἔχομεν· ὃ τῷ λογικῷ συνημμένον εἶναι πεφυκός, τεχνῶν τε καὶ ἐπιστημῶν, καὶ γνώσεων ἐξεῦρε πολυειδέστατον πληθύν· γεωργεῖν τε καὶ οἰκοδομεῖν, καὶ προάγειν ἐκ μὴ ὄντων, εἰ καὶ μὴ ἐκ μηδαμῶς ὄντων, τοῦτο γὰρ Θεοῦ, μόνῳ παρέσχε τῶν ἀνθρώπων· γίνεται γὰρ σχεδὸν οὐδὲν οὐδὲ φθείρεται τῶν παρὰ Θεοῦ τελουμένων· κιρνώμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλο τῶν παρ' ἡμῖν, μορφὴν ἑτέραν παρίστησιν· ἔτι τε μήν, καὶ τὸ τὸν ἀόρατον τοῦ νοῦ λόγον, οὐ μόνον ὑπ' ἀκοῆς αἴσθησιν γίνεσθαι ἀέρα ἐνημμένον, ἀλλὰ καὶ καταγράφεσθαι, καὶ μετὰ σώματος καὶ διὰ σώματος ὁρᾶσθαι, παρέσχε τοῖς ἀνθρώποις μόνοις ὁ Θεός· πρὸς πίστιν ἐνάγων διαρκῆ, τῆς τοῦ ἀνωτάτω λόγου διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας τε καὶ ἐμφανείας· ὧν οὐδὲν οὐδαμῶς μέτεστιν Ἀγγέλοις.

ξδ'. Ἀλλ' εἰ καὶ τὸ κατ' εἰκόνα μᾶλλον ἡμεῖς τῶν Ἀγγέλων ἔχομεν καὶ μέχρι νῦν, πρὸς τὸ καθ' ὁμοίωσιν εἶναι τοῦ Θεοῦ, πολλῷ ἐλαττούμεθα, καὶ μάλιστα νῦν, τῶν ἀγαθῶν Ἀγγέλων· ἵνα γὰρ τὰ ἄλλα νῦν ἀφῶ, ἡ τελείωσις τοῦ καθ' ὁμοίωσιν εἶναι τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ἐκ Θεοῦ θείας ἐλλάμψεως τελεῖται· ἧς ἐστερεῖσθαι μὲν τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους, διὸ καὶ ὑπὸ ζόφον γεγενῆσθαι· ἐμφορεῖσθαι δὲ τοὺς θείους νόας· διὸ καὶ δεύτερον καλεῖσθαι φῶς, καὶ τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπορροήν, οὐδένα ἂν οἶμαι ἀγνοεῖν, τῶν ἐπιμελῶς καὶ μετὰ συνέσεως ἐντυγχανόντων τοῖς θεοπνεύστοις λογίοις· ἔχουσι δὲ ἐντεῦθεν οἱ ἀγαθοὶ τῶν Ἀγγέλων, καὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν γνῶσιν, οὐ γὰρ αἰσθητικῇ καὶ φυσικῇ δυνάμει τούτων ἀντιλαμβάνονται, ἀλλὰ θεοειδεῖ δυνάμει γινώσκουσιν αὐτά· ἧς μηδὲν τῶν ὁπωσδήποτε

Digitized by Google

παρόντων ἢ παρῳχηκότων, ἢ μελλόντων ἀποκρύπτεσθαι δύναται.

ξέ. Ταύτης, τῆς ἐλλάμψεως οἱ μετέχοντες, μέτρῳ ταύτην ἔχοντες, ἀναλόγως τῷ μέτρῳ, καὶ τὴν γνῶσιν ἔχουσι τῶν ὄντων· ὅτι δὲ καὶ Ἄγγελοι μετέχουσιν αὐτῆς, καὶ ὅτι ἄκτιστός ἐστι, καὶ ὡς ἡ θεία οὐσία οὐκ ἔστι, πάντες μὲν ἴσασιν οἱ τοῖς θεοσόφοις Ἀποστόλοις καὶ θεολόγοις ἐμμελῶς ἐντυγχάνοντες· ἐπεὶ δὲ οἱ τὰ ἐναντία φρονοῦντες, βλασφημοῦσι εἰς τὴν θείαν ταύτην ἔλλαμψιν, ἢ κτίσμα ταύτην, ἢ οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ διατεινόμενοι· καὶ ἡνίκα ἂν κτίσμα λέγουσιν αὐτήν, οὐ συγχωροῦσιν εἶναι τῶν Ἀγγέλων ταύτην φῶς· παρίτω νῦν ὁ ἐξ Ἀρείου Πάγου Θεοφάντωρ, ὡς ἐν βραχεῖ καὶ τὰ τρία ταυτὶ διασαφῶν· κυκλικῶς γάρ φησιν οἱ θεῖοι κινούμενοι νόες, ἑνοῦνται ταῖς ἀνάρχοις καὶ ἀτελευτήτοις ἐλλάμψεσι τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ. Ὅτι μὲν οὖν θείους νόας τοὺς ἀγαθοὺς Ἀγγέλους φησί, τοῖς πᾶσι δῆλον· πληθυντικῶς δὲ ταύτας τὰς ἐλλάμψεις προενεγκών, τῆς τοῦ Θεοῦ διέστειλεν οὐσίας· μία γὰρ ἐκείνη καὶ παντάπασιν ἀδιαίρετος· ἀνάρχους δὲ καὶ ἀτελευτήτους προσειπών, τί ἄλλο ἢ ἀκτίστους εἶναι παρέστησεν ἡμῖν;

ξς'. Ταύτης τῆς θείας ἐλλάμψεώς τε καὶ λαμπρότητος, γεγυμνωμένην τὴν ἡμῶν φύσιν ἐκ παραβάσεως, τῆς ἀσχημοσύνης ἐλεήσας ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, καὶ διὰ σπλάγχνα ἐλέους ἀναλαβόμενος, ἐνδεδυμένην ἐπιφανέστερον ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου, τῶν μαθητῶν τοῖς ἐγκρίτοις πάλιν ὑπέδειξε· τίποτε ἦμεν ἦν ὅτε, καὶ τίνες ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐσόμεθα δι' αὐτοῦ, εἰ κατ' αὐτὸν ὡς δυνατὸν ἐνταῦθα ζῆσαι προελοίμεθα παριστάς, ὡς καὶ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν Ἰωάννης φησίν.

ξζ'. Ταύτης τῆς θείας ἐλλάμψεώς τε καὶ λαμπρότητος, καὶ ὁ Ἀδὰμ μέτοχος ὑπάρχων πρὸ τῆς παραβάσεως, ὡς ὄντως στολὴν ἠμφιεσμένος δόξης, οὐχ ὑπῆρχε γυμνός· ἀλλὰ πολλῷ κοσμιώτερος οὐδ' ὅσον εἰπεῖν, τῶν νῦν περικειμένων τὰ χρυσῷ πολλῷ, καὶ διαυγέσι λίθοις κοσμούμενα διαδήματα. Ταύτην τὴν θείαν ἔλλαμψιν καὶ χάριν, καὶ ὁ Μέγας Παῦλος οὐράνιον οἰκητήριον ἡμῶν καλεῖ λέγων, ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐνδύσασθαι ἐπιποθοῦντες· εἴγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα· ταύτης τῆς θείας ἐλλάμψεως καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ἐνδύματος τὸν ἀρραβῶνα, καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος ἔλαβε παρὰ Θεοῦ, ἐξ Ἱερουσαλὴμ πρὸς Δαμασκὸν ἀπιών· ἵν' εἴπω κατὰ τὸν θεολογίας φερωνύμως ἐπώνυμον Γρηγόριον, πρὶν καθαρθῆναι τῶν διωγμῶν, τῷ διωκομένῳ προσομιλήσας· μᾶλλον δὲ βραχείᾳ τοῦ μεγάλου φωτὸς λαμπηδόνι.

Ἡ μὲν θεία ὑπερουσιότης οὐδέποτε πληθυντικῶς καλεῖται· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ θεία καὶ ἄκτιστος χάρις καὶ ἐνέργεια, μεριζομένη ἀμερίστως, κατ' εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος, ἢ καὶ θερμαίνει καὶ φωτίζει καὶ ζωοποιεῖ καὶ αὐξάνει τοῖς τε λαμπομένοις τὴν οἰκείαν ἐνίησι λαμπρότητα, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ὁρώντων ἐπιφαίνεται· κατὰ ταύτην γοῦν ὡς κατ' ἀμυδρὰν εἰκόνα, καὶ ἡ θεία τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, οὐ μία μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ καλοῦνται παρὰ τῶν θεολόγων· ὡς καὶ Βασίλειος ὁ Μέγας· αἱ δὲ ἐνέργειαι φησὶ τοῦ πνεύματος τίνες; ἄρρητοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρίθμητοι δὲ διὰ τὸ πλῆθος. Πῶς γὰρ νοήσωμεν τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα; τίνες ἦσαν αὐτοῦ πρὸ τῆς νοητῆς κτίσεως αἱ ἐνέργειαι; πρὸ γοῦν τῆς νοητῆς κτίσεως καὶ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα, (καὶ γὰρ καὶ οἱ αἰῶνες νοητὰ κτίσματά εἰσι) κτιστὸν οὐδεὶς ποτ' εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν. Ἄκτιστοι τοιγαροῦν αἱ τοῦ θείου πνεύματος δυνάμεις τε καὶ ἐνέργειαι, τῷ καὶ πολλαὶ θεολογεῖσθαι, ἀμερίστως τῆς μιᾶς καὶ παντάπασιν ἀμερίστου τοῦ πνεύματος οὐσίας διαστελλόμεναι.

Ἡ τοῦ Θεοῦ ἄκτιστος ἐνέργεια, μεριζομένη ἀμερίστως, καὶ πληθυντικῶς προάγεται παρὰ τῶν Θεολόγων, ὡς ἀνωτέρῳ καὶ Βασιλείῳ τῷ μεγάλῳ διατετράνωται· ἐπεὶ τοίνυν καὶ ἡ θεία καὶ θεοποιὸς ἔλλαμψις καὶ χάρις, οὐκ οὐσία ἀλλ' ἐνέργειά ἐστι Θεοῦ, διὰ τοῦτο καὶ αὕτη οὐ χρονικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ πληθυντικῶς προάγεται, ἀναλόγως τοῖς μετέχουσι χορηγουμένη· καὶ κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν ὑποδεχομένων, ἐπὶ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐνιεῖσα τὴν θεοποιὸν λαμπρότητα.

Ταύτας τὰς ἐνεργείας, ἑπτὰ ὁ Ἡσαΐας εἶπε· πολλὰ δὲ παρ' Ἑβραίοις σημαίνει τὸ ἑπτά. Ἀναβήσεται γάρ φησι ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς ἀναβήσεται· καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα· πνεῦμα σοφίας, συνέσεως, γνώσεως, εὐσεβείας, βουλῆς, ἰσχύος, φόβου·

Digitized by Google

ταῦτα τὰ ἑπτὰ πνεύματα, κτιστά, φρενοβλαβῶς, οἱ τὰ τῶν αἱρετικῶν φρονοῦντες, εἶναι διατείνονται· οὓς κἂν τοῖς διὰ πλάτους πρὸς αὐτοὺς ἀντιρρητικοῖς προσθέντες, διαρκῶς ἀπηλέγξαμεν. Ἀλλὰ καὶ Γρηγόριος ὁ θεολόγος, τῶν θείων τούτων τοῦ πνεύματος ἐνεργειῶν μνησθείς, τὰς ἐνεργείας φησὶ τοῦ πνεύματος, πνεύματα Φίλον τῷ Ἡσαΐᾳ καλεῖν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῶν Προφητῶν μεγαλοφωνότατος, οὐ τὴν πρὸς τὴν θείαν μόνον οὐσίαν διαφορὰν ἐναργῶς ἔδειξε διὰ τοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄκτιστον τῶν θείων τούτων παρέστησεν ἐνεργειῶν, διὰ τῆς τοῦ ἐπαναπαύεσθαι φωνῆς. Τὸ γὰρ ἐπαναπαύεσθαι, ὑπεροχικοῦ ἀξιώματός ἐστι· τὰ οὖν ἐπαναπαυόμενα ἐπὶ τὸ παρ' ἡμῶν δεσποτικὸν ἐκεῖνο πρόσλημμα, πῶς ἂν εἶεν κτίσματα;

οα'. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν, ἐν δακτύλῳ φησὶ Θεοῦ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια· κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον, ἐν πνεύματι Θεοῦ· δάκτυλον δέ φησι Θεοῦ ὁ Μέγας Βασίλειος, μίαν τῶν τοῦ πνεύματος ἐνεργειῶν, εἰ οὖν ἡ μία τούτων τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιόν ἐστι, καὶ αἱ ἄλλαι πάντως· ὡς ὁ αὐτὸς καὶ τοῦτ' ἐδίδαξεν ἡμᾶς· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο πολλοὶ θεοί, ἢ πολλὰ πνεύματά ἐστι· πρόοδοι γὰρ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἐκφάνσεις, καὶ ἐνέργειαι φυσικαὶ τοῦ ἑνὸς πνεύματός εἰσι· καὶ δι' ἑκάστης ἕν ἐστι τὸ ἐνεργοῦν· οἱ δὲ κακόδοξοι, κτίσματα ταῦτα λέγοντες, ἑπταπλασίως εἰς κτίσματα τὸ πνεῦμα κατασπῶσι τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' αἰσχυνέσθωσαν ἑπταπλασίως· ὁ γὰρ εἰπὼν αὖθις Προφήτης περὶ αὐτῶν, ὡς ἑπτὰ οὗτοι ὀφθαλμοὶ Κυρίου εἰσίν, οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Καὶ ὁ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει γράφων· χάρις ἡμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, ἃ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ εἰσί, καὶ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ· τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι ταῦτα, τοῖς πιστοῖς ἐμφανῶς παρίστησιν.

οβ'. Ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, διὰ Μιχαίου τοῦ Προφήτου προκαταγγέλων τὴν τοῦ Μονογενοῦς κατὰ σάρκα γέννησιν, βουλόμενος ἐπιδεῖξαι καὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ τὸ ἄναρχον, καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ φησὶν ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος· τὰς δὲ ἐξόδους ταύτας τὰς ἐνεργείας εἶναι τῆς θεότητος, οἱ θεῖοι Πατέρες ἐξηγήσαντο· αὗται γάρ εἰσι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δυνάμεις τε καὶ ἐνέργειαι· ἃς κτιστὰς εἶναι περιαγγέλλουσιν, οἱ τὰ τῶν κακοδόξων φρονεῖν τε καὶ ἐπεκδικεῖν σπουδάζοντες· ἀλλ' ὀψέ ποτε λαβόντες νοῦν συνίτωσαν, τίς ὁ ἀπ' ἀρχῆς ὤν; τίς πρὸς ὅν φησιν ὁ Δαβίδ, ὅτι ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τ' αὐτὸ δ' εἰπεῖν ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ, καὶ συνετῶς σκοπείτωσαν, εἰ βούλονται, ὡς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου ἀπ' ἀρχῆς εἰπὼν τὰς ἐξόδους ταύτας εἶναι ἐγένοντο ἢ ἐποιήθησαν, ἢ ἐκτίσθησαν εἶπεν, οὐδαμῶς· καὶ ὁ ἐν πνεύματι Θεοῦ θεολογῶν Βασίλειος, οὐκ ἐγένοντο, ἀλλ' ἦσαν εἶπεν αἱ τοῦ πνεύματος ἐνέργειαι πρὸ τῆς νοητῆς κτίσεως, καὶ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα· μόνος οὖν ὁ Θεὸς ἐξ αἰῶνος ἐνεργὴς τε καὶ παντοδύναμος, ὡς καὶ προαιωνίους ἔχων δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας.

ογ'. Φασὶ δέ, τοῖς ἁγίοις ἀντικείμενοι προδήλως, οἱ τῆς ἐναντίας δόξης προϊστάμενοι· ἕν ἐστι τὸ ἄκτιστον, ἡ θεία φύσις· πᾶν δὲ τὸ διαφέρον ταύτης ὁπωσοῦν, κτιστόν ἐστι, κτίσμα ποιοῦντες ἐντεῦθεν καὶ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ τῶν τριῶν ἡ ἐνέργεια· οὗ δὲ ἡ ἐνέργεια κτιστή, ἄκτιστος αὐτὸς οὐκ ἔστι· διὰ τοῦτο οὐχ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, ἄπαγε· ἀλλὰ τὸ ἐνεργηθέν, καὶ ἀποτελεσθέν ἐστι τὸ κτίσμα. Διὸ καὶ οὐσιώδη τουτέστι φυσικὴν εἶναι κίνησιν, τὴν διαφέρουσαν τῆς θείας φύσεως ἐνέργειαν, ὁ θεσπέσιος ἐδίδαξε Δαμασκηνός. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς θείας ἐνεργείας εἶναι τὸ ποιεῖν ὁ θεῖος Κύριλλος ἔφη, πῶς αὕτη ποίημα, εἰ μὴ δι' ἑτέρας ἐνεργείας ἐνεργηθήσεται, κἀκείνη πάλιν δι' ἑτέρας, καὶ οὕτω πρὸς τὸ ἐπάπειρον ἰέναι, καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας ἄκτιστον ἀεὶ ζητῆται καὶ κηρύττεται;

οδ'. Πανταχοῦ παρούσης ἀχωρίστως τῆς τε θείας οὐσίας καὶ τῆς θείας ἐνεργείας, χωρητή ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια καὶ τοῖς κτιστοῖς ἡμῖν· ἐπεὶ καὶ μερίζεται ἀμερίστως κατὰ τοὺς θεολόγους· τῆς θείας φύσεως ἀμερίστου παντάπασι μενούσης κατ' αὐτούς. Διὸ καὶ ὁ Χρυσόστομος Πατήρ, εἰπὼν ὅτι ἡ ῥανὶς τῆς χάριτος τὰ πάντα ἐπλήρωσε τῆς γνώσεως· δι' αὐτῆς τὰ θαύματα ἐγίνετο, τὰ ἁμαρτήματα ἐλύετο· καὶ δείξας ἄκτιστον οὖσαν τὴν τῆς χάριτος ῥανίδα. εἶτα σπεύδων ἐπιδεῖξαι καὶ ἐνέργειαν, ἀλλ' οὐκ οὐσίαν οὖσαν· ἔτι δὲ καὶ τὴν τῆς θείας ἐνεργείας διαφοράν, πρός τε τὴν θείαν οὐ-

Digitized by Google

σίαν, καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ὑπόστασιν, ἐπάγει γράφων. Τὸ μέρος λέγω τῆς ἐνεργείας· οὐ γὰρ δὴ ὁ Παράκλητος μερίζεται· χωρητὴ γοῦν ἐστιν ἡμῶν ἑκάστῳ ἡ θεία χάρις, καὶ ἡ ἐνέργεια· ἐπεὶ καὶ ἀμερίστως αὕτη μερίζεται· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐσία, παντάπασιν ἀμέριστος οὖσα καθ' αὑτήν, πῶς ἄν τινι χωρηθείη τῶν κτιστῶν;

οε'. Τριῶν ὄντων τοῦ Θεοῦ, οὐσίας ἐνεργείας, Τριάδος ὑποστάσεων θείων· οἱ κατηξιωμένοι τῷ Θεῷ ἡνῶσθαι, ὡς ἓν εἶναι πνεῦμα μετ' αὐτοῦ· καθὰ καὶ Παῦλος ὁ Μέγας εἴρηκεν· ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἓν Πνεῦμά ἐστιν· ἐπεὶ κατ' οὐσίαν οὐχ ἡνῶσθαι τοὺς ἀξίους ἀνωτέρω δέδεικται, καὶ πάντες οἱ θεολόγοι μαρτυροῦσι, κατ' οὐσίαν εἶναι τὸν Θεὸν ἀμέθεκτον· ἡ δὲ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσις, μόνου διατελεῖ τυγχάνουσα τοῦ θεανθρώπου λόγου· λείπεται κατ' ἐνέργειαν ἑνοῦσθαι τοὺς κατηξιωμένους ἑνοῦσθαι Θεῷ· καὶ πνεῦμα καθ' ὅ ἐστιν ἓν μετὰ Θεοῦ ὁ κολλώμενος Θεῷ, τὴν ἄκτιστον τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν εἶναι καὶ καλεῖσθαι, ἀλλ' οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· κἂν οἱ ἀντικείμενοι ἀπαρέσκωνται· ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦ Προφήτου, οὐ τὸ πνεῦμά μου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, ἐκχεῶ ἐπὶ τοὺς πιστεύοντας, προέφη ὁ Θεός.

ος'. Νεύματι Θεοῦ, φησιν, ἐκινοῦντο καὶ Μωϋσῆς καὶ Δαβίδ, καὶ ὅσοι τῆς θείας ἐνεργείας χωρητικοί, τῇ ἀποθέσει τῶν σαρκικῶν ἰδιωμάτων γεγόνασι, καὶ ζῶσαι τινὲς εἰκόνες Χριστοῦ· καὶ τ' αὐτὸ μᾶλλον αὐτῷ κατὰ τὴν χάριν, ἡ ἀφομοίωμα· καὶ μία ἡ καθαρότης ἡ ἐν τῷ Χριστῷ καὶ τοῖς ἁγίοις ἐστί· καὶ ἡ λαμπρότης τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀφ' ἡμᾶς ὁ ἐνθεώτατος ᾄδει μελῳδῶν· αἱ γὰρ πνευματοφόροι ψυχαί, κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον, ἐλλαμφθεῖσαι παρὰ τοῦ πνεύματος, αὐταί τε ἀποτελοῦνται πνευματικαί, καὶ εἰς ἑτέρους τὴν χάριν ἐξαποστέλλουσιν· ἐντεῦθεν μελλόντων πρόγνωσις· μυστηρίων σύνεσις· κεκρυμμένων κατάληψις· χαρισμάτων διανομαί· τὸ οὐράνιον πολίτευμα· ἡ μετ' Ἀγγέλων χορεία· ἡ ἀτελεύτητος εὐφροσύνη· ἡ ἔνθεος διανομή· ἡ πρὸς Θεὸν ὁμοίωσις· τὸ ἀκρότατον τῶν ὀρεκτῶν Θεὸν γενέσθαι.

οζ'. Κατὰ τὴν χάριν ταύτην καὶ λαμπρότητα, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἕνωσιν, πλεονεκτοῦσι τῶν ἀνθρώπων οἱ Ἄγγελοι· διὸ καὶ λαμπρότητες εἰσὶ δεύτεραι, λειτουργοὶ τῆς ἄνω λαμπρότητος, καὶ φῶτα δεύτερα τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπαυγάσματα αἱ νοεραὶ δυνάμεις καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα· καὶ πρώτη φωτεινὴ φύσις μετὰ τὴν πρώτην, τῷ ἐκεῖθεν αὐγάζεσθαι· καὶ δεύτερον φῶς Ἄγγελος, τοῦ πρώτου φωτὸς ἀποῤῥοή-τις, ἡ μετουσία· καὶ κυκλικῶς οἱ θεῖοι κινούμενοι Νόες, ἑνοῦνται ταῖς ἀνάρχοις καὶ ἀτελευτήτοις ἐλλάμψεσι τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ. Τοῖς γὰρ ἀϊδίοις αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐστι φῶς, καὶ οὐκ ἄλλο· καὶ ὃ τοῖς αἰσθητοῖς ἥλιος, τοῦτο τοῖς νοητοῖς Θεός· καὶ αὐτὸς ἐστι τὸ πάσης τῆς λογικῆς φύσεως φωτιστικὸν πρῶτον καὶ ἀκρότατον φῶς· κἂν τοῦ Προφήτου λέγοντος ἀκούσῃς, ὁ Χρυσόστομος φησὶ Πατήρ· εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου· μὴ τοῦτο ὑποπτεύσῃς ὅτι τὴν οὐσίαν εἶδεν ἐκείνην, ἀλλὰ τὴν συγκατάβασιν· καὶ ταύτην δέ, ἀμυδρότερον ἤπερ αἱ ἄνω δυνάμεις.

Πᾶσα φύσις, ὡς πορρωτάτω ἐστί, καὶ παντάπασι ξένη τῆς θείας φύσεως· εἰ γὰρ ὁ Θεὸς φύσις, τἆλλα οὐκ ἔστι φύσις· ὡς οὐδὲ ὂν ἐστιν, εἰ τἆλλα ὄντα ἐστίν· εἰδ' ἔστιν ἐκεῖνος ὤν, τἆλλα οὐκ ἔστιν ὄντα· τοῦτο κἀπὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀγαθότητος καὶ ἁπλῶς ἐπὶ πάντων τῶν περὶ Θεόν, ἢ περὶ Θεοῦ λεγομένων λαμβάνων, καλῶς καὶ τοῖς ἁγίοις ἀκολούθως θεολογήσεις· ἔστι δὲ καὶ λέγεται φύσις τῶν ὄντων πάντων ὁ Θεός, ὡς αὐτοῦ πάντων μετεχόντων, καὶ τῇ μεθέξει τούτου συνεστώτων· οὐ τῇ μεθέξει τούτου συνεστώτων· οὐ τῇ μεθέξει τῆς αὐτοῦ φύσεως, ἄπαγε· ἀλλὰ τῇ μεθέξει τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας· οὕτω γὰρ καὶ ὀντότης ἐστὶ τῶν ὄντων· καὶ εἶδος ἐν τοῖς εἴδεσιν ὡς εἰδεάρχης· καὶ σοφία τῶν σοφιζομένων· καὶ ἁπλῶς τὰ πάντα πάντων· καὶ οὐκ ὤν, ὡς ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα· καὶ οὐκ ὢν οὐδ' ἔχων εἶδος, ὡς ὑπὲρ εἶδος ὤν· πῶς οὖν ἡμεῖς πλησίον τοῦ Θεοῦ γενώμεθα; ἆρα τῇ φύσει πλησιάζοντες αὐτοῦ; ἀλλ' οὐδὲ μίαν ἔχει ἢ ἕξει κοινωνίαν ἢ ἐγγύτητα πρὸς τὴν ἀνωτάτω φύσιν, τῶν κτιστῶν ἁπάντων οὐδὲ ἕν· εἴπερ οὖν τίς γέγονε πλησίον τοῦ Θεοῦ, τῇ ἐνεργείᾳ πάντως ἐπλησίασεν αὐτοῦ· πῶς οὖν; ὡς μετέχων ἐκείνης φυσικῶς; ἀλλὰ τοῦτο κοινόν ἐστι πάντων τῶν κτισμάτων· οὐκοῦν οὐ τοῖς ἐκ φύσεως προσοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐκ προαιρέσεως προσγινομένοις, πλησίον τίς, ἢ μακρὰν γίνεται Θεοῦ· προαίρεσις δὲ μόνον τῶν οη'.

Digitized by Google

λογικῶν ἐστί· ταῦτα οὖν μόνα τῶν ἄλλων ἁπάντων, ἢ μακρὰν ἢ ἐγγὺς γίνεται Θεοῦ· δι' ἀρετῆς ἢ κακίας ἢ ἐγγίζοντα ἢ μακρυνόμενα· ταῦτα τοιγαροῦν μόνα, καὶ δεκτικά ἐστιν ἀθλιότητος ἢ μακαριότητος· ἀλλ' ἡμεῖς πιστεύσωμεν τῆς μακαριότητος ἐπιλαβέσθαι.

οθ'. Ἄλλο μὲν πρὸς ἄλλο τῶν κτισμάτων συγκρινόμενον, οἰκεῖον Θεοῦ κατὰ φύσιν, ἢ ξένον λέγεται· οἰκεῖον μὲν γάρ φησι Θεότητος αἱ νοεραὶ φύσεις, καὶ νῷ μόνῳ ληπταί· ξένον δὲ παντάπασιν, ὅσαι ὑπὸ τὴν αἴσθησιν· καὶ τούτων αὐτῶν ἔτι πορρωτέρω, ὅσαι παντελῶς ἄψυχοι καὶ ἀκίνητοι· πρὸς ἄλληλα τοίνυν τὰ κτίσματα συγκρινόμενα, οἰκεῖα Θεῷ κατὰ φύσιν, ἢ ξένα λέγεται· αὐτὰ δὲ καθ' αὐτὰ κατὰ φύσιν ἅπαντα, ξένα ἐστὶ Θεοῦ· πλέον γὰρ οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἡ νοερὰ φύσις πόρρω ἐστὶ Θεοῦ, ἢ ὅσον αἴσθησίς τε καὶ τὰ ὑπ' αἴσθησιν τῶν νοερῶν ἀπέχει· τοσοῦτον οὖν ἀπέχοντες τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει τοῦ Θεοῦ, ὄντως, οὐαὶ ἡμῖν, εἰμὴ γοῦν ἐκ προαιρέσεως χρηστῆς, δι' ἔργων καὶ τρόπων ἀγαθῶν, ἐγγὺς αὐτοῦ γενοίμεθα.

π'. Ἡ τῶν θείων θεηγόρων ἔνθεος καὶ κοινὴ γλῶσσα, Δαμασκηνὸς ὁ θεοφόρος φησίν, ἐν δευτέρῳ τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ κεφαλαίων· χρὴ τὸν περὶ Θεοῦ τι λέγειν ἢ ἀκούειν βουλόμενον, σαφῶς εἰδέναι, ὡς οὐδὲ πάντα ἄρρητα, οὐδὲ πάντα ῥητά, τά τε τῆς θεολογίας, τά τε τῆς οἰκονομίας· οὔτε μὴν πάντα γνωστά, οὐδὲ πάντα ἄγνωστα· ὑπὲρ λόγον δ' ἴσμεν καὶ ὅσα λέγειν ἐφεῖται τῶν θείων, ὡς καὶ ταῦτα καθ' ὑπερέχοντα λόγον· οὐ γὰρ ἔξω λόγου κατ' ἔλλειψιν, ἀλλ' ἐκτὸς λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς ὅνθ' ἡμῖν αὐτοῖς ἐνδιαιτώμενον ἔχομεν, καὶ ὃν παρ' ἡμῶν αὐτῶν εἰς ἀκοὴν ἑτέρων προάγομεν· οὔτε γὰρ οὗτος ἑρμηνεύων παραστῆσαι δύναιτ' ἄν, οὔτ' ἐκεῖνος πολυπραγμονῶν, οἴκοθεν ἐφίκοιτ' ἄν· οὐκ ἄρ' ἡμῖν αὐτοῖς ἐπιτρεπτέον περὶ Θεοῦ τί λέγειν· ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιτρεπτέον πρὸς τοὺς ἐν πνεύματι τὰ τοῦ πνεύματος λαλοῦντας, καὶ ὅταν ἀπαιτῶσι λόγον οἱ ἀντικείμενοι.

πά. Φασὶν ἐπιγεγράφθαι τῶν προθύρων τῆς σχολῆς τοῦ Πλάτωνος, μηδεὶς εἰσίτω ἀγεωμέτρητος· πάντη δέ ἐστιν ἀγεωμέτρητος, ὁ μὴ δυνάμενος περὶ τῶν ἀχωρίστων ὡς κεχωρισμένων διανοεῖσθαί τε καὶ διαλέγεσθαι· εἶναι γὰρ πέρας, χωρὶς τοῦ περατουμένου, τῶν ἀδυνάτων. Γεωμετρία δέ, περὶ τῶν περάτων σχεδὸν ἅπας ὁ λόγος· ἃ καὶ χωρὶς τῶν περατουμένων, ἔσθ' ὅτε καθ' ἑαυτὰ καὶ ὁρίζεται καὶ προβάλλεται, τοῦ νοῦ χωρίζοντος τὰ ἀχώριστα· ὁ δὲ τὸ σῶμα τῶν περὶ αὐτὸ χωρίζειν τῷ νῷ μηδέπω μαθών, πῶς ἀκούσει περὶ φύσεως καθ' ἑαυτήν, ἥτις, οὐ μόνον ἀχώριστος ἐστι τῶν φυσικῶν ἐνυπάρχουσα τούτοις, ἀλλ' οὐδὲ εἶναι ποτε δύναται χωρὶς αὐτῶν· πῶς ἀκούει περὶ τῶν καθ' ὅλου ὡς καθ' ὅλου, ἅπερ ἐν τοῖς μερικοῖς εἰσί; νῷ καὶ λόγῳ μόνῳ τούτων διαιρούμενα, καὶ πρὸ τῶν πολλῶν νοούμενα, τὰ τῶν πολλῶν ἄνευ μηδαμῶς ὄντα τῷ γε ἀληθεῖ λόγῳ; πῶς ἀκούσει περὶ νοητῶν καὶ νοερῶν; πῶς ἀκούσει καὶ νοῦν ἕκαστον ἡμῶν ἔχειν λεγόντων, καὶ διανοήματα, καὶ τῶν διανοημάτων ἕκαστον ἡμῶν ὑπάρχειν νοῦν; καὶ οὐ καταγελάσει καὶ ἀνακράξεται κατηγορῶν ἡμῶν, ὡς δύο καὶ πολλοὺς ἔχειν νοῦς λεγόντων ἕκαστον ἀνθρώπων; ὁ δ' ἐπὶ τῶν τοιούτων μὴ δυνάμενος ἀκούειν ἢ λέγειν, περὶ τῶν ἀδιαιρέτων ὡς διῃρημένων, πῶς ἐπὶ τοῦ Θεοῦ συνήσεταί τι τοιοῦτον ἢ λέγειν ἢ διδάσκεσθαι; ἐφ' οὗ πολλαὶ μέν εἰσι καὶ λέγονται ἑνώσεις τε καὶ διακρίσεις, κατὰ τοὺς θεολόγους· ἀλλ' αἱ ἑνώσεις τῶν διακρίσεων ἐπικρατοῦσι καὶ προκατάρχουσι· μήτ' ἀναιροῦσαι ταύτας, μήτ' ἐμποδιζόμεναι παρὰ τούτων αὗται μηδέν· οἱ γοῦν ἐναντίοι μὴ δεχόμενοι, μηδὲ δυνάμενοι γνῶναι, τὴν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἀδιαίρετον διαίρεσιν, καὶ διῃρημένην ἕνωσιν ἀκούοντες ἡμῶν λεγόντων συμφώνως τοῖς ἁγίοις, ὅτι τοῦ Θεοῦ τὸ μὲν ἐστιν ἀκατάληπτον τὸ δὲ καταληπτόν εἷς δέ ἐστι Θεός, ὁ αὐτὸς ἀκατάληπτος τῇ οὐσίᾳ ὤν, καταληπτὸς δὲ ἀπὸ τῶν ποιημάτων, κατὰ τὰς αὐτοῦ θείας ἐνεργείας· τὴν προαιώνιον αὐτοῦ δηλαδὴ περὶ ἡμᾶς θέλησιν, τὴν προαιώνιον περὶ ἡμᾶς αὐτοῦ πρόνοιαν, τὴν προαιώνιον αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς σοφίαν, καὶ ἵνα κατὰ τὸν θεῖον Μάξιμον εἴπω, τὴν ἄπειρον αὐτοῦ δύναμιν καὶ σοφίαν καὶ ἀγαθότητα· ταῦτα δὲ ἦσαν ἀναγκαίως ἡμῶν εἰπόντων, ἀκούσαντες οἱ ἀντικείμενοι, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους κατ' ἐκείνους, κατηγοροῦσιν, ὡς πολλοὺς θεούς, καὶ πολλὰ λεγόντων ἄκτιστα, καὶ σύνθετον ποιούντων τὸν Θεόν· ἀγνοοῦσι γάρ, ὡς ὁ Θεὸς ἀδιαιρέτως διαιρεῖται, καὶ συνάπτεται διῃρημένως· καὶ οὔτε πολυπλασιασμὸν παρὰ τοῦτο πάσχει, οὔτε σύνθεσιν.

Digitized by Google

πβ'. Παῦλος ὁ Μέγας, τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸ τοῦ θείου ὀνόματος περιφανέστατον ὄχημα, τὰ ἀόρατά φησι τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται· ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης· ἆρ' οὖν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ τοῖς ποιήμασι νοουμένη καθορᾶται; οὐμενουν· τὸ γὰρ τῆς τῶν κακοδόξων παραφροσύνης, καὶ πρὸ τούτων τῆς Εὐνομίου παραφορᾶς,* καὶ οὗτος γὰρ πρὸ τούτων κατὰ τούτους, ἐκ τῶν ποιημάτων οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' αὐτὴν λογογραφεῖ νοεῖσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ θεῖος Ἀπόστολος, πολλοῦ δεῖ τὰ τοιαῦτα ὑφηγεῖσθαι· προδιδάξας γάρ, ὅτι τὸ τοῦ Θεοῦ γνωστὸν φανερόν ἐστι, καὶ δείξας ὡς ἔστι καὶ ἄλλό τι ὑπὲρ τὸ γνωστὸν τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐφανέρωσε πᾶσι τοῖς νοῦν ἔχουσιν αὐτός· εἶτ' ἐπήνεγκε, τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται· τὸ δὲ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ τί ἐστιν, οὕτως ἂν μάθοις οἱ Θεοφόροι Πατέρες ἐξηγούμενοι φασί· τοῦ Θεοῦ τὸ μὲν ἐστιν ἄγνωστον, ἤγουν ἡ οὐσία αὐτοῦ· τὸ δὲ γνωστόν· ἤγουν πάντα τὰ περὶ τὴν οὐσίαν· τουτέστιν· ἡ ἀγαθότης, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ἡ θειότης, ἤτοι μεγαλειότης· ἃ καὶ ἀόρατα ὁ Παῦλος λέγει· νοούμενα μέντοι τοῖς ποιήμασι· τὰ δὲ ἀπὸ τῶν κτισμάτων περὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ νοούμενα ταυτί, πῶς ἂν εἴη πάλιν κτίσματα; τοιγαροῦν καὶ ἄκτιστός ἐστιν ἡ ἐκ τῶν κτισμάτων νοουμένη τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, καὶ οὐσία οὐκ ἔστιν· ἐπεὶ καὶ μὴ ἑνικῶς αὕτη μόνον, ἀλλὰ καὶ πληθυντικῶς προσάγεται.

πγ'. Σοφίας καὶ τέχνης καὶ δυνάμεως, ἀλλ' οὐχὶ τῆς οὐσίας ἐνδεικτικά ἐστι τὰ ποιήματα, φησὶν ὁ Μέγας Βασίλειος, τῷ Εὐνομίῳ ἀντιφθεγγόμενος, ἐκ τῶν κτισμάτων λέγοντι δείκνυσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· τοιγαροῦν καὶ ἄκτιστός ἐστιν ἡ ἀπὸ τῶν ποιημάτων δυναμένη τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, καὶ οὐσία οὐκ ἔστι· καὶ οἱ μηδὲν διαφέρειν λέγοντες τῆς θείας οὐσίας τὴν θείαν ἐνέργειαν, Εὐνομιανοί εἰσι σαφῶς.

πδ'. Καλῶς ἄρα φησὶν ἐν τοῖς ἀντιρρητικοῖς, ὁ ἀδελφὸς αὐτῷ καὶ ἀδελφὰ φρονῶν, ὅτι τὸ κάλλος καὶ μέγεθος τῶν ἐν τῇ κτίσει θαυμάτων κατανοήσαντες, ἐκ τούτων καὶ τῶν τοιούτων, ἄλλα νοήματα περὶ τὸ θεῖον λαμβάνοντες, ἰδίοις ὀνόμασιν ἕκαστον τῶν ἐγγινομένων ἡμῖν νοημάτων διερμηνεύομεν· ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς τῶν κτισμάτων, ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς θεωρεῖται. καὶ δημιουργὸν μὲν τὸν ποιητὴν προσαγορεύομεν· δυνατὸν δέ, ᾧ ἐξήρκεσεν ἡ δύναμις, οὐσίαν ποιῆσαι τὴν βούλησιν· καὶ δίκαιον, ὡς ἀδέκαστον Κριτήν· ἀλλὰ καὶ τὴν Θεὸς φωνήν, ἐκ τῆς ἐποπτικῆς ἐνεργείας κεκρατηκέναι κατελαβόμεθα· ὥστε καὶ διὰ τούτου μερικήν τινα τῆς θείας φύσεως ἐνέργειαν διδαχθέντες. τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐν περινοίᾳ διὰ τῆς φωνῆς ταύτης οὐκ ἐγενόμεθα.

Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης· ὁ μετὰ τοὺς πε'.
θεσπεσίους Ἀποστόλους ἐξοχώτατος ἐν Θεολόγοις, μετὰ τὸ διευκρινῆσαι τὴν κατὰ τὰς ὑποστάσεις τοῦ Θεοῦ διάκρισιν, φησίν, εἰ δὲ καὶ θεία διάκρισίς ἐστιν ἡ ἀγαθοπρεπὴς πρόοδος, τῆς ἑνώσεως τῆς θείας ὑπερηνωμένως ἑαυτὴν ἀγαθότητι πληθυνούσης τε καὶ πολυπλασιαζούσης· καὶ μετά τινα διάκρισιν δὲ θείαν εἶναί φαμεν, τὰς ἀγαθοπρεπεῖς τῆς θεαρχίας προόδους· δωρουμένη γὰρ πᾶσι τοῖς οὖσι καὶ ὑπερχέουσα τὰς τῶν ὅλων ἀγαθῶν μετουσίας, ἡνωμένως μὲν διακρίνεται, πληθύνεται δὲ ἑνικῶς καὶ πολυπλασιάζεται τοῦ ἑνὸς ἀνεκφοιτήτως· καὶ μετά τινα· ταύτας ἡμεῖς τὰς κοινὰς καὶ ἡνωμένας τῆς ὅλης θεότητος διακρίσεις, ἢ τὰς ἀγαθοπρεπεῖς προόδους, ὑμνῆσαι κατὰ τὸ δυνατὸν πειρασόμεθα· δεικνὺς σαφῶς εἶναι καὶ ἑτέραν διάκρισιν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐ τὴν ὑποστατικὴν μόνην, ἣν τὴν ἑτέραν παρὰ τὴν ὑποστατικὴν διάκρισιν, καὶ θεότητος διάκρισιν καλεῖ· ἡ γὰρ κατὰ τὰς ὑποστάσεις διάκρισις, οὐ θεότητός ἐστι διάκρισις· καὶ κατὰ μὲν τὰς θείας προόδους καὶ ἐνεργείας, πληθύνεσθαι καὶ πολαπλασιάζεσθαι λέγει τὸν Θεόν· καὶ τὴν αὐτὴν ἐνταῦθα προοδον, καὶ προόδους εἶναι λέγει· ἐκεῖ δέ, οὐ πολαπλασιάζεται τὸ θεῖον, ἄπαγε· οὐδὲ καθὰ Θεὸς διακρίνεται. Τριὰς γὰρ ἡμῖν ὑπάρχει ὁ Θεός, ἀλλ' οὐχὶ τριπλοῦς· καὶ δείκνυσι δὲ καὶ τὸ ἄκτιστον τούτων τῶν προόδων καὶ ἐνεργειῶν· θείας τε γὰρ αὐτὰς καλεῖ, καὶ τῆς ὅλης φησὶ θεότητος εἶναι διακρίσεις καὶ αὐτὴν ἑαυτὴν τὴν θεαρχίαν, κατὰ τὰς θείας προόδους καὶ ἐνεργείας ταύτας πληθύνειν λέγει καὶ πολυπλασιάζειν· οὐκ ἔξωθέν τι προσλαμβάνουσαν, ἄπαγε· ἀλλὰ καὶ ὑμνῆσαι τὰς προόδους ταύτας ἐπαγγέλλεται· καὶ προστίθησι κατὰ τὸ δυνατόν· δεικνὺς καὶ ὑπερυμνήσεις

Digitized by Google

ταύτας οὔσας, ὁ τῶν θείων ὑμνῳδῶν ἐξοχώτατος οὗτος.

πς'. Ὁ αὐτὸς θεοφάντωρ, εἰπὼν ἀνωτέρω θείαν διάκρισιν εἶναι τὴν ἀγαθοπρεπῆ πρόοδον, ἐπάγει· ἡνωμέναι μέν εἰσι κατὰ τὴν θείαν διάκρισιν αἱ ἔσχατοι μεταδόσεις· μεταδόσεις μὲν οὖν ἐνταῦθα συλλαβὼν πάσας τὰς προόδους καὶ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ἐκάλεσε· προσέθηκε δὲ τὸ ἀσχέτους εἶναι ταύτας, ἵνα μή τις νομίσῃ ταύτας εἶναι τὰ ἀποτελέσματα, οἷον τὴν ἑκάστου τῶν ὄντων οὐσίαν, ἢ τὴν ἐν τοῖς ζῶσιν αἰσθητὴν ζωήν, ἢ τὸν ἐν τοῖς λογικοῖς καὶ νοεροῖς ἐνόντα λόγον τε καὶ νοῦν· πῶς γὰρ ἂν εἴη ταῦτ' ἐν τῷ Θεῷ ἄσχετα, κτιστά γε ὄντα; πῶς δὲ αἱ τοῦ Θεοῦ ἄσχετοι πρόοδοι καὶ μεταδόσεις κτίσματα, τῆς ἀσχέτου μεταδόσεως φυσικῶς ἑνούσης τῷ μεταδιδόντι, καθάπερ ἐπὶ τοῦ φωτὸς ὁρῶμεν;

πζ'. Προϊὼν ὁ Μέγας οὗτος, τὰς τοιαύτας προόδους καὶ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἑτέροις τε ὀνόμασι θεοπρεπέσιν ἀνυμνεῖ καὶ μετοχὰς καὶ αὐτομετοχὰς καλεῖ· καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα εἶναι πολλαχοῦ τῶν λόγων δείκνυσι· καὶ παραδείγματα τῶν ὄντων εἶναι ταύτας προϋφεστηκείας ἐν Θεῷ καθυπερούσιον ἕνωσιν· πῶς οὖν ἂν εἶεν αὗται κτίσματα; ἐφεξῆς δὲ καὶ τί ταῦτα τὰ παραδείγματα διδάσκων ἐπιφέρει· παραδείγματα δὲ φαμὲν εἶναι, τοὺς ἐν Θεῷ τῶν ὄντων οὐσιοποιούς, καὶ ἑνιαίως προϋφεστῶτας λόγους, οὓς ἡ θεολογία προορισμοὺς καλεῖ, καὶ θεῖα καὶ ἀγαθὰ θελήματα, τῶν ὄντων ἀφοριστικὰ καὶ ποιητικά· καθ' οὓς ὁ ὑπερούσιος τὰ ὄντα πάντα καὶ προώρισε, καὶ παρήγαγε· πῶς οὖν οἱ προορισμοὶ καὶ τὰ ποιητικὰ τῶν ὄντων θεῖα θελήματα κτιστά; πῶς δ' οὐ φανεροὶ τυγχάνουσιν ὄντες, τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν εἰς κτίσμα κατασπῶντες, οἱ τὰς προόδους ταύτας καὶ ἐνεργείας τιθέμενοι κτιστάς; ἡ γὰρ οὐσιοποιὸς καὶ ζωοποιὸς καὶ σοφοποιός, καὶ ἁπλῶς ἡ ποιητική, καὶ συνεκτικὴ τῶν κτιστῶς ὄντων ἐνέργειά ἐστι τὰ θεῖα θελήματα, καὶ αἱ θεῖαι αὗται μετοχαὶ καὶ δωρεαὶ τῆς πάντων αἰτίας ἀγαθότητος.

πη'. Ἡ μὲν οὖν τοῦ αὐτοεῖναι μετοχή, κατ' οὐδένα τρόπον οὐδενὸς μετέχει· ὡς καὶ ὁ Μέγας Διονύσιος φησίν· αἱ δ' ἄλλαι μετοχαί, ᾗ μέν εἰσι μετοχαί τε καὶ ἀρχαὶ τῶν ὄντων, μετέχουσι τὸ παράπαν οὐδενός· οὐδὲ γὰρ ἡ πρόνοια προνοίας, οὐδ' ἡ ζωὴ ζωῆς μετείληχεν· ᾗ δ' ἔχουσι τὸ εἶναι, μετέχειν λέγονται τοῦ αὐτοεῖναι ὡς χωρὶς αὐτοῦ μὴ οὖσαι μηδὲ μετεχόμεναι· καθάπερ οὐδ' ἡ πρόγνωσις χωρὶς τῆς γνώσεως· διὸ ὡς αὐτομετοχαί, οὐδαμῶς εἰσι κτισταί· ταῦτ' ἄρα καὶ κατὰ τὸν θεῖον Μάξιμον, οὐδέ ποτε τοῦ εἶναι ἤρξαντο· καὶ περὶ τὸν Θεὸν οὐσιωδῶς θεωροῦνται· καὶ οὐκ ἦν ὅτε οὐκ ἦσαν· οἱ δὲ ἐναντίοι, τὴν αὐτοζωήν, καὶ αὐτοαγαθότητα, καὶ τὰ τοιαῦτα δυσσεβῶς νομίζοντες κτιστά, ὅτι μετέχει τῆς τῶν ὄντων κοινῆς ἐπωνυμίας, οὐ συνορῶσιν, ὡς εἰ καὶ ὄντα λέγεται, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα ἐστί καθάπερ αὐτός φησιν ὁ Μέγας Διονύσιος· ῥᾳδίως δ' ἂν οἱ διὰ τοῦτο τὰς αὐτομετοχὰς τοῖς κτίσμασι συντάττοντες, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἡγήσαντο κτιστόν, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου λέγοντος, μετέχειν αὐτὸ τῶν θεοπρεπῶν ὀνομάτων.

Εἰ δέ τις φαίη μόνην τὴν αὐτοϋπαρξιν πθ'. εἶναι μετοχήν, ὡς μόνην μὴ μετέχουσαν, ἀλλὰ μετεχομένην μόνον, αἱ γὰρ ἄλλαι μετέχουσιν αὐτῆς, γνώτω μὴ συνετῶς διανοούμενος περὶ τῶν ἄλλων μετοχῶν· τὰ γὰρ ζῶντα, ἢ τὰ ἅγια, ἢ τὰ ἀγαθά, οὐ διὰ τὸ ἁπλῶς εἶναι, καὶ τῆς αὐτῆς αὐτοϋπάρξεως μετέχειν, ζῆν λέγεται μεθέξει, καὶ ἁγιάζεσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι· ἀλλὰ τῷ τῆς αὐτοζωῆς μετέχειν, καὶ αὐτοαγιότητος, καὶ αὐτοαγαθότητος· ἡ δὲ αὐτοαγαθότης ἢ καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα, οὐκ ἄλλης αὐτοζωῆς μεθέξει γίνεται αὐτοζωή· διὸ καὶ καθὸ αὐτοζωή, τῶν μετεχομένων, ἀλλ' οὐ τῶν μετεχόντων ἐστί· τὸ δὲ μὴ μετέχον ζωῆς, ἀλλ' αὐτὸ μετεχόμενον καὶ ζωοποιοῦν τὰ ζῶντα, πῶς ἂν εἴη κτίσμα; κἀπὶ τῶν ἄλλων μετοχῶν ὁμοίως.

Συμφθεγγέσθω νῦν ἡμῖν καὶ Μάξιμος ὁ ϟ'. θεῖος, τὴν ποιητικὴν τῶν ὄντων πρόνοιαν τὰς προόδους εἶναι ταύτας τοῦ Θεοῦ, γράφων ἐν σχολίοις· κοιναὶ δέ εἰσι τῆς Τρισυποστάτου διακεκριμμένης ἑνάδος, αἱ δημιουργικαὶ πρόνοιαί τε καὶ ἀγαθότητες· τουτέστιν αἱ οὐσιώσεις, αἱ ζωώσεις, αἱ σοφοποιήσεις· τῷ μὲν οὖν πολλὰς φάναι ταύτας καὶ διακεκριμένας, ἔδειξε μὴ τὴν οὐσίαν οὔσας ταύτας τοῦ Θεοῦ· μία γὰρ αὕτη καὶ παντάπασιν ἀδιαίρετος· ἐπεὶ δὲ κοινὰς ἔφη τῆς Τρισυποστάτου διακεκριμένης ἑνάδος, οὐδὲ τὸν Υἱὸν εἶναι, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον παρέστησεν ἡμῖν· τούτων γὰρ οὐδὲν τῶν τριῶν ἐνέργεια κοινή· τῷ δὲ μὴ μόνον

Digitized by Google

προνοίας ταύτας φάναι καὶ ἀγαθότητας, ἀλλὰ καὶ δημιουργικάς, ἀκτίστους ὑπαρχούσας ἔδειξεν· εἰ γὰρ μή, δεδημιουργημένον ἔσται τὸ δημιουργικόν· οὐκοῦν ἑτέρῳ δημιουργικῷ· κἀκεῖνο πάλιν ἑτέρῳ δεδημιουργημένον ἔσται· καὶ πρὸς τὸ εἰς ἔσχατον τοῦτ᾿ ἐλαύνειν ἀτοπίας, οὐδ᾿ ἐπ᾿ ἄπειρον νοήσεται βαδίζον· αἱ τοῦ Θεοῦ ἄρα πρόοδοι καὶ ἐνέργειαι ἄκτιστοί τε εἰσι, καὶ οὐσία τίς τούτων οὐκ ἔστιν, ἀλλ᾿ οὐδὲ ὑπόστασις.

ϙα′. Ἐπεὶ δὲ καὶ πολυειδὲς ὑπέστησε τὸ πᾶν ὁ προαγωγεὺς καὶ κοσμήτωρ τοῦ παντός, ἀνεικάστῳ ἀγαθότητος ὑπερβολῇ, τὰ μὲν εἶναι μόνον ἐθελήσας, τὰ δὲ πρὸς τὸ εἶναι κεκτῆσθαι καὶ ζωήν· καὶ τὰ μὲν νοερᾶς ταύτης εὐμοιρεῖν· τὰ δὲ μόνης ἀπολαύειν τῆς κατ᾿ ἀμφοτέρων· ἔστι δ᾿ ἃ καὶ μικτὴν ταύτην ἐξ ἀμφοτέρων ἐσχηκέναι· καὶ τῶν λογικὴν καὶ νοερὰν παρ᾿ αὐτοῦ λαβόντων τὴν ζωήν, τῇ πρὸς αὐτὸν ἐθελουσίῳ νεύσει τῆς αὐτοῦ ἑνώσεως ἐπιτυγχάνειν, καὶ ζῆν οὕτω θείως καὶ ὑπερφυῶς, τῆς αὐτοῦ κατηξιωμένα θεουργοῦ χάριτος καὶ ἐνεργείας· ἡ γὰρ αὐτοῦ θέλησις γένεσίς ἐστι τοῖς οὖσιν, ἢ προαγομένοις ἐκ μὴ ὄντων, ἢ βελτιουμένοις· καὶ τοῦτο διαφόρως· διὰ ταύτην τὴν ἐπὶ τὰ ὄντα τοῦ θείου θελήματος διαφορὰν ἡ μία ἐκείνη πρόνοια καὶ ἀγαθότης ταὐτὸ δ᾿ εἰπεῖν, ἡ δι᾿ ἀγαθότητα πρὸς τὰ καταδεέστερα τοῦ Θεοῦ ἐπιστροφή· πολλαὶ πρόνοιαί τε καὶ ἀγαθότητες, καί εἰσι καὶ λέγονται παρὰ τῶν θεοσόφων θεολόγων, ἀμερίστως ἐν τοῖς μεριστοῖς μεριζόμεναι καὶ ποικιλλόμεναι· ὡς τὴν μὲν προγνωστικὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν καλεῖσθαι, τὴν δὲ δημιουργικήν τε καὶ συνεκτικήν· τούτων δ᾿ αὖ κατὰ τὸν Μέγαν Διονύσιον, τὰς μὲν οὐσιώσεις, τὰς δὲ ζωώσεις, τὰς δὲ σοφοποιήσεις· ἑκάστη δὲ τούτων, κοινή ἐστι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· καὶ κατ᾿ αὐτὴν ἑκάστην τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγαθὴν καὶ θείαν θέλησιν, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐστίν, ἡ οὐσιοποιὸς καὶ ζωοποιὸς καὶ σοφοποιὸς ἐνέργειά τε καὶ δύναμις· ἃς καὶ ἀσχέτους μεταδόσεις, καὶ ἀμειώτους προσείρηκε· τῶν κτιστῶν ὁμοῦ τε πάντων ἐξαίρων, καὶ φυσικῶς ἐνεῖναι διδάσκων τῷ μεταδιδόντι.

ϙβ′. Ὥσπερ ὁ ἥλιος, ἀμειώτως τοῖς μετέχουσι μεταδιδοὺς θέρμης καὶ φωτός, ἐμφύτους ταῦτ᾿ ἔχει καὶ οὐσιώδεις ἐνεργείας, οὕτω καὶ αἱ θεῖαι μεταδόσεις, ἀμειώτως ἐνοῦσαι τῷ μεταδιδόντι, φυσικαὶ καὶ οὐσιώδεις ἐνέργειαί εἰσιν αὐτοῦ· τοιγαροῦν καὶ ἄκτιστοι· καθάπερ δὲ τοῦ μὲν ἡλιακοῦ φωτός, οὐδ᾿ ἴχνος ὑπολείπεται τοῦ ἡλίου ὄντος ὑπὸ γῆν, καὶ τοὺς ὑπὲρ γῆν ἐπιλιπόντος, οὐδ᾿ ἔνι τὸ τῆς αὐγῆς ταύτης ἀπολαῦον ὄμμα μὴ ἀνακεκρᾶσθαι πρὸς αὐτήν, καὶ δι᾿ αὐτῆς ἡνῶσθαι τῷ βλύζοντι τὸ φῶς· ἡ δ᾿ ἐκεῖθεν θέρμη καὶ ὅσα ἐξ αὐτῆς τελεῖται συμβαλλομένης πρὸς γένεσίν τε καὶ αὔξησιν τοῖς αἰσθητοῖς· καὶ τὴν τῶν χυμῶν καὶ ποιοτήτων πολυειδῆ διαφοράν, οὐκ ἐπιλείπει ταῦτα, κἂν μὴ τὸ συναφὲς ἔχῃ διὰ τῆς ἀκτῖνος πρὸς τὸν ἥλιον· τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς κατ᾿ ἀμυδρὰν ἐν αἰσθητοῖς εἰκόνα, τῶν ἐπιβαλλόντων μόνων τῷ ὑπερφυεῖ καὶ θειοτάτῳ φωτί, τῆς θεοποιοῦ χάριτος εἰλικρινῶς μετέχειν, καὶ δι᾿ αὐτῆς ἡνῶσθαι τῷ Θεῷ· τὰ δ᾿ ἄλλα πάντα, τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας εἰσὶν ἀποτελέσματα· χάριτι μὲν ἐκ μὴ ὄντων προηγμένα, δηλονότι δωρεάν· οὐ κατηγλαϊσμένα δὲ τῇ χάριτι, ἥτις τῆς τοῦ Θεοῦ λαμπρότητος ἐπώνυμόν ἐστιν.

ϙγ′. Ἡ τοῦ Θεοῦ λαμπρότης αὕτη καὶ θεοποιὸς ἐνέργεια· ἧς τὰ μετέχοντα θεοῦται, θεία τίς ἐστὶ χάρις, ἀλλ᾿ οὐχ ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ· οὐχ ὡς ἀποῦσα τῶν κεχαριτωμένων, κατὰ τὴν τῶν ἐναντίων ληρώδη συκοφαντίαν, πανταχοῦ γὰρ ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ᾿ ὡς οὐκ οὖσα μεθεκτή, μηδενὸς ὄντος κτιστοῦ, καθὰ προϋποδέδεικται, τοῦ δυνηθέντος ἂν μεταλαχεῖν αὐτῆς· καὶ ἡ θεία ἐνέργεια καὶ χάρις τοῦ πνεύματος, πανταχοῦ παροῦσα, καὶ ἀχώριστος αὐτοῦ διατελοῦσα, τοῖς δι᾿ ἀκαθαρσίαν ἀνεπιτηδείοις πρὸς μετάληψιν, ἀμέθεκτός ἐστιν ὥσπερ ἀποῦσα· ὥσπερ γάρ φησιν αἱ τῶν προσώπων ἐμφάσεις, οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ὕλαις γίνονται, ἀλλ᾿ ἐν ταῖς λειότητά τινα καὶ διαφάνειαν κεκτημέναις· οὕτως οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ψυχαῖς ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια, ἀλλ᾿ ἐν ταῖς μηδὲν σκολιὸν ἐχούσαις μηδὲ στραγγαλιῶδες· καὶ πάλιν· πᾶσι μὲν πάρεστι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ἀλλὰ τοῖς μὲν καθαρεύουσι τῶν παθῶν, τὴν ἰδίαν ἐμφαίνει δύναμιν· τοῖς δὲ τὸ ἡγεμονικὸν συγκεχυμένον ἔχουσιν ἀπὸ τῶν τῆς ἁμαρτίας σπίλων, οὐκ ἔστι.

ϙδ′. Καθάπερ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, τῆς ἀκτῖνος, καὶ τῆς δι᾿ αὐτῆς χορηγουμένης θέρμης ἀχώριστόν ἐστιν· ἀλλὰ τῶν ἀπολαβόντων τοὺς ὀφθαλμοὺς μὴ κεκτημένοις, ἀμέθεκτόν ἐστι τὸ φῶς· τῆς παρὰ τῆς ἀκτῖ-

Digitized by Google

νος μόνης ἀντιλαμβανομένοις θέρμης· οὐ γάρ ἐστιν ὅλως ἀντίληψιν φωτὸς γενέσθαι τοῖς τῶν ὀμμάτων ἀμοιροῦσιν· οὕτω καὶ πολλῷ μᾶλλον, οὐδενὶ τῶν τῆς θείας αἴγλης ἀπολαυόντων ἔσται μέθεξις τῆς οὐσίας τοῦ κτίσαντος· οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστι τῶν κτισμάτων οὐδέν, ὃ δύναμιν ἴσχει δεκτικὴν τῆς τοῦ κτίσαντος φύσεως.

ϙε'. Συμμαρτυρείτω δὲ κἀνταῦθα νῦν ἡμῖν τὸ μή τε κτιστήν, μήτ' οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν μετεχομένην θείαν ἐνέργειαν, καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ Βαπτιστὴς Ἰωάννης, σὺν Ἰωάννῃ τῷ μᾶλλον τῶν ἄλλων πεφιλημένῳ τῷ Χριστῷ μαθητῶν καὶ τῷ χρυσῷ τὴν γλῶτταν Ἰωάννῃ· ὁ μὲν ἱστορῶν τε καὶ συγγραφόμενος· ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ Πρόδρομος καὶ Βαπτιστὴς λέγων, οὐκ ἐκ μέτρου δίδοσθαι παρὰ Θεοῦ Πατρὸς τὸ πνεῦμα τῷ Χριστῷ· ὁ δὲ χρυσορρήμων, ἐξηγούμενος καὶ γράφων, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐνταῦθα τὴν ἐνέργειαν λέγει· πάντες γὰρ ἡμεῖς, μέτρῳ τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν λαμβάνομεν· ἐκεῖνος δὲ ἀμέτρητον καὶ ὁλόκληρον ἔχει πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν· εἰ δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἀμέτρητος, πολλῷ μᾶλλον ἡ οὐσία. Τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν πνεῦμα τὴν ἐνέργειαν, μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὡς ὁ Βαπτιστὴς εἶπε, καὶ τῷ ἀμέτρητον εἶναι ταύτην, τὸ ἄκτιστον αὐτῆς παρέστησεν· τῷ δὲ μέτρῳ ταύτην ἡμᾶς λαμβάνειν, τὴν πρὸς τὴν ἄκτιστον οὐσίαν τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας διαφοράν· οὐδεὶς γὰρ οὐδέποτε τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ λαμβάνει· ἀλλ' οὐδὲ εἰ πάντας ὁμοῦ συλλαβὼν εἴποις, καὶ ταῦτα μεριστῶς κατὰ λόγον τῆς ἑαυτοῦ καθάρσεως ἕκαστος· προϊὼν δὲ ὁ Χρυσόστομος Πατήρ, καὶ ἑτέραν διαφορὰν δείκνυσι τῆς ἀκτίστου οὐσίας πρὸς τὴν ἄκτιστον ἐνέργειαν Εἰδὲ ἡ ἐνέργεια λέγων τοῦ πνεύματος ἀμέτρητος, πολλῷ μᾶλλον ἡ οὐσία.

ϙϛ'. Εἰ κατὰ τοὺς τῶν ἐναντίων λήρους καὶ τοὺς κατ' αὐτοὺς φρονοῦντας μηδὲν διαφέρει τῆς θείας οὐσίας ἡ θεία ἐνέργεια καὶ τὸ ποιεῖν, ὃ τῆς ἐνεργείας ἐστι, κατ' οὐδὲν διοίσει τοῦ γεννᾷν καὶ ἐκπορεύειν, ἃ τῆς οὐσίας ἐστιν· εἰδὲ τὸ ποιεῖν τοῦ γεννᾷν καὶ ἐκπορεύειν οὐ διενήνοχε, καὶ τὰ ποιήματα κατ' οὐδὲν διοίσει τοῦ γεννήματος καὶ τοῦ προβλήματος· εἰδὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει κατ' αὐτούς, ὅτε τοῦ Θεοῦ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατ' οὐδὲν διοίσει τῶν κτισμάτων· καὶ τὰ κτίσματα πάντα ἔσται τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρὸς γεννήματά τε καὶ προβλήματα, καὶ θεοποιηθήσεται ἡ κτίσις· καὶ ὁ Θεὸς συντάξεται τοῖς κτίσμασι. Διὰ τοῦτο ὁ θεῖος Κύριλλος τὴν διαφορὰν ἐπιδεικνὺς τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας τε καὶ ἐνεργείας, τῆς μὲν θείας φύσεως εἶναί φησι τὸ γεννᾷν, τὸ δὲ ποιεῖν τῆς αὐτοῦ θείας ἐνεργείας· καὶ προσαποφαίνεται σαφῶς λέγων· φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταυτόν.

Εἰ μηδὲν διαφέρει τῆς θείας ἐνεργείας ἡ θεία οὐσία, καὶ τὸ γεννᾷν καὶ ἐκπορεύειν, ϙζ'. οὐδὲν διοίσει τοῦ ποιεῖν· ποιεῖ δὲ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι· ὥς τε καὶ γεννᾷ καὶ ἐκπορεύει, κατὰ τὴν τῶν ἐναντίων δόξαν καὶ τῶν κατ' αὐτούς, δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι.

Εἰ μηδὲν διαφέρει, ἡ θεία οὐσία τῆς θείας ἐνεργείας, οὐδὲ τῆς θελήσεως διενήνοχε, ϙη'. καὶ ἔσται ὁ μόνος ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς γεγενημένος, καὶ ἐκ τῆς θελήσεως κατ' αὐτοὺς, ὡς ἔοικε, πεποιημένος.

Εἰ μηδὲν διαφέρει τῆς θείας ἐνεργείας ϙθ'. ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, μαρτυρεῖται δὲ παρὰ τῶν θεοφόρων ὅτι καὶ ἐνεργείας πολλὰς ἔχει ὁ Θεός, ὡς καὶ δημιουργικὰς προνοίας εἶναι τούτου καὶ ἀγαθότητας, καθάπερ ἀνωτέρω δέδεικται, καὶ πολλὰς λοιπὸν οὐσίας ἔχει ὁ Θεός· ὃ μηδείς ποτ' εἶπεν, ἢ ἐφρόνησε τοῦ χριστωνύμου γένους.

Εἰ μηδὲν διαφέρουσι τῆς θείας οὐσίας αἱ ρ. τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαι, οὐδὲ πρὸς ἀλλήλας ἕξουσι διαφοράν· οὐκοῦν τῆς τοῦ Θεοῦ προγνώσεως οὐδὲν διενήνοχεν ἡ θέλησις· ὥστ' ἢ μὴ πάντα προγινώσκειν τὸν Θεόν, οὐδὲ γὰρ πάντα θέλει τὰ γινόμενα, ἢ θελητὴν εἶναι καὶ τῶν πονηρῶν, ἐπειδὴ πάντα προγινώσκει· καὶ ἢ μὴ εἶναι πάντα προειδότα, ταυτὸν δ' εἰπεῖν οὐδὲ Θεόν· διαφέρει τοιγαροῦν τῆς θείας θελήσεως ἡ πρόγνωσις, οὐκοῦν καὶ τῆς θείας οὐσίας ἑκατέρα τούτων.

Εἰ μὴ πρὸς ἀλλήλας ἔχουσι διαφορὰν ρα'. αἱ θεῖαι ἐνέργειαι, καὶ τὸ δημιουργὸν λοιπὸν τοῦ προγινώσκειν οὐ διενήνοχεν· ἐπεὶ οὖν ἤρξατό ποτε ὁ Θεὸς δημιουργεῖν καὶ προγινώσκειν, ἤρξατο λοιπόν· καὶ πῶς Θεός, ὁ μὴ πρὸ αἰώνων τὰ πάντα προειδώς;

Εἰ μηδὲ διαφέρει τῆς θείας προγνώσεως ρβ'. ἡ τοῦ Θεοῦ δημιουργικὴ ἐνέργεια, τῇ προγνώσει τοῦ Θεοῦ σύνδρομα ἔσται τὰ δημιουργήματα· δημιουργούμενα ἀνάρχως, ὡς ἀνάρχως αὐτοῦ δημιουργοῦντος· ἐπεὶ καὶ ἀνάρχως αὐτός τε προγινώσκει, καὶ τὰ προ-

Digitized by Google

γινωσκόμενα ἀνάρχως προγινώσκεται· καὶ πῶς Θεός, τῶν ποιημάτων αὐτοῦ μηδαμῶς ὑστέρων ὄντων;

ργ΄. Εἰ μηδὲν διαφέρει τῆς τοῦ Θεοῦ προγνώσεως ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια, οὐδὲ τὸ δημιουργεῖν ὑπόκειται θελήσει· ἐπεὶ δὲ ἡ πρόγνωσις· οὐδὲ τῷ θέλειν δημιουργεῖ Θεός, ἀλλὰ τὸ πεφυκέναι μόνον· καὶ πῶς Θεός, ὁ θελήσεως δημιουργῶν χωρίς;

ρδ΄. Ὁ Θεός, αὐτὸς μέν ἐστιν ἐν ἑαυτῷ· ὡς τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων, συμφυῶς καὶ ἀϊδίως ἐχομένων ἀλλήλων, καὶ ἀφύρτως περιχωρουσῶν εἰς ἀλλήλας· ἐν τῷ παντὶ δέ ἐστιν ὁ Θεός καὶ τὸ πᾶν ἐν τῷ Θεῷ, ὁ μὲν ὡς συνέχων, τὸ δὲ ὡς ὑπ᾽ αὐτοῦ συνεχόμενον· οὐκοῦν καὶ τῆς συνεκτικῆς ἐνεργείας, ἀλλ᾽ οὐχὶ τῆς οὐσίας τὰ πάντα μετέχει τοῦ Θεοῦ. Ταῦτ᾽ ἄρα καὶ οἱ Θεολόγοι, ἐνέργειάν φασι Θεοῦ εἶναι, τὸ εἶναι τοῦτον πανταχοῦ.

ρέ. Καὶ οἱ τῷ Θεῷ εὐαρεστήσαντες, καὶ τοῦ δι᾽ ὃ γεγόνασιν ἐπιτυχόντες, τουτέστι τῆς θεώσεως. Εἰς τοῦτο γάρ φασι πεποίηκεν ἡμᾶς ὁ Θεός, ἵνα κοινωνοὺς ποιήσῃ τῆς οἰκείας θεότητος· καὶ οἱ τοιοῦτοι τοίνυν ἐν τῷ Θεῷ εἰσὶν ὡς ὑπ᾽ αὐτοῦ θεοποιούμενοι, καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς, ὡς θεοποιῶν αὐτούς ἐστιν· οὐκοῦν καὶ αὐτοὶ τῆς θείας ἐνεργείας, εἰ καὶ τρόπον ἕτερον, ἀλλ᾽ οὐχὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ μετέχουσι. Διὸ καὶ οἱ Θεολόγοι, τῆς θείας ἐνεργείας εἶναι ὄνομα τὴν θεότητα φασίν.

ρϛ΄. Ἡ ὑπερούσιος καὶ ὑπέρζωος, καὶ ὑπέρθεος καὶ ὑπεράγαθος φύσις, εἰ ὑπεράγαθος ἐστι καὶ ὑπέρθεος καὶ τὰ τοιαῦτα, οὔτε λέγεται, οὔτε νοεῖται, οὔτε ὅλως πῶς θεωρεῖται, διὰ τό, πάντων ἐξῃρημένη, καὶ ὑπεράγνωστος εἶναι καὶ τῶν ὑπερουρανίων νόων ὑπεριδρυμένη ἀπεριλήπτῳ δυνάμει, καὶ πᾶσι πάντῃ ἄληπτός τε καὶ ἄρρητος ἀεί· οὐδὲ γὰρ ὄνομα ἐστὶν αὐτῆς κατὰ τὸν νῦν αἰῶνα, ἢ κατὰ τὸν μέλλοντα ὀνομαζόμενον· οὐ λόγος ἐν ψυχῇ συνιστάμενος, ἢ διὰ γλώττης προφερόμενος· οὐκ ἐπαφή τις, καὶ μέθεξις αἰσθητή, ἢ νοερά· ἀλλ᾽ οὐδὲ φαντασία ὅλως. Διὸ οἱ Θεολόγοι πλησιωτέραν αὐτῇ μᾶλλον τίθενται, τὴν δι᾽ ἀποφάσεων τελεωτάτην ἀκαταληψίαν· ὡς πάντα ὅσα ἐστίν, ἢ ὅλως λέγεται, ὑπεροχικῶς ἀφαιρουμένην· καὶ τοίνυν, οὐδ᾽ οὐσίαν αὐτήν, ἢ φύσιν, ὀνομάσαι θεμιτόν, ὀνομάζονται κυρίως, ὅς τις ὑπὲρ πᾶσαν ἀλήθειαν ἀληθείας ἐπιγνώμων· ἐπεὶ δ᾽ αὖθις πάντων ἐστὶν αἰτία, καὶ περὶ αὐτὴν πάντα, καὶ αὐτῆς ἕνεκα, καὶ αὐτή ἐστι πρὸ πάντων, καὶ ἁπλῶς καὶ ἀπεριορίστως ἐν ἑαυτῇ ἅπαντα προείληφεν, ἐκ πάντων αὐτὴν ὀνομαστέον καταχρηστικῶς, ἀλλ᾽ οὐ κυρίως· οὐκοῦν καὶ οὐσίαν αὐτὴν καὶ φύσιν προσρητέον· κυρίως δὲ τὴν οὐσιοποιὸν τοῦ Θεοῦ πρόοδόν τε καὶ ἐνέργειαν· ταύτην γὰρ τὴν ὄντως οὖσαν τοῦ ὄντως ὄντος θεολογικὴν οὐσιωνυμίαν, καὶ ὁ Μέγας Διονύσιος φησίν.

Εὕροι τίς ἂν τὴν τῆς φύσεως προσηγορίαν, κἀπὶ τῶν φυσικῶς προσόντων τιθεμένην, ἐπί τε τῶν κτιστῶς ὄντων, καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ· ὡς καὶ ὁ τῶν Γρηγορίων θεολογικώτατος φησί που τῶν ἐπῶν. ἥδε γὰρ ἄνακτος ἐμοῦ φύσις ὄλβον ὀπάζειν· οὐδὲ γὰρ τὸ διδόναι φύσις ὁτῳοῦν· ἀλλὰ φυσικῶς πρόσεστι τῷ εὐεργετικῷ· κἀπὶ τοῦ πυρὸς δὲ φαίη τίς ἄν, φύσιν ἔχειν ἀνωφερὲς εἶναι, καὶ κινεῖναι τοῖς ὁρῶσιν· ἀλλ᾽ οὐχ ἡ κίνησις αὐτῷ φύσις, οὐδὲ τὸ ἐμποιεῖν ἁπλῶς, ἀλλ᾽ ἡ τῆς κινήσεως ἀρχή· λέγεται τοιγαροῦν καὶ τὰ φυσικὰ φύσις· ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Μέγας Διονύσιος ἀλλαχοῦ φησι, φύσις γράφων τῷ ἀγαθῷ τὸ παράγειν καὶ σώζειν· δηλονότι φυσικῶς τοῦτο πρόσεστιν αὐτῷ· καὶ τοίνυν ὅταν ἀκούσῃς τῶν Πατέρων ἀμέθεκτον λεγόντων τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἐκείνην μοι νόει τὴν ἀνεκφοίτητόν τε καὶ ἀνέκφαντον· ὅταν δ᾽ αὖθις μεθεκτήν, νόει μοι τὴν φυσικῶς προσοῦσαν τῷ Θεῷ πρόοδον, καὶ τὴν ἔκφανσιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν· καὶ οὕτως στέργων ἀμφότερα, ὁμόλογος ἔσῃ τοῖς πατράσι. ρζ΄.

Τὸ μέρος τῆς οὐσίας καὶ τὸ βραχύτατον, πάσας ἔχει τὰς αὐτῆς δυνάμεις· ὡς καὶ ὁ σπινθὴρ λαμπρόν τε καὶ φωτιστικόν ἐστι, διακριτικόν τε καὶ καυστικὸν τῶν ἐγγιζόντων· αὐτοκινητόν τε φύσει καὶ ἀνωφερές· καὶ ἁπλῶς ὅσα καὶ τὸ πῦρ, οὗ μόριόν ἐστι· καὶ ἡ σταγὼν τὰ πάντ᾽ ἔχει ὅσα καὶ τὸ ὕδωρ οὗ ἐστι σταγών· καὶ ἡ βῶλος, ὅσα καὶ τὸ μέταλλον κέκτηται, οὗπερ ἀπορρὼξ τυγχάνει· τοιγαροῦν εἴπερ τῆς ἀνεκφάντου ἐκείνης οὐσίας τοῦ Θεοῦ μετέχομεν, κἂν εἰ πάσης, κἂν εἰ μορίου μετέχῃ τίς αὐτῆς, παντοδύναμος ἔσται· καὶ οὕτω τῶν ὄντων ἕκαστον ἔσται παντοδύναμον· ὃ μηδὲ πάντες ἔχομεν ὁμοῦ, κἂν πᾶσαν τὴν κτίσιν συμπεριλαβὼν εἴπῃς· τοῦτο δεικνὺς ὁ Παῦλος ἐκ περιουσίας, καὶ αὐτοῖς τοῖς εὐμοι– ρη΄.

ρηχόσι τῶν θεοποιῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος, οὐ πάνθ' ἑκάστῳ προσεῖναι μαρτυρεῖ τὰ χαρίσματα τοῦ πνεύματος· ἀλλὰ τῷ μὲν φησι δίδοται λόγος σοφίας· τῷ δὲ λόγος γνώσεως· ἄλλῳ δ' ἄλλο τι κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ὁ δὲ Χρυσόστομος Πατήρ, φανερῶς προαναστέλλων τὴν τῶν ἐναντίων πλάνην· οὐ πάντα τίς ἔχει φησίν, ἵνα μὴ φύσιν εἶναι τὴν χάριν νομίσῃς· ἀλλ' οὐδὲ κτιστὴν ἡγήσαιτό τις νοῦν ἔχων, τὴν ἀντιδιαστελλομένην ὧδε χάριν τῆς θείας φύσεως· ὅτι τε Θεοῦ φύσιν οὐκ ἄν ποτέ τις δείσειε μή τις τὸ κτίσμα νομίσῃ· καὶ ὅτι εἰ καὶ διενήνοχε τῆς θείας φύσεως, οὐ διασπᾶται ταύτης ἡ τοῦ πνεύματος χάρις, ἐπισπᾶται δὲ μᾶλλον τοὺς ἠξιωμένους πρὸς τὴν συνάφειαν τοῦ θείου πνεύματος.

ρθ΄. Ἡ οὐσία παρ' ὅσων ἐστὶ μετεχομένη, τοσαύτας καὶ τὰς ὑποστάσεις ἔχει· καὶ γὰρ ὁπόσας ἂν λαμπάδας ἀνάψοι τίς ἀπὸ τῆς μιᾶς, τοσαύτας καὶ τὰς ὑποστάσεις τοῦ πυρὸς ἐποίησεν· συμβαίνει τοίνυν, εἴπερ κατὰ τοὺς ἡμῖν ἀντικειμένους ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ μετέχεται, καὶ ταῦτα παρὰ πάντων, μηκέτι τρισυπόστατον εἶναι ταύτην, ἀλλὰ μυριοϋπόστατον· τίς δὲ καὶ τῶν τοῖς θείοις δόγμασιν ἐντεθραμμένων οὐκ ἐπίσταται Μασσαλιανῶν εἶναι τοῦτο τὸ παράλημμα· τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ μετεσχηκέναι τοὺς εἰς ἄκρον τῆς κατ' αὐτοὺς ἀρετῆς ἐληλακότας· ὧν τὴν βλασφημίαν οἱ ἀντικείμενοι, καὶ ὑπερβαλλέσθαι φιλοτιμούμενοι, οὐ τοὺς κατ' ἀρετὴν μόνον διενεγκόντας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς ξύμπαντας τῆς θείας οὐσίας φασὶ μετέχειν, ἀνουστάτῳ προφάσει, τοῦ παρεῖναι ταύτην πανταχοῦ· ὁ δὲ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, τὰς φρενοβλαβεῖς τούτων τε κἀκείνων δόξας πόρρωθεν ἀνασκευάζων, Χριστός φησι διὰ τὴν θεότητα· χρίσις γὰρ αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος· οὐκ ἐνεργείᾳ κατὰ τοὺς ἄλλους Χριστοὺς ἁγιάζουσα, παρουσίᾳ δὲ ὅλου τοῦ χρίοντος· καὶ οἱ θεόσοφοι δὲ Πατέρες, κοινῇ συνεληλυθότες ἀπεφήναντο, ἐνοικεῖν μὲν τὴν θεότητα τοῖς ὡς χρεὼν κεκαθαρμένοις, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει φύσεως· οὔτε τοίνυν κατὰ τὴν οὐσίαν, οὔτε καθ' ὑπόστασιν τινὰ μέτοχός τις γίνεται Θεοῦ· μερίζεται γὰρ τούτων ἑκάτερον οὐδ' ὁποσοῦν, οὐδὲ μεταδίδοται τὸ παράπαν οὐδενί. Διὸ καὶ πᾶσι παντάπασιν ἀχώρητος, κατὰ ταῦτα ὁ Θεός· εἰ καὶ πανταχοῦ κατὰ ταῦτα πάρεστιν· ἡ δὲ κοινὴ τῆς τρισυποστάτου φύσεως ἐνέργειά τε καὶ δύναμις, διαφόρως μεριζομένη, καὶ καταλλήλως τοῖς μετέχουσι, διὰ τοῦτο καὶ χωρητὴ γίνεται τοῖς κεχαριτωμένοις· τὸ γὰρ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, κατὰ τὸν Μέγαν φάναι Βασίλειον, οὐχ ἑνὶ μέτρῳ τοῖς ἀξίοις μετεχόμενόν ἐστιν, ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν τῆς πίστεως διαιρεῖ τὴν ἐνέργειαν· ἁπλοῦν μὲν ὂν τῇ οὐσίᾳ, ποικίλον δὲ ταῖς δυνάμεσι.

Τὸ μετέχειν τινὸς λεγόμενον, μέρος ἔχει ρι΄.
τοῦ μετεχομένου· κἂν γὰρ εἰ μὴ μέρους, ἀλλὰ τοῦ παντὸς μετέχει, ἔχειν ἂν κυρίως λέγοιτ' ἄν, ἀλλ' οὐχὶ μετέχειν τούτου· μεριστὸν ἄρα τὸ μετεχόμενον ἐστίν, εἴπερ μέρους μετέχειν ἀνάγκη τὸ μετέχον· ἡ δὲ οὐσία τοῦ Θεοῦ παντάπασιν ἐστὶν ἀμέριστος· οὐκοῦν καὶ παντάπασιν ἐστὶν ἀμέθεκτος· τὸ δὲ μερίζεσθαι τῆς θείας ἐνεργείας εἶναι, πολλαχοῦ τῶν λόγων ὁ Χρυσόστομος ἀποφαίνεται Πατήρ· αὕτη τοιγαροῦν ἐστιν ἡ καὶ παρὰ τῶν ἠξιωμένων τῆς θεουργοῦ χάριτος μετεχομένη· ἄκουσον οὖν αὐτοῦ πάλιν τοῦ τὴν γλῶτταν χρυσοῦ, προδηλότατα διδάσκοντος ἀμφότερα· τό, τε τὴν ἐνέργειαν ἀλλ' οὐ τὴν οὐσίαν εἶναι τὴν μεριζομένην ἀμερίστως, καὶ μετεχομένην, ἀλλ' οὐχὶ τὴν ἀμέθεκτον οὐσίαν, ἐξ ἧς ἡ θεία πρόεισιν ἐνέργεια· προσθεὶς γὰρ τὸ Εὐαγγελικὸν ἐκεῖνο, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἐλάβομεν· εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ πυρός φησιν, ἔνθα οὐσία τὸ μεριζόμενον καὶ σῶμα, καὶ μερίζομεν, καὶ οὐ μερίζομεν αὐτό· πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἐνεργείας, καὶ ἐνεργείας τῆς ἐξ ἀσωμάτου οὐσίας;

Ἔτι τὸ τινὸς μετέχειν κατ' οὐσίαν, κοι- ρια΄.
νὴν ἀνάγκη μετὰ τοῦ μετερχομένου τὴν οὐσίαν ἔχειν, καὶ κατά τι τὴν αὐτήν· τίς οὖν ποτ' ἤκουσε μίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμῶν κατά τι τὴν οὐσίαν; καὶ ταῦτα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου λέγοντος· αἱ μὲν ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος· καὶ τοῦ θείου Μαξίμου, φάσκοντος, πάντα ὅσα ὁ Θεός, καὶ ὁ διὰ τῆς χάριτος τεθεωμένος ἔσται, χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταὐτότητος· οὐκ ἄρα τῆς θείας οὐσίας ἔνεστι μετέχειν, οὐδ' αὐτοὺς τοὺς διὰ τῆς θείας χάριτος τεθεωμένους· τῆς δὲ θείας ἐνεργείας ἔνεστι μετέχειν· εἰς τοῦτο γὰρ με φέρει τὸ μέτριον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας, λαμπρότητα Θεοῦ ἰδεῖν καὶ παθεῖν φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· καὶ ἡ λαμπρότης τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ'

Digitized by Google

ἡμᾶς κατὰ τὸν ψαλμῳδὸν Προφήτην· καὶ μίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἁγίων τὴν ἐνέργειαν, ὁ τούτοις ἐναρίθμιος Μάξιμος γράφει διαρρήδην· καὶ ζώσας εἰκόνας εἶναι τούτους Χριστοῦ, καὶ ταὐτὸ μᾶλλον αὐτῷ κατὰ τὴν χάριν, ἢ ἀφομοίωμα.

ριβ'. Ὁ Θεὸς αὐτός ἐστιν ἐν ἑαυτῷ, τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων φυσικῶς, ὁλικῶς, ἀϊδίως καὶ ἀνεκφοιτήτως, ἅμα δὲ καὶ ἀφύρτως, καὶ ἀσυγχύτως ἐχομένων ἀλλήλων καὶ περιχωρουσῶν εἰς ἀλλήλας, ὡς μίαν εἶναι τούτων καὶ τὴν ἐνέργειαν· ὅπερ ἐπ' οὐδενὸς ἄν τις εὕροι τῶν κτιστῶν· (ὁμοία μὲν γὰρ ἐν τοῖς ὁμογενέσιν, ἀλλ' ἑκάστης ὑποστάσεως καθ' ἑαυτὴν ἐνεργούσης, ἰδίᾳ καὶ ἡ ἐνέργεια)· οὐκ ἔχει δὲ οὕτως ἐπὶ τῶν τριῶν ἐκείνων θείων καὶ προσκυνητῶν ὑποστάσεων· ὡς ἀληθῶς γὰρ μία ἐκεῖ καὶ ἡ αὐτή ἐστι, μία γὰρ ἡ τοῦ θείου βουλήματος κίνησις, ἐκ προκαταρκτικοῦ αἰτίου τοῦ Πατρὸς ὁρμωμένη, καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ προϊοῦσα, καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι προφαινομένη· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων· ἐντεῦθεν γὰρ πᾶσα φυσικὴ ἐνέργεια καθίσταται γνώριμος· καὶ τοίνυν οὐχ ὥσπερ ὁμοία μέν, ἄλλη δὲ παρ' ἄλλης χελιδόνος ἐκτελεῖται καλιά, καὶ ἄλλη παρ' ἄλλου γραφέως καταγράφεται σελίς, κἂν ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ᾖ, οὕτω καὶ ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, ἴδιον ἀποτέλεσμα παρ' ἑκάστης ὁρᾶται τῶν ὑποστάσεων· ἀλλὰ πᾶσα ἡ κτίσις τῶν τριῶν ἐστὶν ἔργον ἕν· καὶ ἀπὸ ταύτης μίαν καὶ αὐτὴν τῶν τριῶν προσκυνητῶν προσώπων, ἀλλ' οὐκ ἀποτεταγμένην ἑκάστῳ καὶ ὁμοίαν νοεῖν ὑπὸ τῶν Πατέρων μεμυήμεθα τὴν θείαν ἐνέργειαν.

ριγ'. Ἐπεὶ ἐν ἀλλήλοις ἀσυγχύτως τε καὶ ἀφύρτως ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰσίν, ὅθεν ἴσμεν μίαν εἶναι τούτων ἀκριβῶς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἣν ἔχει ὁ Πατὴρ ἐν ἑαυτῷ ζωὴν ἢ δύναμιν, οὐχ ἕτερον ἐστὶ παρὰ τὸν Υἱόν· ὡς τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ καὶ ζωὴν καὶ δύναμιν ἔχοντα· οὕτω δὴ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· οἱ δὲ νομίζοντες μηδὲν διαφέρειν τῆς θείας οὐσίας τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἐπειδή περ οὐκ ἄλλος, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡ ζωὴ ἡμῶν· καὶ αὐτός ἐστιν ὁ μὴ πρὸς ἕτερον, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν προαιώνιος ζωὴ ὑπάρχων, δυσεβεῖς τε εἰσὶ καὶ ἀμαθεῖς· ἀμαθεῖς μέν, ἐπεὶ μήπω ἐδιδάχθησαν, ὅτι καὶ ἡ ἀνωτάτω Τριὰς οὐχ ἕτερος, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ Θεός· καὶ οὐδὲν ἐμποδίζει πρὸς τοῦτο, πρὸς τὸ διαφέρειν τῆς Τριάδος τὴν Μονάδα· δυσεβεῖς δέ, ὅτι δι' ἀλλήλων ἀναιροῦσι καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν· τὸ γὰρ πρὸς ἕτερον οὐκ ἔστιν οὐσία· καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ πρὸς ἕτερον οὐκ ἔστιν· εἰ γοῦν ταῦτα μηδὲν διαφέρουσιν ἀλλήλων, δι' ἀλλήλων ἀναιροῦνται· μᾶλλον δὲ τοὺς μηδὲν διαφέρειν ταῦτα λέγοντας, τοῦ καταλόγου τῶν θεοσεβῶν ἐξαίρουσιν.

Ἀλλ' ἡμεῖς καὶ ζωὴν ἡμῶν κατ' αἰτίαν τε καὶ ἐνέργειαν, ὁμολογοῦμεν εἶναι τὸν ριδ'.
τοῦ Θεοῦ Υἱόν· καὶ ζωὴν εἶναι τοῦτον αὐτὸν καθ' ἑαυτόν, ἀσχέτως τε καὶ ἀπολελυμένως πάντη καὶ ἀκτίστως ἔχειν τοῦτον ἀμφότερα φαμέν· ὡσαύτως καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· οὐκοῦν καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν αὕτη, παρ' ἧς ὡς αἰτίας τῶν ζώντων ζωοποιούμεθα, οὐδὲν ἄλλο παρὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐστί· κατ' αἰτίαν γὰρ ὁ Τρισυπόστατος ἡμῶν Θεός, ἡμῶν λέγεται ζωή· καὶ εἰμὴ κατ' αἰτίαν, μηδὲ πρὸς ἕτερον, ἀλλ' ἀσχέτως καὶ καθ' ἑαυτὴν θεολογουμένη ἡ θεία ζωή, οὐδὲν ἕτερον παρὰ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐστίν, οὐδαμῶς δὲ τὰ τοιαῦτα προσίσταται, τοῖς ἄκτιστον εἶναι τὸν Θεὸν δοξάζουσι, μὴ κατὰ τὴν οὐσίαν μόνον καὶ τὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κοινὴν τῶν Τριῶν θείαν ἐνέργειαν, ἕνα γὰρ Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι θεολογοῦμεν· μίαν ἔχοντα τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὅσα ἄλλα περὶ τὴν οὐσίαν θεωρεῖται· ἃ καὶ ἄθροισμα καὶ πλήρωμα λέγεται θεότητος κατὰ τὴν γραφήν, καθ' ἑκάστην τῶν ἁγίων τριῶν ὑποστάσεων ἐπίσης θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα.

Οἱ τὴν θείαν ταύτην ἀθετοῦντες ἐνέργει- ριε'.
αν· καὶ νῦν μὲν κτιστὴν εἶναι λέγοντες, νῦν δὲ τῆς θείας οὐσίας μηδαμῶς διαφέρουσαν· ἄλλοτ' αὖθις ἑτέραν καινοτομοῦντες δυσέβειαν, μόνην ἄκτιστον ἐνέργειαν, τὸν τοῦ Πατρὸς Μονογενῆ δογματίζουσι· καὶ ταύτην δὴ βουλόμενοι τὴν δόξαν συνιστῆν, κἀκεῖνα τοῦ σεπτοῦ Κυρίλλου προβάλλονται· ζωὴ ἣν ὁ Πατὴρ ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὐχ ἑτέρα τίς ἐστι παρὰ τὸν Υἱόν· καὶ ὅτι ἡ ἐν Υἱῷ ζωὴ οὐχ ἑτέρα τίς ἐστι παρὰ τὸν Πατέρα· καὶ ἀληθεύει ὁ λέγων, ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί· ἡμεῖς δ' ὡς

Digitized by Google

ἐν ἐπιτόμῳ, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, ὑποδείξομεν τὴν ἐν τοῖς ῥητοῖς τούτοις τοῦ Ἁγίου διάνοιαν· καὶ τὸ δυσεβὲς τῶν ἐξ ἀδιακρίτου ζόφου πρὸς ἡμᾶς ἀντιλεγόντων ἀπελέγξομεν· τοῖς γὰρ τὸν Υἱὸν οὐκ ἀνόμοιον μόνον τῷ Πατρί, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν Πατέρα λέγουσι κακῶς, ὡς οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἐπείσακτον καὶ κατὰ μετοχὴν καὶ προσθήκην ἔχοντα τὸ ζῆν καὶ τὴν ζωήν, καὶ ὡς λαμβάνοντα δεχόμενον ταύτην παρὰ τοῦ Πατρός, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ· τοῖς οὖν τὸ Εὐαγγελικὸν τοῦτο νοοῦσιν οὕτω δυσεβῶς, ἀντιλέγων ὁ θεῖος Κύριλλος· ἐπεὶ ζωὴ μὲν ὁ Θεὸς καὶ κατὰ τὴν ἐνέργειαν λέγεται, ὡς ζωοποιῶν τὰ ζῶντα· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ζωὴ τῶν κατὰ φύσιν ζώντων, ὡς τῆς φύσεως κτίστης, ἀλλὰ καὶ τῶν θείως ζώντων, ὡς χορηγὸς τῆς χάριτος· λέγεται δὲ καὶ ζωὴ αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, οὐ πρὸς ἕτερον, ἀλλ' ἀφέτως τε καὶ ἀπολελυμένως πάντῃ· θέλων ὁ θεῖος Κύριλλος δεῖξαι ὅτι καθ' ἑκάτερον τούτων οὐδὲν ὁ Υἱὸς διαφέρει τοῦ Πατρός, καὶ ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς δέχεσθαί τι τὸν Υἱόν, οὐ μετὰ τὸν Πατέρα δείκνυσιν, οὐδὲ χρόνῳ δευτερεύοντα κατ' οὐσίαν τὸν Υἱόν, πρὸς πολλοῖς ἑτέροις καὶ τοῦτό φησιν· οὐκ ἐν τῷ δέχεσθαί τι τὸ εἶναι ἔχει, ἀλλ' ὧν δέχεταί τι· καὶ συμπεραίνων ἐπάγει· οὐκοῦν οὐ τὸ λαβεῖν τι παρὰ τοῦ Πατρός, ἀναγκάσει δεύτερον εἶναι τῷ χρόνῳ κατ' οὐσίαν τὸν Υἱόν· τὴν ζωὴν ἐνταῦθα ἣν ἔχει ὁ Πατήρ, καὶ ἣν ὁ Υἱὸς παρὰ Πατρὸς λαμβάνει, μὴ εἶναι τὴν οὐσίαν ἐκδεχόμενος.

ρις΄. Ἔτι δεικνὺς ὁ θεῖος Κύριλλος, ὡς εἰ καὶ πρὸς τὰ ζῶντα λέγεται ζωὴ κατ' ἐνέργειαν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ὡς ζωοποιῶν αὐτά, καὶ ζωὴ καλούμενος αὐτῶν, οὐδὲ κατὰ τοῦτό ἐστιν ἀνόμοιος τῷ Πατρί· ἀλλὰ κατὰ φύσιν ἔχει τὸ ζωὴν τούτων εἶναι, καὶ ζωοποιεῖν αὐτὰ καθὰ καὶ ὁ Πατήρ, γράφει προϊών· εἰ μὴ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱός, πῶς ἐπαληθεύσει λέγων· ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ πάλιν· τὰ πρόβατα τὰ ἐμά, τῆς ἐμῆς ἀκούει φωνῆς, κἀγὼ δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον· καὶ μετά τινα, ὡς φύσει προσοῦσαν αὐτῷ τὴν ζωήν, καὶ οὐσιωδῶς ἐνυπάρχουσαν, δώσειν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἐπαγγέλλεται· πῶς οὖν ἐνδέχεται νοεῖν, οὐκ ἔχοντα τὸν Υἱὸν εἰληφέναι ταύτην παρὰ τοῦ Πατρός; ἐντρεπέσθωσαν τοίνυν οἱ φρενοβλαβεῖς, ἡνίκα ἂν ἀκούσωσι φυσικῶς προσεῖναι τῷ Θεῷ ζωήν, τὴν αὐτοῦ ταύτην εἶναι λέγοντες οὐσίαν· οὐ γὰρ τὴν αὐτοῦ οὐσίαν τοῖς πιστοῖς ἡμῖν παρέχει ὁ Πατὴρ ἢ ὁ Υἱὸς ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ἄπαγε τῆς ἀσεβείας.

ριζ΄. Καὶ διὰ τῶν ἑξῆς δ' οὐχ ἧττον τοῖς τὰ τοῦ ἐναντίου φρονοῦσιν, ἀντιλέγων ὁ Μέγας Κύριλλος· προελθών φησιν ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρός, πάντα τὰ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐπάγεται· ἓν δὲ τῶν προσόντων τῷ Πατρὶ καὶ ἡ ζωή· τῷ γοῦν εἰπεῖν ἓν τῶν προσόντων τῷ Πατρί, πολλὰ εἶναι τὰ προσόντα τούτῳ φανερῶς ἀπέδειξεν· εἰ γοῦν ἡ ζωὴ αὕτη ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἐστι, πολλὰς κατὰ τοὺς οὕτω φρονοῦντας οὐσίας ἔχει ὁ Θεός· πρός γε μὴν τῇ δυσεβείᾳ καὶ ἀμαθείας ὑπερβολὴν οὐκ ἐλλείπει, τὸ λέγειν τὸ ὂν καὶ τὸ ταὐτόν, εἰ καὶ μὴ ἄρα κατά τι· πολλῷ δ' ἔτι μᾶλλον ἀνοητότερον, κατὰ μηδὲν διαφέρειν λέγει τὸ ὂν καὶ τὰ προσόντα, ταὐτὸ δ' εἰπεῖν το ἓν καὶ τὰ πλείω τοῦ ἑνός· ἀδύνατον γὰρ πάντῃ τε καὶ πάντως καὶ ἀλόγιστον, ἓν εἶναί τι καὶ πλείω κατὰ τὸ αὐτό.

ριη΄. Ὁ μὲν οὖν θεῖος Κύριλλος, καὶ ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν ἓν τῶν προσόντων τῷ Πατρὶ καὶ ἡ ζωή, παρέστησεν ὅτι ζωὴν ἐνταῦθα, οὐ τὴν οὐσίαν ὀνομάζει τοῦ Θεοῦ· φέρε δ' ὅμως καὶ ἐπὶ λέξεως αὐτὸν προενέγκωμεν· πολλὰ τοιαῦτα λέγονται τὰ τῷ Θεῷ προσόντα. προϊὼν τοίνυν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, πολλά φησι προσεῖναι λέγεται τῷ Πατρὶ πλεονεκτήματα· ἀλλ' οὐ τούτων ἔσται γυμνὸς ὁ Υἱός· πῶς ἂν εἴη τὰ πολλὰ ταῦτα καὶ τῷ Θεῷ προσόντα, θεία οὐσία; θέλων δὲ δεῖξαι καί τινα τῶν προσόντων τούτων πλεονεκτημάτων τῷ Πατρί, προήγαγε τὸν Παῦλον λέγοντα. ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ· ὅθεν ἔτι δείκνυται μᾶλλον, ὡς οὐδὲν τῶν προσόντων τῷ Θεῷ οὐσία ἐστί· πῶς γὰρ ἂν εἴη τὸ ἄφθαρτον, καὶ τὸ ἀόρατον, καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ ἀφαιρεματικά, ἢ καὶ τὰ ἀποφατικά, ὁμοῦ τε, ἢ χωρὶς ἕκαστον, οὐσία; οὐδὲ μία γὰρ οὐσία, ὅτι μὴ τόδε ἢ τάδε ἐστί· τούτοις δὲ καὶ τὰ προσόντα τῷ Θεῷ, καταφατικῶς συνταττόμενα παρὰ τῶν Θεολόγων, δείκνυται μηδὲν αὐτῶν δηλοῦν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· εἰ καὶ πᾶσι τοῖς τούτων ὀνόμασιν, ὡς παντάπασιν ἀνωνύμου τῆς ὑπερουσιότητος ἐκείνης οὔσης· ἐπ' αὐτῆς ἡνίκ' ἂν δέῃ χρώμεθα.

Digitized by Google

ριθ΄. Τὰ προσόντα, ἐξ ἀνάγκης ζητεῖται τίνι πρόσεστι· καὶ εἰ μηδενί, οὐδὲ προσόντα ἐστιν· εἰ δ' ἑνί τινι πρόσεστι τὰ προσόντα, τοῦτο δ' ἐστιν ἡ οὐσία, μηδὲν δ' αὕτη πάντη κατ' αὐτοὺς διαφέρει, ἑκάστου τε καὶ ἐμοῦ πάντων τῶν προσόντων· τὰ δὲ προσόντα πολλά, ἡ μία ἐκείνη πολλαὶ ἔσονται οὐσίαι· καὶ τὸ ἓν ἐκεῖνο κατ' οὐσίαν πολλὰ ἔσται κατὰ τὴν οὐσίαν· καὶ πολλὰς οὐκοῦν οὐσίας ἔχει. εἰ δὲ καὶ ἕν ἐστι καὶ πολλὰς οὐσίας ἔχει, σύνθετόν ἐστι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην· τούτων οὖν τῶν ἐπὶ τοσοῦτον δυσσεβῶν ἀγνοημάτων, ὁ θεῖος Κύριλλος ἐξαιρούμενος τοὺς πειθομένους, ἐν αὐτοῖς τοῖς Θησαυροῖς φησίν· εἰ ὅπερ ἂν ὑπάρχῃ μόνῳ τῷ Θεῷ, τοῦτο πάντως αὐτοῦ ἔσται καὶ οὐσία, ἐκ πολλῶν ἡμῖν οὐσιῶν συγκείσεται· πολλὰ γάρ ἐστιν ἃ μόνῳ μὲν αὐτῷ κατὰ φύσιν ὑπάρχει, ἑτέρῳ δὲ τῶν ὄντων οὐδενί· καὶ γὰρ Βασιλεὺς καὶ Κύριος καὶ ἄφθαρτος καὶ ἀόρατος, καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα μυρία περὶ αὐτοῦ λέγουσιν αἱ θεῖαι γραφαί· εἰ τοίνυν ἕκαστον τῶν αὐτῷ προσόντων ἐν οὐσίας τάξει κείσεται, πῶς οὐκ ἔσται σύνθετος ὁ ἁπλοῦς; ὅπερ ἐστὶν ἐννοεῖν ἀτοπώτατον.

ρκ΄. Παραστήσας διὰ πολλῶν ὁ σοφὸς τὰ θεῖα Κύριλλος, ὡς εἰ καὶ ζωή ἐστι, καὶ ζωὴν ἔχειν λέγεται κατ' ἐνέργειαν ὁ Υἱός, ὡς ζωοποιῶν ἡμᾶς, καὶ ζωὴ τῶν ζώντων ὤν, οὐκ ἔστιν ἀνόμοιος καὶ κατὰ τοῦτο τῷ Πατρί· καὶ οὗτος γὰρ ζωοποιεῖ· θέλων προσαποδεῖξαι, ὡς εἰ καὶ μὴ πρὸς ἕτερόν τι, ἀλλ' ἀφέτως πάντη καὶ ἀπολύτως ζωὴ καὶ ζωὴν ἔχειν λέγεται ὁ Υἱός· ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἀνόμοιός ἐστι τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν ζωήν· ἐπειδήπερ ἡνίκα μὴ ζωὴν ἡμῶν ὡς ἡμᾶς ζωοποιοῦντα τὸν Θεὸν λέγομεν, ἀλλ' ἀφέτως πάντη καὶ ἀπολελυμένως, τηνικαῦτα τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καλοῦμεν ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν αὐτῷ προσούσης ἐνεργείας· ὥσπερ καὶ σοφίαν καὶ ἀγαθότητα καὶ τἄλλα πάντα· τοῦτο τοίνυν θέλων ἀποδεῖξαί φησιν· ὡς ὅταν οὕτως λέγωμεν, ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, ζωὴν τότε καλοῦμεν τὸν Υἱόν· ἕτερον τοῦ Πατρὸς ὄντα κατὰ μόνην τὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ οὐχὶ κατὰ τὴν ζωήν· διὸ οὐδὲ σύνθεσίς τις καὶ διπλόη περὶ αὐτὸν νοεῖται· καὶ ὅτε πάλιν ζωὴν ἐν ἑαυτῷ φαμὲν ἔχειν τὸν Υἱόν, τὴν ἀπολελυμένως νοουμένην ἐκείνην· ζωὴν καλοῦμεν τὸν Πατέρα, ζωὴ γὰρ ὢν οὐ πρὸς ἕτερον, ἀλλ' ἀφέτως αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν ἀλλήλοις εἰσίν· αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν, ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί, τὰ τοιαῦτα τοίνυν ὁ θεῖος Κύριλλος, ἕτερόν πως καὶ οὐχ ἕτερον δεικνὺς παρὰ τὸν Πατέρα τὴν ἐν αὐτῷ ζωήν, ἤγουν τὸν Υἱόν· οἱ δ' ὡς μηδαμῶς ἕτερον ὄντα παρ' αὐτόν, καὶ τὴν αὐτὴν κατὰ πάντα τῷ Πατρὶ λέγοντες τὴν ἑαυτῷ ζωήν, ὡς μηδὲν διαφέρουσαν· τὰ τοιαῦτα προβαλλόμενοι, καὶ ταύτην εἶναι διαβεβαιούμενοι τὸν τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, οὐ τοῖς τοῦ σεπτοῦ Κυρίλλου, ἀλλὰ τοῖς τοῦ Σαβελλίου κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην συνίστανται δόγμασιν.

ρκα΄. Ἀλλὰ καὶ τὸν θεῖον Κύριλλον καθ' ἑαυτοῦ προάγειν τοὺς κατὰ τῶν ἐναντίων, πῶς οὐ τῆς μεγίστης καταδίκης αὐτοῖς πρόξενον· τὸ γὰρ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δ' ἐκεῖνο λέγειν, ἀμφοτέρων ὄντων ἀληθῶν, παντός ἐστι θεολογοῦντος εὐσεβῶς· τῷ δὲ τἀναντία λέγειν ἑαυτῷ, οὐδενὸς τῶν νῦν ἐχόντων· πῶς οὖν ὁ καλῶς εἰπὼν τὴν ζωὴν ἔχειν κατὰ φύσιν τὸν Υἱὸν ἣν δίδωσι τοῖς αὐτὸν πιστεύουσι· κἀντεῦθεν δείξας ὅτι μὴ μόνον ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἣν οὐδεὶς λαμβάνει· ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ φύσιν ἐνέργεια τούτου λέγεται ζωή· ἣν κατὰ χάριν ἔλαβον οἱ οὕτω παρ' αὐτοῦ ζωοποιηθέντες, ὡς καὶ σώζειν δι' ἑαυτῶν· ταὐτὸ δὲ εἰπεῖν καὶ ἀπαθανατίζειν κατὰ πνεῦμα, τοὺς μὴ κατὰ πνεῦμα ζῶντας πρότερον· ἔστι δ' οὓς καὶ τῶν κατά τι μέλος, ἢ καὶ κατὰ πᾶν σῶμα νεκρῶν γεγονότων ἀνιστᾶν· πῶς ἂν οὖν ὁ καλῶς ταῦτα καὶ σαφῶς δείξας, πρὸς ἀναίρεσιν ἔπειτα τῆς θείας ταύτης ἐνεργείας, τὸ ζωὴν καλεῖσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ προήνεγκε; καθάπερ οἱ νῦν τὰ τούτου βιαζόμενοι, μᾶλλον δὲ συκοφαντοῦντες ἀνοήτως ἰσχυρίζονται.

ρκβ΄. Οὐχ ὁ τοῦ Θεοῦ Μονογενὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καλεῖται παρὰ τῶν ἁγίων ἐνέργειά τε καὶ δύναμις· ἀλλ' ὡς τὰς αὐτὰς ἀπαραλλάκτως τῷ Πατρὶ δυνάμεις ἔχοντα καὶ ἐνεργείας, ἐπεὶ καὶ δύναμις ὁ Θεὸς λέγεται κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον· ὡς πᾶσαν δύναμιν ἐν ἑαυτῷ προέχων καὶ ὑπερέχων· διὸ καὶ συνυπακουόμενον, ἢ καὶ συνεκφωνούμενον ἔχει τούτων ἑκάτερον, ὅταν δύναμις ἢ ἐνέργεια καλεῖται τὸ ἐνυπόστατον· καθάπερ καὶ ὁ τὰ πάντα Μέγας Βασίλειος· δύναμις φησὶν ἁγιαστικὴ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐνούσιος, ἐνύπαρκτος, ἐνυπόστατος· τὰς δ' ἐκ τοῦ πάσας ἐνεργείας οὐκ

ἐνυποστάτους ὑπάρχειν κἂν τοῖς περὶ τοῦ Πνεύματος ἀπεφήνατο· δι' οὗ καὶ τῶν κτισμάτων αὖθις δῆλός ἐστι ταύτας διαστείλας· ἐνυπόστατα γὰρ τὰ ἐκ τοῦ πνεύματος ὡς κτίσματα, πεποιωμένας γὰρ οὐσίας ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν.

ρκγ΄. Ἡ ἀποφατικὴ θεολογία, οὐκ ἐναντιοῦται οὐδὲ ἀναιρεῖ τὴν καταφατικὴν· ἀλλὰ δείκνυσι τὰ καταφατικῶς ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενα, ἀληθῆ μὲν εἶναι καὶ εὐσεβῶς ἐπὶ Θεοῦ· οὐ καθ' ἡμᾶς δὲ ταῦτ' ἔχειν τὸν Θεόν· οἷον ἔχειν ὁ Θεὸς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων· ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἔστιν ὧν· ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ὡς ὄντων τε καὶ γενομένων· ὁ δὲ Θεός, οὐχ ὡς ὄντων ἢ γενομένων· ἐγίνωσκε γὰρ ταῦτ' οὐδέν ἧττον καὶ πρὶν γενέσεως αὐτῶν· ὁ γοῦν εἰπὼν περὶ Θεοῦ ὅτι οὐ γινώσκει τὰ ὄντα ᾗ ὄντα, οὐκ ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι ὅτι γινώσκει ὁ Θεὸς τὰ ὄντα, καὶ ὄντα γινώσκει αὐτά, ἔστι δὲ καὶ καταφατικὴ θεολογία, δύναμιν ἀποφατικῆς θεολογίας ἔχουσα· ὡς ὅταν εἴπῃ τίς, πᾶσα γνῶσις κατά τινος ὑποκειμένου λέγεται, δηλονότι τοῦ γινωσκομένου· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ γνῶσις κατ' οὐδενὸς ὑποκειμένου λέγεται· αὐτὸ γὰρ ἐκεῖνό φησιν, ὡς ὁ Θεὸς οὐ γινώσκει τὰ ὄντα ᾗ ὄντα· καὶ τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν οὐκ ἔχει, ὡς ἡμεῖς δηλονότι· τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον, καὶ τὸ μὴ εἶναι τὸν Θεὸν καθ' ὑπεροχὴν λέγεται· ὁ δὲ τοῦτο λέγων, εἰς τὸ δεῖξαι μὴ καλῶς λέγειν τοὺς λέγοντας εἶναι τὸν Θεόν, φανερός ἐστι μὴ καθ' ὑπεροχὴν χρώμενος τῇ ἀποφατικῇ θεολογίᾳ, ἀλλὰ κατ' ἔλλειψιν· ὡς μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντως τοῦ Θεοῦ· τοῦτο δὲ ἀσεβείας ἐστὶν ὑπερβολή, ὃ φεῦ πάσχουσιν, οἱ διὰ τῆς ἀποφατικῆς θεολογίας ἐπιχειροῦντες ἀναιρεῖν, ὡς ἔχει ὁ Θεὸς καὶ οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἄκτιστον, ἡμεῖς δ' ὡς μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναιρουμένας, ἀμφοτέρας στέργομεν· βεβαιούμενοι μᾶλλον ὑφ' ἑκατέρας εἰς τὴν εὐσεβῆ διάνοιαν.

ρκδ΄. Τὰς τῶν ἐναντίων ἐρεσχελίας πάσας, τελέως καθελεῖν, καὶ πλατὺν λῆρον ἀποδεῖξαι, ἀποχρῶν εἶναι νομίζω, καὶ βραχὺ ῥῆμα πατρικόν· ἄναρχον γάρ φησι, καὶ ἀρχή, καὶ τὸ μετὰ τῆς ἀρχῆς· εἷς Θεός· ἀλλ' οὐχ ἡ ἀρχή, τῷ ἀρχὴ εἶναι τοῦ ἀνάρχου διείργεται· οὐ γὰρ φύσις αὐτῷ ἡ ἀρχή· ὥσπερ οὐδ' ἐκείνῳ τὸ ἄναρχον· περὶ γὰρ τὴν φύσιν, οὐ ταῦτα φύσις· τί οὖν; ὅτι μὴ φύσις ἀλλὰ περὶ τὴν φύσιν ἡ ἀρχή, καὶ τὸ ἄναρχον, κτιστὰ ταῦτ' ἐρεῖ τις, εἰ μὴ μαίνοιτο; τούτων δὲ ἀκτίστων ὄντων, καὶ τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ προσόντων, σύνθετος παρὰ τοῦτο ὁ Θεός; οὐδαμῶς, οὐ γὰρ διενήνοχε τῆς θείας φύσεως· ἀλλ' εἰ φύσις μᾶλλον εἴη τὰ φυσικῶς προσόντα τῷ Θεῷ, σύνθετον εἶναι τὸ θεῖον πρὸς τοῖς ἄλλοις πατράσι, καὶ ὁ Μέγας διὰ πολλῶν διδάσκει Κύριλλος, σὺ δέ μοι δίελθε τὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, καὶ τὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφὰ φρονοῦντος τούτῳ πρὸς Εὐνόμιον· ἐκεῖ γὰρ εὑρήσεις ἐναργῶς Εὐνομίῳ συνᾴδοντας, τοὺς κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀντιρρήσεων ἕξεις διαρκῶς.

Διὰ τοὺς Εὐνομιανούς, δοκοῦντας μὴ τὴν ρκε΄.
αὐτὴν Πατρὸς εἶναι καὶ Υἱοῦ οὐσίαν· ἐπειδὴ πᾶν τὸ περὶ Θεοῦ λεγόμενον, κατ' οὐσίαν λέγεσθαι οἴονται, καὶ φιλονεικοῦσιν, ὡς ἐπεὶ τὸ γεννᾷν καὶ γεννᾶσθαι διάφορα ἐστί, διὰ τοῦτο καὶ οὐσίας διαφόρους εἶναι· καὶ διὰ τοὺς ἀντιλέγοντας μὴ τὸν αὐτὸν Θεὸν εἶναι, τὸν ἔχοντα καὶ τὴν θείαν οὐσίαν καὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν· ἐπειδὴ πᾶν τὸ περὶ Θεοῦ λεγόμενον, οὐσίαν εἶναι οἴονται· καὶ φιλονεικοῦσιν ὡς διαφορά τις ἐστὶν οὐσίας καὶ ἐνεργείας θείας, πολλοὺς καὶ διαφόρους εἶναι θεούς· δείκνυται μὴ πᾶν τὸ περὶ Θεοῦ λεγόμενον κατ' οὐσίαν λέγεσθαι· ἀλλὰ λέγεσθαι καὶ ἀναφορικῶς· τουτέστι πρός τι· ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἔστιν· ὥσπερ ὁ Πατὴρ λέγεται πρὸς τὸν Υἱόν· οὐ γάρ ἐστι Πατὴρ ὁ Υἱός· καὶ Κύριος πρὸς τὴν δουλεύουσαν κτίσιν· κυριεύει γὰρ ὁ Θεὸς τῶν ἐν χρόνῳ καὶ ἐν αἰῶνι, καὶ αὐτῶν τῶν αἰώνων· τὸ δὲ κυριεύειν, ἄκτιστος ἐστὶν ἐνέργεια Θεοῦ διαφέρουσα τῆς οὐσίας, ὡς πρὸς ἕτερόν τι λεγομένη, ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἔστιν. ρκϛ΄.

Οἱ Εὐνομιανοὶ πᾶν ὅπερ ἐπὶ Θεοῦ λέγονται, οὐσίαν εἶναι λέγουσιν, ἵνα τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν εἶναι δογματίσωσι· καὶ τὸν Υἱὸν ἐντεῦθεν ὡς τοῦ Πατρὸς διαφέροντα, εἰς κτίσμα τό γε εἰς αὐτοὺς ἧκον κατασπάσωσι· καὶ ἡ πρόφασις αὐτοῖς, ἵνα φασὶ μὴ δύο γένοιντο Θεοί· ὅτε πρῶτος ὁ ἀγέννητος, καὶ ὁ δευτερεύων τούτου ὡς γεννητὸς ὑπάρχων· κατὰ μίμησιν τούτων καὶ οἱ ἐνάντιοι, πᾶν ὅπερ ἐπὶ Θεοῦ λέγεται, οὐσίαν εἶναι λέγουσιν· ἵνα τὴν μὴ χωριζομένην, διαφέρουσαν δὲ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν ὡς ἐξ ἐκείνης οὖσαν, μετεχομένην μέν τοι παρὰ τῶν ποιημάτων· πάντα γάρ φησι μετέχει προνοίας ἐκ τῆς παναιτίου θεότητος ἐκβλυζομένης, δυσσεβῶς εἰς κτί-

σμα κατασπάσωσι· καὶ ἡ πρόφασις αὐτοῖς, ἵνα φασὶ μὴ δύο γένοιντο θεότητες· ἥ,τε ὑπὲρ ἐπωνυμίαν, καὶ αἰτίαν, καὶ μέθεξιν τρισυπόστατος οὐσία, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς προερχομένη, μετεχομένη δὲ καὶ ὀνομαζομένη τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια· καὶ γὰρ οὐ συνορῶσιν, ὅτι καθάπερ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, Πατὴρ λέγεται πρὸς τὸν ἴδιον Υἱόν, καὶ ἀκτίστως ἔχει τὸ Πατὴρ εἶναι, εἰ καὶ μὴ οὐσίαν σημαίνει τὸ Πατήρ, οὕτω καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχει ὁ Θεός. εἰ καὶ διαφέρει τῆς οὐσίας ἡ ἐνέργεια· καὶ ὅτε μίαν θεότητα φαμέν, πάντα ὅσα ἐστὶν ὁ Θεὸς φαμέν, καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν· ἐκεῖνοι τοιγαροῦν εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες δυσσεβῶς τὴν μίαν τοῦ Θεοῦ θεότητα εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα.

ρκζ'. Συμβεβηκός ἐστι τὸ γινόμενον καὶ ἀπογινόμενον· ἀφ' οὗ καὶ τὰ ἀχώριστα συμβεβηκότα συνορῶμεν· ἔστι δέ πως συμβεβηκός, καὶ τὸ φυσικῶς προσόν, ὡς αὐξομένον τε καὶ μειούμενον· καθάπερ ἐν τῇ λογικῇ ψυχῇ ἡ γνῶσις· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἐν τῷ Θεῷ, ὅτι δὴ παντάπασιν ἀμετάβλητος μένει, δι' ἣν αἰτίαν οὐδὲν αὐτῷ κατὰ συμβεβηκός λέγοιτ' ἄν· οὐ μὴν πᾶν ὅπερ ἐπὶ Θεοῦ λέγεται, οὐσίαν σημαίνει· λέγεται γὰρ καὶ τὸ πρός τι· ὅπερ ἀναφορικόν ἐστι, καὶ ἀναφορᾶς πρὸς ἕτερον, ἀλλ' οὐκ οὐσίας δηλωτικόν· τοιοῦτόν ἐστι καὶ ἡ θεία ἐνέργεια ἐπὶ Θεοῦ· οὔτε γὰρ οὐσία ἐστίν, οὔτε συμβεβηκός· εἰ καὶ συμβεβηκός πως ἐστι παρ' ὧν καλεῖται Θεολόγων δεικνύντων τοῦτο μόνον, ὅτι ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ καὶ οὐσία οὐκ ἔστιν.

ρκη'. Ἔτι ἡ θεία ἐνέργεια, εἰ καὶ συμβεβηκός ἐστιν, ὅπως λέγεται, ἀλλ' ἐνθεωρεῖται τῷ Θεῷ, καὶ σύνθεσιν οὐκ ἐμποιεῖ· καὶ Γρηγόριος ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος, γράφων περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡμᾶς διδάσκει· τὸ Πνεῦμα γάρ φησι τὸ Ἅγιον, ἢ τῶν καθ' ἑαυτὸ ὑφεστηκότων ἐστίν, ἢ τῶν ἐν ἑτέρῳ θεωρουμένων· ὧν τὸ μὲν οὐσίαν καλοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί, τὸ δὲ συμβεβηκός· εἰ γοῦν συμβέβηκεν, ἐνέργεια τοῦτ' ἂν εἴη τοῦ Θεοῦ· τί γὰρ ἕτερον; ἢ τίνος; τοῦτο γάρ πως καὶ φεύγει σύνθεσιν· τοῦτο λέγων φανερῶς, ὡς εἰ τῶν ἐν τῷ Θεῷ θεωρουμένων ἐστί, διὸ καὶ οὐκ οὐσία, ἀλλὰ συμβεβηκός ἐστι, καὶ πνεῦμα ὀνομάζεται· οὐδέν ἕτερον εἶναι δυνατὸν εἰ μὴ ἐνέργειαν Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπών· τί γὰρ ἕτερον; ἢ τίνος; προκατασκευάζων δέ, πῶς οὐδὲν ἕτερον, οὐ ποιότητα, ἢ ποσότητα, ἢ τί τῶν τοιούτων ἐνθεωρεῖσθαι τῷ Θεῷ δυνατον, ἀλλ' ἐνέργειαν μόνην, ἐπιφέρει; τοῦτο γάρ πως καὶ φεύγει σύνθεσιν· πῶς δὲ ἡ ἐνέργεια ἐνθεωρουμένη τῷ Θεῷ φεύγει τὴν σύνθεσιν; ἐπειδὴ μόνος ἀπαθεστάτην ἔχει τὴν ἐνέργειαν, ἐνεργῶν μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πάσχων κατ' αὐτήν, οὐδὲ γινόμενος, οὐ δὲ ἀλλοιούμενος.

ρκθ'. Ὅτι δὲ καὶ ἄκτιστον οὖσαν ταύτην τὴν ἐνέργειαν ὁ Θεολόγος, ἀνωτέρω μικρὸν αὐτὸς ἔδειξε, πρὸς τὸ κτίσμα ταύτην ἀντιδιαστείλας· τῶν καθ' ἡμᾶς γάρ φησι σοφῶν, οἱ μὲν ἐνέργειαν τὸ πνεῦμα ὑπέλαβον, οἱ δὲ κτίσμα, οἱ δὲ Θεόν· Θεὸν μὲν οὖν ἐνταῦθα, τὴν ὑπόστασιν αὐτὴν λέγει· πρὸς δὲ τὸ κτίσμα ἀντιδιῃρημένην δείξας, τὴν ἐνέργειαν μὴ εἶναι κτίσμα σαφῶς ὑπέδειξεν· ἀλλὰ καὶ μικρὸν προϊών, κίνησιν Θεοῦ ταύτην εἶπε τὴν ἐνέργειαν· πῶς οὖν οὐκ ἄκτιστος ἡ τοῦ Θεοῦ κίνησις; περὶ ἧς καὶ Δαμασκηνὸς ὁ θεοφόρος ἐν νθ'. κεφαλαίῳ γράφων· ἐνέργεια μὲν ἐστί φησιν, ἡ δραστικὴ καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις· ἐνεργητικὸν δὲ ἡ φύσις, ἐξ ἧς ἡ ἐνέργεια πρόεισιν· ἐνέργημα δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα· ἐνεργῶν δέ, ὁ κεχρημένος τῇ ἐνεργείᾳ, ἤτοι ἡ ὑπόστασις.

ρλ'. Οἱ ἐναντίοι ἐκ τοῦ τὸν Θεολόγον ἐνταῦθα φάναι, εἰ δὲ ἐνέργεια ἐνεργηθήσεται καὶ οὐκ ἐνεργήσει, καὶ ὁμοῦ τὸ ἐνεργηθῆναι παύσεται, κτιστὴν ἐντεῦθεν, ὑπενόησαν καὶ ἀπεφήναντο τὴν θείαν ταύτην ἐνέργειαν· ἠγνόησαν γάρ, ὅτι τὸ ἐνεργεῖσθαι καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτίστων λέγεται· ὡς καὶ ὁ Θεολόγος οὗτος δείκνυσιν ἀλλαχοῦ γράφων. Εἰδὲ ἐνεργείας ὄνομα ὁ Πατὴρ τοῦτο ἐνηργηκὼς ἂν εἴη τὸ ὁμοούσιον· φησὶ δὲ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ὁ θεοφόρος, ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ὁ Χριστὸς ἐκάθισε, θεϊκῶς ἐνεργῶν τὴν τῶν ὅλων πρόνοιαν· ἀλλ' οὐδὲ τὸ κατέπαυσε, τῷ ἀκτίστῳ τῆς ἐνεργείας προσίσταται· κατὰ γὰρ τὸ δημιουργεῖν ἄρχεται ὁ Θεὸς καὶ παύεται, ὡς καὶ ὁ Μωϋσῆς φησίν, ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων ὧν ἤρξατο ποιῆσαι· τὸ μέν τοι δημιουργεῖν τοῦτο καθ' ὃ ἄρχεται ὁ Θεὸς καὶ παύεται, φυσικὴ καὶ ἄκτιστος ἐστὶν ἐνέργεια Θεοῦ.

ρλα'. Ὁ θεῖος αὖθις Δαμασκηνός, μετὰ τὸ εἰπεῖν ὅτι ἐνέργεια ἐστὶν ἡ δραστικὴ καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις, θέλων δεῖξαι,

Digitized by Google

ὡς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ὁ Θεολόγος εἶπεν ἐνεργεῖσθαί τε καὶ παύεσθαι προσεπήνεγκεν· ἰστέον, ὡς ἡ ἐνέργεια κίνησις ἐστι, καὶ ἐνεργεῖται μᾶλλον ἢ ἐνεργεῖ· καθὼς φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος. ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Λόγῳ. Εἰδὲ ἐνέργεια ἐστίν, ἐνεργηθήσεται δηλονότι καὶ οὐκ ἐνεργήσει, καὶ ὁμοῦ τὸ ἐνεργηθῆναι παύσεται· φανερὸν οὖν ὡς οἱ τὰ τῶν ἐναντίων φρονοῦντες, κτιστὴν εἶναι δογματίζοντες, ἣν ἐνταῦθα Γρηγόριος ὁ θεολόγος εἴρηκεν ἐνέργειαν, αὐτὴν τὴν φυσικὴν καὶ οὐσιώδη τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν, φρενοβλαβῶς εἰς κτίσμα κατασπῶσιν· ἣν ὁ Ἱερὸς Δαμασκηνός, μὴ ἐνεργουμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνεργοῦσαν ὑποφήνας, ἄκτιστον ὑπάρχουσαν παρέστησεν· ὅπως γε μὴν οὐ διαφωνεῖ κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν τῆς θεολογίας ἐπώνυμον, ἐν τοῖς διὰ πλάτους μοι λόγοις ἀποδέδεικται.

ρλβ'. Τὰ ὑποστατικὰ ἰδιώματα, ἀναφορικῶς κἂν τῷ Θεῷ προσάλληλα λέγεται· καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ ὑποστάσεις, ἀλλ' οὐ γὰρ ὥς περ λέγεται προαιώνιος, προάναρχος, μέγας, ἀγαθός, Θεός ἡ Παναγία Τριάς, οὕτω δύναται λέγεσθαι, καὶ Πατήρ· οὐ γὰρ ἑκάστη τῶν ὑποστάσεων, ἀλλὰ μία τῶν τριῶν ὑπάρχει ὁ Πατήρ· ἐξ οὗ καὶ εἰς ὃν ἀνάγεται τὰ ἑξῆς· πρὸς μέν τοι τὴν κτίσιν, διὰ τὸ ἓν ἔργον εἶναι τῶν τριῶν, ἐκ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντος προαχθέν· καὶ διὰ τὴν τῶν υἱῶν ὑπὸ τῆς χορηγουμένης κοινῆς τῶν τριῶν χάριτος εἰς ποίησιν, Πατὴρ λέγεται ἂν καὶ ἡ Τριάς· τό, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἐστιν· καὶ τό, Πατὴρ ἡμῶν εἷς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἕνα Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν τὴν Ἁγίαν Τριάδα φησί, καὶ δὴ καὶ Πατέρα ἡμῶν, διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος ἡμᾶς ἀναγεννῶντα, λέγεται ἀναφορικῶς καθάπερ ἔφημεν· καὶ ὁ Πατὴρ μόνος, πρὸς τὸν ὁμοούσιον Υἱὸν Πατὴρ ὁ αὐτὸς δὲ λέγεται καὶ ἀρχὴ πρὸς τὸν Υἱόν τε καὶ τὸ Πνεῦμα· λέγεται δὲ καὶ πρὸς τὴν κτίσιν ὁ Πατὴρ ἀρχή, ἀλλ' ὡς κτίστης καὶ δεσπότης πάντων τῶν κτισμάτων, ὅταν οὖν ταῦτα πρὸς τὴν κτίσιν ὁ Πατὴρ λέγηται, ἀρχὴ ἐστι καὶ ὁ Υἱός. καὶ οὐκ εἰσὶ δύο ἀρχαί, ἀλλὰ μία· καὶ γὰρ ἀναφορικῶς λέγεται καὶ ὁ Υἱὸς ἀρχή, ὡς πρὸς τὴν κτίσιν, ὡς περ καὶ δεσπότης πρὸς τὰ δοῦλα· οὐκοῦν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς μετὰ τοῦ Πνεύματος, ὡς πρὸς τὴν κτίσιν μία ἀρχὴ ἐστι καὶ εἷς δεσπότης, καὶ εἷς κτίστης, καὶ εἷς Θεός τε, καὶ Πατήρ, καὶ προμηθεύς. καὶ ἔφορος, καὶ τἄλλα πάντα· καὶ τῶν τοιούτων ἕκαστον οὐκ ἔστιν οὐσία· οὐ γὰρ ἂν πρὸς ἕτερον ἀναφορικῶς ἐλέγετο, εἴπερ ἦν αὐτοῦ οὐσία.

Θέσεις καὶ ἕξεις καὶ τόποι καὶ χρόνοι ρλγ'. καὶ εἴ τι τοιοῦτον, οὐ κυρίως ἐπὶ Θεοῦ λέγονται, ἀλλὰ μεταφορικῶς· τὸ δὲ ποιεῖν καὶ ἐνεργεῖν, ἐπὶ μόνου τοῦ Θεοῦ ἀληθέστατα ἂν λέγοιτο· μόνος γὰρ ὁ Θεὸς ποιεῖ· αὐτὸς δὲ οὐ γίνεται οὐδὲ πάσχει, ὅσον εἰς τὴν αὐτοῦ οὐσίαν ἀνήκει· καὶ μόνος διὰ πάντων ἕκαστον ποιεῖ· καὶ μόνος ἐκ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντων ποιεῖ, παντοδύναμον ἔχων τὴν ἐνέργειαν· καθ' ἣν καὶ πρὸς τὴν κτίσιν ἀναφορικῶς λέγεται, καὶ τὸ δυνάμει ἔχει· δύναται γὰρ αὐτὸς εἰς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τι παθεῖν οὐδὲν οὐδαμῇ· δύναται δὲ προσθεῖναι τοῖς ποιήμασιν εἰ βούλοιτο. τὸ μὲν γὰρ δυνάμει παθεῖν ἔχειν, καὶ προσλαβεῖν τι κατ' οὐσίαν, ἀσθενείας ἐστί· τὸ δὲ δυνάμει ποιεῖν ἔχειν, καὶ προστιθέναι τοῖς ποιήμασιν ὁπότε βούλοιτο. θεοπρεποῦς τε καὶ παντοκρατορικῆς ἰσχύος.

Πάντων τῶν ὄντων εἰς δέκα συγκεφαλαιουμένων· ρλδ'. οὐσίαν λέγω, ποσόν, ποιόν, πρός τι, ποῦ, ποτέ, ποιεῖν, πάσχειν, ἔχειν, κεῖσθαι· καὶ τῶν ἐφεξῆς τῇ οὐσίᾳ ἐνθεωρουμένων ὁ Θεὸς οὐσία ὑπερούσιος ἐστίν· ᾗ ἐνθεωρεῖται μόνα, τὸ πρός τι τε καὶ τὸ ποιεῖν, οὐδεμίαν ἐμποιοῦντα ταύτῃ σύνθεσιν ἢ ἀλλοίωσιν· ποιεῖ γὰρ τὰ πάντα ὁ Θεός, μηδὲν αὐτὸς πάσχων κατ' οὐσίαν· ἔστι δὲ καὶ κτίστης πρὸς τὴν κτίσιν, καὶ ἀρχὴ καὶ δεσπότης αὐτῆς ἠργμένης, καὶ αὐτῆς δουλευούσης· ἀλλὰ καὶ Πατὴρ ἡμῶν ἐστίν, ἀναγεννῶν ἡμᾶς τῇ χάριτι· ἔστι δὲ καὶ Πατὴρ πρὸς τὸν μηδαμῶς ἠργμένον χρονικῶς Υἱόν· καὶ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ πρόβλημα Πατρὸς τὸ Πνεῦμα, συναΐδιον Πατρί τε καὶ Υἱῷ, μιᾶς ὄντα καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας· οἱ δὲ λέγοντες οὐσίαν εἶναι μόνον τὸν Θεόν, μηδὲν ἔχουσαν ἐνθεωρούμενον, οὐδὲ τὸ ποιεῖν καὶ ἐνεργεῖν, οὐδὲ τὸ πρός τι ἔχειν τὸν Θεὸν κατασκευάζουσιν· εἰδὲ μὴ ταῦτα ἔχει ὃν αὐτοὶ νομίζουσι Θεόν, οὐδὲ ἐνέργεια ἐστίν, οὐδὲ δημιουργός, οὐδε ἐνέργειαν ἔχει, ἀλλ' οὐδὲ ἀρχὴ καὶ κτίστης καὶ δεσπότης, οὐδὲ Πατὴρ ἡμῶν ἐστὶ κατὰ χάριν· πῶς γὰρ ἂν εἴη ταῦτα, μὴ ἐνθεωρούμενα τῇ καθ' ἑαυτὸν οὐσίᾳ ἔχων τὸ πρός τι τε καὶ ποιεῖν; συναναιρεῖται δὲ καὶ τὸ τρισυπόστατον τῆς θεότητος, εἰ μὴ τῇ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ ἐνθεω-

ρούμενον ἐστὶ τὸ πρός τι· ὁ δὲ μὴ τρισυπόστατος, οὐδὲ τοῦ παντὸς δεσπότης, οὐδὲ Θεός. Ἄθεοι τοιγαροῦν εἰσίν, οἱ οὕτω κατὰ τοὺς ἐναντίους φρονοῦντες.

ρλε΄. Ἔχει ὁ Θεός, καὶ ὃ μή ἐστιν οὐσία· οὐ μὴν ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστιν οὐσία, συμβεβηκός ἐστι· τὸ γὰρ μὴ μόνον οὐκ ἀπογινόμενον, ἀλλ' οὐδ' αὔξησιν ἢ μείωσιν ἡντιναοῦν ἐπιδεχόμενον, ἢ ἐμποιοῦν, οὐκ ἔσθ' ὅπως ἂν συναριθμοῖτο τοῖς συμβεβηκόσιν, ἀλλ' οὐχ ὅτι μήτε συμβεβηκός ἐστι τοῦτο, μήτε οὐσία, τῶν μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντων ἐστίν· ἀλλ' ἔστι καὶ ὡς ἀληθῶς ἐστίν· οὐ συμβεβηκὸς δέ ἐστιν, ἐπειδὴ παντάπασιν ἀμετάβλητόν ἐστιν· ἀλλ' οὐδὲ οὐσία· καὶ γὰρ οὐ τῶν καθ' ἑαυτὸ ὑφεστηκότων ἐστίν· διὸ καὶ συμβεβηκός πως ἔστι παρ' ὧν Θεολόγων τοῦτο λέγεται· τοῦτο δεικνύντων μόνον, ὅτι οὐκ ἔστιν οὐσία· τί γάρ, ἐπεὶ καὶ τῶν ὑποστατικῶν ἕκαστον, καὶ τῶν ὑποστάσεων ἑκάστη, ὅτι μήτε οὐσία ἐστί, μήτε συμβεβηκὸς ἐπὶ Θεοῦ, διὰ τοῦτο τῶν μηδαμῶς ὄντων ἐστίν; ἄπαγε· τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ ἡ θεία τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, οὔτε οὐσία, οὔτε συμβεβηκός ἐστι· καὶ τῶν μηδαμῶς ὄντων οὐκ ἔστι· καὶ ἵν' εἴπω τὸ πᾶσι τοῖς θεολόγοις συνδοκοῦν· εἰ τὸ βούλεσθαι ποιεῖ ὁ Θεός· ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς τῷ πεφυκέναι, ἄλλο ἄρα τὸ βούλεσθαι, καὶ ἕτερον τὸ πεφυκέναι· εἰδὲ τοῦτο καὶ ἡ θεία βουλὴ τῆς θείας φύσεως ἕτερον· τί οὖν; ὅτι ἡ βουλὴ τῆς φύσεως ἕτερον ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν οὐσία, διὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἐστίν; οὐμενουν· ἀλλ' ἔστι, καὶ τοῦ Θεοῦ ἐστί, τοῦ μὴ οὐσίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ βουλὴν ἔχοντος καθ' ἣν ποιεῖ· κἂν συμβεβηκός πως ταύτην τίς ἐθέλη καλεῖν ὡς μὴ οὐσίαν οὖσαν κἂν μηδὲ συμβεβηκός, ὡς μηδεμίαν ἐμποιοῦσαν σύνθεσιν, ἢ ἀλλοίωσιν ἔχει ἄρα ὁ Θεὸς καὶ ὃ οὐσία, καὶ ὃ μὴ οὐσία, κἂν εἰ μὴ συμβεβηκὸς καλεῖτο· τὴν θείαν δηλονότι βουλήν, καὶ ἐνέργειαν.

ρλς΄. Ἡ οὐσία εἰ μὴ ἐνέργειαν ἔχει διαφέρουσαν ἑαυτῆς, ἀνυπόστατος ἔσται τελέως, καὶ διανοίας μόνη θεώρημα· ὁ γὰρ καθόλου λεγόμενος ἄνθρωπος, οὐ διανοεῖται, οὐ δοξάζει, οὐχ' ὁρᾷ, οὐκ ὀσφραίνεται, οὐ λαλεῖ, οὐκ ἀκούει, οὐ περιπατεῖ, οὐκ ἀναπνεῖ, οὐκ ἐσθίει· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, οὐκ ἔχει ἐνέργειαν διαφέρουσαν τῆς οὐσίας, καὶ δεικνῦσαν ὅτι ἐν ὑποστάσει ἐστί· διὸ καὶ τελέως ἀνυπόστατός ἐστιν ὁ καθόλου ἄνθρωπος· ὁ δὲ ἐνέργειαν ἔμφυτον ἔχων διαφέρουσαν τῆς οὐσίας ἄνθρωπος, μίαν, ἢ πλείους, ἢ πάσας οἵας περ ἔφημεν, ἐξ αὐτῶν γνωρίζεται ὅτι ἐν ὑποστάσει ἐστί, καὶ οὐκ ἀνυπόστατός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος· ἐπεὶ δὲ αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι, οὐκ ἐφ' ἑνός, ἢ δύο, ἢ τριῶν, ἀλλ' ἐπὶ πλειόνων τῷ ἀριθμῷ θεωροῦνται, δείκνυται εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἐν ὑποστάσεσι μυρίαις.

ρλζ΄. Ὁ Θεὸς κατὰ τὴν διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος ἡμετέραν, τῆς αὐτοῦ λέγω Ἐκκλησίας εὐσεβείας, ἐνέργειαν ἔμφυτον ἔχων δεικτικὴν ἑαυτοῦ, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρουσαν τῆς οὐσίας αὐτοῦ· καὶ γὰρ προγινώσκει τε, προνοεῖται τῶν ὑποδεεστέρων, καὶ δημιουργεῖ ταῦτα, καὶ συντηρεῖ, καὶ δεσπόζει, καὶ μετασκευάζει κατ' οἰκείαν βούλησιν ὡς οἶδεν αὐτός, ἐν ὑποστάσει δείκνυται ὤν, ἀλλ' οὐκ οὐσία μόνον ἀνυπόστατος· ἐπεὶ δὲ αἱ τοιαῦται πᾶσαι ἐνέργειαι, οὐκ ἐφ' ἑνός, ἀλλ' ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ὑπάρχων ὁ Θεὸς ἡμῖν γνωρίζεται· οἱ δὲ ἀντικείμενοι, λέγοντες μὴ ἔχειν τὸν Θεὸν ἐνέργειαν ἔμφυτον, δεικτικὴν ἑαυτοῦ, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρουσαν τῆς οὐσίας αὐτοῦ, οὐκ ἐνυποστάσει λέγουσιν εἶναι τὸν Θεόν, καὶ ἀνυπόστατον τελέως ποιοῦσι τὸν τρισυπόστατον Κύριον· τοσοῦτον ὑπερβάλλοντες κακοδοξίᾳ τὸν Λίβυν Σαβέλλιον, ὅσον πλέον εἰς κακίαν ἔχει τῆς εὐσεβείας ἡ ἀσέβεια.

ρλη΄. Τῶν τριῶν θείων ὑποστάσεων, οὐ μία ὡς ὁμοία ἡ ἐνέργεια, καθάπερ ἐφ' ἡμῶν, ἀλλὰ μία ὄντως καὶ τῷ ἀριθμῷ· ὅπερ οἱ τὰ τῶν ἐναντίων φρονοῦντες λέγειν οὐ δύνανται· ἐπεὶ μὴ κοινὴν εἶναι τῶν τριῶν ἄκτιστον ἐνέργειαν φασίν, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλων τὰς ὑποστάσεις ἐνεργείας εἶναι λέγουσιν, ὡς μὴ κοινῆς οὔσης κατ' αὐτοὺς θείας ἐνεργείας· ὥστε οὐδ' οὕτως ἔχουσι λέγειν μίαν τῶν τριῶν ἐνέργειαν· ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε ἄλλην οὕτως ἀναιροῦντες, κἀντεῦθεν ποιοῦσι τὸν τρισυπόστατον Θεόν.

ρλθ΄. Οἱ τὴν κακόδοξον πλάνην κατὰ ψυχὴν νενοσηκότες, κτιστὴν λέγοντες τὴν διαφέρουσαν τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας ἐνέργειαν, κτιστῶς ἔχειν καὶ τὸ δημιουργεῖν τὸν Θεὸν δοξάζουσι· ταυτὸ δ' εἰπεῖν τὴν δημιουργικὴν δύναμιν αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐνεργεῖν καὶ δημιουργεῖν χωρὶς ἐνεργείας, ὥσπερ οὐδὲ ὑπάρχειν χωρὶς ὑπάρξεως· ὡς οὖν οὐκ ἔνι τὸν λέγοντα τὴν τοῦ Θεοῦ ὕπαρξιν κτιστήν, ἀκτίστως ἔχειν αὐτὸ τὸ εἶναι

Digitized by Google

οἴεσθαι, οὕτως οὐκ ἔστι τὸν λέγοντα τὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν κτιστήν, τὸ ἐνεργεῖν τε καὶ δημιουργεῖν αὐτὸν ἀκτίστως ἔχειν οἴεσθαι.

ρμ'. Κτίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ εἰσὶ καὶ λέγονται παρὰ τῶν εὐσεβῶς φρονούντων οὐχ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια κατὰ τοὺς τῶν ἐναντίων λήρους, ἄπαγε τῆς ἀσεβείας, ἀλλὰ τὰ τῆς θείας ἐνεργείας ἀποτελέσματα ἐστὶ τὰ κτίσματα· εἰ γὰρ τὰ κτίσματα ἡ ἐνέργεια, ἢ ἄκτιστα ταῦτα ἐστὶν (ὢ τῆς παρανοίας) ὡς καὶ πρὶν κτισθῆναι ὄντα, ἢ πρὸ τῶν κτισμάτων (ὢ τῆς δυσσεβείας) οὐκ εἶχεν ὁ Θεὸς ἐνέργειαν· ἀλλὰ μὴν ἐξ ἀϊδίου ἐνεργὴς ἐστι καὶ παντοδύναμος, οὔκουν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, ἀλλὰ τὰ ἐνεργηθέντα, καὶ ἀποτελεσθέντα, ὅπως ἂν καὶ ὀνομάζοιντο, ἐστὶ τὰ κτίσματα· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, ἄκτιστός ἐστι καὶ συναΐδιος Θεῷ κατὰ τοὺς Θεολόγους.

ρμα'. Οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας ἡ ἐνέργεια, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνεργείας ἡ οὐσία γνωρίζεται ὅτι ἐστί, ἀλλ' οὐ τί ἐστί· διὸ καὶ ὁ Θεός, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς προνοίας αὐτοῦ γινώσκεται, κατὰ τοὺς Θεολόγους, ὅτι ἐστί· διαφέρει δὲ καὶ κατὰ τοῦτο τῆς οὐσίας ἡ ἐνέργεια· ὅτι τὸ μὲν γνωρίζον ἐττὶν ἡ ἐνέργεια· τὸ δὲ δι' αὐτῆς γνωριζόμενον ὅτι ἐστίν, ἡ οὐσία ἐστίν· οἱ δὲ τῆς κακοδόξου δυσσεβείας συνήγοροι σπεύδοντες πείθειν μηδὲν διαφέρειν τῆς θείας οὐσίας τὴν θείαν ἐνέργειαν, τοῦτο σπεύδουσιν ἡμᾶς καταπεῖσαι τὸ γνωριστικὸν ἀναιροῦντες, μὴ γινώσκειν ὅτι ἔστιν ὁ Θεός· ὡς μηδ' ἐκεῖνοι πάντως γινώσκοντες, ὁ δὲ μὴ τοῦτο γινώσκων, ἀθεώτατός τε καὶ ἀφρονέστατος πάντων ἂν εἴη.

ρμβ'. Ὅταν δὲ λέγωσιν οὗτοι ὡς ἔχει μὲν ὁ Θεὸς ἐνέργειαν, ἀλλὰ τῆς οὐσίας μηδαμῶς κατὰ μηδὲν διαφέρουσαν, συσκιάζειν πειρῶνται καὶ οὕτω τὴν οἰκείαν δυσσέβειαν· καὶ σοφιστικῶς τοὺς ἀκούοντας παρακρούεσθαι καὶ ἀπατᾶν· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Λίβυς ἐκεῖνος Σαβέλλιος, ἔλεγε καὶ Υἱὸν ἔχειν τὸν Πατέρα καὶ Θεόν, μηδὲν αὐτοῦ διαφέροντα· ὡς οὖν ἐκεῖνος ἠλέγχετο Πατέρα λέγων Υἱοῦ χωρίς, τὴν καθ' ὑπόστασιν αὐτῶν διαφορὰν ἀρνούμενος· οὕτως οὗτοι νῦν, κατ' οὐδὲν διαφέρειν λέγοντες τῆς θείας οὐσίας τὴν θείαν ἐνέργειαν, οὐκ ἔχειν ὅλως τὸν Θεὸν ἐνέργειαν ἀπελέγχονται φρονοῦντες· εἰ γὰρ μηδὲν ταῦτα διενήνοχεν, οὐδὲ τὸ ποιεῖν καὶ ἐνεργεῖν ἔχει ὁ Θεός· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐνεργεῖν χωρὶς ἐνεργείας κατὰ τοὺς Θεολόγους· ὥσπερ κατ' αὐτοὺς αὖθις οὐδὲ ὑπάρχειν χωρὶς ὑπάρξεως, ὅτι δὲ ἡ θεία ἐνέργεια τῆς θείας οὐσίας διαφέρει, δῆλον ἂν εἴη κἀντεῦθεν τοῖς εὖ φρονοῦσιν· ἡ δὲ ἐνέργεια ἕτερον ἐνεργεῖ, ὅπερ ὁ ἐνεργῶν οὐκ ἔστιν· ἐνεργεῖ γὰρ καὶ ποιεῖ ὁ Θεὸς τὰ κτίσματα, αὐτὸς δὲ ἄκτιστός ἐστι· καὶ τὸ πρός τι δέ, πρὸς ἕτερον ἀεὶ λέγεται. Υἱὸς γὰρ λέγεται πρὸς τὸν Πατέρα. Πατὴρ δὲ τοῦ Πατρός ἐστιν Υἱὸς οὐδέποτε, ὡς οὖν τὸ πρός τι τῶν ἀδυνάτων μηδὲν διαφέρειν τῆς οὐσίας, μηδὲ ἐνθεωρεῖσθαι τῇ οὐσίᾳ, ἀλλ' οὐσίαν, εἶναι, οὕτως οὐδὲ τὴν ἐνέργειαν ὅλως ἐστὶ δυνατὸν μὴ διαφέρειν τῆς οὐσίας, ἀλλ' οὐσίαν εἶναι, κἂν οἱ ἐναντίοι ἀπαρέσκωνται.

ρμγ'. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς συλλογιστικοῖς αὐτοῦ κεφαλαίοις περὶ Θεοῦ τὸν λόγον ποιούμενος φησίν, ὡς ἡ ἐνέργεια οὔτε ὁ ἐνεργῶν ἐστὶν οὔτε τὸ ἐνεργηθέν· οὐκ ἄρα τῆς οὐσίας ἀδιάφορός ἐστιν ἡ ἐνέργεια· ὁ δὲ θεῖος Κύριλλος, περὶ Θεοῦ καὶ αὐτὸς τὸν λόγον ποιούμενος, τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστὶ θεολογεῖ· φύσεως δὲ τὸ γεννᾶν· φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταυτόν. Δαμασκηνὸς ὁ θεσφόρος, ἔργον μὲν θείας φύσεως ἡ γέννησις· ἔργον δὲ θείας θελήσεως, ἡ κτίσις, καὶ ἀλλαχοῦ δὲ σαφῶς πάλιν ὁ αὐτός, ἄλλο φησὶν ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνεργητικόν· ἐνέργεια μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις, ἐνεργητικὸν δὲ ἡ φύσις, ἐξ ἧς ἡ ἐνέργεια πρόεισι· πολλαχοῦ ἄρα τῆς θείας οὐσίας ἡ ἐνέργεια διαφέρει, κατὰ τοὺς θεοειδεῖς Πατέρας.

ρμδ'. Ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ παντάπασιν ἐστὶν ἀνώνυμος· ἐπεὶ καὶ πάντη ἐστὶν ἀπερινόητος, ὀνομάζεται οὖν ἐκ πασῶν τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν, μηδενὸς ἐκεῖ τῶν ὀνομάτων πρὸς ἕτερον κατὰ τὴν σημασίαν διαφέροντος· ἐξ ἑκάστου γὰρ καὶ πάντων οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ κρύφιον ἐκεῖνο μηδαμῶς γινωσκόμενον ὅτι ποτέ ἐστι καλεῖται ἐπὶ δὲ τῶν ἐνεργειῶν, ἕκαστον τῶν ὀνομάτων διάφορον ἔχει σημασίαν· τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι διενηνόχασιν ἀλλήλων, τὸ κτίζειν, τὸ δεσπόζειν, τὸ κρίνειν, τὸ προνοεῖσθαι, τὸ διὰ τῆς οἰκείας χάριτος τὸν Θεὸν ἡμᾶς υἱοθετεῖν· εἰ οὖν τὰς φυσικὰς θείας ταύτας ἐνεργείας, ὡς ἀλλήλων τε, καὶ τῆς θείας φύσεως διαφερούσας λέγοντες κτιστάς, τί ἄλλο ἢ τὸν Θεὸν εἰς κτίσμα κατασπῶσι; τὰ

Digitized by Google

γὰρ κτιζόμενα, τὰ δεσποζόμενα, τὰ κρινόμενα καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ τοιαῦτα ἐστὶ τὰ κτίσματα, ἀλλ' οὐχ ὁ κτίστης, καὶ ὁ δεσπότης, καὶ ὁ κριτής· οὐδ' αὐτὸ τὸ κρίνειν, καὶ δεσπόζειν, καὶ δημιουργεῖν, ἅπερ φυσικῶς ἐνθεωρεῖται τούτῳ.

ρμέ. Ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ καθάπερ ἀνώνυμός ἐστι παντάπασιν ὡς ὑπερώνυμος κατὰ τοὺς θεολόγους· οὕτως καὶ ἀμέθεκτος ὡς ὑπὲρ μέθεξιν ὑπάρχει κατ' αὐτούς· οἱ οὖν ἀπειθοῦντες οὗτοι νῦν, τῇ διὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων τοῦ πνεύματος διδασκαλίᾳ, καὶ λοιδοροῦντες ἡμᾶς τοὺς αὐτοῖς ὁμολογοῦντας, πολλοὺς γίνεσθαι φασὶ Θεούς, ἢ σύνθετον τὸν ἕνα, εἴπερ ἡ θεία ἐνέργεια τῆς θείας οὐσίας διαφέρει· καὶ εἰ ὅλως ἐνθεωρεῖται τί τῇ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ· ἀγνοοῦσι γάρ, ὡς οὐχὶ τὸ ἐνεργεῖν καὶ ἡ ἐνέργεια, ἀλλὰ τὸ πάσχειν καὶ πάθος ποιεῖ τὴν σύνθεσιν· ὁ δὲ Θεὸς ἐνεργεῖ, μηδὲν αὐτὸς πάσχων, μηδὲ ἀλλοιούμενος· οὐκ ἄρα σύνθετος ἔσται διὰ τὴν ἐνέργειαν· καὶ τὸ πρός τι δὲ ὁ Θεὸς καὶ πρὸς τὴν κτίσιν ἔχει· ὡς ἀρχὴ καὶ δεσπότης ὢν αὐτῆς· ἀλλ' οὐ συναριθμεῖται τοῖς γεγονόσι παρὰ τοῦτο· πολλοὶ δὲ πάλιν πῶς ἔσονται Θεοὶ διὰ τὸ ἔχειν τὸν Θεὸν ἐνέργειαν, εἴπερ ἑνός ἐστι Θεοῦ, μᾶλλον δὲ ὁ αὐτὸς ἐστὶ Θεός. ἡ θεία οὐσία, καὶ ἡ θεία οὐσία, καὶ ἡ θεία ἐνέργεια· σαφὴς οὖν ὄντως τοῦτο λῆρος τῆς αὐτῶν φρενοβλαβείας.

ρμς'. Εἰπὼν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητάς, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἳ οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθεῖαν ἐν δυνάμει· μεθ' ἡμέρας ἕξ, παραλαβὼν τὸν Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην καὶ εἰς τὸ Θαβώριον ὄρος ἀνελθὼν ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος· καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς· οὐ γὰρ ἠδύναντο ἐκεῖνοι βλέπειν πλέον, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς τὴν λάμψιν ταύτην οὐκ ἰσχύοντες ἀτενίζειν, πρηνεῖς εἰς γῆν κατέπεσον· ὅμως εἶδον κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ σωτῆρος, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τὸ θεϊκὸν ἐκεῖνο καὶ ἀπόρρητον φῶς, ὃ Γρηγόριος μὲν καὶ Βασίλειος οἱ Μεγάλοι, θεότητα προσαγορεύουσι· φῶς λέγοντες ἡ παραδειχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῖς μαθηταῖς, καὶ κάλλος τοῦ ὄντως δυνατοῦ, ἡ νοητὴ αὐτοῦ καὶ θεωρητὴ θεότης· ὁ γὰρ Μέγας Βασίλειος, καὶ κάλλος εἶναι τοῦ Θεοῦ φησι τὸ φῶς ἐκεῖνο, μόνοις τοῖς ἁγίοις θεωρητὸν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ θείου πνεύματος· διὸ καί φησι πάλιν· εἶδον δὲ αὐτοῦ τὸ κάλλος Πέτρος καὶ οἱ υἱοὶ τῆς βροντῆς ἐν τῷ ὄρει, ὑπερλάμπον τὴν τοῦ ἡλίου λαμπρότητα· καὶ τὰ προοίμια τῆς αὐτοῦ παρουσίας ὀφθαλμοῖς λαβεῖν κατηξιώθησαν· ὁ δὲ Δαμασκηνὸς Θεολόγος, μετὰ τοῦ χρυσοῦ τὴν γλῶτταν Ἰωάννου, φυσικὴν ἀκτῖνα τῆς θεότητος τὸ φῶς ἐκεῖνο προσηγόρευσαν ὁ μὲν γράφων ἀνάρχως ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθείς, τὴν φυσικὴν ἀκτῖνα ἄναρχον κέκτηται τῆς θεότητος· καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα, δόξα τοῦ σώματος γίνεται· ὁ δὲ χρυσορρήμων, λαμπρότερος φησὶν ἑαυτοῦ ἐφαίνετο ὁ Κύριος ἐπὶ τοῦ ὄρους, τῆς θεότητος παραδειξάσης τὰς ἀκτῖνας αὐτῆς.

Τοῦτο τὸ θεϊκὸν καὶ ἀπόρρητον φῶς, τὴν ρμζ'. τοῦ Θεοῦ θεότητα καὶ βασιλείαν, τὸ κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως τὴν ἐν τῷ ἀκαταλήπτῳ αἰῶνι τῶν ἁγίων ὅρασιν καὶ ἀπόλαυσιν, τὴν φυσικὴν ἀκτῖνα καὶ δόξαν τῆς θεότητος, φάσμα καὶ κτίσμα οἱ γλωσσαλγοῦντες αἱρετικοὶ λέγουσι καὶ τοὺς μὴ ἀνεχομένους κατ' αὐτοὺς εἰς τὸ θεῖον φῶς τοῦτο βλασφημεῖν, ἀλλ' ἄκτιστον εἶναι φρονοῦντας τὸν Θεὸν κατ' οὐσίαν, καὶ κατ' ἐνέργειαν, ὅτι θεΐτας εἶναι συκοφαντοῦντες περιαγγέλλουσιν· ἀλλ' αἰσχυνέσθωσαν· ἀκτίστου γὰρ καὶ τοῦ θείου φωτὸς ὄντος, εἷς ἡμῖν Θεός ἐστιν ἐν μιᾷ θεότητι· ὡς ἑνὸς Θεοῦ καθάπερ ἀνωτέρω πολλαχῶς δέδεικται, καὶ τῆς ἀκτίστου οὐσίας οὔσης, καὶ τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας· δηλαδὴ τῆς θείας χάριτος καὶ ἐλλάμψεως ταύτης.

Φάσμα τοιγαροῦν καὶ κτίσμα φρονεῖν ἐπὶ ρμη'. τῆς συνόδου τολμηρῶς εἰπόντες, καὶ κατασκευάζειν πειραθέντες οἱ κακόφρονες αἱρετικοί, τὸ λάμψαν ἀπὸ τοῦ σωτῆρος ἐν Θαβὼρ θεϊκὸν ἐκεῖνο φῶς, καὶ διὰ πολλῶν ἐξελεγχθέντες, καὶ μὴ μεταπεισθέντες, ἀφορισμῷ ἐγγράφῳ καὶ ἀναθέματι καθυπεβλήθησαν, εἴς τε γὰρ τὴν διὰ σαρκὸς οἰκονομίαν βλασφημοῦσι τοῦ Θεοῦ, καὶ κτιστὴν εἶναι φρενοβλαβῶς λέγουσι τὴν τοῦ Θεοῦ θεότητα, καὶ εἰς κτίσμα, τό γε εἰς αὐτοὺς ἧκον, κατασπῶσιν αὐτὸν τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἡ θεότης τῶν τριῶν· εἰ δὲ καὶ ἄκτιστον οὗτοι σέβειν λέγουσι θεότητα, δύο φανερῶς λοιπὸν οὗτοι λέγουσιν εἶναι τοῦ Θεοῦ θεότητας, μίαν κτιστήν, καὶ ἄλλην ἄκτιστον· οὕτω φιλονεικοῦσι πάντας τοὺς

ἐκ παλαιοῦ κακοδόξους ὑπερβῆναι τῇ δυσσεβείᾳ.

ρμθ'. Ἄλλο τε δὲ τὴν οἰκείαν κακοδοξίαν συσκιάζειν μηχανώμενοι, καὶ ἄκτιστον λέγουσι τὸ ἐν Θαβωρίῳ λάμψαν φῶς, καὶ οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ, πολλαπλῶς κἂν τούτῳ βλασφημοῦντες· ἐπεὶ γὰρ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἑώραται τὸ φῶς ἐκεῖνο, ὁρατὴν λοιπὸν εἶναι κακῶς φρονοῦσι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ἀκουέτωσαν τοῦ λέγοντος, οὐδεὶς ἔστη ἐν ὑποστήματι, καὶ οὐσίαν Θεοῦ, καὶ Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν, ἢ ἐξηγόρευσεν· καὶ μὴ μόνον οὐδεὶς ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν Ἀγγέλων· καὶ αὐτὰ γὰρ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφίμ, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐκεῖθεν ἐκπεμπομένης ἐλλάμψεως, ταῖς πτέρυξι περικαλύπτει τὰς ὄψεις· ἐπεὶ γοῦν οὐδέσιν οὐδέποτε ἡ ὑπερουσιότης ὤφθη τοῦ Θεοῦ, ὅταν ταύτην εἶναι οἱ αἱρετικοὶ λέγωσι τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἀθέατον εἶναι παντάπασι τὸ φῶς τοῦτο μαρτυροῦσι· καὶ μηδὲ τοὺς τῶν Ἀποστόλων ἐγκρίτους τυχεῖν ἐπ' ὄρους τῆς τούτου θέας· μηδὲ τὸν Κύριον ἀληθῶς ταύτην ἐπαγγείλασθαι τούτοις· μηδ' ἀληθῶς λέγειν τὸν λέγοντα, εἴδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ· καὶ διαγρηγορήσαντες Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ· ἕτερος δὲ τὸν διαφερόντως ἠγαπημένον τῷ Χριστῷ Ἰωάννην φησίν, αὐτὴν τὴν τοῦ λόγου θεότητα παραγυμνωσθεῖσαν ἐπ' ὄρους ἰδεῖν εἶδον οὖν καὶ ἀληθῶς εἶδον τὴν ἄκτιστον καὶ θείαν ἔλλαμψιν ἐκείνην, ἀοράτου τοῦ Θεοῦ διαμένοντος καθ' ὑπερούσιον κρυφιότητα, κἂν οἱ τῆς αἱρέσεως ἀρχηγοί, καὶ οἱ τούτων ὁμόφρονες διαρραγῶσιν.

Ἡνίκα δέ τις ἔρηται τοὺς αἱρετικοὺς τούς ρν'.
δε, οὐσίαν εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς θεότητος εἰπόντας, καὶ ὁρᾶται λοιπὸν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ; ἀναγκαζόμενοι τὸν δόλον ἐκκαλύπτουσιν, οὐσίαν λέγοντες εἶναι τοῦτο φάναι, ἐπεὶ δι' αὐτοῦ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἑώραται· διὰ γὰρ τῶν κτισμάτων ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ὁρᾶται· πάλιν κτίσμα κατασκευάζοντες οἱ τάλανες εἶναι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως· καθορᾶται δὲ διὰ τῶν κτισμάτων, οὐχ ἡ οὐσία, ἀλλ' ἡ δημιουργικὴ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια· ὥστε δυσσεβῶς καὶ τοῦτο, καὶ τῷ Εὐνομίῳ συμφωνοῦντες λέγουσιν, ὅτι διὰ τῶν κτισμάτων ἡ οὐσία Θεοῦ ὁρᾶται· οὕτω πολύχουν αὐτοῖς ἐστὶ τὸ τῆς δυσσεβείας ληῖνον· φευκταῖον οὖν αὐτούς, καὶ τὴν αὐτῶν κοινωνίαν, ὡς ψυχοφθόρον, καὶ πολυκέφαλον ὕδραν, ὡς πολυειδῆ τῆς εὐσεβείας λήμην.

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ

ΥΠΕΡ ΤΩΝ

ΙΕΡΩΣ ΗΣΥΧΑΖΟΝΤΩΝ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΕΞ ΙΔΙΑΣ ΑΠΕΙΡΙΑΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΑΠΕΙΘΕΙΑΣ, ΑΘΕΤΟΥΝΤΑΣ ΤΑΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΜΥΣΤΙΚΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΡΕΙΤΤΟΝ Ἢ ΛΟΓΟΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑ ΖΩΣΙΝ ΕΝΕΡΓΟΥΜΕΝΑΣ, ΚΑΙ ΔΙ' ΕΡΓΩΝ ΦΑΝΕΡΟΥΜΕΝΑΣ, ΟΥ ΔΙΑ ΛΟΓΩΝ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΜΕΝΑΣ.

ΤΑ' μὲν ἀρτίως καθωμιλημένα, καὶ κοινῇ πᾶσιν ἐγνωσμένα, καὶ παρρησίᾳ κηρυττόμενα δόγματα, τοῦ διὰ Μωσέως ὑπῆρχε νόμου μυστήρια, τοῖς Προφήταις μόνοις ἐν πνεύματι προορώμενα· τὰ δ' ἐπηγγελμένα τοῖς ἁγίοις ἀγαθὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείας ἐστὶ μυστήρια, τοῖς διὰ τοῦ πνεύματος ὁρᾶν ἠξιωμένοις, καὶ τούτοις μετρίως, ὡς ἐν ἀρραβῶνος μέρει, δι-

δόμενα τε καὶ προορώμενα· ἀλλ' ὥσπερ εἴτις τότε τῶν Ἰουδαίων, μὴ μετ' εὐχαριστίας ἀκούων τῶν προφητῶν λεγόντων Λόγον, καὶ Πνεῦμα Θεοῦ, συναΐδιά τε, καὶ προαιώνια, σύνεσχεν ἂν τὰ ὦτα, δοκῶν ἀπηγορευμένων ἀκούειν τῇ εὐσεβείᾳ φωνῶν. καὶ τῆς ἀνωμολογημένης τοῖς εὐσεβέσι φωνῆς ἐναντίων, δηλονότι τῆς λεγούσης· Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἐστιν· οὕτω καὶ νῦν τάχα ἂν πάθῃ τις, μὴ μετ' εὐλαβείας ἀκούων, τῶν μόνοις ἐγνωσμένων τοῖς δι' ἀρετῆς κεκαθαρμένοις μυστηρίων τοῦ πνεύματος· ἀλλ' ὥσπερ αὖθις ἡ τῶν προρρήσεων ἐκείνων ἔκβασις, σύμφωνα τοῖς φανεροῖς ἀνέδειξε τὰ τότε μυστήρια καὶ πιστεύομεν νῦν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα θεότητα τρισυπόστατον, μίαν φύσιν ἁπλῆν, ἀσύνθετον, ἄκτιστον, ἀόρατον, ἀπερινόητον, οὕτω καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἐν καιροῖς ἰδίοις ἀποκαλυφθέντος, κατὰ τὴν ἄφραστον ἔκφανσιν τοῦ ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν ἑνὸς Θεοῦ, σύμφωνα τοῖς πᾶσιν ἐκφανήσεται τοῖς φανεροῖς τὰ μυστήρια· δεῖ μέν τοι κἀκεῖνο σκοπεῖν, ὡς εἰ καὶ τοῖς πέρασι τῆς γῆς ὕστερον ἐξεφάνη τὸ τρισυπόστατον τῆς θεότητος, τῷ λόγῳ τῆς μοναρχίας, μηδαμῶς λυμαινόμενον, ἀλλὰ τοῖς Προφήταις ἐκείνοις, καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων, ἀκριβῶς ἐγινώσκετο, καὶ τοῖς αὐτοῖς τηνικαῦτα πειθομένοις, εὐπαράδεκτον ἦν· τὸν ἴσον ἄρα τρόπον, οὐδὲ νῦν τοὺς λόγους τῆς ὁμολογίας ἀγνοοῦμεν, τῶν τε παρρησίᾳ κηρυττομένων καὶ τῶν μυστικῶς ἐν πνεύματι τοῖς ἀξίοις προφαινομένων· οἱ μὲν αὐτῇ τῇ πείρᾳ μεμυημένοι, ὅσοι τῇ τε τῶν χρημάτων κτήσει, καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων δόξῃ, καὶ ταῖς σωμάτων οὐ καλαῖς ἡδοναῖς, διὰ τὴν Εὐαγγελικὴν ἀπετάξαντο ζωήν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποταγὴν ταύτην, διὰ τῆς τοὺς ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν ἡλικίᾳ προσήκοντας ἐβεβαίωσαν ὑποταγῆς· ἑαυτοῖς γάρ, καὶ τῷ Θεῷ δι' ἡσυχίας ἀπεριμερίμνως σχολάσαντες, καὶ διὰ προσευχῆς εἰλικρινοῦς, ὑπὲρ ἑαυτοὺς γενόμενοι, καὶ γεγονότες ἐν Θεῷ, διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν μυστικῆς ὑπὲρ νοῦν ἑνώσεως, τὰ ὑπὲρ νοῦν ἐμυήθησαν, οἱ δέ, τῇ πρὸς τοὺς τοιούτους αἰδοῖ καὶ πίστει καὶ στοργῇ· οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς, τοῦ μεγάλου Διονυσίου λέγοντος, ἀκούοντες, ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Γάϊον ἐπιστολῇ· τὸ τοῦ Θεοῦ θεοποιὸν δῶρον, θεότητα, καὶ θεαρχίαν, καὶ ἀγαθαρχίαν, καὶ τὸν τὴν χάριν ταύτην τῆς ἀξίοις παρέχοντα Θεόν, ὑπὲρ ταύτην τὴν θεότητα εἶναι πειθόμεθα· πολυπλασιασμὸν γὰρ ὁ Θεὸς οὐ πάσχει, οὐδὲ λέγει τις οὕτω θεότητας· ἀλλὰ τὴν θεοποιὸν ταύτην χάριν τοῦ Θεοῦ, ὁ θεῖος Μάξιμος περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ γράφων, ἄκτιστον εἶναι ἀποφαίνεται, καὶ ἀεὶ οὖσαν ἐκ τοῦ ἀεὶ ὄντος Θεοῦ· ἀλλαχοῦ δὲ πολλαχοῦ ἀγέννητόν τε καὶ ἐνυπόστατον φῶς τοῖς ἀξίοις ἡνίκ' ἂν γένοιντο ἄξιοι φανερούμενον, ἀλλ' οὐ τότε γινόμενον· τοῦτο τὸ φῶς οὗτος, καὶ φῶς ὑπεραρρήτου δόξης, καὶ Ἀγγέλων καθαρότητα ὀνομάζει· ὁ δὲ Μέγας Μακάριος, καὶ τῶν ἀσωμάτων τροφήν, καὶ τῆς θείας φύσεως δόξαν, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καλλονήν, πῦρ θεῖον καὶ ἐπουράνιον· φῶς ἄρρητον, καὶ νοερόν, ἀρραβῶνα Πνεύματος Ἁγίου, ἁγιαστικὸν ἀγαλλιάσεως ἔλαιον.

Ὅστις οὖν, τοὺς τὴν θεοποιὸν ταύτην χάριν τοῦ Θεοῦ, ἄκτιστον, καὶ ἀγέννητον, καὶ ἐνυπόστατον λέγοντας, τοῖς Μασσαλιανοῖς συντάττει καὶ διθεΐτας καλεῖ εἴπερ ἄρα τί ἐστιν, οὗτος ἴστω τοῖς τοῦ Θεοῦ ἁγίοις ἀντικείμενος, καὶ τοῦ κλήρου τῶν σωζομένων, εἰ μὴ μεταμεληθείη, ἑαυτὸν ἐκβάλλων, καὶ αὐτὸς ἐκπίπτων τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τῶν ἁγίων φύσει Θεοῦ· ὅστις δὲ πιστεύων, καὶ πειθόμενος, καὶ συμφθεγγόμενος τοῖς ἁγίοις, καὶ μὴ προφασιζόμενος προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, τὸ μὲν φανερῶς λεγόμενον οὐκ ἀποσείεται, ὡς ἀγνοῶν, ἀγνοεῖ δὲ τὸν τρόπον τοῦ μυστηρίου, μὴ ἀπαξιούτω ζητεῖν καὶ μανθάνειν παρὰ τῶν εἰδότων· εἴσεται γάρ, ὡς οὐδὲν ἀνακόλουθον τοῖς θείοις λόγοις καὶ πράγμασι, καὶ ταῦτ' ἐπὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων, καὶ ὧν ἄνευ οὐδὲν οὐδαμῶς ἂν συσταίη, οὔτε μυστήριον ὅλως θεοπρεπές.

Ὅστις μόνῃ τῇ μιμήσει τε καὶ σχέσει, χωρὶς τῆς θεοποιοῦ χάριτος τοῦ πνεύματος, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν τελείαν ἕνωσιν ἀποφαίνεται τελεῖσθαι, κατὰ τοὺς ὁμοήθεις καὶ ἀγαπωμένους ὑπ' ἀλλήλων, καὶ τὴν θεοποιὸν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἕξιν τῆς λογικῆς φύσεως, διὰ μόνης μιμήσεως προσγινομένην, ἀλλ' οὐκ ἔλλαμψιν ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόρρητον καὶ θείαν ἐνέργειαν, ὁρωμένην, ἀοράτως τοῖς ἠξιωμένοις· καὶ νοουμένην ἀπερινοήτως, οὗτος ἴστω, τῇ τῶν Μασσαλιανῶν· ὡς οὐκ οἶδεν, ἀπάτῃ περιπεσών, φύσει γὰρ ἔσται

κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην Θεὸς ὁ θεούμενος, εἰ κατὰ φυσικὴν δύναμιν ἡ θέωσις ἔσται, καὶ τοῖς ὅροις τῆς φύσεως ἐμπεριλαμβάνεσθαι πέφυκε· μὴ τοίνυν οὗτος τὴν οἰκείαν περιτροπήν, τοῖς ἀσφαλῶς ἑστῶσιν ἐπιχειρείτω προστρίψασθαι, καὶ μῶμον τοῖς ἀμωμήτοις τὴν πίστιν ἐπενεγκεῖν, ἀλλὰ τὸ φρόνημα καταθέμενος, μανθανέτω παρὰ τῶν πεπειραμένων. ἢ τῶν ἀπ' ἐκείνων δεδιδαγμένων, ὡς ἄσχετός ἐστι παντάπασιν ἡ τῆς θεότητος χάρις, οὐκ ἔχουσα τὴν οἱανοῦν δεκτικὴν ἑαυτῆς ἐν τῇ φύσει δύναμιν· ἐπεὶ οὐκ ἔτι χάρις ἐστίν, ἀλλὰ τῆς κατὰ τὴν φυσικὴν δύναμιν ἐνεργείας φανέρωσις· καὶ οὐδὲ παράδοξον ἔσται τὸ γενόμενον, εἰ κατὰ δεκτικὴν δύναμιν θεώσεως ἡ θέωσις εἴη· φύσεως γὰρ ἂν εἰκότως ἔργον, ἀλλ' οὐ Θεοῦ δῶρον ἡ θέωσις εἴη· καὶ δυνήσεται καὶ φύσει Θεὸς ὁ τοιοῦτος εἶναι, καὶ κυρίως προσαγορεύεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἄλλοτι καθέστηκεν ἡ κατὰ φύσιν τῶν ὄντων ἑκάστου δύναμις, ἢ φύσεως πρὸς ἐνέργειαν ἀπαράβατος κίνησις· πῶς δὲ καὶ ἐξίστησιν ἑαυτοῦ τὸν θεούμενον ἡ θέωσις; εἰ ἔτι τοῖς ὅροις τῆς φύσεως αὐτὴ περιείληπται, συνιδεῖν οὐκ ἔχω· ὑπὲρ φύσιν τοίνυν, καὶ ἀρετήν, και γνῶσιν, ἡ τῆς θεώσεως χάρις, καὶ ἀπείρως τὰ τοιαῦτα ἅπαντα κατὰ τὸν ἅγιον Μάξιμον ταύτης ἀποδεῖ· ἀρετὴ μὲν γὰρ πᾶσα, καὶ ἡ ἐφ' ἡμῖν τοῦ Θεοῦ μίμησις πρὸς τὴν θείαν ἕνωσιν ἐπιτήδειον ποιεῖται τὸν κεκτημένον· ἡ δὲ χάρις, αὐτὴν τελεσιουργεῖ τὴν ἀπόρρητον ἕνωσιν· δι' αὐτῆς γὰρ ὅλος μὲν ὅλοις τοῖς ἀξίοις ὁ Θεὸς περιχωρεῖ· ὅλῳ δὲ ὅλοι περιχωροῦσιν ὁλικῶς οἱ ἅγιοι τῷ Θεῷ· ὅλον ἀντιλαμβάνοντες ἑαυτῶν τὸν Θεόν· καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀναβάσεως, οἷον ἔπαθλον αὐτὸν μόνον κτησάμενοι τὸν Θεόν· ψυχῆς πρὸς σῶμα περιφύντα τρόπον, ὡς οἰκείοις μέλεσι, καὶ ἐν αὐτῷ εἶναι καταξιώσαντα.

Ὅς τις τοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ τῷ ἐγκεφάλῳ λέγοντας τὸν νοῦν ἐνιδρῦσθαι, Μασσαλιανοὺς εἶναι διϊσχυρίζεται· οὗτος ἴστω, κακῶς τοῖς ἁγίοις ἐπιτιθέμενος· ὁ μὲν γὰρ Μέγας Ἀθανάσιος, τῷ ἐγκεφάλῳ τὸ λογικὸν ἐνεῖναι τῆς ψυχῆς φησί. Μακάριος δὲ ὁ τῇ μεγαλειότητι μηδὲν ἐλλείπων, ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν τοῦ νοῦ ἐνέργειαν· συνῳδὰ δὲ τούτοις οἱ ἅγιοι σχεδὸν ἅπαντες· ὃ γὰρ φησὶν ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος· ὅτι ὁ νοῦς, οὔτε ἐντὸς οὔτε ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, ὡς ἀσώματος, οὐκ ἐναντιοῦται τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις· ἐντὸς γὰρ τοῦ σώματος ἐκεῖνοι λέγουσι τὸν νοῦν, ὡς συνημμένον τούτῳ· κατ' ἄλλον τοίνυν τρόπον τοῦτο λέγοντες, ἥκιστα πρὸς ἐκεῖνον διαφέρονται· καὶ γὰρ οὐδὲ τῷ λέγοντι μὴ ἐν τόπῳ τὸ θεῖον εἶναι, ἢ ἀσώματον, ἀντίκειται, ὁ ἔνδον γενέσθαι ποτὲ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον λέγων παρθενικῆς καὶ παναμώμου μήτρας, ὡς ἐκεῖ συνημμένον ὑπὲρ λόγον τῷ καθ' ἡμᾶς φυράματι, διὰ φιλανθρωπίαν ἄφατον.

Ὅς τις τὸ ἐν Θαβωρίῳ τοὺς Μαθητὰς περιαστράψαν φῶς, φάσμα λέγει, καὶ σύμβολον τοιοῦτον, οἷον γίνεσθαι καὶ ἀπογίνεσθαι, ἀλλ' οὐ κυρίως εἶναι, καὶ οὐχ ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, ἀλλὰ χείρω νοήσεως ἐνέργειαν, σαφῶς ἀντιφθέγγεται ταῖς τῶν ἁγίων δόξαις· οὗτοι γάρ, κἂν τοῖς ᾄσμασι, κἂν τοῖς συγγράμμασιν, ἀπόρρητον, ἄκτιστον, ἀΐδιον, ἄχρηστον, ἀπρόσιτον, ἄπλετον, ἄπειρον, ἀπεριόριστον, Ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ἀθέατον, ἀρχέτυπον κάλλος, καὶ ἀναλλοίωτον· δόξαν Θεοῦ, δόξαν Χριστοῦ, δόξαν Πνεύματος, ἀκτῖνα θεότητος, καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύουσι· δοξάζεται μὲν γὰρ φησὶν ἡ σὰρξ ἅμα τῇ προσλήψει. καὶ δόξα τοῦ σώματος ἡ δόξα τῆς θεότητος γίνεται· ἀλλ' ἀφανὴς ἦν ἡ δόξα ἐν τῷ φαιρομένῳ σώματι, τοῖς μὴ χωροῦσι τὰ καὶ Ἀγγέλοις ἀθέατα· μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐχ ὃ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδὲ εἰς ὅπερ οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος· ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἐκφαινόμενος διανοίγων τούτων τὰ ὄμματα, καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας· μένων γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτότητι, παρ' ὃ τὸ πρὶν ἐφαίνετο, νῦν τοῖς μαθηταῖς ἑωρᾶτο φαινόμενος, αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ τῆς δόξης ὡραΐσμα· καὶ ὡς ὁ ἥλιος ἔλλαμψεν, ἀμυδρὰ ἡ εἰκών, ἀλλ' ἀμήχανον ἀπαραλείπτως ἐν τῇ κτίσει, τὸ ἄκτιστον εἰκονίζεσθαι.

Ὅς τις ἄκτιστον τὴν οὐσίαν μόνην εἶναι λέγει τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὴ καὶ τὰς ἀϊδίους ἐνεργείας αὐτοῦ, ὧν καὶ ὑπερέχει πασῶν ὡς τῶν ἐνεργουμένων ἁπάντων τὸ ἐνεργοῦν, τοῦ Ἁγίου ἀκουσάτω Μαξίμου λέγοντος, τὰ ἀθάνατα πάντα, καὶ αὐτὴ ἡ ἀθανασία· καὶ τὰ ζῶντα πάντα, καὶ αὐτὴ ἡ ζωή· καὶ τὰ ἅγια πάντα, καὶ αὐτὴ ἡ ἁγιότης· καὶ τὰ ἐνάρετα πάντα, καὶ αὐτὴ ἡ ἀρετή· καὶ τὰ ἀγαθὰ πάντα, καὶ αὐτὴ ἡ ἀγαθότης· καὶ τὰ ὄντα πάντα, καὶ αὐτὴ ἡ ὀντότης, Θεοῦ προδήλως ἔργα τυγχάνουσιν·

Digitized by Google

ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ εἶναι χρονικῶς ἠργμένα, (ἦν γάρ ποτε ὅτε οὐκ ἦν·) τὰ δὲ τοῦ εἶναι χρονικῶς οὐκ ἠργμένα· οὐκ ἦν γάρ ποτε ὅτε οὐκ ἦν ἀρετὴ καὶ ἀγαθότης καὶ ἁγιότης καὶ ἀθανασία· καὶ πάλιν· ἡ ἀγαθότης, καὶ πᾶν εἴτι ἀγαθότητος ἐμπεριέχεται λόγῳ, καὶ ἁπλῶς πᾶσα ζωὴ καὶ ἀθανασία καὶ ἁπλότης καὶ ἀτρεψία καὶ ἀπειρία καὶ ὅσα περὶ τὸν Θεὸν οὐσιωδῶς θεωρεῖται, ἔργα Θεοῦ εἰσι, καὶ οὐκ ἠργμένα χρονικῶς· οὐ γάρ ποτε πρεσβύτερον ἀρετῆς οὐκ ἦν· οὐδέ τινος ἄλλου τῶν εἰρημένων, κἂν τὰ μετέχοντα αὐτῶν κατ' αὐτά, ἤρκται τοῦ εἶναι χρονικῶς· ἄναρχος γὰρ πᾶσα ἀρετή, μὴ ἔχουσα τὸν χρόνον ἑαυτῆς πρεσβύτερον· οἷα τὸν Θεὸν ἔχουσα τοῦ εἶναι μονώτατον ἀϊδίως γεννήτορα· πάντων δὲ τῶν ὄντων καὶ μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν, ἀπειράκις ἀπείρως ὁ Θεὸς ὑπερεξῄρηται· μανθανέτω τοίνυν ἐκ τούτων, ὡς οὐ πάντα τὰ ὑφεστηκότα ἐκ Θεοῦ, καὶ ὑπὸ χρόνον εἰσί· καὶ γὰρ ἔστιν ἃ τούτων ἄναρχά ἐστι, καὶ τῷ λόγῳ τῆς μόνης ἀνάρχου φύσει, καὶ Τριαδικῆς Μονάδος, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ὑπερφυοῦς ἁπλότητος· ἥκιστα λυμαίνεται· τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον καὶ ὁ νοῦς κατ' ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς ὑπερβαλλούσης ἐκείνης ἀμερείας, οὐδαμῶς διὰ τὰς ἐμφύτους ἑαυτοῦ νοήσεις, σύνθετός ἐστιν.

Ὅς τις τὰς ἐνσημαινομένας τῷ σώματι πνευματικὰς διαθέσεις, ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν κατὰ Θεὸν προκοπτόντων χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, οὐ παραδέχεται, καὶ τὴν τοῦ παθητικοῦ καθ' ἕξιν νέκρωσιν ἀπάθειαν φησίν, ἀλλὰ μὴ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω καθ' ἕξιν ἐνέργειαν, ὁλικῶς ἀπεστραμμένου τὰ πονηρά, καὶ ἐπεστραμμένου πρὸς τὰ καλά, ὡς τὰς πονηρὰς ἕξεις ἀποκτησαμένου, καὶ ταῖς ἀγαθαῖς πλουτήσαντος, οὗτος ἀκολούθως τῇ τοιαύτῃ δόξῃ, καὶ τὴν ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τῶν ὄντων αἰῶνι μετὰ σώματος ἀπαναίνεται διαγωγήν· εἰ γὰρ συμμεθέξει τότε τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, καὶ νῦν δήπου συμμεθέξει κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, τῆς χορηγουμένης μυστικῶς καὶ ἀπορρήτως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάριτος τῷ κεκαθαρμένῳ νῷ, καὶ αὐτὸ τὰ θεῖα πείσεται καταλλήλως ἑαυτῷ, μετασκευασθέντος, καὶ ἁγιασθέντος, ἀλλ' οὐ καθ' ἕξιν νεκρωθέντος τοῦ τῆς ψυχῆς παθητικοῦ· καὶ δι' ἑαυτοῦ, κοινοῦ σώματός τε καὶ ψυχῆς ὑπάρχοντος, τὰς τοῦ σώματος ἁγιάζοντος διαθέσεις τε, καὶ ἐνεργείας· ἐπεὶ γὰρ τῶν ἀπηλλαγμένων τῶν τοῦ βίου καλῶν διὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, κατὰ τὸν Ἅγιον Διάδοχον, ὁ νοῦς εὐρώστως διὰ τὴν ἀμεριμνίαν κινούμενος, τῆς θείας ἀρρήτου χρηστότητος αὐτὸς ἀπαισθάνεται· καὶ τῷ σώματι κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἑαυτοῦ προκοπῆς τῆς οἰκείας χρηστότητος μεταδίδωσιν· ἡ δὲ τοιαύτη ἐγγινομένη χαρὰ τότε τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι, ὑπόκνησίς ἐστιν ἀπλανὴς τῆς ἀφθάρτου βιότητος.

Ἄλλου μὲν φωτὸς ὁ νοῦς, ἑτέρου δὲ ἡ αἴσθησις ἀντιλαμβάνεσθαι πέφυκεν· ἡ μὲν γὰρ αἰσθητοῦ, καὶ τὰ αἰσθητὰ ἡ αἰσθητὰ δεικνῦντος· τοῦδε νοῦ φῶς ἐστιν, ἡ ἐν νοήμασι κειμένη γνῶσις· οὐ τὰ αὐτοῦ τοίνυν φωτός, ὄψις τε καὶ νοῦς ἀντιλαμβάνεσθαι πεφύκασιν· ἀλλὰ μέχρις ἂν κατ' οἰκείαν φύσιν, καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἐνεργῇ ἑκάτερον αὐτῶν· ὅταν δὲ πνευματικῆς καὶ ὑπερφυοῦς εὐμοιρήσωσι χάριτός τε καὶ δυνάμεως, αἰσθήσει τε καὶ νῷ, τὰ ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ πάντα νοῦν οἱ κατηξιωμένοι βλέπουσιν· ἵνα κατὰ τὸν θεολόγον εἴπωμεν μέγαν Γρηγόριον, ὡς οἶδε μόνος ὁ Θεός· καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργούμενοι. Ταῦτα ὑπὸ τῶν γραφῶν ἐδιδάχθημεν· ταῦτα παρὰ τῶν ἡμετέρων Πατέρων παρελάβομεν· ταῦτα διὰ τῆς μικρᾶς ἐγνωμεν πείρας, ταῦτα καὶ τὸν ἐν Ἱερομονάχοις τιμιώτατον, καὶ ἀδελφὸν ἡμέτερον Κὺρ Γρηγόριον, ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων συγγραψάμενον, ὡς ταῖς τῶν Ἁγίων ἀκριβῶς ἑπόμενα παραδόσεσι, πρὸς πληροφορίαν τῶν ἐντυγχανόντων ὑπεγράψαμεν.

Ὁ πρῶτος τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει σεβασμίων Μονῶν, Ἱερομόναχος Ἰσαάκ.

Ὁ καθηγούμενος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς καὶ ἱερᾶς Λαύρας, Θεοδόσιος Ἱερομόναχος.

Εἶχε δὲ καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων Ἡγουμένου τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ.

Ὁ Καθηγούμενος τῆς τοῦ Βατοπεδίου σεβασμίας καὶ βασιλικῆς Μονῆς, Ἱερομόναχος Ἰωαννίκιος.

Εἶχε δὲ καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ τῆς Μονῆς τῶν Σέρβων Ἡγουμένου τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ.

Ὁ ἐλάχιστος Ἱερομόναχος Φιλόθεος τὰ αὐτὰ φρονῶν ὑπέγραψα.

Ὁ ἐν Ἱερομονάχοις ἐλάχιστος, καὶ Πνευματικὸς τῆς σεβασμίας Μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου, Ἀμφιλόχιος.

Ὁ ἐν Ἱερομονάχοις ἐλάχιστος, καὶ Πνευματικὸς τοῦ Βατοπεδίου Θεοδόσιος·

Ὁ Καθηγούμενος τῆς τοῦ Κουτλουμούση ἱερᾶς Μονῆς, Θεοστήρικτος Ἱερομόναχος·

Γερόντιος ἁμαρτωλὸς ὁ Μαρούλης' ἐν τοῖς γέρουσι τελῶν τῆς σεβασμίας Λαύρας, τ' αὐτὰ φρονῶν ὑπέγραψα.

Ὁ ἐν Μοναχοῖς ἐλάχιστος Κάλλιστος ὁ Μουζάλων.

Ὁ ἐν Ἱερομονάχοις εὐτελὴς Γεράσιμος ἰδὼν καὶ ἀναγνοὺς τὰ φιλαλήθως γραφέντα καὶ ἀποδεξάμενος ὑπέγραψα.

Ὁ εὐτελὴς Γέρων, καὶ ἐν Μοναχοῖς ἐλάχιστος Μωϋσῆς, τὰ αὐτὰ φρόνῶν ὑπέγραψα.

Ὁ ἐλάχιστός καὶ εὐτελὴς ἐν Μοναχοῖς Γρηγόριος ὁ Στραβολαγκαδίτης, τάχα καὶ ἡσυχαστὴς νοῶν καὶ φρονῶν ταῦτα ὑπέγραψα.

Ὁ ἀπὸ τῆς σκήτεως τοῦ Μαγουλᾶ Γέρων καὶ ἐν Ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Ἡσαΐας, ταὐτὰ φρονῶν ὑπέγραψα.

Ὁ ἐν Μοναχοῖς ἐλάχιστος Μάρκος ὁ τοῦ Σιναΐτου.

Ὁ ἐν τῇ τοῦ Μαγουλᾶ σκήτει, καὶ ἐν Ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Κάλλιστος.

Εἶχε καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἀπὸ Σύρων Γέρωντος ἡσυχαστοῦ τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ.

Ὁ ἐν Μοναχοῖς ἐλάχιστος Σωφρόνιος.

Ὁ ἐν Μοναχοῖς ἐλάχιστος Ἰωάσαφ.

Ὁ ταπεινὸς Ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ, καὶ Ἁγίου Ὄρους Ἰάκωβος, ταῖς ἁγιορειτικαῖς, καὶ πατρικαῖς ἐντεθραμμένος παραδόσεσι, καὶ μαρτυρῶν, ὅτι διὰ τῶν ἐνταῦθα ὑπογραψάντων λογάδων, ἅπαν τὸ Ἅγιον Ὄρος συμφωνοῦντες ὑπέγραψαν, καὶ αὐτὸς συμφωνῶν, καὶ ἐπισφραγίζων, ὑπέγραψα· καὶ τοῦτο μετὰ πάντων προσγράφων· ὅτι τὸν μὴ συμφωνοῦντα τοῖς ἁγίοις καθὼς καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ μικρῷ πρὸ ἡμῶν Πατέρες ἡμῶν, ἡμεῖς τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν οὐ παραδεξόμεθα.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΩΝ ΕΝ ΜΟΝΑΧΟΙΣ
ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΙΓΝΑΤΙΟΥ
ΤΩΝ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΩΝ

Κάλλιστος ὁ Ἁγιώτατος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἐπίκλησιν φέρων τοῦ Ξανθοπούλου, ἤκμασε μὲν ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, κατὰ τὸ χιλιοστὸν τριακοσιοστὸν ἑξηκοστὸν ἔτος· μαθητεύσας δὲ τῷ Ἁγίῳ Γρηγορίῳ τῷ Σιναΐτῃ (οὗ καὶ τὸν βίον ὕστερον εἰς πλάτος συνέγραψεν) ἤσκησεν ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω, κατὰ τὴν Σκήτην τοῦ Μαγουλᾶ, τὴν ἀντικρὺ τῆς τοῦ Φιλοθέου κειμένην Μονῆς· συνέζησε δὲ τῷ συμμύστῃ αὐτοῦ Μάρκῳ ἐν ὅλοις ἔτεσιν εἰκοσιοκτώ· ἀλλὰ καὶ Ἰγνατίῳ τῷ καὶ αὐτῷ Ξανθοπούλῳ ἐπιτοσοῦτον ἐγένετο φίλτατος, ὡς μίαν ψυχὴν δοκεῖν εἶναι τοὺς ἀμφοτέρους ἐν δυσὶ σώμασι· Πατριαρχεύσας δὲ ὕστερον, καὶ ἐπὶ τὴν Σερβίαν ἐξορμήσας μετὰ τοῦ κλήρου, διὰ τὴν τῆς ἐκεῖσε Ἐκκλησίας εἰρηναίαν ἕνωσιν, διὰ τοῦ τῆς ἁγιότητος Ὄρους διῆλθε· κἀκεῖθεν μετὰ τῆς τοῦ Μαξίμου τοῦ ἐπικαλουμένου Καυ-

σοκαλυδήτου ἀστείας προρρήσεως, τῆς λεγούσης· οὗτος ὁ Γέρων τὴν γραῖάν του ἔχασε, προπεμφθείς, ψάλλοντος ὄπισθεν καὶ τὸ ἐπιτάφιον· Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ. Κἂν τῇ Σερβίᾳ γενόμενος, ἐκεῖσε τοῦ φθαρτοῦ βίου τὸν ἄφθαρτον ἀντηλλάξατο.

Φησὶ δέ που περὶ τουτωνὶ τῶν δύω, καὶ Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης, ἐν οἷς περὶ τῆς τοῦ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, θεοποιοῦ προσευχῆς αὐτῷ γίνεται λόγος, ἐπὶ λέξεως τάδε·

Κεφ. σϞέ. σελ. 210 σειρ. 5.

Ἐξαιρέτως δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ταύταις, περὶ αὐτῆς (δηλ. τῆς προσευχῆς) συνεγράψαντο Πνεύματι, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐκ Θεοῦ, οἱ θεηγόροι, καὶ θεοφόροι, καὶ χριστοφόροι, καὶ ἔνθεοι ὄντες ἀληθῶς· ὅ,τε ἐν Ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Κάλλιστος ὁ τῆς Βασιλευούσης γεγονὼς Νέας Ρώμης ἐκ Θεοῦ Πατριάρχης, καὶ ὁ σύμπνους αὐτῷ καὶ συνασκητὴς Ὅσιος Ἰγνάτιος· καὶ βίβλῳ οἰκείᾳ συντεθείσῃ παρ' αὐτῶν, πνευματικῶς τε, καὶ θεοφρόνως, καὶ λίαν ὑψηλῶς ἐφιλοσόφησαν, ἐν ἑκατὸν Κεφαλαίοις, τῷ ἐντελεῖ ἀριθμῷ τελείαν τὴν περὶ ταύτης γνῶσιν ἐκθέμενοι· οἱ καὶ τῆς βασιλίδος ταύτης Πόλεως τελοῦντες βλαστοί, πάντα ὁμοῦ καταλιπόντες, καὶ παρθενικῶς, καὶ μοναχικῶς ἐν ὑποταγῇ πρὶν πολιτευσάμενοι, καὶ ἀσκητικῶς ὁμοῦ, καὶ οὐρανίως ὕστερον, καὶ ἀδιαιρέτως ζήσαντες, καὶ τὸ ἓν ἐν Χριστῷ, (ὅπερ αὐτὸς Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα περὶ ἡμῶν πάντων ηὔξατο), ἐν ἑαυτοῖς ἐξαιρέτως διαφυλάξαντες, ὡς φωστῆρες, κατὰ Παῦλον, ἐν κόσμῳ ζωῆς ἐπέχοντες λόγον, ὤφθησαν· σχεδὸν γὰρ ὑπὲρ πολλοὺς τῶν ἡγιασμένων τὸ τῆς ἑνώσεως, ἐν Χριστῷ, καὶ ἀγάπης κατώρθωσαν, ὡς μηδὲ ὑπονοηθῆναί ποτε διαφθοράν τινα, ἄχρι καὶ νεύματος, καὶ ἤθους, ἐν τούτοις, ἢ πρὸς στιγμήν τινα λύπην· ὅπερ ἐν ἀνθρώποις, σχεδὸν ἀμήχανον.

Καὶ διὰ τοῦτο Ἀγγελικοὶ γεγονότες, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ εἰρήνην, ὡς ηὔξατο, συντηρήσαντες καὶ κτησάμενοι ἐν ἑαυτοῖς, ἥτις ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἡ εἰρήνη ἡμῶν (Παῦλος ἔφη) ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἓν οὗ καὶ ἡ εἰρήνη πάντα νοῦν ὑπερέχει· μεταστάντες εἰρηνικῶς, νῦν τῆς ἀνωτάτω κατατρυφῶσι γαλήνης, καὶ καθαρώτερον ἄρτι τὸν Ἰησοῦν βλέπουσιν, ὃν περ ἐκ ψυχῆς ἠγάπησαν, καὶ ὃν ἀληθῶς ἐζήτησαν, καὶ ἔν εἰσι μετ' αὐτοῦ, καὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ τοῦ γλυκυτάτου καὶ θείου ἀκορέστως μετέχουσιν, οὗ καὶ τοὺς ἀρραβῶνας ἔλαβον ἀπὸ τῶν ἐντεῦθεν, κεκαθαρμένοι γεγονότες θεωρίᾳ καὶ πράξεσι· καὶ τῆς θείας ἐλλάμψεως τῆς ἐν τῷ Ὄρει, ὡς καὶ οἱ Ἀπόστολοι, τετυχήκασι· καὶ δέδεικται τοῦτο πολλοῖς ἐναργῶς εἰς μαρτύριον, τὴν ὄψιν ἀστράπτοντες κατὰ τὸν Στέφανον ὁραθέντες, ὡς οὐ τῇ καρδίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ὄψει τούτων ἐγχυθείσης τῆς χάριτος· διὸ καὶ κατὰ τὸν Μέγαν ἐκεῖνον Μωϋσῆν ὤφθησαν (ὡς μεμαρτυρήκασιν οἱ ἰδόντες) ἀστράψαντες ἡλιοειδῶς τῇ μορφῇ· οἳ καὶ ὡς τὸ μακάριον τοῦτο καλῶς πεπονθότες πάθος καὶ πείρᾳ γινώσκοντες, τρανῶς δηλοῦσι καὶ περὶ τοῦ θείου φωτός, τῆς φυσικῆς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας καὶ χάριτος, καὶ μάρτυρας παράγουσι τοὺς ἁγίους, ὡς καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς προσευχῆς.

ΤΩΝ ΕΝ ΜΟΝΑΧΟΙΣ

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΙΓΝΑΤΙΟΥ

ΤΩΝ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΩΝ

ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΚΑΝΩΝ ΣΥΝ ΘΕΩ͂ ΑΚΡΙΒΗΣ.

ΚΑΙ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΧΩΝ ΤΑΣ ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΙΡΟΥΜΕΝΩΝ ΗΣΥΧΩΣ ΒΙΩΝΑΙ, ΚΑΙ ΜΟΝΑΣΤΙΚΩΣ.

Περί τε ἀγωγῆς καὶ πολιτείας καὶ διαίτης αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ ὅσων καὶ ἡλίκων ἀγαθῶν πρόξενος ἡ ἡσυχία καθίσταται τοῖς λόγῳ μετιοῦσιν αὐτήν· διακέκριται δὲ ἡ παροῦσα τοῦ λόγου πραγματεία ἐν κεφαλαίοις ἑκατόν, τὸ δὲ τοῦ λόγου Προοίμιον, ὅπερ καὶ πρώτου κεφαλαίου ἀριθμὸν κέκτηται, ἐστὶ περὶ τῆς δι' Ἁγίου Πνεύματος τοῖς πιστοῖς ἐνυπαρχούσης θείας καὶ ὑπερφυοῦς δωρεᾶς τε καὶ χάριτος.

α. ΕΔει μὲν ἡμᾶς, κατὰ τοὺς θείους φάναι χρησμούς, θεοδιδάκτους τυγχάνοντας, ὡς τὸν καινὸν νόμον ἀρρήτως ἐν καρδίᾳ ἐγγεγραμμένον, πυρσοῦ τηλαυγέστερον, περιφέροντας· καὶ ἀγαθῷ καὶ εὐθυτάτῳ πηδαλιουχουμένους Πνεύματι, οἷα τέκνα, καὶ κληρονόμους μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμους δὲ Χριστοῦ, ἀγγελομιμήτως τε πολιτεύεσθαι· μηδόλως δεῖσθαι τοῦ διδάξαντος, γνῶναι τὸν Κύριον· νῦν δὲ ἡ ἐκ πρώτης ἡμῶν τριχὸς περί γε τὸ κρεῖττον ἀποβουκόλησις, καὶ ἡ εἰς τὸ χεῖρον παρατροπή· πρὸς δέ, καὶ ὁ τοῦ δεινοῦ βελίαρ φενακισμός, καὶ ἡ καθ' ἡμῶν τυραννὶς ἄσπονδος, πόρρω θέειν τῶν σωτηρίων, καὶ θεουργῶν ἐντολῶν ἡμᾶς κακίστως διέθετο· κατά τε κρημνῶν ψυχωλέθρων φέρεσθαι· καὶ τὸ οἰκτρότατον· καθ' ἑαυτῶν καὶ φρονεῖν, καὶ πράττειν ἠρέθισεν· ὅθεν καὶ κατὰ τὸ θεῖον λόγιον· οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν· οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν· ἅμα γὰρ πάντες ἀτραποῦ τῆς εὐθείας ἐκκλίναντες, ἠχρειώθημεν· καὶ διὰ τοῦτο σάρκες τὸ ὅλον χρηματίζοντες; καὶ τῆς σελασφόρου· καὶ θεϊκῆς χάριτος ὑστερούμενοι, τῆς παρ' ἀλλήλων πρὸς τὰ καλὰ ῥοπῆς τε, καὶ βοηθείας ἐπιδεόμεθα.

Ὅτι χάριν ἐπερωτήσεώς τινος ἀδελφοῦ· καὶ κατὰ τὸν ἐκείνου σκοπόν· ναὶ μήν, καὶ τηρήσεως ἐντολῆς Πατρικῆς, οὕτως ἡ παροῦσα ἐξηπλώθη τοῦ λόγου ὑπόθεσις.

Ἐπεὶ δὲ σύ, πόθῳ κατὰ τὸ κυριακὸν λόγιον τοῦ ἐρευνᾷν τὰς θείας, καὶ ζωοπαρόχους γραφάς, καὶ μυεῖσθαι ἀνεπισφαλῶς, καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἀχρείων πολλάκις ἀπήτησας λόγον, καὶ κανόνα ἔγγραφον, ὠφελείας χάριν τῆς σῆς, ἴσως δὲ καὶ ἑτέρων, ὡς αὐτὸς φῄς· κἂν μὴ πρότερον γοῦν, ἀλλά γε νῦν, Θεοῦ συνάρσει, δεῖν κεκρίκαμεν ἀποπεράναι τὸ σὸν ἐπαινετὸν καταθύμιον· τῆς μὲν συντρόφου ἡμῖν ῥᾳθυμίας, ἕνεκα τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς σῆς λυσιτελείας, ἀμνημονήσαντες· σὲ δ' ἀγάμενοι τὰ μάλιστα τῆς περὶ τὰ καλὰ σπουδῆς, καὶ τῆς ἐμμόνου φιλοπονίας· Πνευματικὸν τέκνον, καὶ λίαν φίλτατον· καὶ πρό γε τούτων, τὸ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δεδοικότες πρόκριμα ὅπερ κατὰ τοῦ τὸ τάλαντον ἀποκρύπτοντος, ἠπείληται φοβερῶς πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις, καὶ πατρικὸν ἐκπληροῦντες παράγγελμα ὃ πρὸς ἡμᾶς ἐνετείλαντο οἱ ἡμῶν Πατέρες, καὶ πνευματικοὶ διδάσκαλοι, ὡς ἂν καὶ θεοφιλέσιν ἄλλοις, τὰ παρ' ἐκείνων δεδιδαγμένα πιστεύσωμεν· Θεὸς δ' ἄρα ὁ τῆς ἀγάπης Πατήρ, β′.

Digitized by Google

καὶ πάντων χρηστῶν ἀπαξαπλῶς ἀφθονοπάροχος πρύτανις, δοίη μὲν ἡμῖν τοῖς βραδέσι καὶ ἰσχοφώνοις, λόγον καίριον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος ἡμῶν, ὁ καὶ πολλάκις ζῴοις ἀλόγοις λόγον ἐμπνεύσας, εἰς τὴν τῶν ἀκουόντων ὠφέλειαν· σοὶ δέ, καὶ πᾶσι τοῖς ἐντυγχάνουσι τοῖς δε, κατὰ τὸν σὸν λόγον, προσθείη ὠτίον τοῦ σοφῶς τε, καὶ ἐπιστημόνως τούτων ἀκροᾶσθαι, καί, ὡς φίλον αὐτῷ ἀκλινῶς πολιτεύεσθαι· ὅτι χωρὶς αὐτοῦ, ὡς γέγραπται, οὐ δυνάμεθα ποιεῖν οὐδέν, τῶν χρησίμων καὶ σωτηρίων· καὶ ὅτι, ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

Ὅτι παντὸς πράγματος ὁ σκοπὸς προηγεῖται· καὶ ὁ σκοπὸς τοίνυν τῆς παρούσης πραγματείας, τὸ μαθεῖν τίς ὁ θεμέλιος.

γ'. Ἐπεὶ δὲ παντὸς πράγματος ὁ σκοπὸς προηγεῖται· σκοπὸς δ' ἀμφοτέρων· ἡμῶν μέν, τοῦ πρὸς δύναμιν τὰ πρὸς τὴν σὴν ἐξειπεῖν πνευματικὴν αὔξησιν συντείνοντα· σοῦ δέ, τοῦ κατὰ τὰ εἰρημένα γνησίως βιῶναι· δέον πρὸ παντὸς ἑτέρου διεξετάσαι, πρὸς οἷον ἄρα τὸ πλήρωμα τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκοδομίας ἐνοπτριζόμενοι, καὶ ἀρχὴν βάθρου χρήσιμον καταβάλλοντες, ἐφεξῆς, καιροῦ καλοῦντος, μᾶλλον δὲ τῆς ἄνωθεν ἀρωγῆς πλουσίως εὐμοιρηκότες, καὶ ὄροφον ἐπάξιον, τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ πνεύματος ἐπιθήσομεν.

Ὅτι πάσης κατὰ Θεὸν πραγματείας ἀρχή, τὸ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ σωτῆρος πολιτεύεσθαι· τέλος δὲ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν ἀρχῆθεν δωρηθεῖσαν ἡμῖν διὰ τοῦ θείου Βαπτίσματος τελείαν χάριν τοῦ παναγίου καὶ ζωαρχικοῦ Πνεύματος.

δ'. Ἀρχὴ τοίνυν πάσης τῆς κατὰ Θεὸν πραγματείας, ὡς ἐν συντόμῳ διαλαβεῖν, τὸ σπεύδειν ἡμᾶς παντὶ τρόπῳ, καὶ πάσει δυνάμει, πολιτεύεσθαι κατὰ τὴν θεσμοθεσίαν πασῶν τῶν θεοποιῶν ἐντολῶν τοῦ σωτῆρος· τέλος δέ, τὸ ἐπανελθεῖν διὰ τῆς τούτων τηρήσεως, πρὸς τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς προῖκα δοθεῖσαν ἡμῖν, ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας, τελείας πνευματικὴν τῆς χάριτος ἀναμόρφωσιν, καὶ ἀνάπλασιν, ἤ, εἴτι σοι φίλον τὸ τοιοῦτον δῶρον ἀποκαλεῖν· καὶ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ συν ταῖς πράξεσι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις ἀποθεμένους, τὸν νέον, καὶ πνευματικὸν ἐνδύσασθαι, ὅς ἐστιν ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός· ὥς φησιν ὁ θειότατος Παῦλος· τεκνία μου, ἃς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν· καὶ ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.

Περὶ τοῦ τίς ἡ χάρις καὶ πῶς ἂν γένοιτο ἡμῖν ταύτης ἐπιτυχεῖν. Και τίνα τὰ ταύτην θολοῦντα, τίνα δ' αὖ τὰ ἀνακαθαίροντα.

ε'. Ἀλλὰ τίς ἡ χάρις, καὶ πῶς ἂν γένοιτο ἡμῖν ταύτης ἐπιτυχεῖν· καὶ τίνα μὲν τὰ ταύτην θολοῦντα, τίνα δ' αὖ τὰ ἀνακαθαίροντα ὁ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γλῶτταν παντὸς χρυσίου λαμπρότερος, δηλώσει σοι οὕτω λέγων· τί δέ ἐστι τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα; »σαφέστερον μὲν τοῦτο ἐδείκνυτο, »ἡνίκα τῶν σημείων τὰ χαρίσματα ἐνήργει· »πλὴν οὐδὲ νῦν δύσκολον αὐτὸ »κατιδεῖν τῷ πιστοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντι· »ὁμοῦτε γὰρ βαπτιζόμεθα, καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον »ἡ ψυχὴ λάμπει, τῷ πνεύματι καθαιρομένη· »καὶ οὐ μόνον ὁρῶμεν εἰς τὴν δόξαν »τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν δεχόμεθά »τινα αἴγλην· ὥσπερ γὰρ εἰ ἄργυρος καθαρὸς »πρὸς τὰς ἀκτῖνας κείμενος, καὶ αὐτὸς »ἀκτῖνας ἐκπέμπειεν, οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας »φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς »λαμπηδόνος τῆς ἡλιακῆς· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ »καθαιρομένη, καὶ ἀργύρου παντὸς λαμπροτέρα »γενομένη, δέχεται ἀκτῖνα ἀπὸ »τῆς δόξης τοῦ Πνεύματος, εἰς δόξαν τὴν »ἐγγινομένην· καὶ τοιαύτην, οἵαν εἰκὸς ὑπὸ »Κυρίου Πνεύματος· Καὶ μετ' ὀλίγου· βούλει »σοι δείξω τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων »αἰσθητικώτερον; ἐννόησον Παῦλον, οὗ τὰ »ἱμάτια ἐνήργει· Πέτρον, οὗ αἱ σκιαὶ ἴσχυον· »οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ βασιλέως ἔφερον »εἰκόνα, καὶ ἀπρόσιτοι ἦσαν αὐτῶν αἱ »μαρμαρυγαί· τοσοῦτον τὰ ἱμάτια αὐτῶν »καὶ αἱ σκιαὶ ἐνήργουν· βασιλέως, γὰρ ἱμάτια »καὶ τοῖς λῃσταῖς φοβερά· θέλεις ἰδεῖν »καὶ διὰ τοῦ σώματος λάμπουσαν »ταύτην; ἀτενίσαντες φησίν, εἰς τὸ πρόσωπον »Στεφάνου, εἶδον ὡς πρόσωπον Ἀγγέλου«· ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν ἔνδοθεν ἀπαστράπτουσαν δόξαν· ὅπερ γὰρ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ προσώπου τότε εἶχε, τοῦτο οὗτοι ἐπὶ τῆς ψυχῆς περιεφέροντο· μᾶλλον δὲ

καὶ πολλῷ πλέον· τὸ μὲν γὰρ Μωϋσέως, αἰσθητικώτερον ἦν· τοῦτο δὲ ἀσώματον. Καὶ καθάπερ πυραυγῆ σώματα ἀπὸ τῶν λαμπρῶν σωμάτων ἐπὶ τὰ πλησίον ἀπορρέοντα, καὶ ἐκείνοις μεταδίδωσι τῆς οἰκείας αὐγῆς· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν πιστῶν συμβαίνει· διὰ δὴ τοῦτο τῆς γῆς ἀπαλλάττονται οἱ τοῦτο πάσχοντες, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὀνειροπολοῦσιν, οἴμοι· καλὸν γὰρ ἐνταῦθα καὶ στενάξαι πικρόν· ὅτι τοσαύτης ἀπολαύοντες εὐγενείας, οὐδὲ τὰ λεγόμενα ἴσμεν, διὰ τὸ ταχέως ἀπολλύναι τὰ πράγματα, καὶ πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἐππεῖσθαι· »αὕτη γὰρ ἡ δόξα ἡ ἀπόρρητος καὶ φρικώ»δης· μέχρι μὲν μιᾶς καὶ δευτέρας ἡμέρας »ἐν ἡμῖν μένει· λοιπὸν δὲ αὐτὴν κατασβέν»νυμεν, τὸν χειμῶνα ἐπάγοντες τῶν βιω»τικῶν πραγμάτων· καὶ τῇ πυκνότητι τῶν »νεφῶν, ἀποκρουόμενοι τὰς ἀκτῖνας, καὶ »αὖθις ἀλλαχοῦ· τὰ σώματα τῶν εὐηρε»στηκότων Θεῷ, τοσαύτην ἐνδύσεται δόξαν, »ὅσην οὐδὲ ἰδεῖν ἔνι τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς· »καὶ τούτων ἡμῖν σημεῖά τινα καὶ ἴχνη »ἀμυδρά, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ, καὶ ἐν τῇ και»νῇ, δοθῆναι παρεσκεύασεν ὁ Θεός· ἐκεῖ μὲν »γὰρ τὸ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως, τοσαύτη »κατελάμπετο τότε δόξῃ ὡς ἀπρόσιτον εἶναι »τοῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν ὀφθαλμοῖς·» ἐν δὲ τῇ καινῇ, τούτου πολλῷ πλέον ἐξέλαμψε τὸ τοῦ Χριστοῦ· ἀκήκοας τῶν ῥημάτων τοῦ πνεύματος; συνῆκας τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν; ἐπέγνως ὁποῖαι μὲν αἱ ὠδῖνες τῆς τελείας ἐν ἡμῖν ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας πνευματικῆς ἀναπλάσεως, ἡλίκαι δὲ αἱ ἐπικαρπίαι, καὶ τὸ πλήρωμα, καὶ τὰ ἔπαθλα; καὶ ὅπως τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν ἐστι, τὸ ταύτην τὴν ὑπερφυᾶ χάριν, καὶ αὐξάνειν, καὶ ἐλαττοῦν, ἤγουν φανεροῦν, καὶ ἀμαυροῦν; ὅσον τὸ καθ᾽ ἡμᾶς; τὰ δέ ἐστιν, ἡ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων θύελλα, καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἀποτικτομένη τῶν παθῶν σκοτομήνη, ἃ δίκην χειμῶνος, ἢ ἀγρίου χειμάρρου ἡμῖν ἐπιρρυέντα, καὶ τὴν ψυχὴν κατακλύζοντα, οὐδὲ ἀναπνεῦσαι, ἢ ἐνατενίσαι ταύτην ἐῶσι πρὸς τὸ ὄντως ὂν καλόν, καὶ μακάριον, δι᾽ ὃ καὶ γεγένηται· ἀλλ᾽ ὅλως ὅλην, τῷ σάλῳ καὶ τῷ καπνῷ τῶν ἡδονῶν δυνηθεῖσαν καὶ δριμυθεῖσαν, σκοτίζουσι, καὶ ὑποβρύχιον ἀπεργάζονται· ὥσπερ γοῦν τὰ τούτων αὖθις ἐναντία, ἤτοι τὰ διὰ τῶν θεοποιῶν ἐντολῶν ἀπογεννώμενα, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα περιπατοῦσι, πνεύματι γάρ, φησι, περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε· ὀνήσιμα πέφηκε, καὶ σωτήρια· καὶ πρὸς αὐτὸν, δίκην κλίμακος, φέροντα τὸν κολοφῶνα, καὶ τὸ ἀκρότατον τῶν ἀναβαθμῶν, τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶν ὁ Θεός.

Ὅτι ἐν μὲν τῷ Ἁγίῳ Βαπτίσματι, δωρεὰν τὴν θείαν χάριν δι᾽ αὐτῆς δεχόμεθα, ταύτην δὲ τοῖς πάθεσι συγκαλύψαντες αὖθις τῇ τῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσει, ταύτην ἀνακαθαίρομεν.

Ἀλλὰ τότε μὲν ἐν τῇ θείᾳ μήτρᾳ, δη- ϛ΄.
λονότι τῇ ἱερᾷ κολυμβήθρᾳ, δωρεὰν τὸ ὅλον τελείαν, τὴν θείαν χάριν δεχόμεθα· εἰ δέ πως ἐσύστερον, τῇ τῶν προσκαίρων παραχρήσει καὶ τῇ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων φροντίδι, καὶ τῇ τῶν παθῶν ἀχλύϊ, ταύτην, ὡς μὴ ὤφελε, συγκαλύψαιμεν ἔξεστιν ἡμῖν, καὶ οὕτω διὰ μετανοίας, καὶ τῆς τῶν θεουργῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσεως, αὖθις ἐπαναλαβεῖν τὴν τοιαύτην ὑπερφυᾶ φαιδρότητα, καὶ ἀνακτήσασθαι, καὶ τὴν ταύτης φανέρωσιν κατιδεῖν τηλαυγέστατα· τῆς ἑκάστου κατὰ τὸ μέτρον μέν τοι ἐν πίστει ἐπιμελείας, καὶ ἡ ταύτης ἐμφάνεια ἀποκαλύπτεται· καὶ πρό γε τούτων, τῇ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀντιλήψει, καὶ εὐδοκίᾳ· ὡς λέγει ὁ Ἅγιος Μάρκος· »ὁ Χριστὸς τέλειος Θεὸς »ὤν, τελείαν τοῖς βαπτισθεῖσι τὴν χάριν »τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐδωρήσατο· προσ»θήκην μὲν παρ᾽ ἡμῶν οὐ λαμβάνουσαν· »ἀποκαλυπτομένην δὲ ἡμῖν καὶ ἐμφανιζο»μένην, κατὰ ἀναλογίαν τῆς τῶν ἐντολῶν »ἐργασίας· καὶ προσθήκην ἡμῖν τῆς πίστεως »παρέχουσαν· ἕως ἂν καταντήσωμεν πάν»τες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως εἰς μέ»τρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χρι»στοῦ»· εἴτι οὖν προσφέρομεν ἐν αὐτῷ ἀναγεννηθέντες, καὶ τοῦτο ἤδη παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν κεκρυμμένου.

Ὅτι δεῖ τὸν κατὰ Θεὸν πολιτευόμενον, πάσας τὰς ἐντολὰς μετιέναι· τὸ δὲ πλεῖστον μέρος τῆς ἐργασίας, ἀπονέμειν πως ταῖς τῶν ἄλλων πρώταις, καὶ οἷον γενικωτέραις.

Ἐπεὶ οὖν, ἡ μὲν ἀρχὴ καὶ ἡ ῥίζα πάσης ζ΄.
ὡς ἔφημεν, τῆς δὲ τῆς πραγματείας, τὸ κατὰ τὰς σωτηρίους ἐντολὰς πολιτεύεσθαι·

Digitized by Google

τὸ δὲ τέρμα, καὶ ὁ καρπός, τοῦ ἐπαναδραμεῖν πρὸς τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος τὸ πρῶτον δωρηθεῖσαν ἡμῖν τελείαν χάριν τοῦ πνεύματος, ἐν ἡμῖν μὲν οὖσαν· ἀμεταμέλητα γὰρ τοῦ Θεοῦ, φησί, τὰ χαρίσματα· ἀλλὰ συγκεχωσμένην τοῖς πάθεσιν, ἀποκαλυπτομένην δὲ τῇ τῶν θεουργῶν ἐντολῶν ἐργασίᾳ· προσῆκον, διά γε τῆς κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκπληρώσεως πασῶν τῶν τοιούτων ἐντολῶν, τὴν ἐν ἡμῖν φανέρωσιν τοῦ πνεύματος, παντὶ τρόπῳ σπεύδειν ἀνακαθᾶραι, καὶ ἐμφανέστατα ἐποπτεῦσαι· «λύχνος γάρ, φησι »πρὸς τὸν Θεὸν ὁ μακάριος Δαβίδ, τοῖς ποσί »μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου· »καί, ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς φωτί»ζουσα ὀφθαλμούς. Καί,πρὸς πάσας τὰς ἐν»τολάς σου κατωρθούμην·καὶ ὁ Ἐπιστήθιος· »ὁ τηρῶν τὰς ἐντολας αὐτοῦ,ἐν αὐτῷ μένει, »καὶαὐτὸς ἐν αὐτῷ.Καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βα»ρεῖαι οὐκ εἰσί,καὶ ὁ σωτὴρ δέ,ὁ ἔχων τὰς ἐν»τολάς μου καὶ τηρῶν αὐτὰς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ »ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται »ὑπὸ τοῦ Πατρός μου· καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω »αὐτόν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν· καὶ »ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, »καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ »πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' »αὐτῷ ποιήσωμεν· καί, ὁ μὴ ἀγαπῶν με, »τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ·» μάλιστα δὲ τούτων, ταῖς πρώταις, καὶ γενικωτέραις, καὶ οἱονεὶ μητράσι τῶν λοιπῶν, τὴν πλείστην μοῖραν τῆς ἐργασίας ἀποδιδόναι πως· οὕτω γάρ, σὺν Θεῷ, ἀπταίστως καὶ τοῦ προκειμένου σκοποῦ, αὐτῆς δηλαδὴ τῆς καλῆς ἐνάρξεως, καὶ τοῦ τέλους τῆς ἐφέσεως ἐπιτύχοιμεν ἄν· ἤτοι τῆς τοῦ πνεύματος φανερώσεως.

Ὅτι ἀρχὴ πάσης θεοφιλοῦς ἐργασίας ἡ μετὰ πίστεως ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μετ' αὐτῆς, ἡ ἐξ αὐτῆς ἀνατέλλουσα εἰρήνη, καὶ ἀγάπη.

η΄. Ἀρχὴ μέντοι πάσης θεοφιλοῦς ἐργασίας, ἡ μετὰ πίστεως ἐπίκλησις τοῦ σωτηρίου ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅτι αὐτὸς ἀπεφήνατο· χωρὶς ἐμοῦ, οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν· καὶ μετὰ ταύτης, ἡ εἰρήνη· δεῖ γάρ, φησι, προσεύχεσθαι, χωρὶς ὀργῆς, καὶ διαλογισμῶν· καὶ ἡ ἀγάπη· ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστι, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ Θεῷ μένει, καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ· αὕτη δὲ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀγάπη, οὐ μόνον εὐπρόσδεκτον ποιοῦσι τὴν εὐχήν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς πάλιν τῆς εὐχῆς, γεννῶνται, καὶ ἀνατέλλουσι, δίκην διδύμων ἐνθέων ἀκτίνων· καὶ αὔξονται, καὶ τελειοῦνται.

Ὅτι δι' ἑκάστου τούτων,καὶ ὁμοῦ τῶν τριῶν, ἡ πάντων τῶν ἀγαθῶν σωρεία ἐπιδαψιλεύεται ἡμῖν.

θ΄. Ἀπὸ δὴ τούτων, μᾶλλον δὲ δι' ἑκάστου τούτων, καὶ ὁμοῦ τῶν τριῶν, ἡ τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν πάντων σωρεία ἐπιδαψιλεύεται, καὶ πλημμυρεῖ· διὰ μὲν γὰρ τῆς ἐν πίστει ἐπιβλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ἔλεος, καὶ τὴν τῷ ὄντι ζωήν, ἐν αὐτῷ κεκρυμμένην οὖσαν, βεβαίως ἐλπίζομεν λήψεσθαι· ὡς ἄλλης θείας πηγῆς ἀεννάου, ὑπερβλύζοντος αὐτά, τοῦ ἔνδον καρδίας καθαρῶς ἐπιβοωμένου ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· διὰ δὲ τῆς πάντα νοῦν ὑπερεχούσης, καὶ ὅριον οὐδὲν ἐχούσης, εἰρήνης, τῆς πρὸς Θεόν, καὶ ἀλλήλους καταλλαγῆς ἀξιούμεθα· διὰ δὲ τῆς ἀγάπης, ἧς τὸ κλέος ἀσύγκριτον, ὡς οὔσης τέλος καὶ κεφάλαιον τοῦτε νόμου, καὶ τῶν Προφητῶν· καὶ δὴ καὶ τὸν Θεὸν ἀγάπην ὀνομάζεσθαι· ὁλικῶς τῷ Θεῷ συναπτόμεθα, καταργουμένης τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ, καὶ τῇ δι' ἀγάπης ἐν ἡμῖν παραδόξως ἐνεργουμένῃ υἱοθεσίᾳ τῆς χάριτος· ἡ γὰρ ἀγάπη, φησι καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν· καὶ ἡ ἀγάπη πάντα στέγει· πάντα πιστεύει· πάντα ἐλπίζει· πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει.

Ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ καιρῷ τοῦ Σωτηρίου πάθους, ταῦτα τοῖς μαθηταῖς οἱόν τινας ἐξιτηρίους ἐντολάς, καὶ κλῆρον ἔνθεον κατέλιπε τοῖς ἰδίοις· ὡσαύτως καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

ι΄. Ὅθεν καὶ αὐτὸς ὁ πανάγαθος, καὶ γλυκύτατος Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ὅτε πρὸς τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἑκούσιον αὐτοῦ πάθος ἀφίκετο, καὶ ὅτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῖς Ἀποστόλοις ὤφθη· ναὶ μὴν καὶ ἡνίκα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φύσει, καὶ ἡμῶν χάριτι Πατέρα ἔμελλεν ἐπανέρχεσθαι, ἅτε Πατὴρ γνήσιος καὶ φιλόστοργος, οἱονεί τινας ἐξιτηρίους ἐντολάς, καὶ παραμυθίας, προσηνεῖς,

Digitized by Google

καὶ γλυκύτατα καὶ βέβαια, ὡς εἰπεῖν, δμηρα· μᾶλλον δὲ κληρονομίαν θεοπάροχον ἀναφαίρετον· ταῦτα πᾶσι τοῖς ἰδίοις κατέλιπε· καὶ τοῦτο μέν, οἷς φησι πρὸς τοὺς μαθητάς, τοῦ σωτηρίου πάθους ἐπιστάντος, οὕτως· «Ὅ,τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, »ἐγὼ ποιήσω· καί. ἀμήν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, »ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ »ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν· ἕως ἄρτι οὐδὲν »ᾐτήσατε ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καὶ »λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρω»μένη· καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνό»ματί μου αἰτήσεσθε· καὶ αὖθις μετὰ τὴν »ἀνάστασιν· σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι »ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί »μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λαλή»σουσι καιναῖς, καὶ τὰ ἑξῆς· τούτοις ἀκό»λουθα διαγορεύει καὶ ὁ ἐπιστήθιος· πολ»λὰ μὲν οὖν, καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ »Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ »οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ »ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι »Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· »καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀ»νόματι αὐτοῦ· καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· »ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, »καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ γοῦν καὶ ἐν ταῖς τῶν »Ἀποστόλων οὕτως ἀναγέγραπται πράξεσι· »τότε Πέτρος πλησθεὶς Πνεύματος Ἁγίου »εἶπε· γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, καὶ παντὶ »τῷ Ἰσραήλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰη»σοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυ»ρώσατε· ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν· ἐν »τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν »ὑγιής· καὶ μετ' ὀλίγα· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν »ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία· οὐδὲ γὰρ ὄνομά »ἐστιν ἕτερον τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώ»ποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς, καὶ αὖ»θις ὁ σωτήρ· ἐδόθη πᾶσα ἐξουσία ἐν »οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· τοῦτο δὲ πάλιν, »δι' ὧν ὁ Θεάνθρωπος Κύριος εἴρηκε πρὸς »τοὺς Ἀποστόλους πρὸ τοῦ σταυροῦ· εἰ»ρήνην ἀφίημι ὑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐ»μὴν δίδωμι ὑμῖν· καὶ ταῦτα λαλῶ, »ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε· καὶ αὕτη ἐ»στὶν ἡ ἐμὴ ἐντολή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλή»λους· καὶ ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες. »ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε »ἐν ἀλλήλοις· καθὼς ἠγάπησέ με ὁ Πατήρ, »κἀγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς· μείνατε ἐν τῇ ἀγά»πῃ τῇ ἐμῇ· ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρή»σητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου· καθὼς »ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ Πατρός μου τετή»ρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ. Καὶ αὖθις μετὰ τὴν ἔγερσιν, κατὰ διαφόρους ὥρας πολλάκις, δεδωκὼς φαίνεται τὴν εἰρήνην, ἐμφανιζόμενος τοῖς ἰδίοις καὶ λέγων, εἰρήνη ὑμῖν· καὶ πρὸς τὸν Πέτρον δὲ ᾧ καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν μαθητῶν ἐνεπιστεύσατο, ἀντέκτισίν τινα τῆς πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν διαπύρου ἀγάπης, τὴν τοῦ ποιμνίου φροντίδα ἐπιδεικνύμενος εἶναι· οὕτω τὸ τρίτον φησίν· εἴ με φιλεῖς Πέτρε πλέον τῶν ἄλλων, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου· εἴποι δ' ἄντις ἴσως οὐκ ἀπὸ σκοποῦ καὶ τοῦτο· ὅτι διά γε τῶν δηλωθέντων ἐξαισίων τουτωνὶ τριῶν, ἀποτίκτεται ἡμῖν ἕτερά τινα τρία ἐξαίρετα· τὰ δέ ἐστιν· ἡ τῆς ψυχῆς κάθαρσις, ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ τελείωσις.

Ὅτι ἐν τούτοις τοῖς τρισὶ συνεξύφανται πᾶσαι αἱ ἀρεταί.

Εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐθελήσειεν ἐξετάσαι ἐναργῶς, ἐν τουτωῒ τῷ τριπλόκῳ, καὶ οἷον ἀρρήκτῳ σπαρτίῳ, εὑρήσει αἰωρημένην, καὶ συνεξυφασμένην. πᾶσαν τὴν τῶν ἀρετῶν ἄφθονον καὶ θεότευκτον ἀλουργίδα· καὶ γὰρ οἷά τις τιμία ἅλυσις, καὶ σειρὰ ποικιλόχρυσος, πέφυκεν ἡ κατὰ Θεὸν πολιτεία, μίαν τῆς μιᾶς ἐξηρτημένην ἀρετὴν εὐαγῶς ἔχουσα, καὶ εἰς τὸ ἓν συνηρμοσμένας ἁπάσας· καὶ γοῦν καὶ ἓν ἔργον αἱ πολλαὶ καταρτίζουσιν, ὅπέρ ἐστι τὸ θεωθῆναι τὸν εἰλικρινῶς αὐταῖς συζῶντα ἄνθρωπον· συνδέσμους οἷον δή τινας καὶ κρίκους, πλουτοῦσαί πως αὐτήν τε τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ φίλτατον τοῦ ὀνόματος ἐν πίστει, εἰ βούλει δὲ καὶ ἐλπίδι, καὶ ταπεινώσει, σωτήριον ἐπίκλησιν, καὶ τὴν εἰρήνην ἅμα καὶ τὴν ἀγάπην, τὸ θεοφύτευτον ὄντως καὶ τριστέλεχον δένδρον, ζωοπάροχον· οὗ ὁ κατὰ καιρὸν ἁπτόμενος, καὶ ὡς εἰκὼς μεταλαμβάνων, οὐ θάνατον, ὡς πρωτόπλαστος, ἀλλὰ ζωὴν τρυγᾷ ἀνώλεθρον καὶ αἰώνιον. ια'.

Ὅτι καὶ ἡ διὰ Θεοῦ Πατρὸς πρὸς πιστοὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δωρεά, καὶ ἐπέλευσις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ὀνόματι ἐπιβραβεύεται.

Ναὶ μήν, καὶ ἡ διὰ Θεοῦ Πατρὸς πρὸς πιστοὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δωρεά, καὶ ιβ'.

ἐπέλευσις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ὀνόματι ἐπιβραβεύεται· ὥς φησιν αὐτὸς ὁ ὑπέρθεος, καὶ φιλόψυχος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς τοὺς Ἀποστόλους· »ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλ»θω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ Πα»ράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· καὶ »ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμ»ψω παρὰ τοῦ Πατρός, τὸ Πνεῦμα τῆς »ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύε»ται· καὶ αὖθις· ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦ»μα τὸ Ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ »ὀνόματί μου.

Ὅτι εἰκότως τοῖς ἁγίοις ἡμῶν διώρισται πατράσι, καὶ μετὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῖς Ἁγίου Πνεύματος προσεύχεσθαι ἡμᾶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖν τὸ ἔλεος.

ιγ'. Διὰ ταῦτα γοῦν καὶ οἱ κλεινοὶ καθηγεμόνες ἡμῶν καὶ διδάσκαλοι πάνυ σοφῶς, καὶ μετὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῖς Παναγίου Πνεύματος, ἐκδιδάσκουσι πρὸ πάσης καλῆς ἄλλης ἐργασίας, καὶ μελέτης, καὶ πάντας μέν, μάλιστα δὲ τοὺς εἰς τὸ στάδιον τῆς θεοποιοῦ ἡσυχίας ἑαυτοὺς ἐμβαλεῖν ἐθέλοντας καὶ ἀφορισθῆναι Θεῷ καὶ ῥαγῆναι τοῦ κόσμου καὶ κατὰ λόγον ἡσυχάζειν, ἐν Κυρίῳ προσεύχεσθαι, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος ἐκζητεῖν ἀδιστάκτως· καὶ τὸ τούτου πανάγιον καὶ γλυκύτατον ὄνομα, ἀδιάλειπτον ἔργον καὶ μελέτημα ἔχειν· καὶ τοῦτο ἐν καρδίᾳ, καὶ ἐν νοΐ, καὶ ἐν χείλεσι διηνεκῶς περιφέρειν· καὶ ἐν αὐτῷ, καὶ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀναπνεῖν, καὶ ζῆν, καθεύδειν, καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ κινεῖσθαι, καὶ ἐσθίειν, καὶ πίνειν· καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, πάντα κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον πράττειν ἐπείγεσθαι· ὥσπερ γὰρ τούτου ἀπόντος, ἅπαν συρρέει δεινόν· μᾶλλον δὲ οὐδὲν πάρεστιν ἡμῖν τῶν χρησίμων· οὕτω δὴ τούτου ἐν ἡμῖν παρόντος, πᾶν ἐναντίον ἀπελήλαται· μάλιστα δὲ οὐδέν ἐστιν ἡμῖν ἐλλεῖπον τῶν ἀγαθῶν, καὶ γοῦν, καὶ πρὸς κατόρθωσιν ἀδύνατον· καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν διαγορεύει· ὅτι ὁ μένων ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν· τοῦτο τοιγαροῦν τὸ πάσῃ κτίσει φοβερὸν καὶ σεβάσμιον καὶ πρᾶγμα, καὶ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν πρᾶγμα, καὶ ὄνομα, καὶ ἡμεῖς οἱ ἀνάξιοι ἐν πίστει ἐπικαλεσάμενοι, καὶ ἐπ' αὐτῷ τὰ τοῦ παρόντος λόγου ἱστία ὁλοτρόπως ἀναπετάσαντες, οὕτω τοῦ λέγειν καὶ τοῖς πρόσω χωρεῖν ἀρχόμεθα.

Ὅτι δεῖ τὸν ἀπταίστως βαδίζειν ἐθέλοντα, τὸν κατὰ Κύριον δρόμον τῆς ἡσυχίας, πρὸ πάντων ἐκλέξασθαι μετὰ τῆς καθόλου ἀποταγῆς, καὶ ὑποταγὴν τελείαν.

Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Μεγάλου Θεοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ εἰπόντος· »ἐγώ εἰμι τὸ φῶς, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλή»θεια· ἡ ὁδός, καὶ ἡ πρὸς τὸν Πατέρα Θεὸν »θύρα· καὶ δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθή»σεται, καὶ εἰσελεύσεται, καὶ ἐξελεύσεται »καὶ νομὴν εὑρήσει, δηλονότι σωτήριον»· πρόσχες οἷς λέγομεν· καὶ γνησίως σοι συμβουλευόμεθα· πρὸ πάντων, ἔκλεξαι σεαυτόν, μετὰ τῆς καθόλου, κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκφαντορίαν, ἀποταγῆς, καὶ ὑποταγὴν ἀνόθευτον, καὶ τελείαν· ἤγουν σπουδάσας ζήτησον εὑρεῖν ὁδηγόν, καὶ διδάσκαλον ἀπλανῆ· εἴη δ' ἂν τὸ ἀπλανές, ἐν τῷ μαρτυρίαν ἐφ' οἷς λέγει, παρὰ τῶν ἱερῶν παριστᾶν γραφῶν, καὶ πνευματοφόρον· τοῖς λόγοις ἔχοντα τὴν πολιτείαν συνᾴδουσαν· ὑψηλὸν μὲν τὴν διάνοιαν, ταπεινὸν δὲ τῷ φρονήματι· καὶ τοῖς ἄλλοις τρόποις χρηστόν· καὶ οἷον τὸν κατὰ Χριστὸν διδάσκαλον, τὰ θεοπαράδοτά φησι λόγια· καὶ δὴ εὑρηκώς, κἀκείνῳ ὡς Πατρὶ γνησίῳ Υἱὸς φιλόστοργος προσκολληθεὶς σώματί τε καὶ πνεύματι· ὅλος μένε τὸ ἀπεκείνου στοιχῶν τοῖς ἐκείνου ἐπιτάγμασιν, ὡς εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν, εἰς ἐκεῖνον ἀφορῶν, καὶ οὐχ ἄνθρωπον· πᾶσάν τε ἀπὸ σοῦ πόρρω βαλὼν ἀπιστίαν, καὶ δισταγμόν· καὶ μήν, καὶ φρόνημα, καὶ μετὰ θελήσεως θέλημα, οὕτως ἁπλῶς, καὶ ἀπεριέργως ἔσο κατ' ἴχνος ἑπόμενος τῷ διδασκάλῳ, οἷά τι κάτοπτρον κεκτημένος, εἰς πληροφορίαν ἐναργῆ τὴν πρὸς τὸν μυσταγωγὸν ἀδιάκριτον, καὶ ἄκραν ὑπακοήν, τὴν οἰκείαν συνείδησιν εἰ δέ ποτε καί τι τῶν ἐναντίων ὑποσπείρῃ τῇ σῇ διανοίᾳ ὁ τοῖς καλοῖς ἐχθραίνων διάβολος, ὡς ἀπὸ πορνείας, καὶ πυρὸς ἀποπήδησον πρὸς ἑαυτόν, καὶ τὸν ὑποβάλλοντα ἀπατεῶνα σοφῶς ἀντιφθεγγόμενος, ὡς οὐχ ὁ ὁδηγούμενος τὸν ὁδηγοῦντα, ἀλλ' ὁ ὁδηγῶν τὸν ὁδηγούμενον ὁδηγεῖ· καὶ οὐχ ἐγὼ τοῦ ἄρχοντος· ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἐμὸν κρίμα ἀνεδέξατο, καὶ οὐχ ἐγώ, ἐκείνου· ἀλλ' αὐτὸς

Digitized by Google

κριτής, ἐμοῦ καθέστηκε· κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος, καὶ τὰ τούτοις παρόμοια· οὐδὲν γὰρ τοῖς τοιαύτης ἀγωγῆς, δηλαδὴ τῆς ὑποταγῆς, γνησιέστερον τῷ ἑλομένῳ ἀναντιρρήτως, διαρρῆξαι μὲν τὰ χειρόγραφα τῶν οἰκείων ἀμπλακημάτων, ἐγγραφῆναι δὲ τῇ θείᾳ δέλτῳ τῶν σωζομένων· εἰ γὰρ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ἡμῶν Κύριος Ἰησοῦς, καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς χρηματίσας, καὶ τὴν πατρικὴν εὐδοκίαν, μάλα σοφῶς οἰκονομῶν, τὴν τοιαύτην ὤπται τεμῶν ὁδόν, δι' ἧς καὶ ὑπὲρ τῆς κατ' ἄνθρωπον εὐαρεστήσεως, τῆς πατρωας ἠξίωται ἀναρρήσεως· «ἐταπείνωσε γάρ, »φησιν, ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θα»νάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς »αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄ»νομα καὶ τὰ ἑξῆς«· τίς ἄρα λοιπὸν ὁ αὐθαδῶς προσδοκήσας, ἵνα μὴ λέγωμεν ἀμαθῶς, ὡς ἐπιτυχὴς ἔσται τῆς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ δόξης, καὶ τῶν πατρικῶν ἐπάθλων, μὴ τὴν αὐτὴν τρίβον βαδίζειν ᾑρημένος, τῷ καθηγητῇ καὶ διδασκάλῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ; δεῖ γὰρ καὶ τὸν μαθητήν, εἴπερ μέλει τούτῳ γενέσθαι, ὡς τὸν διδάσκαλον, ὡσεὶ ἐκμαγεῖον, καὶ ἀρχέτυπον κάλλιστον, οὕτως ὅλῳ μένει ψυχῆς, ἀφορᾶν ἀκλιτῶς, πρὸς τὸν τοῦ παιδοτρίβου βίον, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα· καὶ τοῦτον ὁσημέραι ζηλοῦν ἐπείγεσθαι· εἶτα, περὶ μὲν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γέγραπται, τὸ καὶ ἦν ὑποτασσόμενος τῷ Πατρί, καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ· καὶ αὐτός δέ φησιν ὁ σωτήρ· οὐκ ἦλθον διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ ἔστιν ἕτερος, ὁ ἑτέρως βιοῦν ἐθέλων, ἤτοι αὐταρέσκως, καὶ αὐτεξουσίως. καὶ ἄνευ ὁδηγοῦ, καὶ ὁ τοιοῦτος οἴεται, ὡς εἴη κατὰ λόγον τὴν ἔνθεον βιωτὴν πορευόμενος; οὐμενουν· οὐδαμῶς, ὡς ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶν· καὶ λέγει ὁ τῆς Κλίμακος· ὥσπερ ὁ μὴ ἔχων ὁδηγὸν εὐχερῶς ἐν τῷ ὁδῷ πλανᾶται· οὕτω καὶ ὁ αὐτεξουσίως τὴν μοναδικὴν ὁδὸν πορευόμενος, εὐχερῶς ἀπόλλυται, κἂν πᾶσαν τὴν τοῦ κόσμου σοφίαν ἐπίσταται· διά τοι τοῦτο καὶ οἱ πολλοί, ἵνα μὴ εἴπωμεν πάντες, οἱ μὴ ὑποτασσόμενοι, καὶ μὴ μετὰ βουλῆς βαδίζοντες, σὺν πόνῳ μέν, καὶ ἱδρῶτι τὰ πλεῖστα ὀνειροπολοῦντες σπείρουσι· τῇ δὲ ἀληθείᾳ, ἀμῶσι τὰ λίαν ἐλάχιστα· τινὲς δὲ καὶ ἀντὶ σίτου, συλλέγουσι, φεῦ, ζιζάνια, ὡς στοιχοῦντες, καθὰ λέλεκται, τῇ ἰδιορρυθμίᾳ καὶ τῷ αὐταρέσκῳ φρονήματι, οὗ οὐδὲν χεῖρον· καὶ τούτου μάρτυς ὁ τῆς Κλίμακος, οὕτω γράφων· »Ὅσοι πρὸς τὸ »στάδιον τῆς νοερᾶς ὁμολογίας ἐπεχειρήσα»τε ἀποδύσασθαι· ὅσοι τὸν τοῦ Χριστοῦ »ζυγὸν ἐπὶ τὸν οἰκεῖον αὐχένα ἆραι βού»λεσθε· ὅσοι τὸ ἑαυτῶν φορτίον, ἐπὶ τὸν τοῦ »ἑτέρου τράχηλον ἐπιθεῖναι σπουδάζετε· »ὅσοι τὰς ἑαυτῶν ὠνὰς γράψαι ἑκουσίως »σπεύδετε, καὶ ἀντ' ἐκείνων ἐλευθερίαν »γραφῆναι ὑμῖν βούλεσθε· ὅσοι χερσὶν ἑτέ»ρων ἀνυψούμενοι, καὶ νηχόμενοι, τὸ μέγα »τοῦτο περαιοῦσθε πέλαγος· γνῶτε, ὡς σύν»τομόν τινα, καὶ τραχεῖαν ὁδὸν βαδίζειν »ἐπεχειρήσατε, μίαν καὶ μόνην πλάνην ἐν »ἑαυτῇ κεκτημένην· αὕτη δὲ καλεῖται ἰ»διορρυθμία· ὁ γὰρ ταύτην εἰσάπαν ἀπαρ»νησάμενος, ἐν οἷς ἂν δοκῇ καλοῖς καὶ »πνευματικοῖς καὶ θεαρέστοις, πρὸ τοῦ βα»δίσαι, ἔφθασεν·» ὑπακοὴ γάρ ἐστιν, ἀπιστεῖν ἑαυτῷ ἐν τοῖς καλοῖς ἅπασι, μέχρι τέλους ζωῆς· ὅθεν καὶ αὐτὸς ταῦτα μετὰ συνέσεως καταμαθών, καὶ τὴν ἀγαθὴν μερίδα, καὶ ἀναφαίρετον τῆς αἰθεροδρόμου ἡσυχίας ἐξασκεῖν γλιχόμενος, ἕπου τοῖς καλῶς τεθεσπισμένοις, ὥς σοι δεδήλωται νόμοις· καὶ πρῶτον ἀσπασίως ἄσπασαι τὴν ὑπακοήν· εἶθ' οὕτω τὴν ἡσυχίαν· ὥσπερ γὰρ ἡ πρᾶξις τῆς θεωρίας ἐπίβασις, οὕτω καὶ ἡ ὑπακοὴ τῆς ἡσυχίας· καὶ μὴ θέλε μεταίρειν ὅρια· καθὼς γέγραπται· ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες· καὶ οὐαὶ δὲ τῷ μόνῳ τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ, καλὴν ἀρχὴν θεμέθλου καταβαλών, καιροῦ προϊόντος, καὶ εὐκλεέστατον ὄροφον ἐπιθήσεις, τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ πνεύματος· ὡς γὰρ οὗ ἡ ἀρχὴ· κατὰ τὸν εἰπόντα· ἀδόκιμος, καὶ τὸ πᾶν ἀπόβλητον· οὕτως αὖ· οὗ ἡ ἀρχὴ δόκιμος, καὶ τὸ ὅλον εὐπρεπές, ναὶ μήν, καὶ εὔτακτον, εἰ καὶ τοὐναντίον ἔσθ' ὅτε συμβαίνει· καὶ τοῦτο μέντοι παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ προθέσει καὶ προαιρέσει ἐπιγίνεσθαι πέφυκε.

Τίνα τὰ τῆς ἀληθοῦς ὑποταγῆς σημεῖα, ἃ κατέχων ὁ τῷόντι ὑπήκοος, εἴη ἂν ἀπταίστως ὑποτασσόμενος.

ιε'. Ἀλλ' ἐπειδή περ πολὺς ὁ περὶ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς λόγος, καὶ δυσδιεξίτητος, ὅθεν καὶ οἱ ταύτην μετερχόμενοι, διαφόρως μετέρχονται, δέον καὶ περὶ αὐτῆς μικρ' ἄττα,

Digitized by Google

είονεὶ σήμαντρα ἐπισημαίνασθαί σοι· ἃ καὶ κατέχων ὡς κανόνα καὶ στάθμην ἄπταιστον, εὐαγῶς ἔσῃ πολιτευόμενος· καὶ δὴ λέγομεν τάδε· χρὴ τὸν ἀληθῶς ὑπήκοον, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, φυλάττειν τὰς πέντε ταύτας ἀρετὰς κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην. Καὶ πρώτην τὴν πίστιν· ἤγουν ἔχειν αὐτὸν καθαράν, καὶ ἄδολον πίστιν, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἐπιστάτην, ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς δοκεῖν αὐτὸν τὸν Χριστὸν βλέπειν, καὶ ὑποτάσσεσθαι·» ὥς φησιν ὁ »Κύριος Ἰησοῦς· ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀ»κούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ, ὁ »δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά »με·» καὶ πᾶν, ὃ τοῦ τῆς Κλίμακος οὐκ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστί. Δευτέραν τὴν ἀλήθειαν· ἤτοι ἀληθεύειν αὐτὸν ἐν ἔργῳ, καὶ λόγῳ, καὶ τῇ τῶν λογισμῶν ἀκριβῇ ἐξομολογήσει· ἀρχὴ γάρ, γέγραπται, τῶν λόγων σου, ἀλήθεια, καί, ἀληθείας ἐκζητεῖ Κύριος· καὶ ὁ Χριστὸς δέ φησιν· ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια· καὶ δὴ καὶ αὐτοαλήθεια κέκληται. Τρίτην τὸ μὴ ποιεῖν τὸ οἰκεῖον θέλημα, ἀλλ᾽ ἀεὶ κόπτειν αὐτὸ ἐθελοντί, δηλονότι μὴ ἀναγκαζόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου Πατρός. Τετάρτην τὸ μὴ ἀντιλέγειν, καὶ φιλονεικεῖν τοκαθόλου· ἐπεὶ ἡ ἀντιλογία καὶ ἡ φιλονεικία, οὐκ ἔστι τῶν εὐσεβῶν· καὶ γράφει ὁ ἱερώτατος Παῦλος· εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὔτε αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ· εἰδ᾽ οὕτως ἁπλῶς καὶ κοινῇ πᾶσι χριστιανοῖς ἀπείργεται τὰ τοιαῦτα, πολλῷ μᾶλλον Μοναστοῖς· καὶ ταῦτα κατὰ τὸν Κύριον ἐπαγγελομένοις ὑποτάσσεσθαι ἀκριβῶς· τὸ μέντοι ἀντιλέγειν, καὶ φιλονεικεῖν, ἔχει τὴν ὕπαρξιν ἐκ γνώμης, ἀπιστίᾳ καὶ ὑψηλοφροσύνῃ συζώσης, ὡς εἴρηται, ὑψηλόφρων Μοναχὸς ἀντιλέγει σφοδρῶς· ὥσπερ καὶ τοὐναντίον· ἤγουν τὸ μὴ ἀντιλέγειν, καὶ μὴ φιλονεικεῖν, προέρχεται ἐκ πιστῆς καὶ ταπεινόφρονος διαθέσεως. Καὶ πέμπτην δὲ χρὴ φυλάττειν τοῦτον ἀρετήν, τὸ ἔχειν ἀκριβῆ καὶ εἰλικρινῆ ἐξομολόγησιν πρὸς τὸν προεστῶτα, καθὼς καὶ ἐν τῇ ἀποκάρσει, ὡς ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ παρεστῶτες βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἁγίων Ἀγγέλων δεδώκαμεν ὑπόσχεσιν, τὸ ἔχειν ἡμᾶς ἀρχήν, καὶ τέλος μετὰ τῶν ἄλλων ἐπαγγελιῶν καὶ συνθηκῶν ἡμῶν τῶν πρὸς Κύριον, καὶ ἐξαγγελίαν τῶν τῆς καρδίας κρυπτῶν· εἴρηται καὶ τῷ θείῳ Δαβίδ· εἶπα, ἐξαγορεύσω κατ᾽ ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ· καὶ σὺ ἀφῆκας κλ. Καὶ τῷ τῆς Κλίμακος· μώλωπες θριαμβευόμενοι, οὐ προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλ᾽ ἰαθήσονται· ταύτην τὴν πενταδικὴν τῶν δηλωθεισῶν ἀρετῶν ἀπαρίθμησιν, ὁ σοφῶς καὶ ἐπιστημόνως τηρῶν, ἀναμφιβόλως γινωσκέτω, ὡς ἀπεντεῦθεν ἐπιτυχὴς ἔσται τῆς τῶν δικαίων ὡς ἐν ἀρραβῶνι μακαριότητος· καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῆς ἀξιομνημονεύτου ὑπακοῆς ἴδια, καὶ οἷον ἡ ῥίζα, καὶ ὁ θεμέλιος· ἄκουσον δὲ καὶ οἷοι οἱ κλάδοι, καὶ ὁ καρπός, καὶ ὁ ὄροφος· ἐξ ὑπακοῆς, φησὶν αὖθις ὁ τῆς Κλίμακος, ταπείνωσις· ἐκ ταπεινώσεως, διάκρισις· ἐκ διακρίσεως, διόρασις· ἐκ δὲ ταύτης, προόρασις· ὃ μόνου Θεοῦ ἔργον, καὶ τοῖς μακαρίως θεουργουμένοις, δῶρον δωρούμενος παρ᾽ αὐτοῦ, ἐξαίρετον καὶ ὑπερφυέστατον. πρὸς δὴ τοῖς εἰρημένοις, ἔστω σοι καὶ τοῦτο δῆλον· ὅτι γε κατὰ τὴν σὴν ἠκριβωμένην ὑποταγήν, βλαστάνει καὶ ἐν σοὶ ἡ ταπείνωσις· καὶ αὖθις κατὰ τὴν ταπείνωσιν ἡ διάκρισις· ὡσαύτως καὶ καθ᾽ ἑξῆς αἱ λοιπαί· καὶ ἀγωνίζου, ὅση σοι δύναμις, ἀπταίστως τὴν τῆς ὑπακοῆς θέειν πορείαν· οὕτω γὰρ καὶ τῶν πρόσω ἀνεπισφαλῶς ἐπιβήσῃ· οὐδὲ πως ἐν τῇ τῆς ὑποταγῆς ὑποσκάζεις νύσσῃ, ἴσθι ὡς οὐκ ἂν καλῶς περανεῖς τὸν ἐπίλοιπον δίαυλον τῆς προκειμένης βαλβῖδος· τὴν κατὰ Χριστὸν φαμὲν πολιτείαν· οὔτε μὴν στεφανωθήσῃ τῇ τοῖς νικηταῖς δωρουμένῃ ταινίᾳ· μέν τοι γε, καὶ οἷά τις ὁδηγὸς ἡ ὑπακοή, καὶ ἃ ταύτης πρόσθεν εἴπομεν ἴδια, ἔστω σοι, καθάπερ τὸ παρὰ τοῖς ναυτικοῖς, διοπτευόμενον, πρὸς τὴν τοῦ ἀπλανοῦς τήρησιν· ἵν᾽ ἀκλινῶς πρὸς αὐτὴν ἀφορῶν, ὑπερπλεῦσαι δυνηθῇς τὸ τῶν ἀρετῶν μέγα πέλαγος· καὶ οὕτω πρὸς ὅρμον ὁρμίσῃς τὸν ἀκύμαντον τῆς ἀπαθείας· ἂν δὲ καὶ ζάλη τις, καὶ σάλος ἐπέλθῃ σοι. καὶ τοῦτο ἔσεται παρὰ τῇ σῇ ὑποταγῇ· τὸν γὰρ ἀληθῆ ὑπήκοον οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος, κατὰ τοὺς Πατέρας, ἀντιβλάψαι δεδύνηται· ἵνα δέ σοι καὶ τὸ τῆς παναγάστου ὑπακοῆς τίμιον ὕψος, ἡλίκον ἐστί, δι᾽ ὀλίγου ἐπιδείξωμεν, μιᾶς ἔτι ῥήσεως Ἁγίου Πατρὸς διαμνημονεύσωμεν· λέγει τοιγαροῦν αὖθις ὁ φαεινότατος λαμπτὴρ τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας, καὶ νέος Βεσελεὴλ τῆς οὐρανίου Κλίμακος· ὅπλον μὲν οἱ Πατέρες, τὴν ψαλμῳδίαν· τὴν δὲ προσευχήν, τεῖχος· λουτῆρα δέ, τὸ ἄμωμον δάκρυον εἶναι ὁρίζονται· τὴν δὲ μακαρίαν ὑπακοήν, ὁμολογίαν ἔκριναν, ἧς χωρίς,

οὐδεὶς· τῶν ἐμπαθῶν, ὄψεται τὸν Κύριον· Ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα· ὡς ἡμῖν δοκεῖ· πρὸς ἐναργεστάτην δήλωσίν τε καὶ ἔπαινον τοῦ ἀμιμήτου μιμήματος τῆς τρισολβίου ὑπακοῆς· ἕξομεν δ' ἔτι πείρᾳ ταῦτα καταμαθεῖν τε, καὶ διαγνῶναι, εἴγ' ἐπὶ τὸ ἄναντες ἀνανεύσωμεν, καὶ συνδιασκεψώμεθα, τί μὲν τὸ τῆς συντριβῆς καὶ θνητότητος ἡμῖν παραίτιον, μὴ τοιούτοις τὸ κατ' ἀρχὰς δεδημιουργημένοις; τί δ' αὖθις τὸ τῆς ἀνακαινίσεως καὶ τῆς ἀθανασίας; εὑρίσκομεν τοίνυν, τοῦ μὲν προτέρου πρόξενον οὖσαν, ἤγουν τῆς φθορᾶς, τὴν τοῦ πρώτου Ἀδὰμ ἰδιοπιστίαν τε, καὶ ἰδιορρυθμίαν, καὶ τὸ ἀνυπότακτον· ἐξ ὧν ἡ τῆς ἐντολῆς τῆς θείας ἀθέτησις καὶ παράβασις· τοῦ δὲ δευτέρου, ἤτοι τῆς ἀφθαρσίας πρύτανιν, τὴν τοῦ δευτέρου Ἀδάμ, καὶ Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ὁμοβουλίαν τε, καὶ ὑποταγήν, ἀφ' ὧν ἡ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ τήρησις· ἐγὼ γάρ, φησιν ὁ σωτήρ, ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα· ἀλλ' ὁ πέμψας Πατήρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω, καὶ τί λαλήσω· καὶ οἶδα, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ, ζωὴ αἰώνιός ἐστιν· ἃ οὖν λαλῶ ἐγώ, καθὼς εἴρηκέ μου ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ· ὡς οὖν ἐν τῷ προπάτορι καὶ τοῖς κατ' αὐτόν, ῥίζα πάντων ἀνιαρῶν, καὶ μήτηρ, ἡ οἴησις· οὕτως ἐν τῷ καινῷ θεανθρώπῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ τοῖς κατ' αὐτὸν ζῆν ἐφιεμένοις, ἀρχή, καὶ πηγή, καὶ θεμέλιος πάντων ἀγαθῶν, ἡ ταπείνωσις· τὴν τοιαύτην στάσιν, καὶ τάξιν ὁρῶμεν, καὶ τὸν ἀνωτάτω, καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς διάκοσμον ἱερὸν πάντων τῶν θεοειδῶν Ἀγγέλων διατηροῦντα· καὶ δὴ καὶ τὴν ἐπίγειον, καὶ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν· καὶ τοὺς ἄλλως τῆς τοιαύτης θεσμοθεσίας ἐκκλίνοντας, καὶ σκολιῶς· ἵνα μὴ αὐθαδῶς λέγωμεν, ἐθέλοντας πολιτεύεσθαι, ἀπό γε Θεοῦ, καὶ τῆς φαεινῆς κληρουχίας τῆς οὐρανίου, καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, διαρρήγνυσθαι, καὶ ἐξοστρακίζεσθαι, καὶ εἰς τὸ σκότος, καὶ τὸ πῦρ ἀποπέμπεσθαι τῆς γεέννης, μεμυήμεθά τε, καὶ πιστεύομεν· ὃ δὴ τοὺς περὶ τὸν ἑωσφόρον πονηροὺς κακεργάτας, καὶ τοὺς κατὰ καιροὺς τῶν κακοδόξων αἱρετικῶν λογολέσχας πεπονθέναι φαμέν· ὡς τὰ θεόγραφα παρίστησι λόγια· οἵ τινες διὰ τὸ αὐτάρεσκον, καὶ τὴν ὑπερηφανίαν, τῆς τε θείας, ὡς εἴρηται, δόξης, καὶ τρυφῆς, καὶ τοῦ ἱεροῦ συλλόγου, ἐλεεινῶς ἀπερρίφθησαν· εἴρηται δὲ καί τινι τῶν σοφῶν, ὅτι τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα. Ἐπεὶ οὖν, τῶν μὲν σκυθρωπῶν πάντων αἴτιον, τὸ ἀνυπότακτον, καὶ ἡ ἀλαζονεία· τῶν δὲ φαιδρωπῶν, τὸ ὑποτεταγμένον, καὶ συντετριμμένον· δεῖ δὴ τὸν ἀπταίστως βιοῦν ἱμειρόμενον, ἐν ὑποταγῇ Πατρὸς δοκίμου καὶ ἀπλανοῦς διαζῆν, χρόνου τριβῇ, καὶ ἐπιστήμῃ θείων, τὸ κράτος φέροντος, καὶ τὸν βίον ἐγκεκοσμημένου, τῷ κύκλῳ τῶν ἀρετῶν· καὶ τὴν τούτου ἐπιταγήν, καὶ συμβουλήν, ὡς Θεοῦ φωνάς, καὶ βουλὴν οἴεσθαι· σωτηρία γάρ φησιν ἐν πολλῇ βουλῇ· καί, ἀνὴρ ἀσύμβουλος, καθ' ἑαυτοῦ πολέμιος· εἰδὲ καί τισι τῶν κλεινῶν Πατέρων ἐξεγένετο, καὶ χωρὶς τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως τῆς καθ' ὑποταγήν· ἐπιτυχεῖν τῆς θεοποιοῦ ἡσυχίας, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν τελειότητος, ἀλλὰ κατὰ ἀποκάλυψιν θείαν, καὶ σπανίως· γέγραπται δέ, ὡς οὐ νόμος Ἐκκλησίας, τὸ σπάνιον· ὥσπερ οὐδὲ μία χελιδών, ἔαρ ποιεῖ· ἀλλ' αὐτὸς οἷόν τινα προεισαγωγικὴν ἐπιστήμην τῆς παγκάλλου ἡσυχίας, τὴν ἀληθῆ ὑποταγὴν πιστεύων, ἄφες τὰ ἅπαξ οἰκονομικῶς γεγενημένα· καὶ ἔσο στοιχῶν, τὰ κοινῇ ψηφισθέντα τοῖς σεβασμίοις πατράσιν· οὕτω γὰρ καὶ τῶν βραβείων τῶν νομίμως βιούντων, ἀξιωθήσῃ· τί δέ; ὁδοῦ μὲν τῆς τυχούσης, οὐκ ἄν τις ἕλοιτο, μήπω ταύτης ἐν πείρᾳ γενόμενος, ἅψασθαι, ἄνευ ἀπλανοῦς ὁδηγοῦ· ναὶ μὴν καὶ θαλαττίου πελάγους, ἄτερ ἐπιστήμονος κυβερνήτου· ὁμοίως δέ, καὶ τῆς οἱασοῦν τέχνης, καὶ ἐπιστήμης, χωρὶς ἀπταίστου διδασκάλου· τῆς δὲ τῶν τεχνῶν τέχνης, καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἐπιστήμης, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν φερούσης τρίβου, καὶ τοῦ νοητοῦ ἀπείρου πελάγους, ἤτοι τῆς μοναδικῆς πολιτείας, ἥτις ἀφωμοίωται τῇ τῶν Ἀγγέλων βιωτῇ, τολμᾷ τις ἀπάρχεσθαι τῆς ἀσκήσεως, καὶ ἑαυτῷ πιστεύει, τοῦ τέλους ταύτης τυχεῖν· πλὴν ὁδηγοῦ καὶ κυβερνήτου καὶ διδασκάλου δοκίμου καὶ ἀληθοῦς; ὄντως ὁ τοιοῦτος κἂν ὁποῖος εἴη τυχόν, φρεναπατᾷ ἑαυτόν, καὶ πρό γε τοῦ ἀρχὴν βαλεῖν, πεπλάνηται· οἷα μὴ κατὰ νόμον ἀσκούμενος· ὥς περ τοὐναντίον, πρὶν τοῦ βαδίσαι, τὸ τέλος πέφθακεν, ὁ τοῖς Πατρικοῖς πειθόμενος θεσμοῖς· πόθεν γὰρ ἄλλοθεν εἰδέναι ἔχομεν, ἢ κατὰ τῆς σαρκὸς ὡς εἰκὸς στρατεύεσθαι, ἢ κατὰ παθῶν καὶ δαιμόνων ὁπλίζεσθαι; ταῖς γὰρ ἀρεταῖς, ὡς γέγραπται, αἱ κακίαι παραπε-

Digitized by Google

πήγασι, καὶ εἰσί πως ἀγχίθυροι· πόθεν δὲ τὰς τοῦ σώματος αἰσθήσεις παιδεύειν, καὶ τῆς ψυχῆς τὰς δυνάμεις ὡς ἐν κιννύρᾳ ῥυθμίζειν; μᾶλλον δέ, πῶς ἐξέσται ἡμῖν διακρίναι ὀμφάς, καὶ ἀποκαλύψεις, καὶ παρακλήσεις, καὶ θεωρίας θείας; ναὶ μὴν καὶ δόλους, καὶ πλάνας, καὶ φάσματα δαιμονιώδη; καὶ ἵνα συντόμως εἴπωμεν, πῶς εἰς ἑνώσεις Θεοῦ, καὶ θεουργικὰς τελετάς, καὶ μυστήρια, προφθάσαι ἀξιωθησόμεθα, ἄνευ μυήσεως μυσταγωγοῦ ἀληθοῦς, καὶ πεφωτισμένου; οὐκ ἔστιν ὄντως, οὐκ ἔστιν· ὁπηνίκα δὲ καὶ τὸ τῆς ἐκλογῆς σκεῦος, τὸν μακαριώτατον κατίδωμεν Παῦλον, τὸν τῶν ἀρρήτων μύστην· τὸ τοῦ Χριστοῦ στόμα· τὸ φῶς τοῦ κόσμου· τὸν κοινὸν ἥλιον· τὸν τῆς οἰκουμένης συμπάσης διδάσκαλον, τοῖς συναποστόλοις κοινούμενον καὶ συνδιασκεπτόμενον τὸ Εὐαγγέλιον· καὶ ἡ αἰτία, μήπως φησίν, εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον· ναὶ μήν, καὶ αὐτὴν τὴν αὐτοσοφίαν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, περὶ μὲν ἑαυτοῦ φθεγγόμενον, ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τό ἐμόν· ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός· περὶ δὲ τοῦ Παναγίου, καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος, ὅτι οὐκ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ λαλήσει, ἀλλ᾽ ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει· διά γε τὸ τῆς τάξεως χρήσιμον, ἥτις συνέχει καὶ τὰ οὐράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια· φρίκῃ, καὶ θάμβει, καὶ ἀγωνίᾳ συνεχόμεθα, περί τε τῆς ἡμετέρας οὐθενείας, καὶ ῥᾳθυμίας, καὶ τῶν ἐκ παραφροσύνης καὶ οἰήσεως αἱρουμένων σκαιῶς, καὶ ἐπικινδύνως, ἰδιορρύθμως καὶ ἀνυποτάκτως πολιτεύεσθαι· τῷόντι γὰρ φοβερὸς ὁ τοιοῦτος ἀγών, καὶ μυρίοι οἱ λωποδύται, καὶ τὰ τῶν πειρατῶν ἔνεδρα ἀναρίθμητα· πρὸς δέ, καὶ τὰ ναυάγια, μέτρον οὐκ ἐπιδέχονται· ὅθεν καὶ ἐκ τῶν πολλῶν, πάνυ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ σωζόμενοι· ἀλλ᾽ οὗτοι μὲν ὡς βούλονται, ὁδευέτωσαν· ἑκάστου γάρ, ὡς γέγραπται, τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει· καὶ ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· μάλιστα δέ, μὴ οὕτως, ἁπλῶς, ἥ περ βούλονται· ἀλλ᾽ ὡς δεῖ καὶ βούλεσθαι καὶ βιῶναι· δοίη πᾶσιν ὁ Κύριος σύνεσιν· σὺ δὲ καὶ πᾶς ὁ βουλόμενος κατὰ Θεὸν ζῆσαι, ὥσπερ ἀπό τινος κρασπέδου τῶν τοιούτων ῥημάτων, τὸ ὅλον χρύσεον, καὶ πνευματικὸν ὕφασμα τῆς μακαρίας ὑπακοῆς μαθών, ἐπείχθητι, ὡς προδεδήλωται, εὑρεῖν διδάσκαλον ἀπλανῆ καὶ τέλειον· τελείων δέ ἐστι, κατὰ τὸν χριστοφόρον Παῦλον, ἡ στερεὰ τροφή· τῶν διὰ τὴν ἕξιν ἐχόντων τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ, ἤγουν ἐμπόνως, καὶ μετὰ πίστεως ζητῶν, οὐ μὴ ἁμάρτῃς τοῦ προκειμένου σκοποῦ· πᾶς γάρ φησιν ἡ θεία γραφή· ὁ αἰτῶν, λαμβάνει· καὶ ὁ ζητῶν, εὑρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται· κἀκεῖνός σοι πάντα καθ᾽ εἱρμὸν καὶ τάξιν μυσταγωγήσει τὰ δέοντα καὶ θεοφιλῆ· καὶ ἔτι δὲ μᾶλλον χειραγωγήσει, πρός γε τὰ θεάρεστα, καὶ πνευματικώτερα, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀνέκφορα· ὁρῶν σε ἐκ ψυχῆς ἐπιχαίροντα τῇ μετριότητι, καὶ λιτότητι, καὶ εὐτελείᾳ· ἔν τε βρώμασι, καὶ πόμασι, καὶ σκεπάσμασι, καὶ περιβολαίοις· καὶ ἀρκούμενον τοῖς τῷ καιρῷ χρησίμοις, καὶ προσφόροις, καὶ ἀναγκαίοις· καὶ μὴ τοῖς περιττοῖς, καὶ βλακώδεσι, καὶ οἷς οἱ περπερότητι, καὶ στιλπνότητι ἀφρόνως συζῶντες ἀποσεμνύνονται, καὶ καθ᾽ ἑαυτῶν, καὶ τῆς σοφῶν σωτηρίας, τὸ ξίφος ὠθοῦσι· καὶ λέγει ὁ Μέγας Ἀπόστολος· ἔχοντες διατροφάς, καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. Ἀλλ᾽ αὐτὸς ζητεῖς καὶ μαθητιᾷς, καὶ παρ᾽ ἡμῶν ἐγγράφως ἀκηκοέναι τὰ πρόσφορα τῇ τε ἀρχῇ, καὶ τῇ μεσότητι, καὶ τῷ τέλει τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας; Ἀλλὰ κἂν ἐπαινετὸν τὸ ἐρώτημα, ἀλλ᾽ ἐργῶδης ἐκ τοῦ προχείρου ἡ ἀπόκρισις· ὅμως, Χριστοῦ δεξιὰν ὀρέγοντος, πρὸς τὴν σὴν ζήτησιν, καὶ τοῦτο ποιῆσαι σπουδάσομεν· ὡς ἐν βάθρῳ βεβηκότι καὶ ἀσαλεύτῳ, τῇ παγγεράστῳ τελείᾳ ὑπακοῇ ἐποικοδομοῦντες τὸν πολλυθρύλλητον οἶκον, πάσης τῆς πνευματικῆς οἰκοδομίας τὴν θεοποιὸν φαμὲν ἡσυχίαν· καὶ δὴ λέγομεν οὕτω, πατρικαῖς, καὶ πνευματοφθόγγοις χρήσεσιν, ὡς ἀκραδάντοις στύλοις ἐπερειδόμενοι.

Ὅτι σὺν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει δεῖ ἐπιμελεῖσθαι πλήρη εἶναι καὶ τῶν καλῶν ἔργων, τὸν γνησίως ἐθέλοντα ἡσυχάσαι καὶ κατὰ Θεόν· καὶ ὅτι ἡ πίστις διπλῆ· καὶ ὅτι μετὰ ταύτης χρὴ εἶναι τὸν ἡσυχάζοντα εἰρηνικόν, ἀπερίσπαστον, ἀμέριμνον, ἤτοι ἀφρόντιστον, σιωπηλόν, ἥσυχον, εὐχάριστον ἐν παντί, ἐπιγνώμονά τε τῆς ἰδίας ἀσθενείας, καὶ γενναίως φέρειν τοὺς πειρασμούς, καὶ πρὸς Θεὸν ἐλπίζειν, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τὸ συμφέρον ἐκδέχεσθαι.

Α΄. Φησὶν ὁ Σωτήρ· οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι,

Digitized by Google

Κύριε Κύριε· εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ σὺ τοίνυν ἀγαπητέ, εἴπερ οὐ λόγοις ψιλοῖς ἐρᾷς τῆς θεοποιοῦ ἡσυχίας, ἥτις ἀπάρτι τὰς ἐμφάσεις εἰσδέχεσθαι τηλαυγῶς προξενεῖ τῆς οὐρανῶν Βασιλείας, καὶ τοῦ Θεοῦ; τοῖς ταύτην γνησίως μετιοῦσιν· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι, ὁλικώτερον καὶ τελειώτερον· ἀλλ' ἀληθείᾳ ἐρᾷς καὶ πράγματι, ἐπιμελοῦ, πρὸς τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, πλήρης εἶναι καὶ τῶν καλῶν ἔργων· εἶθ' οὕτως, ἔσο εἰρηνικὸς μετὰ πάντων, τόγε σὸν μέρος, ἀπερίσπαστος, ἀμέριμνος, ἤτοι ἀφρόντιστος τοκαθόλου σιωπηλός, ἥσυχος, εὐχάριστος ἐν παντί, ἐπιγνώμων τε τῆς οἰκείας ἀσθενείας· καὶ τὸ ὅλον, ἄγρυπνον ὄμμα καὶ νηφάλιον, πρὸς τοὺς καθ' ἑκάστην διαφόρους καὶ πολυειδεῖς ἐπισυμβαίνοντάς σοι πειρασμούς, τήρει· ὑπομονῇ τε καὶ μακροθυμίᾳ, πρὸς πᾶσαν τρικυμίαν, καὶ θλίψιν προσπαλαίων, ἐπερχομένην σοι ὁπωσδήποτε· περὶ μὲν γὰρ τοῦ πρώτου, καὶ τοῦ δευτέρου ἤγουν τοῦ, πρὸς τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ καλοῖς ἔργοις κατακοσμεῖσθαι, σαφής σοι διδάσκαλος, ὁ κλεινὸς ἀδελφόθεος, οὕτω φάσκων· ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων, νεκρά ἐστιν· ὥσπερ καὶ τὰ ἔργα, χωρὶς πίστεως· καὶ δεῖξόν μοι ἐκ τῶν ἔργων σου τὴν πίστιν σου· καὶ πρόγε τούτου, ὁ πάντων καθηγητής, καὶ διδάσκαλος, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστός, λέγων πρὸς τοὺς μαθητάς· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ὁ Θεολόγος δέ φησιν, ὅτι τρία ταῦτα ζητεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου, τοῦ ἔχοντος τὸ Βάπτισμα· πίστιν ὀρθὴν ἀπὸ ψυχῆς, σωφροσύνην ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς γλώττης.

Ὅτι ἡ πίστις διπλῆ.

Β'. Σημείωσαι δέ, ὅτι ἡ πίστις κατὰ τὰ θεοπαράδοτα λόγια διπλῆ ἐστιν, ἡ μέν, καθόλου πάντων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, εἰς τὴν ἀρχῆθέν τε βεβαπτίσμεθα· καὶ ἣ τελευταῖον συναπέλθοιμεν ἡ δέ, σπανίων κἀκείνων, τῶν διὰ τῆς τῶν θεοποιῶν πασῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσεως, εἰς τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἐπαναδεδραμηκότων, καὶ οὕτω πεπλουτηκότων τῷ τῆς χάριτος θείῳ φωτί, ἅπασαι τὴν ἑαυτῶν ἐλπίδα ἐπιστηρίξαι πρὸς Κύριον· καὶ τοσοῦτον, ὢ τῆς ἀξίας, ὡς μηδαμῶς κατά γε τὸ κυριακὸν λόγιον, διακρίνεσθαι τούτους ἐν καιρῷ προσευχῆς, εἰς τὰ πρὸς Θεὸν αἰτήματα· ἀλλὰ μετὰ πίστεως ζητεῖν, καὶ οὕτω λαμβάνειν ἐκ τοῦ προχείρου τὰ συμφέροντα· καθὸ καὶ τὸ ἐξ ἔργων εἰλικρινῶν βεβαιόπιστον, οἱ μακάριοι προσεκτήσαντο, ἃς πᾶσαν γνῶσιν καὶ διάκρισιν καὶ δισταγμὸν καὶ φροντίδα ἀφ' ἑαυτῶν ῥίψαντες, καὶ ὅλοι ὅλως τῇ θείᾳ μέθῃ τῆς πρὸς Θεὸν πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ ἀγάπης καταπτισθέντες, καὶ γοῦν ἀλλοιωθέντες τὴν κρείττω καὶ μακαρίαν τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου, κατὰ τὸν θεῖον Δαβίδ, ἀλλοίωσιν· ἀλλὰ τὸ μὲν εἰς πλάτος περὶ τῆς πρώτης πίστεως λέγειν, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· τὸ δὲ περὶ τῆς δευτέρας, ἥτις ὥς πέρ τις καρπὸς ἔνθεος ἐκ τῆς πρώτης ἀνθεῖ καὶ ἀποτίκτεται, ὡς λίαν εὔκαιρον· ἡ γὰρ πίστις, οἷόν τις ῥίζα καὶ κεφάλαιον πέφυκε, τῆς φερωνύμου θεοποιοῦ ἡσυχίας· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσῃς, φησὶν ὁ τῆς Κλίμακος, πῶς ἡσυχάσεις; λέγει τοίνυν ὁ θεῖος Δαβίδ· ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα· καὶ ὁ Μέγας Ἀπόστολος Παῦλος, ἔστι πίστις, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων· καὶ ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται κτλ. καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ πρὸς τοὺς αἰτήσαντας αὐτὸν μαθητὰς προσθεῖναι αὐτοῖς πίστιν, οὕτω φησίν· εἰ ἔχετε πίστιν ὡσεὶ κόκκον συνάπεως ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ ἐκριζώθητι καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν· καὶ ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ κἂν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται· καὶ πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψεσθε· καὶ ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· γράφει δὲ καὶ ὁ ὅσιος Ἰσαάκ· ἡ πίστις λεπτοτέρα τῆς γνώσεως, καθὼς ἡ γνῶσις τῶν πραγμάτων τῶν αἰσθητῶν· πάντες γὰρ οἱ ἅγιοι τὴν πολιτείαν ταύτην καταξιωθέντες εὑρεῖν, ὅπέρ ἐστιν ἔκπληξις εἰς Θεόν, ἐν τῇ δυνάμει τῆς πίστεως διάγουσιν, ἐν τῇ τρυφῇ τῆς πολιτείας ἐκείνης τῆς ὑπὲρ φύσιν. Πίστιν δὲ λέγομεν οὐ ἐν ᾗ πιστεύει τις, ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν προσκυνητῶν ὑποστάσεων τε καὶ θείων καὶ ἐν τῇ ἐξαιρέτῳ καὶ ἰδίᾳ

Digitized by Google

φύσει αὐτῆς τῆς θεότητος, καὶ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῇ θαυμαστῇ τῇ ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἐν τῇ προσλήψει τῆς φύσεως ἡμῶν, εἰ καὶ αὐτὴ ὑψηλή ἐστι λίαν· ἀλλὰ τὴν πίστιν τὴν ἐκ τοῦ φωτὸς τῆς χάριτος ἀνατέλλουσαν ἐν τῇ ψυχῇ ἐν τῇ μαρτυρίᾳ τῆς διανοίας, στηρίζουσαν τὴν καρδίαν ἀδίστακτον εἶναι ἐν τῇ πληροφορίᾳ τῆς ἐλπίδος τῇ ἀπεχούσῃ ἀπὸ πάσης οἰήσεως· καὶ οὐκ ἐν τῇ ἐπιδόσει τῆς ἀκοῆς τῶν ὤτων ἑαυτὴν δεικνύει, ἀλλ' ἐν τοῖς πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ μυστήρια τὰ κεκρυμμένα ἐν τῇ ψυχῇ· καὶ τὸν κρυπτὸν καὶ θεῖον πλοῦτον, τὸν κεκρυμμένον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν υἱῶν τῆς σαρκὸς καὶ ἀποκαλυπτόμενον ἐν τῷ πνεύματι τοῖς ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦ Χριστοῦ διαιτωμένοις, ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ τῶν νόμων αὐτοῦ, καθὼς εἶπεν· ἐὰν τηρήσητε τὰς ἐντολάς μου, ἀποστελῶ ὑμῖν τὸν Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὅπερ ὁ κόσμος οὐ δύναται δέξασθαι· κἀκεῖνος διδάξει ὑμᾶς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ αὖθις· ἕως ἂν ἔλθῃ ἐκεῖνο, ὅπέρ ἐστιν ἡ τελείωσις τῶν μυστηρίων, καὶ ἀξιωθῶμεν φανερῶς τῆς Ἀποκαλύψεως αὐτῶν, ἡ πίστις λειτουργεῖ μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων μυστήρια ἄρρητα, ὧν ἀξιωθείημεν διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἐνταῦθα μὲν ὡς ἐν ἀρραβῶνι· ἐκεῖ δὲ ἐν ὑποστάσει τῆς ἀληθείας, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μετὰ τῶν ἀγαπώντων αὐτόν.

Γ΄. Ὅτι δεῖ εἰρηνικὸν ὑπάρχειν σε. Περὶ δέ γε τοῦ τρίτου, δηλαδὴ τοῦ εἰρηνικὸν εἶναί σε μετὰ πάντων, ἐναργής σοι παραίνεσις ἡ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ῥῆσις· ναὶ μὴν καὶ ἡ τοῦ χριστοφόρου Παύλου γεγωνότερον σάλπιγγος βοῶσα· ἡ μὲν εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον· καὶ μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός· καὶ ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν· ἡ δὲ εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμόν· οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον· καὶ εἰ δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων εἰρηνεύοντες.

Ὅτι δεῖ ἀπερίσπαστον εἶναί σε.

Δ΄. Τοῦ δέ γε τετάρτου, δηλαδὴ τοῦ ἀπερίσπαστον τυγχάνειν σε, ὁ ὅσιος Ἰσαὰκ δηλώσει σοι λέγων, ὅτι ἐὰν ἡ ἐπιθυμία φησί, γέννημα τῶν αἰσθήσεων ὑπάρχῃ, σιωπησάτωσαν λοιπόν, οἱ μετὰ περισπασμοῦ τὴν εἰρήνην τῆς διανοίας φυλάττειν ὁμολογοῦντες· καὶ μετὰ περισπωμένων μὴ συναναστραφῇς.

Ὅτι δεῖ ἀμέριμνον, καὶ ἀφρόντιστον ὑπάρχειν σε.

Ε΄. Τοῦ δὲ δὴ πέμπτου, δηλονότι τοῦ ἀμέριμνον, καὶ ἀφρόντιστον ἐξ εὐλόγων, καὶ ἀλόγων πραγμάτων ὑπάρχειν σε, διδασκαλεῖόν σοι, ὅπερ ἐν Εὐαγγελίοις φησὶν ὁ Κύριος διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγετε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε· οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα, τοῦ ἐνδύματος; ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας· καὶ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα; καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; καὶ μετ' ὀλίγα· μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες, τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλλώμεθα· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων· ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν· μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον· ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ ἑαυτῆς· ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς· λέγει δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· χωρὶς ἀμεριμνίας φῶς ἐν τῇ ψυχῇ σου μὴ ζητήσῃς· μήτε γαλήνην καὶ ἡσυχίαν, ἐν τῇ χαυνότητι τῶν αἰσθήσεών σου· καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· μία θρὶξ ταράσσει ὀφθαλμόν· καὶ μικρὰ φροντὶς ἀφανίζει ἡσυχίαν· ἡσυχία γάρ ἐστιν, ἀπόθεσις νοημάτων, καὶ ἄρνησις εὐλόγων φροντίδων· ὁ ὄντως ἡσυχίαν κατειληφώς, οὐδὲ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς φροντίσει· ἀψευδὴς γάρ ἐστιν ὁ ἐπαγγειλάμενος.

Ὅτι δεῖ σιωπηλὸν εἶναί σε.

ς΄. Ἔτι περὶ τοῦ ἕκτου, δηλαδὴ τοῦ σιωπᾶν, ὁ εἱρμὸς εἰπεῖν ἡμᾶς ἐκβιάζει τοῦ λόγου· λέγει οὖν καὶ περὶ τούτου ὁ ὅσιος Ἰσαάκ· ὁ κωλύων τὸ στόμα αὐτοῦ ἐκ τῆς καταλαλιᾶς, φυλάττει τὴν καρδίαν αὐτοῦ

Digitized by Google

ἐκ τῶν παθῶν· καὶ ὁ καθαίρων τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐκ τῶν παθῶν, ἐν πάσῃ ὥρᾳ θεωρεῖ τὸν Κύριον· καὶ ὅτε πάντα τὰ ἔργα τῆς πολιτείας εἰς ἓν μέρος θήσεις, καὶ τὴν σιωπὴν ἐν ἄλλῳ, εὑρήσεις αὐτὴν ὑπερβάλλουσαν ἐν σταθμῷ· καί, ὑπὲρ πάντα τὴν σιωπὴν ἀγάπησον, ὅτι προσεγγίζει σε πρὸς καρπόν· ἡ γλῶσσα γὰρ ἀσθενεῖ πρὸς τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ· πρῶτον μὲν βιασώμεθα ἑαυτοὺς συωπᾶν· καὶ τότε ἐκ τῆς σιωπῆς, γεννᾶται ἡμῖν τί, ὁδηγοῦν ἡμᾶς εἰς αὐτὴν τὴν σιωπήν· δώῃ σοι ὁ Θεὸς αἰσθηθῆναί τινος γεννωμένου ἐκ τῆς σιωπῆς· ἐὰν δὲ ἐν ταύτῃ τῇ πολιτείᾳ ἄρξῃ, οὐκ ἐπίσταμαι ἐγὼ ποῖον φῶς ἀνατελεῖ σοι ἐντεῦθεν· καὶ αὖθις· ἡ σιωπὴ μυστήριόν ἐστι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· οἱ δὲ λόγοι ὄργανόν εἰσι τοῦ κόσμου τούτου· καὶ τῷ ἁγίῳ δὲ Ἀρσενίῳ, οὕτως ἡ θεία φωνὴ τὸ δεύτερον ἐθέσπισε· Ἀρσένιε, φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε, καὶ σωθήσῃ.

Ὅτι δεῖ ἥσυχον εἶναι σε.

Ζʹ. Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τοῦ ἑβδόμου, ἤγουν τοῦ ἡσύχως βιῶναί σε, ἀξιόπιστοι πρὸς παράστασιν ὅ,τε Μέγας Βασίλειος, καὶ ὁ Ἅγιος πάλιν Ἰσαάκ· ὁ μὲν εἰρηκώς· ἡ ἡσυχία, ἀρχὴ καθάρσεως τῇ ψυχῇ· ὁ δέ, ὅρος ἡσυχίας, σιωπὴ ἀπὸ πάντων· ὁ μέν, τὴν ταύτης ἀρχήν· ὁ δέ, τὸ τέλος διὰ τῶν δετῶν φωνῶν ὡς ἐν συντόμῳ ἐπισημάναντες· καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ δὲ γραφῇ οὕτως εἴρηται· ἥμαρτες; ἡσύχασον· καὶ σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός· λέγει δὲ καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· ἔργον ἡσυχίας προηγούμενον, ἀμεριμνία πάντων πραγμάτων εὐλόγων, ἢ ἀλόγων· ὁ γὰρ τοῖς προτέροις ἀνοίγων, τοῖς δευτέροις πάντως περιπεσεῖται προσευχὴ ἄοκνος· καὶ τρίτον, ἐργασία καρδίας ἄσυλος· ἀδύνατον, τὸν μὴ γράμματα μεμαθηκότα, φυσικῶς ἐν δέλτοις μελετᾶν· ἀδυνατώτερον δέ, τοὺς μὴ τὸ πρότερον κτησαμένους, τὰ δύω λόγῳ μετελθεῖν· καὶ αὖθις ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· πόθος ἡσυχίας ἐστί, προσδοκία τοῦ θανάτου διηνεκής· ὁ ἐκτὸς ταύτης τῆς μελέτης εἰσερχόμενος ἐν τῇ ἡσυχίᾳ, οὐ δύναται βαστάσαι, ἅπερ ὀφείλομεν καρτερεῖν καὶ βαστάζειν ἐκ παντὸς τρόπου.

Ὅτι δεῖ ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν.

Ηʹ. Ὁμοίως καὶ περὶ τοῦ ὀγδόου, ἤτοι τοῦ ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν σε, ἔστω ἱκανὸς ὑφηγητής, ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος προστάσσων, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε· καὶ ὁ ὅσιος Ἰσαάκ, ἡ εὐχαριστία τοῦ λαμβάνοντος, ἐρεθίζει τὸν διδόντα, τοῦ δοῦναι δωρήματα μείζονα τῶν προτέρων· ὁ μὴ εὐχαριστῶν ἐπὶ τοῖς μικροτέροις, καὶ ἐπὶ τοῖς μείζοσι, ψεύστης ἐστὶ καὶ ἄδικος· καὶ ὁ ὁδηγῶν τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καρδία ἐστὶ κινουμένη, πρὸς εὐχαριστίαν ἀδιάλειπτον· ὁ ὁδηγῶν τὸν πειρασμὸν πρὸς τὴν ψυχήν, ἡ ἔννοιά ἐστι τοῦ γογγυσμοῦ, ἡ κινουμένη ἀεὶ ἐν τῇ καρδίᾳ· καὶ στόμα διὰ παντὸς εὐχαριστοῦν, εὐλογίαν δέχεται παρὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ καρδία διαμένουσα ἐν εὐχαριστίᾳ, ἐμπίπτει ἐν αὐτῇ ἡ χάρις.

Ὅτι δεῖ γινώσκειν τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν.

Θʹ. Ἡλίκον μέντοι τὸ κέρδος συλλέγεται τῷ πεφθακότι γνῶναι τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν· ὃ καὶ ἔννατον τῷ ἀριθμῷ πέφυκε· προσχῶν τῷ ἕκτῳ ψαλμῷ τοῦ θείου Δαβὶδ μαθήσῃ· ἐν οἷς φησίν· ἐλέησόν με Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι· καὶ ἀλλαχοῦ, ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ὄνειδος ἀνθρώπων, καὶ ἐξουθένημα λαοῦ· καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· μακάριος ἄνθρωπος, ὁ γινώσκων τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν· διότι αὕτη ἡ γνῶσις, γίνεται αὐτῷ θεμέλιος, καὶ ῥίζα, καὶ ἀρχὴ πάσης ἀγαθωσύνης· ὅταν γὰρ μάθῃ τίς, καὶ ἐν ἀληθείᾳ αἰσθηθῇ τῆς ἑαυτοῦ ἀσθενείας, τηνικαῦτα περισφίγγει τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπὸ τῆς χαυνότητος τῆς ἀμαυρούσης τὴν γνῶσιν· καὶ θησαυρίζει ἑαυτῷ, παραφυλακήν· καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ φθάσας γνῶναι τὸ μέτρον τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ, οὗτος ἔφθασε τὸ τέλειον τῆς ταπεινώσεως.

Ὅτι δεῖ γενναίως φέρειν τοὺς πειρασμούς.

Ιʹ. Ὑπόλοιπον δὲ τοῦ λόγου κεφάλαιον, ὃ καὶ τὸν ἐκτεθέντα ἡμῖν εἰς δέκατον ἀριθμὸν συμπληροῖ, καθέστηκε, τὸ γενναίως φέρειν καὶ ἀνθίστασθαι μετὰ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας, πρὸς τοὺς μέλλοντας ἐπισυμβαίνειν σοι διαφόρους, καὶ πολυειδεῖς πειρασμούς· ἄκουσον τοίνυν οἷα καὶ περὶ τούτου, τῇ ἱερᾷ γραφῇ ἀνάγραπτα τελεῖ· καὶ γοῦν λέγει ὁ χριστοφόρος Παῦλος· ἀδελφοί, οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη, πρὸς αἷμα, καὶ σάρκα·

Digitized by Google

ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς· πρὸς τὰς ἐξουσίας· πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου· πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν ἐπουρανίοις· καί, εἰ ἐκτός ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες· ἄρα νόθοι ἐστέ, καὶ οὐχ υἱοί· καί, ὃν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται· καὶ ὁ Ἀδελφόθεος· ἀνὴρ ἀπείραστος ἀδόκιμος· καὶ ὁ Ἅγιος Ἠλίας ὁ ἔκδικος· ἔξεστι παντὶ χριστιανῷ, τῷ ὀρθῶς πιστεύοντι εἰς Θεόν, μὴ ἀμεριμνεῖν, ἀλλὰ πάντοτε προσδοκᾶν καὶ ἐκδέχεσθαι πειρασμόν· ἵνα ὅταν ἔλθῃ, μὴ ξενίζηται, μηδὲ ταράττηται· ἀλλ' εὐχαρίστως ὑπομένειν τὸν κόπον τῆς θλίψεως, καὶ ἐννοεῖν, τί ψάλλων σὺν τῷ Προφήτῃ λέγει· δοκίμασόν με Κύριε, καὶ πείρασόν με· καὶ οὐκ εἶπεν· ὅτι ἡ παιδεία σου κατέστρεψέ με, ἀλλ' ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος· μήτε μὴν ζήτει τὰς τῶν πειρασμῶν αἰτίας, ὅθεν ἐπέρχονται, ἀλλὰ μόνον εὔχου τῷ Θεῷ, εὐχαρίστως φέρειν αὐτούς, ὡς λέγει ὁ Ἅγιος Μάρκος· »ὅτι πει»ρασμοῦ ἐπελθόντος, μὴ ζήτει διὰ τί, ἢ »διὰ τίνος ἐλήλυθεν; ἀλλ' ὅπως ἄν, αὐ»τὸν εὐχαρίστως, καὶ ἀμνησικάκως ὑπομεί»νῃς· καὶ πάλιν· εἰ οὐκ ἔστι ῥᾳδίως εὑ»ρεῖν, τὸν ἐκτὸς πειρασμῶν εὐαρεστήσαντα, »εὐχαριστεῖν δεῖ τῷ Θεῷ ἐπὶ πάσῃ συμβά»σει· καὶ πᾶσα θλῖψις ἐλέγχει τὴν ῥοπὴν »τοῦ θελήματος, εἴτε εἰς δεξιὰ ῥέπει, εἴτε »εἰς ἀριστερά· διὰ τοῦτο ἡ συμβᾶσα θλῖ»ψις, πειρασμὸς ὀνομάζεται, τῷ μετόχῳ »πεῖραν τῶν κεκρυμμένων θελημάτων πα»ρέχουσα· καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαὰκ δέ, σὺν πολ»λοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτά φησι· πάντα ἄν»θρωπον ὠφελεῖ ὁ πειρασμός· ἐὰν γὰρ τὸν »Παῦλον ὠφελεῖ, πᾶν στόμα φραγήσεται· »καὶ ὑπόδικος γενέσθω πᾶς ὁ κόσμος τῷ »Θεῷ· οἱ ἀγωνισταὶ πειράζονται, ἵνα προσ»θήσωσι τῷ πλούτῳ αὐτῶν· οἱ χαῦνοι, ἵνα »ἐκ τῶν βλαπτόντων φυλάξωνται ἑαυτούς· »καὶ οἱ ὑπνώττοντες· ἵνα εἰς ἐξυπνισμὸν εὐ»τρεπισθῶσι· καὶ οἱ μακρὰν ὄντες, ἵνα προσ»εγγίσωσι τῷ Θεῷ· οἱ δὲ οἰκεῖοι, ἵνα ἐν »παρρησίᾳ εἰσοικισθῶσι· πᾶς υἱὸς ἀγύμνα»στος, οὐ δέχεται τὸν πλοῦτον τοῦ οἴκου »τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, εἰς τὸ βοηθεῖσθαι ὑπ' »αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦτο λοιπόν, πρῶτον πει»ράζει ὁ Θεός, καὶ βασανίζει, εἶτα δεικνύει »τὸ χάρισμα· δόξα τῷ δεσπότῃ τῷ ἐν φαρ»μάκοις στρυφνοῖς, τὴν τρυφὴν τῆς ὑγιείας »ἡμῖν προσάγοντι· οὐκ ἔστιν ὅς τις ἐν τῷ καιρῷ τῆς γυμνασίας μὴ ἄχθεται· καὶ οὐκ ἔστι τίς, ᾧ οὐ πικρὸς ὁ καιρός, ἐν ᾧ τὸν ἰὸν ποτίζεται τῶν πειρασμῶν, καταφαίνεται· »χωρὶς γὰρ τούτων, οὐ δυνατὸν κρᾶσιν »προσκτήσασθαι ἰσχυράν· καί, τὸ ὑπομεῖ»ναι δέ, οὐχ ἡμῶν ἐστί· πόθεν γὰρ ἔχει τὸ »κεράμιον τὸ ἀπὸ πηλοῦ, ὑπομεῖναι τὴν ῥύ»σιν τοῦ ὕδατος, εἰ μὴ τὸ πῦρ τὸ θεῖκόν, »αὐτὸ στερεώσειεν; ἐὰν ὑποταγῶμεν αἰ»τούμενοι ἐν ταπεινώσει μετ' ἐφέσεως ἀδια»λείπτου, καὶ ἡμεῖς ἐν καρτερίᾳ πάντα »λαμβάνομεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυ»ρίῳ ἡμῶν· εἴρηται δὲ καὶ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ »Σειράχ· τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Κυ»ρίῳ τῷ Θεῷ σου, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου »εἰς πειρασμόν· καὶ εὔθυνον τὴν καρδίαν »σου, καὶ καρτέρησον»· καὶ μὴ σπεύσῃς ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς.

Ὅτι δεῖ πρὸς Θεὸν ἐλπίζειν, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ συμφέρον ἐκδέχεσθαι.

»Τὴν τῆς ἐλπίδος ἄγκυραν, πρὸς τὸν σώ»ζειν δυνάμενον Θεόν, ἀναρτῶν, καὶ παρ' αὐ»τοῦ τὴν τῶν πειρασμῶν ἔκβασιν συμφερόν»τως ἀπεκδεχόμενος· πιστὸς γάρ φησιν, ὁ »Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι, ὑπὲρ »ὃ δυνάμεθα· ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ »ποιήσει καὶ τὴν ἔκβασιν· καί, ὅτι ἡ θλῖ»ψις ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ »δοκιμήν· ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς »οὐ καταισχύνει· καὶ ὁ ὑπομείνας εἰς τέ»λος οὗτος σωθήσεται· καὶ ἐν τῇ ὑπομονῇ »ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν· καὶ ὁ »Ἀδελφόθεος δὲ οὕτω φησί· πᾶσαν χαρὰν »ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς »περιπέσητε ποικίλοις, γινώσκοντες ὅτι τὸ »δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται »ὑπομονήν· ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον »ἐχέτω· ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν »μηδενὶ λειπόμενοι· καὶ μακάριος ἄνθρωπος »ὃς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι δόκιμος γενό»μενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, »ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν »αὐτόν· καὶ οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ »νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀ»ποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς· καὶ ὑπομένων »ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι, »καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου· καὶ ἀνή»γαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ »πηλοῦ ἰλύος· καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς »πόδας μου, καὶ κατηύθυνε τὰ διαβήματά

Digitized by Google

»μου· καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ᾆσμα »καινόν, ὕμνον τῷ Θεῷ ἡμῶν· γράφει δὲ »καὶ ὁ Μακάριος Συμεὼν ὁ μεταφραστής· »ψυχὴ δεσμοῖς ἁλοῦσα τοῦ πρὸς Θεὸν ἔρω»τος, οὐδὲν ἡγεῖται τὸ πάσχειν, ἀλλὰ τοῖς »ἀλγεινοῖς ἐντρυφᾷ καὶ θάλλει κακοπαθείᾳ· »καὶ ὅταν οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ ἐρωμένου πάσχει »τῶν λυπηρῶν, τότε πάσχειν ἡγεῖται μᾶλ»λον, καὶ ὡς κόλασιν τὴν ἄνεσιν διαφεύγει.

Περὶ φόβου Θεοῦ, ὅτι διπλοῦς· ὁ μὲν τῶν ἀρχαρίων, ὁ δὲ τῶν τελείων.

ιζ΄. Οὐκ ὀκνητέον δὲ τανῦν διαμνημονεῦσαι καὶ περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν διπλοῦ φόβου, εἰ καί πως διά γε τὸ δόξαν ἡμῖν, μετὰ τὸ τέλος τῆς σημειωθείσης ἡμῖν δεκάδος τῶν εἰρημένων κεφαλαίων, μνησθῆναι περὶ τοῦ τελείου φόβου τὴν τάξιν τοῦ πρώτου φόβου παρεσαλεύσαμεν· μετὰ τὴν πίστιν ὁ φόβος τοῖς θείοις πατράσι τέτακται.

Περὶ τοῦ πρώτου φόβου, οἷος τῶν ἀρχαρίων.

Ἴσθι τοίνυν, φίλτατε, ὅτι ὁ φόβος ὁ κατὰ Θεὸν διπλοῦς ἐστιν, ὁ μὲν τῶν ἀρχαρίων, ὁ δὲ τῶν τελείων· καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου οὕτω γέγραπται· ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου· «καὶ δεῦτε τέκνα ἀκούσατέ μου, φόβον «Κυρίου διδάξω ὑμᾶς· καὶ ὅτι τῷ φόβῳ Κυ»ρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ· καὶ οὐ φό»βος, ἐντολῶν τήρησις· λέγει δὲ καὶ ὁ ὅ»σιος Ἰσαάκ· ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἀρχή ἐστι »τῆς ἀρετῆς· λέγεται δὲ εἶναι γέννημα τῆς »πίστεως· καὶ σπείρεται ἐν καρδίᾳ, ὅταν »ἀποχωρισθῇ ἡ διάνοια, ἐκ τοῦ περισπασμοῦ »τοῦ κόσμου, τοῦ συνάξαι τὰς νοήσεις αὐ»τῆς τὰς ῥεμβομένας ἐκ τοῦ μετεωρισμοῦ, »ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ τῆς μελλούσης ἀποκατα»στάσεως· καὶ ἀρχὴ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς »τοῦ ἀνθρώπου, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ οὗ»τος σὺν μετεωρισμῷ τινῶν ἐν τῇ ψυχῇ »διαμεῖναι οὐ πείθεται· καὶ σοφίσθητι τοῦ »θεῖναι θεμέλιον ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ σου τὸν »φόβον τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις »ἀποκαθίστασαι ἐν τῇ πύλῃ τῆς βασιλείας »χωρὶς κυκλεύσεως ὁδοῦ.

Περὶ τοῦ β΄. καὶ τελείου φόβου.

Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου, ἤτοι τοῦ τελείου θείου φόβου, οὕτως εἴρηται· «Μακάριος ἀνὴρ »ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντο»λαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα· καὶ μακάριοι »πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον· οἱ πο»ρευόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ· καὶ φοβή»θητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ Ἅγιοι αὐτοῦ· »ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις »αὐτόν· καὶ ἰδοὺ οὕτως εὐλογηθήσεται ἄν»θρωπος, ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον· καὶ ὁ »φόβος Κυρίου ἁγνός, διαμένων εἰς αἰῶνα »αἰῶνος· γράφει δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Πέτρος ὁ »Δαμασκηνός· σημεῖον τοῦ πρώτου φόβου, »τὸ μισεῖν, καὶ ὀργίζεσθαι τὴν ἁμαρτίαν, »ὡς ὁ πληγεὶς ὑπὸ θηρός· τοῦ δὲ τελείου, »τὸ ἀγαπᾶν τὴν ἀρετήν, καὶ φοβεῖσθαι τὴν »τροπήν· καὶ ὅτι οὐδεὶς ἀναλλοίωτος· καὶ »ἐπὶ παντὸς πράγματος ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, »ὀφείλομεν ἀεὶ τὴν πτῶσιν φοβεῖσθαι· ὅθεν, »καὶ αὐτὸς ταῦτα συνετῶς ἀκροώμενος, »σπούδασον μετὰ τῶν προειρημένων πάντων, καὶ τὸν πρῶτον ἀρτίως φόβον, παρὰ σεαυτῷ κατέχειν ἀδειαλείπτως· οἷα γὰρ θησαυροφυλάκιον πέφυκεν ἀσφαλέστατον πάσης ἀγαθῆς πράξεως· οὕτω γὰρ ἔχων, κατευθυνόμενα ἕξεις τὰ διαβήματά σου, πρὸς τὴν ἐργασίαν πασῶν τῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν· ὁδῷ δὲ προβαίνων, προσκτήσῃ καὶ τὸν τέλειον, καὶ ἁγνὸν φόβον, τῷ πόθῳ τῶν ἀρετῶν, καὶ τῷ ἐλέει τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Ὅτι χάριν τῶν ἐντολῶν, καὶ τῆς κατ᾽ αὐτὰς πίστεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καιροῦ καλοῦντος, ὀφείλομεν μηδ᾽ αὐτῆς σῆς ζωῆς ἡμῶν φείσασθαι.

Πρὸς δέ τοῖς εἰρημένοις, δέον καὶ τοῦτο εἰδέναι σε· ὅτι περ χάριν τῶν ζωοπαρόχων ἐντολῶν, καὶ τῆς κατ᾽ αὐτὰς πίστεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὀφείλομεν· καιροῦ καλοῦντος· καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἀπολέσαι ἀσμένως· ἤτοι μηδ᾽ αὐτῆς φείσασθαι τῆς »ζωῆς ἡμῶν· ὡς περὶ τούτου αὐτὸς ὁ Κύ»ριος Ἰησοῦς Χριστός φησιν, ὅτι ὁ ἀπο»λέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, καὶ »τοῦ Εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν· ἀναμφιβόλως πιστεύων, καὶ μὴ διακρινόμενος, ὅτι καὶ ἀνάστασις, καὶ ζωή, καὶ πᾶν εἴτι σωτήριον, αὐτός ἐστιν ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς ὁ Σωτήρ, ὡς αὐτὸς εἴρηκεν, «ὅτι »ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις, καὶ ἡ ζωή· ὁ πι»στεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· ιη΄.

Digitized by Google

»καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐχ »ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ οὕτως ἠγά»πησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν »αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ »πιστεύων εἰς αὐτόν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' »ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν »ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσιν·» ὅπως οὖν ἔχων, ἀεί τε τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενος, καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, ὡς εἴρηται, τρέχε. σὺν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν ἀμεταστρεπτὶ τὸν σὸν δρόμον, οὑτωσί· καλὸν δέ, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, καὶ μάλα πρόσφορον, πρότερον ἐκθέσθαι τοῦ μακαριωτάτου Νικηφόρου τοῦ πάνυ, περὶ τῆς ἔνδον καρδίας δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς εἰσόδου φυσικήν τινα μέθοδον, συντείνουσάν πως καὶ πρὸς τὴν τῆς διανοίας ἐπισυναγωγήν· ἵν' οὕτως καθ' εἱρμόν, σὺν Θεῷ, ἡ παροῦσα πραγματεία προβῇ εὔθετον· λέγει τοίνυν ὁ θεῖος ἐκεῖνος ἀνήρ, σὺν πολλοῖς ἄλλοις, τὸ κῦρος παρ' ἀναγράπτων μαρτυριῶν τῶν Ἁγίων ἔχουσι, καὶ τάδε.

Μέθοδος φυσικὴ περὶ τῆς ἔνδον καρδίας δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς εἰσοδεξόδου, καὶ τῆς μετ' αὐτῆς ἐνεργουμένης παρ' ἡμῶν προσευχῆς· ἥτις ἐστί, τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με, συντείνει δὲ πως ἡ τοιαύτη μέθοδος, καὶ πρὸς τὴν τῆς διανοίας ἐπισυναγωγήν.

ιθ'. »Οἶδας ἀδελφέ, ὅτι ἡ πνοή, ἣν ἀναπνέο»μεν, ὁ ἀὴρ οὗτός ἐστιν· ἐμπνέομεν δὲ αὐ»τόν, οὐ δι' ἕτερόν τι, ἀλλ' ἢ διά τὴν καρ»δίαν· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τῆς ζωῆς παραί»τιος, καὶ τῆς θέρμης τῷ σώματι· ἐπισπᾶ»ται τοίνυν ἡ καρδία τὸ πνεῦμα· ἵνα τὸ μὲν »ἑαυτῆς θερμόν, ἔξωθεν διὰ τῆς ἐκπνοῆς »διωθήσῃ, ἑαυτῇ δὲ εὐκρασίαν παρέξῃ· »παραίτιος δὲ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας, ἢ »μᾶλλον ὑπουργός, ὁ πνεύμων ἐστίν· ὃς »ἀραιὸς ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ κτισθείς, οἷά »τις φυσητήρ, ἀλύπως εἰσάγει, καὶ ἐξάγει »τὸ περιέχον· οὕτως οὖν ἡ καρδία, τὸ μὲν »ψυχρὸν ἕλκουσα τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ »θερμὸν διωθοῦσα, τὴν τάξιν δηλονότι δι' »ἣν ᾠκονομήθη πρὸς τὴν τοῦ ζώου σύστα»σιν, ἀπαραβάτως διατηρεῖ· σὺ οὖν καθίσας »ἐν κελλίῳ ἠσήχῳ, καὶ συναγαγών σου »τὸν νοῦν, εἰσάγαγε αὐτόν, τὸν νοῦν, δη»λαδή, εἰς τὴν τῆς ῥινὸς ὁδόν, ἔνθα τὸ »πνεῦμα εἰς τὴν καρδίαν εἰσέρχεται· καὶ »ὤθησαι αὐτόν, καὶ παραβιᾶσαι συγκατελ»θεῖν μετὰ τοῦ εἰσπνεομένου Πνεύματος »εἰς τὴν καρδίαν· εἰσελθόντος δὲ αὐτοῦ »ἐκεῖσε, οὐκ ἔτι ἀνεύφραντα, οὐδὲ ἄχαρι, »γενήσεταί σοι τὰ μετὰ ταῦτα· ἀλλ' ὥσ»περ ἀνήρ τις τοῦ ἑαυτοῦ οἴκου ἀπόδημος, »ἐπὰν ἐπιστρέψῃ, οὐκ ἔχει ὅ,τι καὶ γένηται »ὑπὸ τῆς χαρᾶς,ὅτι κατηξιώθη τοῖς τέκνοις »καὶ τῇ γυναικὶ ἐντυχεῖν· οὕτω καὶ ὁ νοῦς »ἐπὰν μετὰ τῆς ψυχῆς ἑνωθῇ, ἀρρήτου »ἡδονῆς καὶ εὐφροσύνης ἐμπίπλαται· τοίνυν »ἀδελφέ, συνείθισον τὸν νοῦν, τοῦ μὴ τα»χέως ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθαι· πάνυ γὰρ ἐν ταῖς »ἀρχαῖς καταρραθυμεῖ, ἐκ τῆς τῶν ἔνδον »συγκλήσεως, καὶ στενώσεως· ἐπὰν δὲ »συνήθης γένηται, οὐκ ἔτι στέργει ταῖς »ἔξωθεν περιφοραῖς· ἡ γὰρ βασιλεία τῶν »οὐρανῶν, ἐντὸς ἡμῶν ἐστιν· ἣν τῷ ἐκεῖσε »περισκοποῦντι, καὶ διὰ καθαρᾶς προσευ»χῆς ταύτην ἐπιζητοῦντι, τὰ ἔξω πάντα, »στυγητὰ δοκοῦσι, καὶ μισητά· καὶ μετὰ »βραχέα· χρὴ δέ σε καὶ τοῦτο μαθεῖν, ὡς »ἐκεῖσε τοῦ νοός σου τυγχάνοντος, οὐ σιω»πᾶν, καὶ ἀργὸν ἵστασθαι ἔκτοτε ὀφείλεις »ἐᾶν αὐτόν· ἀλλὰ δὸς αὐτῷ, τὸ Κύριε »Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με, »ἔργον ἔχειν, καὶ μελέτην ἄπαυστον· καὶ »μηδέποτε ἐκ τούτου παυέσθω· τοῦτο γὰρ »ἀμετεώριστον συνέχον τὸν νοῦν, ἀχείρω»τον δεικνύει αὐτὸν καὶ ἄψαυστον ταῖς »προσβολαῖς τοῦ ἐχθροῦ, καὶ εἰς ἀγάπην καὶ »πόθον θεῖον, τὸ καθ' ἡμέραν ἀνάγει· καὶ »ταῦτα μὲν ὁ μακαρίτης οὗτος Πατήρ, »σκοπὸν ἔχων προηγούμενον, ἵνα πως ἐνεργουμένης τῆς φυσικῆς ταυτησὶ μεθόδου, ἐπανέλθῃ ὁ νοῦς ἐκ τῆς συνήθους περιφορᾶς, καὶ αἰχμαλωσίας, καὶ τοῦ ῥεμβασμοῦ, πρὸς προσοχήν· καὶ διὰ τῆς προσοχῆς, ἐπαναζεύξῃ πρὸς ἑαυτόν, καὶ οὕτω τῇ προσευχῇ ἑνωθῇ· καὶ ἵνα ἔκτοτε κατέρχηται εἰς τὴν καρδίαν, μετ' αὐτῆς δηλονότι τῆς προσευχῆς, καὶ παραμένῃ ἀεὶ ἐν αὐτῇ, καθὰ καί τις ἕτερον τῶν θεοσόφων ὡσανεὶ ἐπεξηγούμενος τὴν προεκταθεῖσαν χρῆσιν, ὡς ἐν πείρᾳ τῆς τοιαύτης ἱερᾶς ἐργασίας πεφυκὼς τάδε διαγορεύει.

Περὶ τῆς δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς φυσικῆς μεθόδου, καὶ τῆς σὺν αὐτῇ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσεως.

Δέον καὶ τοῦτο τῷ φιλομαθεῖ κατάδηλον κ'.

Digitized by Google

ποιῆσαι· ὅτι, ἐάν περ τὸν νοῦν ἡμῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ πνεύματος συγκατέρχεσθαι αὐτῷ ἐκπαιδεύσωμεν, τὸ τηνικαῦτα μάθοιμεν ἂν ἀκριβῶς, ὅτι κατερχόμενος, ὁ νοῦς, οὐ πρότερον τούτου ἀπέρχεται, πρὶν ἄν, πάντα λογισμὸν παραιτήσηται, καὶ ἐνιαῖος καὶ γυμνὸς γένηται· οὐδεμιᾶς ἑτέρας μνήμης περιδεδραγμένος, ἢ τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσεως· πάλιν δὲ ἐκεῖθεν ἀναχωρῶν, καὶ εἰς τὰ ἔξω ἐρχόμενος, ἐπὶ τὴν πολυσχιδῆ μνήμην, καὶ ἄκων μερίζεται.

Ὅτι καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὡς καὶ ἕτεροι τῶν πάλαι ἁγίων πατέρων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν προσεύχεσθαι διορίζεται· καὶ ἔνδον καρδίας· καὶ ταύτην φησὶ προσευχήν, τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με.

κα΄. »Λέγει δὲ καὶ ὁ Μέγας Χρυσόστομος· »παρακαλῶ ὑμᾶς ἀδελφοί, τὸν κανόνα τῆς »προσευχῆς μηδέποτε καταπατήσητε, ἢ κα»ταφρονήσητε· καὶ μετὰ μικρόν· ὀφείλει ὁ »μονάζων, εἴτε ἐσθίει, εἴτε πίνει, εἴτε καθέ»ζεται, εἴτε διακονεῖ, εἴτε ὁδεύει· εἴτε τι »ἕτερον ποιεῖ, ἀδιαλείπτως κράζειν τό, Κύ»ριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν »με· καὶ μετ' ὀλίγον· ἵνα τὸ ὄνομα τοῦ »Κυρίου Ἰησοῦ κατερχόμενον εἰς τὸ βάθος »τῆς καρδίας, τὸν μὲν δράκοντα τὸν κρα»τοῦντα τὰς νομάς, ταπεινώσῃ· τὴν δὲ ψυ»χὴν σώσῃ καὶ ζωοποιήσῃ· ἀδιαλείπτως »τοίνυν παράμεινον τῷ ὀνόματι τοῦ Κυ»ρίου Ἰησοῦ, ἵνα καταπίῃ ἡ καρδία τὸν »Κύριον, καὶ ὁ Κύριος τὴν καρδίαν, καὶ »γένηται τὰ δύο εἰς ἕν· καὶ αὖθις· μὴ χω»ρίζετε τὴν καρδίαν ὑμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, »ἀλλὰ προσμένετε, καὶ φυλάσσετε αὐτήν, »μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη»σοῦ Χριστοῦ πάντοτε· ἕως οὗ ἐμφυτευθῇ »τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἔσω ἐν τῇ καρδίᾳ, »καὶ μηδὲν ἕτερον ἐννοῇ, ἵνα μεγαλυνθῇ »Χριστὸς ἐν ὑμῖν.

Ἔτι περὶ τῆς δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς μετὰ προσοχῆς ἔνδον καρδίας μνήμης τοῦ Ἰησοῦ.

κβ΄. «Γράφει δὲ καὶ ὁ τῆς Κλίμακος Ἰησοῦ »μνήμη κολληθήτω τῇ πνοῇ σου, καὶ τότε »γνώσῃ ἡσυχίας ὠφέλειαν· καὶ ὁ ἅγιος Ἡ»σύχιος· εἰ ἀληθῶς ἄρα περιβαλεῖν αἰσχύ»νην τοῖς λογισμοῖς θέλοις, καὶ ἡσυχάζειν »εὐμενῶς καὶ νήφειν τῇ καρδίᾳ μετὰ εὐχο»λίας, Ἰησοῦ εὐχῇ, κολληθήτω τῇ σῇ πνοῇ· »καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, γινόμενον ὄψει »τοῦτο.

Ὅτι δεῖ τὸν νοερῶς νήφειν ἐθέλοντα, καὶ μᾶλλον τὸν ἀρχαριον, καθῆσθαι κατά γε τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, ἐν ἡσύχῳ, καὶ ἀφεγγεῖ οἰκίσκῳ, διὰ τὸ οὕτως τόν τε νοῦν, καὶ τὴν διάνοιάν πως ἀπὸ μέρους συνάγεσθαι φυσικῶς.

Ὅθεν σὺν τοῖς δηλωθεῖσιν, ὡς ἄνω- κγ΄.
θεν οὖσι, καὶ ἐκ πατέρων ἁγίων μεγάλων προτεθεσπισμένοις, κατὰ τὰς ἐξαπλωθείσας ἡμῖν μαρτυρίας, περὶ τοῦ δι' εἰσπνοῆς ῥινός, καὶ ἔνδον καρδίας, ἔν τε τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ αὐτοῦ ἁγίῳ, καὶ σωτηρίῳ ὀνόματι προσεύχεσθαι, καὶ μελετᾷν, καὶ νήφειν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐκζητεῖν ἡμᾶς τὸ ἔλεος· πρόσεστι δὲ καὶ τοῦτο, τὸ ἐν ἡσύχῳ, καὶ ἀεὶ μέν, μάλιστα δὲ κατὰ τὸν ἀποτεταγμένον καιρὸν τῆς προσευχῆς, ναὶ μὴν καὶ ἐν ἀφεγγεῖ γωνίᾳ καθῆσθαι τὸν νοερῶς ἐν καρδίᾳ νήφειν ἐπιμελούμενον, καὶ μᾶλλον τὸν ἀρχάριον, ὡς οἱ ἐν πείρᾳ ὄντες τῆς τοιαύτης παμμακαρίστου ἐργασίας, θεῖοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι, μυσταγωγοῦσί τε καὶ διακελεύονται· ἐπείπερ ἡ τῶν ὀφθαλμῶν βλέψις καὶ ὅρασις πρὸς τὰ ὁρώμενα καὶ βλεπόμενα σκεδάννυσθαι φυσικῶς καὶ διαμερίζεσθαι τὴν διάνοιαν, πεφήνασι πρόξενοι· καὶ μέν τοι τοῦ σκύλλεσθαι καὶ ποικίλλεσθαι· ταύτης δὲ συγκληθείσης, ὡς λέλεκται, ἐν ἡσύχῳ καὶ σκοτεινῷ δωματίῳ, αὐτή τε τοῦ μερισμοῦ καὶ τοῦ ὅσον ἐκ τῆς ὁράσεως καὶ βλέψεως ποικίλλεσθαι παύεται· καὶ οὕτω γοῦν καὶ ὁ νοῦς ἑκὼν ἄκων ἀπὸ μέρους γαληνιᾷν καὶ πρὸς ἑαυτὸν εἴωθε συνάγεσθαι, ὡς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· νοῦς μὴ σκεδανύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαχεόμενος, ἐπάνεισι πρὸς ἑαυτόν.

Ὅτι πρό γε πάντων διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ ὀνόματος μετὰ πίστεως ἐν καρδίᾳ ἐπικλήσεως τὸ ἀρέμβαστον τῷ νοῒ ἐπιχορηγεῖται· συνεργεῖ δέ πως καὶ ἡ ἐν καρδίᾳ δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς φυσικὴ μέθοδος, καὶ ἡ ἐν ἡσύχῳ, καὶ ἀφεγγεῖ χώρῳ καθέδρα, καὶ τὰ παρόμοια.

Καὶ πρό γε τούτων μᾶλλον δὲ πρὸ πάν- κδ΄.

των, τὸ τοιοῦτον τῷ νῷ κατορθοῦται ἀγώνισμα, τῇ συνάρσει τῆς θείας χάριτος, τῇ ἐκ τῆς μονολογίστου καρδιακῆς καθαρᾶς καὶ ἀρρεμβάστου ἐπικλήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν πίστει ἐπιγινομένη, ἀλλ' οὐ ψιλῇ μόνῃ τῇ προεκτεθήσῃ φυσικῇ μεθόδῳ, τῇ δι' εἰσπνοῆς ρινός, ἢ τῆς ἐν ἡσύχῳ, καὶ σκοτεινῷ χώρῳ καθέδρας· ἄπαγε· τὰ τοιαῦτα γάρ, οὐ δι' ἕτερόν τι τοῖς θείοις πατράσιν ἐπινενόηται, ἀλλ' ἤ, ὡς συνεργά πως ὄντα, πρὸς τὴν τῆς διανοίας ἐπισυναγωγήν, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐκ τοῦ συνήθους ρεμβασμοῦ ἐπάνοδόν τε, καὶ προσοχήν, ὡς προείπομεν δι' ὧν καὶ τῷ νοῒ τῷ διηνεκῶς, καὶ καθαρῶς, καὶ ἀρεμβάστως προσεύχεσθαι ἀποτίκτεται· ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Νεῖλος· ὅτι προσευχή, προσευχὴν ζητοῦσα, προσευχὴν εὑρήσει. Προσευχὴ γὰρ τῇ προσοχῇ, εἰ καί τι ἄλλο ἕπεται· ἐφ' ἣν σπουδαστέον· καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον· σὺ δὲ τέκνον θέλων ζωήν, καὶ ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς, καὶ ἐν σώματι ὡς ἀσώματος ζῆν, ὑπὸ κανόνα, καὶ στάθμην ζῆθι τοιαύτην.

Ὅπως δεῖ διέρχεσθαι τὸ ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἕως τοῦ ὄρθρου διάστημα τὸν ἡσυχάζοντα· καὶ ἀρχὴ τῆς κατὰ πλάτος διδασκαλίας.

ιε'. Δύοντος τοῦ ἡλίου, τὸν ὑπεράγαθον, καὶ παντοδύναμον Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐπικαλεσάμενος εἰς ἐπικουρίαν, κάθισον ἐπὶ σκίμποδος, ἐν κελλίῳ ἡσύχῳ, καὶ ἀφεγγεῖ· καὶ συναγαγών σου τὸν νοῦν ἐκ τῆς ἔξωθεν συνήθους περιφορᾶς, καὶ περιπλανήσεως, καὶ ἔνδον καρδίας ὠθήσας ἠρέμα, δι' εἰσπνοῆς ρινός, κράτησον τὴν εὐχήν, ἤγουν, τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με· ἅμα δηλονότι τῇ πνοῇ συνεισάγων ἡνωμένως πως καὶ τὰ τῆς προσευχῆς ῥήματα, καθὼς φησιν ὁ Ἅγιος Ἡσύ»χιος· εἰσπνοῇ σῆς ρινός, νῆψιν ἕνωσον, »καὶ Ἰησοῦ ὄνομα· καὶ μελέτην θανάτου »ἀλάθητον, καὶ ταπείνωσιν·» ὠφελεῖν γὰρ οἴδασι τὰ ἀμφότερα· ἔχων μετά γε τῆς εὐχῆς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰρημένων σοι, καὶ μνήμην κρίσεώς τε, καὶ ἀνταποδόσεως ἀγαθῶν, καὶ φαύλων πράξεων· καὶ ὁλικῶς ἐκ ψυχῆς ἡγούμενος σαυτόν, ἁπάντων ἀνθρώπων ἁμαρτωλότερον· καὶ δαιμόνων αὐτῶν ἐναγέστερον· κἀντεῦθεν, ὅπως μέλλῃς αἰωνίως κολάζεσθαι· ἐν οἵῳ δ' ἂν λογισμῷ τῶν δηλωθέντων γένηταί σοι κατάνυξις, καὶ πένθος, καὶ δάκρυα, ἐν ἐκείνῳ δῆτα καὶ πρόσμενε, ἕως ἂν μόνα ταῦτα παρέλθωσιν· εἰδ' ἔτι οὐ κατηξίωσαι τῆς τῶν δακρύων δωρεᾶς, ἀγώνισαι, καὶ εὖξαι ταπεινῷ φρονήματι, ἵνα κτήσῃ ταῦτα· διὰ γὰρ τούτων, τῶν μὲν παθῶν, καὶ μολυσμῶν, καθαιρόμεθα· τῶν δὲ χρηστῶν καὶ σωτηρίων, ἐν μεθέξει γινόμεθα, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος » ὅτι ὥσπερ τὸ πῦρ ἀναιρετικὸν καλά»μης, οὕτω τὸ δάκρυον τὸ ἁγνόν, παντός, »ῥύπου φαινομένου, καὶ νοουμένου· καὶ ἕτε»ρος Πατήρ· ὁ βουλόμενος ἀποκτήσασθαι »κακίας, κλαυθμῷ ἀποκτᾶται αὐτάς· καὶ ὁ »βουλόμενος κτήσασθαι ἀρετάς, κλαυθμῷ »κτᾶται αὐτάς, καὶ ἐὰν μὴ ἔχῃς κατάνυ»ξιν, γίνωσκε, ὅτι κενοδοξίαν ἔχεις·» αὕτη γὰρ οὐκ ἀφίησι τὴν ψυχὴν κατανυγῆναι· εἰδὲ οὐκ ἐπέλθοι δάκρυα, κάθισο προσέχων ἐν τούτοις τοῖς λογισμοῖς μετά γε καὶ τῆς εὐχῆς, ὥραν μίαν· εἶθ' οὕτως ἀναστάς, ψάλλε σὺν προσοχῇ τὸ μικρὸν ἀπόδειπνον· καὶ πάλιν καθίσας, κράτησον τὴν εὐχήν, ὅσῃ σοι δύναμις, καθαρῶς καὶ ἀρρεμβάστως· δηλαδὴ ἐκτὸς μερίμνης, καὶ λογισμοῦ οἵου δήτινος, καὶ τῆς ὁποιασοῦν φαντασίας, σὺν πολλῇ νηφαλιότητι, ὥρας τὸ ἥμισυ, κατὰ τὸν λέγοντα· χωρὶς πνοῆς, καὶ τροφῆς, ἔξω τῶν ἄλλων γενοῦ ἐν εὐχῇ, εἰ θέλεις μετὰ μόνου γενέσθαι τοῦ νοῦ, εἶτα σφραγίσας σεαυτὸν τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου, καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ὁμοίως καὶ τὴν σὴν κλίνην, καὶ ἐπ' αὐτὴν καθίσας, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἀπολαύσεων, φαμέν, καὶ κολάσεων, εἰς ἔννοιαν ἐλθών· τοῦ τε ῥευστοῦ, καὶ ἀπατηλοῦ τῶν προσκαίρων· ναὶ δὴ καὶ τοῦ αἰφνηδίου καὶ κοινοῦ χρέους, ἤτοι τοῦ θανάτου· καὶ τοῦ μετὰ τὸ τέλος, καὶ πρὸ τοῦ τέλους φρικτοῦ λογοθεσίου· τῶν τε ἐπταισμένων σοι τοκαθόλου ὡς ἐν συντόμῳ διαμνημονεύσας, καὶ περὶ τούτων τὴν ἄφεσιν θερμῶς αἰτησάμενος, λογοπραγήσας τε σαυτὸν ἠκριβωμένως· ὅπως τὴν παρελθοῦσαν ἡμέραν διῆλθες, ἀναπεσών· κρατῶν καὶ τὴν εὐχήν, κατὰ τὸν λέγοντα, Ἰησοῦ μνήμη συγκοιμηθήτω σοι, ὕπνωσον ὥρας πέντε, ἢ ἕξ· μᾶλλον δέ, κατὰ τὸ τῆς νυκτὸς διάστημα, κοιμήθητι καὶ αὐτὸς τὸ ἀνάλογον.

Digitized by Google

Ὅπως δεῖ τὸν κατὰ τὸν ὄρθον διέρχεσθαι καιρόν, ἄχρι καὶ τῆς πρωΐας.

χς΄. Ἔξυπνος δὲ γενόμενος, καὶ τὸν Θεὸν δοξολογήσας, καὶ αὖθις εἰς τὴν σὴν ἀντίληψιν τοῦτον ἐπικαλεσάμενος, ἄρξαι τὸ πρῶτον τοῦ πρώτου ἔργου· ἤγουν τοῦ εὔχεσθαι ἐν καρδίᾳ ἀρρεμβάστως, καὶ καθαρῶς, ἕως ὥρας μιᾶς· τοτηνικαῦτα καὶ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πέφυκέ πως ὁ νοῦς γαληνός, καὶ ἀθόρυβος· μέντοι γε καὶ ἐντετάλμεθα, τὰ πρῶτα, καὶ ἐξαίρετα θύειν τῷ Θεῷ· ἤτοι τὴν πρωτόνοιαν ὡς οἷόν τε ἀνατείνειν ἀκλινῶς, διὰ καρδιακῆς καθαρᾶς προσευχῆς, πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· καὶ λέγει ὁ Ἅγιος Νεῖλος· οὗτος προσευχὴν ἐπιτελεῖ, ὁ ὁ ἀεὶ τὴν πρωτόνοιαν ἑαυτοῦ πᾶσαν καρποφορῶν τῷ Θεῷ· μετὰ δὲ ταῦτα, ψάλλε τὸ μεσονυκτικόν· εἰ δ᾽ ἀκμὴν ἀπαγὴς ὢν πρὸς τελειοτέραν ἡσυχίαν, διὰ τοῦτο οὐ δύνασαι, ὡς εἴπομεν, ἀπάρξασθαι, ἢ καὶ δι᾽ ἑτέραν ἴσως αἰτίαν, ὡς πολλάκις εἴωθε προσγίνεσθαι τοῖς ἔτι πρὸς τὴν τοιαύτην ἐργασίαν ἀρχομένοις, καὶ μήν, καί που σπανίως καὶ τοῖς προκόπτουσι, καὶ μήπω πεφθακόσι τὸ τέλειον· οἱ γὰρ τέλειοι πάντα ἰσχύουσιν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτοὺς Χριστῷ· σὺ δὲ οὖν ἀναστὰς ἐκ τοῦ ὕπνου, καὶ ὡς ἔχεις δυνάμεως ἀνανήψας ψάλλε πρῶτον τὸ μεσονυκτικόν, μετὰ πάσης προσοχῆς, καὶ συνέσεως· εἶθ οὕτω καθίσας, εὖξαι καθαρῶς καὶ ἀρρεμβάστως ἐν καρδίᾳ, ὡς δεδήλωται, ὥραν μίαν· μᾶλλον δέ, ὡς ὁ δοτὴρ τῶν ἀγαθῶν παρέξει σοι· φησὶ γὰρ ὁ τῆς Κλίμακος· «νύκτωρ μέν, τὰ πολλὰ τῇ προσευχῇ »δίδου· τὰ δὲ βραχέα τῇ ψαλμῳδίᾳ· ἡμέρας »δὲ πάλιν, πρὸς τὴν σὴν παρασκευάζου »δύναμιν· εἰ δὲ καὶ οὕτως ἀγωνισάμενος,» ἔτι ὀλιγωρεῖς, καὶ ἀκηδιᾷς, καὶ τὸν νοῦν θολούμενον κέκτησαι ὑπό τινος συμβεβηκότος, ἀναστάς, διεγέρθητι, ὡς οἶδας, ἐχόμενος τῆς εὐχῆς· εἶτα καθίσας, σπούδασον αὔξασθαι, ὡς προγέγραπται, ἐπιμελούμενος ἀεί, ἵνα διὰ προσευχῆς καθαρᾶς, τῷ καθαρῷ ὁμιλῇς Θεῷ· εἶτα διαναστάς, ψάλλε συνετῶς τὸν ἐξάψαλμον τὸν ν΄. καὶ κανόνα οἷον βούλει· εἶθ᾽ οὕτω καθίσας, καὶ διαγρηγορῶν, εὖξαι εἰλικρινῶς ὥρας τὸ ἥμισυ· καὶ αὖθις ἀναστὰς ψάλλε τοὺς αἴνους, τὴν συνήθη δοξολογίαν, τὴν πρώτην ὥραν, καὶ μετὰ ταῦτα, ἀπόλυσον· εἰς τοσοῦτον δὲ ὕψος φερέσθω τὰ διὰ τῶν σῶν χειλέων λεγόμενα, ὡς μόνον ὑπάρχειν ἀκουστὰ τοῖς σοῖς ὠσίν· ἐπεί, καὶ καρποὺς χειλέων προσφέρειν τῷ Θεῷ ἐντετάλμεθα· ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ διανοίας εὐχαριστῶν τῷ φιλανθρώπῳ, καὶ κηδεμόνι πανσόφῳ Θεῷ ἡμῶν, τῷ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἄπειρον ἔλεος, ἀξιώσαντι ἡμᾶς διελθεῖν εὐμαρῶς τὸ τῆς παρελθούσης νυκτὸς πέλαγος, καὶ τὸ τῆς ἐνεστώσης ἡμέρας κατιδεῖν φαιδρὸν στάδιον· καὶ θερμῶς ὡσαύτως ἐκλιπαρῶν, ἵνα περ βραβεύσῃ ἡμῖν διαδράμαι ἀκυμάντως, καὶ τὸν τῶν δαιμόνων καὶ παθῶν, ἀσέληνον καὶ ἄγριον λαίλαπα, καὶ ἐλεῆσαι ἡμᾶς.

Ὅπως δεῖ πολιτεύεσθαι ἀπὸ τῆς πρωΐας ἕως τοῦ ἀρίστου.

χζ΄. Αὖθις δὲ ἀπὸ τῆς πρωΐας ἕως τοῦ ἀρίστου, κατὰ τὸ δυνατόν σοι, ὅλος ὅλον ὅλῳ Θεῷ ἀναθείς, καὶ τούτῳ ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ εὐξάμενος, συναράσθαί σοι, ἀσθενεῖ, καὶ ῥαθύμῳ, καὶ ἀπροαιρέτῳ τυγχάνοντι, δίελθε ἐν προσευχῇ καθαρᾷ καρδιακῇ, καὶ ἀρρεμβάστῳ· ἐν ἀναγνώσει, ὄρθιος μὲν ἀναγινώσκων τὸ τετυπωμένον σοι ἐκ τοῦ ψαλτηρίου· τοῦ Ἀποστόλου, καὶ τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου· ὁμοίως ποιῶν κἂν ταῖς εὐχαῖς, ταῖς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ταῖς εἰς τὴν ὑπέραγνον Θεοτόκον· καθήμενος δὲ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἀναγνώσεσι τῶν Ἁγίων γραφῶν· μετὰ δὴ ταῦτα, ψάλλε νουνεχῶς τὰς συνήθεις ὥρας, αἳ ὑπὸ τῶν τῆς Ἐκκλησίας τροφίμων πάνυ σοφῶς διετυπώθησαν, ὅλῳ μένει ψυχῆς ἀπωθούμενος τὴν ἀργίαν, ὡς πάσης κακίας διδάσκαλον· καὶ μετὰ τῶν παθῶν, καὶ τὰς ἐφορμὰς αὐτῶν, κἂν μικραί τινες εἶναι δοκῶσι, καὶ ἀβλαβεῖς φαίνονται.

Περὶ παραφυλακῆς ἀπὸ τῆς ἀργίας· καὶ ὅτι ἀναγκαῖον τηρεῖν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ τὸν ἡσυχάζοντα.

χη΄. «Καθὼς λέγει ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· παρα»φυλάττεσθε, ὦ ἀγαπητοί, ἀπὸ τῆς ἀργίας· »διότι ἐγκέκρυπται ἐν αὐτῇ, ἐγνωσμένος »θάνατος· καθότι χωρὶς αὐτῆς, ταῖς χερσὶ »τῶν αἰχμαλωτίσαι τὸν Μοναχὸν σπευδόν»των, ἐμπίπτειν οὐκ ἔσται· οὐ περὶ ψαλ»μῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ κατακρινεῖ ἡμᾶς »ὁ Θεός, οὐδὲ περὶ τῆς τῆς προσευχῆς ἀρ-

Digitized by Google

»γίας· ἀλλ' ὅτι τῇ καταλείψει τούτων,
»εἴσοδος γίνεται τοῖς δαίμοσιν, ἡνίκα δ' ἂν
»εὕρωσι χώραν, καὶ εἰσέλθωσι, καὶ συγκλεί-
»σωσι τὰς θύρας τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, τό-
»τε πληρώσουσιν ἡμᾶς τυραννικῶςκαὶ ἀκα-
»θάρτως, ἅτινα ὑπὸ τὴν θείαν ἀπόφασιν
»συνέχουσι τοὺς ἐργάτας αὐτῶν, μετὰ ἐκ-
»δικήσεως σφοδροτάτης· καὶ γινόμεθα ὑπο-
»χείριοι, χάριν τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν μι-
»κρῶν, ἅτινα διὰ τὸν Χριστὸν φροντίδος
»ἀξιοῦνται, ὡς γέγραπται παρὰ τῶν σοφο-
»τάτων· ὁ μὴ ὑποτάσσων τῷ Θεῷ τὸ ἑαυ-
»τοῦ θέλημα, ὑποταγήσεται τῷ ἀντιδίκῳ
»αὐτοῦ· ὥςε ταῦτα τὰ μικρά σοι φαινόμενα,
»ὡς τείχη σοι λογισθήσονται κατέναντι τῶν
»αἰχμαλωτιζόντων ἡμᾶς, ὧν τινων ἡ τε-
»λείωσις ἔνδοθεν τοῦ κελλίου ὑπὸ τῶν
»κρατούντων τὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας
»σοφῶς τέθεινται, πρὸς φυλακὴν τῆς ἡμε-
»τέρας ζωῆς, ἐν πνεύματι ἀποκαλύψεως,
»ὧν ἡ κατάλειψις ὑπὸ τῶν ἀσόφων μικρὰ
»λογίζεται, τὴν δὲ ὑπ' αὐτῶν ζημίαν μὴ
»λογιζομένων· τούτων ἥ τε ἀρχὴ τῆς ὁ-
»δοῦ καὶ ἡ μεσότης, ἐλευθερία ἀπαίδευτος·
»ἥτις ἐστὶ μήτηρ τῶν παθῶν· κρεῖσσον γὰρ
»ἀγωνίσασθαι μὴ ἐγκαταλεῖψαι τὰ μικρά,
»ἢ τόπον δοῦναι τῇ ἁμαρτίᾳ, ἐν τῷ πλα-
»τυσμῷ αὐτῶν, ταύτης γὰρ τῆς ἀκαίρου
»ἐλευθερίας, δουλεία τὸ τέλος ἀπότομος·
»καὶ αὖθις, ὢ τί γλυκεῖαί εἰσιν αἱ ἀφορμαὶ
»τῶν παθῶν· τὰ μὲν γὰρ πάθη, ἐνίοτε δύ-
»ναταί τις κόψαι, καὶ τῷ μακρυσμῷ αὐτῶν
»γαληνιᾷ καὶ εὐφραίνεται ἐν τῷ παύ-
»εσθαι αὐτά· τὰς μέν τοι αἰτίας, λι-
»πεῖν οὐ δύναται· διὰ τοῦτο μὴ θέλον-
»τες πειραζόμεθα, καὶ ἐν μὲν τοῖς πά-
»θεσι λυπούμεθα, τὰς δὲ ἀφορμὰς ἐμ-
»μένειν ἐν ἡμῖν ἀγαπῶμεν· τὰς ἁμαρ-
»τίας οὐκ ἐφιέμεθα τὰς δὲ ἐπιφερού-
»σας ἡμῖν αὐτὰς αἰτίας, μεθ' ἡδονῆς
»δεχόμεθα· τούτου ἕνεκεν παραίτιοι γί-
»νονται τῇ ἐνεργείᾳ, αἱ δευτέραι τῶν
»πρώτων· ὁ τὰς ἀφορμὰς τῶν παθῶν
»ἀγαπῶν, ὑποχείριός ἐστιν ἄκων καὶ μὴ
»βουλόμενος καὶ δεδούλωται τοῖς πάθεσιν
»ὁ μισῶν τὰς ἰδίας ἁμαρτίας, παύσεται ἀπ'
»αὐτῶν· καὶ ὁ ὁμολογῶν αὐτάς, τεύξεται
»ἀφέσεως· ἀδύνατον δέ τινι τὴν ἕξιν τῆς
»ἁμαρτίας καταλιπεῖν, πρὶν ἔχθραν κτήση-
»ται μετ' αὐτῆς, καὶ ἀφέσεως τυχεῖν, πρὸ
»τῆς τῶν πλημμελημάτων ὁμολογήσεως· ἡ
»μὲρ γάρ, ταπεινώσεώς ἐστιν ἀληθοῦς αἰ-
»τία, ἡ δέ, κατανύξεως, ἀπὸ αἰσχύνης,
»ἀκολουθούσης τῇ καρδίᾳ· καὶ πάλιν· οὐκ
»ἔστιν ἁμαρτία ἀσυγχώρητος, εἰ μὴ ἡ ἀ-
»μετανόητος». Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων,
»ἅλις, σὺ δὲ μετὰ τὴν τῶν εἰρημένων ὡ-
»ρῶν ψαλμῳδίαν, φάγε, κρατῶν καὶ τὴν
»εὐχὴν ἐν τῇ τροφῇ, ἵν' οὕτω ποιῶν ἔλθῃς
εἰς ἕξιν, σθένει τῆς χάριτος, τοῦ προσεύ-
χεσθαι ἀδιαλείπτως, κατὰ τὴν ἐντολήν·
ἀλλ' ὁ μὲν περὶ τῆς τὸ σῶμα διακρατού-
σης τροφῆς, ἀρρήτῳ σοφίᾳ τοῦ κτίσματος,
λόγος μικρὸν ἀναμεινάτω, ὁ δὲ περὶ τῆς
τὴν ψυχὴν συνιστώσης, καὶ ζωούσης λόγος
προτασσέσθω, ἥτις ἐστὶ κατὰ τοὺς Ἁγίους,
ἡ ἱερὰ καὶ θεοποιὸς προσευχή· καὶ μάλα
εἰκότως· ἐπεὶ καὶ ἡ ψυχὴ προτιμοτέρα τοῦ
σώματος.

Ἔτι περὶ προσευχῆς· καὶ ὅτι δεῖ προσεύχεσθαι ἀεί.

« Ὥσπερ τοῦτο τὸ σῶμα τὸ ἡμέτε- κθ'.
»ρον, ψυχῆς μὴ παρούσης, νεκρόν ἐστι
»καὶ δυσῶδες, οὕτω καὶ ψυχὴ μὴ κινοῦ-
»σα ἑαυτὴν εἰς προσευχήν, νεκρά ἐστι καὶ
»ἀθλία καὶ δυσώδης καὶ ὅτι γε παντὸς θα-
»νάτου ἡγεῖσθαι πικρότερον προσήκει, τὸ
»ςερηθῆναι προσευχῆς, διδάσκει καλῶς ἡμᾶς,
»ὁ Μέγας Δανιὴλ ὁ Προφήτης· μᾶλλον ἑλό-
»μενος ἀποθανεῖν, ἢ ςιγμὴν ὥρας ςερηθῆναι
»προσευχῆς· ἔτι διδάσκει ἡμᾶς καλῶς ὁ
»θεῖος Χρυσόστομος· πᾶς προσευχόμενος,
»τῷ Θεῷ διαλέγεται· ὅσον δέ ἐστιν, ἄν-
»θρωπον ὄντα τῷ Θεῷ ὁμιλεῖν, ἀγνοεῖ τῶν
»ἁπάντων μὲν οὐδείς, παραστῆσαι δὲ λόγῳ
»τὴν τιμήν, οὐκ ἄν τις δυνηθείη· αὕτη γὰρ
»ἡ τιμή, καὶ τὴν τῶν Ἀγγέλων ὑπεραίρει
»μεγαλοπρέπειαν· ἔτι, προσευχή, κοινὸν ἔρ-
»γον Ἀγγέγων ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ οὐκ
»ἔτι μέσον οὐδὲν ἑκατέρας φύσεως, τό γε
»εἰς προσευχήν· αὕτη σε χωρίζει τῶν ἀλό-
»γων, αὕτη σε συνάπτει τοῖς Ἀγγέλοις,τα-
»χέως δέ τις εἰς τὴν ἐκείνων μεταστήσε-
»ται πολιτείαν καὶ βίον καὶ δίαιταν καὶ
»τιμὴν καὶ εὐγένειαν καὶ σοφίαν καὶ σύνε-
»σιν· πάντα τὸν βίον ἐν προσευχαῖς καὶ
»τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ σπουδάζων ἐσχολα-
»κέναι· ἔτι, ὅταν ἴδῃ ψυχὴν ὁ διάβολος
»περιπεφραγμένην ἀρεταῖς, οὐ τολμᾷ γε-
»νέσθαι πλησίον αὐτῆς, δεδοικὼς τὴν ἰσχὺν
»καὶ τὴν δύναμιν, ἣν αἱ προσευχαὶ παρέ-

Digitized by Google

»χουσι, μᾶλλον τρέφουσαι τὴν ψυχήν, ἢ »τὸ σῶμα τὰ σιτία· ἔτι, νεῦρα τῆς ψυχῆς »εἰσίν, αἱ προσευχαί· ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα »διὰ τῶν νεύρων συνέχεται καὶ συντρέχει »καὶ ἵσταται καὶ ζῇ καὶ πέπηγεν ἂν δὲ »δὲ ταῦτά τις ἐκτέμῃ, πᾶσαν ἁρμονίαν »διαλύει τοῦ σώματος· οὕτως αἱ ψυχαὶ »διὰ τῶν ἁγίων προσευχῶν ἁρμόζονται, καὶ »συνεστήκασι, καὶ τὸν δρόμον τῆς εὐσε- »βείας τρέχουσιν εὐχερῶς· ἂν δὲ τῆς προ- »σευχῆς στερήσῃς σαυτόν, ταυτὸν ποιεῖς, »ὥσπερ ἄν, εἰ τὸν ἰχθὺν ἐκ τοῦ ὕδατος »ἐξήγαγες· ὥσπερ γὰρ ἐκείνῳ, ζωὴ τὸ »ὕδωρ, οὕτω σοί, προσευχή· διὰ ταύτης »ἐστὶ τὸν ἀέρα, ὥσπερ δι᾿ ὕδατος ἀναπτῆ- »ναι, καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναβῆναι, καὶ »Θεοῦ γενέσθαι πλησίον· ἔτι, προσευχή, »καὶ δέησις ναοὺς Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους »ἐργάζεται· καὶ ὥσπερ χρυσός καὶ λίθοι »πολύτιμοι καὶ μάρμαρα ποιοῦσι τοὺς οἴ- »κους τῶν βασιλέων, οὕτω καὶ προσευχὴ »τοὺς ἀνθρώπους, ναοὺς τοῦ Χριστοῦ· τί »οὖν ἂν γένοιτο μεῖζον προσευχῆς ἐγκώμιον, »ἢ ὅτι ναοὺς ἀπεργάζεται Θεοῦ; καὶ ὃν οὐ »χωροῦσιν οὐρανοί, οὗτος εἰς ψυχὴν εἰσέρ- »χεται, ζῶσαν ἐν προσευχαῖς· ἔτι κἀκεῖ- »θεν ἴδοι τις ἂν τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων »εὐχῶν, ὅτι Παῦλος ὁ διὰ πάσης τῆς οἰ- »κουμένης, ὥσπερ ὑπόπτερος τρέχων, καὶ »δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μάστιγας ὑπομέ- »νων, καὶ φορῶν ἅλυσιν, καὶ ζῶν ἐν αἵματι »καὶ κινδύνοις, δαίμονας ἐλαύνων, καὶ νε- »κροὺς ἐγείρων, καὶ παύων ἀρρωστήματα, »οὐχ ἑνὶ τούτων ἐθάρρησεν εἰς τὴν τῶν »ἀνθρώπων σωτηρίαν ἀλλὰ ταῖς προσευ- »χαῖς ἐτείχιζε τὴν ψυχήν, καὶ μετὰ τὰ »σημεῖα, καὶ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν, »ἐπὶ τὰς προσευχὰς ἔτρεχεν, ὥσπέρ τις »ἀθλητὴς ἐπὶ παλαίστραν στεφάνου· καὶ »γὰρ καὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, καὶ »τῶν ἄλλων ἁπάντων ἡ προσευχὴ χορη- »γός· ἣν γὰρ ἐπὶ δένδρων ἰσχὺν ἔχει τὰ »ὕδατα, ταύτην ἐπὶ τοῦ βίου τῶν ἁγίων, »αἱ προσευχαί· ἔτι, προσευχή, σωτηρίας »ἀφορμή, ἀθανασίας πρόξενος, τῆς Ἐκκλη- »σίας τεῖχος ἀρραγές, φυλακτήριον ἄσυλον, »φοβερὸν μὲν τοῖς δαίμοσι, σωτήριον δὲ τοῖς »εὐσεβέσιν ἡμῖν· ἔτι, ὥσπέρ τινος βασιλί- »δος εἰσιούσης εἴς τινα πόλιν, πάντα τὸν »πλοῦτον συνακολουθεῖν ἀνάγκη, οὕτω δὴ »καὶ προσευχῆς εἰσιούσης εἰς ψυχήν, πᾶσα »ἀρετὴ συνεισέρχεται· ἔτι, ὅπερ ἐστὶ θεμέ- »λιος οἴκῳ, τοῦτο ἐν ψυχῇ προσευχή· καὶ »δεῖ ταύτην πρώτην ὥς περ κρηπῖδα καὶ »ῥίζαν ἐν τῇ ψυχῇ πήξαντας ἐποικοδομεῖν »σπουδαίως, καὶ σωφροσύνην καὶ πρόνοιαν »πτωχῶν καὶ πάντας τοὺς νόμους τοῦ »Χριστοῦ· ἔτι, φῶς ἐστὶ διανοίας καὶ ψυχῆς, »ἡ μετὰ σπουδῆς εὐχή, φῶς ἄσβεστον καὶ »διηνεκές, διὰ τοῦτο μυρίους συρφετοὺς λο- »γισμῶν ἐμβάλλει ταῖς ἡμετέραις διανοίαις »ὁ πονηρός· καὶ ἅπερ οὐδέ ποτε ἐλογισάμε- »θα, ταῦτα συνάγων ἐν τῷ καιρῷ τῆς εὐ- »χῆς, καταχεῖ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς· ἔτι, »μέγα ὅπλον εὐχή, μεγάλη ἀσφάλεια, καὶ »ὁ Θεολόγος, μνημονευτέον Θεοῦ, ἢ ἀνα- »πνευστέον, καὶ αὖθις, συνεχέστερον νόει »τὸν Θεόν, ἢ ἀνάπνει· καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, »ἄνευ ἀδιαλείπτου προσευχῆς, προσεγγίσαι »τῷ Θεῷ οὐ δύνασαι· καὶ μετὰ τὸν κόπον »τῆς προσευχῆς, ποιῆσαι τῷ νοῒ μέριμναν »ἑτέραν, σκορπισμὸν τῆς διανοίας ἀπεργά- »ζεται· καὶ πᾶσα προσευχή, ἐν ᾗ μὴ μο- »χθήσῃ τὸ σῶμα καὶ θλιβῇ ἐν αὐτῇ ἡ »καρδία, ἔκτρωμα λογίζεται· χωρὶς γὰρ ψυ- »χῆς ἐστιν ἐκείνη ἡ προσευχή· καὶ ὁ τῆς »Κλίμακος, προσευχή ἐστι, κατὰ μὲν τὴν »αὐτῆς ποιότατα, συνουσία καὶ ἕνωσις ἀν- »θρώπου καὶ Θεοῦ, κατὰ δὲ ἐνέργειαν, κό- »σμου σύστασις, Θεοῦ καταλλαγή· δακρύων »μήτηρ, καὶ πάλιν θυγάτηρ, ἁμαρτιμάτων »ἱλασμός, πειρασμῶν γέφυρα, θλίψεως με- »σότοιχον, πολέμων θραῦσις, Ἀγγέλων ἔρ- »γον, ἀσωμάτων πάντων τροφή, ἡ μέλλουσα »εὐφροσύνη, ἀπέραντος ἐργασία, ἀρετῶν »πηγή, χαρισμάτων πρόξενος, προκοπὴ ἀό- »ρατος, τροφὴ ψυχῆς νοῦ φωτισμός, ἀπο- »γνώσεως πέλυξ, ἐλπίδος ἀπόδειξις, λύπης »λύτρωσις, πλοῦτος Μοναχῶν, ἡσυχαστῶν »θησαυρός, θυμοῦ μείωσις, ἔσοπτρον προκο- »πῆς, μέτρων ἐμφάνεια, καταστάσεως δή- »λωσις, τῶν μελλόντων ἀποκάλυψις, κλέους »σημασία, προσευχή ἐστι τῷ ὄντως εὐχο- »μένῳ, δικαστήριον καὶ κριτήριον καὶ βῆ- »μα Κυρίου, πρὸ τοῦ μέλλοντος βήματος· »καὶ πάλιν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστι προσευχή, εἰ »μὴ κόσμου ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου ἀλλοτρί- »ωσις· καὶ ὁ Ἅγιος Νεῖλος, εἰ προσεύξα- »σθαι ποθεῖς, ἀπόταξαι τοῖς πᾶσιν, ἵνα τὸ »πᾶν κληρονομήσῃς· ἔτι προσευχή ἐστιν, »ἀνάβασις νοῦ πρὸς Θεόν· ἔτι, προσευχή ἐστιν, »ὁμιλία νοῦ πρὸς Θεόν· ἔτι, ὥσπερ ὁ ἄρτος, »τροφή ἐστι τῷ σώματι καὶ ἡ ἀρετὴ τῇ »ψυχῇ, οὕτω καὶ τοῦ νοῦ ἡ πνευματικὴ

Digitized by Google

»προσευχή, τροφὴ ὑπάρχει· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως, εὔκαιρον δὲ νῦν καὶ περὶ τῆς σωματικῆς διαίτης, κατά γε σταθμόν, ποσότητά τε καὶ ποιότητα ταύτης, ἐκθέσθαι ὡς ἐν βραχεῖ τοκαταδύναμιν.

Περὶ τῆς σωματικῆς διαίτης· ἤως πῶς δεῖ τρέφεσθαι τὸν ἡσυχάζοντα.

λ΄. «Γέγραπται, υἱὲ ἀνθρώπου, σταθμῷ τὸν »ἄρτον σου φάγεσαι καὶ μέτρῳ τὸ ὕδωρ σου »πίεσαι, ὡς διὰ τούτων, ἱκανῶς ἔχοντος τοῦ »κατὰ Θεὸν ἀγωνιζομένου, διαζῆν· ἂν γὰρ »μὴ δῷς, κατὰ τὸν λέγοντα, αἷμα, οὐκ ἂν »λάβοις πνεῦμα· λέγει δὲ καὶ ὁ Μέγας Παῦ»λος, ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλα»γωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδό»κιμος γένωμαι·· καὶ ὁ θεῖος Δαβίδ· τὰ Γό»νατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας καὶ ἡ »σάρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον· καὶ ὁ Θεο»λόγος· οὐδενὶ οὕτω τῶν πάντων, ὡς κα»κοπαθείᾳ, Θεὸς θεραπεύεται, καὶ δάκρυσι, »τὸ φιλάνθρωπον ἀντιδίδοται· καὶ ὁ Ἅγιος »Ἰσαάκ, ὥσπερ μήτηρ κήδεται τέκνου, οὕτω »Χριστὸς κήδεται σώματος, κακοπαθοῦντος, »καὶ πλησίον ἐστὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ δια»παντός· καὶ αὖθις, ἐν γαςρὶ πεπληρωμένῃ, »γνῶσις Θεοῦ μυςηρίων οὐκ ἔςι· καί, ὥσπερ »ἕπεται τοῖς δάκρυσι σπείρουσι, τὰ δράγματα »τῆς ἀγαλλιάσεως, οὕτως ἀκολουθεῖ ἡ χα»ρά, τῇ διὰ Θεὸν κακοπαθείᾳ· καὶ Μακά»ριος, ὁ ἀποστομίσας ἑαυτὸν ἀπὸ πάσης »ἡδυπαθείας, τῆς χωριζούσης αὐτὸν ἀπὸ »τοῦ κτίσαντος αὐτόν· καὶ πάλιν, ἐν πολ»λῷ καιρῷ πειραζόμενος ἐν τοῖς δεξιοῖς »καὶ ἀριστεροῖς, καὶ ἐμαυτὸν δοκιμάσας ἐν »τοῖς δυσὶ τρόποις τούτοις πολλάκις, καὶ »δεξάμενος ἐκ τοῦ ἐναντίου πληγὰς ἀνα»ριθμήτους καὶ ἀξιωθεὶς μεγάλων ἀντιλή»ψεων κρυπτῶς, ἐκομισάμην ἐμαυτῷ πεῖ»ραν ἐκ τῶν μακρῶν χρόνων τῶν ἐτῶν, »καὶ ἐν δοκιμασίᾳ καὶ Θεοῦ χάριτι, ταῦτα »ἔμαθον· ὅτι ὁ θεμέλιος πάντων τῶν ἀγα»θῶν, καὶ ἡ ἀνάκλησις τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς »αἰχμαλωσίας τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἡ ὁδὸς ἡ »πρὸς τὸ φῶς, καὶ τὴν ζωὴν φέρουσα, οὗ»τοι οἱ δύο τρόποι εἰσί, τὸ συνάξαι ἑαυτὸν »εἰς ἕνα τόπον καὶ τὸ ἀεὶ νηστεῦσαι, του»τέστι τὸ κανονίσαι ἑαυτὸν ἐν ἐγκρατείᾳ »γαστρός, σοφῶς καὶ φρονίμως, ἐν ἀκινήτῳ »καθέδρᾳ, καὶ ἀδιαλείπτῳ σχολῇ καὶ με»λέτῃ Θεοῦ· ἐντεῦθεν γὰρ ἡ τῶν αἰσθή»σεων ὑποταγή· ἐντεῦθεν ἡ τοῦ νοῦ νῆψις· »ἐντεῦθεν τὰ ἄγρια πάθη ἡμεροῦνται, τὰ »ἐν τῷ σώματι κινούμενα, ἐντεῦθεν ἡ πραό»της τῶν λογισμῶν· ἐντεῦθεν αἱ τῆς δια»νοίας φωτειναὶ κινήσεις· ἐντεῦθεν ἡ πρὸς »τὰ θεῖα ἔργα τῆς ἀρετῆς σπουδή· ἐντεῦθεν »τὰ ὑψηλὰ νοήματα, καὶ λεπτά· ἐντεῦθεν »τὰ ἄμετρα δάκρυα, τὰ ἐν παντὶ καιρῷ γι»νόμενα, καὶ τοῦ θανάτου ἡ μνήμη· ἐντεῦ»θεν ἡ σωφροσύνη ἡ καθαρά, ἡ τελείως »ἀπέχουσα ἐκ πάσης φαντασίας, τῆς τὴν »διάνοιαν πειραζούσης· ἐντεῦθεν ἡ ὀξυδερ»κία καὶ ἡ ὀξύτης τῆς γνώσεως τῶν μα»κρὰν ὄντων· ἐντεῦθεν τὰ βαθύτερα τῶν μυ»στικῶν νοημάτων, ἅπερ ἡ διάνοια κατα»λαμβάνει, ἐν τῇ δυνάμει τῶν θείων λογίων· »καὶ αἱ ἐσώτεραι κινήσεις αἱ ἐν τῇ ψυχῇ »γινόμεναι καὶ ἡ διαφορὰ καὶ ἡ διάκρισις »τῶν πνευμάτων ἐκ τῶν Ἁγίων δυνάμεων »καὶ τῶν ἀληθινῶν ὁράσεων, ἐκ τῶν μα»ταίων φαντασιῶν· ἐντεῦθεν ὁ φόβος τῶν »ὁδῶν καὶ τῶν τρίβων, τῶν ἐν τῷ πελάγει »τῆς διανοίας, ὁ κόπτων τὴν ῥαθυμίαν καὶ »τὴν ἀμέλειαν καὶ ἡ φλὸξ τοῦ ζήλου, ἡ »καταπατοῦσα πάντα κίνδυνον, καὶ διαβαί»νουσα πάντα φόβον· καὶ ἡ θέρμη, ἡ κατα»φρονοῦσα πάσης ἐπιθυμίας, καὶ ἐκ τῆς δια»νοίας ἐξαλείφουσα ταύτην καὶ λήθην ἐμ»ποιοῦσα πάσης μνήμης τῶν παρερχομέ»νων μετὰ τῶν ἄλλων· καὶ ἵνα συντόμως »εἴπω, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀλη»θινοῦ, καὶ ἡ χαρὰ τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ ἀνά»στασις· καὶ ἡ μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ »βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἀνάπαυσις ἐντεῦ»θεν· εἴ τις δὲ ἀμελήσει ἐν τοῖς δυσὶ τού»τοις, γνώτω, ὅτι οὐ μόνον ἐκ πάντων τῶν »προειρημένων τούτων ζημιοῖ ἑαυτόν, ἀλλὰ »καὶ τὸν θεμέλιον πασῶν τῶν ἀρετῶν δια»σείει, ἐν τῇ καταφρονήσει τῶν δύο τούτων »ἀρετῶν· καὶ ὥσπερ εἰσὶν αὗται ἐν τῇ ψυχῇ »ἀρχή, καὶ κεφαλὴ τῆς θείας ἐργασίας, καὶ »θύρα, καὶ ὁδὸς ἡ πρὸς τὸν Χριστόν, ἐὰν »τις κρατήσῃ αὐτάς, καὶ ἐν αὐταῖς ὑπο»μείνῃ, οὕτω καὶ ἐάν τις ἀναχωρήσῃ ἐξ »αὐτῶν, καὶ ἀποπηδήσῃ ἀπ' αὐτῶν, πρὸς »ταῦτα τὰ δύο τὰ ἐναντία τούτων καταντᾷ »λέγω δή, τὸ μετεωρισθῆναι τῷ σώματι, »καὶ γαστριμαργεῖν ἀθέσμως, καὶ τὰ ἑξῆς »καὶ ἐν ἄλλοις· καὶ οἱ μὲν ἐν ταῖς ἀρχαῖς »αὐτῶν ῥάθυμοι καὶ χαῦνοι ὑπάρχοντες, οὐ »μόνον ἐκ τῶν ἀγώνων τούτων καὶ τῶν »τοιούτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἤχου φύλλων

Digitized by Google

»δένδρου δειλιῶσι καὶ ταράττονται, καὶ ἀπὸ »μικρᾶς ἀνάγκης, τῆς ἀπὸ τῆς χρείας τοῦ »λιμοῦ, καὶ ἀπὸ μικρᾶς ἀσθενείας, νικῶν»ται, καὶ ἀπαρνοῦνται, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω »στρέφονται· οἱ δὲ ἀληθινοὶ καὶ δόκιμοι, »οὐδὲ ἐκ τοῦ χόρτου τῶν λαχάνων χορ»τάζονται· οὐδὲ διαιτώμενοι ῥίζαις βοτά»νων ξηρῶν, πρὸ τῆς νενομισμένης ὥρας »τῆς τροφῆς, καταδέχονταί τινος γεύσασθαι »ἀλλὰ καὶ χαμευνοῦσιν, ἐν ἀτονίᾳ ὄντες »καὶ ἀγωνίᾳ τοῦ σώματος, καὶ ἀμβλυω»ποῦσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, ἐκ τῆς ἄγαν »κενώσεως τοῦ σώματος· κἂν δὲ ἐκ τῆς »ἀνάγκης ἐγγίσωσιν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ σώ»ματος, οὐδὲ οὕτω χεῖρα διδοῦσιν ἡττηθῆ»ναι καὶ πεσεῖν, ἐκ τῆς ἐρρωμένης αὐτῶν »προαιρέσεως· ποθοῦσι γὰρ καὶ ἐφίενται, »τοῦ βιάσασθαι ἑαυτοὺς διὰ τὴν ἀγάπην »τοῦ Θεοῦ· καὶ κοπιᾷν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς αἱ»ροῦνται, ἢ τὴν πρόσκαιρον ζωὴν ἔχειν, καὶ »πᾶσαν ἀνάπαυσιν τὴν ἐν αὐτῇ· καὶ ὅταν »ἐπέλθωσιν αὐτοῖς οἱ πειρασμοί, μᾶλλον εὐ»φραίνονται ὅτι ἐν αὐτοῖς τελειοῦνται, ἤτοι »τέλειοι γίνονται· ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τῶν μο»χθηρῶν κόπων τῶν γινομένων ἐν αὐτοῖς »διστάζουσιν ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' »ἕως ἂν ἐκλείψωσιν ἐκ τῆς ζωῆς, προθυ»μοῦνται δέξασθαι γενναίως τὰς ἐπηρείας, »καὶ οὐκ ἀναχωροῦσιν, ὅτι ἐν αὐτοῖς τέ»λειοι γίνονται»· τούτοις, καὶ τοῖς τοιούτοις τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς στοιχοῦντες, ναὶ μὴν καὶ τῷ κελεύοντι, ὁδῷ βασιλικῇ πορεύου, μὴ ἐκκλίνῃς δεξιά, ἢ ἀριστερά, πειθαρχοῦντες, καὶ τύπον ἐκτιθέμεθά σοι, καὶ κανόνα μεσότητος ὅς τις δῆτα καὶ τοῦτον ἔχει τὸν ὅρον.

Ὅπως δεῖ κατὰ δευτέραν, καὶ τετάρτην, καὶ ἕκτην, τρέφεσθαι τὸν ἀγωνιζόμενον.

λα'. Κατά γε τὰς τρεῖς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, ἤγουν, δευτέραν, τετάρτην καὶ ἕκτην ποίει διηνεκῶς ἐννάτας, ἤτοι ἔσθιε ἅπαξ τῆς ἡμέρας, μεταλαμβάνων ἄρτου, οὐγγιῶν ἕξ, ἀπὸ τῶν ξηροτρόφων ἐγκρατῶς τοῦ ἀρκοῦντος, καὶ ὕδατος, ἕως τριῶν ἢ τεσσάρων ποτηρίων, εἰ βούλει· ἑπόμενος τῷ ξθ'. κανόνι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, θεσπίζοντι· «εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διά»κονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, τὴν ἁ»γίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ πάσχα οὐ νη»στεύει, ἢ τετράδα, ἢ παρασκευήν, κα»θαιρείσθω· ἐκτὸς εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σω»ματικὴν ἐμποδίζοιτο· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, »ἀφοριζέσθω· ἡ δέ γε δευτέρα ἐσύστερον »τοῖς θείοις πατράσι κεκανόνισται.

Ὅπως δεῖ τρέφεσθαι κατὰ τρίτην, καὶ πέμπτην.

λβ'. Ἐν δὲ ταῖς δυσὶ πάλιν ἡμέραις δηλαδὴ τῇ τρίτῃ καὶ τῇ πέμπτῃ, δὶς ἔσθιε τῆς ἡμέρας· κατὰ μὲν τὸ γεῦμα τρεφόμενος ἄρτου οὐγγίαις ἕξ· ἀπὸ ἑψητοῦ ἐγκρατῶς, καί τινος τῶν ξηροτρόφων, μετέχων καὶ οἴνου μεμιγμένου σὺν ὕδατι, ἕως εἰ χρήζεις, ποτηρίων τριῶν, ἢ τεσσάρων· κατὰ δὲ τὴν ἑσπέραν, ἀπογευόμενος ἄρτου οὐγγίας τρεῖς, καί τινος τῶν ξηροφάγων, ἢ ὀπωρῶν τινων οἴνου τε σὺν ὕδατι, ποτηδίου ἑνός, ἢ τὸ πολὺ δύω, δίψης πολλῆς ἐπικρατούσης σε· σφόδρα γὰρ συνεργεῖ ἡ δίψα καὶ ἐν τοῖς δάκρυσι, σύνοικον ἔχουσα καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, ὥς φησιν ὁ τῆς Κλίμακος· »δίψα καὶ ἀγρυ»πνία, ἐξέθλιψαν καρδίαν· καρδίας δὲ θλιβεί»σης, ἐξεπήδησαν ὕδατα· καὶ ὁ ἅγιος Ἰσαάκ, »διὰ Θεὸν δίψισον, ἵνα σε ἐμπλήσῃ τῆς ἀ»γάπης αὐτοῦ»· εἰδέ γε καὶ ἐν ταῖς δυσὶ ταύταις ἡμέραις προκρίνεις τὸ μονοφαγεῖν, ἄριστα διαπράξεις. Ἐπεὶ καὶ πρώτη καὶ μήτηρ καὶ ῥίζα καὶ πηγὴ καὶ θεμέλιος πάντων τῶν καλῶν ἡ νηστεία, καὶ ἡ ἐγκράτεια πέφυκε· λέγει δὲ καί τις τῶν θύραθεν, ἑλοῦ βίον ἄριστον, ἡδὺν δὲ αὐτὸν ἡ συνήθεια ποιήσει· καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, ὅπου προαίρεσις, τὸ κωλύον οὐδέν· καὶ ἕτερος τῶν θεοφόρων· ἀρχὴ καρποφορίας, ἄνθος, καὶ ἀρχὴ πρακτικῆς, ἐγκράτεια· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως, καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα, δόξει τισὶ δυσχερῆ ναὶ μὴν τάχα καὶ ἀδύνατα· ὁ δὲ τὴν ἐκ τούτων ἐπανθοῦσαν ἐπικαρπίαν ἀναλογιζόμενος, καὶ οἷον ἡλίκον κλέος ἀπογεννᾷν εἰώθασιν ἐνοπτριζόμενος, εὐχερῆ ταῦτα κρινεῖ, καὶ τῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βοηθείᾳ, καὶ τῇ οἰκείᾳ κατὰ δύναμιν σπουδῇ, ῥᾷστα, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις κηρύξει, καὶ τὸ κῦρος τούτοις ἐπισφραγίσει· καὶ λέγει ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· » ἄρτος εὐτελὴς ἀπὸ τραπέζης ἁγνοῦ, »ἁγνίζει τὴν ψυχὴν τοῦ ἐσθίοντος, ἀπὸ »παντὸς πάθους· καὶ ἀπὸ τραπέζης νη»στευόντων, καὶ ἀγρυπνούντων, καὶ κο»πιώντων ἐν Κυρίῳ, λάβε σεαυτῷ φάρμα»κον ζωῆς· καὶ διέγειρον τῆς ψυχῆς σου

Digitized by Google

»τὴν θνῆξιν ὅτι ὁ ἠγαπημένος ἀνακέκλιται »ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἁγιάζων τὰ βρώματα, καὶ »τὸ πικρὸν τῆς κακουχίας αὐτῶν, μετα»βάλλει εἰς τὴν γλυκύτητα αὐτοῦ τὴν ἀ»νεκδιήγητον· οἱ δὲ πνευματικοὶ καὶ ἐπου»ράνιοι λειτουργοὶ αὐτοῦ, ἐπισκιάζουσιν »αὐτούς, καὶ τὰ ἅγια αὐτῶν βρώματα, »καὶ ὀσμὴ νηστευτοῦ ἡδυτάτη, καὶ ἡ ἀ»πάντησις αὐτοῦ εὐφραίνει καρδίας διακρι»τικῶν, καὶ προσφιλὴς τῷ Θεῷ ἡ διαγωγὴ »τοῦ ἐγκρατοῦς.

Ὅπως δεῖ τρέφεσθαι κατὰ σάββατον· καὶ περὶ ἀγρυπνιῶν· καὶ ὅπως δεῖ ἐσθίειν κατὰ τὸν καιρὸν αὐτῶν.

λγʹ. Ἐν δέ γε παντὶ σαββάτῳ, πλὴν τοῦ μεγάλου, δέον σε διφαγεῖν, ὡς προτετύπωται ἐν τῇ τρίτῃ καὶ τῇ πέμπτῃ, διά τε τὸν ὅρον τῶν Ἱερῶν κανόνων, καὶ διὰ τὸ δεῖν ἔχειν σε ἐν πάσαις ταῖς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ κυριακαῖς, πλὴν τῆς κατὰ τὴν τυροφάγον, ἀγρυπνίας· εἰ μή που πρόσεστί τις ἀγρυπνία τῶν δεσποτικῶν μεγάλων ἑορτῶν, ἤ τινος τῶν μεγίστων Ἁγίων· ἵνα ποιήσας ἐκείνην, ἐάσῃς τὴν τῆς κυριακῆς· ὅμως κἂν οὕτως, ἢ οὕτως, δὶς ἔσθιε κατὰ τὰ σάββατα· χρήσιμον δέ, ἀεὶ ἐκβιάζεσθαί σε εἰς τὴν τῆς νυκτερινῆς ἀγρυπνίας ἐργασίαν· ὅθεν καὶ μετὰ τῆς κατὰ συγκυρίαν ἐπελθούσης μέσον τῆς ἑβδομάδος ἀγρυπνίας, λυσιτελέστατόν σοι ποιεῖν καὶ τὴν τῆς κυριακῆς, καὶ μέγα σοι τὸ κέρδος ἕψεται τάχιστα μᾶλλον δέ, οὕτω ῥαγήσεται πρώϊμον τὸ φῶς σου, κατὰ τὸ εἰρημένον, καὶ τὰ ἱμάτιά σου ταχὺ ἀνατελεῖ· φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· «ἑκάστῳ ἀγῶνι τῆς ἁμαρτίας »καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ὁ κόπος τῆς ἀγρυπνίας »καὶ τῆς νηστείας ἐστὶν ἡ ἀρχή· καὶ μά»λιστα τῷ ἀνταγωνιζομένῳ, πρὸς τὴν ἐν »ἡμῖν ἔνδον ἁμαρτίαν· καὶ τὸ σημεῖον τοῦ »μίσους τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῆς ἐπιθυμίας »αὐτῆς, ἐκ τούτου ὁρᾶται τοῖς ἀνταγωνι»ζομένοις πρὸς τὸν ἀόρατον πόλεμον τοῦ»τον· καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ τῶν παθῶν προσ»βολαὶ ἀπομειοῦσθαι, ἐν τῇ νηστείᾳ ἄρχον»ται· καὶ μετὰ ταύτην, ἡ ἀγρυπνία τῆς »νυκτός, συνεργεῖ πρὸς τὴν ἄσκησιν· ὁ ἐν »πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ, τὴν ὁμιλίαν τῆς »συζυγίας ταύτης ἀγαπῶν, οὗτος φίλος »τῆς σωφροσύνης γίνεται· καθὼς ἡ ἀνά»παυσις τῆς γαστρός, ἀρχὴ πάντων τῶν »κακῶν, καὶ ἡ χαυνότης τοῦ ὕπνου, ἡ »ἐξάπτουσα τὴν ἐπιθυμίαν τῆς πορνείας· »οὕτως ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ ἡ Ἁγία, καὶ πά»σης ἀρετῆς ὁ θεμέλιος, ἡ νηστεία ὑπάρ»χει, καὶ ἡ ἀγρυπνία, καὶ ἡ ἐγρήγορσις »ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Θεοῦ· καὶ αὖθις, »ψυχὴ ἡ στιλβωθεῖσα τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ, »καὶ τῇ ἀκοιμήτῳ ἀγρυπνίᾳ, νυκτὸς καὶ »ἡμέρας, ἐκεῖ οἰκοδομεῖ ὁ Κύριος ἐπὶ τὴν »ἀσφάλειαν αὐτῆς, νεφέλην σκεπάζουσαν »αὐτὴν ἐν ἡμέρᾳ, καὶ φωτισμὸν πυρὸς διαυ»γάζοντα τὴν νύκτα· καὶ ἔσωθεν τοῦ γνόφου »αὐτῆς, λάμψει. Ἔτι, ἔκλεξαι σεαυτῷ ἐρ»γασίαν τρυφῆς, ἀγρυπνίαν διηνεκῆ τὴν ἐν »νυξίν· ἐν ᾗ ἀπεδύναντο οἱ Πατέρες πάν»τες τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἠξιώθησαν »τοῦ ἀνακαινισμοῦ τοῦ νοός· ἐν ταῖς ὥραις »ταύταις, αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ τῆς ζωῆς »ἐκείνης τῆς ἀθανάτου· καὶ ἐν τῇ αἰσθήσει »αὐτῆς, ἀποδύεται τὸ σκότος τῶν παθῶν, »καὶ ὑποδέχεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· καὶ »πάλιν, τίμησον τὴν ἐργασίαν τῆς ἀγρυ»πνίας, ἵνα εὕρῃς παράκλησιν ἐν τῇ ψυχῇ »σου. Ἔτι, μὴ νομίσῃς ὦ ἄνθρωπε, ὅτι ἐν »πάσῃ τῇ ἐργασίᾳ τῶν Μοναχῶν, ἐστί τις »διαγωγή, μείζων τῆς ἀγρυπνίας τῆς νυ»κτερινῆς· καί, Μοναχὸν διαμένοντα ἐν τῇ »ἀγρυπνίᾳ, μετὰ διακρίσεως τοῦ νοός, τοῦ»τον μὴ ἴδῃς ὡς σαρκοφόρον· τάξεως γὰρ »Ἀγγελικῆς ὡς ἀλωθῆς τοῦτο τὸ ἔργον »ἔτι, ψυχὴ ἐν τῇ διαγωγῇ ταύτῃ τῇ Ἀγ»γελικῇ τῆς ἀγρυπνίας κοπιῶσα, ὀφθαλμοὺς »χερουβικοὺς ἕξει, τοῦ διαπαντὸς ἀτενίζειν, «καὶ κατοπτεύειν τὴν ἐπουράνιον θεωρίαν.» Ταύτας δέ, ἤτοι τὰς ἀγρυπνίας, διανύεις, ἐν προσευχῇ, ψαλμῳδίᾳ καὶ ἀναγνώσει, καθαρῶς καὶ ἀρεμβάστως, καὶ μετὰ κατανύξεως· μόνος, ἢ μετὰ φίλης καὶ ὁμοτρόπου συνοδίας· ποίει δὲ καὶ μετὰ πᾶσάν σου ἀγρυπνίαν, μικρὰν παράκλησιν, διὰ τὸν ἐκ γεγενημένον κόπον, ἔν τε βρώμασι. καὶ πόμασι, κατὰ τὸ δεῖπνον· ἤγουν, φάγε ἄρτον οὐγγίας τρεῖς· παράθεμά τι ξηρότροφον, τὸ ἱκανόν σοι· πίε καὶ οἶνον σὺν ὕδατι, ποτήρια τρία· ὅρα δὲ μήπως εἰς ἡμέραν ἐννάτης ἔχων ἀγρυπνίαν, διὰ τὴν ἀγρυπνίαν ἴσως, καταλύσῃς τὴν ἐννάτην· τοῦτο καὶ γὰρ δεῖ ποιῆσαι, κἀκεῖνο μὴ ἀφιέναι· τὴν γὰρ παράκλησιν, τελεσθείσης τῆς ἀγρυπνίας, διωρίσατο ὁ λόγος ποιεῖν σε.

Digitized by Google

Ὅπως χρὴ ἐσθίειν κατὰ τὰς Κυριακάς· καὶ περὶ ἑτέρων τινῶν πρὸς δέ καὶ κόπου καὶ ταπεινώσεως.

λδ'. Ὁμοίως δὲ κἂν ταῖς Κυριακαῖς ἁπάσαις δὶς ἔσθιε τῆς ἡμέρας, ὥσπερ δὴ καὶ ἐν τοῖς σάββασιν· αὕτη δὲ ἡ διατύπωσις, οὕτω σῶα τηρείσθω, χωρὶς ἀσθενείας· ναὶ μὴν καὶ τῶν τοῖς θείοις πατράσιν ἐκκεχωρημένων, καὶ ἀπολελυμένων ὡσανεὶ ἡμερῶν, ἐκ μακρᾶς συνηθείας, καὶ αἰτιῶν τινῶν καινοτέρων, ἐνθέων φαμέν, ἢ καὶ ἐναντίων· ἐν μὲν γὰρ ταύταις, οὔτε μονοφαγοῦμεν, οὔτε ξηροτροφοῦμεν· ἀλλὰ πάντων τῶν χρησίμων καὶ ἀνεπιλήπτων, καὶ λαχανίων μετέχομεν ἐγκρατῶς μέντοι, καὶ μετὰ τῆς διορισθείσης ποσότητος ἀεὶ γὰρ ἄριστον, τὸ ἐν πᾶσιν ἐγκρατεύεσθαι, ἐν δέ γε ταῖς σωματικαῖς ἀσθενείαις, ὡς ἔφημεν, ἀνερυθριάστως μεταληπτέον ἁπάντων τῶν χρησίμων, καὶ συνιστώντων τὸ σῶμα νομίμων· παθοκτόνους γάρ, οὐ σωματοκτόνους ἡμᾶς ὑπάρχειν, οἱ θεῖοι πατέρες ἐδίδαξαν· ὡσαύτως εἰκός σε, καὶ ἐκ πάντων τῶν δεδογμένων, ἤτοι ὅσα ἐφεῖται τῷ ἐπαγγέλματι, μικρὸν ἀπογεύεσθαι, εἰς δόξαν καὶ εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ διὰ τὸ ἄτυφον· ἀποστρέφου δὲ καὶ τὰ περισσά· »ἡ γὰρ σπάνις τῶν πραγ»μάτων, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, δι»δάσκει τὸν ἄνθρωπον ἄκοντα, καὶ μὴ »βουλόμενον, τὴν ἐγκράτειαν· ἐπεί, ὅταν »εὐθηνίαν καὶ ἄδειαν λάβωμεν τούτων, »οὐ δυνάμεθα ἑαυτοὺς κατέχειν· σωμα»τικὴν ἀνάπαυσιν μὴ ἀγαπήσης· ψυχὴ »γὰρ ἡ τὸν Θεὸν ἀγαπῶσα, κατὰ τὸν »ὅσιον πάλιν Ἰσαάκ, ἐν τῷ Θεῷ καὶ »μόνῳ τὴν ἀνάπαυσιν κέκτηται»· μᾶλλον δὲ σὺν κόπῳ καὶ κακουχίᾳ, καὶ τὸ ταπεινὸν ἐκλέγου· ὁ γὰρ κόπος, καὶ ἡ ταπείνωσις, γράφει τίς τῶν ἁγίων. κτῶνται τὸν Ἰησοῦν.

Ὅπως δεῖ διαιτᾶσθαι καὶ πολιτεύεσθαι κατὰ τὰς ἁγίας τεσσαρακοστάς, καὶ μᾶλλον κατὰ τὴν μεγάλην.

λε'. Περὶ δέ γε διαίτης, ἴσως καὶ πολιτείας ἐν ταῖς ἁγίαις τεσσαρακοσταῖς, περισσὸν ἡγούμεθα λεπτομερῶς καὶ ἰδίως διερμηνεύειν· ὡς γὰρ προσδιώρισται τελεῖ σε, ἐν αἷς ἡμέρας ποιεῖς ἐννάτας, οὕτω θέμις καὶ ἐν ταῖς ἁγίαις τεσσαρακοσταῖς ἐργάζεσθαι, πλὴν τῶν σαββάτων, καὶ τῶν Κυριακῶν· μᾶλλον, εἰ δυνατόν, καὶ ἀκριβέστερον, καὶ νηφαλιώτερον, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Τεσσαρακοστήν, ὡς ἀποδεκάτωσιν οὖσαν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, καὶ τὰ βραβεῖα τῶν ἀγώνων, διὰ τῆς δεσποτικῆς καὶ θείας ἀναστασίμου, καὶ λαμπροφόρου ἡμέρας, τοῖς κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν νικηταῖς παρέχουσαν.

Περὶ διακρίσεως, ὡς ἐν μέρει, καὶ ὅτι τῇ ἐμμέτρῳ ἐργασίᾳ, τιμὴ οὐκ ἔστι· καὶ περὶ ὑποταγῆς.

Πλὴν καὶ ταῦτα, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, χρὴ μετιέναι σε μετὰ ἀκριβοῦς διακρίσεως, πρὸς τὴν τοῦ διπλοῦ ζώου συμφωνίαν, καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν. » μετὰ λϛ'. »γὰρ σοφίας φησὶν οἰκοδομεῖται οἶκος· καὶ »μετὰ συνέσεως ἀνορθοῦται· καὶ αἰσθήσεως »ἐμπίπλαται τὰ ταμεῖα, παντὸς πλούτου »τιμίου καὶ καλοῦ· γράφει δὲ καὶ ὁ θεῖος »Θαλάσσιος· ἡ μετὰ λόγου εὐδιάκριτος ἔν»δεια καὶ στενότης, βασιλική ἐστιν ὁδός· »ὥστε ὁ ἀδιάκριτος ὑπωπιασμός, ἢ ἡ ἄλο»γος συγκατάβασις, ἀσύμφορά εἰσιν, ὡς »ἑκατέρωθεν παρὰ λόγον γινόμενα· καὶ ὁ »ὅσιος Ἰσαάκ, ἕπεται τῇ ἀνέσει τῶν με»λῶν, ἡ τῶν λογισμῶν ἔκστασις καὶ φύρ»σις· καὶ τῇ ἀμέτρῳ ἐργασίᾳ, ἀκηδία· καὶ »τῇ ἀκηδίᾳ ἔκστασις· διαφέρει δὲ ἔκστασις »ἐκστάσεως· τῇ μὲν γὰρ πρώτῃ ἐκστάσει, »ἕπεται ὁ πόλεμος τῆς πορνείας· τῇ δὲ »δευτέρᾳ ἡ τοῦ ἰδίου ἡσυχαστηρίου κατά»λειψις, καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετακί»νησις· τῇ δὲ ἐμμέτρῳ, καὶ ἐπιπόνως δια»μενούσῃ ἐργασίᾳ, τιμὴ οὐκ ἔστι· τούτων »δὲ ἡ μείωσις μὲν πληθύνει τὴν ἡδονήν· »ἡ δὲ ἀμετρία, τὴν ἔκστασιν· καὶ ὁ Μέ»γας Μάξιμος· μὴ ὅλην τὴν σχολὴν περὶ »τὴν σάρκα ἔχε, ἀλλ' ὅρισον αὐτῇ τὴν »κατὰ δύναμιν ἄσκησιν, καὶ ὅλον τὸν νοῦν, »περὶ τὰ ἔνδον τρέψον· ἡ γὰρ σωματικὴ »γυμνασία, πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος· ἡ »δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα, καὶ τὰ ἑξῆς· εἰ»δέ πως ἡ τῆς σαρκὸς πλάστιγξ ἀνθέλκει, »καὶ τυραννεῖ, καὶ βαρύνει τὴν τῆς ψυχῆς »πλάστιγγα, πρὸς ῥοπὰς καὶ κινήσεις ἀ»τάκτους, καὶ ψυχοφθόρους καθέλκουσα, »καθὸ γέγραπται, ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ »τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς »σαρκός,» ἀλλ' αὐτὸς ταύτην κημῷ ἐγ-

Digitized by Google

»κρατείας χαλινώσας, νέκρωσον, ἕως ἂν καὶ
»ἄκουσα, εὐήνιος γένηται· καὶ ὑποταγῇ
»τῷ κρείττονι, μεμνημένος τοῦ Μεγάλου
»φάσκοντος Παύλου· «ὅσον ὁ ἔξω ἡμῶν
»ἄνθρωπος φθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἔσω ἀνα-
»καινοῦται ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ· καὶ τοῦ Ἁ-
»γίου Ἰσαάκ, δίδου σεαυτὸν ἀποθανεῖν ἐν
»τοῖς ἀγωνίσμασι, καὶ μὴ ζῆν ἐν ἀμελείᾳ
»οὐ μόνον γὰρ οἱ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πί-
»στιν δεξάμενοι τὸν θάνατον, μάρτυρές εἰ-
»σιν, ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ τὴν τῶν ἐντολῶν
»αὐτοῦ τήρησιν, ἀποθνήσκοντες· καὶ κρεῖσ-
»σον ἡμῖν θάνατος ἐν τῷ ἀγῶνι, ἢ ζῆσαι
»ἐν παραπτώματι»· καὶ πρό γε πάντων,
»μετὰ βουλῆς, καὶ ἐρωτήσεως ἔσο πάντα
»ποιῶν τοῦ σοῦ κατὰ Κύριον πνευματικοῦ
»Πατρός· οὕτω γάρ, Χριστοῦ χάριτι, καὶ
»τὰ ἐπαχθῆ καὶ ἀνάντη, κοῦφα, καὶ ὡς
»κατὰ πρανοῦς πεδίου δόξει σοι φέρεσθαι·
»ἀλλ᾽ ἐπανιτέον ὅθεν ἐξήλθομεν.

Ὅπως δεῖ τὸν ἀγωνιζόμενον διέρχεσθαι τὸ
μετὰ τὸ γεῦμα ἄχρι δύσεως ἡλίου διά-
στημα· καὶ ὅτι δεῖ πιστεύειν, κατὰ τὸν
κόπον, καὶ τὸ μέτρον τῆς ἐργασίας ἡ-
μῶν, τὴν τῶν θείων χαρισμάτων διανο-
μὴν ἐπιδίδοσθαι ἡμῖν.

λζ΄. Μετὰ δέ γε τὸ ἀριστῆσαι ὡς δεῖ τὸν ἀ-
γωνιζόμενον, κατὰ τὸν θεσπέσιον Παῦλον,
κελεύοντα ὅτι ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγ-
κρατεύεται, ἀνάγνωθι καθήμενος, ἐν τοῖς
νηπτικοῖς το πλέον συγγράμμασι τῶν πατέ-
ρων, ἱκανῶς· καὶ ἔκτοτε κοιμήθητι ὥραν
μίαν, εἴπερ εἰσὶν αἱ ἡμέραι μεγάλαι, εἶθ᾽
οὕτως ἀναστάς, μικρὸν ἐργοχείρησον, κρα-
τῶν καὶ τὴν εὐχήν· μετὰ δὴ ταῦτα πρό-
σευξαι, ὡς προδεδήλωται· ἀνάγνωθι· μελέ-
τησον, καὶ σπούδασον ἵνα ταπεινωθῇς καὶ
ἔχῃς σεαυτὸν ὑποκάτω πάντων ἀνθρώπων·
»ὁ γὰρ ὑψῶν, φησίν, ἑαυτόν, ταπεινωθή-
»σεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται,
»καὶ ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ
»καὶ ὅτι Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται·
»ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν· καὶ ἀρχὴ ὑπε-
»ρηφανείας, τὸ μὴ εἰδέναι τὸν Κύριον· καὶ
»ὑπερήφανοι παρηνόμουν ἕως σφόδρα· καὶ
»μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς τα-
»πεινοῖς συναπαγόμενοι· λέγει δὲ καὶ ὁ θεῖος
»Χρυσόστομος· οὗτος μάλιστά ἐστιν ὁ ἑαυ-
»τὸν εἰδώς, ὁ μηδὲν ἑαυτὸν εἶναι νομίζων·
»οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ Θεῷ φίλον, ὡς τὸ
»μετὰ τῶν ἐσχάτων ἑαυτὸν ἀριθμεῖν· καὶ
»ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, τοῖς ταπεινόφροσιν ἀπο-
»καλύπτονται τὰ μυστήρια· καὶ ὅπου βλα-
»στάνει ἡ ταπείνωσις, ἐκεῖ ἡ τοῦ Θεοῦ δό-
»ξα βρύει, καὶ ὅτι, πρὸ τῆς χάριτος, τρέχει
»ἡ ταπείνωσις· καὶ πρὸ τῆς παιδείας, τρέ-
»χει ἡ οἴησις· καὶ ὁ Ἅγιος Βαρσανούφιος·
»εἰ ἀληθῶς σωθῆναι θέλεις, ἄκουσον ἔργῳ·
»ἆρον τοὺς πόδας σου ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀ-
»νάγαγε εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν νοῦν σου· καὶ
»ἐκεῖ γενηθήτω σου ἡ μελέτη νύκτα, καὶ
»ἡμέραν· καὶ ὅσην ἔχεις δύναμιν καταφρο-
»νήθητι· πυκτεύων ἰδεῖν σεαυτόν, ὑποκάτω
»παντὸς ἀνθρώπου· αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ
»ὁδός· ἐκτὸς αὐτῆς, ἄλλη οὐκ ἔστι, τῷ
»σωθῆναι θέλοντι, ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐ-
»τὸν Χριστῷ· τρεχέτω ὁ θέλων· τρεχέτω
»ὁ θέλων· τρεχέτω ὁ θέλων, ἵνα καταλάβῃ·
»μαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος,
»καὶ θέλοντος ζωὴν αἰώνιον χαρίσασθαι
»παντὶ τῷ θέλοντι· καὶ ὁ τῆς Κλίμακος·
»οὐ νενήστευκα· οὐκ ἠγρύπνηκα· οὐκ ἐχα-
»μεύνηκα, ἀλλ᾽ ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ
»με συντόμως, διώκων πρὸ παντὸς ἑτέ-
»ρου καὶ τὸ ἀψήφιστον, ὡς φησιν ὁ Ἅγιος
»Βαρσανούφιος· ὅτι τὸ ἀμεριμνῆσαι ἀπὸ παν-
»τὸς πράγματος, ποιεῖ σε προσεγγίσαι τῇ πό-
»λει· καὶ τὸ μὴ ψηφισθῆναι ἐν ἀνθρώποις,
»ποιεῖ σε οἰκῆσαι τὴν πόλιν· καὶ τὸ ἀποθα-
»νεῖν ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου, ποιεῖ σε κληρο-
»νομῆσαι τὴν πόλιν, καὶ τοὺς θησαυρούς·
»καὶ εἰ σωθῆναι θέλεις, τὸ ἀψήφισον κράτει
»καὶ τρέχε πρὸς τὸ προκείμενον ἔστι δ᾽
»αὖ κατὰ τὸν τούτου τοῦ Ἁγίου Μαθητὴν
»Ὅσιον Ἰωάννην, τὸ ἀψήφιστον, τὸ μὴ
»ἰσῶσαι ἑαυτὸν τινί· καὶ τὸ μὴ εἰπεῖν περὶ
»καλοῦ ἔργου, ὅτι κἀγὼ τοῦτο ἐποίη-
»σα· εἶτ᾽ αὖθις καθίσας πρόσευξαι καθα-
»ρῶς, καὶ ἀρρεμβάστως, ἕως ἂν κατα-
»λάβῃ τὸ ἑσπέρας»· καὶ οὕτω ψάλλε τὸν συ-
νήθη ἑσπερινόν, καὶ ἀπόλυσον ἐξ εἰλικρι-
νοῦς καρδίας πιστεύων κατὰ τὸν κόπον,
καὶ τὴν δι᾽ ἀρετὴν ὀδύνην, καὶ τὸ μέτρον
τῆς ἐργασίας ἡμῶν, καὶ τὴν τῶν δωρεῶν
καὶ ἐπάθλων διανομὴν καὶ ἀνάρρησιν, παρὰ
τοῦ Θεοῦ ἐπιβραβεύεσθαι ἡμῖν, καὶ παρά-
»κλησιν· ὡς φησιν ὁ θεῖος ψαλμῳδός, κατὰ
»τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν μου ἐν τῇ καρδίᾳ
»μου, αἱ παρακλήσεις σου εὔφραναν τὴν ψυ-
»χήν μου· καὶ ὁ Σωτήρ, δεῦτε πρός με πάν-
»τες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ
»ἀναπαύσω ὑμᾶς· καὶ ὁ Μέγας Παῦλος.

Digitized by Google

»εἴπερ Χριστῷ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συν-
»δοξασθῶμεν· λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια
»τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν
»μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς·
»λέγει δὲ καὶ ὁ τὰ θεῖα σοφὸς Μάξιμος·
»αἴτιον εἶναι λέγεται τῆς τῶν θείων διανο-
»μῆς ἀγαθῶν, τὸ μέτρον τῆς ἑκάστου πί-
»στεως· καθὼς γὰρ πιστεύομεν, καὶ τὴν ἐπὶ
»τὸ πράττειν τῆς προθυμίας ἐπίδοσιν ἔχομεν·
»ὁ γοῦν πράττων, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς
»πράξεως, ἐπιδείκνυται τὸ μέτρον τῆς πί-
»στεως, δεχόμενος ὡς ἐπίστευσε, τὸ μέτρον
»τῆς χάριτος· ὁ δὲ μὴ πράττων, κατὰ τὴν
»ἀναλογίαν τῆς ἀπραξίας, ἐπιδείκνυται τὸ
»μέτρον τῆς ἀπιστίας, δεχόμενος ὡς ἠπί-
»στησε, τὴν τῆς χάριτος στέρησιν· οὐκοῦν
»κακῶς ποιεῖ βασκαίνων τοῖς κατορθοῦσιν ὁ
»φθονερός, ἐπ' αὐτῷ σαφῶς, ἀλλ' οὐκ ἐπ'
»ἄλλῳ κειμένης, τῆς τοῦ πιστεύειν καὶ
»πράττειν, καὶ πρὸς τὸ μέτρον τῆς πί-
»στεως ἐρχομένην εἰσδέξασθαι τὴν χάριν,
»ἐπιλογῆς· καὶ ἐκ ψυχῆς αἰτούμενοι, δια-
»μεῖναι τὸν ὑπόλοιπον χρόνον ἡμῶν»· καὶ
αὐτὰ δὴ τὰ τέλη τῆς ζωῆς, χριστιανά, ἀνώ-
δυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, καὶ πρὸς τού-
τοις ἀποδοῦναι ἡμᾶς καλὴν τὴν ἀπολογίαν,
ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ ἑστῶτας βήματος τοῦ Κυ-
ρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ.

Ὅτι μείζων πάσης ἐργασίας, ἡ καθαρὰ προσευχή ἐστιν.

λη'. Πρὸς δὲ τοῖς δηλωθεῖσι, καὶ τοῦτο ἴσθι,
ἀδελφέ, ὅτι πᾶσα μέθοδος, καὶ πᾶς κανών,
εἰ βούλει δέ, καὶ πρᾶξις διάφορος, διὰ τὸ
μὴ δύνασθαι ἡμᾶς ἔτι ἐν καρδίᾳ καθαρῶς
καὶ ἀρρεμβάστως προσεύχεσθαι, τετύπωται
οὕτω, καὶ κεκανόνισται· ἐπεί, τούτου, εὐ-
δοκίᾳ καὶ χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, ἀπαρτισθέντος, τὰ πολλά, καὶ ποι-
κίλα, καὶ διαιροῦντα μεθέντες, τῷ ἑνί, καὶ
καὶ ἑνιαίῳ, καὶ ἑνωτικῷ ἀμέσως ὑπὲρ λό-
γον ἑνούμεθα, ὡς εἴρηται τῷ κλεινῷ Θεο-
λόγῳ· Θεὸς θεοῖς ἑνούμενός τε, καὶ γνωρι-
ζόμενος· ὅπερ ἐστίν, ἡ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
ματος ἐν καρδίᾳ ἐνυπόστατος ἔλλαμψις·
ἥτις τίκτεται, ὡς εἴρηται, ἐκ τῆς μνημο-
νευθείσης καθαρᾶς, καὶ ἀρρεμβάστου καρ-
διακῆς προσευχῆς· σπάνιον δὲ τοῦτο, καὶ
μόλις εἷς ἐκ χιλίων ὁ καταξιωθείς, Χριστοῦ
χάριτι, προκόψαι εἰς τήνδε τὴν κατάστα-
σιν· τὸ δὲ καὶ ταύτην ὑπερπλεῦσαι, καὶ τῆς
πνευματικῆς ἀξιωθῆναι προσευχῆς, καὶ τυ-
χεῖν τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μυστηρίων τοῦ
μέλλοντος αἰῶνος, πάνυ ὀλίγων, καὶ κατὰ
γενεάς, καὶ γενεὰς εὑρισκομένων, εὐδοκίᾳ
τῆς χάριτος· καθάπερ γράφει καὶ ὁ Ἅγιος
Ἰσαάκ· »ὥσπερ μόλις ἐκ μυριάδων ἀνθρώ-
»πων, εἷς εὑρίσκεται πληρώσας τὰς ἐντο-
»λάς, καὶ τὰ νόμιμα μικρὸν ἐνδεῶς, καὶ
»φθάσας εἰς τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα,
»οὕτως εἷς ἐκ χιλίων εὑρίσκεται, καταξιω-
»θεὶς φθάσαι μετὰ πολλῆς παραφυλακῆς,
»εἰς τὴν καθαρὰν προσευχήν, καὶ διαρρῆξαι
»τοῦτον τὸν ὅρον, καὶ τυχεῖν ἐκείνου τοῦ
μυστηρίου· διότι πολλοὶ τῆς καθαρᾶς προ-
»σευχῆς οὐδαμῶς ἠξιώθησαν, ἀλλ' ὀλίγοι
»πρὸς δὲ τὸ μυστήριον ἐκεῖνο τὸ μετ' ἐκεί-
»νην, καὶ πέραν, ὁ φθάσας, μόλις εὑρίσκε-
»ται γενεᾷ, καὶ γενεᾷ· τῇ χάριτι τοῦ Χρι-
»στοῦ· καὶ μετ' ὀλίγα· καὶ εἰ μετὰ καθα-
»ρότητος μόλις τὶς προσεύχεται, τί εἴπω-
»μεν περὶ τῆς πνευματικῆς; πᾶσα δὲ πνευ-
»ματικὴ κατ' αὐτὸν αὖθις, κινήσεως ἠλευ-
»θέρωται· καὶ ἡ κλίνουσα κάτωθέν ἐστι τῆς
»πνευματικῆς»· διόπερ καὶ αὐτὸς εἰ βούλει
τῶν τοιούτων καινῶν μυστηρίων, ἔργῳ, καὶ
πράγματι, ἤτοι αὐτῇ τῇ πείρᾳ, ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ καταξιωθῆναι, ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ
πάσῃ ὥρᾳ, καὶ ἐργασίᾳ σου, ἐπείγου προ-
φθάσαι, εἰς τὸ προσεύχεσθαι ἐν καρδίᾳ κα-
θαρῶς καὶ ἀρεμβάστως· ἵν' οὕτως ὡς ἐκ
νηπίου θηλάζοντος, προκόψῃς εἰς ἄνδρα τέ-
λειον· εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος
τοῦ Χριστοῦ, καὶ μετὰ τοῦ πιστοῦ οἰκο-
νόμου, καὶ φρονίμου, τοῦ μακαρισμοῦ, καὶ
τῆς ἀναρρήσεως ἐπιτύχῃς, ὡς οἰκονομῶν ἐν
κρίσει τοὺς σοὺς λόγους· ἤγουν· κατὰ λόγον
πολιτευόμενος, ὅθεν καὶ οὐ σαλευθήσῃ εἰς
τὸν αἰῶνα· καθὼς περὶ τούτου γράφει ὁ
Ἅγιος Φιλήμων, οὕτως· ἀδελφέ· εἴτε ἐν
»νυκτί, εἴτε ἐν ἡμέρᾳ ἀξιώσει σε ὁ Θεὸς
»καθαρῶς τῷ νοΐ προσεύξασθαι ἀπερισπά-
»στως, μὴ προσχῇς τῷ ἰδίῳ κανόνι· ἀλλ'
»ὅση σοι δύναμις ἐπεκτείνου τῷ Θεῷ
»κολλώμενος, καὶ αὐτὸς φωτίζει τὴν καρ-
δίαν σου, περὶ ἐργασίας πνευματικῆς·
καί τις τῶν Θεοσόφων· «εἰ θέλεις ἐν σώ-
»ματι ὡς ἀσώματος Θεῷ λειτουργεῖν, εὐ-
»χὴν ἀδιάλειπτον κτῆσαι κρυπτῶς ἐν τῇ
»καρδίᾳ σου, καὶ γίνεται πρὸ θανάτου
»ἡ ψυχή σου, ὡς Ἄγγελος» τούτοις συ-
νάδοντα γράφει καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· ἐ-

Digitized by Google

ρωτηθεὶς γὰρ παρά τινος, τί ἐστι τὸ περιεκτικὸν τῶν κόπων ὅλων τοῦ ἔργου τούτου, δηλαδὴ τῆς ἡσυχίας, ἵνα τις καταντήσας εἰς αὐτό, μάθῃ ὅτι τὴν τελειότητα τῆς πολιτείας ἔφθασεν, ἀπεκρίθη οὕτως· »ὅταν »ἀξιωθῇ τις, τῆς διαμονῆς τῆς προσευχῆς »ὅταν γὰρ φθάσῃ ταύτην, πρὸς τὴν ἄκραν »πασῶν τῶν ἀρετῶν ἔφθασε· καὶ τοῦ λοι»ποῦ, κατοικητήριον τοῦ Ἁγίου Πνεύμα»τος ἐγένετο· ἐὰν γάρ τις τὴν χάριν τοῦ Πα»ρακλήτου ἀκριβῶς οὐκ ἐδέξατο, τὴν δια»μονὴν ταύτης τῆς προσευχῆς, τελειῶσαι »ἐν ἀνέσει οὐ δύναται· τὸ γὰρ πνεῦμά φη»σιν, ὅταν κατοικήσῃ ἔν τινι τῶν ἀνθρώ»πων, οὐ παύεται ἐκ τῆς προσευχῆς· αὐτὸ »γὰρ τὸ πνεῦμα, ἀεὶ προσεύχεται· τότε, »οὔτε ἐν τῷ καθεύδειν αὐτόν, οὔτε ἐν ἐγρη»γόρσει, ἡ προσευχὴ ἐκ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ »κόπτεται· ἀλλ' ἐὰν ἐσθίῃ, καὶ ἐὰν πίνῃ »καὶ ἐὰν κοιμᾶται, καὶ ἐάν τι πράττῃ· καὶ »ἕως ἐν βαθεῖ ὕπνῳ, αἱ εὐωδίαι, καὶ οἱ »ἀτμοὶ τῆς προσευχῆς, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ »ἀναδίδονται, ἄνευ κόπου· καὶ χωρισμὸν »τότε ἡ προσευχὴ οὐκ ἔχει· ἀλλὰ πάσας »τὰς ὥρας αὐτοῦ, κἂν ἡσυχάσῃ ἔξωθεν αὐ»τοῦ ἡ τοιαύτη, ἀλλ' οὖν πάλιν ἡ αὐτὴ »λειτουργεῖ ἐν αὐτῷ κρυπτῶς· τὴν σιωπὴν »γὰρ τῶν καθαρῶν, προσευχὴν λέγει τις »τῶν χριστοφόρων· ἐπειδὴ οἱ λογισμοὶ αὐ»τῶν, θεῖαι κινήσεις εἰσίν· αἱ κινήσεις δὲ »τῆς καθαρᾶς καρδίας, καὶ διανοίας, φωναὶ »πρᾳεῖαί εἰσιν, ἐν αἷς κρυπτῶς τῷ κρυπτῷ »ψάλλουσι»· Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ τῶν Θεοφόρων, ἐκ τῆς χάριτος αὐτῆς πείρᾳ μεμυσταγωγημένοι, τοιαῦτα πλεῖστα θαύματος ἄξια ἐξέθεντο· ἅπερ καὶ διὰ τοῦ λόγου μῆκος εἰάσαμεν.

Περὶ τῆς κατὰ τὸ νυχθήμερον ποσότητος τῶν γονυκλισιῶν.

λθ'. Περὶ δέ γε ποσότητος γονυκλισιῶν, τριακοσίας ἴσμεν τῷ ἀριθμῷ, τὰς τοῖς θείοις ἡμῶν πατράσι διωρισμένας, ἃς καὶ ὀφείλομεν ποιεῖν καθ' ἕκαστον νυχθήμερον τῶν τῆς ἑβδομάδος πέντε ἡμερῶν· καὶ γὰρ ἐν παντὶ σαββάτῳ, καὶ πάσῃ Κυριακῇ ναὶ μὴν καὶ ἐν ἄλλαις ἐξ ἔθους σεσημειωμέναις ἡμέραις, καὶ δὴ καὶ ἑβδομάσι, κατά τινας μυστικούς, καὶ ἀπορρήτους λόγους, σχολὴν τούτων ἄγειν ἐντετάλμεθα· εἰσὶ μέντοι τινὲς ὑπερβαίνοντες τοῦτον τὸν ἀριθμόν· ἔνιοι δὲ καὶ ὑστερίζοντες, ἕκαστος καθὼς ἔχει ἰσχύος, ἢ προαιρέσεως· καὶ σὺ τοίνυν ποίει τὸ καταδύναμιν· μενοῦνγε μακάριος τῷ ὄντι, καὶ τοῦτο πολλάκις. ὁ ἐν πᾶσι τοῖς κατὰ Θεόν, πάντοτε ἐκβιάζων ἑαυτόν· βιαστὴ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν.

Ὅτι οὐ μόνον ὡς προείρηται, κατὰ τὸν ἀγῶνα, καὶ τὸ μέτρον τῆς ἡμῶν ἐργασίας, ἡ τῶν θείων διανομὴ ἐπιχορηγεῖται, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἕξιν, καὶ ἐπιτηδειότητα, καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν παροῦσαν ἡμῖν διάθεσιν φυσικήν.

Καὶ τοῦτο τοίνυν ἰστέον, ὡς οὐ μόνον, καθάπερ προειρήκαμεν, κατὰ τὸν ἀγῶνα μ'. καὶ τὸ μέτρον τῆς ἐργασίας ἡμῶν, ἡ τῶν θείων δωρεῶν διανομὴ ἐπιχορηγεῖται, ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τῆς πολιτείας ἕξιν, καὶ ἐπιτηδειότητα, ναὶ μήν, καὶ κατὰ τὴν πίστιν ἡμῶν πρὸς τὰ προκείμενα, καὶ τὴν προσφυῶς παροῦσαν ἡμῖν διάθεσιν φυσικήν· »καὶ λέγει ὁ Ἅγιος Μάξιμος· ὁ νοῦς, σο»φίας ὄργανον· ὁ λόγος, γνώσεως· ἡ κατ' »ἄμφω φυσικὴ πληροφορία, τῆς κατ' ἄμφω »συνισταμένης πίστεως· τοῦ δὲ τῶν ἰαμά»των χαρίσματος, ἡ φυσικὴ φιλανθρωπία· »πᾶν γὰρ χάρισμα θεῖον, ἐπιτήδειον ἐν ἡμῖν »ἔχει καὶ προσφυές, ὥσπερ δύναμιν, ἢ ἕξιν, »ἢ διάθεσιν, ὄργανον δεκτικόν· οἷον, ὁ τὸν »νοῦν πασῶν αἰσθητῶν φαντασιῶν ποιήσας »καθαρόν, δέχεται σοφίαν· ὁ δὲ τὸν λόγον, »τῶν ἐμφύτων παθῶν, θυμοῦ λέγω, καὶ ἐπι»θυμίας καταστήσας δεσπότην, δέχεται »γνῶσιν· ὁ δὲ τὴν κατὰ νοῦν καὶ λόγον περὶ »τὸ θεῖον ἀσάλευτον πληροφορίαν ἔχων, τὴν »πάντα δυναμένην δέχεται πίστιν· ὁ δὲ τὴν »φυσικὴν κατορθώσας φιλανθρωπίαν, μετὰ »τὴν τελείαν τῆς φιλαυτίας ἀναίρεσιν, ἰα»μάτων δέχεται χαρίσματα·» καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ὅρα δέ, ἵνα μηδεὶς γινώσκῃ τὸ ἔργον σου, ἐκτὸς τοῦ ἐπιστατοῦντος, καὶ ὁδηγοῦντός σε· ὑπερευχόμενος καὶ ἡμῶν τῶν ἀναξίων, τῶν λεγόντων μέν, μὴ ποιούντων δὲ τὸ ἀγαθόν, ἵνα καταξιωθῶμεν τοῦ ποιεῖν πρῶτον τὰ Θεῷ ἀρέσκοντα· εἶτα καὶ τοῖς ἄλλοις λέγειν, καὶ παραινεῖν· ὁ γὰρ ποιήσας καὶ διδάξας, κατὰ τὸ θεῖον λόγιον, οὗτος μέγας κληθήσεται· σὲ δ' αὖθις ὁ παντοκράτωρ καὶ πανοικτίρμων Κύριος ἐνισχῦσαι, καὶ εὐοδῶσαι, τούτων ἀκροᾶσθαι συνετῶς,

Digitized by Google

καὶ ποιεῖν αὐτά, μετὰ πάσης ἐφέσεως· οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου, δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον, ἀλλ' οἱ ποιηταί· καὶ ὁδηγῆσαι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, καὶ σωτήριον· καὶ πρὸς τὴν νοεράν, καὶ ἱερὰν ἐργασίαν χειραγωγῆσαι ἐν πνεύματι, εὐχαῖς ἁγίων, Ἀμήν. Ἀλλ' ἐπειδή περ προλέλεκται ἡμῖν περὶ διακρίσεως μικρόν τι πρακτικῆς, εὔκαιρον ἀρτίως καὶ περὶ τῆς καθόλου, καὶ τελειωτάτης διακρίσεως, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, ὡς ἐν συντόμῳ διαλαβεῖν. Ἐπεὶ καὶ μείζων αὕτη πασῶν τῶν ἀρετῶν, κατὰ τοὺς κλεινοὺς ἡμῶν Πατέρας πέφυκε.

Περὶ τῆς καθόλου, καὶ τελειοτάτης διακρίσεως· καὶ τίς ὁ παρὰ φύσιν, καὶ σαρκικῶς ζῶν· καὶ τίς ὁ κατὰ φύσιν, καὶ ψυχικῶς· καὶ τίς ὁ ὑπὲρ φύσιν, καὶ πνευματικῶς πολιτευόμενος.

μά. Ὁ σαρκικῶς, καὶ παρὰ φύσιν ζῶν καὶ πολιτευόμενος, οὗτος τὸ οἰκεῖον διακριτικὸν παντελῶς ἀπώλεσεν· ὁ δὲ τῶν κακῶν ἀποχὴν μὲν ποιησάμενος, ἀρχὴν δὲ βαλὼν τοῦ ποιεῖν τὸ ἀγαθόν, ὡς γέγραπται, ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν· οὗτος ὡς εἰσαγωγικός, καὶ οὓς ὑπέχων πρὸς διδασκαλίαν, παρακύπτει, μικρόν πως, πρὸς αἴσθησίν τινα διακρίσεως καὶ ἀρχαρίῳ πρέπουσαν· ὁ δὲ κατὰ φύσιν, καὶ ψυχικῶς, ἅτε διενεργῶν ἐν διανοίᾳ, καὶ κατὰ λόγον βιούς, ὃς καὶ μέσος καλεῖται, οὗτος πρὸς τὸ ἴδιον μέτρον ὁρᾷ τε καὶ διακρίνει τάτε καθ' ἑαυτόν, καὶ τὰ τῶν ὁμοίων αὐτῷ· ὁ δὲ ὑπὲρ φύσιν, καὶ πνευματικῶς πολιτευόμενος, οὗτος, ὡς τὸν ἐμπαθῆ καὶ τὸν εἰσαγωγικὸν καὶ τὸν τῆς μεσότητος ὅρον ὑπερβάς, καὶ Χριστοῦ χάριτι προκόψας εἰς τὸν τέλειον, ἤγουν τὸν ἐνυπόστατον φωτισμόν, καὶ τὴν τελειοτάτην διάκρισιν, ὁρᾷ τε ἑαυτόν, καὶ διακρίνει τηλαυγέστατα· καὶ δή, καὶ πάντας ὁρᾷ, καὶ διακρίνει ἀκραιφνῶς· αὐτὸς ὑπ' οὐδενός, εἰ καὶ ὁρᾶται, ὁρώμενος, καὶ διακρινόμενος· ναὶ μὴν καὶ ἀνακρινόμενος, ὡς πνευματικός, ἀληθῶς ὢν καὶ καλούμενος, οὐ χάρτῃ, καὶ μέλανι· ἀλλὰ πράξει, καὶ »χάριτι, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· ὅτι »ὁ μὲν πνευματικός, πάντας ἀνακρίνει· »αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται.

Ἔτι περὶ διακρίσεως, ὡς ἐν παραδείγματι.

Τούτων, ὁ μέν, ἔοικε τῷ ὡς ἐν νυκτὶ βοηθείᾳ, καὶ στυγνῇ σκοτομήνῃ πορευομένῳ· ὅθεν καὶ τῷ ἀψηλαφήτῳ σκότει περιπλανώμενος, καὶ σκοτούμενος, οὐ μόνον ἑαυτὸν οὐχ ὁρᾷ, καὶ διακρίνει, ἀλλ' οὐδὲ ὅπου ὑπάγει καὶ περιπατεῖ· «ὥς φησιν ὁ «Σωτήρ· ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει»· ὁ δέ, νυκτὶ αἰθρίᾳ, ἀστράσιν αὐγαζομένῃ· ὅθεν καὶ ταῖς τῶν ἀστέρων μαρμαρυγαῖς μικρόν πως αὐγαζόμενος, κατ' ὀλίγον βαδίζει, προσκόπτων τοὺς πόδας πολλάκις ἐν λίθοις ἀδιακρισίας, καὶ πάσχων συμπτώματα· οὗτος τοίνυν βραχύ τι καὶ ἑαυτὸν ὁρᾷ, καὶ διακρίνει, καὶ ὡς ἐν σκιᾷ, καθὰ γέγραπται· »ἔγειρε ὁ καθεύδων, »καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει »σοι ὁ Χριστός· ὁ δὲ νυκτὶ πανσελήνῳ, καὶ »γαληνῇ· ὅθεν καὶ ταῖς σεληνιακαῖς βολαῖς »εὐθυνόμενος, ἀπλανέστερόν τε ὁδεύει, καὶ »εἰς τὰ ἔμπροσθεν ἔρχεται· «ὁρᾷ τε αὐτόν, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ, καὶ διακρίνει, καὶ τοὺς ὁμοίως συνοδεύοντας αὐτῷ, ὡς εἴρηται· «κα»λῶς ποιεῖται, τῷ νόμῳ δηλαδὴ προσέχον»τες, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ »τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ, καὶ »φωσφόρως ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ἡ»μῶν.»· ὁ δέ, μεσημβρίᾳ σταθερᾷ καὶ καθαρωτάτῃ, ἡλιακαῖς ἀκτῖσιν ἀκράτοις φαιδρυνομένῃ· διό περ ὁ τοιοῦτος, καὶ ἑαυτὸν εἰλικρινῶς καθορᾷ, τῷ ἡλιακῷ φωτί, καὶ διακρίνει· καὶ τοὺς πολλοὺς ἀνακρίνει· μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς πάντας, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· ναὶ μήν, καὶ πάντα τὰ παραπίπτοντα αὐτῷ σχεδὸν ὁποιαδήτινα ὁπωσδήποτε, ἀπλανῶς αὐτός τε πορευόμενος, καὶ τοὺς ἑπομένους αὐτῷ, ἀπταίστως ὁδηγῶν, πρὸς τὸ ὄντως φῶς, καὶ τὴν ζωήν, καὶ τὴν ἀλήθειαν· περὶ ὧν καὶ γέγραπται· ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· »λέγει δὲ καὶ ὁ θειότατος Παῦλος· Θεὸς ὁ »εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμ»ψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, πρὸς φωτι»σμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, »ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ὁ Μα»κάριος Δαβίδ· ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς »τοῦ προσώπου σου Κύριε· καὶ ἐν τῷ φω»τί σου ὀψόμεθα φῶς· καὶ ὁ Κύριος, ἐγώ »εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὁ ἀκολουθῶν »ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ »ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς. μβ'.

Digitized by Google

Περὶ τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως τῆς πρὸς ἕκαστον, καὶ τοῦ ὑπερέχοντος κλέους τῆς ταπεινώσεως.

μγʹ. Εἰδέναι δέ σε καὶ τοῦτο βουλόμεθα, ὡς καὶ οἱ εἰς τὸ τέλειον διὰ καθάρσεως, καὶ φωτισμοῦ, καθὼς ἔχει δυνάμεως πεφθακότες, οὐ γάρ ἐστι τελεία τελείωσις ἐν τῷ ἀτελεῖ αἰῶνι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀτέλεστος τελειότης· καὶ οἱ τοιοῦτοι τοίνυν, οὐ πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν τὸ ἀναλλοίωτον ἔχουσι, διά τε τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν, καὶ τὴν ἐφέρπουσαν ἐνίοτε οἴησιν· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀλλοιώσεις καὶ κλοπὰς πρὸς δοκιμασίαν ἔσθ' ὅτε πάσχουσι· καὶ αὖθις δὲ ἀντιλήψεις εἰσδέχονται μείζονας· καὶ ὃ δὲ τούτοις ἐναντίον, μέρος τῶν λύκων οἱ πατέρες εἶναι ὁρίζονται· ἡ γὰρ ἀτρεψία, καὶ τὸ ἀναλλοίωτον ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι συντετήρηται· ἐν δέ γε τῷ παρόντι, ὁτὲ μὲν καθαρότητος, εἰρήνης τε, καὶ παρακλήσεως θείας καιρός, ὁτὲ δὲ φύρσεως καὶ ζάλης καὶ κατηφείας· καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τὸ μέτρον τῆς ἑκάστου πολιτείας καὶ προκοπῆς, καὶ οἷς οἶδεν ὁ Κύριος κρίμασι· ναὶ μήν, καὶ ἵνα διὰ τούτων τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν τεκμαιρόμενοι· »Μακάριος γάρ, φησιν, ὁ γινώσκων τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, κατὰ Παῦλον, »ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς·» καὶ οὕτω διηνεκῶς, ἐν ταπεινώσει καὶ μετανοίᾳ, καὶ ἐξομολογήσει, πρὸς Θεὸν ἀνατρέχωμεν· «καὶ λέγει ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, κατὰ μίαν καὶ μίαν, ποσάκις παραβαίνουσί τινες καὶ ἐν τῇ μετανοίᾳ, ἰατρεύουσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ ἡ χάρις ὑποδέχεται αὐτούς· ἐν πάσῃ γὰρ τῇ φύσει τῇ λογικῇ, ἡ τροπὴ ἀδιορίστως διέρχεται, καὶ ἀλλοιώσεις διέρχονται κατὰ παντὸς ἀνθρώπου, ἐν πάσαις ταῖς ὥραις αὐτοῦ, ἐξ ὧν πολλῶν εὑρίσκει ὁ διακριτικὸς συνιέναι τοῦτο· ἀλλ' αἱ δοκιμασίαι αἱ μετ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, μάλιστα δύνανται σοφίσαι αὐτὸν ταῦτα, ἐὰν νήφῃ· ἵνα καὶ παρατηρήσηται ἑαυτὸν ἐν τῷ νῷ, καὶ μάθῃ πόσην ἀλλοίωσιν πραότητος καὶ ἐπιεικείας ὑποδέχεται ἡ διάνοια καθ' ἑκάστην ἡμέραν· καὶ πῶς ἐκ τῆς εἰρήνης αὐτῆς, ἐξαίφνης εἰς θόλωσιν στρέφεται, ὅταν αἰτία τις ἐκ τόπου μὴ ἐστιν αὐτῷ καὶ πῶς ἐν κινδύνῳ μεγάλῳ καὶ ἀρρήτῳ γίνεται· καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ὁ μακάριος ἔγραψε φανερῶς ἐν πολλῇ προνοίᾳ καὶ σπουδῇ, εἰς μνήμην τῶν ἀδελφῶν καὶ διδασκαλίαν, τοῦ μὴ ἐκκλῖναι, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀλλοιώσεως τῶν ἐναντιώσεων εἰς τὴν ἀπόγνωσιν, ὅτι τοῖς ἐν τῇ τάξει τῆς καθαρότητος ἱσταμένοις, ἀεὶ συμβαίνει αὐτοῖς πτώματα, καθὼς συμβαίνει τῷ ἀέρι ψύχος· καὶ χωρὶς τοῦ εἶναι αὐτοὺς ἐν ἀμελείᾳ, ἢ ἐν λύσει· οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα κατὰ τάξιν αὐτῶν πορεύονται, συμβαίνει αὐτοῖς πτώματα, ἐναντιούμενα τῷ σκοπῷ τοῦ ἑαυτῶν θελήματος· καὶ παρακατιών, τί οὖν ἐστίν ἄρτι; ἀλλοιώσεις, φησί, γίνονται εἰς ἕκαστον κατὰ τὸν ἀέρα, σύνες ἐκεῖνο τό, εἰς ἕκαστον· ὅτι καὶ ἡ φύσις, μία ἐστίν· ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃς, ὅτι περὶ τῶν ὑποδεεστέρων καὶ ἐλαχίστων μόνων εἶπε, καὶ οἱ τέλειοι ἐλεύθεροι τῆς ἀλλοιώσεως, καὶ ἐν μιᾷ τάξει ἀκλινῶς ἵστανται οὗτοι, χωρὶς ἐμπαθῶν λογισμῶν, καθὼς καὶ οἱ εὐχῖται λέγουσι, διὰ τοῦτο ἔθηκε τό, εἰς ἕκαστον· πῶς οὖν τοῦτο ὦ μακάριε ; ὅμως σὺ λέγεις, τὸ ψύχος, καὶ μετὰ μικρόν, καύσων καὶ ἴσως χάλαζα· καὶ μετ' ὀλίγον εὐδία· καὶ ἐν τῇ γυμνασίᾳ ἡμῶν, οὕτω γίνεται· πόλεμος, καὶ ἀντίληψις τῆς χάριτος, καὶ ἐν καιρῷ, γίνεται ἡ ψυχὴ ἐν χειμῶνι, καὶ ἐπανίστανται ἐπ' αὐτήν, κύματα σκληρά· καὶ πάλιν ἀλλοίωσις, ἐπισκεπτομένης τῆς χάριτος, καὶ πληρούσης τὴν καρδίαν αὐτοῦ, χαρᾶς τε, καὶ εἰρήνης τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ λογισμῶν σωφρόνων καὶ εἰρηνικῶν· τούτους τοὺς λογισμοὺς τῆς σωφροσύνης ἐκφαίνει ὧδε, αἰνιττόμενος· τοὺς πρὸ τούτου κτηνώδεις ὄντας, καὶ ἀκαθάρτους· καὶ παραινεῖ λέγων, ἐὰν οὖν μετὰ τούτους τοὺς λογισμοὺς τοὺς σώφρονας καὶ ἐπιεικεῖς, ἀκολουθῇ ἐπιφορά, μὴ λυπηθῶμεν καὶ ἀπογνῶμεν·» καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς ἀναπαύσεως τῆς χάριτος, μὴ καυχησώμεθα πάλιν, ἀλλ' ἐν τῷ καιρῷ τῆς χαρᾶς, ἐκδεξώμεθα τὴν θλῖψιν· καὶ προϊών· γνῶθι ὅτι πάντες οἱ Ἅγιοι, ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ ἐγένοντο· ὅσον ἐσμὲν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ ἡ παράκλησις ἡ περισσή, μετὰ τούτων γίνεται ἡμῖν ἐν τῷ κρυπτῷ διότι ἐν πάσῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἐν πάσῃ ὥρᾳ, ἐκζητεῖται παρ' ἡμῶν, ἡ δοκιμὴ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἡμῶν, ἐν πάλῃ καὶ ἀγῶνι, πρὸς τοὺς πειρασμούς· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ μὴ λυπεῖσθαι ἡμᾶς, τὸ μὴ ἀκηδιᾷν τῷ ἀγῶνι· καὶ οὕτω κατευθύνεται ἡ ὁδὸς

Digitized by Google

ἡμῶν· ὁ δὲ θέλων ἐκ τούτων τραπῆναι, ἢ κλῖναι, οὗτος τῶν λύκων μέρος ἐστίν· ὢ θαῦμα ἐκ τούτου τοῦ Ἁγίου· «πῶς ἐν λόγῳ »μικρῷ, ἐβεβαίωσε τὴν χρῆσιν ταύτην, καὶ »ἀπέδειξεν αὐτὴν πεπληρωμένην συνέσεως, »καὶ ἐξέβαλε τὸν δισταγμὸν τελείως ἐκ τῆς »διανοίας τοῦ ἀναγινώσκοντος· ἐκεῖνος δέ, »φησιν, ὁ ἐκκλίνων ἐκ τούτων, καὶ μέρος »τῶν λύκων ὤν, ἐν οὐχ ὁδῷ θέλει πορεύε»σθαι· καὶ τοῦτο ἔθηκεν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐ»τοῦ κτήσασθαι, καὶ ἐν τρίβῳ ἰδικῇ, τῇ μὴ »πατηθείσῃ ὑπὸ τῶν Πατέρων, πορεύεσθαι »βούλεται· καὶ μετὰ μικρόν· ἡ ταπείνωσις, »καὶ χωρὶς ἔργων πολλὰ συγχωρεῖ πλημ»μελήματα· ταῦτα δέ, χωρὶς αὐτῆς, ἐξε»ναντίας ἀνωφελῆ εἰσί· καὶ μετὰ βραχύ, »καθάπερ ἅλας τῇ τροφῇ, οὕτως ἡ ταπεί»νωσις πάσῃ ἀρετῇ· καὶ ἰσχὺν πολλῶν »ἁμαρτημάτων αὕτη δύναται συντρίψαι· »ὑπὲρ ταύτης λοιπὸν χρεία τοῦ λυπεῖσθαι »ἀδιαλείπτως κατὰ διάνοιαν, ἐν ταπεινότητι, »καὶ ἐν τῇ λύπῃ τῆς διακρίσεως, καὶ ταύ»την ἐὰν κτησώμεθα, Υἱοὺς ἡμᾶς ποιεῖ τοῦ »Θεοῦ, καὶ χωρὶς ἔργων ἀγαθῶν παριστᾷ »ἡμᾶς τῷ Θεῷ, διότι χωρὶς ταύτης, πάντα »τὰ ἔργα ἡμῶν, μάταιά εἰσι· καὶ πᾶσαι αἱ »ἀρεταί, καὶ πᾶσαι αἱ ἐργασίαι, λοιπὸν τὴν »ἀλλοίωσιν τῆς διανοίας θέλει ὁ Θεός, καί,
λζ'. »ἐν διανοίᾳ βελτιούμεθα· αὐτάρκεῖ αὐτὴ »μόνη ἀβοηθήτως ἵστασθαι ἐνώπιον τοῦ »Θεοῦ, καὶ λαλεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, ἔτι φησίν, »εἰπέ τις τῶν Ἁγίων, ὅταν ἔλθῃ σοι ὁ λο»γισμὸς τῆς ὑπερηφανίας, λέγων σοι, μνη»μόνευσον τῶν ἀρετῶν σου, εἰπέ, γέρον, »βλέπε τὴν πορνείαν σου.

Περὶ μετανοίας, καθαρότητος, καὶ τελειότητος.

μδ'. »Τελειότης παντὸς δρόμου, ἐν τοῖς »τρισὶ τούτοις ἐστίν· ἐν τῇ μετανοίᾳ »καὶ τῇ καθαρότητι καὶ τελειότητι· τί δέ »ἐστιν ἡ μετάνοια; καταλεῖψαι τὰ πρότερα, »καὶ λυπεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῶν· καὶ τί ἐστιν ἡ »καθαρότης συντόμως; καρδία ἐλεήμων ὑπὲρ »πάσης κτιστῆς φύσεως· καὶ τί ἐστιν ἡ »τελειότης; βάθος ταπεινώσεως, ὅπερ ἐστι, »κατάλειψις πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορά»των· ὁρατῶν μέν, πάντων τῶν αἰσθητῶν, »ἀοράτων δέ, τῶν νοητῶν· καὶ ἐκτὸς με»ρίμνης τῆς ὑπὲρ αὐτῶν· ἔτι, μετάνοιά »ἐστι, διπλῆ νέκρωσις ἑκουσίως ἐκ παντων· »καρδία ἐλεήμων ἐστί, καῦσις καρδίας »ὑπὲρ πάσης τῆς κτίσεως, ὑπὲρ τῶν ἀν»θρώπων καὶ τῶν ὀρνέων καὶ τῶν ζώων »καὶ τῶν δαιμόνων καὶ ὑπὲρ παντὸς κτί»σματος· καὶ πάλιν· ὅσον ἐσμὲν ἐν τῷ κό»σμῳ τούτῳ καὶ ἐν τῇ σαρκὶ καταλελειμ»μένοι, ἐὰν ἕως τῆς ἀψῖδος τῶν οὐρανῶν »ὑψωθῶμεν, χωρὶς ἔργων, καὶ μόχθου γε»νέσθαι ἡμᾶς, ἐν ἀμεριμνίᾳ τε εἶναι, οὐ »δυνάμεθα· τοῦτό ἐστι τὸ τελείωμα, συγ»χώρησόν μοι· τὸ πλέον δὲ τούτου, μελέ»τη ἐστι· τουτέστι χωρὶς διανοίας· καὶ ὁ »Ἅγιος Μάξιμος· ἡ κατὰ ἀρετὴν φιλοσο»φία, γνώμης ἀπάθειαν, ἀλλ' οὐ φύσεως »ἐργάζεσθαι πέφυκε· καθ' ἣν δηλαδὴ τὴν »γνωμικὴν ἀπάθειαν, ἡ κατὰ νοῦν τῆς »θείας ἡδονῆς ἐπιγίνεται χάρις· καὶ αὖθις· ὁ »λύπης, καὶ ἡδονῆς σαρκὸς πεῖραν λαβών, »λέγοιτ' ἂν δόκιμος, ὡς εὐχερείας, καὶ »δυσχερείας τῶν περὶ σάρκα πραγμάτων »πεπειραμένος· τέλειος δέ, ὁ τὴν ἡδονὴν »τῆς σαρκός, καὶ τὴν ὀδύνην, τῇ τοῦ λό»γου δυνάμει καταπαλαίσας· ὁλόκληρος δέ, »ὁ τὰς κατὰ τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν θεωρίαν »ἕξεις, ἀτρέπτους τῇ περὶ τὸ θεῖον συντο»νίᾳ διατηρήσας»· διὰ δὴ ταῦτα, καὶ μείζων πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡ διάκρισις εἶναι διώρισται, ὡς, ἐν οἷς ἂν ἐγγένηται, εὐδοκίᾳ Θεοῦ, ἐξὸν τῷ θείῳ φωτὶ αὐγαζομένοις, καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα διακρίνειν ἠκριβωμένως πράγματα, καὶ μυστικά, καὶ ἀπόκρυφα θεάματα· εἶεν, ὥρα δὲ καθεξῆς μικρόν πως ὡς ἐφικτὸν διαμεθοδεῦσαί σοι, καὶ τὴν τῆς προεπηγγελμένης ἱερᾶς, καὶ θεοποιοῦ ἡσυχίας ἀρχήν, οἱονεὶ ἐκδηλώτερον· ὁ δὲ Θεὸς ἡγείσθω καὶ τῶν ἤδη ῥηθησομένων.

Περὶ τῶν πέντε ἐργασιῶν τῆς πρώτης καὶ οἷον εἰσαγωγικῆς ἡσυχίας τῶν ἀρχαρίων· ἤγουν προσευχῆς, ψαλμῳδίας, ἀναγνώσεως, μελέτης καὶ ἐργοχείρου.

Διὰ πέντε ἐργασιῶν, δι' ὧν ὁ Θεὸς θε- μέ.
ραπεύεται, ὀφείλει ὁ ἐν ἡσυχίᾳ ἀρχάριος διέρχεσθαι, τὸ νυχθήμερον, δηλαδὴ ἐν προσευχῇ, ἤτοι μνήμῃ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ διηνεκῶς εἰσαγομένῃ, ὡς προείρηται διὰ πνοῆς ῥινὸς ἐν τῇ καρδίᾳ ἠρέμα, καὶ αὖθις οὕτως ἐξαγομένῃ· μεμυκότων χειλέων, δίχα τῆς οἱασοῦν ἄλλης ἐννοίας, καὶ φανταίας, ἥτις δι' ἐγκρατείας περιεκτικῆς

γαστρὸς φαμέν, ὕπνου τε καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ἔνδον τοῦ κελλίου, σὺν ταπεινώσει εἰλικρινεῖ κατορθοῦται, ἐν ψαλμῳδίᾳ, ἐν ἀναγνώσει ἔκ τε τοῦ ἱεροῦ ψαλτηρίου, ἀποστόλου, καὶ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, τῶν τε συγγραμμάτων τῶν θεοφόρων, καὶ Ἁγίων Πατέρων καὶ μάλιστα τῶν περὶ προσευχῆς καὶ νήψεως κεφαλαίων· πρὸς δὲ, καὶ τῶν λοιπῶν ἐνθέων λογίων τοῦ πνεύματος, ἐν ἐμπόνῳ καρδίας μνήμῃ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἐν μελέτῃ κρίσεως, Θεοῦ, ἢ θανάτου, ἢ κολάσεως, ἢ ἀπολαύσεως καὶ τῶν ὁμοίων· καὶ ἐν ἐργοχείρῳ μικρῷ ὡς ἀκηδίας φιμώτρῳ, καὶ πάλιν ἐπανακάμπτειν εἰς προσευχήν, κἂν βίαν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα· ἕως οὗ ἐθίσῃ ὁ νοῦς, τὸν ἴδιον ῥεμβασμὸν ἀποτίθεσθαι ῥᾳδίως τῇ πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀδολεσχίᾳ ὁλικῇ καὶ μνήμῃ διηνεκεῖ, καὶ τῇ πρὸς τὸ ἔνδον ταμεῖον, ἤγουν τὸν περὶ τῆς καρδίας ἀπόκρυφον χῶρον, συνεχεῖ ἐπινεύσει, καὶ ἐρριζώσει πεπηγυίᾳ· «γράφει καὶ »γὰρ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· σπούδασον εἰσελθεῖν »εἰς τὸ ταμεῖον τὸ ἔνδοθέν σου, καὶ ὄψει »τὸ ταμεῖον τὸ οὐράνιον· ἓν γάρ ἐστι τοῦ»το κἀκεῖνο· καὶ ἐν μιᾷ εἰσόδῳ θεωρεῖς τὰ »ἀμφότερα· καὶ ὁ Ἅγιος Μάξιμος, ἡ καρ»δία ἡγεμονεύει ὅλου τοῦ ὀργάνου, καὶ »ἐπὰν κατάσχῃ τὰς νομὰς τῆς καρδίας ἡ »χάρις, βασιλεύει ὅλων τῶν λογισμῶν, »καὶ τῶν μελῶν· ἐκεῖ γάρ ἐστιν ὁ νοῦς, »καὶ πάντες οἱ λογισμοὶ τῆς ψυχῆς, ἐκεῖ »τοίνυν δεῖ σκοπεῖν· εἰ ἐνέγραψεν ἡ χάρις »τοῦ Παναγίου Πνεύματος τοὺς νόμους»· ἐκεῖ ποῦ; ἐν τῷ ἡγεμονικῷ ὀργάνῳ, ἐν τῷ τῆς χάριτος θρόνῳ, ὅπου ὁ νοῦς καὶ τῆς ψυχῆς πάντες οἱ λογισμοί, ἐν τῇ καρδίᾳ δηλαδή.

Ὅθεν ἄρχεσθαι δεῖ τοὺς ἐθέλοντας κατὰ λόγον ἡσυχάσαι, καὶ τίς ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ αὔξησις καὶ ἡ προκοπὴ καὶ ἡ τελείωσις.

μς΄. Αὕτη ἡ ἐργασία τῶν ἀρχαίων Μοναχῶν, ἡ πρώτη, καὶ οἷον εἰσαγωγικὴ τῶν αἱρουμένων κατὰ λόγον ἡσυχάσαι· ἀρχομένων μὲν ἀπὸ φόβου Θεοῦ καὶ ἐκπληρώσεως τῆς κατὰ δύναμιν πασῶν τῶν θεοποιῶν ἐντολῶν· ἀμεριμνίας ἐξ εὐλόγων καὶ ἀλόγων πραγμάτων, καὶ πρόγε, πίστεως καὶ ἀποφυγῆς τῶν ἐναντίων παντελοῦς, καὶ πρὸς τὸ ὄντως ὂν ἀκραιφνοῦς διαθέσεως· ὡς προείρηται, αὐξανομένων δὲ ἐλπίδι ἀκαταισχύντῳ, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας προβαινόντων τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, τῷ διὰ προσευχῆς καρδιακῆς καθαρᾶς καὶ ἀρρεμβάστου ἐγγινομένῳ, ὁλικῷ ἐνθέῳ καὶ διαφόρῳ ἔρωτι, καὶ οὕτω τελειουμένῳ, τῇ ἀκινήτῳ καὶ ἀκλινεῖ πνευματικῇ προσευχῇ, καὶ τῇ ἐκ τῆς τελείας ἀγάπης πηγαζομένῃ πρὸς μόνον μόνῃ ἀμέσῳ ἐκστάσει, ἁρπαγῇ τε, καὶ ἑνότητι τοῦ ἄκρου ἐφετοῦ, ὅπέρ ἐστιν ἡ διὰ πράξεως πρὸς θεωρίαν ἀπλανὴς προκοπὴ καὶ ἀνάστασις· ἥνπερ παθῶν καὶ ὁ Θεοπάτωρ Δαβίδ, καὶ ἀλλοιωθεὶς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἀλλοίωσιν μέγα ἀνεβόησεν· «Ἐγὼ εἶπα ἐν τῇ ἐκ»στάσει μου πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· καὶ »ἕτερος τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ διαπρεψάντων· »ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, »καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ »ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· »καὶ τοῦτο συμπεραίνων ὁ Μέγας Παῦλος »ἐπάγει, τὸ ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ »πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα »ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ».

Περὶ τάξεως ἡσυχίας ἀρχαρίων.

Ὁ τοίνυν ὡς προείπομεν ἀρχάριος ὀφείλει μὴ συνεχῶς ἐξέρχεσθαι τῆς αὐτοῦ κέλλης· μζ΄.
ὁμιλίας τε καὶ θεωρίας ἀπέχεσθαι πάντων, εἰ μὴ διὰ πολλὴν ἀνάγκην, καὶ τότε μετὰ προσοχῆς καὶ ἀσφαλείας, καὶ σπανίως· «ὡς »φησιν ὁ θεῖος Ἰσαάκ· περὶ παντὸς πράγ»ματος αὕτη ἡ μνήμη ἐμμεινάτω ἐν σοί, »ὅτι κρείττων ἐστὶν ἡ βοήθεια ἡ ἐκ τῆς »παραφυλακῆς, ὑπὲρ τὴν βοήθειαν τὴν »ἐξ ἔργων»· καὶ ὅτι γε, μὴ μόνον ἀρχαρίοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς προκόπτουσιν ἤδη σκορπισμόν, καὶ διάχυσιν τὰ τοιαῦτα προξενεῖ, ὡς ὁ αὐτὸς αὖθις Ἅγιος Ἰσαάκ φησιν· «ὅτι ἡ ἀνάπαυσις τοὺς »νέους βλάπτει μόνον, ἡ δὲ λύσις καὶ »τοὺς νέους καὶ τοὺς γέροντας· καὶ ἡ »ἡσυχία τὰς ἔξω αἰσθήσεις νεκροῖ καὶ τὰς »ἔσω κινήσεις ἐγείρει· ἡ δὲ ἔξω ἀναστροφὴ »τὰ ἐναντία τούτων πράττει, ἤγουν τὰς ἔξω »αἰσθήσεις ἐγείρει, καὶ τὰς ἔσω κινήσεις »νεκροῖ»· καὶ ὁ μὲν τὴν πρᾶξιν ναὶ μὴν καὶ τὴν κατὰ τὸ εὖ πράττειν ὁδὸν τῆς ἡσυχίας οὕτως εἰπὼν ὑπεμφαίνει· ὁ δὲ τῆς Κλίμακος, τὸν κατὰ τὴν τρίβον καλῶς πράττοντα, καὶ βαδίζοντα διὰ τῶν ἑξῆς ἐπιση-

μαίνει γράφων· »ἡσυχαστής ἐστιν ὁ τὸ »ἀσώματον ἐν σωματικῷ οἴκῳ περιορίζειν »φιλονεικῶν τὸ παραδοξότατον, καὶ ἡσυχα»στής ἐστιν ἐκεῖνος ὁ εἰπών· ἐγὼ καθεύδω »καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ»· καὶ κλεῖε μὲν θύραν κέλλης σώματι, καὶ θύραν γλώττης φθέγματι, καὶ ἔνδον πύλην πνεύμασιν.

Περὶ τῆς διὰ προσοχῆς, καὶ νήψεως προσευχῆς καρδιακῆς, καὶ τῆς ἐργασίας αὐτῆς.

μη΄. Ἡ σὺν προσοχῇ καὶ νήψει γινομένη ἔνδον καρδίας, ὡς εἴρηται προσευχή, χωρὶς ἄλλης ἐννοίας, δηλονότι καὶ φαντασίας τῆς οἱασοῦν· διὰ μὲν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, πρὸς αὐτὸν τὸν μνημονευόμενον Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀΰλως καὶ ἀλαλήτως παντάπασιν ὁ νοῦς ἀνατείνεται, διὰ δὲ τοῦ ἐλέησόν με παλινδρομεῖ, καὶ κινεῖται πρὸς ἑαυτὸν ὡς οὐκ ἀνεχόμενος ἑαυτοῦ μὴ ὑπερεύχεσθαι· πρὸς ἀγάπην δὲ προκόψας διὰ πείρας ἑνικῶς, τὸ καθόλου πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀνατείνεται τοῦ δευτέρου πληροφορίαν ἐναργεῖ λαβών.

Ὅπως τὴν προσευχὴν οἱ θεῖοι Πατέρες παρέδωσαν λέγειν ἡμᾶς· καὶ ὅτι διαφόρως, καὶ τίς ἡ προσευχή.

μθ΄. Διόπερ οὐκ ἀεὶ τὴν προσευχὴν ὁλόκληρον οἱ θεῖοι Πατέρες πάντες παραδιδόντες φαίνονται· ἀλλ' ὁ μέν, ὁλόκληρον, ὁ δέ, τὸ ἥμυσι ὁ δέ, ἀπὸ μέρους, καὶ ἕτερος, ἑτέρως, πρὸς τὴν τοῦ προσευχομένου ἴσως δύναμιν καὶ κατάστασιν· καὶ ὁ μὲν θεῖος Χρυσόστομος ὁλόκληρον αὐτὴν παραδίδωσιν οὕτω λέγων· »Παρακαλῶ ὑμᾶς ἀδελφοὶ τὸν κα»νόνα τῆς προσευχῆς μηδέποτε καταπατή»σητε, ἢ καταφρονήσητε»· ἤκουσα γάρ ποτε τῶν Πατέρων λεγόντων· ὅτι ποῖος ἐκεῖνος μονάζων, ἐὰν τὸν κανόνα καταφρονήσῃ· ἢ καταπατήσῃ, ἀλλὰ ὀφείλει εἴτε ἐσθίει, εἴτε πίνει, εἴτε καθέζεται, εἴτε διακονεῖ, εἴτε ὁδεύει, εἴτε τι ἕτερον ποιεῖ ἀδιαλείπτως κράζειν τό, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με, ἵνα αὕτη ἡ μνήμη τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐρεθίσῃ πρὸς πόλεμον τὸν ἐχθρόν· πάντα γὰρ διὰ τῆς μνήμης ἔχει εὑρεῖν ἡ βιαζομένη ψυχή, εἴτε πονηρά, εἴτε ἀγαθά. Πρῶτον δὲ τὸ κακὸν ἔχει ἰδεῖν ἔσωθεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ τότε τὰ καλά· ἡ γὰρ μνήμη ἔχει κινῆσαι τὸν δράκοντα, καὶ ἡ μνήμη ἔχει αὐτὸν ταπεινῶσαι· ἡ μνήμη ἐλέγξαι τὴν ἐν ἡμῖν οἰκοῦσαν ἁμαρτίαν, καὶ ἡ μνήμη ἔχει αὐτὸν δαπανῆσαι καὶ κινῆσαι πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῇ καρδίᾳ· καὶ ἡ μνήμη ἔχει αὐτὴν νικῆσαι καὶ ἐκριζῶσαι κατὰ μέρος· ἵνα τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ κατερχόμενον εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας, τὸν μὲν δράκοντα τὸν κρατοῦντα τὰς νομὰς ταπεινώσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν σώσῃ καὶ ζωοποιήσῃ· ἀδιαλείπτως τοίνυν παράμεινον τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἵνα καταπίῃ ἡ καρδία τὸν Κύριον, καὶ ὁ Κύριος τὴν καρδίαν, καὶ γένηται τὰ δύω εἰς ἕν· ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο οὐκ ἔστι μιᾶς ἡμέρας, ἢ δύω, ἀλλὰ χρόνου πολλοῦ, καὶ καιροῦ· πολλοῦ γὰρ ἀγῶνος, καὶ χρόνου χρεία, ὅπως ἐκβληθῇ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐνοικήσῃ ὁ Χριστός· καὶ αὖθις· »χρὴ ἀσφαλίζεσθαι, »καὶ ἡνιοχεῖν τὸν νοῦν, καὶ χαλιναγωγεῖν »αὐτόν, καὶ πάντα λογισμόν, καὶ πᾶσαν τοῦ »πονηροῦ ἐνέργειαν κολάζειν διὰ τῆς ἐπι»κλήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι»στοῦ»· καὶ ὅπου τὸ σῶμα ἵσταται, ἐκεῖ ἔστω καὶ ὁ νοῦς· ἵνα μέσον τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς καρδίας μηδὲν ἕτερον εὑρίσκηται ὡς μεσότειχον, ἢ φραγμὸς ἐπισκοτοῦν τὴν καρδίαν, καὶ χωρίζον τὸν νοῦν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐὰν δὲ καί ποτε ἁρπάξῃ τὸν νοῦν, οὐ χρὴ τοῖς λογισμοῖς ἐγχρονίζειν, ἵνα μὴ ἡ συγκατάθεσις τῶν λογισμῶν εἰς πρᾶξιν αὐτῷ λογισθῇ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων· σχολάσατε τοίνυν διὰ παντός, καὶ παραμείνατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτηρήσῃ ἡμᾶς· καὶ μηδὲν ἕτερον ζητεῖτε, ἢ μόνον ἔλεος παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς δόξης· ζητοῦντες δὲ ἔλεος ἐν ταπεινῇ καὶ ἐλεεινῇ καρδίᾳ ζητεῖτε, καὶ βοᾶτε ἀπὸ πρωῒ ἕως ἑσπέρας, εἰ δυνατὸν καὶ ὅλην τὴν νύκτα, τὸ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ἐλέησόν με· καὶ βιάσασθε τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἕως θανάτου· πολλῆς γὰρ βίας χρείαν ἔχει τὸ ἔργον τοῦτο, ὅτι στενὴ ἐστιν ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν, καὶ οἱ βιαζόμενοι εἰσέρχονται ἐν αὐτῇ· βιαστῶν γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς μὴ χωρίζετε τὰς καρδίας ὑμῶν ἀπὸ Θεοῦ, ἀλλὰ προσμένετε, καὶ φυλάσσετε αὐτὰς μετὰ τῆς μνήμης τοῦ

Digitized by Google

Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντοτε· ἕως οὗ ἐμφυτευθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἔσω ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐννοῇ, ἵνα μεγαλυνθῇ ὁ Χριστὸς ἐν ὑμῖν· πρὸ δέ γε τούτου ὁ Μέγας Παῦλος τὸν Κύριον Ἰησοῦν γράφων φησίν· ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου Κύριον Ἰησοῦν, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ· καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν· καὶ αὖθις οὐδεὶς λέγει Κύριον Ἰησοῦν, εἰμὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· προστίθησι δὲ τὸ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· τουτέστιν ὅταν ἐνέργειαν Πνεύματος Ἁγίου δέξηται ἡ καρδία, δι' ἧς καὶ προσεύχεται· ὅπερ ἐστὶ τῶν προκοψάντων, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐναργῶς ἐνοικοῦντα τὸν Χριστὸν πεπλουτηκότων· ἀκόλουθα τούτῳ φάσκει καὶ ὁ Ἅγιος Διάδοχος· ἀπαιτεῖ ἡμᾶς πάντως ὁ νοῦς, ὅταν αὐτοῦ πάσας τὰς διεξόδους τῇ μνήμῃ ἀποφράξωμεν τοῦ Θεοῦ, ἔργον ὀφεῖλον πληροφορεῖν αὐτοῦ τὴν ἐντρέχειαν· δεῖ οὖν αὐτῷ διδόναι τὸ, Κύριε Ἰησοῦ μόνον εἰς ὁλόκληρον πραγματείαν τοῦ σκοποῦ· οὐδεὶς γάρ φησι λέγειν Κύριον Ἰησοῦν, εἰμὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Ἀλλ' αὐτὸ στενῶς τὸ ῥῆμα διὰ παντὸς ἐν τοῖς ταμείοις αὐτοῦ θεωρείτω, ἵνα μὴ εἰς φαντασίας ἐκτρέποιτό τινας· ὅσοι γὰρ τοῦτο τὸ ἔνδοξον καὶ πολυπόθητον ὄνομα ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας μελετῶσιν ἀπαύστως, οὗτοι δύνανται καὶ τὸ φῶς τοῦ νοῦ ὁρᾷν ποτε· στενῇ γὰρ μερίμνῃ ὑπὸ τῆς διανοίας κρατούμενον, πάντα τὸν ἐπιπολάζοντα ῥύπον τῇ ψυχῇ ἐν αἰσθήσει ἱκανῇ καταφλέγει· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν, φησι, πῦρ καταναλίσκον, ὅθεν καὶ εἰς ἀγάπην λοιπὸν πολλὴν τὴν ψυχὴν τῆς αὐτοῦ δόξης προσκαλεῖται ὁ Κύριος· ἐγχρονίζον γὰρ ἐκεῖνο τὸ ἔνδοξον καὶ πολυπόθητον ὄνομα, διὰ τῆς μνήμης τοῦ νοῦ, τῇ θέρμῃ τῆς καρδίας, ἕξιν ἡμῖν ἐμποιεῖ πάντως τοῦ ἀγαπᾷν τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ μηδενὸς ὄντος λοιπὸν τοῦ ἐμποδίζοντος· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ μαργαρίτης ὁ πολύτιμος, ὃν τινα πωλήσας πᾶσάν τις τὴν περιουσίαν αὐτοῦ κτήσασθαι δύναται· καὶ ἔχειν ἀνεκλάλητον ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὑρέσει χαράν· ὁ δὲ Ἅγιος Ἡσύχιος τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν οὕτω γράφων ἐπιτίθησιν· ἀναπτᾶσα ψυχὴ διὰ θανάτου ἐν ἀέρι ἐν πύλαις οὐρανίαις μεθ' ἑαυτῆς ὑπὲρ αὐτῆς Ἰησοῦν ἔχουσα, οὔτε ἐκεῖ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς αἰσχυνθήσεται, ἀλλὰ παρρησίᾳ ὡς νῦν, καὶ τότε λαλήσει ἐν πύλαις πρὸς αὐτούς, μόνον ἕως ἐξόδου αὐτῆς μὴ ἐκκακίσῃ βοᾷν πρὸς Χριστὸν Ἰησοῦν ἡμέρας τε καὶ νυκτός· καὶ αὐτὸς ποιῶν ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν αὐτῆς ἐν τάχει, κατὰ τὴν ἀψευδῆ αὐτοῦ, καὶ θείαν ὑπόσχεσιν, ἥν ἔφη περὶ τοῦ κριτοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ ναὶ λέγω ὑμῖν ποιήσει καὶ ἐν τῇ ζωῇ τῇ παρούσῃ, καὶ μετὰ τὴν τοῦ σώματος αὐτῆς ἔξοδον· ὁ δέ γε τῆς Κλίμακος, ὃν Ἰησοῦν μόνον φάσκων· Ἰησοῦ ὀνόματι μάστιζε πολεμίους· οὐ γάρ ἐστιν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ ἰσχυρότερον ὅπλον, καὶ οὐδὲν ἄλλο προστίθεισι· καὶ αὖθις δέ φησιν· Ἰησοῦ μνήμη κολληθήτω ἡ πνοή σου, καὶ τότε γνώσῃ ἡσυχίας ὠφέλειαν.

Ἔτι, ὅτι οὐ μόνον παρὰ τῶν εἰρημένων Ἁγίων Πατέρων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτῶν τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων, Πέτρου, καὶ Παύλου, καὶ Ἰωάννου εὕρηται μεμυσταγωγημένα πως ἐν πνεύματι τὰ τῆς ἱερᾶς, καὶ θεοποιοῦ προσευχῆς ῥήματα·

Οὐ μόνον δὲ πρὸς τουτωνὶ τῶν εἰρημέ- ν'.
νων Θεοφόρων Πατέρων, καὶ τῶν κατ' αὐτούς, εὑρήσει τίς τὰ τῆς ἱερᾶς προσευχῆς τοιαῦτα ῥήματά πως μεμυσταγωγημένα, ἀλλ' οὖν πρό γε τούτων, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων, καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων, τοὺς περὶ Πέτρον φαμέν, καὶ Παῦλον, καὶ Ἰωάννην· ὁ μὲν γάρ φησιν, ὡς προέφημεν, οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰμὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· ὁ δέ, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν· ὁ δέ γε πρόκριτος τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν πρὸς τὴν πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους τοῦ Σωτῆρος καὶ διδασκάλου ἐπερώτησιν, τὴν τίνα με λέγουσιν εἶναι οἱ ἄνθρωποι, τὴν μακαριωτάτην ἀντεπάγων ὁμολογίαν, ἀπεκρίνατο· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· διά τοι τοῦτο καὶ οἱ μετ' αὐτούς, ἡμῶν δὲ κλεινοὶ παιδοτρίβαι· καὶ μᾶλλον οἱ τὸν ἄζυγον, καὶ ἐρημικὸν καὶ ἥσυχον βίον ὁδεύσαντες, τὰς τοιαύτας χρήσεις ὡς σποράδην, καὶ ἀναμέρος τοῖς τρισὶ τουτισὶ στύλοις τῆς εὐαγοῦς Ἐκκλησίας προδιαγγελθείσας, ὡς θείας φωνὰς κατὰ ἀποκάλυψιν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι προτεθεσπισμένας· ναὶ μὴν καὶ διά γε

Digitized by Google

τριῶν ἀξιοπίστων, τὰ πολλὰ μεμαρτυρημένας· διὰ δὲ τριῶν φησὶ μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα· οὗτοι οἱ οὐρανόφρονες, εἰς τὸ ἓν συνάψαντες ἄριστά τε, καὶ μετὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῖς Ἁγίου Πνεύματος συναρμόσαντες, στήλην προσευχῆς προσηγορεύκασι, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα παρέδωκαν, κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον κρατεῖν τε καὶ φυλάττειν αὐτήν· ὅρα μέν τοι καὶ τάξιν, καὶ ἀκολουθίαν σφόδρα τὸ ἐξαίσιον μετὰ τῆς ἄνωθεν σοφίας ἔχουσαν· ὁ μὲν γάρ φησι Κύριον Ἰησοῦν, ὁ δὲ Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ δὲ Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· ὡσανείπως ὁ εἷς τῷ ἑτέρῳ ἑπόμενος, καὶ προσεχῶς ἀλλήλων ἐχόμενοι, τῇ τε συμφωνίᾳ, καὶ τῷ συνδέσμῳ τῶν τοιῶν δε θεουργῶν ῥημάτων· ἴδοις γὰρ ἂν τούτων ἕκαστον τὸ ἐπὶ τέλος ὂν θατέρῳ, ὡς ἀρχὴν θάτερον τοῦτο λαμβάνοντα· καὶ οὕτω προβαῖνον ἄχρι τῶν τριῶν· τὸ δ' αὐτὸ κἂν τῇ προσθήκῃ τῆς τοῦ πνεύματος σημασίας ἐπόψει· εἰρηκότος γὰρ τοῦ Μακαρίου Παύλου, τὸ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰμὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· τούτῳ δὴ τῷ ἐπὶ τέλους κειμένῳ· τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον λέγομεν, ἀρχῇ κέχρηται ὁ Βροντόφωνος Ἰωάννης εἰπών, πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐληλυθότα ἐν σαρκί, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι· ταῦτα δὲ προὔθηκαν ἅπασιν, οὐκ οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ τῇ τοῦ Παναγίου παλάμῃ κινούμενοι Πνεύματος· καὶ γὰρ ἡ τοῦ θειοτάτου Πέτρου δι' ἀποκαλύψεως ὁμολογία ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ ἐστὶν ἐνεργουμένη· πάντα γάρ φησιν ἐνεργεῖ τὸ ἕν, καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται· καὶ οὕτω γοῦν τὸ οἱονεὶ ἔντριττον, καὶ ἄρρηκτον σπαρτίον τῆς θεοποιοῦ προσευχῆς μάλα σοφῶς, καὶ ἐπιστημονικῶς ἐξυφανθέντε καὶ συρραφὲν καὶ συναρμολογηθὲν καὶ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς διαβαίνει τὸν ἴσον τρόπον τηρούμενον· τῆς μέντοι ἐλέησόν με λέξεως τὴν προσθήκην οἱ καθεξῆς θεῖοι Πατέρες τοῖς δε τοῖς τῆς προσευχῆς σωτηρίοις ῥήμασιν, ἤγουν τοῦ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, συνήρμοσαν, καὶ ἐπέταξαν, καὶ μᾶλλον διὰ τοὺς κατ' ἀρετὴν νηπιωδεστέρους, ἤγουν τοὺς Ἀρχαρίους καὶ ἀτελεῖς· οἱ γὰρ προβεβηκότες καὶ τέλειοι κατὰ Χριστόν, δι' ἑνὸς ἑκάστου τῶν τοιούτων χρησμῶν, ἤγουν τοῦ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ· καὶ μὴν ἔσθ' ὅτε, καὶ ἐκ μόνης τῆς Ἰησοῦ προσηγορίας ἱκανοῦνται, καὶ ὡς ὁλόκληρον ἐργασίαν τοῦτο προσευχῆς ἐνστερνίζονται, καὶ ἀσπάζονται· οἷα δὴ διὰ τούτου, ἀρρήτου καὶ πάντα νοῦν καὶ πᾶσαν ὄψιν καὶ ἀκοὴν ὑπερνικώσης ἡδονῆς, καὶ θυμηδείας πληρούμενοι· καὶ οὕτω τοίνυν ἔξω σαρκὸς καὶ κόσμου γινόμενοι οἱ τρισόλβιοι, μύοντες τὰς αἰσθήσεις τῇ ἐνοικούσῃ αὐτοῖς θείᾳ δωρεᾷ τε καὶ χάριτι βακχικῶς τε καὶ μακαρίως, ἐρωτοληπτούμενοι καθαίρονται καὶ φωτίζονται καὶ τελειοῦνται· ἅτε τὴν τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὑπερφυᾶ καὶ ἄναρχον καὶ ἄκτιστον χάριν ἀπαρτίως ἐν ἀρραβῶνος μέρει κατοπτριζόμενοι ἀδήλως· τῇ μνήμῃ καὶ μόνῃ, καὶ δὴ καὶ μελέτῃ ὡς εἴρηται τῆς μιᾶς ἑκάστης τῶν δηλωθεισῶν προσηγοριῶν τοῦ θεανθρώπου λόγου ἱκανούμενοι, καὶ διὰ ταύτης εἰς ἁρπαγὰς καὶ γνώσεις καὶ Ἀποκαλύψεις ὑπεραιρόμενοι, καὶ καταξιούμενοι ἀλαλήτους ἐν πνεύματι. τούτων εἰς ἐναργῆ πληροφορίαν, καὶ πίστωσιν σαφεστάτην, ὁ γλυκύτατος καὶ φιλόψυχος Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὗ οἱ λόγοι ἔργα, καὶ τὰ ῥήματα κατ' αὐτόν, πνεῦμά εἰσι, καὶ ζωή εἰσιν ἀπεφήνατο μάλα διαπρυσίως, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθαι ποιεῖν οὐδέν· καὶ ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω· καὶ αὖθις· ὅ,τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω· καὶ τὰ ἑξῆς κατὰ τὰ προαποδοθέντα ἡμῖν.

Ὅτι ἔξεστι καὶ τοῖς Ἀρχαρίοις ποτὲ μὲν ὅλοις τῆς προσευχῆς ῥήμασι, ποτὲ δὲ ἐν μέρει ταύτης προσεύχεσθαι, ἔνδον μέντοι τῆς καρδίας καὶ ἀεί, καὶ περὶ τοῦ μὴ μετατάσσειν συνεχῶς τὰ ῥήματα.

να'. Ἔξεστι δὲ καὶ τοῖς Ἀρχαρίοις ποτὲ μὲν ὅλοις τοῖς τῆς προσευχῆς ῥήμασι, ποτὲ δὲ ἐν μέρει ταύτης προσεύχεσθαι· ἔνδον μέντοι καρδίας καὶ διηνεκῶς· κατὰ γὰρ τὸν Ἅγιον Διάδοχον, ὁ ἐνδυμῶν ἀεὶ τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ, ἐκδημεῖ πάντως τῶν ὡραίων τοῦ βίου. Πνεύματι γὰρ περιπατῶν, τὰς τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίας εἰδέναι οὐ δύναται· ἐπειδὴ λοιπὸν ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν ἀρετῶν τοὺς περιπάτους ὁ τοιοῦτος ποιεῖται, αὐτὰς ὥς περ τὰς ἀρετὰς πυλωροὺς ἔχων τοῦ τῆς ἁγνείας πολίσματος· διὸ δὴ καὶ ἄπρακτοι λοιπὸν αἱ τῶν δαιμόνων γίνονται μηχαναὶ ἐπ' αὐτῷ· γράφει δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ·

Digitized by Google

τοῦ ἐπισκεπτομένου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν πάσῃ ὥρᾳ, εὐφραίνεται ἡ καρδία ἐν ταῖς ἀποκαλύψεσι· καὶ ὁ συνάγων τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἔσωθεν ἐν ἑαυτῷ θεωρεῖ τὴν αὐγὴν τοῦ πνεύματος· ὅστις ἐβδελύξατο πάντα μετεωρισμόν, θεωρεῖ τὸν δεσπότην αὐτοῦ ἔσωθεν τῆς καρδίας αὐτοῦ μηδέ γε συνεχῶς ἐναλλάσσειν τὰς ῥήσεις τῆς προσευχῆς, ἵνα μὴ τῇ συνεχεῖ ἐναλλαγῇ καὶ μεταφορᾷ, ἀστασίαν ὡσανεί τινα, καὶ ἐκκλινισμὸν ἐθίσας ὁ νοῦς, ἀπαγὴς καὶ ἄκαρπος διαμείνῃ, ὡς τὰ συνεχῶς μετακινούμενα, καὶ μεταφυτευόμενα δένδρα.

Ὅτι ὁ καρπὸς ἔνδον καρδίας προσεύχεσθαι· καὶ χρόνου μακροῦ δεῖται, καὶ ἀγῶνος, καὶ βίας· καὶ ἁπλῶς πᾶν ἀγαθὸν διὰ πολλοῦ μόχθου, καὶ καιροῦ κατορθοῦται.

β'. Καὶ τοῦτο δὲ τὸ ἀεὶ ἔνδον καρδίας προσεύχεσθαι, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τούτου ἐπέκεινα, οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, καὶ διὰ βραχέως πόνου καὶ μικροῦ κατορθοῦται. Εἴπερ ἄρα καὶ τοῦτο σπανίως ἔντισι κατὰ ἀπόρρητον οἰκονομίαν εὕρηται, ἀλλὰ καὶ χρόνου μακροῦ καὶ καμάτου καὶ ἀγῶνος σωματικοῦ τε καὶ ψυχικοῦ καὶ βίας πολλῆς καὶ ἐπιτεταμένης πρὸς κατόρθωσιν δεῖται. Κατὰ γὰρ τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς ἐλπιζομένης ἐν μεθέξει γενέσθαι ἡμᾶς δωρεᾶς τε καὶ χάριτος, ἀναλόγους τὸ κατὰ δύναμιν χρή, καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνας καταβαλέσθαι καὶ τὰς ὥρας ἐπιμετρεῖν, ἡ δέ ἐστι κατὰ τοὺς ἱεροδιδασκάλους, τὸ ἐκβληθῆναι ἐκ τῶν τῆς καρδίας νομῶν τὸν ἐχθρόν, καὶ κατοικῆσαι ἐναργῶς ἐν αὐτῇ τὸν Χριστόν· λέγει καὶ γὰρ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· ὁ θέλων ἰδεῖν τὸν Κύριον, μηχανᾶται καθαρίσαι αὐτοῦ τὴν καρδίαν ἐν ἀδιαλείπτῳ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ· καὶ οὕτως ἐν τῇ λαμπρότητι τῆς διανοίας αὐτοῦ ἐν πάσῃ ὥρᾳ ὄψεται τὸν Κύριον· καὶ ὁ Ἅγιος Βαρσανούφιος, ἐὰν μὴ ἔσωθεν ἐργασία μετά γε Θεοῦ βοηθήσῃ τῷ ἀνθρώπῳ, ἐπὶ ματαίῳ πρὸς τὴν ἔξωθεν κοπιᾷ· ἡ γὰρ ἐσωτέρα ἐργασία σὺν πόνῳ καρδίας φέρει τὴν καθαρότητα, ἡ δὲ καθαρότης τὴν ἀληθινὴν τῆς καρδίας ἡσυχίαν, ἡ δὲ ἡσυχία αὕτη τὴν ταπείνωσιν· ἡ δὲ ταπείνωσις κατοικητήριον Θεοῦ κατασκευάζει τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ δὲ τῆς κατοικήσεως ταύτης, σὺν τοῖς πάθεσιν οἱ δαίμονες ἐξορίζονται· καὶ γίνεται ὁ ἄνθρωπος οὕτω ναὸς τοῦ Θεοῦ πλήρης ἁγιάσματος, πλήρης φωτισμοῦ, καθαρότητός τε καὶ χάριτος· μακάριος οὖν ἐκεῖνος, ὁ τὸν ἑαυτοῦ Κύριον ἐκ ἀδύτοις καρδίας ἐνοπτριζόμενος, ἐκχέων τὴν ἑαυτοῦ δέησιν μετὰ κλαυθμοῦ ἐνώπιον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος· καὶ ὁ ὅσιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος· πολλοῦ ἀγῶνος, καὶ χρόνου χρεία ἐν ταῖς προσευχαῖς, ὅπως εὕρωμεν ἐν τῇ ἀπαρενοχλήτῳ τῆς διανοίας καταστάσει ἕτερόν τινα ἐγκάρδιον οὐρανόν, ἔνθα οἰκεῖ ὁ Χριστός, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἢ οὐκ ἐπιγινώσκεται, ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; εἰ μήτι ἄρα ἀδόκιμοι ἐστέ· καὶ ὁ Μέγας Χρυσόστομος, ἀδιαλείπτως παράμεινον τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἵνα καταπίῃ ἡ καρδία τὸν Κύριον καὶ ὁ Κύριος τὴν καρδίαν, καὶ γένηται τὰ δύο ἕν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο οὐκ ἔστι μιᾶς ἡμέρας, ἢ δύω, ἀλλὰ χρόνου πολλοῦ, καὶ καιροῦ· πολλοῦ γὰρ ἀγῶνος, καὶ χρόνου χρεία ὅπως ἐκβληθῇ ὁ ἐχθρός, καὶ ἐνοικήσῃ ὁ Χριστός· καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον, ὁ δὲ λόγος ἐπανερχέσθω· πρός γε τὰ καθ' εἱρμὸν προκείμενα.

Περὶ προσευχῆς καρδιακῆς μὴ καθαρᾶς, καὶ ὅπως ἔρχεταί τις εἰς τὴν καθαράν, καὶ ἀρρέμβαστον προσευχήν.

Ἐκ τοῦ προσμένειν τῇ εἰρημένῃ μεθόδῳ νγ'.
τῆς καρδιακῆς καθαρᾶς καὶ ἀρρεμβάστου, εἰ καὶ μὴ καθαρᾶς ἴσως ἄλλως, καὶ ἀρρεμβάστου προσευχῆς, δῆλον ὅτι διὰ τὰς ἐμποδῶν ταύτῃ γενομένας προλήψεις καὶ τοὺς λογισμούς, ἔρχεται ὁ ἀγωνιζόμενος ἐν ἕξει τοῦ ἀβιάστως καὶ ἀρρεμβάστως καὶ καθαρῶς καὶ ἀληθῶς προσεύχεσθαι· δηλαδὴ τῷ προσμένειν ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν νοῦν, καὶ μὴ μετὰ βίας καὶ ὀλιγώρως διὰ τῆς εἰσπνοῆς εἰσάγεσθαι, καὶ αὖθις ἀποπηδᾶν· ἀλλὰ αὐτὸν ἀεὶ προσμένειν ταύτῃ καὶ ἀεννάως οὕτω προσεύχεσθαι· λέγει καὶ γὰρ ὁ Ἅγιος Ἡσυχίος, ὁ μὲν ἔχων εὐχὴν καθαρὰν λογισμῶν, ὅπλον οὐκ ἔχει εἰς πόλεμον, εὐχὴν δὲ λέγω τὴν ἀεννάως ἐνεργουμένην ἐν ἀδύτοις καρδίας, ἵνα τῇ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει ὁ κρυφίως πολεμῶν μαστίζηται καὶ φλέγηται πολέμιος· καὶ αὖθις, μακάριος οὗτος, ὃς οὕτω κεκόλληται Ἰησοῦ εὐχῇ, ἐν διανοίᾳ, καὶ φωνεῖ αὐτὸν ἀδιπλείπτως ἐν καρδίᾳ ὥσπερ ἥνωται ὁ ἀὴρ τοῖς ἡμῶν σώμασιν, ἢ ὡς φλὸξ κηρῷ· καὶ πάλιν· καὶ διερχόμενος μὲν ἥλιος ὑπὲρ γῆν, ποιεῖ ἡμέ-

Digitized by Google

ραν· τὸ δὲ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἅγιον ὄνομα, καὶ σεβάσμιον ἐν τῇ διανοίᾳ λάμπον τῇ συνεχείᾳ, γεννήσει ἀναριθμήτους ἡλιοφεγγοειδεῖς ἐννοίας.

Περὶ τῆς ἀρρεμβάστου καὶ καθαρᾶς καρδιακῆς προσευχῆς, καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς τικτομένης θέρμης.

νδ'. Καὶ τοῦτο ἔστι τε, καὶ ὀνομάζεται προσευχὴ καρδιακή, καθαρὰ καὶ ἀρρέμβαστος, ὡς εἴρηται, ἐξ ἧς γεννᾶταί τις θέρμη ἐν τῇ καρδίᾳ· κατὰ τό, ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ· πῦρ, ὅπερ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθε βαλεῖν εἰς τὰς γαίας τῶν καρδιῶν ἡμῶν, τὰς πρὶν μὲν ἀκανθηφόρους τοῖς πάθεσι, νῦν δὲ πνευματοφόρους τῇ χάριτι, ὥς φησιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί ἤθελον εἰ ἤδη ἀνήφθη· ὃ δὴ καὶ τοὺς περὶ τὸν Κλεώπαν ποτέ, ἀναθερμάνασα, καὶ ἐκκαύσασα ἐκστατικῶς πρὸς ἀλλήλους βοᾷν ἐποίησε· τό, οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ; λέγει δὲ καὶ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ Ἰωάννης ὁ πάνυ, ἔν τινι τροπαρίῳ τῶν πρὸς τὴν ὑπέραγνον Θεοτόκον αὐτοῦ μελισμάτων, Ἕλκει με πρὸς ὑμνῳδίαν πόθου τοῦ παρθενικοῦ, τὸ πῦρ τὸ ἐγκάρδιον· γράφει δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς βιαίας τίκτεται ἡ θέρμη ἡ ἄμετρος, ἡ πυρπολουμένη ἐν τῇ καρδίᾳ ἐκ τῶν θερμῶν ἐνθυμήσεων τῶν καινῶς ἐπιπολευόντων τῇ διανοίᾳ· αὕτη δὲ ἡ ἐργασία, καὶ ἡ φυλακὴ λεπτύνουσι τὸν νοῦν ἐν τῇ θέρμῃ αὐτῶν· καὶ παρέχουσιν αὐτῷ ὅρασιν καὶ προϊών, καὶ ἐκ τῆς θέρμης ταύτης τῆς ἐκ τῆς χάριτος τῆς θεωρίας ἐπιγινομένης γεννᾶται ἡ ἐπιρροὴ τῶν δακρύων καὶ μετὰ μικρὸν καὶ ἐκ τῶν ἀπαύστων δακρύων δέχεται ἡ ψυχὴ τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν, ἐκ δὲ τῆς εἰρήνης τῶν λογισμῶν, ὑψοῦται εἰς τὴν καθαρότητα τοῦ νοός, διὰ δὲ τῆς τοῦ νοῦ καθαρότητος ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ βλέπειν τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ· καὶ μετὰ βραχέα· μετὰ δὲ ταῦτα φθάνει ὁ νοῦς ἰδεῖν Ἀποκαλύψεις, καὶ σημεῖα, ὡς εἶδεν Ἰεζεκιὴλ ὁ Προφήτης· ἔτι, τὰ δάκρυα καὶ ὁ ῥαπισμὸς τῆς κεφαλῆς ἐν τῇ προσευχῇ, καὶ τὸ κυλινδεῖσθαι μετὰ θερμότητος, ἐξυπνίζουσι τὴν θέρμην τῆς γλυκύτητος αὐτῶν ἔνδοθεν τῆς καρδίας· καὶ μετὰ ἐπαινουμένης ἐκστάσεως πέταται ἡ καρδία πρὸς τὸν Θεόν, καὶ βοᾷ, ἐδίψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ τὸν Θεόν, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα· πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου Κύριε; καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· πῦρ μὲν ἐπιδημῆσαν ἐν καρδίᾳ, προσευχὴν ἀνέστησεν· ταύτης δὲ ἐγερθείσης καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναληφθείσης, καὶ πυρὸς ἐν ἀνωγαίῳ ψυχῆς κατάβασις γέγονεν· ἔτι, τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος Μοναχός, ὃς τὴν θέρμην τὴν ἑαυτοῦ ἐφύλαξεν ἄσβεστον; καὶ μέχρι τῆς ἑαυτοῦ ἐξόδου καθ' ἡμέραν προστιθεὶς πῦρ πυρί, καὶ θέρμην θέρμῃ, καὶ πόθον πόθῳ, καὶ σπουδὴν σπουδῇ, οὐκ ἐπαύσατο; καὶ ὁ Ἅγιος Ἠλίας ὁ Ἔκδικος· ὁπόταν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν σχολάσασα ἡ ψυχὴ συναφθῇ τῇ ψυχῇ, τότε οἷά τις φλὸξ περικυκλώσασα ταύτην ἐκείνη, σίδηρον καθάπερ τὸ πῦρ, πεπυρακτωμένην ὅλην καθίστησιν· καὶ ἔστι μὲν ψυχὴ ἡ αὐτή· οὐκ ἔτι δὲ καὶ ἁπτή, οὐδὲ γὰρ ὁ πυρακτωθεὶς σίδηρος, ταῖς ἔξωθεν ἐπαφαῖς· ἔτι, μακάριος ὁ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ οὑτωσὶ θεωρηθῆναι ἀξιωθείς, καὶ τὸν ἑαυτοῦ φύσει πήλινον ἀνδριάντα, χάριτι, πύρινον κατιδών.

Ὅτι καὶ ἡ θέρμη, διαφόρως ἔχει τὴν γένεσιν· καὶ κυριωτέρα δὲ ἡ ἐκ τῆς καθαρᾶς καρδιακῆς προσευχῆς.

Γίνωσκε δέ, ὅτι καὶ ἡ τοιαύτη θέρμη διαφόρως καὶ πολυτρόπως ἔχει τὴν ἐν ἡμῖν αὐτῆς γένεσίν τε καὶ ὕπαρξιν· καὶ τοῦτο δῆλον παρὰ τῶν ἐκτεθέντων χρησμῶν τῶν Ἁγίων, ὀκνῶμεν δὲ εἰπεῖν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς πράξεως ἐστὶ δὲ τούτων κυριωτέρα πως, ἡ ἐκ τῆς καρδιακῆς καθαρᾶς προσγινομένη προσευχῆς θέρμη· καὶ μετ' αὐτῆς διηνεκῶς προϊοῦσα καὶ αὐξανομένη καὶ εἰς φωτισμὸν τὸν ἐνυπόστατον σαββατίζουσα, ἤγουν ἐνυποστάτως πεφωτισμένον ἐργαζομένη κατὰ τοὺς Πατέρας τὸν οὕτως ἔχοντα ἄνθρωπον. νε'.

Τί τὸ προσεχῶς ἔργον τῆς καρδιακῆς θέρμης.

Ἥτις δὴ θέρμη, προσεχῶς ἀποσοβεῖ τὰ ἐμποδίζοντα τὴν προτέραν καθαρὰν τελείως ἐκτελεῖσθαι προσευχήν· πῦρ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ πῦρ καταναλίσκον τὴν μοχθηρίαν τῶν δαιμόνων καὶ τῶν παθῶν ἡμῶν· λέγει καὶ νϛ'.

Digitized by Google

γὰρ ὁ Ἅγιος Διάδοχος· ὅτε μετὰ ζεστῆς τινὸς ἀλγηδόνος ἡ καρδία εἰσδέχεται τὰ τόξα τῶν δαιμόνων, ὡς αὐτὰ οἴεσθαι φέρειν τὰ βέλη τὸν πολεμούμενον, μισεῖ μετὰ πόνου ἡ ψυχὴ τὰ πάθη, ὡς ἐν ἀρχῇ οὖσα τοῦ καθαίρεσθαι· ἐὰν γοῦν μὴ ἀλγήσῃ μεγάλως ἐπὶ τῇ ἀναιδείᾳ τῆς ἁμαρτίας, οὐκ ἂν δυνηθῇ πλουσίως χαρῆναι ἐπὶ τῇ τῆς δικαιοσύνης χρηστότητι· ὁ τοίνυν θέλων καθαρίσαι τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, τῇ μνήμῃ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διαπαντὸς ἐκπυρούτω αὐτήν, τοῦτο μόνον μελέτην καὶ ἔργον ἄπαυστον ἔχων· οὐ γὰρ ποτὲ μὲν εὔχεσθαι δεῖ, ποτὲ δὲ μή, τοὺς τὴν ἑαυτῶν σαπρίαν ἀποβαλεῖν θέλοντας, ἀλλ᾽ ἀεὶ τῇ προσευχῇ σχολάζειν ἐν τῇ τηρήσει τοῦ νοῦ, κἂν ἔξω που αὐλίζοιντο τῶν εὐκτηρίων δόμων, ὃν γὰρ τρόπον ὁ θέλων καθαρίσαι χρυσίον, ἐὰν καὶ πρὸς βραχὺ τὸ πῦρ ἐάσῃ σχολᾶσαι τοῦ χωνευτηρίου, σκληρίαν πάλιν τῇ καθαιρομένῃ ὕλῃ ἐμποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ ποτὲ μὲν μεμνημένος τοῦ Θεοῦ, ποτὲ δὲ μή, ὅπερ δοκεῖ κτᾶσθαι διὰ τῆς προσευχῆς, τοῦτο ἀπόλλυσι διὰ τῆς σχολῆς, ἀνδρὸς δὲ ἐστι φιλαρέτου ἴδιον, τὸ ἀεὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ τὸ τῆς καρδίας καταναλίσκειν γεῶδες, ἵνα οὕτω τοῦ κακοῦ κατ᾽ ὀλίγον ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μνήμης δαπανωμένου, τελείως εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῆς ἡ ψυχὴ μετὰ πλείονος δόξης ἐπανέλθῃ λαμπρότητα· καὶ γοῦν οὕτως ὁ νοῦς προσμένων ἀκωλύτως ἐν καρδίᾳ, καθαρῶς καὶ ἀπλανῶς εὔχεται· κατὰ τὸν λέγοντα ἅγιον, τότε ἐστὶν ἀληθής, καὶ ἀπλανὴς προσευχή, ὅτε τὴν καρδίαν ὁ νοῦς τηρεῖ ἐν τῷ προσεύχεσθαι, γράφει δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Ἡσύχιος· οὗτος ἀληθινὸς τῷόντι Μοναχός, ὁ νῆψιν κατορθῶν, καὶ οὕτως ἀληθινὸς νηφάλιος, ὁ ἐν καρδίᾳ ὢν Μοναχός.

Περὶ τοῦ ἐκ τῆς θέρμης, προσοχῆς τε καὶ προσευχῆς τικτομένου πόθου καὶ ἔρωτος.

νζ΄. Ἐν δὲ τῇ τοιαύτῃ θέρμῃ, καὶ σὺν προσοχῇ προσευχῇ ἤγουν καθαρᾷ προσευχῇ, ὁ πρὸς τὸν μνημονευόμενον ἀεὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πόθος καὶ θεῖος ἔρως, καὶ ἡ ἀγάπη ἐν καρδίᾳ τίκτεται ὡς γέγραπται· νεάνιδες ἠγάπησάν με, εἵλκυσάν με, καὶ ὅτι τετρωμένη ἀγάπης εἰμὶ ἐγώ· λέγει δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Μάξιμος· πᾶσαι μὲν αἱ ἀρεταὶ συνεργοῦσι τῷ νῷ πρὸς τὸν θεῖον ἔρωτα, πλέον δὲ πάντων ἡ καθαρὰ προσευχή· διὰ ταύτης γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν πτερούμενος, ἔξω γίνεται πάντων.

Περὶ δακρύων καρδιακῶν· καὶ ἔτι περὶ θείου πόθου καὶ ἔρωτος.

Ἐξ ἧς καρδίας, καὶ δάκρυον ὅτι πλεῖστον ἀπορρεῖ καθαῖρον, καὶ πιαῖνον τὸν ἐξ ἀγάπης ταῦτα πεπλουτηκότα, ἀλλ᾽ οὐ τῆχον, καὶ ξηραῖνον· τοῦτο καὶ γάρ, τὸ ἐκ τοῦ θείου φόβου, κἀκεῖνο, τὸ ἐκ τοῦ θεϊκοῦ ἔρωτος· τῷ σφοδρῷ καὶ ἀσχέτῳ πόθῳ, καὶ ἔρωτι τοῦ μνημονευομένου Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· καί γε ἐνθουσιῶσα βοᾷ· ἔθελξας πόθῳ με Χριστέ, καὶ ἠλλοίωσας τῷ θείῳ σου ἔρωτι· καὶ ὅλος εἶ σῶτερ γλυκασμός· ὅλος εἶ ἐπιθυμία καὶ ἔφεσις· ὅλος ἀκόρεστος· ὅλος ὑπάρχεις κάλλος ἀμήχανον· καὶ μετὰ Παύλου κραυγάζει τοῦ χριστοκήρυκος, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ συνέχει ἡμᾶς· καὶ τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; καὶ αὖθις· πέπεισμαι, ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωή, οὔτε Ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε ἐξουσίαι, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε τίς κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. νή.

Παραίνεσις περὶ τοῦ μὴ ζητεῖν τὰ ὑπὲρ τὸ μέτρον· καὶ ἔτι περὶ τῆς ἐν καρδίᾳ διηνεκοῦς μνήμης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προτροπή.

Ἵν᾽ οὖν τις ἀξιωθείη τούτων δή, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα πάντων· ἅπερ νυνὶ λέγειν οὐκ εὔκαιρον· μὴ ζήτει γάρ, φησι, πρὸ καιροῦ τὰ τοῦ καιροῦ· καὶ τό καλὸν οὐκ ἔστι καλόν, ὅταν οὐ καλῶς γένηται· καὶ κατὰ τὸν Ἅγιον Μάρκον, οὐ συμφέρει πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν προτέρων, εἰδέναι τὰ δεύτερα· ἡ γὰρ γνῶσις φυσιοῖ διὰ τὴν ἀργίαν· ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ διὰ τὸ τὰ πάντα ὑπομένειν· χρὴ σπεύδειν καὶ ἀεὶ ἀγωνίζεσθαι, καθάπερ εἴρηται, τὴν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μνήμην ἔνδον βάθους καρδίας διηνεκῶς περιφέρειν, καὶ οὐκ ἐκτός, καὶ ἐπιπολαίως· ὡς λέγει καὶ περὶ τούτου ὁ αὐτὸς Μακάριος Μάρκος· ὅτι, ἐὰν μὴ διὰ καθολικῆς, καὶ νοερᾶς ἐλπίδος ἀνοιγῇ τὸ νθ΄.

Digitized by Google

ἐνδότατον καὶ ἀπόκρυφον καὶ εἰλικρινὲς τῆς καρδίας ἡμῶν χώρημα. οὐκ ἔστι βεβαίως ἐπιγνῶναι τὸν ἐνοικοῦντα, οὔτε εἰδέναι εἰ προσεδέχθησαν αἱ λογικαὶ ἡμῶν θυσίαι, ἢ οὔ.

Περὶ θερμοῦ ζήλου, καὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐμφανείας θείας, καὶ τοῦ τῆς χάριτος ἐνυποστάτου φωτισμοῦ.

ξ'. Οὕτω γὰρ ἐκκλινεῖ ῥαδίως, οὐ τῶν ἔργων τῶν πονηρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, καὶ τῶν ἀπρεπῶν φαντασιῶν· καθὰ γέγραπται· πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε· μᾶλλον δὲ παντὸς λογισμοῦ, καὶ πάσης φαντασίας ἐκστήσεται ὡς τῷ ὑπὲρ ἀρετῆς αὐτοῦ θερμῷ ζήλῳ κατα φλέγων, καὶ ἀφαντῶν πᾶσαν πονηροπραξίαν αἰσθητῶς, και νοητῶς, τὸ πρὶν ἐνεργοῦσαν ἐν ἑαυτῷ, σὺν τοῖς ἀρχηγοῖς αὐτῶν κακοχάρτοις δαίμοσι· ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, φοβερός ἐστι τοῖς δαίμοσι καὶ ποθεινὸς τῷ Θεῷ, καὶ τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ, ὁ μετὰ θερμοῦ ζήλου ἐκριζῶν τὰς ἐκ τοῦ ἐχθροῦ φυομένας ἐν αὐτῷ ἀκάνθας· καὶ εἰς προκοπὴν ἥξει τοῦ πληροφορίαν ἐντεῦθεν σχεῖν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ ἐναργοῦς ἐμφανείας, καὶ ἐνοικήσεως τοῦ ἐνυποστάτου, καὶ θειοτάτου φωτισμοῦ τοῦ τῆς χάριτος. Εἰ βούλοιο δὲ εἰπεῖν, μάλα φαιδρῶς ἐπαναδραμεῖται πρὸς τὴν ἄνωθεν, καὶ διά τῆς τοῦ Βαπτίσματος χάριτος τελεσιουργηθεῖσαν ἡμῖν εὐγένειαν καὶ υἱοθεσίαν πνευματικήν· καὶ λέγει αὖθις ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ, αὕτη ἐστιν ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία, ἡ ἐντὸς ἡμῶν κεκρυμμένη κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον· αὕτη ἡ χώρα νεφέλη ἐστὶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, εἰς ἣν μόνοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ εἰσελεύσονται τοῦ θεάσασθαι τὸ πρόσωπον τοῦ ἰδίου δεσπότου· μόνον αὐτὸς μὴ ζητείτω τὴν τοῦ Θεοῦ ἐμφάνειαν, ἵνα μὴ δέξηται τὸν ὡς ἀληθῶς σκότος ὄντα, καὶ φῶς εἶναι ὑποκρινόμενον.

Περὶ ἐνεργείας θείας, καὶ ἐναντίας.

ξα'. Ὅταν δὲ ὁ νοῦς αὐτοῦ μὴ ζητοῦντος, φῶς ὁρᾷ, μὴ παραδεχέσθω τοῦτο, μήτε μὴν καταργείτω, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Μάρκος· ὅτι, ἔστιν ἐνέργεια χάριτος τῷ νηπίῳ ἀγνοουμένη· καὶ ἔστι τῆς κακίας ἑτέρα τῇ ἀληθείᾳ ἐξομοιουμένη, καλὸν δὲ τὰ τοιαῦτα μὴ ἐνοπτρίζεσθαι διὰ τὴν πλάνην, μήτε ἀναθεματίζειν διὰ τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ πάντα δι' ἐλπίδος προσφεύγειν τῷ Θεῷ, αὐτὸς γὰρ οἶδε τῶν ἀμφοτέρων τὸ χρήσιμον· ἀλλ' ἐρωτάτω τὸν ἔχοντα χάριν καὶ δύναμιν πρὸς Θεὸν διδάξαι, καὶ διακρίναι.

Περὶ διδασκάλου πεφωτισμένου καὶ ἀπλανοῦς

Καὶ εἰ μὲν εὕροι τὸν διδάξαντα, οὐ καθὼς μόνον ἔγνω ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, ἀλλὰ καθάπερ καὶ ἐκεῖνος μακαρίως ἔπαθε τὸν θεῖον φωτισμόν, τῷ Θεῷ χάρις· εἰ δ' οὖν, κρεῖττον τὸ μὴ παραδέξασθαι, ἀλλ' ἐν ταπεινώσει πρὸς τὸν Θεὸν καταφυγεῖν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας λογιζόμενος, καὶ ἀποκαλῶν τῆς τοιαύτης ἀξίας καὶ θεωρίας, ὥσπερ ἄρα τοῦτό τε, καὶ ὅσα προείρηται, καὶ δὴ ῥηθήσεται, καὶ ὅσα μεμυήμεθα, Χριστοῦ χάριτι, παρά τε γλωσσῶν ἀψευδῶν, Πνεύματι Ἁγίῳ κινουμένων τε καὶ φθεγγομένων, τῶν τε θεοπνεύστων γραφῶν. καὶ μερικῆς πείρας. ξβ'.

Περὶ φωτισμοῦ ἀληθινοῦ, καὶ ψευδοῦς· ἤγουν φωτὸς θείου, καὶ πονηροῦ.

Εἰ γάρ, καὶ ἐν ἐνίοις αὐτῶν οἱ κλεινοὶ Πατέρες ἡμῶν συγγράμμασι, τὰ σημεῖα τοῦ ἀπλανοῦς, καὶ τοῦ τῆς πλάνης ὑπεμφαίνουσί πως φωτισμοῦ, καθὰ δῆτα, καὶ ὁ τοῦ Λάτρου τρισόλβιος Παῦλος πεποίηκεν εἰρηκὼς πρὸς τὸν περὶ τοῦ τοιούτου ἐπερωτήσαντα αὐτὸν μαθητὴν αὐτοῦ· ὅτι τὸ μὲν τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως φῶς, πυροειδές ἐστι, καὶ καπνῶδες, καὶ τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς ὅμοιον· καὶ ἐπειδὰν αὐτὸ μετριοπαθής, καὶ κεκαθαρμένη ψυχὴ θεάσηται, ἀηδῶς ἔχει πρὸς αὐτό, καὶ βδελύττεται· τὸ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἀγαθόν, χαριέστατόν τε ἐστι, καὶ ἀκραιφνές, καὶ προσβαλὸν ἁγιάζει, φωτός τε, καὶ χαρᾶς, καὶ ἱλαρότητος πληροῖ τὴν ψυχήν, καὶ ἠπίαν αὐτὴν καὶ φιλάνθρωπον ἀπεργάζεται· καὶ ἕτεροι δὲ ὡσαύτως, ἀλλ' ὅμως ἅτε τὰ προειρημένα διὰ ζώσης ἤκουσα φωνῆς, οὕτω δή, καὶ περὶ τούτου κατὰ καιρὸν ἀκούσῃς· νῦν γὰρ οὐ καιρός. ξγ'.

Περὶ φαντασίας ἀπρεποῦς τε, καὶ εὐπρεποῦς, καὶ ὅπως χρὴ μετιέναι αὐτάς.

Ἐπεὶ δὲ μικρῷ πρόσθεν περὶ φαντασίας ξδ'.

ἐμνήσθημεν, καὶ φαντασίας ἀπρεποῦς, ὀνησιμώτατον, ὥς γε ἡμῖν δοκεῖ, ἐν βραχεῖ καὶ περὶ αὐτῆς μᾶλλον δὲ περὶ πάσης φαντασίας ὡς δυνατὸν διαλαβεῖν· λίαν γὰρ ἀνθίσταται ἡ ἐπάρατος τῇ καθαρᾷ, καὶ καρδιακῇ προσευχῇ, καὶ τῇ ἑνιαίᾳ, καὶ ἀπλανεῖ τοῦ νοῦ ἐργασίᾳ· ὅθεν καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες πολλαχῶς περὶ αὐτῆς, καὶ κατ᾽ αὐτῆς ἀποφθέγγονται· αὕτη τοίνυν, ἡ ποικιλόμορφος, ὡς ὁ μυθευόμενος Δαίδαλος, καὶ πολυκέφαλος κατὰ τὴν ὕδραν φαντασία, οἷόν τις γέφυρα τῶν δαιμόνων, τοῖς Ἁγίοις προείρηται· δι᾽ αὐτῆς γὰρ διερχόμενοι, καὶ διαπερῶντες οἱ φόνιοι ἀλάστορες, κοινωνοῦσί πως καὶ συμμίγνυνται τῇ ψυχῇ· σίμβλον κηφήνων ταύτην ἀπεργαζόμενοι, καὶ ἐννοιῶν ἀκάρπων, καὶ ἐμπαθῶν οἰκητήριον· ἣν δὴ φαντασίαν ἀποβλητέον τοσύνολον· εἰ μή που βούλει, ἕνεκα μετανοίας, καὶ συντριβῆς, πένθους τε, καὶ ταπεινοφροσύνης· πρὸ δὲ καὶ τῆς τῶν ὄντων μελέτης, καὶ θεωρίας, ναὶ μὴν καὶ χάριν ἀπρεποῦς φαντασίας· εὐπρεπῆ φαντασίαν παραβαλεῖν, καὶ ἀντισηκῶσαι· κἀκείνην ταύτῃ συμμίξας, καὶ ἀντιστρατευσάμενος, καὶ ὡς ῥίψασπιν τὴν ἄσεμνον, καὶ ἰταμὸν κατὰ κράτος βαλών, οὕτω κατ᾽ αὐτῆς ἆραι τὰ νικητήρια· καὶ γοῦν οὕτω ποιῶν οὐ μόνον ζημίας, ἀλλὰ καὶ κέρδους σαυτῷ αἴτιος εἴης· ὡς ἐν ἀπταίστῳ κρίσει τὰ κατ᾽ αὐτὸν διευθύνων· ἅτε φαντασίαν ἀπρεπῆ φαντασίᾳ εὐπρεπεῖ καταργῶν· καὶ τοῖς τῶν ἐναντίων ὅπλοις τούτους δὴ τοὺς ὑπεναντίους καιρίως πλήττων, ἢ ἀποκτείνων, ὡς πάλαι τὸν Γολιὰθ ὁ θεῖος Δαβίδ.

Ὅτι οὐ μόνον ἡ ἀπρεπὴς φαντασία, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐπρεπὴς ἀπόβλητος τοῖς Ἁγίοις εἰς τὴν καθαρὰν προσευχὴν· καὶ εἰς τὴν ἁπλῆν, καὶ ἑνιαίαν ἐργασίαν τοῦ νοός.

ξέ. Τοῦτο δέ, τῶν ἔτι νηπίων, ἤτοι τῶν ἀρχαρίων ἆθλον ἐστίν· οἱ γὰρ τῷ χρόνῳ προβεβηκότες, ὁλικῶς τὴν ἀπρεπῆ φαντασίαν σὺν τῇ εὐπρεπεῖ ἀποβάλλονται, καὶ φρούδην ἐργάζονται· ὡς κηρὸν τηκόμενον ἀπὸ προσώπου πυρός. ἀποτεφροῦντες, καὶ διαλύοντες, διὰ τὴν καθαρὰν προσευχήν, καὶ τὴν ἐκ πάντων τοῦ νοὸς ἀτύπωτον ἀπόθεσίν τε, καὶ γύμνωσιν, ἕνεκα τῆς πρὸς Θεὸν ἁπλῆς ἐπιβολῆς, εἰ βούλει δέ, καὶ παραδοχῆς, καὶ ἀσχηματίστου, καὶ ἑνιαίας ἑνώσεως· λέγει καὶ γὰρ ὁ Ἅγιος Ἡσύχιος· πᾶς λογισμός, φαντασία ἐστὶν ἐν τῷ νῷ αἰσθητοῦ τινος πράγματος· νοῦς γὰρ ὢν ὁ ἀσσύριος οὐκ ἄλλως ἀπατᾷν ἐξισχύει, εἰ μὴ χρήσηται τοῖς παρ᾽ ἡμῶν αἰσθητοῖς, καὶ συνήθεσι· καὶ ὁ Ἅγιος Διάδοχος. Ἐπειδὴ πᾶς λογισμὸς διὰ φαντασίας αἰσθητῶν τινων εἰσέρχεται ἐν τῇ καρδίᾳ, τότε αὐγάζει αὐτῇ τὸ μακάριον φῶς τῆς θεότητος, ὅταν πάντῃ εὐκαιρήσῃ ἀπὸ πάντων, καὶ ἀσχημάτιστος ἐκ τούτων γένηται· εἴπερ ἡ λαμπρότης ἐκείνης, κατὰ στέρησιν τῶν πάντων νοημάτων παραφαίνεται τῷ καθαρῷ νοΐ· καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος· ὥσπερ οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ Κύριος, οὕτως οὐδὲ ἐν διατυπώσεσι τισὶ καὶ πλάσμασι νοητοῖς. Προβέβληνται γὰρ ταῦτα ἀποτειχίζοντα τὴν κεκιβδηλευμένην ψυχὴν τὴν μὴ δυναμένην καθαρῶς ἐνατενίζειν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ᾽ ἔτι τοῦ ἐσόπτρου ἐχομένην, καὶ τοῦ αἰνίγματος· καὶ ὁ θεῖος Εὐάγριος· ἐκεῖ λέγεται καθέζεσθαι τὸν Θεόν, ἔνθα γινώσκεται· διὸ καὶ θρόνος λέγεται τοῦ Θεοῦ, νοῦς καθαρός. Τὸ τοίνυν νόημα τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐν τοῖς νοήμασιν εὑρεθήσεται τοῖς τυποῦσι τὸν νοῦν, ἀλλ᾽ ἐν νοήμασι τοῖς μὴ τυποῦσι· διόπερ τὸν προσευχόμενον δεῖ παντάπασι χωρίζεσθαι τῶν νοημάτων τῶν τυπούντων τὸν νοῦν· καὶ ἄλλως μὲν τυπωθήσεται ὁ νοῦς ὁρῶν νοῦν· καὶ ἄλλως δὲ διατεθήσεται ὁρῶν τὸν λόγον αὐτοῦ· ἐντεῦθεν μανθάνομεν πῶς ἡ γνῶσις ἡ πνευματικὴ ἀφίστησι τὸν νοῦν τῶν νοημάτων τῶν τυπούντων αὐτόν· ἀτύπωτον δὲ ἄγουσα, παρίστησι τῷ Θεῷ· καὶ ὁ Ἅγιος Μάξιμος ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Μεγάλου Διονυσίου. Ἕτερόν ἐστι φαντασία, καὶ ἕτερόν ἐστι νόησις ἤτοι νόημα· ἀπό τε γὰρ διαφόρων δυνάμεων γίνονται καὶ ἰδιότητι κινήσεως διαφέρουσι· ἡ μὲν γὰρ νόησις ἐνέργειά ἐστι καὶ ποίησις· ἡ δὲ φαντασία πάθος καὶ τύπωσις ἀναγγελτικὴ αἰσθητοῦ τινος, ἢ ὡς αἰσθητοῦ τινος· καὶ ἡ μὲν αἴσθησις ἀντιλαμβάνεται τῶν ὄντων κατὰ ἀθρόαν μόρφωσιν, ὁ δὲ νοῦς ἐφάπτεναι, τουτέστι ἀντιλαμβάνεται τῶν ὄντων ἑτέρῳ τρόπῳ καὶ οὐχ ὡς ἡ αἴσθησις. Περὶ μὲν οὖν τὸ σωματικὸν ἢ τὸ πνευματικόν, ἐν ᾧ καὶ τὰς αἰσθήσεις εἶναι πρώην ἔφαμεν, τὸ παθητικὸν καὶ μορφωτικόν ἐστι κίνημα· τὸ δὲ κριτικόν, καὶ ἀντιληπτικόν, τῇ ψυχῇ, καὶ τῷ νῷ δοτέον· τούτῳ οὖν τῷ τῆς ψυχῆς ἀντιληπτικῷ καὶ τὸ φανταστικὸν ὑποστεῖλαι δεῖ, διαιρεῖται δὲ ἡ φανταστικὴ εἰς τρεῖς μοίρας· πρώτην μὲν εἰς τὴν

τῶν ἀντιλήψεων εἰκονιστικὴν πρὸς τὰ ποιοῦντα αἰσθητὴν τὴν ἀντίληψιν· δευτέραν δὲ, τὴν ἐκ τῶν μενόντων ἐγκαταλειμμάτων ἀπὸ τούτων ἀνατυπωτικὴν, τὴν μὴ ἔχουσαν ἐρηρεισμένας ἐπί τι τὰς εἰκόνας, ἣν καὶ ἰδίως φανταστικὴν καλοῦσιν· τρίτην, ἐν ᾗ πᾶσα ἡδονὴ, καὶ φαντασία δοκοῦντος ἀγαθοῦ, ἢ κακοῦ κατὰ λύπην συνίσταται· οὐδὲ μία τοίνυν, καθὰ εἴρηται, φαντασία χώραν ἔχει ἐπὶ Θεοῦ· πάντων γὰρ ἅπαξ ἁπλῶς ὑπὲρ ἔννοιάν ἐστι, καὶ ὑπέρκειται· καὶ αὖθις ὁ Μέγας Βασίλειος· νοῦς μὴ σκεδαννύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαχεόμενος, ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτόν· δι' ἑαυτοῦ δὲ, εἰς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἀναβαίνει· κἀκείνῳ τῷ κάλλει περιλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνει· ταῦτα τοιγαροῦν, καὶ αὐτὸς εἰδὼς, ἐπείγου ὅσαι ὧραι, σὺν Θεῷ, ἀφαντάστως, ἀσχηματίστως, ἀδιατυπώτως, ὅλως ὅλῳ νοΐ καθαρῷ, καὶ ψυχῇ καθαρᾷ εὔχεσθαι· ὁλοτρόπως· λέγει καὶ γὰρ ὁ Ἅγιος Μάξιμος.

Περὶ νοὸς ψυχῆς, καὶ καρδίας καθαρῶν καὶ τελείων.

Περὶ νοὸς καθαροῦ.

ξς´. Νοῦς καθαρός ἐστιν, ὁ ἀγνοίας χωρισθεὶς, καὶ ὑπὸ τοῦ θείου φωτὸς καταλαμπόμενος.

Περὶ ψυχῆς καθαρᾶς.

Ψυχὴ καθαρά ἐστιν, ἡ παθῶν ἐλευθερωθεῖσα, καὶ ὑπὸ τῆς θείας ἀγάπης ἀδιαλείπτως εὐφραινομένη.

Περὶ καρδίας καθαρᾶς.

Καρδία καθαρά ἐστιν, ἡ παντάπασιν ἀνείδεον τῷ Θεῷ, καὶ ἀδιαμόρφωτον παραστήσασα τὴν μνήμην· καὶ μόνοις τοῖς αὐτοῦ ἕτοιμον ἐνσημανθεῖναι τύποις, δι' ὧν ἐμφανὴς γίνεσθαι πέφυκε· τούτοις ἑπομένως καὶ τάδε προσκείσθω.

Περὶ τελείου νοός.

Νοῦς ἐστι τέλειος, ὁ διὰ πίστεως ἀληθοῦς τὸν ὑπεράγνωστον ἐγνωκὼς, καὶ τῶν αὐτοῦ δημιουργημάτων τακ..θ..ου θεασάμενος· καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς προνοίας καὶ κρίσεως τὴν περιληπτικὴν γνῶσιν παρὰ Θεοῦ εἰληφὼς, ὡς ἄνθρωπος δὲ φημί.

Περὶ ψυχῆς τελείας.

Ψυχή ἐστι τελεία, ἧς ἡ παθητικὴ δύναμις νένευκεν ὁλοτελῶς πρὸς Θεόν.

Περὶ καρδίας τελείας.

Καρδία τελεία τάχα ἐκείνη λέγεται, ἡ μηδεμίαν ἔχουσα φυσικὴν καθ' οἱονδήποτε τρόπον πρὸς ὁτιοῦν κίνησιν· ἐν ᾗ καθάπερ πτυχίῳ λειανθέντι καλῶς διὰ τὴν ἄκραν ἁπλότητα, παραγενόμενος ὁ Θεὸς τοὺς ἰδίους νόμους ἐγγράφει.

Περὶ νοῦ καθαροῦ.

Ἔτι νοῦν καθαρίσαι κατὰ τὸν Ἅγιον Διάδοχον μόνου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐστί· ἔτι νοῦν στῆναι κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος μόνου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐστίν· ἔτι φησὶν ὁ Ἅγιος Νεῖλος· εἴ τις βούλοιτο ἰδεῖν τὴν τοῦ νοῦ κατάστασιν, στερησάτω ἑαυτὸν πάντων τῶν νοημάτων, καὶ τότε ὄψεται αὐτὸν σαπφείρῳ, ἢ οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερῆ· καὶ αὖθις· νοῦ κατάστασις ἐστίν, ὕψος νοητὸν οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερές· ᾧ καὶ τὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐπιγίνεται φῶς, καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· ὅταν ὁ νοῦς ἀποδύηται τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδύηται τὸν καινὸν τῆς χάριτος, τότε τὴν ἑαυτοῦ καθαρότητα ὄψεται ὁμοίαν τῇ ἐπουρανίῳ χροιᾷ· ἥτις Θεοῦ τόπος ὑπὸ τῆς γερουσίας τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὠνόμασται, ἡνίκα ὤφθη αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει, οὕτω καὶ γοῦν ποιῶν ὡς προείρηται, ἤτοι καθαρῶς, καὶ ἀφαντάστως καὶ ἀδιατυπώτως προσευχόμενος, κατ' ἴχνος ἔσῃ ἑπόμενος τοῖς Ἁγίοις· εἰδὲ μή γε, φαντασιαστὴς γενήσῃ ἀντὶ ἡσυχαστοῦ· καὶ ἀντὶ σταφυλῆς τρυγήσῃς ἀκάνθας· ὃ μή σοι γένοιτο.

Ὅπως οἱ Προφῆται ἐφαντάζοντο.

Εἰ δέ τινες τὰς τῶν προφητῶν ὁράσεις, σχηματισμούς τε, καὶ ἀποκαλύψεις, διὰ φαντασίας, καὶ ἀκολουθίας φυσικῆς γεγενῆσθαι ὑπολαμβάνουσιν· οὗτοι πόρρω τοῦ ὀρθοῦ σκοποῦ, καὶ τῆς ἀληθείας ἵστωσαν ξζ´.

Digitized by Google

φέρεσθαι· οἱ γὰρ Προφῆται, καὶ νῦν οἱ καθ' ἡμᾶς ἱερομῦσται, οὐ κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν τινά, καὶ τάξιν, ναὶ μὴν καὶ φαντασίαν ἑώρων, καὶ ἐφαντάζοντο, ἀλλὰ θείως, καὶ ὑπὲρ φύσιν τὸν νοῦν τῇ ἀρρήτῳ δυνάμει, καὶ χάριτι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τυπούμενοι, καὶ φαντασιούμενοι· ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὅτι ἀφάτῳ τινὶ δυνάμει φαντασιούμενοι τὸν νοῦν οἱ ἀπερίσπαστον αὐτόν, καὶ καθαρὸν ἔχοντες· οἱονεὶ ἐνηχοῦντα αὐτοῖς ἔχουσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· καὶ αὖθις· ἑώρων οἱ Προφῆται τυπούμενοι τῷ πνεύματι τὸ ἡγεμονικόν· καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· τοῦτο, ἤγουν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐνήργει πρότερον ἐν ταῖς Ἀγγελικαῖς καὶ οὐρανίαις δυνάμεσι· καὶ μετὰ μικρόν, ἔπειτα ἐν τοῖς Πατράσι, καὶ ἐν τοῖς Προφήταις· ὧν οἱ μὲν ἐφαντάσθησαν Θεόν, ἢ ἔγνωσαν· οἱ δὲ τὸ μέλλον προέγνωσαν· τυπούμενοι τῷ πνεύματι τὸ ἡγεμονικόν, καὶ ὡς παροῦσι συνόντες τοῖς ἐσομένοις.

Ἔτι περὶ φαντασιῶν, καὶ πολλῶν, καὶ ποικίλων θεωριῶν.

ιζ'. Εἰ δέ τινες ἀμφιβάλλουσιν ἔτι ὡς τὰς φαντασίας ἀποδεχόμενοι, καὶ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας θεωρίας, καὶ ἐναντιοῦνται ἡμῖν, ὡσανεί πως τοῖς Ἁγίοις ἡγούμενοι ἕπεσθαι, τῷ λέγειν, τὸν μὲν Θεολόγον νῷ μόνῳ τὸν Θεὸν σκιαγραφεῖσθαι, οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτόν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτόν, ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης, εἰς ἕν τι τῆς ἀληθείας ἴνδαλμα. καὶ τὰ ἑξῆς· τὸν δὲ θεῖον Μάξιμον, μὴ δύνασθαι τὸν νοῦν ἀπαθῆ γενέσθαι ἐκ μόνης τῆς πράξεως, ἐὰν μὴ διαδέχωνται αὐτὸν πολλαί, καὶ ποικίλαι θεωρίαι· ὁμοίως καὶ ἑτέρους Ἁγίους τὰ ἴσα τούτοις διαγορεύοντας· οἱ τοιοῦτοι γινωσκέτωσαν, ὡς ἐκείνοις τοῖς μακαρίοις οὐπερὶ τῆς κατὰ παραδοχὴν ἐργασίας ἐκεῖσε, καὶ χάριτος, τῆς γνωστικῆς φαμέν, καὶ ἐποπτικῆς, καὶ αὐτῇ πείρᾳ συναπτούσης Θεῷ τὸν ἄνθρωπον, οἱ λόγοι οὗτοι πεφήνασιν· ἀλλὰ περὶ τῆς κατ' ἐπιβολήν, δηλαδή, τῆς ἐκ τῆς σοφίας, καὶ τῆς τῶν ὄντων ἀναλογίας, καὶ ἁρμονίας συλλεγομένης θεωρίας, καὶ εἰς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν παρακυπτούσης ἀμυδρῶς πως, ἣν τινα καὶ τοῖς πολλοῖς, μᾶλλον δὲ πᾶσιν ἅπαξ ἁπλῶς ἔξεστι μετέρχεσθαι, καὶ διανοεῖσθαι, ὡς ἐπιστημονικῶς τὰς τοιαύτας τῶν ἁγίων χρήσεις ἐξηтακώς, ἐναργῶς εἴσεται, ὡς γέγραπται· ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς καταλαμβάνεται· οὐμενουν ἐκ τῆς κατὰ κόσμον καὶ θύραθεν πολυλέσχου καὶ ματαίας τεχνικῆς μαθήσεως· αὕτη γὰρ ὡς λάτρις ἄσεμνος, καὶ ἐπιστημονικῇ, καὶ σοφιστικῇ, καὶ ἀποδεικτικῇ οἰήσει γαυρουμένη οὐκ εὐαγγελικῇ πίστει, καὶ ταπεινώσει, καὶ ἀληθεῖ συγκαταθέσει στοιχειουμένη, πόρρω τῶν ἱερῶν προθύρων ἐξωστράκισται· ἡμῖν δὲ νῦν ὁ λόγος περὶ τῆς τελείας, καὶ ἐνυποστάτου ἐλλάμψεως, καθ' ἣν καὶ οἱ τῶν Ἀποστόλων πρόκριτοι οἱ ἐπ' ὄρους Θαβὼρ τοῦ Ἰησοῦ συναναβάντες ἀρρήτως τὴν καλήν, και τῷόντι μακαρίαν ἀλλοιωθέντες ἀλλοίωσιν ἔπαθον, καὶ τὴν ἀθέατον βασιλείαν, καὶ θεότητα, καὶ αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς μετασκευασθεῖσι πρὸς τὸ θειότερον, ἤγουν πνευματικοῖς γεγονόσι τῇ δεξιᾷ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, κατιδεῖν ἠξιώθησαν· καθ' ὅσον δὲ ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, καὶ ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς· καὶ ἡ ψυχὴ ὑπερφέρει τοῦ σώματος, κατὰ τοσοῦτον, καὶ ἡ κατὰ παραδοχὴν ἐργασία, καὶ χάρις, τῆς κατ' ἐπιβολήν· ἡ μὲν γάρ, ἤτοι ἡ κατ' ἐπιβολήν ὡς ἔφημεν, ἔξωθεν· καὶ διὰ τῆς τῶν ὄντων εὐτάκτου φορᾶς, τάξεώς τε, καὶ συλλογῆς, ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης εἰς ἕν τι τῆς ἀληθείας ἴνδαλμα τὸ προκόπτειν ἔχει, καὶ πρὸς Θεὸν ἐν πίστει ἀνατείνεσθαι· ἡ δέ, ἤγουν ἡ κατὰ Θεοῦ ὑποστατικῶς ἔνδον καρδίας πέφυκε γίνεσθαι, ἔσθ' ὅτε καὶ ἔξωθεν, καὶ τῷ σώματι μεταδιδοῦσα ἐμφανῶς ὑπὲρ ἔννοιαν τῆς οἰκείας ἐλλάμψεως καὶ τοῦ θειοτάτου φωτισμοῦ· ὑπερφυῶς πασχούσης τῆς καρδίας, κατὰ τὸν σοφώτατον Μάξιμον, οὐ ποιούσης τὴν ἀγέννητον θέωσιν· φησὶ γὰρ οὗτος ὁ Ἅγιος· ἀγέννητον λέγω θέωσιν τὴν κατ' εἶδος ἐνυπόστατον τῆς θεότητος ἔλλαμψιν· ἥτις οὐκ ἔχει γένεσιν, ἀλλ' ἀνεπινόητον ἐν τοῖς ἀξίοις φανέρωσιν· συνᾴδοντα τοῖς ῥηθεῖσι λέγει καὶ ὁ Μέγας Διονύσιος· »δέον »εἰδέναι τὸν καθ' ἡμᾶς νοῦν, τὴν μὲν ἔχειν »δύναμιν εἰς τὸ νοεῖν, δι' ἧς τὰ νοητὰ βλέ»πει· τὴν δὲ ἕνωσιν ὑπεραίρουσαν τὴν τοῦ »νοῦ φύσιν, δι' ἧς συνάπτεται πρὸς τὰ ἐπέ»κεινα ἑαυτοῦ· καὶ ὁ ὅσιος Ἰσαάκ· δύο «ὀφθαλμοὺς κεκτήμεθα ψυχικούς, καθὼς »λέγουσιν οἱ Πατέρες· καὶ οὐχ ἡ αὐτὴ χρεία »τῆς δι' ἑκατέρου θεωρίας, ἐν ἑνὶ μὲν γὰρ

»ὀφθαλμῷ, τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς φύσεσιν
»ὁρῶμεν· ἤγουν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ
»τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς
»πρόνοιαν αὐτοῦ, τὴν καταλαμβανομένην
»ἐκ τῆς ἁγιότητος τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ
»εἰς ἡμᾶς· καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ ὀφθαλμῷ, θεω-
»ροῦμεν τὴν δόξαν τῆς φύσεως αὐτοῦ τῆς
»ἁγίας, ὅτε εἰς τὰ μυστήρια τὰ πνευματι-
»κὰ εὐδοκήσει ὁ Θεὸς εἰσάξαι ἡμᾶς· καὶ
»ὁ θεῖος Διάδοχος· τοῦ μὲν ἑνὸς Ἁγίου
»Πνεύματος εἰσι χαρίσματα, ἥ τε σοφία
»καὶ ἡ γνῶσις, ὡς καὶ πάντα τὰ θεῖα χα-
»ρίσματα· ἰδίαν δὲ ὥσπερ ἕκαστον τὴν ἐ-
»νέργειαν ἔχει· διόπερ ἄλλῳ μὲν δίδοσθαι
»σοφίαν, ἄλλῳ δὲ γνῶσιν κατὰ τὸ αὐτὸ
»Πνεῦμα, ὁ Ἀπόστολος μαρτυρεῖ· ἡ μὲν
»γὰρ γνῶσις, αὐτῇ πείρᾳ συνάπτει τὸν ἄν-
»θρωπον τῷ Θεῷ, εἰς λόγους τῶν πραγ-
»μάτων τὴν ψυχὴν μὴ κινοῦσα· διὸ καί
»τινες τῶν τὸν μονήρη βίον φιλοσοφούντων,
»φωτίζονται μὲν ὑπ' αὐτῆς ἐν αἰσθήσει,
»εἰς δὲ λόγους θείους οὐκ ἔρχονται· ἡ δὲ
»σοφία, εἴπερ μετὰ ταύτης ἐν φόβῳ δοθῇ
»τινί· σπάνιον δὲ τοῦτο· αὐτὰς τὰς ἐνερ-
»γείας φανεροῖ τῆς γνώσεως· ἐπειδὴ ἡ μὲν
»τῇ ἐνεργείᾳ, ἡ δέ, τῷ λόγῳ φωτίζειν εἴ-
»ωθεν· ἀλλὰ τὴν μὲν γνῶσιν, εὐχὴ φέρει
»καὶ πολλὴ ἡσυχία ἐν ἀμεριμνίᾳ παντελεῖ·
»τὴν δὲ σοφίαν, ἀκενόδοξος μελέτη τῶν
»λογίων τοῦ Θεοῦ, καὶ πρῶτον ἡ χάρις τοῦ
»διδόντος Θεοῦ». Πρὸς δὲ καὶ ὁ Ἅγιος φησὶ
Μάξιμος ἐν τοῖς σχολείοις· «τὸ φρέαρ τοῦ
»Ἰακὼβ ἐστὶν ἡ γραφή, τὸ δὲ ὕδωρ ἐστίν,
»ἡ ἐν τῇ γραφῇ γνῶσις, τὸ δὲ βάθος, ἡ
»τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων δυσδιεξίτητος
»θεωρία· τὸ δὲ ἄντλημά ἐστιν ἡ διὰ τῶν
»γραμμάτων τοῦ θείου λόγου μάθησις, ἣν
»οὐκ εἶχεν ὁ Κύριος, αὐτολόγος ὑπάρχων,
»καὶ οὐ τὴν ἐκ μαθήσεως καὶ μελέτης γνῶ-
»σιν διδοὺς τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τὴν ἐκ
»χάριτος ἀεννάου πνευματικῆς ἀέναον σο-
»φίαν, καὶ μηδέ ποτε λήγουσαν, τοῖς ἀξίοις
»δωρούμενος· τὸ γὰρ ἄντλημα, τουτέστιν
»ἡ μάθησις, μέρος ἐλάχιστον λαμβάνουσα
»γνώσεως, τὸ πᾶν ἐᾷ, μηδενὶ λόγῳ κρατού-
»μενον· ἡ δὲ κατὰ χάριν γνῶσις, ὅλην ἔχει,
»καὶ δίχα μελέτης, τὴν ἐφικτὴν ἀνθρώποις
»σοφίαν, πρὸς τὰς χρείας ποικίλως βλυστά-
»νουσα»· καὶ αὖθις ὁ Ἅγιος Διάδοχος· «ὁ
»νοῦς ἡμῶν, τὰ πολλὰ περὶ μὲν τὴν προ-
»σευχήν, δυσανασχέτως ἔχει, διὰ τὸ στενὸν
»ἄγαν καὶ περιεσταλμένον τῆς εὐκτικῆς
»ἀρετῆς· εἰς δὲ τὴν θεολογίαν, χαίρων ἑαυ-
»τὸν ἐπιδίδωσιν, διὰ τὸ πλατὺ καὶ ἀπολε-
»λυμένον τῶν θείων θεωρημάτων· ἵνα οὖν
»μὴ ὁδὸν αὐτῷ δῶμεν τοῦ πολλὰ θέλειν
»λέγειν, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον αὐτὸν πτεροῦ-
»σθαι παραχωρῶμεν τῇ χαρᾷ, τῇ προσευχῇ
»τὰ πλεῖστα καὶ τῇ ψαλμῳδίᾳ, καὶ τῇ τῶν
»ἁγίων γραφῶν ἀναγνώσει σχολάζωμεν· μή-
»τε τῶν φιλολόγων ἀνδρῶν παρορῶντες τὰ
»θεωρήματα, ὧν ἡ πίστις διὰ τῶν λόγων
»γνωρίζεται, οὔτε γὰρ ἴδια αὐτόν, τοῦτο
»ποιοῦντες, παρασκευάσωμεν ῥήματα ἐπι-
»μιγνῦναι τοῖς λόγοις τῆς χάριτος· οὔτε μὴν
»ὑπὸ τῆς κενοδοξίας ὑποσυρῆναι, διὰ φορη-
»θέντα διὰ τῆς πολλῆς χαρᾶς καὶ τῆς πο-
»λυλογίας, παραχωρήσωμεν, ἀλλὰ καὶ πά-
»σης φαντασίας ἐκτός, αὐτὸν ἐν τῷ καιρῷ
»τῆς θεωρίας φυλάξωμεν, καὶ δακρυώδεις
»αὐτῷ σχεδὸν τὰς πάσας ἐκ τούτου ἐννοίας
»περιποιήσωμεν· ἀναπαυόμενος γὰρ ἐν τοῖς
»καιροῖς τῆς ἡσυχίας, καὶ καθηδυνόμενος
»ὑπὸ τοῦ τῆς εὐχῆς μάλιστα γλυκασμοῦ,
»οὐ μόνον τῶν προειρημένων αἰτιῶν ἐκτὸς
»γίνεται, ἀλλὰ πλέον καὶ πλέον ἀνανεοῦ-
»ται εἰς τὸ ὀξέως, καὶ δίχα πόνου τοῖς θεί-
»οις ἐπιβάλλειν θεωρήμασι, μετὰ τοῦ καὶ
»εἰς τὴν γνῶσιν αὐτὸν τῆς διακρίσεως ἐν
»πολλῇ προκόπτειν ταπεινώσει· πλὴν δεῖ
»εἰδέναι, ὅτι ἐστὶν εὐχή, παντὸς πλάτους
»ἐπάνω· αὕτη δὲ ἐκείνων μόνον ὑπάρχει, τῶν
»ἐν πάσῃ αἰσθήσει καὶ πληροφορίᾳ ἐμπεπλη-
»σμένων τῆς ἁγίας χάριτος»· ἀκήκοας; ἐστιν
εὐχή, φησιν, ἐπάνω παντὸς πλάτους, ἥτις
ἐκείνων μόνον ὑπάρχει, τῷ ἐν πάσῃ αἰσθήσει
καὶ πληροφορίᾳ, δηλονότι ἔνδον καρδίας ἐνυ-
ποστάτως ὑπερφυῶς ἐμπεπλησμένων τοῦ θει-
οτάτου φωτισμοῦ τῆς χάριτος· ταύτην καὶ ὁ
Ἅγιος Ἰσαάκ, μνήμην ἀσφράγιστον ἀπο-
καλεῖ, ἤτοι ἀσχημάτιστον, ἀνείδεον, καὶ
ἁπλῆν· καὶ ἄλλοι ἄλλως τῶν Ἁγίων Πα-
τέρων.

Περὶ τῶν τῆς ψυχῆς πέντε δυνάμεων· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ φαντασιῶν οἰκείων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ· καὶ ὅτι δεῖ ὁλικῶς φεύγειν τὴν φαντασίαν, καὶ τοὺς σχηματισμούς, καὶ τὰς ἐκτυπώσεις, καὶ τὰς μορφώσεις ἐν τῇ καθαρᾷ προσευχῇ, καὶ τῇ ἁπλῇ καὶ ἑνιαίᾳ τοῦ νοῦ ἐργασίᾳ.

Ἀλλ' ἐπειδή περ, ὡς δεδήλωται, οὐ μό- ξθ.
νον παρὰ δαιμόνων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ψυ-

χὴ ἀφ' ἑαυτῆς φυσικῶς ἔχει τὸ φαντάζεσθαι, διὰ τὸ πέντε δυνάμεις κεκτῆσθαι, ἤτοι νοῦν, διάνοιαν, δόξαν, φαντασίαν καὶ αἴσθησιν· ὥσπερ ἄρα καὶ τὸ σῶμα τὰς πέντε αἰσθήσεις, ὅρασιν, ὄσφρησιν, ἀκοήν, γεῦσιν καὶ ἁφήν· μία δέ ἐστιν ὡς ἔφημεν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων καὶ ἡ φαντασία, δι' ἧς ἡ ψυχὴ καὶ φαντάζεται, χρὴ ταύτην καλῶς τὰ καθ' ἑαυτὴν ἐθέλουσαν οἰκονομεῖν καὶ διευκρινεῖν, τὰς μάλιστα συναπτούσας αὐτὴν τῷ Θεῷ δυνάμεις αὐτῆς, ἔν τε τῷ παρόντι αἰῶνι, ἔν τε τῷ μέλλοντι, ἀναπτεροῦν καὶ πρὸς Θεὸν ἀνάγειν ὁλικῶς ἐπείγεσθαι· περὶ δέγε τῶν λοιπῶν κατὰ τὸ προσῆκον φροντίζειν καὶ κεχρῆσθαι καὶ ποιεῖν· ζητητέον τοίνυν οἷα περὶ τούτων οἱ Πατέρες φασί, καὶ τὸ εἰκὸς ἀποσώζει· καὶ λέγει ὁ Ἅγιος Μάξιμος· «ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ »δι' ἑαυτήν, ἤτοι τὴν αὐτῆς οὐσίαν, ἐστὶ »λογικὴ τε καὶ νοερὰ καὶ αὐθυπόστατος »πάντως ἐστίν· εἰ δὲ αὐθυπόστατος δι' ἑαυ»τὴν φύσει καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ μετὰ σώ»ματος ἐνεργήσει, νοοῦσα κατὰ φύσιν καὶ »λογιζομένη καὶ οὐδέποτε παυομένη τῶν »φυσικῶς αὐτῇ προσουσῶν νοερῶν δυνάμε»ων· τὰ γὰρ φύσει τῷ ὁπωσοῦν ὄντι προ»σόντα, ἕως ἐστὶ καὶ ὑφέστηκεν, ἀναφαί»ρετα τυγχάνει· ἡ ψυχὴ οὖν, ἀεί τε οὖσα »ἀφ' οὗ γέγονε καὶ ὑφισταμένη διὰ τὸν οὕ»τως αὐτὴν δημιουργήσαντα Θεόν, ἀεὶ νοεῖ »καὶ λογίζεται καὶ γινώσκει· καὶ καθ' ἑαυ»τὴν καὶ μετὰ σώματος δι' ἑαυτὴν καὶ »τὴν ἑαυτῆς φύσιν· οὐδεὶς οὖν εὑρεθήσεται »λόγος, ὁ τὴν ψυχὴν τῶν προσόντων αὐτῇ »φυσικῶς καὶ οὐ διὰ τὸ σῶμα μετὰ τὴν »τούτου λύσιν, ἀλλοτριῶσαι δυνάμενος»· ἐπεὶ οὖν τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν ἐπιγινώσκομέν τε καὶ παρὰ τῶν Ἁγίων μυσταγωγούμεθα καὶ κατὰ τὸν νῦν αἰῶνα καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα περὶ Θεὸν κινεῖσθαι καὶ συνεργεῖν, τὰς δ' ἄλλας δυνάμεις κατὰ τὸν παρόντα καὶ μόνον αἰῶνα ὡς ἰδίας αὐτῷ, δέον καὶ τὴν ψυχήν, οἷα ἔντεχνον κυβερνήτην, καὶ τὸ κῦρος τούτων φυσικῶς ἔχουσαν καὶ μὴ κατὰ τὸ παρὸν εἰρημένην μόνον διενεργεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέλλον μάλιστα τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν ὁλοτρόπως σπεύδειν ἀνατείνειν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ κινεῖν καὶ συνάπτειν ἐν τῷ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς καὶ τῆς νοερᾶς καὶ ἑνιαίας καὶ ἁπλῆς ἐργασίας καιρῷ· τῆς δὲ φαντασίας τοκαθόλου τοῦτον χωρίζειν καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων· κατὰ γὰρ τὸν Ἅγιον Νεῖλον, «κατά»στασίς ἐστι προσευχῆς ἕξις ἀπαθής· ἔρωτι »ἀκροτάτῳ, εἰς ὕψος νοητὸν ἁρπάζουσα τὸν »φιλόσοφον καὶ πνευματικὸν νοῦν»· οὕτω καὶ γὰρ πράττουσα ἡ ψυχή, τὸ εἰκὸς αὐτῇ καὶ τίμιον ἀξίωμα ἔσεται διαφυλάττουσα.

Ἔτι περὶ νοός.

Ὡσαύτως δὲ δεῖ καὶ αὐτὸν τὸν νοῦν ὡς σ'.
ἀμερῆ καὶ ἁπλῆν καὶ αὐτοτελῆ ὄντα οὐσίαν, καθαρὰν καὶ φωτοειδῆ, ἑαυτὸν τηρεῖν καὶ φυλάσσειν ἀμέτοχον καὶ μεμερισμένον ταύτης, ἤγουν τῆς φαντασίας· ὡς καὶ αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ δύναμιν φυσικὴν κεκτημένον εἰς τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἀσχέτως πρὸς ἑαυτὸν ἀναπολεῖν καὶ συστρέφεσθαι καὶ κινεῖσθαι· τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ στάσις τοῦ νοῦ, ὃ παρὰ τῆς θείας αὐτῷ ἐγγίνεται χάριτος, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος λέγοντα· «τὸ στῆ»σαι τὸν νοῦν, μόνον τοῦ Ἁγίου Πνεύματός ἐστί»· κἂν γὰρ καὶ καθὸ δύναμις ὢν ὁ νοῦς τῆς ψυχῆς καὶ ὑπ' αὐτῆς κινῆται καὶ ἄρχηταί πως, ἀλλ' οὖν γε καὶ ὀφθαλμὸς αὐτῆς ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται· καί γε ἰδίαν τινὰ δύναμιν φυσικὴν ἁπλῆν καὶ αὐτοτελῆ, ὡς εἴπομεν, πλουτεῖ· διά τοι τοῦτο καὶ ὁπηνίκα κατὰ φύσιν σχετικῶς πρός τε τὴν ψυχὴν καὶ τὰς αὐτῆς δυνάμεις διατελεῖ διακείμενος, τότε δὴ καὶ δυνάμει νοῦς ἐστίν· ὅπερ καὶ ψυχικὸς ἄνθρωπος κέκληται· ὁπόταν δὲ τὴν ἰδίαν φυσικὴν καὶ ἁπλῆν οὐσιώδη ἀναλάβῃ ἀξίαν καὶ φαιδρότητα τὴν ἀμερῆ καὶ αὐτοτελῆ καὶ αὐτοδέσποτον· ἤγουν ἀπαλλαγῇ τῶν τε σωματικῶν καὶ ψυχικῶν φυσικῶν σχέσεων καὶ κινήσεων καὶ ἀπὸ τοῦ δυνάμει νοῦς εἶναι εἰς τὸ ἐνεργείᾳ νοῦς γενέσθαι ἀξιωθῇ, ἤτοι εἰς τὸν ὑπὲρ φύσιν καὶ πνευματικὸν προκόψῃ ἄνθρωπον, τότε δὴ ἀεὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀκλινῶς ἐπανέρχεται, καὶ δι' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν ἀσχέτως ἀναβαίνει πάντῃ καὶ ἀπολύτως τὴν ἀδιαμόρφωτον καὶ ἀνείδεον καὶ ἁπλῆν, ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· «νοῦς μὴ σκεδαννύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ »ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον δια»χεόμενος, ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτὸν δι' »ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν ἀνα»βαίνει· κἀκείνῳ τῷ κάλλει περιλαμπόμε»νός τε καὶ ἐλλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς »φύσεως λήθην λαμβάνει·» καὶ οὕτω γοῦν καὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐ-

τοῦ ὁ νοῦς ἀναλαμβάνει καὶ ἀποσώζει, νοῦς ὤν· καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ ἀμέσως νοερῶς τῷ θείῳ νῷ, δηλαδὴ τῷ Θεῷ, ἑνούμενός τε καὶ συγγινόμενος· αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐργασία ἡ κατὰ κύκλον κίνησις, δηλονότι ἡ πρὸς αὐτὸν τὸν νοῦν ἑαυτοῦ ἐπάνοδος καὶ στροφὴ καὶ ἕνωσις, καὶ ἡ δι᾽ ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ἥτις καὶ μόνη τῷόντι πέφυκεν ἀπλανὴς καὶ ἄπταιστος, ὡς ἄσχετος οὖσα καὶ ἄμεσος καὶ ὑπὲρ νόησιν ἕνωσις καὶ ὑπὲρ δρασιν δρασις· καὶ λέγει ὁ Μέγας Διονύσιος· «ψυ»χῆς κίνησίς ἐστι, κυκλικὴ μέν, ἡ εἰς ἑαυ»τὴν εἴσοδος ἀπὸ τῶν ἔξω, καὶ τῶν νοερῶν »αὐτῆς δυνάμεων ἡ ἑνοειδὴς συνέλιξις, ὥσ»περ ἔν τινι κύκλῳ, τὸ ἀπλανὲς αὐτῇ δω»ρουμένη, καὶ ἀπὸ τῶν πολλῶν τῶν ἔξω»θεν αὐτήν, ἐπιστρέφουσα, καὶ συνάγουσα »πρῶτον εἰς ἑαυτήν· εἶτα ὡς ἑνοειδῆ γενο»μένην, ἑνοῦσα ταῖς ἑνιαίως ἡνωμέναις δυ»νάμεσι· καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ καλὸν καὶ ἀγα»θὸν χειραγωγοῦσα, τὸ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα, »καὶ ἓν καὶ ταὐτόν, καὶ ἄναρχον, καὶ ἀτε»λεύτητον· ἑλικοειδῶς δὲ ψυχὴ κινεῖται, »καθ᾽ ὅσον οἰκείως ἑαυτῇ τὰς θείας ἐλλάμ»πεται γνώσεις, οὐ νοερῶς καὶ ἑνιαίως, »ἀλλὰ λογικῶς καὶ διεξοδικῶς· καὶ οἷον »συμμίκτοις καὶ μεταβατικαῖς ἐνεργείαις· »τὴν κατ᾽ εὐθεῖαν δέ, ὅταν οὐκ εἰς ἑαυτὴν εἰ»σιοῦσα, καὶ ἑνικῇ νοερότητι κινουμένη· τοῦ»το γὰρ ὡς ἔφην ἐστὶ τὸ κατὰ κύκλον· ἀλλὰ »πρὸς τα περὶ αὐτὴν προϊοῦσα· καὶ ἀπὸ τῶν »ἔξωθεν, ὥς περ ἀπο τείνων συμβόλων πεποι»κιλμένων καὶ πεπληθυσμένων ἐπὶ τὰς ἁπλᾶς, καὶ ἡνωμένας ἀνάγηται θεωρίας·καὶ ὁ »Ἅγιος Μάξιμος· τὴν ἄμεσον λαβὼν ἕνω»σιν πρὸς τὸν Θεὸν ὁ νοῦς, τὴν τοῦ νοεῖν »καὶ νοεῖσθαι κατὰ φύσιν παντελῶς δύναμιν »ἔχει σχολάζουσαν· ὁπηνίκα γοῦν ταύτην »λύσῃ, νοήσας τί τῶν μετὰ Θεὸν διεκρίθη, »τεμὼν τὴν ὑπὲρ νόησιν ἕνωσιν,καθ᾽ἣν ἕως »ἐστὶ τῷ Θεῷ συνημμένος,ὡς ὑπὲρ φύσιν,καὶ »τῇ μεθέξει Θεὸς γεγενημένος, καθάπερ ὅρος »ἀκίνητον, ἑαυτοῦ τὸν τῆς φύσεως μετατί»θησι νόμον· καὶ αὖθις, νοῦς καθαρός, τῇ »περὶ τὴν αἰτίαν ἑνώσει σχέσιν ἔλαβεν ὑπὲρ »νόησιν, καθ᾽ ἣν ἀποπαύσας τὴν πολυποί»κιλον πρὸς τὰ μετὰ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ »φυσικὴν κίνησίν τε καὶ σχέσιν, μόνης ἀ»γνώστως ἀντέχεται κατὰ τὴν ἄφθεγκτον »λῆξιν γεγενημένος, τῆς ὑπὲρ νόησιν παμ»μακαρίστου σιγῆς, ἣν δηλῶσαι παντελῶς »οὐ δύναται λόγος, ἢ νόησις, ἀλλὰ μόνη »κατὰ μέθεξιν ἡ πεῖρα, τῶν ἀξιωθέντων τῆς »ὑπὲρ νόησιν ἀπολαύσεως· ἧς σημεῖόν ἐστιν »εὔγνωστόν τε καὶ πᾶσι κατάδηλον, ἡ κατὰ »διάθεσιν πρὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον παντελὴς »ἀναισθησία τῆς ψυχῆς καὶ διάστασις». Πρὸς τοῦτο τοίνυν μὴ συνεργούμενος ὁ νοῦς παρὰ τῆς ψυχῆς, ἤτοι τὸ πρὸς Θεὸν ἀεὶ κινεῖσθαι, μήτε ἀφ᾽ ἑαυτοῦ κατορθῶν καὶ διενεργῶν τὸ οἰκεῖον, ἤγουν, τὸ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανέρχεσθαι, καὶ οὕτως ἀσχέτως εἰς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν, ἀναβαίνειν· μᾶλλον δὲ μὴ παρ᾽ ἑκατέρων τοῦτο καρπούμενος, ἀλλὰ τῇ φαντασίᾳ ἑνούμενος, ἤδη λοιπὸν καὶ ποικίλλεται καὶ μακρὰν ἀπέχει τοῦ Θεοῦ.

Ἔτι περὶ καθαρᾶς προσευχῆς,

Καὶ λέγει ὁ Ἅγιος Νεῖλος. «Ἀγωνίζου »στῆσαι τὸν νοῦν σου κατὰ τὸν καιρὸν τῆς »προσευχῆς, κωφὸν καὶ ἄλαλον, καὶ οὕτω »δυνήσῃ προσεύξασθαι· ἔτι· ἐγὼ τὸ ἐμὸν »λέξω, ὃ καὶ νεωτέροις εἴρηκα· μακάριός »ἐστιν ὁ νοῦς, ὃς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προ»σευχῆς τελείαν ἀμορφίαν ἐκτήσατο. Καὶ »ὁ Ἅγιος Φιλόθεος· σπάνιόν ἐστιν εὑρεῖν »τοὺς τῷ λογικῷ ἡσυχάζοντας· κἀκείνων »μόνων ἐστίν, οἵ τινες τὴν θείαν χαρὰν καὶ »παράκλησιν, διὰ τοῦδε τοῦ πράγματος ἐν »ἑαυτοῖς ἔχειν διαπαντὸς μηχανῶνται· καὶ »ὁΜέγας δὲ Βασίλειος. Εὐχὴ καλή,ἡ ἐναργῆ »ἐμποιοῦσα τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν τῇ ψυχῇ· καὶ »τοῦτό ἐστι τοῦ Θεοῦ ἐνοίκησις, τὸ διὰ τῆς »μνήμης ἐνιδρυμένον ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὸν »Θεόν, ὅταν μὴ φροντίσι γηΐναις τὸ συνε»χὲς τῆς μνήμης διακόπτηται, μηδὲ τοῖς »ἀπροσδοκήτοις πάθεσιν ὁ νοῦς ἐκταράσση»ται, ἀλλὰ πάντα ἀποφεύγων ὁ φιλόθεος »ἐπὶ Θεὸν ἀναχωρῇ. οα΄.

Ὅτι ἄλλο ἀπάθεια νοός, καὶ ἕτερον προσευχὴ ἀληθής, ὃ καὶ μεῖζον.

Ἰστέον τοίνυν καὶ τοῦτο, ὥς εἴπερ καὶ κατὰ τὸν Ἅγιον Μάξιμον· «οὐ δύναται ὁ »νοῦς ἐκ μόνης τῆς πράξεως ἀπαθὴς γενέ»σθαι, ἐὰν μὴ διαδέχωνται αὐτὸν πολλαὶ »καὶ ποικίλαι θεωρίαι· ἀλλ᾽ οὖν πάλιν κα»τά γε τὸν θειότατον Νεῖλον, ἔνεστι καὶ »ἀπαθῆ γεγενημένον, καὶ μὴ προσεύχεσθαι »ἀληθῶς, ἀλλὰ ποικίλλεσθαι, καὶ μακρὰν »ἀπέχειν ἀπὸ Θεοῦ»· φησὶ γὰρ οὗτος ὁ Πατὴρ περὶ τοῦ τοιούτου, οὕτω· «κἂν ὑπὲρ τὴν οβ΄.

Digitized by Google

»σωματικὴν θεωρίαν ὁ νοῦς γένηται, οὔπω »τέλειον τὸν τοῦ Θεοῦ τόπον ἐθεάσατο· δύ»ναται γὰρ ἐν τῇ τῶν νοημάτων εἶναι γνώ»σει, καὶ ποικίλλεσθαι πρὸς αὐτήν. Ἔτι, »οὐχ ὁ ἀπαθείας τετυχηκώς, ἤδη καὶ προ»σεύχεται ἀληθῶς· δύναται γὰρ ἐν τοῖς ψι»λοῖς νοήμασιν εἶναι, καὶ ἐν ταῖς ἱστορίαις »αὐτῶν περισπᾶσθαι, καὶ μακρὰν ἀπέχειν »ἀπὸ Θεοῦ. Ἔτι· οὐκ ἂν ὅτι μὴ ἐγχρονίζῃ »ὁ νοῦς ἐν τοῖς ψιλοῖς νοήμασι τῶν πραγ»μάτων, ἤδη καὶ προσευχῆς κατείληφε τό»πον· δύναται γὰρ ἐν τῇ θεωρίᾳ εἶναι τῶν »πραγμάτων, καὶ ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν ἀδο»λεσχεῖν· ἅπερ εἰ καὶ ψιλὰ ῥήματά εἰσιν, »ἀλλ' ὡς πραγμάτων ὄντα θεωρήματα, »τυποῦσι τὸν νοῦν, καὶ μακρὰν ἀπάγουσιν »ἀπὸ Θεοῦ· λέγει δὲ καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· »ὧν ὁ νοῦς μεμάθηκεν ἀληθῶς εὔχεσθαι, »οὗτοι Κυρίῳ κυρίως ἐνώπια ἐνωπίῳ λα»λοῦσιν, ὡς οἱ πρὸς τὸ οὖς τοῦ Βασιλέως· »ἐκ δὲ τούτων καὶ τῶν τοιούτων, δύνασαι »ἀκριβῶς συνιδεῖν, τὴν τῶν ἑκατέρων πολι»τειῶν διαφοράν, καὶ ἀσύγκριτον σύγκρισιν, »τῆς κατὰ παραδοχὴν φαμὲν, καὶ τῆς κατ' »ἐπιβολήν· τῆς μὲν γὰρ ἔργον, μελέται καὶ »πολλαί καὶ ποικίλαι θεωρίαι, τῆς δὲ ἐρ»γασία, ἡ ἀληθὴς προσευχή· πρὸς δέ, καὶ »ὅτι ἄλλο νοὸς ἀπάθεια, καὶ ἕτερον προσευ»χὴ ἀληθής». Ἔτι τε ὡς ὁ ἔχων τὴν ἀληθῆ προσευχὴν κατὰ τοὺς Ἁγίους, κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην καὶ τὸν νοῦν ἀπαθῆ κεκτῆσθαι πέφυκεν· οὐ μὴν δέ, καὶ ὁ ἔχων μόνον τὸν νοῦν ἀπαθῆ, δεδύνηται κεκτῆσθαι καὶ τὴν ἀληθῆ προσευχήν, καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ὁ δὲ λόγος ἐπανερχέσθω πρὸς τὰ προκείμενα· ἐπεὶ οὖν οὐ μόνον παρὰ τὰ προειρημένα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μνήμη τῶν ἀγαθῶν τε καὶ ἐναντίων, ἐκτυποῖν ἀθρόως τὸν νοῦν καὶ πρὸς φαντασίαν ἄγειν εἴωθέ πως, δεῖ καὶ περὶ τούτου ὀλίγον διασημάναι.

Ἔτι περὶ φαντασιῶν, καὶ ἐκτυπωμάτων τοῦ νοῦ καὶ τῶν τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀληθείας σημείων· τίνα τὰ τῆς πλάνης σημεῖα.

ογ'. Ἡσυχάζων, καὶ μόνος βουλόμενος εἶναι μετὰ μόνου τοῦ Θεοῦ, μηδέποτε παραδέξῃ εἴτι δ' ἂν ἴδῃς αἰσθητόν, ἢ νοερὸν, ἔσωθέν σου ἢ ἔξωθεν κἂν εἶδος δῆθεν Χριστοῦ ἢ Ἀγγέλου ἢ Ἁγίου μορφήν, ἢ φωτὸς ἐκτύπωμα, φανταζόμενον τῷ νοΐ· ἀλλὰ μένου ἀπιστῶν καὶ βαρούμενος εἰς τοῦτο, κἂν ἀγαθὸν εἴη, πρὸ ἐρωτήσεως ὡς εἴπομεν τῶν ἐμπείρων· τοῦτο γὰρ ὠφελιμώτατον καὶ Θεῷ προσφιλέστατόν τε καὶ εὐαπόδεκτον. Ἔσο δὲ ἀεὶ τηρῶν σου τὸν νοῦν ἄχροον, ἀμόρφωτον, ἀνείδεον, ἀσχημάτιστον, ἄποιον, ἄποσον, καὶ μόνα τῆς προσευχῆς ῥήματα προσέχων καὶ μελετῶν καὶ διανοούμενος, ἔνδον τῆς καρδιακῆς κινήσεως, κατὰ τὸν τῆς Κλίμακος φάσκοντα. «Ἀρχὴ μὲν »προσευχῆς προσβολαὶ μονολογίστως διω»κόμεναι ἐκ προοιμίων αὐτῶν· μεσότης δέ, »τὸ ἐν τοῖς λεγομένοις καὶ μόνοις εἶναι »τὴν διάνοιαν· τέλος δὲ ταύτης, ἁρπαγὴ »πρὸς Κύριον· καὶ ὁ Ἅγιος δὲ Νεῖλος οὕτω »φησίν, ἐστί μὲν προηγουμένη τῶν τελεί»ων προσευχή, ἁρπαγή τις τοῦ νοῦ· καὶ »τῶν κατ' αἴσθησιν ἔκστασις ὁλοσχερής, »στεναγμοῖς ἀλαλήτοις τοῦ πνεύματος ἐν»τυγχάνοντος τῷ Θεῷ, τῷ βλέποντι τὴν »τῆς καρδίας διάθεσιν ἀναπτυσσομένην ὥσ»περ ἐγγράμματον βιβλίον, καὶ τύποις ἀ»φθόγγοις τὸ ἑαυτῆς ἐμφανίζουσαν βούλη»μα· οὕτως ἕως τρίτου ἡρπάγη ὁ Παῦλος »οὐρανοῦ, εἴτε ἐν σώματι ἦν, εἴτε ἐκτὸς »τοῦ σώματος, ἀγνοῶν· οὕτως ὁ Πέτρος »ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ δῶμα τοῦ προσεύξασθαι, »τὴν ὀπτασίαν τῆς ὀθόνης εἶδεν· ἡ δευτέ»ρα δὲ μετὰ τὴν πρώτην ἐστὶ προσευχή, τὸ »λέγειν τὰ ῥήματα, παρακολουθοῦντος τοῦ »νοῦ μετὰ κατανύξεως· καὶ εἰδότες ᾧ προσάγει τὴν δέησιν· μεσολαβουμένη δε »προσευχὴ καὶ πεφυρμένη φροντίσι σωμα»τικαῖς τῆς τοῦ προσευχομένου ἀφέστηκε »καταστάσεως«· μένων τοίνυν ἐν τούτοις, »τἄλλα μὴ παραδέχου ἕως καιροῦ εἰρήνης »παθῶν καὶ ἐρωτήσεως, ὡς προλέλεκται, τῶν ἐμπείρων καὶ ταῦτα μὲν ἅπερ προείπομεν καὶ τὰ τούτοις παρόμοια, τὰ τῆς πλάνης διὰ βραχέος σήμαντρα· ὅρα δὲ καὶ τίνα τὰ τῆς ἀληθείας σημεῖα· τὰ δέ γε τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος σημεῖα, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πρᾳότης, ἐγκράτεια καὶ τὰ ἑξῆς, ὡς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καρποὺς ἀποκαλῶν αὐτὰ τοῦ θείου Πνεύματος· λέγει δὲ καὶ αὖθις· ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε· ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος, ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ, ὧν ἅπαν τοὐναντίον ἡ πλάνη κέκτηται. «Λέγει δὲ καί τις τῶν θεοσόφων ἐρω»τηθεὶς παρά τινος, οὕτω· περὶ σωτηρίας

Digitized by Google

»ἀπλανῆ τρίβον ὡς εἴρηκας ἀγαπητέ, πολλαί εἰσιν ὁδοὶ αἱ ἀπάγουσαι εἰς τὴν ζωὴν καὶ πολλαὶ αἱ πρὸς θάνατον· καὶ προϊών, ἔχεις μίαν ὁδὸν ἀπάγουσαν πρὸς ζωήν, τὴν τῶν ἐντολῶν Χριστοῦ τήρησιν· ἐπὶ ταύταις ταῖς ἐντολαῖς, εὑρήσεις πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν, ἐξαιρέτως δὲ τὰ τρία ταῦτα, ταπείνωσιν, ἀγάπην καὶ ἔλεος· τούτων χωρίς, οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον· καὶ μετὰ βραχέα· ταῦτα τὰ τρία, ἀκαταμάχητα ὅπλα κατὰ τοῦ διαβόλου, ἅπερ ἡ Ἁγία Τριὰς ἡμῖν ἐδωρήσατο, ταπείνωσιν λέγω, ἀγάπην καὶ ἔλεος, εἰς ἅπερ οὐδὲ ἀντιβλέψαι δύναται πᾶς ὁ τῶν δαιμόνων ἑσμός, οὐκ ἔστι γὰρ παρὰ τούτοις ταπεινώσεως ἴχνος, οἵ γε διὰ τὴν ἔπαρσιν ἐζοφώθησαν καὶ πῦρ αὐτοῖς ἡτοιμάσθη αἰώνιον· ποῦ παρὰ τούτοις ἀγάπης, ἢ ἐλέους σκιά, οἳ πρὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἄσπονδον τὴν ἔχθραν ἐκτήσαντο, καὶ διηνεκῶς πολεμεῖν οὐ παύονται; τούτοις λοιπὸν τοῖς ὅπλοις θωρακισθῶμεν, ἅπερ ὁ περιφέρων, ἀνάλωτος τοῖς πολεμίοις καθέστηκε· καὶ μετ' ὀλίγα· ταύτην τὴν τρίπλοκον σειράν, ἣν ἡ Ἁγία Τριὰς ἐξύφανε, καὶ συνέπλεξεν, ὁρῶμεν καὶ Τρία οὖσαν καὶ ἕν. Τρία μὲν τοῖς ὀνόμασιν, εἰ δὲ βούλει καὶ ταῖς ὑποστάσεσιν· ἓν δὲ τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ καὶ τῇ πρὸς Θεὸν ἐγγύτητι καὶ νεύσει, καὶ οἰκειότητι· περὶ τούτων εἴρηκεν ὁ δεσπότης, ὅτι ὁ ζυγός μου χρηστός ἐστι, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν· καὶ ὁ ἠγαπημένος· καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσί· καὶ μετά τινα· τούτου ἕνεκα ψυχὴ ἡ ἀνακραθεῖσα Θεῷ διὰ βίου καθαρότητα, καὶ τῆς τῶν ἐντολῶν φυλακῆς, καὶ τῶν τριῶν τούτων ὅπλων, ἅπερ εἰσὶν αὐτὸς ὁ Θεός, τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐνεδύσατο· καὶ γέγονε θέσει Θεός, διὰ ταπεινώσεως, ἐλέους τε καὶ ἀγάπης, καὶ τὴν ὑλικὴν δυάδα περάσας, καὶ ὑπεραναβὰς τὸ τοῦ νόμου κεφάλαιον, τὴν ἀγάπην λέγω, τῇ ὑπερουσίῳ καὶ ζωαρχικῇ Τριάδι συνήφθη, ἐντυγχάνων ἀμέσως, φωτὶ φῶς προσλαμβάνων, καὶ εὐφραινόμενος χαρὰν ἀδιάδοχον καὶ αἰώνιον· ἀλλ' ἀπόχρη καὶ περὶ τούτων». εἰκὸς δὲ ὥσπερ ἄρα περὶ τῶν τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀληθείας διεμνημονεύσαμεν ὡς ἀπὸ μέρους γνωρισμάτων, καὶ καρπῶν, ὅθεν καὶ ἐξ αὐτῶν, ἤτοι τῶν καρπῶν, κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον, ἐπιγνωσόμεθά πως τοὺς ἐνεργουμένους, οἵου πνεύματος εἰσίν· οὕτω καὶ περὶ τῆς ἐξ ἑκατέρων παρακλήσεως, τῆς θείας φαμέν, καὶ ἀληθοῦς χάριτος, καὶ τῆς ἐπιπλάστου, καὶ ἐναντίας, ῥήσεσι πατρικαῖς δέον μικρόν τι διασημᾶναι· λέγει τοίνυν περὶ ταύτης οὕτως ὁ θεῖος Διάδοχος.

Περὶ παρακλήσεως θείας καὶ ἐπιπλάστου.

οδ'. »Ὅταν ὁ νοῦς ἡμῶν ἄρξηται τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αἰσθάνεσθαι παρακλήσεως, τότε καὶ ὁ σατανᾶς ἐν ἡδυφανεῖ τινὶ αἰσθήσει, ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ἡσυχίαις, ὅτέ τις ὥσπερ εἰς ὕπνου τινὸς λεπτοτάτου ἔρχεται ῥοπήν, τὴν ψυχὴν παρακαλεῖ· ἐὰν οὖν ἐν θερμῇ λίαν μνήμῃ εὑρεθῇ κρατῶν ὁ νοῦς τὸ ὄνομα τὸ Ἅγιον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ὥσπερ ὅπλῳ κέχρηται κατὰ τῆς ἀπάτης, τῷ ἁγίῳ καὶ ἐνδόξῳ ἐκείνῳ ὀνόματι, ἀναχωρεῖ μὲν ὁ πλάνος τοῦ δόλου· εἰς πόλεμον δὲ λοιπὸν ἐνυπόστατον ἐξάπτεται τῆς ψυχῆς· ὅθεν ἐπιγινώσκων ὁ νοῦς τὴν ἀπάτην ἀκριβῶς τοῦ πονηροῦ, πλέον εἰς τὴν πεῖραν προκόπτει τῆς διακρίσεως· καὶ αὖθις, ἡ ἀγαθὴ παράκλησις, ἐγρηγορότος τοῦ σώματος γίνεται· ἢ καὶ εἰς ὕπνου τινὸς μέλλοντος ἔρχεσθαι ἔμφασιν, ὅτέ τις ἐν θερμῇ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ, τῇ αὐτοῦ ὥσπερ κεκόλληται ἀγάπῃ· ἡ δὲ τῆς πλάνης εἰς λεπτόν τινα ἀεί, ὡς εἶπον, ὕπνον ἐλθόντος τοῦ ἀγωνιστοῦ, μετὰ μέσης μνήμης τοῦ Θεοῦ· ἡ μὲν γὰρ ὡς ἐκ Θεοῦ οὖσα, φανερῶς τὰς ψυχὰς τῶν τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῶν, ἐν ἐκχύσει πολλῇ τῆς ψυχῆς, παρακαλεῖν πρὸς τὴν ἀγάπην θέλει αὐτοῦ· ἡ δέ, ἐπειδὴ ἐν ἀνέμῳ τινὶ πλάνης ῥιπίζειν τὴν ψυχὴν εἴωθε, κλέπτειν διὰ τοῦ ὕπνου τοῦ σώματος τὴν πεῖραν τῆς αἰσθήσεως τοῦ ὑγιαίνοντος νοῦ ἐπιχειρεῖ, ὅτε μάλιστα περὶ τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ χλιαρῶς ἔχει· ἐὰν οὖν εὑρεθῇ ὁ νοῦς, ὡς εἶπον, μεμνημένος προσεχῶς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, σκορπίζει μὲν τὴν αὔραν ἐκείνην τὴν ἡδυφανῆ τοῦ ἐχθροῦ, χαίρων δέ, εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ κινεῖται πόλεμον, ὡς ὅπλον ἔχων δεύτερον λοιπὸν δεξιὸν μετὰ τὴν χάριν, τὸ ἐκ τῆς πείρας καύχημα· καὶ πάλιν· ἐὰν ἀναμφιβόλῳ καὶ ἀφαντάστῳ κινήσει ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν ἀγάπην ἐξάπτηται τοῦ Θεοῦ, ἕλκουσα ὥσπερ καὶ τὸ σῶμα εἰς τὸ βάθος τῆς ἀγάπης ἐκείνης τῆς ἀρρήτου, ἐγρηγοροῦντος, ἢ ᾧ εἴρηκα τρόπῳ,

Digitized by Google

»εἰς ὕπνον ἐρχομένου τοῦ ὑπὸ τῆς ἁγίας »χάριτος ἐνεργουμένου, μηδὲν ἄλλο τότε ὅ»λως ἐννοοῦσα, ἢ τοῦτο μόνον εἰς ὅπερ κι»νεῖται, εἰδέναι δεῖ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος »εἶναι τὴν ἐνέργειαν· ἡδυνομένη γὰρ ὅλη »ὑπ' ἐκείνης τῆς ἀφράστου γλυκύτητος, »οὐδὲν ἕτερον δύναται τότε ἐννοεῖν· ἐπειδή, »ἀνενδότῳ τότε εὐφραίνεται χαρᾷ· ἐὰν δὲ »ἀμφιβολίαν ὅλως, ἢ ῥυπαράν τινα ἔννοιαν »ὁ νοῦς ἐν τῷ ἐνεργεῖσθαι συλλάβῃ, εἰ καὶ »τῷ ἁγίῳ κέχρηται ὀνόματι πρὸς ἄμυναν »τοῦ κακοῦ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον πρὸς ἀγάπην »μόνον τοῦ Θεοῦ, δεῖ νοεῖν ὅτι ἐκ τοῦ ἀ»πατεῶνος ἐστὶν ἐκείνη ἡ παράκλησις, χα»ρᾶς ἐμφάσει· ἡ δὲ χαρὰ ἐκείνη, ἄποιός ἐστι, »καὶ ἀδιάθετος ὅλη· θέλοντος μοιχεύεσθαι »τοῦ ἐχθροῦ τὴν ψυχήν· ὅταν γὰρ ἴδῃ τὸν »νοῦν τῇ πείρᾳ τῆς αὐτοῦ αἰσθήσεως ἀκρι»βῶς καυχώμενον, τότε παρακλήσεσι τισίν, »ὡς ἔφην, χρηστοφανέσι προσκαλεῖται τὴν »ψυχήν· ἵνα διαφορουμένης αὐτῆς ὑπὸ τῆς »χαύνης ἐκείνης καὶ καθύγρου ἡδύτητος, »ἀγνώριστος αὐτῇ γένηται ἡ μίξις τοῦ δο»λίου· ἐκ τούτου οὖν γνωσόμεθα τὸ πνεῦμα »τῆς ἀληθείας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης· »ἀδύνατον μέντοι, ἢ τῆς θείας χρηστότητος »ἐν αἰσθήσει γεύσασθαί τινα, ἢ τῆς τῶν »δαιμόνων πικρίας αἰσθητῶς πειρασθῆναι, εἰ »μή τις ἑαυτὸν πληροφορήσει, τὴν μὲν χά»ριν, εἰς τὸ βάθος τοῦ νοῦ κατεσκηνωσκέ»ναι, τὰ δὲ πονηρὰ πνεύματα, περὶ τὰ μέλη »τῆς καρδίας ἐνδιατρίβειν· ὅπερ οὐδέ ποτε »θέλουσι παρὰ ἀνθρώποις πιστευθῆναι οἱ »δαίμονες· ἵνα μὴ ὁ νοῦς τοῦτο εἰδώς, ἀκρι»βῶς, τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ κατ' αὐτῶν »ὁπλίζηται· ἔχεις ἤδη καὶ περὶ τούτου τὸ »ἱκανόν, καὶ ἀρκέσθητι· τὸ γὰρ πέρα Γα»δείρων, οὐ περατόν, καί, μέλι εὑρών, ὀλί»γον φάγε· ἵνα μὴ ἐμπλησθείς, ἐμέσῃς αὐτό.

Περὶ ἡδονῆς θείας, τῆς ἐκ τῆς καρδίας πηγαζομένης.

οε'. Μᾶλλον δὲ εὔκαιρον οἰκειοτέρως εἰπεῖν, τίς ἀναγγελεῖ γλυκύτητα μέλιτος, τοῖς μήπω γευσαμένοις; καὶ πολλῷ πλέον ἀσυγκρίτως, ἡδονὴν θείαν καὶ εὐφροσύνην ὑπερφυᾶ καὶ ζωήρρητον, τὴν ἐκ τῆς καρδιακῆς καθαρᾶς, καὶ ἀληθοῦς προσευχῆς πηγαζομένην, καὶ ἀλλομένην ἀείβλυτα; ὥς φησιν ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς· »ὃς ἂν πίῃ ἐκ τοῦ »ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψή»σει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώ»σω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος »ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ αὖθις· »ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέ»τω· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ καθὼς εἶπεν ἡ »γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ »ῥεύσουσιν, ὕδατος ζῶντος, τοῦτο δὲ εἶπε »περὶ τοῦ Πνεύματος, λέγει ὁ Ἐπιστήθιος, »ὃ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς »αὐτόν· καὶ ὁ Μέγας Παῦλος· ἐξαπέστειλεν »ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς »τὰς καρδίας ἡμῶν, κράζον Ἀββᾶ ὁ Πατήρ.

Ὅτι ἡ πνευματικὴ αὕτη ἡδονή, καὶ πολύσημός ἐστι, καὶ ἀνώνυμος.

Ἥτις ἡδονὴ πνευματικὴ ὑπερφυὴς καὶ ζωήρρυτος, καὶ ἐνυπόστατος ἔλλαμψις· ὑπὲρ φωτός τε γνόφος, καὶ κάλλος ἀμήχανον, καὶ ὀρεκτῶν τὸ ἀκρότατον· ἐποψία τε, καὶ θεοπτία, καὶ θέωσις προσείρηται μυστικῶς, ἀνέκφραστος μένουσα καὶ μετὰ τὸ φθαρῆναι ὁπωσδήποτε, καὶ ἄγνωστος μετὰ τὸ γνωσθῆναι, καὶ μετὰ τὸ διανοηθῆναι ἀνεπινόητος· καὶ λέγει ὁ Μέγας Διονύσιος· «κατὰ »τοῦτον ἡμεῖς γενέσθαι τὸν ὑπέρφωτον εὐ»χόμεθα γνόφον, καὶ δι' ἀβλεψίας, καὶ »ἀγνωσίας, ἰδεῖν καὶ γνῶναι, τὸν ὑπὲρ »θέαν καὶ γνῶσιν, αὐτὸ τὸ μὴ ἰδεῖν, μηδὲ »γνῶναι· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὄντως ἰδεῖν, »καὶ γνῶναι· καὶ τὸν ὑπερούσιον ὑπερου»σίως ὑμνῆσαι, διὰ τῆς πάντων τῶν ὄν»των ἀφαιρέσεως. Ἔτι, ὁ θεῖος γνόφος ἐστί, »τὸ ἀπρόσιτον φῶς· ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ Θεὸς »λέγεται· καὶ ἀοράτῳ γε ὄντι, διὰ τὴν »ὑπερέχουσαν φανότητα· καὶ ἀπροσίτῳ τῷ »αὐτῷ, δι' ὑπερβολὴν ὑπερουσίου φωτοχυ»σίας· ἐν τούτῳ γίνεται πᾶς ὁ Θεὸν γνῶ»ναι καὶ ἰδεῖν ἀξιούμενος, αὐτῷ τῷ μὴ »ὁρᾷν μηδὲ γινώσκειν, ἀληθῶς, ἐν τῷ ὑπὲρ »ὅρασιν, καὶ γνῶσιν γιγνόμενος, τοῦτο αὐ»τὸ γινώσκων, ὅτι μετὰ πάντα ἐστὶ τὰ »αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητά· καὶ ὁ Μέγας Βα»σίλειος· ἄρρητοι παντελῶς, καὶ ἀνεκδιή»γητοι τοῦ θείου κάλλους αἱ ἀστραπαί· οὐ »παρίστησι λόγος· οὐ δέχεται ἀκοή· κἂν »ἑωσφόρου αὐγὰς εἴπῃς, κἂν σελήνης φαι»δρότητα· κἂν ἡλίου φῶς, πάντα ἄτιμα »πρὸς εἰκασίαν τῆς δόξης, καὶ πλέον ἀπο»λειπόμενα πρὸς τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς »σύγκρισιν, ἢ ὅσον βαθεῖα νύξ, καὶ στυγνὴ »σκοτομήνη, μεσημβρίας καθαρωτάτης·

»τοῦτο τὸ κάλλος, σαρκίνοις μὲν ὀφθαλ-
»μοῖς, ἀθεώρητον· ψυχῇ δὲ μόνῃ, καὶ δια-
»νοίᾳ καταληπτόν· καὶ εἶπού τινα περιέλαμ-
»ψε τῶν Ἁγίων, ἀφόρητον τοῦ πόθου τὸ
»κέντρον αὐτοῖς ἐγκατέλιπεν· οἳ ἀλύοντες
»πρὸς τὴν ἐνταῦθα ζωήν, ἔλεγον, οἴμοι,
»ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη, καὶ ἐδί-
»ψησεν ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν
»ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα· πότε ἥξω, καὶ ὀφθή-
»σομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ μου; καὶ
»τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολ-
»λῷ μᾶλλον κρεῖσσον· καὶ νῦν ἀπολύεις τὸν
»δοῦλόν σου δέσποτα κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν
»εἰρήνῃ, ὡς δεσμωτήριον τὴν ἐνταῦθα ἡ-
»γούμενοι ζωήν· οἵ γε διὰ τὸ ἀκορέστως
»ἔχειν τῆς θεωρίας τοῦ θείου κάλλους, εὐ-
»χὴν ἐποιοῦντο, πάσῃ τῇ αἰωνίῳ ζωῇ,
»συμπαρεκτείνεσθαι τὴν θεωρίαν τῆς λαμ-
»πρότητος τοῦ Κυρίου· καὶ ὁ Θεολόγος· οὗ
»ὁ φόβος, ἐντολῶν τήρησις· οὗ δὲ ἐντολῶν
»τήρησις, σαρκὸς κάθαρσις, τοῦ ἐπιπροσ-
»θοῦντος τῇ ψυχῇ νέφους, καὶ οὐκ ἐῶντος
»καθαρῶς ἰδεῖν τὴν θείαν ἀκτῖνα· οὗ δὲ κά-
»θαρσις, ἔλλαμψις· ἔλλαμψις δέ, πόθου πλή-
»ρωσις, τοῖς τῶν μεγίστων, ἢ τοῦ μεγί-
»στου, ἢ ὑπὲρ τὸ μέγα ἐφιεμένοις· καὶ ὁ
»Νύσσης θεῖος Γρηγόριος εἰ· ἀποκλύσειας δι'
»ἐπιμελείας βίου, τὸν ἐπιπλασθέντα τῇ
»καρδίᾳ σου ῥύπον, ἀναλάμψει σοι τὸ θεοει-
»δὲς κάλλος, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σιδήρου γί-
»νεσθαι πέφυκεν· ὅταν γὰρ δι' ἀκόνης τοῦ
»ἰοῦ γυμνωθείη, ὁ πρὸ ὀλίγου μέλας, αὐ-
»γάς τινας ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν ἥλιον
»στίλβων καὶ λαμπηδόνας ἐκδίδωσιν· οὕτω
»καὶ ὁ ἔνδον ἄνθρωπος, ὃν καρδίαν ὀνομά-
»ζει ὁ Κύριος· ἐπειδὰν ἀποξύσηται τὸν
»ἰώδη ῥύπον, τὸν διὰ τοῦ πονηροῦ εὐρῶτος
»ἐπανθήσαντα τῇ μορφῇ, πάλιν ἀντιλήψε-
»ται τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιότητα
»καὶ ἀγαθὸς ἔσται· τῷ γὰρ ἀγαθῷ, ὅμοιον
»ἀγαθὸν πάντως ἐπακολουθεῖ· καὶ ὁ Ἅγιος
»Νεῖλος· μακάριος ὁ καταλαβὼν τὴν ἄγνοιαν
»τὴν τῆς προσευχῆς ἀχώριστον· καὶ ὁ τῆς
»Κλίμακος, Ἄβυσσος μὲν πένθος, παρά-
»κλησιν ἐθεάσατο· καθαρότης δὲ καρδίας,
»ἐδέξατο ἔλλαμψιν· ἔλλαμψίς ἐστιν ἄρρη-
»τος ἐνέργεια, ὁρωμένη ἀοράτως, καὶ νοου-
»μένη ἀγνώστως· διά τοι τοῦτο καὶ τρι-
»σόλβιοι, οἱ κατὰ τὴν πάλαι Μαρίαν, τὴν
»ἀγαθὴν ταύτην μερίδα καὶ πολιτείαν ἐκ-
»λεξάμενοι, τὴν πνευματικήν, καὶ ἀνα-
»φαίρετον, καὶ τοιαύτης εὐκληρίας θεοει-
»κέλλου ἠξιωμένοι, ὥστε μετὰ πολλοῦ,
»καὶ ἐκστατικοῦ τοῦ γάννους, σὺν τῷ θείῳ
»Παύλῳ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἀναφανδὸν ἐνθου-
»σιᾷν ἅμα, καὶ βοᾶν, τὸ ὅτε ἡ χρηστότης,
»καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος
»ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιο-
»σύνῃ, ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν
»αὐτοῦ ἔλεον, ἔσωσεν ἡμᾶς, διὰ λουτροῦ
»παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύ-
»ματος Ἁγίου· οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλου-
»σίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡ-
»μῶν, ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι,
»κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς
»αἰωνίου· καὶ πάλιν· χρίσας ἡμᾶς καὶ σφρα-
»γισάμενος, καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ
»Πνεύματος, εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ
»ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον, ἐν ὀστρα-
»κίνοις σκεύεσιν· ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνά-
»μεως ᾖ τοῦ Θεοῦ· καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν«· κα-
κεῖνοι μέν, οὕτω· γένοιτο δὲ καὶ ἡμῖν,
ταῖς ἐκείνων πρὸς Κύριον θεοπειθέσι λι-
ταῖς, ἀπὸ μέρους κατ' ἐκείνους χρηματί-
σαι· ἐλέει, καὶ χάριτι.

Ἔτι δεῖ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, πρᾷον εἶναι
τὴν καρδίαν, τὸν βουλόμενον ἠκριβωμέ-
νως ἡσυχάσαι.

Σὲ δέ, ὦ τέκνον, τοῦτο νῦν κατὰ και- οζ'.
ρὸν πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων
δεῖ μαθεῖν, ὅτι ὥσπερ ὁ τοξεύειν μαθεῖν καλῶς
ἐθέλων, οὐκ ἄνευ σημείων τὸ τόξον τείνει, οὕ-
τως ὁ ἡσυχάσαι βουλόμενος μαθεῖν, τὸ ἀεὶ
πρᾷος εἶναι τὴν καρδίαν, ὡς σημεῖον ἐχέτω·
»καὶ λέγει ὁ Ἅγιος Ἰσίδωρος· οὐκ ἀρκεῖ
»πρὸς ἀρετήν, τὸ ἀσκεῖν· ἀλλὰ χρὴ καὶ
»μετριάζειν πρὸς τὸ ἀσκεῖν· εἰ γὰρ ἀ-
»γῶνα πραότητος μετερχόμενοι, γνώμῃ
»τοῦτον ταραχώδει ἐγκόπτομεν, οὐδὲν ἕτε-
»ρόν ἐστιν, ἢ θέλειν μὲν σωτηρίας τυχεῖν·
»μὴ θέλειν δὲ ποιεῖν τὰ πρὸς αὐτὴν
»συμβαλλόμενα· καὶ πρό γε τούτου, ὁ
»θειότατος Δαβίδ· ὁδηγήσει πρᾳεῖς ἐν κρί-
»σει· διδάξει πρᾳεῖς ὁδοὺς αὐτοῦ· καὶ ὁ
»Σειράχ· τοῖς πρᾳέσιν ἀποκαλύπτονται τὰ
»μυστήρια· καὶ ὁ γλυκύτατος δὲ Ἰησοῦς·
»μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ τα-
»πεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν
»ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· καί, ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω
»ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾷον καὶ ἡσύχιον, καὶ
»τρέμοντά μου τοὺς λόγους; καί, μακά-
»ριοι οἱ πρᾳεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι

Digitized by Google

»τὴν γῆν· ἤτοι τὴν καρδίαν, καρποφοροῦ»σαν τῇ χάριτι, ἐν τριάκοντα, καὶ ἑξή»κοντα, καὶ ἑκατόν», κατὰ τὴν τάξιν, ἀρχαρίων, μέσων, καὶ τελείων· μηδέποτε ἐν μηδενὶ ταράττων, ἢ ταραττόμενος, εἰ μήπω περὶ εὐσεβείας ὁ λόγος.

Ὅπως ἂν κατορθωθείη ἡμῖν ἡ πρᾳότης, καὶ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς τριμεροῦς: θυμικοῦ, ἐπιθυμητικοῦ καὶ λογιστικοῦ.

οη΄. Τοῦτο δὲ εὐκόλως ἂν κατορθώσῃς, πάντα ἐκκλίνων ἅμα, καὶ πρὸς ἀγάπην τὴν ψυχὴν κινῶν, τὰ πλεῖστά τε σιωπῶν, ἐμμέτρως τε σιτούμενος, καὶ ἀεὶ προσευχόμενος ὡς εἴρηται τοῖς Πατράσιν· »ὅτι τὸ θυμικὸν »τῆς ψυχῆς, ἀγάπῃ χαλίνωσον· καὶ τὸ ἐπι»θυμητικὸν αὐτῆς, ἐγκρατείᾳ μάρανον· καὶ »τὸ λογιστικὸν αὐτῆς, τῇ προσευχῇ πτέ»ρωσον, καὶ τὸ φῶς τοῦ νοῦ οὐκ ἀμαυροῦ»ταί ποτέ· καί, θυμοῦ μὲν χαλινός, ἡ εὔ»καιρος σιωπή· ἀλόγου δὲ ἐπιθυμίας, ἡ ἔμ»μετρος ἐδωδή· δυσκαθέκτου δὲ λογισμοῦ, »ἡ μονολόγιστος προσευχή· καὶ αὖθις· τρεῖς »εἰσιν ἀρεταί, αἵτινες χορηγοῦσι φῶς τῷ »νῷ διὰ παντός· τὸ μὴ εἰδέναι πονηρίαν »ἀνθρώπου τινός· τὸ ὑποφέρειν τὰ ἐπερχό»μενα ἀταράχως, καὶ τὸ ἀγαθοποιῆσαι τοὺς »κακοποιοῦντας· αἱ τρεῖς αὗται ἀρεταί, γεν»νῶσιν ἄλλας τρεῖς ἀρετὰς μείζονας αὐ»τῶν· τὸ μὴ εἰδέναι πονηρίαν ἀνθρώπου, »γεννᾷ τὴν ἀγάπην· καὶ τὸ ἐπενεγκεῖν τὰ »ἐπερχόμενα ἀταράχως, γεννᾷ τὴν πρᾳό»τητα· καὶ τὸ ἀγαθοποιῆσαι τοὺς κακοποι»οῦντας, κτᾶται τὴν εἰρήνην· καὶ πάλιν· »τρεῖς εἰσιν ἠθικαὶ καταστάσεις, γενικώτε»ραι ἐν τοῖς Μοναχοῖς, καὶ πρώτη μέν ἐστι »τὸ μηδὲν ἁμαρτάνειν κατ' ἐνέργειαν· δευ»τέρα δέ, τὸ μὴ ἐγχρονίζειν ἐν τῇ ψυχῇ »τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς, καὶ τρίτη, τὸ »τὰς μορφὰς τῶν γυναικῶν, καὶ τῶν λυ»πησάντων, ἀπαθῶς θεωρεῖν κατὰ διάνοιαν».

Ὅτι ταχέως δεῖ μετανοεῖν ἐν ταῖς κατὰ σύμβασιν ἐκτροπαῖς, καὶ οὕτως εἰς τὸ ἑξῆς σοφῶς ἀσφαλίζεσθαι·

οθ΄. Εἰ δέ τι συμβαίῃ ποτὲ διαταραχθῆναί σε, ἢ ἔν τινι ὀλισθῆσαι συμπτώματι, καὶ τοῦ προσήκοντος διαμαρτεῖν, εὐθέως δεῖ διαλλάττεσθαι πρὸς τὸν λελυπηκότα, ἢ καὶ λυπηθέντα· καὶ μετανοεῖν ἐκ ψυχῆς· πενθεῖν τε καὶ δακρύειν, καὶ ἑαυτοῦ καταμέμφεσθαι· καὶ οὕτως εἰς τὸ ἑξῆς προσέχειν, καὶ ἀσφαλίζεσθαι πάνυ σοφῶς, ὡς διδάσκει ὁ Κύριος Ἰησοῦς· »ὅτι ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου »ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐκεῖ μνησθῇς »ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τί κατὰ σοῦ, ἄφες »ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσια»στηρίου, καὶ ὕπαγε πρῶτον διαλλάγηθι »τῷ ἀδελφῷ σου· καὶ τότε ἐλθών, πρόσ»φερε τὸ δῶρόν σου· καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦ»λος· πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ »καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία, ἀρθήτω ἀφ' »ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. Γίνεσθε δὲ εἰς »ἀλλήλους χρηστοὶ εὔσπλαγχνοι χαριζό»μενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χρι»στῷ ἐχαρίσατο ἡμῖν. Καί, ὀργίζεσθε καὶ »μὴ ἁμαρτάνετε· καί, ὁ Ἥλιος μὴ ἐπιδυέ»τω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν· καί, μὴ ἐκ»δικοῦντες ἑαυτοὺς ἀγαπητοὶ ἀλλὰ διδόν»τες τόπον τῇ ὀργῇ· καί, μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ »κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κα»κόν· καὶ τοῦτο μὲν εἴρηται περὶ τῆς πρὸς »ἀλλήλους διαλλαγῆς.

Περὶ ὀλίσθου καὶ μετανοίας

Περὶ δέ γε ὀλίσθου, φησὶν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· π΄.
»οὐχ ὅταν ὀλισθήσωμεν ἔν τινι, τότε λυ»πηθῶμεν· ἀλλ' ὅταν ἐμμείνωμεν ἐν αὐτῷ· »τὸ γὰρ ὀλίσθημα, συμβαίνει πολλάκις καὶ »τοῖς τελείοις· τὸ δὲ ἐμμεῖναι ἐν αὐτῷ, νέ»κρωσίς ἐστι τελεία· ἡ λύπη δέ, ἣν λυπού»μεθα ὑπὲρ τῶν ἰδίων ὀλισθημάτων, εἰς τό»πον ἐργασίας καθαρᾶς λογίζεται ἡμῖν ἐκ »τῆς χάριτος· ὁ ἐν ἐλπίδι μετανοίας ὀλισθαί»νων ἐκ δευτέρου, οὗτος μετὰ πανουργίας »πορεύεται μετὰ τοῦ Θεοῦ· τούτῳ ἀγνώ»στως ἐπιπίπτει ὁ θάνατος· καὶ οὐ φθάνει »τὸν καιρὸν τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ, τὰ ἔργα τῆς »ἀρετῆς πληρῶσαι· ἔτι, δεῖ φησὶ γινώσκειν »ἡμᾶς ἐν πάσῃ ὥρᾳ, ὅτι ἐν ταύταις ταῖς »εἰκοσιτέσσαρσιν ὥραις τῆς νυκτὸς καὶ τῆς »ἡμέρας, τῆς μετανοίας χρῄζομεν· νόησις »δὲ τοῦ ὀνόματος τῆς μετανοίας καθὼς ἐκ »τοῦ ἀληθινοῦ τρόπου τῶν πραγμάτων ἐγνώ»καμεν, τουτό ἐστι δέησις ἐκτενὴς ἐν πάσῃ »ὥρᾳ, ἐν εὐχῇ πεπληρωμένῃ κατανύξεως, »προσεγγίζουσα τῷ Θεῷ, ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν »παρελθόντων· καὶ λύπη, ὑπὲρ τῆς τῶν »μελλόντων φυλακῆς· καὶ αὖθις· χάρις μετὰ »χάριν, ἡ μετάνοια ἐδόθη τοῖς ἀνθρώποις· »μετάνοια γάρ ἐστιν, ἀναγέννησις δευτέρα

Digitized by Google

»ἐκ Θεοῦ, καὶ ὅνπερ ἐκ τῆς πίστεως ἀρραβῶνα ἐδεξάμεθα, διὰ μετανοίας τὸ χάρισμα αὐτοῦ ἐκδεχόμεθα· μετάνοιά ἐστιν, ἡ »θύρα τοῦ ἐλέους, ἡ ἀνεῳγμένη τοῖς διώκουσιν αὐτήν· διὰ τῆς θύρας ταύτης, εἰσερχόμεθα πρὸς τὸ θεῖον ἔλεος, καὶ ἐκτὸς »ταύτης τῆς εἰσόδου, οὐχ εὑρήσομεν ἔλεος· »διότι πάντες ἥμαρτον, κατὰ τὴν θείαν »γραφήν, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι· ἡ μετάνοιά ἐστιν, ἡ χάρις δευτέρα, »καὶ τίκτεται ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐκ τῆς πίστεως, καὶ τοῦ φόβου· ὁ φόβος δέ ἐστι ῥάβδος πατρική, ἡ κυβερνῶσα ἡμᾶς, ἕως ἄν, »φθάσωμεν εἰς τὸν Παράδεισον τὸν Πνευματικόν· καὶ ὅταν φθάσωμεν ἐκεῖσε, ἀφίησιν ἡμᾶς, καὶ στρέφεται. Παράδεισός ἐστιν »ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ ἡ τρυφὴ πάντων »τῶν μακαρισμῶν· καὶ αὖθις· ὥσπερ οὐ δυνατόν ἐστι περάσαι τὴν θάλασαν τὴν μεγάλην, χωρὶς πλοίου καὶ καράβου, οὕτως »οὐ δύναταί τις χωρὶς φόβου περάσαι πρὸς »τὴν ἀγάπην, τὴν θάλασσαν τὴν ὀζομένην, »τὴν τεθεῖσαν μεταξὺ ἡμῶν, καὶ τοῦ νοητοῦ Παραδείσου. διὰ καράβου τῆς μετανοίας παρελθεῖν δυνάμεθα· τῆς ἐχούσης »τοὺς κωπηλάτας τοῦ φόβου· ἐὰν δὲ οἱ κωπηλᾶται οὗτοι τοῦ φόβου, οὐ κυβερνῶσι τὸ »πλοῖον τοῦτο τῆς μετανοίας, δι' ἧς διερχόμεθα τὴν θάλασσαν τοῦ κόσμου τούτου »πρὸς τὸν Θεόν, καταποντιζόμεθα ἐν τῇ ὀζομένῃ θαλάσσῃ».

Ἔτι περὶ μετανοίας, φόβου, ἀγάπης, πένθους, δακρύων, καὶ αὐτομεμψίας.

πα'. »Μετάνοιά ἐστι, τὸ πλοῖον· ὁ φόβος ὁ κυβερνήτης αὐτοῦ· ἡ ἀγάπη, ὁ λιμὴν ὁ θεῖκός· »καθίζει οὖν ἡμᾶς ὁ φόβος ἐν τῷ πλοίῳ τῆς »μετανοίας, καὶ διαβιβάζει ἡμᾶς τὴν θάλασσαν τοῦ βίου τὴν ὀζομένην, καὶ πρὸς τὸν »λιμένα τὸν θεῖον, ὅς ἐστιν ἡ ἀγάπη, ὁδηγεῖ ἡμᾶς, εἰς ὃν περῶσι πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι ἐν τῇ μετανοίᾳ· καὶ ὅτε φθάσομεν τὴν ἀγάπην, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Θεόν· καὶ ἡ ὁδὸς ἡμῶν, »ἐτελειώθη, καὶ διέβημεν πρὸς τὴν νῆσον »τὴν ἐκεῖθεν τοῦ κόσμου οὖσαν, ὅπου ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· περὶ δὲ πένθους τοῦ κατὰ Θεόν, οὕτω φησὶν ὁ Σωτήρ· μακάριοι οἱ πενθοῦντες »ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται· ἔτι περὶ δακρύων, ὁ αὐτὸς γράφει ὅσιος Ἰσαάκ· τὰ »δάκρυα τὰ ἐν τῇ εὐχῇ, σημεῖόν ἐστι τοῦ »ἐλέους τοῦ Θεοῦ, οὗπερ ἠξιώθη ἡ ψυχή, »ἐν τῇ ἑαυτῆς μετανοίᾳ· καὶ ὅτι προσεδέχθη, καὶ ἤρξατο εἰσέρχεσθαι εἰς τὴν πεδιάδα τῆς καθαρότητος ἐν τοῖς δάκρυσιν· »ἐὰν γὰρ μὴ ἀρθῶσιν οἱ λογισμοὶ τῶν παρερχομένων, καὶ ῥίψωσιν ἐξ ἑαυτῶν τὴν »ἐλπίδα τοῦ κόσμου, καὶ κινηθῇ ἐξ αὐτῶν »ἡ καταφρόνησις αὐτοῦ καὶ ἄρξωνται ἀγαθὰ ἐφόδια τῆς ἐξόδου αὐτῶν παρασκευάζειν, καὶ ἄρξωνται ἐν τῇ ψυχῇ λογισμοὶ »κινεῖσθαι τινῶν ὄντων ἐκεῖσε, οὐ δύνανται »οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύειν· τὰ δάκρυα γάρ, ἐκ »τῆς ἀκραιφνοῦς ἀδολεσχίας καὶ ἀμετεωρίστου, τῶν λογισμῶν τε τῶν πολλῶν, »συνεχῶν, καὶ ἀκλινῶς γινομένων, καὶ ἐκ »μνήμης τινὸς λεπτοῦ γινομένου ἐν τῇ »διανοίᾳ, καὶ λυποῦντος τὴν καρδίαν ἐκ »τῆς μνήμης αὐτοῦ, καὶ ἐκ τούτων τὰ δάκρυα πληθύνονται, καὶ ἐπὶ πλέον αὐξάνονται· καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· ὥσπερ τὸ πῦρ »ἀναιρετικὸν καλάμης, οὕτω τὸ δάκρυον τὸ »ἁγνόν, παντὸς ῥύπου φαινομένου, καὶ νοουμένου· ἔτι· τὰ τῆς ἡμετέρας ἀναλύσεως »καθαρά, καὶ ἄδολα, ἑαυτοῖς περιποιησώμεθα δάκρυα, οὐ γάρ ἐστιν ἐν αὐτοῖς κλοπή, ἡ οἴησις· κάθαρσις δὲ μᾶλλον, καὶ »ἀγάπης τῆς εἰς Θεὸν προκοπή, καὶ ἁμαρτίας ἔκπλυσις, καὶ ἀπάθεια· ἔτι· μὴ πίστευε ταῖς πηγαῖς πρὸ τελείας καθάρσεως· »οὐ γὰρ ἔχει πίστιν οἶνος εὐθέως ἐκ τῶν »ληνῶν ἐγκλειόμενος, ἔτι· τὰ μὲν ἐκ φόβου δάκρυα, αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς τὴν φυλακὴν κέκτηνται· τὰ δὲ τῆς ἀγάπης, πρὸ »τῆς τελείας ἀγάπης, ἴσως εὐσύλητα ἐν »τισι καθεστήκασιν, εἰ μήπουγε τὸ ἀείμνηστον πῦρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐνεργείας, »πάνυ τὴν καρδίαν ἐξάψειε· καὶ θαυμαστόν, »πῶς τὸ ταπεινότερον, ἀσφαλέστερόν ἐστιν »καιρῷ αὐτοῦ· ἔτι· δάκρυον ἐξόδου, ἀπέτεκε φόβον· φόβου δὲ τεκόντος ἀφοβίαν, ἐπεφάνη χαρά· χαρᾶς δὲ ἀκαταλήπτου ληξάσης, τῆς ὁσίας ἀγάπης τὸ ἄνθος ἀνέτειλε· περὶ μέντοι αὐτομεμψίας, φησὶν ὁ »Μέγας Ἀντώνιος· αὕτη ἐστὶν ἡ μεγάλη »ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα τὸ σφάλμα »αὐτοῦ ἐπάνω ἑαυτοῦ βάλλῃ ἐνώπιον τοῦ »Θεοῦ, καὶ προσδοκήσῃ πειρασμόν, ἕως »ἐσχάτης ἀναπνοῆς· καὶ ἕτερος Πατὴρ Ἅγιος ἐρωτηθείς, τί πλέον εὗρες Πάτερ ἐν »τῇ ὁδῷ τούτῃ; ἀποκριθεὶς εἶπε, τό, ἐν »παντὶ ἑαυτὸν μέμφεσθαι· ὅπερ καὶ ὁ ἐρω-

Digitized by Google

»τήσας ἐπήνεσε· καὶ λέγει αὐτῷ, ἄλλη ὁδὸς »οὐκ ἔστι πλὴν ταύτης· καὶ ὁ ἀββᾶς Ποι»μήν· μετὰ στεναγμοῦ πᾶσαι αἱ ἀρεταί, εἰς »τὸν κόσμον τοῦτον εἰσῆλθον· ἔπαρον μίαν »ἀρετήν, καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, κόπῳ ἵσταται ὁ »ἄνθρωπος· καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, ποία ἐστιν »αὕτη; καὶ λέγει, ἵνα ὁ ἄνθρωπος διαπαντὸς »μέμφηται ἑαυτόν. Εἶπε πάλιν· ὁ ἑαυτὸν »μεμφόμενος, εἴτι δ' ἂν συμβῇ αὐτῷ, εἴτε »ζημία, εἴτε ἀτιμία, εἴτε οἱαδήποτε θλίψις, »προλαβὼν ἔχει ἑαυτὸν ἄξιον, καὶ οὐδέποτε »ταράσσεται.

Περὶ προσοχῆς, καὶ νοῦ σοφῶς ἀσφαλίζεσθαι.

πβ΄. Ὁμοίως δὲ περὶ προσοχῆς καὶ ἀσφαλείας, γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος· βλέπετε πῶς »ἀκριβῶς περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς »σοφοί, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν, ὅτι αἱ »ἡμέραι πονηραί εἰσι· καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· »ὢ σοφία, πόσον θαυμαστὴ ὑπάρχεις, καὶ πῶς »προβλέπεις τὰ πάντα πόρρωθεν, μακάριος ὁ »εὑρών σε· ἐκ γὰρ τῆς ῥαθυμίας τῆς νεότη»τος ἠλευθέρωται· εἴτις ἐμπορεύεται διὰ »μικρᾶς ἐμπορεύσεως, ἤτοι περιποιήσεως, »τὴν ἰατρείαν τῶν μεγάλων παθῶν, καλῶς »ποιεῖ· τοῦτο γάρ ἐστι φιλοσοφία, ἵνα τίς »καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις, καὶ μικροῖς τοῖς »γινομένοις παρ' αὐτοῦ, ἀεὶ νήφῃ· ἀναπαύ»σεις γὰρ μεγάλας θησαυρίζει ἑαυτῷ καὶ »οὐχ ὑπνοῖ· ἵνα μὴ συμβῇ αὐτῷ τί ἐναν»τίον, ἀλλὰ τὰς αἰτίας κόπτει πρὸ καιροῦ· »καὶ διὰ τῶν ἐλαχίστων πραγμάτων ὑπο»φέρει τὴν μικρὰν λύπην, ἐξαφανίζων δι' »αὐτῆς τὴν μεγάλην καὶ προϊών· διὸ καὶ »λέγει ὁ σοφός, γενοῦ ἐγρήγορος καὶ νηφά»λιος ὑπὲρ τῆς ζωῆς σου· συγγενὴς γὰρ »ἐστιν ὁ ὕπνος τῆς διανοίας, καὶ εἰκὼν »τοῦ ἀληθινοῦ ἀθανάτου· λέγει δὲ καὶ ὁ »Ἱεροφάντης Βασίλειος· ὅς τις εἰς τὰ μικρὰ »ἑαυτοῦ ὀκνηρός ἐστι, μὴ πιστεύσῃς αὐτῷ »εἰς τὰ μεγάλα διαπρέψαι.

Ὅτι εἰς πάντα δεῖ σπουδάζειν τὰ εἰρημένα πρὸ δὲ πάντων, ὥστε εἶναι ἥσυχόν τε, καὶ πρᾶον καὶ καθαρῶς σπεύδειν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἔνδον καρδίας τὸν ἡσυχάζοντα.

πγ΄. Διὰ δὴ ταῦτα, περὶ πάντα μὲν σπούδαζε τὰ εἰρημένα· πρὸ δὲ πάντων, ἵνα ἡσύχως, καὶ πράως, καὶ μετὰ καθαροῦ τοῦ συνειδότος, τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἔνδον βάθους καρδίας ἐπικαλῇ, καθάπερ ἔφημεν· οὕτω γὰρ τὴν αὐτοῦ θείαν χάριν ὁδῷ προβαίνων, ἀναπαυομένην ἕξεις ψυχήν· λέγει καὶ γὰρ ὁ τῆς Κλίμακος· »μηδεὶς ὑπὸ »θυμοῦ, καὶ οἰήσεως, ὑποκρίσεώς τε, καὶ μνη»σικακίας ὀχλούμενος, ἴχνος ἡσυχίας ἰδεῖν »τολμήσει ποτέ, μήπως ἔκστασιν ἐντεῦθεν »κερδήσῃ· εἰδέ τις τούτων καθαρός, αὐτὸς »λοιπὸν γνώσεται τὸ συμφέρον, εἰμὶ δὲ οὐδὲ »αὐτός«. Καὶ γοῦν οὐ μόνον ἀναπαυομένην ἕξεις τὴν χάριν τῇ σῇ ψυχῇ, ἀλλὰ καὶ ἀναπαύουσαν τὴν ψυχὴν τελείως ἐκ τῶν πρώτην ὀχλούντων αὐτῇ δαιμόνων τε καὶ παθῶν· εἰ γὰρ καὶ ἐνοχλοῦσιν αὖθις ἀλλ' οὐκ ἐνεργοῦσιν, ὅτι μὴ πρόσκειται αὐτοῖς, μηδέ ποθεῖ τῶν ἐκ τούτων ἡδονήν.

Περὶ καλοῦ, καὶ ἐκστατικοῦ ἔρωτος καὶ θείου κάλλους.

Ὅλος γὰρ ὁ πόθος τοῦ τοιούτου καὶ ὁ ἐγκάρδιος καὶ ἐκστατικὸς ἔρως καὶ ἡ ὁλικὴ αὐτοῦ διάθεσις πρὸς τὸ ὑπέρκαλλον κάλλος ὁρᾷ, καὶ μακαριώτατον, ὃ καὶ ἐφετῶν τοῖς πατράσιν εἴρηται τὸ ἀκρότατον· «καί πδ΄. »φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· ὅταν ὁ τῆς εὐ»σεβείας ἔρως τὴν ψυχὴν κατάσχῃ, ἅπαν »αὐτῇ πολέμων καταγέλαστον εἶδος, καὶ »πάντες αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ ποθουμένου κατα»ξαίνοντες, τέρπουσι μᾶλλον ἢ πλήττουσι· »καὶ αὖθις· τί τοῦ θείου κάλλους θαυμα»σιώτερον ; τίς ἔννοια τῆς τοῦ Θεοῦ μεγα»λοπρεπείας χαριεστέρα ; ποῖος πόθος ψυ»χῆς, οὕτω δριμὺς καὶ ἀφόρητος, ὡς ὁ ἀπὸ »Θεοῦ ἐγγινόμενος τῇ ἀπὸ πάσης κακίας »κεκαθαρμένῃ ψυχῇ καὶ ἀπὸ ἀληθινῆς δια»θέσεως λεγούσῃ, τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ »εἰμι ;

Περὶ πολέμου καὶ παιδευτικῆς παραχωρήσεως, καὶ τῆς κατὰ ἀποστροφὴν ἐγκαταλείψεως·

Πολεμεῖται δὲ λοιπόν, κατὰ παραχώ- πε΄. ρησιν παιδευτικήν, οὐ κατὰ ἀποστροφὴν ἐγκαταλήψεως· διὰ τί; ἵνα μὴ ὑψωθῇ ὁ νοῦς αὐτοῦ, δι' ὅπερ εὗρεν ἀγαθόν· ἀλλὰ πολεμοῦντος τε, καὶ παιδευόμενος, προσλαμβάνει ταπείνωσιν ἀεί, δι' ἧς μόνης, οὐ μόνον νικᾷ τοὺς ὑπερηφάνως πολεμοῦντας αὐτόν· ἀλλὰ καὶ δωρεῶν μειζόνων διηνεκῶς ἀξιοῦ-

Digitized by Google

ται, προκόπτων ὅσον ἐφικτὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει σειραῖς ἀφύκτοις καὶ βάρει σαρκὸς πεπεδημένος τε καὶ πιεζόμενος, καὶ χωρῶν πρὸς τὴν κατὰ Χριστὸν τελειότητα καὶ ἀπάθειαν· καὶ λέγει ὁ Ἅγιος Διάδοχος· »ὁ »Κύριος αὐτὸς λέγει, τὸν σατανᾶν ὡς ἀ»στραπὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν πεπτωκέναι, ἵνα »μὴ ἀφορᾷ εἰς τὰ τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων ὁ »δυσειδὴς ἐνδιαιτήματα· πῶς οὖν ὁ τῆς »τῶν καλῶν δούλων κοινωνίας μὴ κατα»ξιούμενος, κοινὸν δύναται ἔχειν οἰκητήριον »μετὰ τοῦ Θεοῦ, τὸν ἀνθρώπινον νοῦν; ἀλλ' »ἐροῦσιν, ὅτι κατὰ παραχώρησιν τοῦτο γί»νεται, καὶ πλέον οὐδὲν λέξουσιν· ἡ μὲν γὰρ »παιδευτικὴ παραχώρησις, οὐδαμῶς τὴν ψυ»χὴν τοῦ θείου φωτὸς ἀποστερεῖ· κρύπτει δὲ »μόνον ὡς καὶ ἤδη εἶπον ταπολλα τὸν νοῦν »τὴν ἑαυτῆς παρουσίαν ἡ χάρις, ἵνα προ»ωθοῖτο, ὥσπερ τὴν ψυχὴν τῇ πικρίᾳ τῶν »δαιμόνων, διὰ τὸ μετὰ παντὸς φόβου, καὶ »πολλῆς ταπεινώσεως ἐκζητεῖν αὐτήν, τὴν »ἐκ Θεοῦ βοήθειαν, τὴν τοῦ ἐχθροῦ αὐτῆς »ἐπιγινώσκουσαν κατ' ὀλίγον κακίαν· ὃν »τρόπον ἐὰν μήτηρ ἀτακτοῦν τὸ οἰκεῖον περὶ »τοὺς θεσμοὺς τῆς γαλουχίας βρέφος, βραχὺ »τῶν ἑαυτῆς ἐξωθείη ἀγκαλῶν, ἵνα κατα»πληττόμενον ὑπό τινων περιεστώτων αὐ»τῷ σαπροειδῶν ἀνθρώπων, ἢ θηρίων οἱων»δήποτε, μετὰ φόβου πολλοῦ καὶ δακρύων, »εἰς τοὺς μητρώους ἀνθυποστρέφῃ κόλπους· »ἡ δὲ κατὰ ἀποστροφὴν γινομένη παραχώ»ρησις, ὡσανεὶ δέσμιον παραδίδωσι τὴν μὴ »θέλουσαν ψυχὴν ἔχειν τὸν Θεόν, τοῖς δαί»μοσιν· ἡμεῖς δὲ, οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς »τέκνα, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ βρέφη γνήσια »τῆς τοῦ Θεοῦ εἶναι χάριτος πιστεύομεν· »μικραῖς παραχωρήσεσι, καὶ πυκναῖς παρα»κλήσεσι παρ' αὐτῆς γαλουχούμενα· ἵνα »διὰ τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ, φθάσωμεν »ἐλθεῖν, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλι»κίας· καὶ αὖθις· ἡ παιδευτικὴ παραχώρη»σις, φέρει μὲν λύπην πολλὴν καὶ ταπεί»νωσιν καὶ ἀπελπισμὸν σύμμετρον τῇ ψυ»χῇ, ἵνα τὸ φιλόδοξον αὐτῆς καὶ ἀπτόητον »μέρος πρεπόντως εἰς ταπείνωσιν ἔρχηται· »εὐθέως δὲ φόβον Θεοῦ, καὶ δάκρυον ἐξομο»λογήσεως ἐπάγει τῇ καρδίᾳ, καὶ τῆς καλ»λίστης σιωπῆς, πολλὴν ἐπιθυμίαν· ἡ δὲ »κατὰ ἀποστροφὴν τοῦ Θεοῦ γινομένη, »ἀπελπισμοῦ ὁμοῦ, καὶ ἀπιστίας, καὶ »ὀργῆς, καὶ τύφου, τὴν ψυχὴν πληρωθῆναι »παραχωρεῖ· δεῖ οὖν ἡμᾶς εἰδέναι τὴν πεῖ»ραν τῶν ἀμφοτέρων παραχωρήσεων καὶ »κατὰ τὸν ἑκάστης τρόπον, προσιέναι τῷ »Θεῷ· ἐκεῖ μὲν γάρ, εὐχαριστίαν μετὰ τῆς »ἀπολογίας προσαγαγεῖν αὐτῷ ὀφείλομεν, »ὡς τὸ τῆς γνώμης ἡμῶν ἀκόλαστον, τῇ »σχολῇ τῆς παρακλήσεως κολάζοντι· ἵνα »ἀρετῆς ἡμᾶς καὶ κακίας ὡς Πατὴρ ἀ»γαθός, διδάσκῃ τὴν διαφοράν· ἐνταῦθα »δέ, ἐξαγόρευσιν τῶν ἁμαρτημάτων ἄπαυ»στον, καὶ δάκρυον ἀναλλιπές, καὶ ἀνα»χώρησιν πλείονα· ὅπως ἂν οὕτω δυ·η»θῶμεν τῇ προσθήκῃ τῶν πόνων, δυ»σωπῆσαι ποτὲ τὸν Θεόν, ἐπιβλέψαι ὡς τὸ »πρὶν εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν· πλὴν δεῖ εἰ»δέναι· ὅτι ὅταν κατὰ οὐσιώδη συμβολὴν »τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σατανᾷ ἡ μάχη γίνεται, »ἐπὶ τῆς παιδευτικῆς λέγω παραχωρήσεως, »ὑποστέλλει μὲν ὡς καὶ ἤδη εἶπον ἑαυτὴν »ἡ χάρις· ἀγνώστως δὲ συνεργεῖ τῇ ψυχῇ »βοηθείᾳ, ἵνα τὴν νίκην, τῆς ψυχῆς εἶναι »μόνον ἐπιδείξῃ τοῖς ἐχθροῖς αὐτῆς· καὶ ὁ »Ἅγιος Ἰσαάκ· οὐ δυνατὸν ἐκτὸς τῶν »κατὰ παραχώρησιν πειρασμῶν, σοφισθῆναι »τὸν ἄνθρωπον ἐν τοῖς πολέμοις τοῖς πνευ»ματικοῖς, καὶ γνῶναι τὸν ἑαυτοῦ προνοη»τήν, καὶ αἰσθηθῆναι τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, καὶ »στερεωθῆναι ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ κρυπτῶς, »εἰ μὴ ἐν τῇ δυνάμει τῆς πείρας αὐτοῦ ἧς »ἐδέξατο· καὶ ἡνίκα ἴδῃ ἡ χάρις, ὅτι ἤρξα»το ἐν τῷ λογισμῷ αὐτοῦ ἡ οἴησις μικρόν, »καὶ ἤρξατο λογίζεσθαι μέγα περὶ ἑαυτοῦ, »εὐθέως παραχωρεῖ τοὺς πειρασμοὺς κατ' »αὐτοῦ ἰσχυροποιηθῆναι, καὶ κραταιωθῆναι, »ἕως ἂν μάθῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, καὶ »φύγει, καὶ κατάσχῃ τὸν Θεὸν ἐν ταπεινώ»σει· καὶ ἐν τούτοις ἔρχεσθαι ὁ ἄνθρωπος »εἰς τὰ μέτρα τοῦ τελείου ἀνδρός, ἐν τῇ »πίστει, καὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· »καὶ ὑψοῦται πρὸς τὴν ἀγάπην· θαυμαστὴ »γὰρ γνωρίζεται ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς »τὸν ἄνθρωπον, ὅταν ποτὲ ἐν μέσῳ γένηται »πραγμάτων, τῶν διακοπτόντων τὴν ἐλπί»δα αὐτοῦ· καὶ ἐκεῖσε δεικνύει ὁ Θεὸς τὴν »δύναμιν ἑαυτοῦ, ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῇ ἐπ' »αὐτόν· οὐδέποτε γὰρ μανθάνει ὁ ἄνθρωπος »τὴν δύναμιν τὴν θεϊκήν, ἐν ἀναπαύσει »καὶ πλατυσμῷ· καὶ οὐδέποτε ἔδειξεν ὁ »Θεὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν αἰσθητικῶς, »εἰμὴ ἐν χώρᾳ ἡσυχίας, καὶ ἐν ἐρήμῳ, »καὶ ἐν τόποις ἐστερημένοις τῶν συντυχιῶν »καὶ τῆς ταραχῆς τῆς κατασκηνώσεως τῆς »μετὰ τῶν ἀνθρώπων.

Digitized by Google

Περὶ ἀπαθείας, καὶ τοῦ τί ἐστιν ἡ ἀνθρωπίνη ἀπάθεια.

πς'. Πρὸς δὲ τούτοις, δέον ἐκ μέρους καὶ τὸν τῆς ἀπαθείας λόγον ἐνταῦθα προσθῆναι, καὶ τελειότητος, καὶ μετὰ μικρὸν οὕτω πέρας δοῦναι τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ· ἔνθεν καὶ λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος· «Ὁ τοῦ Θεοῦ »καταστὰς ἐραστής, καὶ τῆς ἐκείνου ἀπα»θείας καὶ τὸ σμικρότατον κατασχεῖν ἐφιέ»μενος καὶ τῆς πνευματικῆς ἁγιότητος, »γαλήνης τε, καὶ ἀταραξίας καὶ ἡμερότη»τος, καὶ τῆς ἐκ τούτων τικτομένης εὐ»φροσύνης τε καὶ χαρᾶς ἐπιθυμῶν ἀπο»γεύσασθαι, παντὸς μὲν ὑλικοῦ πάθους τοῦ »τὴν ψυχὴν ἐπιθολοῦντος, πόρρω τοὺς λο»γισμοὺς ἀπάγειν ἐσπούδακε· καθαρῷ δέ, »καὶ ἀνεπισκιάστῳ ὄμματι, τὰ θεῖα περια»θροῖ, ἀπλήστως τοῦ ἐκεῖθεν φωτὸς ἐμφο»ρούμενος· εἰς τοιαύτην τε ἕξιν, καὶ κατά»στασιν τὴν ψυχὴν ἐξασκήσας, οἰκειοῦται »κατὰ τὴν ἐγχωροῦσαν ὁμοίωσιν, τῷ Θεῷ, »ἐπέραστός τε καὶ ποθεινότατος αὐτῷ γί»νεται, οἷα δὴ μέγα τε ἆθλον, καὶ δυσή»νυτον ἀνατλάς, καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὕ»λην συγκράσεως ξυνηθείς, ἀκραιφνεῖ καὶ »κεχωρισμένῃ τῇ διανοίᾳ τῆς τῶν σω»ματικῶν ἐπιμιξίας παθῶν πως, ὁμιλῆ»σαι Θεῷ, καὶ τοῦτο μέν ἐστι περὶ ἀ»παθείας. Περὶ δὲ τοῦ τί ἐστιν ἡ ἀνθρω»πίνη ἀπάθεια, γράφει οὕτως ὁ Ἅγιος »Ἰσαάκ· ἡ ἀπάθεια, οὐχὶ τὸ μὴ αἰσ»θηθῆναι τῶν παθῶν ἐστίν· ἀλλὰ τὰ »μὴ δέξασθαι αὐτά· ἐκ τῶν πολλῶν »γὰρ καὶ ποικίλων ἀρετῶν, ὧν ἐκτή»σατο τῶν φανερῶν καὶ κρυπτῶν, ἠσθέ»νησαν ἐν αὐτοῖς τὰ πάθη, καὶ οὐ δύ»νανται εὐχερῶς ἐπαναστῆναι κατὰ τῆς »ψυχῆς· καὶ ἡ διάνοια οὐ χρήζει πάν»τοτε προσέχειν αὐτοῖς· διότι ἐν παντὶ »καιρῷ, πεπληρωμένη ἐστὶν ἐν τοῖς νοή»μασιν αὐτῆς, ἐκ τῆς μελέτης, καὶ τῆς »ὁμιλίας τῶν ἀρίστων τρόπων, τῶν ἐν τῇ »συνέσει κινουμένων ἐν τῷ νοΐ· καὶ ὅταν »ἄρξωνται τὰ πάθη κινεῖσθαι καὶ ταράσσε»σθαι, ἐξαίφνης ἁρπάζεται ἡ διάνοια ἐκ τῆς »ἐγγύτητος αὐτῶν, ἐν συνέσει τινί, παρα»κυψάσῃ ἐν τῷ νοΐ· καὶ ἀπολιμπάνονται »αὐτῷ τὰ πάθη ἀργά, καθάπερ εἶπεν ὁ Μα»κάριος Μάρκος· νοῦς ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ »Θεοῦ τὰς πράξεις τῶν ἀρετῶν πληρῶν, »καὶ τῇ γνώσει πλησιάσας, ὀλίγον αἰσθά»νεται ἐκ τοῦ μέρους τοῦ κακοῦ καὶ ἀνοή»του τῆς ψυχῆς· ἡ γνῶσις γὰρ αὐτοῦ ἁρ»πάζει αὐτὸν εἰς τὸ ὕψος· καὶ ἀπαλλοτριοῖ »αὐτὸν ἀπὸ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ· καὶ »διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἁγνείαν, καὶ τὴν λε»πτότητα, καὶ ἐλαφρότητα, καὶ ὀξύτητα »τοῦ νοὸς αὐτῶν, καὶ διὰ τὴν ἄσκησιν πά»λιν αὐτῶν, καθαρίζεται αὐτῶν ὁ νοῦς, καὶ »διαυγὴς ἀποδείκνυται· διὰ τὸ τὴν σάρκα »αὐτῶν ξηρανθῆναι ἐκ τῆς σχολῆς τῆς ἡσυ»χίας, καὶ τῆς πολλῆς διαμονῆς τῆς ἐν αὐ»τῇ· τούτου χάριν εὐκόλως καὶ ταχέως ἐπι»τίθεται ἑκάστῳ, καὶ ὁδηγεῖ αὐτοὺς ἡ θεω»ρία ἡ ἐν αὐτοῖς, πρὸς ἔκπληξιν τὴν παρ' »αὐτῇ· καὶ ἐν τούτῳ πολλοστὸν πληθύνον»ται ταῖς θεωρίαις· καὶ οὐδέποτε ὑστερεῖ»ται ὕλης συνέσεως ἡ διάνοια αὐτῶν· καὶ »οὐδὲ ἐκτὸς ἐκείνων ποτέ, ὧν τοῦ πνεύμα»τος ὁ καρπὸς ἐμποιεῖ αὐτοῖς, διαγίνονται· »καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ τῇ πολυχρονίῳ, ἐξα»λείφονται αἱ μνῆμαι ἐκ τῆς καρδίας αὐ»τῶν, αἵτινες κινοῦσι τὰ πάθη ἐν τῇ ψυχῇ »καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου· »ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ μὴ μετριάσῃ μετὰ τῶν »παθῶν, ἢ ἑταιρειάσῃ ἐν τῇ μελέτῃ τῇ ἐν »αὐτοῖς, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ἐξ ἄλλης φρον»τίδος κεκρατημένην ἀδιαλείπτως, οὐ δύ»ναται ἡ ἰσχὺς τῶν ὀνύχων τῶν παθῶν, »κατακρατῆσαι τῶν αἰσθήσεων αὐτῆς τῶν »πνευματικῶν· καὶ ὁ θεῖος Διάδοχος· ἀπά»θειά ἐστιν, οὐ τὸ μὴ πολεμεῖσθαι ὑπὸ τῶν »δαιμόνων· ἐπεὶ ἄρα ὀφείλομεν, κατὰ τὸν »Ἀπόστολον, ἐξεληλυθέναι ἐκ τοῦ κόσμου »ἀλλὰ τὸ πολεμουμένους ὑπ' αὐτῶν, ἀπο»λεμήτους μένειν· καὶ γὰρ οἱ σιδηροφόροι »πολεμισταί, τοξεύονται μὲν ὑπὸ τῶν ἀν»τιπάλων, καὶ τοῦ ἤχου τῆς τοξείας ἀκού»ουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ βλέπουσι τὰ πεμπό»μενα κατ' αὐτῶν σχεδὸν ἅπαντα βέλη, »οὐ πλήττονται δὲ διὰ τὴν στερρότητα »τῶν πολεμικῶν ἐνδυμάτων· ἀλλ' ἐκεῖνοι »μὲν σιδήρῳ φραττόμενοι, ἐν τῷ πολεμεῖ»σθαι, τὸ ἀπολέμητον ἔχουσιν· ἡμεῖς δὲ τῇ »φωτὸς τοῦ ἁγίου πανοπλίᾳ, καὶ τῇ τοῦ »Σωτηρίου περικεφαλαίᾳ, διὰ πάντων τῶν »καλῶν καθοπλισάμενοι, τὰς σκοτεινὰς τῶν »δαιμόνων διακόψωμεν φάλαγγας· οὐ γὰρ »τὸ μηκέτι πρᾶξαι τὰ κακὰ μόνον καθα»ρότητα φέρει, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιμελείᾳ τῶν »καλῶν, κατὰ κράτος ἀθετῆσαι τὰ κακά· »καὶ ὁ Ἅγιος Μάξιμος δὲ τετραχῶς ταύ»την διαιρεῖ, οὕτω φάσκων· πρώτην ἀπά-

»θειαν λέγω, τὴν πρὸς ἁμαρτίαν τοῦ σώ»ματος κατ' ἐνέργειαν ἀνέπαφον κίνησιν· »δευτέραν ἀπάθειαν λέγω, τὴν κατὰ ψυχὴν »τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τελείαν ἀποβολήν, »δι' ἧς ἡ τῶν παθῶν ἀπομαραίνεται κατὰ »τὴν πρώτην ἀπάθειαν κίνησις, ἐξάπτοντας »αὐτὴν πρὸς ἐνέργειαν οὐκ ἔχουσα τοὺς ἐμ»παθεῖς λογισμούς· τρίτην ἀπάθειαν λέγω, »τὴν περὶ τὰ πάθη τελείαν τῆς ἐπιθυμίας »ἀκινησίαν, δι' ἣν καὶ ἡ δευτέρα γίνεσθαι »πέφυκε, τῇ τῶν λογισμῶν καθαρότητι συν»ισταμένη· τετάρτην ἀπάθειαν λέγω, τὴν »κατὰ διάνοιαν πασῶν τῶν αἰσθητῶν φαν»τασιῶν τελείαν ἀπόθεσιν, καθ' ἣν ἡ τρίτη »τὴν γένεσιν εἴληφεν, οὐκ ἔχουσαν τὰς φαν»τασίας τῶν αἰσθητῶν, εἰδοποιούσας αὐτῇ »τῶν παθῶν τὰς εἰκόνας· ἔτι, ἀπάθειά ἐστιν, »εἰρηνικὴ κατάστασις ψυχῆς, καθ' ἣν δυσ»κίνητος γίνεται πρὸς κακίαν».

Ἔτι περὶ ἀπαθείας, καὶ τελειότητος.

πζ'. Καὶ γοῦν καὶ ὁ Ἅγιος Ἐφραίμ, περί τε ἀπαθείας, καὶ τελειότητος, οὕτω διαγορεύει· »εἰ ἀπαθεῖς πρὸς τὸ ἄκρον ἐφετὸν ἀκορέστως »ὑπερεκτεινόμενοι, ἀτέλεστον ποιοῦσι τὴν »τελειότητα· διότι τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν »τέλος οὐκ ἔστιν· ἔτι, τελεία μέν, ὅσον πρὸς »τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως· ἀτέ»λεστος δέ, ὡς ἀεὶ ὑπερβαίνουσα ἑαυτὴν »ταῖς καθ' ἡμέραν προσθήκαις, καὶ ὑψου»μένη διηνεκῶς ταῖς πρὸς Θεὸν ἀναβάσε»σιν»· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Νεῖλος οὕτω περὶ τελειότητός φησι· »Δύω τελειότητας »νοητέον· μίαν μὲν πρόσκαιρον, μίαν δὲ αἰ»ώνιον· περὶ ἧς γράφει ὁ Ἀπόστολος, ὅταν »δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους »καταργηθήσεται· τὸ γάρ, ὅταν ἔλθῃ τὸ τέ»λειον σημαίνει, ὅτι ἐνταῦθα οὐ δυνάμεθα »χωρῆσαι τὴν θείαν τελειότητα· ἔτι, δύω »τελειότητας Παῦλος ὁ θεσπέσιος ἐπίστα»ται· καὶ οἶδε τὸν αὐτὸν τέλειον, καὶ οὐ »τέλειον ἄνθρωπον· ὡς μὲν πρὸς τὸν πα»ρόντα βίον, τέλειον λεγόμενον ἄνθρω»πον· ὡς δὲ πρὸς τὸν ἀληθῶς τέλειον, οὐ »τέλειον· διό φησιν, οὐχ ὅτι ἔλαβον ἤδη »τετελείωμαι· καὶ μετ' ὀλίγα λέγει, ὅσοι οὖν »τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν».

Περὶ ἐμπαθείας, ἡδυπαθείας, προσπαθείας καὶ ἀπαθείας.

πη'. Λέγει δὲ καὶ Ἅγιος Ἠλίας ὁ ἔκδικος· »ὕλη πονηρά, σώματος μέν, ἐμπάθεια· ψυ»χῆς δέ, τοῦ νοός· κατηγορεῖται δέ, τῆς »μέν, ἀφή· τῆς δέ, αἱ λοιπαὶ αἰσθήσεις· »τῆς δὲ τελευταίας, ἐναντία διάθεσις· ἔτι, »ὁ μὲν ἡδυπαθής, πλησίον ἐστὶ τοῦ ἐμπα»θοῦς· ὁ δὲ προσπαθής, τοῦ ἡδυπαθοῦς· μα»κρὰν δὲ ἀμφοτέρων, ὁ ἀπαθής».

Τί ἐστιν ἐμπαθής, ἡδυπαθής, προσπαθὴς καὶ ἀπαθής, καὶ περὶ θεραπείας ἀμφοτέρων.

»Ἐμπαθής ἐστιν, ὁ τὸ ἁμαρτητικὸν ἔχων πθ'. »τοῦ λογισμοῦ βιαιότερον, κἂν τέως μὴ »ἁμαρτάνῃ ἐκτός· ἡδυπαθὴς δέ, ὁ τὴν ἐνέρ»γειαν τῆς ἁμαρτίας ἔχων ἀσθενεστέραν »τοῦ λογισμοῦ, κἂν πάσχῃ ἐντός· προσπα»θὴς δέ, ὁ τῇ ἐλευθερίᾳ μᾶλλον, ἢ τῇ δου»λείᾳ τῶν μέσων προσκείμενος· ἀπαθὴς δ' ἂν »εἴη, ὁ τούτων πάντων τὴν διαφορὰν ἀγνοῶν »ὡσαύτως μέν τοι καὶ περὶ τῆς ἀμφοτέρων »θεραπείας, τάδε διασαφεῖ· ἀπόλλυται ἐκ »ψυχῆς· ἐμπάθεια μέν, διὰ νηστείας καὶ »προσευχῆς· ἡδυπάθεια δέ, δι' ἀγρυπνίας, »καὶ σιωπῆς· ἡ δὲ προσπάθεια, διὰ ἡσυ»χίας, καὶ προσοχῆς· ἀπάθεια δὲ συνίστα»ται ἐκ Θεοῦ».

Περὶ πίστεως, ἐλπίδος, καὶ ἀγάπης.

Ἀλλ' ἐπεὶ πάντων ἀγαθῶν ἀρχή, καὶ ϙ'. μεσότης, καὶ τέλος, εἰ βούλοιο δὲ εἰπεῖν· καὶ χορηγὸς καὶ πρύτανις, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· τὸ τρίπλοκον σπαρτίον, καὶ θεοῦφαντον, καὶ μᾶλλον πάντων ἡ ἀγάπη, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστί τε, καὶ λέγεται, οὐ δίκαιον, μὴ καὶ διὰ τούτων τὸ τοῦ παρόντος συγγράμματος ἐλλεῖπον ἀναπληρῶσαι· »μᾶλ»λον δέ, ἐπειδή περ καὶ κατὰ τὸν Ἅγιον »Ἰσαὰκ τὴν τελειότητα τῶν πολλῶν καρ»πῶν τοῦ πνεύματος, τότε τίς δέχεται, ὅταν »ἀξιωθῇ τῆς τελείας ἀγάπης·» φέρε καὶ περὶ αὐτῆς μικρὸν διαμνημονεύσωμεν· καὶ γοῦν γράφει ὁ τῆς Κλίμακος,» νυνὶ δὲ λοι»πὸν μετὰ πάντα τὰ προειρημένα, μένει τὰ »τρία ταῦτα τὸν σύνδεσμον πάντων ἐπι»σφίγγοντα καὶ κρατοῦντα· πίστις, ἐλπίς, »ἀγάπη· μείζων δὲ τούτων, ἡ ἀγάπη· ὁ »Θεὸς γὰρ ὀνομάζεται· πλὴν ἔγωγε, τὴν »μὲν ἀκτῖνα ὁρῶ· τὴν δὲ φῶς· τὴν δὲ κύ»κλον· πάντα δὲ ἓν ἀπαύγασμα καὶ μίαν »λαμπρότητα· ἡ μὲν γάρ, πάντα δύναται »ποιεῖν καὶ δημιουργεῖν· τὴν δὲ ἔλεος

Digitized by Google

»Θεοῦ περικυκλοῖ, καὶ ἀκαταίσχυντον ποιεῖ· »ἡ δὲ οὐ πίπτει οὐδὲ στήκει τοῦ θέειν· »οὐδὲ τὸν τρωθέντα λοιπὸν ἠρεμεῖν τῆς »μακαρίας μανίας ἐᾷ· ἔτι· ὁ περὶ ἀγάπης »λόγος, Ἀγγέλοις γνώριμος· κἀκείνοις, »κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐλλάμψεως· ἀγά»πη ὁ Θεός ἐστιν· ὁ ὅρον δὲ τούτου λέγειν »βουλόμενος, ἐν ἀβύσσῳ τυφλώττων τὴν »ψάμμον μετρεῖ· ἀγάπη, κατὰ μὲν τὴν »ποιότητα, ὁμοίωσις Θεοῦ, καθόσον ἐφικτὸν »βροτοῖς· κατὰ δὲ ἐνέργειαν, μέθη ψυχῆς· »κατὰ δὲ τὴν ἰδιότητα, πηγὴ πίστεως· »ἄβυσσος μακροθυμίας· θάλασσα ταπεινώ»σεως· ἀγάπη ἐστὶ κυρίως, ἀπόθεσις παν»τοίας ἐναντίας ἐννοίας, εἴπερ ἡ ἀγάπη, οὐ »λογίζεται τὸ κακον· ἀγάπη, καὶ ἀπάθεια »καὶ υἱοθεσία, τοῖς ὀνόμασι διακρίνεται μό»νοις· ὡς φῶς, καὶ πῦρ, καὶ φλὸξ, εἰς μίαν »συντρέχουσιν ἐνέργειαν, οὕτω καὶ περὶ »τούτων μοι νόει· καὶ ὁ Ἅγιος Διάδοχος· »πάσης πνευματικῆς, ἀδελφοί, ἡγείσθω θεω»ρίας, πίστις· ἐλπίς· ἀγάπη· πλέον δὲ ἡ »ἀγάπη· αἱ μὲν γὰρ καταφρονεῖν τῶν ὁρω»μένων ἐκδιδάσκουσι καλῶν· ἡ ἐν ἀγάπη, »αὐτὴν συνάπτει τὴν ψυχὴν ταῖς ἀρεταῖς »τοῦ Θεοῦ αἰσθήσει νοερᾷ, τὸν ἀόρατον »Θεὸν ἐξιχνεύουσα· ἔτι, ἄλλη ἐστὶν ἡ ἀγά»πη τῆς ψυχῆς ἡ φυσική· καὶ ἄλλη, ἡ ἐκ »τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αὐτῇ προσγινομέ»νη· ἡ μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἡμετέρας, ὅτε θέ»λομεν, συμμέτρως κινεῖται θελήσεως· διό»περ καὶ εὐχερῶς ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευ»μάτων ἡνίκα μὴ βίᾳ κρατῶμεν τῆς ἑαυ»τῶν προαιρέσεως, διαρπάζεται· ἡδὲ τοσοῦ»τον ἐκκαίει τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν ἀγάπην »τοῦ Θεοῦ, ὥστε πάντα τὰ τῆς ψυχῆς τότε »μέρη, τῇ τοῦ θείου πόθου ἀλαλήτῳ ἐγ»κολλᾶσθαι χρηστότητι, ἐν ἀπείρῳ τινὶ »ἁπλότητι διαθέσεως· ἐγκύμων γὰρ ὥσπερ »ὁ νοῦς τότε ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἐνερ»γείας γινόμενος, πηγήν τίνα ἀγάπης ἀνα»βλύζει καὶ χαρᾶς· καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· »ἡ ἀγάπη, ἡ ἔκ τινων γινομένη πραγμάτων »ὡς λαμπάς ἐστι μικρά, ἐκ τοῦ ἐλαίου »τρεφομένη, καὶ οὕτω συνίσταται τὸ φῶς »αὐτῆς· ἢ καὶ ὡς χείμαρρος ῥέων ἐκ τοῦ »ὑετοῦ, οὗ περ ἡ ῥεῦσις καταπαύεται, τῆς »συνιστώσης αὐτὸν ὕλης λεῖψιν παθούσης· »ἡ ἀγάπη δέ, ἡ τὸν Θεὸν αἴτιον ἔχουσα, »ὡς πηγή ἐστι βρύουσα, καὶ οὐδέποτε τὰ »ῥεύματα αὐτῆς ἀνακόπτεται, αὐτὸς γὰρ »μόνος ἐστὶ τῆς ἀγάπης πηγή, καὶ ἀνελ»λιπὴς ἡ ὕλη αὐτῆς· καὶ αὖθις ἐρωτηθείς, »ποία ἐστὶν ἡ τελειότης τῶν πολλῶν καρ»πῶν τοῦ πνεύματος; ἀπεκρίθη· ὅταν τὶς »ἀξιωθῇ τῆς τελείας ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· καὶ »αὖθις ἐρωτηθείς· καὶ πόθεν γινώσκει τις, »ὅτι ἔφθασεν εἰς ταύτην; ἔφη· ὅταν κινηθῇ »ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ, »εὐθέως ἡ καρδία αὐτοῦ, κινεῖται ἐν τῇ ἀ»γάπῃ αὐτοῦ· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ κα»ταφέρουσι δάκρυα δαψιλῶς· ἔθος γὰρ ἔχει »ἡ ἀγάπη, ἐκ τῆς μνήμης τῶν ἀγαπητῶν, »ἐξάπτειν δάκρυα· καὶ τοιοῦτος ὤν, οὐδέ»ποτε ὑστερεῖται ἐκ τῶν δακρύων· διότι οὐ »λείπει αὐτῷ ἀεὶ ὕλη φέρουσα αὐτὸν εἰς »μνήμην τοῦ Θεοῦ· ὥστε καὶ ἐν τῷ ὕπνῳ »αὐτοῦ, συνομιλεῖ τῷ Θεῷ· ἔθος γὰρ τῇ »ἀγάπῃ, πρᾶξαι τὰ τοιαῦτα· καὶ αὕτη ἐ»στὶν ἡ τελειότης τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ »ζωῇ αὐτῶν ταύτῃ· ἔτι, ἡ ἀγάπη τοῦ »Θεοῦ, θερμή ἐστι τῇ φύσει· καὶ ὅταν ἀμέ»τρως ἐπιπέσῃ τινί, ποιεῖ ἐκείνην τὴν ψυ»χήν, ἐκστατικήν, διὰ τοῦτο οὐ δύναται ἡ »καρδία τοῦ αἰσθηθέντος αὐτῆς, χωρῆσαι »αὐτήν, καὶ καρτερῆσαι· ἀλλὰ κατὰ τὸ μέ»τρον τῆς ποιότητος καὶ τῆς ἐπελθούσης »αὐτῷ ἀγάπης, ὁρᾶται ἐν αὐτῷ ἀλλοίωσις »ἀσυνήθης· καὶ ταῦτα τὰ σημεῖα αὐτῆς »τὰ αἰσθητά· γίνεται τὸ πρόσωπον τοῦ ἀν»θρώπου, πυρρόν, περιχαρές· καὶ τὸ σῶμα »αὐτοῦ θερμαίνεται· ἀφίσταται ἀπ' αὐτοῦ ὁ »φόβος καὶ ἡ αἰδώς· καὶ γίνεται ὡς ἐκ»στατικός· καὶ ἡ δύναμις ἡ συνάγουσα τὸν »νοῦν φεύγει ἐξ αὐτοῦ, καὶ ὡς ἔκφρων γί»νεται, τὸν φοβερὸν θάνατον ἡγεῖται χαράν· »καὶ οὐδέποτε ἡ θεωρία τοῦ νοὸς αὐτοῦ, »διακοπήν τινα πάσχῃ, ἐκ τῆς τῶν οὐρα»νίων διανοήσεως· καὶ ἀπὼν ὡς παρὼν ὁ»μιλεῖ, μὴ ὁρώμενος ὑπό τινος· ἡ γνῶσις καὶ »ἡ ὅρασις αὐτοῦ, παρέρχεται ἡ φυσικὴ καὶ »οὐκ αἰσθάνεται αἰσθητῶς τῆς κινήσεως »αὐτοῦ, ἧς ἐν τοῖς πράγμασι κινεῖται, κἂν »γὰρ πράττῃ τι, οὐ τελείως αὐτοῦ αἰσθά»νεται, ὡς τὸν νοῦν ἔχων ἐν τῇ θεωρίᾳ με»τέωρον, καὶ ἡ διάνοια αὐτοῦ, ἀεὶ ὡς μετὰ »ἄλλου ἀδολεσχεῖ· ταύτην τὴν πνευματι»κὴν μέθην, ἐμεθύσθησαν ποτε οἱ Ἀπόστο»λοι καὶ οἱ μάρτυρες, καὶ οἱ μέν, ὅλον τὸν »κόσμον διελθόντες κοπιῶντες καὶ ὀνειδιζό»μενοι, οἱ δὲ τὰ μέλη κατακοπτόμενοι ἐ»ξέχεαν τὰ αἵματα αὐτῶν, ὡσεὶ ὕδωρ, καὶ »τὰ δεινότατα πάσχοντες, οὐκ ὠλιγώρησαν »ἀλλὰ γενναίως ὑπήνεγκαν, καὶ ὄντες σο-

Digitized by Google

»φοί, ὡς ἄφρονες ἐνομίσθησαν, καὶ ἄλλαι ἐν »ἐρημίαις ἐπλανήθησαν καὶ ὄρεσι καὶ ἐν »σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς· ἐν ἀ»ταξίαις, εὔτακτοι ὄντες, ταύτην τὴν ἄνοι»αν, ἀξιῶσαι ἡμᾶς ὁ Θεὸς φθάσαι.

Περὶ τῆς ἁγίας κοινωνίας, καὶ τοῦ ὅσων ἀγαθῶν ἡμῖν πρόξενος ἡ συνεχῶς μετὰ καθαροῦ τοῦ συνειδότος ταύτης μετάληψις καὶ κοινωνία.

ϙα΄. Οὐδὲν δὲ οὕτω πρός τε ψυχῆς κάθαρσιν, καὶ φωτισμὸν νοός, καὶ σώματος ἁγιασμόν, καὶ ἀμφοτέρων πρὸς τὸ θειότερον μεταστοιχείωσιν καὶ ἀθανασίαν· ναὶ μήν, καὶ πρὸς ἀποτροπὴν παθῶν καὶ δαιμόνων, ἢ μᾶλλον οἰκειοτέρως εἰπεῖν, πρὸς ἕνωσιν, καὶ Θεοῦ θείαν ὑπερφυᾶ τε συνάφειαν καὶ ἀνάκρασιν, συνεργεῖ καὶ συμβάλεται ἡμῖν, ὡς ἡ ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας τε καὶ ἀδιαθεσίας κατ' ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ, συνεχὴς μετάληψις καὶ κοινωνία, τῶν ἁγίων, ἀχράντων καὶ ἀθανάτων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων· αὐτοῦ φαμὲν τοῦ τιμίου Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διά τοι τοῦτο ἀναγκαῖον ὡς μάλιστα καὶ περὶ τούτου ἀπὸ μέρους διαλαβεῖν, καὶ τῷ τοιῷδε συντάξαι πονήματι καὶ οὕτω πέρας δοῦναι τῷ λόγῳ· καὶ τοῦτο γοῦν δῆλον, οὐ μόνον ἐξ ὧν φθέγγονται οἱ Ἅγιοι ἀλλά γε πολλῷ πλέον, ἐξ αὐτῶν τῶν τῆς αὐτοζωῆς καὶ αὐτοαληθείας ῥημάτων, ἐκδηλότερον· λέγει καὶ γάρ· »ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς·» καὶ οὗτός »ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαί»νων, ἵνα τὶς ἐξ αὐτοῦ φάγῃ, καὶ μὴ ἀπο»θάνῃ· ἐγώ εἰμὶ ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ »οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου »τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ »ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστίν, ἣν »ἐγὼ δώσω, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· καί, »ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ »ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ »ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ὁ τρώγων μου τὴν »σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν »αἰώνιον. Ἔτι, ἡ γὰρ σάρξ μου, ἀληθής ἐστι »βρῶσις· καὶ τὸ αἷμα μου ἀληθής ἐστι πό»σις· ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων »μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐ»τῷ· καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατήρ, »κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· καὶ ὁ τρώγων »με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ· οὗτός ἐστιν ὁ »ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· καὶ ὁ »τρώγων μου τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεται εἰς »τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ Χριστοφόρος δὲ Παῦλος, »τοιάδε φησίν· Ἀδελφοί, ἐγὼ παρέλαβον »ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ἡμῖν, »ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρε»δίδοντο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, »ἔκλασε, καὶ εἶπε, λάβετε φάγετε, τοῦτό »μου ἐστὶ τὸ Σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμε»νον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνη»σιν· ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ »δειπνῆσαι, λέγων, τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ »καινὴ διαθήκη ἐστίν, ἐν τῷ ἐμῷ Αἵματι· »τοῦτο ποιεῖτε ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν »ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν »ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, »τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄ»χρις οὗ ἂν ἔλθῃ· ὥστε, ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν »ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυ»ρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ Σώματος, »καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου· δοκιμαζέτω »δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρ»του ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· »ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα »ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ »Σῶμα τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο ἐν ἡμῖν πολ»λοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται »ἱκανοί· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν »ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου »παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κα»τακριθῶμεν.

Ὅτι ἀναγκαῖον μαθεῖν τὸ θαῦμα τῶν Ἁγίων Μυστηρίων· καὶ τί ποτέ ἐστι· καὶ διὰ τί ἐδόθη, καὶ τίς ἡ ὠφέλεια·

Γράφει δὲ καὶ ὁ Χρυσορρήμων· «ἀναγ»καῖον μαθεῖν τὸ θαῦμα τῶν μυστηρίων τί »ποτέ ἐστι· καὶ διὰ τί ἐδόθη, καὶ τίς ἡ ὠ»φέλεια τοῦ πράγματος· ἓν σῶμα ἐσμέν, καὶ »μέλη ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη»σοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ· οἱ »δὲ μεμυημένοι, παρακολουθείτωσαν τοῖς »λεγομένοις· ἵνα οὖν μὴ μόνον κατὰ τὴν »ἀγάπην τοῦτο γενώμεθα, ἀλλὰ καὶ κατ' »αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἰς ἐκείνην ἀνακερασθῶ»μεν τὴν σάρκα, διὰ τροφῆς τοῦτο γίνεται, »ἣν ἐχαρίσατο, βουλόμενος ἡμῖν δεῖξαι τὸν »πόθον, ὃν ἔχει πρὸς ἡμᾶς· διὰ τοῦτο ἀνέ»μιξεν ἡμῖν ἑαυτόν, καὶ ἀνέφυρε τὸ σῶμα »αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς, ἵνα ἕν γενώμεθα καθάπερ »σῶμα κεφαλῇ συνημμένον· τῶν γὰρ σφό-

»δρα ποθούντων ἐστὶ τοῦτο· τοῦτο γοῦν ὁ »Ἰὼβ αἰνιττόμενος, ἔλεγε περὶ τῶν οἰκείων, »οἷς ἦν μεθ' ὑπερβολῆς ποθεινός, ὅτι δὴ τὸν »πόθον ἐνδεικνύμενοι, ἔλεγον, τίς ἂν δώη »ἡμῖν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι; »διὸ δὴ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸ πεποίηκεν, εἰς »φιλίαν ἡμᾶς ἄγων μείζονα· καὶ τὸν αὐτοῦ »πόθον ἐνδεικνύμενος περὶ ἡμᾶς· οὐκ ἰδεῖν »μόνον ἑαυτὸν παρέχων τοῖς ἐπιθυμοῦσιν, »ἀλλὰ καὶ ἅψασθαι, καὶ φαγεῖν· καὶ ἐμπῆ- »ξαι τῇ σαρκί· καὶ συμπλακῆναι· καὶ τὸν »πόθον ἐμπλῆσαι πάντα. Ἔτι οἱ μετέχον- »τες τοῦ παναγίου Σώματος, καὶ τοῦ τιμίου »Αἵματος, μετὰ Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέ- »λων, καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων ἑστήκασιν, »αὐτὴν περικείμενοι τοῦ Χριστοῦ τὴν βα- »σιλικὴν στολήν· τὰ ὅπλα ἔχοντες τὰ πνευ- »ματικά· ἀλλ' οὐδὲν εἶπον οὐδέ πω, αὐτὸν »γάρ εἰσιν ἐνδεδυμένοι τὸν βασιλέα· ἀλλ' »ὥσπερ ἐστὶ μέγα, καὶ φρικτόν, καὶ θαυμα- »στόν, οὕτως ἂν μετὰ καθαρότητος προσέλ- »θῃς, εἰς σωτηρίαν προσῆλθες, ἂν δὲ μετὰ »πονηροῦ συνειδότος, εἰς κόλασιν, καὶ τι- »μωρίαν· ὁ γὰρ ἐσθίων, καὶ πίνων ἀναξίως »τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου, κρίμα »ἑαυτῷ ἐσθίει, καὶ πίνει. Εἰ γὰρ ῥυποῦντες »τὴν πορφύραν τὴν βασιλικήν, κολάζονται »ὁμοίως, ὥσπερ οἱ διαρρηγνῦντες, οὐδὲν »ἀπεικός, καὶ τοὺς ἀκαθάρτῳ διανοίᾳ δε- »χομένους τὸ Σῶμα, τὴν αὐτὴν ὑπομεῖναι »τιμωρίαν, τοῖς αὐτὸ διαρρήξασι διὰ τῶν »ἥλων· ὅρα γοῦν, πῶς φοβερὰν ἔδειξεν ὁ »Παῦλος τὴν κόλασιν· εἰπών, ἀθετήσας τις »νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν, ἐπὶ δυ- »σίν, ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ »δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας, ὁ »τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ »Αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν »ᾧ ἡγιάσθη; Ὅτι τοίνυν μετέχομεν τούτου »τοῦ Σώματος, ὅσοι τοῦ Αἵματος ἀπογευό- »μεθα, ἐννοεῖται ὅτι ἐκείνου τοῦ ἄνω κα- »θημένου, τοῦ προσκυνουμένου παρὰ Ἀγ- »γέλων, τοῦ τῆς ἀκηράτου δυνάμεως ἐγγύς, »τούτου ἀπογευόμεθα· οἴμοι, ὁπόσαι πρὸς »σωτηρίαν ἡμῖν ὁδοί; σῶμα ἡμᾶς ἑαυτοῦ »ἐποίησε· σώματος ἡμῖν τοῦ ἑαυτοῦ μετέ- »δωκε· καὶ οὐδὲν τούτων ἡμᾶς ἀποτρέπει »τῶν κακῶν, ὢ τῆς ἀναλγησίας, ὢ τῆς »ἀναισθησίας, καὶ αὖθις· πρεσβύτης τὶς θαυ- »μαστός, ἐμοὶ διηγήσατο, τοιοῦτόν τι ἀξιω- »θεὶς ἰδεῖν, καὶ ἀκοῦσαι· ὅτι τοὺς μέλλοντας »ἐνθένδε ἀπαίρειν, ἂν τύχωσι τῶν μυστη- »ρίων μετασχόντες, ἐν συνειδήσει καθαρᾷ, »ὅταν ἀποθανεῖν μέλλωσι, δορυφοροῦντες οἱ »Ἄγγελοι δι' ἐκεῖνο τὸ μεταληφθέν, ἐνθένδε »ἀπάγουσι, καὶ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμα- »σκηνός· ἐπειδὴ διπλοί τινες ἐσμέν, καὶ σύν- »θετοι, δεῖ καὶ τὴν γέννησιν διπλῆν εἶναι· »ὁμοίως καὶ τὴν βρῶσιν, σύνθετον· ἡ μὲν »οὖν γέννησις, δι' ὕδατος ἡμῖν, καὶ πνεύ- »ματος δίδοται· ἡ δὲ βρῶσις αὐτός ἐστιν ὁ »ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς »Χριστός, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ὥσ- »περ ἐπὶ τοῦ Βαπτίσματος, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς »ἀνθρώποις ὕδατι λούεσθαι, καὶ ἐλαίῳ χρί- »εσθαι, συνέζευξε τῷ ἐλαίῳ καὶ τῷ ὕδατι, »τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. καὶ ἐποίησεν »αὐτὸ λουτρὸν ἀναγεννήσεως, οὕτως ἐπειδὴ »ἔθος ἡμῖν ἄρτον ἐσθίειν, ὕδωρ δέ, καὶ οἶνον »πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν ἑαυτοῦ θεό- »τητα· καὶ πεποίηκεν αὐτά, Σῶμα καὶ Αἷ- »μα αὐτοῦ· ἵνα διὰ τῶν συνήθων, καὶ κατὰ »φύσιν, ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γεννώμεθα· σῶ- »μά ἐστιν ἀληθῶς ἡνωμένον θεότητι, τὸ »ἐκ τῆς Ἁγίας Παρθένου σῶμα· οὐχ ὅτι αὐ- »τὸ τὸ σῶμα τὸ ἀναληφθέν, ἐξ οὐρανῶν κα- »τέρχεται, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος, καὶ ὁ οἶνος »μεταποιεῖται εἰς Σῶμα, καὶ Αἷμα Θεοῦ· εἰ δὲ »τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς πῶς γίνεται; ἀρκεῖ σοι »ἀκοῦσαι, ὅτι διὰ Πνεύματος Ἁγίου· ὥσπερ »ἐκ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου διὰ Πνεύματος Ἁ- »γίου, ἑαυτῷ, καὶ ἐν ἑαυτῷ ὁ Κύριος σάρκα »ὑπεστήσατο, καὶ πλέον οὐδὲν γινώσκομεν· »ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀληθής, καὶ »ἐνεργής ἐστι, καὶ παντοδύναμος· ὁ δὲ τρό- »πος, ἀνεξερεύνητος· γίνεται τοίνυν τοῖς »πίστει ἀξίως μεταλαμβάνουσιν, εἰς ἄφεσιν »ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς »φυλακτήριον ψυχῆς τε καὶ σώματος· τοῖς »δὲ ἐν ἀπιστίᾳ ἀναξίως μετέχουσιν, εἰς κό- »λασιν, καὶ τιμωρίαν· καθάπερ καὶ ὁ τοῦ »Κυρίου θάνατος· καὶ οὐκ ἔστι τύπος ὁ »ἄρτος, καὶ ὁ οἶνος τοῦ Σώματος, καὶ Αἵ- »ματος τοῦ Χριστοῦ, μὴ γένοιτο· ἀλλ' αὐτὸ »τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ τεθεωμένον· καὶ »αὐτὸ τὸ Αἷμα· ἡ γὰρ σάρξ μου, φησίν, »ἀληθής ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ Αἷμά μου. »ἀληθής ἐστι πόσις, Σῶμά ἐστι καὶ Αἷμα »Χριστοῦ, εἰς σύστασιν τῆς ἡμετέρας ψυ- »χῆς, καὶ τοῦ σώματος χωροῦν, οὐ δαπα- »νώμενον, οὐ φθειρόμενον οὐκ εἰς ἀφεδρῶνα »χωροῦν· ἀλλ' εἰς τὴν ἡμῶν οὐσίαν τε, καὶ »συντήρησιν· ῥύπου παντὸς καθαρτήριον, »κἂν χρυσὸν λάβῃ κίβδηλον, διὰ τῆς κρι-

»τικῆς πυρώσεως καθαίρει, ἵνα μὴ ἐν τῷ »μέλλοντι, σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν· »δι' αὐτοῦ καθαιρόμενοι, ἑνούμεθα τῷ Σώ-»ματι Χριστοῦ, καὶ τῷ Πνεύματι αὐτοῦ, »καὶ γινόμεθα Σῶμα Χριστοῦ, οὗτος ὁ ἄρ-»τος ἐστίν, ἡ ἀπαρχὴ τοῦ μέλλοντος ἄρτου, »ὅς ἐστιν ὁ ἐπιούσιος· τὸ γὰρ ἐπιούσιον δη-»λοῖ, ἢ τὸν μέλλοντα, τουτέστι τὸν τοῦ »μέλλοντος αἰῶνος, ἢ τὸν πρὸς συντήρησιν »τῆς οὐσίας ἡμῶν λαμβανόμενον. Πνεῦμα »ζωοποιόν ἐστιν, ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου· διότι »ἐκ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος συνελύφθη· τὸ »γὰρ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, »πνεῦμά ἐστι. Τοῦτο δὲ λέγω, οὐκ ἀναιρῶν »τὴν τοῦ σώματος φύσιν· ἀλλὰ τὸ ζωοποιὸν »καὶ θεῖον τούτου δηλῶσαι βουλόμενος· »ταῦτα μέν τοι ἀντίτυπα τῶν μελλόντων »λέγονται, οὐχ ὡς μὴ ὄντα ἀληθῶς Σῶμα »καὶ Αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι νῦν μέν, δι' »αὐτῶν μετέχομεν τῆς Χριστοῦ Θεότητος, »τότε δέ, νοητῶς διὰ μόνης τῆς θέας· καὶ »ὁ θειότατος Μακάριος· ὥσπερ ὁ οἶνος, εἰς »πάντα τὰ μέλη τοῦ πίνοντος κιρνᾶται, καὶ »γίνεται ὁ οἶνος ἐν αὐτῷ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ »οἴνῳ, οὕτως ὁ πίνων τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, »τὸ Πνεῦμα τῆς θεότητος ποτίζεται, καὶ »κιρνᾶται ἐν τῇ τελείᾳ ψυχῇ, καὶ ἡ ψυχὴ »ἐν αὐτῷ· καὶ οὕτως ἁγιασθεῖσα, ἀξία τοῦ »Κυρίου καθίσταται· πάντες γάρ, φησι, τὸ »αὐτὸ Πνεῦμα ἐποτίσθημεν, καὶ διὰ τῆς »εὐχαριστίας τοῦ ἄρτου, Πνεύματος Ἁγίου »οἱ κατὰ ἀλήθειαν μεταλαβάνοντες κατα-»ξιοῦνται μέτοχοι γενέσθαι, καὶ οὕτω δύ-»νανται εἰς αἰῶνας αἱ ἄξιαι ψυχαὶ ζῆσαι· »καὶ ὥσπερ τῷ σώματι ἡ ζωὴ οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ »ἐστίν, ἀλλ' ἔξωθεν αὐτοῦ, τουτέστιν ἀπὸ »τῆς γῆς, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν εὐδόκησεν »ὁ Θεός, οὐκ ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως, ἀλλ' ἐκ »τῆς αὐτοῦ θεότητος, ἐκ τοῦ ἰδίου Πνεύ-»ματος καὶ φωτός, ἔχειν βρῶσιν, πόσιν, »ἔνδυμα, ἅ ἐστιν ἡ ὄντως ζωὴ τῆς ψυχῆς· »ἔχει γὰρ ἡ θεία φύσις, καὶ ἄρτον ζωῆς, »τὸν εἰπόντα, ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, »καὶ ὕδωρ ζῶν· καὶ οἶνον εὐφραίνοντα, καὶ »ἔλαιον ἀγαλλιάσεως· καὶ ὁ Ἅγιος Ἰσί-»δωρος· κοινωνία κέκληται ἡ τῶν θείων »Μυστηρίων μετάληψις, διὰ τὸ τὴν πρὸς »Χριστὸν ἡμῖν χαρίζεσθαι ἕνωσιν, καὶ κοι-»νωνοὺς ἡμᾶς ποιεῖν τῆς αὐτοῦ βασιλείας· »καὶ ὁ Ὅσιος Νεῖλος· ἀδύνατον ἄλλως σω-»θῆναι τὸν πιστόν, καὶ ἄφεσιν τῶν πλημ-»μελημάτων λαβεῖν, καὶ βασιλείας Οὐρανῶν »ἐπιτυχεῖν, εἰμὴ μεταλαμβάνει μετὰ φόβου »καὶ πίστεως καὶ πόθου τῶν μυστικῶν, καὶ »ἀχράντων, Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ »Χριστοῦ· ὁμοίως γράφει καὶ ὁ Μέγας Βα-»σίλειος, ἐν τῇ πρὸς Καισαρίαν Πατρι-»κίαν ἐπιστολῇ· καὶ τὸ κοινωνεῖν δὲ καθ' »ἑκάστην ἡμέραν, καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ »Ἁγίου Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Χρι-»στοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελές· αὐτοῦ σαφῶς »λέγοντος· ὁ τρώγων μου τὴν Σάρκα, καὶ »πίνων μου τὸ Αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ »ἐν αὐτῷ, καὶ ἔχει ζωὴν αἰώνιον· τίς γὰρ »ἀμφιβάλλει ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς »ζωῆς, οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ζῆν πολλαχῶς; »ἡμεῖς μέντοιγε, τέταρτον καθ' ἑκάστην »ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ Κυριακῇ, »ἐν τῇ τετράδι, ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ »σαββάτῳ, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν »ᾖ μνήμη Ἁγίου τινός, ἐν αἷς οἶμαι, καὶ »ἐλειτούργει ὁ Ἅγιος· οὐ γὰρ καθ' ἑκάστην »ἠδύνατο, ὑπὸ τοσούτων φροντίδων ὀχλού-»μενος. Εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἅγιος Ἀπολλώ, ὅτι »δεῖ τὸν Μοναχόν, εἰ δυνατόν, καθ' ἑκά-»στην ἡμέραν τῶν μυστηρίων τοῦ Χρι-»στοῦ κοινωνεῖν· ὁ γὰρ μακρύνων ἑαυτὸν »ἀπὸ τούτων μακρύνεται ἀπὸ Θεοῦ, ὁ δὲ »συνεχῶς τοῦτο ποιῶν, τὴν σάρκα συνεχῶς »ὑποδέχεται· ἡ γὰρ σωτήριος φωνή φησιν, »ὁ ἐσθίων μου τὴν Σάρκα, καὶ πίνων μου »τὸ Αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ »τοῦτο οὖν συμφέρει τοῖς Μοναχοῖς, ὑπό-»μνησιν τοῦ Σωτηρίου πάθους συνεχῶς ποι-»ουμένοις· καθ' ἡμέραν οὖν ἕτοιμον εἶναι »δεῖ· καὶ παρασκευάζειν ἑαυτὸν τοιοῦτον, »ὥστε ἄξιον εἶναι πάντοτε, περὶ τὴν τῶν »Ἁγίων Μυστηρίων ὑποδοχήν· ἐπεὶ καὶ »ἀφέσεως ἁμαρτιῶν οὕτω καταξιούμεθα· »λέγει δὲ καὶ ὁ τῆς Κλίμακος· εἰ σῶμα σώ-»ματι προσψαύων, ἀλλοιοῦται τῇ ἐνεργείᾳ, »πῶς οὐκ ἀλλοιωθήσεται, ὁ Θεοῦ σώματι »προσψαύων ἀθῴοις χερσί; γέγραπται δὲ »καὶ ἐν τῷ γεροντικῷ· Ἰωάννης ὁ Βοστρη-»νός, ἀνὴρ Ἅγιος, καὶ ἐξουσίαν ἔχων κατὰ »πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἠρώτησε δαίμο-»νας, οἳ ἦσαν κατοικοῦντες εἰς κόρας τινὰς »μαινομένας καὶ ἐνεργουμένας ὑπ' αὐτῶν »πονηρῶς, εἰπών· ποῖα πράγματα φοβεῖσθε »ἀπὸ τῶν Χριστιανῶν; οἱ λέγουσιν· ἔχετε »ὄντως τρία πράγματα μεγάλα· ἓν μέν, »ὅπερ φορεῖτε, εἰς τὸν τράχηλον ὑμῶν, καὶ »ἕν, ὅπερ λούεσθε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ »ἕν, ὅπερ τρώγετε εἰς τὴν σύναξιν· ἐρωμέ-

»νου δὲ πάλιν, ἐκ τούτων τῶν τριῶν, ποῖον »φοβεῖσθε πλέον; ἀπεκρίθησαν, εἰ ἐφυλάσ»σετε καλῶς ὅπερ μεταλαμβάνετε, οὐκ »ἴσχυσεν οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀδικῆσαι Χριστια»νόν· εἰσὶ δὲ ἃ δυσμενεῖς φοβοῦνται τῶν ἄλ»λων πλέον, ὁ σταυρός, ἡ βάπτισις καὶ ἡ »κοινωνία».

Τέλος τῶν κατὰ πλάτος πασῶν ὑποθέσεων καὶ μερικὴ παραίνεσις πρὸς τὸν ἐπερωτήσαντα.

ϟγ'. Ἰδοὺ δὴ τέκνον φίλτατον, τετέλεσταί σου ἡ αἴτησις, σὺν Θεῷ, εἰ μὲν κατὰ γνώμην τὴν σὴν καὶ τὴν πρόθεσιν, ἀκριβῶς οὐκ οἴδαμεν· μέντοι γε κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν· καὶ Θεῷ δὲ φίλον, τὸ κατὰ δύναμιν· ὅρα τοίνυν, ἵνα μὴ μέχρι τούτου στῇ τὸ σὸν φιλομαθὲς καὶ ἐπίπονον· ἀλλ' ἵνα καὶ ἔργοις ὀφθῇς φιλομαθὴς καὶ σπουδαῖος· φησὶ καὶ γὰρ ὁ κλεινὸς Ἀδελφόθεος· »ἀδελφοί »μου ἀγαπητοί, γίνεσθε ποιηταὶ λόγου, »καὶ μὴ μόνον ἀκροαταί, παραλογιζόμενοι »ἑαυτούς· ὅτι, εἴτις ἀκροατὴς νόμου ἐστί, »καὶ οὐ ποιητής, οὗτος ἔοικεν ἀνδρί, κατα»νοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐ»τοῦ, ἐν ἐσόπτρῳ· κατενόησε γὰρ ἑαυτόν, »καὶ ἀπελήλυθεν καὶ ἐπελάθετο ὁποῖος »ἦν, ὁ δὲ παρακύψας εἰς νόμον τέλειον »τῆς ἐλευθερίας, καὶ παραμείνας, οὗτος »οὐκ ἀκροατὴς ἐπιλησμονῆς γενόμενος, ἀλ»λὰ ποιητὴς ἔργου, οὗτος μακάριος ἐν τῇ »ποιήσει αὐτοῦ ἔσται».

Ὅπως δεῖ ἀκούειν καὶ ἐκλαμβάνειν τὰ τῶν Πατέρων πνευματικὰ ῥήματα.

ϟδ'. Καὶ πρό γε τούτων, ἵνα πιστῶς, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας, ἐκλαμβάνῃς καὶ διακούῃς, τὰ τῶν Πατέρων θεῖα, καὶ πνευματικὰ θεσπίσματα· φησὶ γὰρ ὁ Ἅγιος Μακάριος· «ἄψαυστά ἐστι τοῖς ἀ»πείροις τὰ πνευματικά· ψυχῇ δὲ ἁγίᾳ, »καὶ πιστῇ, πρὸς κατάληψιν ἔρχεται ἡ τοῦ »Ἁγίου Πνεύματος κοινωνία· καὶ οἱ ἐπου»ράνιοι τοῦ Πνεύματος θησαυροί, τῷ πείρᾳ »λαβόντι μόνῳ γίνονται καταφανεῖς· ἀμυή»τῳ δέ, οὐδὲ ἐννοῆσαι δυνατὸν τοπαράπαν. »εὐλαβῶς τοίνυν περὶ αὐτῶν ἄκουε, μέχρις »ἄν, καὶ σοὶ γένοιτο πιστεύοντι, καταξιω»θῆναι τούτων τυχεῖν· τότε γὰρ εἴσῃ αὐτῇ »πείρᾳ τῶν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν, οἵων ἀ»γαθῶν καὶ μυστηρίων, ψυχαὶ χριστιανῶν »κἀνταῦθα κοινωνεῖν δύνανται»· οὕτω γὰρ ἔχων, τάχιστα καὶ τὴν τῶν γεγραμμένων καὶ ἀκουσθέντων ἐπισυλλέξεις ἐπικαρπίαν τε καὶ ὠφέλειαν, καὶ ἀπὸ τοῦ μανθάνειν καὶ πράττειν, προκόψεις, εἰς τὸ καὶ ἄλλους παραινεῖν καὶ ὁδηγεῖν αὐτῇ πείρᾳ, πρὸς τὰ θειότερα καὶ τοῖς πολλοῖς ἀμύητα· ὃ καὶ γένοιτό σοι, τῇ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ παναλκεστάτῃ παλάμῃ ἐπερειδομένῳ, καὶ κατευθυνομένῳ, ἀμήν· ἐπεὶ δὲ κόρος λόγου, πολέμιος ἀκοαῖς, ὡς ὑπερβάλλουσα τροφὴ σώμασι, καὶ πᾶν μέτρον ἄριστον, δέον καὶ ἡμᾶς τὸν κόρον φεύγοντας, καὶ τὸ ἔμμετρον ἀσπαζομένους ὡς ἄριστον, μικρὸν ἔτι τῷ λόγῳ προσδιατρίψαντας, καὶ οἱονεί τινα σύντομον ἀνακεφαλαίωσιν τῆς παρούσης πραγματείας διαγράψαντας, οὕτως ἐκεῖσε τὴν τοῦ λόγου ἐρεῖσαι ἄγκυραν.

Ἀνακεφαλαίωσις καὶ ὅπως δεῖ προσεύχεσθαι καὶ περὶ φωτισμοῦ ἀληθοῦς, καὶ θείας δυνάμεως.

Φασὶν οἱ Πατέρες, ὁ ἐν λόγῳ νήφειν ἐθέλων, ἀεὶ δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς ἔνδον καρδίας ἐπειγέσθω προσεύχεσθαι καθαρῶς, καὶ ἀρεμβάστως, μόνα τὰ τῆς εὐχῆς προσέχων, ϟε'.
καὶ μελετῶν, καὶ διανοούμενος ῥήματα, ἤγουν τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με· ἄχρι καιροῦ φωτισμοῦ νοὸς ἐν καρδίᾳ, ὥς φησιν ὁ Ἅγιος Διάδοχος «ὅτι, ὅσοι τὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἔνδο»ξον, καὶ πολυπόθητον ὄνομα ἐν τῷ βάθει »τῆς καρδίας μελετῶσιν ἀπαύστως, οὗτοι »δύνανται καὶ τὸ φῶς τοῦ νοῦ ὁρᾷν ποτέ»· οὗ γεγενημένου, Θεοῦ ῥοπῇ, ἔκτοτε τὸν ὑπόλοιπον δρόμον τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἡμῶν, ὡς ἐν φωτὶ περιπατοῦντες, μᾶλλον δὲ φωτὸς υἱοὶ ὄντες, ἀπλανῶς καὶ ἀπροσκόπως ὁδεύσομεν, ὥς φησιν ὁ φωτοπάροχος Ἰησοῦς, «ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε »εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε· καὶ »ὅτι, ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὁ ἀκο»λουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ »σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς, καὶ »ὁ Δαβὶδ δέ, τοιά δε, πρὸς Κύριον βοᾷ· ἐν »τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς, καὶ ὁ θειότα»τος Παῦλος, Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς »λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡ»μῶν»· δι' αὐτοῦ καὶ γὰρ ὡς διὰ λύχνου ἀσβέστου καὶ παμφαοῦς, ὁδηγοῦνται καὶ

Digitized by Google

ἐνατενίζουσιν οἱ τῷόντι πιστοί, εἰς τὰ ἐπέκεινα τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἀνοίγεται αὐτοῖς, ὡς καθαροῖς τὴν καρδίαν, ἡ οὐράνιος πύλη, πάσης τῆς ἰσαγγέλου, καὶ ὑψηλῆς πολιτείας καὶ καταστάσεως· καὶ αὖθις οὕτως ὡς ἐξ ἡλιακοῦ δίσκου, ἀνατέλλει τούτοις, τὸ ἀνακρίνειν, τὸ διακρίνειν, τὸ διορᾷν, τὸ προορᾷν, καὶ τὰ παραπλήσια καὶ ἁπαξαπλῶς δι' αὐτοῦ ἀπαυγάζει τούτοις, ἡ τῶν ἀδήλων μυστηρίων, πᾶσα δήλωσις τε καὶ Ἀποκάλυψις· δυνάμεώς τε ὑπερφυοῦς καὶ θείας, ἐν πνεύματι ἐμπίπλανται· καὶ διὰ τῆς τοιᾶς δε ὑπερφυοῦς δυνάμεως, καὶ ὁ χοῦς αὐτῶν κουφιζόμενος, ἢ μᾶλλον τὸ βρίθον τῆς σαρκὸς ἀπολεπτυνόμενον καὶ μετεωριζόμενον, ὑπερίπταται· διὰ ταύτης τῆς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι φωτιστικῆς δυνάμεως, ἔτι μετὰ σαρκὸς ὄντες, καί τινες τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὡς ἄϋλοι καὶ ἀσώματοι, ποταμοὺς ἀβάτους, καὶ θαλάττας ναυσιπόρους, ποσὶν ἀβρόχως διῆλθον· δρόμους τε μακροὺς καὶ πολυημέρους, ἀχαριαίως διώδευσαν· καὶ ἕτερα ἐξαίσια, ἐν οὐρανῷ, ἐν γῇ, ἐν ἡλίῳ, ἐν θαλάσσῃ ἐν ἐρημίαις, ἐν πόλεσιν, ἐν παντὶ τόπῳ, καὶ χώρᾳ· ἐν θηρίοις, καὶ ἑρπετοῖς, καὶ ἁπλῶς ἐν πάσῃ τῇ κτίσει, καὶ πᾶσι τοῖς στοιχείοις, ἐξειργάσαντο· καὶ διὰ πάντων ἐδοξάσθησαν· καὶ ἐν προσευχαῖς δὲ τούτων ἱσταμένων, καὶ τὰ αὐτῶν εὐαγῆ καὶ τίμια σώματα, γῆθεν ὡς ὑπόπτερα ὑπερήροντο· τῷ ἀναλωτικῷ, καὶ ἐνθέῳ, καὶ ἀΰλῳ πυρὶ τῷ τῆς χάριτος, τὸ σωματικὸν πάχος, ναὶ μὴν καὶ τὸ βάρος, ἀποτεφρούμενοι· κούφως τε αἴρεσθαι ἐνεργούμενοι, ὢ τοῦ θαύματος, μεταστοιχειούμενοι, καὶ μεταχαλκευόμενοι πρὸς τὸ θειότερον, τῇ θεουργῷ παλάμῃ τῆς ἐνισκηνούσης αὐτοῖς ἰσχύος καὶ χάριτος· καὶ μετὰ τέλος δέ, ἐνίων καὶ τὰ σεβάσμια σώματα, τὸ ἀδιάλυτον φέρουσι· προδήλως τὴν ἐνοικοῦσαν αὐτοῖς, καὶ πᾶσι τοῖς βεβαιοπίστοις ὑπὲρ φύσιν χάριν καὶ δύναμιν πιστούμενα· καὶ μετὰ τὴν κοινὴν μέντοι γε, καὶ παγκόσμιον ἐξανάστασιν, δι' αὐτῆς τῆς ἐν πνεύματι φωτιστικῆς δυνάμεως, οἱόν πως πτεροφυήσαντες, ἁρπαγήσονται ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου, εἰς ἀέρα, ὥς φησιν ὁ τῶν ἀρρήτων μύστης θειότατος Παῦλος, καὶ οὕτω «πάντοτε σὺν »τῷ Κυρίῳ ἔσονται· πρὸς δὴ ταῦτα, καὶ ὁ »πνευματοφθόγγος ψάλλει Δαβίδ, Κύριε ἐν »τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύσονται, »καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται ὅ»λην τὴν ἡμέραν, δηλαδὴ τὴν αἰώνιον, »καὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ὑψωθήσονται, »ὅτι καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν, σὺ »εἶ· καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ »κέρας ἡμῶν· καὶ αὖθις, οἱ τοῦ Θεοῦ κρα»ταιοί, τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν· καὶ ὁ »μεγαλοφωνότατος δὲ Ἠσαΐας οὕτω δια»γορεύει· οἱ ὑπομένοντες τὸν Κύριον, πτε»ροφυήσουσιν· ἀλλάξουσιν ἰσχὺν αὐτῶν. »Καὶ ὁ Ἅγιος Μακάριος, πᾶσα ψυχὴ ἡ »διὰ πίστεως, καὶ πασῶν τῶν ἀρετῶν σπου»δῆς, τελείως τὸν Χριστὸν ἐνδύσασθαι ἐν»τεῦθεν ἐν δυνάμει καὶ πληροφορίᾳ κατα»ξιωθεῖσα, καὶ τῷ ἐπουρανίῳ τῆς ἀφθάρ»του εἰκόνος φωτὶ ἑνωθεῖσα, μυστηρίων »οὐρανίων γνῶσιν ἐν ὑποστάσει λαμβάνειν »πάντοτε καταξιοῦται· ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ »τῆς ἀναστάσεως, τῇ αὐτῇ ἐπουρανίῳ τῆς »δόξης εἰκόνι, τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ συνδο»ξασθέν, καὶ εἰς οὐρανοὺς ὑπὸ τοῦ πνεύμα»τος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἁρπαγὲν εἰς »ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου, εἰς ἀέρα· καὶ σύμ»μορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ γε»νέσθαι καταξιωθέν, εἰς αἰῶνας ἅμα ψυχῇ »καὶ σώματι συμβασιλεύσουσιν.

Ἑτέρα ἀνακεφαλαίωσις.

Τούτων τῶν καινῶν καὶ ὑπὲρ λόγον λόγῳ, ἀρχή, καὶ γεννήτρια, ἡ προμνημονευθεῖσα ἐν ἀμεριμνίᾳ ὁλικῇ, ἡσυχία, προσοχή τε, καὶ προσευχή· βάθρον οἱόν πως βεβηκός, καὶ ἔπαλξιν ἀπόρθητον πλουτοῦσαι· τὴν κατὰ δύναμιν πασῶν τῶν θεοποιῶν ἐντολῶν· ἐκ δὲ τῆς ἀμεριμνίας φαμέν, ἡσυχίας προσοχῆς τε, καὶ προσευχῆς, ἡ ἐν καρδίᾳ κίνησις καὶ θέρμη, ἡ τὰ πάθη, καὶ τοὺς δαίμονας φλέγουσα, καὶ τὴν καρδίαν ὡς ἐν χωνείᾳ καθαίρουσα· καὶ ἐκ ταύτης, ὁ πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πόθος καὶ ἄληκτος ἔρως· ἐκ δὴ τούτου, ἡ γλυκερὰ τῶν καρδιακῶν δακρύων ἐπιρροὴ κρουνηδόν, δι' ὧν ἡ ψυχή, καὶ τὸ σῶμα, ὡς ὑσσώπῳ, τῇ μετανοίᾳ, τῇ ἀγάπῃ τε, καὶ εὐχαριστίᾳ, καὶ ἐξομολογήσει, καθαίρεται, καὶ πιαίνεται· ἐκ δὲ τούτων, ἡ γαλήνη· ἤ, τε εἰρήνη τῶν λογισμῶν, ἧς οὐδὲν ὅριον, ὡς πάντα νοῦν ὑπερέχουσα· ἐκ δὲ τούτων, ἡ χιονοφεγγόφωτος ἔλλαμψις· καὶ τέλος, ἡ κατὰ ἄνθρωπον ἀπάθεια· ἤ, τε τῆς ψυχῆς πρὸ τοῦ σώματος ἐξανάστασις, καὶ ἡ πρὸς

Digitized by Google

τὸ κατ᾽ εἰκόνα, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν· διὰ πράξεώς τε, καὶ θεωρίας, πίστεώς τε, καὶ ἐλπίδος, καὶ ἀγάπης, ἀναμόρφωσις καὶ ἐπάνοδος· ἥ τε, πρὸς Θεὸν ὁλικὴ ἀνάτασις, καὶ ἄμεσος ἕνωσις· ἔκστασίς τε, καὶ παῦλα, καὶ στάσις, κατὰ μὲν τὸ παρόν, ὡς ἡ ἐν ἐσόπτρῳ, καὶ ἐν αἰνίγματι, καὶ ἀρραβῶνι· κατὰ δὲ τὸ μέλλον, ἡ πρὸς πρόσωπον πρόσωπον, καὶ τελεία τελείως, τοῦ Θεοῦ μέθεξις, καὶ ἀϊδίως ἀπόλαυσις.

Ὅτι αὕτη ὄντως ἐστὶν ἡ ἀπλανής, καὶ πατροπαράδοτος, καὶ κατὰ Θεὸν πολιτεία, δηλονότι ἡ ἐξ ὑπακοῆς ἡσυχία· ἥτις καὶ ἐν Χριστῷ κεκρυμμένη ζωή, εἰκότως τοῖς Ἁγίοις προσείρηται.

ϞϚʹ. Αὕτη ἡ ὁδὸς καὶ κατὰ Θεὸν νοερὰ πολιτεία, καὶ ἱερὰ ἐργασία, τῶν τῷόντι χριστιανῶν· ἡ ἀληθής, καὶ ἀπλανής, καὶ ἀκίβδηλος, καί γε ἀριδήλως, ἡ ἐν Χριστῷ κεκρυμμένη ζωή· ταύτην ἔτεμε μὲν καὶ ἐμυσταγώγησεν ὁ θεάνθρωπος, καὶ γλυκύτατος Ἰησοῦς· διώδευσαν δὴ οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι· ἐπηκολούθησαν δέ, οἱ μετ᾽ αὐτούς, αὐτοῖς ὡς δεῖ ἑπόμενοι, οἱ κλεινοὶ καθηγεμόνες ἡμῶν, καὶ διδάσκαλοι· οἱ ἀπ᾽ ἀρχῆς, αὐτῆς δὴ τῆς ἐπὶ γῆς πρώτης Χριστοῦ παρουσίας, καὶ μέχρι σήμερον ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ λάμποντες, ταῖς τῶν ζωηρῶν λόγων μαρμαρυγαῖς. καὶ ταῖς τῶν ἔργων παραδοξοποιΐαις· οἱ καὶ εἰς τοὺς καθ᾽ ἡμᾶς, τὸ τοιοῦτον καλὸν σπέρμα, τὴν ἱερὰν ζύμην, τὴν ἀπαρχὴν τὴν ἁγίαν, τὴν ἄσυλον παρακαταθήκην, τὴν χάριν, τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, τὸν πολύτιμον μαργαρίτην, τὸν ἔνθεον Πατρικὸν κλῆρον, τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ κεκρυμμένον θησαυρόν, τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος, τὸ βασιλικὸν σημεῖον, τὸ ζῶν καὶ ἀλλόμενον ὕδωρ, τὸ θεῖον πῦρ, τὸ σεβάσμιον ἅλας, τὸ χάρισμα, τὸ σφράγισμα, τὸ φῶς, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, πρὸς ἀλλήλους δέδωκεν· ὃ καὶ ἔσται κληροδοτούμενον· καὶ κατὰ γενεὰς γενεῶν μυστικῶς διαπορθμευόμενον, ἄχρι καὶ αὐτῆς τῆς δευτέρας αὖθις ἐπὶ γῆς Χριστοῦ παρουσίας· ἀψευδὴς γὰρ ὁ ἐπαγγελάμενος, τό, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ᾽ ὑμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· ἀμήν.

Ὅτι κἂν καὶ ἄλλαι ὦσιν ὁδοὶ σωτήριοι, ἀλλ᾽ αὕτη πρόκριτος, καὶ βασιλίς, καὶ εἰς υἱοθεσίαν φέρουσα.

ϞΗʹ. Εἰ δὲ καὶ ἄλλαι ὁδοί, καὶ πολιτεῖαι, εἰ βούλει δὲ καὶ ἐργασίαι χρησταὶ πεφύκασι, πρὸς σωτηρίαν ὁδηγοῦσαι, καὶ καταπαύουσαι τὸν ταύτας μετιόντα, ὥσπερ ἄρα καὶ εἰσί, καὶ πρὸς δουλείαν, ἢ μισθαρνίαν, χειραγωγοῦσαι, καὶ καταλήγουσαι, καθὰ καὶ πολλαὶ μοναὶ τῷ σωτῆρι παρὰ τῷ Πατρὶ αὐτοῦ ὑπάρχειν εἴρηνται· ἀλλ᾽ οὖν αὕτη πέφυκεν ἡ βασιλίς, καὶ πρόκριτος, καὶ πασῶν ἐργασιῶν, ὡς ψυχὴ σώματος, ὑπερκειμένη, καὶ ὑπερφέρουσα, ἅτε εἰς υἱοθεσίαν Θεοῦ καινουργοῦσα ἐκ γῆς καὶ σποδοῦ, καὶ Θεὸν ἐργαζομένη παραδόξως ἐν πνεύματι τὸν μετερχόμενον αὐτήν, ὡς εἰκός, ἄνθρωπον ὥς φησιν ὁ Μέγας Βασίλειος· «Πνεῦμα »Ἅγιον ἐπελθὸν εἰς ψυχὴν ἀνθρώπου, ἔδω»κε μὲν ζωήν· ἔδωκε δὲ ἀθανασίαν· ἤγει»ρε κείμενον· τὸ δὲ κινηθὲν κίνησιν ἀΐδιον »ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου, ζῶον ἅγιον ἐγέ»νετο, ἔσχε δὲ ἄνθρωπος ἀξίαν, πνεύματος »εἰσῳκισθέντος ἐν αὐτῷ. Προφήτου, Ἀπο»στόλου, Ἀγγέλου, Θεοῦ, ὢν πρὸ τοῦ, γῆ, »καὶ σποδός.

Ὅτι διὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς ἐργασίας καὶ πολυώνυμός ἐστιν αὕτη ἡ πολιτεία.

Διά τοι τοῦτο, καὶ πολλαῖς, καὶ ποικίλαις αὐτήν, καὶ ἐνδόξοις κλήσεσιν, οἱ θεῖοι Πατέρες ἀποσεμνύνουσιν· ὁδὸν γὰρ γνωστικὴν προσηγορεύκασι· πρᾶξιν ἐπαινουμένην, καὶ θεωρίαν εὔστοχον· προσευχὴν ἐπάνω παντὸς πλάτους· νῆψιν νοός· νοερὰν ἐργασίαν, ἔργον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· Ἀγγελικὴν πολιτείαν· οὐράνιον βιωτήν· ἔνθεον διαγωγήν· χώραν ζώντων· μυστικὴν ἐποψίαν· πνευματικὴν πανδαισίαν· Παράδεισον θεουργόν· οὐρανόν· οὐράνιον βασιλείαν· Θεοῦ βασιλείαν· γνόφον ὑπέρφωτον· ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωήν· θεοπτίαν· καὶ θέωσιν τὸ ὑπερφυέστατον, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια· οἷς περ θείοις Πατράσι, καὶ ἡμεῖς οἱ τῷ πηλῷ, καὶ τῇ πλινθείᾳ, τοῖς πονηροῖς, καὶ ἀκαθάρτοις λογισμοῖς, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις, συζῶντες, ἑπόμενοι, τὴν σὴν αἴτησιν, ἀγαπητέ, ἐκπληρῶσαι διὰ σπουδῆς ἐθέμεθα· ναὶ μὴν καὶ καθὼς ᾔτησας, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἡμῶν εἰπεῖν οὐκ ὠκνήσαμεν, χάριν, ὡς καὶ ἐν προοιμίοις τοῖς τοῦ λόγου εἴπομεν, τῆς σῆς ἀγάπης, καὶ τῆς Πατρικῆς ἐντολῆς· ταύτης δὲ καὶ τῆς Ἰσαγγέλου βιωτῆς πρύτανις, ἡ τοῦ Λόγου καὶ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καινή, καὶ ἀπόρρητος οἰκονομία,

Digitized by Google

καὶ ἐνανθρώπησις, εὐδοκίᾳ τοῦ ἀνάρχου Πατρός, καὶ συνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ΗΘΙΚΟΝ.

Ὅτι μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, καὶ χάριτος, χρὴ καὶ ἡμᾶς ὡς δυνατὸν σπουδάζειν καὶ ἀγωνίζεσθαι, ἵνα καταξιωθῶμεν ἀπὸ τοῦ νῦν, ὡς ἐν ἀρραβῶνος μέρει, τῶν τοιούτων ὑπερφυῶν, καὶ μεγίστων δωρεῶν· καὶ ἵνα μὴ διὰ μικρὰν ῥαθυμίαν, τούτων, φεῦ, ἀποτύχωμεν, ὃ μὴ γένοιτο.

ρ'. Τοιούτων τοίνυν, καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν ἡμῖν προκειμένων, ἀγαπητοί, οὐ μόνον ἐν ἐλπίσι, καὶ ταῖς εἰς τὸ μέλλον ἐπαγγελίαις, ἀλλ' ἀληθείᾳ ἀπάρτι καὶ πράγματι σπεύσωμεν, ἀντιβολοῦμεν, ἕως καιρὸν ἔχωμεν· δράμωμεν, ἀγωνισώμεθα, ἵνα τούτων καὶ ἡμεῖς, διὰ μικρᾶς, καὶ προσκαίρου σπουδῆς καὶ πόνου βραχέος· τὸ δὲ πλεῖστον Θεοῦ δωρεᾷ καὶ χάριτι, καταξιωθῶμεν· οὐ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς, Παύλου τοῦ Θείου κήρυκος λέγοντος ἀκουσώμεθα· μᾶλλον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν σπουδάζοντες εὑρήσομεν κατ' αὐτόν, ὡς ἐν ἀπαρχῆς καὶ ἀρραβῶνος μέρει· εἰ γὰρ οἱ εἰς βασιλικὰς συγγενείας, καὶ κοινωνίας ἐκ τῆς κάτω τύχης μετακαλούμενοι, πάντα πράττουσι, καὶ ἔργοις, καὶ λόγοις, καὶ ἐπινοίαις, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν ἀνεφίκτων ἁπτόμενοι, μέντοι γε καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς πολλάκις καταφρονοῦντες, ὑπὲρ τῆς τοιαύτης δόξης τε καὶ τιμῆς, τῆς ῥευστῆς, καὶ προσκαίρου, τῆς ἐνίοτε καὶ εἰς ὄλεθρον παντελῆ, οὐχ εἰς τὸ χρήσιμον καταντώσης, πόσον ἄρα ἡμᾶς, εἰκός, διαπράξασθαι, καὶ σπουδάσαι εἰς κοινωνίαν, καὶ γάμους, καὶ συνάφειαν, προσκαλούμενος Θεοῦ, τοῦ πάντων βασιλέων βασιλέως, καὶ δημιουργοῦ, καὶ μόνου ἀφθάρτου καὶ εἰσαεὶ διαμένοντος, καὶ δόξαν καὶ τιμὴν παρέχοντος τοῖς οἰκείοις, εὐκλεᾶ καὶ μόνιμον· καὶ οὐ μόνον τοῦτο δέ, ἀλλά γε καὶ ἐξουσίαν εἰληφότας, τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· «ὅσοι γάρ, »φησιν, ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξου»σίαν, τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύου»σιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, δίδωσιν ἐξουσίαν· οὐ τυρανικῶς ἕλκει, καὶ παρὰ πρόθεσιν ἡμετέραν βιάζεται· ἀεὶ γαρ ἡ τυραννίς, κατὰ τοῦ τυραννοῦντος τὸν τυραννούμενον ὁπλίζει, ἵνα κακῷ τὸ κακὸν ἐξιάσηται· κἂν τούτῳ τιμῶν ἡμῶν τὸ ἀρχαῖον τοῦ αὐτεξουσίου ἀξίωμα· καὶ ἵνα ὅπως εἴη τὸ ἀγαθόν, τῇ αὐτοῦ μὲν ἐξειργασμένον τοκαθόλου εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι· τῆς δὲ ἡμετέρας σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας λογίζοιτο τὸ κατόρθωμα, κἀκεῖνος μέν, εἰ καὶ Θεός ἐστι καὶ δεσπότης, ἀλλ' οὖν ἅπαν τὸ ἑαυτοῦ πεποίηκε· πάντας γάρ, καὶ ὁμοίως ἔπλυνε, καὶ ὡσαύτως ὑπὲρ πάντων ἀπέθανε, ἵνα ἐπίσης σώσῃ τοὺς ἅπαντας· ἐν ἡμῖν δὲ ἐπελείφθη, τὸ προσελθεῖν, τὸ πιστεῦσαι, τὸ οἰκειωθῆναι, τὸ μετὰ φόβου, καὶ σπουδῆς, καὶ ἀγάπης λατρεύειν τῷ ὄντως ἀγαπήσαντι ἡμᾶς φιλανθρώπῳ δεσπότῃ, καὶ κηδεμόνι, ὥστε καὶ θάνατον ἐθελῆσαι ὑπενεγκεῖν ἑκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ θάνατον ἐπονείδιστον, ἵνα ἡμᾶς τῆς τοῦ διαβόλου καὶ ἀρχεκάκου ἐχθροῦ ἀπαλλάξῃ τυραννίδος, καὶ τῷ Πατρὶ καὶ Θεῷ καταλλάξῃ· καὶ κληρονόμους μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμους δὲ αὐτοῦ ἀπεργάσηται, τὸ παραδοξότατον, καὶ μακαριώτατον, μὴ δὴ διὰ μικρᾶς, καὶ βραχείας ῥαθυμίας, καὶ ἀμελείας, καὶ ἐπιπλάστου ἡδονῆς οἱασοῦν, τῶν τοσούτων οἵων ἡλίκων ἀποξενώσωμεν ἑαυτοὺς ἀγαθῶν, καὶ γερῶν, καὶ ἀπολαύσεων· ἀλλὰ πάντα πράξωμεν, καὶ πραγματευσώμεθα, καὶ αὐτῆς, εἰ δέοι, τῆς ζωῆς, ὑπὲρ αὐτοῦ μὴ φεισώμεθα, ὡς κἀκεῖνος δι' ἡμᾶς, καί τοι Θεὸς ὢν ὑπὲρ ἡμῶν πεποίηκεν, ἵν' οὕτως καὶ τῶν ἀπάρτι, καὶ τῶν ἁπάντων δωρεῶν καὶ στεφάνων καταξιωθῶμεν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, εὐδοκίᾳ, καὶ χάριτι αὐτοῦ τοῦ ὑπεραγάθου, καὶ ἐλεήμονος, τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ταπεινώσαντος ἑαυτὸν τοσοῦτον ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τοῖς τοιούτοις ταπεινοῖς, τὴν ὑπερφυᾶ καὶ θεοποιὸν αὐτοῦ χάριν ἀποτουνῦν ἐνεργῶς πλουσίως ἐπιβραβεύοντος· ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμή, καὶ ἡ προσκύνησις, ἅμα τῷ ἀνάρχῳ. καὶ ἀχράντῳ αὐτοῦ Πατρί, καὶ συναϊδίῳ, καὶ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Digitized by Google

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

α'. ΕΙ βούλει μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν, μίμησαι ὡς ἐκ παραδείγματος τὸν κιθαρῳδόν· κάτωθεν μὲν γὰρ ἐκεῖνος ὑποκλίνει τὴν κεφαλήν, καὶ τὴν ἀκοὴν προσερείδων τῷ ᾄσματι ὑποτείει τὸ πλῆκτρον διὰ τῆς χειρός· καὶ ἅμα τῶν χορδῶν τεχνικῶς συγκρουομένων ἀλλήλαις, ἡ κιθάρα τὸ μέλος ἐκπέμπει· καὶ ὁ κιθαρῳδὸς ἅλλεται τῇ τοῦ μέλιτος γλυκύτητι.

β'. Ἔστω σοι, ὦ φιλοπονώτατε τοῦ ἀμπελῶνος ἐργάτα, σαφὲς τὸ παράδειγμα, καὶ μὴ ἀπίστει· νήφων γὰρ ἐκεῖθεν ὡς ὁ κιθαρῳδός, πρὸς τὸ βάθος δηλονότι τῆς καρδίας, ῥᾳδίως ἕξεις τὸ ζητούμενον, ψυχὴ γὰρ ἔρωτι θείῳ ἁλοῦσα κατάκρας, στραφῆναι εἰς τὰ ὀπίσω οὐ δύναται· ἐκολλήθη γάρ, φησιν ὁ θεῖος Δαβίδ· ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου.

γ'. Κιθάραν νόει μοι τὴν καρδίαν, ἀγαπητέ· χορδὰς δὲ τὰς αἰσθήσεις· πλῆκτρον δὲ τὴν διάνοιαν, ἥτις διὰ τοῦ λογικοῦ, κινεῖ τὸ πλῆκτρον ἐνδελεχῶς, ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ μνήμη, ἐξ ἧς ἡδονήτις ἄρρητος τῇ ψυχῇ ἐπιγίνεται, καὶ τῷ καθαρῷ νοΐ τὰς θείας αὐγὰς ἐνοπτρίζεται.

δ'. Ἐὰν μὴ τὰς αἰσθήσεις τοῦ σώματος μύσωμεν, οὐκ ἂν τὸ ἀλλόμενον ὕδωρ ἐν ἡμῖν ἀναβλύσει, ὃ ὁ Κύριος τῇ Σαμαρείτιδι ἐκείνῃ ἐχαρίσατο, ζητοῦσα γὰρ τὸ αἰσθητὸν τοῦτο ὕδωρ, τὸ τῆς ζωῆς εὗρεν εἰς ἑαυτὴν ἔνδον ἀλλόμενον· ὡς γὰρ ἡ γῆ κατὰ φύσιν ἔχει τὸ ὕδωρ, καὶ ἅμα προχέει, οὕτω καὶ ἡ γῆ τῆς καρδίας κατὰ φύσιν, ἔχει τοῦτο ἀλλόμενον καὶ πηγάζον· οἱονεὶ τὸ πατρικὸν φῶς, ὅπερ ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖνος διὰ τῆς παρακοῆς προσαπώλεσε.

Καθάπερ ἐκ πηγῆς ἀεννάου, τὸ ὕδωρ, οὕτω καὶ τὸ ζῶν καὶ ἀλλόμενον ὕδωρ ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἀναβλύζει· ὅπερ δὴ καὶ ἐν τῇ τοῦ θεοφόρου ἀνδρὸς Ἰγνατίου ψυχῇ ἐνοικοῦσαν, παρεσκεύαζε λέγειν αὐτόν, οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλοῦλον· ἀλλ' ὕδωρ ἐστὶν ἐνεργοῦν καὶ λαλοῦν.

Ἔοικεν αὕτη ἡ μακαρία δὲ μᾶλλον· ἡ νοερὰ φημὶ νῆψις τῆς ψυχῆς. ὕδατι ἀλλομένῳ, καὶ πηγάζοντι ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς καρδίας, καὶ τὸ μὲν ἐκ τῆς πηγῆς ὕδωρ ἀναδιδόμενον, τὴν πηγὴν πλήρη ποιεῖ· τὸ δὲ ἀλλόμενον ἐκεῖθεν ἐκ τῆς καρδίας, καὶ ὡς εἰπεῖν ἀεικινήτως κινούμενον διὰ τοῦ Πνεύματος, ὅλον τὸν ἔσω ἄνθρωπον πλήρη ποιεῖ δρόσου θείας, καὶ πνεύματος· τὸν δὲ ἔξω, πύρινον ἀπεργάζεται.

Νοῦς καθαρθεὶς ἐκ τῶν ἔξωθεν, καὶ τὰς αἰσθήσεις ὁλικῶς ὑποτάξας διὰ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, ἀκίνητος μένει· καθάπερ ὁ οὐράνιος ἄξων· ὡς πρὸς κέντρον ἀφορῶν τὸ τῆς καρδίας βάθος· καὶ ἡγεμονεύων τῆς κεφαλῆς, ἀποβλέπει ἐκεῖσε, βολίδας ἔχων οἱονεὶ τὰς τῆς διανοίας αὐγάς, ἀρυομένας ἐκεῖθεν τὰ θεῖα νοήματα, καὶ ὑποτάσσων τὰς αἰσθήσεις ἁπάσας τοῦ σώματος.

Μηδεὶς ἀκούων, τῶν ἀμυήτων, ἢ δεομένων γάλακτος, ἅψοιτο τῶν τοιούτων ἀπηγορευμένων, ἐν οὐ καιρῷ· τοὺς γὰρ τοιούτους οἱ θεῖοι Πατέρες πρὸ τοῦ καιροῦ ζητήσαντας, καὶ οἱονεὶ πρὸς τὸν τῆς ἀπαθείας λιμένα σπουδάζοντας εἰσελθεῖν, οὐ μετὰ τοῦ προσήκοντος, ἔκστασιν φρενῶν ἐνόμισαν τὸ τοιοῦτον· καὶ πλέον οὐδέν· ἀδύνατον γὰρ τὸν μὴ εἰδότα γράμματα ἐν δέλτῳ μελετᾶν.

Τὸ κινηθὲν ἐξ ἀγῶνος ἐν τῇ ψυχῇ ὑπὸ

Digitized by Google

τοῦ θείου πνεύματος, γαληνὴν ἐκτελεῖ τὴν καρδίαν· κρᾶζον, Ἀββᾶ ὁ Πατήρ· ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἀσχημάτιστον ἢ καὶ ἄμορφον· ἡμᾶς δὲ μετασχηματίζει τῇ αἴγλῃ τοῦ θείου φωτός, καὶ μορφοποιεῖ ὡς ψυχὰς ἅμα τῇ πυρώσει τοῦ θείου πνεύματος· ἀλλὰ καὶ ἀλλοιοῖ, καὶ μεταμείβει ὡς μόνος οἶδεν αὐτός, τῇ θεϊκῇ ἐξουσίᾳ.

ι'. Νοῦς καθαρθεὶς διὰ τῆς νήψεως, ῥᾳδίως σκοτίζεται, εἰ μὴ τῇ συνεχεῖ μνήμῃ τοῦ Ἰησοῦ ἀπασχολεῖται πάντῃ τῶν ἔξωθεν· ὁ δὲ τὴν πρακτικὴν συναρμόσας τῇ θεωρίᾳ, οἱονεὶ τῇ τοῦ νοὸς τηρήσει, ψόφους οὐκ ἀπαναίνεται κτύπους ἀνάρθρους, ἢ καὶ ἐνάρθρους οὐκ ἀποσείεται· τρωθεῖσα γὰρ ἡ ψυχὴ τῷ θείῳ ἔρωτι τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἀδελφιδῷ τούτῳ γε κατακολουθεῖ.

ια'. Στῆσαι μὲν τὰ τῆς σαρκὸς πάθη, καὶ τὰ σκιρτήματα τοὺς ἐν κόσμῳ διατρίβοντας· ἢ καὶ σὺν λόγῳ σχολάζειν, κατὰ τό, σχολάσατε, καὶ γνῶτε, εἰκὸς εἶναι γενέσθαι· ἐξαλεῖψαι δὲ ἢ ἀφανίσαι ἀδύνατον· ὁ δὲ ἐρημικὸς βίος, σαφῶς ἐκριζοῦν οἶδεν αὐτά.

ιβ'. Ἐπὶ τοῦ ἀλλομένου ὕδατος, τὸ μὲν ὀξυτέραν ἔχει τὴν κίνησιν· τὸ δὲ γαληνήν, καὶ βραδυτέραν· τὸ μὲν οὖν πρότερον, οὐδὲ θολωθῆναι ῥᾳδίως δύναται, διὰ τὸ τῆς κινήσεως τάχος· εἰδὲ καὶ πρὸς μικρὸν θολωθείη, ῥᾷον αὖθις καθαίρεται· ἅτε δὴ τοιαύτην ἔχον τὴν κίνησιν· ἐπειδὰν δὲ τὸ ῥεῦμα τοῦ ὕδατος ἐλαττωθέν, σμικρότατον γένηται· οὐ μόνον θολοῦται, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ ἀκίνητον μένει· δεῖται γάρ τινος ἀνακαθάρσεως ὡς εἰπεῖν καὶ κινήσεως.

Τοῖς μὲν εἰσαγωγικοῖς καὶ ἠθικοῖς καὶ πρακτικοῖς ὁ δαίμων διὰ ψόφων ἀνάρθρων ἢ καὶ ἐνάρθρων ἐπεισέρχεται· τοὺς δὲ περὶ τὴν θεωρίαν, φαντασίας τινὰς εἰδωλοποιεῖ· ὡς δοκεῖν χρωματίζειν τὸν ἀέρα, δίκην φωτός· ποτὲ δὲ καὶ ὡς πῦρ ταύτας προσφέρει· ἵνα διὰ τῆς ἐναντίας μοίρας ἀποπλανήσῃ τὸν τοῦ Χριστοῦ ἀθλητήν. ιγ'.

Εἰ βούλει μαθεῖν πῶς δεῖ προσεύχεσθαι, σκόπει τὸ τέλος τῆς προσοχῆς ἢ καὶ τῆς προσευχῆς, καὶ μὴ ἀπατῶ· ταύτης γὰρ τὸ τέλος, ἀγαπητέ, κατάνυξίς ἐστι διηνεκής, συντριβὴ καρδίας, ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, τὸ δὲ ἐναντίον πρόδηλον· ἐπιθυμίας λογισμὸς· καταλαλιᾶς ψιθυρισμός, μῖσος πρὸς τὸν πλησίον καὶ ὅσα τούτοις παρόμοια. ιδ'.

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΟΙΔΙΜΟΥ

ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΤΑ ΕΛΛΕΙΠΟΝΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ.

ΟΤΙ Ο ΕΙΡΗΜΕΝΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

ιε'. Ὥσπερ τὰ φαινόμενα, τῶν μὴ φαινομένων τοῦ ἀνθρώπου, εἰκόνες ἐμφερεῖς, οὕτως ἐφαμίλλως καὶ ὁ παράδεισος κατ' ἀνατολὰς παρὰ τοῦ Θεοῦ μετὰ σοφίας περικαλλέστατος ἐν ἐδὲμ φυτευθείς, εἰκών ἐστιν ἐν τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ, γῆν μὲν ἔχοντι τὴν ἰδίαν καρδίαν, φυτὰ δέ, ἅπερ φυτεύειν ἔχει βουλόμενος ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ δημιουργηθεὶς νοῦς, τὰ περὶ Θεὸν θεωρήματα καὶ θεῖα νοήματα, καὶ δὴ καὶ θεοπρεπεῖς ἐμφάσεις, πολλὰ καὶ διάφορα· ποικίλην ἔχοντα καὶ ἰδέαν καὶ ὀσμὴν πνευματικήν, προσθήσω δ' ὅτι καὶ τροφὴν καὶ ἀπόλαυσιν, καὶ μέν γε ἡδονήν· τοῦτο γὰρ τὸ ἐν ἐδὲμ δηλοῖ, ὅ ἐστιν ἡ καρδία τρεφομένη πεφυκότως, καὶ ἡδονὴν τὰ θεῖα καὶ ἀπόλαυσιν ἔχουσα περιφανῶς. Καὶ κατὰ ἀνατολὰς μὲν αἰσθητὰς ἡλίου, ὅ γε αἰσθητὸς ὁ μέντοι γε ἐν ἀνθρώπῳ

Digitized by Google

νοητός, κατὰ φωτισμοὺς γνώσεως ἡλίου τοῦ νοητοῦ. Καρδία γὰρ κατὰ τοὺς πατέρας, φωτὸς γνώσεως ἀμοιροῦσα, φέρειν θεῖα νοήματα καὶ θεωρήματα καὶ ἐμφάσεις θεοπρεπεῖς, καὶ ὅλως θείων ἐννοιῶν πεπληρῶσθαι τῶν τε ἁπλουστέρων καὶ τῶν τελειοτέρων, ὡς εἶναι καινοφανῆ τινα παράδεισον ὑπερκόσμιον, τῷ ὄντι ἀμηχανεῖ· ἀλλ' οὐδὲ δίχα ὑδάτων παράδεισος καὶ ὁ τυχὼν φέρειν ἔχει εὐθαλῆ τὰ φυτὰ καὶ ὡς εἰκὸς κάρπιμα. Ἐντεῦθεν, ἐν μὲν τῷ ἐν Ἐδὲμ παραδείσῳ πηγὴ ἐκ μέσου ἀναδιδομένη ὁρᾶται, διαιρουμένη εἰς ἀρχὰς τέτταρας, καὶ τὸ τῆς γῆς γιγνομένως ποτίζουσα πρόσωπον οὕτως, ὡς ἐκεῖ γέγραπται· ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δέ, πηγὴ ὕδατος ζῶντος ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ζωοποιὸς κίνησις, περὶ οὗ ἔφθη εἰρηκὸς ὁ Κύριος, «Τὸ ὕδωρ, ὃ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ζῶντος καρδιόθεν ὡς ἐξ Ἐδὲμ τινος ἀναδιδομένη θαυμαστῶς, καὶ σχιζομένη εἰς τὴν φρόνησιν, σωφροσύνην, δικαιοσύνην, καὶ ἀνδρίαν, οὔσας ἀρχὰς τέτταρας· ἐξ ὧν ξύμπασα ἐξῆπται θεοειδὴς ἀρετή. Διὸ καὶ ποτίζειν ἐξ ἀκολούθου διὰ τούτου εἴρηται ξύμπαν τὸ τῆς γῆς, εἰ δὲ βούλει, καρδίας πρόσωπον, ἤγουν τὴν ἐνέργειαν, πρὸς αὔξην καὶ βλάστην δηλονότι, καὶ φορὰν καρπῶν ἐκλεκτῶν θείων ἀρετῶν. Θαῦμά ἐστι καὶ ἡδὺ καὶ χαρίεν τὰ ἀκόλουθα διανοηθῆναι, ἅπερ ἔνεστι τῇ πηγῇ, εἰκονιζούσῃ τὴν ἀπὸ μέσου καρδίας ὑπερφυᾶ τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος κίνησιν καὶ ἐνέργειαν, ὡς διείληπται. Οὐκ ἔστι τῆς φύσεως τῶν φυτῶν, ἢ τῆς γῆς ἡ πηγή· ἐπεὶ παρὰ τὴν πηγὴν τὰ τοιαῦτα ἕτερα, πρὸς πάντα οὐκ εὐαρίθμητα ἀρκεῖν τὸ ὕδωρ φυτὰ ποτίζον, καὶ πιαῖνον, καὶ συναιρόμενον οὐ μετρίως, ἓν ὄν, τὰ πολλὰ ἐκεῖνα, τὰ πρὸς ἄλληλα καί τοι διαφέροντα τόσον, ὡς καὶ ἐναντίας εἶναι τινὰ τούτων κράσεως· ταῦτα μὲν ξηρᾶς, ἄλλα δὲ ὑγρᾶς· ἐκεῖνα θέρμης καὶ ἕτερα ψυχρᾶς· πρὸς πάντα μέν τοι τὰ οὕτω διάφορα ἡ πηγὴ ἐκείνη κινουμένη, ὡς ἔφθην εἰρηκώς, τὸ ἓν καὶ μονοειδὲς προβάλλεται συνεργοῦν τὰ μέγιστα, καὶ σχιζόμενον εἰς ἀρχὰς τέτταρας, οὕτω ποιεῖ φυτῷ παντὶ τὰ ἀνήκοντα· οὐκ ἔστι τῆς φύσεως τῶν ἐν ἡμῖν, εἴτε ἀρετῶν θέλοι τις λέγειν, εἴτε μὴν γνώσεως καὶ θεωρίας τῆς κατ' αὐτήν, ἀλλ' οὐδ' ἄρα τῆς καρδίας ἡμῶν, ἡ τοῦ ζωοποιοῦ θεία καὶ ὑπερφυὴς ἔλλαμψις καὶ ἀείβλυτος κίνησις καὶ ἐνέργεια· κατὰ χάριν δὲ πιστοῖς δεδωρημένη, ἔσωθεν πρόεισι τῆς καρδίας διηνεκῶς καὶ ξενότροπα ἴσα καὶ πηγὴ εἰς τέτταρας, ὃ καὶ προὔφην, περιφανῶς σχιζομένη ἀρετάς, καὶ ταύταις βοηθεῖ τὰ μάλιστα, καὶ ἐφεξῆς ταῖς ἁπάσαις ἓν ὕδωρ ὄν· αὐτίκα γὰρ ἡ πνεῦμα, συνεργεῖ τῇ φρονήσει· ἡ δὲ γνῶσις, συναίρεται τῷ μετόχῳ τῆς δικαιοσύνης· σωφρονισμὸς πάλιν καὶ δύναμις ὠνομασμένον, ἅτε ὂν τὴν ἐνέργειαν, καὶ μακρόθεν δήπουθεν, δηλοῖ πρὸς σωφροσύνην, καὶ δὴ καὶ ἀνδρίαν συνεργοῦν γιγνομένως· ἀγάπης δὲ καὶ σοφίας Παῦλος καὶ Ἡσαΐας μάρτυρες σφόδρα ἱκανοί, ὁ μὲν διαρρήδην διαγορεύων «ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν· Ἡσαΐας δὲ ταῖς ἑπτὰ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείαις τὸ πνεῦμα τῆς σοφίας ἐνάριθμον ἐκφανῶς ποιούμενος. Οὐ μόνον δὲ τῇ ἀγάπῃ τὸ Πνεῦμα συνεργεῖ, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα γίνεται ζήλου, τρόπῳ γέ τῳ ἀντικρὺ τῆς ἀγάπης κειμένου, ὅσον ὅτι ἡ ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἣ γέγραπται ἁμαρτιῶν. Ζῆλος δὲ πρὸς ἐλέγχους, ἔσθ' ὅτε καὶ φόνους χωρεῖ, καὶ τοῦτο εἴποιεν ἂν Ἡλίας ὁ μέγας προφήτης καὶ τοῖος φίλος Θεοῦ, τοσούτους ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης μαχαίρας ἔργον πεποιηκώς· καὶ Φινεὲς πρότερον τὴν Μαδιανῖτιν τῷ Ἰσραηλίτῃ συνεκκεντήσας· καὶ πρὸ τούτων αὐτὸς ὁ τοῦ παλαιοῦ πανίερος νομοθέτης Μωσῆς πολλάκις ζήλῳ πολλοὺς φόνῳ παραδούς, καὶ ταὐθ' ὑπὸ ἐμφιλίων ἀνδρῶν. Ἐν μὲν τοῖς πραττομένοις ἡ γνῶσίς ἐστι τὸ κράτιστον, ἐν δ' ἄρα τοῖς θεωρουμένοις ἡ ὑπὲρ νοῦν ἄγνοια, ταῦτα δὲ χωρὶς πνεύματος τῆς ἀληθείας, καὶ χωρὶς πνεύματος γνώσεως ἐν ψυχῇ τελεσθῆναι δεόντως ἀδύνατον· ἡ μέντοι γε χαρὰ τῆς καρδίας, καὶ ἡ κατάντικρυ χαρᾶς λύπη, περιφανῶς τοῦ πνεύματος ἐνεργήματα· «ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ πνεύματος», ἀκούεις λεγούσης τῆς Γραφῆς, ὅτι χαρά, καὶ ὅτι δίδωσιν ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανύξεώς τισι. Καὶ ξυνελόντα φάναι, κατὰ τοὺς Πατέρας, τοσοῦτον ἔχει τὸ ζωοποιὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα πρὸς πάντα συνεργεῖν τὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ πρὸς διαθέσεις ὁρωμένας ἀλλήλων κατ' ἀντικρύ, ὥς μοι λέλεκται· ὅτι καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ τοῦτο ἡ Γραφὴ καλεῖ, τὰ πάντη ἐναντιώτατα, καὶ διὰ τὴν πάντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν τῶν κατὰ ψυχὴν σύναρσιν τοῦ πνεύματος, καὶ ζωοποιὸν καὶ δυναμοποιὸν τούτων ἐνέργειαν· ἔνθεν τοι καὶ ἑνικῶς αὐτῇ τῇ Γραφῇ λέγεται, καὶ πλεοναχῶς·

καὶ πηγὴ τῷ Σωτῆρι προσείρηται, καὶ ποταμοί. Οὕτω καὶ εἰς ἀρχὰς σχίζεται τέτταρας, καὶ εἰς πάσας χωρεῖ ἀρετάς· καὶ τὸ ὅλον ψυχή τις καινοφυὴς γίνεται τῇ μετόχῳ τούτου ψυχῇ, ζωοῦσα ὑπερφυῶς, καὶ κινοῦσα ταύτην πρὸς πάντα τὰ δέοντα, καὶ γιγνόμενα, καὶ τελεσιουργοῦσα, ᾗ χρή. Ἐγὼ καὶ τὴν πληγεῖσαν ὑπὸ τῆς τοῦ νομοθέτου Μωυσέως ῥάβδου, καὶ κατὰ ποταμοὺς ὕδωρ ὑπερφυῶς πηγάσασαν πέτραν, τὴν λιθώδη καρδίαν διὰ τὴν πώρωσιν ὑπονοῶ· ἣν ὁπηνίκα ὁ Θεὸς ἀντὶ ῥάβδου λόγος καιρίως πλήξῃ καὶ κατανύξῃ, ὑπερφυῶς οἷά τινα ῥεῖθρα ζωοποιὰ ἐξ αὐτῆς ἡ τοῦ πνεύματος δύναμις εὐτυχῶς πρόεισι κινουμένη, καὶ πρὸς ξύμπαντα ξυνεργοῦσα τὰ μέγιστα, καὶ καταλλήλως, πῶς ἂν εἴποις, ζωοῦσα, ἓν ὕδωρ τὴν φύσιν οὖσα τοὺς πολλούς, καὶ ἀπείρους μετέχοντας. Ἐξαίσιον ὄντως πῶς ἡ ἐπὶ μιᾶς ἁμάξης φερομένη ἐκείνη πέτρα, ὕδωρ μυρίων καὶ ἀπείρων ἁμαξῶν, ὅσον βαστάσαι, προέφερε βρύουσα· πόθεν αὐτῇ τοῦτο; καὶ ταῦτα τοσοῦτον, καὶ ἐκ ποίας ἰκμάδος; βασταζομένη; Πολλῷ δὲ ἐξαισιώτερον τὸ δέον λογιζομένοις, ὅπως ἐπὶ σώματος οὕτω βραχέος τὸ τῆς καρδίας σκεῦος φερόμενον πάνυ γε βραχύ, προφέρει βρύον διηνεκῶς τοσοῦτον ἄπειρον πνευμάτων μυρίων καὶ ἀπείρων σωμάτων, ὅσον εἰς ζωήν. Πόθεν τῇ καρδίᾳ τοῦτο, καὶ ταῦτα τόσον, οἷον ὑπὲρ ἀριθμόν; Τὸ πνεῦμα ἀληθῶς, ὡς εἴρηκεν ἡ αὐταλήθεια, ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· μέντοι γε πνεῖ ἐσαεί. Εἰ τοίνυν τοσαύτης ἐτύχομεν τῆς ἀξίας ἀπὸ Θεοῦ, ὡς φυτεύειν ἔχειν θεομιμήτως θεῖον ἐν ἑαυτοῖς καὶ ταῦτα, παράδεισον, οὐμενουν ληπτὸν αἰσθήσει τῇ ἐξωτέρᾳ· ἀλλὰ νοητὸν ὑπέρτερον πολλῷ τῷ μεταξύ, κατὰ τὰ προκείμενα, σφόδρα εὐδαιμόνως καὶ ὑπὲρ ἡντινοῦν ἔννοιαν τοῦ μήπω πάσχοντός τουτί τὸ ἱερὸν ἀξίωμα· δῶμεν εὐλαβῶς μετὰ γιγνομένης πρὸς τὴν πίστιν εὐθύτητος ἐν ἀρχῇ ἡσυχίᾳ ὅλους ἑαυτοὺς δι' ἐντολῶν Χριστῷ Θεῷ τῇ Τριάδι· ἐν οὕτω μένοντας μετὰ θεωρίας συλλεγούσης τὰ πρὶν εἰρημένα θεωρήματα, καὶ θεῖα νοήματα, προσθήσω δ' ὅτι καὶ θεολογήματα καὶ ὡσανεὶ ἐν καρδίᾳ φυτευούσης αὐτὰ ἐν τῷ Θεῷ, πείσωμεν αὐτὸν ἐν προσευχῇ προσηκούσῃ μετὰ παντὸς τοῦ διακειμένου μεῖναι ἐν ἡμῖν καὶ πηγάσαι θεῖα καὶ ὑπερκόσμια νοήματα, εἰ δὲ βούλοιο λέγειν ποταμούς, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὁ πιστεύων γάρ φησιν εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ῥεύσουσιν ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ὕδατος ζῶντος· τοῦτο δὲ ἔλεγε, λέγει ὁ ἐπιστήθιος, περὶ τοῦ πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῷ δοτῆρι τῶν ὑπὲρ νοῦν.

Περὶ τῆς πνευματικῆς δωρεᾶς.

ιϛ'. Βλέπε ἀμεταμελήτου Θεοῦ τὰς δωρεάς, καὶ ἀνυπερβλήτου τὰς χάριτας, καὶ χαῖρε μεταγιγνομένου τοῦ κατὰ Θεοῦ θαύματος· ἀναλογιζόμενος οἷα ἐν ἄρα τῷ πρωτοπλάστῳ ἐκείνῳ Ἀδὰμ ὁ Θεὸς ποιεῖ, ὁποῖα δ' ἐν ἡμῖν ἑπομένως ὑπέρτερα· ἐμφυσᾷ μὲν ἐν Ἀδὰμ πνοὴν ζωῆς τὴν χάριν τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος, καὶ οὕτως ἐγένετο ἄνθρωπος τέλειος ὁ Ἀδάμ, εἰς γὰρ ψυχὴν ζῶσαν ἐγένετο, καὶ οὐκ εἰς ψυχήν· οὐ γὰρ ψυχὴ ἀνθρώπου τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἰς ψυχὴν ζῶσαν πνευματικῶς· ψυχὴ γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ τὸ ζωοποιὸν γίνεται ἀληθῶς τῇ ψυχῇ, ζώσῃ ᾗ χρὴ ζῆν λογικὴν καὶ θεοειδῆ ψυχήν· μὴ συνὸν δὲ τῇ ψυχῇ τὸ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα, ἡ δυστυχῶς ἀποπτὰν καὶ τὸ θεοειδὲς ὄλλυται, καὶ λογικῇ ψυχῇ πρέπον τῆς ζωῆς, τὸ κτηνῶδες δέ, ἢ καὶ τὸ θηριῶδες δεινῶς ἀντισῆκται, ὅλως καὶ γὰρ χωρὶς Θεοῦ ἐν ἄρα πνεύματι, καὶ Χριστῷ ποιεῖν οὐ δυνάμεθα, ὡς εἶπεν ὁ σωτὴρ τῶν δεόντων οὐδέν· διὰ τοῦτο ἐγένετο ἄνθρωπος ἀνελλιπής, τουτέστιν ὁλόκληρος ὁ Ἀδάμ, οὐκ εἰς ψυχὴν ἁπλῶς· ἀλλ' εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ὅτι ἐνεφύσησεν αὐτῷ ὁ Θεὸς πνοήν, ζωὴν οὖσαν ψυχαῖς λογικαῖς· αὕτη οὖν ἡ ἐμφυσηθεῖσα πνοὴ τοῦ Θεοῦ ἐν Ἀδάμ, ἥπερ εἴρηται, ἕως ἐνῆν αὐτῷ δόξαν οὐ βραχεῖαν καὶ θεοείκελον εὔκλειαν τῷ μετόχῳ παρεῖχε διορατικῶς καὶ προφητικῶς τοῖς πράγμασιν ἐπιβάλλοντι, καὶ ὄντι μετὰ Θεοῦ ποιητήν, δευτέρῳ διὰ τὴν χάριν Θεῷ, ὡς καὶ τὸν τῶν ξυμπάντων δημιουργὸν ὑπέρσοφον ἀρέσκεσθαι, δι' ὁράσεις ἐκείνου καὶ προφητείας λίαν λαμπράς. Ἐπεὶ δὲ γόνυ ἔκλινε καὶ σφαλερῶς ὑπέπεσε τῇ κακίστῃ παρακοῇ. Φεῦ, ἀποπτάντος τοῦ ζωοποιοῦ καὶ φωτιστικοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς τηλικαύτης τὸ μέγεθος τιμῆς φυλάξαι μὴ συνιείς, παρασυνεβλήθη τῷ ὄντι τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς·

Digitized by Google

καὶ τὸ ὅλον ἀγνῶς καὶ σκαιῶς καὶ πόρρω θείου πεπόρευτο σκοποῦ, ὥσπερ ἐν σκότει πανδείνῳ ἀνανεύειν, καὶ ὁπωσοῦν, μηδαμῶς ἔχων, διὰ τὴν ἐρημίαν περιφανῶς τοῦ θείου καὶ ὑπερφυοῦς δώρου τῆς ἐμφυσηθείσης τοῦ Θεοῦ ἐκείνης πνοῆς. Ἐπεὶ δὲ ἧκε καιρὸς τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ δὴ ὁ Θεὸς ἐξαπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ τοῦ ἰάσασθαι ἡμᾶς ἐκ τῶν διαφθορῶν ἡμῶν· ὁ δὲ λόγος φέρει τὸ πνεῦμα συμπαρομαρτοῦν πεφυκότως αὐτῷ, φωτίζων καὶ διατρανῶν τὴν τοῦ λόγου θεότητα, ἢ λέγειν αἱρεῖτό τις τὴν δύναμιν αὐτοῦ, περὶ ὧν εἴρηται τῷ προφήτῃ ὡς ἐν ἐξομολογήσει πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ὁλικὴν ἀνθρωπότητα· «ἐξαπέστειλας τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου· αὐτὰ μὲ ὡδήγησαν καὶ ἤγαγόν με εἰς ὄρος ἅγιόν σου, τὴν ἑνοειδῆ καὶ ὕψιστον γνῶσίν σου καὶ εἰς σκηνώματα δόξης σου καὶ θεωρήματα· εἰς ἅπερ θεοφορήτως ὁ νοῦς ὁδηγούμενος καὶ ἀναβαίνων, καὶ οἷον ἐνσκηνῶν, ὑπεράνω τῶν ὁρωμένων γίγνεται, ἐγγίζων τρόπον τινὰ τὸν τῷ ὑψίστῳ Θεῷ. Ἐπε τοίνυν ἧκεν, ὡς λέλεκται, ὁ γνήσιος λόγοὶ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, μεθ' ἑαυτοῦ φέρων πεφυςκότως, ἢ Θεοῦ ἅγιος λόγος, τὸ τοῦ Θεοῦ Ἅγιον Πνεῦμα ἑπομένως καὶ γιγνομένως ξύμπασι διὰ πίστεως δεξαμένης τὸν τοῦ Θεοῦ ἅγιον λόγον, αὐτίκα δέχεσθαι γίγνεται καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Ἅγιον Πνεῦμα, τῷ λόγῳ ἀδιστάκτως συμπαρομαρτοῦν ἐσαεί. καὶ οὐ μόνον δήπουθεν κατὰ πρόσωπον ὡς ὁ Ἀδὰμ τὸ πρότερον ἐκ Θεοῦ Πατρός, καὶ οἱ Χριστοῦ μαθηταὶ ὕστερον δι' ἐμφυσήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀόρατα ἄφνω δίκην πνοῆς, ἅτε Πνεύματος, πνεούσης τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν ἐναργῶς, οἱ μέτοχοι ἀπὸ καρδίας τὸ Πνεῦμα βρύον ὁρῶσι νοερῶς ἀείβλυτα ἶσα καὶ πηγῇ καὶ δὴ φωτίζον, ὁρᾷν τῷ νῷ δίδωσι θαυμαστὰ τῆς ἐν ἀναγενήσεως διακείμενα καὶ τῆς θείας δόξης τάγε ἐφικτά. Καὶ ὅλως τῇ ὑπερφυεῖ τοῦ Πνεύματος διὰ χάριτος μετοχῇ μεγάλων ἐφαμίλλως ὁ νοῦς χρημάτων γίνεται μυστικῶς θεωρός. Καὶ δὴ προκόπτων τῇ ἐμμόνῳ τῆς χάριτος ἀντιλήψει καὶ προσπώσι. εἰς διοράσεις γίνεται καὶ προγνώσεις τῇ ἐλλάμψει τοῦ Πνεύματος, καὶ εἰς Θεοῦ τάξιν οὕτως ἀνέρχεται, τὴν ὑπὲρ νοῦν ὑποστατικὴν ἕνωσιν τῆς θείας φύσεως μετὰ τῆς ὑποστατικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως γεγονεῖαν ὁρῶν, καὶ τὴν κατὰ πάντων χύσιν τοῦ Πνεύματος· ἣν ὁ Ἀδὰμ οὐχ οὕτως ἑώρακε, οὔτε μὴν ὅτι θείας φύσεως ἐγένετο κοινωνός, καὶ ὄντως Θεοῦ θετός.

Περὶ θείας ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, καὶ δὴ καὶ εἰρήνης.

Σκοπήσωμεν κατ' ἑνὸν ἡμῖν τὴν μεταξὺ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνέργειαν, καὶ ἐφεξῆς τὰ κατ' αὐτὴν διακείμενα, καὶ μήν γε τὴν πεφυκυῖαν ἡμῶν, καὶ τάγε κατ' αὐτὴν σχόντα, πῶς τε ἡμᾶς πάμπαν ἥκιστα μετ' εἰρήνης εἶναι κατὰ τὴν πεφυκεῖαν ἡμῶν ἐνέργειαν δυνατόν. Τοῦτο γὰρ τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τοῦ πνεύματος ἀληθινὸς καρπός, ἧς καὶ ἡ ὄντως ἀγάπη, καὶ χαρά· τό τε μακροθυμεῖν καὶ χρηστεύεσθαι, καὶ ἀγαθωσύνης ὅλως ἔμπλεω εἶναι, καὶ τοῖς πλησίον ἐκ περιουσίας ἐμποιητικὸν τὸν μέτοχον. Αὐτίκα θῆτα οὐδεμία πεφυκυῖα ἡμῖν ἐνέργεια ὁρμῆς κεχώρισται ψυχικῆς, οὔσης περιφανῶς μέρους τινὸς τοῦ θυμικοῦ, ἀλλ' οὐδὲ δίχα θελήσεως κινεῖται ἡμῖν ἐνέργεια. Θέλησις δὲ τῷ πρακτικῷ ἐξ ἐπιθυμίας ἤρτηται, ὥσπερ δήπουθεν τῷ θεωρητικῷ ἐξ ἐφέσεως· διὰ τοῦτο οὐδεμία ἐνέργεια ἡμῶν πεφυκυῖα τέλεον ἔχειν δύναται ἐσβεσμένα Ἐπιθυμίαν καὶ Θυμόν, εἴσγε μέλλοι ὡς εἰκός, ἐνεργεῖσθαι· ἡ μέντοι γε τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν καρδίᾳ ὑπερφυὴς ἐνέργεια γένεσιν μηδαμόθεν τῆς φύσεως ἔχουσα, ἀλλ' ἀνεπινόητον ἐν τοῖς ἠλεημένοις φανέρωσιν, περιφανῶς ἀθελήτως κινεῖται, ἢ ἵνα φῶ, πυρσεύεται. Ἔνθεντοι οὐδενὸς τινὸς δεῖται τῶν ἡμετέρων, ὅσα γε εἰς ἐνέργειαν, καὶ εἴτε ἔλλαμψιν, εἴτε φανέρωσιν, τοῦ πνεύματος λέγειν σοι, εἰ μὴ μόνον τοῦ δίχα θορύβου ἐν καρδίᾳ ὁρᾷν, καὶ τρυφᾷν ὑπερφυῶς τὸν μέτοχον· ἐντεῦθεν μὴ θελήσεως πρὸς τὸ κινεῖσθαι, μήτε μὴν φυσικῆς ὁρμῆς ἡ θεία δεομένη τὸ παράπαν ἐνέργεια, πρόδηλον ὡς ἀπρακτεῖ καὶ ἀργεῖ ἐπιθυμία καὶ θυμός· καὶ συνοπτικῶς εἰπεῖν, τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς κεῖται παρερριμμένον, καὶ ἀνενέργητον, ἐνεργούσης τῆς ἐπιπνοίας ἐκ καρδίας ὑπερφυῶς τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος, ὁ δὲ νοῦς εὐθυμεῖ καὶ ζῇ. Ὅθεν γιγνομένως ἐν εἰρήνῃ καὶ γαλήνῃ καὶ πάσῃ κατὰ τὸ προσῆκον ἀπαθείᾳ καὶ ψυχῇ πρὸς Θεὸν θεωρεῖ, σχοῦσα θαυμαστῶς σχέσιν πρὸς Θεόν, φωτισμόν τε καὶ ἀνάτασιν τὸ πνεῦμα, οὗ μετέσχεν εὐτυχῶς ἐκ Θεοῦ. Καὶ οὕτω θεω-

ρεῖ μὲν ὅτι εἰς γνῶσιν ἥκει τοῦ ἀνεκφράστου καὶ ὑπερφώτου κάλλους τῆς θεϊκῆς ὡραιότητος, καὶ ἀγαπᾷ ἐφαμίλλως Θεὸν τὸν ὑπέρκαλον, καὶ χαίρει γοῦν, πόσον ἂν εἴπῃς, τὸν ἡλίκον οἷον ἄπειρον καὶ ἀόριστον, καὶ ἀπερίληπτον Κυρίου πατέρα καὶ κληρονομίαν καὶ νῦν αὐτὸν γνοῦσα δι' ἄφατον θεῖον ἔλεον, καὶ δὴ ἑπομένως εἰρήνην ἄγει θαυμάσιον, ὁρῶσα πάντως ἑαυτὴν μηδαμῶς ἐλλείπουσαν διὰ χάριτος τοῦ ἄκρου καὶ ὑπὲρ νοῦν καλοῦ· θυμοῦ δέ, κατὰ τὰ εἰρημένα, μὴ ἐνεργοῦντος διὰ τὴν τοῦ παρακλήτου ἐνέργειαν αὐτοκίνητον, μακροθυμία καὶ χρηστότης σὺν ὅτι πλείστῃ ἀγαθωσύνῃ καταλλήλως ψυχῆς τὸ πολίτευμα, ἐφ' ὅσον καρπὸς ταῦτα τοῦ ἁγίου πνεύματος μετεχομένου ἠλεημένοις. τὸ μέντοι γε πλάνης καὶ ψεύδους πνεῦμα, εἰ καὶ δίχα θελήσεως καὶ ὁρμῆς τοῦ μετέχοντος ἐν ψυχῇ κινεῖσθαι δοκεῖ· οὔτε τὸ παθητικὸν ἠρεμεῖν ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον κινεῖ, οὔτε ἀγάπην εἰς Θεόν, ἢ χαράν, ἢ εἰρήνην ἐνεργεῖ· ἄτακτον γὰρ τὸ ψεῦδος καὶ ἀνακόλουθον, καὶ τῆς κατὰ Θεὸν εἰρήνης καὶ γαλήνης πάντῃ ἀλλότριον.

Θαυμάζω, Κύριε φῶς εἰρήνης θαυμαστῆς ἱλαρόν, ὑπεραναπαύσιμον, ἀγαπητόν, ἐξαίσιον πεφυκότως. χάριεν τὰ πολλά· φαιδρυντικὸν ὡς μάλιστα· μόνον τὸ ὅλον ζωὴ τοῦ νοῦ. Θαυμάζω παντοδύναμε δέσποτα ἅγιε, εἰ οὐ δι' ἄπειρον ἀγαθότητα ἧψω ἀφάτοις ἐπαφαῖς, ζῇ οὗτος ὅλως ἑαυτῷ, καὶ οὐχὶ σοὶ τῷ ὑπερουσίῳ τῇ ζωῇ τῇ ζωποιῷ, καὶ πηγῇ ξυμπάντων ἀγαθοτήτων καὶ καλλονῶν. Εἰ γὰρ δὴ γυνὴ μόνον ὅτι σου ἥψατο, καὶ ταῦτα οὐμένουν σοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἱματίου σου σῶτερ, μᾶλλον μὲν οὖν οὐδ' οὕτως ἁπλῶς τοῦ ἱματίου σου· ἀλλὰ μόνου κρασπέδου αὐτοῦ· καίτοι καὶ λάθρα, ὅμως ἅμ' αὐτίκα τῆς ἡλίκης οἵας νοσώδους ζωῆς ἀπελύθη, καὶ γέγονε ζωῆς τῆς ὑγιεινῆς παρὰ δόξαν τί ἂν τις, βασιλεῦ· εἰκάσαιτο παθεῖν εἰκός, καὶ τίνα ζωὴν ζῆν· καὶ τίνι, τὸν οὗ σὺ σῶτερ ἧψω θεϊκαῖς ἀφράστοις ἐπαφαῖς ἐξ ἀγαθότητος, καὶ περιφανῶς, ἐφ' ᾧ ποιῆσαι τὸ ἔλεός σου θαυμασίως μετ' αὐτοῦ· γινώσκομέν σε ἀψάμενον χειρὸς τῆς Πέτρου πενθερᾶς, ἧς καὶ μάλ' αὐτίκα ἐσβέσθη ὁ πυρετός, καὶ καθαρᾶς ὑγιείας ἀπολαύσασα, παραχρῆμα δ' ἀναστᾶσα μετὰ πολλοῦ διηκόνει τοῦ θαύματος καὶ τοῦ προθύμου· ἀλλ' ἡ ἐπαφὴ ἐκείνη πρῶτον μὲν ἐφάπαξ ἀπηντήκει τῇ γυναικί, ἔπειτ' οὖν καὶ ἔξωθεν ἐν τῇ χειρὶ καὶ γάρ. Εἰ τοίνυν κἀκείνη διὰ τὰ εἰρημένα παραυτα τῆς ὑγείας ἔτυχεν οὕτω καθαρῶς· τί ποτ' ἂν καὶ γένοιτο τοῖς, ὧν οὐχ ἅπαξ, ἀλλ' ἐσαεί, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀρρήτως ἐφάπτῃ, καὶ ταῦτα ἥκιστα ποθὲν ἔξωθεν, ἀλλ' εἰς καρδίας ταμεῖον τὸ ἐσώτατον φιλοψυχότατε καὶ περιφανῶς ἐνισχύων αὐτοὺς ἐν τοῖς γιγνομένοις, καὶ παρακαλῶν ἐν τοῖς προσήκουσι, καὶ μυρία ποιῶν αὐτοῖς ἀγαθὰ καὶ καλά; πῶς οὖν ὕφιστε οἱ τοιοῦτοι ζήσωσιν ἑαυτοῖς, καὶ οὐ μᾶλλον ἐξολοκλήρου κατὰ τὸ εἰκὸς σοί; μᾶλλον οὖν πῶς καὶ σοὶ μόνῳ ζῶντες, οὐκ ἂν ἡγοῖντο τάλαινας ἑαυτούς, καὶ κάτω κύπτοιεν ταπεινούμενοι, εἰς σφᾶς αὐτοὺς ἀπολειπομένους ὁρῶσι πρὸς καὶ βραχείας γοῦν ἀμοιβὰς τῆς ἡλίκης οἵας τῆς τῆς χάριτος ἐξαισίου ἀντιλήψεως; Δόξα σοι δεδοξασμένε τῳόντι, ὁ δοξάζων τοὺς ταπεινόφρονας, ἔπειθ' οὕτω δοξαζομένους, ἅτε χρεώστας πολλῶν καὶ ἀπείρων διὰ τὰς ἀλέκτους δωρεᾶς παρασκευάζων ἐπιπλέον μάλιστα ταπεινόφρονας· καὶ δὴ λοιπὸν ὡς ταπεινοῖς παρέχων τὴν χάριν, ἐρριζωμένος εὑρίσκῃ θαυμαστῶς ἐν ἄρα τῇ σοφῶν καρδίᾳ αὐτῶν, οἷα ὄντων δεδοξασμένων σὺ γὰρ ἀριδήλως ἔφης ἡ Θεοῦ σοφία ἐν Σολομῶντι «ὅτι ἐρρίζωσα ἐν λαῷ δεδοξασμένῳ παραπᾶσαν ἐπίνοιαν· ὅθεν δήποτε καὶ ὡς κέδρος ἐν τῷ λιβάνῳ ὑψώθην ἐν καρδίᾳ, τῶν κάτω καὶ γηΐνων τουτέστιν ὑπεραναβεβηκυῖα, καὶ εἰς θεῖον ὕψος ἢ ὄρος, τῷ ὕψει τῶν κατὰ Θεὸν γεγονυῖα νοημάτων, ἐγὼ λέγει ὅτι, ὡς τερέβινθος ἐξέτεινα κλάδους μου· δῆλον ὅτι ἐν οἷς διὰ πνευματικῆς χάριτος ἐνερρίζωσα, καὶ οἱ κλάδοι μου, κλάδοι δόξης καὶ χάριτος· εἶπον δὴ πανάληθες αὐτὸ ἀλήθεια κύριε· διὰ τοῦτο ἡ καθαρὰ καὶ εἰς νύμφην σοι ἐλθοῦσα ψυχὴ ὑπὸ τὴν σκιάν σου σφόδρα σωφρόνως ἐπεθύμησε καὶ ἐκάθισε· καὶ αὐτίκα μόνον ὅτι γέγονεν ἐν τῇ σκιᾷ. Διασαφεῖ τὸν καρπόν σου γλυκαῖνον· οὐκουν ἁπλῶς, ἀλλ' ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῆς· οὐδὲ γὰρ πάντων ἀπαξαπλῶς τῆς τοῦ Θεοῦ γλυκύτητος ἥκειν εἰς αἴσθησιν αὐτῶν· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ὡς γὰρ ὅταν λέγῃ «ὡς κινάμωμον, καὶ ἀσσάλαθος, ἀρωμάτων ἔδωκα ὀσμὴν καὶ ὡς σμύρνα ἐκλεκτὴ διέδωκα εὐωδίαν, οὐ πᾶσι τοῦτο ποιεῖ· καὶ δηλώσει περὶ τοῦ τοιούτου λέγων ὁ Παῦλος, ὡς, οἷς μέν, ὁ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐγένετο ὀσμὴ

Digitized by Google

ζωῆς, εἰς ζωήν· οἷς δὲ ὀσμὴ θανάτου, εἰς θάνατον. Οὕτως ἐφαμίλλως καὶ ἡ θεία γλυκύτης, εἰ δὲ εἰπεῖν θέλοις, καὶ ἡ συνάμα ταύτῃ ὁρωμένη δόξα Θεοῦ, οὐ πᾶσιν, ἀλλά τισι γίνεται δι' αἰσθήσεις νοερᾶς· τοῖς ἡσυχίαν ἤγουν ἀσκοῦσι καὶ τῆς θείας εὐμενείας ἐναργῶς μετοχῇ τετευχηκόσι τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος καὶ φωτιστικοῦ· καὶ τὸ ὅλον, τοῖς καθαροῖς, ὡς ἐφικτὸν τὴν καρδίαν. Πολλοῦ γὰρ ἄν ἄξιος ἦν θορυβώδης βίος καὶ ἀκάθαρτος, καὶ δίχα ἐμφανῶς τοῦ Πνεύματος μετοχῆς, δόξαν Θεοῦ, καὶ δὴ καὶ ὀσμήν, καὶ γλυκύτητα ἐν ψυχῆς αἰσθήσει δεχόμενος. ὡς εἰκός· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο οὐκ ἔστι· διὰ τοῦτο κόσμου ἀποφυγή, καὶ μόνωσις ἑπομένως, καὶ ἡσυχία, καὶ ἐγκλεισμός, καὶ ἐνάρετος ἀγωγὴ καθήκουσα· καὶ νῆψις, καὶ ἡ μετὰ προσοχῆς προσευχή, καὶ πάνθ' ὅσα μετανοοῦσι γιγνωμένος ἀνήκει· ἵνα δήποθε τῇ τῆς θείας εὐσπλαγχνίας ἀνυπερβλήτῳ ἀγαθότητι δῷ τόπον, καὶ κλίνῃ γε αὕτη. κατὰ τὴν σφετέραν ἔφεσιν φιλανθρώπως, καὶ ἐνοικήσῃ ἐν τῇ μετὰ πόνου ζητούσῃ ψυχῇ· καὶ γίνηται τὸ θαυμάσιον ἔλεος· ὁ Θεός· ὢ τῆς χάριτος· μετὰ τῆς ψυχῆς εἰς πνεῦμα ἕν, ἐρριζωμένον ἐν τῷ τῆς καρδίας βάθει, κἀκεῖθεν καταλάμπον ξενότροπα, καὶ οἱονεὶ στελεχούμενον, καὶ εἰς ὕψος αἰρόμενον, καὶ πλατυνόμενον ἐν κλάδεσι νοῦ, καὶ καρποφοροῦν τὰ οἷα πνευματικά· ἀγάπην, χαράν, εἰρήνην, μακροθυμίαν, ἀγαθότητα χρηστότητα· καὶ μυρία ὅσα ἀγαθά, καὶ καλὰ ἐμποιοῦν· τοιαῦτα τρεφομένῳ τῷ μετόχῳ καρποφορούμενα· πόσης τοίνυν εἰκάσεις ἄν, κρίνων ἢ χρὴ τὰ γιγνόμενα, δόξης, πόσης, εὐωδίας καὶ γλυκύτητος αἴσθησιν εἰς ψυχὴν ἐνιέναι λάρυγγα, ἔτι ἄκρατοι οἷον καρπῶν τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος καὶ φωτιστικοῦ. Διὰ τοῦτο δὴ τὰ ὄντως μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ἐξεπιστήμης τῶν ἀρετῶν· ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ ὁλικώτερον καὶ περιφανέστερον· νυνὶ δ' οὖν ὡς ἐν ἀρραβῶνι κατὰ τὰς Γραφάς· καθ' ἃς οὐ μόνον ὁρῶσι καὶ ὄψονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπερφυᾶ καταλλήλως πάθοιεν ἄν, καὶ γενοῦν πάσχουσιν ἐκ μέρους καὶ ἀπολαύουσιν ἐν Χριστῷ.

Περὶ βίου θεωρητικοῦ, καὶ τίνων ἀναγκαίως δεῖται ὁ θεωρητικός· καὶ ὅτι καὶ ἡ προσευχὴ τοῦ θεωρητικοῦ μέρους ἐστι· καὶ ὅτι ἡ θεωρία ἀντὶ τῆς προσευχῆς προσλογίζεται τοῖς πατρᾶσι.

Ὁ θεωρητικὸς βίος σύσκηνός τε, καὶ ἀδιάλειπτος σύντροφός ἐστι τῇ ἱερᾷ προσευχῇ· καὶ τοῦ νεκροῦ τῆς ψυχῆς θεοχαρίτωτοι καὶ θεοποιοὶ βλαστοὶ καὶ ἀμφότερα· ὅθεν ἔργα γιγνομένως τυγχάνει ἀχώριστα θεσφορουμένης καὶ θεουργουμένης ψυχῆς ἐν θεσμῷ· καὶ δὴ διὰ τὰ εἰρημένα, τοσοῦτον ἔχει τὴν ἕνωσιν ἥ τε θεωρία καὶ προσευχή, ὡς ἑνικῶς τὰς δύω, πρᾶξιν παρὰ τῶν πατέρων νοὸς λέγεσθαι, καὶ θεωρίαν. ιθ'. Καί φησιν ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ· «ἡ πρᾶξις τοῦ νοῦ ἐν τῇ λεπτῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ ἐν τῇ θείᾳ ἀδολεσχίᾳ, καὶ τῇ διαμονῇ ἐν τῇ προσευχῇ, καὶ τοῖς ἑξῆς εὑρίσκεται· ἥτις διαπράττεται ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ μέρει καὶ καλεῖται θεωρία· ὁρᾷς ἑνότητος, μᾶλλον ἤ περ ἑνώσεως ἀμφοτέρων γνώρισμα, δῆλον δὲ ὅτι προσευχῆς καὶ θεωρίας, ὅθεν καὶ προστίθησιν ὁ αὐτός, ὡς ἥδε ἡ θεωρία τὴν ἐνέργειαν καθαρίζει τῆς ἀγάπης τῆς ψυχῆς, ἥτις ἐστὶν ἐπιπόθησις φυσική, ἥτις διυλίζει τὸ νοητὸν μέρος τῆς ψυχῆς· ξυνίης μίαν ἐνέργειαν ἐκ τοῦ θεωρητικοῦ τῆς ψυχῆς, λέγω δή, προσευχῆς καὶ θεωρίας, διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱερὸς Μάξιμος ὑφηγεῖται λέγων «νοῦς καθαρθῆναι οὐ δύναται ἄνευ ὁμιλίας καὶ θεωρίας Θεοῦ. Καὶ ἔτι ἀναχώρησις, καὶ θεωρία, καὶ προσευχὴ τὴν ἐπιθυμίαν ἐλαττοῦσι καὶ ἔτι ἀφανισμὸν ἄγουσι καὶ πάλιν εὐλόγως κινεῖται τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς, ὅταν πρὸς τὸν Θεὸν διάγουν διὰ θεωρίας πνευματικῆς καὶ προσευχῆς. Καὶ προσέτι· τὸ λογιστικὸν ἀναγνώσας, καὶ θεωρία, καὶ προσευχὴ πτέρωσον. Οὕτω διὰ πάντων ἀναγκαία καὶ σύντροφος ἡ θεωρία τῇ προσευχῇ· καὶ ἀμφότερα τοῦ νοεροῦ ἢ μᾶλλον τοῦ λογιστικοῦ πεφυκυῖα ἐνεργεία καὶ προσήκουσα, καὶ ἀλλήλων εἰσὶν ἀχώριστα, ἣν ὑγιῶς ὁ νοῦς ἄγηται καὶ ὑπαλλήλων αὗται συναιρόμεναι, ὁπηνίκα ἔρρωται τὸ λογιστικόν, καὶ ἡσυχίαν μετὰ γνωστικῆς ἐπιστήμης ἀσκεῖ· ὅθεν ὄρνις ἄστερος παρὰ τῶν πατέρων ὠνόμασται νοῦς χωρὶς δυνάμεως θεωρητικῆς προσευχόμενος· ἐφ' ὅσον οὐχ' οἷόν τε πρὸς Θεὸν ὑψωθῆναι μετὰ γιγνομένου τοῦ τρόπου τῶν τοῦ νοὸς δια-

Digitized by Google

θέσεων, ἀποστῆναι τε τῶν γηΐνων ἐξάπαντος, καὶ τοῖς ἐπουρανίοις ὅλῳ μένει ψυχῆς προσεγγίσαι. Κατὰ τὸν ἱερὸν Μάξιμον, ἡ μὲν θεωρία τὸν νοῦν καθαίρει· ἡ δὲ τῆς προσευχῆς κατάστασις γυμνὸν αὐτὸν παρίστησι τῷ Θεῷ· δῆλον δὲ ὅτι διὰ τὴν αὐτῆς θεωρίας κάθαρσιν ἢ οὐκ ἂν ἔξῃ νοῦς μὴ πρὸς θεωρίαν ἀνατεινόμενοι ἢ θέμις εἰπεν Θεοῦ. Καθαρότης, φησί, τοῦ νοός ἐστιν ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῶν μυστηρίων· εἶτα ἡ καθαρότης τοῦ νοός ἐστι τελειότης ἐν τῇ ἀναστροφῇ τῆς οὐρανίου θεωρίας, τῆς ἐκτὸς τῶν αἰσθήσεων κινουμένης ἐν τῇ δυνάμει τῇ πνευματικῇ τοῦ ἄνω κόσμου τῶν ἀναριθμήτων θαυμάτων. Ἐντεῦθεν ὑψηλόν τινα τρόπον ὁ θεωρητικῷ προσεύχεται ὥστε καθαρὸς τὴν διάνοιαν ἐξ ἄρα ἐπιστήμης θεωρητικῆς· δι' ἣν καθαρότητα ἀνομμάτως ὀπτάνεται τὸν Θεὸν, ὡς ἐφικτόν, καὶ μακάριος τῷ ὄντι ἀποκαθίσταται προσευχόμενος.

Εἰς τὸ «Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».

κ'. Πνεῦμα ὁ Θεός, φησί, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, φησίν, ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν· τοὺς προσκυνοῦντας πληθυντικῶς καὶ οὐχὶ τὸν προσκυνοῦντα ἑνικῶς· καὶ τοῦτο πάνυ γε κατὰ τὸ εἰκός, ἐπειδὴ καὶ γὰρ πάντας σωθῆναι θέλει, και εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὁ διαφόρους μονὰς ἡτοιμακὼς εἰς αἰώνιον τῶν δικαιωθησωμένων ἀπόλαυσιν· ὁ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος σωτήρ, ὁ τῷ τῆς φιλανθρωπίας περιόντι χεῖρας οἷον ὑπτίας παρέχων σοφοῖς, ἀσόφοις, ἰσχνοῖς τὸ φωνεῖν, καὶ ἀμβλυτέροις δήπουθεν τὴν διάνοιαν. Καὶ πᾶσιν ἐφ' ἅπαξ ἀνθρώποις ἐν ἀκολούθως ὑφηγήτας σωτηριῶδες πολυσχιδῶς ἐνεργούμενον. καὶ πολυτρόπως ἐπιτελούμενον, κατὰ τὴν ἕξιν δηλονότι ἑκάστου καὶ τὴν προαίρεσιν προσθείην δ' ἂν ὅτι καὶ κατὰ τὴν δύναμιν, ναὶ μὴν καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ πρὸς Θεὸν ἀγομένου, καὶ τὸν Θεόν, κατὰ τὰ εἰρημένα, προσκυνεῖν εἰρημένου ἐθ' ὅτε γάρ τις διαπορίαν τοῦ διδάξοντος, καίτοι γε φύσεως ὢν εὖ ἐχούσης, ὅμως ἀπέτυχε τοῦ τελείου κατὰ Θεὸν σκοποῦ· ἔνιοι δ' οὖν καὶ πεπειραμένον τῶν θείων καὶ πνευματικῶν διδάσκαλον σχόντες, τῇ ἀφυΐᾳ διεκωλύθησαν ἀνιέναι εἰς τελειότητα· μέντοι γε καὶ οὗτοι, κἀκεῖνοι καὶ ξυλλήβδην εἰπεῖν, πάντες εἰ βούλοιντο ἔχουσι καὶ προσκυνεῖν ἐν ἀληθείᾳ καὶ πνεύματι τὸν Θεόν, κατὰ τὴν ἰδίαν ἕκαστος εἴτε τάξιν, εἴτε δύναμιν φάναι χρή, εἴτε δὴ δωρεὰν ἣν ἔσχεν ἐκ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ· αὐτίκα τοίνυν ἰδιώτης τις ὤν, εἰ πορεύοιτο κατὰ τὰς ἐντολὰς καὶ τὴν πίστιν, ἑτέροις εὐδοκίμοις σὺν ταπεινώσει ἑπόμενος, δῆλος ἐστὶν ἀληθῶς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνῶν τὸν Θεόν· Πνεῦμα γὰρ ἄντικρυς ἡ πίστις ἐστί, περὶ Θεοῦ, καὶ θείων καὶ ἀοράτων διαλεγομένη χρημάτων περιφανῶς. Τὰ ῥήματα γάρ φησιν, ἃ ἐγὼ λέγω ὑμῖν Πνεῦμά εἰσι καὶ ζωή· τὰς δὲ τῆς αὐτοαληθείας θαυμαστὰς καὶ θεοποιοὺς ἐντολάς, οὐκ οἶμαι εἶναι τοσοῦτον ἀμβλύντινα τὴν διάνοιαν ὡς διαστεῖλαι θελῆσαι τῆς ἀληθείας καὶ ὁποσοῦν· οὕτως ἄρα ὁ τῇ πίστει ἑπόμενος, ἧπερ εἴρηται, ἐν ἀληθείᾳ καὶ Πνεύματι τὸν Θεὸν ὁ τοῦτον διδάσκων τὰ τῆς πίστεως διακείμενα, πρακτικὸς καὶ θεωρητικὸς ὀνομαζόμενος· ὁ δὲ τῇ γνώσει τῶν ὄντων καὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς προσκείμενος, ὡς εἰκός, κἀκεῖνοι τούτων ἐξακολούθου εἰς τὸν Θεὸν συναγόμενος, καὶ οἷον ἀπὸ τοῦ ὁρατοῦ καὶ ῥητοῦ, ὡς ἂν ἀπὸ σαρκὸς εἰς τὸ νοητόν, δῆλον δὲ ὅτι εἰς τὸ Πνεῦμα, κἀντεῦθεν εὐθυβόλως ἀνιὼν εἰς τὸ ὑπὲρ νοῦν, λέγω δὴ τὴν ὑπὲρ πᾶσαν ἀλήθειαν τὸν Θεόν, ἐκφανέστατα ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνεῖ τὸν Θεόν· καὶ οἱ ψάλλοντες δὲ καὶ οἱ προσευχόμενοι, ἣν συνιῶσι τῶν ψαλλομένων ῥημάτων καὶ τῆς προσευχῆς τὴν δύναμιν, καὶ τούτοις συνδιατεθῶσιν, ὡς ἔνι, ἐν ἀληθείᾳ καὶ Πνεύματι προσκυνοῦσι παντάπασι τὸν Θεόν· Πνεῦμα γὰρ καὶ ἀλήθεια τὰ τῶν ψαλμῶν ἱερὰ λόγια, καὶ τῆς προσευχῆς ἀριδήλως. Καὶ μὴν καὶ ὁ μετὰ μετοχῆς ἐναργοῦς καὶ ῥοπῆς τοῦ Πνεύματος συνεπτυγμένος, ἤγουν ἑνοειδῶς τε καὶ ἀνομμάτως φωτὶ γνώσεως τὸν Θεὸν φανταζόμενος, ὡσαύτως προσκυνεῖ καὶ τρόπον ὑψηλότερον τὸν Θεὸν ἐν ἀληθείᾳ καὶ Πνεύματι. Καὶ ἔτι δὲ παρὰ ταῦτα, ὁ τὸ φῶς τῆς δόξης καὶ τῆς οἰκονομίας ἐνοπτριζόμενος τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐνὸν καὶ τὴν ἐξεπομένου διὰ Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς χύσιν τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ παρακαλοῦντος πιστοὺς Πνεύματος, ὄντως τὸν Θεὸν προσκυνεῖ ἐν ἀληθείᾳ καὶ Πνεύματι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Digitized by Google

Περὶ προσευχῆς.

κα΄. Ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν ὁ Θεός ἐστιν ἡ γέγραπται· ἀλλὰ πῶς διδάσκει; διδοὺς εὐχὴν ἐν ἁγίᾳ ῥοπῇ πνεούσῃ ἀείβλυτα περιφανῶς τοῦ Πνεύματος, τῷ εὐχομένῳ· ἀληθῶς γὰρ ἡ τοία ἱερὰ προσευχή, δῶμα καὶ μέγα οὖσα τῆς ὑπεραγάθου χάριτος, διδάσκαλος τῷ κτισαμένῳ γίνεται, ἔσοπτρον οἱονεὶ τοῦ τῆς ψυχῆς προσώπου σαφῶς χρηματίζουσα· ἐν ᾗ ὁ νοῦς ἐνορᾷ ἐναργῶς τὰς ἑαυτοῦ ἀπονεύσεις, τοὺς ῥεμβασμούς, τὰς αἰχμαλωσίας, τὰς ἀκηδίας καὶ τὰς κλοπάς· οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀέρα τῆς καθαρότητος, τῆς θεωρίας τὸ τηλαυγές, τὸ Πνεῦμα τῆς θείας καὶ θεουργοῦ ἀναστάσεως πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἐξ ἐρώτων Θεοῦ φλόγα πυρός, τήν τε νοερὰν ἁπλότητα καὶ ἀνειδεότητα, τὴν ἀπὸ πάντων ἑπομένως σιωπὴν καὶ περιχαρῆ τὰ πολλὰ ἔκπληξιν· καὶ ξυνόλως φάναι ἐκ τῆς προσευχῆς ὁρᾷ καὶ γινώσκει ὁ νοῦς τὰς ψυχικάς, ὁποῖαι ποτὲ εἰσὶ διαθέσεις αὐτοῦ καὶ προσπάθειαι ἀπλανῶς καὶ μυεῖται, ἀριδήλως τὰ προταίτια τῶν κινητικῶν τῆς ψυχῆς ἀρχῶν, καὶ ἃ μὲν θεραπεύει, οἷς δε πρόσκειται ὡς ἔνι κατάλληλα, τὰ στοργῆς, ἢ θεραπείας ὅπως δήποτε ἄξια· κἀντεῦθεν τῆς ἐπιστημονικῆς πολιτείας γίνεται τῶν μοναχῶν, οὐ μόνον νοῦ καὶ λόγου διανοίας τε καὶ αἰσθήσεως τὴν χρῆσιν ἐξεπιστάμενος ἐξ ἀσκήσεως ἡ χρή· ἀλλὰ δὴ καὶ θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ διδόναι τὰ δέοντα, διαγινώσκει καὶ ξυνόλως τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τὴν ἐμμελῆ καὶ χαρίεσσαν ἁρμονίαν ἀνεπιχτήτῳ διανοίας εἰδήσει εὖ καὶ καλῶς συνιστάνειν, καὶ ἀνακρούεσθαι μέλος νοερὸν εἰπέρτι καὶ αὐτὸ ὑπερήδιστον καὶ πράξει καὶ θεωρίᾳ μανθάνει σαφῶς. Δι' ὃ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐράσμιος εἰρήνη μετὰ τῆς κεχαριτωμένης κατ' αὐτὴν χαρᾶς ἐν ἁγίᾳ ἀγάπῃ κατασκηνοῖ ἐν τῷ μύστῃ τῆς ἀληθοῦς προσευχῆς. κατὰ κόσμῳ γεγονότι τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος. Ἔνθέν τοι ὁ πάσῃ μηχανῇ καὶ παντὶ τρόπῳ ἀδιαλείπτως κατὰ τὸν Ἀπόστολον δεῖν προσεύχεσθαι κεκρικῶς καὶ τοῦτο περὶ πλείστου ὥστε ἐνεργεῖν ποιούμενος, μετ' ἄρα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ τετάξεται· ὧν ἑπόμενος ταῖς περὶ ἱερᾶς προσευχῆς ὑποθήκαις, τέκνον ἐν Χριστῷ τῆς χάριτος ἐχρημάτισεν.

Ὅσων προσευχὴ δεῖται καὶ ὅσῳ τιμῆς ἀξία.

Εἰ δὲ καὶ τῶν καθηκόντων μόνον ἀρετῇ διδάσκαλος, κατὰ τὰ εἰρημένα καὶ ὑποδείκτης οὖσα ἐτύγχανεν ἡ πνευματικὴ ἱερὰ προσευχή, οὐ μεγάλων οἵων ἂν ἦν ἀξία; νυνί δε ὁπηνίκα ἥκιστα μόνον διδάσκαλος καὶ ὑποδείκτης, ἀλλὰ καὶ παράκλητος πρὸς πᾶν ὅτι οὖν τῶν ἀγαθῶν ἐστι πεφυκότως, τίνων οὐκ ἂν εἴη ἱερῶν ὑπερτέρα καὶ ἐγκωμίων ἐπέκεινα; Ἐπὶ δὲ ἤγε διδασκαλία καὶ ἡ παράκλησις δι' ἀσθένειαν τοῦ διδασκομένου καὶ παρακεκλημένου ἀπρακτεῖ καταλλήλως καὶ δεῖται δυνάμεως ἐφαμίλλου, ζητῶν εὑρήσεις καθάπαξ τὴν προσευχὴν πρὸς ἐνέργειαν τῇ ψυχῇ δυναμοποιὸν ἐν πνεύματι· τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον ἐναρέταις ἡλίκον τὸ κράτος τῆς προσευχῆς· καὶ μάλα εἰκότως· ἡ γὰρ ἔμπνους, καὶ ἵνα οὕτω φῶ, ζῶσα προσευχὴ κινουμένη καρδιόθεν ἀείβλητα περιφανῶς τῇ μετοχῇ καὶ ἐνεργείᾳ τοιαύτη τελοῦσα τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος· λίαν ἐξακολούθου ἔχει ὡς τῶν πάνυ σφόδρα ἀναγκαιοτάτων. τὰ τρία ταῦτα· διδασκαλίαν τῶν πνευματικοῖς προσηκόντων. Καί μήν γε δῆτα παράκλησιν πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῶν πραττομένων· καὶ πρόγε τούτων, δύναμιν ἐξευμαρίζουσαν τὰ πρακτέα καὶ δυσχερῆ. Ἐντεῦθεν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ τοῦ πνεύματος λήψεσθαί, φησι, δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ἡμᾶς ταύτην δὲ τὴν δύναμιν αὖθις παράκλητον καὶ διδάσκαλον διαρρήδην ὀνομάζει λέγων. «Ὁ δὲ παράκλητος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐκεῖνος διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ἃ εἶπον ὑμῖν». Ὅτι μὲν καὶ γὰρ ἑκάστῳ διὰ προσευχῆς καὶ μάλιστα δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον καὶ ᾧ μὲν δίδοται πνεῦμα σοφίας· ἑτέρῳ γνώσεως· ἄλλῳ δέ ἰαμάτων, καὶ τῶν καθεξῆς, ὧν ὁ ἀπόστολος ἐμνήσθη· καὶ ταῦτα οὖν ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται· ἐμφανῶς ἡ τοῦ ἱεροῦ διδασκαλία Παύλου δηλοῖ Ὅτι δὲ τῷ ὁπωσδήποτε γεγονότι μετόχῳ τῆς τοῦ πνεύματος δωρεᾶς ἕπεται τὰ τρία ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖνα, δῆλον δὲ ὅτι δύναμις ὑπερφυὴς ὑπερκόσμιος διδασκαλία, καὶ θεία παράκλησις, ἐξ ὧν εἰρήκαμεν τοῦ κυρίου ἱερῶν λογίων δεδήλωται· Ἄλλως τε δέ, καὶ ὅτε λέγει ὁ κύριος· χωρὶς ἐμοῦ οὐ κβ΄.

δύνασθε ποιεῖν οὐδέν, δείκνυσιν ἀναμφιλέκτως, ἐξ ἀναγκαίου πάνθ' ὁτινοῦν πρὸς τὰ πρακτέα δεῖσθαι θείας δυνάμεως. Ὅταν δὲ πάλιν λέγῃ μηδένα καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γὰρ διδάσκαλος καὶ καθηγητὴς ὑμῶν ἐστὶν ὁ Χριστός· ἀριδήλως παριστάνει θεϊκῆς διδασκαλίας πρὸς τὰ δέοντα καὶ γιγνόμενα τῶν κατὰ Θεὸν δεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὅταν δὲ διϊσχυρίζηται φάσκων· «ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον πέμψει ὑμῖν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας· ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα», ὡς ἀναγκαιοτάτης καὶ τῆς χάριτος ἀχωρίστου μέμνησο τῆς παρακλήσεως. Δεδειγμένου τοίνυν τῆς διαιρέσεως τῶν χαρισμάτων διενηνοχείας ἀμηγέπη πρὸς ἑαυτήν· ἄλλο γὰρ σοφία καὶ γνῶσις τῷ εἴδει ἕτερον· καὶ προφητεία οὐ ταὐτὸν τοῖς πρὶν εἰρημένοις ἤδη· καὶ ἀλλοῖον τὰ τῶν ἰαμάτων χαρίσματα· καὶ ξυνελόντι εἰπεῖν, ἑκάστου δώρου τοῦ πνεύματος, ὡς ὁ ἀπόστολος ἀπηριθμήσατο, διακεκριμένου πρὸς ἕκαστον· μέντοι γε ὁποιατισοῦν χάρις τοῦ πνεύματος ταῖς λελεγμέναις τρισὶν ἐνεργείαις τοῦ ζωοποιοῦ κεκόσμηται· πῶς γὰρ νοῦς κτιστὸς συνειλούμενος σώματι, οἰκείων χρημάτων καὶ τῆς ἀρετῆς ἔσται κοινωνός, μὴ δύναμιν ὑπερουράνιον σχὼν πρὸς τὴν μετοχήν, ὅπου γε οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, πῶς δίχα μυήσεως τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν μετοχὴν τῶν ὑπερκοσμίων ἁρμόσει, δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἰλιγγιάσει πρὸς τὸ ἐφικέσθαι τοσούτου ὕψους τῆς θείας μεγαλοδωρεᾶς, καὶ τοῦ ἀνενδότου τόνου τῆς ἀρετῆς, εἰ μὴ ποῦ τύχῃ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἱερᾶς παρακλήσεως· τί λοιπὸν εἰκάζειν χρὴ περὶ προσευχῆς τῆς μετὰ ῥοπῆς τοῦ πνεύματος τελουμένης, οὔσης προξένου, δώρου παντὸς πνευματικοῦ τῇ ψυχῇ. μεθ' ἑαυτῆς τε φερούσης δύναμιν καὶ διδασκαλίαν, καὶ παράκλησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; ποίων ἐγκωμίων οὐχ' ὑπεράξιος εἴη γ' ἂν ἡ τοιάδε δὴ προσευχή, καὶ πόσον τιμητέα τοῖς αὐτὴν διὰ χάριτος κτησαμένοις, καὶ μὴν καὶ ζητητέα τοῖς ἔτι λειπομένοις αὐτῆς, δεσμούσης ἱεραῖς σχέσεσι τὸν νοῦν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ ἀληθῶς Υἱῷ τοῦ Θεοῦ;

Περὶ προσευχῆς.

κγ'. Ἐναργῆ Θεοῦ ἔννοιαν, τῇ τε καταλλήλῳ μελέτῃ τῶν περὶ Θεόν, καὶ τῇ Ἐπαρωδῇ τῆς ἐπιπνοίας τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος κτησάμενος ὁ νοῦς διὰ τῆς χάριτος, σκοπείτω ἑαυτόν, καὶ τὴν σφετέραν ἀσθένειαν, καὶ ὅσον ἀποδεῖ τοῦ δέοντος, ἀμελείᾳ, λήθῃ τε τῶν καθηκόντων, καὶ ἀγνοίᾳ ἐξ ἑπομένου τῶν προσηκόντων· καὶ οὕτω δῆτα σὺν τῷ δικαίῳ, καὶ ἀληθεῖ αὐτομεμψίας ἔργον γεγονώς, καὶ τοῦ ταπεινοῦ φρονήματος, ἀκολούθως προσερχέσθω Θεῷ διὰ προσευχῆς, ἐν διανοίᾳ μὲν ταπεινῇ, ἐν πεποιθήσει δὲ καὶ ἐλπίδι τῆς τοῦ Θεοῦ ἀπεριμνοήτου ἀγάπης περὶ τὸν ἄνθρωπον, ἐξ ἀφάτου ἀγαθότητος· δι' ἣν ἀγάπην ὑπερβάλλουσαν, μετὰ παρρησίας προσέρχεσθαι τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος παρὰ Παύλου τοῦ ἱεροῦ διδασκόμεθα· οὐ γὰρ καθ' ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἴωθε ποιεῖν τὰ ἡμέτερα· ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἄπειρον ἔλεον· οὐκοῦν μὴ πρὸς ἡμᾶς ὁρῶμεν ἐν καιρῷ προσευχῆς, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀνεξίκακον καὶ συμπαθεστάτην δύναμιν τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἡμῶν καὶ πατρὸς ἵνα οὕτως εὐπετῶς ἐν ἑαυτοῖς σχῶμεν τὸν αὐτοῦ ἔρωτα τὸν ὄντως σωτήριον.

Εἰς τὸ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ «ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου» καὶ περὶ θεωρίας.

Εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ. δηλαδὴ τῷ περάτῃ· ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω γῆν ῥέουσαν μέλι καὶ γάλα· λέγει δὴ καὶ νῦν ὑψηλοτέρῳ λόγῳ τινὶ νῷ περάτῃ γεγενημένῳ καὶ διαβαίνοντι ἐκ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰ νοητὰ ἔξελθε ἐκ τῆς αἰσθήσεώς σου, καὶ δῆτα καὶ ἐκ τῶν αἰσθητῶν,, καὶ ἁπαξαπλῶς ἐκ τοῦ ὁρωμένου κόσμου παντὸς καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἂν σοι δείξω· παρείκασται δήπουθεν τῷ λεγομένῳ ὑπὸ τοῦ κυρίου. «Πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἆρον τὸν σταυρόν· ἤγουν σταυρώθητι ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ τῷ κόσμῳ παντὶ καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι ἀνιόντι πρὸς τὸν πατέρα, οὐκ ἄνευ τάχα τοῦ ἡγεμονικοῦ πνεύματος. Καὶ γὰρ οὖν λέγει ἐκεῖ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραμ, ὁ Πατὴρ δηλαδή, διὰ τοῦ λόγου, ἤγουν τοῦ Υἱοῦ· καὶ προϊὼν καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω ἀλλὰ μὴν ἧγε δείξῃς δακτύλῳ γίνεσθαι εἴωθε, Θεοῦ δὲ δάκτυλος τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ προσηγόρευται, κατὰ τὸ· «εἰδὲ ἐγὼ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαι- κδ.

μόνια· ὅπερ ἐν ἄλλοις λέγει· ἐν πνεῦμα Θεοῦ οὕτω τοι καὶ οἱ τῶν αἰγυπτίων σοφοὶ ἔφασκον, τοῦτο Θεοῦ ἐστι δάκτυλος, τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν οὕτω καλοῦντες· «εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δείξω»· ὡσὰν εἰ ἔλεγεν· εἰς γῆν, ἣν ἄν σέ διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματός μου ὁδηγήσω· εἰς γῆν ῥέουσαν μέλι καὶ γάλα· τὸ δέ ἐστιν, εἰς κατανόησιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπίγνωσιν καθ' ὃ πέφυκεν· εἰς ἥν, ᾗ χρὴ γενέσθαι οὐκ ἄλλως ὁ νοῦς δεδύνηται, μὴ φωταγωγούμενος καὶ εναυγαζόμενος τῇ ἐλλάμψει τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος, ἐκπράει δεῖούτη δι' Υἱοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνωτέρω κακῶν ὄντων νοουμένων ἐπιβολῆς φιλάνθρωπος Θεὸς ἐφέλκεται τὸν συνεθισμένον νοῦν διὰ περαιοῦσθαι ὡς ἄλλον ἄβραμ τινὰ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἰς γε τὰ νοητά, καὶ ἐπέκεινα, ὅπου γε ἐστὶν ἡ ἑνοειδὴς ἀπόβλεψις καὶ θεωρία τρισυποστάτου θεότητος μάλα εἰκότως τῇ τρισσῇ τῆς μοναρχίας δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦτο ποιῶν διαδείκνυται· αὐτὸς γὰρ ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ κυρίως ἡ κατ' ἐπαγγελίαν γῆ, ἣν τοὺς πρᾳεῖς κληρονομήσειν, καὶ γοῦν καὶ τοὺς τῇ καρδίᾳ εὐθεῖς, ὑπόσχεσιν ἔχομεν ἐκ τοῦ θείου πνεύματος, τοὺς κληρονόμους γενήσεσθαι κατ' ἐλπίδα ἐπιγομένους· »γῆν ῥέουσαν μέλι καὶ γάλα, τὰ πρωϊνὰ φῶτα, τὰς διδίμους ἀκτῖνας, τὴν παντὸς τοῦ Κόσμου ζωήν, καὶ τρυφὴν καὶ κάθαρσιν· μέχρι γὰρ πῶς ὁ ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθείς, καὶ ὢν αὐτοῦ ἀχώριστος Υἱὸς· οὕτω κληθείη ἄν, διὰ τὴν ὡς ἔν τινι κηρίῳ ἐν ἀνθρώπησιν, ἀφ' ἧς πᾶν γλυκαίνεται τὸ ἀνθρώπινον, καὶ εὐφραίνεται θαυμασίως, πῶς ἄν τις εἴπῃ, ταῖς ἐξαισίαις διδαχαῖς τε καὶ χάρισι, καὶ ὅσων ἄλλων ἀγαθῶν τε μυρίων καὶ καλῶν. Γάλα δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, μονοειδὲς ὂν οὐ γέννημα, ἀλλ' ἐκπόρευμα, φωτολευκοειδές τε καὶ θρεπτικὸν τῇ πρὸς Θεὸν τροφῇ νηπιοειδῶν γεγονότων λογικῶν· ὧν ἐστιν εἰσέλευσις εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὡς ὁ Κύριος εἴρηκεν γῆ τοίνην ῥέουσα μέλι καὶ γάλα θεωρεῖται εἰκότι λόγῳ, ὁ Πατήρ, καὶ ὁ Υἱός, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἐν ᾗ γῇ μετάγεται γιγνομένως ὁ νοῦς, περάτης κατὰ τὰ εἰρημένα γενόμενος, τῇ ὁδηγίᾳ, καὶ δυνάμει, καὶ ἐνεργείᾳ τῆς τρισυποστάτου θεότητος ὥσπερ γάρ, κατὰ Παῦλον οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰμὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, οὕτως οὐδ' ἂν εἷς οὐδεὶς πρὸς τὴν ἑνοειδῆ τῆς τριαδικῆς ἑνάδος δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν συναγηοχέναι τὸ νοοῦν τῆς αὐτοῦ δυνηθείη ψυχῆς, καὶ ἀπιδέσθαι, εἰ μὴ τῇ τῆς τριάδος δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ καὶ χάριτι ἐν τῇ τῶν αἰσθητῶν δι' αἰσθήσεων, καὶ δῆτα καὶ νοητῶν, τῶν θεωρουμένων ἐν γραφῇ, καὶ τοῖς αἰσθητοῖς ἀποθέσει, καὶ ἀναχωρήσει τῶν ἀναμέτρως· οὕτω γάρ τοι, ἐν τῷ φωτί σου τοῦ Θεοῦ, τῇ ἑνιαίᾳ δηλονότι ἐλλάμψει σου, ὀψόμεθα φῶς, σὲ τὸν τὰς καρδίας ἡμῶν φωτίζοντα, καὶ τόν νοῦν· καὶ τὰ σά γε παντάπασιν ἐκ τῶν σῶν γνοίημεν ἂν θεωρήσαντες· ἵνα μὴ δὲ ἔχῃ ἐφ' ἑαυτὴν καυχήσασθαι πᾶσα σάρξ· δι' ἃ δὴ ὁ πρότερον Ἄβραμ, ὁ τὸν περάτην δηλοῖ, ἐπεὶ ἐξῆλθεν . . . . . . ὡς ἤκουσε, καὶ πάνταπαρῆκεν, ὡς ἐπετάγη, καί εἰς τὴν γῆν μετῳκίσθη τήν μέλι καὶ γάλα ῥέουσσαν·μετονομάζεται Ἀβραάμ, ἤτοι πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν· καὶ νοῦς περάτης λέγεσθαι ἄξιοι ὢν ἐξ ἄρα αἰσθητῶν, καὶ αἰσθήσεως, καὶ τοῦ Κόσμου παντός, τῇ δυνάμει, καὶ ἐνεργείᾳ τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ἑαυτὸν μεταθεὶς πρὸς ἑνοειδῆ τῆς θείας τριάδος ἔλλαμψιν καὶ θεωρίαν, καὶ ἀπόβλεψιν μεγάλων τινῶν καὶ πολλῶν ἀρρήτων καὶ μυστικῶν ἐννοιῶν οἷα πολλῶν ἐθνῶν, γίνεται γεννήτωρ καὶ προβολεὺς καὶ ἐξαίσι' ἄττα ἀποκαλύπτονται καὶ γεννῶνται αὐτῷ, ἐν οἷς ὡς οἷά περ τέκνοις πατὴρ χαῖρε, καὶ ἀσμένιζε, καὶ γάννυται, καὶ εἰρήνην ἄγει τὴν ἐν Χριστῷ.

Περὶ ταπεινώσεως καὶ θεωρίας.

Θαυμάσια τὰ ἔργα σου, κύριε καὶ ἡ ψυ- κε΄.
χή μου ἐξίσταται γινώσκουσα σφόδρα· ἡ αἰτία τῆς κατὰ νοῦν ὑψώσεως, ἄκρα γίνεται ταπεινώσεως ἀφορμὴ καὶ ὅπερ ἀπείρως ὑψοῖ τὴν ψυχήν, τοῦτ' αὐτὸ καθ' ὑπερβολὴν ταπεινοῖ· πῶς ἀρχὴ θεωρίας ταπείνωσις τελείωσις δὲ ταπεινώσεως θεωρία. εἰ πᾶσαν τὶς γνῶ σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου, ὑψοποιὸν θεωρίαν χωρὶς ταπεινώσεως ἀμήχανον κτήσασθαι· λέγω δὲ ὑψοποιὸν θεωρίαν, δι' ἣν εἶχον ἕλληνες, μὴ οὖσαν ὑψοποιὸν ἄνευ δὲ ὑψοποιοῦ θεωρίας ταπεινωθῆναι ἄνθρωπον οὐκ ἐνδέχεται οὐδ' ἂν ὡς κρίκον κάμψει τὸν ἑαυτοῦ τράχηλον· ὢ τῆς ἀρρήτου σοφίας τοῦ ἡμᾶς οὕτωσοφῶς κτίσαντος· τίς τοιοῦτον ἐπέγνω ποτ' ἂν πρὶν ἴδῃ, ἐκ ταπεινώσεως ὕψιστον ἀνωφορίαν, εἰ

Digitized by Google

εἶτ᾽ ἐκ τῶν ὑψίστων ὑπερβολὴν ταπεινώσεως; εἴποι ἄν τις τάχα, καὶ περὶ τοῦ θεοειδοῦς νοῦ, ὅτι «ὁ καταβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς, καὶ τούτῳ προσθείη, ὡς ὁ ἀναβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς. Ὅταν γὰρ ὁ νοῦς ἐπιστημόνως ἐν ταπεινώσει διὰ τῆς χάριτος εἰς τὰ ὕψιστα γένηται τερπόμενος καὶ χαίρων ὡς οἰκείοις τοῖς ὑπερλόγον, τότε γίνεται πάντων κατωτέρω τῇ ταπεινώσει. Ὁ μὲν δὴ Δαβίδ φησι« Κύριε οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, οὐδὲ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις οὐδὲ ἐν θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ, εἰ μὴ ἐταπεινοφόνουν»· ὁ δέ γε νοῦς, πρὸς τούτῳ, εἴποι ἂν οὐκ ἀπεικότως καὶ τὸ ἀνάπαλιν· Κύριε, οὐκ ἐταπεινώθην, οὐδὲ ἑαυτὸν ἐταλάνισα, καὶ γῆν και σποδὸν ἐκάλεσα, εἰ μὴ ὑψώθη ἡ καρδία μου, καὶ ἐμετεωρίσθησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, καὶ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις και θαυμασίοις ὑπὲρ ἐμέ· ὦ θαυμάσιε δημιουργὲ βασιλεῦ· ἔκστασίν μου κατασχεῖς ἐπὶ τὴν καρδίαν, τὸ τῆς σοφίας σου ἔργον κατανοοῦντος, τὸν νοῦν, ὁποῖος ὑπὸ τῆς προνοίας σου σοφὸς ἔκτισται.

Περὶ τῶν αὐτῶν.

κϛ'. Τὰ πρῶτα μὲν ὁ πρὸς Θεὸν σὺν χάριτι ἐπιστρεφόμενος νοῦς, μιᾷ κατέχεται καταστάσει καταγνώσεως· διὸ καὶ πενθῶν θρηνεῖ, καὶ δύναται κλαίων ὁ τῷ νοΐ τούτῳ χρώμενος ἄνθρωπος, συντρίβων, ᾗ θέμις τὴν ἰδίαν καρδίαν, καὶ τὸ ἐμπαθὲς αὐτῆς ὁσημέραι καθαίρων, καὶ ταπεινούμενον ὡς εἰκός, ἥκιστα λύπης χωρὶς τυχὼν δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ δωρεᾷ προσηκούσης ἐξ ἡσυχίας καθάρσεων, καὶ πρὸς νοητὰς νοερᾷ ἐπιβάλλων ἐπιβολῶν, καὶ πρὸς Θεὸν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ ἀναγόμενον καὶ ἀτενῶν ἐν ὁρῶν, δευτέρα καταγνώσει περιτυγχάνει μετὰ τὴν πρώτην νοερᾷ, πολλῇ τινὶ καὶ ἀδιαξοδεύτῳ μεγάλῃ τε καὶ συνεχεῖ καὶ διηνεκεῖ. Καὶ μὲν δὴ κτᾶται δὲ ὄντως βεβαιοτέραν τοὐντεῦθεν ταπείνωσιν καὶ ἐναργῆ· τοσοῦτον, ὡς εἴγ᾽ ἐνὸν ἦν πάντας ἀνθρώπους προφανέστατα μακαρίζειν αὐτόν, αὐτὸς καὶ οὕτω ἑαυτὸν παντὸς οὑτινοσοῦν, μᾶλλον μὲν οὖν οὔκουν οὑτινοσοῦν παντός· ἀλλὰ καὶ τοῦ μηδαμοῦ μηδαμῶς ὄντος ὁρᾷ αἰσθήσει ψυχῆς καὶ ἀληθείᾳ χείρονα· ὅσον ὅτι, τὸ μὲν μὴ ὄν, οὔκουν ἁμαρτάνειν ἔχει· ὁ δ᾽ αὐτὸν καθορᾷ διαπαντὸς ἁμαρτάνοντα. Καὶ οὕτως ἔχων καὶ ταπεινούμενον ἀκολούθως, ὅμως χαίρει τὰ πολλὰ καὶ ἀγάλλεται, ἐφ᾽ ἑαυτῷ μὲν οὐδαμῶς. Πῶς γὰρ ὁ καταγινώσκων ἑαυτοῦ ἁμαρτάνοντας καὶ διηνεκῶς, ἐπὶ Θεῷ μέν τοι φιλοκτίρμονι, μᾶλλον τῆς σφετέρας πνοῆς ἐγγίζοντι αὐτῷ· ἢ ἵνα εἴπω φανερώτερον ἔσωθεν ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ φωτὸς οὐρανίου ῥεῖθρα καὶ ποταμοὺς ἀεννάους πνεύματος θαυμασίων ἐνεργοῦντι, καὶ μέν γε προχέοντι, καὶ τὸν νοῦν καταλάμποντι, καὶ μονον οὐ ἀτεχνῶς, μὴ λέγοντι· μετὰ σοῦ γὰρ εἰμι. Ὅθεν καὶ μυστήρια τούτῳ, ἢ φίλῳ, γιγνομένως ἀποκαλύπτει, καὶ χαροποιεῖ ὁ Θεός. Καὶ μὲν δῆτα τὰ τοῦ Δαβὶδ ἄντικρυς τότε ἔπεισι λέγειν αὐτῷ «οὐ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν·» καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ κατὰ Παῦλον· «χάριτι ἐσμὲν σεσωσμένοι»· καί τοιγε ἐν πάσαις ταῖς θείαις ἐντολαῖς, ὡς οἷόν τε, κατορθούμενον, καὶ πᾶσαν ὁδὸν ἄδικον ὅση δύναμις μισῶν καὶ τὸ παράπαν μὴ παραλιπεῖν ἐπειγόμενον τῶν πρὸς σωτηρίας τεινόντων μηδέν, καθ᾽ ὅσον ἐφικτόν. Ὁ μὴ κατὰ τὰ εἰρημένα εὐαίσθητον ἑαυτὸν ὁρῶντα, καὶ πάσχοντα διαγνούς, τῆς ἀληθεστέρας οὔπω ἥψατο θεωρίας οὔπω δάκρυα κλαίει διηνεκῆ· οὐ τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας τεθέαται· οὐ τὴν θείαν δόξαν γιγνομένων ὁρᾷ· οὔτε μὴν τὸ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων πέραν· ἢ ἵνα συνελὼν φῶ οὐ τὴν τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων λόγων ἐν τοῖς πράγμασιν εἴδησιν.

Περὶ θεωρίας.

Ἡ κτίσις ἐξ ὧν ἔχει νοητῶν, καὶ ἡ Γραφὴ πνευματικῶν, μαρτύρονται Θεοῦ δόξαν τε, καὶ βασιλείαν, καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν, καὶ ὁλικῶς εἰπεῖν, μεγαλοπρέπειαν· ἀλλὰ πόσον ἄνπη ἕκαστον τούτων; καὶ τίποτ᾽ ἄρα μαρτύρονται; ὀλίγιστον πάνυ τι, καὶ ὡς ἂν ἐκ πελάγους ῥανίδα τινά· οὐμενουν καὶ γὰρ ἑαυτὸν θεωρῶν ἀπολύτως, καὶ ἵνα οὕτως εἴποιμι, τὸ ἑαυτοῦ κινῶν δυνατόν, ἢ σοφόν, ἢ ἔνδοξον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὁ Θεὸς ἅπαντα πεποίηκεν, ἃ πεποίηκεν, ἢ καὶ μεγάλα ὁρῶνται ἡμῖν καὶ ἔνδοξα, σοφίας τε καὶ δυνάμεως ἔμπλεω· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· οὐ τὸ σφέτερον, ἀλλὰ τῆς χρείας ἀγαθότητος πε- κζ'.

ρουσίᾳ, τὸ δέον· καὶ διέγνω δὴ ὅσον· καὶ καθόσον διέγνω, προήκατο, πάνυ τοι ἐμμελῶς καὶ ἐμμέτρως, καὶ ὁπόσον ἱκανὸν ἦν κατοικεῖσθαι καὶ ζῆν, καὶ διαβιώναι τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς χρῆσιν ἑώρα ἑαυτοῦ καὶ ἀπόλαυσιν σύμμετρον· ὅτ' ἔπλαττε τὸν ἕνα ἀδάμ, τοὺς πολλοὺς θεωρῶν· καὶ δὴ νῦν ἔξεστιν εἰδεῖν μητ' ἐλλείπουσαν τὴν ὑπομονήν, μήτε τοὺς ἐποικοῦντας ἔχουσαν τῶν ἀνθρώπων ἐλλειπεῖς· καὶ ἡ μὲν γῆ τὴν ἀναλογίαν τῶν ὑποκάτω τετήρηκεν· οὐρανὸς δὲ καὶ ἥλιος, καὶ ἀὴρ καὶ θάλαττα, κατ' ἀναλογίαν τῆς γῆς γεγένηται. Καὶ γοῦν καὶ αὐτὰ πρὸς ἑαυτὰ τὴν σφετέραν ἀναλογίαν ἕκαστα τηρεῖ ἐκ Θεοῦ τοῦ πρὸ πάντων τὰ πάντα γινώσκοντος, καὶ προϊεμένου τὰ πάντα κατὰ τάξιν καὶ δύναμιν τὸ ἀνάλογον καὶ τὴν ἁρμονίαν ἔχουσαν· εἰ γάρ τοι μὴ τῆς χρείας χάριν ἀπήρξατο τῆς τῶν ὄντων γενέσεως ὁ δημιουργός· ἀλλὰ τοῦ ἰδίου δυνατοῦ, καὶ σοφοῦ, ἐνδόξου τε καὶ μεγαλοπρεποῦς μόνον, ταχ' ἂν θᾶττον μυρίους ἀν' θ' ἑνὸς ἑώρακας Κόσμους· μᾶλλον μὲν οὖν οὐδὲ κόσμους, οἷον ὁ νῦν ὁρώμενος· ἀλλὰ τινὰς ξένους ὑπερφυεῖς τε καὶ ὑπερνόησιν· ὧν τοῦ κάλλους καὶ τῆς σοφῆς ποικιλίας, οὐδ' ἂν ψυχὴ τὴν δόξαν τε καὶ στιλπνότητα ἐκ τοῦ ῥᾴστου ὑπενεγκεῖν ἠδύνατο, ἀλλ' ἐξέφυγεν ἐκ τοῦ σώματος ἐξ ἐκπλήξεων· ἐν ἔργον βουληθεὶς ὁ Θεὸς ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον, βασιλέα τῶν ἐπιγείων, καὶ Θεὸν ἄλλον τῶν τοῦ Θεοῦ, τὸν κόσμον τοῦτον εἰς χρείαν τινα τούτου προὐβάλλετο ῥᾷστα καὶ ἀκαρεί· ἀμέλητοι καί τις τῶν προφητῶν φησίν «ὁ ποιήσας τὴν γῆν ὡς οὐδὲν, καὶ πήξας αὐτὴν ἐπ' οὐδενός· καὶ ἕτερος «ὁ ἐκτείνων ἐπὶ τῶν ἀνωτάτω, οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν· τὸ δ' ἐπαυτὴν μόνον ἐπιβλέπειν τὴν γῆν, καὶ τρόμῳ ταύτην συνέχεσθαι τὴν τοσαύτην, πόσης ἂν εἴη περιουσίας δυνάμεως. Ὅθεν καὶ τὰ ὁρώμενα πάντα λόγῳ μόνῳ εἰς τὸ εἶναι προσήνεγκεν. ἐνεκείνῳ μέντοι τῷ αἰῶνι τηρεῖται τὰ μᾶλλον ἔνδοξά τε καὶ κρείττονα· ἅτινα ἵνα ὑπενέγκῃ ὁρᾶν ψυχή, ὡς διὰ χωνείας τῷ τάφῳ διὰ θανάτου μεταχαλκεύεται, καὶ γίνεται ἄνθρωπος καινὸς ἐπὶ καινοῖς χρήμασι καὶ τρυφαῖς καὶ ὁράσεσι· τὰ δὲ νῦν ὁρώμενα, σκιά τις ἐστί, καὶ ὡς ἄν τις εἴποι ὄναρ μακρόν. Εἰδέ τι πιστώσασθαι βούλοιο, ἔπι δὲ εἰς τὸν νοητὸν τῶν Ἀγγέλων διάκοσμον, εἴ τισι δυναμις, καὶ ὄψει πάντως ἐκεῖ κάλλος, καὶ δόξαν, καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν, οὐκ ἄρρητα μόνον ἡμῖν· ἀλλὰ καὶ ἀνεννόητα· καίτοι κἀκεῖνος ὁ κόσμος μόνῳ ἑνὶ ἐννοήματι συνέστη Θεοῦ, ἡ τοσαύτη ποικιλία, καὶ τὰ ὅσα ἐκεῖ θαυμάσια. Εἰδ' ἑνὸς νοήματος τὰ τοιαῦτα τί ἂν οὐκ ἂν ἐγεγόνει ποτέ, εἴπερ ὅλην βουλήν, καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν Θεοῦ κεκινεῖσθαι οἷόν τ' ἦν ; ἀλλὰ πῶς ἂν εὐπρόσοδον τοῦτ' ἔσται, ἐννόησαι ἀπείρου πέρι, γενέσθαι δυνατὸν εἶναι ; τοῦ γάρ, ἀπείρου πέρας οὐδὲν καὶ οὐ πέρας οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἄρα κίνησις ἀλλὰ πρόχυσις, ἵνα εἴποιμεν καὶ ταῦτα ἐν μέρει, καὶ ἐνεργείας ἐκ δυνάμεως προϊούσης τῆς ἐξ οὐσίας· διὰ ταῦτα ἄρα, καὶ ὅπερ ἡ κτίσις, ἡ γραφή, Θεοῦ παριστᾷ, εἰ πρὸς Θεοῦ συγκρίνοιτο δύναμιν, ἀμυδρόν τι ἐστί, καὶ βραχεῖα ῥανὶς πρὸς ἀπύθμενον καὶ ἄπειρον πέλαγος· ἀλλὰ γοῦν τύχοιμέν γε ἀξιῶ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς πνευματικῆς ῥανίδος ταυτησί· καὶ οὕτω τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ὡς ῥανίδος θεωρηθείσης καλλονῆς τε καὶ δόξης, καὶ τρυφῆς, εἰς τὸ ἄπειρον ὑφαπλώσαντες, κατὰ τὸ ἀνάλογον τὸν ἀπειράκις ἀπείρως ὑπεράπειρον, κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφικτὸν ὑμνήσαντες, ἑνωθείημεν πρὸς ἑαυτοῦ, καὶ Θεόν, ἐν καταστάσει ὑπερκοσμίῳ ἐνοειδῶς, ἁπλοῖ, καὶ ἄπειροι, καὶ ἀόριστοι νόες ἀγγελομιμητῶν γεγενημένοι, ἐν εὐφροσύνῃ ἀρρήτῳ, καὶ χαρᾷ καρδιακῇ καὶ ἀγαλλιάσει, τῇ ἐνεργείᾳ καὶ χάριτι τοῦ πνεύματος ἀμήν.

Περὶ πρακτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ.

κη'. Μὴ ψάλλειν οὐ δεδύνηται ὁ πρακτικὸς προμηθούμενος ἑαυτῷ τὴν πρᾳότητα καὶ τὴν προσήκουσαν πρακτικοῖς διέγερσιν· ψάλλειν δὲ ὁ θεωρητικὸς οὐ δεδύνηται, ἢ οὐ βεβούληται· οὐ δεδύνηται μὲν ὑπὸ τῆς θείας ἐνεργούμενος χάριτος, καὶ πνευματικῆς τρυφῆς ἐν σιωπῇ ἐμφορούμενος ὡς τὰ μάλιστα, ἀπερικτυπήτῳ καὶ ἡσύχῳ καρδίᾳ ἐνευφραινόμενος· οὐ βεβούληται δέ, ἐφ' ἑνὶ θεωρῶν πράγματι, καὶ τὸ νοερὸν κινῶν τῆς ψυχῆς πρὸς ἐνέργειαν ἀμεταβάτοις καὶ εἰρηνικαῖς ἐν βαθείᾳ ἠρεμίᾳ νοήσεσι· διὰ τοῦτο ἀνάγκη θεωρητικῇ τὸ τῆς θεοπτίας ἔργον διϊέναι σιωπῇ· ἢν δέπου φαίνηται καὶ ἀναγινώσκων, ἐπὶ πόσον γοῦν, οὐ θαῦμα· ὁρῶσι τὸ τοῦ νοῦ τρεπτὸν καὶ τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως σύνθετον καὶ ἀλλοιωτόν· τοῦτο δὲ ἰστέον ἐστιν, ὅτι μετὰ τὸ τῆς θεωρίας διὰ τῆς χάριτος ἀνοιγ-

μα, ὅπερ ἐστὶν ἀνάγνωσις, κατωτέρα τοῦ ἔργου τῆς θεωρίας ἐστίν· ἡ μὲν καθ' ἑαυτήν, ἡ δὲ διὰ τὴν νοερὰν διεξόδευσιν· ἐν οὐδὲ μιᾷ γὰρ ὁ νοῦς ἀναγνώσει τὸ ἀδιαίρετον ἰσχύει τηρῶν· ἐν δὲ τῇ νοερᾷ ἐλευθερίᾳ, ἥτις μυστικῶς τελεῖται ἐν σιωπῇ, τὰ πλεῖστα ἡνωμένως ὁρᾷ, ὅπερ τοῦ διῃρημένου διαφέρει πάμπολυ· ἢ οὐχὶ κἂν τοῖς αἰσθητοῖς τὸ εἰδέναι τι ὑπερανέβη τῆς περὶ αὐτοῦ ἀκοῆς; ὀφθαλμοὶ γάρ, ὥς φησι καὶ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὠτίων πιστότεροι· ὥσπερ οὖν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς, οὕτω δὴ κἂν τοῖς νοητοῖς, τὸ εἰδέναι, ἤτοι τὸ θεωρῆσαί τι τῶν νοητῶν, πολλῷ κρεῖττον ἂν εἴη τοῦ ἀκοῦσαι περὶ αὐτοῦ, ὅπερ συμβαίνει γίνεσθαι ἀναγινώσκουσιν· ὥσπερ γὰρ ἡ Σαμαρεῖτις γυνὴ τῷ ἀληθινῷ λόγῳ καθομιλήσασα, τοῖς ἰδίοις πολίταις ἐκήρυττε τὴν αὐτοῦ θειότητα· τοῦ λόγου δὲ δι' ἀγαθότητος ἄκρας περιουσίαν, ἐν τῇ πόλει γινομένου, καὶ τοῖς ἐκεῖσε ἀξιώσαντος ὁμιλίας, οὐκ ἔτι ἔλεγον, δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τῆς γυναικὸς μαρτυρίας εἰς παράστασιν τῆς τοῦ λόγου θεότητος· οὕτω δήπουθεν, τῆς διανοίας ἔξωθεν τῇ ψυχῇ μαρτυρούσης, καὶ ταῖς πρὸς ψυχὴν δυνάμεσι, διὰ τῆς τοῦ λόγου ὁμιλίας ὧν ὁμιλεῖ, τὴν θειότητα· ὅταν ἐποψία γένηται διὰ τῆς χάριτος τῇ ψυχῇ σὺν πᾶσι τοῖς αὐτῆς, τῆς τοῦ λόγου θειότητος, οὐκ ἔτι καιρὸν ἔχει δεῖσθαι τῆς ἔξωθεν ἡ ψυχὴ μαρτυρίας· πᾶς γὰρ ὁ ἀκούων, δεῖται εἰδέναι τὰ ἀκουόμενα· οὐκοῦν ὁ ὁρῶν δεῖται διδάξοντος τὰ περὶ τὸ ὁρώμενον τί ἐστιν, ἕως ἂν ἐν τοῖς ὁρῶσι καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχουσιν ὅ γε ὁρῶν συντάσσοιτο· ἐν ἔστι δὲ τοῦτο κἀπὶ Θωμᾶ κατιδεῖν, ἀκούοντος μέν, μὴ πειθομένου δέ, ἀλλὰ φάσκοντος «ἐὰν μὴ ἴδω, οὐ μὴ πιστεύσω» καί γε ὡς ἂν εἶδεν, εὐθὺς ἐξεβόησε, Κύριον καὶ Θεόν, ᾧ διηπίστει πρὶν ἰδεῖν, ὁμολογῶν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀλήθειαν· καὶ ὅπερ ἀκούων οὐκ εἶχε, τοῦτο ἐκτήσατο, τὴν πίστιν δηλαδή, εὐθὺς τοῦτον ἑωρακώς· ὥστε κἀντεῦθεν τοσαύτην ἀπονεῖμαι διαφορὰν δεῖ θεωρίας πρὸς πρᾶξιν, ὅσον νοὸς πρὸς αἴσθησιν.

Περὶ τῶν αὐτῶν.

κθ'. Ὅτε τὴν ἡλικίαν νήπιος, καὶ ὁ ἐνακμάζων, χρῶνται γάλακτι, ἀλλ' ὁ μὲν ἵνα τραφῇ, ὁ δὲ ὡς ἂν ἡδευθῇ· τέτειχε καὶ ὁ πρακτικὸς σὺν τῷ ἀναγινώσκειν ψαλμούς, τοῦτο δὲ φαίνεται καὶ ὁ θεωρητικὸς ποιῶν· ἀλλ' ὁ μὲν εἰς ῥῶσιν ψυχῆς καὶ ἀσφάλειαν εἰς θυμηδίαν δὲ ὁ θεωρητικός, καὶ μάλιστ' ἵνα διαναπαύσῃ τὸ τῆς καρδίας αὐτοῦ πυρφόρον, καὶ ἀνατατικὸν πρὸς Θεόν, καὶ δακρυρρόουν κίνημα. Κἂν γὰρ ὑπεράλλεται τὸ ἐν αὐτῷ Πνεῦμα, καὶ προθυμῇ ταῖς θείαις ἀγλαΐαις ἐνευφραινόμενον, καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν μεταμορφούμενον καὶ αὐξανόμενον· ἀλλὰ τὸ τῆς σαρκὸς σύνθετον, καὶ τὸ τῆς καρδίας πήλινον ἀσθενεῖ· ὡς δ' οὕτως διὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης διδασκαλίαν καὶ ἐπιστήμην ἐν τοῖς θείοις λόγοις διατρίβει ὁ πρακτικός· ὧν δὲ τὴν γνῶσιν ὁ θεωρητικὸς σιωπῇ δέχεται, καὶ ἃ διδάσκεται ἀλαλήτως, καὶ τὸ αὐτοῦ θεωροῦν ἐποπτάνεται, φράσαι λόγος οὐ δύναται· οὓς φησιν ἡσυχίας ἀκούσει ἐξαίσια· ἐξαίσια εἶπον, ὁποῖα δ' ἐξαίσια οὐκ ἠδυνήθη εἰπεῖν· διὸ παρῆκε τῶν ὑπὲρ λόγον φράσαι τὸ ἄφραστον· διὸ τοῦτο μακαρίζειν μοι ἔπεισιν, οὓς ὁ θεῖος λόγος πρὸ μεμακάρικε πιστεύσαντας πρὶν ἰδεῖν, τοὺς πρακτικούς. Ὑπὲρ μακαρίους δὲ ἥγημαι τοὺς θεωρητικούς· εἰ γὰρ ὁ πρακτικὸς καίτοι μὴ ἑωρακώς, ἐκ μόνης πίστεως, τὸ μακάριος εἶναι ἔχει· τίποτ' ἂν τις διανοηθείη περὶ τοῦ θεωρητικοῦ· σὺν τῷ περιπατεῖν διὰ πίστεως ὑπερηρμένης τῆς τοῦ πρακτέου, καὶ τὰ μεγάλα τεθεαμένου καὶ ἐξαίσια, καὶ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ πάσχοντος καὶ ὁσημέραι θεωμένου κατὰ τὸ εἰκός.

λ'. Τῷ ἀνθρωπίνῳ δισσῷ συγκρίματι διχῇ καταλλήλῳ διένειμεν ὁ τοῦ παντὸς κοσμήτωρ καὶ ποιητὴς τὴν εὐπάθειαν, καὶ ἐν οὕτως ὀνομάσω ζωήν· τῷ μὲν φαινομένῳ τοῦ ἀνθρώπου, πᾶσαν τὴν φαινομένην κτίσιν παραγαγών· τῷ δὲ νοουμένῳ, ὅπερ ἐστὶν ἡ ψυχή, τὰ ἐν τῇ αἰσθητῇ κτίσει νοούμενα· ὡς γὰρ τῷ αἰσθητῷ τοῦ ἀνθρώπου ἥνωται νοητόν· οὕτως ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὁρωμένην κτίσιν ὑφ' ὁρᾶται συνοῦσα ἐν τοῖς καθ' ἑκάστην νοητὴ καλλονή· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν οὐδενὶ τῶν φαινομένων, κἂν τοὐλάχιστον εἴπῃς, ὁ νοητῆς στερεῖται συναφῆς· καὶ τοῦτο κατὰ τὸ εἰκός· ἔδει γὰρ πάντως τῶν πάντων διὰ τὸν ἄνθρωπον πεποιημένων τῷ θείῳ λόγῳ τοῦ παντοκράτορος, μηδὲν παράλογον ὁρᾶσθαι γινόμενον· ὅπερ ἦν ἂν εἰ τῷ τῆς κτίσεως φαινομένῳ μὴ σὺν ἦν νοούμενον· εὐπαθοῦντος γάρ τοι τοῦ σώματος ἐκ τῆς συνεργείας τῶν ὁρωμένων, ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ μεμένηκεν ἂν κενή· καὶ ἦν τὸ σῶμα

κρεῖττον ψυχῆς· ὅπερ ἄτοπον ἢ πόθεν ἄλλοθεν ἕξει ψυχὴ τὸ οἰκείως αὐτῇ ζῆν πρώτως; ἐκ Θεοῦ; καὶ ἔσται τοῦτο παρὰ τὴν τάξιν τοῦ λόγῳ τὰ πάντα κτίσαντος· εὑρεθήσονται γὰρ ἧττους ἃς χωρισταὶ τῶν συνθέτων οὐσίαι, εἴπερ ἐκείνων ἀφ' ἑαυτῶν πρὸς Θεὸν κινουμένων, ἡμῖν ἀμέσως τοῦτ' ἦν· ἀλλ' ἐχρῆν δήπουθεν ἐξ ἁπλῶν νοητῶν ἀνάγεσθαι καὶ τρυφὴν τῆς ἐποψίας πορίζεσθαι; ἀλλὰ καὶ τοῦ τ' ἰσάγγελον ἂν ἐδίδου τάξιν ἡμῖν ὁ παρὰ τὸ πεφυκὸς συναντᾷ νόας ἐνύλους τοῖς ἀΰλοις ἐφαμίλλως ἀνατετᾶσθαι πρὸς τ' ἀγαθόν· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐκ ἔξωθεν ἑαυτῶν ἔχοντες τὴν οἰκείαν ζωὴν καὶ ἀνάτασιν πρὸς τὸ πρῶτον καλόν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῶν ἀρχόμενοι ταῖς θείαις ἐντρυφῶσιν ἑνοειδεῖς αὐγαῖς· ἡμεῖς δὲ ὑποβεβηκότες τὴν φύσιν, καὶ μετ' ἀγγέλους ὄντες δεύτεροι, ὑφειμέναις καί, ἵνα οὕτως εἴποιμι, μετ' αὐτοὺς τάξεσι, κατὰ τάξιν πρὸς Θεὸν καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ συναγόμεθα, οὐχὶ τὰς χωριστὰς οὐσίας πρὸς τοῦτο ἀρχὴν ποιούμενοι, ἢ τὰ ἁπλῶς νοητά· τοῦτο γάρ ἐστιν ἀγγελικόν, ἀφ' ἑαυτῶν ἀρχομένων πρὸς τὴν θείαν ἀνάτασιν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνθέτων κατὰ λόγον κινούμενοι, καὶ τελευτῶντες εἰς τὰ ἁπλᾶ κτιστά, περαιούμεθα εἰς τὰ ἄκτιστα, λόγῳ καθάπερ ἔφην, ὡς τὰ τῆς φύσεως· καὶ οὕτως ἑνοειδεῖς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ Θεοῦ συναγόμεθα· ἐντεῦθεν ἵνα οἰκείως ἡμῖν αὐτοῖς τὸ νοερῶς τρυφᾶν, καὶ ζῆν, καὶ ἀνάγεσθαι πρὸς Θεοῦ ᾖ, ἐν πᾶσι τοῖς αἰσθητοῖς ἐγκατεσπαρμένα νοητὰ θεωροῦνται τοῖς προφαινομένοις συνόντα ἅπερ ὁ πρακτικὸς ὁρᾶν, ἢ οὐ δεδύνηται, ἢ οὐ βεβούληται· οὐ δεδύνηται μὲν εἴπερ οὐκ ἔχει ἄνθρωπον ἢ Γραφὴν αὐτῷ παραδείξοντα· οὐ βεβούληται δέ, εἴγε καίτοι τούτοιν εὐπορεῖ, μέντοι γε, οἰήσει καὶ πονηρίᾳ τῷ πλησίον διαπιστῶν, ἑαυτῷ δὲ πιστεύων, διδασκαλίας μεμένηκε τῆς περὶ τούτων ἄγευστος, τὰ φαινόμενα τῆς Γραφῆς ὁδηγίαν ἱκανοῦσαν ἡγούμενος ἑαυτῷ· τῇ δὲ κτίσει χρώμενος ἰσχνῶ εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ σώματος, νομίζων τοῦτο εἶναι εὐσέβειαν, καὶ ἀρκούμενος τούτοις, καὶ πλέον ζητῶν οὐδέν· ὁ δὲ θεωρητικὸς ἐκ τῆς ὁρωμένης κτίσεως ἀναλεξάμενος τὰ ἀόρατα, καὶ σύμφωνα τῷ Πνεύματι Γραφῆς εὑρηκὼς ἀγαλλομένῳ ποδὶ πρὸς τὰς χωριστὰς οὐσίας μεταχωρεῖ, καὶ τῆς ἀγλαΐας τούτων κατιδὼν τὴν εὐπρέπειαν χαίρων διαβαίνει ταύτας διὰ τῆς χάριτος καὶ εἰς τὰ ἄκτιστα μεταβαίνει νοητὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ τῆς ἀπειρίας καὶ θεωρίας τούτων κατατρυφήσας, ὡς ἐφικτόν, ἐπὶ τὴν τοῦ θείου κάλλους ἀκτῖνα ἀρρήτως προκύπτει ἑνοειδῶς καὶ ὑπερφυῶς· καὶ τῆς ἀνεκφράστου ὡραιότητος ὑπερκοσμίως ἐν ἐκπλήξει κατὰ τὸ εἰκὸς ἀπολελαυκώς, καὶ τῆς παμφαοῦς αἴγλης ἐκείνης, ἐν ἑνοειδεῖ καὶ μονοειδεῖ καταστάσει, οὐκ ἔχει τίς γένηται ἂν τῇ χαρᾷ καὶ τῷ θαύματι· ἀμέλειτοι καὶ ἄληκτον δέχεται τῆς θείας εὐφροσύνης τὸν ῥοῦν, καὶ τῷ πρακτικῷ ἀφθόνῳ διαθέσει τὴν πρὸς ἀλήθειαν ἄγουσαν ὑφηγεῖται ὁδὸν λόγοις καὶ γράμμασιν.

Περὶ μετοχῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἀφ' οἶδας τί τὸ ἐν ταῖς τῶν πιστῶν ἐγχεόμενον καρδίαις καὶ τὸ σημεῖον τίποτέ ἐστι λα'.
τῆς ἐγχύσεως, μαλιστά γε τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ Ἅγιον ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, τὸ καὶ τὴν οἰκουμένην πληροῦν· ὅλον πανταχοῦ ὄν, καὶ ὅλον ἐν ἑκάστῳ ἐγχεόμενον τῶν πιστῶν· ἀπαθῶς μεριζόμενον καὶ ἀσχέτως μετεχόμενον· σημεῖον δὲ τῆς τούτου μετοχῆς ἢ τῆς ἐν ἡμῖν ἐγχύσεως, ἔφεσις ἐν ταπεινώσει πτωχείας, τὸ ἀπονητὶ ἀείρρυτον δάκρυον, ἡ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τὸν πλησίον ὁλοσχερὴς καὶ ἀνόθευτος ἀγάπη, ἡ καρδιακὴ χαρὰ καὶ τὸ ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀγαλλίαμα, ἡ ἐπὶ τοῖς καθήκουσι μακροθυμία, ἡ πρὸς πάντας χρηστότης καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἡ ἀγαθοσύνη, ἕνωσις νοὸς καὶ θεωρία καὶ φῶς, προσευχῆς ἀεικίνητος ἔνθερμος δύναμις καὶ τὸ πᾶν ἀμεριμνία προσκαίρων, ἐν τῇ μνήμῃ τῶν αἰωνίων· ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου Κύριε, ὄντως δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ, πιστὴ δηλαδὴ καρδία.

Τὴν μεγάλην βουλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ λβ'.
κατ' εὐδοκίαν ἀνεννόητον φιλανθρωπίας ὑπερφυοῦς, Πατρός, ἣν ἧκε φέρων ὁ Ἰησοῦς, Ἄγγελος ἡμῖν αὐτῆς χρηματίσας, δι' ὑπερβάλλουσαν, ὑπὲρ ἔννοιαν ἁγιότητος, ἀγαθότητα καὶ ἀγάπην τοῦ Γένους ἡμῶν εἴγε συνῆκας ἀκουτισθῆσαν, καθ' ἣν συνάγονται πάντες οἱ λόγοι τῶν φαινομένων εἰς ἕνα λόγον συντετμημένον, ὃν ὁ Θεὸς δώσειν ἡμῖν ἐπηγγείλατο· οὐκ ἀπολήξεις ἐκπληττομένη ποτὲ χαίρουσά τε καὶ εἰρηνοπαθοῦσα.

Τὸν τῆς θείας μεγαλειότητος ὑπὲρ ἡμῶν λγ'.
σκοπὸν καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἑπομένως γιγνόμενα μεταξὺ ἡμῶν καὶ Θεοῦ· εἴγε γνοίης,

Digitized by Google

συνήσῃ, τί μὲν περὶ ἡμῶν Θεὸς βούλεται, καὶ πῇ τελεῖ τὰ ἡμέτερα καὶ πόσῳ τῶν ἀνηκόντων ἀπὸ δεῖ· λύπης θεοφιλοῦς μετὰ πλήρους ἀληθινῆς ταπεινοφροσύνης ἔργον γένοιο γ' ἄρα.

Περὶ θεωρίας.

λδ'. Ὁ τὰ τῆς Θεοῦ ἀγάπης ξύμπαντα διακείμενα μελετῶν νοεραῖς ὁράσεσι κατ' ἐπιβολήν, εὑρήσει ἀναμφιλέκτως ἀνατέλλοντα τὰ τρία ἐκεῖνα τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, τὰ δι' ὧν πᾶσαι ἱεραὶ Γραφαὶ καὶ βίβλοι σὺν σπουδῇ πρὸς τὸ λέγειν διεγείρονται· ὡς ἂν δηλαδὴ γένοιντο τοῖς ἀνθρώποις κτητὰ πάσῃ μηχανῇ, φημὶ δή· τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀγάπην, τὸ πέρας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸν θεμέλιον ξυμπάντων πρακτικῶν τε καὶ θεωρητικῶν ἀρετῶν, αὕτη ἐστὶν ἀληθῶς ἡ ἐν ἡμῖν γε ἱερὰ τριάς, καθ' ἣν τῇ ἱερᾷ Τριάδι ἑνούμεθα ἐπιβάλλοντες ὡσπερεὶ Ἄγγελοι ἕτεροι.

Περὶ θεωρίας.

λε'. Τρεῖς τριαδικὰς τάξεις μυστηρίων γενικῶς ὁ νοῦς ὑγιαίνων περὶ τὸν Θεὸν θεωρεῖ· προσωπικήν, φυσικὴν καὶ ἑπομένην τῇ φυσικῇ, ἡ πρώτη τριὰς ἐξ ἱερῶν γραμμάτων μάλιστα τῷ νῷ τὴν ἔκφανσιν χορηγεῖ ἑαυτῆς· ἡ δὲ μὴν φυσική, κἀκτῆς τῶν ὄντων θεωρεῖται κατανοήσεως, ἡ ἐξ ἀκολούθου δὲ ἑπομένη τῇ φυσικῇ, καὶ ἐξ ἀληθείας συνάγεται λογικῆς· καὶ γοῦν, εἰς γε τὴν πρώτην τριαδικὴν τάξιν εἰσιών, ἢ μᾶλλον κυριώτερον εἰπεῖν, ὁ νοῦς ἀτενίσας, τῷ ἀπροσίτῳ καθυπαντᾷ, πλὴν οὐχ οὕτως ἁπλῶς· εἰς μέντοι τὴν δευτέραν, χαρὰν ἐν σοφίᾳ εὑρίσκει μετὰ ἐκπλήξεως· ὅταν δὲ εἰς τὴν τρίτην εἰσέλθῃ τριάδα, τῷόντι τότε εἰς τὸν γνόφον εἰσέρχεται, οὗ ἐστιν ὁ Θεός· ἁπλούστατος παντάπασι γεγονὼς καὶ ἄπειρος καὶ ἀόριστος, ἐν ἀνειδέῳ καὶ ἀσχηματίστῳ τῆς καταστάσεως· ὅταν δὲ ταῖς τρισὶ τριάσι ταύταις ἐπιθεωρῇ, ἢ μᾶλλον προσορᾷ, ὡσπερεὶ δεκάτην τάξιν τινά, τήν, ἐν ᾧ, φασὶν οἱ τῆς ἀληθείας κήρυκες ὅτι κατῴκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· τότε τῷ ὄντι τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν εἰρήνην ὁρᾷ ἐν τῷ τελείῳ καὶ ἄκρῳ τῆς θεωρητικῆς χάριτος.

Περὶ θεωρίας.

λϛ'. Καὶ ἐσαῦθις δ' οὖν ὑποδιαιρῶν οὕτω, τρεῖς διαθέσεως πνευματικῆς χάριτος ἐν μυστηρίῳ καταστάσεις ὁ νοῦς ἐν τῇ εἰρηνοβλύτῳ τοῦ Χριστοῦ δωρεᾷ θεωρεῖ· ὑπερκόσμιον, περικόσμιον καὶ ἐνεαυτῷ· ἐν ταύτῃ δήπου τῇ Τριαδικῇ μονάδι, ἢ τῇ δεκάδι δήπουθεν, ἢ τῇ τελειότητι τῆς θεωρίας τὰ τῆς θείας ἀγάπης κέντρα ἀγαθῇ τῇ χάριτι ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ὁ νοῦς τελεῖται μυστήρια, καὶ καταλάμπεται περὶ ταῦτα καὶ γάννυται καὶ φαιδρύνεται· καὶ γοῦν καὶ αὐτὸς ἐν πνεύματι γιγνομένως τὸ ἀγαπᾶν τῆς ψυχῆς στρέφει πρὸς Θεόν, καὶ κινεῖ τοῦτο ὡς ἐφικτὸν πρὸς τὸν θεῖον ἔρωτα, καὶ τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν τοὐντεῦθεν ἄρχεται, καὶ μάλα εἰκότως καὶ μέν γε ἀνάγεται καὶ προκόπτει περὶ τὴν ἀγάπην αὐτήν, καὶ πρόσκειται, καὶ ὁρᾷ καὶ ἐπείγεται, ἢ ἐν ἐστι πρὸς τὰς ἐντολάς· καὶ σπεύδει διὰ πάντων σὺν χάριτι εἴπως γίνοιτο κατὰ θεμιτὸν τρόπον πλατυνθῆναι, καὶ εἰδεῖ τελιωθῆναι τὴν θείαν ἀγάπην ἐνεαυτῷ· τότε ὁ Θεὸς καὶ ὁ νοῦς γίνεται παραδόξως εἰς Πνεῦμα ἕν· ὅτε γὰρ Θεὸς κατὰ παραδοχήν, ἐν τῷ νῷ πνευματικῶς, ὅ,τε νοῦς κατ' ἐπιβολὴν αὖθις ἐν τῷ Θεῷ· καὶ σαφῶς ὁρᾷ τὸ τοῦ Παύλου λέγοντος· «ὁ δὲ κολλώμενον τῷ Κυρίῳ εἰς ἓν Πνεῦμα ἐστι· τότε ὁ Θεός, ἔλλαμψις, καὶ φῶς, καὶ ἔρως γίνεται τῷ νοΐ, καὶ μὲν δὴ ὁ νοῦς ἐνευφραίνεται τῷ Θεῷ σὺν θαύματι ἐπαγαλλόμενος ἐν ἐλλάμψει μιᾷ τριττοῦ φωτός, εἰρηνεύων καὶ ἀναπαυόμενος ἐν Χριστῷ μετ' ἐκπλήξεως ὡς εἰκός.

Περὶ θεωρίας.

λζ'. Πέντε λόγους, εἴτε λέγει τις λέγειν ἐθέλοι, εἴτε νοεῖ, εἴτε μὴν ὁρᾷ νοῦς θεωρητικὸς γενικῶς περιεστῶτας τῷ Ἰησοῦ ἐνανθρωπήσαντι, δόξης δηλαδὴ· καὶ ἀγάπης· καὶ χάριτος· καὶ δὴ καὶ εἰρήνης, καὶ ἀναπαύσεως· δόξης μὲν λόγου, ἐκ τῆς τῶν γεγονότων φαινομένων τε καὶ νοουμένων παραγωγῆς ἐνοπτρίζεται· ὅτι πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν· εἴτε αἰῶνες καὶ τὰ ἐν αἰωνιότητι· τουτέστι πᾶσα ἡ ὑπερουράνιος διακόσμησις, καὶ πολλῷ γε μᾶλλον τα ἔγχρονα· καὶ τὸ τούτου μεῖζον ὅτι ὁμοφυὴς καὶ σύνθρονός ἐστι τῷ Θεῷ Πατρί, καὶ τῷ

Digitized by Google

Πνεύματι· εἰκὼν ὢν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ, πάντα πεφυκότως ἔχων ὅσα ὁ πατήρ· διὸ ἐν τῷ Πατρὶ αὐτός ἐστι, καὶ ὁ πατὴρ ἐν αὐτῷ· ἀγάπης δὲ ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἐξ ἡμῶν ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· χάριτος, ἐκ τῆς τοῦ εἰς ἡμᾶς ζωοποιοῦ Πνεύματος χύσεως καὶ δωρεᾶς· ἐκ γὰρ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· εἰρήνης, ἧς εὐαγγελιστὴς ἐγένετο τοῖς ἐγγὺς καὶ τοῖς μακράν, ποιήσας εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάξας τοῖς ἐπὶ γῆς τὰ ἐν οὐρανοῖς· ὅθεν καὶ ὁ Πατὴρ συνήγειρεν ἡμᾶς καὶ συνεκάθισεν ἑαυτῷ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ ἀναπαύσεως, ὅτι δι' αὐτοῦ γεγόναμεν ἀναμφηρίστως τοῦ Θεοῦ κληρονόμοι· οὗ οὐ μόνον οὐδὲν κραταιότερον, ἀλλ' οὐδ' ἴσον καθ' ὑπερβολὴν ὑπεράπειρον· ἐντεῦθεν δῆτα ἐν τῇ ἑνικῇ Τριάδι τρεῖς συνημμένους λόγους εἰς ἑνὸς μυστικοῦ σκοποῦ πέρας ἐξαίσιον θεωρεῖ ποδηγούμενος, ἐξ ἄρα τῶν πέντε εἰρημένων λόγων, ἀληθείᾳ καὶ Πνεύματι· καὶ οὕτως ἀγάπῃ καὶ ἐγκρατείᾳ, ἀγρυπνίᾳ ἀναγνώσει τε καὶ προσευχῇ μετὰ ταπεινοῦ φρονήματος ὑποκειμένου, καὶ τῆς ἐμπράκτου δικαιοσύνης, ὅσον ἐφικτόν, καὶ πρὸς θεωρητικὰς ἐμφάσης Θεοῦ, καὶ θείας ἐννοίας καταλλήλως χωρεῖ, καὶ ζῇ μοναχῶς μετὰ τοῦ Θεοῦ, μηδαμῶς ἐνδιδοὺς τῆς καθηκούσης ἑαυτῷ προσοχῆς καὶ φόβου ἀνήκοντος· καὶ ταύτῃ γε ἀπολαύει τῶν πολλῶν καὶ λίαν λαμπρῶν χαρισμάτων ἀρρήτως τοῦ πνεύματος, ἐν ἀγάπῃ ἁγίᾳ, καὶ χαρᾷ καρδιακῇ, καὶ εἰρήνῃ ὑπερφυεῖ, καὶ τοῖς ἐφ' ἑξῆς ἀληθῶς ἀγαθοῖς, καὶ δὴ ναὸς χρηματίζει Θεοῦ, καὶ καινὸς κληρονόμος, καὶ καθάπαξ χάριτι θετὸς Θεός.

Εἰς τό, εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ, πληθύνων πλυθυνῶ τὸ σπέρμα σου καὶ τὰ ἑξῆς.

λη'. Ἔνθεν τοι, ὅταν ἐγὼ πρὸς τὸν Θεάνθρωπον εἰρηνικῷ τῷ ὄμματι τῆς ψυχῆς ἐν τῇ ζωοποιῷ καὶ φωτιστικῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος ἀναβλέψω Κύριον· καὶ γένωμαι τουτωνὶ τῶν περὶ αὐτοῦ πέντε λόγων, οὓς προὔφην, ἀριδήλως ἐκεῖνο μεμνημένος, ὁρῶ θαυμασίως τελεσθὲν τὸ τῷ Ἀβραὰμ πάλαι ποτὲ ὑπισχνούμενον παρὰ τοῦ σαρκωθέντος λόγου, λέγοντος περιφανῶς. Πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης· ὡς γὰρ ὅτε λέγει, ἐν τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη, ὁ πανίερος Παῦλος ἀνάγει τὴν τοῦ σπέρματος ἔννοιαν ἐν τῷ Ἰησοῦ· οὕτω δήπουθεν εὐλόγως λίαν καὶ τὸ πληθυνθέν, οὕτω σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἐστιν, ὑπερπλήρης ὢν μόνος διὰ τὴν ἕνωσιν τῆς θεότητος, καί γε τὴν ἐνέργειαν ἄπειρος μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξερεύνητος δὲ διὰ τὸ πλῆθος, καὶ τῇ γε ἀληθείᾳ πεπληθυσμένος, ἢ Θεὸς τῶν χαρίτων, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς ἡ ἄμμος ἡ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης· γένος Ἀβραάμ, καὶ ἐξ αὐτοῦ διαρρήδην καταγόμενος. Καὶ οὔτε τὸ ἀκόλουθον ἔχει τοῦτο λέγεσθαι τῷ Θεῷ περὶ τὸν Ἰσμαήλ· οὐ γὰρ τέκνον ἦν ἐλευθέρας, καὶ ὅτι ἐν Ἰσαάκ, φησί, κληθήσεταί σοι υἱός· οὔτε μὴν περὶ τοῦ Ἰσραήλ· οὐδὲ γὰρ εἰς τοσοῦτον ἧκον πλήθους, ὅπου γε οὐδ' ἂν ξύμπαντες ἄνθρωποι γῆς, ὅσον ὁ Κύριος καὶ Χριστὸς προσληφθεὶς ὡς ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, τῷ Θεῷ λόγῳ, καὶ τελῶν ἓν πρόσωπον ἄνθρωπος καὶ Θεός· οὗ καὶ μόνη ἡ εἰρήνη ὅριον ἥκιστα δέχεται, οὗ τὰ κρίματα ἄβυσσος καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοί· καὶ τὸ δυνατὸν καὶ σοφόν, καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτὸν θεῖα ἀπειράκις ἀπείρως ἄπειρα· ἐν αὐτῷ ἀόρατά τε ἔθνη, τῆς εὐλογίας παρὰ δόξαν ἐπέτυχον, καὶ ὁ πληθυσμὸς ὁ τοσοῦτος περιφανῶς ἔσχε τὸ πέρας διὰ τὰ προκείμενα· ἀλλ' οὐδὲ προσῆκον ἦ, οὔτε μὴν ἀναγκαῖον, καὶ ὁποσοῦν τῷ Θεῷ λαοῦ πληθυσμῶν παρέξειν χάριν ὑπισχνεῖσθαι τῷ Πατριάρχῃ ἐκ σπέρματος· τὸ γὰρ ἐπὶ τοιούτοις χαίρειν, πάντως ἐθνικὸν καὶ βάναυσον· ἀνδρὸς δὲ φρονοῦντος τὰ ἄριστα, καὶ ὁποῖος Ἀβραάμ, καὶ θεοφιλοῦς καὶ ταῦτα τόσον, ὅσον ὁ Πατριάρχης ἐκεῖνος, ἀγαπᾶν καὶ ὅλῃ ψυχῇ πρὸς χαίρειν τῇ περὶ Θεοῦ ἐφικτῇ καὶ γνώσει καὶ θεωρίᾳ. Κἂν τούτοις πλεονασμὸν θείων δέχεσθαι νοημάτων, καὶ θεωρημάτων τε καὶ ἐλλάμψεων, καὶ ἐφαμίλλως θεοπρεπῶς πληθύνεσθαι· οὕτω Μωσῆς ἱκέτης γίνεται ἀξιόλογος, ἵνα γνωστῶς ἴδῃ τὸν Θεὸν ἐμφανισθέντα αὐτῷ· καὶ δὴ ὡς εἶδεν, ὅσον ἰδεῖν δίκαιος ἔδοξε, τοσοῦτο πολὺς γέγονε· καὶ τόσον γνώσεως θείας πλῆθος ἐπῆλθεν αὐτῷ, ὡς μηδὲ εἰπεῖν ἐξεῖναι· Σολομὼν δὲ ὅπως ἐδόθη θεόθεν χῦμα καὶ πλῆθος σοφίας, καὶ ἐπιστήμης τῶν ὄντων,

Digitized by Google

ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, καθ' ὃ καὶ πεπληθυσμένος ἦν παρὰ πάντας τοὺς τότε· εἴτις διενθυμηθείη, εἴσεται καὶ μάλα ῥαδίως κατὰ τί πληθύνει Θεὸς ἄνθρωπον, ἢ σπέρμα ἀνθρώπου κεχαρισμένου αὐτῷ· Θεὸς γὰρ ἥκιστα ἔχει χαίρειν ἐπὶ πλήθει οὕτως ἁπλῶς λαοῦ χαίρει δὲ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἐπιστήμῃ ψυχῆς πνευματικῇ καὶ ταῖς ἄλλαις πόρρω τυγχανούσαις ἀριθμοῦ θείαις ἀρεταῖς· ἃ ξύμπαντα ἔχων ἐκ περιουσίας διετέλει ὁ Κύριος Ἰησοῦς, τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ἐν ᾧ κατῴκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, τὸ πᾶσαν ὑπερβαῖνον μέτροις ἀπείροις πλήθους περιοχήν· ἐξ οὗ πᾶν ὄν, καὶ πλῆθος, μεθ' ὧν, καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας οἱ ἐν Χριστῷ ἐναπόκρυφοι· καὶ τοῦτό ἐστι θεοπρεπὴς τῷ ὄντι δωρεὰ καὶ μάλιστα ἔξοχος ἐξόχῳ φίλῳ Θεοῦ τοῦ Ἀβραὰμ δεόντως ὑπεσχημένη· καὶ βλέπε δὴ πληθυσμὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ θεῖον τε καὶ οἷον ἀπέραντον ἐξ ἄρα τῶν πέντε λόγων, ὧν ἔφθην εἰπών· πρῶτον μὲν οὖν ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὸν δόξης τά τε τῆς θείας φύσεως αὐχήματα διαφαίνεται αὐτῷ πεφυκότα, ἅτε Θεῷ ὄντι ἀληθινῷ· ἄπειρα μὲν παρὰ τῶν πατέρων θεολογούμενα διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξερεύνητα δὲ διὰ τὸ πλῆθος· ἔπει τὰ σχετικὰ τῆς πρὸς τὸν πατέρα υἱότητος, καὶ τὰ πρὸς τοῦτον τῆς ὁμοουσιότητος γνήσια· τὰ τῆς συναφείας τοῦ Πνεύματος· καὶ ἡ χύσις τῶν δωρεῶν μετεχομένων ὑπὸ μυριάδων ἀνθρώπων, εἰ τύχοι, καὶ ὑφ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, καὶ μὴ μειουμένων· ἔτι τε τά τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, ὅσα μεταξύ, ἄφατά τε καὶ ὑπὲρ ἀριθμόν. Ἃ πάντα, ἵνα συνελὼν εἴπω, τὰ ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ ἰόντα, τὰ ἐξ ἀγάπης ἐκ χάριτος, ἐξ εἰρήνης, καὶ ἐξ ἀναπαύσεως ἡμῶν, εἴτις, ὅσον ἐφικτόν, ἀποβλέπει καὶ ὑπὲρ τὸ πλῆθος τῶν ἄστρων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὑπὲρ ἀριθμὸν ψάμμου τῆς παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, ἐστὶ κεκρυμμένος πληθυνθῆναι τὸν Ἰησοῦν, τὸν Χριστόν, τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· καὶ ἐφαμίλλως ὑμνήσει δοξάζων ἡλίκην οἵαν ἐπαγγελίαν ὑπέρθετον, θαυμαστήν τε καὶ μυστικήν, καὶ Θεοῦ μόνου πηγῆς χαρίτων ἀξίαν, πρὸς ὑπὲρ πάντας ἐκλελεγμένον φίλον πιστότατον τελεσθεῖσαν, εἰς κοινὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπερβάλλουσαν εὐδαιμονίαν, καὶ μάλιστα τῶν πιστῶν. Δόξα τὸ οὕτως εὐδοκήσαντι γενέσθαι τοῦ πληθυσμοῦ ἀμήν.

Εἰς τό, αἴνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον.

Αἴνει ἡ ἐμὴ ψυχὴ τὸν Κύριον, ἐκ τῶν οὐρανῶν τοῦ οὐρανοῦ, φῶς τὴν οὐσίαν ἔχοντος· αἴνει αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις, ἐν πᾶσι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ ταῖς δυνάμεσιν αὐτῶν· σφόδρα αἰνετή· ἥ τε δύναμις αὐτοῦ καὶ σοφία καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ. Αἴνει τὸν Κύριον ἐκ τῶν ὑπεράνω τοῦ στερεώματος ὑδάτων, καὶ τοῦ ὑπὲρ αὐτὰ φωτός· ἐκ τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ τάξεως, καὶ περιδινήσεως τῆς θαυμαστῆς· ἐκ τοῦ πᾶν αἴθοντος αἰθέρος· ἐκ τῆς τοῦ ἡλίου, καὶ σελήνης, καὶ ἄστρων· ἐκ τῆς δόξης, καὶ τῆς καλλονῆς, καὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, καὶ θέσεως, καὶ κινήσεως, καὶ τῆς ἄνευ ὕλης πυρώδους στάσεως, καὶ ὑπάρξεως, τὸ πάνυ γε φρικωδέστατον· ἐκ τοῦ τῆς ἡμέρας φωτός, καὶ τῆς κατὰ παράτασιν ἀλλοιώσεως αὐτῆς, δι' ἧς πανσόφως τὰ ἐν κόσμῳ ἰσονομεῖ. Αἴνει ψυχὴ τὸν Κύριον ἐκ τῆς ἐναντιοπλόκου τῶν ἀσυμβλήτων μεγίστων τεττάρων στοιχείων τοῦ παντὸς θαυμαστῆς εἰρήνης καὶ εὐσταθείας, ὕδατος, πυρός καὶ ἀέρος καὶ γῆς· ἐκ τῆς τοσαύτης φορᾶς καὶ διαφορᾶς τῶν πετεινῶν, καὶ προνοίας τῆς κατ' αὐτά, καὶ ζωῆς καὶ ἀγωγῆς· ἐκ τῆς θαλάσσης, καὶ τῆς δεσποτείας τοῦ κράτους αὐτῆς, χαλινουμένης ψάμμῳ σαθροτάτῳ ἐρύματι, καὶ ἐκ πάντων ἑρπόντων ἐν αὐτῇ ἀπείρων ὄντων ἐν μυρίαις διαφοραῖς ἰδεῶν καὶ ὄγκων, καὶ ποιοτήτων, καὶ ἀγωγῆς καὶ ἠθῶν, ἢ προσεθισμῶν, καὶ δυνάμεων, καὶ ἐνεργειῶν. Αἴνει δ' αὖθις εἰρηνικῶς καὶ ἐκπληκτικῶς τὸν Κύριον ἐκ τῆς παντοίας καὶ ταχείας τῆς θαλάττης συγκομιδῆς τῶν εἰς ἀναγκαίαν τοῦ ἀνθρώπου τελούντων ζωήν· αἴνει χαίρουσα τὸν Κύριον ἐκ τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ζώων κινουμένων ἢ καὶ ἑρπόντων, ἀναριθμήτων κατὰ διαφορὰς ποικίλας τε καὶ πολλάς. Ναὶ μὴν καὶ ἐκ τῶν δένδρων τῶν ἀναφυομένων ἐξ αὐτῶν καρπίμων, καὶ ἀκάρπων εἰς ἀνεικάστους ὁρωμένων διαφοράς· καὶ τὸ παράδοξον, καὶ αὐτῶν τῶν ὁμογενῶν. Καὶ δὴ ἐξ ἄρα τῶν βοτανῶν τῶν σικυωδῶν, τῶν σιτηρῶν, τῶν χεδρωπῶν, τῶν εἰς εὐοσμίαν, εἰς θέρμην, εἰς ψύξιν, εἰς ὑγρασίαν, εἰς ξηρότητα, συμβαλ- λθ'.

Digitized by Google

λομένων, τῶν διαφερόντων κατὰ διαφόρους παμπόλλους λόγους ὑπὲρ λόγον ὑπερβαλλόντως· καὶ ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν πολυσχιδῶν καὶ ποικίλων, τῶν τε ὄμβρων καὶ νιφετῶν καὶ χαλάζης, βροντῶν τε καὶ ἀστραπῶν. Ἐκ τούτων τοίνυν καὶ τῶν τοιούτων αἰνεῖ ἡ ψυχή μου καὶ εὐλόγει τὸν Κύριον, διὰ τὴν ἀδιανόητον αὐτοῦ δύναμιν, καὶ σοφίαν ἄφατον, καὶ δόξαν ἀδιεξίτητον καὶ μάλισθ' ὅτε παρὰ τοῦ τοιοῦδε δημιουργοῦ πάντα τὰ φαινόμενα διά σε γεγόνασιν ἐξ ἀγάπης ἀφράστου ἣν ἔχει πρὸς σέ, ὡς ἂν ἐν τοῖς δὲ λαμπροῖς τε καὶ περιδόξοις ζῇς οἰκείως καὶ λογικῶς, καὶ δόξαν καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν ἐνοπτρίζῃ τοῦ ποιητοῦ σου, καὶ τοῦ ὅσον ἐραστοῦ, τοῦ καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ δόντος ὑπὲρ ἡμῶν καινοτρόπως ἐνανθρωπήσαντος, ὑπὲρ νοῦν θαυμάσιον.

Περὶ θεωρίας.

Τί ἐνεθυμήθη, καὶ οὕτω χρὴ φάναι ἡ ὑπερδύναμος δυναστεία τοῦ κράτους σου ὑπερούσιος Δέσποτα; καὶ τί ἐβουλήθης, εἰ ταύτῃ γέτοι εἰπεῖν δεῖ, ὑπέρσοφε βασιλεῦ; τί τε ἠθέλησας εὐδοκίᾳ ἀδιανοήτῳ ὑπεράγαθε Θεέ; καὶ τί πεποίηκας ἐξ ἀγάπης ἀπείρου Παντοκράτωρ Κύριε, ἐν ἀνεκφράστῳ προνοίᾳ τῆς περὶ ἡμᾶς σοῦ ἀγαθότητος ὑπερένδοξε; δόξα τῇ ἀπείρῳ σου ἀγαθότητι ἣν ὑπὲρ ἡμῶν προνοητικῶς ἐπεδείξω μετὰ σοφίας καὶ δυνάμεως ἀπεριλήπτου κατάλληλ ἀόριστον, ὁ ἐν πᾶσι παντάπασιν ἀνέκβατος· εἴποι μι δ' ἂν γιγνομένως καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ ὁσίου Δαβίδ· «ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε σφόδρα ἐβαθύνθησαν οἱ διαλογισμοί σου. Ὁρῶ γὰρ οὖν νοερῶς ἐν ἀληθείᾳ ἐφαμίλλως ἐν Πνεύματι, καὶ ἰδοὺ πλήρης δόξης ὁ οἶκος Κυρίου· καὶ μήν γε τῷ τρόπῳ τούτῳ ὁρῶν κατὰ τὸ εἰκὸς κἀμὲ ἐν ἄρα τῷ τῆς δόξης οἴκῳ Κυρίου ὑπὲρ πλήρη δόξης καὶ χάριτος ἐν ἀρρήτῳ ἀναπαύσει, καὶ ἀφράστῳ εἰρήνῃ καὶ αἰωνίῳ γέ τοι ὁρῶ· καὶ οὐκ ἀπεικότως ὑπερεκπλήσσομαι πάντως, καὶ βέβλημαι ἀγάπης κέντροις θείας καὶ τέτρωμαι, καὶ μὲν δὴ καίομαι ζέσει ἐρωτικῇ, ἐν χαρᾷ πνευματικῇ εὐφροσύνῃ τε ὑπερκοσμίῳ καὶ ἀγαλλιάματι· φωτός τε ἱεροῦ κατὰ θείαν δωρεάν, καρδιόθεν πεπλήρωμαι, ἐν Πνεύματι λαμπαδίῳ εἴ γε θέμις οὕτως εἰπεῖν, ἀσβέστῳ· καὶ οὕτως εἰς τοὺς λόγους τῶν ὄντων εἰσάγομαι· καὶ τοὺς πάντας λόγους τῶν πάντων συνημμένους εἰς ἕνα μυστικὸν λόγον, καὶ τὰ τῶν Γραφῶν πάντα εἰς ἐκεῖνον τὸν λόγον ὁρῶ καταλήγοντα· καὶ πολλ' ἄττα μυστήριά μοι ἀποκαλύπτονται ἐν τῷ ἑνὶ ἐκείνῳ ἀναγόμενα, καὶ δι' ἑνὸς ἐκείνου φαινόμενα τοῖς ὁρῶσιν ἐν ἀληθείᾳ καὶ πνεύματι· ἐκεῖνος ὁ λόγος ἡ μεγάλη βουλή ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς ἣν ὁ Δαβὶδ ἰδὼν ἔψαλλεν· «ἡ βουλὴ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει, λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· τὴν γὰρ βουλὴν τοῦ Κυρίου, οὐδεὶς διασκεδάσει· οὐκ ἐκ μαθήσεως ἢ ὁρᾶται ἢ μεταδίδοται ἡ βουλὴ αὕτη, ἀλλ' ἐκ χάριτος πνευματικῆς ἐνυποστάτου, ἐν ἀληθείᾳ φωτιζούσης τὸν νοῦν, καὶ παρασκευαζούσης ὁρᾶν ὑπερκόσμια· τίς γινώσκει τὸ κράτος τῆς ὀργῆς σου Κύριε, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου σου τὸν θυμόν σου ἐξαριθμήσασθαι ἔφη ἡ θεία Γραφή· ἡ μέντοι γε ἐν ἐμοὶ σοφία πνευματικὴ φησι· τίς γινώσκει τὸ κράτος τῆς ἀγάπης σου, καὶ ἀπὸ τῶν ἐνεργημάτων σου δυνηθῇ τὸν ἔρωτά σου ἐξαριθμήσασθαι; θαυμάσια τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης σου Κύριε, ἡ ψυχή μου γινώσκει σφόδρα· ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσις τοῦ ἔρωτός σου· τίς δύναται πρὸς αὐτὴν ἀτενίσαι ὁλικῶς; οὐχ ὑπερβάλλει μόνον τῇ ποιότητι ἐκτεταμένη εἰς ἀπειράκις ἄπειρον, ἀλλ ἤδη καὶ τῇ ποικιλίᾳ ἄφατος πρόεισιν ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν μετ' ἀορίστου σοφίας καὶ δυνάμεως καταλλήλου, ὦ ἄρρητε Κύριε; τὴν φύσιν μονὰς τήν τε δύναμιν καὶ ἐνέργειαν· τριὰς ταῖς ὑποστάσεσι καὶ ταῖς προσωπικαῖς ἰδιότησιν· εὐλογημένος εἶ ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τῷ προσώπῳ ὑμῶν Χριστῷ Ἰησοῦ· ἐν ᾧ καὶ συνήγειρας καὶ συνεκάθισας ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου εἴ τε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι, συγκληρονόμους ἡμᾶς αὐτῷ ἀπεργασάμενος καὶ ὅλῳ κληρονόμους σοῦ τῆς Τριάδος τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, πάντα ἡμῖν δεδωκὼς ἐπ' ἐξουσίας τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς θαυμαστῶς, αὖθις Χριστῷ Ἰησοῦ, δι' οὗ καὶ ἐδικαιώθημεν καὶ λόγῳ πεφυκότι καὶ χάριτι οἵ γε γηγενεῖς· ὢ τοῦ τῆς θείας ἀγάπης καὶ ἔρωτος θαυμαστοῦ ὑπερβάλλοντος, σοῦ τοῦ Θεοῦ τῆς τριάδος καὶ Θεοῦ λόγου δωρεᾶς μετέχομεν γιγνομένως· δεδοξασμένος τῷ ὄντι

σὺ Κύριε ὁ οὕτω δόξης τῆς πεφυκείας σοι μεταδοὺς ἡμῖν ὑπὲρ ἔννοιαν· ὄντως ἄφραστος εἶ σύ, καὶ ἃ ποιεῖς ἀπερινόητα, καί γε ὁ περὶ ἡμᾶς σου ἔρως καθ' ὑπερβολὴν ἀνέκφαντος.

μά. Μακάριος ἀνήρ, οὗ ἡ νοερὰ αἴσθησις ἐξ ἡσυχίας ἐλλογίμου ἀνέθηλε, καὶ οἷον εἰπεῖν εἰς ἑαυτὴν ἐπανῆλθε καὶ ζῇ τῇ ἐπιπνοίᾳ καὶ ῥοπῇ τοῦ Πνεύματος· αὕτη ὑγιοῦς μὲν διὰ χάριτος διανοίας ἐστὶ καρπὸς τὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς ἀνορθοῦσα, συνεγείρουσα δὲ τὸν νοῦν, καὶ τὴν καρδίαν ῥᾷστ' ἀλλοιοῦσα, πρὸς τὰ θεῖα τῆς διανοίας διιπταμένης· αὕτη εἰς ἑαυτὴν γενέσθαι χωρὶς ἡσυχίας ἐπιστημονικῆς καὶ νοὸς καθαρότητος ἐν χάριτι ἀδυνατώτερον ὄντως, ἢ δι' ἀέρος νήχεσθαι ἄνθρωπον· μετ' αὐτῆς μεμνῆσθαι Θεοῦ καὶ Θεὸν θεωρεῖν καὶ ἀνύσιμον καὶ ὀνήσιμον· ταύτης γε πλήν, ὡς ἄν τις λήθη Θεοῦ, ἡ Θεοῦ μνήμη ἐστὶν ἀγνωσία τε καὶ ἀβλεψία Θεοῦ μᾶλλον, ἢ θεωρία καὶ γνῶσις αὐτοῦ. Ὁ ἐκ τῆς χάριτος ταύτην τὴν θείαν εὑρηκὼς αἴσθησιν, εὗρεν εἴποι τις ἂν τὸν Θεόν· οὐ δεῖται λόγων ἱστάμενος παρὰ Θεῷ καὶ λειτουργεῖν ᾑρημένος· σιωπὴν ἀσπάζεται, μᾶλλον δέ τοι καὶ ἄκων σιωπᾷ· πνεῦμα θεῖον οἰκεῖ ἐν αὐτῷ· ἀγάπη, εἰρήνη καὶ χαρὰ πνευματικὴ ἀνατέλλει ἐξ αὐτοῦ ζωὴν ζῇ ἀλλοίαν τῆς κατ' ἔθος καὶ κοινῆς ζωῆς· εὐφραίνεται ἐπὶ τῷ Θεῷ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὁρῶσι φῶς νοερὸν εἴ γε νοεροί· πῦρ φέρει ἡ καρδία αὐτοῦ· ἁπλότης καὶ ἀτρεψία, ἀπειρία καὶ ἀοριστία, ἀναρχότης καὶ ἀϊδιότης μετ' ἐκπλήξεως συνύεισιν αὐτῷ· συνεχῆ δάκρυα βρύουσιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ ἐκ τῆς καρδίας πηγὴ ὕδατος ζῶντος πνευματικοῦ· τοῖς νοητοῖς ἑνιαίως ἑνοῦται ὁλικῶς, καὶ τῇ τοῦ ἑνὸς λαμπηδόνι περιαυγάζεται, καὶ τρυφᾷ τρυφὴν ὑπερκόσμιον καὶ ἐνθουσιᾷ καὶ γάννυται θαυμάζων καὶ ἐξιστάμενος ἐντρέψει τῇ περὶ Θεοῦ· ὁ γευσάμενος συνυήσει καὶ ὑμνήσει καὶ μάλα εἰκότως, Θεόν, ὑπερούσιον, ὕψιστον, ἀνείδεον, ἄποιον, ἀπήλικον, ἄποσον, ἁπλοῦν, ἀσχημάτιστον, ἄπειρον, ἀόριστον, ἀπερίληπτον, ἀναφῆ, ἀόρατον, ἄφραστον, ἀνερμήνευτον, ἄναρχον, ἀΐδιον, ἄκτιστον, ἄφθαρτον, ἀκατανόητον, ἀνεξιχνίαστον, ὑπερούσιον, ὑπερδύναμον, ὑπεράγαθον καὶ ὑπέρκαλον. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ ὁ αἶνος εἰς τοὺς αἰῶνας.

Περὶ θείου φωτισμοῦ

μβ΄. Τοῖς ἐνδεέσι Κύριε φρενῶν καλῶν σοφία, ἔλθετε φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον εἴρηκας καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρακα ὑμῖν· καὶ δὴ πιστεύσας τῇ ἀφάτῳ σου φιλανθρωπίᾳ ἥκω Κύριε, ἐνδεὴς φρενῶν, ἅτε ἁμαρτάνων εἰς πράττω, ἀληθῶς ὤν. Δέομαί σου δέομαι λοιπόν. πάρασχέ μοι δωρεὰν οἰκτήρμων, τροφὴν πνευματικήν, καὶ πόμα τὸ πνεῦμά σου, ὃ πνεῦμα ἀναμφιλέκτως ἐστὶ καὶ φῶς· ἐντεῦθεν καὶ γὰρ οἱ σοί φασιν ὡς οἱ φοροῦντες πνεῦμα, φῶς φοροῦσι· τοῦ δὲ φωτὸς ἀφράστως φαίνοντος ὑπερφυῶς ἐν ἐμοὶ εἴσομαι τῷ ὄντι· ὅτι σὺ εἶ μετ' ἐμοῦ, εἰς ἔνδυμα ἐμόν, εἰς ἐμὴν ἁγίαν καὶ μακαρίαν ζωήν· οἱ γὰρ τὸ φῶς φοροῦντες αὖθις κατὰ τοὺς σούς, Χριστέ, εἰσὶν ἐνδεδυμένοι· σὲ τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς τὴν ἀληθῆ ζωὴν καὶ ἀκήρατον· οἱ δὲ τοιοῦτοι πάλιν κατὰ τοὺς Ἁγίους σου καὶ τὸν Πατέρα ἐνδέδυνται· καὶ οὕτως οἶκοι καὶ καταγώγια καὶ ναοὶ περιφανῶς τελοῦσι τῆς τρισσοφαοῦς θεότητος τῆς ὑπερυμνήτου ἐξιστάμενοι τῶν ὁρωμένων καὶ καταπαύονται ἀπὸ τῶν νοουμένων καὶ ἀναπαυόμενοι ἐν σοὶ τῇ ὑπερθέῳ θεότητι πνευματικῶς.

Πόθεν ὁ θεῖος ἔρως ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ.

μγ΄. Ὁ θεῖος ἔρως δι' ἐντολῶν καὶ θείων δογμάτων καὶ τῆς ἐν καρδίᾳ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος πνευματικῆς ἀναζωπυρήσεως ἐν ψυχῇ συνίστασθαι πέφυκε καὶ διαπύρως πυρσεύεται· οὗτος ψυχή τίς ἐστιν οἱονεὶ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀϊδίου καὶ ἀειβλήτου θείας προσευχῆς καὶ κίνησις καὶ ἐνέργεια, ἐνισμός τε καὶ σύνοψις, ἔκστασίς τε καὶ ὅρασις καὶ ἱερᾷ τῷ ὄντι ἀπόλαυσις ἐξ ἐλλάμψεως· καὶ ὁδὸς ἀπλανὴς τῆς πρὸς Θεοῦ τελείας καὶ ὑπερφυοῦς ἑνώσεως καὶ ἀφορμὴ ἀναμφήριστος τοῦ ἐν ὑποστάτου νοεροῦ ὑπὲρ φύσιν ὡς οἱ Πατέρες παραγγέλλουσι φωτισμοῦ, τοῦ τῆς θεώσεως δώρου, τοῦ ἀρραβῶνος τῆς μελλούσης τῶν ἁγίων κληρονομίας, τοῦ ἐνεχύρου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὑπερουρανίου τῆς ὑπερκοσμίου ἀγαλλιάσεως ἐνδύματος τῆς τῆς υἱοθεσίας ἱερᾶς σφραγῖδος, συνελόντα εἴγε χρὴ φᾶναι, τῆς συμμόρφους ἀποδεικνύσης Χριστοῦ λαμπρότητος τοὺς μετέχοντας καὶ συμμετόχους ἀρρήτου τῆς ἑαυτοῦ θεώσεως· ὡς καὶ ἀδελφοὺς αὐτοῦ καὶ

Digitized by Google

κληρονόμους Θεοῦ καὶ αὐτῷ συγκληρονόμους καὶ εἰρήσεται καὶ εἶναι τὸ πάνυ θαυμάσιον. Δι' ὅπερ δῆτα μακάριος ὁ διὰ σπουδῆς καθηκούσης τῶν εἰρημένων κτητὸν σχὼν τὸν τοῦ Θεοῦ ἄφατον ἔρωτα καὶ τῇ ἁγίᾳ προσκείμενος προσευχῇ ἐν ἄρα ἡσύχῳ διαγωγῇ μετ' αὐτοῦ, κεκωλλημένος γὰρ ἔσται ἀληθῶς τῷ Θεῷ καὶ ἠλλοιωμένος τὴν θεοποιὸν καὶ ὑπὲρ νοῦν ἀλλοίωσιν, χαρὰν τὰ ὑπὲρ Χριστοῦ παθήματα λογιζόμενος καὶ σφόδρα θέλων ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

Ἔτι περὶ θείου ἔρωτος.

μδ'. Πάσης θεωρίας κἂν χερουβικῆς εἴπῃς ὁ Θεὸς ἀπειράκις ἀπείρως ὑπερεξῄρεται πεφυκότως· ὁ μέντοι γε ἐξ ἄρ ἀπείρου ἀγαθότητος ἔρως αὐτοῦ,ὁπωσδήποτε θεωρεῖται· καθ' ὃν προῆκε, δῆλον δ' ὅτι ἐρωτικῶς, νοεῖται δήπου κτιστὰ, καὶ ἃ φαίνεται,διὰ τὰ νοούμενα πάντως ταυτὶ τῶν κτισμάτων γεγενημένα· δι' ὃ καὶ πρωτοφανῶς ὁ θεῖος ἔρως ἐκκεχυμένος ἐκφαίνεται εἰς τὰ νοητά, εἰς Ἀγγέλους δηλαδὴ καὶ ψυχάς, ὡς Θεοῦ προσεχεστέρα τε καὶ οἰκειότερα· ἴδιον γὰρ θεότηπος αἱ φύσεις μᾶλλον αἱ νοσηραί, δι' ἃς καὶ τἄλλ' ἕτερα περιφανῶς, ὁ Θεὸς ποιεῖ ἀγαπητικῶς καὶ μετὰ ἀνηκούσης ὡσπερεὶ φᾶναι μεγαλοψυχίας, ἢ μεγαλονοίας εἰπεῖν οἰκειότερον. Ὅθεν δῆθεν ἔνεστι καὶ λίαν λαμπρῶς θεωροῦσι τὸν ἔρωτα ἀμηγέπη τοῦ παντάπασι καθ' ἑαυτὸν ἀοράτου θεάσασθαι, δι' ἄρα δηλαδὴ τῶν φαινομένων ὡς ἀντινων Ἐδεων τὸν νοητόν τε καὶ ὑπερκόσμιον. Μεταξὺ γὰρ τοῦ ἐραστοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἐρωμένου ἀνθρώπου πολλ' ἄττα γεγονότα προκύπτει διαπρυσίως τὸν θεῖον κηρύσσοντα καὶ πολλαχόθεν ἔρωτα, κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ μάλισθ' ὅτε ἐν καρδίᾳ πεφωτισμένῃ, ὁ νοῦς στάσιν ἕξῃ καὶ δρασιν πνευματικῶς ἐνεργούμενος καὶ ἐξ ἑπομένως πυρσευόμενος, ὁπηνίκα δέξηται ἡ ψυχὴ χάριτι πνευματικῆς ζωῆς καρδιακῶς ἀρραβῶνα ἐν εὐαισθήτῳ δὴ νοερᾷ ἐνεργείᾳ τότε καὶ γάρ· ἅτε θείως πεφωτισμέναχαὶ ὑπερφυῶς ἄρχεται ἀπλανῶς καὶ σφόδρα ἀσφαλῶς τὰ οἷον ἴδνα τοῦ ἐραστοῦ θεωρεῖν καὶ μεμνῆσθαι τοῦδε ἐντεῦθεν ἐφαμίλλως ἐφέλκεται καὶ διηνεκῶς ὡς οἷον τε ταῦτα ἐφίεται ἀναπολεῖν. Ἔνθεντοι τηνικάδε τὸ πρόσωπον ἀκολούθως τοῦ ἐραστοῦ εὐδαιμόνως φαντάζεται καὶ ἐξ ἐκτιμέτρου ἐκπλήσσεται καὶ καθωσπερεὶ πάρετος γιγνομένη τὸν τοῦ Θεοῦ ἔρωτα καὶ παντὸς οὑτινοσοῦν αἴσθησιν,ἢ νόησιν κατόπιν ἔωσα ἑαυτοῖς ὅλως καὶ διαπορεῖται καὶ τὶς γενέσθαι οὐκ ἔχει τῷ τῆς θεωρίας ὑπερβάλλοντι. Καὶ οὕτω τοιαῦτα ἀγομένη γάννυταί τε καὶ σκιρτᾷ καὶ χαίρει καὶ πιάναι ἵστᾷ, κἀντεῦθεν ἀνέρχεται πῶς καὶ αὐτὴ γιγνομένη τοῦ Θεοῦ ἀγαπᾶν καὶ πρὸς καῦσιν ἐρωτικὴν εὐτυχῶς καταντᾷ ἐμφορουμένη μυστηρίων Θεοῦ καὶ ἐνεργουμένη ἐν πυρὶ καρδιακῷ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι. Καὶ ταῦτα δῆτα ἱερός τις ἐράσμιος κύκλος καὶ διαφερόντως ἡδὺς μετὰ θαύματος ἐνεργεῖσθαι γίνεται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἐκ τῆς τῶν γεγονότων ἐμφανείας θεϊκοῦ ἔρωτος δι' οὗ περιφανῶς φαίνεται ἐραστὴς ἡμῶν ὁ Θεός, εἰς Θεοῦ ἔρωτας αὖθις ἡμᾶς ἀνιέναι· καθ' οὓς καθίσταται ἡμῖν ἐρώμενος ὁ Θεὸς καὶ ἀπὸ Θεοῦ λοιπὸν ἀρχομένου εἰς Θεὸν καταλήγειν· ὅτε δῆτα καὶ θείας ὁμοιώσεως εἰκονικῶς ἐφικνούμεθα τῇ τῆς θείας ἐρωτοληψείας γλυκυθυμίᾳ καὶ ἀπολαύσει, ἀγαθοὶ μετὰ σοφίας, ἤτοι πρακτικοὶ μετὰ θεωρίας ἀποτελούμενοι, Θεῷ ἐρώμενοι καὶ ἐρῶντες Θεοῦ καὶ τὰς τῆς θείας καὶ ζωοποιοῦ ἑνώσεως μυστήρια καὶ ἐκστάσεως καὶ τὰ τοῦ τῆς γνώσεως παμφανοῦς φωτὸς συλλήβδην φᾶναι μακαρία πάσχοντες πάθη ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Περὶ τοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ φόβου.

Οἱ εἰς ἀγάπας Θεοῦ καὶ μυστικῶν ἐρώτων πνευματικὰς ἀναπαύσεις αἰρόμενοι, καὶ τουτουὶ τοῦ θείου κρατῆρος εὐαισθήτως γενόμενοι καὶ ἐφαμίλλως ἀφράστως ἡδόμενοι καὶ γαννύμενοι, ἅτε βάθη κατοπτεύοντες μυστηρίων ὑπερκοσμίων καὶ τρυφῶντες ἀλάλητα καὶ ἀναπαυόμενοι ἐν εἰρήνῃ βαθείᾳ· ἔτι φοβεῖσθε καὶ προσέχοντες τῷ Θεῷ προσεύχεσθε ταπεινούμενοι τρόπῳ παντί· τοῦ μεʹ.
θειοτάτου Δαβὶδ ἀναφανδὸν βοῶντος πρὸς τὸν Θεὸν ἀκούοντες «σὺ ἀγαλλίαμά μου λύτρωσαί με ἀπὸ τῶν κυκλωσάντων με καὶ διδάσκοντος μεγαλοφυῶς· μᾶλλον μὲν οὖν πνευματοφορήτως. Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ καὶ ὁρῶντες Παῦλον σκεῦος τὸ τῆς ἐκλογῆς· εἰς τρίτον οὐρανὸν ἁρπαγέντα καὶ εἰς τὸν παράδεισον ἱερὸν εἰσδεδυχότα καὶ ἀκούσαντα ἄρρητα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι· εἶτα μετὰ τοιαῦτα ἡλίκα φοβούμενον μήπως ἀλ-

Digitized by Google

λοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένηται. Καὶ εἰ οἱ ἀγαπῶντες τὸν Κύριον, μισεῖται πονηρὰ λέγειν τὸν θεῖον τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον Δαβίδ, τοῦτ' αὐτὸ ἄντικρυς ὑποτίθεται τὸ τοὺς ἀγαπῶντας δηλαδὴ τὸν Κύριον φοβεῖσθε. Ἐπί γε συνέωρα καὶ μετὰ τὴν τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπην ἀντιφιλονικεῖν πειρωμένην τὴν πονηρίαν καὶ οἷον συμπλέκεσθε τῇ ψυχῇ μάλα εἰκότως καὶ πρὸς τρόπου τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον καὶ εἰς τοῦτο καταστάσεως ἥκουσιν, ἔτι προσέχουσι τὴν πονηρίαν μισεῖν παραγγέλλει·εἰ δὲ μισεῖν χρὴ διδάσκεσθε, ἄρ ἔτη φοβεῖσθε χρὴ ταύτην· εἰ γὰρ μὴ φοβητέα καὶ ἄλλως ἦν, οὐκ ἂν ὁ Προφήτης παρήγγειλεν ἐπιτάττων τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Χριστὸν μισεῖν αὐτήν.

Εἰ γὰρ δὴ καὶ ὑψηλὴ καὶ θεοειδής· καὶ τῷ ὄντι κεχαριτωμένη κατάστασίς ἐστι τοῦ εὐφραίνεσθαι καὶ ἀγαλλιᾶσθαι ἐπὶ τῷ Θεῷ ὑπερφυᾷ θεωροῦντες μυστήρια· ἀλλ' ἥ γε ψυχὴ ἡμῶν πέφυκε τρεπτή, καὶ ἥκιστα τῆς γεώδους ὕλης, καὶ τοῦ αὐτὴν βρύοντος σώματος ἄπεστιν, ἵνα τάχα καὶ πρὸς ὀλίγον περιδεὴς ἦν ἐν τῇ πάλῃ τῇ πρὸς ἀεὶ νεύσει· ἀλλὰ ταύτῃ συνέζευκται θαυμαστῶς, καὶ οἷον συμπνεῖ ἑκοῦσα ἄκουσα· καὶ συμπάσχει καὶ ἔν τισιν ἐκ τοῦ πεφυκότος συνηλλοίωται ὡς ἄντις εἰπεῖν οὐκ ἂν ἕξῃ ἐξουσίαν. Καὶ αὐτῇ ἀνένδοτος ἀντικείμενος, καὶ δὴ λαβὰς πρωστατικὰς πολλαχόθεν πρὸς ὄλισθον· καὶ ἀγωνίας καὶ προσευχῆς δεῖ ἐξ ἄρα γιγνομένου τοῦ φόβου· οὗ πόσον δεῖται ψυχὴ πρὸς Θεοῦ ἀνατεινομένη, καὶ τρόμου πόσου· καὶ οἵας τῆς προσοχῆς τε καὶ προσευχῆς τοῖς εὐγνωμονέστερον διακειμένοις παρίειμι τῶν ἀκροατῶν σκοπεῖν τε καὶ διακρίνειν : καὶ ταῦτα θεωροῦσα δήποθεν διὰ φωτιστικῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος καὶ τὰ τῆς θείας ἀγάπης ἐφαμίλλως πάσχουσα.

Εἰς φόβον εἰκότα ὁ Ἀδὰμ εἶχεν ἐν τῇ τοσαύτῃ ὑπερβολῇ τῆς θεομιμήτου καὶ προφητικῆς δωρεᾶς, ἧς ἔχων ἀπήλαυεν, οὐκ ἂν ἀγενῶς. φεῦ! ἡττῶτο· ναὶ μὴν καὶ ὁ ἐξ ἀπαγγελείας γεννηθεὶς Σαμψὼν καὶ ὁ θεοφόρος Δαυίδ, καὶ πολλοί τινες ἕτεροι, ἐν οἷς καὶ Σολομὼν ὁ πανθαύμαστος. Εἰ τοίνυν τοιοῦτοι οἷοι, ἐδέοντο φόβῳ καὶ ἀγωνίας καὶ προσοχῆς μετὰ προσευχῆς· τί χρὴ νομίσας περὶ τῶν μήπω τυχόντων τῆς τοῦ πνεύματος ὑπερφυοῦς δωρεᾶς τε καὶ ἐνεργείας ; μὴ δὲ μὴν ἀνελθόντων, μὴ δέπω εἰς τοὺς θείους ἐκστατικοὺς ἔρωτας· καὶ τὰς οἷον μανικὰς βακχείας· τοῦ περὶ Θεοῦ ὁρωμένου κάλλους ; πόσου δέονται καὶ φόβου καὶ τρόμου, προσοχῆς τε θεμιτῆς, καὶ προσευχῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, σὺν φρονήματι ταπεινῷ καὶ διηνεκῶς ;

Ὅπως τὸ τῆς ἀγάπης εἶδος τριττόν. μς'.

Τριττὴν εἶδεν ἡ πεῖρα τὴν τῆς ἀγάπης ἀρχήν, καὶ ἐξ ἀναλόγου τρισσὰ τὰ πρῶτα· καὶ μὴν καὶ οἱ λόγοι ταύτης τρισσοί. Ἔστιν ἀγάπη αἰσθητικὴ δηλαδὴ τῶν αἰσθήσεων· πρὸς ἄττα τινὰ αἰσθητά· ὄρεξις περιπαθὴς οὖσα καταθυμένου τινός, ἐξ οὗ καὶ ἄλογα ζῶα πολλάκις τινὰ ἀγαπᾷ. Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα ἀγάπη ψυχῆς ἔφεσις λογικὴ πρός τι νομιζόμενον ἀγαθὸν ἐπιτυχίας εἵνεκα διὰ τὸ ἀγαθόν· ἡ μέν τοιγε τριττὴ νοερὰ μέν ἐστί. Πλὴν ἐκ τοῦ Πνεύματος τοῦ ζωοποιοῦ· θέλξις ὑπερφυὴς ὠθεῖ τὸ καλὸν ἐν καρδίᾳ ἀθελήτως, πυρσεύουσα καὶ ἐνεργοῦσα ἐν τῇ τοῦ ἄκρου καλοῦ θεωρίᾳ, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ Θεοῦ· ὥσπερ γὰρ οὐ θελήσει ψυχῆς, ὁ Θεὸς θεωρεῖται· καλὸς καὶ πάντων ἀπειράκις ὑπέρκαλος, ἀλλὰ φύσει· οὕτως ἐφαμίλλως καὶ ὁ θεῖος ἔρως αὐτοῦ οὔμενουν θελήσας πυρσεύεται,ἀεικίνητος γάρ ἐστιν ἐνεργείᾳ φυσικῇ εἴσω καρδίας ἐνεργοῦσα τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος· τοσοῦτον ἀπέχουσα κινεῖσθαι θελήσει, ὡς καὶ τοὐναντίον μὲν οὖν, αὕτη μᾶλλον κινεῖν τὴν θέλησιν πέφυκεν· ὅθεν καὶ θεία παράκλησις, ὡς εἰκὸς ἔστι τε καὶ προσείρηται. Θεοῦ μὲν οὖσα πρὸς τὴν ψυχὴν ἐνέργεια δι' ἐπιπνοίας καὶ ἐπιφοιτήσεως Πνευματικῆς, ζωοποιοῦ ψυχῆς δέ, πρὸς Θεοῦ σχέσις· θαυμάσιος μόνη, καὶ ἕνωσις καὶ συμπάθεια, ὅλον τὸν νοῦν μετὰ συμπάντων δυνάμεων τῆς ψυχῆς μεθ' ὅλου τοῦ μένους πρὸς τὴν τοῦ θείου κάλλους ἂν ἕνωσιν θελκτικῶν ἕλκουσα μετ' ἐφέσεως νοερᾶς τοῦ καλοῦ. Ἔνθεν τοι· οὐδενός τινος τῶν προειρημένων κυρίως παράκλησις λέγεται· οὔτ' ὀρέξεως καταθυμίου αἰσθητοῦ, ἢ ἐφέσεως ἀγαθοῦ· μόνη δὲ τοῦ κατὰ θεωρίαν νοεροῦ καλοῦ, ἐξ ἐνεργείας ἥ περ ἔφεσις· τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κινουμένη εὐαισθήτως ἀπὸ καρδίας, ἡ ἀγάπη παράκλησις ὀνομάζεται. Παράκλητος ὀνομάζεται τὸ ταύτην ἐνεργοῦν Πνεῦμα Ἅγιον, ἥτις δῆτα καὶ τῷ ὄντι ἀγάπη ἐστὶν ἧς εἴδωλον αἱ ἕτεραι δύω· μᾶλ-

Digitized by Google

λον δὲ ἡ μὲν ψυχῆς διὰ λογισμοῦ τὸ ἀγαθὸν διὰ τὸ ἀγαθὸν ζητοῦσα ἀγάπη τῆς θείας καὶ πνευματικῆς κατὰ τὸ εἰκὸς εἴδωλον· ἡ δ' αἰσθητική, ἀκολούθως τῆς ψυχικῆς. Ἐντεῦθεν εὐλόγως ἥκιστά τις τὰ τῆς ἀγάπης ἔγνων γλυκοθυμίαν τε καὶ παράκλησιν, καὶ ὅλως κομιδῆ ἀγνότης τῆς ἀγάπης ἔγνων γλυκοθυμίαν τε καὶ παράκλησιν, καὶ ὅλως κομιδῆ ἀγνώτης τῆς ἀγάπης ἐστί, πρὸ τοῦ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐνεργεῖσθαι, ἀειβλύτως καὶ περιφανῶς ὑπ' ἄρα τῆς ζωοποιοῦ δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· οὔτε γὰρ ὁ λογισμὸς τὴν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἕδραν, λέγω δὴ τὴν καρδίαν κινεῖν, καὶ ὁποσοῦν πέφυκεν ἔσωθεν εἰμὴ ἔξωθεν. Οὕτω γε καὶ πολλῷ μᾶλλον ἡ αἴσθησις. Διά τε οἷον τοῦτο ἀκρομερῶς τις καὶ εἰδωλικῶς διὰ τούτων, καὶ σκιωδῶς ἀγαπᾷ ὅ,τι δήποτε· ἡ μέν τοι τοῦ ἁγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος δύναμις καὶ ἐνέργεια ὅλον κατασχοῦσα καὶ ἀπὸ βάθους τὸ τῆς ψυχῆς οἰκητήριον ἔσωθεν, καὶ ὅλως ἑπομένως κινοῦσα, ᾗ περ εἴρηται· θελκτικῶς δυνάμεις τὰς τῆς ψυχῆς ἐν νοερᾷ θεωρίᾳ τοῦ ἄκρου καλοῦ, ἄκρως τὴν ψυχὴν γιγνομένως ἁρπάζει πρὸς τὸ θεῖον κάλλος ἀγάπῃ κυρίᾳ· καὶ θέλξει δήπουθεν ὑπερκοσμίῳ· κἀκεῖνος λοιπὸν θεοφορούμενος μόνος, καὶ κατὰ τὰ προκείμενα ἐνεργούμενος θείως συνῆκεν ἀσφαλῶς ἐν τῷ τῆς ψυχῆς μυστικῷ τίς ἡ κυρίως ἀγάπη ἐστιν, καὶ τίς ἡ αὐτῆς ἡ ἀπόλαυσις· καὶ πῶς οὐδεὶς ἀνθρώπων κυρίως ἀγαπῆσαι οὐδὲν τῶν ὁποιονοῦν· οὔτε μὴν αὐτὸν τὸν Θεὸν πρὸ μετοχῆς τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος κἂν ἀγαπᾶν οἷα δύναται· ἀλλ' οὐδὲ ἐπίσταται τί ἐστιν ἀγάπη τῷ ὄντι, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἄφραστος ἡδονὴ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα κτλ.

Ὅτι τρισὶ τρόποις ὁ νοῦς ἐπιβαίνει τῇ τοῦ Θεοῦ θεωρίᾳ κτλ.

μζ'. Ὥσπερ ἡ τοῦ σώματος κίνησις ἑτέρου δεῖται παρὰ τὴν ἑαυτῆς τάξιν· ὀφθαλμῶν φημί· καὶ ἑτέρου ὑπὲρ τὴν ἑαυτῆς φύσιν· δηλονότι φωτός; οὕτως ἡ τοῦ νοὸς κίνησις ὀφθαλμῶν δεῖται τῆς ἑαυτοῦ τάξεως ἑτέρων· καὶ ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν φωτός. Διάτοι τοῦτο οὐ πᾶσα νοὸς κίνησις εὐπρεπής· μόνη δὲ ἡ δι' ὀφθαλμῶν καὶ φωτὸς χάριτος, ὡς εἴρηται κινουμένη· νοὸς ὀφθαλμοὶ ἐν μοὶ πίστει τὸ καρδιακὸν ἄνοιγμα· φῶς δὲ αὐτὸς ὁ Θεὸς καρδιακῶς ἐνεργῶν ἐν Πνεύματι. Καὶ ὥσπερ ἀπόμματον τὸ αἰσθητὸν φῶς ὀρθῶς οὐ κινεῖ, ὅτι μὴ δι' ὁρῶντος· οὕτω καὶ τὸ νοητὸν φῶς ὁ Θεὸς τὸν νοῦν οὐ κινεῖ τοῦ μὴ τὸ καρδιακὸν ἔχοντος ἄνοιγμα, εἰ μὴ διὰ τοῦ ἔχοντος. Ἀλλ' οὐδὲ ὀφθαλμοὶ τῶν οἰκείων δίχα φωτὸς ἐνεργήσειαν· οὔτε μὴν ἄνοιγμα καρδίας χωρὶς Θεοῦ μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀνοιχθῆναι καρδίαν ἐνδέχεται, ὅτι μὴ τοῦ τοῦ Θεοῦ ἐνεργοῦντος καὶ ὁρωμένου αὐτῇ.

Περὶ τῆς συμμετοχῆς τῆς ὁράσεως.

Μετὰ τὴν νοερὰν τῆς καρδίας διὰ τῆς χάριτος ἕνωσιν· ἀπλανῶς ἐν φωτὶ πνευματικῷ ὁ νοῦς ὁρᾷ, καὶ ἐκτείνεται εἰς τὸ ἴδιον ἐφετόν, ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεός, ἔξω πάντῃ γενόμενος τῆς αἰσθήσεως, ἄχρους δηλονότι, καὶ ἄποιος καὶ ἀφάνταστος ἀποκαθιστάμενος ταῖς φαντασίαις τῶν αἰσθητῶν. Σκεῦός τι θεῖόν ἐστιν ὁ ἡμέτερος νοῦς, κατὰ τὸ ἐφικτὸν αὐτοῦ εἰσδεχόμενον τοῦ θείου κάλλους τὴν ἀπρόσιτον λαμπηδόνα. Καὶ ἔστι γε τοῦτο σκεῦος θαυμάσιον τῷ πλήθει τοῦ ἐν αὐτῷ εἰσρεομένου θείου Πνεύματος συνεπεκτεινόμενον· καὶ τῇ μείζονι εἰσροῇ, μεῖζον καὶ αὐτὸ εὑρισκόμενον· τῇ δὲ βραχείᾳ καὶ αὐτὸ βραχύ. Ἔτι τῇ ἐπιρροίᾳ τῇ μείζονι ἔστιν ἐρρωμενέστερον, τῇ δὲ ἥττονι ἀδρανέστερον. Ἔτι ἐὰν πολὺ ἐν αὐτῷ εἰσχυθῇ, συνιζάνοντες πρὸς ἑαυτό, καὶ ἀνέκχυτον μᾶλλον τηρεῖ τὴν παραδοχήν· ἐὰν δὲ σμικρόν, τοῦτο ἀδρανὲς ἄρρωστόν τε ἐστιν εὐθύς, και στέγειν τὸ ἐν αὐτῷ βληθέν, οὐδὲ δύναται. Ἔτι τῇ πλείονι παραδοχῇ ἐλαφρύνεται, ἐμβριθέστερον δὲ καὶ μᾶλλον κατωφυές, ὅταν κενὸν ᾖ τοῦ οἰκείου καθήκοντος γίνεται. Ἔτι ῥᾶον κατέχει τὸ μεῖζον ἢ τὸ ἔλαττον· ἐξ ἐναντίου τῶν αἰσθητῶν σκευῶν διακείμενον, καὶ κατ' ἄλλα· καὶ ὅταν τῶν σμικροτέρων μᾶλλον, ἤπερ τῶν μειζόνων εἰσὶν ἐκεῖνα ἐν κατοχῇ. Διὰ τοῦτό μοι δοκῶ καὶ τὸν τῆς βροντῆς Υἱὸν Ἰωάννην ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τοῦ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίου «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος εἰπεῖν, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος· ὡς ἂν τῷ μεγέθει τοῦ λόγου συνεπικτείνῃ τὸν ἀκούοντα νοῦν· καὶ τῇ τοῦ πράγματος μείζονι δαδουχίᾳ, τὴν εὐρυχωρίαν αὐτῷ παράσχηται μείζονα, στερέμνιόν τε, καὶ πρὸς ἑαυτόν συνεπιτυχότα μη'.

ἐργάσηται, πρός τε ἀνάτασιν ἐπιτήδειον τῷ τῆς φωνῆς ὄγκῳ τῆς τοῦ Θεοῦ θεωρίας, καὶ τῆς ἄκρας σοφίας αὐτοῦ κάτοχον. Καὶ ὅταν τῷ Ἀνανίᾳ λέγῃ περὶ τοῦ Παύλου ὁ Ἰησοῦς· Σκεῦος ἐκλογῆς μοι ἐστι, κατὰ τὸ νοερὸν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τοῦτ' ἐκληπτέον· καθ' ὃ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἁρπαγείς, ὡς αὐτοῦ ἐστιν ἀκοῦσαι γράφοντος· ἄρρητα ἐδέξατο ῥήματα· ἃ λαλῆσαι ἀνθρώπῳ οὐκ ἔξεστιν.

Περὶ θεωρίας.

ν'. Οἷά τις τόπος ἐστὶν ὁ ἡμέτερος νοῦς θείας ἐμφανείας παραδεχόμενος τὴν αὐγήν· ἡ δὲ ῥηθησομένη ἰδιότης αὐτοῦ θαυμαστὴ καὶ σωματικῷ τόπῳ τἀναντία ὁρᾶται πάσχουσα· ὁ μὲν γὰρ καθ' ὅσον ἂν εἴη ἐκτεταμένος, μεῖζον τὸ ἐπ' αὐτὸ δέχεται κείμενον· ὁ δέ γε νοῦς ἀνάπαλιν. Καθ' ὅσον ἑαυτὸν συστέλλων συμπτύσσεται, μειζόνων γίνεται δεκτικός· καὶ ὅταν πᾶσαν ἑαυτοῦ κίνησιν λογικήν, ἢ νοεράν, ἢ τὴν ὁποιανοῦν συστείλας κατάσχῃ, τότε τὸ ὑπὲρ πᾶν μέγα ὁρᾷ τὸν Θεόν· ὁρᾷ δὲ αὐτὸν καθ' ὅσον ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις ἐνδίδωσι, καὶ ἡ τοῦ ἐνύλου καὶ κτιστοῦ φύσις τὸν ἔξω τούτων ὁρᾶν ἐνδέχεται· οὐ φανταζόμενος διακένως, οὐδ' ὡς ὀνειρώττων ἄντικρυς ἀναπεμπάζων τὸ ἴδιον λογιζόμενον· ἀλλ' ἀρρήτῳ δυνάμει θείου Πνεύματος, ἐν φωτὶ ἐνεργουμένης καρδίας, καὶ πασχούσης ὑπὲρ φύσιν ἀλλοίωσιν, ἣν ὁ δεξάμενος διὰ τῆς χάριτος, αὐτὸς καθεύδει καὶ αὐτὸς ἠρεμεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ γρηγορεῖ· καὶ θᾶττον ἄν τις ἀγνοήσειεν ἄνθρωπον ὄντα ἑαυτόν, ἢ τὴν ἐνέργειαν ἐκείνην θείαν οὖσαν καὶ πνευματικήν· ἔχει γὰρ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἔνθερμον ζωόβλυτον Πνευματικὴν καρδιακὴν ἀεικινησίαν, καὶ ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἀκόλουθον ἤπιον δάκρυον· ἐκείνη τὴν καρδίαν οὐ μόνον πρὸς ἑαυτὴν εἰρηνικὴν ἐκτελεῖ ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπους πάντας· ἐξ ἐκείνης ἀνατέλλει ἁγνότης, τρπότης, ἱκετικαὶ ἀδόηται φωναί, ἄνοιγμα καρδίας, εὐφροσύνη καὶ ἄρρητος ἡδονή. Ὁ εἰς ἐκείνην εὐμοιρήσας φεύγει ὄντως καὶ οὐ προσποιητῶς, ἐξ αὐτῆς ἀκοῆς, πᾶσαν σώματος ἡδονήν, πᾶσαν χαράν, ἢ πλοῦτον, ἢ δόξαν, τῶν ἔξωθεν καὶ καταργουμένων.

Πάντα γὰρ λαβὼν ἔχει αὐτὸς ταῦτα θείως καὶ πνευματικῶς καρδιακῶς τε καὶ νοερῶς, οὔκουν λογιαμῷ ψιλῷ, βεβαίως δὲ ἀλλ' οὐδὲ τῷ αἰσθητῷ τουτωὶ φωτὶ προσχαίρει· ἀμβλύνει γὰρ τούτῳ τῷ περισπασμῷ τῆς αἰσθήσεως τὸ θεῖον καὶ νοητὸν καὶ ὄντως γλυκὺ φῶς· δι' ὃ καὶ ὀλίγιστα χρώμενος τούτῳ φαίνεται ὅσον τὸν ἔξω παραμυθήσασθαι μικρὸν γοῦν ἄνθρωπον. Πάντα δὲ στέγει πάντα ὑπομένει· ἐν πᾶσιν ἠσφάλισται διὰ τὴν ἔνδον ἐνήδονον, ἐν ἀγάπῃ θείᾳ καὶ θεωρίᾳ διάθεσιν· καὶ οὐκ ἔστιν ὃ θλῖβον τοῦτον λυπεῖ εἰ μήπου τὴν ἁμαρτίαν εἴποις. Διὰ τὸν τόπον τοῦτον δῆλον ὅτι τὸν νοῦν ἐν ἔρωτι μεγάλα κεκοπίακεν ὁ μέγας Δαβὶδ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν διδάσκει, καὶ τὸν κόπον δημοσιεύει, ὅπως ὕπνον τοῖς ἑαυτοῦ ὀφθαλμοῖς οὐκ ἔδωκεν, οὐδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις, οὔτε τοῖς κροτάφοις ἀνάπαυσιν, ἕως οὗ φησιν εὗρον τόπον τῷ Κυρίῳ. Καὶ Σολομὼν ὁ σοφὸς παρεγγυᾷ λέγων· ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῇ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου τόπον σου μὴ ἀφείς. Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπιτάττων, ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν· καὶ τὸ τυπικὸν ποιούμενος ἐν ἀγωγέῳ Πάσχα τοῦτον ὑπέγραφε τὸν τόπον· διὰ τοῦτό μοι δοκῶ μακαρίζειν τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι πτωχείαν πνεύματος ὑπεμφαίνων τὴν τοῦ νοὸς ἀπὸ πάντων συστολήν, καὶ οἷον εἰπεῖν γυμνότητα καὶ πρὸς ἑαυτὸν σύμπτυξιν, τότε γὰρ ὁ νοῦς τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν οὐ μόνον ὁρᾷ ἀλλὰ καὶ πάσχει τέρψιν ἀθάνατον ἐν εἰρήνῃ κτησάμενος.

Περὶ πρακτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ

Τῆς περὶ τὴν ἀληθῆ θεωρίαν ἀγαθῆς μερίδος τὴν ἡδονὴν καρποῦται ὁ θεωρητικὸς να'. σιωπὴν ἀσκούμενος καὶ τὸν Ἰησοῦν θεωρῶν· ἣν ἡδονὴν ὁ πρακτικὸς ὡς ἄγευστος ἀγνοῶν περὶ πολλὰ μεριμνᾷ καὶ τυρβάζεται, ἐν τῷ ψάλλειν καὶ ἀναγινώσκειν καὶ τὸ σῶμα ποιεῖν κατάκοπον καὶ ἐπιμέμφεταί γε ἐσθ' ὅτε ὡς ὀκνηροῖς καὶ νωθροῖς τοῦ καθήκοντος τοῖς διαπετάσασι τὸ ἴδιον νοερὸν ἐν νοητοῖς καὶ τῇ αἰσθήσει μὴ φαινομένοις πράγμασιν· ἐν οἷς καὶ τὸ ἀσχολεῖσθαι ἄρρητος ἡδονὴ καὶ τὸ ἠρεμεῖν χαρὰ ἀνεκλάλητος· μὴ δὲ εἰς νοῦν ὡς ἔοικεν ἐννοήσας, ὅτι περὶ τὸν ἀνενδεῆ τοῦ Θεοῦ ἀληθῆ λόγον ἡ καθ' ἡμᾶς ἀναπαύει εὐπάθεια, οἷα φιλανθρωπότατον ἥτις γεννᾶσθαι εἴωθεν ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν θεωρίας· τοῦτον παντέλειον ὄντα καὶ μὴ δεό-

Digitized by Google

μενον τῆς ἐξ ἡμῶν ἀναπαύσεως. Δι' ὃ δὴ καὶ Μαρίαν πρὸς τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθημένην, κἀκ τῆς θεωρίας τῶν αὐτοῦ λόγων ἑστιωμένην καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἑαυτῆς πρὸς κατανόησιν διεγείρουσαν δι' ἐπαίνου τίθησι καὶ ἀποδέχεται· οὐχ ἔτι δ' ὁμοίως καὶ τὴν Μάρθαν, καίτοι μεριμνῶσαν καὶ τυρβαζομένην περὶ πολλά· ὡς λόγος ἐκεῖσε διέξεισιν οὐ μόνον νουθετῶν ἐκείναις τότε τὸ κρεῖττον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' αὐτὰς πάντας ἐκδιδάσκων ἀνθρώπους, μὴ μόνον ἐγκαλεῖν ἀργίαν τοῖς θεωρεῖν ἐθέλουσι καὶ πρὸς τοῦτο σχολάζουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖν καὶ μιμεῖσθαι σπεύδειν κατὰ τὸ δυνατόν.

Πῶς θεωροῦσιν οἱ θεωρητικοί.

νδʹ. Ὡς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν αἰνίγματι τοῖς παροῦσι καὶ γιγνομένοις θεωροῦσιν οἱ θεωρητικοὶ τὴν τῶν μελλόντων καὶ γενησομένων κατάστασιν· ὥσπερ δὲ τὸ ἔσοπτρον οὔτε πάχος φέρει πραγματικὸν παρὰ δεικνύων ἐν ἑαυτῷ οὔτ' οὖν αὖθις οὐδέν ἐστι πάντι ὃ δείκνυσι. Ἐναργεστάτην γὰρ εἰκόνα πράγματος πᾶς ὁ φιλῶν τὴν ἀλήθειαν εἶναι καθομολογήσει τὸν ἐνθεωρούμενον τῷ ἐσόπτρῳ· οὕτω δή τοι καὶ τὰ ὄντα καὶ τὰ γιγνόμενα οὐ πάχος οὐδὲ ὑπόστασιν ἑτέραν παρὰ τὴν σφῶν αὐτῶν ἀντιδεικνύμενα, μέντοι γε εἰκόνας ἀνεμφιλέκτους πραγμάτων ἀληθινῶν ἐμφανίζουσι· θεωρεῖν δύναμιν εἰληφόσι καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἀσφαλῶς ποδηγοῦσιν, ὅταν οὖν λέγοντος τοῦ Παύλου ἀκούεις, διὰ πίστεως περιπατοῦμεν οὐ διὰ εἴδους μὴ νομίσῃς λέγειν αὐτὸν περὶ τῆς ἐξ ἀκοῆς λόγῳ ψιλῷ γινομένης πίστεως. Ἐπεὶ πῶς ὁ αὐτὸς λέγει· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ γνώσομαι καθὼς καὶ ἐπ' ἐγνώσθην καὶ ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. Ὁρᾷς ὅτι αὐτὴ κατὰ τὸ παρὸν γνῶσις, ἐνεργεῖ θεωρῆσαι ὁποία ἔσται καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, τοσαύτην μόνην διαφορὰν τῆς μελλούσης ἐχούσης ἀπὸ τῆς νῦν τελουμένης, ὅσον τὸ τέλειον τοῦ ἀτελοῦς διενήνοχεν μονοειδές. Ἔτι δὲ ὁ διὰ πίστεως λέγων περιπατεῖν καὶ οὐ διὰ εἴδους οὕτω τρέχω φησὶν ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων τοσοῦτος ἦν περὶ τῶν μελλόντων ἐν γνώσει ἀληθῆ βεβαίᾳ καὶ οὐχ ὡς αὐτὸς ἑαυτῷ γιγνόμενος ἀνακόλουθος ταῦτα λέγει μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τοῦτο οὕτω δοκεῖ διὰ τὸ τῆς πίστεως σημαινόμενον ὂν διπλοῦν ὥσπερ καὶ καὶ τὸ τοῦ εἴδους Ἔστι γὰρ πίστις δεομένη ἀποδείξεως, ἥτις λόγῳ ψιλῷ συνέστηκε, καὶ ἔστι πίστις οὐ πάντη δεομένη τῆς ἀποδείξεως, πεισμονὴν ἱκανὴν ἔκτινων προφανῶν τεθεῖσαν ἐν τῷ πιστεύοντι, ἥτις λέγεται καὶ ἐν ὑπόστατος πίστις· διὰ δὲ παραδείγματος συνήσεις τὸ εἰρημένον σαφέστερον. Ὑπόθου με λέγειν σοι ἑωρακέναι ἄνθρωπον ποικιλοϋφάντην τινὰ δυνάμενον διὰ τῆς τοῦ ὑφάσματος κρόκης τῷ ὑφάσματι ἐντιθέσθαι ζῶα ὑπόπτερα καὶ λεόντεια σχήματα καὶ γυψοειδεῖς μορφὰς ἵππους τε καὶ ἅρματα καὶ πολέμους καὶ ἕτερ' ἄττα τοιάδε. Εἰ τοίνυν σὺ τοῦτ' οὐχ ἑώρακας αὐτοψεὶ δεῖσοι πίστεως ἐξ ἀνάγκης πρὸς συγκατάθεσιν λόγῳ συνισταμένης ψιλῷ. Εἰδέ πως συμβαίη ἰδέναι σε οὐχὶ τὸν ὑφάντην, ἀλλὰ τὸ ὕφασμα, πάντως ἂν καὶ τοῦ ὑφηγουμένου χωρὶς γνοίης παρ' αὐτὰ ὅτι ἀνθρώπιον ἔργον τουτί· οὐδὲ γὰρ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ φύσιν ἔχει αὐτομάτως γενέσθαι· ἢ ὑπ' ἄλλου ζώου τοιούτου ἐξυφανθῆναι· τότε τοίνυν ἑτέρα πίστις κατέχει σου τὴν ψυχὴν τῆς προτέρας πολλῷ διαφέρουσα· οὕτω γοῦν καὶ τὸ σημαινόμενον τοῦ εἴδους, ὡς ἔφην, ἔστι διὰ πίστεως· τεθέασαι γὰρ ἄνθρωπον, φέρε εἰπεῖν, ὑπόξανθον, ἢ κυανίζοντα, ἐπίμηκες σῶμα ἔχοντα, εἰ τύχοι, ἐν πᾶσι τε σύμμετρον, ἐν ὀφθαλμοῖς, ἐν παρειῶν χροιᾷ, ἐν ρινί τε καὶ χείλεσι καὶ ἐν ἄλλοις, οἷς ὁρᾶται εἶδος προσωπικόν· τοῦτο εἶδος ἐστιν ἐνυπόστατον· ἢν δέ τις σε ἔροιτο ποῖον ἐστὶ τοῦ ὑφάντου ἐκείνου τὸ εἶδος,* ὃν μὴ ἑωρακὼς ἐκ τῆς τοῦ ὑφάσματος ὄψεως ἄνθρωπον εἶναι τὸν τοῦτο κατασκευάσαντα δέδεξαι ἀσφαλῶς εἴδει γε τοι γενικῷ· εἴποις ἂν πάντως ἀγνοεῖν τὸ εἶδος αὐτοῦ τὸ ἐνυπόστατον, ἐφ' ὅσον αὐτοψεὶ αὐτὸν οὐχ ἑώρακας· μέντοι γε ἄνθρωπον τοῦτον εἶναι οὐκ ἂν ἀρνήσαιο εἶδος τε ἀνεῖον γινώσκει ἔχοντα τὸν ὑφάντην τῆς ποικιλτικῆς ἐργασίας ἐκείνης. Τοῦτο δῆτα εἶδός ἐστιν ἀνυποστάτως ὁρώμενον, ὃ καί τι μὴ θεωρηθέν, ὅμως γενικῶς ἀδιστάκτως καταδέχεται, ὥσπερ εἰ τεθεαμένον σοι ἐτύγχανον ὄν. Ἔστι τοίνυν, ἵνα ἀναλαβόντες εἴπωμεν πίστις δι' ἀκοῆς ψιλῷ λόγῳ κατεχομένη καὶ ἔστι πίστι ἡ διά τινος πεισμονῆς σαφοῦς ἐν ὑπόστατος, ὡς δ' οὕτως ἐστιν εἶδος ἔν τινι, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ θεωρούμενον· ὃ λέγοι τ' ἂν ἐν ὑπόστατον καὶ ἔστιν εἶδος οὐκ ἔν τινι ἀλλὰ γενικῷ λόγῳ θεωρούμενον, οὐ κατὰ

Digitized by Google

πολλῶν γένει διαφερόντων κατηγορούμενον. Πάντες οὖν οἱ θεωρητικοὶ πίστει κατέχονται ὑποστατικῇ· εἶδος δὲ ὁρῶσι γενικῶς οὐκ ἐνυπόστατον. Εἰ γὰρ μὴ νοητὸν ἦν εἶδος ὁ Θεός, πῶς κάλλος λέγεται Θεός· ὁποῖον οὖν τὸ τοῦ Θεου κάλλος νοητὸν οὐκ ἐν ὑποστάσει θεωρούμενον, τοιοῦτο νόει καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ τὸ νοητόν, ἐκπρεπὲς ἀξιαγαστότατον ἐνδοξότατον· ἐκ πλήξεως παρεκτικὸν τῇ ψυχῇ νοεροῦ φωτὸς ἀποπληροῦν καὶ καταλάμπον τὸν νοῦν· πολλῆς καὶ ποικίλης αἴγλης περικλύζων αὐτόν, καὶ Θεοῦ ἔννοιαν αὐτῷ παρεισάγον. Ὁ καὶ Μανωὲ φαντασθεὶς ἐκεῖνος, ἀπολώλαμεν ἔλεγεν, ὦ γῦναι, Θεὸν ἑωράκαμεν. Καὶ μὲν δὴ πᾶς ἐκεῖνο τὸ εἶδος φαντασθείς· Θεοῦ φαντασίας παράστασιν τοῦτ' εἶναι ὁμολογεῖ. Καὶ Μωσῆς ὁ μέγας ἐν τούτῳ τὸν Θεὸν ὦπται, καθὰ γέγραπται· ὤφθη ὁ Θεὸς τῷ Μωσεῖ ἐν εἴδει καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων. Εἰ δὲ πάντῃ θεοπρεποῦς εἴδους ἐστέρητο· ἄρα πάντῃ ἀθέατος ἦν ἂν ὁ Θεός. Τὸ κάλλος συμμετρία καὶ οἷον ἄνθους τὸ εἶδος ἐστιν· εἰ εἶδος πρέπον θεότητι ἄπεστι λέγειν ἐπὶ Θεοῦ καὶ κάλλος ἄρα καὶ πολλῷ μᾶλλον πρόσωπον, ἐν ᾧ καὶ εἶδος καὶ κάλλος· ἀλλὰ μὲν τῶν Προφητῶν εἴδομεν φησὶν αὐτόν; καὶ οὐκ εἶχεν οὐδὲ εἶδος οὐδὲ κάλλος ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐκλεῖπον, περὶ τῆς τοῦ λόγου θεότητος τοῦτο λέγων. ἐφ' ὅσον ὡς εἷς τῶν κακούργων ἐπὶ ξύλου ἐκρέματο, φέρων μηδὲν τῆς θείας φύσεως γνώρισμα· ἐπεί, ὅσον γε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, εἰ καὶ κάλλος διὰ τὴν νέκρωσιν οὐκ ἦν αὐτῷ, μέντοι γε εἶδος δῆλον ὅτι εἶχε νεκροῦ. Ὁ δὲ Δαβὶδ ὡραῖον κάλλει τοῦτον ἐξυμνεῖ πάλιν, οὐ δή που κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ἐπάγει γὰρ ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου, ὅπερ ἦν περιφανῶς τῆς θεότητος, ἧς καὶ τὸ κάλλος. Προσώπου δὲ Θεοῦ πολλαχοῦ ὁ Δαβὶδ ἐν πολλοῖς μέμνηται· νῦν μὲν «ἀπέστρεψας λέγων, τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐγεννήθην τεταραγμένος· νῦν δὲ δεόμενος «μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου»· καὶ ἐν ἄλλοις. Εἰ τοίνυν πρόσωπον καὶ κάλλος κατά τοι τῷ Θεῷ προσῆκον, οὐκ ἀπαναίνεται λέγεσθαι ἐπὶ Θεοῦ· ἀσχημάτιστον, καὶ τοῦ ἐν ὑποκειμένῳ χωρίς· καὶ εἶδος λέγοιτ' ἂν ἄρα εἰκότως, ὁποῖον καὶ πρόσωπον καὶ κάλλος· ὅ γε καὶ Παῦλος φανταζόμενος, οὕτως ἔλεγε, τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων. Καὶ μὴ ὁρώμενος γὰρ ὁ Θεὸς καθ' αὐτόν, μήτε μὴν μεταλαμβανόμενος, ὅμως ἄλλῳ λόγῳ ὁρᾶται καὶ καταλαμβάνεται ὁ ἀπερίληπτος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ ὑμῖν ὑποτίθεται ζητεῖν τὸ πρόσωπον Κυρίου διὰ παντός, ὡς ἄν, ἐν τῇ τῆς θεότητος αὐτοῦ γενομένοις φαντασίᾳ· πολλῆς καὶ ἀρρήτου τύχοιμεν τῆς χάριτος, καὶ τῆς θείας ἀπολαύσεως καὶ ἡδονῆς· ὥσπερ λέγει τῷ Θεῷ περὶ ἑαυτοῦ «χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου». Πολλὴ γάρ τις καὶ ἄπειρος ἐπιφαύσκει αἴγλης θείου προσώπου δόξα τοῖς θεωροῦσι Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ καὶ Πνεύματι· καὶ ἡ ἐκ ταύτης τρυφὴ καὶ τερψοσύνη, τοῖς μὲν παθοῦσιν ὑπέραντλος, καὶ οἷον εἰπεῖν ἀφόρητος διὰ τὴν ὑπερβολήν· τοῖς δὲ μὴ ταύτην τεθεαμένοις μηδέ γε γεγευμένοις· ἀδιήγητος καὶ ἀνεπινόητος· εἰ γὰρ γλυκύτητα μέλιτος οὐδεὶς ἂν λόγος παραστήσει μὴ γευσαμένοις, τίς ἂν γένοιτο μηχανὴ τὰ καὶ ὑπὲρ νοῦν που τυγχάνοντα ἐναυγάσας μὴ τεθεαμένοις, μηδὲ θείας ἀπολαύσεως τῆς ἐκ τούτων καὶ ἡδονῆς παραδεξαμένοις· ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων εἰς τοσοῦτον. Ὁ τοίνυν ἱερώτατος Παῦλος ἔχων τὴν ἐνυπόστατον πίστιν ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ τὸ ἐκπρεπὲς καὶ ὑπέρκαλον· μέν τοι γε ἀνυπόστατον, εἶδος τοῦ Θεοῦ; διὰ πίστεως ἔλεγε περιπατεῖν, ὡς εἰκὸς τῆς ἐνυποστάτου· οὐ διὰ εἴδους ἐν ὑποκειμένῳ θεωρουμένῳ· οὐ ποιούσης τὴν ἀγένητον θέωσιν· φησὶ γὰρ οὕτως ὁ Ἅγιος Μάξιμος· «ἀγένητον λέγω θέωσιν τὴν κατ' εἶδος ἐν ὑπόστατον τῆς θεότητος ἔλλαμψιν, ἥτις οὐκ ἔχει γένεσιν ἀλλ' ἀνεπινόητον ἐν τοῖς ἀξίοις φανέρωσιν. Ὅμως μέντοι διὰ εἴδους ᾧ κάλλος ὁρᾶται περὶ οὗ κάλλος· οὕτω διέξεισιν ὁ μέγας Βασίλειος· «Θείου κάλλους τί ὑπάρχει ἐρασμιώτερον;» Καὶ αὖθις. Κάλλος ἀληθινὸν καὶ ἐρασμιώτατον, καὶ μόνῳ τῷ τὸν νοῦν κεκαθαρμένῳ θεωρητόν, τὸ περὶ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν. Ὅθεν καὶ Παῦλος ἑαυτὸν μεμαρτύρηκεν, εἰ καὶ ἰδιώτης εἶναι τῷ λόγῳ· οὐχὶ τῇ γνώσει· μέγας γάρ τις τὴν γνῶσιν ὢν ἐτύγχανεν· δι' ἧς ἐκ μέρους ἐγίνωσκε τὸν ὑπὲρ ἔννοιαν Θεὸν εἴδει νοητῷ θεοπρεπεῖ. Ταύτην τὴν ἐκ μέρους γνῶσιν ἔχων καὶ Μωσῆς ὁ θεόπτης, καὶ τὸ θεῖον εἶδος τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ ὁρώμενον, καὶ τὸ κάλλος θεωρῶν, εἰ ἔγνων, φησίν, ὅτι εὕρηκα χάριν παρὰ σοὶ ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν γνωστῶς εἴδω-

Digitized by Google

σε. Ἐπειδὴ γὰρ δεδεγμένος πάλαι ἦν τὴν θείαν ἐμφάνειαν, καὶ τοῦ κάλλους τὴν δόξαν, οὐκ ἐν ὑποκειμένῳ δέ παραιτεῖται καὶ τοῦτο οἷα τελεώτερον· Θεὸς δὲ οὐκατένευσεν, ὡς πάσῃ νοερᾷ ψυχῇ, ὄψει καὶ ἀγγελικῇ ὂν ἀδύνατον, καὶ πάσης γνώσεως ὑπεραῖρον τοὺς ὅρους. Θεόπτης μὲν γὰρ ἦν, καὶ ἐν γνόφῳ ἑώρα Μωσῆς τὸν Θεόν, πλὴν οὐκ ἐν ὑποστάσει, ἀλλ' ἐν εἴδει καὶ κάλλει νοητῷ χωρὶς ὑποκειμένου. Οὕτω πέφυκεν ὁρᾶσθαι Θεός. Εἶπεν τάχα καὶ Μωσῆς καὶ Ἠλίας, καὶ ἅπαξαπλῶς ὁ θεοπτικώτατος τῶν προφητῶν ὅμιλος. Καὶ εἰ διὰ πίστεως περιπατοῦμεν ἐν ὑποστάτου ἐκ τῶν περὶ Θεοῦ θεωρουμένων ὑφισταμένης καὶ ἐκ τῆς ἐξαστραπτούσης δόξης τοῦ κάλλους τοῦ προσώπου αὐτοῦ βεβαιωμένης, καὶ ἐκ τοῦ εἴδους τῆς φαντασίας τοῦ φωτὸς αὐτοῦ τοῦ ὑπερλάμπρου μαρτυρουμένης,καὶ οὐ διὰ πίστεως λόγῳ ψιλῷ ἐν ἀκοῇ συνισταμένης; δι'ἐνυποστάτου πίστεως περιπατοῦμεν,οὐ διὰ εἴδους ἐν ὑποκειμένῳ θεωρουμένου· οὐκ ἔστιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι χρεία τῆς πίστεως, διὰ τοῦτο ὧδε ἐστιν ἡ ἐνυπόστατος, τότε τῆς θείας δόξης τὸ εὐπρεπέστατον εἶδος τρανώτερον «ὀφθήσεται δεῖ, διὰ τοῦτο νῦν σκιωδέστερον· καὶ ὡς ἂν ὁ θεολόγος λέγῃ Γρηγόριος ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης εἰς ὅν τι τῆς ἀληθείας ἴνδαλμα· ὃ εἶδος ἐσκιασμένον δηλοῖ Τότε γὰρ ἔσται τὸ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἡ τοῦ ἐκ μέρους διὰ τὴν ἐμφάνειαν τοῦ τελείου κατάργησις· ἄρτι δὲ ὡς ἅγιος Αὐγουστῖνος φησί, τὸ ἐκ μέρους εἴδους τοῦ Θεοῦ ἐστιν τὸ συναρπάζον πᾶσαν ψυχὴν λογικὴν τῷ ἔρωτι τῆς δόξης αὐτοῦ· ἐν τούτῳ γὰρ ἑνοειδὴς γίνεται ἡ ψυχή, καὶ ἑνοειδῶς μονοειδὲς ἓν τὸ τοῦ Θεοῦ ἀφορᾷ ὑπερκείμενον ἀπόκρυφον· ἐν τῷ εἴδει, καὶ τῷ κάλλει, καὶ προσώπῳ τούτῳ φαιδρύνεται, καὶ καλλύνεται, καὶ ἐναυγάζεται πᾶς νοῦς, φαιδρυνόμενος καὶ καλλυνόμενος καὶ ἐναυγαζόμενος πνευματικῶς καὶ ὑπερκοσμίως· τούτοις ἁπλοῖ καὶ ὑψοῖ καὶ τῇ ἐκπλήξει δίδωσι τὸ θεωρητικὸν αὐτοῦ· τούτοις ἐλλάμπεται μυστικῶς ἡ ψυχή, ἡδονῆς τε θείας πληροῦται καὶ ἀγαλλιάματος. Καὶ ἵνα συνελὼν εἴπω· τούτοις δοξάζονται καὶ θεοῦνται οἱ τῆς θεαρχίας φιλοθεάμονες καὶ φιλήκοοι· καὶ Θεοῦ γίνονται φίλοι καὶ ὀπαδοὶ καὶ ἐπόπται· ἔτι γὰρ τῷ σαρκίῳ τούτῳ συνδεδεμένοι. Διὰ τούτων δὴ διορῶσι καὶ ἐνοπτρίζονται αἰσθήσει νοερᾷ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου ἐκ μέρους τὴν κατάστασιν· ἣν οὔτ' ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε καρδία ἀνθρώπου κεχώρηκεν.

Εἰς τὸ Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις ἧς οἱ μέτοχοι αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ φυλαὶ Κυρίου μαρτύριον τῷ Ἰσραήλ.

Ἱερουσαλὴμ τόπος εἰρήνης ἡρμηνεύηται, καὶ ἔστι τύπος τόπου Θεοῦ, δῆλον δὲ ὅτι ψυχῆς εἰρήνην ἀγούσης τὴν ἐν Χριστῷ. Οὐ τῆς τυχούσης δέ ἐστι ψυχῆς εἰρήνην ἄγειν τὴν ἐν Χριστῷ· καὶ εἰρήνης ὄνομα ἐπικεῖσθαι αὐτῇ· ἀλλὰ τῆς ὡς πόλεως οἰκοδομουμένης, τῆς τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον ἐχούσης· ὃν ἐν Σιὼν ἔθηκεν ὁ Θεός, ὡς ἡ ὑπόσχεσις, λίθον ἔντιμον. Σιὼν δέ ἐστι τὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπανεστικὸς σκοπευτήριον, ὃ τύπος θεωρητικοῦ νοὸς ψυχῆς εἰρηνικῆς· ἀλλαχόσε γὰρ οὐκ ἂν εὕρῃς ζητῶν μετεωροπόρων καὶ ὑψεπόπτην, καὶ τῆς ἀληθείας θεωρητὴν νοῦν, ὅτι μὴ ἐν καρδίᾳ εἰρήνην τὴν τοῦ Χριστοῦ δεδεγμένην, καὶ μετασκευασθείσῃ πάσῃ κατάστασιν εἰρονοχύτου ζωῆς, ψυχὴ τοίνυν εἰρήνην ἄγουσαν θείαν, ἔχουσά τε τὸν ἔντιμον ἀκρογωνιαῖον λίθον, καὶ τοὺς κυλιομένους τιμίους λίθους τοὺς ἐν ἱεροῖς γράμμασι, δι' ὧν λιθόλευστα γίνεται θηρία τὰ εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ ὄρος ἀνιέναι σπεύδοντα, καὶ ἄσφαλτον, δηλαδὴ τὴν ταπείνωσιν, ἣν ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὴν λιθώδη πώρωσιν τῆς καρδίας πυρὶ θείῳ καῖον, καὶ λεαῖνον εἰς Πνεῦμα συντετριμμένον καὶ τεταπεινωμένον. Καὶ ὕδατα ἐκ τῶν ὑετῶν, τὰ τῷ σωτῆρι διδόμενα εἰεῖν ἐκ τῶν τῆς καρδίας ἡμῶν ποταμῶν· ἔτι τε ξύλα ἄσηπτα εἰς ἕνωσιν λογισμοὺς ἀληθινῆς πράξεως, ἥλους τε καὶ τρύπανον τὸ τοῦ φόβου ἀγόμενος, καὶ πρὸς τὰς θείας ἐντολὰς βίαιον· τόν τε ἀρχιτέκτονα θεῖον λόγον, καὶ τοὺς μετ' αὐτόν, ἐκείνους εἴπω ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιστήμην οἰκονομοῦντας δυνάμεις τὰς ψυχικάς. Καὶ σκεύη ἁπλῶς τεκτονικά, νηστείαν, ἀγρυπνίαν, ψαλμῳδίαν, ἀνάγνωσιν, τἄλλα, ἵνα συνελὼν εἴπω, ὅσα ἡμῖν ὀργανικῷ λόγῳ εἰς ἀρετῆς τρόπον παρείληπται. Καὶ τὸ φοινικοῦν σπαρτίον, τὰ τοῦ Θεοῦ ἱερὰ νόμιμα ἐν γραφαῖς· φῶς τε νοητὸν καὶ ὑπέρλαμπρον καὶ ἥλιον, ὅσα ἀντανακλᾷ εἰς ζωὴν ψυχῆς. Καὶ κα-

νγ'.

Digitized by Google

θάπαξ εἰπεῖν ἡ πάντα τὰ αἰσθητῶς ἐπ' οἰκοδομίαν πόλεως λαμβανόμενα ἔχουσα θείως καὶ πνευματικῶς ψυχή, ἐκείνη ἐστιν Ἱερουσαλὴμ νοητή, καὶ ἐκείνη ὡς πόλις οἰκοδομεῖται εἰς κατοικητήριον τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, τῆς ζωοποιοῦ καὶ ἀνάρχου Τριάδος· «ἐγὼ φησί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα πνευματικῶς δηλονότι, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν»· ὡς ἂν ἔλεγε· πολιν αὐτὸν ποιήσομεν, καὶ πόλιν τῷ ὄντι θαυμασίαν τινα ἐκτεινομένη εἰς ἄπειρον. Ὅθεν Ἱερουσαλήμ, φησὶν οἰκοδομουμένη, οὐχ οἰκοδομηθεῖσα· οἷς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐν αὐτῇ οἰκῶν ἀπερίληπτος, εἰκὸς ἐστι καὶ αὐτὴν ἐκτείνεται εἰς τὸ ἄπειρον· ἀμέλειται διὰ τοῦτο λέγει, οἰκοδομουμένη, οὐχὶ πόλις ἀλλ' ὡς πόλις ἡ μὲν γὰρ κτίζεται· καὶ πολλῶν τινων καὶ ποικίλων συνέλευσις εἰς ἑνὸς ἔργου συντείνει συντέλειαν· εἰς ὕψος τε καὶ μῆκος καὶ πλάτος οἰκοδομουμένου καὶ κατοικίαν τῆς ἀνάρχου βασιλείας, πόλις καὶ μάλα εἰκότως λέγοι τ' ἄν. Ἐπεὶ δὲ τὸ πέρας τῆς οἰκοδομίας δέξασθαι οὔκουν ἐγχωρεῖ διὰ τὴν τοῦ ἀπείρου ἐνοίκησιν, ὅπερ οὐ πολεως οἰκοδομουμένης ἴδιον διὰ τοῦτο οὐ πόλις οἰκοδομηθεῖσα· ἀλλ' ὡς πόλις οἰκοδομουμένη οὐκ ἀπεικότως τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν ὠνόμασται· ἧς ἐμφανὲς σημεῖον· ὅτι Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅτι οἰκοδομουμένη ὡς πόλις ἐστὶ τὸ τοὺς μετόχους αὐτῆς· ἤτοι τὰς δυνάμεις αὐτῆς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶναι, καὶ μὴ διαιρεῖσθαι μήτε μὴν περιπλανᾶσθαι καὶ ῥέμβεσθαι, ἀλλ' εἰρήνην ἄγειν τὴν ἐν Χριστῷ ἀταράχως τὸ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἑνιαῖον ἐχούσας. Εἶθ' ὥσπερ ἀπεξεργαζόμενος τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν τῆς πόλεως μετέχων οἰκοδομῆς ἕτερον γνώρισμα· ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ φησί, φυλαὶ Κυρίου μαρτύριον τῷ Ἰσραήλ· οὓς ἀνωτέρως μετόχους τῆς ψυχῆς εὗρεν ὁ λόγος, νῦν φυλὰς ὠνόμακεν· οὐ γὰρ ἑαυτῆς εἰσιν ἔκφυλαι τῇ ψυχῇ αἱ δυνάμεις αὐτῆς· αἳ δὴ ἁπλῶς οὖσαι φυλαὶ ψυχῆς· φυλαὶ Κυρίου γίνονται ἀναβάσεις ἐν εἰρηνικῇ τῇ ψυχῇ ποιησάμεναι θείας καὶ ὑπερκοσμίους· μαρτύριον καὶ βεβαίωσιν τῷ Ἰσραήλ· νῷ ὁρῶντι Θεῷ καθιστῶσαι καὶ συνεργοῦσαι ἐν πᾶσαι ἔργον Θεοῦ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ πᾶσαι αἱ νοηταὶ συντείνουσαι ἐκεῖναι φυλαὶ οἰκοδομεῖν πόλιν Θεοῦ Παντοκράτορος εἰρηνικὴν καὶ Ἁγίαν. Ἐκεῖ γὰρ τῷ ὄντι ἀνέβησαν ἀναβάσεις αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις θεοφορούμενον, καὶ θεοληπτούμενον διατιθεῖσαι τὸν νοῦν ὁρῶντα Θεόν· ὡς γὰρ τῶν τῆς ψυχῆς φυλῶν, ἢ δυνάμεων διασκεδασμένης καὶ κειμένης ὑπὸ ἑτερότητα καὶ μερισμόν, μὴ οὐσῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀμήχανον ἀναβάσεις γίνεσθαι καὶ οἰκοδομεῖν τὴν ψυχήν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐκεῖ εἰρήνης τόπος οὐδὲ Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη, ἵνα τις ἐνίδοιτο τὸ νοερὸν πού· οὕτω συνεληλυθότων τούτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀνένδεκτον μὴ ἀναβαίνειν ἐκεῖ νοερὰς καὶ μεγαλεπιβούλους ἀναβάσεις Κυρίῳ, συνηγορούσας καὶ σώζοντας νῷ θεωροῦντι Θεὸν ὁπηνίκα δῆτα ἐν εἰρηνικῷ καὶ ἡσύχῳ καταστήματι ψυχὴ ὡς πόλις οἰκοδομεῖται πνευματικῶς, ἧς οἱ μέτοχοι αὐτῆς ἤγουν ὡς αὐτῆς δυνάμεις εἰσὶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκεῖ ἀναβαίνουσιν ἀναβάσεις Κυρίου αἱ νοεραὶ δυνάμειςκαὶ διατίθενται ἑνοειδῶς καὶ μοναχικῶς συνεισφέρουσαι οὐκ ἀγνῶςσυμμαχίαν τῷ θεωροῦντι νῷ Θεοῦ· τότε καὶ αὐτὸς ὑπόψαλλε τὸ Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομηθέντι ὡς πόλις, ἧς οἱ μέτοχοι αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ φυλαὶ Κυρίου μαρτύριον τῷ Ἰσραήλ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Περὶ τῶν αὐτῶν.

Ἴσως δ' οὖν, οὐ σφόδρα ἂν εἴη ἔκτοπον τοῖς εἰρημένοις. καὶ τοῦτο προσθεῖναι· εἰ ἐπισκιάζειν ἤρξατο γνῶναι βούλοιο τὴν ψυχὴν τὸ ἀπὸ τῆς εἰρήνης θεῖον φῶς· εἰ γέγονεν εἰ θέλεις εἰδέναι τὴν ψυχὴν Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένην ὡς πόλιν· εἰ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰσὶν οἱ μέτοχοι αὐτῆς πρόσεχε· λογισμοὶ καὶ δυνάμεις πάντες αὐτῆς εἰ πρὸς ἑαυτὰς καὶ πρὸς ἀλλήλας συνῆλθον ἑνοειδῶς καὶ μονοειδῶς φιλοῦσαι· οὐ πόλις διηρημένως, ἀλλὰ πόλιν συνηρημένως οἰκοδομεῖν· εἰ ἀναβαίνουσιν ἐκεῖ ἐν Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη ὡς πολις φυλαί, Κυρίου τάχα αἱ γενικώτεραι τῆςψυχῆς δυνάμειςθεῖα ιοῦσαι καὶ συνανιοῦσαι πνευματικῶς τὰς ἀναβάσεις ποιούμεναι· εἰ ταῦτα ἐν σεαυτῷ τελούμενα καθορᾷς οἰκοδομῶν οὕτω μὴ παύσαιο. Τὸν χαλάνης πύργον δι' ἐνθυμοῦ καὶ τὴν κατ' ἐκεῖνον οἰκοδομὴν καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν γλωσσῶν καὶ γνῶθι ὅτι οὐ πᾶσα οἰκοδομὴ καλὴ καὶ τοῖς ἔξω δοκεῖ. Δύω γενικῶς φᾶναι κτίσεις καὶ ἀναβάσεις ὁρῶνται τοῖς ἔχουσιν ὀφθαλμούς, ἡ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ γενομένη καὶ Θεοῦ κατοικήσει καὶ σημεῖον ταύτης· ἧς οἱ μέτοχοι αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ αἱ φυλαὶ φυλαὶ Κυρίου ἐκεῖ ἀναβαίνουσαι

Digitized by Google

μεγάλ᾽ ἄττα καὶ θαύματος πλήρη καὶ εἰρήνης ἀγάπης τε καὶ ἁγιασμοῦ τῇ ψυχῇ ἀναγγέλουσαι καὶ αὐτὴν οἰκοδομοῦσαι· ἡ δ᾽ ἐπὶ κακῷ καὶ ψυχῆς ὀλέθρῳ γιγνομένη· ἧς γνώρισμα ἀψευδὲς διαίρεσις γλωσσῶν νοητῶν καὶ δεινὴ σύγχυσις καὶ τὸ πέρας κατοικία τῶν παθῶν, ὡς ἐν τῷ χαλάνης πύργῳ σκολοπένδρα. Κατανόει τοίνυν ἀλλήλων τῶν οἰκοδομημάτων τὸ διενηνοχός, καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτῃς βουλόμενος ἑλέσθαι ἑκατέρων τὸ κρεῖττον· εἰ μὴ κατὰ καιροὺς καὶ πολλάκις εἰρήνην καὶ ἕνωσιν λογισμῶν καὶ νοερὸν φῶς τὰ βάθει κατέχει τῆς καρδίας σου· εἰ μὴ ἄρρητος ἡδονὴ ἐκ θεωρίας Θεοῦ ἀναβαίνει εἰς τὴν καρδίαν σου, εἰμὴ ἀναζωπύρησις καὶ πνευματικὴ ἐνυπόστατος ἐνέργεια ἀειβλύτως κινεῖται ἐκ τοῦ μεσετάτου χωρήματος τῆς καρδίας σου, ὡς δοκεῖν σε πολλάκις περικεκρατηκέναι σου, ὅταν τῶν ἀπὸ καρδίας ἀνωτέρω μελῶν τοῦ σώματος συνευφροσύνῃ καὶ φαιδρότητι νοερᾷ καὶ ὁράσει βαθείᾳ καὶ μυστικῇ· εἰ μὴ μυστηρίων γεύεταί σου ἡ ψυχὴ πνευματικῶς ἀλαλήτων, εἰμὴ ἄφραστος χαρὰ καὶ ἔκπληξις ἀνεννόητος ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἑνοειδῶς ἐπὶ σὲ ἐνεργεῖται· εἰς τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Χριστοῦ ἔνδοθεν σου μὴ ἀνατέλλοντα δέχοιο, γνῶθι ὅτι ἡ ψυχή σου οὐκ ἔστιν Ἱερουσαλήμ, οὐδὲ οἰκοδομεῖται ὡς πόλις, οὐδὲ οἱ μέτοχοι αὐτῆς ἤγουν οἱ λογισμοὶ εἰσὶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἕν· οὔτε μὴν αἱ φυλαί, αἱ καθολικαὶ δυνάμεις φυλαὶ Ἰησοῦ γεγόνασιν, οὔτε ἀναβαίνουσιν ἐκεῖ ἐν τῇ ψυχῇ διατιθεμέναι ἐξαίσια καὶ μυοῦσαι καὶ συνηγοροῦσαι τῷ νῷ ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου τοῦ μὴ Πνεύματος θείου μετόχου οὐκ ἀνέβη. Καὶ σκόπει γέτοι μὴ οἰκοδομῆς μέν, πλὴν νοητὸν χαλάνης πύργον· οὗ τέλος καταστροφὴ καὶ γλωσσῶν νοητῶν διαμερισμὸς καὶ σύγχυσις καὶ τὸ πᾶν ἀπώλεια, ὡς προείρηται ἐβουλόμην εἰπεῖν τί τὸ αἴτιον δι᾽ ὃ οἱ μὲν ὡς πόλιν Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένην ἔχουσι τὴν σφετέραν ψυχὴν καὶ τίς ἡ αἰτία τοῦ τῆς χαλάνης πύργου καὶ οἰκοδομὴ καὶ ἀπώλεια καὶ τί ἐστιν, ὅτι ἐκείνης μὲν οἱ μέτοχοι ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐπὶ δὲ τοῦ τῆς χαλάνης πύργου γλωσσῶν διαίρεσις πολυειδής· ἀλλὰ παρῆκα τοῦτο τὸ εὐήκοον τῶν ἀκροατῶν διὰ βραχυλογίαν προμηθούμενος.

Εἰς τό, ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ ἀφ᾽ ἡλίου ἀνατολῶν εὐγενεῖς.

Εὐγενεῖς εἶεν ἂν ἀφ᾽ ἡλίου ἀνατολῶν, οἱ ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν, ναὶ μὴν καὶ φωτισμῶν καὶ ἐλλάψεων τοῦ τῆς δικαιοσύνης νοητοῦ ἡλίου ἐξευγενισθέντες καὶ βελτιωθέντες τῇ θεωρίᾳ καὶ ἀποβλέψει τῇ πρὸς Θεοῦ καὶ διάνοιαν, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ᾽ ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν· ὧν ἡ καρδία καὶ ὁ νοῦς ἐμφιλοχοροῦσιν ἐν οὐρανίοις ἀνακτόροις θείαις οἱ ὁμιλίας ἠξιωμένοι Θεοῦ καὶ παραδεδεγμένοι θεῖα καὶ τῆς βασιλείας μυστήρια ἄρρητα. Σῶμα Χριστοῦ γεγονότες τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους καὶ αὐτοῦ σύσσωμοι καὶ συγκληρονόμοι καὶ συμμέτοχοι, κληρονομίαν ἔχοντες αὐτὸν καὶ Πατέρα τὸν ἐν ὑψίστοις Θεὸν θείας κοινωνοὶ φύσεως ὑπὲρ λόγον γενόμενοι· οἱ σφραγισθέντες τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, ἐν ᾧ κοινωνοῦνται καὶ ἐν ᾧ ζῶσι καὶ ὁρῶσιν. Ἱμάτια ἐνδεδυμένοι διάλευκα καὶ οἰκεῖα τοῦ Πνεύματος χιτῶνας τε χρυσοπάστους διὰ λίθους τε καὶ ὑπομαργάρους·ἐκείνοις περικεφαλαία καὶ στέφανος λυχνῖται λίθοι καὶ ἄνθρακες καὶ γένος πᾶν λίθος ἐκλεκτῶν, ἐκεῖνοι ἐσθίουσί τε καὶ πίνουσιν ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ· οὐκ ἔχει κόρον ἡ βρῶσις ἐκείνη, οὔτε μὴν τὸ νέκταρ πλησμονήν. Πνεῦμα γὰρ εἰσὶ πάντα καὶ αὐτοὶ πνευματικῶς ταῦτα κομίζονται. Πάμπολλά ἐστιν ἐν βασιλικαῖς ἐκείναις αὐλαῖς τελούμενα ὑπερθαύμαστα. Πῦρ δροσίζον καὶ ἀναζωπυροῦν καὶ ἀγάπης κέντρα ἐν καρδίᾳ κινοῦν, ὕδωρ ζῶν καὶ λαλοῦν καὶ βλύζον ζωῆς ἀϊδίου νάματα· ἀὴρ εὐωδόπνους καὶ Πνεῦμα τε ζωοπάροχον καὶ φῶς ἑνιαίας αἴγλης τρίφωτον,ἁπλοῦν, ὑπερούσιον. Ἐντεῦθεν γοῦν τοιοῦτοι ὡς θεαταὶ καὶ τρυφηταὶ διέστησαν τῶν κάτω καὶ τοῖς ἄνω συνήφθησαν· παρεώρακαν τὰ ὁρώμενα καὶ ὅλοι γεγόνασι τῶν νοουμένων παρέδραμον τὰ παρατρέχοντα καὶ ἔστησαν μετὰ τῶν ὁμονίμων ἐν στρωμνῇ κάτω κεῖνται καὶ περιπολεύουσιν ἄνω, δεσμοῖ τὸ σῶμα καὶ κάτω καθέλκει νεύει τὸ Πνεῦμα καὶ δεσμὰ λύεται πυρπολούμενα· ἅμα ἐλύθη καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ἅμα ἀνέπτη· τῆς ἐκπλήξεως τε καὶ ταχύτητος. Γεγόνασιν ἑνοειδεῖς τῇ πρὸς Θεοῦ ἑνοειδεῖ ἀποβλέψει· ἐμονώθησαν ἀπὸ πάντων τῇ πρὸς Θεοῦ μονοειδεῖ θεωρίᾳ, μετάγονται ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν Πνεύματος μείζονα καὶ μεταβαίνουσι ἀπὸ πλοῦτον εἰς πλοῦτον πλείονα καὶ τρυφῶσι τὰ ἄρρητα· εἶπον ἑαυτοῖς· εὖγε τοῦ πλούτου τῆς δόξης

Digitized by Google

καὶ τῆς τρυφῆς· καὶ μεταξὺ τούτου τεθεωρηκότες τῶν προτέρων μείζονα ἐξεπλάγησαν, καὶ ὡς γυμνοὶ πάντων καὶ πένητες σφῖσιν αὐτοῖς ἔδειξαν· πεπήγασιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον, κεχήνασι τῇ ἐκστάσει καὶ χαρᾷ τὴν καρδίαν αὐτῶν περιέλαβον· ὀπαδοὶ καὶ συνόμιλοι γίνονται τῷ βασιλεῖ τῶν δυνάμεων, καὶ τῶν ἀγγέλων συγχορευταὶ ἔκθαμβοι τῇ χύσει τῆς τοσαύτης χάριτος, ὑπερευφραινόμενοι τῇ ἀφράστῳ ἐκείνῃ κληρονομίᾳ καὶ ἀφάτῳ φιλανθρωπίᾳ· οὗτοι εἰσίν, ὅσα με γνῶναι, οἱ ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν εὐγενεῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

Ὅταν τὴν θείαν ἀληθότητα ἑνοειδῶς ἴδῃ ὁ νοῦς ἐν Χριστῷ· τότε καιρὸς τοῦ σιγᾶν· καιρὸς γὰρ πόσεως θείου νέκταρος, φιλοφροσύνης τε καὶ ἀγαλλιάσεως Πνευματικῆς· καιρὸς μυστικῶν θεαμάτων καὶ ὑπερφυῶν πραγμάτων ἀπόλαυσις. Καὶ γὰρ ὁ νοῦς τότε ἐκφανῶς ὁρᾷ ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου οἴνου ἀκράτου πλῆρες κεράσματος, καὶ τὴν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο κλίσιν αὐτοῦ ἐκδηλότητα θεωρεῖ· καὶ γινώσκει σαφῶς ὡς ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη· τῆς γὰρ ἡμῶν χύσεως τῆς ἐκ θείας ἀγαθότητος ὁ πυθμήν, καὶ οἷον εἰπεῖν τὸ βάθος τοῦ πλούτου, καὶ τὸ πέρας τῆς χάριτος, οὐ δεύπω εἰς προὖπτον κενωθὲν φανεροῦται κατὰ τὴν παροῦσαν ζωήν, κἂν ὅτι μάλιστα ἔτυχε μείζονος τῆς πρὸς Θεὸν ἀναβάσεως καὶ θεώσεως. Τὸ πέρας γὰρ καὶ τὸ τέλειον ἐπίσης πᾶσι τετήρηται εἰς τὴν ἀπόλαυσιν, κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα· οὔπω κατὰ τὸν ἐπιστήθιον ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα καὶ κατὰ τὸν ἱερὸν Παῦλον, νῦν ἐκ μέρους γινώσκομεν, τότε δὲ ἔσται τὸ τέλειον, ὅτε καὶ σύμπαντες οἱ ἁμαρτωλοὶ μετὰ τῶν δικαίων τοῦ θείου μυστικοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ τέλους τῶν ἐσόπτρων λυθέντων, καὶ τῆς ἀληθείας προφανῶς ἀποκαλυφθείσης πίονται οἱονεί, εἰς αἴσθησιν ἐληλυθότες τοῦ νῦν μυστικῶς ἐπικεκαλυμμένου μυστηρίου· δίκαιοι μέν, ἵνα τελεώτερον εὐφραίνεσθαι ἔχωσι τὴν ἀντιμισθίαν τῆς ἐπὶ Θεῷ ἐλπίδος, καὶ τῶν ἐναρέτων ἔργων καρπούμενοι· περὶ ὧν γέγραπται «μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος οἴκου σου, καὶ τὸν χείμαρρον τῆς τροφῆς σου ποθεῖς αὐτούς, οὓς καὶ ὁ Κύριος εἴρηκεν ὅτι ἀνακλινεῖ εἰς τὴν τοῦ πατρὸς βασιλείαν καὶ διακονήσει αὐτοῖς· μεθ' ὧν ὑπέσχετο καὶ τὸ ποτήριον πίνειν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ καὶ συνευφραίνεσθαι. Οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ πίονται εἰς χολὴν πικρίας καὶ εἰς λύπην αἰωνίου καὶ μέν γε τοσοῦτον πίονται ὅσον εἰδέναι, οἵου στέρονται ἐξ ἄρ' ἀβουλίας δυστυχῶς νέκταρος ὑπερηδίστου οὗ τὴν γεῦσιν κατὰ τὸ παρὸν ὁ θεῖος Δαβὶδ παρακαλῶν ἐπιτρέπει. Γεύσασθε λέγων, καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος, πρὸς ὃ οὐκ ἐπιστρέφουσι γοῦν οἱ ἁμαρτωλοί· οἱ μέντοι ἐπιστρεφόμενοι, καὶ μέν γε τῇ ἐντολῇ ὡς εἰκὸς πειθόμενοι, καὶ τὸ ποτήριον ὁρῶσι, καὶ κλίναν ἐκ τούτου εἰς τοῦτο αἰσθηθέντες ἑκατέρωθεν, ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν τῶν κλήσεων σὺν εὐμενεῖ τῇ χάριτι πίνουσι καὶ ἀπολαύουσι· καὶ τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια γιγνομένως καταγλυκαίνουσι, καὶ δῆτα εὐχαριστηρίους μέλπουσιν ᾠδὰς καὶ εἰκότως πρὸς Θεόν, καὶ τὸ ποτήριόν σου βοῶντες μεθύσκον ἡμᾶς ὡσεὶ κράτιστον, καὶ τὸ ἔλεός σου τὸ ἀνεπινόητον νῦν ἤδη ὡς εἰς πυθμένα τινὰ καὶ βάθος ἐναποκείμενα ὥσπερεὶ τρύξ, καταδιώξει ἡμᾶς πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ὄντως ζωῆς ἡμῶν τῆς μονίμου μελλούσης καὶ ἀθανάτου, ἐπεὶ γὰρ ἐχόντες τῶν θείων μελλόντων ἀγαθῶν ἐσόμεθα ἐν αὐτοῖς, ἀμέλει καὶ τοῦ ἑκατέρωθεν χεύματος τοῦ ἐν χειρὶ Κυρίου ζωοποιοῦ καὶ καινουργοῦ ποτηρίου γευόμενοι κἀκτούτου πίνοντες ὁσημέραι, ἐξ ἄρα τοῦ φαινομένου οὐκ ἀπεικότως νοοῦσι τὸ ἀποκεχρυμμένον· καὶ ἐκ τοῦ προχεομένου τεκμαίρονται ἀκολούθως τὸ ὑποκείμενον, καὶ τὸ μέλλον ὡς ἐν ἀρραβῶνι τὰ μέρει καταστοχάζονται. Ὅθεν ὡς δήλου ὄντος ὅτι πλουσίως ἐκεῖσε ἔσονται οἱ δίκαιοι ἐν μεθέξει καὶ καθολικώτερον, ὧν ἤδη ἐκ μέρους μετέχουσιν ἔτι τῇ τῆς σαρκὸς προσηλωμένοι παχύτητι, καὶ τῷ κάτω ζώφῳ, οὐκ εἴρηται τῷ Δαυὶδ καὶ μάλα σαφῶς ὡς πίονται πάντες οἱ δίκαιοι καὶ ἁμαρτωλοί· ἀλλὰ θεὶς ὅπερ τάχα ἀμφίβολον ἦν· εἰ ἄρα πίοιεν οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ ὡμολογημένον παρῆκεν ὡς πρόδηλον περὶ τῶν δικαίων εἰπεῖν ὡς πίονται· εἰ γὰρ δὴ ἁμαρτωλοὶ πίοιεν, σχολῇ γ' ἂν εἰ οὐχ οἱ δίκαιοι, ὅπερ δῆλον, ἀπάρτι τοσοῦτον ἐμφοροῦνται τοῦ χεύματος, ὡς καὶ εὐφραίνεσθαι καὶ βοᾶν· «εὔφρανάς με Κύριε ἐν τοῖς ποιήμασί σου, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου ἀγαλλιάσομαι· ἔργα δὲ χειρῶν σου ἀγαλλιάσομαι»· ἔργα δὲ χειρῶν αὐτοῦ λέγων τὸ κρατεῖν καὶ προτείνειν τὸ οἶνου

ἀκράτου πλῆρες κεράσματος ποτήριον, καὶ τὸ κλίνειν τοῦτο λίαν φιλανθρώπως ἐκ τούτου εἰς τοῦτο καὶ τὸ τηρεῖσθαι τὸν ἐν αὐτῷ τρυγίαν κατὰ τὸ μέλλον· νῦν δὲ αὖθις βοῶσι· καὶ μεθυσκόμενοι, τὸ ποτήριόν σου πρὸς τὸν Θεόν· μεθύσκον ἡμᾶς ὡσεὶ κράτιστον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ ταλ.

Ἄσω τῷ ποιήσαντί με καὶ αἰνέσω σε Ὕψιστε ἐκχέοντα ἐπ' ἐμὲ τὰ ἐλέη σου χάριτι· νύττει με φιλοψυχότατε ὑπεράγαθε βασιλεῦ δάκτυλός σου ὁ ἱερὸς ἐν τῷ τῆς καρδίας μου μεσαιτάτῳ ὡς σὺ ὁ ποιῶν θαυμάσια καὶ ἐξαίσια μόνος ἐπίστασαι καὶ διεγειρόμενον ὡς εἰκὸς τὰ τῆς ἁγίας σου χειρὸς γράμματα ἐν βίβλῳ ζωῆς τῷ θειωτάτῳ σου Πνεύματι διακειμένως παρασκευάζεις ὁρᾶν, καὶ τῆς γε χειρός σου τὸ ὑπὲρ ἔκπληξιν κάλλος φαντάζεσθαι αἰσθήσει οἰκείως νοερᾷ καὶ πάντα πλήρη εὐφροσύνης, καὶ χαρᾶς μυστικῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ἔστιν εἰρήνη μᾶλλον δοκοῦσα ἢ οὖσα, σώματος εὐπαθοῦντος ἢ πολὺν ὄχλον ἐγείρει κατὰ τῆς ψυχῆς· εἰ τύχοι καὶ πρὸς ὥραν ἠρεμίαν δῆθεν ὑποκρινομένη. Καὶ ἔστιν εἰρήνη αἰσθήσεως ἐγκλομῷ καὶ φυγῇ τῇ ἐκ πάντων, καὶ ἡσυχίᾳ ἐφεπομένη· ἀλλὰ γοῦν καὶ αὕτη, εἰ καὶ ἀσυγκρίτως καλλίων τῆς πρώτης, τέως ὀλιγοχρόνιος πέφυκε· τῆς γάρ τοι ψυχῆς ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ ὄχλου μένης συμπάσχειν, ὡς ἂν καὶ διοχλεῖσθαι καὶ τὸ σῶμα καὶ ὁλικῶς ὁ ἄνθρωπος πέφυκεν· ἔστι δ' ἀνωτέρω τούτων εἰρήνη τρίτη αἰσθήσεων καὶ ψυχῆς, ἐν ἡσυχίᾳ τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων καὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, δι' ἀγωγῆς καὶ σπουδῆς ἀστείας ἐπιγινομένη, ὅτ' ἔστι καὶ προσεύξασθαι καθαρώτερον, καὶ θρηνῆσαι ἡδύτερον, καὶ τοῖς θείοις λόγοις ὁμιλεῖται μεθ' ἡδονῆς· ἀλλ' οὔπω ἀκμὴν τὸ τέλεον τῆς εἰρήνης τοῦτο, ὡς γὰρ αὐλητήν, ἢ κιθαρῳδῶν τῶν ἀμηχάνων διηνεκῶς (διαμένειν) ἐπὶ τῶν αὐλησμάτων· μᾶλλον μὲν οὖν τῶν ἀναγκαίων αὐτοὺς καὶ (κόπου) ταῖς χερσὶν ὑπομεῖναι, καί τινος ἀσθενείας ἀφορμὴ προσπεσοῦσα, ἢ περίστασις οἱουδήποτε πάθους τὸν αὐλητὴν ὡς μὴ αὐλεῖν, καὶ τὸν κιθαρῳδὸν μὴ ἐνεργεῖν συντόνως (ἐπίσισε) οὕτω καὶ ψυχῆς τὰ τῆς σφετέρας οὐσιώδεις τῶν δυνάμεων ἁρμονίας διαθεμένης, οὐ παντάπασι μένει τὸ ἄτρεπτον μετ' αὐτῆς, ἀλλ' ὑποχαλᾶται· ἄκοντί τε ἑκόντι θυμῷ ὑπὸ τινὸς ὁπόθεν δὴ συμπεσόντος, ἢ καὶ φιλοτρεπτότης καὶ ἀκηδία οἷα τῶν κτισμάτων ἓν καὶ συμπεφυκεῖα σώματος παχεῖτε καὶ τραχείμῳ παρὰ δόξαν πῶς. Ὁπηνίκα δὲ τὴν τοῦ πάντα κτίσαντος ἀκτίστου παρουσίαν εἰσδέξεται χάριτι, καὶ κοινωνίσας τοῦ ἀτρέπτου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος, θαυμαστοῦται ζωοῦται ἀλλοίαν ζωὴν καὶ ζωοποιηθεῖσα πεφυκότως τοῦ τε Πνεύματος τῷ ζωοποιῷ καὶ ὡς ζωῆς ὑπερφυοῦς ἀπολαύει, καὶ γιγνομένως ἀτρέπτου· καὶ δὴ ὥσπερ ζῇ διὰ τὴν ζωοποιὸν δύναμιν, οὕτω καὶ ὁρᾷ, ὅτι καὶ φῶς τὸ ζωοποιοῦν, καὶ χαίρει δῆτα ὁρῶσα τὰ τοῦ ὑπὲρ φύσιν ὑπερφυᾶ εἰρηνεύει εἰρήνην ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, διὰ τὴν ὑπὲρ νοῦν ἐσαῦθις τοῦ ὑπὲρ νοῦν ζωοποιοῦ ζωοποίησιν, καὶ φωτισμὸν καὶ ὅρασιν, καὶ τὴν τῶν ὁρωμένων μυστικῶς χαράν. Οὐ τρεπομένη τόλον, οὐδὲ κόπον ὑφισταμένη, οὐδὲ τὰς πάγας καὶ ἐπιβουλὰς προσέχουσα τοῦ ἐχθροῦ· ἀλλ' ἀεικινήτως Θεοῦ ὁρῶσα καὶ τὰ περὶ Θεοῦ οὐδ' ὅπως τισοῦν θελήσει αὐτῆς· οὐδαμῶς, ἀλλὰ δυνάμει, καὶ κινήσει εἴποι μι δ' ἂν ὅτι καὶ θελήσει τοῦ Θείου καὶ ἀκαμάτου Πνεύματος ἐν καρδίᾳ ἐνεργετικῶς καὶ ἐν ὑποστάτως, οὐχ ὡς ἄν τις εἰκάσας· ἀλλὰ ὡς αὐτὸ μόνον τὸ πνεῦμα ἐπίσταται, τὸ τὰ βάθη ἐρευνῶν καὶ γινώσκων τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς αὐτοῦ μετόχους μυεῖ αἰσθήσεις ψυχῆς. Ἕως τοίνυν ἐπιμελῶς ἔχομεν τοῦ ἀνάπτειν ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ μὴ σβενύειν ἐπισφαλῶς τὴν χάριν τοῦ Πνεύεατος δι' ἡσύχου ἀγωγῆς ἁγιωσύνης τε ἐσμὲν πλήρεις εἰρήνης τῆς ἐν Θεῷ τῇ Τριάδι ἀρρήτου καὶ ὑπερφυοῦς, καὶ τότε ἄγομεν ὄντως ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀγάπῃ, καὶ προσευχῇ εἰρήνην σώματος καὶ Πνεύματος, καὶ ψυχῆς ἀκαμάτως ὡς εἰρηται· ἡ γὰρ μετὰ κόπου εἰρήνη· ὅπου εἰρήνη τελεία, ἀλλὰ τελείας πρόξενος· ἡ μέντοι τελεία, κατὰ τὰ ἀποδοθέντα τελεῖται κόπου τελέως χωρὶς σωματικοῦ ἐν καταπαύσει τελείου σαββατισμοῦ, καὶ ἀναπαύσει τῇ ἐν Χριστῷ.

Διαγνοὺς ὢ οὗτε, ὅπως μὴ ὢν ἐγένου, καὶ τὸν ποιήσαντα καὶ πλάσαντά σε καταμαθὼν εὐμαθῶς καὶ τὴν αἰτίαν τῆς εἰς τὸ εἶναί σε παρόδου διαθρήσας ἀπροοδεύτως κίνησιν εἰ φρονεῖς εὖ ἐρωτικῶς ὅλον σαυτὸν μετὰ γιγνομένων τῶν διαθέσεων πρὸς τὸν γλυκύτατον Ἰησοῦν καὶ Θεόν, τὸν δημιουργὸν καὶ κτίστην σου καὶ πρᾶξιν καὶ μὲν καὶ πρὸς θεωρίαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ· ταύτην γὰρ ζῶν πρακτικῶς τε καὶ θεωρητικῶς πολλῶν

Digitized by Google

χαρισμάτων Θεοῦ καὶ Θεὸς γενήσῃ καὶ πνευματικός, καὶ ὅλως ὅμοιος σὺ τὸ κτίσμα τῷ κτίσαντι συνευφραινόμενος αἰωνίως, τῷ Κυρίῳ σου καὶ πατρί σου ἐν καταπαύσει ἔρωτος Θεοῦ, καὶ ἀναπαύσει τῇ ἐν Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αἰῶνας αἰώνων ἐξιστάμενος ἀπὸ πάντων τῶν ὁρωμένων ἀμήν.

Ὅταν ἑώρακα, ἤγουν διέγνων ὄψει νοερᾷ πόθεν τε ὧδε προῆλθον οὕτω θαυμαστῶς, καὶ πῇ καταλήγω καὶ τὸ τρίτον τὸν ἀγαγόντα με καὶ φέροντα, καὶ καταλήξοντά με φαντάζομαι, καὶ τὸν ἄρρητον Πατέρα διανοοῦμαι, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀγάπην οὔκουν πάμπαν ἀγνοῶ· καὶ ἀκολούθως τοῦ περὶ ἐμὲ σκοποῦ τὸ μυστήριον ἐνοπτρίζομαι ἀμωσγέπως. Ὅθεν δῆτα καὶ εὐφραίνομαι τοῖς τρισὶ τουτισὶ πόσον ἂν εἰπεῖν ἔχοι τις· ἀλλὰ τὴν ἡλίκην οἵαν εὐφροσύνην ἀνάλογος πολλάκις διαδέχεται λύπη, κατανοοῦντά με ἀναμφηρίστως ἀναξίως τῆς κλήσεώς μου πολιτευόμενον. Ἔπειθ᾽ οὕτω θεωρῶν ὅπως σου τὴν ἀπρόσητον δόξαν μοι δεικνύεις διὰ τῆς κτίσεως, καὶ τὴν ἄφατον εἰς ἐμέσου ἀγάπην διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, κατανοῶν ὅπως μοι ἐμφανίζεις, καὶ τὴν ἄρρητόν σου καὶ ὑπερφυᾶ ἕνωσιν τὴν πρὸς ἐμὲ γινώσκων, ὅπως μοι παριστάνεις ἐν πνευματικῇ ἀφράστῳ μετοχῇ ἀειβλήτῳ σφόδρα θαυμάζω τὴν δόξαν σου, καὶ εἰς τὸν πρὸς ἐμέσου ἐκπλήσσομαι ἔλεον τὸν κενότροπον, καὶ οὕτως ἐξ ἑπομένου με ἐξιστᾷς ἀπὸ πάντων ὁρωμένων, καὶ καταπαύεις ἀπὸ πάντων νοουμένων καὶ διαναπαύεις καὶ εὐφραίνεις ἀφθέγκτως ἐν σοὶ ἁγίᾳ Τριὰς ὑπερούσιε.

Ἄγγελον ἄλλον ἐπὶ γῆς ζῶον οὐράνιον θεοειδές τε καὶ θεοείκελον θέλων ὁ Θεὸς ποιῆσαι σοφῶς ὡς λίαν τὸν ἄνθρωπον ψυχὴν νοερὰν καὶ διανοητικὴν θείας γνώσεως καὶ ἐπιστήμης ἐνέθηκε σφόδρα ἀκολούθως αὐτῷ. Καί φησι γοῦν διὰ ταῦτα «ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστέ, καὶ υἱοὶ ὑψίστου χάριτι πάντες ὡς ἄγγελοι δεύτεροι δηλαδή, σιγηλῶς θεωροῦντες Θεόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀναγόμενοι ἐρωτικῶς ἐν φωτὶ πνευματικῷ. Εἰς ἀγγελικὴν δὲ κατάστασιν ἀνελθεῖν ἄνθρωπον γηγενῆ τῶν ἀμηχάνων ἂν εἴη, μὴ Πνεῦμα ἐναργῶς γεγονότα, ὡς οἱ ἄγγελοι, ὅτι διὰ πίστεως ἐξ ἄρα παντοδυνάμου καὶ ἀπειροδώρου Θεοῦ εἰς Πνεῦμα ὁ πιστὸς γίνεται, τὴν θείαν καὶ μυστικὴν πλάσιν μεταπλαττόμενος οἱονεί· δηλώσει ὁ Σωτὴρ λέγων ὅτι «τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμα ἐστι»· ὅτι δὲ καὶ γεννῶνται πνευματικῶς οἱ μετὰ τοῦ τῆς ψυχῆς διακειμένου πιστὸς Ἰωάννης μαρτυρεῖ λέγων «ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων ἀνδρὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ᾽ ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν»· εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον τουτέστι τὸν κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ τοῦ κτίσαντος αὐτόν· ἐπεὶ δὲ ἡ γέννησις οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ χάριν, τοῖς πνευματικῶς γεννωμένοις ἕπεται κατὰ παραδοχὴν ἄσχετον. Διὰ τοῦτο καὶ θρόνος ὡς εἰκὸς τελεῖ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ μέτοχος νοῦς· ὥσπερ γὰρ ὁ πυρακτωθεὶς σίδηρος, καὶ αὐτὸς πῦρ γίνεται, οὐ φύσει μεταβὰς εἰς πῦρ, ἀλλὰ μεταδώσει τῇ κατὰ μέθεξιν, ἕως ἂν ᾖ μετὰ τοῦ πυρός, καὶ μὴν καὶ θρόνος πυρὸς ἐνιδρυμένον καὶ οἷον ἀναπαυόμενον ἐν τῷ σιδήρῳ τὸ πῦρ· οὕτως ἐξ ἐφαμίλλου καὶ ὁ νοῦς ἄρα τῇ γεννήσει, ἢ ἑνώσει καὶ μεταλήψει τοῦ Πνεύματος, καὶ Πνεῦμα καὶ θρόνος τοῦ Πνεύματος ἀποκαθίσταται, περιλαμβάνοντος ἐναργῶς καὶ ἐνιζάνοντος ὡσανεί, καὶ Θεοῦ ἀναπαυομένου ὡς ἐν θρόνῳ τῷ νῷ. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἀρχὴ τῆς προκοπῆς τῇ ψυχῇ θαυμαστή· οὐχ ἵνα τάξιν ἀγγέλου τῆς δῆθεν ταπεινοτέρας τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἀλλὰ τάξιν Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου· ἔπειθ᾽ οὕτω τοῦ θρόνου, καὶ μετέπειτα τοῦ Χερουβίμ, εἶτα τοῦ Σεραφείμ καὶ ταύτῃ λοιπὸν ἰέναι μέχρις ἂν τῆς ἀγγέλου ὁλικῶς ἰδιότης γένηται, τῆς ταπεινοτέρας δηλαδὴ τάξεως, ἀναγγέλων τοῖς πλησίον ἐν Πνεύματι τὰ περίδοξα καὶ μυστικὰ τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἡ μετοχὴ κατὰ τοὺς θεοσόφους ὀφείλει προηγεῖσθαι τῆς μεταδώσεως, πῶς οὐ πρόδηλον, ὅτι δεῖ μετασχεῖν ἐκφανῶς τοῦ Πνεύματος, ὡς θρόνον εἶναι αὐτοῦ τὸν νοῦν, καὶ οὕτω μεταδιδόναι τὰ πνευματικά, ὡς δὲ γενέσθαι Χερουβεὶμ ἐν Πνεύματι· ὃ χύσιν καὶ πλῆθος σοφίας ἐμφαίνει πνευματικῆς, καὶ τότε σοφίζειν ἐθέλειν ἑτέρους, εἰς Σεραφεὶμ τε ὁμοίως τελέσαι ἐκ τῆς εἰδήσεως τῆς σοφίας, καὶ ἐκ τοῦ κατ᾽ αὐτὴν κρατῆρος, καὶ πόματος, εἰς διακαεῖς καὶ ἀνακινητικὰς ἀγάπας ἐληλυθέναι Θεοῦ· τοῦτο γὰρ τὸ σεραφεὶμ ὑφηγεῖται, καὶ μετὰ ταῦτα ἑτέρους διαθερμᾶναι πρὸς θείους ἔρωτας· καὶ ἀναζωπυρῆσαι δὴ ἑπομένως· καὶ οὕτω καθ᾽ ὁδὸν ἐλθεῖν· ἕως εἰς τάξιν τοῦ διδάσκειν

τοὺς πλησίον τοῦτο γὰρ ἄγγελος· ἐντεῦθεν, οἱ πρὸ τοῦ γενέσθαι Θεοὶ ἐν Πνεύματι καὶ θρόνοι Θεοῦ, χερουβίμ τε καὶ σεραφίμ· καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς ὑποδεεστέρας τάξεις τὰς Πνευματικάς, οὐδ' ἄγγελοι εἶεν ἂν ἀσφαλεῖς, καὶ οὔτε λατρεύειν ἔξουσι τῷ Θεῷ, οὔτε διδάξαι τὰ δέοντα ἀληθείᾳ καὶ Πνεύματι· ὡς τ' ἄρα ἥγε ἀληθὴς προκοπὴ τῆς ψυχῆς ἀπὸ μετοχῆς Θεοῦ Ὑψίστου δέχεται τὴν ἀρχήν, καί, ἧπερ εἴρηται, ἴεται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ἐξομολογήσο μαί σοι ἄφατε Κύριε Τριάς· οὐ σοί γε κατάλληλα Δέσποτα, ἀλλ' ἐμοὶ κατ' ἐφικτόν. Σὺ γὰρ ἄφραστε μετὰ τῶν σῶν ὑπερίπτασαι ὑπερεκτεινόμενος ἀπειράκις καὶ λόγου καὶ νοῦ παντὸς νοεῖν σε ἐθέλοντος, ἢ λέγειν σοι, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος με μεγαλοπρεπεῖ ἔκτισας βουλῇ, ὡς οὐδὲν ἕτερον, χερσί σου με ἔπλασας, κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσίν με ἐδημιούργησας, ἐγὼ δὲ μάταιος ἐν τούτοις οἵοις ἡλίκοις ἐντίμοις καὶ δεδοξασμένοις, δεινῶς ἀγνώμων ἐγενόμην περὶ τὰς σὰς ἐντολάς, καὶ ταῦτα ἁγίας οὔσας, εἰρήνης τε καὶ ἀληθοῦς εὐφροσύνης καὶ θεουργίας μεστάς. Καὶ ὃ θαυμαστότατον, ὅτι πρὶν ἂν με εἰς τὸ εἶναι παρέξῃς, δι' ἐμὲ καὶ ζωὴν τὴν ἐμὴν καὶ ἀνάβλεψιν καὶ ἐπίγνωσιν σὴν καὶ ἀφόρητον τῶν περὶ σὲ πνευματικὴν ἡδονὴν κόσμον παρῆξας οὕτω μεγαλείου κάλλους καὶ δόξης ἔχοντα, οὕτω δὲ δυνάμεως καὶ σοφίας δημιουργικῆς καὶ πεπυκασμένον πλουσίως καὶ πολυειδῶς, τῶν ὧν ἄνευ, οὐδ' ἂν πρὸς ὥραν εἶναι μίαν δυναίμην ποτὲ καὶ μεθ' ὧν ζῶ σωματικῶς μὲν εὐπαθῶν οἷς ἀπολαύω καὶ τρέφομαι· ψυχικῶς δέ, οἷς κατανοῶ θεωρῶν καὶ ἐκπλήσσομαι τὸ πάνσοφον καὶ παντοδύναμον τῆς προνοίας καὶ τῆς ἀγάπης σου πέλαγος. Καὶ ταῦτα μὲν ἄρρητε σύ, ἐγὼ δὲ ὁ ἄφρων ἀσώτως μου τὸν βίον ἐς δεῦρο διώκησα ἐξ ἐναντίας βαβαί! τῶν σῶν ἐντολῶν τῶν τῷ ὄντι ἡδέων καὶ φιλητῶν τοῖς ἐχέφροσι. Φεῦ μοι ψυχὴ τῆς ἀναισθησίας! φεῦ τῆς πωρώσεως! οὐχ ἡσθάνη βέβηλε ὅπως μόνον ἵνα ζήσῃ σωματικῶς καὶ ταῦτα ἐπίκηρα, ὁ πτωχὸς δοῦλος γένεται τῷ πλουσίῳ καὶ πείθει ἀνυπερθέτως ταῖς ἐντολαῖς τοῦ ἰδίου Κυρίου κἂν βαρεῖαι ὦσί τινες καὶ ταῦτα οὐχ ὑπὲρ τοῦ δρῶντος ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ προστάττοντος· οὔσα περιφανῶς, πῶς ἀνούστατε σὺ τοιούτου δημιουργοῦ, εὐεργέτου καὶ τροφέως τοσούτου ἐντολάς, καίτοι γε ὑπὲρ σοῦ καὶ τῆς ἀθανάτου δόξης σου λεγομένας, ἀγενῶς ἀκυροῖς καὶ εἰς τοὐναντίον περιΐστῶς αὐτάς; οἴμοι τῆς ἀναισχυντίας καὶ τοῦ κατὰ σοῦ αἰωνίου κακοῦ.

Εἶπα Κύριε τῇ πενιχρᾷ μου καὶ ὄντως ἁμαρτωλῷ ψυχῇ, τῷ σῷ φιλοψυχότατε πλάσματι, ἐν τῷ ἐπιστραφῆναί με πρὸς σὲ ὑπεράγαθε τὴν σφόδρα ἀπόρρητον ἀπόλαυσιν· ἔχεις πολλὰ ψυχὴ πνευματικά, φάγε, πίε, εὐφραίνου. Καὶ ἐν τῷ ἐπαναστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου ἐκακώθην καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα· ἀλλ' ὢ πλούτου τῆς σῆς χρηστότατε, ἀγαθότητος! ἐν τῷ ἐκλῖναι με σφαλερῶς ἀπὸ τῆς εὐθείας καὶ τοῦ καλοῦ, σὺ φθάσας θαυμαστῶς ἀνυπερβλήτοις δωρεαῖς, αὖθις ἐπέστρεψας. Καὶ δὴ φαγὼν ἀληθῶς καὶ πιὼν καὶ ἑπομένως, ὡς εἰκὸς εὐφρανθεὶς πνευματικῶς ἐξ ἐλέους σου καὶ πολλὰ πάλιν ἐξωστρακίσθην ἀποβουκοληθείς, οὐκ οἶδα, πότερον δαίμονος δεινῇ μηχανῇ ἢ ἀπροσεξίᾳ ἐμῇ, ἢ δήπου καὶ δι' ἀμφότερα· ἢ τάχα καὶ κρίσει σου βαθυτέρᾳ τινὶ ἐξ ἧς αἱ παραχωρήσεις καὶ ἐγκαταλείψεις διαφόρως ἑπέπονται καὶ παιδεῖαι. Καὶ πάλιν καὶ πολλάκις ἐνεπάγην εἰς ἰλὺν βυθοῦ, ὅπου οὐκ ἦν ὑπόστασις καὶ μήν γε ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην ἐν τῷ ἐμπαγῆναί μοι ἄκανθαν, ἢ κέντρον ἁμαρτίας θανατηφόρον καὶ συνελόντα εἰπεῖν, ὅσα πολλὰ πονηρὰ ὁ ἐχθρὸς ἐβουλεύσατο σκαιῶς κατὰ τῆς ψυχῆς μου διὰ τὴν δεινήν μου ἀμέλειαν καὶ τὴν ἄνοιαν τὴν χαλεπήν. Σὺ δὲ οὕτως οὐδέποτε ὅμως μηδαμῶς εἰς τέλος παρεῖδες τὰ ἐμὰ ἀλλὰ καὶ φωνῇ πνευματικῇ ἔκραξα ὑπεράγαθε ἐν τῷ μυχῷ τῷ μυστικῷ τῆς καρδίας μου καὶ εἶπες τῇ ἐξουθενημένῃ μου ψυχῇ σωτηρία σου ἐγὼ εἰμὶ μὴ φοβοῦ, ἀλλ' ἐπίστρεφε εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, μὴ πλανᾶς καὶ οὕτω παρεκάλεσάς με Ἰησοῦ ἀνεξίκακε καὶ περιφανῶς ἐγένου μοι ὑπερασπισμὸς σωτηρίας καὶ ὡς δεξιὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Κυρίου ἀντελάβου μου κραταιῶς καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με αὖθις, ὡς καὶ πολλάκις, ἐν ὅσῃ ἡλίκῃ μυστικῶν ἀφράστων εὐφροσύνῃ· ἐλθὲ οὖν λόγε Θεοῦ εἰς τὴν καρδίαν μου ὡς σφραγὶς ἀσφαλής, διὰ τὴν θεωρίαν τοῦ ἀφάτου κάλλους τοῦ ὑπερφυοῦς, ἐλθὲ εἰς τοὺς βραχίονάς μου, διὰ τὴν πρᾶξιν τῶν ἁγίων σου καὶ ζωοποιῶν ἐντολῶν, δεῦρο βασιλεῦ Ἰησοῦ Χριστὲ ὑπερουράνιε ἐλθὲ ἵνα ζήσω ἐν σοὶ πνευματικῶς, ἔγγισόν μοι εὐαισθήτως, πρὸς

Digitized by Google

σὲ ὅλῃ ψυχῇ ἐπιστρέφοντι, ἡ ὑπερκόσμιος εὐφροσύνη τῶν ἐν οἷς σὺ ἀρρήτως, ἄστραψον ἀστραπήν σου, ἀπειρόσοφε, ὡς ἂν ἡ νοερά μου ψυχὴ πρὸς ἑαυτήν, εἶτα καὶ σὲ συναχθῇ σκορπισθῶσι δὲ καὶ εἰς ἀπώλειαν χωρήσουσιν οἱ ἐχθραινοντές μοι ματαίως καὶ καταδιώκοντές με δωρεὰν καὶ κακοῦντές με ἀφειδῶς· φύλαξόν με Κύριε παρακαλῶ, εἰς τὸ διηνεκὲς ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ἵνα αἰωνίως μετὰ σοῦ θεωρῶσε ὑπερένδοξε ἄρρητε Δέσποτα.

νζ΄. Τίς εἰμὶ ἐγὼ Κύριε ἄκτιστε, ἡ γῆ καὶ σποδὸς; καὶ τίς ἐστὶν ὁ χρόνος μου τοῦ ὡσεὶ σκιᾶ παράγοντος; καὶ ὄναρ βραχὺ ἄναρχε ἐνώπιόν σου, οὗ ἐν ὀφθαλμοῖς τὰ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα ἡ χθὲς ἥτις διῆλθε καὶ φυλακὴ ἐν νυκτί; καὶ τίς μου ἡ σύνεσις παρὰ σοὶ τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει καὶ τὴν γῆν τὰ σύμπαντα ἐν σοφίᾳ καὶ ταῦτα ἀθρόον καὶ αὐθωρόν, ἵνα δὴ καὶ ὅλως ἐνώπιόν σου φιλοψυχότατε, ὡς κρινόμενος στῶ; μὴ δέομαι, μὴ παρακαλῷ δέσποτα, τὰ νεογνὰ νήπια οἱ γονεῖς, οὐκ εἰσπράττονται δίκας τῶν πραττομένων, οὐδὲ ἀπαιτοῦσιν ἔργον οὐδαμῶς, ἀλλ' οὕτως ἁπλοϊκῶς, εὐσπλάγχνως τε καὶ μετὰ σπουδῆς τὰ ἐπιβάλλοντα σφίσι ἐνέτω προνοοῦνται τρόπῳ, τρέφοντες ὡς ἔνι καὶ περιθάλποντες. Διὰ τοῦτο Ἅγιε ὁ ὄντως ἡμῶν αἰώνιος καὶ ἐς τὰ μάλιστα προσφιλὴς γονεύς, ἅτε ξυνόλως τῶν συμπάντων ἡμετέρων ἐξ οὐκ ὄντων δημιουργός, μήτ' ἐπὶ ταῖς πλημμελείαις μου καὶ ἀνομίαις μου ἄχθου δέομαι· μήτε μὴν ζήτει με ἔργα φιλάνθρωπε ἀνάλογα χάριτος σῆς, μὴ ἀγαθὲ μή, ἀλλ' ὡς νηπίοις πρέπει, οὕτω καὶ πολλῷ γε μᾶλλον καὶ ἀπείρως σὺ σύγγνωθι εἰς τἀμὰ καὶ αὔξανέ σου τὴν ἄχραντον δωρεὰν ἐν ἐμοί, βοηθείας ὅτι μάλιστα ὡς ἀσθενεῖ τὸ φρονεῖν δεομένῳ. Ναὶ ὁ ποιήσας καὶ πλάσας καὶ ἀναπλάσας με ὑπερύμνητε ὑπεραγάθῳ πάντως σκοπῷ, ἵνα εὖ με ποιήσας σφόδρα πάνυ καὶ θεουργικοῖς κάλλεσι κατακοσμήσας, ὡς γνησίαν εἰκόνα σου, δοξάσῃς ἐφαμίλλως ἀκήρατα καὶ ὑπέρτατα, καί γε ἐληλυθώς, οὐχ ἵνα κρίνῃς ἀλλ' ἵνα σώσῃς τὸν κόσμον. Ἀμήν.

νή. Αὐτοκατάκειτος εἰμί, ὡς καὶ σὺ γινώσκειν τὰ ἐγκάρδια Κύριε ὁρᾷς οὐδενὸς ὑπέρσοφε δέομαι δικαστοῦ. Ἐπ' ἀμφιβόλων, ὑπεράγαθε σὺν δίκῃ γίνεται κρίσις· ὅπου δὲ ὁ ἀντιλέξων προκαταγέγνωσται· καὶ ἐπ' ἀληθείας ἑαυτὸν καὶ ὁρᾷ καὶ ὁμολογεῖ οὔκουν ἁπλῶς ἁμαρτωλόν, ἀλλὰ καθ' ἡμέραν καθ' ὥραν ἁμαρτάνοντα: φεῖσε Κύριε φιλάνθρωπε τῆς δίκης· ἔλεον ζητῶ, καὶ χάριν ἀπαιτῶ ἐλέους καὶ χαρίτων ἄφθονε πηγή· σὲ τὸν δι' ἐμὲ ἄνθρωπον γενέσθαι εὐδοκήσαντα, καὶ μήτε ποιοῦντα ἡμῖν τῷ περιόντι τῆς ἀγαθότητος καὶ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν μήτε ἀποδιδόντα τῷ ὑπερβάλλοντι περὶ ἡμᾶς φίλτρῳ κατὰ τὰ ἁμαρτίας ἡμῶν· ἀλλὰ μᾶλλον μενοῦν ἀγάπῃ νικώμενον πεφυκεῖα, καὶ μακρύνοντα, καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν· σοῦ οὖν δέομαι ἀνεξίκακε Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ εὔσπλαγχνε Δέσποτα, καὶ σέ, εἰ καὶ ἀναξίως, παρακαλῶ πᾶσάν μου ἀνομίαν, καὶ πᾶσάν μου ἁμαρτίαν παραδιδόντα· παρασχέ μοι τοῦ παναγίου σου Πνεύματος τελείαν εἰς τὴν καρδίαν μου τὴν σφραγίδα, καὶ ὄντως ἁγίαν δωρεὰν ἐν τῇ δυνάμει σου καὶ ἐν τῇ σοφίᾳ σου: ἵνα οὕτω ποιοῦντι τῇ τῆς σῆς χάριτος δυνάμει ἐν σοφίᾳ καὶ φρονήσει πνευματικῇ κατ' ἐφικτὸν λόγον τὸ εὐάρεστον ἐνώπιόν σου, ἐσαῦθις τὰ πνευματικὰ ῥεῖθρα τῆς ἀχράντου σοφίας σου ῥεῖ γιγνομένως ἐκ τῆς καρδίας μου, ἐν ἀληθείας συνέσει καὶ φωτὶ καταλλήλῳ καὶ εὑρεθῶ ἐντεῦθεν μετ' ἄρα σοῦ καὶ τῶν σῶν κοινωνὸς εἰς αἰῶνας αἰώνων πεφωτισμένος τουτέστι τῷ ὑπερενδόξῳ φωτί σου ἀπὸ τοῦ νῦν, ἐλέῳ ἀνικάστῳ καὶ χάριτι ἀφράστῳ ἀμήν.

νθ΄. Οὐχ ἔγνωκέ τις περιφανέστατα ἐπιβουλὴν εἴτε μὴν προσβολὴν χρὴ καλεῖν ἐνυποστάτως οὖσαν διαβολικήν, ὡς ὁ φυγὼν δαίμονας, καὶ ἀπηλλαγμένος ἐπὶ καιρὸν προσβολῶν· καὶ οὐδεὶς φεύγει τούτους καὶ ἀπαλάσσεται, ὡς ἔφθην εἰπών, εἰμὴ ῥοπὴν καὶ μόνος θείας πνοῆς ἐνυπόστατον καὶ ἀείβλυτον κτίσαιτο καρδιακῶς. Τοῦτο δὲ πίστις σὺν ταπεινώσει, ἀγάπη τε Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐνεργὴς οἶδε γεννᾷν φιλιτύχῳ μετὰ ἀγρυπνίας διαίτῃ, καὶ ἀναγνώσει νῦν μὲν πρακτικῇ, νῦν δὲ θεωρητικῇ καὶ ἀκολούθως θεολογικῇ μετὰ προσευχήν· ἀγάπη δ' ἐνεργὴς λέγοιτ' ἂν εἰκότως ἡ τῶν ἱερῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν κατ' ἐφικτὸν ἔκπραξις· ἐντεῦθεν τοίνυν οὐ μόνον Θεοῦ σύνεσις καθαρωτάτη καὶ διαυγεστέρα, ἀλλ' ἤδη καὶ δαιμονικῆς ἐπινοίας κακοτέχνου, καὶ μὴν γε ἐπιφορᾶς ἐν ψυχῇ γνῶσις ἀκριβής, καὶ διάκρισις ἀσφαλεστέρα· καὶ γοῦν οἱ ἀγῶνες μείζονες καὶ ἐφάμιλλος ἄθλησις φθονούντων

Digitized by Google

δαιμόνων ὑπερβαλλόντως καὶ ἀπνευστὶ φερομένων μανικῶς πρὸς παντοίαν κακοποίησιν τῆς θεοφόρου ψυχῆς λίαν κακεντρεχῶς. Καὶ τοίνυν εἰμὶ ὁ τοῦ ἰδίου λαοῦ ἀληθινὸς Σωτὴρ προὔστη φιλανθρώπως, καὶ ὑπερεμαχέσατο τὸν πιστῶν ὁ Χριστός, οὐκ ἂν διεσώθη τῷ ὄντι πᾶς ὁστισοῦν ἄνθρωπος καὶ τῶν ἁγίων ὤν.

ξ'. Σαφέστατα ἔγνων καὶ δὴ ἐξομολογοῦμαί σοι Κύριε· ὅτι καὶ ἀλόγων ζώων ἥττων ἐξ ἀπροσεξίας, ἀγνωμοσύνης τε καὶ ἀλογοπραγίας ὁ λογικὸς ἐγὼ χαλεπῶς ἀποκαθίσταμαι ἐφ' ὅσον ἐκεῖνα μὲν τὴν ἰδίαν φύσιν τηρεῖ καὶ ζῇ κατ' αὐτήν· ἐγὼ δὲ οὐδὲ γοῦν πρὸς μίαν ὥραν τίς ἡ καθαρὰ καὶ ὄντως τῆς φύσεώς μου ἔγνων ἐνέργεια, μολυσμῷ μιαρῶν παθῶν, καὶ τῶν παρερχομένων προσπαθείᾳ τε καὶ συγχύσει· ὅθεν ἀνοηταίνων, οὐδὲ τὴν φύσιν μοι ἀκολούθως οἷα ἐστὶν ἐπίσταμαι ἢ χρὴ ἀληθῶς καὶ δαιμονικὴν φατρίαν κατὰ τὴν κακίαν παρήλαβα, καὶ εἰμὶ τῷ ὄντι κακίων κἀκείνων τὴν προαίρεσιν· εἰ γὰρ ὡς ἐκεῖνοι ἄνοσοι δὴ καὶ ἀθάνατοι καὶ ἀπροσδεεῖς τινος πρὸς τὸ ζῆν ἤμην κἀγώ, πολὺς ἀναμφηρέστως ὤφθην ἂν τὴν κακίαν ὁ τάλας καὶ ἀκρατὴς ἀτόπους ὁρμάς· ὁπηνίκα οὐ μόνον οὐκ ἀθάνατος ὤν, ἀλλὰ καὶ νόσοις συχναῖς συνὼν καὶ μακραῖς, ὅμως παρανομῶ, καὶ χαίρω ταῖς ἁμαρτίαις καὶ πρόκειμαι· καί, ὃ χείριστον, ὡς οὐ πρὸς ἓν κλίνω τῶν κακῶν, τῶν ἄλλων ἀποστρεφόμενος· ὥσπερ ἐκείνων ἕκαστος· ὁ μὲν φιλαργυρίας ὤν· ὁ δὲ κενοδοξίας, καὶ φιληδονίας ἕτερος, καὶ ἄλλος ἄλλου πάθους ἐργάτης, ἢ μᾶλλον φίλος καὶ συνεργὸς πρὸς αὐτὸ τῶν αὐτῷ πεπεισμένων· ἀλλὰ μόνος πάντων παθῶν ἐραστὴς καὶ πράκτωρ ἐγώ· καὶ τοσοῦτο δήποθεν ἐμπαθῶς, ὡς καὶ μὴ κινούντων δαιμόνων μὴ δὲ προσβαλόντων ἔξωθεν ἥκειν αὐτόμολος πρὸς τὰ πάθη, ἢ μᾶλλον πίπτειν ἐλεεινῶς· ἐξ οὗ καὶ ἃ τῶν κακῶν οὐκ ἐτέλεσα, οὐχ ὡς ἀποφυγὼν ἑκών, ἢ ἐξεπίτηδες μὴ θελήσας, ἀλλ' ὡς μὴ δυνηθεὶς ὅθεν δήπουτε οὐκ ἐτέλεσα. Πόσον τοίνυν δικαίῳ λόγῳ καὶ κεκριμένῳ πολὺ κακίων ἐκείνων τῶν τέως ἀθανάτων ἀνόσου τε καὶ ἀνενδεῶν τὸ ζῆν, καὶ ὅμως πρὸς ἓν εἶδος ἕκαστος ἁμαρτίας κλινόντων, ἐγὼ οὗ αἱ ἡμέραι οὐ βραχεῖαι μόνον, ἀλλ' ἤδη δι' ἃς ἔφην νόσου, καὶ ἀσθενείας, καὶ πονηρίας»· ἐπειθ' οὕτω πρὸς πᾶσαν ἁμαρτίαν ἐπικλινὴς σὺν σπουδῇ, καὶ εἰς τὸ τελέσαι, φεῦ! πρόθυμος σπουδῇ, κατὰ πολὺ σφόδρα τῷ ὄντι χείρω καὶ δαιμόνων εἰμί· ἀλλὰ Κύριε Κύριε ὁ τὸ ἔλεος ἀνυπέρβλητος καὶ τὸ σώζειν ἔχων πεφυκώς, ὅτι καὶ αὐτοῖς τοῖς δαίμοσι μετάνοιαν βουλομένοις ἀμνησικάκως παρασχών· ἐνίσχυσόν με μετ' ἄρα σοφίας καὶ παντὸς τοῦ καθήκοντος μετανοῆσαι ἢ χρή, ἐφ' οἷς ἥμαρτον καὶ ἱλεώσασθέ σου τὸ πανάγιον πρόσωπον, ὑπερφερὴς καὶ ζωὴ μακαρία καὶ τῶν δικαίων διαρκὴς ἀπόλαυσις ὑπερκόσμιος, καὶ ἡ μὴ λογιζομένη αὐτὸ ἀγάπη, καὶ ἡ ἄφατος φιλανθρωπία καὶ εὐσπλαγχνία Δέσποτα· ποίησον μετὰ τῆς ψυχῆς μου τὸ μέγα σου καὶ θαυμαστὸν ἔλεος βοώσης ἐλέησον εὐδιάλλακτε ἵνα οὕτω σαφῶς ἀποδειχθῇ γινώσκουσιν ὡς καὶ δαίμονας ἐπιστραφέντας, καὶ τὸ ἐλέησον ἐπειπόντας, ὡς ἔχουσι πρὸς τὴν σὴν ἀπέραντον ἀγαθότητα· οὔμενουν μεθ' ἧκας ἂν ἔξω ἐλέους σου οὐδὲ ἀπεστράφης οὐδόλως πηγὴ χαρίτων αὐτούς· εἰ γὰρ ἐμὲ ἐκείνων ὄντα κακίονα καὶ ζώων τῶν ἀλόγων χείρονα ἐλεήσαις ἐπ' ἀληθείαις οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ἁμαρτίαις ὑπεύθυνος οὐκ ἄνθρωπος οὔτε μὴν δαίμων, ὃς πρόσπεσόν σοι καὶ κράξας ἐλέησον, καὶ οὐκ αὐτίκα τῷ περιόντι σοι τῆς ἀπείρου χρηστότητος εὑρήσει καὶ πάνυ πλούσιον καὶ σφόδρα θαυμαστὸν καὶ ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας τὸν ἔλεον ἐλέησον δή με Ἰησοῦ, ὁ καὶ Πατὴρ ἡμῶν πεφυκότως καὶ τοῦ ἐλέους πηγή.

ξα'. Πολλά μοι εἰς νοῦν ὡς νοούμενα ἥκει Κύριε· ἀλλ' οὐδὲν τῷ ὄντι ἐστίν, ὃ βεβαίως εἰς πέρας κατανοῶ, καὶ καθάπαξ ἐν σύμπασιν, ἓν οὐκ ἔστιν οὐδέν, οὗ τῆς γνώσεως ἀμηγέπη, οὐκ ἀπολιμπάνομαι· δι' ὃ δήπουθεν ὡς ἄρ' ἔχει τὸ εἰκός, ἐνδεὴς καὶ περιφανῶς περὶ τοῦ ἁπλῶς καὶ ὁλικῶς γινώσκειν ἀποδέδειγμαι· οὐρανὸν τουτονὶ καὶ μὴν γε τὴν γῆν ὄντως ὁρῶ· τί δὲ ἐστι ταῦτα, ἥτινί γε ἥδρασται καὶ ὅπως συνέχεται καὶ τ' ἄλλ' ἕτερα περὶ αὐτὰ πάμπολλα καὶ τὴν σοφῶν αὐτῶν φύσιν, ἀριδήλως ἀγνοῶ ἀέρα, ὕδωρ, καὶ πῦρ ἔχω βουλομένοις κἀκ' τοῦ ῥᾴστου παραδεικνύειν· τί δὲ τούτων τὴν φύσιν ἕκαστον εἶγε τις ἔροιτο· καὶ πῶς ὁ μὲν κατωφερές, ὃ δὲ ἀνωφερές· ἀὴρ δὲ παντοφερής· γρύξαι γοῦν ἔξω οὐδὲ στόμα διάρας· ἀλλὰ δὴ μεθίημι τὸ περὶ τοιούτων εἰδέναι μὴ ἔχειν εἰπεῖν· Θρὶξ μία τὸ δοκοῦν εὐτελέστατον ἥκιστα ἐφικνεῖται εἰς αἴσθησιν ἡμετέραν· τίποτε ἀφ' ὧν πρόεισιν ἐξικνεῖ-

ται καὶ πῶς· εἶτα καὶ τίνες χρονικῶς τε καὶ τακτηδόν· καὶ τί γε γινώσκων τρίχας ἥπερ εἰσι.

Διὰ τοῦτο δέομαί σου δέσποτα λύτρωσαί με ἀπὸ οἰηματικοῦ φρονήματος τοῦ αἰτίου τὸν πλησίον καὶ πάνθ' ὁντινοῦν καὶ κρίνειν καὶ κατακρίνειν ἐξακολούθου σκέπασόν με ὑπὸ τὸν κραταιόν σου βραχίονα ὅτι ἁπλοϊκὸς εἰμί, καὶ λίαν ἀμβλὺς περὶ αὐτὸ τὸ φρονεῖν· τίς οἶδεν ἄρα τοῦ οὐρανοῦ μέτρα, καὶ γῆς τόσον ὄγκον· καὶ βρίθος ὁπόσον· καὶ ἡλίου δρόμον σφόδρα πάνυ ταχὺν καὶ ἀκάματον, πρὸς δὲ καὶ θαυμαστῶς ἔντεχνον καὶ εὐστάθμητον; τίς δ' ὅλως συνήσει τὴν ταῦτα φέρουσαν οὕτω σοφῶς δυναστείαν; πῶς δ' ἂν γνοίη ταῦτ' ὁ μηδὲ γοῦν κώνοπος εἴδησιν ἔχειν δεδυνημένος ὅπως δήποτε; ἢ που δή; ἄγαν ἄνους ἐγὼ καὶ περὶ τὸ τῆς σοφίας κράτος ἐξίτηλος μόνη γιγνομένως θαρρῶν τε χάριτι τὴν ἐν σοὶ χρὴ λέγειν εἴτε θέωσιν, ἢ πρὸς Θεοῦ ὑπερφυᾶ συνάφειαν ἐξ ἀνηκούσης αὐτοῦ θείας διαπράξεως καὶ ἐφεκτῆς νοήσεως.

ξϛ'. Μόνοι οἱ τὴν πνευματικὴν αἴσθησιν διὰ διοράσεως τῆς ἐκ τῆς χάριτος προδεδεγμένος τοὺς μὴ τὴν πνευματικὴν αἴσθησιν κτωμένους ἀλλὰ ψυχικῶς ἀγομένους ἐναργέσι σημάντροις καὶ μέν γε σαφέσιν ἐς τὰ μάλιστα καὶ γιγνομένοις συνίασι. Πάντα γάρ τοι κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον ὁ τοιοῦτος διακρίνειν ἔχει· καίτοι γε ὑπ' οὐδενὸς ἑτέρου οὗτος ἀνακρινόμενος· καὶ μὲν δήποθεν τῶν ἄλλων ἐχόντων, οὐ μόνον οὐ συνορώντων τὸν τοῦ θείου κενὸν Πνεύματος ἀλλὰ καὶ μακαριζόντων ἔσθ' ὅτε ἑπομένως ἐξ ἄρ' ἀνοίας τοὺς ἀξίους καὶ ταλανισμοῦ οὐμενον αἴσθησιν Πνευματικὴν δεξαμένους ὑπὸ τῆς χάριτος, ἀλλ' ἀγομένους μᾶλλον ὑπὸ κοσμικοῦ Πνεύματος, καὶ ὄντας, οἵους ψυχικοὺς ὁ θεῖος λόγος καλεῖ· οἱ μὲν γὰρ πνευματικοὶ τὴν αἴσθησιν καὶ ἡμμένοι τοῦ θεοειδοῦς οὐ κρίνουσιν, οὐδαμῶς τὸ παράπαν πράγματα, ἢ προπετῶς ἢ κατὰ τὸ ὁρώμενον ὡς ἂν οἱ πολλοί· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἄτρεπτον καὶ ἀΐδιον ἀλήθειαν μυηθέντες πάντως τῷ ζωοποιῷ καὶ φωτιστικῷ Πνεύματι ζωὴν ἀλλοίαν τῆς κατ' ἔθος παρέχοντι ὑπερφυᾶ, καὶ φῶς καὶ γνῶσιν καὶ μέν γε παρὰ τοὺς τῶν πολλῶν ὀφθαλμούς, οἷς ἂν ἐγγένηται περιφανῶς· οἷος Ἰακὼβ ἐκεῖνος ὁ Πατριάρχης ἦν· ὅς γε δὴ πολὺν διαμείψας τόπον, ἐνὶ τόπῳ τούτῳ· καὶ πολλ' ἄττα ὄμματι διοράσεως ἰδὼν καὶ εἰπὼν περὶ τῶν υἱέων αὐτοῦ θαύματος ἄξια. Καὶ Ἡσαΐας γοῦν ὁ μεγαλοφωνότατος ἐν προφήταις τὸν Ἰησοῦν ὡς πρόβατον ἀγόμενον ὁρῶν ἐπὶ σφαγήν, καὶ μήτε τῷ πάθει δραττόμενος, μήτε μὴν τῇ ταπεινώσει ἐκείνῃ καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἤθει, προσκεκρουκῶς· ἀλλ' ὄμματι πνευματικῷ μυστικῶς θεωρῶν τὴν ἐν τουτοισὶ δόξαν κατὰ τὸ εἰκός· τοιοῦτος ἦν τὸ εἶδος καὶ τὸ κάλλος ὁρῶν ἐκλεῖπον τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τ' ἄλλα τῶν παθημάτων, καὶ ὅμως ὁμολογῶν αὐτὰ τὴν θεότητα· τοιοῦτος καθάπαξ φάναι τῶν ἱερῶν προφητῶν ἕκαστος νοερῶς νοητοῖς ἐπιβάλλοντες ἐν ἐλλάμψει τοῦ πνεύματος· τοὺς μέντοι τὸ τοῦ κόσμου Πνεῦμα φέροντες, ἢ μᾶλλον οἰκειότερον εἴποι μοι, τοὺς ὑποκοσμικοῦ πνεύματος φερομένους, ὁ κατιδεῖν ἐκ τοῦ ῥᾴστου βεβουλημένος διενθυμείσθω τὴν περὶ τοὺς γραμματεῖς ἐκείνους καὶ φαρισσαίους φατρίαν ἐν εὐαγγελίοις, πῶς τοῖς φαινομένοις ἐνησχολοῦντο καλοῖς· καὶ πρὸς ἐπίδειξιν προσπαθῶς ἔζων διδάσκαλοι τοῦ Ἰσραὴλ καλεῖσθαι σὺν παντὶ τῷ τῆς ψυχῆς διακειμένῳ μετὰ σεμνοῦ καὶ σχήματος καὶ βαδίσματος ἀξιοῦντες καὶ μηδὲν ἕτερον ἢ τῷ σχήματι ἐσχηματίσθη, καὶ ἐν τῷ εὐγολολογεῖν τὸν ἐνάρετον βίον ὑποκρινόμενοι· ἐντεῦθεν δὴ ἄρα γιγνομένως Χριστὲ Ἰησοῦ, φεῦ τῆς τυφλότητος! τὸν γνησιώτατον υἱὸν τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ σχετλίως διὰ φθόνον ἐν σφίσιν ἔτεκε πνεῦμα τὸ κοσμικὸν θανάτῳ κατέκριναν τὴν θείαν καὶ ἀληθῆ καὶ τῷ ὄντι ζωήν· εἰ γάρ τοι πρὸς φθόνον ἡμῖν οὐ λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἢ γέγραπται φανερὸν ὅτι τὸ τοῦ κόσμου Πνεῦμα πρὸς φθόνον λαλεῖ, καὶ μέν γε ἐξ ἀκολούθου κρίνει ἐν ἀδικίᾳ καὶ σκότει· διὰ τοῦτο κόψονται ἢ γέγραπται, τῷ καιρῷ τῆς ὁλικῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ σφᾶς αὐτοὺς ὡς ἔχουσι ταλανίσουσιν οὐκ ἀπεικότως ὄψονται καὶ γὰρ εἰς ὃν ἐξεκέντισαν καὶ διαπορηθήσονται λέγοντες; οὐχ οὗτος ἐστὶν ὃν ἡμεῖς εἰς οὐδὲν ἡγούμεθα, καὶ οὗ τὸν βίον ἐνομίζομεν μανίαν; πῶς οὖν κατελογίσθη οὗτος ἐν υἱοῖς Θεοῦ; σκότει γὰρ οἰήσεως διὰ τοῦ κοσμικοῦ Πνεύματος ἐμπαιχθέντες καὶ δεινῶς προσκόψαντες, οὐκ εἶχον ὡς εἰκὸς εἰδέναι τὴν τῷ ὄντι ἀλήθειαν, καὶ ἐφεξῆς ἰέναι κατ' αὐτήν, εἰς ἣν τὸ ἡγεμονικὸν καὶ εὐθὲς καὶ φωτιστικὸν

πνεῦμα ἔχοντος· περὶ γάρ που τῶν πνευματικῶν λέγει ὁ Παῦλος, ὡς οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν μήτιγε βιωτικά; οὕτω πάντα ἀνακρίνειν ἔχει ὁ τὸ Πνεῦμα φορῶν, ὃ ὁ κόσμος ἤ φησὶν ὁ Κύριος οὐ δύναται λαβεῖν οὐδὲ θεωρεῖν· ὅσοι τοίνυν οὐκ ἐνδέδυνται αἰσθήσει ἀληθινῇ ψυχῆς τὸ ὑπερουράνιον ἅγιον Πνεῦμα, μηδὲ ἔχουσι τοῦτο ἐν ἑαυτοῖς ἐνεργοῦν ἄρρητα ἐν μυστηρίῳ, καὶ λαλοῦν ἀνέκφραστα, δῆλοι εἰσὶν ἔχοντες τὸ τοῦ κόσμου Πνεῦμα· ὑμεῖς δέ, φησὶν ὁ Παῦλος, οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν Πνεύματι εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, οὐδέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ»· ὁρᾷς ὅπως εἰ Πνεῦμα ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες «οὐκ εἰσὶ σαρκικοί; οἱ δέ γε τούτου ἐλεεινῶς, οἴμοι! εὑρισκόμενοι· οὐ μόνον οὐκ ἔχουσι κρίνειν ἐν τοῖς θείοις ὀρθῶς ἀλλ' οὐδὲ εἶναι δεδύνηνται τοῦ Χριστοῦ; Καὶ γοῦν ἐν ἄλλοις ἐκφανέστερον τὴν τοῦ κοσμικοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐναντιότητα, ὁ ἀπόστολος διείκνυσι λέγων· «ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ Πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν,ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν»· συνιῆς πῶς τὰ θεῖα καὶ τὴν ἀλήθειαν μόνοι οἱ τοῦ Θεοῦ δεξάμενοι τὸ Πνεῦμα ἔχουσιν εἰδέναι; ὡς καὶ ὁ Κύριος εἴρηκεν, ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν συνορᾷς πόθεν ἡ ὁλικὴ ἀλήθεια γιγνομένως ἐπινοῦν ἀνακύπτειν πέφυκεν ; ὅτε δήπουθεν καὶ τὸ κρίνειν εὐπετὲς καὶ διαμαρτίας ἐλεύθερον; διὰ τοῦτο Πνεῦμα βουλῆς· διὰ τοῦτο Πνεῦμα ἐπιστήμης, συνέσεως, σοφίας, Πνεῦμα ἡγεμονικόν, Πνεῦμα εὐθές, Πνεῦμα ἀληθείας ὀνομάζεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· καὶ μὴν γε παρὰ Ἡσαΐα Πνεῦμα κρίσεως, ὅτι δῆτα ἐν αὐτῷ εὐθυβούλως εἰς τὰ εἰρημένα φέρεται ἡ ψυχὴ καὶ δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦντος ἐν αὐτῇ ταῦτα κατὰ τὸ χρεὼν (κρίνεται) ὡς καὶ αὐτῇ οὖσα μετόχῳ καὶ χωρὶς τοῦ Πνεύματος σκότος πάντα μεστὰ, καὶ ἀληθείας ἔρημα ὁ δὲ τοῦ τῆς ἀληθείας Πνεύματος ἔρημος καὶ τῶν εἰρημένων ἐφεξῆς εἶτα κρίνον ἐπιχειρῶν τὰ ψευδῆ συμπαιράναι ἀλήθειαν ἀστοχήσει· οὐδεὶς φησί γινώσκει τὰ τοῦ ἑτέρου, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ οἰκοῦν ἐν αὐτῷ, τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καί γε εἰ τούτου χωρὶς ἐξὸν εἶναι εὑρηκέναι τὴν ἀλήθειαν, οὐκ ἂν Πνεῦμα ἀληθείας καὶ τὸ Πνεῦμα κρίσεως· καὶ τ' ἄλλα εἰρημένα ἤδη ἐλέγετο τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰ δ' ἂν ἐρεῖ ἀληθείας ὁ ἄνευ κρίνων τοῦ Πνεύματος τῷ ψεύδει συνήγορος ἔσται· τὸ μὴ ὂν ὑπονοήσας, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν ἐκπεσεῖται τῆς ἀληθείας (καὶ Πνεῦμα κρίσεως ἐστί) καὶ ἑκὼν εἶναι Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἐξοστρακισθεὶς καὶ διχοτομηθεὶς κατὰ δίκην, ὡς παρὰ τὴν ἀλήθειαν κρίνων καὶ ἀποφαινόμενος προπετῶς, δίκαιον ἀμαθῶς προσδιδοὺς ὡς ἄν τις Ἰούδας ἕτερος ἀτεχνῶς· καὶ γὰρ οὖν κἀκεῖνος ὁ τῷ ὄντι τρισάθλιος ἐν τούτου καταδεδίκασται, ὅτι τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν προὔδωκεν, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἀγενῶς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς πεμφθέντα ἡμῖν δικαιοσύνην, καὶ ἑαυτὸν εἶναι εἰπόντα ἀλήθειαν. Φαρισσαῖε ἄθλιε τυφλὲ ὁ κενός τοῦ φωτίζοντος τοὺς τῆς ψυχῆς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς πνεύματος περιϊὼν καὶ κρίνειν ἐκ τῶν φαινομένων σφαλερῶς τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ προπετευόμενος ὡς κἀκεῖνοι ὁρῶντες, εἴπερ δὴ τ' ἄρα καὶ ἑώρων νεκρεγερσίας παραδόξους, καὶ μυρίας θεοσημείας, ἃς ἢ ὁ Θεὸς ἀληθὴς, μόνῳ ἐνήργει νεύματι ὁ Ἰησοῦς, δέον γεραίρειν καὶ ἀνυμνεῖν, καὶ μέν γε πιστεύειν αὐτῷ, ἤσχαλον ὅμως καὶ ἠνιῶντο περὶ τὴν τοῦ σαββάτου πάνυ σοφὴν καὶ λίαν φιλάνθρωπον λύσιν· καὶ ὅτι οὐκ ἐνήστευον οἱ τοῦ νυμφίου μαθηταὶ, οὔτε μὴν πυγμὴν νίπτονται· ἀνούστατε εἴποι μ' ἄν, καὶ ἀφρονέστατε καὶ σκότους πλήρης φαρισσαῖε· τὴν πηγὴν τῆς σοφίας καὶ τῶν ἀφάτων οἵων χαρίτων τῶν θαυμασίων, ἐθέλεις εὐθύνειν, καὶ τὰ τοσαύτης ἡλίκης ἔργα δυνάμεως παρορῶν τὰ εὐτελέστατα καὶ κατὰ λόγον σοι τέως ἀνεπινόητον γεγενημένα δῆθεν ὁρᾷς; ὡς λίαν σκαιὸς εἶ ἀγνώμων τε καὶ ἀναίσθητος. Καὶ εἰ προσκόπτεις ὡς ἂν οὐ δεῖ τοῖς ὡς ἄν τις εἴποι, οὐδέσι· τὰ μὴ κατὰ τὸ εἰκὸς θαυμάσας τὰ μέγιστα τῶν ἔργων, ἃ εἴργασται, καὶ μὲν δῆτα δοξάσας ὡς ἔνι καὶ ὑμνήσας τὸν ταῦτα ἐργαζόμενον· τούτου ταπεινῶς προσήρχου, καὶ μετὰ εὐθύτητος τῶν ὡς σὺ νομίζεις, παρεωραμένων τοῦ συνήθους ἥτις δοῦναί σοι τὸν λόγον τῆς λύσεως ; ἀλλ' ὡς ἔοικε πάντων δεινότερον καὶ παγχάλεπον χρῆμα οἴησις, καὶ ἡ ἑπομένως μετ' αὐτὴν πονηρία· τοσοῦτον σκοτεινόν, καθ' ὅσον εἰδέναι εἴεται· καὶ τόσον ἀνόητον, καθ' ὅσον τὴν ἄγνοιαν ἑαυτοῦ ἀγνοεῖ. Ἐσαῦθις δῆτα φαρισσαῖε τυφλέ· ὁ μὴ τὸ τοῦ ποτηρίου ἐν-

τὸς ζητῶν, εἰ ἔστι καθαρόν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐκτός, καὶ τῆς παροψίδος οἰόμενος τὴν κάθαρσιν δεῖν καὶ ποιεῖσθαι, καὶ ὁρᾷν οὐ κατακούεις τί Χριστὸς ἡ ἀληθὴς σοφία ἐντέλλεται κρίσεως περὶ «μὴ κρίνετε λέγων κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνετε»; οὐ κατανοεῖς ὡς οὐ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐστι τὰ δίκαια κρίνειν, καὶ ὀρθῶς ποιεῖσθαι τὰς ἀποφάσεις· τοῦτο γὰρ τὸ καθ' ὄψιν δηλοῖ, τουτέστι τὸ περιφανές; πῶς οὖν αὐτὸς ἐμβρόντητε μετὰ τὴν τοῦ Πατρὸς δεδιὼς ἐντολήν, μήτε μὴν ὡς φαίνεται κατανοῶν, ὡς οὐχὶ τὸ ὁρώμενον ἐστιν ὁ κυρίως ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ὁρωμένου κρίνειν, ἥκιστα αἰσχύνην ὑφίσταται; ἀντὶ τοῦ ἐγκαλύπτεσθαι· καὶ εἰκότως, ἐφ' ᾧ τῆς ὄντως ζωῆς ἐστερημένος διαζῇς τοῦ φωτός, τῆς σοφίας, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς κατ' αὐτὴν γνώσεως, καὶ τῶν ἄλλων οἵων ὅσων ἀγαθῶν, ἐκ τοῦ ἁγίου προχεομένων, καὶ μετεχομένων Πνεύματος· ὧν ἄνευ, οὐ μόνον τὰ ἀλλότρια κρίνειν, οὐκ ἔχεις ἀναμαρτήτως, ἀλλ' οὐδὲ σεαυτὸν κατιδεῖν, οὗ οὐκεῖσαι κακοῦ· ἄφελε εἴτε ἐμοὶ πείθῃ, τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου· λέγω δὲ τὴν δόκησιν ἤτοι τὴν οἴησιν ἐκ τοῦ νοός σου, καὶ οὕτω διαβλέψας εὐλόγως ἔχεις ἂν ἀκολούθως ἐξελεῖν τὸ κάρφος, ἁμάρτημα τὸ κατὰ συναρπαγὴν δήπουθεν καὶ λεληθότως προσφῆσαι τῷ τοῦ πλησίον ὀφθαλμῷ· ἕως δὲ φῶς νοητὸν ὁ ἔσω σου ὀφθαλμὸς οὐχ ὁρᾷ, εὔδηλον, ὡς ἡ δοκὸς ἐπικειμένη, αὐτῷ τὸν σκότον ἐμποιεῖ· μὴ δὴ πρὸ τοῦ σεαυτὸν ζητῆσαι πάσῃ μηχανῇ, καὶ πρὸ τοῦ τὸ κακὸν ὡς πόρρω ἐκ σοῦ ποιήσασθαι, δαίμονος ἐμπαιγμῷ καὶ ἀνοίας παθήμασι διϊσχυρίζου, ἃ τῶν φωτιζομένων μόνον ἐστίν· ἐπισφαλὴς καὶ σφόδρα ἡ ἐπιχείρησις· ἐπικίνδυνος ἡ ὁρμή· εἰπάτωσαν, καὶ μὲν δήπουθεν κρινάτωσαν ἐξ ἑπομένου οἱ λελυτρωμένοι ὑπὸ Κυρίου, ὡς ὁ ἱερὸς Δαβὶδ συμβουλεύει· οὓς ἐλυτρώσατο Κύριος ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν, τουτέστι τῶν νοητῶν, καὶ ἐκ τῶν χειρῶν, ἤγουν τῶν ἐμπαθῶν καὶ ἀσυμφύλων, καὶ πολυσχεδῶν ἔξεων συνήγαγεν αὐτοὺς ἑνώσας τούτους πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ· οὗτοι δέ που οἱ συνηγμένοι καὶ ἡνωμένοι, καὶ πεφωτισμένοι, ὡς λελυτρωμένοι καὶ σεσωσμένοι, εἰπάτωσαν καὶ κρινάτωσαν. Σὺ δὲ μὴ φωτὸς ἔμπλεως ὢν πνευματικοῦ, ᾗ περ εἴρηται, ἀσφαλίζου τῇ σιωπῇ, καὶ μᾶλλον μανθάνειν καὶ ὁμολογεῖν ἀγνοεῖν μὴ δειλία καὶ τὸ τυχόν· εἴ τις ποι λόγος σωτηρίας, οὐκ ἀπωλείας, πῶς οὐκ ἐντρέπεισε τὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐγὼ φάσκοντος οὐ κρίνω οὐδένα; σὺ δὲ τί φῄς; ἐγὼ κρινῶ πάντας τῆς ἀμαθείας, ἵνα μὴ λέγοιμε τῆς ἀναισθησίας! ὁ Πατὴρ πᾶσαν φησὶ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ· ὁ Υἱὸς τοῦ κρίνειν λέληφε παρὰ τοῦ Πατρός. Σὺ δὲ πόθεν ἔχεις οὐ δόσιμον; ἆρ' Τριὰς ἐναργῶς ἐν οἰκεῖ ἐν σοὶ καὶ ἐμπεριπατεῖ ἐμφανῶς ὡς ἡ ὑπόσχεσις; ἆρ' ἐν τῷ Θεῷ λόγῳ σεαυτὸν ὁρᾷς, καὶ τὸν Θεὸν λόγον ἐν σοί; ἆρα ἐν τῷ Θεῷ; ἆρ' οὖν τὰ ποτάμια ῥεῖθρα ῥέοντα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἢ ἀναβλύζοντα ἐκδήλως ἐν ἀπροσίτῳ φωτὶ ἔσωθεν τῆς καρδίας σου· τἄλλα τε ὅσα ὁ Θεός, ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἐμφανῶς ἐνεργεῖ, ἢ πολλοῦ δεῖσαι τοῦ μεταξύ; παῦσον τοιγαροῦν τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον, ζήτησον ἄλλους ἐμμελῶς ἐρωτῶν καὶ διδασκόμενος, μὴ μὲν τόγε διδάσκου καὶ ἀποφαινόμενος· ἀνακρινόμενος ὑπ' ἀνδρῶν, μὴ κρίνων μηδαμῶς αὐτός. Πολλῆς τινος εὐηθείας τυφλὸν ὄντα δοκεῖν δοκιμάζειν ἐν δέλτοις γράμματα· εὐηθέστερον δὲ ἄρα πολὺ ἄνευ τοῦ ζῶντος πνεύματος τὰ τοῦ ἑτέρου εἰδέναι οἴεσθαι· ὅπου γε οὐδ' ἂν ὡς ἔχοι διϊκριβωμένως, οὐδὲ τὰ ἑαυτοῦ ἔχει γινώσκειν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ τοῦ πονηροῦ καὶ μισοκάλου καὶ φθονεροῦ δαίμονος τὰ μηχανήματα καὶ προβλήματα, κινούμενα περιφανῶς καθ' ἡμῶν ὡς ἐξ οἰήσεως πονηρευομένων, καὶ παρὰ τὸ προσῆκον πειθομένων κρίνειν ἐπιχειρεῖν· ἵνα οὕτως ἀπαιδεύτως προσκόψωμεν περὶ τὴν ἀλήθειαν ἀστοχήσαντες δυστυχῶς καὶ ἀντὶ τοῦ προσελθεῖν, καὶ μαθεῖν, μείνωμεν ἀνωφέλητοι· καὶ σὺν ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ τοῖς πλησίον παραίτιοι σκανδάλου καὶ βλάβης γενώμεθα· καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ φρικτῇ δίκῃ ὑπεύθυνος οὐ δαίμονος διαγνόντες, ὡς εἰκός, τὸ σκευώρημα καὶ τῇ τοῦ μεγάλου Παύλου πεισθέντες ἐντολῇ μὴ πρὸ καιροῦ τί κρίνωμεν, ἕως οὐ ἐν ἡμῖν ἔλθῃ ὁ Κύριος ἐν Πνεύματι γιγνομένως ἡμᾶς φωτίζων καὶ ἀποκαλύπτων βαθέα ἐξ ἐφαμίλλου καὶ θείων ὁράσεων καὶ μυστικῶν χρημάτων γνώσεις τε καὶ ἀποκαλύψεις διδάξας ἀσφαλῶς, καὶ δεδειχὼς ἡμῖν ἀπλανῶς πνευματικοὺς τῷ ὄντι καὶ θεοφόρους, μᾶλλον δὲ θεοὺς πρὸς δόξαν ἀναπέμπει καὶ ἀποκαταστήσει μετὰ χάριν διορατικήν, ὅτε καὶ καθαρῶς γνωσόμεθα οὐ κακοῦ φέρει τὸ κενοὺς τῆς

Digitized by Google

δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ κρίνειν· καὶ μέν γε κρινοῦμεν ἀνεπισφαλῶς ἐν εὐθύτητι.

ξγ΄. Πολλῆς ἐπικουρίας καὶ πολλῆς καὶ λίαν καὶ θαυμαστῆς κηδεμονίας. ἀρχῆθεν ὁ Θεὸς ἠξίωσε τὸν Ἰσραὴλ, καὶ εἰς σχοίνισμα κληρονομίας παραπάντας ἀνθρώπους εἶχεν αὐτόν· ἃ μὲν τοιγε ἐπικουρίας καὶ κηδεμονίας εἰς τοὺς κατὰ Χριστὸν πιστούς· ὁ Θεὸς ἔργα μεγάλα ποιεῖ καὶ ἐξαίσια· τοσοῦτο παρελαύνει τῶν ἄρ' ἐν Ἰσραὴλ, ὅσῳ ψυχὴ σώματος· καὶ τοσοῦτον ἀποκρύπτει τἀκεῖ ὅσον ἀστέρας ἥλιος· καὶ τόσον παρέχει τοῖς ἰσραηλίταις τὰ χριστιανῶν ὅσον ὑπερέχει σῶμα τῆς ἰδίας σκιᾶς· σκιὰ γάρ εἰσιν ἐκεῖνα τῷ ὄντι τῶν καθ' ἡμᾶς, εἴτις νοεῖν αἱροῖτο ἐκεῖ Φαραὼ δεσπότην πικρὸν καὶ ἀνελεῆ, καὶ τοὺς βαρεῖς ἐπιστάτας εἰκόνα φέροντες τοῦ σατανᾶ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συμμορίας, οὐ σωματικὰς κακότητας ἐπαγόντων καὶ ἀφειδῶς, ἀλλὰ ψυχὴν αὐτὴν σὺν σπουδῇ θλιβόντων καὶ ἀνενδότως. Μωσῆς ἄγον ἐκεῖ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἐν ἡμῖν δὲ, βαβαὶ τῆς ὑπεροχῆς! αὐτὸς ὁ ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ υἱὸς καὶ λόγος ὁ ἐνυπόστατος πολλῷ καὶ ἀπείρῳ τῷ μεταξὺ τοῦ νομικοῦ γράμματος ὑπερέχων· ῥάβδος ἐκεῖ, ὧδε σταυρός· τὸ ξύλον παρὰ δόξαν, εἰς ὄφιν μεταποιούμενον τοὺς ὄφεις κατήσθιε, καὶ ὁ σταυρὸς κακίας ὄργανον ἀγαθωσύνης οἷας κεχρηματικώς, ἐκ μεταβολῆς ὡσανεὶ, ὀλετὴρ τῶν δαιμόνων ἀναδείκνυται· κλοποφορεῖται ἐκεῖ χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ κόσμον ἄλλον ἐνδυμάτων ἡ Αἴγυπτος· βλέπομεν καὶ ἡμεῖς, ἐφ' ὅσον κατὰ νοῦν τῷ κρυπτῷ τοῦτο πράττομεν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας τὴν αἰσθητὴν καλλονὴν μετακομίζοντας πρὸς τὸν Θεόν· νεφέλης στῦλος ἐκεῖ πυρὸς ἄγοντος εὐθὺ θαλάττης τὸν Ἰσραήλ· ὅρασις ἐνταῦθα Θεοῦ καὶ πυρσεύων ἔρως αὐτοῦ ἀφικνομένου πιστοῦ καὶ θεωρητικοῦ νοὸς ἐπιδιηνεκῆ δάκρυα ἐν οἷς πᾶν ἔλλυται τῆς ἔχθρας καὶ ἀποθνήσκει μετὰ τὸ ἐκεῖθεν ἐκβῆναι τὸν εἰρημένον νοῦν· ὥσπερ τότε μετὰ τὴν τῆς θαλάττης τῶν ἰουδαίων περαίωσιν οἱ φαραωνῖται καὶ Φαραὼ ἐν τῇ θαλάσσῃ θαυμαστῶς ἀπώλοντο· καὶ συνελόντα εἰπεῖν εἴ τις σύμπαντα Ἰουδαίων τὰ τότε σκοπεῖν ἐθέλεις καὶ θεωρεῖν ἑπομένως, σκιὰν καὶ τύπον εὑρίσει ἐκεῖνα τῶν νῦν ἤδη τελουμένων χριστιανοῖς ἀληθέσιν· ὁ δ' ἄρα τὸ δι' ἐννηνοχὸς ὅσων ἡμῶν τε καὶ Ἰουδαίων μέσον συνοπτικώτερον καὶ περιφανέστερον διαγνῶναι βεβουλημένος, τὸ κήρυγμα τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ τοῦ νέου χριστιανοῖς ἀνήκοντος διενθυμείσθω· καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτῃς τῆς διαγνώσεως· τὸ μὲν γὰρ περὶ κτισμάτων, καὶ τούτων ὁρατῶν ὑφηγεῖται, ὅτι δῆτα γεγόνασι παρὰ Θεοῦ ἐν ἀρχῇ λέγον ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ ἑξῆς· τὸ μέν τοι χριστιανῶν κήρυγμα οὐ μόνον ὑπὲρ τὰ αἰσθητὰ· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὰ νοητὰ τῶν κτισμάτων γίνεται· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ὑπὲρ τὰ ἄκτιστα νοητά· τὸ, «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος.» Καὶ τὸ μὲν ἰουδαίων λέγει· εἶπεν ὁ Θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· χριστιανῶν δέ, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· ἐκεῖνον ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς· τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν· ἐν ἐκείνῳ μὲν λέγεται· εἶπεν ὁ Θεὸς γενηθήτω φῶς· ἐν τούτῳ δέ, ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν· ἔξεστι τοίνυν ἐπιστήσαντα ἑκατέροις τῶν τε πρὶν εἰρημένων, καὶ δὴ καὶ ἀμφοτέρων τῶν κηρυγμάτων σαφέστατα δὴ διακεῖναι, ὅσον ὑπερέχει καὶ σφόδρα ὑπερβάλλει τὰ χριστιανοῖς πρὸς Θεὸν διακείμενα τῶν ἰουδαίων καλῶν καὶ σκιὰν καὶ τύπον ἐρεῖ γιγνομένως, ταῦτα πρὸς ὑπερφυεστάτην ἀλήθειαν, τὴν κατὰ χριστιανοὺς ἢ Χριστοῦ· καί γε ὑμνήσει καὶ δοξάσει ἐφαμίλλως τὴν θείαν χάριν τε καὶ προμήθειαν, ἀπὸ τῆς σκιᾶς οἷον καὶ τοῦ τύπου ἠρέμα πως εἰς ὑπερκοσμίων χρημάτων ὑπερούσιον ἔλεον ἀναβιβάσασαν τὸ ἀνθρώπινον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ὅτι παντὶ αἰσθητηρίῳ νοερῷ ληπτὸς ὁ Θεὸς διὰ φιλανθρωπίαν γίνεται.

Ὦ ἁγιώτατε τοῦ Θεοῦ ἐνυπόστατε λόγε· καὶ σοφία, καὶ δύναμις· πῶς σου αἰνέσω Κύριε (τὴν οὐσίαν ἢ τὴν δόξαν) οὖσαν ἀπρόσιτον πῶς ὑμνήσω τὴν ἀγαθότητα οὖσαν ἄπειρον ἄνθρωπος εἰ μᾶλλον φέρων· καὶ εὐόριστον νοῦν; καὶ γοῦν αἰνέσω καὶ ὑμνήσω τὰ ἐφικτά· καὶ ἄραγε ταύτῃ εἰς αἴσθησιν ἔλθω ὁπηδήποτε δόξης σου καὶ ἀγαθότητος καὶ κολληθήσεται ὅλῳ μένει καλῶς ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου, καὶ οὕτως ξδ΄.

Digitized by Google

ἀκούων σου, φοβηθήσομαί σε ὡς εἰκὸς καὶ ἐκστήσομαι ἀκολούθως ἀπὸ πάντων ἐν σοί, κατὰ τὸν εἰπόντα προφήτην· εἰσακήκοα Κύριε τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην· σὺ λόγε Ὕψιστε ἀκατανόητε, κρούσας ἐπὶ τὴν θύραν δῆλον δ' ὅτι τὴν ἀκοὴν τῆς ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων νύμφης, ἧς ἡ καρδία ἐθροήθη διὰ σέ· εἰς ἔκστασιν γεγονεῖα καὶ αὐτὴ ἐζήτησέ σε ἰδεῖν σφόδρα περιπαθῶς, καὶ δὴ βοᾷ· δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν μου τῆς φωνῆς σου· ὅτι ἡ ὄψις σου ὡραία, καὶ ἡ φωνή σου ἡδεῖα· ἠγάπα γὰρ γιγνομένως λέγειν, ἃ καὶ ὁ Ἰώβ, οἷον ὅτι ἀκοῇ μὲν ἤκουόν σου τὸ πρότερον· νῦν δὲ ἑώρακέ σε ὁ ὀφθαλμός μου· ὥσπερ λόγον καὶ σοφίαν, οὕτω καὶ φῶς ὄντα ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον φῶς φωτίζον, ὁρώμενον δήποθεν προτοφανῶς· ἐπειθ' οὕτω φωτίζον ὁρᾶν, ἅτε νοητῶς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, θεῖα καὶ ὑπερφυᾶ μακαρίως, καὶ ἐξ ἀρετῶν τόν γε ὁρῶντα μόνου Θεοῦ καὶ τῶν θείων μετ' ἐρώτων οἵων ὑπερκοσμίων ἀνέκφραστα· ἐντεῦθεν καὶ ὁ Ἰωάννης κηρύσσει περιφανῶς· ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὡς δόξαν μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας· ἢ γὰρ Θεὸς ἀληθής, καὶ φῶς εἶ ἀληθῶς ὡς πάλιν Ἰωάννης μαρτυρεῖ ἐξ οὗ καὶ οἱ ἐκ τοῦ πληρώματός σου κατὰ δωρεὰν ἄρρητον ἄφραστε λαβόντες βοῶσιν ἀναφανδόν, ὅτι ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν· καὶ λάμπεις ἄφατα καὶ καταφαιδρύνεις περιφανῶς, ἵνα οὕτως ὑπερφυᾶ, ὑπερκόσμια ὑπερουρανίου χάριτος καὶ ἀληθείας χρήματα παρασκευάσῃς ὁρᾶν καὶ θαυμασίως εὐφραίνεσθαι· ὅθεν οὐ μόνον γίνῃ ὅπως δὴ ληπτὸς φιλανθρώπως ἀκοῇ καὶ ὁράσει, ἀλλ' ἤδη καὶ ἀφῇ καὶ λέγει ὁ ἐπιστήθιος «ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν, ὃ ἐθεασάμεθα· καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς· εἰ δὲ καὶ ἔνδυμα γίνῃ πιστοῖς ἀναπαύων καθάπαξ τοὺς σούς, φανερῶν ὅτι καὶ εἰς ἐπαφὴν νοερὰν καὶ θεουργικὴν ἥκεις αὐτῶν ἀγαθέ· ὅσοι γὰρ καὶ εἰς σὲ καὶ τὴν κατὰ σὲ πίστιν εὐτυχῶς ἐβαπτίσθησαν, καὶ σὲ εὐτυχέστερον ἐνεδύσαντο μεγαλόδωρε κατὰ Παῦλον τῆς ἀληθείας τὸν ἱερώτατον κήρυκα· οὕτως Ἡσαΐας ἡ προφητικὴ μεγαλόφωνος σάλπιγξ ἠγαλλιᾶτο ἐπὶ Θεῷ Πατρί, καὶ Κυρίῳ τὴν ψυχὴν ὅτι ἐνεδύθη παρ' αὐτοῦ ἐξαισίως σε Κύριε ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης αὐτῷ σὲ δὴ ὁ Πατὴρ ὑπὲρ νοῦν περιέζωσε· τὸ γὰρ φῶς ἄδυτον ὑπερφυέστατον περὶ αὐτόν σε ὁρᾶν περιεχόμενον τὸν θεοληπτούμενον, ὅσης ἀγαλλιάσεως, ὅσης εὐφροσύνης γιγνομένως παραίτιον; καὶ μάλισθ' ὅτε καὶ σωτήριον τοῦτο συνῆκε, ἡ σωτηρία ἄρα σέ· οὕτω δῆτα δι' ἄπειρον ἀγάπης περιουσίαν, καὶ νοεροῖς μυκτῆρσιν· ὀσφραντὸς ἀποκαθίστασαι, τὴν πίστιν ἔχουσιν ὑγιῶς, κἂν τούτῳ τῷ μέρει τοὺς ἰδίους διαναπαύεις πάνυ θαυμάσια, ὑμνοῦντας γιγνομένως, καὶ αἰνοῦντας σε, ὅτι μῦρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου, καὶ τοῖς πλησίον κηρύττοντας· ὅτι ὡς μῆλον ὡραῖον δηλονότι τὴν ὅρασιν, καὶ εὔπνουν τὴν ὄσφρησιν καὶ τὴν γεῦσιν ἡδὺ ὁ ἀδελφιδός μου· καὶ νάρδος μου ἔδωκεν ὀσμὴν μύρων σου· ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος φορῶν σε, Χριστοῦ εὐωδία ἔλεγεν ὅτι ἐσμέν· ἀλλὰ καὶ γεῦμα γίνῃ πιστοῖς· καὶ δεῖπνον, βρῶσις τε καὶ πόσις ἀληθὴς ψυχῆς ζώων καὶ τρέφων ξενόπρεπα, καὶ καταλλήλως αὔξων καὶ ἥδων μυστικὰ τὸν μέτοχον· ὃ καὶ ὁ ἱερὸς Δαβὶδ παθὼν ἐκ τοῦ γεύσασθαί σε θεοφορήτως ὁ προφήτης τοῖς πλησίον ἔλεγε· «γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος»· εἰ γὰρ καὶ ὡς μῆλον ὁρᾶσαι, ἀλλὰ καὶ ὡς τροφήν σε σφόδρα χρηστήν, φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται οἱ πτωχοὶ τῷ Πνεύματι, οἱ ταπεινόφρονες, καὶ τῇ περιουσίᾳ τῆς χρηστότητος τῆς γεύσεως αἰνέσουσί σε Κύριε, οἱ ἐκζητοῦντες σε διαπαντὸς τοῦ εὑρεῖν καὶ φαγεῖν ἕνεκα· τῷ γὰρ περιόντι τῆς ζωτικῆς σου δυνάμεως, ἁγία τροφὴ καὶ πόσις διατείνεται· ὅτι ζήσονται αἱ καρδίαι αὐτῶν τῶν ἐσθιόντων σε εἰς αἰῶνα αἰῶνος· ἀΐδιος καὶ γὰρ ὢν καὶ ἄφθαρτος τοὺς ἐσθίοντάς σε ἀφθαρτοποιεῖς καὶ πρὸς ἀϊδιότητα φέρεις ὑπερβολικῆς σου καὶ πεφυκείᾳ δραστηριότητι· διὰ τοῦτο ἐξ ἀπείρου σου ἀγαθότητος τῆς καλλιεργοῦ τὰ μάλιστα, καὶ διαφερόντως εὐεργέτιδος καλεῖς καὶ παρακαλεῖς λογικοὺς λέγων· ἔλθετε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον ὃν κεκέρακα ὑμῖν· σαυτὸν οὕτως ἅγιον καλῶν, ἐγὼ γὰρ ἔφης ἐν ἄλλοις, εἰμὶ ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, καὶ ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς· καὶ δὴ προτείνεις τὸ σῶμά σου καὶ αἷμα τὰ πανίερα εἰς βρῶσίν τε καὶ πόσιν αὐτῶν· οὕτω διὰ πάντων αἰσθητηρίων νοερῶν τρέφων ὑπερευ-

φραίνεις τοὺς οἰκείους σου φιλοψυχότατε Κύριε φῶς, καὶ ζωή, καὶ παντία ἀπόλαυσις ὑπερουσίων καλῶν καὶ ἀγαθῶν τούτοις γινόμενος· εὐλογημένος εἶ μάννα Ἰησοῦ πνευματικὸν οὐράνιον, ἀπειρομυριότροφον, δόξα τῇ ἀρρήτῳ ἀγάπῃ τῇ περὶ ἡμᾶς, καὶ ἀφάτῳ Δέσποτα εὐσπλαγχνίᾳ σου καὶ μακροθυμίᾳ σου ἀμήν.

Ὅτι τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐνοικεῖ τοῖς πιστοῖς.

ξέ. Θαυμαστὸν καὶ σφόδρα πάνυ ἔστιν εἰς νοερὰν αἴσθησιν ἡ πνοὴν ἡ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀπὸ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος ἔχχυσις ἐπὶ σαρκίνας καρδίας, πίστιν παραδεξαμένας τῆς ἐνσάρκου τοῦ λόγου οἰκονομίας ὑγιᾶ καὶ τὸ μὲν ἀπὸ τῆς ἀκτίστου καὶ ὑπερουσίου Θεότητος δωρεάν, καὶ δύναμιν θείαν, καὶ ἐνέργειαν, ὡς εἴρηται χεῖσθαι θαυμαστὸν ὡς λέλεκται· τὸ δὲ καὶ ἑνοῦσθαι τῇ καρδίᾳ καὶ κινεῖσθαι διηνεκῶς σφόδρα ὑπερφυές, καὶ γέμων ἐκπλήξεως.

ξς'. Θαυμαστόν ἐστι καὶ λίαν πάνυ, ὅπως ὁ Πατὴρ ἐν Πνεύματι, διὰ τοῦ θείου καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ, τὰ πάντα μὲν δι' αὐτοῦ κτίσας αἰσθητὰ καὶ νοητά, καὶ ἀθρόον ἡ Τριὰς αὕτη ἐνοικεῖ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ καὶ ἐμπεριπατεῖ καὶ περιφανῶς ἐναυλίζεται· πολὺ θαῦμα ἑκάστῳ τῶν πιστῶν εὐλαβεῖ πέμπεσθαι ἄγγελον παρὰ τῆς τρισυποστάτου Θεότητος· τὸ δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἀπειροδύναμον καὶ ζωοποιὸν Τριάδα εὐδοκεῖν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἐνισχύειν· καὶ ἐνεργεῖν θείως καὶ Πνευματικῶς, πέρα γιγνομένως παντὸς θαύματος.

ξζ'. Θαυμαστόν ἐστι τῷ ὄντι καὶ πάνυ σφόδρα, ὅπως τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ Ὑψίστου τὴν ἱερὰν ἀκτῖνα καρδία φέρει, καὶ διηνεκῶς πιστῇ· καὶ τὸ μὲν διὰ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἔξωθεν ποιῆσαι φωτίζεσθαι τὸν νοῦν τὸν Θεόν, καὶ ἡδὺ καὶ λίαν ὀνήσιμον καὶ φιλάνθρωπον καὶ θαυμάσιον· τὸ δὲ καὶ ἑαυτόν, οἴμοι! ἀληθείᾳ καὶ πράγματι δοῦναι φῶς τῷ πιστῷ, καὶ ταῦτα ἔσω καρδίας, οὐκ ἔξω, καὶ ἀεί, οὐκ ἐπίκηρα τοῦτο ἐκδήλως ὑπεράνω ἐστὶ τοῦ θαυμάζεσθαι ὡς ὑπὲρ ἔννοιαν.

ξή. Θαυμαστὸν, καὶ πάνυ σφόδρα καθίσταται, ὅπως, ὃν φέρει μετὰ γαύνους καὶ θαύματος ὁ Σεραφείμ, καὶ πᾶσαι ἅμα αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, καρδία βαστάζει πιστοῦ· καὶ τοῦτο δὴ λίαν θαυμαστόν· τὸ δὲ μὴ μόνον τοῦτον βαστάζειν, ἀλλὰ καὶ ἑνοῦσθαι αὐτῷ καὶ ἀνακιρνᾶσθαι, πῶς οὐχὶ ὑπὲρ τὸ θαυμάζεσθαι.

ξθ'. Θαῦμα ἀληθῶς οὔκουν μέτριον τοῦ τὸν οὐρανὸν θρόνον ἔχοντος ἀπειροσόφου καὶ ἀπειροδυνάμου Θεοῦ, θρόνον καὶ κλίνην καὶ ὄχημα εὑρίσκεσθαι διὰ χάριτος τὴν ψυχήν. Τὸ δὲ δὴ καὶ ἀγαπᾶσθαι ὑπὸ τοιούτου τοσοῦτον αὐτὴν ὡς καὶ σύμπνουν εἶναι αὐτῷ καὶ ὑπερουρανίων χρημάτων κοινωνὸν ἐνεργάζεσθαι, καὶ μυστικὰ πιστεύειν οἷα ἡλίκα αὐτῇ, τίς ἐπαξίως θαυμάσεται;

ό. Θαυμάσιον ὄντως καὶ ἔκπληκτον ὅπως ὁ μὴ ἔχων τόπον τῆς καταπαύσεως ἑαυτοῦ Θεὸς ἀναπαύεται ἐν καρδίᾳ θεοπρεπῶς. Εἶτα βασιλεύς· καὶ ταῦτα γηγενής τε καὶ μερικός, εἴτινα τυχὸν περιλήψεται προσφιλῶς, εἰ χειρὸς κρατήσει καὶ εὐγενοῦς, δόξαν τιμὴν τῷ περιλελημένῳ, ἢ κατὰ τὰ εἰρημένα κεκρατημένῳ πάνυ τοι προξενεῖ καὶ προστίθησι προσηκόντως· καὶ ἑπομένως εὐφροσύνην καὶ χαράν· οὐ δὲ ἠλεημένου, οὐχ ὡς λέλεκται γηγενὴς βασιλεύς, ἀλλὰ Θεὸς ἄναρχός τε καὶ ἄκτιστος, καὶ συμπάντων ποιητὴς καὶ Κύριος· ᾧ μετὰ γιγνομένου τοῦ δέους παριστᾶσι μύριαι τῶν ἀγγέλων μυριάδες· καὶ λειτουργοῦσι χίλιαι χιλιάδες· οὐχ οὕτως ἁπλῶς· ἀλλ' εἴσω καρδίας ἥψατο ἐναργῶς· μᾶλλον δὲ ἐν ᾧ ἐνῴκησεν, οὐ πρόσκαιρα ἀλλὰ αἰώνια· ὥστε ἡ συνεῖναι καὶ δοξάζειν τὰ μέγιστα,καὶ θεοποιεῖν θαυμάσια καὶ μυρία καὶ ἀπόρρητα δωρεῖσθαι ἀγαθὰ δεξαμένῳ καὶ κεχαριτωμένῳ· πόσην ἄφατον δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐφροσύνην καὶ χαρὰν αὐτῷ, καὶ ταῦτα ἀεί, ἐμποιεῖ, θαυμαστὰ καὶ ἀνεπινόητα· ἐλέησον Κύριε Τριάς.

οά. Θαυμαστὸν ὅπως ὁ πάντα δεδημιουργικῶς Θεός, καὶ ἀκολούθως εἰπεῖν, καὶ κατέχων ταῦτα περικρατεῖται ἀπεριλήπτως, τέως ἐκφανῶς καὶ διηνεκῶς ὑπ' ἄρα καρδίας πιστῆς· καὶ βασιλεύς τις ἐπίκηρος, καὶ βραχείας μὲν ἀρχῆς, εἴ γε ἐλθὼν καὶ κρούσας ἐπὶ οἰκίαν ἑνός τινος εἰσῆλθεν ἔσω καὶ συνέφαγε, καὶ δὴ συνέπιεν ὁμοτράπεζος αὐτῷ καὶ ὁμοδίαιτος γεγονώς· τοῦτο ἐγένετ' ἄν· καὶ λίαν εἰκότως, τῷ παραδεξαμένῳ οὕτω τὸν βασιλέα ἐκεῖνον, δόξα καὶ τιμὴ καὶ ἀγαλλίαμα ἡδονή τε καὶ παράκλησις σφόδρα ἱκανή. Βασιλεὺς δὲ ἀΐδιος καὶ Κύριος πάντων, καὶ ποιητὴς αἰσθητῶν τε ἅμα καὶ νοητῶν, οὐκ ἐπὶ οἰκίαν,

Digitized by Google

ἀλλ᾿ ἐπὶ καρδίαν καὶ ἀψοφητὶ εἰσελθὼν ἠλεημένου τινος, οὐ συναπολαύσων τῶν ἐν καρδίᾳ καλῶν ἀλλὰ μεταδώσων μόνους οὐρανίου, καὶ παρακλήσεως ὑπερκοσμίου, καὶ δόξης ὑπερφυοῦς καὶ διηνεκοῦς, τί τῷ παραδεξαμένῳ δόξειν δοκεῖς; χαίρειν τε πόσον; καὶ τίνα ἔχειν εὐφροσύνην τοῦτον καὶ ἡδονήν; καὶ τὸ ὅλον διάθεσιν εὐδαίμονα; πάνυ σφόδρα καὶ θαυμαστήν. Θαῦμα ἀνείκαστον ἀληθῶς, ὅπως ὁ πάντα πληρῶν καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν εὑρισκόμενος οἶκον ἀνθρωπίνην καρδίαν ποιεῖται, καὶ ναὸν αὐτοῦ αἰώνιον.

οβ'. Ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι λάμπει ἐν καρδίαις πιστῶν φαιδρότητα· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος αὐτοῖς· ἐξαποστέλλει ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν κράζων ἀββᾶ ὁ Πατήρ, οὕτω κολλώμενοι τῷ Κυρίῳ βαβαὶ τῆς θαυμασίας ἑνώσεως εἰς ἓν Πνεῦμα τελοῦσιν οἱ πιστοὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ· ἆρα τί ἐγγὺς γοῦν εἰς αἴσθησιν ἥκει τῶν εἰρημένων τῆς χάριτος.

ογ'. Κληρονόμοι Θεοῦ, συγκληρονόμοι Χριστοῦ, οἱονεὶ Χριστοὶ δεύτεροι θείας κοινωνοὶ φύσεως, τὸ πάντα ὑπερβαῖνον νοῦν, καὶ ἐκβαῖνον πᾶσαν διάνοιαν· ἐξ οὗ καταλλήλως υἱοὶ Θεοῦ, καὶ θεοὶ θέσει καὶ χάριτι χρηματίζουσιν ἐναργῶς οἱ πιστοί, θεωροῦνται γιγνομένως ὑπερφυῶς ὑπερκόσμια, καὶ πάσχοντες, ἢ ἀπολαύοντες εἰπεῖν οἰκειότερον· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη φυσικῶς δόξα τῇ ἀπερινοήτῳ ἀγάπῃ τοῦ ὄντως ἠγαπηκότος ἡμᾶς Θεοῦ Πατρός, τῆς Τριάδος, ἐξ ἀφάτου καὶ ὑπερουρανίου, ἄκρως ἀγαθότητος.

Ὅτι ὑπερβαλλόντως Θεῷ τετίμηται πᾶς πιστός.

οδ'. Τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, Πνεῦμά ἐστι, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀπόφασιν· ὢ τοῦ ἀνυπερβλήτου τῆς χάριτος! καὶ τοῦ ἀφάτου τῆς δωρεᾶς! κτίζει τὸν ἄνθρωπον μετὰ πολλῶν οἵων χαρίτων· ὁ Θεὸς θαυμαστῶν· τέως οὖν τὸ κτισθέν, πεπεφυκότως κτίσμα ἐστίν· ἀλλὰ τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς φιλοτιμίας ὁ πανοικτίρμων Κύριος, ἡ ὑπερούσιος καὶ παντουργὸς Τριὰς τὸ κτίσμα χαριτώσας· βαβαί! εἰς Πνεῦμα τὸ ἀκτιστον, εἰς ἄκρον, καί, ὡς οὐκ ἄν τις ἐξῇ διανοηθῆναι ποτε ἑνοποιῶν τὸν ἄνθρωπον ἑαυτῷ, θεοποιῶν αὐτὸν καὶ υἱοποιῶν, καὶ Πνεῦμα ἀποτελῶν· ἐγὼ γὰρ φησὶν εἶπα θεοί ἐστε υἱοὶ Ὑψίστου πάντες· γέγραπται δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ· πρόσταγμα ἔθετο καὶ οὐ παρελεύσεται· καὶ ὅτι, πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν. Καί, ἡ βουλὴ τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν, ἀτρέπτου φύσεως ὄντως καὶ ἀναλλοιώτου. Ὅθεν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσταγμα, καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὴν βουλὴν ἧκε φέρων ἡμῖν ὁ ἐνυπόστατος λόγος αὐτοῦ τῆς μεγάλης καὶ θαυμαστῆς βουλῆς ταύτης τῆς ὑπερφυοῦς ἄγγελος χρηματίσας, καὶ ἐμφυσᾷ μὲν τὸ Πνεῦμα τοῖς μαθηταῖς καὶ πνευματικῶς οὕτως ἀναγεννήσας αὐτοὺς Πνεῦμα κατὰ τὸ μυστικὸν ἀποδείκνυσι, καὶ οὕτως υἱοθετεῖ τῷ Θεῷ· ὅσοι γὰρ Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται οὗτοι εἰσὶν υἱοὶ Θεοῦ· εἰ δὲ υἱοὶ Θεοῦ, δῆλον ὅτι καὶ θεοί· τὸ γὰρ γεγεννημένον ἀνάγκῃ φέρειν τὸ τοῦ γεννήσαντος πεφυκός· ἐντεῦθεν καὶ ὁ σωτήρ, Πατέρα καλεῖν τὸν Θεὸν διδάσκει τοὺς μαθητάς, Πνεύματος ἔχοντας κοινωνίαν· οὕτως ἄρα θεοὺς καὶ υἱούς, καὶ πνεύματα ἡ ἁγία Τριὰς ἐργάζεται τοὺς πιστούς, πᾶσαν δωρεὰν καὶ θαυμαστήν, τέως ἐπινοίᾳ ληπτήν, καθ᾿ ὑπερβολὴν ἀποκρύπτουσα· ἀμήν.

Εἰς τὸ διεὶς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοὺς καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ.

Κατανόει· ἄγε εἰς νοερὰν γιγνομένην αἴ- οε'.
σθησιν· ἃ νῦν ἤδη φημι· καὶ σφόδρα εὖ οἶδ᾿ ὅτι ἐκπλαγείς, γένοιο ἂν ἔμπλεως πνευματικῆς χαρᾶς, ἢ δήπουθεν θείας ἡδονῆς· φησὶ διὰ Δαβὶδ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐμφάνηθι· καὶ πάλιν ὁ βλέπων ἀβύσσους καθήμενος ἐπὶ Χερουβίμ· καὶ ἔτι ἐπίβη ἐπὶ Χερουβίμ· τί οὖν ἐπὶ τῶν πιστῶν; οἷον ἐξαίσιον ὑπερβαλλόντως ἐξηρημένον πολλῷ τῷ μεταξύ· οὐ γὰρ ἐπιβαίνει μόνον ὁ Θεός, ὡς ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς, ζωογονῶν καὶ περιθάλπων καὶ φυλάσσων ἡμᾶς, καὶ ὑμῖν θαυμασίως ἐνευφραινόμενος· ἀλλὰ βαβαὶ τῆς ἐκπλήξεως· τοῦ τῆς θείας ἀγάπης διακειμένου! καὶ ἐπάνω ἑαυτοῦ τίθησι· καὶ οἷον

ὄχημα καινοπρεπὲς ὑπὲρ ἔννοιαν τῇ τῆς ἀπείρου ἀγάπης περιουσίᾳ ἑαυτὸν ποιεῖται ἡμῶν, φρουρῶν ἀσφαλῶς, καὶ φέρων ἀρρήτως εἰς ἄφθεγκτα χρήματα ὑπερκόσμια ὑπερουρανίου ζωῆς· καὶ ταύτῃ γε παρασκευάζων τρυφᾶν ὑπερούσια, καὶ εἰρηνεύειν καὶ ἀναπαύεσθαι ἀνεκδιήγητα, καὶ χαίρειν καὶ γάννυσθαι ἐνθέως καὶ πνευματικῶς καὶ ἥδεσθαι καταλλήλως. Λέγει καὶ γὰρ Μωϋσῆς ὁ πανίερος ἐν τῷ Πνεύματι «διεὶς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ· ὁ Θεὸς δηλαδὴ ἐδέξατο ἑαυτούς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ ὢ τοῦ τῆς ἀγάπης ἀφάτου! καὶ τὸ διιέναι τὰς πτέρυγας αὐτοῦ μόνον καὶ δέξασθαι τοὺς πιστοὺς καὶ οὕτω φορεῖον περιφανῶς γενέσθαι αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ χερουβικὴν ἀξίαν τῷ ὄντι ἐστὶ καὶ πολλῆς ἀληθῶς καὶ ἀφράστου ἀγαλλιάσεως· τὸ δὲ καὶ ἀναλαμβάνειν καὶ ἀναδέχεσθαι αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ ἐπισκιάζων τοὺς τοιούτους ἐκεῖ κατὰ τὸν θεῖον Δαβίδ, οὐδ' ἂν χερουβικὸς νοῦς ἕξῃ ἰδεῖν τὸ γινόμενον, καὶ ὑμνῆσαι ἐπάξια· ἦπου δὴ ὡς ἡ μεγαλωσύνη σου οὕτω καὶ τὸ ἔλεός σου ἀνείκαστον, ἁγία Τριὰς δόξα σοι.

οϛ'. Τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν, καὶ αἱ κατ' αὐτὸ ὑποσχέσεις, καὶ ὁ μοναχικὸς βίος, νοῦν μοναδικὸν ἀπαιτεῖ· τοῦτον δὲ μόνος Θεὸς ἐνεργεῖ καὶ ποιεῖ ἐφικτῇ σπουδῇ καὶ νομίμῳ· ἐνεργεῖ μὲν τῇ μεταδόσει τῆς ζωοποιοῦ χάριτος· ποιεῖ δὲ τῷ ἑνοειδεῖ καὶ μονοειδεῖ τῆς παντοκρατοῦς Βασιλείας καὶ δόξης αὐτοῦ θεωρούμενος· αὐτὸς γὰρ μόνος ὕψιστος, ἀσύντακτός τε τοῖς πᾶσι καὶ ὑπεροχαῖς ἀσυγκρίτοις ἀνόμιος, μόνος κυρίως δυνατός, οὗ τῇ μεθέξει δυνατὰ τὰ πάντα μόνος ἀληθῶς σοφός, ἐξ οὗ κατὰ δωρεὰν πᾶσα σοφία σοφῶν· μόνος ὢν ὄντως καὶ ἀϊδίως καὶ πάντων διὰ τοῦτο τῶν ὄντων ὁπωσδὴ γενέτης καὶ δημιουργός. Ὅθεν εὐλόγως εἴρηται πάνυ καὶ λίαν καλῶς τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

Εἰ τοίνυν ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ πάντα συλλήβδην, ἀγαθὰ καὶ καλὰ καθάπαξ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχουσι, καὶ δι' αὐτοῦ συντηροῦνται καὶ συνέχονται, καὶ εἰς αὐτὸν ἀφορᾷ καὶ τὸ εἱονεὶ πέρας ἔχει· καὶ τοὺς προσηκόντως χρωμένους ἑκάστοις τοῖς εἰρημένοις ἑνοῖ καὶ συγκολλᾷ τῷ Θεῷ τῷ ὡς περὶ Πατρὶ τῶν τοιούτων, τῆς ἀγαθότητος οἷον, τῆς ἀγάπης τῆς φρονήσεως, τῆς σοφίας, τῆς γνώσεως, τῆς θεωρίας, τῆς καθηκούσης πράξεως, τῆς θειώσεως, καὶ μὴν τῆς θείας ἡδονῆς, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἁγίας χαρᾶς, καὶ τῆς γε ὑπερουρανίου εἰρήνης, καὶ δὴ καὶ τοῦ κατ' εὐλάβειαν φόβου· τῆς ἰσχύος καὶ τῆς βουλῆς, τῆς κατ' εὐσέβειαν ὁδοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης, καὶ πάντων, ὅσα λογικῇ φύσει καὶ προσήκει, καὶ ἥδει καὶ δόξα ἐμποιεῖ καὶ εὐφραίνει· καὶ τῷ Θεῷ ὁμοιοῖ καὶ θεοποιεῖ· εἰ πᾶν, ὡς εἴρηται καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἐξ ἄρα τοῦ Θεοῦ καὶ μόνου, μάταιος ὄντως ὁ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν γιγνόμενος ἐραστής· ἐπειθ' οὕτω διαιρούμενος καὶ σχιζόμενος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τῆς οἷον πηγῆς καὶ ῥίζης πάντων καλῶν καὶ ἀγαθῶν· οὐδὲ γὰρ ἕξει καὶ ὁποσοῦντι τῶν φύσει καλῶν καὶ ἀγαθῶν τοῦ γεννήτορος τῶν τοιούτων καὶ συνοχέως, καὶ τοῦ εἰς ὃν ἥδρασται πάντα ἀγαθὰ καὶ καλὰ ἀπονεύσας σφόδρα ἀγενῶς· ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔχειν δοκεῖ, οὐκ ἀληθῶς ἔσται δήπουθεν, ἂν καλόν, ἢ ἀγαθόν· πλάνη δέ τις καὶ χλεύη δεινή. Ἀλλὰ τοῦτο δεῖ τῷ Θεῷ, καὶ μόνῳ, καὶ ὅλῳ μένει προσμένειν, κἂν τῷ νόμῳ αὐτοῦ καὶ μόνῳ σὺν σπουδῇ μελετᾶν, καὶ λίαν προσκεῖσθαι· οὕτω γὰρ μόνον δόξης ἀκραιφνοῦς καὶ ἡδονῆς ἀνοθεύτου, καὶ ἀπείρου πλούτου καὶ ἀσαλεύτου τύχοι μέν, καὶ ὅλως σύμπαντα ἕξομεν ὁρμαθὸν (καλῶν) καὶ ἀγαθῶν ὧν εἰρήκαμεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Θεόν· ὢ τοῦ θαύματος! ἐν ἑαυτοῖς ἐνοικοῦντα καὶ ἐμπεριπατοῦντα, καὶ ἀπολαύσαιμεν ὑπερκοσμίων ὄντως χρημάτων, ἀθεάτων, καὶ ἀνηκούστων αἰσθήσεσιν ἐξωτέραις· καὶ οὕτω βιώσαιμεν ἑνοειδῶς καὶ μοναχικῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ταπεινοφρονούσης ἐν ἄρ' ἡσύχῳ διαίτῃ οζ'. καὶ ἐνεργουμένης ὑπὸ τῆς χάριτος τῆς πνευματοφορήτου καρδίας, ὁ νοῦς τῇ θείᾳ συναρμοσθεὶς εὐτυχῶς ἀληθείᾳ πολλῶν θεαμάτων θείων οἵων θεοὺς γίνεται, καὶ ἀλέκτων ὑπερκοσμιῶν μύστης καθίσταται, καὶ ὡς ἄν τινα νεήλων τῷ ὄντι ἐν τοῖς οὖσιν οἴεται καὶ παρεπίδημον ἑαυτόν· καὶ τρυφᾷ καὶ ἀπολαύει πάμπαν ἐναργῶς ἐν Πνεύματι χρημάτων τελούντων ὑπὲρ νοῦν, καὶ διανοίας κομιδῇ ἐπ' ἐκεῖνα· καὶ ἐν συνόψει πολλάκις καὶ Θεὸν φαντάζεται ξενοτρόπως, καὶ ἐκπλήξεις πάσχει ἐκ στα-

Digitized by Google

τικὰς Θεοῦ, καὶ εἰς θέωσιν, πάθος εἴπερ τι μακάριον, ἀνατρέχει σιωπῇ καὶ ὁράσει καὶ ἐρωτοληψίᾳ ὑπερφυεῖ μετὰ ῥοπῆς καὶ μένους τοῦ ζωοποιοῦ καὶ φωτιστικοῦ Πνεύματος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ἀμήν.

οη'. Ὁ κατὰ πρόνοιαν ἐν μόνῳ τῷ Θεῷ μελετῶν καὶ οἱονεὶ αὐλιζόμενος, καὶ τὸν Θεὸν γοῦν ὁρῶν ἐν Πνεύματι ἐναργῶς ἐν ἑαυτῷ περιπατοῦντα· καὶ αὐλιζόμενον, ἰδοὺ περιφανῶς γέγονε τῆς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ θείας ἐντολῆς τῆς λεγούσης· «μείνατε ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν ὑμῖν καὶ ἡνώθη διὰ ταῦτα ξενοτρόπως τῷ Θεῷ, καὶ συνενεκρώθη θαυμαστῶς καὶ λίαν εὐτυχῶς καὶ οὕτω συμπάντων γέγονε τῷ σωτῆρι ἐντολῶν ἐργάτης ἀνεπισφαλής· ὁ μένων γὰρ ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν αὐτῷ εἶπεν ὁ Σωτήρ, οὗτος πολὺν καρπόν, τουτέστιν ἀρετὰς φέρει· ἐπειγέσθω τοίνυν βουλόμενος ὁστισοῦν πᾶς θεοφιλῶς ἀρεταίνειν διὰ θεωρίας καὶ προσευχῆς καὶ θειοτέρας μελέτης μένειν καὶ προσμένειν ὅση δύναμις ἐν τῷ Θεῷ, ὅπως τὸν ἱερὸν τῆς ψυχῆς ὁ Θεὸς θεασάμενος ἀγῶνα κλινεῖ τοὺς οὐρανούς, ὢ τοῦ θαύματος! καὶ εἴσω ψυχῆς αὐτῆς πάνυ παρὰ δόξαν ὁραθῇ ἐμπεριπατῶν καὶ ἐν αὐλιζόμενος εἰς παντίων ἀγαθῶν καὶ καλῶν τῷ μετόχῳ ἀπόλαυσιν, καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγίων ἐντολῶν εὐαρέστησιν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰρηκὼς χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθαι ποιεῖν οὐδέν, κἂν δῆθεν δοκεῖτε ποιεῖν.

οθ'. Εἰ χρὴ μὴ κεχρύφθαι θησαυρόν, μήτε μὴν σοφίαν τοῦ κοινωφελοῦς χάριν, ἐκ τῆς ἀγάπης, πρόδηλον δήπουθεν, ὡς οὐδὲ κατὰ Θεοῦ νοερὸν ἔργον καὶ θεωρίαν καὶ ἀνάτασιν χρὴ κατέχειν κατὰ νοῦν ἄγραφον, ἀλλὰ καὶ γραφῇ διδόναι καὶ σημειώσει τοῦ κοινωφελοῦς χάριν ἐκ τῆς ἀγάπης. Λογικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος ὤν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν γιγνομένως· ὅθεν δὴ λογιζόμενος περὶ Θεοῦ (τὰ ἐκ) τῆς κατ' αὐτὸν ἀκολούθως γιγνόμενα πίστεως ὁπωσδήποτε τότε συλλαμβάνει θεῖόν τε καὶ προσήκοντα νοῦν, καὶ εἰσέρχεται ἑπομένως μετ' ἐπιστήμης εἰς τὸν χῶρον εὐψύχως τῶν ἱερῶν ἐντολῶν, καὶ δεῖται δὴ διὰ ταῦτα μάλα πρὸς τρόπου βοηθοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ συλλήπτορος, ἢ μᾶλλον ἀντιλήπτορος εἰπεῖν οἰκειότερον, καὶ ταύτῃ πυκνῶς προσεύχεται σὺν δάκρυσι παρακαλῶν τὴν (διὰ) πρὸς ἐντολὰς καὶ Θεοῦ εὐμάρειαν, ἡνίκα δὲ εὐδοκήσει τοῦ οἰκτειρῆσαι, ὡς πατὴρ οἰκτείρει υἱόν, ὁ Θεὸς τὸν δεόμενον, ἐκχεῖ αὐτίκα οἶμαι τοῦ θαύματος! ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐν καρδίᾳ, καὶ οὕτω θαυμαστῶς κινεῖ πρὸς φιλικὰς διακαεῖς διαθέσεις Θεοῦ τὸν παραδεξάμενον· καὶ ὡς οὐκ ἄν τις εἰπεῖν ἔχοι, ὡς υἱῷ παρὰ πατρὶ παρρησίαν παρέχεται παρ' αὐτῷ, ὡς ἐν ἀρραβῶνι ἐκείνῃ τῇ ζωοποιῷ ἐπὶ τὸν μέτοχον ἐκχύσει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος, καὶ γλυκαίνει τοῦτον ὑπερβαλλόντως, καὶ ἀγαθύνει καὶ ταπεινοῖ, καὶ ὑψοῖ τρόπον ἕτερον δόξῃ καὶ τιμῇ δι' ἑνώσεως, καὶ εἰς ἐρωτικὰς πυρπολήσεις σφόδρα ἄγει αὐτὸν τόσον, ὡς καὶ πᾶν ὅσον, καὶ οἷον ὁρᾷ περὶ τὸν Θεὸν ὡσὰν σφέτερον ἰδικὸν ἀληθῶς τίθεσθαι· ὡς ἐπίπαν καὶ γὰρ τὰ Πατρὸς αὐλήματα, ὅ,τε πλοῦτος, καὶ δόξα καὶ ἰσχὺς καὶ κάλλος καὶ σοφία καὶ δυναστεία καὶ σύμπαντα περιφάνεια καὶ πάντα ἀγαθὰ καὶ καλὰ δόξα καὶ ἔπαινος, οἱονεὶ τρυφὴ εἰσὶ καὶ καύχημα τοῦ υἱοῦ καὶ χαρὰ πεφυκότως· ὅταν οὖν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν θεωρήμασιν ἡ ψυχὴ ἐν τῇ μετοχῇ τοῦ πνεύματος γέννηται, τὸ δέ ἐστιν ὅταν ἐν τῷ Θεῷ θεωρῇ τῇ Τριάδι, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, τότε ἀληθῶς ἐραστὴν λίαν σφοδρόν, καὶ τῷ ὄντι Πατέρα ἴδιον ὁρᾷ τὸν Θεόν, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ καταλλήλως ὄντα ἑαυτοῦ, ὃν εἰρήκαμεν τρόπον, καὶ ἱκανῶντας μόνον Θεὸν ἁπλῶς φανταζόμενος, καὶ ἐξαισίως χαίρει καὶ γάννυται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Τίς ἡ κυρίως ἡδονή.

Οἶμαι ἀγνοεῖν μηδένα κεχριμμένως τοῖς πράγμασιν ἐντυγχάνοντα ὡς τοῦτο κυρίως π'.
λέγετ' ἂν ἡδονή, ὃ φύσει καὶ λόγῳ μὴ κατηγορούμενον διαμένει ἐπὶ πλεῖστον ἐνεργούμενον· χαρᾶς τε ἔμπλεω τὴν καρδίαν ἀποκαθίστησι καὶ εὐφροσύνης, καὶ μετὰ τὴν τούτου ἐκπλήρωσιν, ὃ δὴ μακράν ἐστι τῆς κατὰ σάρκα λεγομένης, εἰδωλικῆς οὔσης καὶ οὐ κυρίως ἡδονῆς, ζητησάτω τοιγαροῦν πᾶς ὅστις οὖν ἐφιέμενος τὴν καθαρὰν καὶ ἄλυπον νοερὰν καὶ πνευματικήν, καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτοι, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ῥᾷον ἀπὸ τῶν ἐπὶ γῆς ἐπὶ τὰ οὐράνια μεταβιβασθῇ τὸ ἴδιον αὐτοῦ λογιζόμενον. κἀπειθ' οὕτω καὶ ὅλη ἡ ψυχή, αὕτη γάρ ἐστιν ἥγε ἀληθὴς καὶ κυρίως καρδιακὴ ἡδονὴ ἀμετάμελος, καὶ γνησία λογικὴ ψυχῇ ἀθανάτῳ, αἰώνιος διαμένουσα, φωτεινή, ἀείδλυτος, ἀκατάγνωστος

Digitized by Google

μᾶλλον δὲ εὐκταία, καὶ μακαριστὴ, καὶ τοῖς ἀπ᾽ αἰῶνος ἁγίοις σύνοικος ἀθόρυβος, εἰρηνηκὴ χρηστὴ, παρρησιαστικὴ φαιδρυντική, εὐπρόσωπος θεόφρων διαυγὴς παρήγορος, πλήρης οὖσα χαρᾶς, καὶ ἐνεργουμένη καὶ μετέπειτα, εἰ μὲν ἠδύνηθης νοερῶς καὶ πνευματικῶς ἐκ πείρας πάντως τοῖς γεγραμμένοις συγκατανεύσεις, εἰδ᾽ ὅπου, τῇ πίστει τέως κάτεχε τὰ εἰρημένα.

Περὶ σαρκικῆς ἡδονῆς.

πα΄. Ἡ δὲ μὴ νοερὰ καὶ τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τῆς σαρκὸς ἡδονὴ ἡμαρτημένως ἔχοι ἂν καὶ τὸ λέγεσθαι ἡδονή, ἐπαγομένη γὰρ, ἐπιτελεσθεῖσα πικρὸν μετάμελον προδήλως ἔψευσται καλεῖσθαι ἡδονή· νόθη γε, καὶ πόρρω ψυχῆς λογικῆς, ἄλογος, ἀγενής, νωθρά, σκοτεινοχαρὴς θορυβώδης, ὀχληρά, πρόσκαιρος, εὐμάραντος καὶ γὰρ γεγηρακότος τοῦ σώματος, καὶ ἄκουσα μετ᾽ αἰσχύνης μεταχωρεῖ εὐκατάγνωστος, ἀθλιόβιος, δύσχρηστος, αἰχμάλωτος, ὀνείδους μεστὴ βρωμόφρων βλακώδης, ἀπρόσωπος, ἀπογνωστική, ἀπερίσκεπτος, λύπην ἠμαυρωμένην, μετὰ τὸ τελεσθῆναι τῷ ἑαυτῆς ἐργάτῃ καὶ πράκτορι ἐπιφέρουσα, εἰ μὲν ἔπαθες, πάντως ἐπίστασαι τῶν γεγραμμένων τὴν ἀλήθειαν, εἰδὲ πεφύλαξας χειρὶ Θεοῦ, τοῖς ἐμοῖς ὡς ἀληθείας λόγοις πειθόμενος, δρέψῃ εὖ ἴσθε καρπὸν ζωῆς εὐκλεᾶ.

πβ΄. Φῶς ἀειλαμπὲς πνευματικὸν καὶ ζωὴν ὑπερκόσμιον ἔχω, θείαν καὶ τροφὴν καὶ τρυφήν, ἀναστάσεις καὶ ἐφέσεις καὶ ἑνώσεις καὶ ἀπολαύσεις τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ξενοτρόπους, καὶ μετὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου τῶν πάντων ἀρρήτους φιλικὰς διαθέσεις· ἀλλ᾽ οἴμοι τῆς ταλαιπωρίας καὶ ἀφροσύνης μου! οἴμοι τοῦ κακοῦ τῆς ἀνοίας μου! ὁ οὕτω διὰ τῆς χάριτος ὑπερουράνιος γεγονὸς νοῦς μου, ἔστιν ὅτε ἀποκλῖναι κλαπεὶς πρὸς σφαλερὰ, καὶ γεώδη, καὶ κόπρια, καὶ ὅλως δυσωδίας ἀνάπλεως οἴμοι τίς οὐ θαυμάσεται καὶ θρηνήσει εἰςτὰ ἐμά, καὶ ἐξ ἐλέους προκαλέσας ὑπὲρ ἐμοῦ, Θεὸν ἀφάτως φιλάνθρωπον δοθῆναί μοι μείζονα θείαν δύναμιν διὰ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ φωτιστικοῦ Πνεύματος, ἵνα ῥᾷον ἀποσοβῶ τὸν ἐπιβουλεύοντα διάβολον καὶ πονηρὸν ἐχθρὸν κατὰ τῆς ἁγίας μου καὶ θαυμασίας ζωῆς; ἁγιώτατοι ἅπαντες Ἄγγελοι, καὶ ψυχαὶ δικαίων πάντες, εὔξασθε δεόμενοι εἰς Θεὸν ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ τὴν διάνοιαν ἀναισθήτου τε καὶ χθαμαλοῦ.

Θεέ μου, Θεέ μου, σὺ οὐδὲν πλέον, ὡς πγ΄.
ἀπερίληπτος ὁ τὸ πᾶν, ὡς τοῦ παντὸς ποιητής· καὶ ἀπειράκις ἀπείρως ὑπὲρ τὸ πᾶν, ὡς ὑπερούσιος. Κύριέ μου Κύριε· ἡ ἄφραστος ἁγία ἕνωσις καὶ ἄρρητος σύμπνοια τῶν ἠλεημένων χριστιανῶν δόξα σοι. Πῶς Δέσποτα ὁρῶν σε ἐν τῇ καρδίᾳ μου λάμποντα νύκτωρ, καὶ μεθ᾽ ἡμέραν, καὶ ἀεὶ οὐκ ἔξω ἐμαυτοῦ γίνομαι τῷ τῆς χάριτος ὑπερβάλλοντι· ἀλλὰ ἀμελῶ καὶ ἀναισθητῶ πρὸς τοσαύτην οἵαν ἡλίκην δωρεὰν ὑπερδύναμε; οἴμοι ὅσον ἁμαρτωλὸς ἐγώ!

Εἶγε διέγνως τίς ἐστιν ὁ δήσας με, καὶ πρὸς τίνα μὲ ἔδησε, καὶ τίνι ταχὺ ἂν ἔργον γεγονὼς ἐκπλήξεως ὕμνεις Θεοῦ ὑπερούσιον εὐχαριστῶν αὐτῷ τὰ μάλιστα οἷς ποιεῖ ἔνδοξα ἐξαισίως, ἐξάπει τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος.

Εἴπερ ἄρα συνῆκας πόσον ἀποδέω τοῦ τῷ ὄντι μυστηρίου καθήκοντος τοῦ κατὰ Χριστὸν, θᾶτον ἢ λόγος εἰς ἔκπληξιν ἐληλυθὼς κατέγνως μου ῥᾳθυμίαν καὶ νωχέλειαν, καὶ ἀμέλειαν, ἢ νὰ μὴ λέγω ἀναισθησίαν καὶ ἀνοησίαν περιφανῆ.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· ἐξομολογοῦμαί σοι Πάτερ Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναὶ ὁ Πατὴρ· ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου ἀεί.

Εὔχου προσεύχου, ἵνα μήτι πάθωμεν ἀφιλόσοφον, ἐν τοῖς τοῦ βίου λυπηροῖς, καὶ Θεοῦ καὶ ἀμφοτέρων ἀνάξιον· καὶ συγχώρει μοι.

ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ
ΤΟΥ ΤΗΛΗΚΟΥΔΗ
ΠΕΡΙ ΗΣΥΧΑΣΤΙΚΗΣ ΤΡΙΒΗΣ

Οὐκ ἔστι μετανοῆσαι, χωρὶς ἡσυχίας· οὐδὲ ἔστι καὶ ὁπωσοῦν καθαρότητος ἅψασθαι, ἀναχωρήσεως ἄνευ· οὐδὲ μετὰ τῆς ὁμιλίας, καὶ ὁράσεως τῶν ἀνθρώπων, δυνατὸν τῆς ὁμιλίας,καὶ θεωρίας ἀξιωθῆναι τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο οἷς ἐγένετο διὰ φροντίδος,μεταγνῶναι ἕνεκα τῶν ἑαυτῶν ἐσφαλμένων, καὶ τῶν παθῶν καθαρθῆναι, καὶ τυχεῖν καὶ ἀπολαῦσαι ὁμιλίας καὶ θεωρίας Θεοῦ· ὃ πέρας, καὶ σκοπὸς τῶν κατὰ Θεὸν πολιτευομένων, καὶ ἀρραβών, ἵν' εἴπω, τῆς αἰωνίου κληρονομίας καὶ τοῦ Θεοῦ, ὅσῃ μηχανῇ ἡσυχίαν μεταδιώκουσι· καὶ ἀναχωρεῖν καὶ φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους προὔργου ποιοῦνται· μετὰ καθήκοντος τοῦ τῆς ψυχῆς διακειμένου παντός. ἐντεῦθεν δὴ τὰ τούτοις ἀρχή, ἐν ἡσυχίᾳ τὸ πένθος· ἡ αὐτομεμψία, ἡ ἑαυτῶν κατάγνωσις, δι' ἃ ἵνα καθαρώτερον γένηται· ἀγρυπνίαι καὶ στάσεις καὶ ἐγκράτεια καὶ κόπος σωματικός, ὧν τὸ πέρας συλλήβδην, ἡ τῶν δακρύων ῥοή, προϊοῦσα ἐξ ὀφθαλμῶν φρονούντων ταπεινά, ἐν κατανύξει δήπου καρδίας καὶ πρὸς κάθαρσιν οὕτω προσέχουσιν, οὕτω ταύτης ἐπιτυγχάνουσι διὰ πράξεως ἐν τούτοις αὖθις πέρας ἡ εἰρήνη τῶν λογισμῶν, ὥσπερ ἐν ἐκείνοις ἡ τῶν δακρύων· ὡς ἔφημεν, ἐπιρροή, κἀντεῦθεν ἄρχεται ὁ νοῦς, πεφυκότα τρόπον, τὰς φύσεις τῶν ὄντων ἀνασκοπεῖν, καὶ τὴν τέχνην καταστοχάζεσθαι τοῦ Θεοῦ, καὶ θείαν ἔννοιαν συλλαμβάνειν, καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ σοφίας καὶ δόξης καὶ ἀγαθότητος καὶ τῶν ἄλλων ὅσα περὶ Θεὸν θεωρεῖσθαι, ἔργον γίνεται, καὶ εἰς τὰ μυστικὰ χωρεῖ τῆς γραφῆς· καὶ τῶν ὑπερφυῶν γεύεται ἀγαθῶν, καὶ ὑπερκοσμίων ἀπολαύει καλῶν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, καθίσταται χώρημα· καὶ οὕτως ἐρωτοληπτεῖται, καὶ χαίρει, καὶ εὐθυμεῖ εἰς τὸ πέρας ἀναδεδραμηκὼς τῶν ἀρετῶν· τὴν ἀγάπην τοῦ τῶν ὅλων δημιουργοῦ· μηδεμίαν πλάνησιν ἐν τούτοις ἢ πάσχων, ἢ ὑφορώμενος· μόνους ὀλίσθους καὶ ἁμαρτικὰς ὁρμάς, καὶ ἀπρεπεῖς κινήσεις ἐκ πολλῶν αἰτίων, ὡς τρεπτὸς ὑπομένων, ἐν οἷς ἐπανακτᾶσθαι χρὴ ἑαυτόν, πόρρω ἱστάμενον ἀπογνώσεως· καὶ τὰ θεῖα τῆς φιλανθρωπίας ἐλπίδι πτερούμενον, δάκρυσί τε καὶ προσευχῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις εἰρημένοις ἀγαθοῖς ἀσχολούμενον, καὶ εἰς τὸν θεῖον τῆς ἀγάπης ἢ ἔξεστιν ἐντρυφῶντα Παράδεισον· μηδὲν πλέον ὁρῶντα· μὴ εἶδος, μὴ πάχος, μὴ σχῆμα, μηδέ τι ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, πλὴν δακρύων καὶ εἰρήνης λογισμῶν καὶ ἀγάπης Θεοῦ· ἐν τούτοις γὰρ καὶ τὸ ἀπλανὲς τηρεῖται, καὶ ἡ τῆς ψυχῆς σωτηρία ἐέπιβραβεύεται, μετριοφρονούσης καὶ νηφούσης καὶ προσευχομένης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· καθεζόμενος ἐν τῷ κελλίῳ σου παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐχέτω σου ἐν ταπεινώσει ὁ νοῦς· τὴν μὲν ταπείνωσιν ἐξ εὐτελείας τῆς ἑαυτοῦ καὶ οὐθενότητος· τὴν δὲ παρρησίαν διὰ τὴν ἀνυπέρβλητον τοῦ Θεοῦ ἀγάπην καὶ ἀνεξικακίαν ἣν ἔχει περὶ τὸν ἄνθρωπον· οὕτω γὰρ ἡ ψυχὴ εἰς τιμὴν ἄγεται τοῦ Θεοῦ, ὁπηνίκα καίτοι γε ἁμαρτωλὸν συνεγνωκεῖα ἑαυτήν, ὅμως μέν τοι γε τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Θεοῦ θαρρεῖ, καὶ ἐξαρτᾷ ἑαυτήν, διὰ τοῦτο ὁ ἱερὸς Παῦλος ἐπιτάττει λέγων· προσερχόμεθα μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, καὶ γὰρ ἀληθῶς ὀφθαλμός τίς ἐστι τῆς προσευχῆς ἢ πτερὸν ἢ σχέσις τις ξενότροπος, ἡ πρὸς Θεὸν παρρησία· οὐχ ὅταν τις παρρησιάζηται, ἅτε ἀγαθός, ἄπαγε, καὶ τῆς διαθέσεως ταύτης πόρρω γενοῦ· ἀλλ' ὅταν τῷ

λογισμῷ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας καὶ ἀγάπης καὶ ἀνεξικακίας τοῦ Θεοῦ, εἰς τὰς θείας ἐλπίδας πτερωθῇ· προσεύχου τοίνυν μετὰ πεπαρρησιασμένου τοῦ ἤθους ἐν ταπεινῷ τῷ φρονήματι, ἐλπίσι τρεφόμενος χρησταῖς, ἐν τῷ Θεῷ κατὰ τὰ προκείμενα, ὥσπερ εἴρηται· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Δεῖ σε ἀεὶ ἐπιμελῶς μετιέναι τὰ τὸ σῶμα κατευνάζοντα, καὶ τὸν νοῦν λυτρούμενα τῆς ὀχλήσεως· τὰ δέ ἐστι, σύμμετρος ἐδωδή, πόσις ἐλαφρά, ὕπνος βραχύς, στάσις κατὰ δύναμιν, κλίσις γονάτων κατ' ἐφικτόν, ἐν σχήματι ταπεινῷ· ἔνδυμα εὐτελές, λόγος ὀλιγοστός, ἀναγκαῖος, χαμευνία καὶ τ' ἄλλα ὅσα τὸ σῶμα δαμάζει μερικῶς· μετὰ δὲ τούτων μετιέναι χρή, ὅσα διϋπνίζει τὸν νοῦν, καὶ πρὸς Θεοῦ προσκολλήσεις συνεργεῖ, τὰ δέ ἐστιν ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν γραφῶν, καὶ τῶν εἰς αὐτὰς Ἁγίων ἐξηγητῶν· καὶ αὕτη δὲ σύμμετρος· ψαλμῳδία εὐσύνετος, μελέτη τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς λεγομένων, καὶ τῶν ἐν τῇ κτίσει θεωρουμένων θαυμάτων, καὶ προσευχὴ διὰ στόματος, ἕως ἂν ταύτην ἀπὸ καρδίας ἡ ἁγία χάρις κινήσῃ τοῦ πνεύματος ἐναργῶς· τότε γὰρ ἑτέρα ἑορτή, καὶ ἄλλης καιρὸς πανηγύρεως· οὐκ ἀπὸ στόματος λαλουμένης, ἀλλ' ἀπὸ καρδίας ἐνεργουμένης ἐν πνεύματι· τὰ τοιαῦτα δὲ νῦν οὕτω μετέρχου· κλῖνον τὸ γόνυ, ὁσάκις ἂν δύναις, καὶ οὕτω καθεσθεὶς προσεύχου· ἀκηδιάσας ἀπὸ τοῦ προσεύχεσθαι, ἐλθὲ εἰς ἀνάγνωσιν· καθὼς εἴρηται· καὶ πάλιν ἐπάνηκε εἰς τὸ προσεύχεσθαι, καὶ αὖθις ἀκηδιάσας ἀπὸ τοῦ προσεύχεσθαι, πρὸς ψαλμῳδίαν διεγέρθητι μερικήν· καὶ οὕτως ἐσαῦθις ἐπάνελθε εἰς τὸ προσεύχεσθαι· καὶ ἔτι ἀκηδιάσας, ἐν τῇ προειρημένῃ μελέτῃ γενοῦ συμμέτρως, καὶ οὕτω πάλιν ἔχου τῆς προσευχῆς· καὶ ἐργοχείρῳ δὲ βραχεῖ χρῶ, τῆς ἀκηδίας ἐμποδίῳ, ὡς παρὰ τῶν Πατέρων ἀκήκοας ἄγε· ἐν πάσῃ σου ἀεὶ τῇ κατὰ Θεὸν ἐργασίᾳ, ἀπὸ πρωῒ ἕως πρωῒ προηγείσθω τὸ προσεύχεσθαι· διὰ γὰρ τὴν πρὸς προσευχὴν ἀκηδίαν, τὰ ἕτερα ἄλλα, ἃ εἴρηται, μετερχόμενα· ἐπεὶ ὁπηνίκα τὸ ἔλεος τῇ ψυχῇ παραγένηται, καὶ βλύσει ἀπὸ καρδίας ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τινος τὴν προσευχὴν ἡ χάρις τοῦ πνεύματος, τὸ τηνικάδε μόνῃ τῇ προσευχῇ, καὶ τῇ θεωρίᾳ προσασχολεῖται ὁ νοῦς ἁπάντων ἀφιστὰς ἑαυτὸν καὶ μόνῃ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ θεωρίᾳ τρυφᾷ εἰς τὸν τῆς θείας ἀγάπης Παράδεισον.

Πάντων τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἔχει τὸ κράτος ἡ προσευχή, τῆς μετανοίας τὸ δάκρυον αὕτη γεννᾷ· εἰς τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν ἄκρως συμβάλλεται, μόνον Θεὸν τὴν ἄκραν εἰρήνην ἐπειγομένη λογίζεσθαι· τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης αὕτη γεννήτρια· τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς αὕτη μόνη καθαίρει, Θεὸν φανταζομένη τὸν γεννήτορα τῆς καὶ τῶν Ἀγγέλων καθάρσεως· τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς πρὸς Θεὸν καθαρὸν ἀποσώζει· προσκειμένη γὰρ καὶ διαλεγομένη Θεῷ, τῷ ἀπείρως καὶ ὑπερφυῶς ἀγαθῷ καὶ καλῷ πεφυκότως τὴν ἐπιθυμίαν πᾶσαν προσκολλᾷ τῷ Θεῷ· θυμὸν δὲ τοσοῦτον πραΰνει, ὅσον ὑποπίπτει, καὶ δεῖται καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεόν· καὶ ταπεινοῖ τὴν ψυχὴν διὰ τῆς πρὸς Θεὸν προσπτώσεως· οὐδεὶς γὰρ δεόμενος καὶ παρακαλῶν ἀταπείνωτον, ἢ θυμῶδες φέρει τὸ φρόνημα· διὰ τοῦτο συνελόντα εἰπεῖν πάσας δυνάμεις ψυχῆς, καὶ πάσας ἐνεργείας, πρακτικάς τε καὶ νοερὰς ἡ ὁσία προσευχὴ καθαίρει καὶ ἀνορθοῖ· καὶ μάλιστα προσλαβομένη μεθ' ἑαυτῆς καὶ θεωρίαν Θεοῦ, καὶ τὸν ἑπόμενον θεῖον ἔρωτα ἐν ἡσύχῳ διαίτῃ καὶ ἀγωγῇ κατὰ τὰ πρὶν εἰρημένα. Ἐξ οὗ δὲ τόπου τῆς καρδίας ἐκρεῖ τὸ δάκρυον, ἐκεῖ νοείτω καὶ ὁράτω ὁ λογισμός σου νεύων ἐντός σου, ἀοχλήτως δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς ἐν τῷ προσεύχεσθαι· καὶ παραμενέτω, ὅσον δυνατόν, ἐκεῖ· λίαν γὰρ ὠφέλιμον, καὶ τῶν συνεχῶν καὶ πολλῶν δακρύων ἐπαγωγόν, καὶ αἰχμαλωσίας νοὸς ἀναιρετικόν, καὶ εἰρήνης περιποιητικὸν νοερᾶς, καὶ προσευχῆς ἀφορμή, καὶ εἰς εὕρεσιν προσευχῆς καρδιακῆς, σὺν Θεῷ, συνεργόν, χάριτι τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Δεῖ σε εἰδέναι, ὁ θεωρός, καὶ τῶν μυστικῶν ἐπόπτης καὶ τρυφητής, ὅτι ὥσπερ δύω, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, οὕτως ἐξ ἑπομένου καὶ δύω, τῷ, εἴτε γένει θέλεις εἰπεῖν, εἴτ' οὖν εἴδει, τάτε πένθη, καὶ ἀκολούθως τὰ δάκρυα· διενηνόχασι δὲ ἑκάτερον τοῦ ἑκατέρου πολλῷ τῷ μεταξύ, εἰ καὶ ἀμφότερα καλὰ καὶ θεόσδοτα, καὶ τῆς θείας εὐμενείας, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν κληρονομίας πρόξενα· τὰ μὲν γὰρ ἔχει θεῖον φόβον τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν πενθικόν· τὰ δὲ θείαν ἀγάπην καὶ τὸν Θεόν· καὶ τὰ μὲν οὐ τοσοῦτον εὐφραίνει, τὰ δὲ καὶ εὐφραίνει πολλὰ καὶ ἐξαίσια· τὰ πρῶτα μὲν ἀρχαρίων, τὰ δὲ ἀφιχνουμένων εἰς τελειότητα διὰ τῆς χάριτος.

Digitized by Google

Πέντε ἐργασίαι ἡσυχίας εἰσί· προσευχή, ἤτοι μνήμη τοῦ Ἰησοῦ διηνεκὴς εἰσαγομένη διὰ πνοῆς ἐν τῇ καρδίᾳ δίχα τῆς οἱασοῦν ἐννοίας, ἥτις δι' ἐγκρατείας περιεκτικῆς γαστρὸς λέγω καὶ ὕπνου καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἔνδον τοῦ κελλίου σὺν ταπεινώσει κατορθοῦται· ψαλμῳδία μερική, ἀνάγνωσις ὁμοίως ἐκ τῶν θείων Εὐαγγελίων καὶ τῶν θείων Πατέρων καὶ τῶν περὶ προσευχῆς κεφαλαίων, μάλιστα τοῦ Νέου Θεολόγου καὶ Ἡσυχίου καὶ Νικηφόρου, μελέτη κρίσεως Θεοῦ, ἢ μνήμης θανάτου καὶ τῶν ὁμοίων καὶ μικρὸν ἐργόχειρον καὶ πάλιν ἐπανακάμπτειν εἰς προσευχήν, κἂν βίαν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἕως οὗ ἐθίσῃ ὁ νοῦς, τὸν ῥεμβασμὸν ἀποτίθεσθαι ἑαυτοῦ τῇ πρὸς Κύριον μνήμῃ καὶ τῇ εἰς τὸν τῆς καρδίας πόνον συνεχῆ ἐπινεύσει· αὕτη ἡ ἐργασία τῶν ἀρχαρίων Μοναχῶν τῶν θελόντων ἡσυχάσαι. Ὁ τοίνυν τοιοῦτος, ὀφείλει μὴ συνεχῶς ἐξέρχεσθαι τῆς κέλλης· ὁμιλίας τε καὶ θεωρίας ἀπέχεσθαι πάντων, εἰμὴ διὰ πολλὴν ἀνάγκην· καὶ τότε μετὰ προσοχῆς καὶ ἀσφαλείας καὶ σπανίως· ὅτι μὴ μόνον ἀρχαρίοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς προκόπτουσιν ἤδη, σκορπισμὸν τὰ τοιαῦτα προξενεῖ.

Ἡ σὺν προσοχῇ γινομένη αὕτη προσευχὴ χωρὶς ἐννοίας δηλονότι τινός· διὰ μὲν τοῦ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, πρὸς αὐτὸν ἀΰλως καὶ ἀλαλήτως παντάπασι μνημονευόμενον Κύριον ὁ νοῦς ἀνατείνεται· διὰ δὲ τοῦ, ἐλέησόν με, πρὸς ἑαυτόν, μὴ ἀγάπην δὲ προκόψας διὰ πείρας ἑνικῶς πρὸς ἀνεχόμενος ἑαυτοῦ μὴ ὑπερεύχεσθαι· πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον ἀνατείνεται· τοῦ δευτέρου πληροφορίαν λαβών· διὸ οὐκ ἀεὶ τὴν εὐχὴν ὁλόκληρον οἱ Πατέρες παραδιδόντες φαίνονται· ἀλλ' ὁ μὲν ὁλόκληρον, ὡς ὁ Χρυσόστομος, ὁ δὲ τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ὡς ὁ Παῦλος προστιθεὶς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· τουτέστιν, ὅταν ἐνέργειαν Πνεύματος Ἁγίου ἡ καρδία δέξηται, δι' ἧς καὶ προσεύχεται, ὅπερ ἐστὶ τῶν προκοψάντων, εἰ καὶ μὴ τελείως ἀκμήν· ὅπερ ἐστὶν ὁ φωτισμός· ὁ δὲ τῆς Κλίμακος φησίν· Ἰησοῦ ὀνόματι μάστιζε πολεμίους· καὶ Ἰησοῦ μνήμη, κολληθείτω τῇ πνοῇ σου· καὶ οὐδὲν ἕτερον προστίθησιν, ἔξεστι δὲ καὶ τοῖς ἀρχαρίοις ποτὲ μέν, ὅλοις τοῖς τῆς προσευχῆς ῥήμασι, ποτὲ δὲ ἐν μέρει ταύτης προσεύχεσθαι κατὰ νοῦν ὡς εἴρηται· μὴ μέν τοι συνεχῶς ἐναλλάττειν, ἵνα μὴ ἐκ τούτου μεριμαμὸν πάσχῃ· ἐκ τοῦ προσμένειν τῇ εἰρημένῃ μεθόδῳ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς· εἰ καὶ μὴ καθαρῶς ἄλλως δηλονότι διὰ τὰς ἐμποδὼν ταύτῃ γινομένας προσλήψεις καὶ τοὺς λογισμούς· ἔρχεται ὁ ἀγωνιζόμενος ἐν ἕξει τοῦ ἀβιάστως προσεύχεσθαι, τῷ προσμένειν ἐν τῇ καρδίᾳ τὸν νοῦν, καὶ μὴ βιαίως διὰ τῆς εἰσπνοῆς εἰσάγεσθαι, καὶ αὖθις εὐθὺς ἀποπηδᾶν· ἀλλ' αὐτὸν παρ' ἑαυτῷ προσμένειν ταύτῃ καὶ προσεύχεσθαι καὶ τοῦτό ἐστι καὶ ὀνομάζεται προσευχὴ καρδιακή. Προηγεῖται δὲ ταύτης θέρμη τις ἐν τῇ καρδίᾳ, ἥτις ἀποσοβεῖ τα ἐμποδίζοντα τὴν προτέραν καθαρὰν τελείως ἐκτελεῖσθαι προσευχήν· καὶ οὕτως ὁ νοῦς προσμένων, ἀκωλύτως ἐν καρδίᾳ εὔχεται· ἐν δὲ τῇ τοιαύτῃ θέρμῃ τε καὶ προσευχῇ, ἡ πρὸς τὸν μνημονευόμενον Κύριον Ἰησοῦν ἀγάπη, ἐν καρδίᾳ τίκτεται, ἐξ ἧς καὶ δάκρυον γλυκερόν, ὅτι πλεῖστον ποῤῥεῖ πόθου τοῦ μνημονευομένου Ἰησοῦ.

Ἵν' οὖν τις ἀξιωθείη τούτων, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα πάντων· ἃ νῦν λέγειν οὐ καιρός· σπεύδειν χρή, καθάπερ εἴρηται· τὸν Θεοῦ φόβον ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν, μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Ἰησοῦ, ἔνδον ἐν καρδίᾳ, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἐκτὸς, ἵν' οὕτως ἐκκλίνῃ ῥᾳδίως οὐ τῶν ἔργων τῶν πονηρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, καὶ εἰς προκοπὴν ἔλθῃ, τοῦ πληροφορίαν ἐντεῦθεν σχεῖν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· μόνον αὐτὸς μὴ ζητεῖ τῷ τὴν ἐμφάνειαν αὐτοῦ· ἵνα μὴ δέξηται τὸν σκότος ὄντα καὶ φῶς εἶναι ὑποκρινόμενον· ὅταν γὰρ ὁ νοῦς αὐτοῦ μὴ ζητοῦντος, φῶς ὁρᾷ μὴ παραδεχέσθω, μήτε μὴν καταργείτω τοῦτο· ἀλλ' ἐρωτάτω τὸν ἔχοντα δύναμιν διδάξαι καὶ τὸ ἀληθὲς μανθανέτω, καὶ εἰ μὲν εὕρῃ τὸν διδάξοντα οὐ καθὼς μόνον ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς ἔγνω· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος μακαρίως ἔπαθε τὸν φωτισμόν, τῷ Θεῷ χάρις· εἰδ' οὖν κρεῖσσον τὸ μὴ παραδέξασθαι· ἀλλ' ἐν ταπεινώσει πρὸς τὸν Θεὸν καταφυγεῖν· ἀνάξιον ἑαυτὸν ἀποκαλῶν τῆς τοιαύτης θεωρίας, καθὼς καὶ τοῦτο παρὰ τῶν Πατέρων ἐδιδάχθημεν ἔργῳ, εἰ γὰρ καὶ ἐν ἄλλοις αὐτῶν συγγράμμασι τὰ σημεῖα τοῦ ἀπλανοῦς καὶ τοῦ τῆς πλάνης φωτισμοῦ φασιν, ἀλλ' ὥσπερ τὰ προειρημένα πάντα διὰ ζώσης φωνῆς ἤκουσας, οὕτω δὴ καὶ περὶ τούτου κατὰ καιρὸν ἀκοῦσαι· νῦν γὰρ οὐ καιρός· τοῦτο δὲ νῦν μᾶλλον μετὰ τῶν

Digitized by Google

ἄλλων, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων δεῖ μαθεῖν· ὅτι ὥσπερ ὁ τοξεύειν μαθεῖν θέλων, οὐκ ἄνευ σημείου τὸ τόξον τείνει, οὕτως ὁ ἡσυχάσαι μαθεῖν ἐθέλων, τὸ ἀεὶ πρᾷος εἶναι τὴν καρδίαν, ὡς σημεῖον ἐχέτω· μηδέποτε ἐν μηδενὶ ταράττων, ἢ ταραττόμενος· εἴ μήπου περὶ εὐσεβείας ὁ λόγος· τοῦτο δὲ εὐκόλως ἂν κατορθωθείη, πάντων ἐκκλίνων ἅμα, καὶ τὰ πλεῖστα σιωπῶν· εἰ δέ τι καὶ συμβαίη ποτὲ, μετανοεῖν εὐθὺς καὶ ἑαυτοῦ καταμέμφεσθαι, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς προσέχειν, ἵν' ἡσύχως τε καὶ μετὰ καθαροῦ συνειδότος τὸν Ἰησοῦν ἀρχὴν βαλὼν ἐπικαλεῖσθαι, ὡς ἔφημεν, τὴν αὐτοῦ θείαν χάριν, ὁδῷ προβαίνων ἀναπαυομένην ἕξῃ τῇ ψυχῇ· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀναπαύουσαν τὴν ψυχὴν τελέως ἐκ τῶν πρώτην ὀχλούντων αὐτῇ δαιμόνων καὶ παθῶν καὶ ἀρρήτῳ εὐφροσύνῃ εὐφραίνουσαν αὐτήν· εἰ γὰρ καὶ ἐνοχλοῦσιν αὖθις, ἀλλ' οὐκ ἐνεργοῦσιν, ὅτι μὴ πρόσκειται αὐτοῖς μηδὲ ποθεῖ τὴν ἐκ τούτων ἡδονήν· ὅλος γὰρ ὁ πόθος τοῦ τοιούτου πρὸς τὸν Κύριον τὸν δόντα αὐτοῦ τὴν χάριν, ἀνατέταται· πολεμεῖται δὲ λοιπὸν παραχωρήσει, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλείψει· διατί; ἵνα μὴ ὑψωθῇ ὁ νοῦς αὐτοῦ, δι' ὅπερ εὗρεν ἀγαθόν· ἀλλὰ πολεμούμενος προσλαμβάνει ταπείνωσιν ἀεί· δι' ἧς μόνης οὐ μόνον νικᾷ τοὺς ὑπερηφάνους πολεμοῦντας ἀλλὰ καὶ δωρεῶν ἀεὶ μειζόνων ἀξιοῦται· ὧν ἀξιωθείημεν καὶ ἡμεῖς οὕτω παρὰ Χριστοῦ, τοῦ ταπεινώσαντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τοῖς τοιούτοις ταπεινοῖς τὴν χάριν αὐτοῦ παρέχοντος πλουσίως· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

ΕΚΛΟΓΗ

ΑΠΟ ΤΩΝ

ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΟΧΗΣ.

Πᾶσα ἡ σπουδὴ τοῦ ἀσκητοῦ ἔστω, ὅπως μὴ τὸ ὑψηλὸν τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἡδονῶν ταπεινωθῇ· πῶς γὰρ ἂν ἔτι δύνηται πρὸς τὸ συγγενὲς νοητὸν φῶς, ἐλευθέρῳ ἀναβλέψαι τῷ ὄμματι, ἡ προσηλωθεῖσα κάτω ψυχὴ τῇ ἡδονῇ τῆς σαρκός; διὸ χρὴ πρόγε πάντων, τὴν ἐγκράτειαν ἀσκεῖν, ἀσφαλῆ φρουρὸν τῆς σωφροσύνης τυγχάνουσαν, καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν μὴ συγχωρεῖν μελετᾷν ἐν λογισμοῖς ἀκαθάρτοις· ἀναγκαία οὖν ἡ ἐπιμέλεια τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ὡς ἀμετεώριστον εἶναι τὸν νοῦν, καὶ ὥσπερ προσηλοῦσθαι τῷ σκοπῷ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ἵνα φύγωμεν τὸ κρίμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος· οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι ὅμοιοί ἐστε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας· οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοί ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας· διὰ τοῦτο ἀγῶνος χρεία μεγάλου καὶ τούτου νομίμου, κατά τε καρδίαν, καὶ λόγον καὶ πρᾶξιν, ἵνα μὴ εἰς κενὸν δεξώμεθα τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὥσπερ ὁ κηρὸς τῇ γλυφῇ μορφωθεὶς, οὕτω καὶ ἡμεῖς τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μορφωθῶμεν τὸν ἔσω ἄνθρωπον, πληροῦντες τὸ ὑπὸ Παύλου εἰρημένον πρακτικῶς· φησὶ γάρ, ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν· παλαιὸν δὲ ἄνθρωπον ὀνομάζει, πάντα ὁμοῦ τὰ κατὰ μέρος ἁμαρτήματα, καὶ μολύσματα συμμορφούμενα τὸν ἔσω ἄνθρωπον, φησίν, ἐν καινότητι ζωῆς μέχρι θανάτου, ἵνα ἄξιοι γενώμεθα μετὰ ἀληθείας εἰπεῖν· ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγώ· ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· πολλῆς οὖν ἐπιμελείας καὶ φροντίδος ἐπαγρύπνει χρεία· μήπως παρά τι τῶν εἰρημένων τὴν ἐντολὴν ἐργασάμενοι, μὴ μόνον τοῦ τοιούτου

καὶ τοσούτου μισθοῦ ἐκπέσωμεν, ἀλλὰ καὶ ταῖς οὕτω φοβεραῖς ἀπωλείαις ὑποπέσωμεν· ὅταν δὲ ὁ διάβολος ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρῇ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, ὥσπερ τινὰ βέλη πεπυρωμένα, τοὺς παρ' ἑαυτοῦ λογισμοὺς ἐνίησιν ἡσυχαζούσῃ καὶ ἠρεμούσῃ τῇ ψυχῇ, καὶ ταύτην αἰφνιδίως ἐμπιπρᾷ, καὶ χρονίας καὶ δυσεκλύτους τὰς μνήμας τῶν ἅπαξ ἐμβληθέντων ἐργάζηται, τηνικαῦτα νήφει, καὶ προσεχείᾳ συντονωτέρᾳ τὰς τοιαύτας ἐπιβουλὰς ὑπεξίστασθαι δεῖ· καθάπερ ἀθλητοῦ τινος ἀκριβεστάτῃ φυλακῇ καὶ τάχει σώματος, τὰς βουλὰς τῶν ἀντιπάλων ἐκτρεπομένου· καὶ τὸ πᾶν τῇ προσευχῇ καὶ ἐπικλήσει τῆς ἄνωθεν συμμαχίας διδόναι, τὴν τοῦ πολέμου καθαίρεσιν, καὶ τὴν τῶν τοξευμάτων ἀποτροπήν· τοῦτο γὰρ ἡμᾶς ὁ Παῦλος ἐδίδαξε λέγων· ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως καὶ τὰ ἑξῆς· ὅταν οὖν ἡ ψυχὴ τὸ πυκνόν, καὶ σύντονον τῆς διανοίας ὑποχαλάσασα, μνήμας τὰς παρατυχούσας, καὶ τῶν τυχόντων ἀναφέρῃ πραγμάτων, τηνικαῦτα ὁ λογισμὸς ἀπαιδεύτως, καὶ ἀνεπιστημόνως πρὸς τὰ μνημονευθέντα τῶν πραγμάτων φερόμενος, τούτοις ἐπιπλέον ἐνασχολούμενος, πλάνας ἐκ πλάνων μεταμείβει μακρούς, καὶ εἰς αἰσχρότητας πολλάκις, καὶ ἀτοπίας ἐννοιῶν καταστρέφει τὸ τελευταῖον· ἀλλὰ τὴν μὲν τοιαύτην ὀλιγωρίαν τῆς ψυχῆς, καὶ διάστασιν, πυκνοτέρᾳ καὶ ἐπιστρεφεστέρᾳ τῇ τῆς διανοίας ἐπιτάσει διορθοῦσθαι δεῖ καὶ ἐπανάγειν, καὶ τῇ πρὸς τὸ παρὸν ἀεὶ περὶ τὰ καλὰ διασκέψει προσασχολεῖν· ὁ γὰρ ἀκριβὴς φιλόσοφος φροντιστήριον ἔχων τὸ σῶμα, καὶ καταγώγιον τῆς ψυχῆς ἀσφαλές, κἂν ἐπ' ἀγορᾶς τύχῃ, κἂν ἐν πανηγύρει, κἂν ἐν ὄρει, κἂν ἐν ἀγρῷ, κἂν μεταξὺ πλήθους πολλοῦ, ἐν τῷ φυσικῷ Μοναστηρίῳ καθίδρυται ἔνδον συνάγων τὸν νοῦν, καὶ φιλοσοφῶν τὰ αὐτῷ πρέποντα· δυνατὸν γὰρ καὶ οἴκοι καθήμενον τὸν ῥάθυμον, ἔξω περιπλανᾶσθαι τοῖς λογισμοῖς, καὶ τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ὄντα, νήφοντα δέ, ὡς ἐπ' ἐρημίας εἶναι, πρὸς ἑαυτόν τε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν μόνον ἐπιστρεφόμενον, καὶ οὐ δεχόμενον ταῖς αἰσθήσεσι τοὺς ἐκ τῶν αἰσθητῶν τῇ ψυχῇ θορύβους προσπίπτοντας· δεῖ οὖν τὸν προσιόντα τῷ Σώματι καὶ τῷ Αἵματι τοῦ Χριστοῦ εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος, καὶ ἐγερθέντος, μὴ μόνον καθαρεύειν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἵνα μὴ εἰς κρίμα φάγῃ καὶ πίῃ· ἀλλὰ καὶ ἐναργῶς δεικνύειν τὴν γνώμην τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος καὶ ἐγερθέντος, τῷ μὴ μόνον καθαρεύειν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, ἀλλὰ νεκροῦσθαι μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τῷ κόσμῳ, καὶ ἑαυτῷ ζῆν δὲ τῷ Θεῷ. Τῶν πονηρῶν λογισμῶν· οἱ μέν, οὐδόλως ἡμῶν ἐπιβαίνουσι τῆς ψυχῆς, ἂν πολλῇ περιφράξωμεν ἑαυτοὺς ἀσφαλείᾳ· οἱ δέ, τίκτονται μὲν ἔνδον ῥαθυμησάντων ἡμῶν καὶ βλαστάνουσιν· ἂν δὲ προληφθῶσιν ἀποπνίγονται ταχέως καὶ καταχώνυνται· ἄλλοι, καὶ τίκτονται καὶ αὔξάνονται καὶ πρὸς τὰς πονηρὰς ἐμβαίνουσι πράξεις, καὶ πᾶσαν ἡμῶν ὑγείαν τῆς ψυχῆς διαφθείρουσιν, ὅταν ἐν πολλῇ γενώμεθα ῥαθυμίᾳ. Τὸ μὲν οὖν μακάριον, τὸ μηδόλως δέξασθαι πονηρὸν λογισμόν ἐστι· τὸ δὲ μετ' ἐκεῖνο, ἐπισελθόντας τοὺς λογισμούς, ταχέως ἀπώσασθαι, καὶ μὴ συγχωρῆσαι ἐνδιατρίψαι πλέον, ὥστε μὴ πονηρὰν ἡμῖν ἐργάσασθαι τὴν νομήν· εἰδὲ καὶ μέχρι τούτου ῥαθυμήσωμεν, ἔστι, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῆς ῥαθυμίας ταύτης παραμυθία, καὶ πολλὰ παρὰ τῆς ἀγαθότητος ἐκείνης τῆς ἀφάτου τοῖς τοιούτοις τραύμασι κατεσκευάσθη τὰ φάρμακα· παρακαλῶ σε οὖν, ἐν ὅσῳ εἶ ἐν τῷ σώματι, μὴ ἀπολύσῃς σου τὴν καρδίαν· ὥσπερ γὰρ ὁ γεωργὸς οὐ δύναται πεποιθέναι ἐπί τινι αὐτοῦ καρπῷ, ἀνερχομένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· οὐ γὰρ οἶδε τί αὐτῷ ἀποβαίνει, πρὶν ἐγκλεισθῆναι ἐν τοῖς θησαυροῖς αὐτοῦ· οὕτως ἄνθρωπος οὐ δύναται ἀπολῦσαι αὐτοῦ τὴν καρδίαν, ἐφόσον ἔχει πνοὴν ἐν τῇ ῥινὶ αὐτοῦ· καὶ ὥσπερ ἄνθρωπος οὐκ οἶδε ποῖον πάθος ἀπαντήσει αὐτῷ, ἕως ἐσχάτης αὐτοῦ ἀναπνοῆς, οὕτως οὐ δυνατὸν τῷ Μοναχῷ ἀπολῦσαι αὐτοῦ τὴν καρδίαν, ἐν ὅσῳ ἔχει ἀναπνοήν· ἀλλὰ χρὴ αὐτὸν ἀναβοᾷν πάντοτε πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔλεος· εἰδὼς οὖν ἀκριβῶς ὁ πονηρός, ὅτι μέγιστα δυνήσεται ἀνύσαι ὁ ἀπερισπάστῳ τῷ Θεῷ προσευχόμενος, σπεύδει τινὶ τρόπῳ εὐλόγῳ, ἢ ἀλόγῳ ῥέμβειν τὸν νοῦν· ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο ἐπιστάμενοι, ἀντιστρατευσώμεθα τῷ ἡμετέρῳ ἐχθρῷ· καὶ ὅταν στῶμεν εἰς εὐχήν, καὶ γόνατα κλίνωμεν, μηδένα παντάπασι λογισμὸν εἰς τὴν καρδίαν συγχωρήσωμεν εἰσελθεῖν, μὴ λευκόν, μὴ μέλανα, μὴ δεξιόν, μὴ ἀριστερόν,

μὴ γραφικόν, ἢ ἄγραφον πλὴν τῆς πρὸς Θεὸν ἱκεσίας, καὶ τῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐγγινομένης τῷ ἡγεμονικῷ ἐλλάμψεως, καὶ ἡλιοβολίας Πολλοῦ ἀγῶνος, καὶ χρόνου χρεία ἐν ταῖς προσευχαῖς, ὅπως εὕρωμεν τὴν ἀπαρενόχλητον τῆς διανοίας κατάστασιν, ἕτερόν τινα ἐγκάρδιον οὐρανόν, ἔνθα οἰκεῖ ὁ Χριστός· ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· ἢ οὐκ ἐπιγνώσκετε ὅτι Χριστὸς οἰκεῖ ἐν ἡμῖν; εἴ τις βούλοιτο ἰδεῖν τὴν τοῦ νοῦ κατάστασιν, τηρησάτω ἑαυτὸν ἐκ πάντων τῶν νοημάτων, καὶ τότε ὄψεται ἑαυτὸν ὁ νοῦς σαπφείρῳ οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερῆ· οὐκ ἂν ἴδῃ ὁ νοῦς τὸν τοῦ Θεοῦ τόπον ἐν ἑαυτῷ, μὴ πάντων τῶν ἐν τοῖς πράγμασι νοημάτων ὑψηλότερος γεγονώς. οὐ γενήσεται δὲ ὑψηλότερος, μὴ τὰ πάθη ἀπεκδυσάμενος, τὰ συνδεσμοῦντα αὐτὸν διὰ τῶν νοημάτων τοῖς πράγμασι τοῖς αἰσθητοῖς· καὶ τὰ μὲν πάθη ἀπωθήσεται διὰ τῶν ἀρετῶν· τοὺς δὲ ψιλοὺς λογισμοὺς διὰ τῆς πνευματικῆς θεωρίας· καὶ ταύτην πάλιν, ἐπιφανέντος αὐτοῦ τοῦ φωτός.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ
ΚΑΤΑΦΥΓΙΩΤΟΥ

Κάλλιστος ὁ Ὁσιώτατος Πατὴρ ἡμῶν ὁ καὶ Καταφυγιώτης ἐπικαλούμενος (ἴσως τῆς ἐπικλήσεως ταύτης ἔτυχεν ἀπὸ Ἐκκλησίας τινὸς τῆς Θεοτόκου, Καταφυγῆς οὑτωσὶ ἐπικεκλημένης) τίς τε ἦν καὶ τίνα ἔσχε πατρίδα, καὶ ποῦ τὸν ἀναχωρητικὸν διήνυσε βίον, οὐδὲν τούτων παρὰ τῶν ἱστοριῶν μεμαθήκαμεν· ὅσον δὲ ἀπὸ τῶν παρόντων αὐτοῦ κεφαλαίων τεκμηριώσασθαι, ἀνὴρ ἦν τῳόντι περί τε τὴν ἔξω καὶ τὴν ἔσω παιδείαν φιλοσοφώτατος, καὶ μάλιστα πρὸς θεωριῶν ὕψος καὶ βάθος, μῆκός τε καὶ πλάτος νοητόν, εἴπέρ τις ἄλλος, διαβατικώτατος· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ὁ μακάριος πρὸς τὸ ὑπερκόσμιον τῆς Τριαδικῆς ὑπερουσιότητος ἀπόκρυφον ἓν ἀνετείνετο συνεργίᾳ τῆς χάριτος, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐποψίαν, καὶ ἄμεσον ἕνωσιν καὶ νοερὰν σιγήν, καὶ ὑπεράγνωστον ἀγνωσίαν πάντων ἀπαξαπλῶς ἀπολελυμένος ἀνηνέχθη δι' ὑπερβολὴν καθαρότητος, ὡς Ἄγγελον ἄλλον ἀληθῶς, καὶ Θεὸν κατὰ χάριν ἐπὶ γῆς φαίνεσθαι· τινὲς μὲν οὖν αὐτὸν ἔφησαν Κάλλιστον εἶναι τὸν Ξανθόπουλον τὸν τῆς Κωνσταντίνου Πατριαρχεύσαντα, τὸν τὰ ἑκατόν, φημί, ἕτερα κεφάλαια συγγραψάμενον, δυσὶ τεκμηρίοις χρώμενοι· ἐκεῖνα μὲν γάρ, φασι, τὰ πολλὰ περὶ πρακτικῆς διειλήφασι, ταῦτα δὲ περὶ θεωρίας μόνης καὶ βίου θεωρητικοῦ· πράξεως δὲ καὶ θεωρίας συνημμένων ἀλλήλαις οὐσῶν, ἔδει κατὰ τὸ εἰκὸς ἕνα γε εἶναι καὶ τὸν περὶ τούτων διερμηνεύοντα· πρὸς δέ, ὅτι καὶ πολλὰ τῶν ἐκείνοις, ταῦτα καὶ τοῖς παροῦσιν ἐμφέρεται, ὅσα γε εἰς ἐπιβολὴν νοός, καὶ παραδοχὴν ἥκει, καὶ θείαν ἕνωσιν, καὶ καρδιακὴν ἐνέργειαν καὶ φωτισμόν· οἱ δέ, ἕτερον ἐκείνου τοῦτόν φασι διὰ τὸ παρηλλαγμένον ὕφος τῆς ἑκατέρων φράσεως· ἡμεῖς δὲ μᾶλλον τοῖς προτέροις συνενέσαι δεῖν ἔγνωμεν· μηδὲν τὴν τοῦ ὕφους δεδοικότες ἐναλλαγήν· δυνατὸν γάρ ἐστι καὶ μάλ' εὔπορον τοῖς σοφοῖς καταλλήλως ταῖς ὑποθέσεσιν ἁρμόζειν καὶ τὰ τῆς φράσεως, καὶ ταπεινῶς μὲν τὰ ταπεινά, ὑψη-

λῶς δὲ καὶ μεγαληγόρως ἐκφράζειν τὰ ὑψηλά. Τοῦτο δὲ ἀληθῶς ἀνιαρόν, ὅτι εἰς ἑκατοντάδα που, ὡς ἐξ εἰκασμοῦ, τῶν κεφαλαίων πληθυνομένων, καὶ τῶν ὅσα δὴ πώποτε περὶ θεωρητικοῦ διειλήφασι βίου, ὑψηλοτάτων γε ὄντων, ὡς ἐμὲ εἰδέναι, καὶ τελεωτάτων τοῖς τε νοήμασι, καὶ τῷ μεγαληγόρῳ τῆς φράσεως, καὶ τῇ ἄλλῃ καλλιεπίᾳ, ναὶ μὴν καὶ ταῖς τῶν συλλογισμῶν ἀνάγκαις, μόνα τὰ παρόντα κατὰ τὸ εἰς ἡμετέρας χεῖρας ἐλθὸν πρωτότυπον διεσῴζοντο.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ
ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ
ΚΑΤΑΦΥΓΙΩΤΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΨΗΛΟΤΑΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ
ΠΕΡΙ ΘΕΙΑΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΒΙΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ

α΄. ΕΚ τοῦ πεφυκότος πᾶν ζῶν τῇ κρίττονι πεφυκυίᾳ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ, καὶ ἀναπαύσεως μεταλαγχάνει καὶ ἡδονῆς ἐφαμίλλου· καὶ ταύτῃ καὶ χαίρει, καὶ προσπαθεῖ διὰ ταῦτα· οὐκοῦν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἅτε νοῦν ἔχων, καὶ τὸ νοεῖν πεφυκοτως ζωήν· μαλιστα ἥδεται, καὶ ἀναπαύσεως ἐν μετοχῇ γίγνεται γιγνομένῃ, ὁπηνίκα τὰ κρείττω νοῇ, καὶ τά, εἴτε ἀγαθά τις θέλει λέγειν, εἴτε καλά, περὶ ἑαυτοῦ· ὃ γίγνεται ἀληθῶς, τὸν Θεὸν ἔχων εἰς νοῦν, καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ λογιζομενος, ἄκρου γε ὄντως καὶ ὑπὲρ νοῦν νοητοῦ, καὶ ἄκρως ἀγαπῶντος, καὶ ὑπὲρ νοῦν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἄκρα γέρα, καὶ ὑπὲρ νοῦν ἀγαθὰ καὶ καλὰ τοῖς ἑαυτοῦ ἑτοιμάζοντος· καὶ ταῦτ᾽ αἰωνίως ταμάλιστα.

β΄. Εἰ πᾶσα γέννησις προσεοικέναι ποιεῖ τῷ γεννῶντι τὸ γενηθέν, ὡς ἔφη, ὁ Κύριος, ὅτι τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκός, σάρξ ἐστι· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, Πνεῦμα· εἰ τοίνυν Πνεῦμα ὁ ἐκ τοῦ Πνεύματος γεγεννημένος, δῆλον ὅτι καὶ Θεὸς ἔσται, κατὰ τὸ γεννῆσαν Πνεῦμα, ἐπεὶ καὶ Θεὸς ἀληθινὸς τὸ Πνεῦμα, ὑφ᾽ οὗ κατὰ χάριν γεγέννηται ὁ τοῦ Πνεύματος μέτοχος· εἰ δὲ Θεὸς ὁ τοιοῦτος, καὶ θεωρητικὸς περιφανῶς εἴηγ᾽ ἂν κατὰ τὸ εἰκός· ἐκ τοῦ θεωρεῖν καὶ γὰρ εἴρηται Θεὸς ὁ Θεός· ὥστ᾽ ἄρα ὁ μὴ θεωρῶν, ἢ τῆς πνευματικῆς γεννήσεως καὶ μετοχῆς οὐκ ἐπέτυχεν οὔπω, ἢ ἐπιτυχὴς αὐτῆς γεγονώς, μύει ἐξ ἀμαθείας τὴν ὀπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ τὰς νοητὰς περὶ τὸν νοητὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον θείας ἀκτῖνας ἀποστρέφεται ἀπαιδεύτως· καὶ θεωτικῆς δυνάμεως μέτοχος γεγονώς, τὴν ἐνέργειαν ταύτης στέρεται δυστυχῶς, καὶ πρὸς ἁγιωσύνην καίτοι γε ἀνατεινόμενος.

γ΄. Πάντα τὰ ὄντα ἐκ τοῦ πεποιηκότος αὐτὰ κατὰ λόγον τὴν σφῶν αὐτῶν εἴληφε κίνησιν, καὶ τὸ φυσικὸν ἴδιον· ὅθεν ἀκολούθως καὶ ὁ νοῦς· ἀλλ᾽ ἡ τοῦ νοῦ κίνησις ἔχει τὸ ἀεί· τὸ δ᾽ ἀεὶ ἄπειρον, καὶ ἀόριστον· παρὰ τὴν ἰδίαν ἄρα ἀξίαν καὶ τὸ πεφυκὸς κυρίως αὐτῷ, ἔσται κινουμένῳ πεπερασμένως, ἢ ὡρισμένως· τοῦτο δὲ πείσεται, εἴπερ ἐν πεπερασμένοις κινοῖτο, καὶ ὡρισμένοις· οὐ γάρ ἐστιν, εἶναι μὲν τὸ πρᾶγμα πεπερασμένον καὶ ὡρισμένον, ἡ δ᾽ ἐπ᾽ αὐτό, ἢ περὶ αὐτὸ κίνησις τοῦ νοῦ προϊέναι ἐπ᾽ ἄπειρον· δεῖται δὴ ἄρα τὸ τοῦ νοὸς

Digitized by Google

ἀεικίνητον γιγνομένως ἀπείρου καὶ ἀορίστου τινός, πρὸς ὃ κατὰ λόγον καὶ τὸ σφέτερον πεφυκός, εἴηγ' ἂν κινούμενον· ἀλλὰ μὴν ἄπειρον, καὶ τῷόντι ἀόριστον ἔστιν οὐδέν, πλὴν τοῦ Θεοῦ, φύσει καὶ κυρίως ὄντος ἑνός· πρὸς ἄρα τὸ κυρίως ἄπειρον ἕν, τὸν Θεόν, ἀνατετᾶσθαι, καὶ ἀφορᾷν, καὶ κινεῖσθαι τὸν νοῦν χρή· τοῦτο γὰρ κυρίως πέφυκεν αὐτῷ.

Ἄπειρά ἐστι, καὶ ἀόριστα τὰ περὶ Θεὸν θεωρούμενα· ἀλλ' ὅμως οὐδ' ἐν τούτοις τέλεον χαίρειν ἔχει ὁ νοῦς ζητῶν τὸν ἐξ οὗ ἐπεὶ καὶ γὰρ τῷ ὁμοίῳ ἑαυτοῦ ἕκαστον πεφυκότως χαίρει· εἷς ὢν ὁ νοῦς τὴν φύσιν, εἰ καὶ πολλὰ ταῖς νοήσεσιν, ἀνατεινόμενος, καὶ οἷον κινούμενος πρὸς Θεόν, τὸν ἕνα τὴν φύσιν, καὶ πολλὰ τὴν ἐνέργειαν, ἀνένδεκτον χαίρειν ὁλοχερῶς, πρὶν ἂν ἐν τῷ πεφυκότως ἀορίστῳ ἑνὶ διὰ πνεύματος γένοιτο, ἀπὸ τῶν πολλῶν ὥσπερ διαβάς· ἐν μόνῳ ἄρα ὁ νοῦς τῷ Θεῷ πεφυκότως χαίρειν ἔχει ὁλοχερῶς· ἀλλαμὴν τῶν ὄντων, ἕκαστον μάλιστα τῷ ἰδίῳ χαίρει φυσικῷ· φυσικόν ἐστιν ἴδιον ἄρα τῷ νῷ καὶ μάλιστά γε, τὸ ἐν τῷ Θεῷ μόνῳ τῷ ἁπλῶς, καὶ ἀορίστως ἑνί, καὶ κινεῖσθαι, καὶ ἀνατείνεσθαι, καὶ γίνεσθαι, καὶ χαίρειν ὁλοσχερῶς·

Πᾶσα σπουδή τινος κτιστοῦ κίνησις καὶ δὴ καὶ αὐτοῦ νοῦ, πρὸς στάσιν καὶ ἠρεμίαν γιγνομένως σπεύδει, καὶ ἀφορᾷ καὶ τὸ στῆναι γενέσθαι, καὶ ἠρεμῆσαι κατ' αὐτήν, καὶ τέλος, καὶ ἐξ ἐφαμίλλου ἀνάπαυσις τῷ κτιστῷ· ἀλλαμὴν ὅγε νοῦς εἷς ὢν τῶν κτιστῶν, ἐν κτιστοῖς στάσεως, καὶ ἠρεμίας μετειληχέναι κινούμενος οὐ δεδύνηται· τοῦ γάρ τοι κτιστοῦ κατάλληλα δεδεγμένου τὸ πεπεράνθαι, ἅτε ἠργμένου, τὸ τοῦ νοὸς σὺν δίκῃ ἀεκίνητον ἀπολειφθείηγ' ἄν, καὶ ἐξακολούθου ζητήσῃ, οὐ κινηθήσεται· καὶ ἥκιστα τοπαράπαν ἕξει τὸ ἠρεμεῖν, ἢ τοῦ ἰδίου τέλους ἐπιτυχεῖν· ἢ τὸ ἀεικίνητον οὐχ' ἕξει μεθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὰ προκείμενα, τοῖς ὡρισμένοις καὶ πεπερασμένοις συμπεριληφθείς· ὅπερ πόῤῥω τοῦ κατὰ νοῦν φυσικοῦ, περιφανῶς ἀεικινήτου τυγχάνοντος· οὐκ ἄρα ἐστὶν εἰκὸς εὑρηκέναι τὸ ἤρεμον, ἢ στῆναι νοῦν ἐνδήμου κτιστοῖς γινόμενον· ποῦ τοίνυν χρήσαιτ' ἂν ὁ νοῦς τῷ ἑαυτοῦ ἰδικῷ, τῷ διὰ κινήσεως ἵστασθαι δηλαδή, καὶ οὕτως ἠρεμεῖν καὶ εἰρήνην ἄγειν, καὶ ἀναπαύλης δεδέχθαι αἴσθησιν ἀσφαλῶς, εἰ μὴ ἔν γε ἀκτίστῳ, καὶ ἀπεριγράφῳ γένοιτο; τοῦτό δε ἐστιν ὁ Θεὸς κυρίως, καὶ ὑπερκοσμίως ἓν ὤν· ἐν ἄρα τουτωὶ τῷ ἑνί, καὶ ἀπεριγράπτῳ γένεσθαι διὰ κινήσεως τὸν νοῦν δεῖ, ὡς ἂν τὴν σφετέραν φυσικὴν ἠρεμίαν ἐξευρηκότα, ἐν ἀναπαύσει τῇ νοερᾷ κατὰ τὸ εἰκός· στάσις γὰρ διὰ πνεύματος ἐκεῖ, καὶ ξενότροπος ἀνάπαυσις, καὶ πάντων πέρας τὸ ἄπειρον καὶ κίνησις ἐν τῷ ἑνὶ γινομένῳ ἐκείνῳ οὐκ ἀπολείπεται οὐδαμῶς παντὶ νῷ, τὸ ἀόριστον καὶ ἀπέραντον πεφθακότι, τό τε ἀπερίγραπτον, ἀνείδεον, καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ἀπολύτως ἁπλοῦν· τοιοῦτο γὰρ τὸ εἰρημένον ἕν, τουτέστιν ὁ Θεός.

Εἰ ποιεῖ, κατὰ τὸν Δαβίδ, τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ ὁ Θεὸς πνεύματα· καὶ οὓς δὲ τῶν ἀνθρώπων γεννᾷ τὸ Πνεῦμα, πνεῦμα αὐτοὺς ποιεῖ, ὡς ὁ Κύριος εἴρηκεν· Ἄγγελος ἄρα χρηματίζει ὁ γεγενημένος ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἐναργεῖ πνεύματος μετοχῇ αὐτοῦ· ἀλλὰ μὴν Ἀγγέλων ἔργον τὸ διὰ παντὸς θεωρεῖν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὡς καὶ τοῦτο εἶπεν ὁ Κύριος· οὐκοῦν καὶ ὁ Πνεύματος Ἁγίου περιφανὴς μέτοχος, χρὴ θεωρεῖν ἀνατεινόμενος, ὡς εἰκός, τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ· διὸ διδάσκει δήπουθεν καὶ ὁ Δαβίδ, ζητήσατε τὸν Κύριον, λέγων, καὶ κραταιώθητε· ζητήσατε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ παντός· οὐκ ἄρα τηρεῖ τὸ εἰκὸς καὶ γιγνόμενον, ὁ μέτοχος γεγονὼς τοῦ Ἁγίου, καὶ ζωοποιοῦ, καὶ φωτιστικοῦ, καὶ ἐρωτοεργοῦ Πνεύματος, καὶ εἰς πεῖραν τῆς ἀῤῥήτου ἥκων γεννήσεως τῆς ἐκ τοῦ Πνεύματος καὶ εἰς ἀξίαν Ἀγγέλου ἀναδεδραμηκώς, ἔπειθ' οὕτω διὰ περιττὴν εὐλάβειαν μύειν ποιῶν τὴν πρὸς Θεὸν νοερὰν αἴσθησιν αὐτοῦ, καὶ μὴ ἐθέλειν πρὸς Θεὸν ἀνατείνεσθαι, καὶ τὰ θεῖα· καὶ ταῦτα τοῦ Σωτῆρος ἐπιτάττοντος μεῖναι ἐν αὐτῷ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς μένει ἐν ἡμῖν· καὶ τοῦ Δαβὶδ φάσκοντος· προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε· καὶ ἀληθῶς εἴγε μέλλοιμεν ποιεῖν τὰ δέοντα καὶ ἑπόμενα, ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς φωτί, λέγω δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ὀψόμεθα φῶς τὰ περὶ τὸν Θεόν, τουτέστι τὴν θείαν ἀλήθειαν· εἰ μή πως ἀνεπιστημόνως πρὸς τὰς θείας ἀκτῖνας μὴ ἐπιστρέφειν αἱρούμεθα.

Τρισὶ τρόποις ἐπιβαίνει ὁ νοῦς τῇ τοῦ Θεοῦ θεωρίᾳ· αὐτοκινήτως· ἑτεροκινήτως· καὶ μεταξὺ τούτων· καὶ ὁ μὲν αὐτοκίνητος

τρόπος ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ νοῦ μόνον τελεῖται, θελήσει τῇ ἑαυτοῦ διὰ φαντασίας χρώμενος· οὐ πέρας ἡ τῶν περὶ Θεὸν θεωρία· ἃ καὶ Ἑλλήνων ἀμηγέπη ἐφαντάσθησαν παῖδες· ὁ δ' ἕτερός ἐστιν ὑπερφυὴς θελήσει, καὶ φωτισμῷ μόνου Θεοῦ γιγνόμενος· ὅθεν καὶ ὑπὸ τὴν θείαν κατοχὴν τότε ὅλως εὑρίσκεται, καὶ εἰς θείας ἀποκαλύψεις ἁρπάζεται, καὶ ἀπορρήτων γεύεται τοῦ Θεοῦ μυστηρίων, καὶ μελλόντων ἐκβάσεις ὁρᾷ· ὁ δὲ μεταξὺ τουτωνὶ τρόπος, τοῖς δυσὶν ἐν μέρει συνάπτεται· ἡ μὲν γὰρ θελήσει καὶ φαντασίᾳ ἰδίᾳ ἐργάζεται τῷ αὐτοκινήτῳ σύμφωνος δείκνυται· τῷ ἑτεροκινήτῳ δὲ κοινωνεῖ, ἐφ' ὅσον ὑπὸ τῆς θείας ἑνοῦται πρὸς ἑαυτὸν ἐλλάμψεως, καὶ ἀρρήτως ὁρᾷ τὸν Θεὸν ἐπέκεινα τῆς ἑαυτοῦ νοερᾶς ἑνώσεως· πάντων γὰρ τῶν περὶ Θεὸν ὁρωμένων, καὶ λεγομένων ἔξω γίνεται τηνικάδε, οὔτε ἀγαθαρχίαν ἢ θέωσιν, οὔτε σοφίαν ἢ δυναμοποιὸν κράτος, ἢ πρόνοιαν, ἢ ἄλλοτι τῶν θείων ὅρων· ἔμπλεως καθιστάμενος ἐς ταμάλιστα νοεροῦ φωτός, καὶ μέν γε χαρᾶς ἐνεργουμένης ὑπὸ θείου πυρὸς ἀγάπῃ συγκιρναμένου.

ή. Νοῦς τῇ ἰδίᾳ φαντασίᾳ πρὸς τὸ θεωρεῖν τὰ ἀόρατα χρώμενος, πίστει ὁδηγεῖται· ἐλλαμπόμενος δ' ὑπὸ τῆς χάριτος, τῇ ἐλπίδι βεβαιοῦται· ὑπὸ δὲ τοῦ θείου φωτὸς ἁρπαζόμενος, ταμεῖον ἀγάπης γίνεται ἀνθρώπων, καὶ πολλῷ γε μᾶλλον τοῦ Θεοῦ· οὕτως ἡ τρισσὴ τοῦ νοῦ τάξις καὶ κίνησις, ἐν πίστει, καὶ ἐλπίδι, καὶ ἀγάπῃ, τελεία καὶ θεοποιός, βεβαιός τε καὶ ἀκλινὴς γίνεται· καὶ ταύτην πεφθακὼς τὴν εὐρυχωρίαν τῆς ἀκροπόλεως, ὡς ἂν τις εἴποι· εἰς τὸ τῆς ἀγάπης φρούριον ἑαυτὸν ἠσφαλίσατο· ὅθεν ἐστίν, ὃ λέγεται παρὰ τοῦ Παύλου· ἡ ἀγάπη πάντα στέργει, πάντα ὑπομένει, διὰ τὸ τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος ἀγαθόν· ἡ ἀγάπη, φησίν, οὐδέποτε ἐκπίπτει, διὰ τὴν πρὸς Θεὸν αὐτῆς ἔμπυρον ἕνωσιν, καὶ συνάφειαν ἄρρητον.

θ'. Ἐν οὐδενὶ κτιστῷ ἐξαίρετόν ἐστι τὸ ἓν· διενηνοχέναι, μὲν γὰρ ἕκαστον ἑκάστου κατά τινα τρόπον ἰδιότητος, οὐκ ἄπεστιν εἰδέναι· ἢ δὲ κτιστά, ἕκαστον ἑκάστου οὐ διενήνοχεν ἠργμένον τε, καὶ πεπερασμένον, καὶ ὑπὸ φύσιν τελοῦν, καὶ οὐχ ὃν κυρίως ἁπλοῦν ἕν· μόνον γὰρ ἓν τῷ ὄντι ἐστὶ τὸ ἄκτιστον, ὡς ἁπλοῦν, ὡς ἄναρχον, ὡς ἀτελεύτητον καὶ ἀόριστον, καὶ διὰ τοῦτο ἄπειρον, ὅπέρ ἐστιν ὁ Θεός· πρὸς ὃ, εἴγε ὁ νοῦς ὁρώῃ μετὰ μετοχῆς τοῦ πνεύματος, καὶ ῥοπῆς τοῦ ζωοποιοῦ, ὅσαι ἡμέραι τὴν αὐτῷ προσήκουσαν αὔξην δέχεται, ἡνωμένος καὶ ἡπλωμένος, καὶ θεουργικῆς ἐχόμενος καταστάσεως· καί γε σφόδρα συνῆκε σαφῶς, ὅτι τοῦ ἑνὸς πλήν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸ ἐν πνεύματι ἀποβλέψεως, νοῦν βέλτιον ἕξειν ἀμήχανον· τοῦτο μέν, ὅτι ὁ νοῦς ἐσκέδασται, τῷ πολυσχιδεῖ κόσμῳ, καὶ τοῖς πάθεσιν ὑπενδούς, καὶ δεῖται ἀκολούθως ὑπερκοσμίου δυνάμεως, καὶ ἑπομένως ὑπερφυοῦς ἑνὸς εἰς ἀπόβλεψιν, ἵν' οὕτω τῶν μεριστῶν ἀρπαγείς, ἔξω γένηται τῶν παθῶν, καὶ τῆς διαιρέσεως, καὶ οὕτω τύχοι ἂν τοῦ θεοειδοῦς· διά τοι τοῦτο καὶ ὁ Κύριος παράκλησιν ποιεῖται πρὸς τὸν Πατέρα, ἵν' ὦμεν ἓν οἱ πιστοὶ ἐν τῷ Πατρί, καὶ αὐτῷ Υἱῷ, διὰ Πνεύματος· καὶ οὕτως ἕν, ὡς αὐτοὶ εἰσὶν ἕν· (μὴ κακοδόξως δηλονότι ὡς Σαβέλλιος εἶπε τὸ ἕν.) ὡς ἂν ὦμεν, ἡ χρή, τετελειωμένοι, καὶ χάριτι ἐνίζοντος Πνεύματος, καὶ θεωρίᾳ ἑνοειδεῖ· ἐν ἑνὶ τῷ Θεῷ· τοῦτο ἡμῖν ἐκφανῶς ἡ ὄντως βελτίωσις· καὶ τοῦτο τέλος, καὶ ἀληθής, καὶ μόνη ἀνάπαυσις· διὰ τοῦτο καὶ ἡ φθονερά, καὶ μισάνθρωπος δαιμονικὴ συμμορία, εἰς πολλῶν Θεῶν, ὡς οὐκ ὄφελε, σέβας διασκορπίσασα, ἐν πλάνῃ ὑπέσπειρε τὸ τοῦ νοὸς ἑνιαῖον, καὶ οὐκ ἀφῆκε τοῦτ' ἔχειν τὴν τοῦ ὑπερκοσμίου φαντασίαν ἑνός· ὅπως ἂν τῇ ἐν πολλοῖς λατρείᾳ, ἀποβλέψειτε, καὶ διαιρέσει, παρὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀναπείσασα κινεῖσθαι τὸν νοῦν, παντοίων παθῶν ἐπιθυμητὴν ἀναδείξῃ καὶ ψεύδους, ἀντὶ τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς ἀρετῆς· ἐντεῦθεν τὸ Πνεῦμα παραινεῖ διὰ τοῦ Προφήτου τὸ Ἅγιον· προσέλθετε πρὸς αὐτόν, λέγον, τὸν ἕνα δηλαδή, καὶ φωτίσθητε· καὶ ἔτι ἀλλαχοῦ· ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα. καὶ πλὴν ἐμοῦ, οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεός· καὶ πάλιν· ἄκουε Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν· οὐ γάρ τοι τὸ τρισυπόστατον τῆς μιᾶς θεότητος τὴν μίαν διαιρεῖ κυριότητα, ἀλλὰ καὶ τρία ἐστὶν ἀκριβῶς τὰ πρόσωπα, καὶ αὖθις οὐδὲν ἧττον ἓν τῇ γε οὐσίᾳ, καὶ δυνάμει, θελήσει τε καὶ ἐνεργείᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις συνιῶδεσιν ἀγαθοῖς· τὸ ἄρα λατρεύειν τῷ τοῦ Θεοῦ ἑνιαίῳ, καὶ ἀποσκοπεῖν, καὶ συνάγεσθαι, ὅση δύναμις, πρὸς αὐτὸ ἀπὸ τῶν πολλῶν, θέλημα Θεοῦ, καὶ νοὸς βελτίωσις, ὡς ἀληθείας εὕρημα, καὶ θείου ἔρωτος, καὶ ἑπομένως θεώσεως γέννημα.

Digitized by Google

ι'. Εἰ τὸ μὲν ψεῦδός ἐστι πολυσχιδές, ἓν δὲ ἡ ἀλήθεια, ἆρ' ὁ ἐν Πνεύματι πρὸς τὸ ἓν ἀνατεινόμενος νοῦς, τὸ ὑπερκόσμιον· τὸ ἔξοχον τῶν πάντων· τό, ἐξ οὗ τὰ πολλά, πρὸς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἀνατείνεται. Ἀλλαμὴν οὐ δύναται γενέσθαι ὁ νοῦς ἐλεύθερος ἀπὸ τῶν παθῶν, εἰ μήτι ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσῃ αὐτόν, ἄρα ὁ νοῦς παθῶν ἐλεύθερος ἀποκαθίσταται, νενευκὼς καὶ ἀνατεινόμενος ἑνὶ τῷ τρόπῳ πρὸς τὸ ὑπερκόσμιον ἕν. Προσήκει δὲ ἡ ἐλευθερία τῷ νῷ πρὸς ἀπάθειαν, καὶ θεοειδῆ κατάστασιν, καὶ υἱοθεσίαν πνευματικὴν τὰ μάλιστα, οὐδαμῶς ἡ δουλεία· δι' ὅ,τι ὁ δοῦλος, φησιν, οὐκ οἶδε τί ποιεῖ ὁ κύριος αὐτοῦ, εἰδ' ἡ ἄγνοια τοῦ δούλου ἐστί, φανερὸν ὅτι ὁ ἐλευθερίας μετειληχώς, οἶδε τὰ τοῦ Πατρὸς μυστήρια· καὶ ἀναβεβηκέναι ἐξ ἐφαμίλλου γέγονεν αὐτῷ ἐπὶ τὸ τῆς υἱοθεσίας εὖ καὶ καλῶς ἀξίωμα, ὡς γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι τοῦ εἰδέναι ἐναντίον περιφανῶς· οὕτω δήπουθεν καὶ ἡ δούλου τάξις, ἐναντίως ἔχει πρὸς τὴν υἱϊκὴν ἐκφανῶς· καὶ εἰ ὁ μὴ εἰδώς, δοῦλος, ὁ εἰδώς, οὐμενον δοῦλος, ἀλλ' ἐλεύθερος, ἤ ἵν' εἴπω, Υἱός· τὸ Πνεῦμα καὶ γὰρ τῆς ἀληθείας ἐλευθεροῦν γιγνομένως, τοῦτ' αὐτὸ υἱοθετεῖ τῷ Θεῷ, τοὺς ἐν οἷς ἂν γένοιτο. Ὅσοι γάρ, φησι, Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν Υἱοὶ Θεοῦ· εἰ τοίνυν τὸ πρὸς τὸ ὑπερούσιον ἓν ἀφορᾶν, τῆς ἀληθείας εἶναί ἐστιν, ἡ δὲ ἀλήθεια τὴν ἐλευθερίαν τῷ νῷ χορηγεῖ, ἡ δ' ἐλευθερία, υἱοθεσίας θείας σημεῖον ἐναργές τοῦδε δὲ τοῦ δώρου τῆς υἱοθεσίας, οὔτε μεῖζον οὐδέν, οὔτε μὴν φύσει λογικῇ μᾶλλον προσῆκον ἕτερον· λίαν λελογισμένον, καὶ σφόδρα τῶν ἀναγκαίων ἂν εἴη ἄρα τὸ ἀνατετάσθαι καὶ ἀφορᾶν καὶ συνάγεσθαι πνευματοφορήτως τὸν νοῦν, ὅσηγε δύναμις, πρὸς τὸ ὑπερκόσμιον ἕν, τουτέστι τὸν Θεόν.

ια'. Κύριος, φησι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν· οὕτω τοι φροντὶς τῇ θειότητι τοῦ Πνεύματος ἀνάγειν τὸν νοῦν πρὸς τὸ ὑπερκόσμιον ἕν· καὶ μὲν δή, οὐχὶ τὸ ἓν κηρύττειν, τὴν δὲ τοῦ νοὸς ἐπιστροφὴν καὶ ἀπόβλεψιν ἀποστέργειν θεμιτὸν ἐστι λέγειν· ὁ γὰρ τὸ Ἅγιον λέγει Πνεῦμα τοῦτο νοεῖσθαι βούλεται· ὃ δὲ νοεῖται, πρὸς τοῦτο καὶ τὸν νοῦν ἐπιστρέφεσθαι· ἀπούσης γὰρ τῆς τοῦ νοῦ στροφῆς πρὸς τὸ νοητόν, καὶ ὃ νοήσειεν ἂν ὁ νοῦς, ἄπεστι· καὶ ἔσται ἐξ ἀνάγκης τὴν ἄλλως εἰρημένον τὸ τοῦ ἑνιαίου κήρυγμα, καὶ δι' αὐτὸ καὶ ἡ πίστις· εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, τὸ μὴ διανοεῖσθαι ἄρα τὸ ἓν ἐπιστρεφόμενον τὸν νοῦν πρὸς αὐτό, καὶ ἀνατεινόμενον, ἄτοπον.

ιβ'. Εἰ φύσις τοῖς αἰτιατοῖς καὶ μάλιστα λογικοῖς πρὸς τὸ αἴτιον ἀνατετᾶσθαι, καὶ ἀφορᾶν ἐπιστρεπτικῶς· ἐξ αἰτίας δὲ πάντα παρῆκται τοῦ Θεοῦ, ἐξ οὗ καὶ ὁ νοῦς· ὁ δὲ Θεὸς ἐστὶ τὸ κορυφαῖον, καὶ ἁπλῶς ἕν· φύσις ἄρα τῷ νῷ πρὸς τὸ κορυφαῖον καὶ ἁπλῶς ἕν, ὡς πρὸς αἴτιον ἐπιστρεφομένῳ, ἀνατετᾶσθαι καὶ ἀφορᾶν.

ιγ'. Εἰ ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. ἔστι δὲ καὶ ὁ νοῦς τῶν ἁπάντων ἕν, ἄρα ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ οὑτοσί, καὶ μάλιστα προσεχέστερόν γε ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ αὐτὸς διὰ τὸ θεοείκελον· οὐκοῦν καὶ μᾶλλον οὗτος ἀφορᾶν ὀφείλει γ' εἰς αὐτόν· τὸ δὲ εἰς αὐτὸν λεγόμενον, εἰς τὴν τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνὸς χρῆναι ἔμφασιν ἐπιστρεπτικῶς ἀφορᾶν δηλοῖ· εἰς τὸ ἓν ἄρα ὁ νοῦς ὀφείλει ἀφορᾶν.

ιδ'. Ἐξ ἑνὸς προΐασι τὰ πολλά, οὐκ ἔτι δέ, ἐκ τῶν πολλῶν τὸ ἕν. Ἀλλὰ μὴν ἡ κτίσις ἐστι τὰ πολλά, οὐκοῦν ἐξ ἑνὸς ἡ κτίσις ἐναργῶς· ἐστι δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν κτίσιν, ὡς κτίστης καὶ δημιουργὸς ἐκεῖνο τὸ ἕν· ὁ ἄρα τὴν κτίσιν ὡς δεῖ θεωρῶν, ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὸ ὑπερκόσμιον ἓν ἕξει τὸ ἑαυτοῦ τῆς θεωρίας συμπέρασμα· ἐπείπερ καὶ ἔνεστι τοῖς αἰτιατοῖς πάμπολλα τοῦ αἰτίου ὡσανεὶ ἀπηχήματα, δι' ὧν γνωρίζεται ὁ τέχνῃ καὶ σοφίᾳ δυνάμει τε καὶ ἀγαθότητι προνοητικῶς τὰ πάντα παραγαγὼν ὡς ἠθέλησε· διὰ τοῦτο καὶ Ἡσαΐας, ἐν τῷ Πνεύματι, ἐπάρατέ, φησι, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ ἴδετε τίς κατέδειξε ταῦτα πάντα· τῷ μὲν ταῦτα πάντα διὰ τὰ πολλὰ εἰρηκὼς αἰτιατά, τὸ δὲ τίς, πρὸς τὸν ἐξ οὗ ταῦτα· (ὅπερ ἐστιν ἁπλῶς κατὰ φύσιν ἓν) ἀνάγων τὸν νοῦν.

ιε'. Συνάγεται καὶ ἡ κτίσις εἰς ἕν, ἀλλὰ σύνθετον καὶ πολυμερὲς καὶ οὐκ ἄναρχον, ἅτε κτιστόν· τὸ δὲ κτίζον ἕν, οὐ μόνον ἓν ὡς πολλῶν καὶ διαφόρων συμφωνίας εἰς μίαν σύμπνοιαν τοῦ παντὸς καὶ σκοπὸν ποιητικόν· ἀλλ' ἤδη καὶ ἄκτιστον ὡς προκαταρκτικὸν αἴτιον, ἀνιὼν ἐπὶ τὸ κατόπιν ὁ νοῦς, ἀνάγκη καταντῆσαι ἐπί τι ἓν ἀρχικόν τε καὶ τακτικὸν τῆς δὲ τῆς φαινομένης τῶν ὄντων τάξεως καὶ γενέσεως, ἁρμονίας τε καὶ συμπνοίας τῆς εἰς τὸ ἕν· ἤ,

Digitized by Google

εἰμὴ τοῦτο, ἐπ' ἄπειρον προΐῃ ἄν, ὅπερ ἄτοπον· πᾶν γὰρ τὸ κινούμενον καὶ γιγνόμενον, ἔστιν ὅτ' οὐκ ἦν· καὶ μὴ ὂν ἤρξατο· εἰ δ' ἤρξατο καὶ κεκίνηται· τί τὸ κινῆσαν ζητεῖν δεῖ καὶ εἰς γένεσιν ἀγαγόν· ὅπερ ἔσται ἂν καὶ ἀκίνητον, ἐφ' ὅσον ἐστι κινοῦν· εἰ γὰρ οὔ, τί τὸ κινοῦν τὸ μὴ ὑπὸ ἑτέραν ἀρχὴν τελοῦν, ἐπείτοιγε ἄναρχον; εἰδ' ἀκίνητον, ἄτρεπτον· εἰδ' ἄρα τοῦτο, πάντως καὶ ἁπλοῦν ἵνα μὴ σύνθετον ὂν τραπείη ὅγε, ἄτρεπτον ἡμῖν ἐκπέφανται· σύνθεσις γάρ, ἀρχὴ στάσεως· ἡ δὲ λύσεως, τὸ τῆς κινήσεως ἔσχατον· οὐκοῦν τοίνυν ἐκεῖ σύνθεσις, ἵνα μὴ καὶ στάσις· οὐδὲ στάσις, ἵνα μὴ καὶ λύσις, οὐδέ γε λύσις, ἵνα μὴ καὶ τροπή, καὶ κίνησις περὶ τὸν ἄτρεπτον ἀποφανθείη καὶ ἀκίνητον, ὡς κινοῦν, οὐ κινούμενον, καὶ εἰς γένεσιν ἄγον, οὐχὶ γενόμενον, ἢ γινόμενον· εἰ ἄρα ἄτρεπτον καὶ ἀκίνητον, ἐξ ἀνάγκης ἀσύνθετον, καὶ διὰ τοῦτο ἁπλούστατον, καὶ ἀπολύτως ἓν ὑπερκόσμιον· πρὸς ὅπερ ὁ ἀνατεινόμενος νοῦς, τῶν πάντων πάντα τρόπον ἔξω καθίσταται, διὰ τὴν πρὸς τὸ ὑπέρκαλον ἣν ἔχει ἀπόβλεψιν καὶ τὴν ἔφεσιν περὶ τὸ ὑπὲρ πᾶν· μᾶλλον δὲ περὶ τὸ ἐξ οὗ τὸ πᾶν, καὶ εἰς ὃ τὰ πάντα φυσικῶς ἀνατείνεται· τούτου δὲ γινομένου κατὰ λόγον προσήκοντα, καὶ παθῶν ἔξω γίνεται· ὁ γὰρ ὑπεράνω καὶ τῶν ὑπερκάλων ὑπερεκτεινόμενος καὶ γιγνόμενος, σχολῇ γ' ἂν γένοιτο ἐναπομεῖναι τῷ αἴσχει τῶν παθῶν. Διὰ τοῦτο αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, τῷ ἑνὶ δηλονότι, ὁ Ἱερὸς φησι Νόμος· πρὸς ἄρα τὸ κορυφαῖον ἓν ἀναπετᾶσθαι δεῖ, εἰ μέλλοιμεν καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Νόμον πληροῦν, καὶ ὑπεράνω παθῶν εὑρίσκεσθαι.

ις'. Κύριός φησι, μόνος ἦγεν αὐτούς, καὶ οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος· ὁρᾷς τοῦ ἑνιαίου καὶ μόνου τὴν δύναμιν, πῶς οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος, ἐφ' ὅσον μόνος αὐτοὺς ἦγεν ὁ Κύριος; ἀλλαμὴν ὁ Κύριος ἑπομένως οὐκ ἀποστρεφομένους ἄγει· ᾧ δέ τις ἕπεται, πρὸς αὐτὸ καὶ ἐπέστραπται· οὐκοῦν εἰ μέλλοιμεν Θεὸν ἕτερον, δαίμονα ἢ πάθος μεθ' ἡμῶν μὴ ἔχειν, ἑψώμεθα τῷ μόνῳ καὶ ἑνὶ δι' ἐπιστροφῆς νοερᾶς, ὅπως ἂν καὶ περὶ ἡμῶν οὐκ ἀπεικότως λελέχθαι, δόξειε γ' ἂν· ὅτι Κύριος μόνος ἄγει αὐτούς· ὅθεν καὶ Θεὸς ἀλλότριος οὐκ ἔστι μετ' αὐτῶν.

ιζ'. Εἰ καὶ ἐξ ἑνός, ἀλλὰ διαφόρως εἰσιν ἐξ ἑνὸς τὰ πολλά· ὅτι δῆτα καὶ τῶν ὄντων ὁ τρόπος, καθ' ὃν ταῦτα ἐκ τῆς πρώτης ἑνάδος προΐει διάφορος· τὰ μὲν γὰρ τούτων ἠργμένα τε ἐστι, καὶ κτιστά· τὰ δ' ἄκτιστα, καὶ τὸν τῆς χρονικῆς ἀρχῆς λόγον ἐκπεφευγόντα, καὶ πᾶσι μὲν κατὰ πάντα τρόπον αἴτιον τὸ ὑπερούσιον ἕν· ἀλλὰ τοῖς μὲν δημιουργικῶς· τοῖς δὲ φυσικῶς· καὶ οὐ πᾶσι καθάπαξ διὰ τοῦτο τούτοις ἐπίσης προσίεσθαι, καὶ τούτων ἀντέχεσθαι χρεών, ἀλλὰ τοῖς μὲν ὑπὸ ἀρχὴν καὶ κτίσιν τελοῦσι, προσιτέον ἐστὶ δι' ἄλλο, καὶ οὐ καθ' αὐτό, ὡς τῷ ἐσόπτρῳ διὰ τὸ ἐν αὐτῷ μορφαζόμενον ἢ παραδεικνύμενον· ἀλλοίως γὰρ ἡ κτίσις πρὸς βελτίωσιν οὐ προσιτέα ἐστίν, ὅτι μὴ διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τοῦ ἄκρου ἑνὸς προφαινόμενον· τοῖς δ' ἀνάρχοις πρόσιμεν, καὶ φυσικοῖς, οὐ δι' ἄλλο, ἀλλὰ δι' αὐτά, καὶ τὸ ἐξ οὗ· ἐκεῖνα γάρ ἐστι τὰ τῷ ὄντι προσιτὲν καθ' αὐτά, κἀκείνων ἐστι προσεχῶς τε, καὶ φυσικῶς τὸ Κορυφαῖον ἕν· μᾶλλον μὲν οὖν τοῦ ἄκρου, καὶ κορυφαίου ταῦτ' εἰσὶν ἑνός· προσεχῶς, καί, ὡς λέλεκται φυσικῶς· δεῖ δή, οὐ μόνον τούτοις προσιέσθαι, ἀλλὰ καὶ προσφύεσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἐκμίμησιν τοῦ πρώτου καὶ ἑνὸς καλοῦ διὰ τούτων σπεύδειν ἀποτυποῦσθαι· ἵνα περ τῇ συνεργίᾳ, καὶ ἐπαρωγῇ τῆς χάριτος, τῆς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν δόξης τοῦ Θεοῦ σχοίημεν τὸ ἀξίωμα· ἐντεῦθεν σκοπουμένοις ὀρθῶς, τοῖς μὲν δημιουργικῶς αἰτιατοῖς, συμβαίνει θεωρητικῶς ἀνάγειν τὸν νοῦν πρὸς τὸν ἐνοπτρισμὸν τοῦ ἑνὸς καὶ ἑνοῦν αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνὸς ἑνιαίαν ἔννοιαν ἀπολύτως καὶ ἁπλῶς, εἴγε τούτοις ὁ νοῦς ἐνορᾷ κατὰ τὸ εἰκός· εἰς δὲ φύσει τὸ αἴτιον καὶ πρακτικευόμενον τὸν νοῦν διὰ τούτων ἢ κατ' αὐτὰ μορφαζόμενον, τούτοις ἔνεστιν ἑνοῦν πρὸς τὸ κυρίως ἐκεῖνο ἓν ἑαυτόν· ὅθεν δὴ ἐκ τῶν ὁποιωνοῦν ἁπάντων, εἴτε φυσικῶν, εἴτε δημιουργικῶν ὄντων αἰτιατῶν, πρὸς τὸ διαφόρως ἓν αἴτιον ὁ νοῦς συνάγεσθαι εἴωθε φυσικῶς, εἴτε πρακτικῶς· ἢ δὴ θεωρητικῶς· καὶ ὅπερ ὁ νοῦς εἴθ' ἑνί, εἴτε πλείοσι δημιουργικοῖς ἢ φυσικοῖς χρώμενος, οὐ διὰ τὸ ἓν χρῆται, οὐδ' ἵνα πρὸς τὸ πρῶτον ἓν συναγηοχὼς ἑαυτὸν φέρῃ καὶ ὅλως πρὸς ἐκεῖνο ἀπίδῃ ἐν Ἁγίᾳ μετοχῇ καὶ ῥοπῇ τοῦ φωτίζοντος Πνεύματος ἁπλῶς ἑνοειδῶς τε καὶ μονοειδῶς εἰς ἁμαρτίαν αὐτῷ τοῦτο λογίζεται, κἂν φαντασίαν ἔχῃ καλοῦ ἤδε ἡ χρῆσις αὐτῷ· τὰ γάρ τοι ἐκ τοῦ ἑνὸς

εἰς τὸ ἓν ἄγειν πέφυκε χρωμένους ταύτοις ὡς χρή· πᾶσα γάρ, φησὶν ὁ Μέγας Διονύσιος, Πατροκινήτου φωτοφανείας πρόοδος εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότως φοιτῶσα, πάλιν ὡς ἑνοποιὸς δύναμις ἀνατατικῶς ἡμᾶς ἀναπληροῖ καὶ ἐπιστρέφει πρὸς τὴν τοῦ συναγωγοῦ Πατρὸς ἑνότητα καὶ θεοποιὸν ἁπλότητα, ἐξ αὐτοῦ γὰρ και εἰς αὐτὸν τὰ πάντα εἰδ᾽ οὐκ ἀνάγει πρὸς τοῦτο, παραπέφυκε, καὶ τοῦ εἰκότως ἡ χρῆσις ἔξω γεγένηται μὴ οὕτω δὴ γιγνομένη.

ιη΄. Ἔστι πρᾶξις προηγουμένη τῆς θεωρίας καὶ ἔστι πρᾶξις ἑπομένη τῶ θεωρητικῶ· καὶ ἡ μὲν τελεῖται σωματικῶς, ὅπως τὰς ὁρμὰς τοῦ σώματος χαλιναγωγήσαντι καὶ εὐτάκτως φέρεσθαι κατ᾽ ὀλίγον παρασκευάσαντι, ἐώηγ᾽ ἂν οὕτω τῷ νῷ ἐλευθέρῳ ποδὶ διαβῆναι ἐν τοῖς ἰδίοις, ἅ ἐστι τὰ νοητά, κἀκεῖ τὸ σφέτερον διαφέρον καλῶς ἐργάζοιτο· ἡ δὲ δευτέρα ἀπὸ τοῦ νοὸς ἀρχομένη καὶ τοῦ νοεῖν ἐν πνεύματι, συνάγεται πρὸς τὸ ὑπὲρ νοῦν, ὅ ἐστιν ὁ Θεός· ᾧ προσεγγίσας ὁ νοῦς ἐπὶ τὸ ἓν γίνεται ἓν γὰρ ὁ Θεός· καὶ δὴ καὶ αὐτὸς ἑνοῦται πρὸς ἑαυτὸν εἰς ἓν καὶ ἀδιαίρετος ἀποκαθίσταται· ἑνάδος γὰρ πρόξενον τὸ ἓν καὶ ἁπλότητος θεοειδοῦς θεωρούμενον· ἀσύμβατον γὰρ τὸ ἓν θεωροῦντα τὸν νοῦν, μὴ καὶ αὐτὸν εἶναι ἓν ἁπλοῦν· διῃρημένα δ᾽ ὁρῶντα καὶ σύνθετα, ἀνάγκη διαιρεῖσθαί τε καὶ ποικίλλεσθαι· εἴρηται δέ μοι ἓν ἁπλῶς, τὸ καθ᾽ αὐτὸ ὑφεστὼς ἁπλοῦν· ἐπειδὴ γὰρ ὅ,τι περ ἐστὶν ὁ νοῦς τὰς ἀλλοιώσεις πάσχει κατ᾽ ἐνέργειαν, αὐτὸς δέ ἐστιν ἁπλοῦς, ἀνάγκη ἓν εἶναι καὶ κατ᾽ ἐνέργειαν, τὸ ἓν ὁρῶν· εἰ δὲ τὸ ἓν μὲν ὁρώη, αὐτὸς δὲ διῄρηται εἰς δυάδα τοὐλάχιστον, τί ποτ᾽ ἂν εἴη ἐνεργοῦν τὸ σκέλος αὐτοῦ, διῃρημένον ἀπὸ τοῦ ὁρῶντος τὸ ἕν; ἢ γὰρ ὁρᾷ ἕτερόν τι, ἢ οὐχ ὁρᾷ· καὶ τοῦτο διττῶς, ἢ μὴ βουλόμενον ἢ ἀμβλυνόμενον ἢ τάχα πρὸς ἄλλο τι δράσεως πεφυκός, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸ ὁρᾶν· ἀλλ᾽ εἰ μὲν ἕτερόν τι ὑπόθοιτό τις ὁρᾶν, ἴδε ὅτι ὁ νοῦς οὐχ ὁρᾷ τὸ ἓν ἁπλῶς, ἀλλὰ δύω παρὰ τὸν λόγον· καὶ δύω ὁρῶν, ἓν εἶναι οὐ δύναται· τέμνεται γάρ, ὡς δέδεικται, εἰς ἃ θεωρεῖ· εἰ δὲ οὐχ ὁρᾷ, εἰ μὲν μὴ βούλοιτο, τοῦτο ἀδύνατον· οὐκ ἔστι γὰρ ἀργίαν καὶ τὸ ἀκαριαῖον αὐτὸ τὸ βραχύτατον, νοῦν λογικὸν παθεῖν· ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἀμβλύνεται τοῦτο τοῦ νοός, τοῦτο δ᾽ ὀξὺ κέκτηται, ἢ οὕτω σύνθετος ἂν εἴη καὶ οὐχ ἁπλοῦς ἐξ ἀνομοίων μερῶν τινων συνιστάμενος, ὥσπερ συμβήσεται, καὶ εἰ τὸ μὲν τοῦ σκέλους ὁρᾷ, τὸ δὲ πρὸς ἄλλο τι ἐνεργείας εἶδος τέτακται· συνθέσεως γὰρ καὶ τοῦτο κατηγόρημα· ὃ περὶ τὸ τοῦ νοὸς ἁπλοῦν εἰπεῖν, πάνυ ἀνένδεκτον· δι᾽ ἄρα ταῦτα τὸ ἑνιαῖον καὶ ἁπλοῦν τοῦ νοός, εἰ τὸ ἁπλῶς ἓν κατασκέψοιτο, ἓν καὶ αὐτὸ ἐνεργείᾳ ἐστί· καὶ εἰ ἓν εἴη ἁπλῶς, τὸ ἁπλοῦν ἓν ὁρᾷ· πρᾶξις τοιγαροῦν ὁποιατισοῦν, ἢ θεωρία ἐξ ἀνάγκης φέρεσθαι ὀφείλει πρὸς τὸ ὑπὲρ νοῦν ἕν· εἰδ᾽ οὔ, οὐκ ἀνύσει οὐδέν, ἀλλὰ μάτην ὀφθήσεται πράττων, ἢ θεωρῶν ὁ νοῦς· ἔσται γὰρ παθῶν ἐνεργὸς ὑπὸ διαίρεσιν κείμενος, μὴ φερόμενος αἰσθήσει ψυχῆς εἰς τὴν τοῦ ὑπὲρ νοῦν ἑνὸς ἑνοειδῶς ἕνωσιν· ἥτις δὴ ἕνωσις διϋλίζειν οἶδε καὶ καθαίρειν τὸ θεωροῦν τοῦ νοός, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἓν μετεωριζόμενον καὶ ἀφορῶν, κἀκεῖνο προσπάσχον τῷ ἀφ᾽ οὗ τὰ πάντα, καὶ δι᾽ οὗ, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα· καὶ εἰς ὃ καὶ γίγνεται καὶ ἔστι καὶ ὑφέστηκεν.

Τῶν πάντων ἐφετῶν ἄκρον ἡ μετὰ τῆς ψυχῆς θεία καὶ ὑπὲρ νοῦν ἕνωσις· διὰ τὴν θείαν ἕνωσιν ἀναγκαια ἡ θεία ὁμοίωσις· διὰ τὴν θείαν ὁμοίωσιν ἀναγκαῖον τὸ κατὰ νοῦν ἐνεργεῖν, ἤτοι θεωρεῖν, τοιοῦτο γάρ τοι καὶ τὸ θεῖόν ἐστιν, ἐξ οὗ καὶ τὸ Θεός, ὄνομα τούτῳ ἀπονενέμηται· ἀλλαμὴν τὸ θεωρεῖν, εὐθὺς εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν ἄνεισι· πανταχοῦ γὰρ καὶ ἐν πᾶσιν ἀκτῖνας ὥσπέρ τινας ἐνίησιν ὁ Θεὸς τῷ θεωρητικῷ νῷ· καὶ νοῦς θεωρὸς ἀντικείμενον ἔχει τὸν Θεόν· Θεὸς δέ ἐστιν ἓν ὑπερκόσμιον· ἔστι δὲ φύσις τοῦ νοὸς γίνεσθαι τοιοῦτος ἐνεργεία, οἷα ὁρᾷ· ὡς καὶ ἡ θεολόγος τοῦ θειοτάτου Γρηγορίου φωνὴ δηλοῖ λαμπρότητα Θεοῦ, λέγουσα καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν· ὃ γὰρ νοῦς ἑώρακε, τοῦτο καὶ πέπονθεν, ἢ δὴ τοιοῦτος καὶ γέγονε· βάφεται γὰρ ὁ νοῦς, φησὶν ὁ ἀπὸ Δαμασκοῦ Πέτρος κατὰ τὰ αὐτῷ θεωρούμενα· καὶ ὡς ἐν διῃρημένοις ὁρῶν καὶ ποικίλοις ποικίλλεται καὶ διαιρεῖται, οὕτω τοι πρὸς τὴν ἀπόβλεψιν τοῦ ὑπερκοσμίου καὶ ἁπλῶς ἑνὸς ἀναβεβηκώς, ἀκολούθως ἓν γίνεται, ὡς μοι λέλεκται πρόσθεν· ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ ἑνὶ γένοιτο τὸ ἄναρχον καὶ ἄπειρον ὁρᾷ καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἁπλοῦν· τοιοῦτο γὰρ τὸ ἕν· ὅθεν δῆτα καὶ αὐτὸς ἄναρχος, ἄπειρος καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἁπλοῦς κατ᾽ ἐνέργειαν ἀποκαθίσταται· τοῦτο δὲ πεπονθὼς καὶ οὕτως ἀλλοιωθεὶς εἰς τὴν ἐξομοίωσίν του τοῦ θείου κατὰ τὸ ἓν εὑρίσκεται· κἀντεῦθεν

ιθ΄.

ἀνατρέχει πρὸς τὸ πάντων ἐφετῶν ἄκρον, τὴν θείαν καὶ ὑπὲρ νοῦν καὶ ἄρρητον ἕνωσιν· ὅπερ ἐστὶν ὁ ἄκρος κατὰ Θεὸν σκοπός· δεῖ δὴ διὰ ταῦτ' ἄρα τὸν νοῦν ἀνατετάσθαι μηχανῇ πάσῃ ἐπείγεσθαι καὶ ἀφορᾶν Πνεύματι πρὸς τὴν τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνὸς θεωρίαν καὶ ἀπόβλεψιν.

κ'. Ὅταν ὁ νοῦς ἐν πολλοῖς ἢ τοὐλάχιστον ἢ κἂν ἐν δυσί, δῆλον ὅτι οὐχὶ τὸ ἁπλῶς ἓν ὁρᾷ· διὰ τοῦτο ὡρισμένος τε ἐστὶ καὶ πεπερασμένος καὶ ἀμυδρός· τὰ γὰρ μὴ ἀπολύτως ἁπλᾶ, τοιαῦτά εισιν. Ἡνίκα δὲ τοῦ τωόντι ἑνὸς ἐν ἐπαφῇ γένηται ἀνεπάφω, κατὰ νοερὰν τούτῳ ἐν Πνεύματι ἀπόβλεψιν ἀνομματώς ἐπιβαλών, ἄναρχος, ἄπειρος, ἀόριστος, ἀσχημάτιστός τε καὶ ἀνείδεος γίνεται καὶ τὴν ἀφασίαν ἐνδύεται καὶ τὸ σιωπᾶν ἀσκεῖ μετ' ἐκπλήξεως· καὶ ἐμπίπλαται τερπωλῆς καὶ πάσχει τὰ ἀνεκλάλητα· ἄναρχον καὶ ἄπειρον δὲ καὶ ἀόριστον, μὴ κατ' οὐσίαν με εἴπῃς λέγοντα γίγνεσθαι, ἀλλὰ κατ' ἐνέργε.αν· ἐπεί τοιγε καὶ ὃ μεταβάλλει νοῦς, οὐχ ἡ οὐσία ἐστιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια· εἰ γάρ τοι κατ' οὐσίαν ἠλλοίωτο, ἰδὼν καὶ παθὼν τὴν θέωσιν, ἤτοι θεωθείς, ἐκ τοῦ τὸν Θεὸν θεωρεῖ, ἦν ἂν κατ' οὐσίαν Θεός· ἀλλαμὴν οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐδ' ἂν τῶν Ἀγγέλων οὐδείς, πλὴν τοῦ μόνου καὶ ἄκρου καὶ ἑνὸς Θεοῦ, τὸ κατ' οὐσίαν εἶναι Θεός· εἰ τοίνυν κατ' οὐσίαν θεοῦσθαι τὸν νοῦν εἰπεῖν ἄτοπον, λείπεται λέγειν τοῦτο πάσχειν αὐτόν, αὐτῷ τῷ ὁρᾶν· οὐκ ἄρα φύσιν ἔχει ἀλλοιοῦσθαι τὴν οὐσίαν αὐτόν, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν· ἄλλως τε, εἰ μεταβάλλεται πεφυκότως ὁ νοῦς, ᾗπερ εἴρηται, κατὰ τὰ αὐτῷ θεωρούμενα, θεωρεῖ δὲ ἥκιστα πάντων τὴν θείαν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν; οὐδ' αὐτὸς ἄρα κατ' οὐσίαν ἀλλοιωθήσεται, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν.

κα'. Τὰ πάντα ἐκ τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνὸς ὥσπερ ἐκλάμψαντα οὐκ ἀπέστησαν, ὅθεν ἔσχον τὴν γένεσιν τρόπῳ παντί, ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ ὥσπερ ἐγένοντο, οὕτω καὶ συνέχονται καὶ τελειοῦνται· καὶ οὐδέν ἐστιν ἐν οὐδενὶ τῶν ἁπάντων, ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν ἀπόρροια, καὶ ὡσανεί τις ὀσμὴ ἐκείνου τοῦ ποιητικοῦ, καὶ ὄντως ἑνός· καὶ πάντα τὰ ὄντος μετέχοντα μονονουχὶ φωνὴν ἀφιᾶσι, παραδεικνῦντα οὐχὶ τὸ ὑπερκόσμιον ἕν· (τοῦτο γὰρ ὑπερίδρυται πάσης τῆς ὁποιασοῦν εἴτε θεωρίας, εἴτε νοήσεως), ἀλλά τινα ἀκτῖνα τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνός· ὅθεν ἐπεὶ διὰ πάντων ἐπιβοᾶται τὸ ἕν, καὶ πάντα νεύει πρὸς ἕν, καὶ αὐτὸ τὸ ὑπερκόσμιον ἓν διὰ πάντων τῶν ὄντων προφαίνει ἑαυτὸ τῷ νοΐ· ἀνάγκη χειραγωγεῖσθαι καὶ ποδηγεῖσθαι καὶ ἄγεσθαι πρὸς τὸ ὑπερκόσμιον ἓν τὸν νοῦν· τοῦτο μέν, τῇ τῶν πολλῶν ὄντων πειθοῖ βιαζόμενον, τοῦτο δέ, καὶ δὴ τὸ κτίζον ἕν, περὶ οὗγε ἡμῖν ἤδη ὁ λόγος ἐστί, βούλεται ὁρᾶσθαι ὑπὸ τοῦ νοὸς περιουσίᾳ χρηστότητος, ἵν' ὁ νοῦς ἐν τούτῳ πάσχῃ τὸ ζῆν, ὡς αὐτό φησι τὸ ἄρρητον ἕν· ἐγώ εἰμι ἡ ζωή· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν· καὶ ἀλλαχοῦ, ἐκζητήσατε τὸν Κύριον, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ἡμῶν· ἐκ γὰρ ζητήσεως ἡ ὅρασις, ἐκ ταύτης δὲ ἡ ζωή· καὶ ὅπως γάννυτο καὶ φωτίζοιτο καὶ εὐφραίνοιτο ὡς Δαβίδ φησιν, ὅτι τῶν εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί· καὶ ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς· ἢ πῶς τὸν μὲν νοῦν ἔκτισε θεωρὸν, τὰ ἑαυτοῦ δὲ ἐν ἅπασι τοῖς οὖσι διέσπειρε, δι' ὧν, ὥσπερ διά τινων θυρίδων ἐν διαυγασμῷ νοερῷ τῷ νοῒ παραδεικνύμενον θέλγει κινοῦν τοῦτον πρὸς ἑαυτὸ ἐλλαμπόμενον;

κβ'. Ὁ Θεός, ὅπέρ ἐστι τὸ Τριαδικὸν ἀγαθὸν ἕν, ὃ πεποίηκε, θέλων πεποίηκεν· ἀλλὰ μὴν ὃ ὁ Θεὸς θέλει, ἄκρον ἐστὶν ἀγαθόν· φύσις γάρ ἐστιν ἡ ἀγαθότης αὐτῷ· πεποίηκε τοιγάρτοι τὸν νοῦν, ἑαυτοῦ, ἢ τῶν ἑαυτοῦ θεωρόν· ὃ συνάγειν οἶδε τὸν θεωροῦντα πρὸς ἕν· θελητόν ἐστιν ἄρα τῷ Θεῷ, τὸ θεωρὸν εἶναι τὸν νοῦν ἑαυτοῦ· καὶ τοῦτο δι' αὐτὸ ἄκρως ἀγαθόν. Ὁ Θεὸς δέ ἐστι τὸ Κυρίως καὶ ἁπλῶς ἕν· πρὸς ὃ ἀφορᾶν καὶ συνάγεσθαι ἑνοειδῶς ἄκρως ἀγαθόν, ὡς δέδεικται.

κγ'. Εἰ εἷς ἐστι καὶ συνεπτυγμένος ὁ καθόλου ἔρως, κατὰ τὴν τῶν θεοσόφων ὑφήγησιν, ἓν ἐστι δηλονότι, καὶ τὸ ἐραστόν· εἰ γὰρ ἦσαν δύω τοὐλάχιστον τὰ ἐραστά, ἢ δύο ὑπῆρχον ἂν ἔρωτες, ἢ διχῇ διαμεμέριστο ὅ γε εἷς ἔρως, καὶ ἥκιστα ὠνόμαστο εἷς, καὶ συνεπτυγμένος. Νυνὶ δὲ εἷς εἶναι λεγόμενος καὶ συνεπτυγμένος ὁ καθόλου ἔρως, σαφῶς νοητέον ἂν εἴη, ἓν εἶναι καὶ τὸ ἐραστόν· ἀλλὰ μὴν πρόσεστι τὸ ἐραστὸν τοῦ περὶ αὐτὸ ἔρωτος, καὶ οὐκ ἔστιν ὅπως, πρὶν ἂν τις λάβοιτο τοῦ ἐραστοῦ ὁπηδήποτε τὸν ἔρωτα σχοίη αὐτοῦ· ἔστι δ' ὁ ἔρως ἐπιτεταμένη ἀγάπη, ἣν πρὸς Θεὸν ἔχειν ἡμᾶς ὅ τε φυσικὸς καὶ ὁ γραπτὸς Νόμος τοῦ Θεοῦ ἀπαιτεῖ· ὁ μὲν ἄκρως τὸν

νοῦν φιλόκαλον ὄντα πείθων ἀντιλελῆφθαι τον Κρείσσονος, ὅ ἐστιν ὁ Θεός· ὁ δὲ, ἀγαπήσεις, λέγων, Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου. Κύριος δέ τοι ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστί· ἓν ἄρα ἐστὶ τὸ ἐραστὸν, ὅπέρ ἐστιν ἡ Τριαδικὴ ἑνάς· ἥτις δὴ καὶ προεῖναι ὀφείλει τῷ νῷ τοῦ περὶ αὐτὴν ἔρωτος. πρὸς τὸ ὑπερκόσμιον ἄρα ἓν ἀνατετάσθαι τὸν νοῦν ἐφίεσθαι δεῖ· ὡς ἂν τῇ εὑρέσει, καὶ θεωρίᾳ τούτου, καὶ ὁ περὶ αὐτὸ ἀναλάμψῃ ἔρως, καὶ πληρωτὴς ὁ ἄνθρωπος γενέσθαι δυνηθείη τοῦ τε νόμου καὶ τῆς ἐντολῆς, ἀγαπήσας κατὰ τὰ εἰρημένα Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ.

κδ. Ἀμήχανον, ἀνεβεβηκότα τὸν νοῦν πρὸς τὸ ὑπὲρ διάνοιαν ἕν, ἀνέραστόν πως γεγονέναι αὐτοῦ. Κάλλος γὰρ ἄρρητον, καὶ ἀνεπινόητον προκύπτον ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ παντοκρατορικῆς ῥίζης ἁπαντᾷ· ὅτε καὶ ὡσανεὶ δίκτυον διαρραγῆναι κινδυνεῦον τῇ τῶν πολλῶν ἰχθύων εὑρέσει καὶ ὁλκῇ, ὑπὸ τῶν θείων ἐλλάμψεων ὁ νοῦς εὑρίσκεται, καὶ τὸ ὑπὲρ νοῦν κάλλος ἐκπλήττεται θεωρῶν· καὶ ὡς ἀπὸ οἴνου μεθύσκεται· καὶ ὡς ὁ ἄφρων ἐξίσταται, καὶ τὸν ὑπὲρ ἔννοιαν πάσχει θαυμασμόν, τοῦ ἐξαισίου κάλλους τὸ ὑπέρκαλλον θέαμα μὴ χωρῶν καθορᾷν· ὅθεν δῆτα καὶ δεσμοῖς ἀγάπης συνέχεται καὶ ὡς ὑπὸ δίψους διάκειται καταφλεγόμενος· ἓν γὰρ ἐστι τὸ ὑπὲρ διάνοιαν ἕν· ἀλλ' ὑπὸ πάντων κηρύσσεται, ὡς πάντων προκαταρκτικὸν αἴτιον· ὡς ἀρχή, ὡς τέλος, ὡς συνοχὴ τοῦ παντός· ἀλλὰ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἁπάντων τὰς καλλονάς, καὶ ἀγαθότητας ὑπερβλύσει καλλοποιοῦ, καὶ ἀγαθοποιοῦ δυνάμεως αὐτὸ παρήγαγεν, ὑπὲρ καλλονὴν πᾶσαν, καὶ ἀγαθότητα πᾶσαν ἀπειράκις· ἀπείρως ἐνιδρυμένον, καὶ ἀσυγκρίτως ἓν ὂν ὑπερκόσμιον· μόνον φύσει ἐραστὸν ὑπὲρ πᾶν ἐραστόν, ὡς μόνον Κυρίως καλὸν καὶ ἀγαθὸν ὑπερκείμενον παντὸς καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ· καὶ μόνον νόμῳ φύσεώς τε καὶ τάξεως τῷ ὄντι ἀγαπητόν, ὡς πάντων αἴτιον· καὶ ὡς τοσοῦτον, ὅσον τὰ ἀγαπητὰ πάντα, καὶ ἐραστὰ ὑπερβολῇ καλλονῆς καὶ ἀγαθότητος ὑπεραναβεβηκός· καὶ ἓν ὑπερκόσμιον ἀληθῶς ὡς μόνον ὄντως ὄν, καὶ πάντων τῶν ὄντων παρεκτικόν· ἐπιστεπτέον οὖν, ἀγαθῇ τύχῃ, ὃ δὴ λέγεται, ἐν Πνεύματι πρὸς τὴν τοῦ μόνου ἑνὸς εὕρεσιν, καὶ γνῶσιν, ὅθεν πάντων αἱ ἀρχαί, καὶ ὅπου πάντων τὰ πέρατα· καὶ πάντως αὐτομάτη, ἡ τῆς θείας ἀγάπης πύλη ἡμῖν· χάριτι τοῦ Χριστοῦ ἀνοιγήσεται, καὶ εἰσελευσόμεθα εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει πολλῇ, καὶ τὴν τοῦ ἑνὸς ἀπόλαυσιν ἐπιγνωσόμεθα, καὶ θείας τρυφῆς ἐν γεύσει ἐσόμεθα, ἓν καὶ αὐτοὶ γεγονότες καὶ οὐκ εἰς πολλὰ σχιζόμενοι, ἢ διαιρούμενοι, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν Πατέρα παράκλησιν, ἵνα ὦσι, φάσκοντος, ἕν, καθὼς ἡμεῖς ἕν ἐσμέν· τότε τοίνυν καὶ τῆς ἐντολῆς ἀκριβεῖς ἐσόμεθα φύλακες, ἀγαπήσεις λεγούσης, Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· καὶ τῆς κατὰ ἄνθρωπον τελειότητος ἐπιλαβόμεθα, ὅσον ἐφικτόν· τέλος γὰρ νόμου ἡ ἀγάπη ἐστίν· ἐν ᾗ οὐ μόνον ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ Προφῆται, ἀλλὰ καὶ πάντες κρέμανται οἱ τελειωθέντες κατὰ Θεὸν ἐν Χριστῷ.

κε΄. Παντὸς ἑνίζεσθαι πεφυκότος τῷ Πνεύματι, ὕφεσίς ἐστιν ἡ διαίρεσις· ἔνθεν τοι καὶ ὁ νοῦς ἐνεργείᾳ εἶτι καὶ διαιροῖτο, ἔξω τοῦ κατὰ χάριν ἑπομένου αὐτῷ ἐστι· τοῦτο δὲ πάσχει διάφορ' ἄττα ὁρῶν, οὐκ ἔνεστι γὰρ ἐν διαφόροις ἀποβλέψεσιν ἴσχειν τὸ ἀδιαίρετον· εἰ γὰρ τοι τοῦτό τις ὑπόθοιτο, οὐχ εὑρήσει ἐκ τοῦ ῥᾴστου ἀποδιδόναι λόγον, τοῦ χάριν ὁ τῆς ἡσυχίας νοῦς, παρὰ τὸν τῆς συγχύσεως ἕτερος· καὶ τὸν τῶν θεοφορουμένων νοῦν, τῷ ὑπὸ τῆς τῶν παθῶν ἀνωμαλίας ἐνοχλουμένῳ ὅμοιον ἀποφανεῖται, ὅπερ ἄτοπον· τοιοῦτος γὰρ γιγνόμενος ὁ νοῦς ἐνεργείᾳ ὁποῖα ὁρᾷ, ἐξ ἀνάγκης ὁρῶν σύνθετα, καὶ αὐτὸς ποικίλλεται· καὶ τῆς ἁπλότητος διαπίπτων οὐκ ἔστιν ὅπως ἂν σχοίη ἐν τούτῳ τὸ ἀδιαίρετον· ὁ δὲ ὑπὸ διαίρεσιν κείμενος, πάντων ἐστὶν ἥκιστα ἀπὸ ἁμαρτίας καθαρός, ὁπότε καὶ αὐτὸ τὸ διαιρεῖσθαι καθ' αὐτό, τοῖς γε συνορᾷν εἰς τὰ τοιαῦτα δεδυνημένοις, ἁμαρτία κέκριται· εἰ δὴ τὸ νοερὸν τοῦ νοὸς χρῆμα διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀνωτάτω καὶ ὑπερκόσμιον ἓν ἀναβλέψεως τοῦ ὑπὲρ φύσιν γεγεῦσθαι νοερᾷ αἰσθήσει καλοῦ ἑνοειδῶς χρεών, εἰς τὸ παρὰ τὴν χάριν ἐξεστηκὸς εἴη τῆς διαιρέσεως· δεῖ δὴ ἄρα τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνὸς ἔχεσθαι, καὶ ἀφορᾷν εἰς αὐτό, καὶ μόνον, καὶ μοναχῶς ὅλῃ ψυχῇ, εἰ διαφυγεῖν μέλλοιμεν τὴν διαίρεσιν καὶ ἑτερότητα· οὐ μήν, ἀλλ' οὐδὲ εἰ πρὸς ἓν μὲν ἀπίδοι, κτιστὸν δέ, ἀδιαίρετος ἴσχει γενέσθαι ὁ νοῦς· τὸ γὰρ ἓν κτι-

Digitized by Google

στόν, οὐκ ἔστι λέγεσθαι κυρίως ἁπλοῦν, ὡρισμένον τε ἐστὶ καὶ σύνθετον, καὶ περιγραπτόν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ ἁπλῶς ἓν ἔχει δίκαιον ὀνομάζεσθαι, οὐδὲ ἁπλῆν ἕξει καὶ μονοειδῆ ὁ νοῦς τὴν σφετέραν ἐνέργειαν πρὸς τοῦτο ἀτενῶς ἀπιδών· ἔσται γὰρ ὡρισμένη καὶ περιγεγραμμένη ἡ τούτου ἀπόβλεψις μετὰ συνθέσεως, οἷόν ἐστι, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ θεωρούμενον, καὶ τῆς θεοειδοῦς χάριτος τῆς ἁπλοῦν, καὶ ἄναρχον, ἀόριστόν, τε καὶ ἀπερίγραπτον διατιθεμένης αὐτόν, ἐκπεσεῖται· καὶ τοῦ κρυφίου, καὶ ὑπὲρ διάνοιαν ἑνὸς ἔσται ἐκτός· καὶ τῆς σφετέρας δόξης, ἥτις ἐστὶν ἀπόλαυσις ἐναρχικῆς ἰδιότητος καὶ ἀναρχότητος, ἀοριστία, καὶ ἁπλότης καὶ τὸ ἀειδὲς ἑνοειδῶς γιγνομένη, ἐστέρηται· καὶ τοῦ ὑπερφυοῦς καὶ ἀρρητοτάτου κάλλους οὐκ ἐφικνεῖται τὴν φαντασίαν παθεῖν· δεῖ δὴ ἄρα τὸν νοῦν πρὸς τὸ ἄναρχον, ἁπλοῦν καὶ ἀόριστον, καὶ τῷόντι ἓν ἀφορᾶν καὶ ἀνατείνεσθαι· κἀκεῖθεν ἐπείγεσθαι καταλάμπεσθαι, καὶ τῇ ἀρχισυναγώγῳ ἑνάδι ἑνοῦσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἑαυτῷ· ἵν' οὐ μόνον ἀγαπηθείη παρὰ τοῦ κρείττονος, ὡς ὁμοιωθείς, ᾗ ἔνεστιν αὐτῷ, τῇ τε ἀοριστίᾳ καὶ ἁπλότητι, τῷ ἀνειδέῳ τε καὶ ἀσχηματίστῳ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τὸ θεῖον καὶ ὑπέρκαλον κάλλος, καὶ ὑπερφυὲς ἀγαπῆσαι δυνηθείη, ὡς ἀναδεδραμηκὼς κατὰ τὰ εἰρημένα πρὸς τὴν ὁμοίωσιν· ἐπεὶ γὰρ τοῖς ὁμοίοις γίγνεσθαι φυσικῶς εἴωθεν ἀγαπητικὴ διάθεσις πρὸς τὰ ὅμοια, φανερὸν δήπουθεν ὡς ἀγαπηθήσεται, καὶ ἀνταγαπήσει ὁ νοῦς τὸν Θεόν· τὸ γάρ τοι ὅμοιον, ὁμοίῳ ἐστὶν ὅμοιον· καὶ ὡς ἡ ὁμοιότης ἔχει τὸ ἀντιστρέφειν, ἕξει πάντως οὕτω καὶ πρὸς τῷ ἀγαπᾶν τὸ ἀνταγαπᾶσθαι· οὗ μεῖζον πάθημα μεταξὺ Θεοῦ καὶ ψυχῆς, ἔστιν οὐδέν.

κϛ'. Ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τότε ὁ νοῦς γίνεται, ὅταν εἰς τὸ ὑπὲρ νοῦν γένηται παντελῶς, ἀνείδεός τε, καὶ ἀσχημάτιστος, καὶ τὸ ὅλον ἐνθέως ἀμόρφωτος καταστάς, ἄναρχός τε καὶ ἄπειρος, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὑπὲρ τὴν ἰδίαν ἕνωσιν· ὅταν δὲ τὸ σφέτερον διανοούμενον ἔχῃ μεθ' ἑαυτοῦ, κἂν τοῖς θείοις εἴη καὶ νοητοῖς ἀσχολούμενον, τότε φυσικῶς λέγεται κινεῖσθαι, καὶ ἐνεργεῖν, καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἵστασθαι· κατὰ πολὺ δὲ ὑπέρκειται τὸ ὑπὲρ φύσιν τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ ἔστι πάνυ ἀνώτερον· δεῖ δὴ φιλεῖν τοῦ ὑπὲρ φύσιν γενέσθαι ἐπείγεσθαι, ὡς μᾶλλόν γε κρείττονος κατὰ τὴν φάσκουσαν ἐντολήν, ζηλοῦν γε τὰ κρείττονα τῶν χαρισμάτων· ἀλλὰ μὴν δηλονότι ὁ νοῦς εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν ὤν, ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ· ἐξώτερος γάρ τοι γιγνομένως φύσεως ὁ Θεὸς ἁπάσης, ὃς δῆτά ἐστι τὸ ἀρχαίτατον, καὶ ἁπλῶς ἕν· δεῖ ἄρα πρὸς τὸ ἀρχαίτατον, καὶ ἁπλῶς ἓν τὸν νοῦν ἀνατείνεσθαι, καὶ ἐπείγεσθαι ἀφορᾶν, καὶ ἀνάγεσθαι, ὡς ἂν εἰς τὸ ὑπερφυὲς ἕν, ὑπὲρ τὴν σφετέραν φυσικὴν ἐνέργειαν ἀναβεβηκώς, βέλτιον ἕξῃ, ἤπερ εἰς τὸ ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν ἱστάμενος.

Ἕκαστον τῶν ὄντων τοῖς ἑαυτοῦ ἰδικοῖς κζ'.
γάννυταί τε, καὶ ἀναπέπαυται φυσικῶς. ἃ πάντα ἐν τῷ ἀρχαιτάτῳ αἰτίῳ προϋφέστηκε κατ' αἰτίαν ἑνοειδῆ· τότε τοίνυν εἰς ἀληθινὰς εὐφροσύνας ὁ νοῦς ἐλεύσεται φυσικῶς, καὶ γάννος ἕξει οὗ τοι βραχύ, καὶ ἀναπαύσεται κατὰ κράτος, ὅταν πάντα διαβὰς καὶ καταλιπών, εἰς τὴν ἐναρχικὴν ἐκείνην καὶ πρωτίστην αἰτίαν ἀναταθείη, κἀκεῖ γένοιτο δι' ἐπιστροφῆς νοερᾶς, τὴν ἐξ ἧς πάντα τε, καὶ τὰ πάντων γεγόνασιν, ἀρχαί τε καὶ μέσα, καὶ τὰ τέλη· καὶ ἐν ᾗ πάντα ὑφέστηκε καὶ διακρατεῖται, καὶ δι' ἧς πρὸς τέλος ἴδιον ἄγεται τὰ τελειούμενα· καὶ δι' ἣν εὐπαθεῖ τὰ εὖ πάσχοντα· ὑφ' ἧς καὶ αὐτὸς ἤδη ὁ νοῦς, οἷός ἐστιν, ἔκτισται· τρόπον γάρ τινα πρὸς ἑαυτὸν ἐστὶ τὸν νοῦν ἐπιστρέφειν, πρὸς ἐκείνην τὴν κυρίαν καὶ πάντων αἰτίαν ἐπιστρεφόμενον, οὖσαν αὐτοῦ ἀληθὲς πρωτότυπον· ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον ἑαυτὸ φιλεῖ φυσικῶς, καὶ μάλιστά γε τοῦτο πάσχει ὁ νοῦς, οἷα τοῦ ἀμηχάνου κάλλους τοῦ ὑπὲρ διάνοιαν ἑνὸς εἰκὼν ὑπέρκαλος, λίαν ἀγαπᾷ δι' ἐπιστροφῆς ἀπιδὼν πρὸς τὸ ἑαυτοῦ αἴτιον, ὅτι περ, καθὰ εἴρηται, ἑαυτὸν ὁρᾷ ἐκεῖσε ὁρῶν, καὶ ὑπεραγαπᾷ καὶ ἄλλως δέ, καὶ τοῦτο στοργή τις πέφυκε τοῖς ἐξ οὗ πρὸς τὸ ἀφ' οὗ φυσικῶς ἀγαπητική, ὥσπερ δὴ καὶ ἀνάπαλιν, ἔρως κατέχει τοῖς γεννήτορσι πρὸς τὰ γεννητά· διὰ τοῦτο πολλή τις ἀνακύπτει ἄρρητος ἡδονὴ πρὸς τὸ πάντων αἴτιον ἐπιστρέφοντι ἕν· πρὸς γάρ τοι τὸ ἐξ οὗ ἐπιστρέφει, καὶ πρὸς ἑαυτόν, ὡς εἴρηται· ἐκεῖ γὰρ προϋφεστῶτα λόγῳ αἰτίας τὰ πάντα, καὶ δὴ καὶ ὁ νοῦς ὡς τῶν ἁπάντων ἕν, ἐνυπάρχει τῷ ὑπὲρ διάνοιαν ἑνὶ ὡς ἐν αἰτίῳ τῷ πρωτοτύπῳ.

Ὥσπερ ἐκ τοῦ ὑπὲρ οὐσίαν ὄντος πᾶσα κη'.
οὐσία, καὶ φύσις πᾶσα ἐκ τοῦ ὑπὲρ φύσιν, ἐκ τοῦ ἀχρόνου τε καὶ ἀσυνθέτου τὰ ἔγχρο-

Digitized by Google

νά τε καὶ σύνθετα, ἔτι γεμὴν ἐκ τοῦ ἀκτίστου τὰ κτιστὰ εἶναι πεφύκασιν· οὕτω καὶ πᾶν εἶδος ἐκ τοῦ ἀνειδέου γεγένηται, καὶ ἐκ τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνὸς τὰ πολλὰ φαινόμενα. Ὁ τοίνυν μὴ πρὸς τὸ ἀνείδεον ἓν ἀσχολούμενος καὶ ἀφορῶν, καὶ ὥσπερ ἐκείνου ἐκκρεμαννύμενος, ἀλλὰ πρὸς ἄλλο τι τῶν ἐν εἴδει, καὶ κτίσει θεωρουμένων, οὗτος τὸ κατὰ ἀσύγκριτον λόγον ὑφειμένον, τοῦ ὑπερκειμένου πρότερον τέθεικε, καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν τάχα ἐγγὺς ἕστηκεν· εἰς ὃ γὰρ ἠσχόληταί τις, καὶ πρὸς ὃ ἀφορᾷ, τούτου καὶ ἐφίεται· οὗ δὲ ἐφίεται, τούτῳ καὶ ἥττηται· ᾧ δὲ ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται· καὶ ὄντως λατρεύει γε οὗτος τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· τούτῳ γὰρ ὁ ἑκάστου νοῦς καὶ δεδούλωται καὶ λατρεύει καὶ ἀγαπᾷ, ὃ ἀφορᾷ, καὶ περὶ ὃ ἠσχόληται· εἰδ' ἡ παρὰ τὸ ἁπλοῦν ἓν καὶ ἀνείδεον ἀσχολία, καὶ ἀπόβλεψις τοσοῦτον ἀπολισθαίνειν ποιεῖ, πρὸς τὸ ἀνείδεον ἓν ἁπλοῦν ἡμῶν ἡ σπουδή, καὶ ἡ ἐπίγνωσις δι' ἐπιστροφῆς καὶ ἀνατάσεως νοερᾶς· ἵνα περ οἱ θησαυροὶ πάσης εἰσὶ γνώσεως, καὶ οὐ γενομένοις, πάσης θεωρίας ἀνάπαυσις, ἢ ἀπόπαυσις, καὶ ἡ τοῦ νοεῖν στάσις, καὶ ὑπὲρ νοῦν σιγή, καὶ ἀνεκδιήγητον ἀγαλλίαμα ἐν πολλῷ θαυμασμῷ.

κθ'. Εἰ πάντα τοῦ εἶναι τὰ ὄντα ἐφίεται· ἔστι δὲ πάντων τὸ εἶναι κατ' αἰτίαν ἐν τῷ ὑπὲρ τὸ εἶναι ἑνί· πάντα ἄρα καὶ μᾶλλον τὰ λογικὰ τῶν ὄντων, ὀρθῶς καὶ ὡς χρὴ κινούμενα, τοῦ ὑπὲρ τὸ εἶναι ἑνὸς ἐφίεται τοῦ εἶναι ἐφιέμενα· ὁ ἄρα μὴ πρὸ τὸ ὑπὲρ τὸ εἶναι ἓν ἀνατεινόμενος νοῦς, μηδὲ τούτου ἐφιέμενος, διαστρόφῳ καὶ ἡμαρτημένῃ κέχρηται τῇ κινήσει, καὶ τοῦ οἰκείου διαπίπτει ἀξιώματος, ὅπερ ἐστὶ τοῦ ὑπὲρ τὸ εἶναι ἑνὸς ἡ ἐπίγνωσις, καὶ ἡ κατ' αὐτὸ θειοτάτη ὑπὲρ νοῦν ἑνοειδὴς ἕνωσις, καὶ ἀγάπησις.

λ'. Τὰ αἴτια περισσῶς ἔχουσι τὰς τῶν αἰτιατῶν καλλονάς· αἴτιον δὲ τῶν πάντων κοινῶς τὸ ὑπερούσιον ἕν, εἰ τοίνυν ὁ νοῦς προσίσχοιτό τινι τῶν μετὰ τὸ ὑπερούσιον ἕν, ὡς καλῷ, ἢ ὡς ὅτι δήποτε νοερᾶς ἄξιον ἕλξεως, ἐναργῶς ἡμάρτηται ὁ σκοπὸς αὐτοῦ, φιλόκαλος μὲν ὤν, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸ πρῶτον, καὶ Κύριον, καὶ ἐξ οὗπερ πάντα τὰ καλά, μετοχῇ γε εἰσὶ καλά, ὑπερούσιον ἕν, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἐξ ἐκείνου μετέχοντα τῆς καλλονῆς, ῥᾳθυμίᾳ, ἢ ἀνεπιστημοσύνῃ κινούμενος· ὁ δὲ ἐπιτετευγμένως διασκοπούμενος νοῦς, πρὸς τὸ ὑπερούσιον ἓν τὴν σφετέραν ἀποτείνει τῆς διανοίας ἀνάβλεψιν, διαγινώσκων σαφῶς, ὅτι περισσῶς τεύξεται οὗ ποθεῖ, ὡς ἐν αἰτίῳ, ἐν ἐκείνῃ τῇ νοερᾷ ἀποβλέψει γενόμενος καὶ ὅτι οὐδέν ἐστι τῶν οἰκείων ἢ ὁτουοῦν καλῶν μεταδοτικόν, εἰμὴ τὸ ὑπερούσιον ἕν. Εἰ γάρ τοι καὶ δοκοίη ἄττα τινὰ δυνάμεως ὄντα μεταδοτικῆς τῶν ἰδίων, ἀλλ' οὐκ ἐς ἀεὶ παραμένειν πέφυκε ταῦτα τῷ ἐραστῇ νῷ· μόνῳ γὰρ τοῦτο τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι ποιεῖν πεπίστευται καὶ ὡς ἂν θέλῃ ἐνεργεῖν καὶ ὁποιουδήποτε ὡς Κύριον καὶ φύσεως ὂν δεσποτικῆς καὶ τῆς Τρισυποστάτου ἐνάδος πρόσωπον· πρὸς ἄρα τὸ ὑπερούσιον ἓν ἐπιστρεπτέον ἐστὶ τὸν νοῦν· ὅπου γε οὐ μόνον ἡ τῶν ὁποιωνοῦν πηγὴ ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν χαρισμάτων ἡ ἀναφαίρετος διανομή.

λα'. Πάντα τὰ ὄντα ἐφίεται φυσικῶς τοῦ ἀγαθοῦ· ἓν δὲ τῷ ὄντι ἀγαθόν, καίτοι πολλῶν λεγομένων ἀγαθῶν· ἁπλῶς γὰρ ἀγαθὸν καὶ οἱονεὶ παντέλειον ἐν τοῖς πολλοῖς εὑρήσεις οὐδέν, ἀλλὰ κατά τινα μετοχὴν ἀγαθοῦ λεγόμενον ἀγαθὸν πῇ, ἐκ τοῦ ὑπερουσίου ἑνὸς τοῦ ἀγαθοῦ μετέχον, οὐκουν τοῦτ' ἔχον ἐξ ἑαυτοῦ· ἐκεῖνο γὰρ μόνον τὸ ὑπερούσιον ἓν ἀγαθὸν ἁπλῶς καὶ ὑπεράγαθον καὶ πηγὴ πάσης ἀγαθότητος καὶ τῶν ἑαυτοῦ μεταδοτικόν, καὶ πρὸς ἑαυτὸ φυσικῶς ἐπιστρεπτικόν, οὐσίας πάσης, ὑπάρξεως, ἕξεως, δυνάμεως, κινήσεως, ἐνεργείας, ἰδιότητος καὶ ὁποιασοῦν καλλονῆς καὶ ἀγαθότητος· καὶ ἁπλῶς τὰ ὄντα πάντα καὶ τὰ περὶ τὰ ὄντα πάντα θεωρούμενα ἐκεῖθεν ἐκ τοῦ ὑπερουσίου ἑνὸς ἔσχον τὴν ἔκφανσιν ποιητικῶς· διά τοι τοῦτο νοῦς πρὸς ἄλλο τι καὶ μὴ πρὸς τὸ ὑπερούσιον ἁπλοῦν ἓν φερόμενος, ἡμαρτημένην ἔχει τὴν κίνησιν· κινούμενος μὲν ἴσως πρὸς ἀγαθόν, οὐ πρὸς τὸ κυρίως δὲ καὶ ἁπλῶς ἀγαθόν, οὐδὲ πρὸς τὸ καὶ τἆλλα ὑπερβολῇ ἀγαθοποιοῦ ὑπερχύσεως ἀγαθῦνον καὶ βελτιοῦν τὰ ἀγαθύνσεως ἢ βελτιώσεως δεόμενα.

λβ'. Ὁ μὲν τῶν πολλῶν νοῦς ὑπὸ τὴν διαίρεσιν ἐξ ἀνοίας κείμενος καὶ διασπώμενος ὥσπερ ὑπὸ πολλῶν, οὐκ οἶδε τὸ ἀγαθὸν τὸ ἁπλῶς ἕν, οὔτε μὴν ζητεῖ, οὔτε ἠσχόληται περὶ αὐτό· περὶ ὧν φησι τὸ ἐν Δαβὶδ Πνεῦμα· «πολλοὶ λέγουσι τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά; » οὐχὶ δὲ τὸ ἀγαθόν, καὶ εἰκότως περὶ πολλὰ μεριμνῶντες καὶ τυρβάζοντες,

ὅτι ἑνός ἐστι χρεία· οὐ τὴν μερίδα, ἥτις τῷ ἁγίῳ τοῦ Θεοῦ λόγῳ ἀγαθὴ ἀπεφάνθη, ἣ ἀγνοήσαντες παρέδραμον, ἢ ἀμελήσαντες ἐζημιώθησαν, μηδὲ εἰς νοῦν γοῦν βαλλόμενοι ζητῆσαι τὸ ὑπὲρ πάντα ζητεῖσθαι ἀξιώτερον· οἱ δ' ὑπὸ Δαβὶδ ἀχθέντες παιδαγωγῷ καὶ τοῖς ἐκείνου ἴχνεσιν ἐξακολουθεῖν δεῖν κεκρικότες, ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς, φασί, τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου Κύριε· ἤτοι ἡ γνῶσις τῆς ἑνιαίας δόξης σου ἐνεστημάνθη ὡς ἐν ἐσόπτρῳ ἡμῖν· οὕτως ἐν τοῖς πολλοῖς χαίρει ὁ χυδαῖος καὶ πολὺς λαὸς ἀγαθοῖς· οὕτως ἐναυγάζονται οἱ ζῶντες πνευματικῶς τοῦ ἑνιαίου καὶ ἁπλῶς ἀγαθοῦ τὴν εἴδησιν ὑπερκοσμίως φωτιζόμενοι.

λγ'. Ὥσπερ ὁ τοῦ ὑδατώδους ῥεύματος ὁλκὸς μείζων ἂν εἴη ἑνοειδῶς προχεόμενος, ἤπερ διῃρημένος καὶ ἀποσχιζόμενος εἰς πολλά· οὕτως ἡ τοῦ νοὸς ἀπόβλεψις καὶ ἡ κατ' αὐτὸν κίνησίς τε καὶ ἔφεσις σφοδροτέρα ἔσται ἂν ἐπιβάλλουσα οὐ πολυσχιδῶς, οὐδὲ πολυτρόπως, ἀλλ' ἑνοειδῶς καὶ δίχα διαιρέσεως· ὃ γίνεσθαι πέφυκε τῇ πρὸς τὸ ὑπερκόσμιον καὶ ἁπλῶς ἓν ἀνατάσει καὶ ἀποβλέψει καὶ θεωρίᾳ· συναγωγὸν γάρ ἐστιν ἀληθῶς τὸ ὑπερκόσμιον καὶ ἁπλούστατον ἕν· καὶ τοῦτο καθορᾶν ὁ νοῦς καταξιωθείς, οὐ δυνατὸν μή, ὡς εἰκός, κατ' αὐτὸ μορφωθῆναι, δίκην εἰκόνος, καὶ γενέσθαι μονοειδὴς ἐν τάξει ἑνοειδεῖ, ἁπλοῦς, ἄχροος, ἀνείδεος, ἄποιος, ἀναφής, ἀόριστος, ἄπειρος, ἀσχημάτιστος, καὶ μέν γε ἁπλῶς ἓν ὑπερκόσμιον ἀκτῖσι θείου καὶ ὑπερκοσμίου ἔρωτος καταγλαϊσμένος, ἐν ἀποκαλύψει γνώσεως μυστικῆς, ἀφασίᾳ καὶ ἀνοησίᾳ ὑπὲρ λόγον, καὶ νόησιν κατεστεμμένος, τρυφῶν πνευματικὸν ἀγαλλίαμα, καὶ εὐφροσύνην οὐράνιον· καί γε ἠλλοίωται πρὸς τὸ θειότερον καὶ θείαν μορφὴν ὑποδύεται, τῷ ἁπλῷ, καὶ ἀσχηματίστῳ, καὶ ἀνειδέῳ, καὶ ἑνί, καὶ τοῖς προειρημένοις ἑτέροις πνευματικῶς μορφαζόμενος· καὶ γοῦν εἰ μὴ τοῦτο αὐτῷ γένοιτο, καὶ πάθοι τὴν τοιαύτην θείαν ἀλλοίωσιν, ἐν ἐπαφῇ, καὶ φαντασίᾳ τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνὸς οὐκοῦν ἐγένετο· ἑνὰς γάρ ἐστιν ἑνοποιὸς ὁ Θεός, καὶ νοῦς ὑπὲρ νόησιν· καὶ τότε καθόσον νοῦς ὑπερκοσμίως τοῦτον φαντάζεται, ὅταν σὺν τοῖς λελεγμένοις καὶ ἓν ὑπὲρ νόησιν γένηται τῇ θείᾳ φαντασίᾳ τοῦτο παθών.

λδ'. Τὸ τῆς ὑπερουσίου θεότητος τριαδικόν, εἰς μοναδικὸν συνῆκται ὑπερφυῶς, μονὰς γὰρ τρισυπόστατός ἐστιν ὁ Θεός· οὐκ ἔστι τοίνυν εἰς ὁμοίωμα ἐμφερὲς τοῦ Θεοῦ γενέσθαι ψυχὴν εἰκονικῶς, μὴ καὶ αὐτὴν οὖσαν τριμερῆ, πρὸς ἑαυτὴν γεγονυῖαν ὑπερφυῶς ἕν· λέγω δὲ τριμερῆ τὴν ψυχὴν οὐ κατὰ τὸ λογιστικὸν καὶ θυμικὸν καὶ ἐπιθυμητικόν· κυρίως γὰρ οὐκ ἔστιν ἐν τούτῳ τριμερὴς ἡ ψυχή· οὐ γὰρ πάνυ τοι οἰκείως ἔχει λογικὴ ψυχὴ πρὸς ἐπιθυμίαν καὶ θυμόν· ἔστι γὰρ ταῦτα ἐξ ἀλόγου μέρους παρειλημμένα, διὰ τὴν παροῦσαν ζωώδη βιωτὴν παρυφιστάμενα, ἄλογα καὶ σκοτεινὰ καθ' αὑτά· ἡ δὲ ψυχὴ λογική τε ἐστί, καὶ ἡ φύσις αὐτῆς ἔμπλεως φωτὸς νοεροῦ· καὶ δεῖ κυρίως ἐκεῖνα φάναι εἶναι αὐτῆς, ὧν χωρίς, ἐνεργῆσαι τὴν ἑαυτῆς οὐ δεδύνηται ἐνέργειαν· ἀλλαμὴν θυμοῦ δίχα, καὶ ἐπιθυμίας ἐνεργεῖ, καὶ μάλιστα τότε ἀληθῶς ἐνεργεῖ ὅταν τούτων ἐνεργῇ χωρίς· οὐκ ἄρα τῷ ὄντι μέρη ταῦτα αὐτῆς εἰσιν, ἀλλ' ὡς εἰρήκειν τῆς ζωώδους καὶ κάτω τύχης δυνάμεις αὐτῇ παρυφεστηκυῖαι· ψυχὴ γὰρ λογικὴ νοερῶς τὰ ἄνω περιαθροῦσα καὶ φανταζομένη τὰ νοητὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτὴν ἀνατεινομένη, καὶ οἷον εἰπεῖν, ἀναθρώσκουσα, πόρρω που ῥιπτεῖ ὡς φλυαρίαν εἰκαίαν, ἐπιθυμίαν καὶ θυμόν, μὴ ἔχουσα ἐν οἷς τούτοις χρήσαιτο, ὅπου ἁπλότης καὶ τὸ ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον, ἄχροόν τε καὶ ἀμόρφωτον· καὶ τἄλλα ὅσα νοῦν ἄφετον καὶ ὅλως ἁπλοῦν ἀπαιτεῖ· ἔστι δὲ τριμερὴς οἰκείως τῇ ἑαυτῆς ἁπλότητι ἡ ψυχή, νοῦς οὖσα, χρωμένη λόγῳ, καὶ πνεύματι, τὰ ἑαυτῆς ἰδιαίτατα, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἁπλότητα ἥκιστα πάντων λυμαινόμενα· ὅτι περ, οὐδὲ τὸ τρισσὸν τῆς ἐναρχικῆς Θεότητος, ἧς εἰκὼν ἡ ψυχὴ ἐμφερής, τοῦ σφετέρου ἑνιαίου, καὶ ἁπλοῦ ἐμποδὼν ἵσταται· ἀλλ' ἔστι καὶ ἁπλοῦν ἓν ἀκριβῶς ἡ θεότης ὑπερούσιον, καὶ αὖθις οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἀραρότως Τριάς· ταῦτα τοιγαροῦν ἡ ψυχή, ἤτοι ὁ νοῦς, (νοῦς γάρ ἐστι, καὶ τὸ ὅλον νοῦς ἡ ψυχὴ) ὁ λόγος, καὶ τὸ πνεῦμα ὑπερφυῶς γεγονότα ἕν, τὴν κυρίαν ὁμοίωσιν παρέχεται ἡμῖν τῆς τρισυποστάτου μιᾶς θεότητος· τὸ δέ, οὐκ ἄλλοθέν ἐστι γενέσθαι, ὅτι μὴ ἐκ τῆς ἀναβλέψεως, καὶ θεωρίας τῆς ὑπερφυοῦς Τριαδικῆς Ἑνάδος· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ καὶ τὴν ψυχὴν τοιαύτην πεποιηκυῖα, καὶ ἐπανάγουσα ταύτην εἰς τοῦτο, ἐκπεπτωκυῖαν καὶ χωρὶς τῆς πρὸς αὐτὴν

ἐνατενίσεως καὶ θεωρίας, τοῦτο γενέσθαι ἀμήχανον τῇ ψυχῇ· οὐ μὴ γεγονότος, μηδ' ἐπανελθούσης τῆς ὁμοιώσεως, καὶ τουτωνὶ τὸν τρόπον ἐλλειπεῖς φανούμεθα· καὶ ταῦτα περὶ τὸ θεωρητικὸν μέρος, καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἃ μάλιστα σπουδῆς ἀξιώτερα· καὶ ὧν χωρίς, εἰς ἀπαθῆ κατάστασιν ἐλάσαι ἡμᾶς οὐχ ἐνδέχεται· ὥσπερ γὰρ εἰς τὸ ἀγαθόν, πρακτικῶς ἡμᾶς εἶναι δεῖ, ἵν' ὦμεν τῶν ἀπαθῶν, οὕτω καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν θεωρητικῶς, ἵν' ὦμεν θεοειδεῖς, Θεῷ τῷ ἐπὶ πάντων λατρεύοντες, καὶ θεοὶ θέσει γενέσθαι καὶ εἶναι κατὰ τὴν θεμιτὴν ἐμφέρειαν τῆς ἀρχετυπίας ἐφιέμενοι. Εἰ δὴ ἓν γενέσθαι ἀναγκαῖον ἡμᾶς διὰ τὴν τοῦ πρωτοτύπου ὑπερκοσμίου ἑνὸς ὁμοίωσιν· τοῦτο δὲ ἡ πρὸς αὐτὸ τὸ ὑπερκόσμιον ἓν ἀνάβλεψις καὶ θεωρία καὶ ἀνάτασις καὶ νοερὰ ἐπιστροφὴ πέφυκε ποιεῖν ἡμῖν, καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ τὸ ἓν ἀδιαστρόφως ἀποσκοπεῖν, ἄρα τρόπῳ παντὶ χρὴ πειρᾶσθαι ἀφορᾷν πρὸς τὸ ὑπὲρ διάνοιαν ἓν ὑπερκόσμιον· καὶ ἐκεῖσε ἐκκρεμαννύειν ὅλους ἑαυτοὺς σπουδῇ πάσῃ, καὶ καρδίᾳ ὅλῃ, καὶ ψυχῇ· καὶ τρέφειν ἐν ἑαυτοῖς τὸν τοῦ ὑπερκοσμίου ὑπερηπλωμένου ἑνὸς ἔρωτα, καὶ μονου· ὡς ἂν ὁ ἔρως αὐτὸς αὐτοῦ, ἀντὶ πτερύγων ἁγίων γένοιτο τῇ πρὸς αὐτὸ νοερᾷ ἀνωφορίᾳ ἡμῶν· καὶ οὕτω πάντοτε ὡς εἰς ἀέρα, ἐν ἀνειδέῳ καταστάσει ἑνοειδεῖ σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα, τῷ τῳόντι ἑνί, τριαδικῶς τὴν Τριάδα νοερῶς, λογικῶς τε καὶ πνευματικῶς ἐξυμνοῦντες, καὶ εἰς αὐτήν, ὡς εἰκός, ἐκκεχηνότες, καὶ ἐκπληττόμενοι, καὶ τῇ καθ' αὐτοὺς ἑνώσει τῷ ἑνὶ ἑνούμενοι ἑνοειδῶς ὑπὲρ ἕνωσιν.

λε'. Μονὰς αἰσθητὴ παντὸς ἀριθμητοῦ πλήθους ἀρχή· καὶ μονὰς ὑπερκόσμιος, παντὸς φαινομένου τε, καὶ νοουμένου πλήθους, καὶ παντὸς ὄντος ἀρχή· ὥσπερ οὖν πᾶς ἀριθμός, ἀπὸ μονάδος ἴσχει τὴν ἀρχήν, οὕτω πᾶν ὃν ὁπηδήποτε ἀπὸ τοῦ ὑπερκοσμίου προχεῖται ἑνός, κατ' αἰτίαν, εἴτε φυσικήν, ἢ ποιητικήν· ἀλλὰ τῆς μὲν ἀριθμητῆς μονάδος ἡ θέσις, ἐφ' ὅσον αἰσθητή ἐστι, τῇ ἑαυτῆς φύσει ἀκολούθως ἕπεται, ἀρχὴ γὰρ οὖσα πάντων τῶν ὑπ' ἀριθμόν, καὶ ἡ αἴσθησις πρῶτα τίθησιν αὐτὴν ἀριθμοῦσα· ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνός, ὅτι ἐστὶν ὑπὲρ νοῦν, τὸ ἀνάπαλιν καθορᾶται· φύσει γὰρ οὖσα μονὰς τῶν πάντων προτέρα, ὁ νοῦς ταύτην μετὰ πάντα τίθησιν· οὐδεὶς γὰρ δεδύνηται νοῦς τὸ ὑπερκόσμιον ἓν ποιήσασθαι ἀρχήν, καὶ ἀπὸ τοῦδε προϊέναι ἐπὶ τὰ πολλά· ἀλλὰ τοὐναντίον, ἀπὸ τῶν πολλῶν εἰς ἐκεῖνο ἄνεισι, καὶ συνάγεται, κἀκεῖ μὲν ἀναγκαῖον τῇ αἰσθήσει τὸ ἀριθμητὸν ἕν, διὰ τὴν εἰς τὰ πολλὰ πρόοδον, ἄλλως μὴ ὂν δυνατὸν ἀριθμεῖν, ἢ προβαίνειν ᾗ βούλεται· ὧδε δὲ ἀναγκαία τῷ νῷ τὰ πολλά, διὰ τὴν εἰς τὸ ὑπερκόσμιον ἓν διὰ τούτων ἀναγωγήν, καὶ σύμπτυξιν οἷον ἑαυτοῦ, ἑτέρωθεν ἀνελθεῖν, ᾗ βεβούληται, ἐπὶ τὴν τοῦ ὑπερκοσμίου φαντασίαν ἑνὸς οὐδαμόθεν δυνάμενος· οὕτω τοιγαροῦν ὁ νοῦς τάξει, καὶ ὁδῷ ἑαυτῷ οἰκείᾳ χρώμενος, ἄρχεται μὲν ἀπὸ τῶν πολλῶν, τέλος δὲ ποιεῖται τὸ ὑπερκόσμιον καὶ κορυφαιότατον ἕν· ἐπεὶ γὰρ εὔληπτόν ἐστι καὶ εὐόριστον τὸ κατ' αἴσθησιν ἀριθμητὸν ἕν, φυσικῶς ἡ αἴσθησις τοῦτο τίθησιν, ὡς ἂν ἡ φύσις αὐτοῦ ἀπαιτῇ, καὶ τῇ θέσει πρότερον ἡ δὲ κατὰ νοῦν ζητουμένη μονὰς ὑπερκόσμιος, ὑπερφυής τε οὖσα, καὶ τὸ νοεῖσθαι ἐκφεύγουσα, πόρρω που ἐστὶ καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἑαυτῆς θέσεως, ὥστε ἀπ' ἐκείνης τὸν νοῦν ἄρχεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον οἷα ὑπερφυῆ, ὑπερφυῶς οὐχ ἀρχήν, ἀλλὰ τέλος αὐτὴν εὑρίσκει ὁ νοῦς μετὰ τὴν διάβασιν, καὶ ἵν' οὕτως εἴπω, ἐξαρίθμησιν τῶν πολλῶν· ἐπεὶ γὰρ ὁ νοῦς φύσιν τὸ νοεῖν ἔχει, τὸ δὲ ὑπερκόσμιον ἕν ἐστι καθ' αὐτὸ ἄληπτον καὶ ἀπρόσιτον, πρὸς τὰ πολλὰ καὶ ἄκουσα ἡ τριβὴ κλίνει τοῦ νοός· μήτε ἀργὸς εἶναι ἀπὸ τοῦ νοεῖν δυνάμενος ὁ νοῦς, μήτε τὸ κορυφαῖον, καὶ ὑπερκόσμιον ἓν ἔχων ἰσχὺν περιδράξασθαι· ἀπιδὼν τοίνυν εἰς τὰ πολλά, ἐν ἑκάστῳ τῶν πολλῶν ἁπάντων ἐνορᾷ νοητόν, οὐχ' ὅπερ ἐστί τι εἶναι, ἀλλ' ὅπερ τινὸς ἑνός· κἄπειτα συναγείρων ἐξ ἑκάστου φαινομένου ἕκαστον νοητὸν προφαινόμενον καὶ πρὸς ἄλληλα ταῦτα ὁμόλογα ὄντα, καὶ οὐκ ἀντίξοα θεωρῶν, καὶ πάντα μιᾶς ὥσπερ ῥίζης ἄνθη, καὶ φυῆς, ἀκολούθως πρόεισιν ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐπὶ τὸ κορυφαιότατον ἕν, ἐξ οὗ τὰ πολλά καὶ πάντα καὶ φυσικῶς συνάγεται ἀπὸ τῶν φυσικῶν ὄντων εἰς τάξιν ὑπερφυᾶ, τὸ ὑπερφυὲς καὶ ὑπερούσιον ἐνοπτριζόμενος ἕν, ὡς ἔχει φύσεως τὸ ὑπὲρ φύσιν ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ὁρᾶσθαι ἑνοειδῶς· τότε τοίνυν ὁ νοῦς τὴν πηγαίαν τῶν ἀγαθοτήτων, καὶ καλλονῶν ἁπάντων πρόβλυσιν, καὶ ποιήτριαν ἀρρήτως κατηδὼν καὶ τρυφήσας τὸ ὑπερούσιον ἕν, οὐκ ἐθε-

Digitized by Google

λοντὴς ἐπιστρέφεται πρὸς τὰ πολλά, καί τοιγε ὄντα καὶ καλά, καὶ μερίδος ἀγαθῆς μέτοχα· φιλόκαλος γὰρ ὢν ἐς τὰ μάλιστα φυσικῶς, οὐχ ἑκὼν ἐξίσταται τοῦ ὑπὲρ πάντα, εἰ μήπως κατὰ περίστασίν τινα συμβαίνῃ τοῦτο αὐτῷ· ἀλλ' ἐπειδή περ ὁ τῶν ὄντων τρόπος διάφορος, καὶ διάφορον ἔχει τὴν νοερὰν ἀπόβλεψιν, καὶ διαφόρως ὁ νοῦς διὰ τούτων εἰς τὸ ὑπερκόσμιον ἕν, καὶ ὑπερφυὲς ἀνατρέχει· χρή, καθάπερ ἐγ' ᾦμαι, μικρόν τινα διαμεθοδεῦσαι, τῆς διὰ τῶν πολλῶν ἐπὶ τὸ ὑπερουσίως ὑπερκόσμιον ἓν ὁδοῦ, πορισμόν· ὅπως ἄν, ὡσανεὶ κλιμακηδὸν ὁ νοῦς ἀνιών, ἀσφαλεστάτην τὴν σφετέραν ποιῆται κίνησιν, καὶ γνοίη εἴτι ἄν ποτε κατ' αὐτὴν ἐλλείποι,- ἢ εἰδῇ ποτ' ἔστιν ἐν ᾧ εἶναι χρή, κἂν τούτῳ ἐπὶ πόσον τρυφᾷ, καὶ τί τὸ σφάλον, καὶ ἀφιστῶν αὐτὸν τῆς καλλονῆς ἐκείνης, καὶ ἀναβάσεως, ἢ θείας ἑστιάσεως· καὶ πῶς αὖθις γένοιτο οἷ, ἐπανακάμψαι ὅθεν ἐξώλισται· ἐντεῦθεν δὴ γνώσεται, καὶ τὴν τῶν παθῶν ἀχλύν, καὶ τὴν τῆς καθαρᾶς καρδίας διαύγειαν, τήν τε ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας οἵα τις ἐστὶν ἐνοπτρισθείη, καὶ τῶν ἐπουρανίων θεαμάτων μέτοχος ἔσται, καὶ θείαν αἴσθησιν εἴσεται, καὶ οὐ λήσεται ἑαυτὸν αὔξων, ἢ πρὸς μείωσιν ἥκων, καὶ πολλῶν ἀξιαγάστων ἐν ἐπιστήμῃ γένοιτ' ἄν, καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἡσυχίας τίς ἐστι κατανοήσει, καὶ τῆς ἐγκλείσεως. λέγομεν δὴ ὧδε· πάντα τὰ ὄντα μεμέρισται εἰς αἰσθητὰ κτιστά, κτιστὰ νοητά, νοητὰ ἄκτιστα· καὶ ἄκτιστον ὑπὲρ νοῦν ἓν ὑπερούσιον· ἐν τούτοις ὁ τῆς ψυχῆς στρεφόμενος ὀφθαλμός, ἤτοι ὁ νοῦς, καὶ πυκνῶς ἐνορῶν, κἂν τῇ ἀσκήσει τὸ ἡσυχάζειν αἱρούμενος, αἱρεῖται ἀπὸ τοῦ τὰ εἰκότα καταμόνας πράττειν ὡς ἀπὸ βαθμίδος τινὸς εἰς τὸ θεωρεῖν, καὶ εἰς τὸ ὄντως ὂν καταγίνεσθαι καὶ τρυφᾶν τὰ οὐράνια, καὶ ταῖς ἀκτῖσι τῆς ἀληθείας, καὶ περιστρέφεσθαι καὶ ἀγάλλεσθαι καὶ πλουτεῖν εἰς ἄπειρον τὰ ἀΐδια, καὶ θαυμασίως ἥδεσθαι, καὶ γλυκαίνεσθαι· ἴσως δέ, συνεργείᾳ τῆς χάριτος, καὶ γῆθεν ἁρπάζεσθαι, προϊόντος καιροῦ, καὶ βεβαιωθέντος τοῦ νοεροῦ φωτὸς ἑκτικῶς, καὶ ἀναισθητεῖν τῶν ὧδε τῇ τοῦ ὑπὲρ νοῦν κατοχῇ, καὶ φαντασίᾳ τοῦ ὑπὲρ πᾶν καλὸν ἀσυγκρίτως· πενταχῶς δὴ τῆς ἱερᾶς ταυτησὶ Κλίμακος διῃρημένης, καὶ διὰ βαθμίδων ὥσπερ ἀνιούσης ἐπὶ τὸν ἄκρον σκοπόν, οὐ τοπικὸν ἔχει διάστημα βαθμὶς ἀπόγε βαθμίδος, ἀλλ' ἡ διαφορότης, καὶ ὃ διέχει τῆς ἑτέρας ἑτέρα, τάξις ἐστίν, ὡσανεὶ ποιότητος ἢ ἰδικοῦ τινος, οἷον ὄντα μὲν εἰσὶν ἐπίσης, τὰ αἰσθητὰ κτιστά, καὶ κτιστὰ νοητά· ἀλλὰ τὰ δεύτερα, πολλῷ τῷ μέτρῳ τῶν προτέρων ὑπερτερεῖ, καθόσον αἰσθήσεως νοῦς ἰδικῷ καλῷ· πάλιν δ' αὖθις ὑπερέχει κατὰ πολὺ ἄκτιστα νοητά, νοητῶν κτιστῶν· ἀμφοτέρου τουτωνὶ στοίχου ἐν τοῖς οὖσι κατειλημμένου, ὑποβεβήκασι μέντοι τὰ ἄκτιστα νοητὰ ὄντα τῷ ὑπὲρ νοῦν ἀκτίστῳ ἑνί· καὶ ἔστιγ' ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι τὸ ἐν τῷ ὑπερτεροῦντι τῶν ὄντων ἁπάντων ἵστασθαι, διαβάντα τὸν νοῦν ἀπὸ πράξεως, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ κορυφαιοτάτῃ ἀποκρυφιότητι, τῇ ὑπερανῳκισμένῃ πάντων αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν γίγνεσθαι, ἡ κρείττων αὐτοῦ ἐστὶν ἀπόβλεψις καὶ θεωρία, ὥσπερ ἡ ταπεινοτέρα ἐν ταῖς αἰσθητοῖς κτιστοῖς ἢ καὶ μᾶλλον ἐν τῷ πρακτικῷ· δεῖ δὴ φιλόκαλον ὄντα φύσει αὐτόν, τοῦ κατὰ πάντα τρόπον ἐφίεσθαι κρείττονος, οὐ μόνον ἵν' ἀπολαύσῃ, ἀλλὰ καὶ ἵνα πάθῃ τὴν κρείττονα καὶ ὑπὲρ νοῦν, ὡς εἰκός, ἀλλοίωσιν· ἐφ' ὅσον, ὡς λέλεκται, ὁποῖα ὁ νοῦς ὁρᾷ καὶ οἷα τρυφᾷ, τοιαύτην δέχεται καὶ ἀλλοίωσιν· πλὴν ἐπειδήπερ ἡ συμπεπλεγμένη τῇ τοῦ νοὸς φύσει τρεπτότης, οὐ μήποτε λήξει ἀπ' αὐτοῦ, ἕως ἂν τὸ σήμερον ᾖ, καὶ κατὰ τὸν λέγοντα, ἕως ἂν κινηθῶσιν αἱ σκιαί, τουτέστιν ἕως ἂν μεταβῶμεν ἀπὸ τῆς παρούσης ζωῆς τῆς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι παραδεικνυούσης, σκιωδῶς ὥσπερ τὴν ἀλήθειαν χρὴ μεταπίπτοντας ἀπὸ τῆς τοῦ ἀκτίστου ὑπὲρ νοῦν ἑνὸς θεωρίας καὶ ἀποβλέψεως ἵστασθαι μηχανᾶσθαι, ὡς ἂν ἐγγυτέρῳ εἰς τὰ νοητὰ ἄκτιστα, ὅπως αὖθις θᾶττον εἰς τὸ ἄκτιστον ὑπὲρ νοῦν ἓν γένοιτο ἡμῖν ἡ ἐπάνοδος· παχυτέρας δὲ ἐπιπεσούσης ἀχλύος καὶ τὸ νοεῖν ἐπισκοτιζούσης καὶ ἀκηδίαν ἐπιχεούσης πρός γε τὸ θεωρεῖν τῷ νῷ, εἰς εὐχὰς πρακτικὰς ἐν καρδίᾳ ταπεινῇ τρεπτέον ἡμᾶς αὐτούς· καὶ τοῦ σκότους τῇ τῆς προσευχῆς δυνάμει καὶ τοῖς δάκρυσι μεταχωρήσαντος, ὑποβάθραν πάλιν αὖθις ὥσπερ τινα ποιεῖσθαι, αἰσθητὰ κτιστά, προεναιχοῦντος τῇ καρδίᾳ ἐν ἐνεργείᾳ πνευματικῇ ἐνυποστάτῳ, φωτὸς νοεροῦ καὶ προκατέχοντος τοῦ νοῦ δηλονότι, τὸ τῆς πρακτικῆς ἐπιστημόνως γε λίαν κράτος, καθὸ ἐπιβαίνειν ὁ νοῦς πέφυκεν ὥσπερ ἐπί τινος ἀκρωρείας ἢ σκοπιᾶς δήπουθεν καὶ θεωρεῖν

Digitized by Google

τὰ πολλοῖς οὐ μόνον ἀθέατα, ἀλλὰ καὶ ἀζήτητα καὶ ἀνεπινόητα· καὶ οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται, οὔτε ἑαυτόν, οὔτε καὶ μᾶλλον τὸν Θεόν· περὶ ἧς πρακτικῆς ἐπιδρομάδην νῦν ἤδη εἰπεῖν, τάχα γε οὐ πόρρω σκοποῦ.

λς΄. Τρία ἡ ψυχὴ ἔσωθεν ἔχει δεόμενα πράξεως· λογιστικόν, ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμικόν· καὶ τρία ἔξωθεν· ἔφεσιν δόξης, ἡδονῆς καὶ τοῦ πλείονος· ταύτας δὴ τὰς δύο Τριάδας ἐπιστημόνως ἡ ψυχὴ ἀφορῶσα ἐν τῇ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκῳ πολιτείᾳ διὰ τῶν αὐτῆς τεσσάρων γενικῶν ἀρετῶν, φρονήσεως δηλαδή, δικαιοσύνης, σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας, ἐν τῇ χάριτι ἐξιᾶται τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ δίδωσι τῷ ἑαυτῆς νῷ ἀπερισκοπήτως μετεωρίζεσθαι καὶ τὰ θεῖα περιαθρεῖν καὶ θεωρεῖν τὸν Θεόν· ὅτε γὰρ ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἤχθη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καταπαλαίσων τὸν διάβολον, νηστείᾳ μὲν τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐθεράπευσεν· ἀγρυπνίᾳ τε καὶ ἡσύχῳ προσευχῇ τὸ λογιστικόν· τὸ δὲ θυμικόν, ἀντιρρήσει· φιληδονίαν τε φιλοδοξίαν καὶ φιλαργυρίαν, ἐν οἷς πεινῶν οὐκ ἐζήτησεν, ὡς ὁ διάβολος ὑπετίθει, ἵνα οἱ λίθοι ἄρτοι γένωνται· οὐδὲ κάτω ἑαυτὸν ἔβαλεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ πτερυγίου, ἵν' ὑπὸ τοῦ ὄχλου ὡς μηδὲν πεπονθὼς τῇ καταπτώσει δοξασθῇ· οὐδὲ προσκυνῆσαι ἐπείσθη ἐπὶ ὑποσχέσει λήψεως τοῦ πλούτου ἁπασῶν τῶν βασιλειῶν, ἀλλ' ἀντιρρήσει θυμοειδεῖ φρονίμῳ καὶ δικαίᾳ, σώφρονί τε καὶ ἀνδρείᾳ τὸν σατανᾶν ἀπεκρούσατο καὶ ἡμᾶς ἐν τούτῳ διδάσκων τὴν κατὰ τῆς ἐφόδου πάσης ἧτταν αὐτοῦ· τοῦτο δή τοι αὐτό τις κἂν τῷ σταυρῷ τοῦ Σωτῆρος ὄψεται καὶ γνοίη ἄν· προσεύχεται καὶ γὰρ τῷ τότε καιροῦ ὁ Σωτὴρ τῶν μαθητῶν ἑαυτὸν ἀφιστάς; τοῦτο ἴαμα τοῦ λογιστικοῦ· γρηγορεῖ καὶ διαγρυπνεῖ καὶ δίψαν ὑπομένει ἐν τῷ σταυρῷ; τοῦτο φάρμακον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ· οὐκ ἀντιλέγει, οὔτε μὴν ἐρίζει ἢ κραυγάζει καὶ ταῦτα διαβαλλόμενος καὶ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων προσεύχεται; τοῦτο τῆς εὐταξίας τοῦ θυμικοῦ, τὸν μὲν διάβολον ἀντιρρήσει βάλλειν, ἀνθρώποις δὲ τοῖς ἐπηρεάζουσιν, ὡς καὶ αὐτοῖς ἐπηρεαζομένοις ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, σιωπῇ, μακροθυμίᾳ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀμείβεσθαι προσευχῇ· ἐμπτύεται, ῥάπισμα δέχεται, ὑπομένει κακουργίας καὶ ἐμπαιγμόν; τοῦτα θεραπεία φιλοδοξίας· ὄξος ποτίζεται, χολὴν βρωματίζεται, σταυροῦται, λόγχῃ κεντᾶται; τοῦτα ἰατρεία φιληδονίας· γυμνὸς κρεμαννύεται, ὕπαιθρος, ἀνέστιος ἐπὶ τὸν σταυρόν, παρεωραμένος ἅπασιν, ὡς ἄν τις πτωχὸς καὶ πένης; τοῦτο τῆς φιλαργύρου διαθέσεως κατάργησις· τῶν ἄρα ἔσωθεν παθῶν καὶ τῶν ἔξωθεν ὁ Σωτὴρ δὶς δέδειχε τὴν ἰατρείαν· ὁπηνίκα τῷ κόσμῳ φαίνεσθαι μετὰ τοῦ σώματος ἤρξατο καὶ ὅτε τοῦ κόσμου ἀποδημεῖν ἔμελλεν· ὅθεν καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ καὶ τὸν σταυρὸν ὁ ὁρῶν κατὰ τὸ ἐνὸν ἑαυτὸν αὐτοῦ ποιούμενος μίμημα φρονίμως καὶ δικαίως, σωφρόνως τε καὶ ἀνδρείως, ὥσπερ ἐκεῖνος, καταργήσει μὲν τὴν ἐπὶ κακῷ τῶν παθῶν ἐνέργειαν τουτωνὶ καὶ πάντων γε διὰ τούτων· χρήσεται δὲ αὐτοῖς ὡς δεῖ καὶ μετὰ ταῦτα ἅπασι καὶ πρακτικὸς ἀνὴρ ἔσται κατὰ ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὸ θεωρεῖν καὶ πρὸς Θεὸν ἀνατείνεσθαι καὶ σχολάζειν τῷ νοερῷ ἐνατενισμῷ ἑτοιμότατος· καὶ οὕτω γε ἀπὸ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ὁ νοῦς αἰσθητῶν, κτιστῶν τοιγαροῦν ἐναρξάμενος καὶ κατιδὼν τῆς σφῶν αὐτῶν καλλιεργείας τὴν εὐπραγίαν, καὶ νοήσας τὰ κτιστὰ νοητά, καὶ εἰς τὰ νοητὰ ἄκτιστα μετελθών, ὡς ἐν κλίμακι βαθμίδας ἤδη διελήλυθε τέσσαρας· μετὰ δὲ ταῦτα ἡ θεία καὶ ὑπὲρ νοῦν αὐτῷ ἕπεται ἀφθεγξία καὶ σιγὴ καὶ ἔκπληξις, καὶ συνελόντα φάναι, τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνὸς ἡ ἀπόβλεψις καὶ θεωρία καὶ ὑπὲρ νόησιν ἕνωσις, ἡ τῆς ἡσυχίας κορωνίς, τὸ ἄκρον καὶ τέλειον ἐφετόν, ὅσον ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ· τῆς ἀληθείας τὸ πέρας, τῆς πίστεως ἡ ἐπικαρπία, ἡ διαυγὴς ἔλλαμψις τῆς ἐλπιζομένης δόξης, ὁ τῆς ἀγάπης θεμέλιος, ἡ τοῦ νοὸς στάθμη, ἡ στάσις τῆς κατ' αὐτὸν ἀεικινησίας καὶ ἀνεννόητος παῦλα καὶ ἑνοειδὴς κατάστασις, ἡ ὡς ἐν ἀρραβῶνι ἐργασία τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, τὸ αἴτιον τῆς ἀφαντάστου χαρᾶς, τὸ τῆς εἰρήνης ταμεῖον, ἡ σβέσις τῶν τῆς σαρκὸς φρονημάτων, ἡ ἀποστροφὴ τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἡ προσπάθεια τοῦ μέλλοντος, τὸ ἀποστάσιον τῆς ἐμπαθοῦς ζωῆς, ἡ συμφοιτία τῆς ἀπαθείας· τῆς ψυχῆς τὸ εὐφραῖνον ἀγαλλίαμα καὶ τῶν ἑαυτῆς κινήσεων καὶ δυνάμεων ἡ συναγωγή, ἀνάπαυσίς τε καὶ φρουρά· καὶ ὁλικῶς εἰπεῖν, ἡ θεία γνῶσις καὶ ἡ ἀπάθεια· δεῖ δὴ σκοπεῖν οἰκείᾳ ῥᾳστώνῃ ἢ ἐξωτερικῇ τινι περιστάσει συσχεθέντα τὸν νοῦν, εὐθὺς ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ἐπαναφέρειν τῆς θεωρίας πάλιν διὰ τῆς τοῦ ἐμποδὼν ἱσταμένου πά-

θους καὶ ἐκποδὼν ποιοῦντος αὐτὸν τοῦ ἰδίου σκοποῦ ἀποθέσεως καὶ πόσον ἄπεστι τοῦ ἄκρου ἐφετοῦ καὶ διατί· καὶ εἰ ἐν αἰσθητοῖς κτιστοῖς ἢ κτιστοῖς νοητοῖς ἢ νοητοῖς ἀκτίστοις εἴη τὸ ἑαυτοῦ θεωροῦν· ἢ λογισμοῖς ματαίοις ἢ κατὰ χρείαν τινὰ διαιροῖτο τοῦ προκειμένου καὶ μόνου τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἑνὸς ὑπὲρ πᾶν ἓν ὑπερκοσμίου· καὶ ἀφαιρεῖν οὕτω τὰ μεταξὺ κωλύματα· ἵν' αὖθις ἐπανέλθῃ ἑνοειδῶς, ὥς γε ἡ τάξις αὐτὴ ἀπαιτεῖ ἐπὶ τὴν τοῦ ὑπερκοσμίου ἑνὸς θεωρίαν καὶ ἀπόβλεψιν· ἔξω που γὰρ τοῦ ὑπερκοσμίου ἀκτίστου ὑπὲρ νοῦν ἑνὸς ὁ νοῦς εὑρισκόμενος ὑπὸ διαίρεσιν ἐστὶ καὶ οὐκ εἰς τὸ κυρίως καλόν, κἂν κινεῖτο καλῶς· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ κορυφαῖον καλόν, τὸ ὑπὲρ νοῦν ὑπερούσιον, ἄκτιστον καὶ ἁπλοῦν ἕν· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τῷ ὄντι τοῦ νοῦ ἄκρον ἀντικείμενον πέρας· καὶ γοῦν ὑγιῶς κινούμενος ὁ νοῦς, αὐτόσε διὰ τῶν εἰρημένων εὑρίσκεται ἀνιών, καὶ τὴν ὑπὲρ νοῦν πάσχει ἕνωσιν· διωκτέον δὴ ὅση δύναμις τὸ ἄπειρον καὶ ἐρευνητέον τὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ θεωρητέον τὸ ἀνείδεον ἕν, καὶ καταληπτέον ἐξ ἐφόδου τὸ ἀκατάληπτον, ὡς ἂν τύχοιμεν τῆς ἑναίας τοῦ ἑνὸς κληρονομίας τοῦ ἄκρου Θεοῦ, χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος, δι' ὧν ἐλλαμπόμενοι τῆς θεωρητικῆς ἀξιούμεθα χάριτος, καὶ Θεοὶ θέσει θεουργηθέντες γινόμεθα τῇ δωρεᾷ τοῦ Θεοῦ.

λζ'. Ἐν τῇ τῆς θείας ἀποκρυφιότητος χώρᾳ ἀναβεβηκὼς ὁ νοῦς, φυσικῶς σιωπὴν ἀσκεῖ ἑνισθεὶς τῇ ἁπλότητι, καὶ ἐξ ἑπομένου ἑνιαίως τῷ ὑπὲρ ἔννοιαν ἑνὶ ἐλλαμπόμενος τῇ μετοχῇ τοῦ πνεύματος· τί γὰρ ἂν καὶ λέξῃ ὑπεράνω τῆς ἑαυτοῦ νοερότητος ἀναβεβηκώς, καὶ παντὸς ἔξω νοήματος καταστὰς καὶ γυμνὸς τὸ παράπαν, ὡς ὑπὲρ τὸ νοεῖν; εἰ γάρ τις λόγος ὥς τ' εἰπεῖν ἔτι αὐτῷ λείπεται, δῆλον ὅτι καὶ νοεῖ· πᾶς γὰρ λόγος μετὰ τὸ νόημα· καὶ εἰ ἔτι νοεῖ, πῶς ἐν τῇ τῆς ἀποκρυφιότητος χώρᾳ ἕστηκεν; οὐ γάρ ἐστι κρύφιον κυρίως, ὃ μὴ ἑτέρου ὁρῶντος; αὐτός γε ὁ νοῦς ὁρᾷ· ἐπεὶ οὕτω γ' ἂν πολλὰ λέγοιντο κρύφια, ὅτι πάμπολλα ἤ, ἵν' οὕτως εἴπω, πάντα ὁ νοῦς ὅσα ὁρᾷ μὴ γινώσκοντος ἑτέρου· ὃ ὁρᾷ τοῦτο ὁρᾷ· ἔσται ἄρ' οὕτω τὰ κρύφια καὶ τοῦ ἀπείρου ἐγγύς· ὅπερ ἄτοπον· ἓν γάρ ἐστι τὸ κυρίως κρύφιον, εἰς ὅπερ ὁ νοῦς μετὰ πάντα ἄνεισιν, ὡς εἰς τὸ ἐξ οὗ πᾶν, εἴτε φαινόμενον εἴτε νοούμενον· ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὡς εἰς τὸ ὑπὲρ πάντα ἀναδραμὼν καὶ φαινόμενα καὶ λεγόμενα καὶ νοούμενα, ἔξω καὶ τοῦ νοεῖν καὶ ὁρᾶν καὶ λέγειν ἀποκαθίσταται καὶ οὔπω ἐς τοσοῦτον ἀναβεβήκει, οὐδὲ ἐν τῇ θείᾳ γεγένηται κρυφιότητι, ἕως ἂν λέγειν δεδύνοιτο· νοεῖ γάρ· ἀλλὰ μὴν τὸ κρύφιον ἀνεννόητον, ἄρα καὶ ὑπὲρ λόγον ἐστίν· ἄρ' ὁ νοῦς ἐν τῇ τῆς θείας ἀποκρυφιότητος χώρᾳ ἀναβεβηκὼς καὶ ἑνισθείς, ἑπομένως σιωπὴν ἀσκεῖ, οὐχ ἑκών, ἀλλὰ φυσικῶς, ἑνιαίως τῷ ὑπὲρ ἔννοιαν ἑνὶ ἐλλαμπόμενος.

λη'. Εἰ πρόσω προβαίνειν καὶ προκόπτειν ποιεῖν τὸν νοῦν οἱ λόγοι πεφύκασιν, ἄρα ἀναβιβάζουσιν αὐτὸν προκόψαντα, ὅπου λόγος οὐκ ἐφικνεῖται ἐν πράγματι δηλονότι τελουμένῳ σιωπῇ· εἰδ' ἀεὶ λόγοι εἶεν τῷ νοΐ, καὶ ἀεὶ δεῖται αὐτῶν ἡ ψυχή, ἐγὼ οὐχ ὁρῶ τίς ἐστιν ἡ νοερὰ ἐκ τοῦ λέγειν προκοπή· οὐ γάρ τοι τὸ λέγειν μόνον ἐστὶν εἰς τὸ πράττειν ὀνήσιμον, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον καὶ εἰς τὸ θεωρεῖν· ἐν ᾧ γε ὁ νοῦς μέρει ἄνεισιν ἀπὸ τῶν ἐν σχήματι τῶν ὄντων λόγων, ἐπὶ τὸ ἁπλῶς ὑπὲρ λόγον ἀσχημάτιστον καὶ ἀπολύτως καὶ κυρίως ἕν, ὁπηνίκα καὶ πᾶς λόγος δοκεῖ πάρεργον ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἔστιν ἐμποδών· οἱ λόγοι γὰρ ἐν μεταβάσει τὸ καθόλου εἰσὶν ἀπὸ νοήματος τυχὸν εἰς ἕτερον νόημα· τόδ' ἁπλοῦν καὶ ἀπόλυτον καὶ ἀόριστον καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀπαξαπλῶς ἓν κυρίως καὶ ὑπὲρ λόγον κείμενον, πῶς λόγων δεήσεται ἵνα ποῦ μεταβῇ; ἢ πῶς περιληφθείη ἄν; περίληψιν γάρ πῃ ὁ λόγος ποιεῖν εἴωθε· τὸ δὲ ἀπερίληπτον ὡς ἀόριστον καὶ ἀσχημάτιστον· εἰ δὲ λόγος οὐκ ἂν ἁρμόσειε τῷ ὑπὲρ νοῦν κρυφίῳ ἑνί, ἀπεριλήπτῳ γε ὄντι καὶ ἀσχηματίστῳ ἄρα ἁρμόσει σιωπή· ἄρα τὸ λέγειν καταλῆξαι προκόψαντας δεῖ εἰς τὸ σιωπᾶν, ἐφ' ὅσον πρὸς τὸ ἁπλῶς θεωρεῖν καὶ ἀτυπώτως καὶ ἀσχηματίστως προβεβήκασιν.

λθ'. Εἰ τῶν ἐγνωσμένων οἱ λόγοι, ἄγνωστον δὲ τὸ κρύφιον, ἔξω ἄρα λόγου τὸ κρύφιον· εἰ γὰρ ἀνωτέρω γνώσεως ἡ τοῦ κρυφίου ἀγνωσία ἐστί, τὸ δὲ ἀνώτερον γνώσεως, ἥκιστα δεῖται γνώσεως, πολλῷ ἔλαττον λόγου δεήσεται ὁ εἰς τὸ κρύφιον ἁπλῶς ἓν ἄρα ἀναβεβηκὼς νοῦς, σιωπὴν ἀσκεῖ φυσικῶς· καὶ εἴγε μὴ φυσικῶς ἀνεπιτηδεύτως σιγῴη, οὔπω ἐν τῷ κρυφίῳ καὶ ὑπερηπλωμένῳ ἑνὶ γέγονεν ἀναβεβηκώς.

Digitized by Google

μ'. Ὥσπερ ἡσυχίαν ἀσκοῦντες ἄνθρωποι, καὶ τῆς κέλλης ἐσθ' ὅτε προβαίνουσι καὶ αὐτῇ πείρα τὴν τοῦ καθῆσθαι καὶ προϊέναι διαφορότητα διαγινώσκουσιν, οὕτω δήτοι καὶ τὸ σιωπᾷν πάσχοντες καὶ τοῦ λέγειν ἐς αὖθις γινόμενοι, οἱ θεωρητικῶς τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ προσιζάνοντες, οἴδασι σφᾶς αὐτοὺς τίποτε καταστάσεως ὄντες, τὸ σιωπᾷν αὐτοῖς ἐπιπίπτει φύσει, οὐ προαιρέσει, καὶ τίποτε ὄντες εἰσίν, ὅθεν πρὸς τὸ λέγειν κλίνουσι, καί γε ἐν οἷς σφίσιν αὐτοῖς ἐπέλθῃ τὸ σιωπᾷν, εὔχονταί γε, εἰ μηδὲ τὸ καθόλου στόμα διάραι ὑπῆρξεν αὐτοῖς ποτέ, ἱσταμένοις ἐν ἐκείνῳ τῆς καταστάσεως. Ἀγγελαί γαρ εἰσιν ἐπὶ γῆς ἕτεροι· ἑνοειδῶς, ἀνειδέως, ἀνομμάτως, ἀσχηματίστως, καὶ ἁπλῶς ἐν ἀμεταβάτοις νοὸς ἀποβλέψεσι τῇ ἀληθείᾳ συναπτόμενοι, μόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν χωρὶς τοῦ νοεῖν τι, μᾶλλον δὲ μετὰ τοῦ ἀνομμάτως ἐπιβάλλειν ταῖς ἀνάρχαις, καὶ θείαις ἐλλάμψεσιν· ἐκεῖθέν τε κατιόντος τοῦ νοῦ ὡς ἔχοντος τὴν τρεπτότητα, καταντῶσιν ἐπὶ τὸ λέγειν καὶ μεταβαίνειν νοερῶς πολλαῖς καὶ ποικίλαις ταῖς μεταβάσεσι· καὶ ἵν' αὖθις αὐτοῖς ἡ τοῦ σιωπᾷν κατάστασις ἐπανέλθῃ, ὡς κρείττων πολλῷ τοῦ λέγειν ὑπάρχουσα, τὴν ἡσυχίαν ἀσπάζονται, καὶ φυλάσσονται μετὰ τῶν αἰσθητῶν τὰς αἰσθήσεις, καὶ πάσῃ μηχανῇ χρῶνται, πῶς ἂν φύγοιεν μετὰ τοῦ λέγειεν καὶ αὐτὸ τὸ νοεῖν, ἵν' ἔχωσι λέγειν καὶ αὐτοὶ μετὰ τοῦ Δαβίδ, ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν· καὶ γὰρ οὖν καὶ τὸ ἀγαθὰ λέγειν κατωτέρω ἐστὶ τῆς μετὰ λόγου σιγῆς.

μα'. Οὔθ' ὁλικῶς τὸ θεῖον ἐκπεφασμένον ἐστίν, οὔτ' οὖν αὖθις κρύφιον· ἀλλ' ὅτι μέν ἐστιν ἐκπέφανται καὶ λίαν τρανῶς· τι δὲ ἐστὶν εἶναι, ἐστὶ κρύφιον ἐς τὰ μάλιστα δὲ διεκώλυσεν εἰδέναι τὸ τί ἐστί, τοῦ ὅτι ἐστί· τὸ μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἐνεργείας δείκνυται, τὸ δὲ τί ἐστιν ἐκ τῆς οὐσίας ἐστίν· ὅπερ δὴ καὶ Ἀγγέλοις ἐπὶ Θεοῦ εἰδέναι ἀπέγνωσται· ἔστι γὰρ ὁ Θεὸς ὑπὲρ πᾶν εἶναι ἀπειράκις ἀπείρως, καὶ ὑπὲρ νοῦν πάντα, καὶ τὸ νοεῖσθαι, ὁπηνίκα τοίνυν ὁ νοῦς εἰς τὰ ὅτι ἐστὶν ὁ Θεὸς δεικνύοντα γένοιτο, τότε πολλὰ ἔχει λέγειν, καὶ φιλοσοφεῖν ἄριστα· φιλόσοφός τε δύναται λέγεσθαι, καὶ θεολόγος· ὅταν δὲ ὑπερκύψας, καὶ ὑπεραναβεβηκὼς ἀπὸ τοῦ ὅτι ἐστὶ τῇ θείᾳ περιληφθεὶς κρυφιότητι, τῇ φαντασίᾳ τοῦ τί ἐστιν ἐνεργούμενος, καὶ πάμπαν ἀνείδεος καὶ ἀνέπαφος, καὶ ἀνόμματος κατὰ τὸ εἰκὸς γένηται διὰ τῆς χάριτος, πᾶς λόγος λέγειν περὶ Θεοῦ τί δυνάμενος μένει ἀργός, καὶ ἀκινητίζει ὁ νοῦς ἐνιζόμενος, εἰσδὺς εἰς τὸ ἀνεννόητον· καὶ τότε πᾶς τοῦ πάντων ἐπέκεινα γίνεται, ὅπου οὐ λόγος, οὐ νόημα, οὐχ ἐπίνοιά τις προχωρεῖ ποικίλλουσα, ἀλλ' ἁπλότης, καὶ ἀκαταληψία, ἀφασία τε καὶ ἔκπληξις· τὸ ἀσχημάτιστον καὶ ἄπειρον καὶ ἀόριστον, καὶ τὴν τοῦ ἀοράτου ξένῳ τρόπῳ ὁρᾷ ὅρασιν· καὶ τὸ ἀνείδεον εἶδος, ἀπόλυτος καὶ αὐτός, καὶ ἀνείδεος ἐν εὐθύτητι γεγονώς· καὶ κατὰ τὰ ἀοράτως αὐτῷ τεθεωρημένα, καὶ ἀνομμάτως ἐπιβεβλημένα, ἐν ἐπιτομῇ φάναι, εἰς ἑαυτὸν τὸ θεῖον, καὶ ὑπερφυὲς κάλλος ἀναχρωννύμενος, καὶ τὸν τοῦτον τοιοῦτον κτίσαντα γεραίρων Θεόν.

μβ'. Οὐχ ὅτι μόνον ἁπλοῦς τυγχάνει ὢν ὁ Θεός, ὑπὲρ πᾶσαν κείμενος σύνθεσιν, λέγεται ἕν· ἀλλ' ὅτι καὶ κυρίως ὤν, μόνος αὐτὸς ἐν ἅπασιν οὖσι λεγομένοις, ἔχουσί γε τὸ εἶναι ἐξ αὐτοῦ· τὸ γὰρ μὴ κυρίως καὶ ἁπλῶς ὄν, οὐδὲ κυρίως καὶ ἁπλῶς ἐστιν ἕν· καὶ ὡς ὡσαύτως ὢν πανταχοῦ ἀπεριλήπτως, καὶ ὡς μόμάνος πᾶσιν ἀνάμαιος, καὶ καθαρῶς πάντων ἐκτός· καὶ ὡς ἀΐδιος, μήτε ἀρξάμενος μήτε παυσόμενος· καὶ ὡς ἐν ἅπασι τὴν θείαν τῆς προνοίας αὐτοῦ ἀκτῖνα ἀχράντως ἐπιλάμπων ἐπίσης, εἰ καὶ μὴ ὁμοίως ἅπαντα ταύτην δεδεγμένα εἰσίν· ἔτι γε μήν, καὶ ὡς πᾶσιν ἀσχέτως γνωριζόμενος, νοῦν ἀποίκιλλον, ἀνείδεον, ἀσχημάτιστον, ἄχροον, πάντων τῶν ὁπωσοῦν ὄντων ἀνέπαφον, καὶ ἁπαξαπλῶς ἀπόλυτον, εἰς ἀπειρίαν ἀοριστίας, χρόνου τε, καὶ τόπου, καὶ φύσεως, καὶ τῶν περὶ φύσιν ὑπεραναβαίνοντα ἀπαιτῶν εἰς τὸ ἀμηγέπη ὀπτάνεσθαι ἑνοειδῶς ὑπὲρ ἕνωσιν νοεράν.

μγ'. Ὅσον ὅτι ὑπὲρ τὸ νοεῖσθαι ἡ μεταξὺ Θεοῦ καὶ τοῦ νοῦ γινομένη πνευματικὴ συναφὴ γίγνεται, λέγεται εἶναι τὸ τηνικάδε εἰς τὸ ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ὁ νοῦς τὸ ὑπερφυὲς ἀπόκρυφον ἐν αἰσθήσει νοερᾷ ἀπολύτως φανταζόμενος· αὐτὸς μέντοι γε ὁ νοῦς κατὰ φύσιν ὃ πάσχει ἐστὶ τὴν ἑαυτοῦ, καθαρθεῖσαν τῇ χάριτι· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ νοεῖν τῷ νῷ, ὅπερ ὀφθαλμῷ τὰ ὁρᾷν· ὥσπερ οὖν ὁ ἐν σκοτίᾳ εἴσω ὁρῶν, ὁρᾷ μὲν οὐδέν, πλὴν ὁρᾷ ὡς ἂν ἐν ἐκείνῳ τὸ σκό-

τος, καὶ ὁρᾷ ὅτι οὐχ ὁρᾷ· εἰ γὰρ κεκάλυπτο τοὺς ὀφθαλμούς, τάχα ἂν καὶ φῶς εἶναι ἐνόμισε περὶ αὐτόν, καὶ πραγμάτων ἄττα τινά· νῦν δὲ ὁρῶν, ἐναργῶς ὁρᾷ, ὅτι οὐχ ὁρᾷ· καὶ τὸ μὲν εἴσω τοῦ σκότους τὴν ὀπτικὴν διαβῆναι δύναμιν, καὶ εἰδέναι τὰ κεκρυμμένα, ὑπὲρ τὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ φύσιν ἐστίν, οὔκουν γέτοι τὸ ὁρᾷν, ὅτι οὐχ ὁρᾷ· οὕτω δῆτα κἀπὶ τοῦ νοός, ἐν τῇ θείᾳ ἀναδεδραμηκότος ἀποκρυφιότητι, καὶ τοῦ νοεῖσθαι ἐπέκεινα γενομένου, θεωρεῖ μὲν οὐδέν· πόθεν γάρ; μέντοιγε θεωρεῖ, ὅτι οὐ θεωρεῖ· καὶ ὅτι ὃ οὐ θεωρεῖ, ἕν ἐστιν, ὡς γνόφῳ τινὶ ἀπόκρυφον, ἐξ οὗ προχεῖται πᾶν ὁπηδήποτε ὄν, ἢ ὁρώμενον, ἢ νοούμενον, εἴτε τῇ κτίσει συναριθμούμενον, εἴτε ἀϊδίως ὂν ἄκτιστον, καὶ εἴπερ μὴ ἐθεώρει, οὐκ ἂν ἑαυτοῦ ἐπέκεινα ἑαυτὸν ἑώρα ὑπερεκτεινόμενον· νῦν δὲ θεωρῶν, ἐκφανέστατα θεωρεῖ, ὅτι οὐ θεωρεῖ, ὧν ὑπὲρ τὸ θεωρεῖν· καὶ ὅτι θεωρεῖσθαι ἀδύνατον ὃ οὐ θεωρεῖ· καὶ εἴσω μὲν τῆς θείας καὶ ὑπὲρ νοῦν ἑνικῆς ἀποκρυφιότητος εἰσιέναι καὶ θεωρῆσαι, ὑπὲρ τὴν τοῦ νοὸς φύσιν ἐστί· τὸ δὲ ἀποβλέψαι εἰς τὸν θεῖον γνόφον ἐκείνης τῆς ἀποκρυφιότητος, καὶ φαντασιωθῆναι τὴν ἄρρητον ἑνάδα, τὴν ἐν ἀνεκλαλήτῳ μυστηρίῳ ὑπερκειμένην ὑπὲρ ἅπαντα, καὶ ὅτι οὐ θεωρεῖ θεωρῆσαι εἴσω τοῦ θείου γνόφου οὐδέν, καὶ πάνυ τοι καθαροῦ νοὸς ἐστιν, θεωροῦντος ἐν Πνεύματι· οὐ γὰρ κεκλεισμένην ἔχει καὶ μύουσαν τὴν νοερὰν ἀπόβλεψιν, καὶ ἀργοῦσαν ὁ νοῦς ὅτε θεωρεῖ, ὅτι οὐ θεωρεῖ, εἰ μὴ τὸ θεῖον, καὶ ἁπλῶς ἐν ἀποκρυφιότητι ἕν· τοῦτο γὰρ ἀμαθείας σύμβολον· ἀλλ' ὅτε μᾶλλον ἐμφανῶς θεωρήσῃ, τότε εἰς τὸ ὑπὲρ νοῦν ἀνατρέχει, καὶ τότε θεωρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ἀβλεψίαν ἐν τῇ τοῦ ἁπλουστάτου ἑνὸς ἀποκρυφιότητι θεωρῶν· καὶ τοίγε ὅτι ἕν ἐστι τὸ ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ὅτι κρύφιον, καὶ μάλα σαφῶς θεωρεῖ· τί δέ ἐστιν οὐ θεωρεῖ, καὶ λέγεται εἶναι εἰς τὰ ὑπὲρ φύσιν ὁ νοῦς διὰ ταῦτα τὴν ἑαυτοῦ· ἐφ' ὅσον ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἁπλουστάτῃ ἀποβλέπει ἀποκρυφιότητι· εἶναι δὲ τοῦτο αὐτῷ κατὰ φύσιν ἐστὶ καθαρῷ γεγονότι· καὶ οἷον εἰπεῖν κατὰ φύσιν ἐστὶν αὐτῷ ἐν τῷ ὑπὲρ φύσιν γίνεσθαι ἀνομμάτως, τουτέστιν ἀνεπικλήτως ἐπιβάλλειν τῇ θείᾳ καὶ ὑπερηπλωμένῃ ὑπὲρ νοῦν ἑνικῇ ἀποκρυφιότητι· οὐ γὰρ ἔχει τότε τὴν ἀπαιτοῦν γνωστικὴν ἀντίληψιν, ὅτι μὴ τὴν τοῦ ἀνεκφοιτήτου ἑνός· καὶ μὴν ἐκεῖσε γενόμενος δι' οἰκείας αὐτῷ κινήσεως, εἰς στάσιν λήγει καὶ παῦλαν· οὐχὶ στάσιν λέγω ἀπόγε τοῦ θεωρεῖν· τοῦτο γὰρ μανικὸν τὸ πάθος· ἀλλὰ στάσιν καὶ παῦλαν, τοῦ μεταβαίνειν ἀπὸ νοήματος εἰς νόημα, ἢ θεώρημα ὁ γάρ τοι νοῦς ἐκεῖσε ἀναπεπηδηκώς, ἐπειδὴ βυθῷ ἀπειρίας καὶ ἀοριστίας περιπίπτει ἐν φωτὶ νοερῷ, τῷ ἀπεριλήπτῳ περιτυχὼν τῆς θείας ἐκείνης ἀπεριόπτου ἀποκρυφιότητος, οἷον εἰπεῖν, ἐκλείπει καὶ ἵσταται, μηδὲν ἕτερον, ἢ τὴν ἔκπληξιν ἐν φαιδρότητι πάσχων νοερᾷ· καί γε μὴ μεταβαίνων, ὅμως τῷ νοερῷ φωτισμῷ ἐνεργεῖται ἀφορῶν ἀκινήτως ἐν τῇ ὑπερουσίῳ ἀποκρυφιότητι, ἑνικῶς τε καὶ μονοειδῶς τῇ ἀπροσίτῳ ἑνότητι τῆς ἀνεκφοιτήτου τηλαυγείας διαπορούμενος, καὶ καλλυνόμενος· εἰ δ' ἦν ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν ἀργός, πῶς ἂν ἔπασχε τὸ ἐκπλήττεσθαι καὶ φαιδρύνεσθαι; ἀλλὰ τοῦτον τὸν τρόπον λέγεται ἵστασθαι, αὐτόσε γεγονότα τὸν νοῦν, ὅτι ἀμεταβάτως ἔχει τὸ ἓν θεωρῶν, καὶ τῇ τοῦ ἑνὸς ἀγλαΐᾳ καὶ προσπάσχων, καὶ χαίρων καὶ λαμπρυνόμενος, καὶ ἵστασθαι μὴ κινούμενος· οὐ μὴν μύων τὴν σφετέραν τῆς θεωρίας ἀπόλαυσιν· τοῦτο γὰρ φευκτὸν τὸ πάθος, καὶ οὐκ ἐπαινετόν, καὶ σκότους ἀγνοίας ἔμπλεον, μηδαμῇ μηδαμῶς θεωρεῖν· ἡ δ' εἰρημένη στάσις τοῦ νοῦ, κατὰ ἀπρόσιτον φωτὸς ἔλλαμψιν γίνεται· καὶ θεωρία ἐστί, μὴ ζητοῦσα μετάβασιν, ἀλλὰ παῦλαν, καὶ στάσιν· ἄπειρον γάρ ἐστιν ἐκεῖνο τὸ ὑπερφυές, καὶ κρυφιόμυστον ὑπερούσιον ἕν, καὶ ἀνέκβατον νῷ παντί· καὶ ἀλλοσέπη θεωρεῖν οὐ συγχωρεῖ τὸν θεωροῦντα αὐτὸν νοῦν, καθόσον ἂν εἴη μετειληφὼς ὁ νοῦς ἀνηκούσης αὐτῷ καθάρσεως, καὶ θείας συνάρσεως· καὶ οὐκ ἄλλως μεταπίπτειγε τῆς θείας ταυτησὶ θεωρίας, καὶ ὑπερκάλλου ἀγλαΐας, καὶ ἀπειρίας, ἢ ἀνθελκόμενος ὑπό του προσπαθῶν, ἢ προσλήψει, ἢ ὑπὸ τῆς φυσικῆς, ἣν πάσχει τρεπτότητος.

Τῷ νῷ φύσις τὸ νοεῖν· ἐν κινήσει δὲ τὸ μδʹ.
νοεῖν καὶ μεταβάσει· ἐπεὶ δὲ ὁ νοῦς ἐν Θεῷ γενόμενος, ὑπεράνω νοήσεως εὑρίσκεται καὶ κινήσεως· εἰκότως οὕτω λέγοιτ' ἂν ὁ νοῦς εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν ἑαυτοῦ γίνεσθαι ἀπολύτως τὸν Θεὸν φανταζόμενος· πᾶν γὰρ νόημα, δῆλον ὅτι ἐκ πράγματος γίνεσθαι πέφυκεν· ὅπου δὲ πρᾶγμα οὐ θεωρεῖται, νόημα οὔτε γεννᾶται, οὔτε μὴν εὑρίσκεται·

ὁ τοίνυν Θεὸς μηδοπωστιοῦν ἔχων ὁρᾶσθαι πραγματικῶς φαντάζει τὸν νοῦν πεφυκότως ἐκ τῶν περὶ αὐτόν, ὧν δηλαδὴ ἐνεργεῖ· ἃ τόπον ἐπέχει δυνάμεως, ἔκ τινος προϊούσης δυνατοῦ· ἐφ᾿ ὅσον οὖν ὁ νοῦς ἐν ἄλλοις ἅπασιν εἴωθε τὰς δυνάμεις μετὰ τῶν δυνατῶν θεωρεῖν, τοῦτο ζητεῖ κἀπὶ Θεοῦ παθεῖν· καὶ ἀδυνατῶν γιγνομένως· ὑπὲρ γὰρ τὴν φύσιν τοῦτο παντὸς κτιστοῦ νοῦ· τὰ περὶ Θεὸν θεωρεῖ· καὶ τὸν Θεὸν ἀνομμάτως, ὃ λέγεται, ἁπλῇ φαντάζεται, καὶ ἀθρόᾳ ἐπιβολῇ· ἡσύχου δὲ ἀέρος δραξάμενος, καὶ θείας εὐμενείας γενόμενος ἐπιτυχής, καὶ ἐνεργοῦντος ἐν ἑαυτῷ τοῦ θείου, καὶ προσκυνητοῦ πνεύματος, ἐκ τοῦ νοεῖν συνεχέστερον, ἁρπάζεται εἰς ἀνείδεον, καὶ ἄποιον, καὶ ἁπλῆν κατάστασιν, εἴσω καρδίας ὡς τάχος εἰσδύων, δυνάμει τοῦ πνεύματος ὑπερφυεῖ· καὶ ἱστάμενος ἐν φαντασίᾳ Θεοῦ, καὶ μηδὲν νοῶν, ἀλλ᾿ ὑπὲρ τὸ νοεῖν γιγνόμενος, ἐξ οὗπερ ὅτι ἀπὸ τοῦ τὰ περὶ Θεὸν νοεῖν, ἄνεισιν εἰς θείαν φαντασίαν, ἢ εἴρηται ἁπλοῦς ἀποκαταστάς, λέγεται ὅτι εἰς τὸ ὑπὲρ φύσιν ἑαυτοῦ τελεῖ, ὅτι γίγνεται ὑπὲρ τὸ νοεῖν.

με΄. Πᾶν ὁτιοῦν λεγόμενον κρύφιον, ἔχειν ἀνάγκη τι προφαινόμενον, ὅθεν ὅτι τοῦτο κρύφιον ὑφορᾶται· εἰ γὰρ μή, τῷ μὴ ὄντι προσέοικε μάλιστα· τὸ γὰρ ὁλικῶς μὴ διδὸν ἔκφασιν γνωστικὴν ὀντότητος ὁπωσοῦν, ἴσον νομισθείη ἂν τῷ πάντῃ μηδαμῶς ὄντι· ἀμέλει δῆτα καὶ τῷ τοῦ Θεοῦ κρυφίῳ συνυπάρχει τινὰ προφαινόμενα· οἷς οἷα ἰχνηλατῶν ὁ νοῦς τῆς θείας ἀποκρυφιότητος αἴσθησιν δέχεται, τῷ καταληπτῷ τοῦ Θεοῦ ἀνιὼν πρὸς τὸ ἀκατάληπτον· ἐν ᾧ γενόμενος ἐπίσταται, ὅτι ἔστι τὶ ἀκριβῶς; ὃ διαφεύγει τὴν ἑαυτοῦ φυσικὴν κατάληψιν· ὑπεράνω κείμενον πάσης νοερᾶς καταλήψεως καὶ Ἀγγελικῆς ἡστινοσοῦν, ὡς ὑπερφαές· καὶ πάσης μὲν φύσεως καὶ οὐσίας καὶ ὄντος παντὸς αἴτιον καὶ ἀρχὴ καὶ πέρας αὐτὸ δὲ ὑπερφυὲς καὶ ὑπερούσιον ἁπάσης ὑπερανῳκισμένον ἀπείρως ὀντότητος· ἀγέννητόν τε ἄναρχον καὶ ἀόριστον καὶ φύσει καὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ ἁπλῶς ἀπερίληπτον· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἀπόκρυφον ἓν ὑπὲρ νοῦν· καὶ ἔστιν ἡ θεία κατάληψις φυσικῶς ἐξ αὐτοῦ προϊοῦσα παμπόλλη τις οὖσα καὶ ἡμᾶς αὖθις ἐπ᾿ αὐτῆς ἐπανατείνουσα καὶ οἷον ἀνακυκλοῦσα νοεραῖς χειραγωγίαις καὶ ἐπιστροφαῖς καὶ ἀνατάσεσιν ἐπὶ τὸ ἀρχικὸν ἀπόκρυφον ὑπερφυὲς ἓν· τοσοῦτον ἑνοῦσα ἡμᾶς τούτῳ, ὅσον νοῆσαι ὅτι ἐστί, καὶ ὅτι ἕν ἐστιν· ἔτι γε μὴν καὶ ὅτι τρόπῳ παντὶ ἀδιανόητόν ἐστιν τὸ τί ἐστιν εἶναι εἰδέναι τοῦτο τὸ ἀπόκρυφον ἕν· τὸ δὲ ὑπεράνω νοῦ εὑρημένον καὶ ἐκφεῦγον διάνοιαν, πῶς ἂν λόγος διεξοδεύειν δεδύνηται; ὃ δὲ λόγος διεξοδεύειν οὐ δεδύνηται νοητόν, ἀφθέγκτως καὶ ἀρρήτως καὶ ἐν σιωπῇ ὁ νοῦς ὑπὲρ ἔννοιαν ἑνοειδῶς ἀφορᾶν ὡς ἀπόκρυφον καὶ χαίρειν ὡς αἰτίῳ καὶ προμηθεῖ· καὶ ἐκπλήττεσθαι ὡς ὑπερφώτῳ καὶ ὑπεραγάθῳ, ὑπερσόφῳ τε καὶ ὑπερδυνάμῳ καὶ θείας ἀπολαύειν ἐκ τούτου ἀγαλλιάσεως, ὡς οὖσιν ἀπείροις καὶ ἀορίστοις ἅπασιν, οἷς ὁρᾶται τὸ ὑπερούσιον ἀπόκρυφον ἕν, καὶ πάνυ τοι φύσεως λογικῆς ἀκολούθημα· ἀνακόλουθον δέ, ἐν τοιούτοις ὄντα τὸν νοῦν, λόγοις χρῆσθαι καὶ διεξοδεύειν μεταβαίνοντα· ὁ ἄρα χρώμενος οὐχὶ τὸ σιωπᾶν, ἀλλὰ τὸ λέγειν τῆς ἄκρας ἐλλείπει τοῦ νοῦ καταστάσεως· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἄκρα τούτου κατάστασις, ὡς καὶ παρὰ τῶν μηδὲν ἀληθείας προτιθέντων ὁμολογηθείη ἄν· τὸ ἐν τῷ ἀκροτάτῳ τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας γεγενῆσθαι· ἀκρότατον δέ ἐστιν ἡ πρὸς τὸ ἀκρότατον αὐτοῦ ἀπόβλεψις, ἥτις καὶ ἀνομμάτως τελεῖσθαι λέγεται· πολλῷ ἄρα ἔλαττον καὶ ἀλαλήτως.

μς΄. Ἐπιβάλλοντος τοῦ νοῦ ἀνομμάτως τῇ θειοτάτῃ ἑνικῇ καὶ ὑπεραρχικῇ καὶ κορυφαιοτάτῃ ἀποκρυφιότητι; παραδοχὴ καὶ αὕτη ἀνόμματος, ἐκεῖθεν ἔπεισιν ἐπὶ τὸν νοῦν ἑνοειδὴς καὶ μονοειδὴς ὑπερκάλλου καὶ ὑπερφαοῦς καὶ ἀρρήτου ἀγλαΐας πεπληρωμένη· καὶ εἰς βυθὸν θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως προκαλουμένη τὸν νοῦν ἐν σιγῇ· προκατέχουσά τε τὴν καρδίαν ἐνεργείᾳ πνευματικῇ καὶ χαρᾷ γλυκερᾷ· ἐκείνη γίνεται τῷ νοΐ νοερὸς φωτισμός, ἔλλαμψις καὶ θεῖος κατὰ τὸ ἀνάλογον ἔρως· καὶ φαιδρὸν ἀγαλλίαμα· ἔχει δὲ τὴν ἀφορμὴν ἐκ Θεοῦ· ὅθεν πᾶσα δόσις ἀγαθὴ διὰ τῆς τοῦ νοῦ καθαρότητος· καὶ τὴν ὡς ἂν εἴποι τις, ὕλην ἐκ τῶν ἀνὰ μέρος θείων ἐμφάσεων τῶν γραφῶν καὶ τῶν ὄντων τεθεωρημένων συνετῶς μετ᾿ εὐθύτητος ἐν ἡσυχίᾳ καὶ προσευχῇ· οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀφορᾶται τὸ ἀπόκρυφον ἐνδότατον τοῦ θείου ἓν ὑπὲρ ἔννοιαν, ἀλλ᾿ ἐν προϊούσῃ ἐκεῖθεν αἴγλῃ ἑνοειδεῖ τὴν ἀπόβλεψιν καὶ θεωρίαν ὑπερεκπληρούσῃ τὴν νοεράν· ὅπερ ὁ μὴ παθὼν λογικῶς τε καὶ γνωστικῶς ἔξωθεν ἄνεισιν εἰς

τὸ ὑπερφυὲς ἀπόκρυφον ἁπλοῦν ἕν, οὐ καρδιακῶς ἐνεργούμενος, οὔτε δὴ νοερῶς ἐλλαμπόμενος.

μζ'. Ἡ διαυγεστάτη ἑνοειδής τε, καὶ μονοειδὴς τοῦ νοὸς ἐν τῷ Θεῷ θεωρία, ἐπιβάλλουσα τῇ ἑνικῇ θείᾳ ἀποκρυφιότητι, καὶ τῇ ἐξ αὐτῆς ἐξαστραπτούσῃ αἴγλῃ θείαν τηλαυγείαν παραδεδεγμένη ἀνάρχου καὶ ἀπείρου φωτοβολίας, οὐ μόνον στόματος σιωπὴν ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ νοός· ἔξεστι γὰρ καὶ στόματος σιωπὴν ἄγοντος, εἴσω τὸν νοῦν διατίθεσθαι καὶ εἰς λογισμοὺς καὶ νοήματα μεταβαίνειν, καὶ ποικίλλεσθαι, ὁ λόγος ἂν εἴη τοῦ ἐνδιαθέτου, οὗ πόρρω νοῦς ἀναδεδραμηκὼς εἰς τὴν ὑπερηπλωμένην τῆς θείας ἑνάδος ἀτύπωτον ἀποκρυφιότητα· ἄλλο γάρ ἐστι τὸ θεωρεῖν τοῦ νοός, καὶ τὸ διατίθεσθαι, καὶ διανοεῖσθαι, ὅπερ ἐστὶ τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου, ἕτερον· ἐντεῦθεν ἐν κτιστοῖς καὶ συνθέτοις, ἢ ἄλλως πως ποικίλλοις γεγονὼς ὁ νοῦς πράγμασι, πρῶτον θεωρεῖ κἄπειθ' οὕτω διανοεῖται ποικιλλόμενος· καίπουτοι ἐν πράγματι πολλάκις ἑνί, εὕροι ἂν οὐκ ὀλίγα νοήματα· ἐν δέγε τῇ ἑνικῇ καὶ μονοειδῇ ἐκείνῃ καὶ ἐνδοτάτῳ θείᾳ ἀποκρυφιότητι, ἀνατείνει μὲν καὶ ἀναπλοῖ τὸ θεωρητικὸν σφέτερον ὄμμα, καὶ τῇ ἁπλότητι τῆς θείας αὐγῆς καταλάμπεται· ἥκιστα δὲ ἔχει διανοεῖσθαι διατιθέμενος· ἐκφεύγει γὰρ ἡ ἑνιαία ἁπλότης τὴν νοερὰν οἱανοῦν μετάβασιν, ἢ ποικίλην διάθεσιν· καὶ ἡ κρυφιότης, τὸ τίποτε διανοηθέντα εἰπεῖν διαθέσει καὶ στόματι· δι' ἃ δὴ σιωπὴν ἀσκεῖ φυσικῶς καὶ στόματι, καὶ νοΐ, ἐν τῇ ἑνικῇ ἐνδοξοτάτῳ θείᾳ ἀποκρυφιότητι νοερῶς ἄνθρωπος ἀναδεδραμηκώς.

μη'. Ὁπηνίκα ἡ στροφὴ τοῦ νοὸς νεύσῃ ὁλικῶς ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ καταποθῇ τὸ θεωροῦν αὐτοῦ ταῖς τοῦ θείου κάλλους παμφαεστάταις ἀκτῖσι, καὶ ἀσχηματίστως εἰς τὴν τοῦ ἀποκρύφου ἑνὸς ἀνειδέου ἀνέλθῃ ἁπλότητα καὶ ἀοριστίαν, καὶ γένηται αὐτὸς ἑαυτῷ ἕν, τῇ πρὸς τὸ ἓν ἑαυτοῦ ἀνατάσει, καὶ ἀποβλέψει ἐν ἐπιπνοίᾳ τοῦ πνεύματος, τὸ τηνικάδε τῆς νηπιώδους γίγνεται τρανῶς καταστάσεως, αὐτὸ τὸ φρονεῖν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας τοῦ ἀρρήτου καὶ ὑπερφυοῦς γεύεται, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, ἐὰν μὴ στραφῆτε, λέγοντα, καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀπόλυτος γὰρ τότε, καὶ ἄσχετος πάντῃ ἐκ πάντων ὁ νοῦς ἀποκαθίσταται πάσης γνώσεως, παντοιασοῦν νοήσεως, καὶ πάσης συνθέσεως, καὶ ποικιλίας τοὺς ὅρους ὑπεραναβεβηκώς, καὶ ἀνατεινόμενος εἰς τὸ ἄφθεγκτον, καὶ ὑπὲρ νοῦν ἄγνωστον· ὅθεν δῆτα καὶ σιωπὴν ἄγει φυσικῶς, διὰ τὴν οὐ μόνον ὑπὲρ λόγον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ νοερὰν ἐνέργειαν σφετέραν κατάστασιν, ἔχουσαν μετὰ τοῦ κρυφίου, καὶ ἀνειδέου, τὸ ὑπερφυές, καὶ χάριεν, καὶ γλυκύ, ὅσον εἰς νοερὰν ἀπόλαυσιν.

μθ'. Ἐν εἴδει τῷ ἀνειδέῳ, καὶ ὑπερφαεστάτῳ ἀΰλῳ, καὶ ἀσυνθέτῳ κάλλει, καὶ προσώπῳ ἁπλουστάτῳ τὸν Θεὸν θεωροῦσιν οἱ θεωρητικοὶ ἑνοειδῶς ἕν, ἀπείροις ἀγαθοῖς περιεστεμμένον· ἀναριθμήτοις καλοῖς κατηγλαϊσμένον· φωτοειδέσι καλλοναῖς ἀκτινοειδῶς ὥσπερ περιαυγάζοντα νοῦν πάντα, ὄλβον ἄρρητον καὶ ἀνεκδιήγητον, ἀγαθῶν καὶ καλῶν πηγαίαν, ἀφθονίαν ἀπειρόβλυτον, καὶ ἀέναον· δόξαν θησαυρὸν ὑπέραντλον· ἀπύθμαντον, ἀκένωτον, πολλῆς ὅτι μάλιστα τερπωλῆς ὑπερπληροῦντα τοὺς ἀνομμάτους νόας· χαρᾶς τε, καὶ θυμηδίας μετ' εὐφροσύνης ἀκηράτου κατὰ ῥοῦν ἀείρρυτον προϊούσης μυστικῶς ἐκ τῆς θείας ἐκείνης, καὶ ὑπερφυοῦς ἑνάδος τῆς ἐν ἀδύτῳ ὑπερκειμένης ἀποκρυφιότητι· ἔτι τε ἡλίκον, καὶ ὅσον ἀνεξιχνίαστον προχεῖται πέλαγος ἐξ ἐκείνης ἀπερίληπτον, χρηστότητος ἀφάτου, καὶ ἀγάπης ἀνερμηνεύτου, καὶ προμηθείας ἀνεπινοήτου ἐν δυνάμει ἀορίστῳ, καὶ σοφίᾳ ἀφράστῳ, καὶ Ἀγγέλοις καὶ αὐτοῖς Σεραφὶμ ἀπερινόητα, ὡς ὑπὲρ πάντα νοῦν καθεστῶτα· καὶ μὴν καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ παρόντος ἐν ἡμῖν οἷα συλλαμβανόμενα ἀρρήτῳ λόγῳ, κατὰ δὲ τὸ μέλλον ἀποκαθιστάμενα, καὶ οἷον ἀπογεννώμενα, καὶ τελειούμενα, ἃ καὶ Χερουβικὸν νοῦν ἐξιστᾷ, καὶ μόνον πῶς ἀμυδρῶς περὶ τούτου διανοηθῆναι προθέμενον. Ὢ ἀγαθότητος, καὶ βουλῆς Θεοῦ, καὶ ἀγάπης, καὶ χρηστότητος, δυνάμεώς τε καὶ σοφίας, καὶ προμηθείας θείας· ὄντως μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι καὶ ὧν ἀπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι, καὶ μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἂν παιδεύσῃ Κύριος, καὶ ἐκ τοῦ νόμου αὐτοῦ καὶ τοῦ πνεύματος διδάξει αὐτόν.

ν'. Ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἀποκαλύπτεται τὰ τοῖς ἐν κόσμῳ μὲν ἀθέατα, μὴ δυναμένοις τὸ Πνεῦμα λαβεῖν τὸ Ἅγιον, ὡς ὁ Κύριος ἀπεφήνατο· οἷς δὲ τὸ ἀναχωρεῖν προὐργιαίτατον, καὶ πόρρω κόσμου καθη-

σθαι, καὶ τῶν ἐν κόσμῳ, διὰ θείας τε χάριτος διηύγασε νοερὸν φῶς, τοὺς τῆς καρδίας αὐτῶν ὀφθαλμοὺς ἡ ἐξ ὕψους ἀνατολὴ ἡλίου τοῦ νοητοῦ, καὶ γέγονεν ἀντίληψις αὐτοῖς παρὰ τῷ Θεῷ· ὡς ἀναβάσεις ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν διατίθεσθαι. καὶ καταφαιδρύνεσθαι ταῖς θεοπτικαῖς ἐλλάμψεσιν, ὡς εἰκός τούτοις καὶ μάλα τρανῶς ἐνορᾶται, ἄλλα τε πάμπολλα θεῖα καὶ νοητά, καὶ πνευματικῆς ἐποψίας ἐπάξια· πρὸς δέ, καὶ ἡ μέλλουσα αἰώνιος καὶ ἀπαρέγκλιτος ἀποκατάστασις τοῖς ὁσίως βιώσασιν· ὅπως ἔσται οὐ μόνον οὐκ αἰσθητή, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ ὑπὲρ νοῦν· πάντη γὰρ ἀλλοιωθήσονται τοτηνικάδε ὅλοι τοῦ ὑπὲρ νοῦν γιγνόμενοι καὶ τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν καὶ ζωῆς καὶ τρυφῆς· θεοὶ θέσει καθάπερ, ἐνώπιον τοῦ φύσει Θεοῦ ἐπεντρυφῶντες καὶ χαίροντες τοῖς ὑπὲρ φύσιν ἀγαθοῖς, προβαλλομένοις ἐκ τοῦ ἄκρου καὶ μόνου φύσει Θεοῦ· τούτου κύκλῳ περιϊστάμενοι, καὶ πανιέρως ἄγοντες εὐαγῶς ὅτι μάλιστα τὴν θείαν καὶ ὑπὲρ νοῦν ἑορτήν, καὶ μίαν ἱστῶντες τῆς πανευφήμου ἐκείνης τερπωσύνης τὴν ὑπερευφρόσυνον θυμηδίαν καὶ πανήγυριν, σὺν ἅπασι τοῖς νοητοῖς τῶν Ἀγγέλων διακόσμοις· πολύς τις ἐστί, καὶ ἀνεννόητος ὁ ῥοῦς ἐκεῖνος τῆς ἀκηράτου τῶν ὑπερκάλλων ἀγαλλιάσεως· εἰ γὰρ αἰσθητή καλλονὴ διὰ τῶν αἰσθητηρίων τῷ νοῒ προσπελάσασα, οὖσα ὁριστή καὶ ῥευστή, οὔθ᾽ ἁπλῆ, οὔτ᾽ ἄκτιστος, τέρψιν μέντοιγε οὐκ ἄχαριν προξενεῖν εἴωθε τῇ ψυχῇ, συνιδεῖν ἐστιν οὐ πόρρω καὶ συνιέναι νοῦν ἔχουσι καὶ τὸ ἀνάλογον ἀναλογιζομένοις, τίποτ᾽ ἂν γένοιτο ἐν τοῖς νοητοῖς, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ νοῦν ἀορίστοις οὖσι, καὶ οὐ ῥευστοῖς γιγνόμενοι ἐκ τοῦ ἐξ οὗ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ πάντα πηγαζομένοις Θεοῦ· οὐ κτιστοῖς, οὐκ ἠργμένοις, καὶ ταῦτ᾽ ἐπ᾽ εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάματι καὶ θείᾳ ζωῇ καὶ τοῦ αἰῶνος ἐπαξίως ἐκείνου, καὶ τῆς καταστάσεως.

να'. Ταῖς χρονικαῖς τε καὶ τοπικαῖς διαστηματικαῖς παρατάσεσι, καὶ ταῖς ὁριστικαῖς τῶν φύσεων ἰδιότησι χαίρειν εἰπὼν καὶ ταύταις διεκδραμὼν ὁ νοῦς, γυμνὸς γίνεται τῷ ὄντι τῇ ἑνοειδῇ ἁπλότητι καὶ ζωῇ τῇ ἀτέχνῳ καὶ ἀνειδέῳ· καὶ δίχα παντὸς ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος τῇ ἀνεννοησίᾳ καὶ ἀφασίᾳ ἐν ἀναρχίᾳ καὶ ἀπεριληψίᾳ, ἀπειρίᾳ τε καὶ ἀοριστίᾳ ὑπερφυῶς βεβηκὼς ἐν καρδίας πνευματοκινήτῳ θείᾳ δυνάμει, καὶ ἐλλάμψει πρὸς ἀπειρίαν δοκοῦση, καὶ αὐτῇ τῇ τοῦ νοὸς θεωρίᾳ συνεκτείνεσθαι· τοτηνικάδε ἡ τοῦ Θεοῦ εἰρήνη τῇ ψυχῇ ἀνατέλλει καὶ ἡ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἄρρητος χαρά, καὶ ἡ ἄφραστος ἀγαλλίασις ἐγχεῖται αὐτῇ· καὶ ἡ γνώσεως ἐπέκεινα ἔκπληξις συνέχει αὐτὴν ὑποψάλλουσαν· οὐκ ὀφθήσεται, ἀλλ᾽ ὀπτάνεται ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ἐν Σιών, ἐν νοῒ μετεωροπόρῳ, καὶ ὑψεπόπτῃ. Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, μακάριος ἄνθρωπος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σέ.

Ὁπηνίκα ὁ νοῦς εἰς ἐκπλήξεις κεῖται πεφωτισμένος ἀνεννοήτου ἀφραστότητος, μεταξὺ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἑαυτὸν θεωρῶν, τηνικάδε ἔδεται, ᾗ θέμις, τῆς πνευματικῆς γνώσεως τοὺς ἀληθεῖς καρπούς, καὶ θεουργεῖται καὶ χαίρει καὶ εἰς θείους προκόπτει ἔρωτας· λαλῶν μὲν οὐδαμῶς οὐδέν, οὔτε μὴν πως διεξοδεύων, οὔτ᾽ ἔνδον οὔτ᾽ ἔσω κατὰ διάθεσιν, ἀλλ᾽ οὐδὲ διανοούμενος, ἀλλ᾽ ὁρῶν νοερῶς ἑνικῶς ἐν φωτὶ ἀληθείας καὶ πνεύματος, καὶ τρυφὴν ἀμετάβατον ποιούμενος τὰ ὁρώμενα. νδ'.

Ὅταν τὸ τοῦ νοὸς πρόσωπον νεῦον εἴσω καρδίας, ὁρᾷ τὴν τοῦ πνεύματος ἔλλαμψιν ἐξ αὐτῆς ἀείβλυτα πηγάζουσαν, τότε πάνυ καιρὸς τοῦ σιγᾷν. νγ'.

Ὅταν ὅλον τὸ νοερὸν πρόσωπον ἴδῃ τὸν Θεόν, μᾶλλον μὲν οὖν ὅταν ὅλος ὁ νοῦς εἴσω γένηται τοῦ Θεοῦ· ἤ, ἵν᾽ αὕτως εἴπω, ὅταν ὁ Θεὸς ἐν ὅλῳ τῷ νοῒ γένηται, τότε πάνυ τι καὶ μειζόνως πεφυκότως καιρὸς τοῦ σιγᾷν. νδ'.

Ὅταν ὁ νοῦς ἐν τῇ τοῦ πνεύματος μετοχῇ θεωρητικῶς κατὰ τὰ γινόμενα Θεῷ παριστάμενος, δόξης τε ἐκ προσώπου Θεοῦ, καὶ ἀγλαΐας τρόπον θεμιτὸν ἀπολαύῃ, χρὴ καὶ μάλα εἰκότως σιγᾷν, ἡσυχῇ τε καὶ ἀπεριχτυπήτως ὁρᾷν· εἰδέει σκότους ὁποιασδήποτε ἀχλυῶδες μεταξὺ νοῦ, καὶ Θεοῦ παρεμπέσῃ, ἀθρόον ὥσπερ τι φωτοειδές, καὶ διακαὲς πεφυκότι λόγῳ πῦρ, βάλλειν ὁμόσε σκότους λόγον, βραχύλεκτον μέν, ὅμως θείας ἐμφάσεως· ἵν᾽ οὕτω θᾶττον τὸ σκότος ἐξαφανίσας τῷ φωτί, καὶ τῇ θέρμῃ τήν γε ἀχλύν, καὶ ἐξ ἐφαμίλλου τὸν νοῦν φωτίσας τε, καὶ θερμάνας τούτῳ αὐτῷ, ἐσαῦθις ἴσχει συνεῖναι ὡς πρὶν τῷ Θεῷ, καὶ θεωρεῖν τὸ κάλλος αὐτοῦ, καὶ ὡς εἰκὸς ἀπολαύειν αὐτοῦ καὶ καλλύνεσθαι καὶ πάσχειν, συλλήβδην φάναι τὰ κατὰ νοερὰν ἐπιβολὴν διὰ παραδοχῆς τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος ἐκ νε'.

Digitized by Google

Θεοῦ· καὶ μέν γε δήπουθεν ἡπλῶσθαι, καὶ ἀπολύεσθαι ἐν ἄρα ἀληθείᾳ καὶ πνεύματι ἐν τῷ Θεῷ, ἀπὸ πάντων, καὶ αὐτῶν τῶν περὶ Θεόν· τοῦτο μὲν εἰκότως καὶ προσηκόντως ὁ θεωρητικός· ὁ μέντοι μόνῃ προσανέχων πράξει, πολλοῦ δεῖ τῆς τοιαύτης ἔχεσθαι καταστάσεως· μηδέπω δηλονότι εἰς ἑαυτὸν, καὶ δι' ἑαυτοῦ εἰς τὸν Θεὸν ἑνωθείς· οὐ τοίνυν θαῦμα τοῦτον ἐκ τῶν θείων ᾄδειν, ἢ λαλεῖν ἁμωσγέπως πολλά τε δὴ καὶ πυκνῶς, ταῖς συνεχέσι πάντως ἐντεῦθεν οἷον τισι βολαῖς καὶ φαδῶν, καὶ ἀποσβῶν τὸν ἡμῖν δυσμεναίνοντα τὰ πολλὰ καὶ πολεμοῦντα ἐκθύμως· ἥξει γὰρ καὶ τούτῳ καιρὸς ὑπομένοντι· ἐξ ἄρα δῆτα ἐπιπνοίας πνευματικῆς· ὁπηνίκα τὰ τῶν πολλῶν θείων ᾠδῶν καὶ ᾀσμάτων καὶ λόγων σπινθηροειδῆ οἱονεὶ ἐναυγάσματα συναφθῶσιν εἰς ἕνα δήπου πυρσόν· ὅτε καὶ τὸν ἐχθρὸν ῥᾷον καὶ καιρίαν βάλλει, καίων δηλαδὴ καὶ διαιρῶν, ἢ μᾶλλον ἐξαφανίζων τὸ σκότος ἐκείνου, ἑαυτὸν δὲ τῷ πυρσῷ φωτίζων, θερμαίνων τε καὶ πρὸς θεῖον τὰ μάλιστα ἀνακινῶν ἔρωτα· πρός τε Θεὸν αὐτὸν ἐγκάρδιον ἐν σιγῇ ὕμνον, καὶ ἔκπληξιν ἀναφέρων καὶ μυστηρίων παραδεικνύων ἐξαίσια ἑαυτῷ τὰ μάλιστα θαύματα· οὐκ ἀπεικότως γὰρ οἱ ὑπομένοντες τὸν Κύριον μακαρίζονται· ἢ ὅτι προϊόντος χρόνου, κληρονομοῦσιν, οἷάπερ πρᾳεῖς τὴν νοητὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν, ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

νϛ'. Ὅταν ὁ νοῦς ἐκστῇ τῶν φωτοχυσιῶν τοῦ πνεύματος καταλαμπόμενος, ἰλιγγιᾷ, καὶ διαπορεῖται καὶ πρός γε τὸ ἄπειρον, καὶ ἀόριστον ἑαυτὸν νοεῖ ἐπεκτεινόμενον καὶ ἀλλοιούμενον, τότε καιρὸς τοῦ σιγᾶν.

νζ'. Ὅταν δὲ οἷον ταῖς φανωτάταις τῶν ἐποψιῶν ἀποκάμνοντα αἰσθάνηται, καὶ διεξοδεύειν ἐθέλοντα, ἵνα τοῦ τόνου καθυφείς, τρόπῳ γέ τῳ τύχῃ διαναπαύσεως τότε πεφυκότως καιρὸς τοῦ λαλεῖν, μέν τοι βραχύλεκτα, καὶ οἰκεῖα θείας ἐλλάμψεως.

νη'. Ὁπηνίκα ὁ νοῦς διὰ μέσων ὑδάτων διαφεύγων τὸν νοητὸν Φαραώ, δίεισι τὴν ἰδίαν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρὸς καὶ ἐν σκέπῃ νεφέλης τὴν ἑαυτοῦ ἡμέραν τινικάδε ἐξ ἄρ' εὐλόγου σιωπῆς καιρὸς πάρεστι καὶ ἡσυχίας· καὶ ἀρχὴ τῳόντι τῇ ψυχῇ καθάρσεως· ὅταν δὲ τούτῳ ὁ δεινὸς νοητὸς Ἀμαλὴκ ἀντιβαίνει, καὶ τὰ ἑπόμενα αὐτῷ ἔθνη, κωλύοντα τὴν πρὸς γῆν τῆς ἐπαγγελίας δίοδον, τότε καιρὸς προσήκων τοῦ λαλεῖν· ἀλλὰ πρὸς Θεὸν ἐν πράξει νοερᾷ καὶ ἐοικυίᾳ θεωρίᾳ ὑποβασταζομένῳ, οἷα Μωσῆς τῷ πάλαι ὑπὸ Ἀαρὼν τῷ χαῖρε, καὶ Ὤρ.

νθ'. Ἐπὰν ἐξ ἀβύσσου πηγαίας θείας, καὶ νοητῆς ἀποβλέψεως καρδιόθεν πηγάζει δύναμις πνευματικὴ βλύζουσα, πάρεστι πεφυκότως καιρὸς τοῦ σιγᾶν· τοτηνικάδε γὰρ ἀρρήτως τελεῖται λατρεία, καὶ μέν γε προσκύνησις τῷ νῷ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν πνεύματι, καὶ τοῦτο ἀληθινῇ αἰσθήσει νοερᾷ.

ξ'. Ἐπειδὰν ἐξ ἀποβλέψεως πρὸς Θεὸν νοερᾶς, ἐξόλου τὸ μὲν λογιστικὸν τῆς ψυχῆς ἐμπέπλησται θείας ἐκπλήξεως, τὸ δὲ νοερὸν ὁράσεως, καὶ μέν που ἀγαλλιάσεως ἡ ψυχή, ἀναμφηρίστως τότε καιρὸς τοῦ σιγᾶν· ἐν πνεύματι γὰρ εὐαισθήτως τὴν ἀλήθειαν συνεπτυγμένως ὁ νοῦς ἀφορᾷ, καὶ γεραίρει προσκυνῶν ἐν ἐκπλήξει τὸν ἐλλαμπόμενον ἐν αὐτῷ Θεόν.

ξα'. Οἱ πνεύματι, καὶ ἀληθείᾳ καταλλήλως τὸν Θεὸν προσκυνοῦντες, καὶ αὐτῷ λατρεύοντες ὡς εἰκός, οὐ μόνον οὐκ ἐν τόπῳ προσκυνοῦσι καὶ λατρεύουσι, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐξ ἐφαμίλλου, οὐδ' ἐν λόγῳ τῷ κατὰ προφοράν· ὥσπερ γὰρ ἡ ἐξ ἄρ' εὐθύτητος ἀνηγμένη νοερὰ αἴσθησις, τὸν ἀπερίγραπτον, καὶ οὗ οὐδεὶς τόπος τῆς καταπαύσεως, οὔκουν ἐθέλει ἐν τόπῳ προσκυνεῖν· οὕτω δήπουθεν τὸ δέον τηροῦσα τῆς ἀληθείας ἡμμένη, τὸν ἄπειρον καὶ ἀόριστον, ἄναρχόν τε καὶ ἀνείδεον, καὶ τελέως ἁπλοῦν, καὶ ὁλικῶς εἰπεῖν ὑπὲρ νοῦν λόγων ποικιλίᾳ καὶ ὁρισμῷ προφορᾶς προσκυνεῖν, καὶ ἑπομένως λατρεύειν, ἥκιστα πάντων πεφυκότως ἀνέχεται· ὅταν δηλαδὴ καιρὸς ἐπέλθῃ τῷ νῷ ἐκ τῆς ῥοπῆς καὶ ἐπιπνοίας τοῦ πνεύματος, τὴν ἐπίγνωσιν τῆς θείας ἀληθείας ἑνοειδῶς ἐναυγάζεσθαι· καθὸ καιροῦ, παντάπασι καθόλου πάντων ἀπόλυτος ὁ νοῦς καταστάς, καὶ μὲν δὴ καὶ ἑαυτὸν ἐκβὰς ἀμιγέπη, οὐ μόνον ἀφασίαν ἀλλὰ καὶ ἀνοησίαν εὐλόγως δῆτα ἀσκεῖ, ὡς εἰς τὰ κρείττω καὶ λόγου καὶ νοῦ τῷ νοερῷ φωτὶ μετ' εὐφροσύνης καὶ ἐκπλήξεως ἀσχολούμενος καὶ θεωρῶν, ἀκίνητος καὶ ἀμετάβατος ἀτεχνῶς τῇ ἀνομμάτῳ ἐπιβολῇ τρόπῳ γέ τῳ γεγονὼς ἑνώσει τῇ ὑπὲρ ἑαυτόν.

ξβ'. Χρὴ τὸν νοῦν ἑαυτῷ προσέχοντα παρατετηρημένως διϊθύνειν τὴν ἰδίαν νοερὰν κα-

τάστασιν φρονίμως τε καὶ σοφῶς σὺν δίκῃ· καὶ ὅταν αἰσθάνηται ἑαυτὸν θεωροῦντα τὰ ἁπλᾶ καὶ ἀτύπωτα τῆς θεολογίας μυστήρια, ἐν σιωπῇ ἡσυχῇ ἵστασθαι αὐτίκα οὐκ ἀθαυμαστί, οὔτε δὲ μὴν πόρρω τῆς σφετέρας καρδίας ἐνεργουμένης ἐν πνεύματι, καὶ μέν που ἐλλαμπομένης· καιρὸς γὰρ τότε οὐ μόνον ἡσυχίας αἰσθήσεων πάντων ἐξ αἰσθητῶν τὸ καθόλου, ἀλλὰ καὶ σιωπῆς οὐδὲν ἧττον,, ὁτινησοῦν διεξοδεύοντος λόγου· μᾶλλον μὲν οὖν τοῖς γνωστικοῖς τότε, εἴτι χρὴ φάναι, καὶ νοερᾶς τριβῆς ἡσυχίας καὶ ἀβλεψίας καιρός· ὅλως γάρ τοι τὸ ἀκίνητον ἐπιτηδεύειν δεῖ ἐν αἰσθήσεσιν, ἐν λόγοις, ἐν νοήσεσιν, ἵν' ὁ νοῦς εὐθυβόλως, καὶ ᾗ χρὴ μονώτατος ἐν ἀποβλέψει ἑνοειδεῖ καὶ μονοειδεῖ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τρισσοῦ Θεοῦ ἔχῃ ἐλευθερίως κατὰ τρόπον θεμιτὸν, τὴν ὑπὲρ ἔννοιαν ἀπειρίαν καὶ ἀναρχίαν καὶ μέν γε ἀπεριληψίαν καὶ τ' ἄλλα καθάπαξ εἰπεῖν, τὰ θεῖα καὶ ἄτρεπτα καὶ ἀπόλυτα καθορᾶν, καὶ ἑνοῦσθαι συνηλλοιωμένος τῇ θεωρίᾳ καὶ ἡπλωμένος καὶ τὸ ὅλον θεοειδὴς γεγενημένος τῇ θείᾳ χάριτι σὺν εὐφροσύνῃ καὶ θαύματι· ἐπεὶ δὲ ὁ νοῦς τῆς τοιαύτης ἔχεσθαι καταστάσεως ἤθελεν ἄν, εἴπερ ἐνὸν, ἀλλ' οὔκουν δεδύνηται τρεπτός τε ὢν καὶ τρεπτοῖς συζῶν, καὶ συνηρμοσμένος ἁμηγέπῃ σώματι καὶ πράγμασι περιστατικοῖς, ἐπιστημονικῶς δεῖ μὴ ἀπεχθάνεσθαι μακρὰν τῆς ἑνοειδοῦς ἀποβλέψεως ἐκπεσὼν, μηδὲ πολυρρημονεῖν· ἀλλὰ μικρὰ μὲν λέγειν, καὶ ταῦτα δὲ τῶν θείων ἐναυγασμάτων· ἵν' οὐ μόνον θᾶττον ἔχῃ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ νοῦν ἕνωσιν αὖθις ἐπιστρέφειν, ἀλλὰ καὶ φανωτέρας ἐπαίσθηται τῆς ἑνώσεως, οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ ἐπιμονωτέρας· καθόσον γὰρ ὁ νοῦς τὸ συνεπτυγμένον φυλάσσει καὶ ἀδιάχυτον ὁπωσδήποτε, κατὰ τοσοῦτον ἡ τροφὴ αὐτοῦ ἤγε πρὸς τὴν θείαν ἕνωσιν τάχιον γίνεται καὶ φανωτέραις ἑνοῦται ταῖς μαρμαρυγαῖς, καὶ μέν γε γονιμωτέραις τῷ συνεχεῖ πάντως πρὸς τὰ θεῖα συνεθισμῷ.

ξγ'. Ἐπειδὰν τῇ θείᾳ ἑνοειδεῖ ἐκφαντορίᾳ ἐκ νοερᾶς ἀποβλέψεως ὁ νοῦς προσπάσχων ἡλοίωται καὶ τῷ ἀγνώστῳ περιαυγάζηται τῷ πάσης ἐπέκεινα γνώσεως, ἀδιαίρετός τε ἀποκαθίσταται καὶ ἁπλοῦς καὶ ἀόριστος ὡς ἂν ὑπὸ γνόφον ἑνιαίως καταλλαμπόμενος· κάλλος ἀπερίγραπτον θεωρῶν ἁπλότητος ὑπερβολῇ· ἀνείδεον παντὸς εἴδους ὑπὲρ τῇ ἄναρχον ὑπερθέσει πάσης ἀρχῆς ὁπηδήποτε, αὐτὸ μὲν ἀπερίληπτον, ἁπάντων δὲ τοὺς ὅρους καὶ τὴν ὁποιανοῦν περιοχὴν ἐνόντα ἐν αὐτῷ πάντα πληροῦν ὡς ὑπερπλῆρες, αὐτὸ δὲ ἄπειρον ὄν· συνελόντα εἰπεῖν, ὁπηνίκα τῇ πάντων τῶν ὄντων ὑπεροψίᾳ ἐν τῇ τοῦ ἑνὸς ἐποψίᾳ πάντ' ἄφηται ἀρρήτῳ λόγῳ δυνάμεως νοερότητος ὑπὲρ νόησιν, τότε καιρὸς τοῦ σιγᾶν καὶ μυστικῶς καὶ ὑπερκοσμίως, ἤ, ἵν' οὕτως εἴποιμι, ἀνομμάτως, καὶ ἀλαλήτως τὴν μονοειδῆ τρυφᾶν ἐν θειοτέρᾳ μυήσει τῆς ἀληθείας ἀπόλαυσιν· ἐπὰν δὲ τὰ εἰρημένα ἀπῇ ἀπὸ νοῦ καὶ περὶ αὐτὸν ὁρᾶται διαίρεσις τοτηνικάδε καιρὸς τοῦ λαλεῖν· μέντοιγε λαλεῖν, τῆς ἀναγωγῆς πρὸς σιγὴν ἄξια· κρείττω γάρ τοι ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἡ ὑπὲρ λόγον, ἤγε ἔγκαιρος λέγοιτ' ἂν καὶ μάλλα εἰκότως σιγή, λόγου παντός· καθὸ καὶ Σολομὼν ὁ πάνυ προτεταχῶς ταυτηνί, καιρὸς τοῦ σιγᾶν, εἶτα καιρὸς τοῦ λαλεῖν φησίν· ἄριστον μὲν καὶ δὴ τῆς πρώτης μοίρας σιγὴν ἄγειν ἔγκαιρον, εἰδέπη μήπω πάρεστι τοῦτο, μηδέγε μὴν εἰς τὰ ὑπὲρ λόγον ὁ νοῦς ἑνοειδῶς ἐπιβάλλει, ἀλλὰ τὸ γοῦν λαλεῖν ἐγκαίρως, ἔστω δὴ δεύτερον· ἵνα δέπερ συγγενὲς εἴη τὸ λέγειν, καὶ πρὸς τὸ σιγᾶν σύνεγγυς, ὡς τὸ σιγᾶν, οὕτω που καὶ τὸ λαλεῖν ἐγκαίρως ἐπιτελείσθω, καὶ πρὸς τὸ μὴ λαλεῖν ἐλθεῖν ἐπειγέσθω, τῷ τὰ θεῖα λαλεῖν καὶ διανοεῖσθαι διηνεκῶς, καὶ ὁρᾶν τὴν κτίσιν, καὶ τὸν κτίστην αὐτῆς ἐνοπτρίζεσθαι, ὅση δύναμις, διηγουμένης περὶ αὐτοῦ· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐγκαίρως λαλεῖν· χρὴ δὲ ἄρα καὶ οὑτωσίπως διαλαβόντα ἐπισημήνασθαι.

ξδ'. Ἐπὰν πάντα ὁ νοῦς διαβὰς τὰ τῇδε, καὶ ὑπεραναβὰς φυσικῷ τρόπῳ, ἀσπασίως σιγώῃ, τότε τοι καιρὸς τρυφᾶν ὑπερκόσμια, καὶ ἀλάλητα· καιρὸς ἐλλάμψεως, καὶ φωτὸς νοεροῦ· ἑνώσεώς τε νοὸς καὶ θεοσοίας ἁπλότητος, ἀοριστίας τε καὶ ἀπειρίας, καὶ ὑπερρασοῦς γνώσεως, καὶ ἐν ἐπιτομῇ φάναι, καιρὸς ἀντιλήψεως, καὶ μεταλήψεως σοφίας πνευματικῆς, καθ' ἣν ὁ νοῦς τετελείωται ἐν σχολῇ, καὶ σιγῇ, τὴν ἀνέκφραστον παραδεδεγμένος ἐν ἐκπλήξει ἀγαλλίασιν.

ξε'. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀληθείας αἰσθήσει ἑαυτὴν τῷ ποτηρίῳ τῆς χάριτος οἷα κρατίστῳ μεθυσκομένην αἰσθάνηται ἐκνουν γινομένην, δῆλον ὅτι τότε καιρὸς τοῦ σιγᾶν.

ξς'. Ὅταν ἡ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου διάθεσις θέλει βοᾶν, Κύριε τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με; πολλοὶ ἐπανίσταντα[ι] ἐπ' ἐμέ· τότε

καιρὸς τοῦ λαλεῖν· λαλεῖν δὲ ὡς εἰκός, οὐκ εἰκαῖα, κατὰ τῶν ἐχθρῶν μέντοι γε μέτρια, καὶ προσήκοντα, καθὰ δεῖ.

ξζ'. Ὅταν τὸ τοῦ προσώπου Κυρίου φῶς σεσημείωται ἐπὶ τὴν ψυχήν, ὡς ἐντεῦθεν καλλύνεσθαι, καὶ φαιδρύνεσθαι, καὶ χῦμα θείας εὐφροσύνης ἐπιρρεῖν ἐπ' αὐτήν, τότε ἄρα καιρὸς τοῦ σιγᾶν.

ξη'. Ὅταν ἐπανισταμένους αὐτῇ ὁρῴη ἀδίκους μάρτυρας, καὶ ἃ οὐ γινώσκει ἐρωτῶντας αὐτήν, καὶ ταράττοντας, τότε καιρὸς γιγνομένως τοῦ λαλεῖν, καὶ μὲν δὴ τοῦ ἀντιφθέγγεσθαι.

ξθ'. Κορυφαιότατον καὶ οἷον εἰπεῖν ἀκρότατον, ἢ δήπου ὕψιστον καλόν, καὶ μὲν γε ἀγαθὸν ὁ Θεός· ἐν ἅπασι τοῖς οὖσι, καὶ τοῖς νοουμένοις· ἐν ἅπασι δὲ τοῖς ὁρωμένοις· πολλῷ τῷ μεταξύ, βέλτιον τὴν φύσιν πέφυκεν ἄνθρωπος, καὶ κρείττων πιθανῶς ἀσυγκρίτως· τῇ χάριτι δὲ τῷόντι καὶ τῶν Ἀγγέλων ὑπέρτερος· ἐν τοίνυν παμπόλλαις νοῦς θεωρητικὸς τοῖς μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τῷ ὑπὲρ ἔννοιαν προσεγγίζων, ἔκπληκτος ἀποκαθίσταται, ὁπηνίκα ἔτι δαψιλοῦς τῆς φωτιστικῆς χάριτος οὐ πεπείραται· ἧς δι' ἐνεργοῦς ἐν καρδίᾳ πνευματικῆς δυνάμεως γεγευμένος, φαίην ἂν τάχα, εἰς τὸ ἀκρότατον ἄνεισι καλὸν καὶ ἀγαθόν, τὸν Θεόν, καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ δωρεὰν θειοτέραν εἴσεισι· καὶ ὁρᾷ ἑνοειδῶς καὶ ἐκπλήσσεται, εἰς τὸν ὑπὲρ νοῦν βυθὸν αὐλιζόμενος ἐν σιωπῇ καὶ τοῦτό ἐστιν ἀληθῶς τοῦ πρώτου σαββατισμοῦ τά, ὡς ἂν ὀνομάσοι τις ἴσως ἐνέχειρα· οὐ τύπος ὁ τῆς κτίσεως τῶν ὄντων σαββατισμὸς τοῦ Θεοῦ· ἑτέρου δέ, οὗ ἀψευδὲς παράδειγμα, ὁ ἀπολειπόμενος σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, μείζονος, καὶ ἀλλοιωτέρου σαββατισμοῦ προφανῶς ἀπολαύει, εἰς ἑαυτὸν στραφεὶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἑαυτὸν γνοὺς ὡς εἰκόνα μετὰ πρωτότυπον, καὶ τὸ ὅλον, τὰ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὁποῖα· ὁπότε οὐ μόνον εἰς τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ διάνοιαν διοδεύει, τρόπον κατάλληλον, ἐν θαυμασίᾳ ἐκπλήξει, ἀλλὰ καὶ χαρᾶς, οὐχ ὡς ἄν τις εἰπεῖν ἔχῃ, καὶ πνευματικῆς πληροῦται ἀγαλλιάσεως, γανύμενος γιγνομένως ἐν σιωπῇ ταῖς ἐπ' αὐτὸν ὑπὲρ ἑαυτὸν θεοπτικαῖς ἐλλάμψεσι, καὶ θεουργίαις· καὶ ἑνούμενος ταύτῃ τῇ τῆς θείας καὶ ὑπερφυοῦς θεότητος ἑνάδι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

ο'. Ὁπηνίκα πάντων ὑποθετικῶς τῶν γεγονότων ποιεῖται ἀφαίρεσιν, ὡς μὴ ὄντων, τὸ ὄντως ὂν τηνικάδε ἀρρήτως φαντάζεται, ὑπὲρ νοερὰν ἐνέργειάν τε καὶ ἕνωσιν, νοῦς θεωρῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ πνεύματι δι' ὑπεροχῆς ἀπείρου τῶν περὶ τὰ ὄντα θείων ἀμωσγέπως θεωρουμένων· καὶ γίγνεται ἑνοειδής, ἢ ἕν, ἵν' οὕτω φῶ, ἀφάτως ἀφασίᾳ κάτοχος· πλήρης ἀγάπης χαρᾶς, οὐ μόνον ἁπλῶς, ἀλλὰ τῶν ἀπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος, τῆς ἐφαμίλλου τῶν Ἀγγέλων τρυφῆς.

Ὥσπερ οὐδαμῶς οὐδόλως τὸ παράπαν οα'.
Κύριε, εἶ τὴν οὐσίαν ληπτὸς οὐδενὶ τινὶ ὁποίᾳ δὴ φύσει λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, ἢ καθάπαξ γνώσει κτιστῇ, οὐδὲ γοῦν Χερουβικῇ, ἀλλ' ὑπερεξίσταται ἀπειράκις ἀπείρως ἁπάσης γνώσεως, οὕτω δέσποτα, καὶ τὰ περὶ σὲ παντάπασιν ἄπειρα καὶ ἀόριστα· αὐτίκα τοίνυν ὄντα, καὶ λέγοντα σεαυτὸν ἀνυπερβλήτῳ κηδεμονίᾳ τὸν νομοθέτην τῆς παλαιᾶς Διαθήκης Μωσέα κηρύττειν ἐπέταξας· ἀλλὰ καὶ οὕτω σὺ πάλιν ἀψευδέστατε, καὶ μόνη ἄκρα ἀλήθεια, εἴρηκας, περί τινων τῶν σῶν, ὅτι ὀφθεὶς αὐτοῖς, ὅμως τὸ ὄνομά σου οὐκ ἀπεκάλυψας· ἔστι γὰρ ὑπὲρ πᾶν ἀσυγκρίτως ὄνομα, τῶν οὐ μόνον ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσα ἐν οὐρανοῖς· οὐσίαν γάρ σε παριστᾶσιν οἱ τοῦ σοῦ φωτὸς ἔμπλεοι, ἀλλὰ τοῦ ἐνυποκειμένου χωρίς· πάντως ἵν' οὕτως ἑπομένως, ὑπερούσιος ἀποφανθῇς, καὶ νόησιν μὴ ἔχουσαν καθάπαξ τι ὑποκείμενον· ἵνα περιφανῶς, καὶ ὑπὲρ νόησιν, καὶ πάντων τῶν γνωσθῆναι δύναμιν ἐχόντων ἀπειράκις ἄγνωστος, καὶ ὑπέρτερος γνωρισθῇς· χρόνου τελείως ὁρᾶσαι ἀνώτερος, ἄναρχος, αὐτοζωὴ ὤν, καὶ ἀπέραντος, τοπικὴν ὁλοσχερῶς ὑπεκφεύγεις ἔννοιαν, ὁ πανταχοῦ ἀθρόως παρών, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, ὡς τοῦ παντὸς ἀθρόον ποιητὴς καὶ μόνος· καίτοιγε καὶ τῶν νοερῶν φύσεων περιοχή, καὶ τόπος ὢν ἀδιάβατος, νοῦ τάχος ὑπερβαίνων, καὶ φθάνων αὐτοῦ τὴν ἐπίνοιαν, ἅτε ὑπὲρ τὸ πᾶν, καὶ χεὶρ παντοκρατορικὴ τοῦ παντὸς εὑρισκόμενος τρόπον ἀδιεξίτητον· καὶ μὴν οὐδὲ φύσεως, καὶ τὸ τυχόν, ὅροις ὑπόκεισαι· ἀόριστος σὺ καὶ γάρ, οὐ μόνον τὴν φύσιν, ὡς ὑπερφυῶς ἀκατάληπτος, ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ σὲ φυσικοῖς, ὡς σοφία ὑπέρσοφος, καὶ δύναμις ὑπερδύναμος, καὶ ἀγάπη καὶ ἀγαθότης ὑπὲρ πᾶσαν διάνοιαν ἀγάπης, καὶ ἀγαθότητος· τί ἄν τις εἴποι σε; φῶς λεγόμενον, οὐκ

Digitized by Google

ἀπρόσιτον; ὥστ' ἄρ ὑπὲρ φῶς· τί; κριτήν, οὐ πάντα γινώσκοντα καὶ πρὸ γενέσεως; ποῦ ταῦτα κριτοῦ; ὥστ' ἄρ' ὑπὲρ κριτὴν πολλῷ τὸ μεταξύ· ποταπὸν δέ σε δημιουργόν· καὶ φῆ, τὸν ῥοπῇ θελήματος μόνῃ κτίζοντα καὶ ταῦτα μιᾷ, τὰ πολλὰ καὶ διάφορα ἄυλα; ἐν δ' ἀΰλοις· βαβαὶ τοῦ βάθους τῆς ὑπεροχῆς· ἵν' οὕτω φῶ, μιᾷ ῥοπῇ πνεύματος τὰ μιᾶς φύσεως, πνευματικὰ γάρ· πολλὰ δὲ καὶ πάμπολλα, ταῖς τῶν διαθέσεων, εἰ βούλοιο δέ, καὶ προσώπων διαφοραῖς, τὸ πάμπαν θαυμάσιον· καὶ πᾶσαν νοοῦντος καθ' ὑπερβολὴν φεῦγον διάνοιαν· ἄρα ταῦτα δημιουργοῦ; οὐδαμῶς· ὥστ' ἄρ' ὑπὲρ δημιουργόν· κτίστης ὀνομάζῃ καὶ τεχνίτης κηρύττῃ; καὶ ποῖος κτίστης χωρὶς θεμελίου ἐπὶ μηδεμιᾶς ἕδρας κτίζει, καὶ τὸ βραχύτατον γοῦν, ὡς σύγε δέσποτα τὴν τοσήνδε γῆν μετὰ πόσων δὲ ὀρέων αὐτῆς, καὶ λίθων, καὶ ὕλης ἀλλοίας, θεμελιῶν αὐτὴν ἐπ' οὐδενός, καὶ ταῦτα, τοσοῦτον ἀσφαλῶς; ἢ ποῖος τεχνίτης ἐκ μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντων παράγει, καὶ ταῦτα ἀκαρῆ κατὰ λόγον ἡλίκα, οἷα τὰ τεχνητά, ὥσπερ παράγεις σύ; ἄραγε κτίστου, ἢ τεχνίτου τὰ σάτις εἰπών, τὰ εἰκότα ἐρεῖ; ἥκιστα πάντων ἀληθῶς· οὐκοῦν ὑπὲρ κτίστην, καὶ τεχνίτην πολλῷ τῷ ἀπείρῳ τυγχάνεις ὢν ὁ Θεός· ποῖον εἶδος ἀγάπης ποτέ, καὶ ἢ εἰδέναι τίς ἔχοι ἄν, ἢ ἀκοῦσαι, ἢ ἀναπλάσαι, καὶ ὁπωσοῦν γοῦν, ὁποῖον ἡ πανθαύμαστός σου χρηστότης μετὰ σφόδρα σφοδρῶν τῶν διακειμένων δέδειχεν ἡμῖν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς προσλήψει πάνυ τοι λίαν φιλανθρώπως ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας; ὅπερ δήπουθεν θεωροῦντες, οἷος τὸ θεωρεῖν ἔξεστι διὰ χάριτος εἰς ἀχανὲς εἰσίασιν ἄντικρυς ἀγάπης καὶ προνοίας ξενοτρόπου πέλαγος· καὶ γιγνομένως ἔξω ἑαυτῶν γίγνονται μετὰ δριμυτάτων ἐρώτων κατάλληλα, καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας οἰκείως ὀνομάσαι ταύτης τῳόντι οὐκ ἴσασιν· ὑπερβάλλει γὰρ ἐκ πλείστου τοῦ περιόντος καὶ νοῦν καὶ λόγον καὶ πᾶσαν ἀκοήν, καὶ διάνοιαν τὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς σου Θεὲ ὑπεράγαθε· διακείμενα. Πατὴρ πάντων εἶ καὶ καλῇ; ἀλλ' ἀφάτως πατροσύνῃ ὁποιανοῦν ὑπερέχεις, καὶ αἰτίᾳ, καὶ ἐξουσίᾳ, καὶ προμηθείᾳ, καὶ νουθεσίᾳ, καὶ μακροθυμίᾳ, ἀνοχῇ· βασιλεὺς ὀνομάζῃ; ἀλλ' οὔκουν καὶ κατὰ τὸ ἐνεστὼς μᾶλλον, ἧττον δὲ τὸ μέλλον, οὐδ' ὁπωστιοῦν μέντοι κατὰ τὸ παρεληλυθός· ἀλλὰ πῶς; θαυμαστῶς, ἀπολύτως, καὶ ἁπλῶς· ἡ βασιλεία γάρ σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων ὁμοθυμαδόν, ἐπίσης ἐνεστῶτος, παρεληλυθότος, μέλλοντος, καὶ ἡ δεσποτεία σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ· οὕτως ἐν πᾶσιν ἁπαξαπλῶς κατὰ πάντα ἀπείροις μέτροις ὑπέρκεισαι, ἁπλῶς, καὶ ἀπολύτως πάσης περινοίας, ἵν' εἴπω ξυλλήβδην, ἐφαμίλλως λίαν καὶ ἀπείρως ὑπερεξῃρημένος, καὶ σὺ ἀκατάληπτε Κύριε, καὶ τὰ περὶ σέ· ἃ φαντασιούμενος ὁπωσδὴ νοῦς ψυχαγωγίαν ἔχει τῆς ἐφικτῆς σου ὁράσεως, καὶ ὅλως μετὰ τῆς ἐπιπνοίας τοῦ πνεύματος γεγονώς, ὡς εἰς γνόφον εἰσδύνει μυστικόν, μήτε τελείως ἔχων ὁρᾶν σε διὰ τὸ τῆς δόξης ἄπειρον καὶ ἀπρόσιτον· ἐξ οὔγε τρόπου ὑπερκοσμίῳ καταπαύσει καταπαύεις ἀρρήτως τοὺς θεωροῦντας καὶ δὴ φιλοῦντάς σε θαυμαστῶς· μήτε πάμπαν χωρὶς τοῦ ὁρᾶν σε τελῶν· ὅθεν ἀνάπαυσιν θείαν καὶ ὑπερφυᾶ αὖθις ἀναπαύεις αὐτούς, ἄρρητε, ἀνεπινόητε, ἀπερίγραπτε, ἀπερίληπτε, καὶ ξυνελόντα εἰπεῖν, παντάπειρε, τὴν οὐσίαν δηλονότι καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἀμήν.

οβʹ. Ὅταν ὁ νοῦς πόρρω πολυνοίας γένηται, τὰς ἑτερότητας καὶ πολυσχεδεῖς ἐννοίας ἀποπεισάμενος καὶ ὑπὲρ ἄνω εὑρίσκεται τοῦ νοεροῦ σκεδασμοῦ ἐν τῇ ἐπιπνοίᾳ καὶ μετοχῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐνίζοντος αὐτὸν καὶ ἐπὶ τὴν καρδίαν διηνεκῶς καὶ ἀείβλυτα πνέοντος καὶ τοῖς θείοις τόποις συνεχῶς ἐμφιλοχωρῶν ταῖς περὶ Θεοῦ φαντασίαις οἷον πιωθῇ, ὡς ἑνὶ ἐνατενισμῷ νοερῷ, ἀθρόον τὰ ἡλίκα, ὅσα περὶ Θεὸν ἑνοειδῶς ἐνοπτρίζεσθαι καὶ ἀρρήτως ἐρωτικῶς· τότε τῆς θείας καταπαύσεως γίνεται περιφανῶς, βαθείας καὶ θείας εἰρήνης ἀπολαύων καὶ καρδιακῆς ἁγίας ἡσύχου τὰ πολλὰ ἀναπαύσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

ογʹ. Ὅταν ὁ νοῦς ὁμιλῇ Θεῷ καὶ προσεύχηται, ὡς δῆτις υἱὸς φιλοστοργωτάτῳ Πατρὶ ταῖς διαθέσεσι καὶ τὸ Ἰησοῦ φῶς ὁρῶν ἀφάτως εὐφραίνηται, ἐκπλησσόμενος λίαν ἐρωτικῶς, ἔρωτα ἐναργῶς θεῖον καὶ ὑπερφυᾶ τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειαν αἰσθόμενος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ ὑπεράνω τῶν θείων ἐμφάσεων καὶ τελειοτήτων ὑπερανίπτασθαι θέλῃ μυστικῶς καὶ ὑπερκοσμίως· τηνικάδε ἀληθῶς καταπαύει ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὑπὲρ τὸ νοεῖν μετὰ τὸ νοεῖν γινόμενος καὶ θαυμασίως ἡδυπαθῶν

καὶ ὄντως ἀναπαυόμενος ἐν εἰρήνῃ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος τοῦ Χριστοῦ.

οδ'. Κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων, ὧν ἤρξατο ποιῆσαι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν λόγῳ καὶ Πνεύματι τῶν γεγονότων ἐκπλήρωσιν· ἐφάμιλλον τρόπον καὶ ὁ θεοείκελος νοῦς, καταπαύει ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο τὸ κατ' ἀρχὰς ποιεῖν εἰς συμπλήρωσιν κόσμου τοῦ κατ' ἀρετὴν νοητοῦ, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἀνασκοπῆσαι καὶ οἷον ἐπεξεργάσασθαι ἐν λόγῳ Θεοῦ καὶ Πνεύματι ζωοποιῷ τὸν ξύμπαντα κόσμον καὶ τα ἐν αὐτῷ νοητὰ διαρκῶς καὶ ἀπὸ τῶν δε ἀναβεβηκέναι πάλιν ἐν λόγῳ καὶ Πνεύματι εἰς τὰ παρά τισιν εἰρημένα μετὰ τὰ φυσικὰ καὶ ὑπερκῆψαι εἰς τὰ ἁπλᾶ καὶ ἀπόλυτα τῆς θεολογίας μυστικὰ θεάματα· τοτηνικάδε γὰρ ἐν τῇ καταπαύσει, ἀναπαύσεως καὶ εἰρήνης ἐν νοερᾷ ἀληθείᾳ ὅτι μάλιστα πολλῆς ἀπολαύει καὶ δὴ θεοῦται ἐν φωτὶ γνώσεως καὶ Πνεύματος ζωοποιοῦ μετοχῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

οε'. Ὥσπερ καταπαύσας ὁ Θεός, οὔκουν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ κατέπαυσεν, ἀλλ' ἀπὸ μόνων ὧν ἤρξατο ποιῆσαι· ἀπὸ μέντοι τῶν ἀνάρχων καὶ ἀκτίστων καὶ οἷον πεφυκότων ἔργων αὐτῷ οὐ κατέπαυσεν· οὕτως ἐξ ἐφαμίλλου θεομιμήτως ὁ νοῦς, λόγῳ θείῳ καὶ Πνεύματι ζωοποιῷ μετελθών, καὶ διαβὰς τὴν φαινομένην κτίσιν, ἀπὸ τῶν ἔργων οὔκουν τῶν πεφηκότων αὐτῷ καὶ μήτε ἠργμένων, μήτε μὴν ληγόντων καταπαύει πάντων ἥκιστα, ἀλλ' ἀπὸ τῶν φαινομένων ἔργων καταπαύει τῶν ἀρχομένων τε καὶ ληγόντων· ἐντεῦθεν καὶ τῆς σωματικῆς καταπαύσεως κατὰ ἀκινησίαν ἐφεπομένης τῷ καταπαύσαντι, τοὐναντίον ἕπεται τῇ νοῦ καταστάσει· εἰμὴ γὰρ ἀεικίνητος γένοιτο, ἐπιπνοίᾳ ζωοποιῷ τοῦ Πνεύματος διηνεκεῖ ἐν ἀναβλέψει τῶν ὁρωμένων γνωστικῇ, οὐδὲ εἰ ἔστι γνώσεται νοερὰ κατάπαυσις, ἀεικινήτως περὶ μόνον τὸν Θεὸν ἑνοειδῶς στρεφομένη καὶ θεοῦσα τὸν ταύτης μέτοχον ἐν ἀναπαύσει τῇ ἐν Χριστῷ ἀφράστῳ τε καὶ ἀρρήτῳ.

ος'. Μὴ σπεύσῃς, φησὶν ὁ Σολομών, ἐνέγκεῖν ῥῆμα πρὸ προσώπου Κυρίου· ὅτι ὁ Θεὸς ἐν οὐρανῷ ἄνω καὶ σὺ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω· ὡς λίαν σαφῶς καὶ εὐθυβόλως δίδωσί τε καὶ διατρανοῖ τίς ἐστιν ὁ καιρὸς τοῦ σιγᾶν· λέγει γὰρ ἄντικρυς, ἐπειδὴ σὺ κάτω ὢν ἐπὶ γῆς, πρὸ προσώπου Κυρίου τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἄνω ὄντος γίνῃ, καὶ τοσαύτης ἠξίωσαι χάριτος, ὡς ὁ κάτω τὰ ἄνω φρονεῖν καὶ περιαθρεῖν καὶ νοερῶς ἐπιβάλλων ἵστασθαι πρὸ προσώπου Κυρίου, μὴ σπεύσῃς ἐνεγκεῖν ῥῆμα· καιρὸς γὰρ τοῦ σιγᾶν· μὴ θέλε νοερῶς ἐνεργούμενος ὑπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἑνοειδῶς καὶ θεοειδῶς· τοῦτό γάρ ἐστι πρὸ προσώπου Κυρίου εἶναι, ὅταν τὰ περὶ Θεὸν ὄντα πολλά, μονοειδῶς ὁ νοῦς θεωρῇ κατὰ ἁπλῆν καὶ ἑνιαίαν ἐπιβολὴν ἐν Θεῷ· μὴ τοίνυν τοῦτο πάσχων καὶ πρὸ προσώπου Κυρίου παριστάμενος, ῥῆμα προσενεγκεῖν σπεῦδε· ἢ οὕτω γ' ἂν σαυτὸν ἀνεπιστημόνως ἑκὼν εἶναι ὑποβεβηκέναι καὶ ὑποκατιέναι σπεύδῃς· ἢ δή, καὶ οὑτωσὶ ῥητέον ἂν εἴη τοῦ ῥητοῦ τουδὶ ἐξηγουμένοις τὴν ἔννοιαν· ἣν ὅτ' ἦν ἡ ἀνθρωπία φύσις ἀπήμων καὶ ταύτῃ δικαίως πόρρω κακῶν, ἐγγὺς οὖσα Θεοῦ, Θεόν τε θεωροῦσα, τήν τε δόξαν τοῦ κάλλους τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐν Ἀδὰμ προπάτορι τρυφῶσα μετὰ γήθους σὺν θαύματι, ἄϋλον τρυφήν, νοεράν, οὐράνιον, ἄφθαρτον· πολλὴ καὶ γὰρ οὖν χάρις τῇ ψυχῇ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου περιεχέχυται πολλαῖς τε ὁ θεοειδὴς νοῦς ἐκείνου περιηντλεῖτο γνωστικαῖς θεωρίαις καὶ ἀνατάσεσι πρὸς Θεὸν ἐν αἰσθητῷ παραδείσῳ, ἀπόλαυσιν ἔχοντος τὸν νοητόν· καὶ ἵν' οὕτως ὀνομάσω μακαρίαν ζωήν, πρὸς ἑαυτὸν γιγνομένως ἡνωμένου καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ τε μένοντος, κἂν τῷ Θεῷ ὡς εἰκός· τῆς ἑνοειδοῦς ἡμμένου καταστάσεως καὶ θεοειδοῦς ὄντως, καὶ μάλα εἰκότως, ὡς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγένοιτο· ἀλλὰ ταυτὶ μὲν πάντῃ περὶ ἡμᾶς ἦν, ὡς ἐν ἐπιτομῇ φάναι ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ἀγαθά· τῷ δὲ δυσμεναίνοντι τῇ εὐκληρίᾳ καὶ δόξῃ ἡμῶν ἀλάστορι δαίμονι βεβλημένῳ φθόνῳ, φορητὸν τοῦτ' οὐκ ἦν· πῶς γάρ; καὶ μὲν δὴ πολὺς ὁ πανώλης οὗτος ὑπῆρξε φαινακίζων, καὶ ἀπαιωρῶν τὸ ἡμέτερον ἐλπιζόμενον. χρηστολόγοις δῆθεν βουλαῖς, καὶ ἀναρριπίζων τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ὑψηλοτέραν, ἧς εἴχομεν θέωσιν, τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ὁ πρωτουργὸς κακίας· διαβαλὼν τὸ εὐθές· ἐξ οὗ γοῦν τὸ τῆς ἐξ ἀπάτης ὄλεθρον ἐλεεινῶς ἐπεπόνθαμεν, καὶ Θεοῦ καὶ θείας τρυφῆς ἐξόριστοι γεγενήμεθα, τῆς ἑνοειδοῦς τε κατὰ νοῦν πνευματικῆς βιωτῆς, καὶ τοῦ θεωρεῖν ἔχειν τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον, καὶ δοξάζεσθαι· ἀλλοιουμένους ὑπὸ τῆς τοῦ θείου κάλλους ἀκτῖνος ἀθλίως ἀποπεπτώκειμεν, καὶ εὑρέθημεν, ὡς μὴ ὤ-

φελε, διῃρημένοι, καὶ σχιζόμενοι εἰς ἄττα πολλά· καὶ ταῖς διαιρεταῖς ζωαῖς, καὶ ἑτερότησιν, ὡς οὐκ ἐχρῆν χαίροντες· ὡς καὶ πολλούς γε θεοὺς καὶ διέχοντας, ἀντὶ τῆς μιᾶς πρεσβεύειν τρισυποστάτου θεότητος, τοὺς οὐκ ὄντας ἄρα τωόντι θεούς, ἀλλ᾿ ἀπατηλοὺς δαίμονας, καὶ φθόρους, καὶ δυσμενεῖς, ἀπολωλέκειμεν τὸ κύριον ἕν, τήν τε ἑνιαίαν ζωὴν καὶ τάξιν, καὶ διεσχίσθημεν εἰς πολλὰ καὶ διάφορα, καὶ ἡ ἰσχὺς ἡμῶν ἥγε νοερά, καὶ ὁ τόνος, ἢ μᾶλλον ἡ ἀνάτασις εἰπεῖν οἰκειότερον, ἐξέλιπεν οὐκ ἀπεικότως, καὶ εἰς βάθος ἥκομεν οὔκουν μετρίου κακοῦ, καὶ τὰ κάτω οἱ Θεοῦ εἰκόνες, καὶ τῆς ἄνω διαίτης, καὶ οὐρανίου ἐπάξιοι, ἀφρόνως φρονεῖν εἱλόμεθα· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἄτρεπτον, οὐδέ γε μὴν ἀκλινὲς τὸ ἡμέτερον, ἔξεστι πάντως καὶ τοῦτο εὐλόγως, ὥσπερ ἀπὸ τῆς παμπόλλου δόξης ἐκείνης εἰς τὴν ἀπωτάτω ἀδοξίαν σχετλίως κατωλισθήσαμεν, παλινδρομῆσαι καὶ ἀνανεῦσαι καὶ πάλιν ἰδεῖν τὸ τοῦ Θεοῦ σεβασμιώτατον πρόσωπον· οὔμενον ὡς τὸ πρὶν τοσοῦτον ἔγγιστα, μέντοιγε πορρωτέρω καὶ ἰδεῖν καὶ τοῦ κάλλους αὐτοῦ παθεῖν τὴν λαμπρότητα· τοιγάρτοι καὶ Μωσῆς ὁ θειότατος, καὶ ἁπασοῦν ὁ τῶν Προφητῶν κατάλογος καὶ οἱ πρὸ τούτων γεμήν, Ἀβραὰμ δηλονότι καὶ οἱ κατ᾿ αὐτόν, εἶδον ὡς ἐφικτὸν τοῦτο καὶ λίαν τρανῶς καὶ τὴν ἐξ ἐκείνου τοῦ κάλλους ἀγλαΐαν ἐτρύφησαν ἀποχρώντως καὶ μέν γε καὶ ἐκπλαγέντες τῇ ἀπροσίτῳ δόξῃ αὐτοῦ· οἱ μὲν σφᾶς αὐτοὺς τεταλάνικαν, οἱ δὲ γῆν ἑαυτοὺς καὶ σποδὸν ἐνόμισαν καὶ ἐκάλεσαν. ἕτεροι δὲ οὐδὲ φάναι γοῦν ἴσχυσαν τῇ τῆς τοῦ θεωρηθέντος δόξης ὑπερβολῇ· τότε γε ἰσχοφωνίαν καὶ βραδυγλωττίαν κατέγνωσαν ἑαυτῶν καὶ ἕτερ᾿ ἄττα πλεῖστα καὶ μακάρια πεπόνθασιν εὐκλεῶς· ἐντεῦθεν δῆτα καὶ Δαβὶδ ὁ θεσπέσιος ἱμειρόμενος τῆς αἴγλης τοῦ κάλλους τοῦ προσώπου Κυρίου, βοᾷ πρὸς Θεὸν ποτνιώμενος πότε ἥξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ μου; καὶ μέντοι τὴν τῆς ψυχῆς καθ᾿ ἣν ὤπται κατάστασιν τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου παραδεῖξαι βεβουλημένος, κατοικήσουσιν εὐθεῖς, φησι, σὺν τῷ προσώπῳ σου· καὶ τήν γε ἰσχὺν, ὅσην τῇ ψυχῇ παρέχεται τὸ τοῦ Θεοῦ θεωρούμενον πρόσωπον φρονίμως παραδεικνὺς ἀπέστρεψας· λέγει· τὸ πρόσωπόν σου καὶ ἐγενήθην τεταραγμένος· εἰ δὲ τῇ τοῦ θείου προσώπου ἀποστροφῇ συμβαίνει ὁ τάραχος, τῇ τούτου παρουσίᾳ καὶ ἐποψίᾳ ἄρ᾿ εἰρήνη ἕπεται πνευματικὴ τῇ ψυχῇ δῶρον τοσοῦτον μέγιστον ὄν, ὡς μετὰ τὴν θείαν ἀγάπην καὶ χαρὰν ἐπιφαίνεσθαι τὰ τοῦ πνεύματος, εἴτε χαρίσματα χρὴ λέγειν, εἴτε γοῦν καρπούς, καὶ τοὺς ἁγίως δὲ διαζῶντας καὶ ὁσίως, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου Κυρίου ἐμφαίνει πορεύεσθαι. Κύριε, λέγων, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύσονται, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται ὅλην τὴν ἡμέραν, τὴν πνευματικὴν ἐκείνην δηλονότι καθόσον διαπέμπει τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ ὁ νοητὸς καὶ ἄρρητος ἥλιος τὰς ἀχράντους καὶ ζωοποιοὺς ἀκτῖνας αὐτοῦ καὶ διαφαύσκεται τῷ νοῒ τῶν ὑπερκοσμίων ἡ αἴσθησις· καθ᾿ ὃν καιρὸν αἴρεται ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἰς οὐρανὸν μετατίθεται τὸ τῆς ψυχῆς ἅπαν μνημόσυνον· καὶ ὁ ἄνθρωπος χαίρει, καὶ σκιρτᾷ, καὶ παιάνας ὡς εἰκὸς ἱστᾷ, καὶ εὐφραίνεται ἐν ἀγαλλιάσει, καὶ τέρψει, καὶ θυμηδίᾳ, πάσῃ τις ἂν εἴπῃ; φαιδρυνόμενος καὶ γανύμενος τῇ τοῦ προσώπου Κυρίου λαμπρότητι· ὅθεν ἑτέρωσε ἱκετεύει Θεόν· μὴ ἀποστρέψῃς· λέγων· τὸ πρόσωπόν σου ἀπ᾿ ἐμοῦ, καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον· σκότους γὰρ αἰτία ἡ τοῦ προσώπου Κυρίου ἀποστροφή· ἡ δ᾿ ἐπιστροφή, παντὸς νοεροῦ φωτός· ὅθεν εἰκότως καὶ χαρᾶς πνευματικῆς, ὡς ἂν καὶ περὶ ἑαυτοῦ φησιν, ἐσημειώθη ἐπ᾿ ἐμὲ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου· καὶ συνεπάγει, ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου· πάλιν ἐκ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ προσώπου Κυρίου, τὴν πνευματικὴν τῆς θείας χάριτος γεγενῆσθαι ἑαυτῷ μαρτυρῶν δωρεάν, καὶ τίνες ποτ᾿ ἄρα οἱ παρὰ τῷ προσώπῳ τοῦ Κυρίου ἱστάμενοι, καὶ αὐτὸ λιτανεύοντες φησίν· ὅτι εἰσὶν οἱ νοητῶς τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ πλούσιοι· ἅγιοι μὲν γὰρ δήπουθεν καὶ ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ πολλοί, οὐ μὴν ἅπαντας ἁπαξαπλῶς τὸ τοῦ Θεοῦ θεωρεῖν ἔξεστι πρόσωπον, καὶ βιοῦν βίον Ἀγγελικόν, ἐπὶ γῆς ἀμὴν διαζῶντες; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· μόνον γάρ τοι τουτοὶ τῶν μετὰ σοφίας θείας καὶ γνώσεως λατρευτέον εἶναι τὸ θεῖον νομιζόντων, καὶ προσκυνητέον ἀληθείᾳ, καὶ πνεύματι· οἵπερ δὴ καὶ πλούσιοι τοῦ λαοῦ λέγοιντ᾿ ἂν εἰκότως, τοῦ Θεοῦ, πολλῶν θεωρημάτων ἐναυγασθέντες μυστήρια, πολλῆς τε σοφίας, καὶ γνώσεως, ἥτις κατὰ Παῦλον, οὐκουν πάντων ἐστί, θείας

καὶ πνευματικῆς βάθος ἔχουσι πλοῦτον· ὅθεν τὸ πρόσωπόν σου, ὁ θαυμάσιος λέγει πρὸς Θεόν, ὡς εἴρηται Δαβίδ, λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ· ταύτῃ τοι ταυτί, μάλιστα πάντων εἰδώς, ὡς μάλιστα πάντων θείας σοφίας πεπληρωμένως Σολομὼν ὁ πάνυ εὐφυῶς τὰ μάλιστα διδάσκων φησί· μὴ σπεύσῃς ἐνεγκεῖν ῥῆμα πρὸς προσώπου Κυρίου, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω· ὁπηνίκα κατὰ θείαν δωρεὰν γένοιο πρὸ προσώπου Κυρίου ἐν θείᾳ καὶ ἑνοειδεῖ φαντασίᾳ, ἀναβεβηκυίας τῆς τοῦ νοῦ θεωρίας δηλονότι, καιρὸς τοῦ σιγᾷν· μὴ τοίνυν προσενεγκεῖν ῥῆμα, μηδὲ γοῦν ἐν σπεύσῃς, εἰκαίως ῥηματικῇ συνηθείᾳ ἑπόμενος, ὅτι οὐ καιρὸς τότε τοῦ λαλεῖν· Θεὸς γὰρ γίνῃ καὶ σὺ ἐπὶ τῆς γῆς ἔτι ὤν, τοῦ ἐν οὐρανοῖς θεωρῶν Θεοῦ ἀγγελομιμήτως τὸ πρόσωπον· καὶ γὰρ οὖν καὶ οἱ Ἄγγελοι, ὡς ὁ Σωτὴρ εἴρηκε, διὰ παντὸς ὁρῶσι τὸ πρόσωπον τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἡμῶν Πατρός, ὅθεν καὶ ὅταν ἐν ἄλλῳ τόπῳ λέγοντος ἀκούῃς τοῦ Σολομῶντος, φῶς δικαίοις διαπαντός, ἐκ τῆς τοῦ προσώπου Κυρίου φωτοχυσίας, τοῦτο πάσχειν αὐτοὺς τὸ εἰκὸς λογίσῃ σκοπούμενος, ἀγγελοειδῶς κατὰ θείαν χάριν διὰ παντὸς ὁρῶντες τὸ τοῦ Κυρίου πρόσωπον, ἐξ οὗ τὸ πηγαῖον ἐκκέχυται φῶς· Ἄγγελος γὰρ ἄλλος, ἵνα μὴ λέγω Θεός, ὁ ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἔστιν ἐπὶ τῆς γῆς ἀμέλει καὶ εἰς τὴν εἰκονικὴν τῆς τοῦ Κυρίου χάριτος δωρεὰν ἐπανέρχῃ, καθιστάμενος ὅπερ ὁ Θεὸς ἄνω, τοῦτο σὺ ἐπὶ γῆς κάτω, Θεὸς δηλαδή, τὸ θαυμάσιον οὐ διεξοδεύων λόγῳ, οὐδὲ νοήματι μεταβαίνων, καὶ κινῶν τὸ ἴδιον λογιζόμενον, ὡς ἂν νοερῶς διαιρούμενος, ἀλλ' ἑνοειδῶς ἐπιβάλλων, καὶ δίκην Θεοῦ θεωρῶν ἀνομμάτως, καὶ ἀκινήτως κατὰ ἅπλην καὶ ἑναίαν ἀπόβλεψιν· καὶ μέν γε ἐπεντρυφῶν τῇ ἐκ προσώπου Κυρίου ἀποπαλλομένῃ διαυγεστάτῃ αἴγλῃ καὶ ἀπροσίτῳ· τοῦτ' οὖν ἐστιν ἡ κορυφαία καὶ ζηλωτὴ τοῖς ἐχέφροσι, τοῦ νοῦ πρὸς Θεὸν κατάστασις· τὸ οἷον εἰπεῖν ἄνθος τῆς νοερᾶς καθαρότητος· ἡ εὐκταία ἑνότης τῆς πίστεως, τελουμένη ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πνεύματος τῆς θείας καὶ θεοποιοῦ σοφίας ὁ εὐκλεὴς καρπός· ἡ τῆς πνευματικῆς εἰρήνης κρηπίς· τὸ καταγώγιον τῆς ἀφαντάστου χαρᾶς· τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης ἡ πύλη· τὸ τῆς ἐλλάμψεως βλάστημα· τὸ αἴτιον τῆς ἐκ καρδίας ἐκβλύσεως τῶν ἀκενώτων ὑδάτων τοῦ πνεύματος· ἡ τοῦ τυπικοῦ Μάννα ἀληθῶς τροφήτε, καὶ τρυφὴ τῆς ψυχῆς, καὶ αὔξησις, καὶ ἀλλοίωσις· τῶν θείων καὶ ἀλαλήτων μυστηρίων, καὶ ἀποκαλύψεων ἡ ἀρχή, τῆς γε μιᾶς καὶ πρώτης ἀληθείας τὸ συμπέρασμα, τῶν ὁποιωνοῦν λογισμῶν ὁ ἀφανισμός, ἡ πασῶν τῶν νοήσεων ἀπόπαυσις· ἡ ὑπὲρ τὸ νοεῖν ἐπιστασία, ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐκπλήξεως, ἡ πρός γε τὸ ἁπλοῦν, καὶ ἀόριστον καθοτιοῦν ἄπειρον καὶ ἀπερίληπτον, ἀνείδεόν τε καὶ ἀσχημάτιστον, ἄποιον, ἀποίκιλον, ἄποσον, ἀναφές, καὶ ὑπερκόσμιον, τοῦ νοῦ μεταποίησις ὑπὲρ νοῦν, καὶ ἀλλοίωσις, καὶ ὅλως πρὸς τὸ θεοειδὲς ἀποκατάστασις· μὴ δὴ ἐξ ἄρ' ἀμαθείας ἐν τούτῳ γεγονὼς καταστάσεως, καὶ τρόπῳ γέτῳ θεουργούμενος τῇ φιλανθρωπίᾳ τῆς χάριτος, σπεύσῃς ἐνεγκεῖν ῥῆμα ἐν γοῦν πρὸ προσώπου Κυρίου· ὅτι αὐτῷ ἡ μία, καὶ ἁπλῆ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἔσται.

Ὁ νοῦς θεωρεῖν ἐθέλων τὰ ὑπὲρ αὐτὸν οζ'.
νοητά, εἰ μὴ διὰ τῆς θείας χάριτος συνεργοῦσαν πρὸς τοῦτο ἔχει καὶ τὴν ἰδίαν καρδίαν, ἀδρανῆ καὶ ἀφώτιστα, καὶ συγκεχυμένα ὁρᾷ· διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἑαυτοῦ ἡδονῆς τῆς γε κυριωτέρας ἐνδεῖ, κἂν δι' ἄγνοιαν δοκῇ ἥδεσθαι οἷα μηδέπω γεγευμένος ταύτης τυγχάνων, ὥσπερ δὴ δοκείπως ἥδεσθαι καὶ ὁ τὸν ὀλλυρίτην ἐσθίων ἄρτον, καί τοι γε πάμπολυ τῆς κατὰ τὸν ἄρτον ἡδονῆς ἐνδεῶς ἔχοντα, διὰ μέν τοι τὴν ἄγνοιαν τῆς γεύσεως τοῦ διὰ σεμιδάλεως ἄρτου.

Μετὰ τὴν νοερὰν τῆς καρδίας διὰ τῆς οη'.
χάριτος ἕνωσιν ἀπλανῶς ἐν φωτὶ πνευματικῷ ὁ νοῦς ὁρᾷ καὶ ἐκτείνεται εἰς τὸ ἴδιον ἐφετόν, ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεός· ἔξω πάντῃ γενόμενος τῆς αἰσθήσεως· ἄχροος δηλαδὴ καὶ ἄποιος καὶ ἀφάντασος ἀποκαθιστάμενος ταῖς φαντασίαις τῶν αἰσθητῶν.

Νοῦς ὑπὸ τῆς χάριτος εἰς τὸ θεωρεῖν ὁδη- οθ'.
γούμενος, ὡς ἀληθῶς Μάννα διὰ παντὸς ἐσθίει πνευματικόν· τὸ γὰρ δὴ αἰσθητὸν Μάννα, ὅπερ ὁ Ἰσραὴλ ἤσθιεν, εἶχεν ἐνήδονον ἀξιόλογον δύναμιν σῶμα τρέφουσαν· τί δὲ τὴν οὐσίαν ἐκεῖνο ἦν, ἀγνοούμενον ἦν· ὅθεν καὶ Μάννα προσηγόρευτο, δηλούσης τῆς λέξεως τὸ ἀγνώριστον· τί γὰρ τοῦτο; ἡ λέξις δηλοῖ· καὶ ὅπερ ἑώρων ἐσθίοντες, τούτου τὴν οὐσίαν μὴ ἐγνωκότες ἀπορηματικῶς, τί τοῦτο ἐστίν; ἔλεγον· διὰ

παντὸς δὴ καὶ ὁ θεωρητικὸς ἐξίσταται κατὰ νοῦν καὶ πρὸς ἑαυτόν, τί τοῦτο φησίν; ὅπερ εὐφραίνει μὲν θεωρούμενον καὶ πιαίνει τὸν νοῦν πνευματικῶς ἐσθιόμενον; ὑπερεκβαίνει δὲ τὸ νοεῖσθαι καθ' ἑαυτό, ὡς θεῖον ὂν καὶ ὑπερφυές, καὶ τρέφον παραδόξως, καὶ ἄρδον τὸν νοῦν, τὴν τοῦ νοῦ κατάστασιν ὑπεκφεύγει, οὐ μόνον ὡς ἀκατάληπτον τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄπειρον καὶ ἀόριστον.

π'. Τρία εἰσὶ τὰ μαρτυροῦντα τῇ ἀληθείᾳ εἴποιμ' ἂν καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ εἰκός· ἡ κτίσις, ἡ γραφή, ἐν τῷ πνεύματι· ἐκ γὰρ τῆς γραφῆς, καὶ τῆς κτίσεως πνευματικῶς δρωμένων, θεωρεῖται ἡ μόνη ἁπλῆ ἀλήθεια, καὶ ἡ ἐκ ταύτης σύνθετος· καὶ διὰ τῶν εἰρημένων τριῶν, γενόμενος ἐν τοῖς ἐφεξῆς δυσὶ καὶ ἱστάμενος καὶ ἱστάμενος ἐν αὐτοῖς ἀπλανῆ εὕρατο, Χριστοῦ χάριτι, τὴν ὁδόν· ἐπέτυχε γὰρ ἐκ μὲν τῆς ἁπλῆς ἀληθείας, ὕψους νοητοῦ καὶ βάθους, ἔτι τε καὶ πλάτους ἀπείρου, δι' ἃ καὶ εἰς ἔκπληξιν καταστάς, ἔμφοβος ὑμνεῖ· ἐκ δέ γε τῆς συνθέτου πρὸς τοῖς λεγομένοις καὶ καρδιακὴν εὕρατο εἰρήνην καὶ ἀγάπην καὶ χαράν· ὅθεν ἔκθαμβος μέλπει ἀγαπητικῶς· δεῖται δὲ ὁ ἄνθρωπος χρονικοῦ πολλοῦ διαστήματος καὶ κόπου καὶ ὑπομονῆς· ὡς ἂν τὰς αἰσθήσεις κατά τινα τρόπον ἀποβαλλόμενος καὶ τῷ νῷ διαρρήξας τὰ αἰσθητά, στῇ ἐν τοῖς νοητοῖς· μεθ' ἃ ἡ τῆς ἀληθείας ἀναλλάμπει τῇ ψυχῇ θεωρία· οὐχὶ δὴ τὴν ἀλήθειαν φημὶ δεῖσθαι εἰς τὴν ἑαυτῆς ἐξεύρεσιν τῶν τοιούτων, οἷον χρονικοῦ πρὸς τὸ καταληφθῆναι διαστήματος ἢ κόπου καὶ ὑπομονῆς ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον δεῖσθαι τούτων εἰρήκειν· ἐπείτοιγε ἡ μὲν ἀλήθεια ἕν ἐστι καὶ ἁπλοῦν εἰ καὶ διχῇ θεωρουμένη δείκνυται καὶ μονονοὺ πάντοθεν βοᾷ· ἑαυτὴν ὁρᾶν ἐθέλουσι μαρτυρουμένη· ὁ δ' ἄνθρωπος σύνθετος ὢν καὶ ταῖς αἰσθήσεσι συμπεπλεγμένος, ἔτι τε ἀλλοιώσεσιν ὑποκείμενος καὶ τροπῇ ἐκβαίνει ἔστιν ὅτε ἑαυτοῦ τρόπῳ γέτῳ καὶ κατ' αὐτὸς ἑαυτοῦ; ὡς οὐκ οἶδε γίγνεται, ἐξ οἰήσεως πονηρευόμενος καὶ τὴν ἀπιστίαν νοσῶν· καὶ δὴ διὰ τῶν τριῶν τούτων οἰήσεως φημί, πονηρίας τε καὶ ἀπιστίας τῆς ἐκ τῶν τριῶν ἐκείνων μαρτυρουμένης ἀληθείας ἐκ γραφῆς καὶ κτίσεως καὶ πνεύματος δηλαδὴ ἀθλίως ἐκπίπτει· διὸ καὶ δεῖται πρὸς ἀποβολὴν τῆς δεινῆς οἰήσεως καὶ τῶν ἄλλων, ὧν δεῖσθαι ἔφθην εἰπών· ὅπως ἂν ταπεινωθεὶς ὁ νοῦς πιστεύσειεν ἐν ἁπλότητι· κἄπειθ' οὕτως ἅμ' εὐθὺς διὰ τῆς γραφῆς καὶ τῆς κτίσεως ἐν τῷ πνεύματι γνοίη σαφῶς, οὐ μόνον τὴν ἁπλουστάτην ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν σύνθετον ἐξ αὐτῆς· καὶ προσέτιγε τίποτε τὸ διεῖργον αὐτὸν ἦν καὶ τῆς κατὰ ἀλήθειαν θεωρίας, προσθείην δ' ἄν, ὅτι καὶ ἀπολαύσεως διττῶν, ἓν μὲν οὖν ἐστι καὶ μόνον φύσει ἁπλοῦν ἡ πρώτη ἀλήθεια· μεθ' ἣν ἡ ἐκ ταύτης διὰ τοὺς συνθέτους ἡμᾶς σύνθετος· καὶ τοῦτό ἐστι τοῦ καθ' ἡμᾶς νοῦ τὸ ἔσχατον καὶ ἄριστον ἀντικείμενον, πρὸς ὃ σπεύδει πᾶσα πολιτεία καὶ ἄσκησις τῶν κατὰ σκοπὸν ἠγμένων τοῦ πνεύματος· ὅπως ἂν ὁ νοῦς γυμνός, ὡς οἷόν τε ἴδῃ καὶ ἀπολαύσῃ τῆς ἐκ πρώτης καὶ μόνης ἀληθείας λαμπηδόνος καὶ ἐξ αὐτῆς συντεθείσης τρόπῳ θαυμαστῷ· ὅπερ οὐκ ἄν ποτε ἄλλως γένοιτο, ὅτι μὴ διὰ ταπεινώσεως καὶ ἁπλότητος ἐν πίστει, διὰ τῆς μαρτυρίας τῆς γραφῆς, καὶ τῆς κτίσεως ἐν πνεύματι· ὁπηνίκα δὲ τὴν ἀλήθειαν ὁ νοῦς ἐν τρισὶ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσιν ἐνοπτρισθῇ διὰ τῆς μαρτυρίας τῶν ἄνωθεν λελεγμένων τριῶν, τότε αὖθις ὥσπερ ἐκ τούτου ἐπανακάμπτων ἑαυτοῦ γίνεται πολλῷ ταπεινότερος καὶ ἁπλούστερος καὶ βεβαίως πιστός· κἀντεῦθεν εὐθύμῳ ποδί, ὃ δὴ λέγεται, πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς ἀληθείας ἄνεισι ταῖς ἀκτῖσιν ἐκείνης ἐναυγαζομένης τηλαυγέστερον, δι' ὧν ἐπιστρέφων ἐν ἑαυτῷ διὰ τὸ τῆς δόξης θεωρηθὲν μέγεθος παρ' αὐτοῦ, κάτεισιν εἰς τὸ ταπεινότερον καὶ ἁπλούστερον καὶ ἐκπλήττεται τῇ πίστει κατασχεθείς· καὶ οὕτως ὡς ἄν τινα θεῖον κύκλον ἐπανακυκλῶν καὶ περιερχόμενος διὰ ταπεινώσεως ἁπλότητός τε καὶ πίστεως ἀνιὼν καὶ ὁρῶν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῇ αἴγλῃ τῆς ἀληθείας πρὸς ταπείνωσιν εἰσαγόμενος πλείονα, καὶ ἁπλούστερος ἐν πίστει μᾶλλον γινόμενος, οὐ παύεται διανύων τὸν δρόμον τοῦτον, ἕως ἂν τό, σήμερον λέγηται ἐν ταπεινότητι καὶ ἁπλότητι καὶ πίστει διὰ τῆς μαρτυρίας τῆς γραφῆς καὶ τῆς κτίσεως ἐν πνεύματι θεωρῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ πάλιν ἐπανακάμπτων εἰς τὰ ὅθεν κεκίνηται· καὶ οὕτω θεούμενος ὁσημέραι διὰ τῆς χάριτος καὶ τὰ ὑπὲρ νοῦν ἐλλαμπόμενος· καὶ ζωὴν ζῶν πάσης χαρᾶς ἔμπλεων ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν ὡς ἐν ἀρραβῶνι γεύεται τῆς ἀπολαύσεως τῶν μελλόντων αἰώνων ἀγαθῶν.

πα΄. Ὁ θεωρητικὸς βίος διὰ τριῶν τουτωνὶ συνίστασθαι πέφυκεν ἀκέραιός τε καὶ ἀνεπίληπτος· λέγω δὴ πίστεως, μετοχῆς ἐναργοῦς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ σοφίας εἰδήσεως· θεωρία γάρ ἐστιν, ὡς ἐν ὅρῳ φάναι, γνῶσις νοητῶν ἐν ἅμα τοῖς αἰσθητοῖς· ἐνίοτε δὲ καὶ ψιλῶν νοητῶν κεχωρισμένων αἰσθήσεως ἐπὶ τῶν ἰόντων εἰς προκοπάς· τοὐντεῦθεν δεῖ δὴ πίστεως· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητέ, φησιν, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε· ὡς δὲ δὴ καὶ πνεύματος· ἐφόσον τὸ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ· ὅθεν ὁ θεῖος ἔφη Ἰώβ, πνοὴ παντοκράτορος ἡ διδάσκουσά με· ἔπειτα πεφυκότως ἡ τοῦ δ' ἐν καρδίᾳ δήπουθεν ἀναζέουσα, ἵν' οὕτω φῶ, ζῶσα καὶ ἐξ ἑπομένου ζωοῦσα ὑπερκοσμίως θεία ἐνέργεια πρὸς ἑαυτὴν συμπτήσσει ἀρρήτως συνάγουσα τὸν νοῦν, καὶ παντὸς ἀπείργει τοῦτον μετεωρισμοῦ καὶ παρέχει μετὰ γαλήνης καὶ πολλῆς θυμηδίας καὶ παρακλήσεως καὶ προσέτι θείας ἀγάπης· ῥᾷστα τὰ θεῖα ὁρᾶν καὶ περὶ αὐτὰ στρέφεφεσθαι καὶ Θεὸν φαντάζεσθαι καινοπρεπῶς, καὶ ἐξ ἐφαμίλλου αὐτῷ ἐνευφραίνεσθαι μετὰ μειζόνων ἀφορήτων ἐρώτων καὶ καταλλήλου ἀγαλλιάματος· δεῖται δὲ καὶ σοφίας ὡς ἔφην· ὅτι ἡ σοφία, φησὶν ἡ γραφή, φωτιεῖ πρόσωπον ἀνθρώπου· φωτιεῖ πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως μεταβεβηκέναι εἰς νόησιν εὐπετῶς καὶ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰ νοητὰ καὶ θεῖα θεάματα ἀνελθεῖν καὶ ἐν ἀποκαλύψει νοερᾷ ἄφατα κατιδεῖν· φωτιεῖ πρὸς τὸ θεωρῆσαι ἐποπτικῶς καὶ ἑνοειδῶς φαντασθῆναι Θεὸν ὑπερούσιον· ἡ πουδὴ μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἂν παιδεύσῃς Κύριε, καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξῃς αὐτόν· ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ τῷόντι σοφός, διὰ παιδείας εἰς πίστιν ἰὼν καὶ τῇ τοῦ πνεύματος διδαχῇ διδασκόμενος τὰ ἀπόρρητα τοῦ Θεοῦ· μέγα χρῆμα ἀληθῶς σοφὸς διὰ πίστεως περιπατῶν ἐν ἑνώσει καὶ κοινωνίᾳ ὑπερφυεῖ τοῦ πνεύματος· καὶ ὄντως τρία ἐστὶ κατὰ τὸν εἰπόντα ἀκράτητα· Θεὸς καὶ Ἄγγελος καὶ ἀνὴρ φιλόσοφος· Ἄγγελος ἄλλος ἐπὶ τῆς γῆς ξενότροπος· ἐπόπτης πάντως τῆς ὁρατῆς κτίσεως καὶ γνήσιος μύστης τῶν θείων Θεοῦ ἀκτίστων προόδων, εἴτε μὴν δωρεῶν ἐθέλει τις λέγειν, ἐπιδραττόμενος ἀμηγέπῃ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀθεάτου τρόπῳ παντὶ κατὰ ἀθρόαν ἐπιβολὴν ἀγγελομιμήτως τὴν ἐπίγνωσιν Θεοῦ· τοιοῦτός ἐστιν, ὡς ἐν ὑπογραφῇ φάναι, ὁ διὰ πίστεως ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι σοφός, καὶ οὕτω μακάριος· καίτοιγε ἤρκει ἀναμφιλέκτως, ἃ Λουκᾶς ἐν Εὐαγγελίοις δίεισιν εἰπόντι μοι περί γε Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, ὡς δεξιέναι σοφίας καὶ χάριτος δύναμιν καὶ ἐγκώμια· οὕτω γὰρ οὗτος ἐν τόπῳ τίθησι γράφων ἐν οἷς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι, καὶ πάλιν ὅτι ηὔξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίας· νυνὶ δὲ περιφανέστερον περὶ τῶν προκειμένων εἰπεῖν ὡρμημένῳ, προτίθημι καὶ ὅ φησιν ὁ Ἱερὸς Σολομὼν πρὸς Θεόν· τὰ ἐν οὐρανοῖς τίς ἐξιχνίασε, βουλὴν δέ σου τίς ἔγνω; εἰ μὴ σὺ ἔδωκας σοφίαν καὶ ἔπεμψας τὸ Ἅγιόν σου Πνεῦμα ἀπὸ ὑψίστων, καὶ οὕτω διεσώθησαν οἱ τρίβοι τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ τὰ ἀρεστά σου ἐδιδάχθησαν ἄνθρωποι καὶ τῇ σοφίᾳ σου ἐσώθησαν· ὁρᾷς σοφίαν μετὰ μετοχῆς Πνεύματος εἰς ὅσον ἐφικνεῖται δυνάμεως; καὶ ὅπως πόρρω σωτηρίας ἐλαύνῃ ὁ μὴ σοφίαν καὶ πνεῦμα ἐκ Θεοῦ κεκτημένος, καὶ μηδὲ παρὰ σοφῷ καὶ μετόχῳ πνεύματος ὁδηγούμενος; εἰ περὶ τοῦ ἐν ᾧ κατῴκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, σωτῆρος τοιαῦτα γέγραπται, καὶ ἐφ' ἑξῆς συλλήβδην ξύμπαντος ἀνθρώπων γένους ξυνιδεῖν οὐκ ἄπεστιν, ὅσον σοφία μετὰ ῥοπῆς τοῦ πνεύματος ἀναγκαία, καὶ ὅσον δι' ἐλέους, δυνάμεως καὶ προκοπῆς ἔτυχεν ἐκ φιλοψύχου Θεοῦ ὁ πνευματικὸς σοφὸς τὰ ἐν οὐρανοῖς ἐξιχνιάζων, καὶ χωρῶν πρὸς γνῶσιν βουλῆς ὑψίστου, τὸ ἐξαίσιον, εἶεν· ἀλλάγε δὴ τοσάδετε νῦν εἶναι διεληλυθότες θεωρητικοῦ πέρι, καὶ περὶ θεωρίας ἐκθεῖναι, καὶ ἐκ μέρους προαγαγεῖν, καὶ οἷον τὸ λογιζόμενον τοῦ διακειμένως ἀκροατοῦ διαθρέψαι, ῥητέον ἂν εἴη καὶ οὐκ ὀκνητέον καὶ ὁπωσοῦν· τοῦτο γὰρ κελεύει Θεὸς καθάπαξ λογικοῖς, μεταδιδόναι δηλαδὴ ἀφθόνως τοῖς κατωτέρω, κἀκ τῶν ἀνωτέρω μετ' εὐλαβείας μεταλαμβάνειν τῶν ἐφικτῶν τῆς θείας ἐλλάψεως, καὶ χρημάτων τῶν νοητῶν, πρὸς μέντι τοὺς ὁμοταγεῖς κοινωνικῶς, καὶ ἀφιλενδείκτως τὰς συντυχίας ποιεῖσθαι, καὶ ὁμιλίας τὰς περὶ νοητῶν, καὶ περὶ Θεοῦ· οὕτω γὰρ οὐ μόνον τὸ εὐθές τε καὶ ἀπλανὲς ἐν Ἐκκλησίᾳ ζῶντος Θεοῦ διαλάμπειεν ἂν σφόδρα φαιδρόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅσιον τῆς ἀγάπης, καὶ περικαλλέστατον πρόπωπον τὸ γνώρισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, διαυγάσειε διηνεκῶς εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, αἱ Ἁγίου Πνεύματος ἡμῖν ἐκχυθησόμενον εἰς τελείαν, καὶ ἁπλῆν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ

ἀνθρώπων, καὶ οὕτω ζησαίμεθ' ἂν ἐπὶ γῆς βίον ἀγγελοειδῆ, καὶ τῷ ὄντι μακάριον, οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ ὑπερήδιστον, ὡς τῆς ἐν ᾗ κρέμανται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ Προφῆται, θείας καὶ θεοποιοῦ διφυοῦς ἀγάπης ἐξηρτημένοι. ἧς οὐδὲν τὸ οἱονοῦν τὸ παράπαν ψυχῇ γλύκιον, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων θεωρίας. καὶ γνώσεως ταὐτὸν δ' εἰπεῖν τῆς φωτιστικῆς χάριτος προσεχῶς ἔχει τὴν πρόεσιν· ὁ μὲν οὖν κατὰ σκοπὸν ἀνεληλυθέναι εὖ καὶ καλῶς ἔργον τιθέμενος εἰς Θεόν, ὡς ἑνωθῆναι τούτῳ, καὶ κατὰ τὰ γιγνόμενα θεωθῆναι, ἴσον δ' εἰπεῖν σωθῆναι, ἐπεὶ δίχα τοῦ τὸν νοῦν θεωθῆναι, σωθῆναι τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἐνδέχεται, κατὰ τὴν τῶν θεηγόρων ἐκφαντορίαν, μετὰ τῆς τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν ἐφικτῆς πράξεως πρὸς τὴν τῶν ὄντων, καὶ φαινομένων χωρεῖ θεωρίαν ἐνδεχομένην, μήτε τὴν πρᾶξιν ἔχων τυφλήν, ἅτε θεωρίας μεμονωμένην, μήτε μὴν τὴν θεωρίαν ἄψυχον κτώμενος, ὡς ἄνευ δήπουθεν πράξεως ἐντεῦθεν οὕτω μετὰ τῆς κατὰ λόγον καὶ νοῦν σοφίας καὶ γραφικῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης, ἀγαθῇ φορᾷ ὃ λέγεται ἐνατενίζειν εὐστόχως ἄρχεται τῷ κόσμῳ σὺν λόγῳ τῶν αἰσθητῶν ἐπιδείγματι ἀπειροδυνάμου καὶ ἀπειροσόφου δημιουργοῦ, καὶ ἑπομένως εἰς ἄπειρα τὴν δύναμίν τε καὶ ξυνόλην διαφοράν, ὅσον γε κατ' ἐπιβολὴν ἀπαντᾷ καὶ τρυφᾷ καὶ τρέφεται ἐφαμίλλως τῶν νοῦν κατὰ τὸ κρυπτὸν διὰ τῶν κρυπτῶν, καὶ δή, καιροῦ προϊόντος. καὶ τὸν ἀθόρυβον βίον βιοὺς ἡσυχί, κἂν τοῖς θείοις μόνοις φιλοσοφῶν διὰ τῆς γραφῆς, καὶ τῶν δρωμένων, δι' ἔργου ποιεῖται ὡς ἔνι σύμφωνον θεωρῆσαι πνευματικῶς τῇ γραφῇ τὴν κτίσιν καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὰ σύμβολα δι' ἑνωτικωτέρας ὁράσεως, οὗ γεγονότος, ὁ νοῦς ἐντεῦθεν μετὰ τῆς εὐμενείας τοῦ προσκυνητοῦ Πνεύματος, καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας, ἀνάγεται εἰς τὴν τῆς ἱερᾶς ἀληθείας ὅρασίν τε καὶ ἐπιστήμην, ὡς ὁ Μέγας φησὶ Διονύσιος· εἰς ἀναβαθμὸν ἱερὸν θεωρίας, γενικῶς φᾶναι δεύτερον, εἰς τὰ θεῖα θεάματα καὶ νοήματα τουτέστι προκαλυμμάτων καὶ τύπων χωρίς, τοὐντεῦθεν δῆτα γυμνὸς ὁ νοῦς οἱονεὶ πρὸς νοητὰ προσβάλλων γυμνά, καὶ τὰς θείας ἐμφάσεις διὰ πλείστου ποιούμενος, διὰ τῆς ἰδίας καθαρότητος, καὶ πρὸς Θεὸν ἀνατάσεως φέρειν ἐν ἑαυτῷ, ὡς ἐν λαμπροτάτῳ ἐσόπτρῳ τινί, ἡλίου ὑπερστιλβούσας αὐγάς, ὑπὸ τῆς χάριτος καθ' ὁδὸν ἐς αὖθις τραφεὶς τοῖς ἐφικτοῖς ἐπιβάλλουσι, χωρεῖ πρὸς οἷον τρίτην βαθμίδα, τὰ πολλὰ ἐκεῖνα θεάματα τὰ μακάρια, καὶ τὰς θείας προόδους ἑνοειδέστερον καὶ συνεπτυγμένως ἀπὸ τῶν πολλῶν ἑτεροτήτων εἰς τὸν τῆς ἀτρέπτου, καὶ κρυφίας μονάδος ἀνάγων ἐπιβόλως ἄρρητον ἔρωτα μετὰ ξυμπάσης νοερᾶς αἰσθήσεως μεταπλαττόμενος, ὥσπερ ὁ θεωρὸς ὑπὸ τοῦ φωτίζοντος πνεύματος ἀληθείᾳ καὶ ὑπομνήσει, εἰς πῦρ καὶ ἐγκάρδιον Θεοῦ θεουργὸν ἔρωτα ἄληκτον, καὶ ἤδε ἐστὶ κατὰ τὸν μέγαν πάλιν Διονύσιον ἡ τῆς ἑνοειδοῦς ἔνθεος μέθεξις αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς ὡς ἐφικτόν· ἐν τοίνυν τοιούτοις ἀναβαθμοῖς τῆς τριτυποστάτου ἑνοειδοῦς μεθέξεως, τρισολβίως ὁ θεοφόρος, καὶ θεόφρων νοῦς ἀνιπτάμενος καὶ ἀφορήτων κέντρων θείας βακχείας, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν μανικῶν ἐρώτων ἐκδήλως, καὶ περιφανῶς ἀπολαύων καὶ τετρωμένον ἀγάπης, καὶ ὡς ἂν ἐκκαιόμενον ἑαυτὸν ξυνορῶν ἀριδήλως ἐκ τοῦ γιγνομένου τῆς διαθέσεως, ἐνθουσιᾷ καὶ ὄντως ἐξίσταται εἰσβὰς εἰς τὰ ἀποφατικὰ τῆς Θεολογίας φαιδρῷ προσώπῳ μυστήρια, ἑστιώμενος ἀνομμάτοις ἐπιβολαῖς τὸ ἄναρχον καὶ ἄπειρον, ἀπερίληπτόν τε καὶ ὁλικῶς ἄφραστον, καὶ πάντη ἀνεπινόητον· καὶ φανταζόμενος τὸ τοῦ Θεοῦ οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἄπειρον, καὶ ἀνέκβατον, πᾶσαν ὑπερεκπίπτον ἔννοιαν καὶ χρόνου, καὶ φύσεως κατὰ τὸν φάμενον Θεολόγον· καὶ αὕτη ἐστὶν ὡς ὁ Ἱερὸς ἔτι λέγει Διονύσιος ἡ τῆς ἐποψίας ἑστίασις, τρέφουσα νοητῶς, καὶ θεοῦσα πάντα τὸν εἰς αὐτὴν ἀνατεινόμενον· ἀρχόμενον μέντοι ἀπὸ τῆς τῶν ὄντων θεωρίας καὶ γνώσεως, ὡς ἐκεῖσε οὗτος ὁ ἱεροφάντωρ φησίν, ὅπου τὰ ἱερὰ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱεραρχίας ἀνακαθαίρειγε σύμβολα, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος δίεισι λέγων· ἐκειδ' ἂν τις θεωρητικῶς τὸ ἐν τοῖς φαινομένοις κάλλος ὑπερβάς, αὐτῷ παραστῇ τῷ Θεῷ οὗ ἡ θέα μόναις ταῖς καθαραῖς καρδίαις ἐμφαίνεσθαι πέφυκεν· τότε ἐπὶ τὰ τῆς θεολογίας ἀνώτερα προκόψας καὶ ἐποπτικὸς γενέσθαι δύναται· καὶ πάλιν, εἰς τὸ πρωὶ παραστήσομαί σοι καὶ ἐπόψομαι ῥητὸν τοῦ ἐν πνεύματι λαλοῦντος Δαβὶδ ὁ μέγας, ἐπειδάν, φησι, παραστῶ σοι καὶ αὐτῇ τῇ περὶ σοῦ θεωρίᾳ διὰ τοῦ νοῦ προσεγγίσω, τότε τὴν ἐποπτικὴν ἐνέργειαν διὰ τοῦ κατὰ τὴν γνῶσιν φωτισμοῦ ἀνειλήψομαι· ἔνεστι δὲ τὰ τοιαῦτα ἀκοῦσαι λέγοντος ἐφαμίλλως Μα-

Digitized by Google

ξίμου τοῦ Ἱεροῦ καὶ δεικνῦντος ἄντικρυς ἡλίκον ὅσον προκοπῆς, θεωρία καὶ γνῶσις Θεοῦ διὰ τῆς γραφῆς καὶ τῆς κτίσεως· καὶ ὅτι ὁ τῆς γνώσεως φωτισμὸς ἐντεῦθεν γίνεσθαι φιλεῖ, δι' οὗ ἡ κατ' ἐπιβολὴν μακαρία θέωσις χρῆμα εἴπέρ ποτε καὶ νῦν σπάνιον καὶ δυσεύρετον ἡσυχάζουσι, δι' ἔνδειαν τοῦ ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς χάριτος διὰ πείρας διδάξοντος, ὡς ὁ τῆς ἡσυχίας ἄκρος ὑφηγητὴς φησὶν Ἅγιος Ἰσαὰκ ὁ Σύρος, ἐν ᾧ λόγῳ περὶ πνευματικῆς αἰσθήσεως ἄρχεται αὐτίκα λέγειν, καὶ δυνάμεως θεωρητικῆς· λέγει γοῦν Μάξιμος ὁ Ἱερός· θεουργικὰ φῶτα φαμὲν τὰς τῶν Ἁγίων Διδασκαλίας, ὡς φῶς γνώσεως ἐμποιούσας καὶ θεούσας τοὺς πειθομένους· συνάδων ἐμφανῶς τῷ πανιέρῳ Διονυσίῳ λέγοντι· ὅσα ἄλλα θεουργικὰ φῶτα ταῖς λογίοις ἀκολούθως ἡ τῶν ἐνθέων ἡμῶν καθηγεμόνων κρυφία παράδοσις ἐκφαντορικῶς ἡμῖν ἐδωρήσατο, ταῦτα καὶ ἡμεῖς μεμυήμεθα· καὶ ἀλλαχοῦ λέγει ἡ θεία γνῶσις τοὺς ἐπ' αὐτὴν ὡς θεμιτὸν ἀνανεύοντας ἀναλόγως αὐτοῖς ἀνατείνει καὶ ἑνοποιεῖ κατὰ τὴν ἁπλωτικὴν αὐτῆς ἕνωσιν· καὶ αὖθις, πᾶσα πατροκινήτου φωτοφανείας πρόοδος, εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότως φοιτῶσα, πάλιν ὡς ἑνοποιὸς δύναμις ἀνατατικῶς ἡμᾶς ἀναπλοῖ καὶ ἐπιστρέφει πρὸς τὴν τοῦ συναγωγοῦ Πατρὸς ἑνότητα καὶ θεοποιὸν ἁπλότητα· ἐξ αὐτοῦ γὰρ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· ξυνίης, ὅπως ὁ ἀνατατικῶς κατ' ἐπιστροφήν, ἤγουν θείαν ἐπιβολὴν εἰς Θεὸν ἐνσόφως ἁπλωθείς, ἐάν τε ἀπὸ τῶν ὄντων τὸν Θεὸν ἀνατεινόμενος θεωρῇ, ἐάν τε ἀπὸ τῆς γραφῆς εἴτε συμβολικῆς, εἴθ' ὁπωσδήποτε θείας ἑνοῦται Θεῷ καὶ θεοποιεῖται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Θεὸς εἴρηται ὀνομαστὶ ὁ τοιοῦτος; ὅσα γάρ φησι, τῶν νοερῶν καὶ λογικῶν πρὸς τὴν τῆς θεαρχικῆς κρυφιότητος ἕνωσιν, ὅση δύναμις ὁλικῶς ἐπέστραπται καὶ πρὸς τὰς θείας αὐτῆς ἐλλάμψεις ὡς ἐφικτὸν ἀκαταλήπτως ἀνατείνεται τῇ κατὰ δύναμιν, εἰ θέμις εἰπεῖν, θεομιμησίᾳ καὶ τῆς θεϊκῆς ὁμωνυμίας ἠξίωται· ὥσπερ καὶ ἡ Γρηγορίου τοῦ πάνυ θεολόγος γλῶττα λέγει φανερῶς· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγουσα καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῇ πρὸς Θεὸν νεύσει θεούμενον· καὶ ὁ Ἱερὸς Μάξιμος· ἡ τῆς θείας γραφῆς φησί, νοητὴ μορφὴ διὰ σοφίας τοὺς γνωστικοὺς μεταμορφοῖ πρὸς θέωσιν ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῦ λόγου μεταμορφώσεως, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζομένους· οὗτος βίος ὁ θεωρητικὸς δεῖται τριῶν ὧν προὔφην, πίστεως καὶ πνευματικῆς μετοχῆς καὶ σοφίας εἰδήσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

πδʹ.

Ὁ θεωρητικὸς μετὰ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος βίος, πολλῶν τινῶν καὶ ἀξιαγάστων θεαμάτων νοητῶν τὸν θεωρὸν ἐμπίπλησιν ἐν τῷ μυστικῷ· οὔτ' αὐθωρὸν οὔτ' ἀθρόον, ἀλλὰ διὰ χρόνου καὶ μακρᾶς τῆς φιλοσοφίας· ὡς δὲ καὶ τακτηδὸν καὶ κλιμακηδὸν οἱονεί· καὶ νῦν μὲν τοῦτον ἀκούσαις λέγοντ' ἂν θεωροῦντα τῷ περιόντι τῆς ἡσυχίας καὶ ἀπὸ τῆς, πλὴν Θεοῦ, πάντων φυγῆς, κατὰ μόνας εἰμὶ ἐγὼ ἕως ἂν παρέλθω· ἄλλοτ' αὖθις διὰ τὴν πρὸς τὰ ὄντα γνωστικὴν στροφήν, ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας· καὶ τὸ ὀσμὴ ἱματίων σου ὡς ὀσμὴ ἀγροῦ πλήρους ὃν εὐλόγησας Κύριε· ἐνίοτε δὲ ἀνατατικώτερον ἀποβλέπειν ποιῶν καὶ εἰς νοητὰς ἀνιέναι ἀναβάσεις ἐνεργαζόμενος πείθει λέγειν εἰς ὀσμὴν μύρων σου ὀπίσω δραμοῦμαι πρὸς τὸν Θεόν· καὶ τὸ ὑψώσατε ὁ Θεός μου ὁ βασιλεύς μου καὶ εὐλογήσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα, καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας· καὶ ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν· ἐν ἄλλοις δέ τοι, σὺ δὲ ὕψιστος εἰς τὸν αἰῶνα Κύριε καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· σφόδρα ὑπερυψώθης ὑπὲρ πάντας τοὺς θεούς, τῷ τῆς ὁράσεως ὑπερουσίῳ ὑμνεῖν παρασκευάζει ἀνατεινομένους τοὺς θεατάς· ἄλλοτε εἰς ἀπόφασιν ἐνάγει περιφανῆ κράζοντας· οὐκ ἔστιν ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς Κύριε καὶ οὐκ ἔστι κατὰ τὰ ἔργα σου· καί γε ὅρος γνωστικὸν καὶ τόπον Θεοῦ Ἅγιον πνευματικῶς θεωροῦσι, δείκνυσιν εἰς ὃ ἀναβαίνουσι καὶ ἐν ᾧ ἵστανται οἱ ἀθῷοι χερσὶ καὶ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀναβάσεις οὕτως ἕως τῶν οὐρανῶν καὶ καταβάσεις ἕως τῶν ἀβύσσων, τῶν ὑψηλῶν καὶ βαθέων, τουτέστι μυστηρίων τοῦ πνεύματος παρέχει ὁρᾶν· καὶ μὲν δήποτε περὶ τὴν θέαν τοῦ κατὰ τὴν Τριάδα προσωπικοῦ θεάματος ἐφιστᾷ θαυμαστῶς· ποτὲ δὲ ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐνσάρκου οἰκονομίας καὶ τῶν ἑπομένων αὐτῇ μυστηρίων ὑπερφυῶν ἐν ἐκπλήξει ἀφορφὴν ἀσχολεῖ· καὶ τότε ὅλως μετὰ πολλὰ καὶ

Digitized by Google

μακάρια θεάματα εὐμενῶν παρίησι θεωροῦντα, εἰ μὴ καὶ εἰς τοὺς κόλπους αὐτοὺς τοῦ Θεοῦ καινοτρόπως, βαβαὶ τῆς χάριτος, εἰσαγάγει πεφωτισμένον ἐν ἀληθεῖ καταπαύσει καὶ ἀναπαύσει ἀφράστῳ καὶ τρυφῇ πνευματικῇ καὶ ὑπερφυεῖ, ἵνα μὴ μέθῃ λέγοιμι τῶν καλῶν τοῦ Θεοῦ καὶ θειοτέρᾳ ἐκστάσει· κόλπους ἐκείνους ὑπερευλογημένους, πολὺ βάθος σχόντας θείων μυστικῶν καὶ ἀποχρώντως αἰσθήσει ὑπερουσιότητος Θεοῦ προσεγγίζοντας· οὓς κόλπους κληρονομίαν ἄνωθεν ἔσχε καὶ Ἀβραάμ, ὁπηνίκα καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς κλῆρος ἐγεγόνει τοῦ Ἀβραάμ, κατὰ τό, ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ. Θεὸς τοίνυν ἔξοχα τοῦ Ἀβραὰμ ὢν ὁ Θεός, ἀκολούθως καὶ οἱ τοῦ Θεοῦ κόλποι, κόλποι τοῦ Ἀβραάμ εἰσι· καὶ εἰς τοὺς κόλπους γοῦν τοῦ Θεοῦ, εἴτε κόλπους τοῦ Ἀβραὰμ θέλει τις λέγειν ἀνάγων εἰσάγει ἐν πάσῃ ἁπλότητι μεθ' ὑπὲρ λίαν ἀγαπητικῆς εὐφροσύνης θεεῖ γιγνομένως καὶ μακάριον ἀποκαθιστᾷ ἐν θυμηδείᾳ καὶ σφόδρα τέρψει ἀφάτῳ, βίος ὁ θεωρητικὸς ἐν πνεύματι, νοῦν σοφίας μετειληφότα καὶ μελέτην ὅτι μάλιστα ποιούμενον ἄνω βλέπειν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

πγ'. Ἐπειδὴ ἥτε κτίσις ἥτε γραφὴ Θεοῦ λόγῳ ἐξήπλωνται καὶ πνευματικῶς ὁρώμενα, τὸν νοῦν καὶ πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ βεβαιοῖ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐποψίαν καὶ κατανόησιν, προενεργουμένης τῆς καρδίας καὶ προκεκινημένης πνευματικῶς· σοφῶς ἐς τὰ μάλιστα φησὶ διδάσκων ὁ ἱερὸς Δαβίδ· πότε τῷ λόγῳ Κυρίου στερεοῦνται οἱ Νόες, οὓς νῦν οὐρανοὺς καλεῖ καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ· πότε δὴ ὁπηνίκα φαίνεται πλήρης ἡ νοητὴ γῆ, ἤτοι ἡ καρδία ἡμῶν τοῦ ἐλέους Κυρίου, τῆς πνευματοκινήτου δηλαδὴ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας καὶ κινήσεως εὐαισθήτως καὶ ἐμφανῶς· πρὶν δὲ τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως καὶ κινήσεως ἐν καρδίᾳ ὁ νοῦς αἴσθηται, οὐ μόνον οὐχ ἕξει τὸ στερέμνιον ἐκ τοῦ τὴν κτίσιν καὶ τὴν θείαν γραφὴν θεωρητικῶς καὶ πνευματικῶς ἀναλέγεσθαι καὶ συνάγειν εἰς ἕνα λόγον τὰ ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ φόβος ὅτι πλεῖστος περίεστι μήποτ' ὄλλυται παραφαντασθείς· διὸ δή, εἴτε γε μέλλοιμεν ἀσχολίαν ποιήσασθαι τοῦ τὸν Θεὸν ἐκ γραφῆς θεωρεῖν, καὶ τῆς κτίσεως, ἑνοειδῶς τε, καὶ μονοειδῶς τοὺς πολλοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ τὰ θεωρήματα εἰς ἕνα λόγον καὶ πνεῦμα συμπτύσσοντες, ἑνοειδῆ, καὶ ἁπλῆν, καὶ ἀνείδεον θεωρίαν δρῶντες ἐν ἀοριστίᾳ, καὶ ἀπειρίᾳ, καὶ ἀναρχότητι, τὸν τῆς καρδίας ἡμῶν πρότερον ἔνδον εὑρηκέναι ζητήσωμεν θησαυρόν, καὶ ἱκετεύσωμεν Θεὸν Ἅγιον, πληρῶσαι τὴν γῆν ἡμῶν τοῦ ἐλέους αὐτοῦ· καὶ τότε εἴτις δύναμις, ἄνω δῶμεν ἐλευθερίως τὸν νοῦν πρὸς Θεοῦ κατανόησιν, ἑνοειδῆ ὡς εἴρηται, καὶ μονοειδῆ, ἁπλῆν, ἀνείδεον, ἀΐδιον, ἄπειρον, καὶ ἀόριστον, ἐν θεωρίᾳ καὶ βοηθείᾳ τοῦ Λόγου τε καὶ Πνεύματος.

Ὁπηνίκα ταῖς εὐθέσι, καὶ ἁπλοϊκαῖς δια- πδ'
θέσεσι τῆς ψυχῆς τὸν κατὰ τὰς ἀρετὰς δρόμον δι' ἀρετῶν μετὰ φρονήματος ταπεινοῦ ἐν ὑπομονῇ, καὶ ἐλπίδι τῇ διὰ πίστεως διανύοντος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ζωοποιὸς καὶ ἀείβλυτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δύναμις καὶ ἐνέργεια τῇ καρδίᾳ ἐπιδημήσει, φωτίζουσα γιγνομένως δυνάμεις τὰς ψυχικάς, πεφυκότως κινουμένη περιφανῶς, καὶ παρακαλοῦσα, πρὸς ἑαυτὴν προσκαλεῖται τὸν ἐνεργείᾳ νοῦν ὅτι τάχιστα καὶ ἀρρήτως ἑνοῦται αὐτῷ, ὡς εἶναι τῳόντι τὸν νοῦν καὶ τὴν χάριν τοτηνικάδε ἀναμφιλέκτως εἰς πνεῦμα ἕν· τότε δὴ τοτε ὁ νοῦς αὐτόμολος ἥκει τῇ ἐπιπνοίᾳ τῆς χάριτος βοηθούμενος πρὸς τὸ θεωρεῖν, στάσης δηλονότι ἀφράστως τῆς τοῦδε περιφορᾶς, καὶ περιπλανήσεως τῇ ἐνεργείᾳ καὶ τῷ φωτὶ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἰς ἀποκαλύψεις φοιτᾷ μυστηρίων θείων νοητῶν, καὶ σιωπῇ παντοίᾳ καὶ ἡσύχῳ, ἰδίῳ πεφυκότι βλέμματι ἐμβατεύειν ἐφικνεῖται ὑπερφυέσιν ἀρρήτοις, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον θεωρεῖ καὶ θεοληπτεῖται, καὶ πρὸς τὸ τὸν Θεὸν ὡς οἷον τε ὁρᾷν ἀνατείνεται μετ' ἐπιστήμης τῶν θείων, ἐξ Ἱερῶν συνειλεγμένης ἀναγνωσμάτων, ὅσον ἐξ ἀναλόγου ἀφιδιάζει ταπεινούμενος, καὶ προσευχόμενος ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἐνεργούμενος· τότ' οὖν οὐδὲ τοῦ θεολογεῖν ἐστιν ἐκτός· ἀλλ' ἅμα εὐθὺς ἐστιν αὐτόχρημα θεολόγος, καὶ μὴ θεολογεῖν οὐκ ἀνέχεται, καὶ διηνεκῶς χωρὶς δὲ δωρεᾶς οὐρανίου τῆς εἰρημένης, καὶ χωρὶς Πνεύματος ἐναργῶς ἀεικίνητα πνέοντος ἐν ἄρα καρδίᾳ, φεῦ, ὅσα ὁ νοῦς ὁρᾷ, φαντασίαι τοῦδε εἰσί· καὶ ὅσα θεολογεῖ, λόγοι τηνάλλως εἰσὶν εἰς ἀέρα προχεόμενοι, τὸ τῆς ψυχῆς αἰσθητήριον μὴ διεγείροντες ᾗ χρή· ἐξ ἀκοῆς ἐνεργεῖται καὶ λόγων ἰόντων ἔξωθεν, ὅθεν ἡ πάνδεινος

Digitized by Google

πλάνη τῶν νοητῶν, καὶ θεολογίας αὐτῆς κακῶς ἐς τὰ μάλιστα ἔσχε τὴν πάροδον, οὐκ ἐκ καρδίας ἐνεργουμένης ὑπὸ τοῦ φωτίζοντος πνεύματος, ὅθεν τῶν νοητῶν ἡ ἑνοειδὴς καὶ θεολογίας ἄτρεπτος ἀλήθεια ἐν ᾗ καθόλου φάναι, καὶ γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐν ᾗ οὐ πάρεστιν ἐμφανῶς τῷ μετόχῳ ἡ ζωοποιὸς καὶ φωτιστικὴ τοῦ πνεύματος δύναμις, καὶ ἐνέργεια ἀειβλύτως, εἴτε πνέουσα θέλοι τις λέγειν, εἴτε ῥέουσα ἕνωσις οὐκ ἔστιν ἐκεῖ νοερά, ἀλλὰ μᾶλλον διαίρεσις· οὐδὲ δύναμις καὶ στάσις, ἀλλ' ἀσθένεια καὶ τρεπτότης· οὔτε μὴν ἐφαμίλλως φῶς, καὶ ὅρασις ἀληθείας, ἀλλὰ μᾶλλον σκότος, καὶ φαντασίας εἰκαῖος ἀναπλασμός, καὶ τὸ ὅλον ἀλογίας καὶ πλάνης ὁδός· ἐν τρισὶ καὶ γὰρ τάξεσιν, ἢ ὁδοῖς κατὰ τοὺς Πατέρας διϊέναι ἔχων ὁ νοῦς, φυσικῶς δηλαδή, ὑπερφυῶς καὶ παρὰ τὴν φύσιν· ὅταν ἐν ὑποκειμένῳ τι νοητὸν ὁ νοῦς θεωρῇ, κατὰ φύσιν ὁρᾷ, μέντοιγε μετ' ἐνεργείας ὑπερφυοῦς τοῦ πνεύματος· ὅταν δὲ ὑποστατικῶς ὁρᾷ καὶ οὐκ ἐν ὑποκειμένῳ, δαίμονα τυχόν, ἢ Ἄγγελον· εἰ μὲν ἥνωται ὁ νοῦς ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἡ δαδουχία τοῦ πνεύματος ἀναζωπυρεῖται σφοδρότερον, ὑπερφυῶς ὁρᾷ, φανερὸν δὲ ὅτι καὶ ἀπλανῶς· εἰδὲ τὰ δρώμενα ὁρῶν διαιρεῖται καὶ ἀμαυροῦται ὁ νοῦς καὶ ἡ δύναμις ἡ ζωοποιὸς σβέννυται, παρὰ φύσιν ὁρᾷ, καὶ τῆς πλάνης ἐστὶν ἐκείνη ἡ ὅρασις· διὰ τοῦτο οὐκ ἀνατείνειν τὸν νοῦν πρὸς ὅρασιν πνευματικὴν ὑποστατικῶς χρή, οὐδὲ τῇ ὁράσει πιστεύειν καὶ ὁπωσοῦν, μὴ ἐνεργουμένης κατὰ τὰ προκείμενα τῆς καρδίας καὶ κινουμένης ὑπὸ τῆς τοῦ Ἁγίου δυνάμεως Πνεύματος, εἰ μέλλοιμεν ὑγιαίνοντος εἶναι νοῦ καὶ σώφρονος.

πε'. Τινὲς οὐρανίῳ δρόσῳ τῆς χάριτος, τὴν τῶν σφετέρων παθῶν φλεγμονὴν καλῶς γε ποιοῦντες ἐς ταμάλιστα, ἐξιᾶσθαι πειρῶνται· περὶ ὧν δηλαδὴ γέγραπται· ἡ δρόσος ἡ παρὰ σοῦ ἴαμα ἡμῖν ἔσται· τισὶ δὲ ἥδε ἡ εἰρημένη δρόσος, μείζονί πως ἀντιλήψει θείᾳ ἥνωται, καὶ εἰς Μάννα μεταποιεῖται καὶ ὡς ἂν ποι ἔκ τινος σίτου ἀρτοποιεῖται συντριμμῷ καρδιακῆς ταπεινώσεως, ὕδατί τε δακρύων, καὶ πυρὶ πνευματικῆς γνώσεως, ἐπαξίως τοῦτο, καὶ μάλα εἰκότως πεπονθυῖα· καὶ εἴς γε βρῶσιν ἀγγελοειδῆ προσήκουσαν γεγονυῖα· περὶ ὧν εὐλόγως ὡς τὰ πολλὰ εἴρηται· ἄρτον Ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος· εἰσὶ δέ, οἷς κατὰ πρόβασιν ὑψηλοτέρῳ τινὶ τρόπῳ γέγονε καὶ ὀπτάνεται ἑαυτῶν ἡ φύσις Μάννα σαφῶς· περὶ ὧν τὰ Εὐαγγέλια φησί, τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμα ἐστίν· ἡ πρώτη τάξις ἡσυχαστῶν σοφῶν· ἡ μετ' αὐτὴν καὶ σιωπὴν ἀσκούντων, μετὰ τῆς θείας γνώσεως· ἡ δέγε τρίτη, ἡπλωμένων καθόλου καὶ ἠλλοιωμένων ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

πϛ'. Διαφυγὼν διὰ τῆς χάριτος, ὡς εἰκός, Φαραώ, καὶ Αἴγυπτον καὶ τἀκεῖ δεινὰ καὶ ἐπίμοχθα νοητῶς ὁ νοῦς, καὶ μέν γε τὴν κυματίζουσαν πικρίας κύματα ἐμπαθῆ, καὶ ἁλμώδους κακίας σαρκικὴν βιωτήν, καὶ ἐν νοητῇ ἐρήμῳ γενόμενος, δηλονότι ἕξει ἀπηλλαγμένῃ φαραωνιτῶν νοητῶν· καὶ ξυλήβδην, εἰπεῖν, τὰ τότε τοῖς Ἑβραίοις συμπεσόντα κατ' αἴσθησιν χαλεπά, νοητῶς καὶ παθῶν καὶ ἀπαλλαγείς, Μάννα ἐξ ἑπομένου ἐσθίει νοητόν, αἰσθήσει ψυχῆς ἀσφαλῶς, οὐ τύπον τὸ πάλαι ἤσθιεν ὁ Ἰσραὴλ αἰσθητῶς· καὶ μετὰ μὲν τὰς ἀρχάς, ἔστιν ὅτε μεμνημένος ἐπιθυμεῖ νοητῶν, ὡς αἰσθητῶν ἐκεῖνοι κρεῶν, θυσιῶν Αἰγυπτιακῶν, ἐπικινδύνως ὡς τὰ πολλά, οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ σφαλερῶς· καὶ γοῦν θείας πειρᾶται ἀποστροφῆς, ἕως ἂν τῇ τῆς παλινστρόφου μετανοίας ἱκεσίᾳ τὸ θεῖον καταλλήλως ἐξιλεώσαιτο· καὶ μὲν δῆτα εἴγε τοῦ Μάννα συνεχέστερον ἐμφορεῖται μεθ' ἡσυχίας, καιροῦ προϊόντος, καὶ τῆς χάριτος αὐτῷ προστιθείσης ῥοπὴν καὶ μένος, τὴν νοητὴν σάρκα αὐτοῦ εἰς φύσιν τοῦ Μάννα τρόπῳ γέτῳ μεταπεσοῦσαν ὡς ἂν εἴπῃ τις ἐκδήλως ὁρᾷ μάλα τρανῶς· εἰσὶ δὲ τῷ τοιούτῳ νῷ Μάννα ἐσθίοντι, ζυγὰ πνευματικά, καὶ πλάστιγγες, αἷς χρώμενος σταθμῷ τῷ Μάννα, πλέον οὐκοῦν συνήγνυσι τῆς ἐφημέρου αὐτοῦ τροφῆς, ἵνα μὴ σκωληκιάσαν ὡς ἐπέκεινα τοῦ μετρίου, τὸ πᾶν ἀπόλλυται, καὶ συναπόλλυται τούτῳ τῇ ἀτροφίᾳ ὁ τὸ μέτρον μὴ τηρῶν νοῦς· δῆλος δ' ἂν εἴη Μάννα ἐσθίων ὁ νοῦς, ἐφ' ᾧ μηδ' ὁποτιοῦν ἕτερον ἐσθίων ζωὴν ζῇ προφανῶς καλλίονα, παντὸς ὁτιοῦν καὶ ὁποσοῦν ἐσθίοντος, λέγω δὴ νοητῶς, ὅτι μέντοι μεταβέβληταί πως καὶ αὐτὸς τῇ τῆς θρέψεώς ἕξει εἰς τὴν τοῦ Μάννα οἷον εἰπεῖν ποιότητα· σημεῖον ἡ ἀνορεξία τῶν ὁποιωνοῦν ἀλλοτρίων, ὧν ἦν ἐπιθυμῶν πρότερον· καὶ ὅταν πανταχόσε Μάννα ἐσθίειν ἔχῃ, καὶ νήπιος γένηται, τῇ θεοσεβείᾳ προσκολληθείς, καὶ μὲν δὴ καὶ

οὐ θαῦμα μεταβεβλῆσθαί τινα πρὸς ἕξιν οὗ συνεχῶς γεύεται, καὶ χρόνῳ ἐμφορεῖται μακρῷ, οὐδ' ἡ πρὸς ἕξιν τοῦ Μάννα νοῦ μεταποίησις ὁπωσδήποτε παρὰ τὸ εἰκὸς ἂν εἴη· πεφυκότως γάρ τοι τὸ συνεχές, καὶ ἀδιάδοχον τῆς τροφῆς μετατιθέναι εἴωθε πρὸς ἑαυτὸ τὸ τρεφόμενον, τοτηνικάδε, οὐ μόνον Ἀγγέλου τάξιν ἐπέχει ὁ νοῦς σαφῶς, ἀλλὰ καὶ τῆς θείας υἱοθεσίας μέτοχος γίνεται, ἀξιοχρέως ἀπὸ δόξης πνευματικῆς εἰς δόξαν μεταβιβαζόμενος, οὐ μόνον πρὸς ἓν ἀφορῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν γινόμενος ἕν, κἂν τούτῳ ζῶν, καὶ ὑπερκοσμίως τρυφῶν· καὶ ἵν' οὕτως εἴπω, ἀπολαύων μυστικῶν ἀλαλήτων θεοειδῶς καὶ θεοφιλῶς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ μέν πως κατὰ τὰ ὁρώμενα, καὶ ὑμνούμενα γιγνομένως γινόμενος, ὡς καὶ εἰς ἕξιν Μάννα ὁρᾷν ἑαυτόν· αὕτη γέτοι ἡ τάξις ὑψηλοτέρα καὶ τιμιωτέρα πολλῷ, τοῦ Μάννα μὲν ἐγνωκότος ἑαυτὸν ἐσθίοντα, οὐ μὴν καὶ πρὸς ἕξιν τινὰ τοῦ Μάννα ἑαυτὸν μεταβεβλημένον· τὸ μὲν γὰρ πρότερον, ἔστιπου παθεῖν κατ' ἀρχὰς εἰς ἑαυτόν ἐν νοερᾷ ἑνώσει τὸν νοῦν συμπτυχθέντα· τὸ δεύτερον δὲ ἐναργεστέρας ἑνώσεως, καὶ γνωστικῶν μυστηρίων ἀποκαλύψεως, καὶ ἄκρας ἀπολύσεως τῆς ἐκ πάντων, καὶ ὑπερηπλωμένης νοερότητος ἔμφασις σαφής.

πζ΄. Ἁπλοῦς ἐστι φύσει ὁ νοῦς, ὅτι καὶ τὸ οὗ ἐστιν εἰκών, ἁπλοῦν, δῆλον δ' ὅτι τὸ θεῖον, ὢν δὴ τοιοῦτος, καὶ ἁπλῶς ἐνεργεῖν φιλεῖ· πᾶν γὰρ τὸ φύσει αὐτῷ φιλεῖ, ποικίλλεται δ' ὅμως οὐ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ διὰ τὰς αἰσθήσεις, καὶ τὰ αἰσθητὰ δι' ὧν τούτῳ αἱ τῶν νοητῶν παραδοχαί, ὁπηνίκα δὲ τὸν ἴδιον λόγον ἑαυτοῦ καὶ τῶν αἰσθήσεων σὺν τοῖς αἰσθητοῖς στήσῃ μεταξὺ κρίνοντα καὶ δικάζοντα ἐπιστημόνως ὡς οἷόν τε, μήτε τὰς αἰσθήσεις ἀμβλυτέρας τοῦ καθήκοντος καθιστῶντα, μήτε τὰ τῶν αἰσθητῶν κάλλη, ἢ ἀμαυροῦντα ῥαθύμως, ἢ ὑπερσαινόμενον ἀγενῶς, καὶ τὸ τοῦ νοῦ κράτος ὀλιγώρως τούτοις ὑποκαθιέντα· νέμοντα δὲ σωφρόνως τὸ προσῆκον ἑκάστῳ, τοτηνικάδ' εὐθὺς ὁ νοῦς ἑαυτοῦ γίνεται ἑνιαῖος, καὶ ἁπλοῦς ὡς ἔχει φύσεως ἀποκαθιστάμενος καὶ τῶν διαιρετῶν ἀφιστάμενος, καὶ αὖθις φυσικῶς ἄρχεται φιλεῖν τὸ ἓν καὶ ἁπλοῦν, καὶ τὸ ἑνιαίως καὶ ἁπλῶς ἐνεργεῖν, ὃ δὴ φιλῶν ζητεῖ, καὶ ζητῶν τὴν πτῆσιν ἑαυτοῦ ὑπὲρ πᾶσαν ποιεῖται σύνθεσιν, ἕως ἂν εὕρῃ τὸ ἀληθῶς καὶ κυρίως ἓν καὶ ἁπλοῦν, ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεός· ὅτε δὴ καὶ ὑπὸ μόναις ταῖς τούτου πτέρυξι, νῦν μὲν σκεπόμενος, ἄλλοτε δὲ μετεωριζόμενος, τέρπεται ὡς εἰκὸς τέρπεσθαι θεοφρουρούμενον καὶ θεοφρουρούμενον νοῦν.

πη΄. Τῷ διορατικῷ τῆς ψυχῆς, ὡσανεὶ ἀχλυῶδές τι πάχος ἐπιπεπτωκὸς τὸ ἐκ τῶν παθῶν, ἀλλὰ ὁρᾷν ἀντὶ τοῦ ὄντος πεποίηκεν· ὅταν δὲ τῇ πυκνῇ προσευχῇ, καὶ τῇ τῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσει, καὶ ἀνατάσει πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν διὰ τῆς χάριτος ὁ νοῦς διέλῃ τὸ εἰρημένον ἀχλυῶδες πάχος, ἀφ' ἑαυτοῦ ἐναργῶς ὁρᾷ, ὅτι ὁρᾷ τὸν Θεόν, ἑρμηνέως μηδαμῶς πρὸς τοῦτο δεόμενος, ὥσπερ οὐ δεῖται διδάξοντος ὁ αἰσθητῶς ὁρῶν· εἴγε μὴ τὸ διοχλοῦν καὶ ἐπιπροσθοῦν ἴσχει τῇ κόρῃ τοῦ ὀφθαλμοῦ· ὡς γὰρ προσπεφύκασι τὰ αἰσθητὰ ταῖς αἰσθήσεσιν ὑγιῶς ἐχούσαις, οὕτω τὰ νοητὰ ταῖς νοήσεσιν ᾠκείωται καθαρευούσαις ἐκ τοῦ τῶν παθῶν νέφους· καὶ ὥσπερ ἐκ τῆς αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως τῶν αἰσθητῶν ἡ κατάληψις, οὕτως ἐκ τῆς νοητικῆς ἀποβλέψεως ἡ τῶν νοητῶν ἐποψία γίγνεσθαι εἴωθε, μεθ' ἃ ἡ διὰ τῆς χάριτος ἀνείδεος, καὶ ἄποια καὶ ἀφάνταστος καὶ ἁπλῆ τοῦ Θεοῦ θεωρία, ἥτις κάτοχον ἔχουσα τὸν νοῦν, πάντων αἰσθητῶν τε, καὶ νοητῶν τῶν ὁποιωνοῦν ἄφετον ποιεῖ εἰς ἀπειρίας ἀπεριληψίας τε καὶ ἀοριστίας βυθὸν αὐτὸν ἐν ἐκπλήξει καὶ θαυμασμῷ, ὡς οὐκ ἐνδέχεται δηλωθῆναι λόγῳ κατακλείουσα.

πθ΄. Ὦ δέσποτα, ὁ πάντων τῶν ὁρωμένων καὶ νοουμένων ὢν ἀρχὴ παντοκράτωρ, ἀρχὴν ἔχων τὸ ἄναρχον, ἄκτιστε, καὶ ὁρισμὸν τὸ ἀόριστον· ἄπειρε, καὶ φύσιν τὸ ὑπερφυές· ἀπερίληπτε, καὶ οὐσίαν τὸ ὑπερούσιον, ἀγένητε, καὶ εἶδος γοῦν τὸ ἀνείδεον, ἀόρατε, καὶ ἴδιον τὸ ἀΐδιον ἄφθαρτε, καὶ σχῆμα τὸ ἀσχημάτιστον, ἀνεξιχνίαστε, καὶ τόπον τὸ ἀπερίγραπτον, ἀπεριόριστε, κατάληψίν τε τὸ ἀκατάληπτον, ἀνεξερεύνητε, καὶ γνῶσιν καὶ θεωρίαν τὸ ἀθέατόν τε καὶ ἄγνωστον, ἀπρόσιτε, καὶ ἀπερινόητε, καὶ λόγον τὸ ἄφθεγκτον, ἀνεκδιήγητε, καὶ ἑρμηνείαν τὸ ἀνερμήνευτον, ἄφατε, καὶ τὸ ἀνεννόητον νόησιν, ἀδιανόητε, καὶ ὅλως θέσιν τὴν ὑπὲρ πάντα ἀφαίρεσιν, ὑπέρθεε, ὅλος εἶ θαῦμα, καὶ γαλήνη καὶ θάρρος καὶ ἀγάπη καὶ γλυκύτης καὶ θυμηδία καὶ πεποίθησις ἐν ξύμπασι, καὶ τρυφόντι ἀμεριμνία καὶ χαρά, ἡ

ἐνυπόστατος· μόνη δόξα καὶ βασιλεία καὶ σοφία καὶ δύναμις, διὰ τοῦτο ἔκστασις ἀπὸ πάντων τῶν ὁρωμένων καὶ κατάπαυσις ἀπὸ πάντων τῶν νοουμένων πεφυκότως ἄρρητα γίνῃ, καὶ ἀνάπαυσις ἐν σοὶ θαυμαστὴ τοῖς μετὰ μετοχῆς σὲ θεωροῦσι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἄφραστε Θεέ.

ϙ'. Θαυμαζόμενον δὲ τὸ θεῖον δηλαδή, ποθεῖται πλέον, ποθούμενον δὲ καθαίρει φησὶν ἡ Θεολόγος Γρηγορίου φωνή, καθαῖρον δὲ, θεοειδεῖς ἀπεργάζεται, τοιούτοις δὲ γενομένοις, ὡς οἰκείοις ἤδη προσομιλεῖ, ἀλλ' οὐ μόνον οὕτως ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ οἵ γε καθαρθέντες ταύτῃ, ὡς οἰκείοις ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τοῖς θείοις καὶ τῷ Θεῷ ἐντυγχάνουσιν, ὅθεν καὶ ὁ Θεολόγος ἐπειςι· Θεὸς θεοῖς ἑνούμενός τε καὶ γνωριζόμενος· ὁρᾷς τὸ θαυμαστὸν τῆς ἑνώσεως; Θεὸς γάρ φησι θεοῖς ἑνούμενος· εἰ δὲ τῶν ὁπωσδὴ ταυτῶν ἕνωσις, δῆλον ὅτι καὶ τῆς ἑνώσεως αἱ διαθέσεις καὶ ἀπολαύσεις ἐφαμίλλως αἱ αὐταί· δι' ὃ φησὶ καὶ γνωριζόμενος· ὡσαύτως ἄρα καὶ οἱ θεοειδεῖς καὶ θεοὶ ἐκ τῆς χάριτος, ὡς οἰκείοις τοῖς θείοις, καὶ τῷ Θεῷ ὁμιλοῦσι καὶ γνωρίζουσιν, ὡς ὁ Θεὸς τρόπον ἀνάλογον θεωρεῖ, καὶ προσομιλεῖ καὶ ἑνοῦται τοῖς κατὰ τὰ εἰρημένα θεοειδέσι τελοῦσι καὶ θεοῖς, ἐντεῦθεν ὁ μέγας προστίθησι, καὶ οὐκ ἀπεικότως εἰς δήλωσιν, καὶ τοσοῦτον ἴσως γινώσκεται ὁ Θεὸς τοῖς καθαροῖς καὶ θεοῖς τουτεστὶ ὅσον ἤδη γινώσκει αὐτούς, ἀνάλογον τρόπον ὁ φύσει τοὺς θέσει θεούς· πόσον τοίνυν εἰκάσαις τὸ εἰκὸς λογιζόμενος; πολύ γε μακάριοι οἱ πρὸς Θεοῦ ὁράσεις καὶ θεωρίας προσηκόντως ἀνατεινόμενοι μεθ' ὅλου μένους ψυχῆς καὶ ἐπιστήμης πνευματικῆς, ὁποινίκα ὁρᾷς τῷ τοῦ Θεοῦ ἀλήπτῳ διὰ τὴν περὶ αὐτὸν ἀναρχότητα, καὶ ἀπεριληψίαν καὶ ἀπεριγραφότητα καὶ τὴν ὅλως ἀϊδιότητα καὶ ἀπειρίαν, ὅλους τοὺς ἐν τῷ Θεῷ θαύματος γεγονότας ὑπερθαυμάστου, καὶ τῆς ἡλίκης οἵας ἐκπλήξεως· ἐξ οὗ ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐρωτικῶς ὀπίσω κολλᾶται Θεοῦ, καὶ πόθον ὅσον ἀφόρητον, ἐν ἄρα τῷ θεωρεῖν τὸ θεῖον πρόσωπον, καὶ τὸ κατ' αὐτὸ κάλλος ἐκπρεπές, καὶ ἐκτετηκότες εὐδαιμόνως πάσχουσι· καὶ τότε δῆτα ἑπομένως ταύτῃ καθαίρονται, καὶ τῆς θεουργίας καὶ θεοειδεῖς γίνονται, καὶ θεοὶ καὶ Θεῷ γινωσκομένως ἑνοῦνται· ὅς γε δὴ περιουσίᾳ τῶν θεωθέντων, καὶ ἀκολουθίᾳ τοῦ τῆς θεώσεως ὑπερφυοῦς αὐτῶν δώρου, καὶ τῆς θείας ἑνώσεως, γνώριμος καταστὰς θαυμασίως συναρπάζει τούτων τῷ ὑπερκάλλῳ πᾶσαν τὴν νοερὰν αἴσθησιν καὶ πᾶσαν τὴν ἔφεσιν, καὶ περὶ αὐτὸν θελγομένους ἔχει ὡς ἄλλους Ἀγγέλους, ἄφυκτα ψάλλοντας, καὶ μάλα εἰκότως· ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ, καὶ τὸ Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν, τουτέστι τοὺς γηγενεῖς, ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν· ὅθεν καὶ ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ· καὶ ἐξ ἑπομένου ἔστησαν κύκλῳ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὰ Σεραφὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ, θείας ἐλλάμψεις ὑπερκοσμίων μυστηρίων δεχόμενοι καὶ ἐχόμενοι ἀδιασπάστως Θεοῦ, πάντων ἀπειράκις ἐξῃρημένου ἀπείρως· εἰ τοίνυν οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, κατὰ τὴν Κυρίου ἀπόφασιν μακάριοι, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται, πῶς οὐ περιφανῶς μακάριοι οἱ θεωρητικοί, καθαιρόμενοι τῷ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως θαυμασμῷ καὶ εἰς Θεοῦ ἀξίαν διὰ προκοπῆς ἀναβαίνοντες; χρή γε ἄρα ποθοῦντας τὸν μακαρισμόν, καὶ παθεῖν τὴν θέωσιν καὶ οὕτως ἀκινήτως στῆναι χερουβικῶς περὶ τὸν Θεόν, τῆς θεωρητικῆς ἔχεσθαι ὅλῃ σπουδῇ καὶ ἐπιστήμης καὶ πράξεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

ϙα'. Ἰδεῖν σε μάλιστα βούλομαι καὶ δὴ ἑπομένως ὑμνῆσαι ζωοποιέ, ζωὴ τῶν ἀμηγέπη ὁρώντων σε Κύριε ὁ Θεός μου, ἀλλ' οὐκ ἔχω βουλόμενος ὅπως ἐπάξιον εἴπω, καὶ διαποροῦμαι κατ' ἀλήθειαν καὶ ἀδημονῶ· ὢ πῶς οἰκείως ὁ νοῦς ἔχει σοι· δέσποτα, ποιητὰ πάνσοφε, καὶ σὲ μόνον ὁρῶν εἰρήνης ἀπολαύει καὶ ἀναπαύλης αὐτῷ προσφυοῦς· ἐφίεται καὶ γὰρ πεφυκότως ἡ νοῦς τῆς ἔξωθεν καὶ φαινομένης περιφορᾶς ἐλευθερωθείς, καὶ σχολάσας ἐφ' ἑαυτὸν νοεῖν, καὶ μάλιστα δὴ διανοεῖσθαι φυσικῇ ὀξύτητι τὰ ὑψηλότερα καὶ προσκεῖσθαι τῷ γιγνομένῳ τῆς κατ' αὐτὸν ἀϋλίας τοῖς ἰσχροτέροις· ἀμέλει λόγῳ πεφυκότι αὐτόμολος ὡσπερεὶ ἀνατρέχει πρός γε τὸ πάντων ὑπέρτερον καὶ πάσης ἀϋλίας ἀνώτερον· δῆλον δὲ ὅτι σὲ καὶ μάλιστα, Πνεύματος Ἁγίου ῥοπῇ διὰ πίστεως κατὰ τὸ εἰκὸς βοηθούμενος, καὶ ταύτῃ δῆτα ἀνατεινόμενος· ἢ μᾶλλον γιγνομένως ἡ νοῦς ὑπὸ τῶν περὶ σὲ νοητῶν, ὡς ἄν τινων συγγενῶν ἀνελκόμενος, ποθεῖ σε καὶ πάνυ ἰδεῖν σὺν παντὶ ἰδεῖν σὺν παντὶ προθύμῳ τῷ τῆς ψυχῆς· οἷα

δὲ πάσχει θαυμάσια καὶ μακάρια πεφυκότως· ἐπεὶ καὶ γὰρ φύσις αὐτῷ, ἥ περ ἔφην νοερὰ οὖσα πάντων κτισμάτων, μᾶλλον δὴ πτηνὴ καὶ ταχεῖα, ἔφεσιν δὲ προσηκόντως ἔχει τὰ νοητὰ, δεῖται νοεῖν ὡς ἐσθίειν ζῶα τὰ αἰσθητά,τουτὶ γὰρ τρόπον ἐφάμιλλον τὸ νοεῖν τῷ νοΐ, ὅπερ τῷ ἐσθίειν ζώοις τοῖς αἰσθητικοῖς· ἐκ γὰρ τοῦ νοεῖν καὶ ζῆν οἰκείως καὶ αὔξειν καὶ ἀπολαύειν καὶ τέρπεσθαι γίγνεται τῷ νῷ,ὡς καὶ τοῖς αἰσθητικοῖς ζώοις ἐκ τοῦ ἐσθίειν ἐστί· τοιαῦτα δέ τοι πάσχει ἐξ ἄρα δήπου τοῦ δρᾶν, δηλαδὴ τοῦ νοεῖν ὑπερβαλλόντως καὶ μάλιστα, ὁπηνίκα φθάσῃ διὰ πνευματικῆς σου χρηστότητος, ἀφράστως ἐν σοὶ γεγονότος, ἐν τῇ θέλξει τῆς ἀφάτου δόξης σου συμμιγεῖσα ἡ ἔφεσις αὐτοῦ· τὸ γὰρ περί τι ἔφεσιν ἔχον ἰδικὴν τίποτ᾽ ἂν καὶ πάθοι κατὰ τὸ εἰκός, περίτυχον ἑλκτικῷ τῳ καὶ μάλιστά γε τοιούτῳ, οἷός περ σύ, καὶ ταῦτ᾽ ἐκ προνοίας τῆς σῆς, πρὸς ἡλίκον οἷον σέ, ἐφετόν; σὺ γὰρ βασιλεῦ πάνσοφε, παντοδύναμε, ὑπεράγαθε Κύριε, κτίσας ζῶον τὸν νοῦν νοητὸν, τοῖον τεύχεις, οἷον τοῖς σοῖς γε ὑπερευφραίνεσθαι πεφυκότως καὶ ἀρρήτως ἐν κατοχῇ τοῦ θείου σου γενέσθαι μετ᾽ ἐκπλήξεως ἔρωτος, καὶ οἷόν πως μανικῶς διακεῖσθαί σοι ἐξ ἐφαμίλλου βακχικοῦ ἐνθουσιασμοῦ· καὶ ὁ μὲν νοῦς, οὕτως ἄρα φιλόκαλος ἄκρως κτισθεὶς ἔχει, καὶ τὸ φιλόκαλος εἶναι κομιδῇ κατὰ τὸ πεφυκός, ἐκ προνοίας τὰ ἄριστα ἑπομένως νοεῖν ἔφεσιν ἔχει, καὶ ἀεὶ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ πρόσω ἐπιθυμεῖν καὶ προχαίρειν ἐκ τοῦ γιγνομένου τοῖς κρείττοσιν· οἷος δὲ σὺν τούτῳ φαίνῃ καὶ ὅπως συναρπάζεις αὐτόν, σοφῶς ἐς τὰ μάλιστα, τῷ ἔρωτι τῆς σῆς θεωρίας καταθελγόμενον, καὶ ξυμπάντων ἁπαξαπλῶς, πλὴν μόνου σοῦ ἐξιστάμενον μετὰ τοῦ τῆς ψυχῆς διακειμένου παντός· οὔτε γὰρ ποικίλος μόνον ὁρᾶσαι, ἥδιστε, οὔτε ἁπλοῦς, οὔτε περιληπτός, οὔτ᾽ ἀπερίληπτος· οὔτε φοβερός, οὔτε μειλίχιος· ἀλλὰ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δ᾽ ἐκεῖνο· ἵν᾽ οὕτω πάντως ἐντεῦθεν, ἐκεῖθεν ἡ τοῦ νοὸς κίνησις, καὶ δὴ καὶ τροπή, μηδὲν ἔχει κλῖναι πρὸς ἕν τι τῶν ἔξω σου διὰ ποικιλίαν ὅθεν, ἢ δι᾽ ἁπλότητα· δι᾽ ἀκαταληψίας ἔφεσιν ἢ καταλήψεως· διὰ φοβερότητα ἢ μειλιχιότητα· καὶ ξυνόλως ἐν ἀγαθὸν καὶ καλὸν περιληπτικῶς ὄντος σου, καὶ πάντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν ποιητικῆς ἀρχῆς ὑπεράγαθος καὶ ὑπέρκαλλος, ἐν οὐδενὶ τῷ ἑτέρῳ ἔξεστι πάντως τὸν νοῦν θεωρεῖν καὶ παραμένειν καὶ ποικίλως καὶ πολλαχῶς τέρπεσθαι, ὅτι μὴ ἐν σοί· σὺ γὰρ τὰ πάντα αἰτιολογικῶς ἔχεις ἐν σεαυτῷ, καὶ ὑπὲρ πάντα εὑρίσκῃ, ἅτε δημιουργὸς ὑπέρκαλλος ἀπειράκις ἀπείρως· ἐντεῦθεν εἷς ὢν Θεὲ τὴν οὐσίαν, ποικίλλως θεωρεῖσαι ταῖς ἐνεργείαις, διὰ πλῆθος αὐτῶν· καὶ αὖθις διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν πολύς· καὶ τὸ θαυμαστώτερον γὰρ καὶ ἔκπληκτον· ὅτι περ καὶ οἷς γίνῃ δήπουθεν ληπτός, ἐντεῦθεν αὖθις τρόπῳ γέτῳ καθίστασαι· ὁ γὰρ κατ᾽ οὐσίαν σὺ ἀπερίληπτος πάντῃ, καὶ κατὰ τὴν ἐνέργειαν καὶ πρὸς τούτῳ τὴν δύναμιν οὐ περιλαμβάνεται ἀμηγέπῃ· μέτρον γὰρ δυνάμεώς σου τίς εὕρατο; σοφίαν δέ σου τίς ἔγνω; τῆς δὲ ἀγαθότητός σου τὸ πέλαγος τίς ἐξιχνίασε; καὶ ὅλως τῶν σῶν τινος, τίς ἄκρως συνῆκε; καίτοιγε κατὰ ταῦτα τρόπον ἕτερον καταληπτός γε ὢν ὁπωσδήποτε· ἀμέλει δῆτα ὁ νοῦς θεωρεῖν ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς φαινομένοις νοητῶν ἀρχόμενος, ἄνεισιν ἰὼν ἐξ ἑπομένου εἰς τὸ περὶ σὲ Σῶτερ ἑνιαῖον καὶ ἀκατάληπτον· καὶ τῷ ἡδεῖ καὶ κομιδῇ τερπνῷ τοῦ ληπτοῦ καὶ τῷ φιλόκαλος εἶναι, σπεύδει ὅλῃ σπουδῇ καὶ φιλονικεῖ πως προσεπανιέναι ὡς ἔνι ἐπέκεινα· ἐπεὶ δὲ οὔκουν ἐξικνεῖται φθάσαι πορρώτερον, ἀναλογιζόμενος ᾗ χρὴ τὸ ἐκφεῦγον ἀναμφηρίστως ὡς ὑπερκείμενον φέρετρον, πολλῆς τινος κάτοχος ἀκολούθως ἐρωτοληψίας γίνεται καὶ ἐφαμίλλως μανικῶς ἐκβακχεύεται περὶ σέ, καὶ πόθους ἀναρριπίζει διακαεῖς τῇ ψυχῇ, ὑπέκαυμα θείας ἀγάπης τὸ καταληπτὸν τοῦ ἀκαταλήπτου ποιούμενος, καὶ τὴν ἀπορίαν πορισμὸν ἐρώτων τιθέμενος· οὐ μᾶλλον θέλγοντος τοῦ περὶ σὲ πάνσοφε ληπτοῦ, ἤπερ ἐκκαίοντος τοῦ διαφεύγοντος· καὶ τῷ τῆς γνώσεως ἀνεφίκτῳ, καὶ θαυμάζεσθαι λίαν, καὶ ποθεῖσθαι διαφερόντως, παρασκευάζοντος· προσθείην γ᾽ ἂν ὅτι καὶ ζητεῖσθαι πείθοντος, οὐ μὲν οὖν τι σὺ κατὰ τὴν οὐσίαν· τοῦτο γὰρ παντί, καὶ πάντως, καὶ ὁπωσοῦν ἐκπεριουσίας ἀμήχανον,ἀλλὰ τὸ τῆς οὐσιώδους θείας δύναμεως καὶ ἐνεργείας, καὶ τὸ ὅλον, τῶν περὶ σὲ θεωρουμένων νοητῶν καὶ θεολογουμένων ἄληπτον· ἀπείρων ᾗ εἴρηται διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξερευνήτων δὲ ὄντων διὰ τὸ πλῆθος· τούτων καὶ γάρ, εἰ καὶ ὅλος εἰς πέρας ἐφικέσθαι ἀδύνατον, ἅτε ἀπείρων ἀλλὰ δυνατὸν τῷ διὰ καθάρσεως

προσεγγισμῷ σου καὶ τῇ ἐνατενίσει τοῦ κάλλους σου, πρὸς φανωτέρας καὶ διαυγεστέρας ὁράσεις τῶν περὶ σὲ γίνεσθαι καὶ θεοῦσθαι κατάλληλα· ὅθεν καὶ καταφλέγεις τρώσει ἐρωτικῇ προσμένοντά σοι νοῦν ἀνηκόντως, διαυγάζων μᾶλλον καὶ μᾶλλον αὐτὸν κἀκ τοῦ γιγνομένου εἰσάγων εἰς ἄττα ἄδυτα μυστικὰ θεάματα ὑπερουράνια· ὢ μονὰς ὑπερύμνητε καὶ Τριὰς ὑπέρτιμε· δυνάμεως καὶ σοφίας ἀπύθμαντε βυθέ· πῶς ἐξ αὐτῆς, εἴτε ἀφετηρίας ἐθέλοι τις λέγειν, εἴτε μὴν γραμμῆς, εἰς τὸν κατὰ σὲ εἰσάγεις θειότατον γνόφον καθαρθέντα ἐνθέσμως τὸν νοῦν μετάγουσα τοῦτον ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν,πολλάκις πλὴν καὶ εἴσω μένοντα τοῦ ὑπερφώτου γνόφου οὐκ οἶδα, ὡς σὺ γινώσκεις εἴτε εἰς ὃν εἰσήχθη Μωσῆς τε πάλαι, εἴθ' ὅτι οὗτος ἐκείνου εἰκὼν, εἴτ' οὖν τούτου ἐκεῖνος· πλὴν ὅτι οὗτος περιφανῶς νοητὸς γνόφος ἐστὶ καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ τελεῖται θείως καὶ ὑπερφυῶς ἐν τῷ μυστικῷ τῆς ψυχῆς ἀρρήτως,τὰ τῆς πνευματικῆς ἑνώσεως καὶ ἀγάπης μυστήρια· οἱ εἰσαγόμενοι μετὰ τῆς δαδουχίας τοῦ φωτίζοντος πνεύματος λίαν λαμπρῶς ἐπίστανται.

ϙϛ'. Τίς σε διακειμένως Κύριε τριὰς ὁρῶν οὐ χαίρει τὸν βασιλέα καὶ ἀδιάλειπτον πρύτανιν καὶ διανομέα παντὸς οὑτινοσοῦν καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ πηγαῖον ὄλβον τούτων τυγχάνοντα; καὶ τίς πρὸ τῆς ὁράσεως τῆς παντοκρατορικῆς δεσποτείας σου χαίρειν ἔχοι χαρὰν ἀληθῆ; δῆλον ὅτι οὐδεὶς οὐδαμῶς· διὰ τοῦτο τῷόντι μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι οὗτοί σε ὀπτάνονται ὄμματι ψυχῆς, χαρὰν αὐτόχρημα ὄντα διαφερόντως πνευματικήν· καὶ χαίρουσι δὴ μετὰ γάννους καὶ πολλῆς θυμηδίας, καὶ ἀφορήτων ἐρώτων ἐμπίπλανται, πολλάκις καὶ σωματικαῖς προσπαλαίοντες περιστάσεσι καὶ δαιμονικαῖς ἐπιφοραῖς πάσχοντες· τὸ γὰρ πνευματικὸν φῶς τοῦ κάλλους τοῦ προσώπου σου Κύριε ἀπειράκις ἀπείρως ὑπερεξῄρηται τοῦ καὶ ὁπωσοῦν λύπῃ προσίεσθαι κοσμικῇ, ᾧ ἐλλάμπεσθαι γίγνεται διὰ χάριτος· διὰ τοῦτο γλυκασμὸς ὅλος προπορεύεσαι· ὅλος ἐπιθυμία, ἁγία τε ἔφεσις, ἄρρητος ἔρως· ἐντεῦθεν ἡ ἀγάπης σου ἀφορήτοις ὑπερφυέσι κέντροις τετρωμένους, ἀποκαθιστᾷ τοὺς κατά τινά σε ὁρῶντας ἐπίνοιαν· ἐντεῦθεν εἰς ὀσμὴν μύρων σου ὀπίσω σου κατακολουθοῦσαι τρέχουσι σφοδρῷ καὶ ἀνενδότῳ τόνῳ αἱ ψυχαὶ τῶν ὑφ' ὧν ὁρᾶσαι ἄρρητε Θεέ, καὶ ἐν σφίσιν αὐταῖς ἕλκειν σε πάσῃ πειρῶνται μηχανῇ, ἡττημέναι πάντως καὶ ἐκτετηκυῖαι τῷ πόθῳ σου θαυμαστῶς· ὅθεν ἀλήστως σε ἔχουσιν ἐπὶ νοῦν ἐξηρμέναι τοῦ κάλλους σου τοῦ ὑπερφυοῦς· μᾶλλον μὲν οὖν διηνεκῶς καὶ πνευματικῶς πρότερον κατέχεις τὰς καρδίας αὐτῶν καὶ νύκτωρ δήπου καὶ μεθ' ἡμέραν, καὶ ὁ ὕπνος ἀπέπτη ἀπὸ τῶν βλεφάρων αὐτῶν· καὶ ἡ ἡδύτης . . . . οὔμενουν ἔτι ταύταις . . . .
εἰ, ἀλλὰ καὶ καθεύδουσαι τέως, ὅμως ἡ καρδία αὐτῶν καὶ (οὕ)τω γρηγορεῖ, ἀγαλλιώμεναι, ὡς ὁ Προφήτης λέγει ἐπὶ τῶν κοιτῶν αὐτῶν· καὶ ἐφαμίλλως ὁρῶσι καὶ συνέχονται, καὶ τί γενέσθαι οὐκ ἔχουσι· καὶ ἀποροῦσι καὶ ἐξίστανται διὰ τὰ διακείμενα τῆς ἀφάτου φαιδρότητος τοῦ προσώπου σου, διὰ τὴν μεγαλωσύνην τῆς δόξης τῆς ἁγιωσύνης σου, διὰ τὰς ὑπερκοσμίους ἃς δι(ατίθεν)ται ἐν ἑαυταῖς ἀναβάσεις σου καὶ ἀποκαλύψεις τὰς μυστικάς, διὰ τὰ μυρία ἀπόρρητά τε καὶ ἄφατα, πάγκαλά τε καὶ πανάγαθα δῶρα Πάτερ τὰ περὶ σέ . . . . . καὶ στηρίξαις τοὺς ἐν εὐθύτητι (κατοικοῦν)τας σὺν τῷ προσώπῳ σου.

Digitized by Google

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΥΜΕΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΘΕΟΠΟΙΟΥ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

ΟΣΑ ΕΣΤΙ ΔΗΛΑΔΗ ΑΥΤΗ Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ σϙϛ΄.
ΕΝ ΣΕΛΙΔΙ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ ΑΥΤΟΥ 210

Αὕτη οὖν ἡ θεία προσευχή, ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπίκλησις, τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με, καὶ προσευχή ἐστι καὶ εὐχὴ καὶ ὁμολογία τῆς πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου παρεκτική, καὶ δωρεῶν θείων χορηγός, καὶ κάθαρσις καρδίας καὶ δίωξις δαιμόνων καὶ ἐνοίκησις Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πνευματικῶν ἐννοιῶν καὶ λογισμῶν θείων πηγὴ καὶ ἁμαρτιῶν ἀπολύτρωσις καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων θεραπευτήριον καὶ φωτισμοῦ θείου χορηγὸς καὶ ἐλέους Θεοῦ βρύσις καὶ ἀποκαλύψεων καὶ μυήσεων θείων ἐν ταπεινώσει βραβευτής, καὶ τὸ μόνον σωτήριον, ἐπεὶ καὶ τὸ σωτήριον φέρει ἐν αὐτῇ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὄνομα, ὃ δὴ τὸ μόνον ὄνομά ἐστι τὸ ἐπικληθὲν εἰς ἡμᾶς Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ σωθῆναι ἡμᾶς, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· διὸ καὶ προσευχή ἐστιν ὅτι ἐν αὐτῇ τὸν θεῖον ἐπιζητοῦμεν ἔλαιον, καὶ εὐχὴ ὅτι παρέχομεν ἑαυτοὺς Χριστῷ διὰ τῆς αὐτοῦ ἐπικλήσεως· καὶ ὁμολογία ὅτι τοῦτο ὁμολογήσας ὁ Πέτρος μεμακάρισται· καὶ πνεύματος παρεκτική, ὅτι οὐδεὶς λέγει Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ· καὶ δωρεῶν θείων χορηγός, ὅτι διὰ ταύτην δώσω σοι τῷ Πέτρῳ, φησὶν ὁ Χριστός, τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ κάθαρσις καρδίας, ὅτι τὸν Θεὸν ὁρᾷ, καὶ καλεῖ, καὶ καθαίρει τὸν βλέποντα· καὶ δίωξις δαιμόνων, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδιώχθησαν καὶ διώκονται πάντες οἱ δαίμονες· καὶ ἐνοίκησις Χριστοῦ, ὅτι τῇ αὐτοῦ μνήμῃ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν ἡμῖν, καὶ διὰ τῆς μνήμης ἐνοικεῖ· καὶ εὐφροσύνης πληροῖ· ἐμνήσθην γάρ φησι τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφράνθην· καὶ πνευματικῶν ἐννοιῶν καὶ λογισμῶν ἐστὶ πηγὴ ὅτι Χριστός ἐστιν ὁ θησαυρὸς πάσης σοφίας καὶ γνώσεως· καὶ οἷς ἐνοικεῖ ταῦτα χορηγεῖ· καὶ ἁμαρτιῶν ἀπολύτρωσις, ὅτι δι᾿ αὐτήν, ὅσα λύσεις, φησίν, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ψυχῶν, καὶ σωμάτων θεραπευτήριον, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειραι καὶ περιπάτει φησί· καὶ Αἰνέα, ἰᾶταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός· καὶ φωτισμοῦ θείου χορηγός, ὅτι Χριστὸς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν ἐστι· καὶ τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ καὶ χάριτος μεταδίδωσι τοῖς αὐτὸν ἐπικαλουμένοις· καὶ ἔστω φησίν, ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ᾿ ἡμᾶς· καὶ ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς, καὶ ἐλέους θείου βρύσις, ὅτι τὸν ἔλεον ζητοῦμεν· καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, καὶ οἰκτείρει πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν· καὶ ποιεῖ τὴν ἐκδίκησιν ἐν τάχει τῶν βοώντων πρὸς αὐτόν· καὶ ἀποκαλύψεων, καὶ μυήσεων θείων βραβευτὴς τοῖς ταπεινοῖς, ὅτι καὶ τῷ ἁλιεῖ Πέτρῳ αὕτη δέδοται δι᾿ ἀποκαλύψεως τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρός· καὶ Παῦλος ἡρπάγη ἐν Χριστῷ, καὶ ἀποκαλύψεων ἤκουσε· καὶ πάντοτε τοῦτο ἐνεργεῖ· καὶ τὸ μόνον σωτήριον, ὅτι ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐστὶ σωθῆναι ἡμᾶς, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός· διὸ καὶ τοῦτο ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται καὶ ἀνυμνήσει ἠχοῦσα καὶ ἄκουσα, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δό-

Digitized by Google

ξαν Θεοῦ Πατρός· καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον ἡμῶν τῆς πίστεως· ἐπεὶ καὶ Χριστιανοὶ ἐσμέν, καὶ καλούμεθα· καὶ ἡ μαρτυρία ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμέν· πᾶν γὰρ πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστί φησιν, ὡς προέφημεν· καὶ τὸ μὴ ὁμολογοῦν, οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τοῦ ἀντιχρίστου, τὸ μὴ ὁμολογοῦν Ἰησοῦν Χριστόν· διὸ χρὴ πάντας τοῦτο πιστοὺς τὸ ὄνομα ἀδιαλείπτως ὁμολογεῖν, καὶ διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς πίστεως, καὶ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἧς οὐδὲν ἡμᾶς ὅλως χωρίσαι δεῖ ποτε, καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ χάριν, καὶ ἄφεσιν, καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ θεραπείαν, ἁγιασμόν τε καὶ φωτισμόν, καὶ πρὸ πάντων τὴν σωτηρίαν· ἐν τούτῳ γὰρ τῷ θείῳ ὀνόματι, καὶ θαυμαστὰ ἐποίησαν οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ἐδίδαξαν· καὶ ὁ θεῖός δέ φησιν εὐαγγελιστής· ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἰδοὺ ἡ πίστις· καὶ ἵνα πιστεύοντες, ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· ἰδοὺ ἡ σωτηρία, καὶ ζωή.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΝΖʹ.

ΟΤΙ ΠΑΝΤΕΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΙΕΡΩΜΕΝΟΙ, ΜΟΝΑΧΟΙ ΚΑΙ ΛΑΪΚΟΙ ΟΦΕΙΛΟΥΣΙ ΚΑΝ ΩΡΙΣΜΕΝΩΝ ΕΝ ΤΩ ΟΝΟΜΑΤΙ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΤΑ ΔΥΝΑΜΙΝ ΠΡΟΣΕΥΧΕΣΘΑΙ

Ταύτην οὖν τὴν ὀνομασίαν ὡς προσευχήν, πᾶς εὐσεβὴς λεγέτω διαπαντὸς καὶ τῷ ἑαυτοῦ νοΐ, καὶ τῇ γλώσσῃ· καὶ στήκων, καὶ ὁδεύων, καὶ καθεζόμενος, καὶ ἀνακλινόμενος, καὶ πάντα λέγων, καὶ ἐνεργῶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἑαυτὸν ἀεὶ παραβιαζέσθω· καὶ μεγίστην εὑρήσει γαλήνην τε καὶ χαράν· ὡς καὶ πείρᾳ εἰδότες εἰσὶν οἱ περὶ αὐτῆς μεριμνῶντες· ἐπεὶ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ὑπὲρ τοὺς ὄντας ἐστὶ τῷ βίῳ, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν μέσῳ ὄντας θορύβων μοναχούς, κἂν ὡρισμένον εἶναι δεῖ ἐν ἑκάστῳ τὸ περὶ τούτου· καὶ πάντας ὑποτύπωσιν ἔχειν ταύτην τὴν προσευχὴν ἐνεργεῖν κατὰ δύναμιν, καὶ ἱερωμένους, μονάζοντάς τε, καὶ λαϊκούς. Οἱ μὲν οὖν μονάζοντες, ὡς εἰς τοῦτο τεταγμένοι, καὶ ὀφειλήν, ἀπαραίτητον περὶ ταύτης ἔχοντες, εἰ καὶ ἐν θορύβῳ εἰσὶ διακονημάτων, ὅμως πάντοτε βιαζέσθωσαν ταύτην ἐνεργεῖν ὀφείλοντες τὴν εὐχήν, καὶ προσεύχεσθαι τῷ Κυρίῳ ἀδιαλείπτως, κἂν μετὰ ῥεμβασμοῦ, καὶ συγχύσεως ὦσι, καὶ τῆς καλουμένης τοῦ νοός, καὶ οὔσης αἰχμαλωσίας· καὶ μὴ διὰ τὸ κλέπτεσθαι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἀμελεῖν· ἀλλ᾽ ἐπανέρχεσθαι πρὸς τὴν προσευχήν, καὶ χαίρειν ἐπανερχομένους. Οἱ ἱερωμένοι δέ, ὡς ἀποστολικοῦ τούτου ἐπιμελείσθωσαν ἔργου, καὶ ὡς θείου κηρύγματος, καὶ ὡς θεῖα ἐνεργήματα ἐκτελοῦντος, καὶ ὡς τὴν ἀγάπην παριστῶντος τοῦ Χριστοῦ. Οἱ ἐν τῷ κόσμῳ δέ, ὡς σφραγίδα ταύτην ἑαυτῶν, καὶ σημεῖον τῆς πίστεως, καὶ φυλακήν, καὶ ἁγιασμόν, καὶ πειρασμοῦ παντὸς διωκτήριον, κατὰ δύναμιν ἐνεργείτωσαν. Ὅθεν πάντας ἱερωμένους, λαϊκούς τε καὶ Μοναχούς, ἐξαναστάντας τοῦ ὕπνου, Χριστὸν ἐννοῆσαι πρῶτον χρή, καὶ Χριστοῦ μνησθῆναι πρῶτον· καὶ τοῦτο πάσης ἐννοίας ἀπαρχήν, καὶ θυσίαν προσαγαγεῖν τῷ Χριστῷ· ὅτι καὶ Χριστοῦ τοῦ σώσαντος ἡμᾶς, καὶ τοσοῦτον ἀγαπήσαντος, πρὸ πάσης ἐννοίας μνησθῆναι δεῖ, ἐπεὶ καὶ Χριστιανοὶ ἐσμέν, καὶ καλούμεθα· καὶ ἐνεδυσάμεθα τοῦτον τῷ θείῳ Βαπτίσματι· καὶ ἐσφραγίσθημεν τούτου τῷ μύρῳ, καὶ τῆς Ἁγίας αὐτοῦ Σαρκός, καὶ τοῦ Αἵματος μετεσχήκαμεν, καὶ μετέχομεν· καὶ μέλη αὐτοῦ ἐσμέν· καὶ ναός· καὶ τοῦτον ἐνδεδύμεθα, καὶ ἐνοικεῖ ἐν ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἀγαπᾶν αὐτόν, καὶ ἀεὶ τούτου μεμνῆσθαι ὀφείλομεν· ὅθεν καὶ ὡρισμένον ἐχέτω πᾶς καιρὸν κατὰ δύναμιν, καὶ ἀριθμόν τινα τῆς προσευχῆς ταύτης, ὡς ὀφειλήν· καὶ τὰ μὲν περὶ τούτου ἀρκείτω· ἐπεὶ καὶ τοῖς περὶ τούτου ζητοῦσι πλεῖστα εἰς διδασκαλίαν εἰσί.

Digitized by Google

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΙΝΟΣ ΑΓΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΘΑΥΜΑΣΙΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

ΗΓΟΥΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΕ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΕ ΥΙΕ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΕΛΕΗΣΟΝ ΜΕ

Μεταγλωττισθεὶς εἰς τὸ ἁπλοῦν διὰ νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ κάθε Χριστιανόν.

Πόσην δύναμιν ἔχει ἡ εὐχὴ τοῦ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με; καὶ τί λογῆς χαρίσματα χαρίζει εἰς ἐκείνους ὁποῦ τὴν μεταχειρίζονται; καὶ εἰς ποίαν ἀξίαν κατάστασιν τοὺς φέρνει; δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ εἰποῦμεν ἡμεῖς, καὶ νὰ τὸ φανερώσωμεν· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο εἶναι ὑπὲρ τὴν δύναμίν μας, ἡμεῖς μόνον τοῦτο νὰ εἰποῦμεν διὰ τὴν εὐχὴν αὐτὴν τοῦ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ κτλ. πόθεν ἔλαβε τὴν ἀρχήν, καὶ ποῖοι πρῶτοι εἶπον αὐτὰ τὰ λόγια τῆς εὐχῆς· λοιπὸν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν τὴν θείαν γραφὴν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν αὐτὴ ἡ εὐχή, καὶ οἱ τρεῖς κορυφαῖοι Ἀπόστολοι τοῦ δεσπότου Χριστοῦ εἶπον ἀπὸ τὰ λόγια τῆς εὐχῆς· ὁ Παῦλος λέγω ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Πέτρος, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὰ ἐπαραλάβαμεν ἡμεῖς, ὡσὰν μίαν κληρονομίαν πατροπαράδοτον, τὰ ὁποῖα εἶναι θεϊκοὶ χρησμοί, καὶ ἀποκάλυψες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ φωναὶ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ καὶ ἔτζι πιστεύομεν ἡμεῖς, πῶς ὅσα εἶπαν ἢ ἔγραψαν οἱ θεῖοι καὶ πνευματοφόροι Ἀπόστολοι, ὅλα εἶναι λόγια τοῦ Χριστοῦ ὁποῦ τὰ εἶπε μὲ στόμα τῶν Ἀποστόλων, διατὶ τέτοιαν ὑπόσχεσιν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ Κύριός μας εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον θέλει ἔλθουν νὰ κάμουν κατοικίαν εἰς αὐτούς, καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε ἄλλον Χριστιανὸν ὁποῦ νὰ φυλάττῃ τὰς ἐντολάς του· ὅθεν ὁ θειότατος Παῦλος ὁποῦ ἀξιώθη νὰ ἀναβῇ ἕως τρίτου οὐρανοῦ λέγει τὸ Κύριε Ἰησοῦ. «Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦ, εἰμὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ», καὶ μὲ τὸ νὰ λέγῃ, πῶς δὲν ἠμπορεῖ τινὰς νὰ εἰπῇ τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, πάρεξ μὲ Πνεῦμα Ἅγιον, φανερώνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μὲ τρόπον πολλὰ θαυμάσιον, πῶς αὐτὸ τὸ ὄνομα εἶναι πολλὰ ὑψηλόν, καὶ ἀνώτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα ὀνόματα τῶν πολλῶν, διὰ τοῦτο καὶ δὲν εἶναι βολετὸν νὰ τὸ εἰπῇ τινὰ ἀλλεοτρόπως πάρεξ μὲ Πνεῦμα Ἅγιον. Καὶ ὁ Θεολόγος Ἰωάννης ὁποῦ ἐβρόντησε τὰ πνευματικά, καὶ θεολογικά, ἐπῆρε τὸ τέλος τοῦ Παύλου καὶ τὸ ἔκαμεν ἀρχήν, καὶ λέγει. «Πᾶν »πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν »σαρκὶ ἐληλυθότα ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστί.» Καὶ μὲ τὸ νὰ ἀποφασίζῃ πάλιν οὗτος ὁ θεῖος Ἀπόστολος, πῶς κάθε Πνεῦμα ὁποῦ ὁμολογεῖ τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀποδείχνει μὲ αὐτὸ ὁποῦ λέγει, πῶς τὸ ὄνομα καὶ ἡ ὁμολογία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι τῆς θείας καὶ πνευματικῆς χάριτος, καὶ δὲν εἶναι ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε· ὁμοίως καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος ἐπῆρε τὸ τέλος τοῦ Ἰωάννου, καὶ τὸ ἔκαμεν ἀρχήν· ἤγουν τὸ Χριστός, καὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐρώτησεν ὁ Κύριός μας τοὺς μαθητάς του, ἡμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι· λέγει ὁ Πέτρος, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον τοῦ τὸ ἀποκάλυψεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ Κύριός μας εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, καὶ στοχάσου τούτους τοὺς ἱερωτάτους τρεῖς Ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτὰ τὰ θεῖα λόγια ὁποῦ λέγουν, τί λογῆς εἶναι πιασμένοι ἀναμεταξύ τους ἕνας μὲ τὸν ἄλλον, ὡσὰν εἰς κύκλον, καὶ ὁ ἕνας μεταπέρνει ἀπὸ τὸν ἄλλον αὐτὰς τὰς θείας φωνάς, ὥστε ὁποῦ ἐκεῖνον τὸν λόγον ὁποῦ λέγει ὁ πρῶτος ὑστερώτερα, ὁ δεύτερος τὸν κάνει ἀρχήν, καὶ ἔτζι καὶ ὁ τρίτος, καὶ τελειώνουν τὴν εὐχὴν ταύτην· διατί ὁ Παῦλος λέγει, Κύριον Ἰησοῦν, ὁ

Ἰωάννης Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ὁ Πέτρος Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ γίνεται ἕνας κύκλος θαυμάσιος, καὶ τὸ τέλος ὁποῦ εἶναι τὸ, Υἱὲς τοῦ Θεοῦ ἀνταμώνεται μὲ τὴν ἀρχὴν ὁποῦ εἶναι τὸ, Κύριος· ἐπειδὴ καὶ δὲν ἔχει καμμίαν διαφορὰν τὸ νὰ εἰπῇ τινὰς Κύριον, καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὅτι καὶ τὰ δύο αὐτὰ φανερώνουν τὴν θεότητα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ νὰ τὸ καταλαμβάνῃ ὁ κάθε ἕνας, νὰ ὁποῦ γράφομεν καὶ τὸν κύκλον.

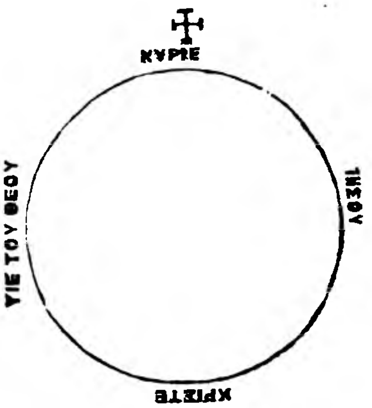

Καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον μᾶς ἐπαράδωκαν οἱ μακάριοι Ἀπόστολοι νὰ λέγωμεν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, καὶ νὰ ὁμολογοῦμεν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐπειδὴ καὶ εἶναι τρεῖς, εἶναι καὶ ἀξιόπιστοι διατὶ κάθε λόγος μὲ τρεῖς μάρτυρας βεβαιώνεται, καὶ πιστώνεται, ἀκόμη καὶ ἡ τάξις τῶν Ἀποστόλων ὁποῦ εἶπαν αὐτὰ τὰ θεῖα λόγια δὲν εἶναι χωρὶς λογαριασμόν, ἀλλὰ ἔχει τὴν ἐξήγησίν της· διατὶ πρῶτος ὁποῦ εἶπε αὐτὰ εἶναι ὁ Παῦλος, καὶ μέσος εἶναι ὁ Ἰωάννης, καὶ ὕστερος εἶναι ὁ Πέτρος, ἀπὸ τὸν Παῦλον ὁποῦ εἶναι ὕστερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ἄρχισεν ἡ μυστικὴ παράδοσις τῆς εὐχῆς τοῦ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ κτλ. καὶ διὰ μέσου τοῦ Ἰωάννου πηγαίνει εἰς τὸν Πέτρον ὁποῦ εἶναι ὁ πρῶτος, καὶ ἐκεῖ τελειώνει· καὶ καθὼς νομίζω τοῦτο εἶναι σημεῖον τῆς προκοπῆς ἡμῶν τῆς τακτικῆς, καὶ τῆς ἑνώσεως ἡμῶν μὲ τὸν Θεὸν διὰ μέσου τῆς πράξεως, καὶ θεωρίας μὲ τὴν ἀγάπην, διατὶ ὁ Παῦλος σημαίνει τὴν πρᾶξιν, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος, περισσότερον πάντων ἐκοπίασα, ὁ Ἰωάννης σημαίνει τὴν θεωρίαν, ὡς καὶ τὸ ὄνομα Θεολόγος ὁποῦ ἔχει, τὸν φανερώνει· καὶ ὁ Πέτρος σημαίνει τὴν ἀγάπην, καθὼς τὸν μαρτυρεῖ ὁ Κύριός μας εἰς καιρὸν ὁποῦ τοῦ εἶπε φιλεῖς με Πέτρε; ποίμανε τὰ πρόβατά μου, ὥστε ὁποῦ ὁποιος καταγίνεται εἰς αὐτὴν τὴν εὐχὴν προκόπτει καὶ εἰς πρακτικὴν ἀρετήν, καὶ ἀπὸ τὴν πρᾶξιν ἀναβαίνει καὶ εἰς τὴν θεωρίαν καὶ ἀποκτᾷ καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ ἑνώνεται μὲ αὐτόν.

Καὶ ὄχι μόνον αὐτὰ ὁποῦ εἴπαμεν σημαίνουν αὐτὰ τὰ θεῖα λόγια τῆς εὐχῆς, ἀλλὰ φανερώνουν ἀκόμη καὶ τὸ δόγμα τὸ ὀρθὸν τῆς πίστεώς μας καὶ ἀνατρέπουν κάθε αἵρεσιν τῶν αἱρετικῶν· διατὶ τὸ Κύριε φανερώνει τὴν θείαν φύσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνατρέπει τὴν αἵρεσιν ἐκείνων ὁποῦ τὸν ἔλεγον πῶς εἶναι μοναχὰ ἄνθρωπος καὶ Θεὸς δὲν εἶναι· τὸ Ἰησοῦ φανερώνει πάλιν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνατρέπει τὴν αἵρεσιν ἐκείνων ὁποῦ τὸν ἔλεγον πῶς εἶναι μοναχὰ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος δὲν εἶναι, ἀμὴ κατὰ φαντασίαν φαίνεται ἄνθρωπος· τὸ Χριστὲ φανερώνει καὶ τὰς δύο φύσεις, καὶ τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, πῶς εἶναι καὶ ἡ δύο εἰς ἕνα πρόσωπον καὶ εἰς μίαν ὑπόστασιν· καὶ ἀνατρέπει τὴν αἵρεσιν ἐκείνων ὁποῦ ἔλεγαν πῶς ὁ Χριστὸς ἔχει δύο ὑπόστασες χωρισμέναις ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην· καὶ τὸ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ φανερώνει πῶς εἰς τὸν Χριστὸν ἡ θεία φύσις εἶναι ἀσύγχυτος καὶ ὕστερον ἀπὸ τὴν ἕνωσιν ὁποῦ ἔκαμε μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ὁμοίως καὶ αὐτὴ ἀσύγχυτος καὶ ἀνατρέπει τὴν αἵρεσιν ἐκείνων ὁποῦ λέγουν πῶς ἡ θεία καὶ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὸν Χριστὸν ἔλαβαν σύγχυσιν καὶ ἀνακατώθηκαν ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην. Λοιπὸν αὐταῖς ἡ τέσσαρες λέξες, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι λόγια θεῖκὰ καὶ μάχαιραις πνευματικαῖς ἀνατρέπουν καὶ ἀναιροῦν δύο ζυγαῖς αἱρέσεων ἐναντίων ἀνάμεσόν τους εἰς τὴν κακίαν καὶ αἵρεσιν, ὅμως ὁμοτίμων καὶ συμφώνων εἰς τὴν ἀσέβειαν. Νὰ καὶ τὸ παράδειγμα εἰς περισσοτέραν κατάληψιν.

Digitized by Google

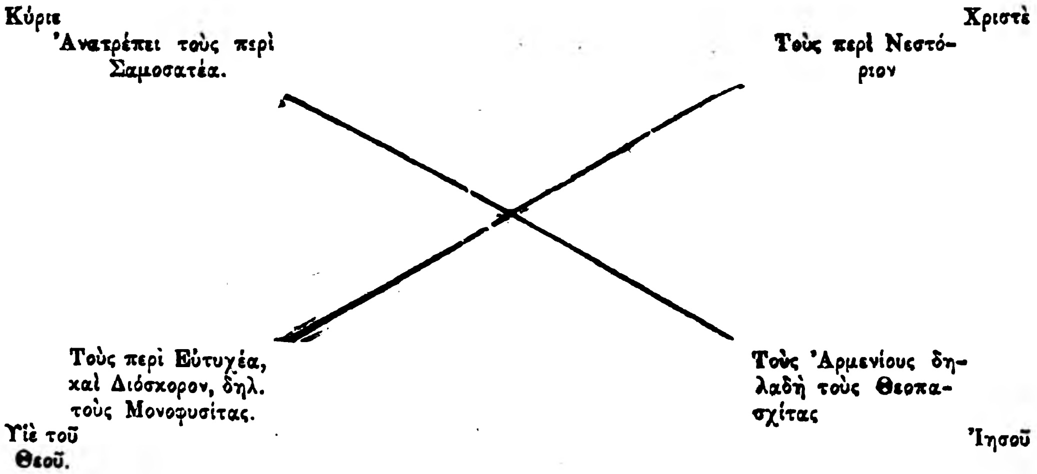

Αὐτὰ εἶναι ὁποῦ μᾶς ἐπαράδωσαν οἱ θεόσοφοι πατέρες μας ὁποῦ ἦσαν τέλειοι καὶ πνευματοφόροι ἄνδρες· οἱ ὁποῖοι καὶ κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ θεῖα λόγια ἤγουν τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, καθὼς μᾶς τὰ ἄφησαν παράδοσιν οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι τόσον τὰ ἐτύπωσαν εἰς τὴν καρδίαν τους καὶ τόσον τὰ ἠγάπησαν· μάλιστα τὸ γλυκύτατον ὄνομα Ἰησοῦ, ὁποῦ τὸ εἶχαν μόνον αὐτὸ διὰ τελείαν καὶ ὁλόκληρον προσευχήν, καὶ ἀγωνίζοντο εἰς ὅλην τους τὴν ζωὴν ἀκατάπαυστα, πῶς νὰ χορτάσουν τὴν γλυκύτητα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ πάντοτε ἦσαν πεινῶντες καὶ διψῶντες τὸν Ἰησοῦν· ἀγκαλὰ καὶ ἐγέμιζαν ἀπὸ πνευματικὴν χαρὰν ἀνεκδιήγητον καὶ ἀπελάμβανον θεῖα χαρίσματα, καὶ ἐγίνοντο πλέον ἔξω τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ κόσμου τούτου· ὡσὰν νὰ ἦσαν Ἄγγελοι ἐπίγειοι ἢ ἄνθρωποι οὐράνιοι· εἰς τόσον ὕψος ἀρετῆς ἀνέβηκαν μὲ τὸ μέσον αὐτῆς τῆς γλυκυτάτης ὀνομασίας τοῦ Ἰησοῦ· ὅμως εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀρχαρίους καὶ ἀτελεῖς πρεπόντως ἐπαράδωσαν νὰ λέγωμεν ἀκόμη καὶ τὸ ἐλέησόν με· δηλαδὴ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με· ὄχι διὰ ἄλλο αἴτιον, πάρεξ διὰ νὰ γνωρίζωμεν τὰ μέτρα μας καὶ τὴν κατάστασίν μας, καὶ πῶς χρειαζόμεσθεν τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος τοῦ Ἁγίου Θεοῦ, καὶ εἴμεσθεν ὡσὰν τὸν τυφλὸν ἐκεῖνον ὁποῦ λέγει τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ὁ ὁποῖος ἔχωντας πόθον νὰ λάβῃ τὸ φῶς τῶν ματίων του, ἐφώναζεν εἰς καιρὸν ὁποῦ ἀπερνοῦσεν ἐκεῖθεν ὁ Κύριός μας καὶ ἔλεγεν, Ἰησοῦ ἐλέησόν με, ἔτζι καὶ ἡμεῖς ὡσὰν τυφλοὶ ὁποῦ εἴμεσθεν εἰς τὴν ψυχήν, νὰ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ δείξῃ τὸ ἔλεός του εἰς ἡμᾶς καὶ νὰ μᾶς ἀνοίξῃ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς νὰ τὸν ἰδοῦμεν νοερῶς· καὶ διὰ τοῦτο μᾶς ἐδιώρισαν νὰ λέγωμεν καὶ τὸ ἐλέησόν με· ἄλλοι πάλιν θέλοντες νὰ φυλάξουν καὶ κατὰ τοῦτο τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον, λέγουν τὴν εὐχὴν ἔτζι. Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλέησον ἡμᾶς· καὶ παρακαλοῦν διὰ ὅλους τοὺς ἀδελφούς τους, ἐπειδὴ καὶ εἰξεύρουν πῶς ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, καὶ εἶναι μία ἀρετὴ ὁποῦ περιέχει κάθε ἐντολὴν καὶ ἔργον πνευματικὸν εἰς τοῦ λόγου της, ὅθεν καὶ μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον ἀνταμώνουν τὴν προσευχήν τους, καὶ παρακαλοῦν τὸν Θεὸν διὰ νὰ ἐλεήσῃ καὶ τὸν ἑαυτόν τους καὶ τοὺς ἀδελφούς τους, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον παρακινοῦν περισσότερον τὸν Θεὸν νὰ τοὺς ἐλεήσῃ, διατὶ καὶ τὸν Θεὸν κοινῶς τὸν ὀνομάζουν ἤγουν Θεὸν ἡμῶν ὅλων, καὶ διατὶ ζητοῦν ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸ ἔλεός του κοινὸν διὰ ὅλους τοὺς ἀδελφούς· καὶ μάλιστα τὸ ἔλεος τοῦ παναγάθου Θεοῦ τότε συνηθίζει νὰ ἔρχεται εἰς ἡμᾶς, ὅταν μᾶς ἰδῇ πῶς φυλάττομεν τὴν ὀρθὴν πίστιν εἰς τὰ δόγματα καὶ τὴν τελείωσιν τῶν ἐντολῶν εἰς τὰ ἔργα· τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο τὰ περιέχει μέσα ἐτοῦτος ὁ ὀλίγος στῖχος τῆς προσευχῆς τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλέησον ἡμᾶς.

Ἀκόμη διὰ αὐτὰ τὰ θεῖα ὀνόματα τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἂν θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τοὺς καιροὺς εἰς τοὺς ὁποίους εἰπώθηκαν κατ' ἀρχάς, πάλιν τὰ εὑρίσκομεν μὲ τὴν τάξιν αὐτὴν ὁποῦ τὰ λέγομεν;

δηλαδὴ πρῶτον εἰπώθη τὸ Κύριος, ὕστερα τὸ Ἰησοῦς, καὶ ὑστερώτερα τὸ Χριστός· διατὶ εἰς τὴν παλαιὰν γραφὴν εὑρίσκομεν ὁλοῦθεν καὶ πρὶν τοῦ νόμου, καὶ ὕστερον ἀπὸ τὸν νόμον ὁποῦ τὸν Υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν ὀνομάζει Κύριον· καθὼς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Λὼτ, ὁποῦ λέγει· ἔβρεξε Κύριος πῦρ παρὰ Κυρίου, καὶ εἰς τοὺς ψαλμοὺς του ὁ Δαβίδ· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· καὶ πάλιν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν καιρὸν ὁποῦ εὐηγγέλισεν ὁ Γαβριὴλ εἰς τὴν Θεοτόκον τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ ὁποῦ τῆς εἶπε· καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· διότι ὤντας ὁ Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ Κύριος, καὶ ἐξουσιαστὴς ἁπάντων καὶ Θεὸς, ἠθέλησε διὰ τὴν ἄκραν του ἀγαθότητα καὶ εὐσπλαγχνίαν, νὰ γένῃ ἄνθρωπος, διὰ νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη καὶ Ἰησοῦς, ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῇ σωτὴρ, καὶ λυτρωτὴς τοῦ ἀνθρώπου· πάλιν τὸ Χριστὸς, ὁποῦ φανερώνει τὴν θέωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁποῦ ἔλαβεν ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ ἐσαρκώθη καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος, προτήτερα ἀπὸ τὸ πάθος, καὶ τὸν θάνατόν του τὸ ἐμπόδιζεν εἰς τοὺς μαθητάς του, καὶ δὲν τοὺς ἄφινε νὰ τὸν κηρύττουν Χριστόν· ὅμως ὕστερα ἀπὸ τὸ πάθος, καὶ τὴν ἀνάστασίν του, μὲ μεγάλην παρρησίαν τὸν ὠνόμαζεν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἔμπροσθεν εἰς τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, Χριστόν, λέγοντας· γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραήλ, ὅτι καὶ Κύριον αὐτόν, καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε· διότι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ὁποῦ ἔλαβεν, ὁ Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, παρευθὺς τότε ἐχρίσθη ἀπὸ τὴν θεότητά του, πλὴν ἀφ' οὗ ἐσταυρώθη καὶ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός, τότε ἔγινεν ὁμόθεος· διὰ τοῦτο καὶ τότε πλέον ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάληψιν, ἦτον καιρὸς νὰ φανερωθῇ ἡ ὀνομασία αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ κηρύττεται ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ Χριστός καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ Θεός· ὥστε ὁποῦ, πρῶτον εἰπώθη Κύριος· ὕστερον Ἰησοῦς, ὑστερώτερον Χριστὸς καὶ Υἱὸς Θεοῦ· καθὼς φαίνεται καὶ εἰς τὴν εὐχήν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με· τὴν ὁποίαν οἱ θεόσοφοι πατέρες μας τὴν ἐπαράλαβαν ὡσὰν μίαν κληρονομίαν πατροπαράδοτον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τὴν ἐπαράδωσαν εἰς ἡμᾶς, καὶ διὰ τὰ λόγια αὐτὰ τῆς εὐχῆς τόσον μόνον εἴπαμεν ἡμεῖς, ὅσον ἦτον τῆς δυνάμεώς μας· ὡσὰν νὰ ἐκόψαμεν ἄνθη ἀπὸ κανένα δένδρον μεγάλον καὶ καλόν· ἀμὴ τὸν καρπὸν ὁποῦ εὑρίσκεται θησαυρισμένος μέσα εἰς αὐτὰ τὰ θεῖα λόγια ἂς τὸν εἰποῦν ἄλλοι, ἐκεῖνοι δηλαδὴ ὁποῦ μὲ τὴν πολυκαιρίαν, καὶ μὲ τὴν δοκιμὴν ἐπρόκοψαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν τῆς προσευχῆς, καὶ ἐγεύθηκαν τὴν γλυκύτητα τοῦ καρποῦ, καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν τελειότητα.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ

ΚΥΡΙΕ ΕΛΕΗΣΟΝ

ΠΟΛΛΑ ΩΦΕΛΙΜΟΣ ΝΑ ΤΗΝ ΕΙΞΕΥΡΗ ΚΑΘΕ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ, ΔΙΑ ΤΟΥΤΟ ΚΑΙ ΕΜΕΤΑΓΛΩΤΤΙΣΘΗ ΕΙΣ ΤΟ ΑΠΛΟΥΝ

ΤΟ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ἐλέησόν με· καὶ συντομώτερα τὸ Κύριε ἐλέησον· ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων, ἐχαρίσθη εἰς τοὺς Χριστιανούς, καὶ ἐδιωρίσθη νὰ τὸ λέγουν οἱ Χριστιανοὶ ἀκαταπαύστως, καθὼς καὶ τὸ λέγουν· πλὴν τί δηλεῖ τοῦτο τὸ Κύριε ἐλέησον, πολλὰ ὀλίγοι εἶναι τὴν σήμερον ὁποῦ τὸ ἠξεύρουν, καὶ φωνάζουν καθ' ἑκάστην ἀνωφελῶς, φεῦ, καὶ ματαίως τὸ Κύριε ἐλέησον, καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου δὲν τὸ λαμβάνουν, διατὶ δὲν ἠξεύρουν τί ζητοῦν· ὅθεν πρέπει νὰ ἠξεύρομεν, πῶς ὁ Υἱός καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀφ' οὗ ἐσαρκώθη καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἔπαθε τόσα βάσανα καὶ ἐσταυρώθη, καὶ μὲ τὴν χύσιν τοῦ Παναγίου του Αἵματος ἐξαγόρασε τὸν

Digitized by Google

ἄνθρωπον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, ἀπὸ τότε ἔγινε Κύριος καὶ ἐξουσιαστὴς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· διατὶ καὶ πρὸ τοῦ νὰ σαρκωθῇ, Κύριος ἦτον ὅλων τῶν κτισμάτων, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, ὡς δημιουργὸς καὶ ποιητής τους, ὅμως τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν δαιμόνων ὁποῦ δὲν ἠθέλησαν ἀφ' ἑαυτοῦ τους νὰ τὸν ἔχουν Κύριον καὶ ἐξουσιαστήν τους, δὲν ἦτον καὶ αὐτὸς Κύριός τους. ὁ Κύριος ὅλου τοῦ κόσμου· διατὶ ὁ πανάγαθος Θεός, ἐπειδὴ καὶ τοὺς Ἀγγέλους, καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔκαμεν αὐτεξουσίους, καὶ τοὺς ἐχάρισε τὸ λογικόν, νὰ ἔχουν γνῶσιν καὶ διάκρισιν, ὡς δίκαιος ὁποῦ εἶναι καὶ ἀληθινός, δὲν ἠθέλησε νὰ τοὺς ἀσυχώσῃ τὸ αὐτεξούσιον, καὶ νὰ τοὺς κυριεύῃ βιαστικῶς καὶ μὴ θέλοντας· ἀλλὰ ἐκείνους ὁποῦ θέλουν νὰ εἶναι ἀποκάτω εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ κυβέρνησιν τοῦ Θεοῦ, ἐκείνους καὶ τοὺς κυριεύει, καὶ τοὺς διαφεντεύει· καὶ ἐκείνους ὁποῦ δὲν θέλουν πάλιν, τοὺς ἀφίνει νὰ κάνουν τὸ θέλημά τους, ὡς αὐτεξούσιοι ὁποῦ εἶναι· διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ ὁποῦ ἐπλανέθη ἀπὸ τὸν ἀποστάτην διάβολον, καὶ ἔγινε καὶ αὐτὸς ἀποστάτης τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν ἐντολήν του, τὸν ἄφησεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ αὐτεξούσιόν του, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν κυριεύῃ δυναστικῶς. ἀλλὰ ὁ φθονερὸς διάβολος ὁποῦ τὸν ἐπλάνεσεν ἐξ ἀρχῆς, δὲν ἔπαυσε πλέον νὰ τὸν πλανᾷ, ἕως ὁποῦ τὸν ἔκαμε παρόμοιον εἰς τὴν ἀλογίαν μὲ τὰ κτήνη τὰ ἀνόητα, καὶ ἔζουτε πλέον ὡς ζῶον ἄλογον καὶ ἀνόητον· τὸν ὁποῖον τέλος πάντων τὸν εὐσπλαγχνίσθη ὁ πολυέλεος Θεός, καὶ ἔκλινεν οὐρανούς, καὶ κατέβη εἰς τὴν γῆν, καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ μὲ τὸ πανάχραντόν του αἷμα τὸν ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὴν σκλαβείαν τῆς ἁμαρτίας, καὶ διὰ μέσου τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὸν ὡδήγησε πῶς νὰ πολιτευθῇ θεαρέστως,καὶ κατὰ τὸν Θεολόγον Ἰωάννην μᾶς ἔδωκεν ἐξουσίαν νὰ γενοῦμεν τέκνα Θεοῦ, καὶ μὲ τὸ θεῖον Βάπτισμα μᾶς ἐξαναγέννησε, καὶ μᾶς ἐξανάπλασε, καὶ μὲ τὰ ἄχραντά του μυστήρια μᾶς τρέφει καθ' ἑκάστην τὴν ψυχήν, καὶ τὴν ζωογονεῖ. καὶ κοντολογῆς μὲ τὴν ἄκραν του σοφίαν εὗρε τὸν τρόπον νὰ μένῃ ἀχώριστος πάντοτε μὲ ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς μὲ αὐτόν, διὰ νὰ μὴν ἔχῃ πλέον καμμίαν χώραν εἰς ἡμᾶς ὁ διάβολος. Ὅσοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ὕστερον ἀπὸ τόσας χάριτας ὅπου ἀξιώθηκαν, καὶ ὕστερον ἀπὸ τόσας εὐεργεσίας ὅπου ἔλαβαν ἀπὸ τὸν δεσπότην Χριστόν, ἐπλανέθηκαν πάλιν ἀπὸ τὸν διάβολον, καὶ μὲ τὸ μέσον τοῦ κόσμου καὶ τῆς σαρκὸς ἐμάκρυναν ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ κατακυριεύονται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀπὸ τὸν διάβολον κάνοντες τὰ θελήματά του, ὅμως δὲν εἶναι τελείως ἀναίσθητοι, ὁποῦ νὰ μὴν αἰσθάνωνται τὸ κακὸν ὁποῦ ἔπαθαν, ἀλλὰ καταλαμβάνουν τὸ σφάλμα τους, καὶ γνωρίζουν τὴν σκλαβείαν ὁποῦ ἔχουν, μὰ δὲν ἠμποροῦν αὐτοὶ μοναχοί τους νὰ γλυτώσουν, καὶ διὰ τοῦτο προστρέχουν εἰς τὸν Θεόν, καὶ φωνάζουν τό, Κύριε ἐλέησον· διὰ νὰ τοὺς εὐσπλαγχνισθῇ ὁ πολυέλεος Κύριος καὶ νὰ τοὺς ἐλεήσῃ, νὰ τοὺς δεχθῇ ὡς τὸν ἄσωτον Υἱόν, καὶ νὰ τοὺς δώσῃ πάλιν τὴν θείαν χάριν του, καὶ μὲ τὸ μέσον αὐτῆς νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴν σκλαβείαν τῆς ἁμαρτίας, καὶ νὰ μακρύνουν ἀπὸ τοὺς δαίμονας νὰ λάβουν πάλιν τὴν ἐλευθερίαν τους διὰ νὰ ἠμπορέσουν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ζήσουν θεαρέστως, καὶ νὰ φυλάξουν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ ὁποῦ καθὼς εἴπαμεν μὲ παρόμοιον σκοπὸν φωνάζουν τό, Κύριε ἐλέησον, αὐτοὶ θέλουν ἐπιτύχῃ ἐξάπαντος καὶ τὸ ἔλεος τοῦ παναγάθου Θεοῦ, καὶ θέλουν λάβῃ τὴν χάριν του νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν σκλαβείαν τῆς ἁμαρτίας, καὶ νὰ σωθοῦν. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἔχουν παντελῶς εἴδησιν ἀπὸ αὐτὰ ὁποῦ εἴπαμεν, μήτε γνωρίζουν τὴν συμφοράν τους ὁποῦ εἶναι καταδεδουλωμένοι εἰς τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, μήτε ἔχουν εὐκαιρίαν νὰ συλλογισθοῦν τὴν σκλαβείαν ὁποῦ ἔχουν, ἀλλὰ χωρὶς τέτοιον σκοπὸν φωνάζουν μόνον τό, Κύριε ἐλέησον, περισσότερον ἀπὸ συνήθειαν· αὐτοὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ; καὶ μάλιστα τέτοιον θαυμάσιον καὶ ἄπειρον ἔλεος; ἐπειδὴ καὶ πλέον καλήτερα εἶναι νὰ μὴν λάβουν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, πάρεξ νὰ τό λάβουν καὶ πάλιν νὰ τὸ χάσουν, διατὶ εἶναι διπλοῦν τὸ πταίσιμόν τους, καὶ μάλιστα ἀνίσως καὶ τινὰς δώσῃ καμμίαν πέτραν πολύτιμον εἰς τὰ χέρια κανενὸς μικροῦ παιδίου, ἢ κανενὸς ἀγροίκου ἀνθρώπου ὁποῦ νὰ μὴν ἠξεύρῃ τί ἀξίζει καὶ αὐταὶ ἀφ' οὗ τὴν πάρουν εἰς τὰ χέρια τους τὴν χάσουν, εἶναι φανερὸν πῶς δὲν τὴν ἔχασαν ἐ-

κεῖνοι, ἀλλὰ τὴν ἔχασεν ἐκεῖνος ὁποῦ τοὺς τὴν ἔδωκε.

Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς καλήτερα τὰ λεγόμενα, συλλογίσου πῶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι ἐνδεὴς καὶ πτωχὸς, καὶ θέλει νὰ λάβῃ ἐλεημοσύνην ἀπὸ κἀνέναν πλούσιον, ἐκεῖνος πηγαίνει καὶ τοῦ λέγει, ἐλέησόν με· ἤγουν λυπήσου με διὰ τὴν πτωχείαν μου, καὶ δός μου κυβέρνησιν, καὶ πάλιν ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει χρέος, καὶ θέλει νὰ τοῦ χαρίσῃ τὸ χρέος ὁ δανειστής του, ἐκεῖνος πηγαίνει εἰς αὐτὸν, καὶ τοῦ λέγει ἐλέησόν με· ἤγουν λυπήσου με διὰ τὴν ἔνδειάν μου, καὶ χάρισαί μου τὸ χρέος ὁποῦ σοῦ χρεωστῶ.

Ὁμοίως καὶ ὁ πταίστης, θέλωντας νὰ τὸν συμπαθήσῃ ἐκεῖνος ὁποῦ τοῦ ἔπταισε, πηγαίνει εἰς αὐτὸν, καὶ τοῦ λέγει, ἐλέησόν με· ἤγουν συμπάθησέ με εἰς τὸ πταίσιμον ὁποῦ σοῦ ἔκαμα. Ἀπέκει ὁ ἁμαρτωλὸς φωνάζει εἰς τὸν Θεὸν τὸ, Κύριε ἐλέησον, καὶ δὲν εἰξεύρει μήτε τί λέγει, μήτε διατὶ τὸ λέγει, ἀλλὰ μήτε τί εἶναι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὁποῦ τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ τὸ δώσῃ τὸ εἰξεύρει, μήτε εἰς τί τὸν συμφέρει τὸ ἔλεος ὁποῦ ζητεῖ, ἀλλὰ ἀπὸ συνήθειαν μόνον φωνάζει, Κύριε ἐλέησον, ἀμὴ δὲν εἰξεύρει τίποτες, καὶ λοιπὸν πῶς νὰ τοῦ δώσῃ ὁ Θεὸς τὸ ἔλεός του, ὁποῦ αὐτὸς μὴν ἠξεύρωντάς το, τὸ καταφρονεῖ, καὶ πάλιν ὀγλίγωρα τὸ χάνει, καὶ ἁμαρτάνει περισσότερον;

Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἄλλο, πάρεξ ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ τὴν ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ, καὶ νὰ φωνάζωμεν ἀκαταπαύστως τὸ, Κύριε ἐλέησον, ἤγουν λυπήσου με Κύριέ μου τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν ὁποῦ εὑρίσκομαι, καὶ δέξου με πάλιν εἰς τὴν χάριν σου· δός μου πνεῦμα δυνάμεως, διὰ νὰ μὲ δυναμώσῃ νὰ ἀντισταθῶ εἰς τοὺς πειρασμοὺς τοῦ διαβόλου, καὶ εἰς τὴν κακὴν συνήθειαν τῆς ἁμαρτίας· δός μου πνεῦμα σωφρονισμοῦ, διὰ νὰ σωφρονισθῶ, καὶ νὰ ἔλθω εἰς αἴσθησιν τοῦ ἑαυτοῦ μου, νὰ διορθωθῶ· δός μου πνεῦμα φόβου, διὰ νὰ σὲ φοβοῦμαι, καὶ νὰ φυλάττω τὰς ἐντολάς σου· δός μου πνεῦμα ἀγάπης διὰ νὰ σὲ ἀγαπῶ, καὶ νὰ μὴν χωρίζω πλέον ἀπὸ κοντά σου· δός μου πνεῦμα εἰρήνης, διὰ νὰ φυλάττῃ τὴν ψυχήν μου εἰρηνικὴν, καὶ νὰ συμμαζώνω ὅλους μου τοὺς διαλογισμοὺς καὶ νὰ εἶμαι ἥσυχος καὶ ἀτάραχος· δός μου πνεῦμα καθαρότητος, διὰ νὰ μὲ φυλάττῃ καθαρὸν ἀπὸ κάθε μολυσμόν· δός μου πνεῦμα πρᾳότητος διὰ νὰ εἶμαι ἥμερος εἰς τοὺς ἀδελφούς μου τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ νὰ ἀπέχω ἀπὸ τὸν θυμόν· δός μου πνεῦμα ταπεινοφροσύνης, διὰ νὰ μὴν φαντάζωμαι ὑψηλὰ καὶ ὑπερηφανεύωμαι.

Ὥστε ὁποῦ ἐκεῖνος ὁποῦ γνωρίζει τὴν χρείαν ὁποῦ ἔχει ἀπὸ ὅλα αὐτά, καὶ τὰ ζητεῖ ἀπὸ τὸν πολυέλεον Θεὸν, φωνάζωντας τὸ Κύριε ἐλέησον, αὐτὸς βεβαιότατα θέλει λάβῃ ἐκεῖνο ὁποῦ ζητεῖ, καὶ θέλει ἐπιτύχῃ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν θείαν χάριν του. Ἀμὴ ὅποιος δὲν εἰξεύρει τίποτες ἀπὸ αὐτὰ ὁποῦ εἴπαμεν, ἀλλὰ ἀπὸ συνήθειαν μόνον φωνάζει τὸ Κύριε ἐλέησον, αὐτὸς δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ λάβῃ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ· διατὶ καὶ προτήτερα ἔλαβε πολλὰς χάριτας ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἀμὴ δὲν ταῖς ἐγνώρισε, μήτε εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν ὁποῦ τοῦ ταῖς ἔδωκεν. Αὐτὸς ἔλαβε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅταν ἐπλάσθη καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος· ἔλαβε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ὅταν ἀνεπλάσθη μὲ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, καὶ ἔγινεν ὀρθόδοξος Χριστιανός· ἔλαβε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅταν ἐγλύτωσεν ἀπὸ τόσους κινδύνους ψυχικοὺς καὶ σωματικοὺς ὁποῦ ἐδοκίμασεν εἰς τὴν ζωήν του. ἔλαβε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τόσαις φοραῖς ὁποῦ ἠξιώθη νὰ κοινωνήσῃ τὰ ἄχραντα μυστήρια· ἔλαβε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὅσαις φοραῖς ἥμαρτεν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ τὸν ἐπαραπίκρανε μὲ τὰς ἁμαρτίας του, καὶ δὲν ἐξωλοθρεύθη, μήτε ἐπαιδεύθη, καθὼς τοῦ ἔπρεπεν ἔλαβε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅταν μὲ διαφόρους τρόπους εὐεργετήθη ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ δὲν τὸ ἐγνώρισεν, ἀμὴ ὅλα τὰ ἀλησμόνησε, καὶ δὲν ἐφρόντισε διὰ τὴν σωτηρίαν του τελείως. Λοιπὸν ὁ τοιοῦτος Χριστιανὸς πῶς νὰ λάβῃ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνεται, καὶ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ πῶς λαμβάνει τέτοιαν χάριν ἀπὸ τὸν Θεὸν καθὼς εἴπαμεν; μήτε νὰ εἰξεύρῃ τί λέγει; ἀλλὰ νὰ φωνάζῃ μόνον τὸ Κύριε ἐλέησον, χωρὶς κανένα σκοπὸν καὶ τέλος, πάρεξ ἀπὸ μόνην συνήθειαν.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΥΜΕΩΝ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΛΟΓΟΣ

Περὶ πίστεως καὶ Διδασκαλίας εἰς ἐκείνους ὁποῦ λέγουν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνοι ὁποῦ εὑρίσκονται μέσα εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔχουν φροντίδες κοσμικαῖς, νὰ φθάσουν εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς· καὶ διήγησις περὶ τούτου εἰς τὴν ἀρχὴν, πολλὰ ὠφέλιμος. Καὶ ἐμεταγλωττίσθη εἰς τὸ ἁπλοῦν, διὰ νὰ τὸ καταλαμβάνῃ κάθε ἕνας.

ΑΔελφοί μου περιπόθητοι· καὶ Πατέρες· πολλὰ καλόν, καὶ ψυχωφελέστατον πρᾶγμα εἶναι, νὰ κηρύττωμεν εἰς ὅλους κοινῶς τὸ μέγα, καὶ ἄπειρον ἔλεος τοῦ παναγάθου, καὶ πολυελέου Θεοῦ ἡμῶν, καὶ νὰ φανερώνωμεν εἰς ὅλους τοὺς ἀδελφούς μας Χριστιανοὺς τὸ ἀνεξιχνίαστον πέλαγος τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ ὁποῦ ἔχει εἰς ἡμᾶς. Ἐγὼ λοιπόν, καθὼς τὸ βλέπετε ἀδελφοί μου καὶ καθὼς τὸ ἠξεύρετε καλώτατα, μήτε νηστείας πολλάς, καὶ ὑπερβολικὰς ἔκαμα, μήτε ἀγρυπνίας, μήτε χαμαικοιτίας, ἀλλὰ μήτε ἄλλαις παρόμοιαις σκληραγωγίαις τοῦ σώματος ὑπερβολικαῖς, ἀλλὰ ἐγνώρισα τὴν ἀναξιότητά μου, ἐστοχάσθηκα τὰς ἁμαρτίας μου, ἐκατηγόρησα τὸν ἑαυτόν μου, καὶ ἐταπεινώθηκα, καὶ ὁ πολυεύσπλαγχνος, καὶ πανάγαθος Κύριος μὲ αὐτὸ μὲ ἔσωσε· καθὼς τὸ λέγει καὶ ὁ θεῖος Δαβίδ· ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με· καὶ διὰ νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ μὲ ὀλίγα λόγια, ἐπίστευσα μοναχὰ εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ ἐδέχθη ὁ Κύριος καὶ Θεός μου μὲ αὐτὴν τὴν πίστιν· ἐπειδὴ καὶ τὸ νὰ ἀποκτήσῃ τινὰς τὴν ταπείνωσιν, εὑρίσκει πολλὰ ἐμπόδια ὁποῦ τὸν ἐμποδίζουν· ὅμως τὸ νὰ εὕρῃ τὴν πίστιν καὶ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι κανένα ἐμπόδιον ὁποῦ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ· διατὶ μόνον καὶ θελήσωμεν ἐξ ὅλης μας τῆς ψυχῆς νὰ εὕρωμεν τὴν πίστιν, παρευθὺς χωρὶς κανένα κόπον τὴν εὑρίσκομεν· ἐπειδὴ καὶ ἡ πίστις εἶναι χάρισμα τοῦ παναγάθου Θεοῦ ὁποῦ μᾶς τὸ ἐχάρισε φυσικὰ νὰ τὸ ἔχωμεν εἰς τὴν προαίρεσίν μας, καὶ ὅταν θέλωμεν νὰ τὸ ἔχωμεν· διὰ τοῦτο βλέπομεν ὁποῦ καὶ οἱ Τάταροι, καὶ οἱ βάρβαροι καὶ ὅλα τὰ ἔθνη ἔχουν φυσικὰ τὴν πίστιν, καὶ πιστεύει ὁ ἕνας εἰς τοῦ ἄλλου τὰ λόγια, καὶ δείχνουν πίστιν ἀναμεταξύ τους. Καὶ διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω ἐτοῦτο ὁποῦ λέγω μὲ τὴν πρᾶξιν, καὶ ὄχι μὲ λόγια μοναχὰ ἀκούσατε τὴν κάτωθεν διήγησιν· Κάποιος Γεώργιος ὀνομαζόμενος, νέος πολλὰ εἰς τὴν ἡλικίαν, ἕως εἴκοσι χρόνων, ἐκατοικοῦσε μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τώρα εἰς τοὺς καιροὺς τοὺς ἐδικούς μας· ὁ ὁποῖος ἦτον εὔμορφος πολλὰ εἰς τὴν θεωρίαν, καὶ μὲ τόσην φαντασίαν ἐξωτερικὴν ἐπεριπατοῦσεν, ὁποῦ πολλοὶ τὸν εἶχαν εἰς ἀχαμνὴν ὑπόληψιν, μάλιστα ὅσοι συνηθίζουν νὰ κατάζουν μόνον τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ χωρὶς νὰ ἠξεύρουν τὰ κρυπτὰ τοῦ κάθε ἑνός, τὸν κατακρίνουν, καὶ γίνονται κριταὶ ἀδιάκριτοι εἰς τοὺς ἄλλους· τοῦτος ὁ νέος ἔλαβε γνωριμίαν μὲ ἕνα Μοναχὸν ἁγιώτατον ἄνθρωπον ὁποῦ ἐκατοικοῦσεν εἰς ἕνα μοναστήριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ φανερώνοντάς του ὅλα τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας του, τοῦ εἶπεν ἀκόμη καὶ ὅτι ποθεῖ

Βασιλικόν, καὶ δὲν τοῦ ἔμενε καιρὸς τὴν ἡμέραν νὰ προσεύχεται, ἀλλὰ κάθε βράδυ ὁποῦ ἐπήγαινε διὰ νὰ κοιμηθῇ ἐπροσεύχετο, καθὼς εἴπαμεν, καὶ ἄρχιζε νὰ θερμαίνεται ἡ καρδία του, καὶ νὰ τοῦ ἔρχεται κατάνυξις, καὶ νὰ τρέχουν ἀπὸ τὰ μάτιά του δάκρυα περισσά, καὶ νὰ κάνῃ συχναῖς φοραῖς γονυκλισίαις πολλαῖς, καὶ νὰ λέγῃ καὶ ἄλλας εὐχὰς εἰς τὴν Θεοτόκον μὲ ἀναστεναγμοὺς καὶ μὲ πόνον καρδίας· καὶ τοῦ ἐφαίνετο πῶς παραστέκεται ἔμπροσθεν εἰς τὸν Κύριον σωματικῶς, καὶ ἐπρόσπεπτεν εἰς τοὺς ἀχράντους πόδας του, καὶ τὸν ἐπαρακαλοῦσε μετὰ δακρύων νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῇ, ὡσὰν τὸν τυφλὸν ὁποῦ λέγει τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, καὶ νὰ τοῦ χαρίσῃ τὸ φῶς τῶν ματίων τῆς ψυχῆς του. Καὶ ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν τόσον αὐγάτισεν ἡ προσευχὴ ὁποῦ ἔκανε κάθε βράδυ, ὁποῦ ἐβάστα ἕως τὰ μεσάνυκτα, καὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐπροσεύχετο ὀρθὸς ἐστέκετο ὡσὰν μία κολώνα, καὶ δὲν ἐσάλευε παντελῶς μήτε τὰ πόδιά του, μήτε κανένα ἄλλο μέρος τοῦ κορμίου του, μήτε τὰ μάτιά του τὰ ἐγύριζε τὸ ἕνα μέρος, καὶ τὸ ἄλλο διὰ νὰ κοιτάξῃ, ἀλλὰ ἐστέκετο μὲ μεγάλον φόβον, καὶ τρόμον χωρὶς νὰ νυστάξῃ, ἢ νὰ τοῦ ἔλθῃ ποτὲ ἀκηδία καὶ ὀκνηρία. Λοιπὸν ἕνα βράδυ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἐπροσεύχετο, καὶ ἔλεγε νοερῶς μὲ τὸν νοῦν του, τὸ ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· ἔξαφνα ἔλαμψεν εἰς αὐτὸν μία λάμψις θεϊκή, καὶ ἐγέμισεν ἀπὸ τὸ φῶς ἐκεῖνο ὅλος ὁ τόπος, καὶ ὁ νέος ἐκεῖνος, ὁ εὐλογημένος λέγω Γεώργιος, ἔμεινεν ἐκστατικός, καὶ ἐλησμόνησε τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του, ἀνίσως καὶ εὑρίσκετο μέσα εἰς σπῆτι, διατὶ ὁλοῦθεν ἔβλεπε φῶς, ὡσὰν νὰ ἦτον ἔξω· καὶ μήτε ἐκαταλάμβανε τότε ἀνίσως καὶ ἐπατοῦσεν εἰς τὴν γῆν, ἢ στέκεται εἰς τὸν ἀέρα· ἀλλὰ μήτε καμμίαν φροντίδα σωματικήν, ἢ κοσμικὴν εἶχε παντελῶς εἰς τὸν νοῦν του, ἀμὴ ἐλησμόνησε τελείως ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἀνταμώθη ὅλος, καὶ ἔγινεν ἕνα μὲ τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ θεϊκόν, καὶ τοῦ ἐφαίνετο πῶς ἔγινε καὶ αὐτὸς φῶς, καὶ ἦτον ὅλος γεμάτος ἀπὸ δάκρυα, καὶ ἀπὸ μίαν χαρὰν ἀνεκδιήγητον· καὶ ὕστερα ἀπὸ τοῦτο ἀνέβη ὁ νοῦς του εἰς τοὺς Οὐρανούς, καὶ ἐκεῖ εἶδεν ἄλλο φῶς πλέον λαμπρότερον, καὶ κοντὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ φῶς, τοῦ ἐφάνη πῶς ἐστέκετο ὁ Ἅγιος ἐκεῖνος γέρων, ὁποῦ τοῦ ἔδωκεν, ὡς εἴπαμεν, τὸ βιβλίον τοῦ Ἀββᾶ Μάρκου, καὶ τὸν κανόνα ὁποῦ ἔκαμεν· ἐγὼ λοιπὸν καθὼς τὰ ἄκουσα ἀπὸ τὸν νέον, ἐστοχάσθηκα πῶς καὶ ἡ πρεσβεία τοῦ Ἁγίου γέροντος ἐσυνέργησε πολλὰ εἰς τοῦτο, καὶ ἔτζι τὸ οἰκονόμησεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ δείξῃ τοῦ νέου εἰς ποῖον ὕψος ἀρετῆς εὑρίσκετο ὁ ἅγιος ἐκεῖνος γέρων, διὰ τοῦτο τὸν εἶδε πῶς ἐστέκετο κοντὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ φῶς· τότε ὁ νέος ἐκεῖνος, ὡσὰν ἐπέρασεν αὐτὴ ἡ θεωρία, καὶ ἦλθε πάλιν εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἦτον γεμάτος, καθὼς ἔλεγεν, ἀπὸ χαρὰν καὶ θαυμασμόν, καὶ εὔγανεν ἀπὸ τὴν καρδίαν του τὰ δάκρυα, καὶ μαζὴ μὲ ἐκεῖνα τὰ δάκρυα ἀκολουθοῦσε καὶ μία γλυκύτης ὑπερβολική· τέλος πάντων ἔπεσεν εἰς τὸ κρεββάτι διὰ νὰ κοιμηθῇ ὀλίγον, καὶ τὴν ἴδιαν ὥραν ἐφώναξεν ὁ πετεινός, καὶ δὲν ἐπέρασεν ὀλίγον, καὶ ἐσήμαιναν ἡ Ἐκκλησίαις διὰ τὸν ὄρθρον, καὶ ἐσηκώθη ὁ νέος διὰ νὰ διαβάσῃ τὸν ὄρθρον κατὰ τὴν συνήθειάν του, καὶ ἐκείνην τὴν νύκτα μήτε ἐκοιμήθη τελείως, μήτε στοχασμὸς ὕπνου τοῦ ἦλθε παντελῶς· αὐτὰ μοῦ ἐδιηγεῖτο ὁ νέος πῶς ἠκολούθησαν εἰς αὐτόν· ὁ ὁποῖος ἄλλο τίποτες δὲν ἔκαμε, καθὼς μὲ ἐβεβαίωνεν ὁ ἴδιος, πάρεξ αὐτὰ ὁποῦ ἠκούσατε μόνον, πλὴν εἶχεν πίστιν, καὶ ἐλπίδα ἀδίστακτον, καὶ διὰ τοῦτο ἠξιώθη νὰ ἰδῇ τέτοιαν θεωρίαν· καὶ μὴν μοῦ εἰπῇ τινὰς πῶς ἐκεῖνος τὰ ἔκαμεν αὐτὰ διὰ νὰ δοκιμάσῃ, διατὶ αὐτός, ὡς μοῦ ἔλεγε, μήτε μὲ τὸν λογισμόν του τὸ ἔβαλεν αὐτό, διὰ νὰ δοκιμάσῃ ποτέ, ἀλλὰ εἶχε πίστιν ἀδίστακτον, ὅθεν ἀπορρίπτωντας ἀπὸ λόγου του, κάθε ἄλλον λογισμὸν σαρκικὸν καὶ κοσμικόν, τόσην μεγάλην ἐπιμέλειαν ἔβαλε διὰ νὰ νὰ φυλάξῃ τὴν συνείδησίν του καὶ νὰ κατορθώσῃ ἐκεῖνα ὁποῦ τοῦ ἔλεγεν ἡ συνείδησις, ὁποῦ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα τούτου τοῦ κόσμου εὑρίσκετο ὡσὰν ἀναίσθητος, καὶ δὲν τὰ αἰσθάνετο παντελῶς· ἀλλὰ μήτε νὰ φάγῃ, ἢ νὰ πίῃ εἶχε καμμίαν ὄρεξιν, ὥστε ὁποῦ καὶ πολλαῖς φοραῖς ἔμενε νηστικός· ἀκούσατε ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, τί λογῆς πράγματα κατορθώνει ἡ πίστις; καὶ πόσην δύναμιν ἔχει; ὅταν στερεώνεται μὲ τὰ ἔργα τὰ καλά; ἐγνωρίσετε πῶς μήτε ἡ νεότης μᾶς βλάπτει τίποτες, μήτε πάλιν τὸ γηρατεῖον μᾶς ὠφελεῖ ἀνίσως καὶ μᾶς λείπει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ; ἐμάθετε τώρα, πῶς μήτε ὁ κόσμος, καὶ ἡ πολιτείαις μᾶς ἐμποδίζουν εἰς τὸ νὰ κά-

μωμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀνίσως καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν προθυμίαν; μήτε πάλιν ἡ ἀναχώρησις τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἐρημία μᾶς ὠφελοῦν, ἀνίσως καὶ ἡμεῖς εὑρισκώμεσθεν εἰς ὀκνηρίαν, καὶ ἀμέλειαν; ὅλοι μας ἀκούομεν τὸν Δαβὶδ πῶς μὲ τόσας φροντίδας, καὶ βασιλικὰς ὑποθέσεις, εἶχε τὸν νοῦν του ὅλος διόλου ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεόν, καὶ θαυμάζομεν εἰς τοῦτο, καὶ λέγομεν, πῶς ἕνας Δαβὶδ ἔγινε, καὶ ὄχι ἄλλος καὶ νὰ ὁποῦ εἰς τοῦτον τὸν νέον ἀκολούθησε περισσότερον ἀπὸ τὸν Δαβίδ· διατὶ ὁ Δαβὶδ ἔλαβε τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ἐχρίσθη καὶ Προφήτης, καὶ Βασιλεύς, ἔλαβε καὶ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀνίσως λοιπὸν καὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ ἔσφαλεν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἔχασε τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς Προφητείας, καὶ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τοῦ Θεοῦ, ἀνίσως λέγω ἦλθεν ὕστερα εἰς αἴσθησιν, καὶ ἐνθυμήθη τὰ καλὰ ὁποῦ εἶχε καὶ τὰ ἔχασε, καὶ τὰ ἐζήτησε πάλιν νὰ τὰ ἀποκτήσῃ, τί θαυμαστόν; τὸ θαυμαστὸν εἶναι καὶ ἀξιέπαινον, ὁποῦ ἕνας νέος ἄνθρωπος εἴκοσι χρόνων, ὁποῦ νὰ εἶναι προσηλωμένος ὅλος διόλου εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πρόσκαιρα νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του, καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὰ ἄλλο τίποτες ὑψηλότερον νὰ μὴν στοχάζεται, μήτε εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἔλθῃ ποτὲ παρόμοιος λογισμός, καὶ μόνον ὁποῦ ἄκουσε ὀλίγον τίποτες ἀπὸ τὸν Ἅγιον ἐκεῖνον γέροντα, καὶ ἐδιάβασε καὶ τὰ τρία ἐκεῖνα κεφάλαια τοῦ Ἀββᾶ Μάρκου, παρευθὺς νὰ πιστεύσῃ ἀδιστάκτως εἰς τὰ γεγραμμένα, καὶ νὰ τὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν μὲ ἐλπίδα ἀναμφίβολον, καὶ μὲ ἐκείνην τὴν ὀλίγην ἐργασίαν ὁποῦ ἔκαμε, νὰ ἀξιωθῇ νὰ ὑψώσῃ τὸν νοῦν του ἕως εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ κάμῃ τὴν Θεοτόκον νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῇ, καὶ μὲ τὴν πρεσβείαν της εἰς τὸν Θεόν, νὰ τὸν φιλιώσῃ τόσον μὲ αὐτόν, ὁποῦ νὰ τοῦ στείλῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸν θεῖόν του φωτισμόν, καὶ τὴν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἡ ὁποῖα νὰ τὸν δυναμώσῃ νὰ φθάσῃ ἕως τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὸ φῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πολλοὶ τὸ ἐπιθυμοῦν, μὰ ὀλίγοι τὸ ἐπιτυχαίνουν· μὲ ὅλον τοῦτο ὁ νέος οὗτος καὶ εὐλογημένος Γεώργιος, ὁποῦ μήτε χρόνους πολλοὺς ἐνήστευσεν, ἢ ἀγρύπνησεν, ἢ ἄλλους ἀγῶνας ἀσκητικοὺς ἔκαμεν, ἀλλὰ μήτε ποτέ του ἐκοιμήθη χάμω, μήτε τρύχινα ἐφόρεσε, μήτε καλόγηρος ἔγινε, μήτε ἀπὸ τὸν κόσμον ἀναχώρησε σωματικά· μόνον διὰ ὀλίγην ἀγρυπνίαν, καὶ προσευχὴν ὁποῦ ἔκαμεν, ἔγινεν Ἄγγελος ἐπίγειος, καὶ ἄνθρωπος ἐπουράνιος, ἄνθρωπος εἰς τὸ φαινόμενον, καὶ ἄσαρκος εἰς τὸ νοούμενον· κρατητός, καὶ ἀκράτητος· βλεπόμενος ἀπὸ ὅλους, καὶ μόνος εὑρισκόμενος μὲ μόνον τὸν Θεὸν ὁποῦ εἰξεύρει τὰ πάντα· διὰ τοῦτο καὶ ἠξιώθη νὰ ἰδῇ τὸ γλυκύτατον ἐκεῖνο φῶς τοῦ νοητοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης· καὶ πρεπόντως, διατὶ ἡ ἀγάπη καὶ ὁ πόθος ὁποῦ εἶχεν εἰς τὸν Θεόν, τὸν ἔκαμε νὰ γένῃ ἔξω κόσμου πνευματικῶς, καὶ νὰ ἀλησμονήσῃ καὶ κόσμον, καὶ σάρκα, καὶ ὅλα τὰ μάταια πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ νὰ προσηλωθῇ ὅλως διόλου εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἔτζι νὰ γένῃ ὅλος πνευματικός, καὶ ὅλος φῶς, καὶ νὰ ἰδῇ τέτοιαν θεωρίαν, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τέτοιαν ἀπόλαυσιν· καὶ μάλιστα ὁποῦ ἐκατοικοῦσε μέσα εἰς πολιτείαν, καὶ εἰς τέτοιαν πολιτείαν, καὶ ἐδιάτριβε καὶ εἰς τὰ Βασιλικὰ Παλάτια, καὶ εἶχε καὶ ἐπιστασίαν ἐπάνω του ἀρχοντικοῦ μεγάλου, μὲ τόσους σκλάβους, καὶ ἄλλους ὑπηρέτας πολλούς, καὶ ὑπηρεσίας καὶ ὑποθέσεις μεγάλας, καὶ περισσάς.

Ἀλλὰ ἀρκετὰ εἶναι αὐτὰ ὁποῦ εἴπαμεν καὶ διὰ ἔπαινον τοῦ νέου ἐκείνου, καὶ διὰ παρακίνησιν ἰδικήν σας ὁποῦ νὰ ἔλθητε καὶ τοῦ λόγου σας εἰς πόθον τοιοῦτον, καὶ νὰ τὸν μιμηθῆτε, διὰ νὰ ἀξιωθῆτε νὰ λάβετε παρόμοιαν χάριν ἀπὸ τὸν Θεόν· ἢ θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ καὶ ἄλλα μεγαλήτερα ἀπὸ αὐτὰ ὁποῦ σᾶς εἶπα· ὅμως τί ἄλλο εἶναι μεγαλήτερον ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ; καθὼς λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· πῶς δηλαδὴ ἡ ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ; διατὶ ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ εἶναι καὶ φύλαξις τῶν ἐντολῶν. καὶ ὅπου εἶναι ἡ φύλαξις τῶν ἐντολῶν, ἐκεῖ εἶναι ὁ καθαρισμὸς τῆς σαρκός, ἡ ὁποία εἶναι ἕνα παχὺ σύγνεφον ἐμπρὸς εἰς τὴν ψυχήν, καὶ δὲν τὴν ἀφίνει νὰ ἰδῇ καστρικὰ τὴν λάμψιν τὴν θεϊκήν· καὶ πάλιν ἐκεῖ ὁποῦ εἶναι καθαρισμὸς τῆς σαρκός, ἐκεῖ εἶναι ἔλλαμψις θεϊκή· καὶ ὅπου εἶναι ἡ ἔλλαμψις ἡ θεϊκή, ἐκεῖ εἶναι ἡ τελείωσις τοῦ θεϊκοῦ πόθου· ὥστε ὅπου ἡ ἔλλαμψις ἡ θεϊκή, καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι τέλος ἀπολείωτον κάθε ἀρετῆς, καὶ

Digitized by Google

ὅποιος ἔλθῃ εἰς αὐτὸ τὸ τέλος, ἐτελείωσεν ὅλα τὰ αἰσθητά, καὶ ἄρχισε νὰ ἔρχεται εἰς τὴν γνῶσιν τῶν πνευματικῶν.

Αὐτὰ εἶναι, ἀδελφοί μου, τὰ θαυμάσια τοῦ Ἁγίου Θεοῦ· διὰ τοῦτο φανερώνει ὁ πάνσοφος Θεὸς τοὺς κρυπτοὺς ἁγίους του, ἢ διὰ νὰ τοὺς μιμηθοῦν οἱ ἄλλοι καὶ νὰ μεταχειρισθοῦν καὶ αὐτοὶ τὴν πολιτείαν τους, ἢ ἂν δὲν τοὺς μιμηθοῦν, νὰ μείνουν ἀναπολόγητοι, καὶ νὰ μὴν ἔχουν καμμίαν πρόφασιν νὰ εἰποῦν· διατί καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εὑρίσκονται μέσα εἰς τοὺς περισπασμοὺς καὶ ταραχάς, ἀνίσως καὶ πολιτεύωνται καθὼς πρέπει, σώνονται καὶ ἀξιώνονται νὰ λάβουν ἀπὸ τὸν Θεὸν μεγάλα καλά, διὰ μοναχὴν τὴν πίστιν ὁποῦ ἔχουν εἰς αὐτόν. Λοιπὸν λυπηθῆτε τὴν ψυχήν σας, ἀδελφοί, καὶ πιστεύσετε μὲ ὅλην σας τὴν καρδίαν ἀδιστάκτως εἰς τὸν Κύριόν μας, καὶ εἰς τὰ λόγιά του, καὶ μισήσατε ἐτοῦτα τὰ ψεύτικα πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ ἀφήσετέ τα ὡς προσωρινὰ ὁποῦ εἶναι, καὶ προσέλθετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ προσκολληθῆτε μὲ αὐτόν· διατί χωρὶς τὸν Θεὸν δὲν εἶναι τίποτε εἰς τὸν κόσμον· ὅλα τὰ πράγματα εἶναι οὐδὲν ὅταν λείπῃ ὁ Θεός· διὰ τοῦτο κλαίω καὶ θρηνῶ καὶ λυποῦμαι ὑπερβολικά, ὅταν συλλογισθῶ πῶς ἔχομεν τέτοιον αὐθέντην πλουσιόδωρον καὶ φιλάνθρωπον, ὁποῦ διὰ μόνην τὴν πίστιν ὁποῦ δείχνομεν εἰς τοὺς λόγους του καὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις του μὲ τὴν πρᾶξιν μᾶς χαρίζει τέτοια χαρίσματα καθὼς τὰ ἠκούσαμεν καὶ τὰ εἴδαμεν· καὶ ἡμεῖς ἀσυλλόγιστα ὡσὰν τὰ ἄλογα ζῶα προτιμῶμεν καλήτερα τὴν γῆν καὶ τὰ γήϊνα καὶ φθαρτὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὁ πανάγαθος Θεὸς διὰ τὴν ἄκραν του εὐσπλαγχνίαν μᾶς τὰ δίδει πλουσιοπάροχα διὰ τὴν χρείαν τοῦ σώματος, διὰ νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ αὐτὰ μέτρια ὅσα τοῦ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ ζῇ· καί, ἡ ψυχὴ νὰ μὴν ἔχῃ κανένα ἐμπόδιον, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἐδικήν της ἔγνοιαν καὶ νὰ πολιτεύεται καὶ αὐτὴ καθὼς πρέπει, καὶ νὰ τρέφεται καὶ αὐτὴ μὲ τὴν γλυκεῖαν τροφὴν καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διατί ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦτο ἔγινεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον διὰ νὰ εὕρῃ αἰτίαν ἀπὸ ἐτοῦτα τὰ κοσμικὰ πράγματα νὰ δοξάσῃ τὸν Θεὸν ὁποῦ τοῦ τὰ ἔδωκε, καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν εὐεργέτην του καὶ τὸν καλοθελητήν του, καὶ νὰ τὸν δοξάσῃ καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, καὶ μὲ εὐχαριστίαν λόγου καὶ μὲ εὐχαριστίαν θεαρέστων πράξεων, καὶ ἔτζι νὰ ἀξιωθῇ νὰ λάβῃ καὶ ἄλλαις εὐεργεσίαις ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ χαρίσματα μεγαλήτερα, καὶ αἰώνια· ἀλλὰ ἡμεῖς (ἀλλοίμονον) τελείως δὲν ἐγνοιαζόμεσθε διὰ ἐκεῖνα τὰ μέλλοντα, μόνον εἴμεσθε δοσμένοι εἰς τὰ παρόντα, καὶ διὰ ἐκεῖνα φροντίζομεν καὶ ἐπιμελούμεθα πῶς νὰ τὰ ἀποκτήσωμεν, πῶς νὰ τὰ περισσεύσωμεν, καὶ διὰ ἐκεῖνον ὁποῦ μᾶς τὰ ἔδωκεν ὁλότελα δὲν μᾶς ἐγνοιάζει ἀμὴ δείχνομεν καὶ μεγάλην ἀχαριστίαν εἰς αὐτόν, καὶ γινόμεθα παρόμοιοι μὲ τοὺς δαίμονας ἢ καὶ χειρότεροι, ἂν πρέπῃ νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν· καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τιμωρηθοῦμεν καὶ περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους, διατὶ καὶ περισσότεραις εὐεργεσίαις ἐλάβαμεν ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς ἐγεννήθημεν Χριστιανοί, ἐλάβαμεν τόσα μυστήρια, τόσα χαρίσματα πνευματικά, καὶ πιστεύομεν ἕνα Θεὸν ὅπου ἔγινε δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος καὶ ἔπαθε τόσα βάσανα, καὶ τέλος πάντων θάνατον σταυρικὸν διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν πλάνην τοῦ διαβόλου καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ μὲ ὅλα ταῦτα τὸν πιστεύομεν μὲ τὰ λόγια μοναχά, καὶ μὲ τὰ ἔργα μας τὸν ἀρνούμεθα τελείως. Δὲν κηρύττεται τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ὁλοῦθεν καὶ εἰς ταῖς πολιτείαις καὶ εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ εἰς τὰς ἐρημίας; μά, ἂν ἀγαπᾷς, ἐξέταξε ἀκριβῶς νὰ μάθῃς πόσοι Χριστιανοὶ φυλάττουν τὰς ἐντολάς του; καὶ μετὰ βίας ἀνάμεσα εἰς τόσους θέλεις εὕρῃ ἕναν ὁποῦ νὰ εἶναι ἀληθινὰ Χριστιανὸς καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἔργα· δὲν εἶπεν ὁ Κύριός μας εἰς τὸ «Ἱερὸν Εὐαγγέλιον» ὅποιος πιστεύει εἰς ἐμέ, θέλει κάμῃ καὶ αὐτὸς ὅσα κάνω καὶ ἐγώ, καὶ ἀκόμη μεγαλήτερα; τώρα ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς ἀποκοτᾷ νὰ εἰπῇ, πῶς ἐγὼ κάνω τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ καὶ πιστεύω ὀρθῶς εἰς αὐτόν; βλέπετε, ἀδελφοί, ὁποῦ ἔχομεν νὰ εὑρεθοῦμεν ἄπιστοι εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως; καὶ ἔχομεν νὰ κολασθοῦμεν χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ δὲν γνωρίζουν τελείως τὸν Χριστόν, μήτε τὸν πιστεύουν; διατὶ ἀνάγκη εἶναι ἢ ἡμεῖς νὰ καταδικασθοῦμεν ὡσὰν ἄπιστοι, ἢ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἡ αὐτοαλήθεια, νὰ ἀποδειχθῇ ψεύστης, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔγραψα, ἀδελφοί μου, ὄχι μὲ σκοπὸν κανένα νὰ ἐμποδίσω τοὺς Χριστιανοὺς ἀ-

πὸ τὴν ἀναχώρησιν καὶ τὴν ἡσυχίαν, προτιμῶντας καλήτερα τὴν πολιτείαν τὴν κοσμικήν, μὴ γένοιτο τοῦτο ποτέ· ἀλλὰ ὁ σκοπός μου εἶναι νὰ πληροφορήσω ὅλους ἐκείνους ὁποῦ διαβάσουν τὴν παροῦσαν διήγησιν, πῶς ἐκεῖνος ὁποῦ θέλει καὶ ποθεῖ ἐξ ὅλης του ψυχῆς καὶ καρδίας, νὰ κάμῃ τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἔλαβε δύναμιν ἀπὸ τὸν παντοδύναμον Θεὸν νὰ ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάνῃ εἰς κάθε τόπον, καὶ νὰ ἀξιωθῇ νὰ λάβῃ καὶ χαρίσματα πνευματικὰ, καὶ θείας θεωρίας ὡσὰν καὶ τοῦτον τὸν νέον, τὸν εὐλογημένον λέγω Γεώργιον, τὸν ὁποῖον μὲ τὸ νὰ τὸν εἶχα καὶ ἐγὼ γνώριμον καὶ φίλον μου ἀκριβὸν τὸν ἐπαρακάλεσα καὶ μοῦ τὰ ἐδιηγήθη καθὼς τὰ ἔγραψα. Διὰ τοῦτο, ἀδελφοί μου ἐν Χριστῷ, σᾶς παρακαλῶ ἂς λάβωμεν καὶ ἡμεῖς προθυμίαν, καὶ πόθον εἰς τὴν καρδίαν μας διὰ νὰ κάμωμεν τὸ καλὸν καὶ ἂς δράμωμεν μὲ πίστιν ἀδίστακτον, καὶ ἐλπίδα διὰ νὰ κατορθώσωμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ πιστὸς καὶ ἀψευδέστατος εἶναι ὁ Κύριός μας· τὰ πρόσωπα ἡμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ· βεβαιότατα θέλομεν δυνηθῇ νὰ κατορθώσωμεν κάθε καλόν, εἰς ὅποιον τόπον καὶ ἂν εἴμεσθε, ἢ εἰς πολιτείας, ἢ εἰς χωρία, ἢ εἰς μοναστήρια, ἢ εἰς ἐρημίας. Διατὶ ὁ πανάγαθος Θεὸς κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του ἀνοίγει τὰς πόρτας τῆς βασιλείας του εἰς κάθε ἕνα ὁποῦ κρούει ἀκατάπαυστα· καὶ δίδει τὴν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος εἰς κάθε ἕνα ὁποῦ γυρεύει· καὶ δὲν εἶναι τρόπος ἐκεῖνος ὁποῦ ζητεῖ ὁλοψύχως, νὰ μὴν εὕρῃ τὸν πλοῦτον τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

ΛΟΓΟΣ

ΜΕΤΑΓΛΩΤΤΙΣΘΕΙΣ ΕΙΣ ΚΟΙΝΟΤΕΡΑΝ ΔΙΑΛΕΚΤΟΝ ΚΑΙ ΕΝΤΑΥΘΑ ΤΕΘΕΙΣ ΕΙΣ ΕΥΚΟΛΩΤΕΡΑΝ ΤΩΝ ΑΠΛΟΥΣΤΕΡΩΝ ΚΑΤΑΛΗΨΙΝ

ΤΡεῖς εἶναι οἱ τρόποι τῆς προσοχῆς καὶ τῆς προσευχῆς, μὲ τοὺς ὁποίους ἡ ψυχὴ ἢ ὑψώνεται καὶ προκόπτει, ἢ κρημνίζεται καὶ χάνεται· καὶ ἀνίσως αὐτοὺς τοὺς τρεῖς τρόπους τοὺς μεταχειρίζεται εἰς ἁρμόδιον καιρόν, καθὼς πρέπει, προκόπτει· εἰ δὲ καὶ τοὺς μεταχειρισθῇ ἀνόητα καὶ παράκαιρα, κρημνίζεται. Λοιπὸν ἡ προσοχὴ πρέπει νὰ εἶναι τόσον δεμένη καὶ ἀχώριστος μὲ τὴν προσευχήν, καθὼς εἶναι δεμένον καὶ ἀχώριστον τὸ κορμὶ μὲ τὴν ψυχήν, καὶ τὸ ἕνα χωρὶς τὸ ἄλλο δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταθῇ. Καὶ ἡ προσοχὴ πρέπει νὰ πηγαίνῃ ὀμπρὸς καὶ νὰ βιγλίζῃ τοὺς ἐχθρούς, ὡσὰν ἕνας βιγλάτορας, καὶ αὐτὴ πρῶτον νὰ πολεμῇ μὲ τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ ἀντιστέκεται εἰς τοὺς κακοὺς λογισμοὺς ὁποῦ ἔρχονται εἰς τὴν ψυχήν καὶ κατόπιν

ἀπὸ τὴν προσοχὴν νὰ ἀκολουθῇ ἡ προσευχή, ἡ ὁποία ἀφανίζει καὶ θανατώνει παρευθὺς ὅλους ἐκείνους τοὺς πονηροὺς λογισμούς, ὁποῦ ἐπολέμησε προτήτερα ἡ προσοχή· διατὶ αὐτὴ μοναχὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς θανατώσῃ. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον τῆς προσοχῆς καὶ τῆς προσευχῆς κρέμαται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς, ὅτι ἀνίσως καὶ μὲ τὴν προσοχὴν φυλάττωμεν καθαρὰν τὴν προσευχήν, προκόπτομεν· εἰ δὲ καὶ δὲν προσέχομεν νὰ τὴν φυλάττωμεν καθαράν, ἀλλὰ τὴν ἀφίνομεν ἀφύλακτον καὶ μολύνεται ἀπὸ τοὺς κακοὺς λογισμούς, γινόμεσθεν ἀχρεῖοι καὶ ἀπρόκοποι. Ἐπειδὴ λοιπόν, καθὼς εἴπαμεν καὶ οἱ τρόποι τῆς προσοχῆς καὶ προσευχῆς εἶναι τρεῖς, πρέπει νὰ εἰποῦμεν καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ κάθε ἑνὸς τρόπου διὰ νὰ διαλέξῃ τὸ καλήτερον, ἐκεῖνος ὁποῦ ἀγαπᾷ τὴν σωτηρίαν του, καὶ ὄχι τὸ χειρότερον.

Περὶ τοῦ πρώτου τρόπου τῆς προσοχῆς, καὶ προσοχῆς.

Τοῦ πρώτου τρόπου τὰ ἰδιώματα εἶναι αὐτά. Ὅταν τινας στέκεται εἰς προσευχήν, ἀσηκώνει εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖράς του, καὶ τὰ μάτια του καὶ τὸν νοῦν του καὶ φαντάζεται μὲ τὸν νοῦν του θεϊκὰ νοήματα, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ τάγματα τῶν ἁγίων Ἀγγέλων καὶ τὰς σκηνὰς τῶν ἁγίων, καὶ ἐν συντομίᾳ, ὅλα ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τὰς θείας γραφάς, τὰ μαζώνει εἰς τὸν νοῦν του, καὶ τὰ συλλογίζεται τότε εἰς τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς, καὶ κοιτάζει εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ παρακινεῖ μὲ αὐτὰ τὴν ψυχήν του τάχα εἰς ἔρωτα, καὶ ἀγάπην θεϊκήν. Καὶ μερικαῖς φοραῖς εὐγάνει καὶ δάκρυα, καὶ κλαίει, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ ὀλίγον ὀλίγον ὑπερηφανεύεται ἡ καρδία του, χωρὶς νὰ τὸ καταλαμβάνῃ, καὶ τοῦ φαίνεται πῶς αὐτὰ ὁποῦ κάνει, εἶναι ἀπὸ χάριν θεϊκὴν πρὸς παρηγορίαν του, καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἀξιώνῃ πάντα νὰ εὑρίσκεται εἰς τέτοιαν ἐργασίαν. Τὰ ὁποῖα εἶνε σημάδια τῆς πλάνης· διατὶ τὸ καλόν, δὲν εἶναι καλὸν ὅταν δὲν γένῃ μὲ τρόπον καλὸν καὶ καθὼς πρέπει. Ὥστε ὁποῦ ὁ τέτοιος ἄνθρωπος, ἀνίσως καὶ ἡσυχάσῃ ἡσυχίαν ἄκραν; εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ μὴν γένῃ ἔξω φρονῶν, καὶ νὰ μὴν τρελαθῇ· εἰδὲ καὶ τύχῃ νὰ μὴν εὐγῇ ἀπὸ τὰς φρένας του ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἔλθῃ εἰς γνῶσιν καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς ἀρετάς, ἢ τὴν ἀπάθειαν. Μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπλανήθηκαν καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ βλέπουν φῶς, καὶ λάμψιν μὲ τὰ μάτια ἐτοῦτα τοῦ κορμιοῦ τους, καὶ ἀγροικοῦν εὐωδίαις μὲ τὴν ὄσφρησίν τους, καὶ ἀκούουν μὲ τὰ αὐτία τους φωναῖς, καὶ ἄλλα παρόμοια. Καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἐδαιμονίσθησαν, καὶ γυρίζουν ἔξω φρενῶν ἀπὸ τόπον εἰς τόπον· ἄλλοι πάλιν ἐδέχθηκαν τὸν δαίμονα ὁποῦ ἐμετασχηματίσθη καὶ ἐφάνη εἰς αὐτοὺς ὡσὰν Ἄγγελος φωτὸς καὶ ἐπλανέθησαν καὶ ἔμειναν ἀδιόρθωτοι ἕως τέλους, χωρὶς νὰ ἀκούσουν συμβουλὴν ἀπὸ κανένα ἀδελφόν. Ἄλλοι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπαρακινήθηκαν ἀπὸ τὸν διάβολον, καὶ ἐφονεύθηκαν μοναχοί τους, καὶ ἄλλοι ἐκρημνίσθηκαν, καὶ ἄλλοι ἐφουρκίσθησαν, καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ διηγῆται ταῖς διάφοραις πλάναις τοῦ διαβόλου, μὲ ταῖς ὁποίαις τοὺς πλανᾷ, ὁποῦ εἶναι ἀδιήγηταις; Πλὴν ἀπὸ αὐτὰ ὁποῦ εἴπαμεν, κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ καταλάβῃ τί λογῆς ζημία προέρχεται ἀπὸ τοῦτον τὸν πρῶτον τρόπον τῆς προσοχῆς, καὶ προσευχῆς. Εἰ δὲ καὶ τύχῃ τινὰς ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ μεταχειρίζονται αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ δὲν πάθῃ κανένα κακὸν ἀπὸ αὐτὰ ὁποῦ εἴπαμεν, ἐπειδὴ καὶ εὑρίσκεται μὲ συνοδίαν ἀδελφῶν (διότι αὐτὰ τὰ κακὰ τὰ παθαίνουν μάλιστα οἱ ἀναχωρηταὶ ὁποῦ εἶναι μοναχοί τους) ὅμως ἀπερνᾷ ὅλην του τὴν ζωὴν ἀπρόκοπος.

Περὶ τοῦ δευτέρου τρόπου.

Ὁ δεύτερος τρόπος τῆς προσοχῆς, καὶ προσευχῆς εἶναι αὐτός. Ὅταν τινὰς συνάγῃ τὸν νοῦν του μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν του, εὐγάνωντάς τον ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητά, καὶ φυλάττῃ ταῖς αἰσθήσες του καὶ μαζώνῃ ὅλους του τοὺς λογισμοὺς διὰ νὰ μὴ περιπατοῦν εἰς τὰ μάταια πράγματα τούτου τοῦ κόσμου, καὶ πότε ἐξετάζει τοὺς λογισμούς του, πότε προσέχει εἰς τὰ λόγια τῆς προσευχῆς ὁποῦ λέγει· καὶ ἄλλην ὥραν γυρίζει ὀπίσω τοὺς λογισμούς του ὁποῦ αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ τὸν διάβολον, καὶ ἐσύρθηκαν εἰς τὰ πονηρὰ καὶ μάταια· καὶ ἄλλην ὥραν πάλιν, μὲ κόπον πολὺν καὶ βίαν ἔρχεται εἰς τὸν ἑαυτόν του, ὁποῦ ἦτον κυριευμένος, καὶ νικημένος ἀπὸ κανένα πάθος· καὶ ἔχωντας τοῦτον τὸν ἀγῶνα καὶ πόλε-

μον εἰς τὸν ἑαυτόν του, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰρηνεύσῃ ποτὲ, μήτε νὰ εὕρῃ καιρὸν νὰ ἐργασθῇ τὰς ἀρετάς, καὶ νὰ λάβῃ τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης· διότι ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος παρομοιάζει μὲ ἐκεῖνον ὁποῦ χάνει πόλεμον μὲ τοὺς ἐχθρούς του τὴν νύκτα εἰς τὸ σκοτάδι, ὁ ὁποῖος ἀκούει ταῖς φωναῖς τῶν ἐχθρῶν, καὶ δέχεται ταῖς λαβωματιαῖς τους, μὰ δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἰδῇ καθαρὰ, ποῖοι εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ ἦλθαν καὶ πῶς, καὶ διατὶ τὸν πληγώνουν, ἐπειδὴ καὶ τὸ σκότος ὁποῦ εἶναι εἰς τὸν νοῦν του, καὶ ἡ ζάλη ὁποῦ ἔχει εἰς τοὺς λογισμούς, τοῦ προξενοῦν αὐτὴν τὴν ζημίαν, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του τοὺς δαίμονας ὁποῦ νὰ μὴν τὸν συντρίβουν· καὶ ὑπομένει ὁ δυστυχὴς τὸν κόπον ματαίως, διατὶ χάνει τὸν μισθὸν, μὲ τὸ νὰ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν, χωρὶς νὰ τὸ καταλαμβάνῃ, καὶ τοῦ φαίνεται πῶς εἶναι τάχα προσεκτικός· καὶ πολλαῖς φοραῖς καταφρονεῖ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειάν του τοὺς ἄλλους, καὶ τοὺς κατηγορεῖ, καὶ συσταίνει τὸν ἑαυτὸν του φανταζόμενος μὲ τὴν ἐδικήν του φαντασίαν, πῶς εἶναι ἄξιος νὰ γένῃ ποιμένας προβάτων, καὶ νὰ ὁδηγῇ ἄλλους, καὶ ὁμοιάζει μὲ τὸν τυφλὸν ἐκεῖνον ὁποῦ ὑπόσχεται νὰ ὁδηγῇ ἄλλους τυφλούς.

Τοῦτος εἶναι ὁ δεύτερος τρόπος, καὶ χάνει χρεία ὁ καθ᾽ ἕνας ὁποῦ θέλει τὴν σωτηρίαν του, νὰ μάθῃ τὴν ζημίαν ὁποῦ τοῦ προξενεῖ εἰς τὴν ψυχήν, καὶ νὰ προσέχῃ καλῶς. Ὅμως τοῦτος ὁ δεύτερος τρόπος εἶναι καλήτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον καθὼς εἶναι καλήτερη καὶ ἡ νύκτα ἐκείνη ὁποῦ ἔχει φεγγάρι, ἀπὸ τὴν νύκτα τὴν σκοτεινὴν καὶ ἐκείνην ὁποῦ εἶναι χωρὶς φεγγάρι.

Περὶ τοῦ τρίτου τρόπου.

Ὁ τρίτος τρόπος εἶναι ἀληθινὰ πρᾶγμα παράδοξον, καὶ δυσκολοερμήνευτον καὶ εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν τὸν εἰξεύρουν ὄχι μόνον εἶναι δυσκολοκατάληπτος, ἀλλὰ τοὺς φαίνεται σχεδὸν καὶ ἀπίστευτος, καὶ δὲν τὸ πιστεύουν πῶς γίνεται παρόμοιον πρᾶγμα, ἐπειδὴ καὶ εἰς τοὺς καιροὺς τούτους δὲν εὑρίσκεται τοῦτος ὁ τρόπος εἰς πολλούς, ἀλλὰ εἰς πολλὰ ὀλίγους· καὶ καθὼς ἐγὼ λογιάζω αὐτὸ τὸ καλὸν ἔφυγεν ἀπὸ ἡμᾶς μαζὺ μὲ τὴν ὑπακοήν, διατὶ ἡ ὑπακοὴ ὁποῦ χάνει ὁ κάθε ἕνας εἰς τὸν πνευματικόν του Πατέρα, ἐκείνη τὸν χάνει ἀμέριμνον ἀπὸ ὅλα, ἐπειδὴ καὶ ἔρριψε τὴν μέριμνάν του εἰς τὸν πνευματικόν του Πατέρα, καὶ εἶναι πλέον μακρὰν ἀπὸ τὴν προσπάθειαν τούτου τοῦ κόσμου, καὶ πολλὰ πρόθυμος, καὶ ἄοκνος ἐργάτης τούτου τοῦ τρίτου τρόπου, ἀνίσως ὅμως καὶ ἤθελεν ἐπιτύχῃ διδάσκαλον καὶ πνευματικὸν Πατέρα ἀληθηνὸν καὶ ἀπλανῆ, χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμίαν πλάνην, διότι ἐκεῖνος ὁποῦ ἀφιερώσῃ τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὅλην του τὴν μέριμναν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν πνευματικόν του Πατέρα, καὶ μὲ τὴν ὑπακοὴν τὴν ἀληθινὴν, δὲν ζῇ πλέον ζωὴν ἐδικήν του, ὁποῦ νὰ χάνῃ τὸ θέλημά του, ἀλλὰ νεκρωθῇ ἀπὸ κάθε προσπάθειαν τοῦ κόσμου, καὶ τοῦ ἰδίου του σώματος, ἐκεῖνος ἀπὸ ποῖον πρᾶγμα προσωρινὸν ἠμπορεῖ νὰ νικηθῇ καὶ νὰ δουλωθῇ; ἢ ποίαν μέριμναν, καὶ φροντίδα ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος; ἀπὸ τοῦτον τὸν τρόπον λοιπὸν ὁποῦ εἶναι μαζὺ μὲ τὴν ὑπακοὴν ὅλαις ἢ τέχναις τῶν δαιμόνων, καὶ ὅλαις τους ἢ ἐφεύρεσες ὁποῦ μεθοδεύονται διὰ νὰ σύρουν τὸν νοῦν εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους λογισμοὺς, ὅλαις ἀφανίζονται καὶ διαλύονται, καὶ τότε ὁ νοῦς ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου μένει ἐλεύθερος ἀπὸ ὅλα, καὶ μὲ μεγάλην ἄδειαν καὶ εὐκαιρίαν ἐξετάζει τοὺς λογισμοὺς ὁποῦ τοῦ φέρουν οἱ δαίμονες καὶ μὲ ἐπιτηδειότητα μεγάλην τοὺς ἀποδιώχνει καὶ μὲ καρδίαν καθαρὰν προσφέρει τὰς προσευχάς του εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀληθινῆς πολιτείας, καὶ ὅσοι δὲν κάνουν τέτοιαν ἀρχήν, ματαίως κοπιάζουν, καὶ δὲν τὸ γνωρίζουν.

Καὶ ἡ ἀρχὴ τούτου τοῦ τρίτου τρόπου δὲν εἶναι, τὸ νὰ κοιτάζῃ τινας εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ ἀσηκώνῃ τὰ χέρια του ὑψηλὰ, καὶ νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του εἰς τὰ οὐράνια, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ζητῇ βοήθειαν, ὅτι αὐτὰ καθὼς εἴπαμεν εἶναι ἰδιώματα τοῦ πρώτου τρόπου καὶ εἶναι τῆς πλάνης. Μήτε πάλιν νὰ φυλάττῃ τινὰς μὲ τὸν νοῦν του ταῖς αἰσθήσεις του, καὶ νὰ προσέχῃ ὅλος δι᾽ ὅλου εἰς τοῦτο· καὶ τοὺς πολέμους τοὺς ἐσωτερικοὺς τῆς ψυχῆς ὁπου τοῦ κάνουν οἱ ἐχθροὶ νὰ μὴν τοὺς βλέπῃ, μήτε νὰ προσέχῃ ἀπὸ αὐτούς, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἰδιώματα τοῦ δευτέρου τρόπου, καὶ ὅποιος τὰ μεταχειρίζεται, λαβώνεται ἀπὸ τοὺς δαίμονας, μὰ δὲν λαβώνει· πληγώνεται, καὶ δὲν τὸ εἰξεύρει· σκλαβώνεται, καὶ δουλώνεται, καὶ

δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τὴν ἐκδίκησιν εἰς ἐκείνους ὁποῦ τὸν ἐσκλάβωσαν, ἀλλὰ πάντοτε οἱ ἐχθροὶ καὶ φανερὰ καὶ κρυφὰ τὸν πολεμοῦν, καὶ τὸν κατασταίνουν κενόδοξον, καὶ ὑπερήφανον.

Ἀλλὰ σὺ ἀγαπητὲ ἀνίσως καὶ θέλεις τὴν σωτηρίαν σου, πρέπει νὰ κάμῃς ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ τρίτου τρόπου ἀπὸ ἐδῶ· ὕστερον ἀπὸ τὴν τελείαν ὑπακοὴν ὁποῦ ἐπροείπαμεν πῶς πρέπει νὰ φυλάττῃς εἰς τὸν πνευματικόν σου Πατέρα, εἶναι χρεία νὰ κάνῃς καὶ ὅλα σου τὰ ἔργα μὲ συνείδησιν καθαράν, ὡσὰν νὰ εἶσαι ἔμπροσθεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ· διατὶ χωρὶς ὑπακοὴν δὲν εἶναι τρόπος ποτὲ νὰ εἶναι ἡ συνείδησις καθαρά· καὶ τὴν συνείδησίν σου εἰς τρία πράγματα πρέπει νὰ τὴν φυλάττῃς καθαράν· πρῶτον εἰς τὸν Θεόν· δεύτερον εἰς τὸν Πνευματικόν σου Πατέρα· καὶ τρίτον εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

Καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἔχεις χρέος νὰ φυλάξῃς τὴν συνείδησίν σου καθαράν· ἤγουν νὰ μὴν κάνῃς ἐκεῖνα ὁποῦ εἰξεύρεις πῶς δὲν ἀναπαύουν τὸν Θεόν, μήτε τοῦ ἀρέσουν. Εἰς τὸν πνευματικόν σου Πατέρα πάλιν νὰ κάνῃς ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ σὲ παραγγέλει, καὶ μήτε παραπάνω ἀπὸ ἐκεῖνα, μήτε παρακάτω νὰ κάνῃς, ἀλλὰ κατὰ τὸν σκοπόν του, καὶ κατὰ τὸ θέλημά του, ἔτζι νὰ πορεύεσαι. Εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους πρέπει νὰ φυλάττῃς συνείδησιν καθαράν, νὰ μὴν κάνῃς εἰς αὐτοὺς ἐκεῖνα ὁποῦ ἐσὺ μισεῖς, καὶ δὲν θέλεις νὰ τὰ κάμουν ἐκεῖνοι εἰς ἐσέ· καὶ εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου πάλιν χρέος ἔχεις νὰ φυλάττεσαι ἀπὸ τὴν παράχρησιν· ἤγουν νὰ τὰ μεταχειρίζεσαι ὅλα καθὼς πρέπει· τόσον φαγητά· ὡσὰν καὶ πιωτά, καὶ φορέματα· καὶ κοντολογῆς ὅλα πρέπει νὰ τὰ κάνῃς, ὡσὰν νὰ εἶσουν ἔμπροσθεν εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς κανένα σου ἔργον νὰ μὴν σὲ ἐλέγχῃ, ἡ συνείδησίς σου, καὶ νὰ σὲ κεντᾷ, πῶς δὲν τὸ ἔκαμες καλά· καὶ ἔτζι μεταχειρίσου τὴν ἀληθινὴν καὶ ἀπλανῆ στράταν τοῦ τρίτου τρόπου τῆς προσοχῆς καὶ προσευχῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι αὐτός.

Ἤγουν ὁ νοῦς νὰ φυλάττῃ τὴν καρδίαν εἰς καιρὸν ὁποῦ προσεύχεται, καὶ νὰ περιτριγυρίζῃ πάντοτε μέσα εἰς αὐτήν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖθεν μέσα, ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδίας νὰ ἀναπέμπῃ τὰς εὐχὰς εἰς τὸν Θεόν· καὶ ἀφ' οὗ ἐκεῖθεν ἀπὸ μέσα τὴν καρδίαν γευθῇ, ὅτι εἶναι χρηστὸς ὁ Κύριος, καὶ γλυκανθῇ, πλέον δὲν θέλει μακρύνῃ ὁ νοῦς ἀπὸ τὸν τόπον τῆς καρδίας· καὶ τότε θέλει εἰπῇ καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια λόγια ὁποῦ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος· καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ παντοτινὰ ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν καρδίαν θέλει κοιτάζῃ, καὶ ἐκεῖ θέλει περιτριγυρίζῃ, σπρώχνωντας τρόπον τινά, καὶ διώχνωντας ὅλα τὰ νοήματα ὁποῦ σπείρονται ἐκεῖ μέσα ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, τὸν διάβολον· Πλὴν εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν ἔχουν καμμίαν εἴδησιν εἰς αὐτὸ τὸ σωτήριον ἔργον, καὶ δὲν τὸ εἰξεύρουν, φαίνεται ταῖς περισσότεραις φοραῖς, πῶς εἶναι πολλὰ κοπιαστικόν, καὶ στενοχωρητικόν· ἀμὴ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐγεύθηκαν τὴν γλυκύτητα ὁποῦ ἔχει, καὶ ἀπόλαυσαν τὴν ἡδονὴν μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας τους, ἐκεῖνοι φωνάζουν μὲ τὸν θεῖον Παῦλον, καὶ λέγουν· τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ κτλ.

Διατὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες μας, ἀκούοντες τὸν Κύριον ὁποῦ λέγει εἰς τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, πῶς ἀπὸ τὴν καρδίαν εὐγαίνουν οἱ πονηροὶ λογισμοί, φόνοι, πορνεῖαι, μοιχεῖαι, κλεψίαι, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι, καὶ πῶς αὐτὰ εἶναι ὁποῦ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον. Καὶ πάλιν ἀκούοντές τον εἰς μέρος τοῦ Εὐαγγελίου νὰ μᾶς παραγγέλῃ, νὰ καθαρίσωμεν τὸ ἔσωθεν τοῦ ποτηρίου, διὰ νὰ γένῃ καὶ τὸ ἀπέξω καθαρόν· ἄφησαν κάθε ἄλλο ἔργον πνευματικόν, καὶ ἀγωνίσθησαν ὅλως διόλου εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον, ἤγουν εἰς τὴν φύλαξιν τῆς καρδίας, ὄντες βεβαιωμένοι, πῶς μαζὴ μὲ αὐτὸ τὸ ἔργον θέλει ἀποκτήσουν εὔκολα κάθε ἄλλην ἀρετήν· ἀμὴ χωρὶς αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκτηθῇ, καὶ νὰ μείνῃ καμμία ἀρετή· αὐτὸ τὸ ἔργον μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Πατέρας μας τὸ ὠνόμασαν ἡσυχίαν καρδιακήν· ἄλλοι τὸ ὠνόμασαν προσοχήν· ἄλλοι, νῆψιν, καὶ ἀντίρρησιν· ἄλλοι ἔρευναν τῶν λογισμῶν καὶ φύλαξιν τοῦ νοός· διατὶ ὅλοι εἰς αὐτὸ ἐκαταγίνοντο, καὶ μὲ αὐτὸ ἀξιώθησαν τῶν θείων χαρισμάτων· καὶ διὰ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής· εὐφραίνου, νεανίσκε εἰς τὴν νεότητά σου, καὶ περιπάτει εἰς τὰς στράτας τῆς καρδίας σου ἄμωμος, καὶ καθαρός, καὶ μάκρυνε τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τοὺς διαλογισμούς· καὶ διὰ τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ παροιμιαστής· ἀνίσως καὶ ἔλθῃ καταπάνω σου ἡ προσβολὴ τοῦ διαβόλου, μὴν

ἀφήσῃς νὰ ἔμβῃ εἰς τὸν τόπον σου, καὶ μὲ τὸν τόπον ἐννοεῖ τὴν καρδίαν· καὶ ὁ Κύριός μας λέγει εἰς τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον· μὴ μετεωρίζεσθε· ἤγουν μὴ σκορπίζετε τὸν νοῦν σας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ· καὶ εἰς ἄλλο μέρος πάλιν λέγει· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· δηλαδὴ καλότυχοι, εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ δὲν ἀπόκτησαν μέσα εἰς τὴν καρδίαν τους χαμμίαν ἔννοιαν τούτου τοῦ κόσμου, ἀμὴ εἶνε πτωχοὶ ἀπὸ κάθε λογισμὸν κοσμικόν· καὶ ὅλοι οἱ θεῖοι Πατέρες μας ἔγραψαν πολλὰ περὶ τούτου, καὶ ὅποιος θέλει ἂς διαβάσῃ τὰ συγγράμματά τους νὰ τὰ ἰδῇ· καὶ ὅσα ἔγραψεν ὁ ἀσκητὴς Μάρκος, καὶ ὅσα εἶπεν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, καὶ ὁ Ὅσιος Ἡσύχιος, καὶ ὁ Σιναΐτης Φιλόθεος, καὶ Ἀββᾶ Ἡσαΐας, καὶ ὁ Μέγας Βαρσανούφιος, καὶ ἄλλοι πολλοί.

Καὶ κοντολογῆς· ὅποιος δὲν προσέχει νὰ φυλάττῃ τὸ νοῦν του, ἐκεῖνος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γένῃ καθαρὸς εἰς τὴν καρδίαν, διὰ νὰ ἀξιωθῇ νὰ ἰδῇ τὸν Θεόν· Ὅποιος δὲν προσέχει, δὲν ἐμπορεῖ νὰ γένῃ πτωχὸς τῷ πνεύματι· μήτε ἠμπορεῖ νὰ πενθήσῃ, καὶ νὰ κλαύσῃ ἢ νὰ γένῃ πρᾶος καὶ ἥμερος· ἢ νὰ πεινάσῃ καὶ νὰ διψήσῃ τὴν δικαιοσύνην· ἢ νὰ γένῃ ἐλεήμων, ἢ εἰρηνοποιός· ἢ δεδιωγμένος ἕνεκεν δικαιοσύνης· καὶ διὰ νὰ εἰπῶ καθολικῶς· δὲν εἶναι βολετὸν νὰ ἀποκτήσῃ τινὰς τὰς ἄλλας ἀρετὰς μὲ ἄλλο μέσον, παρὰ μὲ αὐτὴν τὴν προσοχήν· διὰ τοῦτο περισσότερον ἀπὸ ὅλα αὐτὴν πρέπει νὰ ἐπιμεληθῇς, διὰ νὰ καταλάβῃς μὲ τὴν δοκιμὴν αὐτὰ ὁποῦ σοῦ λέγω· εἰ δὲ καὶ θέλεις νὰ μάθῃς καὶ τὸν τρόπον πῶς νὰ κάμῃς, ἐγὼ σοῦ λέγω καὶ περὶ τούτου τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ πρόσεχε καλῶς.

Τρία πράγματα κάνει χρεία νὰ φυλάξῃς, προτήτερα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα· πρῶτον ἀμεριμνίαν ἀπὸ κάθε πρᾶγμα τόσον εὔλογον, ὅσον, καὶ ἀνεύλογον, καὶ μάταιον· ἤγουν νέκρωσιν ἀπὸ ὅλα τὰ πάντα· δεύτερον συνείδησιν καθαρὰν εἰς ὅλα, καθὼς εἴπαμεν, ὁποῦ νὰ μὴ σὲ ἐλέγχῃ ἡ συνείδησις εἰς κανένα πρᾶγμα· καὶ τρίτον ἀπροσπάθειαν τελείαν, χωρὶς νὰ κλίνῃ ὁ λογισμός σου εἰς κανένα κοσμικὸν πρᾶγμα· ἔπειτα κάθισε εἰς ἕνα τόπον παπαράμερον καὶ ἥσυχον κατὰ μόνας εἰς μίαν ἄκραν καὶ κλεῖσε τὴν πόρταν καὶ μάζωξε τὸν νοῦν σου ἀπὸ κάθε προσωρινὸν καὶ μάταιον πρᾶγμα· καὶ τότε ἀκούμβισε εἰς τὸ στῆθός σου τὸ κάτω σιαγόνι σου, ἤγουν τὸ πηγοῦνι σου, διὰ νὰ προσέχῃς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν σου μὲ τὸν νοῦν σου, καὶ μὲ τὰ αἰσθητά σου μάτια· καὶ κράτει ὀλίγον καὶ τὴν ἀναπνοήν σου, διὰ νὰ ἔχῃς ἐκεῖ τὸν νοῦν σου νὰ εὕρῃς τὸν τόπον ὁποῦ εἶναι ἡ καρδία σου καὶ ἐκεῖ νὰ εἶναι ὅλως διόλου καὶ ὁ νοῦς σου· καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔχεις νὰ εὕρῃς ἐκεῖ μέσα ἕνα σκότος καὶ πώρρωσιν πολλὴν καὶ σκληρότητα· ὕστερα ἀφοῦ ἐργασθῇς αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς προσοχῆς ἀκατάπαυστα νύκτα καὶ ἡμέραν, θέλῃς εὕρῃ, ὢ τοῦ θαύματος, μίαν χαρὰν ἀκατάπαυστον, ἐπειδὴ καὶ ὁ νοῦς ἀγωνιζόμενος εἰς τοῦτο, θέλει ἐπιτύχῃ τὸν τόπον τῆς καρδίας, καὶ τότε παρευθὺς βλέπει ἐκεῖ μέσα ἐκεῖνα τὰ πράγματα ὁποῦ δὲν εἶδε ποτέ του, μήτε τὰ εἴξευρε· διατὶ βλέπει τὸν ἀέρα ἐκεῖνον ὁποῦ εὑρίσκεται ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν καρδίαν καὶ ὅλον τὸν ἑαυτόν του φωτεινὸν καὶ γεμάτον ἀπὸ κάθε φρονημάδα καὶ διάκρισιν· καὶ ἀπὸ τότε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, ἀπὸ ὅποιον μέρος προκύψῃ καὶ φανῇ κανένας λογισμός, πρὶν ἀκόμῃ νὰ ἔμβῃ καὶ νὰ συλλογισθῇ ἢ νὰ σχηματισθῇ, παρευθὺς τὸν διώχνει ἐκεῖθεν καὶ τὸν ἀφανίζει μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ· ἤγουν, μὲ τό, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ἐλέησόν με· καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὁ νοῦς πλέον τοῦ ἀνθρώπου ἀρχίζει νὰ ἔχῃ μνησικακίαν καὶ πάθος μὲ τοὺς δαίμονας, καὶ πόλεμον ἀκατάπαυστον, καὶ ἀσηκώνει καταπάνω τους τὸν θυμὸν τὸν φυσικὸν καὶ τοὺς κυνηγᾷ καὶ τοὺς κτυπᾷ, καὶ τοὺς ἀφανίζει· τὰ δὲ ἄλλα ὁποῦ ἀκολουθοῦν νὰ γίνωνται τότε, θέλεις τὰ μάθῃ, σὺν Θεῷ, μόνος σου μὲ τὴν δοκιμήν, διὰ μέσου τῆς προσοχῆς τοῦ νοός σου, καὶ κρατῶντας εἰς τὴν καρδίαν τὸν Ἰησοῦν ἤγουν τὴν προσευχὴν τοῦ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ κτλ. διότι λέγει καὶ ἕνας Πατέρας· κάθου εἰς τὸ κελλίον σου, καὶ αὐτὸ θέλει σὲ διδάξει τὰ πάντα.

Ἐρώτ. Διατὶ ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος τρόπος ὁποῦ εἴπαμεν, δὲν ἠμποροῦν νὰ κατορθώσουν αὐτά;

Ἀπόκρ. Διατὶ δὲν τοὺς μεταχειριζόμεθα καθὼς πρεπει ἐπεὶ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, τοὺς παρομοιάζει τοὺς τρόπους τούτους ὡσὰν μίαν σκάλαν μὲ τέσσαρα σκαλοπάτια, καὶ λέγει· ἄλλοι εἶναι

Digitized by Google

ἐκεῖνοι ὁποῦ ταπεινώνουν καὶ ὀλιγωστεύουν τὰ πάθη· καὶ ἄλλοι ὁποῦ ψάλλουν, ἤγουν προσεύχονται μὲ τὸ στόμα τους· καὶ ἄλλοι ὁποῦ καταγίνονται εἰς τὴν νοερὰν προσευχήν· καὶ ἄλλοι ὁποῦ ἔρχονται εἰς τὴν θεωρίαν· ὥστε ὁποῦ ὅσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν αὐτὰ τὰ τέσσαρα σκαλοπάτια, δὲν ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ ἀπάνω νὰ ἔρχωνται εἰς τὰ κάτω, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ κάτω πηγαίνουν εἰς τὰ ἀπάνω· καὶ ἀναβαίνουν τὸ πρῶτον σκαλοπάτι, καὶ ἔπειτα τὸ δεύτερον, καὶ τότε τὸ τρίτον, καὶ ὕστερα τὸ τέταρτον· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἠμπορεῖ νὰ ἀσηκωθῇ τινὰς ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ νὰ ἀνέβῃ εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ πρῶτα καὶ ἀρχὴ χάνει χρεία νὰ ἀγωνίζεται πῶς νὰ καταπαύσῃ καὶ νὰ ὀλιγωστεύσῃ τὰ πάθη· καὶ δεύτερον νὰ καταγίνεται εἰς τὴν ψαλμῳδίαν, ἤγουν νὰ προσεύχεται μὲ τὸ στόμα· διατὶ ἀφ' οὗ ὀλιγωστεύσουν τὰ πάθη, τότε πλέον ἡ προσευχὴ φυσικὰ προξενεῖ ἡδονὴν καὶ γλυκύτητα εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ λογίζεται εὐάρεστος κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· καὶ τρίτον νὰ προσεύχεται νοερῶς, καὶ τέταρτον νὰ ἀναβαίνῃ εἰς τὴν θεωρίαν· καὶ τὸ πρῶτον εἶναι τῶν ἀρχαρίων, τὸ δεύτερον ἐκείνων ὁποῦ αὐξάνουν εἰς τὴν προκοπήν, τὸ τρίτον ἐκείνων ὁποῦ ἦλθαν εἰς τὸ ἄκρον τῆς προκοπῆς, καὶ τὸ τέταρτον εἶναι τῶν τελείων.

Λοιπὸν ἡ ἀρχὴ δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ ἡ ὀλιγώστευσις τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ὀλιγωστεύουν ἀπὸ τὴν ψυχὴν κατὰ ἄλλον τρόπον, πάρεξ μὲ τὴν φύλαξιν καὶ προσοχὴν τῆς καρδίας· διατὶ ἀπὸ τὴν καρδίαν προέρχονται· καθὼς λέγει ὁ Δεσπότης ἡμῶν· οἱ πονηροὶ διαλογισμοὶ ὁποῦ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐκεῖ χρειάζεται ἡ φύλαξις καὶ ἡ προσοχή· καὶ ἀφ' οὗ καταπαύσουν καὶ ὀλιγωστεύσουν τὰ πάθη μὲ τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐναντιότητα ὁποῦ κάμῃ εἰς αὐτὰ ἡ καρδία, τότε ἔρχεται εἰς ἐπιθυμίαν ὁ νοῦς καὶ ζητεῖ πῶς νὰ φιλιωθῇ μὲ τὸν Θεόν, καὶ ἔτζι αὐξάνει τὴν προσευχήν, καὶ καταγίνεται εἰς τοῦτο· καὶ ἀπὸ τὸν πόθον αὐτὸν καὶ τὴν προσευχὴν δυναμώνει ὁ νοῦς καὶ διώχνει ὅλους τοὺς λογισμοὺς ὁποῦ περιτριγυρίζουν διὰ νὰ ἔμβουν εἰς τὴν καρδίαν, κτυπῶντάς τους μὲ τὴν προσευχήν· καὶ τότε γίνεται πόλεμος καὶ ἐναντιώνονται μὲ μεγάλην ταραχὴν οἱ πονηροὶ δαίμονες, καὶ μὲ τὸ μέσον τῶν παθῶν προξενοῦν σύγχυσιν καὶ ζάλην μέσα εἰς τὴν καρδίαν, ὅμως μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφανίζονται καὶ λυώνουν ὅλα ὡσὰν τὸ κερὶ εἰς τὴν φωτιάν· καὶ πάλιν ἀφ' οὗ διωχθοῦν, καί εὕγουν ἀπὸ τὴν καρδίαν δὲν ἡσυχάζουν, ἀλλὰ ταράσσουν ἐξωτερικῶς μὲ ταῖς αἴσθησες τὸν νοῦν ἀπ' ἔξω, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ ὀγλίγωρα γροικᾷ ὁ νοῦς τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν ὁποῦ γίνονται εἰς αὐτόν, διατὶ δὲν ἔχουν δύναμιν νὰ ταράξουν κατὰ βάθος τὸν νοῦν, ἀλλ' ἀπ' ἔξω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ νοός· πλὴν νὰ γλυτώσῃ τελείως ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ νὰ μὴν πολεμῆται ἀπὸ αὐτὰ τὰ πονηρὰ πνεύματα, εἶναι ἀδύνατον· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ εἶναι τῶν τελείων καὶ ἐκείνων ὁποῦ ἀναχωρήσουν παντελῶς ἀπὸ ὅλα καὶ καταγίνονται παντοτεινὰ εἰς τὴν προσοχὴν τῆς καρδίας.

Ὅποιος λοιπὸν μεταχειρίζεται αὐτὰ κατὰ τάξιν εἰς τὸν καιρόν τους τὸ καθ' ἕνα, αὐτὸς ἠμπορεῖ, ὕστερα ἀφ' οὗ καθαρισθῇ ἡ καρδία του ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ εἰς τὴν ψαλμῳδίαν νὰ δοθῇ ὅλως διόλου καὶ τοὺς λογισμοὺς νὰ ἀντιπολεμήσῃ καὶ τὸν οὐρανὸν νὰ κοιτάζῃ μὲ τὰ αἰσθητὰ μάτιά του, (ὅταν κἀμμίαν φορὰν κάμῃ χρεία) καὶ μὲ τὰ νοερὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς νὰ τὸν θεωρῇ, καὶ νὰ προσεύχεται καθαρῶς ἐν ἀληθείᾳ καθὼς πρέπει.

Πλὴν τὸ νὰ βλέπῃ εἰς τὸν οὐρανόν, πολλὰ ὀλίγαις φοραῖς πρέπει νὰ τὸ κάνῃ διὰ τὸν φόβον τῶν πονηρῶν πνευμάτων ὁποῦ κατοικοῦν εἰς τὸν ἀέρα καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζονται ἐναέρια πνεύματα, τὰ ὁποῖα προξενοῦν πολλαῖς καὶ διάφοραις πλάναις εἰς τὸν ἀέρα, καὶ πρέπει νὰ προσέχωμεν· ἐπειδὴ τοῦτο μοναχὰ ζητεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ ἡμᾶς, τὸ νὰ εἶναι καθαρισμένη ἡ καρδία μας μὲ τὴν φύλαξιν καὶ προσοχήν· καὶ ἀνίσως ἡ ῥίζα εἶναι ἁγία, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, φανερὸν εἶναι πῶς καὶ οἱ κλάδοι εἶναι ἅγιοι καὶ ὁ καρπός· χωρὶς δὲ τὸν τρόπον ὁποῦ εἴπαμεν, ὅποιος ἀσηκώνει τὰ μάτια του καὶ τὸν νοῦν του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ θέλει νὰ φαντάζεται κἄποια νοητά, αὐτὸς φαντασίας βλέπει, καὶ ψεύτικα πράγματα, καὶ ὄχι ἀληθινά, μὲ τὸ νά εἶναι ἀκάθαρτος ἡ καρδία του· καὶ καθὼς εἴπαμεν πολλαῖς φοραῖς ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος τρόπος δὲν προκόπτουν τὸν ἄνθρωπον· διατὶ καθὼς ὅταν θέλωμεν νὰ κτίσωμεν ἕνα

σπῆτι, δὲν βάνομεν πρῶτον τὴν σκέπην καὶ ὕστερα τὸ θεμέλιον διατὶ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· ἀλλὰ πρῶτον βάνομεν τὸ θεμέλιον καὶ ὕστερα κτίζομεν τὸ σπῆτι, καὶ τότε βάνομεν καὶ τὴν σκέπην· ἔτζι πρέπει νὰ κάμωμεν καὶ εἰς τὰ πνευματικά· πρῶτον νὰ βάλωμεν θεμέλιον, ἤγουν νὰ φυλάξωμεν τὴν καρδίαν καὶ νὰ ὀλιγωστεύσωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὰ πάθη· καὶ ὕστερα νὰ κτίσωμεν τὸ πνευματικὸν σπῆτι· ἤγουν νὰ διώξωμεν τὴν ταραχὴν τῶν πονηρῶν πνευμάτων ὁποῦ μᾶς πολεμοῦν μὲ ταῖς αἴσθησες, καὶ νὰ φεύγωμεν τὸ ὀγληγωρότερον τὸν πόλεμον αὐτῶν, καὶ τότε νὰ βάνωμεν καὶ τὴν σκέπην· ἤγουν νὰ ἀναχωροῦμεν τελείως ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα καὶ νὰ εἰρηνεύωμεν καθὼς πρέπει καὶ νὰ διδώμεθα ὅλως διόλου εἰς τὸν Θεόν· καὶ ἔτζι τελειώνομεν τὸ πνευματικὸν σπῆτι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΓΗ Ο ΚΑΘΕΝΑΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗΝ.

Πότε νὰ κάθεσαι ἐπάνω εἰς σκαμνὶ διὰ τὸ κοπιαστικόν, πότε ἐπάνω εἰς στρῶμα διὰ τὴν ἄνεσιν καὶ ξεκούρασιν τοῦ κορμίου, καὶ νὰ κάμνῃς ὑπομονὴν εἰς τὸ κάθισμά σου, καὶ νὰ κάθεσαι ὅσον εἶναι δυνατὸν διὰ νὰ πληρώσῃς τὴν ἐντολὴν τοῦ θείου Παύλου ὁποῦ παραγγέλλει νὰ μένωμεν πολὺν καιρὸν εἰς τὴν προσευχήν, τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, καὶ νὰ μὴν ὀλιγοψυχῇς καὶ βαρύνεσαι τὸν κόπον καὶ ἀσηκώνεσαι ὀγλήγωρα, ἀλλὰ νὰ κάθεσαι μὲ ἄκραν ὑπομονήν, καὶ σκύπτωντας τὴν κεφαλήν σου νὰ μαζώνῃς τὸν νοῦν σου εἰς τὴν καρδίαν σου, καὶ νὰ κράζῃς εἰς βοήθειάν σου τὸν Κύριον, λέγωντας τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ἐλέησόν με. Καὶ ἀνίσως ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν σὲ πονοῦν οἱ ὦμοι καὶ τὸ κεφάλι σου, ὑπόμεινε μὲ μεγαλοψυχίαν καὶ μὲ τοὺς πόνους ἐκείνους ζήτησε μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου μὲ ἔρωτα καὶ πόθον πολὺν νὰ εὕρῃς τὸν Κύριον· διατί ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἐκείνων ὁποῦ βιάζουν τὸν ἑαυτόν τους, καὶ οἱ βιασταὶ τὴν ἁρπάζουσι, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος θέλωντας νὰ δείξῃ μὲ τοῦτα τὰ λόγια τὴν βίαν καὶ τὴν προθυμίαν καὶ τοὺς πόνους ὁποῦ ἔχει ἡ προσευχή· διατί ἡ ὑπομονὴ εἰς κάθε πρᾶγμα ὁποῦ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐκείνη εἶναι ὁποῦ προξενεῖ τοὺς πόνους καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ κορμί.

Πῶς πρέπει τινὰς νὰ λέγῃ τὴν εὐχήν.

Οἱ πατέρες μᾶς παραγγέλλουν διαφόρως διὰ τὴν εὐχήν· καὶ ἄλλος εἶπε νὰ τὴν λέγωμεν ὅλην, ἤγουν Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με· ἄλλος τὴν μισήν, ἤγουν Ἰησοῦ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με, τὸ ὁποῖον εἶναι εὐκολώτερον διὰ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ νοῦ· διατὶ ὁ νοῦς μοναχὸς δὲν ἠμπορεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ του νὰ εἰπῇ Κύριον Ἰησοῦν καθαρὰ καὶ τέλεια, πάρεξ μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· δὲν πρέπει ὅμως συχνὰ συχνὰ νὰ ἀλλάζῃ τὰ λόγια τῆς εὐχῆς, καὶ νὰ λέγῃ πότε τὸ ἕνα καὶ πότε τὸ ἄλλο διὰ τὴν ἀμέλειαν, ἀλλὰ κάποτε κάποτε νὰ τὰ ἀλλάζῃ διὰ νὰ μὴν βαρεθῇ λέγωντας συχνὰ τὰ ἴδια

πάλιν ἄλλοι Πατέρες μᾶς διδάσκουν νὰ λέγωμεν τὴν εὐχὴν μὲ τὸ στόμα καὶ ἄλλοι μὲ τὸν νοῦν, ἐγὼ δὲ λέγω καὶ μὲ τὰ δύω· διατὶ πότε ὁ νοῦς ἀμελεῖ, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν λέγῃ μόνος του, πότε πάλιν τὸ στόμα κουράζεται, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσευχώμεθα καὶ μὲ τὸ στόμα καὶ μὲ τὸν νοῦν, πότε μὲ τὸ ἕνα πότε μὲ τὸ ἄλλο. Πλὴν ὅταν προσεύχεται μὲ τὸ στόμα πρέπει νὰ λέγῃ τὴν εὐχὴν ἥσυχα, ταπεινὰ καὶ ἀτάραχα, διὰ νὰ μὴν γίνεται σύγχυσις μὲ τὴν φωνὴν καὶ συγχίζεται ἡ προσοχὴ τοῦ νοός, ἕως ὁποῦ νὰ συνειθίσῃ ὁ νοῦς μὲ τὴν πολυκαιρίαν, καὶ νὰ προκόψῃ εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς προσευχῆς, λαμβάνωντας δύναμιν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὸ νὰ λέγῃ μόνος του τὴν προσευχήν, καὶ τότε πλέον δὲν εἶναι χρεία νὰ τὴν λέγωμεν μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ μήτε εἶναι δυνατόν, διατὶ τότε μὲ μεγάλην μας εὐχαρίστησιν καὶ χαρὰν θέλομεν νὰ λέγωμεν τὴν εὐχὴν μὲ τὸν νοῦν μας μοναχά.

Πῶς πρέπει τινας νὰ κρατῇ τὸν νοῦν.

Εἶξευρε, ὅτι κανένας ἀπὸ λόγου του δὲν ἠμπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὸν νοῦν του, ἀνίσως καὶ δὲν τὸν κρατήσῃ ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος, διατὶ εἶναι ἀκράτητος, ὄχι κατὰ φύσιν, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἀεικίνητος, καὶ φυσικὰ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ μὴν κινῆται, ὄχι διὰ τοῦτο, ἀλλὰ διατὶ ἀπόκτησε τὸν σκορπισμὸν ἀπὸ τὴν ἀμέλειάν του, μὲ τὸ νὰ ἐκακοσυνείθησεν ἐξ ἀρχῆς νὰ σκορπίζεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ· διατὶ παραβαίνοντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, μακρύνομεν παρευθὺς ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ χωρίζομεν ἀπὸ αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο χάνομεν καὶ τὴν αἴσθησιν ἐκείνην, καὶ γνῶσιν τοῦ νοός μας,καὶ δὲν καταλαμβάνομεν πότε εἴμεσθεν ἀντάμα μὲ τὸν Θεὸν καὶ πότε ἐχωρίσαμεν, καὶ ἀπὸ τότε πλέον ὁ νοῦς μας ὡσὰν χωρίσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν σύρνεται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ὡσὰν σκλαβωμένος, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀκράτητος, μήτε ἠμπορεῖ κατὰ ἄλλον τρόπον νὰ σταθῇ, πάρεξ νὰ προσπέσῃ πάλιν εἰς τὸν Θεόν, καὶ νὰ ὑποταχθῇ ὅλος διόλου εἰς τὰς ἐντολάς του, καὶ αὐτὸν νὰ παρακαλῇ συχνάκις καὶ εἰς αὐτὸν νὰ ἐξομολογῆται κάθε ἡμέραν ὅσα τοῦ ἐσφάλαμεν, καὶ τοῦ σφάλλομεν κάθε ὥραν, (ὁ ὁποῖος παρευθὺς ὅλα μᾶς τὰ συγχωρεῖ,ἀνίσως καὶ τὸν παρακαλοῦμεν μὲ ταπείνωσιν, καὶ συντριβὴν καρδίας, καὶ ἀνίσως καὶ ἐπικαλούμεθα παντοτεινὰ τὸ ὄνομά του τὸ ἅγιον, μὲ τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ καὶ τὰ ἑξῆς) καὶ τότε ὡσὰν πλησιάσῃ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀνταμωθῇ μὲ αὐτὸν μὲ μεγάλην του χαρὰν τότε ἠμπορεῖ νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ νὰ μὴν σκορπίζεται εἰς ἕνα καὶ ἄλλο μέρος. Ἀκόμη κρατεῖ τὸν νοῦν, φυσικῷ τῷ τρόπῳ, καὶ ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἀνασασμοῦ, ὅταν κρατοῦμεν αὐτὴν μὲ τὸ στόμα, ὅμως ὀλίγον καιρὸν στέκει ἔτζι ὁ νοῦς, καὶ πάλιν σκορπίζεται· ἀλλὰ ὅταν ἡ προσευχὴ ἐνεργήσῃ εἰς τὴν καρδίαν, τότε αὐτὴ κυρίως κρατεῖ μαζί της τὸν νοῦν, καὶ τὸν χαροποιεῖ, καὶ τὸν ἐμποδίζει ἀπὸ τὸν σκορπισμὸν πλὴν μερικαῖς φοραῖς καὶ εἰς καιρὸν ὁποῦ ὁ νοῦς στέκεται εἰς τὴν καρδίαν καὶ προσεύχεται, ἡ διάνοια περιπατεῖ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ μελετᾷ ἄλλα, καὶ ἄλλα, ἐπειδὴ καὶ τὴν διάνοιαν τὴν κρατοῦν μόνον οἱ τέλειοι ἐν Κυρίῳ, ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔφθασαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, εἰς αὐτὴν τὴν χάριν, νὰ μὴν σκορπίζεται ὁ νοῦς του, ἀλλὰ νὰ μένῃ ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Θεὸν πάντοτε.

Πῶς πρέπει τινὰς νὰ διώχνῃ τοὺς λογισμούς.

Κανένας ἀρχάριος δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ διώξῃ λογισμόν, ἀνίσως ὁ Θεὸς δὲν τὸν διώξῃ· διατί οἱ δυνατοὶ ἠμποροῦν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ διώξουν τοὺς λογισμούς· πλὴν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ λόγου τους δὲν τοὺς διώχνουν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὸν Θεόν τοὺς πολεμοῦν καὶ τοὺς διώχνουν· σὺ ὅμως ὅταν ἔρχωνται οἱ λογισμοί ἐπικαλοῦ συχνὰ τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ἤγουν λέγε ἀκατάπαυστα τὴν εὐχήν, καὶ ἐκεῖνοι φεύγουσι, διατί δὲν ὑποφέρουν τὴν θέρμην τῆς καρδίας ὁποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν προσευχήν, καὶ φεύγουσιν ὅτι κατακαίονται ἀπὸ αὐτήν, καθὼς λέγει καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος· μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ κτύπα καὶ πλήγωνε τοὺς ἐχθρούς· ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶναι φωτιὰ ὁποῦ ἀφανίζει τὴν κακίαν· ὁ Κύριος ἡμῶν ὁποῦ εἶναι ὀγλίγωρος εἰς βοήθειαν, θέλει κάμῃ παρευθὺς τὴν ἐκδίκησιν ἐκείνων ὁποῦ φωνάζουν εἰς αὐτὸν νύκτα καὶ ἡμέραν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ καρδίας, καθὼς λέγει ὁ θεῖος Λουκᾶς εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ κριτοῦ τῆς ἀδικίας. Ἀλλὰ

Digitized by Google

ὁ ἀρχάριος ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν ἔχει ἀκόμη δύναμιν εἰς τὴν προσευχήν πρέπει νὰ ἀσηκωθῇ ὀρθός, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸν Θεὸν εἰς βοήθειαν καὶ ὁ Κύριος τοὺς διώχνει· καὶ ὕστερα πάλιν ἂς καθίσῃ καὶ ἂς ἀρχίσῃ τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ καὶ τὰ ἑξῆς· ἀκόμη καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι δυνατὸς εἰς τὴν προσευχήν, πολλαῖς φοραῖς εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς ἀμελείας καὶ τῆς πορνείας ὁποῦ τὸν πολεμοῦν ἀσηκώνεται ἀπάνω, καὶ ἁπλώνει τὰς χεῖράς του ὑψηλά, καὶ ζητεῖ βοήθειαν ἀπὸ τὸν Θεόν· ὅμως ὀλίγαις φοραῖς τὸ κάνει φοβούμενος τὴν πλάνην, μὴν τύχῃ καὶ ὁ διάβολος τοῦ δείξῃ φαντασίας εἰς τὸν ἀέρα, καὶ τὸν πλανέσῃ· ὅτι τὸ νὰ ἔχῃ τινὰς τὸν νοῦν του καὶ ἀπάνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὴν καρδίαν, καὶ εἰς κάθε ἄλλο πρᾶγμα, καὶ νὰ φυλάττεται ἄπταιστος, καὶ ἀβλαβὴς τοῦτο εἶναι ἴδιον μοναχὰ τῶν τελείων.

Περὶ ἡσυχίας.

Ἐκεῖνος ὁποῦ ἡσυχάζει, πρῶτον πρέπει νὰ ἔχῃ, ὡσὰν θεμέλιον, αὐτὰς τὰς πέντε ἀρετάς, ἤγουν τὴν σιωπήν, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ἀγρυπνίαν, τὴν ταπείνωσιν, καὶ τὴν ὑπομονήν· καὶ νὰ ἔχῃ καὶ τὰς τρεῖς ταύτας θεαρέστους ἐργασίας, ψαλμῳδίαν, ἤγουν προσευχὴν μὲ τὸ στόμα, ἀνάγνωσιν καὶ προσευχὴν νοεράν, καὶ ὀλίγον ἐργόχειρον, ἂν εἶναι ἀκόμι ἀδύνατος διατὶ αὐταῖς ἡ ἀρεταῖς ὁποῦ εἴπαμεν περιέχουν ὅλαις ταῖς ἄλλαις καὶ συνεργοῦν ἡ μία τὴν ἄλλην ἀνάμεσόν τους. Καὶ κάνει χρεία νὰ ἀρχίσῃ ὁ ἡσυχαστὴς ἀπὸ τὴν ά. ὥραν τῆς ἡμέρας νὰ προσεύχεται τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ νὰ καταγίνεται εἰς τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ, μὲ προσοχὴν καρδίας, καὶ ἡσυχίαν ἕως μίαν ὥραν, ὕστερα τὴν β΄. ὥραν τῆς ἡμέρας νὰ κάνῃ ἀνάγνωσιν, καὶ τὴν γ΄. νὰ προσεύχεται μὲ τὸ στόμα, καὶ τὴν δ΄. νὰ λέγῃ τὴν εὐχήν του, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ κτ. μὲ τὸν νοῦν του, καὶ τὴν ε΄. νὰ κάνῃ ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ς΄. νὰ ψάλλῃ, ἤγουν νὰ προσεύχεται μὲ τὸ στόμα, τὴν ζ΄. νὰ εὔχεται ἤγουν νὰ λέγῃ νοερῶς, τό, Κύριε Ἰησοῦ κτ. τὴν ή. νὰ κάνῃ ἀνάγνωσιν, τὴν θ΄ νὰ ψάλλῃ, τὴν ί. νὰ τρώγῃ, τὴν ιά. νὰ κοιμᾶται, ἀνίσως καὶ ἔχει χρείαν νὰ κοιμηθῇ, τὴν ιβ΄. νὰ ψάλλῃ τὸν ἑσπερινόν, καὶ ἔτζι ἀπερνῶντας καλῶς τὸ στάδιον τῆς ἡμέρας νὰ εὐαρεστῇ εἰς τὸν Θεόν.

Εἰ δὲ καὶ ἀγαπᾷς νὰ ἀπερνᾷς εὔκολα καὶ τὴν νύκτα, ἄκουσον· τρεῖς πολιτείας ἔχει ἡ ἀγρυπνία τῆς νυκτός, τῶν ἀρχαρίων, τῶν μεσαίων, καὶ τῶν τελείων· τῶν ἀρχαρίων εἶναι ἡ ά. νὰ κοιμᾶται τὴν μισὴν νύκτα, καὶ νὰ ἀγρυπνᾷ τὴν ἄλλην μισήν, ἢ ἀπὸ τὸ βράδυ ἕως τὸ μεσονύκτιον νὰ ἀγρυπνῇ· ἢ ἀπὸ τὸ μεσονύκτιον ἕως τὸ ταχύ· καὶ τὴν μισὴν νύκτα ὁποῦ ἀγρυπνεῖ, πότε νὰ ψάλῃ, πότε νὰ προσεύχεται· τῶν μεσαίων εἶναι ἡ β΄. νὰ ἀγρυπνῇ τὸ βράδυ μίαν ἢ δύο ὥρας, ἔπειτα νὰ κοιμᾶται τέσσαρας ὥρας καὶ νὰ ἀσηκώνεται ὕστερα εἰς τὸν ὄρθρον νὰ ψάλῃ καὶ νὰ προσεύχεται ὥρας ἕξ· τῶν τελείων εἶναι ἡ γ. πολιτεία νὰ ἀπερνᾷ ὅλην τὴν νύκτα μὲ ἀγρυπνίαν καὶ στάσιν.

Πλὴν ἡ ἡσυχία προτήτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο χρειάζεται πίστιν καὶ ὑπομονὴν καὶ ἀγάπην ἐξ ὅλης καρδίας καὶ δυνάμεως καὶ ἐλπίδα· διατὶ ἐκεῖνος ὁποῦ πιστεύει, ἂν καὶ δὲν ἐπιτύχῃ τὸ ποθούμενον εἰς τούτην τὴν ζωὴν ἢ ἀπὸ ἀμέλειαν ἢ ἀπὸ ἄλλην αἰτίαν, ὅμως εἰς τὸν θάνατόν του ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ λάβῃ μὲ βεβαιότητα τοὺς καρποὺς τῆς πίστεως καὶ τοῦ κόπου του, καὶ τότε θέλει ἰδῇ τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἀμὴ ὅποιος δὲν ἔχει πίστιν ἐξάπαντος θέλει κατακριθῇ εἰς τὸν θάνατόν του. Ὅτι ἐκεῖνος ὁποῦ εἶναι δοῦλος εἰς ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς καὶ ζητεῖ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄχι τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς, λέγει, εἶναι ἄπιστος, ἀγκαλὰ καὶ φαίνεται πιστὸς μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ μοναχὴν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως· ὁ τοιοῦτος εἶναι πλανεμένος καὶ γελασμένος καὶ δὲν τὸ εἰξεύρει· διατὶ θέλει ἀκούσει ἀπὸ τὸν Κύριον· ἐπειδὴ καὶ μὲ ἐκαταφρόνησες καὶ δὲν μὲ ἔλαβες μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου, ἀλλὰ μὲ ἀπεδίωξας, θέλω σὲ ἀποδιώξω καὶ ἐγὼ ἀπὸ κοντά μου· διατὶ ὁ πιστὸς πρέπει νὰ πιστεύῃ πῶς εἶναι ἀληθινὰ ὅλα τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα κατορθώνονται, καὶ νὰ ὁμολογῇ τὴν ἰδικήν του ἀσθένειαν διὰ νὰ μὴν κατακριθῇ μὲ διπλῆν κατάκρισιν, καὶ διατὶ δὲν τὰ κάνει μὲ τὸ ἔργον, καὶ διατὶ δὲν τὰ πιστεύει.

Κανένα ἄλλο πρᾶγμα δὲν ἠμπορεῖ νὰ προξενήσῃ καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὡσὰν τὴν ἡσυχίαν ὅταν γίνεται μὲ διάκρισιν καὶ τὴν σιωπήν· καὶ πάλιν τὴν ἡσυχίαν δὲν τὴν βλάπτει ἄλλο,

Digitized by Google

παρὰ αὐτὰ τὰ ἓξ πάθη· ἤγουν ἡ παρρησία, ἡ γαστριμαργία, ἡ πολυλογία, οἱ περισπασμοί, ἡ ὑπερηφάνια καὶ ἡ οἴησις· εἰς τὰ ὁποῖα ὅποιος συνειθίσῃ ζαλίζεται παντελῶς ὁ ταλαίπωρος καὶ γίνεται ἀναίσθητος, καὶ ἂς εἶναι καὶ ὕστερα ἀφ᾽οὗ προκόψῃ εἰς τὴν ἀρετήν. Καὶ εἰ μὲν μετανοήσῃ καὶ κάμῃ πάλιν ἀρχὴν μὲ πίστιν καὶ προθυμίαν θέλει ἐπιτύχῃ πάλιν τὸ ποθούμενον καὶ μάλιστα ὅταν ταπεινώνεται καὶ ἐρωτᾷ τοὺς πρακτικοὺς καὶ ἐμπείρους μὲ πόθον πολύν. Εἰ δὲ καὶ τὸν κυριεύσῃ κανένα ἀπὸ τὰ πάθη ὁποῦ εἴπαμεν, τότε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κακὰ μαζὺ μὲ τὴν ἀπιστίαν ἔρχονται εἰς αὐτὸν καὶ κάνουν τὴν ψυχήν του ἔρημον ἀπὸ κάθε καλὸν καὶ γεμάτην ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη καὶ ἀπὸ κάθε ζάλην καὶ σύγχυσιν τῶν δαιμόνων· καὶ γίνεται ὁ δυστυχὴς θυμώδης καὶ ἐχθρὸς τῶν ἡσυχαστῶν καὶ κατήγορος, κινῶντας τὴν γλῶσσαν του ἐναντίον τους, ὡσὰν μαχαῖρι δίστομον.

Καὶ πάλιν χωρὶς νὰ ἔχῃ τινὰς τὴν ἐργασίαν τοῦ πένθους, δὲν εἶναι τρόπος νὰ ὑπομείνῃ τὴν στενοχωρίαν τῆς ἡσυχίας· διατί ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει τὸ πένθος καὶ μελετᾷ μὲ τὸν νοῦν του ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ πράγματα ὁποῦ ἔχουν νὰ ἀκολουθήσουν πρὶν τοῦ θανάτου, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατον· αὐτὸς ἀποκτᾷ καὶ ὑπομονὴν καὶ ταπείνωσιν· τὰ δύο θεμέλια τῆς ἡσυχίας. Ἀμὴ ὅποιος ἡσυχάζει χωρὶς αὐτὰς τὰς ἀρετάς, ἔχει πάντοτε τὴν οἴησιν ἤγουν τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν, καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο κακίας αὐξάνουν οἱ σκορπισμοὶ τοῦ νοὸς καὶ μᾶς φέρνουν εἰς τὴν παραλυσίαν καὶ ὀκνηρίαν· καὶ τότε ἔρχεται ἡ θυγατέρα τῆς ἀμελείας καὶ ἀκρασίας, ἤγουν ἡ φιλαυτία καὶ κάμνει τὸ κορμὶ ὡσὰν παράλυτον καὶ ἀδύνατον, καὶ τὸν νοῦν σκοτισμένον καὶ πεπωρωμένον· ὅθεν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναχωρεῖ ἐκεῖθεν μὲ τὸ νὰ εὑρίσκεται πλῆθος λογισμῶν καὶ νοημάτων εἰς τὸν τόπον τῆς διανοίας.

Κανένα πρᾶγμα δὲν κάνει τόσον παραλελυμένην, ὀκνηρὴν καὶ πεπωρωμένην καὶ ἀνόητον τὴν ψυχὴν τοῦ ἐναρέτου, ὡσὰν τὴν φιλαυτίαν, ἤγουν τὴν ἄλογαν φιλίαν τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἡ ὁποία εἶναι μητέρα καὶ αἰτία καὶ τροφὸς τῶν παθῶν· διατί αὐτὴ προτιμᾷ περισσότερον ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος, καὶ νομίζει διὰ γνῶσιν τὸ νὰ ὑγιαίνῃ τὸ κορμί, πάρεξ νὰ κοπιάζῃ εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς θεληματικῶς καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ εὐλόγους ἱδρῶτας τῶν ἐντολῶν· καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον προξενεῖ μεγάλην ὀκνηρίαν καὶ ἀδυναμίαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἡσυχαστοῦ, καὶ δυναμώνει τὴν παραλυσίαν εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀσκήσεως τόσον, ὁποῦ τὴν κάνει ἀκαταπολέμητον.

Πῶς πρέπει τινὰς νὰ ψάλλῃ.

Ἄλλοι ψάλλουσιν (ἤγουν προσεύχονται μὲ τὸ στόμα ψαλμοὺς καὶ ἄλλας προσευχὰς καὶ τροπάρια) ὀλίγον· καὶ ἄλλοι πολύ, καὶ ἄλλοι δὲν ψάλλουσι τελείως· ἀλλὰ σὺ μήτε πολὺ νὰ ψάλλῃς, διατί προξενεῖται σύγχυσις· μήτε τελείως, διατί ἀκολουθεῖ ἀμέλεια· ἀλλὰ νὰ ψάλλῃς ὀλίγον· ὅτι πᾶν μέτρον ἄριστον· ἐπειδὴ καὶ τὸ νὰ ψάλλῃ τινὰς πολὺ εἶναι τῶν πρακτικῶν, τὸ ὁποῖον τὸ κάνουν διὰ νὰ ἐννοοῦν ἐκεῖνα ὁποῦ ψάλλουν, καὶ διὰ νὰ κάνουν καὶ κόπον, ἀμὴ οἱ ἡσυχασταὶ μένουν εὐχαριστημένοι νὰ προσεύχωνται εἰς μόνον τὸν Θεὸν μὲ μονάχην τὴν καρδίαν, ἀπέχοντες ἀπὸ τὰ νοήματα, διατὶ ἡσυχία, κατὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Κλίμακος, δὲν εἶναι ἄλλο, πάρεξ μία ἀποχή, καὶ ἀπόρριψις νοημάτων τῶν αἰσθητῶν, καὶ νοητῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ καὶ ὁ νοῦς ἀφ᾽ οὗ εὐκαιρώσῃ ὅλην του τὴν δύναμιν εἰς τὴν πολλὴν ψαλμῳδίαν, ἀτονεῖ πλέον, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ προσεύχεται νοερῶς, καθὼς πρέπει διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, τὴν νύκτα, τὴν περισσότερην ὥραν νὰ ἐξοδεύῃς εἰς τὴν προσευχήν, καὶ εἰς τὴν ψαλμῳδίαν ὀλίγην ὥραν νὰ κάνῃς καὶ σύ· ὅταν βλέπῃς εἰς τὸ κάθισμά σου, πῶς ἡ προσευχὴ ἐνεργεῖ, καὶ δὲν παύει νὰ κινῆται εἰς τὴν καρδίαν, μὴν τὴν ἀφήσῃς, καὶ ἀσηκωθῇς νὰ ψάλλῃς, ἀλλὰ κάθισαι, ἕως ὁποῦ ἡ προσευχὴ νὰ σὲ ἀφήσῃ οἰκονομικῶς μοναχή της, διατὶ ἀφίνεις τὸν Θεὸν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδίαν ὁποῦ προσεύχεσαι καὶ στέκεσαι νὰ λαλῇς μὲ αὐτὸν μὲ τὸ στόμα ἀπ᾽ ἔξω διὰ μέσου τῆς ψαλμῳδίας, καὶ καταβαίνεις ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ εἰς τὰ χαμηλά, καὶ κάμνεις καὶ σύγχυσιν, καὶ ταράττεις τὸν νοῦν σου ἀπὸ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀταραξίαν του, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι εἰρήνη ἔξω ἀπὸ κάθε σύγχυσιν, καὶ κραυγήν, καὶ ὁ ὕμνος μας πρέπει νὰ εἶναι ἀγγελικός, χωρὶς σύγχυσιν, καθὼς καὶ ἡ πολιτεία μας εἶναι

ἀγγελική, ἐπειδὴ καὶ ἡ προσευχὴ ὁποῦ γίνεται μὲ τὸ στόμα, καὶ μὲ κραυγὴν αἰσθητήν, εἶναι τύπος τῆς νοερᾶς κραυγῆς τοῦ νοὸς καὶ ἐκείνην σημαδεύει· ὅπως διὰ τὴν ἀμέλειαν τὴν ἰδικήν μας καὶ ἀμάθειαν, μᾶς ἐδιωρίσθη ἡ τοιαύτη ψαλμῳδία, διὰ νὰ ἀναβαίνωμεν ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ εἰς τὰ νοητά, καὶ ἀληθινά. Ὅτι εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν εἰξεύρουν τὴν νοερὰν προσευχήν, εἰς αὐτοὺς ἐδόθη νὰ ψάλλουν πολύ, καὶ νὰ προσεύχωνται πολλὰ καὶ διάφορα, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον, καὶ ποτέ τους νὰ μὴν παύουν, ἕως ὁποῦ νὰ ἀποκάμουν ἀπὸ τὴν πολλήν, καὶ κοπιαστικὴν πρᾶξιν, καὶ ἔτζι νὰ προκόψουν εἰς τὴν θεωρίαν, καὶ νὰ εὕρουν τὴν νοερὰν προσευχὴν ὁποῦ νὰ ἐνεργῇ μέσα εἰς τὴν καρδίαν τους·. διότι ἄλλη εἶναι ἡ πρᾶξις τῶν ἡσυχαστῶν, καὶ ἄλλη τοῦ Κοινοβίου· πλὴν κάθε ἕνας ἐὰν μένῃ εἰς ἐκεῖνο ὁποῦ ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ τὸν Θεόν, θέλει σωθῆ κατὰ τὸν Ἀπόστολον· διὰ τοῦτο φοβοῦμαι νὰ γράφω διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ἐπειδὴ καὶ συναναστρέφεσαι μὲ αὐτούς· ὅτι ἐκεῖνος ὁποῦ μεταχειρίζεται τὴν νοερὰν προσευχήν, ἢ ἐξ ἀκοῆς, ἢ καὶ ἀπὸ μάθησιν τῶν βιβλίων, πρέπει νὰ προσέχῃ καλὰ εἰς τὰ γραφόμενα, διὰ νὰ μὴν πλανεθῇ· ἀμὴ ἐκεῖνος ὁποῦ ἐγεύθη τὸ μέλι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν δοκιμήν, ἔχει χρέος νὰ ψάλλῃ σύμμετρα, καὶ τὸν περισσότερον καιρὸν νὰ καταγίνεται εἰς τὴν προσευχήν. Ὁπόταν δὲ τοῦ ἔλθῃ ἀμέλεια, τότε πρέπει νὰ ψάλλῃ, ἢ νὰ κάνῃ ἀνάγνωσιν εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν Πατέρων, διὰ νὰ μαθαίνῃ τί ἔκαμαν οἱ Πατέρες, καὶ ἐσώθησαν. Εἰ δὲ καὶ μερικοὶ λέγουν, ὅτι πολλοὶ Πατέρες ἐστέκοντο ὅλην τὴν νύκτα, καὶ ἔψαλλαν, καὶ εἰς τὴν νοερὰν προσευχὴν δὲν ἐκαταγίνοντο, τοὺς ἀποκρινόμεθα ἀπὸ τὰς γραφάς, ὅτι ὅλων τῶν Πατέρων τὰ ἔργα, δὲν εἶναι ὅλα τέλεια· καὶ ὅτι αἱ μικραῖς ἀρεταῖς εἰς τοὺς μεγάλους Πατέρας δὲν εἶναι μικραῖς, ἐπειδὴ καὶ εἶναι δυνατοί, καὶ ταῖς μεταχειρίζονται καθὼς θέλουν· ἀμὴ αἱ μεγάλαις ἀρεταῖς εἰς τοὺς μικροὺς δὲν εἶναι μεγάλαις, καὶ τέλειαις, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἀδύνατοι καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ ταῖς μεταχειρισθοῦν καθὼς πρέπει. Εἰς δὲ τοὺς τελείους ὅλα γίνονται μὲ εὐκολίαν, διατὶ τόσον παλαιά, ὡσὰν καὶ τώρα οἱ Πατέρες δὲν ἦσαν ὅλοι πρακτικοί, μήτε ὅλοι θεωρητικοί· μήτε ὅλοι οἱ πρακτικοὶ ἔμειναν ἕως τέλους εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅτι πολλοὶ ἀνέβηκαν εἰς τὴν θεωρίαν, καὶ ἄφησαν τὴν πρᾶξιν, καὶ ἔπαυσαν ἀπὸ ὅλα, καὶ εὐφραίνοντο εἰς μόνην τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ ὄντες πλέον χορτασμένοι ἀπὸ τὴν θείαν τρυφήν· οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν ἄδειαν καὶ εὐκαιρίαν νὰ ψάλλουν, ἢ νὰ μελετοῦν ἄλλο τι τῆς χάριτος, μὲ τὸ νὰ εὑρίσκοντο εἰς ἔκστασιν τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ ἕως ὁποῦ ἔφθασαν νὰ ἀπολαύσουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀκόμη, τὸ ποθούμενον, πλὴν μερικῶς, καὶ ὡσὰν ἀρραβῶνα, καὶ ὄχι καθόλου, καὶ ἐντελῶς· ἄλλοι πάλιν ἀπὸ τοὺς Πατέρας ἔμειναν ἕως τέλους εἰς τὴν πρᾶξιν μοναχά, καὶ ἐσώθηκαν, προσμένοντες νὰ λάβουν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν τὴν ἀνταπόδοσιν. Καὶ μερικοὶ πάλιν ἐπληροφορήθησαν εἰς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τους· ἢ καὶ ὕστερα ἀφ' οὗ ἀπέθαναν εὐωδίασαν τὰ Ἅγια λείψανά τους, διὰ νὰ γένῃ βέβαιον ὅτι ἐσώθησαν, ὡσὰν ὁποῦ ὅλοι εἶχαν τὴν χάριν ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Βαπτίσματος, πλὴν διὰ πολλὰς αἰτίας δὲν ἐγεύθηκαν ὅλοι τὸ μέλι τῆς χάριτος εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν· καὶ δὲν τὴν ἀπόλαυσαν, καθὼς ἄλλοι πολλοί.

Πάλιν μερικοὶ Πατέρες καταγίνονται καὶ εἰς τὴν ψαλμῳδίαν, καὶ εἰς τὴν προσευχήν, καὶ ἔτζι ἀπερνοῦν ὅλην τους τὴν ζωήν, καὶ προκόπτουν καὶ εἰς τὰ δύο, καὶ ἔχουν πλουσίαν τὴν θείαν χάριν, καὶ δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ κανένα πρᾶγμα. Ἄλλοι πάλιν ἕως τέλους ἐκράτησαν τὴν ἡσυχίαν, καὶ ἐκαταγίνοντο μοναχὰ εἰς τὴν προσευχὴν πολλὰ σοφῶς, ὡσὰν ὁποῦ ἐνώθησαν καὶ ἔγιναν ἕνα μὲ μοναχὸν τὸν Θεὸν αὐτοὶ μοναχοί· ὅτι οἱ τέλειοι, ὡς εἴπαμεν, ὅλα δύνανται νὰ τὰ κατορθώσουν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτοὺς Χριστῷ.

Πῶς πρέπει τινὰς νὰ τρώγῃ.

Διὰ δὲ τὴν κοιλίαν τὴν βασίλισσαν τῶν παθῶν· τί νὰ εἰπῶ; ἀνίσως καὶ ἠμπορέσῃς νὰ τὴν νεκρώσῃς, καὶ νὰ τὴν κάμῃς μισαπεθαμένην, μὴν τὴν λυπηθῇς· διατί ἐμένα μὲ ἐκυρίευσε τελείως, καὶ τὴν λατρεύω, καὶ τῆς κάνω ἐκεῖνο ὁποῦ μὲ προστάξῃ, ὡσὰν σκλάβος· αὐτὴν λέγω τὴν κοιλίαν ὁποῦ εἶναι συνεργὸς τῶν δαιμόνων· κατοικητήριον τῶν παθῶν, ὅταν εὑρίσκεται εἰς ἀταξίαν, καὶ δὲν ἔχει καμμίαν κατάστασιν· ὅτι ἀπὸ αὐτὴν προξενεῖται ὁ κρημνισμός μας, καὶ πάλιν ἀπὸ αὐτήν, ὅταν βαλθῇ εἰς εὐταξίαν,

ἡ ἀνάστασις καὶ διόρθωσίς μας· ἐξ αἰτίας της ἐχάσαμεν τὴν χάριν καὶ τὸ ἀξίωμα ὁποῦ ἐλάβαμεν, καὶ τὸ ά. εἰς τὸν Παράδεισον, καὶ τὸ β΄. εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεπέσαμεν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἀμέλειαν ὁποῦ ἔχομεν εἰς τὰς ἐντολάς του· ἡ ὁποίαις φυλάττουν καὶ αὐξάνουν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἔχουν ἐπιμέλειαν, καὶ φροντίζουν διὰ τὴν προκοπὴν τῆς ψυχῆς τους, ἀγκαλὰ καὶ ἡμεῖς ὑπερηφανευόμεθα, καὶ νομίζομεν πῶς εἴμεσθεν ἑνωμένοι μὲ τὸν Θεόν, καὶ δὲν ἐξεπέσαμεν ἀπὸ τὴν χάριν του.

Ὡς τόσον οἱ Πατέρες μας, λέγουν διὰ τὸ φαγί, ὅτι τὰ σώματά μας ἔχουν πολλὴν διαφορὰν τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο εἰς τὴν τροφήν· καὶ ἄλλος χρειάζεται νὰ φάγῃ ὀλίγον· καὶ ἄλλος χρειάζεται πολύ, διὰ τὴν σύστασιν τῆς φυσικῆς του δυνάμεως· καὶ κάθε ἕνας κατὰ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ σώματός του, χρειάζεται καὶ τὸ φαγί του. Ὅμως ἐκεῖνος ὁποῦ ἡσυχάζει παντοτινά, ἔχει χρέος νὰ μὴ χορταίνῃ ποτέ, ἀλλὰ νὰ ἀσηκώνεται ἀπὸ τὸ τραπέζι ἀκόμη πεινασμένος· διατὶ ὡσὰν βαρύνῃ πολλὰ τὸ στομάχι ἀπὸ τὰ φαγητά, θολώνεται ὁ νοῦς του, καὶ δὲν ἠμπορεῖ πλέον μήτε τὴν προσευχὴν νὰ εἰπῇ καθαρὰ καὶ καθὼς πρέπει· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀναθυμίασιν τῶν πολλῶν φαγητῶν ἔρχεται εἰς ὕπνον, καὶ ζητεῖ νὰ κοιμηθῇ τὸ ὀγλιγορώτερον· καὶ τότε βλέπει καὶ ὀνείρατα, καὶ φαντασίας πολλάς, καὶ αἰσχρὰς εἰς τὸν ὕπνον του.

Ὅθεν εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ ἀγαπᾷ νὰ σωθῇ, καὶ ὁποῦ κάνει βίαν τοῦ ἑαυτοῦ του, διὰ τὸν Κύριον, νὰ ζῇ ἡσυχαστικά, καθὼς λογιάζω, ἀρκετὸν εἶναι εἰς αὐτόν, μία λίτρα ψωμί, καὶ νερόν, ἢ καὶ κρασί, κατὰ τὴν ἡμέραν, τρία ἢ τέσσαρα ποτήρια· καὶ νὰ τρώγῃ ὀλίγον καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ φαγητὰ ὁποῦ τύχουν εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρόν· ὅμως νὰ μὴν χορταίνῃ, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ φύγῃ τὴν ὑπερηφάνιαν, μὲ τὸ νὰ τρώγῃ ἀπὸ ὅλα τὰ φαγητά, καὶ νὰ μὴν τὰ συγχαίνεται, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι ποιήματα τοῦ Θεοῦ, καὶ καλὰ λίαν, καὶ νὰ εὐχαριστᾷ τὸν Θεὸν διὰ πάντα· ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ διάκρισις τῶν φρονίμων. Ἀμὴ εἰς ἐκείνους ὁποῦ εἶναι ἀσθενεῖς εἰς τὴν ψυχήν, καὶ εἰς τὴν πίστιν, καὶ δὲν ἔχουν στερέωσιν, συμφέρει, καλήτερα νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ φαγητά· ὅτι αὐτοὺς ἐπρόσταξεν ὁ θεῖος Παῦλος νὰ τρώγουν λάχανα, μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχουν πίστιν στερεάν, πῶς φυλάττονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν πρόνοιάν του εἰς ὅλα τὰ ποιήματά του.

Εἰς ἐσένα δὲ ὁποῦ μοῦ ἐζήτησες κανόνα εἰς τὰ φαγητά, τί νὰ εἰπῶ, ὁποῦ εἶσαι γέροντας; Εἶναι νέοι καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ τρώγουν ζυγιασμένον καὶ μετρημένον ψωμί, καὶ πῶς ἠμπορεῖς νὰ τὸ κάμῃς ἐσὺ ὁ γέροντας; διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχῃς ἐλευθερίαν εἰς κάθε φαγί· εἰ δὲ καὶ νικηθῇς νὰ φάγῃς παράνω, λυπήσου εἰς τοῦτο καὶ μετανόησε, κατηγορῶντας τὸν ἑαυτόν σου πῶς εἶσαι ἀκρατής, καὶ βάλε πάλιν ἀρχὴν νὰ ἐγκρατεύεσαι, καὶ τοῦτο μὴ παύσῃς νὰ τὸ κάνῃς πάντοτε, ἤγουν πέφτωντας, νὰ ἀσηκώνεσαι παρευθύς, καὶ σφάλωντας νὰ διορθώνεσαι, καὶ νὰ κατακρίνῃς τὸν ἑαυτόν σου, καὶ ὄχι ἄλλον, καὶ ἔτζι θέλεις εὕρῃ ἀνάπαυσιν, κάνωντας τὴν νίκην μὲ τὰ πεσίματα ὁποῦ παθαίνεις, ἐπειδὴ καὶ κατακρίνεις τὸν ἑαυτόν σου, καὶ μετανοεῖς, καὶ ταπεινώνεσαι.

Πλὴν μὴν παραβαίνῃς τὸν κανόνα ὁποῦ εἴπαμεν, καὶ εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ εἰς ἐσένα. Ὅτι τὰ ἄλλα φαγητὰ δὲν δυναμώνουν τόσον τὸ κορμί, ὡσὰν τὸ ψωμὶ καὶ τὸ νερόν, καὶ διὰ αὐτὰ ἔλεγε καὶ ὁ Προφήτης, υἱὲ ἀνθρώπου, φάγε μὲ τὸ ζύγι τὸ ψωμίσου καὶ πίε μὲ τὸ μέτρον τὸ νερόν σου. Τὸ δὲ φαγὶ τρία μέτρα ἔχει· ἐγκράτειαν, αὐτάρκειαν, κόρον· ἐγκράτεια εἶναι τὸ νὰ ἀσηκώνεται τινὰς πεινασμένος ἀπὸ τὸ φαγί· αὐτάρκεια εἶναι τὸ νὰ τρώγῃ τὸ ἀρκετόν του, μήτε πεινασμένος νὰ εἶναι, μήτε χορτάτος· κόρος εἶναι τὸ νὰ βαρύνῃ τὸ στομάχι του ὀλίγον ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν· ἀλλὰ ἀφ' οὗ χορτάσῃ τινάς, ὕστερα πάλιν νὰ τρώγῃ, τοῦτο εἶναι ἡ πόρτα τῆς γαστριμαργίας, καὶ μὲ αὐτὴν μαζὶ ἔρχεται καὶ ἡ πορνεία, λοιπὸν διάλεξαι καὶ σὺ τὸ καλήτερον κατὰ τὴν δύναμίν σου, καὶ μὴ εὐγαίνῃς ἀπὸ τὸ μέτριον ἢ εἰς ὑπερβολήν, ἢ εἰς ἔλλειψιν, ὅτι τὸ νὰ πεινᾷ τινάς, καὶ νὰ χορταίνῃ, καὶ εἰς ὅλα νὰ ἦναι δυνατὸς καὶ νὰ μὴ βλάπτεται· τοῦτο εἶναι τῶν τελείων.

Περὶ πλάνης ὁμοῦ, καὶ περὶ ἄλλων ὑποθέσεων.

Πρέπει νὰ ἐξεύρῃς μὲ ἀκρίβειαν καὶ διὰ τὴν πλάνην, διὰ νὰ φυλάττεσαι ἀπὸ αὐτήν,

καὶ νὰ προσέχῃς καλὰ διὰ νὰ μὴν θανατώσῃς τὴν ψυχήν σου· διατὶ ἡ προαίρεσις τοῦ ἀνθρώπου, μάλιστα τοῦ ἀρχαρίου καὶ ἰδιορύθμου,εὔκολα κλίνει εἰς τὸ νὰ ἔχῃ συγκοινωνίαν, καὶ συναναστροφὴν μὲ τοὺς δαίμονας· οἱ ὁποῖοι τριγυρίζουν πάντοτε τοὺς τοιούτους καὶ τοὺς στένουν ὁλοῦθεν παγίδας, καὶ τοὺς φτιάνουν λάκκους μὲ τοὺς λογισμούς, καὶ φαντασίας, διὰ νὰ τοὺς κρημνίσουν.Καὶ δὲν πρέπει τινὰς νὰ θαυμάζῃ ἀνίσως καὶ τινὰς ἐπλανέθη καὶ λέγει, ἢ κάνει ἄλλα ἀντ᾽ ἄλλων,ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν πρέπουν, καὶ διὰ τοῦτο συγχίζει καὶ πολλοὺς χριστιανοὺς ὁποῦ δὲν ἔχουν τὴνείδησιν εἰς παρόμοια πράγματα καὶ προξενεῖ ὄνειδος καὶ καταφρόνησιν εἰς τοὺς ἡσυχαστάς· διατὶ δὲν εἶναι θαυμαστὸν νὰ πλανεθῇ κανένας ἀρχάριος, καὶ ἰδιόρρυθμος καὶ ἂς ἔχῃ καμωμένους καὶ πολλοὺς κόπους εἰς τὴν ἄσκησιν, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἐσυνέβη νὰ γένῃ εἰς πολλοὺς καὶ παλαιοὺς καὶ νέους. Ὅτι ἡ ἐνθύμησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἤγουν ἡ νοερὰ προσευχή, μὲ τὸ ναεἶναι ἡ πλέον ὑψηλότερη ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἐργασίας, καὶ ἡ κεφαλὴ ἐπάνω εἰς ὅλας τὰς ἀρετάς, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι ἀγάπη εἰς τὸν Θεόν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πρώτη πασῶν τῶν ἐντολῶν, χρειάζεται καὶ μεγάλην προσοχὴν καὶ εὐλάβειαν, καὶ φόβον πολύν, καὶ ὅποιος θελήσῃ νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸ τὸ ἀξιοθαύμαστον ἔργον τῆς νοερᾶς προσευχῆς μὲ αὐθάδειαν, ἀποκοτίαν καὶ ἀνευλάβειαν, καὶ ζητήσῃ χωρὶς φόβον νὰ λέγῃ θαρρὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν του, καὶ νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸν Θεὸν μὲ τόλμην μεγάλην, ἐκεῖνος βέβαια, (ἀνίσως καὶ παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς) μὲ εὐκολίαν πλανᾶται, καὶ θανατώνεται ἀπὸ τοὺς δαίμονας, διατὶ ζητεῖ μὲ ὑπερηφανίαν καὶ αὐθάδειαν νὰ φθάσῃ ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν εἶναι τῆς δυνάμεώς του, καὶ τῆς ἐδικῆς του καταστάσεως, καὶ διατὶ βιάζεται μὲ τόλμην, καὶ ἀδιαντροπίαν, πρὸ τοῦ νὰ ἔλθῃ ὁ καιρός του, νὰ ἀποκτήσῃ τὸν Θεὸν μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν του διὰ μέσου τῆς νοερᾶς προσευχῆς, καὶ διὰ τοῦτο πολλαῖς φοραῖς ὁ πολυεύσπλαγχνος Κύριός μας μᾶς εὐσπλαγχνίζεται διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν μας, ὅταν μᾶς βλέπῃ πῶς εἴμεσθε τόσον τολμηροὶ εἰς παρόμοια ὑψηλὰ πράγματα καὶ δὲν παραχωρεῖ νὰ πειρασθοῦμεν ἀπὸ τοὺς δαίμονας διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς αἴσθησιν μοναχοί μας νὰ γνωρίσωμεν τὴν κατάστασιν μας, καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν μας, καὶ νὰ μετανοήσωμεν, καὶ νὰ γυρίσωμεν ὀπίσω, ἀφ᾽ ἑαυτοῦ μας, νὰ διορθωθοῦμεν, πρὶν νὰ γένωμεν ὄνειδος τῶν δαιμόνων καὶ γέλως ἢ κλαυθμὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διατὶ αὐτὸ τὸ θαυμαστόν, καὶ ὑψηλὸν ἔργον, ὡς εἴπομεν, ἐκεῖνος ὁποῦ θέλει νὰ τὸ μεταχειρισθῇ, πρέπει νὰ ἐρωτᾷ τοὺς ἐμπείρους διὰ νὰ τὸν μάθουν τί λογῆς νὰ τὸ μεταχειρίζεται, καὶ νὰ δείχνῃ εἰς αὐτοὺς ὑποταγὴν καὶ ὑπακοὴν ἄκραν καὶ τότε νὰ κάνῃ ἀρχὴν μὲ φόβον Θεοῦ καὶ ταπείνωσιν καὶ νὰ ὑπομένῃ μὲ μεγάλην μακροθυμίαν, εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν,διὰ νὰ μὴν θερίσῃ ἀκάνθια ἀντὶ διὰ σιτάρι καὶ διὰ νὰ μὴν εὕρῃ ἀπώλειαν, ἀντὶ διὰ σωτηρίαν. Λοιπὸν καὶ σὺ ἀδελφέ, ἀνίσως καὶ ἡσυχάζῃς καὶ ἔχεις αὐτὸ τὸ ἔργον καθὼς πρέπει, καὶ ἐλπίζῃς πῶς εἶσαι ἑνωμένος μαζὶ μὲ τὸν Θεὸν διὰ μέσου τῆς νοερᾶς προσευχῆς· πρόσεχε καλὰ νὰ μὴν δεχθῇς ποτέ σου, ὅ,τι πρᾶγμα καὶ ἂν ἴδῃς, ἢ αἰσθητὸν ἢ νοητόν, ἢ ἀπ᾽ ἔξω φανῇ, ἢ ἀπὸ μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν σου, μήτε νὰ φαντάζεσαι μὲ τὸν νοῦν σου, καὶ νὰ τυπώνῃς σχῆμα ἢ μορφὴν καὶ εἰκόνα Χριστοῦ, ἢ Ἀγγέλου ἢ Ἁγίου καὶ νὰ σοῦ φαίνεται, πῶς βλέπεις παρόμοια, διατὶ καὶ αὐτὸς ὁ νοῦς φυσικὰ ἀπὸ λόγου του ἔχει τὸ φανταστικόν, καὶ εὔκολα φαντάζεται ἐκεῖνα ὁποῦ ἐπιθυμεῖ, καὶ προξενεῖ μεγάλην βλάβην εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν προσέχουν καλά. Ἀκόμη καὶ μοναχὴ ἡ ἐνθύμησις τῶν καλῶν πραγμάτων, ἢ τῶν κακῶν συνειθίζει νὰ γίνεται εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου μὲ φαντασίαν, καὶ ὅ,τιτοῦ ἔλθῃ εἰς τὴν μνήμην καὶ τὸ ἐνθυμηθῇ τὸ φαντάζεται, καὶ ὅποιος τὰ δέχεται αὐτά, γίνεται φανταστὴς καὶ ὄχι ἡσυχαστής.

Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει εὔκολα νὰ πιστεύῃς κάθε πρᾶγμα, καὶ ἂς εἶναι καὶ καλὸν καὶ νὰ τὸ δέχεσαι, πρὸ τοῦ νὰ ἐξετάσῃς καλὰ τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ ἐρωτήσῃς τοὺς ἐμπείρους διὰ νὰ μὴν βλαφθῇς, ἀλλὰ ὅταν συμβαίνῃ παρόμοιον πρᾶγμα νὰ μὴν τὸ δέχεσαι μὲ εὐκολίαν; ἀλλὰ νὰ στέκεσαι βαρὺς εἰς αὐτὸ καὶ νὰ φυλάττῃς τὸν νοῦν σου προσεκτικὰ χωρὶς κανένα σχῆμα, ἢ μορφήν, ἢ χρῶμα. Ὅτι πολλαῖς φοραῖς καὶ ὁ Θεὸς διὰ νὰ δοκιμάσῃ τοὺς ἀγωνιστάς, τοὺς στέλνει κανένα παρόμοιον πρᾶγμα; θέλοντας νὰ ἴδῃ τὴν προαίρεσίν τους ποῦ κλίνει καὶ ὅποιος ἴδῃ κανένα τοιοῦτον πρᾶγμα ἢ μὲ τὸν νοῦν

Digitized by Google

του, ἢ μὲ τὰ μάτιά του, καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ εἶναι, ἀνίσως καὶ τὸ δεχθῇ, χωρὶς ἐξέτασιν καὶ ἐρώτησιν τῶν ἐμπείρων, ἐκεῖνος εὔκολα πλανᾶται ἀπὸ τὸν διάβολον, ὡς εὐκολόπιστος.

Ὅθεν εἶναι χρεία ὁ κάθε ἕνας μάλιστα ὁ ἀρχάριος νὰ καταγίνεται εἰς τὴν ἐνέργειαν ὁποῦ κάνει ἡ καρδία του εἰς τὴν νοερὰν προσευχήν, ὅτι ἐκεῖ πλάνη δὲν χωρεῖ καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτὸ νὰ μὴ δέχεται κανένα ἄλλο, ἕως ὁποῦ νὰ εἰρηνεύσουν τὰ πάθη. Ὅτι καὶ ὁ πανάγαθος Θεὸς δὲν ὀργίζεται ἐκεῖνον ὁποῦ προσέχει καλὰ εἰς τὸν ἑαυτόν του διὰ νὰ μὴν πλανεθῇ, καὶ διὰ τοῦτο φοβεῖται καὶ δὲν δέχεται μήτε ἐκεῖνα ὁποῦ εἶναι ἐκ Θεοῦ χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ καλὰ καὶ νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς ἐμπείρους· ἀλλὰ μάλιστα καὶ τὸν ἐπαινεῖ ὡς προσεκτικὸν καὶ στοχαστικόν.

Πλὴν δὲν πρέπει νὰ ἐρωτᾷ περὶ τούτου, κάθε ἕναν ὁποῦ εὕρῃ, ἀλλὰ μόνον ἕνα ἐνάρετον ἄνθρωπον, καὶ πνευματικὸν ἔμπειρον ὁποῦ νὰ ἔχῃ εἰς τὴν ἐπίσκεψίν του καὶ ἄλλους ἀδελφούς, καὶ νὰ εἶναι εἰς τὰ τοιαῦτα ἔμπειρος καὶ προκομμένος· ὅτι δὲν ἠμπορεῖ ὁ κάθε ἕνας ἁπλῶς νὰ ὁδηγήσῃ καὶ ἄλλους, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως καὶ νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν· διατί κάθε ἄνθρωπος ἔχει γνῶσιν ἀπὸ λόγου του καὶ διάκρισιν ἢ φυσικήν, ἢ ἀπὸ πρᾶξιν ἢ ἀπὸ μάθησιν, μὰ τὴν διάκρισιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν τὴν ἔχουν ὅλοι· καὶ δὲν εἶναι ὀλίγος κόπος νὰ ἐπιτύχῃ τινὰς τέτοιον ἄνθρωπον διακριτικόν, ἀπλανῆ καὶ εἰς τὰ ἔργα καὶ εἰς τὰ λόγια καὶ εἰς τὰ νοήματα, καὶ νὰ τὸν ἔχῃ ὁδηγόν του πνευματικόν. Καὶ τὸ σημάδι πῶς δὲν πλανᾶται δὲν εἶναι ἄλλο, πάρεξ ἀνίσως καὶ ὅ,τι λέγει καὶ ὅ,τι κάνει καὶ ὅ,τι φρονεῖ ἔχει μαρτυρίαν εἰς κάθε τι ἀπὸ τὴν θείαν γραφήν· καὶ νὰ εἶναι μετριόφρων εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ πρέπει νὰ φρονῇ. Ἐπειδὴ καὶ ὁ διάβολος ἔχει συνήθειαν νὰ δείχνῃ τὴν πλάνην του μὲ σχῆμα ἀληθείας· μάλιστα εἰς τοὺς ἀρχαρίους καὶ νὰ μετασχηματίζῃ ὅλα τὰ ἰδικά του τὰ πονηρὰ νὰ φαίνωνται ὡς πνευματικά.

Διὰ τοῦτο ὁποιος ἐπιθυμεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν καθαρὰν προσευχὴν πρέπει νὰ ἀπερνᾷ τὴν ζωήν του μὲ ἡσυχίαν καὶ φόβον πολύν, καὶ πένθος καὶ ὁδηγίαν τῆς ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων, καὶ νὰ λυπᾶται καὶ νὰ κλαίῃ πάντοτε διὰ τὰς ἁμαρτίας του, καὶ νὰ τρέμῃ ὅλος ἀπὸ τὸν φόβον του, διὰ νὰ μὴ
κολασθῇ καὶ χωρισθῇ ἀπὸ τὸν Θεὸν κα
ἐδῶ καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωήν. Ὅτι ὁ διά
βολος ὅταν ἰδῇ κανέναν ὁποῦ νὰ ἀπερν
τὴν ζωήν του μὲ πένθος καὶ κλαυθμόν, δὲ
ὑποφέρει νὰ σταθῇ ἐκεῖ κοντὰ εἰς αὐτό
ἐπειδὴ καὶ φοβᾶται πολλὰ καὶ καίεται ἀπ
τὴν ταπείνωσιν ὁποῦ προξενεῖ ὁ κλαυθμὸς
καὶ φεύγει ἐκεῖθεν ὡς ὑπερήφανος· καὶ πη
γαίνει εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ φαντάζεται τὰ ὑψη
λὰ μὲ ὑπερηφάνειαν, ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω
καὶ ζητεῖ μὲ αὐθάδειαν νὰ φθάσῃ ἐκεῖν
ὁποῦ δὲν εἶναι τῆς δυνάμεώς του, καὶ εἰ
αὐτὸν κοντὰ στέκεται, ὡσὰν ὁποῦ εἶναι ἰ-
δικός του μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν, καὶ αὐτὸ
εὔκολα τὸν πιάνει εἰς τὰ δίκτυά του· ὥστ
ὁποῦ μεγαλώτατον ἅρμα εἶναι νὰ ἔχῃ τινὰ
μαζὺ μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὸ πένθος, δι
νὰ μὴν πέφτῃ εἰς κενοδοξίαν ἀπὸ τὴν χα-
ρὰν τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ καὶ τὴ
χαρὰν τῆς προσευχῆς, νὰ βαστᾷ καὶ τ
πένθος καὶ τὴν ταπείνωσιν διὰ νὰ φυλάττ
τὸν ἑαυτόν του ἀβλαβῆ. Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀ-
ληθινὴ προσευχὴ εἶναι ἡ θερμότης ἐκείν
τῆς καρδίας ὁποῦ εὑρίσκεται μαζὺ μὲ τὴ
προσευχὴν τοῦ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ· ὁ ὁ-
ποῖος, καθὼς λέγει εἰς τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλι
ον, ἦλθε διὰ νὰ βάλῃ φωτίαν εἰς τὴν γῆ
τῆς καρδίας μας, ὁποῦ νὰ φλογίζῃ τὰ πάθ
καὶ νὰ προξενῇ χαρὰν καὶ ἡμερότητα εἰ
τὴν ψυχήν μας· τὴν ὁποίαν πόθησον καὶ σύ
ἀδελφέ, νὰ τὴν εὕρῃς μέσα εἰς τὴν καρδί-
αν σου καὶ νὰ τὴν ἀποκτήσῃς, φυλάττων
τας πάντοτε τὸν νοῦν σου ἀφάνταστον κα
χωρὶς λογισμοὺς καὶ νοήματα· καὶ μὴ φο
βᾶσαι ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν εἶνα
μαζύ μας, καὶ πάντοτε μᾶς διαφεντεύει.

Εἰ δὲ καὶ μερικοὶ ἐπλανέθησαν, εἴξευρ
ὅτι τὸ ἔπαθαν ἀπὸ ὑψηλοφροσύνην καὶ ἰδι-
ορρυθμίαν ὁποῦ περιπατοῦν μὲ τὴν ἐδική
τους βουλὴν καὶ ὄχι μὲ συμβουλὴν τῶν ἐμ-
πείρων. Ἐπειδὴ καὶ ὅποιος μὲ ταπείνωσι
καὶ ὑπακοὴν καὶ ἐρώτησιν καὶ φόβον πολὺ
μεταχειρίζεται τὴν προσευχὴν καὶ ζητε
τὸν Θεόν, ποτὲ δὲν θέλει βλαφθῇ μὲ τὴ
χάριν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ θέλοντος πάντα
σωθῆναι. Ἀμὴ ἂν τύχῃ ποτὲ καὶ ἀκολου-
θήσῃ καὶ κανένας πειρασμός, γίνεται πρὸ
δοκιμὴν καὶ στέφανον καὶ ἔχει ὀγλήγορ
τὴν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Θεὸν ὁποῦ παραχω-
ρεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκεῖνος ὁ πειρασμὸς δι
τοὺς τρόπους ὁποῦ αὐτὰς εἰξεύρει. Ὅτι κα

θῶς λέγουν οἱ Πατέρες, ἐκεῖνον ὁποῦ ζῇ ὀρθὰ καὶ καθὼς πρέπει, καὶ ὁποῦ ἀπέχει ἀπὸ ἀνθρωπαρέσκειαν καὶ ὑψηλοφροσύνην, δὲν ἠμποροῦν ποτὲ νὰ τὸν βλάψουν μήτε ὅλα τὰ στρατεύματα τῶν δαιμόνων· ἐκεῖνοι ὅμως ὁποῦ περιπατοῦν μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ τόλμην καὶ μὲ τὴν ἐδικήν τους βουλήν, αὐτοὶ εὔκολα πλανῶνται καὶ βλάπτονται.

Λοιπὸν τρία πράγματα πρέπει νὰ φυλάττωμεν καλά, καὶ κάθε ὥραν νὰ ἐξετάζωμεν τὸν ἑαυτόν μας ἀνίσως καὶ τὰ ἔχωμεν· τὴν ἐγκράτειαν, τὴν σιωπὴν καὶ τὴν αὐτομεμψίαν· ἤγουν τὸ νὰ κατηγοροῦμεν πάντοτε τὸν ἑαυτόν μας· καὶ αὐταῖς ἡ ἀρεταῖς εἶναι καὶ καθολικαῖς ὁποῦ περιέχουν ὅλαις ταῖς ἄλλαις, καὶ φυλακτικαῖς ἡ μία τῆς ἄλλης· καὶ ἀπὸ αὐταῖς γεννᾶται ἡ προσευχὴ καὶ αὐξάνει πάντοτε.

Καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς χάριτος ὁποῦ ἔρχεται εἰς ἐκείνους ὁποῦ καταγίνονται εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν τῆς προσευχῆς, γίνεται μὲ διαφόρους τρόπους· καὶ εἰς μερικοὺς ἔρχεται κατ' ἀρχὰς μὲ φόβον καὶ τρόμον πολύν, ὁποῦ διαλύει τὰ βουνὰ τῶν παθῶν καὶ συντρίβει ταῖς πέτριναις καρδίαις· ὥστε ὁποῦ νὰ καρφώνωνται ἀπὸ τὸν φόβον καὶ νὰ χάνουν νεκρὸν καὶ ἀνενέργητον τὸ φρόνημα τῆς σαρκός τους. Εἰς μερικοὺς πάλιν ἔρχεται μὲ χαρὰν τῆς καρδίας καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ τὸ λέγουν οἱ Πατέρες σκίρτημα ὁποῦ φαίνεται κατ' ἀρχὰς μέσα εἰς τὴν καρδίαν. καὶ εἰς ἄλλους, καὶ μάλιστα εἰς ὅσους ἐπρόκοψαν ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς τὴν χάριν μὲ εἰρήνην, πραότητα καὶ γαλήνην τῆς καρδίας ἄκραν, τὸ ὁποῖον γίνεται ὕστερον, ἀφ' οὗ ὁ Χριστὸς κατοικήσῃ εἰς τὴν καρδίαν, κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον, διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Προφήτην Ἠλίαν πῶς ὁ Κύριος δὲν εἶναι μήτε εἰς τὸν σφοδρὸν ἐκεῖνον ἄνεμον, μήτε εἰς τὸν σεισμόν· ἤγουν εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς χάριτος ὁποῦ γίνονται κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ἀρχαρίους· λέγω εἰς τὸν φόβον, καὶ εἰς τὴν χαρὰν τῆς καρδίας ἀλλὰ εἰς τὸν ἀέρα τὸν λεπτὸν ἐκεῖνον καὶ φωτεινὸν καὶ εἰρηνικὸν ἐκεῖ, λέγει, Κύριος· καὶ μὲ τοῦτο ἔδειξε τὸ τέλειον.

Ἐρώτ. Τί νὰ κάμῃ τινάς, ὅταν ὁ διάβολος φαίνεται ὡσὰν Ἄγγελος φωτεινός, καὶ ζητεῖ νὰ πλανέσῃ τὸν ἄνθρωπον;

Ἀπόκρ. Ἐκεῖνος ὁποῦ βλέπει παρόμοια, δὲν πρέπει παρευθὺς νὰ τὰ δέχεται, ἀλλὰ νὰ δοκιμάζῃ πρῶτον καὶ νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν, καὶ τότε νὰ πιστεύῃ· διατὶ εἶναι φανεραῖς ἡ ἐνέργειαις τῆς χάριτος, ταῖς ὁποίαις ὁ δαίμων δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ ἐνεργήσῃ· ἤγουν δὲν ἠμπορεῖ νὰ προξενήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ δαίμων, (καὶ ἂς φαίνεται ὡς Ἄγγελος φωτὸς) μήτε πραότητα, μήτε ταπείνωσιν, μήτε μῖσος τοῦ κόσμου, μήτε παύει τὰ πάθη καὶ ταῖς ἡδοναῖς· τὰ ὁποῖα τὰ προξενεῖ ἡ χάρις· ἡ δὲ ἐνέργειαις τῶν δαιμόνων εἶναι ὑψηλοφροσύνη, δειλία, ὑπερηφανία, καὶ κάθε ἄλλη κακία· λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν ἠμπορεῖς νὰ γνωρίσῃς καὶ τὸ φῶς ὁποῦ λάμψῃ μέσα εἰς τὴν ψυχήν σου, ἢ τοῦ Θεοῦ εἶναι, ἢ τοῦ σατανᾶ· τὸ μαροῦλι παρόμοιον φαίνεται μὲ τὴν πικραλίδα, καὶ τὸ ξύδι μὲ τὸ κρασί, πλὴν ὡσὰν τὰ γευθῇς, καὶ τὰ δοκιμάσῃς, τότε γνωρίζεις τὴν διαφορὰν τοῦ κάθε ἑνός· ἔτζι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν ἔχῃ διάκρισιν, γνωρίζει καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰ φαντάσματα τοῦ σατανᾶ. Πρέπει ὅμως νὰ εἰξεύρῃς πῶς ἡ πλάνη ἀπὸ τρεῖς ἀφορμαῖς προέρχεται· ἢ ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, ἢ ἀπὸ φθόνον τῶν δαιμόνων, ἢ ἀπὸ παραχώρησιν παιδευτικὴν τοῦ Θεοῦ· καὶ ἡ ἀφορμαῖς πάλιν αὐτῶν εἶναι, τῆς ὑπερηφανίας, ἡ ἐλαφρότης τοῦ νοός· τοῦ φθόνου τῶν δαιμόνων, ἡ προκοπή· καὶ τῆς παραχωρήσεως τοῦ Θεοῦ ἡ ἁμαρτίαις. Πλὴν ἡ πλάνη ὁποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειάν μας καὶ ἀπὸ τὸν φθόνον τῶν δαιμόνων, εὔκολα θεραπεύονται ὅταν ὁ ἄνθρωπος ταπεινωθῇ· ἀμὴ ἐκείνη ὁποῦ εἶναι ἀπὸ Θεοῦ παραχώρησιν, πολλαῖς φοραῖς μένει καὶ ἕως τὸν θάνατον.

Πρέπει νὰ εἰξεύρῃς καὶ τοῦτο πῶς ὁ δαίμων τῆς ὑπερηφανίας, προλέγει καὶ προφητεύει πολλὰ εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν προσέχουν καλὰ εἰς τὴν καρδίαν· ὅθεν σὺ ἀδελφὲ ἂς εἶσαι πάντοτε ἕτοιμος εἰς τὸν πόλεμον τῶν δαιμόνων· καὶ ἂν ἰδῇς ἐξαφνα καμμίαν φαντασίαν μὴ ταραχθῇς· κἂν μαχαῖρι ἰδῇς ξεγυμνωμένον διὰ νὰ σὲ κόψῃ, κἂν λαμπάδα ἀναμμένην, διὰ νὰ σὲ καύσῃ· κἂν πρόσωπον ἄγριον καὶ ἄσχημον ἀράπη, ἢ δράκοντος, ἢ κανένα ἄλλο τέτοιον, μὴ φοβηθῇς καὶ μικροψυχήσῃς· ἀλλὰ στάσου μὲ μεγαλοψυχίαν, καὶ ὁμολόγα τὴν καλὴν ὁμολογίαν· ἤγουν τὸ Κύριε Ἰησοῦ

Χριστέ, καὶ εὔκολα θέλεις ἰδῇ τὴν νίκην καὶ τὴν φυγὴν καὶ ἀφανισμὸν τῶν ἐχθρῶν σου.

Εὖξευρε ἀκόμη καὶ τοῦτον τὸν δόλον ὁποῦ κάνουν πολλαῖς φοραῖς οἱ δαίμονες· μοιράζονται εἰς δύο· καὶ ἄλλοι ἔρχονται καταπάνω σου νὰ σὲ πειράξουν τάχα· καὶ ἀνίσως φανῇς πῶς ζητεῖς βοήθειαν, ἄλλοι πάλιν φαίνονται ὡσὰν Ἄγγελοι καὶ διώχνουν τάχα τοὺς πρώτους, καὶ ἐκεῖνοι χαμώνονται πῶς ἐφοβήθηκαν καὶ φεύγουν, διὰ νὰ σὲ πλανέσουν μὲ αὐτὰ νὰ προσκυνήσῃς ὡς Ἁγίους Ἀγγέλους, ἐκείνους ὁποῦ ἐδίωξαν τάχα τοὺς δαίμονας.

Μερικαῖς φοραῖς πάλιν σοῦ βάλλουν λογισμοὺς καλούς, καὶ σὲ παρακινοῦν διὰ νὰ προσευχηθῇς ἐναντίον τους ὁποῦ φαίνονται πῶς σὲ πειράζουν, ἢ νὰ τοὺς ἀντισταθῇς· καὶ ὡσὰν τὸ κάμῃς, χαμώνονται πῶς ἐνικήθηκαν ἀπὸ λόγου σου, καὶ φεύγουν διὰ νὰ ὑψηλοφρονήσῃς καὶ νὰ νομίσῃς πῶς ἐπρόκοψες καὶ ἄρχισες νὰ νικᾷς τοὺς λογισμοὺς καὶ νὰ διώχνῃς τοὺς δαίμονας.

ΤΑ ΚΑΤΩΘΕΝ
ΕΙΝΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΟΝ
ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΜΑΞΙΜΟΥ
ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΟΥ
ΚΑΨΟΚΑΛΥΒΗ

Ἀνταμώνωντας ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης τὸν Ἅγιον Μάξιμον καὶ συνομιλῶντας μὲ αὐτὸν, ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα τοῦ λέγει καὶ τοῦτο· Σὲ παρακαλῶ, ὦ Πάτερ μου τιμιώτατε, νὰ μοῦ εἰπῇς· κρατεῖς τὴν νοερὰν προσευχήν ; καὶ ἐκεῖνος ὀλίγον ἐχαμογέλασε, καὶ τοῦ λέγει δὲν θέλω σοῦ κρύψῃ, τίμιε Πάτερ, τὸ θαῦμα τῆς Θεοτόκου ὅπου ἔγινεν εἰς ἐμέ· ἐγὼ ἐκ νεότητός μου εἶχον πολλὴν πίστιν εἰς τὴν κυρίαν μου Θεοτόκον, καὶ τὴν ἐπαρακαλοῦσα μετὰ δακρύων νὰ μοῦ δώσῃ αὐτὴν τὴν χάριν τῆς νοερᾶς προσευχῆς· καὶ μίαν τῶν ἡμερῶν πηγαίνωντας εἰς τὸν ναόν της, καθὼς εἶχα συνήθειαν, τὴν ἐπαρακαλοῦσα πάλιν μὲ ἄμετρον θερμότητα τῆς καρδίας μου· καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἀσπαζόμουν μὲ πόθον τὴν ἁγίαν εἰκόνα της, παρευθὺς ἀγροίκησα εἰς τὸ στῆθός μου, καὶ εἰς τὴν καρδίαν μου μίαν θερμότητα καὶ φλόγα, ὁποῦ ἦλθεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν εἰκόνα, ὁποῦ δὲν μὲ ἔκαιεν, ἀλλὰ μὲ ἐδρόσιζε καὶ ἐγλύκαινε, καὶ ἔφερνεν εἰς τὴν ψυχήν μου μεγάλην κατάνυξιν· ἀπὸ τότε πλέον, Πάτερ, ἄρχισεν ἡ καρδία μου νὰ λέγῃ ἀπὸ μέσα τὴν προσευχὴν, καὶ ὁ νοῦς μου νὰ γλυκαίνεται εἰς τὴν ἐνθύμησιν τοῦ Ἰησοῦ μου καὶ τῆς Θεοτόκου μου, καὶ νὰ εἶναι πάντοτε μαζὶ μὲ τὴν ἐνθύμησιν αὐτῶν· καὶ πλέον ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν δὲν ἔλειψεν ἡ προσευχὴ ἀπὸ τὴν καρδίαν μου, συγχώρησόν μοι· καὶ ὁ θεῖος Γρηγόριος τοῦ λέγει· εἰπέ μου, ἅγιε, σοῦ ἠκολούθησε κάμμίαν φορὰν εἰς καιρὸν ὁποῦ ἔλεγες τὴν εὐχὴν τοῦ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλοίωσις, θεϊκή, ἢ ἔκστασις, ἢ κανένας ἄλλος καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ; καὶ ὁ

θεῖος Μάξιμος τοῦ εἶπε· ὦ Πάτερ διὰ τοῦτο ἐπήγαινα εἰς ἔρημον τόπον, καὶ ἐποθοῦσα τὴν ἡσυχίαν πάντοτε, διὰ νὰ ἀπολαύσω πλέον περισσότερον τὸν καρπὸν τῆς προσευχῆς· ὁ ὁποῖος εἶναι μία ἀγάπη ὑπερβολικὴ εἰς τὸν Θεόν, καὶ μία ἁρπαγὴ τοῦ νοὸς εἰς τὸν Κύριον· καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος τοῦ λέγει· σὲ παρακαλῶ, Πάτερ, νὰ μοῦ εἰπῇς, τὰ ἔχεις αὐτὰ ὁποῦ εἶπες; καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος πάλιν ἐχαμογέλασε, καὶ τοῦ λέγει, δός μοι νὰ φάγω, καὶ μὴν ἐξετάζῃς τὴν πλάνην· τότε τοῦ λέγει ὁ θεῖος Γρηγόριος· ἄμποτες νὰ εἶχα καὶ ἐγὼ αὐτὴν τὴν πλάνην τὴν ἐδικήν σου, ἄγιε, ὅμως παρακαλῶ σε νὰ μοῦ εἰπῇς· ἐκείνην τὴν ὥραν ὁποῦ ἁρπαχθῇ ὁ νοῦς σου εἰς τὸν Θεόν, τί βλέπει μὲ τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμούς; καὶ ἀνίσως καὶ ἠμπορεῖ τότε ὁ νοῦς νὰ ἀνεβάσῃ μαζὶ μὲ τὴν καρδίαν τὴν προσευχήν; καὶ ὁ Ἅγιος Μάξιμος τοῦ ἀπεκρίθη· ὄχι δὲν ἠμπορεῖ· διατὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ μέσου τῆς προσευχῆς, τότε παύει πλέον ἡ προσευχή· ἐπειδὴ καὶ ὁ νοῦς κυριεύεται ὅλος ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ ἐνεργήσῃ ταῖς δυνάμεις του, ἀλλὰ μένει ἀργός, καὶ ὑποτάσσεται μόνον εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· καὶ ὅπου θέλει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸν πηγαίνει· ἢ εἰς ἀέρα ἄϋλον θείου φωτός, ἢ εἰς ἄλλην θεωρίαν ἀνεκδιήγητον· ἢ καὶ πολλάκις εἰς ὁμιλίαν θεϊκήν· καὶ ἐν συντομίᾳ, καθὼς θέλει ὁ Παράκλητος, ἤγουν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἔτζι παρηγορεῖ τοὺς δούλους του· καθὼς πρέπει εἰς τὸν κάθε ἕνα, ἔτζι τοῦ δίδει καὶ τὴν χάριν του· καὶ τοῦτο ὁποῦ λέγω, ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἰδῇ τινὰς φανερὰ εἰς τοὺς Προφήτας καὶ Ἀποστόλους· ὁποῦ ἠξιώθησαν νὰ ἰδοῦν τόσας θεωρίας· ἀγκαλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἐπερίπαιζαν, καὶ τοὺς εἶχαν διὰ πλανημένους, καὶ μεθυσμένους· καὶ ὁ Προφήτης Ἡσαΐας εἶδε τὸν Κύριον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, καὶ ἐπηρμένου, καὶ τὰ Σεραφεὶμ κύκλῳ αὐτοῦ· καὶ ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος, εἶδε τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμένους, καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός· καὶ τὰ λοιπά· τοιουτοτρόπως καὶ τώρα οἱ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ ἀξιώνονται νὰ βλέπουν θεωρίας διαφόρους, τὰς ὁποίας μερικοὶ δὲν ταῖς πιστεύουν, μήτε ταῖς δέχονται κατ' οὐδένα τρόπον πῶς εἶναι ἀληθιναῖς, ἀλλὰ ταῖς ἔχουν διὰ πλάνην, καὶ ἐκείνους ὁποῦ ταῖς βλέπουν τοὺς ἔχουν διὰ πλανεμένους. Καὶ θαυμάζω πολλὰ εἰς τοῦτο, καὶ ἀπορῶ, τί λογῆς οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἐπωρώθηκαν, καὶ ὡσὰν τυφλοὶ εἰς τὴν ψυχήν, δὲν πιστεύουν ἐκεῖνο ὁποῦ ὑποσχέθη ὁ ἀψευδὴς Θεός, μὲ τὸ στόμα τοῦ Προφήτου Ἰωήλ, πῶς ἔχει νὰ τὸ δώσῃ εἰς τοὺς πιστούς· ἐκεῖ ὁποῦ λέγει ὅτι θέλω χύσει ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ πνεύματός μου εἰς κάθε πιστόν· καὶ εἰς τοὺς δούλους μου, καὶ εἰς τὰς δούλας μου· τὴν ὁποίαν χάριν τὴν ἔδωκεν ὁ Κύριός μας καὶ τὴν δίδει καὶ τώρα καὶ θέλει τὴν δίδει, καὶ ἕως τῆς συντελείας, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, εἰς ὅλους τοὺς πιστοὺς δούλους του· λοιπὸν ὅταν ἡ χάρις αὐτὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔλθῃ εἰς κανένα, δὲν τοῦ δείχνει τὰ συνειθισμένα, μήτε τὰ αἰσθητὰ τοῦ κόσμου τούτου· ἀλλὰ τοῦ δείχνει ἐκεῖνα ὁποῦ δὲν τὰ εἶδε ποτέ του, μήτε τὰ ἐφαντάσθη· καὶ τότε ὁ νοῦς ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου διδάσκεται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μυστήρια ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρυφα, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἰδῇ μάτι σωματικὸν τοῦ ἀνθρώπου, μήδε νοῦς ἀνθρώπου ἠμπορεῖ νὰ τὰ συλλογισθῇ ἀπὸ λόγου του ποτέ. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς πῶς τὰ βλέπει ὁ νοῦς μας, στοχάσου αὐτὸ ὁποῦ θέλω σοῦ εἰπῇ. Τὸ κηρὶ ὅταν εἶναι μακρὰ ἀπὸ τὴν φωτίαν, εἶναι κηρὶ στερεόν, καὶ πιάνεται, ἀμὴ ὡσὰν τὸ βάλῃς εἰς τὴν φωτίαν λυώνει, καὶ ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν φλόγα καίεται, καὶ ἀνάφτει, καὶ γίνεται ὅλον φῶς, καὶ ἔτζι τελειώνει μέσα εἰς τὴν φωτίαν ὅλον, καὶ δὲν εἶναι τρόπος νὰ μὴν λυώσῃ εἰς τὴν φωτίαν, καὶ νὰ γένῃ ὡσὰν νερόν· ἔτζι καὶ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ὅταν εἶναι μοναχὸς χωρὶς νὰ ἀνταμωθῇ μὲ τὸν Θεόν, ἐννοεῖ ὅσα εἶναι τῆς δυνάμεώς του· ἀμὴ ὡσὰν πλησιάσῃ εἰς τὸ πῦρ τῆς θεότητος, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τότε πλέον κυριεύεται ὅλος διόλου ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ θεϊκὸν φῶς, καὶ γίνεται ὅλος φῶς, καὶ ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν φλόγα τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἀνάπτει, καὶ λυώνει ἀπὸ τὰ θεϊκὰ νοήματα, καὶ δὲν εἶναι τρόπος ἐκεῖ μέσα εἰς τὸ πῦρ τῆς θεότητος νὰ ἐννοῇ τὰ ἐδικά του, καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ θέλει. Τότε τοῦ λέγει ὁ θεῖος Γρηγόριος. Εἶναι καὶ ἄλλα καψοκαλύβη μου, παρόμοια ὁποῦ εἶναι τῆς πλάνης· καὶ ὁ Μέγας ἐκεῖνος Μάξιμος τοῦ ἀπεκρίθη· πῶς ἄλλα εἶναι τὰ

σημάδια τῆς πλάνης, καὶ ἄλλα τῆς χάριτος· διατὶ τὸ πονηρὸν Πνεῦμα τῆς πλάνης, ὅταν πλησιάσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον, τοῦ συγχύζει τὸν νοῦν, καὶ τὸν ἀγριώνει· κάνει τὴν καρδίαν σκληράν, καὶ τὴν σκοτίζει· προξενεῖ δειλίαν, καὶ φόβον, καὶ ὑπερηφάνειαν· τοῦ ἀγριεύει τὰ μάτια· ταράττει τὸ μυαλόν· τοῦ ἀνατριχιάζει ὅλον τὸ κορμί· τοῦ δείχνει κατὰ φαντασίαν εἰς τὰ μάτια φῶς ὄχι λαμπρὸν καὶ παστρικόν, ἀλλὰ κόκκινον· καὶ τοῦ κάνει τὸν νοῦν ἔξω φρενῶν, καὶ δαιμονιώδη· καὶ τὸν παρακινᾷ νὰ λέγῃ μὲ τὸ στόμα του ἄπρεπα λόγια, καὶ βλάσφημα· καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ βλέπει τὸ Πνεῦμα αὐτὸ τῆς πλάνης ὀργίζεται ταῖς περισσότερες φοραῖς, καὶ εἶναι γεμάτος ἀπὸ θυμόν. καὶ τὴν ταπείνωσιν παντελῶς δὲν τὴν εἰξεύρει, μήτε τὸ ἀληθινὸν πένθος καὶ δάκρυον, ἀλλὰ πάντοτε καυχᾶται εἰς τὰ καλά του, καὶ κενοδοξεῖ, καὶ χωρὶς συστολήν, καὶ φόβον Θεοῦ εὑρίσκεται παντοτινὰ μὲ τὰ πάθη· καὶ τέλος πάντων εὐγαίνει παντάπασιν ἀπὸ τὰς φρένας του, καὶ ἔρχεται εἰς τελείαν ἀπώλειαν· ἀπὸ τὴν ὁποίαν πλάνην ἄμποτες νὰ μᾶς γλυτώσῃ ὁ Κύριος διὰ τῶν εὐχῶν σου. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα τῆς χάριτος εἶναι αὐτά· ὅταν ὑπάγει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τοῦ μαζώνει τὸν νοῦν, καὶ τὸν κάνει νὰ εἶναι προσεκτικός, καὶ ταπεινός· τοῦ φέρνει τὴν ἐνθύμησιν τοῦ θανάτου, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων του, καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως, καὶ τοῦ κάνει τὴν ψυχὴν εὐκολοκατάνυκτον, νὰ κλαίῃ καὶ νὰ [illegible] κάνει καὶ τὰ μάτια του ἥμερα, καὶ γεμάτα ἀπὸ δάκρυα· καὶ ὅσον πλησιάζει εἰς τὸν ἄνθρωπον, τόσον τὸν ἡμερώνει εἰς τὴν ψυχήν, καὶ τὴν παρηγορεῖ διὰ μέσου τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀπείρου φιλανθρωπίας του, καὶ προξενεῖ εἰς τὸν νοῦν ὑψηλαῖς, καὶ ἀληθιναῖς θεωρίαις· ά. διὰ τὴν ἀκατανόητον δύναμιν τοῦ Θεοῦ, πῶς μὲ ἕνα λόγον ἐδημιούργησεν ὅλα τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μὴ ὂν εἰς τὸ εἶναι· β΄. διὰ τὴν ἄπειρόν του δύναμιν ὁποῦ συγκρατεῖ, καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα, καὶ ἔχει ὅλων τὴν πρόνοιαν· γ΄. διὰ τὸ ἀκατανόητον τῆς Ἁγίας Τριάδος· καὶ διὰ τὸ ἀνεξιχνίαστον πέλαγος τῆς θείας οὐσίας· καὶ τὰ λοιπά· καὶ τότε ὡσὰν ἁρπαχθῇ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ θεϊκὸν φῶς, καὶ φωτισθῇ φωτισμὸν θεϊκῆς γνώσεως, γίνεται ἡ καρδία του γαληνὴ καὶ πρᾳοτάτη καὶ ἀναβρύει τοὺς καρποὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν χαράν, τὴν εἰρήνην, τὴν μακροθυμίαν, τὴν καλωσύνην, τὴν συμπάθειαν, τὴν ἀγάπην, τὴν ταπείνωσιν καὶ τὰ λοιπά· καὶ ἀπολαμβάνει ἡ ψυχή του μίαν ἀγαλλίασιν ἀνεκδιήγητον. Ἀκούωντας αὐτὰ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης ἔμεινεν ἐκστατικὸς καὶ ἐθαύμαζεν εἰς ἐκεῖνα ὁποῦ τοῦ ἔλεγεν ὁ θεῖος Μάξιμος, καὶ πλέον δὲν τὸν ὠνόμαζεν ἄνθρωπον, ἀλλὰ Ἄγγελον ἐπίγειον.

ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΟΛΟΙ ΚΟΙΝΩΣ ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΩΝΤΑΙ ΑΚΑΤΑΠΑΥΣΤΑ

Ἂς μὴν λογιάσῃ τινάς, ἀδελφοί μου Χριστιανοί, πῶς οἱ ἱερωμένοι καὶ οἱ Μοναχοὶ ἔχουν χρέος μόνον νὰ προσεύχωνται ἀκαταπαύστα καὶ παντοτεινά, καὶ ὄχι οἱ κοσμικοί. Ὄχι, ὄχι. Ὅλοι κοινῶς οἱ Χριστιανοὶ ἔχομεν χρέος πάντοτε νὰ εὑρισκώμεθα εἰς προσευχήν· διατί ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φιλόθεος γράφει εἰς τὸν βίον τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεσσαλονίκης· πῶς ὁ θεῖος Γρηγόριος εἶχεν ἕνα φίλον ἠγαπημένον ὀνομαζόμενον Ἰώϐ, ἁπλούστατον ἄνθρωπον καὶ ἐνάρετον πολλά, μὲ τὸν ὁποῖον συνομιλῶντας μίαν φορὰν ὁ Ἅγιος τοῦ εἶπε καὶ περὶ προσευχῆς καὶ πῶς κάθε Χριστιανὸς ἁπλῶς, πρέπει νὰ ἀγωνίζεται πάντοτε εἰς τὴν προσευχήν, καὶ νὰ προσεύχεται ἀκατάπαυστα, καθὼς παραγγέλλει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κοινῶς εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς· ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε· καὶ καθὼς λέγει καὶ ὁ Προφήτης Δαβίδ, μὲ ὅλον ὁποῦ ἦτον καὶ βασιλεύς, καὶ εἶχε τὰς φροντίδας ὅλας τοῦ βασιλείου του· προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός· ἤγουν βλέπω νοερῶς μὲ τὸ μέσον τῆς προσευχῆς ἔμπροσθέν μου τὸν Κύριον πάντοτε. Καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος διδάσκει ὅλους τοὺς Χριστιανούς, καὶ τοὺς λέγει, πῶς περισσότεραις φοραῖς πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα μὲ τὴν προσευχὴν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, παρὰ ὅσαις φοραῖς πέρνομεν τὸν ἀνασασμόν μας. Καὶ λέγωντας αὐτὰ ὁ Ἅγιος εἰς τὸν φίλον του τὸν Ἰώϐ, καὶ ἄλλα περισσότερα, τοῦ ἔλεγεν ἀκόμη πῶς πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ κάνωμεν ὑπακοὴν εἰς τὰς παραγγελίας τῶν Ἁγίων, καὶ ὄχι μόνον νὰ προσευχώμεθα ἡμεῖς παντοτινά, ἀλλὰ νὰ διδάσκωμεν καὶ τοὺς ἄλλους ὅλους κοινῶς, καὶ Μοναχούς, καὶ λαϊκούς, καὶ σοφούς, καὶ ἰδιώτας· καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παιδία, καὶ νὰ τοὺς παρακινοῦμεν νὰ προσεύχωνται ἀκατάπαυστα. Ἀκούωντας αὐτὰ ὁ Γέρων ἐκεῖνος Ἰώϐ τοῦ ἐφάνη καινούριον τὸ πρᾶγμα καὶ ἄρχισε νὰ φιλονεικᾷ καὶ νὰ λέγῃ τοῦ Ἁγίου πῶς τὸ νὰ προσεύχεται τινὰς παντοτεινὰ εἶναι μοναχὰ τῶν ἀσκητῶν καὶ τῶν μοναχῶν ὁποῦ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τοὺς περισπασμούς, καὶ ὄχι τῶν κοσμικῶν ὁποῦ ἔχουν τόσαις μέριμναις καὶ δουλείαις. Καὶ ὁ Ἅγιος πάλιν τοῦ ἔλεγε καὶ ἄλλαις μαρτυρίαις καὶ ἀπόδειξες ἀναντίρρηταις, ἀμὴ ὁ γέρων Ἰώϐ δὲν ἐπείθετο· καὶ ὁ θεῖος Γρηγόριος φεύγωντας τὴν πολυλογίαν καὶ τὴν φιλονεικίαν ἐσιώπησε καὶ ἐπῆγεν ὁ καθ᾽ ἕνας εἰς τὸ κελλί του. Καὶ ὕστερα ὁποῦ ὁ Ἰώϐ ἐπροσηύχετο εἰς τὸ κελλί του κατὰ μόνας φαίνεται· Ἄγγελος Κυρίου ἔμπροσθέν του σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁποῦ θέλει ὅλων τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν τους· καὶ ἀφ᾽ οὗ τὸν ἤλεγξε πολλά, διατί ἐφιλονεικοῦσε μὲ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον, καὶ ἀντιστέκετο εἰς πράγματα φανερά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προξενεῖται ἡ σωτηρία τῶν Χριστιανῶν, τοῦ ἐπαρήγγειλεν ἐκ μέρους τοῦ Ἁγίου Θεοῦ νὰ προσέχῃ καλὰ εἰς τὸ ἑξῆς καὶ νὰ φυλαχθῇ πλέον νὰ μὴν ὁμιλήσῃ κανένα ἐνάντιον εἰς παρόμοιον ψυχωφελέστατον ἔργον, ὅτι ἀντιστέκεται εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ μήτε μὲ τὸν νοῦν του πλέον νὰ ἀποκοτήσῃ νὰ δεχθῇ ἐνάντιον λογισμὸν καὶ νὰ φρονῇ

ἀλλοιώτικα ἀπὸ ὅ,τι τοῦ εἶπεν ὁ θεῖος Γρηγόριος. Τότε ὁ ἁπλούστατος ἐκεῖνος γέρων Ἰὼβ ἐπῆγε παρευθὺς εἰς τὸν Ἅγιον καὶ ἐπρόσπεσεν εἰς τοὺς πόδας του, ζητῶντας συγχώρησιν διὰ τὴν ἀντίστασιν καὶ φιλονεικίαν, καὶ τοῦ ἐφανέρωσε καὶ ὅσα τοῦ εἶπεν ὁ Ἄγγελος Κυρίου. Βλέπετε, ἀδελφοί μου, πῶς ἔχουν χρέος ὅλοι κανῶς οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου νὰ προσεύχωνται παντοτεινὰ μὲ τὴν νοερὰν προσευχὴν τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ἐλέησόν με· καὶ πάντοτε νὰ τὸ συνηθίσῃ νὰ τὸ λέγῃ ὁ ὅ νοῦς τους καὶ ἡ καρδία τους· καὶ στοχασθῆτε πόσον εὐαρεστεῖται ὁ Θεὸς εἰς αὐτὸ καὶ πόση ὠφέλεια προέρχεται ἀπὸ αὐτό, ὁποῦ ἔπεμψεν ἀπὸ ἄκραν του φιλανθρωπίαν καὶ οὐράνιον Ἄγγελον διὰ νὰ μᾶς τὸ ἀποκαλύψῃ, ὁποῦ νὰ μὴν ἔχωμεν πλέον καμμίαν ἀμφιβολίαν εἰς αὐτό;

Μὰ τί λέγουν οἱ κοσμικοί. Ἡμεῖς εἴμεσθεν μέσα εἰς τόσας ὑποθέσεις καὶ φροντίδας τοῦ κόσμου, καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ προσευχώμεθα ἀκατάπαυστα.

Καὶ ἐγὼ τοὺς ἀποκρίνομαι· ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐπαρήγγειλεν εἰς ἡμᾶς κανένα ἀδύνατον, πάρεξ ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν, ἐκεῖνα μᾶς ἐπαρήγγειλε· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ κατορθώσῃ ὁ κάθε ἕνας ὁποῦ νὰ ζητῇ ἐπιπόνως τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του· διατί ἂν ἦτον ἀδύνατον, ἦτον κοινῶς εἰς ὅλους τοὺς κοσμικούς, καὶ δὲν ἤθελε εὑρεθοῦν τόσοι καὶ τόσοι μέσα εἰς τὸν κόσμον νὰ τὸ κατορθώσουν· ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἂς εἶναι εἰς παράδειγμα πολλῶν ὁ Πατὴρ τοῦ ἄνωθεν Ἁγίου Γρηγορίου, Κωνσταντῖνος ἐκεῖνος ὁ θαυμάσιος, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ ὅλον ὁποῦ ἦτον μέσα εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ὠνομάζετο Πατὴρ καὶ διδάσκαλος τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου, καὶ ἐκαταγίνετο καθ' ἑκάστην εἰς βασιλικὰς ὑποθέσεις, χωριστὰ ὁποῦ εἶχε καὶ τὰς ὑποθέσεις τοῦ σπητίου του, ὅτι ἦτον πολλὰ πλούσιος καὶ εἶχε κτήματα πολλὰ καὶ δούλους καὶ παιδία καὶ γυναῖκα· καὶ μὲ ὅλα ταῦτα τόσον ἦτον ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τόσον ἦτον δεσμένος εἰς τὴν νοερὰν καὶ ἀκατάπαυστον προσευχήν, ὁποῦ ταῖς περισσότεραις φοραῖς ἀλησμονοῦσεν ἐκεῖνα ὁποῦ ἐσυνομιλοῦσεν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ παλατίου μαζύ του διὰ ὑποθέσεις βασιλικαῖς καὶ ἐρωτοῦσε πάλιν διὰ ταῖς ἴδιαις ὑποθέσες μίαν καὶ δύο φοραῖς· διὰ τὸ ὁποῖον πολλαῖς φοραῖς οἱ ἄλλοι ἄρχοντες ὁ ποῦ δὲν εἴξευραν τὸ αἴτιον ἐσυγχίζοντο κα τὸν ὠνείδιζον πῶς ἔτζι ὀγλήγορα ἀλησμονε καὶ μὲ ταῖς δεύτεραις ἐρώτησές του ἐνοχλε τὸν Βασιλέα· ἀλλὰ ὁ Βασιλεὺς ὁποῦ εἴξευ ρε τὸ αἴτιον τὸν ἐδιαφέντευε καὶ ἔλεγεν· Κωνσταντῖνος ἔχει ἐδικαῖς του ἔγνοιαις καλότυχος, καὶ ἐκείναις δὲν τὸν ἀφίνουν ν προσέχῃ εἰς τὰ λόγια τὰ ἐδικά μας ὁπο εἶναι διὰ ὑπόθεσες προσωριναῖς καὶ μάταιαις, ἀμὴ ὁ νοῦς τοῦ εὐλογημένου εἶναι προσ ηλωμένος εἰς τὰ ἀληθινὰ καὶ οὐράνια, κα διὰ τοῦτο ἀλησμονᾷ τὰ ἐπίγεια, ἐπειδὴ κα ὅλη του ἡ προσοχὴ εἶναι εἰς τὴν προσευχὴν καὶ εἰς τὸν Θεόν. Ὅθεν ἦτον σεβάσμι ος ὁ Κωνσταντῖνος (καθὼς διηγεῖται ὁ Ἁγιώτατος Πατριάρχης Φιλόθεος) καὶ ἀξιαγάπητος καὶ ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ ἀπὸ ὅλου τοὺς μεγιστᾶνας τῆς Βασιλείας καὶ ἄρχοντας· καθὼς ἦτον ἀγαπημένος καὶ ἀπὸ τὸ Θεὸν καὶ ἀξιώθη ὁ ἀοίδιμος νὰ κάμνῃ κα θαύματα. Ἐπειδὴ καὶ μίαν φοράν, (λέγει ὁ Ἁγιώτατος Φιλόθεος εἰς τὸν βίον τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ υἱοῦ του), ἐμβαίνωντα εἰς ἕνα πλοιάριον μὲ ὅλην του τὴν φαμελίαν διὰ νὰ ὑπάγῃ ἐπάνω ἀπὸ τὸν Γαλατᾶν εἰς ἕνα ἀναχωρητὴν ὁποῦ ἡσύχαζε ἐκεῖ, χάριν εὐχῆς καὶ εὐλογίας· εἰς τὸν δρόμον ὁποῦ ἐπήγαιναν ἐρώτησε τοὺς ὑπηρέτα του ἀνίσως καὶ ἐπῆραν καὶ κανένα προσφάγιον διὰ νὰ ὑπάγουν τοῦ Ἀββᾶ ἐκείνο νὰ φιλευθοῦν· οἱ ὁποῖοι τοῦ εἶπαν πῶς ἀλησμόνησαν ἀπὸ τὴν βίαν καὶ δὲν ἐπῆρα τίποτες· ἐλυπήθη ὀλίγον ὁ εὐλογημένος πλὴν δὲν εἶπε τίποτες, μόνον πηγαίνοντε παρεμπρὸς μὲ τὸ καΐκι, ἔβαλε τὸ χέρι το μέσα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ μὲ σιωπηλὴ καὶ νοερὰν προσευχὴν ἐπαρακαλοῦσε τὸ Θεὸν τὸν δεσπότην τῆς θαλάσσης νὰ τοῦ δώσῃ κανένα κυνήγιον· καὶ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγην ὥραν (ὢ τῶν θαυμαστῶν ἔργων Χριστὲ Βασιλεῦ, μὲ τὰ ὁποῖα παραδόξως δοξάζεις τοὺς δούλους σου) εὐγάνει τὸ χέρι του ἀπὸ τὴν θάλασσαν κρατῶντας ἕνα λαυράκι μεγαλώτατον, τὸ ὁποῖον ῥίχνωντάς το μέσα εἰς τὸ πλοιάριον ἔμπροσθεν εἰς τοὺς ὑπηρέτας του εἶπε, νὰ ὁποῦ ὁ Κύριός μας ἐγνοιάσθη καὶ διὰ τὸν Ἀββᾶν τὸν δοῦλον του καὶ τοῦ ἔστειλε προσφάγιον. Βλέπετε, ἀδελφοί μου, μὲ τί λογῆς δόξαν δοξάζει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τοὺς δούλους του ἐκείνους ὁποῦ εἶναι πάντοτε μαζύ του, καὶ ἐπικα-

λοῦνται παντοτεινὰ τὸ πανάγιον καὶ γλυκύτατόν του ὄνομα.

Ἀκόμη καὶ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος καὶ Ἅγιος Εὐδόκιμος δὲν ἦτον καὶ αὐτὸς μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν; καὶ μέσα εἰς τὰ βασίλεια καὶ εἰς ταῖς βασιλικαῖς ὑπόθεσες; δὲν ἐσυναναστρέφετο μὲ τὸν Βασιλέα καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ παλατίου, μὲ τόσαις φροντίδες καὶ περισπασμούς; μὲ ὅλον τοῦτον εἶχε τὴν νοερὰ προσευχὴν πάντοτε ἀχώριστον ἀπὸ λόγου του, (καθὼς διηγεῖται εἰς τὸν βίον του Συμεὼν ὁ Μεταφραστής), ὅθεν καὶ εὑρισκόμενος μέσα εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὰ κοσμικὰ ὁ τρισμακάριος, ἔζησεν ἀληθινὰ μίαν ζωὴν Ἀγγελικὴν καὶ ὑπερκόσμιον, καὶ ἠξιώθη ἀπὸ τὸν μισθαποδότην Θεὸν νὰ λάβῃ καὶ τέλος μακαριστὸν καὶ θεῖον. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ἀναρίθμητοι ὁποῦ ἦσαν μέσα εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἦσαν ὅλως διόλου δοσμένοι εἰς τὴν νοερὰν αὐτὴν καὶ σωτήριον προσευχήν, καθὼς εὑρίσκονται εἰς τὰς ἱστορίας· λοιπόν, ἀδελφοί μου Χριστιανοί, σᾶς παρακαλῶ καὶ ἐγὼ μαζὺ μὲ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σας, μὴν ἀμελήσετε τὸ τοιοῦτον ἔργον τῆς προσευχῆς, μιμηθῆτε αὐτοὺς ὁποῦ εἴπαμεν, καὶ ὅσον τὸ δυνατόν, ἀκολουθήσατέ τους· καὶ ἂν σᾶς φαίνεται δύσκολον τὸ πρᾶγμα κ τ' ἀρχάς, ἂς εἶσθε βέβαιοι καὶ πληροφορημένοι, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, ὅτι αὐτὸ τὸ ἴδιον ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπικαλούμενον καθ' ἑκάστην ἀκατάπαυστα ἀπὸ ἡμᾶς, θέλει μᾶς εὐκολύνῃ ὅλας τὰς δυσκολίας, καὶ μὲ τὴν πολυκαιρίαν ὡσὰν τὸ συνηθίσωμεν καὶ γλυκανθῶμεν εἰς αὐτό, τότε θέλει γνωρίσωμεν μὲ τὴν δοκιμὴν πῶς δὲν εἶναι ἀδύνατον, οὔτε δύσκολον, ἀλλὰ δυνατὸν καὶ εὔκολον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Παῦλος ὁποῦ εἴξευρε καλήτερα ἀπὸ ἡμᾶς τὴν μεγάλην ὠφέλειαν ὁποῦ ἔχει ἡ προσευχή, μᾶς ἐπαράγγειλεν ἀκαταπαύστως νὰ προσευχώμεθα· καὶ δὲν ἤθελε μᾶς συμβουλεύσῃ ποτὲ πρᾶγμα δύσκολον καὶ ἀδύνατον, ὅτι δὲν ἠμπορούσαμεν νὰ τὸ κάμωμεν, καὶ ἀκολούθως ἀνάγκη ἦτον νὰ φανοῦμεν παρήκοοι καὶ παραβάται τῆς παραγγελίας του, καὶ διὰ τοῦτο νὰ καταδικασθῶμεν· ἀλλὰ ὁ σκοπὸς τοῦ Ἀποστόλου ὁποῦ εἶπεν ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἦτον διὰ νὰ προσευχώμεθα μὲ τὸν νοῦν μας, ὁποῦ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ κάνωμεν πάντοτε· διατί καὶ ὅταν κάνωμεν ἐργόχειρον καὶ ὅταν περιπατοῦμεν καὶ ὅταν καθήμεθα καὶ ὅταν τρώγωμεν καὶ ὅταν πίνωμεν πάντοτε ἠμποροῦμεν νὰ προσευχώμεθα μὲ τὸν νοῦν μας καὶ νὰ κάνωμεν προσευχὴν νοερὰν εὐάρεστον εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀληθινήν· μὲ τὸ κορμὶ νὰ δουλεύωμεν καὶ μὲ τὴν ψυχὴν νὰ προσευχώμεθα· ὁ ἔξω ἄνθρωπος νὰ κάνῃ κάθε ὑπηρεσίαν σωματικήν, καὶ ὁ ἔσω ἄνθρωπος νὰ εἶναι ὅλος διόλου ἀφιερωμένος εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ μὴν λείπῃ ποτὲ ἀπὸ τὸ ἔργον αὐτὸ τὸ πνευματικὸν τῆς νοερᾶς προσευχῆς· καθὼς μᾶς παραγγέλλει καὶ ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, λέγωντας, σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· ταμεῖον τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ κορμί· θύραις τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι ἡ πέντε αἴσθησες· ἡ ψυχὴ ἐμβαίνει μέσα εἰς τὸ ταμεῖόν της ὅταν δὲν περιπατῇ ὁ νοῦς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ εὑρίσκεται μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας· καὶ ἡ αἴσθησές μας κλείουν καὶ μένουν σφαλισμέναις, ὅταν δὲν ταῖς ἀφίνομεν νὰ προσηλώνωνται εἰς τὰ αἰσθητὰ καὶ φαινόμενα πράγματα· καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον μένει ὁ νοῦς μας ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε προσπάθειαν κοσμικήν, καὶ μὲ τὴν κρυπτὴν καὶ νοερὰν προσευχὴν ἑνώνεσαι μὲ τὸν Θεὸν τὸν Πατέρα σου· καὶ τότε (λέγει) ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ· βλέπει ὁ κρυφιογνώστης Θεὸς τὴν νοεράν σου προσευχὴν καὶ τὴν ἀνταμείβει μὲ φανερὰ καὶ μεγάλα χαρίσματα· ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ τελεία προσευχὴ καὶ αὐτὴ γεμίζει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν θείαν χάριν καὶ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, ὡσὰν καὶ τὸ μῦρον ὁποῦ ὅσον περισσότερον τὸ κλείεις μέσα εἰς τὸ ἀγγεῖον τόσον περισσότερον εὐωδιάζει τὸ ἀγγεῖον· ἔτζι καὶ τὴν προσευχὴν ὅσον περισσότερον τὴν σφαλίζεις μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου τόσον περισσότερον τὴν γεμίζει ἀπὸ τὴν θείαν χάριν. Μακάριοι καὶ καλότυχοι εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ συνηθίσουν εἰς τοῦτο τὸ οὐράνιον ἔργον, διατί μὲ αὐτὸ νικοῦν κάθε πειρασμὸν τῶν πονηρῶν δαιμόνων, καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ ἐνίκησε τὸν ὑπερήφανον Γολιάθ· μὲ αὐτὸ σβύνουν ταῖς ἄτακταις ἐπιθυμίαις τῆς σαρκός, καθὼς καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ἔσβεσαν τὴν φλόγα

τῆς καμίνου· μὲ αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς νοερᾶς προσευχῆς καταπραΰνουν τὰ πάθη, καθὼς καὶ ὁ Δανιὴλ ἡμέρωσε τὰ ἄγρια λεοντάρια· μὲ αὐτὸ κατεβάζουν τὴν δρόσον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν καρδίαν τους, καθὼς καὶ ὁ Ἠλίας ἐκατέβασε τὴν βροχὴν εἰς τὸ Καρμήλιον· αὐτὴ ἡ νοερὰ προσευχὴ εἶναι ὁποῦ ἀναβαίνει ἕως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάττεται μέσα εἰς τὰς χρυσὰς φιάλας διὰ νὰ θυμιάζεται μὲ αὐτὴν ὁ Κύριος, καθὼς λέγει ὁ Θεολόγος Ἰωάννης εἰς τὴν ἀποκάλυψιν· «καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες Πρε»σβύτεροι ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, ἔχον»τες ἕκαστος κιθάρας καὶ φιάλας χρυσᾶς »γεμούσας θυμιαμάτων, αἵ εἰσιν αἱ προσευ»χαὶ τῶν ἁγίων.» Αὐτὴ ἡ νοερὰ προσευχὴ εἶναι ἕνα φῶς ὁποῦ φωτίζει πάντοτε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀνάπτει τὴν καρδίαν του ἀπὸ ταῖς φλόγες τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· αὐτὴ εἶναι μία ἅλυσος ὁποῦ κρατεῖ ἑνωμένον καὶ ἀνταμωμένον τὸν Θεὸν μὲ τὸν ἄνθρωπον· ὢ χάρις ἀσύγκριτος τῆς νοερᾶς προσευχῆς· αὐτὴ κάνει τὸν ἄνθρωπον νὰ συνομιλῇ πάντοτε μὲ τὸν Θεόν· ὢ πρᾶγμα ἀληθινὰ θαυμάσιον καὶ ἐξαίρετον· νὰ εἶσαι ἀντάμα μὲ τοὺς ἀνθρώπους σωματικῶς καὶ νὰ εὑρίσκεσαι ἀντάμα μὲ τὸν Θεὸν νοερῶς· οἱ Ἄγγελοι δὲν ἔχουν φωνὴν ὑλικήν, ἀλλὰ μὲ τὸν νοῦν τους προσφέρουν εἰς τὸν Θεὸν ἀκατάπαυστον τὴν δοξολογίαν αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον τους· εἰς αὐτὸ εἶναι ἀφιερωμένη ὅλη τους ἡ ζωή. Λοιπὸν καὶ σύ, ἀδελφέ, ὅταν εἰσέρχεσαι εἰς τὸ ταμεῖόν σου καὶ κλείεις τὴν θύραν· ἤγουν ὅταν ὁ νοῦς σου δὲν σκορπᾷ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ ἐμβαίνει μέσα εἰς τὴν καρδίαν σου, καὶ ἡ αἴσθησές σου εἶναι σφαλισμέναις καὶ δὲν εἶναι προσηλωμέναις εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἔτζι προσεύχεσαι πάντοτε μὲ τὸν νοῦν σου, τότε γίνεσαι παρόμοιος μὲ τοὺς Ἁγίους Ἀγγέλους· καὶ ὁ Πατήρ σου ὁποῦ βλέπει τὴν μυστικήν σου προσευχὴν ὁποῦ τοῦ προσφέρεις ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας σου, μεγάλα χαρίσματα πνευματικὰ θέλει σοῦ ἀνταποδώσει ἐν τῷ φανερῷ. Μὰ καὶ τί ἄλλο μεγαλήτερον καὶ περισσότερον θέλεις ἀπὸ τοῦτο ὁποῦ νὰ εὑρίσκεσαι πάντοτε ἀντάμα μὲ τὸν Θεόν, ὡς εἴπομεν, νοερῶς καὶ νὰ συνομιλῇς ἀκατάπαυστα μὲ αὐτόν; χωρὶς τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ κανένας ἄνθρωπος νὰ εἶναι μακάριος μήτε ἐδῶ μήτε εἰς τὴν ἄλλην ζωήν. Λοιπόν, ἀδελφέ, ὅποιος καὶ ἂν ἦσαι, ὅταν λάβῃς εἰς χεῖράς σου τὸ παρὸν βιβλίον καὶ διαβάζωντάς το ἤθελες δοκιμάσῃ ὠφέλειαν εἰς τὴν ψυχήν σου· παρακαλῶ θερμῶς, ἐνθυμήσου νὰ κάμῃς καὶ μίαν παρακάλεσιν εἰς τὸν Θεόν, μὲ ἕνα Κύριε ἐλέησον· διὰ τὴν ἁμαρτωλὴν ψυχὴν ἐκείνου ὁποῦ ἐκοπίασεν εἰς τοῦτο τὸ βιβλίον, καὶ ἐκείνου ὁποῦ ἐξόδευσε νὰ τὸ τυπώσῃ· οἱ ὁποῖοι ἔχουν χρείαν μεγάλην τῆς προσευχῆς σου, διὰ νὰ εὕρουν ἔλεος θεϊκὸν εἰς τὰς ψυχάς τους, καὶ σὺ εἰς τὴν ἐδικήν σου· γένοιτο· γένοιτο.

ΤΕΛΟΣ

ΚΑΙ ΤΩ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤῌ ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ ΘΕῼ ΧΑΡΙΣ,

ΟΣ ΡΥΣΑΙΤΟ ΦΡΙΚΤΟΥ ΠΥΡΟΣ ΠΙΣΤΟΥΣ ΑΥΤΟΥ

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ

ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν

ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

Προοίμιον ἢ πρόλογος τοῦ Βιβλίου 1-2
Δήλωσις ἀναγκαιοτάτη καὶ ὡραιοτάτη περὶ τῶν ἑπτὰ σωματικῶν πράξεων, ἤγουν ἡσυχίας, νηστείας, ἀγρυπνίας, ψαλμῳδίας, προσευχῆς, ἀναγνώσεως καὶ ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων. 10
Ὅτι ὁ βουλόμενος τὰς ἐντολὰς τηρῆσαι ἐκ τοῦ θείου φόβου ἀρξάτω, ἵνα μὴ εἰς χάος ὀλισθήσῃ. 12
Περὶ τῆς δευτέρας ἐντολῆς, καὶ ὅτι γεννήτωρ τοῦ πένθους ὁ φόβος. 13
Περὶ τῶν τεσσάρων ἀρετῶν τῆς ψυχῆς. 16
Περὶ ἐμπράκτου γνώσεως. 17
Ὅτι αἱ σωματικαὶ ἀρεταὶ ἐργαλεῖά εἰσι τῶν ψυχικῶν. 17
Ὅτι ἀδύνατον ἄλλως σωθῆναι, εἰμὴ διὰ προσοχῆς ἀκριβοῦς, καὶ τηρήσεως νοός. 18
Ὅτι οἱ βουλόμενοι ἰδεῖν ἑαυτοὺς ἐν ποίῳ τρόπῳ εἰσίν, οὐκ ἄλλως, ἀλλ' ἢ διὰ τῆς φυγῆς τῶν οἰκείων θελημάτων καὶ δι' ὑποταγῆς καὶ ἡσυχίας καὶ μάλιστα οἱ ἐμπαθεῖς. 19
Περὶ τῶν ὀκτὼ νοητῶν θεωριῶν. 20
Περὶ τῆς ά. γνώσεως ἀναγκαία δήλωσις, καὶ ὅπως δεῖ ἄρξασθαι ταύτης. 20
Περὶ τῆς β'. θεωρίας. 22
Περὶ τῆς γ'. θεωρίας. 23
Περὶ τῆς δ'. θεωρίας. 27
Περὶ τῆς έ. γνώσεως. 33
Περὶ τῆς ς'. 33
Περὶ τῆς ζ'. 36
Περὶ τῆς ή. 37
Ὅτι οὐκ ἔχουσι διαφωνίαν αἱ θεῖαι γραφαί. 38
Διαίρεσις τῆς εὐχῆς τῶν ὅλων γνώσεων. 38
Περὶ ταπεινοφροσύνης. 39
Περὶ ἀπαθείας. 39
Περὶ τῶν ἑπτὰ σωματικῶν πράξεων διάγνωσις ἀρίστη. 41
Περὶ διακρίσεως. 42
Περὶ τῆς κατὰ Θεὸν ἀναγνώσεως. 43
Περὶ διακρίσεως ἀληθοῦς 45
Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν εἰ καὶ πολλὰ πταίει τις. 46
Συντομία πρὸς κτῆσιν τῶν ἀρετῶν καὶ ἀποχὴν τῶν παθῶν. 47
Περὶ τοῦ πῶς κτᾶταί τις τὴν ἀληθῆ πίστιν. 48
Ὅτι μᾶλλον συμφέρει τοῖς ἐμπαθέσιν ἡ ἡσυχία. 49
Ὅτι μέγα ἀγαθὸν ἡ ἀληθὴς μετάνοια. 51
Περὶ τῶν περιεκτικῶν καὶ εἰδικῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ. 51
Ὅτι πάντα πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῖν ἐποίησεν ὁ Θεός. 52
Ὅτι οὐκ ἔστι πολυλογία ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. 53
Ὅτι δίχα ταπεινοφροσύνης ἀμήχανον σωθῆναι. 54
Περὶ οἰκοδομῆς τῆς ψυχῆς δι' ἀρετῶν. 56
Ὅτι μέγα ἀγαθὸν ἡ ἀγάπη, καὶ ἡ συμβουλὴ μετὰ ταπεινώσεως. 58
Ὅτι οὐκ ἔστι πολυλογία ἡ συχνοτέρα ὑπόμνησις τῆς θείας γραφῆς 59
Δήλωσις περὶ ψευδωνύμου γνώσεως. 61
Δήλωσις τῶν ἀρετῶν. 66
Δήλωσις τῶν παθῶν. 67
Περὶ διαφορᾶς λογισμῶν καὶ προσβολῶν. 68

Digitized by Google

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ Β'.

Α'. Περὶ πνευματικῆς σοφίας. 70
Β'. Περὶ πίστεως, ὅτι διττή. 71
Γ'. Περὶ φόβου εἰσαγωγικοῦ καὶ τελείου. 73
Δ'. Περὶ εὐσεβείας, ὅτι πολυειδὴς καὶ πολύτροπος. 75
Ε'. Περὶ ὑπομονῆς. 76
Ζ'. Περὶ ἐλπίδος. 78
Η'. Περὶ ἀπροσπαθείας. 80
Θ'. Περὶ νεκρώσεως παθῶν. 81
Ι'. Περὶ τῶν σεπτῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων. 83
Κ'. Περὶ ταπεινώσεως. 86
Λ'. Περὶ διακρίσεως. 88
Μ'. Περὶ γνώσεως τῶν αἰσθητῶν. 90
Ν'. Περὶ γνώσεως τῶν νοητῶν. 91
Ξ'. Περὶ ἀληθοῦς ἀπαθείας. 92
Ο'. Περὶ ἀγάπης. 93
Π'. Περὶ Θεοῦ γνώσεως. 94
Ρ'. Περὶ φρονήσεως. 95
Σ'. Περὶ σωφροσύνης. 96
Τ'. Περὶ ἀνδρείας. 96
Υ'. Περὶ δικαιοσύνης. 97
Φ'. Περὶ τελείας εἰρήνης τῶν λογισμῶν. 97
Χ'. Περὶ πνευματικῆς χαρᾶς. 98
Ψ'. Περὶ τῶν θείων γραφῶν ὅτι οὐκ ἔχουσι διαφωνίαν. 100
Ω'. Πῶς ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς αἴθησιν, ἵνα γινώσκῃ τὸ συμφέρον. 102

Τοῦ Μακαρίου Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ μετάφρασις εἰς τοὺς πεντήκοντα λόγους τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου ἐν κεφαλαίοις ἑκατὸν πεντήκοντα. 109

Τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου, κεφάλαια πρακτικὰ καὶ θεολογικὰ ἑκατὸν πεντήκοντα πέντε. 151

Τοῦ Ὁσιωτάτου Πρεσβυτέρου Νικήτα τοῦ Στηθάτου, κεφαλαίων πρακτικῶν Ἑκατοντὰς ά. 174
Ἑκατοντὰς β'. φυσικῶν κεφαλαίων περὶ τῆς τοῦ νοὸς καθάρσεως 190
Ἑκατοντὰς γ'. Γνωστικῶν κεφαλαίων· περὶ ἀγάπης καὶ τελειώσεως βίου. 207

Θεολήπτου Φιλαδελφείας λόγος, τὴν ἐν Χριστῷ κρυπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνύων ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν κόπον 227
Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαια ἐννέα. 233
Τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νικηφόρου Μοναχοῦ, λόγος περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας· μεστὸς οὐ τῆς τυχούσης ὠφελείας 236
Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου κεφάλαια πάνυ ὠφέλιμα περὶ ἐντολῶν, δογμάτων ἀπειλῶν καὶ ἐπαγγελιῶν. Ἔτι δὲ καὶ περὶ λογισμῶν, καὶ παθῶν, καὶ ἀρετῶν, καὶ περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς ἑκατὸν τριάκοντα ἑπτά. 243
Τοῦ αὐτοῦ ἕτερα κεφάλαια τρία περὶ μεθηλικιώσεων τῶν ἐν Χριστῷ. 263
Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἐμπαθοῦς ἀλλοιώσεως ἄλλο κεφάλαιον. 263
Καὶ ἄλλο περὶ ἀγαθῆς ἀλλοιώσεως 264
Καὶ ἄλλο· περὶ τῶν καθ' ὕπνους πειρασμῶν. 264
Καὶ ἄλλο· ὅτι ὁ ἐσθίων ἀγάπην ὀφείλει δέχεσθαι τὴν ἐλεημοσύνην κατὰ τρόπους ἑπτά. 264
Τοῦ αὐτοῦ· εἴδησις ἀκριβὴς περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς· καὶ περὶ τῶν σημείων τῆς χάριτος, καὶ τῆς πλάνης καὶ τίς ἡ διαφορὰ τῆς θέρμης, καὶ τῆς ἐνεργείας· καὶ ὅτι χωρὶς ὁδηγοῦ εὐχερῶς συνεισέρχεται ἡ πλάνη κεφάλαια δέκα. 265
Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἡσυχίας, καὶ τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς, κεφάλαια δέκα πέντε. 268
Τοῦ αὐτοῦ· περὶ τοῦ πῶς δεῖ καθέζεσθαι τὸν ἡσυχάζοντα εἰς τὴν εὐχήν, καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι. 273
Περὶ τοῦ πῶς δεῖ λέγειν τὴν εὐχήν. 273
Περὶ τοῦ πῶς δεῖ κρατεῖν τὸν νοῦν. 274
Περὶ τοῦ πῶς δεῖ διώκειν τοὺς λογισμούς. 274
Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ψάλλειν. 274
Περὶ τῆς διαίτης τοῦ ἡσυχάζοντος. 275

Digitized by Google

Περὶ πλάνης καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν ὑποθέσεων. 276

Τί ποιήσει τις, ὅτε μετασχηματίζεται ὁ δαίμων εἰς Ἄγγελον φωτὸς, καὶ πλανᾷ τὸν ἄνθρωπον; 278

Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεσσαλονίκης, λόγος πρὸς τὴν σεμνοτάτην ἐν μοναζούσαις Ξένην, περὶ παθῶν, καὶ ἀρετῶν, καὶ περὶ τῶν τικτομένων ἐκ τῆς κατὰ νοῦν σχολῆς. 280

Τοῦ αὐτοῦ, δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας, ἤτοι τῆς νέας διαθήκης 296

Ἐκ τῶν τοῦ αὐτοῦ λόγων ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων, ἀπόκρισις, ὅτι τοῖς προηρημένοις ἐν ἡσυχίᾳ προσέχειν ἑαυτοῖς, οὐκ ἀσυντελὲς ἔνδον τοῦ σώματος πειρᾶσθαι κατέχειν τὸν οἰκεῖον νοῦν. 300

Τοῦ αὐτοῦ περὶ προσευχῆς, καὶ καθαρότητος καρδίας. κεφάλαια τρία. 305

Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαια φυσικὰ, θεολογικὰ, ἠθικά τε καὶ πρακτικὰ ἑκατὸν πεντήκοντα. 307

Ἁγιορείτικος τόμος ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων διὰ τοὺς ἐξ ἰδίας ἀπειρίας, καὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἁγίους ἀπειθίας ἀθετοῦντας τὰς τοῦ πνεύματος μυστικὰς ἐνεργείας, κρεῖττον ἢ λόγος ἐν τοῖς κατὰ πνεῦμα ζῶσιν ἐνεργουμένας, καὶ δι' ἔργων φανερουμένας, ἀλλ' οὐ διὰ λόγων ἀποδεικνυμένας. 342

Τῶν ἐν Μοναχοῖς Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων μέθοδος, καὶ κανὼν ἀκριβὴς, περὶ τῶν αἱρουμένων ἡσύχως βιῶναι· περί τε πολιτείας αὐτῶν καὶ διαίτης· καὶ περὶ τοῦ ὅσων καὶ ἡλίκων ἀγαθῶν πρόξενος ἡ ἡσυχία καθίσταται, τοῖς λόγῳ μετιοῦσιν αὐτήν· διῃρημένη εἰς ἑκατὸν κεφάλαια. 348

ά. Περὶ τῆς δι' Ἁγίου Πνεύματος τοῖς πιστοῖς ἐνυπαρχούσης θείας χάριτος. 348

β'. Ὅτι χάριν ἐπερωτήσεως ἀδελφοῦ φοῦ τινος ἐξηπλώθη ἡ παροῦσα τοῦ λόγου ὑπόθεσις. 348

γ'. Ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης πραγματείας, τὸ μαθεῖν τίς ὁ θεμέλιος τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκοδομῆς. 349

δ'. Ὅτι ἀρχὴ, τὸ κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Σωτῆρος πολιτεύεσθαι, καὶ τέλος, τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν δωρηθεῖσαν ἡμῖν διὰ τοῦ βαπτίσματος χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. 349

έ. Τίς ἡ χάρις καὶ πῶς ἂν γένοιτο ἡμῖν ταύτης ἐπιτυχεῖν; καὶ τίνα τὰ ταύτην θολοῦντα; καὶ τίνα τὰ ταύτην ἀνακαθαίροντα. 349

ς'. Ὅτι ἐν μὲν τῷ Ἁγίῳ Βαπτίσματι δωρεὰν τὴν θείαν χάριν δεχόμεθα, ταύτην δὲ τοῖς πάθεσι συγκαλύψαντες, τῇ τῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσει πάλιν ἀνακαθαίρομεν. 350

ζ'. Ὅτι δεῖ πάσας τὰς ἐντολὰς μετιέναι· τὸ δὲ πλεῖστον μέρος τῆς ἐργασίας ἀπονέμειν ταῖς τῶν ἄλλων πρώταις. 350

ή. Ὅτι ἀρχὴ πάσης θεοφιλοῦς ἐργασίας, ἡ μετὰ πίστεως ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἀνατέλλουσα εἰρήνη καὶ ἀγάπη. 351

θ'. Ὅτι δι' ἑκάστου τούτων, καὶ ὁμοῦ τῶν τριῶν, ἡ πάντων τῶν ἀγαθῶν σωτηρία ἐπιδαψιλεύεται ἡμῖν. 351

ί. Ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ταῦτα τοῖς μαθηταῖς κατέλιπεν· ὡσαύτως καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. 351

ιά. Ὅτι ἐν τούτοις τοῖς τρισὶ συνεξύφανται πᾶσαι αἱ ἀρεταί. 352

ιβ'. Ὅτι καὶ ἡ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάρις, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ὀνόματι ἐπιβραβεύεται. 352

ιγ'. Ὅτι εἰκότως τοῖς Ἁγίοις ἡμῶν Πατράσι διώρισται προσεύχεσθαι ἡμᾶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, Χριστὸν, καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖν τὸ ἔλεος. 353

ιδ'. Ὅτι δεῖ τὴν ἡσυχίαν πρὸ πάντων ἐκλέξασθαι μετὰ τῆς καθόλου ἀποταγῆς, καὶ ὑποταγὴν τελείαν. 353

ιέ. Τίνα τὰ τῆς ἀληθοῦς ὑποταγῆς σημεῖα 354

ις'. Ὅτι σὺν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει δεῖ ἐπιμελεῖσθαί σε καὶ τῶν καλῶν ἔρ-

Digitized by Google

γων, ὅπερ ἐστι τὸ ά Κεφάλαιον τοῦ ις' διῃρημένου εἰς δέκα κεφάλαια. 357
Ὅτι ἡ πίστις διπλῆ. τὸ β'. Κεφ. 358
Ὅτι δεῖ εἰρηνικὸν εἶναί σε, τὸ γ'. 359
Ἀπερίσπαστον τὸ δ'. 359
Ἀμέριμνον. τὸ ε'. 359
Σιωπηλόν. τὸ ς'. 359
Ἥσυχον τὸ ζ'. 360
Εὐχάριστον ἐν παντί. τὸ η'. 360
Γινώσκειν τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν. τὸ θ'. 360
Καὶ φέρειν γενναίως τοὺς πειρασμούς. τὸ ι'. 360
ιζ'. Περὶ τοῦ φόβου τῶν ἀρχαρίων, καὶ τῶν τελείων. 362
ιη'. Ὅτι, καιροῦ καλοῦντος, ὀφείλομεν μηδ' αὐτῆς τῆς ζωῆς ἡμῶν φείδεσθαι, χάριν τῶν ἐντολῶν, 362
ιθ'. Μέθοδος φυσικὴ περὶ τῆς ἔνδον καρδίας δι' εἰσπνοῆς ῥινὸς εἰσοδοεξόδου, καὶ τῆς μετ' αὐτῆς ἐνεργουμένης παρ' ἡμῶν προσευχῆς. 363
κ'. Περὶ τῆς αὐτῆς. 363
κά. Ὅτι καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ὡς καὶ ἄλλοι τῶν πάλαι Ἁγίων, διορίζεται προσεύχεσθαι καὶ ἔνδον καρδίας. 364
κβ'. Ἔτι περὶ τῆς μετὰ προσευχῆς ἔνδον καρδίας μνήμης τοῦ Ἰησοῦ. 364
κγ'. Ὅτι δεῖ καθῆσθαι κατά γε τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐν ἡσύχῳ καὶ ἀφεγγεῖ οἰκίσκῳ. 364
κδ'. Ὅτι διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ ὀνόματος τὸ ἀρέμβαστον τῷ νοῒ ἐπιχορηγεῖται, συνεργεῖ δέ πως καὶ ἡ ῥηθεῖσα μέθοδος, καὶ ἡ καθέδρα. 364
κέ. Ὅπως δεῖ διέρχεσθαι τὸ ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἕως τοῦ ὄρθρου διάστημα. 365
κς' Ὅπως τὸν κατ' ὄρθρον καιρὸν δεῖ διέρχεσθαι, ἄχρι καὶ τῆς πρωΐας. 366
κζ' Ὅπως ἀπὸ τῆς πρωΐας ἕως τοῦ ἀρίστου. 366
κή. Περὶ παραφυλακῆς ἀπὸ τῆς ἀργίας, καὶ ὅτι ἀναγκαῖον τηρεῖν τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν. 366
κθ' Ἔτι περὶ προσευχῆς, καὶ ὅτι δεῖ προσεύχεσθαι ἀεί. 367
λ'. Περὶ τῆς σωματικῆς διαίτης. 369
λά. Ὅπως δεῖ κατὰ β'. καὶ δ'. καὶ ς'. τρέφεσθαι. 370
λβ'. Ὅπως κατὰ γ'. καὶ έ. 370
λγ'. Ὅπως κατὰ ζ'. καὶ περὶ ἀγρυπνιῶν, καὶ ὅπως δεῖ ἐσθίειν κατὰ τὸν καιρὸν αὐτῶν. 371
λδ'. Ὅπως κατὰ τὰς κυριακὰς, καὶ περὶ ἑτέρων τινῶν καὶ περὶ κόπου, καὶ ταπεινώσεως. 372
λέ. Ὅπως κατὰ τὰς ἁγίας τεσσαρακοστάς, καὶ μᾶλλον κατὰ τὴν μεγάλην. 372
λς'. Περὶ διακρίσεως· καὶ ὅτι τῇ ἐμμέτρῳ ἐργασίᾳ τιμὴ οὐκ ἔστι, καὶ περὶ ὑποταγῆς. 372
λζ'. Ὅπως δεῖ διέρχεσθαι τὸ μετὰ τὸ γεῦμα ἄχρι δύσεως, καὶ ὅτι κατὰ τὸν κόπον,καὶ ἡ διανομὴ τῶν θείων χαρισμάτων ἐπιδίδοται. 373
λή. Ὅτι μείζων πάσης ἐργασίας ἡ καθαρὰ προσευχή. 374
λθ'. Περὶ τῆς ποσότητος τῶν γονυκλισιῶν. 375
μ'. Ὅτι ἡ τῶν θείων διανομὴ ἐπιχορηγεῖται καὶ κατὰ τὴν ἕξιν, καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν φυσικὴν διάθεσιν. 375
μά. Περὶ τῆς τελειοτάτης διακρίσεως καὶ τίς ὁ παρὰ φύσιν ζῶν, τίς ὁ κατὰ φύσιν, καὶ τίς ὁ ὑπὲρ φύσιν. 376
μβ'. Ἔτι περὶ διακρίσεως. 376
μγ'. Περὶ τροπῆς τῆς πρὸς ἕκαστον· καὶ περὶ τοῦ κλέους τῆς ταπεινώσεως. 377
μδ'. Περὶ μετανοίας, καθαρότητος καὶ τελειότητος. 378
μέ. Περὶ τῆς ά. τῶν πέντε ἐργασιῶν. 378
μς'. Τίς ἡ ἀρχή, καὶ ἡ αὔξησις, καὶ ἡ τελείωσις. 379
μζ'. Περὶ τάξεως ἡσυχίας ἀρχαρίων. 379
μή'. Ὅπως διὰ προσοχῆς δεῖ προσεύχεσθαι. 380
μθ'. Ὅπως παρέδοσαν τὴν προσευχὴν οἱ θεῖοι πατέρες. 380
ν'. Ὅτι καὶ ἀπὸ αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων εὕρηται μεμυσταγωγημένα πως τὰ ῥήματα τῆς ἱερᾶς προσευχῆς. 381
νά. Ὅτι ἔξεστι καὶ τοῖς ἀρχαρίοις ποτὲ μὲν ὅλοις τοῖς τῆς προσευχῆς ῥήμασι, ποτὲ δὲ ἐν μέρει ταύτης προσεύχεσθαι· καὶ μὴ μεταλάσσειν συνεχῶς τὰ ῥήματα. 382
νβ'. Ὅτι ὁ καρπός, ἔνδον καρδίας προσεύχεσθαι· καὶ δεῖται καὶ χρό-

νου μακροῦ, καὶ ἀγῶνος, καὶ βίας. 383
νγ΄. Ὅπως ἔρχεταί τις εἰς τὴν καθαρὰν προσευχήν. 383
νδ΄. Περὶ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς, καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς θέρμης. 384
νε΄. Ὅτι καὶ ἡ θέρμη διαφόρως ἔχει τὴν γένεσιν. 384
νϛ΄. Τί τὸ προσεχῶς ἔργον τῆς καρδιακῆς θέρμης. 384
νζ΄. Περὶ τοῦ ἐκ τῆς θέρμης, προσοχῆς τικτομένου πόθου, καὶ ἔρωτος. 385
νή. Περὶ δακρύων, καὶ ἔτι περὶ θείου πόθου. 385
νθ΄. Περὶ τοῦ μὴ ζητεῖν τὰ ὑπὲρ τὸ μέτρον. 385
ξ΄. Περὶ θερμοῦ ζήλου, καὶ τῆς ἐν ἡμῖν θείας ἐμφανείας, καὶ τοῦ τῆς χάριτος ἐνυποστάτου φωτισμοῦ. 386
ξά. Περὶ ἐνεργείας θείας, καὶ ἐναντίας. 386
ξϐ΄. Περὶ διδασκάλου ἀπλανοῦς. 386
ξγ΄. Περὶ φωτισμοῦ ἀληθινοῦ, καὶ ψευδοῦς. 386
ξδ΄. Περὶ φαντασίας ἀπρεποῦς τε, καὶ εὐπρεποῦς. 386
ξέ. Ὅτι καὶ ἡ ἀπρεπὴς φαντασία, καὶ ἡ εὐπρεπὴς ἀπόβλητος τοῖς ἁγίοις. 387
ξϛ΄ Περὶ νοός, ψυχῆς, καὶ καρδίας καθαρῶν, καὶ τελείων. 388
ξζ΄. Ὅπως οἱ Προφῆται ἐφαντάζοντο. 388
ξή. Ἔτι περὶ φαντασιῶν, καὶ ποικίλων θεωριῶν. 389
ξθ΄. Περὶ τῶν πέντε δυνάμεων τῆς ψυχῆς, καὶ περὶ φαντασιῶν τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ νοῦ· καὶ ὅτι δεῖ φεύγειν ταύτας. 390
ο΄. Ἔτι περὶ νοός, 391
οά. Ἔτι περὶ καθαρᾶς προσευχῆς. 392
οϐ΄. Ὅτι ἄλλο ἀπάθεια νοός, καὶ ἄλλο προσευχὴ ἀληθής. 392
ογ΄. Ἔτι περὶ φαντασιῶν, καὶ τῶν τῆς πλάνης σημείων, καὶ ἀληθείας. 393
οδ. Περὶ Παρακλήσεως θείας, καὶ ἐπιπλάστου. 394
οέ. Περὶ ἡδονῆς θείας. 395
οϛ΄. Ὅτι ἡ πνευματικὴ ἡδονή, καὶ πολύσημός ἐστι, καὶ ἀνώνυμος. 395
οζ΄. Ὅτι δεῖ πρᾶον εἶναι τὴν καρδίαν τὸν ἡσυχαστήν. 396
οή. Ὅπως ἂν κατορθωθείη ἡ πραότης, καὶ περὶ τοῦ τριμεροῦς τῆς ψυχῆς. 397
οθ΄. Ὅτι ταχέως δεῖ μετανοεῖν ἐν ταῖς ἐκτροπαῖς. 397
π΄. Περὶ ὀλίσθου, καὶ μετανοίας. 397
πά. Ἔτι περὶ μετανοίας, φόβου, ἀγάπης, πένθους, δακρύων, καὶ αὐτομεμψίας 398
πϐ΄. Περὶ προσοχῆς, καὶ τοῦ σοφῶς ἀσφαλίζεσθαι. 399
πγ. Ὅτι δεῖ εἰς πάντα σπουδάζειν τὸν ἡσυχαστήν, καὶ πρὸ πάντων, ὥστε εἶναι πρᾶον, καὶ καθαρῶς ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἔνδον καρδίας. 399
πδ. Περὶ καλοῦ, καὶ ἐκστατικοῦ ἔρωτος. 399
πέ. Περὶ πολέμου, καὶ παραχωρήσεως καὶ ἐγκαταλείψεως. 399
πϛ΄. Περὶ ἀπαθείας. 401
πζ΄. Ἔτι περὶ ἀπαθείας, καὶ τελειότητος. 402
πή. Περὶ ἐμπαθείας, ἡδυπαθείας, καὶ προσπαθείας, καὶ ἀπαθείας. 402
πθ΄. Τί ἐστιν ἐμπαθής, ἡδυπαθής, προσπαθής, καὶ ἀπαθής. καὶ περὶ σεραπείας τούτων. 402
ϟ΄. Περὶ πίστεως, ἐλπίδος, καὶ ἀγάπης. 402
ϟά. Περὶ τῆς ἁγίας κοινωνίας, καὶ ὅσων ἀγαθῶν ἡμῖν πρόξενος ἡ συνεχὴς μετὰ καθαροῦ συνειδότος ταύτης μετάληψις. 404
ϟϐ΄. Ὅτι ἀνάγκη μαθεῖν τί τὸ θαῦμα τῶν μυστυρίων, καὶ διατὶ ἐδόθη, καὶ τίς ἡ ὠφέλεια. 404
ϟγ΄. Τέλος τῆς κατὰ πλάτος πασῶν ὑποθέσεων, καὶ παραίνεσις πρὸς τὸν ἐπερωτήσαντα. 407
ϟδ΄. Ὅπως δεῖ ἐκλαμβάνειν καὶ τῶν Πατέρων ῥήματα. 407
ϟέ. Ἀνακεφαλαίωσις, καὶ ὅπως δεῖ προσεύχεσθαι· καὶ περὶ φωτισμοῦ, καὶ θείας δυνάμεως. 407
ϟϛ΄. Ἑτέρα ἀνακεφαλαίωσις. 408
ϟζ΄. Ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀπλανής, καὶ πατροπαράδοτος, καὶ κατὰ Θεὸν πολιτεία. ἡ ἐξ ὑποταγῆς ἡσυχία. 409
ϟή. Ὅτι κἂν καὶ ἄλλαι ὦσιν ὁδοὶ σωτήριοι, ἀλλ᾽ αὕτη ἡ πρόκριτος, καὶ βασιλίς, καὶ εἰς υἱοθεσίαν φέρουσα. 409
ϟθ. Ὅτι διὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς ἐργασίας, καὶ πολυώνυμός ἐστι. 409
ρ΄. Ἠθικόν, ὅτι χρὴ καὶ ἡμᾶς ὡς δυνατὸν ἀγωνίζεσθαι, ἵνα καταξιωθῶμεν ἀπὸ τοῦ νῦν, ὡς ἀρραβῶνος

Digitized by Google

μέρει τῶν τοιούτων μεγίστων δωρεῶν. 410

Τοῦ Μακαρίου Καλλίστου τοῦ Πατριάρχου Κεφάλαια περὶ προσευχῆς δέκα τέσσαρα. 411

Τοῦ Μακαρίου Καλλίστου τοῦ Πατριάρχου τὰ ἐλείποντα Κεφάλαια. 412

Τοῦ Κυρίου Καλλίστου τοῦ Τηλικούδη περὶ ἡσυχαστικῆς τριβῆς. 456

Ἐκλογὴ ἀπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων περὶ προσευχῆς, καὶ προσοχῆς. 459

Ἐκ τῶν τοῦ Καλλίστου Καταφυγιώτου συλλογιστικῶν, καὶ ὑψηλοτάτων Κεφαλαίων τὰ σωζόμενα ἐννενήκοντα δύο, περὶ θείας ἑνώσεως, καὶ βίου θεωρητικοῦ. 462

Τοῦ μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Συμεὼν περὶ τῆς ἱερᾶς, καὶ θεοποιοῦ προσευχῆς, Κεφάλαιον σιϛʹ. 499

Τοῦ αὐτοῦ, ὅτι πάντες οἱ Χριστιανοὶ ἱερωμένοι, Μοναχοί, καὶ Λαϊκοὶ ὀφείλουσι κἂν ὡρισμένως ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ δύναμιν προσεύχεσθαι, κεφάλαιον σιζʹ. 500

Ἀνωνύμου τινὸς Ἁγίου λόγος θαυμάσιος περὶ τῶν λόγων τῆς θείας Προσευχῆς· ἤγουν τοῦ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με, μεταγλωττισθεὶς εἰς τὸ ἁπλοῦν. 501

Ἑρμηνεία τοῦ, Κύριε ἐλέησον, πολλὰ ὠφέλιμος νὰ τὴν ἰξεύρη κάθε Χριστιανός, μεταγλωττισθεῖσα εἰς τὸ ἁπλοῦν. 504

Τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου λόγος περὶ πίστεως· καὶ διδασκαλία εἰς ἐκείνους ὁποῦ λέγουν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνοι ὁποῦ εὑρίσκονται μέσα εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἔχουν φροντίδες κοσμικαῖς νὰ φθάσουν εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς· καὶ διήγησις περὶ τούτου εἰς τὴν ἀρχὴν πολλὰ ὠφέλιμος εἰς τὸ ἁπλοῦν. 507

Τοῦ αὐτοῦ ἁγίου περὶ τῶν τριῶν τρόπων τῆς προσευχῆς· καὶ

Περὶ τοῦ αʹ. τρόπου. 513

Περὶ τοῦ βʹ τρόπου. 513

Περὶ τοῦ γʹ τρόπου. 514

Ἐρώτησις διατὶ ὁ αʹ. καὶ βʹ. τρόπος δὲν ἠμποροῦν νὰ κατορθώσουν ἐκεῖνα ὁποῦ κατορθώνει ὁ γʹ. τρόπος. 516

Καὶ ἀπόκρισις τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου εἰς τὴν Ἐρώτησιν. 516

Τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου· πῶς πρέπει νὰ λέγη ὁ καθένας τὴν Προσευχήν. 518

Πῶς πρέπει τινὰς νὰ λέγη τὴν εὐχήν. 518

Πῶς νὰ κρατῇ τὸν νοῦν. 519

Πῶς νὰ διώχνη τοὺς λογισμούς. 519

Περὶ ἡσυχίας. 520

Πῶς πρέπει τινὰς νὰ ψάλη. 521

Πῶν νὰ τρώγη. 522

Περὶ πλάνης, καὶ ἄλλων ὑποθέσεων. 523

Ἐρώτησις, τί νὰ κάμη τινάς, ὅταν ὁ διάβολος φαίνεται ὡσὰν Ἄγγελος φωτός. 526

Ἀπόκρισις τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου. 526

Ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Μαξίμου τοῦ λεγομένου Καψοκαλύβη συνομιλία περὶ τῆς Προσευχῆς θαυμασία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Σιναΐτου μὲ τὸν θεῖον Μάξιμον. 527

Ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Θεσσαλονίκης τοῦ Θαυματουργοῦ. ὅτι πρέπει ὅλοι κοινῶς οἱ Χριστιανοὶ νὰ προσεύχωνται ἀκατάπαυστα. 530

Digitized by Google

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἀντὶ	Γράφε	Σελ.	Στήλη	Στ.
και τὴν	κατὰ τὴν	ά.	ά.	6
φθάνον	φθόνον	»	»	44
και τὰς	κατὰ τὰς	β'.	»	7
Ἰησοῦ ἡμῶν	ἡμῶν Ἰησοῦ	»	β'.	32
τιμῶν	τινῶν	γ'.	»	5
καὶ τὸν	καὶ τὴν	»	»	29
μεθ'-	μεθύ-	έ.	»	38
εὑρικέναι	εὑρηκέναι	»	»	44
μονουχὶ	μονονουχὶ	1	»	6
ἀπονένουχεν	ἀπονένευκεν	»	»	11
ὅτι μὴ	ὅτι οὐ	2	»	26
θυρᾶσθαι	θηρᾶσθαι	3	ά.	16
ὑμεῖς	ἡμεῖς	»	β'.	30
ῥαθημίας	ῥαθυμίας	6	α'.	51
καταπατήσσειν	καταπτήσσειν	9	»	15
οὐχ' οἷόν τε	οἷόν τε	10	»	15
τὸ	τὸν	10	β'.	1
διψάσας	διψήσας	11	»	8
αἰχρὸς·	αἰσχρὸς.	13	α'.	42
εὐχριστία	εὐχαριστία	16	β'.	42
ἐνδυναμώθη	ἐνεδυναμώθη	19	»	42
ἀρρέπτῳ	ἀτρέπτῳ	20	α'.	46
σιὼν	Σιὼν	21	α'.	5
σαράφθας	Σαράφθας	22	»	49
χάριν*	χάριν	23	»	3
χολᾶσαι	σχολᾶσαι	23	»	28
στυγιάσης	στυγνάσης	24	β'.	50
τόδε δὴ	τότε δὴ	25	»	3
ὑπόμ-νησις	ὑπόμνησις	26	ά.	13-14
ἐξαρπάζειν	ἐξαρπάζειν	31	α'.	14
κα-ζομόνος	καιόμενος	31	α'.	16-17
αἰχρῶς	αἰσχρῶς	31	β'.	4
προδευσάντων	προοδευσάντων	34	α'.	13
πλούτου	πλοῦτον	39	β'.	39
κατηγορύ-νων	κατηγορούντων	42	»	51-52
ἰσπρίου	ὀσπρίου	51	α'.	38
διακριτικωτάτους	διακριτικωτάτοις	54	β'.	9
Σιμαΐτης	Σιναΐτης	56	»	2
καὶ δύναμιν	κατὰ δύναμιν	56	α'.	22
ἴθιον	ἴδιον	59	»	8
μεταννοῦντα	μετανοοῦντα	59	β'.	31
κστ'.	σκστ'	63	—	26
συναλλάσειν	συναλλάσσειν	70	β'.	37
ἐλεληθότες	ἐληλυθότες	74	α'.	35
ἐνουργουμένων	ἐνεργουμένων	77	»	51
διαδουχεῖται	δαδουχεῖται	85	»	2
ἡδύστη	ἡδίστη	87	»	31
ἐξαστελῶ	ἐξαποστελῶ	88	β'.	9
χολὴν	σχολὴν	89	α'.	32
συγχίσεως	συγχύσεως	93	»	15
δορσωσάμενος	διορθωσάμενος	94	β'.	7
Βαβιλωνίων	Βαβυλωνίων	97	»	8
ροδ'.	ρογ'	98	ἐν περιθωρ.	
ἰεκοσιπέντε	εἰκοσιπέντε	103	α'.	31
σαβαὼθ	Σαβαὼθ	107	»	44
καυχόμενς	καυχώμενος	109	β'.	32
ἐκβέβλητο	Ἐξεβέβλητο	112	»	14
σοφρονισταὶ	σωφρονισταὶ	114	α'.	30
τὸ γὲν	τὸ μὲν	116	β'.	33
παρέξω	παρέξει	117	»	49
φαραώ	Φαραώ	115	α'.	41
ἀργυρωνήταις	ἀργυρωνήτοις	121	»	21
τοῦ Δανιὴλ	τὸν Δανιὴλ	134	α'.	7
ἐναλλατιόμενος	ἐναλλαττόμενος	140	β'.	14
τέος	τέως	147	ά.	49
ὄτως	ὄντως	156	β'.	31
Διηγήσατέ μοι	Διηγήσατό μοι	161	ά.	8
τετοκεῖαν	τετοκυῖαν	170	»	17
εὐφαίνεις	εὐφραίνεις	110	»	46
προκεκρατηκεῖαν	προκεκρατηκυῖαν	172	»	28
προσεδίαν	προσεδρίαν	175	»	52
τρογλυδύτας	τρωγλοδύτας	177	»	2
ἔτι	ὅτι	179	ά.	17
ἡμεῖς	ὑμεῖς	179	»	18
κέτρον	κέντρον	179	β'.	17
ψωμίσωσι	ψωμίσωσε	179	»	32
πιστωθέντα	πισσωθέντα	180	ά.	1
ἐνπαιγμάτων	ἐμπαιγμάτων	180	β'.	5
ἔγκονον	ἔκγονον	184	ά.	52
ὥρα	ὅρα	185	β'.	16
ἐμπεσίρων	ἐμπείρων	185	»	35
ἄθλιος	ἄθλοις	186	»	25
προσέχε μοι	πρόσεχε μοι	187	»	11
«Ταύταις γὰς ταῖ ἐννοίας» κλ. ἀπαλειπτέον ὅλως.		188	ά.	15-18
Χρισόστομος	Χρυσόστομος	189	β'.	8
ἐπειρεάζοντος	ἐπηρεάζοντος	191	ά.	39
ὑπὸ-ἔχρεοι	ὑπόχρεοι	191	β'.	44
μὲ δὲ	μὴ δὲ	191	β'.	48
σκέπτοντα	σκέποντα	192	β'.	46
πρὸ	πρὸς	194	ά.	30
ἐνεργέστερον	ἐναργέστερον	196	»	26
ὅτ' αὐτὸν	ὃ ταὐτὸν	197	»	52
ἐπιτυχεῖν	ἐπιτυχεῖν	200	β'.	13
πλοῦτος	πλούτου	206	ά.	27
ἐνέρ-	ἐνέργειαν	210	»	13
οὐκ ἐλθὼν, ἐπί-σταται	ἐλθὼν, οὐκ ἐπί-σταται	210	β'.	52
σὺν	σὴν	223	»	23
ἀμύνε-άθαι	ἀμύνεσθαι	224	»	6

Digitized by Google

Ἀντὶ	Γράφε	Σελ.	Στήλη	Στ.
πεποιωμένων	πεποιημένων	225	»	25
γρ'.	ρ'.	232	ἐν	περιθ.
πλήρη	πλήρης	252	β'.	37
κατ'-	καὶ	252	»	44
κεχωρίτωται	κεχαρίτωται	253	ά.	2
πᾶσε	πᾶσα	261	»	21
ἐναπομένως	ἐναπομένων	267	β'.	2
ταῖς	ταῖν	267	»	42
καθ' ἡ	καθ' ἣν	267	»	42
ἀπηρθι-	ἀπιρθ-	268	ά.	7
εἰδέχεται	εἰσδέχεται	277	β'.	41
ἐπαιθόμενος	ἐπαισθόμενος	279	»	49
διέφυφεν	διέφυγεν	287	»	25
συχᾷ	συλᾷ	288	»	15
μαίνοντος	μένοντος	289	»	7
παραδον	πάροδον	293	»	35
κατεγνωμένος	κατεγνωσμένος	300	»	40
διαβασθέντων	διαβιβασθέντων	302	ά.	36
χυρίου	κυρίου	308	β'.	5
αὐτὸ	αὐτὸν	309	ά.	14
φήσει	φύσει	310	β'.	16
ἐξομπλάριον	ἐξεμπλάριον	311	»	45
ψυφίζεσθαι	ψηφίζεσθαι	312	ά.	30
νοεράν	νοερὸν	312	»	31
διὰ τὸ νοῦς	διὰ τοῦ νοῦ	312	»	44
οὔτε	εἴτε	313	»	2
αἴθησιν	αἴσθησιν	313	»	44
δξαίφνης	ἐξαίφνης	313	β'.	50
διονοίας	διανοίας	320	ά.	6
εἰσηγούμενας	εἰσηγούμενος	322	»	39
μὲ τοῦ ἐσθίειν	μὴ τοῦ ἐσθίειν	324	β'.	38
ἐκελεύθης	ἐκελεύσθης	338	ά.	5
ἀσεβείας	εὐσεβείας	343	β'.	47
ἀκερέστως	ἀκορέστως	352	ά.	24
ἰχύσειας	ἰσχύσειας	357	»	51
πορὰ	παρὰ	368	»	43
ἀναληφθῆναι	ἀνακαλυφθῆναι	384	β'.	16
καταχεθῇ	κατασχεθῇ	386	ά.	31
πρακτικῶς	πρακτικὸς	386	β'.	15
παιδίου	πεδίου	387	β'.	5
ἔμλεως	ἔμπλεως	387	»	11
χοινία	σχοινία	388	»	10

ΤΟΜΟΣ Β'.

Ἀντὶ	Γράφε	Σελ.	Στήλη	Στ.
ὑξίκονον	ὑψίκλωνον	1	α'.	19
μετὰ	μὲν τὰ	2	»	34
εἰς μὴ	εἰ μὴ	2	β'.	6
ἀπτωνον	ἄπτωτον	8	»	31
μὲ	μὲν	9	ά.	45
ρομφέρον	συμφέρον	14	»	12
διψῶ	διψῶν	14	β'.	2
ἀσέβειαν	εὐσέβειαν	14	»	6
ἀφοσύνην	ἀφροσύνην	16	ά.	47
χολῆς	σχολῆς	17	β'.	45
χολὴν	σχολὴν	17	»	50
χολῆς	σχολῆς	18	»	30
κατὰ	καὶ	19	ά.	31
ῥυθεὶς	ῥυσθεὶς	19	»	34
ἐξαλεῖψα	ἐξαλεῖψαι	22	β'.	25
ὢν τοῦ θαύματος	ὢ! τοῦ θαύματος	23	ά.	26
ἀπατοῦντες	ἀπαιτοῦντες	22	»	35
ἀπέλπισται	ἀπήλπισται	24	β'.	11
ἐπώλεσα	ἀπώλεσα	24	»	11
ἔσθηται	αἴσθηται	34	ά.	41
εἴ ἐννοεῖν	ἢ ἐννοεῖν	35	β'.	28
γνῶμαι	γνῶναι	37	»	31
ἢ ἔλαβεν	ἣν ἔλαβεν	37	»	38
οἶδεν	οὐδὲν	41	ά.	11
Κλίματος	Κλίμακος	45	»	33
ἀνόητα	ἀνόνητα	46	β'.	33
ἀδιαστάκτως	ἀδιστάκτως	47	»	45
τῆς δὲ δυσχερῶν	τῶν δὲ δυσχερῶν	50	ά.	17
ἡ	ἢ	51	β'.	2
πρόξενοι	πρόξενος	51	»	3
θεωρία	θεωρίαι	51	»	16
διαλαμπάνει	διαλιμπάνει	53	»	16
φυσὶ	φησὶ	53	»	38
ὡς λαβὼν	ὡς μὴ λαβὼν	54	»	12
Δ' ΑΡΕΤΩΝ	ΔΙ' ΑΡΕΤΩΝ	56	—	36
ταπεινωμένους	ταπεινουμένου	58	ά.	14
συνέρσεως	συνεγέρσεως μετὰ	60	»	33
ἄνεμεν	ἄνεμον	60	β'.	23
πλήρας	πλήρης	61	»	14
πεπειρία	περπερία	68	»	12
εἰ	εἰς	72	»	16
συμβουλεύει	συμβασιλεύει	79	ά.	40
πῶς	πᾶς	82	β'.	8
πὴν	τὴν	83	»	49
χολῆς	σχολῆς	88	»	44
προδοκμῆναι	προδοῦναι	92	ά.	5
χολὴ	σχολὴ	100	»	17
ὅαι	ὅτι	101	»	23
πόμας	πόσας	108	ά.	50
ἀπαθείας	ἀπειθίας	116	β'.	21
διανοίας	διακονίας	117	ά.	13
ἀποχόμενος	ἀπεχόμενος	117	»	15
συνειδόμενος	συνηδόμενος	118	β'.	25
λύμνην	λύμην	119	ά.	26
Ἡ φράσις: «ὡς περ καὶ τουτὶ τὸ νήπιον τέλειόν ἐστιν·» ἀπαλειπτέα.		119	β'.	43
σκόλη	σκόλοψ	120	ά.	4
οἶδα	οἶδε	120	»	51
παρισῶσαι	περισῶσαι	123	β'.	49
ὡς	ὃς	124	»	48
χολῇ	σχολῇ	127	ά.	32
ἔχε	ἔσχε	140	»	6
ἐν νῦν	ἐνῆν	144	β'.	35
παύσῃ	πάσῃ	155	»	3

Ἀντὶ	Γράφε	Σελ.	Στήλη	Στ.
ἐκκαθάρσεως	δι' ἐκκαθάρσεως	159	ά.	24
ἐμώρατεν	ἐμώρανεν	163	β'.	45
τεθνάται	τεθνάναι	167	»	19
αὐτῶν	αἰτῶν	169	ά.	40
ἀνακρίοντας	ἀνακρίνοντας	171	»	18
ἀσφατῶς	ἀσφαλῶς	172	»	4-5
«ταὶ» ἀπαλειπτέον ὅλως.		192	β'.	2
εἰπὼν· εἰμὶ	εἰκὼν εἰμὶ	195	»	23
οὐδὲ	εἰδὲ	199	»	29
χολὴν	σχολὴν	202	»	9
ἔθιξε	ἔθιζε	202	»	21
παρακινησεὶς	παρακινηθεὶς	221	ά.	11
εὐτυχίαν	συντυχίαν	229	»	1
διασκορπούμενος	διασκοπούμενος	231	»	47
μιμήση	μισήση	239	β'.	13
εἰς	εἰ	240	ά.	37
τυγητὰ	στυγητὰ	241	β'.	10
ἔχον	ἔχου	241	»	15
εὐδιάθετον	ἐνδιάθετον	247	»	47
ἄτομον	[ἴσως] δίστομον	255	»	5
αἶδρα	ἄνδρα	261	ά.	23
ἀποχέσθαι	ἀποσχέσθαι	281	»	18
πόνω	πόνους	288	»	37
πεύδοντα	σπεύδοναα	300	ά.	48
ἔπαιζε	ἔταζε	304	»	4
διαρήστων	διαρήσσων	316	β'.	19
ἀντάγαθον	αὐτάγαθον	321	»	2
γίνεσαι	γίνεσθαι	344	»	13
φαιρομένη	φαινομένη	»	»	27
ἃς	οὓς	349	»	4
Ἐπιβλήσεως	Ἐπικλήσεως	351	»	14
καταρχουμένης	καταργουμένης	351	»	28
ἂς	ὥς	357	»	11
μένει	μέλει	366	»	33
ἀληθὴς	ἀληθῶς	361	»	30
ἀρχαίων	ἀρχαρίων	379	ά.	44
ἀνὴρ	ἀὴρ	383	β'.	50
ἀνθητηρίων	αἰσθητηρίων	391	»	46
πρώτην	πρώην	399	»	12
θῆτα	δῆτα	415	»	20
ἀναγνώσας καὶ θεωρία	ἀναγνώσει καὶ θεωρίᾳ	417	»	39
ὄρνις ἄστερος	ὄρνις ἄπτερος	417	»	48
ἐθ' ὅτι	ἐσθ' ὅτε	418	ά-	48
ἐν πνεῦμα	ἐν πνεύματι	421	»	1
ἐνερδοῦντι	ἐνεργοῦντι	422	β'.	10
ἀφίξαται	ἀφίσταται	403	»	30
πολυτόθητον	πολυπόθητον	407	»	34
Ἀφ' εἴδας	Ἀρ'εἴδας	425	»	34
συνυήσει	συνήσει	430	ά.	43

Ἀντὶ	Γράφε	Σελ.	Στήλη	Στ.
γενόμενοι	γενόμενοι	431	β'.	35
Εἰς φόβον	εἰ φόβον	432	ά.	41
ἀπαγγελείας	ἐπαγγελείας	432	»	41
ἔγνων	ἔγνω	433	»	6
γλυκοθυμίαι	γλυκυθυμίαν	»	»	7
«καὶ ὅλως κομιδῇ ἀγνότης τῆς ἀγάπης ἔγνων γλυκυθυμίαν τε καὶ παράκλησιν » ἀπαλειπτέον ὅλως		433	»	7 καὶ 8
ἀγωγέη	ἀνωγέη	434	β'.	24
ἀνεῖον	ἀνθρώπειον	435	»	40
καὶ ἐν ἄλλοις	ἐν ἄλλοις	436	ά.	45
εἰς	εἰ	439	»	25
ἔργα δὲ χειρῶν σου ἀγαλλιάσομαι. ἀπαλειπτέον		440	β'.	51
ὄχλου μένης	ὀχλουμένης	441	ά.	30
ὄπου	οὔπω	441	β'.	37
κενότροπον	καινότροπον	442	ά.	31
πείκει	ὑπείκει	443	»	47
προστάττοντος· οὖσα	προστάττοντος ὄντα	443	»	50
ἔκραξα	ἔκραξας	443	β'.	35
αὐτοκατάκειτος	αὐτοκατάκριτος	444	ά.	47
καθαρώτατε	καθαρωτέρα	444	β'.	48
εἰμὶ	εἰ μὴ	445	ά.	4
αὐτὸ ἀγάπη	αὐτοαγάπη	445	β'.	12
μεθ' ἧκας	μ' ἔθηκας [ἴσως]	445	»	19
παραδεδεγμένος	παραδεδεγμένοι	446	ά.	25
Χριστὲ Ἰησοῦ	Χριστὸν Ἰησοῦν	446	β'.	30
οὐδέ τις	εἰ δέ τις	448	ά.	14
κρίνον	κρίνειν	447	»	46
ἄρ' Τριὰς	ἄρ' ἡ Τριὰς	448	β'.	9
πορρεῖ	προρρεῖ	458	»	21
ζητεῖ τῷ	ζητείτω	458	»	32
πρώτην	πρώην	457	ά.	18
προσιτέα	προσιτὰ	466	β'.	20
ἐπιστεπτέον	ἐπισκεπτέον	469	ά.	50
τῷ χαῖρε	τῷχαῖρε(δυϊκῶς)	482	β'.	5
ἀπεχανίσθαι	ἀπεσχανίσθαι	483	ά.	30
φῶς	φῶ	484	β'.	8
« καὶ ἱστάμενος καὶ ἱστάμενος » τὸ ἓν ἀπαλειπτέον		489	ά.	17
«ἰδεῖν σὺν παντὶ» ἀπαλειπτέον		496	β'.	51
ὢ τῶν θαυμαστῶν ἔργων ὢ τῶν θαυμαστῶν ἔργων σου		431	β'.	41

Εἴτι δὲ διέλαθεν ἡμᾶς, καὶ εἴτι εὐκόλως νοητόν, ἀφίεται τῇ ἐπιεικείᾳ καὶ συγγνώμῃ τοῦ εὐσεβοῦς ἀναγνώστου.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ

† Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Γερμανός. 5
† Ὁ Λαρίσσης Νεόφυτος 2
† Ὁ Μαντινείας Θεόκλητος 2
† Ὁ Δημητριάδος Γρηγόριος 2
† Ὁ Θαυμακοῦ Μισαήλ 2
† Ἀρχιμ. Ἰω. Μαρτῖνος 2
Ἀναστάσιος Φιλίππου ψάλτης Ἀγ.Κωνστ. 1
Διονύσιος Πικατόρης 1
Νικόλαος Μπίλιος Αἰγινίτης 1

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι Κ. Χ. Δουκάκη.

Γεώργιος Φαμελιάρης 1
Κωνσταντῖνος Εὐθυμίου 1
Σπυρίδων Εὐθυμίου 1
Ἰσιδόριος Φαμελιάρης 1
Χρῆστος Φουπιώτης Μακεδών 1
Κωνσταντῖνος Μοντόπουλος Ναυπλιεὺς 1
Γεώργιος Φύτιζας κηροποιὸς 1
Δημήτριος Ζαχαράκος Ἠλ. Πρωτοψάλτης 1
Ἰωάννης Δ. Κουμεσόπουλος 1
Ἰωάννης Δ. Παπα Νικολάου 1
Ἀλέξανδρος Μ. Κουμεσόπουλος 1
Λάμπρος Μπέης 1
Ἐμμ. Οἰκονόμου 1
Νικόλαος Ληβαθινὸς Ἱεροδιάκονος 1
Ἀντώνιος Σεψάκης 1
Νικόλαος Φ. Ἰατρόπουλος 1
Δαμιανὸς Καραντζᾶς ἐκ Πόρου 1

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

Γεώργιος Ν. Μήριος 1
Κωνσταντῖνος Δουζίνος 1
Νικόλαος Δ. Πανταζῆς 1

ΝΑΥΣΤΑΘΜΟΣ

Δημήτριος Κουτσοδόντης 1
Κωνσταντῖνος Πολίτης 1
Παναγιώτης Γαβαλᾶς 1
Ἀνδρέας Ἐπιφανίδης 1
Λαζ. Β. Ἀδάμ 1
Ἀντώνιος Βάλβης 1
Σταῦρος Μυλωνᾶς 1

Ἀναστάσιος Ν. Κοκκίνης 1
Ἀντώνιος Χαλιώτης 1
Ἰωάννης Μαρινιώτης 1
Διονύσιος Ν. Ψαρρᾶς 1
Βασίλειος Πιπίνος 1
Κωνσταντῖνος Πιπίνος 1
Νικόλαος Κολέτσης 1
Ἀθανάσιος Δημ. Καραντζᾶς 1
Νικόλαος Πιτσάκης 1
Παναγιώτης Καφαντάρης 1

ΣΑΛΑΜΙΣ

Ἰωάν. Ἀγγ. Βενετσιάνος 1
Γεώργιος Θέρμιος 1

ΝΑΥΠΛΙΟΝ (χωρίον Κουτσίου)

Γρηγόριος Σωτηρόπουλος Ἱερεὺς καὶ Διδάσκαλος. 1

ΖΑΧΟΛΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Ἱερὰ Μονὴ Προφήτου Ἠλιοῦ.

Ἀγαθάγγελος Κανελόπουλος Ἱερομόν. 1

ΚΥΘΗΡΑ

Δημήτριος Α. Ποτήρης 1

ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ

† Ὁ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμ. Νεόφυτος 1

Ἱερὰ Μονὴ Ἀγ. Νικολάου Θήρας

Ὁ ἐφημέριος αὐτῆς Γ. Α. Νομικὸς 1

Ἱερὰ Μονὴ Γαλατάκη.

Λεόντιος Κοραλᾶς
Συμβούλιον τῆς Μονῆς Γαλατάκη διὰ τὴν Μονὴν ταύτην. 1

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ

Γερμανὸς Μαυροειδὴς Ἱεροκῆρυξ 1
Φιλόθεος (Ἰωαννίδης Ἀρχιμανδρίτης 1

Digitized by Google

ΚΕΡΚΥΡΑ

Ἱερὰ Μονὴ Υ. Θ. Πλατυτέρα 1

ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἡ ἐν Παρνασίδι Ἱερ. Μονὴ προφ. Ἡλιοὺ 1

ΜΑΖΕΙΚΑ

Τὸ κοινὸν τῆς ἐν τῷ δήμῳ Λευκασίῳ τῶν Καλαβρύτων ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. 1

ΑΡΤΑ

Ἱερὰ Μονὴ Κάτω Παναγίας 1

ΘΗΒΑΙ

Ἱερὰ Μονὴ Πελαγίας 1

ΟΙ ΕΝ ΤΩ ΑΓΙΩΝΥΜΩ ΟΡΕΙ ΤΟΥ ΑΘΩ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τῶν αὐταδέλφων Μηνᾶ Ἱερομονάχου καὶ Μαξίμου μοναχοῦ, ἁγιογράφων. Κελλίον Ἰβηρονήτικον Ἁγία Τριάς.

Η ΕΠΙΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΑΘΩ

διὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Πρωτάτου 2
Ὁ πρωτοεπιστάτης τῆς Ἱερ. Κοινότ. 3
Ὁ ἐκ τῆς μεγ. Λαύρας ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Βατοπεδίου ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Κουτλουμουσίου ἐπιστ. 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Καρακάλου ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Σταυρονικήτα ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Ξηροποταμίου ἐπιστάτ. 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Παντοκράτορος ἐπιστ. 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Ἁγ. Διονυσίου ἐπιστάτ. 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου ἐπιστάτ. 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Ἁγ. Παύλου ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Σίμωνος Πέτρας ἐπιστ. 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Ξενοφῶντος ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Ρωσσ. Ἁγ. Παντελεήμονος ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Κασταμονίτου ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Φιλοθέου ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Δοχειαρίου ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Ζωγράφου ἐπιστάτης 2
Ὁ ἐκ τῆς τοῦ Βουλγάρου ἐπιστάτης 2
Χρυσόστομος Λαβριώτης, Ἀρχιγραμματεὺς τῆς κοινότητος 1

Ἡ Ἱερὰ καὶ Σεβ. μεγίστη Μονὴ τῆς Λαύρας 1

Χαρίτων, ἱεροσπουδαστὴς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης 1
Κοσμᾶς Λαυριώτης ἐγκολποποιὸς 1
Ἱερόθεος Δηματάρης Ἱεροδιάκονος 1

Ἡ Ἱερὰ καὶ Σεβ. μεγίστη Μονὴ Βατοπεδίου 3

Παγκράτιος Ἱεροσπουδαστὴς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης 2
Ἡ Ἱερὰ καὶ Σεβ. Μονὴ τῶν Ἰβήρων 1
Ἡ Ἱερ. καὶ Σεβ. Μονὴ τοῦ Ξηροποταμίου 1
Ἡ Ἱερ. καὶ Σεβ. Μονὴ τοῦ Παντοκράτορος 1
Ἀρχιμανδρίτης Στέφανος Παντοκρατορινὸς 1
Ἰωάσαφ μοναχὸς ἐκκλησιάρ. Παντοκρ. 1

Τὸ ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Κωνσταμονίτου 3

Ἀρχιμανδρίτης Ἰωάν. Παντελεημονίδης 1
Διονύσιος Ἱερομόναχος ἐκ Προκοπίου τῆς Καππαδοκίας 1
Ἱλαρίων Ἱερομ. Κωνσταμονίτης 1
Μάξιμος Ἱερομ. Κωνσταμονίτης 1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Ξενοφῶντος 2
Ἡ Ἱερὰ καὶ Σεβ. Μονὴ τοῦ Φιλοθέου 1
Τὸ Ἱερὸν Ρωσσικὸν Κοινόβιον τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος 2
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ ἁγ. Διονυσίου 1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου 1
Ἰάκωβος Ἱεροδιάκων Γρηγοριάτης ἐκ Τριπόλεως τῆς Πελοποννήσου 1
Ἀρτέμιος μοναχ. Γρηγοριάτης ἐκ Πελοπ. 1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ ἁγίου Παύλου 2
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Ἁγ. Δοχειρίου 1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Καρακάλλου 1
Ἱερὰ καὶ Σεβ. Μονὴ Σταυρονικήτα 1
Ἱερὸν Κοινόβιον Σίμωνος Πέτρας 1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Ἐσφιγμένου 1
Ἱερὰ καὶ Σεβ. Μονὴ Κουτλουμουσίου 1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Βουλγάρου 1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Ζωγράφου 1

Digitized by Google

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ

Ἐν τῇ Σκήτῃ τῶν Καυσοκαλυβίων

Θεόληπτος μοναχὸς ἐξ Αἰγίνης δικαῖος τῆς αὐτῆς Σκήτης τῶν ἀπὸ Κοίμησιν τῆς Ἁγ. Ἄννης 1
Ἰάκωβος μοναχὸς ἐκ τῆς Καλύβης ἡ Ὑπαπαντὴ 1
Ἀδελφοὶ Ἰωασαφαῖοι, Ἁγιογράφοι 1
Ἀγάπιος Ἱερομ. ἐκ τῆς Καλύβης ὁ Εὐαγελισμὸς 1
Κοσμᾶς μοναχὸς ἀπὸ ἅγ. Μεθόδιον 1
Πολύκαρπος μοναχὸς Περιστασινὸς 1
Παΐσιος Εὐθυμίου ἀπὸ Ἅγ Γεώργιον 1
Νεῖλος μοναχ.καὶ Συμεὼν Ἱερομ.Λέσβιοι 1

Ἱερὰ Κοινοβιακὴ Βλαχικὴ τοῦ Προδρόμου Σκήτη.

Ὁ δικαῖος αὐτῆς Καλλίνικος Ιερομόναχος 1
Ἀρσένιος μοναχὸς πρῴην Διονυσιάτης ἀπὸ Κατουνάκια 1
Λογγῖνος μοναχὸς ἀπὸ Κατουνάκια 1

Σκήτη Ἁγίας Ἄννης

Βενιαμὶν Ἱερομόναχος ἐκ τῆς Καλύβης ἁγ. Δημητρίου 1
Κάλλιστος μοναχὸς ζωγράφος Ἐφέσιος ἐκ τῆς Καλύβης ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου 1

Κελλία Κερασιᾶς

Παχώμιος μοναχὸς Κελλίου Ἅγιοι Ἀπόστολοι 1
Αὐξέντιος μοναχὸς Κελλίου ἅγ. Νικόλαος 1
Μεθόδιος Ἱερομόναχος Ἡλιοπολίτης ἀπὸ ἅγιον Βασίλειον 1
Παΐσιος μοναχὸς ζωγράφος ἐκ Κυθήρων 1
Συμεὼν μοναχὸς ἡσυχαστὴς Σάμιος 1
Χαρίτων Ἱερ. Πνευματικὸς ἀπὸ τὸ Σπήλαιον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου 1
Ἀντώνιος Ἱερομ. Πνευματικὸς ἀπὸ τὸ κάθισμα τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου 1
Ἰωάσαφ μοναχὸς ἡσυχαστὴς κάτωθεν της Σκήτης τοῦ Προδρόμου 1

Βατοπαιδενὴ Σκήτη.

Παντελεήμων μοναχὸς Προικονήσιος ἐκ τῆς Καλύβης Ἅγιος Παντελεήμων 1
Παΐσιος μοναχὸς Πελοποννήσιος 1

Κελλίον Κουλτζοῦ.

Δαμιανὸς Ἱεροδιάκονος 1
Βατοπεδινὸν Ἅγ. Ἀνάργυροι 1

Σκήτη τῶν Ἰβήρων

Ἰάκωβος Μοναχὸς ἀπὸ Παλαιὸν Κυριακὸν τοῦ Τιμίου Προδρόμου 1
Γαβριὴλ μοναχὸς Λιβαδᾶς μοσχοθυμιαματοποιὸς 1
Σπυρίδων Λιβαδᾶς Κεφαλλὴν 1
Ἀθανάσιος μοναχὸς Θηραῖος τῆς Καλύβης τῶν Εἰσοδείων τῆς Θεοτόκου 1
Σάββας Ἱερομ. Χρωματοπώλης Κελλίων 1
Ἰβηριτικὸν ἅγιοι Ἀνάργυροι 1
Νεόφυτος ἱερομ. Πελοποννήσιος· Κελλίον Ἰβηρ. 1
Ἅγιοι Θεόδωροι 1

Κελλίον Κουτλουμουσιανὸν ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος.

Πολύκαρπος μοναχὸς Πελοποννήσιος 1

Ἡ Ἱερὰ Ῥωσσικὴ Σκήτη τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ

Ὁ Δικαῖος αὐτῆς Γαβριὴλ Ἱερομόναχος 1

Παντοκρατορικὸν Κελλίον ἅγιος Γεώργιος ὁ Φανερωμένος.

Παχώμιος μοναχὸς 1

Κελλίον Φιλοθεΐτικόν ἅγιος Δημήτριος

Νικήτας μοναχὸς Πελοποννήσιος 1

Σκήτη Κουτλουμουσίου

Ἀγαθόνικος μοναχὸς 1
Σεραφεὶμ μοναχός· Κελλίον Ξενοφωτινὸν Ζαχαράτικον 1
Πανάρετος μοναχὸς Δημόπουλος
Γρηγόριος Ἱερομ. Πνευμ. Ρυμπακίδης 1

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

† Ὁ Ἱεροσολύμων Γεράσιμος πατριάρχης 3
Ὁ Ἱερὸς ναὸς τῆς μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου ἐν ὄρει τῶν Ἐλαιῶν ἐν Γαλιλαίᾳ 1
† Ὁ Κυριακοπόλεως Δανιὴλ 1
Ἀρχιμανδρίτης Δοσίθεος 1
Ἰάκωβος Κουμίδης 1
Ἀρχιμανδρίτης Χαν. Ἰωάν. Παντελεϊμονίδης ἐκ τῆς ἐπαρχίας καὶ ἐκ τῆς Κωμοπόλεως Κέλβε 2
Κορνήλιος Ἱερομόναχος Κρὴς 1
Ἰωακεὶμ Ἱεροδιάκων 1
Καισάριος Ἱερομ. Ἡγουμ. Ἁγ. Χαραλάμπου Πελοποννήσιος 1
Σεραπίων Μοναχὸς ἐκ Καρδαμύλης 1
Καλλίνικος Ἡγούμ. Ἁγ. Γεωργίου Χοτσεβᾶ 1
Ἀλέξιος Ἱερομόναχος Σκήτη τοῦ Χοτσεβᾶ 1

ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗ

Γ. Γῶγος ἀρχιμανδρίτης 1

Digitized by Google